

L

l n.m. e n.f. Dotzena letra de l'alfabet (èla).

l' Article e pronom personal COD, davant una vocala, que remplaça *la* e *lo*.

La Simbòle dau lantan.

la n.m. inv. Nòta de música; seisena nòta de la gamma de dò.

la Article fem. sing., que devèn *l'* davant una vocala: *La taula, l'amiga*.

la Pronom personal COD fem. sing., que devèn *l'* davant una vocala: *La veï, l'ajudi*.

là adv. Indica un luèc autre (per op. à *aquí, ça*).

labadisme n.m. Doctrina de Joan de Labadia, reformator occitan, convertit au calvinisme, que vorguèt faire tornar li Glèias protestanti au cristianisme primitiu.

labanotacion n.f. Sistema de notacion coregrafica qu'elaborèt Rudolf von Laban.

làbaro n.m. Estendard militari que poarta le simbòle cristian dau crisme, que lu emperaires romans adoptèron à partir de Constantin Ier (Etim. lat. *labarum*).

labech n.m. Vent dau sud-oèst que bufa sus Provença e Corsega: 1288: «*Los principals (vents) aissi nomman (lu mariniers)....Maestre, Ponent e Labeg...*»; 1300: «*Mas siroc e labech feron mal tempesta / Als nauchiers en la mar, que vela non lur resta*» (R.Feraud). ◇ Provèrbi: *Labech poarta la botilha au cuu*. Var.: **lebech, libech**. Sin.: **garbin**. (Etim. *Libicus, Africus, Libs*).

labechada n.f. Còup de labech. 1833: «*D'abond sias a l'abri d'un coou de labechada*». Sin.: **garbinada**.

labèl n.m. 1. Marca especiala qu'un sindicat professional crea e autreja à un produch per n'en certificat l'origina, li condicion de fabricacion: *Labèl roge, labèl de qualitat*. 2. Signe que garentisse la qualitat de quauqua ren. Sin.: **etiqueta, anòncia, marca de fàbrega, apelament, appellacion**.

labèl n.m. (bot.) Petale superior de la coròlla dei orquideas.

labelisar vt. Atribuir un labèl à (un produch).

labelisat, ada adj. Qu'a obtengut un labèl.

laberint n.m. 1. Edifici legendari, atribuit à Dedal, compausat d'un grand nombre de pèças de tau biais que s'en trovava dificilament l'eissida. 2. Ret complicada de camins dont es malaisat de s'orientar. 3. Complicacion inextricable: *Lo laberint de la procedura*. 4. (anat.) Ensèm dei diferents parts que constituïsson l'aurelha intèrna. 5. (arqu.) Composicion en sinuositats, de plan centrat, dau pavament d'uni catedralas de l'Atge Mejan, que lu fideus seguissón de genolhons (mimant ensinda un pelegrinatge en Tèrra santa). 6. Bosquet ò plantacion de baranhas que compoarta d'aleas tant entrebescadi qu'una persona li si pòu perdre facilament.

laberintifòrme, a adj. Si di dei organes que compòrton de cavitats bestoarti formadi per lu oàs faringians dei peis d'aigas docis equatoriali, que li perméton de si desplaçar foara aiga.

laberintic, a adj. Relatiu à un laberint.

laberintiti n.f. (med.) Inflamacion de l'aurelha intèrna.

laberintodont n.m. *Laberintodonts*: Sotaclasses dei estegocefales, que compren lu anfibians fossiles dau triàs que li sieu dents portàvon de replecs sinuós complicats.

labiada n.f. *Labiadas*: Família de plantas dicotiledoneï, dei flors zigomòrfs, sovent perfumadi, que compren la menta, la lavanda, la ferígola. Sin.: **lamiaceas**.

labial, a adj. Relatiu ai labras. ◇ (fon.) *Consonanta labiala* ò *labiala*, n.f.: Consonanta que la sieu articulacion principala constitue en un arredoniment dei labras.

labiala n.f. Consonanta labiala.

labialisacion (-izacion) n.f. Fach de labialisar (un fonema).

labialisar (-izar) vt. Prononciar (un fonema) en sarrant li labras.

labiat, ada adj. (bot.) Si di d'una coròlla gamopetala e zigomòrfa que lo sieu bòrd es decopat en doi lòbes principals opausats un à l'autre coma doi labras dubèrti.

labil(e), a adj. 1. Si di dei compausats quimics gaire estables, especialament à la calor, coma d'uni proteïnas, li vitaminas, etc. 2. (psicol.) Si di d'una umor cambiadissa. 3. Que determina un dèbit abondós e incontrarotlat de la paraula d'unu malauts mentals.

labilitat n.f. 1. (quim.) Caractèr d'un compausat labile. 2. (psicol.) Caractèr d'una umor cambiadissa.

labiodental adj. f. e n.f. (fon.) Si di d'una consonanta realisada mé la labra inferiora e li incisivas superiors: [f], [v].

labiovelar(i), a (-ària) adj. e n.f. Si di d'un fonema articulat embé projeccion dei labras e soslevament de la lenga posteriora vèrs lo ceu de la boca.

laborantin, a n. Persona emplegada dins un laboratòri d'analisi ò de recèrcas.

laboratòri n.m. 1. Local dispauat per faire de recèrcas scientificas, d'analisi biologiques, de pròvas industrials, de trabalhs fotografics, etc. ◇ *Laboratòri de lenga*: Sala insonorisada que permete à l'estudiant de practicar una lenga orala mé l'ajuda d'un enregistrament d'un modèl d'ensenhament. 2. Ensèm dei cercaires que fan un trabalh de recèrcas dins un luèc determinat: *Laboratòri farmaceutic*.

laboriós, oa adj. e n. Que travaisha totplen, sensa relambi. Sin.: **valent, trabalhaire**. ◇ adj. 1. Que demanda foarça trabalh, totplen d'esforç. Sin.: **penós, malaisat**. 2. Que si fa dificilament: *Una digestion laboriosa*. Sin.: **penós, malaisat**. 3. Que manca d'espontaneïtat, de vivacitat.

laboriosament adv. Mé totplen de pena e de trabalh. Sin.: **penosament, malaisadament**.

labra n.f. 1. Caduna dei partidas exteriori inferiora e superiora de la boca, que recuèrbon li dents. Sin.: **barja**, **brega**, **poata**. ◇ *Dau bot dei labras*: En bolegant à pena li labras. Sin.: À cima de lenga. ◇ *Manjar, sorrire dau bot dei labras*: Gaire, mé reticença. ◇ *Faire li labras*: Alongar li labras per marcar lo sieu maucontentament. Sin.: **faire lo morre**, **labrejar**, **botinar** (Sospèr), **botinhar**, **fonhar**. 2. (anat.) Cadun dei replecs cutaneus de l'aparelh genital extèrne femenin, situats en defoara (*grandi labras*) ò au dedintre (*pichini labras*). 3. (bot.) Lòbe d'uni flors. 4. (tecn.) Bòrd salhent d'una dubertura. ◆ pl. (med.) Bòrds d'una plaga.

labra de lèbre n.f. Bèc de lèbre. Sin.: **bocafenduda**, **poata de lèbre**, **poatafenduda**.

labrador n.m. (miner.) Feldspat plagioclase, corrent dins d'uni ròcas coma la diorita.

labrador n.m. Can d'arrèst d'una raça de granda talha, dau pel ras, negre ò fauve.

labramoarta n.f. Gardacòrs. Sin.: **bastinga**, **parabanda**, **batalhòla**.

labràs n.m. Gròssa labra.

labrejada n.f. Fach de faire li labras, de faire lo morre.

labrejaire, **airitz** adj. e n. Que labreja.: Sin.: **fonhaire**, **labrier**.

labrejar vi. Botinhar. Sin.: **fonhar**, **faire lo morre**.

labrena n.f. Alabrena.

labret n. m. Disc de matèrias variadi que d'unu pòbles d'Àfrica negra an costuma de plaçar dins li labras (Pertòca sobretot li fremas).

labreta n.f. Pichina labra.

labridat n.m. *Labridats*: Família de peis percifomes, dei labras gròssi e de la caudala arredonida.

labrier, **a** adj. Que labreja.

labrit n.m. Can d'aver dei pels frisats.

labron n.m. Còup sus li labras. Sin.: **mornifla**, **pastisson**.

labrut, **uda** adj. Qu'a de gròssi labras.

lac n.m. Granda estenduda d'aiga interiora, generalament doça. Var.: **lau**.

laç n.m. 1. Cordon que si passa dins d'ulhets per sarrar un vestit, de soliers, etc. ◇ Lu laç dau bast pàsson en lu cancels e sièrvon per estacar la carga en si crosant en un assèti. 2. *Laç corredor*: Estac m'un grop que permete de capturar de sauvatgina. ◇ *Calar de laç*: Metre de laç en plaça.

laca n.f. 1. Goma-resina roge-brun, que vèn d'uni plantas d'Orient de la familha dei terebintaceas; verniç roge ò negre alestit m'aquesta resina, sobretot en China. 2. Matèria aluminoà colorada, emplegada en pintura. 3. Produch que, vaporisat sus lu bèrris, lu recuèrbe d'una pellicula que lu mantèn en plaça. 4. Verniç transparent per li onglas.

laca n.f. Objècte oriental revestit de nombroï jaças de laca, eventualament pintat, gravat, esculptat.

laçaire, **airitz** n. Persona que fa de rets per la caça, per la pesca. Sin.: **malhaire**.

laçament n.m. Laçatge.

lacar vt. Curbir de laca.

laçar vt. Mantenir, estacar m'un laç. Sin.: **cordelar**.

laçaria n.f. Banastaria soplà de palha, de vese.

laçat, **ada** adj. Estacat m'un laç; que s'estaca m'un laç: *Un gilet laçat*. Sin.: **cordelat**.

laçatge n.m. Accion ò biaï de laçar. Var.: **laçament**.

laccasa n.f. Enzima oxidanta que si tròva dins la laca, la carròta, la frucha, etc.

laccòl n.m. Substança contenguda dins lo latex de l'aubre de laca e que dona la laca chinesa per lo biaï de l'oxidacion.

laccolit n.m. (geol.) Intumescença dau releu, d'origina volcanica, que la provòca una montada de lava que non rejonhe la susfàcia.

lacedemonian, **a** adj. e n. De Lacedemònia.

laceracion n.f. Accion de lacerar. Sin.: **esgarradura**, **estraçament**, **escarchadura**, **estraçadura**, **frandalhada**.

lacerar vt. Metre à tròç, esgarrar violentament: *Lacerar un libre, un vestit*. Sin.: **esgarrar**, **estraçar**, **escarchar**, **frandalhar**, **desfelengar**.

lacerna n.f. (Ant. rom.) Manteu que semblava totplen la clamida grèga, mantenguda sus l'espatla au mejan d'una fibula (Etim. lat. *lacerna*)

lacetidat n.m. *Lacetidats*: Família de lacertilians qu'enclaus lu estrapions au sens estrech, caracterisats per una lenga forcaruda e prodactila.

lacetilian n.m. *Lacetilians*: Sotòrdre de reptiles saurofidans, generalament provedits de patas e rarament de granda talha, coma lo cameleon, la taranta, etc. Sin.: **saurian**.

lach n.m. 1. Liquide blanc que secrèton li glandas mamari de la frema e dei femèlas dei mamifèrs, aliment totplen ric en graïssas emulsionadi, en protides, en lactòsa, en vitaminas, en saus minerali, e qu'assegura la nutricion dei joves au començament de la sieu vida. ◇ *Lach en pòuvera*: Lach desidratat, descremat ò non, sucrat ò non, que pòu èstre reconstituït en li ajustant d'aiga. ◇ *Lach U.H.T.*: Lach esterilisé à una temperatura foarça auta, que si pòu conservar à temperatura ambienta pendent quaucu mes dins lo sieu embalatge. 2. *Lach de galina*: Ros d'òu batut dins de lach caud mé de sucre. ◇ Addicionat de lach: *Cafè au lach*. ◇ *Fraire, sòrre de lach*: Enfant noirit per la mema frema qu'un autre. Sin.: **fraire**, **sòrre de noiriça**. 3. Liquide que sembla de lach: Lach d'amèndola, de caucina, etc. ◇ Preparacion sovent perfumada, per curar la pèu ò levar lo maquilhatge. 4. Semença dau peïs.

lach batut n.m. Fumatèrra.

lacha n.f. Alausa, lecha.

lachada n.f. Liquide que sobra après lo descrematge dau lach, la fabricacion dau burre, la fabricacion dau fromai. Sin.: **clara de lach**.

lachairon n.m. 1. Estòmegue quaten dei romiaïres, que contèn la presura per calhar lo lach. 2. Planta dau suc lachós (*Sonchus*): *lachairon d'aiga* (*Sonchus aquatilis*),

lachairon de palun (Sonchus palustris), lachairon rufe (Sonchus asper).

lachalebre n.m. Planta dei flors jauni, que contèn un latèx blanc e que constitue un aliment de tria per lu conius e lu poarcs (Família dei composeas). Autre nom dau pissanlièch. Var.: **alachalebre**.

lachar vt. Alachar.

lacharia n.f. 1. Usina dont lo lach es tractat par la sieu consumacion e la produccion de produchs derivats (crema, burre, fromai, etc.). 2. Industria, comèrci dau lach. 3. Local dont son conservats lo lach e dont si fa lo burre ò lo fromai, dins una fèrma.

lachdaurat n.m. Fonge dei boasc, dau capeu sovent colorat e à lamas, que la sieu carn rompuda laissa escórrer un lach blanc ò colorat; totplen d'espècias son manjadissi, d'autri son laissadi de costat en rason dau sieu gust acre.

lachejar vi. Donar de lach ò un suc lachós en parlanrt dei plantas.

lachenc, a adj. Lachós.

lacheta n.f. 1. Chicòria sauvatja. 2. Autre nom de la doceta, de la pometa, de la graisseta.

lachier, a n. Detalhant en produch lachiers. ♦ adj. Que pertòca lo lach e lu sieus derivats: *Industria lachiera*. 2. *Vaca lachiera* ò *lachiera*, n.f.: Alevada per la produccion de lach.

lachier n.m. Sotaproduch metallurgic essencialament compauat de silicats e format au cors dei fusions d'elaboracion.

lachiera n.f. 1. Vaca lachiera. Sin.: **breta**. 2. Pòt per lo lach m'una manelha e un cubiceu.

lachon n.m. 1. Liquide que sobre dau descrematge dau lach, de la fabricacion dau burre ò dau fromai. Sin.: **lactoserum**. 2. (pop.) *Lachon de braieta*: Espèrma.

lachós, oa adj. Que sembla de lach, que n'a l'aspècte, de color blancastra. Sin.: **lactat**. ♦ *La Dralha Lachoa*: Benda blancastra, fosca, de forma e d'intensitat irregulieri, que fa lo torn complet de la vòuta celèsta. Sin.: **lo Camin de sant Jaume**.

lachuc n.m. Sòrta de lachuga de forma alongada. Var.: **lachugàs**.

lachuènh n.f. Aliment à basa de lach.

lachuga n.f. Planta erbacea annuala, de la vegetacion rapida, la mai cultivada dei plantas manjadi en salada.

lachugàs n.m. Lachuc.

laciniadura n.f. (bot.) Entalh profund e estrech dins un organe.

laciniat, ada adj. (bot.) Si di d'un organe que presenta de laciniaduras.

laconian, a adj. e n. De Lacònia.

laconic, a adj. Breu, concís: *Una respoasta laconica*.

laconicament adv. En gaire de mòts.

laconisme n.m. Biaís de parlar remirable per la sieu concision.

làcrima n.f. Làgrima.

lacrimal, a adj. Lagrimal.

làcrima-christi n.m. inv. Vin qu'es produch au pen dau Vesuvi.

lacrimal, a adj. Lagrimal. Var.: **lacrimal**.

lacrimar vi. Lagrimar.

lacrmatòri n.m. Nom dei pichoi vas funeraris trobats dintre li sepulturas romani que contenon d'òlis odorants.

lacrimal, ala adj. Lacrimal.

lacrifòrme, a adj. En forma de làcrima.

lacrifòrme, a adj. Lagrimogène.

lacrifòrme, a adj. Lagrimogène. Var.: **lacrifòrme**.

lacrifòrme, ala adj. Lacrimogène.

lacrifòrme, oa adj. Lagrimós.

lactacion n.f. Formacion, secrecion e excrecion dau lach; periòde pendent lo quau si debana. Sin.: **alachada**.

lactalbumina n.f. Proteïna dau lach.

lactame n.m. (quim.) Amida intèrna ciclica sovent formada per eliminacion d'aiga à partir d'un aminoacide (nom generic).

lactari n.m. Nom generic d'un grope de fonges: *Lactari rovilhós* (sanguin). ♦ *Lactari deliciós*: Fonge de color roja-aranja, me de tacas verdi sus lo capeu, foarça expandit en País Niçard e Provença, que creisse sota lu conifèrs. Sin.: **sanguin, lera roja, berigola**; (*Lactari deliciosus, lactari sanguifluus*).

lactarium n.m. Centre de collectatge e de distribucion dau lach mairal.

lactasa n.f. (quim.) Enzima que la secreta la mucoa intestinala, que convertisse la lactòsa en glucòsa e en galactòsa.

lactat n.m. (quim.) Sau de l'acide lactic.

lactat, ada adj. 1. Que consistisse en lach: *Regime lactat*. 2. Que sembla lo lach: *Suc lactat*. 3. Que depende de la secrecion lactada: *Fèbre lactada*. 4. Que contèn de lach: *Farina lactada*. 5. Qu'a l'aparença dau lach. Var.: **lachós**. 6. *Venas lactadi*: Vaisseus linfatics de l'intestin.

lactescença (-éncia) n.f. (lit.) Caractèr d'un liquide que sembla lo lach.

lactescent, a adj. 1. (bot.) Que contèn un suc lachós. 2. D'un blanc lachós: *La claror lactescenta de l'auba*.

lactifèr, a adj. (anat.) Que permete lo passatge dau lach.

lactic, a adj. 1. (quim.) Si di d'un acide-alcòl de formula CH₃-CHOH-COOH, Qu'apareisse au moment de la fermentacion dei exòsas sota l'accion dei bacterias lactiqui e au moment de la descomposicion dau glicogène pendent la contraccion musculària. 2. *Ferments lactics*: Ensèm dei bacilles (lactobacilles) isolats de divers produchs lachiers, que transfórmon li exòsas en acide lactic.

lactid(e) n.m. Compauat que resulta de l'esterificacion recipròca de doi moleculas d'acide lactic.

lactobutiromètre n.m. Instrument que permete de mesurar la quantitat de matèria grassa contenguda dins lo lach.

lactodensimètre n.m. Pealach. Sin.: **lactomètre, pea-lach**.

lactoduc n.m. En d'un cantons de Soïssa, condech que transpoarta lo lach dei alpatges fins ai fromatjarias dei valadas.

lactofermentacion n;m. Espròva destinada à precisar li modalitats d'agrumelament dau lach.

lactoflavina n.f. Autre nom de la vitamina B2, que si tròva dins lo lach. Sin.: **riboflavina**.

lactogène, a adj. Qu'estimula la secrecion lactada.

lactoglobulina Globulina dau lach.

lactomètre n.m. Lactodensimètre. Sin.: **pea-lach**.

lactòna n.f. (quim.) Estèr intèrne ciclic qu'es fornits per d'unu acides-alcòls (nom generic).

lactòsa n.f. (quim.) Sucre de formula C₁₂H₂₂O₁₁, que si tròva dins lo lach e si desdobra en glucòsa e en galactòsa.

lactosat, da adj. Que li es ajustat de lactòsa.

lactoserum n.m. Lachon.

lactosuria n.f. (patol.) Presença de lactòsa dins l'urina.

lacuna n.f. 1. Espaci vuèi au dedintre d'un còrs. 2. Interrupcion dins un tèxto, un manescrich. 3. Cen que manca per completar quauqua ren; trauc, insufisença: *Aver de lacunas en matematicas*. Sin.: **manca, mancança**. 4. (geol.) Absença d'una jaça de terren dins una seria estratigrafica. 5. (fis.) Plaça renduda vacanta sus li orbitas exteriori d'atòmes, en seguida de la partença d'un electron au dedintre dei semiconductors. 6. (patol.) Pichona cavitat encavada dintre lo teissut cerebral en seguida à un procediment patologic, generalament un amoliment per obliteration arteriala, entirant diversis paralisis.

lacunari, ària adj. 1. Que presenta de lacunas. Var.: **lacunós**. 2. (psicol.) *Amnesia lacunària*: Que pertòca unicament d'unu periòdes precis de la vida passada. 3. (istol.) *Sistema lacunari*: Ensèm dei cavitats discontinuï que fòrmon lu intersticis dei cellulas dei teissuts e dei organes.

lacunós, oa adj. 1. (lit.) Que compoarta de lacunas. 2. (bot.) *Teissut lacunós*: Teissut de la part sotrana dei fuèlhas de dicotilendoneas, dont si debànon lu escambis gasós.

lacustre, a adj. Que viu sus li ribas d'un lac ò dins li aigas d'un lac. ◇ *Ciutat lacustra*: Vilatge bastit sobre de pals, dins lu temps preïstoric, en riba dei lacs e dei lagunas.

lad n.m. (Etim. angl.: *jovent*) Varlet d'escudaria que s'ocupa dei cavaus de corsa.

ladanum n.m. Goma-resina emplegada en parfumaria.

ladin n.m. Dialècte retoroman parlat dins lo Sud-Tiròl.

ladino n.m. Forma dau castelhan parlada en Àfrica dau Nòrd e au Pròche-Orient per lu felens dei Judieus expulsats d'Espanha en lo 1492. Sin.: **judeoespanhòu**.

ladraria n.f. 1. Espitau dont èron aculhits lu leprós. Sin.: **lazaret, meseleria, meselera**. 2. (lit.) Avarícia

mesquina e sordida. Sin.: **ladritge**. 3. (veter.) Malautia dei poarcs e dei bòus ladres.

ladre, a n. e adj. 1. (vièlh) Leprós. 2. (lit.) Persona excessivament avara. Sin.: **grincho, rabeu, racho, esquiçabinheta, cagadur**. 3. (veter.) Si di d'un poarc ò d'un bòu qu'a de cisticèrcs de tènica dins lu sieus muscles ò sota la lenga.

ladre n.m. Bandit, raubaire. Var.: **ladron**.

ladre n.m. *Tacas dau ladre*: Parts de pèu dau cavau despigmentatdi, rosastris, desgarnidi de pels à l'entorn dei puèlhs, dei nharras e dei partidas genitais.

ladritge n.m. Avarícia, ladraria.

ladron n.m. Ladre.

ladronalha n.f. Ensèm dei ladres. Var.: **laironalha**.

ladronet n.m. Pichin ladre.

ladronici n.m. Raubarici.

ladroniera n.f. Luèc dont li a totplen de ladres.

lady n.f. Dòna de l'auta societat, en Anglatèrra.

laetus n.m. (pl. latin: *laeti*) 1. Barbar à la sòlda de l'Empèri roman, establìt sus la riba seneca dau Ren per cultivar la tèrra e per defendre la frontiera. 2. (Atge Mejàn) Òme que lo sieu estatut èra intermediari entre l'òme liure e l'esclau, dins d'unu pòbles germans de l'epòca dei invasions.

laga n.f. 1. Ala de relha d'un brabant. 2. (mar.) Traça laissada per lo desplaçament d'una nau. Sin.: **tirassiera, rega, selhatge**.

laganha n.f. Autre nom de la potina dei uèlhs.

laganhós, a adj. Potinós.

lagidi n.m. Rosegaire dei Andes que viu en altitud, fòrça vesin de la chinchilla. Var.: **lagidium**.

lagofthalmia n.f. Estrechiment anormal dei parpèlas.

lagomòrfe n.m. *Lagomòrfes*: Òrdre de mamifèrs ancianament classats dins lu romiaires, e que comprèn la lèbre e lo coniu.

lagon n.m. Estenduda d'aiga au dedintre d'un atòl, ò barrada vèrs la mar auta per un escuèlh coralian.

lagonita n.f. Borat idratat natural de fèrre que si tròba en Toscana.

lagosin n.m. Survelhant.

lagotrix n.m. Monina d'Amèrica dau Sud, finda sonada *monina lanoa* (pauc ò pron lòng de 50 cm, sensa la coa).

lagramua n.f. Pichin reptile, sobretot nuechenc, que si ve sus lu barris e manja d'insèctes. Sin.: **taranta**. ◇ *Lagramua d'aiga*: Triton.

làgrema n.f. Làgrima.

lagremable, a adj. Lagrimable.

lagremal, a adj. Lagrimal.

lagremar vi. Lagrimar.

lagremau, ala adj. Lacrimal.

lagremifòrme, a adj. En forma de làgrima.

lagremogène, a adj. Lagrimogène.

lagremonasal, a adj. Lagrimonasal.

lagremonasau, ala adj. Lacrimonasal.

lagremós, oa adj. Lagrimós.

làgrima n.f. 1. Liquide salat qu'es produch per doi glandas (li *glandas lagrimali*) situadi sota li parpèlas, e dessobre dei glòbes ocularis, que banha la conjontiva e penètra dins li fòssas nasali per li caronculas lagrimali. ◇ *Aver de làgrimas dins la votz*: Parlar embé totplen d'emocion ò de pena. 2. (fig.) Pichina quantitat d'un liquide: *Una làgrima de lach*. Var.: **làcrima**, **làgrema**.

lagrivable, **a** adj. Lamentable. Var.: **lacrivable**, **lagremable**. Sin.: **deplorable**.

lagrimal, **a** adj. (didact.) Relatiu ai làgrimas. Var.: **lacrimal**, **lagrimau**, **lagremal**.

lagrimar vi. Plorar. Var.: **lacrimar**, **lagremar**.

lagrimau, **ala** adj. Lagrimal.

lagrimogène, **a** adj. Que fa plorar: *Un gas lagrimogène*. Var.: **lacrimogène**, **lagremogène**.

lagrimonasal, **a** adj. *Canal lacrimonasal*: Conduch que religa lo sac lagrimal ai fòssas nasali. Var.: **lacrimonasal**, **lagrimonasau**, **lagremonasal**, **lagremonasau**.

lagrimonasau, **ala** adj. Lagrimonasal.

lagrimós, **oa** adj. Plen de làgrimas: *Aver lu uèlhs lagrimós*. Var.: **lacrimós**, **lagremós**. Sin.: **plorinós**.

laguet n.m. Pichin lac. A donat lo sieu nom au toponime dau santuari de Laguet (escadença bèla de rectificar aqueu toponime italianisat en *Laghet*).

lagui n.m. Lanha, ànsia, pensament, cruci.

laguiar vt. (*lagui*, classic *làguii*) Far languir, far de pena; alassar; cruciar. ◆ **si languir** v.pr. Si languir, si lanhar.

laguiòle n.m. 1. Fromai fach dins l'Aubrac. 2. Coteu dau mànegue recorbat e de la lama alongada fabregat a La Guiòla. .

laguiós, **a** adj. Ansiós.

laguna n.f. Estenduda d'aiga marina retenguda darrier un cordon litoral.

lagunari, **ària** adj. Relatiu ai lagunas.

lagunatge n.m. (tecn.) Creacion de bacins per l'epuracion dei aigas.

lai n.m. À l'Atge Mejan, composicion poetica narrativa ò lirica, facha de vèrs corts, à l'origina de vuèch sillabas, e de rimas plati. Var.: **lais**.

lai adv. Là.

lai n. m. Lenga dau grope Thai, parlada dins l'isla de Hainan.

laïc, **a** adj. e n. Que non apartèn au clergat: *Juridiccion laïca*, *un laïc*. ◆ adj. 1. Independent dei organisacions religioi; que relèva de la laïcitat. ◇ *Escòla laïca*: Escòla publica que dona un ensenhament neutre sus lo plan confessional. 2. Qu'es en defoara de la religion, dau sentiment religiós: *Un mite laïc*. Var.: *laïcal*.

laïcal, **a** adj. Laïc.

laïcat n.m. Ensèms dei laïcs dins la Glèia catolica.

laïcizacion (-izacion) n.f. Accion de laïcisar: *La laïcizacion de l'ensenhament*.

laïcisar (-izar) vt. Rendre laïc. ◇ Sostraire à l'autoritat religioa, organizar en foncion dei principis de la laïcitat.

laïcisme n.m. Doctrina dei partidaris de la laïcizacion.

laïcista adj. e n. Si di d'un partidari dau laïcisme.

laïcitat n.f. Sistema que bandisse li Glèias de l'exercici dau poder politic ò administratiu, e en particular de l'organizacion de l'ensenhament.

laid, **a** adj. 1. Que lo sieu aspècte va còtra lo sens estetic, l'idea correnta dau beu. 2. Que s'escarta de cen que si pensa èstre ben, moral, convenient: *Es laid de mentir*. ◆ n.m. Cen qu'es laid, inestetic.

laidament adv. D'un biais laid.

laidàs, **assa** adj. Totplen laid.

laides(s)a n.f. 1. Fach d'èstre laid; caractèr de cen qu'es laid. 2. Caractèr de cen qu'es bas, vil. 3. Caua laidada. Var.: **laidor**, **laidetat**, **laiditge**.

laidetat n.f. Laidessa.

laiditge n.m. Laidessa.

laidor n.f. Laidessa.

laidum n.m. 1. Ensèms de cauas laidi. 2. Persona laida: *Aquela creatura es un laidum*.

laïmbèrt n.m. Lambèrt.

lairadís n.m. Baubada. Sin.: **jaupada**.

lairaire, **airitz** adj. e n. Que laira totplen en parlant d'un can e finda d'una persona que fa audir una votz foarta.

laironalha n.f. Ladronalha.

laironici n.m. Cambriolatge, raubarici.

lairar vi. Baubar, jaupar.

lais n.m. Lai (poesia)

lais n.m. Alluvion. Sin.: **arenàs**: *Lu lais de Var son à l'origina dau quartier niçard de l'Arenàs*.

lais n.m. 1. (dr.) Liberalitat facha per testament au benefici d'una persona ò de divèrsi personas. Sin.: **lèg**. ◇ *Lais à títol particulier*: Lais d'un ben ò d'unu bens determinats. ◇ *Lais à títol universal*: Lais que poarta sobre un ensèms de bens, per exemple una part de l'ensèms de la succession ò una part dei mòbles ò immòbles. ◇ *Lais universal*: Lais que pertòca la totalitat d'una succession ò la quotitat disponibla quora lo legatari universal es en concurrència mé d'eiretiers reservataris. Var.: **laïssa**, **laïssita**. 2. (fig.) Cen qu'una generacion transmet ai generacions d'après.

laïssa n.f. Lais, laïssita.

laïssa n.f. (lit.) Seguida de vèrs que constitue una seccion d'un poema medieval ò d'una cançon de gèsta.

laïssa n.f. Estatgiera.

laïssada n.f. (mar.) D'una mena generala e per li galèras en particulier, endrech dont la popa d'una nau comença à s'estrechir.

laïssa-m'estós, **oa** adj; Pertocat per lo laïssa m'estar. Sin.: **flacós**, **noncalent**.

laïssar vt. 1. Non pilhar, non emplegar, non consumir, etc. (quauqua ren que s'en porria dispauar): *Laïssar de carn dins la sieta*. 2. Non emportar, non menar: *Ai laïssat lo pichon à maion*. 3. S'en anar luènh de: *Ai laïssat lo mieu país*. 4. Èstre separat definitivament de (per la moart, l'exili, etc.): *Laïssar la sieu familha*, *laïssar de bens*. 5. Èstre la causa de quauqua ren que si forma ò que

rèsta: *Aqueu produch a laissat una taca sus li mieu braias*. 6. Perdre dins d'uni circonstanças, dins un luèc dontat: *Laissat la vida dins un accident*. 7. Abandonar, reservar à quauqu'un: *Laissat la sieu part à un amic*. 8. Donar, afidar à quauqu'un: *Laissat una letra*. 9. Abandonar involontariament, oblidar: *Ai laissat lo capeu à maion*. 10. Mantenir dins lo meme estat, la mema situacion, la mema posicion: *Laissat quauqu'un à la poarta*. 11. Abandonar à quauqu'un quauqua ren que li revèn: *Ti laissa la maion*. 12. (Seguit d'un infinitiu) Permetre de, non empachar de: *L'ai laissat sortir*. ◇ (fam.) *Laissat còrrer, laissat perdre, laissat dire*: Abandonar (un afaire, una discussion, etc.), non s'inquietar de cen qu'es dich. ◇ *Laissat de banda, de costat*: Abandonar provisoriament ò definitivament una idea, un projècte. 13. *Laissat per pensar*: Non poder explicar quauqua ren considerat coma sufisentament capit ò endevinat. ◆ **si laissat** v.pr. 1. Èstre, voluntariament ò non, l'objècte d'una accion: *S'es laissat peçugar facilament*. ◇ *Si laissat faire*: Non opauar de resistença. 2. Èstre agradiu, en parlant de cauas: *Un pichin vin que si laissa beure*. 3. *Si laissat anar, viure*: S'abandonar ai sieus excès abituals, faire gaire d'esfoarç. ◇ *Si laissat dire que...*: Aver audit dire, ma sensa gaire li crèire, que...

laisser-passar n.m. Document escrih que permete de circular liurament. Sin.: **sauconduch, passavant**.

laisat (da) de banda n. Persona messa de costat, que degun n'en vòu, eventualament maudespèch de servicis renduts.

laisse-ti viure n. Diletant.

laisse-mi 'star n.m. *Èstre plen de laisse mi 'star*: Faire gaire d'esfoarç. Var.: **laisa-m'estar**. Sin.: **flaqueessa, noncalença**.

læssita n.f. Lais, laissa.

lama n.f. 1. Part metallica d'un instrument ò d'una aisina pròpria à talhar, trençar, gratar: *Lama de coteu, lama d'espada*. ◇ (fig.) *Boana lama, fina lama*: Persona que maneja ben l'espada. 2. Autís de l'aresta larga talhanta. 3. Tròç plat e estrech de metal ò d'una altra matèria dura: *Una lama d'acier*. 4. (opt.) Rectangle de vèire sus lo quau si depaüon d'objèctes que si voàlon examinar au microscòpi. ◇ 5. (geol.) *Lama fina*: Lesca de ròca dei faças parallèli, pusleu fina (0,03 mm), destinada à l'observacion microscopica. Sin.: **placa fina**. 6. (anat.) Part ossoa e fina, lònca e plata. ◇ *Lama vertebrala*: Part ossoa que forma l'arc posterior dei vertèbras, entre l'apofisi articulària e l'apofisi espioa. 7. (preïst.) Esclat de pèira que la sieu longuessa fa mai dau doble de la sieu larguessa. 8. (text.) Encastre que supoarta li liças dau telier. ◇ Benda continua e relativament estrecha d'una matèria apta à un usatge textile. 9. (bot.) Membrana sota lo capeu d'unu fonges. 10. Èrsa de la mar, foarta e ben formada. Sin.: **maron, onda, ondada**. ◇ *Lama de fond*: Lama de foarta amplituda. Sin.: **còup de mar**. (fig.) Fenomène brutal e violent.

lama n.m. Monge bodista, au Tibet ò en Mongolia.

lama n.m. Mamifèr romiaire de la cordilhiera dei Andas, que n'i a doi espècias sauvatgi (*guanaco* e *vigònha*) e doi raças domestiqui (*alpaga* e *lama*) elevadi per la sieu carn e la sieu lana e emplegadi coma saumas (Familha dei camelides).

lamaïsme n.m. Forma particuliera dau bodisme au Tibet e en Àsia centrala, consecutiva à l'establiment dau poder temporari dei dalai-lamas.

lamaïsta adj. e n. Adèpte dau lamaïsme.

lamar vt. (tecn.) Dreïçar una susfàcia (espec. una susfàcia perpendicularària à l'axe d'un trauc) au mejan d'una lama viradissa ò una veruna especiali.

lamarckisme n.m. Teoria qu'expauèt Lamarck dins la sieu *Filosofia zoologica* (1809), qu'explica l'evolucion dei èstres vivents per l'influença dei variacions de mitan sobre lo comportament, pi sobre la morfologia dei organismes.

lamassaria n.f. Covent de lamas.

lamat, ada adj. e n.m. *Teissut lamat*: Ornat de fini lamas d'argent ò d'aur (ò d'imitacion) ò que lo sieu teissatge compoarta de fieus de metal.

lamatge n.m. Accion de lamar; lo sieu resultat.

lambada n.f. Dança e genre musical dau Brasiu, que conoissèt un grand succès mondial en lo 1989.

lambarda n.f. 1. Alabarda. 2. Peis de la familha dei Sciliorinidats (*Galeus melastomus*).

lamban, a adj. e n. Lent, desgaubiat e malabile. Sin.: **longanha, pachonier, musaire, moalastrós**. Var.: **lambin**.

lambardier n.m. Alabardier. ◇ (espec.) Au Vatican, garda soïssa.

lambda n.f. e n.m. 1. Onzena letra de l'alfabet grèc (Λ, λ), que correspoande au *l* de l'alfabet latin. 2. (fam.) Mejan, quau que s'igue: *Un individú lambda*.

lambda n.m. (anat.) Ponch anatomic plaçat à la cima de l'oàs occipital.

lambdacisme n.m. (fon.) Prononciacion de la letra *L* tresmudada en *R*: *volgut > vorgut* ò tendença à banhar lo *L*.

lambdatic, a adj. (anat.) Relatiu au lambda.

lambdoïde, a adj. (anat.) Si di de la sutura entre l'occipital e lu parietals.

lambèrt n.m. Reptile de la familha dei Lacertidats, de color vèrda, mé lo dessota dau coal blau per lo mascle (*Lacerta viridis*). Var.: **laïmbèrt, limbèrt**.

lambic n.m. 1. Alambic. 2. Cervesa foarta facha en Belgica, preparada mé de malt e de froment crud per fermentacion espontanea.

lambicada n.f. Accion de destillar. Var.: **alambicada**.

lambicar vt. (*lambiqui*) Destillar. Var.: **alambicar**.

lambin, a adj. e n. Qu'agisse lentament e sensa envanc. Var.: **lamban**. Sin.: **longanha**.

lambinaire, a adj. e n. Que lambina.

lambinar vi. Agir lentament, sensa energia ni vivacitat. Var.: **lambinejaire**. Sin.: **longanhejar, musar**.

lambinaria n.f. Fach de lambinar. Var.: **lambinatge**. Sin.: **musatge**.

lambinatge n.m. Lambinaria.

lambinejaire, a adj. e n. Que lambineja.

lambinejar vi. Lambinar.

lamborda n.f. 1. (constr.) Pèça de boasc (27 ò 34 mm x 80 mm) que repaua sobre li solivas e sus la quala son claveladi li lamas d'un parquet. Sin.: **lata**. ◇ Cabrilhon fixat au lòng d'un barri e dont si vènon apontelar li extremitats dei solivas d'un solier. 2. (agric.) Ram d'un aubre fruchier que poarta à la sieu extremitat de grèlhs à frucha.

lambordar vt. (constr.) Provedir de lambordas. Sin.: **latar**.

lambordier n.m. Bardana.

lambrís n.m. 1. Revestiment de boasc, de gip, etc., sus li parets d'una sala, d'una cambra. Sin.: **fustatge**, **postam**. 2. Si di finda d'un revestiment de gip fach dins una feniera, una sofietà, sus de latas jontivi clavelada, ai cabrilhons. 3. (lit., per ext.) Decoracion interiora d'una maion vasta e magnifica.

lambrissar vt. Revestir de lambrís. Sin.: **postamar**.

lambrissatge n.m. Accion de lambrissar. Sin.: **revestiment**, **postamatge**.

lambrusc n.m. Raïm pichinet. Var.: **lambrusca**.

lambrusca n.f. 1. Vinha sauvatja. 2. Lambrusc.

lambruscaire, airtz n. Persona que culhisce de lambruscas.

lambruscar vi. Culhir de lambruscas. Var.: **lambrusquejar**.

lambrusquejar vi. Lambruscar.

lambrusquier n.m. Var.: **lambrusquiera**.

lambrusquiera n.f. 1. Pen de vinha sauvatja. Var.: **lambrusc**. 2. Luèc plantat de lambrusca.

lambswool n.f. Lana foarça leugiera que vèn d'anheus de 6 à 8 mes. ◆ n.m. Teissut fabricat m'aquesta lana.

lambruscatge n.m. Accion de lambruscar.

lamea n.f. Làmia.

lamella n.f. 1. Pichina lama, fulhet. 2. Fina lesca. 3. Caduna dei lamas que poàrton l'imèni esporifèr dei fonges, en dessota dau capeu. 4. (opt.) Fina lama de veïre, de forma generalament arredonida ò cairada, emplegada per recurbir li preparacions microscopiqui.

lamellar(i), a (-ària) adj. Que la sieu estructura presenta de lamas, de lamellas.

lamellat, ada adj. Garnit ò constituit de lamellas.

lamellat-pegat n.m. Materiau format de lamellas de boasc pegadi ensèm.

lamellibranqui n.m. *Lamellibranchis*: Bivalves.

lamellifòrme, a adj. En forma de lamella.

lamelliròstre, a adj. Qu'a lo bèc garnit sus lu sieus bòrds de lamellas transversali, en parlant d'un auceu, coma l'àneda.

lament n.m. Planh, lamentacion. Sin.: **plorada**, **solòrma**. Var.: **lamenta**.

lamenta n.f. Lament.

lamentablement adv. D'un biais lamentable.

lamentable, a adj. Que fa pietat, nul: *Una excusa lamentable*. Sin.: **lagremable**, (fig.) **marrit**, **mespresable**.

lamentacion n.f. Planh prolongat, acompanyat de gemiments e de crits. Var.: **lamentança**, **lament**.

lamentança n.f. Lamentacion.

lamentar (si) v.pr. Si plànher emé insistença. Sin.: **si complànher**, **si plorar**, **s'adulentir**.

lamento n.m. (mòt italian) Cant de tristessa e de deploracion, sovent emplegat dins lo madrigal, la cantata, l'òpera italiana.

lamentós, oa adj. Que si lamenta sovent e totplen; lamentable.

làmia n.f. Nom generic de mai d'una varietat de pèiscans de la familha dei lamnidats: *Melanton (lamna nasus)*, *làmia blanca (carcharodon carcharias)*, *làmia blava (isurus oxyrinchus)*. Var.: **lamea**, **lamieu**.

lamiacea n.m. *Lamiaceas*: Labiadas.

lamieu n.m. Làmia.

lamificat, ada adj. Estratificat.

lamificat n.m. Materiau estratificat decoratiu (apellacion comerciala).

laminador n.m. 1. Màquina per laminar un produch metallurgic per passatge entre doi cilindres; installacion metallurgica que comprèn un laminador ò d'unu laminador. 2. (fig.) *Passar au laminador*: Èstre sotamés à d'espròvas foarça dificili.

laminaire n.m. Obrier emplegat au laminatge dei metals. ◆ adj. m. Que lamina: *Un cilindre laminaire*.

laminar(i), ària adj. (fis.) *Regime laminari*: Regime d'escorrement d'un fluide que si fa per esquilhada dei jaças de fluide una sus l'autra sensa escambi de particulas entre eli, per op. mé *regime turbulent*.

laminar vt. 1. Faire subir à un produch metallurgic una desformacion per passatge entre doi cilindres d'axes parallèles e que víron en sens contraris. 2. (fig.) Vèncer largament. Sin.: **anientar**, **desfondre** (fig.). 3. Arroïnar la santat de quauqu'un, li sieu foarças fisiqui ò psiquiqui. 4. Diminuir totplen: *Laminar lu revenguts*. 5. Estrechir (una vena).

laminaria n.f. Obrador dont si lamina.

laminària n.f. Alga bruna dei coastas rocoï, que pòu èstre foarça lònca e pòu servir d'engrais ò donar d'iòde, de sòda, de potassa (Sotaclasse dei fotoficeas).

laminariacea n.f. *Laminariaceas*: Familha d'algas bruni, de l'òrdre dei laminariales.

laminariala n.f. *Laminariales*: Òrdre d'algas bruni qu'enclau li laminàrias e de varietats vesini.

laminatge n.m. 1. Accion de laminar un metal. 2. Accion de laminar, de reduire; fach d'èstre laminat.

laminectomia n.f. (cir.) Reseccion dei lamas vertebrales en prevision d'una intervencion neurocirurgicala dau fiu de l'esquina.

laminografia n.f. Planigrafia.

laminós, oa adj. (anat.) *Teissut laminós*: Teissut conjontiu dispauat en lamas parallèli.

lamnidat n.m. Lamnide.

lamnide n.m. *Lamnides*: Una dei 35 familhas de peiscans. Var.: **lamnidats**.

lamnifòrme n.m. *Lamnifòrmes*: Òrdre de peiscans qu'enclau li espècias mai conoissudas e quauqui espècias foarça rari.

lamon n.m. Bendatge de ròda. Sin.: **ferrament, cint, benda**.

lamp n.m. 1. Fòuzer. 2. Lusor brèva e viva que tradue una descarga electrica entre doi neblas ò entre una nebla e la tèrra, pendent una chavana. Sin.: **ulhauç**. ◇ *Aver lu uèlhs que mandon de lamps*: Aver lu uèlhs animats d'una emocion foarta (de ràbia, sobretot). ◇ *Coma un lamp, en un lamp*: Foarça rapidament. ◇ (fig.) Brusca manifestacion de cen que pertòca l'intelligenza: *Un lamp de gèni*.

lampa n.f. 1. Aparelh d'esclairatge que fonciona au mejan de l'electricitat; luminari. ◇ *Lampa de borniera*: Boitier provedit d'una pila e d'una ampola electrica. 2. Ampola electrica: *Cambiar una lampa*. ◇ *Lampa à incandescença*: Dins la quala l'emission de luz es producha au mejan d'un còrs portat à l'incandescença per lo passatge d'un corrent electric. ◇ *Lampa testimòni*: Que senhala lo foncionament e l'aviament d'un aparelh en s'alumant ò en s'amurcent. Sin.: **lume**. 3. Recipient que contèn un liquide (petròli, essencia, etc.) ò un gas combustible per produrre de lume. ◇ *Lampa tempèsta*: Lampa especialament protegida còtra lo vent. ◇ *Lampa de seguretat*: Que si pòu utilizar dins una atmosfera grisotoa. 4. Dispositiu que produe una flama, emplegat coma foant de calor: *Lampa à alcòl*. 5. (electron.) Tube à vuèi: *Un amplificator à lampas, un televisor à lampas*. 6. *Lampa à vapor de mercuri*: Tube que contèn de vapor de mercuri e que, traversat per una descarga electrica, manda una viva lusor blavastra. Var.: **làmpea**.

lampada n.f. 1. Grand esclat de luz. Var.: **lampejada**. 2. Escorreguda rapida.

lampamètre n.m. Aparelh per mesurar li caracteristicas dei lampas e tubes electronics.

lampadari n.m. Dispositiu per esclarir un apartament ò una via publica, m'una lampa soleta ò m'un ensèm de lampas montadi sus un supòrt. Var.: **lampeari**.

lampar vi. Lampejar, faire d'ulhauç.

lamparo n.m. Lampa plaçada à la proa d'una barca, per la pesca.

lampàs n.m. Gròs lamp.

lampassa n.f. Gròssa lampa.

làmpea n.f. 1. Lampa. 2. Ceu de lampa.

lampear vi. Lampejar.

lampeari n.m. Lampadari.

lampejada n.f. Grand esclat de luz. Var.: **lampada**.

lampejaire n.m. 1. Dispositiu d'esclairatge que lampeja, emplegat en particular sus lu veïcules per senhalar un cambiament de direccion, un perilh ò un veïcule de socors (ambulança, pompiers, polícia). Sin.: **pluguet**. 2. (fot.) Aparelh que manda un lamp foarça breu

e intense per donar una quantitat de lume necessària per fotografiar. Sin.: **fotolume, flash** (angl.)

lampejant, a adj. Que lampeja.

lampejar vi. 1. Faire de lamps. Var.: **lampear**. 2. S'acendre e s'amurcir alternativament: *Un lume que lampeja*.

lampesa n.f. 1. (arquít. e arts dec.) Culòt. 2. Làmpea de glèia.

lampesier n.m. Lampadari de glèia.

lampier n.m. Marguilhier.

lampion n.m. 1. Lanterna veneciana. 2. Pichin recipient que contèn una matèria combustible e que sièrve ai illuminacions (espec. dins de fèstas tradicionals). ◇ *Sus l'ària dei lampions*: Mé de crits ritmats.

lampista n. 1. (anc.) Persona encargada dau manteniment dei lampas e dei lanternas dins un establiment industrial. 2. (fam.) Emplegat subalterne: *La si pilhar m'au lampista*.

lampistaria n.f. (anc.) Luèc dont èron conservats e reparats lu aparelhs d'esclairatge (espec. dins lu camins de fèrre, li minas).

lamporda n.f. Planta qu'una dei sieu espècias, finda sonada *pichina bardana*, es depurativa (Família dei composeas).

lampre n.m. Lamprea, lamprua.

lamprea n.f. Vertebrat aquàtic sensa maissèlas, foarça primitiu, de forma cilindrica e alongada, de la pèu nuda e viscoa (Classe dei agants, òrdre dei ciclostòmes). Var.: **lamprua, lampre**.

lampreson n.m. Pichina lamprea. Var.: **lamprilhon**.

lamprilhon n.m. 1. Larva de la lamprea, comuna dins la sabla dei ribieras. 2. Pichina lamprea.

lamprofire n.m. Ròca eruptiva, generalament filoniana, caracterisada per la sieu riquesa en mineraus ferromagneticos.

lamprofòra n. Nom dei neofits dins la glèia ortodòxa, en rason dau vestiment blanc que càrgon dins la setmana que seguís lo batejament.

lampromètre n.m. Aparelh per mesurar la clartat.

lamprua n.f. Lamprea.

lana n.f. 1. Fibra espessa, que vèn de la toison dei motons e autres romegaires. ◇ *Lana cruda*: Que non es estada aprestada. 2. Vestit de lana teissit e tricotat; lanatge. 3. (bot.) Borra que recuèrbe d'uni plantas. 4. Substànça fibrosa qu'evòca la lana. ◇ *Lana de lachier* ò *lana minerala*: Produch preparat per projeccion de vapor sobre un giscle de lachier fondut e emplegat coma isolant calorific. ◇ *Lana de ròca*: Produch obtengut à partir dau basalt, que sièrve d'isolant termic e acustic. ◇ *Lana de vèire*: Fibra de vèire d'un diamètre pichinet, que s'emplega coma isolant termic. ◇ *Lana de fusta* ò *de boasc*: Matèria textil facha m'ai fuèlhas dau pin pinastre.

lanada n.f. 1. Mena de pichina ramassa dau calafataire. 2. Mena de gròs pinceu que sièrve per ónher li divèrsi parts d'un vaisseau.

lanada n.f. Recòlta de la lana.

lanaire, airtiz n. Obrier(a) que mena una màquina à lanar.

lanar vt. Operar lo lanatge d'una estòfa.

lanaria n.f. 1. Accion, art de fabregar d'estòfas de lana; aquesti estòfas. 2. Negòci que vende de lana, de lanatges. 3. Obrador dont si lana li estòfas, lo drap. Sin.: **lanifici**. 4. Luèc dont si tóndon lu motons.

lanatge n.m. 1. Estòfa de lana. 2. Toison dei motons. 3. Operacion que dona ai teissuts de lana e de coton un aspècte doç.

lanç n.m. 1. Aviada. 2. (mar.) Embardada. Var.: **lans**.

lança n.f. 1. Arma d'asta dau mànegue llong e dau fèrre ponchut. Sin.: **asta, pertusana**. 2. Si difa d'un cavalier armat d'una lança; grope de combatents estacat au sieu servici. 3. Baston long provedit d'un tampon per targar sus l'aiga. 3. Tube provedit d'un difusaire que sièrve à formar e dirigir un gisèle d'aiga: *La lança dei pompiers*. ◇ Tube metallic que sièrve per lo lançatge.

lançabombas n.m. inv. Aparelh installat sus un avion per mandar de bombas.

lançacòdols n.m. inv. Lançapèiras. Sin.: **fronda**.

lançada n.f. Cauç, ruada.

lançada n.f. Còup de lança.

lançadoira n.f. Naveta de teissèire. Sin.: **espau**.

lançaflamas n.m. inv. Aparelh emplegat au combat per mandar de flamas.

lançafusadas n.m. inv. Lançarquetas.

lançagranadas n.m. Aparelh que lança de granadas.

lançaire, airtiz n. Persona que lança: *Un lançaire de disc*.

lançaire n.m. 1. Veicule propulsiu capable de mandar una carga utila dins l'espaci. Sin.: **missile, vector, fusada**. 2. Sotamarin que poarta de missiles estrategics.

lançament n.m. 1. Accion de lançar. 2. Publicitat per faire la promocion d'un produch. Sin.: **bandiment**. 3. (mar.) Angle format per la ròda de proa d'una nau a respiech de l'esperlongament de la quilha.

lançaminas n.m. inv. Aparelh per lançar de minas.

lançamissiles n.m. inv. Engenh que sièrve à lançar de missiles.

lançapèiras n.m. inv. Dispositiu mé doi brancas, provedit d'un elastic e d'una pocheta, que lu pichoi s'en sièrvon per lançar de pèiras. Sin.: **fronda, lançacòdols**.

lançapintura n.m. Aparelh que projecta de pintura.

lançar vi. Caucear.

lançar vt. 1. Donar à quauqua ren un movement viu que lo manda à travèrs l'espaci: *Lançar de pèiras, una fusada*. Sin.: **mandar, garçar, avantar**. 2. Bolegar, mandar (li cambas, lu braç) d'un gèst viu dins una direccion. Sin.: **garçar, avantar**. 3. Dire d'un biais que non s'asperava ò pusleu violentament: *Lançar un crit de terror*. Sin.: **mandar**. 4. (fig.) Mandar còtra quauqu'un: *Lançar un mandat d'arrèst*. 5. Faire conóisser ò reconóisser d'un public larg: *Lançar un noueu disc*. Sin.: **promòure**. 6. Donar l'envanc necessari à: *Lançar una entrepresa, una affaire*. 7. Faire parlar quauqu'un de quauqua ren que li agrada, menar la conversacion sobre

un dei sieus subjèctes favorits: *Quora lo lances sus lo balon, s'arrèsta plus!* 8. *Lançar un cèrvi*: Lo faire sortir dau luèc dont es. ◇ **si lançar** v.pr. 1. Si precipitar, si ronçar dins una direccion determinada. Sin.: **s'abrivar**. 2. S'engatjar dins una activitat: *Si lançar dins lu affaires*. 3. (fig.) S'engatjar impetuosament dins una accion.

lançar n.m. 1. Espròva d'atletisme que consistisse à mandar lo mai luènh possible un engenh (pes, disc, marteu, javelina). 2. *Pesca au lançar*: Pesca à la linha dins la quala si manda l'esca luènh en avant per pi la tornar au mejan d'un molinet.

lançatge n.m. (tr. publ.) Injeccion d'ària comprimida ò d'aiga dins un soal, au mejan de tubes metallics dichs *lanças*, per li plantar de pals.

lançarquetas n.m. inv. Arma que manda de roquetas. Var.: **lançafusadas**.

lançatorpilhas n.m. inv. Dispositiu que sièrve à lançar de torpilhas.

lancejant, a adj. 1. Que lanceja, que ponhe. 2. (fig.) Que tormenta.

lancejar vi. 1. Donar de coups de lança. 2. Faire sofrir mé de dolors repetitivi. ◇ vt. (fig.) Tormentar.

lanceolat, ada adj. 1. (bot.) Si di d'un organe acabat en forma de lança: *Una fuèlha lanceolata*. 2. (arquít.) *Arc lanceolat*: Arc rot ponchut, en lanceta.

lanceta n.f. 1. Bistorin. 2. (arquít.) Arc rot foarça agut, dins l'arquitectura gotica.

lancetier n.m. Estug per lancetas.

lança n.f. Barca mé doi aubres, en usança en Espanha, au Portugal e au Brasiu.

lancier n.m. 1. Sordat d'un còrs de cavalaria, armat d'una lança. 2. *Quadrilh dei lanciers*: Varianta dau quadrilh, que si balava vèrs la mitant dau s. XIXⁿ.

lancinacion n.f. Dolor que lancina. Var.: **lancinament**.

lancinament n.m. Lancinacion.

lançòla n.f. Tela espessa impermeabilizada per aparar dau soleu e de la pluèia; Sin.: **telàs, tendolet**.

lançolàs n.m. Tela que si mete sus lo soal per recampar li olivas acanadi.

lançoleta n.f. Pichona benda de teissut. Sin.: **faisseta**.

lançòu n.m. Pèça de teissut leugier que si mete au lièch per isolar la persona dau matalàs e dei cubèrtas. ◇ *Lançòu doble*: Pèça de teissut ò de cauchoc que si mete sota lo lançòu per aparar lo matalàs.

land n.m. (mòt alemand) 1. Cadun dei Estats de la República Federala Alemanda. 2. Província, en Àustria.

landa n.f. Formacion vegetala de la zòna temperada dont domínon li brugas, li ginèstas; terren cubèrt d'aquesta vegetacion. Sin.: **ermàs**.

landa n.f. Biais afectat: *Faire de landas*. Sin.: **nhonha, moninaria, desgaunhada**.

landaire, airtiz n. Ribatabastion, rodair.

landar vi. Deambular, musardar, landrejar, musardejar, landear.

landau n.m. 1. Veitura d'enfant compauat d'una navicèla rígida tenguda per una armadura metallica, m'una capòta amovibla, de ròdas e un guidon. 2. Veicule

ipomobile descubèrt mé quatre ròdas e quatre plaças en vis-à-vis.

landear vi. (*landeï*) Faire de landas. Sin.: **minhardejar**, **moninejar**. Var.: **landrejar**.

landés, esa adj. e n. Dei Landas.

landesc n.m. Guinhada, biaï de se comportar en landeant.

landgravi n.m. 1. Títol que portàvon, à l'Atge Mejan, de princes germanics proprietaris de tèrras que relevàvon directament de l'Emperaire. 2. Magistrat que rendia la justícia en nom de l'Emperaire.

langraviat n.m. 1. Denhetat dau landgravi. 2. País que governava un landgravi.

landier n.m. Chafuèc providit d'un panier metallic per mantenir au caud un recipient.

landier, a adj. 1. Bocafina. Sin.: **refastinhós**. 2. Compassat. Sin.: **minós**, **moninós**.

landiera n.f. Grimacieria, regaunhairitz.

landòlfia n.f. Planta de Madagascar que lo sieu latèx fornisse de cauchoc (Família dei apocinaceas).

landrejar vi. Bossonear. Sin.: **bossonejar**, **tordolear**, **pacholear**, **deambular**, **landar**, **musardar**, **landear**, **musardejar**.

landsgemeinde n.m. Assemblada legislativa que recampa toi lu ciutadans, dins d'un cantons de Soïssa alemanica.

landsturm n.m. Sotadivision dau recrutament militari que comprèn lu reservistas d'un atge, dins lu país germanics e en Soïssa.

landtag n.m. Assemblada deliberanta, dins lu país germanics.

landwher n.m. Sotadivision dau recrutament militari que comprèn la promiera resèrva, dins lu país germanics e en Soïssa.

langaneu n.m. Peis marin de la família dei labrides, present dins l'Atlantic Èst.

langasta n.f. Acarian parasite que viu sus la pèu dei romegaires, dau can, eventualament de l'òme, per n'en suçar lo sang. Sin.: **ixòde**.

langastier n.m. Ricin.

langor n.f. Languiment. Sin.: **languitòri**, **languina**, **langui**, **languiment**, **estrandadura**.

langorear vi. (*langoreï*) Languir, si languir.

langorós, oa adj. Qu'exprimisè de langor, de languiment. Sin.: **languinós**.

langorosament adv. D'un biaï langorós. Sin.: **languinosament**.

langosta n.f. Crustaceu dei antenas foarti, ma sensa pinças, que pòu mesurar fins à 40 cm de lòng, totplen preat per la sieu carn (Òrdre dei decapòdes). Var.: **lingosta**.

langostier n.m. 1. Ret en forma de balança profunda per pilhar li langostas. 2. Nau providida per la pesca à la langosta. Var.: **langostier**, **lingostier**, **langostiera**, **lingostiera**.

langostiera n.f. Ret en forma de balança profunda per pilhar li langostas. Var.: **langostier**.

langostin n.m. Ligoban.

langostina n.f. Crustaceu decapòde de la talha e de la forma d'un gròs chambre, pescat sus lu fonds de beta, au larg dei costas atlantiqui europeï e mediterranèi. Sin.: **cigala**.

langostona n.f. Pichina langosta.

langostum n.m. Faussa, marrida devocion.

langui n.m. Preocupacion; malinconia, langor, languina.

languide, a adj. Flac.

languiment n.m. 1. Abatement fisic o moral, que si manifestà per una mancaça d'energia, de dinamisme. ◇ Dolor morala, patiment causats per la pèrda, la mancaça ò la moart de quauqu'un. Sin.: **planh**. 2. Malinconia doça. Var.: **langor**, **languina**.

languina n.f. Langor.

languinós, oa adj. Langorós, mornarós.

languinosament adv. D'un biaï languinós.

languir vi. (*languissi*) Si sentir triste, abatut, nostalgic. Var.: **alanguir**. ◆ **si languir** v.pr. Asperar embé impaciença: *Mi languissi de la vèire*. Sin.: **s'estransir**.

languison n.f. Langui.

languissent, a adj. Que languisse, que si languisse.

languissentament adv. D'un biaï languissent.

languitòri n.m. Nostalgia, languiment, langor.

lanha n.f. Planh, lament.

lanhaire, airtz n. Persona que si lanha.

lanhar (si) v.pr. Si plànher, si lamentar.

lanheta n.f. Pichon peaç. Sin.: **bardeleta**.

lanhós, oa adj. Que si lanha. Sin.: **planhós**.

lanier n.m. Mena de faucon (*Falco biarmicus*).

lanier, a adj. Que pertòca la lana: *L'industria laniera*.

◆ n. Persona que trabalha ò vende de lana.

lanifèr, a adj. 1. Que poarta de lana ò una borra cotonoa. 2. *Nieron lanifèr*: Recubèrt d'una secrecion cera e que s'ataca ai pomier. Var.: **lanigèr**.

lanigèr, a adj. Lanifèr.

lanifici n.f. Obrador dont si trabalha la lana. Sin.: **lanaria**.

laniidat n.m. *Laniidats*: Família d'auceus passerons qu'enclau lu darnegàs.

lanista n.m. Dins l'Antiquitat romana, aqueu qu'adestrava, fitava ò vendia de gladiators.

lanlèra adv. Onomatopea que si tròva dins d'uni cançons.

lanolina n.f. Graïssa de fea de consistença solida, d'un jaune ambrat, e emplegada coma excipient per li cremas e li pomadas.

lanós, oa adj. 1. Cubèrt de lana. Var.: **lanut**. 2. Qu'a l'aparença de la lana: *Un pel lanós*. 3. Planta lanoa: *Cubèrta de pels*.

lans n.m. Lanç.

lansacanet n.m. Mercenari alemand au servici de França e de l'Empèri (s. XVⁿ – s. XVIIⁿ).

lantan n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (La) de n° atomic 57 e de massa atomica 138,90.

lantanide n.m. Cadun dei elements dau grope dei tèrras rari, que lo promier es lo lantan.

lantànita n.f. Carbonat idratat natural de lantan.

lantèrna n.f. 1. Boita dei parets transparents, dins la quala si mete un lume à la sosta. Sin.: **fanau**. ◇ *Lantèrna veneciana*: lantèrna de papier translucide e colorit, emplegada dins li fèstas, li illuminacions. ◇ *Lantèrna amagada*: Que d'uni parets son opaqui, per qu'aqueu que la poarta si poasque esclairar sensa èstre vist. 2. Senhal luminós à l'avant ò au darrier d'un veïcule. ◇ (mar.) Part sobrana de l'aubre que s'acaba per una part escairada dicha *lantèrna* que poarta la carèla (girelha) de flon de la vela. Sin.: **caucet**. ◇ *Lantèrna roja*: Lantèrna que si mete à la fin d'una tièra de veïcules; (fig.) Lo darrier: *Finir lantèrna roja dau Torn d'Itàlia*. 3. (anc.) *Lantèrna magica*: Instrument d'optica que s'emplegava per projectar d'imatges engrandit de figuras pintadi. 4. (arquít.) Contruccion circulària traucada de grandi duberturas, en cima d'un grand edifici ò d'una part d'un edifici. ◇ *Lantèrna dei moarts*: Dins d'unu cementèris, pal vuèi dont si plaçava un fanal, lo sera, à l'Atge Mejan. 5. (zool.) *Lantèrna d'Aristòtel*: Aparelh mastegaire dei orsins. ◆ pl. Fuècs de posicion d'una veitura automobila.

lanternar vi. (*lantèrni*) (fam.) Barrutlar, perdre lo sieu temps. Sin.: **pachonejar**, **landar**, **landrejar**, **flandrinar**. ◇ *Faire lanternar*: Faire esperar longtemps.

lanternier, a n. 1. Persona que fa de lanternas. 2. Aqueu qu'èra encargat dei lanternas publiqui. 3. (anc.) Dins lo braconatge, aqueu que portava la lantèrna. 4. (anc. e pop.) Aqueu que tenia una maion de prostitution.

lanternon n.m. 1. Pichina lantèrna à la cima d'una copòla, au dessobre d'una escalinada. 2. (arquít.) Construccion bassa en sobrelevacion sus una teulada, per esclairar ò ventilar.

lantier n.m. (mar.) Cordatge previst per mantenir en plaça una galèra donada en carena, per l'empachar de cabussar.

lantresa n.f. (bot.) Mena d'eufòrbia (*Euphorbia characias*).

lanuginós, oa adj. Cubèrt de borra.

lanum n.m. 1. Ensèm dei bèstias lanadi. 2. Sentor de lana.

lanut, uda adj. Cubèrt de lana. Var.: **lanós**.

lao n.m. Lenga thai, una dei lengas oficiali dau Laos. Sin.: **laossian**.

laossian, a adj. e n. Dau Laos. ◆ n.m. Lao.

lapada n.f. 3. (fam.) Granda golada de liquide que s'engolisse d'un còup solet.

lapaliçada n.f. Afirmacion d'una evidença nèschia, veritat de La Paliça.

lapament n.m. 1. Accion de lapar. 2. Bosin que fa un animau que lapa. Var.: **lapada**.

lapar vt. e vi. Beure en pilhant lo liquide mé la lenga, en parlant dei animaues. ◆ vt. (fam.) Beure per lampadas.

lapareu n.m. Àneda sauvatja de pichina talha (Longuessa fins à 40 cm). Sin.: **renèla**, **auçavòla d'ivèrn**.

laparoplastia n.f. (cir.) Ablacion de la pèu flaca dau ventre que pertòca lu pançuts quora an foarça magrit.

laparoscopia n.f. Examèn endoscopic de la cavitat abdominala.

laparotomia n.f. Dubertura cirurgicala de l'abdomèn.

lapàs n.m. (bot) Varietat de paciença (*rumex crispus*).

lapavocèla n.f. (patol.) Ernia ventrala que s'escapa de la paret abdominala en de ponchs autres que lu aneus inguinals ò crurals.

làpea n.f. Mollusc de la gruèlha conica, foarça nombrós sus lu rocàs descubèrts à marea bassa (talha: 5 cm; classa dei gasteropòdes). Var.: **alapeda**, **alapea**, **alàpia**.

làpida n.f. Pèira plata.

lapidacion n.f. Accion de lapidar. Sin.: **peiregada**, **espeiregada**, **desrocament**.

lapidar vt. Tuar, atacar à coups de pèiras. Sin.: **desrocar**. Sin.: **apeiregar**, **acodolar**, **apeirar**, **clapairar**, **peirejar**, **apeirassar**.

lapidari n.m. 1. Professional que travaisha li pèiras fini e preciòs; negociant que vende aqueli pèiras. 2. Pèira emplegada per lo dreïcatge dei susfàcias plani. 3. Tractat sobre li vertuts magiqui e medicinali dei pèiras preciòs, à l'Atge Mejan.

lapidari, ària adj. 1. D'una concision brutal: *Una formula lapidària*. 2. Relatiu ai pèiras fini e preciòs, à la sieu talha; que pertòca la pèira. ◇ *Museu lapidari*: Que presenta d'esculpturas sus pèira que provènon de monuments.

lapidificacion n.f. Transformacion d'un depaus mòble en ròca sedimentària coerenta per compaccion e cimentacion.

lapidificar vt. (*lapidifiqui*) Transformar una ròca per lapidificacion.

lapilli n.m. pl. Projeccions volcaniqui de pichini dimensions (entre 1 e 64 mm de diamètre).

lapin, a adj. Coniu, conilha.

lapinada n.f. 1. Portada d'una lapina. 2. Plat de lapin. Sin.: **conilhada**.

lapinar vi. Aver de pichoi, en parlant d'una conilha. Sin.: **conilhar**.

lapinàs n.m. Lapin gròs, lapin mascle. Sin.: **conilhàs**.

lapinejar vi. Faire totplen de pichoi coma una lapina.

lapinet n.m. Pichin lapin. Var.: **lapinon**.

lapinisme n.m. (fam.) Feconditat jutjada excessiva (d'una cobla, d'un pòble).

lapiniera n.f. Conilhiera.

lapinon n.m. Pichin lapin. Var.: **lapinet**.

lapis n.m. Pèira d'un blau intense, compauada de lazurita, emplegada en ornamentacion e en joelaria.

lapon, a adj. e n. De Lapònia. ◆ n.m. Lenga finno-ogriana parlada en Lapònia.

lapsi n.m. pl. Cristians que, au temps dei persecucions, avíon renegat ò avíon fach semblant de renegar la sieu credença.

lapsus n.m. Error comessa en parlant (*lapsus linguae*) ò en escrivent (*lapsus calami*) e que consistísse à substituir au tèrme asperat un autre mòt: *Freud veía dins lo lapsus l'emergença dei desidèris inconscients*. Sin.: **lengassada**.

lar n.m. e adj. Dins l'Antiquitat romana, dieu protector dau fogau domestic. Var.: **lars**.

laraire n.m. Dins l'Antiquitat romana, pichin santuari domestic destinat au culte dei dieus lars.

larba n.f. Lima (peís).

lard n.m. Teissut adipós sotacutaneu dau poarc e d'unu animaús. ◇ *Lard gras ò gròs lard*: Graissa de poarc pilhada entre la codena e la carn, au lòng de l'esquina.

lardadoira n.f. Lardoir.

lardaire, airtz n. Persona que larda.

lardar vt. 1. Ficar de pichins tròcs de lard (dins una carn). 2. (lit.) Traucar de còups (de coteu, etc.). Var.: **enlardar**.

lardeiron n.m. Lardieron.

lardeironet n.m. Lardieronet.

lardería n.f. (mar.) Mena de cordatge. 1469: «*Item per VI lardieras aportadas en los laus per far d'estròps*» A.C.Arle.

lardiera n.f. Nom generic d'unu passerons de la familha dei parides. ◇ Nom especific de *Poecile palustris*, que sobre es gris-brun e sota es blanc brut. Sin.: **lardiera monegueta, lardiera carboniera**. ◇ *Lardiera mòra*: Lardiera de la tèsta negre m'una taca blanc sobre e una taca blaca sus cada gauta (*Periparus ater*). ◇ *Lardiera dau chufu, vervasin, verbassin*: Que poarta un plumachon blanc e negre.

lardieron n.m. *Lardieron blau*: Pichin passeron dau plumatge colorit de blau e de jaune (*Cyanistes caeruleus*). Var.: **lardeiron**.

lardieronet n.m. Passeron de la familha dei Aegithilids, m'una coa lònga. Var.: **lardeironet** (*Egithalos caudatus*).

lardoira n.f. Gròssa agulha emplegada per lardar li carns. Var.: **enlardoira**. Sin.: **lardadoira**.

lardon n.m. Pichin tròc de lard per adobar un plat: *Polenta ai lardons*.

lardonar vt. Talhar en lardons.

larg, a adj. ['lark], ['larga] 1. Qu'a una estenduda importanta dins lo sens perpendiculari à la sieu longuessa, à la sieu autessa: *L'avenguda es larga*. Contr.: **estrech**. 2. Ample, que non es estrech: *Un vestit larg*. 3. Qu'es grand, important en quantitat: *Faire de largui concessions*. 3. (mar.) Que non es tendut: *Un cordatge larg*. 1520: «*...duas fustas larg XX milhas li (ung galeon) an donat la cassa et Dyo aydant es scapat...*» A.C.Arle. ◇ *Vent larg ò larg*, n.m.: Vent que poarta oblic per rapoart à l'axe de la nau. 4. Qu'a l'esperit dubèrt, qu'es sensa prejudicis: *Aver li ideas largui*. 4.

Qu'es generós, qu'es fach mé generositat: *Èstre larg m'ai sieus enfants*. ◆ adv. 1. D'un biais larg, imprecís: *Mesurar larg*. ◇ *Vèire larg*: Vèire grand. 2. *Non la menar larga*: Èstre dins una situacion dificila, èstre espaventat.

larg n.m. 1. (mar.) Vent larg. 2. Larguessa: *Si passejar de lòng en larg*. ◇ *De larg*: En larguessa: *Aver doi mètres de larg*. ◇ *Èstre au larg*: Aver de plaça, de sòus. 3. *Lo larg ò la mar larga*: La mar luènh dei coastas. Sin.: **l'auta mar**. ◇ *Au larg de*: Dins la vesinança de; à una distança donada de: *Navigar au larg de Niça, si tenir au larg de quauqu'un*.

largà n.f. (mar.) À la larga: Anament de la nau qu'es au vent larg.

largable, a adj. Que pòu èstre largat. Sin.: **destacable**.

largada n.f. (mar.) 1. Vent dau larg, bofada d'una aura marina. 2. Vent de ponent, violent à Marselha.

largament adv. 1. D'un biais larg; abondosament: *Ganhar largament la sieu vida*. 2. Mai de: *Èra largament doi oras quora es arribat*.

largar vt. (*largui*) 1. (mar.) Destacar, laisser anar (un armege, una vela, etc.). 2. Laisser tombar d'una aeronau: *Largar de bombas*. 3. (fam.) Abandonar volontariament e sensa gaire de cortesia. ◇ *Èstre largat*: Èstre perdut, plus ren capir. ◆ vi. (mar.) Anar au larg. Var.: **alargar**.

largar vòga vt. (mar.) Dau temps dei galèras, mena de vogar mai lentament.

larget n.m. (metall.) Mièg-producth siderurgic de seccion rectangulara, qu'a una larguessa minimala de 150 mm e d'una espessor au manco egala au quart de la larguessa.

larghetto adv. (mòt it.) (mús.) Un pauc mai lentament que lo *largo*. ◆ n.m. Tròç executat dins aquesto movement.

largo adv. (mòt it.) (mús.) Lentament e embé amplexa. ◆ n.m. Tròç executat dins un movement lent.

largor n.f. Larguessa.

larguejar vi. Èstre larg, generós.

largues(s)a n.f. 1. Dimension d'un còrs dins lo sens perpendiculari à la sieu longuessa. Sin.: **largor**. 2. Caractèr de cen que non es mesquin, estrech: *La larguessa de vista, d'ideas*. 3. Liberalitat, generositat.

larguet, a adj. Un pauc larg.

larguier, a adj. Liberal, generós.

laride n.m. *Larides*: Òrdre d'auceus palmipèdes aquàtics coma lo gabian.

larifòrme n.m. *Larifòrmes*: Larides.

laringal, a (fon.) Que lo sieu ponch d'articulacion si tròva dins la region de la laringe. Var.: **laringau**.

laringala n.f. Consonanta articulada au nivèu de la laringe.

laringat, ada adj. Relatiu à la laringe.

laringau, ala adj. Laringal.

laringe n.f. Organe de la fonacion situat dins li vias respiratòri, entre la faringe e la traquea.

laringectomia n.f. (cir.) Ablacion de la laringe, practicada especialment en cas de càncer d'aquel organe.

laringisme n.m. (patol.) Contraccion espasmodica dei muscles de la laringe qu'entira la barradura de la glòti e l'estofament.

laringiti n.f. Inflamacion de la laringe.

laringoespasme n.m. (patol.) Barradura espasmodica de la glòti en seguida à una contraccion muscularia.

laringostenosi n.f. (patol.) Restrenhement de la laringe.

laringofòne n.m. Microfòne plaçat au defoara dau coal, pertocat unencament per li vibracions de la laringe.

laringologia n.f. Estudi de la laringi, de la sieu anatomia, de la sieu fisiologia e dei sieu afeccions.

laringologic, **a** adj. Relatiu à la laringologia.

laringologista n. Laringològue, laringològa.

laringològue, **òga** n. Especialista en laringologia. Var.: **laringologista**.

laringonecròsi n.f. (patol.) Negròsi dei cruissentèlas de la laringe.

laringoplegia n.f. (patol.) Paralisia dei muscles de la laringe, que provòca l'afonia.

laringoscòpi n.m. Aparelh que permete d'observar la laringe.

laringoscopia n.f. Exploracion visuala, dirècta ò indirècta, dau dedintre de la laringe.

laringoscopic, **a** adj. Relatiu a la laringoscopia.

laringotomia n.f. Dubertura cirurgicala de la laringe.

laringotraqueal, **a** adj. Que pertòca la laringe e la traquea. Var.: **laringotraqueau**.

laringotraqueau, **ala** adj. Laringotraqueal.

laringotraqueïti n.f. (patol.) Inflamacion simultanea de la laringe e de la traquea.

laringotraqueobronquiti n.f. (patol.) Inflamacion simultanea de la laringe, de la traquea e dei bronquis.

larmier n.m. 1. (arquit.) Membre orizontal en salhida sus lo nud d'un barri, ò que forma la part mediana d'una corniç, cavada per en sota d'una caneladura qu'escarta l'aiga de pluèia. 2. (anat.) Angle intèrne de l'uèlh. 3. (zool.) Orifici situat en dessota de l'angle inferior dei cervidats, de dont s'escorre un liquide gras e odorós. ◇ Pos dau cavau.

lars n.m. Lar.

larsen n.m. n.m. Oscillacion parasita que si manifestà per una sublada quora la sortida d'una cadena electroacostica reagisse mé la sieu intrada.

larsenita n.f. Silicat natural de plomb e de zinc.

larva n.f. 1. (Antiqu. rom.) Fantaume maufaràs, ombra d'un moart que vagava demièg lu vivents per lu espaventar. 2. (fig.) Monde flacós, sensa volontat, passiu.

larva n.f. Forma que presènton d'unu animaus, mai que tot lu insèctes, au moment de la primiera fasa dau sieu desenvolopament, que lu rende despariers de la fasa adulta. Sin.: **vèrp**.

larvari, **ària** adj. 1. Relatiu à la larva, au sieu estat: *Li formas larvari dei insèctes*. 2. (fig.) Qu'es au sieu començament: *Una contestacion au sieu estat larvari*.

larvat, **ada** adj. 1. (med.) Si di d'una malautia que non es encara aparenta o que non si manifestà completament. 2. (fig.) Que non s'es encara manifestat dubertament: *Una oposicion larvada*. Sin.: **en gestacion**, **latent**, **amagat**.

larvicida adj. e n.m. Si di d'una substança emplegada per destrúir de larvas d'insèctes.

larvicòla adj. Que viu dins lo còrs dei larvas.

larviforma, **a** adj. En forma de larva, que sembla una larva.

larvivòr(e), **a** adj. Que si noirisse de larvas, notadament lu peis.

las (lit.) Interjeccion. Sin.: **ailàs**, **pecaire**, **paure**.

las, **lassa** adj. 1. (lit.) Que pròva, que manifestà un grand lassitge. Sin.: **estrac**, **alassat**, **afanat**, **fatigat**, **flac**, **abatut**. 2. *Êstre las (de)*: Plus suportar, èstre desgustat (de), n'aver pron (de): Sin.: **n'aver una forra**, **n'aver basta de**. 3. (expr.) *À la lassa*: Sensa volontat de capitar, d'anar còtra, de luchar: *Abandonar à la lassa*.

lasami n.m. Pavon de mar. Sin.: **girèla turca**.

lasanha n.f. (de l'it.) Pasta italiana en forma de largui bendas dispauadi en jaças alternadi mé de carn chaplada e gratinadi.

lasciu, **iva** adj. 1. Enclin ai pasers de l'amor. 2. Qu'evòca la sensualitat, lu plasers de l'amor: *Una dança lasciva*. Sin.: **sensual (au)**, **licenciós**, **viciós**.

lascivament adv. D'un biais lasciu. Sin.: **sensualament**.

lascívia n.f. (it.) Lascivitat.

lascivitat n.f. (lit.) Caractèr lasciu de quauqu'un, de quauqua ren. Sin.: **lubricitat**, **impudicitat**.

làser n.m. (acronime de l'anglés *Light Amplification by Simulated Emission of Radiation*) Aparelh que pòu generar un fais de raionament espacialament e temporalament coerent, susceptible d'aplicacions multipli dins la recèrca scientifica, l'armament, la medecina, li telecomunicacions, l'industria, etc.

lassa n.f. Ligam per estacar lu cans de caça. Sin.: **estac**.

lassant, **a** adj. Qu'alassa per la sieu monotonia. Var.: **alassant**. Sin.: **fastidiós**, **secant**, **tediós**.

lassar vt. Rendre las, exasperar: *Lassar quauqu'un mé troup de questions*. Var.: **alassar**; Sin.: **afanar**, **estracar**, **fatigar**, **secar**, **enasprir**. ◇ **si lassar** v.pr. Aver pron de quauqua ren per enuèi: *Si lassar d'audir totjorn li memi remarcas*.

lassiera n.f. Lassitge.

lassitge n.m. 1. Sensacion de fatiga fisica. 2. Desgust, enuèi, descoratjament. Var.: **lassituda**. Sin.: **lassiera**, **fatiga**, **flaquitge**, **estraquessa**, **alassament**, **afanament**, **estracament**.

lassituda n.f. Lassitge.

lastèx n.m. (nom depauat) Filat de latèx recubèrt de fibras textili (coton, nilon, etc.).

lasting n.m. (mòt angl.) Estòfa de lana rasa, brillhanta.

lat n.m. (mar.) Drech ancian tocant lo carenatge dei naus. 1257: «*Item que lu ciutadans de Mass^a tant solament, li present et li esvenidors, sian perpetualment quiti e francs del fag dels latz de las naus...*» (Etim. lat.: *latus*).

lata n.f. 1. Tauleta de boasc que sièrve d'armadura ò de cobertura. Sin.: **traveta**, **tavèla**, **postarèla**, **fauqueta**. 2. Rampa, gardacòrs. 3. Lòng sabre drech de cavalaria.

lata n.f. (mar.) Cadun dei elements de fustaria perpendicularis à l'axe longitudinal d'una nau e fixats ai madiers, que sostènon li cubèrtas. ◇ *Lata mestressa*: Lata que correspoande à la part mai larga de la nau. Sin.: **trau majora**.

latar vt. Garnir de latas.

latatge n.m. Accion de latar; garnidura de latas.

latença (-ència) n.f. 1. Estat de cen qu'es latent. 2. (psicol.) Temps escorrut entre l'estímulus e la respoasta correspondenta. 3. (psican.) *Periòde de latença*: Periòde de la vida sexuala infantila de 5 ans à la preadolescença, au cors de la quala lu aquists de la sexualitat infantila son refolets.

latent, **a** adj. 1. Qu'existisse d'un biais non aparent ma que si pòu manifestar à tot moment. Sin.: **escondut**, **amagat**. ◇ *Malautia latent*:

lateral, **a** adj. 1. Que si tròva sus lo costat: *Una poarta laterala*. ◇ (mat.) *Aira laterala*: Aira totala d'un solide, deduccion facha d'aquela de la sieu basa (ò dei sieu basas). 2. Que dobla una caua; secundari: *Un canal lateral*. 3. (fon.) *Consonanta laterala* ò *laterala*, n.f.: Consonanta oclusiva caracterisada per un escorrement de l'ària de cada costat de la lenga (per ex. la consonanta *l*). Var.: **laterau**. Sin.: **costier**.

lateralament adv. Sus lo costat. Sin.: **costierament**.

lateralisacion (-izacion) n.f. (psicol.) Especialisacion progressiva, au cors de la pichina enfança, de cadun dei emisfèrs dau cervèu dins li sieu foncions respectivi. 2. Resultat d'aquesta especialisacion; dominança.

lateralisar (-izar) vt. Donar un caractèr lateralizat à. ◆ **si lateralisar** v.pr. Pilhar un caractèr lateralizat.

lateralizat (-izat), **ada** adj. (psicol.) Que presenta una lateralisacion. ◇ *Enfant ben, mal lateralizat*: Que presenta una lateralisacion neta ò non en foncion dei accions.

lateralitat n.f. (fisiol.) Dominança foncionala d'un costat dau còrs uman à respèch de l'autre (Preferença à si servir d'un membre d'un costat: lo braç drech, l'uèlh senec...).

laterau, **ala** adj. Lateral.

laterita n.f. Soal roge de la zòna tropicala umida, caracterisat per la presença d'alumina liura e d'oxides de fèrre.

lateritic, **a** adj. Format de laterita; que n'en contèn: *Un soal lateritic*. Sin.: **ferralitic**.

lateritisacion (-izacion) n.f. Formacion de laterita.

lateritisat (-izat), **da** adj. Estat d'un soal vengut lateritic.

lateroabdominal, **a** adj. Que si rapoarta ai parets laterali de l'abdomèn. Var.: **lateroabdominau**.

lateroabdominau, **ala** adj. Lateroabdominal.

laterocoal n.m. Latericòli.

laterocòli n.m. Mena de torticòli que fa clinar la tèsta que d'un costat solet. Var.: **laterocoal**.

lateroflexion n.f. Flexion d'un organe dins lo sens lateral: ◇ *Lateroflexion de l'utèrus*: Deviacion de l'utèrus dins la quala lo còrs d'aquesto organe va sus un dei costats mentre lo coal consèrva la sieu posicion normala.

laterognatia n.f. Asimetria de la maissèla que resulta dau sieu desplaçament lateral. Var.: **lateronhatia**.

lateronhatia n.f. Laterognatia.

lateroposicion n.f. Desplaçament lateral d'un organe. 2. Deviacion d'una dent ò d'uni dents vèrs la drecha ò la seneca de l'arcada dentària. Sin.: **lateroversion**.

lateroposterior, **a** adj. Que situat en arrier e sus lu costats.

lateropulsion n.f. 1. Pulsion unilaterala dins lo plan frontal, caracteristica dei sindròmes laberintics. 2. Desequilibri d'un parkinsonian desportat d'un costat.

lateroselari, **ària** adj. Situat à costat de la sèla turcica.

lateroventral, **a** adj. Situat sus lu costats de la part ventrala: *Susfàcia lateroventrala*. Var.: **lateroventrau**.

lateroventrau, **ala** adj. Lateroventral.

lateroversion n.f. 1. Inclinason laterala d'un organe. 2. Lateroposicion.

latescent, **a** adj. Que contèn ò que sembla lo latèx.

latèx n.m. 1. Emulsion secretada per d'uni plantas, espec. de plantas que dónon de cauchoc, e qu'a sovent un aspècte lachós. 2. Emulsion aigoa d'uni substanças sintetiqui, obtenguda per polimerisacion e emplegada dins li industrias dau textile, de la pintura, dau papier, etc.

laticifèr, **a** adj. (bot.) Que contèn, secrèta de latèx. ◆ n.m. Teissut vegetal que secrèta de latèx.

laticlavi n.m. Dins l'Antiquitat, benda porpra qu'ornava la tunica dei senadors romans. 2. La tunica dei senadors romans.

laticlavian, **a** adj. Relatiu au laticlavi.

latifoliat, **ada** adj. (bot.) Qu'a de fuèlhas largui.

latifondi n.m. Grand tenement agricòla esplechat extensivament, caracteristic dei economias gaire desvolopadi e à foarta concentracion de la proprietat fonsiera, dins lo quau lo trabalh es sobretot lo fach de jornaliers e de metaiers.

latifondiari, **ària** adj. Dau latifondi.

latifondista n. Proprietari d'un latifondi.

latin, **a** adj. e n. 1. Dau Laci. ◇ *Drech latin*: Drech de la totalitat dei privilègis acordats per Roma ai estatjants dau Laci e à-n-aqueli d'uni regions determinadi coma li províncias situadi dins lo miègjorn de Gàllia. 2. D'un país que la sieu lenga à per origina lo latin; relatiu à-n-aqueli lengas: *L'Amèrica latina*. ◆ adj. 1. Relatiu au latin. ◇ *Alfabet latin*: Alfabet emplegat per transcriure totplen de

lengas, espec. li lengas eissidi dau latin. ◇ *Nacions latini*: Nacions de que la lenga a lo latin per origina, valent a dire li nacions occitana, catalana, italiana, portuguesa, romanesa, francesa, castelhana. 2. Relatiu à la Glèia romana d'Occident qu'à l'origina a lo latin per lenga liturgica: *Rite latin*. 3. *Vela latina*: Vela triangulara m'una antena. 1462: «*Item una altra vella vielha latina*»; 1522 «*...avem comptat ben XX vellas tant latinas que cayras et plus...*» A.C. Arle. ◇ *Bastiment latin* ò *bastiment mastat latin*: Bastiment armejat en velas latini que son: 1° la *mèstra* (cap); 2° la *polacra* (grand fòc); 3° lo *manjavent* (fòc). ◆ n.m. 1. Lenga dei Latins. ◇ *Latin classic*: Aqueu que s'emplegava en literatura dins la Roma antica. ◇ *Bas latin*: Latin parlat ò escrich après la fin de l'Impèri roman e pendent l'Atge Mejan. ◇ *Latin populari*: Latin parlat qu'a donat naissença ai lengas romaniqui, coma *la lenga d'òc au miègjorn de Gàllia, e la lenga d'oïl au nòrd de Gàllia...* ◇ *Latin de coïna*: Jargon format de mòts francés m'una consonança latina. ◇ (fig.) *Li pèrdre lo sieu latin*: Plus ren li capir. 2. (mar.) Bastiment latin.

latinada n.f. Citacion latina.

latinejar vi. 1. Faire de citacions latini. 2. (pej.) Far bus de parlar ò de citar lo latin.

latinet n.m. Principis de latin.

latinisacion (-izacion) n.f. Accion de latinisar; lo sieu resultat.

latinisaire (zaire), airtiz n. (pej.) Persona que fa bus de parlar ò de citar lo latin. Var.: **latinejaire**.

latinisant (-izant), a adj. e n. 1. (relig.) Que practica lo culte de la Glèia latina dins un país de culte grèc. 2. Latinista.

latinisar (-izar) vt. 1. Donar una forma latina à (un mòt). 2. Donar lo caractèr latin à: *Latinisar una region*. 3. Adaptar l'alfabet latin à (una lenga). ◆ vi. (pej.) Far bus de parlar ò de citar lo latin. Var.: **latinejar**.

latinisme n.m. Mòt, expression pròpria de la lenga latina.

latinista n. Especialista de la lenga e de la literatura latini. Sin.: **latinisant**.

latinitat n.f. 1. Caractèr latin de quauqu'un, d'un grope. 2. Lo monde latin, la civilisacion latina. ◇ *Bassa latinitat*: Epòca que si parlava lo bas latin.

latino adj. e n. Ai Estats-Units, si di dei immigrants originaris d'Amèrica latina.

latinoamerican, a adj. e n. De l'Amèrica latina.

latirisme n.m. Intoxicacion deuguda à l'ingestion d'aliments que contènon de farina de gaissa.

latituda n.f. 1. Angle que forma en un luèc donat la verticala d'aqueu luèc m'au plan de l'equator: *Li latitudas si còmpton de 0 à 90°, positivament vèrs lo nòrd, negativament vèrs lo sud*. ◇ *Latitudas bassi*: Latitudas vesini de l'equator, per op. ai *latitudas auti*, vesini dau pòle. 2. Luèc considerat sota lo rapoart dau clima: *Una planta que creisse ben sota li noastri latitudas*. 3. Libertat d'agir liurament: *Laissat tota latituda à quauqu'un*.

latitudinari, ària adj. e n. Partidari d'una doctrina religioa qu'estende lo sauvament à tot lo genre uman.

latitudinarisme n.m. Doctrina dei latitudinaris.

latomias n.f. pl. Dins l'Antiquitat romana, vasti peirieras dubèrti, à Siracusa.

laton n.m. Aliatge de coire e de zinc (fins à 46%). Sin.: **coire jaune**.

latonar vt. 1. Efectuar lo latonatge de. 2. Garnir de fieus de laton.

latonatge n.m. (metall.) Accion de depauar, per electrolisi, una jaça de laton à la susfàcia d'una pèça.

lato sensu loc. adv. Au sens larg (per op. à *stricto sensu*).

latreutic, a adj. Relatiu au servici divin, au sacrifici ofèrt à Dieu.

latria n.f. *Culte de latria*: Culte d'omenatge ò de veneracion rendut à Dieu solet per oposicion au *culte de dulia* rendut ai àngels e ai sants.

latrinas n.f. pl. Pati, dins una casèrna, un camp, una preson, etc.

latrodècte n.m. Aranha verinoa, finda sonada *veuva negra*.

latz n.m. Costat: *D'un latz, d'un autre latz*.

lau n.m. Lac. Var.: **laus**.

laua n.f. Lauva.

lauda n.f. 1. Accion de laudar quauqu'un. Var.: **lausa**, **lausor**. Sin.: **colaudament**; **lausenja**, **elògi**. 2. Paraulas m'ai quali si fa l'elògi de quauqu'un. 3. Cant religiós que non apartèn à la liturgia, e escrich sus un tèxto en lenga vernaculària.

laudablement adv. D'un biais laudable.

laudable, a adj. Denhe d'èstre laudat, remirable: *Fa d'esfoarç laudables*.

laudaire, airtiz n. Persona que lauda.

laudanisat (-izat), ada adj. Que contèn de laudanum: *Cataplasma laudanisat*.

laudanum n.m. ['lawdanum] Tenchura d'òpi safranada, que s'emplegava en medecina. Var.: **làudano**.

laudar vt. 1. Vantar lu meritis ò li qualitats de (quauqu'un, quauqua ren). Sin.: **enaurar**, **exaltar**, **glorificar**, **benastrugar**, **felicitar**, **colaudar**. Var.: **lausar**. ◇ Expr. *laudar la mar e tene-ti en tèrra*. 2. *Laudar Dieu*: Celebrar la sieu grandor, lu sieus benfachs. ◆ **si laudar** v.pr. (de) Si mostrar satisfach (de): *Si laudar de la decision qu'es estada pilhada*.

laudaria n.f. Flataria.

laudatiu, iva adj. Que lauda, vanta, glorifica.

laudator, tritz adj. Que lauda.

laudenjaire, airtiz adj. Elogiós, laudator. Var.: **lausenjaire**.

laudes n.m. pl. Preguiera liturgica dau matin. Var.: **laudas**.

laudeta n.f. Alaudeta. Var.: **lauseta**, **alausea**. Sin.: **calandra**.

làupia n.f. Pichina construccion cubèrta de vegetacion (vinha, etc.) e que forma una sosta.

laupieta n.f. Pichina làupia.

laura n.f. Grand monastèri ortodòxe. Var.: **lavra**. Sin.: **cèla**.

laurable, a adj. Que pòu èstre laurat: *Tèrra laurabla*. Sin.: **lauradís**.

lauracea n.f. *Lauraceas*: Família de plantas que contèn d'aubres e d'aubrilhons dei regions caudi, coma lo laurier.

lauradís, issa adj. Laurable.

lauraire n.m. Persona que laura. Var.: **laurador**.

laurador n.m. Lauraire.

laurar vt. 1. Durbir e revirar la tèrra m'un airaire, un magau, una sapa, etc. per la rendre mai mòbla; ensebelir cen que la tèrra poarta en susfàcia e ensinda preparar li culturas. 2. Cavar profundament lo soal. 3. Marcar (una part dau còrs) mé de regas, de grafinhaduras profundí.

laurason n.f. Temps de l'annada que si fa lo lauratge.

laurat, ada adj. (lit.) Ornat de lauriers: *Tèsta laurada*.

lauratge n.m. Accion, biais de laurar la tèrra.

laurear vt. (*laurei*) Diplomar (espec. au grade de doctor).

laureat, ada adj. e n. Qu'a ben capitat à un examèn, qu'a ganhat un concors. Sin.: **diplomat, premiat**.

laurenci n.m. Element quimic transuranian (Lr) de n° atomic 103.

laureòla n.f. Planta dau genre *dafnea*.

lauric, a adj. *Acide lauric*: Acide dodecanoïc.

laurier n.m. Aubrilhon de la família dei lauraceas, de la region mediterranea. ◇ *Laurier amèlla*: Aubrilhon dei fuèlhas persistenti e dei flors blanqui, que lu sieus fruchs son toxics, emplegat per faire de baranhas (*Prunus lauro-cerasus*). Sin.: **laurina, lauriera**. ◇ *Laurier bastard*: Laureòla (*Daphne laureola*, família dei timeleaceas). ◇ *Laurier florit*: Viòrna de la region mediterranea, que li sieu fuèlhas persistenti fan pensar à-n-aqueli dau laurier. (*Viburnum tinus*). ◇ *Laurier ròsa*: Aubrilhon dei flors blanqui ò ròsa, ornamental e toxic (*Nerium oleander*, família dei apocinaceas). Sin.: **leandra**. ◇ *Laurièr saussa*: Abaguier (*Laurus nobilis*).

lauriera n.f. Laurier-amèlla.

laurifoliat, ada adj. Que li sieu fuèlhas sèmblon aqueli dau laurier.

laurina n.f. Laurier-amèlla.

laurita n.f. Sulfure de rutèni, sota forma de pichins cristals escurs, que contèn un pauc d'osmi. La sieu formula es: RuS₂.

lauron n.m. Rega facha en laurant.

laus n.m. Lac.

laus n.m. Lauda, elògi: *Lo laus d'un Majorau dau Felibritge*.

lausa n.f. 1. Lauva. 2. Gròs banc de pèira.

lausaire n.m. Obrier que pausa de lausas sus un cubèrt.

lausan n.m. Lauvan.

lausange n.m. Quadrilatèr que lu sieus quatre costats an la mema longuessa e que li sieu diagonalas son perpendiculari. Var.: **losange** (fr.). Sin.: **rombe**.

lausanjat, ada adj. En forma de lausange. Var.: **losanjat**.

lausar vt. Curbir de lausas. Var.: **lauvar**.

lausengier, a adj. Que lauda, que vanta. ◇ (espec.) Dins la literatura medievala, persona que lauda ipocritament ò di de mau per rompre l'armonia entre la Dòna e lo poeta.

lausenja n.f. Lauda.

lausenaire, airtiz adj. Laudenaire.

lausèrt n.m. Reptile comun dei vièlhs barris, dei boascs, dei prats. Sin.: **estrapion, mazègole** (Saorg).

lausetà n.f. Alauseta.

lausiera n.f. Lauviera.

laüt n.m. 1. Instrument de música mé 7, 13 ò 21 coardas, de mòda en Euròpa ai sècles XVIe e XVIIe, que lo sieu còrs es en mièja pera e lo sieu cavilhier forma un angle drech m'au mànegue. Var.: **liut** (it.).

laüt n.m. (mar.) Pichona nau de Miègterrana anant à vela, arnejada en latina e prevista per la pesca ò lo cabotatge. 1399: «...*mais me demanda per la staga que a feita a Gaete e per un pialot e per un laut...*»; 1488: «...*que lur plaguesa de non armar la galiota ni lo laut...*» A.C.Tolon. Var.: **leut**.

laütaire, a n. Sonaire de laüt. Var.: **liutaire** (it.), **laütista**.

laütaria n.f. Mestier, comèrci dau laütier.

laurita n.f. (min.) Iodat de calcium de formule Ca(IO₃)₂.

laütier, a n. Persona que fabrega d'instruments de música portables à coardas (violons, guitarras, etc.). Var.: **liutier** (it.).

laütista n. Laütaire.

lauva n.f. 1. Pèira plata. 2. Pasta plana, lasanha. Var.: **laua, lausa**.

lauvan n.m. Pasta plana larga. Var.: **lausan**.

lauvanha n.f. Tableau negre, emplegat especialament dins li escòlas; Pichina lauva (minerala ò sintetica) individuala, per escriure à l'escòla, au mejan d'una greda ò d'un gredon especial.

lauvanier n.m. Rotleu per estirar la pasta.

lauvar vt. Curbir de lauas. Var.: **enlauvar, lausar, enlausar, enlauvar**.

lauviera n.f. Carriera dont son extrachi de lauas. Var.: **lausiera**.

lauvissa n.f. Sofieta.

lauvissat, ada adj. Mansardat.

lav n.m. (sigla de *lymfadenopathy associated virus*) Retrovirus associat au SIDA, isolat en lo 1983.

lava n.f. 1. Matèria en fusion que s'escapa d'un volcan e si solidifica en si refreiant per formar una ròca volcanica. 2. *Lava torrenciala*: Massa fangoa que s'escorre dins lo lièch d'un torrent. Sin.: **lahar** (Etim. javanesa).

lavabilitat n.f. Qualitat d'una matèria ò d'un produch que si pòu entretenir per lo biais d'una esponga mé d'aiga clara, sensa degalhar la sieu parença exteriora.

lavable, a adj. Que si pòu lavar: *Un vestit lavable en màquina.*

lavabo n.m. [la'vabo] 1. Aparelh sanitari en forma de cuveta e alimentat en aiga, per si lavar (li mans, etc.). Sin.: **lavamans**. 2. (liturgia) Accion dau prèire que si lava li mans à la messa, après presentacion dei ofrendas; moment de la messa que si fa aqueu gèst, luèc de la glèia dont si fa aqueu gèst.

lavabus n.m. inv. Repròchi.

lavada n.f. Lavatge. ◇ *Lavada de tèsta*: Repròchi. Sin.: **sabon, ramonada**.

lavador n.m. 1. Luèc public per lavar lo linge. 2. (min.) Atalhier de lavatge per lo carbon. Var.: **lavatòri**.

lavadura n.f. 1. Lavatge. 2. Lavassa, lavassum.

lavesquina n.f. Brèssa provedida d'un mànegue per si fretar e si lavar l'esquina.

lavaire, airtiz n. Persona que lava (la vaissèla). ◆ n.m. Lavaterralha dins la coïna d'un restaurant.

lavaliera n.f. Cravata soplà, ligada en doi boclas largui.

lavalinge n.m. Aparelh per lavar lo linge. Sin.: **bugadier**.

lavamans n.m. inv. Lavabo.

lavament n.m. 1. Injeccion d'un liquide dins l'intestin gròs, per l'anús, per evacuar lo sieu contengut dins una tòca terapeutica. Sin.: **bolhon ponchut** (Rancher). 2. (liturgia) *Lavament dei pens*: Ceremònia dau dijòus sant celebrada en sovenir de Jèsus, que d'après sant Joan, lavèt lu pens dei dotze apòstols avant la Cena.

lavamentar vt. Administrar un lavament à.

lavanca n.f. Valanca, avalanca.

lavanda n.f. 1. Planta aromatica de la region mediterranea, dei fuèlhas persistenti e dei flors blavi ò violeti en espiga (Família dei labiadas). Sin.: **sant joan**. 2. Oli essencial odorós, obtengut à partir d'aqueli flors. ◆ adj. inv. *Blau lavanda*: Blau mauve pusleu clar.

lavandat, ada adj. Perfumat à la lavanda; que contèn d'essença de lavanda.

lavandier n.m. Oficièr encargat de surveilhar li lavandieras.

lavandiera n.f. Bugadiera.

lavandiera n.f. Luèc plantat mé de lavandas.

lavandin n.m. Lavanda ibrida, cultivada per la sieu essença.

lavanha n.f. Lauvanha.

lavapoant n.m. (mar.) Brèssa de grame, foarça rufa e dura, provedida d'un mànegue per lavar lo poant d'una nau e tambèn lu postams.

lavar vt. 1. Netejar m'un liquide, espec. d'aiga: *Lavar un mocador*. ◇ *Màquina per lavar*: Aparelh proveït d'un motor per lavar lo linge ò la terralha. ◇ *Lavar la tèsta à quauqu'un*: Li faire de repròchis. Sin.: **dire de tot, recastènar, assautar, renfaçar, faire remostrança, rancurar**. 2. Provar l'innocença de, desculpar: *Lavar quauqu'un d'una acusacion*. ◇ *Lavar un insult (dins lo sang)*: Si venjar. 3. *Lavar un dessenh*: Faire un dessenh au lavat. 4. Procedir au lavatge de (un minerau). 5. Expr.: *L'estraçon brut si lava en família. Faire la bugada de*

rancura. Lavar la farda bruta en família: Limitar au relarg de la família li garrolhas e li discutidas tocant lu problèmas intèrnes. ◆ **si lavar** v.pr. 1. Lavar lo sieu còrs. 2. *Si lavar li mans (de quauqua ren)*: Declinar tota responsabilitat.

lavarascla n.m. (mar.) Netejament general d'una galèra que si practicava doi còups dins la setmana, lo mècres e lo sabta, tant en mar coma au poart.

lavarasclar vt. e i. Procedir au lavarascla.

lavareu n.m. Aiguier; pila.

lavaría n.f. 1. Blancaria equipada de màquinas per lavar individuali. 2. Atalhier de lavatge dau minerau.

lavàs n.m. Gròssa raissa.

lavassa n.f. Lavassum.

lavassada n.f. Raissa. Var.: **lavassanha** (Luceram). Sin.: **ramada**.

lavassanha n.f. Lavassada.

lavassar vt. Banhar foartament, trempar.

lavassum n.m. Aiga qu'a servit à lavar li sietas, etc. Var.: **lavassa, lavadura**.

lavat n.m. 1. Procediment que tèn dau dessenh e de la pintura, qu'emplega de tencha de China ò una color quala que sigue, estendudi d'aiga e passadi m'un pinceu. 2. Òbra facha ensinda. Var.: **lavís**.

lavatèsta n.m. Cuveta que, fixada au dorsier d'un sèti au mejan d'un supòrt, permete au barbier de lavar lu bèrris sobre d'un lavabo.

lavatge n.m. 1. Accion de lavar. 2. *Lavatge de cervèu*: Accion psicologica portada sobre una persona per anientar li sieu pensadas e li sieu reaccions personali. Sin.: **descervetatge**. 3. (min.) Accion de netejar lo carbon e lu mineraus bruts.

lavatòri n.m. Lavador.

lavavaissèla n.m. 1. Aparelh per lavar la vaissèla. 2. Emplegat d'una auberga, d'un restaurant encargat de lavar la terralha dei practicas e de la coïna. Sin.: **lavaterralha**.

lavavitre n.m. Aparelh que fa gisclar d'aiga per netejar lo paraura d'un veïcule rotier ò ferroviari au mejan dei eissugavitres.

lavedan, a adj. e n. Originari dau Lavedan e de l'encontrada de Lorda.

lavenca n.f. 1. Colada de tèrra e d'aiga. Sin.: **sèmbola, concàs**. Var.: **lavina**. 2. Basalte.

laveso n.m. Pairòu proveït de pens.

laveta n.f. Cairat de teissut-esponga que sièrve à lavar li terralhas.

lavina n.f. Colada de tèrra e d'aiga. Var.: **lavenca**.

lavís n.m. Lavat.

lavra n.f. Laura.

laxatiu, iva adj. e n.m. Si di d'una substança qu'a una accion purgativa leugiera.

laxisme n.m. 1. Indulgença, tolerança excessiva. 2. (relig.) Sistema segond lo quau si pòu seguir una opinion à partir dau moment qu'es pauc ò pron probabla.

laxista adj. e n. Partidari dau laxisme; que practica lo laxisme.

laxitat n.f. Estat de en qu'es destendut, aflaquit.

lazaret n.m. 1. Establiment dont son isoladi li personas qu'arribon d'una zòna infectada per una malautia contagiosa. 2. Establiment dont èron recampats lu leprós. Sin.: **ladraria**, **meselera**, **meselaria**.

lazarista n.m. Membre de la Societat dei prèires de la Mission, que sant Vincenç de Pau fondèt en lo 1625.

laze n.m. Lenga causasença dau miègjorn, vesina dau georgian, parlada en Turquia dins l'encontrada costiera de la Mar Negra.

lazulita n.f. (miner.) Fosfat natural d'alumini e de magnesi idratat, de color blava.

lazzi n.m. [la'dzi] (mòt italian) pl. inv. Escòrna.

l-dopa n.f. Derivat levogire de la dopamina, emplegat dins lo tractament de la malautia de Parkinson.

lea n.f. Destrau per dreçar la pèira tendra.

leader n.m. ['lidèr] (mòt anglés) 1. Persona qu'es à la tètta d'un partit politic, d'un movement, d'un grope; cap, menaire. 2. Concurrent, equipa en tètta dins una competicion. 3. Entrepresa, produch qu'ocupa la promiera plaça dins un sector donat. 4. (aeron.) Avion guida d'un dispositiu aerenc; lo sieu cap de bòrd. Var.: **líder**. Sin.: **menaire**, **capolier**, **capmèstre**, **cap de fila**, **cap de còla**.

leadership n.m. (mot anglés) Foncion de leader; comandament, egemonia, posicion dominanta. Var.: **leadership**. Sin.: **senhoratge**.

leal, **a** adj. Que moastra de lealtat. Var.: **leau**, **leial**, **leiau**.

lealament adv. D'un biais leal. Var.: **leialament**.

lealessa n.f. Caractèr leal de quauqu'un, de quauqua ren. Var.: **leialessa**. Sin.: **lealtat**.

lealisme n.m. Fidelitat au regime establìt ò à una autoritat considerada coma legitima. Var.: **leialisme**.

lealtat n.f. Caractèr leal de quauqu'un, de quauqua ren. Var.: **leialtat**. Sin.: **lealessa**, **leialessa**.

leandra n.m. Laurier ròsa.

lealista adj. e n. Persona qu'espròva de sentiments de leialisme. Var.: **leialista**.

lebech n.m. Vent dau sud-oèst que bufa sus li coastas de Provença orientala e sus la Còrsega. Var.: **labech**. Sin.: **garbin**.

lebechada n.f. Còup de lebech.

leberon n.m. Mena de masc, de lop-garon que la legenda fa córrer dins lo campèstre.

lebra n.f. Lepra.

lebrassa n.f. Gròssa lèbre.

lebrata n.f. Pichona lèbre femèla.

lebratada n.f. Portada d'una lèbre.

lebratar vi. Faire de lebratons.

lebraton n.m. Lèbre jove.

lèbre n.f. 1. Mamifèr de l'òrdre dei lagomòrfes, mé li patas posteriori lònguì, que li perméton una corsa rapida, e li aurellhas lònguì mé la poncha negra, e que viu dins de depressions dau soal. ◇ Carn d'aquest animau. 2.

(espòrts) Aqueu que corre rapidament au començament d'una corsa, per facilitar la realisacion d'una performança.

lebrrier n.m. Can tot en longor, de la tètta alongada e de la musculadura potenta, pròpri à la caça à la lèbre.

lebriera n.f. Femèla dau lebrrier.

lebrós, **oa** adj. e n. Leprós.

lec n.m. Bochin, ai bòchas.

lec, **a** adj. Gromand. Var.: **lecon**.

leca n.f. 1. Dispositiu per atraire e pilhar d'animaus.

◇ *Tendre una leca*: Metre en plaça un tau dispositiu. 2. (fig.) Biais escondut per enganar quauqu'un ò lo metre dins una situacion dificila. 3. (fig.) Dificultat esconduda: *Una dictada plena de lecas*. Sin.: **trapèla**, **trabuquet**.

lecabòtas n. Flataire. Sin.: **lecacuu**, **lecapens**.

lecacuu n. (pop.) Flataire. Sin.: **lecabòtas**, **lecapens**.

lecada n.f. Accion de lecar.

lecafròia n.f. Aisina de coïna que si mete sota l'asta per recuperar lo suc e la graïssa d'una pèça de carn messa à rostir. Sin.: **paragraïssa**.

lecaire, **airitz** n. Que leca.

lecanomancia n.m. Tecnica de divinacion per lo mejan de l'aiga ò de l'òli dins un plat (en mandant de pèiras preciòs dins l'aiga per interpretar lo son produch ò lu rebats de lume provocats ò en mandant d'òli sus l'aiga per interpretar li tacas obtengudi à la susfàcia).

lecapens n.m. (fam.) Flataire.

lecapertús n.m. Escalabarris.

lecaplat n. Persona qu'a l'abituda de si faire noïrir per lu autres. Sin.: **escuraplat**, **cercadinnar**.

lecar vt. (*lequi*) 1. Levar mé la lenga, passar la lenga sus. Sin.: **lequejar**. ◇ *Lecar lu pens* (fam.), *lo cuu* (pop.): Flatar servilament, sovent en esperant n'en tirar un avantatge.

lecaria n.f. Preparacion sucrada dau gust delicat. Sin.: **leconícia**, **lequet**.

lecat, **da** adj. Si di d'una òbra complida menimosament.

leccionari n.m. (liturg.) Libre que contèn de tèxtos latins prevists per èstre legits ò cantats en còro.

lecha n.f. 1. Peis vesin de la sardina, de la carn estimada, que si desvelòpa dins la mar e vèn faire lu òus dins lu cors d'aiga au printemps (Família dei clupeïdes). Sin.: **alause**. 2. (fig.) Ai cartas, pichina carta sensa valor.

lecit n.m. (arqueol.) Pichin vas dau còrs cilindric e dau coal estrech, m'una manelha e un pen, destinat au parfum e devengut, à partir dau s. V^{en} denant de J.-C., una ofranda funerària.

lecitina n.f. Lipide fosforat abondós dins lo sistema nerviós e dins lo ros de l'òu.

lecitocel(e) n.m. Cavitat presenta dintre l'embrion, que dona la vesicula ombilicala e lo bodeu primitiu.

lecon, **a** adj. e n. Lec.

leçon n.f. Leçon.

leconaria n.f. Fach de si comportar en lecon.

leconejar vi. Faire lo lecon.

leconícia n.f. Lecaria.

lectica n.f. (mòt lat.) Palanquin, lichiera d'origina orientala e venguda en usança en Grècia e à Roma.

lectistèrne n.m. (Antiqu. rom.) Ceremònia religioa au cors de la quala un festin èra ofèrt ai imatges dei dieus plaçats sus de lièchs de parada.

lector, tritz n. 1. Persona que liège. Sin.: **legèire**. 2. Professor estrangier encargat d'exercicis practics dins la lenga dau sieu país d'origina. 3. Persona que liège lu manescrichs mandats à un editor. 4. (liturgia) Clergue qu'avia reçauput lo segond dei òrdres minors.

lector n.m. 1. Aparelh que permete de reproduire de sons enregistrats, d'informacions codificadi e enregistradi dins una memòria, etc. 2. (inform.) Dispositiu que permete l'introduccion de donadas dins un computador: *Lector de clau USB, lector de disqueta*. Sin.: **legidor**.

lectorat n.m. 1. Ensèms dei lectors d'un jornal, d'una revista, etc. 2. Foncion de lector dins l'ensenhament. 3. (liturgia) Segond dei òrdres minors.

lectuari n.m. Remèdi que s'aprestava en mesclant de pòuveras mé de meu.

lectura n.f. 1. Accion de lièger. 2. Fach de saupre lièger: *Emparar la lectura*. 3. Accion de lièger à votz auta, davant una audiença: *Donar lectura d'un tèxto*. 4. Cen que si liège: *Aver de marridi lecturas*. 5. Analisi, interpretacion d'un tèxto, d'una particion, etc.: *Aver una lectura diferenta*. 6. Discussion e vòte d'un tèxto per una assembleada legislativa; deliberacion sobre un projècte de lèi: *La lèi passa en segonda lectura au Senat*. 7. Restitucion per un lector de senhals enregistrats sota forma acostica ò electromagnetica. ◇ *Tèsta de lectura*: Lector ò organe dau lector que fa aquela restitucion. (inform.) *Lectura en memòria*: Sortida d'informacions enregistradi dins una memòria electronica. ◇ *Lectura optica*: Qu'emplega un procediment optoelectronic automatic. Sin.: **optolectura**.

LED n.f. Diòde electroluminescent.

lèg n.m. Lais. Var.: **lèga**.

lèga n.f. Lèg.

lega n.f. 1. Anciana mesura lineària, de valor variabla. ◇ *Lega de tèrra ò lega comuna*: Vint-a-cinquena part dau gra terrèstre comptada sus un grand cercle, sigue 4,445 km. ◇ *Lega quilometrica*: Lega de 4 km. ◇ (mar.) *Lega marina ò lega geografica*: Vintena part dau gra terrèstre, sigue 5,556 km, à quauqua ren pròche, e qu'a variat segond li epòcas. 1367: «*Item a XX de may parti d'acqui et arribat a Vilafranca prop Nissa de mieja lega...*» 2. (pròpri e figurat) Èstre à cent legas, à mila legas de: Èstre foarça luènh de.

legacion n.f. 1. Representacion diplomatica d'un govèrn pròche d'un estat dins lo quau non a d'ambassada. ◇ Edifici qu'aquesta representacion diplomatica ocupa. 2. (dr. can.) Cargat de legat pontifical. ◇ Estenduda de país cubèrta per aquesta carga.

legal, a adj. Conforme à la lèi, definit per la lèi. Var.: **legau**.

legalament adv. D'un biais legal.

legalisacion (-izacion) n.f. Accion de legalisar.

legalisar (-izar) vt. 1. Rendre legal. 2. (dr.) Verificar l'autenticitat dei signaturas sus un acte, en parlant d'un officier public.

legalisme n.m. Fach de respectar menimosament lo contengut de la lèi e li sieu formas prescrichi.

legalista adj. e n. Persona que fa vèire de legalisme.

legalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es legal. 2. Situacion confòrma à la lèi: *Restar dins la legalitat*.

legar vt. (*lègui*) 1. Donar per testament. 2. (fig.) transmetre à-n-aquelu que vènon après: *A legat lo sieu marrit caractèr ai sieus enfants*.

legar vt. Delegar, fondre.

legat n.m. 1. Representant oficial dau papa. ◇ *Legat a latere*: Cardinal pròche dau papa, encargat d'una mission extraordinària: *Au mes de genoier dau 1208, Pèire de Castelnau, legat dau papa Innocenci III, fuguèt assassinat sus la riba de Ròse*. 2. (Antiqu. rom.) Personatge encargat d'una mission diplomatica (ambassador), administrativa (adonch au governador de província) ò militària (luectenant dei generals en campanha).

legatari, ària n. Beneficiari d'un lèg: *Legatari universal*.

legato adv. (mòt italian) (mús.) En ligant lu sons.

legau, ala adj. Legal.

legèire, eiritz n. Persona que liège un libre, un jornal, etc. Sin.: **lector, legidor**.

legenda n.f. 1. Racònte dau caractèr meravilhós, dont lu fachs istorics son transformats per l'imaginacion populària ò per l'invencion poetica. 2. Istòria desformada e embelida per l'imaginacion. 3. Explicacion qu'acompanha una fotografia, un dessenh, un plan, una carta geografica.

legendar vt. Provedir (una illustracion) d'una legenda.

legendari, ària adj. 1. Qu'apartèn à la legenda; mitic. 2. Celèbre, que toi conoisson.

lengendier n.m. Recuèlh de legendas.

legerita n.f. Susbtança que contèn 80% de petròli, que sièrve per ónher de pèiras per bastir e li aparar dei degalhs provocats per la posca, la pluèia, etc...

legibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es legible.

legiblement adv. D'un biais legible.

legidor, legeiritz n. Legèire, legeiritz.

legibilitat n.f. Lisibilitat.

legible, a adj. 1. Que si pòu lièger facilament: *Una escriptura legibla*. 2. Que pòu èstre lejut sensa dificultat, sensa enuèi; denhe d'èstre lejut. Var.: **legidor**.

legidor, oira adj. Legible. ◆ n. Legèire.

legidor n.m. Aisina, dispositiu per lièger: *Un legidor optic*.

legiferar vi. (*legifèri*) 1. Establir de lèis. 2. Edictar de règlas.

legion n.f. 1. Dins l'Antiquitat, unitat fondamental de l'armada romana (La legion imperiala comptava 6000 òmes, repartits en 10 coòrtas, 30 manipulas e 50 centurias). 2. apellacion d'uni unitats militari. ◇ *Legion estrangiera*: Formacion militària francesa formada en lo

1831 e compauada de volontaris, en majoritat estrangers.
3. Grand nombre de personas: *Lu occitanofònes non son legion.*

legionari n.m. 1. Sordat d'una legion romana. 2. Militari de la legion estrangiera. 3. *Malautia dau legionari*: Pneumonia autament febrila, d'origina bacteriana, que lu promiers cas fuguèron observat pendent un acamp de l'American Legion. Sin.: **legionellòsi**. ♦ n. En França, membre de l'òrdre de la Legion d'onor.

legir vt. (*legissi*) Lièger.

legislacion n.f. Ensèm dei lèis, dei disposicions legislativi d'un país, ò que pertòcon un sector particulier: *La legislacion sobre la venda d'alcòl.*

legislatiu, **iva** adj. Relatiu à la lèi, au poder de legiferar: *Poder legislatiu*. ◇ *Eleccions legislativi*: Que permèton d'elegir lu deputats. ◇ *Assemblada legislativa*: Assemblada dei personas encargadi de votar li lèis. ◇ *Còrs legislatiu*: En França, sota lo Consulat e lo segond Empèri, assemblada elegida encargada de votar li lèis.

legislativament adv. Per la via legislativa.

legislator, **tritz** adj. e n. Que legifèra, que n'a lo poder. ♦ n.m. 1. Autoritat qu'a per mission d'establir de lèis; la lèi en general. 2. Persona que fixa li règlas d'un art, d'una sciènça.

legislatura n.f. 1. Durada dau mandat d'una assemblada legislativa. 2. L'ensèm de poders que concòrron à establir de lèis.

legista n. 1. Especialista dei lèis. 2. Jurista de l'administracion reiala francesa, à partir dau s. XIIIⁿ. ♦ adj. *Mètge legista*: Encargat d'expertisas en matèria legala.

legítima n.f. (fam.) Esposa.

legitimacion n.f. 1. Accion de legitimar. 2. (dr.) Acte per lo quau si rende legitime un enfant natural.

legitimament adv. Conformament à la lèi, à l'equitat, à la justícia.

legitimar vt. 1. Justificar, faire admetre coma excusable, just. 2. Faire reconóisser coma legitime (un poder, un títol, etc.). 3. (dr.) Conferir la legitimitat à (un enfant natural).

legímat, **ada** adj. Qu'a lo benefici d'una legitimacion: *Un enfant legímat*.

legítim, **a** adj. 1. Que la lèi admete, reconoisce: *Una autoritat legítima, un maridatge legítim*. 2. Qu'es fondat en rason, en drech, en justícia: *Una demanda legítima*. ◇ *Enfant legítim*: Eissit d'un maridatge. Contr.: **enfant natural**. ◇ *Legítima defensa*: Que buta à cometre un acte que la lèi enebisse per si protegir ò per protegir una autra persona còtra un acte de violènça. Sin.: **lèime**.

legitimisme n.m. Movement politic francés favorable au restabliment de la monarquia en la persona de l'eiretier màger dei Capecians, cap de la maion de Borbon.

legitimista adj. e n. Qu'apara una dinastia legitima, lu drechs de la naissença au trône.

legitimitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es fondat en drech, en justícia, en equitat. 2. Qualitat d'un enfant legitime.

lego n.m. (nom depauat) Juguèt de construccion de plastic, mé de pèças que si dévon encastrar.

legueta n.f. Pichina lega.

legume n.m. 1. Ortalha que li sieu granas, lu sieus pens, li sieu raïc si retròvon dins l'alimentacion (Si destríon lu legumes vèrds [caròta, caulet-flor] e lu legumes secs [faiòus, cees]). Sin.: **ortalhas**, **ortatge**, **ortalissa**, **liume**.

legumier, **a** adj. Relatiu ai legumes. ♦ n.m. Plat providit d'un cubiceu, dins lo quau son servits lu legumes.

legumina n.f. Substança protidica que si tròva dins d'uni granas (pèu, faiòu). Sin.: **caseína vegetala**.

leguminós, **oa** adj. (bot.) Qualifica de plantas que la sieu flor es irreguliera e que lo sieu fruch es una doaç, coma lo pèu, lo cee, la fava, le faiòu, etc. ♦ n.f. *Leguminoas*: Òrdre de plantas dicotiledoneï que lo sieu fruch es una doaç, ò legume, e que comprèn tres familhas: papilionaceas, cesalpiniaceas e mimosaceas.

lèi n.f. 1. Prescripcion establida per l'autoritat sobeirana de l'Estat, aplicabla à toi, e que definisse lu drechs e lu devers de cadun. ◇ *Aver foarça de lèi*: Obligar au meme títol que la lèi. ◇ *Lèi fondamental*: Constitucion ò tèxtos que fórmon la Constitucion. ◇ *Lèi de basa*: Lèi-quadre. ◇ *Lèi d'abilitacion*: Qu'autorisa lo govèrn à pilhar per ordonanças de mesuras que normalament relèvon de la lèi. ◇ *Lèi organica*: Que precisa l'organizacion dei poders publics coma la Constitucion lu establisce. ◇ *Lèi d'orientacion*: Que definisse d'unu principis dins un sector donat. ◇ *Lèi de reglament*: Qu'a per objècte de clavar li despensas e li recèptas d'un exercici budgèteri. 2. Ensèm dei règlas juridiqui, dei prescripcions legali; legalitat. 3. Cen que l'autoritat divina prescriu; religion. ◇ *Lèi divina*: Ensèm dei precèptes que Dieu a donat ai òmes per la Revelacion: *Li Taulas de la lèi*. ◇ *Lèi anciana ò mosaïca*: Prescripcions contengudi dins lo Vièlh Testament. ◇ *Lèi Novèla ò Lèi dau Crist*: Prescripcions contengudi dins lo Noveu testament. 4. Règle, obligacion que s'impaua à un individú dins lo sieu comportament; convencion establida per la morala, la vida sociala, etc.: *Li lèis de l'onor*. ◇ *Lèi morala*: principi universal de determinacion d'una volontat liura en vista d'una accion. ◇ *Lèi naturala*: Ensèm dei règlas de captenement fondadi sobre la natura de l'òme e de la societat. 5. Autoritat, dominacion sobre quauqu'un; volontat impauada: *Dictar la sieu lèi, la lèi dau mai foart*. 6. Cen que li cauas, lu eveniments, li circonstanças impauon: *La lèi dau destin*. 7. Principi fondamental, condicion indispensable: *Li lèis de l'estetica*. 8. Proposicion generala qu'enóncia de rapoarts necessaris e constants entre de fenomènes fisics ò entre lu constituents d'un ensèm: *La lèi de la gravitacion universal*. 9. (mat.) *Lèi de probabilitat*: Aplicacion qu'assòcia à cada

element d'un ensemble d'eveniments una probabilitat determinada.

leial, **a** adj. Leal. Var.: **leal**, **leiau**.

lealament adv. Lealament.

leiales(s)a n.f. Leales(s)a.

leialista adj. e n.. Lealista.

leialtat n.f. Lealtat.

leiau, **ala** adj. Leial.

leïçon n.f. 1. Ensenhament qu'un professor dona pendent un cors à una classa, à un escolan. 2. Cen que lo magistre dona à emparar per lo cors d'après: *Recitar la leïçon*. 3. Ensenhament tirat d'una error ò d'un eveniment: *Tirar li leïçons dau passat*. 4. Avertiment, repròchi: *Donar, recevre una boana leïçon, faire la leïçon à quauqu'un*. 5. Forma particuliera d'un tèxto que n'en son conoissudi divers versions. Var.: **liçon**.

leïçonar vt. Faire la leïçon (à). Var.: **aleïçonar**. Sin.: **escaudar**.

leïçoneta n.f. Pichina leïçon.

lèime, **a** adj. Legitime.

leiomìome n.m. (med.) Tumor que si devolopa à partir dei fibras musculàrias lisqui, coma la màger part dei tumors de l'utèrus.

leiomiosarcòma n.m. (med.) Tumor maligna que si desvolopa partent dei fibras lisqui.

lèi-quadre n.f. Lèi que si limita à definir lu grands principis ò li grandi orientacions d'una reforma que lo poder reglementari n'en fa pi la realisacion dins lo detalh. Sin.: **lèi de basa**.

leishmània n.f. Protozoari parasite comun à l'òme e ai animaus, de l'embranchement dei flagelats (Li leishmànias son sobretot conoissudi dins lu país cauds e son lu insèctes que li transmèton).

leishmaniòsi n.f. (med.) Afeccion causada per li leishmànias.

leissiu n.m. Produch, en grans ò liquide, que s'ajusta à l'aiga per faire la bugada. Var.: **lessiu**.

lek n.m. Unitat monetària principala albanesa.

lèma n.m. (mat.) Proposicion deducha d'un postulat ò d'unu postulats que la sieu demostracion prepara aquela d'un teorema.

lematic, **a** adj. Qu'a la natura dau lèma.

lemming n.m. Pichin rosegaire d'Escandinàvia, que pòu faire de migracions en massa vèrs lo Sud (Lòng de 10 cm).

lemnacea n.f. *Lemnaceas*: Família de pichini plantas aquàtiques, coma la *lentilha d'aiga*.

lemnisc n.m. 1. (Antiqu.) Lençoleta que s'envertolha à l'entorn d'una corona per n'en mantenir li esparras. 2. Linha orizontala ponchjada sobre e sota (÷) que menciona un passatge de l'Escriptura, mas pas ges literalament. ◇ Linha orizontala doblament ponchjada sobre e sota (≡) que menciona una transposicion de l'Escriptura. 3. Bissa que lo sieu còrs es cubèrt d'aneus blancs e negres. 4. (anat.) Estructura neurologica dau bulbe raquidian.

lemniscata n.f. (mat.) Corba plana, ensèm dei ponchs que lo produch dei distanças à doi ponchs fixes es constant.

lemosin, **a** adj. e n. Dau Lemosin. ◇ *Raça lemosina*: Raça de bovines alevats per la sieu carn. ◆ n.m. Dialècte de l'occitan parlat en Lemosin.

lemosina n.f. Automobila de la conducha interiora, qu'a quatre poartas e sièis vitres laterals.

lemòsina n.f. Almòina.

lemotjaud, **a** adj. e n. De Lemòtges. Var.: **limotjaud**.

lempira n.m. Moneda oficiala d'Honduras.

lemur n.m. Dins l'Antiquitat romana, espècte d'un moart, fantaume.

lemurias n.f.pl. (Antiqu. rom.) Fèstas religioï privadi que si debanàvon au mes de mai, que donàvon l'escadença de foarabandir lu esperits dei maions per lo biais de tarabastèris nuechens.

lemuridat n.m. *Lemuridats*: Família tipe dau sotòrdre dei lemurides.

lemuride n.m. *Lemurides*: Sotòrdre de mamifèr primatas dei lòbes olfactius foarça desvolopats, que comprèn de formas arboricòli e frugivòri de Madagascar, d'Àfrica, de Malàisia. Sin.: **prosimian**.

lença n.f. Linha per la pesca. La lença enclau lo bolentin, lo bressòu (brassòu), l'armadura (arnejadura) e lo mosclau (mosclar).

lèndea n.f. Òu que lo peolh depaua à la basa dei bèrris. Var.: **lende**, **lèndia**.

lende n.m. e n.f. Lèndea.

lendeós, **oa** adj. Qu'a de peolhs. Var.: **lendós**, **lendiós**.

lèndia n.f. Lèndea.

lendiós, **oa** adj. Lendeós.

lendós, **oa** adj. Lendeós.

lenga n.f. 1. Còrs carnut, alongat, mobile, situat dins la cavitat bucala e que, per l'òme, juèga un ròtle essencial dins la degluticion, lo gust e la paraula. ◇ *Tirar la lenga*: La sortir parcialament de la boca per exprimir divers causas (si trufar de quauqu'un, s'afanar dins un esfoarç tròup important, penar, mancar de sòus, etc.). 2. Aquel organe, quora sièrve à la paraula. ◇ *Saupre (non saupre) tenir la sieu lenga*: Tenir (non tenir) un secret. ◇ *Avalar la sieu lenga*: Gardar lo silenci. ◇ *Pilhar lenga (mé quauqu'un)*: Intrar en discussion (mé quauqu'un). ◇ *Marrida lenga*: Persona que di totplen de mau de toi e de tot. Sin.: **lenga de vipèra**, **lenga de pelha**, **lengassa**, **lengatier**. 3. (coïna) Lenga d'unu animaus (bòu, vedeu) alestida per èstre manjada. 4. Sistema de signes verbals pròpri à una comunautat d'individús que l'emplègon per s'exprimir e comunicar: *La lenga occitana*. ◇ *Lenga mairala*: Aquela emparada en promier, dins lo mitan dont l'enfant viu. ◇ *Lenga viva ò viventa*: Qu'es encara parlada. ◇ *Lenga vernaculària*: Lenga parlada unicament au dedintre d'una comunautat, dins lo terrador d'origina: *L'occitan es reduch au niveau vernaculàri*. ◇ *Lenga veiculària*: Lenga de comunicacion entre de pòbles de lenga mairala desapariera. ◇ *Lenga moarta*: Que non si parla plus. ◇ *Lenga maire*: Qu'es à l'origina

d'un altra, d'un grope d'autri. ◇ *Lenga liturgica*: Lenga utilizada per la celebracion dei oficis, lo latin en Occident, lo grèc en Orient. ◇ *Lenga vèrda*: Argòt. ◇ *Lenga formula*: Sistema de simbòles convencionals definit per li soletis règlas de formacion dei sieus enonciats sensa referença au significat dei simbòles. ◇ *Lenga de boasc*: Biais rigide de s'exprimir, en emplegant d'estereotipes e de formulas fixi, per s'en tenir à una posicion dogmatica, espec. en politica. Sin.: **lenga de fusta**.

lenga de bòu n.f. Fistulina (fonge). Sin.: **bolet de carobier, lenga de bos ò de rore**.

lenga de can n.f. Cinoglòssa.

lenga de tèrra n.f. Peninsula.

lengadocian, a adj. e n. De Lengadòc. ◆ n.m. Dialècte occitan parlat dau Lengadòc fins au Sud Peiregòrd.

lengal, a adj. Lingüal.

lengassa n.f. 1. Gròssa lenga. 2. Marrida lenga.

lengassuda n.f. Si di de quauqu'un que parla totplen: *Aquel òme es una vertadièra lengassuda*.

lengassut, uda adj. Que parla totplen. Sin.: **babilhard, charraire, paraulier, parlós, barjacaire, parlaire, lengatier**.

lengatejar vi. Passar la lenga sus li labras.

lengatge n.m. 1. Facultat pròpria à l'òme de s'exprimir e de comunicar la sieu pensada au mejan d'un sistema de signes vocals ò grafics; aqueu sistema. Sin.: **parlar**. 2. Sistema estructurat de signes non verbals, que remplisse una foncion de comunicacion. 3. (inform.) Ensèm de caractèrs, de simbòles e de règlas que permete de lu assemblar, emplegat per donar d'instruccions à un computador. ◇ *Lengatge evoluit*: Lengatge pròche de la formulacion logica ò matematica dei problemas e independent dau tipe de computador. ◇ *Lengatge màquina*: Lengatge que l'unitat centrala d'un computador pòu executar directament, dins lo quau li instruccions son exprimidi en còdi binari. 4. Biais de parlar pròpri à un grope social ò professional, à una disciplina, etc.: *Lengatge administratiu*. 5. Ensèm dei procediments qu'un artista emplega dins l'expression dei sieus sentiments e de la sieu concepcion dau monde: *Lo lengatge de la pintura*. 6. Expression pròpria à un sentiment, un comportament: *Lo lengatge de la rason*.

lengatgier, a adj. Dau lengatge: *Abituda lengatgiera, competença lengatgiera*.

lengatier, a adj. Que parla totplen. Sin.: **babilhard, charraire, lengassut, paraulier, parlós, barjacaire, parlaire**.

lengonés, esa adj. Que pertòca la vila de Lengon.

lengor n.f. Languiment. Var.: **langor**. Sin.: **languitòri, estransidura**.

lenguejar vi. Barjacar. Sin.: **charrar, barjacar**.

lenguèlh n.m. (anat.) Fieu de la lenga.

lenguèt n.m. (mar.) Barras de fusta ò de fèrre mobili à l'entorn d'una cavilha per empachar un argue de desvirar.

lengueta n.m. 1. Pichona lenga. 2. Objècte qu'a la forma d'una lenga. 3. Onglet.

lengüista n. Lingüista.

lengüistic, a adj. Linguistic.

lengüística n.f. Linguistica.

lengüisticament adv. Lingüisticament.

lenha n.f. Boasc destinat à èstre cremat (dins una chaminèia, etc.). Var.: **lenham**.

lenham n.m. 1. Lenha. 2. (mar.) Fusta per la bastison e l'armadura dei naus. 1405: «*Aquí estet cargam la nau de lenham enfin que pus non podia...*». 1501: «*Per lenham per far forma per la seconda barca...*» A.C. Marselha.

lenhier n.m. 1. Molon de buscas, de boasc per brutlar. 2. Molon de boasc dont si cremàvon li personas condemnadi au suplici dau fuèc; lo suplici eu-meme. *Lo lenhier de Montsegur*. Sin.: **busquier, brutlador, cremador**.

lenhificacion n.f. Lignificacion.

lenhicòla adj. Lignicòla.

lenhifèr, a adj. Lignifèr.

lenhificant, a adj. Lignificant.

lenhificar (si) v.pr. Si lignificar.

lenhifòrme, a adj. (miner.) Lignifòrme.

lenhivòr(e), a adj. Lignivòr(e).

lenhós, oa adj. De fust, lignós.

lenhositat n.f. Lignositat.

lenicion n.m. Dins li lengas celtiqui, modificacion subida per una consonanta intervovalica, que n'acreisse l'apertura.

lenificant, a adj. Que lenifica; qu'aflaquisse: Un clima lenificant. Var.: **lenitiu, apagant, assuauant**.

lenificar vt. (*lenifiqui*) 1. Adocir, amaisar. 2. (med.) Adocir au mejan d'un calmant. Sin.: **apagar, assuauadar**.

leniment n.m. Medicament onchós qu'a per excipient un còrs gras, sabonós ò alcolic, que sièrve à faire de friccions. Var.: **liniment**. Sin.: **embrocacion**.

leninisme n.m. Doctrina de Lenin, considerada dins lo sieu apoart au marxisme.

leninista adj. e n. Relatiu au leninisme; que n'es partidari.

lenitiu, iva adj. e n.m. (lit.) Lenificant.

lent, a adj. 1. Que non agisse emé rapiditat, que si fa mé lentor. Sin.: **perlongós**. Contr.: **lèst, prompte, rapid, instantaneu, abrivat, viu, acorsat**. 2. Que lo sieu efècte tarda à si manifestar, qu'es progressiu: *Un poison lent*. 3. (psicol.) *Soam lent*: Soam profund.

lentamenet adv. Foaça lentament, plan planin.

lentament adv. Embé lentor.

lente n.m. Daine.

lentes(s)a n.f. Mancança de rapiditat, d'activitat, de vivacitat dins lu movements, dins lo rasonament. Var.: **lentor**. Contr.: **rapiditat, abrivament, vivacitat, velocitat, promptitud(a)**.

lenticela n.f. (bot.) Pòre que travèrsa la rusca e permete la respiracion dei teissuts d'en dessota.

lenticòne n.m. (patol.) Anomalia gaire espandida dau cristallin de que la faça anteriora presenta una proeminença conica.

lenticula n.f. Lentilha d'aiga.

lenticular(i), a (-ària) adj. En forma de lentilha. Sin.: **lenticulat**.

lenticulat, ada adj. Lenticulari.

lentigina n.f. Lentigo.

lentiginòsi n.f. (patol.) Malautia cutanea de la pèu, caracterisada per una proliferacion de lentigos.

lentigo n.m. (med.) Pichina taca pigmentària de la pèu. Var.: **lentigina**. Sin.: **piga**.

lentilha n.f. 1. Planta annuala cultivada per la sieu grana, de la familha dei papilionaceas; la grana d'aquesta planta, manjada coma legume sec, e qu'a la forma d'un pichin disc renflat au centre. 2. *Lentilha d'aiga*: Planta de la talha d'una lentilha, mé doi ò tres fuèlhas, que viu en grand nombre à la susfàcia dei aigas moarti (Familha dei lemnaceas). Sin.: **lenticula**. 3. Taca de rossor. 4. Vèire talhat en forma de lentilha, que sièrve dins lu instruments d'optica. ◇ *Lentilha corneana*: Vèire de contacte que s'aplica solament sus la cornea. ◇ *Lentilha de Fresnel*: Sistema optic que compoarta una lentilha centrala e divers coronas refrigenti ò rebateiriz, en usança dins lu fanaus marins per porgir un faisceu larg de luz parallèle e dins lo miraire dei aparells fofografics reflèx. 5. *Lentilha electronica*: Dispositiu qu'a lo meme ròtle per lu electrons qu'una lentilha per la luz. 6. (geol.) Formacion d'estenduda limitada en rason de l'erosion ò de la localisacion de la sedimentacion.

lentilhon n.m.

lentiscle n.m. Aubrilhon cultivat au Pròche-Orient, que lo sieu fust dona una resina sonada mastic e que s'emplega coma masticatòri (Familha dei terebintaceas; genre pistachier).

lentivirus n.m. Virus de l'accion lenta.

lento adv. (mús., mòt italian) Lentament. ◆ n.m. Movement executat dins un tau ritme.

lentor n.f. Lentes(s)a.

leon n.m. Grand mamifèr carnassier d'Àfrica e d'Índia, de la familha dei felides, dau pel fauve, que lo mascle poarta una criniera. 2. *Lo Leon*: Constellacion e signe dau zodiac. ◇ Un lion: Una persona dau signe dau Leon. Var.: **lion**.

leona n.f. Femèla dau leon. Var.: **leonesa**.

leonard, a adj. Dau país de Leon, en Bretanha.

leonat n.m. Leonet.

leonés, a adj. De l'encontrada dau Leon, en Espanha.

leonesa n.f. Leona.

leonet n.m. Pichon deu leon. Var.: **leonat, leoneu**.

leoneu n.m. Leonet.

leonin, a adj. 1. Pròpri au leon; que fa pensar au leon. 2. Si di d'un partatge dont una persona si resèrva la part mai gròssa, d'un contracte qu'avantatja d'un biais exagerat una dei partidas.

leonin, a adj. *Vèrs leonin*: Si di d'un vèrs que lu sieus doi emistiquis rímon ensèm ò presènton una assonança. ◇ *Rima leonina*: Rima foarça rica, que la sieu omonimia

s'estende à un grand nombre de sillabas. ◇ *Poesia leonina*: Que contèn totplen de vèrs leonin ò de rimas leonini.

leonita n.f. Sulfat idratat natural de potassi e de magnèsi.

leontiasi n.m. (patol.) Ipertrofia de la cara que li balha una parença leonina.

leontina n.f. Cadena dobla de moastra de dòna, qu'enrodava lo coal e tombava sus lo pièch.

leontocefal(e), a adj. e n. Divinitats m'una tèsta de leon.

leontopòdi n.m. Nom scientific dau pen de leon (edelweiss).

leopard n.m. 1. Pantèra pitocada d'Àfrica. 2. Pèu d'aquesta bèstia, emplegada en pelicària. 3. *Tenguda leopard*: Tenguda de camoflatge qu'evòca la pèu dau leopard e qu'emplègon divers tropas. 4. *Leopard de mar*: Granda foca carnassiera de l'Antarctic. 5. (arald.) Leon representat mé la tèsta de faça e, la màger part dau temps, passant. Var.: **leopard**.

leopardat, ada adj. (arald.) *Leon leopardat*: Leon passant.

leopardian, a adj. Relatiu au poeta italian Giacomo Leopardi, à la sieu òbra.

lepenisme n.m. Doctrina politica de Jean-Marie Le Pen, òme politic francès fondator dau Front Nacional.

lepenista adj. e n. Relatiu au lepenisme; partidari dau lepenisme.

lepidodendron n.m. Aubre de l'èra primària, que podia faire fins à 25 ò 30 m d'autessa.

lepadogastèr n.m. Peis foarça pichon provedit d'una dobla ventosa de fixacion sota lo gavaï. Sin.: **peis-poarc**.

lepidi n.m. Nom generic dau nasturci.

lepidociclina n.f. Foraminifèr fossile de l'oligocène.

lepidocrocit n.m. Oxide idratat de fèrre.

lepidodendracea n.f. *Lepidodendraceas*: Familha de plantas presentis dins li seuvas dau devonian e dau carbonifèr.

lepidolita n.f. Mica litinifèra blanca ò ròsa, meniera principala de liti.

lepidomelan n.m. Mica negra dau genre biotita.

lepidoptèr n.m. *Lepidoptèrs*: Òrdre d'insèctes dei metamorfòsis completi, qu'à l'atge adulte poarta quatre alas membranoï cubèrti d'esquama microscipiqui coloridi (La larva dau lepidoptèr es la *toara*, la sieu ninfa es la *crisalida* e l'adulte es la *parpalhòla*).

lepidosirena n.f. Pèis que viu dins lu fons fangós d'Amazònia, qu'alena, segond li sasons, per li gaunhas (dins l'aiga), ò per lu paumons au moment de la sason seca.

lepidostea n.f. Peis dei ribieras e dei lacs dei Estats-Units (Lòng 1,50 m, sotaclasse dei olostèans). Var.: **lepisostea**.

lepilemur n.m. Pichon lemuri de Madagascar, provedit de membres lòngs, e desprovidit d'incisivas sus la maissèla sobrana.

lepiòta n.f. Botarèt. La sieu autor mejana non escompassa 20 cm, ma d'unu exemplaris poàdon jónher

40 cm. Foarça comuna, creisse dins lu boascs e dins lu prats tre li promieri pluèias d'estiu. Quora soarte de tèrra, lo sieu capeu retipa la forma d'un òu, pi si duèrbe largament en conservant de «teules» e una posseta à la cima dau capeu. Lo pen, chinat de brun, poarta un aneu doble coladís. Sin.: **cuu d'ae**, **brugairòu**, **padre**, **capelan**, **colomela**, **ombrela**, **lepiòta enaurada**, **magdalena**.

lepisme n.m. Insècte dau còrs gris argentat que viu dins lu luècs umides dei maions.

lepisostea n.f. Lepidostea.

leporide n.m. Leporides: Família de mamifèrs lagomòrfs coma lo coniu e la lèbre.

lepra n.f. 1. Malautia infeccioa cronica, deuguda au bacille de Hansen, que si manifesta per de lesions cutaneï ò lepròmes (forma lepromatoa) ò d'auvaris dau sistema nerviós (forma tuberculoïda). 2. (fig. e lit.) Vici ò mau greu que s'espantega coma la lepra. Var.: **lebra**.

leprides n.m. pl. Tacas faveli de la pèu deugudi à la lepra.

lepromatós, oa adj. Relatiu à un lepròme; caracterisat per de lepròmes.

lepròme n.m. Tumor nodulària caracteristica de la forma de lepre dicha lepromatoa.

leprós, oa adj. e n. Qu'a la lepra; relatiu à la lepra. Var.: **lebrós**.

leprosaria n.f. Espitau per lu leprós. Sin.: **meselaria**, **meselera**.

lèpta n.f. Unitat monetària divisionària de Grècia valent 1/100^{en} de dracma.

lèpte n.m. (zool.) Larva dau trombidion.

leptinita n.f. (geol.) Gnèis dei gruns fins.

lèptis n.m. Mosca carnassiera que viu dintre lu tròncs d'aubres.

leptocefal(e) n.m. Larva de l'anguila, transparenta, en forma de fuèlha de saure, que travèrsa l'Atlantic vèrs li coasts europeï en 3 ans.

leptocimèx n.m. Címia de Guinea vector d'una varietat de tripanosomiasis.

leptocorisa n.f. Címia verdastra nosibla au ris e au mèi.

leptocurtic, a adj. (estadist.) Que pertòca una corba mai ponchuda qu'una corba normala.

leptolèn(e), a adj. Estadi primier de la meïòsi, quora lu cromosòmas si presènton sota la forma de filandras lòngui e tèuni.

leptolitic, a adj. Nom d'un periòde de la preïstòria que correspoande au paleolitic sobran, que s'espandissèt dau 30000 au 10000 av. J.-C.

leptomeningiti n.f. (patol.) Meningiti que l'inflamacion pertòca sobretot la pia-maire.

lepton n.m. Particula elementària que non subisse d'interaccions nucleari (electron, neutrino, muon).

leptonic, a adj. Relatiu au lepton.

leptoprosopia n.f. Caractèr dei raças umani de la cara lònga e estrecha. Contr.: **euriprosopia**.

leptorinia n.f. (anat.) Estrechessa e teunessa dau nas. Contr.: **platirinia**.

leptorinian, a adj. Qu'a lo nas fin e estrech. Contr.: **platirinian**.

leptosilla n.f. Niera que viu sus lu garris e li ratetas, de còups que li a sus li ratapinhatas, que poàdon transmetre la pèsta à-n-aquelu animaüs.

leptosòme, a adj. e n. Si di de quauqu'un que la sieu constitucion fisica es caracterisada per un còrs lòng e fin.

leptospire n.m. Bacteria de la família dei espiroquetas, responsabla dei leptospiròsis.

leptospiròsi n.f. (patol.) Malautia infeccioa deuguda à un leptospire.

lepture n.m. Coleoptèr longicòrne que viu sus li flors.

lequejar vt. (*lequegi*) Lecar.

lequet n.m. Lecaria.

lera n.f. *Lera rossa*: Amanita tua-moscas. ◇ *Lera blanca*: Fonge grand dau capeu espès que pòu jónher 15-20 cm de diamètre (*Amanita ovoidea*). La color es blanca ò grisastra m'una parença cotonoa. Li lamas son esquiçadi e blanqui. Lo pen es blanc, aut de 15-20 cm. L'aneu es freule e cremós. La vòlva es saura. Presenta en encontrada mediterranenca, en lu luècs calcaris sota lu fulhós. Sin.: **colomela**. ◇ *Lera blanca picotada*: Fonge m'un capeu de 4 à 10 cm, convèxe, venent rapidament plat, gaire espès, blanc ò òcre pallineu de parença satinada, de vegadas un pauc viscos per temps aigaiós (*Amanita verna*). Li lamas son blanqui e vènon leugierament òcri en vielhissent. L'aneu blanc es lisc m'una vòlva engainanta. Creisse en lu boascs clars e en termiera dei fulhós. Risca de confusion mé la lera vèrda picotada e la lera viroa. ◇ *Lera jaunastra*: Lo capeu de 5-10 cm es emisferic, pi convèxe, pi desplegat. De color jaune limon ò jaune pallineu ò blancastre, pauc ò pron cubèrt de placas blancastri ò ocracèi (*Amanita citrina*). Li lamas son liuri, fini e sarradi, blanqui ò jaunastris. L'aneu es membranós, regat au dessobre, de color jaunastra. Lo pen cilindric es blanc e tenchat de saure, formant un bulbe voluminós engainat dintre una vòlva. Creisse en lu boascs de fulhós airejats, sobretot de rores e tanben de conifèrs. Confusion possibla me la lera verda picotada. Sin.: **grapaudin jaune**. ◇ *Lera bruna ò negra picotada*: Fonge dau capeu que jonhe 10/12 cm, brun picotat de pichoi flòcs blancs (*Amanita pantherina*). Li lamas son blanqui e sarradi. Lo pen a un diamètre de 1-2 cm e una longuessa de 10-12 cm, es blanc e providit d'un aneu blanc pron larg. La basa es mai larga m'una vòlva sobremontada d'un toarca. Creisse à la fin d'estiu dins li seuvas de fulhós. Es un fonge toxic, mas ges mortal. Totun provòca de trebolicis digestius violents. Pòu finda provocar de convulsions ai pichoi. Sin.: **grapaudin gris**. ◇ *Lera canilha picotada*: Lo capeu de 5-10 cm es campanulat, gris metallic, que de vegadas poarta un ò doi tròç de vel (*Amanita vaginata*). Li lamas son gaire esquiçadi, inegali e blanqui. Lo pen mesura 10-15 cm, eslançat, encavat, blancastre sensa aneu. La vòlva es blanca en estuch, engainanta e freula sensa odor ni sabor. Vèn d'estiu e à la començada d'auton, sota lu fulhós e lu

conifèrs. Es manjadissa un còup ben cuècha, encara que gaire carnuda e sensa gost marcat. A una capacitat fòrta de concentracion de cèsi 137. Sin.: **cocomela, griseta**. ◇ **Lera roja**: Fonge dau capeu de 6-9 cm, convèxe pi desplegat, leugierament encavat, roge aranjat, cubèrt de tacas verdastri sobretot sus l'òrle teune e enrotlat. Li lamas son esquiçadi, color d'aranje, sovent entacadi de vèrd. Lo pen jonhe 2-7 cm d'autor, emplit pi encavat. La carn brisarela, blancastra pi jauna aranjat, verdea un còup talhada. L'odor es doça e la sabor fruchada. Lo lach, arange viu, es abondós. Es un fonge tipicament provençau (*largo sensu*). Creisse de la fin d'estiu fins à la començada d'ivèrn. Sin.: **sanguin, berígola, lactari deliciós** (*Lactarius sanguifluus e var. lactari deliciosus*). ◇ **Lera vèrda**: Capeu de 5-12 cm, globulós pi convèxe, carnut, irregular e un pauc gibossejat, de color blanc crèma, pi vèrd pallineu à vèrd jade au centre. Li lamas son adnadi, mejanament esquiçadi, blanqui m'un leugier rebat rosat. Lo pen ventrut, vèn espongios en vielhissent, es blanc tacat de brun à aranjat. Creisse en lu boascs de fulhós secs, cauds e airejats (rores, castanhiers, faus). Confusion possibla mé la *lera vèrda picotada*, à l'estat jove. Sin.: **russula verdejanta, palomet, verdet** (*Russula virescens*). ◇ **Lera vèrda picotada**: Per definicion, lo «fonge de la moart». Creisse un còup passat un periòde de pluèia, de la fin d'estieu fins à l'auton. A l'estat jove sembla un òu blanc cubèrt d'un vel que pur tardi si va tresmudar en vòlva e en aneu. Pi, s'alarga en un capeu de 5-15 cm de forma redona, esmiseric au començament, pi plat m'au temps. Lo capeu es vèrd pallineu, vèrd-saure ò vèrd-oliva; la sieu susfàcia es viscoa quora es banhada. L'aneu, moal, sembla una fauda de 1-1,5 cm sota lo capeu. Lo pen es blanc, chinat de gris olivastre, lòng de 8-15 cm m'una vòlva à la basa, blanca e membranoa en forma de sac. La presença d'aquela vòlva es una caracteristica màger per identificar aqueu fonge, ma pòu defautar un còup manjada per lu bavoàs. Es foarça expandit dins lo tot d'Europa, e responsable de totplen de defuntadas cada annada (*Amanita phalloides*). Sin.: **amanita falloïda**. ◇ **Lera violeta**: Lo sieu capeu mesura 5-15 cm, convèxe, pi plan m'un leugier encavament e l'òrle enrotlat, lisc e aigaiós de color blava-violacea que torna au violet-brun au centre. Li lamas son encavadi e esquiçadi de la color dau capeu, ma encara mai marcadí. Ges d'aneu. Lo pen de 12 cm tot au mai, es cilindric, fibrós, carnut, de color violacea à gris, bulbós à la basa, regat de fibrilhas blancastris. L'esperfum es fruchós e farinós. Creisse au mitan d'auton fins ai promieri geladas dins lu boascs de fulhós (rores, castanhiers, faus e conifèrs) en formant de ceucles ò de gropes. La carn es blanca-violacea. Es un fonge foarça manjadís, encara que mau conoissut. Non si pòu confondre me d'autri raças de fonges (*Lepista nuda*).

lèrcho, a adj. Que non li ve clar.

lèrmo n.m. Rascassa, escorpena.

lèrni, a adj. Lèrcho, miòpe.

lèrnia n.f. Cèrnia; anfonson; mèro (à Canas); sarran.

lès n.m. 1. Larguessa d'una estòfa. 2. Paneu d'estòfa incrustat dins una jupa per li donar mai d'amplessa. 3.

Larguessa d'una benda de papier, de tapissaria, que si mete sus una paret.

lesa n.f. (Luceram) Traïn, aramon.

lesa- (Element plaçat davant un nom, per indicar un toart fach à cen qu'aqueu nom designa) *Un crimi de lesasocietat, de lesaconsiença*.

lesamajestat n.f. (dr. ancian) Atemptat à la majestat dau sobeiran. ◇ (fam.) *Un crimi de lesamajestat*: Si di d'un acte que fa de toart à una persona, e qu'es considerat coma greu.

lesbian, a adj. e n. De Lèsbos. ◇ adj. Dau lesbianisme. ◇ n.f. Frema omosexuala.

lesbianisme n.m. Omosexualitat femenina. Var.: **lesbisme**.

lesbisme n.m. Lesbianisme.

lesca n.f. 1. Tròç d'una matèria manjadissa, talhat pusleu estrech: *Una lesca de pan, de carn*. 2. (pop.) *Lesca dau cuu*: Gauta dau cuu. 3. (fam.) Còup donat sus lo tafanari en calant bruscament la man revèrsa tenguda à la verticala. 4. *Mòt à doi lescas*: Mòt à doble sens.

lescadobla n.f. Entrepan.

lesda n.f. Taxa, adjudicacion d'un drech de venda.

leser n.m. [le'ze] Temps que quauqu'un n'en pòu dispauar en defoara dei sieu ocupacions ordinari. ◇ *Aver leser de*: Aver lo temps disponible, la possibilitat de. Sin.: **aver tot aise de**. ◆ pl. Distraccions pendent lu temps liures. Sin.: **passatemps, divertiment**.

lesina n.f. Esparnha excessiva dins li cauas mai pichini. Var.: **lesinaria**. Sin.: **avarícia**.

lesinaire, airtz adj. e n. Que lesina. Sin.: **avariciós, rabelat**.

lesinar vi. Esparnhar à l'excès. Sin.: **rabelar, avarejar**. ◇ *Non lesinar sobre*: Non esitar à emplegar largament (de sòus, de mejans).

lesinaria n.f. Lesina.

lesinhanenc, a adj. e n. De Lesinhan. Var.: **lesinhanés**.

lesinhanés, esa adj. e n. Lesinhanenc.

lesion n.f. 1. Modificacion de l'estructura d'un teissut, d'un organe, sota l'influença d'una causa morbida. 2. (dr.) Prejudici que tòca una partida dins un contracte ò dins un partatge.

lesional, a adj. 1. (med.) Que si caracteriza per una lesion. 2. Que causa una lesion. Var.: **lesionau**.

lesionari, ària adj. (dr.) Qu'a un caractèr de lesion: *Un contracte lesionari*.

lesionau, ala adj. Lesionari.

lesir vt. (*lesissi*) 1. Portar prejudici à (quauqu'un, lu sieus interès). Sin.: **greujar**. 2. Provocar la lesion de (un organe).

leson n.m. Butaneu (Toet de l'Escarena).

lesqueta n.f. 1. Pichina lesca. 2. Tròç de pan lòng e fin que si trempa dins un òu bulhit.

lessiu n.m. Produch, en grans ò liquide, que s'ajusta à l'aiga per faire la bugada. Var.: **leissiu**.

lessivable, a adj. Que pòu èstre lessivat.

lessivar vt. 1. Netejar mé de lessiu. Sin.: **bugadar**, **colar bugada**. 2. (tecn., quim.) Desbarrassar dei parts solubli au mejan d'un leissiu. 3. Provocar lo lessivatge de: *La pluèia a lessivat lo soal*. 4. (fam.) Faire perdre à quauqu'un tota foarça fisica: *Aquesta escorreguda m'a lessivat*. 5. (fam.) Au juèc, batre largament un adversari, lo despolhar. 6. (fam.) *Si faire lessivar*: Si faire eliminar d'un grope, d'una foncion.

lessivatge n.m. 1. Accion de lessivar. Sin.: **bugadatge**. 2. Dins un soal, migracion d'argila ò de limon vèrs un nivèu inferior per dissolucion selectiva.

lessivial, **a** adj. Relatiu au lessiu: *Un produch lessivial*. Var.: **lessiviau**.

lessiviau, **ala** adj. Lessivial.

lessivier n.m. Fabricant de lessiu.

lèst, **a** adj. 1. Que la sieu preparacion es acabada: *Vène manjar, que lo past es lèst!* 2. Que si desplaça embé agilitat; viu. ◇ *Aver la man lèsta*: Èstre enclin à picar, à simecar facilament. 3. Tròup liure, qu'urta la decença: *De prepaus lèsts*.

lèst n.m. 1. Matèria peanta plaçada au fond d'una nau ò fixat à la sieu quilha per li assegurar una boana estabilitat. 2. Sabla qu'un aeronauta empoarta dins la nacèla dau balon, e que lança per pilhar d'altituda ò ralentir la sieu davalada. ■ *Lèst* es un fr. tròup sovent emplegat en plaça de *saorra*, *saurra*)

lestament adv. D'un biais lèst. Sin.: **à la lèsta**.

lestar vt. (*lèsti*) 1. Cargar de lèst. ■ Fr. d'usança au luèc de *saorrar*, *saurrar*. 2. (fam.) Cargar en emplissent: *Si lestar li bornieras d'objèctes inutiles*.

lestat, **ada** adj. Cargat de lèst. ■ Fr. d'usança en plaça de *saorrat*, *saurrat*.

lestatge n.m. Saurratge.

lestes(s)a n.f. Lestitge.

lestitge n.m. Agilitat.

let adj. inv. (angl.) Au tennis e au tennis de taula, si di d'una bala de servici que tòca la ret e retomba dins lu limits dau cort ò de la taula, dins lo camp adverse.

letal, **a** adj. 1. (med.) Si di de tota causa que provòca la moart dau fètus denant de la naissença. 2. (genet.) Si di d'un gèn que provòca la moart de l'individu que lo poarta. 3. *Dòsi letala*: Dòsi d'un produch toxic que provòca la moart. Var.: **letau**. Sin.: **mortal**, **mortau**.

letalitat n.f. Rapoart dau nombre dei moarts dins una populacion à l'efectiu mejan d'aquesta populacion, pendent un periòde donat. Sin.: **mortalitat**.

letania n.f. (fam.) Enumeracion lònca e noioa. ◆ pl. (liturgia) Preguièras formadi d'una seguida d'invocacions corti, recitadi en onor de Dieu, de la Verge ò dei sants.

letargia n.f. 1. Soam profund, anormalament continu, sensa fèbre ni infeccion, m'ai muscles que son completament destenduts. 2. (fig.) Noncalença absoluta.

letargic, **a** adj. 1. Que tèn de la letargia; pertocat de letargia. 2. (fig.) Que la sieu activitat es foarça demenida. Sin.: **apatic**, **noncalent**, **flac**, **flacós**, **indiferent**, **indolent**, **molastrós**, **linfatic**, **despassionat**.

letau, **ala** adj. Letal.

letícia n.f. (it.) Alegressa, gaug.

lèto n.m. (fam.) Persona que poarta de vestits lònchs, sovent una persona sensa interès.

leton, **a** adj. e n. De Letònia. ◆ n.m. Lenga balta parlada en Letònia.

letra n.f. 1. Signe grafic emplegat per li escripturas alfabetiqui e que lo sieu tot constitueisse l'alfabet. ◇ *En toti letras*: Escrich sensa abreviacion; mé de mòts (e non de chifras, de signes convencionals, etc.). 2. Signe alfabetic considerat dins la sieu forma, la sieu talha, etc.: *Letra minuscula*, *letra majuscula*. ◇ *Escrich en letras de sang*: Escrich marcat per una lònca seguida de murtres: *Li Crosadas còtra lu Albigés fuguèron escrichi en letras de sang*. 3. (estamp.) Caractèr que representa una dei letras de l'alfabet. 4. (grav.) Inscriccion gravada sus una estampa. ◇ *Espròva avant la letra*: Tirada denant de gravar la letra. ◇ *Avant le letra*: Avant lo desvolopament complet de quauqua ren; que prefigura cen que serà l'estat definitiu. 5. Sens estrech dei mòts d'un tèxto, d'un discors, etc. (per op. au sens profund, à l'esperit): *Respectar la letra de la lèi*. ◇ ◇ *À la letra*: Au sens pròpri, exacte. ◇ *Èstre, devenir letra moarta*: Èstre, restar sensa efècte, inutile. 6. Messatge personal adreïcat à quauqu'un sota envelopa au mejan d'un servici postal. Sin.: **epístola**. ◇ (fam.) *Passar coma una letra à la poasta*: Facilament, sensa dificultat. ◇ *Letra dubèrta*: Escrich polemic ò revendicatiu adreïcat à quauqu'un en particular ma rendut public dins lo meme temps. 7. Document oficial ò privat. ◇ (dr.) *Letra d'intencion*: Document dins lo quau es declarada l'intencion de passar un contracte, de conclure un acòrdi ulterior. ◇ *Letra de veitura*: Que pròva lo contracte de transpoart. ◇ *Letra de marca*: Letra patentada, finda sonada *comission en guèrra*, que l'Estat autrejava en temps de guèrra au capitani d'una nau armada en corsa. ◇ (mil.) *Letra de servici*: Document ministerial que conferísse à un oficier d'atribucions particulieri. ◇ (cat.) *Letra pastoral*: Mandament. ◇ *Letras d'ammistia*: Acte de pardon collectiu. ◇ *Letra d'anobliment*: Letras grandi patenti per li quali lo rèi acordava la noblessa à un roturier. ◇ *Letras apostoliqui*: Documents qu'emànon dei sobeirans pontifes. ◇ *Letras de bol ò de sageu*: Letras barradi, sageladi m'au sageu reial, emplegadi dau temps de l'Ancian Regime per convocar lu còrs politics e judicaris, per donar l'òrdre d'emprisonament ò d'exili tocant una persona. ◇ *Letras de cambi*: Efècte de comèrci negociable. ◇ *Letras de crèdit*: Letra per la quala un banquier dona l'òrdre à un dei sieus correspondents de laisser à la disposicion d'uni personas, una soma d'argent determinada. ◇ *Letras dominicali*: Letras de l'alfabet dau A fins au G, que determinon lo jorn de la setmana per lo quau començon li annadas successivi dins lo sistema dau comput. ◇ (mar.) *Letra de garantida*: Dins lo transpoart dei mèrç per via maritima, letra donada au capitani per lo cargaire, que si reconoisce responsable de toti consequenças que poàdon resultar d'un conoisement sensa resèrvas per l'arnejaire. ◆ pl. 1. (liter.) Cultura e activitats literari. ◇ *Ôme de letras*,

frema de letras: Escrivan. 2. Ensèm dei conoissenças e dei estudis literaris (per op. à *scienças*): *Facultat dei letras*.

letraferit, ida adj. (ironic) Letrat.

letrat, ada adj. Qu'a de conoissenças, una importanta cultura literària. Var.: **letrut**.

letratge n.m. Marcatge au mejan de letras.

letra-transfèrt n.m. Caractèr grafic que si repoarta sus de papier ò sus una altra susfàcia per pression ò per fretament.

letreta n.f. Pichina letra.

letrier n.m. Mòble de glèia, de fust ò de metal, per pauar lo libre dei cantaires. Sin.: **letrin, cantussier**.

letrin n.m. Mòble de boasc que li es pauat lo libre de cants de glèia. Sin.: **cantussier, letrier**.

letrina n.f. Granda iniciala, ornada ò non, plaçada au començament d'un paragrafe ò d'un capítol.

letrisme n.m. Movement literari que fa consistir la poesia dins la soleta sonoritat ò dins lo solet aspècte dei letras dispauadi dins un òrdre donat; escòla picturala qu'emplega de combinasons visuali de letras e de signes.

letrista adj. e n. Relatiu au letrisme. Que practica lo letrisme.

letrona n.f. Pichina letra.

letrum nm. Grand nombre de letras.

letrut, uda adj. e n. Letrat.

leu n.m. Unitat monetària principala de Romania.

leu adv. Rapidament; sensa tardar. Sin.: **vito** (fr. corrent), **d'aviada, aviadament**. ◇ *Leu leu*: Foarça rapidament. Sin.: **à la lèsta**. ◇ *Leu dich, leu fach*: Fach immediatament. ◇ (expr.) *Leu e ben non estan ensèm*: Cau pilhar lo temps de ben faire li cauas.

leu! interj. Òrdre de si despachar.

leu, lèva adj. (lit.) Aisat, leugier. ◇ *Trobar leu*: Dins la poesia medievals occitana, composicion esricha dins una lenga simpla, per op. au *trobar ric* e au *trobar clus*. Sin.: **trobar plan**.

leucania n.f. Parpalhon de nuèch dei Estats-Units que la sieu toara, foarça nosibla, pareisse de vegadas en nombre grandàs.

leucatin, a adj. e n. De Leucata.

leucemia n.f. Malautia que si manifestà lo mai sovent per la proliferacion de globules blancs dins lo sang (fins à 500 000 per mm²) e de cellulas anormali que revèlon una alteracion dei organes ematopoietics.

leucemic, a adj. e n. Relatiu à la leucemia; que sofrisse de leucemia.

leucemida n.f. (patol.) Que pertòca li lesions cutaneï diversis que si manifeston dins lo de debanament de la leucemia.

leucina n.f. Acide aminat, constituent essencial dei proteïnas sota la sieu forma levogira.

leucita n.f. (miner.) Silicat natural d'alumini e de potassi dei ròcas volcaniqui.

leucoblast n.m. Cellula de 10 a 20 µ de diamètre dau protoplasma basofile.

leucocit n.m. Globule blanc dau sang e de la linfa, qu'assegura la defensa còtra lu micròbis.

leucocitari, ària adj. Que pertòca lu leucocits. ◇

Formula leucocitària: Qu'exprimisè lu taus respectius dei diferents varietats de leucocits dins lo sang.

leucocitogenèsi n.f. Secrecion de leucocits.

leucocitolisi n.f. (patol.) Deperiment dei globilhons blancs dins lo sang.

leucocitometria n.f. Mesura dau taus de leucocits dins lo sang.

leucocitòsi n.f. Aumentacion dau nombre dei leucocits dins lo sang. Sin.: **iperleucocitòsi**.

leucocituria n.f. Presença de leucocits dins l'urina.

leucoderivat n.m. Nom generic de substanças incolores que Congrèon de colorants per lo biais de l'oxidacion.

leucodèrma adj. e n.m. Si di d'un òme de raça blanca.

leucodermia n.f. (patol.) Descoloracion de la pèu deuguda à la mancança ò a la desaparicion dau pigment.

leucoencefaliti n.f. Afeccion inflammatòria de la substança blanca dei emisfèrs cerebrals, que provòca de trebolis neurologics e una deterioracion intellectuala.

leucoesporat, ada adj. Leucosporat.

leucofane n.m. Silicat natural de calci, de magnèsi e de berilli.

leucòma n.m. Forma de la taca de l'uèlh, de color blanca coma la porcelana, que si manifestà en seguida à una plaga ò a una alteracion de la cornea.

leucomelanodermia n.f. Anomalia de la pigmentacion de la pèu, que si manifestà per de zònas foarça pigmentadi qu'avesinon de zònas sensa pigment.

leucomieliti n.f. (patol.) Inflamacion dei cordons blancs dau fieu de l'esquina.

leuconiquia n.f. Coloracion blanca e parciala dei onglas.

leucopedèsi n.f. Penetracion massissa dei leucocits dintre l'estòmegue e lu budeus durant la digestion, que porria presentar un ròtle d'aparament còtra de toxinas contengudi en lu aliments.

leucopenia n.f. Baissa dau nombre dei leucocits dins lo sang. Sin.: **ipoleucocitòsi**.

leucopenic, a adj. e n. Relatiu à la leucopenia; pertocat per la leucopenia.

leucopirit n.m. Arseniure natural de fèrre.

leucoplasia n.f. Transformacion patologica d'una mucoa, que si recuèrbe d'una jaça cornada (coma la pèu normala) e que, en estent totjorn umida, pilha un aspècte blancastre.

leucoplast n.m. Plast blancastre que pòu evolucionar en amioplast, ò grun d'amidon.

leucopoièsi n.f. Formacion de globules blancs (leucocits).

leucopoiètic, a adj. Relatiu à la leucopoièsi.

leucorrea n.f. Escorremet blancastre, mucós ò purulent, que vèn dei vias genitais de la fema. Sin.: **perdas blanqui**.

leucorreïc, a adj. e n. Que pertòca la leucorrea; pertocada per la leucorrea.

leucòsi n.f. Estat leucemic.

leucosina n.f. Proteïna de l'albumèn dau grun de blat.

leucosporat, da adj. Qu'a d'espòras blanqui. Var.: **leucoesporat**.

leucotèrme n.m. Termit lucifugue dei noastri encontradas, destructor deu fustas obrejadi.

leucotomia n.f. Lobotomia parciala.

leucotoxic, a adj. Que pòu degalhar lu leucocits.

leuda n.f. 1. Drech que si deu pagar per circular sus un poant, un caminàs... Sin.: **peatge**. 2. (mar.) Taxa que si pagava per li mèrç. 1221: «...*Los senhors de Narbona devon penre leuda dels lens e de las barcas que passan al gra de Narbona...*»

leudari n.m. Luèc dont si paga lo drech de circular.

leude n.m. Au temps dei Merovingians, òme liure, ric e potent, ligat au rèi per jurament.

leudier, a n.m. Peatgista.

leuge n.m. Trauc practicat dins la quilha d'una barca per laisser escòrrer l'aiga quora la barca es auçada.

leuge, ja adj. (mar.) *Desplaçament leuge d'una nau de comèrci*: Pes de la sieu cench complidament arnescada, mai lo pes de la màquina sensa lo combustible, sensa cargament ni vitalhas, ni aiga d'alimentacion. Pertòca una nau sensa lo sieu cargament. (Etim. oland. *leeg*: vuèi). Sin.: **desplaçament en saurra**. Contr. **bastiment en carga plena**.

leugier, a adj. 1. Qu'a gaire de pes, de densitat, d'essor. ◇ Dins divèrs espòrts individuals, qualifica una categoria de pes. ◇ (mar.) *Bastiments leugiers*: Dins la marina de guèrra, bastiment que lo sieu desplaçament es relativament inferior à una altra categoria d'autres bastiments de familha identica: *Crosaires, poartavions leugiers*. ◇ *Arma leugiera*: Si di dei armas de gaire de pes ò de dimensions reduchi (postòlas, fusiù, etc.) per op. ai *armas lordi* (carris armats, etc.). ◇ *Veicule utilitari leugier*: Veicule que lo sieu Pes Total Autorisat en Carga (P.T.A.C.) non despassa 3,5 tonas. 2. Qu'a gaire de consistença: *Un dinnar leugier, un vin leugier*. 3. Qu'a de finesa, de gràcia: *Una dança leugiera*. ◇ *Poesia leugiera*: Que lo sieu subjècte a gaire d'importança e que la sieu forma es facil. ◇ *Música leugiera*: De varietat. Contr.: **granda música**. 4. Que si sente gaire, que si pòu suportar facilament: *Una feridura leugiera, una diferença leugiera*. 5. *Aver la man leugiera*: Agir embé discrecion, agilitat, dextèritat. 6. Liure de preocupacions de responsabilitats: *Li vau lo coar leugier*. 7. Gaire seriós; inconstant: *De prepaus leugiers, una persona leugiera*. ◇ *À la leugiera*: Inconsideradament.

leugierament adv. 1. D'un biais leugier: *Si vestir leugierament*. 2. Un pauc: *Es leugierament embilat*. 3. À la leugiera: *Agir leugierament*.

leugieret, a adj. Foarça leugier.

leugieretat n.f. 1. Proprietat de cen que pea gaire, qu'es gaire dense. 2. Caractèr de cen qu'es leugier, fin,

agile. 3. Caractèr de cen que non es greu. 4. Mancança de seriós: *Agir mé leugieretat*.

leopard n.m. Leopard.

lèus n.m. pl. Paumons dei bèstias.

leut n.m. Anciana barca mé doi aubres e de velas latini. Var.: **laüt**.

lev n.m. Unitat monetària principala de Bulgaria.

leva n.f. 1. Barra rigida que pòu virar à l'entorn d'un ponch fixe per bolegar, soslevar de cargás. Sin.: **levador**. 2. Asta per comandar un mecanisme. ◇ *Leva de bóstia de cambi*: Mena de bieleta que comanda lo cambiamet de rapoart de transmission d'una mòto, d'una automobila, etc. 3. (fin.) Acreissement de la rentabilitat dei capitals pròpris d'una empresa per l'efècte de l'endeutament. 4. Recobramet de la talha. Sin.: **levada**. 5. Enrotlament dei tropas; classa de recrutament. Var.: **levada**. 6. Mejan d'accion; cen que sièrve à despassar una resisença: *L'interès es una leva potent*.

lèva n.m. (tecn.) Cama.

levada n.f. 1. En topografia, accion d'establir una carta, sus lo terren ò au mejan de fotografias aerenqui; plan, carta que si fa ensinda. 2. Fach de levar, per una pasta. Sin.: **levatge**. 3. Lo tot dei cartas qu'un jogaire ganha e rabalha d'un còup solet. Sin.: **plega, plec**. 4. Recobramet de la talha. 5. Accion de faire cessar: *La levada d'un sèti*.

levada n.f. Obratge destinat à contenir li aigas (d'un fluvì, de la mar, etc.), à auçar lo sieu nivèu ò à guidar lo sieu cors.

levadier n.m. Persona encargada dau manteniment e de la susvelhança dei levadas d'un fluvì, d'un plan d'aiga.

levadís, issa adj. Levaís. Sin.: **mobile**.

levador n.m. Leva.

levador n.m. Perceptor dei imposts.

levadura n.f. 1. Accion de levar. 2. Crissent, levam. 3. *Levadura de bièrra*: Fonge unicellulari microscopic dau genre *Saccharomyces cerevisiae*.

levafauda n.m. Filhassier.

levairitz n.f. Frema que lo sieu trabalh es d'ajudar li fremas à ajaçar.

levaís, issa adj. Que si pòu auçar: *Poant levadís*. Var.: **levadís**. Sin.: **mobile**.

levalenga n.m. e interj. (mar.) Dau temps dei galèras, òrdre donat à la chorma de faire silenci per audir melhor lu comandaments, e acréisser la foarça dei remadors.

levam n.m. 1. Fonge unicellulari que produe la fermentacion alcolica dei solucions sucradi ò que fa gonflar li pastas farinoï. 2. *Levam quimic*: Mescla de produchs quimics emplegada en panificacion ò en pastissaria en plaça dau levam. Sin.: **creissent, crissent, cochairon, levant, levadura**.

levanhòu n.m. Levant leugier.

levant n.m. 1. Èst. Sin.: **orient**. 2. Vent d'èst. Naisse dins lo gòlfe de Gènoa e au ponent de Còrsega, e si pòu mesclar m'au gregau ò me l'eissiròc. Segond la lèi ciclonica, lo centre depressionari si tanca generalament

au ponent de Còrsega e de vegadas, de Sardenha. Genèra una ersada foarta. Es un dei vents que poàrton la pluèia en Provença orientala. 1288: «*Los principals (vents) aissi nomman (los mariniers) / En nostra lengua romana / Levan, Grec e Trasmontana...*». Prov.: *Levant clar, pluèia segura. Vent au levant, aiga davant. Lo levant a la botilha en man.* ♦ adj. m. *Soleu levant*: Que naisse.

levantada n.f. Còup de vent d'èst.

levantàs n.m. Levant impetuós.

levantés, esa adj. Si di d'un nautor de Meditèrranea, de Provença, per oposicion a *ponentés*, marinier de la Mar Granda.

levantin, a adj. e n. Originari dei país mediterraneus orientals.

levapauta n. Persona que trabalha au manteniment e au foncionament dei escorilhas.

levar vt. (*lèvi*) 1. Auçar: *Levar la man*. 2. Sostraire, escartar (quauqua ren), privar (quauqu'un) de quauqua ren: *Levar quauqua ren dau mitan*. ◇ *Levar lenga*: Si tàiser. ◇ *Levar man*: Interrompre. 3. Recrutar: *Levar de tropas*. 4. *Levar un plan*: Traçar sus lo papier. 5. *Levar lu imposts*: Recobrar l'amont de la talha. 6. *Levar una locomotiva*: Aplicar l'operacion periodica nomenada *levatge*. 7. *Levar lo sèti*: Arrestar li operacions dau sèti. 8. (mar.) *Levar vòuta*: Destacar un ormege; ormejar. ◇ *Levar li rets*: Faire montar e recobrar li rets. 1431: «*...que la barca que y tendra sia bona e ben stanha en laqual si puesca calar e levar*». ♦ vi. Gonflar, en parlant dau pan sota l'efècte dau crissent, d'una pasta. ♦ **si levar** v.pr. 1. S'auçar (lo matin), sortir dau lièch. 2. S'escartar, s'alunhar: *Si levar dau semenat*.

levarem interj. (mar.) Òrdre donat à la chorma d'una galèra per arrestar la vòga.

levat, ada adj. 1. Auçat. 2. Sortit dau lièch. 3. *Èstre levada*: Machar, en parlant d'una bèstia.

levat prep. Exceptat, franc, foara de, en defoara de.

levatge n.m. 1. Accion de levar, en parlant d'una pasta. Sin.: **levada**. 2. Accion de levar, de desplaçar verticalament una carga: *Aparelh de levatge*. 3. Operacion de manteniment dei veïcules ferroviaris, en rason dau nivèu d'usadura dei gelhas de ròdas, qu'implica de levar l'ensèm de la caissa e de l'encastre per lu separar de l'aubre dei ròdas.

levat que loc. conj. Exceptat que: *Levat que plòugue, aurèm de mau à jardinar*.

levençan, a adj. e n. De Levens. Var.: **levensan**.

levensan, a adj. e n. De Levens. Var.: **levençan**.

levènti n.m. 1. (mar.) Jove nautor, apte e adrech per lo tot dei òbras. Soldat otoman dei galèras. 2. Coquinàs: *Faire lo levènti*. Var.: **levantin**.

levantin n.m. Levènti.

leviatan n.m. Mostre marin de la mitologia feniciàna, mencionat dins lo *Libre de Jòb* e lu *Psaumes*, dont simbolisa una potènça pagana, aversiera dau pòble ebreu.

levigacion n.f. (tecn.) Separacion, au mejan d'un corrent d'aiga, dei constituents d'un mesclum prealablament reduch en pòuvera.

levigar vt. (*levigui*) Sotametre (una substança) à la levigacion.

levigator n.m. Aparelh que permete de lavar la carn de la blearaba.

levina n.f. Aluminosilicat idratat natural de calci, dau grope dei zeolitas.

levirat n.m. 1. Lèi ebraïca que constrenhia un òme à esposar la vèuva de son fraire moart sensa descendent mascle. 2. (antropol.) Practica segond la quala l'esposa d'un òme moart passa à un fraire de l'espós.

levit n.m. 1. Dins l'Antiquitat, membre de la tribú de Levi, tradicionalament encargat dau servici dau temple, en Israèl. 2. Clergue eclesiastic.

levita n.f. Lòng manteu d'òme. Sin.: **baticambas**.

levitacion n.f. 1. (tecn.) Estat d'un còrs que rèsta en equilibri en dessobre d'una susfàcia gràcias à una foarça que compensa la pesantor. 2. Fenomèn segond lo quau d'unu èstre seron soslevats dau soal e li si mantendràn sensa minga aponteu natural.

levitar vi. Si trovar en estat de levitacion.

levitic, a adj. Relatiu ai levits: *Lèi levitica*.

levogir(e), a adj. (quim.) Si di dei compausats que fan virar lo plan de polarisacion dau lume dins lo sens opausats à-n-aqueu dei agulhas d'un relòtge. Contr.: **dextrogire**.

levulòsa n.f. (quim.) Antipòde levogire de la fructòsa.

lexema n.m. (ling.) Element significatiu, qu'apartèn au lexic (*morfema lexical*), per op. au *morfema gramatical*.

lexematic, a adj. (ling.) Relatiu au lexema, au morfema lexical.

lexia n.f. (ling.) Tota unitat dau lexic (mòt ò expression).

lexic n.m. 1. Ensèm dei noms que fórmon la lenga d'una comunautat e considerat arbitrariament coma un dei elements que constituïsson lo còdi d'aquesta lenga (espec. per op. à la gramàtica). 2. Dictionari especialisat que recampa lu tèrmes emplegats dins una sciènça ò dins una tecnica. 3. Dictionari bilingüe reduch. 4. Glossari plaçat à la fin d'un obratge. 5. Vocabulari emplegat per un escrivan, un òme politic, etc. dins la sieu òbra, lu sieus discors, estudiat sota l'angle de la sieu diversitat, de la sieu complexitat.

lexical, a adj. Que pertòca lo lexic, lo vocabulari d'una lenga. Var.: **lexicau**.

lexicalisacion (-isazion) n.f. (ling.) Procèssus per lo quau una seguida de morfemas devèn una unitat lexicala.

lexicalisar (-izar) vt. (ling.) Transformar una seguida de morfemas en unitat lexicala.

lexicalisat (-izat), ada adj. Si di d'una seguida de morfemas que fonciona coma una unitat de lexic e que s'emplega coma un mòt.

lexicau, ala adj. Lexical.

lexicografe, a n. (ling.) Especialista de lexicografia, autor de dictionaris.

lexicografia n.f. (ling.) Disciplina que lo sieu objècte es d'elaborar de dictionaris.

lexicografic, a adj. (ling.) Relatiu à la lexicografia.

lexicologia n.f. (ling.) Part de la lingüística qu'estúdia lo vocabulari, considerat dins la sieu istòria, lo foncionament, etc.

lexicologic, a adj. De la lexicologia.

lexicològue, òga n. (ling.) especialista de lexicologia.

lexicomètria n.f. Sciènça qu'estúdia estadisticament l'usatge dei mòts.

lèxis n.f. Enonciat considerat independentament de la veritat ò de la faussetat dau sieu contengut semantic.

li pron. adv. Dins aqueu luèc: *Li vau*.

li art. def. f. pl. Article plural de *la*: *Li taulas, li amigui*.

li pron. pers. 1. Pronom personal femenin complement d'objècte dirècte, plural de *la*: *Li veï, li canti*. 2. Pronom personal complement d'objècte indirècte: *Li parli* (parli à-n-eu, à-n-ela, à-n-elu, à-n-eli).

Li Simbòle dau liti.

lia n.f. Pura.

liadura n.f. Ligadura.

liadurar vt. Ligadurar.

liame n.m. Ligam.

liana n.f. Planta que lo sieu pen plegadís pua en s'estacant à un supòrt (vinha, eure, clematita) ò en s'enrotlant à l'entorn (faïòu). Var.: **ligana**.

liant, a adj. e n. Ligant.

liar vt. Ligar.

liard n.m. Anciana moneda de coire qua valia 3 deniers, lo quart d'un sòu.

liarda n.f. Doble liard.

liardar vi. Esparnhar à l'excès, lesinar. Var.: **liardejar**.

liardejar vi. Liardar.

liàs n.m. (geol.) Part inferiora dau sistema jurassic.

liasic, a adj. (geol.) Relatiu au liàs.

liason n.f. Ligason.

liassa n.f. Paquet (de papiers, de bilhets, etc.) ligats ensèm: *Liassa de letras*.

liatge n.m. Accion de liar; lo sieu resultat. Var.: **ligatge**.

libacion n.f. (Antiqu.) Ofrenda rituala à una divinitat d'un liquide (vin, òli, lach) que s'espandissia sus un autar. ♦ pl. *Faire de libacions*: Beure totplen, si divertir en bevent de vin, d'alcòl.

liban n.m. (mar.) Gròs cordatge emplegat per li manòbras de foarça: 1438: «*Item a pagat a Guilhen Bornon per 1 liban lo cal a agut la vila per tralhon...*» A.C.Arle. Sin.: **auciera, brime**.

libanés, esa adj. e n. Dau Liban.

libarda n.f. (fr.) 1. (mar.) Pèrtega lònga e leugiera mé la quala si tende una vela rectangulara envergada sus l'aubre. Var.: **livarda**. Sin.: **atarguier, baleston**. 2. (mar.) Coarda d'estopa mé la quala lo cordier sarra lu torons à l'entorn de l'ànima dau cable.

libech n.m. Lebech. Var.: **labech**.

libèl n.m. 1. Panflet. 2. Deposicion legala de la persona que demanda à la Glèia una cèrca en nullitat dau sieu maridatge.

libelista n. Panfletista.

libellar vt. (*libèlli*) 1. Redigir (un acte) dins li formas. ◇ (espec.) *Libellar un chèc, un mandat*: N'en precisar lo montant e la destinacion. 2. Formular per eschich. Sin.: **redigir**.

libellista n. Panfletaire.

libellat n.m. Redaccion d'un acte judiciari ò administratiu. Sin.: **redaccion**.

libellula n.f. Insècte mé quatre alas transparents, dei uèlhs globulós mé de facetas, que vòla rapidament pròche deis aigas en captura d'insèctes, e que la sieu larva es aquatica. Sin.: **domaisèla, agrion, copavèire**.

libèr n.m. (bot.) Teissut vegetal qu'assegura la conduccion de la saba elaborada, en si trovant dins la part profunda dei raïcs, dei pens e de la rusca dau fust. Sin.: **telha**.

libera n.m. (liturgia) Responsier de l'ofici dei moarts.

liberable, a adj. 1. Que presenta toti li condicions per èstre liberat: *Un presonier liberable*. 2. Que va èstre rendut à la vida publica: *Un militari liberable*.

liberacion n.f. 1. Accion de rendre liura una persona presoniera. ◇ *Liberacion condicionala*: Fach de metre en libertat un condamnat avant la fin de la sieu pena, sota d'uni condicions (contraròtle, seguit medical, etc.). 2. Fach de remandar un militari apelat au sieu quora a acabat lo sieu servici actiu. 3. Accion de desliurar un pòble oprimit, ocupat. 4. (dr.) Fach de liquidar un deute. 5. (dr.) Pagament d'una accion. 6. Afranquiment de tot cen qu'empacha la libertat, lo desvolopament de quauqua ren, d'un grope; emancipacion. ◇ (espec.) Accion de metre fin à una reglamentacion, à un contraròtle estrech: *Liberacion dei prètz*. 7. (fis.) Desgatjament d'energia au cors d'una reaccion quimica ò nucleària. ◇ *Velocitat de liberacion*: Velocitat minimale que cau comunicar à un còrs quora parte d'un astre per li permetre d'escapar au camp d'atraccion d'aquest astre (Per la Tèrra, es vesina de 11,2 km/s).

liberal, ala adj. e n. 1. Qu'es favorable ai libertats individuali, à la libertat de pensar, à la libertat politica. Sin.: **generós, larg**. 2. Qu'apartèn au liberalisme economic ò politic, que n'es partidari. ◇ *Partit liberal*: Partit que si reclama dau liberalisme politic. 3. Indulgent, tolerant. Var.: **liberau**. ♦ adj. 1. *Profession liberala*: profession que depende d'un òrdre, d'un organisme professional e que la sieu remuneracion non a un caractèr comercial (mètge, infirmier, etc.). 2. *Arts liberals*: à l'Atge Mejan, ensèm dei disciplinas intellectuall fonamentali, separadi en doi cicles, lo *trivium* (gramatica, retorica, didactica) e lo *quadrivium* (aritmetica, música, geometria, astronomia). ◇ À l'epòca classica, arts dins lu quaus la concepcion intellectualla e l'inspiracion predominon e, especialament, lu bèi-arts, per oposicion ai arts mecanics.

liberalament adv. Embé liberalitat ò liberalisme.

liberalisacion (-izacion) n.f. Accion de liberalisar; lo sieu resultat.

liberalisar (-izar) vt. 1. Rendre (un regime, una economia) mai liberal, en partic. per una reduccion dei

intervencions de l'Estat. 2. Permetre, desreglamentar: *Liberalisar la venda d'alcòl*.

liberalisme n.m. 1. Doctrina economica de la liura empresa, segond la quala l'Estat non deu, per la sieu intervencion, entrepachar lo juèc de la concurrença. 2. Doctrina politica que mira à limitar lu poders de l'Estat en regard dei libertats individuali. 3. Fach d'èstre liberal, tolerant: *Lo liberalisme d'un reglament*.

liberalitat n.f. 1. Disposicion à donar largament; generositat. Sin.: **generositat**, **largue(s)a**. 2. (sobretot au pl.) Don fach mé generositat. 3. (dr.) Acte que procura un avantatge sensa contrapartida.

liberar vt. (*libèri*) 1. Metre en libertat (un presonier). 2. Remandar (un militari) au sieu. 3. Desliurar un país, un pòble, de la dominacion ò de l'ocupacion estrangiera. 4. Desbarrassar quauqua ren d'una empacha. 5. Descargar quauqu'un d'una obligacion, d'un deute. 6. Laisser partir, rendre la sieu libertat à quauqu'un. 7. (fig.) Sostraire à una constrencha fisica ò morala. 8. Rendre liure (un mecanisme). 9. Desgatar de cen que tapa, empacha: *Liberar lo passatge*. 10. Rendre (un luèc) liure, disponible: *Liberar un apartament*. 11. Rendre liure (cen qu'èra sotamés à de restriccions). 12. Desgatar (una energia, una substança): *Reaccion que libèra d'oxigène*. ◆ **si liberar** v.pr. 1. Si rendre liure de tota ocupacion. 2. Aquitar un deute, una obligacion.

liberator, tritz adj. Que libèra de constrenchas morali ò fisiqui: *Un rire liberator*. ◆ adj. e n. Que libèra dau despotisme, d'una ocupacion estrangiera.

liberatori, òria adj. Qu'a per efècte de liberar d'una obligacion, d'un deute.

liberau, ala adj. Liberal.

liberian, a adj. e n. Dau Libèria.

liberian, a adj. Que pertòca lo libèr.

libero n.m. (it.) Au balon, dins un ancian sistema de juèc, jugaire de la defensa que si plaçava liurament davant lo portier e en cobertura de la linha de defensa.

liberolenhós, oa adj. (bot.) Compauat de libèr e de boasc.

libertari, ària adj. e n. Partidari de la libertat absoluta de l'individu en matèria politica e sociala; anarquista. ◆ adj. De la doctrina libertària.

libertat n.f. 1. Estat d'una persona que non es asservida. 2. Estat d'un èstre que non es presonier. ◇ (dr.) *Libertat susvelhada, sota contraròtle*: Regime per lo quau un condemnat es mantengut dins lo sieu mitan e sotamés à una susvelhança sota lo contraròtle d'un jutge. 3. Possibilitat de si desplaçar sensa constrencha ni empacha fisica: *Aver una totala libertat de movement*. 4. Absença de constrencha. ◇ Possibilitat per una persona d'agir, de pensar, de s'exprimir coma vòu. ◇ *Aver tot libertat de, per*: Poder, sensa contraròtle ni susvelhança, faire quauqua ren, agir d'un biais donat. ◇ *Pilhar la libertat de*: Si permetre de. ◇ Estat d'una persona qu'es ligada per minga engatjament professional, conjugal, etc. ◇ Comportament de quauqu'un que non es dominat per la paura, l'embarràs, etc. 5. *Libertat civila ò libertat*: Facultat, per un ciutadan, de faire tot cen que non es contrari à la lèi e que non fa de toart ai autres. ◇ *Libertat*

naturala: Drech que l'òme a per natura d'emplegar li sieu facultats coma l'entende. ◇ (espec.) Drech reconoissut à l'individu d'anar e venir sensa empachas sus lo territòri nacional, de li intrar e de n'en sortir coma vòu. ◇ *Libertat de consciença, dau culte*: Drech de practicar la religion que si vòu practicar. ◇ *Libertat d'opinion, d'expression, de pensada (de pensar)*: Drech d'exprimir liurament li sieu pensadas, li sieu opinions, e de li publicar. ◇ *Libertat reünion*: Drech acordat ai individus de deliberar dei subjèctes que voàlon dins un local dubèrt à toi, sensa autorisacion prealabla. ◇ *Libertat sendicala*: Drech per lu salariats de constituer de sendicats, d'aderir ò non à un sendicat. ◇ *Libertat d'ensenhament*: Libertat de crear un establiment d'ensenhament e, per l'ensenhat, de causir entre l'ensenhament public e l'ensenhament privat. 6. Estat d'un país que si govèrna en plena sobeiranitat. 7. Estat de l'òme que si govèrna segond la sieu rason, sensa determinisme. 8. (mar.) *Libertat dei mars*: Drech de cada nacion de gaudir de la liura navigacion sus li mars que non son enclavadi. ◆ pl. 1. Immunitats e franquessas: *Li libertats municipali*. 2. Biais d'agir troup liures, ò jutjadi tali: *Pilhar de libertats*. ◇ *Pilhar de libertats m'un tèxto*: Non lo citar (ò lo revirar) exactament. 3. *Libertats publiqui*: Ensèm dei libertats recoinoissudi ai personas e ai gropes en faça de l'Estat.

liberticida adj. e n. (lit.) Que va còtra li libertats.

liberticidi n. Accion còtra la libertat.

libertin, a adj. e n. 1. (lit.) Libre pensaire, au s. XVIIe. 2. (lit.) Que mena una vida dissoluda. Sin. (pop.): **filhassier, levafauda, fotegús, putassier**. ◆ adj. Marcat per lo libertinatge.

libertinament adv. D'un biais libertin.

libertinar vi. Si comportar en libertin. Var.: **libertinejar**. Sin.: **putanejar**.

libertinatge n.m. (lit.) Biais de viure dissolut dau libertin; licença.

libertinejar vi. Libertinar.

liberty n.m. inv. Teissut fin, sovent de coton, mé de pichini flors, emplegat dins l'abilhament e l'amoblament.

libertyship n.m. (mòt angl., mar.) Nau de carga bastida en nombràs per lu Estats-Units entre lo 1941 e lo 1945 per formar de companhias sus la Mar Granda dins la tòca de provedir e d'avitalhar Anglatèrra en material previst per lo desbarcament dau 1944.

libic, a adj. e n. De Líbia. ◆ n.m. Dialècte arabe parlat en Líbia.

libidinós, oa adj. (lit.) Qu'es portat à recercar sensa relambi de plasers erotics.

libido n.f. Energia de la pulsion sexuala.

liboret n.m. Linha en usança per la pesca dau ton e de l'auriòu.

libornés, esa adj. e n. De Liborna.

libracion n.f. 1. Oscillacion d'un astre à l'entorn d'una posicion mejana. 2. (especial.) Balançament aparent de la Luna à l'entorn dau sieu axe, que si ve despí la Terra.

libradoira n.f. Biblioteca.

libralha n.f. Vièlhs libres, libres d'ocasion.

libralharia n.f. Negòci de vièlhs libres.

libralhier, a n. Persona que tèn una libralharia. Sin.: **boquinista**.

librament adv. Liurament.

librari, ària n.m. Persona que vende de libres, que tèn una libreria.

libreria n.f. 1. (ancianament) Biblioteca. 2. Negòci dau librari. 3. Activitat dau librari. 4. Maion d'edicion qu'assegura la venda dirècta d'una part de la sieu produccion per l'intermediari d'un negòci sieu (ò d'unu negòcis sieus).

libràs n.m. (pej.) Libre.

libre n.m. 1. Assemblatge de fuèlhs estampats e recampats en un volume religat ò brocat. 2. Volume estampat considerat per lo sieu contengut: *Lo subjècte d'un libre*. ◇ *Libre blanc*: Recuèlh de documents sus un problema determinat, que lo publica un govèrn ò un organisme quau que sigue. ◇ *Libre d'aur*: Libre (ò pàgina web, ò tot autre supòrt d'escrich) dont de personas inscrívon de felicitacions ò de testimoniahtges sobre quauqua ren (un luèc, un eveniment). ◇ *Libre dei Moarts*: En Egipte ancian, rite funerari que s'en metia un exemplari dins l'ataüt dei moarts. ◇ *Libre dei senhaus*: (mar.) Document dont son marcats toi lu senhaus que li naus poàdon escambiar. ◇ *À libre dubèrt*: À la promiera lectura, sensa preparacion. 3. Cada part d'un obratge: Lu dotze libres de l'Eneïda. 4. Registre sus lo quau s'escrui quauqua ren. ◇ (espec.) Registra dont son notats de còmptes, d'operacions comerciali. ◇ (mar.) *Libre de bòrd*: Jornal de bòrd.

libre, a adj. Liure.

libresc, a adj. Que vèn unicament dei libres e non de l'experiènça: *Una conoissença libresca*.

libret n.m. 1. Quasernet, registre ò pichina brocadura dont si màrcon d'informacions. ◇ *Libret de família*: Libret donat ai personas maridadi, que contèn un extrach de l'acte de maridatge, pi completat m'ai extrachs d'actes de naissença dei enfants. ◇ *Libret matricule*: Libret establìt e detengut per l'autoritat militària, que contèn d'informacions d'òrdre militari sobre l'interessat (estats dei servicis, especialitats, etc.). ◇ *Libret individual* (ò *libret militari*): Extrach dau libret matricule, donat à l'interessat, qu'indica la sieu situacion militària. ◇ *Libret escolari*: Document que menciona li nòtas, li competèncas d'un escolan e li apreiciacions dei ensenhaires. ◇ *Libret de caissa d'esparnhe*: Libret que dónon li caissas d'esparnhe ai personas que depàvon de sòus, per li marcar lu movements e lu interès. ◇ *Còmpte sus libret*: Còmpte que li bancas duèrbon, que fonciona dins de condicions analògui à-n-aqueli dau libret de caissa d'esparnhe. 2. (mús.) Pichin libre que contèn li paraulas d'una òbra lirica. ◇ Tèxto literari mes en música. Sin.: **libretto** (it.). 3. (coregr.) Brocadura que dona l'explicacion d'un balet. Sin.: **argument**.

libretista n. Persona qu'escrui un libret liric ò per una coregrafia.

libreton n.m. Pichin libret.

libretto n.m. (it.) Libret (per una òbra lirica).

librier, a n. Librari.

librilhon n.m. Pichin libre.

librum n.m. Lo tot dei libres.

liça n.f. 1. Palissada que s'edificava à l'entorn d'una plaça fortificada ò d'un casteu: *Li Liças de Carcassona*. 2. Terren ensinda claus que servia ai torneus, ai targas. 3. Tot camp claus per d'exercicis, de targas. ◇ *Intrar en liça*: S'engatjar dins una lucha, intervenir dins una discussion. 4. Bordura interiora d'una pista d'atletisme, de ciclisme. 5. Dins un telier, fieu de metal que poarta un malon ò una lamella alongada traucada dont passa lo fieu de cadena. ◇ *Telier de bassa liça*: Telier per li tapissarias ò lu tapís dont lu fieus de cadena son dispauats orizontalement. ◇ *Telier d'auta liça*: Dins lo quau lu fieus son dispauats verticalament.

licantròpe n.m. Òme transformat en babau.

licantropia n.f. Metamorfòsi supauada d'un òme en babòu.

licaon n.m. Mamifèr carnivòre d'Àfrica, intermediari entre lo can e l'ièna, dau pelam fauve regat de negre (Lòng de 90 cm).

licaun n.m. Aisina de jardinier facha d'una placa metallica plana e trencanta au bot d'un mànegue, que sièrve per revira la tèrra e trencar de raïç. Var.: **liquet**.

licean, a n. Escolan d'un liceu. ◆ adj. Relatiu au liceu, ai liceans.

licèitat n.f. (dr. canon) Estat, caractèr de cen qu'es licit.

licena n.f. Parpalhon diurne dau vòl viu, que lo mascle a d'alas blavi e que la sieu toara viu sus li leguminoas.

licença (-ència) n.f. 1. (lit.) Libertat excessiva que tende au desreglament moral; caractèr de cen qu'es licenciós, contrari à la decènça. 2. Libertat qu'un escrivan pilha m'ai règlas de la gramàtica, de la sintaxi, de la versificacion. 3. Diplòma universitari que sanciona lo tèrç an d'estudis. 4. (dr.) Permès d'exercir una activitat sotamessa à autorisacion prealabla; autorisacion que l'Administracion dona d'importar ò d'exportar divers produchs. ◇ Autorisacion esplechar un brevet d'invençion. 5. (espòrts) Document que dona una federacion à títol personal, e que permete de participar à de competicions.

licenciament n.m. Rompedura, à l'iniciativa de l'empleaire, d'un contracte de trabalh à durada indeterminada. Sin.: **remandament, emmandament**. ◇ *Licenciament individual*: Que pertòca un salariat solet e pòu intervenir per una rason economica ò per una falta professionala dau salariat. ◇ *Licenciament collectiu*: Que pertòca mai d'un salariat d'una empresa e es generalament decidit per de rasons economiqui.

licenciar vt. (*licenci*, classic *licénci*) Privar d'emplec, remandar un emplegat, rompre lo sieu contracte de trabalh. Sin.: **remandar, emmandar**.

licenciat, ada n. e adj. 1. Titulari d'una licènça universitària. 2. Titulari d'una licènça esportiva.

licenciat, ada adj. e n. Qu'es privat dau sieu emplec en rason d'un licenciament.

licenciós, oa adj. 1. (lit.) Foarça liure dins li sieu mors, lu sieus eschrichs, li sieu paraulas. 2. Contrari à la pudor, à la decença.

licenide n.m. *Licenides*: Família de parpalhons diurnes, dei colors vivi e diferents en foncion dau sèxe.

licetòl n.m. Compauat de l'acide tartric.

liceu n.m. Establiment que dispensa l'ensenhament dau segond cicle dau segond gra (de la segonda à la terminala). ◇ *Liceu general e tecnologic*: Establiment que prepara au baccalaurat d'ensenhament general e au baccalaurat tecnologic. ◇ *Liceu professional*: Liceu que prepara ai baccalaurats professionals e ai C.A.P.

licharia n.f. Tot cen que pertòca l'equipament d'un lièch (lançòus, cubèrtas, etc.).

lichet n.m. Pichin lièch.

lichì n.m. Aubre que creisse sota lu climas tropicals, dei fuèlhas persistenti; lo fruch d'aquest aubre, qu'era lo fruch preferit dei emperaires chinés de la dinastia Tang.

lichò n.m. Gròs peis brun violaceu de l'òrdre dei Selacians, que viu dins la Mediterranea e dins l'Atlantic Sud, que li sieu dents de la maissèla superiora son alongadi e estrechi. Sin.: **bardolin de fond, cat de fond, cata caussiniera**. (*Scymnorhinus licha, somniosus rostratus*).

lichon n.m. Pichin lièch.

lichòta n.f. 1. Jacenta. 2. Banqueta ò lièch replegable per dormir dins un compartiment de camin de fèrre. 3. Lièch agençat dins una tilha de nau.

lician, a adj. e nom Natiu, estatjant de Lícia en Àsia Minora.

licit(e) adj. Que la lèi permete: *Emplegar toi lu mejans licits*.

licitacion n.f. (dr.) Venda à l'enquant, per lu coproprietaris, d'un ben indivís.

licitament adv. D'un biais licit.

licitar vt. (dr.) Vendre per licitacion.

licitatòri, òria adj. Relatiu à la licitacion.

licocefal(e), a adj. Que la sieu tèsta sembla aquela d'un lop.

licofita n.f. *Licofitas*: Classa de plantas vasculari.

licòl n.m. Pèça de l'arnesc que si plaça sus la tèsta dei bèstias per li menar. Sin.: **cauçana**.

liçon n.f. Leiçon.

licòpe n.m. Planta dei luècs umides, finda sonada *lança dau Crist*.

licoperdon n.m. Fonge en forma de pera revirada, blanc, que manda una pòuvera d'espòras à maturitat (Grope dei gastromicèts). Sin.: **vessina de lop**.

licopodacea n.f. *Licopodaceas*: Família de plantas qu'enclau encuèi que lu licopòdis.

licopòdi n.m. 1. Planta vascularia vivaça que lu sieus pens poàrtan de pichini fuèlhas. 2. Pòuvera que fórmon li microspòras d'aquela planta, qu'emplègon lu artificiers (la sieu combustion es instantanea).

licopodiala n.f. *Lycopodiales*: Òrdre de criptogames vascularis coma lo licopòdi.

licòrna n.f. Unicòrn.

licòsa n.f. Aranha que cava de terriers, e qu'una espècia es la tarantola.

licte n.m. Pichin coleoptèr que la sieu larva ataca lo boasc non resinós, mai que tot dins li ressegas.

lictor n.m. (Antiqu.) Oficièr que marchava davant lu principals magistrats de la Roma anciana, que portava un fais de vergas que, dins d'uni circonstanças, enserrava un destrau.

liddita n.f. Explosiu derivat de l'acide picric.

lìder n.m. Leader. Sin.: **menaire, capolier, primadier, cap de fila**.

lideratge n.m. Lidership.

leadership n.m. Leadership. Var.: **lideratge**.

lidian, a adj. e n. De Lídia. ◆ adj. (mús.) *Mòde lidian*: Mòde de fa, dins la música de Glèia e dins lo jazz.

lido n.m. (de l'it.) (geogr.) Cordon litoral en posicion avançada à l'intrada d'una baia e que pòu isolar una laguna.

lièch n.m. 1. Mòble fach per si jaire sobre per dormir ò si repauar. 2. Liecharia, ensèm dei lançòus, dei cubèrtas, etc., que garnisson lo lièch. ◇ *Faire lo lièch*: Li dispauar lu lançòus, li cubèrtas, etc., qu'ensinda es alestit per li si poder jaire. ◇ *Gardar lo lièch, èstre clavelat au lièch*: Deure restar au lièch à causa d'una malautia. 3. Luèc per si jaire, en tant que simbòle de l'union conjugala. ◇ *Enfant d'un premier lièch, d'un segond lièch*: D'un premier, d'un segond maridatge. 4. Tot cen que, sus lo soal, pòu èstre emplegat per si jaire: *Un lièch d'èrba, de fulhatge*. 5. Jaça orizontala d'una matèria ò d'objèctes quaus que s'igon sobre la quala quauqua ren vèn repauar. 6. (constr.) Interval de doi assisas sobrepauadi, emplidi ò non de liant. 7. Part au fond d'una comba dont s'escòrron li aigas d'un cors d'aiga. ◇ *Lièch màger*: Que li aigas ocúpon solament dins lu periòdes plens. ◇ *Lièch minor ò aparent*: Ocupat en defoara dei periòdes de plena. 8. (mar.) *Lièch dau vent*: Direccion dins la quala bufa lo vent.

lied n.m. (mús.) Poema cantat, per una votz ò mai, m'un acompanyament ò sensa, dins lu país germanics.

lièger vt. 1. Reconéisser lu signes grafics d'una lenga, formar mentalament ò à votz auta lu sons qu'aquels signes ò li sieu combinasons represènton e li associar un sens: *Lièger l'occitan*. ◇ (absolut.) *Aquest enfant liège correntament, non saup ni lièger ni escriure*. 2. Pilhar conoissença per la lectura dau contengut d'un eschrich: *Lièger un libre*. 3. Enonciar à votz auta un tèxto eschrich, per lo portar à la conoissença d'una altra persona: *Lièger una istòria à un pichon*. 4. Capir, deschifrar (un ensèm de signes diferent d'aquels de l'escriptura): *Deschifrar una particion, un grafic*. 5. Reconéisser una informacion presentada à un organe d'intrada ò conservada dins una memòria, per fin de la transmetre à una altra unitat d'un computador. ◇ Restituir sota la sieu forma iniciala de senhals (electrics, acostics) prealablament enregistrats. 6. Capir quauqua ren, lo destriar, lo reconéisser d'après

d'unu signes: *Lièger d'amarum dins un regard*. Var.: **legir**.

liegés, esa adj. e n. De Lièja. ◇ adj. *Cafè liegés, chicolata liegesa*: Glaça au cafè ò à la chicolata, servida sensa que sigue completament pilhada

lièja n.f. Mena de sèti bas mé de patins auçats à l'avant, per esquilhar sus la neu; espòrt practicat m'una lièja.

liejaire, airtiz n. Persona que practica la lièja.

lieta n.f. Veirina.

lieuchenc, a adj. e n. De Lieucha.

lieume n.m. Legume. Var.: **liume**. Sin.: **ortalha, ortalalha, ortatge**.

lift n.m. (angl.) Au tennis, efècte donat à la bala en la picant de bas en aut, per n'en aumentar lo rebomb.

liftar vt. (angl.) Donar un efècte de lift à (una bala). ◆ vi. Faire un lift.

lifting n.m. (angl.) 1. Intervencion de cirurgia estetica que consistisse à levar de bendas de pèu per la tornar tendre e suprimir li ruas. 2. (fig. fam.) Operacion de renovacion: *Un lifting ideologic*.

liga n.f. 1. (Ist.) Union formada per divèrs princes per aparar d'interès politics, religiós, etc.; confederacion entre Estats ò ciutats. 2. Associacion de ciutadans units per una accion determinada: *La Liga dei drechs de l'òme*.

ligador n.m. Cavilha, baston per ligar li garbas.

ligadura n.f. 1. Cable que sièrve à maintenir de cargass sus una carreta. 2. (mar.) Cordatge ò pèça de fustaria que sièrve à n'en tenir d'autri. 3. Accion d'ensarrar d'un ligam un empeut, lo pen d'una planta, etc. 4. Operacion que consistisse à sarrar un ligam, una benda à l'entorn dau còrs ò d'objèctes divèrs; lo ligam d'espereu. ◇ *Ligadura dei trompas*: Metòde anticoncepcional irreversible que consistisse à ligadurar li trompas de Fallòpe. 5. Ensèm dei letras ligadi que fórmon un caractèr. Var.: **liadura**.

ligadurar vt. Estacar m'una ligadura.

ligaira n.f. Màquina agricòla que liga li garbas en seguida à una segaira.

ligaire, a n. Sòci d'una liga.

ligaire, airtiz n. Botelaire.

ligam n.m. 1. Cen que sièrve per ligar, maintenir, estacar (coarda, laç, cadena, etc.). Sin.: **estac**. 2. Cen qu'unisse, establisce un rapoart logic ò de dependença. ◇ (inform.) Tèxto, un boton ò imatge sobre lu quaus si pòu clicar per fin d'èstre menat sus una altra pàgina ò un autre contengut. 3. Cen qu'unisse de personas; relacion: *Lu ligams dau sang, dau maridatge*. 4. (lit.) Cen qu'impaua una constrencha, encadena: *Rompre lu sieus ligams*.

ligament n.m. 1. Ligam. 2. Ensèm de fibras conjontivi sarradi e resistenti, orientadi dins lo meme sens, qu'unisson lu oàs au nivèu dei articulacions ò mantènon d'organes en plaça. Var.: **liament**.

ligamentari, ària adj. Relatiu ai ligaments.

ligamentopexia n.f. (cir.) Varietat d'isteropexia que fa usança de ligaments redons per tornar plaçar l'utèrus dins lo cas de retroversion.

ligamentós, oa adj. De la natura dei ligaments.

ligana n.f. Liana.

ligant, a adj. Sociable, que si mete facilament en relacion m'ai autres. Var.: **liant**.

ligant n.m. 1. Matèria ajustada à una altra que, en si solidificant, n'aglomèra li compauantas. ◇ (constr.) *Ligant idraulic*: Materiau pulverulent que durcisse à la sosta de l'ària, sota la soleta influença de l'aiga, e capabla d'aglomerar de matèrias inèrti (sablas, gravas, etc.) 2. Constituent, non volatile ò mièg volatile, dei pinturas, que veïcula e aglutina lu pigments de color. 3. Elasticitat: *Lo ligant de l'acier*. 4. (lit.) Afabilitat: *Aver de ligant*. Var.: **liant**.

ligar vt. (*liguì*) 1. Estacar, maintenir m'un ligam. 2. Jónher d'elements, establir una continuitat entre elu: *Ligar de letras d'un trach de pluma*. ◇ (mús.) *Ligar de nòtas*: Li faire audir en una soleta emission de votz, un solet còup d'arquet, etc. 3. (constr.) Maintenir, unir au mejan d'una substança: *Ligar de pèiras mé de mortier*. ◇ Emplir (de jonchs) de mortier. ◇ Dispauar (d'elements) en ligason. 4. *Ligar una saussa*: L'espessir, la rendre omogenea au mejan d'una ligason. 5. Consituir un ligam afectiu entre de personas; unir per un interès, un gust, un rapoart quau que sigue. ◇ *Ligar amistat, ligar conversacion*: Entamenar una relacion d'amistat, entaular una conversacion. ◇ *Aver part ligada mé quauqu'un*: Èstre engatjat solidariament ensèm m'eu dins un afaire. 6. Estacar per un engatjament juridic ò moral. 7. Maintenir dins un estat de dependença; encadenar: *Èstre ligat per una promessa*. 8. En construccion, practicar una ligason. Var.: **liar**.

ligasa n.f. Tota enzima que catalisa una reaccion de sintèsi mé formacion de ligasons C–O, C–S, C–N ò C–C, en emplegant l'energia que l'A.T.P. fournisse. Sin.: **sintetasa**.

ligason n.f. 1. Union, joncion de divèrsi cauas, de divèrs còrs ensèm. 2. Encadenament dei partidas d'un tot: *Ligason dins li ideas*. ◇ *Mòts de ligason*: Preposicions e conjoncions. 3. (constr.) Accion, biais de jónher de materiaus; mortier emplegat per ligar lu elements. ◇ *Construccion en ligason*: Que lo mitan de cada element pauat si vèn pauar sobre lo jonch dei elements de la jaça immediatament inferiora. 4. (coïna) Operacion que consistisse à incorporar un ingredient (farina, òu, etc.) à una preparacion per l'espessir; l'element incorporat. 5. (gram.) Prononciacion de la darriera consonanta d'un mòts, abitualament muda, en la ligant à la vocala iniciala dau mòt d'après. 6. (mús.) Trach qu'unisse de nòtas escrichi sus lo meme gra e qu'indica que la segonda e, eventualament, li seguenti non dévon èstre atacadi torna-mai; signe que li nòtas non dévon èstre destacadi una de l'autra. 7. (quim.) Interaccion entre ions (*ligason ionica*), entre atòmes (*ligason covalenta, ligason metallica*), entre moleculas, responsabla de la coesion e de l'estructura dei còrs

compauats. 8. (mecan.) Ensèm dei condicions particulieri ai quali es assubjectit un còrs solide per rapoart à un autre, que limita lu movements possibles d'un per rapoart à l'autre e que determina lo sieu gra de libertat relatiu. 9. Comunicacion regulierament assegurada entre de ponchs dau glòbe: *Ligason maritima*, *ligason aerenca*. 10. Accion de mantenir li relacions entre diferents servicis, diferents organismes. ◇ *En ligason*: En contacte, en comunicacion. ◇ (mil.) Ligam establìt entre caps e tropas, entre armas, entre unitats: *Un agent de ligason*. 11. (lit.) Ligam entre doi personas, que repaua sobre d'afinitats de gusts, d'interès, de sentiments. ◇ Relacion amoroa. Var.: **liason**.

ligat, ada adj. (mat.) *Família ligada*: Família de vectors que non es liura. Var.: **liat**.

ligatge n.m. Aliatge, aliatge.

ligèra n.f. Cercamonde, barrutaire.

ligia n.f. Crustaceu vesin dei clopòrtes, que viu sus li coastas, sus la brua de la mar larga (3 cm de lòng).

lignificacion n.f. Fenomène per lo quau li membranas d'uni cellulas vegetali prènon l'aspècte dau boasc per l'accion de la lignina. Var.: **lenhificacion**.

lignicòla adj. Que viu dins lo boasc dei aubres, en parlant d'espècias animalis. Var.: **lenhicòla**.

lignifèr, a adj. Si di dei brancas que dónon solament de boasc, sensa flors ni fruchs. Var.: **lenhifèr**.

lignificant, a adj. Qu'ajuda à la lignificacion. Var.: **lenhificant**.

lignificar (si) v.pr. Si cambiar en boasc; s'embeure de lignita. Var.: **si lenhificar**.

lignifòrme, a adj. (miner.) Que sembla de boasc. Var.: **lenhifòrme**.

lignina n.f. (bot.) Substànça organica que si mete dins li cellulas, li fibras e lu vaisseus dau boasc e lu rende impermeables, inextensibles e rigides (La lignina es lo constituent principal dau boasc).

lignit n.m. Ròca d'origina organica, que resulta de la de la descomposicion incompleta de tròç vegetals (Ròca combustibla, que contèn 70% de carbòni, lo lignit a una valor calorifica tres còups mai bassa que lo carbon).

lignitic, a adj. Que contèn de lignit.

lignivòr(e), a adj. Que manja lo boasc. Var.: **lenhivòr(e)**. Sin.: **xilofague**. ◆ n.m. *Lignivòres*: Família de coleoptèrs.

lignós, oa adj. 1. De la natura dau boasc: *Matèria lignoa*. Var.: **lenhós**. 2. Que lo sieu pen contèn pron de faisseus lignificats per devenir resistent. Contr.: **erbaceu**. 3. Qu'apartèn au boasc: *Fibra lignoa*.

lignositat n.f. Caractèr de cen qu'es lignós. Var.: **lenhositat**.

ligoban n.m. 1. Pichin crustaceu decapòde marin, denedaire, que diversis espècias son manjadissi. Sin.: **langostin**. ◇ *Ligoban gròs*: Crustaceu decapòde marin manjadís, que lo sieu còrs pòu faire fins à 50 cm de lòng, blau marbrat de jaune, mé de gròssi pinças. ◇ *Ligoban à l'americana* ò *à l'armoricana*: Ligoban que si fa revenir dins l'òli pi coaire dins un jus aromatisat e dins de vin blanc. 2. Retrograde, reaccionari.

ligòt n.m. Pichin fais de branquetas cubèrti de resina à una extremitat, per alumar lo fuèc. Sin.: **antòrcha**.

ligotar vt. 1. Estacar estrechament quauqu'un à quauqua ren, ò li estacar lu membres. Sin.: **faisselar**, **encordar**, **encordelar**. 2. Privar quauqu'un de la sieu libertat d'accion, d'expression.

ligotatge n.m. Accion de ligotar. Sin.: **encordatge**, **encordelatge**.

ligroïna n.f. Etèr de petròli.

ligula n.f. (bot.) 1. Lengueta d'un vegetau, espec. petale unic dei flors liguladi. 2. Aquesta flor ligulada.

ligulat, ada adj. (bot.) Si dei flors de capitules de compauadas que poàrton una ligula.

liguliflòra n.f. (bot.) *Liguliflòras*: Sotafamília de composeas que lo sieu capitule compoarta de flors toti parieri, de la coròlla en lengüeta mé cinc dents, que comprèn per ex. lo pissanlièch, la chicòria.

ligulifoliat, ada adj. (bot.) Qu'a de fuèlhas lineari ò en forma de lengüeta.

ligur, a adj. e n. De Ligúria. ◆ adj. Relatiu au pòble de l'Antiquitat que restava pròche dau gòlfe de Gènoa. ◆ n.m. Ligurian.

ligurian, a adj. e n. Si di d'un parlar d'origina latina de Ligúria, que s'atròva finda en d'autres luècs vesins (Ròia, Corsega, Sardenha).

ligurita n.f. (min.) Varietat de titanita vèrda, que si tròva en Ligúria e en Piemont.

liliacea n.f. *Liliaceas*: Família de plantas monocotiledonèi dei flors de sièis pèças periantari, que comprèn 4000 espècias coma l'alhet, lo liri, la tulipa.

lilial, a adj. (lit.) Blanc, pur coma lo liri. Var.: **liliau**.

liliau, ala adj. Lilial.

liliflòra n.f. *Liliflòras*: Òrdre de plantas monocotiledonèi que comprèn li liliaceas e li familhas vesini, en tot mai de 4000 espècias.

lilifòrme, a adj. Qu'a la forma dau liri.

lillac n.m. 1. Aubrilhon originari d'Orient-Mèjan, cultivat per li sieu grapas de flors mauvi ò blanqui, perfumadi (Família dei oleaceas). 2. Branca florida d'aquel aubrilhon. ◆ adj. inv. D'un mauve rosat, que fa pensar ai flors dau lillac.

lillés, a Originari de Lilla.

lillipucian, a adj. D'una talha foarça pichini. Var.: **lilliputenc**. Sin.: **minuscule**, **microscopic**.

lilliputenc, a adj. Lillipucian.

lilo n.m. (fam.) Car (tèrme afectiu).

lima n.f. 1. Autís d'acier trempat, lòng e estrech, cubèrt d'entalhas, per talhar, ajustar, polir lu metals, lo boasc, etc., per fretament. ◇ *Lima per li onglas*: Pichina lima de metal ò de papier per acorchir li onglas ò n'en arredonar lu bòrds. 2. Mollusc bivalve marin. 3. Peis plat manjadís que viu dins l'Atlantic (40 cm de lòng, sobre família dei pleuronèctes). Sin.: **larba**.

lima n.f. Fanga. Sin.: **loda**.

lima n.f. Mena de limon.

limaça n.m. Mollusc gastropòde paumonat, m'una gruèlha extèrna enrotlada, que li sieu grandi espècias son manjadissi, e que manja li fuèlhas dei plantas cultivadi.

Sin.: **limaçon**. ◇ *Limaça tonuda*: Mollusc gastropòde paumonat desproedit de gruèlha extèrna. Sin; **bavoàs, bava**.

limaçon n.m. 1. Limaça. 2. Organe de l'aurelha intèrna, format d'un tube enrotlat en espirala, que contèn li terminasons sensoriali dau nèrvi auditiu. Sin.: **coclea**. 3. Arròba.

limadura n.f. 1. Accion de limar. Var.: **limatge**. ◇ (espec.) Accion de limar li parts d'un coteu. 2. Estat de cen qu'es limat. 3. Limalha.

limaire, airtz adj. Que sièrve à limar.

limalha n.f. Matèria que fórmon lu elements de metal que la lima destaca. Sin.: **limadura**.

limalhar vt. Frustar sensa relambi.

limalhós, oa adj. Que contèn de limalha.

liman n.m. Laguna isolada per un cordon litoral que barra parcialament la boca d'un fluvi.

limanda n.f. 1. Peis plat manjadís de l'Atlantic e de la Marga (Lòng de 40 cm, superfamilha dei pleuronèctes). Sin.: **plana**. 2. (preïst.) Bifaça plat d'una forma ovala totplen alongada.

limanhenc, a adj. e n. De Limanha.

limar vt. 1. Polir, entamenar m'una lima. 2. Frustar per fretament. 3. (fig.) Perfaire: *Limar un boan mòt, de vèrs*. 4. (fig. lit.) Frustar, anequelir.

limar vt. Curbir de lima. Sin.: **enfangar**.

limatge n.m. Accion de limar.

limbar(i), a (-ària) adj. (bot.) Dau limbe.

limbe n.m. 1. Corona circulària (de metal, de vèire, etc.) que poarta la graduacion angulària d'un instrument de mesura. 2. Bòrd luminós dau disc d'un astre. 3. (bot.) Part pricipala de la fuèlha, larga e expandida. ◇ Part larga e expandida d'un petale ò d'un sepale. ◆ pl. 1. (teol.) Sojorn dont lu justs dau Vièlh Testament asperàvon la venguda dau Crist; sojorn de felicitat dei enfants moarts sensa èstre estats batejats. 2. Estat vague, mau fixat: *Un projècte encara dins lu limbes*.

limbèrt n.m. Lambèrt.

limborgés, esa adj. e n. Dau Limborg.

limes n.m. Sota l'Impèri roman, zòna de fortificacions pauc ò pron continuï que costejàvon d'uni frontieras desprovidi de defenses naturali.

limeta n.f. Pichin limon vèrd, de la pèu lisca, de la carn sensa pepins e foarça jutoa.

limetier n.m. Agrume que lo sieu fruch es la limeta.

limicòla adj. Que viu dins la beta, que li cèrca lo sieu manjar.

limier n.m. 1. Can corrent, emplegat à la caça per la recèrca dei bèstias. 2. (fam.) Policier, detective.

limier n.m. Aubre que produe la lima.

liminal, a adj. (psicol.) Liminar(i). Var.: **liminau**.

liminar(i), a (-ària) adj. 1. (psicol.) Dau limit d'intrada, en parlant d'un estímulus, d'una percepcion. Var.: **liminal**. 2. Qu'es au començament d'un libre, d'una poesia, etc.: *Declaracion liminària*.

liminau, ala adj. Liminal.

limit n.m. 1. Linha que separa doi país, doi territòris, doi terrens contigus. Sin.: **confinh, confinha, termiera, frontiera**. 2. Linha que definisse un espaci, que marca lo començament ò la fin d'una estenduda. Sin.: **brua**. 3. Cen que marca lo començament ò la fin d'un espaci de temps. ◇ *Limit d'atge*: Atge en là dau quau non si pòu plus tenir una foncion. 4. Bòrna, ponch en là dau quau non poàdon anar ni s'estendre una influença, una accion, un estat, etc.: *La mieu paciença a de limits*. ◇ *Data, prètz velocitat limit*: Extrème, que non si pòu despassar. 5. (mat.) *Limit d'una foncion en un ponch c dau sieu interval de definicion*: Nombre *l* tau que si poàdon trovar de valors vesini de *c* per li quali la diferença entre *l* e li valors que la foncion pilha sigue arbitrariament pichina. ◇ *Limit d'una seguida convergenta*: Nombre *l* tau que si pòu trovar un reng à partir dau quau la difernça entre *l* e lo tèrme general de la seguida sigue arbitrariament pichina.

limitable, a adj. Que pòu èstre limitat.

limitacion n.f. 1. Accion de fixar la frontiera d'un terren. 2. Accion, fach de fixar un tèrme, de bòrnas, de restriccions à quauqua ren: *Limitacion de velocitat*.

limitaire n.m. (tecn.) Dispositiu destinat à empachar qu'una grandor, per la sieu variacion en là d'una valor donada, poasque aver de consequenças perilhoï: *Limitaire de velocitat d'un veïcule*.

limitar vt. 1. Enserrar; constituir lo limit de: La mar e la montanha limítan aqueu país. 2. Restrénher dins de limits. Sin.: **termejar, confinhar, delimitar, demenir**.

◆ **si limitar** v.pr. 1. S'impauar de limits. 2. Aver per limits. Sin.: **si restrénher**.

limitat, ada adj. 1. Estrech, de gaire d'estenduda, de gaire d'importança: *Una amplituda limitada*. 2. (fam.) Sensa grands mejans intellectuals: *Aquela persona es un pauc limitada*.

limitatiu, iva adj. Que limita, que fixa ò que constitue un limit.

limitativament adv. Embé de limits.

limitròfe, a adj. 1. Situat à la frontiera d'un país, d'una region. 2. Qu'a de limits comuns m'un luèc: *País limitròfes*.

limivòre, a adj. (zool.) Si di d'un animau que si noirisse dei divèrs elements organics contenguts dins la beta.

limnea n.f. Mollusc gastropòde d'aiga doça, de la gruèlha espiralada e pochuda e de la respiracion paumonària (Pòu faire fins à 5 cm de lòng).

limnic, a adj. Si di d'un bacin carbonier que s'es format me de brigas vegetali carrejadi per de ribieras.

limnigrafe n.m. Aparelh que mesura lo niveau dei aigas dei laus e dei cors d'aiga. Var.: **limnimètre, limnomètre**.

limnimètre n.m. Limnigrafe.

limnimetria n.f. Mesura dei variacions periodiqui dau niveau dei aigas dei laus. Var.: **limnometria**.

limnimetric, a adj. Que pertòca la limnimetria. Var.: **limnometric**.

limnobiòs n.m. Lo tot dei animals que vívon en li aigas docí.

limnologia n.f. Idrologia lacustra.

limnologic, **a** adj. Relatiu à la limnologia.

limnomètre n.m. Limnigrafe.

limnometric, **a** adj. Limnimetric.

limnopitèc n.m. Monin fossile dau terciari descubèrt dins lo Kenyà.

limnoria n.f. Porquet dei ribas de mar qu'encava de galarias dins lo boasc immergit e que pòu provocar de degalhs màgers.

limnotropisme n.m. Reaccion fisica qu'entira lu pèis en d'aigas mai quieti.

limon n.m. Fruch dau limonier, de forma ovoïda e de color jauna, que contèn totplen de vitamina C: *La fèsta dau limon*, à Menton. ♦ adj. inv. Jaune clar. Sin.: **saure**.

limon n.m. Ròca sedimentària detritica, de granulometria intermediària entre aquela de la sabla e aquela de l'argila que constituís de soals leugiers e fertiles. Var.: **limòu**. Sin.: **arenàs**.

limon n.m. 1. Caduna dei doi brancas de la limoniera d'una veitura ipomobila. Sin.: **brancalh**, **brancat**. 2. Part dei escaliers dont s'assèblon li marches e li contramarchas, vèrs lo jorn central.

limonada n.f. 1. Bevenda preparada mé de jus ò de siròp de limon e d'aiga sucrada. 2. Bevenda gasoa à basa de sucre, d'acides, d'essença de limon, de gas carbonic. 3. (fam.) Comèrci dei cafetiers.

limonejada n.f. Accion d'espantegar de limon sobre de tèrras pauri.

limonadier, **a** n. 1. Persona que fa lo comèrci de bevenda au detalh. 2. Persona que fa de limonada.

limonari n.m. Òrguena de Barbaria de la marca d'aqueu nom.

limonàs n.m. Papelmós.

limonejar vi. e tr. Espandir de limon sus de tèrras pauri.

limonène n.m. Idrocarbure de la familha dei terpenes, emplegat coma solvent.

limoneta n.f. Graminea aromatica dei encontradas tropicali, cultivada per lo sieu òli essencial.

limonier n.m. 1. Aubre de la familha dei agrumes, cultivat dins li regions mediterranèi e subtropicali, que produe lo limon (Familha dei rutaceas). 2. Lo sieu boasc, emplegat en fustaria.

limonier n.m. Cavau que si mete ai limons.

limonier n.m. Luèc plen de limon. Sin.: **arenàs**. *Lo quartier dei Arenàs à Niça*.

limoniera n.f. 1. Brancalh d'una veitura ipomobila format de doi lòngui pèças de boasc. 2. Veicule ipomobile mé quatre ròdas, m'un brancard mé doi limons.

limonita n.f. (miner.) Minerai de fèrre (oxide ferric idratat natural) d'aspècte terrós, jaunastre.

limonós, **oa** adj. Que contèn de limon.

limosèla n.f. Èrba dei luècs umides (familha dei escrofulariaceas).

limosenc, **a** adj. e n. De Limós.

limosin, **a** adj. e n. Lemosin.

limosina n.m. Lemosina.

limòsina n.f. Aumòrna, almòina, caritat. Var.: **lemòsina**.

limosinier n.m. Aumornier encargat dei limòsinas.

limotjaud, **a** adj. e n. De Limòtges. Var.: **lemotjaud**.

limpar vi. 1. Resquilhar. 2. Netejar, vuar.

limpi, **límpia** adj. Linde.

limpide, **a** adj. 1. Clar e transparent: *Una aiga limpida*. Sin.: **clarineu**. 2. (fig.) Simple e clar: *Una explica limpida*.

limpides(s)a n.f. Caractèr de cen qu'es limpide.

limula n.f. Artropòde marin (Mar dei Antilhas, Pacific), que pòu mesurar fins à 50 cm de lòng (Classa dei mesristòmes).

lin n.m. 1. Planta erbacea, de la flor blava, cultivada dins li regions temperadi, que lo sieu pen fornís de fibras que dónon un fiu emplegat dins lo textile e la grana una farina per faire de cataplasmas e un òli que s'emplega espec. en pintura. 2. Fibra textila que vèn d'aquela planta; teissut fach d'aquela fibra.

linacea n.f. *Linaceas*: Familha de plantas dicotiledoneï coma lo lin.

linària n.f. Planta erbacea dei flors solitari ò à grapas jauni, blanqui ò violeti. Sin.: **velvòta**.

linarita n.f. Espècia minerala formada de sulfat de plomb e de coire, de formula $Pb\ Cu\ (SO_4)\ (OH)_2$. Lu cristals poàdon faire fins à 8 cm².

linchaire, **airitz** n. Acodolaire.

linchar vt. Executar somariament, sensa jutjament regulier, en parlant de l'accion d'un groupe, d'una fola. Sin.: **acodolar**, **acairar**.

linchaire, **airitz** n. Persona que participa à un linchatge.

linchatge n.m. Accion de linchar quauqu'un. Sin.: **acairament**, **acodolament**.

lindane n.m. Insecticida organoclorat comercialisat despí lo 1938, emplegat en agricultura e dins lu produchs farmaceutics per lo tractament de la gala e l'eliminacion dei peolhs.

linde, **a** adj. Clar, pur: *L'aiga linda*.

lindet, **a** adj. Clar, pur e polit.

lindetat n.f. Caractèr de cen qu'es linde; clartat, puretat.

lineal, **a** adj. 1. Relatiu ai linhas d'un dessenh. 2. (dr.) Qu'es dins una linha de descendença: *Una succession lineala*. Var.: **lineau**.

linealament adv. D'un biais lineal.

lineament n.m. 1. Cadun dei trachs, caduna dei linhas elementari que definisson lo contorn general dei èstres, dei objèctes, la sieu forma globale (sobretot au pl.): *Lu lineaments d'una cara*. Sin.: **linha**. 2. (fig.) Escapolon, esquif, premiers trachs d'un èstre, d'una caua que son destinats à si desvolopar: *Lu grands lineaments d'un obratge*.

linear(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a l'aspècte continu d'una linha. ◇ *Mesura lineària*: Mesura de longuessa (per op. à *mesura de susfàcia, de volume*). ◇ *Dessenh lineari*: Que reproduhe unicament lu contorns d'un objècte. 2. (mat.) *Algèbra lineària*: Part dei matematicas qu'estúdia li estructuras coma lu espacis vectorials e li nocions associadi (aplicacions lineari, matritz, determinants, etc.). 3. (mat.) *Aplicacion d' fonzion lineària reala*: Fonzion de tipe $f(x) = a \cdot x$ dont a es un real determinat (La sieu representacion grafica es una drecha que passa per l'origina dau referencial). ◇ *Aplicacion lineària*: Aplicacion f d'un espaci vectorial sus un autre espaci vectorial, que verifica li egalitats $f(x+y) = f(x) + f(y)$ e $f(a \cdot x) = a \cdot f(x)$ per toi lu vectors x e y e per tot nombre a . ◇ *Combinasion lineària de vectors (d'un espaci vectorial)*: Vector obtengut en multiplicant cadun d'aquels vectors per un nombre (coeficient) e en addicionant lu vectors ensinda obtenguts. 4. (fig.) D'una granda simplicitat, sensa complicacion inutila: *Un discors lineari*.

lineari n.m. 1. Longuessa disponibla per la presentacion d'una mèrç dins un negòci de detalh, espec. en liure servici. 2. Escriptura sillabica de la Grècia arcaïca.

lineariament adv. D'un biais lineari.

linearitat n.f. Caractèr de cen qu'es lineari.

lineatura n.f. 1. Nombre de linhas compresi dins un poce (25,4 mm) d' sus un cm, dins la trama d'un clichat d'impression. 2. Nombre de linhas contengudi dins un imatge de television.

lineau, ala adj. Lineal.

lineic, a adj. Si di d'una grandor raportada à l'unitat de longuessa.

liner n.m. (mòt anglés) Nau que fa lo servici sus una linha de navigacion, mai que tot li naus de passatgiers (transatlantics) que faon la traversada de la Mar Granda.

lineta n.f. Grana de lin.

linfa n.f. (fisiol.) Liquide ric en proteïnas e en linfocits, que circula dins l'organisme.

linfadenectomia n.f. Ablacion chirurgicala d'un territòri linfatic.

linfadenia n.f. Proliferacion dau teissut linfòide; lu sieus resultats (Aquels ganglions segondari poàdon devenir foarça voluminós e poàdon simular la linfadenia d' l'adeniti tuberculoa). ◇ *Linfadenia cutanea*: Linfodermia.

linfadenòma n.m. Tumor benigna dau teissut linfòide, d'un ganglion linfatic.

linfangiectasia n.f. Dilatacion varicoa dei teissuts linfatics.

linfangiectasic, a adj. Relatiu à la linfangiectasia, qu'es caracterisat per la linfangiectasia.

linfangiectomia n.f. Operacion que consistisse à seccionar lu vaisseus linfatics.

linfangioma n.m. Angioma d'un vaisseau linfatic; tumor benigna formada d'una aglomeracion de vaisseus linfatics.

linfangiti n.f. Inflamacion dei vaisseus linfatics. Sin.: **linfiti**.

linfatic, a adj. 1. Relatiu à la linfa. 2. Si di de l'aparelh circulatòri que contèn la linfa e dei organes annèxes: *Ganglions, vaisseus linfatics*. ◆ adj. e n. 1. Pertocat de linfatisme. 2. Apatic, noncalent. Sin.: **flac, flacós, indiferent, indolent, letargic, molastrós, despassionat, fleumatic, indecís**.

linfatisme n.m. Estat de deficiença constitucionala embé astenia e aumentacion de volume dei ganglions linfatics.

linfiti n.f. Linfangiti.

linfoblast n.m. Cellula de 15 à 20 µm de diamètre que lo sieu nucleu, voluminós, presenta una estructura de cellula immatura.

linfoblastic, a adj. Relatiu au linfoblast: *Leucemias agudi linfoblastiqui*.

linfocèla n.f. Amolonament de linfa dins una cavitat formada en seguida à una operacion chirurgicala; tumor ensinda formada.

linfocit n.m. Leucocit mononucleat de pichina talha, dau citoplasma reduch e que juèga un ròtle important dins l'immunitat.

linfocitari, ària adj. Relatiu ai linfocits.

linfocitòsi n.f. Aumentacion dau nombre de linfocits dins lo sang.

linfodermia n.f. Lesion cutanea d'estructura linfomatoa, associada à una afeccion dau sistema linfòide. Sin.: **linfadenia cutanea**.

linfogène, a adj. 1. Que genèra la linfa, d' que la linfa produe, d' qu'es producha per lu vaisseus linfatics d' dins lu ganglions linfatics. 2. Que produe de linfocits.

linfogenèsi n.f. Linfopoièsi.

linfografia n.f. Radiografia dei vaisseus e dei ganglions linfatics après injeccion d'una substança de contraste.

linfogramulomatòsi n.f. Afeccion dau sistema linfatic caracterisada per una proliferacion tumoral dei teissuts linfòides. Lo virus de la linfogramulomatòsi veneriana pòu provocar d'artralgias, d'artritis agudi passatgieri dei genolhs e dei ancas.

linfòide, a adj. (anat.) Relatiu ai ganglions linfatics. ◇ *Organes linfòides*: Ganglions linfatics, amigdalas, rata e timus.

linfoma n.m. Tumor compauada de teissut adenoïde tipic.

linfopenia n.f. (med.) Diminucion dau nombre de linfocits dins lo sang.

linfopoièsi n.f. Formacion de la linfa. Sin.: **linfogenèsi**.

linforeticulòsi n.f. *Linforeticulòsi benigna (d'inoculacion)*: Malautia infeccioa caracterisada per de fèbre e una adenopatia regionala subaguda. Sin.: **malautia dei grifas dau cat**.

linforragia n.m. Escorrement de la linfa après la rompedura d'un vaisseau linfatic.

linfosarcòma n.m. Tumor maligna desenvolupada au niveu d'un organe ò teissut dau sistema linfatic.

linfòsi n.f. Accion elaboratritz especiala que doneria la linfa, per d'unu fisiologistas.

linge n.m. 1. Ensèm dei objèctes de teissut per l'usatge vestimentari ò domestic. Sin.: **farda**, **vestida**. ◇ *Linge de còrs*: Ensèm dei sotavestiments. ◇ *Linge de maion*: Ensèm dei articles de teissuts destinats à la liechària, la taula, la coïna, au manteniment de la maion, à si lavar (lançons, panamans, etc.).

lingier, **a** n. Persona que s'ocupa dau linge. ◆ n.f. (fam.) Persona que parla toplen, pastrolhier(a).

lingosta n.f. Langosta.

lingostat n.m. 1. Insècte sautareu jaune ò vèrd, dei patas posteriori llongui, que la femèla a una tarièra (Família dei ortoptèrs). Sin.: **sautarèla**. 2. (fam.) Persona maigra. ◇ *Lingostat gròs*: Insècte erbivòre que si desplaça en sautant e en volant (Òrdre dei ortoptèrs).

lingostier n.m. Lingostier.

lingostiera n.f. 1. Lingostiera. 2. Luèc dont li a totplen de lingostats.

lingòt n.m. 1. Massa de metal ò d'aliatge qu'a conservat la forma dau mòtle dont es estada colada. 2. (espec.) Massa colada d'un quilograma d'aur fin au títol de 995 milens. 3. (estampària) Pèça de metal que sièrve à emplir lu blancs d'una forma. Sin.: **pastèla**.

lingotiera n.f. Mòtle dins lo quau si cola de metal en fusion per formar un lingòt.

lingua franca n.f. 1. Sabir que s'emplegava dins lu poarts mediterraneus dau s. XIIIe au s. XIXe. 2. Lenga de relacion que de gropes de lengas mairali diferenti emplègon.

lingüal, **a** adj. 1. De la lenga: *Muscle lingüal*. 2. Articulat mé la lenga: *Consonanta lingüala* ò *lingüala*, n.f.: [d], [t], [l], [n], [r].

lingüatula n.f. Artropòde vermifòrme, parasite dei vias respiratòri d'unu vertebrats (Llong de 10 cm).

lingüicida adj. e n. Que vòu far desaparèisser una lenga: *França es sempre estada una nacion lingüicida*.

lingüicidi n.m. Accion d'una politica destinada à tuar una lenga; lo sieu resultat: *Lo lingüicidi es un crimi còtra l'umanitat*.

lingüicisme n.m. Discriminacion d'un individú ò d'un grope basada sobre la lenga.

lingüicista adj. Relatiu au lingüicisme. ◆ n. Persona que practica lo lingüicisme.

lingüista n. Persona que s'entrèva d'estudiar li lengas.

lingüistic, **a** adj. 1. Que pertòca la lenga coma mejan de comunicacion. 2. Que pertòca l'aprendissatge d'una lenga estrangiera. 3. Que pertòca la lingüística.

lingüística n.f. Sciènça qu'a per objècte l'estudi dei lengas e dau lengatge.

lingüisticament adv. Dau ponch de vista de la lingüística: *Aquela teoria es lingüisticament faussa*. Var.: **lengüisticament**.

lingula n.f. Braquiopòde que si sotèrra dintre li plaïas arenoï dei encontradas caudi.

linh n.m. (mar.) Nau de la família dei galèras, ma mai pichoni, m'un poant solet, m'un remador ò doi per cada banc. s. XIIIe: «*Qu'om no-m poiria ab planca / Gitar del linh de Narbona*»; s. XIIIe: «*E so ditz lo coms joves: Ramon Gaucelm mandatz c'om establisca l'aiga ab totz linz armatz*».

linha n.f. 1. Trach continué que la sieu dimension si confonde practicament mé la sieu longuessa. ◇ (mar.) *Linha d'aiga*: Linha determinada sus la còca d'una nau per de plans parallèls à la susfàcia de l'aiga. ◇ *Linha de carga*: Linha traçada sus la susfàcia d'una nau e en là de la quala aquela nau non si deu enfonsar. Sin.: **linha d'immersion**. 2. (mat.) Figura que pòu èstre materialisada per un fieu toplen fin: *Un ponch que si desplaça genèra una linha*. ◇ Ensèm dei elements que si tròvon sus una mema orizontala dins un tableau à dobla intrada (matritz, determinant, etc.). 3. Trach real ò imaginari que separa doi elements contigus; interseccion de doi susfàcias. ◇ (mat.) *Linha de niveu*: Seccion d'una susfàcia per un plan orizontal. ◇ *Linha equinoxala* ò *linha* (mar.): Equator. ◇ (astron.) *Linha dei grops*: Linha d'interseccion dau plan de l'òrbita d'un astre m'un plan pilhat per referença. ◇ *Linha de cresta*: Linha que jonhe lu ponchs pus auts entre doi valadas, que forma lo partiment dei aigas. Sin.: **aigavèrs**. ◇ *Linha de foarça*: Dins un camp de vectors, corba tangenta en cadun dei sieus ponchs au vector que passa per aqueu ponch. ◇ *Linha geodesica*: Linha la mai corta que si pòu menar entre doi ponchs donats sus una susfàcia donada. ◇ *Linha mediana*: (anat.) Linha imaginària que despartisse lo còrs en doi parts egali e que sièrve de marca ai anatomistas e ai cirurgians. 4. Forma, contorn, dessenh d'un còrs, d'un objècte, etc.: *La linha d'una Ferrari*. ◇ (fam.) *Aver, gardar la linha*: Pas èstre gròs, conservar una aparença fina e eleganta. 4. Trach imaginari que marca una direccion seguida d'un biais continué. 5. Règla de vida, orientacion. 6. Itinerari regulier qu'un servici de transpòrt dessièrve; aqueu servici: *Una linha aerenca, un pilòt de linha*. ◇ *Avion de linha*: Avion e servici sus de linhas aerenqui civili. 7. Filanxa per alinhar: *Linha de murador*. 8. Fieu acabat per un mosclar (ò un ensèm de mosclars), per la pesca. 9. Installacion que sièrve au transpòrt d'energia electrica, à la comunicacion: *Una linha telefonica*. ◇ *Èstre en linha*: Èstre en comunicacion m'un correspondent. ◇ (inform.) *Metre en linha, èstre en linha*: Rendre disponible, èstre disponible sus lo malhum. 10. Fila: *Una linha de píbolos*. 11. (mecn.) *Linha d'aubres*: Alinhament dei supòrts de virabrequin d'un motor. 12. (mil.) Dispositiu format d'òmes, d'unitats ò de mejans de combat, plaçats ensèm per formar una tropa; aquesta tropa. ◇ *Montar en linha*: Anar au front. ◇ *Metre en linha*: Presentar (de tropas) per afrontar l'enemic. ◇ *En promiera linha*: Au mai pròche de l'enemic. ◇ (fig.) *Sus tota la linha*: Completament. ◇ Seguida continua de fortificacions permanenti destinadi à protegir una frontiera. ◇ (mar.) *Bastiment de linha*: Granda nau de guèrra potentament armada e que forma l'element principal d'una esquadra. ◇ (mar.) Formacion de naus de guèrra en mar ò à l'aferrador. ◇ (mar.) Fila de vaisseus de guèrra plaçats

d'unu darrier lu autres. 13. (com.) Seria de produchs ò d'articles que si complèton dins la sieu utilisacion e son units per de qualitats comuni. 14. (fin.) *Linha de crèdit*: Montant d'un crèdit qu'una banca acòrda e que lo beneficiari pòu emplegar à flor e à mesura dei sieus besonhs. 15. (television) Segment de drecha descrich au moment dau repassatge d'un imatge, à l'emission ò à la recepcion. 16. (zool.) *Linha laterala*: Organe sensorial dei peis e dei larvas d'anfibians, format per un canal sotacutaneu que compoarta de cellulas sensibli ai vibracions de l'aiga. 17. Seguida de mòts escrichs ò estampats sus una longuessa determinada. ◇ *Anar, metre à la linha*: Començar una novèla linha. ◇ *Intrar en linha de còmpte*: Èstre pilhat en consideracion dins un còmpte; aver d'importança. 18. Ensèm dei generacions successivi de parents. ◇ *Linha dirècta*: Que lu parents vènon directament un de l'autre (per op. à *linha collateral*). 19. Anciana mesura francesa de longuessa que representava 2,25 mm (1/12ⁿ de poce).

linhada n.f. Descendença, raça. Var.: **linhatge**. Sin.: **paratge**.

linhar vt. Marcar d'una linha, de linhas.

linhard n. m. Nom donat ai electricians qu'òbron sus li linhas d'auta tension.

linhargue n.m. Assemblatge au mejan d'una torcedura e d'un envascatge d'un cèrt nombre de fieus toarts, de lin ò de cànebe à l'usança dei sabatiers. Var.: **linhòu**.

linhatge n.m. 1. Grope de filiacion unilineària que toi lu membres si considèron coma descendents d'un meme antenat. 2. *D'aut linhatge*: D'auta noblessa.

linhatge n.m. Nombre de linhas que fórmon un tèxto estampat.

linheratge n.m. 1. Drech de rabalhar de boasc dins forèsts qu'apartènnon à l'Estat ò ai comunas. 2. Boasc ensinda rabalhat.

linheta n.f. Pichin trach que, dins un dialògue, sièrve à indicar lo cambiament d'interlocutor, ò que sièrve de parentèsi dins un tèxto.

linhòla n.f. 1. Pichina ret fixada à l'xtremitat d'un mànegue, que sièrve à sortir de l'aiga lo peis pilhat à la linha. Sin.: **salabre**. 2. Estac que sièrve à marcar una rega sus una fusta per lo passatge de la serra.

linhomètre n.m. Règla graduada que sièrve per comptar li regas d'un tèxto compauat.

linhòta n.f. 1. Passeron de l'esquina bruna e dau pièch roge, cantaire, granivòre (Lòng de 15 cm). 2. Linhòu.

linhòu n.m. Fieu cubèrt de pega, qu'emplègon lu pegòts per cordurar. Var.: **linhòta**. Sin.: **linhargue**.

linicion n.f. Oncion.

linier, a adj. Relatiu au lin. Var.: **linós**.

liniera n.f. Plantacion de lin.

linifia n.f. Aranha foarça comuna que teisse una telaranha irreguliera en lu entoascs.

liniment n.m. Leniment.

linjaria n.f. 1. Fabricacion e comèrci dau linge. 2. Luèc dont si mete lo linge. 3. Ensèm dei sotavestits e dei vestits de nuèch femenins.

linkage n.m. (mòt anglés) Associacion constanta, dins una espècia animala ò vegetala, de doi caractèrs individuals que non an un ligam logic.

links n.m. pl. (mòt anglés) Terren, percors de gòlf.

linoleïc, a adj. *Acide linoleïc*: Acide gras dietilenic C₁₈H₃₂O₂.

linoleïna n.f. Gliceride de l'acide linoleïc, contengut dins lu òlis sicatius.

linoleum n.m. Revestiment de soal impermeable, compauat d'una tela de jute recubèrta d'òli de lin mesclat mé de resina e de pòuvera de suve.

linon n.m. Tela de lin fina.

linós, oa adj. 1. Relatiu au lin. Var.: **linier**. 2. Que contèn de lin; qu'a l'aspècte dau lin.

linòta n.f. Passeron de l'esquina bruna e dau pièch roge, granivòre, cantaire (Lòng de 15 cm, familha dei fringillides).

linotipe n.f. En estamparia, màquina de composicion mecanica qu'emplegava un clavier per produrre de linhas justificadi fondudi en un blòc solet.

linotipia n.f. Composicion m'una linotipa.

linotipista n.f. Persona que compaua au mejan d'una linotipa.

linsang n.m. (mòt javanés) Mamifèr carnivòre de l'Àsia dau Sud-Èst.

linx n.m. Mamifèr carnivòre de la familha dei felides, de la vista excellenta, foarça voraç, que viu en Euròpa (*lop cervier*), en Àfrica, en Àsia e en Amèrica. ◇ *Aver d'uèlhs de linx*: Aver una vista excellenta, èstre capable de destriar lu detalhs mai pichins qu'escàpon generalament ai autres.

liofil(e) adj. Si di dei substànças que pèrdon li sieu proprietats biologiqui en seguida à una operacion de liofilisacion e que li poàdon tornar trovar per addicion d'aiga.

liofilisacion (-izacion) n.f. Desidratacion per sublimacion à bassa temperatura e sota vuèi que si fa subir à d'uni substànças per li conservar. Sin.: **criodessecacion**.

liofilisar (-izar) vt. Sotametre à una liofilisacion. Sin.: **criodesidratar**.

liofilisat (-izat), ada adj. Sotamés à una liofilisacion: *Cafè liofilisat*. ◆ n.m. Produch que provèn d'una liofilisacion.

liomiòma n.m. (patol.) Tumor benigna formada de teissut musculari lis.

lion, a n. Leon, leona

lionés, esa adj. e n. De Lion.

liparenc, a adj. e n. De l'ísola Lípari. Var.: **lipariòt**.

liparidat n.m. *Liparidats*: Familha de parpalhòlas de nuèch, foarça nosibli per lu aubres fruchiers e forestiers.

lipariòt, a adj. e n. Liparenc.

lipasa n.f. Enzima contenguda dins de sucs digestius e qu'idrolisa lu estèrs d'acides gras dau pes moleculari elevat. Sin.: **saponasa**.

lipasemia n.f. Taus de lipasa dins la linfa.

lipasic, a adj. Relatiu à la lipasa.

lipectomia n.f. Ablacion d'un tròup de teissut adipós.

lipemania n.f. Estat depressiu caracterisat per una malinconia profunda que si pòu cambiar en obsession malinconica ò folia depressiva.

lipemaniac, a adj. e n. 1. Que sofrisse de lipemania. 2. Relatiu à la lipemania.

lipectomia n.f. (med.) Excision dau teissut adipós.

lipemia n.f. Lipidemia.

lipemic, a adj. Lipidemic.

lipid(e) n.m. Còrs gras d'origina animala ò vegetala, que juèga un grand ròtle dins li estructuras cellulari e que la sieu foncion energetica es importanta (9 calorias per grama).

lipidemia n.f. (med.) Taus dei lipides total dau plasma sanguin, comprés, normalament, entre 5 e 8 g per litre. Var.: **lipemia**.

lipidemic, a adj. Relatiu au taus de lipides dins lo sang.

lipidic, a adj. Relatiu ai lipides.

lipidogenèsi n.f. Formacion dei lipides.

lipidós, oa adj. Que contèn de lipides.

lipidòsi n.f. Presença de lipides dintre li cellulas.

lipiduria n.f. Presença patologica de lipides dins l'urina. Var.: **lipuria**.

lipoartriti n.f. (patol.) *Lipoartriti seca dei genolhs*: Varietat d'artròsi dau genolh que s'acompanha d'ipertrofia dau teissut adipós periarticulari.

lipoartròsi n.f. (patol.) Lipoartriti.

lipobraquia n.f. Absença congenitala de braç.

lipocròme n.m. (med., biol., bot.) Pigment organic insoluble dins l'aiga e soluble dins lu lipides.

lipodierèsi n.f. Modificacion que pertòca lu lipides en lu paumons.

lipodistrofia n.f. Trebolament dau metabolisme dei graissas.

lipofil(e), a adj. Qu'a d'afinitat per li graissas.

lipofilia n.f. Qualitat de cen qu'es lipofil(e).

lipofòbe, a adj. Qu'absorbisse gaire ò pas dau tot li graissas.

lipogenèsi n.f. (biol.) Ensèm dei procèssus metabolics que concòrron à la biosintèsi dei lipides.

lipograma n.m. Òbra literària dins la quala l'autor si sotamete à la constrencha de jamai emplegar una letra donada de l'alfabet.

lipoïde n.m. (biol.) Lipide complèxe.

lipoïdic, a adj. Relatiu ai lipoïdes.

lipolisi n.f. (bioquim.) Idrolisi dei lipides en acides gras e alcòls.

lipòma n.m. (med.) Tumor benigna constituida de teissut graissós, que si tròva sota la pèu, sobretot au niveu de l'esquina, dau coal, de l'espatla.

lipomatós, a adj. Qu'es de la natura dei lipòmas.

lipomatòsi n.f. Estat morbide caracterisat per la presença de foarça lipòmas dintre l'organisme.

lipoproteïc, a adj. Qu'es compausat de lipides e de proteïnas.

lipoproteïna n.f. Associacion moleculara entre de proteïnas especifici e lu lipides cellularis.

lipós, oa adj. Graissós.

liposarcòma n.m. (patol.) Tumor maligna constituida per de cellulas adipoï.

liposcleròsi n.f. Escleròsi dei teissuts adipós.

liposoluble, a adj. (med., biol.) Qu'es soluble dins li graissas.

liposuccion n.f. Aspiracion de la sobrecarga de graissa sotacutanea.

lipotimia n.f. (patol.) Brèva perda de conoissença mé conservacion dei movements respiratòris e cardiacs.

lipotimic, a adj. Relatiu à la lipotimia.

lipotròpe, a adj. (biol.) *Factors lipotròpes*: Que poàdon favorisar l'eliminacion dei graissas dau fetge.

lipovaccin n.m. (med., biol.) Vaccin format per una suspension de micròbis dins l'òli.

lipoxidàsi n.f. Ferment que pòu provocar l'oxidacion dei lipides.

lipuria n.f. Lipoduria.

liquacion n.f. Separacion, per escaufament, de doi metals qu'an de fusibilitats diferenti.

liquefaccion n.f. 1. Accion de liqueficar; fach de si liqueficar. ◇ (espec.) Accion de liqueficar un gas en lo refreiant en dessota de la sieu temperatura critica. 2. Transformacion dau carbon natural en produchs idrocarburats liquides. 3. (fam.) Fach d'èstre abatut, fisicament ò intellectualament.

liquefactible, a adj. Liqueficable. Var.: **liquidificable**.

liquefactor n.m. Aparelh emplegat per liqueficar un gas.

liqueficable, a adj. Que pòu èstre liqueficat. Var.: **liquefactible**.

liquefican, a adj. Que liquefica.

liqueficar vt. (*liquefiqui*) 1. Faire passar (un gas, un solide) à l'estat liquide. 2. (fam.) Levar tota foarça, tota energia à (quauqu'un). Sin.: **anientar**, **anequelir**, **desanar**. ◆ **si liqueficar** v.pr. 1. Devenir liquide. 2. (fam.) Perdre tota foarça, tota energia.

liquèn n.m. 1. Vegetal que creisse sus lu soals paures, lu aubres, li pèiras, qu'assòcia un fonge e una alga. 2. (patol.) *Liquèn plan*: Dermatòsi puriginoà caracterisada per de pichini papulas violacèi, sequi e duri.

liquet n.m. Licau.

liquida n.f. Consonanta liquida.

liquidable, a adj. Que pòu èstre liquidar.

liquidacion n.f. 1. Accion de calcular e de fixar lo montant, fins aquí indeterminat, d'un còmpte que cau reglar. ◇ Reglament d'aqueu còmpte. 2. (Borsa) Reglament dei operacions à tèrme e dei operacions condicionali. 3. (dr. com.) *Liquidacion judiciària*: Procedura judiciària que permete de realisar l'actiu e d'apurar lo passiu d'un negociant, d'una societat en

cessacion de pagaments, en vista d'un reglament dei sieus creanciers. 4. Venda de mèrç à un prètz bas, sigue per una cessacion de comèrci, sigue per vendre rapidament tota la mèrç en resèrva. 5. Accion de metre fin à una situacion dificila, espec. per de mesuras energiqui. 6. Accion de si desbarrassar d'una persona en l'assassinant.

liquidaire, a n. Liquidator.

liquidambre n.m. Aubre d'Asia Minora e d'Amèrica que s'en tiron diversis resinas.

liquidament adv. D'un biais liquide, clar, transparent: *Si comportar liquidament*.

liquidar vt. 1. (dr. e fin.) Procedir à la liquidacion de (un deute, un comèrci, etc.). 2. Vendre à un prètz bas. 3. (fam.) Metre fin à (una situacion dificila), espec. au mejan de mesuras energiqui. 4. (fam.) Eliminar fisicament quauqu'un, un grope. Sin.: **exterminar**, **anientar**, **suprimir**. 5. Vuar, acabar (un vèire, un past, etc.).

liquidatiu, **iva** adj. (dr.) Que pertòca una liquidacion; qu'opèra una liquidacion.

liquidator, **tritz** adj. e n. (dr.) Encargat d'una liquidacion. Var.: **liquidaire**.

liquide, a adj. 1. Que cola, s'escorre, ò tende à lo faire. ◇ *Estat liquide*: estat de la matèria que presènton lu còrs que non an una forma pròpria, ma que lo sieu volume es invariable. 2. Qu'es de gaire de consistença, gaire espès: *Una saussa tròup liquida*. 3. *Consonanta liquida* ò *liquida*, n.f.: Consonanta que, coma lo *l* ò lo *r*, evòca l'escorrement d'un liquide. 4. Clar, transparent, fluide.

liquide, a adj. (fin.) Determinat dins lo sieu montant: *Un deute liquide*.

liquide n.m. 1. Còrs que si tròva à l'estat liquide à la temperatura e à la pression ordinari (per op. ai solides e ai gas). 2. Aliment ò bevenda sota forma liquida. 3. (fam.) Sòus immediatament disponibles, en espècias (per op. ai chècs, ai cartas de pagament, etc.). Sin.: **moneda**.

liquidian, a adj. De natura liquida, compauat d'un liquide.

liquidificable, a adj. Liquefiable.

liquidificar vt. (*liquidifiqui*) Liqueficar.

liquiditat n.f. Caractèr d'una soma en liquide, que s'en pòu dispauar immediatament. ◇ *Liquiditats internacionali*: Ensèm de mejans de pagament, compauat d'aur, de devisas e de drechs de tiratge, qu'un país n'en dispaua per onorar lu sieus engatjaments vèrs lu autres.

liquinir vi. Si degalhar, s'en anar en dogà.

liquomètre n.m. Instrument destinat à determinar la riquesa alcolica d'un liquide. Sin.: **alcomètre**.

liquor n.f. 1. Bevenda alcolisada, alestida sensa fermentacion à partir d'alcol, de produchs vegetals e de siròp; aigardent, sucrada ò non. 2. Tota preparacion farmaceutica liquida.

liquorista n. Fabricant de liquors alcolisadi.

liquorós, **oa** adj. Qu'a l'aspècte, la textura un pauc espessa d'una liquor; si di de bevendas alcolisadi sucradi, d'una sabor doça.

lira n.f. 1. Anciana moneda italiana, en usatge fins au 31 de decembre dau 2001 (1 Lira = 1936.27 €). 2. Moneda turca, finda sonada *liura*, messa en plaça lo 1^r de janvier de 2005, que vau 0,203 €.

lira n.f. 1. Instrument de música dei coardas peçugadi, que lu Ancians en utilisàvon. 2. *Lira de dilatacion*: Tube en forma de mièg-cercle, inserit dins una canalisation per li permetre de si dilatar sota l'accion de la calor.

lirat, **ada** adj. En forma de lira.

liri n.m. 1. Planta bulboa dei grandi flors blanqui (Família dei liliaceas); la flor d'aquela planta. Sin.: **lis**. 2. *Flor de liri*: Mòble araldic qu'èra l'emblema dei rèis de França.

liric, a adj. 1. Dins l'Antiquitat grèga, si difa de la poesia cantada m'un acompanyament à la lira. 2. Si di d'un genre poetic inspirat de la poesia lirica grèga, per op. à *epica* ò à *dramatica*. 3. Si di d'una òbra poetica, literària ò artistica dont s'exprimisson embé passion lu sentiments personals de l'autor. ◇ *Abstraccion lirica*: Tendencia de l'art abstrach que s'opaua à l'abstraccion geometrica e que si caracteriza per la libertat e l'espontaneïtat de l'expression. 4. Mes en scena e cantat: *Teatre liric*. ◇ *Artista liric*: Que canta à l'òpera, à l'òpera comica. 5. (fig.) Plen d'entusiasme, d'exaltacion.

liric, a n. Poeta ò poetessa que practica la poesia lirica.

lirica n.f. Poesia lirica, genre liric.

liricament adv. D'un biais liric; embé lirisme.

lirienc, a adj. De la color dau liri.

lirifòrme, a adj. En forma de lira.

lirisme n.m. Expression poetica e exaltada de sentiments personals, de passions.

lis n.m. Liri.

lis, **lissa** adj. Lisc. Sin.: **suèli**.

lisa n.f. Instrument que sièrve à lissar (lo papier, lo ciment, etc.).

lisa n.f. Rausa.

lisar vt. Destrúger per lisi.

lisat, **ada** adj. Qu'a subit una lisi.

lisat n.m. Produch d'una lisi.

lisbonés, **esa** adj. e n. De Lisbona.

liscaire, **airitz** n. Persona que fa un liscatge. Var.: **lissaire**.

liscament adv. D'un biais lisc.

liscar vt. (*lisqui*) Rendre lisc. Var.: **lissar**, **aliscar**.

liscat n.m. Gra de cuècha dau sucre que convèn per la preparacion de la confitura.

liscatge n.m. 1. Accion de liscar. 2. Var.: **lissatge**, **aliscatge**.

lisergamide n.m. L.S.D. Sin.: **lisergide**.

lisergic, a adj. *Acide lisergic*: Dietilamina derivada de l'ergòt de sègala, potent allucinogène.

lisergide n.m. Lisergamide. Sin.: **L.S.D.**

liseta n.f. Lisa emplegada per lo teulissier.

lisi n.f. (biol.) Dissolució, destrucció d'un element orgànic (cellula, bacteria, etc.).

lisibilitat n.f. Qualitat de cen qu'es legible. Sin.: **legibilitat**.

lisidina n.f. Derivat de l'etilenediamina, emplegat coma dissolvent de l'àcid uric.

lisiera n.f. 1. Bòrd d'una peça de teixit que n'en limita la larguesa de cada costat. 2. Limit, bòrd de quauqua ren: *La lisiera d'un boasc*. Sin.: **brua**, **òrle**, **marge**.

lisigène, a adj. Que pertòca una lisi.

lisimàquia n.f. Planta dei luècs umides, dei flors jauni (Família dei primulaceas) Sin.: **nummulària**.

lisimètre n.m. Dispositiu que permete d'estudiar e de mesurar l'evolució de l'aiga dins un soal natural, agricòla, forestier, experimental.

lisina n.f. 1. Àcid aminat indispensable à la creissença. 2. Enzima que pòu complir la lisi d'un element celular, istologic ò d'un grèlh microbial.

lisis n.m. Anament insensiblement descreissent de la corba termica, dins lo ressanament d'una malautia febrila.

lisosòma n.m. Pichin organit intracelulari qu'assegura de foncions de desassimilacion.

lisozima n.f. Enzima bactericida que si tròva dins li làgrimas, lo lach, etc.

lisquet, a adj. Elegant.

lissaire, airitz n. Persona que fa un lissatge. Var.: **liscare**.

lissar vt. Rendre lis. Var.: **liscar**.

lissatge n.m. Liscatge.

lissiu n.m. Lessiu.

lista n.f. Benda d'estòfa, riban estrech que sièrve à bordar un vestit.

lista n.f. Benda de pels blancs sus lo front d'unu cavaus.

lista n.f. 1. Seguida de mòts, de nombres, de noms de personas, de cauas, lo mai sovent escrichs un sota l'autre. Sin.: **tièra** (abusiu), **repertòri**, **catalogue**, **inventari**, **taula**, **registre**. ◇ *Lista electorala*: Lista dei electors. ◇ *Lista negra*: Ensèm dei personas que son consideradi embé suspició, mé cu s'evita de faire d'affaires. ◇ *Lista roja*: Lista dei abonats au telefòne que lo sieu nom non figura dins l'annuari e que lo sieu numèro non pòu èstre comunicat. ◇ *Lista de maridatge*: Ensèm dei presents que lu futurs espòs seleccionon, dont lu parents e amics poàdon pi faire la sieu causida per lu li ofrir au moment dau maridatge. 2. Lònga enumeracion: *La lista dei signaturas per una peticion*. 3. *Lista civila*: Soma autrejada cada an à d'unu caps d'Estat. 4. (inform.) Tot ensèm estructurat d'elements d'informacions. Var.: **listing** (angl.).

listar vt. 1. Metre en lista. 2. (inform.) Estampar en continu, article per article, tot ò partida dei informacions qu'un computaire tracta.

listatge n.m. Accion de metre en lista.

listèl n.m. Liste.

listelar vt. Garnir me de listes.

listelatge n.m. Garnidura de listes.

listèria n.f. Nom corrent de la bacteria *Listeria monocytogenes*.

listeriòsi n.f. Malautia infecciosa dei bèstias e de l'òme, deuguda à una bacteria Gram positiu, *Listeria monocytogenes*, particulierament grèva per la frema qu'aspèra un enfant e per lu nistons.

listeu n.m. 1. Pichona motladura cairada que ne supèra una autra mai granda. 2. Motladura plata plaçada au dessobre de l'esquina dau capiteu doric grèc. 3. Ceucle qu'enròda una peça de moneda. 4. Ornament au defoara d'un escut, en forma de bandieròla, de riban. 5. Regas coloridi que travèron lo linge de taula d'un bòrd a l'autre de cada costat. 6. *Listeu de garida*: *Arceus* verticals en forma de clea que supòrton la garida. Var.: **listèl**.

listing n.m. (angl.) Cen que soarte sus una estampanta dau resultat d'un tractament per computador. Var.: **listatge** (operacion), **lista** (resultat).

liston n.m. 1. (mar.) Ornament longitudinal en salhida ò en cròs, que va de l'avant à l'arrier d'un bastiment au nivèu dau poant. 2. Pichin listèl.

listonar vt. Garnir mé de listèls.

listre n.m. Planta erbacea vivaça de la família dei Apiaceas, que creisse dins lu Aups, lu Pireneus, l'Euròpa centrala e lo Caucàs en dessota de 1800 m d'altituda (*Levisticum officinale*).

litam n.m. 1. Vel que li fremas musulmani e d'unu nomades s'en cuèrbon la cara. Var.: **litsam**. 2. Peça d'estòfa qu'esconde la part sotrana de la cara d'un Targuì.

litania n.f. (fam.) Enumeracion lònga e lassanta: Una litania de reclamacions. ◆ pl. (liturgia) Preguièras formadi d'invocacions corti, recitadi ò cantadi en l'onor de Dieu, de la Verge ò dei sants.

litanic, a adj. Relatiu à una litania; que retipa una litania; en forma de litania.

litarge n.m. Oxide natural de plomb.

litectomia n.m. (cirur.) Ablacion d'un calcul.

litemia n.f. Taus de liti dins la sang.

literal, a adj. 1. Que seguisse un mòt letra per letra: *Transcripcion literària*. Var.: **literau**. 2. Que s'estaca au sens estrech d'un tèxte: *Traduccion literala*. 3. *Arabe literal*: Arabe classic, escrich (per op. à l'arabe parlat, ò *dialectal*).

literalament adv. 1. À la letra. 2. (fam.) Absolutament, completament: *Es literalament transformat*.

literalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es literal. 2. Caractèr especific d'un tèxte literari.

literari, ària adj. 1. Que pertòca la literatura; relatiu ai sieu tecnicas, ai sieu qualitats especifici: *Un prèmi literari*. 2. Relatiu ai letras, per op. ai scièncas: *Estudis literaris*. ◆ adj. e n. Qu'a d'aptitudas per li letras, la literatura, pusleu que per li scièncas.

literariament adv. D'un ponch de vista literari.

literat, ada adj. e n. Qu'a de conoissenças, de cultura literària.

literator, tritz n. (pej.) Persona que s'ocupa de literatura, qu'escriu.

literatura n.f. 1. Ensèms dei òbras escrichi ò orali ai quali si reconoisce una finalitat estetica. ◇ *Literatura orala*: Lo tot dei legendas, dei racòntes, transmés per la tradicion. ◇ *Es de literatura*: Es un esrich (un discors) superficial, plen d'artifici, gaire sincèr. 2. Li òbras literari consideradi dau ponch de vista dau país, de l'epòca, dau mitan dont s'inscrivon, dau sieu genre: *La literatura medievala occitana*. 3. Activitat de l'escrivan, de l'òme de letras.

literau, ala adj. Literal.

littergòl n.m. Ensèms d'un solide e d'un liquide que la sieu reaccion es utilisada per l'enanchament d'uni fusadas.

litge, litja adj. 1. Si díia d'un vassal ligat au sieu senhor per una forma d'omenatge mai estrecha que l'omenatge ordinari. 2. (fig.) *Òme litge*: Persona totalmaent au servici de quaqu'un, d'un grope.

liti n.m. Metal blanc, alcalin, lo mai leugier de toi lu metals (densitat 0,55), que fonde à 180°C e li sieu saus son emplegadi en psiquiatria per regular li umors; element (Li) de n° atomic 3 e de massa atomica 6,94.

litiasi n.f. (med.) Calcul.

litiasic, a adj. Que pertòca la litiasi.

litic, a adj. (Preistòria) Relatiu à una industria de la pèira.

litigi n.m. 1. Contestacion que mena à un procès ò à un arbitratge. 2. (per ext.) Contestacion quala que sigue. Sin.: **garrolha, contèsta**.

litigiós, oa adj. Qu'es en litigi, qu'es contestat: *Una accion litigioa*.

litina n.f. Idroxidi de liti.

litinat, ada adj. Que contèn de litina.

litinifèr, a adj. Que contèn de liti.

litiofilit n.m. Fosfat natural de manganès, de fèrre e de liti.

litispendença (-éncia) n.f. (dr.) 1. Estat d'un procès en instança. 2. Estat d'un litigi portat à l'encòup davant doi tribunals dau meme nivèu, un e l'autre competents. ◇ *Excepcion de litispèndença*: Mejan per lo quau lo tribunal sasit en segond luèc si dessasissèra au profièch dau premier.

litòbi n.m. Milapatas carnassier, brun, que viu sota li pèiras, li fuèlhas moarti (Lòng pauc ò pron de 3 cm).

litocrani n.m. Antilòpa d'Àfrica orientala m'au coal lòng.

litocromatografia n.f. Estampatge en color obtengut sus la pèira litografica, que retipa la pintura mé l'òli.

litodòme n.m. Litofague.

litofague, aga adj. Que rolha de pèiras, especialament per li si assostar.

litofague n.m. Mollusc que la sieu gruèlha, alongada, es recubèrta d'un epidèrma marron e que, gràcias à una secrecion acida, trauca li ròcas per li si lotjar. Sin.: **litodòme**.

litofania n.f. Realisacion d'efèctes de transluciditat dins la porcelana, lo vitre opac, etc., per de variacions d'espessor de la pasta.

litofit, a adj. Si di dei plantas que presènton l'estructura de la pèira.

litogène, a adj. 1. Que dona naissença à de pèiras. 2. Que vèn dur coma la pèira.

litogenèsi n.f. (geol.) Formacion dei ròcas sedimentari.

litografe, a adj. Obrier ò artista qu'estampa per de procediments litografics.

litografia n.f. 1. Art de reproduire per estampatge de dessenh traçats m'una tencha ò un gredon gras sus una pèira calcària. 2. Estampa facha per aqueu procediment.

litografiar vt. (*litografi*, classic *litogràfi*) Estampar m'ai procediments de la litografia.

litografic, a adj. Relatiu à la litografia. ◇ *Calcari litografic*: Calcari foarça fin e omogeneu, emplegat en litografia.

litologia n.f. Natura dei ròcas que constituïsson una formacion geologica. Sin.: **petrografia**.

litologic, a adj. Relatiu à la litologia. Sin.: **petrografic**.

litològue, òga n. Especialista en litologia.

litopedion n.m. Embrion ò fètus moart e calcificat.

litopòne n.m. Mesclum de sulfat de bari e de sulfure de zinc, non toxic, emplegat en pintura en remplaçament de la cerusa.

litoral, a adj. Qu'apartèn à la riba de mar. ◇ *Erosion litorala*: Erosion dei coastas sota l'accion conjugada de la mar e dei agents atmosferics. Var.: **litorau**.

litoral n.m. Estenduda de país au lòng d'una coasta, en riba de mar. Var.: **litorau**.

litorau, ala adj. e n.m. Litoral, a.

litorina n.f. Cornucho, bigornau.

litosfèra n.f. Jaça extèrna dau glòbe terrèstre, rigida, constituïda per la crosta e lo manteu superior, e limitada vèrs lo dedintre per l'astenosfèra.

litosoal n.m. Soal gaire evoluit, format per fragmentacion mecanica de la ròca maire.

litòta n.f.; (retor.) Procediment de lengatge que suggerisse foarça mai que cen qu'enòncia.

litotamni n.m. Alga marina que s'embeu de calcari en participant à la bastison dei escuèlhs de coralhs e dei atòls. Var. sab.: **litotamnium**.

litotamnium n.m. Litotamni.

litotipografia n.f. Reproduccion en litografia de placas estampadi mé de caractèrs tipografics ordinari.

litotòme n.m. (cir.) Mena de pinça per chaplar.

litotomia n.f. 1. Talha dei pèiras fini per li metre en valor en practicant de facietas apariadi. 2. Anciana intervencion cirurgicala dins la quala si talhava ò si chaplava la pèira dins la vessiga (calcul de vessiga, litiasi vesicala) au mejan dau litotòme.

litotriptor n.m. (med.) Aparelh que permete de chaplar, au mejan d'ondas emessi electricament, lu

calculs urinaris e de lu eliminar per li vias naturalis, sensa intervencion cirurgicala.

litoxil n.m. Boasc silicificat.

litracea n.f. *Litraceas*: Família de plantas annuali ò vivaci qu'an de fuèlhas simpli e de fuèlhas ermafroditi.

litre n.m. 1. Unitat de volume per lu liquides ò per li matèrias sequi, qu'es l'equivalent d'un decimètre cube (simbòle l ò L). 2. Recipient que contèn un litre; lo sieu contengut: *Un litre de vin*.

litron n.m. (pop.) Litre de vin.

litsam n.m. Litam.

lituan, a adj. e n. De Lituània. Var.: **lituanian**.

lituanian, a adj. e n. Lituan.

liturgia n.f. 1. Ensèms dei règlas que fíxon lo debanar dei actes dau culte. 2. Ofici ò part d'ofici. 3. Dins l'Antiquitat grèga, servici public (espectacle, fèsta, armament d'un vaisseau, etc.) que la sieu organisacion èra pilhada en carga non per la ciutat ma per de ciutadans rics.

liturgic, a adj. Relatiu à la liturgia.

liturgista n. Especialista de liturgia.

liucré n.m. Passeron que viu l'ivèrn dins lu boascs d'Euròpa occidentala, dau plumatge verdastre regat de negre (Família dei fringillides).

liume n.m. Legume. Sin.: **ortalha, ortatge, ortalissa**.

liura n.f. 1. Anciana unitat de pes de valor variabla, que lo sieu nom es encara donat, dins la practica non oficiala, au mièg quilograma. À Niça, valia 15 onças (0,311 kg), en França 489,5 gramas) 2. Au Canadà, Unitat de massa que vau 453,592 gramas, coma la *pound* anglesa (simbòle: lb).

liura n.f. 1. Anciana moneda de còmpte que la sieu valor a totplen variat en foncion dei luècs e dei epòcas. 2. Unitat monetària d'unu país (coma Anglatèrra e Turquia).

liurable, a adj. Que pòu ò deu èstre liurat.

liuraire, airtiz n. Emplegat que liura de mèrc qu'un client a crompat.

liurament adv. 1. Sensa empacha, sensa restriccion, sensa constrencha: *Circular liurament*. 2. En tota libertat de causida: *Un president liurament elegit*. 3. Francament, embé espontaneïtat: Parlar liurament.

liurament n.m. Fach de liurar.

liura pensada n.f. Vejaire de liures pensaires.

liurar vt. 1. Remetre (quauqu'un) au poder de: *Liurar un ladre à la polícia*. ◇ (espec.) Tradir, denonciar: *Liurar un complici*. 2. Abandonar (quauqua ren) au poder, à l'accion de: *Liurar un país à la guèrra civila*. 3. *Liurar (un) combat, (una) batalha*: L'engatjar, lo (la) menar à tèrme. Sin.: **donar batèsta**. ◇ *Liurar lo passatge* (à): Laisser la plaça per passar. 4. Remetre à la persona qu'a crompat: *Liurar una comanda*. ◇ *Liurar quauqu'un*: Li portar la mèrc qu'a comandat. 5. Portar (una mèrc) à quauqu'un. ◆ **si liurar** v.pr. (à) 1. Se constituir presonier. 2. Confidar lu sieus sentiments, li sieu pensadas (à). 3. S'abandonar sensa resèrva à (un sentiment): *Si liurar au gaug*. ◇ (espec. dins lu espòrts) Pilhar de riscs, s'expauar: *Se ti liures tròup, es*

l'adversari que va marcar. 4. S'adonar à una activitat, practicar.

liurason n.f. 1. Accion de liurar una caua venduda à la persona que l'a crompada. 2. Mèrc qu'es ensinda portada. 3. Part d'un obratge que si dona ai soscriptors à flor e à mesura qu'es estampat.

liure, a adj. 1. Que non es esclau, presonier, retengut en captivitat. 2. Qu'a lo poder d'agir, de si determinar coma vòu: *Siam liures de refudar*. ◇ *Liure à tu de*: T'es permès de. 3. Si di d'un estat, d'un pòble sobeiran. 4. Sensa constrencha, sensa si socitar dei règlas: *Menar una vida liura*. ◇ *Amor, union liura*: Vida comuna d'un pareu que viu coma se siguesse maridat. 5. Que non es tengut per un engatjament, que dispaua dau sieu temps: *Siéu liure esto sera à partir de 6 oras*. ◇ (espec.) Si di d'un esportiu arribat en fin de contracte. ◇ *Liure de drechs*: Si di d'una òbra (cançon, música, etc.) que si pòu emplegar, difusar, sensa pagar de drechs. 6. Que non es maridat, engatjat dins una relacion amorosa. 7. Que si determina independentament de tot dògma, sensa prejutjats: *Un esperit liure*. 8. Que non es embarrassat dins li sieu relacions m'ai autres: *Èstre foarça liure mé quauqu'un*. 9. Que non respècta la decença, li convenenças: *Parlar d'un biais tròup liure*. 10. Que non es retengut: *Laisser lu sieus bèrris liures*. 11. Que compoarta ni constrenchas ni obstacles: *La via es liura*. ◇ *Intrada liura*: Gratuïta e sensa formalitat. ◇ *Via liura*: Indicacion donada per un senhal, que permete à un tren de circular dins una seccion de via sensa altra limitacion d'aviadessa qu'aquela determinada dins lo libret orari. ◇ *Aver lo camp liure*: Aver la possibilitat d'agir coma si vòu. ◇ *Temps liure*: Que s'en pòu dispaur coma si vòu. 12. Que non es definit per un reglament, una convencion, un programa, etc.: *De figuras liuri*. ◇ *Vèrs liures*: En poesia, vèrs que non reguliers. 13. *Papier liure*: Sensa testada, ò non sagelat. 14. Si di d'una adaptacion, d'una interpretacion, d'una revirada que non seguisse exactament lo tèxto original. 15. Que non es assubjectit à de constrenchas fixadi per lo poder politic, que non subisse de pressions: *Una premsa liura*. 16. Que non es ocupat ni reservat: *Una plaça liura*. 17. (mat.) *Família liura de vectors*: Família de vectors lineari independents.

liurea n.f. 1. Vestiments que lu sobeirans dau Temps Mejan donàvon ai sieus cortesans, que portàvon ensin li sieu colors e li sieu armas; costume distintiu que portàvon lu domestics dei grandí maions. 2. (zool.) Revestiment dei animaus, considerat dau ponch de vista de la sieu aparença.

liure arbitri n.m. Poder de si determinar foara de tota rason.

liure pensaire n.m. Persona afranquida de tota idea religioa.

liurescambi n.f. Sistema economic dins lo quau lu escambis comercials entre Estats son liures e afranquits dei drechs de doana (per op. à *proteccionisme*).

liurescambisme n.m. Doctrina economica que mira à establir lo librescambi.

liurescambista adj. e n. Relatiu au librescambi; partidari dau librescambisme.

liut n.m. (it.) Laüt.
liutaire, a n. (it.) Laütaire.
liutaria n.f. Laütaria.
liutier, a n. (it.) Laütier.
livaròt n.m. Fromai de la pasta moala e de la crosta lavada, fach mé de lach de vaca dins la region de Livaròt (Calvadòs).
livide, a adj. Foarça palle, terrós, en parlant de l'aspècte de la cara d'una persona. Sin.: **mortinós, afalit, pallineu, blavineu**.
livides(s)a n.f. Lividitat.
lividitat n.f. Estat de cen qu'es livide. Var.: **livides(s)a**. Sin.: **blavor, blavetat, pallor, pallitge**.
livonian, a adj. Estatjant de l'anciana encontrada de Livonia, qu'enclausia Letònia e Estònia d'encuèi.
livrea n.f.
lixiviacion n.f. (tecn.) Operacion que consistisse à faire passar lentament un solvant au travèrs d'un produch pulverisat e depauat en jaça espessa, per n'extraire un combustible solide (perfum, alcaloïdes, etc.).
llanos n.m. (mòt espanhòu) Granda plana erboa d'Amèrica dau Sud.
lm Simbòle dau lumen.
lo art. Article definit masculin (que devèn *l'* davant una vocala).
lo pron. pers. Pronom personal COD masculin (que devèn *l'* davant una vocala), atestat au s. VIIIe à Saisons dins li *Litanias Carolinas*.
loà-loà n.m. Vèrp redon d'Africa Occidentala, parasit de l'òme, mena de filària que si desvolopa e si desplaça dins lo teissut sotacutaneu.
loana n.f. Pichina estenduda d'aiga dormenta; pichina estenduda de liquide estagnant. Var.: **lòna**.
loat, a adj. e n. Nèsci.
lòb n.m. (espòrts) Còup que consistisse à mandar la bala ò lo balon sobre un adversari, pron aut per que non lo poasque interceptar. Sin.: **candela**.
lobar vt. (*lòbi*) Faire un lòb à.
loba n.f. 1. Femèla dau lop. 2. Serra m'una lama larga e una manelha à cada extremitat, per serrà d'aubres ò debitar de blòcs de pèira tendra.
lobar vt. Talhar au mejan d'una loba.
lobar(i), a (-ària) adj. Relatiu à un lòbe.
lobaria n.f. Lo tot dei lops.
lobàs n.m. 1. Gròs lop. 2. Lop (peis). ◇ *Lobàs negre*: Pèrca negra.
lobasson n.m. Varietat de pèrca.
lobat, ada adj. Partatjat en lòbes: *Una fuèlha lobada*.
lobatada n.f. Portada d'una loba.
lobatar vi. Donar naissença à de lobatons.
lobatier n.m. Oficièr de la maion d'un sobeiran, encargat dau personal d'una lobetaria.
lobatiera n.f. 1. Luèc trevat per de lops. 2. Tana d'un lop. Var.: **lobiera**.
lobaton n.m. Lop jove.
lobby n.m. (angl.) Grope de pression.

lòbe n.m. 1. Part arredonida e salhenta d'un organe quau que sigue: *Lu lòbes dau paumon*. ◇ *Lòbe de l'aurelha*: Part sopla e arredonida dau pabalhon auriculari. 2. (arquít.) Decopadura en arc de cercle que la sieu repeticion sièrve à compauar d'arcs e de rosaças (dichs *polilobats*). 3. (bot.) Partiment profund e generalament arredonit dei organes foliaceus ò florals. 4. Forma arredonida dei compauants de l'onda emessa per una antena radar. Lu lòbes son desseparats per de zònas d'ombras electroniqui sensa ressons sus lu fenestrons dau receptor.

lobectomia n.f. Ablacion cirurgicala d'un lòbe dau paumon.

lobelia n.f. Planta dei regions exotiqui, cultivada per li sieu flors coloridi e per la sieu accion estimulanta sobre la respiracion (Família dei campanulaceas).

lobeliacea n.f. *Lobeliaceae*: Família de plantas destacadi dei campanulaceas, que la lobelia n'es lo tipe).

lobelina n.f. Alcaloïde de la lobelia, estimulant dau centre respiratòri e emetic.

lobet n.m. Pichin lop.

lobetaria n.f. Institucion qu'a per foncion d'assegurar li batudas per destrúger lops, singlars, etc.). ◇ *Luetenent de lobetaria*: Foncionari d'una lobetaria.

lobiera n.f. Lobatiera.

lobiti n.f. (patol.) Enfeciment d'un lòbe.

loblon n.m. Planta cultivada per lu sieu cònes ò inflorescenças femèlas, emplegats per aromatisar la cervesa (Aut fins à 5 m, família dei cannabaceas).

loblonar vt. Addicionar embé la lupulina que provèn dau loblon.

loblonatge n.m. Accion de loblonar.

loblonier, a n. Persona que cultiva lo loblon. ◆ adj. Relatiu au loblon.

lobloniera n.f. Camp de loblon.

lobodont n.m. Nom scientific d'una fòca de Patagònia.

lobotomia n.f. Seccion cirurgicala de la totalitat dei fibras nerviòs qu'unisson lo cortèx cerebral prefrontal ai regions sotacorticali.

lobular(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu au lobule. 2. Format de lobules.

lobul(e) n.m. 1. Pichin lòbe. 2. Sotadivision d'un lòbe: *Lobule epatic*.

lobulat, da adj. Lobulós.

lobulós, oa adj. Partatjat en lobules; que contèn totplen de lòbes ò de lobules. Var.: **lobulat**.

lòc n.m. (mar.) Aparelh que sièrve à mesurar la velocitat aparenta d'una nau.

locacion n.f. 1. Accion de donar ò de pilhar un local, un aparelh, etc., m'un fit. Sin.: **arrendament**. Var.: **logacion**. 2. Accion de reservar una plaça de tren, d'avion, de teatre, etc.

locacion-accession n.f. Locacion-venda, en matèria de propietat immobilièra.

locacion-gerença n.f. Gerença liura.

locacion-venda n.f. Contracte ai tèrmes dau quau un ben es fitat à una persona que, à l'expiracion d'un temps fixat, a la possibilitat de n'en devenir proprietària.

local n.m. Luèc, part d'un bastiment qu'a una destinacion determinada. Var.: **locau**. Sin.: **membre**.

local adj. 1. Particulier à un luèc, à una region, à un país (per op. à *nacional, general*). ◇ *Color locala*: Ensèm dei trachs caracteristics (usatges, costumas, etc.) d'un país, d'una region; la sieu representacion. 2. Que tòca solament una part dau còrs: *Anestesia locala*. Var.: **locau**.

localament adv. D'un biais local, pas dapertot.

localier, a adj. Jornalista encargat dei fachs locals. Var.: **localista**.

localisable (-izable), a adj. Que pòu èstre localisat.

localisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de localisar, de situar; fach d'èstre localisat, situat dins l'espaci ò dins lo temps. 2. Accion de limitar l'extension de quauqua ren; fach d'èstre limitat: *Localisacion d'un conflicte*. 3. (anat.) *Localisacion cerebrala*: Atribucion d'una foncion particuliera à una part precisa dau cortèx cerebral.

localisar (-izar) vt. 1. Determinar la plaça, lo moment, l'otigina, la causa de. 2. Empachar l'extension de, limitar; circonscriure: *Localisar un incendi*.

localisator (-izator), tritz adj. Que permet de localisar.

localisme n.m. Estacament ai costumas locali, au mòde de vida local, en resistant à l'influença exteriora.

localista n. 1. Localier. 2. Partidari dau localisme.

localitat n.f. Pichina vila, vilatge.

locatari, ària n. Persona que pilha en pagant un fit una tèrra, una maion, un apartament, etc. Sin.: **arrendier, arrendaire**. Var.: **logatari**.

locatiu, iva adj. Que pertòca lo locatari ò la caua fitada. Var.: Var.: **logatiu, logadís**. ◇ *Taxas locativi*: Taxas calculadi d'après la valor locativa. ◇ *Reparacions locativi*: Reparacions que son à la carga dau locatari. ◇ *Riscs locatius*: Responsabilitat dau locatari per de degalhs que pòu causar à l'immòble qu'ocupa. ◇ *Valor locativa*: Revengut qu'un ben immòble en locacion pòu donar.

locatiu n.m. (ling.) Cas que, dins d'uni lengas, exprimisse lo luèc dont si debana l'accion.

locau n.m. Local.

locau, ala adj. Local.

locavòre, a adj. e n. Si di d'una persona que manja de preferença de produchs locals.

loch n.m. ['lɔk] (mòt escocés) Lac alongat, au fond d'una comba.

lòcho n.m. Peis d'aiga doça foarça voraç, dei maissèlas garnidi de dents nombroï (pauc o pron 700), e que pòu faire fins à 1 m de lòng (Família dei esocidats). Sin.: **brechet**.

lochon n.m. 1. Pichin lòcho. 2. Barracuda.

locion n.f. Aiga perfumada, sovent leugierament alcolisada, emplegada per la pèu e lu bèrris. ◇ *Locion après-rasatge*: Que si mete sus la pèu après lo rasatge de la barba.

locomobila n.f. (anc.) Màquina à vapor montada sobre de ròdas non motritz, que servia à accionar li batedoiras agricòli.

locomocion n.f. 1. Foncion dei èstres vivents, e especialament dei animaues, per la quala asseguron activament lo desplaçament de tot lo sieu organisme. 2. Transpoart de cauas ò de personas d'un luèc vèrs un autre.

locomotiva n.f. Locomotritz.

locomotor, tritz adj. 1. Que sièrve à la locomocion. 2. Relatiu à la locomocion.

locomotritz n.f. 1. Màquina electrica, m'un motor termic, à ària comprimida, à vapor, etc., montada sus de ròdas per traire de vasons sus un camind e fèrre. 2. (fig. fam.) Persona, grope que juèga lo ròtle d'un element motor per lo sieu prestigi, lo sieu talent, la sieu activitat. Var.: **locomotiva**.

locotractor n.m. Engenh de traccion sus ralh, qu'es accionat per un motor termic gaire potent.

locucion n.f. 1. Expression, forma particuliera de lengatge. 2. (gram.) Grope de mòts fixat, que constitueisse una unitat sus lo plan dau sens: *Locucion adverbiala, conjontiva*.

locula n.f. (bot.) Pichina lòtja.

locular(i), a (-ària) adj. (bot.) Partatjat en lòtjas.

loculat, ada adj. Loculari.

loculós, oa adj. Loculari.

locutor, tritz n. (ling.) Subjècte que parla (per op. à *auditor*). ◇ *Locutor natiu*: Subjècte que, après aver interiorisat li règlas de gramàticas de la sieu lenga mairala, pòu portar sobre lu enonciats emés de jutjaments de gramaticalitat.

loda n.f. Fanga.

lodevés, esa adj. e n. De Lodèva.

loess n.m. ['lɔs] (mòt alemand) Limon d'origina eoliana foarça fertile.

lòfa n.f. (pop.) Lófia, lòfia. Sin.: **vessina**.

lofaire, airtz n. (pop.) Persona que lascia escapar de lòfias.

lofar vi. (pop.) (*lòfi*) Laisser escapar de lòfas. Var.: **lofiar**. Sin.: **vessinar**.

lòfia n.f. (pop.) Flatulença. Var.: **lòfa, lòfia**.

lòfia n.f. (pop.) Lófia.

lofiar vi. (pop.) (*lofi*, classic *lòfi*) Laisser escapar de lòfias. Var.: **lofar**.

lofide n.m. *Lofides*: Família de peis coma la baudròl, de l'òrdre dei lofiifòrmes.

lofiifòrme n.m. *Lofiiifòrme*: Òrdre de peis marins d'una morfologia sovent difòrma, que la sieu promiera espina dorsala es sovent transformada per formar una *esca* qu'atira li predas.

lofofòr(e) n.m. Auceu gallinaceu d'Imalaia, dau plumatge colorit e variat.

lòft n.m. (mòt anglés) Ancian local professional (atalhier, usina, etc.) transformat en lotjament, en atlahier d'artista.

logacion n.f. Locacion.

logadier n.m. Logatier.

logadís, issa adj. Locatiu.

logaedic, a adj. Si di d'un vèrs de la metrica grèga que tèn à l'encòup de la pròsa e de la poesia.

logagnosia n.f. Impossibilitat de reconóisser un mòt parlat ò escrich.

loganiacea n.f. *Loganiaceas*: Família de plantas de l'òrdre dei gencianalas, qu'enclauson notadament de plantas equatoriali velenòs que dónon l'estricnina, la brucina e lo curare.

logar vt. (*lògui*) 1. Donar ò pilhar en locacion. Sin.: **fitar**. 2. Retenir per avançar: *Logar una plaça d'espectacle*. 3. Pilhar quauqu'un au sieu servici m'una paga à la clau. 4. (mar.) Naular; naulejar. 5. Arrendar. ◆ **si logar** v.pr. Si metre au servici de quauqu'un m'una paga à la clau.

logarítme n.m. (mat.) *Logaritme d'un nombre real positiu dins un sistema de basa a positiva* ò, mai simplement, *logaritme*: Expauant de la potènça à la quala cau elevar *a* (diferent de 1) per retrovar lo nombre considerat (simb.: log). ◆ *Logaritme natural* ò *neperian d'un nombre*: Logaritme d'aqueu nombre dins un sistema que la sieu basa es lo nombre *e* (simb.: ln). ◆ *Logaritme vulgari* ò *decimal d'un nombre*: Logaritme d'aqueu nombre dins un sistema que la sieu basa es 10 (simb.: lg).

logarítmic, a adj. Relatiu ai logarítmes. ◆ *Escala logaritmica*: Tala que li grandors representadi graficament lo son per de nombres ò de longuèssas proporcionali au logaritme d'aqueli grandors.

logatari, ària n. Afitaire, persona que pilha en locacion (un apartament, etc.). Var.: **locatari**.

logatge n.m. (dr.) Contracte per lo quau una persona s'engatja à laissar à una autra la gaudença d'un ben per un temps donat ò à faire quauqua ren per ela. Sin.: **contracte d'entrepresa**. Sin.: (mar.) **naulatge**.

logatier, a n. Persona que dona en locacion. Sin.: (mar.) **naulejaire**. Var.: **logadier**.

logatiu, iva adj. Locatiu.

logatòme n.m. Seguida de sons que correspoàndon ai règlas fonologiqui d'una lenga, ma sensa significacion pròpria, mòt que non a una significacion, ma qu'es bastit mé de sillabas e pòu servir d'exercici de prononciacion.

loggia n.f. (it.) (arquit.) Lòtja.

logic, a adj. 1. Confòrme ai règlas de la lògica, de la coerença, dau boan sens. Sin.: **incontestable**, **indenegable**, **categoric**, **indiscutible**, **confòrme**, **racional**, **demonstrat**, **certan**, **rigorós**. ◆ *Lèis logiqui*: Ensèm dei formulas que represènton un encadenament de proposicions dins un discors vertadier dins toi lu cas, es à dire independentament de la veritat ò de la faussetat dei proposicions que li figuron. ◆ *Analisi logica*: Analisi dei proposicions de la frasa, per oposicion à l'*analisi gramatical* qu'estúdia lu tèrmes de la proposicion. 2. Si di de quauqu'un que rasona d'un biais coerent.

logica n.f. Lògica (it.).

lògica n.f. (it.) 1. Sciença dau rasonament, abstraccion facha de la matèria à la quala s'aplica e de tot procèssus

psicologic. ◆ *Lògica matematica*: Teoria scientifica dei rasonaments, qu'exclue lu procèssus psicologics e que si partatja en *calcul dei proposicions* e *calcul dei predicats*.

2. Biais de rasonar just, metòde, seguida coerenta d'ideas: *La sieu conversacion manca de lògica*. 3. Ensèm dei procediments cognitius; lo sieu estudi. 4. Ensèm dei relacions que règlon lo foncionament d'una organisacion ò l'aparicion de fenomènes: *La lògica dau vivent*. Var.: **logica**.

logicament adv. D'un biais logic.

logicial n.m. (inform.) Var.: **logiciau**.

logicial, a adj. (inform.) Relatiu à un logicial, à de logicials: *L'ofèrta logiciala, una seguida logiciala*. Var.: **logiciau**.

logician, a n.m. Especialista en lògica.

logiciau n.m. Logicial.

logiciau, ala adj. Logicial.

logicisme n.m. 1. (filos.) Tendènça à faire prevaler la lògica dei rasonaments sobre lo sieu aspècte psicologic. 2. Doctrina segond la quala li matematicas seron sotamès à la formalisacion de la lògica e li seron reduchi.

logicista adj. e n. Que pertòca ò que sostèn lo logicisme.

logis n.m. (lit.) Lotjament.

logistic, a adj. 1. Relatiu à la logistica militària. ◆ *Sostèn logistic*: Mission qu'asseguron lu organismes dei servicis dei armadas (material, intendença, santat, etc.). 2. Que pertòca lu metòdes e lu mejans d'organisacion d'una operacion, d'un procèssus.

logistica n.f. 1. Ensèm d'operacions qu'an per tòca de permetre ai armadas de viure, de si desplaçar, de combatre e d'assegurar li evacuacions e lo tractament medical dau personal. 2. Ensèm de metòdes e de mejans relatiu à l'organisacion d'un servici, d'una entrepresa, etc., e que comprèn li manutencions, lu transpòrts e lu condicionaments. 3. (Vièlh) Nom ancian de la part de l'algebra que tracta li quatres règlas. ◆ *Logistica matematica*: Lògica matematica. ◆ Nom donat à la lògica modèrna en tant que sciença combinatòria.

Lògica matematica.

logistician, a n. Especialista de la logistica.

logiteca n.f. Biblioteca de logicials.

lògo n.m. ['logo] (Abreviacion correnta de *logotipe*) Representacion grafica d'una marca comerciala, d'un nom de marca. Sin.: **visual**, **visuau**.

logocentrisme n.m. Especificacion de la metafisica coma metafisica dau lengatge.

logoclonia n.f. Repeticion espasmodica de la mema sillaba au mitan ò à la fin d'un mòt.

logodorenc, a adj. e n. Dialècte sardo parlat dins lo centre e lo nòrd-oèst de Sardenha.

logofania n.f. Incarnacion dau vèrbo divin.

logofasia n.f. Forma d'afasia, caracterisada per la perda dau lengatge articulat corrècte.

logofil(e), a adj. Que li agrada de parlar, de faire de discors.

logofobia n.f. Paur de s'exprimir per la paraula.

logografe n.m. 1. Istorian anterior à Erodòte. 2. Dins l'Antiquitat grèga, retor encargat de la redaccion per lu autres dei acusacions ò dei plaidejats.

logografe n.m. 1. Nom donat ai promiers istorians antics. 2. En Grècia antica, professional de l'art oratòri, que s'encargava per lu autres de redigir acusacions ò plaidejats. 3. Estenografe que practicava la logografia.

logografia n.f. (ling.) Logografisme.

logografia n.f. 1. Estenografia en usatge en França à l'Assemblada nacionala constituenta, pi à la Legislativa. 2. Écriture qui utilise des logogrammes.

logografic, a adj. Relatiu à un logografe.

logografisme n.m. (ling.) Sistema grafic que transcriu lu messatges lingüistics au nivèu de la promiera articulacion, es à dire au nivèu dei monemas. Var.: **logografia**.

logograma n.m. Dessenh representatiu d'una nocion (*logograma semantique* ò *ideograma*) ò d'una seguida fonica constituïda per un mòt (*logograma fonetic* ò *fonograma*).

logogrife n.m. Enigma dins la quala si compàuon, m'ai letras d'un mòt, d'autres mòts que cau devinar, coma lo mòt principal.

logolalia n.f. Logorrea.

logolatria n.f. Culte dei mòts que son tenguts per d'objèctes sacrats dotats d'una potença magica.

logomancia n.f. Divinacion per la paraula.

logomaquia n.f. 1. Assemblatge de mòts vuèis dins un discors, dins un rasonament. 2. (lit.) Discussion sobre lu mòts, ò dins la quala lu interlocutors emplègon lu memes mòts dins de sens diferents.

logomaquic, a adj. Que tèn de la logomaquia.

logomarca n.f. Logotipe.

logomètre n.m. Aparelh previst per mesurar lo rapoart de doi grandors electrici.

logomorfisme n.m. Caractèr de cen qui s'exprimisse coma un lengatge.

logonevròsi n.f. Trebolici dau lengatge associat à una nevròsi.

logopatia n.f. Trebolici dau lengatge e de la paraula.

logopedia n.f. Educacion, reeducacion du lengatge. Sin.: **logoterapia**.

logoplegia n.f. Incapacitat de parlar.

logorrea n.f. Molon de paraulas desordenadi e rapidi, que si poàdon rescontrar dins d'unu estats d'excitacion psiquica. Sin.: **logolalia, verbomania**.

logorreïc, a adj. Relatiu à la logorrea.

lògos n.m. (mòt grèc) ['logos] 1. Racionalitat sobrana, concevuda coma aquela que govèrna lo monde, dins d'uni filosofias. 2. (teol.) Vèrbo etèrne encarnat, dins l'Evangèli de sant Joan. 3. Dins la teologia crestiana, tèrme que nomena la segonda persona de la Trinitat.

logosemiotica n.f. Caracteristica d'una varietat d'amnesia.

logosfèra n.f. La paraula, considerada coma un mitan per l'òme.

logosillabic, a adj. Si di d'una escriptura dins la quala un signe vau una sillaba ò de sillabas de la lenga.

logospasma n.m. Emission espasmodica e repetida d'unu mòts ò parts de mòts que s'obsèrva de còups que li a dins l'epilepsia.

logotaquigrafe n.m. Logografe, estenografe, dau temps de la Revolucion francesa dau 1789.

logotaquigrafic, a adj. Relatiu au logotaquigrafe.

logoterapia n.f. Logopedia.

logoteta n.m. Administrator dei finanças dins l'Empèri bizantin, que respondia en nom de l'Emperaire ai ambassadors estrangers e ai demandas dei subjèctes.

logotipe n.m. 1. Grope de caractèrs fonduts en un solet blòc per rendre mai rapide la composicion tipografica. 2. Inicialas, mòts, grafics que singularíson una marca. Lo logotipe (ò lògo) deu permetre de reconóisser à la promiera ulhada una empresa ò un produch. Sin.: **logomarca**.

logre n.m. Nau à vela que comprèn generalament doi aubres mé de velas au tèrç.

loguier n.m. Fit.

loira n.f. Lúria.

loís n.m. 1. Anciana moneda d'aur francesa, de pauc ò pron 7 g, à l'efígia de Loís XIIIe e dei sieus successors. 2. Pèça d'aur francesa de 20 F, finda sonada *napoleon*.

lomanhòu, òla adj. e n. De Lomanha.

lombs n.m. pl. (anat.) Regions de l'esquina situadi de cada costat de la columna vertebrala, en dessota de la gàbia toracica, en dessobre de la creta iliaca. Sin.: **rens**.

lombalgia n.f. Dolor de la region lombària. Sin.: **mau de rens**.

lombalisacion (zacion) n.f. (patol.) Anomalia de la promiera vertebra sacrada que pòu provocar de dolors intensi per lo fach d'estar destacada dau demai dau sacre.

lombar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai lombs.

lombària n.f. Vertèbra lombària.

lombard, a adj. e n. De Lombardia.

lombarda n.f. Vent que bofa de la plana lombarda e dau Piemont. Quora aquela d'aquí es escaufada, la lombarda s'enuça e escompassa la cresta de l'Aup per s'abrivar dins li valadas de Provença orientala e de Gavotina (Ubaia, Tinia). Si manifèsta en lu mes en "r" e mai que tot en febrer.

lombartròsi n.f. (patol.) Artròsi de la columna lombària que genèra de lombalgias persistenti.

lombet n.m. Filet (de poarc). Sin.: **lonja**.

lombeu n.m. Diafragma, bistica dei maseliers.

lombo n.m. Pinha de pin que non es encara dubèrta.

lombosacrat, ada adj. Relatiu au sacrum e à la quinta vertèbra lombària: *Articulacion lombosacrada*.

lombostat n.m. Corset ortopedic, destinat à sostenir la columna vertebrala lombària e sacrada.

lombotomia n.f. (cirur.) Dubertura cirurgicala de la region lombària.

lombric n.m. Vèrp anelide oligocèt, correntament sonat *vèrp de tèrra*, que cava de galarias dins lo soal

umide, que s'en noïrisse, e contribuísse ensinda à la sieu aeracion e à la sieu fertilitat.

lombrical, a adj. (anat.) Que pertòca lu pichoi muscles de la man e dau pen, alongats e fusifòrmes coma de lombrics. Var.: **lombricau**.

lombricau, ala adj. (anat.) Lombrical.

lombricoïde, a adj. Que la sieu forma sembla aquela dau lombric.

lombricòsi n.f. Preséncia de vèrps dintre lu budeus.

lombricul(e) n.m. Pichin lombric dei aigas docí.

lombricultura n.f. Elevatge de lombrics destinats à la produccion d'engrais.

lòna n.f. Loana.

lòng, a adj. 1. Qu'a una mesura donada d'una extremitat à l'autra: *Lòng de cent mètres*. ◇ Que s'estende sus una granda distança, una granda longuessa. ◇ Que si caracteriza per la sieu longuessa, per op. à un tipe normal mai cort ò à un tipe plat, redon, etc. 2. Qu'a una durada donada: *Una aspèra lònga de doi oras*. ◇ Que dura longtemps: *Lo viatge es estat lòng*. ◇ (fon.) *Sillaba, vocala lònga ò lònga*, n.f.: Que la sieu durada d'emission es sensibla (per op. ai *brèvi*). ◇ (fam.) Si di d'una persona que mete totpen de temps à faire quauqua ren: *Lòng à capir*. 3. Si di d'una òbra, d'un discors, d'un tèxto qu'a un desvolopament important.

lòng n.m. 1. Longuessa: *Una taula de 2 m de lòng*. Var.: **longor**. 2. *Tombar dau sieu lòng*: S'acipar dins tota la sieu longuessa. ◇ *Au lòng, tot au lòng*: Completament, dins la totalitat, sensa acorchar. ◇ *En lòng e en larg*: Dins li doi dimensions, sota toi lu aspèctes. ◆ loc. prep. *Au lòng de, lo lòng de*: En costejant: *Lo lòng de la ribiera*. ◆ adv. *N'en dire lòng*: N'en dire totpen. ◇ *N'en saupre lòng, la saupre lònga*: Èstre ben informat. ◇ *La menar lònga*: Faire tròup durar (un discors, una messa, etc.). Sin.: **longanhejar**.

lònga n.f. 1. (ling.) Sillaba lònga. 2. (mús.) Nòta lònga. 3. Juèc de bòchas dins lo quau lo bochin si manda à 15-20 m e lo tiraire deu efectuar tres sauts denant de mandar la sieu bòcha. Sin.: **juèc provençau**. 4. *À la lònga*: M'au temps que passa: *À la lònga, si finisse per oblidar*. ◇ *De lònga*: Despí foarça temps, li a beu temps, de temps.

longamai loc. adv. Per longtemps encara.

longament adv. Pendent un lòng moment.

longanha n.f. 1. Persona tròup lònga à agir, que lambina. Sin.: **pachonier, musaire, molastrós, pastamoala**. 2. Caua tròup lònga.

longanhejar vi. Faire durar tròup longtemps, la menar lònga. Sin.: **musardejar, longuejar, landrejar**.

longanime, a adj. (lit.) Que moastra de longanimitat. Sin.: **pacient**.

longanimitat n.f. (lit.) 1. Paciença à suportar lu pròpris maus. Sin.: **endura**. 2. Indulgença que poarta à perdonar en plaça de punir.

longaràs, assa adj. Excessivament lòng. Var.: **longarut, longàs**.

longaria n.f. Discors mai que lòng. Sin.: **tirada**.

longarut, uda adj. Longaràs.

longàs, assa adj. Foarça lòng. Var.: **longaràs, longarut**.

lòngcorrier n.m. 1. Avion de transpoart destinat à volar sus de distanças lòngui (6000 km au manco). 2. Nau que fa una navigacion de lòng cors.

lòng cors n.m. (mar.) Navigacion complida en delà dei limits venents: au Nòrd, lo 72ⁿ de gràs de lat. Nòrd; au Sud, lo 30ⁿ de gràs de lat. Nòrd; au Ponent, lo 17ⁿ de gràs 20' de long. Oèst dau meridian de Greenwich; au Levant, lo 46ⁿ de gràs 20' de long. Èst dau meridian de Greenwich. Islàndia e li sieu aigas territoriali non son consideradi en tant que navigacion au lòng cors.

longevitat n.f. 1. Lònga durada de vida. 2. Durada de vida en general.

longicòrne, a adj. Qu'a li còrnas lòngui. ◆ n.m. (zool.) Capricòrne.

longilìhe, a adj. Si di d'una persona granda dei membres lòngs e fins.

longimetria n.f. Mesura dei distanças de ponchs inacessibles.

longinèl, a adj. Lòng e esfilat.

longipenne, a adj. Qu'a li alas lònguis.

longiròstre, a adj. Qu'a un bèc lòng. ◆ n.m. *pl.* Família d'auceus escaciers caracterisada per un bèc lòng, fin e, de còups que li a, flexible.

longitarse n.m. Pichin insècte negre que viu sus li plantas erbacèi, que la sieu larva ataca à la raïç.

longituda n.f. Angle dièdre format, en un luèc donat, per lo meridian dau luèc m'aqueu de Greenwich, e comptat de 0 à $\pm 180^\circ$, à partir d'aquesta origina, positivament vèrs l'oèst, negativament vèrs l'èst.

longitudinal, a adj. Qu'es fach dins la longuessa, dins lo sens de la longuessa: *Una copa longitudinala*. Var.: **longitudinau**.

longitudinalament adv. Dins lo sens de la longuessa.

longitudinau, ala adj. Longitudinal.

lòngmetratge n.m. Film que la sieu durada despassa una ora.

longor n.f. Longuessa.

longorut, uda adj. Oblòng. Var.: **longarut**.

longtemps adv. Pendent un lòng espaci de temps. Sin.: **de lònga**.

longuejar vi. Trantalhar.

longues(s)a n.f. 1. Dimension d'una cau dins la sieu estenduda mai granda (per op. à *larguessa*). ◇ Mesura dau costat mai grand d'un rectagle. ◇ Distança entre li extremitats d'un segment. ◇ Valor de la diferença entre li bòrnas inferiora e superiora d'un interval. ◇ (mar.) *Longuessa entre perpendicularas*: Tocant una nau, distança que dessepara, dins lo plan longitudinal, la perpendiculara de davant que passa per l'interseccion de la ròda de proa mé la linha de flotason à carga plena, e la perpendiculara de darrier mé l'interseccion de la ròda de popa m'aquela linha de flotason. 2. Unitat de mesura egala à la longuessa d'un cavau, d'un veïcule, d'una

embarcacion, etc., e que sièrve à determinar la distança entre lu concurrents à l'arribada d'una corsa: *Ganhar d'una corta longuessa*. 3. (espòrts) *Saut en longuessa* ò *longuessa*: Espèra que consistisse à sautar lo mai luènh possible, après una corsa d'abriva. 4. Espaci de temps qu'una caua dura. ◇ Durada superiora à la normala, durada excessiva.. ◆ pl. Desvolopaments lònchs e inutiles (dins un tèxto, un film, etc.).

longuet, a adj. (fam.) Que dura un pòu tròp longtemps, qu'es un pauc tròp lònch.

longuier, a adj. e n. Lònch à pilhar una decision. Sin.: **trastejaire, indecís**.

lònja n.f. 1. Correja lònca per menar una bèstia. 2. Correja per estacar un cavau, lo menar à la man ò lo faire trabalhar sus un cercle à l'entorn d'un cavalier. Sin.: **estac**.

lònja n.f. *Lonja de poarc*: Part superiora dei regions cervicala, lombària e sacrada. Sin.: **lombet**. ◇ *Lonja de vedeu*: Tròç de carn que correspoande ai lombas. Sin.: **noseu**.

look n.m. (fam.) Aspècte, imatge que quauqu'un ò quauqua ren dona; estile. Sin.: **aparença, presentacion, mina, biais**.

looping n.m. [lu'ping] (mòt anglés) Bocla verticala qu'un avion fa dins lo ceu. Sin.: **voutejada, bocla**.

lop, loba n. 1. Mamifèr carnivòre, dau pelam gris jaunastre, que viu dins li forèsts d'Euròpa, d'Àsia e d'Amèrica (Família dei cinides). ◇ *Lo lop urla*: Manda lo sieu crit. ◇ *Urlar m'ai lops*: Si jónher ai autres per criticar ò atacar. ◇ *Lop de mar*: Marin experimentat. 2. Nom donat à divers pei voraç. 3. Mièja màsquera de velut ò de satin negre. 4. *Lop cervier* ò *cervier*: Linx.

lòpia n.f. 1. Lentilha de vèire convergenta que grossisse lu objèctes. ◇ *À la lòpia*: D'un biais minuciós. 2. (bot.) Excreissença lignoa que vèn sus lo fust e sus li brancas de divers aubres. Sin.: **exostòsi**.

loquaç, a adj. Que parla totplen. Sin.: **parlier, barjacaire, verbiós, charraire, parlaire, verbiós**.

loquacitat n.f. Fach d'èstre loquaç, disposicion à parlar totplen. Sin.: **verbia, facòndia, verbiositat**.

loquet n.m. Pichina lèva qu'empacha una ròda dentada de virar dins lo sens contrari au sieu movement normal.

lor pron. pers. COI (rare en niçard) Li. ◆ adj. poss. Per la 3ª persona dau pl. (rare en niçard) Lo sieu, la sieua.

loran n.m. (mar.) Procediment de navigacion permetent de determinar la posicion d'una nau ò d'un avion.

lorandita n.f. Arseniosulfur naturau de talli.

lorantacea n.f. *Lorantaceas*: Família de plantas parasiti coma lo visc.

lord, a adj. 1. Que pea, que non si pòu portar ni bolegar facilament en rason dau sieu pes. Contr.: **leugier**. ◇ Dins divers espòrts individuals (bòxa, judò, etc.), qualifica una categoria de pes. 2. Que la sieu densitat es auta. ◇ *Aiga lorda*: Liquide (D₂O) que sembla l'aiga ordinària ma que dins li sieu moleculas lo deutèri, isotòpe de l'idrogèn, pilha la sieu plaça; s'emplega per ralentir

lu neutrons dins d'unu reactors nuclearis. 3. Que mete en òbra de mejan (tecnicos, financiers, etc.) importants: *Cirurgia lorda*. 4. Si di d'un soal compacte, que vèn à mau per lo laurar. 5. Si di d'un aliment dificile à digerir. Sin.: **greós**. 6. *Temps lord*: Temps gris, qu'anòncia la chavana. 7. *Soam lord*: Soam profund. 8. Que si pòu dificilament suportar, faire, en rason de la sieu quantitat, de la sieu foarça, de la sieu violença, etc.: *Una carga lorda*. ◇ *Aver la man lorda*: Picar foart; pear ò vuar en tròp granda quantitat (per es. un ingredient en coïna). Sin. (1 à 8): **gravós, peant**. 9. Que manca de finessa, d'intelligença: *Un esperit lord*. 10. Balord. Sin. (9 e 10): **espés**. 11. (mar.) *Crosaire lord*: Crosaire que lo sieu desplaçament despassa dètz mila tonas. ◆ adv. 1. *Pear lord*: Aver un pes mai elevat que la mejana; Aver una granda importança. 2. (pop.) *N'i a pas lord*: N'i a pas gaire.

lòrd n.m. [l'òrd] (mòt anglés) 1. Títol usual dei pars britanics (ducs, marqués, còmtes, vescòmtes e barons). 2. Membre de la Cambra dei lòrds. 3. (anc.) *Lòrd de l'Amirautat* ò *lòrd de la mar*: En Anglatèrra, ministre de la Marina fins au 1964). 4. *Lòrd-luèctenent*: Dins lo Reiaume Unit, representant dau sobeiran en lu comtats. 5. *Lòrd-cònsol*: Premier magistrat dei vilas grandi britaniqui.

lordament adv. 1. M'un grand pes. Sin.: **gravosament**. 2. De tot lo sieu pes: *Caire lordament sus lo soal*. 3. Grossierament: *S'enganar lordament*.

lordàs, assa adj. Foarça espés, malensenhat, pacanard.

lordés, esa adj. e n. De Lorda.

lordinha n.f. 1. Lorditge. 2. Pesantor.

lorditge n.m. Vertitge. Var.: **lordinha**.

lordon, a adj. e n. 1. Un pauc balord. 2. Enfant d'un balord.

lorenc, a adj. e n. De Lorena. ◆ n.m. Dialècte de la lenga d'oïl parlat en Lorena.

lòri n.m. Pichin papagau d'Oceània.

loricari n.m. Peis originari d'Amèrica dau Sud, vesin dau pais-cat (Lòng de 10 à 15 cm, família dei silurides).

loriquet n.m. Pichin papagau d'Índia, de Malàisia e dau Pacific oèst, dau plumatge vèrd.

lòris n.m. Mamifèr primata d'Índia, nuechenc (Lòng de 20 cm, sotòrdre dei lemurians).

losange n.m. Lausange.

losanjat, ada adj. Lausanjat.

lòt n.m. 1. Part que revèn à cadun dins un partatge. 2. Cen que si ganha dins una lotaria, un lòto: *Tirar lo gròs lòt*. 3. Lotaria; lòto. 4. (fig. lit.) Cen que revèn à cadun, cen que lo destin resèrva à cadun. Sin.: **astre, destinada, astrada**. ◇ Expr.: *Aqueu que juèga en lòt, s'en va en roïna au tròt*. 5. Ensèm d'articles, d'objèctes assortits, de mèrc vendudi ensèm. 6. Fraccion d'un terren destinat à èstre vendut en parcelas. 7. (inform.) Ensèm finit de trabalhs destinats à èstre tractats d'un còup mai tardi. ◇ *Tractament per lòts*: Mòde d'esplecha d'un computador dins lo quau lu programas que dévon èstre executats son mes en resèrva dins lo sieu òrdre d'arribada pi mes en òbra periodicament un après l'autre en foncion dei sieu prioritat eventuali.

lòta n.f. Peis d'aiga doça de la carn estimada, que la sieu segonda nadarèla dorsala es foarça lònca (30 à 70 cm de llong, fins à 4 kg de pes, familha dei gadides). ◇ *Lòta de mar*: Baudròl, janèli.

lotar vt. (lòti) Lotejar.

lotaria n.f. 1. Juèc d'azard que consistisse à tirar au sòrt de numèros que désignon de bilhets gagnants e dónon drech à de lòts. 2. (fig.) Cen qu'es sotamés à l'azard: *Es una vertadiera lotaria*.

lotejaire, airtiz n. Persona que loteja un terren.

lotejament n.m. 1. Partiment d'una propietat per lòts, en vista de bastir d'abitacions. 2. Ensèm dei abitacions bastidi sus un lotejament. Var.: **lotiment**.

lotejar vt. 1. Partir en lòts: *Lotir un terren per lo vendre*. 2. Metre en possession d'un lòt. Var.: **lotar**.

lotgeta n.f. 1. (arquít.) Pichin obratge en estraplomb, de plan alongat, m'un plan solet. 2. Pichina lòtja.

lotgista n. Jove artista autorisat à intrar en lòtja per participar à un concors.

lotir vt. (*lotissi*)

lòtja n.f. 1. Pichin local à l'intrada d'un immòble, que sièrve generalament d'abitacion à un gardian. 2. (arquít.) galaria, lo mai sovent largament dubèrta sus lo defoara m'una colomnada ò d'arcadas. Var.: **loggia** (it.). 3. Compartiment dins una sala d'espectacle: *Una lòtja de balcon*. ◇ (fam.) *Èstre ai promieri lòtjas*: Èstre ben plaçat per vèire, per seguir lo debanar d'un eveniment quau que sigue. 4. Pichina pèça dont si preparon lu artistas (cantaires, actors, etc.). 5. (bèi-arts) Atalhier dont es isolat cada escolan que participa à d'unu concors. 6. (biol.) Cavitat que contèn un organe; compartiment que contèn un individú d'una colonia animala. 7. Luèc dont s'acòmpon lu francmaçons. ◇ (m'una majuscula) Cellula maçonica, grope de francmaçons recampats sota la presidença d'un venerable. ◇ *Granda Lòtja*: Federacion de Lòtjas.

lotjable, a adj. Abitable. Sin.: **albergable, aubergable**.

lotjada n.f. Bilhet de lotjament. Sin.: **albergada, aubergada**.

lotjaire, airtiz n. Persona que fita de cambras mobladí. Sin.: **albergaire, aubergaire**.

lotjament n.m. 1. Accion de lotjar; fach de si lotjar. 2. Part abitada d'una maion, d'un immòble; local d'abitacion. 3. Sin.: **albergament, aubergament, apartament**. Luèc, cavitat dont quauqua ren si vèn lotjar: *Lo lotjament de l'articulacion*.

lotjar vi. (*lòtgi*) 1. Aver la sieu residença abituala ò provisòria dins un luèc donat, abitar. Sin.: **restar, demorar, viure, estar de maion**. 2. Trovar plaça: *Lu mieus mòbles non porrion lotjar dins un apartament*. ◆ vt. 1. Procurar un luèc d'abitacion, una sosta à: *Lotjar un amic*. 2. Faire intrar, faire penetrar: *Li an lotjat una bala dins l'espata*. ◆ **si lotjar** v.pr. Si trovar un lotjament.

lòto n.m. 1. Juèc d'azard dins lo quau lu jugaires an de cartons numerotats que n'en recuèrbon li casas à mesura que son tirats lu numèros correspondents. 2. *Lòto*

esportiu: Juèc basat sobre lu pronostics esportius (en particulier li partidas de balon).

loton n.m. Aliatge de coire e de zinc (fins à 45%), ductile e malleable. Sin.: **coire jaune**.

lotonar vt. 1. Efectuar lo lotonatge de. 2. Garnir de fieus de loton.

lotonatge n.m. (metall.) Disposicion, per electrolisi, d'una jaça de loton à la susfàcia d'una pèça.

lòtus n.m. 1. Planta representada per divèrsi espècias ornementali, qu'en realitat son de ninfeas. 2. (bot.) Planta erbacea vivaça de la familha dei Fabaceas, correntament cultivada coma planta forratgiera (*Lotus corniculatus*). Sin.: **jaunissa, treule cornut**.

loxodromia n.f. Linha que talha lu meridians sota un angle constant; rota d'una nau ò d'un avion que seguísse totjorn lo meme cap.

loxodromic, a adj. Relatiu à la loxodromia.

L.P. n.m. Liceu professional.

Lr Simbòle dau laurenci.

L.S.D. n.m. (de l'alemand *Lyserg Säure Diäthylamid*) Derivat de l'acide lisergic, allucinogène de sintèsi qu'agísse en modificant li sensacions visuali e auditivi. Sin.: **lisergamide, lisergide**.

Lu Simbòle dau luteci.

lu art. Article definit masculin plural.

lu pron. pers. Pronom personal COD masculin plural.

lubric, a adj. Qu'a ò que manifèsta una inclinacion excessiva per lu plasers carnals, la luxura. Sin.: **libidinós, lasciu, sensual**.

lubricament adv. Mé lubriscat.

lubrificador, tritz adj. e n.m. Lubrificant.

lubricitat n.f. Caractèr lubric de quauqu'un, de quauqua ren.

lubrificacion n.f. Accion de lubrificar.

lubrificant, a adj. e n.m. Si di d'un produch que lubrifica. Var.: **lubrificador**.

lubrificar vt. (*lubrifiqui*) Graissar, ónher, per diminuir lo fretament e facilitar lo foncionament.

luca adj. e n.f. Varietat d'oliva.

lucal n.m. Luquier.

lucan, a adj. e n. De Lucània. ◆ n.m. Dialècte parlat en Lucània e en Basilicata.

lucanide n.m. *Lucanides*: Familha de coleoptèrs.

lucada n.f. Alucada.

lucar vt. (luqui) Alucar.

lucàrias n.f. pl. Dins l'Antiquitat, fèsta dei boasc sacrats.

luceramenc, a adj. e n. De Luceram.

lucernari n.m. 1. Ofici religiós celebrat au calabrun. 2. Potz encavat au s. IVⁿ per permetre l'intrada ai Catacombas de Roma.

lucernària n.f. Medusa acalèfa foarça comuna, que viu fixada ai èrbas marini.

lucha n.f. 1. Afrontament, combat entre doi personas, doi gropes, que cadun s'esfoarça de faire trionfar la sieu causa ò d'impauar la sieu dominacion à l'autre. Var.:

luta. ◇ *Lucha dei classas*: D'après lu marxistas, conflicte qu'opaua li classas socials en doi gropes antagonistas, qu'un oprimis l'autre, e que s'expliqueria en darriera instança per la proprietat privada dei mejans de produccion e seria lo motor de l'istòria. ◇ *Lucha per la vida*: Combat que mena cada individú, cada espècia, per assegurar la sieu sobrevida; concurrença vitala dei espècias qu'a per resultat, segond Darwin, la soleta sobrevivènça dei mai aptes (seleccion naturala). 2. Espòrt de combat dins lo quau doi adversaris s'afrónton à mans nudi per temptar de metre l'autre sus l'esquina. ◇ *Lucha liura*: Lucha dins la quala li presas sus tot lo còrs son autorisadi. ◇ *Lucha grecoromana*: Dins la quala li presas poàdon èstre portadi unicament en dessobre de la cintura. 3. Ensèm d'accions menadi per vèncer un mau, de dificultats: *Lucha còtra una malautia*. ◇ (agric.) *Lucha biologica*: Biaís d'aparar li culturas en emplegant de predators ò lu parasites naturals dei espècias que si voàlon eliminar. 4. Accion de doi foarças qu'agisson en sens contrari; antagonisme: *Lucha entre lo ben e lo mau*.

luchada n.f. Guinhada. Var.: **lucada**.

luchaire, airtiz n. Persona que practica la lucha. Var.: **lutaire, lutator**.

luchar vi. Guinhar, donar una ulhada. Var.: **lucar**.

luchar vi. 1. Combatre à la lucha. 2. Intrar en lucha mé quauqu'un, quauqua ren. Var.: **lutar**.

luci n. Barracuda. Sin.: **esfirena**.

lucidament adv. D'un biaís lucide, embé luciditat.

lucide, a adj. 1. Qu'es en plena possession dei sieu facultats intellectuàli. 2. Clarveent.

luciditat n.f. Qualitat ò estat d'una persona lucida. Sin.: **clarveença**.

luciferasa n.f. Enzima dei organes luminós de divèrsi bèstias.

luciferian, a adj. (lit.) Que tèn dau diau, dau demòni.

luciferian n.m. Membre d'uni sèctas satanisti que rendíon un culte à Lucifèr.

luciferianisme n.m. 1. Doctrina dei luciferians. 2. Esquisma de Lucifèr de Câlher, en seguida de la sieu condemnacion d'evesques pauc ò pron partidaris de l'arianisme.

luciferina n.f. Substança contenguda dins lu organes luminós de divèrsi bèstia, e que la sieu oxidacion en presença de luciferasa provòca una emission de luz.

luciferisme n.m. Corrent de pensada imprecís, que presenta Lucifèr coma un àngel de luz (simbòle de conoissença), que si rebèlla còtra l'autoritat que n'en depende.

lucifugue, uga adj. (zool.) Que defugisse la luz, coma lu insèctes que vívon en galària, notadament lo termit dau boasc.

lucilia n.f. Mosca daurada que viu sus li flors e pòu pondre sus la carn.

lucimètre n.m. Instrument de mesura meteorologic de l'intensitat mejana dau raionament solari.

lucina n.f. Parpalhon que la sieu toara viu sus la primavèra e l'agradela.

luciòla n.f. Coleoptèr luminós. Sin.: **luèrna, luseta**.

luciti n.f. (med.) Lesion cutanea causada per li radiacions muminoï (espec. per una exposicion prolongada au soleu).

lucratiu, iva adj. Que rapoarta de sòus, que crea un profièch: *Un emplec lucratiu*. Var.: **lucrós**. Sin.: **ganhós, remunerator**.

lucratiuament adv. D'un biaís lucratiu. Var.: **lucrosament**.

lucre n.m. Profièch recercat embé aviditat. Sin.: **ganh, interès, remuneracion, benefici**.

lucrècia n.f. Peis de la familha dei Labridats, que viu sus li ròcas riqui en algas, generalament entre 20 e 25 m de profundor (*Symphodus tinca*, lòng de 40 cm).

lucritge n.m. Atrach per lo lucre.

lucrós, oa adj. Lucratiu.

lucrosament adv. Lucratiuament. Sin.: **ganhosament**.

luctuós, oa adj. Dolorós, funèbre, macabre.

lucula n.f. (astron.) Nom donat à de ponchs lusents e alongats que si véon à la susfàcia dau Soleu.

lucumon n.m. (lat.) Magistrat sobran d'una ciutat etrusca, cap civil, militari e religiós.

luddisme n.m. Organizacion e accion dei luddits.

luddit n.m. Membre d'una dei clicas d'obriers anglés que, entre lo 1811 e lo 1816, s'organisèron per destrúger li màquinas, que consideràvon responsabli dau caumatge.

ludic, a adj. Relatiu au juèc: *Una activitat ludica*.

ludicial n.m. (inform.) Logicial de juèc. Var.: **ludiciau**.

ludian, a adj. e n;m. (geol.) Periòde sobran dau sistema eocène enclaus entre la bartonian e lo sannoisian.

ludiciau n.m. Ludicial.

ludion n.m. Fiòla ò figurina vuèia, dubèrta dins la sieu part inferiora e lestada per poder colar ò emergir dins lo liquide dont si tròva en foncion dei variacions de pression à la susfàcia liura dau liquide.

ludisme n.m. Comportament ludic.

ludopata n. Persona atracha per jugar de sòus.

ludopatia n.f. Tissa de jugar per de sòus.

ludoteca n.f. Luèc dont son recampats de juècs de tota mena mes à la disposicion dau public.

luèc n.m. 1. Part circonscricha de l'espaci dont si situa una caua, dont si debana una accion. Sin.: **endrech, caire, part, siti, emplaçament**. ◇ (mat., vièlh) *Luèc geometric*: Ensèm de ponchs que verifícon una proprietat caracteristica. 2. Localitat, país, contrada. 3. Edifici, local, etc., considerat dau ponch de vista de la sieu destinacion, dau sieu usatge: *Luèc de travalh*. ◇ *Luèc public*: Luèc dont lo public a accés (pargue, cinéma, cafè, etc.). 4. (Dins d'expressions) *En premier, en segond luèc*: Premierament, segondament. Sin.: **d'en premier, beu que premier**. ◇ *En darrier luèc*: Per finir. Sin.: **per acabar, d'en darrier**. ◇ *Donar luèc à*: Provocar, produrre. Entirar. ◇ *Tenir luèc de*: Servir de, remplaçar. ◇ *Li aver luèc de*: Li aver motiu de.

luectenença (-ència) n.f. 1. Carga, grade de luectenent dau rèi. 2. Residènça dau luectenent dau rèi.

luectenent n.m. 1. Aqueu que remplaça e segonda lo cap. 2. Oficier que lo sieu grade es situat just en dessota dau capitani. 3. (mar.) *Luectenent general dei armadas navali*: Dins la marina de l'Ancian Regime, oficier general de grade superior à-n-aqueu de cap d'esquadra e inferior à-n-aqueu de viceamiral. ◇ *Luectenent general dei galèras*: Oficier general que comandava li galèras sota l'autoritat purament nomenala dau general dei galèras. ◇ *Luectenent d'una nau de comèrci*: Oficier qu'assegurava li foncions d'oficier de velha e la bailia d'un servici. ◇ *Luectenent de poart*: Adjonch dau capitani de poart. ◇ *Luectenent au lòng cors*: Brevet d'Estat inferior à-n-aqueu de capitani au lòng cors, que non pòu comandar de bastiment de foart desplaçament. ◇ *Luectenent de vaisseau*: Oficier de marina que lo sieu grade correspoande à-n-aqueu de capitani dins li armadas de tèrra e de l'ària. 4. *Luectenent general dau reiaume*: Persona que lo rèi de França designava per exercir temporaneament lo poder à la sieu plaça. 5. (dins la polícia) *Luectenent criminal*: Ancianament, magistrat establhit dins cada balhatge ò senescaucia per conóisser dei afaires criminals. ◇ *Luectenent general de polícia*: Magistrat qu'era encargat de la direccion de la polícia à París e dins li vilas principali dau reiaume, à partir de la fin dau s. XVIIⁿ. ◇ (aüra) Grade donat à-n-aqueu qu'avant èra sonat *inspector*.

luectenenta n.f. Dins lo temps passat, esposa d'un magistrat ò d'un oficier dau grade de luectenent.

luectenent-coloneu n.m. Oficier dei armadas de tèrra e de l'ària que lo sieu grade es intermediari entre aqueu de comandant e aqueu de coloneu.

luènh adv. Luènh.

luènh, luencha adj. Luenchenc. Contr.: **pròche, vesin**.

luenchenc, a adj. 1. Que si tròva à una granda distança dins l'espaci ò dins lo temps; alunhat, indirècte. Sin.: **alunhat**. 2. Absent, destacat de cen que si debana. Var.: **lunchenc**.

luenchenc n.m. 1. Plan situat à una granda distança: *Dins lo luenchenc*. 2. (Sovent au pl.) Dins un tableau, un dessenh, part que representa lu luècs ò lu objèctes que son lo mai luènh. Var.: **lunchenc**.

luènh adv. À una granda distança dins l'espaci ò dins lo temps. Var.: **luènh**. ◇ *Au luènh*: À una granda distança. Sin. **enlà**. ◇ *De luènh*: D'una granda distança; longtemps à l'avança. ◇ *Anar luènh*: Aver de grandis consequenças; (au futur) èstre promés à un bèl avenir. ◇ *Anar troup luènh*: Exagerar, passar l'òsca. ◇ *Non anar luènh, non anar cercar luènh, anar gaire luènh*: Èstre sensa importança, sensa valor. ◇ *Vèire luènh*: Prevèire, anticipar per un espaci de temps lòng. ◆ loc. prep. *Luènh de*: À una granda distança de. ◇ Per indicar una negacion renforçada: *Siéu ben luènh de voler partir*.

luèrna n.f. Coleoptèr luminós (Lòng 1 cm). Sin.: **luciòla, luseta**.

luetina n.f. Substança que s'emplegava en cutireaccion per lo diagnostic de la sifilis.

luetisme n.m. (patol.) Intoxicacion per lo treponema de la sifilis.

luffa n.m. (ar. *luff*) Cucurbitacea escalairitz dei encontradas caudi, que li filandras de la sieu frucha porgisson l'esponga vegetala.

lufo n.m. (pop.) Golós.

lugar(n) n.m. Vènus (estela dau matin).

lugarnejar vi. Beluguejar.

lugubracion n.f. Elucubracion. Sin.: **desvari, armanacaria**.

lugubrament adv. D'un biais lugubre. Sin.: **sornament, macabrament, tenebrosament, tristament**.

lugubre, a adj. Qu'exprimisè ò inspira de tristum, sinistre. Sin.: **sorne, triste, menebre**.

luir vi. [ly'i] (*luissi*) 1. Emetre ò remandar de lutz. 2. (fig. lit.) Si manifestar coma una lusor: *Un pichin espèr luisse*. Var.: **lusir, luser**. Sin.: **lampejar, tresluser, dardalhar, esplendir, rebatre**.

luisença n.f. (lit.) Lusença.

luisent, a adj. Lusent. Sin.: **esplendent, tresluser**.

luishonés, esa adj. e n. De Luishon.

lumbago n.m. (patol.) 1. Afeccion dolorosa au niveau lombari e deuguda sovent à un esfoarç per auçar un pes ò à una torsion brusca. 2. (pop.) Mau de rens, d'esquina, reniera, torn de rens.

lume n.m. 1. Raionament emés per de còrs portats à auta temperatura (incandescença) ò per de còrs excitats (luminescença) e que lu uèlhs véon. Sin.: **lutz, esclaire**.

■ Lo lume es fach d'onda electromagnetiqui, e la sieu velocitat de propagacion dins lo vuèi es de 299 792 458 m/s; si pòu finda considerar coma un flux de particulas energetiqui sensa massa, lu *fotons*. ◇ *Lume cendrat*: Lume dau soleu que la Tèrra remanda sus la Luna e que permete de destriar lo disc entier de la Luna quora si ve sota forma de creissent. ◇ *Lume negre ò lume de Wood*: Raionament ultraviolet invésible que provòca la fluorescença d'unu còrs. 2. Clartat dau soleu, jorn. 3. Esclairatge artificial; cen que produe aquel esclaratge (lampa, etc.): *Amurcir lo lume*. ◇ *Lume de paret*: Mena de lampa qu'es fixada sus una paret. ◇ (impròpri) Electricitat: *Aquela maion a lo lume à toi lu plans*. 4. (bèi arts) Part clara ò mai esclarada que li autri dins una pintura, un dessenh. Contr.: **ombra**. 5. Cen qu'esclaira l'esperit; element que fa capir: *Lo lume de la rason*. Sin.: **saber, capacitat intellectuala, intelligença, gaube**. ◇ *Faire lume*: Donar la clau de quauqua ren, d'una affaire. ◇ *Metre au lume*: Senhalar, publicar, far conóisser. ◇ (negatiu pej.) *Aqueu es pas un lume*: Conoisce pas grand caua. 6. Orifici d'intrada e de sortida de la vapor dins lo cilindre d'una màquina à vapor e dins li parets d'un cilindre d'un motor de doi temps. 7. Dubertura practicada dintre lo canon dei anciani armas de fuèc d'ont èra enflambada la carga. 8. *Àngel de lume*: Àngel demorat fideu à Dieu. Contr.: **àngel dei tenèbras**. 9. *Equacion dau lume*: Durada mejana dau percors dau lume entre lo Soleu e la Tèrra. 10. *Vestit de lume*: Vestit dau torero. 11. *Li sèt Lumes*: Lu premiers sèt denhetaris d'una lòtja

maçonica. 12. *Lume frèi*: Lume que non es produch per incandescença. 13. *Lume zodiacal*: Lusida blanca que seguísse ò davanteja lo Soleu, passat lo sieu trasmont ò denant lo sieu treslutz. 14. (mar.) Bateu que pesca m'au lamparo. 1532: «...una fusta que a donat la cassa als lumes de la Cieutat.» A.C. Arle. 15. Pesca au mejan dau lamparo. ♦ (pl.) 1. *Lu Lumes*: Movement filosofic que dominèt lo monde dei ideas en Euròpa au s. XVIIIⁿ. 2. Fanals d'un veicule.

lumen n.m. Unitat de mesura dau flux luminós (symbòle lm), qu'es equivalenta au flux luminós emés dins un angle de 1 esteradian per una foant pontuala unifòrma situada à la cima de l'angle solide e qu'a una intensitat de 1 candela.

lumenier n.m. Plafonier.

lumenon n.m. Lume de gaire d'intensitat.

lumilhon n.m. Luminhon.

luminacion n.f. Quantitat de luz que pica sus un jaç sensible per congrear un efècte fotografic determinat. La luminacion es lo produch de l'esclarament per la durada d'accion.

luminança (-ància) n.f. 1. (fis.) Quocient de l'intensitat luminoà d'una sufàcia per l'aira aparenta d'aquela d'aquí, per un observator luenchenc (Unitat: lo cd/m²). 2. *Senhal de luminança*: Senhal que representa unicament li luminanças dei ponchs de l'objècte que s'en transmete l'imatge, en television.

luminari n.m. 1. Tot aparelh d'esclairatge (lampa, lustre, etc.). 2. Lampas, cièrges emplegats dins lo culte cristian. 3. (astrol.) Lo Soleu e la Luna.

luminescença (-ència) n.f. Caractèr pròpri à de substàncias nombroï d'emetre de lume à bassa temperatura, sota l'efècte d'una excitacion.

luminescent, a adj. 1. Relatiu à la luminescença. 2. *Tube luminescent*: Tube que contèn un gas ò una vapor que s'illumina quora es sotamés à una descarga electrica.

luminhon n.m. 1. Extremitat dau farasson d'una candela alumada. 2. Pichin tròç de candela. 3. Lampa que difusa un lume deble. Sin.: **lumilhon, calen**.

luminisme n.m. Tendença picturala que favorisa lu efèctes de luz e de clarescur.

luminista adj. e n. Relatiu au luminisme; artista que si manifestà per aquesta tendença.

luminofòre n.m. 1. (electron.) Pichin grun de matèria qu'emet de luz, sota l'impacte d'un faisieu d'electrons, e que constitue la jaça sensibla dei ecrans catodics. 2. Èstre viu providit d'organes luminescents.

luminogène, a n. e adj. Element generator de lume.

luminós, oa adj. 1. Qu'emet ò remanda de lume: *Còrs luminós*. Sin.: **clarós, clarejant, esplendent**. 2. (fig.) Qu'a totplen de luciditat, de clartat: *Una explica luminoà*. ♦ (espòrts) De granda qualitat: *Una accion luminoà*.

luminosament adv. D'un biais luminós.

luminositat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es luminós. 2. (astron.) Quantitat d'energia raionada per un astre dins una unitat de temps.

lumitipa n.f. Màquina fotografica d'estamparia per compaunar.

lump n.m. Peis ossós dei mars frèii, conoissut per lu sieus òus que sèmblo de caviar.

lumpenproletariat n.m. Dins la terminologia marxista, part dau proletariat contistuida per aquelu qu'an minga ressorsa e caracterisada per l'absença de consciença de classa. Sin.: **gusalha, sarsavalha**.

luna n.f. 1. Satellit natural de la Tèrra. ♦ *Luna nòva*: Fasa de la Luna dins la quala si tròva entre lo Soleu e la Tèrra e, per aquò, vira vèrs la Tèrra lo sieu emisfèr escur, cen que la rende invésibla. ♦ *Luna plena*: Fasa de la Luna dins la quala si tròva à l'opauat dau Soleu per rapoart à la Tèrra e vira vèrs la Tèrra lo sieu emisfèr esclariat, cen que la rende vesibla sota l'aspècte d'un disc entier. ♦ *Luna rossa*: Lunason que comença après Pascas, entre lo 5 d'abriu e lo 6 de mai. ♦ *Èstre dins la Luna*: Èstre distrach, mancar d'atencion. ♦ (pop.) *Colhon de la Luna*: Nèsci, estaci. ♦ *Prometre, demandar la Luna*: Prometre, demandar l'impossible. ♦ *Luna de meu*: Promier temps après lo maridatge. Sin.: **noviatge**; periòde de boani relacions entre de personas quali que s'igon (pusleu au començament d'aqueli relacions). ♦ *Luna enrodada*: Ròdol à l'entorn de la Luna qu'anòncia la pluèia. 2. Satellit natural d'una planeta quala que sigue. 3. (fig. fam.) *Li vièlhi lunas*: D'ideas despassadi.

lunacion n.f. Lunason.

lunada n.f. Caprici.

lunar(i), a (-ària) adj. 1. Que pertòica ò evòca la Luna. ♦ *Mes lunari*: Lunason. 2. (fig. lit.) Quimeric, extravagant: *Un projècte lunari*.

lunason n.f. Espace de temps que s'escorre entre doi luna nòvi consecutivi (pauc ò pron 29,5 jorns). Sin.: **mes lunari, mes lunari sinodic**. Var.: **lunacion**.

lunat, ada adj. (fam.) *Ben, mau lunat*: Dins de boani, de marridi disposicions d'umor.

lunatic, a adj. e n. De l'umor cambiadissa. Sin.: **capriciós, estralunat**.

lunch n.m. (mòt anglés) Past leugir servit à l'ocasion d'una recepcion. Sin.: **manjadrech**.

lunchenc, a adj. Luenchenc.

lunchenc n.m. Luenchenc.

luneta n.f. 1. Instrument d'optica destinat à l'observacion dei objèctes alunhats (en partic. dei astres), que lo sieu objectiu es consuit d'una lentilha convergenta ò d'un sistema acromatic equivalent. ♦ *Luneta d'apròchi*: Luneta providida d'un redreïaire d'imatge. ♦ (armas) *Luneta de ponchatge*: Luneta que sièrve à mirar un objectiu en lo grossissent. 2. Objècte vuèi dins lo sieu mitan, de forma circularia. ♦ Dubertura de la cuveta dei comuns. ♦ (mecan.) Aparelh fixe ò mobile, que sièrve de guida suplementària per una pèça de granda longuessa sus una màquina-autís. ♦ (mar.) *Luneta de la ròda de popa*: Orifici traucat dins la ròda de popa per lo passatge de l'aubre d'elica. ♦ *Luneta arriera*: Vitre arrier d'un veicule. 3. (arquít.) Part de vòuta en brèç que penètra dins la part montanta de la vòuta principala. 4. (fortif.) Obratge exterior d'una plaça, compaumat de doi faças e de doi flancs, e que constitue

una posicion avançada dins un sistema bastionat. 5. (ornit.) Forqueta. 6. (pintura) Part superiora, cintrada, d'un tableau d'autar ò d'una pintura murala. ◆ pl. Belicres.

lunetaria n.f. Comèrci, mestier dau lunetier.

lunetat, ada adj. Que poarta de belicres.

lunetier, a n. Que vende de lunetas, de belicres.

lunifòrme, a adj. Qu'a la forma d'una luna.

lunisolar(i), a (-ària) adj. (astron.) Que tèn còmpte dei fasas de la Luna e dau movement dau Soleu.

lunistici n.m. (astron.) Posicion extrèma de la Luna, sigue la mai auta vèrs lo Nòrd, sigue la mai bassa vèrs lo Sud.

lunnita n.f. Fosfat idratat d'aram, en pichins cristals vèrd fosc.

luns n.m. Diluns.

lunula n.f. 1. Taca blanca en forma de creissent, situada à la basa de l'ongla umana. 2. Susfàcia limitada per doi arcs de cercle qu'an li memi extremitats, e que la sieu convexitat es virada dau meme costat. 3. Pichina bóstia formada de doi discs de vèire ò de cristal, enrodada de metal daurat, que contèn l'òstia consagrada au centre de l'ostensòri.

lunura n.f. Deca dau boasc, inclusion d'aubier, en forma de creissent ò d'aneu, dins lo coar dau boasc.

lupanar n.m. Bordeu.

luperc n.m. Dins l'Antiquitat romana, membre de la confraria dei prèires que celebràvon lo culte de Faunus Lupercus.

lupercalas n.f. pl. Fèstas annuali que si celebràvon dins l'Antiquitat romana lo 15 de febrer, pròche d'una bauma, lo Lupercal, en l'onor de Faunus Lupercus, dieu dei tropeus.

lúpia n.f. Quist dau cuer capelut.

lupic, a adj. (med.) Relatiu au lupos; que sofrisse de lupos.

lupin n.m. Planta dei fuèlhas à pàumola, cultivada coma forratge ò per li sieu flors ornamentals dispauadi en espiga (Família dei papilionaceas). Sin.: **favafoala**.

lupinòsi n.f. Intoxicacion que pertòca lo cavau en seguida à una ingestion sobriera de granas ò d'estrane de lupin.

lupulin n.m. Lupulina.

lupulina n.f. Pòuvera jauna producha per li flors femèlas de loblon, e que contèn de resinas qu'aromatfson la cervesa. Var.: **lupulin**.

lupus n.m. 1. Afeccion de la pèu, caracterisada per l'infiltracion dau dèrma per de fogaus tuberculós ò lupòmas. 2. *Lupus eritematós cronic*: Dermatòsi caracterisada per l'eritema, l'iperqueratòsi e l'atrofia cutanea.

luquet n.m. 1. Aparelh que sièrve à interrompre e à restablir la circulacion d'un fluide dins una canalizacion, au mejan d'un obturator comandat de l'exterior. Sin.: **canèla**. 2. Clau que comanda aquel obturator. 3. *Luquet d'incendi armat*: Ensèm constituit d'un luquet de la

dubertura rapida e per un tube d'incendi provedit d'una lança racordat en permanença. 2. Cadenàs.

luquetaria n.f. 1. Industria, comèrci de luquets. 2. Lo tot dei luquets d'un apartament, d'un immòble, d'un sistema.

luquier adj. e n.m. Varietat d'olivier, originària de Luca (Toscana). Var.: **lucal**.

lur pron. pers. COI (rare en niçard) Li.

lurcho n.m. Rainard (La Trinitat). Sin.: **volp**.

lúria n.f. Carnivòre mustelide aquàtic, dei patas à pàumola, que manja de peis e fornisse una pèu sedoa, preciosa perquè rara. Var.: **loira**. ◇ *Lúria comuna*: Que viu pròche dei cors d'aiga, dei paluds, en Euròpa, en Àsia, en Amèrica, e fa fins à 80 cm de lòng. ◇ *Lúria de mar*: Que pòu pear fins à 40 kg, viu dins lo Pacific.

luscre n.m. Entrebrun.

lusent, a adj. Que luisse. Var.: **luisent**. ◆ n.m. Aspècte d'una susfàcia que luisse.

luscre n.m. Calabrun.

lusença (-ència) n.f. Qualitat de cen que luisse. Var.:

lusida, lutor, lusença. Sin.: **esplendor, dardalhament, treslusida, treslutor**.

lusent, a adj. Que luisse.

lúser vi. Luir, luser.

lusèrna n.f. Planta forratgiera rica en proteïnas, sovent introducha dins li rotacions per entretenir lo soal en azòt (Família dei papilionaceas).

luserniera n.f. Camp de lusèrna.

luseta n.f. Luciòla.

lusi n.m. 1. Espècia de sèrps pròches dei vipèras. 2. Pichin peis marin que viu sota la sabla. Sin.: **anguila d'arena**. Var.: **lusilhon**.

lusida n.f. Lusença, rebat.

lusilhon n.m. Lusi.

lusir vi. (*lusissi*) Luir.

lusiment n.m. Esclat, lutz viva.

lusitanian, a adj. e n. De Lusitània, dau Portugal.

lusofòne, a adj. e n. De lenga portuguesa.

lutor n.f. 1. Clartat debla ò efemèra. Sin.: **entrelusida, trelusida, treslutz, claror**. 2. Esclat fugidís dau regard. 3. Manifestacion viva e passatgiera: *Una lutor d'intelligença*. Sin.: **ulhauc**.

lustracion n.f. (relig.) Rite de purificacion d'una persona ò d'un luèc.

lustrada n.f. Lustratge.

lustraire, airtiz n. Obrier especialisat encargat dau lustratge dei pèus de forraduras.

lustral, a adj. 1. (relig.) Que sièrve à purificar. 2. (Antiqu.) Que si fa cada cinc ans: *Un sacrifici lustral*. Var.: **lustrau**.

lustrar vt. 1. Far luir, polir: *Lustrar la carroçaria d'una veitura*. Sin.: **aliscar**. 2. Rendre (un vestit) luent per fretament, en lo frustant.

lustraria n.f. 1. Fabricacion dei lustres e dei aparelhs d'esclairatge. 2. Ensèm dei luminaris d'una maion.

lustratge n.m. Accion, biais de lustrar. Var.: **lustrada**.

lustrau, ala adj. Lustral.

lustre n.m. 1. (lit.) Periòde de cinc ans. 2. (au pl.) Periòde llong: *Fa de lustres que si siam plus vists*. 3. (Antiqu.) À Roma, sacrifici de purificacion que si practicava cada cinc ans.

lustre n.m. 1. Esclat, caractèr lulent de quauqua ren. 2. Aparelh d'esclairatge decoratiu que si mete au plafond. Sin.: **lumenier, lampesier** (dins una glèia).

lustrina n.f. Estòfa de coton aprestada e lustrada.

lustror n.m. Pichina règla per netejar lu miralhs, li vitras, li veirinas.

lut n.m. Revestiment durcissent per dissecacion, emplegat per tapar ò recurbir lu objèctes au contacte dau fuèc.

luta n.f. Lucha.

lutaire, airtz n. Luchaire.

lutar vt. Tapar mé de lut.

lutar vi. Luchar.

lutatge n.m. Accion de tapar mé de lut.

lutator, atritz n. Luchaire.

luteal, a adj. Luteïnïc. Var.: **luteau**.

luteau, ala adj. Luteal.

luteci n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (Lu) de n° atomic 71 e de massa atomica 174, 97.

lutecian, a adj. e n. De la vila de Lutècia (nom ancian de París). ♦ n. (geol.) Temps dau sistema paleogène, que correspoande à la formacion dei calcaris dins lo relarg de París.

lutecita n.f. Varietat de calcedònia.

luteïna n.f. Progesteròna.

luteïnïc, a adj. Relatiu au còrs jaune de l'ovari, à la progesteròna.

luteïnizacion (-izacion) n.f. Ensèm dei modificacions subidi per l'organisme femèla, sota l'influença de la secrecion de luteïna.

luteostimulina n.f. Ormona secretada per lo lòbe anterior de l'ipofisi, qu'agisse sus lo còrs saure de l'ovari.

luteran, a adj. e n. Qu'apartèn à la doctrina de Lutèr. Sin.: **protestant, uganaud**.

luteranisme n.m. Ensèm dei glèias protestanti restacadi à Lutèr; doctrina teologia eissida de la pensada de Lutèr.

lutrìn n.m. 1. Mòble m'un pupitre, fixe ò mobile, destinat à suportar lu libres dubèrts per n'en facilitar la lectura. 2. Relarg reservat ai cantors dins lo còr d'una glèia.

lutz n.f. 1. Lume. 2. Dubertura facha dins lo canon dei armas de fuèc anciani, per la quala si metia lo fuèc à la carga. ◇ Dins lu instruments d'optica, pichin trauc per lo quau si ve l'objècte observat.

luu n.m. Lop (peis). Sin.: **lobàs**.

lux n.m. Unitat de mesura d'esclairement luminós (simb. Lx) equivalenta à l'esclairement d'una susfàcia

que receu, d'un biais unifòrme, un flux luminós de 1 lumen per m².

luxacion n.f. Desplaçament d'un oàs, de la sieu articulacion. Sin.: **amaluc, deslogadura, deslogament, desmalugament, desmalugadura**.

luxar vt. Provocar la luxacion de. Sin.: **deslogar, desmalugar**. ♦ **si luxar** v.pr. Si faire una luxacion d'una articulacion.

luxè n.m. 1. Caractèr de cen qu'es car, rafinat. Sin.: **fast, esplendor**. 2. Environament compauat d'objèctes cars; biais de viure costós e rafinat. Sin.: **opulença, ufana**. ◇ *De luxe*: Si di d'objèctes, de produchs, de servicis que correspoàndon à de gusts recercats e costós, e non ai besonhs ordinaris de la vida. ◇ (fam.) *Es pas de luxe, es pas un luxe*: Fa part dau necessari, de l'indispensable. Sin.: *Non es de tròup, de sobra*. 3. Granda abundança de quauqua ren: *Un grand luxe de precaucions*. 4. Cen qu'un si permete excepcionalament; cen que un si permete de dire ò de faire en mai, per lo plaser: *Si paga lo luxe de partir dètz jorns en vacances*.

luxemborgés, esa adj. e n. De Luxemborg.

luxmètre n.m. Aparelh que sièrve à mesurar l'esclairement.

luxós, oa adj. Que si caracteriza per lo sieu luxe. Var.: **luxuós**. Sin.: **fastuós, opulent, ufanós**.

luxosament adv. D'un biais luxós. Var.: **luxuosament**.

luxuós, oa adj. Luxós.

luxuosament adv. Luxosament.

luxurejant, a adj. Que creisse, si desvolopa embé abundança: *Vegetacion luxurejanta*. Sin.: **prolific, abondós, opulent**.

luxúria n.f. (lit.) Recèrca sensa retenguda dei plasers de l'amor fisic, dei plasers sensuels. Sin.: **concupiscença, vici, lubricitat**.

luxuriança (-ància) n.f. Estat, caractèr de cen qu'es luxurejant.

luxuriós, oa adj. (lit.) Que fa vèire de luxúria. Sin.: **libidinós, sensuau, lasciu, lubric**.

luxoriosament adv. Embé luxúria. Sin.: **viciosament, lascivament**.

luzabet n.m. Lambèrt (Saòrge).

lycra n.m. (nom depauat) Fibra elastomèra emplegada dins la confeccion d'acticles textiles qu'an una granda elasticitat.

M

m n.m. e n.f. Tretzena letra de l'alfabet (ème, èma).

m' pron. pers. Elision de *mi* davant vocala: *M'an dich la veritat*.

ma conj. de coordinacion Sièrve à indicar una oposicion: *Volii partir, ma ai cambiat d'idea*. Var.: **mas**.

ma adj. poss. f. Indica la possession à la promiera persona davant un nom de parentat: *Ma maire, ma sòrre*.

ma n.f. (fam.) Maire, mamà.

maarajà n.m. Maharajà.

maarani n.f. Maharani.

mahatma n.m. Maatma.

maba n.m. Aubre d'Àsia e d'Austràlia de la frucha manjadissa, que la sieu fusta es foarça preada. (Família dei *ebenaceus*).

maban n.m. Lenga negro-africana de l'Oadaï.

mabol, a adj. (ar. *Mahbûl*) Babeu, caluc, madur, destartavelat, tardòc.

mac n.m. Nom celtic que vòu dire *fiu*, e que precedísse totplen de patronimes escocés e irlandés.

maca n.f. 1. Caça au visc. 2. Macadura, bunha.

maç n.m. (it.) 1. Flors culhidi e messi ensèm, etacadi, per decorar. Sin.: **ramelet, floquet, faisset**. 2. *Maç de claus*: Claus tengudi ensèm, au meme poartaclus. 3. *Maç de cànebe*: Quantitat de cànebe que lo cordier a à l'entorn de la talha.

maça n.f. 1. Malh de boasc ò de fèrre. 2. Mena de baston per picar la bala au cricket e au baseball.

macabre, a adj. Relatiu à la moart; funèbre: *Una descubèrta macabra*. ◇ *Dança macabra*: À l'Atge Mejan, allegoria pintada ò esculptada dins la quala de moarts descarnats ò d'esquelèts estiràsson dins la sieu jòstria de personatges de toti li condicions socials e de toi lu atges. Sin.: **lugubre, menebre**.

maçacan n.m. Còdol d'1 à 2 kg.

maçacap n.m. Machacol, machacoladura.

macaco n.m. Monina d'Àsia vesin dei cercopitècs, que mesura de 50 à 60 cm de lòng sensa comptar la coa. ◆ (fam.) Persona totplen bruta.

maçacrani n.m. Uissier que portava una maça e que, durante d'uni solemnitats, caminava davant lo rèi, lo cancelier, lo còrs de l'Universitat, etc.

macada n.f. Macadura.

macadam n.m. Assisa de cauçada formada de pèiras concassadi, cilindradi e aglomeradi m'un agregat sablós; cauçada ensinda recubèrta.

macadamisar (-izar) vt. Recurbir de macadam. Var.: **macadar**.

macadamisatge (izatge) n.m. Accion ò biaís de macadamisar.

macadar vt. Recurbir de macadam. Var.: **macadamisar**.

macadura n.f. Blasidura, blavairòu, equimòsi.

macanean, a adj. e n. De Macau.

macanhan n.m. Bendeu, compressa à l'entorn de la tèsta.

macaon n.m. (entom.) Parpalhon diurne dei alas jauni taquetadi de negre, de roge e de blau, que mesura fins à 9 cm d'envergadura, que la sieu toara viu generalament sus li ombellifèras (caròta, verdura, etc.). Sin.: **regina, poartacoa**.

macar vi. (*maqui*) 1. Blasir, matrassar, maganhar. 2. Causar de penas, de dolors, de patiment à: *N'avii lo coar macat*.

macareu n.m. Auriòu (peis).

macareu, èla n. (pop.) Proxenèta.

macaron n.m. 1. Macaròni. 2. Mena de pastissaria à basa pasta d'amèta, de clara d'òu e de sucre. Sin.: **amaron**.

macaronada n.f. 1. Plat de macarònis. 2. Poesia macaronica.

macaronea n.f. Poesia macaronica.

macaròni n.m. (it. *maccheroni*) Pasta alimentària de semola de blat dur, motlada en tubes de pauc ò pron 5 mm de diamètre. Var.: **macaron**.

macaronic, a adj. *Poesia macaronica*: Poesia burlesca, dont lu mòts son mesclats de latin ò pílhon una terminason latina.

maccartisme n.m. Programa de «lucha còntre li activitats antiamericani» mes en òbra ai estats Units dins li annadas 1950 à l'instigacion dau senator Joseph McCarthy.

macassar n.m. Cosmetic gras obtengut au mejan de la pression de substanças aromatiq, coma l'essença de bergamòta, de limon.....

macassar n.m. Lenga malaiopolinesiana parlada dins lo miègjorn dei Celebas.

macedònia n.f. Mesclum de fruchs ò de legumes talhats en tròç.

macedonian, a adj. e n. De Macedònia.

macèl n.m. Maceu, maseu.

macelaria n.f. Maselaria.

macelier, a n. Maselier.

maceracion n.f. 1. Fach de macerar. 2. Operacion que consistísse à faire trempar un còrs dins un liquide per n'extraire li parts solubli, ò un produch alimentari per lo perfumar ò lo conservar. ◆ pl. (lit.) Mortificacions qu'una persona si fa per esperit de penitènça.

macerador, airtz adj. Que provòca ò favorisa una maceracion.

macerador n.m. Recipient dont si fa una maceracion.

macerar vt. (*macèri*) Metre dins un liquide per conservar ò perfumar. ◆ vi. Èstre longament dins un liquide: *De fruchs que macèron dins l'aigardent*.

maceratge n.m. Ancian procediment de blanquiment dei telas de lin e de cànebe, obtengut en immergissent

aqueli pèças en l'aiga caudeta que contenia de bren, per congrear una leugiera fermentacion.

maceta n.f. 1. Pichina maça. 2. Marteu proveït de doi tèstas, emplegat en usatges divers: plombaria, fustaria, etc.

maceu n.m. Macèl, maseu. Sin.: **macelaria**.

maceu n.m. Maça canelada que servia à esquiçar lo cànebe e lo lin per n'isolar li fibras.

Mach (nombre de) ['mak] Rapoart de la velocitat d'un mobile à-n-aquela dau son dins l'atmosphèra dont si desplaça.

machacol n.m. Machacoladura.

machacoladura n.f. À l'Atge Mejan, galària en cima d'una muralha ò d'una torre, mé de duberturas que permeton de tocar lo pen au mejan de projectiles divers; caduna d'aqueli duberturas. Var.: **machacol**, **maçacap**.

machafèrre n.m. Escoria que provèn de la combustion de carbons que donon de cendres mièg combustibles. Sin.: **carrau**.

machar vi. Èstre en calor, en parlant d'una sauma, etc..

machinar vt. (it.) Molinar (de cafè, etc.).

machís n.m. Capsula de la notz de muscada, emplegada coma condiment. Var.: **macis**.

machmètre n.m. Instrument que sièrve à mesurar lo nombre de Mach dins un avion.

machòta n.f. 1. Nom vernaculari donat à diferents aucus nuechencs de la familha dei Estrigides, coma la nuèchola. 2. Cigala de mar. 3. Avit de destrech.

macicòt n.m. (miner.) Oxide natural de plomb (PbO) de color jauna.

macis n.m. Machís.

macla n.f. (miner., blason) Associacion de cristals d'una mema espècia, ma orientats diferentament, m'una interpenetracion parciala.

maclar vt. Operar lo maclatge de.

maclat, ada adj. Que presenta de maclas.

maclatge n.m. Braçatge dau banh de vèire fondut per n'en rendre toti li parts omogeneï.

maçòla n.f. 1. Maça pichina. 2. Batedor de bugadiera. 3. Martelàs de murador.

maçolar vt. (*maçòli*) Picar m'una maçòla.

maçon n.m. 1. Murador. Sin.: **muralhaire**, **paretaire**. 2. Francmaçon.

maçon n.m. Pichin maç de flors.

maçon, a adj. Si di dei bèstias que si bastisson una abitacion mé de tèrra.

maçonar vt. 1. Bastir en pèiras, malons, etc. Var.: **maçonejar**. Sin.: **bastir**, **muralhar**. 2. Revestir d'una maçonaria. 3. Tapar au mejan d'una maçonaria.

maçonaria n.f. 1. Obratge compausat de pèiras ò de malons tenguts per de mortier, de gip ò de ciment; part dei trabalhs d'un bastiment que li si rapoarta. Sin.: **muradura**. 2. Francmaçonaria.

maçonatge n.m. 1. Accion de maçonar; trabalh dau murador. 2. Travalh de la bèstia que si bastisse una abitacion.

maçonejar vt. Maçonar.

maçonenc, a adj. Maçonnic.

maçonnic, a adj. Qu'apartèn à la francmaçonaria. Var.: **maçonenc**.

macramè n.m. Mena de dentèla d'amoblament pusleu peanta, obtenguda mé de fieus entreçats e ligats à la man.

macroalga n.f. Alga granda ò giganta, que si fixa sus un substrat rocós.

macrobiotic, a adj. e n.f. Si di d'un regime vegetarian compausat essencialament de cerealas, de legumes e de frucha.

macrocefal(e), a adj. e n. Que sofrisse de macrocefalia.

macrocefalia n.f. (med.) Aumentacion anormala dau volume dau crani, sovent en seguida à una hidrocefalia.

macrociste n.m. Alga bruna dei mars frèii, que pòu mesurar fins à 200 m de lòng.

macrocit n.m. (biol.) Globule roge madur, de granda talha.

macrocitar(i), a (-ària) adj. (biol.) Relatiu ai macrocits ò caracterisat per la presença de macrocits.

macrocitòsi n.f. Anomalia que si manifestà per l'aparicion de globules roges de granda talha, la macrocitòsi apareisse generalament en cas d'alcolisme cronic ò d'anèmia.

macrocòsme n.m. L'Univèrs exterior dins la sieu relacion analogica mé l'òme (*microcòsme*), dins la tradicion esoterica e alquimica.

macrocosmic, a adj. Dau macrocòsme.

macrocultura n.f. Grand ensèm cultural que recampa de culturas vesini. Contr.: **microcultura**.

macrodactil(e), a adj. Que presenta un desvolopament anormal dei dets. ♦ n.m. pl. Familha d'aucus escaciers caracterisats per de dets lòngs.

macrodactilia n.f. Desvolopament excessiu dei dets.

macrodecision n.f. (econ.) Decision economica que vèn d'un grope e que poarta sobre de quantitats globali. Contr.: **microdecision**.

macroeconomia n.f. Part de la sciéncia economica que si prepaia d'explicar li relacions entre lu agregats d'una economia e envisatja lu fachs economics globals.

macroeconomic, a adj. Relatiu à la macroeconomia.

macroenquista n.f. Enquista globala.

macroevolucion n.f. Evolucion de grands ensèm biologics.

macrofagia n.f. Caracteristica d'uni espècias que si noïrísson d'aliments de granda valor nutritiva.

macrofague, aga n.m. e adj. Si di d'una cellula de granda talha qu'intervèn dins lu procèsus immunitaris en fagocitant lu elements coma li cellulas estrangieri.

macrofotografia n.f. Fotografia d'objèctes pichins que dona un imatge en grandor reala ò un pauc mai granda. Sin.: **fotomacrografia**.

macrogenitosomia n.f. Precocitat dins lo desvolopament fisic, e particulierament en aqueu dei organes genitals e dei caractèrs sexuals segondaris.

macroglobulina n.f. Globulina dau pes moleculari elevat.

macroglobulinemia n.f. Afeccion causada per un excès de macroglobulinas dins lo plasma.

macro glossia n.f. Desvolopament anormal de la lenga.

macrognatia n.f. Macronhatia.

macrografe n. Tecnician encargat d'examen macrografics.

macrografia n.f. Estudi à l'uèlh nud ò à la lópia de l'estructura d'un solide après tractament de la sieu susfàcia m'un reactiu.

macrografic, a adj. Relatiu à la macrografia.

macrolepidoptèr n.m. *Macrolepidoptèr*: Sotòrdre de parpalhons qu'enclau li varietats nuechenqui ò diurni de granda dimension.

macromelia n. f. Desvolopament teratologic d'un ò de mantu membres.

macromicèt n.m. Fonge d'una talha importanta.

macromolecula n.f. Molecula totplen granda formada per l'encadenament e la repeticion d'un grand nombre de motius elementaris.

macromolecular(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu ai macromoleculas. 2. *Quimia macromolecularària*: part de la quimia que tracta de la sintèsi e dei propietats dei macromoleculas.

macronhatia n.f. Aument patologic dau volume dei maissas, sobretot de la maissa sotrana. Var.: **macrognatia**.

macroplancton n.m. Plancton de granda talha, que si pòu veire à l'uèlh nud.

macropòde, a adj. e n.m. Peis totplen colorit, originari dau sud-èst de l'Àsia, lòng de 7 cm.

macropodia n.f. Anomalia relativa au volume exagerat dei pens.

macropodidats n.m. *Macropodidats*: Família de mamifèrs marsupials enclausant lo cangoró e li raças vesini m'ai patas de darrièr conformadi per lo salt.

macropolimèr n.m. Polimèr macromoleculari.

macroprosopia n.f. Desvolopament sobrier de la faça.

macroprosopic, a adj. Relatiu à la macroprosopia.

macropsia n.f. (med.) Trebolici de la vision que consistisse en l'exageracion de la talha dei objèctes.

macroqueilia n.f. Desvolopament sobrier dei labras.

macroquère n.m. Grita dei mars dau Japon, m'ai patas e li pinças foarca lòngui.

macroquiria n.f. Volume sobrier dei mans.

macror n.m. *Macrors*: Sota-òrdre de crustaceus de capòdes de l'abdomèn ben desvolopat coma la langosta.

macroscelide n.m. (zool.) Mamifèr insectivòre african mé d'uèlhs gròs e de patas arrièr pròpri au salt.

macroscopic, a adj. Que si ve à l'uèlh nud. Contr.: **microscopic**.

macroseïsme n.m. Seïsme sensible directament à l'òme (per op. à *microseïsme*, que pòu èstre detectat unicament au mejan d'instruments).

macroismic, a adj. Relatiu à un macroseïsme).

macrosociologia n.f. Sociologia qu'estúdia la societat globalament, dins li principi estructures economiqui, ideologiqui, etc.

macrosonia n.f. Dimension sobriera de cada part dau còrs.

macrospòra n.f. (bot.) Gròssa espòra que, per d'unu criptogrames, dona un protale femeu.

macrosporangi n.f. (bot.) Esporangi femeu, que produe de macrospòras.

macroquelia n.f. Alongament grandàs dei membres infèriors à respèch de la longuessa dau tronc.

macrostic, a adj. Si di d'un tèxto escrich en regas lòngui, dins lo quadre eclesiastic coma dins aqueu diplomatic.

macrostomia n.f. Diformitat deuguda à l'exageracion de la dubertura bucal.

macrostructura n.f. Ensèm dei estructures essencials, dei linhas essencials de quauqua ren (organisme, societat, etc.).

maçua n.f. Maçuga.

macroteri n.m. Mamifèr perissodactile de granda talha, fossile dins lo miocène.

maçuga n.f. Baston, mai gròs d'un costat que de l'autre, emplegat coma arma de l'Antiquitat fins au s. XVIe. ◇ *Còup de maçuga*: Eveniment catostrophic que s'esperava pas. Var.: **maçua**.

màcula n.f. 1. Fuèlh mau estampat. 2. Papier d'emballatge ordinari, fach de vièlhs papiers. 3. (med.) taca cutanea, non perceptible au tocar, que si manifestà per una simpla modificacion de la coloracion de la pèu. 4. (anat.) Depression de la retina, situada au pòle posterior de l'uèlh, e dont la vesion es maximala. 5. Taca visible sus la susfàcia dau Soleu.

maculacion n.f. Cen que macula, taca.

maculadura n.f. 1. Fuèlh maculat à l'estampatge. 2. Papier grossier que siève à l'emballatge dau papier en ramas. 3. (lit.) Taca.

macular vt. Tacar, curbir de tacas.

maculatge n.m. 1. Accion de macular, de tacar. 2. Deca d'estampatge, quora la tencha d'un fuèlh va sus un autre.

maculifòrme, a adj. Qu'a la forma d'una taca.

maculós, a adj. Que si presenta sota la forma de tacas.

macumba n.m. [ma'kumba] Culte pròche dau vaudó, practicat dins d'uni regions dau Brasiu.

madama n.f. (fr., lat. *mea domina*) 1. Títol acordat d'un temps ai dònas de qualitat e donat au jour d'encuèi ai fremas maridadi e, de mai en mai, à toti li fremas. Sin.: **dòna** (conselhat). Diminutiu: **Na** (davant un nom: *La trobairitz Na Tibors*). 2. (M'una majúscula) Títol que si

donava, en França, ai filhas dau rèi, dau Daufin e à l'esposa de *Monsur*, fraire dau rèi.

madamejar vt. Donar lo títol de madama.

madapolam n.m. Teissut de coton blanc m'una armadura de tela, dau grun foarça marcat.

made in [mædin] Expression anglesa que, seguida dau nom en anglés, indica l'origina d'un produch manufacturat: Made in China.

madera n.m. Vin de Madera, mutat à l'alcol. ◇ *Saussa maderas*: Saussa dont es incorporat aqueu vin.

maderisacion (-izacion) n.f. Fach per un vin de si maderisar.

maderisar (-izar) (si) v.pr. En parlant d'un vin blanc ò rosat, pilhar un gust de maderas per lo fach d'una oxidacion.

madicòla adj. Si di de la fauna e de la flòra dei parets rocoï cubèrti d'una simpla lama d'aiga correnta (au vesinatge dei cascadas e dei torrents).

madier n.m. (mar.) Amadier.

madiran n.m. Vin roge dei Pireneus.

madison n.m. (mòt american) Dança en linha creada à la fin dei annadas '50 ai Estats Units.

madomaisèla n.f. 1. Títol donat à una filha ò à una frema celibatària. 2. Títol que si donava à una frema maridada que lo sieu òme non èra nòble. 3. (M'una Majuscula) En França, títol de la filha màger dau fraire cabdet dau rèi.

madòna n.f. 1. Imatge, representacion de la Verge. 2. ◇ *La Madòna*: La Verge. 2. Exclamacion pop., vulg.: *Madòna!*, *santa madòna!*, etc.

madoneta n.f. Pichina madòna.

madradura n.f. Forma sinuosa dei venas dau boasc madrat, preada en fustaria.

madraga n.f. Granda encencha de rets per la pesca dau ton.

madraguier n.m. Nau que pesca lo ton au mejan d'una madraga.

madràs n.m. 1. Estòfa facha d'una cadena de seda e d'una trama de coton, dei colors vivi. 2. Cofadura tradicionala dei fremas antilhesi, formada d'un mandilho d'aquesta estòfa.

madrat, ada adj. Si di d'unu boascs dei fibras irregularament encabestradi, emplegats en fustaria per li sieu qualitat decoratiu. ◇ *Boasc madrat*: Madre. ◆ adj. e n. (lit.) Inventiu e reborsier, sota una aparencia bonassa.

madre n.m. Boasc madrat.

madrepòra n.f. Cnidari bastissèire que juèga un ròtle important dins la formacion dei escuèls corallins.

madreporari n.m. *Madreporaris*: Sotaclasse de cnidari exacoralliaris coma la madrepòra, que contènon de polipes de l'esquelèt calcari.

madreporic, a adj. Relatiu ai madrepòras. ◇ *Placa madreporica*: Orifici d'intrada dau sistema aqüifer dei equinodèrmes.

madridenc, a adj. e n. Madrilenc.

madrier n.m. Pèça de boasc totplen espessa, emplegada en construccion. Sin.: **jaina**.

madrigal n.m. 1. Pichina pèça en vèrs qu'exprimisè una pensada fina, tendra ò galanta. 2. (mús.) Composicion vocala polifonica a cappella ò monodica embé accompagnament, e que mira à tradurre li inflexions de la poesia. Var.: **madrigau**.

madrigalet n.m. Pichin madrigal.

madrigalista n. Autor, autritz de madrigals.

madrigau n.m. Madrigal.

madrilenc, a adj. e n. De Madrid. Var.: **madrilenc**.

madur, a adj. 1. Si di d'un fruch, d'una grana, quora son desvolopats completament. 2. Si di d'un boton, d'un abcès lèsts à crepar. 3. Si di de quauqu'un qu'a rejonch lo sieu plen desvolopament fisic ò intellectual. 4. Si di de cen que, après una lònca evolucion, es arribat à l'estadi de la sieu realisacion. 5. (fig. pop.) Caluc.

madurada n.f. Madurason.

madurador n.m. 1. Recipient per far madurar lo meu. 2. Luèc per far madurar la frucha.

madurament n.m. Madurason.

madurar vi. 1. Devenir madur, arribar à maduretat. 2. Si desvolopar. 3. Aquistar de sapiença, d'experiènça. ◆ vt. 1. Rendre madur (un fruch, una grana). 2. Portar à l'estat de maduretat, de desvolopament complet: *Madurar un projècte*. 3. Rendre savi, experimentat: *Li espròvas ti madúron un òme*.

madurason n.f. 1. Procèssus que mena au desvolopament complet d'un fenomène, à la plenituda d'una facultat. 2. (biol.) Evolucion d'un organe animal ò vegetal vèrs la maduretat. 3. (fisiol.) Evolucion de l'organisme uman vèrs lo sieu estat adulte (per op. à la creissença, que designa l'evolucion dei mensuracions). 4. (metall.) Manteniment à una temperatura vesina de la temperatura ambienta d'un produch en aliatge leugier prealablament trempat, destinat à n'en melhorar li qualitats mecaniqui. Var.: **madurada**, **madurament**, **maduratge**.

maduratge n.m. Madurason.

maduret, a adj. Tot beu just madur.

maduretat n.f. 1. Estat d'un fruch quora es madur. 2. Periòde de la vida caracterisat per lo desvolopament fisic, afectiu e intellectual. 3. Estat de l'intelligença, d'una facultat qu'es arribada au sieu plen desvolopament. ◇ (espec.) Seguretat de judici (generalament pròpria à l'atge madur): *Mancar de maduretat*. Var.: **maturitat**.

maestat n.f. (it.) Majestat.

maestós, oa adj. (it.) Majestuós.

maestoso adv. (mòt it.) [mae'stozo] (mús.) Lentament e majestuosament.

maestosament adv. (it.) Majestosament.

maestra n.f. 1. Capa. 2. (mar.) Vela màger, cap, vela de mèstre, mestra.

maestrau n.m. 1. Mistrau (vent). 2. (mar.) Vent e direccion dau nòrd-oèst.

maestro n.m. (it.) Nom donat à un compositor de música ò à un cap d'orquestra.

maestuós, oa adj. Majestuós.

maestuosament adv. Majestuosament.

màfia n.m. 1. (M'una majúscula) Ret d'associacions secreti sicilianis que volíon assegurar la justícia e empachar l'exercici de la justícia oficiala. 2. Clica ò associacion secreta de bandits. 3. (fam.) Groke de personas que si sostènon dins li sieu entpresas e lu sieus interès per de mejan de tota mena.

mafiós, oa adj. e n. De la màfia.

mafioso, a n. (it.) Membre de la Màfia.

magalhada n.f. Còup donat m'un magalhon.

magalhaire, airtz n. Persona que fa usança d'un magalhon.

magalhon n.m. Becut: *Magalhon à lenga, à sapeta*. Var.: **magalon**. Sin.: **sapeta**.

magalhonar vt. Travalhar m'un magalhon.

magalon n.m. Magalhon.

maganha n.f. Deca, taca, default, marca, espec. deuguts à un còup. Sin.: **macadura**.

maganhaire, airtz n. Persona que fa de marrit trabalh, que degalha lo sieu obratge.

maganhar vt. 1. Degalhar, macar. 2. Baclar, porcatejar (pop.), salopejar (pop.).

◆ **si maganhar** v.pr. Si degalhar, s'alterar.

maganhat, ada adj. Maganhós.

maganhós, oa adj. Plen de maganhas. Var.: **maganhat**.

maganhum n.m. Ensèms de maganhas.

magara adv. (it.) Bessai, eventualament.

magasin n.m. Magazin. Var.: **masaguin** (forma anciana).

magasina n.m. Magazina.

magasinatge n.m. Magazinatge.

magasine n.m. Magazine.

magasinier, a n. Magasinier, a.

magau n.m. 1. Autís per laurar la tèrra, mé de dents que fórmon un angle drech m'au mànegue. 2. *Magau forcut*: Forca mé doi dents.

magazin n.m. 1. Local per receure e conservar de mèrç. 2. Establiment de comèrci dont si vèndon de mèrç à l'engròs ò au detalh. Sin.: **negòci, comèrci**. ◇ *Grand magazin*: Establiment de venda au detalh que prepaua un assortiment larg de mèrç sus una granda susfàcia, generalament sus mai d'un plan e en vila. ◇ *Magazin d'usina*: Negòci dont son vendut, à de prèt mai bas qu'aquelu dau mercat, d'articles que vènon directament de l'usina. 3. Cavitat dont si méton li cartochas d'una arma à repeticion. 4. (fotografia) Part ermetica de l'aparelh dont es enrotlada la pellicula, sigue per fotografiar, sigue per una projeccion. ◇ Bóstia que s'adapta à un projector per li metre de diapositivas. 5. (dr.) *Magazin general*: Establiment tengut per de personas de drech privat, que mete à la disposicion dau public de locals destinats à recevre de mèrç en vista de constituir una garantia per un prèt. Var.: **magasin, masaguin**. ◆ (au pl.) Bastisons construchis sus lu trepadors d'un poart, per li estreimar li mercandisas. Sin.: **entrepoasts**.

magazina n.m. Magazine. Var.: **magasina, magasin**.

magazinatge n.m. 1. Accion de metre en magasin. 2. Drech pagat per aqueu depaus. Var.: **magasinatge**.

magazine n.m. 1. Publicacion periodica, lo mai sovent illustrada, que tracta de subjèctes variats. 2. Emission de ràdio, de television, que tracta regulierament de subjèctes qu'apartènon à un meme camp de conoissenças. Var.: **magasine, magasina, magazina**.

magasinier, a n. Persona encargada de gardar li mèrç qu'arribon dins un magasin e de s'ocupar de la gestion de la resèrva. Var.: **magasinier**.

magdalena n.f. 1. Botaròt. Sin.: **cuu d'ae, brugairòu, capelan, colomela, lepiòta, ombrela, lepiòta enaurada, padre**. 2. Nom comun à divers socatges precòç que dónon de raïm de taula.

magdalena n.f. Pichina pastissaria en forma de gruèlha, constituïda d'una pasta à basa d'òus batuts, de sucre, de burre fondut, perfumada au limon ò à la flor de portegalier.

magdalenenc, a adj. e n.m. Si di de l'ensèms dei faciès culturals que màrcon l'apogeu dau paleolitic superior en Euròpa occidentala, entre -14000 e -10000 ans.

magdalonetas n.f. pl. Religioas plaçadi sota lo vocable de santa Maria-Magdalena, qu'assóston li filhas pentidi.

mage n.m. Astrològue antic. Var.: **mague**.

magenc, a adj. Dau mes de mai.

màger adj. e n. 1. Naissut en premier: *L'enfant màger, lo màger*. 2. Qu'a l'atge de la majoritat. 3. Principal, mai grand: *Lo perill màger es l'indiferença*. ◇ *Per la màger part*: Per la part mai granda. ◇ *Tièrça màger*: Ai cartas, tièrça formada d'un as, d'un rèi e d'una regina de la mema color. 4. *Foarça important*: Una rason màger. Sin.: **essencial**. ◇ *Cas de foarça màger*: Eveniment que non si pòu evitar, sensa n'èstre responsable. 5. (mús.) Major. ■ Si remarquerà qu'au femenin s'emplega generalament la mema forma qu'au masculin, ma s'atròva finda la forma *maja*.

màger n.f. (log.) Promiera proposicion d'un sillogisme.

magement adv. Au dessobre de tot. Sin.: **sobretot**.

magia n.f. 1. Sciença, religion dei magos. 2. Ensèms dei practicas fondadi sobre la credença en de foarça sobrenaturali immanenti à la natura e que la sieu tòca es de mestrear aqueli foarças, de si conciliar m'eli. ◇ *Magia negra, magia blanca*: respectivament messi en òbra per faire lo mau ò lo ben. 3. Efèctes que sèmblon aquelu de la magia; potença d'illusion, de seduccion: *La magia dei mòts*. ◇ *Coma per magia*: D'un biais inexplicable.

magiar, a adj. e n. Ongrés.

magic, a adj. 1. Relatiu à la magia: *Un poder magic*. 2. Que lu sieus efèctes son extraordinaris: *Un spectacle magic*. 3. Qu'agisse d'un biais estonant: *Un mòt magic*. 4. *Cairat magic*: Tableau de nombres, cairats, tau que la soma dei elements d'una linha, d'una colomna ò d'una diagonal es totjorn pariera. 5. (psicol.) *Pensada magica*: Forma de pensada de l'enfant, entre 2 e 7 ans,

caracterisada per una confusió entre l'univers subjectiu e l'univers objectiu.

magicament adv. D'un biais magic.

magician, a n. (fr.) Mago (it.), masc.

magin n.m. Mossairon.

magistèri n.m. 1. Ensèms d'aqueli que, detenen l'autoritat en nom dau Crist, an la carga d'interpretar la doctrina revelada (papa, evesques, concilis). 2. Dignitat de grand mèstre d'un òrdre religiós militar. 3. Composicion à la quala lu alquimistas atribuissón de proprietats meravilhòis.

magistra n.f. Mèstra (budeu).

magistral, a adj. 1. Que poarta la marca de la superioritat, de l'excel·lència: *Una òbra magistrala*. 2. (lit.) Qu'apartèn à un mèstre. ◇ Cors magistral: Cors dins lo quau l'ensenhair dispensa lo sieu saber, per oposicion ai trabalhs dirigits ò à d'autri formas de pedagogia dins li quali lu estudiants, lu escolans an una participacion activa. 3. *Medicament magistral*: Medicament confeccionat en farmacia d'après l'ordonança, per oposicion à *oficinal*. Var.: **magistrau**.

magistralada n.f. Mistralada.

magistralàs n.m. Mistralàs.

magistralament adv. D'un biais magistral.

magistralejar vi. Mistralejar.

magistralet n.m. Mistràlet.

magistrat n.m. 1. Tot foncionari ò oficièr civil investit d'una autoritat juridiccionala (membre dei tribunals, dei corts, etc.), administrativa (cònsol, comissari de la república, etc.) ò politic (ministre, president de la República, etc.). 2. Foncionari d'una juridiccion de l'òrdre judiciari ò administratiu e, en particular, membre de la magistratura dau sèt ò dau ministèri public.

magistratura n.f. 1. Dignitat, carga d'un magistrat; temps pendent lo quau un magistrat ocupa la sieu foncion. 2. Còrs dei magistrats.

magistrau, ala adj. Magistral.

magistrau n.m. Mistràu.

magistre n.m. Mèstre d'escòla.

magistressa n.f. Mestressa d'escòla.

magma n.m. 1. Mesclum que forma una pasta pastosa, espessa e viscosa. 2. (geol.) Liquide que si forma au dedintre de la Tèrra, per fusion de la crosta ò dau manteu, e que, en si refreiant, forma una ròca. 3. Mesclum confús de cauas abstrachis.

magmatic, a adj. (geol.) Relatiu au magma. ◇ *Ròca magmatica*: Ròca que provèn de la cristallisation en profundor (ròca plutonica) ò en susfàcia (ròca volcanica) d'un magma. Sin.: **ròca eruptiva**. ◇ *Cambra magmatica*: Cavitat situada dintre li profundors dau conduch d'un volcan. Lo sieu emplenament de matèrias en fusion es anonciator generalament de l'erupcion dau volcan.

magmatisme n.m. (geol.) Formacion, migracion e solidificacion dei magmas.

magnanimament adv. Embé magnanimitat. Var.: **manhanimament**.

magnanime, a adj. Que la sieu generositat si manifesta per la benvolença e la clemença. Var.: **manhanime**.

magnanimitat n.f. Caractèr de quauqu'un, d'un comportament qu'es magnanime. Sin.: **benvolença, generositat**, . Var.: **manhanimitat**.

magnat n.m. Forma pejorativa donada ai representants dau monde dei afaires, de l'industria ò de la finança. Sin.: **catau**. Var.: **manhat**.

magnèsi n.m. Metal solide blanc argentat, de densitat 1,7, que pòu cremar dins l'ària m'una flama esbleugissenta; element (Mg) de n° atomic 12 e de massa atomica 24,30. Var.: **manhèsi**.

magnèsia n.f. (quim.) Oxide ò idroxide de magnèsi. ■ La *magnèsia anidra* MgO es una pòuvera blanca que fonde vèrs 2500°C, que l'aiga transforma en magnèsia idratada Mg(OH)₂. La magnèsia es antiacida e laxativa ò purgativa à foarta dòsi. Var.: **manhèsia**.

magnesian, a adj. e n. Que contèn de magnèsi. Var.: **manhesian**. ◆ adj. m. e n.m. Organomagnesian.

magnesiàt, ada adj. Que contèn de magnèsia. Var.: **manhesiàt**.

magnèsic, a adj. 1. Qu'a per basa la magnèsia. 2. Qu'utilisa li proprietats inflamabli de la magnèsia ò dau magnèsi. Var.: **manhesic**.

magnèsifèr, a adj. Que contèn de magnèsia. Var.: **manhesifèr**.

magnesiòtermia n.f. Procediment de preparacion dei metals purs qu'emplega lo poder de reduccion dau magnèsi. Var.: **manhesiòtermia**.

magnèsita n.f. 1. Silicat natural de magnèsi. 2. Carbonat natural de magnèsi. Var.: **manhesita**.

magnetescrich n.m. Escrich sus ficha magnetica. Var.: **manhetescrich**.

magnetic, a adj. 1. Dotat dei proprietats d'atraccion de la caramida. ◇ *Pòles magnetics*: Ponchs de la Tèrra dont convergisson lu meridians magnetics. 2. Que pertòca lo magnetisme. 3. Qu'a una influença potenta e misteriosa. Var.: **manhetic**.

magnetisable (-izable), a adj. Que pòu èstre magnetisat. Var.: **manhetisable**.

magnetisacion (-izacion) n.f. Accion, biais de magnetisar. Var.: **manhetisacion**.

magnetisaire (-izaire), a (-airitz) n. Persona que pretende possedir un fluide particular. Var.: **manhetisaire**.

magnetisant (-izant), a adj. 1. Que magnetisa. 2. Que pòu generar ò comunicar lo magnetisme. Var.: **manhetisant**.

magnetisar (-izar) vt. 1. Comunicar una aimantacion à (un materiau, un còrs). 2. (lit.) Aver una influença potenta e misteriosa sobre: *Un orator que magnetisa li folas*. Var.: **manhetisar**.

magnetisme n.m. 1. Ensèms dei fenomènes que caracterisson lu còrs aimantats. 2. Influença potenta e misteriosa qu'una persona a sobre d'autri. 3. *Magnetisme animal*: Proprietat dau còrs animal que lo rendria receptiu à l'influença dei còrs celèstes e à-n-aquela dei còrs que

l'enviròuton, e que, parierament, auria una influença dau meme tipe sobre d'elu. 3. *Magnetisme terrèstre*: Camp magnetic pusleu regulier au niveu de la susfàcia de la Terra, que lo sieu pòle Nòrd vèria lentament d'un an sus l'autre. Var.: **manhetisme**. Sin.: **geomagnetisme**, **geomanhetisme**.

magnetista adj. e n. Que practica lo magnetisme. Var.: **manhetista**.

magnetita n.f. 1. Oxide natural de fèrre, dotat de magnetisme, boan minerau de fèrre. 2. Caramida. Var.: **manhetita**.

magneto n.f. [ma'njeto] Generatritz electrica dins la quala lo corrent es produch per un aimant permanent. Var.: **manheto**.

magnetoaerodinamica n.f. Estudi de l'escorrement dei mitans gasós conductors (gas ionisats à auta temperatura) sotamés à un camp magnetic. Var.: **manhetoaerodinamica**.

magnetocaisseta n.f. Magnetofòne qu'emplega de caissetas. Var.: **manhetocaisseta**.

magnetocaloric, a adj. Que produe un escambi termic (desgatjament ò absorpcion) qu'acompanha l'aimantacion d'una substança. Var.: **manhetocaloric**.

magnetocardiografia n.f. Estudi dei camps magnetics produchs per l'activitat electrica dau coar. Var.: **manhetocardiografia**.

magnetocirurgia n.f. Metòde cirurgical qu'emplega d'instruments de l'òrdre dau millimètre. Var.: **manhetocirurgia**.

magnetodinamic, a adj. Si di d'un aparelh dins lo quau l'excitacion magnetica es producha per un aimant permanent. Var.: **manhetodinamic**.

magnetoelectric, a adj. Que tèn à l'encòup dei fenomènes magnetics e electriccs. Var.: **manhetoelectric**.

magnetofil(e), a n. Partidari dau magnetisme animal. Var.: **manhetofil(e)**.

magnetofòne n.m. Aparelh d'enregistrament e de lectura dau son, per aimantacion remanenta d'una benda magnetica. Var.: **manhetofòne**.

magnetofonic, a adj. Relatiu à un magnetofòne; fach m'un magnetofòne. Var.: **manhetofonic**.

magnetogène, a adj. Que genèra lo magnetisme. Var.: **manhetogène**.

magnetogeneratritz n.f. Generatritz de corrent electric que l'induccion li es aviada per lo biais d'una caramida permanenta. Var.: **manhetogeneratritz**.

magnetograma n.m. Carta sus la quala si repoarton li valors magnetiqui mejani ò limits relevats en diferents luècs d'un còrs celèstes. Var.: **manhetograma**.

magnetoïdrodinamic, a adj. Si di de l'energia electrica generada partent d'un gas ionisat d'auta temperatura. Var.: **manhetoïdrodinamica**.

magnetoïdrodinamica n.f. Sciènça que tracta dau movement de fluides conductors d'electricitat dins de camps magnetics. Var.: **manhetoïdrodinamica**.

magnetolectura n.f. Procediment que consistisse à deschifrar de marcas produchi per una mina grafitada mé l'ajuda d'un aparelh magnetic. Var.: **manhetolectura**.

magnetològue, òga n. Fisician, fisiciàna especialista de l'estudi du magnetisme. Var.: **manhetològue**.

magnetomètre n.m. Aparelh destinat à la mesura d'un camp magnetic. Var.: **manhetomètre**.

magnetometria n.f. Mesura dei camps magnetics e dei proprietats magnetiqui dei còrs. Var.: **manhetometria**.

magnetomotor, tritz adj. Relatiu à la foarça donada per lo flux magnetic generat per diferença potenciala dins un tube de foarça barrat. Var.: **manhetomotor**.

magneton n.m. 1. Unitat de mesura dau moment magnetique. 2. Unitat de moment magnetic de l'àtòme e de l'electron. Var.: **manheton**.

magnetoopic, a adj. Relatiu à la magnetooptica. Var.: **manhetoopic**.

magnetooptica n.f. Estudi dei proprietats optiqui dei substanças sotamessi à de camps magnetics. Var.: **manhetooptica**.

magnetoparlare n.m. Aparelh que transforma en signals sonòres lu signals lònchs e corts de l'alfabet morse. Var.: **manhetoparlare**.

magnetopausa n.f. Zòna limit de la magnetosfera en-delà de la quala lo magnetisme terrèstre es sens efècte. Var.: **manhetopausa**.

magnetopirita n.f. Sulfure natural de fèrre. Var.: **manhetopirita**. Sin.: **pirita magnetica**.

magnetoplombita n.f. Oxide natural de fèrre, de manganèsi e de plomb. Var.: **manhetoplombita**.

magnetoquimia n.f. Estudi dei proprietats magnetiqui dei combinasons quimiqui e dei sieu aplicacions en quimia. Var.: **manhetoquimia**.

magnetoiresistènça (-ència) n.f. Proprietats qu'an d'unu metals de presentar una resistènça que càmbia en foncion dei camps magnetics ai quaus son sotamés. Var.: **manhetoresistènça**.

magnetoscòpar vt. (*magnetoscòpi*) Enregistrar m'un magnetoscòpi. Var.: **manhetoscòpar**.

magnetoscòpi n.m. Aparelh d'enregistrament e de lectura dei imatges e dau son sus benda magnetica. Var.: **manhetoscòpi**.

magnetosfèra n.f. 1. Zòna dins la quala lo camp magnetic d'una planeta si tròva confinat per lo vent solari. 2. Zòna de l'espaci à l'entorn de la Tèrra en-delà de l'ionosfèra, dins la quala es concentrat lo camp magnetic terrèstre. Var.: **manhetosfèra**.

magnetostatic, a adj. Si di dei fenomènes que pertòcon lu aimants ò de massas magnetiqui au repaus. Var.: **manhetostatic**. ♦ n.f. Sciènça qu'estúdia aquestu fenomènes. Var.: **manhetostatica**.

magnetostibiana n.f. Antimoniat de manganèsi e de fèrre. Var.: **manhetostibiana**.

magnetostriccion n.f. Fenomène de desformacion d'un còrs ferromagnetic sotamés à l'influença de camps magnetics. Var.: **manhetostriccion**.

magnetoteca n.f. Luèc de conservacion d'enregistraments sus bendas magnetiqui e, en partic., mòble per li plaçar de bendas magnetiqui. Var.: **manhetoteca**.

magnetoterapia n.f. Metòde terapic per imposicion d'aimants ò per accion de camps magnetic. Var.: **manheterapia**.

magnetron n.m. Tube à vuèi de foarta potença, generator ò amplificator de corrents d'auta frequença, que lo sieu flux d'electrons es comandat à l'encòup per un camp electric e per un camp magnetic. Lo magnetron a permès la creacion d'ondas fòrça corti (decimetrici e centimetrici) e de potèncias auti de mantu megawatts pertocant lu emeteires dau radar. Var.: **manhetron**.

magnícia n.f. Tròç de cuer que d'unu obriers (cordoniers, etc.) emplégon per si protegir la man. Var.: **manhícia**.

magnicida n.m. Autor d'un magnicidi.

magnicidi n.m. Crimi comés còtra un catau de l'Estat.

magnific, a adj. 1. Qu'a una beutat plena de grandessa: *Un spectacle magnific*. 2. Totplen beu: *Un temps magnific*. 3. D'una qualitat excepcionala: *Una carn magnifica*. 4. Remirable: *Una descubèrta magnifica*. Var.: **manhific**. Sin.: **sobrebeu, ufaós, esplendent**.

magnificament adv. D'un biais magnific. Var.: **manhificament**.

magnificar vt. (*magnifiqui*) Exaltar la grandor, glorificar, vantar. Var.: **manhificar**.

magnificat n.m. (Sovent m'una majuscula) 1. Cantic de la Verge Maria cantat ai vèspras. 2. Música compauada sobre aqueu cantic. Var.: **manhificat**.

magnificença (-ència) n.f. 1. Qualitat de cen qu'es magnific; esplendor, esclat. Sin.: **ufana**. 2. (lit.) Generositat, prodigalitat. Var.: **manhificença**.

magnificent, a adj. Que fa vèire de magnificença. Var.: **manhificent**. Sin.: **esplendent, ufanós**.

magnitud(a) n.f. 1. (astron.) Quantitat que sièrve à caracterisar l'esclat aparent (magnituda aparenta) ò vertadiera (magnituda absoluta) d'un astre (La magnituda s'exprimisse m'un nombre que baissa quora l'esclat creisse). 2. (geol.) Representacion numerica, sus una escala donada, de l'importança d'un seïsme. Var.: **manhituda**.

magnòlia n.f. Aubre originari d'Àsia e d'Amèrica, mé de fuèlhas alterni lusenti, de flors grandis dau parfum suau, recercat per l'ornament dei pargues e dei jardins. Var.: **magnolier**.

magnolacea n.f. *Magnolaceas*: Família de plantas d'un tipe primitiu, coma lo tulipier, la badiana, la magnòlia.

magnolier n.m. Magnòlia.

magnum n.m. 1. Gròssa botilha que contèn l'equivalent de doi botilhas ordinari (1,5 litre). 2. Botilha de 1,5 ò de 2 litres d'aiga minerala, de suc de fruch, etc.

magò, a n. 1. Persona que practica la magia. 2. Persona que fa de causas extraordinari, qu'a coma un

poder magic sobre li causas e lu èstres. 3. Illusionista. Sin.: **masc, magician** (fr.). 4. Persona que, sensa aver fach d'estudis de medecina, pretende garir luxacions, fracturas e dolors per de mejans empirics.

magon n.m. Sarrament de coar.

magòt n.m. Monina sensa coa, dau genre macaco, que viu en Àfrica dau Nòrd e à Gibraltar (Lòng de 75 cm). Sin.: **monard**.

magra n.f. 1. Niveu mai bas ò baissa excepcionala d'un cors d'aiga. Sin.: **baissa**. Contr.: **plena, aigat**.

magrament adv. En pichina quantitat. Var.: **maigrament** (corrent).

magre, a adj. e n. Qu'a gaire de graissa. Var.: **maigre** (corrent). ♦ n. 1. Que contèn gaire ò pas dau tot de matèrias grassis: *Un fromai magre*. 2. Jorns magres: Pendent lu quaus lu catolics practicants non mánjon de carn. 3. Gaire abondós: *Un past magre*. Sin.: **teune, escars**. 4. Gaire important, mediòcre: *Un salari magre*. 5. *Carbon magre*: D'una tenor en matèrias volatili debla, excellent combustible industrial. 6. Fin, gaire espès: *De caractèrs tipografics magres*.

magre n.m. 1. Part magra d'una carn, etc. 2. *Faire magre*: Non manjar de carn dins lu jorns que la Glèia prescriu. Var.: **maigre** (corrent).

magrejar vt. Magrir. Var.: **maigrejar** (corrent).

magrelet, a adj. Un pauc magre. Var.: **maigrelet** (corrent), **magrolet, magrineu**. Sin.: **esquirincho, secardin**.

magres(s)a n.f. 1. Estat de quauqu'un, d'un animau qu'es magre, sensa graissa ni carn. 2. Mancança d'amplessa, de riquesa. Var.: **maigressa** (corrent), **maigror**.

magret, a adj. Un pauc magre. Var.: **maigret** (corrent). ♦ n.m. Filet d'àneda.

magrineu, èla adj. Magrelet. Var.: **maigrineu**.

magrir vi. (*magrissi*) Devenir magre. Var.: **maigrir** (corrent), **magrejar**. ♦ vt. Faire devenir magre, fin.

magritge n.m. Magror.

magrolet, a adj. Magrelet. Var.: **maigrolet** (corrent).

magrolin, a adj. Magrelet. Var.: **maigrolin** (corrent).

magron n.m. Cormoran.

magror n.f. Maigressa. Var.: **maigror** (corrent).

mague n.m. Mage.

maguet n.m. (fam.) Sòus amolonats plan plan e laissats en resèrva: *An trovat lo maguet dau paigrand*. Sin.: **calós, esquipòt**.

maharajà n.m. Títol, que vòu dire *grand rèi*, donat ai princis feudataris d'Índia. Var.: **maarajà**.

maharani n.f. Esposa dau maharajà. Var.: **maarani**.

mahatma n.m. Títol donat en Índia à de personalitat espirituali de premier plan. Var.: **maatma**.

mai adv. 1. (usatge it.) Jamai. 2. En quantitat màger: *N'en volèm de mai, li a mai d'òmes que de fremas*. 3. Encara: *Li siam mai! Es encara eu qu'a ganhat!* ♦ **torna(r) mai**: *N'en volíon tornar mai*. 4. *Mai que*: Basta que. 5. *Mai que mai*: Fòrça, totplen. 6. *Mai que sigue, mai que sígon*: Basta que sigue.

mai n.m. 1. Cinquen mes de l'an. ◇ *Promier de mai*: Jornada de revendicacion dei sindicats americans à partir dau 1884, adoptada en França per l'Internacionala socialista en lo 1889 e devenguda fèsta legala e jorn feriat en lo 1947. 2. Aubre vèrd e enribanat que si plantava lo promier de mai en onor de quauqu'un. ◇ *Virar lu mais*: Practicar una dança tradicionala que consistísse à virar à l'entorn d'un pal en entrebescant e en separant de ribans estacats au sobran. ◆ pl. Fèsta que si debana au mes de mai, à Niça, à l'origina en cada quartier, e reducha encuèi au sieu debanament a Cimiés.

maia adj. e n. Qu'apartèn ai Maias. ◆ Família de lengas indians d'Àmerica centrala.

maiada n.f. Durada dau mes de mai.

maieuc, a adj. Dau mes de mai.

maieutica n.f. Dins la filosofia socratica, art de faire descurbir à l'interlocutor, per una seria de questions, li veritats qu'a en eu.

maigras n.f. Magra.

maigrament adv. Magrament.

maigran n.f. Maigrand, mairegrand.

maigrana n.f. Maigrand.

maigrana n.f. 1. Dolor violenta qu'afècta un costat de la tèsta e s'acompanha sovent de nauseas e de vòmit. 2. (abusiu) Mau de tèsta. Sin.: **cefalea**.

maigrana n.f. Fruch dau maigranier, de la talha d'un beu pom e que contèn de granas carnudi e rogi, de la sabor aigreleta e agradiva. Var.: **miugrana**.

mai grand comun divisor (partidor) (MGCD) n.m. (mat.) Lo MGCD de doi nombres es lo nombre mai grand que lu partísse tot-ai-doi.

maigrand n.f. Maire dau paire ò de la maire. Var.: **maigran, maigrana, mairegran**.

maigranier n.m. Aubre cultivat dins lu país mediterraneu, dei flors roge viu e que lo sieu fruch es la maigrana. Var.: **miugranier**.

maigre, a adj. Magre.

maigrejar vi. Magrejar.

maigrelet, a adj. Magrelet.

maigres(s)a n.f. Magressa.

maigret, a adj. Magret.

maigrineu, èla adj. Magrineu.

maigrir vt. (*maigrissi*) Magrir, magrejar.

maigrolet, a adj. Magrolet.

maigrolin, a adj. Magrolin.

maigror n.f. Magror.

maijon n.f. Maion (vivaroalpenc).

mail n.m. (angl.) Mèl.

mailing n.m. (angl.) Publipostatge.

maimon n.m. (mar.) Pèça de fusta ò de fèrre, ficada verticalament sus lo cubèrt d'una nau per virar lu ormege e sus lu trepadors d'un poart per l'amarratge dei naus. Sin.: **mamelet**.

mainada n.f. 1. Seguida d'un grand personatge. Sin.: **acompanhada**. 2. Progenitura.

mainada n.f. (mar.) Taïfa, marinaria.

mainadalha n.f. Garçonilha, marmalha.

mainadenc, a adj. Pueril.

mainadissa n.f. Progenitura.

mainatge n.m. 1. Cobla que vívon ensèm e fórmon la basa de la familha. Sin.: **pareu**. ◇ *Scena de mainatge*: Garrolha pauc ò pron violenta dins una cobla. ◇ *Si metre en mainatge*: Si maridar ò viure maritalament. Sin.: **faire ostau**. ◇ *Faire mainatge de tres*: Expression populària per nomenar l'entenduda entre l'espós, le frema e lo drud. Sin.: **faire pareu de tres**. ◇ *Faire boan, marrit mainatge*: Anam ben, mau ensèm, anar, non anar d'acòrdi. 2. (estad.) Unitat elementària 3. Ensèm de cen que pertòca lo manteniment d'un interior. ◇ *Faire lo mainatge, de mainatges*: Metre en òrdre e netejar un local. – (fig.) Metre d'òrdre dins quauqua ren, tornar organizar en si desbarrassant de cen que non sièrve, dei personas inutili. Sin.: **levar dau semenat, dau mitan**. ◇ *Frema, òme de mainatge*: Persona que lo sieu mestier es de faire de mainatges en cò d'un particulier, d'una empresa, etc. Sin.: **frema de maion, d'ostau**.

mainatgier, a adj. *Relatiu au mainatge*: Ocupacions mainatgieri. ◇ *Equipament mainatgier*: Ensèm dei aparelhs domestics destinats à facilitar lo trabalh de maion. Sin.: **ostalier**.

mainatgiera n.f. 1. Frema que s'ocupa dau mainatge, de l'administracion de la maion. Sin.: **frema de maion, d'ostau**. 2. Servici de taula (culhiers, forquetas, coteus, etc.) presentat dins un cofret. Sin.: **belacara**.

mainatgista n. Comerçant especialisat dins la venda d'aparelhs electromainatgiers.

mainatjament n.m. Actituda destinada à mainatjar quauqu'un. Sin.: **consideracion, mesura**.

mainatjar vt. 1. Emplegar mé precaucion, esparnhar: *Mainatjar li sieu foarças*. Sin.: **mesurar, gaubejar**. 2. Tractar mé respècte, atencion, per non èstre desagradu, per non indisparar: *Mainatjar un adversari, mainatjar un convalescent*. 3. Alestir embé atencion ò prudença: *Mainatjar una boana sorpresa*. ◆ **si mainatjar** v.pr. 1. Esparnhar li sieu foarças, si preocupar de la sieu santat. 2. *Si mainatjar quauqua ren*: Lo si reservar per n'en dispaar.

mainatjaria n.f. 1. Colleccion d'animaus de diferenti espècias, entretegnuts per l'estudi ò la presentacion au public. 2. Luèc dont son entretegnuts aquelu animaus.

mainau n.m. e n.f. Enfant jove (Escriptura fonetica d'un mòt pilhat au vivaroalpenc de Comtea *mainaa* prononciat [maj'naw], en lengadocian *mainada, mainatge, manhac*).

maine n.m. Abitacion anciana e de caractèr, d'una cèrta importança e envirotada de tèrras.

maiòlica n.f. Faiença italiana de la Renaissance, inicialament inspirada de la ceramica ispanomauresca. Var.: **majolica**.

maion n.f. 1. Edifici bastit per servir d'abitacion ai personas: *Crompar una maion*. Var.: **maijon, maison** en vivaroalpenc de la Comtea de Niça (valadas de Palhon, Vesubia, Tinea). Sin.: **ostau, bastida**. 2. Lotjament dont si viu: *Encuèi, rèsti à maion*. 3. Edifici public ò privat que

sièrve à un usatge particulier: *Maion de santat, maion d'arrèst*. 4. Membres d'una mema familha: *La filha de la maion es polida, donerètz lo boanjorn à la maion*. ◇ *Gents de maion*: Emplegats d'una maion, domestics. Empresa comerciala ò industrial: *Una maion de vins en gròs*. 5. Familha nòbla: *Maion de Tolosa, de Savòia*. 6. *Maion dau rèi, de l'emperaire*: Ensèm de personas civils (*maion civila*) e militars (*maion militària*) estacadi à la persona dau sobeiran. 7. (astrol.) Caduna dei dotze particions celèsti, que pertòcon li tramas relativis à l'existença. ◆ adv. 1. *Fach (à la) maion*: Que non es estat comandat en defoara: *Aqueu restaurant siève unicament de plats maion*. 2. Particulier à una empresa, à un establiment d'ensenhament: *Un diplòma maion*.

maionada n.f. Ensèm de membres d'una familha que vívon dins la mema maion. Sin.: **ostalada**.

maionassa n.f. Gròssa maion; immòble. Sin.: **ostalàs**.

maionatge n.m. Ensèm, grope de maions ò d'immòbles.

maionesa n.f. Saussa frèia compauada d'una emulsion d'òu e d'òli. Sin.: **remolada**.

maioneta n.f. Pichina maion. Sin.: **ostalet, ostalon**.

maiossa n.f. Fraga dei boascs.

mai pichin comun multiple (MPCM) n.m. (mat.) Lo MPCM de doi nombres es lo nombre mai pichin qu'es un multiple dei doi.

mairal, a adj. 1. De la maire: *Lo lach mairal*. 2. Relatiu à la maire, qu'es dau costat de la maire: *Grands mairals*. ◇ *Lenga mairala*: Promiera lenga que l'enfant empara. Var.: **mairau**.

mairalament adv. Coma una maire. Var.: **materialament**.

mairam n.m. Taula obtenguda en talhant en quartier de troncs de rore, de castanhier, de cacier, etc., per lo biais de l'esclapatge ò per lo ressatge dins la tòca de fabregar de botas.

mairandier n.m. Obrier que fa de mairams.

mairastra n.f. Segonda esposa d'un òme, per rapoart ai enfants de la promiera.

mairau, ala adj. Mairal.

maire n.f. 1. Frema qu'a mes au monde un enfant ò mai. ◇ *Maire celibatària*: Frema qu'a un enfant ò mai sensa èstre maridada. ◇ *Maire de Dieu*: Maria, maire de Jèsus. 2. Superiora d'un convent. 3. (fam.) *La maire X*: Dòna X. 4. (lit.) País, luèc dont una caua a començat; foant, causa, origina: *La Grècia, maire dei arts*. ◇ *Maion maire* ò *societat maire*: Societat qu'a sota la sieu dependença financièra d'autri societats, dichis *filialas*. ◇ *Maion maire*: Establiment principal d'una comunautat, espec. religioa. ◇ *Idea maire*: Idea principala, que n'en vènon d'autri idees. ◇ *Vitz maire*: Pèça forata e filetada apta à recebre una vitz que si fica dins lo sieu filetatge. ◇ *Cellula maire*: (gen.) Cellula indiferenciada presenta dins lu embrions (cellula maire embrionària) ò dins lu adultes, que si pòu partir à l'infinit e que pòu generar per diferenciacion un ò mai d'un tipe cellulari diferenciat. 3. Femèla d'un animau qu'a augut de pichoi. 5. Matritz, mòtle que siève de modèl per n'en faire d'autres. 6. *Maire dau vinaigre*: Pellicula que si forma à la susfàcia

dei liquides alcolics, constituïda per l'amolonament dei acetobactèrs. 7. *Maire dau cafè*: Cen que rèsta dau cafè après l'aver fach. ◆ pl. Utèrs dei bèstias.

maire n.f. (mar.) 1. Axe dau timon acotat à la sieu ala. 2. Coarda màger dau palangre.

maire, mairessa n. (fr.) Cònsol, consolessa. Var.: **mèra, meressa**.

mairegran(d) n.f. Maigrand, mameta.

mairejar vi. Tenir de la sieu maire.

mairina n.f. 1. Frema que presenta un enfant au baptisme. 2. Aquela que presida lo batejar d'una nau, d'un obratge d'art, etc. 3. Aquela que presenta una altra persona dins una associacion per la faire intrar. 4. *Mairina de guèrra*: Frema ò filha que, pendent un conflicte, corresponde m'un sordat.

mairís n. Gaud; forèst situada au nòrd: *La cima de Mairís, au Boreon*.

mairitz n.f. Utèrs, matritz.

maison n.f. Maion.

maissa n.f. Maissèla.

maissada n.f. Dentanha. Mordanha.

maissèla n.f. 1. Caduna dei doi formacions ossoï ò cartilaginòs que poàrtan li dents e sostènon l'orifici de la boca dei vertebrats. 2. (tecn.) Pèça dobla que li doi parts si poàdon avesinar ò escartar à volontat per mantenir un objècte. ◇ (mecn.) *Maissèla de fren*: Pèça mecanica garnida à la sieu periferia d'una matèria d'un aut coeficient de fretament qu'assegura lo ralentiment e l'arrest d'un veicule en fretant sus un tamborn solidari de la ròda. Var.: **maissa**.

maisselàs n.m. Gròssa maissèla.

maisselear vt. Mastegar.

maisselier, a adj. Maxillari.

maistrança n.f. Quadre dei oficiers-marinièrs de la Marina nacionala.

maivalença n.f. 1. Ensèm dei despensas que càrgon una operacion bancària. Sin.: **agio**. 2. Acreissement de la valor d'una resorsa, d'un aver. 3. Diferença positiva entre lo prètz de cession e lo prètz d'acquisicion d'un ben ò d'un títol. 4. Aumentacion dau prètz dei travalhs en seguida à de dificultats que non èron previstis. 5. Demai de recèptas entre lo produch d'un imposit e la sieu evaluacion budgetària. 6. Dins lo marxisme, diferença entre la valor tirada d'una quantitat de travalh e cen qu'es pagat au travalhàire per entretenir la sieu foarça de travalh. Contr.: **mensvalença**.

maja adj. f. Forma femenina de *màger*.

majestat n.f. 1. Caractèr de grandor, de dignitat, de noblessa. 2. (M'una majuscula) Títol dei rèis e dei emperaires. 3. Ària exteriora de grandor, de noblessa. *Crist, Verge, sants en majestat*: Representats assetats sus un trône dins una posture ieratica. Var.: **maestat**. (it.)

majestós, oa adj. Majestuós. Var.: **maestós**. (it.)

majestosament adv. Embé majestat. Var.: **maestosament**. (it.)

majestuós, oa adj. Qu'a de majestat. Var.: **majestós, maestós** (it.), **maestuós**.

majestuositat adv. Embé majestat. Var.: **maestositat** (it.), **majestositat**, **maestuosament**.

majofa n.f. Maiossa.

majofier n.f. Planta que produe de majofas.

majolica n.f. Maiòlica.

major, a adj. 1. *Tamborn major*: Sotoficier, cap dei tamborns ò de la clica dins una música militària. 2. *Estat major*: Grope d'oficiers encargat d'assistir un cap militari dins l'exercici dau sieu comand; ensèm dei collaborators mai pròches d'un cap, dei personas mai importants d'un grope: *L'estat major d'un partit*. 3. (mús.) *Interval màger* ò *major*: Dins lo quau li nòtas extremi son à la sieu distança maximala. ◇ *Gamma majora*: Gamma diatonica dau mòde major. ◇ *Acòrdi perfècte majora*: Que la sieu tèrça mai bassa es majora. Var.: **màger**.

major n.m. 1. Oficier superior encargat de l'administracion d'un còrs de tropas. ◇ *Major general*: Oficier general encargat d'auti foncions à l'Estat Major. 2. Grade mai aut dei sota-oficiers dei armadas e oficiers-marinièrs dei armadas. Dins la marina, oficier responsable à respèch de l'amiral, prefècte maritime, de l'òrdre, de la polícia e de la seguretat d'una basa navala. 3. Oficier d'un grade egal à-n-aqueu de comandant, en França, sota l'Ancian regime e encara encuèi dins de nombroï armadas estrangieri. 4. Ancianament, mètge militari. 5. Promier d'una promocion dins una escòla.

majora n.f. (log.) Promiera proposicion d'un sillogisme.

majoracion n.f. Accion de majorar; aumentacion. Sin.: **acressement de valor**.

majorana n.f. 1. Planta aromatica de la familha dei labiadas. Sin.: **origan**. 2. Filha nèsca.

majorança n.f. 1. Majoritat; superioritat. 2. Prioritat entre fraires e sòrres. ◇ *Drech de majorança*: Drech qu'avia lo màger de pilhar dins la succession dei parents, mai que lu autres eiretiers.

majorant n.m. (mat.) *Majorant d'un sotensemble A ordenat E*: Element *a* de E, tau que tot element *x* de A es inferior à *a*.

majorar vt. 1. Aumentar la valor de la soma d'una factura, d'un impòst, etc. 2. (mat.) Trovar un majorant à (un ensemble).

majorat, ada adj. Qu'a subit una majoracion.

majorat n.m. Ben inalienable estacat à un títol de noblessa e transmés mé l'eiretatge.

majorau n.m. Cadun dei cinquanta membres dau Consistòri (comitat director) dau Felibritge.

majordòme n.m. 1. (mar.) Dins la marina anciana, persona que s'entrevava dei vitalhas. 2. Mèstre d'ostalària. 3. Cap d'ostau, dei serviciaus e mai dei foncionaris d'un sobeiran.

majoritari, ària adj. e n. Qu'apartèn à la majoritat; que s'apontèla sus una majoritat. ◇ *Escrutin majoritari*: Dins lo quau es declarat elegit lo candidat qu'a obtengut lo mai de votz.

majoritariament adv. En majoritat, per la màger part.

majoritat n.f. 1. Atge au quau, d'après la lèi, una persona obtèn la plena capacitat de faire valer de drec hs (*majoritat civila*) ò es reconoissuda responsabla dei sieus actes (*responsabilitat penala*). 2. Lo nombre mai grand, la màger part: *Li a una majoritat de fremas dins l'ensenhament*. 3. Dins la Marina nacionala, lo tot dei servicis d'un estat-major.

majuscula adj. e n.f. *Letra majuscula* ò *majuscula*, n.f.: Letra mai granda e de forma diferenta, que si mete au començament d'una frasa ò d'un nom pròpri. Sin.: **capitala**. Contr.: **minuscuala**.

mala n.f. 1. Còfre de fusta, de cuer, etc., de grandi dimensions, dont si méton d'objèctes per lu emportar en viatge. 2. *Mala arriera*: Còfre arrier d'una automobila.

malabèstia n.f. Si di d'una persona perilhoa, que s'en cau maufidar, d'un cercagarrolha.

malabil(e), a adj. Que non es abile. Sin.: **desgaubiat**, **maugaubiat**, **maubiaissut**.

malabre, a adj. Que pertòca d'unu cristians de la riba de mar dau Malabar, qu'an enclaus de rites indigènas dins la sieu religion.

malabsorpcion n.f. Trebolici dau procèsus d'absorpcion dei aliments au travèrs de la mucoa intestinala.

malacia n.f. Trebolèri de l'apetença que si manifestà per una preferença morbida de mangilhas que bostígon.

malacodèrme n.m. *Malacodèrmes*: Grope de coleptèrs carnassiers, coma la luèrna.

malacon n.m. Varietat de zircon que contèn d'elements radioactius.

malacologia n.f. Estudi dei molluscs.

malacologic, a adj. Relatiu ai molluscs.

malacopterigian n.m. *Malacopterigians*: Grope de peis ossós dei nadarèlas moali ò plegadissi, coma lo saumon, la carpa, la merluça, etc.

malacostraceu n.m. *Malacostraceus*: Sotaclasse de crustaceus, que comprèn en particulier la grita e lo ligoban.

maladiccion n.f. Malediccion.

maladir vt. (*maladissi*) Maledir.

maladobat, ada adj. e n. Mau vestit, mau mes. Sin.: **gimbrat**.

maladonada n.f. Engana de distribucion au juèc de cartas. Var.: **maudona**.

maladreça n.f. Maladreïça.

maladrech, a adj. e n. 1. Que manca d'adreça, de gaubi dins lu sieus movements, lu sieus gèsts. Sin.: **desgaubiat**, **maubiaissut**, **malabil**, **desbiaissat**, **gòf**. 2. Que manca d'experiença, d'assegurança per faire quauqua ren. 3. Que manca de diplomacia, dau sens de l'oportunitat: *Siés estat maladrech de parlar coma aquò*. 4. Que non es apropiat: *Una intervencion maladrecha*.

maladrechament adv. D'un biais maladrech. Sin.: **desgaubiadament**, **desbiaissadament**, **gofament**, **maubiaissudament**.

maladreïça n.f. 1. Caractèr d'una persona maladrecha dins lu sieus gèsts, li sieu realisations. 2.

Mancança de gaubi, d'elegança dins lo comportament, dins li accions. 3. Acte maladrech: *Amolonar li maladreïças*. Var.: **maladreça**. Sin.: **desgaube**, **desgaubiadura**, **maubiais**, **desbiaissada**, **gofaria**.

malafacha n.f. Delicte. Var.: **maufach**.

malafachier, a adj. Maufachós, maufasent.

malafam n.f. Famina.

malafin n.f. Acabament tragic d'un eveniment, de la vida.

malafarma n.f. Marrida condicion fisica.

malafortuna n.f. Marrida fortuna, absença d'astre. Sin.: **malastrada**, **malescaduda**, **desfortuna**, **malasòrt**, **malescadença**.

màlaga n.m. 1. Raïm de la region de Màlaga. 2. Vin liquorós que si fa m'aqueu raïm.

malagent n.f. Marridi gents.

malagueña n.f. Dansa espanhòla de la familha dau fandango. Var.: **malaguenha**.

malaguenha n.f. Malagueña.

malaguinhada n.f. Agach d'uni personas que podia provocar la malasòrt segond la tradicion populària.

malai, malaia adj. e n. De Malàisia. Sin.: **malaisian**, **malés**. ♦ n. Lenga dau grope indonesian, parlada dins en Malàisia e sus li coastas de l'Insulíndia, lenga oficiala de Malàisia e d'Indonèsia (sota lo nom d'*indonesian*).

malaialam n.m. Lenga d'Índia dau Sud.

malaiga n.f. Aiga marrida.

malaiopolinesian, a adj. Si di dau grop etnic que recampa lu Malés e la màger part dei Polinesians. ♦ adj. e n.m. Familha de lengas dau Pacific.

malaisadament adv. D'un biais malaisat, mé difficultat. Var.: **malaisidament**.

malaisança n.f. Difficultat, malaise.

malaisat, ada adj. Malaisit.

malaise n.m. Malanança. Sin.: **malanha**.

malaisian, a adj. e n. Malai.

malaisidament adv. D'un biais malaisit, à pron pena. Sin.: **difícilament**.

malaisit, ida adj. Qu'es difficile de metre en òbra, de faire. Var.: **malaisat**. Sin.: **incomòde**.

malalevat, ada adj. e n. Maleducat, malensenhat.

malamanha n.f. 1. Brolha. Sin.: **chapostre**, **discòrdia**, **desacòrdi**, **desacordança**. 2. Trebolici, mauparada.

malament adv. Mau, d'un biais marrit. Sin.: **marridament**, **caitivament**.

malamoart n.f. Moart violenta ò accidentala.

malan n.m. Desastre, malur, catàstròfa. Sin.: **malastre**, **malasòrt**.

malanança n.f. 1. Mauviure, malaise. 2. Malautia.

malanant, a adj. Que non va ben; malaut.

malanar vi. Aver un auvari, si senti mau, èstre malaut.

malandra n.f. 1. (tecn.) Not pòirit dins lu boascs de construccion, qu'empacha que sígon emplegats. 2. (veter.) Escarabassa au plec dau garret dei cavaus. 3. Endeca, indisposicion, malandresc.

malandran n.m. Malensenhat, malaprés.

malandrejar vi. Èstre malaut, plen de languì.

malandresc n.m. Infirmitats.

malandrin n.m. Raubaire.

malandrós, oa adj. 1. Qu'a de mandras. 2. Malautiu.

malanha n.f. Malaise, malanança, pensament, lagui.

malanhós, oa adj. Pertocat per la malanha. Sin.: **pensamentós**, **laguiós**, **malaut**, **malanant**.

malaprés, esa adj. e n. Maleducat.

malaquit n.m. Malaquita.

malaquita n.f. Carbonat basic natural de coire, pèira d'un beu vèrd viu emplegat en joielaria. Var.: **malaquit**.

malar(i), a (-ària) adj. Relatiu à la gauta. ◇ *Oàs malari*: Oàs que forma la salhida de la pometa.

malària n.f. Paludisme.

malasòrt n.f. Malastrada, destin contrari. Sin.: **malafortuna**, **malescaduda**, **desfortuna**, **sòrt**, **malescadença**.

malastrada n.f. Mancança d'astre; moment dificile, contrari. Sin.: **malafortuna**, **malescaduda**, **desfortuna**, **malasòrt**, **malescadença**.

malastrar vt. Entirar, provocar lo malastre, la mauparada.

malastrat, ada adj. Que non a d'astre. Var.: **malastruc**.

malastre n.m. Infortuna, malur.

malastrós, oa adj. Malastrat.

malastruc, uga adj. Malurós, que non a d'astre. Var.: **malastrat**, **malastrós**.

malaür n.m. Malur (corrent). Sin.: **malastrada**, **desfortuna**, **malafortuna**, **mauparada**.

malaürança n.f. Malur.

malaürós, oa adj. e n. Malurós (corrent). Sin.: **malastrós**, **malastrat**.

malaussa n.f. Malàussena.

malàussena n.f. Ròca sedimentària detritica, conglomerat format de calhaus arredonits. Var.: **malaussa**.

malaut, a adj. e n. Que la sieu santat es alterada. Sin.: **malanant**. ♦ adj. 1. Degalhat, en marrit estat: *L'industria dau país es malauta*. 2. Dins un estat desagradu: *Èri malaut de l'audir parlar coma aquò*. 3. (pop.) Caluc: *Siés malaut?*

malautàs, assa adj. e n. Totplen malaut.

malautejar vi. Èstre malaut.

malautet, a adj. Un pauc malaut de lònca.

malautia n.f. 1. Alteracion dins la santat, dins l'equilibri dei èstres vivents (bèstias e plantas). ◇ *Malautia professionala*: Contractada dins l'exercici d'una profession determinada. ◇ *Assegurança malautia*: Assegurança sociala que permete au salariat d'aver drech, en cas d'interrupcion dau trabalh, à d'indemnitats jornalieri e de si faire remborsar totalament ò parcialament cen que deurà pagar per la sieu malautia. ◇ (fam.) *N'en faire una malautia*: Èstre totplen contrariat per quauqua ren, si plànher totplen. 2. Alteracion, degradacion de quauqua ren: *Li malautias dau vin*. 3.

(fam.) Trebolici dau comportament: *Aver la malautia de la velocitat.*

malautís, issa adj. Malautiu, d'una santat fragila. Sin.: **sofrachós.**

malautiu, iva adj. 1. Subjècte à èstre malaut. Var.: **malautís, malauton.** 2. Que li sieu manifestacions sèmbelon aqueli dei trebolici mentals.

malauton, a adj. Malautiu.

malautonet, a adj. Malautet.

malaventura n.f. Marrida aventura.

malavertit, ida adj. Malavisat.

malaviar (si) v.pr. Si foaraviar. Sin.: **si desendralhar, si descaminar.**

malavida n.f. Bagassaria.

malavisada n.f. Marrit conseu.

malavisat, ada adj. Qu'agisse sensa discerniment. Sin.: **malavertit, mauprevengut.**

malavista n.f. Malefici, sòrt.

malaxacion n.f. Malaxatge. Sin.: **reventolada, pastatge.**

malaxaire n.m. e adj. m. Aparelh provedit d'una cuba, e que siève à malaxar. Sin.: **reventolaire, pastaire.**

malaxar vt. 1. Pastar una substança per li faire perdre la sieu dretat, per la rendre omogenea. Sin.: **reventolar, pastar.** 2. Massar (una part dau còrs) dau bot dei dets.

malaxatge n.m. Accion de malaxar. Var.: **malaxacion.**

malediccion n.f. 1. (lit.) Accion de maledir. 2. Malur, fatalitat. Var.: **maladiccion**

maledir vt. (*maledissi*) Maudire. Var.: **maladir.**

maleducat, ada adj. Que si compoarta mau, sensa respectar li règlas de la cortesia. Sin.: **malensenhat, malaprés, descortés.**

malefic, a adj. (lit.) Qu'an una influença sobrenaturala e maligna. Var.: **maleficiós.**

malefici n.m. (lit.) Sortilègi, practica magica per faire de mau à quauqu'un. Sin.: **malavista.**

maleficiat, ada adj. Emmascat.

maleficiós, oa adj. Malefic.

malembocat, da adj. e n. Que parla d'una mena desgaubiada. Sin.: **maucreat, descortés, malensenhat.**

malenconia n.f. Malinconia. Sin.: **langui, languison, tristum, languitòri, laissa-m'estar, marriment, atristament.**

malenconic, a adj. Malinconic. Sin.: **triste, languiu, mornarós.**

malenconicament adv. Embé malinconia.

malenconisar (-izar) vt. Malenconisar (-izar).

malencòntre n.m. Mauparada.

malencontrós, oa adj. Inoportun, que causa d'enuèi d'un biais inoportun. Sin.: **desplasent, fotent, mauvengut.**

malencontrosament adv. D'un biais malencontrós. Sin.: **desplasement.**

malendralhat, ada adj. Que pertòca un affaire, un eveniment que s'entamena mau, que laissa entrevèire una pastissada, una falhida. Sin.: **malencaminat, mauvirat, mau començat, que vèn à revèrs.**

malendurança (-ància) n.f. Mancança de tolerança, de paciència per suportar li cauas. Sin.: **intolerança.**

malendurant, a adj. Que non es capable d'endurar embé paciència, embé calma; intolerant.

malensenhat, ada adj. Maleducat.

malentendent, a adj. e n. Que non aude ben.

malentenduda n.f. Fach de s'enganar sobre quauqua ren, espec. lo sens d'un mòt, d'una paraula. Var.: **malentendut.** Sin.: **mespresa, bescòmpte.**

malés, esa adj. e n. De Malàisia. Var.: **malai, malaia.** ♦ n.m. Lenga parlada en Malàisia e en Indonèsia (dont es dicha *indonesian*).

malescaduda n.f. Marrida fortuna, absença d'astre. Sin.: **malafortuna, malastrada desfortuna, malasòrt, malescadença.**

malastrada n.f. Marrida fortuna, absença d'astre. Sin.: **malescaduda, malafortuna, desfortuna, malasòrt, malescadença.**

malasòrt n.f. Marrida fortuna, absença d'astre. Sin.: **malafortuna, malastrada desfortuna, malescaduda, malescadença.**

malescadença n.f. Marrida fortuna, absença d'astre. Sin.: **malafortuna, malastrada, desfortuna, malescaduda, malasòrt.**

malestar n.m. Malèstre.

malèstre n.m. 1. Estat penós d'una persona que sofrisse de trebolici fisics. 2. Mauviure, estat moral penós. Var.: **malestar.**

maleta n.f. 1. Pichina valisa, espec. per li metre de documents. 2. (pop.) Capeu melon.

malgach, a adj. e n. De Madagascar. ♦ n.m. Lenga dau grope indonesian.

malh n.m. Placa embé de cupulas, que s'emplega per pèlar li castanhas. Var.: **malhet.**

malha n.f. 1. Bocla de fiu religada à d'autri per formar una ret ò un tricòt. ◇ (espec.) Element d'una ret de pesca. ◇ *Malha à l'endrech, malha à l'envèrs:* Malha que la sieu corba superiora es en avant ò en arrier dau tricòt. ◇ *Faire de malhas:* Tricotar. ◇ *Passar per malha:* S'escapar au travèrs dei malhas d'una ret; (fig.) passar, s'escapar sensa si faire agantar, s'esbinhar; disparéisser. ◇ *Faire passar per malha:* Faire disparéisser, escamotar. ◇ Teissut tricotat. 2. (mar.) Espaci entre lu corbams ò entre lu amadiers. 3. Pichin anelet de fèrre que s'emplegava per faire li armaduras à l'Atge Mejan. 4. (tecn.) Caduna dei duberturas d'una grasilha, d'un tamís. 5. (electr.) Ensèm dei conductors que relígon lu nots d'una ret e fórmon un circuit claus. Var.: **malhum.** Sin.: **ret, cadena.** 6. (geol.) Parallelepipède que, repetit periodicament dins li tres direccions, genèra una ret cristallina. 7. Taca qu'apareisse sus lo plumatge dei joves faucons e dei joves perdigaus. Sin.: **malhadura.** 8. Marca redona que

si forma sus la prunèla dei uèlhs. 9. *Non passa la malha, non faire la malha*: Non faire la mesura minimala reglamentària en parlant d'un peis que si pesca.

malhachòrt n.m. (metal) Aliatge de coire, de niquèl e de zinc, qu'imita l'argent.

malhada n.f. Mena de ret granda. Sin.: **entremalh**.

malhadura n.f. Taca dau plumatge. Var.: **malha**.

malhanenc, a adj. e n. De Malhana, luèc de naissença dau poeta Frederic Mistral.

malhar vt. Picar m'un malhet.

malhat, ada adj. Qu'a lo plumatge, la pèu marcada de malhas, en parlant d'una bèstia.

malhatge n.m. 1. Disposicion en ret. 2. Interconnexion d'una ret electrica.

malhet n.m. 1. Gròs marteu mé doi tèstas, de boasc dur, de cuer pergaminat, de plastica, de cauchó, etc., qu'emplégon lu fustiers, lu esculptors sus pèira, etc. 2. Autís analògue format d'una maça tronconica de boasc dur e d'un mànegue, qu'emplégon lu esculptors sus boasc. 3. Malh.

malheta n.f. 1. Pichina malha. 2. Marteu de boasc de doi tèstas. Var.: *malhet*. 3. Marteu de cantonier. 4. Aneu de croquet. 5. Gota d'òli ò de grais sus un bolhon. 6. Coarda qu'estaca cada cavau au cable per tirar una gabarra.

malhetar vt. Tirar una gabarra m'un cable e de cavaus.

malhon n.m. (mar.) Element d'una cadena d'àncora.

malhorqués, esa adj. e n. Malhorquin.

malhorquin, a adj. e n. De Malhòrca. Var.: **malhorqués**.

malhòu n.m. Tralha en forma de marteu. ◇ *Malhòu embarbat*: Tralha qu'a ja quauqui raïç.

malhum n.m. 1. Ensèms de malhas. 2. Ret: *Un malhum social*. Sin.: **cadena**. ◇ Designa especialament l'internet.

malia n.f. (it.) Malefici.

malian, a adj. e n. Dau Malí.

malic, a adj. (quim.) Si di d'un diacide-alcòl que si tròva dins lu poms e la frucha acida.

malícia n.f. Tendencia à dire ò à faire de cauas marridi e ironiqui.

maliciejar vi. Faire pròva de malícia.

maliciós, oa adj. e n. Que manifèsta de malícia.

maliciosament adv. Embé malícia.

malier, a n. Persona que fabrica ò vende de malas.

malignament adv. Embé malignitat. Var.: **malinhament**.

malignar vi. Pensar à mau, èstre marrit. Var.: **malinhar**.

maligne, a adj. e n. 1. Qu'a tendença à dire ò à faire de cauas malicioï; fin, gaubiós. 2. *Tumor maligna*: Tumor cancéroa. Var.: **malinh(e), malinhós**.

malignitat n.f. 1. Marridum mesquin. 2. Tendencia à faire lo mau. 3. Caractèr perilhós d'un mau, d'una tumor. Var.: **malinhitat**.

malignós, oa adj. Maligne. Var.: **malinhós**.

malin, a adj. e n. 1. Que manifèsta una intelligença malicioa. Sin.: **bulò, despiechós, avisat, finaudeu, finàs**. 2. Que manifèsta de marridum: *Pròva un malin plaser à rabaissar lu autres*. Sin.: **caitiu, marrit, malvais**. ◇ *Lo Malin*: Lo Diau.

malinconia n.f. 1. Estat de depression, de tristessa vaga, de desgust de la vida. Sin.: **languì, languitòri, tristum**. 2. Caractèr de cen qu'inspira un estat parier. 3. (psiquiatria) Depression intensa caracterisada per un ralentiment psicomotor e que constitue una dei fasas de la psicòsi maniacodepressiva. Var.: **malenconia**.

malinconic, a adj. e n. 1. Que sente una tristessa vaga. 2. Pertocat de malinconia. Var.: **malenconic**. Sin.: **tristàs, languiu**. ◆ Que manifèsta ò provòca de malinconia.

malinconicament adv. Embé malinconia.

malinés n.m. Can d'aver belga dau pel cort fauve.

malinh(e), a adj. Maligne.

malinhament adv. Malignament.

malinhar vi. Malignar.

malinhitat n.f. Malignitat.

malinhós, oa adj. Malinhós.

malintencionat, ada adj. Qu'a d'intencions marridi.

malleabilisacion (-izacion) n.f. (tecn.) Accion de rendre malleable.

malleabilisar (-izar) vt. (tecn.) Procedir à la malleabilisacion de (un metal).

malleabilitat n.f. 1. Caractèr de quauqu'un, dau sieu esperit, qu'es doç, docile. 2. Qualitat d'un metal malleable.

malleable, a adj. 1. Que si lascia influençar ò formar. 2. (tecn.) *Metal malleable*: Que si pòu facilament façonar e metre en fuèlhs.

malleòla n.f. Caduna dei apofisis de la region inferiora dau tibia e dau peroneu que fórmon la cavilha. Sin.: **cavilhòla**.

malleolar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai malleòlas.

mallofague n.m. *Mallofagues*: Òrdre d'insèctes parasites que si tròvon sus lu auceus.

malodorós, oa adj. Que sente mau.

maloin, a adj. e n. Natiu, estajant de Sant Malo.

malombrina n.f. Reflexion de la lutz dau soleu mé l'ajuda d'un miralh, d'una moastra, d'un metal, etc.

malon n.m. 1. Materiau de construccion à basa d'argila, motlat mecanicament e cuèch au forn, en forma de parallelepipède rectangle. 2. Pichina placa de ceramica, argila, etc., emplegada per revestir un soal ò li paretz d'una abitacion.

malonaire n.m. Obrier que farga de malons.

malonar n.m. Persona que fabrica de malons.

malonar vt. Recurber lo soal de malons.

malonatge n.m. 1. Accion de malonar. 2. Soal recubèrt de malons.

malonèst(e), a adj. e n. 1. Que non es onèste. 2. Inconvenient, que non correspoande ai boani manieras: *Faire una propoasta malonèsta*. Sin.: **desonèst(e)**.

malonestament adv. D'un biais malonèste. Sin.: **desonestament**.

malonestetat n.f. 1. Caractèr malonèste de quauqu'un, dau sieu comportament. 2. Accion contrària à l'onestetat. Sin.: **desonestetat**.

malonic, a adj. (quim.) Si di d'un diacide que vèn de l'oxidacion l'acide malic.

malonier, a n. Persona que paua de malons; persona que paua de malons.

maloniera n.f. Fàbrega de malons.

malonilurea n.f. Acide barbituric.

malopterur n.m. Mena de peis grandàs proveït d'organes electric, que viu dins lo Nil e lo Senegal.

malora n.f. Roïna, deslablement. Sin.: **auvari**, **malestar**, **mauparada**. ◇ *S'en anar en malora*: S'encalar, si deslabar, anar en roïna. Sin.: (fam.) **s'en anar en dogà**.

malordit n.m. Trama, conjuracion.

malt n.m. Òrdi grellhat artificialament, sec e reduch en farina, emplegada per faire de cervesa.

maltaire, airtiz n. 1. Persona que trabalha dins una maltaria. 2. Industrial de la maltaria.

maltar vt. Faire subir un maltatge à.

maltaria n.f. 1. Fabrega dont si fa lo maltatge. 2. Ensèms dei activitats industrials ligadi à la fabricacion dau malt.

maltasa n.f. Enzima dau suc intestinal, qu'idrolisa la maltosa.

maltatge n.m. Operacion de conversion de l'òrdi en malt.

malte n.m. Peis de la mar dei Antilhas, mé de formas estranhi, que sembla èstre proveït de patas.

maltés, esa adj. e n. De Malta.

maltesa n.f. Portegal d'una varieta sucrada.

maltina n.f. Enzima de l'òrdi grellhat, contenguda dins lo malt.

maltòsa n.f. (quim.) Sucre que dona per idrolisi doi moleculas de glucòsa, e que s'obten per idrolisi de l'amidon.

maltòta n.f.; Talha perceupuda d'una mena abusiva.

maltusian, a adj. 1. Qu'aparten ai doctrinas de Maltus. 2. Opauat à l'expansion economica ò demografica.

maltusianisme n.m. 1. Restriccion voluntària de la procreacion. 2. (econ.) Ralentiment voluntari de la produccion, de l'expansion economica.

maluc n.m. (anat.) Anca.

malur n.m. 1. Situacion penoa qu'afecta dolorosament quauqu'un. 2. Eveniment funèste. ◇ (fam.) *Faire un malur*: Si liurar à d'acte violença; aver un grand succès, faire furor. 3. Destinada ostila, malastre. ◇ *Portar malur*: Aver una influença fatala, nefasta. Sin.: **malastrar**. 4. *Per malur*: Malurosament. Var.: **malaür**. Sin.: **malan**, **malastrada**, **malasòrt**, **malafortuna**.

malurós, oa adj. e n. 1. Qu'es dins una situacion dolorosa, penoa. 2. Qu'inspira una pietat mesclada de

mesprèt: *Un malurós embriagon*. ◆ adj. 1. Qu'exprimis de malur, de dolor, de sofrença: «*Siéu un gròs malurós/Escota joventura*». 2. *Que manca d'astre*: Èstre malurós au juèc. 3. Que la sieu consequença es lo malur; desastrós: *Pilhar una decision maluroa*. 4. Sensa valor, sensa importança: *Dins lo còfre, li èra solament doi malurós culhiers que jugàvon à visc*. Var.: **malaürós**. Sin.: **malastrat**, **malastrós**, **desfortunat**.

malurosament adv. D'un biais malurós. Var.: **malaürosament**.

malus n.m. Majoracion d'una prima d'assegurança automobila en foncion dau nombre d'accidents arribats dins l'annada ai assegurats e dins lu quaus la sieu responsabilitat si tròva engatjada.

malvais, a adj. Marrit. Sin.: **caitiu**.

malvaisetat n.f. Marridum. Sin.: **marridetat**, **marridaria**.

malvala n.f. *Malvalas*: Òrdre de plantas enclausant li malvaceas e li familhas vesini: liliaceas (tilhòu), bombacaceas (baobab)...

malvasia n.m. Varietat de raïm blanc alongat.

mam n.f. Mamà.

mamà n.f. Nom afectiu per designar la maire. Var.: **mam**, **ma**.

mamalian, a adj. Relatiu ai mamifèrs.

mamalog n.m. 1. Sordat esclau d'una milícia que juguèt un ròtle considerable dins l'istòria egipciana e, episodicament, en Índia. 2. Cavalier d'un esquadron de la Garda de Napoleon I.

mamalogia n.f. Part de la zoologia que tracta dei mamifèrs.

mamari, ària adj. Relatiu ai mamèla, au sen.

mamau n.m. Bobolh. Sin.: **momò**.

mamba n.m. Sèrp africana, arboricòla, agressiva e verinosa.

mambo n.m. Dança d'origina cubana, vesina de la rumba.

mamectomia n.f. (cir.) Ablacion dau sen. Sin.: **mastectomia**.

mamèla n.f. Glanda plaçada sus la faça ventrala dau tronc dei femèlas dei mamifèrs, que si desvolopa à la pubertat e que secrèta de lach après la gestacion. Sin.: **possa**, **popa**, **sen**, **teta**.

mamelassa n.f. Gròssa mamèla.

mamelet n.m. (mar.) Maimon.

mamelon n.m. Eminença carnuda au centre de la mamèla, dau sen. Sin.: **popeu**, **posseta**.

mamelonat, ada adj. Que poarta de proeminèças en forma de mamelon.

mamelut, uda adj. Qu'a de mamèlas (especialament de gròssi mamèlas).

mameta n.f. Diminutiu afectiu de *maigrand*.

mamifèr n.m. Animau vertebrat caracterisat per la presença de mamèlas, d'una pèu generalament cubèrta de pels, d'un coar mé quatre cavitats, d'un encefale relativament desvolopat, per una temperatura constanta e una reproduccion esquasi totjorn vivipara.

mamillar(i), a (-ària) adj. (anat.) Relatiu au mamelon; qu'a la forma d'un mamelon.

mamillara (-ària) n.f. Cactacea que la sieu susfàcia es cubèrta de mamelons espinós.

mamiti n.f. Inflamacion de la mamèla dei mamifèrs. Sin.: **mastiti**.

mamografia n.f. Radiografia de la glanda mamària.

mamóis n.m. Monina.

mamoplastia n.f. Intervencion de cirurgia plastica sus lo sen.

mamot n.m. (zool.) Elefant fossile dau quaternari, cubèrt d'una toson lanoa, que mesurava 3,50 d'autessa.

man n.f. 1. Organe de la preension e de la sensibilitat, provedit de cinc dets, que constitueisse l'extremitat dei membres superiors de l'òme. ◇ *Aver sota (la) man*: À la sieu portada. ◇ (fig.) *Dei doi mans*: Embé entosiasme. ◇ *Aver lo coar sus la man*: Èstre totplen generós. 2. Aquest organe, quora sièrve à donar, à pilhar, à exprimir quauqua ren. ◇ *Porgir, tendre la man*: Demandar la caritat. ◇ *De man en man, de la man à la man*: D'una persona à l'autra, sensa intermediari. ◇ *De promiera man*: Directament. ◇ *De segonda man*: Indirectament. ◇ *Aver la man*: Ai cartas, èstre lo promier à jugar. ◇ *Votar à man levada*: Exprimir lo sieu sufragi en auçant la man. ◇ *Aver li mans traucadi*: Degalhar lu sieus sòus, non lu saupre conservar. 3. La man, considerada coma un instrument. ◇ *Si faire la man*: S'adestrar dins un trabalh, una activitat. ◇ *Perdre la man*: Perdre la sieu dexteritat abituala, la sieu abitud. ◇ *Metre man à*: Entamenar, metre en òbra. ◇ *Metre la darriera man à un trabalh*: L'acabar. ◇ *Dessenhar à man levada*: Dessenhar sensa l'ajuda d'una règla, d'un compàs, d'un instrument grafic. 4. La man, emplegada per picar ò manejar una arma. ◇ *Auçar la man sobre quauqu'un*: Lo picar, èstre lèst à lo picar. ◇ *À man revèrsa*: Si di d'un pastisson donat m'au revèrs de la man. ◇ *À man armada*: En emplegant una arma. 5. La man, coma simbòle d'ajuda, d'acòrdi. ◇ *Porgir, tendre la man à quauqu'un*: Li ofrir la sieu ajuda, li prepauar una reconciliacion. ◇ *Demandar, obtenir la man d'una persona*: La demandar, l'obtenir en maridatge. 6. La man, coma simbòle de l'accion, de l'esfoarç. ◇ *Aver la man uroa, maluroa*: Ben (mau) capitar sovent. Sin.: **aver boana, marrida man**. ◇ *Aver la man vèrda*: Jardinar facilament, mé de boai resultats en tota ocasion. ◇ *Aver li mans liuri*: Aver tota libertat per agir. 7. La man, coma simbòle de la possession, de l'autoritat, dau poder. ◇ *Cambiar de mans*: Passar d'un proprietari à un autre. Sin.: **passar de man en man**. ◇ *Metre la man sobre quauqua ren*: Trovar, tornar trovar quauqua ren; s'empadronir de quauqua ren. ◇ *Metre la man sobre quauqu'un*: L'arrestar. Sin.: **metre l'àrpià sobre**. ◇ *Faire man bassa sobre*: S'apoderar de quauqua ren indeugudament. ◇ *Pilhar en man*: S'encargar de. ◇ *Repilhar en man*: Restablir la situacion de (un afaire, una societat, etc.). ◇ *Passar la man*: Renonciar ai sieus poders, lu transmetre. ◇ *Aver la man sobre*: Comandar. 8. La man coma simbòle de la foarça violenta. ◇ *Non li anar de man moarta*: Agir mé brutalitat. 9. Persona, considerada dau ponch de vista de la sieu activitat. ◇ *En*

boani mans: Afidat à una persona capabla. ◇ *Promiera man*: Obriera d'una maion de cordura, capabla de faire toi lu modèles. ◇ *Man à man*: exercici d'equilibri dins lo quau doi acrobatas multiplícon li elevacions en si tenent per li mans. 10. Distança de la larguesa d'una man. 11. *Man correnta*: Part superiora d'una rampa d'escalier, etc., sus la quala si pausa la man. Var.: **mancorrenta**. 12. Ensèm de 25 fuèlhs de papier. 13. Rapoart de la foarça d'un papier à la sieu espessor. ◇ *Papier qu'a de man*: Que dona una impression d'espessor. 14. Extremitat dei membres anteriors dei vertebrats tetrapòdes. 15. *Man d'una mòla*: Pèça sus la quala s'articula l'extremitat d'una mòla. 16. *Man de justícia*: Man d'evòri mé tres dets auçats, plaçada à l'extremitat dau baston real, simbòle de la justícia reala. 17. *Depauar una man correnta*: Faire una deposicion à la polícia ò à la gendarmaria per denonciar de fachs. 18. *De man en man*: À flor e à mesura. 19. *En un virat de man*: À la lèsta, leu. 20. (mar.) *Man de tèrra*: Dau costat dau ribatge. ◇ *Man de foara*: Dau costat de la mar. ◇ *Man de guinda*: Cordatge que sièrve d'auçar la vela d'un bateu. ◇ *Man fadada*: Mena de tenalha plaçada à la cima d'un mànegue llong, per rabalhar d'objets tombats dins la mar. Sin.: **rampin**. 21. *Man de boasc*: Tauleta qu'un dei sieus costats es provedit d'un mànegue per espaumar lo ciment ò lo gip. Sin.: **planeta**. 22. *Faire virar à la sieu man*: Convertir quauqu'un ai sieu ideas, faire cambiar de vejaire.

mana n.f. Dins li religions animisti, foarça sobrenaturala, impersonala e indiferenta.

manacho n.m. Arpalhan, maufaràs, arlòt.

manada n.f. 1. Cen que si pòu tenir dins una man. Sin.: **ponh, ponhada** (que definisson mai cen que tèn dins la man sarrada). 2. Còup donat mé la man. 3. Tropeu de taur, de cavaus, en Camarga. 4. Grope de personas. Sin.: **masnada**.

manadar vt. Picar doçament mé la man.

manaia n.f. Destrau d'execucion. Var.: **manaira**.

manaira n.f. Manaia.

manara n.f. Destrau per escairar lo boasc.

manca n.f. 1. Fach de mancar; insufisença ò absença dau necessari. Var.: **mancança**. 2. *Estat de manca*: Estat d'ansia ligat à l'impossibilitat de si procurar de dròga, per un toxicoman. 3. À la rotleta, una dei sièis possibilitats simpli, que comprèn toi lu nombres de 1 à 18 (per op. à *passa*). 4. *Manca, mancança de ganhar*: Profièch que si seria poscut realisar, ma que non si faguèt. Sin.: **pèrda**. ◆ loc. prep. *Per manca de*: En l'absença de. Var.: **en mancança de**.

mança n.f. Femèla jove d'un bovin, que non a encara velat. Sin.: **vedela**.

mancament n.m. Accion de mancar à un dever, à una lèi, à una règla: *De mancaments greu à la disciplina*. Sin.: **falhiment, defalhida**.

mancança n.f. Manca. Sin.: **desprovediment**.

mancant, a adj. Que manca, qu'es estat levat: *Li pèças mancanti d'un dossier*. Sin.: **defautant**. ◆ adj. e n. Absent.

mancar vi. (*manqui*) 1. Falhir, defalhir: *L'atemptat a mancat*. 2. Èstre en quantitat insufisenta: *Mi manca 1 euro per pagar*. Sin.: **defautar**. 3. Èstre absent dau sieu luèc de trabalh, d'estudi: *Cu manca encuèi?* ♦ vt. ind. (*à, de*) 1. *Mancar à*: Defautar à, èstre en quantitat insufisenta à: *Li foarças mi máncon per acabar*. ♦ Far nàisser un sentiment de vuèi, en rason d'una absença: *Mi manques*. ♦ Si sostraire (*à*), evitar: *Mancar ai sieu obligacions*. 2. *Mancar de*: Non aver en quantitat sufisenta. ♦ Èstre à doi dets de: *A mancat de si negar dins la sieu piscina*. ♦ *Non mancar de*: Non oblidar, non ometre de: *Non manquerei de vos venir salutar*. ♦ Non manifestar cen que si deuria vèrs una persona: *Mancar de respècte à quauqu'un*. ♦ vt. 1. Non arribar à tocar: *Mancar lo bersalh*. ♦ *Non mancar quauqu'un*: Non laissar passar una oportunitat de li donar una leiçon, de s'en venjar. 2. Faire mau: *Mancar una fòto*. 3. Non capitar: *Ai mancat lo mieu concors*. 4. Laisser escapar: *Mancar una oportunitat*. 5. Non rescontrar coma èra previst: *Si siam mancats à l'arribada dau tren*. ♦ Arribar tròp tardi per pilhar un mejan de transpòrt: *Mancar lo tren*. ♦ **si mancar** v.pr. Si sostraire à un dever, una promessa, un obligat.

mancat, ada adj. 1. Que non es estat ben fach: *Una pastissaria mancada*. 2. Que non es devengut cen que devia èstre ni cen que pretendia d'èstre: *Un avocat mancat*. 3. Si di d'un animau mau castrat.

mancat n.m. 1. Pastissaria fach d'una pasta à bescuèch m'una foarta proporcion de burre fondut. 2. Mòtle à mancat: Mòtle per la pastissaria, aut e dau bòrd rotlat.

mancat n.m. Animau mau crestàt.

mancenilha n.f. Fruch manjadís dau mancenilhier, que sembla un pichin pom d'api.

mancenilhier n.m. Aubre originari dei Antilhas e d'Amèrica equatoriala, dich *aubre de moart*, *aubre-poison*, perqué lo sieu suc, caustic, es totplen toxic (Família dei euforbiaceas).

manceu, èla adj. e n. De la Vila, de la Region dau Mans.

mancha n.f. (it.) Estrena. Sin.: **boanaman**.

mancha n.f. Tube sople per aigar.

manchó adj. e n. (inv. en genre) De Manchória.

manchon n.m. (fr.) Cilindre de vèire, d'estòfa, de palha, etc. Var.: **manegon**.

manchon, a adj. e n. Que li manca una man ò un braç. Var.: **manpòt**.

manchonier n.m. Obrier de veiraria que fa de manchons. Var.: **maneguièr**.

mancia n.f. Divinacion obtenguda per un procediment quau que sigue.

manco prep. Indica una sostraccion: *10 manco 3 fan (son)* 7. ♦ Dins l'expression de l'ora: *2 oras manco un quart*. ♦ *Manco se*: Ni mai se. ♦ *En manco de*: En plus pauc de. ♦ adv. *Manco un*: Pròpi minga, degun. ♦ Per marcar una gradacion, fins à un limit: *Costa manco un euro!* ♦ *Per lo manco, au manco*: En quantitat egala ò superiora: *N'i a au manco 10*. ♦ *Recebut en manco*: (dr.)

Cen qu'es deugut e non es estat prececut. ♦ (*Ni*) *manco ieu*: Ieu nimai. ♦ loc. prep. *À manco que* (+ subjontiu): Franc que (se), levat que (se). ♦ (expr.) *Manco mau!*: Segurament!

manço n.m. Bòu jove.

mancorrenta n.f. Rampa. Var.: **man correnta**.

mand n.m. Òrdre. ♦ *Èstre à mand de*: Èstre sus lo ponch de.

mandadís n.m. Fach de mandar (un corrier). Sin.: **postatge**.

mandaire, airtz n. Persona que manda una letra, un fais.

mandament n.m. 1. Circonscripcion territoriala; competença d'una juridiccion. 2. (relig. cat.) Escrich d'un evesque per esclarir un ponch de doctrina ò donar d'instruccions. Sin.: **letra pastoral**. 3. Letra simpla de natura administrativa. 4. Instruccions adreicadi per un sobeiran ai sieus oficièrs per obligar lu sieus vassaus à li rendre lu omenatges que li son deuguts. 5. Òrdre reiau ai autoritats localas. 6. Òrdre de comparèisser.

mandant, a n. (dr.) Persona que, per un mandat, dona à una altra lo poder de la representar dins un acte juridic.

mandar vt. 1. Expediar: *Mandar una letra*. Sin.: **enviar**. 2. Emetre: *Mandar un crit*. 3. Faire partir per una destinacion donada: *Mandar à l'escòla, en pension*. ♦ *Mandar cercar, quèrrer quauqu'un, quauqua ren*: Donar òrdre à quauqu'un de l'anar cercar, quèrrer. ♦ (pop.) *Mandar cagar*: Faire partir, alunhar (quauqu'un durament. 4. Lançar: *Mandar lo balon*. ♦ Expression per encoratjar: *Manda!* 5. *Mandar un simèc*: Picar quauqu'un sus lo morre. Sin.: **amotlar**. 6. *Mandar li colors*: Auçar lo drapeu per li rendre li onors. ♦ vi. À la belòta, fach de causir una color coma atots: *Mandar à caire*.

mandarin n.m. 1. (ist.) Títol que si donava dins lo passat ai foncionaris de l'Empèri chinés, causits per concors demièg lu letrats. 2. (pej.) Personatge important e influent dins lo sieu mitan (espec. professor d'universitat). 3. (ling.) Forma dialectala dau chinés, parlat per mai de 70 dau 100 de la populacion, e que sièrve de basa à la lenga comuna oficiala de China.

mandarina n.f. Fruch dau mandarinier, espècia de pichin portegal doç e perfumat, que la sieu escòrça si lèva facilament.

mandarinat n.m. 1. (ist.) Dignitat, foncion de mandarin; lo còrs dei mandarins chinés. 2. (pej.) Poder arbitrari que d'intellectuaus influents detènon dins d'unu mitans.

mandarineta n.f. Pichina mandarina.

mandarinier n.m. Agrume dau genre citrus, totplen pròche dau portegalier, que lo sieu fruch es la mandarina (Família dei rutaceas).

mandarinisme n.m. Sistema d'espròvas impaut en China ai futurs mandarins.

mandat n.m. 1. Poder qu'una persona dona à una altra d'agir en lo sieu nom. ♦ (dr.) *Mandat de comparucion*: Òrdre de faire comparèisser davant un jutge. ♦ *Mandat d'arrèt, de depaus*: Òrdre d'arrestar, de menar quauqu'un en preson. ♦ *Mandat de menar*:

Òrdre dau jutge d'instruccion ai agents de la foarça publica de menar una persona, e mai fuguesse per constrencha, en presença dau magistrat que deu recampar li sieu explicas. ◇ *Mandat "ad litem"*: Mandat especial conferit à una persona per un jutge dins la tòca de li faire representar un mancant à un procès. ◇ *Mandat judiciari*: Autorisacion donada per un tribunau civil à un conjonch per representar l'autre espós, entravat, dins una operacion juridica qu'interessa la comunautat. ◇ *Mandat legal*: Mandat donat per la lèi, que designa la persona qu'aurà lo poder de representacion. ◇ *Territòri sota mandat*: Territòri que la sieu administracion èra donada à una potença estrangiera. 2. Mission que lu electors donon à de personas que porran, en lo sieu nom, exercir un poder politic; durada d'aquesta mission: *Mandat parlamentari*. ◇ *Mandat imperatiu*: Mandat tau que l'elegit es tengut de si conformar au programa qu'a presentat, per op. au *mandat representatiu*. 3. Títol remés per lo servici dei poastas per faire parvenir una soma à un correspondent. 3. (dr. com.) Efècte negociable per lo quau una persona deu pagar una soma à una altra persona. ◇ Pèça autrejada per una administracion publica e gràcias à la quala un creancier si fa pagar per lo Tesaor Public.

mandatament n.m. 1. Accion de mandar. 2. (dr. Adm.) Ordonançament.

mandatar vt. 1. Donar à quauqu'un lo poder d'agir en lo sieu nom, l'investir d'un mandat. 2. Pagar sota forma d'un mandat.

mandatari, ària n. 1. Persona qu'a un mandat ò una procuracion per represantar lo sieu mandant dins un acte juridic. ◇ *Mandatari liquidator*: Mandatari encargat, per decision de justícia, de representar lu creanciers per metre en òbra, eventualament, la liquidacion judiciària d'una empresa.

mandatier, a n. Persona que fa de convocations.

mandat-carta n.m. Mandat postal transmés sota la forma d'una carta postala, pagable normalament au domicili.

mandat-letra n.m. Mandat postal providit d'un talhon doble, destinat à claure la correspondença particuliera que lo mandaire adreïça au destinatari.

mandatum n.m. (lat.) Accion de lavar lu pens à dotze paures, complida per lo papa, un evesque ò un curat lo Dijòus Sant.

mandatura n.f. Durada d'un mandat politic electiu.

mandé, ea adj. *Lengas mandeas*: Grope de lengas d'Àfrica, coma lo bambarà. Var.: **mandingue**.

mandean, a adj. e n. Relatiu au mandeïsme; partidari dau mandeïsme.

mandeïsme n.m. Doctrina religioa dau caractèr gnostic, naissuda vèrs lo s. II^d de la noastra èra, que n'en sóbron quaucu miliers de partidaris en Iraq.

mandian(t), a adj. e n. (fr.) 1. Mendicant. 2. Furbo, tarabustèri.

mandianada n.f. (fr.) 1. Mendicitat. 2. Vagabondatge.

mandianar vi. (fr.) 1. Mendicar. 2. Vagabondar.

mandianàs, assa n. (fr.) Aumentatiu de *mandian(t)*.

mandianatge n.m. (fr.) 1. Mendicitat. 2. Vagabondatge.

mandíbola n.f. (it.) 1. Maxillari inferior de l'òme e dei vertebrats. 2. Pèça bucala dei miriapòdes e dei insèctes, situada anteriorament ai maissèlas. 3. (fam., au pl.) Maissèlas: *Jugar dei mandíbolas*. Var.: **mandibula**.

mandibula n.f. Mandíbola.

mandibular(i), a (-ària) adj. De la mandibula.

mandibulat n.m. *Mandibulats*: Antenats.

mandilh n.m. Mena de vèsta corta que portàvon ai XVIe e XVIIe sècles lu servitors. Sin.: **casaca**. 2. Vestit d'exterior que simbolisa la pauretat.

mandilho n.m. 1. Pèça de teissut que si mete à l'entorn dau coal ò que li fremas méton sus la tèsta. 2. Mocador.

mandingue n.m. Mandé.

man d'òbra n.f. 1. Biaïs, trabalh de l'obrier dins la confeccion d'un obratge. 2. Ensèm dei salariats, en partic. dei obriers, d'un establiment, d'una region, d'un país.

mandola n.f. (mús.) Instrument de música à coardas, de la famila de la mandolina, apareissut au s. XVIIIe coma bassa de la mandolina, que la sieu caissa pòu èstre facha m'un cogordon. Var.: **mandòla**.

mandòla n.f. Mandola.

mandolin n.m. (mús.) Mandolina.

mandolina n.f. 1. Instrument de música dei coardas doblu peçugadi, m'una caissa de resonança lo mai sovent bombada. Var.: **mandolina**. 2. Nom que si dona à una aisina de coïna que sièrve per talhar lu liumes.

mandolinista n. Musicaire qu'emplega una mandolina.

mandòra n.f. Pichin laüt en forma de cròça montat de 4 à 6 còrs de coardas.

mandòrla n.f. Glòria en forma d'amèta à l'entorn de la figura dau Crist trionfant dins d'uni representacions.

mandra n.f. 1. Macarèla, mandrona. 2. *Tirar à la mandra*: Escapar au trabalh. Sin.: **pigrejar**.

mandraga n.f. Granda encencha de rets per pescar lo ton.

mandragola n.f. Mandragòra.

mandragòra n.f. Planta dei regions caudi que la sieu raïç, tuberisada e bifurcada, fa pensar à la forma d'un còrs uman (Familha dei solanaceas). Var.: **mandragola**.

mandre n.m. (tecn.) Mandrin.

mandri n.m. Barra de fèrre que sièrve à faire virar una ròda de molin.

màndria n.f. (it.) Tropa, clica.

mandril n.m. Monina d'Àfrica dau morre roge bordat de regas faciali blavi (80 cm de lòng, familha dei cinocefales).

mandrin n.m. (tecn.) 1. Aparelh que si fixa sus una màquina-autís ò sus un autís portatiu, e que permete de sarrar l'element que vira e d'assegurar la sieu rotacion. 2. Autís, instrument de forma generalament cilindrica, per agrandir ò egalisar un trauc. 3. Tube vuèi que sièrve au bobinatge dau papier, d'un film plastic, etc. Var.: **mandre**.

mandrinaire n.m. Obrier especialisat que trabalha sus una màquina per mandrinar.

mandrinalha n.f. Mandronalha.

mandrinar vt. 1. Metre en forma (una pèça) au mejan d'un mandrin; agrandir (un trauca) m'un mandrin. 2. Acotar l'extremitat d'un tube de caudiera, d'escambiaire, de condensador au mejan d'un mandrin.

mandrinatge n.m. Accion de mandrinar.

mandrinejar vi. Mandronejar.

mandron n.m. Marrit subjècte. Sin.: **gus**, **belitre**.

mandrona n.f. Macarèla.

mandronalha n.f. Canalha, lo tot dei mandrons. Var.: **mandinalha**. Sin.: **gusalha**, **sarsavalha**.

mandronejar vi. 1. S'acoquinar. Var.: **mandrinejar**. Sin.: **s'agusardir**. 2. Ficar lo sieu nas en d'affaires que pertòcon quauqu'un d'autre, en particulier en d'aventuras galanti. Sin.: **faire la man**.

manducable, **a** adj. Manjable.

manducacion n.f. Ensèm dei operacions mecaniqui que constituïsson l'acte de manjar e preparon la digestion. Sin.: **manjament**, **manjatge**.

manducar vt. (*manduqui*) Manjuquejar.

manducator, **atritz** adj. Que pertòca lu organes que perméton de manjar.

manechau n.m. Persona que lo sieu mestier es de ferrar lu cavaus. Sin.: **manescrau**. Var.: **manichau**, **marescal**.

manèfla n.f. Lausenga. Sin.: **flaunhardaria**.

maneflaria n.f. Fach de lausengar.

maneflès, **assa** n. Vil manèfle.

manèfle, **a** adj. Adulator, lausengier; ipocrita.

maneflejaire, **arèla** n. Lausenjaire.

maneflejar vi. Lausengar, flatar bassament, vilanament. Sin.: **adular**, **encensar**, **amigar**, **engalinar**, **flaunhardar**.

maneflitge n.m. Vici dau manèfle.

mànega n.f. 1. Part d'un vestit que recuèrbe lo braç. ◇ *En mànega de camia*: Mé l'extremitat dei mànegas replegada. 2. *Mànega d'ària*: Tube de tela plaçat en cima d'un pal per indicar la direccion dau vent; conduch metallic que sièrve à aerar lo dedintre d'una nau.

mànega n.f. 1. Banda, chorma. Sin.: **issoart**. 2. Grope d'un pichin nombre: *Una mànega de sordats*.

mànega n.f. Extremitat de la sàvega, formada dau *pelin*, dau *seguet*, dau *sardinau* e dau *fès*.

mànego n.m. (vivaralpenc pelhasc) Mànegue.

manegon n.m. Cilindre de vèire, d'estòfa, de palha, etc. Var.: **manchon** (fr.).

manegòrdo n.m. Manigòrdo.

mànegue n.m. Part que permete de tenir un instrument, un autís. Var.: (vivaralpenc pelhasc) Mànego. ◇ (fam.) *Èstre dau costat dau mànegue*: Dau costat mai foart, de cu a lo poder, l'autoritat. 2. Oàs aparent dei costeletas e dau gigòt. 3. (mús.) Part d'un instrument à coardas fixat à la caissa, que supoarta la tòca e lo cavilhier.

maneguièr n.m. Obrier de veiraria que fa de manchons. Var.: **manchonier** (fr.).

manejabilitat n.f. Caractèr de quauqu'un, de quauqua ren qu'es manejable.

manejable, **a** adj. 1. Que si pòu manejar facilament: *Un aparelh manejable*. 2. Que si laissa dirigir: *Un caractèr manejable*. Sin.: **manipulable**.

manejaire, **airitz** n. 1. Palpejaire. 2. Gestionari.

manejar vt. 1. Tenir quauqua ren entre li sieu mans. 2. Si servir d'un aparelh, d'un instrument, l'emplegar. 3. Emplegar, combinar embé gaube (d'ideas, de mòts, de sentiments) 4. Pastar à la man de burre e de farina. 5. Faire la gestion de. 6. Manipular.

manejator, **atritz** n. Manejaire.

manelha n.f. Part d'un objècte que sièrve à lo sasir. Var.: **manilha**. Sin.: **ansa**.

manelhar vt. Manilhar.

manent n.m. 1. Paisan, abitant d'un vilatge, sota l'Ancian regime. 2. Arlèri, pantre, pacan, rústegue.

manequin n.m. 1. Modèl de fust dei membres articulats, utilizat per lu pintors e esculptors. 2. Modèl de fust, sensa membres, utilizat per li cordurieras. 3. Persona que presenta sobretot la mòda vestimentària. 4. Persona manipulada. Sin.: **mariòta**.

manes n.m. pl. 1. Dins l'Antiquitat romana, ànimas dei moarts, consideradi coma de divinitats. 2. (lit.) Antenats considerats coma se viuguésson dins l'en-delà.

manesc, **a** adj. À man.

manescrau n.m. Manechau.

manescrich, **a** adj. Qu'es escrich à la man.

manescrich n.m. 1. Obratge escrich à la man. 2. Original (ò còpia) d'un tèxto destinat à la composicion, que siegue escrich à la man ò dactilografiat.

manetar vt. Metre li manetas à quauqu'un.

maneta n.f. 1. Lèva per comandar manualament d'un organes de màquinas. 2. Part d'un virabrequin ò d'una manivèla sus la quala es articulada la tèsta de èla.

manetas n.f. pl. 1. Braçlets metalics per estacar un presonier. 2. Ancianament, pareu d'aneus ò pichina cadena per estacar lu gròs dets d'un presonier.

man foarta n.f. sing. *Prestar man foarta à quauqu'un*: L'ajudar.

manga n.m. Benda dessenhada japonesa.

manganat n.m. Sau M_2MnO_4 , dont M es un metal monovalent.

manganès(i) n.m. Metal grisastre de densitat 7,2, foarça dur e foarça rompedís, present dins la natura sota la forma d'òxides, que s'emplega sobretot dins la fabricacion d'acièrs especials; element (Mn) de n° atomic 25 e de massa atomica 54,93. Var.: (fem.) **manganesa**.

manganesa n.f. Manganèsi.

manganesifèr, **a** adj. Que contèn de manganèsi.

manganeu n.m. 1. Anciana màquina de guèrra per mandar de pèiras. 2. Gròs baston emplegat per picar.

manganic, a adj. Si di de l'oxide e dei saus de manganèsi trivalent.

manganide n.m. *Manganides*: Família de mineraus qu'an lo manganèsi per tipe.

manganimetria n.f. Metòde de dosificacion dei còrs quimics reductors au mejan de permanganat de potassi.

manganina n.f. (tecn.) Aliatge de coire, de manganèsi e de niquèl emplegat dins la fabricacion dei resistenças electrici.

manganisme n.m. Intoxicacion deuguda au manganèsi.

manganit n.m. Sau que deriva de l'anidride manganós MnO₂.

manganós, oa adj. Si di de l'oxide e dei saus dau manganèsi divalent.

manganò-siliceu adj. Que pertòca una mena d'acier que contèn de carbòni, de silici, de manganèsi, que presenta una granda duresa.

mangilha n.f. (fam.) Li cauas que si mánjon; viures per la jornada.

mangilhar vi. Manjar.

mangin n.m. Espècia d'esquale (*Squalus blainvillei*, familha dei esqualidats).

mangla n.f. Fruch dau manglier.

manglier n.m. Paletuvier finda sonat *rizofòre*, que constitue l'essencial de la mangròvia.

mango n.m. Fruch exotic dau manguier, que la sieu carn jauna es saboroa e totplen perfumada.

mangosta n.f. Pichin mamifèr carnivòre d'Àfrica e d'Àsia (en defoara d'una espècia que viu en Euròpa), predator dei sèrps (Lòng de 50 cm, familha dei viverridats).

mangostan n.m. Fruch dau mangostanier.

mangostanier n.m. Aubre fruchier de Malàisia, cultivat dins li zònas tropicali umidi.

mangròvia n.f. Formacion vegetala caracteristica dei regions costieri intertropicali, constituïda de forèsts densi de paletuviers, que fíxon li sieu raïç dins li aigas calmi dont si depàuon betas e limons.

manguier n.m. Aubre dei regions tropicali, que produe lo mango (Família dei terebintaceas).

manha n.f. Simagrea.

manhan n. Vèrp que produe lo fieu que sièrve à faire la seda (*Bombyx mori*).

manhanaire, nairitz n. Manhanier.

manhanarèla n.f. Manhanariera.

manhanaria n.f. 1. Bastiment destinat à aleva de manhans. 2. Sericicultura.

manhanarier, a n. Persona que s'ocupa dei manhans, d'una manhanaria. Var.: **manhanier**.

manhanier, a n. Manhanarier.

manhanimament adv. Magnanimament.

manhanime, a adj. Magnanime.

manhanimitat n.f. Magnanimitat.

manhat n.m. Magnat.

manhe, a adj. (arc.) Grand, en parlant d'un personatge: *Carlemanhe*.

manhèsi n.m. Magnèsi.

manhèsia n.f. (quim.) Magnèsia.

manhesian, a adj. e n. Magnesian.

manhesiat, da adj. Magnesiat.

manhesic, a adj. Magnesic.

manhesifèr, a adj. Magnesifèr.

manhesiotermia n.f. Magnesiotermia.

manhesita n.f. Magnesita.

manhetescrich n.m. Magnetescrich.

manhetic, a adj. Magnetic.

manhetisable (-izable), a adj. Magnetisable.

manhetisacion (-izacion) n.f. Magnetisacion.

manhetisaire (-izaire), a (-airitz) n. Magnetisaire.

manhetisant (-izant), a adj. Magnetisant.

manhetisar (-izar) vt. Magnetisar.

manhetisme n.m. Magnetisme.

manhetista adj. e n. Magnetista.

manhetita n.f. Magnetita.

manheto n.f. Magneto.

manhetoaerodinamica n.f. Magnetoaerodinamica.

manhetocaisseta n.f. Magnetocaisseta.

manhetocaloric, a adj. Magnetocaloric.

manhetocardiografia n.f. Magnetocardiografia.

manhetocirurgia n.f. Magnetocirurgia.

manhetodinamic, a adj. Magnetodinamic.

manhetoelectric, a adj. Magnetolectric.

manhetofil(e), a n. Magnetofil(e).

manhetofòne n.m. Magnetofòne.

manhetofonic, a adj. Magnetofonic.

manhetogène, a adj. Magnetogène.

manhetogeneratritz n.f. Magnetogeneratritz.

manhetograma n.m. Magnetograma.

manhetoïdrodinamic, a adj. Magnetoïdrodinamic.

manhetoïdrodinamica n.f. Magnetoïdrodinamica.

manhetolectura n.f. Magnetolectura.

manhetològue, òga n. Magnetològue.

manhetomètre n.m. Magnetomètre.

manhetometria n.f. Magnetometria.

manhetomotor, tritz adj. Magnetomotor.

manheton n.m. Magneton.

manhetooptic, a adj. Magneto optic.

manhetooptica n.f. Magneto optica.

manhetoparlare n.m. Magnetoparlare.

manhetopausa n.f. Magnetopausa.

manhetopirita n.f. Magnetopirita.

manhetoplombita n.f. Magnetoplombita.

manhetoquimia n.f. Magnetoquimia.

manhetoresistença (-ència) n.f.

Magnetoresistença.

manhetoscopar vt. (*manhetoscòpi*) Magnetoscopar.

manhetoscòpi n.m. Magnetoscòpi.

manhetosfèra n.f. Magnetosfèra.

manhetostatic, a adj. Magnetostatica.

manhetostibiana n.f. Magnetostibiana.

manhetostriccion n.f. Magnetostriccion.

manhetoteca n.f. Magnetoteca.
manhetoterapia n.f. Magneterapia.
manhetron n.m. Magnetron.
manhícia n.f. Magnícia.
manhific, a adj. Magnific.
manhificament adv. Magnificament.
manhificar vt. (*manhifiqui*) Magnificar.
manhificat n.m. Magnificat.
manhificença (-ència) n.f. Magnificença.
manhificent, a adj. Magnificent.
manhitud(a) n.f. Magnituda.
manhin n.m. Obrier que restanha d'objèctes metallics. Sin.: **restanhacaçaròlas**.
mania n.f. 1. Abitud, gust particulier que provòca l'irritacion d' l'escòrn. Sin.: **tissa**. 2. Gust excessiu per quauqua ren; obsession, idea fixa. Sin.: **frapacion**. 3. (psiquiatria) Estat de sobrexcitacion psiquica caracterisada per l'exaltacion ludica de l'umor, l'acceleracion desordenada de la pensada e lu excès instintuals. Sin.: **estat maniac**.
maniac, a adj. e n. 1. Qu'a un gust excessiu per de detalhs. Sin.: **menimós**. 2. Qu'a d'abitudas particulieri, un pauc ridiculi. 3. Qu'a l'obsession de quauqua ren: *Un maniac de l'exactituda*.
maniacaria n.f. Comportament d'una persona maniaca.
maniacodepressiu, iva adj. Si di d'una psicòsi caracterisada per la succession pauc d' pron reguliera d'accès maniacs e melancolics dins un meme subjècte e dei malauts ensinda pertocats.
maniagós, oa adj. Escrupulós.
maniaquejar vi. Si mostrar refastinhós, poatafin, exigent.
manichau n.m. Manechau.
manicla n.f. Pèça de cuer que d'unu obriers emplègon per si protegir la man (pegòts, religaires, etc.).
manicur, a n. Manucur, a.
maniera n.f. 1. Biais particulier d'èstre d'agir. : **comportament, mena, biais**. 2. Biais de pintar, de compauar, particulier à un artista, estile pròpri à un escrivan. ◇ *À la maniera de*: En imitant. Sin.: **segond**. 3. *Maniera negra*: Procediment de gravadura à l'aiga foarta dins lo quau lo gravaire fa aparéisser lo motiu desiderat en clar, mé tota la gamma possibla dei miègi-tenchas, sus un fond negre. Sin.: **mezzotinto** (it.). ◆ pl. 1. Biais abituals de parlar d'agir en societat. 2. Comportament afectat. ◇ *Faire de manieras*: Agir, parlar sensa simplicitat; si faire pregar. Sin.: **faire de landas**. ◇ *Sensa manieras*: En tota simplicitat.
manierar vt. Afinar quauqua ren, lo trabalhar à l'excès. ◆ **si manierar** v.pr. Èstre, devenir manierat, s'embarrassar, faire de manieras. Var.: **si manierisar**.
manierat, ada adj. Manierós.
manierisar (-izar) (si) v.pr. Devenir manierat. Var.: **si manierar**.

manierisme n.m. 1. Mancança de natural, afectacion, en particulier dins en matèria artistica e leterària. 2. Forma d'art que s'es desvolopada en Itàlia pi en Euròpa au s. XVIⁿ, sota l'influènça de la *maniera* dei grands mèstres de la Renaissance. 3. (psiquiatria) Caractèr dei mejans de comunicacion (lengatges, gèsts) plens d'afectacion e de sobrecargas que lu rèndon discordants.

manierista adj. e n. Que si caracteriza per lo sieu manierisme.

manierós, oa adj. Compassat; que manca de simplicitat. Sin.: **landier**.

manifatura n.f. Manufactura.

manifaturar vt. Manifaturar.

manifaturier, a adj. Manifaturier.

manifèst, a adj. Que la sieu natura, la sieu realitat, la sieu autenticitat son evidenti: *La tieu error es manifèsta*.

manifèst n.m. 1. Escrich public per la quau un cap d'Estat, un govèrn, un partit, etc., prepaua lo sieu programa, lo sieu ponch de vista politic, d' rende còmpte de la sieu accion: *Lo manifèst dau partit comunista*. 2. Expauat teorik per lo quau d'artistas, d'escrivans lànçon un movement artistic, literari. 3. Document de bòrd d'un avion, que compoarta l'itinerari, lo nombre de passatgiers e la quantitat de fret emportada. 4. Tableau descriptiu dei mèrç que fórmon lo cargament d'una nau, à l'usatge dei doganas.

manifestacion n.f. 1. Accion de manifestar; testimoniança, marca. 2. Eveniment organisat dins una tòca comerciala, culturala, etc. 3. Recampament, desfilat de personas organisat sus la via publica e destinat à exprimir una opinion politica, una revendicacion. Sin.: **trebolèris**.

manifestament adv. D'un biais manifèst; clarament.

manifestant, a n. Persona que participa à una manifestacion sus la via publica.

manifestar vt. (*manifèsti*) Exprimir, far conóisser, donar de pròvas de: *Manifestar la sieu volontat*. ◆ vi. Faire una demonstracion publica collectiva, li participar. ◆ **si manifestar** v.pr. 1. Aparéisser au grand jorn, si faire reconóisser per un signe: *Aquela malautia si manifèsta promierament per un grand lassitge*. 2. Donar de signes de la sieu existença, de la sieu presença, si far conóisser: *Doi candidats si son manifestats*.

manifestatiu, iva adj. Qu'a la vertut de manifestar, de metre en evidença.

manigança n.f. (fam.) Pichina manòbra secreta per enganar quauqu'un. (S'emplega sovent au pl.). Sin.: **manipòli, patricòt, trama, conspiracion, manipulacion, ordum**.

manigançar vt. Alestir secretament e embé de mejans pauc d' pron onèstes. Sin.: **tramar, ordir, conspirar**.

manigancejar vi. Manigançar, d'un biais encara mai viciós.

manigeu n.m. Movement ondulatòri de la mar, sensa deferlament dei ondas. Sin.: **soberna, ersa, ersada, erseja**.

manigòrdo n.m. Nèrvi, marrit subjècte. Var.: **manegòrdo**. Sin.: **gusàs**.

manigueta n.f. Grana dau gust pebrat que creisse en riba de mar de la Guinea fins au Congò, foarça preada coma espècia, sota lo nom de *grana de paradís*.

manilha n.f. 1. Manelha. 2. Pèça metallica mobila que si vèn encastrar dins una pèça fixa sus lo costat d'una mala ò d'un còfre e que sièrve per lu clavar. 3. (mar.) Aneu de fèrre qu'enrodava lu pens dei galeròts. 4. (mar.) Pèça de boasc clavelada sus lo mànegue dei rems de galèras, que permetia ai vogaires de lu manobrar mai aisadament.

manilha n.f. 1. Juèc de cartas, que si juèga generalament à quatre, doi còntre doi, e dins lo quau lo dètz e l'as son li cartas mestressas. 2. Lo dètz de cada color, au juèc de la manilha.

manilha n.m. 1. Cigarro dei Filipinas. 2. Capeu de palha originari de Manila. 3. Resina que vèn dei Filipinas, utilizada per fabregar de verniç.

manilhaire, airtz n.m. Que juèga à la manilha.

manilhar vt. 1. Metre en plaça una manilha. 2. Acampar doi extremitats d'una cadena. Var.: **manelhar**.

manilhon n.m. As de cada color, au juèc de la manilha.

maniòca n.f. Planta dei regions tropicali que la sieu raïç tuberisada manjadissa fornisse una fècula que s'en tira lo tapiòca (Família dei euforbiaceas).

manipòli n.m. Manigança, trama, engana.

manípulo n.m. (it.) Manipula.

manipul n.m. (rel.) Manipula.

manipula n.m. 1. Dins l'Antiquitat, unitat tactica de basa dins la legion romana, compauada de doi centurias. 2. (relig.) Manipul, benda d'estòfa que portàvon au braç senec lo prèire, lo diacre, lo sotadiacre, per la messa. Var.: **manípulo** (it.).

manipulable, a adj. Manejable.

manipulacion n.f. 1. Accion ò biais de manipular un objècte, un aparelh; manejament. 2. Especialitat dau prestidigitator que, per la sieu soleta dexteritat, fa aparéisser e disparéisser d'objèctes. 3. Manòbra destinada à enganar: *Manipulacion electorala*. Sin.: **manipòli, manigança**. ◇ *Manipulacion dei folas*: Influença sobre de gropes nombrós, sobre l'opinion, au mejan, en particular, d'una propaganda de massa. 4. Exercici au cors dau quau d'escolans, de cercaires, etc., fan una experiança; l'experiança ensinda facha. 5. (genet.) *Manipulacions genètiques*: Ensèm dei operacions qu'emplègon la cultura *in vitro* de cellulas e la modificacion, espec. per fragmentacion, de l'estructura de l'A.D.N. per obtenir d'organismes que presènton de combinasons novèli de proprietats ereditari. 6. (med.) *Manipulacion vertebrala*: Mobilisacion forçada, brèva e mesurada, dei articulacions d'un segment de l'espina dorsala dins una tòca terapeutica.

manipulador n.m. Aparelh emplegat dins la telegrafia electrica per transmetre lu messatges en alfabet Morse per l'establiment e la rompedura dau corrent.

manipular vt. 1. Tenir (un objècte) dins li sieu mans per una utilisacion quala que sigue. 2. Manobrar un aparelh, lo faire foncionar mé la man. 3. Sotametre (quauqua ren, una substança quimica ò farmaceutica) à diversì operacions: *Manipular de produchs toxics*. 4. Transformar per d'operacions pauc ò pron onèsti; trafegar. 5. Menar insidiosament quauqu'un à un comportament, lo dirigir; manobrar: *Si laisser manipular*. Sin.: **manejar, biaissar**.

manipulator, tritz n. Persona que manipula.

maniqueïsme n.m. 1. Religion de Mani, fondada sobre un dualisme estricte qu'opaua lu principes dau ben e dau mau. 2. Concepcion que partisse tota caua en doi parts, qu'una es considerada tota entiera embé favor e l'autra es totalament regetada.

maniqueu, ea adj. 1. Relatiu au maniqueïsme; que n'es partidari: *Lu Catars fuguèron de maniqueus*. Sin.: **dualista**. 2. Qu'estima li causas segond lu principis dau maniqueïsme.

manitó n.m. 1. Per d'unu Amerindians, poder sobrenatural que si pòu encarnar dins diversì personas estrangieri ò dins d'objèctes misterioss, inabituals. 2. (fam) Personatge potent dins un camp d'activitat: *Un grand manitó de la premsa*. Sin.: **catau**.

manivèla n.f. 1. Lèva mé doi angles drechs, que sièrve à donar un movement de rotacion à l'aubre à l'extremitat dau quau es ficat. Sin.: **ceguinhòla**. ◇ *Lo premier torn de manivèla*: Començament de la fabricacion d'un film. 2. Organe d'una màquina, que transforma un movement retiligne alternatiu en un movement circulari continu. Sin.: **virabrequin**. 3. Bièla religada à l'axe dau pedalier d'una bicicleta e que poarta la pedala.

manjable, a adj. 1. Que si pòu manjar; manjadís. 2. Qu'es à pena boan per èstre manjat.

manjablea n. Escais-nom dei Niçards. Sin.: **cagablea**.

manja-boan-Dieu n. Bigòt.

manjacarn n. (fam.) Carnivòre.

manjada n.f. Bocon, bocada, mordanha.

manjadís, issa adj. Que pòu servir de noiridura à l'òme. Var.: **manjable**.

manjadisc n.m. Electrofone portatiu dau foncionament aautomat, dins lo quau si ficava un disc 45 torns.

manjadoira n.f. Grúpia, manjador, grèpia.

manjador n.m. Recipient dont mànjon lo bestiari, li bèstias de la bassa cort. Sin.: **grèpia, grúpia**.

manjadrech n. Recepcion dont son servidi de causas per beure e manjar, ma sensa que li personas s'igon setadi.

manjafavaròts n.m. (fam.) Persona qu'a ja subit una condemnacion penala; galeròto.

manjafavas n.m. (fam.) Forçat.

manjairàs, assa adj. Gloton, golifard, mastegaire, galapian.

manjaire, airtz n. Persona que manja, que li agrada manjar un aliment en particular: *Un gròs manjaire, un manjaire de frucha*. Sin.: **escudelaire, traucataulier**.

manjairon, a n. Manjairàs.
manjaleu n.m. Restaurant dont si manja rapidament. Sin.: **fast-food** (angl.).
manjalha n.f. Noiridura d'unu animaús domestics. Sin.: **paston, pastada**. Noiridura abondosa de bassa qualitat. Sin.: **manjueinha**.
manjament n.m. Manducacion. Sin.: **catilh, catigolament, gratilhons**.
manjamèrda n. (vulg.) Persona mespresabla moralament.
manjanarveu adj. e n. Narvelós.
manjança n.f. Gratilh.
manjanièras n. Paure diau, paure mesquin, paure bogre.
manjapan n. *Manjapan à tradiment*: Pelandron.
manjapasta n. (pop.) Manjapolenta.
manjapauze n. Qu'aprofiècha de la sieu carga per ganhar de sòus sus l'esquina dei paures.
manjapega n.m. Remora.
manjapolenta n. (pop.) Escas-nom donat ai immigrats italians. Sin.: **babi, manjapasta**.
manjar vt. 1. Surbir, engolar un aliment, mastegat ò non, per si noirir. 2. Degalhar, destrúger en rolhant: *Manjat per li arnas*. 3. Despensar, dilapidar: *A manjat tot lo sieu eiretatge*. 4. Entamenar, atacar: *Lo rolh manja lo fèrre*. 2. Consumar per lo sieu foncionament: *Aqueu motor manja tròup!* ◇ *Manja pas de pan*: Non costa car. ◆ vi. 1. Engolar d'aliments. 2. Pilhar un past: *Manjar au restaurant*. ◇ *Manjar à sadol*: Manjar à la sieu fam. ◇ *Manjar lo sieu empliment*: Manjar à sacietat. ◆ **si manjar** v.pr. (usatge frequent) Manjar: *Mi siéu manjat un boan estocafic*.
manjar n.m. 1. Cen que si manja, noiridura, past. 2. Fach de manjar. ◇ *Perdre lo beure e lo manjar*: Èstre pilhat per una ocupacion, una passion, etc., au ponch de denembrar li necessitats de la vida.
manjaria n.f. 1. Accion de manjar totplen; past abondós. 2. Exaccion, espoliacion, extorsion de fonds; despensas excessivi.
manjaronear vi. (*manjaroneĩ*) Manjar en pichina quantitat, sensa apêtis.
manjasants n. Bigòt. Sin.: **manja-boan-Dieu**.
manjascluèpe n.m. (fam.) Nèspola.
manjasolet n.m. inv. Egoïsta. Sin.: **gustasole**.
manjason n.f. Gratilh, prudiment.
manjatge n.m. Manducacion.
manjatiu, iva adj. Apetissent. Sin.: **gustós, alecant**.
manjatot adj. n.m. Pèu manjatot, ò *pèu golut*.
manjavent n.m. (mar.) 1. Vela latina emplegada coma grand fòc. 2. Fòc mai pichon que la polaca. 3. Tèrça vela d'una nau latina.
manjoïn, a n. Manjaire.
manjon n.f. Gratilh, prusiment.
manjuca n.f. (pop.) Noiridura.
manjueinha n.f. Manjalha.

manjuquejar vi. 1. Manjar leugierament. Sin.: **manducar**. 2. Iteratiu de manjar.
manleu n.m. Accion d'empruntar; cen qu'es empruntat. Var.: **manlevament**.
manlevada n.f. (dr.) Acte qu'arrèsta lu efèctes d'una sasida, d'una oposicion, d'una ipotega.
manlevadís, issa adj. Que pòu èstre manlevat.
manlevaire, airtiz n. Persona que fa de manleus.
manlevament n.m. Manleu.
manlevar vt. Empruntar, si faire prestar.
manmessa n.f. 1. Accion de si faire mèstre de quauqua ren. 2. Accion de s'assegurar una dominacion exclusiva e sovent abusiva sobre quauqu'un.
manmoarta n.f. 1. (feud.) Drech de succession que lo senhor tocava sobre lu bens dei sieus sèrvs. 2. (dr.) Estat dei bens qu'apartènnon à de personas morali (associacions, comunautats, ospicis, etc.).
manmortable, a adj. Qu'es subjècte à la manmoarta.
manna n.f. 1. Noiridura providenciala mandada ai Ebreus dins la traversada dau desèrt dau Sinai après la sieu sortida d'Egipte. 2. Aliment abondós e relativament à boan pacti. 3. (fig.) Paraula de Dieu, gràcia. 4. (lit.) Ajuda providenciala. 4. (bot.) Exsudacion sucrada que vèn de divèrs vegetaus. 5. Efemèra abondosa pròche dei ribieras en estiu.
mannita n.f. (quim.) Substança organica que compoarta sièis foncions alcòl, de la sabor sucrada, qu'existisse dins la manna dau fraisse. Var.: **mannitòl**.
mannitat, da adj. Que pertòca un vin qu'a pilhat una sabor agra-doça, deuguda à la presença d'una mannita.
mannitòl n.m. Mannita.
mannonic, a adj. Si di d'un acide-alcòl obtengut per oxidacion de la mannòsa.
mannòsa n.f. (quim.) Glucide que vèn de la mannita.
manòbra n.m. Salariat afectat à de travalhs que non necessítan de conoissenças professionalis especialis e qu'es à la basa de la gerarquia dei salaris. Var.: **manòvra**.
manòbra n.f. 1. Ensèm d'operacions que permèton d'aviar, de faire foncionar una màquina, un veïcule, etc. 2. Accion de dirigir un veïcule, un aparelh de transport; movement ò seria de movements que determina aquesta accion. 3. (mar.) Accion qu'a sus l'eissèrva d'una nau lo juèc de la veladura, de la màquina, dau timon; evolucion, movement particulier qu'aquesta accion determina. ◇ Lo tot dei cordatges d'una nau; lo biais de s'en servir. 4. Cordatge qu'apartèn au garniment d'una nau. 5. Movement d'ensèm d'una tropa; accion ò biais de combinar lu movements de formacions militari dins una tòca determinada. ◇ (Sobretot au pl.) Exercici d'instruccion militària destinat à ensenhar lu movements dei tropas e l'usatge dei armas. 6. Ensèm de mejans emplegats per obtenir un resultat. ◇ *Faussa manòbra*: Accion inapropriada, mau facha, que pòu aver de consequenças grèvi. ◇ (fam.) Mejan emplegat per arribar a l'estigança vòrguda, generalament en mala part. Sin.: **manipòli**. 7. Operacion que si fa practicar ai

estudiants en medecina sus un manequin per lu adestrar.
Var.: **manòvra**.

manobrabilitat n.f. Qualitat d'un veïcule, d'una nau, etc., qu'es manobrable. Var.: **manovrabilitat**.

manorable, a adj. Que si pòu manobrar facilament, manejable, en parlant d'un veïcule, d'una nau, d'una aeronau. Var.: **manovrable**.

manobrar vt. (*manòbri*) 1. Metre en accion (un aparelh, una màquina); faire foncionar. 2. Faire executar una manòbra à (un veïcule). 3. Menar (una persona) à agir dins lo sens vorgut; si servir de quauqu'un coma mejan per obtenir quauqua ren; manipular. Var.: **manovrar**. ♦ vi. 1. Executar una manòbra, un exercici d'instruccions militària. 2. Combinar e emplegar d'unu mejans, pauc ò pron destornats, per rejónher un objectiu. Sin.: **cabalejar**.

manobrier, a adj. e n. 1. Que saup obtenir cen que vòu per de mejans astucios. 2. (mar.) Nautor brevetat dins l'especialitat «manòbra». ♦ (lit.) Qu'emplega de manòbras per obtenir cen que vòu. Var.: **manovrier**.

manodestendèire n.m. Dispositiu que permete de baissar la pression d'un fluide comprimit, en vista de la sieu utilisacion.

manofla n.f. 1. Rotleu de peliça dins lo quau si méton li mans per li protegir dau frèi. 2. Ganc dins lo quau lo gròs det solet es separat dei autres. Sin.: **mofla**.

manografe n.m. Manomètre.

manokò n.m. Aubre de Madagascar que lo sieu boasc imputrescible pòu èstre utilizat en bastison idraulica.

manomètre n.m. Instrument que sièrve à mesurar la pression d'un liquide. Var.: **manografe**.

manometria n.f. Mesura dei pressions dei fluides.

manometric, a adj. Relatiu à la manometria.

manoscòpi n.m. Instrument qu'indica li variacions de pression atmosferica.

manosquin, a adj. e n. De Manòsca.

manostat n.m. Aparelh que sièrve à mantenir constanta la pression d'un fluide.

manòtas n.f. Riqueta frisada (fonge).

manòvra n.f. Manòbra.

manovrabilitat n.f. Manobrabilitat.

manovrable, a adj. Manobrable.

manovrar vt. e vi. (*manòvri*) Manobrar.

manovrier, a adj. e n.m. Manobrier.

manpòt, a adj. e n. Manchon.

manquet, a adj. Ganchin.

mansa n.f. (ist.) Abitacion rurala medievals m'un jardin e de camps. Sin.: **bordina, corteta**.

mansarda n.f. (fr.) Sofieta. Sin.: **lauvissa**

mansardat, ada adj. Qu'es dispauat en mansarda. Sin.: **lauvissat**.

mansau n.m. Mitadier, masier, metaier, mansionari.

mansion n.f. (lit.) Caduna dei parts independenti dau decòr, que sièrvon de quadre à un episòdi de l'accion, dins lo teatre medieval (representacion dei mistèri, en particulier).

mansionari n.m. Metaier, mansau.

mansuet, a adj. Indulgent.

mansuetud(a) n.f. Bontat indulgenta.

mant, a adj. Un grand nombre. Sin.: **foarça, totplen, mantun**.

manta n.f. Granda capa m'una capucha fronçada, que portàvon li fremas.

manteladura n.m. pel de l'esquina d'un can, que la sieu color es diferenta dau rèsta dau còrs.

mantelar vt. Curbir d'un manteu. Var.: **emmantelar, amantelar**.

mantelàs n.m. Gròs manteu.

mantelat, ada adj. (zool.) Que la sieu esquina a una color diferenta d'aquela dau còrs.

mantelet n.m. 1. Capa de de frema en teissut leugier, m'una capucha, mé de lòngui faudas davant e corta darrier. 2. (mar.) Persiana plena que servia à ocultar un portissòu. 3. (mar.) Sus li galèras, mena de labramoarta qu'enrodava la rambada, per aparar lu soldats e lu nautors destinats à combatre.

mantelina n.f. Mantilha.

mantèn n.m. Manteniment.

mantenèire, eiritz n.m. 1. Persona que sostèn quauqua ren que risca de disparéisser. 2. *Mantenèire dei Juècs Florals*: Dignitari d'una acadèmia tolosenca qu'organisa de concors de pròsa e de poesia. 3. *Felibre mantenèire*: Sòci de basa dau Felibritge.

mantenença n.f. 1. Manteniment. 2. (mil.) Accion que la sieu tòca es de mantenir en condicion e en nombre sufisent lu efectius e lo material dei unitats en operacion. 3. Seccion regionala dau Felibritge: *La Mantenença de Provença*.

mantenencial, a adj. Var.: **mantenenciau**.

mantenenciau, ala adj. Mantenencial.

mantenent n.m. Extremitat d'un rem de galèra.

mantenguda adj. e n.f. Si di d'una frema entreteinguda, d'una concubina.

manteniment n.m. 1. Ensèm dei operacions que perméton de mantenir ò de restablir un sistema, un material, un aparelh, etc., dins un estat donat ò de li rendre de caracteristicas de foncionament donadi. Var.: **mantenença**. 2. Accion de faire durar, de conservar: *Lo manteniment dei tradicions*. ◇ *Manteniment de l'òrdre*: Ensèm dei provediments que l'autoritat competenta pilha per evitar ò combatre de trebolicis à l'òrdre public. 3. (dr.) *Manteniment dins lu luècs*: Provediment que permete à l'ocupant de boana fe d'un lotjament de restar dins lu luècs en despièch de la volontat dau proprietari. ◇ *Manteniment sota lu drapeus*: Provediment per lo quau lo govèrn decidisse de conservar temporariament sota lu drapeus lu òmes qu'an acabat lo sieu servici militari. 4. (espòrts) Fach de restar dins la mema division, de non calar dins aquela d'en sota: *Aquest an, jugam lo manteniment*.

mantenir vt. (*mantèni*) 1. Tenir fixe, estable. 2. Empachar de bolegar, d'avançar. 3. Conservar dins lo meme estat. 4. Afirmar embé foarça, sostenir: *Mantèni qu'aquò es la veritat*. Sin.: **afortir**. ♦ **si mantenir** v.pr. Restar dins lo meme estat, dins la mema situacion. ◇

(espòrts) Restar dins la mema division, non calar dins aquela d'en sota: *Aquest an, aurèm de mau à si mantenir.*

manteu n.m. 1. Vestit dei mànegas llongui, botonat davant, que si mete foara per si protegir dau frèi. Sin.: **ropa**. ◇ *Sota lo manteu*: Clandestinament, en defoara dei formas legali ò regulieri. 2. Construccion que delimita lo fogau d'una chaminèia e fa salhida dins la pèça. Sin.: **capa**. 3. (geol.) Part d'una planeta tellurica, en partic. la Tèrra, intermediari entre la crosta e lo nucleu. 4. (araldica) Ornament exterior de l'escut, format d'una draparia doblada d'ermina. 5. (teatre) *Manteu d'Arlequin*: Enquadrament interior dau pontin, que simula una draparia, mé doi encastres verticals que supòrton un encastre orizontal. 6. (zool.) Dins lu auceus e lu mamifèrs, region dorsala, quora es d'una color diferenta d'aquela dau rèsta dau còrs. ◇ Dins lu molluscs, replec de pèu que recuèrbe la massa visceral e que la sieu faça extèrna secrèta sovent una gruèlha que non li es aderenta.

mantilha n.f. 1. Lònga eissarpa de dentela que li fremas poàrton sus la tèsta ò sus li espatlas. Sin.: **mantelina**. 2. (mar.) Andrivau.

mantissa n.f. 1. Part decimala, totjorn positiva, d'un logaritme decimal. 2. Dins la representacion en virgula flotejanta, nombre format m'ai chifras mai representativi dau nombre que cau representar.

mantoan, a adj. e n. De Mântoa.

mantrà n.m. Sillaba ò frasa sacrada à la quala es atribuit un poder espiritual, dins l'indoïsme e lo bodisme.

mantun, a adj. e pr. Mant.

manual, a adj. 1. Que si fa principalament mé la man, dont l'activitat de la man es importanta. (per op. à *intellectual*). 2. Que necessita l'intervencion activa de l'òme, de la sieu man (per op. à *automatic*). Var.: **manuau**. ◆ adj. e n. 1. Que si sente mai dins lo sieu element dins una activitat manuala que dins una activitat intellectuàla. 2. Qu'a un mestier manual: *Un travaillaire manual*.

manual n.m. Obratge didactic ò d'escòla qu'expaua li nocions essencials d'un art, d'una sciènça, d'una tecnica, etc. Var.: **manuau**.

manualament adv. 1. Mé la man, en si servent de la man. 2. Per una operacion manuala.

manualitat n.f. Foncionament predominant de la man drecha ò de la man seneca.

manuau, ala adj. Manual.

manuau n.m. Manual.

manucur, a n. Persona encargada de la cura estetica dei mans, en particulier dei onglas. Var.: **manicur, a**.

manucurar vt. S'ocupar dei mans de quauqu'un, li faire li onglas.

manuelenc, a adj. Si di de l'estile decoratiu abondós e complèxe que caracteriza l'arquitectura portuguesa à la fin dau s. XVⁿ e au començament dau s. XVIⁿ.

manufatura n.f. 1. Grand establiment que fa de produchs manufacturats: *Una manufatura d'armas*. 2. *Manufatura reiala*: En França, sota l'Ancian Regime,

manufatura qu'apartenia à de particulars ma qu'avíav de privilègis que lo rèi li autrejava. ◇ *Manufatura reiala d'Estat*: establiment qu'apartenia à l'Estat e que travalhava essencialament per eu. Var.: **manifatura**.

manufaturar vt. Transformar industrialament (de matèrias promieri) en produchs finits. ◇ *Produch manufacturat*: Que vèn de la transformacion de matèrias promieri dins una usina. Var.: **manifaturar**.

manufaturier, a adj. Relatiu ai manufacturas, à la sieu produccion. Var.: **manifaturier**.

manu militari loc. adv. 1. Per l'emplec de la foarça publica, de la tropa. 1. Per l'emplec de la foarça fisica.

manumission n.f. À Roma e à l'Atge Mejan, afranquiment legal d'un esclau, d'un sèrv.

manutencion n.f. 1. Manipulacion, desplaçament de mèrç en vista de la venda, de l'expedicion, de la messa en resèrva.

manutencionari, ària n. Persona que fa de travalhs de manutencion.

manutèrge n.m. (lit.) Pichin linge que lo prèire emplega per si panar lu dets au moment dau *Lavabo* de la messa.

manzanilha n.f. (esp.) Vin liquorós d'Espanha, aromatic e leugierament amar.

M.A.O. n.f. Abreviacion per monoamina-oxidasa.

maoïsme n.m. Teoria e filosofia politica de Mao Zedong.

maoïsta adj. e n. Relatiu au maoïsme; partidari dau maoïsme.

maometan, a adj. Musulman. Var.: **maumetan**.

maometisme n.m. Islam.

maònia n.m. Aubrilhon dei fuèlhas espiñoï, dei flors jauni e dei gruns blaus, originari d'Amèrica dau Nòrd, sovent cultivat dins lu pargues (Aut de 1 à 2 m, familha berberidaceas).

maorés, a adj. Originari, estatjant de Maiòta.

maòri adj. Relatiu ai Maòris, pòble de Nòva Zelanda.

mapa n.f. Representacion convencionala, d'escala variadissa generalament plana, de l'estenduda dei oceans e dei continents de la Tèrra.

mapamonde n.m. 1. Carta que representa lo glòbe terrèstre partatjat en doi emisfèras. 2. (corrent, abusiu) Esfèra que representa lo glòbe terrèstre.

maplet n.m. Musulman de la costa occidentala d'Índia.

maqueta n.f. 1. Pichin modèl de cera, de tèrra, etc., d'una escultura. 2. Representacion en tres dimensions, d'una escala reducha ma que seguisse li sieu proporcions e lo sieu aspècte, d'un bastiment, d'un decòr de teatre, etc. ◇ Modèl reduch d'un veïcule, d'una nau, d'un avion, etc. ◇ (espec.) Modèl reduch vendut en pèças destacadi per èstre montat. 3. Projècte pauc ò pron avançat per una concepcion grafica ò un enregistrament musical. 4. Projècte destinat à definir l'estructura d'un organisme, d'una empresa, etc.

maquetisme n.m. Art de conceure de maquetas.

maquetista n. 1. Professional capable de faire una maqueta d'après de plans, de dessenh, etc. 2. Grafista especialisat dins l'elaboracion de projèctes de tipografia, d'illustracion, de messa en pàginas.

maqui n.m. Mamifèr primata dau morre lònge e de la coa lònca, que viu à Madagascar (Òrdre dei lemuriens).

maquiavèl n.m. (nom pròpri) Persona que practica lo maquiavelisme.

maquiavelic, a adj. 1. Qu'es denhe de la doctrina de Maquiavèl, considerada coma negacion de la morala. 2. Qu'es d'una granda perfidia.

maquiavelisme n.m. 1. Sistema politic de Maquiavèl. 2. Politica que fa abstraccion de la morala. 3. Caractèr d'un comportament sensa escrupules.

maquiavelista adj. e n. Partidari de la doctrina de Maquiavèl; persona que la mete en practica.

maquilhaire, airtiz n. Especialista dau maquilhatge. ◇ Especialament, persona que maquilha lu actors au cènma, à la television e au teatre.

maquilhar vt. 1. Fardar, metre en valor (la cara, lu trachs) au mejan de produchs cosmetics. 2. (fig.) Modificar per donar una aparença enganairitz. Sin.: **falsificar, trafegar, enganar, engarçar, mascarar**. ◆ **si maquilhar** v.pr. Si fardar.

maquilhatge n.m. 1. Accion, biais de maquilhar ò de si maquilhar. 2. Ensèm de produchs que sièvon à maquilhar, à si maquilhar. 3. Accion de maquilhar per enganar, per falsificar. Sin.: **mascaratge**.

màquina n.f. 1. Aparelh ò ensèm d'aparells que poàdon faire un trabalh donat ò aver una foncion donada, sigue manejats per un operator, sigue d'un biais autonòme. ◇ (fis.) *Màquina simpla*: Dispositiu mecanic dins lo quau la foarça si transmete directament (lèva, etc.). ◇ *Màquina de guèrra*: Dins l'Antiquitat e à l'Atge Mejan, tot engenh emplegat dins la guèrra de sèti. Sin.: **perier, catapulte, manganeu, cat**. ◇ Per ext., tot mejan ofensiu emplegat contra quauqu'un. ◇ *Màquina à boasc*: Màquina-autís per lo trabalh dau boasc. ◇ *Màquina à sòus*: Juèc d'azard constituït d'un aparelh dins lo quau si fica una pèça de moneda e que n'en pòu tornar donar en foncion dau resultat. 2. Aparelh, instrument destinat à simplificar lu trabalhs de la vida quotidiana: *Màquina per lavar, màquina per escriure*. 3. Tot veïcule que compoarta un mecanisme ò un motor. ◇ (absolut) Locomotiva. ◇ (fig.) *Faire màquina arrier*: Recular, renonciar. 4. Granda organizacion foartament estructurada: *La màquina administrativa*. 5. Persona que la sieu accion es automatica, e que sembla sensa sentiments, sensa qualitat umana.

màquina-autís n.f. (plur.: *màquinas-autís*) Màquina destinada à adobar la matèria au mejan d'autís que son mes en òbra per de movements e d'esfoarç apropiats. Sin.: **màquina-esplech**.

maquinacion n.f. Intrigas, menadas secreti per faire capitar un complòt, una combinacion; manòbra. Sin.: **trama, manipulòli, menada, manòbra**.

maquinador, airtiz n. Autor d'una maquinacion. Var.: **maquinator, maquinaire**. Sin.: **tramador, complotaire**.

màquina-esplech n.f. Màquina-autís.

maquinaire, airtiz n. 1. Persona que mena una màquina. 2. Maquinador.

maquinal, a adj. Si di d'un movement natural dins lo quau la volontat non intervèn. Var.: **maquinau**. Sin.: **inconscient, mecanic**.

maquinalament adv. D'un biais maquinal. Sin.: **inconscientament, mecanicament**.

maquinar vt. Combinar (de mejans d'accion) dins la tòca de faire de mau; engenhar. Sin.: **tramar, complotar, fomentar**.

maquinaria n.f. 1. Ensèm de màquinas emplegadi per un trabalh. 2. Luèc dont son li màquinas d'una nau, etc.

maquinator, tritz n. Maquinador.

maquinau, ala adj. Maquinal.

maquinet n.f. Pichina màquina.

maquinhon n.m. 1. Negociant de cavaus e, per ext., de bestiari, espec. de bovins. 2. Entreprenèire gaire escrupulós e gaire onèst d'affaires divers. ■ Li a un femenin, *maquinhona*, ma es una forma rara.

maquinhonar vt. Maquilhar un animau per enganar sobre lo sieu atge, per escondre li sieu decas. Sin.: **enganar, defraudar, engarçar**.

maquinhonatge n.m. 1. Mestier dau maquinhon. 2. Manòbras frauduloï emplegadi dins lu affaires e li negociacions. Sin.: **tràfegue, engana**.

maquinhós, oa adj. Peant, voluminós.

maquinisacion (izacion) n.f. Accion de maquinisar.

maquinisar (-izar) (si) vp. Emplegar de màquinas de mai en mai per remplaçar la man d'òbra umana.

maquinisme n.m. Emplec generalisat de màquinas en plaça dei òmes, dins l'industria.

maquinista n. 1. Conductor de màquinas. 2. Menaire d'un autòbus. 3. Obrier encargat de metre en plaça e de desmontar lu decòrs e lu accessòris au teatre e au cènma.

maquinet n.f. Pichina màquina.

maquís n.m. Luèc retirat dont si recampàvon lu resistents à l'ocupacion alemanda pendent la Segonda Guèrra mondiala; grope d'aquestu resistents. Sin.: **bartàs**. ◇ *Pilhar lo maquís*: Rejónher lu resistents dau maquís. Sin.: **pillhar la campanha**.

maquisard n.m. Resistent d'un maquís. Sin.: **bartassier**.

mar n.f. 1. Vasta estentuda d'aiga salada que recuèrbe una part dau glòbe terrèstre; part definida dins aquesta estentuda: «1176 *Sercat ai de Monspelier tro lai part de la mar salada*.» B. de Born.; «*Per terra per la mar salada / Aquí viras barcas en man*.» R. Feraut. ◇ *Armada de mar*: Ensèm dei naus e dei formacions aerenqui e terrèstri que relèvon de la marina militària. ◇ *Òme de mar*: Marin. ◇ *Còup de mar*: Tempèsta de corta durada. ◇ *Mar lònca*: Quora l'ersada es ampla. ◇ *Mar chatelina*: Mar calma. Sin.: **bonassa**. ◇ *Mar borda*: Mar agitada. ◇ *La mar es doça coma d'òli*: La mar es pura e calma. ◇ *Li a de mar*: Li a de manigeu. ◇ *Metre en mar*: Aparellhar, velejar. ◇ *Faire un trauc à la mar*: Si profundar, anar per fond. ◇ *Mar larga*: Part de la mar

mai luènh dau ribatge. ◇ *Mar Major, Mar dau Ponent, Mar granda*: Ocean Atalantic. ◇ *Mar de Marselha*: Gòlfe de Marselha. ◇ *Mar dau Màrtegue, Mar de Bèrra*: Estanh de Bèrra. ◇ *Mar de Lengadòc, Mar de Catalonha*: Gòlfe de Narbona (dau Lion). ◇ *Mau de mar*: Ensèm dei trebolicis causats per li oscillacions d'una nau. Sin.: **naupatia**. ◇ (dr.) *Mar nacionala*: Aigas interiori. ◇ *Mar territoriala*: Aigas territoriali: 1507-08 «...s'y son vistas quaranta velas en las mars de Nissa he de Villafranca...» A.C. Arle. 2. Vilas, installacions en riba de mar: *Anar à la mar*. 3. Aiga de la mar ò de l'ocean: *Encuèi la mar es cauda*. 4. Marea: *Mar bassa, mar auta*. 5. À la susfàcia de la Luna ò d'uni planetas dau sistema solari, vasta estenduda gaire accidentada. 6. Granda quantitat de liquide, d'una caua quala que sigue: *Una mar de sabla, una mar de monde*. ◆ pl. Alentorns d'un cap.

mara n.f. Pèça triangulara de cada braç d'una àncora.

marabó n.m. Granda cigonha dei regions caudi, de la tèsta e dau coal sensa plumas, dau bèc foart e espès.

marabot n.m. 1. Dins lu país musulmans, personatge sant, objècte de la veneracion populària pendent la sieu vida e après la sieu moart. 2. En Àfrica, musulman reputat per lu sieus poders magics; devin, garissèire. 3. Tomba d'un marabot. 4. Ramina metallica dau gròs ventre e dau cubiceu en forma de dòme. 5. Tenda redona de forma conica.

marabotar vt. Mandar un sòrt à.

marabotatge n.m. Accion de marabotar; practicas religioi e magiqui dei marabots.

marabotic, a adj. Relatiu au marabot, ai sieu practicas.

marabotin n.m. (mar.) Sus li tartanas, antena gròssa que remplaça l'antena de mèstre quora aquela d'aquí si rompe; la vela que li es arnejada.

marabotisme n.m. Culte dei marabots.

maranta n.m. ò n.f. Planta dei regions tropicali, cultivada per lu sieus rizòmas, que s'en tira l'*arrow-root* (Classa dei monocotiledoneï).

marantacea n.f. *Marantaceas*: Família de plantas monocotiledoneï dei regions tropicali, que recampa 400 espècias repartidi en 30 genres.

marasca n.f. Cerièia d'una varietat acida e amara.

marasme n.m. 1. Ralentiment important ò arrèt de l'activitat economica ò comerciala. 2. Anequeliment dei foarças morali; depression.

marasmi dei Oreadas n.m. (micol.) Fonge pichon, de color brun clar, provedit de lamellas, dau tronquilhon sec e filandrós, foarça gostós e esperfumat, que creisse dins lu prats. Sin.: **secador, mossairon foal**. (*Marasmius Oreades*).

marasquin n.m. Liqueur ò aigardent que si fa mé la marasca.

marat n.m. Lenga indo-ariana. Var.: **maratí**.

marasso n.m. Coteu dau maselier, cort e larg.

maratge n.m. Riba de mar; plaia, ribatge. 1300: «*E fan tastost lo romavage / Drech a Lérins, en lo maraje*» R. Ferat.

maratí n.m. Marat.

maraton n.m. 1. Corsa pedèstra de grand fond (42,195 km), qu'es disciplina olimpica. 2. Negociacion lònga e complicada, debat laboriós.

maratonian, a n. Persona que corre lo maraton. Var.: **maratonista**.

maratonista n. Persona que corre lo maraton. Var.: **maratonian, a**.

marauda n.f. 1. Maraumatge. 2. *Taxí en marauda*: Taxí que, en plaça d'estacionar, circula en quista de clients. Sin.: **en cèrca**.

maraudaire, a (airitz) adj. e n. Que marauda. Sin.: **baronaire, arlòt, rapinaire, ribaud**.

maraudar vi. 1. Raubar de frucha, de legumes, dins lu fruchiers, lu oarts. Sin.: **anar à la cala, anar de marauda, batre barona, rodejar**. Var.: **maraudejar**. 2. Èstre en marauda, en parlant d'un taxí.

maraudaria n.f. Maraumatge.

maraumatge n.m. 1. Accion de raubar de frucha, de legumes, dins lu fruchiers, lu oarts. Sin.: **cala (anar à la)**. 2. Ancianament, fach per de sordats de raubar de manjar en temps de guèrra. Sin.: **rapina**.

maraudejar vi. Maraudar, anar à la cala.

maravedís n.m. Moneda d'Espanha, à partir de la fin de l'Atge-Mejan e fins au 1848.

maravilha n.f. Meravilha.

maravilhar vt. Meravilhar.

maravilhós, oa adj. e n.f. Meravilhós.

maravilhosament adv. Meravilhosament.

marbotin n.m. Anciana moneda d'aur.

marbrada n.f. Fromai de tèsta.

marbradura n.f. Vena (sus lo boasc, un materiau, etc.), que dona l'aspècte dau màrmor.

marbraire, airitz n. Marmorista.

marbrar vt. Venar, marmorisar.

marbraria n.f. Fàbrega de màrmor.

marbrat, ada adj. Venat, marmorisat.

marbre n.m. Màrmor.

marbrier, a adj. Relatiu au màrmor.

marbrier n.m. Marmorier, marmorista.

marbriera n.f. Cava de màrmor.

marc n.m. 1. Anciana moneda principala d'Alemanha (fins à l'aparicion de l'euro). Var.: **mark**. 2. Unitat de pes au Temps Mejan en lu obradors monetaris.

marc n.m. Grinhon (olivas, cafè, etc.). Sin.: **ressanso** (olivas).

març n.m. Tresen mes de l'an.

marca n.f. 1. Traça de contacte qu'un còrs deixa sus un autre. 2. Traça qu'un còp deixa sus lo còrs: La marca d'una cremadura. 3. *Marca de fàbrega, de comèrci, de servici ò marca*: Tot signe que sièrve à destriar de produchs, d'objèctes, de servicis. ◇ (dr.) *Marca depauada*: Marca de fàbrega ò de comèrci qu'a fach l'objècte d'un depaus legal, per beneficiar de la proteccion juridica qu'es ligada à-n-aquesta formalitat. ◇ Ensèm dei produchs fabricats ò venduts sota una

marca; empresa, societat proprietària d'aquesta marca. ◇ *De marca*: Si di d'un produch que vèn d'una maion que lo sieu nom es conoissut; de qualitat. 3. Traça, signe, objècte que sièrve à reperir, à reconóisser quaqu'a ren. ◇ (espòrts) Signe qu'un atleta plaça per facilitar un saut, una abriva: *Pilhar li sieu marcas*. ◇ Còmpte dei ponchs ganhats dins una partida, una competicion: *Menar à la marca*. 4. Geton, ficha que sièrve dins d'unu juècs. 5. Insigne, atribut d'una foncion, d'un grade, d'una dignitat, etc. ◇ *Personalitat de marca*: Persona importanta. 6. (espec.) Pavalhon auçat à l'aubre d'un bastiment de guèrra à bòrd dau quau es embarcat l'oficier general ò sobeiran que comanda lo grope e, eventualament, lo Ministre de tutèla de la Marina ò lo cap de l'Estat. 7. (econ.) *Taus de marca*: Rapoart entre lo marge beneficiari e lo prètz de venda. 7. Caractèr pròpri, trach distintiu: *Un libre que poarta la marca dau sieu autor*. 8. Pròva, testimoniança: *Una marca de simpatia*. 9. (ling.) Trach pertinent que la sieu presença ò la sieu absença permete d'opauar doi formas ò doi elements lingüistics que lu sieus autres trachs son identics. 10. Senhau, taca, qu'un òme ò un animau poarta sus lo sieu còrs en naissent. 11. Senhau infamant que lo borreu aplicava sus l'espatala d'un condemnat au mejan d'un fèrre roge. 12. Ponch de reconoissença à tèrra ò en mar que sièrve per reconóisser un frieu, un perill quau que sigue. 13. Calinhera, druda, mita. (pop). 14. Creuge.

marca n.f. Territòri que jugava lo ròtle de zòna de proteccion militària à proximitat d'una frontiera ò dins una region mau pacificada (La marca èra sota l'autoritat dau *marqués*).

marcadoira n.f. Mena de marchapen, tròç de fèrre dont si mete lo pen per enfonsar lo licau.

marcamau n.m. Individú dau morre desplasent.

marcament n.m. Jalonament.

marcant, a adj. 1. Que fa impression, que laissa una traça. 2. Qu'es remirable per la sieu situacion, lo sieu meriti: *Una personaliat marcanta*. Sin.: **notable, de marca**.

marçapan n.m. Pasta confeccionada à basa d'amèndola mescladi à de clara d'òu e de sucre, tradicionala dins mai d'un país d'Euròpa. Var.: **massapan**.

marcar vt. (*marqui*) 1. Faire ò laissar una marca, una traça: *Lo còup a marcar lo boasc de la poarta*. 2. Laissar una marca, una traça dins lo caractèr ò la personalitat de quauqu'un: *La sieu educacion l'a marcada*. 3. Senhalar, destriar per un signe: *Marcar un vestit*. 4. Fornir una indicacion, en parlant d'un instrument de mesura: *Lo termomètre marcava 10 sota zèro*. 5. (espòrts) *Marcar un assatge, un ponch*: Pauar lo balon darrier la linha (rugbi), lo mandar dins la gàbia (balon). ◇ *Marcar lo còup*: Acusar lo còup, à la bòxa. – (fig.) Laissar vèire una emocion après un eveniment dolorós, un atac personal; mostrar, per una actituda, lo sieu estacament à un fach donat. ◇ *Marcar un adversari*: Lo susvelhar estrechament, dins un espòrt d'equipe. 6. Sotalinhar, rendre mai aparent, mai sensible. ◇ *Marcar lo pas*: Picar lo soal m'ai pens en foncion de la cadença dau pas, sensa

avançar; (fig.) *Marcar un temps d'arrèt dins un projècte, una accion qu'avía ben començat*. 7. Metre en evidença: *Aqueu vestit estrech marca tròup li formas*. 8. Senhalar, exprimir, faire conóisser: *Marcar lo sieu interès*. 9. Indicar, revelar, exprimir: Un gèst que marca totplen de generositat. 10. Inscriure: *Marcar un sòci noueu*. ◆ vi. 1. Faire una marca, laissar una traça. 2. En parlant d'un cavau, aver lo trauc dei incisivas intèrni encara vesible, cen qu'indica un atge que non despasa vuèch ans. 3. Laissar una impression, un sovenir durables, en parlant d'eveniments: *Aquelu fachs an marcat la mieu vida*. 4. (fam.) *Marcar ben, mau*: Aver un boan, un marrit aspècte; faire boana, marrida impression. 5. (espòrts) Faire un ponch (balon, rugbi, etc.).

marcassita n.f. Sulfure natural de fèrre, que cristallisa dins lo sistema ortorombic.

marcat, ada adj. 1. Qu'a una marca. 2. (arald.) Qu'a de ponch sus un dat ò un besant.

marcatge n.m. Accion de marcar. ◇ *Marcatge radioactiu*: Introduccion de radioelements dins una molecula, una substança, un organisme vivent, que permete de lu seguir dins lu sieus desplaçaments. ◇ *Marcatge au soal*: Ensèm de marcas que si fan au soal per la circulacion sus li rotas, per marcar li plaças dont si pòu parquejar la veitura, etc.

marcejada n.f. Ramada, raissa dau mes de març.

marcejar vi. Faire un temps dau mes de març.

marcelianisme n.m. Doctrina de Marceu, evesque d'Ancira.

marcelianista n. e adj. Partidari dau marcelianisme; que pertòca lo marcelianisme.

marcelina n.f. 1. Estòfa de seda leugiera. 2. (miner.) Silicat de manganèsi originari de Sant Marceu en Piemont.

marcenc, a adj. Dau mes de març.

marcescença (-ència) n.f. (bot.) Caractèr d'un organe marcescent.

marcescent, a adj. (bot.) Si di d'un organe que si passisse sus la planta sensa si destacar. Var.: **marcescible**.

marcescible, a adj. Marcescent.

march, a adj. (it.) Poirit.

marcha n.f. 1. Accion de marchar, de caminar, mòde de locomocion de l'òme. ◇ Biais de caminar. Sin.: **anar, anament**. 2. Accion de marchar considerada coma una activitat fisica, un espòrt. Sin.: **escorreguda, randonejada, caminada**. 3. Distança percorruda en caminant. 4. Movement d'una tropa per si portar à pen d'un ponch à un autre. ◇ *Marcha forçada*: Que dura en là de la durada normala. ◇ Desplaçament à pen d'un grope que manifestà. 5. Pèça musicala destinada à reglar lo pas d'una tropa, d'un grope. 6. Desplaçament d'un veicule: *Èstre assetat dins lo sens de la marcha*. ◇ *Puar, davalat en marcha*: Pendent que lo veicule si desplaça. 7. Foncionament d'un mecanisme: *La marcha d'un relòtge*. ◇ *Èstre en marcha*: Foncionar, en parlant d'un mecanisme, d'una màquina. ◇ (fig.) Començar à si manifestar, à avançar: *Un grand movement populari es en marcha*. Sin.: **s'encaminar, s'endralhar, s'adralhar**,

s'alestir. ◇ *Metre en marcha*: Activar lo foncionament de. Sin.: **aviar**. ◇ Foncionament d'un organisme, d'una institucion, d'un affaire: *Donar d'instruccions per la boana marcha dau servici*. 8. Progression, debanar dins lo temps. Sin.: **anament**. 9. (mús.) *Marcha armonica*: Grope d'acòrdis que si renovèlon sistematicament à d'intervals egals. 10. Gra, cada susfàcia dont si pua lo pen per puar ò davalat. Sin.: **gradin, banquet, banc** (Luceram). 11. Pedala dau mestier per tèisser, que l'obrier acciona dau pen per auçar ò faire calar lu fieus de cadena.

marchaire, airtiz n. Persona, esportiu que fa de marcha. Sin.: **caminaire, cambejaire**.

marchàntia n.f. Planta de la classa dei epaticas, comuna dins lu luècs umides.

marchapen n.m. Gra ò seria de gras per montar dins un tren, una veitura ò per n'en davalat. Sin.: **marcadoira, auçapen**.

marchar vi. 1. Si desplaçar en metent un pen davant l'autre, caminar. ◇ (espec.) Per de militaris, caminar d'un pas cadencat; si desplaçar vèrs un objectiu. 2. Metre lo pen sus, dintre quauqua ren, caucar. 3. Si desplaçar, en parlant d'una nau, d'un veïcule, d'un mobile. 4. Foncionar. 3. (fam.) *Aquò marcha!*: Va ben coma aquò, siam d'acòrdi. 4. Manifestar de credulitat: *Li poades dire cen que voales, eu marcha totjorn*. ◇ Faire marchar quauqu'un: Jugar de la sieu credulitat per li far crèire de causas faussas ò aprofèchar de la sieu gentillesa. Sin.: **enganar, si trufar de**.

marcial, a adj. 1. (lit.) Que manifestà de disposicions combatiu, bellicós: *Un discors marcial*. 2. Decidit, que cèrca à si gonflar: *Pilhar una ària marciala*. 3. *Cort marciala*: Tribunal militari d'excepcion. ◇ *Lèi marciala*: Lèi d'excepcion qu'autreja lo manteniment de l'òrdre ai autoritats lilitari. 4. *Arts marciais*: Ensèm dei espòrts de combat d'origina japonesa. Var.: **marciau**.

marcialament adv. D'un biais marcial.

marcian, a adj. e n. De la planeta Mars.

marciau, ala adj. Marcial.

marcible, a adj. Que pòu marcir.

marcionisme n.m. Eretgia de Marcion (II^d s.), que metia en avant un dualisme coma aqueu dei gnostics e qu'opauava lo Dieu de justícia dau lo Vièlh Testament au Dieu d'amor dau Noveu Testament.

marcir vi. Poirir. Sin.: **apoiridir, si gaster**.

marcòni n.m. (mar.) Si di d'un tipe de garniment foarç emplegat en yachting, caracterisat per un aubre d'una pèça soleta m'una grand vela triangulària auçada m'una driça soleta.

marcòta n.f. (agric.) Branca que tèn encara à la planta maire e que si plega en tèrra per que li pilhe raïç. Sin.: **bròca**. Sin.: **cabús**.

marcotar vt. (*marcòti*) Practicar lo marcotatge de. Sin.: **cabussar**.

marcotatge n.m. Plegar una branca en tèrra per que li pilhe raïç fins à crear una planta nòva qu'es pi separada de la planta maire. Sin.: **cabussament, brocatge**.

marea n.f. 1. Movement oscillatòri dau nivèu de la mar, deugut à l'atraccion dau Soleu e de la Luna sobre la massa d'aiga dei oceans. ◇ *Escala de marea*: Targa verticala plaçada dins un luèc fixe e que poarta de graduacions sus li quali si liège l'autessa d'aiga. ◇ *Coeficient de marea*: Nombre comprés entre 20 e 120, caracteristic de cada marea e indicatiu de la diferença de nveu entre la mar auta e la mar bassa. ◇ (fig.) *Còntre vents e mareas*: En despièch de toi lu obstacles. 2. *Fòla importanta en movement*: Una marea umana. 3. Ensèm dei produchs frescs de la mar destinats à èstre consumats (peis, crustaceus, etc.). 4. (astron.) Desformacion d'un astre sota l'accion gravitacionala d'un autre astre. 5. *Marea negra*: Arribada sus lo ribatge de petròli, d'idrocarbures que vènon d'una nau ò de l'erupcion accidental de d'un potz. 6. *Marea de moartaiga*: Marea congregada quora la Luna e lo Soleu son en quadratura. Sin.: **marejòu**. 7. *Marea de vivaiga*: Marea provocada per l'alinhament de la Luna e dau Soleu.

marecanita n.f. Obsidiana.

maregrafe n.m. Instrument, installacion per enregistrar l'autessa dei mareas.

maregrama n.m. Traçat dau maregrafe.

marejar vi. Ondejar.

marejòu n.m. Maròta.

marèla n.f. Escaleta, pen ranquet (juèc d'enfant).

maremma n.f. En Itàlia, terren palunós e mausan.

maremotor, tritz adj. Relatiu à la foarça motritz dei mareas, ò que l'emplega.

marengo n.m. (it.) 1. Drap d'una textura foarça sarrada, dau fond negre mé de pichins efèctes blancs à pena aparents. 2. 1. D'una color brun roge escur, mé de ponchs blancs. 3. *Vedeu (à la) marengo*: Polàs ò vedeu à tròç, cuèch dins una saussa à basa de vin blanc mé de tomatís e de fonges.

marenguin n.m. Escut.

marennina n.f. Pigment vèrd secretat per d'uni diatoneas, qu'acolorisse li òstregas de Marennes.

mare nostrum (lat.) La Mediterranea, tala que la sonàvon lu Romans.

mareografe n.m. Instrument que permete l'estudi dei mareas.

mareografia n.f. Sciènça qu'a per objècte l'estudi dei mareas.

marescal n.m. 1. Oficièr militari mai elevat. Var.:

maressal, marescau. 2. Faure que ferrava e medecinava aes, muus, cavaus, vacas e bòus. 3. Persona que fèrra lu cavaus. Var.: **manechau, manichau, manescau**.

marescala n.f. Esposa d'un marescal.

marescalaria n.f. Atalhier dont son ferrat lu cavaus.

marescalat n.m. Dignitat de marescal. Var.: **maressalat**.

marescalcia n.f. 1. Anciana juridiccion dei marescals de França. 2. Ancian còrs de tropas à cavau encargat d'assegurar la seguretat publica, qu'en 1791 pilhèt lo nom de *gendarmaria nacionala*. 3. (fam.) La gendarmaria, lu gendarmas. Var.: **marescaucia**.

marescau n.m. Marescal.

marescaucia n.f. Marescalcia.

maresma n.f. Maremma.

maressal n.m. Marescal. Var.: **maressau**.

maressalat n.m. Marescalat.

maressau n.m. Maressal.

maretermic, a adj. Relatiu à l'energia termica dei mars.

marfondre (si) v.pr. Demorar en una aspera lònca e tediosa.

marga n.f. (mar.) *Marga de timon*: Tela enquitranada qu'empacha l'aiga de penetrar dins lo vaisseau dau costat dau timon.

margalh n.m. Margolh.

margama n.f. Engana; rèirepensada.

margaria n.f. Vacaria comunala.

margaric, a adj. *Acide margaric*: Acide gras de formula $C_{16}H_{33}COOH$.

margarida n.f. 1. Planta de la familha dei composeas, dei flors centrali jauni e dei flors periferiqui blanqui (nom comun à diversè espècias). 2. Ròda que portava à la sieu periferia lu caractèrs d'uni màquina per escriure e d'uni estampantas.

margaridet n.m. Margarideta.

margarideta n.f. Pichina margarida blanca que florisse dins lu prats à l'entorn de Pascas e rèsta en flors esquasi tot l'an. Var.: **margaridet**.

margarina n.f. Substança grassa manjadissa, de consistença moala, facha mé d'òli e de graissas d'origina vegetala.

margarita n.f. Varietat de mica calcic, blanc ò grisastre m'un rebat de pèrta.

margaritaceu, ea adj. (zool.) Si di dei gruèlhas que produon de pèrlas.

margaritifèr, a adj. Que produe ò contèn de pèrlas.

margarosanita n.f. Silicat natural de manganès, de plomb e de calci.

margas n.f. pl. Mânega de metal per aparar l'avantbraç.

marge n.m. 1. Espaci blanc lateral d'una pàgina estampada ò escricha. 2. Quantitat prevista en mai dau necessari, per prevenir de dificultats ò de necessitats imprevisti. ◇ *Marge de seguretat*: En construccion, diferença entre la valor teorica maximala de la carga qu'una estructura pòu suportar e la valor normala de trabalh. ◇ *Marge de garantia*: En economia, depaus suplementari que lu operators dévon efectuar en cas de variacions desfavorabli dau prèt. ◇ Interval de temps ò d'espaci que s'en pòu dispausar. Sin.: **variacion, escart**. ◇ *Marge de bescòmpte, d'error*: Niveu d'aproximacion ò d'indeterminacion dins l'estimacion d'una valor. ◇ *Marge de reculament*: Benda d'espaci liure entre la façada d'un immòble e l'alinhament de viaria. ◇ *Marge de contribucion*: Capacitat d'un produch de contribuir à l'absorbiment dei costs indirèctes. ◇ (espòrts) Diferença que lo vencedor impaua ai sieus adversaris dirèctes: *Ganhar sus un marge important*. 3. (fig.) Simbòle de limit extrème d'acceptabilitat dau ponch de vista moral ò

de la dignitat: *Una accion ai marges de la legalitat, viure ai marges de la legalitat*. ◇ Si di à prepaus d'observacions e de comentaris qu'illústron d'aspèctes segondaris ò de consequenças indirècti d'una question: *Es estat dich en marge dau darrier congrès*. ◇ (meteor.) Part laterala dau sistema neblós, qu'enclau de nius elevadi e mejani (cirrus, altocumulus).

marginal, a adj. 1. Qu'es escrich dins lo marge. 2. Qu'a una valor, una importança, un ròtle accessòri: *D'ocupacions marginali*. 3. (econ.) *Entrepresa marginala*: Aquela que lo sieu prèt de cost es sensiblement parier au prèt de venda lo mai aut que si practica sus lo mercat. ◇ *Prèt marginal*: Valor en dessota de la quala es plus possible, per una empresa, de vendre sensa perdre de sòus. ◇ *Bòrd marginal*: Som lateral de l'ala d'un avion. Var.: **marginau**.

marginal, a adj. e n. Si di de quauqu'un que viu en marge de la societat, que non es ben integrat au grope social ni sotamés ai sieu nòrmas.

marginalament adv. D'un biais marginal, segondari.

marginalisacion (-izacion) n.f. Fach de devenir marginal, d'èstre marginalisat.

marginalisar (-izar) vt. 1. Plaçar en marge, metre à l'escart; situar en defoara de cen qu'es essencial, principal, central: *Marginalisar una formacion politica*. 2. Tendre à metre foara de la societat, à faire perdre la sieu integracion sociala à (una persona).

marginalisme n.m. 1. Estat marginal de quauqua ren. 2. Biais de viure pròpri dei marginals. 3. Teoria economica segond la quala la valor d'escambi d'un produch donat es determinada per l'utilitat de la sieu darriera unitat disponibla.

marginalista adj. Partidari dau marginalisme.

marginalitat n.f. Caractèr de cen qu'es marginal. ◇ Posicion en marge d'una forma sociala.

marginar vt. Anotar dins lo marge (un libre, un tèxto).

marginat, ada adj. 1. Que poarta quauqua ren en marge, en parlant d'un libre, d'un tèxto. 2. (bot.) Qu'es provedit d'un bòrd: *Una grana marginada*. ◇ Si di d'una part que lu sieu bòrds son diferents de la part mejana.

marginatura n.f. (bot.) Cen que pertòca lu bòrds d'una part d'un vegetal.

marginau, ala adj. e n. Marginal.

marginolateral, a adj. Inframarginal. Var.: **marginolaterau**.

marginolaterau, ala adj. Marginolateral.

margo n.m. Marguier.

margolh n.m. Beta mesclada de rementa. Var.: **margalh**.

margolhet n.m. (mar.) Aneu dont pàsson lu cordatges.

margosier n.m. (bot.) Aubre originari d'Índia, que lu sieus fruchs e li sieu granas dónon d'òli.

margòt n.f. (ornit.) Agaça.

margotar vi. (*margòti*) Cridar, en parlant de la calha.

margrave n.m. Títol que si donava ai caps militaris dei marcas sota l'Empèri carolingian, pi à de princes dau Sant Empèri.

margraviat, ada adj. 1. Estat, dignitat d'un margrave. 2. Senhoria, juridiccion d'un margrave.

margue n.m. Extremetat dau jauge dei gabarras d'Òlt.

marguier n.m. Concessionari d'una margaria. Var.: **margo**.

marguilhier n.m. Ancianament, membre dau conseu de fàbrega d'una parròquia. Sin.: **fabrician, lampier**.

mariachi n.m. Au Mexic, musician barrutlaire qu'intervèn dins lu maridatge, li festivitats.

marial, a adj. Relatiu à la Verge Maria. Var.: **mariau**.

mariana n.f. Barra de mina provedida d'una poncha d'un costat, e d'una mena de conche de l'autre (Luceram).

marialita n.f. (miner.) Silicat d'alumini, de calci e de sòdi, que pòu aver divers colors.

marianista n.m. Membre de la societat de Maria, institut clerical especialament dedicat à l'educacion, que lo fondèt l'abat Chaminada en lo 1817.

maria salòpa n.f. (mar.) Alèuge dau fond mobile que sièrve per recuperar la beta qu'una draga rascla, per la portar en mar auta. Sin.: **pescarena**.

mariau, ala adj. Marial.

maridable, a adj. Qu'es en atge ò en estat de si maridar.

maridador, airtz adj. Nubile.

maridaire, airtz (maridaira) n.m. Persona que li agrada s'entremetre per facilitar de maridatges. Sin.: **apariaire**.

maridaira n.f. Frema que li agrada s'entremetre per facilitar de maridatges.

maridar vt. 1. Unir per lo ligam conjugal. 2. Donar en maridatge: *Maridar lo sieu enfant*. 3. Associar (de cauas que si poàdon combinar): Maridar de colors entre eli. ♦ **si maridar** v.pr. Contractar un maridatge. Sin.: **si molherar, s'amorelhar** (en parlant d'un òme).

maridat, ada n. 1. Persona qu'es à mand de si maridar ò que vèn de si maridar. Sin.: **esposat, molherat**. 2. *Jove maridat (maridada)*: Persona que lo sieu maridatge es recent. Sin.: **nòvi, nòvia**.

maridatge n.m. 1. Acte solemne per lo quau doi personas establisson entre eli una union que li sieu condicions, lu efèctes e la dissolucion son reglats per li disposicions juridiqui en vigor dins lo sieu país, per li lèis religioi ò per la costuma; union ensinda establida. Sin.: **esposalici, esposament, esposalhas**. ♦ *Maridatge desegal*: Mesaliança. ♦ *Maridatge civil*: Maridatge celebrat unencament en presença d'un oficièr de l'estat civil. ♦ *Maridatge consanguin*: Maridatge entre personas qu'an un autor comun. ♦ *Maridatge putatiu*: Maridatge annullat que genèra li sieu consequenças dins lo passat, pertocant la boana fe d'un dei espòs, ò dei doi, que cresia lo maridatge valedor. *Maridatge religiós*: Maridatge celebrat en la preséncia d'un prèire. *Maridatge secret*: Maridatge celebrat publicament mas escondut après au public. ♦ *Maridatge morganatic*: Maridatge

d'un sobeiran m'una persona d'una classe inferiora. ♦ *Carta de maridatge*: Contracte de maridatge. 2. Ceremònia, recepcion organisa per celebrar aquesta union. 3. Un dei sèt sacraments de la Glèia catolica. 4. Combinason de divers cauas, divers organismes, etc.: *Lo maridatge de doi firmas industrials*. 5. Juèc de cartas dins lo quau una dei tòcas es de recampar un rèi e una dòna de la mema color. Sin.: **bresca**.

marijuana n.f. Substança facha m'ai fuèlhas e m'ai ponchas floridi dei pens femeus dau cànebe indian (*Cannabis sativa*), emplegada coma dròga.

marimba n.m. Xilofòne african, que caduna dei sieu lamas es provedida d'un resonator de bambó, de boasc ò de coassa.

marin n.m. 1. Persona emplegada professionalament à menar e à maintenir una nau. Var.: **marinier**. Sin.: **nautor, nautonier, nauta**. ♦ *Marin levantés*: Marin de Meditèrranea. ♦ *Marin ponentés*: Marin dei poarts de la Mar Granda. ♦ *Marin d'aiga doça*: Marin de la navigacion fluviala. Sin.: **marinier**. - (pop.) Marin gaire adestrat à la mar. 2. Òme gaubiat dins l'art de la navigacion. 3. (geogr.) Vent dau sud-èst que tira de la Meditèrranea vèrs lo Lengdòc, la Montanha Negra e li Cevenas, e que mena de precipitacions importants: 1528 «... son vengus apres a Nisso quals [siex bregantins] stimon que ambe aquest marin degron estre en aquestas mars...» A.C. Arle. Sin.: **autan**.

marin, a adj. 1. Que pertòca la mar, que li viu, que n'en provèn: *Sau marina*. 2. Que sièrve à la navigacion en mar; relatiu à la navigacion en mar: *Carta marina*. 3. Que tèn ben la mar; qu'es ben en mar. ♦ *Aver lo pen marin*: Si saupre desplaçar sus una nau en despièch dei movements; non sofrir dau mau de mar. Sin.: **conóisser la mar**.

marina n.f. 1. Ensèm de cen que pertòca l'art de la navigacion sus la mar. 2. Ensèm dei gents de mar, dei naus e dei activitats que li si rapòrton. 3. Ensèm dei naus e dei activitats de navigacion dau meme tipe: *Marina mercanda ò de comèrci*. ♦ *Marina de guèrra ò marina militària*: Ensèm dei foarças navali e aeronavali d'un Estat, destinat à la guèrra en mar. Sin.: **flòta**. 4. Potença navala, marina militària d'un estat: *S'engatjar dins la marina, Marina nacionala, Ministèri de la Marina* (M'una majuscula dins aquelu exemples). ♦ *Artilharia, infantaria, tropas de marina*: Formacions de l'armada de tèrra encargadi de la seguretat dei territòris francès d'otramar e que constituïsson una part importanta dei foarças terrèstri d'intervencion. 5. (b.-a.) Tableau que representa una vista de mar, de poart, etc. ♦ Lo mai alongat dei formats d'encastre per lu tableus, emplegat especialament per pintar de marinas.

marina n.f. 1. Ensèm immobilier bastit en riba de mar, e que comprèn à l'encòup d'abitacions e d'installacions portuari per li naus de plasença. 2. Riba de mar, ribatge. Nom dau quartier de Niça que s'espandisse dau pen de Casteu fins à la fos de Palhon. ♦ (prov.): *Gents de la Marina, tòque-li la man e vire-li l'esquina*.

marinada n.f. 1. Mescum liquid aromatic compausat de vinaigre, de sau, d'espècias, etc., que sièrve per conservar carns e peis e per li donar un aròme particulier. 2. Carn, peis marinat.

marinalha n.f. Marinaria.

marinar vt. 1. Metre en marinada, faire banhar dins una marinada. Var.: **marinejar**. 2. (min.) Levar (lei produchs d'abatatge) après un tir de mina. ♦ vi. 1. Trempar dins una marinada. 2. (fam.) Asperar longtemps (e sovent dins una situacion mau comòda ò gaire agradiva).

marinar vi. Bofar dau miègjorn en parlant dau vent de mar.

marinaria n.f. Chorma de marins: 1664 «*Doit ausy despartir la marinerye an quatre guardas ayant chascune son cap de garde...*». Var.: **marinalha**. Sin.: **taïfa**, **mainada**.

marinàs n.m. Ventàs dau miègjorn; marrit vent de mar.

marinat, ada adj. Qu'a trempat dins una marinada.

marinat, ada adj. Relatiu au vent dau sud.

marinatge n.m. Accion de faire marinar; fach de marinar.

marine n.m. (mòt anglés) Fusilhier marin dins li foarças navali britaniqui e american.

marinejar vt. e vi. Marinar.

maringòta n.f. Veitura ipomobila mé doi ròdas.

marinhanenc, a adj. e n. De Marinhana.

marinier adj.m. e n.m. Marin, matalòt.

marinier, a adj. 1. Qu'apartèn à la marina. ♦ *Oficier marinier*: Sota-oficier de la Marina nacionala qu'apartèn au quadre de mestrança. 2. *Arca mariniera*: Arca d'un poant, mai larga que li autri, sota la quala pàsson li naus.

mariniera n.f. 1. Blòda larga, que si passa per la tèsta, que lo coal es sovent cairat dins l'esquina. 2. *Muscles (à la) mariniera*: Muscles cuèchs dins lo sieu jus mé de vin blanc e d'èrbas aromatiquí.

marinisme n.m. Preciositat estilistica que fa pensar au biais de l'escrivan italian G. Marino.

mariòl n.m. Abitant dau vilatge de Maria.

mariolatra adj. e n. Si di d'un adorator de la Verge Maria en tant qu'egala de Dieu.

mariolatria n.f. Adoracion exagerada de la Verge Maria, que la mete au nivèu de Dieu.

mariòlo adj. e n.m. (it.) Arlèri, coquin.

mariologia n.f. Part de la teologia catolica que pertòca la Verge Maria.

marioneta n.f. Mariòta.

marionetista n. Persona que manipula de mariòtas.

mariòta n.f. 1. Pichina figura de boasc, de carton, etc., qu'una persona generalament esconduda fa si bolegar mé la man ò mé de fieus. 2. Persona sensa gaire de volontat, que si lascia manipular facilament. Var.: **marioneta**.

marisca n.f. Tumefaccion fibroa à l'entorn de l'anús, reliquat d'una emorroïda resorbida.

marista n.m. Membre de doi congregacions religioï dedicadi à la Verge: la *Societat de Maria* e lu *Pichins Fraires de Maria* (ò *Fraires maristas*).

marit n.m. Espós.

marital, au adj. (dr.) De l'espós; qu'apartèn à l'espós. Var.: **maritau**.

maritalament adv. Coma d'espós, sensa èstre maridats legalament: *Viure maritalament*.

maritau, ala adj. Marital.

maritime, a adj. 1. Qu'es en riba de mar. 2. Relatiu à la mar ò à la navigacion en mar. ♦ *Drech maritime*: Part dau Drech que regisse l'arnejament dei naus per lo comèrci, lu transpòrts maritimes e lo tot dei operacions que li son restacadi: XIIIe s.: «...*Narbona es vila maritima...*» B.N. Paris, fonds Doat. 3. *Planta maritima*: Planta que si tròva dins lo vesinatge de la mar (De non confondre m'una *planta marina*, que creisse dins la mar).

marito n.m. Escaufamans de tèrra.

marjada n.f. Accion de marjar.

marjador n. Aparelh, dispositiu que sièrve per marjar, sus una màquina per escriure, una premsa d'estamparia.

marjaire, airtiz n. Obrier, obriera que marja.

marjar vt. Provedir d'un marge.

marjassada n.f. Bravada, fanfaronada, esbrofa.

marjasso, a adj. e n. Arlèri. Sin.: **bulò**, **sautareu**, **esbrofaire**.

marla n.f. Marna.

marlaire n.m. Marnaire.

marlatge n.m. Marnatge.

marliera n. f. Marniera.

marlós, oa adj. Marnós.

mark ò **deutsche mark** n.m. 1. Anciana moneda alemanda, fins au 2001. Var.: **marc**. 2. *Mark finlandés*: Markka.

marketing n.m. (angl.) Mercantatge, mercatica. ♦ *Marketing mix*: Mercatatge.

markka n.m. Unitat monetària principal de Finlàndia. Sin.: **mark finlandés**. Pl.: **markkaa**.

marmalha n.f. (pej.) Grope desordenat d'enfants joves que fan de bosin. Sin.: **mainadalha**, **drollalha**, **pichonalha**.

marmandés, esa adj. e n. De Marmanda.

marme n.m. Màrmor.

marmelada n.f. 1. Compòsta de fruchs talhats à tròç e cuèchs mé de sucre fins à li donar una consistença sufisenta. 2. (fam.) *En marmelada*: Esquichat.

marmelin n.m. Auriculari. Sin.: **deton**.

marmier n.m. Marmorier.

marmiera Carriera de Màrmor.

marmita n.f. 1. Pinhata. Sin.: **ola**. 2. *Marmita de Papin* ò *marmita mé la pression*: Vas claus dins lo quau si pòu elevar l'aiga fins à una temperatura superiora à-n-aquela de l'ebullicion à l'aria liura. 3. (geomorf.) *Marmita de gigant* ò *marmita torrenciala*: Cavitat que l'erosion cava, mé l'ajuda de grava, dins una ròca pusleu compacta per si frustar e partir en brigas. 4. (mil., fam.)

Obús de gròs calibre, pendent la Promiera Guèrra mondiala.

marmitada n.f. Contengut d'una marmita. Sin.: **olada**.

marmitar vt. Bombardar violentament, matrassar.

marmitatge n.m. Bombardament violent.

marmiton n.m. Aprendís estacat au servici de la coïna, dins un restaurant. Sin.: **lecaplat**, **tastasaussa**.

marmo n.m. Màrmor.

màrmol n.m. [^hmarmu] Màrmor.

marmolier, **a** n. Marmorier.

màrmor n.m. [^hmarmu] 1. Ròca metamorfica que resulta de la transformacion d'un calcari, dura, sovent venada de colors variadi, que si pòu polir e que pòu èstre emplegada dins lu arts. ◇ *Màrmor artificial*: Estuc mesclat de colors, qu'imita lo màrmor. ◇ *De màrmor*: Frèi e insensible, impassible. 2. Objècte, estàtua de màrmor. ◇ Plateu, tauleta de màrmor: *Lo màrmor d'una chaminèia*. 3. (tecn.) Susfàcia de fonda dura, plana, que sièrve à verificar la planeïtat d'una susfàcia ò emplegada coma plan de referença per lo traçatge. 4. (arts graf.) Taula sus la quala si plàçon li pàginas per li impauar, li formas per li corregir. ◇ Taula de premsa sus la quala si plaça la forma que s'en deu tirar l'espròva. ◇ Tèxto compauat dins l'aspèra d'una messa en pàgina, per un jornal ò un periodic. Var.: **marmo**, **màrmol**, **marbre**, **marme**.

marmorejar vi. Devenir coma de màrmor.

marmorenc, **a** adj. 1. Qu'a la natura ò l'aspècte dau màrmor. 2. (lit.) Frèi, dur, blanc coma lo marmo. Var.: **marmoreu**.

marmorier, **a** n. Marmorista, marmier. Var.: **marmolier**.

marmorisar (izar) vt. (it.) 1. Decorar de dessenh, de colors qu'evòcon lo màrmor. 2. Marcar (la pèu, lo còrs) de marbraduras.

marmorisat (-izat), **ada** adj. (it.) Marbrat.

marmorista n. 1. Especialista dau trabalh dau màrmor. Var.: **marbraire**, **marmier**, **marmorier**. 2. Proprietari d'una marbraria.

marmòta n.f. 1. Mamifèr rosegair qu'una espècia viu dins li Aups entre 1500 e 3000 m d'altitud e ibèrna pendent de mes (50 cm de lòng). Sin.: **nira** (Vesúbia), **dormilhosa** (auti valadas de la Comtea). 2. Cerièra d'una varietat de la carn fèrma. Sin.: **murès**.

marmotaire, **airitz** adj. e n. Persona que marmota. Sin.: **bronchonaire**, **borbotaire**.

marmotar vt. e vi. (fam.) Murmurar confusament entre li dents. Sin.: **bronchonar**, **borbotar**.

marmotier n.m. Cerier que dona la marmòta.

marna n.f. Ròca sedimentària argilosa que contèn una foarta proporcion (de 35 à 65 per 100) de calcari, e que s'emplega per amendar lu soals acides e per fabricar de ciment. Var.: **marla**.

marnaire n.m. Aqueu que marna li tèrras. Var.: **marlaire**.

marnar vt. Amendar una tèrra paura e calcari per incorporacion de marna.

marnatge n.m. Operacion que consistisse à marnar una tèrra. Var.: **marlatge**.

marniera n.f. Peiriera de marna. Var.: **marliera**.

marnós, **oa** adj. Qu'es de la natura de la marna ò que n'en contèn: *Calcari marnós*. Var.: **marlós**.

maron n.m. Onda, èrsa, auça.

maronassa n.f. Èrsa que si auça bruscament sensa minga senhau anonciaire. Sin.: **onda de fond**.

maronita adj. e n. Si di d'un fidèle de la Glèia maronita. ◆ adj. Relatiu ai maronitas. 2. *Glèia maronita*: Glèia de rite sirian, implantada sobretot au Liban.

maròta n.f. Mar leugierament ondoa. Sin.: **marejòu**.

marqués n.m. 1. Senhor qu'avía en carca una marca territoriala, à l'epòca carolingiana. 2. Títol de noblessa intermediari entre aquelu de duc e de comte.

marquesa n.f. 1. Esposa d'un marqués. 2. Taular de fèrre vitrat, plaçat en dessobre d'una poarta d'intrada. 3. (mar.) Tenda que curbia lo poant d'una galèra de la popa estant, fins à la rambada. ◇ Tenda que cuèrbe lo poant de popa d'una nau. 4. Aneu que lo sieu encastre alongat recuèrbe la promiera falange. 5. Bergiera de doi plaças, dau dossier bas, que sembla un mièg canapè.

marquesan, **a** adj. e n. De la Marca.

marquesan, **a** adj. e n. Dei Ísolas Marquesas.

marquesat n.m. 1. Títol, dignitat d'un marqués. 2. Feu d'un marqués.

marqueta n.f. Ensèm de pichini tacas rogi ò negri sus lo pel dei animaús.

marquetaire, **a** n. Obrier, obriera que fa d'obratges de marquetaria.

marquetar vt. Ornar de marquetaria.

marquetaria n.f. 1. Assemblatge decoratiu de lamellas de boasc d'essenças variadi (ò de màrmors, de metals, etc.), emplegat en revestiment, especialament dins un obratge de fustaria. 2. Ensèm d'elements despariers: *Una marquetaria de nacionalitats*.

marra n.f. 1. Bèc d'ànchora. 2. Marran.

marran n.m. (tuf) Safre. Var.: **marrana**.

marran n.m. Aret. Var.: **marra**, **marron**.

marrana n.f. 1. Safre, marran. 2. Vas per far cuèire li carns.

marriàs adj. e n. Marrit, mauvolent, truant.

marridalha n.f. Li cauas marridi, que non vèlon grand caua. Sin.: **rafatalha**, **sarsavalha**, **gusalha**, **rebut**.

marridament adv. D'un biais marrit. Sin.:

malament, **dolentament**.

marridaria n.f. Marridum. Sin.: **caïnaria**, **caitivaria**, **marides(s)a**, **marridetat**.

marridàs, **assa** adj. e n. Totplen marrit.

marrides(s)a n.m. Marridum.

marridet, **a** adj. Un pauc marrit.

marridum n.m. Tendença à faire lo mau. Var.: **marridaria**, **marrides(s)a**.

marriment n.m. (lit.) Estat d'una persona abatuda per lo tristum: «*Si tuit li dol el plor el marrimen*» (Bertrand de Born). Sin.: **lanha**, **adolentiment**.

marrir (si) v.pr. S'adolorir, s'afligir.

marrít, ida adj. 1. Que non es boan: *Aver un marrít gust dins la boca*. 2. Que non es brave; mauvolent: *Una persona marrida*. Sin.: **pervers, diabolic, vil, infame, nociu, detestable, satanic, caitiu, caïn, orresc**.

marrít, ida adj. (lit.) Foarça triste. Sin.: **dolent, adolorit, coarmacat**.

marron adj. inv. e n. Color brun-roge. Sin.: **castanhenc**.

marron n.m. Aret. Var.: **marran**.

marron n.m. 1. Marrona. ◇ *Marron glaçat*: Marron confit dins de sucre e glaçat au siròp. 2. *Marron d'Índia*: Grana dau marronier d'Índia, rica en amidon ma non manjadissa, que d'uni preparacions son emplegadi cònta lu trebolicis circulatòris. 3. (cfn.) Còpia positiva tirada en negre adocit.

marron, a n. Esclau en fuga.

marrona n.f. Fruch d'uni varietats cultivadi de castanhiers. Var.: **marron**.

marronar vi. Vagabondar.

marronier n.m. 1. Castanhier que produe la marrona (marron *Castanea*). 2. *Marronier d'Índia* ò *marronier*:

marroquin, a adj. e n. Dau Marròc. ◆ n.m. 1. Pèu de cabra tanada au mejan de produchs vegetals, tencha e emplegada per la religadura e la marroquinaria. 2. (mar.) Sus li naus de comèrci, estrai que va de l'aubre de trinquet au conduch, dont li son asseguradi li sàgolas. 3. (fam.) Poartafuèlh ministerial.

marroquinar vt. Alestir (una pèu) coma un marroquin.

marroquinaria n.f. 1. Fabricacion dau marroquin; luèc dont si fa. 2. Fabricacion de pichins objèctes de cuer; entrepresa ò industria que s'entrèva d'aquela fabricacion. 3. Negòci d'aquela objèctes; lu objèctes en question.

marroquingatge n.m. Accion de marroquinar.

marroquinier, a n. Persona que trabalha à la fabricacion ò à la venda d'objèctes de marroquinaria.

marrubi n.m. Planta aromatica de la familha dei labiadas.

marça n.f. 1. Pichin molon de beta. 2. Ponch central d'un floronc.

marselhés, esa adj. e n. De Marselha. Var.:

marsilhés. ◆ adj. e n.m. 1. Varietat d'olivier. 2. Parlar occitan de Marselha. ◆ n.f. 1. Varietat d'oliva. 2. Imne nacional de França. Var.: **marsilhés**.

marsic, a adj. Relatiu à la fasa terminala dau devonian.

marsilhés, esa adj. e n. Marselhés.

marsiliacea n.f. *Marsiliaceas*:

marsoin n.m. 1. Mamifèr cetaceu vesin dau daufin, comun dins l'Atlantic, dont seguisse sovent li naus. Sin.: **poarc de mar, poarc marin, tonin**. 2. Militari de l'infantaria de marina.

marsupial, a adj. Si di d'un organe pròpri ai mamifèrs marsupials: *Tasca marsupiala*. Var.: **marsupiau**.

marsupial n.m. Mamifèr d'un tipe primitiu, que la sieu femèla a una tasca ventrala que contèn li mamèlas e

qu'es destinada à recevre lu pichoi après la naissença. Lu marsupials constituïsson la sotaclasse dei metaterians.

marsupiau, ala adj. Marsupial.

marta n.f. Màrtola. Var.: **martre**.

martagon n.m. Liri dau Canadà, liri dei montanhas.

martegal, a adj. e n. Dau Màrtegue. Var.: **martegau**.

◆ n.f. 1. Ensèm de doi patas botonadi una sus l'autra e plaçadi à la talha d'un vestit. 2. Corrèia d'arnesc que s'opaua à l'elevacion exagerada de la tèsta dau cavau. 3. Sistema de juèc que pretende, en si basant sobre de calculs e de probabilitats, d'assegurar un benefici segur dins d'unu juècs d'azard. 3. (mar.) Cordatge sota lo baupret. Var.: **martingala**.

martegalada n.f. Ingenuitat atribuida ai gents dau Màrtegue.

martelada n.f. Còup de marteu; fach de martelar.

martegau, ala adj. e n. Martegal.

martelaire, airitz adj. e n. Persona que martèla.

martelament n.m. Fach de martelar. Var.:

martelada.

martelar vt. e vi. (*martèli*) 1. Picar, fargar au mejan d'un marteu. 2. Picar foart mé de còups redoblats. 3. Articular embé foarça.

martelaria n.f. Atalhier dont si travàlhon lu metals au mejan d'un marteu.

martelàs n.m. Gròs marteu.

martelatge n.m. 1. Accion de trabalhar un metal au marteu. 2. (silv.) Marca facha m'un marteu sus un aubre que deu èstre abatut ò reservat.

marteleiròu n.m. Pichin enclutge de dalhaire.

martelejar vt. e vi. Donar de pichin còups de marteu.

martelet n.m. Pichin marteu.

martelèta n.f. Pichin marteu.

martelièra n.f. Poast, pichina poarta per regular l'aiga d'un riu, d'un canal.

martelina n.f. Marteu de murador, mé la tèsta plata. Sin.: **escoda, testut**.

martelon n.m. Pichin marteu.

marteu n.m. 1. Autís de percussion format d'una tèsta d'acier dur trempat e d'un mànegue. 2. Pèça metallica que sièrve de tustador à una poarta. 3. Pèça de relotjaria que pica li oras sus un timbre. 4. Pèça garnida de feutre, que vèn picar li coardas d'un piano. 5. Esfèra metallica (7,257 kg) provedida d'un fieu d'acier e d'una manelha, que lu atletas lànçon; espròva d'atletisme que si practica m'aquest engenh. 6. Instrument que poarta una marca en releu, que sièrve à marcar lu aubres dins la forèt. 7. (tecn.) Aparelh constituït d'un autís (agulha, etc.) e d'un còrs cilindric dins lo quau si desplaça un piston que pica l'autís sota l'efècte d'una rutada pneumatica, idraulica ò ò electrica, e que sièrve à rompre de ròcas (*marteu-picaire*) ò à cavar de traucs destinats à recevre de cargass explosivi (*marteu-perforaire*). 8. (anat.) Promier osselet de l'aurelha mejana, que lo sieu mànegue solidari dau timpan e que la sieu tèsta s'articula mé l'enclutge. 9. (zool.) Peis-marteu. Sin.: **peis-judieu, escrosena**. ◇ Arèndola de ròca. Sin.: **dindoleta de ròca**. ◇ *Gròs marteu*: Auceu palmipède d'auta mar, dei alas lònqui e

estrechi, dau plumatge negre ò cendrat, mai clar sus lo ventre (Lòng de 45 cm, òrdre dei procellariiformes). Sin.: **gafeta dau bec ganchut**. ◇ *Marteu gris*: Auceu d'auta mar vesin dau marteu gròs (*Puffinus griseus*). ◆ pl. (coregr.) Movements alternatius dei cambas, que lo dançaire fa en estent acoconat, e au cors dau quau lu talons solets picon lo soal.

marteu de glaça n.m. Instrument que permete ai alpinistas de pauar de pitons, de talhar de gradins dins la glaça, e de si porgir ajuda en caminant sus de pendas ennevari.

marteu-picaire n.m. Marteu que sièrve à rompre de materiaus rocòs.

marteu-pilon n.m. Màquina-autís de fabrega destinada à provocar la desformacion dau metal per accion d'una massa tombanta. Sin.: **marteu-trissador**, **martinet**.

marteu-trissador n.m. Marteu-pilon.

martina n.f. *Martina nana*: Tartarassa. ◇ *Martina padre*: Martinòt. Sin.: **papagau de mar**.

martina n.f. Gabianòla.

martinet n.m. Auceu que sembla l'arèndola, ma qu'a li alas mai estrechi e la coa mai corta (Lòng de pauc ò pron 16 cm, òrdre dei micropodiformes). Sin.: **barbairòu dau pièch blanc**, **barbairòu negre**, **balestrier**.

martinet n.m. 1. Marteu-pilon. Sin.: **marteu-trissador**. 2. Martinica.

martingala n.f. Martegala.

martinica n.f. Fren. Var.: **martinet**.

martiniqués, esa adj. e n. De Martinica.

martinòt n.m. Auceu marin dau plumatge negre e blanc, dau gròs bèc multicolòre, que viu en colonias dins li regions temperadi fresqui de l'Atlantic nòrd (Lòng de 30 cm). Sin.: **martina padre**, **papagau de mar**.

martin-pescaire n.m. Blavier. Sin.: **armier**, **garda-riu**.

martinsec n.m. Varietat anciana de pera, per cuèire.

martir, a n. 1. Cristian mes à moart ò torturat à causa de la sieu fe. 2. Persona qu'a patit la moart per la sieu fe religioa, ò per una causa à la quala s'es sacrificada. Sin.: **patiràs**, **poartapena**, **pagapena**. ◆ adj. Que sofrisse de marrits tractaments sistematic.

martiri n.m. 1. Tortura, suplici, moart qu'una persona endura, generalament per aver aparat la sieu fe, la sieu causa. 2. Granda dolor fisica ò morala; estat, situacion totplen penoa: *Sofrir lo martiri*. Sin.: **torments**, **patiment**.

martirisar (-izar) vt. Faire endurar de tractaments marrits à, persecutar, torturar. Sin.: **tormentar**, **faire endurar**, **secutar**.

martirològi n.m. 1. Lista ò catalògue dei martirs e dei sants. 2. Lista dei victimas d'una causa: Lo martirològi de la Resistença.

martirologia n.f. Istòria dei martirs.

martirologic, a adj. Relatiu à l'istòria dei martirs.

martirologista n. Autor d'un martirològi.

màrtola n.f. Mamifèr carnivòre de la plija estimada.

Var.: **marta**, **martre**.

màrtora n.f. Màrtola.

martre n.m. Mamifèr carnassier (*Mustela martes*).

martronada n.f. 15 jorns avant e 15 jorns après lu Sants.

marts n.m. Dimarts.

maruegenc, a adj. e n. De Maruèjols.

marxian, a adj. Relatiu à la doctrina de Marx.

marxisar (-izar) vt. Rendre marxista.

marxisme n.m. Ensèm dei concepcions politiqui, filosofiqui, socials, de Karl Marx e de F. Engels.

marxista adj. e n. Relatiu au marxisme; partidari de la doctrina de Marx.

marxisme-leninisme n.m. sing. Teoria e messa en pràctica que s'inspiron de Marx e de Lenin.

marxista-leninista adj. e n. Relatiu au marxisme-leninisme; partidari dau marxisme-leninisme.

marxològue, òga n. Especialista de la doctrina de Marx.

mas n.m. Fèrma, ostau de campanha, en Provença.

mas conj. de coordinacion ['ma] Ma.

masada n.f. 1. Camps qu'enròdon un mas. 2. Espandi ò populacion d'un masatge. Var.: **masatge**, **masaria**, **vilar**.

masaguin n.m. Magasin.

masametòl, a adj. e n. De Masamet. Var. **masametòu**.

masametòu, òla adj. en. Masametòl.

masar n.m. (mar.) Escrivan d'una galèra.

masaria n.f. Masatge, masada, vilar.

masatge n.m. Casatge, masaria, masada, vilar.

masatgier, a n. Estatjant d'un masatge. Sin.: **campanhard**, **masier**.

masc, a n. Persona supauada ligada ai foarças oculti que li permeton de practicar de malefics.

masca n.f. Peis-vipèra (*Chauliodus sloani*).

masca n.f. Persona que poarta una màsquera. Var.: **masqueta**.

mascar vt. (*masqui*) 1. Curbir d'una màsquera. 2. Escondre à la vista, amagar. 3. Escondre sota d'aparenças faüssi. Var.: **masquerar**.

mascarada n.f. 1. Acampada ò desfilat de personas mascaradi, travestidi. 2. Comèdia, ipocrisia: *Qu'es aquela mascarada?* Sin.: **faussetat**.

mascaradura n.f. Accion de brutar, d'ennegrir.

mascaraire, airtz n. Persona que mascara.

mascarar vt. Brutar, travestir, anegrir mé de carbon (la cara).

mascarat, ada adj. Brut (coma brutat mé de carbon): *Aver lo morre mascarat de chicolata*.

mascaratge n.m. Art de dissimular de material de guèrra, de tropas, à l'observacion de l'enemic: *Metre la tenguda de camoflatge*. Sin.: **camoflatge**.

mascaret n.m. Sobrelevacion brusca dei aigas, que si produe dins d'unu estuariu au moment dau flux e que va

rapidament vèrs l'amont sota forma d'una onda desforrelanta.

mascaria n.f. Ensèms dei operacions magiqui d'un masc ò d'una masca. Sin.: **ocultisme**.

mascarina n.f. Vaca que poarta de tacas negri. Frema foarça maquilhada.

mascaron n.m. 1. Peis volant, exocet. 2. *Mascaron gròs*: Arèndola de mar. 3. *Grand mascaron*: Auceu de la familha dei larides, dau còrs blanc e dau bec roge (*Hydroprogne caspia*).

mascaron n.m. Arèndola de mar. Sin.: **fumet**.

mascatge n.m. 1. Accion de mascar quauqua ren, de l'escondre. ◇ (mar.) Navigar de nuèch mé toi lu fanaus mascats, particulierament en periòde de guèrra per escapar à la vista dei sotamarins. 2. (estamp.) Tecnica emplegada per melhorar la qualitat de la seleccion dei colors.

masclàs n.m. Que fa pròva de masclisme.

mascle, a adj. 1. (biol.) Qu'apartèn au sèxe fecondant, portaire de cellulas reproductritz mai nombroï, mai pichini e mai mobili qu'aqueli dau sèxe femeu. 2. Qu'es dau sèxe masculin. ◇ *Flor mascla*: Flor que poarta solament d'estaminas. 3. (fig.) Qu'anóncia de foarça, d'energia: *Un votz mascla*. 4. (tecn.) Si di de la part d'un organe que si vèn ficar dins un autre: *Una presa mascla*.

mascle n.m. 1. Èstre vivent organisat per fecondar, dins l'acte de la generacion. 2. Individú de sèxe masculin, per op. à la frema. 3. (fam.) Òme vigorós, moralament e fisicament. 4. Culassa (d'una arma de fuèc). ◇ Part mobila d'una pèça d'artilharia de cargament en darrier. 5. Mortier de fuèc. 6. (tecn.) Pèça que si vèn ficar dins una altra.

masclejar vi. Faire lo mascle, lo bulo.

masclisme n.m. Ideologia fondada sobre l'idea que l'òme domina socilament la frema e que, per aquò, a de privilègis de mèstre; comportament confòrme à-n-aquela ideologia.

masclista adj. Que manifèsta de masclisme.

masclon n.m. Pichon mascle.

masclon n.m. Cairen.

masclon n.m. Filha de parença masculina, autoritària e bramairitz.

masclum n.m. Lo tot dei mascles.

m'as colhonat (à la) loc. adv. Mau fach, estoart, enganaire: *Un rasonament à la m'as colhonat*. Sin.: **à la basta que sigue**.

mascolin, a adj. e n. Masculin.

mascòta n.f. Objècte, persona, animau, considerats

masculin, a adj. 1. Qu'apartèn au mascle, à l'òme, qu'a lu sieus caractèrs. 2. Qu'es compauat d'òmes: *Una poblacion masculina*. 3. Qu'apartèn au genre masculin. 4. *Rima masculina*: Que finisse per una sillaba barrada (*camion/avion*), per op. à rima femenina (mòts acabats per una vocala: *cara/rara*). Var.: **mascolin**. Contr.: **femenin**.

masculinizacion (-izacion) n.f. Fach de masculinizar, de si masculinizar.

masculinizar (-izar) vt. 1. Donar un caractèr masculin à. 2. (biol.) Provocar l'aparicion de caractèrs sexuals masculins. ◆ **si masculinizar** v.pr. Pilhar un caractèr masculin.

masculinisme n.m. Estat d'una persona dau sèxe femenin que presenta quauqu'uns de caractèrs segondaris de l'òme.

masculinitat n.f. Ensèms dei trachs psicologics, dei comportaments considerats coma caracteristics dau sèxe masculin.

masdomaisèlas n. f. pl. Plurau de *madomaisèla*.

masèl n.m. Macèl, maseu.

maselaire n.m. Aqueu que masèla per l'alimentacion.

maselar vt. (*masèli*) 1. Tuar (de bèstias) dins un tuador. 2. Tuar d'una mena generala. Sin.: **chaplàr, matançar, massacrar**.

maselaria n.f. 1. Local dont son tuadi li bèstias per manjar. Sin.: **tuador**. 2. Negòci que vende de carn. Var.: **macelaria**.

maselier, a n. Persona que vende de carn, que tèn una macelaria. Var.: **macelier**.

maset n.m. Pichon mas.

maseta n.f. Bròca, persona ò bèstia incapabla. Sin.: **boan per ren, marrit en tot**.

maseu n.m. 1. Local dont son tuadi li bèstias per manjar. Var.: **macèl, maceu**. Sin.: **maselaria, macelaria**. 2. Chaple: *Aquela batalha es estada un maseu!* Sin.: **chapladiés, carnalatge**.

masier, a n. Bordalier (mèstre d'una bòrda). Sin.: **boraire, bastidier, bordier, metaier, masatgier, pagés, mansau, mitadier**.

masnada n.f. Tropelada.

masoquisme n.m. 1. Perversion dins la quala lo subjècte recèrca lo plaser sexual dins la dolor fisica e li umiliacions que subisse. 2. Comportament d'una persona que sembla recercar li situacions dins li quali sofrisse, si tròva en dificultat, etc.

masoquista adj. e n. Pertocat de masoquisme; relatiu au masoquisme.

masquejaire, airitz, n. Aqueu que rondeja de nuèch coma li mascas.

masquejar vi. Rondejar de nuèch.

màsquera n.f. 1. Cara faussa de carton, de teissut, etc, que si mete per si travestir ò per escondre la sieu identitat: *Màsquera de Carnaval*. 2. Persona que poarta una màsquera. 3. Forma estilizada de la cara ò dau còrs uman, qu'a una foncion rituala. 4. (lit.) Aparença, aspècte de la cara: *Presentar una màsquera impenetrabla*. 5. Molatge de la faça, pilhat sus lo viu ò sus un cadabre: *Màsquera mortuària*. 6. Preparacion, sovent sota forma de crema ò de pasta, emplegada en aplicacion per una cura estetica de la cara. 7. Aparelh que s'aplica sus la boca e lo nas per administrar lu anestesics gasós ò l'oxigène. 8. Accessòri per denedar sota l'aiga, qu'isòla de l'aiga lu uèlhs e lo nas. 9. Proteccion metallica que poàrton lu escrimaires per s'aparar la cara. 10. *Màsquera per lo gas*: Aparelh individual per s'aparar dei gas toxics. 11. (mil.) Obstacle

artificial ò natural que sièrve de sòsta còntre lu tirs enemics ò l'observacion.

masquerament n.m. Art d'escondre de material de guèrra à respèch de la vista de l'enemic. Amagament de la realitat dins la tòca de portar prejudici.

masquerar vt. 1. Curbir d'una màsquera. 2. Escondre à la vista. Var.: **mascar**.

masquerat, ada adj. 1. Que poarta una màsquera. 2. *Tir masquerat*: Mes en òbra en dessobre d'un obstacle.

masqueta n.f. Màsquera.

massa n.f. 1. Granda quantitat d'una matèria, d'una substança sensa forma precisa: *Una massa de tèrra, de pèiras*. 2. Quantitat, volume important de liquide, de gas, que forma una unitat: *La massa dau sang en circulacion*. ◇ (meteor.) *Massa d'ària*: Flux d'ària que presenta una omogeneïtat e que li sieu qualitats fisiqui (pression, temperatura, gra d'umiditat) càmbion en foncion de la posicion geografica qu'ocupa. 3. Volume d'un objècte important per li sieu dimensions e per lo sieu pes. ◇ *Dins la massa*: Dins un solet tròc de matèria omogenea. ◇ *Coma una massa*: Sensa reaccion, coma una caua inanimada. 4. Recampament d'elements distints d'una mema natura en un ensèm indistint. 5. (arquít.) *Plan de massa*: Plan m'una escala pichina, que dona d'un ensèm de bastiments unicament lu contorns e sovent, au mejan d'ombras, l'indicacion dei volumes. 6. Granda quantitat d'elements que fòrmon un tot: *Una massa de documents*. ◇ (econ.) *Massa monetària*: Ensèm dei bilhets en circulacion., dei monedas e dei depaus à vista. ◇ *Massa salariala*: Lo tot dei salaris dirèctes e indirèctes pagats en un país determinat; lo tot dei salaris dirèctes e indirèctes pagats per una empresa. 7. Cassa especiala d'un grope, à la quala cadun poarta la sieu contribucion. 8. Allocacion atribuida à una formacion militària per subvenir à d'uni despensas. 9. (fis.) Quocient de l'intensitat d'una foarça constanta per l'acceleracion dau movement que produe quora es aplicada au còrs considerat (*massa inerciala*) ò grandessa que caracteriza aqueu còrs relativament à l'atraccion que subisse de la part d'un autre (*massa gravitacionala*); l'unitat principala de massa es lo quilograma. 10. *Massa espicifica ò volumica*: Quocient de la massa d'un còrs per lo sieu volume. ◇ (quím.) *Nombre de massa*: Nombre total de particulas (protons e neutrons) que constitue lo nucleu d'un atòme. ◇ *Unitat de massa volumica*: Unitat de mesura de massa atomica (simb. u) egala à la fraccion 1/12 de la massa dau nucleïde ^{12}C e que vau pauc ò pron $1,166056 \cdot 10^{-27}$ kg. ◇ *Massa molària*: Massa d'una mòla de substança formada de moleculas. 11. (astronaut.) *Rapoart de massa*: Dins una fusada, rapoart entre la massa au lançament e la massa à l'acabament de la combustion dei ergòls. 12. *Massa critica*: Quantitat minimala de substança fissila necessària per qu'una reaccion en cadena si poasque establir espontaneament e si mantenir. 13. (electr.) Ensèm dei pèças conductritz que, dins una installacion electrica, son messi en comunicacion m'au soal. ◇ Ensèm metallics d'una automobila per dont si clàvon lu circuits de l'equipament electric. 14. Granda quantitat de cauas ò de personas.

Sin.: **rup**. ◇ *En massa*: En grand nombre. 15. Lo comun dei umans, lo nombre màger: *Un spectacle destinat à la massa*. ◇ *De massa*: Que pertòca la màger part dau còrs social, considerada coma culturalament omogenea: *Comunicacion de massa*. ◆ pl. Lo pòble, li classas populari: *Faire l'educacion dei masses*.

massacraire, airtiz n. Persona que massacra. Sin.: **chaplaine, sagataire**.

massacar vt. 1. Tuar sauvatjament e en massa (d'estres, de personas sensa defensa). Sin.: **chaplàr**. 2. (fam.) Degalhar per una operacion mau menada. ◇ Representar una òbra d'un biais tant desgaubiat que n'es tota desfigurada: *Massacar una sonata*. Sin.: **sagatar, matançar, maselar**.

massacre n.m. 1. Accion de massacar. Sin.: **maselatge, chaple, chapladís, carnalatge, tuada, chaplàs**. 2. (fam.) Biais desgaubiat de menar un trabalh, una operacion. 3. (pop.) *Faire un massacre*: Conóisser un grand succès. 4. *Juèc de massacre*: Juèc de fièra dins lo quau si lànçon de balas per faire tombar de personatges montats sus un sistema à bascula. 5. Trofeu de caça format de la tèsta d'un cervidat que poarta de boascs, separada dau còrs e naturalisada.

massaire, airtiz n. Persona que massa. Var.: **massatgista**. ◇ *Massaire-quinesiterapeuta*: Practician qu'abiaissa la quinesiterapia e lu massatges.

massaliòta adj. e n. De l'antica Marselha (Massàlia).

massalòta n.f. 1. Metal en mai qu'aderisse à una pèça fonduda. 2. Pichina massa d'un sistema mecanic qu'agisse per inercia, gravitat ò foarça centrifuga, sovent ajustada à un organe que vira per l'equilibrar dins la sieu rotacion.

massapan n.m. Marçapan.

massar vt. Preissar, manipular diferenti parts dau còrs m'ai mans per assoplir lu teissuts, fortificar lu muscles, demenir li dolors, etc.

massar vt. Recampar, dispauar en massa: *Massar de tropas*. Sin.: **atropelar, gropar**. ◆ si **massar** v.pr. S'acampar en massa, si gropar.

massatge n.m. Accion de massar lo còrs, un muscle.

massatgista n. Massaire.

massic, a adj. (fis.) 1. Que pertòca la massa. 2. Si di d'una grandor reportada à l'unitat de massa.

massicòt n.m. 1. Aparelh per talhar lo papier en fuèlhs. 2. Aparelh per metre ai dimensions de boasc de placatge.

massicotaire n.m. Obrier que fa foncionar un massicòt.

massicotar vt. (*massicòti*) Talhar m'un massicòt.

massicotatge n.m. Accion de massicotar; lo sieu resultat.

massier, a n. Dins un atalhier de pintura ò d'esculptura, escolan encargat de reculhir lu escotissons (massa) e de reglar li despensas comuni.

massificacion n.f. Adaptacion d'un fenomènè à la massa, au grand nombre, per supression dei caractèrs

diferenciats que presentava: *La massificacion de la cultura*.

massificar vt. (*massifiqui*) Operar la massificacion de.

massís, issa adj. 1. Que forma un tot compacte; que non es cau, ni mesclat: *Un mòble de rore massís*. 2. Qu'a una aparencia espessa: *Una forma massissa*. Sin.: **espés, peant**. Var.: **massiu**. 3. Qu'es donat, fach, ò qu'existísse en granda quantitat: Una dòsi massissa de remèdis. 4. Que recampa un grand nombre de personas: *Una manifestacion massissa*. Var.: **massiu**.

massís n.m. 1. Ensèm de plantas floridi ò d'aubrilhons. Sin.: **taula de flors, faissa de flors**. 2. Ensèm d'autessas que presènton un caractèr montanhós: *Lo Massís dau Mercantor*. ◇ *Massís ancian*: Region formada de terrens plecats au precambrian ò au primari e qu'an subit solament de largui desformacions ò de rompeduras. 3. (arquít.) Obratge de betum destinat à portar ò à apontelar una construccion. 4. (publicitat) Ensèm dei paneus publicitaris afectats à un meme anonciaire, dins lo mètro.

massissament adv. D'un biais massís. Sin.: **pesantament, à molons, massivament**.

massiu, iva adj. Massís.

massivament adv. Massissament.

mass mèdia n.m. pl. Mejans de comunicacion de massa (television, premsa, cinéma, etc.).

massoinenc, a adj. e n. De Massoins.

massorà n.f. Anotacion destinada à fixar lo tèxto ebreu de la Bíblia e à remèdiar ai alteracions dins la transmission dau tèxto au cors dei siècles.

massorèt n.m. Erudit judieu, autor de massoràs.

massòt n.m. Pan azime. Sin.: **caritat**.

massuga n.f. (bot.) Nom comun de la *tifa*, planta aquatica monocotiledonea, vivaça, m'un rizòma, embé de fuèlhas d'un 1 à 2 cm de larg e de mai de 1m de lòng, que li sieu flors pichoneti son sarradi en una espiga cilindrica que sembla un cigarro; es d'usança coma element decoratiu (*typha latifolia*). Sin.: **sanha, fusada, candela**.

mastabà n.f. Monument funerari bastit per lu captaus de l'Egipte faraonica de l'Empèri ancian.

mastagogia n.f. En zootecnica, ensèm dei procediments mecanics aplicats à la possa.

mastalgia n.f. Dolor neuralgica de la possa. Sin.: **mastodinia**.

mastectomia n.f. Mamectomia.

mastegacion n.f. Accion de mastegar. Var. **masticacion, mastegatge**.

mastegada n.f. Cen qu'es mastegat; past.

mastegaire, airtitz adj. Gloton. Sin.: **lecaplats, golifard, manjairàs**.

masteganha n.f. Cen qu'es mièg mastegat.

mastegar vt. (*mastegui*) Chaplar d'aliments m'ai dents denant de lu engolir. Sin.: **nhacar**.

mastegatge n.m. Mastegacion.

mastegator, tritz adj. Qu'intervèn dins la mastegacion: *Un muscle mastegator*.

mastegator n.m. Instrument que sièrve à trissar lu aliments.

mastegatòri, òria adj. e n. Que correspoande ai substànças que si mastégon sensa li avalar (*mastegoma*).

mastegoma n.f. Pasta de mastegar, alestida me de goma de chicle aromatisada. Var.: **mastegon**.

mastegon n.m. Mastegoma.

màster n.m. Diplòma universitari que vèn après la licença.

mastic n.m. 1. Pasta à basa de carbonat de calci e d'òli de lin pura, que durcísse au contacte de l'ària, e que sièrve à tapar de traucs, à faire aderir d'objèctes de natura diferenta, etc. 2. (estamp.) Error grèva dins la composicion tipografica (espec. Caractèrs mesclats).

masticar vt. (*mastiqui*) Pegar, jónher, tapar au mejan de mastic.

masticatge n.m. Accion de masticar, de jónher ò de tapar au mejan de mastic. Var.: **mastegacion**.

masticatge n.m. Mastegacion.

masticatòri, òria adj. e n.m. Si di d'una substànça que si mastega sensa l'engolir, per excitar la secrecion de saliva. Var.: **mastegatòri**.

mastin n.m. Gròs can de garda. Sin.: **canhàs**.

mastinar vt. Curbir (una canha de raça), en parlant d'un can d'una raça diferenta ò d'un can bastard. Sin.: **mesclar**.

mastiti n.f. Mamiti.

mastòc adj. inv. (fam.) Qu'a de formas espessi.

mastocit n.m. Varietat de leucocit.

mastocitòma n.m. Mena de tumor redona, provocada per una varietat d'urticària pigmentària.

mastocitòsi n.f. Presença de mastocits nombrós dintre lo dèrma.

mastodinia n.f. Mastalgia.

mastodont n.m. 1. Mamifèr fossile de la fin dau terciari e dau començament dau quaternari, vesin de l'elefant, ma provedit de dents mamelonari e eventualament de doi pareus de defenses. 2. (fam.) Persona, animau ò caua endrma.

mastografia n.f. Radiografia de la possa.

mastoïda n.f. Apofisis mastoïda.

mastoïdal, la adj. Relatiu à l'apofisi mastoïda. Var.: **mastoïdau, mastoïdian**.

mastoïdau, ala adj. Mastoïdal.

mastoïde, a adj. (anat.) *Apofisi mastoïda* ò *mastoïda*, n.f.: Eminença plaçada à la part inferiora e posteriora de l'oàs temporal, en arrier de l'aurelha.

mastoïdectomia n.f. (cir.) Trepanacion de l'apofisi mastoïda, practicada en cas de mastoïditi.

mastoïdian, a adj. (anat.) Relatiu à l'apofisi mastoïda. Var.: **mastoïdal, mastoïdau**. ◇ *Cavitats ò cellulas mastoïdian*: Cavitats de l'apofisi mastoïda, en comunicacion embé la caissa dau timpan.

mastoïditi n.f. (med.) Inflamacion dei cellulas mastoïdian.

mastologia n.f. (med.) Estudi de la fisiologia e de la patologia dei glândolas mamari.

mastologic, **a** adj. Relatiu à la mastologia.

mastopatia n.f. (patol.) Tèrme generic de tota modificacion de la glàndola mamària.

mastopexia n.f. (cir.) Operacion de cirurgia estatica practicada en cas de mastoptòsi.

mastoptòsi n.f. Abaïssament dei possas provocat sovent en seguida à l'alachament.

mastorragia n.f. Emorragia de la possa.

mastòsi n.f. Nom generic de manti afeccions de la possa.

mastotèrme n.m. Raça de formiga blanca australiana, foarça primitiva.

mastra n.f. 1. Còfre sus pens que s'emplegava per pastar lo pan e lo conservar. 2. Armari mural.

mastrada n.f. Contengut d'una mastra.

mastralhon n.m. Taula per enfornar lo pan.

mastrolhaire, **airitz** n. Que non cèssa de mastrolhar.

mastrolhar vt. 1. Mastegar. 2. Mòdre maquinalament un objècte tengut entre li mans.

mastrolhatge n.m. Accion de mastrolhar.

mastroquet n.m. 1. Negociant de vin au detalh. Sin.: **vinatier**. 2. Cafè, beguda.

masturbacion n.f. Accion de masturbar, de si masturbar. Sin.: (pop.) **pinhòla**, **pinholatge**, **onanisme**.

masturbar vt. Procurar de plaser sexual per l'excitacion manuala dei parts genitais. ♦ **si masturbar** v.pr. Si procurar de plaser sexual per l'excitacion manuala dei parts genitais. Sin.: (pop.) **si pinholar**.

masturbatòri, **òria** adj. Relatiu à la masturbacion. Sin.: **onanista**.

masuc n.m. Buron. Sin.: **chabòt**.

masuri n.m. (quim.) Tecnèci.

mat n.m. Ai escacs, posicion dau rèi en escac e sensa possibilitat de si sauvar, cen qu'acaba la partida. ◇ adj. inv. Si di dau rèi en posicion de mat, dau jugaire que lo sieu rèi es dins aquesta situacion.

mat, **a** adj. 1. Que non a d'esclat: *Un papier mat*. 2. Que non a de transparença, que non es luminós: *Un vitre mat*. Sin.: **afalit**, **deslavat**. 3. Sensa resonança, en parlant d'un son.

mat, **a** adj. (fam., de l'italian *matto* e dau piemontés *mat*) Foal, caluc.

mata n.f. Aranhàs.

mata n.f. Gropament de plantas: *Una mata d'euses*.

matador n.m. Dins li corsas de taurs, aqueu que, quora a recebut l'alternativa, es encargat de metre à moart la bèstia. Var.: **matataure**.

matafam n.m. Mena de crespeu de blat negre.

matafiu n.m. (mar.) Fion.

matafion n.m. 1. Batafiu (3), matafiu. 2. (mar.) Fion.

matagon n.m. 1. Aliment indigèst. 2. Pèça d'estòfa mau cordurada, que forma una espessor sus la pèça principala. 3. Matagòt.

matagòt n.m. Cat masc, qu'enriqueisse aqueu que s'ocupa ben d'eu, d'après una crendença populària. Var.: **matagon**.

matalàs n.m. 1. Pèça de licharia, generalament capitonada, emborrada de lana ò de mòlas, destinada à garnir lo saumier. ◇ *Matalàs pneumatic*: Envelopa gonflabla de tela cauchotada ò de matèria plastica. 2. Jaça espessa d'un materiau sople ò mòble: *Un matalàs de fuèlhas*. ◇ *Matalàs d'ària*: Jaça d'ària entre doi parets, dins una contruccion.

matalassada n.f. Matalassatge.

matalassaire, **a** n. Matalassier.

matalassar vt. 1. Emborrar (un sèti, un coïssin, etc.) en fixant la jaça interiora au mejan d'una cordura ò de botons. 2. Doblar (una estòfa) m'un teissut matalassat.

matalassat, **ada** adj. e n.m. Si di d'un teissut doblat d'una jaça sople mantenguda au mejan d'una cordura ò de botons.

matalassatge n.m. Tot cen que sièrve à emborrar, à matalassar. Var.: **matalassada**.

matalasset n.m.

matalassier, **a** n. Persona que fa ò repara lu matalàs. Var.: **matalassaire**.

matalet n.m. Destrau (Saòrge).

matalòt n.m. 1. Marinier que participa à la manòbra e au manteniment de la nau. Sin.: **nauta**, **nautor**, **nautonier**. (Etim. neerl. *matenoot*). 2. Militari dau reng, dins la Marina nacionala. 3. Caduna dei naus d'una formacion, considerat per rapoart à-n-aqueu qu'es davant e à-n-aqueu qu'es darrier.

matalòta n.f. Preparacion facha de peis talhats à tròç, cuèchs dins de vin mé de cebas.

matalotatge n.m. (mar.) Ensèm dei trabalhs relatius à la manòbra dau gabier.

matamòre n.m. Fanfaron, arlèri, Miqueu l'ardit. Sin.: **bravejaire**, **marjassa**, **bravacho**.

matana n.f. *Faire la matana*: Jugar la comèdia, faire de capricis per obtenir quauqua ren (si di especialament d'un enfant).

matanaire, **airitz** adj. e n. Portat à faire la matana, capriciós. Var.: **matanós**.

matança n.f. Fach de metre à moart; massacre dei tons.

matança vt. Metre à moart; massacrar lu tons.

matanejar vi. Faire la matana.

matanós, **oa** adj. Capriciós. Var.: **matanaire**.

matar vt. Ai escacs, metre mat (lo rèi).

matar vt. Massacrar; ensucar.

matar vt. 1. Rendre mat (un metal, etc.). Var.: **matir**. 2. Redurre à l'impotença, à l'obeïssença. Sin.: **senhorejar**, **dominar**, **mestrejar**.

matar vi. Créisser en matas.

mataria n.f. Adobador, maseu.

matataure n.m. Matador.

matatge n.m. Rendre mat un metal e lo faïçonar au marteu.

match n.m. (angl.) Partida (de balon, etc.). Sin.: **rescòntre**.

mate n.m. (bot.) Agreu d' Amèrica dau Sud, que li sieu fuèlhas fornisson una infusion estimulanta e diuretica. Sin.: **tè dei jesuitas**.

matematic, a adj. 1. Relatiu ai matematicas. 2. Que non compoarta minga incertituda: *Una precision matematica*. Sin.: **precís, rigorós**. ◇ Logic, inevitable: *Devia acapitar, èra matematic!*

matemàtica n.f. 1. (Au sing. ò au pl.) Sciéncia qu'estúdia per lo biais dau rasonament deductiu li proprietats d'estres abstrachs (nombres, figura geometriqui, foncion, espacis, etc.) e li relacions que s'establisson entre elu. 2. (Au sing.) Ensèms dei disciplinas matematici consideradi coma un tot organic. ◇ Metòde d'elaboracion dau rasonament pròpri à-n-aqueli disciplinas. 3. *Matemàticas especiali*: Classa preparatòria ai concors dei grandi escòlas scientifici. ◇ *Matemàticas superiori*: Classa intermediària entre lo Bac e aquela de matemàticas especiali. Var.: **matematica**.

matematicament adv. 1. En foncion de metòdes matematics. 2. M'una granda precision; immancablament. 3. Inevitablament.

matematician, a n. Cercaire, ensenheire especialista dei matemàticas.

matematisacion (-izacion) n.f. Aplicacion à un camp particulier de teorias, de metòdes matematics.

matematisar (-izar) vt. Operar la matematisacion de: *Matematisar una teoria economica*.

matèria n.f. 1. Substança, realitat constitutiva dei còrs, provedida de proprietats fisiqui. ◇ (biol.) *La matèria viva (viventa)*: La matèria que n'en son fachs lu èstres vivents. 2. (filos.) Còrs, realitat materiala (per op. à l'ànima, à l'esperit). 3. Substança particuliera que compaua una caua e que si conoisce per li sieu proprietats: *Matèria combustibla*. 4. *Matèria promiera*: Materiau d'origina naturala qu'es l'objècte d'una transformacion artesanala ò industrial: *La lana, lo coton, son de matèrias promieri*. ◇ (fig.) Cen que fa l'objècte d'una elaboracion, d'una transformacion d'òrdre intellectual: *Un questionari qu'es la matèria promiera d'una enquesta*. 5. (med.) Substança escampada per l'aut ò lo bas. 6. Cen que fa l'objècte d'estudis à l'escòla. 7. (fam.) *Matèria grisa*: Soscada, intelligença, rasonament.

material, a adj. 1. Format de matèria (per op. à *espiritual, intellectual*, etc.). ◇ (mecn.) *Ponch material*: Element que la sieu massa es supauada èstre concentrada en un ponch. 2. Que pertòca lu objèctes (e non li personas): *De degalhs materials*. 3. Qu'existisse efectivament; real, tangible: *Un obstacle material*. ◇ Qu'es considerat d'un ponch de vista unicament concret, en defoara de tota subjectivitat: *Èstre dins l'impossibilitat materiala de faire quauqua ren*. ◇ *Temps material*: Temps necessari per faire una accion. 4. Que pertòca li necessitats de la vida umani: *Aver lu mejans materials per s'installar*. 5. (pej.) Tròup estacat ai sòus: *Un esperit material*. Var.: **materiau**.

material n.m. 1. Ensèms dei instruments necessaris per lo boan foncionament d'un establiment, de la practica d'un espòrt, d'una activitat, etc. 2. Ensèms dei equipaments necessaris ai foarças armadi. ◇ *Servici dau material*: Servicis encargat, dins li armadas de tèrra e de l'aria, de la gestion e dau manteniment dau material. 3. (inform.) Ensèms dei elements fisics d'un sistema informatic. Var.: **materiau**.

materialament adv. 1. D'un biais concret, objectiu; efectivament. 2. Sus lo plan financier, material.

materialisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de materialisar, fach de si materialisar. ◇ (espec.) Fach de materialisar una via. 2. (fis.) Transformacion d'energia raionanta en particulas de massa non nulla.

materialisar (-izar) vt. 1. Donar una forma concreta, una realitat sensibla à. ◇ (lit.) Considerar coma material: *Una filosofia que materialisa l'ànima*. 2. Metre en òbra, rendre efectiu: *Materialisar un projècte*. 3. Senhalisar: *Materialisar una pista ciclable*. ◆ **si materialisar** v.pr. Devenir real, si concretisar.

materialisme n.m. 1. (filos.) Doctrina qu'afirma que ren existisse en defoara de la matèria, e que finda l'esperit es material. 2. Biais de viure, estat d'esperit orientats vèrs la recèrca dei satisfaccions e dei plasers materials.

materialista adj. e n. 1. Qu'apartèn au materialisme; partidari dau materialisme. 2. Orientat vèrs la soleta recèrca dei satisfaccions materiali.

materialitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es material. 2. Circonstança materiala que constitue un acte: *En drech, la materialitat s'opaua ai motius*.

materiau, ala adj. Material.

materiau n.m. 1. Substança, matèria destinada à èstre messa en òbra. 2. Matèria de basa, ensèms d'informacions que si poàdon emplegar per una recèrca, la redaccion d'un obratge, etc. ◆ pl. 1. Matèrias d'origina naturala ò artificiala emplegadi dins la construccion d'un edifici, d'un veïcule, etc. 2. Informacions, documents recampats e combinats per formar un tot: *Lu materiaus d'un procès*.

materisme n.m. Movement pictural apareissut à la fin dei ans 1940, que lo sieu caractèr principal es aqueu d'una pintura abstracha qu'emplega divèrs materiaus non tradicionals ajustats sus la tela.

materista adj. e n. Dau materisme; si di d'un artista d'aquesto movement.

maternal, a adj. Mairal. Var.: **maternau**.

maternalament adv. D'un biais mairal. Sin.: **mairalament**.

maternalisme n.m. Tendéncia abusiva à impauar una proteccion mairala ò d'estile mairal ò una dominacion femenina.

maternatge n.m. 1. Ensèms dei atencions d'una maire per lo sieu enfant; ensèms dei relacions qu'una maire a m'au sieu enfant.

maternau, ala adj. Maternal.

maternisar (-izar) vt. Donar à (un lach animal ò sintetic) una composicion pròcha d'aquela dau lach de frema.

maternisat (-izat) adj. Si di d'un lach que li an donat una composicion pròcha d'aquela dau lach de frema.

matildita n.f. Sulfure natural d'argent. Sin.: **morocachita**.

matin n.m. 1. Començament dau jorn; 2. Part dau jorn entre l'aua e miègjorn. ◇ *L'estela dau matin*: Vèus. ◇ *De boan matin*: D'ora. ◇ *Un beu matin*: Un matin indeterminat. ◆ adv. Dins la matinada: *Diluns (de) matin*.

matinada n.f. 1. Temps que s'escorre entre l'aua e miègjorn. ◇ *Faire la grassa (la granda) matinada*: Restar au lièch fins tardi lo matin. 2. Espectacle donat dins l'après-dinnar.

matinal, a adj. Dau matin. Var.: **matinier, matinau**.

matinas n.f. pl. Premier ofici divin cantat denant de la poncha dau jorn. Var.: **matutins**. Sin.: **ofici de lectures**.

matinier, a adj. 1. Dau matin. Var.: **matinal**. 2. Que s'auça d'ora: *Lu paisans son matiniers*. Var.: **matinós**.

matinós, oa adj. Matinier.

matir vt. Rendre mat (un metal, etc.) Var.: **matar**.

matitat n.f. Estat de cen qu'es mat.

matochinada n.f. Extravagança.

matraca n.f. Arma facha sovent d'un cilindre de boase ò de cauchoc durcit. Sin.: **manganeu, baston**.

matracaire, airtiz adj. e n. Si di d'una persona que matraca.

matracar vt. 1. Picar à coups de matraca. Sin.: **bastonar**. ◇ (fig.) Criticar vivament. 2. (fam.) Demandar à un client un prètz excessiu per un produch, un servici. 3. Tornar difusar embé insisença (un messatge publicitari, etc.).

matracatge n.m. Accion de matracar.

matràs n.m. 1. Caireu de balèstra. 2. Recipient de forma ovoïda ò esferica, m'un coal lòng, que s'emplega dins lu laboratòris de quimia. 3. Ancian bastonàs de guèrra.

matrassada n.f. Còup de matràs.

matrassar vt. Picar à coups de matràs.

matriarcal, a adj. Relatiu au matriarcat: *Societat matriarcala*. Var.: **matriarcau**.

matriarcat n.m. Sistema politic e juridic dins lo quau li fremas an l'autoritat màger dins la familha e an de foncions politiqui dins l'organizacion sociala.

matriarcau, ala adj. Matriarcal.

matritz vt. (tecn.) Forma (una pèça) au mejan de matritz.

matricària n.f. Planta erbacea odoranta (Familha dei composeas).

matritzatge n.m. (metall.) Accion de fabregar à caud de produch non ferrós au mejan d'una matritz.

matricial, a adj. Relatiu ai matritz. Var.: **matriciau**.

matriciau, ala adj. Matricial.

matricida adj. e n. Que tua sa maire.

matricidi n.m. Accion de tuar sa maire.

matriclan n.m.(antrop.) Clan fondat sobre la filiacion matrilineària.

matricul(e) n.m. 1. Numèro d'inscripcion sus la matricula: *Lo presonier matricule 100*. 2. Numèro d'identificacion dei veïcules e materials militaris.

matricula n.f. 1. Registre dont son incrichs lu noms de toi lu individús qu'iènton dins un ospitau, dins una preson, dins un còrs de tropas, etc. 2. Inscricion sus aqueu registre. 3. Extrach d'aquesta inscripcion.

matriculacion n.f. Immatriculacion.

matricular vt. Immatricular.

matrilinear(i), a (-ària) adj. (antrop.) Si di d'un sistema de filiacion e d'organizacion sociala dins lo quau soleta l'ascendença mairala es pilhada en còmpte per la transmission dau nom, dei privilègis, de l'appartenença à un clan ò à una classa.

matrilinhatge n.m. (antrop.) Linha ò grope de filiacion unilineari que toi lu sieus membres si considèron doma lu descendants per li fremas d'un antenat comun.

matrilocal, a adj. (antrop.) Si di dau mòde de residença de nòvis, dins lo quau l'espós vèn abitar dins la familha de la sieu frema. Var.: **matrilocau**. Sin.: **uxorilocal**.

matrilocau, ala adj. Matrilocal.

matrimòni n.m. Maridatge.

matrimonial, a adj. Que pertòca lo maridatge. ◇ *Regime matrimonial*: Regime que règla la reparticion e la gestion dei bens entre espòs. ◇ *Agença matrimoniala*: Establiment comercial que metre en rapoart de personas que si voàlon maridar. Var.: **matrimoniau**.

matrimonialament adv. Relativament au maridatge.

matrimoniau, ala adj. Matrimonial.

matritz n.f. 1. Utèrus. Sin.: **mairitz, maire**. ◇ *Matritz extracel·lulària*: Ensèm de macromoleculas extracel·lulari dau teissut conjontiu e dei autres teissuts animaús. ◇ *Matritz mitocondriala*: Espaci enclaus dins la membrana mitocondriala intèrna. 2. (mat.) *Matritz (de n linhas e p colomnas)*: Tableau rectangulari de nombres dispauats en *n* linhas e *p* colomnas, mé *n* e *p* que poàdon èstre pariers (*matritz cairada*). ◇ *Matritz diagonal*: Matritz cairada que lu sieus coeficients en defoara de la diagonal principal son nuls. Lu coeficients de la diagonal poàdon èstre nuls ò non.

matrona n.f. 1. Dins l'Antiquitat romana, frema maridada ò maire. 2. Frema d'atge madur e d'aspècte respectable. ◇ (pej.) Frema corpulenta, dei biais vulgaris. Sin.: **fremenassa, mandrona**.

matronimat n.m. Sistema familial apiejat sus lo matronisme.

matronime n.m. Nom de familha format d'après lo nom de la maire.

matronimia n.f. Costuma castelhana d'utilisar lu matronimes.

matronimic, a adj. Relatiu au matronime.

maturitat n.f. 1. Estat d'un fruch madur. 2. Periòde de la vida caracterisat per lo desvolopament fisic, afectiu

e intellectual. 3. Estat de l'intelligença, d'una facultat qu'es arribada au sieu plen desvolopament: Mancar de maturitat. Sin.: **maduretat**.

matusalèm n.m. Botilha de champanhe d'una contenença de 8 botilhas (6 litres).

matutinal, a adj. (lit.) Qu'apartèn au matin. Var.: **matutinau**.

matutinau, **ala** adj. Matutinal.

matutins n.m. pl. (liturgia) Matinas. Sin.: **ofici de lecturas**.

mau n.m. 1. Cen qu'es contrari au ben, à la vertut, en que la morala condemna. 2. Cen que pòu faire sofrir, que non es adaptat: *Lo mau es fach*. ◇ Faire de mau à quauqu'un: *Lo faire sofrir, li faire de toart*. ◇ Dire de mau de quauqu'un: Lo criticar, lo calomniar. 3. Sofrença fisica: *Aver mau de dents*. ◇ *Mau de coar*: Nausea d'origina gastrica. Sin.: **escufèa**, **escufenha**, **descoar**. ◇ *Mau de mar*, *mau de l'ària*: Malèstres particuliers sentits en mar, en l'ària. ◇ *Mau dei montanhas, de l'altitud, dei aviators*: Malèstres causats per la rarefaccion de l'oxigène. ◇ *Malautia*: *Lo mau li es passat*. ◇ *Aver un marrit mau*: Aver lo cancre. 4. Sofrença morala: *Aver lo mau dau país*. ◇ *Lo mau dau siècle*: Estat depressiu de la joventut romantica. 5. Pena, trabalh: *Si donar de mau*. Sin.: **amarum**, **patiment**, **dolor**, **pena**, **torment**, **tribulacion**.

mau adv. 1. D'un biais marrit: *Escribes mau!* 2. *Èstre ben mau, èstre au plus mau*: Èstre totplen malaut. 3. *Èstre mau mé quauqu'un*: Non aver de boani relacions. ◇ *Si metre mau mé quauqu'un*: Degalhar li relacions mé quauqu'un.

maucarat, **ada** adj. Rebèl.

maucoar n.m. Serrament de coar.

maucomòde, **a** adj. Que non es comòde.

maucomplasent, **a** adj. Qu'es gaire complasent.

maucomptar vi. (*maucòmpti*) Mescomptar.

maucontent, **a** adj. e n. Que non es content.

maucontentament n.m. Sentiment, estat de quauqu'un qu'es maucontent.

maucontentar vt. Rendre maucontent, faire nàisser ò créisser lo maucontentament de.

maucorar vt. (*maucoari*) Descoratjar. Sin.: **desencorar**, **destalentar**. ◆ **si maucorar** v.pr. Si descoratjar.

maucorat, **ada** adj. Descoratjat. Sin. **desencorat**, **destalentat**.

maucorós, **oa** adj. Desplasent.

maucreança n.f. Marrida educacion, mancança de cortesia. Sin.: **descortesia**.

maucreat, **a** adj. e n. (fig.) Grossier, que manca de finessa, de cortesia; desagradu, brut. Sin.: **malensenhat**, **descortés**.

maudespièch prep. En despièch de.

maudiccion n.f. Malediccion.

maudich, **a** adj. 1. Destinàt à la damnacion. ◇ *Lo Maudich*: Lo Demòni. 2. Regetat, mes foara de la societat: *Un poeta maudich*. 3. Que provòca una contrarietat desagradiva, que dona de rasons de si

plànher. ◆ n. Persona maudicha, foaragetada per Dieu ò per la societat.

maudient, **a** adj. e n.m. Que di de mau, que manifestà de maudisença. Var.: **maudisent**, **maudisèire**. Sin.: **mauparlair**.

maudire vt. (*maudissi*) 1. (lit.) Condamnar à la damnacion etèrna, en parlant de Dieu. 2. (lit.) Demandar la malediccion, la ràbia divina còtra (quauqu'un). Exprimir la sieu impaciènça, la sieu ràbia còtra (quauqu'un, quauqua ren). Var.: **maledire**.

maudire vt. ind. Tenir de prepaus mauvolents sobre quauqu'un, dire lu sieu defaut per li faire de mau: *Maudire dei sieus vesins*. Sin.: **mauparlair**.

maudisèire, **a** adj. e n. Maudient.

maudisença n.f. 1. Accion de maudire, de dire de mau. 2. Prepaus d'una persona maudisenta.

maudisent, **a** adj. Maudient.

maudona n.f. Engana de distribucion au juèc de cartas. Var.: **maladona**.

maufach n.m. Forfach, malafacha. Sin.: **mesfach**.

maufachós, **a** adj. Malafachier, maufasent.

maufactor, **tritz** n. Persona que fa lo mau, que vòu lo mau dei autres. Sin.: **maufatan**.

maufaiçon n.f. Defaut d'un obratge, d'un trabalh. Sin.: **deca**, **maladobat**, **malordit**.

maufaire vi. Agir mau, si comportar d'un biais incorrècte, faire d'errors. Sin.: **mesfaire**.

maufamat, **ada** adj. Luèc mau frequentat, qu'a una marrida reputacion. Sin.: **mautrevat**.

maufaràs n.m. Maufatan, malvais.

maufasença n.f. Propension à faire de mau ai autres.

maufasent, **a** adj. Malafachier, maufachós.

maufatan n.m. Persona que fa lo mau, que vòu lo mau dei autres. Sin.: **maufaràs**, **maufactor**. Sin.: **malvais**.

maufidança n.f. Estat d'esperit de quauqu'un que si maufida de quauqua ren ò d'una altra persona. Sin.: **mesfidança**, **desfidança**.

maufidar (**si**) v.pr. (*de*) 1. Mancar de fidança: *Si maufidar dei conseus*. 2. Faire atencion: *Maufide-ti de la pluèia!* Sin.: **si mesfidar**, **si desfidar**, **si gardar**.

mauformacion n.f. Alteracion morfologica congenitala d'un teissut, d'un organe dau còrs uman.

maufomat, **ada** adj. Que sofrisse d'una mauformacion.

maugaubiat, **ada** adj. Desgaubiat.

maugoirés, **esa** De la vila de Melguelh. Var.: **meugoirés**. Sin.: **mauguiolenc**.

maugovèrn n.m. Marrit govèrn, marrida administracion.

maugrabeu interj. Interjeccion que marca l'estonament, l'imprecacion, l'admiracion. Sin.: **mautrèst**, **santipeta**.

maugrabin, **a** adj. e n. Dau Magrèb.

maugraciós, **oa** adj. Gaire graciós. Sin.: **descortés**, **morre de tòla**.

maugraciosament adv. D'un biais maugraciós.

maugraciositat n.f. Caractèr maugraciós.

maugrat prep. En despièch de. Sin.: **maudespièch**.
maugrat que loc. conj. Ben que. Sin.: **encara que**, e mai.

maugrat tot loc. adv. En despièch de tot.

mauguiolenc, a adj. e n. De Mauguïdu. Sin.: **maugoirés, meugoirés, melgoirés**.

maujutjament n.m. Fach de maujutjar.

maujutjar vt. Non jutjar coma si deu, estimar desfavorablament ò faussament. ♦ vt. ind. (*de*) Non prear à la sieu valor justa. ♦ **si maujutjar** v.pr. Si sotestimar, non conóisser la sieu valor.

maujutjat, ada adj. Que non es estimat coma deuria.

maumaridat n.m. Pingoin.

maumaridat, ada adj. Qu'a fach una marrida union, un marrit maridatge.

maumenar vt. 1. Batre, tractar durament (quauqu'un). 2. Metre (un adversari) dins una situacion dificila, pendent un combat.

maumetan, a adj. e n.m. Musulman. Var.: **maometan**.

maunat, ada adj. Roturier.

maunoirit, ida adj. Que non manja à la sieu fam.

maunutricion n.f. Defaut d'adptacion de l'alimentacion ai condicions de vida d'un individú, d'una populacion; desequilibri alimentari.

maupacient, a adj. Que manca de paciència.

mauparada n.f. Confusion, marrit debanar dei eveniments, malastre: *Non avia vist venir la mauparada*. Sin.: **malastrada, desastre, fracàs, catastrofa, auvari**.

mauparlant, a adj. e n. Mauparlièr. Sin.: **marrida lenga**.

mauparlièr, a adj. e n. Que parla mau, que di de mau dei autres. Var.: **mauparlant**.

maupàs n.m. Marrit pas.

maupassatge n.m. Marrit passatge.

maupinhat, ada adj. Mau pinhat.

mauplasent, a adj. Desplasent, desagradu.

mauplat n.m. Partida relativament plana: *Lu mauplats de la cara*.

mauposicion n.f. Marrida posicion d'una dent sus l'arcada dentària.

mauprevengut, uda adj. Malavisat.

mauproprament adv. Embé maupropretat.

maupròpre, a adj. Brut; que manca de propretat. ♦ adj. e n. Malonèst, contrari à la decença, à la morala. ◇ *Coma un maupròpre*: D'un biais indigne, sensa mainatjament.

maupropretat n.f. 1. Mancança de propretat. 2. Indecença, malonestetat.

maure, a adj. e n. 1. (Antiqu.) Per lu Romans, abitant de la Mauritania (Magrèb actual). 2. À l'Atge Mejan, Berbèr qu'apartenia au pòble que conquistèt l'Espanha. 3. Encuèi, abitant dau Saara occidental. Sin.: **mòro**.

maurèla n.f. Morèla.

mauresc, a adj. Pròpri ai Maures.

mauresca n.f. 1. Frema maura. 2. Pastís mé de siròp d'orjat. Sin.: **moresca**.

maureu, èla adj. Qu'a la color d'un maure. Var.: **mòro**.

maurician, a adj. e n. De l'Isle Maurici.

maurista n.m. Si di d'un membre d'una congregacion benedictina conoissuda per lo nivèu elevat de la sieu erudicion.

mauritan, a adj. e n. De Mauritània.

mausan, a adj. Qu'es marrit per la santat fisica ò morala; perilhós.

mausapiós, oa adj. Susceptible.

mausèr n.m. 1. Fusiú que l'Alemanha adoptèt en lo 1872 per remplaçar lo fusiú à agulha. 2. Mena de pistòla.

mausoleu n.m. Monument funerari de grandis dimensions, de l'arquitectura rica.

mausonant, a adj. (lit.) Contrari à la pudor, en parlant dei mòts. Sin.: **desconvenent, desavenent**.

mauta n.f. Mesclum constituït de sabla, d'aiga e de ciment ò de caucina. Sin.: **mortier**.

mautemps n.m. Marrit temps, chavana.

mautractar vt. Tractar durament (una bèstia, un presonier, etc.). Sin.: **matrassar**.

mautrèst interj. Maugrabeu, santipeta, trèst.

mauva n.f. Planta dei flors ròsa ò violacèi, que la sieu infusion es laxativa e calmanta (Tipe de la familha dei mauvaceas). ♦ adj. e n. D'una color ròsa palle

mauvacea n.f. *Mauvaceas*: Familha de plantas dialipetali dei estaminas nombroï, coma la mauva.

mauvaròsa n.f. Planta aromatica de la familha dei mauvaceas (*Alcea rosea*).

mauvasia n.f. 1. Vin grèc doç e liquorós. 2. Soca que dona lo raïm per faire aqueu vin. Var.: **mauvesia**.

mauvavisc n.m. Planta erbacea vivaça de la familha dei malvaceas, emplegada en farmacia (*Althaea officinalis*). Sin.: **mauva blanca**.

mauvengut, uda adj. 1. Si di d'un èstre vivent que la sieu creissença es estada contrariada. 2. Desconvenent, foara de prepaus. Var.: **mau vengut**.

mauversacion n.f. Destornar de fonds dins l'exercici d'una profession, d'una carga.

mauvesia n.f. Mauvasia.

mauversar vi. (*mauvèrsi*) Cometre de malversacions.

mauviciar vt. (*mauvici*, classic *mauvíci*) Donar tròup de cauas à un enfant, li passar lu sieus capricis. Var.: **viciar**. Sin.: **apoiridir**.

mauvist, a adj. Mau considerat, detestat. Var.: **mau vist**.

mauviure n.m. Fach de menar una vida desagradiva.

mauvivent, a adj. e n. Libertin, nocejaire. Sin.: **cèrcafèsta**.

mauvolença n.f. 1. Intencion de faire lo mau. 2. Marrida disposicion d'esperit vèrs quauqu'un.

mauvolent, a adj. Portat à voler de mau ai autres; qu'a d'intencion ostili.

mauvoler n.m. Marrida volontat.

maxilla n.f. Mandibula.

maxillar(i), a (-ària) adj. Que pertòca li maissèlas. Sin.: **maisselier**.

maxillar(i) n.m. 1. Maissèla superiora (per op. à *mandibula*). 2. Oàs dei maissèlas.

maxillipède n.m. (zool.) Apendici par dei crustaceus, situat entre li maissèlas e li patas, e que sièrve sobretot à tenir li prebas. Sin.: **pata-maissèla**.

maxilliti n.f. Inflamacion de la glàndola maxillària que si manifestà tocant lo cavau e lo bòu.

maxillofacial, a adj. Dau maxillari e de la faça. Var.: **maxillofaciau**.

maxillofaciau, ala adj. Maxillofacial.

maxillula n.f. Peça bucala dei crustaceus que forma un pareu que representa la sieu primiera maissèla.

maxim n.m. 1. Lo gra mai aut que quauqua ren rejonhe ò pòu rejónher. 2. (espec.) Limit superior d'una condemnacion penala. 3. (mat.) *Maxim (d'un ensemble ordenat)*: L'element mai grand d'aquel ensemble. ◇ *Maxim d'una foncion*: La valor mai granda d'aquesta foncion per una variabla dins un interval donat ò dins lo sieu domeni de definicion.

maxima n.f. Formula brèva qu'enóncia una règle de morala ò de comportament ò una pensada d'òrdre general. Sin.: **dicha, senténcia, adagi**.

maxima (a) loc. adj. inv. (dr.) *Apèl a maxima*: Apèl que lo ministèri public forma per reduire la pena pronunciada.

maximal, a adj. 1. Que constitue lo gra mai aut. 2. (mat.) *Element maximal (d'un ensemble ordonat)*: Element tau que minga autre element dau meme ensemble li es estrechament superior. Var.: **maximau**.

maximalisacion (-izacion) n.f. Accion de maximalisar. Var.: **maximisation**.

maximalisar (-izar) vt. 1. Donar la valor mai auta possibla à (una grandor, un fach, una idea, etc.) 2. Portar una quantitat au gra mai aut. Var.: **maximisar**.

maximalista adj. e n. Que preconisa de solucions extrèmi, radicali, en particulier dins lo sector politic.

maximant, a adj. Tèrme emplegat dins la teoria dei foncions pertocant la valor de la variabla que rende una foncion maximala.

maximau, ala adj. Maximal.

maximisation (-izacion) n.f. Maximalisacion.

maximisar (-izar) vt. Maximalisar.

maximom n.m. Maxim.

maxwell n.m. Anciana unitat C.G.S. de flux magnetic qu'èra equivalenta au flux produch per una induccion magnetica de 1 gauss au travèrs d'una susfàcia de 1 cm², normala au camp.

mazagran n.m. 1. Cafè frèi ò caud, servit dins un vèire profund. 2. Recipient espès, de faiença, en forma de vèire à pen bas, sensa manelha, per beure lo cafè.

mazapilita n.f. Arseniat de calci e de fèrre. Sin.: **arseniosiderita**.

mazarinada n.f. Cançon ò panflet còtra Mazarin pendent la Fronda.

mazdeenc, a adj. Dau mazdeïsme.

mazdeïsme n.m. Religion de l'Iran ancian. Sin.: **zoroastrisme**.

mazegòle n.m. (Saorg.) Lausèrt.

mazot n.m. Fiol, fiol domestic. Sin.: **fiol-òli**.

mazotaire n.m. (mar.) Nau avitalhaira en mazot. Sin.: **nau petroliera, petrolier**.

mazotar vt. 1. Brutar mé de mazot: *La riba de mar es estada mazotada*. 2. Provedir ò receure à bòrd lo combustible necessari ai caudieras ò ai motors. ◆ vi. Si reformir en mazot, en parlant d'una nau.

mazotat, ada adj. Qu'a subit un mazotatge.

mazotatge n.m. 1. Accion de brutar mé de mazot: *Lo mazotatge de la mar*. 2. Accion de provedir ò receure à bòrd lo combustible necessari ai caudieras ò ai motors.

mazurca n.f. 1. Dança de tres temps, d'origina polonesa. 2. Ària sus la quala si bala aquesta dança.

Md Simbòle dau mendelevi.

mé conj de coordenacion Embé emé.

mea culpa n.m. inv. (latin) 1. Reconnissença de la falta comessa; còup sus lo pièch que si dona en prononciant aqueli paraulas. 2. *Faire, dire lo sieu mea culpa*: Reconóisser lu sieus toarts.

meandre n.m. 1. Sinuositat qu'un cors d'aiga descriu. Sin.: **vòuta, corba, bestorn**. 2. (fig.) Bestorn sinuós: *Lu meandres de la diplomacia*.

meandrejar vi. Faire de meandres dins lo sieu cors. Sin.: **bestornar**.

meandric, a adj. 1. Plen de meandres, de sinuositats. 2. (fig.) Que lo sieu caminament es complèxe e capriciós.

meandrina n.f. Madrepòra dei mars caudi, dei lòtjas en meandres.

mearea n.f. Passejada en meari. Var.: **meharea**.

mearí n.m. Dromadari domestic emplegat per li corsas rapidi en Àfrica dau Nòrd (Pòu percòrrer fins à 80 km dins una jornada). Var.: **mehari**.

mearista n. Persona que monta un meari. Var.: **meharista**.

meat n.m. 1. (bot.) Cavitat intercellulària dei vegetaus. 2. (anat.) *Meat urinari*: Orifici extèrne de l'urètra.

meatoscopia n.f. (med.) Examèn dau meat au mejan d'un cistoscòpi.

meatotòma n.m. Instrument que sièrve à practicar la meatotomia.

meatotomia n.f. Incision d'un meat, espec. per n'aumentar lo diamètre.

meca n.f. 1. Assemblatge de fieus, cordon, trèça, emplegats dins la confeccion de candelas ò per servir à condurre un liquide combustible dins un aparelh d'esclairatge. Sin.: **blest, farasson**. 2. Fòdera de coton que contèn de pòuvera negra e que sièrve à butar fuèc à una arma, una mina, un explosiu. 3. (cir.) Peça de gaza estrecha e lònca que si fica dins una plaga per arrestar l'escorrement de liquide (sang, etc.). Sin.: **sedon**. 4. Tela sofrada que si fa cremar per desinfectar li botas. 5. Fèrre d'un viron.

mecanic, a adj. 1. Relatiu ai lèis dau movement e de l'equilibri. 2. Qu'agisse unicament en foncion dei lèis dau movement e dei foarça (per op. à *quimic*): *L'accion*

mecanica dei vents. 3. Qu'una màquina mete en movement; que compoarta un mecanisme. 4. Que relèva dau foncionament d'una màquina, d'un mecanisme, e en particular dau motor d'un veïcule: *Un auvari mecanic*. 5. Que non depende de la volontat; maquinal: *Un gèst mecanic*.

mecanica n.f. 1. Combinason d'organes pròpris à produire ò à transmetre de movements. 2. Sciènça qu'a per objècte l'estudi dei movements l'estudi dei foarças e dei movements. ◇ *Mecanica celèsta*: Branca de l'astronomia qu'estúdia lo movement dei astres sota l'accion de la gravitacion. ◇ *Mecanica quantica* ò *ondulatòria*: Quantum. ◇ *Mecanica racionala*: Mecanica considerada sota lo sieu aspècte matematic. ◇ *Mecanica relativista*: Mecanica bastida à partir de la teoria de la relativitat. ◇ *Mecanica estadistica*: Mecanica aplicada ai sistèmas formats d'un grand nombre d'elements pariers (atòmes, moleculas, etc.). 3. Estudi dei màquinas, de la sieu construccion e dau sieu foncionament. 4. Màquina considerada dau ponch de vista dau foncionament dei sieus organes mecanics. 5. (lit.) Mejans emplegats dins lo foncionament d'una activitat: *La mecanica politica*.

mecanicament adv. 1. D'un biais mecanic, maquinal. Sin.: **inconscientament**. 2. Dau ponch de vista de la mecanica.

mecanician, a n. 1. Fisician, fisiciàna especialista de mecanica. 2. Obrier que fa lo montatge e li reparacions correnti d'ensèm mecanics. 3. *Oficier mecanician de l'ària*: Oficier de l'armada de l'ària encargat de l'enquadrament d'uni formacions dau caractèr tecnic. 4. (mar.) *Oficier mecanician*: Professionau encargat de la responsabilitat dau foncionament de la màquina d'una nau de comèrci. ◆ n.m. (camin de fèrre) Agent que mena una locomotritz.

mecaniciana n.f. Obriera que cordura m'una màquina.

mecanician-dentista n.m. Protesista dentari.

mecanicisme n.m. (filos.) Mecanisme.

mecanicitat n.f. Qualitat de cen qu'es mecanic, maquinal.

mecanisacion (-izacion) n.f. Accion de mecanisar.

mecanisar (-izar) vt. 1. Introduire l'emplec dei màquinas dins (una activitat, una installacion). 2. Rendre una accion mecanica, automatica; automatizar.

mecanizat (-izat), da adj. Que pertòca d'unitats militari provedidi de veïcules de combat leugierament blindats.

mecanisme n.m. 1. Combinason d'organes ò de pèças dispauats per obtenir un resultat determinat; ensèm dei pèças activi dins un foncionament: *Reglar un mecanisme*. 2. Mòde de foncionament de quauqua ren qu'es paragonat à una màquina: *Lo mecanisme dau còrs uman*. 3. (filos.) Filosofia de la natura que s'esfoarça d'explicar l'ensèm dei fenomènes naturals per li soletè lèis de causa à efecte. Sin.: **mecanicisme**. 4. (mús.) Part purament teorica de l'execucion qu'enclau lo gaube, la velocitat,

l'endurança, la potença de l'instrumentista ò dau cantaire.

mecanista adj. e n. (filos.) Que pertòca ò que profèssa lo mecanisme.

mecanistic, a adj. (filos.) Relatiu au mecanisme.

mecano n.m.

mecanografe, a n. (vièlh) 1. Persona encargada de transcriure, en perforacions, de donadas alfabetiqui ò numeriqui sus de cartas especiali. 2. Persona encargada de sasir d'informacions per li intrar dins la memòria de computador.

mecanografia n.f. Metòde de comptatge, de triada ò d'establiment de documents administratius, comptables ò comercials, fondada sobre l'emplec de màquinas que tràcton mecanicament de cartas perforadi.

mecanografic, a adj. De la mecanografia.

mecanograma n.m. (med.) Corba obtenguda per l'enregistrament dei movements ò dei fenomènes vibratòris naissuts de l'activitat mecanica d'una part dau còrs, especialament dau coar.

mecanomòrfe, a adj. (arts.) Que la sieu forma fa pensar à-n-aquela d'una màquina.

mecanomorfisme n.m. (psicol.) Tendenza à atribuir ai èstres vivents e à l'òme li caracteristicas d'una màquina.

mecanomorfòsi n.m. Ensèm dei influenças e dei modificacions que li accions mecaniqui provòcon sobre lo desvolopament de l'embrion e sobre d'unu organes.

mecanoreceptor n.m. (neurol.) Receptor sensorial sensible à d'estimulacions mecaniqui sovent foarça debli.

mecanosoudadura n.f. Resultat de la soudadura d'elements prefabricats principalament en tòlas, profilats, tubes etc., d'organes de màquinas e d'ensembles.

mecanoterapia n.f. Quinesiterapia efectuada au mejan d'aparelhs mecanics.

mecar vt. 1. (cir.) Introduire una meca dins (una plaga). Sin.: **assecar**. 2. Procedir au mecatge de (una bota, etc.).

mecatge n.m. Accion de mecar. Sin.: **assecament**.

meccano n.m. Juèc de construccion de pèças metalliqui.

mecènas n.m. Persona fisica ò morala que protegisse lu escrivans, lu artistas, lu cercaires, en lu ajudant financierament.

mecenat n.m. Proteccion, ajuda que s'autreja à d'activitats culturali ò de recèrca. Var.: **mecenatge**.

mecenatge n.m. Mecenat.

mecocèr n.m. (entom.) Coleoptèr que si tròva especialament en Índia.

meconat n.m. (quim.) Nom generic donat ai saus que provènon de la combinason d'acide meconic mé de basas.

mecòni n.m. Promieri matèria fecali dau noveu-nat.

meconic, a adj. *Acide meconic*: Compauat quimic present especialament dins li papaveraceas.

meconina n.f. Lactòna derivada de la narcotina.

mecoptèr n.m. *Mecoptèrs*: Òrdre d'insèctes dei quatre alas egal, de la larva soterrana, coma la panòrpa.

mècres n.m. Dimècres.

medalha n.f. 1. Pèça metallica, generalament circularia, que poarta un dessenh, una inscripcion en releu, creada en onor d'una persona ò en sovenir d'un eveniment. 2. Pèça de metal que representa un subjècte de devocion: *Una medalha de la Verge*. 3. Pèça de metal donada coma prèmi dins de concors, d'espròvas esportivi ò per recompensar d'actes eroïcs, etc. 4. Pichina pèça de metal que li bèstias poàrton, per decoracion ò per indicar la sieu identitat.

medalhaire, airtiz n. Persona que grava de medalhas.

medalhar vt. Onorar, decorar (quauqu'un) d'una medalha.

medalhat, ada adj. Decorat d'una medalha qu'a valor de recompensa.

medalhier n.m. 1. Colleccion de medalhas. 2. Mòble dont si mete pariera colleccion.

medalhista n. Saberut ò amator de medalhas ò de monedas. Sin.: **numismat**.

medalhon n.m. 1. Medalha sensa revèrs, que despassa en talha e en pes li medalhas ordinari. 2. Jòia de forma circularia ò ovala, dins la quala si plaça un retrach, de bèrris, etc. 3. Bas-releu ò autre element decoratiu circulari ò ovala. 4. Preparacion culinària de forma redona ò ovala. 5. Lesion de la peu en forma de macula ò de papula, que sembla una medalha.

mède, a adj. e n. De Mèdia.

medecin n.m. Mètge.

medecina n.f. 1. Ensèm de conoissenças e de mejans mes en òbra per la prevencion dei malautias ò per garir li malautias, li feriduras. 2. Sistema medical particulier: *La medecina omeopatica*. 3. *Medecina legala*: Branca de la medecina aplicada à diferents questions de drech, de criminologia. ◇ *Medecina sociala*: Ensèm dei mesuras preventivi e curativi pilhadi en carga per lu poders publics ò privats e destinadi à evitar ò à combatre l'accion dei factors socials desfavorables. ◇ *Medecina dau trabalh*: Ensèm dei mesuras preventivi destinadi à depistar lu accidents ò li malautias que resúltan de l'activitat professionala. ◇ *Medecina psicosomatica*: Medecina que s'entrevia dei consequéncias psicològiques dei problemas morals. ◇ *Medecina tropicala*: Medecina qu'a per estigança de desvolopar l'estudi de l'igièna exotica, de la parasitologia, de la bacteriologia, de la cirurgia en lu país tropicals. 4. Profession de mètge.

medecinar vt. Tractar (una afeccion) mé de medicaments. Var.: **medicinar**. Sin.: **metjar, sonhar, medicar**.

medecine-ball n.m. Balon plen e peant, emplegat dins d'exercicis d'assopliments e de musculacion. Var.: **medicina-ball**.

medeòla n.f. Planta de la familha dei liliaceas, comunament sonada *medeòla virginiana* ò *concombre sauvatge*, que s'en manja lo rizòma.

medersà n.f. Establiment d'ensenhament sobran musulman.

mèdia n.m. 1. Tot supòrt de difusion de l'informacion (ràdio, television, jornals, libres, etc.) que constitue a l'encòup un mejan d'expression e un intermediari que transmet un messatge à l'intencion d'un grop. ◇ *Mèdias novèus*: Aquelu que son possibles au mejan dei novèls tecnologies. 2. *Mèdia de grop*: Organe de comunicacion ò d'informacion que lu sieus usanciers ò lu sieus destinataris apartèn a un meme grop. 3. *Plan mèdia*: Recèrca d'una combinason de mèdias e de supòrts que permete de tocar lo nombre màger de personas.

mediacion n.f. 1. Entremessa destinada à menar à un acòrdi; arbitratge. 2. (dr.) Procedura dau drech internacional public ò dau drech dau trabalh, que prepaia una solucion de conciliacion. 3. (filos.) Articulation entre doi èstre ò doi tèrmes dins un procès dialectic ò dins un rasonament.

medial, a adj. 1. (gram.) Qu'es plaçat au mitan d'un mòt. 2. (fon.) *Consonanta mediala* ò *mediala*, n.f.: Consonanta plaçada entre doi vocalas. Var.: **mediiau**.

mediala n.f. 1. (estad.) Valor d'una distribucion que la separa en doi classes egal. 2. Consonanta mediala.

median, a adj. 1. Que si tròva au mitan: *La linha mediana*. 2. (anat.) *Nèrvi median*: Nèrvi principal de la flexion dau membre superior, qu'agisse sus lo braç, l'avant-braç e la man. ◇ *Venas mediani*: Li doi venas situadi à la susfàcia de l'avant-braç. 3. (mat.) Si di, per una corba plana ò una susfàcia, de l'ensèm dei mitans dei coardas parallèls à una direccion donada. ◇ *Plan median (d'un tetraèdre)*: Plan que passa per una aresta e lo mitan de l'aresta opauada.

mediana n.f. 1. (mat.) Dins un triangle, drecha que passa per un som e per lo mitan dau costat opauat; segment limitat per aquestu doi ponchs. 2. (estad.) Nombre que repartisse lu tèrmes d'una seria numerica, classada per òrdre de grandessa, en doi gropes de mema frequéncia. 3. (fon.) Fonema que lo sieu ponch d'articulacion es situat dins la part mejana dau canal bucal.

medianimic, a adj. 1. Relatiu ai mèdiams. 2. Relatiu à la mediumnitat.

medianimitat n.f. Mediumnitat.

medianta n.f. (mús.) Tèrç gra d'una gamma.

mediastin n.m. 1. (anat.) Espaci comprés entre lu doi paumons e qu'es partejat en doi parts per lu replecs dei plèvras. 2. (bot.) Paret transversala que partisse lo fruch en doi.

mediastinal, a adj. Relatiu au mediastin. Var.: **mediastinau**.

mediastinau, ala adj. Mediastinal.

mediat, a adj. 1. Que pòu aver un rapòrt, un contacte m'una altra caua unicament au mejan d'una altra caua; qu'es intermediari: *Juridiccion mediata*. 2. Dins l'Impèri germanic, estament que pertocava un princi ò un Estat, que non teníon directament lo sieu feudament de l'Imperaire. 3. (med.) *Auscultacion mediana*: Practicada m'un estetoscòpi.

mediatament adv. D'un biais mediat.

mediateca n.f. Colleccion que recampa sus de supoarts que correspoendon ai diferents mèdias de documents de naturas divers. ◇ Organisme encargat de la conservacion e de la messa à disposicion dau public d'una tala colleccion; luèc que l'assosta.

mediatic, a adj. 1. Dei mèdias. 2. Que lu mèdias an rendut populari: *Una personalitat mediatica*.

mediatisacion (-izacion) n.f. Accion de mediatizar.

mediatisar (-izar) vt. Faire passar, difusar sus lu mèdias.

mediatisar (-izar) vt. 1. Servir d'intermediari per transmetre quauqua ren. 2. (filos.) Instaurar una mediacion.

mediator, tritz adj. e n. Que sièrve d'intermediari, d'arbitre, de conciliator. ◆ adj. (mat.) *Plan mediator (d'un segment dins l'espaci)*: Plan perpendiculari au segment dins lo sieu mitan.

mediator, tritz n. 1. Foncionari que juèga un ròtle d'intermediari entre lu poders publics e lu particulars quora an de reclamacions à prepaus dau foncionament de l'Administracion. 2. *Mediator quimic*: Substança liberada per l'extremitat dei fibras nervioi en activitat e qu'exciton li cellulas vesini (neuròna, fibra muscularia, cellula glandulària).

mediator n.m. (mús.) Pichina lama pauc òi pron sople (de còrna, de plastic, etc.) que sièrve à tocar li coardas de divers instruments de música (guitarra, mandolina, etc.). Sin.: **plectre**.

mediatritz n.f. (mat.) 1. *Mediatritz (d'un segment dau plan)*: Drecha perpendiculara au segment en lo sieu mitan. 2. *Mediatritz d'un triangle*: Mediatritz d'un costat dau triangle.

mediau, ala adj. Medial.

medic, a adj. Relatiu ai Mèdes, à la Media.

medicacion n.f. Eplec d'agents terapeutics, que respoande à una indicacion donada.

medical, a adj. 1. De la medecina, dei mètges. 2. Que relèva de la clinica, per op. à la cirurgia ò à la psicoterapia: *Tractament medical*. 3. *Professions medicali*: Mètges, cirurgians-dentistas. 4. *Visitaire (visitaira), delegat (delagada) medical(a)*: Representant(a) dei laboratòris d'especialitats farmaceutiqui dins li professions medicali. Var.: **medicau**.

medicalament adv. Dau ponch de vista de la medecina.

medicalisacion (-izacion) n.f. Accion de medicalisar.

medicalisar (-izar) vt. 1. Faire relevar (de fenomènes naturals ò socials) dau camp medical. 2. Provedir (un país, una region) d'una infraestructura medicala.

medicament n.m. Substança ò composicion administrada à un malaut per obtenir un diagnostic medical ò per restaurar, corregir ò modificar li sieu foncions organiqui. Sin.: **remèdi**.

medicamentari, ària adj. Relatiu ai medicaments.

medicamentós, oa adj. Qu'a li proprietats d'un medicament.

medicar vt. (*mediqui*) Donar de medicaments à. Var.: **medecinar**.

medicastre n.m. Marrit mètge. Sin.: **metjastre**.

medicat n.m. 1. Concors dubèrt à de doctors en medecina en vista de la sieu admission en tant que mètges dei espitaus. 2. Lo tot dei mètges dei espitaus.

medicau, ala adj. Medical.

medicea adj. f. *Èrba medicea*, ò *medicea*, n.f.: Tabac.

mediceu, ea adj. (it. *mediceu*) Dependent, apertenent à la familha dei *Mèdici*.

medicinal, a adj. Que sièrve de remèdi: *Una planta medicinala*. Var.: **medicinau**.

medicinalament adv. Dau ponch de vista de la medecina. Var.: **medicalament**.

medicinar vt. Medicar, medecinar.

medicinau, ala adj. Medicinal.

medicine-ball n.m. Medecine-ball.

medicinier n.m. (bot.) Planta tropicala que li sieu granas fornisson un òli purgatiu (Familha dei euforbiaceas).

medico-administratiu, iva adj. Que relèva de la medecina e de l'administracion.

medicocabalistic, a adj. Qu'a un caractèr medical e cabalistic.

medicocirurgical, ala adj. Que relèva de la medecina e de la cirurgia. Var.: **medicocirurgicau**.

medicocirurgicau, ala adj. Medicocirurgical.

medico-economic, a adj. Relatiu à l'economia medicala.

medico-escolar(i), a (-ària) adj. Medicoscolari.

medico-espacial, ala adj. Medicospacial.

medico-espaciu, ala adj. Medico-espacial.

medicoesportiu, iva adj. Medicoesportiu.

medicolegal, a adj. 1. De la medecina medicolegala. 2. Qu'es destinat à descurbir la veritat per un tribunal penal ò civil, ò à alestir d'uni disposicions administratiu: *Expertisa medicolegala*. 3. *Institut medicolegal*: Establiment destinat à recebre de cadabres, espec. per practicar d'examenes que lu magistrats an demandat. Var.: **medicolegau**.

medicolegau, ala adj. Medicolegal.

medicoliterari, ària adj. Qu'a un caractèr medical e literari.

medicomani, a adj. Si di d'una persona qu'a la mania de la medecina, dei medicaments.

medicomania n.f. Mania de la medecina.

medicosocial, a adj. Que relèva de la medecina sociala. Var.: **medicosociau**.

medicosociau, ala adj. Medicosocial.

medicopedagogic, a adj. Que relèva de la medecina e de la pedagogia.

medicofilosofic, a adj. Qu'a un caractèr medical e filosofic.

medicopsicologic, a adj. Que relèva de la medecina e de la psicologia.

medicopsicopedagogic, a adj. *Centres medicopsicopedagogics*: Centres encargats de l'observacion, de la conoissença psiquiatrica e psicologica dei subjèctes deficients mentals e, conjonchament, d'informar e de conselhar en vista dei reeducacions que cau entreprendre.

medicoscolar(i), a (-ària) adj. Que relèva de la medecina e dau mitan escolar. Var.: **medico-escolar(i)**.

medicosportiu, iva adj. Que relèva de la medecina esportiva. Var.: **medicoesportiu**.

medicosocial, ala adj. De la medecina sociala. Var.: **medicosociau**.

medicosociau, ala adj. Medicosocial.

medicospacial, a adj. Que relèva de la medecina aeroespaciala. Var.: **medico-espacial, medicospaciau**.

medicospaciau, ala adj. Medicospacial.

medicoveterinari, ària adj. Que relèva de la medecina vétérinaire.

medieval, a adj. Relatiu à l'Atge Mejan. Var.: **medievau**.

medievalisme n.m. Ensèms dei referenças à l'Atge Mejan dins lo monde contemporaneu.

medievalista adj. Relatiu au medievalisme.

medievau, ala adj. Medieval.

medievisme n.m. Estudi scientific de la civilisacion e de l'istòria de l'Atge Mejan.

medievista n. Especialista de medievisme.

medifixe, a adj. (bot.) Qu'es fixat per lo mitan.

medimaremètre n.m. Aparelh que dona li valors mejani dei mareas.

medimne n.m. Unitat de mesura que s'emplega dins la Grècia antica per lu grans, e que valia pauc ò pron 52 litres.

medina n.f. Vièlha vila (per op. à la vila nòva dei Europeus), dins lu país arabes, sobretot au Marròc. Var.: **medinà**.

medinà n.f. Medina.

mediocarpian, a adj. Qu'es situat entre li doi filas dei oàs dau carpe.

medioclavicular(i), a (-ària) adj. *Linha medioclavicularia*: Linha verticala que passa per lo mamelon e per la part mejana de la clavicula.

mediocracia n.f. Poder ai mans dei mediòcres.

mediocrament adv. D'un biais mediòcre.

mediòcre, a adj. 1. Qu'es en sota de la mejana; insufisent. 2. Qu'a gaire de capacitats dins un camp donat. 3. Sensa esclat, sensa interès: *Un film mediòcre*. ♦ adj. e n. Gaire intelligent.

mediocritat n.f. Estat, caractèr de quauqu'un, de cen qu'es mediòcre. Sin.: **insufisença**.

mediodorsal, a adj. Qu'es situat au mitan de l'esquina au mitan de la part dorsala d'un organe. ♦ adj. e n.f. (fon.) Qu'es realisat m'una elevacion dau mitan dau revèrs de la lenga, lo mai sovent au mitan dau palat dur:

La laterala e la nasala palatala [λ] e [ŋ] son generalament realisadi coma de mediodorsals. Var.: **mediodorsau**.

mediodorsau, ala adj. Mediodorsal.

mediolinhe, a adj. e n. Que lo sieu còrs a de proporcions armonioi.

mediolitoral, a adj. Qu'apartèn à la zòna litorala mejana, aquela que si descuèrbe pauc ò pron en foncion dei mareas. Var.: **mediolitorau**.

mediolitorau, ala adj. Mediolitoral.

medionar vt. (tecnol.) Pilhar lo mitan ò un tèrme mejan.

mediopalatal, a adj. (fon.) Qu'es realisat au nivèu dau mitan dau palat dur coma [λ] e [ŋ]. Var.: **mediopalatau**.

mediopalatau, ala adj. Mediopalatal.

mediopassiu, iva adj. e n.m. (ling.) Deponent: *Un sufixe mediopassiu*.

mediotarsian, a adj. Que si tròva ò pertòca la part mediana dau tarse.

medisternum n.m. Mitan de la part inferiora dau segond segment du torax dei insèctes.

meditacion n.f. 1. Accion de pensar profundament à un subjècte, à la realisacion de quauqua ren. 2. Actituda que consistisse à si laisser anar à una reflexion profunda. Sin. (1 e 2): **soscada, soscament, soscadissa**. 3. Orason mentala sobre un subjècte religiós; aplicacion de l'esperit à un tau subjècte.

meditar vt. 1. Sotametre à una reflexion profunda: *Meditar un conseu*. 2. Alestir m'una lònga reflexion: *Meditar un projècte*. Sin.: **perpensar, soscar**. ♦ vt. ind. (*sobre*) Si liurar à de reflexions profonds sobre: *Meditar sobre la fin dau monde*. ♦ vi. Èstre dins li sieu pensadas, dins la meditacion.

meditat, ada adj. 1. Qu'es estat longament pensat. Sin.: **perpensat, soscat**. 2. Previst, deliberat.

meditatiu, iva adj. e n. Qu'es portat à la meditacion. ♦ adj. 1. Que fa vèire un estat de meditacion. 2. Pantaiaire: *Una ària meditativa*.

mediterran, a adj. e n. Mediterraneu.

mediterranenc, a adj. e n. Mediterraneu.

mediterraneu, ea adj. e n. De la Mediterranea, dei regions à l'entorn. ◇ *Clima mediterraneu*: Clima caracterisat per d'estius cauds e sècs e d'ivèrns generalament doç e pluvios, tipic espec. dei regions vesini de la Mediterranea. ♦ n. Originari dei regions que costéjon la Mediterranea, ò que li viu. Var.: **mediterran, mediterraneu, miegterranh**.

mèdiu n.m. 1. (mús.) Registre mejan d'una votz, d'un instrument. 2. Ligam (en pintura).

mèdiu n.m. Intermediari entre lo monde dei vivents e lo monde dei moarts. Sin.: **clarveent**.

mediumnic, a adj. Relatiu ai mèdiu, à la mediumnitat. Var.: **medianimic**.

mediumnitat n.f. Facultat dei mèdiu. Var.: medianimitat.

mèdiu n.m. Det dau mitan. Sin.: **màger, det màger**.

mediuscul(e), a adj. En parlant d'una letra, d'un caractèr qu'es intermediari entre la minúscula e la majúscula.

medòc n.m. Vin roge de la region dau Medòc.

medoquin, a adj. Dau Medòc.

medulla n.f. Milhòla, meola, meolha.

medullanina n.f. Ormona producha per la medulla.

medullar(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu à la milhòla dei oàs. ◇ *Canal medullari*: Canal axial dei oàs lòngs, que contèn la milhòla ossoa. 2. Relatiu à la milhòla espinala. 3. Que forma la part centrala d'un organes: *Substança medullària de la susrenala*. 4. (bot.) Relatiu à la milhòla dei plantas. Sin.: **mesolenc, medullic, meolenc, meolhenc**.

medullectomia susrenala n.f. (cir.) Reseccion dau teissut medullari de la glàndola susrenala.

medullic, a adj. Medullari.

medullina n.f. Principi immediat trovat dins la paret dei cellulas de la milhòla dei vegetaus, e qu'es gaire diferenta de la cellulòsa.

medullisacion (izacion) n.f. (patol.) Envaïment dau teissut compacte dei oàs per lo teissut medullari.

medulliti n.f. (patol.) Inflamacion de la medulla dau rasteu de l'esquina, ò de la medullosusrenala.

medulloblastòma n.m. (patol.) Tumor maligna cerebrala.

medullocultura n.f. Cultura bacteriologica de la medulla ossoa.

medulloepiteliòma n.m. (patol.) Tumor maligna dau sistema nerviós.

medullós, oa adj. Emplit de milhòla. Sin.: **meolós, meolhenc**.

medullosusrenala n.f. (anat.) Part centrala dei capsulas susrenali, que secrèta l'adrenalina.

medusa n.f. Animau marin, que representa la forma denedairitz de nombrós cnidaris, fach d'una ombrèla contractila, transparenta e d'un aspècte gelatinós, que lo sieu bòrd poarta de filaments urticants e la faça inferiora poarta la boca e lu tentacles. Sin.: **carnmarina**.

medusar vt. Frapar d'estupor. Sin.: **espantar, pivelar, palaficar**.

medusat, ada adj. Frapar d'estupor. Sin.: **espantat, pivelat, palaficat**.

medusoïde, a adj. Qu'a la forma, l'aspècte d'una medusa.

meeting n.m. (angl.) 1. Acamp public, amassada: *Un meeting electoral*. ◇ Demonstracion, reünion esportiva: *Un meeting d'atletisme*.

mèfi interj. Atencion! Sin.: **gaida!** ◇ *Faire mèfi*: Faire atencion. Sin.: **gaidar**.

mefistofelic, a adj. (lit.) Digne de Mefistotèles; diabolic: *Un rire mefistotelic*.

mefitic, a adj. Qu'a una odor escufunhoa ò toxica.

mefitisme n.m. Caractèr de cen qu'es mefitic.

megabit n.m. (inform.) Un megabit (simbòle: Mb ò Mbit) es una unitat de mesura en informatica, que vau un milion de bits.

megacaliciòsi n.f. (patol.) Mauformacion renala.

megacarioblast n. m. Cellula granda quadrangulària.

megacariocit n.m. (anat.) Un megacariocit es una cellula giganta (de pauc ò pron 50 à 100 µm de diamètre) de la mesolha ematopoietica responsabla de la produccion dei plaquetas sanguini (ò trombocits) quora lo sieu citoplasma si fragmenta en miliers de plaquetas sanguini (trombopoièsi, en 4 à 5 jorns).

megacariocitòsi n.f. (patol.) Abondància anormala de megacariocits.

megacefal(e), a adj. 1. (zool.) Si di d'una bèstia qu'a una gròssa tèsta. 2. (bot.) Si di d'una planta que li sieu flors son recampadi en gròssi bòchas.

megaceròs n.m. Grand cervidats preïstoric, que lo darrier es estat datat de 11000 ans denant de la noastra èra.

megacicle n.m. 1. (geol.) Cicle d'una durada lònga. 2. (fis.) Unitat de frequença d'un milion d'hèrtz. ◇ *Megacicle per segonda*: Hèrtz.

megacolon n.m. (patol.) Dilatacion d'una part ò de la totalitat dau colon, que provòca generalament una constipacion cronica.

megadèrme n.m. (zool.) Ratapinhata carnivòra e sanguinivòra, provedida de pavalhons auditius largs e d'una fuèlha nasala alongada entre lu doi uèlhs.

megaèrg n.m. (fis.) Unitat de mesura que vau un milion d'èrgs.

megafòne n.m. Aisina per amplificar la votz, que fonciona m'una bateria; poartavotz.

megagrafe n.m. Taula per dessenhar que permete de faire de dessenhhs de granda talha au mejan de règlas graduadi.

megahèrtz n.m. Un milion d'hèrtz (Simbòle MHz).

megajoule n.m. Unitat de mesura que vau un milion de joules.

megalantropogenesia n.f. Pretension de poder crear d'òmes d'excepcion.

megaleritema n.m. Malautia eruptiva epidermica de l'enfant. Sin.: **quinta malautia, eritema infecciós**.

megalit n.m. Monument compauat d'una gròssa pèira ò d'un ensèms de gròssi pèiras bruti ò leugierament adobadi.

megalitic, a adj. Fach de megalits, relatiu ai megalits.

megalitisme n.m. Costuma, usatge de l'edificacion de megalits, que d'uni culturas manifeston.

megaloblast n.m. (biol.) Eritroblast gigant, patologic, caracterisat per un nucleu de la cromatina fina e un citoplasma normal.

megalocefal(e), a adj. Qu'a una gròssa testa.

megalocefalia n.f. (patol.) Desvolopament sobrier dau crani.

megalocit n.m. (biol.) Globule roge que resulta de la maduracion d'un megaloblast.

megalocitari, ària adj. (biol.) Relatiu ai megalocits, ai afeccions caracterisadi per la presença de megalocits.

megalocitòsi n.f. (patol.) Presença de megalocits dins lo sang.

megalodicolon n.m. (patol.) Dilatacion e alongament dau colon.

megaloftalmia n.m. (patol.) Aument congenital dau diamètre de l'uèlh.

megalogastria n.f. (med.) Mauformacion de l'estòmegue, qu'es mai grand que la normala.

megalogòne adj. (miner.) Cristals megalogònes.

megalografia n.f. Pintura d'un grand format.

megaloman, a adj. e n. 1. (psiquiatria) Pertocat de megalomania. 2. (correntament) Que manifestà d'ideas de grandor, un orguèlh excessiu.

megalomania n.f. Sobrestimacion de la sieu valor fisica ò intellectuala, de la sieu potença; deliri, folia dei grandors.

megalomaniac, a adj. Relatiu à la megalomania.

megalopòli n.f. Granda aglomeracion urbana (en dessobre de 10 milions d'abitants).

megalopsia n.f. Fenomèn subjectiu qu'entira de vèire lu objèctes mai grands que cen que son.

megalosplancnia n.f. (patol.) Aument dau volume d'una ò de manti viscères de l'abdomèn.

megaloptèr n.m. *Megaloptèrs*: Òrdre d'insèctes dei alas llongui, de la larva aquatica.

megalosaure n.m. Grand dinosaure carnivòre (fins à 9 m de llong, 3 m d'autessa, 1 tona).

megalosplenja n.f. Aumentacion dau volume de la rata.

megamètre n.m. Un milion de mètres.

meganeura n.f. Enòrme agrion fossile.

megantròpe n.m. Ominian gigant vesin dau pitecantròpe.

megaoctet n.m. (inform.) Unitat de mesura que vau un milion d'octets (simbòle: Mo).

megòhm n.m. Unitat de mesura electrica que vau un milion d'òhms (simbòle: MΩ). Var.: **megòhm**.

megaohmmètre n.m. (fis.) Aparelh de mesura en electricitat.

megaparsèc n.m. (astronomia) Unitat de mesura de distança, de simbole Mpc, que vau un milion de parsècs.

megapòde n.m. Gròs auceu gallifòrme dei regions tropicali de l'Indopacific qu'assegura l'incubacion dei sieus òus au mejan de la calor dau soleu, de la calor volcanica ò de la calor que provèn de la fermentacion contrarotlada de substànças organiqui.

megapòli n.f. Ensèm de grandis vilas vesini.

megaptèra n.f. Balena megaptèra.

megaric, a adj. *Escòla megarica*: Escòla filosofica grèga inspirada de Socrates, fondada entre lu s. Vⁿ e VIⁿ denant de J.-C.

megaron n.m. Pèça principala, eventualament unica, dei riqui abitacions de l'atge dau bronze, en Grècia.

megascòpi n.m. Aparelh que permete d'observar d'objèctes pichins que non si poàdon observar m'un microscòpi.

megatèri n.m. Grand mamifèr fossile dei terrens terciaris e quaternaris d'Amèrica dau Sud, que faia fins à 4,50 m de llong (Òrdre dei edentats).

megatona n.f. Unitat que sièrve à mesurar la potença d'un explosiu nucleari, equivalent de l'energia producha per l'explosion d'un milion de tonas de trinitrotoluène (T.N.T.).

megatonic, a adj. Si di d'una carga nucleària egala ò superiora à una megatona.

megauretèr n.m. (patol.) Dilatacion màger d'un uretèr.

megavessiga n.f. (patol.) Volume sobrier de la vessiga.

megaviscèra n.f. (patol.) Viscèra dilatada, lo mai sovent d'origina congenitala.

megawatt n.m. Un milion de watts.

megèra n.f. Frema raspinhoa e marrida. Sin.: **chòrnia**, **dragàs**, **dragonàs**, **furia**.

megissar vt. Alestir de cuer au mejan d'alun. Sin.: **blanquir**.

megissaria n.f. Industria, comèrci dei pèus megissadi. ◇ Industria de transformacion dei pichini pèus per un mòde quau que sigue. Sin.: **blancaria**.

megissier, a n. Persona que trabalha dins la megissaria. Sin.: **blanquier**.

megòhm n.m. Megaòhm.

megòt n.m. Mochonet. Sin.: **bot**.

meharea n.f. Mearea.

meharí n.m. Meari.

meharista n. Mearista.

MHz Simbòle dau megahèrtz.

meionita n.f. Aluminosilicat naturau de calci.

meiòsi n.f. (biol.) Particion de la cellula qu'abotisse à la reduccion per la mitan dau nombre dei cromosòmas, qu'acapita au moment de la formacion dei cellulas reproductritz.

meiospòra n.f. Espòra formada per lo biais de la meiòsi.

meiotic, ica adj. (biol.) Relatiu à la meiòsi.

mèisser vt. e i. Donar de beure.

meissòla Pichona làmia manjadissa, comuna en Mediterranèa e dins la Mar Granda. Var.: **missòla**. Sin.: **can de mar** (Família dei triaquadats).

meisson n.f. 1. Accion de recoltar lo blad, li cerealas; epòca d'aquesta recòlta. Sin.: **segatge**, **segason**. 2. Cen qu'es recoltat ò qu'es lèst per l'èstre. 3. Granda quantitat de cauas amolonadi, recampadi: *Una meisson de recompensas*. Var.: **misson**.

meissonada n.f. Camp qu'es estat segat. Var.: **missonada**.

meissonadoira n.f. Meissonaira. Var.: **missonadoira**.

meissonaira n.f. Màquina per meissonar. Sin.: **segairitz**, **dalh mecanic**, **escossoira**. Var.: **missonaira**, **meissonadoira**.

meissonaira-batèira n.f. Màquina que sièrve à recoltar li cerealas, que talha, bate, separa e neteja parcialament lu grans. Var.: **missonaira-batèira**.

meissonaira-ligaira n.f. Màquina que talha li cerealas e li liga en garbas. Var.: **missonaira-ligaira**. Sin.: **dalh-ligaire**.

meissonaire, **airitz** n. Persona que fa la meisson. Var.: **missonaire**. Sin.: **segaire**.

meissonar vt. 1. *Faire la meisson de*: Meissonar lo blad. ◇ (absolut) *Es temps de meissonar*. 2. (lit.) Recampar en quantitat: *Meissonar d'informacions*. Var.: **missonar**.

meissonatge n.m. 1. Accion de meissonar. 2. Paga dau meissonier. Var.: **missonatge**.

meissonenc, **a** adj. Meissonier.

meissonier, **a** adj. n. Que pertòca la meisson. 2. Que fa la meisson. Var.: **missonier**.

mejan, **a** adj. 1. Que si situa entre doi extrèmes. ◇ *Tèrme mejan*: Partit que si pilha per evitar doi inconvenients. ◇ *Cors mejan*: Classas (cors mejan 1ª annada e cors mejan 2ª annada) de l'ensenhament dau promier gra. ◇ *Classa mejana*: Classa sociala qu'enclau lu quadres mejans e superiors dau comèrci, de l'industria, de la foncion publica e nacionalisada, li professions liberali, lu pichoi industrials e comerciants. ◇ (ling.) *Votz mejana* ò *mejan*, n.m.: Votz de la conjugason grèga qu'exprimis un retour de l'accion sobre lo subjècte (pronominal reflechit ò recipròc en occitan). ◇ (log.) *Tèrme mejan*: Element d'un sillogisme comun à la majora e à la minora. ◇ (mat.) *Tèrmes mejans d'una proporcion* ò *mejans*, n.m. pl.: Tèrmes B e C de l'egalitat $\frac{A}{B} = \frac{C}{D}$. ◇ (espòrts) *Pes mejan*: Categoria de pes dins diferents espòrts; esportiu qu'apartèn à-n-aquesta categoria. 2. Ordinari, que non es ni boan ni marrit: *Una intelligença mejana*. 3. Qu'es obtengut en calculant una mejana: *Prètz mejan*.

mejan n.m. 1. Cen que sièrve d'intermediari, cen que permete de faire quauqua ren. ◇ *Mejan de transpoart*: Veicule que permete de si desplaçar. ◇ *Emplegar lu grands mejans*: Pilhar de mesuras energiqui, decisivi. ◇ *Faire m'ai mejans dau bòrd*: Agir m'ai mejans disponibles, coma si pòu. 2. (ling.) *Votz mejana*. 3. (dr.) Arguments qu'una partida presentat à un procès. ◆ pl. 1. Ressorsas pecuniari; fortuna, riquesa: *Viure en foncion dei sieus mejans*. 2. Capacitats fisiqui ò intellectuali: *Perdre toi lu sieus mejans*. 3. (mat.) Tèrmes mejans d'una proporcion. ◆ (loc. prep.) *Au mejan de*: En faguent usatge de, per l'intermediari de.

mejana n.f. 1. Quantitat, caua, estat que tènnon lo mitan entre mantu autres. 2. Nòta egala à la mitan de la nòta mai auta, que pertòca d'espròvas eschichi, examèns etc. ◇ *Mejana aritmetica de n nombres*: Soma d'aqueli nombres, partida per n.

mejana n.f. (mar.) *Aubre de mejana* ò *mejana*, n.f.: Lo darrier dei aubres d'un velier. (Avèm de la proa à la popa: *l'aubre de trinquet*, *l'aubre (de) mèstre* e *l'aubre de mejana*).

mejanament adv. En mejana, d'un biais mejan. Sin.: **miejament**.

mejanar vt. 1. Compartimentar, desseparar mé de parets. Sin.: **clausonar**, **entremiejar**. 2. Conciliar.

mejançaria n.f. 1. Clausonatge. 2. Estat de cen qu'es mejancier.

mejançau, **ala** adj. Mejancier.

mejancier, **a** adj. Qu'apartèn à doi personas e separa li sieu proprietats. Var.: **mejançau**, **mejanier**.

mejanciera n.f. (Esa) Joncion entre doi pendas dau cubèrt.

mejancierament adv. D'un biais mejan.

mejanet n.m. 1. Pichin plan situat entre doi mai grands. 2. Niveu intermediari adobat dins una pèça auta de plafond. 3. Pichina fenèstra d'entresol. 4. Plan comprés entre lo partèrra e lo balcon, dins un teatre. Sin.: **mezzanina** (it.). Var.: **mejanin**.

mejanier, **a** adj. Mejancier.

mejanin n.m. Mejanet.

mejan-oriental, **a** adj. Var.: **mejan-orientau**.

mejan-orientau, **ala** adj. Mejan-oriental.

mèl n.m. (angl. *mail*) Corrier electronic. Sin.: **corriel**.

melaconita n.f. Oxide coiric natural.

melada n.f. 1. Exsudacion sucrada d'unu vegetaus. 2. Malautia dau tabac.

melaleuca n.f. Aubrilhon aromatic oceanian que dona l'essença de niauli.

melamina n.f. Cianuramida, que la sieu formula bruta es C₃H₆N₆.

melampir n.m. Planta erbacea que parasita d'uni graminadas m'ai sieu raïç (Família dei escrofulariaceas).

melampsòra n.f. Fonge de l'òrdre dei uredinalas, agent de le nebla dau pin e de l'alba.

melanconia n.f. Malinconia.

melanconic, **a** adj. Malinconic.

melanconiós, **oa** adj. Melancolic.

melanemia n.f. (med.) Alteracion dau sang, caracterisada per la presença de pigments brunastres e que si rescoantra sovent dins li melanòsis e li tumors melaniqui.

melanesian, **a** adj. e n. De Melanèsia. ◆ n.m. Grope de lengas de la familha austronesiana, parladi en Melanesia.

melania n.f. 1. Mollusc gasteropòde marin de la gruèlha bivalva, d'un negre escur, que d'uni espècias vívon en aiga doça. 2. En entomologia, espècia de domaisèla.

melanian, **a** adj. e n. Si di dei umans de la pèu negra ò bruna, que vívon ò son originaris de Tasmània.

melanian, **a** adj. *Tacas melaniani*: Tacas de la pèu de color negrejanta.

melanic, a adj. 1. Relatiu à la melanina. 2. Relatiu au melanisme. 3. Si di d'uni lesions caracterisadi per la presença de melanina dins li cellulas

melanina n.f. Pigment de color escura, produch per l'oxidacion de la tirosina, present normalament dins lu bèrris, la pèu, l'iris.

melanisme n.m. Mudacion recessiva d'uni bèstias, que consistisse en una pigmentacion negra dei sieu fanèrs.

melanita n.f. Varietat de grenat titanifer.

melanitat n.f. Identitat d'aquelu qu'an la pèu negre (pigmentada per la melanina).

melano-african, a adj. e n.m. pl. Si di dei gropes umans que si restàcon au grope dei umans negres, caracterisada per una pèu colorada que va dau brun clar au negre d'ebène.

melanoblast n.m. Cellula embrionària, precursor dau melanocit, potencialament capabla de sintetisar de melanina.

melanocerita n.f. Borosilicat natural de ceri, d'ittri e de calci.

melanocèt n.m. Peis luminós dei profundors.

melanocit n.m. Cellula de la pèu de l'òme e dei vertebrats que contèn la melanina e assegura la proteccion dei organes intèrnes còtra li radiacions solari.

melanocitòma n.m. (med.) Tumor que creisse partent de la proliferacion dei melanoblasts.

melanocroïte n.f. Cromat natural de plomb.

melanodèrma adj. e n. Si di de quauqu'un qu'a la pèu negra e que presenta la màger part dei caractèrs dei Negres.

melanodermia n.f. (med.) Coloracion brunastra ò nerastra de la pèu e dei mucoas, deuguda à una sobrecarga de pigment melanic.

melanodòncia n.f. Afeccion dei dents de lach que pílhon una color negra e que seran degalhadi.

melanofòre n.m. Cellula pigmentària que contèn lu pigments melanics negres ò bruns ma non capabla de fabricar la melanina.

melanofibròma n.m. Taca blava de la pèu.

melanogènèsi n.f. Formacion dau pigment melanic cutaneu.

melanoglossia n.f. Glossofitia.

melanoïde, a adj. Que sembla lo melanòma.

melano-indian, a adj. e n.m. Si di dei gropes umans dau Sud de l'Índia e deu Sri-Lanka, que la sieu pèu foarça escura avesina ai gropes negres africans.

melanòma n.m. (med.) Tumor cutanea desvolopada à partir dei melanocits.

melanoptèr n.m. Peis-can dei nadarèlas escuri.

melanorea n.m. Aubre grandàs dau Sud-Èst asiatic que dona un boasc foarça preat en ebenistaria e una laca de qualitat.

melanosarcòma n.m. Tumor maligna que comença à la pèu ò à l'uèlh, que li sieu cellulas son cargadi de melanina, cen que li dona una tencha bruna. Sin.: **sarcòma coròidian, sarcòma melanic**.

melanòsi n.f. 1. (med.) Amolonament localisat de pigment melanic dins lu teissuts. 2. (bot.) Malautia criptogamica que si manifestà per de tacas fosqui sus li fuèlhas.

melanosòma n.m. Organit (estructura intracel·lulària) que sintetisa li melaninas.

melanostimulina n.f. Ormòna secretada per li cellulas dau lòbe intermediari de l'ipofisi dins l'òme, e responsabla de la pigmentacion de la pèu. Dins l'animau, la melanostimulina juèga un ròtle important dins le foncionament dau pigment retinian e accelèra la sieu capacitat d'adaptacion à l'escurit.

melanòt, a adj. e n. Qu'a li aurelhas, li gaunhas negri.

melanoxiron n.m. Aubre dau Brasiu, dau boasc negre e dur foarça recercat.

melanterita n.f. Sulfat idratat natural de fèrre.

melanuria n.f. Presença dins li urinas de pigments que, au contacte de l'ària, si transformon en melanina.

melar vt. (*mèli*) Curbir de meu.

melaròsa n.f. Limon plat.

melasòma n.m. Crisomèla dei encontradas aigaïosi, que la sieu larva devòra li fuèlhas dei breç, dei píolas e dei saures.

melassa n.f. 1. Sobra sirupoa non cristallisabla de la fabricacion dau sucre, que s'emplega en particulier per l'alimentacion dau bestiari. 2. (fam.) Mescum confús. Sin.: **malafortuna, desfortuna, misèria**.

melat n.m. Mielat.

melat, ada adj. Mielat.

melba adj. inv. (M'una majuscula, dau nom d'una cantairitz) *Pèrsigue, fragas Melba*: Pochats dins un siròp, servits sobre una jaça de glaça à la vanilha e cubèrti d'una lía de fragostas e de crema Chantilly.

mèle n.m. Aubre que creisse dins li montanhas en dessobre de la zòna dei saps, dei agulhas caduqui inseridi per flòtas (Òrdre dei conifèrs, aut de 20 à 35 m). Sin.: **mèlze**.

meleagrina n.f. Òstrega perliera.

melena n.f. (patol.) Eliminacion per l'anús de sang negre, deuguda à la presença, dins l'intestin, de sang digerit.

melet n.m. Meleta.

meleta n.f. 1. Òus batuts e cuèchs dins una sartaia. 2. *Meleta norvegiana*: Entremièg compauat d'una glaça recubèrta d'un bofet caud. Var.: **melet, omeleta**. Sin.: **trocha, trochada**.

melet n.m. Pichin peis que si pesca en Provença.

meletiera n.f. Ret per pescar lo melet.

melgoirés, esa adj. e n. De Mauguïòu. Var.: **maugoirés, meugoirés**.

melh n.m. Nom donat à d'uni gramineas, en particulier à una cereala que rèsta d'un grand usatge en Àfrica. Var.: **milh**.

melha n.f. Varietat de melh que sièrve à faire de ramassas (*Sorghum vulgare*). Sin.: **planta de ramassas**.

melhor, a adj. (Comparatiu de superioritat de *boan*) Mai favorable, mai clement, mai generós. 2. (Superlatiu

de *boan*) Que rejonhe lo gra mai aut de bontat, de qualitat dins lo sieu sector. Var.: **milhor**.

melhor n.m. Cen qu'es excellent dins quauqu'un ò dins quauqua ren. Var.: **milhor**.

melhorament n.m. Transformacion positiva, cambiament avantatjós. Var.: **melhorança**, **milhorament**. ◇ (relig.) Lo *melhorament* ò *adoracion* èra dins le religion catara, èra lo salut que lo cresent adreïçava au Perfiech. Adorava en eu lo Ben ò la preséncia de Sant Esperit. Mas lo melhorament èra a l'encòup une preguiera per demandar à Dieu la gràcia d'èstre melhorat. Latinisat en *melioramentum*.

melhorança n.f. Melhorament. Var.: **milhorança**.

melhorar vt. Rendre melhor. Var.: **amelhorar**, **milhorar**. ◆ si **melhorar** v.pr. Devenir melhor.

melhorat, **ada** adj. Qu'a profecat d'un melhorament. Var.: **milhorat**.

melhor dient adj. n. Mièlhs dient.

mèlia n.f. Aubre dei lòngui grapas de flors odoranti, originari d'Àsia (Família dei meliaceas).

meliacea n.f. *Meliaceas*: Família de plantas arborescenti equatoriali, coma la mèlia e l'acajó, recercadi en fustaria.

meliant n.m. Aubrilhon de la família dei meliantaceas (*Melanthus major*).

meliantacea n.f. *Meliantaceas*: Pichina família de plantas que toti li sieu espècias son originari dau sud de l'Àfrica.

melic, **a** adj. (liter.) Si di de la poesia lirica, e sobretot corala, dei Grècs.

mèlica n.f. Idromeu.

mèlica n.f. *Morir à mèlica*: Morir de langui.

melicós, **oa** adj. Melós.

melicosament adv. Melosament.

melilòt n.m. Èrba dei pichini flors perfumadi emplegada en perfumaria e en farmacopea (Família dei papilionaceas).

melilotic, **a** adj. *Acide melilotic*: Acide comarinic.

melin n.m. Abreviacion de *marmelin*.

melinita n.f. Explosiu à basa d'acide picric.

melinòsa n.f. Molibdat natural de plomb.

melioïdosi n.f. Malautia exotica (Índia, Indonèsia) comuna à l'òme e ai animaús, que lo micròbi sembla foarça à-n-aqueu de la mòrva.

melioratiu, **iva** adj. e n.m. (ling.) Si di d'un tèrme que presenta sota un aspècte favorable l'idea ò l'objècte designat (per op. à pejoratiu): *Un adjectiu melioratiu*.

meliorisme n.m. Doctrina segond la quala lo monde pòu èstre melhorat per lo biais dei esfoarç dei òmes.

meliorista adj. Relatiu au meliorisme; partidari dau meliorisme.

melisme n.m. Desparticion d'una durada musicala lònga en un grope de nòtas de valor brèva qu'enriqueisse una melodia en tant qu'ornament.

melissa n.f. Planta mellifèra antispasmodica e estomaquica (Família dei labiadas). Sin.: **citronèla**,

calamàndria, **calamandrina**, **èrba de limona**. ◇ *Aiga de melissa*: Alcolat obtengut per la destillacion dei fuèlhas de melissa fresca, e emplegat coma antispasmodic e stomaquic. Sin.: **melissina**.

melissina n.f. Aiga de melissa.

melissòt n.m. (bot.) Citronèla sauvatja.

melitina n.f. Filtrat d'un bolhon de cultura de *brucella* (agent de la fèbre de Malta), emplegat en injeccions intradermiqui per la cèrca d'aquela malautia.

melitococcia n.f. Brucellòsi.

mellah n.m. Quartier judieu, dins li vilas dau Marròc.

mellanelidat n.m. *Mellanelidats*: Família de gastropòdes que vívon en parasites sus li espongas e lu equinodèrmes.

mellic, **a** adj. Si di de l'acide benzène exacarbolic, que la sieu sau d'alumini constitue lo mellit, que si tròva dins li jaças de lignit.

mellifèr, **a** adj. 1. Que dona de meu: *Un insècte mellifèr*. Sin.: **mellific**. 2. Que produe un suc que sèrve ai abelhas per faire de meu: *Una planta mellifèra*.

mellific, **a** adj. Mellifèr.

mellificacion n.f. Elaboracion dau meu per li abelhas.

melliflú, **ua** adj. (lit.) Qu'a la doçor dau meu.

mellit n.m. 1. Medicament liquide, de consistença siruposa, à basa de meu. 2. Substànça minerala que contèn d'alumini e que si presenta en pichins critals octaedrics jaunes.

melodia n.f. 1. Seguida de sons que fórmon una ària. 2. (mús.) Composicion per votz soleta m'un acompanyament. 3. Seguida armonioa de mòts, de frases, etc.: *La melodia d'un vèrs*.

melodic, **a** adj. Relatiu à la melodia.

melòdica n.m. (mús.) Pichin instrument à ària, provedit d'un clavier analògue à un clavier de piano qu'accionna de sopapas.

melodiom n.m. Mena d'òrguena.

melodiòn n.m. (mús.) Instrument à vent, de la verge metallica, aparentat à un armònica ma que compoarta un clavier.

melodiós, **oa** adj. Que la sieu sonoritat agrada à l'aurelha; armoniós.

melodiosament adv. D'un biais melodic.

melodista n. Musicaire que compaua de melodias.

melodrama n.m. 1. Dins l'Antiquitat grèga, dialògue de tragèdia cantat entre lo corifeu e un personatge. 2. Drama dins lo quau una música instrumentala acompanyava l'intrada e la sortida dei personatges. 3. Drama populari, naissut à la fin dau s. XVIIIe, dont son amolonadi de situacions patetiqui e de peripecias improvisi.

melodramatic, **a** adj. 1. Que relèva dau melodrama. 2. Que fa pensar au melodrama per la sieu exageracion, la sieu enfasi.

melodramatisar (**izar**) vt. e i. Rendre melodramatic.

melofague, **a** adj. e n. Insècte diptèr que viu en parasite dins la lana dei feaus, que n'en suça lo sang.

melofar n.m. Pupitre esclaiat per dessota sobre lo quau si fíxon de particions de música transparenti per sonar foara la nuèch.

melofòbe, a adj. e n. Si di d'una persona que non li agrada la música.

melofòne n.m. (mús.) Instrument mé d'enches liures e à vent, en forma de guitarra, que lo sieu son es pròche d'aqueu de la jorgina.

melografe, a n. Persona que còpia ò escriu de música.

◆ n.m. Aparelh que sièrve à inscriure la música.

melografia n.f. Art de reproduire la música per l'escriptura.

meloman, a adj. e n. Que li agrada la música.

melomania n.f. Amor passionat de la música.

melomèl n.m. Mostre caracterisat per la duplicacion pauc ò pron completa d'un membres ò d'unu membres.

melomelia n.f. Mostruositat caracterisada per l'insercion de membres accessòris entre lu membres normals.

melon n.m. 1. Cucurbitacea cultivada per lu sieus fruchs. 2. Lo fruch d'aquesta planta, redon ò ovoïde, vèrd, jaune ò brun clar, de la carn sucrada e perfumada. 3. *Melon d'aiga*: Pasteca. 4. *Capeu melon*: Capeu redon e bombat dei bòrds estrenchs, orlats sus lu costats. Sin.: (pop.) **maleta**.

melona n.f. Cogorda melonada, cogorda muscada.

melonat, ada adj. Qu'a la forma d'un melon. Var.: **melonenc**.

melonenc, a adj. Que sembla un melon.

melonide, a adj. Que sembla à un pom.

melonier n.m. Productor de melons.

meloniera n.f. Tèrra dont si cultiva lo melon.

melopea n.f. 1. Dins l'Antiquitat, cant ritmat qu'acompanhava la declamacion. 2. Cant monotòne e triste. Sin.: **solòrma, complancha**.

meloplast n.m. Metòde rasonat de música que consistisse en un tableau que representa una portada de música sus la quala lo professor indica m'una vergueta lu sons à l'escolan.

meloplastia n.f. (cir.) Restabliment cirurgical de la cara, quora a perdut una part de la sieu substància.

melós, oa adj. D'una doçor ipocrita: *De paraulas meloï*. Var.: **mielós**. Sin.: **melicós**.

melosament adv. D'un biais melós. Var.: **mielosament**. Sin.: **melicosament**.

meloterapia n.f. Utilisacion de la música coma mejan therapeutic.

melotomia n.f. Seccion d'un membre dau fètus quora aqueu membre tapa la via genitla.

melquít adj. e n.m. 1. *Patriarcats melquits*: Patriarcats ortodòxes d'Alexàndria, d'Antiòquia e de Jerusalèm. 2. Fidèle (ortodòxe ò catolic) d'un dei patriarcats melquits.

mèlsa n.f. Garri dei campanhas. Sin.: **rata, minça**.

melting-pot n.m. 1. (ist.) Braçatge e assimilacion d'elements demografics divèrs, ai Estats Units d'Amèrica. 2. Luèc dont si rescoànton d'elements

d'originas variadi, d'ideas diferenti. Sin.: **mesclatge, mescla**.

melusina n.f. Feutre dei pels lònchs e soples.

mèlze n.m. Mèle.

membracidat n.m. *Membracidats*: Família d'insèctes omoptèrs que poàrtan sovent d'excreissenças membranoï estranhi.

membrana n.f. 1. Envelopa soplà à l'entorn d'un organe, d'una cellula, d'un nucleu celluari. ◇ Envelopa de l'òu uman, *l'amni* e lo *corion* que si rómpon au moment de la jacilha. ◇ *Faussa membrana*: Recurbiment blancastre constituït de fibrina, que si forma sus li mucoas en seguida à d'uni inflamacions. 2. Pèça d'una fina jaça de matèria soplà e generalament elastica. ◇ (espec.) *Membrana vibranta*: Dint un aut-parlant, membrana que genèra d'ondas sonòras en vibrant sota l'impulsion d'un dispositiu electromagnetic, electrostatic, etc.; dins un instrument de música, membrana que vibra, generalament sota l'efècte d'una percussion ò, mai rarament, sota l'efècte de la vibracion d'una coarda, d'una colomna d'ària, etc. 3. (fis.) Fina paret d'una substança poroa que s'interpaua entre doi mitans e que permete d'eliminar ò de concentrar d'unu constituents per osmòsa, dialisi, filtracion, etc. Sin.: **peleganta, tela, peloira**. ◇ *Membrana mièja-permeabla*: Membrana que permete lo passatge d'uni substanças e n'arrèsta d'autri.

membranaceu, a adj. Que tèn de la membrana.

membranari, ària adj. Relatiu ai membranas.

membranat, ada adj. 1. Provedit de membranas. 2. Plat coma una membrana.

membrança n.f. Renembrança, sovenir; memòria. Sin.: **remembre, recordança, sovenença**.

membraneta n.f. Pichina membrana.

membranifòrme, a adj. Qu'a lu caractèrs d'una membrana.

membranós, oa adj. 1. Relatiu à una membrana. 2. Format d'una membrana. Sin.: **peloirós**.

membrar (si) v.pr. Si sovenir, si renembrar, si recordar.

membràs n.m. Gròs membre.

membrat, ada adj. *Ben, mau membrat*: Qu'a lu membres vigorós, debles.

membratge n.m. 1. Ensèm dei membres dau còrs uman. 2. (constr.) Foarta pèça de boasc ò de metal, que sièrve d'aponteu à una fustaria ò à un assemblatge de pèças ajustadi. 3. Coble, en construccion navala. Sin.: **corbam**.

membre n.m. 1. Apendici dispauat per pareus sus lo tronc de l'òme e dei vertebrats tetrapòdes, e que sièrve à la locomocion e à la preension: *Membres inferiors e membres superiors*. ◇ *Membre viril*: Sèxe de l'òme. Sin.: **bícol** (pop.), **mandre, vèrga**. 2. Persona, grope, país que fa partida d'un ensèm, d'una comunautat, etc.: *Lu Estats membres de l'ONU*. 3. (mat.) Dins una egalitat ò una inegalitat, cadun dei doi tèrmes que figúron de cada costat dau signe. 4. (ling.) Part d'un constituent ò

constituent d'una unitat de reng superior: *Membre de frasa*. 5. Pèça d'una maion.

membrilhon n.m. Pichin membre.

membrut, uda adj. (lit.) Qu'a de gròs membres.

meme, a adj. 1. Parier, identic: *Aver lu memes gusts*. 2. Marca d'insistença, de precision: *Eu-meme*. Sin.: **e mai eu**. Sin.: **meteis**. ♦ adv. Marca de gradacion: *Vos dirai meme que..., meme ieu l'ai capit!* Sin.: **parierament, també, finda**. ♦ pron. indef. Marca d'identitat, de semblança: *Ai lo meme à maion*. Sin.: **parier**. ◇ *Revenir au meme*: Èstre exactament parier dins lo fond.

meme n.m. (filos.) Principi invariant de la pensada.

mementa n.f. Memòria.

memento n.m. (dau latin *memento*: rapèle-ti) 1. Agenda dont s'escriu cen que non si vòu oblidar. Sin.: **memorandum**. 2. Libre dont es resumit l'essencial d'una question. 3. (liturg.) Preguiera dau canon de la messa que comença per aqueu mòt.

memorabilitat n.f. Caractèr de cen que pòu estar conservat dins la memòria.

memorablament adv. D'un biais memorable.

memorable, a adj. Digne d'èstre conservat dins la memòria.

memoracion n.f. Integracion dau «ieu» à la personalitat, dei remembres. La memoracion es un temps màger de la fixacion dei remembres; segond qu'es establà ò labila, lu remembres son ben ò mau conservats e recordats.

memorandum n.m. 1. Nòta diplomatica que contèn l'expauat somari de l'estat d'una question. 2. Memento.

memorar vt. Commemorar. Var.: **memoriar**.

memorat, ada adj. Qu'es presenta dins la memòria collectiva.

memoratiu, iva adj. 1. De la memòria, que pertòca la memòria. 2. Si di d'una persona provedida de memòria. 3. *Memoratiu (de quauqua ren)*: Que si sovèn (de quauqua ren).

memorent, a n. Qu'es à alestir un memòri universitari. ♦ adj. Qu'a una boana memòria. Var.: **memoriós**.

memòri n.m. 1. ESCRICH somari qu'expaua de fachs, d'ideas. 2. Expauat scientific ò literari en vista d'un examèn, d'una comunicacion. 3. Relevat dei somas deugudi à un fornissèire. 4. (dr.) Acte de procedura que contèn li pretensions e arguments dau plaidejaire, davant d'uni juridiccions. ♦ pl. (M'una majuscula) Relacion escricha qu'una persona fa dei eveniments qu'an marcat la sieu vida: *Publicar lu sieus Memòris*.

memòria n.f. 1. Activitat biologica e psiquica que permete de retenir d'experienças anteriorament viugudi. ◇ *De memòria*: En s'ajudant unicament de la memòria. ◇ *De memòria perduda*: Dau temps mai alunhat que si poasque renembrar. ◇ *Renfrescar la memòria à quauqu'un*: Li renembrar quauqua ren. 2. Aptituda à si sovenir: *Aver una boana, una marrida memòria*. 3. Sovenir que si consèrva de quauqu'un, de quauqua ren; cen que rèsta ò resterà dins l'esperit uman: *Un tipe de*

sinistra memòria. Sin.: **renembre, remembrança**. ◇ *En memòria de*: En sovenir de, en onor de (una persona, un eveniment passat). 4. (inform.) Organe dau computador que permete d'enregistrar, de conservar e de restituir de donadas. ◇ *Memòria de massa*: Memòria extèrna potentia. ◇ *Memòria viva*: Memòria que si pòu escafar e tornar emplegar à volontat. ◇ *Memòria moarta*: Memòria que l'usancier non pòu modificar lo sieu contengut enregistat.

memorial, a adj. 1. Relatiu à la memòria. 2. Relatiu ai memòria d'un computador. Var.: **memoriau**.

memorial n.m. 1. (M'una majuscula) Obratge dont son eschichs de fachs memorables. 2. Monument commemoratiu. 3. Memòri que sièrve à l'instruccion d'un affaire diplomatic. Var.: **memoriau**.

memorialista n. Autor de Memòris literaris ò istorics.

memoriar vt. (*memòri*, classic *memòrii*) Commemorar, rapelar, recordar. Var.: **memorar**.

memoriau, ala adj. Memorial.

memoriau n.m. Memorial.

memoriós, oa adj. Qu'a una boana memòria. Var.: **memorent**.

memorisable (-izable), a adj. Que si pòu memorisar.

memorisacion (-izacion) n.f. Accion de memorisar.

memorisant (-izant), a adj. Que permete de memorisar.

memorisar (-izar) vt. 1. Fixar dins la sieu memòria. 2. (inform.) Conservar (una informacion) dins una memòria.

mena n.f. 1. Sòrta, espècia, genre: *Una mena de veitura, de cauas de tota mena*. Sin.: **biais, raça**. 2. Cada torn, dins un juèc de cartas.

menaça n.f. 1. Paraula, gèst, acte per lu quaus una persona exprimisse la volontat de faire de mau à quauqu'un ò manifestà la sieu ràbia. 2. Signe, indici que laissa prevèire un perill.

menaçaire, airtz adj. e n. Menaçant.

menaçant, a adj. Qu'exprimisse una menaça; que fa prevèire una menaça, un perill: *Un gèst menaçant, un temps menaçant*. Var.: **menaçaire, menaçós**.

menaçar vt. 1. Temptar d'intimidir per de menaças. 2. Constituir un perill, un subjècte de crenta; (absolut) Èstre de crénher: *La pluèia menaça*. 3. Laisser crénher: *La neu menaça de tombar*. Var.: **amençar, menacejar**.

menaçat, ada adj. En perill.

menacejar vt. Menaçar.

menaçós, oa adj. Menaçant.

menada n.f. Manada.

menadas n.f. pl. Mandòbras secreti e mauvolenti per faire capitar un projècte. Sin.: **trama, traüc, intrigas**.

menada n.f. Dins l'Antiquitat grèga, bacanta dedicada ai transas sacradi.

menador, oira adj. Que pòu èstre menat.

menador n.m. (mar.) 1908: Patron d'una pilotina dau poart de Marselha.

menador n.m. Ceguinhòla.

menaira n.f. Domaisèla d'onor.

menar vt. 1. Acompanhar (quauqu'un) d'un luèc à un autre. 2. Botar à d'unu actes, menar à d'unu sentiments: *Menar au desespèr*. 3. Assegurar la direccion, la manòbra: *Menar una veitura, emparar à menar*. 4. Aver la direccion, lo govèrn de: *Menar un afaire*. ◇ *Menar à boan pron*: Capitar. 5. Pilotar. *Menar foara proa*: Anar au larg. 1515: «...nostre conselhier a vist tres gualeras.....que menavan sinc barcas et dos galeons...». 6. Aver per consequença: *Aquela política mena lo país à la roïna*. Sin.: **condurre**.

menasoam n.m. Soporific.

menchon, a adj. e n. Niais, nèsci. ◆ (interj.) *Menchon!*: Que sorpresa!

menchevic, a adj. e n. (ist.) Si di de la porcion minoritària dau partit obrier social-democrata rus, que s'opauèt à partir dau 1903 ai bolchevics e qu'aquestu eliminèron après octòbre dau 1917.

menchonada n.f. Mistificacion, galejada, badinaria.

menchonaire, airtz adj. e n.m. Menchonier.

menchonar vt. Mistificar, enganar. ◆ **si menchonar** (de) v.pr. Si garçar, si rire (de).

menchonaria n.f. Farça, trufaria, farcejada, bofonada.

menchonier, a adj. e n. Que si garça dei autres; que tempta de lu enganar. Var.: **menchonaire**.

mencion n.f. 1. Accion de senhalat, de citar; fach d'èstre senhalat, citat. 2. Indicacion, nòta dins un tèxto, un formulari. 3. Apreciacion, sovent favorable, qu'una jurada dona sobre una persona, un trabalh, dins un examèn, un concors, una competicion.

mencionar vt. Faire mencion de; citar. Sin.: **recordar, amentar, mentar**.

mençonèga n.f. 1. Accion de mentir, d'alterar la veritat. 2. Afirmacion contrària à la veritat. Sin.: **mentida, foaraveritat**, (pop.) **craca**.

mençoneguièr, a adj. Fondat sobre una mençonèga; faus, enganaire. Sin.: **mentidor**. ◆ n. Que di de mençonègas.

mendelenc, a adj. Relatiu au mendelisme. Var.: **mendelian**.

mendelevi n.m. Element transuranian (Md) de n° atomic 101 e de massa atomica 256, obtengut artificialament à partir de l'einsteini.

mendelian, a adj. Mendelenc.

mendelisme n.m. Teoria explicativa dau mecanisme general de l'hereditat, que repaua sobre li lèis de Mendel (Lo mendelisme a menat à la teoria cromosomica de l'hereditat à la nocion de «gèn»).

mendés, esa adj. e n. Originari de Mende; relatiu à Mende.

mendicant, a n. 1. Persona que mendica. 2. *Lu quatre mendicants*: Dessèrt compauat de quatre fruchs sècs (figas, raïms, amèndolas, avelanas), per allusion au vestit di òrdres mendicants. ◆ adj. *Òrdres mendicants*: Fondats à partir dau s. XIIIe e ai quaus la règla impaua la pauretat (Lu quatre òrdres mendicants mai importants

son lu carmes, lu francescans, lu dominicans e lu augustins).

mendicantalha n.f. (pej.) Lo tot dei mendicants. Sin.: **mendigalha**.

mendicar vi. Demandar l'aumòrna, la caritat. ◆ vt. 1. Demandar coma una aumòrna. 2. Demandar embé insistença.

mendicitat n.f. 1. Accion de mendicar. 2. Condiçion d'aqueu que mendica.

mendigalha n.f. (pej.) Lo tot dei mendicants. Sin.: mendicantalha.

mèndola n.f. Peis ossós pusleu comun sus li coasts mediterraneï, gris argentat mé de regas bruni, de la carn gaire preada (20 cm de lòng, familha dei centracantidats).

mendozita n.f. (miner.) Espècia minerala de formula $\text{NaAl}(\text{SO}_4)_2 \cdot 11\text{H}_2\text{O}$.

mendre, a adj. Lo mai pichin: *Es la mendra dei cauas!* ◆ n. 1. Enfant mai jove, cabdet. 2. Enfant minor.

menebre, a adj. De marrit auguri, qu'anòncia la mauparada, qu'aflata la crenta, la temor. Sin.: **lanhós, sinistre, sepulcral**.

menerbés, esa adj. e n. De Menèrba; dau Menerbés. ◆ n.m. Vin roge d'aquesta region.

meneria n.f. Minerau.

menèstra n.f. Sopa.

menestrel n.m. Menestrier. Sin.: **joglar**.

menestrier n.m. À l'Atge Mejan, muscaire de bassa condiçion que recitava ò cantava de vèrs en s'acompanhant d'un instrument de música. Var.: **menetrier**. Sin.: **joglar**.

menetrier n.m. Menestrier.

menfitic, a adj. Relatiu à Menfís, dins l'anciana Egipte. ◇ *Dialècte menfitic*: Dialècte de la lenga còpta. ◇ *Dinastia menfitica*: Dinastia egipciana qu'avía Menfís per capitala.

meni n.m. Oxide roge de plomb. Var.: **mini**.

meniana n.f. (arquít.) Pichina terrassa ò balcon en avant-còrs, ordinariament barrat de gelosias, per vèire en defoara sensa èstre vist, e que non s'atròva gaire foara d'Itàlia.

meniant n.m. Planta dei estanhs, mé tres foliòlas, dei petales ròsa soudats.

menier n.m. Minerau.

menilita n.f. (miner.) Silèx particulier de la region de París.

menimós, oa adj. Minimós.

menimosament adv. Minimosament.

menin n.f. Maigrand. Var.: **menina**. Sin.: **mameta**.

menin, a n. (ist.) En Espanha, filha ò jovenòme estacats à la persona dei enfants reials. ◆ n.m. (ist.) En França, gentilòme estacat au servici dau Daupin.

menina n.f. Menin.

meninge n.f. Caduna dei tres membranas à l'entorn dau cervèu e de la mesolha espinala.

meningeu, ea adj. Relatiu ai meninges, à la meningiti.

meningina n.f. (anat.) Nom donat collectivament à l'aracnoïda e à la pia maire, visti coma una membrana unica formada de doi fulhets.

meningioma n.m. (med.) Tumor benigna desvolopada à partir de l'aracnoïda e qu'aderisse à la dura maire.

meningiti n.f. Inflamacion dei meninges, d'origina microbiana, que si manifesta per una rigidessa dau suc, dei cefaleas e de la mesolha espinala.

meningitic, a adj. Relatiu à la meningiti.

meningocèl n.m. Salhida dei meninges entre una vertèbra e un disc intervertebral.

meningocòc n.m. (patol.) Diplocòc Que provòca de meningiti cerebrospinali.

meningo-encefaliti n.f. (patol.) Inflamacion simultanea de l'encefale e dei meninges.

meningomieliti n.f. (patol.) Que pertòca à l'encòup la mesolha espinala e li meninges.

meningoradiculiti n.f. (patol.) Inflamacion dei raïç dei nèrvis raquidians en rapoart m'una meningiti.

meningotifus n.m. (patol.) Forma meningea de la fèbre tifoïda.

menisc n.m. 1. Lentilha de vèire convèxa d'un costat e concava de l'autre: *Menisc convergent, divergent*. 2. Susfàcia incurvada que forma l'extremitat superiora d'una colomna de liquide contenguda dins un tube. 3. (anat.) Lama de cartilatge situada entre lu oàs, dins d'uni articulacions coma lo genolh.

meniscal, a adj. Relatiu au menisc dau genolh. Var.: **meniscau**.

meniscau, ala adj. Meniscal.

meniscectomia n.f. (cir.) Ablacion cirurgicala d'un menisc.

menisciti n.f. (patol.) Afeccion dau menisc d'un genolh.

meniscografia n.f. (med.) Radiografia dau menisc dau genolh après injeccion d'un produch de contraste dins l'articulacion.

meniscopexia n.f. (cir.) Sutura dei elements dau menisc traumatizat.

meniscòsi n.f. Sindròme dolorós dau genolh, provocat per una fendascla degenerativa dau menisc intèrne.

mennonisme n.m. Doctrina dei mennonits.

mennonit, a n. (ist.) Membre d'una sècta anabaptista, sobretot esandida en Amèrica.

menològi n.m. Libre liturgic de la Glèia grèga, que correspoande au martirològi latin.

menon n.m. Boc castrat que mena lo tropeu.

menopausa n.f. Cessacion de l'ovulacion de la frema, caracterisada per l'arrèt definitiu de la menstruacion; epòca que si produe.

menopausada adj.f. Si di d'una frema que la sieu menopausa es complida.

menopausic, a adj. Relatiu à la menopausa.

menorà n.f. Candelier mé sèt brancas, un dei objectes màgers dau culte ebraïc.

menorquin, a adj. e n. De Menòrca. Var.: **minorquin**.

menorragia n.f. (med.) Exageracion de l'emorragia menstrual.

menorragic, a adj. Relatiu à la menorragia.

menorrea n.f. Menstruacion.

mens adv. 1. Indica una inferioritat, de quantitat, de prètz: *Mens beu*. (En niçard, si di pusleu *pas tant: Pas tant beu, pas tant important*). Sin.: **pus pauc**. ◇ *Ni mai ni mens*: Exactament. 2. Precedit de l'article, sièrve de superlatiu: *Lo mens agradiu*. ◆ prep. Indica una sostraccion: *8 mens 5 fan 3*. Sin.: **8 manco 5 fan 3**.

mens n.m. Signe notat «-» qu'indica una sostraccion ò un nombre negatiu.

mensa n.f. 1. (ist.) Part dei bens fonsiers d'un evescat ò d'un monastèri afectada, à l'epòca carolingiana, à l'usatge personal dei evesques, dei abats, dei monges, etc. 2. Revengut eclesiastic denant de la rompedura dau Concordat en lo 1801. 3. Restaurant per lu oficiers e lu sotificiers.

mensari n.m. (Antiquitat) Títol que portàvon cinc oficiers que jutjàvon lu afaires de credenças non pagadi sus lu mercats de la vila de Roma.

menstruacion n.f. (fisiol.) Fenomèn fisiologic caracterisat per un escorremet sanguin periodic que correspoande à l'eliminacion de la mucoa uterina, que si produe per la frema, quora non li a augut fecondacion, de la pubertat à la menopausa. Sin.: **menorrea**.

menstrual, a adj. Relatiu à la menstruacion. Var.: **menstruau**.

menstruas n.f. [mes'trya] Perda de sang qu'acompanha la menstruacion.

menstruau, ala adj. Menstrual.

mensualisacion (-izacion) n.f. Accion de mensualisar.

mensualisar (-izar) vt. 1. Rendre mesadier (un pagament, un salari). 2. Pagar au mes; faire passar à una remuneracion (quauqu'un qu'èra pagat à l'ora, à la jornada, etc.).

mensualitat n.f. 1. Soma pagada cada mes. 2. Tractament mesadier. Sin.: **mesada**.

mensuracion n.f. Determinacion d'uni dimensions caracteristiqui dau còrs. Var.: **mesuracion**. ◆ pl. Aquesti dimensions.

mensvalença n.f. 1. Diminucion de la valor d'un objecte ò d'un drech, estimada à doi moments diferents. 2. Deficit eventual dei recèptas fiscals sobre li previsions establidi per la lèi de finanças. Contr.: **maivalença**.

ment n.m. Esperit, cerveu. ◇ *Tenir à ment*: Tenir à l'esperit. ◇ *Tenir d'à ment*: Faire atencion à, gaidar. ◇ *À ment*: À memòria. ◇ *Èstre en lo sieu boan ment*: Gardar la sieu conoissença, la sieu luciditat. ◇ *Lo Sant Ment*: Lo Sant Esperit.

menta n.f. 1. Planta odoranta dei luècs umides, veluda, dei flors ròsa ò blanqui (Família dei labiadas). 2.

Essença d'aquesta planta emplegada per lo sieu aròma e li sieu proprietats medicinali.

mental, a adj. 1. Relatiu ai foncions intellectual, au psiquisme: *Malautias mentali*. 2. Que si fa exclusivament dins l'esperit, sensa èstre exprimit. Var.: **mentau**.

mental n.m. Ensèm dei disposicions mentali, psiquiqui de quauqu'un; esperit. Var.: **mentau**.

mentalament adv. Per la pensada, sensa s'exprimir à votz auta.

mentalizacion (-izacion) n.f. (psicol.) Intellectualizacion dei conflictes psiquics.

mentalisar (-izar) vt. (psicol.) Si representar mentalament.

mentalisme n.m. 1. Concepcion segond la quala la psicologia a per objècte l'estudi dei divèrs estats de consciença e per metòde privilegiat l'introspeccion. 2. (ling.) Concepcion segond la quala lo contengut es l'element determinant de l'estructura d'una lenga. 3. Art de l'espectacle que consistisse à crear l'illusion de facultats paranormali d'una especializacion dins la mestresa dei capacitats mentali umani (la telepatia, la psicoquinesia, l'ipermnesia, etc.), dins l'objectiu de divertir un public.

mentalista n. Artista que practica lo mentalisme.

mentalitat n.f. 1. Ensèm dei biais d'agir, de pensar de quauqu'un. 2. (sociol.) Ensèm dei abitudas intellectual, dei crencas, dei comportaments caracteristics d'un grop.

mentar vt. 1. Observar: «*Mente-mi un pauc aquela nuèch!*» (Alan PELHON). Sin.: **avistar**, **agachar**. 2. Mencionar, rapelar.

mentastre n.m. Menta sauvatja.

mentau, ala adj. e n. Mental.

mentida n.f. Mençonega.

mentir vi. 1. Donar per vèr cen que si saup èstre faus d' negar cen que si saup èstre vèr. ◇ *Sensa mentir*: Sensa exagerar. 2. Enganar per d'aparenças faussi: *Mentir sus lo sieu atge*.

mentòl n.m. Alcòl terpenic derivat dau metan, qu'a la qualitat de decongestionar li mucoas e es emplegat sobretot en otolaringologia e en dermatologia.

mentolat, da adj. Que contèn de mentòl.

menton n.m. Part salhenta de la cara, sota la boca.

mentonasc, a adj. e n. De Menton. ◆ n.m. Parlar occitan de Menton e dei comunas à l'entorn.

mentonet n.m. 1. (arm.) Pèça articulada sobre la destenda d'una arma de fuèc, que permete lo tir au còup per còup. 2. Salhida intèrna de la ròda d'un veicule ferroviari, que li permete de si mantenir sus lu ralhs. Sin.: **nas**.

mentonier, a adj. Dau menton.

mentoniera n.f. 1. Benda que passa sota dau menton e tèn lu bèrris. ◇ Pèça que passa à l'entorn dau menton e tèn un casco. 2. (ist.) Pèça articulada d'un casco, que sièrve per la proteccion dau bas de la cara. 3. (cir.) Benda per lo menton. 4. Accessòri que seguisse la forma dau menton e que sièrve à mantenir lo violon pendent lo juèc.

mentor n.m. Guida atentiva, conselhier atencionat.

mentorat n.m. Relacion impersonala de sostèn, d'ajuda, d'escambi.

mentre conj. Pendent que, alora que (accions simultaneï e oposicion).

mentretant adv. Entretant.

menudalhas n.f. Pichini cauas sensa importanças, detalhs. Var.: **menuduènh**, **menussalhas**, **minussarias**, **menussarias**.

menudar vt. Talhar en pichins tròç. Var.: **menussar**.

menudau adj. e n.m. Varietat d'olivier.

menudala adj. e n.f. Varietat d'oliva.

menudaria n.f. Minucia. ◆ pl. Cauas pichoni, inutili, sensa valor. Sin.: **futilitats**.

menudes(s)a n.f. Caractèr de cen qu'es menut.

menudet, a adj. e n. Foarça menut.

medunuènh n.f. Menudalhas.

menuduènh n.f. Ensèm de pichini cauas sensa importança; pichina moneda. Sin.: **menussalha**.

menuguet n.m. 1. Dança de tres temps. 2. (mús.) Composicion dins lo caractèr d'aquesta dança que, à la fins dau s. XVIIe, s'intègra à la sinfonia. Var.: **minuet**.

menur n.m. (ornit.) Passeron d'Austràlia, que li grandi plumas recorbadi de la coa l'an fach sonar *auceulira*.

menussalha n.f. Menuduènh. Var.: **menudalhas**.

menussar vt. Amenussar, menudar. Var.: **minussar**.

menussarias n.f. pl. Minussarias.

menut, uda adj. 1. Qu'a gaire de volume, d'espessor, d'importança. ◇ (lit.) *Lo pòble minut*: Li gents de bassa condicion. ◇ *Vendre à minut*: Vendre au detalh. ◇ *Aver minut*: Tropeu de bèstias pichini (cabras, feas). 2. Pusleu maigre. ◆ adv. Fin: *Chaplar minut*. ◆ n.m. *Per lo minut*: En tenent còmpte de toi lu pichins detalhs. Sin.: **menimosament**.

menut n.m. 1. Lista detalhada dei plats servits dins un past. 2. Past servit à un prètze fixe dins un restaurant (per op. au past *à la carta*, dins lo quau lo client causisse cada plat). 3. (inform.) Lista d'accions qu'un computaire pòu faire en mòde interactiu.

meola n.f. Mesolha.

meolenc, a adj. Mesolhenc.

meolha n.f. Mesolha.

meolhenc, a adj. Mesolhenc.

meolós, oa adj. Mesolhós.

meprobamat n.m. Medicament anxiolitic e ipnotic.

mèr, a adj. Pur, vertadier. Var.: **mèri**, **mèria**.

mèra n.m. (fr. desconselhat) Cònse. Var.: **maire**.

meralgia n.f. Dolor de la fàcia extèrna de la cuèissa

meralgic, a adj. Relatiu à una meralgia.

meravilha n.f. 1. Cen que fa nàisser una granda admiracion per la sieu belessa, la sieu grandessa, li sieu qualitats, la sieu valor: *Li maravilhas de la natura*. ◇ Li Sèt Meravilhas dau monde: Lu sèt obratges mai remirables de l'Antiquitat (li piramides de l'Egipte anciana, lu jardins suspenduts de Babilònia, l'estàtua d'aur e d'evòri de Zeus, lo temple d'Artèmís à Efès, lo

mausoleu d'Alicarnàs, lo colòsse de Ròdes, lo far d'Alexàndria). ◇ *La vuechena maravilha dau monde*: Cen qu'inspira una admiracion foarça viva. 2. Aurelheta (pastissaria). Var.: **maravilha**.

maravilhar vt. Provocar una granda admiracion. Var.: **maravilhar**. ◇ **si maravilhar** v.pr. Provar una granda admiracion.

maravilha n.f. (ist.) En França, frema eleganta e excentrica dau periòde de la Convencion termidoriana e dau Directòri.

maravilhós, oa adj. Que provòca l'admiracion per li sieu qualitats excepcionali, extraordinari. Var.: **maravilhós**.

maravilhósament adv. D'un biais maravilhós. Var.: **maravilhósament**.

mèrç n.f. 1. Objècte, produch que si vende e si crompa. Sin.: **mercandisa, mercanseia** (país mentonasc e sus lu limits mé Palhon). 2. Cen que quauqu'un tempta de plaçar, de faire acceptar sota lo sieu aspècte mai favorable.

mercadier, a n. Mercant.

mercandar vi. Discutir per faire baissar un prèt. Var.: **mercandejar**.

mercandenaire, airitz n. Persona que mercandeja, qu'assaja de far baissar lo prèt.

mercandejar vi. Mercandar, avarejar.

mercandear n.m. Accion de mercandejar.

mercandisa n.f. Mèrç.

mercandon n.m. Camelòt. Var.: **mercandòt**.

mercandòt n.m. Camelòt. Var.: **mercandon**.

mercanseia n.f. (país mentonasc e sus lu limits mé Palhon) Mèrç.

mercant, da adj. 1. Que si rapoarta au comèrci. ◇ *Valor mercanda d'un objècte*: La sieu valor dins lo comèrci. ◇ *Qualitat mercanda*: Qualitat normala dins lo comèrci, per rapoart ai qualitats superiori. ◇ *Prèt mercant*: Prèt au quau lu mercants vèndon entre elu. 2. Qu'es per vendre, ò que si vende facilament. 3. Dont si fa totplen de comèrci: *Un vila mercanda*. 4. *Marina mercanda*: Aquela qu'assegura lo transpòrt dei viatjaires e dei mèrç, per op. à la *marina de guèrra*.

mercant, da n. 1. Persona que fa de negòci, qu'es abila dins l'art dau negòci. Sin.: **mercadier**. 2. Negociant que vende un tipe donat de mèrç, de produchs: *Un mercant de mòbles*. ◇ *Mercant de bens*: Persona de sièrve d'intermediari en crompant e en tornant vendre de maions, d'immòbles, de fonds, etc.

mercantatge n.m. Mercatica. Sin.: **marketing** (angl.).

mercanti n.m. (pej.) Comerçant malonèst.

mercantil(e), a adj. 1. Animat per l'enveja dau gasanh, lo profièch. 2. Relatiu au comèrci. Sin.: **comercial**.

mercantilha n.f. Pacotilha.

mercantilhaire, airitz n. Persona que vende de mercantilha. Sin.: **pacotilhaire**.

mercantilhar vi. Pacotilhar.

mercantilisme n.m. 1. (lit.) Estat d'esperit mercantile. 2. (ist.) Doctrina economica elaborada ai s. XVIe e XVIIe en seguida de la descubèrta, en Amèrica, dei minas d'aur e d'argent, segond la quala lu metals preciós constituïsson la riquesa essenciala dei Estats, e que preconisa una politica proteccionista.

mercantilista adj. e n. Relatiu au mercantilisme; que n'es partidari.

mercaptan n.m. (quim.) Compauat de l'odor fetida, que vèn d'un alcòl dins lo quau l'oxigèn es remplaçat per de sofre. Sin.: **tioalcòl**.

merçaria n.f. 1. Ensèm dei articles que sièvon per condurar. 2. Comèrci, negòci dau mercier.

mercat n.m. 1. Luèc public, dubèrt ò cubèrt, dont si vèndon e si cròmpon de mèrç. ◇ *Mercat d'Interès Nacional (M.I.N.)*: Mercat de produchs agricòlas ò alimentaris instituit per decret après consultacion dei collectivitats localas, dei cambras de comèrcis e d'industria e dei brancas d'agricultura interessadi. ◇ *Mercat gara*: Mercat adobat de tau biais que li mèrç poàscan estar aisadament carrejadi per camin de fèrre, pi transferidi sus de camions ò de vasons. 2. Acampada de comerçants barrutaires que, à jorns fixes, vèndon dins un luèc que depende dau domèni public de produchs manjadís, d'articles mainatgiers ò vestimentaris, etc. ◇ *Faire lo (sieu) mercat*: Anar crompar d'articles (sus un mercat public ò dins de negòcis). 3. Vila, país dont si fa principalament lo comèrci d'un produch determinat, d'unu produchs donats. 4. Ensèm de clients que cròmpon ò poàdon crompar una produccion: *Conquistar de mercats noveus*. ◇ *Segment de mercat*: Grope omogeneu e distint de personas qu'an en comun d'uni caracteristicas que permèton d'ajustar la politica de produchs d'una empresa e la sieu estrategia publicitària. ◇ *Estudi de mercat*: Estudi previsionat dei possibilitats de vendre un produch. 5. Luèc teoric dont si rescoànton l'ofèrta e la demanda; estat de l'ofèrta e de la demanda. ◇ *Mercat dau trabalh*: Estat de l'ofèrta e de la demanda d'emplec dins una region, un país ò per rapoart à un tipe d'activitat. ◇ *Economia de mercat*: Sistema economic dins lo quau lu mecanismes naturals tèn don a assegurar solets l'equilibri de l'ofèrta e de la demanda. 6. (Borsa) *Mercat au comptant*: Mercat sus lo quau la liurason e lo reglament dei capitals vènon immediatament après la negociacion. ◇ *Mercat financier*: Mercat sus lo quau si fan li negociacions de valors dau revengut fixe e variable, li emissions de títols e, d'un biais general, li operacions sobre de capitals à long tèrme; mercat dei capitals. ◇ *Mercat monetari*: Mercat sus lo quau si rescoànton ofèrtas e demandas de capitals à cort tèrme, espec. entre li institucions financièras. ◇ *Mercat à prima*: Mercat dins lo quau lo crompaire de títols si resèrva la facultat de causir se vòu onorar lo contracte ò non, e dins aqueu darrier cas, paga una compensacion ò *prima*. ◇ *Mercat à reglament mesadier*: Mercat dont si practícon de negociacions sobre de valors que son pagadi e liuradi unicament un còup per mes, e qu'a remplaçat lo mercat à tèrme. ◇ *Mercat à tèrme de produchs financiers (MATIF)*: Mercat dont si

fan de contractes que poàrton sobre de taus d'interès, de devisas, d'indisics borsiers, e essencialament destinats à protegir lu detentors d'actius financiers còtra li fluctuacions dei sieus cors. ◇ *Mercat à opcion*: Mercat dins lo quau lo crompaire de l'opcion pòu optar à tèrme per l'execucion de l'abandon dau contracte. ◇ *Segond mercat*: Mercat dont de valors mobilièri son admessi à de condicions pas tant exigenti qu'aqueli qu'implica la quòta oficiala. ◇ *Mercat gris*: Luèc fictiu de quotacion e d'escambi anticipat d'una valor denant de la sieu admission oficiala à la quòta. ◇ 7. *Mercat comun*: Comunautat economica europea. 8. Tractacion, acòrdi qu'implica un escambi à títol oneros de bens ò de servicis; convencion de venda e de cròmpa: *Un mercat avantatjós*. ◇ *Mercat public*: Contracte per lo quau un entrepreneire s'engatja à fornir una prestacion à l'Administracion. ◇ *Mercat de grat à grat*: Contracte administratiu qu'implica la libertat de causida dau cocontractant per l'Administracion. 9. Tota convencion arrestada entre doi personas; acòrdi convengut. ◇ *Metre lo mercat en man à quauqu'un*: Li donar la causida de conclure l'acòrdi ò de lo rompre. 10. (À) *boan mercat*: (À) boan pacti, pas car.

mercatatge n.m. Branca dau mercantatge, coordinacion de l'ensèm dei accions comercials en tèrmes de dosatge e de coerença. Sin.: **marketing mix** (angl.).

mercatica n.f. Ensèm dei accions coordinadi (estudi de mercat, promocion sus lo luèc de venda, estimulacion dau personal de venda, recèrca de produchs novèus, etc.) qu'ajúdon au desenvolopament dei vendas d'un produch ò d'un servici. Sin.: **mercantatge**, **marketing** (angl.).

mercatician, a n. Especialista de la mercatica.

mercé n.f. *Demandar mercé, cridar mercé*: Demandar gràcia. ◇ *Èstre à la mercé de (quauqu'un, quauqua ren)*: Èstre à la discrecion de; èstre sotamés à l'influènça de, à l'accion de; èstre sota la menaça de. ◇ *Sensa mercé*: Sensa pietat.

mercé n.m. Mòt per regraciari: *Mi podètz dire mercé!* Var.: **mercés**. ◆ interj. S'emplega per regraciari. Sin.: **gràcia(s)**.

mercedari, ària adj. *Òrdre mercedari*: Òrdre de la Mercé. ◆ n.m. Religiós de l'òrdre de la Mercé.

mercejament n.m. Accion de mercejar. Sin.: **regraciament**.

mercejar vt. Regraciari, dire mercé à quauqu'un.

mercenari, ària adj. (lit.) Que travaisha unicament per un salari; qu'es inspirat per lo profièch.

mercenari, ària n. Sordat qu'un govèrn d'un autre país que lo sieu emplega per un conflicte pontual.

mercerisacion (-izacion) n.f. Mercerisatge.

mercerisaira (-izaira) n.f. Màquina per mercerisar.

mercerisar (-izar) vt. Tractar per mercerisatge.

mercerisatge (-izatge) n.m. Tractament à la sòda dei fieus e dei teissuts de coton, per li donar un aspècte lulent. Sin.: **mercerisacion**.

mercés n.m. Mercé.

mercian n.m. Dialècte de l'anglés ancian dau centre d'Anglatèrra.

mercier, a n. Persona que vende de merçaria.

mercuresceïna n.f. Compauat mercurial sodic roge, emplegat per la sieu accion antiseptica potenta dins la desinfeccion dei teguments e l'esterilisacion de la pèu en cirurgia.

mercuri n.m. Metal blanc foarça lulent, liquide à la temperatura ordinària; element (Hg) de n° atomic 80 e de massa atomica 200,59. Ancianament: **viu-argent**. Sin.: **idrargire**.

mercurial, a adj. Que contèn de mercuri. Var. **mercuriau**.

mercuriala n.f. Planta comuna dins lu camps, lu boascs, dei flors verdastri, emplegada coma laxatiu (Família dei euforbiaceas).

mercuriala n.f. Bulletin que reproduhe lu cors oficials de cen qu'es vendut sus un mercat public; aquestu cors.

mercuriala n.f. 1. (ist.) En França, sota l'Ancian Regime, assemblada dei diferents cambras, qu'à l'origina si tenia lo dimècres, e au cors de la quala èron presentadi d'observacions sobre lo biais que la justícia èra estada renduda; discors prononciat dins aquesta assemblada. 2. (lit.) Repròchi d'una granda vivacitat.

mercurialina n.f. Alcaloïde (CH₅N) extrach dei fuèlhas e dei granas de la mercuriala.

mercurialisme n.m. (med.) Intoxicacion per lo mercuri e lu sieus compauats. Sin.: **idrargiria**.

mercurian, a adj. Que pertòca Mercuri, en tant que signe astrologic, coma en tant que planeta.

mercuriau, ala adj. Mercurial.

mercuric adj.m. Si di de l'oxide de mercuri Hg₂O e dei saus de mercuri univalent. Var.: **mercuriós**.

mercurifèr, a adj. Que contèn de mercuri.

mercurificacion n.f. (alquimia) Pretenduda conversion d'un métal en mercuri, ò pretenduda extraccion dau mercuri vist coma l'element d'unu metals.

mercuriós, oa adj. Mercuric.

mercurocròme n.m. (nom depauat) Substança d'un roge intense derivada dau mercuri e emplegada coma antiseptic.

mercuoterapia n.f. (med.) Tractament à basa de mercuri.

mèrda n.f. 1. (vulg.) Excrement de l'òme e de quauqui bèstias. ◇ *Mèrda d'aurelha*: Cerumèn. 2. Enuèi, dificultat, auvari. ◇ *Èstre dins la mèrda*: Si trovar dins una situacion dificila. ◇ *Metre dins la mèrda*: Metre dins una situacion dificila. 3. Èstre ò caua sensa valor. ◇ *De mèrda*: Marrit, detestable; d'una qualitat foarça marrida. ◆ Interj. (fam.) Interjeccion per exprimir la ràbia, l'indignacion, lo mesprètz, lo despièch.

merdalhon, a n. Pichon merdós, pichona merdoa. Sin.: **narvelós**.

merdanson n.m. Riu, escolador dont si fa evacuar li escorrilhas.

merdar vt. e vi. (*mèrda*) (fam.) Non reüssir, falhir lamentablement. Var.: **merdejar**.

merdàs n.m. (vulg.) Merdassa.

merdassa n.f. (vulg.) Gròssa mèrda.
merdassier, a adj. (vulg.) Merdós. ◇ *Tavan merdassier*: Coleoptèr que fa de pichini bòchas de bua per noïrir lu sieus pichoi. Sin.: **tavan dei buas**.
merdejar vi. (fam.) Merdar.
merdic, a adj. (fam.) Grossier, sensa valor.
merdicòla adj. Si di d'un auceu que bastisse lo sieu nido mé d'excrements de cavau ò de muu.
merdier n.m. (fam.) 1. Grand desòrdre. 2. Situacion complèxa, confusa, clafida de dificultats.
merdon n.m. Narvelós.
merdós, oa adj. (fam.) Brut de mèrda. ◇ *Un baston merdós*: Si di d'una persona que non sabes coma l'abondar, coma li parlar, qu'es totjorn reborsiera. ◆ n.m. Narvelós. Sin.: **bastard**.
merenda n.f. 1. Pichin past que si pilha dins l'après-dinnar. Sin.: **gostairon**. 2. Pichin past que si pilha à tot moment de la jornada, en cas d'una pichina fam; pichina colacion surbida à la lèsta. Var.: **gustaron**. 3. Entrepàn.
merendaire, airtiz n. Persona acostumada à faire merenda.
merendeta n.f. Pichina merenda.
merendar vi. ò **si merendar** v.pr. Faire un pichin past dins l'après-dinnar.
merenga n.f. Meringa.
merengar vt. Meringar.
merenjaina n.f. (cat. *alberginia*, de l'ar. *al badinjan*). Fruch comestible, generalament violet (ma pòu finda èstre blanc), produch per una solanacea annuala originària d'Índia. ◆ adj. inv. De la color violet escur de la merenjaina.
merenquima n.m. Varietat de teissut utriculari vegetal, caracterisada per la forma esferoïdala e per la debla union dei utricules constituents.
merens n.m. Cavalet d'una raça originària dei montanhas ariegesi, emplegat per lo torisme equèstre.
meressa n.f. (fr.) Consolessa. Var.: **maïressa**.
merguèz n.f. Saussissa fresca pimentada, à basa de bòu ò de bòu e d'anheu, que si manja fregida ò grasilhada.
mergule n.m. Auceu vesin dau pingoin, dau bèc foarça vort.
mèri, mèria adj. Mèr.
meria n.f. (fr.) Municipi.
mericarp(e) n.m. Porcion de fruch isolada naturalament dins lo sens longitudinal e que contèn una grana soleta.
mericic, a adj. Relatiu au mericisme.
mericisme n.m. (med.) Comportament patologic de rominacion continua d'aliments.
meridian, a adj. 1. (astron.) Si di dau plan que, en un luèc, comprèn la verticala d'aqueu luèc e l'axe dau monde. 2. Si di d'un instrument que siève per observar lu astres dins lo plan dau meridian. 3. (mat.) Si di d'un plan que contèn l'axe d'una susfàcia de revolucion. 4. *Circulacion meridiana*: Ensèm dei movements

atmosferics que regisson l'escambi dei massas d'ària entre li latitudas auti e bassi.

meridian n.m. 1. Luèc dei ponchs qu'an la mema longituda, à la susfàcia de la Tèrra ò d'un astre quau que sigue. ◇ *Meridian origina* ò *promier meridian*: Meridian à partir dau quau si còmpton lu gras de longituda (Lo meridian origina passa per l'ancian observatòri de Greenwich). 2. Plan definit per la verticla locala e l'axe de rotacion de la Tèrra. Sin.: **plan meridian**. ◇ *Meridian magnetic*: Plan vertical que contèn la direccion dau camp magnetic terrèstre. 3. (astron.) Mièg grand cercle de l'esfèra celèsta limitat ai pòles e que passa per lo zènit d'un luèc.

meridiana n.f. (mat.) Seccion d'una susfàcia de revolucion per un plan que passa per l'axe d'aquesta susfàcia. 2. (geogr.) Cadena de triangulacion orientada en seguissent un meridian.

meridiana n.f. 1. Penec. 2. Lièch de repaus mé doi espatlieras d'autessa inegala separats per un dossier.

meridional, a adj. e n. Dau sud. Var.: **miègjornal, meridionau**. ◆ adj. (mar.) *Distança meridionala*: Diferença de longituda entre lo meridian sota lo quau un vaisseau si tròva e aqueu de dont es partit.

meridionalament adv. D'un biais que fa pensar ai personas dau miègjorn ò ai sieu caracteristicas.

meridionalisar (-izar) vt. Donar un caractèr meridional à quauqua ren. ◆ **si meridionalisar** v.pr. Pilhar un caractèr meridional.

meridionalisme n.m. 1. Caractèr especificament meridional de quauqu'un, de quauqua ren. 2. Ensèm dei trachs que fan pensar ai meridionals, ai sieu imatge tipe.

meridionalitat n.f. Caractèr de cen qu'es meridional, ensèm dei trachs fisics d'una persona meridionala.

meridionau, ala adj. Meridional.

merilhon n.m. Part centrala d'unu fruchs carnuts, formada d'un endocarpe lignificat à l'entorn d'una grana ò amèndola.

merina adj.f. e n.f. De la raça merinòs.

meringa n.f. Pastissaria leugiera, à basa de claras d'òus e de sucre, que si fa coaire au forn à fuèc doç. Var.: **merenga**.

meringar vt. (*meringui*) Garnir de meringa. Var.: **merengar**.

merinòs n.m. 1. Moton foarça expandit dins lo monde, que n'i a totplen de raças e que la sieu lana fina es foarça preada. 2. Estòfa, feutre fachs mé la lana d'aqueu moton.

merisier n.m. Cerier sauvatge, que lo sieu boasc s'emplega en ebenistaria (Pauc ò pron 15 m d'autessa). Sin.: **pessèrvi, amarovier**.

merismatic, a adj. Relatiu au merisme.

merisme n.m. (ling.) Trach distintiu que constitue de fonemas.

meristema n.m. Teissut vegetal format de cellulas indiferenciadi, sèti de divisions rapidi e nombroï, situat dins li regions de creissença de la planta.

meristic, a adj. Relatiu au meristema.

meritament adv. D'un biais meritòri. Var.: **meritoriament**.

meritant, a adj. Qu'a de meriti. Var.: **meritós**. Sin.: **valent, denhe**.

meritar vt. 1. Èstre digne d'una recompensa ò passible d'un castic: *Meritar un prèmi, una punicion*. 2. Presentar li condicions necessari per obtenir: Aquò merita reflexion. Var.: **ameritar**. ♦ vt. ind. (*de*) *Meritar de la sieu pàtria*: Aver drech à la sieu reconoissença.

meriti n.m. 1. Cen que rende quauqu'un, lo sieu comportament, digne d'estima, de recompensa. 2. Ensèm dei qualitats intellectuàli e morali particulierament digni d'estima. Sin. (1 e 2): **valor**. 3. Qualitat de quauqu'un, de quauqua ren: *A lo meriti de totjorn voler capir*. 4. Distincion onorifica que vèn recompensar lu meritis d'una persona dins un camp particulier: *Meriti agricòla, meriti maritime*.

meritocràcia n.f. Sistema dins lo quau lo meriti definisse la gerarquia.

meritòri, òria adj. Digne d'estima, de recompensa: *Faire d'esforç meritòris*.

meritoriament adv. D'un biais meritòri. Var.: **meritament**.

meritós, oa adj. Meritant.

mèrle n.f. Femela dau mèrlo.

merlan n.m. Peis dei costas d'Euròpa occidentala, mé tres nadarèlas dorsali e doi anali, pescat activament per la sieu carn tendra e leugiera (Família dei gadidats, lòng de 20 à 40 cm). Sin.: **potassòu**.

merlaton n.m. Pichin mèrlo.

merlet n.m. Dubertura practicada dins la part auta d'un barri per tirar à cubèrt.

merleta n.f. Mèrlo femeu.

merletar vt. Garnir de merlets.

merletat, ada adj. Garnit de merlets.

merliera n.f. 1. Luèc trevat per lu mèrlos. 2. Ret per agantar de mèrlos ò d'autres aucus.

merlin n.m. 1. Ancianament, marteu emplegat per ensucar lu bovins denant de lu tuar. 2. Foarta maça que la sieu tèsta si finisse en biseu d'un costat, per esclapar lo boasc. Sin.: **picòssa**. 3. (mar.) Pichin cordatge format de tres fieus de caret. 4. Pichin faucon d'Euròpa.

merlinar vt. (mar.) Cordurar m'un merlin.

mèrlo n.m. Passeron vesin de la quina, comun dins lu pargues e lu boascs, dau plumatge escur (negre per lo mascle, brun per la femèla). ♦ *Lo mèrlo blanc*: Una persona ò un objècte que non si pòu trovar.

merlon n.m. Part plena entre doi merlets.

merlòt n.m. Socam roge dau Bordalés que dona de vins mofles.

merluç n.m. Peis marin comun dins l'Atlantic, de l'esquina grisa, que poarta doi nadarèlas dorsali e una anala, comercialisat sota lo nom de *colin* (1 m de lòng, família dei gadidats).

merluça n.f. Gròs peis dei mars frèi, que si manja fresc, salat ò sec (bacalhau), e que dau sieu fetge si tira un òli ric en vitaminas A e D (Fins à 1,50 m de lòng,

família dei gadidats). ♦ *Calinhar de merluças*: Si contentar de gaire.

merluçaire n.m. 1. Pescaire de merluç. 2. Nau de pesca tocant la merluça.

merluçon n.m. Pichin merluç.

mèro n.m. Peis ossós que, dins li mars caudi, pòu mesurar fins à 2 m de lòng e pear mai de 100 kg, de la carn foarça preada (Família dei serranidats). Sin.: **lèrnia, cèrnia, anfonsa, anfonson**.

meroblastic, a adj. *Division meroblastica*: Tipe de scission de l'òu dins lo quau lo nucleu e lo citoplasma nuclari son solets à èstre partatjats.

merocèla n.f. Ernia crurala.

merocrine, a adj. Si di d'una secrecion dins la quala li cellulas secretritz rèston intacti au cors de la formacion dau produch de la secrecion.

merogonia n.f. Desvolopament d'un òu, ò d'un fragment d'òu, fecondat ma desproedit dau nucleu femenin ò masculin.

merogonic, a adj. Relatiu à la merogonia; si di d'un òu que presenta una merogonia.

meroïtic, a n.m. e adj. Lenga anciana conservada en de tèxtos descubèrts en Egipte; relatiu à Meròe.

meropidat n.m. *Meropidats*: Família d'aucus que lo tipe n'es la *serena* ò *sera corsa*.

meroplancton n.m. Plancton temporari constituit per d'organismes que son planctonics solament pendent un periòde donat de la sieu vida.

merosistolic, a adj. (med.) Que pertòca un fenomèn que s'interessa qu'una part de la sistòla.

merospermia n.f. Mòde de reproduccion particuliera à d'unu vèrps nematòdes.

merostòme n.m. *Merostòmes*: Classa d'artropòdes aqüatics que comprèn solament lo genre *limula*.

merotomia n.f. Operacion que consistísse à partatjar una cellula, un teissut en divers parts per estudiar l'accion dau nucleu sobre lo citoplasma.

merovian, a adj. e n. Merovingian.

merovingian, a adj. e n. Relatiu à la dinastia dei Merovingians. Var.: **merovian**.

merozoït n.m. Element uninucleat que resulta dau partiment de l'esquizont dins lo cicle de reproduccion dei esporozoaris coma aqueu dau plasmodium, agent de la malària que penètra dintre lu globilhons roges dont si multiplica.

merténsia n.f. Planta vivaça de la família dei boraginaceas (*Mertensia maritima*).

meruli n.m. Grand fonge qu'ataca lo boasc dei carpentas.

meruliacea n.f. *Meruliaceas*: Família de fonges qu'atàcon lo boasc.

merzlòta n.f. (mòt rus) Part dau soal e dau sotasoal gelada en ivèrn.

mes n.m. 1. Caduna dei dotze parts de l'an civil. ♦ *Mes de Maria*: Mes de mai consacrat au culte de la Verge. 2. Mes lunari. ♦ *Mes lunari anomalistic*: Espaci de temps que dessepara doi passatges consecutius de la Luna au sieu perigeu. ♦ *Mes lunari draconitic*: Espaci

de temps que dessepara doi passatges consecutius de la Luna au sieu grope ascendent. ◇ *Mes lunari sinodic*: Espaci de temps que si debana entre doi conjoncions consecutivi de la Luna e dau Soleu, ò entre doi fasas consecutivi de nom identic. Sin.: **lunason**, 3. Espaci de temps de pauc ò pron trenta jorns. 4. Unitat de trabalh e de salari que correspoande à un mes legal; aqueu salari: *Tocar lo sieu mes, èstre pagat au mes*. 5. Soma deuguda per un mes de locacion, de servicis, etc.

mesa n.f. Messa.

mesa n.f. 1. Accion de metre. 2. Accion de riscar de sòus au juèc ò dins un afaire; aquelu sòus. 3. Biaï de si vestir.

mesacòrdi n.m. Desacòrdi.

mesada n.f. Mensualitat.

mesadier, a adj. Que revèn cada mes. ◆ n.m. 1. Jornal, revista que pareisse un còup per mes. 2. Obrier, travailhaire logat au mes.

mesal, a adj. e n. Originari de Mesa (Eraut).

mesaliança n.f. Maridatge m'una persona de classa ò de fortuna considerada inferiora. Var.: **mesaligança**.

mesaliar (si) v.pr. (*mi mesalii*) Faire una mesaliança. Var.: **si mesaligar**. Sin.: **si desassortir**.

mesaligança n.f. Mesaliança.

mesaligar (si) v.pr. (*mi mesaligui*) Si mesaliar.

mesallocacion n.f. Fach d'emplegar de ressorsas dins una marrida estrategia (publicitària, per exemple).

mesarribar vi. Arribar, si produrre, en parlant d'una malaventura. Sin.: **mesavenir**.

mesaticefal(e), a adj. (antrop.) Si di d'un crani intermediari entre lo crani dolicocefale e lo crani brachicefale. Var.: **mesocefal(e)**.

mesaticefalia n.f. Conformation dei mesaticefales. Var.: **mesocefalia**.

mesavenir vi. Arribar, si produire, en parlant d'una malaventura. Sin.: **mesarribar**.

mesaventura n.f. Aventura desagradiva que pòu aver de consequenças desastroï; auvari. Sin.: **desaventura**, **malaventura**, **malastre**, **mauparada**, **malavirada**.

mesaxòne, a adj. e n. Imparidigitat.

mescal n.m. Bevenda alcolisada facha à partir de l'agave (Amèrica centrala).

mescalina n.f. (quim.) Alcaloïde allucinogène extrach d'una cactacea mexicana, lo peyotl.

mescla n.f. 1. Ensèm de cauas mescladi. Var.: **mescle**, **mesclum**, **mesclada**. 2. Chacotada, batèsta; combat confús entre manti personas. 3. Ponch dont un cors d'aiga n'en rejonhe un autre. Sin.: **confluent**.

mescladament adv. Confusament.

mescladís, issa adj. Que pòu èstre mesclat.

mescladura n.f. 1. (farm.) Mescla liquida au mejan d'un mesclatge. Sin.: **mestura**. 2. Mesclum de granas per semenar.

mesclament n.m. Mesclatge.

mesclanha n.f. Au rugbi, fasa de juèc dins la quala lu avants si méton fàcia à fàcia en s'apontelant per recuperar

lo balon que lo mièg de mesclanha lança sus lo soal au mitan dei jugaires.

mesclar vt. 1. Metre (d'elements, de cauas, etc.) per formar un tot: *Mesclar de liquides*. 2. Metre en desòrdre: *Mesclar de documents, mesclar li cartas per jugar*. 3. Confondre (de cauas), li metre dins un tot confús: *Mesclar li datas*. 4. Faire participar (quauqu'un) à quauqua ren: *Mesclar à un afaire*.

mesclat, ada adj. Compauat d'elements diferents.

mesclatge n.m. Accion de mesclar. Var.: **mesclament**.

mescle n.m. Mesclum.

mescle, a adj. Mixte.

mesclum n.m. 1. Ensèm de cauas mescladi. Var.: **mescla**, **mescle**. 2. Joves plants de saladas divèrsi, mesclats mé de plantas aromatiqú. Lo mesclum dei capelans de Cimiés èra foarça preat, si compauava de lachuga fina, de riqueta, de nasturci e de cerfuèlh.

mescomptar vi. (*mescòmpti*) Faire un mescòmpte. Var.: **maucomptar**, **demescomptar**.

mescòmpte n.m. Esperança enganada, deçaupuda; marrit calcul.

mesconoissable, a adj. Transformat au ponch que non si pòu reconóisser.

mesconoissença n.f. (lit.) Fach de mesconóisser, d'ignorar. Sin.: **desconoissença**, **ignorança**.

mesconóisser vt. (lit.) Non capir (quauqua ren), non vèire li qualitats de; non prear à la sieu valor justa. Sin.: **mesestimar**.

mesconoissut, uda adj. Que non es reconoissut à la sieu valor. Sin.: **mesestimat**.

mescrèire vi. Non crèire, non aver de religion. Sin.: **descrèire**.

mescresença n.f. Estat d'aqueu que non a de religion. Sin.: **descresença**.

mescresent, a adj. e n. Que non a de religion.

mesdicha n.f. Calomnia.

mesdire vi. e vt. indir. Dire de mau de quauqu'un, criticar, calomniar. Var.: **maudire**.

mesedificar vt. (*mesedifiqui*) Escandalisar.

meselera n.f. Espitau per lu leprós. Var.: **meselaria**. Sin.: **ladraria**.

meselaria n.f. Meselera.

mesencefal(e), a adj. (anat.) Region de l'encefale formada dei pedoncules cerebrals en avant e dei tubercules quadrijumeus en arrier.

mesenquima n.m. (biol.) Teissut conjontiu de l'embrion, à partir dau quau si fòrmon lu vaisseus sanguins e linfatics, lu muscles, lu cartilages e l'esquelèt.

mesenquimatós, oa adj. Dau mesenquima.

mesenquimatòsi n.f. Anequeliment dei teissuts derivats dau mesenquima.

mesenquimopatia n.f. (patol.) Malautia dau mesenquima;

mesentèri n.m. (anat.) Replec dau peritòni que va de l'intestin greule à l'abdomèn.

mesenteric, a adj. Relatiu au mesentèri.

mesenteriti n.f. (patol.) Inflamacion dau mesentèri.
mesestima n.f. (lit.) Marrida opinion que si pòu aver de quauqu'un..

mesestimable, a adj. Que pòu èstre mesestimat.

mesestimar vt. (lit.) Aver una marrida opinion d'una persona, d'una caua, la considerar en dessota de la sieu valor. Sin.: **mesconóisser**.

mesestimat, ada adj. Considerat en dessota de la sieu valor. Sin.: **mesconoissut**.

mesfach n.m. Marrida accion. Sin.: **malafacha, maufach**.

mesfaire vi. Faire una marrida accion. Var.: **mesfar**. Sin.: **maufaire**.

mesfar vi. Mesfaire.

mesfidaça n.f. Maufidaça. Sin.: **desfidaça**.

mesfidant, a adj. Maufidant.

mesfidar (si) v.pr. Si maufidar. Sin.: **si desfidar, si gardar de**.

mesgarda (per) loc. adv. Sensa faire atencion, sensa s'en avisar, per error: *Ai pilhat lo tieu capeu per mesgarda*.

mesintelligença (-ècia) n.f. (lit.) Mancança d'acòrdi entre de personas. Sin.: **desacòrdi, discòrdia**.

mesinterpretacion n.f. Marrida interpretacion.

mesinterpretar vt. Mau interpretar.

mesitil n.m. Cetòna etilenica.

mesitilène n.m. Idrocabure benzenic que resulta de la condensacion de doi moleculas d'acetòna.

mesjutjar vt. Mau jutjar (quauqu'un, quauqua ren). Sin.: **mesestimar, mespresar, mesconóisser**.

mesmerian, a adj. Qu'apartèn à Mesmèr ò au mesmerisme. Var.: **mesmeric**. ♦ n. Partidari dau mesmerisme. Var.: **mesmerista**.

mesmeric, a adj. Mesmerian.

mesmerisme n.m. Doctrina de Mesmèr (magnetisme animal).

mesmerista n.m. Partidari dau mesmerisme. Var.: **mesmerian**.

meso n.m. Replec dau peritòni que jonhe à la paret un segment dau tube digestiu.

mèso n.m. (it. *mezzo*) Mejan. ♦ *Per mèso de*: Au mejan de. ♦ *Li a pas mèso de*: Li a pas mejan de.

meso-american, a adj. Relatiu à la Meso-Amèrica.

mesoblast n.m. Fulhet embrionari intermediari situat entre lo fulhet extèrne (*ectodèrma*) e lo fulhet intèrne (*endodèrma*). Li cellulas d'aqueu fulhet dónon naissença à una granda part dei organes. Sin.: **mesodèrma**.

mesoblastic, a adj. (biol.) Relatiu au mesoblast. Sin.: **mesodermic**.

mesocardi n.m. Meso embrionari dau coar.

mesocardia n.f. Anomalia congenitala de la posicion dau coar.

mesocarp(e) n.m. (bot.) Zòna mediana d'un fruch, entre l'epidèrma e lo merilhon ò li granas, carnuda e sucrada dins lu fruchs manjadís.

mesocefal(e), a adj. Qu'a un crani de talha mejana. Var.: **mesaticefale**. Sin.: **mesocranian**.

mesocefalia n.f. Fach d'aver un crani de talha mejana. Var.: **mesaticefalia**.

mesocefalic, a adj. Relatiu à la mesocefalia.

mesocolon n.m. Replec peritoneal qu'unisse lo gròs intestin à la paret abdominala posteriora.

mesocracia n.f. Poder que respècta una mesura, un poder que li si opàuon de contrapoders.

mesocranian, a adj. Mesocefale.

mesocurtic, a adj. Normal (estadisticas).

mesodèrma n.m. Mesoblast.

mesodermic, a adj. Dau mesodèrma.

mesoeconomia n.f. Part de l'economia situada entre la microeconomia e la macroeconomia.

mesofil(e), a adj. Que pertòca un microorganisme que si desvolopa à una temperatura mejana.

mesofille n.m. Part intèrna dei fuèlhas, per oposicion au sieu epidèrma.

mesofita n.f. (bot.) Planta que demanda una umiditat mejana per si desvolopar.

mesogastre n.m. Region de l'abdomèn situada au nivèu de l'emborícol.

mesogastric, a adj. Situat dins la region dau mesogastre.

mesogea n.f. (geol.) Nom donat à l'èra de sedimentacion marina que s'expandisse dei Pireneus à l'Indonèsia en passant per l'Àsia centrala.

mesoglia n.f. Cellula de pichina talha dau sistema nerviós central.

mesognat, a adj. Qu'a una mandibula de dimensions mejani ò de maisselas leugierament salhenti.

mesòla n.f. (miner.) Globule d'un blanc grisastre, qu'a una estructura lamellifòrma, ma radiat dau centre à la circonferença.

mesolabi n.m. (geom.) Instrument destinat à trovar mecanicament doi mejanas proporcionali, que non podíon èstre trovadi geometricament. Lo mesolabi fuguèt inventat per lo famós problema de la duplicacion dau cube.

mesolenc, a adj. Medullari.

mesolha n.f. 1. Substança moala, graissosa, qu'emplisse lo canal medullari e lu alveòles de la substança espongioa dei diferents oàs: *Mesolha ossoa*. 2. *Mesolha espinala*: Centre nerviós situat dins lo canal raquidian e qu'assegura la transmission de l'influx nerviós entre lo cerveu, lu organes dau tronc e lu membres, e finda divers reflèxes. 3. (bot.) Region axiala dau cilindre central dau pen e de la raïç, qu'ocúpon generalament li gròssi cellulas, non clorofilianis. 4. (fig., lit.) Part essenciala, substança de quauqua ren. 5. (fig.) *Fins à la mesolha*: Foaça profundament. Var.: **meolha**.

mesolitic, a adj. e n.m. Fasa dau desvolopament tecnic dei societats preistoriqui, que correspoande à l'abandon progressiu d'una economia de predacion (paleolitic) e à l'orientacion vèrs una economia de produccion (neolitic).

mesologia n.f. Sciença dei mitans, qu'estúdia d'un biais interdisciplinari e transdisciplinari la relacion dei

èstres vivents en general, ò dei èstres umans en particular, m'au mitan dont vívon.

mesomèr, a adj. (quim.) En estat de mesomeria.

mesomeria n.f. (quim.) Estructura d'un compauat intermediari entre doi formas isomèri.

mesomiodat n.m. *Mesomiodats*: Sotòrdre de passerons americans que crídon en plaça de cantar.

mesomòrfe, a adj. (fis.) Si di d'estats (esmetic, nematic) intermediaris entre l'estat amòrfe e l'estat cristallin. ◇ *Còrs mesomòrfe*: Cristal liquide. Var.: **mesomorfic**.

mesomorfia n.f. Estat d'un còrs mesomòrfe.

mesomorfic, a adj. Mesomòrfe.

mesomorfisme n.m. Estructura corporala dins la tipologia de Sheldon, caracterisada per la predominança dei estructuras somatiqui.

mesoplodon n.m. Mamifèr cetaceu provedit que de doi dents a la maissela sotrana.

mesorinian, a adj. Que pertòca li personas qu'an un indici nasal mejan.

meson n.m. (fis.) Particula subatomica qu'a una massa compresa entre aquela de l'electron e aquela dau proton.

mesonfalic, a adj. Qu'es l'emborígol, lo centre, lo mitan.

mesopausa n.f. (meteor.) Susfàcia de separacion entre la mesosfèra e la termosfèra.

mesopelagic, a adj. Si di de la zòna marina entre 50 e 200 m de profundor.

mesoplancton n.m. Plancton que viu en profundor mesopelagica, intermediària, e qu'es de pichina talha, de 500 µm à 5 mm.

mesopotameu, a adj. Mesopotamian.

mesopotamian, a adj. e n. De Mesopotàmia. Var.: **mesopotameu, mesopotamic**.

mesopotamic, a adj. Mesopotamian.

mesorectum n.m. Part superiora dau peritòni rectal.

mesoscafe n.m. Sotamarin previst per anar à de profundors mejani.

mesosfèra n.f. Jaça de l'atmosfèra terrèstra compresa entre 50 km e 80 km d'altitud, en dessobre de l'estratosfèra. Lo limit embé la jaça superiora es dicha *mesopausa*.

mesosòma n.m. Part mejana dau còrs d'unu invertibrats.

mesothermal, a adj. (geol.) Jaça qu'es estada emplida à una profundor e à una temperatura mai bassi (200° C - 300° C) qu'una jaça ipotermala (300° - 500°). Var.: **mesotermal**.

mesotèli n.m. Teissut à disposicion epitèliala que recuèrbe la susfàcia dei membranas seroi, constituit d'una jaça de cellulas aplatidi dau contorn poligonal.

mesotelial, a adj. Que si rapoarta au mesotèli. Var.: **mesoteliau**.

mesoteliau, ala adj. Mesotelial.

mesoterapia n.f. (med.) Procediment therapeutic que consistisse en injeccions de dòsis minimi de

medicaments fachi au mejan d'agulhas totplen fini, lo mai pròche possible dau sèti de la dolor ò de la malautia.

mesotèrme, a adj. Se di dei plantas que s'acomòdon, per viure, d'une temperatura mejana de 15°C, m'una temperatura mai frèia que non cala longtemps en dessota de zèro.

mesotipa n.f. Minerale qu'engloba la natrolita, la mesolita e l'escolcita.

mesotorax n.m. (zool.) Segond segment dau torax, sobre lo quau s'implanton li patas mediani e li alas anteriori.

mesotòri n.m. Produch de la desintegracion radioactiva du tòri.

mesozoari n.m. *Mesozoaris*: Grope d'animaus foarça simples, ancianament recampats per aquesta soleta rason.

mesozoïc, a adj. (geol.) Dau mesozoïc.

mesozoïc n.m. (geol.) Segondari.

mesparlar vi. Dire de mau de quauqu'un ò de quauqua ren. Sin.: **calomniar**.

mespreaire, airtiz adj. e n. Que mesprea. Var.: **mespresaire**.

mesprear vt. (*mesprei*) Mespresar.

mesprendre (si) v.pr. (lit.) S'enganar sobre quauqu'un, quauqua ren, pilhar una persona per una altra ò una caua per una altra.

mespresa n.f. Error sobre quauqua ren, sobre quauqu'un. Sin.: **confusion, engana**.

mespresablement adv. D'un biais mespresable.

mespresable, a adj. Digne de mesprètz. Sin.: **endenhe**.

mespresaire, airtiz adj. e n. Que manifèsta de mesprètz. Var.: **mespreaire**.

mespresar vt. 1. Aver, manifestar de mesprètz per quauqu'un, per quauqua ren. 2. Non faire cas de: mespresar lo perill. Var.: **mesprear**.

mespresiu, iva adj. Mespresós.

mespresós, oa adj. Que pròva, que manifèsta de mesprètz. Var.: **mespresiu**.

mesprètz n.m. 1. Sentiment per lo quau si jutja quauqu'un, lo sieu comportament, condemnables, indignes d'estima, d'atencion. 2. Fach de non tenir còmpte de quauqua ren: *Agir au mesprètz dei convencions, au mesprètz dau perill*.

mesquin, a adj. Que manca de grandessa, de generositat; qu'es pichin, mediòcre. Sin.: **estrech, rabeu, grincho, cagadur, escars**.

mesquin, a n. Persona malastrada, miserable, laissada de caire dins la societat. *Un paure mesquin*.

mesquinament adv. D'un biais mesquin.

mesquinaria n.f. Caractèr de cen qu'es mesquin; acte mesquin.

mesquinejar vi. Avarejar.

mesquinetat n.f. Caractèr de cen qu'es mesquin, d'una persona mesquina. Var.: **mesquinetatge**. Sin.: **avarícia**.

messa n.f. 1. Celebracion fundamentala de la Glèisa catolica, que lo sieu acte fundamental commemòra, sota la forma dau pan e dau vin de la darriera Cena, lo sacrifici dau Crist sus la Crotz. ◇ *Messa bassa*: Messa que toti li sieu parts son lejudi e recitadi, e non cantadi; (fam.) Conversacion à votz bassa entre doi personas. ◇ *Messa de mièjanuèch*: Messa celebrada la nuèch de Calenas. ◇ *Messa granda*: Messa solemna que deu èstre cantada; (fig.) Acamp que la sieu tòca promiera es d'unir un grope. ◇ *Messa dei moarts ò de requiem*: Messa que si di per lo repaus de l'ànima dei moarts: *Messa de requiem de Gèli, de Campra*. ◇ *Messa solemna ò pontificala*: Messa cantada per un prelat. ◇ *Messa capitulaira*: Messa celebrada en presença dau capítol d'una catedrala. ◇ *Messa votiva*: Messa dicha tocant una causa particuliera. ◇ *Messa negra*: Parodia licensioa e d'aflat satanic. 2. Música compauada per una messa. ◇ *Messa concertanta*: Lo tot dei pèças de l'ordinari acompanhat per d'instruments, de corals e de solistas.

messa n.f. 1. Accion de plaçar quauqua ren, quauqu'un dins un luèc particulier, dins una posicion donada: *Messa en botelha, messa à l'endrech*. ◇ *Messa à prètz*: Determinacion dau prètz de cen que si vende; soma à partir de la quala comença una venda à l'enquant. 2. Accion de riscar de sòus au juèc ò dins un afaire; aquelu sòus. Sin.: **escomessa**. 3. Accion de faire passar quauqua ren dins un estat ò una situacion nòva; lo sieu resultat: *Messa en molon*. ◇ *Messa en aiga d'un barratge*: Accion de laisser s'amolonar darrier aqueu barratge l'aiga qu'es destinat à retenir. ◇ *Messa à fuèc*: Ensèm dei operacions per alumar un fuèc, un forn, etc. ◇ *Messa sota tension*: Alimentacion d'una installacion electrica. ◇ *Messa en forma*: Ensèm dei operacions que perméon d'obtenir un produch d'una forma donada. 4. Accion d'organisar, de dispauar en foncion d'un òrdre donat, per una finalitat donada. ◇ *Messa en pàgina(s)*: Assemblatge, d'après la maqueta, dei divers composicions e dei clichats d'un libre, d'un jornal, etc., per obtenir li pàginas d'un format determinat, en vista de l'estampatge. Sin.: **compaginacion**. ◇ *Messa au ponch*: Operacion que consistisse, dins un instrument d'optica, à rendre l'imatge net; assemblatge e reglatge d'elements mecanics ò electric; rectificacion d'una error d'estampatge. Explica destinada à esclarir, à reglar de questions restadi fins aquí dins lo vague. ◇ *Messa en plecs*: Operacion que consistisse à metre en boclas lu bèrris banhats en vista de la cofadura que si vòu faire après secatge. ◇ (dr.) *Messa en estat*: Preparacion d'un afaire sota lo contraròtle d'un jutge en vista de la sieu venguda à l'audiència per li èstre jutjat. 5. *Messa en scena*: Realisacion scenica ò cinematografica d'una òbra lirica ò dramatica; presentacion dramatica e adobada d'un eveniment. Sin.: **empontatge**. ◇ *Messa en ondas*: Realisacion radiofonica d'una òbra, d'un programa. 6. Accion de donar l'impulsion iniciala à una accion ò à un mecanisme per li faire foncionar: *Messa en accion, messa en movement*. ◇ *Messa en servici*: Operacion per la quala una installacion, una màquina, etc., s'emplega per lo premier còup en servici normal. ◇ *Messa a la terra, a la massa*: Operacion prevista per religar un conductor

electric au soal ò au bastit metallic d'una màquina. 7. Accion de faire aparéisser d'un biais donat: *Messa en evidença*. ◇ *Messa en avant d'un produch*: Biais de lo presentar dins un negòci de tau biais que si vegue mai ben que lu autres produchs. ◇ (filos.) *Messa entre parentèsis*: Dins la fenomenologia, suspension dau jutjament sobre lo monde. 8. Accion d'establir d'uni relacions: *Messa en contacte, en contradiccion*. 9. Accion de menar una persona fins à-n-una situacion determinada: *Messa en libertat, messa en pension*. ◇ *Messa à pen*: Mesura disciplinària que consistisse à privar, per una durada corta, un salariat dau sieu emplec e dau salari que correspoande. ◇ *Messa foaralèi*: Bandiment d'una persona de la societat legala me supression dei sieus bens. 10. Biais de si vestir, d'èstre vestit: *Una messa eleganta*. Var.: **mesa**.

messalina n.f. Frema caracterisada per un apêtis de luxe, una set de plaser e un esperit de lucre immoderats e que recula davant ren per obtenir cen que vòu.

messapian n.m. Lengua dei iapitges, gaire conoissuda, estacada au grope illirian dei lengas indoeuropeï.

messar (si) v.pr. Audir la messa.

messatge n.m. 1. Informacion, nòva transmesa à quauqu'un (sus un papier, per telefòne, per corrier electronic, etc.). 2. Comunicacion mandada mé solemnitat à quauqu'un, à un grope, à una nacion: *Un messatge dau cap d'Estat*. 3. (ling.) Tota sequença de discors producha per un locutor dins lo quadre de la comunicacion lingüistica. 4. *Messatge publicitari*: Informacion sobre un produch, un servici, transmesa per lo biais de la publicitat. 5. Pensada profunda, incitacion qu'un èstre d'excepcion, un escrivan, un artista pòu adreçar ai òmes.

messatgier, a n. 1. Persona que transmete un messatge. Sin.: **mandaire, mandador**. 2. Cen qu'anòncia quauqua ren. Sin.: **anonciataire, anonciador**. 3. (biol.) A.R.N. *messatgier*: Si di de l'acide ribonucleïc qu'assegura lo transpòrt dau messatge ereditari deschifrat dins li cellulas de l'organisme.

messatgista n. Entreprenèire de messatjarias.

messatjaria n.f. 1. Servici de transpòrt per lu viatjaires e li mèrç; maion dont es establít aqueu servici. 2. Transpòrt rapide que si fa per avion, per camin de fèrre, per nau, per veituras, per camions. 3. *Messatjaria electronica*: Servici per mandar de messatges entre personas religadi per una ret telematica. 4. Respondèire telefonic. 5. Entrepresa encargada d'encaminar e de distribuir d'obratges estampats (libre, jornals).

messenian, a adj. e n. Relatiu a Messènia e ai sieus abitants.

messia n.m. Mèssias.

messianic, a adj. Relatiu au Mèssia, au messianisme.

messianisme n.m. 1. Credença que fa asperar e esperar lo Mèssias, dins la Bibla. 2. Credença en la venguda d'un liberator ò d'un sauvaire que meterà fin à l'òrdre present per instaurar un òrdre noueu de justícia e de benurança.

messianista adj. e n. Relatiu au messianisme; qu'a aquesta credença.

mèssias n.m. [ˈmɛsja] 1. (M'una majuscula) Dins lo judaïsme, mandat de Dieu que restablisserà Israïl dins lu sieus drechs e inaugurerà l'èra de justícia. Sin.: **Sauvaire**. ◇ *Faus Messia*: Enganaire que si fa passar per lo Mèssias anonciat per lu profètas. 2. (M'una majuscula) Crist, per lu cristians. 3. (fig.) Personatge providencial, aqueu que s'en aspèra lo sauvament. ◇ *Èstre asperat coma lo Messia*: Èstre asperat coma aqueu que sauva, m'una granda esperança. Var.: **messia**.

messidor n.m. Promier mes de l'estiu dins lo calendrier revolucionari francés.

messier n.m. (ist.) En França, sota l'Ancian Regime, oficièr encargat de susvelhar li culturas denant de la dubertura dei bans de meisson. Sin.: **campier**, **banier**, **messeguier**.

messin, **a** adj. e n. De la vila de Mètz.

messinenc, **a** adj. e n. De la vila de Messina (Sicília).

messo n.m. (Esa) Campier encargat dei cridas.

mesteirant n.m. Artesan. Var.: **mestieral**, **mestierau**, **mestierant**.

mestier n.m. 1. Profession caracterisada per una especificitat que demanda un aprendissatge, d'experiéncia, etc., dins un quadre legal; tota activitat que s'en tira de mejans d'existéncia. 2. (ist.) Gropament que lu sieus membres son sotamés à una disciplina collectiva per l'exercici de la sieu profession. ◇ Profession artesanala. 3. Gaube, abiletat tecnica que resulta de l'experiéncia: *Aver de mestier*, *conóisser lo mestier*. 4. Foncion, ròtle que presenta d'unu caractèrs d'una profession: *Lo mestier de maire*. 5. *Faire mestier*, *èstre de mestier*: Èstre necessari. 6. Màquina que sièrve à la fabricacion dei teissuts. Sin.: **telier**, **taulier**. 7. Quadre rigide sobre lo quau si tende un obratge per lo brodar.

mestieralier, **a** adj. Que pertòca lo trabalh d'un mestieral.

mestieralament adv. Artesanalament.

mestieralat n.m. Artesanat.

mestierant n.m. Artesan.

mestierau n.m. Artesan.

mestís, **issa** adj. e n. 1. Qu'es eissit de l'union de doi personas de color de pèu diferenta. 2. Si di d'un ibride obtengut à partir de doi varietats diferents de la mema espècia. 3. *Tela mestissa* ò *mestís*, n.m.: Tela que la sieu cadena es de coton e la trama de lin.

mestisacion (-izacion) n.f. Produccion d'animaus mestís. Var.: **metisacion**.

mestissar vt. Crosar per metissatge.

mestissatge n.m. 1. Union feconda entre òmes e fremas de gropes umans que presènton un gra donat de diferenciacion genetica. 2. Crosament de varietats vegetali diferents, ma qu'apartènnon à la mema espècia. 3. Crosament entre animaues de la mema espècia, ma de raças diferents, destinat à crear en cap à quauqui generacions una raça dei caracteristicas genetiqui intermediari.

mèstra n.m. Colon (budeu). Var.: **magistra**.

mèstra n.f. (mar.) Vela latina que si mete en cap. Sin.: **genoés**.

mestrança n.f. Quadre dei oficièrs mariniers de carrièra de la Marina nacionala; nom de l'ensèms dei oficièrs mariniers.

mèstre, **mestressa** n. 1. Persona que comanda, govèrna, a una autoritat. 2. Persona qu'ensenha; professor, magistre. 3. Persona que possedisso quauqua ren, proprietari: *Lo mèstre de maion*. 4. Persona (artista, escrivan) eminenta, qu'es pilhada coma modèl.

mèstre n.m. 1. Persona qu'ensenha quauqua ren. ◇ *Mèstre d'armas*: Persona qu'ensenha l'escrima. ◇ *Mèstre de conferenças*: Ensenhaire d'universitat (grade en dessota dau *professor*). ◇ *Mèstre à dançar*: Ancian nom que si donava à un professor de dança. ◇ *Mèstre de música*: Ancian nom que si donava à un professor de música. 2. Persona que dirigisse la realisacion de quauqua ren. ◇ *Mèstre d'òbra*: Responsable de l'organizacion e de la realisacion d'un grand obratge; persona ò organisme que baileja la construccion d'un bastiment après aver fach lu plans de l'obratge. ◇ *Mèstre de l'obratge*: Persona fisica ò morala per lo còmpte de cu una construccion es realisada. ◇ *Mèstre estampaire*: Persona que baileja una estamperia. ◇ *Mèstre de fàbregas*: Proprietari d'un establiment siderurgic que s'ocupa directament de la sieu administracion. 3. Persona de cu un es lo discípol. 4. (b.-a.) Artista que bailejava un atalhier. ◇ Artista dau passat que lo sieu nom non es conoissut ma qu'una part de la sieu òbra es estada reconstituïda. 5. *Passar mèstre*: Èstre, devenir foarça gaudiós dins lo sieu art, lo sieu mestier, la sieu especialitat. ◇ *Trovar lo sieu mèstre*: Rescontrar quauqu'un que vos es superior dins quauqua ren. 6. (mar.) *Segond mèstre*, *mèstre*, *promier mèstre*, *mèstre principal*: Grades dei oficièrs mariniers de la Marina nacionala. ◇ *Mèstre d'aissa*: Persona encargada de la bastison e dau manteniment de l'armadura d'una nau. Sin.: **fustier**, **carpentier**. ◇ *Mèstre de marinaria*: Responsable plaçat sota lo comandament dei oficièrs, encargat de bailejar la taïfa d'una nau. 7. *Mèstre mager*: Cap d'un òrdre religiós ò militari. 8. Títol que si dona à un avocat, à d'unu oficièrs ministerials. 9. Títol d'un mestierant admés à la mestresa, dins un mestier dont li a encara de tradicions de corporacion.

mèstre, **mestressa** adj. 1. Qu'a un ròtle mager, essencial: *L'idea mestressa d'un obratge*. 2. Qu'es lo mai important dins lo sieu genre. ◇ Si di de la carta mai auta dins una color e de la persona que l'a en man: *Lo varlet mèstre*, *èstre mèstre à flor*. ◇ (mar.) *Coble mèstre*: Seccion drecha dau cilindre, generada per un solide en movement; coble situat dont una nau es la mai larga. Sin.: **lata mestressa**. ◇ *Autar mèstre*: Autar principal d'una glèia. 3. *Mestressa frema*: Frema energica, dterminada. 4. *Èstre mèstre de quauqua ren*, *de faire quauqua ren*: N'en dispauar liurament; èstre liure de faire quauqua ren.

mèstre à dançar n.m. Compàs d'espessor dei brancas crosadi, per mesura ò reportar una dimension interiora.

mèstre assistant, a n. Membre de l'ensenhament superior (encuèi sonat *mèstre de conferença*).

mèstre autar n.m. Autar major, autar mèstre.

mèstre auxiliari mestressa auxiliària n. Lo títol universitari mai bas.

mèstre-can n. Responsable de l'adestrament e de l'emplec d'un can, dins lu còrs especialisats de la polícia, de l'armada, dei pompiers, etc.

mèstre cilindre n.m. Piston que l'automobilista comanda, que manda de liquide sota pression dins lo sistema de frenatge.

mèstre de capèla n.m. Mèstre de cant dins una glèia.

mèstre de manòbra n.m. (mar.) Cap de manòbra sus una nau. Sin.: **manejador**.

mèstre de peïra n.m. Murador provedit d'un títol de mestresa.

mèstre-director, mestressa-directritz n. Director (directritz) d'escòla mairala ò elementària, encargat de responsabilitats administratiu e pedagogiqui e que, eventualament, ensenha à l'encòup.

mestrejable, a adj. Que pòu èstre mestrejat.

mestrejaire, airtz adj. e n. Persona que juèga au mèstre; que vòu senhorejar.

mestrejar vt. 1. Si rendre mèstre de foarças dificilament contrarotlabli: *Mestrejar un incendi*. 2. Sotametre, contenir per la foarça. Sin.: **apoderar, senhorejar**. 3. Dominar, contenir (un sentiment, una passion). ◆ **si mestrejar** v.pr. Restar, tornar mèstre de sé.

mèstre pensaire n.m. Filosòfe ò personalitat qu'a ò a augut una granda influença ideologica.

mestresa n.f. 1. Capacitat à mestrejar, à si mestrejar. Var.: **mestritge, mestria**. 2. Dominacion incontestada: *La mestresa de l'energia nucleària, de la lenga*. ◇ *Mestresa de l'aria, de la mar*: Superioritat militària, aerenca ò navala, obtenguda sobre un adversari dins un relarg determinat. 3. Perfeccion, seguretat dins la tecnica. 4. Ancianament, situacion d'un mèstre dins una corporacion ò un còrs analògue. 5. Ensèm dei contramèstres e dei caps. 6. Grade universitari que sancionava lo segond cicle de l'ensenhament superior (aüra remplaçat per lo *master*). ◇ *Mestresa de conferenças*: Eemplec de mèstre de conferenças. 7. (mús.) Ensèm dei cantors d'una glèia. Sin.: **psaleta, psalfèri**.

mestressa n.f. Frema mé la quala un òme a de relacions sexuali en defoara dau maridatge. Sin.: **druda, mita**.

mestria n.f. Gaubi, perfeccion dins l'execucion d'una òbra d'art, dins la realisacion de quauqua ren; virtuositat. Var.: **mestresa, mestritge**.

mestritge n.m. Capacitat à mestrejar. Var.: **mestresa**.

mestron n.m. 1. Pichon mèstre. 2. Magistre en segond. 2. Magistre dei pichini classas.

mestura n. f. 1. (farm.) Mesclum liquide alestit au mejan d'una miccion. Sin.: **mixtura**. 2. Accion de mesclar de drògas simpli ò compauadi. Sin.: **mescladura**.

mesturar vt. Mixturar.

mesura n.f. 1. Accion d'evaluar una grandor d'après lo sieu rapoart m'una grandor dau meme tipe pilhada coma unitat e coma referença. Sin.: **valoracion, estimacion**. ◇ *Pilhar li mesuras de quauqu'un*: Mesurar lo sieu còrs ò d'una part dau sieu còrs dins la tòca de li confeccionar ò de li faire causir un vestit. ◇ *Sus mesura*: Confeccionat d'après de mesuras pilhadi sus la persona; (fig.) Particulierament adaptat. ◇ *À mesura, à flor e à mesura (que)*: Dins lo meme temps (que) e en proporcion. Sin.: **de man en man**. 2. (fig.) Element de parangon e d'apreciacion: *L'òme es la mesura de tota caua*. ◇ *Donar la sieu mesura, la mesura dau sieu talent*: Mostrar tot cen qu'un es capable de faire. ◇ *Èstre en mesura de*: Poder faire quauqua ren, èstre en capacitat de. Sin.: **èstre en estament, en estat de**. 3. Quantitat que sièrve d'unitat de basa per una evaluacion: *Mesuras legali*. ◇ *Faire boana mesura*: Donar à la persona que cròmpa un pauc mai que cen que li revèn; donar generosament. 4. (mús.) Partiment dau temps musical en unitats egali, materialisadi dins la particion per de barras verticali dich *barras de mesura*: *Una mesura de doi temps, de tres temps*. ◇ *En mesura*: Dins la cadença que convèn à l'execucion d'un tròç de música. ◇ *Batre la mesura*: Indicar lo ritme, la cadença, per de gèsts convenguts. 5. (lit.) Quantitat de sillabas exigidi per lo ritme dau vèrs. 6. Moderacion, retenguda dins l'accion, lo comportament, lo judici: *Parlar mé mesura*. ◇ *Passar, despassar la mesura*: Anar en là de cen qu'es permès, regulier, de cen que convèn. Sin.: **passar la rega, l'òsca**. 7. Mejan mes en òbra en vista d'un resultat determinat: *Mesura conservatòria, pilhar de mesuras*. Sin.: *pillhar de providiments*.

mesurable, a adj. Que si pòu mesurar.

mesuracion n.f. Mensuracion.

mesuradament adv. D'un biais mesurat.

mesurament n.m. Mesuratge.

mesurador n.m. Aparelh ò instrument que permete de faire divers mesuras ò analisis.

mesuraire, airtz n. Agent encargat de mesurar e de cargar divers objèctes.

mesurança n.f. Cen qu'es estat mesurat.

mesurar vt. 1. Determinar (una quantitat) au mejan d'una mesura. Sin.: **cubar**. ◇ *Mesurar just*: Mesurar mé la mai granda precision. 2. Determinar l'importança de: Mesurar li perdas subidi. 3. Proporcionar, reglar sobre: *Mesurar lo castic à l'ofensa*. 4. Determinar embé moderacion: *Mesurar li sieu paraulas*. 5. Donar embé parsimònia: *Mesurar lo manjar à quauqu'un*.

mesurat, ada adj. Moderat, fach embé mesura: *De prepaus mesurats*. Sin.: **senat, prudent**.

mesuratge n.m. Accion de mesurar. Var.: **mesurament**.

mesureta n.f. Pichina mesura (administrativa, politica, etc.) qu'a gaire d'efècte.

mesurin n.m. Culhier de forma tronconic per l'òli.

mesuron n.m. Pichina mesura.

meta n.f. Tòca, ponch que si vòu rejónher.

meta n.m. Metaldeïde, emplegat en tauletas coma combustible solide.

metabiologia n.f. Estudi de l'origina de la biologia umana, dau passatge de l'animau à l'uman.

metabiologic, a adj. Que pertòca la metabiologia.

metabiòsi n.f. Estat d'un organisme que depende d'un autre, espec. quora un vèn après l'autre sus un meme substrat (lo promier alestisse lo terren per l'autre, pi arrèsta de si multiplicar denant de disparéisser).

metabisulfit n.m. Nom comercial dau pirosulfit de sòdi.

metable, a adj. Que si pòu metre, portar, en parlar d'un vestit.

metabòl, a adj. (zool.) Si di d'un insècte que subisse una metamorfòsi. Contr.: **ametobòl**.

metabòla n.f. Cambiament, transformacion. ◇ (mús.) Cambiament dins l'òrdre dau ritme ò de la melodia. ◇ (retor.) Cambiament dins lu mòts, dins li frases, coma l'inversion, l'iperbòla, l'amolonament de sinonimes per exprimir una idea ò descriure un objècte mé mai de precision, ò encara l'emplec dins la segonda part de la frasa d'elements ja emplegat dins la promiera part, ma inversats per n'en modificar lo sens.

metabolic, a adj. Dau metabolisme.

metabolisable (izable), a adj. Que pòu èstre metabolisat.

metabolisar (-izar) vt. (fisiol.) Transformar (una substança) dins un organisme vivent, au cors dau metabolisme.

metabolisme n.m. (fisiol.) Ensèm dei procèssus complèxes e incessants de transformacion de matèria e d'energia per la cellula ò l'organisme, au cors dei fenomènes d'edificacion e de degradacion organiqui (anabolisme e catabolisme). ◇ *Metabolisme de basa*: Quantitat de calor, exprimida en calorias, que lo còrs uman produe, per ora e per mètre cairat de la susfàcia dau còrs, au repaus. ◇ *Metabolisme intermediari*: Ensèm dei modificacions subidi tocant una substança precisa despí la sieu intrada en lo mitan interior de l'organisme fins au tèrme de la sieu oxidacion.

metabolit n.m. (fisiol.) Produch de transformacion d'un còrs organic dins una cellula, un teissut ò lo mitan sanguin; produch simple e assimilable de la digestion d'un aliment.

metaborat n.m. *Metaborat de sòdi*: Còrs mineral de formula equivalenta NaBO_2 . Representa la sau sodica de l'acide metaboric. ◇ *Metaborat de liti*: Compauat quimic de formula LiBO_2 . M'au tetraborat de liti $\text{Li}_2\text{B}_4\text{O}_7$, es emplegat en sciéncias dei materiaus dins la fusion alcalina au borat.

metaboric, a adj. *Acide metaboric*: Acide intermediari entre l'acide ortoboric e l'anidride.

metacarpe n.m. (anat.) Ensèm dei oàs que constituïsson l'esquelèt de la pauma de la man, entre lo carpe e li falanges.

metacarpian, a adj. (anat.) Relatiu au metacarpe. ◆ n.m. Cadun dei cinc oàs dau metacarpe.

metacarpofalangian, a adj. Que religa lo metacarpe ai falanges: *Articulacion metacarpofalangiana*.

metacentre n.m. (mar.) Ponch d'interseccion de l'axe longitudinal d'una nau e de la verticala que passa per lo centre de carena quora la nau es inclinada.

metacentric, a adj. (mar.) *Corba metacentrica*: Luèc dei metacentres d'una nau dins toti li inclinasons possibli.

◇ *Autessa ò distança metacentrica*: Autessa dau metacentre en dessobre dau centre de gravitat que correspoande à una inclinason nulla de la nau.

metacercària n.f. (parasitologia) Forma larvària enquistada e infestanta, que vèn après l'estadi cercari e acaba lo cicle evolutiu dei babis.

metaciclic, a adj. *Tripanosòma metaciclic*: Tripanosòma pervengut au tèrme dau sieu cicle evolutiu.

metacinabre n.m. Sulfure de mercuri HgS cubic. Sin.: **metacinnabarita**.

metacinèsi n.f. (biol.) Movement de separacion recipròca dei astèrs filhas au cors de la mitòsi.

metacinnabarita n.f. Metacinabre.

metaclamidea n.f. Flor gamopetala.

metacloral, a adj. Trimèr dau cloral. Var.: **metaclorau**.

metaclorau, ala adj. Metacloral.

metaclorita n.f. Transformacion de la clorita per elevacion de la temperatura.

metacòne n.m. Eminença de l'esmalh sus la faça posteriora d'una dent.

metaconide n.f. Cuspide d'un caisselàs inferior que s'opaua à un metacòne.

metacresòl n.m. Un dei cresòls $\text{HO}-\text{C}_6\text{H}_4-\text{CH}_3$.

metacrilat n.m. Basa conjugada de l'acide metacrilic.

metacrilic, a adj. (quim.) Si di d'un acide carboxilic e dei sieus derivats.

metacritica n.f. Critica d'una critica; respoasta à una critica.

metacromasia n.f. 1. Proprietat d'unu teissuts ò elements cellularis de si colorar au mejan de colorants basics en pilhant una color diferenta d'aquela dau colorant. 2. Proprietat dei colorants biologics que colòron d'un biais diferent dins una mema operacion lu divèrs elements tissularis ò cellularis.

metacromatic, a adj. Relatiu à la metacromasia.

metacromatisme n.m. Variacion de la color en foncion de la temperatura ò de la sason.

metacronisme n.m. Datacion erronea d'un eveniment à un periòde anterior à-n-aqueu vertadier.

metaderivat n.m. Derivat isomèr.

metadina n.f. Màquina au corrent continu, sensa inductor, emplegabla en generatritz, transformator ò motor, que permete en particulier de passar d'una ret de la tension constanta à una ret dau corrent constant.

metadòna n.f. Substança morfinica de sintèsi, emplegada en plaça de la morfina dins d'uni curas de desintoxicacion de toxicomans.

metafasa n.f. (biol.) Segond temps de la division cellulària per mitòsi.

metafasic, a adj. De la metafasa.

metafenilène-diamina n.f. Diamina aromatica qu'es lo resultat de l'idrogenacion dau derivat nitrat correspondent.

metafisi n.f. (anat.) Regions intermediari dei oàs situats entre la diafisi e li epifisis.

metafisic, a adj. 1. Qu'apartèn à la metafisica. 2. Qu'a un caractèr tròp abstrach. 3. *Pittura metafisica*: Corrent pictural italian dau començament dau s. XXⁿ, qu'illustrèron De Chirico, Carrà e Morandi, e caracterisat per una transposicion onirica de la realitat e un inquietant clima de tension.

metafisica n.f. 1. Part de la reflexion filosofica qu'a per objècte la conoissença absoluta de l'èstre en tant qu'èstre, la recèrca e l'estudi dei promiers principis e dei causas promieri. ◇ Concepcion pròpria à un filosòfe dins aqueu camp. 2. (pej.) Especulacion intellectuàla sobre de causas abstrachis, e que non abotisse à una solucion dei problemas vertadiers.

metafisicament adv. D'un ponch de vista metafisic.

metafisician, a n. Especialista de la metafisica.

metafisiologia n.f. Doctrina de cen qu'es en delà de la fisiologia, es à dire de foarças ò substànças que son plaçadi en defoara dei organes e que lu govèrnon.

metafisiologic, a adj. Relatiu à la metafisiologia.

metafit n.m. (biol.) Organisme vegetal pluricellulari que li sieu cellulas son diferenciadi en cellulas vegetativi encargadi de la nutricion e en cellulas germinativi encargadi de la reproduccion.

metafitic, a adj. Que pertòca lu metafits.

metafonia n.f. (ling.) Inflexion. Modificacion dau timbre d'una vocala sota l'aflat d'un fonema vesin: *En lenga germanica, lu timbres dau u, a, o sota l'influéncia d'un i que seguissia, son venguts ü, ä, ö.*

metafòra n.f. (ret.) Procediment per lo quau si transpoarta la significacion d'un mòt à una altra significacion que li convèn solament segond un parangon sotentendut: *L'amarum de la vida, la flor dei ans, la luz de l'esperit.* Sin.: **tapavergonha** (fam.).

metaforic, a adj. De la metafòra.

metaforicament adv. D'un biais metaforic.

metaforisar (izar) vt. Parlar au mejan de metafòras.

metafosfat n.m. Sau de l'acide metafosforic.

metafosforic, a adj. *Acide metafosforic*: Acide que vèn dau fosfòre.

metafragma n.m. (entomologia) Paret que separa lo torax de l'abdomèn.

metagalaxia n.f. (astron.) Ensèm de l'Univèrs observable.

metagenèsi n.f. Mòde de reproduccion alternanta dins lo quau li generacions son alternativament sexuada et asexuada.

metagenetic, a adj. Que pertòca la metagenèsi.

metageometria n.f. Geometria mai generala que la geometria euclidiana, ma tala qu'aquesta n'en poasque èstre consideréada coma un cas particulier et, per ext.,

geometria dins la quala si modifica un dei axiòmas fundamentals de la geometria classica.

metagmic, a adj. Consecutiu à una rompedura: *Osteopatia metagmic.*

metagnomia n.f. Facultat de conóisser, pensada, intelligença. Sin.: **clarveença, luciditat, criptestesia.**

metagnomic, a adj. Que pertòca la metagnomia. Sin.: **criptestesic.**

metagrama n.m. Enigma mé divers respòsta diferenti solament per lo cambiament d'una letra que rèsta dins la mema posicion per exemple *país/peis*).

metaier, a n. Persona qu'esplecha una propietat agricòla en estent legat au propietari per una miejaria. Sin.: **mansau, mansionari.** Sin.: **mitadier, masier, bordier.**

metalaria n.f. 1. Proprietat fonsiera sotamessa à un contracte de miejaria. Sin.: **mansa, bordina.** 2. Lu bastiments d'aquesta propietat.

metaistòria n.f. Recèrca qu'a per tòca la determinacion dei lèis que regísson lu fachs istorics e la plaça d'aquestu fachs dins una vista explicativa dau monde. Sin.: **filosofia de l'istòria.**

metaistoric, a adj. Relatiu à la metaistòria.

metajuridic, a adj. Relatiu au drech e au sieu mitan sociologic, economic, psicologic, etc.

metal n.m. 1. Còrs simple caracterisat per un esclat particulier dich «esclat metallic», una aptituda à la desformacion, e que, generalament, es boan conductor de la calor e de l'electricitat. 2. Materiau constituit d'un d'aquestu elements quimics ò d'un aliatge. ◇ *Metals preciós*: L'aur, l'argent, la platina. ◇ *Metal anglés*: Aligatge compausat d'estanh, que contèn 10% d'antimoni, un pauc d'aram e de plomb, utilizat per la confeccion de l'aisamenta, dei cubèrts. ◇ *Metal blanc*: Aligatge d'estanh, de plomb, de bismut, d'aram, utilizat dins lo temps per confeccionar de cubèrts e de pens de làmpea. ◇ *Metal natiu*: Metal present dins lo soal en estat non aligat. ◇ *Metal ròsa*: Sembla aligatge d'aram e de plomb, utilizat coma antifriccion. 3. (arald.) L'aur ò l'argent, per oposicion ai colors e ai forraduras. 4. (lit.) Matèria, substànça qu'un èstre n'es fach: *Es dau metal que s'en fan lu eròis.*

metalcetil(e) n.m. Nom generic dei radicals liures que resúltan de la reaccion d'un metal alcalin sus d'uni cetònas.

metaldeïde n.m. Polimèr de l'aldeïde acetic, còrs solide blanc, emplegat coma combustible e per destrúger li limaças.

metalenga n.f. Metalengatge: *Metalenga informatica, metalenga gramaticala.*

metalengatge n.m. 1. Lengatge especialisat emplegat per descriure una lenga naturala. 2. Lengatge de descripcion d'un autre lengatge formal ò informatic. Var.: **metalenga.**

metalèpsi n.f. Figura d'estile que consistisse à substituir la causa à la consequença. Ex.: *A perdut la sieu lenga per Non parla plus, an viuget per Li son pus, son moarts.*

metalingüístic, a adj. Que pertòca la metalenga ò lo metalengatge.

metallaria n.f. (constr.) Fabricacion e pausa dei obratges metalics dins la construccion.

metalleïtat n.f. 1. Caractèr dau metal. 2. Lo tot dei propietats que caracteríson lu metals.

metallescença (-éncia) n.f. Aspècte metallic d'una susfàcia.

metallescent, a adj. Que la sieu susfàcia presenta li colors d'un metal.

metallic, a adj. 1. Constituit per de metal. 2. Qu'a l'aparença dau metal, qu'evòca lo metal per la sieu duresa, la sieu sonoritat, lo sieu esclat, etc.

metallicament adv. D'un biais metallic.

metallier, a n. (constr.) Especialista de la metallaria.

metallifèr, a adj. Que contèn un metal.

metallifòrme, a adj. Qu'a l'aparença d'un metal.

metallin, a adj. Qu'a una color ò una aparença metallica.

metallisacion (-izacion) n.f. Accion de metallisar.

metallisador (-izador) n.m. Si di d'un aparelh que sièrve per metallisar.

metallisaire (-izaire), airitz n. Obrier que practica la metallisacion.

metallisar (-izar) vt. 1. Recurir (una susfàcia) d'una fina jaça de metal ò d'aliatge, dins una tòca de proteccion ò de tractament. 2. Donar un esclat metallic à.

metallisat (-izat), ada adj. Qu'a subit una metallisacion; qu'a l'esclat dau metal: *Pintura metallisada*.

metallisatge (-izatge) n.m. Accion de metallisar; lo sieu resultat.

metallista adj. (econ. polit.) *Teoria metallista*: Teoria qu'explica la valor de la moneda tocant la quantitat, per la valor dau metal que contèn.

metalloceramica n.f. Si di de protèsis m'una part metallica recubèrta de ceramica.

metallocromia n.f. Tecnica de coloracion per de la susfàcia dei metals.

metallogenèsi n.f. Formacion dei jaças metallifèri.

metallogenia n.f. Estudi de la formacion dei jaças metallifèri.

metallografe, a n. Especialista de metallografia.

metallografia n.f. 1. Estudi de l'estructura e dei propietats dei metals e dei sieus aliages. 2. Procediment derivat de la litografia que la pèira es remplaçada per una placa de zinc ò d'alumini.

metallogràfic, a adj. Relatiu à la metallografia.

metalloïde n.m. Non-metal.

metalloïdic, a adj. Relatiu ai metalloïdes.

metalloplastic, a adj. *Jont metalloplastic*: Jont compausat d'un fuèlh d'amiant entre doi fuèlhs fins de coire, resistant à temperatura auta e foarça utilizat coma jont de tèsta e lu motors termics.

metalloproteïna n.f. (biol.) Proteïna associada à de compausats que contènon de metals.

metalloquimia n.f. Part de la quimia que tracta dei metals.

metalloradiografia n.f. Procediment radiografic que permete de daverar una espròva de radiografia sus una placa metallica.

metalloscòpi n.m. Aparelh que permete d'efectuar de contraròtles magnetoscopics sus toti li pèças en materiaus ferromagnetics.

metalloscopia n.f. Contraròtle magnetoscopic de pèças en materiaus ferromagnetics.

metalloterapia n.f. Usatge dei metals dins una tòca terapeutica.

metallurgia n.f. Ensèms dei procediments e dei tecnicas d'extraccion, d'elaboracion, de formatge e de tractament dei metals e dei aliages. ◇ *Metallurgia dei pòuveras*: Ensèms dei procediments de la metallurgia que perméon d'obtenir de produchs ò de pèça per compression à partir de pòuveras metalliqui.

metallurgic, a adj. Relatiu à la metallurgia.

metallurgista n. 1. Persona que s'ocupa de metallurgia. 2. Obrier dau trabalh dei metals.

metallogic, a adj. Relatiu à la metallogica.

metallogica n.f. Disciplina qu'a per objècte la descripcion dei propietats d'una teoria logica determinada e d'assegurar la sieu axiomatisacion e la sieu formalisacion.

metamatematic, a adj. Relatiu à la metamatematica.

metamatematica n.f. Teoria deductiva qu'a per objècte d'establir d'uni propietats dei teorias matematiqui ja formalisadi.

metamèr n.m. 1. (anat.) Segment primitiu de l'embrion. Sin.: **somit**. 2. (zool.) Aneu, segment: *Lu metamèrs dau lombric*.

metameria n.f. Caractèr dei animaues que lo sieu còrs es format d'una seguida de metamèrs.

metameric, a adj. Que comprèn de metamèrs, qu'es format de metamèrs.

metamerisat (-izat), ada adj. Partit en metamèrs.

metamerisacion (-izacion) n.f. Formacion dei segments que compauson lo còrs d'un animaue (anelides, artropòdes).

metamerisar (-izar) vt. Partir en metamèrs.

metamictè, a adj. *Estat metamictè*: Estat de desòrdre estructural produch dins la ret cristallina d'un mineral que contèn d'elements radioactius per la desintegracion d'aquelus elements pendant lu periòdes geologics (ò provocada artificialament).

metamictisacion (-izacion) n.f. Passatge d'un mineral à l'estat metamictè.

metamielocit n.m. (biol.) Cellula de la mesolha dei oàs que, dins la linhada dei polinuclearis, vèn après lo mielocit e just avant lo granulocit adulte.

metamoral, a adj. Que pertòca lu principis promiers ò lu fondaments de la morala, per oposicion à l'estudi dei règlas morali. Var.: **metamoraus**.

metamora, ala adj. Metamoral.

metamorfic, a adj. (geol.) relatiu au metamorfisme.

2. *Ròca metamorfica*: Qu'es estada transformada per metamorfisme.

metamorfisar (-izar) vt. (geol.) Transformar (una ròca) per metamorfisme.

metamorfisme n.m. (geol.) Dins la crosta terrèstra, transformacion à l'estat solide d'una ròca sota l'efècte de la temperatura, de la pression.

metamorfosar vt. (*metamorfòsi*) 1. Cambiar la forma, la natura ò l'individualitat d'un èstre. 2. Cambiar profundament l'aspècte ò lo caractèr de. Sin.: **tresmudar, mutar, cambiar**. ♦ **si metamorfosar** v.pr. Cambiar completament de forma, d'estat.

metamorfosable, a adj. Que pòu èstre metamorfosat.

metamorfòsi n.f. 1. Cambiament d'una forma en una altra. 2. (biol.) Transformacion importanta dau còrs e dau mòde de vida, au cors dau desenvolopament, per d'animaus coma lu anfibians e lu insèctes. 3. Cambiament complet dins l'estat, lo caractèr d'una persona, dins l'aspècte dei cauas. Sin.: **tresmudament, mutacion**.

metamúsica n.f. Música que, diferenta de la música passionala e descriptiva, si preparaua coma l'expression dei estats de consciença, e si mòu, coma la metafisica, dins lo camp dei ideas.

metan n.m. Gas incolòre (CH₄), de densitat 0,554, que crema dins l'ària m'una flama palla. Lo metan si forma dins la descomposicion d'uni matèrias organiqui. Es emplegat dins l'escaufatge industrial e l'alestiment de l'idrogène.

metanal n.m. (quim.) Aldeïde formic.

metanauplius n.m. (zool.) Estadi larvari dei crustaceus decapòdes.

metanefròs n.m. Tèrç aparelh urinari, ò ren definitiu, de l'embrion.

metanic, a adj. Dau metan.

metanier n.m. Nau facha per transportar de gas natural (metan) liquide.

metanifèr, a adj. Que produe de metan.

metanisar (-izar) vt. Transformar (de rementas, etc.) en metan.

metanoïc, a adj. (quim.) *Acide metanoïc*: Acide formic.

metanòl n.m. Alcòl metilic.

metanormal, a adj. En defoara de cen qu'es normal. Var.: **metanormau**.

metanormau, ala adj. Metanormal.

metaontologic, a adj. En delà de l'ontologia.

metapigmentari, ària adj. *Ictèri metapigmentari*: Ictèri deugut à la presença dins lo sang de pigments biliaris modificats ò de pichini quantitats de pigments biliaris normals, associats à l'urobilinuria.

metaplasia n.f. (patol.) Transformacion d'un teissut vivent en un autre, d'estructura e de foncion diferenti, au cors d'un procèsus inflamatori ò tumoral.

metaplasiat, ada adj. Qu'a subit una metaplasia.

metaplastic, a adj. Relatiu à la metaplasia; que resulta d'una metaplasia.

metaplasma n.m. 1. (biol.) Ensèm dei produchs de l'activitat dau metabolisme que, un còup formats, demòron dins la cellula ò au sieu contacte. 2. (retor.) Tota modificacion fonetica ò morfologica qu'altèra l'integritat d'un mòt per addicion, supression, substitucion ò permutacion d'unitats (fonetiqui ò morfologiqui).

metaplastic, a adj. Relatiu au metaplasma; que contèn un metaplasma.

metapòde n.m. (zool.) Region dei metacarpians e des metatarsians.

metapodial, a adj. e n.m. Si di d'un oàs dau metapòde. Var.: **metapodian, metapodiau**.

metapodian, a adj. e n.m. Metapodial.

metapodiau, ala adj. e n.m. Metapodial.

metapofisi n.f. Salhida ossoa que marca lo bòrd posterior de l'apofisi articulària superiora dei vertèbras lombàrias.

metapolitic, a adj. Que si situa en là dei afaires publics.

metaproblematic, a adj. En là dei problemas.

metapsicologia n.f. (psican.) Interpretacion teorica generalisada dei procèsus psiquics, dins li sieu relacions intèrni, d'après Freud.

metapsiquic, a adj. Parapsicologic.

metapsiquica n.f. Parapsicologia.

metapsiquista n. Persona qu'estúdia la metapsiquica.

metasciença n.m. Teoria qu'estúdia la sciència coma un sistema formal.

metascientific, a adj. Relatiu à la metasciença.

metasilicat n.m. Varietat de silicat.

metasomatic, a adj. Que pertòca lo metasomatisme, que li apartèn, que n'en vèn.

metasomatisme n.m. Fenomène general que mena à la modificacion de la composicion dei ròcas.

metastabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es metastable; caractèr metastable de quauqua ren.

metastable, a adj. Si di d'un sistema que non es estable en teoria, ma que sembla estable en rason d'una velocitat de transformacion foarça pichina.

metastasar vt. e vi. Produre de metastasis dins (un organe, un organisme).

metastasi n.f. 1. (patol.) Aparicion, en un ponch de l'organisme, d'un fenomène patologic ja present alhors. ◇ (espec.) Localisacion à distança d'una tumor cancerosa estenduda per via sanguina ò linfatica. 2. (fonet.) Fasa articulatòria dei oclusivas que correspoande au desplaçament dei organes fonators, un còup passada l'oclusion.

metastatic, a adj. Relatiu ai metastasas.

metasternum n.m. (entomol.) Faça inferiora dau metatorax que poarta lo tèrç pareu de patas.

metatarse n.m. Part de l'esquelèt dau pen compresa entre lo tarse e lu dets, e que rèsta verticala dins la marcha dei vertebrats onguligrades ò digitigrades.

metatarsian, a adj. e n.m. Si di dei cinc oàs dau metatarsè.

metateoria n.f. (log.) Estudi dei proprietats d'un sistema formal au mejan d'una metalenga.

metaterian n.m. *Metaterians*: Marsupials.

metatèsi n.f. Desplaçament de vocalas, de consonantas ò de sillabas au dedintre d'un mòt (Per exemple: *femra* (eissit de *femna*), dona en niçard *frema*).

metatèxto n.m. En literatura, ensèm dei comentaris relatius à un tèxto.

metatoracic, a adj. Dau metotorax.

metatorax n.m. (zool.) Tèrça part dau torax dei insèctes, que poarta li alas posteriori.

metazoari n.m. Animau pluricellulari (per op. à *protozoi*).

metazoïc, a adj. Si di dei terrens posteriors à l'aparicion dei animaues.

metèc n.m. 1. (Antiqu.) Estrangier domiciliat dins una ciutat, qu'avia un estatut particulier. 2. (pej.) Estrangier establhit en França e que lo sieu comportament es jutjat negativament.

metèire, a n. 1. *Metèire en scena*: Persona que règla la realisacion scenica d'una òbra dramatica ò lirica en dirigent lu actors. Sin.: **empontaire**. 2. *Metèire en ondas*: Especialista de la messa en ondas d'emissions radiofoniqui. Sin.: **director d'emission**. 3. *Metèire en pàginas*: Tipografe que fa la messa en pàginas d'un obratge. Sin.: **compaginador**. 4. *Metèire en òbra*: Aqueu que mete en òbra, qu'emplega quauqua ren.

meteis, eissa adj. e pron. Meme. Sin.: **identic, parier, quite**.

metemoglobina n.f. Emoglobina que lo sieu fèrre ferrós es estat oxidat en fèrre ferric, cen que la rende impròpria au transpòrt de l'oxigène.

metemoglobinemia n.f. (med.) Amolonament patologica de metemoglobina dins li emacias, en dessobre de 1,5 g per litre, e que s'obsèrva principalament pendent d'intoxicacions accidentali ò medicamentòis.

metempiric, a adj. (filos.) Que despasa l'experiènça, que non es fondat sobre la conoissença positiva.

metempsicòsi n.f. Reincarnacion de l'ànima après la moart dins un còrs uman, dins aqueu d'un animau ò dins un vegetau. La teoria de la metempsicòsi es acertada per lu ancians Egipcians, dins de Platon e fuguèt un dei elements essencials de la doctrina catara.

metempsicosista adj. e n. Que reconoisce la metempsicòsi.

metencefal(e) n.m. (biol.) Tèrça vesicula de l'encefale embrionari, de dont vènon lo cercelet, la protuberança anulària, lo bulbe raquidian, e que la sieu cavitat forma lo quart ventricule.

metensomatòsi n.f. Transmigracion d'un còrs en un autre.

metèo n.f. (fam.) Meteorologia.

meteograma n.m. Bulletin meteorologic.

meteòr(e) n.m. 1. Tot fenomène que si situa dins l'atmosfèra. 2. Fenomène luminós que resulta de l'intrada dins l'atmosfèra terrèstre d'un objècte solide que vèn de l'espaci. Sin. (fam.): **estela filaira**.

meteoric, a adj. 1. Qu'apartèn à un meteòre; relatiu à un meteòre, ai meteòres. 2. *Aigas meteoriqui*: Aigas de pluèia.

meteorisacion (-izacion) n.f. 1. (geol.) Modificacions que li ròcas subisson au contacte de l'atmosfèra. 2. (med.) n.f. Meteorisme.

meteorisar (-izar) vi. (med.) Gonflar per l'amolonament d'un gas contengut dins l'aparelh digestiu, en parlant de l'abdomèn. ♦ **si meteorisar** v.pr. Gonflar.

meteorisme n.m. Balonament dau ventre, deugut à de gas. Sin.: **meteorisacion**.

meteorit n.m. Objècte solide que si desplaça dins l'espaci interplanetari e que vèn fins à la susfàcia de la Tèrra ò d'un astre quau que sigue sensa èstre completament desintegrat: *Es un meteorit gigantàs qu'anietèt lu dinosaures au Cretaceu li a 65 milions d'annadas*.

meteoritic, a adj. Relatiu à un meteorit. ♦ *Cratèr meteoritic*: Depression que l'impacte d'un meteorit cava à la susfàcia de la Tèrra ò d'un astre quau que sigue.

meteorografe n.m. Instrument qu'enregistra à l'encòup divers elements meteorologics sus un meme diagrama.

meteorografia n.f. Descripcion dei meteòres.

meteorografic, a adj. Qu'apartèn à la meteorografia.

meteorologia n.f. 1. Branca de la fisica dau glòbe que s'entrèva de l'observacion dei elements dau temps (temperaturas, precipitacions, vents, pression, etc.) e de la recèrca dei lèis dei movements de l'atmosfèra, especialament en vista de prevèire lo temps que farà. 2. Organisme encargat d'aquelu estudis. 3. Sequença de ràdio ò de television ò espaci d'un jornal dont son presentadi li previsions meteorologiqui. Abrev. (fam.): **metèo**.

meteorologic, a adj. Que pertòca la meteorologia, lo temps que fa.

meteorologista n. Meteorològue.

meteorològue, òga n. Especialista de meteorologia. Var.: **meteorologista**.

meteoromancia n.f. Pretenduda divinacion per lu meteòres, lu tròns e lu ulhauç.

meteoromancian n.m. Que practica la meteoromancia.

meteoropatia n.f. Patologia ligada ai fenomènes meteorologics.

meteroïde n.m. Meteorit tròup pichin per èstre considerat en tant qu'asteroïde.

meteoroscòpi n.m. Instrument que permete de faire d'observacions meteorologiqui.

meteoroscopia n.f. Contemplacion ò estudi dei meteòres.

meteproli n.m. Aerolit.

mètge, mètja, metgessa n. 1. Titulari dau diplòma de doctor en medecina. 2. *Mètge dei armadas*: Oficier dau còrs dei mèges militaris.

mètge-conseu n.m. Mètge estacat à un organisme public ò privat (caissa d'assegurança malautia, companhia d'asseguranças), encargat de donar un vejaire medical motivat sobre lu cas que li son sotamés.

metical n.m. Unitat monetària pricipala dau Mozambic.

meticulós, oa adj. 1. Que poarta totplen d'atencion à cen que fa: *Un esperit meticulós*. Sin.: **menimós, patet**. 2. Que manifèsta aquesta atencion: *Una propietat meticulosa*.

meticulosament adv. D'un biais meticulós. Sin.: **menimosament, patetament**.

meticulositat n.f. (lit.) Caractèr d'una persona, d'una accion meticulosa. Sin.: **menimositat, patetum**.

metil(e) n.m. Radical univalent (CH₃) derivat dau metan. ◇ *Clorure de metil(e)* (CH₃Cl): Liquide que la sieu evaporacion abaissa la temperatura à -55°C, emplegat dins l'industria e en medecina. Sin.: **clorometan**.

metilacion n.f. Introduccion dau radical metile dintre una molecula organica.

metilal n.m. Acetal donat per l'aldeïde formic e l'alcol metilic.

metilamina n.f. Amina primària qu'es un gas que la sieu odor sembla l'ammoniac, e que si liquefica a -6° C, en donant d'acides de saus cristallisadi, analògui ai saus d'ammoniac.

metilar vt. Realisar la metilacion.

metilat, da adj. Qu'enclau lo radical metile.

metilène n.m. 1. Alcol metilic. 2. Radical bivalent CH₂: *Clorure de metilène* (CH₂Cl₂). ◇ *Blau de metilène*: Colorant e desinfectant tirat dau carbon.

metileptenona n.f. Cetona etilenica que si tròva en d'unu òlis essencials.

metilic, a adj. (quim.) Si di de compausats derivats dau metan. ◇ *Alcol metilic*: Alcol (CH₃OH) extrach extrach dei quitran de boascs ò preparat sinteticament e emplegat coma solvent, combustible e intermediari dins d'uni sintèsis. Sin.: **metanòl, esperit de boascs, metilène**.

metilorange n.m. Eliantina.

metionina n.f. (biol.) Acide aminat sofrat, indispensable à la creissença e à l'equilibri de l'organisme, present dins lu òus, la caseïna e lo lach.

metís n.m. Mestís.

metisacion (-izacion) n.f. Mestisacion.

metissar n.m. Mestissar.

metissatge n.m. Mestissatge.

metjar vt. (*mètgi*) Medicar, curar, sonhar.

metòde n.m. 1. Marcha racionala de l'esperit per arribar à la conoissença ò à la demostracion d'una veritat. Sin.: **mena de faire, costuma**. ◇ *Metòde experimental*: Procedura que consistís à observar lu fenomènes, à n'en tirar d'ipotèsis e à verificar li consequenças d'aquesti ipotèsis per una experimentacion scientifica. 2. Biais ordenada de menar quauqua ren: *Trabalhar embé*

metòde. 3. Ensèm ordenat d'un biais logic de principis, de règlas que perméton d'arribar à un resultat: *Metòdes de fabricacion*. 4. Ensèm dei règlas que perméton d'emparar una tecnica, una sciènça. 5. Obratge que recampa logicament lu elements d'una sciènça, d'un ensenhament: *Metòde de guitarra*. Var. (it.): **método**.

método n.m. (it.) ['metodu] Metòde.

metodic, a adj. 1. Que tèn d'un metòde: *Verificacions metodiqui*. ◇ (filos.) Metòde cartesiana de messa à l'espròva dei opinions per arribar à una veritat indubitabla. 2. Qu'agisse embé metòde: *Esperit metodic*.

metodicament adv. D'un biais metodic.

metodisacion (-izacion) n.f. Fach de rendre metodic, de metre en òrdre.

metodisar (-izar) vt. Rendre metodic, metre en òrdre.

metodisme n.m. Movement religiós protestant donat en Anglatèrra au s. XVIIIⁿ, en reaccion còtra lo ritualisme de la Glèia anglicana.

metodista adj. e n. Relatiu au metodisme; que lo profèssa ò n'es partidari.

metodologia n.f. 1. Estudi sistematic, per observacion, de la practica scientifica, dei principis que la fòndon e dei metòdes de recèrca qu'emplega. 2. Ensèm dei metòdes e dei tecnicas d'un camp particulier. 3. (corrent) Biais de faire, de procedir.

metodologic, a adj. Relatiu à la metodologia.

metodologista n. Especialista de la metodologia.

metòl n.m. (quim.) Còrs retirat de l'esperit de boascs brut.

metolic, a adj. Relatiu au metòl.

metonian, a adj. Metonic.

metonic, a adj. Que pertòca lo cicle astronomic de Meton, astronòm atenenc dau s.V en denant J.C. Var.: **metonian**.

metonimia n.f. Figura d'estile que, dins la lenga ò lo sieu usatge, emplega un mòt per significar una idea diferenta ma que li es associada (lo contenen per lo contengut: *Beure un vèire*; una part per lo tot: *Ai vist doi velas que venon vèrs lo poart*; l'autor per l'òbra: *Lièger un Lafont*).

metonimic, a adj. Que tèn de la metonimia.

metonomasia n.f. (didact.) Cambiament de noms pròpri per traduccion.

metòpa n.f. (arquit.) Part de la frisa dorica entre doi triglifes; paneu esculptat que remplisse aquesl espaci.

metopagia n.f. Estat dei mostres metopagues.

metopague n.m. e adj. Mòstre doble format per doi creaturas soudadi au nivèu dau front.

metopia n.f. Mostruositat de doi fètus que son ligats per li sieu extremitats cefaliqui.

metopic, a adj. Relatiu au front.

metoposcopia n.f. Divinacion que la sieu tòca es de definir la personalitat per l'observacion dei linhas e marcas dau front.

metraire, airitz n. 1. Emplegat d'un arquitecte ò d'un entreprenèire qu'establisce de metrats. 2. Tecnician encargat de contrarotlar l'estat d'avancament d'un

travall de construcció per la mesura dei elements realitzats.

metrairitz n.f. (cin.) Aparelh proveït d'un comptador per mesurar la longuessa dei films.

metralgia n.f. (med.) Dolor inflamatori qu'a lo sieu sèti dins la matritz.

metrar vt. (*mètri*) Mesurar en mètres.

metrat n.m. Mesurament.

metratge n.m. 1. Accion de metrar. 2. Longuessa en mètres (espec. d'una pèça d'estòfa, d'un film). 3. (cín.) *Cort metratge*: Film que non despassa mièja ora. ◇ *Mejan metratge*: Film entre 30 mn e 1 ora. ◇ *Lòng metratge*: Film de mai d'una ora.

metre vt. 1. Plaçar (quauqu'un ò quauqua ren) dins un luèc determinat. Sin.: **butar**. ◇ *Metre lu òus en un solet pairòu*: Plaçar lo tot dei sieus espèrs, dei sieu finanças en un solet affaire. ◇ *Metre de bròcas en li ròdas*: Entirar de desavènis, d'entravas a quauqu'un, a un projècte. Sin.: **entrepachar**, **entraversar**. ◇ *Metre la man au borson*: Participar a una despesa, a una accion collectiva. 2. Dispauar sus lo còrs; portar: *Metre de braias nòvi*. Sin.: **cargar**. 3. Enclaire, mesclar, introduire: *Metre de sau dins una saussa*. 4. Provocar, far nàisser: *Metre de desòrdre*. ◇ *Metre lo fuèc au gaveu*: Agreujar, faire espetar un estament critic. 5. Plaçar dins una posicion donada, dins una situacion donada: *Metre à l'endrech*. 6. Dispauar (un mecanisme, un aparelh) per que foncione: *Metre lo contacte, metre la television*. 7. (fam.) Supauar: *Metèm que fague beu deman!* 8. Emplegar, utilizar un temps donat: *Metre sièis mes per faire un trabalh*. 9. Despensar: *Metre 1000 € dins una cròmpa*. 10. Dedicar, investir: *Metre tot lo sieu coar dins un trabalh*. 11. *Metre en*: Modificar la forma, l'estructura, de tau biais: *Metre en òrdre, metre en tròç (à tròç), metre un tèxto en vèrs*. 12. Faire passar dins un estat donat: *Metre un mòt au plural, metre quauqu'un en colèra*. 13. Sotametre à una accion: *Metre d'aiga à búlher*. ◆ **si metre** v.pr. 1. Si plaçar, ocupar un luèc, una foncion, una situacion: *Si metre à taula*. 2. Pilhar una posicion donada: *Si metre drech, si metre sus un pen*. 3. Si vestir d'un biais donat, en emplegat tau ò tau vestit: *Si metre en camia, aver ren à si metre*. 4. Entreprendre, començar: *Si metre au trabalh, si metre à fumar*. 5. *Si metre en tèsta*: S'imaginar, voler absolutament. 6. (mar.) *Si metre en mar*: Embarcar, anar en mar. Sin.: **aparelhar**. 1367: «...lo qual jorn s'es mes en mar en galeas per anar en Roma...». Sin.: **si metre en nau**. ◇ *Metre à fond*: Prefondar, mandar per fond una nau: 1432: «...negar e metre a fons la barcha...».

mètre n.m. 1. Unitat SI de longuessa (simbòle m), egala à la distança recorrida dins lo vuèi per la lutz pendant una durada de 1/229792458 de segonda. 2. Objècte de la valor d'un mètre, que sièrve per mesurar, generalament despartit en décimètres, centimètres e millimètres. 3. *Mètre cairat*: Unitat SI de superfícia (simbòle m²), qu'equivau à la susfàcia d'un cairat qu'a 1 mètre de costat. ◇ *Mètre cairat per segonda*: Unitat SI de viscositat cinematica (simbòle m²/s), qu'equivau à la

viscositat cinematica d'un fluïde que la sieu viscositat dinamica es 1 pascal-segonda e la massa volumica 1 quilograma per mètre cube. ◇ *Mètre cube*: Unitat SI de volume (simbòle m³), qu'equivau au volume d'un cube de 1 m de costat. ◇ *Mètre cube per quilograma*: Unitat SI de mesura massica (simbòle m³/kg), qu'equivau au volume massic d'un còrs omogeneu que lo sieu volume es 1 mètre cube e la massa 1 quilograma. ◇ *Mètre à la potença manco un*: Unitat SI de nombre d'ondas (simbòle m⁻¹), qu'equivau au nombre d'ondas d'una radiacion monocromatica que la sieu longor d'onda es egala à 1 mètre. Sin.: **dioptria**. ◇ *Mètre per segonda*: Unitat SI de velocitat (simbòle m/s), qu'equivau à la velocitat d'un mobile que, animat d'un movement unifòrme, percorre una distança de 1 m en 1 segonda.

mètre n.m. 1. Dins la prosodia grèga e latina, grope determinat de sillabas longui ò brèvi, que comprèn doi temps marcats. 2. Forma ritmica d'una òbra poetica; vèrs.

metric, a adj. 1. Relatiu au mètre. ◇ *Sistema metric*: Ensèm, sistema de pes, mesuras e monedas qu'a per basa lo mètre. ◇ *Quintau metric*: Pes de 100 kg (simbòle q). ◇ *Tona metrica*: Pes de 1000 kg (simbòle t.). 2. Relatiu ai mesuras, ai distanças. ◇ (mat.) *Espaci metric*: Ensèm proveït d'una distança. ◇ *Proprietat metrica*: Proprietat ligada à la mesura d'una grandessa. ◇ *Relacions metriqui*: Relacions entre li valors dei segments d'una figura. ◇ *Geometria metrica*: Qu'estúdia li proprietats dei figuras invariants per li isometrias.

metric, a n.f. Relatiu à la mesura dau vèrs. ◆ n.f. 1. Sciènça qu'estúdia lu elements que fórmon lu vèrs. 2. Sistema de versificacion pròpri à un poeta, un país, una lenga. Var.: **mètrica**.

mètrica n.m. Metrica.

metrician, a n. Especialista de metrica.

metrisable, a adj. (mat.) Si di d'un espaci topologic ò unifòrme quora la sieu estructura es inducha per una distança.

metrisacion (-izacion) n.f. Conversion dei mesuras au sistema metric.

metriti n.f. (med.) Inflamacion de l'utèrus.

mètro n.m. 1. Camin de fèrre soterran ò aerenc que dessièrve lu quartiers d'una granda vila e de la sieu banlega; ensèm dei installacions d'aqueu mejan de transpòrt: *Durmir dins lo mètro*. Sin. (vièlh): **metropolitan**. 2. Rama d'aqueu camin de fèrre: *Mancar lo darrier mètro*.

metrologia n.f. Sciènça de la mesura.

metrologic, a adj. De la metrologia.

metrologista n.m. Si di de quauqu'un que fa de recèrcas metrologiqui. Var.: **metrològue**.

metrològue, òga n. Metrologista.

metromania n.f. Mania de faire de vèrs.

metronòme n.m. 1. Instrument sonòre que dona un senhal audible ò visual que permete d'indicar un temps, velocitat à la quala una música deu èstre sonada. 2. Dins la Grècia antica, magistrat encargat de le verificacion dei pes e mesuras.

metronomic, a adj. 1. Que pertòca lo metronòme. 2. Si di d'un movement ò d'un ritme regulier.

metropatia n.f. (patol.) Malautia de l'utèrus d'una mena generala.

metroperitoniti n.f. (patol.) Enflament de l'utèrus e dau peritòni.

metropòli n.f. 1. Estat considerat per rapoart ai sieu colonias, ai sieus territòris exteriors. 2. Capitala politica ò economica d'una region, d'un Estat. 3. Centre mai important dins un sector particulier. 4. (relig.) Capluèc d'una província eclesiastica e sèti de l'arquevesque metropolitan. Sin.: **arquevescat**.

metropolia n.f. Sèti arquepiscopal dins la Glèia russa.

metropolita n.m. (relig.) Prelat ortodòxe entre lo patriarca e lu arquevesques.

metropolitan n.m. (vielhít ò administratiu) Mètro.

metropolitan n.m. Arquevesque qu'a juridiccion sus una província eclesiastica.

metropolitan, a adj. 1. Qu'apartèn à una metropòli, à la maire pàtria. 2. Qu'apartèn à una metropòli eclesiastica. ♦ adj. e n. De la metropòli.

metropòsi n.f. (patol.) Abaïssament de l'utèrus.

metrorragia n.f. Sagnament de l'utèrus en defoara dei règlas. Sin.: **perdas rogi**.

metrorrea n.f. (patol.) Escampa de liquide aigaiós e mucós per l'utèrus.

metrosalpingiti n.f. (patol.) Enflament de l'utèrus e dei trompas.

metroscopia n.f. Radiografia de l'utèrus.

metroxil(e) n.m. Paumolier dei Índias.

meu n.m. Substança sucrada e perfumada que li abelhas produón, à partir dau nectar dei flors.

meugoirés, esa adj. e n. Maugoirés.

MeV Simbòle dau megaelectronvòlt (un milion d'electronvòlts), unitat comòda d'energia emplegada en fisica dei particulas.

mexican, a adj. e n. Dau Mexic.

mezzanina n.f. Mejanet. Sin.: **mejanenca**.

mezza voce loc. adv. (it.) À mièja votz, sotavotz.

mezzosoprano n. (it.) Votz de frema mai bassa e mai estenduda que lo soprano; cantairitz qu'a aquela votz.

mezzotinto n.m. (grav., it.) Biais negre (procediment de gravadura en cròs). Sin.: **mièja tencha, mièja tinta**.

Mg Simbòle quimic dau magnèsi.

MGCP (mat.) Mai grand comun partidior. Sin.: **MGCD**.

MGCD (mat.) Mai grand comun divisor. Sin.: **MGCP**.

mi n.m. inv. Nòta de música, tèrç gra de la gamma de dò.

mi pron. pers. COD ò COI de la promiera persona: *Mi regarja, mi parla, lo mi dona*.

mia n.f. Amiga, dins l'expression *ma mia*.

mialgia n.f. Dolor muscularia.

miam interj. (fam.) Onomatopea per indicar que quauqua ren es boan, que dona envuèia d'èstre manjat.

miasa n.f. Trebolici causat per la presença dins lo còrs uman ò dins lo còrs d'un animaús de larvas de diptèrs.

miasma n.m. Emanacion perilhoa de matèrias putridi que desgàtjon una odor desagradiva.

miasmatic, a adj. (lit.) Qu'exala de miasmas.

miastenia n.f. Afeccion caracterisada per una granda fatigabilitat dei muscles e deuguda à un trebolici de transmission de l'influx nerviós à la joncion dau nèrvi e dau muscle.

miatonìa n.f. Disparicion dau tònus musculari en rapoart m'una afeccion neurologica.

miatrofìa n.f. (patol.) Atrofia musculara. Sin.: **amiotrofìa**.

miau n.m. Crit dau cat.

miaulada n.f. Crit dau cat: *Lo cat a fach audir una miaulada*. Sin.: **nhaulada, miauladís**.

miauladís n.m. Miaulada; udolada.

miaulaire, airitz adj. Que miaula. Sin.: **nhaulaire**.

miaulament n.m. Crit dau cat e d'unu carnassiers. Sin.: **miaular, nhaulament, nhaulada**.

miaular vi. Cridar, en parlant dau cat e d'unu carnassiers. Sin.: **nhaular**.

miaular n.m. Miaulament.

miazina n.f. Pirimidina.

mica n.f. (miner.) Mineral lusent, abondós dins li ròcas eruptivi e metamorfiqui, forma de silicat d'alumini e de potassi. ♦ *Mica negre*: Mica que si presenta en lamellas exagonali de color negra. Sin.: **biotita**.

micaceu, ea adj. Que contèn de mica.

micaelita n.f. (miner.) Varietat d'opal.

micanita n.f. (quim.) Residú de mica mesclat à de goma-laca.

micària n.f. Genre d'aranhas araneomòrfi de la familha dei Gnaphosidae.

micasquist n.m. Ròca metamorfica fulhetada, formada de jaças de mica separadi per de pichins cristals de quartz.

miccion n.f. (med.) Accion d'urinar.

miccion n.f. Accion de mesclar. Var.: **mixcion**.

miccionar vt. Mesclar. Var.: **miccionar**.

micèli n.m. Aparelh vegetatiu dei fonges, format de filaments ramificats, generalament blancs.

micelian, a adj. Dau micèli.

micella n.f. Particula que fa entre 0,001 e 0,3 micron, formada d'un agregat de moleculas parieri, e que dona un sistema colloïdal.

micellar(i), a (-ària) adj. Format de micelas.

micenenc, a adj. e n. Micienian.

micenian, a adj. e n. De Micas. ♦ *Art micenian*: Art desvolopat dins lo monde aquean au II^d millenari av. J.-C. ♦ n.m. La forma mai anciana conoissuda dau grèc, escricha dins un sillabari d'origina cretesa deschifrat en lo 1953. Var.: **micenenc**.

micetofague, aga adj. Que pertòca lu diptèrs que si noirisson de fonges. ♦ n.m. Coleoptèr que viu dintre de fustas atacadi per lu fonges.

micetofil(e), a adj. Que pertòca lu insèctes que vívon au dedintre dei fonges.

micetòme n.m. Pseudotumor inflammatòria provocada per de fonges parasites ò de bacterias, observada sobretot dins li regions tropicali.

mic-mac n.m. (fam.) Situacion complicada, pas gaire clara; embrolh. Sin.: **trecimaci, traüc.**

micocedidia n.f. Ronha deuguda à l'accion d'un fonge.

micocola n.f. Fruch dau micocolier. Sin.: **fabrècola, falabrega.**

micocolier n.m. Aubre ò aubrilhon dei regions temperadi e tropicali, abondós en Provença, que lo sieu boasc sièrve à faire de mànegues d'autís (Fins à 25 m d'autessa, familha dei ulmaceas). Sin.: **fabrecolier, falabreguier.**

micodèrma n.m. Levadura que si desvolopa à la susfàcia dei bevendas fermentadi ò sucradi.

micodermic, a adj. Dau micodèrma.

micologia n.f. Estudi scientific dei fonges.

micologic, a adj. Relatiu à la micologia.

micològue, òga n. Especialista de micologia.

micoplasma n.m. Bacteria desprovesida de paret, que divers espcias son patogèni (agents de pneumopatias e de malautias sexualament transmissibli).

micoquian n.m. (preïst.) Faciès industrial que marca la transicion m'au paleolitic mejan. ♦ **micoquian, a** adj. Dau micoquian.

micorisa n.f. Associacion d'un fonge inferior m'ai raïç d'una planta (rore, orquidaceas).

micòsi n.f. (med.) Afeccion provocada per de fonges parasites.

micosic, a adj. Relatiu à la micòsi.

micòsis n.m. (med.) *Micòsis fongoïde*: Afeccion maligna de la peu e dei cellulas de la linhada ematopeietica, caracterisada per de placas rogi pruriginoï e per una infiltracion tumoral dei teissuts.

micro- Prefixe que, plaçat davant una unitat de mesura, la partisse per un milion.

micro n.m. ['mikro] Microfòne.

microalga n.f. Alga microscopica. Sin.: **microfita.**

microalveòle n.m. (tecn.) Alveòle totplen pichin.

microampèr n.m. Unitat de mesura d'intensitat dau corrent electric dau Sistema internacional (SI), que vau 10^{-6} ampèr. Simbòle: μA .

microamperimètre n.m. Microampermètre.

microampermètre n.m. Aparelh de mesura sensible ai corrent de pichina intesitat. Var.: **microamperimètre.**

microanalisi n.f. Analisi quimica que poarta sobre de massas de substança foarça pichini, per convencion de 0,1 fins à 5 mg.

microbalança n.f. Balança emplegada per parangonar de massas totplen pichini, de l'òrdre de 10^{-6} grama.

micròbi n.m. 1. Èstre vivent microscopic, constituit d'una cellula soleta, qu'es à l'origina de biodegradacions

e de malautias infeccioï. Sin.: **micro-organisme.** 2. (fam.) Persona pichina, sensa envergadura.

microbian, a adj. Relatiu ai micròbis.

microbicida adj. e n.m. Bactericida.

microbilha n.f. Particula de pigment, d'agent abrasiu, de carga inèrta, obtenguda per micronisacion.

microbiologia n.f. Ensèm dei disciplinas biologiqui (bacteriologia, micologia, virologia e parasitologia) que s'entrèvon de toi lu organismes microscopics e ultramicroscopics.

microbiologic, a adj. Relatiu à la microbiologia.

microbiologista n. Especialista de microbiologia.

microbisme n.m. 1. Ensèm de la flòra bacteriana d'un mitan organic. 2. *Microbisme latent*: Presença dins lu teissuts de microorganismes que provòcon minga manifestacion morbida, ma que poàdon, sota l'influença de circonstanças favorabli, si multiplicar, devenir virulents e provocar de trebolisics patològics.

microbús n.m. Veïcule de transpoart dei personas, d'un desenau de plaças, destinat ai desplaçaments rapides.

microcadena n.f. Microcircuit.

microcaisseta n.f. Caisseta magnetica de format reduch.

microcalorimètre n.m. Aparelh que sièrve ai mesuras de microcalorimetria.

microcalorimetria n.f. Tecnica de mesura dei pichini quantitats de calor.

microcefal(e), a adj. Pertocat de microcefalia.

microcamèra n.f. Camèra de talha totplen pichina.

microcefalia n.f. Anomalia morfologica dau crani, que lo sieu volume es reduch.

microcentrala n.f. Centrala idroelectric qu'utilisa de pichoi sauts d'aiga.

microcinematografia n.f. Aparelh per mesurar lu alestiments microscopics.

microcinematografic, a adj. Relatiu à la microcinematografia.

microcircuit n.m. Circuit electronic de dimensions foarça pichini, compauat de circuits integrats, de transistors, de diòdas, de resistenças e de capacitats. Sin.: **microcadena, microrondatge.**

microcirurgia n.f. Cirurgia practicada sota lo contraròtle dau microscòpi, mé d'instruments miniaturisats especials.

microclima n.m. Ensèm dei condicions de temperatura, d'umiditat, de vent particulieri à un espaci omogeneu d'una pichina estenduda à la susfàcia dau soal.

microclimatologia n.f. Estudi dei microclimas.

microclin n.m. (miner.) Feldspat potassic.

microcòc n.m. Bacteria de forma redona, non ciliada e immobila, Gram positiu.

microcomputador n.m. Microcomputaire.

microcomputaire n.m. Pichin computaire bastit à l'entorn d'un microprocessor au quau s'ajonhe un ensèm material e logicial necessari au tractament

complet de l'informacion. Var.: **microcomputador**, **micro-ordenator**.

microcopadura n.f. Copadura pichineta.

microcòpia n.f. Còpia ò reproduccion en pichin format d'un document.

microcòsme n.m. 1. En filosofia e dins li doctrinas esoteriqui, èstre que constitue un mode en pichin que la sieu estructura reproduhe aquela dau monde (*macrocòsme*) au quau apartèn; espec. l'òme ensinda considerat per rapoart à l'Univèrs. 2. Mitan social replegat sobre d'eu-meme. 3. Ascideu de la pèu violeta, manjadís, de la Mediterranea, finda sonada *figa de mar* ò *pechet*.

microcosmic, **a** adj. Relatiu au microcòsme.

microcravata n.f. Microfòne miniaturisat, que si pòu fixar ai vestits.

microcristal n.m. Cristal microscopic que forma l'estructura dei principals aliatges. Var.: **microcristau**.

microcristallin, **a** adj. Format de microcristals.

microcristau n.m. Microcristal.

microdactil(e), **a** adj. Qu'a lu dets corts.

microdecision n.f. (econ.) Decison qu'un subjècte economic pilha sobre li quantitat que lo pertòcon personalament.

microdisseccion n.f. Disseccion facha sota lo microscòpi sus de cellulas ò d'èstre de pichina talha.

microeconomia n.f. Branca de la sciéncia economica qu'estúdia lu comportaments individuals dei agents economics.

microeconomic, **a** adj. Relatiu à la microeconomia.

microedicion n.f. Ensèm de procediments economics e informatics que permèton l'edicion de libres en tiratge limitat.

microelectromètre n.m. Instrument que fa usança dei accions electrostatiqui, per mesurar li pichoni diferenças de potencial.

microelectronic, **a** adj. Relatiu à la microelectronica.

microelectronica n.f. Tecnologia dei compausants, dei circuits, dei assemblatges electronics miniaturisats.

microelement n.m. Element quimic nutritiu de natura minerala que lu organismes n'an besonh en pichini quantitats pour si desvolopar.

microespectroscòpi n.m. Oculari dau microscòpi proveït de prismas que dona l'imatge de l'espèctre luminós de l'objècte observat.

microfague n.m. (biol.) Cellula que fa la fagocitòsi d'elements foarça pichins, coma li bacterias.

microfarad n.m. Unitat de mesura de capacitat electrica dau Sistema internacional (SI), que vau 10^{-6} farad. Simbòle: μF .

microfestenau n.m. Microfestival.

microfestival n.m. Pichin festival. Var.: **microfestivau**. Sin.: **microfestenau**.

microfestivau nm. Microfestival.

microfibra n.f. Fibra sintetica foarça fina, que permete de faire de teissut pas tant abrasius.

microficha n.f. Film en fuèlhs rectangularis que compoarta un imatge ò d'imatges de dimensions foarça reduchi. Sin.: **microfuèlh**, **microfulhet**.

microfichar vt. Metre en microfichas. Sin.: **microfulhetar**.

microfilament n.m. Filament foarça fin.

microfilm n.m. Film en rotleu compausat d'una seria d'imatges de dimensions foarça reduchi.

microfilmear vt. Reproduire sus microfilm (de documents).

microfisica n.f. Part de la fisica qu'estúdia lu atòmes, lu nucleus e li particulas elementari.

microfita n.f. (bot.) Microalga.

microflòra n.f. Flòra microbiana d'un mitan donat.

microfòne n.m. Aparelh que transforma li vibracions sonòri en oscillacions electrici. Abrev.: **micro**.

microfonia n.f. Mancança de poténça de la votz.

microfonic, **a** adj. Relatiu au microfòne. $\diamond$ *Corrent microfonic*: Corrent electric que naisse d'un microfòne e que poarta li ondas sonòri. $\diamond$ *Efècte microfonic*: Efècte deugut à l'accion dei vibracions d'un aut-parlant sobre li lampas dei amplificators.

microforma n.f. Tot supoart d'informacion que compoarta d'imatges de dimensions foarça reduchi.

microfotografia n.f. Fotografia dei preparacions microscopiqui.

microfotografic, **a** adj. Relatiu à la microfotografia.

microfractografia n.f. Tecnica d'examen e d'estudi dei susfàcias de rompedura au microscòpi electronic.

microfotograma n.m. Fotograma de dimensions foarça pichini.

microfotomètre n.m. Aparelh que restituisse graficament li variacions d'opacitat d'un imatge fotografic.

microftalmia n.f. Reduccion dei dimensions dau glòbe oculari dins lu sieus diferents diamètres, deuguda à una anomalia congenitala.

microfulhetar vt. Microfichar.

microgameta n.m. Gameta denedaire de pichina talha, mascle per definicion.

microgastria n.f. Mauformacion congenitala que limita la talha de l'estòmegue.

microglia n.f. Nevroglia reticuloendotetiala que li sieu cellulas son mobili e dotadi de fagocitòsi.

microglossari n.m. (ling.) Vocabulari especific d'una activitat, qu'es relativament independent dau vocabulari general.

microglossia n.f. Mauformacion congenitala de la lenga, qu'es de pichina dimension.

micrografia n.f. 1. Estudi au microscòpi d'objèctes foarça pichins, espec. de l'estructura dei metals e aliatges. 2. Fotografia facha au microscòpi. 3. Ensèm dei operacions ligadi à l'utilisacion dei microformas.

micrografic, **a** adj. De la micrografia.

micrograma n.m. Unitat de massa que vau 10^{-6} grama.

microgravitat n.f. Gravitat mai debla qu'aquela de la Terra.

micròhm n.m. Microòhm.

microinformacion n.f. (inform.) Informacion de pichina talha.

microinformatica n.f. Camp de l'informatica que pertòca la fabricacion e l'utilisacion dei microcomputadors.

micro-interval n.m. (mús.) Interval foarça pichin.

microlector n.m. Lector de microfòrmas.

microlengatge n.m. Lengatge informatic format de microinformacions.

microlit n.m. Dins una ròca volcanica, pichin cristal que si pòu vèire solament m'un microscòpi.

microlit n.m. Pichin silèx talhat, compauant d'un autís preïstoric.

microlitic, a adj. Si di d'una ròca formada de microlits.

microlitic, a adj. Si di dei autís preïstotics constituits de microlits.

micrologia n.f. Estudi dei objèctes pichins.

micrologic, a adj. Relatiu à la micrologia.

micrologicial n.m. (inform.) Logicial integrat, sistema de tractament dei informacions d'un periferic ò d'un compauant. Var.: **micrologiciau**.

micrologiciau n.m. Micrologicial.

micromaltus n.m. Coleoptèr american qu'a la particularitat de si desvolopar per lo biais de set formas larvali.

micromanipulator n.m. Aparelh que permete de faire divers intervencions (usinatge, assemblatge, etc.) sobre de pèças pichini observadi au microscòpi.

micròme n.m. Pichin insècte dei aubrilhons espartit en lo tot dau monde, que si noïrisse de nieron.

micromelia n.f. Fach d'aver de membres pichins.

micromelian, a adj. Pertocat per la micromelia.

micromercat n.m. Mercat de pichina talha.

micromerisme n.m. En filosofia concepcion dei èstres vivents que véon lo tot dins la soma dei parts.

micromerista n. Partidari dau micromerisme.

micrometeorita n.f. Meteorita de dimensions foarça pichini.

micromètre n.m. 1. Instrument que permete de mesurar m'una granda precision de longuèssas ò d'angles de dimensions foarça pichini. 2. Unitat de mesura de longuèssa (simb. μm) que vau 10^{-6} mètre. Sin.: **micron**.

micrometria n.f. Mesura au mejan d'un micromètre.

micrometric, a adj. Dau micromètre. $\diamond$ *Vitz micrometrica*: Dau pas foarça fin e de la tèsta graduada, per realisar de reglatges totplen precís.

micromicèt n.m. Fonge de talha foarça michina ò microscopica.

micromodule n.m. Circuit electronic de dimension totplen pichina imprimit sus una fina jaça de ceramica.

micromotor n.m. Motor de talha foarça pichina.

micron n.m. Micromètre (unitat de mesura).

micronesian, a adj. e n. De Micronèsia.

micronisacion (-izacion) n.f. Operacion qu'a per objècte la reduccion d'un còrs solide (pigment ò abrasiu) en particulas qu'an de dimensions de l'òrdre dau micromètre.

micronisar (-izar) vt. Tractar per micronisacion.

micronucleu n.m. (zool.) Nucleu de dimensions microscopiqui.

micròhm n.m. Unitat de mesura de resistença que vau 10^{-6} òhm. Var.: **micròhm**.

microonda n.f. Onda electromagnetica d'una longuèssa compresa entre 1 m e 1 mm.

microondas n.m. inv. Forn à micro-ondas.

microordenator n.m. Microcomputaire, microordenador.

microorganisme n.m. (biol.) Organisme microscopic, vegetal ò animal. Sin.: **micròbi**.

microparasit(e) n.m. Parasite microscopic.

microparticula n.f. Particula que la sieu talha es compresa entre 0,1 e 100 μm .

micropetale, a adj. Qu'a de petales pichinets.

micropilula n.f. Pilula contraceptiva que contèn solament de progestatius.

micropil(e) n.m. (bot.) Pichin orifici dins lu teguments de l'ovule de vegetaus fanerogames, que permete la fecondacion.

micropodifòrme, a adj. *Micropodifòrmes*: Òrdre d'auceus dei patas foarça corti, que non saup s'envolar dau soal, coma lo martinet, la tartarassa.

micropoliadenia n.f. Ipertròfia leugiera e indolora dei ganglis linfatics dau coal, dei aissèlas e dei engues. Sin.: **micropoliadenotopia**.

micropoliadenotopia n.f. Micropoliadenia.

microprocessor n.m. Processor miniaturisat que toi lu sieus elements son recampats en un solet circuit integrat.

microprograma n.m. Programa informatic eschich en microlengatge.

microprogramacion n.f. (inform.) Mòde d'organizacion de la comanda d'un computador, dins lo quau li instruccions dau programa son executadi per una seguida d'instruccions elementari.

micropsia n.f. Illusion visuala dins la quala lu objèctes sèmblon aver una talha mai pichina qu'en realitat.

micropsit n.m. Papagau pichonet de Nòva Guinea, dau plumatge verd.

micropterigidat n.m. *Micropterigidats*: Família de parpalhons pichoi, manjaires de pollèn.

microquimia n.f. Quimia que poarta sobre de quantitats de l'òrdre dau miligrama.

microquimic, a adj. Relatiu à la microquimia.

microradiografe n.m. Aparelh que permete de faire una microradiografia.

microradiografia n.f. Tecnica metallurgica d'examen per rais X dei elements fins d'una estructura.

microrega n.m. Microsilhon.

microrondatge n.m. Microcircuit.

microscòpi n.m. Instrument d'optica compausat de diversis lentilhas, que sièrve per observar lu objèctes pichinets. ◇ *Microscòpi electronic*: Aparelh analògue au microscòpi, ma dins lo quau lu rais luminós son remplaçats per un fais d'electrons.

microscopia n.f. Examèn au microscòpi.

microscopic, a adj. 1. Fach au mejan d'un microscòpi. 2. Que non pòu èstre vist autrament qu'au mejan d'un microscòpi. 3. Minuscule.

microscopisar (-izar) vt. Rendre pichin, de la talha d'un objècte microscopic. ◆ vi. Utilisar un microscòpi.

microscopista n. Persona que fa una observacion au microscòpi.

microsegonda n.f. Unitat de temps de 10^{-6} segonda.

microseïsme n.m. (geofis.) Cadun dei seïsmes de pichina amplituda, detectables solament au mejans d'instruments, que tòcon la Tèrra d'un biais quasi permanent.

microselhon n.m. Microsilhon.

microsfigmia n.f. Pols que bate lentament.

microsilhon n.m. Disc m'un centenau d'espiras au centimètre de rai, que la sieu gravadura permete una audicion de 25 à 30 minutas per faça de 30 cm de diamètre. Sin.: **microrega**. Var.: **microselhon**.

microsismic, a adj. Relatiu à un microseïsme.

microsismografe n.m. Aparelh per mesurar lu microseïsmes.

microsociologia n.f. Estudi dei formas de sociabilitat dins de gropes reduchs.

microsociologic, a adj. Relatiu à la microsociologia.

microsòma n.m. Particula citoplasmica pichineta, isolada par ultracentrifugacion.

microsonda n.f. Aparelh que permete, gràcias à l'impacte d'un fais d'electrons sus una lama fina, de dosar lu elements qu'aquesta lama contèn.

microspòra n.f. (bot.) Espòra que provèn d'unu criptogames, mai pichina que l'espòra e que grèlha en donant un protale mascle.

microsporangi n.m. (bot.) Esporangi que produe de microspòras.

microsporidia n.f. *Microsporidias*: Protozoaris parasits intracellulars dei manhans, dei abelhas, dei moissaras e de nombrós autres animaús.

microstructura n.f. (didact.) Estructura que depende d'una estructura mai granda. Var.: **microestructura**.

microstructura n.f. Microstructura.

microtecnica n.f. Tecnica de la concepcion, de la fabricacion e de la reparacion dei objèctes de pichina dimension.

microtèrme, a adj. (bot.) Si di d'una planta que lo sieu desenvolopament si fa dins un clima temperat frèi (en dessota de 15° C).

microtermia n.f. Unitat calorifica que vau 10^{-6} termia.

microtinat n.m. *Microtinats*: Sotafamilha de rosegaire de la familha dei muridats enclausant lu garris de vinha.

microtòme n.m. Instrument per talhar dins lu teissuts animals ò vegetals de pichini lescas en vista d'un examèn au microscòpi.

microtòmia n.f. Fach d'emplegar un microtòme per talhar de pichini lescas en vista d'un examèn au microscòpi.

microtraumatisme n.m. (med.) Traumatisme foarça leugier, sensa consequença quora es unic, ma que la sieu repeticion pòu provocar de manifestacions patologiqui.

microtron n.m. Accelerator de particulas.

microtubul(e) n.m. Fina estructura citoplasmica que constitue una part de l'esquelèt cellulari e que juèga un ròtle dins lu cambiaments de forma dei cellulas.

microveitura n.f. Veitura pichineta.

microvòlt n.m. Unitat de mesura de tension electrica que vau 10^{-6} vòlt.

microzoari n.m. (zool.) Organisme animal d'una talha foarça pichina, que si pòu observar unicament au microscòpi.

micturicion n.f. Urinacion.

midrash n.m. Metòde d'exegèsi rabinica que, en là dau sens literal fixat à partir d'un moment donat de l'istòria, tende à recercar dins lu escrichs biblics una significacion mai profunda.

midriasi n.f. (med.) Dilatacion anormala e persistenta de la pupilla. Contr.: **miòsis**.

midriatic, a adj. e n.m. Si di d'un medicament que provòca la midriasi.

mièg, mièja adj. 1. Qu'es l'exacta mitan d'una unitat ò d'una caua: *Mièg litre, mièja jornada, à mièja camba*. 2. Que non es complet: *Un mièg succès*. ◆ loc. adv. À mitan: *Èstre mièg endurmit*.

mièg bas n.m. Cauceta fina, que s'arrèsta sota lo genolh.

mièg canton n.m. En Soïssa, Estat de la Confederacion naissut de la particion d'un canton.

mièg cercle n.m. Arc de cercle limitat per doi ponchs diametralament opausats.

mièg circulari, mièja circulària adj. En mièg cercle.

mièg dieu n.m. 1. (mit.) Eròi enfant d'un dieu e d'una mortala ò d'una divessa e d'un mortal. ◇ Divinitat segondària. 2. (lit.) Òme que la sieu glòria ò lo sieu gèni son esquasi sobrumans.

mièg dòu n.m. Vestit negre e blanc ò escur, portat per la darriera mitan d'un dòu.

mièg fin, mièja fina adj. Intermediari entre fin e gròs.

mièg finalista, mièja finalista n. Que participa à una mièja finala.

mièg fond n.m. 1. Corsa à pen de distança mejana (de 800 m à 3000 m). 2. Corsa ciclista sus pista, darrier un veïcule motorisat.

mièg fraire n.m. Fraire de paire (*fraire consanguin*) ò de maire (*fraire uterin*) unicament.

mièg gròs n.m. Comèrci intermediari entre la venda de gròs e la venda au detalh.

mièg jorn n.m. Lutz foarça atenuada que lo jorn dona à l'auba ò au calabrun.

miègjorn n.m. 1. Mitan dau jorn; ora, moment dau mitan dau jorn (dotzena ora). 2. (lit.) Lo mitan d'una durada, sobretot en parlant de l'existença umana. 3. Lo sud coma ponch cardinal; la direccion sud dau Soleu: *Exposicion au miègjorn*. 4. En Provença, vent que bofa dau miègjorn. Sin.: **vent larg**, **vent sotran**, **marina**, **austron**, **miègjornal**. 5. (M'una majuscula) Sud de França ò d'Itàlia: *L'accent dau Miègjorn*.

miègjornada n.f. Après-dinnar.

miègjornal, **a** adj. Dau Miègjorn. Var.: **miègjornau**. Sin.: **meridional**.

miègjornal n.m. Miègjorn, marina. Var.: **miègjornau**.

miègjornau, **ala** adj. e n.m. Miègjornal.

mièg litre n.m. Mitan d'un litre.

mièg mau n.m. Inconvenient, enuèi ò accident que li sieu consequenças non son tant grèvi que cen que si crenhia.

mièg monde n.m. (lit. e vièlh) Mitan dei fremas entretelegudi.

mièg partit, **mièja partida** adj. Compauat de doi parts egali, ma desaparier: *Un vestit mièg partit jaune e vèrd*.

mièg pen n.m. (demi-tige) Aubre fruchier bastit sus un pen entre 1,20 m e 1,40 m.

mièg pensionari, **mièja pensionària** n. Escolan que seguisse lo regime de la mièja pension.

mièg plan n.m. (mat.) Ensèm dei ponchs dau plan situats d'un costat solet d'una drecha dicha frontiera.

mièg produch n.m. Matèria promiera qu'a subit una promiera transformacion.

mièg releu n.m. (esculp.) Releu que li sieu figuras an una salhida proporcionala à la mitan dau sieu volume vertadier.

mièg soam n.m. Estat intermediari entre la velha e lo soam.

mièg sospir n.m. (mús.) Silenci qu'equivau à la durada d'una cròcha; signe que l'indica.

mièg ton n.m. (mús.) Interval que vau la mitan d'un ton.

mièg sang n.m. Si diá d'un cavau naissut dau crosament entre un pur sang anglés e d'una ega francesa.

mièg torn n.m. Mitan d'un torn, fach en pivotant.

mièja n.f. 1. Chopina. 2. Mièja ora: *Vendrai à la mièja, es la mièja*.

mièja asta loc.adv. *Auçar la bandiera à mièja asta*: Auçar la bandiera à la mitan d'un aubre, en senhal de dòu.

mièja bòta n.f. Bòta que finisse à mèja cambia.

mièja botilha n.f. Botilha que contèn 37 cl.

mièja brigada n.f. 1. Unitat militària de doi ò tres batalhons, que la comanda un coloneu. 2. (anc.) Regiment (en França, dau 1793 au 1803).

mièja clau n.f. (mar.) Grop mai simple, que s'obten en passant l'extremitat liura d'un cordatge à l'entorn de la part atesada ò susceptible de l'èstre. Sin.: **roseta**.

mièja coa n.m. e adj. Piano de dimensions intermediaetres lo piano quart de coa e lo piano à coa.

mièja columna n.f. (arquit.) Colomna engatjada de la mitan dau sieu diamètre dins un barri ò un pilastre.

mièja consonanta n.f. Mièja vocala.

mièja cubèrta n.f. (mar.) Si di d'una embarcacion, d'una nau, cubèrta à la mitan de la sieu longuessa.

mièja dotzena n.f. Mitan d'una dotzena: *Mièja dotzena d'òus*.

mièja drecha n.f. (mat.) Ensèm dei ponchs d'una drecha situats d'un solet costat d'un ponch sonat *origina*.

mièja figura n.f. Retrach que s'arrèsta à mièg còrs.

mièja finala n.f. Espròva esportiva que sièrve à designar lo concurrent ò l'equipa que participerà à la finala.

mièja jornada n.f. Mitan d'una jornada.

mièja longuessa n.f. (espòrts) Mitant de la longuessa (d'un cavau, d'un bateu, etc.): *A ganhat d'una mièja longuessa*.

mièja luna n.f. 1. *En mièja luna*: En mièg cercle. 2. (constr.) Espaci en forma de mièg cercle davant una intrada, un bastiment, etc. 3. Obratge fortificat en forma de mièg cercle, plaçat en avant de la cortina. 4. (mar.) Sus li galèras, tenda plegada unencament à mitan. 1666: «*La tendo ren que d'un costat que s'appello la mièjaluno*.»

miejaire, **airitz** n. Metaier.

miejament adv. À mitan.

mièja mesura n.f. 1. Mitan d'una mesura. 2. Mesura, disposicion insufisenta e ineficaça, que fa vèire una mancança de determinacion.

mièja mondana n.f. (lit. e vièlh) Frema entreteleguda.

mièjanuèch n.f. 1. Mitan de la nuèch. 2. Dotzena ora après miègjorn.

mièja ora n.f. Mitan d'una ora.

mièja paraula (**à**) loc. adv. Sensa aver besonh de totpen de mòts, de paraulas.

mièja part n.f. *Mièja part de Sant Pèire*: Manleu sus lu produchs de la pesca d'un bateu, contribucion en natura consentida per lu pescadors de la riba de mar en Provença per participar ai costs de la sieu corporacion.

mièjapart n.f. Mièjapartida.

mièjapartida n.f. (espòrt) Mitan d'una partida, dins d'espòrt que si juègon en doi parts de temps (45 minutas au balon, 40 minutas au rugbi, etc.). Var.: **mièjapart**.

mièja paua n.f. (mús.) Silenci d'una durada d'una blanca; signe que l'indica.

mièja pèça n.f. Mitan d'una pèça d'estòfa, d'una pèça de vin.

mièja pension n.f. 1. Tarifa d'ostalària que comprèn la cambra, la colacion e un past solet. 2. Regime dei escolans que pílhon lo past de miègjorn dins un establiment escolari.

mièja piroeta n.f. Mièja vireta.

mièja plaça n.f. Plaça à mitan prèt看 dins lu transpòarts publics, per d'unu espectacles, etc.

mièja poncha n.f. Posicion dau pen auçat que repaua sus li falanges à plat; biais de dansar m'aquesta posicion dau pen.

mièja porcion n.f. (fam.) Persona pichina e maigra. Sin.: **estequit**, **magrestin**, **mistolin**.

mièja posicion n.f. (coregr.) Posicion derivada d'una dei cinc posicions fundamentali, e dins la quala lo pen tòca lo soal.

mièja redona n.f. Mièja redonda.

mièja redonda n.f. Lima plata d'un costat e arredonida de l'autre. Var.: **mièja redona**.

mièja religadura n.f. Religadura dins la quala lu plats non son recubèrts de la mema matèria que lo revèrs.

miejaria n.f. Mitadaria.

mièja sason n.f. Periòde de l'an quora lo temps non es ni frèi ni caud, que correspoande en soma au printemps e à l'auton: *Un vestit de mièja sason*.

mièja sau n.m. 1. Fromai fresc salat à 2%. 2. Burre leugierament salat.

mièja sòlda n.f. (anc.) Sòlda reducha d'un militari que non es plus en activitat.

mièja sòlda n.f. (anc.) Oficier dau premier Empèri, que la Restauracion avia mes en non activitat.

mièja sòrre n.f. Sòrre de paire ò de maire unicament.

mièja tarifa n.f. Tarifa reducha de mitan.

mièja tencha n.f. (pint. e grav.) Part colorida ò grisada d'una valor intermediària entre lo clar e l'escur. Var.: **mièja tinta**. ◇ (fig.) *En mièja tencha*: Que sembla adocit, atenuat: *Un racònte en mièja tencha*.

mièja tinta n.f. Mièja tencha.

mièja verge n.f. (lit. e vièlh) Si di d'una filha encara verge ma qu'a de mors foarça liuri.

mièja vida n.f. (sc.) Temps au tèrme dau quau una grandor (fisica, biologica) rejonhe la mitan de la sieu valor iniciala (Per la radioactivitat, si di *periòde*).

mièja vocala n.f. Son dau lengatge intermediari entre li vocalas e li consonantas, coma [j], [w]. Sin.: **mièja consonanta**.

mièja vireta n.f. Mièg torn que fa un cavau que vira sus eu-meme à l'entorn d'un dei sieus posteriors. Sin.: **mièja piroeta**.

mièja volada n.f. (espòrts) Biais de picar dins la bala ò lo balon just au moment que l'aisson lo soal après un rebomb. Sin.: **ponchapen tombada** (rugbi).

mièja vòuta n.f. (equit.) Figura que consistisse à far faire au cavau un mièg cercle seguit d'una oblica.

mielada n.f. Produccion sasoniera intensa dau nectar.

mielat n.m. Produch sucrat qu'elabòron lu peolhs à partir de la saba dei vegetals, e que li formigas e li abelhas s'en noirisson. Var.: **melat**.

mielat, ada adj. Pròpri au meu; que fa pensar au meu. Var.: **melat**.

mielemia n.f. (patol.) Presença anormala de cellulas jovi dins lo sang.

mielencefale n.m. (neurol.) Estructura nerviosa de l'embrion, à partir de la quala si diferéncia lo bulbe raquidian.

mièlhs adv. Mai ben, d'un biais mai convenient, mai avantatjós.

mièlhs n.m. 1. Cen qu'es preferible, mai avantatjós. 2. Estat melhor, melhorament. Var.: **melhor**.

mièlhs dient adj. Ofèrta, propòsta que constituísse un progrès, un avantatge suplementari. Var.: **melhor**. ◇ adj. e n. Si di de la persona que dins una adjudicacion fa l'ofèrta de prèt看 mai auta. Var.: **melhor**.

mielina n.f. (neurol.) Graissa fosforada constitutiva de la gaina dei fibras dau sistema nerviós central.

mielinisat (-izat), ada adj. Qu'a de mielina à l'entorn.

mielinòsi n.f. (patol.) Degalhament de la mielina.

mieliti n.f. Inflamacion de la mesolha espinala.

mieloblast n.m. (biol.) Cellula de la mesolha ossoa que constituísse la cellula soca dei leucocits polinuclearis.

mielocela n.f. (patol.) Ernia de la mesolha foara dau rasteu de l'esquina.

mielocit n.m. (biol.) Cellula de la mesolha espinala, derivada d'un mieloblast, precursor d'un leucocit polinucleari.

mielocitòsi n.f. (patol.) Preséncia dins lo sang de foarça mielocits.

mielografia n.f. (med.) Radiografia de la mesolha espinala e dau canal raquidian après injeccion, dins la region lombària, d'un liquide opac ai rais X.

mielograma n.m. (med.) Resultat de l'estudi diagnostic qualitatiu e quantitativ dei cellulas de la mesolha ematopoietica.

mieloïde, a adj. (med.) Que pertòca la mesolha ossoa. ◇ *Leucemia mieloïda*: Leucemia caracterisada per una proliferacion dei cellulas eissidi de la mesolha ossoa e per un aumentacion de la rata.

mielomatòsi n.f. (med.) Malautia de Khaler.

mielòma n.m. Tumor de la mesolha ossoa, que s'acompanha d'anomalias dei immunoglobinas.

mielopatia n.f. Nom generic dei afeccions de la mesolha ossoa.

mielós, oa adj. D'una doçor ipocrita: *De paraulas mieloï*. Var.: **melós**; Sin.: **teta- doç**.

mielosament adv. D'un biais mielós. Var.: **melosament**.

mielosarcòma n.m. (patol.) Sarcòma dei cellulas de la mesolha ossoa.

mielòsi n.f. (patol.): Degenerescença de la mesolha ossoa.

mieu, mieua adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu singulier de la promiera persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -A finala dau femenin: *Lo mieu*

libre, la mieu taula; es (lo) mieu, es (la) mieuu. ◇ *Au mieu, en cò mieu:* Au mieu domicili.

mieus, mieu adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu plural de la promiera persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -I finala dau femenin: *Lu mieus libres, li mieu taulas; son (lu) mieus, son (li) mieu.* ◇ *Lu mieus:* Lu mieus parents, la mieu familha, lu mieus amics, lu mieus compatriòtas.

migala n.f. Aranha que cava un nido m'un opercule per lo tapar (D'uni migalas d'Amèrica tropicala fan fins à 18 cm de lòng. Lo tèrme *migala* enclau quauqua ren coma 1500 varietas, sobretot en Àfrica e en Amèrica tropicala).

migalomòrfe n.m. *Migalomòrfes:* Sota-òrdre d'aranhas, que comprèn 15 familhas, 321 genres e 2651 espècias.

migmatita n.f. Ròca metamòrfica profunda qu'a subit un començament d'anatexia e dins la quala de jaças de gnèis son separadi per de zònas granitiqui.

migon n.m. Excrements de feas.

migracion n.f. 1. Desplaçament de populacion, de grope, d'un país dins un autre per li s'establir, sota l'influença de factors economics ò politics. 2. Desplaçament en grope e dins una direccion determinada, que d'unu animaus fan en foncion dei sasons. 3. Desplaçament de divers substànças dau soal sota l'efècte de l'aiga. 4. Desplaçament d'un organisme, d'una molecula, etc. ◇ *Migracion larvària:* Desplaçament de larvas parasiti dins l'organisme, dins la tòca de trobar li condicions optimali au sieu desvolopament.

migrana n.f. Mau de tèsta. Sin.: **cefalgia**.

migranós, a adj. Relatiu a la migrana; pertocat per la migrana.

migrant, a adj. e n. Si di de quauqu'un que fa una migracion.

migrar vi. Efectuar una migracion.

migrator, tritz adj. e n. Si di d'un animau que fa de migracions.

migratòri, òria adj. Relatiu ai migracions.

migrós, a adj. Lanhós, ansiós, estransinat, mornarós.

mihrab n.m. Dins una mosquee, nicha cavada dins una paret, qu'indica la direccion de la Meca.

miiasi n.f. (patol.) Parasitòsi que li larvas de diptèrs provòcon, dins l'òme e de l'animau.

mikado n.m. 1. Emperaire dau Japon (Ancuèi aqueu tèrme es vengut desusat au Japon, si di melhor *tenno*). 2. Juèc dins lo quau s'emplègon de baguetas de boasc fini e coloradi que si lèisson caire forra-borra sus lo taulier e si dévon pi pilhar una per una sensa faire bolegar li autri.

mikadonal, a adj. Relatiu au mikado. Var.: **mikadonau**.

mikadonau, ala adj. Mikadonal.

mil adj. num. card. Mile.

mila adj. num. card. 1. Mil(e). 2. Plural de *mile*: Doi mila.

milafuèlhas n.m. inv. Pastissaria facha d'una pasta fulhetada garnida de crema pastissiera.

milan n.m. Auceu rapaci diurne dei regions caudi e temperadi, de la coa lònga e forcuda, que caça la pichina sauvatgina (Envergadura fins à 1,50 m). ◇ *Milan ros:* Milan reial (*Milvus milvus*). Sin. **nibla, niblan**. ◇ *Milan negre:* Auceu migrator dei regions caudi e temperadi (*Milvus migrans*).

milanés, esa adj. e n. 1. De Milan. 2. *Escalòpa milanese:* Escalòpa de vedeu fina, panada e fregida.

milanta adj. num. card. Nombre indeterminat. Sin.: **mila, milierat**.

milantar vi. Si vanter.

milantator, tritz n. Que si vanta. Sin.: **vanagloriós, marjasso**.

milapatas n.m. Miriapòde.

milapertús n.m. Planta que li sieu flors an totplen d'estaminas e que li sieu fuèlhas contènon totplen de pichini glandas translucidi que fan crèire à de pichins traucs. (Familha dei ipericaceas). Sin.: **pèlica, trescalen, milatrauc**.

milatraucs n.m. Milapertús.

mildio n.m. (angl. *mildew*) Malautia dei plantas cultivadi (vinha, tantifla, cerealas, etc.), que la provòcon de fonges microscopics e que tòca sobretot lu brots joves e li fuèlhas. Sin.: **rolha, rolhadura**.

mildiosat, ada adj. Atacat per lo mildio.

mile adj. num. card. 1. Dètz còups cent. 2. Milen, dins un classament: *Lo numèro mile*. 3. Nombre indeterminat: *Refudi per mile rasons*. Var.: **mil, mila**. Sin.: **milanta**.

mile n.m. [ˈmajl] Unitat anglesa que vau 1609 m.

milèn, a adj. num. ord. 1. Qu'es plaçat au reng marcat per lo nombre mila. 2. Cada part d'un tot partit en mila parts.

milesme n.m. (pop.) Millesime.

milfòsi n.m. (med.) Fach de perdre lu cilhs sensa malautia dei parpèla.

milh n.m. Melh.

milha n.f. 1. Mesura itinerària romana, que valia mila pas (1481,5 m). 2. Unitat de mesura internacionala per li distanças en navigacion aerenca ò maritima, que correspoande à la distança de doi ponchs de la Tèrra qu'an la mema longituda e que li sieu latitudas diferisson d'una minuta (Per convencion, la milha vau 1852 m, en defoara dei país dau Commonwealth, dont vau 1853,18 m). «1300: *Quinze milhas o plus agron una sobriera...*» R.Feraut. Var.: **milla**.

milhagués, esa adj. e n. De Milhau. Var.: **milhavés**.

milhavés, esa adj. e n. Milhagués.

milhet n.m. Nom donat à d'uni gramineas, en particulier à una cereala gaire cultivada en cò noastre ma que demòra totplen cultivada en Àfrica: *Milhet dei auceus* ò *panic*, *milhet d'Itàlia* (*Setaria italica*). ◇ *Milhet dei grapas:* Milhet mé de paniculas sarradi e d'espiguetas corti. Sin.: **milh blanc**.

milhòla n.f. Mesolha. Sin.: **meolha**.

milhor, a adj. e n. Melhor.

milhorament n.m. Melhorament.
milhorança n.f. Melhorança.
milhorar vt. Melhorar. ♦ **si milhorar** v.pr. Si melhorar.
milhorat, ada adj. Melhorat.
miliard n.m. 1. Mile milions. 2. Nombre foarça grand: *Un miliard d'insèctes.*
miliardari, ària adj. e n. Qu'a un capital ò un revengut de mai d'un miliard.
miliarden, a adj. 1. Dins un classament, qu'ocupa lo reng marcat per un miliard. 2. Qu'es contengut un miliard de còups dins un tot.
miliassa n.f. 1. Aumentatiu de milanta. 2. Miriada.
milícia n.f. 1. De l'Atge Mejan fins au s. XVIIIe, tropa levada dins li comunas per renforçar l'armada reguliera. 2. En Belgica, servici militar (suspendut en lo 1995, ma que si pòu mai faire despí lo 2010, sus la basa dau volontariat). 3. En Soïssa, armada compauada de ciutadans soldats rapidament mobilisables gràcias à de periòdes d'instruccion frequents. 4. Organizacion paramilitària que constituísse l'element de basa d'unu partits totalitaris ò d'uni dictaturas.
milician, a n. Persona qu'apartèn à una milícia. ♦ n.m. En Belgica, si difa d'un jove que faia lo sieu servici militar.
milier n.m. 1. Quantitat, nombre de mile, de pauc ò pron mile. 2. Grand nombre indeterminat: *De miliers de personas.* Var.: **milierat.**
milion n.m. Mile còups mile.
milionari, ària adj. e n. Qu'a un capitau ò un revengut de mai d'un milion.
militant, a adj. Que lucha, que combate per una idea, una opinion, un partit. ♦ n. Aderent d'una organisacion politica, sindicala, sociala, que participa activament à la vida d'aquela organisacion.
militantisme n.m. Actituda, activitat dau militant.
militar vi. 1. Participar d'un biais actiu à la vida d'un partit politic, d'un sindicat, d'una organisacion. 2. Constituir un argument per ò còtra quauqu'un ò quauqua ren: *Aquò milita en favor de la tieu accion.*
militari, ària adj. 1. Que pertòca li armadas, lu sieus membres, li operacions de guèrra. 2. Considerat coma pròpri à l'armada.
militari, ària n. Persona que fa partida dei foarças armadi.
militariament adv. D'un biais militar, per la foarça armada.
militarisacion (-izacion) n.f. Accion de militarisar; lo sieu resultat.
militarisar (-izar) vt. 1. Donar un caractèr, una estructura militària à. 2. Provedir de foarças armadi.
militarisme n.m. 1. Sistema politic fondat sobre la preponderança de l'armada. 2. Exaltacions dei valors militari e dau ròtle de l'armada, considerats coma garants de l'òrdre.
militarista adj. e n. Relatiu au militarisme; que n'es partidari.
millenari, ària adj. Qu'a mile ans ò mai.

millenari n.m. Dètz siècles, mile ans.
millenarisme n.m. 1. Ensèm de credenças à un règne terrèstre escatologic dau Messias e dei sieus elets, que deu durar 1000 ans. 2. Movement ò sistema de pensada que contèstat l'òrdre social e politic existent, en asperant una redempcion collectiva que pòu èstre lo retorn à un paradís perdut ò la venguda d'un òme carismatic providencial. Sin.: **messianisme.**
millenarista adj. e n. Qu'apartèn au millenarisme; partidari dau millenarisme. Sin.: **messianista.**
millesimat, da adj. Que poarta un millesime.
millesime n.m. Chifras qu'indícon l'annada d'emission d'una pèça de moneda, dau raïm qu'a servit à faire lo vin, de la produccion d'una veitura, etc. Var.: **millèsimo.** Sin.: (pop.) **milesme.**
millèsimo n.m. Millesime.
milliampèr n.m. (electr.) 0,001 ampèr (mA).
milliamperimètre n.m.
milliampermètre n.m. (electr.) Ampermètre graduat en milliampèrs. Var.: **milliamperimètre.**
milliari, ària adj. *Bòrna milliària:* Dins l'Antiquitat, si difa dei bòrnas plaçadi au bòrd dei vias romani per indicar li milhas.
millibar n.m. (meteor.) Unitat de pression atmosferica, remplaçada per l'ectopascal, que vau 0,001 bar, sigue pauc ò pron $\frac{3}{4}$ de millimètre de mercuri.
millicuria n.m. Unitat de mesura d'usança en curioterapia (simb. mC1), que correspoande à la quantitat de radiacions gamma emessa per 133 mg de radi durant una ora.
milligrama n.m. Quantitat de 0,001 grama (mg).
millitermia n.f. Unitat de mesura de quantitat de calor (simb. mth), que correspoande à un milen de termia.
millilitre n.m. Quantitat de 0,001 litre (ml).
millimètre n.m. Longuessa de 0,001 mètre (mm).
millimetrat, ada adj. Relatiu au millimètre; graduat en millimètres. Var.: **millimetric.**
millimetric, a adj. Millimetrat.
millimicron n.m. Longuessa de 0,001 micron.
millivòlt n.m. Tension electrica de 0,001 vòlt (mV).
millivoltmètre n.m. Aparelh graduat en millivòlts, que sièrve à mesurar de diferenças de potencial pichineti.
milo n.m. Milan. Sin.: **nibla, niblan.**
milònga n.f. Dança populària d'Argentina, vesina dau tango.
milonita n.f. Ròca chaplada per un movement tectonic e finament reducha.
milòrd n.m. (angl.) Òme ric e elegant.
milza n.f. (anat.) Rata. Sin.: **mina, ratèla.**
mimar vt. 1. Exprimir (una actituda, un sentiment, una accion) per de gèsts, de juècs de fisionomia, sensa emplegar la paraula. 2. Imitar per si rire (una persona, lu sieus gèsts, lu sieus biais). Sin.: **contrafaire.**
mime n.m. 1. (liter. grèga e lat.) Comèdia dau caractèr comic e dau tema sovent pastoral, dins la quala lo gèst avia un ròtle primordial. 2. Tipe de comèdia dins la quala l'actor representa per de gèsts l'accion, lu sentiments.

mime, a n. 1. Actor especialisat dins lo genre dau mime. 2. 2. Persona qu'imita ben lu gèsts, lo parlar d'una altra pesona; imitator.

mimèsi n.f. Creacion artistica considerada coma una imitacion dau monde.

mimetic, a adj. Relatiu au mimetisme.

mimetisme n.m. 1. Particularitat d'uni espècias viventi de si confondre per la forma (*omomorfia*) ò la color (*omocromia*) mé l'ambient ò m'ai individús d'una altra espècia. 2. Reproduccion maquinala dei gèsts, dei actitudas de quauqu'un d'autre.

mimetita n.f. Clorure d'arseniat de plomb de formula quimica $Pb_5(AsO_4)_3Cl$, format per l'oxidacion de la galèna e de l'arsenopirita.

mimic, a adj. Que mima, qu'exprimisse per lo gèst.

mimica n.f. Mímica.

mímica n.f. 1. Expression de la pensada per lo gèst, lu gèsts de la fisionomia. 2. Ensèm d'expressions de la cara. Var.: **mimica**.

mimicologia n.f. Tractat sobre la mimica. Sin.: **mimografia**.

mimodrama n.f. Òbra dramatica mimada.

mimografe n.m. Autor de pantominas.

mimografia n.f. Tractat sobre la mimica. Sin.: **mimocologia**.

mimografic, a adj. Relatiu à la mimografia.

mimoleta n.f. Fromai vesin de l'edam, ma mai gròs, fabricat en França.

mimologia n.f. Art de l'imitacion per lu gèsts e la votz.

mimologisme n.m. Analogia entre lu mòts e lu objèctes que desígnon.

mimologista n.m. Mimològue.

mimològue, òga n. Persona qu'imita la votz, la prononciacion d'una persona.

mimós, oa adj. Si di dei plantas que, coma la sensitiva, si retràcton quora son tocadi.

mimòsa n.f. 1. Planta leguminoa originària dau Brasiu e sonada abitualamaent sensitiva, perqué li sieu fuèlhas si replègon au contacte mai pichin. 2. *Òu mimòsa*: Òu dur que cada mitan es farcida d'una maionesa espessida m'au ros esquichat.

mimosacea n.f. *Mimosaceas*: Família de leguminoas que comprèn l'acàcia, la mimòsa dei floristas e la sensitiva.

mimul(e) n.m. (bot.) Flor vivaça ò annuala de la família dei escrofulariaceas, que la mai conoissuda es *Mimulus guttatus* m'ai sieu flors jauni.

min Simbòle de la minuta, unitat de temps.

min n.m. Dialècte chinés, parlat à Taiwan.

mina n.f. 1. Aspècte de la fisionomia qu'indica d'unu sentiments ò l'estat dau còrs. ◇ *Aver boana mina*: Aver una cara que manifèsta la boana santat, aver boana cara; (fam.) èstre ridicule. ◇ *Aver marrida mina*: Semblar malaut. ◇ *Faire boana, marrida mina à quauqu'un*: Li reservar un boan, un marrit acuèlh. Sin.: **marrida cara**. ◇ *Faire de minas*: Faire de simagreas. ◇ *Faire mina de*:

Faire semblant. Sin.: **faire bus**. 2. Aparença, aspècte exterior. ◇ (pop.) *Mina de ren*: Sensa n'aver l'ària. ◇ *Non pagar de mina*: Non inspirar la fidança en rason de la sieu aparencia; aver l'ària de ren (e sovent: èstre excellent e despièch d'aquel aspècte). Sin.: **aver gaire de moastra, mens que pauc de caua**.

mina n.f. 1. Miniera. 2. (mil.) Galaria soterrana practicada en vista de destrúger au mejan d'una carga explosiva un obratge fortificat enemig. ◇ Carga explosiva sus lo soal, sota tèrra ò dins l'aiga e qu'agisse directament per explosion ò indirectament per lo buf ò per esclats. 3. Bastonet que forma l'axe d'un gredon e que laissa una traça sus lo papier.

mina n.f. (Antiqu.) Unitat de pes que valia entre 400 e 600 gramas.

mina n.f. Anciana mesura de capacitat per li matèrias sequi, qu'en França valia pauc ò pron 78 litres.

mina n.f. Milza.

minablement adv. (fam.) D'un biais minable.

minable, a adj. e n. (fam.) Paure, mediòcre: *Un resultat minable, un film minable, restar un minable tota la sieu vida*. Sin.: **pietós**.

minador n.m. Minaire.

minaire n.m. e adj. 1. Obrier que travailha dins una miniera. 2. Militari que pava de minas. Var.: **minador**.

minar vt. 1. (min.) Pauar de minas. 2. Cavar lentament en dessota, à la basa: *L'aiga mina la pèira*. 3. (fig.) Atacar, arroïnar plan planin: *La dolor lo mina*. Sin.: **sapar**.

minaret n.m. Torre d'una mosquee, de dont si soànon lu musulmans per li cinc preguieras de cada jorn.

minatge n.m. Accion de minar.

minator n.m. Minotier.

minbar n.m. Dins una mosquee, cadiera per predicar.

minça n.f. Garri dei campanhas. Sin.: **rata, mèlsa**.

mince, ça adj. (fr.) 1. Gaire espés: *Talhar la carn en lescas minci*. 2. Fin, gaire larg. 3. Qu'a gaire d'importança: *Un merit ben mince*. Sin.: **teune**.

mincir vi. (*mincissi*) Devenir mai mince. ◆ vt. Far semblar mai mince: *Aqueu vestit ti mincisse*. Sin.: **teunesir**.

mindel n.m. (geol.) Segonda glaciacion alpina datada de pauc ò pron 500 000 ans.

mineral n.m. Còrs inorganic, solide à la temperatura ordinària, que constitueisse li ròcas de la crosta terrèstra.

mineral, au adj. Qu'apartèn ai minerals. ◇ *Quimia minerala*: Part de la quimia que tracta dei còrs tirats dau règne mineral (per op. à *quimia organica*). ◇ *Aiga minerala*: Aiga que contèn de minerals en dissolucion. ◇ *Règne mineral*: Ensèm dei minerals (per op. à *règne animal*). Var.: **minerau**.

mineralier n.m. Nau facha per portar de cargats forra-borra, de mineraus.

mineralier-petrolier n.m. Nau que pòu transportar tant de mineraus que de petròli.

mineralisable (-izable), a adj. Que pòu èstre mineralisat.

mineralisacion (-izacion) n.f. 1. (quim.) Transformacion d'un metal en minerau per la sieu combinason m'una substança mineralisatritz. 2. Estat d'una aiga cargada d'elements minerals solubles.

mineralisar (-izar) vt. Transformar (un metal) en minerau.

mineralisator, tritz adj. e n.m. Si di d'un element que transforma un metal en minerau en si combinant ensèm m'eu: *Lo clòre es un mineralisator.*

mineralisat (-izat), ada adj. Que contèn de matèrias minerali: *Una aiga fortament mineralisada.*

mineralitat n.f. Caractèr mineral de quauqua ren, espec. d'un vin.

mineralogia n.f. Branca de la geologia que tracta dei mineraus, dei sieu proprietats fisiqui e quimiqui e de la sieu formacion.

mineralogic, a adj. 1. Relatiu à la mineralogia. 2. Relatiu ai minieras. 3. *Numèro, targa mineralogica*: Numèro, targa d'immatriculacion dei veïcules enregistrats per l'administracion.

mineralologicament adv. D'un ponch de vista mineralogic.

mineralogista n. Especialista de mineralogia.

mineralurgia n.f. Ensèm dei procediments e dei tecnicas d'extraccion dei mineraus bruts extrachs dei minieras.

mineralurgista n. Persona qu'a en carga l'extraccion dei substanças utili dau minerau e de n'en fornir un concentrat.

minerau n.m. Element de terren que contèn de minerals utiles en proporcion importanta, e que demàndon una elaboracion per que l'industria lu emplegue. Sin.: **minier, menier, meneria.**

minerau, ala adj. Mineral.

minèrva n.f. (cir.) Dispositiu ortopedic plaçat à l'entorn dau coal e destinat à mantenir la tèsta drecha e en extension.

minervenc, a adj. Relatiu à Minèrva.

minestrone n.m. (mòt it.) Sopa de liumes e de lard mé de pichini pastas ò de ris.

mineta n.f. Minau de Lorena pusleu paure en fèrre (28 à 34 per cent), fosforós.

minga adj. e pron. indef. Pas un, degun: *Sensa minga rason.*

mingana n.f. (Sobretot au pl.) Simagreas.

mingrelian n.m. Lenga parlada dins lo Nòrd-oèst de la Georgia.

minhard, a adj. Que minhardeja.

minhardejar vt. Calinejar. Var.: **aminhardar.**

minhardisa n.f. 1. (lit.) Mancança de natural; gràcia afectada. 2. Galòfre vivaç emplegat per garnir de bordaduras.

minharditge n.m. Fach de minhardejar.

minho n.m. (fam.) Cat.

minhon, a adj. 1. Graciós, delicat, polidet. 2. (fam.) Brave, complasent. 3. *Filet minhon*: Tròç de carn talhat dins la poncha dau filet. ◆ n.m. (fam.) Tèrme afectiu per parlar à un enfant.

minhon n.m. Nom donat ai favorits d'Enric III de França, qu'èron totplen efeminats. Var.: **minhòt.**

minhonament adv. D'un biais minhon.

minhoneta n.f. 1. Pichin gravilhon rotlat, de granulometria foarça precisa. 2. Nom usual comun au reseda, au galòfre minhardisa e à d'autri pichini flors. 3. Pebre grossierament chaplat. 4. Botilheta miniatura que contèn un d'alcòl. 5. Pichina dentela estrecha, fina e leugiera, à pene decorada.

minhòt n.m. Minhon.

mini n.m. Meni.

miniar vt. (*mini*, classic *míni*) Pintar en miniatura.

miniator, tritz n. Miniaturista.

miniatura n.f. 1. Imatge pintat per enluminar un manescrich. 2. Pintura de pichini dimensions e de factura delicata, coma una scena gracioa ò un retrach, sigue enquadrada, sigue tractada en medalhon, sigue emplegada per decorar una boïta, una tabatiera. ◇ *En miniatura*: En reduccion. ◆ adj. Foarça pichin; qu'es la reduccion de quauqua ren: *Un camion miniatura.* Sin.: **reduch.**

miniaturat, ada adj. 1. Reduch coma una miniatura. 2. Ornat de miniaturas.

miniaturisacion (-izacion) n.f. Accion de miniaturisar.

miniaturisar (-izar) vt. (tecn.) Donar de dimensions foarça pichini à.

miniaturesita n. Pintre de miniaturas.

minicadena n.f. Cadena auta fidelitat foarça compacta.

minicaisseta n.f. Caisseta de pichin format. ◆ n.m. Magnetofòne per lièger de minicaissetas.

minibús n.m. Minicarri.

minicarri n.m. Pichin autocarri. Sin.: **minibús.**

minicomputaire n.m. Computaire de pichin volume, d'una capacitat de memòria mejana, de boana performança, emplegat d'un biais autonòme ò coma periferic d'un computador central ò d'una ret informatica.

minier, a adj. Relatiu ai minieras.

minier n.m. Minau.

miniera n.f. 1. Jaça de substança minerala ò fossila, enclausa dins la tèrra ò que si pòu trovar à la susfàcia. Var.: **mina.** ◇ *Metals de la miniera de platina*: Metals rares (palladi, iridi, ròdi, e ruteni) qu'acompanhon la platina dins lu sieus mineraus. Sin.: **platinoïde.** 2. Cavitat cavada dins lo soal per extraire lo carbon ò lo minerau: *Davalat dins la miniera.* 3. Ensèm dei installacions necessari à l'esplecha d'una jaça de minerau. 4. (fig.) Fond ric de quauqua ren, ressorsa importanta.

minigueta n.f. Grana de l'amòme. Sin.: **grana de paradís.**

minima (a) loc. adj. inv. (dr.) *Apèl a minima*: Apèl que fa lo ministèri public quora estima la pena tròup leugiera.

minimal, a adj. 1. Qu'a rejonch lo sieu ponch mai bas: *Temperatura minimala.* 2. (art contemp.) Si di d'una òbra reducha à de formas geometriqui estrechi e à de

modalitats elementari de matèria ò de color. 3. (mat.) *Element minimal*: Element d'un ensemble ordenat tau que n'existisse minga autre element que li sigue inferior. Var.: **minimau**.

minimalisacion (-izacion) n.f. Accion de minimalisar; fach d'èstre minimalisat.

minimalisar (-izar) vt. Redurre fins au ponch minimal: *Minimalisar lu fachs*.

minimalisme n.m. Actituda que consistisse à demandar lo mens possible de causas.

minimalista adj. Que representa ò apare una posicion minimala (per op. à *maximalista*). Sin.: **minimista**.

minimant, a adj. Que rejonhe lo ponch mai bas.

minimar vt. Minorar.

minimau, ala adj. Minimal.

minime, a adj. Qu'es totplen pichin, gaire important.

minime, a n. Anciana categoria esportiva, per lu enfants de 11 à 13 ans.

minime n.m. (cat.) Religiós membre d'un òrdre mendicant instituit au s. XVⁿ per sant Francés de Paula, à Cosenza (Itàlia).

minimessa n.f. Religioa de l'òrdre de sant Francés de Paula.

minimisacion (-izacion) n.f. Accion de minimisar; fach d'èstre minimisat.

minimisar (-izar) vt. Acordar una importança mendra à, reduire l'importança de: *Minimisar lo ròtle de quauqu'un, minimisar un incident*.

minimisme n.m. (teol.) Doctrina que redue lo mai possible lo nombre de dògmas.

minimista adj. e n. 1. Minimalista. 2. Si di d'aqueu que vòu reduire lo mai possible lo nombre dei credenças.

minimitat n.f. Qualitat de cen qu'es minime.

mínimo adj. e n.m. 1. Minimum. 2. Minime.

minimom n.m. Minimum.

minimós, oa adj. 1. Que s'ocupa deis mendres detalhs Sin.: **conscienciós, escrupulós, metodic**. 2. Que s'ocupa de detalhs inutiles; maniac dau perfeccionisme. Var.: **menimós**.

minimosament adj. D'un biais minimós. Var.: **menimosament**. Sin.: **consciensiosament, escrupulosament, metodicament**.

minimum n.m. (lat.) 1. Lo gra mai pichin au quau una caua pòu èstre reducha; lo plus pauc possible. ◇ *Au minimum*: Per lo mens, au manco, per lo mendre. 2. (dr.) Pena minimala que poasque èstre aplicada per un cas determinat. ◇ *Minimum vital*: Revengut minimal necessari à la subsistència d'una persona, d'una familha. 3. (mat.) Element mai pichin (s'existisse) d'un ensemble ordenat. ◇ *Minimum d'una foncion*: Minimum dei valors qu'aquela foncion pilha dins un interval donat ò dins lo sieu domèni de definicion. 4. *Minimum vielhessa*: Pension minimala pagada à n-una persona qu'a l'atge de la retirada. ◆ adj. Minimal. Var.: **mínimo, minimom**.

mínio n.m. 1. Pigment roge-orange obtengut per oxidacion de plomb fondut. 2. Pintura antirolh.

ministèri n.m. 1. Foncion, carga de ministre; temps que s'ocupa aquesta foncion. 2. Ensèms dei ministres ò cabinet que compàon lo govèrn d'un Estat. 3. Administracion que depende d'un ministre; edifici dont si tròvon lu sieus servicis. 4. *Ministèri public*: magistratura establida pròche d'una juridiccion e que s'entrèva de l'aplicacion dei lèis en nom de la societat. 5. (relig.) Foncion, carga, espec. lo sacerdot. Sin.: **emplec, carga, foncion, mestier, ofici**.

ministerial, a adj. Relatiu au ministre ò au ministèri: *Foncions ministeriali*. Var.: **ministeriau**.

ministerialament adv. D'un biais ministerial.

ministerialisme n.m. 1. Opinion, comportament d'aquelu que, dins un govèrn parlamentari, sostèn on sistematicament tot ministèri. 2. Participacion d'un partit politic que si reclama dau movement obrier à un govèrn que considèra coma borgés.

ministeriat n.m. 1. Carga de ministre. 2. Durada dei foncions d'un ministre. 3. Mena de gestion correnta dins la quala lo rèi delegava la gestion correnta.

ministeriau, ala adj. Ministerial.

ministrable, a adj. e n. Susceptible de devenir ministre.

ministrat, a adj. Relatiu à la qualitat de ministre dins la religion protestanta. Var.: **ministrau**.

ministrat n.m. 1. Partidari d'un ministèri. 2. En Soïssa, una dei magistraturas. Var.: **ministrau**.

ministrau, ala adj. e n. Ministerial.

ministre, essa n.m. 1. Membre dau govèrn d'un Estat à la tèsta d'un departament ministerial. ◇ *Ministre d'Estat*: Títol onorific atribuit à d'unu ministres en rason de l'importança que si vòu donar au sieu camp d'activitat, ò perqué es estat encargat d'una mission particuliera. 2. (relig.) *Ministre dau culte*: Prèire ò pastor encargat d'un servici parroquial.

minitèl n.m. (nom depauat, m'una majuscula) Terminal d'interrogacion emplegat en França entre lo 1980 e lo 2012 (rapidament remplaçat per l'internet).

minitelista n. Usancier d'un Minitèl.

minitractor n.m.

minnesang n.m. (liter.) Poesia cortesa alemanda dei s. XIIⁿ e XIIIⁿ.

minnesänger n.m. Poeta cortés alemand dei s. XIIⁿ e XIIIⁿ aflatada per la poesia lirica d'òc..

minoenc n.m. Periode de l'istòria de Creta, dau IIIⁿ millenari fins à 1000 av. J.-C. ◆ **minoenc, a** adj. Dau minoen.

minoptèr n.m. (zool.) Nuèchola dei alas lòngui.

minor, a adj. 1. D'una importança segondària, d'un interès mendre: *Un affaire minor*. 2. (mús.) Si di de l'interval musical qu'es mai pichin d'un mièg-ton cromatic que l'interval major format dau meme nombre de gras. ◇ *Mòde minor* ò *minor*, n.m.: Mòde dins lo quau lu intervals formats à partir de la tonica son minors ò justs, e caracterisat per un mièg-ton entre, respectivament, lu 2^d e 3ⁿ, e lu 5ⁿ e 6ⁿ gras.

minor, a adj. e n. Que non a encara l'atge de la majoritat legala.

minora n.f. (log.) Segonda proposicion d'un sillogisme.

minoracion n.f. Accion de minorar.

minorat, **a** adj. Segondari, que non a la promiera plaça. Var.: **minorau**.

minorau, ala adj. Minorat.

minorança n.f. Ensèm de personas, de causas, inferior en nombre per rapòrt a un autre ensèm. Sin.: **minoritat**.

minorant adj.m. n.m. (mat.) *Element minorant d'una part d'un ensemble ordenat* E ò **minorant**, n.m.: Element de E inferior à toi lu element d'aquesta part.

minorar vt. 1. Diminuir l'importança de quauqua ren, li acordar una valor mai pichina: Minorar un incident diplomatic. 2. Portar quauqua ren a una chifra inferiora: Minorar lu prètz dau 10 %. 4. Determinar un minorant. Sin.: **minimar**.

minorat n.m. Títol e foncion d'un clerc qu'a reçauput lu òrdres minors.

minoratiu, iva adj. (lit.) Que minora.

minorita n.m. Fraire minor.

minoritari, ària adj. e n. Qu'apartèn à la minoritat; que s'apontèla sobre una minoritat.

minoritat n.f. (dau lat. *minor*) 1. Estat d'una persona que non a encara l'atge de la majoritat. 2. Periòde de la vida d'una persona pendent la quala non es legalament responsabla dei sieus actes e non a l'exercici dei sieus drechs.

minoritat n.f. (angl. *minority*) 1. Ensèm de personas, de causas, inferior en nombre per rapòrt a un autre ensèm. Sin.: **minorança**. 2. Grope de persona que comprèn lo nombre de votz mai bas dins una eleccion, un vòte. 3. Ensèm d'aquelu que si diferéncia au dedintre d'un meme grope (per op. à *majoritat*). ◇ *Minoritat nacionala*: Grope que si destria de la majoritat de la populacion per li sieu particularitats etniqui, la sieu religion, la sieu lenga ò li sieu tradicions: *La minoritat occitana*.

minorquin, a adj. e n. De Minòrca. Var.: **menorquin**.

minòt n.m. Farina emplegada per li pastas ò per l'alimentacion dau bestiar.

minòt, a n. Drollet.

minotaria n.f. 1. Usina dont si transforma lo gran en farina. 2. Comèrci, industria de la transformacion dau gran en farina.

minotier n.m. Persona que fa marchar una minotaria. Sin.: **minator**.

minucia n.f. Aplicacion atentiva e escrupuloa ai detalhs. Sin.: **menudaria**.

minucios, oa adj. 1. Que s'estaca ai pichins detalhs, escrupulos. 2. Fach mé minucia; que demanda de minucia: *Un trabalh minucios*. Sin.: **menimós, consciencios, escrupulos**.

minuciosament adv. Embé minucia. Sin.: **menimosament**.

minuet n.m. Menuet.

minuscule(e), a adj. Pichinet.

minuscule(e), a adj. e n.f. *Letra minuscula, caractèr minuscule* ò *minuscula*, n.f.: Letra pichina. Contr.: **majuscula**.

minushabens n.m. (latin) (fam.) Persona d'una intelligença debla, d'una granda mediocritat intellectuala.

minussar vt. Talhar ò rompre à pichins tròç. Var.:

menussar. Sin.: **menudar**.

minussarias n.f. pl. Menudalhas. Var.: **menussarias**. Sin.: **menudarias**.

minuta n.f. 1. Unitat de mesura dau temps (simb. min.), que vau 60 segondas. 2. Cort espaci de temps: *M'en torni dins una minuta*. Sin.: **instant, momenet, momenton**. ◇ *La minuta de veritat*: Lo moment excepcionau e cort dins lo quau la veritat esclata. 3. Unitat de mesura d'angle (simb. '), que vau 1/60 de gra, sigue $\pi/10800$ radian. Sin.: **minuta sexagesimala**. 4. (metrol.) *Minuta centesimala*: Sotamultiple dau grade, que vau $\pi/20000$ radian. ◆ interj. *Minuta!*: Aspèra! Doçament! Plan! Suau! D'aise!

minuta n.f. (dr.) Escrich original d'un jutjament ò d'un acte notariat, que lu interessats n'en poàdon aver que de còpias (*gròssas* ò *expedicions*) ò d'extrachs.

minutaire n.m. Aparelh m'un movement de reloxaria, que permete de reglar la durada d'una accion dins una maion: *Lo minutaire dau lume*.

minutar vt. Fixar mé precision la durada, lo debanament de: *Minutar una intervencion à la television*.

minutari n.m. Registre que contèn li minutas dei actes d'un notari. Var.: **minutier**.

minutari, ària adj. (dr.) Qu'a lo caractèr d'una minuta: *Un acte minutat*.

minutaria n.f. 1. Aparelh electric m'un movemet de reloxaria, destinat à assegurar un contacte pendent un temps determinat. 2. Part dau movement d'un relòtge que sièrve à marcar li diferenti parts de l'ora.

minutatge n.m. Accion de minutar.

minutier n.m. Minutari.

mioblast n.m. Cellula soca responsabla de la miogenèsi.

mioblastòma n.m. (patol.) Tumor generalament sensa gravitat dei cellulas musculari.

miocardi n.m. Ensèm dei cellulas musculari cardiaqui; muscle vuèi que forma la part contractila dau coar.

miocarditi n.f. Inflamacion dau miocarce.

miocardiopatia n.f. (med.) Tèrme generic dei malautias dau miocardi.

miocardiosclerosi n.f. (patol.) Estrechiment dau miocardi.

miocastòr n.m. Miopotame.

miocène, a n.m. e adj. Tèrç periòde de l'èra terciària, entre l'oligocène e lo pliocène, qu'a vist l'aparicion dei mamifèrs evoluits.

miocenic, a adj. Relatiu au miocène.

mioclonia n.f. Contraccion muscularia anormala.

miodesopsia n.f. Aparicion de ponchs mobiles dins lo camp visual.

miodinia n.f. Dolor muscularia que si manifestà en lu reumas muscularis, d'uni neuralgias e sobretot en li ràmpeas.

mioedèma n.m. Contraccion nodulària d'un muscle superficial que resulta d'un còup reçauput ò d'una irritacion locala.

miofibrilla n.f. Cadena que forma li unitats contractili dau muscle.

miogène, a adj. Que pertòca lu elements mesodermics que si tresmúdon en fibras musculari.

miogenèsi n.f. Formacion dei muscles esqueletics dins l'embrion.

miogenia n.f. Ensèm dei procediments que perméton a d'unu elements diferenciats dau mesodèrma de si tresmudar en fibras musculari.

mioglobina n.f. Proteïna vesina de l'emoglobina presenta en lu muscles.

mioglobinuria n.f. Malautia dau cavau caracterisada per l'eliminacion de mioglobina en l'urina que si tencha de roge.

miografe n.m. Aparelh qu'enregistra li contraccions musculari.

miografia n.f. Enregistrament grafic de la contraccion dei muscles.

miograma n.m. Corba obtenguda per miografia.

miolèmma n.m. Tube transparent que contèn li fibras musculari.

miolisi n.f. Demeniment de la fibra muscularia que si manifestà a la començada d'una miopatia.

miologia n.f. Estudi dei muscles.

miòme n.m. Tumor dau teissut musculari.

miomectomia n.f. Ablacion d'un miòme.

miomòrfes n.m. *Miomòrfes*: Sota-òrdre de mamifèrs enclausant mai de mila sòrtas, de que lo tipe n'es lo garri.

miopat, a adj. e n. Pertocat de miopatia.

miopatia n.f. Atrofia muscularia grèva, de l'evolucion progressiva.

miopatic, a adj. Relatiu à la miopatia.

miòpe, a adj. e n. 1. Pertocat de miopia. Sin.: lèrni. 2. (fig.) Que manca de discerniment, de perspicacitat.

miopia n.f. 1. Anomalia de la vista que fa que non si véon clarament lu objectes alunhats 2. (fig.) Mancança de discerniment, de perspicacitat. Var.: **miopisme**.

miopisme n.m. Miopia.

mioplasma n.m. Protoplasma de la cellula muscularia. Sin.: sarcoplasma.

mioplastia n.f. Operacion cirurgicala qu'a per tòca la refeccion d'un muscle.

miopotame n.m. (zool.) Ragondin. Sin.: **miocastòr**.

miorelaxant, a adj. e n. Si di d'un medicament qu'ajuda à la relaxacion dei muscles.

miorelaxacion n.f. Relaxacion muscularia.

miorrafia n.f. Operacion cirurgicala que pertòca la sutura d'un muscle.

miosalgia n.f. Dolor muscularia.

mioscleròsi n.f. Induracion d'un muscle deuguda à la proliferacion d'un teissut conjontiu.

miòsi n.m. (med.) Estrechiment anormal de la pupilla. Contr.: **midriasi**.

miosina n.f. Proteïna constituenta dei miofibrillas, que juèga un ròtle important dins la contraccion dei muscles.

miositi n.f. (med.) Inflamacion dau teissut musculari.

miosòma n.m. Ensèm dei discs que la sieu recampada per lo biais d'una substança intermediària fòrmon la fibrilha muscularia regada.

miosòtis n.m. Planta dei flors blavi, pichineti e eleganti (Família dei borraginaceas). Sin.: **èrba dei estelas**.

miosteòma n.m. Osteòma desvolopat dintre un muscle.

miotíc, a adj. Pertòca lu medicaments que provòcon la miòsi.

miotomia n.f. (cir.) Intervencion cirurgicala qu'a per tòca de talhar un muscle.

miotonia n.f. Trebolament caracterisat per lo flaquitge de la decontraccion d'un muscle.

miotonic, a adj. Que pertòca la miotonia.

miquelina n.f. (camin de fèrre) Autoralh leugier equipat de gomas especiali.

mir n.m. En Rússia, assemblada encargada de la gestion dei afaires d'una comuna paisana; la comuna paisana d'esperela.

mira n.f. 1. Ambicion, tòca. Var.: **amira**. Sin.: **estigança**. 2. (opt.) Règla graduada ò senhal fixe emplegats per lo nivelament, en geodesia ò en topografia. 3. (fot.) Dessenh de trachs de larguessas e d'orientacions diferenti, que sièrve per estudiar lu limits de netitge d'un objectiu fotografic ò d'una susfàcia sensibla. 4. (telev.) Imatge que compoarta divers motius geometricis, que permite d'optimisar lo reglatge dei aparells de recepcion. 5. (arm.) *Cran de mira*: Entalh praticat dins l'auça d'una arma de fuèc e que sièrve per mirar. ◇ *Linha de mira*: Linha drecha determinada per lo mitan dau cran de mira e per la cima dau guidon d'una arma de fuèc. ◇ *Ponch de mira*: Ponch que si vòu tocar en tirant m'una arma de fuèc.

mirabèla n.f. 1. Pichina pruna jauna, doça e perfumada. 2. Aigardent que si fa m'aqueu fruch.

mirabelier n.m. Pruniera que dona de mirabèlas (Família dei rosaceas).

mirabilis n.m. Planta erbacea, originària d'Àfrica e d'Amèrica, sovent cultivada per li sieu grandi flors coloradi que si duèrbon la nuèch, cen que li dona lo sieu nom usual de bèla de nuèch (Família dei nictaginaceas).

mirabilita n.f. (miner.) Sulfat natural de sòdi decaidratat, de formula quimica $\text{Na}_2\text{SO}_4 \cdot 10 \text{H}_2\text{O}$.

miracidi n.m. Promiera forma larvària dei vèrs trematòdes.

miraclant, a adj. e n. Que fa de miracles. Sin.: **taumaturgue**.

miracler vi. Faire de miracles. Var.: **miraclejar**.

miracle n.m. 1. Fenomène interpretat coma una intervencion divina: *Lu miracles de Lorda*. ◇ *Cridar au miracle*: Manifestar un estonament admiratiu, sovent excessiu. 2. Fach, resultat estonant, extraordinari; azard meravilhós, astre excepcional: *Seria un miracle se l'OGCN siguesse campion*. Sin.: **meravilha, prodigi**. ◇ *Per miracle*: D'un biais urós, que nos s'asperava. 3. À l'Atge Mejan, drama religiós que metia en scena una intervencion miraculosa d'un sant ò de la Verge.

miraclejant, a adj. De l'òrdre dau miracle.

miraclejar vi. Faire de miracles. Var.: **miracler**.

miraclós, oa adj. Miraculós.

miraclosament adv. Miraculosament.

miraculat, ada adj. e n. 1. Si di de quauqu'un qu'es estat l'objècte d'un miracle. 2. Que, per un còup d'astre excepcional, a evitat una catàstròfa.

miraculisar (-izar) vt. Presentar coma un miracle.

miraculós, oa adj. 1. Que tèn dau miracle: *Una remontada miraculosa*. 2. Estonant, extraordinari per lu sieus efèctes: *Un remèdi miraculós*. Var.: **miraclós**.

miraculosament adv. D'un biais miraculós. Var.: **miraclosament**.

mirada n.f. 1. Agach d'admiracion. 2. Accion de dirigir lo regard au travèrs d'una arma, d'un objectiu fotografic, etc.

mirador n.m. Torre d'observacion ò de susvelhança, espec. per la garda de presoniers, d'un depaus, etc.

miraire, airtz n. Mersona que fa lo miratge dei òus.

miralh n.m. 1. Vitre polit e metallisat (generalament mé d'argent, d'estanh ò d'alumini) que remanda lu rais luminós. 2. Susfàcia metallisada qu'a lu memes usatges que lo vitre polit. ◇ (aeron.) *Miralh d'apontatge*: Sistema optic que permete ai pilòts d'efectuar solets la sieu manòbra. 3. (lit.) Susfàcia unida que rebate li cauas: *Lo miralh de l'aiga*.

miralh n.m. 1. Pèça d'armadura per protegir la tèsta dau cavau. Sin.: **chanfren** (fr.), **testiera, frontau**. 2. (zool.) Taca blanca sus lo chanfren d'un cavau.

miralhant, a adj. (lit.) Que miralha.

miralhar vt. Mirar. ◆ vi. Rebatre lo lume. Sin.: **rebatre, remandar**. ◆ **si miralhar** v.pr. Si regarjar (dins un miralh).

miralhat, ada adj. *Estòfa miralhada*: Estòfa que miralha.

miralhejadís n.m. Que miralha.

miralhejar vi. Miralhar.

miralhet n.m. Pichin miralh. ◇ (espec.) Aisina de caça format de pichoi miralhs que si fa virar au soleu per atraire li alaudentas.

miralhier n.m. Fabricant de miralhs.

miralhin n.m. Pichin miralh.

mirament n.m. Mena de miratge en auta mar.

miranda n.f. 1. Belvèire, mirador, plaça de l'observator, ponch de vista. 2. *Faire miranda*: Faire de miracles, faire quauqua ren d'excepcional.

mira-òus n.m. inv. Aparelh que sièrve à observar per transparença lo dedintre dei òus au mejan dau lume electric.

mirapeis n.m. Preparacion de nhifs, de cebas, de cambajon ò de ventresca que si pòu ajustar à de plats per n'en exaltar la sabor.

mirapeissés, a adj. e n. Originari ò estatjant de Mirapeis (Arièja).

mirar vt. 1. (lit.) Rebatre: *Lu aubres miron li sieu fuèlhas dins l'aiga dau riu*. 2. (tecn.) Observar (un òu) à contrajorn au mejan d'un mira-òus per s'assegurar de l'estat dau sieu contengut. ◆ vi. Orientar una arma, un aparelh fotografic vèrs un objectiu determinat. ◆ **si mirar** v.pr. (lit.) 1. Si regarjar dins un miralh ò dins una susfàcia polida. 2. Si rebatre: *Lu aubres si miron dins l'aiga*.

miratge n.m. 1. Fenomène d'optica observable dins li regions dont si tròvon sobrepauadi de jaças d'ària de temperaturas diferenti (desèrts, banquisa), que fa que lu objèctes alunhats an un imatge ò divers imatges diversament inversats e sobrepauats. 2. (fig.) Aparença enganairitz que pòu sedurre per un moment: *Aquela esperança èra solament un miratge*. Sin.: **embornador**. 3. Accion de mirar un òu.

mirbana n.f. *Essença de mirbana*: En parfumaria, nitrobenzène.

mirgalhadís n.f. Mirgalhadura.

mirgalhadura n.f. Que presenta una parença de colors variadi e beluguejanti. Var.: **mirgalhadís**.

mirgalhar vt. Donar una parença mirgalhada.

mirgalhat, da adj. De colors variadi e beluguejanti.

miriada n.f. Quantitat enòrma, indefinida: *De miriadas d'estelas*. Sin.: **miliassada**.

miriamètre n.m. Distança de dètz mila mètres.

miriapòde n.m. *Miriapòdes*: Classa d'artropòdes terrèstres que presènton de segments e de patas en grand nombre, m'un pareu d'antenas, de mandibulas e de traqueas respiratòri. Sin.: (corrent) **milapatas**.

mirific, a adj. Meravilhós.

miriofilla n. Planta aquàtica dei fuèlhas en fini lanieras, que s'emplega sovent dins lu aquàris.

mirliton n.m. Instrument de música dins lo quau lo buf uman fa vibrar una membrana que modifica la votz que parla ò canta davant. ◇ (fam.) *De mirliton*: De marrida qualitat, en parlant d'un son, d'una música, de vèrs.

mirmecofil(e), a adj. e n. Si di dei espècias animalis que vívon en permanença dins li formiguièras e dei plantas dont vívon li formigas.

mirmidon n.m. (lit.) Òme pichin e insignificant.

mirmilhon n.m. Gladiador roman, armat d'un boclier, d'una espada corta e d'un casco, que si batia generalament contra lo retiari.

mirobalan n.m. Drupa de divèrs badamiers d'Índia, que s'emplega en tanaria e s'emplegava en farmacia. Var.: **mirobolant**.

mirobolant n.m. Mirobalan.

mirobolant, a adj. Tròup extraordinari per poder devenir vèr. Sin.: **utopic**.

mirològue n.m. En Grècia, cant que lu pròches d'un moart cantàvon per li funeralhas.

mirosina n.f. Enzima dei granas de mostarda, que libèra l'essença de mostarda.

miroxile n.m. Aubre d'Amèrica tropicala, que fornisse de resina odoranti. Var.: **miroxilon**.

miroxilon n.m. Miroxile.

mirra n.f. Resina odoranta que vèn d'un aubre d'Arabia.

mirtacea n.f. *Mirtaceas*: Família de plantas dei regions caudi, coma la murta e l'eucaliptus.

mirta n.f. Murta. Sin.: **nèrta**.

mirtifòrme, a adj. (anat.) Qu'a la forma d'una fuèlha de murta.

MIRV n.m. inv. (de l'anglés Multiple Independent [targetable] Reentry Vehicle) Carga multipla qu'un missile empoarta e que lu sieus elements poàdon èstre guidats cadun sobre un objectiu particulier.

misandre, a adj. e n. Que sente ò manifèsta de mesprètz per lu òmes, per op. à *misogine*.

misandria n.f. Comportament misandre, per op. à *misoginia*.

misantrops, a adj. e n. Que li agrada d'èstre solet, que fugisse la societat, lu autres. Contr.: **filantrops**.

misantropia n.f. Disposicion d'esperit que mena à fugir la societat. Var.: **misantropisme**. Contr.: **filantropia**.

misantropic, a adj. Qu'a lo caractèr de la misantropia.

misantropisme n.m. Misantropia.

miscellaneas n.f. pl. (lit.) Recuèlh constituit d'articles, d'estudis variats.

miscibilitat n.f. (didact.) Caractèr de cen qu'es miscible.

miscible, a adj. (didact.) Que pòu formar m'un autre còrs un mesclum omogeneu. Sin.: **mescladís**.

misé n.f. Madomaisèla.

misenita n.f. (miner.) Mineral compauat d'un sulfat acide de potassa esquasi pur.

miserabilisme n.m. Tendènça lierària e artistica caracterisada per un gust sistematic per la representacion de la misèria umana.

miserabilista adj. e n. Que pertòca lo miserabilisme.

miserablement adv. D'un biais miserable. Sin.: **escarsament**.

miserablàs, assa adj. Foaça miserable. Sin.: **pauràs**.

miserable, a adj. e n. 1. Que manca de ressorsas; indigent, necessitós. Var.: **miserós**. Sin.: **mesquin**. 2. De natura à far nàisser la pietat: *Una fin miserable, una*

situacion personala miserable. 3. Digne de mesprètz, sensa valor: *Un acte miserable*. ♦ adj. Qu'a gaire de valor, d'importança: *Un salari miserable*. Sin.: **escars**.

miseracion n.f. Sentiment de pietat, de misericòrdia. Sin.: **compassion, commiseracion, misericòrdia**.

miserere n.m. inv. 1. Saume que la sieu traduccion dins la Vulgata comença per aqueu mòt, un dei sèt saumes de la penitènça; pèça de música cantada, compauada sobre li paraulas d'aqueu saume. 2. Nom ancian de l'occlusion intestinala.

misèria n.f. 1. Estat de granda pauretat, de feblesa, d'impotènça; mancança grèva de quauqua ren: *Viure dins la misèria*. 2. Eveniment dolorós. Sin.: **affliccion, patiment**. 3. Caua de gaire d'importança: *Aqueu salariat ganha una misèria*. 4. Tradescàntia (planta). ♦ pl. Cen que rende la vida dolorosa, penoa: *Li pichini misèrias de la vida, faire de misèrias à quauqu'un*.

misericòrdia n.f. 1. (lit.) Pietat que poarta à perdonar à-n-un colpable, à faire gràcia à-n-un vencut; perdon acordat per pura bontat. 2. Consòla plaçada sota la forma d'una glèia e que sièrve, quora aqueu sèti es auçat, à s'apontelar tot en semblant èstre totalament drech. 3. (vièlh) *Àncora de misericòrdia*: Àncora mai mai foarta d'una nau. ♦ interj. Marca una sorpresa acomphada de despièch, de pena, d'espavent.

misericordiós, oa adj. Enclin à la misericòrdia, au perdon. Sin.: **clement, generós**.

miserós, oa adj. Qu'es dins la misèria. Var.: **miserable**. Sin.: **paure, mesquin**.

misidaceu n.m. *Misidaceus*: Òrdre de crustaceus de mar auta, pusleu grands e desprovidits de branquias.

misogine, a adj. e n. Que sente ò manifèsta de mesprètz per li fremas, per op. à *misandre*.

misoginia n.f. Comportament misogine, per op. à *misandria*.

misologia n.f. Refut de rasonar.

misològue, a n. Qu'es cònta lo rasonament.

misoneïsme n.m. Aversion per tot cambiament, per tot cen qu'es noveu.

misoneïsta adj. e n. Que manifèsta de misoneïsme.

misopedia n.f. Aborriment a respiech dei mainaus.

mispickel n.m. (mòt al.) (miner.) Arseniosulfure natural de fèrre (FeAsS). Var.: **mispiquel**.

mispiquel n.m. Mispickel.

miss n.f. (angl.) 1. Joventa anglesa. 2. Regina de beutat: *Miss Provença*.

missau n.m. Libre que contèn lu tèxtos de la liturgia de la messa.

missi dominici n.m. pl. (ist.) Agents que Carlemanhe mandava, doi per doi, un clergue e un laïc, per assegurar lo contraròtle dei autoritats localis.

missil(e) n.m. Projectile enclaus dins un sistema d'arma militària classica ò nucleària, m'un sistema de propulsion automatic ò guidat e guidat sus tot ò partida dau sieu itinerari per autoguidatge ò per teleguidatge.

missilier, a n. Militari especialisat dins lo servici dei missiles.

mission n.f. 1. Carga donada à quauqu'un de complir una tasca definida. 2. Foncion temporària e determinada qu'un govèrn ò una organisacion dona à quauqu'un, à un grope. 3. Ensèm dei personas qu'an reçauput aquela carga. 4. Tòca elevada, dever inerent à una profession, una activitat e au ròtle social que li es atribuit. 5. (relig.) Organisacion que tende à la propagacion de la fe. ◇ Establiment de missionaris. ◇ Seguida de predicacions per la conversion dei infidèles e dei pecadors.

missionari, ària n. Religiós emplegat ai missions estrangieri ò interiori. ◆ adj. (relig.) Relatiu ai missions, à l'expansion de la fe.

missiva n.f. e adj. (lit.) Letra. ◇ (dr.) *Letra missiva*: Tot eschich donat à la poasta ò à un particular per lo faire pervenir.

missòla n.f. Espècia de peis-cans de fond, de talha mejana, mé 5 pareus de fendas branquiali, de l'esquina gris unifòrme ò non, vivipares, manjadís.

misson n.m. Cervelat.

misson n.f. Meisson.

missonada n.f. Meisson.

missonadoira n.f. Meissonadoira.

missonaira n.f. Meissonaira.

missonaira-batèira n.f. Meissonaira-batèira.

missonaira-ligaira n.f. Meissonaira-ligaira.

missonaire, airtz n. Meissonaire.

missonar vt. Meissonar.

missonatge n.m. Meissonatge.

missonier, a adj. e n. Meissonier.

missuga n.f. Ciste. Var.: **mussega**.

mistela n.f. Most de raïm au quau s'ajusta d'alcòl per faire cessar la sieu fermentacion.

mistèri n.m. 1. Cen qu'es escondut, incompreensible, desconoissut: *Lu mistèri de la vida*. ◇ *Faire mistèri de*: Tenir secret. 2. Question dificila, segura. 3. (teol.) Veritat de fe inaccessiblea à la rason umana soleta e que pòu èstre conoissuda solament per una revelacion divina. 4. (liter.) À l'Atge Mejan, pèça de teatre dau subjècte religiós e dont si faia intervenir Dieu, lu sants, lu àngels e lo diau. 5. (ist.) Ensèm de doctrinas secreti e de rites iniciatics que la sieu revelacion devia portar lo sauvament, dins d'uni religions anciani originari de Grècia ò d'Orient.

mistèri n.m. (nom depauat) Crema glaçada recubèrta de merenga e de pralinat.

misteriós, oa adj. 1. Que contèn un sens escondut: *De paraulas misterioï*. 2. Dificile de capir, desconoissut. 3. Tengut secret: *Si siam rescontrats dins un luèc misterios*. 4. Si di d'una persona que la sieu indentitat non es conoissuda ò que s'enviròta de mistèri: *Es vengut un visitaire misterios*.

misteriosament adv. D'un biais misterios.

mistic, a adj. 1. Que pertòca lu mistèri de la religion. 2. Qu'apartèn au misticisme. 3. (dr.) *Testament mistic*: Testament presentat claus e sagelat à un notari, que dreïça un acte en presença de doi testimònis. ◆ adj. e n. 1. Que practica lo misticisme, qu'a una fe religioa intensa. 2. Persona que s'adona à la teologia ò à la vida mistica. 3.

Que lo sieu caractèr es exaltat, que li sieu ideas son absoludi.

mistica n.f. 1. Filosofia ò teologia que tracta dei fenomènes que non si poàdon explicar racionalament. 2. Credença absoluta que si forma à l'entorn d'una idea, d'una persona. 3. Ensèm dei practicas que fan metre en contacte l'ànima m'au divenc.

misticament adv. Segond lo sens mistic.

misticèt n.m. *Misticèts*: Sota-òrdre de cetaceus que poàrtan de fanons e son sensa dents, coma la balena.

misticisme n.m. 1. Actituda religioa ò filosofica qu'afirma la possibilitat d'una union perfecha mé Dieu ò l'Absolut dins la contemplacion ò l'extasi; doctrina qu'admète la realitat d'aquesta union. 2. Doctrina ò credença fondada sobre lo sentiment religiós ò que li fa una granda plaça. ◇ Tendènça à si fondar sobre lo sentiment, e espec. lo sentiment religiós, sobre l'intuicion e non sobre la rason. ◇ Iniciacion ai mistèris de la fe.

misticitat n.f. Caractèr de cen qu'es mistic; fe intensa, practicas mistiqui.

misticable, a adj. Que pòu èstre mistificat.

mistificacion n.f. 1. Accion de mistificar, d'enganar quauqu'un. 2. Cen qu'es solament illusion, que constitue un mite intellectual; impostura.

mistificaire, airtz adj. e n. Mistificador.

mistificar vt. (*mistifi*) 1. Abusar de la credulitat de quauqu'un per s'en garçar. 2. Enganar en donant de la realitat una idea agradiva ma faussa.

mistificador, tritz adj. e n. Que mistifica, que li agrada mistificar; autor d'una mistificacion. Var.: **mistificador**.

mistofla n.f. (pop.) Play-boy.

mistoflet, a adj. e n. Mistolin.

mistolin, a adj. Maigre à l'excès.

mistralada n.f. Còup de mistrau. Var.: **magistralada**.

mistralàs n.m. Gròs còup de mistrau. Var.: **magistralàs**.

mistralejar vi. Bufar, en parlant dau mistrau. Var.: **magistralejar**.

mistralenc, a adj. Nom donat à una grafia engimbrada au s. XIX^{en} per J. Romanilha, apiejada màgerment sus lo francés. Es una mena d'escriptura qu'a ren de comun à respèch de la grafia originala occitana, aquela d'aquí eissida dau s. X^{en} e de l'epòca trobadoresca. F. Mistral non volia escriure li sieu òbras en la grafia de Romanilha, ma sota la pression contunha d'aqueu d'aquí finissèt per li consentir. Logicament si deuria qualificar aquela grafia de *romanilhenca*.

mistralet n.m. Pichin mistrau. Var.: **magistralet**.

mistrau n.m. Vent dau Nòrd-Nòrd-Èst, que bufa en particular sus la valada de Ròse en fins à-n-una zòna situada entre lu meridians de Seta e de Tolon. Còmpte tengut de la sieu potènça, lo mistrau pòu bofar fins à Còrsega. (En d'autre luècs, si parla de *tramontana*). Var.: **magistrau**.

mita n.f. (ist.) Trabalh forçat au quau lu Espanhòus constrenhíon lu Indians dins li sieu colonias americanas.

mitacisme n.m. Vici dau discors que resulta de la repeticion de la letra m dins diferents mòts de la mema frasa.

mitadar vt. Despartir per mitat lu revenguts d'una mitadaria.

mitadaria n.f. 1. Contracte agricòla dins lo quau lo proprietari es pagat m'una part de cen qu'es recoltat. 2. Proprietat fonsiera que fa l'objècte d'un tau contracte; lu bastiments d'aquesta proprietat. Sin.: **miejaria**, **bordina**.

mitadenc, a adj. 1. Que va per mitan. 2. Mejan.

mitadier, a n. e n. Metaier. Sin.: **miejaire**.

mitan n.m. 1. Luèc situat à la mema distança de toi lu ponchs à l'entorn ò ai extremitats de quauqua ren. ◇ (mat.) *Mitan d'un segment*: Ponch situat à pariera distança dei extremitats. 2. (coregr.) Exercici fach au centre de la classa, sensa barra. 3. *Mitan de terren*: Au balon, jugaire encargat d'assegurar la ligason entre la defensa e l'ataca; ensèm dei jugaires qu'an aqueu ròtle. 4. Moment parierament alunhat dau començament e de la fin d'un periòde de temps: *Lo mitan de la nuèch*. 5. Posicion moderada, entre doi partits extrèms. 6. Espaci material dins lo quau un còrs es plaçat. 7. Ensèm dei factors exteriors qu'agisson d'un biais permanent ò duradís sobre lu èstres vivents. ◇ (biol.) Biotòpe, site dont viu abitualament una espècia. ◇ *Mitan interior*: Mitàn dont son directament li cellulas viventi dei animaues superiors, es à dire lo sang e la linfa. ◇ (bacter.) *Mitan de cultura*: Produch nutritiu artificial que permete la creissença pauc ò pron rapida de poblacions bacterianes ò lo sieu isolament en colonias separadi, dins una tòca diagnostica. ◇ (geogr.) *Mitan geografic*: Ensèm dei caracteristicas fisiqui (releu, clima, etc.) e umani (environament politic, economic, etc.) qu'an una influença sobre la vida dei òmes. ◇ Environament social, grope de personas dont una persona viu abitualament, de dont vèn: *Venir d'un mitan populari*. ◇ *Levar dau mitan, lève-ti dau mitan!*: Expressions per caçar quauqu'un qu'es embarrassant. 8. *Lo mitan*: L'ensèm dei personas que vívon en defoara de la lèi; banditisme. ◆ loc. prep. *Au mitan de*: Au centre, dins la part centrala de; demièg. ◆ loc. adv. *Au beu mitan, en plen mitan*: Au moment mai intense de quauqua ren que si debana: *Es arribat au beu mitan dau film*.

mitan n.f. 1. Caduna dei doi parts egali d'un tot: *Cinc es la mitan de dètz*. Var.: **mitat**. ◇ *À mitan*: Parcialament. ◇ *À mitan prèt*: Per la mitan dau prèt ordinari. ◇ *Mitan ..., mitan ...*: Per una part ..., per una altra part ... ◇ *Mitan-mitan*: Dins una egalitat totala dei doi compauants. 2. Una dei doi parts esquasi egali d'un espaci, d'una durada, d'una accion: *Faire la mitan dau camin*. ◇ *À mitan camin*: Au mitan de l'espaci que si deu percorrèr; sensa menar à la sieu fin un trabalh qu'es estat interrot. ◇ *Èstre, si metre de mitan*: Partatjar à egalitat lu riscs e lu resultats d'una entrepresa. ◇ *Èstre per mitan dins quauqua ren*: Èstre responsable per una part.

mitana n.f. Ganc que s'arrèsta ai promieri falanges.

mitat n.f. Mitàn.

mite n.m. 1. Racònte populari ò literari que mete en scena d'èstres sobrumans e d'accions imaginari, dins lu quaus son transpauats d'eveniments istorics, vertadiers ò non, ò dins lu quaus si projècton d'unu complèxes individuals ò familhals e socials. 2. Construccion de l'esperit que non repaua sobre un fond de realitat. 3. Representacion sibolica qu'influença la vida sociala: *Lo mite dau progrès*.

mitic, a adj. Relatiu ai mites; legendari.

mitificacion n.f. Fach de mitificar; lo sieu resultat.

mitificar vt. Donar un caractèr de mite à.

mitigacion n.f. (dr.) *Mitigacion dei penas*: Substitucion d'una pena mai doça à la pena que lu jutges avíon donat, en rason de la feblesa fisica dau condemnat.

mitigaire n.m. Aparelh de robinetaria que permete un reglatge manual ò termostatic de la temperatura de l'aiga.

mitigant, a adj. Adocissent.

mitigar vt. (*mitigui*) Adocir, rendre pas tant rigorós.

mitigat, ada adj. 1. Pusleu desfavorable: *Un acuelh mitigat*. 2. Gaire rigorós: *Una atencion mitigada*. ◇ Qualifica una dei doi tendenças dau catarisme. 3. Mesclat de quauqua ren, adocit: *D'elògis mitigats de criticas*.

mitigatiu, iva adj. Qu'adocisse.

mitilaceus n.m. *Mitilaceus*: Sobrefamilha qu'enclau lu muscles, lu litofagues...

mitilicultor, tritz n. Persona qu'alèva de muscles.

mitilicultura n.f. Alevatge de muscles.

mitilitoxina n.f. Substança toxica presenta dins lo fetge d'unu muscles.

mitilus n.m. (lat.): Nom generic dau muscle.

mito, a n. (fam.) Amant, mestressa.

mitoclastic, a adj. Que pertòca li substàncas qu'entràvon la formacion dau fus au moment de la division cellulària.

mitochondria n.f. (biol.) Organit citoplasmic de la cellula, de 0,5 µm de larg e de 2 à 5 µm de lòng, que sintetisa l'adenosina trifosfat emplegada coma foant d'energia.

mitochondrial, a adj. Relatiu à la mitochondria. Var.: **mitochondriau**.

mitochondriau, ala adj. Mitochondrial.

mitochondriopatia n.f. Malautia mitocondrial.

mitologia n.f. 1. Ensèm dei mites e dei legendas pròpris à un pòble, à una civilisacion, à una region. 2. Estudi sistematic dei mites. 3. Ensèm de credenças que pertòcon la mema idea e que s'impauon dins una collectivitè.

mitologic, a adj. Relatiu à la mitologia.

mitològue, òga n. Especialista de la mitologia.

mitoman, a adj. e n. Pertocat de mitomania.

mitomania n.f. Tendença patologica à l'alteracion de la veritat e à la fabulacion.

mitomaniac, a adj. e n. Pertocat de mitomania; relatiu à la mitomania.

miton n.m. Gantelet de malhas ò de placas que lo gròs det solet èra liure (s. XVⁿ-s. XVIⁿ).

mitonar vi. Cuèire lentament, à pichin fuèc. ♦ vt. 1. Faire cuèire (un aliment) à pichin fuèc. 2. (fig.) Preparar embé atencion: *Mitonar la sieu venjança*.

mitòsi n.f. (biol.) Mòde usual de partiment de la cellula viventa, qu'assegura lo manteniment d'un nombre constant de cromosòmas. Sin.: *cariocinèsi*, *partiment indirècte*.

mitotic, a adj. (biol.) Relatiu à una mitòsi.

mitra n.f. 1. Cofadura liturgica de l'oficiant (evesque, abat) dins li ceremònias pontificali. 2. Dins l'Antiquitat, ornament en forma de bendeu triangulari de la tiara assiriana. 3. (constr.) Aparelh ò construccion que si mete sobre l'extremitat d'un conduch de chaminèia per empachar la pluèia ò l'aiga de li intrar.

mitracisme n.m. Culte de Mitra.

mitraïsme n.m. Mitriacisme.

mitral, a adj. 1. *Valvula mitrala*: Valvula situada entre l'aurelheta e lo ventricule de seneca dau coar. 2. Relatiu à la valvula mitrala. Var.: **mitrau**.

mitralha n.f. 1. (anc.) Ferralha que s'emplegava per cargar lu canons. 2. *Obús à mitralha*: Obús plen de tròc de fonda que pàrton à tròc au moment que lo projectile peta. 3. Descarga d'obús, de balas. 4. Ensèm de fragments metallics que vènon generalament de recuperacion, per l'elaboracion dei aliatges. 5. (fam.) Pichina moneda.

mitralhada n.f. Rafala d'arma automatica.

mitralhadoira n.f. Arma automatica de pichin calibre (inferior à 20 mm), dau tir tendut per rafalas.

mitralhaire, airitz n. Que sièrve una mitralhadoira.

◇ *Pistolet mitralhaire*: Arma automatica individuala. Sin.: **mitralheta**.

mitralhar vt. 1. Tirar per rafalas. 2. (fam.) Fotografiar ò filmar en rafalas. 3. *Mitralhar quauqu'un de questions*: Lo sotametre à un grand nombre de questions.

mitralhatge n.m. Accion de mitralhar.

mitralheta n.f. Pistolet mitralhaire.

mitrat, ada adj. (relig.) Qu'a drech de portar una mitra; que poarta una mitra.

mitrau, ala adj. Mitral.

mitriac, a adj. Relatiu au culte de Mitra.

mitriacisme n.m. Culte de Mitra. Var.: **mitraïsme**.

mitridatisacion (-izacion) n.f. Mitridatisme.

mitridatisar (-izar) vt. Immunisar còtra un poison per una acostumança progressiva.

mitridatisme n.m. Immunitat ai substàncias toxiqui, minerali ò organiqui, obtenguda per l'ingestion de dòsis dau poison considerat, debli per començar, pi progressivament creissant. Var.: **mitridatisacion**.

mitride n.m. *Mitrides*: Família de molluscs gasteropòdes.

mitrifòrme, a adj. Qu'a la forma d'una mitra.

mitterrandian, a adj. e n. De Francesc Mitterrand; partidari de Francesc Mitterrand. Var.: **mitterandista**.

mitterrandisme n.m. Política de Francesc Mitterrand.

mitterrandista adj. e n. De Francesc Mitterrand; partidair de Francesc Mitterrand. Var.: **mitterandian**.

mixcion n.f. Miccion.

mixcionar vt. Miccionar.

mixedema n.m. Edema generalisat, acompanhat de divèrs trebolisicis (apatia, lassitge, etc.) e deugut à una insufisença de foncionament de la glàndola tiroïda.

mixedematós, oa adj. e n. Relatiu au mixedema; que sofrisse d'un mixedema.

mixina n.f. Vertebrat aquàtic anguillifòrme, de la pèu nuda viscoa, parasite de peis.

mixitat n.f. Caractèr mixte d'un grope, d'una escòla, etc.

mixoïde, a Que sembla una mucositat.

mixolidian, a adj. (mús.) Si di dei *harmoniai* ò *tonoi* de la Grècia antica, à un dei mòdes medievals ò à un mòde musical ò gamma diatonica, relativa au mòde medieval.

mixòma n.m. Tumor moala, beninha, formada de teissut conjontiu mucós.

mixomatòsi n.f. Malautia infeccioa dau coniu, deuguda à un virus.

mixomicèt n.m. *Mixomicèts*: Classa de fonges inferiors que si noirisson de vegetaus en descomposicion e que constituïsson de molons gelatinós infòrmes (per op. à *eumicèt*).

mixotròfe, a adj. e n.m. Si di d'un organisme vivent que si noirisse à l'encòup per autotrofia e per eterotrofia.

mixotrofia n.f. Qualitat d'un organisme vivent que si noirisse à l'encòup per autotrofia e per eterotrofia.

mixte, a adj. 1. Format d'element de natura, d'origina diferenti. Sin.: **mescle**. 2. Que comprèn de personas dei doi sèxes, ò qu'apartènon à d'originas ò à de formacions diferenti: *Una escòla mixta, una equipa mixta*. 3. (mat.) *Produch mixte de tres vectors*: Produch escalari dau premier per lo produch vectorial dei autres doi.

mixtilineu, ea adj. Qu'es format de linhas drechi e de linhas corbi.

mixtinèrve, a adj. (bot.) Si di d'una fuèlha que li sieu nervaduras son din toi lu sens.

mixtura n.f. 1. Mesclum de solucions alcoliqui, de drògs farmaceutiqui, etc. 2. Mesclum quauq que sigue que lo sieu gust es desagradu. Sin.: **mescladura**, **mescla**, **mestura**.

mixturar vt. Mesclar per formar una mixtura. Sin.: **mesturar**.

M.J.C. n.f. Maion dei Joves e de la Cultura.

M.K.S.A. Sistema d'unitats (encuèi remplaçat per lo sistema SI), dins lo quau li unitats fondamentali son lo mètre (longuessa), lo quilograma (massa), la segonda (temps) e l'ampèr (intensitat electrica).

M.M.P.I. n.m. (*Minnesota Multiphasic Personality Inventory*) Tèst sota forma de questionari, destinat à mesurar d'unu trachs de la personalitat.

Mn Simbòle dau manganèsi.

mnème n.m. Traça organica que permete lo remembre.

mnemonia n.f. Mnemotecnica.

mnemonic, a adj. Relatiu à la memòria.

mnemonicament adv. D'un biais mnemonic.

mnemotecnica n.f. Mnemotecnica.

mnemotecnica, a adj. 1. Relatiu à la mnemotecnica. 2. Si di d'un biais d'ajudar la memòria mé d'associacions mentali: *Emplegar un mejan mnemotecnica*.

mnemotecnica n.f. Art de desvolopar la memòria au mejan d'exercicis. Var.: **mnemotecnica**.

mnemotecnician, a n. Especialista de mnemotecnica.

mnesic, a adj. Relatiu à la memòria.

Mo Simbòle dau molibdene.

Mo Abreviacion de megaoctets.

moabit n.m. Lenga semitica dau grope cananean.

moal, a adj. 1. Que non resistisse au tocar; que manca de duresa. 2. Qua manca de vigor, d'energia, de vivacitat. Sin.: **flac, flacós, molastrós**. 3. (mar.) Si di d'una nau à velas que, sota l'accion dau vent, a tendença à abatre (per op. à *ardent*). 4. (fis.) Si di dei rais X que son lo plus pauc penetrants. ◆ n. (fam.) Persona sensa energia.

moala n.f. 1. Pèira de molin; còrs solide de forma circularia constituit de matèria abrasiva, que sièrve à amolar, à polir. 2. Moalo. 3. Part intèrna dau pan. Sin.: **mica, molèia**.

moala n.f. Organe elastic que pòu suportar de deformacions e destinat à exercir una foarça; tende a tornar pilhar la sieu foarça iniciala segond qu'es estat plegat, tesat, torsut ò comprimit. Var.: **mòla**.

moalament adv. 1. En s'abandonant: *Èstre estendut moalament sus la plaja*. 2. Sensa conviccion, deblament. Var.: **molament**. Sin.: **flacosament**.

moalo n.m. Peis-luna (*Mola mola*). Var.: **moala**.

moardre vt. 1. Agantar, sarrar foart m'ai dents, en ferissent, en entalant: *Lo can m'a mordut*. ◇ *Moardre à l'esca*: L'agantar, en parlant dau peis; (fig.) Si laissar pilhar, enganar, en parlant de quauqu'un. Sin.: **pitar à l'esca**. ◇ *Moarde*: Li a un peis que s'es laissat pilhar; li a quauqu'un que s'es laissat pilhar. 2. (absolut) Atacar m'ai dents: *Aqueu can moarde*. 3. Atacar, intrar dintre: *La lima moarde lo metal*. 4. Trovar presa: *L'àncora non a mordut*. 5. Atacar la placa per gravar, en parlant de l'aiga foarta, d'un mordent. 6. Anar en là dau limit fixat: *La bala a mordut la linha*. ◇ (absol.) Dins lo saut en longuessa, pauar lo pen en là dau limit autorisat. ◇ *Moardre sus*: Pilhar leugierament sus (un espaci, un periòde). 7. (fam.) *Moardre à quauqua ren*: Èstre interessat per quauqua ren, li pilhar gust. ◆ **si moardre** v.pr. (fam.) *Si moardre lu dets de quauqua ren*: S'en pentir amarament.

moarga n.f. (Luceram) Luèc reservat à la cultura dei cereals e sotamés à de reglaments municipals.

moarre vt. (*moali*, part. passat *mougut*) Molinar (de caffè, etc.). Var.: **mòure**.

moart n.f. 1. Cessacion completa e definitiva de la vida: *Morir de moart naturala, accidental, violenta*. Sin.: **la Dalhaira** (pop.), **la Camusa** (pop.), **Chiqueta, tanta Chiqueta** (pop.), **periment, defuntada**. ◇ *Èstre à la moart, à l'article de la moart*: Èstre à mand de morir.

Sin.: **èstre en ponch de moart, èstre a la tècola**. ◇ *Èstre entre la vida e la moart*: Èstre en grand perilh de morir. ◇ *Moart aparenta*: Esta de ralentiment extreme dei foncions vitali, que dona à l'individu l'aspècte exterior de la moart. ◇ *Experiència de moart imminente*: (EMI) Estament de personas declaradi en moart clinica, que cuènton un còup desvelhadi, de s'èstre trobadi transportadi en un autre monde, sobrebeu, sovent en passant dins una galària que si durbia sus una lutz esbleugissenta. Lo testimoniatge d'aqueu fenomène non explicat scientificament a pertocat de milions de gents quala que siguesse lo sieu luèc geografic. ◇ *Sofrir mila moarts*: Subir de sofrenças terribli. ◇ *La moart dins l'ànima*: En regretant vivament, à contracoar. 2. (dr.) *Pena de moart*: Pena criminala maximala, pena capitala. ◇ *Moart civila*: Pena qu'implicava la privacion completa dei drechs civils. 3. (psican.) *Pulsion de moart*: Foarça qu'incita l'èstre uman à l'autodestruccion e qu'es à l'òbra dins lu passatges à l'acte e dins la depression. 4. (relig.) *Moart etèrna, moart de l'ànima*: Perda de la gràcia, damnacion ai penas de l'infèrn. 5. (fig.) Cessacion completa d'activitat: *La moart dau pichin comèrci*. 6. *À moart*: Mortalament: *Ferit à moart*. ◇ (fam.) *À un gra intense, de toti li sieu foarças: Frenar à moart*. ◇ *À moart!*, *Moart à ...!*: Expressions per demandar la moart de quauqu'un.

moart, a adj. 1. Qu'a cessat de viure: *Moart de frèi*. Sin.: **defuntat**. 2. Que sembla sensa vida: *Un regard moart*. ◇ *Èstre moart de lassitge*: Èstre totplen las. ◇ *Èstre moart de paur, d'inquietuda: Provar una granda paur, èstre foarça inquiet*. ◇ *Mai moart que viu*: Incapable de reagir, au ponch de semblar moart, sobretot en rason d'una granda paur. 3. Sensa granda activitat: *La ciutat es moarta lu jorns de fèsta, una vila moarta*. ◇ *Temps moart*: Moment sensa activitat, sensa accion; au basquet e au volley, minuta de repaus acordada à la demanda d'una equipa. 4. Qu'es sensa eficacitat ò que l'a perduda; que pòu plus servir, qu'es troup degalhat: *Aqueli pilas son moarti, la mieu veitura es moarta*. 5. *Braç moart d'un cors d'aiga*: Braç dont lo corrent es deblo ò nul. ◇ *Aiga moarta*: Aiga estagnanta. ◇ *Vau moarta*: Vau que non es plus percorruda per un cors d'aiga. 6. *Angle moart*: Part dau camp visual ocupada per un obstacle qu'esconde cen que si tròva darrier d'eu. ◇ (mil.) *Zòna de terren qu'un obstacle esconde, ò que lo fuèc non pòu tocar*. 7. *Lenga moarta*: Lenga qu'a cessat d'èstre parlada. 8. *Natura moarta*: Pintura que representa d'objèctes, de vegetaus ò d'animaus moarts. 9. (mar.) *Còrs moart*: Gaviteu cilindric establìt dins una rada, ancorat au fond de l'aiga per permetre à de naus de li s'amarrar.

moart, a n. 1. Persona qu'a perdut la vida. Sin.: **defunt, defuntat**. 2. Cadavre. 3. (mil.) *Ai moarts!*: Sonaria e batària per onorar lo sovenir d'aqueli que son moarts per la pàtria. ◆ n.m. Au bridge, aqueu dei quatre jugaires que presenta lo sieu juèc sus la taula; li cartas d'aqueu jogaire.

moarta sason n.f. Periòde pendent lo quau l'activitat es bassa per un comèrci, una industria, etc.

moastra n.f. 1. Pichin aparelh que dona l'ora e d'autri indicacions (data, etc.). ◇ *Moastra mecanica*: Moastra que la sieu energia es fornida per una mòla. ◇ *Moastra à quartz*: Moastra electronica que lo sieu resonator es un cristal de quartz entretegut electronicament e que pòu aver un afichatge à agulhas (*moastra analogica*) ò à cristals liquides (*moastra numerica*). ◇ *Moastra connectada*: Moastra informatizada, que dispaua d'una connectivitat sensa fiu e agisse coma un computador que si poarta au ponhet. 2. Exposicion. Var.: **mòstra**.

moastra-braçalet n.f. Braçalet-moastra.

moatle n.m. Mòtle.

mobil(e), a adj. 1. Que si pòu mòure, que si pòu levar ò cambiar de posicion: *Una paret mobila*. Sin.: **movedís, movent, levaís**. ◇ *Caractèr mobile*: Element d'un ensèm de caractèrs tipografics fonduts à despart. 2. Que si deu desplaçar ò qu'es lèst à si desplaçar, à cambiar d'activitat. 3. Que si pòu desplaçar rapidament, en parlant de tropas. ◇ *Gendarmaria mobila*: Part de la gendarmaria organizada en esquadrons motorisats ò blindats. ◇ *Garda mobile*: Membre de la gendarmaria mobila. 4. Qu'es animat d'un movement constant, ò que lo sieu aspècte càmbia sovent: *La susfàcia mobila de l'aiga*. 5. Que la data, la valor, non es fixa. ◇ *Fèstas mobili*: Fèstas cristiani que la data càmbia en foncion de la data de Pascas.

mobil(e) n.m. 1. Còrs en movement: *La velocitat d'un mobile*. 2. Pèça que si mòu à l'entorn d'un axe, dins una moastra, un relòri. 3. Motiu que mena quauqu'un à agir, que determina lo sieu comportament: *L'interès es lo sieu solet mobile*. Sin.: **causa, rason**. ◇ Motiu que mena una persona à cometre una infraccion: *Cercar lo mobile d'un crimi*. 4. Òbra d'art compauada d'elements articulats e susceptible de movement (sota l'accion de l'ària, d'un motor).

mobileta n.f. (nom depauat) Ciclomotor de la marca Mobylette.

mobiliari, ària adj. Que consistisse en bens mòbles ò que pertòca la natura d'aquestu bens. Var.: **mobilier**.

mobilier, a adj. (dr.) Que pertòca lu bens mòbles. Var.: **mobiliari**.

mobilier n.m. 1. Ensèm dei mòbles destinats à l'usatge personal e à l'adobament d'una abitacion. 2. Ensèm dei mòbles e objèctes destinats à un usatge particulier. 3. (dr.) Ensèm dei bens mòbles que depèndon d'un patrimòni. 4. *Mobilier nacional*: Mòbles qu'apartènon à l'Estat. ◇ *Mobilier urban*: Ensèm dei equipaments installats au benefici dei usanciers sus la via publica e dins lu luècs publics, espec. lu luècs que son defoara.

mobilisable (-izable), a adj. Que pòu èstre mobilisat.

mobilisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de mobilisar. 2. Operacion financiera destinada à facilitar la circulacion d'una creança. 3. Tresmudament per lu anima e li plantas dei sieu resèrvas alimentari insolubli (amidon, glicogène, graissa) en moleculas solubli que circúlon dins lo sang ò la saba, e que poàdon noirir una part dau còrs quala que sigue. 4. (cir.) Manòbra

operatòria emplegada per liberar un organe dei sieu aderenças normalis ò patologiqui.

mobilisable (-izable), airtz adj. Que mobilisa. ◇ Centre mobilisable: Organe de mobilisacion de l'armada.

mobilisar (-izar) vt. 1. Metre en òrdre de guèrra li foarças militari d'un país; adaptar l'estructura de la sieu economia e de la sieu administracion ai necessaïtat dau temps de guèrra. 2. Cridar per l'intervencion de quauqu'un, d'un grope: *Mobilisar toi lu sòcis de l'IEO per la redaccion d'un dictionari*. 3. Èstre per quauqu'un, per un grope, d'un interès sufisent per lu faire agir. 4. Emplegar li sieu foarças en vista d'una accion: *Mobilisar li ressorsas d'un país per luchar còtra la misèria*. 5. (fin.) Ceder à tèrme (una credença) en foncion d'un prèt看 donat. 7. (cir.) Liberar un organe dei sieu aderenças normalis ò patologiqui. 8. (med.) Metre d'articulacions en movement per n'en restablir la soplesa. ◆ **si mobilisar** v.pr. Recampar tota la sieu energia per faire quauqua ren; èstre motivat e lèst à agir.

mobilisme n.m. 1. (geol.) Teoria segond la quala la posicion dei continents à la susfàcia dau glòbe a variat au cors dei temps geologics. 2. Mena de noiriment dei abelhas en de bruscs provedits d'encastres mobiles.

mobilista n.m. Relatiu au mobilisme; partidari dau mobilisme.

mobilitat n.f. 1. Facilitat à si mòure, à si metre en movement, à cambiar, à si desplaçar. Sin.: **movença**. ◇ *Mobilitat de la man d'òbra*: Per lu salariats, passatge d'una region à una altra; cambiament de profession, de qualificacion. ◇ *Mobilitat sociala*: Possibilitat per lu individús ò lu gropes de cambiar de posicion sus lo plan social, professional, etc. 2. Inconstança, instabilitat: *Mobilitat de caractèr*.

moblar vt. (*mòbli*) 1. Garnir, provedir de mòbles. 2. Emplir un vuèi, ocupar un espaci de temps: *Moblar una jornada de repaus*. ◆ vi. 1. Produire un efècte d'ornamentacion. 2. Charrar per charrar, just per ocupar un temps de discors.

moblat, ada adj. e n.m. Si di d'un apartament, d'una maion, que si fiton m'au mobilier.

moblatge n.m. Amoblament.

mòble n.m. 1. Objècte mobile que sièrve à adobar ò à decorar un luèc (taula, cadiera, armari, etc.). 2. (dr.) Ben mòble. (arald.) Tota pèça que figura sus l'escut.

mòble, a adj. 1. (geol.) Si di d'una formacion que lu sieus elements an gaire de coesion ò n'an pas dau tot (sablas, cendres volcanics, etc.). 2. Que si fragmenta, si laura facilament: *Una tèrra mòbla*.

mòble, a adj. (dr.) Ben mòble. ◇ *Ben mòble per natura*: Ben corporal susceptible d'èstre desplaçat (per op. à *ben immòble*). ◇ *Ben mòble per determinacion de la lèi*: Ben incorporal que la lèi assimila à un ben mòble (ipotecas, credenças, etc.).

mòc, a adj. Interdich, estonat. Sin.: **espantat, atupit**. ◇ *Restar mòc*: Restar sensa reaccion. Sin.: **restar nec**.

mòc n.m. Tròc de candela.

mòca n.m. e n.f. Mòka. Var.: **mocà, mokà**.

mocada n.f. Mocadura.

mocador n.m. Pèça d'estòfa ò de papier, destinada à si mocar. Sin.: **mandilho**, **mocanàs**.

mocadura n.f. 1. Accion de mocar una candela. Var.: **mocada**. 2. Muc que soarte dau nas quora quauqu'un si moca. Sin.: **narveu**. 3. Cagada de mosca.

mocaire, airtiz n. 1. Persona que si moca sovent. 2. Persona que mocava li candelas.

mocanàs n.m. Mocador.

mocar vt. (*moqui*) 1. Netejar lo nas d'un nenon. 2. Tustar sus lo nas. 3. Crestar un borron. 4. Netejar la mècha d'una candela. 4. Replicar coma cau, laisser quauqu'un mòc. Sin.: **riblar lo claveu (à)**. ♦ **si mocar** v.pr. Si netejar lo nas m'un mocador. Sin.: **si soflar**.

mocassin n.m. (de l'amerindian algonquin, *mockasin* ò *makisin*) 1. Cauçada de cuer non tanat, dei Indians d'Amèrica. 2. Cauçada bassa, leugiera, sensa laç. 3. Sèrp americana vesina dei crotales.

mòcho n.m. Molon, amolonament.

mochon n.m. Pichin mòcho.

mochonar vt. Amolonar.

mochonet n.m. Tròç de cigarreta parcialament fumada. Sin.: **megòt**.

mocion n.f. Tèxto sotamés à l'aprovacion d'una assemblada per un dei sieus membres ò per una part dei sieus membres: *Votar una mocion*. ♦ (espec.) Aqueu tèxto quora es sotamés à una assemblada parlamentària. ♦ *Mocion de censura*: Mocion que de deputats depauon per s'opauar à la politica d'un govèrn.

mocionar vi. Depauar una mocion.

mocionari, ària n. Persona que fa una mocion.

mòco n.m. Extremitat de la mècha d'una candela, que fuma quora vèn d'èstre amurcida. Var.: **mocon**.

mocon n.m. Mòco.

mòda n.f. 1. Biais passatgier d'agir, de viure, de pensar, etc., ligada à un mitan, una epòca. Sin.: **mena**, **corrent**, **preferéncia**, **estile**, **costuma**, **practica**, **gust**. ♦ *À la mòda*: Que seguisse lo gust dau moment. ♦ *À la mòda de*: Dins lo biais de. Sin.: **à la còpia de**. 2. Biais particulier de si vestir en conformitat m'au gust d'un mitan social: *Èstre, estar de mòda*. ♦ *Passar de mòda*: Plu èstre au gust de l'epòca. 3. Comèrci, industria dei vestits à la mòda.

modal, a adj. 1. (ling.) Que si raporta ai mòdes dau vèrbos: *Formas modali*. 2. (mús.) Si di d'una música qu'emplega d'autres mòdes que lo major e lo minor. 3. (filos.) Relatiu ai mòdes de la substança de l'essença. ♦ *Logica modala*: Logica que pilha en còmpte la modalitat dei proposicions (*p* es una proposicion de la logica modala que si pòu enonciar coma aquò: «Es possible que la proposicion qu'escrivi sigue faussa.»).

modalitat n.f. 1. Condicion, particularitat qu'acompanha un fach, un acte juridic: *Fixar li modalitats d'un pagament*. 2. (mús.) Escala modala d'un tròç, per op. à *tonalitat*. 3. (log.) Dins un jutjament, dins una proposicion, caractèr que fa que son possibles ò impossibles, necessaris ò contingents.

mòde n.m. 1. Biais general qu'un fenomène si presenta, qu'una accion si fa; metòde: *Mòde de vida*. Sin.: **mejan**, **procediment**. ♦ *Mòde d'emplec*: Librilhon que contèn li caracteristicas, lu mejans per faire foncionar un aparelh (televisor, refreiaire, etc...) . Sin.: **notícia**. 2. (gram.) Biais que lo vèrbo exprimisse l'estat ò l'accion. (L'occitan conoisce sièis mòdes: *indicatiu*, *subjontiu*, *condicional*, *imperatiu*, *participi*). 3. (mús.) Escala de l'estructura definida dins lo quadre de l'octava e caracterisada per la disposicion dei sieus intervals. 5. (estad.) Valor dominant que correspoande à l'efectiu mai grand, dins una distribucion estadistica.

modèl(e) n.m. 1. Cen qu'es donat per servir de referença, d'exemple, de tipe: *Un modèl d'escriptura*. Sin.: **categoria**, **varietat**. 2. Cen qu'es donat ò causit per èstre reproduch: *Copiar un modèl*. 3. (espec.) Persona que pava per un un fotografe, un pintre, un escultor, etc. 4. Persona ò objècte que representa idealament una categoria, un òrdre, una qualitat, etc.: *Un modèl de classicisme*. 5. Prototipe d'un objècte. ♦ (espec.) Modelatge (de tèrra, de cera, de gip, etc.) que constitueisse lo prototipe d'una escultura. ♦ *Modèl de fàbrega*: Produch manufacturat que sièrve de prototipe. 6. (metall.) Pèça, generalament de boasc, qu'a la mema forma que li pèças que cau motlar e destinada à realisar de mòtles de fondaria. 7. (mar.) *Assage sus modèl*: Assage per avalorar la resisença idrodinamica d'una nau prevista per la sieu bastison, assage que si debana dins lo bacin de carenas. 8. *Modèl reduch*: Reproduccion à una pichina escala d'una màquina, d'un veicule, d'una nau, etc., que deu foncionar d'esperela, cen que lo destria de la maqueta que representa unicament la parença exteriora dau subjècte. 9. (didact.) Estructura formalisada emplegada per rendre còmpte d'un ensèms de fenomènes que possedisson de relacions entre elu. ♦ *Modèl matematic*: Representacion matematica d'un fenomène fisic, economic, uman, etc., realisada per lo poder estudiar mai facilament. ♦ Representaion esquematica d'un procèssus, d'una demarcha rasonada: *Modèl lingüistic*. ♦ *Modèl economic*: Sistèma de representacion formala d'ideas ò de conoissenças relatiu à un fenomène economic.

modèl(e) adj. inv. en genre. Que representa la perfeccion dins lo sieu genre: *Un escolan modèl*.

modelaire, airtiz n. Persona que pasta de tèrra, de cera, etc..

modelar vt. (*modèli*) 1. Pastar (de tèrra, de cera, etc.) per obtenir una forma donada. 2. Donar una forma un releu particulier: *Lo vestit modelava lo sieu còrs*. 3. Fixar d'après un modèl, conformar, reglar: *Modelar lo sieu comportament sobre aqueu d'una autra persona*. ♦ **si modelar** v.pr. (*sobre*) Reglar lo sieu comportament sobre (quauqu'un, quauqua ren).

modelaria n.f. (tecn.) Modelatge (fondaria).

modelat n.m. 1. Releu dei formas, en escultura, en pintura. 2. (geog.) Aspècte que l'erosion dona au releu.

modelatge n.m. 1. Accion de modelar un objècte, una figura; la caua modelada. 2. En fondaria, ensèms dei

procediments e dei mejans mes en òbra per la realisacion dei modèles. ◇ Atalhier dins lo quau son fabricats lu modèles. Sin.: **modelaria**.

modelier n.m. (tecn.) Obrier que fa de modèles.

modelisacion (-izacion) n.f. Establiment dei modèles, espec. en informatica, en automatica, en recèrca operacionala e en economia.

modelisar (-izar) vt. Procedir à la modelisacion de.

modelisme n.m. Activitat d'aqueu que fa de modèles reduchs.

modelista n. 1. Persona que dessenha per la mòda. Sin.: **estilista**. 2. Persona que fa de modèles reduchs.

modenatura n.f. (arquit.) Tractament ornamental (proportions, forma, galbe) d'elements en releu ò en cròs d'un edifici, et particulier dins de motladuras.

moderable, a adj. Que pòu èstre moderat.

moderacion n.f. 1. Caractèr, comportament d'una persona qu'es luènh de tota posicion excessiva, que manifestà de ponderacion, de mesura dins lo sieu comportament. Sin.: **mesurança, mesura, discrecion, resèrva, retenguda**. 2. Accion de frenar, de temperar quauqua ren, de ralentir un movement. 3. Accion de limitar, de reduire. ◇ *Engatjament de moderacion*: Acòrdi au tèrme dau quau li entrepresas convènon m'ai poders publics d'un percentatge d'auça dei prètz maximal.

moderadament adv. D'un biais moderat; embé moderacion, sensa excès.

moderantisme n.m. Actituda politica dei moderats.

moderaire, airtz adj. e n. Moderator.

moderantista adj. e n. Qu'apartèn au moderantisme.

moderar vt. (*modèri*) Faire baissar la foarça, l'intensitat excessiva de; frenar, temperar. ◆ **si moderar** v.pr. S'escartar de tot excès, si contenir.

moderat, ada adj. 1. Que non es excessiu: *Practicar de prètz moderats*. 2. Alunhar de tot excès, mesurat: *Èstre moderat dins li sieu paraulas*. ◆ adj. e n. Partidari d'una politica generalament conservatrutz luènh dei solucions extrèmi. Sin.: **conservator**.

moderatiu, iva adj. Qu'a lo poder de moderar.

moderato adv. [mode'rato] (mús., mòt italian) D'un movement moderat.

moderator, tritz adj. e n. 1. Que retèn dins lu limits de la moderacion. ◇ *Tiquet moderator*: Part dau cost d'una cura que l'assegurança malautia laissa à la carga de l'assegurat. 2. (fisiol.) Si di d'un nèrvi ò d'una substança que ralentisse l'activitat d'un organe. Var.: **moderaire**.

moderator n.m. (fis.) Substança que, coma l'aiga ordinària, l'aiga lorda ò lo grafit, fa baissar la velocitat dei neutrons que resulta d'una fission nucleària e permete una reaccion en cadena.

modernament adv. D'una mena modèrna.

modèrne, a adj. 1. Qu'apartèn au temps present ò à una epòca relativament recenta: *La pintura modèrna*. 2. Que beneficia dei progrès mai recents. 3. Qu'es fach segond li tecnicas e lo gust contemporaneus (per op. à *ancian*): *Mobilier modèrne*. 4. Qu'a per objècte l'estudi dei lengas e literaturas viventi (per op. à *classiqui*):

Letras modèrni. 5. Qu'es conforme à l'usatge actual d'una lenga (per op. à *vièlh, vielhùt, classic*). 6. *Istòria modèrna*: Que pertòca lo periòde que va de la presa de Constantinòple (1453) à la fin dau s. XVIIIⁿ. 7. (arquit.) *Movement modèrne*: Estile internacional. Sin.: **contemporaneu, recent, actua, nou, present, nòu**.

modèrne n.m. 1. Cen qu'es modèrne. ◆ n.m. pl. Aquelu, aqueli dei epòcas relativament recents.

modèrne, a n. 1. Òme, frema (artista, escrivan) de l'epòca contemporanea. 2. Partidari de cen qu'es modèrne. Sin.: **modernista**.

modernejar vi. Viure à la modèrna, d'un biais modèrne.

modernisacion (-izaion) n.f. Accion de modernisar.

modernisar (-izar) vt. Donar una forma mai modèrna, adaptada ai tecnicas presenti: *Modernisar l'agricultura*. Sin.: **remodernar**. ◆ **si modernisar** v.pr. Si conformar ai usatges modèrnes.

modernisator, tritz adj. e n. Que modernisa.

modernisme n.m. 1. Gust, recèrca de cen qu'es modèrne. 2. (lit.) Movement literari ispanoamerican de la fin dau s. XIXⁿ, qu'a subit l'influença dau Parnàs e dau simbolisme francés. ◇ Movement literari e artistic brasilian, naissut en lo 1922, e que cèrca lu sieus temas dins la natura e la cultura nacionali. 3. (relig. cat.) Ensèms de doctrinas e de tendenças qu'an per objècte comun de renovar l'exegèsi, la doctrina sociala e lo govèrn de la Glèia per lu metre en acòrdi m'ai donadas de la critica istorica modèrna, e embé de necessitats de l'epòca dins la quala si viu. ◇ En un sens restrench, crisi religioa dau temps dau pontificat de Piu X en lo 1907, que condemnèt aquela doctrina.

modernista adj. e n. 1. Si di de cen que vòu èstre modèrne, d'un partidari de cen qu'es modèrne. 2. Dau modernisme. 3. Partidari dei doctrinas condemnadi per Piu X.

modernitat n.f. Caractèr de cen qu'es modèrne.

modern style n.m. inv. e adj. inv. (anglés) Art noue.

modestament adv. Embé modestia.

modèst(e), a adj. e n. 1. Que parla d'eu-meme sensa orguèlh. Contr.: **orgulhós**. 2. Que manifestà l'absença d'orguèlh: *Un comportament modèste*. 3. Moderat, luènh de l'exageracion: *Aver de pretensions modèsti*. 4. D'una granda simplicitat: *Un past modèste*.

modestia n.f. Qualitat qu'aluènha de pensar à si-meme, d'èstre orgulhós. Var.: **modèstia**.

modèstia n.f. Modestia.

modic, a adj. De gaire d'importança, de gaire de valor: *Una soma modica*. Sin.: **escars, escàs**.

modicament adv. Embé modicitat. Sin.: **escarsament, escassament**.

modicitat n.f. Caractèr de cen qu'es modic, gaire important en quantitat, en valor. Sin.: **escarsetat, escassetat**.

modificable, a adj. Que pòu èstre modificat.

modificacion n.f. Cambiament (per una caua, una persona): *Una modificacion d'adreça, de comportament, de foncion*.

modificant, a adj. Que modifica.

modificar vt. (*modifiqui*) 1. Cambiar, sensa n'alterar la natura essenciala, la forma, la qualitat, etc. De: *Modificar una lèi*. 2. (gram.) En parlant d'un advèrbi, determinar ò precisar lo sens d'un vèrbo, d'un ajectiu ò d'un autre advèrbi.

modificatiu, iva adj. Que modifica: *Un comunicat modificatiu*. ♦ n.m. (gram.) Mòt que determina lo sens dei autres: *Un advèrbi es un modificatiu*.

modificator, tritz adj. Pròpri à modificar.

modilhon n.m. (arquit., de l'it. *modiglione*) Ornament salhent repetit de pròche en pròche sota una corniç, coma se la sostenguesse.

modiolar(i), a (-ària) adj. Relatiu au modiòl.

modista n. Persona que confecciona ò vende de capeus de frema. Sin.: **capelier(a)**.

modul(e) n.m. 1. Unitat foncionala d'equipaments susceptibles d'èstre emplegat embé d'autres. 2. (arquit.) Dins l'arquitectura antica e classica, comuna mesura convencionala d'una ordonança, que correspondia generalament au diamètre dau fust de la colomna dins la sieu part bassa. ◇ Dins la prefabricacion, unitat de coordenacion dimensional. 3. (astronaut.) Part d'un veïcule espacial que constitueisse una unitat estructurala e foncionala. 4. (idrol.) Dèbit mejan annual d'un cors d'aiga, que fournisse lo dèbit per km² de bacin: *Module especifc, relatiu*. 5. (mecn.) Quocient dau diamètre primitu d'un engranatge per lo ombre de dents. 6. (numism.) Diamètre d'una moneda, d'una medalha. 7. (mat.) *Module d'un nombre complèxe* $z = a + ib$: Nombre real positiu qu'a per cairat $a^2 + b^2$. ◇ *Module d'un vector*: Nòrma d'aqueu vector. 8. (paleog.) Dimension d'una letra.

modulable, a adj. Que pòu èstre modulad.

modulacion n.f. 1. Cadun dei cambiaments d'accent, d'intensitat, dins l'emission d'uun son, espec. dins l'inflexion de la votz. ◇ (mús.) Passatge d'un ton à un autre au cors d'un tròç. 2. Variacion recercada dins la color, lo modelat, li formas, lu biais d'exprimir quauqua ren dins una òbra. 3. Variacion, adaptacion, modificacion de quauqua ren en foncion d'unu critèris ò d'uni circonstanças: *Modulacion dei prètz*. 4. (fis.) Variacion dins lo temps d'una caracteristica d'un fenomène (amplituda, frequença, etc.) en foncion dei valors d'una caracteristica d'un autre fenomène. 5. (telecom.) Procèssus per lo quau una grandor caracteristica d'una oscillacion, dicha *portairitz*, es astrencha de seguir li variacions d'un senhal, dich *modulant*. ◇ *Modulacion d'amplituda*: Modulacion per la quala s'astrenhe l'amplituda d'una portairitz à variar proporcionalament ai valors instantaneï d'un senhal modulad. ◇ *Modulacion de frequença*: Modulacion per la quala s'astrenhe la frequença d'una portairitz à variar proporcionalament ai valors instantaneï d'un senhal modulad; benda de frequenças dins la quala son difusats de programas radiofonics segond aqueu procediment. ◇ *Modulacion d'impulsion*: Modulacion que fa variar d'uni caracteristicas d'impulsions que, en l'absença de

modulacion, si seguïsson, identiqui entre eli, à intervals reguliers.

modulaire, airtiz adj. Modulador.

modulant, a adj. Que modula.

modular vt. 1. Executar mé d'inflexions variadi. 2. Adaptar d'un biais sople à de circonstanças divèrsi. ♦ vi. 1. (mús.) Passar d'una tonalitat à una altra, dins un tròça. 2. (telecom.) Efectuar la modulacion.

modulari, ària adj. 1. Qu'es constituït d'un ensèm de modules. 2. Que si confòrma à un sistema dimensional qu'a per module una unitat de basa. 3. (Antiqu.) Que deriva de l'emplec dei tres òrdres per lu Grècs e lu Romans.

modulator, tritz adj. (didact.) Que produe la modulacion. Var.: **modulaire**. ♦ n.m. Dispositiu que fa l'operacion de modulacion.

modulo prep. (mat.) *Congruença modulo p*: Relacion d'equivalença entre doi entiers que la sieu diferença es un multiple de *p*.

modulòr n.m. (nom depauat, dau francés *module* e *nombre d'or*) Sistema de proporcions tecturali brevetat en lo 1945 per Le Corbusier.

modus vivendi n.m. inv. (latin) 1. Acòrdi que permete à doi parts de s'acomodar d'una situacion en reservant la resolucio dau problema sus lo fond. 2. Compromés, acomodament dins una relacion, un biais de viure: *Trobar un modus vivendi*.

moèla n.f. Mesolha.

moelós, oa adj. Mesolhós.

moèr n.m. [mu'èr] (occitanisacion de l'anglés *mohair*) Pel de la cabra angorà, que s'en fa de lana per tricotar; estòfa facha m'aquela lana. Var.: **moèra**.

moèra n.f. [mu'èra] 1. Moèr. 2. Estòfa dei rebats cambiadís; lo rebat eu-meme. 3. (lit.) Rebats cambiadís d'una susfàcia, d'un objècte.

moeradura n.f. Efècte de moèra: *La moeradura de la mar sota lo clar de luna*.

moeraire, airtiz n.m. Obrier, obriera que moèra d'estòfas, de metals, etc.

moerar vt. [muè'ra] Donar un aspècte moerat à (una estòfa, à un metal).

moerat n.m. [mus'rat] Aspècte moerat d'un objècte, d'una estòfa.

moerat, ada adj. Qu'a l'aspècte de la moèra.

moeratge n.m. 1. Rebat d'un objècte moerat, d'una substança moerada. 2. Accion de moerar.

mofa n.f. 1. Fonge foarça pichin que provòca una modificacion quimica dau mitan sus lo quau creisse. 2. Corrupcion de quauqua ren sota l'efècte d'aquelu fonges; la part mofida. Sin.: **mofidura**.

mofa n.f. Planta formada d'una jaça de pens corts mé de fuèlhas, un còtra l'autre, que vívon sus lo soal, lu aubres, lu barris, lu teules (Embrancament dei briofits).

mofeta n.f. Emanacion de gas carbonica dins li regions volcaniqui.

mofeta n.f. Mamifèr carnivòre d'Amèrica, capable de mandar dariier d'eu à una distança importanta un liquide

infècte que vèn dei sieu glandas anali, per alunhar lu predators (Longuessa: 30 cm sensa la coa).

mofidura n.f. Fach de mofir; mofit, mofa.

mofir vi. (*mofissi*) 1. Si curbir de mofa: *Lo pan a mofit*. 2. (fam.) Restar, asperar longtemps au meme luèc. 3. (fam.) Restar improductiu: Son de sòus que mofisson.

◆ vt. Curbir de mofa: *Lo vent a mofit lo raïm*.

mofit n.m. Part mofida de quauqua ren: *Levar lo mofit dau pan*. Sin.: **mofidura**.

mofla n.f. Ganc, generalament forrat, sensa separacion entre lu dets, en defoara dau gròs det. Sin.: **manofla**.

mofle n.m. Part refractaria d'un forn dins la quala son dispauats lu produchs que si voàlon tractar per lu protegir de l'accion dirècta de l'escaufatge coma de l'accion oxidanta de l'ària.

mofle, a adj. 1. Doç e agradiu au tocar, coma elastic. 2. Qu'es agradiu au tastar, à audir, à vèire.

moflet n.m. Atupor.

moflet, a Que li sieu formas son pleni, redoni: *Un pichon moflet*. Sin.: **redondat**.

mogigrafia n.f. Crampa dei escrivans.

mogòl, a adj. Relatiu à l'Empèri fondat en Índia en lo 1526 e que durèt fins à la conquista britanica.

mogòl n.m. (ling.) Lenga mongòla parlada dins la província de Hérât, en Afganistan per de descendents de tropas installadi à l'epòca de la conquista mongòla.

moinier, a n. Molinier.

mois, moissa adj. 1. Leugierament umide: *Una man moissa*. Sin.: **moste, moal**. 2. Embriac.

moís n.m. Cat.

moissagués, esa adj. e n. Originari e estatjant de Moissac.

moissailiera n.f. 1. Cortina de gaza qu'enròda lo lièch per s'aparar dei moissaras. 2. 2. Encastre de tela metallica ò de matèria plastica que si plaça ai fenèstras e qu'a lo meme usatge. Sin.: **mosquetiera, zinzaliera**.

moissairon faus n.m. Fonge pichon que creisse en tacas en lu prats, provedit de lamelas, de color brun clar a brun fosc. Lo sier esperfum es foaça agradiu, lo sieu gost reïst, lo capeu solet es manjadís. Sin.: **secador, camba seca, marasmi dei Oreadas** (*Marasmius Oreades*).

moissara n.f. Insècte diptèr de l'abdomèn alongat e dei patas lèngui e fragili, que la femèla ponhe la pèu de l'òme e dei bèstias per si noirir dau sieu sang, alora que lo mascle si noirisse dau nectar dei flors. La ponhedura d'uni raças tropicali de moissaras pòu inocular de malautias grèvi coma la malària, la fèbre jauna...

moissarassa n.f. Granda moissara, sensa perill per l'òme.

moissarilha n.f. Lo tot dei moissaras d'una mena generala.

moissaron n.m. Fonge blanc que creisse à la prima en lu prats e à la termiera dei boascs. Si desvolopa en redon dont l'èrba verdeja (ròdols de mascas) e es foarça preat. Sin.: **tricolòma de Sant Jòrgi, blanquet, mosselet, magin** (*Lyophyllum calocybe Georgii*).

moissarós, oa adj. Dont li a totplen de moissaras.

moisset n.m. Faucon.

moissiera n.f. À la pesca, pichin fieu dont s'estaca lo mosclar.

moissin n.m. 1. Peis de pichina talha, que lo pescaire remete à l'aiga. 2. (fig.) Enfant renaire.

moissin ros n.m. Fonge manjadís caracterisat per la presença de pichoi agulhons expandits sus lo sieu imèni, de color brun clar, saure. Sin.: **farinet** (*Hydnum repandum*).

moisson n.f. 1. Estat de cen qu'es mois. 2. Començament de sudacion producha per un exercici fisic.

mojòu n.m. Boton (5).

mòka n.m. 1. Cafè d'una varietat preada, ric en cafeïna. 2. Infusion d'aqueu cafè. 3. Pastissaria facha d'una genovesa forrada d'una crema au burre perfumada au cafè. Var.: **mòca, mocà, mokà**. ◆ n.f. Cafetiera qu'inventèt Alfonso Bialetti en lo 1933.

mol n.f. Simbòle de la mòla.

mòla n.f. (fis.) Unitat de mesura de quantitat de matèria (simbole mol), que correspoande à la quantitat de matèria d'un sistema que contèn tant d'entitats elementari que li a d'àtomes dins 0,012 kg de carbòne 12. Var.: **moleculagrama**.

mòla n.f. 1. Pèça elastica que pòu suportar de desformacions importantis e destinat à faire foarça en tendent à tornar pilhar la sieu forma iniciala un còup qu'es estada plegada, atesada, torçada. 2. (lit.) Foarça oculta que fa agir. Var.: **moala**.

mòla n.f. (med.) Degenerescença dei villositats de la placenta, que son transformadi en vesiculas que sèmblon de quists idatics.

molairenc, a adj. e n. De Molieras (Vaudeblòra).

molairon n.m. Recipient de boasc, de tèrra, ò de màrmor en lo quau si trisson de matèrias quimiqui (laboratòris) ò d'elements per alestir de recèptas de coïna (pisto, alhòli, etc.). Sin.: **mortier**.

molament adv. Sensa gaire de foarça, d'energia, embé molessa: *Insistir molament*. Sin.: **plan plan, plan planin**. Var.: **moalament**.

molan n.m. Fruch de la carn destacabla.

molanca n.f. Encalament de tèrras argiloï sota l'efècte de la pluèia ò d'una infiltracion sus un plan inclinat. Sin.: **sèmbola, concàs**.

molar vi. (*mòli, moali*) Cedir, laisser anar. ◇ (mar.) Laisser anar una manòbra, un brime, un liban....

molari, ària adj. (fis.) Relatiu à la mòla.

molari, ària adj. (med.) Relatiu à la mòla.

molàs, assa adj. e n. (fam.) Apatic, noncalent. Sin.: **molastrós**.

molassa n.f. Gres tendre que si forma generalament dins li depressions au pen dei cadenas de montanha..

molassaria n.f. (fam.) Caractèr de quauqu'un d'una molessa excessiva.

molasson, a adj. e n. (fam.) Molàs.

molastrós, oa adj. Apatic. Sin.: **noncalent, flac, molàs, flacós, indifèrent, indolent, letargic, linfatic, despacionat**.

mòle n.m. (mar.) Obratge bastit en muradura per aparar l'intrada d'un poart, ò per despartir una bacin en dàrsenas.: 1506 «*Item pus una barquada d'arena que a aduch Lois Ricart per lo mol.*» A.C. Antibes. 1514: «... *cant lo dit galeon fon a l'intrado del mol ...*». Var. **mòlo**.

molecula n.f. Gropament d'atòmes que representa, per un còrs pur que n'es constituït, la quantitat de matèria mai pichina que poasque existir à l'estat liure.

moleculagrama n.f. 1. Mòla d'una substança formada de moleculas. 2. Massa molària moleculària.

molecular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai moleculas.

moleculariament adv. Au niveu de la molecula.

molecularisacion (-izacion) n.f. Accion de redurre en moleculas.

molecularisar (-izar) vt. Redurre en moleculas.

moledor n.m. Moleta per chaplar.

molena n.f. Planta dei luècs umides gèrps (Família dei verbascaceas).

molequin n.m. Tipe de vèrd, que tira sus lo mauve.

molesquina n.f. (angl. *moleskin*) Tela de coton fin, recubèrta d'una jaça flexibla e d'un verniç sople qu'imita l'aspècte dau cuer.

moles(s)a n.f. Estat, caractèr de quauqu'un, de quauqua ren qu'es moal. Sin.: **flaquitge, laissa m'estar, flaquesa**.

molestacion n.f. Accion de molestar; lo sieu resultat. Var.: **molèstia**. Sin.: **butassada**.

molestar vt. (*molèsti*) Faire subir de violenças fisiqui à: *Lu manifestants an molestat un policier (ò lo contrari!)*. Sin.: **maumenar, butassar**.

molèstia n.f. Molestacion.

molet n.m. Pichin mòlo.

moleta n.f. 1. Rotleta estriada que sièrve à accionar un mecanisme mobile. 2. (tecn.) Pichin disc d'acier dur, que sièrve à talhar, gravar, trabalhar lu còrs durs, lo vèire, etc.; autís provedit d'un disc coma aquò. 3. Part mobila de l'esperon, en forma de ròda estelada.

moletar vt. (tecn.) Trabalhar, ornar au mejan d'una moleta.

moletatge n.m. 1. Accion de realisar au mejan d'una moleta d'estrias sus una susfàcia de revolucion d'una pèça. 2. L'ensèm d'aqueli estrias, lo dessenh que fórmon.

moleton n.m. Estòfa espessa, cardada e folada, de coton ò de lana, generalament mofla e cauda.

moletonar vt. Garnir, doblar de moleton.

moletonat, ada adj. Garnit de moleton.

moletonós, oa adj. Qu'a l'aspècte dau moleton.

molher n.f. Esposa.

molherar vt. Provedir d'una molher. ♦ **si molherar** v.pr. Esposar una frema.

molherat adj. m. Qu'a una molher. ♦ **molherat, ada** adj. Si di d'un enfant que lu sieus parents son maridats.

molibdat n.m. Sau de l'acide molibdic.

molibdène n.m. Metal dur, rompedís, que fonde dificilament; element (Mo) de n° atomic 42 e de massa atomica 95,94.

molibdenita n.f. Sulfure natural de molibdène (MoS₂), exagonal. Var.: **molibdina**.

molibdic, a adj. (quim.) Si di de l'anidride MoO₃ e dei acides correspondents.

molbdina n.f. molibdenita.

moliera n.f. Tèrra umida, que s'encala facilament. Sin.: **fonzina, tomplina**.

molieresc, a adj. Relatiu à Molière; qu'evòca lo sieu comic.

molificar vt. (*molifiqui*) Donar à quauqua ren una consistença mai moala.

molin n.m. 1. Màquina per redurre lu grans de cerealas en farina; bastiment dont es installada. ◇ *Molin d'aiga, de vent*: Que lo mòu l'energia idraulica, eoliana. ◇ *Si batre còtra de molins de vent*: Si batre còtra de quimèras, d'enemics que non existisson. 2. Aparelh que sièrve à redurre en pòuvera de grans, d'aliments: *Molin dau cafè*. ◇ *Molin d'òli*: Molin dont s'esquiquon li olivas per faire l'òli. Sin.: **defici**. ◇ (fam.) *Molin à paraulas*: Persona que parla totplen. 3. (text.) Aparelh que sièrve à molinar de fieus textiles. 4. (fam.) Motor (d'avion, de veitura, de mòto). 5. *Molin de fèrre*: Aut forneu, aut fornàs. 6. *Molin à preguieras*: Cilindre que lu bodistas fan virar au mejan d'una manelha per amolonar ensinda lu meritis de la recitacion dei formulas sacradi que contèn.

molinacafè n.m. Molin per lo cafè.

molinar vt. 1. Redurre en pòuvera, en farina, per un biais mecanic: *Molinar de cafè, de gran*. 2. Esquicar dins un molin per lu legumes. 3. Recampar e tòrcer ensèm de fieus textiles per lu consolidar.

molinar n.m. Accion de molinar.

molinari, ària n. Molinier.

molinaria n.f. 1. Industria, comèrci de gròs ligat à la fabricacion de la farina. 2. Ensèm dei moliniers. 3. Usina dont si fa la farina.

molinatge n.m. Accion de molinar. Sin.: **tornejament**.

molinet n.m. 1. Aparelh fixat au mànegue d'una cana de pesca e que lo sieu element essencial es una bobina sus la quala es enrotlat lo fieu de la linha. 2. Movement circulari rapide que si fa m'un baston, m'ai braç, etc., sovent per empachar un adversari d'aprochar. 3. Aparelh m'una elica per mesurar la velocitat d'un corrent d'aiga. 4. Vira-vira plaçat à l'intrada d'un accès reservat ai pedons.

molineta n.f. Pichin molin electric per chaplar lu aliments.

molinier, a n. Persona que s'ocupa d'un molin ò que dirigisse una molinaria. Sin.: **molinari**.

molinisme n.m. Sistema teologic dau jesuita Luís Molina, que volia conciliar la libertat umana e l'accion de la gràcia divina. Èra partidari de remplaçar la

meditacion per la contemplacion en rendent inutili li practicas exteriori de devocion.

molinista adj. e n. Relatiu à Molina; partidari dau molinisme.

molinosisme n.m. Doctrina de Molinos.

molinosista adj. e n. Relatiu à Molinos; partidari dau molinosisme.

mollà n.m. Mollah.

mollah n.m. Dins l'Islam shiita, títol donat ai personalitats religioï, especialament ai doctors de la lèi coranica. Var.: **mollà**.

mollificacion n.f. Accion de rendre moal quauqua ren.

molluginea n.f. *Mollugineas*: Família de plantas cariofilladi.

mollusc n.m. *Molluscs*: Embrancament d'animaus aquàtics ò dei luècs umides, invertebrats, dau còrs moal, que poàrton sus l'esquina un *manteu* sovent cubèrt d'una gruèlha e, pauc ò pron ventralament un *pen*.

molluscum n.m. (med.) (mòt latin) *Molluscum contagiosum*: Pichina tumor cutanea d'origina virala que tòca sobretot lu enfants. ◇ *Molluscum pendulum*: Fibròme cutaneu ligat à la pèu per un pedicule.

mòlo n.m. Obratge maçonat per protegir l'intrada d'un poart ò per partatjar un bacin en dàrsenas. Var.: **mòle**.

molòc n.m. Lagramua de la família dei Agamides.

molon n.m. 1. Acampament d'una granda quantitat d'objèctes de cada sòrta: *Un molon de rementa*. ◇ Granda quantitat: *Un molon de personas, un molon de trabalh*. 2. Fasa dau juèc de rugbi quora lu avants s'amolónon espontaneament.

molonada n.f. Quantitat grandassa, multituda d'objèctes. Sin.: **rup, molon**.

molonar vt. Amolonar. Var.: **amolonar**. Sin.: **apilar, amontelar**.

molonàs n.m. Gròs molon.

molonejar vt. Metre en molon, amolonar.

molonet n.m. Pichon molon.

molòsse n.m. Gròs can de garda.

molto adv. (mús.) (mòt italian) Totplen. ◇ *Allegro molto*: Foaça vivament.

momenet n.m. Moment cort, instant. Var.: **momenton**.

moment n.m. 1. Espaci de temps considerat dins la sieu durada pauc ò pron brèva. ◇ *En un moment*: En gaire de temps. ◇ *Un beu moment, un brave moment*: Pron longtemps. ◇ *Un moment!*: Aspèra!, Asperatz! ◇ *À tot moment, à cada moment*: Continualament, sensa relambi. ◇ *Per moments*: Per intervals, de tant en tant. Sin.: **de vegadas, de còups que li a**. ◇ *Sus lo moment*: Sus l'instant, sus lo còup. 2. Espaci de temps considerat dau ponch de vista dau sieu contengut, dei eveniments que li si debànon: *Un moment d'espavent*. ◇ *Aver de boai moments*: Èstre simpatic, agradiu à viure per periòdes, d'un biais irregulier; conóisser de periòdes urós. 3. *Temps present*: La mòda dau moment. ◇ *En aquesto moment, per lo moment*: Actualament. Sin.: **per l'ora**. 4. Instant oportun; ocasion: Asperar lo moment

favorable. 5. (coregr.) *Moments essencials*: Etapas (au manco au nombre de doas) que genèron un movement, un pas. 6. (fis.) *Moment cinetic*: Vector egal au vector quantitat de movement. ◇ *Moment d'un coble de foarças*: Produch d'una dei foarças dau coble per lo braç de lèva d'aqueu coble. ◇ *Moment electric, magnetic d'un dipòle*: Produch de la carga (electrica, magnetica) d'un dei doi pòles per la distança que lu separa. ◇ *Moment d'una foarça per rapoart à un ponch*: Vector egal au moment dau vector que representa la foarça. ◇ *Moment d'inercia d'un còrs*: Integrala dau produch de cada element de massa d'aqueu còrs per lo cairat de la distança d'aquel element à un axe fixe, dich «axe d'inercia». 7. (alg.) *Moment d'un baponch (A,B) per rapoart à un ponch O de l'espaci*: Produch vectorial de $\overrightarrow{OA}$ e $\overrightarrow{OB}$.

momentaneu, ea adj. Que dura solament un moment, un instant: *Una dolor momentanea*.

momentaneament adv. D'un biais momentaneu; temporariament.

momenton n.m. Momenet, instant.

momia n.f. 1. Cadabre conservat au mejan de matèrias balsamiqui, de l'embaumament. 2. (pej.) Persona tancada dins li sieu ideas despassadi. 3. (fam.) Persona foarça seca e maigra, que lu sieus oàs de la cara son salhents sota la pèu.

momificacion n.f. Accion de momificar, fach de si momificar.

momifcaire, airtz adj. Pròpri à momificar.

momificar vt. (*momifiqui*) Transformar un còrs en momia. ◆ **si momificar** v.pr. Devenir inèrte fisicament ò intellectualament; si fossilisar.

momò n.m. Bobolh. Sin.: **mamau**.

mon adj. poss. Adjectiu possessiu de la promiera persona que s'emplega davant un nom de parent pròche: *Mon paire*. S'emplega finda davant lu grades e lu títols de senhoria, per s'adreçar à la persona: *Mon coloneu*.

mona n.f. Monina.

monacal, a adj. Pròpri au genre de vida dei monges. Var.: **monacau**.

monacalament adv. Coma lu monges; dins li condicions pauri de la vida monacala.

monacant n.m. (zool.) Peis de la nadarèla rudimentària remplaçada per una espina.

monacau, ala adj. Monacal.

monada n.f. (filos.) Dins Leibniz, substança simpla, activa, indivisibla, que lo sieu nombre es infinit e que toi lu èstres n'en son compauats.

monada n.f. (biol.) Pichin protozoari provedit d'un flageu; cellula unica simpla.

monadal, a adj. Relatiu à la monada. Var.: **monadau**.

monadau, ala adj. Monadal.

monadèlfe, a adj. (bot.) Si di d'una flor que li sieu estaminas son ligadi entre eli, coma dins la ginèsta ò la ròsa tremiera.

monadelfia n.f. (bot.) Classa de plantas monadèlfi.

monadisme n.m. Monadologia.

monadista n. Que pertòca lo monadisme; partidari dau monadisme.

monadologia n.f. (filos.) Teoria de Leibniz, d'après la quala l'univèrs es compausat de monadas. Var.: **monadisme**.

monandre, a adj. (bot.) Si di d'una flor qu'a una estamina soleta.

monaquisme n.m. 1. Estat de monge. 2. Institucion monastica.

monarca n.m. 1. Cap de l'Estat dins una monarquia; rèi, sobeiran. 2. Pichon passeron d'Oceània.

monarcar vi. Faire lo monarca; regnar.

monard n.m. (zool.) Magòt.

monarquejar vi. (pej.) Si comportar coma un monarca.

monarquia n.f. 1. Regime dins lo quau l'autoritat es entre li mans d'un individu e dei sieus delegats. 2. Regime politic dins lo quau lo cap de l'Estat es un rèi (una regina) ò un emperaire ereditari; Estat ensinda governat: *La monarquia anglesa*. ◇ *Monarquia absoluta*: Aquela dins la quala li a minga poder per contrarotlar aqueu dau monarca. ◇ *Monarquia constitucionala*: Aquela dins la quala una Constitucion limita lo poder dau monarca. ◇ *Monarquia parlamentària*: Monarquia constitucionala dins la quala lo monarca es responsable davant lo Parlament.

monarquian n.m. (ist. fr.) Dins l'Assemblea constituenta (1789-1791), partidari d'una monarquia à l'anglesa.

monarquic, a adj. Que pertòca la monarquia.

monarquicament adv. D'un biais monarquic.

monarquisme n.m. Doctrina dei partidaris de la monarquia.

monarquista adj. e n. Si di d'un partidari de la monarquia.

monastèri n.m. Maion, ensèm de bastiment dont abíton lu monges ò li monialas. Var.: **monastier**, **monestier**. Sin.: **mostier**.

monastic, a adj. Relatiu ai monges ò ai monialas.

monasticitat n.f. Caractèr de cen qu'es relatiu ai monges, à la sieu vida.

monastier n.m. Monastèri.

monaural, a adj. Monofonic. Var.: **monaurau**.

monaurau, ala adj. Monaural.

monazita n.f. (miner.) Fosfat de cèri, de lantan ò d'una altra tèrra rara.

mondan, a adj. 1. Relatiu à la vida sociala dei classas riqui dei vilas, au sieu luxe, ai sieus divertiments. ◇ *Dançaire mondan*: Professional que fa balar li clientas dins un establiment. 2. (relig.) Relatiu à la vida seculiera. 3. (dr.) *Brigada mondana* ò, fam., *la mondana*, n.f.: Anciana denominacion de la brigada dei estupefaguents e dau proxenetisme. ◆ adj. e n. Que pilha lu biaís en usatge dins la societat dei gents en vista; que li agràdon li mondanitats.

mondanament adv. Segond lu usatges mondans.

mondanàs, assa adj. e n. (pej.) Mondan à l'excès.

mondanitat n.f. 1. (filos.) Fach d'èstre au monde, de li appartenir. 2. Caractèr de cen qu'es mondan, que relèva de la societat dei personas en vista. 3. Frequentacion dau beu monde; gust per aqueu genre de vista. ◆ pl. Abitudas de vida pròpri ai gents dau monde; cortesias convencionals: *Fugir li mondanitats*.

mondar vt. 1. Desbarrassar lu grans dei sieu envelopas aderenti. 2. Netejar en separant li impuretats, en particulier levar la pellicula qu'es à l'entorn dau merilhon d'unu fruchs. 3. Talhar, netejar, rebrondar (lu aubres, lu boascs) per levar li brancas sequi ò inutili.

mondàs n.m. Multituda de gents. Sin.: **fòga, preissa**.

mondar n.m. Castanhas cuèchi e secadi.

mondar, ada adj. 1. Pelat (en parlant de l'òrdi). 2. (arald.) Si di d'un blason que presenta un monde.

monde n.m. 1. Ensèm de tot cen qu'existisse; univèrs: *La creacion dau monde*. 2. La natura, cen que constituísse l'environament dei èstres umans: *Un enfant que descuèrbe lo monde*. 3. Ensèm de cauas ò d'èstres que son considerats coma un tot organisat: *Lo monde dei abelhas*. 4. Ensèm de cauas abstrachi, de concèptes considerats coma un univèrs: *Lo monde dei ideas*. ◇ *Si faire tot un monde de*: Acordar una importança exagerada à. 5. Escart important, granda diferença: *Li a un monde entre quali doi solucions*. 6. La Tèrra, la susfàcia terrèstra, lo glòbe terrèstre: *Faire lo torn dau monde*. ◇ (arald.) Figura que representa lo monde ceuclat m'una crotz en dessobre. ◇ Au bot dau monde: *Foarça luènh*. ◇ *Córrer, percórrer lo monde*: Viatjar toplen. ◇ *Lo Monde Vièlh*: Euròpa, Àsia e Àfrica. ◇ *Lo Monde Noveu*: Amèrica. 7. La Tèrra, considerada coma lo sojorn de l'òme. ◇ *Venir au monde*: Nàisser. ◇ *Metre au monde*: Far nàisser. ◇ *Anar dins l'autre monde, partir per l'autre monde*: Morir. ◇ *Per ren au monde*: Jamai de la vida. ◇ Ensèm de país, d'òmes de cresença identica: *Lo monde occitan, lo monde grèc*. ◇ *Ànima dau monde*: Principi de vida que, segond Schelling, aviva lo monde considerat coma un grand organisme vivent. ◇ *L'autre monde*: Lo monde qu'es en delà de la vida. ◇ *Li quatre fins dau monde*: La moart, lo judici, l'infèrn e lo paradís dins la doctrina catolica. 8. Ensèm dei èstres umans que vívon sus Tèrra: *Una guèrra que pertòca lo monde entier*. 9. Ensèm de personas; grand nombre de personas ò nombre indeterminat de personas: *Li a de monde, li a pas grand monde*. ◇ De gents: *Lo monde díson que farà beu deman*. ■ Dins aqueu cas, si fa un acòrdi logic, en metent lo vèrbo au plural. ◇ *Aver de monde*: Aver d'invitats. ◇ Li gents, l'ensèm dei personas mé cu si tracta: *Conoisse ben lo sieu monde*. ◇ *Tot lo monde*: Toti li gents, toi. 10. Mitan, grope social definit per una caracteristica, un tipe d'activitat: *Èstre dau meme monde, lo monde dei affaires*. ◇ *Lo paure monde*: Lu mesquins laissats de caire per la societat. 11. Ensèm dei personas que constituísso li classas socials mai riqui, l'auta societat, que si destria per lo sieu luxe, lu sieus divertiments: *Li gents dau monde*. ◇ *Lo beu monde, lo monde beu*: L'auta societat, la societat eleganta. ◇ *Òme, frema dau monde*: Persona que viu dins la boana societat e conoisse lu usatges. 12. (lit.)

Vida seculara, profana, per oposicion à la vida espiritual: *Si retirar dau monde*.

monde, a adj. Netejat.

mondessa n.f. Netitge.

mondial, a adj. Que pertòca lo monde entier: *Un problema mondial*. Var.: **mondiau**.

mondialament adv. Dins lo monde entier.

mondialisacion (-izacion) n.f. Fach de devenir mondial, de si mondialisar.

mondialisar (-izar) vt. Donar à quauqua ren un caractèr mondial, un expandiment que pertòca lo monde entier. ♦ **si mondialisar** v.pr. Devenir mondial.

mondialisme n.m. 1. Doctrina que tende à faire l'unitat politica dau monde considerat coma una comunautat umana unica. 2. Presa en consideracion dei problemas politics dins una optica mondiala.

mondialista adj. e n. Partidari dau mondialisme.

mondilha n.f. pl. 1. Sobras dau crivelatge dei grans. 2. Ensèm de brancas mondadi, rebrondadi. Sin.: **rebrondilhas**.

mondin, a adj. e n. De Tolosa. Var.: **ramondin**.

mondovision n.f. Possibilitat de seguir un programa televisat dins lo meme temps dins lo monde entier: *Lu Jùcs Olimpics son transmés en mondovision*.

moneda n.f. 1. Pèça de metal que l'autoritat sobeirana frapa per servir ai escambis. ◇ *Frapar moneda*: Fabricar, emetre de moneda. ◇ *Fausa moneda*: Moneda illegala qu'imita la moneda legala. ◇ (fig.) *Es moneda correnta*: Es una caua frequenta. 2. Instrument legal dei pagaments. ◇ *Moneda de resèrva*: Moneda que detènon li bancas d'emission e qu'es emplegada parallelament à l'aur dins lu reglaments internacionals. ◇ *Moneda de còmpte*: Unitat de moneda non representada materialament e emplegada unicament per lu còmptes. ◇ *Moneda virtuala*: Moneda desmaterialisada, que sièrve à pagar sus lo malhum internet. ◇ (fig.) *Servir de moneda d'escambi*: Èstre emplegat coma mejan d'escambi dins una negociacion. ◇ Unitat monetària qu'un Estat adòpta: *La moneda comuna europea es l'euro*. 3. Equivalent de la valor d'un bilhet ò d'una pèça en bilhets ò en pèças d'una valor mai pichina: *Faire la moneda de 50 euros*. ◇ Bilhets ò pèças de pichina valor qu'una persona poarta dins lo sieu poartamoneda, lo sieu poartafuèlh, dins la borniera. Sin.: **monedeta**, **monedalha**. ◇ Diferença entre la valor d'un bilhet ò d'una pèça, d'un ensèm de bilhets ò de pèças, e lo prètj just de la mèrc que si deu pagar: *Rendre la moneda*. ◇ (fig.) *Rendre à quauqu'un la moneda de la sieu pèça*: La si pilhar mé quauqu'un en represalhas. ◇ *Pagar en moneda d'engana*: Faire de moninarias, de regaunhadas en plaça de pagar en moneda.

monedable, a adj. 1. Que pòu èstre monedat: Metal monedable. 2. Que pòu èstre pagat, que s'en pòu tirar un profièch.

monedaire n.m. Monedier.

monedalha n.f. Monedeta.

monedar vt. 1. Convertir (un metal) en moneda. 2. Faire de sòus mé, tirar profièch de.

monedatge n.m. Fabricacion de la moneda.

monedeta n.f. Bilhets ò pèças de pichina valor. Var.:

moneda, **monedalha**.

monedier, a n. 1. Obrier que trabalha à la frapa de la moneda. 2. Aparelh que fa automaticament la moneda. Var.: **monedaire**.

monedós, oa adj. Monetari.

mónega n.f. Religioa.

monegasc, a adj. e n. Dau Mónegue. ♦ n.m. Dialècte ligurian parlat istoricament dins la Principautat dau Mónegue.

monegueta n.f. 1. Mónega jova. 2. Lardiera carboniera. ◇ *Monegueta dei saures*: Varietat de lardiera dei Aups. 3. Bèc de lesena.

moneguier, a n. Locutor de l'occitan local dau Mónegue, entre lo vivaroalpenc pelhasc, rocabrunasc e turbiase mé d'apoarts de vivaroalpenc de Piemont.

monel n.m. (nom depauat) Aliatge de coire e de niquèl resistant à la corrosion.

monema n.m. (ling.) Unitat de la promiera articulacion, opauada ai *fonemas* que son li unitats de la segonda articulacion.

monèra n.f. (biol.) Èstre vivent primitiu format d'una cellula unica sensa nucleu, dins d'uni teorias evolucionisti.

monergòl n.m. Propèrgòl compauat d'un solet ergòl, coma l'aiga oxigenada. ◇ Agent enancaire per un motor-fusada, compausat d'un liquide solet, qu'assegura l'enanchament per descompression exotermica.

monestier n.m. Monastèri.

monetari, ària adj. Relatiu à la moneda, ai monedas. Sin.: **monedós**.

monetarisacion (-izacion) n.f. Evolucion dei estructuras monetari.

monetarisme n.m. Corrent de la pensada economica qu'insistisse sobre l'importança de la politica monetària dins la regulacion de la vida economica.

monetarista adj. e n. Relatiu au monetarisme; partidari dau monetarisme.

monetica n.f. Ensèm dei dispositius qu'emplègon l'informatica e l'electronica

monetisacion (-izacion) n.f. Introduccion de noveus signes monetaris dins lo circuit economic.

monetisar (-izar) vt. Efectuar la monetisacion de: *Monetisar d'aur*. Sin.: **amonedar**. Contr.: **desmonedar**.

monge n.m. Òme ligat per de vòts religiós e que mena una vida essencialament espiritala, lo mai sovent en comunautat. Sin.: **fraire**.

monge n.m. Varietat de làmia. Sin.: **exancós**.

mongòl, a adj. e n. De Mongolia. ♦ n.m. Grope de lengas altaïqui parladi en Mongòlia.

mongolian, a adj. e n. Pertocat de trisomia 21, ò mongolisme. Var.: **mongolic**. Sin.: **trisomic**.

mongolic, a adj. Mongolian.

mongolisme n.m. Malautia congenitala deuguda à la presença d'un cromosòma sobrenumerari sus lo 21ⁿ pareu e caracterisada clinicament per un déficit

intellectual associat à de modificacions morfologiqui (talha pichina, membres corts, faciès aplatit, fendas palpebrali obliqui e estrechi m'un replec de l'angle cutaneu intèrne dei parpèlas). Sin.: **trisomia 21**.

mongoloïde, a adj. 1. Que fa pensar au tipe mongòl. 2. (med.) Qu'evòca lo mongolisme.

monhon n.m. Extremitat d'un membre amputat.

monial, a adj. Monastic. Var.: **moniau**.

moniala n.f. Monacal, monastic.

moniau, ala adj. Monial.

monicion n.f. (dr. canon) Avertiment oficial de l'autoritat eclesiastica.

monília n.m. Fonge que si desvolopa en auton sus li peras, lu poms e quaucu autres fruchs en provocant una poiridura.

monilicòrne, a adj. (zool.) Qu'a li antenas en forma de capelet.

monilifòrme, a adj. (zool. e bot.) Si di d'un canal, d'un cordon ò d'un filament anatomics que presenta alternativament d'estranglements e de dilatacions, que la fan semblar à un capelet.

moniliòsi n.f. Malautia dei fruchs deuguda au monília.

monin n.m. (rare) Mascle de la monina.

monina n.f. 1. Mamifèr primata arboricòla de la faça nuda, dei mans e dei pens prensiles e finits per d'onglas. Var.: **mona**. ◇ (espec.) La femèla d'aqueu mamifèr. ◇ *Monina aranha*: Monina d'Amèrica dau Sud, ensinda sonat à causa de la longuessa dei sieus membres. 2. (fam.) Persona laida, de la cara simiesca. 3. Persona qu'imita lu autres, li sieu accions.

moninada n.f. Regaunhada. Var.: **moninaria**.

moninalha n.f. (pej.) Lu monges, lu religiós.

moninaria n.f. Gèst que sembla lo gèst d'una monina. Sin.: **moninada, regaunhada**.

moninassa n.f. Gròssa monina.

moninejar vi. (pej.) Faire la monina.

monisme n.m. (filos.) Sistema segond lo quau lo monde es constituït d'una substança soleta, per lo quau l'objècte au quau s'aplica la pensada es un, per op. à *dualisme*, à *pluralisme*.

monista adj. e n. Relatiu au monisme ; partidari dau monisme. Var.: **monistic**.

monistic, a adj. Monista.

monitor, tritz n. 1. Persona encargada d'ensènar ò de faire practicar una activitat, un espòrt: *Un monitor d'auto-escòla*. 2. Persona encarcada de l'enquadrament dei pichoi dins li activitats collectivi.

monitor n.m. 1. Ecran de visualisacion associat à un computador. 2. (med.) Aparelh electronic que permete l'enregistrament permanent dei fenomènes fisiologics e que provòca una alarma au moment dei trebolis, emplegat sobretot en reanimacion e dins li unitats de curas intensivi. 3. (inform.) Programa de contraròtle que permete de susvelhar l'execucion de divers programas que non son ligat entre elu.

monitor n.m. (mòt american) 1. (mar.) Coirassat de desplaçament mejan, d'un tipe emplegat à la fin dau s. XIXⁿ e au començament dau s. XXⁿ. 2. (min.) Canon à aiga sota pression.

monitorat n.m. Formacion per la foncion de monitor; aquela foncion.

monitòri n.m. Monicion publica qu'un jutge eclesiastic adreïça à-n-aqueu qu'a conoissença d'un fach per lo constrénher à testimoniar.

monitoratge n.m. Susvelhança au mejan d'un monitor: *Lo monitoratge medical, lo monitoratge de l'activitat sismica*. Var.: **monitoring**.

monitorial, a adj. (dr. can.) Qu'es en forma de monitòri. Var.: **monitorialau**.

monitorialau, ala adj. Monitorial.

monitoring n.m. (angl.) Monitoratge.

mòno n.f. ['mɔno] (fam.) Monofonia.

monoacide adj. e n.m. (quim.) Si di d'un acide que libèra un solet io H⁺ per molecula.

monoamina n.f. (quim.) Amina que possedisce un solet radical -NH₂, coma la serotonina.

monoamina-oxidasa n.f. Enzima que destruge per oxidacion li monoaminas en excès dins l'organisme (Abrev. *M.A.O.*).

monoatomic, a adj. (quim.) Si di d'un còrs simple format d'àtomes isolats.

monobasa n.f. Basa que libèra un solet ion OH⁻ per molecula.

monobasic, a adj. (quim.) Qu'es de la mema natura que li monobasas, que constitue una monobasa.

monoblast n.m. Cellula soca dau monocit.

monoblòc adj. inv. en genre e n.m. (tecn.) Qu'es fach d'una pèça soleta, d'un blòc solet.

monocable adj. inv. en genre Que comprèn, utiliza solament un cable. ◆ n.m. Transportaire aerenc fach d'un cable solet sensa fin, à l'encòup tractaire e portaire.

monocalcic, a adj. Qu'a un atòme de calci solet per molecula.

monocameral, a adj. Que compoarta una cambra soleta, una assemblada parlamentària soleta. Var.: **monocamerau**.

monocameralisme n.m. Monocamerisme.

monocamerau, ala adj. Monocameral.

monocamerisme n.m. Sistema politic dins lo quau lo Parlament comprèn una cambra soleta. Var.: **monocameralisme**.

monocarpe, a adj. (bot.) 1. Qu'a un fruch solet. 2. Qu'a de fruchs solitariis.

monocarpic, a adj. Relatiu à cen qu'es monocarpe.

monocefal(e), a adj. Qu'a una tèsta soleta.

monocellular(i), a (-ària) adj. Qu'a una cellula soleta.

monocicle n.m. Velocipède m'una ròda soleta, qu'emplègon lu acrobatas.

monociclic, a adj. 1. Si di d'un compauat quimic que la sieu formula enclau una cadena clavada. 2. Si di

d'espècias animalas que presènton solament un cicle sexual per an.

monocilindre adj. e n.m. Si di d'un motor m'un cilindre solet. Var.: **monocilindric**.

monocilindric, **a** adj. Monocilindre.

monocinetic, **a** adj. (fis.) Si di de particulas qu'an toti la mema velocitat.

monocit n.m. Leucocit mononucleari de granda talha, qu'assegura essencialament la fagocitòsi.

monocitòsi n.m. Aumentacion dei monocits dins lo sang.

monòcle n.m. Vèire corrector que si fa tenir dins l'arcada sobrecilhièra.

monoclinal, **a** adj. Si di d'un releu estructural ò d'una seria sedimentària que pèndon d'un biais identic dins una direccion donada. Var.: **monoclinau**.

monoclinau, **ala** adj. Monoclinau.

monoclinic, **a** adj. (miner.) Si di d'un sistema cristallin que la sieu simetria es aquela d'un prisma ò d'un lausange. Sin.: **clinorombic**.

monoclonal, **a** adj. (biol.) Qu'apartèn à un meme clòne cellulari. ◇ *Anticòrs monoclonal*: Anticòrs especific secretat per de linfocits que provènon d'una cellula unica seleccionada. Var.: **monoclonau**.

monoclonau, **ala** adj. Monoclonau.

monocòca adj. Si di d'una estructura de veïcule automobile que combina carroçaria e encastre e compauada d'elements de tòla soudats, que forma un ensèms rigide à la flexion coma à la torsion.

monocòca n.m. Nau d'una soleta còca (per op. à *multicòca*).

monocolor adj. (inv. en genre) 1. Que presenta una color soleta. Sin.: **monocròme**. 2. Si di d'un govèrn qu'es l'emanacion d'un solet dei partits representats au Parlament. Var.: **monocolòre**.

monocolòre, **a** adj. Monocolor.

monoconic, **a** adj. Que si termina m'un còne solet.

monocontunh, **a** adj. e n. Sistema d'alimentacion electrica qu'a per estigança de distribuir de corrent d'origina monofasada; un còup redreïcat dins la motritz alimenta lu motors de traccion en corrent contunh.

monocòrde, **a** adj. Qu'es emés sus una nòta soleta, sensa variar; monotòne: *Una votz monocòrda*.

monocòrde, **a** adj. e n.m. Si di d'un instrument de música qu'a solament una coarda.

monocotiledoneu, **ea** adj. *Monocotiledoneus*: Classa de plantas angiospèrmi que la sieu grana contèn una plantula m'un cotiledon solet, que presenta de fuèlhas mé de nervaduras parallèli e de flors que la sieu simetria es sovent d'òrdre 3.

monocracia n.f. Sistema politic dins lo quau una persona soleta a lo poder.

monocracat, **a** n. Persona que govèrna soleta.

monocratic, **a** adj. Relatiu à la monocracia.

monocristal n.m. (fis.) Domèni d'un mitan cristallin qu'a una periodicitat perfectà. Var.: **monocristau**.

monocristallin, **a** adj. Relatiu à un monocristal.

monocristau n.m. Monocristal.

monocromatic, **a** adj. (fis.) Si di d'un raionament electromagnetic qu'a una frequença unica.

monocromator n.m. Dispositiu optic que fournisse una radiacion monocromatica.

monocròme, **a** adj. Qu'es d'una color soleta.

monocromia n.f. Caractèr de cen qu'es monocròme.

monocular(i), **a** (-ària) adj. Relatiu à un uèlh solet: *Microscòpi monoculari*.

monocultura n.f. Cultura unica ò largament dominanta d'una espècia vegetala dins una region ò dins un tenement agricòla.

monodactil(e), **a** adj. Qu'a un det solet.

monodèlfe, **a** adj. e n.m. Qu'a un solet utèrus.

monodepartamental, **a** adj. Que comprèn un departament solet, en parlant d'una region. Var.: **monodepartamentau**.

monodepartamentau, **ala** adj. Monodepartamentau.

monodia n.f. (mús.) Cant d'una votz soleta.

monodic, **a** adj. Si di d'un cant d'una votz soleta.

monodont, **a** adj. Qu'a una dent soleta.

monodonta n.f. Genre de mollusc gasteropòde.

monoecia n.f. (bot.) Caractèr d'una planta monoïca.

monofasat, **ada** adj. Si di dei tensions ò dei corrents alternatius simples e dei installacions correspondenti (per op. à *polifasat*). Var.: **monofasic**.

monofasic, **a** adj. Monofasat.

monofisisme n.m. (relig.) Doctrina dau s. Vⁿ qu'afirmava l'union dau divin e de l'uman dins lo Crist dins una natura soleta.

monofisit, **a** adj. e n. Relatiu au monofisisme; que n'es partidari.

monofonia n.f. Tecnica que permete la transmission d'un signal musical au mejan d'una via soleta, per op. à *estereofonia*. Abrev: **mòno**.

monofonic, **a** adj. Que pertòca la monofonia. Sin.: **monaural**.

monogame, **a** adj. 1. Qu'a un solet conjonch legitime. 2. Que si confòrma au sistema de la monogamia: *Una societat monogama*.

monogamia n.f. Sistema dins lo quau l'òme non pòu à l'encòup l'espòs de mai d'una frema, ni la frema l'esposa de mai d'un òme. Contr.: **poliandria**, **poliginia**, **poligamia**.

monogamic, **a** adj. Relatiu à la monogamia.

monogastric, **a** adj. Que lo sieu estòmegue a solament un compartiment.

monogatari n.m. (lit.) Genre literari japonés que recampa à l'encòup de còntes foarça corts, eventualament mesclats de vèrs, generalament recampats en recuèlhs, e d'òbras romanesqui d'una granda estenduda.

monogène, **a** adj. 1. Unic dins lo sieu genre. 2. (bot.) Qu'a una soleta susfàcia d'acressement. 3. (mat.) *Foncion monogèna*: Foncion d'una variabla complèxa qu'admete una derivada determinada per una valor donada de la variabla. ◇ *Grope monogène*: Grope qu'es generat per un dei sieus elements. 4. (zool.) Que pertòca

un mòde de generacion dins li quali lu èstres vivents si reproduon directament.

monogenèsi adj. (zool.) Qu'a un solet mòde de reproduccion.

monogenèsi n.f. 1. (zool.) Reproduccion monogenèsi. 2. (ling.) Formacion d'una lenga qu'a una origina soleta.

monogenia n.f. 1. Mòde de generacion que consistisse en la produccion, per un còrs organisat, d'una part que s'en separa e devèn un individú noveu. 2. (biol.) Fenomèn que consistisse en la genèsi, per una cobla donada, de descendents toi ò esquasi toi d'un meme sèxe.

monogenisme n.m. Doctrina antropologica anciana segond la quala toti li raças umani vendrion d'un tipe unic. Contr.: **poligenisme**.

monogenista adj. e n. Relatiu au monogenisme; partidari dau monogenisme.

monografia n.f. Estudi detalhat sobre un ponch precis d'istòria, de sciéncia, de literatura, sobre una persona, la sieu vida, etc.

monografic, a adj. Qu'a lo caractèr d'una monografia.

monograma n.m. 1. Chifra compauada dei letras ò dei letras principalis d'un nom. 2. Marca ò signatura abreviada. 3. Combinason de senhaus e de caractèrs que represènton lo nom dau Crist.

monòl n.m. Òli perfumat d'origina tahitiana, tirat de la notz de còco e dei flors de tiaré.

monoïc, a adj. (bot.) Si di d'una planta dei flors unisexuadi ma dins la quala cada pen poarta de flors mascli e de flors femèli (coma lo gran turc, l'avelanier, etc.). Sin.: **dioïc**.

monoïdeïc, a adj. Que contèn una idea soleta.

monoïdeïsme n.m. (psicol.) Concentracion, voluntària ò non, de la pensada sobre un tema solet.

monoïdeïsta adj. e n. Que fa pression sobre lo monodeïsme de l'èime.

monokini n.m. Costume de banh femenin que comprèn solament l'eslip.

monolingüe, a adj. e n. 1. Que parla una lenga soleta (per op. à *bilingüe*, *trilingüe*, etc.). 2. Redigit dins una lenga soleta: *Un diccionari monolingüe*. Sin.: **unilingüe**.

monolingüisme n.m. Estat d'una persona, d'una region, d'un país monolingüe.

monolit, a adj. e n.m. 1. Si di d'un obratge format d'un solet blòc de pèira. 2. Si di d'un monument talhat dins lo ròc.

monolitic, a adj. 1. Format d'un solet blòc de pèira. 2. (fig.) Que presenta l'aspècte d'un blòc omogeneu, rigide, dont non li a de plaça per la contradiccion: Un partit monolitic.

monolitisme n.m. Caractèr de cen qu'es monolitic.

monologaire, airitz n. Persona que fa de monològues.

monologar vt. (*monològui*) Tenir un monològue; parlar solet.

monològue n.m. 1.. (lit.) Au teatre, discors qu'un personatge tèn per eu-meme per evocar lo passat, exprimir un sentiment, presentar una situacion, etc. ◇ *Monològue comic*: Pèça medievala m'un solet personatge, que fa la satira d'un tipe social ò psicologic. 2. Discors qu'un umorista solet tèn sus lo pontin en metent l'accent sobre lo comportament dei sieus contemporaneus. 3. Discors de quauqu'un que si parla solet à votz auta ò que, dins la conversacion, non laissa parlar lu autres.

monoman, a adj. e n. Pertocat de monomania. Var.: **monomaniac**.

monomania n.f. 1. (psiquiatria) Tota afeccion psiquica qu'afècta l'esperit parcialament. 2. Idea fixa.

monomaniac, a adj. e n. Monoman.

monomèr, a adj. e n.m. Si di d'un compauat constituit de moleculas simplis que poàdon reagir mé d'autri moleculas per donar de polimèrs.

monometallisme n.m. Sistema monetari qu'admete un solet escandalh monetari, l'aur ò l'argent (per op. à *bimetallisme*).

monometallista adj. e n. Partidari dau monometallisme.

monomètre n.m. (lit.) Compauat d'un tipe solet de vèrs.

monòmi n.m. (mat.) Expression algebica formada d'un solet tèrme dont figura una variabla ò mai d'una.

monòmi n.m. Corteu d'estudiants que camínon en fila en si tenent per li espatlas, que si faía ancianament e tradicionalament après la fin dei examèns.

monomiaire n. m. *Monomiaires*: Sota-òrdre de molluscs bivalves que, coma l'òstrega, an un solet muscle adductor.

monomòri n.m. Formiga jauna foarça pichona que viu dintre lu fustatges dei restaurants e dei masaguins d'alimentacion en s'atacant ai prevendas.

monomotor adj. e n.m. Si di d'un avion qu'a un motor solet.

mononfal n.m. Mòstre provedit d'un solet amborigol.

mononuclear(i), a (-ària) adj. e n.m. Si di d'un globule blanc qu'a un nucleu solet.

mononucleòsi n.f. (med.) Aumentacion dau nombre de mononuclearis dins lo sang. ◇ *Mononucleòsi infeccioa*: Malautia dau sistema ematopoietic, que si manifestà per una angina, una augmentacion de volume dei ganglions linfatics e de la rata, una granda astenia e una augmentacion dau nombre dei monocits, m'una aparicion de grands mononuclearis.

monoparental, a adj. M'un parent solet: *Familha monoparentala*. Var.: **monoparentau**.

monoparentalitat n.f. Dins una familha, parentalitat assegurada per una persona soleta.

monoparentau, ala adj. Monoparental.

monopartisme n.m. Sistema politic fondat sobre l'existéncia d'un partit solet.

monopetalia n.f. (bot.) Estat d'una planta que li sieu flors son monopetali.

monopetal(e), a adj. (bot.) Qu'a un petale solet.

monoplaça adj. e n.m. Si di d'un veïcule qu'a una plaça soleta.

monoplaça n.f. Automobila d'una plaça soleta, especialament facha per li competicions.

monoplan adj. e n.m. Si di d'un avion qu'a un solet plan de sustentacion.

monoplegia n.f. Paralisia d'un membre solet.

monoploïde, a adj. Aploïde.

monoploïdia n.f. Aploïdia.

monopòde, a adj. Provedit d'un pen solet.,

monopolaire, airtz adj. e n. (econ.) Monopolista.

monopòli n.m. 1. Privilègi esclusiu, de drech ò de fach, qu'un individú, una empresa ò un organisme public possedisce, de fabricar, de vendre ò d'esplechar d'unu ben ò servicis. 2. (fig.) Possession exclusiva de quauqua ren: *S'attribuir lo monopòli de la veritat*.

monopolisacion (-izacion) n.f. Accion de monopolisar.

monopolisaire (-izaire), airtz adj. e n. Monopolisator.

monopolisar (-izar) vt. 1. Exercir lo sieu monopòli sobre (una produccion, un sector d'activitat). 2. Si reservar per lo sieu profièch personal: *Monopolisar la paraula*.

monopolisator (-izator), tritz adj. e n. Persona que monopolisa quauqua ren. Var.: **monopolisaire**.

monopolista adj. e n. (econ.) Que detèn un monopòli. Var.: **monopolaire**.

monopolistic, a adj. (econ.) Qu'a la forma d'un monopòli, que tende vèrs lo monopòli ò li sembla.

monopoly n.m. (nom depauat) Juèc de societat dins lo quau lu jugaires dévon crompar de terrens e d'immòbles, figurats sus un plateau, fins à n'obtenir lo monopòli.

monoprocessor adj. e n.m. (inform.) Si di d'un sistema informatic qu'a una soleta unitat de tractament.

monopsòne n.m. (econ.) Mercat caracterisat per la presença d'un cromptaire e d'una granda quantitat de vendèires.

monoptèr, a adj. e n.m. (arquít.) Si di d'un temple circulari que la sieu copòla repaua sobre una soleta fila de colonnas.

monoralh adj. e n. Dispositiu de camin de fèrre qu'utilisa un solet ralh de rodelatge.

monorime, a adj. e n.m. Si di d'una poesia, d'una estròfa, que toi lu vèrs an la mema rima.

monorquid(e), a adj. Qu'a un solet testicule.

monorquidia n.f. (patol.) Presença d'un testicule solet dintre li borsas.

monoscòpi n.m. Generator de senhaus de television porgissent un imatge fixe pauc ò pron complicat, utilizat per la messa au ponch, lo contraròtle e lo radobament dei televisors.

monosacaride n.m. (quim.) Òsa.

monosemic, a adj. (ling.) Qu'a un sens solet. Contr.: **polisemic**.

monosepal(e), a adj. (bot.) Que lo sieu calici es d'una pèça soleta.

monosillabe, a adj. e n.m. (ling.) Qu'a una soleta sillaba.

monosillabic, a adj. (ling.) Qu'a una soleta sillaba: *Un imperatiu monosillabic*.

monosillabisme n.m. Caractèr dei lengas monosillabiqui.

monosimptomatic, a adj. Malautia que si manifèsta per un solet simptòma.

monospèrme, a adj. (bot.) Si di dei fruchs e dei divisions de fruchs que comprènon una grana soleta.

monosporat, ada adj. Que contèn un còrs reproductor solet.

monosquí n.m. Esquí sus lo quau si pàuon lu doi pens, pes esquillar sus l'aiga ò sus la neu. ◇ Espòrt ensinda practicat.

monostic n.m. Estròfa d'un vèrs solet.

monostilat, ada adj. Monostile.

monostile adj. (arquít.) M'una columna soleta. Var.: **monostilat**.

monosubstituir vt. (*monosubstituissi*) Efectuar sus un compauat quimic una soleta substitution.

monosubstituit, da adj. (quim.) Qu'a subit una soleta substitucion.

monoteïsme n.m. Doctrina, religion qu'admete un Dieu solet. Contr.: **politeïsme**.

monoteïsta adj. e n. Que pertòca ò que professa lo monoteïsme: *Lo judaïsme, lo cristianisme e l'islam son de religions monoteïsti*. Contr.: **politeïsta**.

monotelisme n.m. (relig.) Doctrina dau s. VIIⁿ segond la quala li seria estat dins lo Crist una soleta volontat, la volontat divina.

monotelit, a adj. e n. Que pertòca la doctrina dau monotelisme; partidari dau monotelisme.

monotèrme, a adj. Que pertòca un tresmudament fisic que dins lo sieu debanament un sistema escàmbia de calor m'un solet sorgent de temperatura determinada.

monotipa n.f. (arts graf.) Màquina per compauar que produe de linhas justificadi en caractèrs mobiles.

monotipe n.m. 1. Estampa obtenguda à partir d'una placa sus la quala lo motiu es estat pintat e non gravat. 2. Yacht à vela que fa partida d'una seria de nau toti parieri, fachi d'après lo meme plan.

monotonament adv. D'un biais monotòne.

monotòne, a adj. 1. Qu'es totjorn sus lo meme ton: *Un cant monotòne*. 2. Que lassa per lo sieu ritme, li sieu intonacions sensa varietat.: *Un actor monotòne*. 3. Qu'es unifòrme, sensa imprevis. 4. (mat.) *Foncion monotòna (sus un interval)*: Foncion creissenta ò descreissenta sus tot l'interval.

monotonía n.f. Caractèr, estat de cen qu'es monotòne.

monotraça adj. 1. Relatiu ai veïcules mé doi ròdas (mòto, etc.). 2. (aeron.) Si di d'un tren d'atterratge que li

sieu ròdas principalis son toti situadi dins l'axe dau fuselatge.

monotrema n.m. *Monotremas*: Sotaclasses de mamifèrs primitius d'Austràlia, de Tasmània e de Nòva Guinea qu'an lo còrs cubèrt de pels ò de ponhents, un bèc sensa dents, fan d'òus ma alàchon lu sieus pichoï. Sin.: **prototerians**.

monotrifasat, da adj. Que pertòca un sistema de traccion electrica que la sieu distribucion de corrent es complida en monofasat, pi aqueu d'aquí es tresmudat en corrent trifasat dintre la motritz per èstre mandat ai motors de traccion. Var.: **monotrifasic**.

monotrifasic, a adj. Monotrifasat.

monotròpe n.m. Planta sensa clorofilla, dei fuèlhas reduchi, parasita dau pin (Família dei pirolaceas). Sin.: **suçapin**.

monotropia n.f. (quim.) Proprietat d'un còrs quimic de presentar una forma cristallina dei proprietats termodinamiqui variabli.

monovalença (-ència) n.f. 1. Caracteristica d'un local comercial que consistisse à èstre estat amainatjat per un tipe solet de comèrci. 2. Caracteristica de la formacion d'un ensenhière que consistisse à poder ensenhar una disciplina soleta ai escolans. 3. (quim.) Caracteristica per un atòme de poder aver una ligason quimica soleta m'un autre atòme.

monovalent, a adj. (quim.) Univalent.

monoxène, a adj. Autoïc.

monoxide n.m. (quim.) Oxide que contèn un solet atòme d'oxigène dins la sieu molecula: *Monoxide de carbòni (CO)* (gas foarça toxic).

monoxil(e), a adj. Qu'es fabricat, talhat dins una soleta pèça de boasc.

monozigòt, a adj. e n. (biol.) Si di de besson d'un meme paire ò bessons vertadiers. Sin.: **univitellin**. Contr.: **dizigòt, bivitellin**.

monsenhalhas n.f. pl. Corbetas: *Faire de mosenhalhas*.

monsénher n.m. Monsenhor.

monsenhor n.m. 1. Títol donat ai princes d'una família sobeirana, ai prelats. 2. Títol que si donava au Grand Daufin, fraire de Loís lo XIVⁿ, rèi de França, e, après eu, ai Daufins de França. Var.: **monsénher**.

monson n.f. Mosson.

monstera n.m. Planta originària d'Amèrica tropicala, dei fuèlhas grandis e profundament decopadi, dei raïcs pendenti, preada coma planta d'apartament (Família dei araceas).

monstrillidat n.m. *Monstrillidats*: Família de crustaceus copepòdes que la sieu larva viu en parasite.

monsur n.m. (fr. que cauria evitar) [mu'sy] Sénher; s'emplega en particular per una persona importanta: *Es un monsur*.

mont n.m. 1. Granda elevacion naturala en dessobre d'un terren. 2. (geomorf.) Forma estructurala d'una region plissada, que correspoande à la jaça dura d'un anticlinal. 3. (anat.) *Mont de Vènus*: Peniu.

monta n.f. 1. Accion, biais de montar à cavau. 2. Acoblament, salhada, dins li espècias equina, bovina, caprina e porcina; periòde d'aquel acoblament.

monta-cala n.m. 1. Succession de cauas que revènon regulierament. Sin.: **alternativa**. 2. Ascensor, montadava, montador.

montacarga n.m. Aparelh que sièrve à transportar de cargas à la verticala, coma un ascensor.

montada n.f. 1. Puada. 2. Ascension.

monta-davala n.m. 1. Succession de cauas que revènon regulierament. Sin.: **alternativa**. 2. Ascensor. 3. Terren montuós. ◇ *Faire monta-davala*: Puar e davalalar alternativament.

montador n.m. 1. Ascensor. 2. Rapalhon.

montadura n.f. 1. Part d'un objècte que sièrve à fixar, à assemblar l'element principal: *La montadura d'un pareu de belicles*. 2. Bèstia sobre la quala si monta pers i faire portar (cavau, ae, etc.).

montaire, airitz n. 1. Obrier, obriera qu'assembla divers pèças constitutivi d'un ensèm. 2. (cfn.) Especialista encargat dau montatge.

montairon n.m. Mont gaire enauçat. Sin.: **montet**.

montanha n.f. 1. Elevacion naturala dau soal, caracterisada per una foarta desnivelacion entre li cimas e lo fond dei valadas. 2. Region d'altitudina auta: *Passar li vacanças en montanha*. 3. *Montanhas russi*: Attraction de fièra constituïda de puadas e de caladas sobre li quali còrron rapidament sota l'efècte dau sieu pes pròpri de ramas de pichini veituras. 4. (fam.) *Granda quantitat*: Una montanha de trabalh. ◇ *Granda dificultat (mai imaginada que vertadiera)*: *Es pas ren, ma m'en fau una montanha*.

montanhard, a adj. e n. De la montanha ; que vieu en montanha. Var.: **montanhenc, montanhòu**.

montanhenc, a adj. e n. Montanhier, montanhard, montanhòu.

montanhier, a adj. Relatiu à la montanha. Var.: **montanhenc**.

montanhiera n.f. Vent que vèn de la montanha.

montanhòla n.f. Pàssera (*Passer montanus*).

montanhós, oa adj. Abondós en montanha, montuós.

montanhòu, òla adj. e n. Montanhenc.

montant, a adj. 1. Que monta. 2. (mil.) *Garda montanta*: Aquela que va pilhar lo sieu servici.

montant n.m. 1. Total d'un còmpte. Sin.: **amont, soma**. 2. (econ.) Montants compensatòris: Taxas e subvencions creadi per compensar li diferenti paritats monetaris dins la Comunautat Economica Europea e per armonisar la circulacion intracomunautària dei produchs agricòlas.

montant n.m. 1. Element vertical d'un ensèm, destinat à servir de supòrt ò de renfoarç. 2. Element vertical, central ò lateral de l'encastre d'una fenèstra, d'una poarta, etc. 3. Caduna dei doi pèças laterali dont son fixats lu escalons d'una escala.

montar vi. 1. Si transportar en un luèc mai elevat. Sin.: **puar**. 2. Si plaçar sus un animal, dins un veïcule:

Montar à cavau. Sin.: **s'encavalar**. ◇ *Montar au ressautat:* Montar sus un veïcule en movement. ◇ *Montar en cavaliera:* Montar à cavau sus l'esquinau. 3. (fam.) *Montar à la capitala:* Anar de la província à la capitala (espec. d'Occitània fins à París). 4. Aver d'avancament: *Montar en grade*. 5. Seguir una penda, s'eleva, puar: *La rota monta*. Sin.: **s'enaucar, s'enairar**. 6. *Créisser en autessa:* Un edifici que monta rapidament. 7. Rejónher un niveau mai aut: *L'aiga monta après la pluèia*. Sin.: **créisser**. 8. Passar dau greu à l'agut: *La votz monta d'un ton*. Sin.: **créisser**. 9. Rejónher un prèt mai elevat: *Lu tomais an montat*. 10. Formar un total de: *La factura monta à un milion*. 11. Au juèc de cartas, jugar una carta superiora à-n-aqueli que son estadi jugadi en la levada considerada. ◆ vt. 1. Percórrer de bas en aut. Sin.: **puar**. 2. Si plaçar sus una bèstia per si faire portar: *Montar un cavau*. 3. Transportar dins un luèc mai elevat. 4. Far créisser la valor, la foarça, l'intensitat de quauqua ren, n'en faire puar lo niveau: *Montar lo prèt d'una mèrç*. Sin.: **auçar**. 5. *Montar (una maionesa, etc.):* Batre lu ingredients d'una preparacion culinària per n'augmentar la consistença e lo volume. 6. (fig.) Excitar, exaltar (espec. embé ostilitat): *L'an montat còtra ieu*. Sin.: **entissar**. 7. Provedir dau necessari: *Montar la sieu maion*. 8. Assemblar li diferenti parts de, metre en estat de foncionar: *Montar un motor, una tenda*. ◇ Efectuar lo montatge de (un film, una benda magnetica, etc.). ◇ Fixar dins un encastre: *Montar una pèira preciosa*. Sin.: **encastrar**. 9. Alestir, organizar: *Montar una empresa, un complòt*. ◇ *Montar un spectacle, una comèdia:* Lu metre en scena. ◇ (fam.) *Montar lo còup à quauqu'un:* L'enganar, li donar d'esperanças faussi. ◆ **si montar** v.pr. 1. Rejónher un total de: *Lo cost si monta à 1000 euros*. Sin.: **s'amentar**. 2. Si provedir en: *Si montar en aisin de coïna*. 3. *Si montar la tèsta:* S'excitar, s'exaltar. Sin.: **s'escaufar**. ◇ (fam.) *Si montar lo còup:* Si metre en tèsta d'ideas faussi.

montat, ada adj. 1. Provedit d'una montadura, d'un cavau: *La polícia montada*. ◇ *Èstre ben, mau montat:* Aver un boan, un marrit cavau. 2. Assemblat, ajustat. ◇ *Còup montat:* Estratagama alestit per avançar e en secret. 3. Exaltat, irritat, atissat, embilat.

montatge n.m. 1. Accion de portar dau bas vèrs l'aut. 2. Accion d'assemblar lu diferents elements d'un ensèm complèxe. ◇ (tecn.) Assemblatge dei diferenti pèças d'un ensèm mecanic, d'un mòble, etc.: *Lo montatge d'una biblioteca*. ◇ Causida e assemblatge dei diferents plans d'un film, dei bendas enregistradi per un programa de ràdio ò de television. ◇ Assemblatge dei films que poàrton lu tèxtos e li illustracions per lu copiar ensèm sus la forma d'impression. 3. (electr.) *Montatge simetric:* Circuit amplificator mé doi tubes ò doi transistors, que un amplifica li alternanças positivis e l'autre li alternanças negativis dau signal. Sin.: **push-pull** (angl.). 4. (banca) *Montatge financier:* Ensèm de procediments que perméon à una empresa de si procurar de ressorsas sus lo mercat dei capitals bancaris ò financiers.

mont de pietat n.m. Caissa de crèdit municipal, establiment public de prèt sus gatge à taus moderat.

montelenc, a adj. e n. De Montelaimar.

montenegrin, a adj. e n. Dau Montenegro.

montés, esa adj. e n. De Mont de Marsan.

montet n.m. Pichin mont.

montgolfiera n.f. Aerostat que la sieu sustentacion es assegurada per d'aria escaufada per un fogau situat sota lo balon.

mont granatic n.m. Mont de pietat rural dont si faia l'avança de granas per semenar.

monticòle n.m. passeron vesin dau mèrlo.

montjòia n.f. Amolonament de pèiras quilhat sus una cima per n'indicar lo ponch mai aut.

montet n.m. Pichin mont, pichina elevacion dau soal.

montilha n.f. Duna.

montpelhierenc, a adj. De Montpelhier.

montuós, oa adj. Montanhós.

monument n.m. 1. Obratge d'arquitectura ò d'esculptura destinat à perpetuar lo sovenir d'un personatge ò d'un eveniment. ◇ *Monument funerari:* Monument edificat sobre una sepultura. 2. Edifici remirable per la sieu belessa ò la sieu ancianetat. ◇ *Monument public:* Obratge d'arquitectura ò d'esculptura qu'apartèn à una collectivitat (Estat, Region, etc.). ◇ *Monument istoric:* Edifici, objècte mobilier ò autre vestigi dau passat qu'es important de conservar dins lo patrimòni nacional per lu sovenirs que li son estacats ò per la sieu valor artistica. 3. Tota òbra considerabla, denha de durar. ◇ *Èstre un monument de:* Presentar (una caracteristica, una particularitat, sobretot negativa) à un niveau extreme: *Un monument de cinisme*. 4. Tot cen que pòu atestar quauqua ren, n'en transmetre lo sovenir (document, òbra d'art, vestigi, objècte quau que s'igue). 5. Òbra remirable, foarça importanta: *Un monument de la literatura occitana*.

monumental, a adj. 1. Qu'a li qualitats de proporcions, d'estile, de foarça, pròpri d'un monument. 2. Enòrme dins lo sieu genre, espantant: *Una error monumental*. 3. Dei monuments: *Lo plan monumental d'una region*. Var.: **monumentau**.

monumentau, ala adj. Monumental.

moquet n.m. Extremitat dau blèst d'una candela.

moquet, a adj. Confús: *N'en restèt moquet*.

moqueta n.f. Tapís de velut boclat, sovent d'una color soleta, que recuèrbe lo soal d'una pèça.

moqueta n.f. Instrument ancian qu'avía la forma d'un pareu de ciseus, destinat à talhar la meca cremada d'una candela.

moquetas n.f. pl. (Luceram) Mordassas, morralhas.

moquetar vt. Recurbir d'una moqueta.

moquilhon n.m. Mocadura (de coardas).

mora n.f. Amora.

moracea n.f. *Moraceas:* Família d'aubres e de plantas de l'òrdre dei urticalas, que comprèn de dicotiledoneas apetalas dei regions caudi, coma l'amorier e la figuiera.

moral n.m. 1. Ensèm dei facultats mentali, de la vida psiquica: *Lo fisic a totjorn una influença sobre lo moral*. 2. Estat d'esperit, disposicion à suportar quauqua ren: *Aver boan, marrit moral, aver lo moral*. Var.: **morau**.

moral, a adj. 1. Que pertòca li règlas dau captenement en usatge dins una societat. 2. Confòrme à-n-aqueli règlas, admés coma onèste, just. 3. Relatiu à l'esperit, à la pensada (per op. à *material, físic*). Var.: **morau**.

morala n.f. 1. Ensèm dei règlas d'accion e dei valors que foncionon coma nòrmas dins una societat. ◇ *Faire la morala à quauqu'un*: Li adreïçar de recomandacions morali, li faire de repròchis. 2. (filos.) Teoria dei tòcas dei accions dei òmes. 3. Precèpte, conclusion practica que si vòu traire d'una istòria: *La morala d'una faula de Rancher*.

moralament adv. 1. Conformament à la morala. 2. Dau ponch de vista de la morala. 3. Per cen que tòca lo moral: *Moralament, lo malaut va un pauc plus ben que l'autre jorn*.

moralisacion (-izacion) n.f. Accion de moralisar, de rendre moral.

moralisant (-izant), a adj. Que moralisa.

moralisar (-izar) vt. 1. Rendre confòrme à la morala: *Moralisar la vida politica*. 2. Faire la morala à. ◆ vi. Faire de reflexions morali.

moralisator, tritz adj. e n. Que dona de leiçons de morala.

moralisme n.m. Estacament estrech e formalista à una morala.

moralista n. Autor qu'escrui sobre la natura umana, li usanças.

moralitat n.f. 1. Adeqüacion d'un accion, d'un fach, etc., à una morala: *Un comportament d'una moralitat exemplària*. 2. Actituda, comportament, principis en acòrdi mé la morala. 3. Clavadura morala que la fin d'una istòria suggerisse. 4. (lit.) Òbra teatrala medievals en vèrs, que metia en scena de personatge allegorics e qu'avíen per objècte l'educacion morala.

moratòri, òria adj. 1. (dr.) Qu'acòrda un prolongament de temps. 2. *Interès moratòris*: Interès deuguts en rason d'un retard de pagament.

moratòri n.m. 1. (dr.) Temps legal acordat à d'unu deutors qu'an de dificultats per pagar lu sieus deutes en rason de circonstanças particulieri (guèrra, crisi economica). 2. Suspension volontària d'una accion; temps qu'una persona s'acòrda denant de contunhar una activitat dins un camp donat. Var.: **moratòria**.

moratòria n.f. Moratòri.

moratori, a adj. Que fa l'objècte d'un moratòri.

morau adj. m. Si di d'un olivier que creisse sus li ribas, dau fulhatge moret.

morau, ala adj. e n.m. Moral.

morava adj. e n. De Moràvia.

morbidament adv. D'un biais morbide.

morbide, a adj. 1. Pròpri à la malautia, patologic. 2. Que fa vèire un desequilibri mental, moral: *Aver de gusts morbides*. Sin.: **mausan, maussan**.

morbidesa n.f. 1. (lit.) Gràcia maladiva, languí. 2. Caractèr suau dau modelat dei carns en pintura.

morbidity n.f. 1. Caractèr de cen qu'es morbide. 2. Rapoart entre lo nombre de malauts e aqueu de la

populacion. 3. Ensèm dei condicions qu'afavorisson una persona ò un grope de personas d'èstre pertocats per la malautia.

morbier n.m. Fromai de lach de vaca cilindric de 5 à 12 kg, que si fa dins lo Jura.

morbilhós, oa adj. Pròpri de la rossalha.

morcha n.f. Carn d'olivas trissadi e desbarrassadi dei sieus merilhons.

mordaç, a adj. (lit.) Que moarde; caustic: *Un estile mordaç*. Var.: **mordent**.

mordacitat n.f. (lit.) Caractèr de cen qu'es mordaç; causticitat.

mordadura n.f. 1. Accion de moardre. 2. Accion d'entamenar una matèria: *La mordadura de la lima*. 3. (fig.) Efecte nociu d'un element natural: *La mordadura dau glaç*. Sin.: **dentanha, mordanha, morduda, maissada**. Var.: **mordedura**.

mordanha n.f. Còup de dent. Sin.: **morduda, dentanha**.

mordassas n.f. pl. Aisina mé doi brancas per bosticar lo fuèc. Sin.: **moquetas** (Luceram).

mordassejar vt. Bosticar lo fuèc, forgonar.

mordedura n.f. Mordadura.

mordejar vt. 1. Moardre leugierament. 2. (tecn.) Sotametre à l'operacion dau mordejatge.

mordejatge n.m. 1. Descapatge mé d'acides d'una susfàcia metallica. 2. Aplicacion d'un mordent sus una estòfa, lu pels d'una pèu. 3. Operacion que fixa un colorant sus una susfàcia receptritz.

mordent, a adj. 1. Qu'ataca una matèria en la rolhant: *Un acide mordent*. 2. (fig.) Incisiu, caustic, mordaç.

mordent n.m. 1. Vivacitat, energia per atacar. 2. Caractèr viu, agressiu d'una replica, d'un biais de s'exprimir; causticitat. 3. Acide ò tota altra substança emplegadi per atacar un metal en susfàcia. 4. Substança que s'emplega per donar ai estòfas ò ai pels d'una pèu la sieu coloracion. 5. Verniç per fixar l'aur en fuèlh sus d'unu metals (coire, etc.). 6. (mús.) Ornament, sobretot en usatge dins la música anciana, format de la nòta escricha, de la sieu segonda inferiora e dau retorn à la nòta escricha.

mordicus adv. (mot latin, fam.) M'una fermetat totala: *Afirmar quauqua ren mordicus*. Sin.: **foart e moart, fermament**.

mordilhament n.m. Accion de mordilhar. Var.: **mordilhatge**.

mordilhar vt. Moardre leugierament e totplen de còups.

mordilhatge n.m. Mordilhament.

morduda n.f. Mordanha.

morèla n.f. Planta de la familha dei solanaceas, representada per de plantas manjadissi (tantifla, tomati, merenjaina) e de formas sauvatgi toxiqui (doça-amara). Var.: **amorèla, maurèla**.

moreleta n.f. Datura. Sin.: **èrba dau diau**.

morelhon n.m. Morilhon.

morena n.f. Peis dei fonds rocós dei costas mediterraneï, dau còrs alongat coma l'anguila, que moarde (Longuessa maximala 1,50 mòrdre dei apòdes).
Var.: **murena**.

morena n.f. (geol.) *Morena glaciale*: Materiau qu'un glacier transpòrta ò depaüa.

morena n.f. Planta dei aigas estagnanti, dei fuèlhas flotejanti e dei flors blanqui (Família dei hidrocaridaceas).

morena n.f. (mec.) Regadura en elíça d'un vitz, d'un bolon ò d'una escròva.

morena n.f. Emorroïda.

morenar vt. Filetar.

morenic, **a** adj. (geol.) Relatiu ai morenas.

morent, **a** adj. e n. Qu'es à mand de morir, qu'es esquasi moart.

moresc, **a** adj. Mauresc.

moresca n.f. Mauresca.

moret, **a** adj. Gris jaunenc. Sin.: **bistre**.

moreta n.f. 1. Àneda de Miquelon (*Aythya fuligula*). Sin.: **morilhon**, **morelhon**. 2. Moreta grisa: Àneda dei zònas boreali (*Aythya marila*). 3. *Moreta d'ivèrn*: Àneda dei zònas umidi d'Amèrica dau Sud (*Specularia specularis*).

moretin, **a** adj. e n. Brunet.

morfactina n.f. Tèrme generic dei substàncas que regularíson l'accreissement e la morfogenèsi dei vegetaus.

morfallaxi n.f. (biol.) Regeneracion.

morfea n.f. Fumagina.

morfeïc, **a** adj. Que pertòca li divèrsi manifestacions que si manifeston au moment de l'endurmiment ò dins lo debanament dau soam.

morfema n.m. (ling.) Lo mai pichon element clavat en un mòt.

morfemisme n.m. Construccion morfologica.

morfic, **a** adj. Relatiu à la forma.

morfina n.f. Psicodislectic e analgesic potent, alcaloïde principal de l'òpi.

morfinic, **a** adj. De la morfina.

morfinisme n.m. Intoxicacion cronica per la morfina.

morfinoman, **a** adj. e n. Que s'adona à la morfinomania.

morfinomania n.f. Toxicomania à la morfina.

morfinomenic, **a** adj. Que la sieu accion sembla à-n-aquela de la morfina.

morfisme n.m. (mat.) Omomorfisme.

morfocorèsi n.m. Estapa de l'embriogenèsi, caracterisada per de movements pròpris dei teissuts qu'abotisson, passat la segmentacion, a la gastrulacion e a la formacion dau tube neural.

morfocronologia n.f. Estudi de l'evolucion dau releu terrenau dins lo temps. Sin.: **morfogenèsi**.

morfocronologic, **a** adj. Que pertòca la morfocronologia.

morfologia n.f. Disciplina de la linguística situada entre la fonologia e la morfologia. Estúdia lu mejans fonologics mes au servici de la morfologia.

morfologia, **a** adj. Que pertòca la morfologia.

morfogène, **a** adj. (fisiol.) Si di d'una accion ò d'una foncion qu'intervèn dins la creissença, la forma dau còrs.

morfogenèsi n.f. 1. (geomorf.) Creacion e evolucion dei formas dau releu terrèstre. 2. (biol.) Desvolopament embrionari.

morfogenetic, **a** adj. Que pertòca la morfogenèsi. Var.: **morfogenic**.

morfografia n.f. Escriptura dei formas nominali ò verbali.

morfografic, **a** adj. Que pertòca la morfografia.

morfolina n.f. Eterocicle oxigenat e azotat, liquide basic que bulhe a -128°C.

morfologia n.f. 1. Estudi de la forma e de l'estructura extèrna dei èstres vivents. 2. Aspècte general dau còrs uman. 3. *Morfologia de la Tèrra*: Geomorfologia. 4. (ling.) Part de la gramàtica qu'estúdia la forma dei mòts e li variacions dei sieu desinenças.

morfologic, **a** adj. Relatiu à la morfologia.

morfologicament adv. Dau ponch de vista de la morfologia.

morfometria n.f. 1. Estudi e analisi de la geometria d'objèctes ò d'organes. 2. Estudi quantitativ dau modelat terrenal.

morfomorfia n.f. Facultat de reconóisser, au mejan dau tocar, la forma d'objèctes divèrs.

morfopsicologia n.m. Estudi dei correlacions entre la morfologia d'una persona e lu trachs psicologics constitutius de la sieu personalitat.

morfoscopia n.f. Estudi de la forma dei elements constitutius d'una formacion geologica en la tòca de determinar li sieu originas.

morfosintaxi n.f. Estudi dei règlas morfologiqui e sintaxiqui de la formacion dei enonciats.

morfosintaxic, **a** adj. Relatiu à la morfologia.

morfestructural, **a** adj. Que pertòca la teoria dau releu terrenal per lo biais de la resisténcia inegala dei ròcas ò per li sieu desformacions.

morfotipe n.m. Categoria qu'una persona li es classada segond li sieu formas.

morfregar n.m. 1. Tota infeccion cronica banala de la pèu e de mucoas (otitis, rinitis, etc.) ò inflamacion dei ganglions e dei articulacions. 2. (pl.) Lesions divèrsi que manifeston aquesta afeccion.

mòrga n.f. Actituda altiera e mespresanta. Sin.: **cròia**, **supèrbia**, **ufana**, **autes(s)a**.

mòrga n.f. 1. Luèc dont sont depaüats lu cadavres non identificats ò justiciables d'una expertisa medicolegala. 2. Sala d'un espítai, d'una clinica, dont son conservats lu moarts per un temps.

morganatic, **a** adj. 1. Si di dau maridatge d'un prince m'una persona de reng inferior, que rèsta en defoara dei dignitats nobiliari. 2. Si di de la frema ensinda esposada e dei enfants naissuts d'aquesta union.

morganaticament adv. D'un biais morganatic.

morganita n.f. Pèira fina, beril de color ròsa.

morgar vt. (*mòrgui*) Tractar embé arrogança, mesprètz. Sin.: **bravejar**, **agachar de aut**.

moriassa n.f. Morion.

moribond, a adj. e n. Qu'es à mand de morir; agonisant. Sin.: **morent**.

moridor n.m. Moritòri.

morigenar vt. Faire de repròchis à.

morilha n.f. Fonge dei boascs, manjadís delicat, dau capeu alveolat (Classa dei ascomicèts). Sin.: **alboriga**, **amboriga de soca**.

morilhon n.m. Baga negra manjadissa, que la dona un aubrilhon dei montanhas d'Euròpa e d'Amèrica dau Nòrd; l'aubrilhon que dona aquela бага (Família dei ericaceas). Sin.: **mortèla**.

moriment n.m. Agonia.

morin n.m. (quim.) Mena de tanin.

morina n.f. (bot.) Principi cristallisable, blanc jaunastre.

morinenc, a adj. e n. De Molinet (Comuna dei Aups Maritimi).

morion n.m. Casco leugier de fantassin, d'origina espanhòla, m'una cresta en creissent (s. XVIe – XVIIe). Sin.: **cabasset**, **cabasson**, **moriassa** (Pey de Garros).

morilhon n.m. Moreta (*Aythya fuligula*).

morir vi. (*moari*) 1. En parlant d'una persona, cessar de viure, d'existir. Sin.: **defuntar**, **crepar** (pop.). ◇ *Morir de la sieu bèla moart*: Morir naturalament, non de moart accidental ni violenta. 2. Cessar de viure, deperir: *Una planta que moare perquè manca d'aiga*. 3. S'anequelir lentament, doçament: *Laissar morir lo fuèc*. 4. Disparéisser: *Una civilisacion que moare*. 5. *Morir de*: Èstre afectat per à un gra important: *Morir de set, de fam, d'enuèi*. ◇ *Es à morir de rire*: Es foarça divertent. ◆ **si morir** v.pr. (lit.) Èstre à man de morir, de disparéisser.

morisc, a adj. e n. Musulman d'Espanha convertit, sovent per la constrencha, au catolicisme, à partir dau 1499.

moriscaud, a n. African negre, Africana negra.

moritòri n.m. 1. Establiment dont lu vièlhs grevament malauts acabon la sieu vida. 2. (pej.) Establiment de marrida fama tocant lo tractament dei sieus persionaris. Sin.: **moridor**.

mòrmena n.f. Peis de la família dei sargues, que viu dins li zòna fangoi e si noïrisse de vèrps, de crustaceus, etc. Var.: **mòrmora**.

mormoirar vt. e vi. Murmurar. Sin.: **mormolhar**, **bisbilhar**, **mormorar**.

mormolh n.m. 1. Bosinament de votz sord e esperlongat. 2. Paraulas sordi que manifeston lo maucontentament. Sin. **renar**. 3. Bosinament leugier e esperlongat. Sin.: **cascalh**, **bisbilh**, **zonzon**.

mormolhaire, airtitz adj. e n. Persona que mormolha. Sin.: **renaire**.

mormolhar vt. e vi. Murmurar. ◆ vi. Sustar.

mormon, a adj. e n. Membre d'un moviment religiós, finda dich *Glèia de Jèsus Crist e dei sants dei darriers jorns*, fondada ai Estats Units en lo 1830.

mormonisme n.m. Doctrina dei mormons.

mòrmora n.f. Mòrmena.

mormoracion n.f. 1. Murmur. 2. Maudisença.

mormorar vt. e vi. 1. Murmurar. 2. Maudire. Var.: **mormorar**.

mornarós, oa adj. Qu'es dins un estat d'abatement ò de tristum que si manifestà per una mancança de vitalitat e una tendença marcada au mutisme. Sin.: **migrós**, **malenconic**, **languinós**, **solombrós**.

mornarosament adv. D'un biais mornarós.

mornifla n.f. Còup sus lo nas. Sin.: **gautàs**, **simec**, **labron**, **bofa**, **pastisson**.

mòro, a adj. e n. Maure; negre. ◆ n.m. Espècia de pichin peis-can de Mediterranea.

morocochita n.f. Sulfure natural d'argent. Sin.: **matildita**.

morosiu, iva adj. Moròse.

morpion n.m. Juèc dins lo quau cadun dei adversaris deu alinhar, lo promier, cinc signes (crotz, ponchs, etc. Sus un papier quadrilhat.

morra n.f. Juèc dins lo quau lu jugaires si moàstron en meme temps lo nombre que voàlon de dets tot en anonciant la soma que dévon faire l'ensèm dei dets.

morrada n.f. Còup sus lo morre.

morraire, airtitz n. Persona que juèga à la morra.

morralhada n.m. Rebufada.

morralhaira n.f. Museletaira.

morralhar vt. 1. Complir l'operacion dau morralhonatge. 2. Entravar un animau per l'empachar de moardre. Var.: **emmorralhar**.

morralhas n.f. pl. Tenalhas per mantenir per li nharras un cavau reborsier per lo ferrar, etc. Sin.: **mòrsa**, **moquetas** (Luceram), **mordassas**.

morralhon n.m. Armadura de fieu-fèrre que capèla lo tap dei botilhas de vin mostós, en sarrant lo coal de la botilha.

morralhonatge n.m. Accion de plaçar un morralhon sus lo coal d'una botilha.

morrar vt. Virar un bateu mé la proa dins una direccion donada.

morrau n.m. Aparelh que si mete au morre d'uni bèstias, espec. dei cans, per lu empachar de moardre, de pàisser, de tetar.

morre n.m. 1. Part anteriora, alongada e pauc ò pron ponchuda, de la faça d'unu mamifèrs, situada en dessobre de la boca. 2. Region semblabla de divèrs autres vertebrats, espec. dei peis. 3. (fam.) Cara de l'èstre uman: Aver lo morre mascarar. ◇ Faire lo morre: Marcar per l'expression de la cara de despièch, de marrida umor. Sin.: **fonhar**, **labrejar**, **botinhar**. ◇ (fam.) *Rompre lo morre*: Picar. ◇ (fam.) *Si rompre lo morre*: Tombar (en caminant, en corrent, etc.); (fig.) falhir (dins un afaire, un projècte). ◇ *À (de) morre bocons*: Alongat m'au ventre faça au soal. ◇ *Morre à morre*: Tèsta à tèsta, nas a nas. 3. Autura, ròca, de forma redona qu'estraplomba la riba de mar ò una valada.

morre de poarc n.m. Pichin bateu pontat, provedit d'una vela latina, en usança en Lengadòc e en Provença orientala. J. Giordan li ajusta un esperon.

morre de vedeu n.m. Pichin bateu en usança en lu palús de l'encontrada arlatenca.

morre dur n.m. 1. Cara sevèra. 2. Vèrp per la pesca.

morrefin n.m. Fifi.

morrejar vi. (fam.) Tocar lo soal m'au morre. ◇ *Mandar morrejar*. Mandar au tapís.

morre lec n.m. Si di d'una persona que li agrada manjar de boani cauas.

morrelon n.m. 1. Estelària dei flors pichini (Failha dei cariofillaceas). Var.: **èrba dei canaris**. 2. Pichina planta comuna dins li culturas e lu camins, dei flors rogi ò blavi, toxica per li bèstias (Failha dei primulaceas).

morret n.m. Morrin.

morrilhon n.m. 1. Pichin puget. 2. Pichin suquet de montanha.

morrin n.m. Morre fin, plasent. Var.: **morret**.

morrut, uda adj. Antipatic, que fa lo morre. Sin.: **botinhós, labrejaire**.

mòrs n.f. pl. Costumas, leis, usanças d'un pòble.

mòrs n.m. 1. Pèça metallica fixada à la brida e passada dins la boca dau cavau per lo menar. 2. (tecn.) Caduna dei maissas d'un estòc, d'una pinça, de tenalhas, etc.

mòrsa n.f. Morralhas.

mòrsa n.f. Mamifèr marin dei regions arctiqui, dau còrs espès, dei caninas superiori transformadi en defenses (Lòng esquasi 5 m, òrdre dei pinnipèdes). Sin.: **cavau marin, vaca marina**.

mòrse n.m. Còdi telegrafic qu'emplega un alfabet convencional fach de trachs e de ponchs.

morselable, a adj. Que pòu èstre morselat. Sin.: **devesible, partejable, desseparable, trocejable, aparcelable**.

morselament n.m. Accion de morselar; fach d'èstre morselat. Sin.: **parcelatge, aparcelament, partiment, desmembrament, division**.

morselar vt. Partir en morseus, en tròç: *Morselar un eritatge, un terren*. Var.: **morselear, morselonar**. Sin.: **aparcelar, trocejar, partejar, desseparar, desmembrar, partir, devesir**.

morselàs n.m. Gròs morseu.

morselear vt. (*morselei*) Morselar.

morselet n.m. Pichin morseu.

morselon n.m. Pichin morseu.

morselonar vt. Morselar.

morseta n.f. Morseu de metal moal (ò de matèria plastica, etc.) que si plaça entre li maissas d'un estòc per tenir una pèça sensa la degalhar.

morseu n.m. [mu'sew] 1. Part d'un tot, d'una matèria, d'un aliment, d'un còrs. Sin.: **tròç, tòc** (pop.), **ratalhon, talhon**. 2. Fragment d'una òbra esricha. 3. Òbra musicala; fragment d'una òbra musicala. Sin.: **tròç**.

morsigar vt. Morsilhar.

morsigatge n.m. Morsilhatge.

morsilhar vt. Moardre leugierament e totplen de còups. Var.: **morsigar**.

morsilhatge n.m. Accion de morsilhar. Var.: **morsigatge**.

mortadèla n.f. Gròs saussisson cuèch fach de carn e de gras (Especialitat italiana).

mortairet n.m. Boca à fuèc de l'ànima lisca, per lo tir corbe. Sin.: **mascle, mortier, bombardela** (batèsta de Lepant).

mortaisa n.f. 1. Cavitat de seccion generalament rectangulara, practicada dins una pèça de boasc ò de metal, per reçaupre lo tenon d'una altra pèça assemblada. 2. (mecn.) Caneladura practicada dins un alesatge e destinada à reçaupre una claveta.

mortaisaira n.f. Màquina aisina conceupuda especialament per complir de mortaisas.

mortaisaire n.m. Obrier que trabalha sus una mortaisaira.

mortaisar vt. Practicar una mortaisa dins.

mortaisatge n.m. Accion de mortaisar.

mortal, a adj. 1. Subjècte à la moart: *Toi lu òmes son mortals*. 2. Que causa la moart: *Una malautia mortala*. 3. (fig.) Foarça penós ò noiós: *Una serada mortala*. 4. (fig.) *Un enemic mortal*: Per lo quau si pròva un òdi foart. 5. *Pecat mortal*: Que fa perdre la vida de la gràcia. Var.: **mortau**. ◆ n. Èstre uman.

mortalament adv. 1. D'un biais tau que causa la moart; à moart: *Èstre ferit mortalament*. 2. (fig.) Foarça: *Un discors mortalament noiós*.

mortalatge n.m. Mortalitat.

mortalha n.f. Drech que permetia au senhor d'eiretar dau sieu sèrv moart.

mortalhable, a adj. Si diá d'un sèrv que lo sieu senhor n'eiretava.

mortalitat n.f. 1. Fenomène de la moart, considerat dau ponch de vista dau nombre. 2. Rapoart dau nombre dei moarts dins una poblacion à l'efectiu mejan d'aquesta poblacion, pendent un periòde donat. Sin.: **letalitat**. Sin.: **mortalatge**.

mortanhe, a adj. Moart en venent au monde. Sin.: **morton, mortinós**.

mortau, ala adj. e n. Mortal.

mortèla n.f. Morilhon.

morticòla adj. Mètge qu'a la reputacion de faire morir lu sieus malauts.

morticolisar (-izar) vi. Tuar lu malauts segond li règlas de la medecina.

mortier n.m. 1. Recipient de matèria dura, dau fond mièg esferic, dont si trisson divers substànças (aliments, preparacions farmaceutiqui) au mejan d'un peston. Sin.: **mascle, trissador**. 2. Mortairet. 3. Mauta.

mortifèr, a adj. (fam.) Que causa la moart; qu'es d'un enuèi mortal: *Un discors mortifèr*.

mortificacion n.f. 1. Accion si mortificar lo còrs. 2. Umiliacion. 3. (patol.) Necròsi.

mortificant, a adj. Que mortifica. Sin.: **umiliant**.

mortificar vt. (*mortifiqui*) 1. Sotametre (lo còrs, la carn) à una privacion, infligir una sofrença dins una tòca

d'ascèsi. 2. Umiliar, tocar dins lo sieu amor pròpri. 3. (patol.) Necrosar. ♦ **si mortificar** v.pr. Si sotametre à una mortificacion.

mortinatalitat n.f. (demogr.) Rapoart dau nombre dei enfants moarts à la naissença à-n-aqueu dei naissenças au cors d'un meme periòde.

mortinós, oa adj. 1. Blèime. Sin.: **pallineu, pallinàs, sangbeugut, afalit**. 2. Mortanhe.

morton, a adj. Mortanhe, mortinós.

mortuari, ària adj. Relatiu ai moarts, ai ceremònias, ai formalitats relatiu à un decès. ♦ *Maion mortuària*: Maion dont una persona es moarta. ♦ (dr.) *Registre, extrach mortuari*: Registre dei moarts d'una localitat.

mortuòri n.m. Extrach mortuari, acte de decès.

morua n.f. Mena de gronc.

morula n.f. (biol.) Nom donat à l'embrion à un estadi foarça precòç dau sieu desenvolopament.

morvedre n.m. Varietat de socam negre, cultivat en Occitània.

mòs n.m. (electron.) Transistòr de l'efècte de camp, m'una grasilha isolada au mejan d'una jaça d'oxide de silici, emplegat dins lu circuits integrats.

mosaic n.m. 1. Assemblatge de pichins fragments multicolòres (màrmo, pasta de vèire, etc.), mes un à costat de l'autre per formar un dessenh e fixat m'un ciment; art de compaunar aquel assemblatge. ♦ (rel.) Incrustacion de pèu d'una altra tencha sus lu plats ò lo revèrs d'una religadura. 2. (fig.) Ensèm d'elements juxtapausats e despariers: *Un mosaic d'Estats*. 3. (agric.) Malautia à virus qu'ataca d'uni plantas en dessenhant sus li sieu fuèlhas de tacas de diferenti colors. 4. (genet.) Mòde d'hereditat dont lu caractèrs parentals si retròvon per placas sus lo còrs d'un individú. 5. (biol.) Ensèm de cellulas juxtapausadi dins lo meme èstre vivent e que non an lo meme genòma. 6. (telev.) Electròde recubèrt d'un cèrt nombre de corpuscules fotoelectrics isolats d'unu à respèch dei autres.

mosaic, a adj. Si di d'un revestiment de cauçada constituit de pichins pavats assemblats en formant de corbas que s'entrecròson.

mosaic, a adj. Relatiu au profeta Moïses.

mosaicat, ada adj. Qu'a l'aspècte d'un mosaic ò qu'es ornat d'un mosaic.

mosaicitat n.f. (relig.) Autenticitat mosaica.

mosaïsme n.m. Ensèm dei doctrinas e dei institucions que lo pòble d'Israël reçaupèt de Dieu per l'intermediari de Moïses.

mosaïsta n. Artista que fa de mosaics.

mosca n.f. Insècte diptèr dei antenas corti, que vòla en zonzoneant e en zigzagant (Sota-òrdre dei braquicèrs). ♦ *Mosca cantarida*: Insècte coleoptèr vèrd daurat, present sus lu frais. De preparacions enclausant de cantarida avíon la fama d'èstre afrodisiaqui. ♦ *Mosca dau vinaigre*: Drosòfila. ♦ (fig.) *Fina mosca*: Persona furba. ♦ *Mosca armada*: Estratiòma. ♦ *Patat de mosca*: Escriptura que si pòu dificilament deschifrar. ♦ *Caire coma de moscas*: Si di de personas tuadi, abatudi per la

malautia, etc., en granda quantitat. ♦ *S'auderia volar una mosca*: Expression que marca un grand silenci. 2. À la pesca, esca qu'imita un insècte. 3. Pichin grope de pels en dessota de la labra inferiora. ♦ Pichina rodèla negra que li frema si pegàvon sus la cara per metre en valor lo blanc de la sieu pèu (s. XVIIⁿ e XVIIIⁿ). 4. Mira d'una arma de fuèc.

moscada n.f. 1. Larva de mosca. 2. Excrement de mosca.

moscalh n.m. Paramoscas, caçamoscas.

moscalha n.f. L'ensèm dei moscas. Var.: **moscalhum**.

moscalhada n.f. Tropa de moscas.

moscalhar vt. Caçar li moscas.

moscam n.m. Granda quantitat de moscas.

moscalhum n.m. Moscalha.

moscarós, oa adj. Que s'embila facilament, susceptible. Var.: **moscós, mosquet, mosquin**.

moscassa n.f. Gròssa mosca.

moscassejar vi. En parlant d'una vaca, etc., batre la coa per caçar li moscas.

moscassier, a adj. Que pertòca li moscas.

moscat n.m. Lo tot dei moscas.

moscateu n.m. Muscat, muscadet.

mòscla n.f. Mòscola.

mosclar n.m. Mosclau.

mosclau n.m. Pichina pèça de fèrre que si mete à l'extremitat de la linha de pesca per li fixar l'esca. ♦ *Lo peis a manjat l'esca e a cagat sus lo mosclau*: Si di de quauqu'un que non si lascia enganar.

mòscola n.f. Pichin instrument de fèrre ò d'autra matèria, dins lo quau li felaiaras metíon l'extremitat dau sieu fus per guidar lo fieu. Var.: **mòscla**.

moscolhin n.m. Tavan.

moscós, oa adj. Moscarós.

moseon n.m. Museon. Var.: **museum**.

móser vt. Tirar lo lach dei mamèlas de (la vaca, la cabra, etc.). Var.: **mòuser**. ♦ *Màquina per móser*: Aparelh pneumatic que mose li bèstias. ♦ (vulg.) *Vai ti fa móser!*: Expression per mandar via quauqu'un. Sin.: **Lève-ti dau semenat!**

moseta n.f. Mosseta.

mosquea n.f. Edifici cultual de l'islam.

mosquet n.m. Arma de fuèc portativa emplegada ai s. XVIⁿ e XVIIⁿ, qu'à l'origina s'apontelava sobre una forca per tirar.

mosquet, a adj. Moscarós.

mosqueta n.f. Pichina mosca.

mosquetar vt. Mirgalhar, tavelar, picotar.

mosquetari n.m. Gentilòme d'una dei doi companhias de la maion dau rèi de França (XVIIⁿ-XVIIIⁿ). Var.: **mosquetier**.

mosquetaria n.f. Mosquier.

mosquetaria n.f. Descarga de mantu mosquets que tíron à l'encòup.

mosquetier n.m. Mosquetari.

mosquetiera n.f. Tenda de tule, de mossolina, que si mete à l'entorn dei lièchs per si preservar dei moissaras. 2. Encastre de tela metallica ò de matèria plastica que si plaça ai fenèstras e qu'a lo meme usatge. Sin.: **moissaliera**, **zinzaliera**.

mosqueton n.m. Fusiù cort e leugier en usatge fins à la segonda Guèrra mondiala.

mosqueton n.m. Bocla metallica qu'una lama elastica ò un dispositiu articulat mantèn clavada, que consistisse un sistema de fixacion que pòu èstre mes en òbra ò destacat rapidament.

mosquier n.m. Luèc plen de moscas, granda quantitat de moscas. Sin.: **mosquetaria**.

mosquier, a adj. Sensible ai moscas.

mosquilha n.m. Pichina mosca.

mosquilhós, oa adj. Susceptible.

mosquin, a adj. Moscós, susceptible. Var.: **moscarós**. Sin.: **tilhós**.

mossa n.f. (vulg.) Vagina. ◇ *Morre de mossa*: Individú de la cara antipatica. Sin.: **morre de tòla, de poarc**. ◆ *Rompemossa*, n.: Persona importuna, noioa. Sin.: **rompedoaças**, **rompebalas**, **secamolea**, **rompechicòria**, **secafetge**, **pega**, **desturbier**, **trebolaprepas**.

mossairon n.m. Fonge blanc que creisse à la prima en lu prats ò a l'òrle dei boascs. Si desplègon en redon en l'erba verdejanta (ceucles de mascas), foarça preats. Sin.: **magin**, **tricolòma de sant Jòrgi**. (*Lyophyllum calocybe greorgii*).

mossairon foal n.m. Autre nom dau *secador*, de la *camba seca* (Val Ges), dau *Marasmi dei Oreadas*.

mossarabe, a adj. e n. Si di dei cristians d'Espanha que conservèron la sieu religion sota la dominacion musulmana ma adoptèron la lenga e li costumas arabi. ◆ adj. Si di d'un art cristian d'Espanha dins lo quau s'es manifestada una influença dau decòr islamic. Var.: **mozarabe**.

mossejaire, airtiz adj. Si di d'un vin ò d'un cidre que contèn de gas carbonic sota pression e que, frescament destapat, presenta à la susfàcia una escuma leugiera. Sin.: **most**, **mostós**.

mosseta n.f. Camalh que poàrton d'unu dignitaris dins la religion catolica. Var.: **moseta**. Sin.: **roquet**.

mossi n.m. Jove marinier: «*Pages per lo mosso FI2 per lodic mes*» A.C.Marseille. ◇ *Mossi d'argosin*: Sus li galèras, aqueu qu'enferrava e desferrava lu vogaires. À la fin dau s. XVIIen lu mossis èron de forçats ò d'esclaus que tenfon de poasts de fidança e que vogàvon gaire. Var.: **mòssi**.

mossilha n.m. Pichon mossi.

mossilha n.m. Mosquilha.

mossolina n.f. Teissut de coton clar e fin, esquasi transparent.

mossolinar vt. Decorar un vèire en emplegant de motius que sèmbon la mossolina.

mossolinatge n.m. Operacion qu'a per tòca d'ondrar lo vèire au mejan de dessenh que retípon la brodaria sus la mossolina.

mosson n.f. Vent sasonier que bufa, sobretot en Àsia meridionala, alternativament vèrs la mar (en ivèrn: *mosson seca*) e vèrs la tèrra (en estiu: *mosson umida*) pendent de mes e de mes. Var.: **monson**.

most, a adj. Mossejaire: *Vin most*. Var.: **mostós**. ◆ n.m. 1. Suc de raïm non fermentat. 2. Suc de fruch ò de vegetaus que si fa fermentar per preparar de bevendas alcoliqui.

mostarda n.f. 1. Crucifèra annuala foarça comuna en Euròpa e en Àsia, dei flors jauni e que lu sieus fruchs fornisson lo condiment dau meme nom. 2. Grana d'aquesta planta trissadi e de vinaigre. ◇ (fam.) *La mostarda mi monta au nas*: M'embili. ◆ adj. inv. D'un jaune verdastre que sembla la mostarda.

mostardaria n.f. Fàbrega de mostarda.

mostardier, a n. Persona que fa de mostarda. ◆ n.m. Recipient dins lo quau si presenta la mostarda à taula. ◇ (fam.) *Enflar lo mostardier*: Embilar.

mostàs n.m. pl. 1. Pels que si lèsson créisser sota lo nas, sobre la labra superiora. Sin.: **bafis**, **barbís**. 2. Pels laterals, lònchs e regdes, d'un animaús: *Lu mostàs dau cat*. Sin.: **vibrissas**.

mostassada n.f. Rebufada. Sin.: **regaunhada**.

mostejar vi. Faire de most.

mostela n.f. Peis de l'Atlantic èst, de la familha dei gadidats, de la carn manjadissa: *Mostela blanca* ò *Mostela de fond* (*phycis biennoides*), *mostella bruna* ò *mostela de ròca* (*phycis phycis*), *mostela negra*.

mostela n.f. Mustela.

mostelin n.m. Pichina mostela.

mosterian, a adj. e n.m. (preïst.) Si di d'un faciès cultural dau paleolitic mejan caracterisat per de ponchas triangulari e de rascladors obtengut à partir d'esclats d'una faça soleta (70000-3000 av. J.-C.). Sin.: **mostierenc**.

mostier n.m. Monestier, monastier, monastèr.

mostierenc, a adj. Mosterian.

mostós, oa adj. 1. Most. 2. Qu'es emplit de most, que fa de most.

mòstra n.f. Exposicion. Var.: **moastra**.

mostraire, airtiz n. Persona que fa vèire un spectacle, una atraccion: *Mostraire d'ors*. Sin.: **presentator**.

mostrança n.f. Ostensòri.

mostrar vt. (*moastri*) 1. Far vèire, expauar ai regards. 2. Indicar, designar d'un gèst, d'un signe: *Mostrar quauqu'un dau det*. Sin.: **guinhar**, **ponchar dau det**. 3. Manifestar, far paréisser: *Mostrar de coratge*. 4. Provar, ensenhar: *Ai mostrat qu'avii rason*. ◆ **si mostrar** v.pr. 1. Aparéisser à la vista. 2. Si revelar, s'averar: *Si moastra fièr dei sieus enfants*.

mòstre n.m. 1. (sc. de la v.) Èstre vivent que presenta una mauformacion importanta. 2. Èstre fantastic de la mitologia, dei legendas. 3. Animaús, objècte qu'espaventa per la sieu talha, lo sieu aspècte: *Un mòstre marin*. 4. Persona foarça laida. 5. Persona que fa nàisser l'òrror per la sieu perversitat, la sieu crudelitat. ◇ Persona que

provòca una granda antipatia ò espaventa à causa d'un défaut, d'un vici que presenta à un nivèu extrème. 6. Mòstre sacrat: Personatge foara dau comun dei mortals, aureolat d'una glòria mitica; artista foarça celèbre: *Un mòstre sacrat dau cìnema*.

mostruós, oa adj. 1. Pertocat per de grandi mauformacions. 2. Excessivament laid, orrible. 3. Prodigios, extraordinari (espec. per la sieu talha): *Una cogorda mostruoa*. 3. Que despassa lu limits de cen que si pòu imaginar, tolerar; orrible, abominable: *Un crimi mostruós*.

mostruosament adv. 1. D'un biais mostruós. 2. Prodigiousament, excessivament.

mostruositat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es mostruós. 2. Caua mostruoa.

mot, a adj. Sensa còrnas: *Una cabra mota*. Sin.: **desbanat, desponchat**.

mot n.m. Mòt.

mòt n.m. 1. Element de la lenga constituit d'un fonema ò de divèrs fonemas e susceptible d'una transcripcion grafica compresa entre doi blancs. Var.: **mot**. Sin.: **tèrme, paraula**. ◇ *Au bas mòt*: Mé l'évaluacion mai bassa. ◇ *Aver de mòts mé quauqu'un*: Si garrolhar mé quauqu'un. ◇ *Gròs mòt*: Tèrme grossier, enfatic. Sin.: **paraulassa**. ◇ *Jugar sus lu mòts*: Emplegar de tèrmes equivòcs. ◇ *Mòt à mòt, mòt per mòt*: Literalament, sensa ren cambiar. ◇ *Si pagar de mòts*: Si contentar de parlar sensa jamai agir. 2. Pichin nombre de paraulas, de frasas: *Dire un mòt à l'aurelha de quauqu'un, escriure un mòt*. ◇ *Aver lo darrièr mòt*: L'emportar dins una discussion, una garrolha. ◇ *Aver lo sieu mòt à dire*: Aver lo drech de donar lo sieu vejaire. ◇ *Boan mòt, mòt d'esperit*: Paraula espirituala. Sin.: **boana paraula**. ◇ *En un mòt*: Brevament. ◇ *Lo fin mòt de l'istòria*: Lo sens escondut, la clau. ◇ *Mòt d'òrdre*: Consigna donada en vista d'una accion determinada. ◇ *Pilhar quauqu'un au mòt*: Acceptar immediatament la sieu proposicion. ◇ *Si donar lo mòt*: Si metre d'acòrdi, convenir de cen que cau dire ò faire. ◇ *Tocar un mòt à quauqu'un de quauqua ren*: N'i en parlar brevement. ◇ *Dire doi mòts à quauqu'un*: Li faire de reprochis. 3. Sentença, paraula istorica. ◇ Paraula remirabla per lo sieu caractèr dròlle, inventiu: *Un mòt d'autor*. 4. (inform.) Element d'informacion mes en resèrva ò tractat en un còup dins un computador.

mota n.f. 1. Tròç de tèrra compacta coma si pòu destacar en laurant. Sin.: **terràs, gleba**. 2. Massa de burre per la venda au detalh. Sin.: **pan de burre**. 3. (metall.) Mòtle de sabla separat dau sieu encastre denant de colar lo metal; salhida de sabla sus lo mòtle. 4. Beta dessecada que vèn dei bacins d'òli e que sièrve de combustible. 5. Pichon toar, pichona coala: *La Mota dau Caire*; Sin.: **colet, torreta, suquet**. 5. *Faire la mota*: En parlant d'un aueu, s'agromicelar; en parlant d'una persona, faire la tèsta, far lo morre.

motard n.m. Motociclista. ◇ (espec.) Motociclista de la Polícia ò de la Gendarmaria.

mòt-clau n.m. (didact.) Mòt que, un còup indexat, permete d'identificar un article dins un fichier.

motet n.m. (mús.) Composicion per una votz ò per diferenti votz, religioa ò non, embé accompagnement ò non, apareissuda au s. XIIIe e destinada à l'origina à rendre mai bela la monodia liturgica.

motilitat n.f. (med.) Aptituda, per l'èstre vivent, à efectuar de movements espontaneus ò reaccionals.

motiu n.m. 1. Rason d'òrdre intellectual que mena quauqu'un à agir, à faire quauqua ren. Sin.: **causa, encausa, fondament, mobile**. 2. (dr.) Part dau jutjament dont lo jutge indica li rasons de la sieu decision; aqueli rasons. 3. Tema, estructura ornamental que, lo mai sovent, son repetitius. ◇ (mús.) Dessenh melodic ò ritmic, de longuessa variabla e que pòu, dins lo desvolopament de l'òbra, subir de modificacions ò de transposicions. ◇ (b.-a.) Modèl, tema plastic d'una òbra (en partic. d'una pintura de paisatge) ò part d'aueu tema. ◇ *Anar sus lo motiu*: Anar pintar defoara, d'après natura. 4. (fis.) *Motiu cristallin*: Disposicion dei atòmes d'una malha cristallina.

motivacion n.f. 1. Ensèm dei motius qu'explícon un acte. 2. (ling.) Relacion entre la forma e lo contengut d'un signe. 3. (psicol.) Factor conscient ò inconscient qu'incita l'individu à agir d'un biais ò d'un autre. ◇ (econ.) *Estudi de motivacion*: Estudi que la sieu tòca es de determinar lu factors psicologics qu'explícon sigue la cròmpa d'un produch, sigue la sieu prescripcion, sigue lo sieu reget.

motival, a adj. (dr.) Var.: **motivau**.

motivant, a adj. Que motiva.

motivar vt. 1. Fornir de motius per justificar (un acte). 2. Provocar en justificant: *La paura motiva la sieu passivitat*. 3. Crear li condicions que ménon à agir; estimular.

motivau, ala adj. Motival.

motladura n.f. Ornament lineari, en releu ò en cròs, que presenta un profieiu constant e que sièrve à sotalinhar una forma arquitecturala, à metre en valor un objècte.

motladuracion n.f. Ensèm dei motladuras d'un obratge d'arquitectura, d'un mòble ò d'una part d'aqueli cauas.

motladuraire n.m. Motladurier.

motladurar vt. 1. Ornar de motladuras. 2. Faire una motladura sus (una pèça de boasc, etc.).

motladuratge n.m. Accion de motladurar.

motladurier n.m. Obrier en fustaria especialisat dins la fabricacion mecanica dei motladuras. Var.: **motladuraire**.

motladuriera n.f. Màquina que permete la fabricacion dei motladuras.

motlaire, airtz n. Persona que fa de motlatges.

motlant, a adj. Si di d'un vestit que mòtla lo còrs.

motlar vt. (mòtli) 1. Executar lo motlatge de: *Motlar una estatua*. 2. Pilhar l'emprenta de. 3. Metre en evidença lu contorns en s'adaptant à la forma de: *Un vestit que mòtla lo còrs*. Var.: **emmotlar**.

motlat, ada adj. 1. *Escriptura motlada*: Que li sieu letras son ben formadi. 2. *Letra motlada*: Letra traçada à la man e qu'imita una letra d'estamparia.

motlatge n.m. 1. Accion de versar, de dispauar dins de mòtles de metals, de plastics, de pastas ceramiqui, etc. 2. Accion de pilhar d'un objècte una emprenta destinada à servir de mòtle. 3. Reproduccion d'un objècte facha au mejan d'un mòtle.

mòtle n.m. 1. Objècte que presenta una emprenta cava, dins la quala si mete una matèria pulverulenta ò un liquide que pilha, en si solidificant, la forma de l'emprenta. Sin.: **forma**. 2. Recipient que pòu pilhar de formas diversè e que siève à motlar d'uni presentacion en coïna. 3. Modèl impauat, type segond lo quau quauqua ren es fach: *Doi esperits dau meme mòtle*.

motluraire n.m. Motlurier.

motlurar vt. 1. Ornar de motladuras. 2. Executar una motladura sus (una pèça de boasc, una maçonaria, etc.).

motlurat, ada adj. Ornat de motladuras: *Una colomna motlurada*.

motlurier n.m. Obrier de l'obrador de marmiera que mena la motluriera. Var.: **motluraire**.

motluriera n.f. Màquina per talhar lo màrmor.

mòto n.f. (abrev.) Motocicleta.

motocicle n.m. Cicle que si desplaça au mejan d'un motor: *ciclomotor* (en dessota de 50 cm³), *velomotor* (en dessota de 125 cm³) e *motocicleta* (sobre 125 cm³).

motocicleta n.f. Veïcule mé doi ròdas, accionat per un motor de mai de 125 cm³. Abrev.: **mòto** (corrent).

motociclisme n.m. Ensèm dei activitats esportivi que si practícon mé de motocicletas.

motociclista n. Persona que mena una motocicleta. Sin.: **motard**. ♦ adj. Relatiu à la mòto.

motocista n. Persona que vende e repara de motocicles; especialista de la reparacion e dau manteniment dei motors.. Sin.: **motorista**.

motocompressor n.m. Compessor que fonciona me l'ajuda d'un motor.

motocròss n.m. inv. Espròva motociclista sus un circuit clavat e accidentat.

motocultor n.m. (agric.) Màquina automotritz emplegada per laurar sus una superfícia limitada.

motocultura n.f. Usatge de màquinas motorisadi dins l'agricultura.

motodalhaira n.f. Dalhaira mouguda au mejan d'un motor.

motogodilha n.f. (nom depauat) Un dei promiers motors foara-bòrd.

moton n.m. 1. Mascle castrat de la fea. 2. Dispositiu emplegat per enfonsar dins lo soal de pals sus lo quaus s'apontèlon de construccions.

motonalha n.f. Lu motons d'una mena generala.

motonar vi. 1. Si rompre en produent una escuma, en parlant de la mar. Sin.: **franhar, ersejar**. 2. Si curbir de nebletas.

motonaria n.f. Caractèr motonier; esperit d'imitacion.

motonàs n.m. Moton gròs e vièlh.

motonat, ada adj. 1. *Ceu motonat*: Cubèrt de nebletas blanqui. Sin.: **teulat**. 2. *Ròcas motonadi*: Ròcas duri, faïçonadi e frustadi per lu glaciers.

motonautic, a adj. Relatiu au motonautisme.

motonautisme n.m. Espòrt de navigacion sus d'embarcacions motorisadi rapidi.

motoneu n.f. Pichin veïcule d'una ò doi plaças, providit d'esquis à l'avant e tractat per de canilhas. Sin.: **mosquí**.

motoneuròna n.f. Cellula nerviosa qu'es directament connectada à un muscle e comanda la sieu contraccion.

motonier, a adj. 1. Relatiu au moton. 2. Que seguisse estupidament lu autres. ♦ Aqueu, aquela que garda lu motons e li feas.

motonós, oa adj. Que motona, que si cuèrbe de neblas ò d'èrsas.

motopavaire n.m. Engenh que mescla de sabla e de bitume per lu depauar en jaça reguliera.

motopompa n.f. Pompa accionada au mejan d'un motor.

motor, motritz adj. 1. Que produe un movement, que lo transmete. ◇ (fig.) Que fa avançar, que mena lu autres: *Un element motor*. 2. Si di d'un nèrvi ò d'un muscle qu'assegura la motricitat d'un membre.

motor n.m. 1. Aparelh que transforma en energia mecanica una altra forma d'energia. ◇ *Motor termic*: Motor que transforma l'energia termica en energia mecanica. ◇ *Motor à combustion intèrna*: Motor dins lo quau lu gas de combustion fornisson la foarça expansiva qu'agisse sobre lo mecanisme (es lo cas dau *motor à explosion*, que la sieu energia vèn de l'expansion d'un gas). ◇ *Motor à combustion extèrna*: Motor dins lo quau l'energia calorifica que lo combustible fournisse non agisse directament sobre li parts mecaniqui (cas de la *turbina à gas*, de la *màquina à vapor*). ◇ *Motor à reaccion*: Motor dins lo quau l'accion mecanica es realisada au mejan de l'ejeccion d'un flux gasós à granda velocitat, cen que crea una quantitat donada de movement, que s'obten en aspirant d'aria à l'avant dau mobile per lo remandar vèrs l'arrier à una velocitat mai elevada. ◇ *Motor electric*: Motor que transforma l'energia electrica en energia mecanica. ◇ *Motor lineari*: Motor electric que siève à desplaçar un veïcule e que lo sieu estator e lo sieu rotor son en transicion rectilinha un per rapoart à l'autre. 2. (fig.) Persona que dirigisse, instigator: *Es ela lo motor d'aqueu projècte*. 3. (fig.) Causa d'accion, motiu determinant.

motor, tritz adj. 1. (anat.) *Localisacions motritz*: Regions dau cervèu que la sieu lesion entira la paralisia d'una part determinada dau còrs. ◇ *Placa motritz*: Arborisacion terminala de la neuròna d'una cellula musculària, e region de la cellula musculària qu'enròda aquela arborisacion. ◇ *Vias motritz*: Faisseu dau sistema cerebrosinal e dau sistema simpatic dont pàsson lu messatges nerviós que comandon lu movements.

motor-fusada n.m. Propulsor à reaccion emplegat en aviacion e en astronautica, que lo comburant non es fornit per l'aria exteriora.

motorisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de motorisar; fach d'èstre motorisat. 2. Equipament d'un veïcule automobile en un tipe determinat de motor.

motorisar (-izar) vt. 1. Provedir d'un motor. 2. Dotar de veïcules, de màquinas à motor.

motorisat (-izat), ada adj. 1. Dotat de mejans de transpòrts automobiles: *De tropas motorisadi*. 2. (fam.) *Èstre motorisat*: Dispauar d'un veïcule à motor per lu sieus desplaçaments.

motorista n. 1. Especialista de la reparacion e dau manteniment dei motors. Sin.: **motocista**. 2. Industrial que fabrica de motors.

motorship n.m. (angl.) Nau de comèrci mouguda au mejan de motors diesels. Abrev.: M/S.

moscafe n.m. Embarcacion equipada d'un motor à combustion intèrna.

mosquí n.m. Motoneu.

mótria n.f. (it.) Ardiment, audàcia, afrontament, fetge (fig.), pièch (fig.): *Aver de mótria*. Var.: **mòtria**.

mòtria n.f. Mótria.

motriat, ada adj. Motriós.

motricitat n.f. (fisiol.) Ensèm dei foncions qu'assegúron lu movements.

motriós, oa adj. Ardit, audaciós; esfrontat. Var.: **motriat**.

motricitat n.f. (fisiol.) Ensèm dei foncions biologiqui qu'assegúron lo movement, per lu umans e lu animals.

motritz n.f. Automotritz enclausa dins una tièra de veïturas.

mòts crosats n.m. inv. Mòts que si dévon plaçar orizontalement e verticalament dins una grasilha, en foncion d'una definicion: *Faire un mòts crosats, faire de mòts crosats*. Var.: **mòts encrosats**.

moturau n.m. Anciana mesura d'aira niçarda valent 0,965306 aras. ♦ Anciana mesura dei solides niçarda valent 2,527344 dal.

mòure vt. (*mòvi*, part. passat *mougut*) 1. Metre en movement, desplaçar. 2. Incitar à agir. ♦ **si mòure** v.pr. Èstre en movement.

mòure vt. (*moali*, part. passat *mougut*) Molinar (de cafè, etc.). Var.: **moarre**.

mòusa n.f. Accion de mòuser. Sin.: **mulsiion** (fr.).

mòuser vt. Mòser.

movedís, issa adj. Movent.

movement n.m. 1. Desplaçament, cambiament de posicion d'un còrs dins l'espaci: *Movement d'un astre*. ♦ *Movement absolut d'un còrs*: Movement envisatjat per rapòrt à de referiments fixes. ♦ *Movement ondulatòri*: Propagacion d'una vibracion periodica per transpòrt d'energia. ♦ *Movement unifòrme*: Que la sieu velocitat es constanta. ♦ *Quantitat de movement d'un ponch material*: Vector egal au produch de la massa d'aquau ponch per lo sieu vector velocitat. 2. Ensèm de mecanismes que genèron lo desplaçament regulier d'una màquina, d'un dei sieus organes: *Movement de relotjaria*. ♦ *Movement perpetual*: Que seria capable de foncionar indefinidament sensa apoart d'energia. 3. Accion de desplaçar. ♦ Accion ò biais de si mòure, de desplaçar lo còrs, una part dau còrs; ensèm dei gèsts, dei

desplaçaments dau còrs: *Un movement de tèsta*. 4. Ensèm dei desplaçaments d'un grope: *Movement de fola*. ♦ (mil.) Desplaçament d'una formacion militària dins una tòca tactica. 5. Animacion, agitacion.: Un quartier plen de movement. 6. Variacion, fluctuacion, evolucion: *Movement dei prètz, dei ideas*. ♦ (fam.) *Seguir lo movement*: Èstre au corrent de l'actualitat, dei noveutats; seguir cen que fa la fola, lo nombre mai grand. 7. Accion collectiva que tende à un cambiament. ♦ Organizacion politica, sindicala, culturala, etc. 8. Impulsion que mena à manifestar un sentiment: *Un movement de ràbia*. ♦ *Aver un boan movement*: Si mostrar generós, faire un gèst. 9. Animacion, vivacitat, ritme d'una òbra literària, artistica; part d'una òbra considerada dins la sieu dinamica: *Lo movement d'una frasa, un movement oratòri*. 10. (mús.) Gra de velocitat de la mesura (s'indica generalament au mejan de tèrmes italians ò per un nombre que corresponde à una graduacion dau metronòme). ♦ Part d'una òbra musicala (espec. d'una sinfonia). 11. (topogr.) *Movement de terren*: Porcion de terren que presenta una forma particuliera que la rende diferenta d'aquela d'à costat. 12. Exercici abiaissat per un alterofile, que si debana en tres parts: desvolopat, arrancat, espatlat-mandat. 13. Servici encargat de la circulacion de l'ensèm dei trens sus lo malhum ferroviari.

movementar vt. 1. Animar, avivar. 2. Modificar lo montant (d'un còmpte bancari ò postal).

movementat, ada adj. Agitat, trebolat per divèrs eveniments.

movença (-ència) n.f. 1. Camp dins lo quau quauqu'un ò quauqua ren a una influença. 2. (ist.) Estat de dependença d'un feu per rapòrt au domèni eminent dau quau relevava. Sin.: **vassalatge, dependença**. 3. (lit.) Caractèr de cen qu'es movent. 4. (arald.) Que pertòca una pèça semblant sortir d'una altra ò de l'òrle de l'escut.

movent, a adj. 1. Que bolega, que non es estable. Sin.: **movedís**. 2. Qu'a gaire de consistença: *Sablas moventi*. 3. (ist.) *Domèni movent*: En situacion de movença.

movible, a adj. Mobile.

moviòla n.f. (cín., nom depauat) Aparelh professional emplegat per lo montatge.

mòxa n.m. 1. Practica terapeutica de la medecina extremorientala tradicionala que consistisse à metre la pèu en contacte m'un còrs incandescent. Encuèi, aqueu procediment es sempre en usança au Japon per l'acupunçura. 2. Cautèr emplegat dins aquesta practica.

mozabit, a adj. e n. Dau Mzab. Var.: **mzabit**.

mozambican, a adj. e n. Dau Mozambic.

mozarabe, a adj. e n. Si di dei cristians d'Espanha que conservèron la sieu religion sota la dominacion musulmana, ma adoptèron la lenga e li costumas arabi. Var.: **mossarabe**.

mozzarella n.f. (mòt it.) Fromai italian de la pasta moala, fach mé de lach de buflona (ò de vaca).

MPCM (mat.) Mai pichon comun multiple.

MRBM (sigla de l'angl. *Medium Range Ballistic Missil*) Missile de portada mejana, compresa entre 1100 e 2775 km.

M/S abrev. Motorship.

M.S.B.S. (sigla de *Mer-Sol Balistique Stratégique*) Missile estrategic francés lançat despí lu sotamarins à propulsion nucleària.

M.S.T. n.f. (sigla) Malautia sexualament transmissibla.

Mt Simbòle dau meitneri.

mth Simbòle de la millitermia.

M.T.S. (sigla) Ancian sistema d'unitats que li tres unitats fundamentali èron lo *mètre* (longuessa), la *segonda* (temps) la *tona* (pes).

mu n.m. inv. Letra de l'alfabet grèc (μ, Μ) que correspoande à *m* dins l'alfabet latin. ◇ (meteor.) Simbòle de *micro*, prefixe que, plaçat davant una unitat de mesura, la partisse per un milion.

muandas n.f. pl. Sotavestits, eslip. Sin.: **braietas**. ◇ (per ext.) Lo linge dei òmes, per oposicion ai frunhas, qu'es lo linge dei fremas.

mucic, a adj. *Acide mucic*: Antioxidant que si tròva dins la pectina de divèrs fruchs, espec. lo pom, instable, que si decompaua à partir de 255°C.

mucigène n.m. Glicopeïde amagestrat per li cellulas dau teissut mucós.

mucilatge n.m. 1. Substança presenta dins totplen de vegetals e qui si gonfla au contacte de l'aiga en donant de solucions viscoï. 2. (farm.) Liquide viscos format per la solucion d'una goma dins l'aiga.

mucilatginós, oa adj. Que contèn de mucilatge; que n'a l'aspècte, la consistença.

mucina n.f. Glicoproteïna, constituent organic principal dau mucus.

mucinasa n.f. Ferment dau suc intestinal que calha la mucina.

mucinòsi n.f. Infiltracion dei teissuts per la mucina.

mucipar, a adj. Que balha la mucina.

mucoa n.f. Membrana que tapissa d'uni cavitats dau còrs e que la sieu susfàcia es totjorn umectada de mucus.

mucocèla n.f. Tumor benigna de la mucoa; tumor dau sac lacrimal.

mucografia n.f. Estudi radiografic de la mucoa de l'aparelh digestiu.

mucòide, a adj. Que sembla lo mucus.

mucolisi n.f. Liquefaccion dau mucus.

mucolitic, a adj. Que dissòlve li mucositats.

mucomètre n.m. (patol.) Distension de la cavitat uterina per de mucositats.

mucoproteïnuria n.f. Presença de microproteïnas dintre li urinas.

mucor n.m. Mofadura blanca dei esporangis escurs, que si desvolopa sus lo pan umide, lo migon, etc. (Família dei mucoraceas, sotaclasse dei zigomicèts).

mucoracea n.f. (bot.) *Mucoraceas*: Família de fonges inferiors.

mucorrèa n.f. Escolament abondós de mucus.

mucós, oa adj. 1. Relatiu ai mucositats. 2. Si di d'una glanda que secrèta de mucus.

mucositat n.f. Secrecion dei mucoas.

mucoviscidòsi n.f. Malautia congenitala caracterisada per una viscositat excessiva de la secrecion dei glandas exocrini e que provòca de trebolicis digestius e respiratòris cronic.

mucron n.m. (bot.) Prolongament de la nervadura mediana dei fuèlhas d'uni plantas.

mucus n.m. Secrecion viscoa que contèn de protides e de glucides sota forma de mucinas, producha per li glandas mucoï e que retèn li pòuveras e lu micròbis.

muda n.f. 1. Cambiament dins lo plumatge, lo pel, la pèu, que lu anima vertebrats li son subjèctes à d'uni epòcas donadi de l'an; epòca que si debana aqueu cambiament. 2. Reget e reconstitucion dau tegument quitinós, que permete la creissença dei artropòdes; lo tegument ensinda abandonat. Sin.: **exuvia**. 3. Cambiament que s'opèra dins lo timbre de la votz dei joves au moment de la pubertat; temps quora si debana aqueu cambiament. 4. Luèc dont si càmbia de pilòt, essencialament pertocant la navigacion fluviala.

mudable, a adj. Que si pòu mudar. Sin.: **cambiadís**.

mudacion n.f. Mutacion.

mudament n.m. Mudança.

mudança n.f. Estat d'una votz d'enfant quora muda, à la pubertat. Sin.: **cambiament**. Var.: **mudament**.

mudar vi. 1. Perdre periodicament la sieu pèu, lo sieu pel, lo sieu plumatge, lo sieu revestiment quitinós, en parlant d'uni bèstias: *Li sèrps, lu aucus, lu artropòdes múdon*. 2. Devenir mai foarta, mai bassa, en parlant de la votz dei joves à l'epòca de la pubertat. ◆ **si mudar** v.pr. Si transformar, si cambiar, si tresmudar.

mudejar, a adj. e n. (mòt esp.) Si di dei musulmans restats en Castilha après la Reconquista. ◆ adj. Si di d'un art que s'es desvolopat en Espanha cristiana dau s. XIIIe au s. XVIe e qu'emplega de tecnicas e de formas decorativi islamiqui.

mudejar vi. Estar mut.

muditge n.m. Accion de demorar mut. Sin.: **amudiment**.

mudrà n.f. Gèst ritual dei mans e dei dets, qu'a una significacion religioa, qu'emplégon espec. lu dançaires d'Índia.

muèg n.m. Muid. (Anc. occit. *mog, moi, moit.*; it. *moggio*, lat. *modium*.)

muèlh n.m. *Metre à muèlh*: Metre à trempar: *Lo luns lo metre à muèlh, e lo vendres vengut, lo retirar dau banh que tendre l'a rendut* (R.Rancher, recèpta de l'estocafic).

muelhar vt. Trempar, banhar.

muesli n.m. (mòt alemand) Mesclum de flòcs de cereals e de frucha seca que si vèrsa de lach frèi sobre, destinat à èstre manjat sobretot per la colacion ò per merenda.

muezzin n.m. Foncionari religiós musulman encargat de sonar de la cima dau minaret de la mosquea ai cinc preguieras quotidiani de l'islam.

muftí n.m. Interpret oficial de la lèi musulmana.

mugiment n.m. 1. Crit sord e prolongat dei animaús de l'espècia bovina. 2. Bosin que sembla aqueu crit.

mugir vi. (*mugissi*) 1. Cridar, en parlant dei bovins. 2. Produre un son que sembla un mugiment.

mugissent, a adj. Que mugisse.

muguet n.m. Liliacea dei flors pichini e blanqui d'un parfum doç e agradiu, que florisse en mai e que, per tradicion, s'ofrisce lo 1er de mai. Sin.: **campanetas**.

muid n.m. Anciana mesura de capacitat per lu liquides, lu grans e divers matèrias, e que variava d'un país à l'autre; bota d'aquesta capacitat. Var.: **muèg**.

mújol n.m. Peis de la tèsta larga, que viu pròche dei coastas ma ponde en mar, que la sieu carn es preada.

mújol adv. Totplen, à brèti, à molon, foarça, en vivaroalpenc mentonasc.

mujoliera n.f. Ret per lu mújols.

mula n.f. Femèla dau muu.

mular n.m. Cachalòt (*Physeter macrocephalus*).

mulard, a adj. e n. Àneda naissuda d'una àneda muscada e d'un anet comun ò inversament. Sin.: **boís bastard**.

mulàs, assa n. Gròs muu, gròssa mula.

mulassier, a adj. Relatiu à la produccion de muus.

mulastre, a adj. e n. Naissut d'un paire negre e d'una maire blanca ò inversament.

mulatier, a adj. *Camin mulatier*: Estrech e escarpat.

◆ Persona que mena de muus.

mulatin, a adj. Relatiu ai muus.

muleta n.f. (esp.) [mu'leta] Tròç d'estòfa escarlata que lo matador emplega per trabalhar lo taur denant de li portar l'estocada.

mulcion n.f. (agric.) Accion de móser. Sin.: **mòusa**.

multa n.f. Contravencion.

multibenda adj. inv. Que pertòca un procediment permetent d'obtenir d'imatges en de bendas espectrali desparieri.

multibenda n.f. Aparelh receptor que pòu sintonisar mai d'una benda de radiofrequenças.

multibuch n.m. (mar.) Multicòca.

multicable, a adj. e n.m. (min.) Si di d'una installacion d'extraccion dins la quala li gàbias son estacadi à mai d'un cable.

multicanal adj. inv. Que pertòca un emetor ò receptor que pòu foncionar sobre mai d'un canal. Var.: **multicanau**.

multicanau adj. inv. Multicanal.

multicarta adj. Si di d'un representant de comèrci que trabalha per mai d'una maion.

multicellular(i), a (-ària) adj. Format de diferenti cellulas. Sin.: **pluricellulari**.

multiciclic, a adj. De mai d'un cicle.

multicòca n.m. (mar.) Bateu qu'a mai d'una còca. Sin.: **multibuch**.

multicolòre, a adj. Que presenta un grand nombre de colors.

multicultural, a adj. Que relèva de diferenti culturas, que presenta una varietat culturala: *Una societat multiculturala*. Var.: **multiculturalau**.

multiculturalisme n.m. Coexistença de mai d'una cultura.

multiculturalista adj. e n. Partidari dau multiculturalisme.

multiculturalau, ala adj. Multicultural.

multidifusion n.f. Difusion au mejan de mai d'un canal.

multidimensional, a adj. Qu'a de dimensions multipli, que pertòca de niveus, de camps variats. ◇ (estad.) *Analisi multidimensional*: Anialsi dei donadas relativa à un grand nombre d'elements, representats coma ponchs d'un espaci vectorial mé divers dimensions. Var.: **multidimensionau**.

multidimensionau, ala adj. Multidimensional.

multidisciplinari, ària adj. Pluridisciplinari.

multiètnic, a adj. Dont coexistisson divers etnias. Sin.: **multiracial**.

multifilari, ària adj. Que comprèn mai d'un fieu.

multifòrme, a adj. Qu'a diferenti formas.

multigesta adj. e n.f. Si di d'una frema que lo sieu empenhament present non es lo premier. Sin.: **multipara**.

multigrade, a adj. Si di d'un produch que li sieu proprietats s'estendon à l'encòup à divers especificacions. ◇ *Òli multigrade*: Òli de graissatge m'un indici de viscositat aut, que pòu servir en tota sason.

multijaça adj. Que pertòca un revestiment d'estanqueïtat constituit de mantu fuèlhs estancs de natura identica, pegats entre elu. En optica, revestiment dei lentilhas d'un objectiu au mejan de divers jaças d'un produch previst per melhorar la qualitat de l'imatge.

multilateral, a adj. Si di d'un acòrdi economic ò politic entre diferents país. Var.: **multilaterau**.

multilaterau, ala adj. Multilateral.

multilineari, ària adj. (mat.) Si di d'una aplicacion mé mai d'una variabla qu'es lineària per rapoart à caduna d'eli.

multilingüe, a adj. 1. Qu'existisse, que si fa en diferenti lengas. 2. Que pòu emplegar correntament diferenti lengas. Sin.: **plurilingüe**.

multilobat, ada adj. (bot.) Si di d'un organe que comprèn mai d'un lòbe.

multilocular(i), a (-ària) adj. Si di d'un ovari vegetal qu'es partit en un grand nombre de lòtjas. Sin.: **plurilocular(i)**.

multimèdia adj. Qu'emplega ò pertòca diferents mèdias. ◇ *Grope multimèdia*: Grope industrial de comunicacion que desvolopa li sieu activitats dins lu camps de la premsa, de l'edicion, de la television, de la ràdio, de la publicitat, l'informatica, etc.

multimediatisacion (-izacion) n.f. Accion de mediatisar au mejan de mèdias nombrós.

multimediatisar (-izar) vt. Faire conóisser au mejan de mèdias nombrós.

multimètre n.m. Aparelh unic que recampa un ampèrmètre, un voltmètre, un ohmmètre e, de còups, un capacimètre.

multimiliardari, ària adj. e n. Persona miliardària mai d'un còup.

multimilionari, ària adj. e n. Persona milionària mai d'un còup.

multinacional, a adj. 1. Que pertòca mai d'una nacion. 2. *Societat multinacionala* ò *multinacionala*, n.f.: Grope industrial ò financier que li sieu activitats e lu sieus capitals son repartits entre diferents Estats. Var.: **multinacionau**.

multinacionala n.f. Societat multinacionala.

multinacionau, ala adj. Multinacional.

multineuriti n.f. (neurol.) Nevriti que tòca à l'encòup, d'un biais asimetric ò un après l'autre, diferents trons nerviós. Var.: **multinevriti**.

multinevriti n.f. (neurol.) Multineuriti.

multinòrma adj. Si di d'un receptor de television que pòu fornir d'imatges que vènon d'emotors de nòrmas diferenti. Sin.: **multistandard**.

multipara adj. e n.f. 1. Si di d'una frema qu'a augut mai d'un enfant (per op. à *primipara*, *nullipara*). Sin.: **multigesta**. 2. Qu'a mai d'un pichon à l'encòup (per op. à *unipara*).

multiparitat n.f. 1. Fach, per una frema, d'èstre multipara. 2. Caractèr d'una femèla, d'una espècia multipara.

multipartisme n.m. Sistema politic caracterisat per la multiplicitat dei partits.

multiplaça adj. e n. Si di d'un avion qu'enclau manti plaças.

multiple n.m. 1. Nombre entier que contèn un autre nombre entier mai d'un còup exactament: *15 es un multiple de 3*. ◇ *Multiple comun à diferents nombres*: Nombre entier qu'es multiple d'aquelus nombres: *15 es un multiple comuna à 3 e à 5*. ◇ *Mai pichin comun multiple (MPCM)*: Lo MPCM de doi nombres es lo nombre mai pichin qu'es un multiple dei doi. 2. (telecom.) Tableau dont abotisson lu dispositius de concentracion dei linhas telegrafiqui e telefoniqui e que permete la messa en plaça rapida de comunicacions directi. 3. (art contemp.) Òbra, objècte qu'un artista fa per vendre en mai d'un exemplari.

multiple, a adj. 1. Que si debana mai d'un còup, qu'existisse en mantu exemplaris. Sin.: **nombrós, variat**. 2. Qu'es compausat de manti parts.

multiplet n.m. 1. (inform.) Ensèms de bits que la sieu combinason permete de representar una chifra, una letra ò un signe sota la forma binària, dins un tractament per computador. 2. (mat.) Sistema format de n elements ($x_1, x_2, \dots, x_n$) d'un ensemble mes dins un òrdre donat embé repeticion possibla d'un element. 3. (fis.) Ensèms d'estats diferents d'una mema particula elementària, d'energias foarça vesini. ◇ Niveu atomic ò nucleari degenerat, en espectroscopia (Lu multiplets correspoàndon à d'estats quantics diferents).

multiplèx adj. e n.m. inv. 1. Si di d'una ligason per via hertziana ò telefonica que fa intervenir de participants que si tròvon en de luècs diferents. 2. Si di d'un material, d'una installacion ò d'un signal dins lo quau un multiplexatge es realisat ò mes en òbra. Sin.: **multivia**.

multiplexaire n.m. (telecom) Dispositiu que permete lo multiplexatge. Var.: **multiplexor**.

multiplexar vt. Mandar de messatges divers au mejan d'un canal solet de transmission.

multiplexatge n.m. (telecom.) 1. Partiment d'una via de transmission en diferenti vias que poàdon transmetre dins lo meme temps de signals independents dins lo meme sens. 2. Combinason de signals independents en un solet composít destinat à èstre transmés sus una via comuna.

multiplexor n.m. Multiplexaire.

multiplicable, a adj. Que pòu èstre multiplicat.

multiplicacion n.f. 1. (mat.) Operacion qu'assòcia à doi nombres, un qu'es dich *multiplicande* e l'autre *multiplicator*, un tèrç qu'es dich *produch*. ◇ *Taula de multiplicacion*: Tableau que dona lo produch un per l'autre dei promiers dètz nombres entiers. 2. (mecan.) Rapoart dau quau s'augmenta lo regime de doi engranatges dins una trasmission de movement, dins la quala la velocitat de l'aubre entyaïnàt es mai granda qu'aquela de l'aubre qu'entraïna. 3. (biol.) Aumentacion dau nombre d'individús d'una espècia, sigue per reproduccion sexuada, sigue per una fragmentacion d'un subjècte (*multiplicacion vegetativa*). 4. *Aumentacion en nombre*: Multiplicacion dei ponchs de venda. 5. Double miracle dau Crist que noirissèt mantu milierats de personas mé quaucu peis e quaucu pans.

multiplicador n.m. Multiplicator.

multiplicaire n.m. Multiplicator.

multiplicande n.m. (mat.) Nombre qu'es multiplicat per un autre (lo *multiplicator*).

multiplicar vt. (*multipliqui*) 1. Augmentar lo nombre, la quantitat de. Sin.: **acréisser, congrear, amplificar**. 2. Procedir à la multiplicacion d'un nombre per un autre. ◆ vi. Efectuar una multiplicacion. ◆ **si multiplicar** v.pr. 1. Si tornar produrre en nombre: Li incivilitats si son multiplicadi. 2. Si reproduire, augmentar en nombre per via de generacion. 3. Manifestar una activitat extrèma, fins à far crèire à la sieu presença en diferents luècs.

multiplicatiu, iva adj. 1. Que pertòca la multiplicacion. 2. Que multiplica. ◇ *Grope multiplicatiu*: Grope que la sieu operacion es notada X. ◇ *Notacion multiplicativa*: Usatge dau signe $\times$ ò $\cdot$ per notar una multiplicacion.

multiplicativament adv. (mat.) D'un biais multiplicatiu.

multiplicator n.m. (mat.) Nombre per lo quau si multiplica. ◇ *Teoria dau multiplicator*: Teoria economica segond la quala tot acreissement d'investiment productiu determina una augmentacion dau revengut global mai importanta qu'aquel acresissement d'investiment. Var.: **multiplicaire, multiplicador**.

multiplicator, tritz adj. Que multiplica.

multiplicitat n.f. Nombre considerable: *La multiplicitat dei possibilitats d'accion*. Sin.: **diversitat**, **abondància**, **pluralitat**.

multipolari, **ària** adj. 1. (electr.) Qu'a mai de doi pòles. 2. (istol.) Si di d'un neuròna que lo sieu còrs cellulari es enviroat de diferents dendritas.

multipoast, **a** adj. e n.m. Si di d'un microcomputador au quau son religats directament divèrs poasts de trabalh.

multipostulacion n.f. (dr.) Fach, per un avocat en apèl, d'efectuar mai d'una postulacion.

multiprocessor adj. e n.m. Si di d'un sistema informatic qu'a diferents unitats de tractament que foncionon en si partatjant un meme ensèm de memòrias e d'unitats periferiqui.

multiprogramacion n.f. Mòde d'esplecha d'un computador que permete l'execucion imbricada dins lo temps de diferents programas m'una mema màquina.

multiproprietat n.f. Formula de coproprietat d'una residència segondària que permete ai sieus usanciers d'usar cadun au sieu torn dau drech de gaudir d'un ben immòble pendent un temps donat. Sin.: **proprietat sasoniera**.

multiracial, **a** adj. Que pertòca una societat, un país, d'ont coexistisson mai d'una raça. Var.: **multiraciau**. Sin.: **multietnic**.

multiraciau, **ala** adj. Multiracial.

multirecidivista n. (dr.) Autor de recidivas nombroï.

multirisc adj. *Asssegurança multirisc*: Asssegurança que cuèrbe à l'encòup diferents riscs, coma lo raubarici e l'incendi.

multisalas adj. inv. e n.m. inv. Si di d'un cínema que compoarta diferents salas de projeccion.

multisecable, **a** adj. Que pòu èstre talhat en mantu tròç.

multistandard adj. Multinòrma.

multitracament n.m. Execucion simultanea de diferents programas dins divèrs processors d'un meme computador.

multitube adj. (arm.) Si di d'un canon qu'a diferents tubes jonchs.

multitubulari, **ària** adj. Aquätubulari.

multitud(a) n.f. 1. Nombre foarça grand: *Una multituda de personas*. 2. Recampament en grand nombre d'èstre vivents, de personas. Sin.: **molonada**, **tropelada**, **tropa**, **chorma**, **cotriada**, **mondàs**. 3. (lit.) *La multituda*: Lo comun dei mortals.

multivalent, **a** adj. Polivalent.

multivalva adj. (zool.) Qu'a mai d'una valva, coma d'unu molluscs.

multivibrator n.m. (electron.) Oscillator electronic qu'un solet tipe mete en resèrva li cargats que circúlon dins lo circuit. Sin.: **bascula**.

multivia adj. e n.m. Multiplèx.

multivitaminic, **a** adj. Que contèn mai d'una vitamina.

municion n.f. 1. Ancianament, cen qu'èra indispensable per l'avitalhament e lo reformiment dei

tropas. 2. (pl.) Cen qu'es necessari au reformiment dei armas de fuèc. 3. (fig.) Arguments: *Arrèsti de discutir, qu'ai plus gaire de municions*.

municionar vt. Provedir en municions.

municionari n.m. Municionier.

municionier n.m. Ancianament, agent encargat de fornir li municions e lu forratges ai tropas. Var.: **municionari**.

municipal, **ala** adj. 1. Relatiu à l'administracion d'una comuna. ◇ *Oficier municipal*: Elegit, foncionari que participa à l'administracion d'una comuna. ◇ *Eleccions municipali* ò *municipali*, n.f.: Eleccions dau conseu municipal. ◇ *Polícia municipal*: Polícia ai òrdres d'una municipalitat. 2. *Garda municipal*: Garda republicana de París, dau 1802 au 1813. Var.: **municipau**. Sin.: **comunal**, **comunau**.

municipalisacion (-izacion) n.f. Accion de municipalisar; lo sieu resultat.

municipalisar (-izar) vt. Plaçar (un ben, un servici) sota lo contraròtle d'una municipalitat: *Municipalisar la distribucion de l'aiga*.

municipalisme n.m. Sistema de govèrn apiejat sus l'administracion municipal.

municipalitat n.f. 1. Territòri sotamés à l'autoritat d'una comuna. 2. Ensèm format per lo cònse e lu sieus adjonchs.

municipau, **ala** adj. Municipal.

municipi n.m. 1. (ist.) Ciutat italiana sotamessa à Roma, que participava ai cargats financièrs e militaris, ma que si governava m'ai sieu lèis pròpri. 2. Sèti dau conseu municipal, dei servicis de la municipalitat.

munificença (-éncia) n.f. (lit.) Granda generositat, tendença à faire de liberalitats. Sin.: **largues(s)a**.

munificent, **a** adj. (lit.) Totplen generós. Sin.: **liberal**, **liberau**.

muniqués, **a** adj. e n. De Munic.

munir vt. (*munissi*) Provedir de cen qu'es necessari, utile. ◆ **si munir** v.pr. Pilhar, emportar, s'equipar: *Si munir d'aiga per partir faire una escorreguda*. ◇ *Si munir de paciència, de coratge*: Si preparar à subir cen qu'es à mand de si produrre.

munster n.m. Fromai afinat de la pasta moala, fabricat mé de lach de vacas dins li Vosges.

murada n.f. (mar.) Costat d'una nau, d'una barca. Sin.: **banda**, **bòrd**, **cencha**.

murador n.m. Persona que trabalha dins la maçonaria. Sin.: **muralhaire**, **paretaire**.

mural, **a** adj. 1. Que creisse sus lu barris: *La cambarosseta es una èrba murala*. 2. Aplicat, fach sus un barri: *Un revestiment mural, una pintura murala*. Var.: **murau**.

mural n.m. Pintura facha sus un barri: *Lu murals de Sardenha*.

muralha n.f. 1. Barri espés, d'una autessa importanta. 2. Susfàcia verticale. 3. Part exteriora de l'esclòp d'un cavau. 4. Murada, part de la còca d'una nau, de la linha de flotejament fins au plat-bòrd.

muralhaire n. Murador.

muralhar vt. e int. 1. Murar, emmuralhar. 2. (milit.) Enrodar una ciutat, una posicion estrategica mé de muralhas.

muralheta n.f. Pichina muralha. Var.: **muralhon**.

muralhon n.m. Muralheta.

muralisme n.m. Movement artistic dau s. XXn, caracterisat per l'execucion de grandi pinturas murali sus de temas popularis ò de propaganda nacionala (espec. au Mexic e à Orgosolo en Sardenha).

murament n.m. Accion de murar. Estat de cen qu'es murat.

murar vt. 1. Tapar au mejan d'un obratge maçonat: *Murar una poarta*. 2. Embarrar dins un luèc en tapant ò en levant li eissidas. ♦ **si murar** v.pr. Restar au sieu, à l'escart dei autres. Sin.: **s'embarrar**. ◇ *Si murar dins lo silenci*: Refudar de parlar.

murau, ala adj. e n. Mural.

murena n.f. (ictiol.) Morena.

murenide n.m. *Murenides*: Família de peis ossós.

murès n.m. Marmòta (cerièia).

muret n.m. Pichin barri.

murèx n.m. Mollusc gatropòde que pòu faire fins à 8 cm de lòng, cubèrt de ponchas, que viu sus li coastas de la Mediterranea, dau quau si tirava la porpra. Dins l'Antiquitat, lu Fenicians magerment practicàvon la pesca dau murèx, d'aquí, la sieu nomenalha d'*òmes roges*. Sin.: **porprier**.

muriat n.m. Clorure.

muriatic, a adj. Cloridric.

muride n.m. *Murides*: Família de pichins rosegaires de la coa lònga, que vívon esconduts, coma lo garri.

murin, a adj. Relatiu ai garris e ai ratetas. ◇ *Tifus murin*: Malautia analòga au tifus, que la transmete la nièra.

murmur n.m. 1. Bosin leugier, sord e prolongat de la votz. Sin.: **mormolh**, **bisbilh**. 2. Paraulas, planhs sords que mârcon lo maucontentament individual ò collectiu. 3. (lit.) Son leugier, prolongat: *Lo murmur d'un riu*.

murmurar vi. 1. Faire audir un bosin de votz sord e prolongat. Sin.: **mormolhar**, **mormoirar**, **bisbilhar**. 2. Faire audir una protestacion sorda, una manifestacion gaire explicita de maucontentament. Sin.: **renar**, **borbotar**, **grunhir**. 3. (lit.) Faire audir un son leugier. Sin.: **mormorar**, **murmurar**, **mormoirar**, **mormolhar**. ♦ vt. Dire à votz bassa, confidencialament: *Murmurar un secret à l'orelha d'un amic*.

murmurejar vi. e vt. Murmurar encara mai leugierament.

murrin, a adj. *Vas murrin*: Dins l'Antiquitat, vas totplen preat, que la sieu matèria èra bessai la fluorina.

murta n.f. Èrba dau fulhatge totjorn vèrd, dei pichini flors blancas d'una odor agradiva. Var.: **mirta**. Sin.: **nèrta**.

murtre n.m. Omicidi.

murtrier, a n. Persona que comete un murtre. Sin.: **assassin**. ♦ adj. Que pòu causar la moart; que fa morir totplen de gents.

murtrir vt. (*murtrissi*) 1. Ferir en donant un còup que lascia una marca sus la pèu. 2. Degalhar (un fruch) en li donant un còup ò en lo tocant. 3. Ferir moralament: Aquele umaliacion l'a murtrit.

musa n.f. 1. (M'una majúscula) Caduna dei nòu divas grègui dei arts liberals. 2. (lit.) *Li Musas, la Musa*: Simbòle de la poesia. 3. (M'una minúscula) Inspiratriz d'un poeta, d'un escrivan.

musacea n.f. *Musaceas*: Família de plantas monocotiledonèi, dei flors mé cinc estaminas, coma lo bananier.

musagèt adj. m. *Apollon musagèt*: Menaire dei Musas.

musaire, airtz adj. e n. Que musa, que lambina.

musar vi. Lambinar. Sin.: **longanhejar**, **la menar lònga**, **landrinar**, **patetejar**, **longuejar**.

musaranha n.f. Mamifèr insectivòre de la talha d'una rateta, dau morre ponchut, utile, destructor de vèrps e d'insectes. Sin.: **garri de campanha**.

musard, a adj. Que perde lo sieu temps à de causas sensa importança. Sin.: **longanha**, **landrinaire**, **molastrós**, **patet**, **badaluc**, **patanha**.

musardejar vi. Deambular, rodejar, barrutlar.

musc n.m. Substança odoranta empregada en perfumaria e producha per de mamifèrs, en partic. lo *poartamusc* mascle. ◇ *Musc vegetal*: Òli que si tira de la mauva muscada.

muscada n.f. 1. Fruch dau muscadier, que la sieu grana (notz muscada) s'emplega coma condiment e dona lo *burre de muscada*. 2. Accessòri de prestidigitator en forma de muscada, generalament fach de suve, emplegat per d'unu escamotatges.

muscadet n.m. Vin blanc sec de la region de Nantas. Var.: **moscateu**.

muscadier n.m. Aubre ò aubrilhon dei país cauds que dona la muscada.

muscadin n.m. À l'epòca de la Revolucion francesa, jove elegant vestit d'un biais excentric, opauat ai Jacobins.

muscadina n.f. Vinha d'una varietat canadiana; vin fach d'aquesta vinha.

muscar vt. (*musqui*) Esperfumar mé de musc.

muscardin n.m. Pichin rosegair europeu qu'ivèrna e viu dins lu avelaniers.

muscardina n.f. Malautia criptogamica dei manhans.

muscarì n.m. Planta vesina dau jacint, mé de grapas de pichini flor violeti (Família dei liliaceas).

muscarina n.f. Alcaloïde toxic extrach de la *lera roja picotada*.

muscat, ada adj. 1. Perfumat de musc. 2. Que fa pensar à l'odor dau musc. 3. Qu'evòca lo gust dau muscat. 4. *Bòu muscat*: Espècia de caprin recubèrta d'una lana espessa, que viu dins lo nòrd canadian (*Ovibos moschatus*).

muscat n.m. 1. Socatge que lu sieus raïms an una sabor muscada característica. 2. Vin doç e sucrat obtengut m'aqueu socatge. ◆ **adj. m.** Si di d'unu fruchs qu'an una sabor muscada, coma lo raïm.

musciçòla **adj.** Si di dei èstres que vívon dins li mofas.

muscateu n.m. 1. Muscadet, moscateu. 2. Varietat de raïm blanc redond.

muscidat n.m. *Muscidats*: Família d'insèctes diptèrs coma la mosca domestica. Var.: **muscide**.

muscide n.m. Muscidat.

muscinea n.f. (bot.) *Muscineas*: Classa de mofas.

muscapidat n.m. *Muscapidats*: Família de passerons qu'enclau lu agantamoscas, ò boscarla quinsoniera, d'Euròpa e d'Àfrica.

musclar vt. Desvolopar lu muscles.

musclat, ada **adj.** 1. Qu'a lu muscles ben desvolopats. Var.: **muscolós**. 2. Brutal, autoritat, qu'emplega facilament la foarça: *Un regime musclat*.

muscle n.m. Organe format de fibras que la sieu contraccion provòca lo movement e assegura la resistença ai foarças exteriori.

muscle n.m. Mollusc lamelibranqui manjadís, que viu fixat sus li ròcas que la mar bate.

musclier, a **adj.** Relatiu à l'elevatge dei muscles.

muscliera n.f. Luèc dont si fa l'elevatge de muscles.

muscolós, oa **adj.** 1. Qu'es de la natura dei muscles. 2. Totplen musclat.

muscós, oa **adj.** Que fa de mofa, d'escuma.

muscovita n.f. Mineral dau grope dei silicats.

musculacion n.f. Ensèm d'exercicis que tendon à desvolopar la musculadura.

musculadura n.f. Ensèm dei muscles dau còrs uman. Var.: **musculatura**.

muscular(i), a (-ària) **adj.** Pròpri dei muscles.

musculatura n.f. Musculadura.

musculomembranós, oa **adj.** (anat.) Si di d'una estructura membranoa que compoarta d'element muscularis.

musolet n.m. Armadura de fieufèrre que si mete sus lo tap dei botilhas de champagne, de cidre, de bièrra. Sin.: **morralhon**.

musoletaira n.f. Aparelh que fixa lo musolet. Sin.: **morralhaira**.

musoletar vt. Metre un musolet (à una botilha). Sin.: **morralhar**.

musoletatge n.m. Accion de metre un musolet (à una botilha). Sin.: **morralhatge**.

musicografia n.f. Ensèm dei nocions tecniqi necessari à la presentacion e à la boana conservacion dei òbras, dei objèctes que lu museus possedisson.

musicologia n.f. Sciènça de l'organizacion dei museus, de la conservacion e de la mesa en valor dei sieu colleccions.

museu n.m. 1. Luèc, establiment dont es conservada, expauada, messa en valor una colleccion d'òbras d'art. 2. (Antiqu., m'una majúscula) Santuari consacrat ai Musas.

museum n.m. Museon.

música n.f. 1. Art de combinar lu sons; produccion d'aquel art; teoria d'aquel art. ◆ *Música classica*: Música esricha per lu grands compositors occidentaus per la destriar de la música de jazz e de varietats. ◆ *Música baròca*: Composicion que rompe mé la música polifonica; foarça melodica e ornada, permetèt la creacion de l'òpera, l'oratório, la cantata, lo concerto e la sonata. ◆ *Música de cambra*: Esrich per un nombre reduch d'instruments. ◆ *Música leugiera*: Facila, sensa pretension. ◆ *Música doça*: Música que d'ela li armonias son aisadi, e de nivèu bas dins la tòca de crear un ambient agradiu. ◆ (fam.) Es totjorn la mema música: *Es totjorn parier*. ◆ (fam.) *Conóisser la música*: Saupre d'experiènça de que si tracta. 2. Notacion esricha d'àrias musicali. 3. Orquèstra, banda. ◆ *Música militària*: Formacion musicala qu'apartèn ai foarças armadi. 4. Seguida de sons que dónon una impression armonioa: *La música d'un vèrs*.

musicaire, airtz n. Persona que fa de música. Var.: **musicant, musician**.

musical, a **adj.** 1. Pròpri à la música. 2. Que compoarta de música: *Una serada musicala*. Var.: **musicau**. 3. Armoniós, qu'a lu caractèrs de la música: *L'occitan es una lenga musicala*.

musicalament **adv.** 1. Dau ponch de vista de la música. 2. D'un biais armoniós.

musicalitat n.f. Qualitat de cen qu'es musical, armoniós.

musicant, a n. Musicaire.

musicar vt. (*musiqui*) Metre en música.

musicassa n.f. Marrida música, sensa valor.

musicastre, a n. Marrit musician.

musicau, ala **adj.** Musical.

music-hall n.m. 1. Establiment especialisat dins d'espectacles de fantasia, de varietats. 2. Genre d'espectacle presentat dins un establiment d'aquesto tipe.

musician, a **adj. e n.** 1. Persona que conoisce la música, que la saup prear. 2. Persona qu'escriu ò executa de música.

musicografe, a n. Autor qu'escriu sobre la música, lu musicians.

musicografia n.f. Activitat dau musicografe.

musicologia n.f. Sciènça de l'istòria de la música e de la teoria musicala.

musicologic, a **adj.** De la musicologia.

musicològue, òga n. Especialista de musicologia.

musicomania n.f. Passion exagerada per la música.

musicoterapeuta n. Especialista en musicoterapia.

musicoterapia n.f. Utilisacion de l'audicion ò de la realisation musicali dins una tòca terapeutica.

musiqueta n.f. Pichina música leugiera.

mussega n.f. Missuga.

musseguea n.f. Luèc dont créisson li mussegas.

mussitacion n.f. (psiquiatria) trebolici de l'articulacion caracterisat per l'emission de prepaus rares e proferats indistintament.

muissiu, iva adj. *Aur muissiu*: Sulfure estannic que lo sieu esclat fa pensar à l'aur e qu'es emplegat per revestir li estàtuas de gip.

must n.m. [ˈmœst] (mòt anglés) Cen que cau aver ò faire absolutament per èstre à la mòda; imperatiu. Sin.: **la flor, la crèma, cen qu'es melhor**.

mustang n.m. Cavau sauvatge d'Amèrica dau Nòrd.

mustela n.f. Pichin mamifèr carnivòre dau pelatge brun sus l'esquina e dau ventre blanc (Lòng de 17 cm, família dei mustelides). Var.: **mostela**. Sin.: **polida**.

mustelide n.m. *Mustelides*: Família de mamifèrs carnivòres dei patas corti, sovent bevèires de sang, coma la mustela e lo furet.

musulman, a adj. Que pertòca l'islam. ♦ n. Que professa la religion islamica.

mut, a adj. e n. Que non a l'usatge de la paraula. ♦ adj. 1. Qu'es per un moment empachat de parlar en rason d'un sentiment violent: *Restar mut d'admiracion*. 2. Que refuda de parlar, que si retèn volontariament de parlar. 3. (teatre) Si di d'un actor que non a de tèxo à dire, d'una scena ò d'una accion sensa paraula. ◇ *Cinema mut* ò *mut*, n.m.: Que non comportava l'enregistrament dau son ni de la paraula. 4. Si di d'un sentiment que non si manifesta per de mòts: *Li grandi dolors son mudi*. 5. (fon.) Si di d'una unitat grafica non pronunciada: *En niçard costier, lo -R de l'infinitiu es mut*. 6. Que non parla de quauqua ren, non n'en fa mencion: *La lèi es muda sobre d'aqueu cas*. 7. Que non dona li indicacions abituali: *Una carta geografica muda*. ◇ *Carta bancària muda*: Que li sieu indicacions non si poàdon lièger. 8. *E mut*: Vocala arredondida que lo sieu ponch d'articulacion es vesin d'aqueu dau [œ]. Particularisa lo francés dins lo relarg dei lengas romaniqui.

muta n.f. *Granda Muta*: Denominacion que pertòca l'armada francesa denant lo 1945, en rason d'eveniments de la primera guèrra mondiala, esconduts dins lo relarg de l'opinion publica e à respiech de la libertat d'expression individuala dei militarís.

mutabilitat n.f. Aptituda à subir de mutacions.

mutable, a adj. Susceptible de mutar.

mutacion n.f. 1. Cambiament, evolucion: *Li mutacions istoriqui*. (biol.) Aparicion, dins una linhada animala ò vegetala, de caractèrs ereditaris noveus, en seguida d'un cambiament d'estructura dei cromosòmas. 3. Cambiament d'afectacion d'un emplegat, d'un foncionari. 4. (dr.) trasmission de la propietat d'un ben, d'un drech. ◇ *Drechs de mutacion*: Drech que lo beneficiari d'una mutacion deu pagar à l'administracion fiscal. 5. *Juèc de mutacion*: Juèc d'òrguena qu'emplega per una clau un ò diferents tubes, complements dau son fonamental. 6. (mús.) Dins la fuga, tresmudament dins la constitucion melodica de la respoasta à respiech dau subjècte.

mutacionisme n.m. Teoria de l'evolucion qu'autreja ai mutacions un ròtle essencial dins l'aparicion d'espècias novèli.

mutacionista adj. e n. Dau mutacionisme ò que sostèn lo mutacionisme.

mutacisme n.m. 1. Mutisme. 2. Mitacisme.

mutagène, a adj. Que pòu provocar de mutacions dins lu èstres vivents.

mutar vt. Cambiar l'afectacion de. ♦ vi. (biol.) Èstre afectat per una mutacion.

mutatis mutandis loc. adv. En faguent lu cambiaments necessaris.

mutator n.m. Convertissèire d'energia electrica.

mutazilisme n.m. Escòla teologica musulmana fondada à Bassorà (s. VIIIⁿ – s. XIIIⁿ); doctrina d'aquela escòla, que sostenia un monoteïsme estrech e afirmava que Dieu respècta la libertat umana.

mutazilit n.m. Adèpte dau mutazilitisme.

mutessa n.f. Mutisme.

mutic, a adj. (med.) Que presenta un mutisme.

mutilacion n.f. 1. Perda parciala ò completa d'un membre ò d'un organe extèrne. Sin.: **destropiadura**. 2. Supression d'una part ò de diferenti parts d'una òbra d'art; alteracion, desformacion.

mutilar vt. 1. Levar un membre ò un organe extèrne. Sin.: **destropiar**. 2. Degalhar, destrúger parcialament, desfigurar: *Mutilar un monument, mutilar la veritat*.

mutilat, ada adj. e n. Si di d'una persona qu'a subit una mutilacion: *Un mutilat de guèrra*.

mutilator, tritz adj. Que mutila. Sin.: **destropiaire**.

mutin n.m. Persona que si rebella. Sin.: **revoltat**. Var.: **mutinat**.

mutinament n.m. Mutinaria.

mutinaria n.f. Accion de si mutinar. Sin.: **mutinament**.

mutinar (si) v.pr. Si rebellar collectivament e dubertament còntre l'autoritat.

mutinat, da adj. e n. Mutins. *Lu mutinats dau Bounty*.

mutisme n.m. 1. Actituda de quauqu'un que non vòu parlar, que non vòu exprimir la sieu pensada. 2. (med.) Absença de comunicacion verbala sensa lesion organica, en relacion m'ai trobles psiquics. Var.: **mutessa**. **mutisme** (ajustar): Sin.: **mutitge, amudiment**.

mutitat n.f. (med.) Impossibilitat de parlar, en seguida de lesions dei centres nerviós ò dei organes de la paraula.

mutual, a adj. 1. Que s'escambia entre doi personas ò mai, qu'implica un comportament simultaneu e recipròc: *Una admiracion mutuala*. 2. *Assegurança mutuala*: Societat d'assegurança sensa tòca lucrativa. Var.: **mutuau**.

mutuala n.f. Societat d'assegurança mutualista.

mutualament adv. Reciprocament.

mutualisme n.m. 1. (biol.) Relacion duradissa entre doi espècias ò doi poblacions, avantatjoa per li doas. 2. Mutualitat.

mutualista adj. e n. Qu'apartèn à la mutualitat, à una mutuala. ♦ adj. *Societat mutualista*: Organisme de drech privat sensa tòca lucrativa, qu'ofrisce ai sieus aderents un sistema d'assegurança e de proteccion sociala.

mutualitat n.f. 1. Sistema de solidaritat entre lu membres d'un grope professional à basa d'ajuda mutuala. Sin.: **mutualisme**. 2. Ensèm dei societats mutualisti.

mutuau, ala adj. Mutual.

muu n.m. 1. Ibride mascle d'un ae e d'una ega, totjorn estèrle. 2. (fam.) Veitura de remplaçament, dins una competicion automobila.

mzabit, a adj. e n. Mozabit.

N

n n.f. e n.m. Quatorzena letra de l'alfabet (èna).

n Simbòle de nano.

N Simbòle de l'azòte.

N Simbòle dau newton.

N Nòrd.

N Ensemble dei nombres entiers naturels, zèro comprés.

N* Ensemble dei nombres entiers naturels, en defoara dau zèro.

Na Simbòle dau sòdi.

na abrev. Abreviacion de dòna, emplegada coma particula onorifica: *Na Tibors*.

nabab n.m. 1. Dins l'Índia musulmana, gouvernaire ò grand oficièr de la cort dei emperaires mongòls. 2. Òme ric que fa vèire la sieu opulènça.

nabatean, a adj. Relatiu ai Nabateans. Var.: **nabateu**.

nabateu, ea adj. Nabatean.

nabí n.m. (mòt ebreu) 1. Profeta ebreu. 2. Artista qu'èra membre d'un grope postimpressionista de la fin dau s. XIXⁿ.

nabuchodonosòr n.m. Gròssa botilha de champanha d'una contenença de 20 botilhas ordinari.

nacarat n.m. (lit.) Roge clar dei rebats nacrats.

nacèla n.f. Navicèla. Sin.: **naviòu**.

nacion n.f. 1. Granda comunautat umana, lo mai sovent installada sus un meme territòri e que possedisce una unitat istorica, lingüistica, culturala, economica pauc ò pron foarta. 2. (dr.) Comunautat politica distinta dei individús que la compàun e titulari de la sobeiranitat: *La nacion occitana*. ♦ pl. Dins l'Escriptura santa, nom donat ai pòbles infideus e idolatras.

nacional, a adj. 1. Relatiu à una nacion; que li apartèn: *Imne nacional*. 2. Qu'interessa l'ensèm d'un país (per op. à *regional, local*). ◇ *Rota nacionala* ò *nacionala*, n.f.: Rota que l'Estat fa e entretèn. Var.: **nacionau**.

nacionalisacion (-izacion) n.f. Transferiment à la collectivitats de la proprietat d'un mejans de produccion qu'apartèn a de particuliers, per que poasque mai ben servir l'interès public ò assegurar l'independènça de l'Estat e empachar la realisacion de beneficis privats dins d'activitats donadi ò sancionar lu proprietaris per lu sieus actes passats.

nacionalisar (-izar) vt. Procedir à la nacionalisacion de.

nacionalisme n.m. 1. Doctrina qu'afirma la preeminènça de l'interès de la nacion per rapoart ai interès dei gropes, dei classes, dei individús que la constituïsson. 2. Estacament à la nacion, ai sieu valors: *Lo nacionalisme catalan*. 3. Movement politic

d'individús que voàlon impauar la predominança de la sieu nacion dins toi lu camps: *Lo nacionalisme francés*.

nacionalista adj. e n. Qu'apartèn au nacionalisme; partidari dau nacionalisme.

nacionalitat n.f. 1. Apartenença juridica d'una persona à la populacion d'un Estat. 2. Estat, condicion d'un pòble constituït en còrs de nacion; aquesta nacion. 3. Gropament d'individús d'una mema origina ò que compartisson una istòria e de tradicions comuni, sensa èstre constituït en Estat.

nacionalsocialisme n.m. Doctrina nacionalista, racista, expauada per Adolf Hitler dins *Mein Kampf* (1923-1924) e que fuguèt l'ideologia de l'Alemanha hitleriana (1933-1945). Sin.: **nazisme**.

nacionalsocialista adj. e n. Dau nacionalsocialisme. Sin.: **nazi**.

nacionau, ala adj. Nacional.

nacra n.f. Substànça dura, irisada, rica en calcari, que d'unu molluscs produon, au dedintre de la sieu gruèlha e que s'emplega en tabletaria e en joielaria.

nacrar vt. Revestir de nacra; donar l'aspècte de la nacra à.

nacrat, ada adj. Revestit de nacra; qu'a l'aspècte de la nacra.

nada n.f. (mar.) Espatla d'un vaisseau partent de la ròda de proa en sostenent lo poant de proa.

nada n.f. Deneda, denedatge, nadatge.

nadadoira n.f. Bacin artificial destinat à la practica dei esports nautics. *Nadadoira olimpica*. Sin.: **piscina**.

nadaire, airitz n. Denedaire.

nadar vi. Denedar.

nadarèla n.f. Membre ò apendici larg e plat que permete la deneda de mantu animaus aigüestres (peis, tartugas, cetaceus, etc.) Sin.: **ala**.

nadatge n.m. Nada.

nadir n.m. Ponch de l'esfèra celèsta representatiu de la direccion verticala descendenta dins un luèc donat (per op. à *zenit*).

nadiral, a adj. Relatiu au nadir. Var.: **nadirau**.

nadirau, ala adj. Nadiral.

nadon n.m. Embrion. ♦ pl. Aumentacion d'un tropeu per li naissenças annuali.

naevocarcinòma n.m. (patol.) Melanòma malin. Var.: **nevocarcinòma**. Sin.: **melanocarcinòma**.

naevus n.m. Mauformacion de la pèu en forma de taca ò de tumor. Var.: **nevus**.

nafa n.f. (de l'ar. *nafhe*, parfum) Aiga noirida de flors de portegalièr. Var.: **nanfa**. Sin.: **aiga nafa**.

nafradura n.f. Ferida.

nafrar vt. Ferir, macar.

nafta n.m. 1. (vièlh) Petròli. 2. Mesclum de liquides inflamables que resúlton de la descomposicion per pirogeneracion dei matèrias organiqui. 3. Distillat de petròli, intermediari entre l'essença e lo querosène.

naftacène n.m. Idrocarbure aromatic C₁₈ H₁₂ format de quatre nucleus benzenics estacats.

naftalène n.m. Idrocarbure aromatic $C_{10}H_8$, format de doi nucleus benzenics jonchs, constituent principal de la naftalina.

naftalenic, a adj. Naftatic.

naftalina n.f. Naftalène impur dau comèrci, emplegat còtra li arnas.

naftalita n.f. Explosiu que contèn de nitrat d'ammòni.

naftatic, a adj. Relatiu à la naftalina. Var.: **naftalenic**.

naftazolina n.f. Vasoconstrictor emplegat per descongestionar li mucoas nasala ò oculària.

nagari n.m. Devanagari.

nai n.m. Fòssa plena d'aiga dont si fa naiar lo cànebe e lo lin.

naiada n.f. 1. Ninfa dei ribieras, dei foants, dei rius. 2. Planta monocotiledonea d'aiga doça espandida en Euròpa centrala.

naiar vt. Isolar li fibras (dau cànebe, dau lin) per maceracion. Sin.: **aigar**.

naiatge n.m. Accion de naiar (lo cànebe, lo lin).

nairà n.m. Unitat monetària principala dau Nigèria.

naissedor, airtz adj. 1. Qu'es encara à naïsser. 2. Relatiu à la naissença.

naissedura n.f. Panarís, batedís.

naissença n.f. 1. Començament de la vida independenta per un èstre vivent, au sortir de l'organisme mairal. ◇ *Acte de naissença*: Acte de l'estat civil dreïat immediatament après la declaracion de naissença, e que fa la pròva de la naissença. ◇ *Regulacion dei naissenças*: Limitacion dau nombre de naissenças per lo biais de la contracepcion. ◇ *De naissença*: D'un biais congenital. Sin.: **dau breç**. ◇ *Donar naissença à*: Metre au monde. Sin.: **congrear**. 2. *Naissença dobla, tripla, etc.*: Naissença de gemes, de triplats, etc. 3. Enfant que naisse: *S'aspèra una naissença dins aquela familha*. 4. Luèc dont quauqua ren comença, partic. una part dau còrs. 5. Moment que quauqua ren comença: *La naissença dau jorn*. 6. Fach per quauqua ren d'aparéisser, de començar: *La naissença d'una idea*. Sin.: **espelida, espeliment, origina, començament**.

naissent, a adj. Que naisse, que comença d'èstre, de paréisser. Sin.: **noveu**.

naïsser vi. 1. Venir au monde. ◇ *Èstre naissut per*: Aver d'aptitudas especiali per. ◇ *Far naïsser*: Pronvocar, produire. 2. Començar à existir, à si manifestar. 3. Aver la siéu origina, en parlant d'un cors d'aiga.

naissut, uda adj. (en composicion) 1. *Bòrni-naissut*: Bòrni de naissença. 2. *Ben naissut*: D'una familha, nòbla, onorabla.

naja n.f. Còbra.

namibian, a adj. Originari ò estatjant de Namíbia.

n'amont adv. Damont (en amont).

nan, a adj. e n. Que la siéu talha es totplen inferiora à la mejana. Contr.: **gigant**. ◆ adj. *Estela nana*: Estela de foarta densitat e de luminositat relativament debla.

nana n.f. Maigrand, mameta.

nancean, a adj. e n. Originari ò estatjant de Nanci.

mandó n.m. Auceu corrèire dei Pampas d'Amèrica miègjornala, vesin de l'estruci.

nanet n.m. Persona mai que pichona.

nanfa n.f. Aiga noirida de flors de portegalièr. Var.: nafa.

nanisme n.m. Ensèm dei caractèrs que presènton lu nans.

nanocéf(e), a adj. e n. Que presenta una tèsta foarça reducha.

nanocéfalia n.f. Estat dei nanocéfals.

nanoelectronica n.f. Tecnologia de la fabricacion dei malhums integrats que la dimension dei sieus elements si mesura en nanomètres.

nanofarad n.m. Un milarden de farad.

nanomalìa n.f. Mauformacion dei nanomèls.

nanomèl, a adj. e n. Provedit d'un ò de mantu membres foarça reduchs. Var.: **nanomeu**.

nanomètre n.m. Unitat de mesura equivalent à un miliarden de mètre.

nanomeu, èla adj. e n.. Nanomèl.

nanoret n.f. Ret informatica locala formada d'un microcomputador central e d'autres religats entre elu.

nanoseconda n.f. Un milarden de secondas.

nanquin n.m. (de *Nankin*) Teissut de coton, jaune camoç, qu'à l'origina si fabricava à Nanquin.

nansa n.f. Nassa.

nansoc n.m. (mòt indí) Teissut leugier de coton, d'aspècte sedós, emplegat en linjaria.

nantés, a adj. e n. Originari ò estatjant de Nantas.

nantiment n.m. Procediment que permete à un creancier d'aver en garantida un objècte dau debitor, fins au remborsament d'un deute. Sin.: **penhe**.

nantir vt. (*nantissi*) Faire un nantiment.

naos n.m. (gr.) (arqueol.) 1. Sala centrala dau temple, dont èra plaçada l'estàtua dau dieu. Sin.: **cella**. 2. Dins l'Egipte dei faraons, edicule de boasc ò de pèira au coar dau temple, dont si metia l'estàtua dau dieu.

napa n.f. *Napa de turc*: Espiga de gran turc.

napalm n.m. (quim.) 1. Agent gelificant inicialament constituït de palmitat e de sòdi. 2. Essença gelificada au mejan dau produch precedent. *Bomba au napalm*: Bomba m'una envolopa foarça fina que contèn de napalm, foarça en usança tre la fin de la 2ª guèrra mondiala, en Corea e au Viet-Nam.

napel n.m. Varietat d'aconit.

napoleon n.m. Pèça d'aur francesa de 20 Francs, demorada en usatge fins à la Promiera Guèrra mondiala.

napoleonian, a adj. Relatiu à Napoleon Ier, à la siéu descendença. Var.: **napoleonenc**.

napoleonenc, a adj. Napoleonian.

napolitan, a adj. e n. De Nàpols.

narbon n.m. (zool.) Pichin mamifèr, abondós en Euròpa, en Amèrica, etc., caracterisat per un còrs oblòng, un pelatge ras, negre ò gris argentat, un morre alongat, d'uèlhs foarça pichins, una audida e un odorat

desvolopats, de membres anteriors robustes, dei mans largui, de pauma nuda, dei dets provedits d'onglas talhanti, e que viu sota tèrra, en se noirissent d'insèctes, de vèrps, de larvas, considerat à l'encòup coma utile e coma nociu per li culturas. Sin.: **darbon**. Sin.: **tarpa**.

narbonar vi. Farfolhar lo soal coma un narbon.

narbonés n.m. Vent ponentés que bofa sus Lengadòc e Provença. Sin.: **ponent**, **ponentés**.

narbonés, a adj. e n. Originari ò estatjant de Narbona.

narboniera n.f. 1. Luèc d'abitacion dau narbon. 2. Amolonament de tèrra que lo narbon fa quora cava la sieu abitacion. Sin.: **darboniera**.

narbosier n.m. Arboç. Var.: **nerbocier**, **nerbosier**.

narceïna n.f. (quim.) Un dei alcaloïdes de l'òpi.

narçís n.m. Narcisse.

narcisse n.m. 1. Èrba vivaça e bulboa, dei fuèlhas lòngui, dai flors printanieri blanqui (narcisse dei poetas) ò jauni (jonquilha). (Família dei amarillidaceas). Var.: **narçís**. Sin.: **tulipan dei prats**. 2. (lit.) Òme amorós dau pròpri imatge.

narcissic, a adj. Relatiu au narcissisme; pertocat de narcissisme.

narcissisme n.m. 1. Admiracion de la pròpria persona; atencion exclusiva portada à la pròpria persona. 2. (psican.) Investiment de la libido sobre lo ieu, que la pulsion sexuala pilha coma objècte.

narcoanalisi n.f. Técnica d'investigacion psicologica que la sieu tòca es de faire tornar sortir de sovenirs denembrats per l'injecion intravenosa d'un ipnotic que fa bassa la vigilança.

narcoanalitic, a adj. Qu'apartèn à la narcoanalisi; que li si raporta.

narcobanditisme n.m. Banditisme ligat au narcotrafec.

narcobiòsi n.f. Diminucion de l'activitat cellulària en general.

narcobiotic, a adj. Accion narcobiotica: Accion de la narcobiòsi provocada per de substàncas neuroplegiqui.

narcodiagnostic n.m. Diagnostic fach à partir de la narcoanalisi.

narcodòlar n.m. Dòlar utilizat dins lo tràfegue dei narcotics. ♦ pl. Profièchs realisats per lu trafegaires de narcotics.

narcoïpnòsi n.f. Suggestion ipnotica pendant lo soam provocat au mejan d'una substància ipnogèna.

narcolepsia n.f. (med.) Tendença irreversibla à s'endormir, cabussada brusca e patologica dins lo soam.

narcoleptic, a adj. e n.m. Relatiu à la narcolepsia; pertocat de narcolepsia.

narcomania n.f. Tendança patologica à abusar dei somnifèrs.

narcomicida adj. e n. Si di d'una persona colpabla d'un narcomicidi.

narcomicidi n.m. Omicidi legat au narcobanditisme.

narcopsicanalisi n.f. Narcoanalisi practicada dins una tòca terapeutica.

narcòsi n.f. Soam provocat artificialament au mejan d'agents medicamentós. Sin.: **anestesia generala**.

narcosintèsi n.f. Psicoterapia fondada sobre la narcoanalisi, en emplegant lu elements qu'an permès de recampar e que perméon d'establir una relacion entre una situacion patologica e lu sieus elements determinants.

narcosòl n.m. Medicament anestesic.

narcoterapia n.f. subst. Tractament per lo quau si mantèn lo pacient dins un soam provocat artificialament e pendent una durada donada per tractar d'uni afeccions mentali. Syn.: **cura de soam**.

narcotrafec n.m. Trafec de dròga. Var.: **narcotràfegue**.

narcotrafegaire, airtiz n. Persona que fa de trafec de dròga.

narcotràfegue n.m. Narcotrafec.

narcòsi n.f. Soam artificial obtengut per administracion de medicaments.

narcotic, a adj. e n.m. Si di d'una substància que fa durmir.

narcotina n.f. (quim.) Un dei alcaloïdes de l'òpi.

nardo n.m. 1. Graminea aromatica, comuna dins lu prats. 2. Nom comun donat à divers plantas odorifèri (lavanda, alhet, etc.). 3. Parfum extrach d'uni valerianaceas.

narga n.f. Mesprètz, desfida, trufaria, menchonaria.

nargar vt. 1. Regarjar embé insolença, superioritat. 2. Bravar, mespresar: *Nargar lo perilh*. Sin.: **desfidar**, **bravejar**.

nargós, oa adj. Motriós (it.).

narilha n.f. Nharra.

narracion n.f. 1. Racònte, expauat detalhat d'una seguida de fachs. 2. (espec.) Exercici d'escòla que consistisse à faire un racònte à partir d'un subjècte donat.

narrar vt. Expauar dins lo detalh, faire conóisser per un racònte. Sin.: **cuntar**.

narratiu, iva adj. Que relèva de la narracion.

narrator, tritz n. Persona que narra, que fa un racònte. Sin.: **cuntaire**.

narrejaire, airtiz n. Que parla dau nas.

narrejar vi. Parlar dau nas.

narval n.m. Unicòrn de mar.

narvelós, oa adj. 1. Qu'a de narveu au nas. Sin.: **manjanarveu**, **fotisson**. ◇ (fig.) *Si sentir narvelós*: Si sentir vergonhós, confús en seguida d'una error. 2. Enfant jove sobretot que si dona d'àrias d'importança. Var.: **narveu**. 3. (veter.) Que sofrisse de narveu.

narveu n.m. 1. Secrecion dei mucoas dau nas. 2. (veter.) Malautia contagiosa dau cavau e de l'ae, sovent mortala, transmissibla à l'òme e deuguda à un bacille que provòca d'ulceracions dei fòssas nasali. ♦ n. Enfant jove sobretot que si dona d'àrias d'importança. Var.: **narvelós**.

nas n.m. 1. Part salhenta de la cara, entre la boca e lo front, sèti de l'organe de l'odorat: *Nas drech, nas aquilin*. ◇ *Nas esquiçat*: Nas camús. Sin.: **nas cairat**. ◇ *Nas*

revertelat: Nas que la sieu poncha es un pauc vèrs l'aut. Sin.: **nas recauquilha**. ◇ *À vista de nas*: Aproximativament. ◇ (fam.) *Aver un còup dins lo nas*: Èstre empegat. ◇ *Si manjar lo nas*: si garrolhar. ◇ *Pam de nas*: Gèst per si garçar de quauqu'un en metent l'extremitat dau gròs det sus la poncha dau nas mé la man dubèrta e lu dets escartats. ◇ *Nas en cartapista*: Nas faus. 2. Morre d'unu mamifèrs. 3. Odorat: *Aqueu can a de nas*. ◇ (fig.) *Aver de nas, aver lo nas fin*: Aver d'intuicion, de perspicacitat. Sin.: **sentida, estern**. ◇ (fam.) *Aver quauqu'un dins lo nas*: Non lo suportar. 4. Cara, tèsta. ◇ *Si trovar nas à nas mé quauqu'un*: Si trovar just en faça; rescontrar d'azard. Sin.: **nas e nas**. ◇ *Au nas e à la barba de quauqu'un*: Davant una persona, sensa que poasque reagir. ◇ *Passar sota lo nas de quauqu'un*: Li escapar. ◇ (fig.) *Si rompre lo nas*: Trovar la poarta barrada. ◇ (fam.) *Ficar, metre lo sieu nas dapertot*: Èstre totplen curiós. Sin.: **faire lo ficanàs**. ◇ (fam.) *Mostrar lo bot (la poncha) dau nas*: Aparéisser, si mostrar à pena; desvelar li sieu intencions. Sin.: **nasejar**. 5. Avant d'un avion ò d'una fusada. ◇ *Picar dau nas*: Davalar rapidament, en parlant d'un avion. ◇ *Picar dau nas en tèrra*: Morrejar. ◇ (mar.) Proa. ◇ (tecn.) Part salhenta d'uni pèças.

nasada n.f. Pichin còup donat sus lo nas.

nasal, a adj. 1. Dau nas; relatiu au nas. ◇ *Fòssas nasali*: Cavitats dau nas dont l'ària penètra per li nharras denant de passar dins lu paumons. 2. (fon.) Si di d'un fonema que pendent la sieu articulacion lo vel dau palatz es abaissat, cen que permete à l'ària de s'escórrer, parcialament (vocalas nasali) ò totalament (consonantas), au travèrs dei fòssas nasali. Var.: **nasau**.

nasal n.m. Placa metallica plaçada sota lo davant d'un casco per aparar lo nas còtra un còup donat au mejan d'una arma. Var.: **nasau**.

nasalisacion (-izacion) n.f. (fon.) Accion de nasalisar un son; estat d'un son nasalisat.

nasalisar (-izar) vt. (fon.) Donar un timbre nasal à (una vocala, una consonanta).

nasalitat n.f. Caractèr nasal d'un son.

nasar vt. 1. Sentir, flairar. 2. Presar (de tabac).

nasard n.m. Juèc de mutacion de l'òrguena.

nasau, ala adj. e n. Nasal.

nasàs n.m. Gròs nas.

nasca n.f. Nom donat à divèrsi plantas asteraceas, espec. *inula elenium*. ◇ *Nasca enviscosca*: Planta vivaça de la foarta odor canfrada, que si cuèrbe de flor jauni tot l'auton.

nasear vt. Odorar, flairar.

nasin n.m. Pichin nas.

nasitoart n.m. Creisson alenés. Sin.: **nasturci, naston, agret**.

nasolin n.m. Pichin nas.

nason n.m. Pichin nas.

nasòla n.f. (pop.) Gròs nas.

nassa n.f. 1. Mena de panier de vim ò de fil metallic per pilhar de peis. Var.: **nansa**. ◇ *Tombar dins la nassa*:

Si laisser enganar. 2. Prada que se tròva au dessobre d'una massa d'aiga soterrana.

nassilhon n.m. Golet de nassa qu'empacha lo peis de tornar sortir.

nast n.m. 1. Odorat dau can. 2. Perspicacitat, discerniment.

nastesar vt. Sentir, descubrir mé perspicacitat.

naston n.m. Nasturci.

nasturci n.m. Autre nom dau *creisson alenés*. Sin.: **aigret, nasitoart**.

nasut, uda adj. Qu'a un gròs nas.

nat, nada Participi passat dau vèrbo nàisser. Var.: **naissut, uda**. ◇ *Nat-moart*: Si di d'un enfant moart à la naissença. Sin.: **mortinós, morton**.

nata n.f. Flòta de suve d'una ret de pesca. Var.: **nateu**.

natal, a adj. Dont una persona es naissuda: *Lo país natal*. Var.: **natau**.

natalici n.m. (it.) Anniversari de la naissença.

natalista adj. Que tende à favorejar la natalitat.

natalitat n.f. Rapoart entre lo nombre de naissenças e aqueu dei abitants d'una region pendent un temps donat (Lo *taus de natalitat* exprimis lo nombre d'enfants naissuts per un grope mejan de 1000 abitants).

natatòri, òria adj. Que pertòca la deneda. ◇ *Vessiga natatòria*: Sac membranós emplit de gas present en lo còrs de mantu peis, per li permetre de si desplaçar en l'aiga à de niveus divèrs.

natau, ala adj. Natal.

nateu n.m. Nata.

nateu n.m. Raïç de posidònia.

natier, a n. Persona que fabrega ò que vende de natas.

natiu, iva adj. e n. Natiu de: Qu'es naissut à; originari de: *Es natiu de Niça, es un natiu de Niça*. ◆ adj. (lit.) 1. Qu'es de naissença, natural: *A de disposicions nativi per la música*. 2. (miner.) Si di d'un metal qu'existisse dins lo soal à l'estat non combinat.

nativisme n.m. (psicol.) Teoria d'après la quala l'espaci e lo temps son donats dins li sensacions e non aquistats per experiença. Contr.: **genetisme**.

nativista adj. e n. Dau nativisme.

nativitat n.f. Fèsta anniversària de la naissença de Jèsus Crist, de la Verge e de Joan lo Baptista. ◇ (M'una majuscula) Naissença de Jèsus; fèsta de Calenas.

natrolita n.f. Espècia minerala dau grope dei silicats, de formula $\text{Na}_2(\text{Al}_2\text{Si}_3\text{O}_{10})\cdot 2\text{H}_2\text{O}$, que pòu contenir de traças de calci e de potassi.

natremia n.f. Taus de sòdi en la sang.

natri n.m. Nom ancian dau sòdi.

natroalum n.m. Sulfat idratat natural d'alumini e de sòdi.

natrofilita n.f. Fosfat naturau de manganèsi, de sòdi, de fèrre e de liti.

natron n.m. Carbonat de sòdi idratat natural, que servia ai Egipcians per conservar li momias.

natronita n.f. Nitrat de sòdi abondós en Chile.

natruria n.f. Quantitat de sòdi contengut en li urinas.

natura n.f. 1. Ensèm dei èstres e dei cauas que constituïsson l'univèrs; monde fisic, realitat: *Li maravilhas de la natura*. ◇ *Li foarças de la natura*: Li foarças que sèmbelon animar l'univèrs e que si manifeston en particulier dins lu fenomènes meteorologics (tempèstas, chavanas, etc.), tellurics (erupcions volcaniqui, terratremaols, etc.), etc. ◇ *Una foarça de la natura*: Una persona d'una granda foarça fisica ò morala. ◇ *Li votz de la natura*: Parts que sièrvon à generar, mai que tot tocant li femèlas. ◇ *De natura*: Originalament. 2. Ensèm dau monde fisic, en defoara de l'òme. 3. Ensèm de tot cen que, dins lo monde fisic, non pareisse coma transformat per l'òme: *Passar una setmana en plena natura*. ◇ *Dins la natura*: Dins un luèc indeterminat, ma luènh e d'accès dificile. ◇ 4. Ensèm dei lèis que sèmbelon mantenir l'òrdre dei cauas e dei èstres: *La natura fa ren de bada*. ◇ *Còtra natura*: Qu'es retengut contrari à-n-aqueli lèis, en part. en parlant d'uni orientacions sexuali coma la zoofilia. ◇ *Vici còtra natura*: Perversitat sexuala coma la pedofilia. 5. Ensèm dei caractèrs fundamentals que definisson lu èstres. ◇ *Natura umana*: Ensèm dei caractèrs comuns à toi lu umans. ◇ *Forçar la natura*: Voler faire mai que cen que si pòu. 6. Ensèm dei trachs que constituïsson la personalitat fisica ò morala d'un èstre uman: *Una natura indolenta*. Sin.: **caractèr**, **èime**, **temperament**. 7. Ensèm dei caractèrs, dei proprietats que definisson li cauas; espècia, sòrta: *D'emplecs de tota natura*. ◇ *De natura à*: Susceptible de, capable de. 8. Modèl qu'un artista a sota lu uèlhs: *Pintar d'après natura*. ◇ *Natura moarta*: Representacion de frucha, de flors, d'aliments, de sauvatgina, d'objèctes divers. 9. *En natura*: En produccion dau soal, en objèctes vertadiers e non mé de sòus: *Beneficiar d'avantatges en natura*. ◇ (fam.) *Pagar en natura*: Acordar li sieu favor en escambi d'un servici rendut.

natura adj. inv. 1. Au natural, sensa preparacion; sensa addicion, aliatge ni mesclum: *Iogort natura*. 2. (fam.) Natural, espontaneu: *Aquesta filha es totplen natura*.

natural, a adj. 1. Qu'apartèn à la natura, que n'es lo fach, qu'es lo pròpri dau monde fisic (per op. à *sobrenatural*): *Un fenomène natural*. 2. Que vèn directament de la natura, dau monde fisic; que non es deugut au trabalh uman (per opp. à *artificial*, *sinthetic*): *Gas natural*. ◇ *Lèi naturala*: Lèi que resulta de la natura pròpria dei cauas e que non es establida per degun. ◇ *Moart naturala*: Que resulta ni d'un accident ni d'una accion violenta. 3. Que non es estat alterat, modificat, falsificat: *Un suc de fruch natural*. 4. Que tèn à la natura d'una persona, que non es estat modificat: *La color naturala dei bèrris*. 5. Confòrme à l'òrdre normal dei cauas, à la rason. ◇ *Es tot natural*: Aquò va solet. 6. Que s'exprimisce ò agisse segond la sieu natura profunda, sensa afectacion, sensa constrencha: *Conservar la sieu ària naturala*. ◇ (filos.) *Religion naturala*: Ensèm de credenças e de precèptes relatiu à Dieu e à la morala, fondats unicament sobre de donadas de la rason e de la consciença morala. 7. (mat.) *Entier natural* ò *natural*, n.m.: Cadun dei entiers positius de la seguida 0, 1, 2, 3,

4, ... 8. *Scienças naturalis*: Sciènça que pertòca la natura per oposicion ai sciènças fisiqui. 9. (mús.) *Nòta naturala*: Que non es sotamessa à una alteracion. 10. (dr.) *Enfant natural*: Enfant naissut en defoara dau maridatge (per op. à *enfant legítim*). ◇ *Fraire natural*: Frairastre. ◇ *Paire natural*: Aqueu qu'a generat per oposicion à *paire adoptiu*. ◇ *Jutges naturalis*: Jutges que la lèi convòca à respiech dei encusats, segond li sieu qualitat e la natura de la causa. 11. (teol.) Qu'apertèn à la natura en defoara de l'òrdre de la Gràcia; Sin.: **infús**, **innat**, **normal**, **espontaneu**. Var.: **naturau**.

natural n.m. 1. Ensèm dei tendenças e dei caractèrs qu'apartènon à un individú: *Èstre d'un natural gelós*. 2. Absença d'afectacion dins lu sentiments, lu biais: *Aquela persona manca de natural*. 3. Persona originària d'un luèc. 4. *Au natural*: Preparat e conservat sensa condiment. Var.: **naturau**.

naturalament adv. 1. Per una impulsion naturala, conformament à la sieu natura: *Èstre naturalament triste*. 2. D'un biais aisat, simple: *Aquò s'explica naturalament*. 3. Per una consequença logica, d'un biais inevitable. Sin.: **coma si deu**, **aquò va solet**.

naturales(s)a n.f. Caractèr natural de quauqua ren, de quauqu'un.

naturalisacion (-izacion) n.f. 1. (dr.) Fach d'autrejar la nacionalitat d'un Estat à un estrangier ò à un apatride que la demanda. 2. Aclimatacion naturala e duradissa dei plantas, dei bèstias dins u luèc que li es estrangier. 3. Accion de donar à un animau moart l'aparença dau vivent, per taxidermia.

naturalisar (-izar) vt. 1. Donar (à un estrangier, un apatride) la nacionalitat d'un Estat. 2. Aclimatar definitivament. 3. Conservar (un animau) per naturalisacion.

naturalisat, ada adj. e n. Si di d'una persona qu'a obtengut la sieu naturalisacion.

naturalisme n.m. 1. Escòla literària e artistica dau s. XIXⁿ que, per l'aplicacion à l'art dei metòdes de la sciènça positiva, volia reproduire la realitat m'una objectivitat perfiecha e dins toi lu sieus aspèctes, meme lu mai vulgaris. 2. (filos.) Doctrina qu'afirma que la natura non a d'autra causa qu'ela-mema e que ren existisse en defoara d'ela.

naturalista n. 1. Persona que si liura à l'estudi dei plantas, dei minerals, dei animaues. 2. Persona que prepara d'animaues per la conservacion dins de colleccions. Sin.: **taxidermista**. ◆ adj. e n. Relatiu au naturalisme; que practica lo naturalisme.

naturalitat n.f. Estat d'aqueu qu'es naissut en un país, ò qu'es estat naturalisat.

naturau, ala adj. e n. Natural.

naturisme n.m. 1. Tendenza à seguir de pròche la natura; doctrina igienica e esportiva qu'aplica aquesta tendencia. 2. Sistema ò vejaire d'aqueli qu'aspèron tot dei foarças soletis de la natura. 3. Doctrina literària e artistica opauada au simbolisme, que pretendia tornar à la veritat de la natura. 4. Practica dau nudisme.

naturista adj. e n. Qu'apartèn au naturisme; que practica lo naturisme.

nau n.f. 1. Construcció de fust, de metal, etc., per anar sus l'aiga. Var.: **nava** (n.f.). ◇ *Nau bessona*: Nau qu'a li memi caracteristicas de contrucció qu'una altra. ◇ *Nau armada*: Nau lèsta per alargar embé la sieu marinaria e lu sieus aprovediments. ◇ *Nau baleniera, carboniera, petroliera, poartacontenèires*, etc.: Nom donat ai naus segond li sieu usanças especiali. ◇ *Nau de comèrci ò de carga*: Nau que transpoarta de mèrc. ◇ *Nau de guèrra ò de combat*: Nau destinada à la marina militària. ◇ *Nau de passatgiers*: Nau que transpoarta mai de dotze passatgiers, navigant sus una linha reguliera ò per li crosieras: «*C'atressi-m ten en balansa / Coma la naus en l'onda ...*» (B. de Ventadorn), «*Mas la naus dels Sarrazis / no-us membra cossi-s-banha.*» (M. de Montaudon); 1504: «*...et ambé las naus et galeros que y eron vengueron a Genos...*» Valbelle. Etim lat. *navis*. 2. *Nau interplanetària*: Màquina per escapar à l'atraccion terrèstra. 3. (arquít.) Navada.

nauca n.f. 1. Bacin, cuveta. 2. Comba.

nauchier n.m. 1. Nauquier. 2. Responsable nautic d'una nau. 1300: «*Als nauchiers a la mar, que vela non li resta...*» (R.Feraut); 1785: «*L'as ges de marrit nauchier quand lou vent es en popa.*»

nau-cistèrna n.f. Bateau-cistèrna.

nau-escòla n.f. Nau que sièrve à la formacion dei marins.

nau-espítai n.f. Nau alestit per lo transpoart dei malauts e dei ferit (espec. en temps de guèrra).

naufraire n.m. Aqueu que provòca un naufragi au mejan de faus senhaus, per atraire una nau à la costa e s'apoderar dau cargament dau vaisseau engravat.

naufregar vt. (*naufregui*) Provocar lo naufragi de (una nau). ◆ vi. Faire naufragi.

naufregat, ada adj. e n. Qu'a fach naufragi.

naufregat n.m. 1. Perda d'una nau, d'un bastiment en mar. S. XVⁿ: «*...I home que s'era escapat a naufragi...*». ◇ *Faire naufragi*: Colar, desaparèisser sota l'aiga, en parlant d'una nau, dei sieus passatgiers. Sin.: **anar per fond, si profundar, s'afondar, s'afondre**. 2. (fig.) Roïna, falhiment complet.

naulagi n.m. Naulatge.

naular vt. Naulejar; vogar, navegar.

naulatge n.m. Fret d'una nau. Var.: **naulagi**. Sin.: **afretament**.

naulejaire, airtiz n. Persona que nauleja. Sin.: **afretaire**.

naulejar vt. Fitar un bateau, un avion, per assegurar un transpoart. s. XIIIⁿ: «*...ben e lialment naulegaray naus e autres navilis...*». Var.: **naular**. Sin.: **fretar, afretar**.

naulier n.m. Persona que lo sieu mestier es de pilotar un bateau sus lu cors d'aiga. Sin.: **batelier, marinier, barcairòu, barcaròli**.

naulís n.m. Nòli.

naulum n.m. Nòli.

naupatia n.f. Mau de mar.

nauquier n.m. (lit.) Aqueu que pilòta una barca, una nau. ◇ (mit.) *Lo Nauquier dei Infèrns*: Caront. Var.: **nauchier**.

nausa n.f. Sanhas.

nausea n.f. 1. Envuèia de vomir: *Aver de nauseas*, aver la nausea. 2. Desgust profund: *Lu tieus biais mi dónon la nausea*. Sin.: **descoar**.

nauseabond, a adj. Que sente totplen mau. Sin.: Sin.: **escufinhós, pudent, empudenisat, fastigós, empestat**.

nausear vi. (*nauseï*) Donar la nausea. Sin.: **faire escufèa, descorar**.

nauseós, oa adj. 1. Que sofrisse de nauseas; qu'es estat provocat per de nauseas: *Si sentir un pauc nauseós, dins un estat nauseós*. Sin.: **escufinhós, descorós**. 2. (lit.) Que provòca lo desgust moral.

nautanatge n.m. (mar.) Drech de passatge.

nautic n.m. Autre nom dau milha marin (1852 m).

nautic, a adj. 1. Relatiu a la navegacion. Sin.: **navenc**. 2. Si di dei espròvas esportivi que si debànon sus l'aiga.

nautil(e) n.m. Mollusc cefalopòde mé quatre gaunhas, la cauquilha espirala e clausonada dei aigas de la Nòva Caledònia. Es un sobrevivent de l'èra primària.

nautisme n.m. Lo tot dei esports nautics.

nautonier n.m. (mar.) Marin. 1180: «*Los nautoniers qu'el mena...*» s. XIIIⁿ: «*Mais los nautoners qu'eren fugit de la nau...*». Sin.: **nautor, òme de mar**.

nautor n.m. Nautonier.

nautres pron. pers. Pronom personal subjècte de la promiera persona dau plural: *Nautres, siam occitans*. ◆ Pronom personal complement de la promiera persona dau plural: *A parlat per nautres*. Var.: **nosautres**.

nava n.f. Nau.

navada n.f. 1. Dins una glèia, espaci en forma de naviri sota sobre, que va dau portal principal à la crosada dau transèpt, entre doi rengadas de pilars que sostènon la vòuta. Sin.: **nau**. 2. Cargament d'una nava (nau); s. XVⁿ: «*E de III botas e d'aquí en sus, tota la navada paga I saumada de vin*».

naval, a adj. 1. Que pertòca la navegacion: Construcció navala. 2. Relatiu ai marinas de guèrra. ◇ *Escòla navala*: Escòla de formacion dei oficiers de la marina militària. ◇ *Armada navala*: Flòta de guèrra. Var.: **navau**.

navarea adj. e n. (mar.) Provedit d'un timon de ròda de popa. 1393: «*...Los companhons del dich Peyre Huguet ... non volguesson que la dicha galea anes a gasanhar armada so es a la navarea...*».

navarrenc, a adj. e n. Originari ò estatjant de Navarra. Var.: **navarrés**.

navarrés, ea adj. e n. Navarrenc.

navatge n.m. (mar.) Drech recobrat sus lo cargament d'un navili.

navau, ala adj. Naval.

nave n.f. Nau de tres aubres.

navegacion n.f. Navegacion.

navegar vi. Navegar.

navenc, a adj. Nautic.

naveta n.f. 1. . (mar.) Pichon bateu; s. XIIⁿ: «*Ab la naveta monsenhor ne porratz....*» Meyer; s. XIIIⁿ: «*...Et pregatz Jhesus en la naveta...*»; 1518: «*...los dos galeons de Servian et una petita naveto...*». Sin.: **barqueta**. 2. Veïcule que religa d'un biais regulier doi luècs gaire luènh ◇ *Naveta espaciala*: Veïcule espacial recuperable, fach exprèssi per assegurar una ligason entre la Tèrra e una orbita bassa. 3. Pèça d'un mestier per tésier que comprèn la bobina de trama e que, per un movement de va e vèn, permete de plaçar lu fieus. ◇ *Màquina per cordurar que contèn la caneta*. ◇ *Faire la naveta*: Anar e venir sensa relambi. 4. (dr. constit.) Va e vèn d'una proposicion de lèi ò d'un projècte de lèi entre lo Senat e l'Assemblada. 5. (liturg.) Pichin recipient que contèn l'encens destinat à èstre cremat pendent lu oficis liturgics.

naveu n.m. Raba.

navicèla n.f. 1. (lit.) Pichina barca sensa aubre ni vela. 2. Panier suspendut à un balon, dont pílhon plaça lu aerostiers. 3. Còca carenada suspenduda ò portada per un braç, dont si mete l'obrier per faire de trabalh en autessa. 4. Carenatge que contèn lo grope propulsor d'un avion. 5. Part d'una veitura d'enfant, en tela, dont l'enfant on es alongat ò assetat. Sin.: **nacèla**.

navicèrt n.m. (anglés) Permés de navigar qu'un govèrn dona à un bastiment de comèrci en temps de guèrra.

navicula n.f. *Diatomea microscopica* blavastra, que dona la sieu coloracion à l'òstrega vèrda.

navicular(i), a (-ària) adj. (anat.) Qu'a la forma d'una pichina nau.

naviera n.f. Canal. Sin.: **frieu, friòu**; s. XIVⁿ: «*Per que no. m veiretz d'ogan / Passar per vostra naviera...*».

navigabilitat n.f. 1. Estat d'un cors d'aiga, d'un canal navigable. 2. Estat d'una nau que pòu tenir la mar, d'un avion que pòu volar: *Obtenir un certificat de navigabilitat*.

navigable, a adj. Dont si pòu navigar: *Una ribiera navigabla*.

navigacion n.f. 1. Accion de navigar, de menar d'un ponch à un autre un veïcule fluvial, maritime, aerenc ò espacial. ◇ *Navigacion auturiera*: Navigacion en auta mar, sensa ribejar. ◇ *Navigacion au cabotatge*: Navigacion de poart en poart sensa s'alunhar dau ribatge. 2. Tecnica dau desplaçament dei veïcules maritimes, aerencs ò espacials, de la determinacion de la sieu posicion e de la sieu rota. 3. (inform.) Accion de navigar sus lo malhum. Var.: **navegacion**.

navigateur, airtz n. Navigator.

navigant, a adj. e n. Que naviga. ◇ *Personal navigant*: Personal qu'apartèn ai equipatges dei avions, per op. à *personal au soal*. Var.: **navegant**.

navigar vi. (*navigui*) 1. Viatjar sus l'aiga ò en l'ària. 2. Faire seguir à una nau ò à un avion una rota determinada. 3. Si comportar en mar: *Una nau que naviga ben*. 4. (fig.) *Saupre navigar*: Saupre diriger abilament lu sieus afaires, en evitant lu obstacles. 5. (inform.) Anar sus lo malhum. Var.: **navegar**.

navigator, tritz n. Membre de l'equipatge d'una nau ò d'un avion, encargat de relevar lo camin percorrut e de determinar la rota que cau seguir. ◇ Persona que percorre li mars. ◇ Òme de mar gaubiós dins lo pilotatge e lo comandament d'una nau; Var.: **navegador, navigateur, navegant, navigant**. s. XIVⁿ: «*Vos siatz endreça al mond dels navegants...*». ◆ n.m. (inform.) Programa que permete l'accès à l'internet.

navilho n.m. Canal d'irrigacion en Lombardia.

navili n.m. Bateu, nau, vaisseau. 1153: «*Linh XVI deniers Melgors e tot navili, que si venda lo XXe*».

naviòu n.m. Embarcacion; nacèla. ◇ (pej.) Nau, barca en marrit estat, perilhós per la navigacion.

navisfèra n.f. (mar.) Instrument que representa l'esfèra celèsta e que, un còup reglat, permete au navigator d'identificar un astre observat au sextant.

nazaretenc, a adj. e n. De Nazaret. ◇ *Escòla nazaretenca*: Grope de pintres alemands dau s. XIXⁿ. ◆ n.m. (M'una majuscula) Nom que lu Judieus donàvon à Jèsus e ai premiers cristians.

nazca adj. e n. Si di d'una cultura precolombiana de la coasta sud de Perú (300 av. J.-C. – 600 ap. J.-C.).

nazi, nàzia adj. e n. Nacional-socialista.

nazisme n.m. Nacional-socialisme.

Nb Simbòle dau niòbi.

Nd Simbòle dau neodimi.

Ne Simbòle dau neon.

ne pron. pers. COI *Volèm de pan, ne volèm*. Ma es mai correnta, en niçard, la forma n'en: *N'en voali*. Davant vocala, *ne* devèn n': *N'ai encara*.

neandertalian, a adj. e n.m. Si di d'un tipe paleantropian reportat à l'espècia *Homo sapiens*, que n'en constituísse una sota-espècia. Sin.: **òme de Neandertal**.

neantropian, a adj. e n.m. Si di d'un òme que lu sieus vestigis fossiles son pron vesins de l'òme actual per que poasque èstre classat dins la meme sota-espècia *Homo sapiens sapiens*.

nebiòla n.f. Socatge que dona un raïm alongat ròsa ò negre.

nebla n.f. 1. Ensèm de particulas foarça fini, liquidis ò solidis, que lu movements verticals de l'ària mantènon en suspension dins l'atmosfèra. Sin.: **niu**. ◇ *Èstre dins li neblas*: Èstre distrach, pantaiaire. ◇ Tot cen que forma una massa leugiera e coma en suspension: *Una nebla de fum*. ◇ *Una nebla de lach*: Quantitat pichineta de lach que si mete dins lo tè ò lo cafè. ◇ Cen que vèn trebolat la serenitat; menaça pauc ò pron precisa. 2. Neblesc leugier, que permete la visibilitat en là d'1 km. Sin.: **garbin**. 3. (bot.) Malautia dei cerealas, que fa abortar li flors. Sin.: **rolha**.

nebladura n.f. Bletidura.

neblar vi. Venir blet, en parlant d'un fruch, dei cerealas, espec. quora pílhon un còup de soleu après una gelada. ◆ **si neblar** v.pr. 1. Si curbir de neblas. 2. Si bletir.

neblaresc n.m. 1. Ensèm de neblas. 2. Neblesc.

neblat, ada adj. Blet.

neblassa n.f. 1. Gròssa nebla. 2. Neblesc espès.

neblat, ada adj. Blet.

neblesc n.m. Concentracion, à proximitat dau soal, de pichini gotas d'aiga en suspension que fórmon coma una nebla que limita la visibilitat en dessota d'1 km.

nebleta n.f. Pichina nebla. 2. Nebulositat. Sin.: **neblaresc**.

neblós, oa adj. Mé totplen de neblas ò de neblesc.

nebulisacion (-izacion) n.f. Accion de nebulisar.

nebulisar (-izar) vt. Projectar (un liquide) en fini gotas au mejan d'un nebulisaire.

nebulisaire n.m. Aparelh que permete de nebulisar un liquide, una substança medicamentosa.

nebuloa n.f. 1. (astron.) Nebla de gas e de pòuvas interstellari. ◇ *Nebulosa difusa* ò *à emission*: Nebulosa lusenta situada à proximitat d'estelas caudi e que manda de luz. ◇ *Nebulosa escura*: Nebulosa rica en pòuvas interstellari, que forma una nebla escura qu'esconde lu astres situats darrier. ◇ *Nebulosa planetària*: Nebulosa à l'entorn d'una estela cauda e formada de matèria que vèn d'aquela estela. ◇ *Nebulosa per reflexion*: Nebulosa lusenta que remanda la luz dei estelas que son à l'entorn. ◇ *Nebulosa espirala* ò *extragalactica*: Galaxia. 2. (fig.) Recampament d'elements eteroclits, dei relacions confusi e imprecisi. Sin.: **aglomerat, conglomerat**.

nebulós, oa adj. 1. Ecurcit à causa dei neblas. 2. Vague, confús, que manca de precision.

nebulositat n.f. 1. (meteor.) Nebla qu'a l'aparença d'una vapor leugiera. ◇ Fraccion de ceu cubèrta de neblas à un moment donat. 2. Mancança de clartat.

nec, a adj. Sensa reaccion: *Siêu restat nec en audent aquela informacion*. Sin.: **restar mòc, sec, sensa votz**.

nèça n.f. Filha dau fraire ò de la sòrre.

necessari, ària adj. 1. Que fa absoludament mestier; essencial, primordial, indispensable: *L'aiga es necessària à la vida*. 2. Que fa mestier per que quauqua ren si fague, capite: *Trovar lu mejans necessaris per bastir una maion*. 3. Qu'es inevitable, obligatòri: *Una consequença necessària*. ◇ Qu'acapita forçadament dins de condicions donadi, per op. à *contingent*. 4. (log.) Que depende de la logica e correspoande à una lèi de la pensada.

necessari n.m. 1. Cen qu'es indispensable per lu besonhs de la vida: *Mancar dau necessari*. 2. Cen qu'es essencial, important, imperatiu: *Farai lo necessari*. 3. Boita, maleta, etc., que contèn divers objèctes destinats à un usatge prcis: *Un necessari per cordurar*.

necessariament adv. 1. Absoludament, forçadament. 2. Per una consequença rigoroa.

necessitant, a adj. (teol.) *Gràcia necessitanta*: Gràcia que constrenhe l'òme à seguir la sieu inspiracion.

necessitar vt. Rendre necessari, exigir, reclamar: *Aquò necessita quauqu'explicas*.

necessitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es necessari; caua, condicion ò mejan necessari. ◇ *De promiera necessitat*: Que correspoande à un besonh fondamental; qu'es impossible ò esquasi impossible de s'en passar. 2.

(dr.) *Estat de necessitat*: Situacion dins la quala un particular ò un govèrn fa una accion que constituísse una infraccion ai lèis ma que, en rason dei circonstanças, benefícia legalament de l'impunitat.

necessitós, oa adj. e n. Que manca dei causas essencials, necessari à la vida; indigent.

nèchola n.f. Nuèchola.

nec plus ultra n.m. inv. (lat. *pas en là*) Cen que li a de mai ben.

necrobia n.f. Insècte coleptèr, roge davant, blau-verd darrier, que viu sus li matèrias en descomposicion (Lòng pauc ò pron de 5 mm).

necrofague, aga adj. Que si noirisse de cadavres.

necrofil(e), a adj. e n. Pertocat de necrofilia.

necrofilia n.f. Satisfaccion de pulsions sexuali sus un cadavre.

necrofòre n.m. Insècte coleptèr qu'entèrra lu cadavres d'animaus denant de li depaular lu sieus òus (Lòng de 2 à 3 cm). Sin.: **poartamoart(s)**.

necrològi n.m. Necrològe.

necrologia n.f. 1. Lista de personas moarti au cors d'un espaci de temps donat. 2. Notícia biografica à prepaus d'una persona moarta recentament. 3. Avis de decès dins un jornal; rubrica que contèn aquelu avis.

necrologic, a adj. Relatiu à la necrologia.

necrològue, òga n. Que fa de necrologias.

necrolòtge n.m. Registre dont son marcats lu noms dei moarts mé la data de l'eveniment. Var.: **necrològi**.

necromancia n.f. Evocacion dei moarts per conóisser l'avenir ò descurbir una caua esconduda. Var.: **negromancia**.

necromancian, a n. Persona que practica la necromancia. Var.: **negromancian**. Sin.: **necromant**.

necromant n.m. Necromancian. Var.: **negromant**.

necropòli n.f. 1. Vasts luècs de sepultura, dins l'Antiquitat. 2. (lit.) Grand cementèri.

necropsia n.f. Autopsia.

necrosar vt. (*necròsi*) (med.) Produire la necròsi de.

◆ **si necrosar** v.pr. Èstre pertocat de necròsi, en parlant d'un teissut.

necròsi n.f. (med.) Mortificacion d'un teissut.

necrotic, a adj. Relatiu à la necròsi.

necrotomia n.f. Disseccion de cadavres.

necrotomic, a adj. Relatiu à la necrotomia.

nectar n.m. 1. Dins l'Antiquitat grèga, bevenda divina à basa de meu, qu'autrejava l'immortalitat à-n-aquelu que n'en buvion. 2. (bot.) Liquide sucrat pauc ò pron viscos que secrèton lu nectaris dei plantas. 3. Bevenda à basa de suc de fruch mé d'aiga e de sucre. 4. (lit.) Bevenda totplen boana.

nectari n.m. (bot.) Glanda que produe lo nectar, generalament plaçada au dedintre d'una flor.

nectarifèr, a adj. Que dona de nectar.

nectarina n.f. Pèrsegue de la pèu lisca, que lo sieu merilhon si destaca de la carn.

nectarinier n.m. Aubre que dona de nectarinas.

nectarivòr, a adj. Que si noïrisse dau nectar dei flors.
necton n.m. Ensèm dei animaús marins que denèdon actrivamente, per op. au plancton.

nedanés, a adj. e n. Narbonés.

neerlandés, esa adj. e n. Dei País-Bas. ◆ n.m. Lenga germanica parlada ai País-Bas e en Belgica. Sin.: **olandés, flamenc**.

nefando n.m. (it.) Nefaste.

nefastè, a adj. 1. (lit.) Marcat per d'eveniments funèstes, tragics: *Una jornada nefasta*. Sin.: **nefando** (it.). 2. Que pòu aver de consequenças negatiu, que poàdon faire de mau; nociu. 3. Dins l'Antiquitat romana, si diá d'un jorn pendent lo quau la religion empachava de s'ocupar dei afaires publics.

nefelemetria n.f. Procediment de mesura de la concentracion d'una emulsion, en foncion de la sieu transparença parangonada à-n-aquela d'un escandalh.

nefelina n.f. (miner.) Aluminosilicat de sòdi, exagonal.

nefelion n.m. Leugiera opacitat de la cornea.

nefila n.f. Aranhassa dei encontradas caudi, de que la sieu tela saura es emplegada coma textil.

nefralgia n.f. (patol.) Dolor neuralgica au nivèu d'un ren.

nefrectomia n.f. (quir.) Ablacion d'un ren.

nefrectomisat (-izat), ada adj. e n. Qu'a subit una nefrectomia.

nefretic, a adj. Que pertòca lu rens.

nefridia n.f. Organe excretor dei invertèbrats qu'a la foncion dei rens.

nefrita n.f. Silicat natural de de magnèsi, de fèrre e de calci, qu'apartèn au genre anfibòla.

nefriti n.f. (med.) Nefropatia.

nefroclèla n.f. (patol.) Ernia dau ren.

nefrologia n.f. Estudi dei rens, de la sieu morfologia e dei sieu malautias.

nefrologic, a adj. Relatiu à la nefrologia.

nefrologue, òga n. Especialista de nefrologia.

nefròma n. m. (patol.) Tumor dau ren.

nefron n.m. Unitat foncionala elementària dau ren.

nefropatia n.f. Malautia dau ren. Var.: **nefriti**.

nefropeixia n.f. Fixacion cirurgicala dau ren, en cas de ptòsi d'aquest organe.

nefroptòsi n.f. Abaïssament e mobilitat anormala dau ren.

nefrorràgia (patol.) Emorragia d'origina renala.

nefroscleròsi n.f. Nefriti cronica.

nefròsi n.f. (med.) *Nefròsi lipòidica*: Malautia renala qu'intervèn sensa causa aparenta, ma frequentament sus un terren allergic, que pertòca sobretot lu enfants.

nefrotòme n.m. Orfici urinar dau nadon.

nefrotomia n.f. Entalh cirurgicau dau ren.

negable, a adj. Que pòu èstre negat, contradich. Var.: **denegable**.

negacion n.f. 1. Accion de negar quauqua ren, de dire que non es vèr. 2. Refut d'acordar cen qu'es deugut. ◇ (dr.) *Negacion de justícia*: Refut d'un jutge ò d'un

tribunal de complir un acte qu'es de la sieu responsabilitat. Sin.: **negati de justícia, denon, negativa**. ◇ (psican.) Refut de reconèisser una realitat que porria traumatizar. 3. Accion de regetar, de non faire cas de quauqua ren. 4. *Èstre la negacion de quauqua ren*: Èstre en plena contradiccion mé quauqua ren. 4. (gram.) Mòt ò grope de mòt que sièrve à negar: *non, pas, pas gaire*. 5. (log.) *Negacion d'una proposicion* p: Proposicion que resulta de la proposicion *p* en ajustant lo connector $\neg$ (« $\neg p$ » si liège «non-p») ◇ *Principi de la dobla negacion*: Principi d'après lo quau s'es faus que A sigue faus, alora A es vèr.

negacionisme n.m. Fach de negar de fachs istorics, especialament lo genocidi dei Judieus sota lo nazisme.

negacionista adj. e n. Dau negacionisme; que n'es partidari.

negada n.f. Moart provocada per l'afluència d'un liquid en li vias respiratòri, en particular en seguda a una immersion en l'aiga.

negadís, issa adj. Luèc que pòu èstre enaigat: *Un terren negadís*.

negar vt. (*negui*) Denegar.

negador n.m. Endrech perilhós dont una persona si pòu negar.

negar vt. (*negui*) 1. Faire morir per asfíxia dins un liquide. Var. **anegar**. ◇ *Negar lo peis*: Alassar un peis pilhat à la linha, per lo poder menar à la susfàcia; (fig.) Embrolhar una question, un problema, per alassar ò enganar. 2. Recurber d'aiga; banhar abondosament. ◇ *Negar un motor*: provocar una arribada excessiva d'essença au carburator, que rende la combustion impossibla. Sin.: **enfangar lo carri** (Luceram). 3. Mesclar m'una quantitat d'aiga tròup importanta: *Negar una saussa, lo sieu vin*. 4. (fig.) Combatre, far disparéisser dins una granda quantitat de liquides: *Negar lo sieu tristum dins l'alcòl, negar una revòuta dins lo sang*. 5. Embarrar, pilhar dins una massa solida: *Negar una armadura dins lo betum*. 6. Faire disparéisser dins una massa confusa; metre dins la confusion: *Negar l'essencial dins de detalhs*. Sin.: **s'ennegar dins una escupenha**. Var. (2 à 6): **ennegar**. ◆ **si negar** v.pr. 1. Perir per immersion. ◇ (fig.) *Si negar dins un vèire d'aiga*: Provar de grandis dificultats davant un obstacle pichin. 2. (fig.) Si perdre, perdre pen: *Si negar dins de detalhs inútils*. 3. Disparéisser dins un tot: *Una deca que si nega dins la massa*.

negaromieu n.m. (mar.) 1. Nau vièlha que li defàuton totplen d'atràs, tali aqueli que servíon ai pelegrins turcs qu'anàvon à La Mèca. 2. Nau en perdicion.

negat, ada n. Persona qu'es moarta en si negant. Var.: **anegat, ennegat**.

negatge n.m. Accion de negar. Var.: **anegatge, ennegatge**.

negati n.m. Negatiu de justícia: Negacion de justícia.

negatiu, iva adj. 1. Que marca lo refut: *Una respoasta negativa*. 2. Que non a d'elements constructius: *Una critica negativa*. 3. Si di de cen que pòu èstre considerat coma l'inverse, lo contrari d'una caua. 4. (mat.) *Grandor negativa*: Grandor que lo sieu signe es opauat à-n-aqueu d'una grandor positiva de mema natura. ◇ *Nombre*

negatiu n.m. Nombre inferior ò egal à zèro. 5. *Electricitat negativa*: Una dei doi formas d'electricitat estatica. Contr.: **positiu**.

negatiu n.m. Imatge fotografic sus film, dont la valor dei tons es inversada.

negativa n.f. 1. *Respoandre per la negativa*: Respoandre per un refut. 2. Denon, negati de justícia, negacion de justícia.

negativament adv. D'un biais negatiu.

negativisme n.m. 1. Actituda de refut sistematic. 2. (psicol.) Ensèm dei comportaments de refut e d'oposicion que son la traduccion d'una rompedura dau contacte m'ai autres. 3. (psiqu.) Demeniment de l'activitat passiva ò activa, maudespièch de tota sollicitacion. Es una forma de debilitat mentala.

negativitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es negatiu, que non es constructiu. 2. Estat d'un còrs electrisat negativament. 3. Nacion dialectica esandida per Hegel per determinar la libertat umana en tant que poder de refudar lo monde real e metre en plaça un monde ideal.

negaton n.m. (rare) Electron. Contr.: **positon**.

negatonic, a adj. Que pertòca lo negaton.

negator, tritz adj. e n. (lit.) Qu'es portat à denegar tot, à criticar tot.

negatoscòpi n.m. Boita à lume m'un ecran translucide, per l'examen en transparença dei films radiografics.

neglet, a adj. Negligit.

negligença (-éncia) n.f. 1. Mancança d'aplicacion, d'exactituda. 2. Sin.: **desatencion, flaca**. Fauta leugiera, mancança de precision: *Negligença d'estile*. 3. (dr.) Fauta non intencionala que resulta d'una mancança de vigilança.

negligent, a adj. Que manifèsta de negligença. Sin.: **indolent, pigre**.

negligentament adv. Embé negligença.

negligentar vt. Negligir, trascurar.

negligible, a adj. 1. Que pòu èstre negligit, qu'es possible de non n'en tenir còmpte. 2. *Tractar quauqu'un (quauqua ren) coma una quantitat negligibla*: Non tenir còmpte de la sieu opinion, de la sieu existença, non li acordar d'importança. Sin.: **trascurable**.

negligir vt. (*negligissi*) 1. Laisser de caire, oblidar de faire: *Negligir lu sieus devers*. Sin.: **bessautar, trascurar**. 2. Non s'ocupar de, ren faire per melhorar: *Negligir la sieu mesa*. Sin.: **si laisser anar**. 3. Tractar sensa atencion: *Negligir lu sieus amics*. Sin.: **negligentar**. ♦ **si negligir** v.pr. Non s'ocupar de la pròpria persona.

negòci n.m. 1. Ensèm dei activitats d'un comerçant; activitat comerciala. Sin.: **comèrci**. 2. Local dont si fa una activitat comerciala. Sin.: **comèrci, magazin**. ♦ *Negòci de mar*: Comèrci maritime. 1257: «*Item que la universitat de Massalia pueca far treguas....per li negocis de mar aissi com es acostumat de far....*».

negociabilitat n.f. Qualitat d'un títol representatiu d'un drech ò d'una credença que permete la sieu transmission à una altra persona.

negociable, a adj. Que pòu èstre negociat.

negociacion n.f. 1. Accion de negociar, de discutir lu afaires comuns en vista de trobar un acòrdi: *Negociar un contracte*. 2. Ensèm de discussions entre de personas, de partenaris socials, de representants qualificats d'Estats, en vista d'arribar à un acòrdi sobre lu problemas pauats. Sin.: **acordament, assentiment, convengut**. 3. Trasmisson dei efèctes de comèrci.

negociant, a n. 1. Persona que fa de comèrci en gròs. 2. Persona que tèn un negòci. Sin.: **comerçant**.

negociar vt. (*negòci, classic negòci*) 1. Tractar, discutir en vista d'un acòrdi: *Negociar la patz mé l'enemic*. 2. Monedar un títol, una valor. 3. Manobrar un veïcule per pilhar una corba dins li condicions melhori. Sin.: **pilhar un contorn, una virada, gaubejar una virada**. ♦ vi. Entamenar de discussions en vista de reglar un problema ò de metre fin à un conflicte; tractar. Sin.: **comerçar, baratar**.

negociator, tritz n. 1. Persona encargada de negociar per lo còmpte dau sieu govèrn: *Lu negociators d'un tractat*. 2. Persona que sièrve d'intermediari dins un affaire per arribar à un acòrdi.

negociejar vi. Faire de pichoi negòcis, gaire importants.

negralha n.f. (pej.) L'ensèm dei negres.

negre, a adj. 1. Si di de la color mai escura, deuguda à l'absença ò à l'absorcion totala dei rais luminós, per op. au blanc e ai autri colors; qu'a aquesta color. Sin.: **fosc, sorn**. ♦ (fis.) *Còrs negre*: Còrs ideal qu'absorbisse integralament toi lu rais que li arribon. 2. Brut: *Aver li mans negri, lo morre negre*. 3. D'una color escura: *De belicres negres, de raïm negre*. ♦ Que manca de luminositat: *Un corredor negre*. 4. Que manifèsta de pessimisme, de tristessa, etc.: *Aver li ideas negri*. 5. Qu'es inspirat per lo marridum, la ràbia, la perversitat, etc.: *Una ànima negra*. ♦ *Un regard negre*: Qu'exprimis la ràbia. 6. Que compoarta una part de mistèri; clandestin, illegal. ♦ *Travall (au) negre*: Activitat professionala non declarada, e qu'escapa ai reglamentacions socials, fiscals, etc. ♦ *Caissa negra*: Fonds que non aparéisson en comptabilitat e que si poàdon emplegar sensa contraròtle. ♦ *Mercat negre*: Mercat parallèle, trafec clandestin de mèrç, espec. de manjar, de cigarretas. 7. Ligat ai foarças dei tenèbras, ai foarças dau mau: *Magia negra*. ♦ *Messa negra*: Parodia de messa dau culte satanic, celebrada en onor dau demòni. 8. (lit.) Si di d'un genre romanesc apareissut en Anglatèrra au s. XVIIIe e que mete en scena d'aventuras fantastiqui ò orribli. ♦ Si di de la ficcion romanesc ò cinematografica, espec. policièra, qu'unisse li scenas de violença à la pintura realista d'una societat violenta: *Lo roman negre, lo film negre american*.

negre, a adj. Qu'apartèn à un grope uman caracterisat principalament per una pigmentacion totplen escura de la pèu (per lo diferenciar de *blanc, jaune*). ♦ *Art negre*: Art

african considerat coma foant d'inspiracion d'unu corrents de l'art occidental (fauvisme, cubisme, expressionisme, etc.). ♦ n. Si di d'una persona qu'a aquela color de pèu. ◇ *Travallar coma un negre*: Travalhar dur. ♦ n.m. Persona qu'alestisse ò escriu anonimament, per una altra persona que lo signa, un travalh literari, artistic ò scientific.

negre n.m. 1. Color negra: *Tenchar en negre*. 2. Matèria coloranta de color negra: *Un tube de negre*. ◇ *Negre de carbòni, de fum*: Pigment industrial negre, constituït de fini particulas de carbòni. ◇ *Negre d'anilina*: Colorant negre violaceu, obtengut per oxidacion de l'anilina. ◇ *Negre animau*: Carbon animau. ◇ *Negre d'ivòri*: Pigment obtengut per calcinacion d'oàs foarça durs, emplegat en pintura. 3. Estòfa negra; vestit de dòu: *Èstre en negre*. Sin.: **negrevestit**. 4. (fig.) *Negre sus blanc*: Per escrich, formalament. ◇ *Negre au blanc*: Reproduccion d'un tèxto, d'un trach sota forma negativa, en blanc sus un fond negre. 5. (fam.) *Pichin negre*: Cafè pilhat dins una beguda. 6. (mil.) Centre d'un bersalh de tir. 7. (zool.) *Pòcha dau negre*: Organe dei cefalopòdes que contèn la tencha. 8. *En negre e blanc*: Que contèn unicament de blanc, de negre e de gris, que non en colors, en parlant d'un dessenh, d'un film, d'una fotografia. 9. Ecuritat, tenèbras: *Aver paur dau negre*. Sin.: **escuresina**. 10. Travalh non declarat: *Travallar au negre*.

negreament n.m. Accion de negrear. Var.: **negrejamant**. Sin.: **ennegriment**, **anegriment**, **enfosquiment**.

negrear vi. Tirar sus lo negre; virar au negre. Var.: **negrejar**. Sin.: **enfosquir**, **anegrir**, **ennegrir**.

negrejar vi. Negrear.

negrenc, a adj. Que tira sus lo negre. Var.: **negret**.

negret, a adj. Negrenc, negrós.

negret n.m. Fonge dich aureilha de cat (Pleurotus ostreatus).

negret adj. e n.m. Varietat d'olivier.

negreta adj. e n.f. Varietat d'oliva.

negretat n.f. Negror.

negrier, a adj. Relatiu au trafec d'esclaus negres: *Una nau negriera*. ♦ n.m. 1. Persona que faïa lo comèrci dei esclaus negres. 2. Bastiment emplegat per aqueu comèrci. 3. Emplegaire que tracta lu sieu emplegats coma d'esclaus.

negrilhon, a n. (fam.) Enfant negre de pèu.

negritud(a) n.f. 1. Condicion dei personas de pèu negra. 2. Ensèm dei valors culturali e esperitali dau monde negre.

negroafrican, a adj. e n. Relatiu ai negres d'Àfrica.

negroamerican, a adj. e n. Relatiu ai negres d'Amèrica, mai que tot en lu Estats-Units.

negroïde, a adj. Que presenta de caractèrs de semblança ò d'afinitats me d'etnias negri.

negromancia n.f. Necromancia.

negromancian, a n. Necromancian.

negromant, a n. Necromant.

negron adj. e n.m. 1. Varietat d'olivier. 2. Coleoptèr parasit de l'olivier (*Phloeotribus olex*). Var.: **neiron**.

negrona adj. e n.f. Varietat d'oliva.

negror n.f. 1. Estat de cen qu'es negre. 2. Marridum, perfidia: *La negror d'un crimi*. Var.: **negrum**, **negretat**.

negrós, a adj. Negret.

negrospirital n.m. (angl.) Cant religiós dei negres d'Amèrica nordenca.

negrum n.m. Negror.

negrura n.f. Taca negra.

neirana n.f. Nirana.

neiron n.m. Coleoptèr qu'ataca li brancas ò lo fust dei oliviers ja malauts (*Phloeotribus olex*). Var.: **negron**.

nemala n.f. Alga roja gelatinoa dei cascadas. Var.: **nemalion**.

nemalion n.m. Nemala.

nemate n.m. Innsècte imenoptèr que la sieu larva ataca lo saure, la píbola, l'aubrespin e l'amorier.

nematelmint n.m. *Nematelmints*: Embrancament de vèrps cilindrics provedits d'un tube digestiu, coma lu nematòdes.

nematic, a adj. Si di de l'estat mesomòrfe, mai vesin de l'estat liquide que de l'estat cristallin, dins lo quau li moleculas si poàdon desplaçar parallèlament una per rapoart à l'autra.

nematoblastic, a adj. Que pertòca una estructura dei sistres cristallins, caracterisats per la forma aciculària dei mineraus orientats dins lo sens de la sistositat.

nematocèr n.m. *Nematocèrs*: Sota-òrdre d'insèctes diptèrs, dei antenas lòngui, coma la moissera.

nematocista n.m. Organe urticant dei cnidaris.

nematòde n.m. *Nematòdes*: Vèrps que vívon dins lo soal ò en parasites de l'òme e dei mamifèrs e que constituïsson la classe principala dei nematelmints.

nemeencs adj. m. pl. *Juècs nemeencs*: Juècs que, dins l'Antiquitat grèga, si debanàvon cada doi ans à Nemea, en onor de Zeus.

nemeobia Pichin parpalhon ros que la sieu toara viu sus la primavèra.

nemèrt n.m. Vèrp marin plat, tipe de la classe dei nemertians. Var.: **nemèrta**.

nemèrta n.f. Nemèrt.

nemertian n.m. *Nemertians*: Classe de vèrps marins.

nemicús Peis abissal de la coa e dei labras filifòrmi, vesin de l'anguilha.

nemoral, a adj. Que creisse dins li seuvas: *Plantas nemorali*. Var.: **nemorau**.

nemorau, ala adj. Nemoral.

nen pron. pers. Pronom personal, equivalent de *nos*: *Nen parla*. Sin.: **ni**.

nenon n.m. Enfant pichonet. Sin.: **niston**, **popareu**, **enfantolet**, **enfanton**.

nenufar n.m. Planta d'aiga, sovent cultivada per li sieu fuèlhas largui e flotanti e per li sieu flors blanqui, jauni ò rogi (Família dei ninfeacas). Etim.: lat. medieval *nenufar*; arabe *ninufar*. Sin.: **ninfa**, **ninfea**.

neoarameu, a n. Nom donat à l'arameu modèrne.

neoatic, **a** adj. e n. Qualificatiu donat ai gramaticians de l'epòca «ellenistica».

neobabilonenc, **a** adj. Relatiu à la dinastia que regnèt à Babilònia dau 612 au 539 av. J.C.

neoblast n.m. (biol.) Cellula indiferenciada que, dins lu anelides, assegura la reconstitucion de teissuts amputats.

neocaledonian, **a** adj. e n. De Nòva-Caledònia.

neocapitalisme n.m. Forma contemporanea dau capitalisme caracterisada en particular per la predominança dei empresas grandassi e dei societats anonimi e per l'emergença d'una classa de dirigents que non s'apontèlon plus exclusivament sobre la proprietat dau capital ma finda sobre la sieu gestion, lo sieu investiment, lu sieus transferiments.

neocapitalista adj. e n. Qu'apartèn au neocapitalisme.

neoceltic, **a** adj. e n. Que pertòca lu dialèctes moderns de la lenga celtica.

neoclassic, **a** adj. Qu'apartèn au neoclassicisme. ◇ *Escòla neoclassica*: Corrent de pensada que, à la fin dau s. XIXⁿ, renovelèt l'analisi economica, espec. aquela de la valor.

neoclassicisme n.m. 1. Tendença artistica e literària de la fin dau s. XVIIIⁿ e dau començament dau s. XIXⁿ, que s'es apontelada sobre lu exemples de l'Antiquitat classica ò dau classicisme dau s. XVIIⁿ. 2. Tendença à tornar à una mena de classicisme, per reaccion còntra li audàcias d'un periòde anterior.

neocolonial, **a** adj. Neocolonailista: *Un mòble d'estile neocolonial*. Var.: **neocoloniu**.

neocoloniu, **ala** adj. Neocolonial.

neocolonialisme n.m. Politica que ménon d'unu país e que tende à instituir, sota de formas novèli, la dominacion sobre lu Estats independents dau tèrç monde qu'èron ancianament colonisats.

neocolonialista adj. e n. Dau neocolonialisme. Var.: **neocolonial**.

neocomian n.m. (geol.) Gropament d'estatges dau cretaceu inferior. ◆ **neocomian**, **a** adj. Dau neocomian.

neocòdre n.m. Gardian ò administrator d'un temple.

neodarwinisme n.m. Teoria de l'evolucio que reconoisce solament li mutacions genetiqli e la seleccion naturala coma factor de l'aparicion de formas novèlas animalis ò vegetalis.

neodimi n.m. Metal dau grope dei tèrras rari, solide blanc que fonde vèrs 1000°C; element (Nd) de n° atomic 60 e de massa atomica 144.

neoescolastic, **a** adj. Relatiu à la neoescolastica.

neoescolastica n.f. (filos.) Tendença à tornar ai grands corrents filosofics medievals.

neofaissista adj. e n. Qu'apartèn à de gropaments afairats ò independents, partidaris dei metòdes politics dau nazisme ò dau faissisme. Sin.: **neonazi**.

neofit, **a** n. 1. Dins la Glèia anciana, noueu batejat. 2. Partidari recent d'una doctrina, d'un partit. 3. Novelari.

neoformacion n.f. Formacion de teissut noueu, d'estructura normal ò anormala, dins un èstre vivent.

neoforimat, **ada** adj. Que resulta d'una neoformacion.

neogène, **a** adj. e n.m. (geol.) Part terminala de l'èra terciària, partida en miocène e pliocène.

neoglucogenèsi n.f. Mecanisme que permete à l'organisme de realisar la sintèsi dei glucides, partent de protides ò de lipides.

neogotic, **a** adj. e n.m. Si di d'un estile que au s. XIXⁿ sobretot, s'es inspirat dau gotic.

neogramarian, **a** adj. e n. Si di d'una escòla de lingüistas alemands de la fin dau s. XIXⁿ, d'inspiracion scientistista.

neogrèc, **èga** adj. 1. Que pertòca lo grèc modèrne. 2. Si di de cen que, en art, s'inspira de la Grècia classica.

neoebridenc, **a** adj. e n. Dei Nòvi Ebridas (encuèi Vanuatu).

neoinpressionisme n.m. Movement pictural de la fin dau s. XIXⁿ, fondat sobre lo divisionisme, que Seurat n'en fuguèt l'iniciator e Signac un dei propagators màgers.

neoinpressionista adj. e n. Qu'apartèn au neoinpressionisme, ò que li si restaca.

neoindian, **a** adj. Si di dei lengas indo-ariani parladi actualament dins lo subcontinent indian.

neoitita adj. Qualificatiu donat à la civilisacion que sobreviuguèt à l'anientament de la civilisacion itita e que si mantenguèt dai 1200 au 700 av.J.C. à l'ubac de Sírria.

neokantisme n.m. Movement filosofic eissit dau kantisme, dominat per la recèrca d'una morala, d'una teoria de la conoissença e d'un metòde.

neolatin, **a** adj. Que pertòca li lengas eissidi dau latin: *l'occitan, lo catalan, l'italian, l'espanhòu, lo portugués, lo francés, lo retoromanic, lo sardo, lo romanés*.

neoliberal, **a** adj. Relatiu au neoliberalisme; partidari dau neoliberalisme. Var.: **neoliberalau**.

neoliberalisme n.m. Forma modèrna dau liberalisme, que laissa plaça à una intervencion limitada de l'Estat.

neoliberalau, **ala** adj. Neoliberal.

neolitic n.m. ◆ adj. Relatiu au neolitic.

neolitizacion (-izacio) n.f. (preïst.) Passatge dei societats preïstoriqui de l'estadi de la predacion à-n-aqueu d'una economia de produccion, mé l'aparicion de l'agricultura e de l'elevatge e la sedentarizacion.

neolocal, **a** adj. (antrop.) Si di dau mòde de residença de noues espós que non es un dei parents de la cobla. Var.: **neolocau**.

neolocau, **ala** adj. Neolocal.

neologia n.f. Ensèm dei procèssus de formacion dei neologismes (derivacion, composicion, manleu, etc.).

neologic, **a** adj. Relatiu à la neologia e ai neologismes.

neologisme n.m. Mòt de creacion ò manlevat recentament; accepcion novèla d'un mòt ja present dins la lenga.

neomenia n.f. 1. Jorn de la luna novèla, considerat coma un jorn de fèsta dins la Grècia antica. 2. La luna propriament dicha.

neomicina n.f. (med.) Antibiotic polivalent emplegat dins lo tractament dei enfeciments intestinals, e localament en dermatologia, oftalmologia e en O.R.L.

neomercantilisme n.m. (econ.) Doctrina modernizada dau mercantilisme, que preconisa un proteccionisme embé d'uni intervencions de l'Estat per ajudar l'economia nacionala.

neomortalitat n.f. Mortalitat neonatala.

neon n.m. 1. Gas rare de l'atmosphèra; element (N) de n° atomic 10 e de massa atomica 20,179. 2. Lume per tube fluorescent au neon e, per extension, per tube fluorescent quau que sigue; lo tube eu-meme: *Installar un neon, cambiar un neon*.

neonatal, a adj. Relatiu ai enfants à pena naissuts: *Medecina neonatala, mortalitat neonatala*. Var.: **neonatau**.

neonatalogia n.f. Especialitat medicala qu'a per objècte l'estudi dau noueu naissut.

neonatau, ala adj. Neonatal.

neonazi, a adj. e n. Neofaïssista.

neopèrsa n.m. Nom donat au pèrsa modèrne.

neonista n. Persona que fabrica de tubes au neon.

neopilina n.m. Mollusc dei mars caudi, dei estructuras foarça primitivi, solet representant actual de la classa dei triblídides, desapareissuda au carbonifèr.

neoplasia n.f. 1. (biol.) Formacion d'un teissut noueu. 2. (patol.) Tumor.

neoplastic, a adj. Que pertòca la neoplasia.

neoplasma n.m. (patol.) 1. Teissut que resulta dau procèssus de neoplasia. 2. Tumor.

neoplastia n.f. Formacion d'un teissut noueu per lo biais d'una operacion plastica.

neoplasticisme n.m. Doctrina de l'art abstrach d'après Mondrian.

neoplatonician, a adj. e n. Qu'apartèn au neoplatonisme.

neoplatonisme n.m. 1. Sistema filosofic que naisse à Alexandria (s. IIIⁿ) e que renovèla lo sistema platonician en li ajustant d'elements mistics. 2. Tot sistema inspirat dau platonisme.

neopositivisme n.m. Positivisme logic. Contr.: **empirisme logic**.

neopositivista adj. e n. Dau neopositivisme.

neoprène n.m. Cauchó sintetic termoplastic.

neoprofessional, a adj. e n. Si di d'un esportiu, d'una esportiva que vèn de signar lo sieu premier contracte professional. Var.: **neoprofessionau**.

neoprofessionau, ala adj. e n. Neoprofessionau.

neoptèr n.m. (zool.) *Neoptèrs*: Classa d'insèctes qui a la capacitat de replegar li sieu alas en arrier en posicion de repaus, coma la mosca, la nièra, l'abelha.

neorealisme n.m. 1. Movement cinematografic naissut en Itàlia après la Segonda Guèrra Mondiala. 2. Tendènça, dins lu arts plastics dau s. XXⁿ, à tornar trovar

la figuracion realista (per op. au cubisme, à l'abstraccion, etc.).

neorealista adj. e n. Qu'apartèn au neorealisme.

neostomia n.f. (patol.) Anastomòsi cirurgicala d'un canal natural sigue en l'organisme dont deu abotir, sigue en un organisme vesin.

neotectonica n.f. (geol.) Tectonica desvolopada à l'èra quaternària.

neotène n.m. (biol.) Animal, espècia que presenta la neotenia.

neotenia n.f. (biol.) Coexistènça, per un animau coma l'axolòtl, de caractèrs larvaris e de l'aptituda à si reproduire.

neotia n.f. Orquidea dei forèsts de faus, sensa clorofilla, dei raïç en forma de nido de passeron.

neotomisme n.m. Sistema teologic que lo papa Leon XIIIⁿ n'en venguèt faire lo ponch de partença d'una renaissença intellectuala dins la Glèia e que, per manifestar l'actualitat de la pensada de sant Tomàs d'Aquin, inserisse la teologia tomista classica dins una problematica modèrna.

neozelandés, esa adj. e n. De Nòva Zelanda.

neozoïc n.m. (geol.) Èra terciària.

nèp n.m. Enfant mascle dau fraire ò de la sòrre.

nepa n.f. Insècte eteroptèr dei aigas estagnanti, carnassier, plat, que respira l'ària per un tube abdominal (Lòng de 5 cm). Sin.: **tarantola d'aiga**.

nepalés, a adj. e n. Originari ò estatjant dau Nepal.

nepentès n.m. 1. (Antiquitat gr.) remèdi magic còntra la tristessa. 2. (bot.) Planta carnivòra de l'Àsia tropicala e de Madagascar, que li sieu fuèlhas s'acabon m'una pichina urna membranoa m'un cubiceu dont li predas poàdon cabussar.

nepèr n.m. (fis.) Unitat d'expression dau rapoart de doi potènças. Lo nepèr non presenta una valor absoluta, ma unicament un rapoart.

neperian, a adj. *Logaritme neperian*: Logaritme que la sieu basa es lo nombre *e*.

nepotisme n.m. 1. Actituda d'unu papas qu'autrejàvon de favors particulieri ai gents de la sieu familha. 2. Abús qu'una persona en plaça fa de la sieu posicion en favor dei sieus.

neptuni n.m. Metal transuranian radioactiu; element (Np) de n° atomic 93 e de massa atomica 237,05.

neptunit n.m. Silicat natural de fèrre e de sòdi.

nequeliment n.m. Anequeliment.

nequelir vt. (*nequelissi*) Anequelir.

nequelissent, a adj. Anequelissent.

nequelit, ida adj. Anequelit.

neraqués, esa adj. e n. De Nerac.

nerborut, uda adj. Musclat, nerviós.

nerboça n.f. Arboça.

nerbocier n.m. Arboç. Var.: **nerbosier, narbosier**.

nerbociera n.f. Arbociera. Var.: **erbociera**.

nerbosier n.m. Arboç. Var.: **nerbocier, narbosier**.

neré n.m. Aubre african que li sieu raïç e li sieu granas s'emplégon en medecina tradicionala (Família dei mimosaceas).

nerèida n.f. Vèrp marin que viu dins la beta ò sus li ròcas dei costas d'Euròpa occidentala

neritic, a adj. Qu'es situat entre la zòna litorala e lo rebòrd dau plateau continental. ◇ Qu'apartèn à, que viu dins aquesta zòna: *Sediments neritics*.

neròli n.m. (perfum) L'essença de neròli es un òli essencial produch à partir de la flor de bigaradier.

neronian, a adj. Denhe de Neron, de la sieu crudelitat.

nerprun n.m. Arbuste dei fruchs negres, coma la bordana (Família dei ramnaceas).

nèrta n.f. Murta.

nervacion n.f. Disposicion dei nervaduras dins li fuèlhas d'una planta.

nervadura n.f. 1. Linha salhenta sus una susfàcia. 2. (arquít.) Gròssa motladura d'una vòuta, en particulier d'una vòuta gotica. 3. (bot.) Filet ramificat e salhent dont es transportada la saba dins una fuèlha. 4. En cordadura, pichin plec salhent que forma un ornament en salhida sus un vestit. 5. (tecn.) Renfòrçament, que fa salhida, d'una pèça mecanica. 6. (zool.) Filet de l'ala dei insèctes.

nervadurar vt. Provedir, ornar de nervaduras.

nèrvi n.m. 1. Cordon conductor dei messatges nerviós dau cervue ai diferents organes e reciprocament. ◇ (fam.) Tendon, ligament: *Una carn plena de nèrvis*. 2. Cadun dei filaments que determinon la tenacitat e la plegadura d'un metal. 3. Cen que fa la foarça de quauqu'un, la sieu energia fisica ò morala. Sin.: **enavant, vigor, vitalitat, envanc, estrambòrd**. 4. Cen qu'es à la basa, au principi d'una accion eficaça. ◇ *Lo nèrvi de la guèrra*: Lu sòus. 5. (rel.) Caduna dei cordeles que perméton de cordurar lu quasèrns e que fórmon de pichini salhidas. ◇ *Èstre nèrvi*: Aver la borsa vuèia. 6. Òme de man. Sin.: **maufatan, maufaràs, arpalhand**. ◆ pl. Sistema nerviós considerat coma lo sèti de la resisença psicologica, de l'equilibri mental: *Aver lu nèrvis solidés*. ◇ (fam.) *Portar, picar sobre lu nèrvis*: Faire enrabià. Sin.: **tirar lu nèrvis**. ◇ *Èstre, viure sus lu nèrvis*: Dins un estat de tension nervioa permanenta. ◇ *Guèrra dei nèrvis*: Ensèm dei procediments (intoxicacion, desinformacion, etc.) que miron à destablisar l'adversari. ◇ *Passar lu sieus nèrvis sus quauqu'un, quauqua ren*: Manifestar cònta aquela persona ò aquela caua una irritacion que la sieu causa es alhors. ◇ (fam.) *Un paquet de nèrvis*: Persona foarça nervioa, irritabla.

nerviada n.f. Còup de nèrvi.

nerviós, oa adj. 1. Que relèva dei nèrvis, lo sistema nerviós. ◇ *Sistema nerviós*: Ensèm dei nèrvis, ganglions e centres nerviós que perméton de comandar e de coordenar de foncions vitali e de receure de messatges sensorials. ◇ *Centre nerviós*: Grop de neurònas sèti d'una foncion nervioa determinada. 2. Relatiu ai nèrvis, au sèti de l'equilibri psicologic, mental: *Tension nervioa*. 3. Qu'es deugut à la nerviositat ò que l'exprimisse: *Un rire nerviós*. Excitat, febrile, impatient. 4. Que manifestà

de vivacitat, de vigor: *Estile nerviós*. ◇ (espec.) *Motor nerviós, veitura nervioa*: Qu'a de boani represas. Var.: **nerviós**. ◆ adj. e n. Que lo domíon de nèrvis irritables; totplen emotiu: *Una persona nervioa, un gròs nerviós*. Var.: **nerviós**.

nerviosament adv. D'un biais nerviós.

nerviositat n.f. 1. Estat d'excitacion nervioa passatgiera. 2. Estat permanent ò momentaneu d'irritabilitat ò d'inquietuda: *La nerviositat de l'opinion*. Var.: **nervositat**.

nervisme n.m. Teoria segond la quala lo sistema nerviós a un ròtle preponderant dins lu procediments psicologics.

nerviós, oa adj. Nerviós.

nerviosisme n.m. (patol.) Nom d'un estat de desequilibri dau sistema nerviós, acompanhat non soletament de trebolics organics variats e de dolors, ma finda de trebolics psiquics pauc ò pron marcats. Var.: **nevrosisme**.

nervositat n.f. Nerviositat.

nèsci, nèscia adj. e n. Niais, estupide, colhon. Sin.: **bèstia, toarca, cogorda, imbecile, tardòc, babeu, estaci**.

nesciejar vi. Faire lo nèsci. Sin.: **bestiejar**.

nesciença (-ència) n.f. Ignorança.

nescies(s)a n.f. Accion nèscia; estupiditat, ingenuitat. Sin.: **asenaria, asenada**.

nescitge n.m. Caractèr nèsci de quauqu'un, de quauqua ren. Sin.: **simplarditge**.

nèspol n.m. Fruch comestible dau nespplier. Var.: **nèspola**. Sin.: **manjacluèpe** (fam.).

nèspola n.f. Nèspol.

nespplier n.m. Aubrilhon espinós à l'estat sauvatge, que lo sieu fruch es lo nèspol (Família dei rosaceas). ◇ *Nespplier d'ivèrn* (*Mespilus germanica*): Varietat que preferisse lu climas frèis, correnta dins la part septentrionala d'Occitània. ◇ *Nespplier dau Japon* (*Eriobotrya japonica*): Varietat que florisse à l'auton e dona de fruchs à l'arribada de l'estiu, correnta sus li costas mediterraneï d'Occitània.

nestorian, a adj. e n. Qu'apartèn au nestorianisme.

nestorianisme n.m. Doctrina de Nestòrius, que lo concili d'Efès declarèt eretica en lo 431.

net, a adj. 1. Sensa taca: *Una susfàcia neta*. ◇ (fig.) *Aver li mans neti, la consciència neta*: Èstre moralament irreprochable. 2. Ben marcat, distint, clar: *Una diferença neta*. ◇ *Una vista neta*: Que destria ben lu objèctes. 3. *Que non laissa la plaça au dubi*: Un melhorament net. ◇ (fam.) *Non èstre net*: Èstre un pauc foal, estranh, suspècte. 4. Qu'es estat diminuit de tot element estrangier: *Pes, salari, prètz net*, per op. à *brut*. ◇ *Faire plaça neta*: Desbarrassar un luèc de tot cen que lo pòu encombrar. ◇ *Net de*: Exempt de: *Net de taxes*. ◆ adv. 1. Brutalament, d'un còup solet: *Un objècte que s'es rot net*. 2. Sensa ambigüitat, categoricament: *Refudar net*. ◆ n.m. *Au net*: Sota una forma definitiva e clara.

netament adv. D'un biais net, clar, incontestable.

netejaible, a adj. Que pòu èstre netejat.
netejada n.f. Accion de netejar; lo sieu resultat. ◇ *Netejada per lo vuèi*: Eliminacion energica de tot cen qu'embarrassa. Sin.: **netícia**.
netejadissa n.f. Granda netejada.
netejadura n.f. La rementa levada de quauqua ren; ce cen que si lèva d'un luèc brut en lo netejant.
netejaire, airtiz n. Persona que neteja.
netejaument n.m. Ensèm dei operacions qu'an per tòca de netajar un luèc.
netejaunt n.m. Produch per netejar.
netejar vt. 1. Rendre net, en desbarrassant de cen que bruta, embarrassa: *Netejar una cambra*. Sin.: **recurar**, **escurar**. 2. Desbarrassar (un luèc) d'elements perilhós: *Lu policiers an netejat lo quartier*. Sin.: **espurgar**. 3. Vuar un luèc dau sieu contengut: *Lu ladres an netejat l'apartament*.
netes(s)a n.f. Netetat.
netetat n.f. Qualitat de can qu'es net (pròp. e fig.). Var.: **netes(s)a**.
netícia n.f. Netejada.
neu n.f. 1. Aiga congelada que cala dei neblas en flòcs blancs e leugiers. ◇ *Neu trissa*: Neu fina. ◇ *Neus permanenti* (dichi finda *etèrni*): Neus amolonadi dins li parts mai auti dei massís montanhós, que poàdon donar naissença ai glaciers. ◇ *Neu corsega*: Neu per vent de SSE. ◇ *Bala de neu, pelòta de neu*: Planta dicotiledonea que fa de flors blanqui e que lo sieu fulhatge si fa roge à l'auton (*Viburnum opulus*). ◇ *Blanc coma la neu*: Foarça blanc; (fig.) Innocent. 2. La montanha, d'ivèrn, lu espòrts d'ivèrn: *Anar à la neu*. 3. *Neu carbonica*: Anidride carbonic solidificat. 4. *Òus en neu*: Blancs d'òus batuts, aromatisats e servits sus una crema liquida. 5. (argotic) Dròga (cocaïna ò eroïna) sota forma de pòuvera blanca.
neula n.f. Pastissaria leugiera que presenta d'alvèdes que fan pensar à una bresca d'abelhas.
neuleta n.f. Pichin bescuèch sec e fulhetat, en forma de pichina neula, que pòu èstre forrat de marmelada ò de crema.
neulier n.m. Mòtle per faire de neulas.
neuma n.m. (mús.) Ancian signe de notacion musicala, simple ò compauat, qu'evocava espec. l'ornamentacion de tota melodia de cant planier.
neumatic, a adj. Relatiu ai neumas.
neural, a adj. Relatiu au sistema nerviós. ◇ *Placa neurala, tube neural*: Formacion de la part dorsala de l'embrion que correspoàdon à un començament de formacion dau sistema nerviós. Var.: **neurau**.
neuralgia n.f. Dolor viva sentida dont passa un nèrvi.
neuralgic, a adj. 1. Qu'apartèn à la neuralgia; qu'es de la natura de la neuralgia. 2. *Ponch neuralgic*: Ponch sensible, en particular per l'interès d'un país ò l'amor-pròpri d'una persona.
neurastenia n.f. 1. (med.) Estat d'astenia fisica e psiquica que compoarta divèrs aspèctes somatics coma lo lassitge, l'irritabilitat, la cefalea, la dificultat de concentracion intellectuala, la pauretat de la vida sexuala,

etc. 2. Correntament, estat d'abatement e de tristessa, tendença marcada au pessimisme.
neurastenic, a adj. Relatiu à la neurastenia. ◆ adj. e n. Que sofrisse de neurastenia.
neurau, ala adj. Neural.
neuraxe n.m. (anat.) Aixe crebrospinal.
neurectomia n.f. (cirurg.) Ablacion parciala ò completa d'un nèrvi.
neurilema n.m. Envolopa à l'entorn un nèrvi e assegura lo sieu supòrt noirissier per l'intermediari dei vaisseus.
neurinòma n.m. Tumor dei nèrvis periferics, desvolopada à partir dau teissut de sostèn pròpri au nèrvi.
neuriti n.f. Lesion inflammatòria d'un nèrvi.
neuritic, a adj. Relatiu à la neuriti. Var.: **nevríti**.
neurobiologia n.f. Disciplina biologica qu'estúdia lo sistema nerviós.
neurobiologic, a dj. De la neurobiologia.
neurobiologista n. Especialista de neurobiologia.
neuroblast n.m. (biol.) Cellula nerviosa embrionària.
neurocirurgia n.f. Cirurgia dau sistema nerviós.
neurocirurgian, a n. Practician especialisat en neurocirurgia.
neurocirurgical, a adj. Relatiu à la neurocirurgia. Var.: **neurocirurgicau**.
neurocirurgicau, ala adj. Neurocirurgical.
neurocrani n.m. Part dau crani que protegisse l'encefale e dont si tròvon lu organes sensorials pars dins de capsulas (olfactiva, optica e auditiva).
neurocrinia n.f. Difusion dirècta en lu centres nerviós, diencefals, d'ormonas secretadi per lo lòbe posterior de l'ipofisi.
neurodepressor n.m. (farm.) Substança que fa baissar l'activitat dau sistema nerviós.
neurodermatiti n.f. Malautia inflammatòria cutanea.
neuroendocrinian, a adj. Relatiu à la neuroendocrinologia.
neuroendocrinologia n.f. Estudi dei ormònas que vènon d'uni estructuras dau sistema nerviós central.
neuroendocrinològue, òga n. Practician especialista de neuroendocrinologia.
neuroepitèli n.m. Epitèli d'origina ectodermica que cuèrbe la cavitat de la goarga neurala primitiva.
neurofibrilla n.f. Fibrilla d'estructura fina dei còrs cellularis dei neurònas.
neurofibromatòsi n.f. Malautia caracterisada per la formacion de tumors fibroï au lòng dei nèrvis e de tumors cutaneï.
neurofil(e), a adj. Si di dei toxinas que s'establisson sobretot en lo sistema nerviós.
neurofisiologia n.f. Fisiologia dau sistema nerviós.
neurofisiologic, a adj. Relatiu à la neurofisiologia.
neuroglia n.f. Teissut conjontiu de sostèn dau sistema nerviós, que si tròva entre lu neurònas. Var.: **glia**.
neuroleptic, a adj. e n.m. Si di d'una substança de medicaments psicotròpes emplegats dins lo tractament dei psicòsis.

neurolinfomatòsi n.f. Leucòsi provocada per un virus tocant lu auceus.

neurolingüística n.f. 1. Estudi dei rapoarts entre lo lengatge e li estructuras cerebrali. 2. Estudi lingüistic dei trebolis dau lengatge.

neurolisi n.f. Injeccion d'alcòl dintre un nèrvi per lo destrúger.

neurologia n.f. 1. Branca de la medecina que s'ocupa dei malautias dau sistema nerviós. 2. Disciplina qu'estúdia lo sistema nerviós dins la sieu globalitat.

neurologic, a adj. Relatiu à la neurologia.

neurologista n. Neurològue.

neurològue, òga n. Especialista de neurologia. Sin.: **neurologista**.

neuromediator n.m. Neurotransmetèire.

neuromotor, tritz adj. Relatiu ai nèrvis motors.

neuromuscular(i), a (-ària) adj. Que pertòca lu muscles e li sieu connexions nervioï.

neuròna n.f. Cellula diferenciada qu'apartèn au sistema nerviós, que comprèn un còrs celluari e de prolongaments (axòna e dendritas) e que constitue l'unitat foncionala dau sistema nerviós.

neuronal, a adj. Relatiu au neuròna. Var.: **neuronau**.

neuronau, ala adj. Neuronal.

neutopapilliti n.f. Inflamacion localisada de la papilla dau nèrvi optic.

neuropata n. Pertocat de neuropatia.

neuropatia n.f. Afeccion dau sistema nerviós.

neuropatic, a adj. Relatiu à una neuropatia.

neuropatologia n.f. Disciplina medicala qu'estúdia li malautias dau sistema nerviós.

neuroplegic, a adj. e n. Si di d'una substança que paralisa la transmission de l'influx nerviós.

neuroprobasia n.f. Caminament dei virus neurotròpes, partent de la lesion originala fins ai centres nerviós, per lo biais dei filets nerviós.

neuropsicologia n.f. Estudi dei relacions entre li foncions psicològiques superiors e li estructuras cerebrali.

neuropsicològue, òga n. Especialista de neuropsicologia.

neuropsiquiatre, a n. Especialista de neuropsiquiatria.

neuropsiquiatria n.f. Especialitat medicala que recampa la neurologia e la psiquiatria.

neuropsiquiatric, a adj. De la neuropsiquiatria.

neuroptèr n.m. *Neuroptèrs*: Ancian òrdre d'insèctes, totplen comuns, ma gaire conoissuts, que si caracteríson en particular per d'alas grandas e membranoï, mé totplen de nervaduras.

neuroradiologia n.f. Radiologia aplicada au sistema nerviós central.

neuroretinit n.f. Alteracion de la retina, caracterisada per un edema papillari, d'emorragias e d'exsudats retinians. Es una complication de l'iperpression arteriala.

neurorrafia n.f. Sutura cirurgicala dei doi caps d'un nèrvi copat.

neurosat, ada adj. e n. Pertocat de neuròsi.

neuroscienças (-ièncias) n.f. pl. Ensèms dei disciplinas biologiques e cliniques qu'estúdon lo sistema nerviós e li sieu afeccions.

neurosecrecion n.f. Activitat glandulària endocrina dei cellulas nervioï.

neuròsi n.f. 1. Afeccion caracterisada per de conflictes qu'empàchon lu comportaments socials e s'acompanhon d'una consciença penosa dei trebolis. ◇ *Neuròsi fobica*: isteria d'angoissa. 2. *Neuròsi experimental*: Estat induch dins un animau dins de situacions analògues à n-aqueli dau condicionament, que si manifestà per de trebolis dau comportament e sembla la neuròsi umana.

neurosòma n.m. Nom dei pichoi gruns que s'orienton en filas per formar li fibrilhas dei elements nerviós.

neurotic, a adj. Relatiu à la neuròsi.

neurotisacion (-izacion) n.f. Creissença e penetracion per l'extremitat periferica d'un nèrvi copat, pi suturat, dei esperlongaments provenent de la neuròna per l'extremitat centrala, que pòu restablir la foncion dau nèrvi.

neurotomia n.f. (cir.) Seccion d'un nèrvi practicada dins lo tractament d'uni neuralgias.

neurotonia n.f. Comportament morbide caracterisat per una ipersensibilitat psicomotritz desordenada, que si manifestà per un tròp d'emotivitat, de reflèxes vius,...

neurotoxic, a adj. Qu'es toxic per lo sistema nerviós.

neurotoxicitat n.f. Accion d'una substança nociva sobre lo sistema nerviós.

neurotoxina n.f. Toxina qu'agisse especificament sobre lo sistema nerviós.

neurotransmetèire n.m. Mediator quimic elaborat au nivèu d'una sinapsi e qu'assegura la transmission de l'influx nerviós. Sin.: **neuromediator**.

neurotransmission n.f. (fisiol.) Transmission de l'influx nerviós per l'intermediari d'un neurotransmetèire.

neurotròpe, a adj. Si di dei substanças quimiques, dei microbès e dei virus

neurotropisme n.m. Afinitat d'una substança quimica d'un microbès per lo sistema nerviós.

neurovegetatiu, iva adj. (anat.) Si di dau sistema nerviós que règle la vida vegetativa, format de ganglions e de nèrvis, religat à l'axe cerebrospinal, que contèn lu centres reflèxes.

neurula n.f. Estadi embrionari dei vertebrats, que vèn après la gastrula, e pendent lo quau si forma l'axe cerebrospinal.

neustrian, a adj. e n. De Neustria.

neutral, a adj. Relatiu à la neutralitat, à cu es neutre. Var.: **neutrau**.

neutralament adv. D'un biais neutre.

neutralisable (-izable), a adj. Que pòu èstre neutralisat.

neutralisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de neutralisar; fach d'èstre neutralisat. ◇ *Tir de neutralisacion*: Tir qu'a per tòca d'empachar l'enemic de complir una mission, en paralissant la sieu accion dins una zòna e dins un temps determinats. 2. (quim.) Tractament d'un acide per una basa, ò inversament, fins à obtenir un pH de 7.

neutralisant (-izant), a adj. e n. Que pòu neutralisar.

neutralisar (-izar) vt. 1. Anullar l'efècte de, empachar d'agir: *Neutralisar la concurrènça*. 2. Declarar neutre (un Estat, una vila, un territòri, etc.). 3. (quim.) Rendre neutre: *Neutralisar una solucion*. 4. Demenir l'efècte de: *Neutralisar una color tròup viva*. 5. Arrestar per un moment la circulacion sus una porcion de rota ò de camin de fèrre. ◆ **si neutralisar** v.pr. S'anullar reciprocament, si contrabalançar: *Lu doi adversaris si son neutralisats*.

neutralisme n.m. 1. Doctrina que consistisse à refudar d'aderir à una aliança militària. 2. Doctrina qu'implica lo refut de s'integrar à un dei grands blòcs politics e ideologics dau monde.

neutralista adj. e n. Qu'es partidari dau neutralisme.

neutralitat n.f. 1. Estat d'aqueu que rèsta neutre, de cen qu'es neutre. 2. Situacion d'un estat que demòra en defoara d'un conflicte internacional. 3. (psican.) Actituda non directiva de l'analista, que si deu esforçar de non privilegiar una valor religioa, morala ni sociala, e si deu abstenir de tot conseu. 4. (quim., fis.) Estat, qualitat d'un còrs d'un mitan electricament neutre.

neutrau, ala adj. Neutral.

neutre, a adj. e n. 1. Que non pilha partit ni per un ni per l'autre dins un conflicte, una discussion, un desacòrdi, etc. 2. Si di d'un país que non participa ai ostilitats engatjati entre d'autres país. ◆ adj. 1. Qu'es objectiu, imparcial. 2. Qu'es marcat per minga intonacion, minga sentiment: *Una votz neutra*. 3. Si di d'una color que non es franca ni viva: *Portar de colors neutri*. 4. (gram.) Si di dau genre gramatical que, dins una classificacion mé tres genres, s'opaua au masculin e au femenin. 5. (quim.) Que non es ni acide ni basic, que lo sieu pH es de 7. 6. (fis.) Si di dei còrs que presènton minga electrisacion, dei conductors que son lo sèti de minga corrent. 7. (mat.) *Element neutre*: Element d'un ensemble proedit d'una lèi de composicion intèrna, que la sieu composicion embé tot element non modifica aquest element: *0 es un element neutre per l'addicion dei nombres*. ◆ n.m. (gram.) Lo genre neutre.

neutrino n.m. (fis.) Particula fundamentala de la familha dei leptons, de carga electrica nulla, de massa nulla ò foarça pichina, que n'i a tres varietats associadi ai autres tres leptons (electron, muon, tau).

neutrodinar vt. Aplicar lo principi dau sistema neutrodine.

neutrodine n.m. Receptor, amplificator compensat, previst per defugir tot amorsatge d'oscillacions.

neutrofil(e), a adj. 1. (biol.) Que si pòu colorar en fixant lo mesclum dei colorants acides e dei colorant basics (colorants neutres) en parlant de divèrsi cellulas ò

dei sieu granulacions, 2. (patol.) *Granulocitòsi neutrofila*: Neutrofilia. 3. *Granulocits, leucocits, polinuclearis neutrofiles* ò *neutrofiles*, n.m. pl.: Leucocits polinuclearis dau sang, dau nucleu irregulier, que presènton de granulacions neutrofilis e que, dins lo còrs uman, represènton 70 % dei globules blancs. 4. (bot.) Si di d'una planta que creisse de preferença sus lu soals neutres.

neutrofilia n.f. 1.(biol.) Proprietat dei neutrofiles, afinitat d'una cellula ò d'un teissut per lu colorants neutres, per lo mesclum de colorants acides e de colorants basics. 2. (patol.) Ensèm dei trebolisics deuguts à una aumentacion dei neutrofiles dins lo sang (dins d'infeccions microbiani, d'intoxicacions, d'emorragias, d'intervencions cirurgicali).

neutrografia n.f. Radiografia efectuata au mejan d'un faisceu de neutrons. Var.: **neutronografia**.

neutron n.m. (fis.) Particula electricament neutra, de la familha dei adrons, que constitueisse, m'ai protons, lo nucleu dei atòmes. ◇ *Bombas à neutrons*: Carga termonucleària que lo sieu raionament neutronic es estat aumentat e lu efèctes de buf, de calor e de radioactivitat reduchs.

neutronic, a adj. Relatiu au neutron.

neutronica n.f. Estudi dei faisceus de neutrons e dei sieu interaccions.

neutronografia n.f. Neutrografia.

neutropenia n.f. Demeniment dau nombre dei leucocits polinuclearis en dessota de la normala.

nevada n.f. Fach de calar, per la neu; quantitat de neu que cala.

nevadís, sa adj. Luèc dont nèva sovent.

nevar vi. Calar, en parlant de la neu. Var.: **neviavar**.

ne varietur loc. adv. e adj. inv. Si di d'una edicion, d'un acte juridic dins la sieu forma definitiva.

nevàs n.f. 1. Part en amont d'un glacier dont la neu, per estivament e fusion parciala, si tranforma en glaça. 2. Placa de neu isolada, ma relativament importanta, que tèn Sin.: **taula de neu, neviera**.en estiu.

nevassada n.f. Foarta calada de neu.

nevassar vi. Calar foart en parlant de la neu.

nevejar vi. Nevar leugierament.

neviavar vi. Nevar.

neviera n.f. Nevàs.

nevilhada n.f. Leugiera calada de neu.

nevocarcinòma n.m. Melanòma malin.

nevós, a adj. Si di dau temps qu'es a la neu.

nevríti n.f. Neuriti.

nevrosisme n.m. Nervosisme.

nevus n.m. (med.) Mauformacion circonscricha de la pèu, de color negra ò ròsa, simpla taca ò salhida recubèrta de pels. Var.: **naevus**.

new look n.m. 1. Si di de la mòda ampla e lònga, lançada en lo 1947 per C. Dior. 2. Si di de cen que si presenta sota un aspècte novèu, sus lo plan politic, economic, social, etc.

newton n.m. (fis.) Unitat de mesura de foarça (simbòle N), equivalent de la foarça que comunica à un

còrs de 1 kg de massa una acceleracion de 1 mètre per segonda cairada. ◇ *Newton per mètre*: Unitat de mesura de tension capillària (simb. N/m), equivalenta à la tension capillària d'una susfàcia sobre la quala la foarça qu'agisse sobre un element de linha es de 1 newton per mètre de longuessa.

newtonian, a adj. Relatiu au sistema de Newton.

newton-mètre n.m. Unitat de mesura dau moment d'una foarça (simb. N-m), equivalenta au moment d'una foarça de 1 newton que la sieu linha d'accion es la distànça de 1 m dau ponch per rapoart au quau lo moment es considerat.

nhac n.m. 1. Còup de dent. 2. Bosin de mastegada.

nhaca n.f. (fam.) Esperit de competicion, envanc: *Aver la nhaca*.

nhacada n.f. Dentada, còup de dent.

nhacar vt. 1. Moardre. 2. Mastegar en faguent de bosin.

nhaci, nhàcia adj. Gnaci.

nhacre n.m. Pam de nas.

nhaf n.f. 1. Sabatier. 2. Pegon.

nhanha n.f. 1. Maniera, landa. Var.: **nhonha**. ◇ *Faire de nhanhas*: Faire de manieras, faire lo dificile, si plànher. 2. Persona que si planhe tojorn.

nhargar vt. Si fotre de. Sin.: **desfidar, bravejar, bravar, provocar**.

nharra n.f. Caduna dei doi duberturas dau nas, per l'òme e lu animaús. Sin.: (fam.) **trauc dau nas**.

nharro n.m. (fam. e pej.) 1. Varlet. 2. Enfant, pichon.

nhaulada n.f. Miaulada.

nhaulaire, airtiz adj. Miaulaire.

nhaulament n.m. Miaulament.

nhaular vi. Miaular.

nhaunhada n.f. Miaulament. Var.: **nhaunhau**.

nhaunhau n.m. Nhaunhada.

nhac, a adj. Si di dau pan que non a pron levat e qu'es dur.

nhic e nhac n.m. Contestacions, garrolhas. ◇ *Faire nhic e nhac*: Faire un pam de nas.

nhif n.m. Varietat de caròta, que vendria dau Levant.

nhifla n.f. Gauta grassa ò enflada.

nhòc n.m. 1. Contusion, badòla. 2. Nhòqui.

nhòc(o), a adj. Niais, nèsci. Sin.: **cogorda, majorana, toarca**.

nhòca n.f. (fam.) Tèsta, cerveu. ◇ *Aver quauqua ren dins la nhòca*: Aver una obsession.

nhonha n.f. Moninaria, landa, simagrea.

nhòquis n.m. (it. *gnocchi*) 1. Tòcs de pasta facha mé de tantiflas e de farina. 2. *Nhòqui à la romana*: Preparacion à basa de sèmola de blat, de lach e de parmesan. Var.: **nhòcs**.

Ni Simbòle dau niquèl.

ni conj. de coord. S'emplega per indicar una addicion ò una alternativa dins una frasa negativa: *Ni un ni l'autre*.

ni pron. pers. compl. Nos, nen. ■ Segurament una forma frequentada, bessai per analogia de *mi, ti, si*, ma que vau mai laisser de caire.

nial n.m. Òu de gip que si mete dins un nido per incitar li galinas à li anar faire l'òu. Var.: **nidau**.

niangon n.m. Boasc donat per un aubre de la Coasta d'Avòri, foarça utilizat en fustaria exteriora (fenèstras).

niaulí n.m. Mirtacea de Nòva Caledònia (*Melaleuca quinquenervia*), cultivat per li sieu flors e lo sieu boasc, que li sieu fuèlhas dónon lo *gomenòl*.

nibla n.f. Milan.

niblan n.m. Milan.

niçard, a adj. e n. De Niça. Var.: **nissard, nissart**. ◇ n.m. Parlar occitan de la Comtea de Niça: *Lo niçard costier*.

niçardàs, assa adj. e n. Qu'a un caractèr niçard totplen marcat, exagerat.

niçardin, a adj. e n. Diminutiu de *niçard*.

niçardon, a adj. e n. Diminutiu de *niçard*.

nicha n.f. 1. Cavitat dins un barri, que pòu reçaupre una estàtua, un mòble, etc. Sin.: **encavadura, cròs**. 2. Cavitat amainatjada dins un objècte quau que sigue. 3. Pichina cabana que sièrve per assostar un can. Sin.: **cabanòt**. 4. *Nicha ecologica*: Ensèm dei condicions d'abitat, dau regime alimentari, dei costumas pròpri à una espècia vivanta determinada. Sin.: **ròdol, zòna**. 5. *Nicha fiscala*: Avantatges fiscals, derogacions que n'en poàdon beneficiar d'unu contribuables.

nicla n.f. *Faire la nicla à quauqu'un*: Li faire un signe de mesprètz ò de menchonada.

nicodème n.m. Òme simple, bornat, nèsci.

nicolaïsme n.m. 1. Doctrina gnostica d'una sècta dau 1er siècle. 2. Practica d'aquelu que ai s. Xⁿ e XIⁿ, non admetfion lo celibat eclesiastic.

nicolaïta n.m. Adèpte dau nicolaïsme.

nicoscorbina n.f. Complèxe d'amida nicotínica e d'acide ascorbic, que si restaca ai vitaminas dau grope B.

nicotic, a adj. Si di de l'acide piridine-b-carboxilic, obtengut per l'oxidacion de la nicotina.

nicotina n.f. Principal alcaloïde dau tabat, que la sieu tenor vària de 1 à 8 dau 100 dins li fuèlhas dei espècias cultivadi, e qu'es un violent excitant dau sistema neurovegetatiu.

nicotinàt, ada adj. Que contèn de nicotina.

nicotinic, a adj. Si di d'un acide (considerat coma precursor d'una vitamina) e de la sieu amida (vitamina PP).

nicotinisar (izar) vt. Embeure de nicotina.

nicotisme n.m. Ensèm dei auvaris morbides, provocats per l'empoisonament agut ò cronic dau tabat.

nicròme n.m. (nom depauat) Aliatge de niquèl, de cròme e de fèrre, de còups que li a m'un peçuc d'alumini.

nictacion n.f. (zool.) Clinhament. Var.: **nictitacion**.

nictaginacea n.f. *Nictaginaceae*: Família de plantas dicotiledoneï apetalas que comprèn per exemple li boguenvilleas e li bèli-de-nuèch.

nictaginacea n.f. *Nictaginaceae*: Família de plantas dicotiledonèi dei flors sensa petales coma la boguenvillea.

nictalòpe, a adj. e n. Pertocat de nictalopia.

nictalopia n.f. Facultat d'unu animaús e d'uni personas que sofrisson de trebolics visuals e poàdon vèire la nuèch.

nictèmèr n.m. Durada de vint-a-quatre oras, que compoarta un jorn e una nuèch.

nictemeral, a adj. Dau nictèmèr, qu'a la durada dau nictèmèr: *Ritme nictemeral*. Var.: **nictemerau**.

nictemerau, ala adj. Nictemeral.

nictitacion n.f. Nictacion.

nictitant, a adj. (zool.) *Parpèla nictitanta*: Tèrça parpèla dei auceus que si desplaça orizontalament davant l'uèlh.

nictofil, a adj. e n. Que li agrada l'escursina.

nicturia n.f. (fisol.) Eliminacion d'urina à predominança nuchena.

nidacion n.f. (biol.) Implantacion de l'òu ò de l'embrion jove dins la mucoa uterina dei mamifèrs.

nidada n.f. 1. Ensèm dei auceus d'una mema coada. Var.: **nidanha**.

nidanha n.f. Nidada.

nidar vi. Faire lo sieu nido. ♦ **si nidar** v.pr. 1. Faire lo sieu nido. 2. Si ficar, s'installar.

nidau n.m. Nial.

nidejar vi. Estar au nido.

nidificacion n.f. Construccion d'un nido.

nidificar vi. Bastir lo sieu nido.

nido n.m. 1. Construccion que fan divèrs animaús (auceus, peis, insèctes, etc.) per li depaugar lu sieus òus e, per lu auceus, per li coar lu òus e li far créisser lu sieus joves. Var.: **niu**. 2. Abitacion que si fan d'unu animaús: *Un nido de vèspas*. 3. Abitacion, maion: *Un nido d'amorós*. 4. Tana: *Un nido de bandits*. ◇ *Nido d'aiga*: Construccion dificilament accessibla, en montanha. 5. *Nido à pòuvera*: Luèc, objècte propici à un amolonament de pòuvera. 7. *Nido d'àngel*: Vestiment d'exterior per lu noirçons, constituit d'un sac matalassat m'un capuchon.

nido d'abelhas n.m. Ponch d'ornament executat sus un teissut plissat, per retenir lu plecs regulierament en foncion d'un dessenh geometric.

niel n.m. Incrustacion decorativa d'un esmalh negre sus un fond metallic entalhat (generalament d'argent).

nièla n.f. 1. (bot.) Rovilh, carbon (malautia dau blat). 2. Planta dei flors porpri, que creisse dins lu camps de cereales e que li sieu granas son toxiqui (Família dei cariofillaceas).

nieladura n.f. Nielatge.

nielaire, airitz n. Obrier que grava en niel.

nielar vt. Ornar de niels.

nielar vt. (*nièli*) (agric.) Degalhar per la nièla.

nielatge n.m. Art e accion de nielar; trabalh dau nielaire. Var.: **nieladura**.

nielatge n.m. (agric.) Deteroriacion dei grans per la nièla. Var.: **nieladura**.

nièra n.f. 1. Insècte que pòu mesurar fins à 4 mm de lòng, sensa alas e dei patas arrieri sautarèli, parasite de l'òme e dei mamifèrs que n'en suça lo sang en ponhent (Tipe de la família dei pulicidats). ◇ *Cascar li nièras à*: Rancurar, tornar à dire à quauqu'un. ◇ Expr. *Frema, cat e can an de nièras tot l'an*. 2. *Nièra d'aiga*: Aubrilhon dei flors rogi ò blanqui perfumadi, dei gruns toxics. 3. *Nièra de mar*: Pichin crustaceu sautareu, que viu dins la sabla dei plajas (Lòng de 2 cm, òrdre dei anfipòdes). 4. (inform.) Pichina susfàcia de materiau mièg conductor (silici) que supoarta un circuit integrat ò divèrs circuits integrats, e especialament un microprocessor.

nieron n.m. 1. Pichina nièra. 2. Insècte pichin que viu sovent sus lu vegetaus e que n'en suça la saba (Lòng de 1 mm, òrdre dei omoptèrs).

nierós, oa adj. Plen de nièras.

nierum n.m. Ensèm dei nièras.

nietschian, a adj. Relatiu à la filosofia de Nietzsche; partidari de la filosofia de Nietzsche.

nife n.m. Aligatge peant, compacte, de niquèl e de fèrre, que seria concentrat dins lo nucleu central de la Tèrra.

nifla n.f. Meca dau nas. Sin.: **narveu**.

niflada n.f. Accion de niflar. Sin.: **niflament, niflaria**.

niflaire, aitzit n. Que nifla. Sin.: **nasejaire, naseaire**.

niflament n.m. Niflada. Sin.: **nasejada, naseada**.

niflar vi. 1. Aspirar la meca dau nas. Sin.: **nasear, nasejar**, (pop.) **tirar la mèrda en casteu**. 2. (fig.) Non suportar quauqu'un: *Aqueu baudo, non lo poadi niflar*.

niflard, a adj. Qu'espiona, que gaida d'escondilhons.

niflaria n.f. Niflada.

niflès, assa n. Persona qu'a lo nas gròs.

niflejar vi. Non s'arrestar de niflar.

niflós, oa adj. Qu'a la meca au nas. Sin.: **narvelós**.

nigaud, a adj. e n. Badaluc, nèsci. Sin.: **babeu, toarca, tardòc, pautàs, colhon, nhòco, babalec, barbaluc, badau**.

nigaudament adv. D'un biais nèsci. Sin.: **nesciament, bestiament**.

nigaudaria n.f. Caractèr, accion de nigaud. Sin.: **nescitge, simples(s)a**.

nigaudàs, assa adj. e n. Gròs nigaud. Sin.: **colhonàs, fotralàs, nhocàs**.

nigaudejar vi. Si comportar coma un nigaud. Sin.: **pautrassar**.

nigaudet, a adj. e n. Pichin nigaud.

nigerian, a adj. e n. 1. Dau Nigèria. 2. Dau Nigèr.

nigerin, a adj. e n. Dau Nigèr.

nihilisme n.m. Doctrina que denega tota organisacion sociala. Var.: **nūlisme**.

nihilista adj. e n. Relatiu au nihilisme; partidari dau nihilisme. Var.: **nūlista**.

nūlisme n.m. Nihilisme.

nūlista adj. e n.m. Nihilista.

nilomètre n.m. Potz que comunica me Nil, e que la sieu paret es graduada per mesurar lo niveau jonch per la plena dau fluvi.

nilon n.m. Nylon.

nilotic, a adj. e n. Relatiu ai Nilotics e à la sieu lenga de la granda familha negroafricana parlada dins lo bacin de Nil e dins l'encontrada dai Grands Laus.

nimbar vt. Aureolar.

nimbe n.m. Aureòla, corona; (fig.) glòria.

nimbostratus n.m. Nimbus.

nimbus n.m. (meteo.) Nebla plueioa, d'un gris unifòrme. Sin.: **nimbostratus**.

nimes n.m. pl. Blue jeans. Var.: **nimesencs, blau de Nimes**.

nimesenc, a adj. e n. De Nimes.

nimesencs n.m. pl. Blue jeans. Var.: **nimes**.

nin, a Enfant (Esa); escais-noms dei abitants d'Esa.

ninfa n.f. Nenufar.

ninfal, a adj. (zool.) Relatiu à una ninfa d'insècte. Var.: **ninfau**.

ninfalide n.m. *Ninfalides*: Familha de parpalhòlas dei colors vivi, dei toaras espiñoï, de la crisalida nuda, coma li vanessas.

ninfau, ala adj. Ninfal.

ninfea n.f. Nenufar qu'una dei sieu espècias es lo lòtus sacrat dei Egipcians. Var.: **ninfa**.

ninfeacea n.f. *Ninfeaceas*: Familha de plantas d'aiga, coma lo nenufar.

ninfeta n.f. Filha foarça jove, dau fisic atraent e dei biaïes engatjants.

ninfèu n.m. 1. (Antiqu.) Luèc ò santuari dedicat ai ninfas. 2. Contruccion artificiala bastida en dessobre ò à l'entorn d'un sorgent.

ninfomana adj. e n. Pertocada de ninfomania. Sin.: **isteromana**.

ninfomania n.f. Exageracion dei besonhs sexuals de la frema. Sin.: **isteromania**.

ninfomaniac, a adj. Relatiu à la ninfomania.

ninfòsi n.f. Periòde vida ralentida, pròpri ai insèctes superiors e pendent lo quau la larva si transforma en un adulte totplen diferent.

ninfotomia (cirur.) Ablacion d'una part dei labras minori de la vulva.

ninivita adj. e n. De Niniva.

niòbi n.m. Metal pusleu rare, gris acier, associat au tantale dins lu sieus mineraus; element (Nb) de n° atomic 41 e de massa atomica 92,90. Sin. (ancian): **colombi**.

niobic, a Relatiu ai niòbis.

nioleta n.f. Apendici carnut, mobile e contractile, que prolònga lo bòrd posterior dau paladar e que contribuisse à barrar li fòssas nasali pendent la degluticion. Sin.: **uvula**.

nipon, a adj. e n. Japonés.

niquèl n.m. Metal d'un blanc grisastre, de la rompedura fibroa; element (Ni) de n° atomic 28 e de massa atomica 58,71.

niquelar vt. (*niquèli*) Recurbir d'una jaça de niquèl.

niquelatge n.m. Accion de niquelar.

niquelic, a adj. Que contèn de niquèl. Var.: **niquelifèr**.

niquelifèr, a adj. Niquelic.

nira n.f. (dau vièlh occitan *nier*, negre) Marmòta. Var.: **niré**.

nirana n.f. (dau vièlh occitan *nier*, negre). Dins lo país mentonasc, varietat d'oliva negra. Var.: **neirana**.

niré n.m. Nira.

nirgranta adj. e n. inv. Sècta ascetica d'Índia.

nirvana n.m. En lo bodisme, darrier estat de la contemplacion, denant la beatituda.

nistagmus n.m. Succession de movements oscillatòris dei uèlhs, sovent ligada à una lesion dei centres nerviós.

nistatina n.f. Antibiotic actiu còntre li micòsis deugudi ai levaduras.

nisto n.m. (fam.) Pichon.

niston, a n. (fam.) Pichon. Sin.: **nenon**.

nistonet, a n. Enfant foarça pichon. Sin.: **enfantolet**.

nit n.m. Unitat de luminança, egala à una candela per mètre cairat de susfàcia aparenta.

nitrat n.m. Sau de l'acide nitric: *Nitrat d'argent*. Sin.: **azotat**.

nitrat, ada adj. Que contèn de nitrat.

nitratacion n.f. Transformacion d'un nitrit en nitrat, que dins lo soal si fa espontaneament en presença d'una bacteria, lo *nitrobactèr*.

nitrat-fiol n.m. Mesclum explosiu compauat de nitrat d'ammòni e de fiol ò de gasòli.

nitre n.m. Nitrat de potassi ò de saupètre.

nitric, a adj. 1. Si di dei bacterias, coma lo *nitrobactèr*, que realíson la nitratacion. Sin.: **azotic**. 2. (quim.) *Acide nitric*: Compauat oxigenat derivat de l'azòte (HNO₃), acide foart e oxidant. Sin.: **acide azotic**.

nitriera n.f. Luèc dont si tròva lo nitre.

nitrifèr, a adj. Que contèn de fèrre.

nitrificacion n.f. (quim.) Transformacion de l'azòte organic en nitrats, generalament per via bacteriana.

nitrificant, a adj. Que provòca la nitrificacion.

nitrificar vt. (*nitrifiqui*) Ajustar de nitrit à.

nitri(e) n.m. Compauat organic que la sieu formula contèn lo radical -CN.

nitrit n.m. Sau de l'acide nitrós. Sin.: **azotit**.

nitritòid), a adj. *Crisi nitritòida*: Crisi de congestion de la cara acompanhada de vomit, diarrea e ànsia, en seguida à una injeccion d'unu medicaments coma l'arsenobenzòl.

nitrobactèr n.m. Bacteria aerobia dau soal, qu'oxida lu nitrats en nitrats.

nitrobenzène n.m. Derivat nitrat dau benzène, de formula C₆H₅NO₂, coneissut, en perfumaria, sota lo nom d'*essença de mirbana*, que sièrve à faire divers explosius e à preparar l'anilina.

nitrocellulòsa n.f. Estèr nítric de la cellulòsa, principi dau collodion e dei pòuveras sensa fum.

nitrocellulosic, a adj. Relatiu à la nitrocellulòsa.

nitrofenòl n.m. Derivat nítrat dau fenòl.

nitrogenat, ada adj. Relatiu au nítrògène; que contèn de nítrògène.

nitrogène n.m. Azòte.

nitroglicerina n.f. Estèr nítric de la glicerina, liquide onchós e jaunenc, explosiu foart, qu'ientra dins la composicion de la dinamita.

nitros, oa adj. Relatiu ai compausats quimics que contèn d'oxygène e que provèn de l'azòte. Sin.: **azotós**.

nitrosacion n.f. 1. Transformacion de l'ammoniac en acides nítrós ò en nítrits.

nitrosil(e) n.m. Radical univalent -NO.

nitrosomonàs n.m. Bacteria que provòca la nitrosacion.

nitrosulfur(e) n.m. Nom de saus divers que lo sieu anion contèn de fèrre, de sofre e de radicals nítròsiles.

nitrotoluène n.m. Derivat nítrat dau toluène.

nitruracion n.f. (metall.) Tractament termoquimic dau durciment superficial d'aliatges ferrós per accion de l'azòte.

nitrur(e) n.m. Combinason de l'azòte m'un metal.

nitrurar vt. Tractar un aliatge ferós per nitruracion, per lo durcir leugierament.

niu n.m. 1. Nebla. 2. Embriaguessa.

niu n.m. Nido.

niu, niva adj. Escur, neblós. ◇ *Fa niu*: Lo temps es cubèrt, escur.

niuleta n.f. Pichina nebla.

nivacion n.f. L'ensèm dei fenomènes que determinon l'influença de la neu sus la formacion dau releu.

nival, a adj. Relatiu à la neu; deugut à la neu. ◇ *Regime nival*: Regime dei cors d'aiga alimentats per la fonduda dei neus. Var.: **nivau**.

nivatge n.m. Amolonament de nius.

nivau, ala adj. Nival.

niveal, a adj. Si di dei planats que florisson en plen ivèrn, ò que poàdon viure dins la neu. Var.: **niveau**.

niveau, ala adj. Niveal.

niveiròla n.f. Niveiròu.

niveiròu n.m. Pichon passeron de la coa blanca que viu en auta montanha. Var.: **niveiròla**.

nivèla n.f. Niveau dispauat sus un niveau à luneta per n'en contrarotlar l'horizontalitat.

nivelaira n.f. Engenh de terrassament tractat, equipat d'una lama orientabla, per lo nivelament dei tèrras.

nivelaire, airitz adj. e n. Que nivèla, qu'egalisa.

nivelaire n.m. pl. Republicans anglés que, pendent la guèrra civila (1647-1649), tot en estent fermament opausats à la monarquia, s'opauèron ai tendenças autoritaris de Cromwell.

nivelament n.m. 1. Accion de nivelar, de mesurar de diferenças de niveau, de mesurar mé de niveus, d'establir una basa horizontala sus un terren. 2. Aplaniment dei

accidents dau releu per efècte de l'erosion. 3. (fig.) Accion d'egalisar li fortunas, li condicions socials, etc: *Nivelament per lo bas*.

nivelar vt. (*nivèli*) 1. Egalisar lo niveau de; rendre plan, horizontal; aplanir: *Nivelar un terren*. 2. (fig.) Rendre egal: *Nivelar li fortunas*. 3. (tecn.) Mesurar ò verificar au mejan d'un niveau.

nivelatge n.m. Accion de nivelar.

niveleta n.f. Pichin niveau que sièrve à verificar l'inclinason d'una cauçada, que si presenta sota la forma d'una esparra graduada e marcada de miras en blanc e roge.

niveòla n.f. Planta vesina dau traucaneu (Família dei amarillidaceas).

nivernés, esa adj. e n. De Nivèrns ò dau Nivernés.

niveau n.m. 1. Autessa de quauqua ren per rapoart à un plan orizontal de referença: *Lo niveau dau fluvi a creïssut*. ◇ (geogr.) *Niveau de basa*: Niveau en foncion dau quau s'elabòra lo perfieu d'equilibri dei cors d'aiga. 2. Ensèm dei locals situats sus un meme plan orizontal, dins un bastiment: *Lu vestits son au segond niveau*. 3. Galària orizontala d'una miniera traçada dins lo jaç. 4. Valor de quauqua ren, de quauqu'un: *Lo niveau d'instruccion*. ◇ *Niveau mental ò intellectual*: Gra d'eficacitat intellectuala d'un subjècte, estimat au mejan de divers tèsts psicotecnics. ◇ (sciéncias de l'educacion) *Niveau escolar*: Importança dei aquisicions escolars d'un escolan, estimada en particulier per rapoart ai programas oficials. 5. Situacion d'una caua per rapoart à una autra; equilibri. 6. Valor qu'una grandessa rejonhe. ◇ *Niveau d'audicion*: Niveau de pression acoustica eficaça au dessobre dau lindau d'audicion, tocant un auditor donat e un senhal de frequéncia determinada. ◇ *Niveau idrostatic*: Susfàcia sobrana d'un jaç aquífèr. ◇ *Niveau de transmission*: Intensitat dau camp electromagnètic ò valor de la poténça dins una telecomunicacion. ◇ *Niveau d'energia*: Caduna dei valors possibls de l'energia d'una particula, d'un nucleu d'atòme, d'una molecula, etc. 7. Escalon d'un ensèm organisat, posicion dins una gerarquia: *Toi lu niveus de l'Estat sont pertocats*. 8. *Niveau de vida*: Mesura dei condicions realas d'existéncia d'un individú, d'una familha ò d'una populacion pilhada dins lo sieu ensèm. 9. (ling.) *Niveau de lenga*: Cadun dei registres d'una lenga que lo locutor pòu emplegar en foncion dei situacions e dei interlocutors. 10. Estat d'un plan orizontal. ◇ *De niveau*: Sus lo meme plan orizontal. ◇ (geogr.) *Corba de niveau*: Linha que representa sus una carta lu ponchs qu'an la mema altitud. Sin.: **corba isofisa**. ◇ *Susfàcia de niveau*: Luèc dei ponchs d'un liquide en equilibri dont s'aplica la mema pression; susfàcia normala ai linhas de camp, dins un camp de vectors. ◇ (arm.) *Angle de niveau*: Angle que fòrmon la linha de tir e lo plan orizontal. 11. Instrument que permet de verificar l'horizontalitat d'una susfàcia. ◇ *Niveau à bofa (d'ària)*: Niveau compausat d'un tube de vèire dins lo quau si tròvon un liquide foarça mobile (alcòl ò etèr) e una bofa gasosa. ◇ *Niveau d'aiga*: Aparelh de mirada m'un liquide, que si compausa d'un pen que supòrta un tube metalic que li es perpendicular e que li

sieu extremitats, relevadi à angle drech, son prolongadi per doi tubes de vèire.

nivoglaciari, ària adj. *Regime nivoglaciari*: Regime dei cors d'aiga alimentats per la fonduda dei neus e dei glaciers, caracterisat per li aigas auti de printemps e d'estiu, e li aigas bassis d'ivèrn.

nivopluvial, a adj. *Regime nivopluvial*: Regime dei cors d'aiga alimentats per la fonduda dei neus e per li pluèias. Var.: **nivopluviau**.

nivopluviau, ala adj. Nivopluvial.

nivòsi n.m. Promier mes dau printemps dins lo calendrier revolucionari francés.

nixa n.f. Ninfa dei aigas de la mitologia germanica.

N.m Simbòle dau newton-mètre.

N/m Simbòle dau newton per mètre.

No Simbòle dau nobeli.

nō n.m. inv. Drama liric japonés que combina la música, la dança e la poesia.

noaça n.f. Festin e divertiments qu'acompanhon un maridatge; ensèm dei personas que li si tròvon. ◇ *Noças d'argent, d'aur, de diamant*: Fèstas que si celèbron en cap à 25, 50, 60 ans de maridatge. ◇ *Esposar en segondas noças*: Per un segond maridatge. ◇ (fam.) *Faire la noaça*: Menar una vida dissoluda; faire la fèsta, pilhar part à una fèsta en buvent e en manjant à l'excès. Sin.: **faire tampona, nocejar, ribotejar**. ◇ (fam.) *Non èstre à la noaça*: Èstre dins una situacion critica, embarrassanta. ◆ pl. Drageas de maridatge.

noae n.f. Notz.

noara n.f. Esposa de l'enfant. Sin.: **bèla-filha**.

noastre, a adj. poss. Que nos apartèn: *La noastra maion, aquela maion es noastra*. ◆ pron. poss. Qu'es noastre: *Es lo noastre*. ◆ n.m. pl. *Lu noastres*: La noastra familha, lu noastres amics, lu noastres partidaris.

nobeli n.m. Element (No) de n° atomic 66 e de massa atomica 162,50.

nobiliari, ària adj. Qu'apartèn à la noblessa, que li es pròpri.

nobiliari n.m. Registre dei familhas nòbli d'una província ò d'un Estat.

nobilita n.f. Dau temps de la Roma antica, partit politic que representava l'aristocracia au poder, per oposicion ai plebeus.

nobilitat n.f. Noblessa.

noblalhon n.m. (pej.) Òme de pichina noblessa.

noblament adv. D'un biais nòble.

nòble, a adj. Qu'apartèn à la categoria sociala que, per la naissença ò la decision dei sobeirans, gaudisse de divers privilègis. ◆ adj. 1. Qu'apartèn à un nòble, à la noblessa: *Sang nòble*. 2. Qu'a de denhetat, de grandessa, que manifestà d'elevacion: *De sentiments nòbles*. 3. Que suscita l'admiracion, lo respècte per la sieu distincion, la sieu majestat. 4. De qualitat; superior. Sin.: **egrègi, denhe, triat, gent, eminent, eroïc, onorable, sobran**. ◇ *Metal nòble*: Preciós. ◇ *Parts nòbli*: Lo cerveu, lo coar de l'òme.

nobles(s)a n.f. 1. Condicion de nòble: *Noblessa de sang*. 2. Classa sociala constituïda per lu nòbles; aristocracia: *Noblessa occitana*. ◇ *Noblessa de raça ò de paratge*: Noblessa que la sieu origina seria mau conoissuda e transmesa per la linha pairala. ◇ *Noblessa d'espada*: Obtenguda à l'Atge Mejan per un servici militari; ensèm dei familhas de noblessa anciana. ◇ *Noblessa de rauba*: Formada de borgés anoblits gràcias ai sieu foncions, ai sieu cargas. 3. Caractèr de quauqu'un, de quauqua ren qu'es grand, elevat, generós: *La noblessa de coar*. Sin.: **nobilitat**.

noblilhon n.m. Persona de pichina noblessa ò de noblessa gaire afortida.

nocejaire, airtiz n. Festejaire. Sin.: **cèrcafèsta, ribotejaire, fotegús, mauvivent**.

nocion n.f. 1. Concèpte, idea qu'un a de quauqua ren. 2. Conoissença elementària de quauqua ren.

nocional, a adj. Relatiu à una nocion. Var.: **nocionau**.

nocionau, ala adj. Nocional.

nociu, va adj. 1. Qu'es de natura à faire de mau à l'organisme: *D'emanacions nocivi*. 2. Perilhós, funèste: *De teorias nocivi*. Sin.: **perilhós, pernicios**.

nocivitat n.f. Caractèr de cen qu'es nociu. Sin.: **nocuitat**.

noctambule, a adj. e n. Que li agrada de sortir lo sera, de si divertir la nuèch.

noctambulisme n.m. Comportament dei personas que li agrada de sortir la nuèch.

noctiluca n.f. protozoari que pòu èstre totplen abondós dins la mar, que rende luminoà la nuèch (Diamètre 1 mm).

noctuala n.f. Parpalhòla de nuèch que li sieu toaras son sovent nocivi (Nom comun à divers espècias, que per la màger part apartèn à la familha dei noctuides).

noctuelian n.m. Noctuide.

noctuide n.m. *Noctuides*: Familha de parpalhòlas de nuèch que comprèn de nombroï espècias que li sieu toaras fan de degalhs importants ai culturas (cerealas, tomatis, etc.). Sin.: **noctuelian**.

noctula n.f. Ratapinhata de la familha dei vespetillionides (Lònga de 9 cm sensa la coa; envergadura de 40 cm).

nocturna n.f. 1. Dubertura d'un negòci en serada. 2. Competicion esportiva en serada.

nocturnal n.m. (liturgia) Ensèm dei oficis e dei matinas que si debànon de nuèch. Var.: **nocturnau**.

nocturnau n.m. Nocturnal.

nocturne, a adj. 1. Que si debana pendent la nuèch. Sin.: **nuechenc**. 2. Si di d'un animau que soarte, agisse, vòla ò corre pendent la nuèch. Sin.: **nuechenc**. Contr.: **diurne**.

nocturne n.m. 1. Tròç de música escrich per lo piano, sensa forma definida, d'un caractèr pantaiaire e melancolic. 2. Part de l'ofici dei matinas. 3. Auceu de nuèch. 4. Tableau que representa un efècte de nuèch.

nocuitat n.f. Caractèr de cen qu'es nociu, perilhós per la santat. Sin.: **nocivitat**.

noda n.f. (patol.) Tumor, protuberança sus lu tendons, lu ligaments e lo sistèma fibrós.

nodal, a adj. 1. (istol.) Si di d'un teissut especial, situat dins l'espessor dau muscle cardiac e qu'assegura li foncions d'automaticitat, d'excitabilitat, de conductibilitat e de contractilitat. 2. (fis.) relatiu ai nos d'una susfàcia ò d'una coarda vibranta. 3. (opt.) *Ponchs nodals*: Ponchs de l'axe d'un sistema optic centrat, per lu quaus pàsson un rai incident e lo rai emergent correspondent quora aquelu rais son parallèles. Var.: **nodau**.

nodau, ala adj. Nodal.

nodós, oa adj. 1. Si di dau boasc qu'a totplen de nos. 2. Que presenta de nodositats: *Dets nodós*. Sin.: **gropós**.

nodositat n.f. 1. Caractèr d'un vegetal, d'un aubre que presenta totplen de nos. 2. (med.) Produccion anormala, generalament redona e dura, que si pòu trovar sota la pèu. 3. Radicèla dei leguminoas, ipertrofiada per la presença d'un rizòbi.

nodul(e) n.m. 1. Pichina nodositat. 2. Gonflament de l'extremitat anteriora dau vèrmis inferior dau cervellet. 3. (anat.) Enflament de la valvula sigmoïda de l'aòrta e de l'artèria paumonària. 4. Pichina concrecion minerala ò de ròca, de forma grossierament arredonida, situada dins una ròca de natura diferenta. 5. Concrecion de minerai depauada au fond dei oceans.

nodular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai nos.

nodulós, oa adj. Que presenta totplen de pichins nos.

noé n.m. [nu'e] Cantic de Calenas. Var.: **nové**.

noema n.m. (filos.) Objècte intencional de la pensada, per la fenomenologia.

noèsi n.f. (filos.) Acte per lo quau la pensada mira à un objècte, per la fenomenologia.

noetic, a adj. (filos.) Relatiu à la noèsi.

noga n.f. Notz.

nogalhon n.m. Carn de la notz; caduna dei doi mitans d'una notz.

nogareda n.f. Luèc plantat de noguiers.

nogat n.m. Preparacion à basa de meu mé d'amèndolas e d'avelanas (*nogat negre*) ò de blanc d'òu e d'amèndolas (*nogat blanc*), generalament messa entre doi fuèlhs de pan azime. ◇ *Nogat de Monteleimar*: Especialitat d'aquela vila.

nogatier, a n. Persona que fa ò que vende de nogat.

nogatina n.f. 1. Nogat dur, fach d'amèndolas chapladi e de caramèl. 2. Genovesa pralinada e garnida d'amèndolas ò d'avelanas grasilhadi e chapladi.

noguièr n.m. 1. Grand aubre dei regions temperadi, que poarta li *notz*, e que lo sieu boasc dur s'emplega en fustaria (Aut de 10 à 25 m, pòu viure fins à 400 ans; familha dei juglandaceas). 2. Lo boasc d'aquel aubre.

nòia n.f. (it.) Enuèi.

noiós, noioa adj. 1. Que manca d'interès au ponch que si pròva d'enuèi: *Un spectacle noiós*. Sin.: **secant**, **tediós**, **pegós**, **fastigós**. 2. Qu'enuèia, que tarabusta, que causa de tracàs.

noiosada n.f. Enuèi. Sin.: **tedi**, **fasti**, **languiment**, **langui**, **secada**, **secadura**.

noiridura n.f. 1. Accion de noirir un èstre vivent: *Assegurar la noiridura dau bestiar*. Var.: **norridura**, **noiriment**. 2. Tota substança que sièrve à l'alimentacion dei èstres vivents.: *Una noiridura sana*. Sin.: **manjar**, **aliment**. 3. (lit.) Cen que noirisse lo coar, l'esperit: *Li noiriduras intellectuàli*.

noirigat n.m. Noirisson.

noirigatge n.m. Noirissatge. Var.: **norrigatge**. ◇ (espec.) Accion de mantenir e d'eleva lu animaus. Sin.: **elevatge**.

noiriguièr, a adj. Noirissier. ◆ n. Persona que practica lo noirigatge dei animaus. Sin.: **elevaire**. ◆ n.f. Noirissa.

noiriment n.m. Noiridura. Var.: **noiriment**.

noirir vt. 1. Fornir d'aliments à; faire viure en donant d'aliments: *Noirir una persona, una bèstia*. Sin.: **apaissar**, **apasturar** (lo bestium), **apitançar**, **alimentar**. 2. Donar lu mejans de viure: *À maion, devi noirir cinc personas*. 3. (lit.) Donar una formacion à quauqu'un, li donar d'ideas, etc. 4. Mantenir, faire durar (un sentiment): *Noirir l'esperança*. 5. Mantenir en acreissent l'importança: *Lo boasc sec noirisse l'incendi*. 6. Renforçar la matèria de (un discors, un tèxto, una òbra, etc.). Var.: **norrir**. ◆ **si noirir** v.pr. 1. Absorbir d'aliments. 2. Tirar la sieu foarça, la sieu substança de: *Aqueli ideas si noirisson de la tieu ignorança*. ◇ *Si noirir d'illusions*: Entretenir d'illusions que dónon una rason d'esperar, de viure. Sin.: **si faire d'enlusiments, de farfantelas**.

noirissa n.f. 1. Frema que dona lo sieu lach à d'enfantons. ◇ *Noirissa seca*: Frema que noirisse un enfant au biberon. Sin.: **noiriguièr**, **baila**. 2. (vièlh) Frema que s'ocupa d'enfants au sieu domicili còtra remuneracion. Sin.: *assistenta mairala*. 3. Resèrva suplementària per l'alimentacion d'una caudiera ò d'un motor. 4. (tecn.) Pèça que n'en pàrtion de tubes divergents. Var.: **norrisa**.

noirissaria n.f. Nursery (angl.).

noirissatge n.m. 1. Accion de noirir un animau domestic. 2. Engraissement dau bestiar. Sin.: **noirigatge**.

noirissèire n.m. 1. Aqueu qu'engraissa lo bestiar per la sieu carn. 2. *Noirissèire automatic*: Aparelh que permete la distribucion automatica d'aliments ai animaus. Var.: **norrisèire**. Sin.: **noiriguièr**.

noirissent, a adj. Que noirisse totplen. Var.: **norrisent**. Sin.: **nutritiu**.

noirissier, a adj. Que noirisse, que procura de noiridura. ◇ *Paire noirissier*: Paire adoptiu. Var.: **norrisier**, **noiriguièr**.

noirisson n.m. Enfant totplen jove, despí la perda dau cordon ombilical fins à doi ans. Var.: **norrisson**. Sin.: **bailatge**, **tetareu**, **noirigat**.

nolejar vt. Naulejar.

nòli n.m. Cargament d'una nau: 1391: «...mes els restaran per lo pres e lo nòli desus dich...». Var.: **naulis**, **nòlis**, **naulum**.

noli-me-tangere n.m. (latin) 1. Balsamina. 2. Nom donat à de lesions de la pèu.

nòlis n.m. Nòli.

nom n.m. 1. Mòt que sièrve à designar una persona, un animau ò una cau e à lu destriar dei èstres de la mema espècia: *Cambiar de nom*. ◇ *Nom de maion*: Nom dau paire de familha. ◇ *Nom de batisme* ò *pichin nom*: Aqueu que si dona à l'enfant à la sieu naissença per lo destriar dei autres membres de la familha. ◇ *Nom compauat*: Nom format per la combinason de doi, ò mai, de mòts simples: *Saute-mi-davant*, *poarta-fenestra*, *sudamerican*, *cagablea...* ◇ *Nom de guèrra*: Nom balhat à un guerrejaire, un combatent. ◇ *Nom de religion*: Nom que si pilha en entrant au convent. ◇ *De nom*: Solament per lo nom, sensa conoïsser en persona. 3. Personatge famós: *Lu grands noms dau cinéma*. 4. Reputacion, fama. ◇ *Si faire un nom*: Devenir celèbre. 5. *Nom comercial*: Designacion d'un establiment comercial, que constitue un element dau fond de comèrci. ◇ Nom donat à un produch per lo comercialisar. 6. Mòt que s'aplica à cadun dei individús d'una categoria donada: *Noms d'animaus*, *de cauas*. ◇ *Sonar li cauas per lo sieu nom*: Parlar un lengatge clar e dirècte; non aver paur d'emplegar lu mòts justs. 7. Mòt considerat coma títol d'un qualitat, coma qualificatiu: *Èstre denhe dau nom d'amic*. ◇ *En (lo) nom de, au nom de*: De la part ò à la plaça de; en consideracion de: *En nom de quauqu'un, en nom de la lèi*. 8. (gram.) Categoria gramaticala que recampa lu mòts que designon sigue una espècia sigue un representant de l'espècia (*noms comuns*), sigue un individú particulier (*noms pròpris*). Sin.: **substantiu**.

nòma n.f. (patol.) Estomatiti gangrenosa que pertòca d'uni personas endecadi.

nomada adj. e n. 1. Que la sieu vida non es sedentària e viu principalament d'elevatge. 2. Que non a un domicile fixe e si desplaça sovent. Sin.: **baronaire**, **barrutlaire**, **foarapaïs**.

nomadisation (izacion) n.m. Evolucion dei sedentaris ai formas vèrs la vida nomada.

nomadisar (-izar) vi. Viure en nomada.

nomadisme n.m. Genre de vida nomada: *Lo nomadisme dei regions desertiqui*. ◇ *Nomadisme pastoral*: Genre de vida nomada dins lo quau l'elevatge es la ressorsa exclusiva ò principala.

no man's land n.m. (engl.) Luèc, territòri entremièg doi país ò doi pòbles enemics. Sin.: **zòna interdicha**.

nomar vt. Nomenar.

nomàs n.m. Grand nom.

nombrable, a adj. Denombrable, enumerable.

nombrada n.f. Enumeracion.

nombrador n.m. (mat.) Nombre plaçat en dessobre de la barra de fraccion. Sin.: **numerador**, **nominador**.

nombrar vt. Denombrar, enumerar.

nombratge n.m. Enumeracion.

nombratiu, iva adj. Enumeratiu.

nombre n.m. 1. Nocion fondamental de matemáticas que permete de denominar, de classificar

d'objèctes ò de mesurar li grandessas, ma que non pòu faire l'objècte d'una definicion estrecha: *Nombre entier, relatiu, fraccionari, decimal*. ◇ *Nombre complèxe*: Tot nombre que si pòu escriure sota la forma $a + i b$ dont a et b son de nombres reals e i un nombre imaginari tau que $i^2 = -1$. Lo cairat de $(-i)$ es finda egal à -1 : $(-i)^2 = -1$. ◇ *Nombre imaginari*: Nombre complèxe que s'escriu sota la forma ia mé a real e dont i es l'unitat imaginaire. ◇ *Nombre decimal*: Nombre real que si pòu escriure exactament m'un nombre finit de chifras après la virgula en escriptura decimala posicionala. ◇ *Nombre entier natural*: Nombre positiu que permete fondamentalement de denominar d'objèctes que còmpton cadun per un e doncas de comptar d'objèctes considerats coma equivalents. ◇ *Nombre entier relatiu*: Nombre entier natural acompanhat d'un signe positiu ò negatiu qu'indica la sieu posicion per rapoart à 0 sus un axe orientat. ◇ *Nombre par*: Multiple de 2. ◇ *Nombre impar*: Nombre que non si pòu partir per 2. Var.: **nombre non par**, **despar**, **impariat**. ◇ *Nombre irracional*: Nombre real que non es racional, es à dire que non si pòu escriure sota la forma d'une fraction $\frac{a}{b}$, dont a e b son doi entiers relatius (embé b non nul). ◇ *Nombre promier*: Nombre que pòu èstre partit solament per 1 e per eumeme. ◇ *Nombre racional*: Nombre que si pòu exprimir coma lo quocient de doi entiers relatius. ◇ *Nombre real*: Nombre que non es ni imaginari ni complèxe. ◇ *Nombre cardinal*: Nombre que sièrve à indiar una quantitat, coma 1, 2, 3, etc. ◇ *Nombre ordinal*: Nombre que sièrve à indiar l'òrdre, coma *promier*, *segond*, *tèrc*, etc. ◇ (arquit.) *Nombre d'aur*: Nombre egal à $\frac{1+\sqrt{5}}{2}$, sigue aproximativament 1,618 e que correspoande à una proporcion considerada coma particulierament estetica. ◇ *Nombre perfach*: Nombre egal à la soma de toi lu partidors. ◇ *Nombre sacrat*: Lu nombres 7 e 12 e quaucu autres que lu òmes li an atribuit de proprietats misterioï. ◇ *Lèi dei grands nombres*: Lèi relativa à la frequença de realisacion d'un eveniment qu'a una probabilitat d'acaptar determinada e segond la quala un escart de quauqua importança entre la frequença e la probabilitat demenisse m'au nombre dei espròvas. ◇ (fis.) *Nombre caracteristic*: Rapoart sensa dimensions d'uni grandors fisiqui relatiu à un fenomène e que n'en facilita l'analisi teorica. 2. Ensèm, colleccion de personas ò de cauas. ◇ *Grand nombre*: Granda quantitat. Sin.: **milanta**. ◇ *En nombre*: En granda quantitat, en massa. ◇ *Faire nombre*: Constituir un ensèm nombrós. ◇ *Èstre dau nombre*: Faire part dei participants. ◇ *Au nombre de*: Dins un grope de. 3. (ling.) Categoria gramaticala que permete d'opauar lo singulier au plural. 4. (lit.) Armonia que resulta de l'organizacion dei mòts, en pròsa ò en poesia.

nombrós, oa adj. 1. Qu'es en grand nombre. Sin.: **numerós**, **foarça**. 2. Que comprèn un grand nombre d'elements.

nòme n.m. Division administrativa de l'Egipte antica e de la Grècia modèrna.

nomenal, a adj. (filos.) Relatiu au nomène (per op. à *fenomenal*).

nomenalha n.f. Escais-nom. Sin.: **sobrenom**.

nomenar vt. 1. Donar un nom ò un escais-nom à 2. Faire conóisser quauqu'un per lo sieu nom. 3. Qualificar una accion, un biais de faire. 4. Causir una persona per ocupar una foncion. 5. Causir (una persona) per que pilhe una foncion. 6. Instituir en qualitat de, designar: *Nomenar lu sieus eritiers*. Var.: **nomar**. ♦ **si nomenar** v.pr. Si presentar en donant lo sieu nom.

nomenat, ada adj. Qu'a fach l'objècte d'una nominacion.

nomenclator, tritz adj. e n. Qu'establisce una nomenclatura. ♦ n.m. (Antiqu. romana.) Esclau encargat d'indicar discretament au sieu mèstre lo nom dei personas qu'encontrava e que lo saludàvon.

nomenclatura n.f. Ensèm dei tèrmes tecnicos d'una disciplina, presentats segond un classament metodic. Sin.: **lista, tièra, catalògue**. 2. Ensèm dei intradas d'un diccionari. 3. Metòde universal que determina lu èstres vivents, que cada animau, cada planta poarta un nom latinisat: *Homo sapiens...* 4. Tièra dei elements representats sus un dessenh d'ensèm, necita per la realisacion d'aquel ensèm.

nomène n.m. (filosf.) Per Kant, concèpte de la caua d'esperela, en là de tota experiença possibla (per op. au *fenomène*).

nomenklatura n.f. 1. En U.R.S.S., lista dei pòsts de direccion politica e economica e dei personas susceptibles de lu ocupar. 2. (per ext.) Ensèm de personas qu'an de prerogativas particulieri; classa dei personas en vista, dei privilegiats.

nomentar vt. Denominar.

nominacion n.f. Designacion d'una persona à un emplec, una foncion, una dignitat.

nominadament adv. En designant ò en estent designat per lo nom: *Es estat acusat nomenadament*.

nominador n.m. (mat.) Numerador.

nominal, a adj. 1. Relatiu au nom d'una persona. 2. Qu'a solament lo nom, sensa aver lu avantatges ni lu poders vertadiers. ◇ *Valor nominala*: Valor inscricha sus una moneda, un efècte de comèrci ò una valor mobilièra, que correspoande à la valor teorica d'emission e de remborsament. 3. (gram.) Relatiu au nom: *L'infinitiu es una forma nominala dau vèrbo*. ◇ *Grope nominal*: Grope de mòt bastit à l'entorn d'un nom. Var.: **nominau**.

nominalament adv. D'un biais nominal.

nominalisacion (-izacion) n.f. (ling.) Accion de nominalisar.

nominalisar (-izar) vt. (ling.) Transformar (una frasa, una proposicion) en un grope nominal: *Dii que lo menaire es prudent*. → *Parli de la prudença dau menaire*.

nominalisme n.m. Doctrina filosofica segond la quala lo concèpte es solament un nom e existisson efectivament solament lu individús à cu lu noms remàndon. Sin.: **terminisme, empirisme**. Contr.: **racionalisme**.

nominalista adj. e n. Que pertòca ò que professà lo nominalisme.

nominar vt. Nomenar, designar.

nominatari, ària adj. e n. (dr. canon) Si di d'una persona que lo rèi nomenava à un benefici.

nominatiu, iva adj. 1. Que contèn de noms: *Estat nominatiu dei emplegats*. 2. Si di d'un títol que la pròva de proprietat resulta de l'inscripcion dau nom d'aqueu que lo possedisce dins un registre de la societat emetritz (per op. à *títol au portaire*). ◇ (per ext.) Si di de tot document (convidacion, convocacion, etc.) establitz per cadun au sieu nom. ♦ n.m. (ling.) Cas qu'exprimisce la foncion gramaticala de subjècte ò d'atribut dins li lengas qu'an de declinasons.

nominativament adv. D'un biais nominatiu.

nominator n.m. (dr. canon) Aqueu qu'a drech de nominacion à un benefici.

nominau, ala adj. Nominal.

nomofilac n.m. 1. (Antiqu.) Magistrat encargat de la conservacion dei tèxtos oficials, en divers ciutats de Grècia. 2. Denhetari bisantin encargat de bailia de l'escòla de drech.

nomografia n.f. Tecnica dau traçat dei momogramas, utilisacion dei momogramas.

nomograma n.m. (tecn.) Sistema de corbas que permete de trovar d'un resultat per simpla lectura, sensa calcul.

nomotèt n.m. (Antiqu.) membre d'una comission de revision de la legislacion, à Atenas au s. IV^a.

non adv. 1. Indica una respoasta negativa. ◇ *Respoandre d'òc ò de non* (Estatuts de la confrairia dei Batuts negres, capèla de la Misericòrdia, à Niça). 2. Davant un vèrbo, li dona la forma negativa: *Non dirai cen que sabi*. Sin.: **dirai pas cen que sabi**. 3. Equivalent d'una proposicion negativa: *Li ai demandat se volia venir e m'a dich que non*. 4. Insistença dins una interrogativa: *Vendretz ben, non?* 5. Marca l'estonament, lo refut provisòri de crèire quauqua ren: *Non es vengut. – Non?* 6. Dins una frasa exclamativa, exprimisce l'estonament, l'indignacion: *A non, vos empacharai de venir!* 7. Davant un participi ò un adjectiu, n'en constitue la negacion, lo contrari: *Non verificable*. 8. *Non solament... ma finda...*: Pas solament, pas unicament. ◇ Non que (+ subjonctiu): Indica una causa supauada per n'en donar una altra: *Non que sigue un ladre, ma es un pichin delinquent*.

mon n.m. inv. Expression dau refut, dau desacòrdi: Un non categoric.

nòna n.f. (fam.) Lièch, soam, dins lo lengatge dei enfants. Var.: **nonò**. ◇ *Faire nòna*: Durmir. ◇ *Cantar la nòna*: Cantar una breçairòla.

nòna n.f. 1. Dins l'Antiquitat romana, quatrena part dau jorn, que començava après la novena ora, es à dire vèrs 3 oras de l'après-dinnar. 2. (liturgia) Part de l'ofici monastic ò dau breviari que si di à 3 oras de l'après-dinnar.

non-activitat n.f. Estat d'un foncionari, d'un militari de carriera qu'es per un temps sensa emplec.

nonagenari, ària adj. e n. Si di d'una persona qu'a entre 90 e 100 ans.

non-agression n.f. Absença d'agression ; fach de non atacar. ◇ *Pacte de non-agression*: Convencion establida entre d'Estats que s'engàtjon à non reglar lu sieus desacòrdi per la foarça.

non-alinhament n.m. Actituda dei país que refúdon de seguir la politica d'un dei grands Estats antagonistas ò d'un autre.

non-alinhath, ada adj. e n. Que practica lo non-alinhament.

nònas n.f. pl. Dins l'Antiquitat romana, seten jorn de març, mai, julhet e octòbre, quint jorn dei autres mes.

non-assistença (-ència) n.f. Abstencion voluntària de portar assistença à quauqu'un: *Non-assistença à prsona en perilh*.

nonat n.m. Pichin peis vesin dei gòbis.

non-belligerança (-ància) n.f. Estat d'un país que, sensa èstre totalament neutre dins un conflicte, non pilha part ai operacions militari.

non-belligerant, a adj. e n. Que non participa à un conflicte.

noncalença (-ència) n.f. 1. Absença d'ardor, d'energia; noncurança. 2. Mancança de vivacitat, lentor naturala ò afectada dins l'actituda. Sin.: **indolença, pigres(s)a, flagues(s)a, flaquitge, indiferença, apatia, letargia, laissa m'estar, flaca**.

noncalent, a adj. 1. Que manca d'ardor, d'energia. 2. Que manca de vivacitat, que lu sieus gèsts son lents e vagues. Sin.: **apatic, flac, flacós, indiferent, indolent, letargic, molastrós, linfatic, despassionat**.

noncalentament adv. Embé noncalença.

nonci n.m. 1. *Nonci apostolic* ò *nonci*: Prelat encargat de representar lo papa pròche d'un govèrn estrangier. 2. *Nonci extraordinari*: Nonci encargat de missions temporaris. ◇ *Nonci ordinari*: Nonci resident, encargat de foncion permanenti.

nonciatura n.f. Foncion d'un nonci dau papa; exercici d'aquesta carga. ◇ Residència dau nonci. ◇ Dins lo temps, país qu'apertenia au Sant Sèti, administrat per un nonci apostolic. *La nonciatura d'Avinhon*.

noncle n.m. Oncle.

non-combatent, a adj. e n. Que non pilha una part efectiva au combat, en parlant dau personal militari.

non-comol n.m. 1. (dr.) *Non-comol dei penas*: Fach, previst dins la lèi, de non addicionar li penas per d'infraccions donadi. 2. *Non-comol dei mandats*: Impossibilitat, per lu elegits, d'aver mai d'un mandat.

non-comparent, a adj. e n. (dr.) Que fa défaut en justícia.

non-comparucion n.f. (dr.) Fach de s'abstenir de comparèisser en justícia.

non-conciliacion n.f. Défaut de conciliacion.

non-concurrença (-ència) n.f. (dr.) *Clausula de non-concurrença*: Clausula integrada dins un contracte de trabalh, qu'empacha un salariat d'aver d'activitats

professionali còtra lu interès dau sieu ancian emplegaire.

non-conformisme n.m. Actituda d'independença en regard dei usatges establits, lu estereotipes. Sin.: **anticonformisme**.

non-conformista adj. e n. 1. Si di de quauqu'un que, dins lo sieu comportament, manifestà la sieu originalitat, lo sieu non-conformisme. 2. (ist.) En Anglatèrra, protestant que non seguisse la religion anglicana. Sin.: **anticonformista**.

non-conformitat n.f. Défaut de conformitat.

non-contradiccion n.f. (log.) Proprietat de tota teoria deductiva, dins la quala una mema proposicion non pòu èstre à l'encòup demostrada e refutada. Sin.: **consistença**. ◇ *Lèi de non-contradiccion*: Principi segond lo quau una proposicion non pòu èstre à l'encòup vèra e faussa.

non-crescent, a adj. e n. Qu'apartèn à minga confession religioa. Sin.: **mescrescent**.

noncurança n.f. Noncalença.

non-denonciacion n.f. (dr.) Fach de non far conóisser una infraccion en estent au corrent de la sieu existença: *Non-denonciacion de crimi*.

non-desliurança n.f. Retenguda dei envelopas fetalas dintre l'utèrus après la jacilha.

non-dich n.m. inv. Cen que s'evita de dire, cen qu'es taisut, generalament d'un biais deliberat. Sin.: **esconduda**.

non-directiu, iva adj. Dont s'evita tota pression sobr l'interlocutor. ◇ *Collòqui non-directiu*: Tecnica de discussion dins la quala la persona que pava li questions, en restant neutra, tempta de laisser paréisser lu desirs e li resistenças de la persona interrogada.

non-directivisme n.m. (psicol.) Teoria que preconisa una actituda de disponibilitat absoluta e d'abstencion de tot conseu ò interpretation, espec. dins li relacions de tipe pedagogic ò psicoterapic.

non-directivitat n.f. Caractèr non-directiu, metòde non-directiu.

non-discriminacion n.f. Actituda d'aquelu que refúdon de tractar diferentament li gents en foncion dei sieu originas etniqui, religioi, etc.

non-disseminacion n.f. Non-proliferaçion: *Non disseminacion dei armas nucleari*. Sin.: **non-espandiment, non-espantegament**.

non-drech n.m. inv. *Luèc de non-drech*: Luèc, país, dont la lèi non es respectada.

non-engatjament n.m. Actituda d'aqueu que rèsta en defoara de tota posicion politica, que non s'engatja dins un conflicte.

non-engatjat, ada adj. e n. Que practica lo non-engatjament: *País non-engatjat*.

non-espandiment n.m. Non-diseeminacion.

non-espantegament n.m. Non-diseeminacion.

non-especialista n. Que non es especialista dins un camp donat.

non-estre n.m. (filos.) Cen que non a una existença, una realitat. 2. Absença d'èstre.

non-euclidian, a adj. Si di d'una geometria dont es negat l'axioma d'Euclide.

non-execucion n.f. Defaut d'execucion.

non-existença (-ència) n.f. Fach de non èstre, de non existir.

non-figuratiu, iva adj. e n.m. (art contemp.) Abstrach.

non-figuracion n.f. Art non-figuratiu.

non-fumaire, airitz n. Persona que non fuma.

non-gaudiment n.m. (dr.) Privacion de gaudiment.

nonidí n.m. Noven jorn dau calendrier revolucionari francés.

non-ieu n.m. inv. (filos.) Ensèm de tot cen qu'es distint dau ieu.

non-ingerença (-ència) n.f. Actituda que consistisse à non intervenir dins lu afaires dei autres.

non-iniciat, ada adj. e n. Persona profana dins un camp donat.

non-inscrich, a adj. e n. Deputat que non es inscrich à un grope parlamentari.

non-intervencion n.f. Actituda d'un Estat que non intervèn dins lu afaires dei autres Estats quora non li es directament interessat.

non-intervencionisme n.m. Política non-intervencionista.

non-intervencionista adj. e n. Partidari de la non-intervencion.

non-luèc n.m. (dr.) *Arrèt, ordonança de non-luèc*: Decision dau jutge d'instruccion ò de la cambra d'acusacion, que di que non li a de rason de contunhar l'accion en justícia.

non-mercant, a adj. e n. (econ.) Si di d'un sector de l'economia que mira à satisfaire de besonhs d'interès general e per aquò mete à la disposicion dei personas à títol gratuit ò mièg gratuit de bens ò de servicis, en principi collectius.

non-metal n.m. (quim.) Còrs non metallic. Sin.: **metalloïde**.

non-multiplacion n.f. Non-proliferaçion.

nonò n.m. (fam.) Nòna, soam.

nonobstant prep. Maugrat, maudespièch, en despièch de.

non-pagament n.m. Defaut de pagament.

nonparier, a adj. Desparier; inegalable.

non-proliferaçion n.f. Política que mira à enebir la possession d'armas nucleari ai país que non n'en dispauon. Sin.: **non-disseminacion, non-multiplacion**.

non-ren n.m. Neant; non-èstre.

non-representacion n.f. *Non representacion d'enfant*: Refut de restituir un enfant ai personas qu'an lo drech de lo reclamar.

non-resident, a n. Persona qu'a la sieu residença abituala à l'estrangier.

non-respècte n.m. Fach de non respectar una obligacion legala, reglamentària, etc. Var.: **non-respièch**.

non-respièch n.m. Non-respècte.

non-retorn n.m. *Ponch de non-retorn*: Moment à partir dau quau non si pòu plus tornar en darrier, anullar una accion en cors.

non-salariat, ada n. Persona que la sieu activitat professionala non es pagada m'un salari (negociant, membre d'una profession liberala, etc.).

non-sens n.m. Frasa ò paraula que non vòu ren dire; caua absurda. Sin.: **absurditat, asenada**, (pop.) **colhonada**.

non-stòp adj. inv. Sensa pausa, sensa relambi.

non-teissit n.m. Estòfa obtenguda en ligant mecanicament, quimicament ò termicament de fibras ò de filaments textiles.

nontronita n.f. Silicat natural de fèrre, de la familha dei argelas.

non-tubaire adj. inv. Luèc dont es enebit de tubar. *Una auberga non-tubaire*.

non-tubaire, airitz adj. e n. Si di d'una persona que non tuba.

nonuplar vt. Multplicar per nòu.

non-usatge n.m. Cessacion d'un usatge.

non-valor n.f. 1. Estat d'una proprietat que non produe de revengut. 2. Caua ò persona sensa valor. 3. Recèpta prevista e que non es realisada; creança consideranda coma irrecuperabla.

non-veent, a n. Persona que non li ve. Sin.: **bòrni**.

non-viabilitat n.f. Estat d'un niston que non es viable.

non-viable, a adj. Si di d'un fètus que non a rejonch l'estadi de desvolopament intra-uterin sufisent per èstre apte à viure, ò d'un enfant qu'es naissut mé de lesions incompatibli mé la vida.

non-violença (-ència) n.f. 1. Principi de comportament que fa renonciar à la violença coma mejan d'accion politica. 2. Abstencion de tota violença, dins quau camp que sigue.

non-violent, a adj. e n. 1. Partidari de la non-violença. 2. Que non participa à minga violença.

non-volença n.f. Marrida volontat, refut de faire quauqua ren.

nopal n.m. Figuiera de barbaria.

nopaliera n.f. Plantacion de nopals.

noradrenalina n.f. Mediator quimic liberat per lo sistema nerviós e present en pichina quantitat dins la medullusrenal, dont es lo precursor de l'adrenalina.

noramidopirina n.f. Analgesic de l'amidopirina, qu'a lu memes efèctes toxics.

noranta adj. num. ord. Nòu còups dètz.

noranten, a adj. e n. 1. Qu'ocupa un reng marcat per lo nombre noranta. 2. Que si tròva noranta còup dins un tot.

nòrd n.m. inv. e adj. inv. 1. Un dei quatre ponchs cardinals, dins la direccion de l'estela polària. ◇ (fam.)

Perdre lo nòrd: Èstre desorientat. Sin.: **ubac**, **trasmontana**, **iversenc**, **septentrion**. 2. (M'una majuscula) Part dau glòbe terrèstre ò d'un país situada vèrs aqueu ponch: *Viu dins lo Nòrd*. 3. Ensèms de país industrialisats (situats dins l'emisfèr Nòrd), per op. ai país en cors de desvolopament: *Dialògue Nòrd-Sud*.

nòrd-african, **a** adj. e n. D'Àfrica dau Nòrd.

nòrd-american, **a** adj. e n. D'Amèrica dau Nòrd.

nòrd-corean, **a** adj. e n. De Corea dau Nòrd.

nordejar vi. (mar.) Virar au nòrd, en parlant dau vent.

nordenc, **a** adj. Nordic, ubassenc, septentrional.

nòrd-èst n.m. inv. e adj. inv. Ponch de l'horizont ò part dau monde situats entre lo nòrd e l'èst.

nordic, **a** adj. 1. Relatiu ai pòbles dau nòrd d'Euròpa.

◇ *Lengas nordiqui*: Grope de lengas germaniqui que contèn lo suedés, lo danés e l'islandés. Var.: **nordenc**. Sin.: **boreal**, **septentrional**, **artic**. 2. Au Canadà, relatiu ai regions situadi mai au nòrd.

nordicitat n.f. Caractèr nordic d'un luèc.

nordista adj. e n. 1. Partidari dau govèrn federal pendent la guèrra de Secession, ai Estats-Units. 2. Dau departament dau Nòrd ò de la Region dei Auts de França.

nòrd-oèst n.m. inv. e adj. inv. Ponch de l'horizont ò part dau monde situats entre lo nòrd e l'oèst.

nòrd-vietnamian, **a** adj. e n. Dau Vietnam dau Nòrd, denant de la reunificacion dau país, en lo 1975.

nòria n.f. Màquina idraulica formada de poaires estacats à una cadena sensa fin, que càlon renversats e tórnon en aut plens. Sin.: **possaraca**, **potz rodier**.

nòrma n.f. 1. Estat abitual, confòrme à la règla establida. Sin.: **procediment**, **règla**, **mena**. 2. Critèri, principi au quau si referisse tot jutjament de valor moral ò estetica. 3. (tecn.) Règla que fixa lo tipe d'un objècte fabricat, li condicions tecniqi de la sieu produccion. Sin.: **metòde**, **biais**, **mejan**. ◇ *Nòrma de productivitat*: Productivitat mejana d'una branca economica. 4. (mat.) Nòrma sus un espaci vectorial: Aplicacion d'aquest espaci dins l'ensemble dei nombres reals positius que verifica li proprietats associadi intuitivament à la nocion de longuessa.

normal, **a** adj. 1. Qu'es confòrme à una mejana considerada coma una nòrma; que non a ren d'excepcional: *Una talha normala, una vida normala, un president normal*. 2. Que non presenta de trebolis patologies: *Non es dins lo sieu estat normal*. 3. Escòla normala primària: Ancian establiment de l'ensenhament public que formava lu magistres. ◇ *Escòla normala superiora*: Establiment de l'ensenhament public francés que forma de professors de l'ensenhament segondari, de l'ensenhament superior e de personal de recèrca. 4. (mat.) *Nombre normal*: Nombre pilhat dins la seria de Renard, constituïda per una progression geometrica aprochada de 5, 10, 20 ò 40 nombres escalonats de 100 à 1000. ◇ (estad.) *Distribucion normala*: Distribucion de Laplace-Gauss. ◇ Perpendiculari. 5. (quim.) Si di d'una solucion titrada, que sièrve ai dosatges quimics e que contèn una mòla d'elements actius per litre. 6. *Via normala*: Via ferrada de l'escartament de 1,435 m. Sin.: **via estandard**,

via UIC (Union Internacionala dei Camins de Fèrre). Var.: **normau**.

normala n.f. 1. Estat normal, abitual, costumier: *Tornar à la normala*. 2. (mat.) Drecha perpendicularària. ◇ *Normala à una corba (en un ponch)*: Perpendicularària à la tangenta de la corba en aqueu ponch. ◇ *Normala à una susfàcia (en un ponch)*: Perpendicularària au plan tangent en aqueu ponch.

normalament adv. 1. D'un biais normal. 2. En principi. Sin.: **costumierament**, **acostumadament**, **de costuma**, **ordinariament**.

normalisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de normalisar. 2. Ensèms de règlas tecniqi que resúltan de l'acòrdi dei productors e dei usanciers e que mira à especificar, unificar e simplificar, en vista d'un rendement melhor dins toi lu camps de l'activitat umana. Sin.: **estandardisacion**.

normalisaire (-izaire), a (-airitz) adj. e n. Que normalisa. Var.: **normalisator**.

normalisar (-izar) vt. 1. Faire tornar à una situacion normala: *Normalisar li relacions diplomatiqui*. 2. Sotametre à la normalisacion; rendre confòrme à la nòrma. Sin.: **estandardisar**, **unificar**. ◆ **si normalisar** v.pr. Devenir normal.

normalisator (-izator), (-atritz) adj. e n. Que normalisa. Var.: **normalisaire**.

normalisat, ada adj. Qu'obedisce à una nòrma: *Una boita dei letras normalisada, una escriptura normalisada*. ◇ *Talha normalisada*: Talha de vestits establida d'après una mejana de mesuras d'un escapolon d'individús. Sin.: **estandardisat**, **unificat**.

normalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es confòrme à una nòrma. 2. (espec.) Que non es patologic. 3. (quim.) Rapoart de la concentracion d'una solucion titrada à-n-aquela de la solucion normala.

normand, a adj. e n. 1. De Normandia. ◇ Nom dei ancessors vikings que s'establièron en Normandia. ◇ *Raça normanda*: Raça bovina, lachiera e per la carn, de la rauba caracteristica mé tres colors (blanc, blond e negre). 2. *Resposta de Normand*: Resposta ambigua.

normat, ada adj. 1. Qu'es basat sobre una nòrma, una règla. 2. (mat.) *Espaci normat*: Espaci vectorial proveït d'una nòrma. ◇ *Vector normat*: Vector que la sieu nòrma es egala à 1.

normatiu, iva adj. 1. Que s'en desgàtjon de règlas, de precèptes; qu'establisce una nòrma: *Gramàtica normativa*. 2. Qu'a la valor, la foarça, l'autoritat d'una règla. 3. Que pertòca li nòrmas, qu'emet de judicis de valor.

normativitat n.f. Estat de cen qu'es regulier, confòrme à una nòrma.

normau, ala adj. Normal.

norridura n.f. Noiridura.

norrimet n.m. Noiriment.

norrir vt. Noirir.

norriça n.f. Noirissa.

norriessaire n.m. Noirissaire.

norrisent, a adj. Noirissent.
norrisier, a adj. Noirissier.
norrisson n.m. Noirisson.
norwegian, a adj. e n. De Norvègia.
norwegian n.m. 1. Lenga nordica parlada en Norvègia. 2. Velier de l'arrier ponchut.
nos n.m. 1. Grop. 2. Not.
nos pron. pers. Pronom personal complement de 1^a la persona dau plural: *Nos regarja* (COD), *nos parla* (COI). Davant vocala, si fa correntament l'elision: *N'ajuda*. Sin.: **nen, ni**.
nosada n.f. (anat.) Articulacion importanta e delicata entre la cinquena vertèbra lombària e lo sacrum. Sin.: **carniera lombosacrada**.
nosadura n.f. 1. (agric.) Formacion dau fruch que vèn après la flor. 2. (patol.) Malautia de l'esquelèt que si manifesta au moment de l'enfança, caracterisada per de deformacions dau rasteu de l'esquina e dei membres. Sin.: **raquitisme**.
nosar vt. Estacar au mejan d'un nos.
nosat, ada adj. 1. Estacat m'un nos. 2. Raquitic.
nosautres pron. pers. Nautres.
nosc n.m. Musc.
nosema n.m. Malautia parasitària dei abelhas.
nosement n.m. Dam. Sin.: **malafacha**.
nosemòsi n.f. Malautia de l'aparelh digestiu dei abelhas, que la causa un protozoari.
noiser vt. Nuïser.
noseta n.f. (mecn.) Rotula.
noseu n.m. (anat.) Rotula.
nosible, a adj. Nuisible.
nosconiòsi n.f. Malautia sovent professionala, deuguda à de pòuveras.
nosocomial, a adj. *Malautia nosocomiala*: Malautia contractada dins un establiment ospitalier. Var.: **nosocomiau**.
nosocomiau, ala adj. Nosocomial.
nosòde n.m. (omeop.) Medicament, allestit partent d'una umor patologica (sang, urina, postèma...) que non provèn dau malaut pertocat.
nosofobia n.f. Crenta exagerada d'agantar una malautia.
nosografia n.f. Descripcion dei malautias.
nosologia n.f. Classificacion dei malautias.
nosomania n.f. Paur morbida de la malautia.
nostalgia n.f. 1. Tristessa, languì, deuguts à l'alunhament dau país natal; mau dau país. 2. Regret atendrit ò desidèri vague acompanhat de malinconia: *Aver la nostalgia dei vacanças*. Sin.: **languiment, languitòri, languison, tristem**.
nostalgic, a adj. e n. Pertocat de nostalgia, de regret dau passat, dau país natal. Sin.: **triste, aflagit, adolorit, adolentit, languissós, languissent**. ♦ adj. Que provòca la nostalgia, que la nostalgia l'inspira: *Una cançon nostalgica*.
nostòc n.m. Alga gelatinoa dei soals umides (Embrancament dei cianofits).

nostral, a adj. Noastre: *Lo país nostral*. Var.: **nostrau**.
nostrau, ala adj. Nostral.
not n.m. Excreissença lenhoa dau fust d'unu aubres. Var.: **nos**.
not n.m. (mar.) Ancianament, grops que si faïon sus un brime per calcular la velocitat d'una nau. Unitat de velocitat uniforma que correspoande à la distança percorruda per una nau à rason d'una milha per ora, sigue 0,5144 m/s: *Filar 15 nots*, ò *15 milhas* (per ora). Aquesta unitat es reservada à la navigacion maritima.
nota ò **nota bene** n.m. inv. (latin) Nòta qu'acompanha un tèxto escrih. Abrev.: **N.B.**
nòta n.f. 1. Corta indicacion escriha per si sovenir de quauqua ren: *Pilhar de nòtas*. 2. Brèva comunicacion escriha destinada à informar (espec. dins un contèxte administratiu): *Una nòta de servici*. ♦ *Nòta diplomatica*: Correspondença entre un ministèri dei Afaires estrangers e lu agents d'una mission diplomatica. 3. Corta remarca, anotacion que poarta un comentari, un esclarciment sobre un tèxto. 4. Marca distintiva: *Una nòta de gaug*. 5. Apreciacion, sovent chifrada, de la valor de quauqu'un, dau sieu comportament, dau sieu trabalh, etc.: *Una nòta de 18/20*. 6. Detalh d'un còmpte que cau pagar; factura: *Una nòta de restaurant*. 7. (mús.) Signe convencionnal qu'indica per la sieu posicion sus la portada l'autessa d'un son musical e per la sieu forma la durada relativa d'aqueu son. ♦ Son musical que correspoande à-n-aqueu signe; sillaba ò letra que lo designa: *Una nòta aguda*. ♦ (fig.) *Donar la nòta*: Indicar lo ton, cen que convèn de faire. ♦ (fig.) *Èstre dins la nòta*: Faire cen que convèn. ♦ (fig.) *Faussa nòta*: Detalh que truca. ♦ (fig.) *La nòta justa*: Lo detalh exacte, en acòrdi mé la situacion. ♦ (fig.) *Forçar la nòta*: Exagerar. 8. *Letra de nòta*: En paleografia, escriptura foarça eleganta, utilizada tocant d'unu manescrichs dau s. XIVⁿ. ♦ *Nòtas de la Glèia*: Caractèrs que perméton de destriar la vertadièra Glèia fondada per Jèsus Crist, que correspoàndon à la santetat, l'unitat, l'apostolicitat, la catolicitat.
notabilitat n.f. Persona en vista per la sieu situacion ò la sieu autoritat morala ò intellectuala. Sin.: **eminença, grandessa, grandor, notorietat, importança**.
notablement adv. D'un biais notable; totplen.
notable n.m. Persona qu'a una situacion sociala de premier òrdre dins una ciutat, una region. Sin.: **captau, majorau**, (pop.) **aiga-grassa**. ♦ (ist.) *Assemblada dei notables*: Assemblada de membres representatius dei tres òrdres dau reiaume de França, à cu lu rèis podíon demandar lo sieu vejaire.
notable, a adj. Digne d'èstre notat; important, remirable. Sin.: **famós, conoissut, illustre, exemplari**.
notacion n.f. 1. Accion d'indicar, de representar per un sistema de signes convencionals; lo sistema d'espereu: *Notacion algebrica*. 2. Remarca corta. 3. Accion de notar, evaluacion: *La notacion d'un trabalh d'escolà*.
notadament adv. D'un biais notable, especialament, particulierament, sobretot, mai que mai.

notam n.m. Avís donat per lu servicis de la navigacion aerenca ai pilòts e navigators.

notar vt. (*nòti*) 1. Faire una marca sobre cen que si vòu retenir: *Notar un passatge*. 2. Metre per escrich. 3. Faire mèfi à: *Notatz ben cen que vos dii!* 3. Escriure de música mé de signes convencionals. 4. Evaluar un trabalh, li metre una nòta.

notaressa n.f. Esposa d'un notari.

notari n.m. 1. Oficier public e ministerial que reçaup e redigisse lu actes, lu contractes, etc., per li conferir un caractèr autentic, obligatòri dins d'unu cas. 2. Dins l'antiquitat romana, foncionari imperial que redigissia lu actes juridics. 3. Oficier que, dins la Glèia primitiva, reculhia lu actes dei martirs. 4. Ecclesiastic ò laïc dependent dei cancelarias episcopals e dei congregacions romani.

notaria n.f. Domicili d'un notari.

notarial, **a** adj. En rapoart m'ai notaris, m'ai sieu foncions. Var.: **notariau**.

notariat n.m. 1. Ensèms de la profession notariala. 2. Foncion, carga de notari.

notariau, **ala** adj. Notarial.

notator, **tritz** n. Especialista de la notacion.

noteta n.f. Notula.

notícia n.f. Expauat cortet, resumit per escrich sobre un subjècte particulier; ensèms d'explicas simplificadi: *Una notícia de montatge*.

notificacion n.f. Accion de notificar; avís.

notificar n.f. (*notifiqui*) Faire conóisser à quauqu'un dins li formas legali ò d'usatge; avertir de: Notificar un arrèt de la cort.

notificatiu, **iva** adj. Que sièrve à notificar quauqua ren.

notofagus n.m. Faut de l'emisfèr sud, emplegat en fustaria, armadura e parquet.

notonècte n.m. Insècte dei loanas, que deneda sovent mé l'esquina virada vèrs lo bas (Lòng de 2 cm, òrdre dei eteroptèrs). Sin.: **sabatier**.

notòri, **òria** adj. Conoissut d'un grand nombre de personas; public, celèbre, sauput, divulgat, evident.

notoriament adv. Manifestament. Sin.: **evidentament**.

notorietat n.f. Caractèr d'una persona ò d'un fach notòri; reputacion, fama. ◇ *Acte de notorietat*: Acte destinat à atestar un fach notòri e constant, e que lo fa un magistrat ò un oficier public.

notula n.f. Pichina nòta. Var.: **noteta**.

notz n.f. 1. Fruch de la gruèlha lenhoa, que lo produe lo noguier. ◇ Fruch de l'envolopa lenhoa de divèrs aubres ò aubrilhons: *Noae de mescada*. 2. *Noae de vedeu*: Tròç de vedeu format per lu muscles de la part intèrna de la cuèissa, que si talha en rostits ò en escalòpas. 3. Carbon de 30 à 50 mm. 4. Escrova qu'estirassa en translacion una pèça sus la quala es fixada. 5. Ròda canelada d'un molin per li granas. 6. Rodeta encrenada, destinada a retenir la coarda, un còup tesada, de l'arc de l'albaresta. 1301: «*Item sex notz metalli ballistarum*». 7. Bicèps. Sin.:

porpon. 8. Tèsta d'un oàs que s'encasta dins un autre. Sin.: **notz**, **noga**.

nòu adj. num. card. 1. Nombre entre vuèch e dètz dins la seria naturala dei entiers. ◇ *Pròva per nòu*: Metòde de contraròtle dei operacions aritmetiqui fondat sus li proprietats dau partiment dei entiers per lo nombre nòu.

nòu, **nòva** adj. 1. Fach despí gaire e qu'a gaire servit ò pas servit dau tot: *Una bicicleta nòva*. ◇ *L'an nòu*: L'annada novèla, quora comença. 2. Qu'es non es encara estat dich, tractat: *Un subjècte nòu*. 3. Que non es estat influençat per l'experiència anteriora, qu'es liure de toi lu prejudicis provocats per l'abitud: *Un regard nòu*.

nòu n.m. Cen qu'es nòu. ◇ *À nòu*: Tau qu'apareisse à l'estat nòu: *Tornar metre à nòu un objècte*.

nòva n.f. 1. Informacion: *Una boana, una marrida nòva*. Sin.: **novèla**. ◆ pl. 1. Informacions sobre la santat, la situacion, etc., de quauqu'un que si conoisce. 2. Informacions sobre lu eveniments dau monde: *Escotar li nòvas à la ràdio*. 3. Dins la literatura medievala, raconte en vèrs dins lo quau l'esposa, sosiechada à toart de tradir lo sieu espós, l'enganava per lo punir; aqueu tipe de creacion es segurament à l'origina d'uni novèlas de Giovanni Boccaccio e dau vaudevila.

nòva n.f. Estela que, en augmentant bruscament d'esclat, sembla constituir una estèla nòva.

novacion n.f. 1. (dr.) Substitucion d'un noveu títol de creança à un ancian. 2. Innovacion.

novaculita n.f. Sistre foarça dur, dau grun foarça fin, constituit de quars, ric en granat, emplegat per fargar de pèiras per amolar.

novator, **tritz** adj. Qu'innòva. Sin.: **innovaire**. Var.: **innovator**.

novatòri, **òria** adj. (dr.) Qu'es de la natura de la novacion, ò qu'es relatiu à la novacion.

nové n.m. Cantic de Calenas. Var.: **noé**.

novèl adj. Noveu, davant una vocala: *Mi siéu fach un novèl amic*.

novèla n.f. (liter.) Composicion qu'apartèn au genre dau roman, ma que s'en destria per un tèxto mai cort, per la simplicitat dau subjècte e per la sobrietat de l'estile e de l'analisi psicologica. Sin.: **nòva**.

novelaire, **airitz** n. Autor de novèlas. Var.: **novelier**, **novelista**.

novelament adv. (liter.) Despí gaire, recentament.

novelari, **ària** adj. e n. Que comença dins una activitat; inexperimentat. Sin.: **novici**, **aprendís**, **començaire**.

novelier, **a** n. Novelista.

novelista n. (liter.) Autor de novèlas. Var.: **novelaire**, **novelier**.

novelum n.m. Li nòvas d'una mena generala.

novembre n. Onzen mes de l'an, entre octòbre e decembre.

noven, **a** adj. e n. 1. Qu'ocupa lo reng marcat per lo numèro nòu. 2. Que si tròva nòu còups dins lo tot.

noven n.m. 1. Estròfa ò poesia de nòu vèrs. 2. (mús.) Interval de nòu gras.

novena n.f. (relig. cat.) Seguida de preguieras, d'actes de devocion fach pendent nòu jorns, en vista d'obtenir una gràcia particuliera.

novenament adv. En novena posicion.

noveau (**novèl** davant una vocala), **èla** adj. e n. 1. Qu'existisse, qu'es conoissut despí gaire. Sin.: **recent**, **modèrne**, **inedich**, **original**. 2. Que vèn après quauqu'un ò quauqua ren de la mema espècia, de la mema mena, per lu remplaçar ò li si ajustar: *Lo nouveau director*. 3. Qu'a de qualitats originalis; ardit; inedich: *Una tecnica novèla*. 4. (M'una valor d'advèrbi, ma variable davant lu adjectius ò lu participis passats pilhats coma noms) Qu'es coma aquò despí gaire: *Lu nouveaux rics*. ♦ adj. e n. Qu'es despí gaire dins un luèc, una foncion; novelari: *Èstre nouveau dins lo mestier, as vist lo nouveau?* Sin.: **novici**, **començaire**, **aprendís**.

noveau n.m. Cen qu'es original, que degun asperava: Li a de nouveau.

noveau-naissut n.m. Nouveau-nat.

noveau-nat n.m. Que vèn de nàisser. Var.: **noveau-naissut**, **nisto**.

noventat n.f. 1. Qualitat d cen qu'es nouveau; caua novèla. 2. Libre que vèn d'èstre publicat. 3. Produch nouveau de l'industria, de la mòda. Var.: **novetat**, **novitat** (it.).

nòvi, **nòvia** n. Nouveau maridat.

noviada n.f. Filha promessa en maridatge. Sin.: **promessa**, (fam.) **calinhera**, **calinhairitz**.

novial, **a** adj. Nupcial. Var.: **noviau**.

novialament adv. Nupcialament.

novialitat n.f. Nupcialitat.

noviat n.m. Òme promés en maridatge. Sin.: **promés**, **calinhaire**.

noviatge n.m. Temps dei promessas per lu futurs maridats.

noviau, **ala** adj. Novial.

novici, **ícia** n. e adj. Novelari. ♦ n.m. (relig.) Persona que fa lo sieu noviciat.

noviciat n.m. (relig.) 1. Temps d'espròva e de preparacion impauat ai candidats à la vida religio e que s'acaba mé la prononciacion dei vòts. 2. Ensèm dei locals reservats ai novicis, dins un monastèri.

novissime, **a** adj. Nòu, que vèn d'aparéisser.

novitat n.f. (it.) Noveutat.

novocaïna n.f. Compauat de sintèsi, derivat de la cocaïna, en usança coma analgesic local.

Np Simbòle dau neptuni.

nu n.m. Letra de l'alfabet grèc (ν, Ν), que correspoande au noastre n.

nubian, **a** adj. e n. De Nubia.

nubile, **a** adj. Si di d'una filha pubèra, en atge de si maridar. Sin.: **maridador**.

nubilitat n.f. Estat d'una filha nubila; atge nubile.

nuca n.f. Part posteriora dau coal, en dessota de l'occiput. Sin.: **barra dau coal**, **coata**, **copet**.

nucal, **a** adj. (anat.) Relatiu à la nuca. Var.: **nucau**.

nucau, **ala** adj. Nucal.

nucellari, **ària** adj. (bot.) Relatiu au nucelle.

nucelle n.m. (bot.) pPart principala de l'ovule d'un angiospèrma.

nuclear(i), **a** (**-ària**) adj. 1. Relatiu au nucleu de l'àtòme e à l'energia que n'es eissida. ◇ *Arma nucleària*: Arma qu'emplega l'energia nucleària. 2. (biol.) Qu'apartèn au nucleu de la cellula: *Membrana nucleària*.

nucleari n.m. Ensèm dei tecnicas, dei industrias que concórron à la messa en òbra de l'energia nucleària.

nuclearisacion (**-izacion**) n.f. Accion de nuclearisar.

nuclearisar (**-izar**) vt. 1. Remplaçar de foants d'energias tradicionals per l'energia nucleària. 2. Dotar (un país) d'armas nucleari.

nucleasa n.f. (bioquim.) Enzima que catalisa la scission dei acides nucleïcs.

nucleat, **ada** adj. (biol.) Si di d'una cellula qu'a un nucleu ò mai d'un nucleu.

nucleïc, **a** adj. *Acides nucleïcs*: Acides fosforats que còmpton demièg lu constituents fundamentals dau nucleu de la cellula e fórmon lu supòrts dau messatge ereditari (Son partatjats en doi gropes: lu *acides ribonucleïcs* e lu *acides desoxiribonucleïcs*).

nucleocitoplasmic, **a** adj. Que pertòca lo nucleu e lo citoplasma de la cellula.

nucleïde n.m. Nuclide.

nucleofil(e), **a** adj. Si di d'una molecula ò d'un ion qu'a una configuracion electronica que lu rende susceptibles de donar un pareu d'electrons e de reaccions dont intervèn.

nucleoïde n.m. Part de la cellula dont si tròva lo cromosòma bacterian.

nucleòl n.m. Còrs esferic foarça ric en A.R.N., situat au dedintre dau nucleu dei cellulas.

nucleolín n.m. Enclavament que si pòu constatar de vegadas dins lo nucleòl.

nucleon n.m. Particula que constituís lo nucleu d'un atòme.

nucleonic, **a** adj. Relatiu ai nucleons.

nucleoproteïde n.m. Nucleoproteïna.

nucleoproteïna n.f. Eteroproteïne que resulta de la combinason d'una proteïna basica m'un acide nucleïc. Sin.: **nucleoproteïde**.

nucleoside n.m. (bioquim.) Eteroside que resulta de l'union d'un pentòse m'una basa purica ò pirimidica.

nucleosintèsi n.f. (bioquim.) Formacion dei elements quimics per reaccions nucleari dins li estelas.

nucleosòma n.m. Unitat elementària de la cromatina.

nucleotide n.m. Protide que resulta de l'union d'un nucleoside m'un acide fosforic, en participant à la constitucion dei acides nucleïcs.

nucleu n.m. 1. Part centrala de quauqua ren, d'una densitat diferenta d'aquela de la massa. ◇ (fis.) Part centrala de l'àtòme, formada de protons e de neutrons, à l'entorn de la quala graviton d'electrons e que concentra esquasi tota la massa de l'àtòme. Sin.: **nucli**. ◇ (biol.) Organit central e vital de tota cellula viventa, que contèn lu cromosòmas e au mens un nucleòl. ◇ (geofis.) Part

centrala dau glòbe terrèstre. ◇ (astron.) Còrs solide que constitue la part permanenta d'una cometa; region centrala d'una galaxia, dont la densitat e la luminositat son maximalis; region centrala d'una taca solària. Sin.: **nucli**. 2. Element central que siève de supòrt à un ensèms. ◇ (constr.) Supòrt vertical d'una viseta, que poarta lu gras dau costat opauat au barri de gàbia. ◇ (electr.) Pèça magnetica à l'entorn de la quala son dispauats d'enrotlaments. ◇ (metall.) Pèça que resiste à la matèria en fusion, introducha dins un mòtle per obtenir de parts cavi dins la pèça colada. 3. Amolonament de particulas fini. ◇ (meteor.) *Nucleus de condensacion*: Particulas totplen fini en suspension dins l'atmosfèra e que, vist qu'an la proprietat d'activar la condensacion de la vapor d'aiga, an un ròtle essencial dins lo començament dei precipitacions. 4. (neurol.) Gropament de neuròns dins lo sistema nerviós central. 5. (med.) Nom donat, de còups que li a, à de pichins molons de teissuts patologics inflamatoris (tuberculòsi, micòsi) ò tumors (cancer). 6. (mat.) Dins l'aplicacion lineària d'un spaci vectorial E dins un spaci vectorial F, sota-especi de E format dei vectors que lo sieu imatge dins F es lo vector nul. 7. (quim.) Cadena ciclica de compausats organics. Sin.: **cicle**. 8. Pichin grope de personas à l'origina d'un grope mai desvolopat ò que n'en constitue l'element essencial. ◇ *Nucleu dur*: Element essencial, central de quauqua ren; part mai determinada d'un grope; pichin grope d'accionari que detèn lo poder dins una societat. ◇ Pichin grope qu'agisse dins un mitan ostile ò dominant: *Nucleu de resistença*.

nucleus n.m. 1. (preïst.) Blòc de ròca dura que n'en son estats extrachs d'esclats ò de lamas per faire d'aisinas. 2. (anat.) *Nucleus pulporus*: Part centrala dei discs intervertebrals, gelatinoa ma fèrma.

nucli n.m. Còrs central d'unu còrs: *Nucli d'atòme, de cometa*. Sin.: **nucleu**.

nuclide n.m. (fis.) Nucleu atomic caracterisat per lo sieu nombre de protons e per lo sieu nombre de neutrons. Var.: **nucleïde**.

nuchada n.f. Nuechada.

nuchenc, a adj. Nuechenc.

nud n.m. 1. Representacion en pintura ò en escultura dau còrs uman totalament ò largament desvestit. 2. *Metre à nud*: Descubrir; desvelar. Var.: **nut**.

nud, a adj. ['nyt], ['nyda] 1. Que non es vestit: *Si banhar tot nud*. ◇ Sensa accessòris: *Si batre à mans nudi*, sensa armas. ◇ *À l'uèlh nud*: Sensa l'ajuda d'un instrument d'optica. 2. Sensa vegetacion: *Un paisatge nud*. 3. Sensa ornament: *Una paret nuda*. ◇ *La veritat tota nuda*: La veritat completa, vertadiera, sensa minga artifici. 4. Que non es envelopat, protegit: *Un fiu electric nud*. ◇ *Espada nuda*: Sortida dau sieu estug. Var.: **nut**.

nudament adv. (lit.) Sensa artifici; simplement.

nuda-proprietat n.f. (dr.) Drech de proprietat qu'autreja au sieu titulari unicament lo drech de dispauar d'un ben, ma non de n'usar ni d'en traire lu fruchs.

nudisme n.m. Fach de viure foara dins un estat de nuditat completa. Sin.: **naturisme**.

nudista n. e adj. Relatiu au nudisme; que practica lo nudisme. Sin.: **naturista**.

nuditat n.f. 1. Estat d'un persona, d'una part dau còrs nuda. 2. Estat de cen que ren garnisse, qu'es sensa ornament: *La nuditat d'un barri*. 3. Simplicitat, absença d'artifici: *La nuditat d'un estile*. 4. En pintura e en escultura, còrs representat nud.

nud-proprietari, ària n. (dr.) Persona qu'a un ben en nuda-proprietat.

nuèch n.f. 1. Durada compresa entre lo calabrun e l'auba. ◇ *De nuèch*: Pendent la nuèch. ◇ *Nuèch e jorn*: Sensa relambi, tot lo temps. ◇ *Nuèch blava*: Nuèch marcada per una seria d'actes terroristas ò criminals coordenats. ◇ *Entre nuèch e jorn*: Entrebrun. Sin.: **tenebras, escur, ombras, escurcina, fosc**. 2. Escurit que règna d'aqueu temps: *Fa nuèch*. ◇ *La nuèch dei temps*: Lu temps mai alunhats de l'istòria. 3. Prètz pagat per una nuèch passada dins una ostalaria. Sin.: **nuechada**.

nuechada n.f. Durada de sojorn dins una ostalaria, generalament comptada de miègjorn fins à l'endeman à miègjorn. Var.: **nuchada**.

nuechejar vi. Travalhar de nuèch.

nuechenc, a adj. De la nuèch. Sin.: **nocturne**. Var.: **nuchenc**.

nuèchola n.f. Auceu de nuèch rapaç, dei seuvas d'Euràsia. Sin.: **ganaveu**.

nuèia n.f. Enuèi, auvari. Sin.: **fasti, tèdi, embestiment, lagui**.

nuiser vi. (à) Èstre nociu (per). Var.: **nóser**.

nuisible, a adj. Nociu. ◆ n.m. Animal parasite ò destructor. Var.: **nosible**. Sin.: **maufasent**.

nul, nulla adj. 1. Qu'es sensa existènça, que si pòu reduire à ren; que rèsta sensa resultat: *Diferença nulla, eleccion nulla*. 2. Sensa minga valor: *Un travalh nul*. 3. (mat.) Qu'a zèro per valor, per mesura: *Angle nul*. ◆ adj. e n. Que non a minga intelligença, minga competènça, en parlant de quauqu'un: *Es un gròs nul*. ◇ *Èstre nul en quauqua ren*: Totalament ignorant. Sin.: **inapte, ineficaç**.

nul pron. indef. Degun.

nullament adv. De degun biais, pas dau tot.

nullificacion n.f.; Procediment que permetia a un Estat estatunian, de suspendre sus lo sieu territòri, l'execucion d'una lei federala.

nullipara adj. e n.f. 1. (med.) Si di d'una frema qu'a jamai augut d'enfant. 2. Si di d'una femèla de mamifèr denant de la sieu promiera gestacion.

nullitat n.f. 1. Mancança totala de gaubi, de valor. Sin.: **inutilitat, invalidacion, improductivitat, incapacitat, incompetènça**. 2. Persona sensa competènça. Sin.: **incapable, incompetent, maseta, boan per ren**. 3. (dr.) Ineficacitat d'un acte juridic, que resulta de l'absença d'una dei condicions de fond ò de forma necessari per la sieu validacion.

numerable, a adj. Que pòu èstre numerat.

numeracion n.f. 1. Accion de comptar, de denombrar. 2. Biais d'escriure lu nombres (*numeracion esricha*) e de lu enonciar (*numeracion parlada*). ◇ *Numeracion binària*: Numeracion de basa 2, li solet chifras estent 0 ò 1. 3. Accion, biais de numerar. Var.: **numeratge**, **numerotatge** (fr.) 4. (med.) *Numeracion globulària*: Denombrament dei globules roges e dei globules blancs dau sang (reportat generalament à 1 mm³).

numerador n.m. (mat.) Nombre plaçat en dessobre de la barra de fraccion. Var.: **numerator**. Sin.: **nombrador**, **nominador**.

numeraire n.m. Aparelh per numerar. Var.: **numeraire** (fr.).

numeral, a adj. e n.m. 1. Si di d'un tèrme qu'exprimis una idea de nombre (*adjectiu numeral cardinal*) ò d'òrdre (*adjectiu numeral ordinal*). 2. Si di dei simbòles (letras, chifras, etc.) que sièvon à representar lu nombres dins un sistema de numerotacion. Var.: **numerau**.

numerar vt. (*numèri*) 1. Comptar. 2. Marcar d'un numèro d'òrdre, d'un numèro d'identificacion. Var.: **numerotar** (fr.). ◆ vi. Compauar un numèro de telefòne.

numeratge n.m. Accion, biais de numerar. Var.: **numeracion**, **numerotar** (fr.).

numerari n.m. Tota moneda en espècias qu'a un cors legal: *Pagar en numerari pusleu qu'en chèc*. ◆ adj. Si di de la valor legala dei espècias monedadi.

numeratiu, iva adj. Que sièrve a comptar.

numerator n.m. (mat.) Tèrme d'una fraccion plaçat en dessobre de la barra horizontala e qu'indica de quant de parts de l'unitat si compaua aquesta fraccion. Var.: **numerador**.

numeric, a adj. 1. Que pertòca lu nombres; que si fa m'ai nombres, qu'es representat per de nombres. 2. Que si tradue en nombre, en quantitat: *Superioritat numerica*. 3. *Disc numeric*: Disc audionumeric. 4. (inform. e telecom.) Si di de la representacion d'informacions ò de grandors fisiqui au mejan de caractèrs, coma de chifras, ò au mejan de signals. Sin.: **digital**. ◇ Si di dei sistèmas, dispositius ò procediments qu'emplègon aqueu mòde de representacion, per op. à *analogic*. Sin.: **digital**.

numericament adv. Dau ponch de vista dau nombre.

numeration (-izacion) n.f. (inform.) Accion de numerisar. Sin.: **digitalizacion**.

numeration (-izador) n.m. Escàner.

numeration (-izar) vt. (inform.) Exprimir sota forma numerica (una informacion analogica). Sin.: **digitalisar**. ◇ (espec.) Transformar en fichier numeric un document esrich, musical, etc.

numèro n.m. 1. Chifra, nombre qu'indica la plaça d'una caua dins una seria. 2. Part d'un obratge periodic. ◇ (fig.) *La seguida au numèro venent*: Cen que demòra de faire es remandat à mai tardi. 3. Bilhet que poarta una chifra e que dona lo drech de participar au tiratge d'una lotaria. ◇ (fig.) *Tirar lo boan numèro*: Beneficiar d'un concors de circonstanças particulierament urós; aver d'astre. Sin.: **tirar lo boan sòrt**. 4. Cadun dei espectacles d'un cirque, d'un music-hall, etc. ◇ (fam.) *Faire lo sieu*

numèro: Si faire remarcar, si donar en spectacle. Sin.: **faire la pantomina**. 5. (fam.) Personatge singulier: *Un dròlle de numèro*. (pop.) **lama**, **fenomène**. 6. (mar.) *Numèro d'una nau*: Nom d'una nau, senhalat au mejan dei bandieras dau Còdi internacional.

numerotacion n.f. Numeracion.

numeraire n.m. Numeraire.

numerotar vt. (*numèri*) Numerar. ◆ vi. Numerar.

numerotatge n.m. Numeratge.

numerus clausus n.m. (latin) Nombre definit que limita la quantitat de personas admessi à una foncion, à un grade, etc., conformament à una reglamentacion precedentament establida.

numida adj. e n. De la Numídia.

numidic n.m. Nom donat au libic dei inscripcions descubèrt en lo ròdol de Cartage.

numismat, a n. Persona que conoisce li monedas e li medalhas; persona que li collecciona.

numismatic, a adj. Relatiu ai monedas e ai medalhas.

numismatica n.f. Estudi dei monedas, medalhas, jetons, etc.

nummulari, ària adj. Que pertòca de fossiles en forma de pèça de moneda.

nummulita n.f. Protozoari fossile dau començament dau terciari, que lo sieu tèst calcari de forma lenticulària, que podia faire fins à 8 cm de diamètre, servia probablament de flotaire.

nummulitic, a adj. e n. (geol.) Paleogène. ◆ adj. Que contèn de nummulitas.

nunatac n.m. En li encontradas d'islandsís, ponchas rocassoi que domínon li glaças.

nunchaku n.m. Flageu d'armas d'origina japonesa.

nundinas n.f. pl. (Antiqu. rom.) Jorn de mercat que tombava cada noven jorn.

nuoc-mâm n.m. (mòt vietnamian) Condiment vietnamian, obtengut per maceracion de peis dins una saumura.

nupcial, a adj. 1. Relatiu à la ceremònia dau maridatge, au jorn dau maridatge. 2. Que pertòca l'union entre lu espós: *L'aneu nupcial*. Var.: **nupciau**. Sin.: **novial**.

nupcialament adv. Segond lo rite nupcial. Sin.: **novialament**.

nupcialitat n.f. Rapoart dau nombre de maridatges d'una annada à l'efectiu mejan de la populacion. Sin.: **taus de nupcialitat**. Sin.: **novialitat**.

nupciau, ala adj. Nupcial. Sin.: **noviau**.

nuraghe n.m. (mòt sarde) En Sardenha, torre en còne troncat, datant de l'atge dau bronze, que servia mai que segur de luèc d'observacion e de comunicacion, e finda de sosta e de fortaleza.

nuragic, a adj. Relatiu à la civilizacion qu'edifiquèt lu *nuraghes*.

nursery n.f. (angl.) 1. (anc.) Pèça reservada ai enfants dins una maion. 2. Sala reservada ai noveus-naissuts dins una maternitat, un espitau. Sin.: **noirissaria**, **gardaria**. 3. Local dins d'unu luècs publicas dont si poàdon cambiar

lu peaç dei enfants, faire escaufar lo sieu manjar. 4. Luèc d'alevatge de peis, de crustaceus.

nuscle n.m. (anat.) Muscle.

nut, nuda adj. Nud.

nutacion n.f. 1. (mecan. fis.) Pichin movement periodic qu'efectua l'axe de rotacion d'un còrs animat d'un movement de tipe giroscop, à l'entorn de la posicion mejana d'aquel axe. ◇ (espec.) Pichin movement periodic que subisse l'axe de rotacion de la Terra à l'entorn de la sieu posicion mejana. 2. (biol.) Movement elicoïdal executat per l'extremitat d'un pen, d'una raïç, d'una fuèlha, au cors de la creissença.

nutricion n.f. Ensèm dei foncions digestiva, respiratòria, circulatòria, excretòria e endocriniana que perméton l'apoart ai cellulas dei elements qu'assegúron la sieu creissença, lo manteniment dei sieu formas, lo sieu foncionament e l'eliminacion dei sieus degalhs.

nutricional, a adj. Relatiu à la nutricion, ai regimes alimentaris. Var.: **nutricionau**.

nutricionau, ala adj. Nutricional.

nutricionista n. Mètge especialista de nutricion e dei sieus trebolicis.

nutriment n.m. (biol.) Espècia quimica emplegabla coma es dins l'alimentacion dei cellulas viventi (carbòni, azòte, etc.), assimilable sensa digestion prealabla (glucòsa, acides aminats, etc.).

nutritiu, iva adj. 1. Que noirisse: *Substança nutritiva*. 2. Que contèn en abundança d'elements qu'an la proprietat de noirir; 3. Relatiu à la nutricion: *Valor nutritiva d'un aliment*.

nylon n.m. (nom depauat) 1. Matèria que si pòu motlar, à basa de resina poliamida. 2. Fibra, teissut que s'obtèn à partir d'aquesta fibra. Var.: **nilon**.

O

o Quinzena letra de l'alfabet. En grafia classica, si di [u] quora es escricha *O* ò *Ó* e [ɔ], [wɔ], [wa] quora es escricha *Ô*. ■ Dins lo present obratge, la diftongason es notada *OA*.

O Simbòle de l'oxigèn.

oart n.m. Jardin dont si fan créisser de liumes.

oàs n.m. 1. Organe dur e solide que constitue l'esquelèt dei òmes e dei vertebrats. ◇ (fam.) *Sac d'oàs*: Persona foarça maigra. ◇ *Aver lu oàs que tràucon la pèu*: Èstre foarça maigre. ◇ (fam.) *Non faire de vièlhs oàs*: Non viure longtemps; non restar longtemps dins un luèc. ◇ (pop.) *L'aver dins l'oàs*: Perdre; s'èstre fach enganar. ◇ (fam.) *Fins à l'oàs*: Completament. 2. Matèria constituïda d'oàs, que sièrve à faire d'objèctes: *Un mànegue de coteu en oàs*. 3. (fig., fam.) Problema, obstacle, dificultat: Tombar sobre un oàs. 4. *Oàs de súpia*: Gruèlha intèrna dorsala de la súpia, formada d'una placa alongada, calcària, que fa foncion de flotaire.

oasca n.f. Entalh, adent, encrena, encisa.

oasian, a adj. Dei oasis.

oasis n.f. [u'azi] 1. Pichina region fertila dins un desèrt, gràcias à la presença d'aiga. 2. (fig.) Luèc, situacion que dona de calma; refugi.

oata n.f. ['wata] Lana, seda, filassa, coton, alestits per èstre paçats sota la dobladura dei objèctes de liechària ò de vestits; coton-rama.

oatament n.m. Fach d'èstre garnit d'oata: *L'oatament dau mieu vestit mi protegisse de la pluèia*.

oatar vt. Garnir, doblar d'oata.

oataria n.f. Industria de la fabricacion de l'oata.

oatat, ada adj. Que dona una impression de doçor: *Una atmosfèra oatada*.

oatatge n.m. Aplicacion d'oata sus de cartapista revestida de pèu ò de teissut.

oatier n.m. Aparelh emplegat à la fabricacion dei diverss sòrtas d'oatas.

oatina n.f. Jaça de fibra textila cordurada entre doi teissuts leugiers, emplegada coma dobladura dins de vestits.

oatinar vt. Garnir d'oatina.

oatinat, ada adj. Garnit d'oatina.

oatós, oa adj. Qu'a la doçor de l'oata; qu'a la consistença de l'oata.

obediença (-éncia) n.f. [ow-] 1. (relig.) Obedissença à un superior eclesiastic. ◇ (ist.) *Letra d'obediença*: Letra qu'un superior donava à un religiós ò à una religioa per li permetre d'ensènar (França, 1850-1881). 2. Dependènça d'una maion religioa per à una maion principala. 3. Fidelitat e adesion à una autoritat espiritual, politica ò filosofica.

obediencial, a adj. Relatiu à l'obediença. Var.: **obedienciau**.

obedienciari n.m. Religiós sota l'autoritat d'un superior.

obedienciau, ala adj. Obediencial.

obedient, a adj. [ow-] (it.) Obedissent.

obedir vi. [owbe'di] (*obedissi*) 1. Si sotametre à la volontat de quauqu'un, à un reglament: *Obedir ai sieus parents*. 2. Si laisser anar à una incitacion, à un sentiment: *Obedir au sieu instint*. 3. Respoandre à un movement comandat, foncionar correctament: *Lu frens obedisson ben*. 4. Èstre sotamés à una foarça, à una necessitat naturala: *Lu còrs obedisson à la pesantor*. ■ *Obedir pòu* finda èstre emplegat à la forma passiva: *Li agrada d'èstre obedit*. Var.: **obedir**. Var.: **obeïr**.

obedissença (-éncia) n.f. Accion d'aqueu qu'obedisce; fach d'obedir. ◇ *Obedissença passiva*: Sotamission completa ai òrdre reçauputs. Var.: **obeïença**.

obedissent, a adj. Qu'obedisce, qu'es sotamés. Var.: **obeïssent, obedient** (it.).

obeïr vi. (*obeïssi*) Obedir.

obeïssença (-éncia) n.f. Obedissença.

obeïssent, a adj. Obedissent.

obèl n.m. Marca emplegada per notar un passatge dubitós ò interpolat dins lu vièlhs manescrichs.

obelisc n.m. Pèira levada, generalament monolita, de forma quadragulària, que s'acaba m'un piramidion.

obeliscal, a adj. En forma d'obelisc. Var.: **obeliscau**.

obeliscau, ala adj. Obeliscal.

oberar vt. (*obèri*) 1. Faire pear una lorda carga financièra sobre. 2. Acaurar fins à la roïna. Sin.: **endeutar**. 3. Comprometre per d'engatjaments anticipats: *Una decision qu'obèra l'avenir*.

oberat, ada adj. Endeutat, compromés per una carga financièra troup importanta.

oberlandés, a adj. e n. Relatiu a l'Oberland (Confed. Elvet.); natiu ò estatjant d'aqueu país.

obès, a adj. Pertocat d'obesitat. Sin.: **ventrut, pançut**.

obès, a n. Pertocat per l'obesitat. Sin.: **bodenfle, bodraga**.

obesitat n.f. Excès de pes corporal per aumentacion de la massa adiposa de l'organisme. Sin.: **polisarcia**.

obí n.m. Cenchà larga e lòngra que si poarta ua Japon sobre lo kimond.

òbit n.m. (relig. cat.) 1. Serviçi religiós celebrat per fondacion per un moart à la data anniversari de la sieu moart. 2. Onoraris pagats ai prèires per celebrar un serviçi funèbre.

obituari, ària adj. *Registre obituari* ò *obituari*, n.m.: Registre que contèn la lista dei moarts que per lo sieu anniversari si deu pregar ò celebrar un òbit.

obituari n.m. 1. Registre obituari. 2. Luèc dont lu còrs son conservats en l'aspèra dau soterrament.

objeccion n.f. 1. Argument opauat à una afirmacion. 2. Cen que s'opausa a una iniciativa, una accion. Sin.: **oposicion, desavèni, entrava, trabuc, desaprobacion, improvacion, contèsta, critica, rancura**.

objectal, a adj. (psican.) Relatiu à l'objècte. Var.: **objectau**.

objectar vi. (*objècti*) Respoandre en opauant una objection à cen qu'es estat dich. Sin.: **opausar, desaprobar, improvar, contestar**.

objectau, ala adj. Objectal.

objècte n.m. 1. Tota caua concreta que si pòu tocar ò vèire. 2. Caua solida considerada coma un tot, que l'òme a fabricat, e qu'es destinada à un usatge donat. 3. Cen qu'un sentiment, una activitat, etc., poarta sobre: *L'objècte de l'astronomia es l'estudi dei astres*. 4. Finalitat, tòca d'una accion, d'un comportament. ◇ *Sensa objècte*: Sensa motivacion, sensa fondament, sensa rason d'èstre. 5. (dr.) Ben, prestacion sobre li quali poarta un drech, una obligacion. ◇ Resultat à que tende una accion en justícia. 6. (psican.) Cen que permete à la pulsion de rejónher la sieu tòca. ◇ *Relacion d'objècte*: Relacion de l'individú m'ai sieus objèctes libidinals. 7. (gram.) *Complement d'objècte directe*: Nom, grope nominal ò pronom complement dau vèrbo, que designa l'èstre ò la caua que subisse l'accion que lo vèrbo exprimisse. Lo *complement d'objècte directe* depende d'un vèrbo transitiu, lo *complement d'objècte indirecte* depende d'un vèrbo transitiu indirecte).

objectiu, iva adj. 1. Qu'existisse independentament de la pensada (per op. à *subjectiu*). 2. Que non fa intervenir d'elements afectius ni personals dins lu sieus jutjaments; imparcial. 3. Que non s'en pòu contestar lo caractèr scientific.

objectiu n.m. 1. Tòca que quauqua ren deu rejónher: *Lu objectius d'una politica*. Sin.: **estigança, finalitat**. ◇ (mil.) Ponch, linha ò zòna de terren à batre per lo fuèc ò à conquistar per lo movement e l'afrontament. 2. (opt.) Element d'un instrument d'optica virat vèrs l'objècte que si vòu observar, per op. à l'*oculari*, còtra lo quau si paua l'uèlh. 3. (fot.) Sistema optic d'un aparelh de presa de vistas ò de projeccion, que permete de formar un imatge sus un supòrt sensible ò un ecran.

objectivacion n.f. Accion d'objectivar.

objectivament adv. 1. D'un biais objectiu, en s'en tenent à la realitat dei fachs. 2. (filos.) En si plaçant dau ponch de vista de l'objècte.

objectivar vt. 1. (psicol.) Raportar à una realitat exteriora. 2. Exprimir quauqua ren, lo realisar, lo definir, li donar una forma concreta: *Objectivar una pensada*.

objectivisme n.m. 1. Absença sistematica d'opinion preconcebuda. 2. (dr.) *Objectivisme juridic*: Principi segond lo quau l'obligacion juridica es fondada sobre l'existença d'una règle independenta de la volontat dei subjèctes. 3. Cresença à l'existença d'objèctes foara de l'esperit que lu conoisse. Sin.: **realisme**.

objectivista adj. e n. Que relèva de l'objectivisme.

objectivitat n.f. 1. Qualitat d'una persona que poarta un jutjament objectiu, que saup faire abstraccion dei sieu preferenças personali. 2. Qualitat de cen qu'es còrme à la realitat, de cen que descriu embé precision e justessa: *L'objectivitat d'un raconte*.

objector n.m. *Objector de consciença*: Jove que, denant de la sieu incorporacion, si declara, en rason dei sieu conviccions religioi ò filosofiqui, opauat en tota circonstança à l'usatge personal dei armas.

objurgacion n.f. (lit.) 1. Repròchi, mesa en garda sevèra. Sin.: **rancura, avertiment, blaine, planh, desaprobacion, admonestacion**. 2. Preguiera insistenta, adjuracion.

oblacion n.f. Accion per la quala quauqua ren es ofèrt à Dieu; ofèrta à Dieu dau pan e dau vin pendent la messa, avant la consecracion. ◇ À l'Atge Mejan, tota mena de dons ofèrts à Dieu ò ai sieus ministres.

oblada n.f. Blada.

oblada n.f. Frema nòbla tombada en la misèria, plaçada per lo rèi dins un convent que la tenia.

oblat, ada n. 1. Laïc que s'agrega à un monastèri sensa pronciar de vòts. 2. Religiós d'uni congregacions. 3. Enfant destinat tre la sieu naissença, au servici de Dieu. ◇ À l'Atge Mejan, aqueu que si donava à un monestier en qualitat de sèrv. ◆ n.m. pl. (relig. cat.) 1. Lo pan e lo vin de l'eucaristia. 2. Dons que si fan à l'ocasion d'una messa.

oblatiu n.m. (psicol.) Que fa passar lu besonhs dei autres avant lu sieus.

oblativitat n.f. (psicol.) Caractèr d'un subjècte oblatiu.

oblia n.f. 1. Pan azime alestit per la celebracion de la messa. 2. Pastissaria fina e fragila, que li si dona la forma d'un cornet. Sin.: **neula**.

oblic, a adj. 1. Qu'es de tràvers, per rapoart à una linha, à un plan orizontal, vertical. 2. (dr.) *Accion oblica*: Accion que permete à un creancier d'exercir lu sieus drech s'un debitor non n'en tèn còmpte. 3. (ling.) *Cas oblic*: Cas qu'exprimisse, per rapoart au vèrbo, de foncions consideradi coma segondari (per op. au *subjècte* e à l'*objècte directe* considerats coma de foncions principal). 4. (anat.) *Muscle oblic* ò *oblic*, n.m.: Muscle que la sieu accion s'aplica en seguissent de direccions que non son parallèli au plan de simetria dau còrs.

oblica n.f. (mat.) Drecha que copa una altra drecha ò un autre plan sensa li èstre perpendicularària.

oblicament adv. D'un biais oblic; segond una direccion, una disposicion oblica. Sin.: **de biais**.

oblicar vi. (*obliqui*) 1. Pilhar una direccion un pauc diferenta de la direccion primitiva; quitar lo camin principal. 2. Anar en linha oblica, pilhar una direccion de costat.

oblidable, a adj. Que pòu ò deu èstre oblidat. Sin.: **demembrable, denembrable**.

oblidaire, airtiz n. Persona qu'oblida. Sin.: **demembraire, denembraire**.

oblidar vt. 1. Plus saupre quauqua ren, èstre incapable de s'en sovenir. 2. Non si sovenir de quauqua ren per mancaça d'atencion: *Ai oblidat que devies venir*. ◇ *Oblidar l'ora*: Non faire atencion à l'ora e si metre en retard. 3. Laissar quauqua ren en quauque luèc, non lo pilhar, per mancaça d'atencion: *Ai oblidat lu mieus sòus*.

à maion. 4. Non si preocupar de quauqua ren: *Oblidar lu sieus crucis*. 5. Plus s'ocupar de quauqu'un, lo laissar de costat: *Oblidar lu sieus amics*. 6. Non tenir còmpte de quauqua ren e, en particulier, mancar à una obligacion: *Oblidar li sieu promessas*. 7. Perdonar: *Oblidar un escòrn*. Sin.: **demembrar, denembrar**. 8. Mancar de reconoissença: *Oblidar un servici rendut*. ♦ **s'oblidar** v.pr. 1. Disparéisser de la memòria: *Tot aquò s'oblidèra rapidament*. 2. Faire abnegacion de la sieu persona, oblidar lu sieus interès pròpris. 3. (fam.) Faire lu sieus besonhs dins li sieu braias. Sin.: (pop.) **si cagar sobre**, (pop.) **s'escompissar, s'esconcar, s'embrenar**.

oblideta n.f. 1. (sobretot au pl.) Croton dont èron embarrat aquelu qu'èron condemnat à la preson à perpetuitat. 2. Fòssa cubèrta d'una trapa, dont si faïon cabussar aquelu que s'en volia desbarrassar.

oblidós, oa adj. (lit.) 1. Que non consèrva longtemps lo sovenir de quauqua ren, de quauqu'un, ò que non s'en preocupa. 2. Qu'es subjècte à oblidar, en particulier lu benfachs reçauputs. Sin.: **demembrier, denembrier**.

oblidosament adv. D'un biais oblidós.

obligacion n.f. 1. Constrencha, dever qu'impauon la lèi, la morala, li convencions socials, la necessitat: *Èstre dins l'obligacion de partir*. 2. (dr.) Ligam de drech per lo quaua una persona es tenguda de faire ò de non faire quauqua ren. 3. (Borsa) Títol negociable, que representa de fraccions egali d'un prèst consentit à una societat privada ò à una collectivitât publica au moment de l'emission d'un emprunt (dich *emprunt obligatòri*). ◇ (banca) *Obligacion caucionada*: Crèdit acordat à una entrepresa per diferir lo pagament de la T.V.A. ò de drechs de dogana. ◇ *Obligacion de resultat*: Obligacion que constrenhe un prestatar de servicis à provedir un resultat pertocant una òbra, un trabalh determinat. Var.: **obligat**.

obligança n.f. Disposicion, propension à faire plaser: *Es d'una granda obligança*. Sin.: **complasença, amabilitat**.

obligant, a adj. Que li agrada de rendre servici, de faire plaser. Sin.: **complasant, aimable, servicial, atencionat, brave**.

obligantament adv. D'un biais obligant, per rendre servici. Sin.: **gentament, cortesament, aimablement**.

obligar vt. (*obligui*) 1. Impauar coma dever, ligar per una lèi, una convencion. Sin.: **cogir**. 2. Constrénher, forçar, metre dins la necessitat de: *Obligar quauqu'un à partir*. 3. Rendre servici per complasença, èstre agradiu à. 4. Ligar per un acte que dona recors en justícia.

obligat, ada adj. e n. Redevable, reconoissent. ♦ adj. Necessari. ♦ n.m. Sin.: **obligacion**.

obligatari, ària n. (Borsa) Portaire d'una obligacion, d'obligacions. ♦ adj. Fach d'obligacions.

obligatissime, a adj. Foarça obligat, que rende servici foarça volontiers.

obligatòri, òria adj. 1. Que la lèi impaua, que de condicions particulieri rendon necessari, que li convenienças socials demàndon. 2. (fam.) Inevitable, ineluctable.

obligatoriament adv. 1. D'un biais obligatòri. 2. (fam.) Fatalament, necessariament. Sin.: **forçadament, indefugiblement**.

obliquitat n.f. Inclinason d'una linha, d'una susfàcia sobre una autra. ◇ (astron.) *Obliquitat de l'ecliptic*: Angle de 23° 26' que forma l'ecliptic mé l'equator celèste.

oblit n.m. 1. Fach d'oblidar, de perdre lo sovenir de quauqu'un, de quauqua ren. 2. Mancament ai règlas, à d'abitudas. 3. Defalhença de la memòria, de l'atencion; estordaria. Sin.: **demembrança, denembrança**. Var.: **oblida, oblidança**.

obliteracion n.f. Accion d'obliterar.

obliterador, airtz adj. e n. Obliterator.

obliterar vt. (*oblitèri*) 1. Curbir d'una emprenta, d'una marca (un sageu, un document, etc.). 2. (lit.) Escafar progressivament: *Lo temps a obliterated lu sieus sovenirs*. 3. (didact.) Tapar (un canal, un orifici).

obliterator, tritz adj. n.m. Qu'oblitèra. Var.: **obliterador**. ♦ n.m. Aparelh per obliterar de sageus, de documents, etc.

oblòng, a adj. De forma alongada. Sin.: **longarut, longorut**.

obnonciacion n.f; (Antiqu. rom.) À l'epòca republicana, ajornament dei comicis, decedit en rason d'un presagi funèste.

obnubilacion n.f. (psiquiatria) Eскурciment de la consciença, acompanhat d'un ralentiment dei procèssus intellectuels. Sin.: **frapacion**.

obnubilar vt. Eскурcir li facultats mentals, faussar lo jutjament de: *La peur de faire mau l'obnubila*. Sin.: **frapar**.

obnubilat, ada adj. 1. (psiquiatria) Que sofrisse d'obnubilacion. 2. (corrent) Qu'a una idea soleta en tèsta, obsedit. Sin.: **frapat**.

obòl n.m. 1. Pichina ofrenda, contribucion financièra gaire importanta. 2. (ist.) Unitat de moneda e de pes de la Grècia antica, que valia 1/6 de dracma. Sin.: **patau**.

òbra n.f. 1. Travalh, activitat: *Fa totplen d'òbra*. ◇ *Si metre à l'òbra*: Començar à trabalhar. ◇ *Jutjar d'après l'òbra*: Jutjar quauqu'un d'après cen que fa. ◇ *Metre en òbra quauqua ren*: L'emplegar d'un biais ordenat, calculat. ◇ *Mes(s)a en òbra*: Accion de metre en òbra. 2. Cen que resulta d'un trabalh; produccion, realisacion: *Aquò es l'òbra de tot un grope*. 3. Produccion artistica ò literària; ensèms dei realisacions d'un escrivan, d'un esculptor, etc.: *L'òbra d'Alan Pelhon*. 4. Organizacion de la tòca religioa, filantropica ò umanitària: *Faire un don à una òbra*. 5. (arquít.) *Foara d'òbra*: En salhida, en defoara de l'aplomb de la paret. 6. *Fusta d'òbra*: Fusta emplegada per la construccion. 7. (*Èstre*) *à pen d'òbra*: À proximitat immediata de l'obratge en construccion ò dau trabalh que cau faire; (fig.) Lèst à començar un trabalh. 8. (alquímia) La granda òbra: La transmudacion dei metals en aur; la fabricacion de la pèira filosofala. ♦ pl. 1. *Boani òbras*: Ensèms d'accions caritativi fachis dins lo quadre d'una organizacion religioa. 2. (mar.) *Òbras moarti*: Part d'una nau sobre lo nivèu de l'aiga. ◇ *Òbras*

vivi: Part d'una nau en dessota dau nivèu de l'aiga; (fig.) Part vitala, essenciala de quauqua ren.

obrablè, a adj. Que pòu èstre travalhat, complit, realisat.

obrador n.m. Atalhier.

obrant adj. m. Sobrejorn.

obrar vi. (òbri) 1. Travalhar à realisar quauqua ren d'important: *Obrar au restabliment economic dau país* Sin.: **fabregar, fabricar, realisar, operar**.. 2. Metre tot en òbra, travalhar per obtenir quauqua ren: *Lo ministre òbra per assegurar la seguretat de toi.*

obrassa n.f. Òbra grandassa.

obrat, ada adj. Travalhat.

obratge n.m. 1. Accion de travalhar; travalh: *Si metre à l'obratge*. 2. Objècte que lo travalh produe, espec. lo travalh d'un artista, d'un obrier: *Un obratge de fustaria, d'esculptura*. ◇ *Obratge d'art*: Construccion de granda importança (poant, galària, etc.) en seguida à l'establiment d'una linah de comunicacion. ◇ (dr.) *Obratge public*: Ben immòble que relèva dau domèni public, sus lo quau son realisats de travalhs publics e emplegat à de besonhs d'interès general. 3. Travalh d'agulha ò de tricòt. ◇ *Boita per l'obratge*: Que la sieu disposicion interiora en casiers permete de plaçar tot cen qu'es necessari per cordurar. 4. Tèxto scientific ò literari; libre. 5. Part d'un aut-forneu dont arribon li tuvieras de vent. 6. (mil.) Element autonòme d'una fortificacion, capable de resistir meme après un encerclament.

obratjar vt. Obrar foarça menimosament: *Obratjar de pèças d'orfebreria*.

obreta n.f. (fam.) Pichina òbra sensa granda portada.

obrier, a n. Persona salariada qu'a una foncion de produccion e que fa un travalh manual per lo còmpte d'un emplegaire. Sin.: **travallaire**. ◇ *Obrier especialisat*: Que lo sieu travalh non demanda de diplòma ma una simpla messa au corrent, per oposicion à l'*obrier qualificat, autament qualificat ò professional*, que lo sieu aprendissatge es estat sancionat au manco per un certificat d'aptituda professionala. 2. (lit.) Agent: *Èstre l'obrier dau sieu destin*. ◆ adj. Que pertòca lu obriers; qu'es compauat, constituït d'obriers.

obriera n.f. Per lu insèctes socials (abelhas, formigas, termitas), individú estèrle qu'assegura la nutricion, la construccion dau nido, la defensa de la colonia, la susvelhança dei larvas.

obrierisme n.m. 1. Tendença, dins un grope politic ò sindical, à donar la prioritat ai revendicacions obrieri. 2. Idea segond la quala la classa obriera seria, per la sieu morala e la sieu cultura, superiora ai autri classas.

obrierista adj. e n. De l'obrierisme; que manifèsta d'obrierisme.

obròbi n.m. (it.) 1. Reprobacion publica que s'estaca à d'accions jutjadi condemnabli. 2. Causa, subcte de vergonha. 3. Estat d'abjeccion, d'aviliment.

obscène, a adj. Que tòca dubertament la pudor per de representacions d'òrdre sexual. Sin.: **gras, gorrin, pudent, porcàs**.

obscenitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es obscène. 2. Paraula, acte obscène. Sin.: **porcaria, vilania, pudentaria**.

obsecracion n.f. (didact.) Preguiera demanda instantà facha à Dieu ò ai òmes.

obsedir vt. (*obsedissi*) 1. Ocupar d'un biais exclusiu, s'impauar sensa relambi à l'esperit. Sin.: **frapar, laguiar, cruciar, esperitar, endemoniar**. 2. (lit.) Importunar per una presença, de demandas incessanti. Sin.: **secar**.

obsedissent, a adj. Qu'obsedisce, qu'enuèia. Sin.: **frapant, secant, laguiant**.

obsedit, ida adj. e n. Qu'es la preda d'una obsession, d'una idea fixa. Sin.: **frapat, laguiat, secat, esperitat, endemoniat, ansiós**. ◇ (lit.) Qu'es la preda d'obsessions de natura sexuala.

obsèquias n.f. pl. Obsèquis.

obsequiós, oa adj. Cortés e empreissat à l'excès; servile. Sin.: **lecacuu** (vulg.), **flacassier, manèfle, doçastre**.

obsequiosament adv. D'un biais obsequiós. Sin.: **bassament, vilament, servilament**.

obsequiositat n.f. Caractèr d'una persona obsequiosa, dau sieu comportament. Sin.: **bassessa, flatària, servilitat, viles(s)a**.

obsèquis n.m. pl. Funeralhas. Var.: **obsèquias**.

observable, a adj. Que pòu èstre observat. Sin.: **visible**.

observacion n.f. 1. Accion de regarjar emé atencion lu èstres, li cauas, lu eveniments, lu fenomènes per lu estudiar, lu susvelhar, n'en tirar de conclusions. ◇ *Esperit d'observacion*: Disposicion ò abiletat à observar. ◇ Comentari apfondit pertocant un escrich, una sciència, etc. 2. (mil.) Susvelhança sistematica de l'enemic en vista d'obtenir d'informacions. 3. (med.) Susvelhança d'un malaut pendent un temps donat, destinada à pertmetre au mètge de precisar ò d'infirmar un diagnostic mausegur: *Metre un malaut en observacion*. 4. Rendut-còmpte, ensèms de remarcas, de reflexions de quauqu'un qu'a observat, estudiat quauqua ren. 5. Remarca facha ai prepaus de quauqu'un. 6. Repròchi leugier: *Aqueu comportament t'a vaugut una observacion*. Sin.: **semonsa, avertiment, rancura**. 7. Mesura de reeducacion d'un menor socialament inadaptat, que lo fa plaçar dins un centre d'observacion dont d'especialistas estudion la sieu personalitat per lo readaptar. 8. Accion de si conformar à cen qu'es prescrich: *L'observacion dau Còdi de la rota*.

observança n.f. 1. Accion d'observar fidelament una règla religioa; aquesta règla. 2. (per ext.) Comunautat religioa considerada per rapoart à la règla qu'obsèrva: *L'observança benedictina*. ◇ *Observança estrecha*: Branca d'un òrdre religiós que, après de refòrmas, seguisse torna mai la règla primitiva. 3. (lit.) Accion d'observar, de practicar una règla de comportament; aquesta règla.

observantin n.m. (relig.) Qu'apertèn à l'estrecha observança.

observar vt. (*obsèrvi*) 1. Examinar, considerar embé atencion, per estudiar. 2. Regarjar atentivament (per susvelhar, contrarotlar. Sin. (1 e 2): **gaidar**, **gaitar**, **agachar**, **guinhar**, **avistar**, **mentar**, **espiar**. 3. Remarcar, constatar: *Obsèrvi que vos portatz totjorn ben*. 4. Respectar, si conformar à (cen que la lèi, lu usatges prescrívon). 5. Adoptar d'un biais duradís e volontari (un comportament): *Observar un silenci prudent*. ♦ **s'observar** v.pr. 1. Susvelhar, contrarotlar toti li sieu reaccions. 2. Si susvelhar, s'espiar reciprocament.

observator, tritz n. 1. Persona qu'obsèrva, assistisse à quauqua ren en espectador. Sin.: **agachaire**, **guinhaire**, **avistaire**, **gaida**. ◇ (espec.) Persona presenta dins un debat, una comission, ma que non pòu intervenir per votar. 2. Persona que la sieu mission es de regarjar lo debanar d'unu eveniments per fin de n'en rendre còmpte. ◇ (mil.) Aqueu que susvelha li posicions enemigui, obsèrva lo combat. 3. Individú considerat sota lo rapoart de la posicion qu'ocupa dins l'espaci e dei circonstanças particulieri segond li quali lu fenomènes si presènton à-n-eu: *Un observator plaçat faça au nòrd*. ♦ adj. Que saup observar, que regarja m'un esperit critic.

observatòri n.m. 1. Establiment especialament afectat ai observacions astronomiqui, meteorologiqui ò vulcanologiqui. 2. Luèc de dont si pòu observar, adobat per l'observacion. 3. Organisme administratiu ò sindical encargar de susvelhar de fachs economics.

obsession n.f. 1. (psiquiatria) Idea sovent absurda qu'apareisse dins la consciència embé insistença, ben que lo subjècte sigue conscient dau sieu caractèr morbide e la sente coma estrangiera. Sin.: **frapacion**, **ànsia**, **crenta**, **temor**, **paur**, **fobia**. 2. Fach d'obsedir quauqu'un; cen qu'obsedisce, idea fixa.

obsessional, a adj. (psiquiatria) Que relèva de l'obsession. ◇ *Nevròsi obsessional*: Nevròsi que si manifestà per d'obsessions e de rituals. ♦ Que patisse d'obsessions; que sofrisse d'una nevròsi obsessional. Var.: **obsessionau**.

obsessionau, ala adj. e n. Obsessional.

obsidiana n.f. Vèire volcanide color escura, qu'a l'aspècte dau vèire dei botilhas, ma foarça rompedís. Sin.: **marecanita**.

obsidional, a adj. (didact.) Que pertòca l'assèdi d'una ciutat. ◇ *Fèbre obsidional*: Psicòsi collectiva que tòca una populacion assediada. ◇ *Deliri obsidional*: Deliri dau subjècte que si cretz assediad.

obsolescença (-ència) n.f. (lit.) Fach d'èstre perimit. ◇ (espec.) Depreciacion d'una màquina, d'un equipament, que lo rende perimit per la soleta rason dau progrès tecnic (e non perqué seria frust per aver tròup servit). ◇ *Obsolescença programada*: Que lo conceutor a previst per constrénher lo client a renovar lo sieu material.

obsolescent, a adj. Pertocat d'obsolescença.

obsolet, a adj. (lit.) Depreciat, perimit per obsolescença; que non es plus en usatge.

obstacle n.m. 1. Cen qu'empacha d'avancar. 2. (fig.) Cen qu'empacha ò retarda una accion, una progression. Sin. (1 e 2): **repompeu**, **trabuc**, **traversa**, **arrestador**,

entrava, **embarràs**, **desturbi**. 3. (espòrts) Caduna dei dificultats que cau passar, sus una pista, dins una competicion (ipisme, corsa à pen, en partic.).

obstetrica n.f. Disciplina medicala que tracta de la grossessa e de la tecnica de jaciha.

obstetrical, a adj. Relatiu à l'acochament. Var.: **obstreticau**.

obstetricau, ala adj. Obstetrical.

obstetrician, a n. Mètge especialista d'obstetrica.

obstinacion n.f. Caractèr d'una persona testarda; testarditge, perseverança. Sin.: **testardisa**.

obstinadament adv. Embé obstinacion. Sin.: **foart e moart**.

obstinar (s') v.pr. Perseverar, s'encaïnar: *S'obstinar à refudar*. Sin.: **s'entestardir**, **s'entestar**, **s'atissar**. ◇ (absolut) *Denega e s'obstina*.

obstinat, ada adj. e n. Que s'encaïna, qu'insistisse en despièch dei obstacles, dei dificultats. Sin.: **testard**, **entestardit**, **entestat**, **atissat**. ♦ adj. 1. Que marca l'obstinacion: *Un trabalh obstinat*. 2. Constant, repetit. ◇ (mús.) *Bassa obstinada*: Part de bassa d'una composicion que repetisse lo meme motiu.

obstruccion n.f. 1. Tactica, ensèm dei mandòbras emplegadi per empachar lo boan debanar d'una accion, d'un procèssus, d'un debat. Sin.: **entrava**, **entravada**. 2. (patol.) Fach de si tapar, per un conduch organic, un vaisseau. 3. (espòrts) Accion de s'opauar d'un biais irregulier au juèc de l'adversari.

obstruccionisme n.m. Obstruccion sistematica dins una assemblea, espec. dins una assemblea parlamentària.

obstruccionista adj. e n. Que fa sistematicament d'obstruccion.

obstructiu, iva adj. (patol.) Si di d'una afeccion que causa una obstruccion.

obstruir vt. (*obstruissi*) Tapar m'un obstacle.

obtemperar vt. ind. (à) (*obtempèri*) Obeïr à (un òrdre), si sotametre à (una injoncion). Sin.: **assentir (à)**.

obtencion n.f. Fach d'obtenir (en partic. en seguida à de temptativas, de recèrcas). Sin.: **aquist**, **aquisicion**.

obtenebrar vt. (*obtenèbri*) (lit.) Escurcir. ♦ **s'obtenebrar** v.pr. S'escurcir.

obtenir vt. (*obtèni*) 1. Arribar à si faire autrejar (cen que si volia): *Obtenir de temps suplementari per acabar, obtenir una augmentacion*. Sin.: **daverar**. 2. Rejónher (un resultat, un objectiu), faire que quauqua ren capite: *Ai obtengut lo mieu diplòma, ai obtengut que s'en vague*.

obturacion n.f. Accion, biais d'obturar.

obturar vt. 1. Tapar ermeticament per l'introduccion ò l'aplicacion d'un còrs. 2. Tapar m'un amalgame (li cavitats d'una dent cariada).

obturator, tritz adj. 1. Que sièrve à obturar. 2. (anat.) *Trauc obturator*: Trauc isquiopubian.

obturator n.m. 1. Objècte que sièrve à obturar. 2. Dispositiu d'un objectiu fotografic per obtenir de temps d'exposicion diferents. 3. Aparelh que sièrve à interrompre la circulacion dins una conducha d'aiga, de gas, de vapor.

obtús adj. [u'tys] 1. Que manca de finessa, de penetracion; testard.: *Un esperit obtús*. Sin.: **gòf, desponchat, abestit, borricat, tardòc, espès, bèstia, endarrierat, estrech, tapat**. 2. (mat.) Si di d'un angle geometric que la sieu mesura es compresa entre 90° e 180°.

obtusangle adj. m. Si di d'un triangle qu'a un angle obtús.

obtusion n.f. (neurol.) Trebolici de la vigilança caracterisat per una mancança d'atencion, una lentor à capir un rasonament, à s'orientar.

obús n.m. Projectile de forma cilindrica e ogivala, d'un calibre egal ò superior à 20 mm, qu'una boca de fuèc lança.

obusier n.m. Canon relativament cort que pòu efectuar de tir dirècte, d'aut en bas ò vertical.

obvenir vi. (dr.) Revenir per succession.

obviable, a adj. Que pòu èstre obviat.

obviar vt. ind. (*obvii*) (lit.) Prevenir (quauqua ren de marrit) en pilhant li mesuras necessari, en li faguent obstacle; remediar à. Sin.: **destornar, evitar, defugir**.

òc adv. Indica una afirmacion. Sin.: **aí, si**. ◇ *Lenga d'òc*: Lenga eissida dau latin, parlada dins lu 32 despartiments dau tèrç sud de França metropolitana actuala, li Valadas occitanes e Guardia Piemontese en Itàlia, la Vau d'Aran en Espanha e au Mónegue. La zòna lingüistica e culturala es sonada l'*Occitània* ò País d'Òc. Au cors de la sieu istòria, conoissèt diferents appellacions generalas, coma provençau, lemosin, gascon, roman. Sin.: **occitan, lenga occitana**.

ocapí n.m. Okapí.

ocarina n.f. Pichin instrument de música à vent, de forma ovoïda mé de traucs.

ocàs n.m. 1. Edicte dau tsar. 2. Decret de l'Estat, en Union Sovietica. 3. (lit.) Decision autoritària e arbitrària; òrdre imperatiu.

ocasion n.f. 1. Circonstança que vèn à talh, oportunitat: *Profechar d'una ocasion*. Sin.: **escadença, oportunitat, ocurença, endevenença, circonstança**. ◇ *À l'ocasion*: Eventualament, s'una oportunitat si presenta. 2. Circonstança que determina un eveniment. ◇ *À l'ocasion de*: En pilhant coma motiu, coma pretèxe: *Donar una fèsta à l'ocasion dau sieu anniversari*. 3. Objècte vendut ò crompat de segonda man; cròmpa, venda d'objèctes pariers: *Mercat de l'ocasion*. ◇ *D'ocasion*: Que non es crompat ò vendut nòu.

ocasional, a adj. 1. Qu'arriba, si debana d'azard; accidental, irregulier: *Un trabalh ocasional*. Sin.: **efemèr, incertan, momentaneu, provisòri, transitòri**. 2. Qu'es tau per ocasion (per op. à *abitual*): *Un client ocasional*. 3. (filos.) *Causa ocasionala*: Circonstança que non es la causa dirècta d'un fach, ma qu'es necessària per que la causa fague lo sieu efècte: *Aqueu que talha de boasc es la causa ocasionala dau fach qu'aqueu boasc serà cremat*. Var.: **ocasionau**.

ocasionalament adv. Per ocasion. Sin.: **momentaneament, incertanament, efemerament, provisoriament, transitoriament**.

ocasionalisme n.m. Teoria dei causas ocasionals.

ocasionar vt. Èstre l'ocasion, la causa de (sovent quauqua ren de marrit). Sin.: **causar, provocar, entirar**.

ocasionau, ala adj. Ocasional.

occident n.m. 1. Costat de l'horizont dont lo soleu cala. Sin.: **oèst, ponent, trasmont, tresmont**. 2. *L'Occident*: L'ensèm dei país d'Euròpa occidentala e d'Amèrica dau Nòrd. ◇ *La Glèia d'Occident*: Li Glèias de rite latin (per op. ai Glèias de rite oriental).

occidental, a adj. e n. 1. Situat à l'oèst, à l'occident. 2. Qu'es de l'Occident. 3. Relatiu à la civilisacion occidentala (per op. ai civilisacions d'Africa, d'Orient, d'Extrème-Orient e d'Amèrica latina). Sin.: **ponentés**. ◆ n. (M'una majuscula) Persona qu'apartèn à la civilisacion europea. Var.: **occidentau**.

occidentalizacion (-izacion) n.f. Accion d'occidentalisar; fach de s'occidentalisar.

occidentalisar (-izar) vt. Modificar (un pòble, una societat) per lo contacte m'ai valors e la civilisacion de l'Occident, donat en modèl. ◆ **s'occidentalisar** v.pr. Pilhar lo biais occidental.

occidentalisme n.m. Movement reformatòr rus, que si referissia au modèl occidental.

occidentalista adj. e n. (ist.) Membre de l'intelligentsia russa dau s. XIXⁿ partidari dau desvolopament de la Rússia sus lo modèl occidental.

occidentau, ala adj. e n. Occidental.

occipital, a adj. Qu'apartèn à l'occiput. ◇ *Lòbe occipital*: Lòbe posterior dau cervèu dont si tròvon lu centres virtuals. ◇ *Oàs occipital* ò *occipital*, n.m.: Oàs que forma la paret posteriora e inferiora dau crani. ◇ *Trauc occipital*: Trauc dins l'oàs occipital per lo quau passa l'axe cerebrospinal. Var.: **occipitau**.

occipitau, ala adj. Occipital.

occiput n.m. Part inferiora e posteriora de la tèsta. Sin.: **suc, coata**.

occitan, a adj. e n. [usi'tan] D'Occitània, ensèm dei regions de lenga d'òc. ◇ *Grafia occitana*: Sistema grafic elaborat per Loís Alibèrt, inspirat dau sistema medieval e dau sistema catalan. Sin.: **grafia classica, grafia alibertina**. ◇ *Lenga occitana*: Lenga romanica, que fuguèt literària, administrativa, scientifica e comerciala, foarça temps avant la lenga d'oïl (francés), suprimida per Francés 1er en lo 1539 (Edicte de Villers Cotterêts). Sin.: **lenga d'òc**. ◆ n.m. Lenga d'òc.

occitanenc, a adj. Qu'apartèn à Occitània.

occitanizacion (izacion) n.f. Accion d'occitanisar.

occitanisar (izar) v.tr. Convertir à la civilisacion occitana, ai sieu valors. ◆ **s'occitanisar** v.pr. Si convertir à la civilisacion occitana.

occitanisme n.m. Movement de defensa de la lenga e de la cultura occitana.

occitanista adj. e n. Relatiu à l'occitanisme; partidari de l'occitanisme.

occitanitat n.f. Identitat occitana.

occitanofòne, a adj. Que parla occitan.

occitanofonia n. f. Lo tot de la collectivitat que parla occitan.

occitanografe, a n. (ling.) Persona qu'escrivi en occitan.

ocean n.m. 1. Vasta estenduda d'aiga de mar. 2. Caduna dei parts màgers de l'ocean mondial, que constituïsson d'entitats geografiqui partidi en regions: *L'ocean Indian, l'ocean Pacific*. ◇ (absolut) L'Ocean: L'ocean Atlantic. Sin.: **la mar granda**.

oceana adj. f. (lit.) De l'Ocean: *Li estendudas oceani*.

oceanauta n. Plonjaire especialisat dins l'exploracion dei fonds marin.

oceanian, a adj. e n. D'Oceània.

oceanic, a adj. Relatiu à l'ocean. ◇ *Clima oceanic*: Dins li zònas temperadi, clima de la façada occidentala dei continents, caracterisada per d'estiu fresc, d'ivèrns doç, de pluèis fini e abondòt tot l'an, sobretot en sason frèia, e una predominança dei vents d'oèst.

oceanida n.f. (mit.) Ninfa de la mar.

oceanografe, a n. Especialista d'oceanografia.

oceanografia n.m. Estudi fisic, quimic e biologic dei aigas e dei fonds marins. Sin.: **idrologia marina**.

oceanografic, a adj. Relatiu à l'oceanografia: *Lo museu oceanografic dau Mónegue*.

oceanologia n.f. Ensèm dei disciplinas scientificui (fisica, biologia e quimia) e dei tecnicas (prospeccion, esplecha) relatiu à l'estudi e à l'emplec dau relarg oceanic.

oceanologic, a adj. Relatiu à l'oceanologia.

oceanològue, òga n. Especialista de l'oceanologia.

ocellat, da adj. Que pertòca lu animaues que lo sieu pelam, lo plumatge an d'ornaments en forma d'uèlh.

ocelle n.m. Uèlh simple dei artropòdes adultes, notadament lu insèctes.

ocelòt n.m. Cat fèr que viu en Amèrica miègjornala, entre lo Mexic e la Patagònia.

òcho n.m. 1. Èssa d'aisseu. 2. Marca que fa lo fèrre d'una gavàudola sus una autra.

òci n.m. Estat d'una persona que non a d'ocupacion; desobrament. Var.: **ociositat**. Sin.: **desobrament**.

ocinèbre n.m. Mollusc gastropòde, predator dei òstregas.

ociós, oa adj. e n. Que non a una ocupacion ò qu'a totplen de temps liure; desobrat. Sin.: **desobrat**. ◆ adj. Que si debana dins l'òci: *Menar una vida ocioa*.

ociosament adv. D'un biais ocieu. Sin.: **desobradament**.

ociositat n.f. Òci.

ocitocina n.f. Ormòna fabricada dans l'ipotalamus (zòna dau cerveu que regula de nombroï foncions de l'organisme), e la pòst-ipofisi (part posteriora de l'ipofisi).

occlusion n.f. 1. (med.) Barradura patologica d'un conduch, d'un orifici de l'organism: *Oclusion intestinala*. Sin.: **sarrament**. 2. (quir.) Operacion que consistisse à avesinar lu bòrds d'una dubertura naturala (espec. li parpèlas e li labras). 3. Posicion dei maissèlas quora si sàrron li dents. 4. (fon.) Barradura completa e

momentanea en un ponch dau canal vocal. 5. (quim.) Empresonament de substanças per d'autri, per de mecanismes divèrs (absorpcion, adsorpcion, etc.); la substança empresonada. 6. (meteor.) Mecanisme de reget en altituda dei lengas d'aria cauda d'una depression temperada; perturbacion que n'en resulta. 7. Proprietats qu'an lu metats de surbir e de retenir lu gas.

occlusiu, iva adj. Que produe una occlusion. ◇ (fon.) *Consonanta oclusiva* ò *occlusiva*, n.f.: Consonanta que la sieu articulacion compoarta una occlusion coma [p], [t], [k], [g], [b], [d].

ocomé n.m. Okomé.

òcra n.f. Argila sovent pulverulenta, colorida en jaune ò en roge per d'oxides de fèrre (ematita, limonita, etc.) e emplegada coma colorant. Var.: **òcre**. ◆ adj. inv. D'una color brun-jaune ò brun-roge clars.

ocraceu, ea adj. Ocrós.

ocrar vt. (*òcri*) Colorar en òcra.

ocrat n. m. Mena de tencha ocrada.

òcre n.m. Òcra.

ocromà n.m. Aubre grand dei Antilhas e d'Amèrica tropicala que dona la fusta de balsà.

ocrós, a adj. De la color de l'òcra. Sin.: **ocraceu**.

octaèdre, a adj. e n.m. (geom.) Polièdre de vuèch faças. ◇ *Octaèdre regulier*: Que li sieu faças son de triangles equilaterals egals.

octaedric, a adj. Qu'a la forma d'un octaèdre.

octan n.m. 1. Idrocarbure saturat (C₈H₁₈) que si tròva dins l'essença de petròli. 2. *Indici d'octan*: Indici que mesura la valor antidetonanta d'un carburant per rapoart à un carburant escandalh.

octant n.m. 1. Vuechena part dau cercle, arc de 45°. 2. (anc.) Instrument que servia à pilhar en mar d'autessas d'autres e de distanças, analògue au sextant ma que lo sieu limbe èra d'un octant.

octava n.f. 1. (mús.) Vuechen gra de l'escala diatonica, qu'a lo meme nom que lo premier. ◇ Ensèm dei nòtas contengudi dins l'interval de vuèch gras. 2. (relig. cat.) Periòde de vuèch jorns que vèn après cada granda fèsta de l'annada; darrier d'aquelu vuèch jorns.

octavari n.m. (liturgia) Libre que contèn lu oficis de l'octava d'una fèsta.

octaviar vt. (*octavi*, classic *octàvii*) (mús.) Faire audir accidentalament l'octava auta d'un son, en plaça dau son eu-meme, en parlant d'un instrument.

octavin n.m. Pichin flaut, que soana à l'octava superiora dau grand. Sin.: **piccolo** (it.).

octet n.m. 1. (inform.) Grope ò multiplèt que comprèn vuèch elements binaris. 2. (fis.) Ensèm de vuèch electrons que fórmon la jaça exteriora completa d'un atòme.

octidí n.m. Vuechen jorn de la decada, dins lo calendrier revolucionari francés.

octòbre n.m. Desen mes de l'an.

octocoralliari n.m. *Octocoralliaris*: Òrdre de cnidaris mé vuèch tentacules coma lo coralh ò l'alcion. Sin.: **alcionaris**.

octobristas n.m. pl. En Rússia, nom donat ai òmes politics favorables au manifest de Nicolau II^d per organizar un governament constitucional.

octodont n.m. Rosegaire d'Amèrica miègjornala.

octogenari, ària adj. e n. Qu'a vuetanta ans; qu'a entre vuetanta e noranta ans.

octogonal, a adj. (geom.) 1. Qu'a la forma d'un octogòne. 2. Qu'a per basa un octogòne: *Prisma octogonal*. Var.: **octogonau**.

octogonau, ala adj. Octogonal.

octogòne n.m. (mat.) Poligòne qu'a vuèch angles e, doncas, vuèch costats.

octopòde, a adj. Qu'a vuèch pens ò tentacles.

octopòde n.m. Mollusc cefalopòde qu'a vuèch tentacles.

octosillabe, a adj. e n.m. Qu'a vuèch sillabas.

octosillabic, a adj. Qu'a vuèch sillabas.

octuor n.m. (mús.) 1. Composicion mé vuèch parts. 2. Grop de vuèch intruments ò cantaires.

octuplar vt. Multiplicar per vuèch.

octuple, a adj. e n.m. Que vau vuèch còups parier.

ocular(i), a (-ària) adj. 1. De l'uèlh: *Glòbe oculari*. 2. *Testimòni oculari*: Qu'a vist la caua que n'en testimònia.

oculari n.m. Sistema optic d'una luneta, d'un microscòpi, etc., plaçat dau costat de l'uèlh de l'observator e que siërve à examinar l'imatge que l'objectiu fornisse.

ocularista n. Persona que prepara de pèças de protèsis oculari.

oculat, da adj. (zool.) Qu'a d'ornaments en forma d'uèlhs. Sin.: **ocelat**.

oculista n. Mètge especialisat dins lu problemas de la vision. Sin.: **oftalmològue, oftalmologista**.

oculistic, a adj. Relatiu à la medecina de l'uèlh.

oculistica n.f. Oftalmologia.

oculocardiac, a adj. Si di de l'alentiment dau pòls e de la bassa de la pression arteriala en seguida à una pression sus lu glòbes ocularis.

oculogire, a adj. Pròpri à la rotacion laterala dei uèlhs vèrs la drecha ò vèrs seneca.

oculomotor, tritz adj. Relatiu à la motricitat dei uèlhs.

oculomotricitat n.f. Motricitat dei uèlhs.

oculopaupebral, a adj. Que pertòca lo glòbe oculari e li parpèlas. Var.: **oculopaupebrau**.

oculopaupebrau, ala adj. Oculopaupebral.

ocultacion n.f. 1. Accion d'ocultar, d'escondre quauqua ren. 2. (astron.) Disparicion momentanea d'un astre darrier un autre dau diamètre aparent superior.

ocultaire n.m. Dispositiu previst per canalisar en un faisceu estrech lu rais luminós emés per lu fanaus d'un veïcule, lu senhals ferroviaris, per demorar esconduts ai aeronaus en temps de guèrra.

ocultament adv. D'una mena oculta. Sin.: **amagadament, escondudament**.

ocultar vt. 1. Passar sota silenci, escondre. 2. (astron.) En parlant d'un astre, escondre (un autre astre) per ocultacion. 3. Rendre invisible (un senhal luminós) dins un perimètre donat. 4. Faire de tau biais qu'una region non poasque plus reçaupre un programa de television.

oculte, a adj. 1. Que la sieu causa, li sieu tòcas demòron esconduts; misterios. 2. *Scienças ocults*: Doctrinas e practicas que pertòcon de fachs qu'escàpon à l'explicacion racionala, fondadi generalament sobre la credença en de correspondenças entre li cauas e que presenta lo mai sovent un caractèr pauc ò pron esoteric (alquimia, magia, etc.).

ocultisme n.m. Estudi practic dei sciencas ocults. Sin.: **mascaria**.

ocultista adj. e n. Que relèva de l'ocultisme; partidari de l'ocultisme.

oculus n.m. (lat.) Pichona dubertura dintre un barri, una paret, au som d'una copòla. Sin.: **uèlh de bòu**.

ocupacion n.f. 1. Accion de si rendre mèstre militarment d'una vila, d'un país. ◇ (M'una majuscula) Periòde durant lo quau França estaguèt ocupada per l'armada alemanda (1940-1944). 2. Fach d'ocupar un luèc, d'estacionar sus un terren, de n'en pilhar possession. 3. (dr.) Mòde d'acquisicion, per la presa de possession, d'un ben vacant. 4. Activitat: *Èstre sensa ocupacion*.

ocupacional, a adj. *Terapeutica ocupacionala*: Que cèrca à tornar adaptar lu malauts mentals per lo trabalh ò d'activitats de léser. Var.: **ocupacionau**.

ocupacionau, ala adj. Ocupacional.

ocupant, a adj. e n. Qu'ocupa un luèc, un país. ◆ n. (dr.) *Ocupant de boana fe*: Persona que viu dins un lotjament que n'en paga regulierament lo fit, sensa contracte, ma que, dau fach de la sieu boana fe, pòu beneficiar d'un manteniment dins lu luècs. Sin.: **estatjant**. ◇ *Premier ocupant*: Aqueu qu'ocupa, pilha possession en premier d'un luèc.

ocupar vt. 1. Emplir (un espaci, una durada): *Lo lièch ocupa tota la mieu cambra, ocupi li mieu jornada à redigir un dictionari*. 2. Exercir (una carga, una foncion): *Ocupa una boana plaça dins la sieu entrepresa*. 3. Aver la possession, l'usatge d'un luèc: *Lu bureus ocúpon lo segond plan*. 4. Demorar en massa dins un luèc per manifestar lo sieu maucontentament, etc.: *Lu obriers ocúpon l'usina*. 5. S'installar, establir la sieu autoritat sobre un territòri militarment, per la foarça. 6. Donar de trabalh à; emplegar: *L'agricultura ocupa totjorn plus pauc de monde*. 2. Pilhar lo temps, la pensada de: *Lu sieus estudis l'ocúpon totplen*. ◆ **s'ocupar (de)** v.pr. Travalhar, dedicar lo sieu temps (à). Sin.: **s'entrevar (de)**. ◇ (absolut) Aver una activitat, non restar sensa ren faire: *Es una persona que s'ocupa*.

ocupat, ada adj. 1. Qu'es sota ocupacion enemiga: *Un territòri ocupat*. 2. Que quauqu'un pilha, emplega: *La linha es ocupada*. 3. Qu'es pilhat per una activitat; que non es disponible.

ocupatiu, iva adj. Qu'ocupa, que permete d'ocupar.

ocupear (s') v.pr. S'ocupar per si divertir.

ocurrença (-ència) n.f. 1. (liturgia) Rescòntre de doi fèstas ocurrenti. 2. *En l'ocurrença, en pariera ocurrença*: Dins lo cas present, dins aquesta circonstança. 3. Rescòntre, circonstança fortuita. Sin.: **circonstança, conjectura, eventualitat, escadença**.

ocurrença (-ència) n.f. 1. (ling.) Aparicion d'una unitat lingüística (fonologica, gramaticala ò lexicala) dins un còrpus; aqueta unitat. 2. (log.) Plaça qu'un simbòle ocupa dins una formula.

ocurrent, a adj. (liturgia) *Fèsta ocurrenta*: Que tomba lo meme jorn qu'una altra.

òda n.f. 1. Dins l'Antiquitat grèga, poema destinat à èstre cantat. 2. (liter.) Poema liric partit en estròfas parieri entre eli per lo nombre e la mesura dei vèrs e destinat sigue à celebrar de grands eveniments ò de grands òmes (*òda eroïca*), sigue à exprimir de sentiments mai familiars (*òda anacreontica*). 3. (mús.) Poesia messa en música.

odeleta n.f. Pichina òda.

odalisca n.f. 1. Esclava estacada au servici dei esposas dau sultan, dins l'Impèri otoman. 2. (lit.) Frema d'un harem.

odeon n.m. Edifici cubèrt, generalament en anfiteatre, e destinat, dins l'Antiquitat,

òdi n.m. 1. Viva ostilitat que poarta à esperar ò à faire de mau à quauqu'un: *Provar un òdi mortal*. 2. Aversion per quauqua ren: *Aver d'òdi per la violença*. Sin.: **ira, aborrimet, descoar, detestacion, asirança, mauvolença**.

odiar vt. (*òdi*, classic *odii*) Provar d'òdi per quauqu'un, detestar. Sin.: **aborrir, detestar, asirar, mauvoler**.

odiós, oa adj. 1. Que provòca l'òdi, l'indignacion. 2. Qu'es desagradu, penós: *Passar una serada odioa*. Sin.: **aborrissent, detestable, asirable, descorós**.

odiosament adv. D'un biais odiós; embé òdi. Sin.: **detestablement, descorosament, asirablement**.

odissea n.f. Viatge movementat, ric d'incidents, de peripecias. Sin.: **trepada**.

odografe n.m. 1. Traçat d'un camin percorrut ò à percòrrer. 2. *Odografe d'un movement*: Corba descricha per l'extremitat d'un vector equipollent au vector velocitat d'aqueu movement e traçat à partir d'un ponch fixe.

odomètre n.m. Instrument que sièrve à mesurar lo camin que percorre un veïcule ò una persona (dins un tau cas, es un *podomètre*).

odonat n.m. *Odonats*: Sota-òrdre dei arquiptèrs.

odontalgia n.f. (med.) Mau de dents.

odontalgic, a adj. (med.) Relatiu à l'odontalgia.

odontoblast n.m. Gròssa cellula de la part periferica de la meula dentària, que la sieu foncion es de secretar l'avòri.

odontocèt n.m. *Odontocèts*: Sota-òrdre de cetaceus provedits de dents e non de fanons.

odontogenèsi n.f. Lo tot dei procediments que perméton le formacion dei dents.

odontoïde, a adj. (anat.) *Apofisi odontoïda*: Salhida de la segonda vertèbra cervicala.

odontolit n.m. Fosfats idratats d'alumini que provènon dei dents e dei ossaments fossiles.

odontologia n.f. Estudi dei dents, dei sieu malautias e dau tractament d'aqueli malautias.

odontologic, a adj. Relatiu a l'odontologia.

odontologista n. Pratician que practica l'odontologia. Var.: **odontològue**.

odontològue, òga n. Odontologista.

odontòma n.f. Tumor dentària.

odontomètre n.m. Pichina règla graduada que sièrve à determinar lo nombre e lo genre dei dents d'un sageu postal.

odontorragia n.f. Emorragia en seguida à l'ablacion d'una dent.

odontostomatologia n.f. (med.) Disciplina que combina l'odontologia e l'estomatologia, que la sieu tòca es la prevencion, lo diagnostic e lo tractament dei malautias e dei anomalies de la boca e dei dents; cirurgia dentària.

odor n.f. [ow'du] 1. Emanacion qu'un fluide (ària, aiga) transmete e que l'aparelh olfactiu sente. Sin.: **flaire, sentor, emanacion, efluvi, redolença, exalacion**. 2. *Morir en odor de santetat*: Morir en estat de perfeccion cristiana. Var.: **morir en concèpte de santetat**. ◇ *Non èstre en odor de santetat*: Non èstre gaire preat (dins un luèc, dins l'estima de quauqu'un).

odorant, a adj. Que laissa escapar una odor; odoriferant. Var.: **odorós, odorifèr**. Sin.: **flairant, redolent, sentorós**.

odorar vi. Laisser escapar una odor (espec. agradiva). Sin.: **sentir, flairar**.

odorat n.m. Sens que permete la percepcion dei odors, localisat à la taca olfactiva dei fòssas nasali dei vertebrats, ai antenas dei insèctes, e que juèga lo tot promier ròtle dins l'informacion de la màger part dei espècias, aquàtici coma terrèstri. Sin.: **sentida, naseada, flaire**.

odoratiu, iva adj. Quer pertòca l'odorat.

odorifèr, a adj. Odorant.

odoriferant, a adj. (lit.) Que laissa escapar una odor (en general agradiva). Var.: **odorifèr, odorant**.

odorimètre n.m. Aparelh previst per avalorar l'odorisacion dau gas.

odorisacion (-izacion) n.f. Operacion que consistisse à donar una odor especiala à un produch, per lo biais d'un odorisant.

odorisaire (-izaire) n.m. Odorisator.

odorisant (-izant) n.m. Produch incorporat à un gas per li conferir una odor caracteristica e facultar la cèrca dei escampas de gas.

odorisator (-izator) n.m. Aparelh previst per incorporar un liquide odorisant dins lo gas. Var.: **odorisaire**.

odorós, oa adj. Qu'a d'odor.

odoroscopia n.f. Procediment que permete de prear li odors.

ørsted n.m. (dau nom dau fisician) (fis.) Unitat dau sistema C.G.S. electromagnetic. (L'unitat SI es ampèr per mètre).

ørstita n.f. Acier especial au titan e au cobalt, dau foart camp coercitiu e d'una granda aimantacion remanenta, per li caramidas permanenti.

oèst n.m. 1. Part de l'orizont dont lo soleu cala; ponch cardinal situat d'aqueu costat. Sin.: **ponent**, **trasmont**, **occident**. 2. (M'una majuscula) Part dau glòbe terrèstre d'un país situada vèrs aqueu ponch. 3. (M'una majuscula) Ensèm dei Estats dau Tractat de l'Atlantic Nòrd (dò que li son restacats).

oèst-alemand, **a** adj. e n. De la República federala d'Alemanha.

of interj. 1. Exprimisce lo solatjament après una espròva penoa dè desagradiva, un esfoarç. Sin.: **oi**. 2. *Non laisser lo temps à quauqu'un de dire of, de faire of*: Non li laisser lo temps de respirar, de respoandre.

ofa n.f. À ofa: En granda quantitat, en abundança: *Quora aurai ben vendut lo mieu diccionari, aurai de sòus à ofa*. Sin.: **à brèti**, **à boudre**, **à cofa**.

ofendèire, **eiritz** n.m. (it.) Persona qu'ofende. Var.: **ofensor**.

ofendent, **a** adj. (it.) Qu'ofende, que fa de mau. Var.: **ofensant**.

ofendre vt. (it.) Ofensar.

ofendut, **uda** adj. Ofensat.

ofensa n.f. 1. Paraula, acte que tòca quauqu'un dins la sieu dignitat, lo sieu onor. Sin.: **escarni**, **infectiva**, **otratge**, **afront**, **escarniment**. 2. Otratge comés publicament còtra lo president de la República, un cap d'Estat dè de govèrn, un ministre dei Afaires estrangers dè un agent diplomatic d'un Estat estrangier e que constitueisse un delicte. 3. (relig.) Pecat qu'ofensa Dieu.

ofensaire, **airitz** n. La persona qu'ofensa. Var.: **ofensor**.

ofensant, **a** adj. Qu'ofensa. Var.: **ofendent** (it.). Sin.: **otratjant**, **mortificant**.

ofensar vt. 1. Tocar quauqu'un dins la sieu dignitat, lo sieu onor; vexar. ◇ *Sigue dich sensa v'ofensar*: Sensa marrida intencion, sensa vos atacar. 2. (relig.) *Ofensar Dieu*: Pecar. 3. Non respectar (una règla, un principi): *Ofensar lo boan gust*. Var.: **ofendre** (it.). Sin.: **escarnir**, **otratjar**, **infectivar**, **mortificar**, **insolentar**. ◆ **s'ofensar** v.pr. Si vexar.

ofensat, **ada** adj. e n. Qu'a subit una ofensa, qu'es tocat dins lo sieu onor; vexat. Var.: **ofendut**. Sin.: **escarnit**, **otratjat**, **infectivat**, **mortificat**.

ofensiu, **iva** adj. Qu'ataca, que sièrve à atacar. Sin.: **otratjaire**, **insolentaire**.

ofensiva n.f. 1. Accion importanta qu'una foarça armada mena, destinada à impauar à l'enemic la sieu volontat, à lo caçar dei sieu posicions e à lo destrúger. Sin.: **abrivada**, **atac**, **assaut**, **carga**, **correguda**, **incursion**. 2. Iniciativa per faire recular quauqu'un dè quauqua ren: *Una ofensiva diplomatica*.

ofensivament adv. D'un biais ofensiu.

ofensor, **a** n. La persona qu'ofensa. Var.: **ofensaire**.

oferent, **a** n. (it.) Ofrent (dins una venda à l'enquant).

oferir vt. (it.) (*oferissi*) Ofrir.

ofèrta n.f. 1. Accion d'ofrir; cen qu'es ofèrt. ◇ *Apèl d'ofèrtas*: Mòde de conclusion dei mercats publics per lo quau l'admsitracion mete publicament lu candidats en concurrènça. ◇ *Ofèrta publica de cròmpa*: Ofèrta per la quala una societat fa conóisser au public l'intencion qu'a de crompar de títols d'una altra societat. ◇ *Ofèrta publica d'escambi*: Ofèrta per la quala una societat fa conóisser au public la sieu intencion d'escambiar lu sieus títols còtra de títols d'una societat que vòu contrarotlar. 2. Accion de prepauar un contracte à una persona: *Ofèrta d'emplec*. 3. (econ.) Quantitat d'un ben dè d'un servici que si pòu vendre sus lo mercat à un prètz donat. ◇ *Lèi de l'ofèrta e de la demanda*: Lèi economica que determina lo prètz en equilibrant lo volume de l'ofèrta d'un produch dè d'un servici e aqueu de la demanda. 4. Ofrenda. 5. Ofertòri, procession de l'ofrenda; don que si fa pendent la procession de l'ofrenda.

ofertòri n.m. 1. (relig. cat.) Part de la messa pendent la quala lo prèire complisse l'oblacion dau pan e dau vin. Var.: **ofèrta**. 2. Tròç de música que s'aude à-n-aqueu moment de la messa.

off adj. inv. (mòt anglès, *foara de*) (cín. e telev.) Si di d'una votz, d'un son que la sieu foant non si ve sus l'ecran. ◇ *Comentari off*: Comentari que la persona entrevistada fa en defoara de l'entrevista.

offset n.m. inv. (angl.) Procediment d'estamparia per doble decalc de la forma sobre lo blanquet de cauchoc pi d'aqueu d'aquí sus lo papier. Sin.: **doble calc**. ◇ *Offset à sec*: Sensa lo banhar. ◇ *Placa offset*: Fuèlh fin de metal que poarta l'imatge qu'estampa, dins aqueu procediment. ◆ adj. inv. e n.f. inv. Si di de la màquina, dau papier emplegats per estampar per lo procediment offset.

offsetista n. Professional de l'offset. Sin.: **doble calquista**.

off shore adj. inv. e n. inv. Offshore.

offshore adj. inv. e n. inv. 1. Si di de la prospeccion, dau foratge e de l'esplecha dei jaças de petròli situadi luèc dei ribatges. 2. (banca) Extraterritorial. 3. Si di d'un espòrt motonautic de granda velocitat sus de naus totplen potenti. Var.: **off shore**.

ofiasi n.f. Alopecia que si manifestà per placas.

ofici n.m. 1. Foncion, carga tenguda per quauqu'un; ròtle de quauqua ren. ◇ *Faire ofici de*: Jugar lo ròtle de. ◇ *D'ofici*: Per via d'autoritat, sensa demanda prealabla. Sin.: **d'espersé**. 2. Establiment public dè privat dedicat à una activitat detyerminada; agença, bureau. 3. (dr.) Servici public dotat de la personalitat morale e de l'autonomia financiera. 4. (dr.) Foncion autrejada à vida per nominacion de l'autoritat publica; carga. 5. (ist.) Carga mé juridiccione, foncion publica. 6. (relig.) *Ofici divin* dè *ofici*: Ensèm dei preguieras e dei ceremònias plaçadi à d'oras determinadi de la jornada. 7. Mandadís periodic d'un nombre limitat de libres, que vènon de paréisser dè d'èstre estampats torna-mai, d'un editor ai libraris. 8. Pèça que tòca la coïna, dont si méton tot cen que depende

dau servici de la taula. Sin.: **despensa**; ♦ pl. *Boai oficis*: Servici, assistença. ◇ (espec.) Intervencion benvolenta (d'una persona, d'un Estat) en vista de menar doi gropes, doi Estats, à negociar.

oficial, a adj. e n. 1. Que vèn dau govèrn, de l'Administracion; qu'a un caractèr legal: *Tèxto oficial*. 2. Que li autoritats organison. 3. Qu'a una foncion dins un govèrn: *Un personatge oficial*. 4. Qu'es donat per vèr per una autoritat quala que sigue, ma que laissa supauar una altra realitat: *La version oficiala dei eveniments*. Var.: **oficiau**.

oficial, a n. 1. Persona qu'a una foncion publica. 2. Persona qu'a una foncion dins l'organizacion d'espròvas esportivi, de concors, etc. Var.: **oficiau**.

oficial n.m. Jutge eclesiastic delegat per l'evesque per exercir la juridiccion contencioa. Var.: **oficiau**.

oficialament adv. D'un biais oficial.

oficialisacion (-izacion) n.f. Accion d'oficialisar; lo sieu resultat.

oficialisar (-izar) vt. Rendre oficial.

oficialitat n.f. 1. Sèti, tribunal de l'oficial. 2. Carga d'oficial. 3. Juridiccion, relarg dont l'oficial abiaissa la Justícia.

oficiant n.m. e adj. m. (relig.) Que celèbra l'ofici public; celebrant: *Prèire oficiant*.

oficiar vi. (*ofici*, classic *oficii*) 1. (relig.) celebrar l'ofici divin. 2. (iron.) Travalhar d'un biais solemne.

oficier n.m. 1. Militari qu'a un grade au manco de sotaluectenent ò d'ensenha de vaisseau. ◇ *Oficier general*: General ò amiral. ◇ *Oficier de marina ò de vaisseau*: Oficier qu'apartèn au còrs de comandament de la marina de guèrra. ◇ *Oficier subaltèrne*: sotaluectenent, luectenent, ensenha ò luectentent de vaisseau. ◇ *Oficier superior*: Comandant, luectenent-coloneu, coloneu ò capitani de corveta, capitani de fregata, capitani de vaisseau. 2. Titulari d'un ofici, d'una foncion. ◇ *Oficier dei marinarias de la flòta*: Dins la marina francesa, oficier eissit de l'encastre de mestrança, que la sieu gerarquia es equivalenta au grade de luectenent de vaisseau de 2ª classa, fins au grade de capitani de fregata de l'Escòla Navala. ◇ (ist.) *Grand oficier de la Corona*: Aut dignitari de la cort dei rèis de França. ◇ *Oficier de l'estat civil*: Persona responsabla de la tenguda e de la conservacion dei registres de l'estat civil, qu'es generalament lo cònse de la comuna. ◇ *Oficier ministerial*: Persona (ussier, notari, etc.) titulari d'un ofici ministerial. ◇ *Oficier de polícia judiciària*: Foncionari encargat de constatar li infraccions e de liurar lu sieus autors à la justícia. ◇ *Oficier public*: Titulari d'una foncion, que li sieu afirmacions e li sieu constatacions an un caractèr autentic (oficier de l'estat civil, notari, ussier de justícia). 3. Titulari d'unu títols onorifics. ◇ *Oficier de la Legion d'onor*: Persona titularia d'un grade en dessobre d'aqueu de cavalier. ◇ *Grand Oficier de la Legion d'onor*: Persona qu'a un grade superior à-n-aqueu de comandaire.

oficiera n.f. Frema qu'a lo grade d'oficier dins l'Armada dau Sauvament.

oficina n.f. 1. Ensèms dei locals dont lo farmacian entrepaua, alestisse e vende lu medicaments au public; farmacia. 2. (pej.) Luèc dont si trama quauqua ren de secret, de marrit.

oficinal, a adj. 1. Si di d'un remèdi alestit per avança e conservat dins l'oficina ò farmacia (per op. à *magistral*). 2. *Èrba, planta oficala*: Que sièrve en farmacia. Var.: **oficinau**.

oficinau, ala adj. Oficinal.

oficiós, oa adj. Que vèn d'una foant autorisada, ma sensa aver una autenticitat garantida: *Una informacion oficioa*.

oficiosament adv. D'un biais oficiós.

oficleïde n.m. Instrument de música de vent, en coire m'una embocadura, que lo tube fach de doi brancas es proveït de claus.

ofiïdat n.m. *Ofiïdats*: Família de peis que comprèn la calinheritz, la correjana e la jarretiera.

ofidian, a adj. 1. Pròpri à la família dei sèrps. 2. Qu'a la natura ò l'aspècte d'una sèrp.

ofidian n.m. *Ofidians*: Sota-òrdre de reptiles comunament sonats *sèrps*.

ofidisme n.m. Intoxicacion per lo veren d'una sèrp.

ofioglòs n.m. Feuse dei prats umides.

ofiografia n.f. Ofiologia.

ofioïde, a Que sembla una sèrp.

ofiolatria n.f. Culte dei sèrps.

ofiolita n.f. (geol.) Dins li cadenas de montanhas, sequença de ròcas eruptivi, generalament considerada coma un fragment de crosta oceanica dislocada per la tectonica.

ofiolitic, a adj. Relatiu ai ofiolitas.

ofiologia n.f. Descripcion scientifica dei sèrps. Sin.: **ofiografia**.

ofita n.f. Mena de ròca eruptiva que la sieu parença retipa una peu de sèrp.

ofita n.m. Sòci d'una sècta gnostica (s. II^d-IIIe) que considerava la sèrp coma la messatgiera que porgissia ai òmes la conoissença sauvaira.

ofiura n.f. Animau marin qu'a l'aspècte d'una estela de mar, ma mé de braç lònchs, fins e soples (Embrancament dei equinodèrmes). Var.: **ofiuride**.

ofiuride n.m. Ofiura.

oflag n.m. En Alemanha, pendent la segonda guèrra mondiala, camp de presoniers reservat ai oficiers.

ofrenda n.f. 1. Don fach à una divinitat ò depauat dins un temple m'una intencion religioa. 2. Don voluntari, sovent modèste. Sin.: **ofèrta, present**.

ofrent, a n. Lo mai ofrent: Aqueu que prepaua lo prètz mai aut. Var.: **oferent**.

ofrir vt. 1. Donar, faire present (*de*): *Ofrir de flors*. Sin.: **regalar**. 2. Metre à la disposicion de quauqu'un, prepauar espontaneament: *Ofrir l'ospitalitat*. 3. Comportar, presentar; procurar: *Aquesta solucion ofrisse totplen de possibilitats*. Var.: **oferir** (it.).

oftalmia n.f. Afeccion inflamatorià de l'uèlh.

oftalmic, a adj. 1. Relatiu ai uèlhs. 2. Relatiu à l'oftalmia.

oftalmolit n.m. Calcul lagremal.

oftamologia n.f. Especialitat medicala que lo sieu objècte es lo tractament dei afeccions de l'uèlh e la correccion dei problemas de vision. Sin.: **oculistica**.

oftalmologic, a adj. Relatiu à l'oftalmologia.

oftalmologista n. Mètge especialisat en oftalmologia. Var.: **oftalmològue**. Sin.: **oculista**.

oftalmològue, òga n. Oftalmologista. Sin.: **oculista**.

oftamomalacia n.f. Atrofia e amoliment dau glòbe oculari.

oftalmomètre n.m. Astigmomètre.

oftalmometria n.f. Determinacion de l'indici de refraccion dei divèrs mitans de l'uèlh.

oftalmometric, a adj. Relatiu à l'oftalmometria.

oftalmoplegia n.f. Paralisia dei muscles de l'uèlh.

oftalmoscòpi n.m. Instrument emplegat per examinar lo dedintre de l'uèlh.

oftalmoscopia n.f. Examèn dau dedintre de l'uèlh au mejan d'un oftalmoscòpi.

ofuscacion n.f. Fach d'ofuscar, de s'ofuscar. Sin.: **ofuscament, ofensa, escarni, afront**.

ofuscament n.m. Fach d'ofuscar, de s'ofuscar. Sin.: **ofuscacion, ofensa, escarni, afront**.

ofuscar v (*ofusqui*) Vexar, desplaçar à. Sin.: **desagradar (à), ofensar, escarnir**. ♦ **s'ofuscar** v.pr. Si vexar.

ogam n.m. Escripura ogamica.

ogamic, a adj. *Escripura ogamica*: Escripura alfabetica emplegada au començament de l'èra cristiana per notar l'irlandés. Sin.: **ogam**.

ogandés, esa adj. e n. D'Oganda.

ogaritic n.m. Lenga semítica dau grope caneanen.

ogiu, iva adj. En forma d'ogiva: *Arc ogiu*.

ogivocilindric, a adj. Fach d'un cilindre m'una susfàcia ogivala en dessobre.

ogiva n.f. 1. (arquít.) Arc diagonal de renfoarç sota la vòuta gotica, que n'en facilita la construccion e n'en remanda la butada vèrs lu angles. ◇ *Vòuta sus crosada d'ogivas*: Que s'apontèla ò sembla s'apontelar sobre entrecrosament de doi arcs diagonals. 2. Arc rot gotic. 3. Part anteriora d'un projectile, de forma conica ò ogivala. ◇ *Ogiva nucleària*: Ogiva m'una carga nucleària que n'en son dotats de missiles ò d'autres projectiles. Sin.: **tèsta nucleària**.

ogival, a adj. (arquít.) 1. Relatiu à l'ogiva. 2. Relatiu à l'arc rot; que n'a la forma. ◇ *Art ogival*: Art gotic. Var.: **ogivau**.

ogivar vt. Donar (à quauqua ren) lo forma d'una ogiva.

ogivatge n.m. Accion de menar à una forma ogivala.

ogivau, ala adj. Ogival.

ogós, oa adj. e n. Dau grope sud-oèst dei dialèctes turcs, au quau apartènèn lo turcmène, l'azèri e lo turc de Turquia.

ògre, ogressa n. 1. Dins lu còntes de fadas, gigant voraç que manja lu pichoi. 2. Persona voraç.

ogrian a adj. Si di d'un grope de lengas de la familha oraliana (ongrés, ostiac, vogol).

òhm n.m. Unitat de mesura de resistença electrica entre doi ponchs d'un conductor quora una diferença de potencial constanta de 1 vòlt, aplicada entre aquelu doi ponchs, produe dins aqueu conductor un corrent de 1 ampèr, sensa que lo conductor sigue lo sèti d'una foarça electromotritz.

ohmmètre n.m. Aparelh que sièrve à mesurar la resistença electrica d'un conductor.

òhm-mètre n.m. Unitat de resistivitat (Simbòle Ω -m).

ohmic, a adj. Relatiu à l'òhm.

oi interj. Of.

òi adv. Òc, aí.

oïdia n.f. Cellula isolada que si destaca dau talle d'unu fonges e qu'assegura la sieu multiplicacion en agissent coma una bròca.

oïdomicòsi n. f. Micòsi causada per un fonge dau tipe de l'oïdium.

oïdium n.m. Malautia que de fonges dau grope dei ascomicèts provòcon sus de plantas (en particulier la vinha), generalament caracterisada per l'aparicion d'una pòuvera grisa à la susfàcia dei organes parasitats.

oïl adv. *Lenga d'oïl*: Ensèm dei dialèctes romans parlats dins la mitan nòrd de França.

oire n. Pèu de boc cordurada en forma de sac, per conservar e transportar de liquides.

oistiti n.m. 1. Pichina monina d'Amèrica tropicala, de la coa

ojac n.m. Sota l'ancian impèri otoman, nom dau janissari.

O.K. interj. (fam.) D'acòrdi, es entendut. Sin. **va ben!** ♦ adj. inv. Que convèn, qu'es corrècte, conrech: *Tot es O.K.*

òka n.m. Fromai canadian.

okapí n.m. Mamifèr romiaire dau Zaïre, vesin de la girafa, ma dau coal mai cort e de la pèu regada à l'arrier (aut d'un mètre). Var.: **ocapí**.

okomé n.m. Aubre de l'Àfrica equatoriala, foarça preat per la sieu fusta. Var.: **ocomé**.

olanda n.m. 1. Fromai de la crosta roja, plat ò de forma arredonida, fach mé de lach de vaca. 2. Papier de luxe, totplen resistent e vergat.

olandés, esa adj. e n. D'Olanda; abusivament: dei Païs-Bas. ◇ *Saussa olandesa*: À basa de ros d'òu e de burre, mé de suc de limon.

olé inter. (mòt esp.) Per encoratjar, en particulier pendent una corrida.

oleacea n.f. *Oleaceas*: Familha d'aubres ò d'aubrilhons dei flors gamopetali, coma l'olivier ò lo daissemin.

oleaginós, oa adj. De la natura de l'òli. ◇ *Planta oleaginoa* ò *oleaginós*, n.m.: Plantas cultivada per li sieu granas ò lu sieus fruchs que son rics en lipides e que s'en tíron de matèrias grassis alimentari ò industrialis (virasoleu, olivier, etc.).

oleandomicina n.f. Antibiotic actiu còntre li bacterias Gram positiu.

oleandrina n.f. Eterósido cardiotonic foarça toxic, contengut dins lu extrachs dau leandre.

oleastre n.m. Olivier sauvatge. Var.: **olivastre**.

oleat n.m. Sau ò estèr de l'acide oleïc.

olecrani n.m. (anat.) Apofisi dau cubitus, que forma la salhida dau cobde.

oleficant adj. m. (ancianament) *Gas oleficant*: Etilène. Var.: **oleíficant**.

olefina n.f. Alcène. Sin.: **idrocarbure etilenic**. Sin.: **alcèn(e)**.

oleïc, a adj. (quim.) Si di d'un acide organic non saturat, resultat de l'idrolisi de l'oleïna.

oleïcòla adj. Relatiu à l'oleïcultura.

oleicultor, tritz n. Persona que cultiva l'olivier.

oleïcultura n.f. Cultura de l'olivier.

oleifèr, a adj. Que s'en tira d'òli.

oleíficant adj. m. Oleficant.

oleifòrme, a adj. Qu'a la consistença de l'òli.

oleïmètre n.m. Oleomètre.

oleïna n.f. (quim.) Triestèr oleïc de la glicerina, liquide qu'ièntre dins la composicion dei òlis vegetals.

oleirada n.f. Contengut d'un vas d'òli.

oleocalcari, ària adj. Que pertòca un mesclum de parts egalí d'òli d'oliva e d'aiga de cauç, emplegat dins lo tractament dei cremaduras e dei prudiments.

oleoduc n.m. Conduch que sièrve per transportar lo petròli brut. Sin.: **poartaòli**. Var.: **oloducte**.

oleografia n.f. Procediment d'impression mé l'ajuda de colors alongadi d'òli.

oleolat n.m. (med.) 1. Òli ssencial dei essenças vegetali. 2. Òli qu'a lo gust ò l'odor de la planta que n'es extracha.

oleom n.m. Oleum.

oleomètre n.m. Aparelh que sièrve à mesurar la tenor en òli dei granas oelaginoï. Var.: **oleïmètre**.

oleopièch n.m. Oleotorax.

oleopneumatic, a adj. Si di d'un tipe de suspension sensa moala per veïcules automobiles, que combina l'emplec d'elements que contènon d'òli sota pression e aqueu d'ària e de gas.

oleoresina n.f. Produch insoluble dins l'aiga e viscos, coma la terebentina, exsudat per diversí plantas.

oleotorax n.m. Suènh que consistisse à injectar dins la pleura d'òli de parafina gomenolada, per completar l'accion d'un pneumotorax artificial. Sin.: **oleopièch**.

oleraceu, ea adj. Relatiu ai ortalhas.

oleum n.m. (quim.) Acide sulfuric parcialament desidratat. Var.: **oleom**.

olfaccion n.f. Odorat.

olfactiu, iva adj. Relatiu à l'odorat.

olfactometria n.f. Mesura dau nivèu d'acuitat de l'olfaccion.

olha n.f. Andolha, androlha, anduècha, anduèlh.

òli n.m. 1. Substança grassa, liquida à temperatura ordinària e insolubla dins l'aiga, d'origina vegetala,

animala ò minerala, emplegada per diferents usatges (alimentaris, domestics, industrials, farmaceutics, etc.).

◇ **Òli essencial**: Òli volatile obtengut per destillacion de substanças aromatiqüi d'origina vegetala. ◇ **Èrba de l'òli roge**: Trescalan, pèlica. ◇ (fam.) **Òli de cobde**: Energia emplegada per un trabalh, per faire quauqua ren. ◇ **Mar d'òli**: Foarça calma. Sin.: **bonassa**. ◇ **Metre d'òli sus lo fuèc**: Enverinar una garrolha. 2. (liturgia) **Òlis sants**: Emplegats per lu sacraments. 3. **Pintura à l'òli** ò **òli**, n.m.: Pintura que lo sieu ligant es fach d'òlis minerals ò vegetals. 4. Tela, tableau pintats mé de pintura à l'òli. 5. (tecn.) Petròli brut.

oliaire, airtz n. Mercant barrutlaire d'òli.

oliar vt. (*òli*, classic *òlii*) 1. Fretar, embeure me d'òli. Sin.: **lubrificar, ónher**. 2. Donar l'extremocion.

oliaria n.f. Fàbrega ò negòci d'òli vegetau.

oliban n.m. Encens.

olier, a n. Persona que produe d'òli.

oliera n.f. Bureta (1).

olifant n.m. (ist.) Pichin còrn d'ivòri dei cavaliers de l'Atge Mejan.

oligarque n.m. Membre d'una oligarquia.

oligarquia n.f. Regime politic dins lo quau l'autoritat es ai mans de quauqui personas ò de quauqui familhas potenti; ensèm d'aqueli familhas, d'aqueli personas.

oligarquic, a adj. De l'oligarquia.

oligemia n.f. Diminucion de la massa dau sang.

oligist n.m. Oxide natural de fèrre Fe₂O₃, finda sonat *ematita roja*, que colòra sovent de ròcas sedimentari.

oligoartriti n.f. Reumatisme articulari.

oligocène adj. e n.m. Si di dau segond periòde de l'èra terciària, entre l'eocène e lo miocène, d'una durada aproximativa de 10 milions d'ans.

oligoclase n.f. Feldspat de la seria dei plagioclasas, abondós dins li ròcas cristallini.

oligocrania n.f. Desvolopament insufisent dau crani per rapoart à l'ensèm dau còrs.

oligodendrocit n.m. Oligodendroglia.

oligodendroglia n.f. (neurol.) Ensèm dei cellulas de la nevrogla, pauri en prolongaments. Sin.: **oligoendrocit**.

oligodendroglìoma n.m. Tumor constituïda essencialament d'oligodendroglies, qu'a una tendença à la degenerescença mucòïda e que si desvolopa dins lu emisfèrs cerebrals, lo còrs callós, mai rarament dins lo nèrv optíc.

oligodinamic, a adj. (en parlant dei elements quimics, de la sieu accion) Qu'agisse à una dòsi foarça debla sobre lu èstres vivents. Una accion oligodinamica es estada reconoissuda au coïre, à l'argent e au mercuri, qu'arrèton la creissença e túon li culturas.

oligodipsia n.f. Diminucion ò absença esquasi completa de la sensacion de la set sensa trebolici aparent de la santat.

oligodontia n.f. Talha anormalament pichina d'una dent ò de l'ensèm dei dents.

oligoelement n.m. (biol.) Element quimic necessari, à l'estat de traças, à la vida dei animaús e dei vegetals (fèrre, manganèsi, etc.).

oligofagia n.m. Baissa de l'apètit.

oligofague, aga adj. Si di d'un predator ò d'un parasite que si pòu noirir e viure en profechant de quauqui espècias sovent aparentadi.

oligofrène, a adj. e n. Que sofrisse d'oligofrenia.

oligofrenia n.f. (med.) Insufisença mentala globala.

oligolecit, a adj. Oligolecitic.

oligolecitic, a adj. Si di d'un òu paure en vitellus.

Var.: **oligolecit**.

oligomenorrea n.f. Diminucion de la frequença e/d de l'abondança des menstruacions.

oligomèr n.m. Proteïna complèxa que la sieu molecula es constituïda per l'associacion en estructura quaternària de divers cadenas polipeptidiqui qu'an la sieu structure terciària pròpria.

oligomòrfe, a adj. Si di d'un microorganisme que la sieu forma subisse gaire de cambiaments pendent la sieu evolucion.

oligonucleotide n.m. Element isolat dei nucleotides que resulta de l'accion idrolisanta de la ribonucleasa.

oligopòde, a adj. Si di d'una larva que lu sieus limbes toracics son ben desvolopats e foncionals.

oligopòle n.m. (econ.) Mercat dins lo quau li a solament quaucu vendèires davant un grand nombre de croumpaires. Contr.: **oligopsòne**.

oligopolistic, a adj. Relatiu à l'oligopòle.

oligopotent, a Si di d'elements cellulars diferenciats, que la sieu activitat es foarça especialosada.

oligopsòne n.m. (econ.) Mercat mé gaire de croumpaires. Contr.: **oligopòle**. ◇ *Oligopsòne bilateral*: Si di quora li a un nombre limitat de vendèires ma finda un nombre limitat de croumpaires, doncas à l'encòup *oligopòle* e *oligopsòne*.

oligopsonic, a adj. Relatiu à l'oligopsòne.

oligoquèt n.m. *Oligoquèts*: Classa d'anelides dei sedas gaire nombroï, coma lo lombric.

oligosacaride n.m. Oloside que resulta de l'union d'un pichin nombre de moleculas d'òsas. Sin.: **oligoside**.

oligosialia n.f. Demeniment de la secrecion salivària.

oligoside n.m. Oligosacaride.

oligosideremia n.f. Anemia ligada à una diminucion dau taus de fèrre dins lo sang.

oligospèrme, a adj. Si di d'un fruch que contèn gaire de granas.

oligospermia n.f. Diminucion anormala dau nombre d'espermatozoïdes dins l'espèrma.

oligoterapia n.f. Emplec terapeutiç dei oligoelements

oligotrofia 1. Nutricion insufisenta, espec. dei cellulars ò dei teissuts. 2. Aptituda de diferents èstres vivents à si desvolopar dins de mitans totplen paures dau ponch de vista nutritiu.

oliguria n.f. (patol.) Diminucion de la quantitat d'urina emessa.

olimp n.m. 1. (lit.) L'ensèm dei dieus que, dins la mitologia grecoromana, abitàvon sus l'Olimp. 2. (poet.) Lo ceu.

olimpiada n.f. 1. Espaci de quatre ans entre doi celebracions successivi de juècs Olimpics. 2. (abusiu) Juècs Olimpics.

olimpian, a adj. 1. De l'Olimp. 2. Majestós e seren, à l'imatge dei dieus de l'Olimp.

olimpic, a adj. 1. Relatiu au juècs Olimpics. 2. Confòrme ai règlas dei juècs Olimpics. 3. *Juècs Olimpics*: Pendent l'Antiquitat grèga, juècs que si debanàvon toi lu quatre ans, en l'onor de Zeus, mé d'espròvas esportivi, musicals e literari. ◇ Au jorn d'encuèi, competicion esportiva remessa à l'onor per Pierre de Coubertin, e que si debana cada quatre ans: *Juècs Olimpics d'estiu* (despí lo 1896), *d'ivèrn* (despí lo 1924).

olimpionic n.m. (Antiqu. grèga) Vencèire ai Juècs Olimpics.

olimpisme n.m. Organizacion, institucion dei juècs Olimpics. ◇ Ideal olimpic.

oliós, a adj. Que contèn d'òli; que sembla d'òli.

olisme n.m. (filos.) Doctrina epistemologica d'après la quala, faça à l'experiènça, cada enonciat scientific es tributari dau camp tot entier dins lo quau apareisse.

olista adj. Relatiu à l'olisme. Var.: **olistic**. ◆ n. Partidari de l'olisme.

olistic, a adj. Olista.

oliu n.m. Olivier.

oliva n.f. 1. Fruch provedit d'un merilhon, de forma alongada, que vèn sus l'olivier e que s'en tira un òli alimentari. ◇ *Oliva negra*: Culhida madura e conservada dins l'òli. ◇ *Òli vèrda*: Culhida avant maturitat, adobada de divers biais. 2. Objècte ò ornement qu'a la forma d'una oliva. ◇ (espec.) Pichin interruptor en forma d'oliva plaçat sus un fièu electric. 3. Caduna dei doi eminèncas ovoïdi de la faça anteriora dau bulbe raquidian. ◆ adj. inv. D'un vèrd clar, que tira un pauc vèrs lo jaune, coma la color d'una oliva vèrda.

olivada n.f. (sobretot au plural) Culhida dei olivas. Sin.: **olivatge**.

olivaire, airtz n. Persona que rabalha li olivas.

olivar vi. Culhir li olivas.

olivarea n.f. Luèc plantat d'oliviers. Sin.: **oliveda**.

olivastre n.m. Olivier sauvatge. Var.: **oleastre**.

olivastre, a adj. D'un vèrd que tira vèrs la color de l'òli d'oliva, vèrs lo vèrd oliva.

olivatge n.m. Olivadas.

oliveda n.f. Camp d'oliviers. Sin.: **olivarea**.

oliveta n.f. Pichina oliva.

olivier n.m. Aubre de la familha dei oleaceas, cultivat sobretot dins lo bacin mediterranèu, que fornisse l'oliva. Sin.: **aubre de Minèrva, aubre dau cruci**.

olivieret n.m. Aubrilhon de la familha dei oleaceas, dau fulhatge mièg-caduc, dei flors blanqui foarça odoranti, dei gruns negres e qu'es cultivat coma aubrilhon decoratiu (*Ligustrum vulgare*).

olivina n.f. (miner.) Peridòt de color vèrd oliva, comun dins lu basalts, que la sieu alteracion dona la serpentina.

olivona n.f. Varietat redona de castanha.

ollari, ària adj. *Pèira ollària*: Serpentina que sièrve à faire de vas.

òlmi n.m. (quim.) Metal dau grope dei tèrras rari; element (Ho) de n° atomic 67 e de massa atomica 164,98.

olocauste n.m. 1. Sacrifici dins lo quau lu Ebreus cremàvon completament; la victima ensinda sacrificada. 2. (M'una majuscula) Exterminacion dei Judieus per lu nazis entre lo 1939 e lo 1945, dins lu país que li tropas dau Reich hitlerian ocupàvon. Sin.: **Shoah**. 3. (lit.) S'ofrir en olocauste: Si sacrificar, faire don de la sieu vida per una causa.

olocéfal(e) n.m. *Olocefales*: Òrdre de peis cartilaginós dei profundors.

olocène adj. e n.m. (geol.) Part superiora dau quaternari, d'una durada de 10000 ans.

olocristallin, a adj. (geol.) Si di d'una ròca endogèna especialament cristallisada.

oloducte n.m. Oleoduc.

olofrastic, a adj. (ling.) Si di dei lengas dins li quali un mòt a lo sens d'una frasa.

olografe, a adj. (dr.) *Testament olografe*: Escrich en entier e signat de la man dau testator.

olografia n.f. Metòde de fotografia que permete la restitution en releu d'un objècte, en emplegant li interferenças produchi per doi faisceus laser, qu'un provèn directament de l'aparelh productor e l'autre de l'objècte.

olografic, a adj. Que pertòca l'olografia; obtengut per olografia.

olograma n.m. Imatge obtengut per olografia.

olometabòle, la adj. (zool.) Si di dei insèctes qu'an de metamorfòsis completi que presènton totjorn un estadi ninfal. Contr.: **eteremetabòl**.

oloproteïna n.f. (bioquim.) Proteïna que la sieu idrolisi libèra unicament d'acides aminats.

oloside n.m. (bioquim.) Glucide format de diferenti òsas, que la sieu idrolisi libèra unicament d'òsas.

olostean n.m. n.m. *Olosteanes*: Sotaclasse de peis d'aiga doça, que comprèn sobretot de fossiles.

oloturria n.f. Equinodèrma dei fonds marins, dau còrs moal e alongat, que pòu faire fins à 25 cm de lòng, finda dich *cogombre de mar*.

oltrajant, a adj. Qu'oltraja; insultant.

oltratjar vt. Ofensar vivament, insultar.

oltratge n.m. Otratge.

oltratjós, oa adj. (lit.) Otratjós.

oltrajosament adv. Otrajosament.

oltre prep. En mai de. ◇ *Oltre mesura*: Excessivament. ◆ adv. *En oltre*: En mai d'aquò. ◇ *Passar oltre*: Non tenir còmpte de quauqua ren, d'un vejaire, d'una interdiccion, d'una interrupcion.

omàs, assa n. (pej.) Persona de foarta corpulença.

omatidia n.f. Cadun dei uèlhs elementaris que lo sieu ensèm constituisse l'uèlh compausat dei artropòdes.

ombella n.f. (bot.) Inflorescença dins la quala lu pedoncles pàrton toi d'un meme ponch per s'enuçar au meme nivèu.

ombellala n.f. *Ombellalas*: Òrdre de plantas dei flors en ombellas, que comprèn li familhas dei ombellifèras, dei cornaceas e dei ederaceas.

ombellat, ada adj. Dispauat en ombellas.

ombellifèra n.f. *Ombellifèras*: Importanta familha de plantas qu'an li flors dispauadi en ombellas, que d'uni espècias si poàdon manjar (caròta) e d'autri son verinoï (tuèissegue).

ombellula n.f. (bot.) Caduna dei ombellas parciali que lo sieu ensèm constituisse l'ombella.

ombilic n.m. Amborígol.

ombilical, a adj. Relatiu à l'amborígol. Var.: **ombilicau**.

ombilicat, ada adj. Provedit d'un amborígol.

ombilicau, ala adj. Ombilical.

omblament adv. Umilament.

omble, a adj. Umil(e).

ombra n.f. 1. Zòna escura deuguda à l'absença de luz ò à l'intercepcion de la luz per un còrs opac. ◇ *À l'ombra de*: À la sosta de; sota la proteccion de. ◇ (fam.) *Metre, èstre à l'ombra*: Metre, èstre en preson. ◇ *Ombres chineses de teatre d'ombres*: Espectacle que presenta de figuras fortament esclairadi per darrièr e qu'aparéisson sus un ecran transparent. ◇ *Viure, restar dins l'ombre*: Restar au segond plan. 2. Leugiera aparença, traça: *Non li a l'ombra d'un dubi*. ◇ *Córrer darrièr una ombra*: Aver d'esperanças quimeriqui. 3. Dins l'Antiquitat, esperit dau moart que consèrva una aparença umana immateriala. 4. (Sobretot au pl.) Part escura d'un dessenh. ◇ (fam.) *Li a una ombra au tableau*: La situacion presenta un element preocupant.

ombra n.f. Peis d'aiga doça, vesin dau saumon, de la carn preada, que fa entre 25 e 40 cm de lòng. (*Thymallus thymallus*).

ombra n.f. *Tèrra d'ombra*: Òcra bruna que sièrve de pigment en pintura. Sin.: **tèrra de Siena**.

ombrada n.f. Ubac. Sin.: **iversenc**.

ombrar vt. Metre d'ombres à (un dessenh, un tableau).

ombratge n.m. Ensèm de brancas, de fuèlhas d'aubres que donon d'ombra; aquesta ombra. Sin.: **fulhatge, fulham**.

ombratjar vt. Protegir de la sieu ombra, formar ombratge sobre.

ombratjat, ada adj. Cubèrt d'ombratges.

ombratjós, oa adj. 1. Si di d'un cavau foal (ò d'una mula) qu'a paur de la sieu ombra ò d'un objècte que non conoisse. 2. Susceptible, sospiechós, maufident: *Un caractèr ombratjós*.

òmbre n.m. Visc (Vilars).

ombrejant, a adj. Qu'ombreja.

ombrejar vt. Curbir de la sieu ombra, formar ombratge sobre.

ombrejós, oa adj. Que fa d'ombra.

ombrela n.f. 1. Pichin parasòl portatiu de frema. 2. (zool.) Massa transparenta, gelatinaa ma rigida, que forma l'essencial dau còrs dei medusas.

ombrela n.f. Botaròt. Sin.: **cuu d'ae**, **brugairòu**, **padre**, **capelan**, **colomela**, **lepiòta**, **lepiòta enaurada**, **magdalena**.

ombret n.m. Peis d'aiga doça, vesin dau saumon, que viu dins lu lacs de montanha (*Salvinus alpinus*).

ombreta n.f. Ombra leugiera.

ombrina n.f. Peis jaune mé de regas bruni laterali (30 à 60 cm de lòng).

ombrós, oa adj. (lit.) Dont li a d'ombra.

ombrum n.m. L'ombra, d'una mena generala.

ombudsman n.m. (suedés) Personalitat independenta encargada d'examinar li demandas dei ciutadans còtra l'Administracion dins lu país escandinaus.

òme n.m. 1. Èstre uman considerat per rapoart à la sieu espècia ò ai autri espècias animal; mamifèr de l'òrdre dei primatas, dotat d'intelligença e d'un lengatge articulat, caracterisat per un cerveu voluminós, de mans prensili e l'estacion verticala. ◇ (relig.) *Lo premier òme*: Adam. 2. L'espècia umana en general: *Lo rire es lo pròpri de l'òme*. 3. Membre de l'espècia umana. ◇ *Coma un òme solet*: Toi ensèm, toi d'acòrdi. 4. Èstre uman de sèxe masculin. 5. Èstre uman de sèxe masculin, considerat dau ponch de vista dei qualitats atribuidi comunament au sieu sèxe (virilitat, coratge, etc.). ◇ *D'òme à òme*: En tota franquesa. 6. Individú de sèxe masculin considerat dau ponch de vista dei sieu qualitats e defaults pròpris: *Un brave òme, un òme d'accion*. ◇ *Grand òme*: Remirable per li sieu accions, lo sieu gèni, etc. 7. Èstre uman de sèxe masculin considerat dau ponch de vista dei sieu caracteristicas socials, professionals, etc.: *Un òme d'affaires*. ◇ *Òme de lèi*: Qu'a una profession juridica (magistrat, avocat, etc.). ◇ (mil.) *Òme dau reng*: Militari au grade de sordat, de caporal ò de caporal-cap ò à un grade equivalent. Sin.: **òme de tropa**. ◇ *Òme de man*: Qu'agisse per lo còmpte d'un autre. ◇ (M'un possessiu) *Es lo voastre òme*: Es l'òme que vos cau, que vos fa mestier. 8. Individú estacat au servici d'un autre: *Lo comissari e lu sieus òmes an arrestat lo ladre*.

omega n.m. 1. Darriera letra de l'alfabet grèc (ω, Ω) que nòta un o lòng dubèrt. 2. Simbòle de l'òhm (Ω).

òme-granolha n.m. Plonjaire equipat d'un escafandre.

omeleta n.f. Meleta. Sin.: **trocha**.

omelia n.f. 1. Instruccion sobre l'Evangèli au cors de la messa. 2. Discors sobre la morala, afectat e noiós.

omenàs n.m. Òme corpulent.

omenatge n.m. 1. (feud.) Ceremònia au cors de la quala lo vassal si declarava l'òme dau sieu senhor. 2. Don, ofrenda fach per estima, respècte; testimoniança d'estima, de respècte vèrs quauqu'un ò quauqua ren: *Faire omenatge d'un libre*. ◇ *Rendre omenatge à (quauqu'un, quauqua ren)*: Manifestar la sieu estima, la sieu consideracion per. ◆ pl. Respèctes, saludacions.

omenenc, a adj. Que tèn ò apertèn a l'òme. Sin.: **uman**.

omentectomia n.f. (cirur.) Reseccion cirurgicala de l'omentum.

omentum n.m. (anat. lat.) Replec dau peritoneu.

omeomòrfe, a adj. *Cristals omeomòrfes*: Que presènton la propietat d'omeomorfisme.

omeomorfisme n.m. Fenomène relatiu ai analogias dei formas cristallini d'unu compausats.

omeopata adj. e n. Mètge que practica l'omeopatia.

omeopatia n.f. Metòde terapeutica que consistís a tractar un malaut au mejan de dòsis infinitesimali de substànças que provoqueron dins l'òme san de trebolisics pariers à-n-aquelu que lo malaut presenta. Contr.: **alopatia**.

omeopatic, a adj. Relatiu à l'omeopatia. ◇ *Dòsi omeopatica*: Totplen pichina.

òme-orquèstra n.m. 1. (anc.) Musician barrutlaire que sonava à l'encòup divèrs instruments. 2. (fig.) Persona qu'a de competèncas multipli.

omeostasia n.f. (fisiol.) Tendènça dei organismes à mantenir constants lu sieus caractèrs biologics faça ai modificacions dau mitan exterior.

omeostat n.m. Aparelh fach per simular la foncion d'omostasia dei organismes vivents.

omeostatic, a adj. De l'omeostasia.

omeotèrme, a adj. e n.m. (zool.) Si di d'una bèstia (auceu, mamifèr) que la sieu temperatura es constanta. Contr.: **poïquilotèrme**.

omeotermia n.f. Caractèr dei organismes omeotèrmes.

omeric, a adj. 1. Relatiu au poeta Omèr; qu'evòca l'estile d'Omèr: *Poesia omerica*. ◇ *Rire omeric*: Que fa totplen de bosin e qu'a de mau à s'arrestar. 2. Epic, fenomenal.

omertà n.f. (mòt italian) Lèi dau silenci sobre de fachs criminals, dins lu mitans ligats à la màfia.

omés n.m. (mil.) Jove que non es estat recensat mé la sieu classa d'atge, alora qu'es tengut à l'obligacion de servici militar.

òme-sandwich n.m. Òme que si passeja en portant doi paneus publicitaris, un sus l'esquina, l'autre sus lo pièch.

ometre vt. 1. Oblidar de faire ò de dire. 2. Non comprendre dins una enumeracion, un ensèm; passar sota silenci. Sin.: **laisser de caire**, **mancar**, **oblidar**, **desoblidar**, **denembrar**.

omicida adj. e n. Si di d'una persona colpabla d'un omicidi. Sin.: **assassin**, **murtrier**, **criminal**. ◆ adj. (lit.) Que sièrve à tuar: *Un fèrre omicida*.

omicidi n.m. Accion de tuar, volontariament ò non, un èstre uman. Sin.: **assassinat**, **crimi**, **murtre**.

omicron n.m. Letra de l'alfabet grèc (ο), que nòta un o breu barrat.

ominian n.m. Mamifèr actual ò fossile qu'apartèn à l'espècia umana ò à una espècia qu'a poscut èstre à l'origina de l'espècia umana ò que n'es vesina.

ominide n.m. Primata fossile qu'apartèn à la mema familha que l'òme actual.

ominisacion (-izacion) n.f. Procèssus evolutiu que per lo sieu efècte una linhada de primatas a donat l'espècia umana.

ominisat (-izat), ada adj. Que presenta de marcas d'ominisacion.

omission n.f. 1. Accion d'ometre; lo sieu resultat. 2. Oblit, lacuna. Sin.: **mancament, fauta, defauta.**

ònni n.m. Ònnium.

òmnibus adj. e n.m. Òmnibus.

òmnibus n.m. 1. (anc.) Veitura de transpoart en comuin mé quatre ròdas, ipomobila pi automobila. 2. Tren òmnibus. Var.: **omnibus.**

òmnibus adj. inv. 1. (electr.) *Barra òmnibus*: Conductor de foarta seccion religat d'una part au generator, de l'autra part au circuit de distribucion. 2. *Tren òmnibus*: Que s'arrèsta à toti li estacions dau sieu percors. Var.: **omnibus.**

omnicolòre, a adj. Que presenta un grand nombre de colors.

omnidireccional, a adj. Qu'a li memi proprietats dins toti li direccions. Var.: **omnidireccionau.**

omnidireccionau, ala adj. Omnidireccional.

omnidirectiu, iva adj. Si di d'una antena d'emission ò de recepcion que manda d'ondas mé la mema intensitat dins toti li direccions ò que rabalha toti li ondas mé la mema eficacitat, quala que sigue la sieu origina.

omnipotença (-ència) n.f. Potença sobeirana, poder absolut.

omnipotent, a adj. Que la sieu autoritat es absoluta, que lo sieu poder es sobeiran. Sin.: **totpoderós.**

omnipratician, a adj. e n. Mètge que fa de medecina generala. Sin.: **generalista.**

omnipresença (-ència) n.f. Presença constanta dapertot.

omnipresent, a adj. Present dapertot en cada moment.

omnisciença (-ència) n.f. Sciença, conoissença universala.

omniscient, a adj. Que saup tot ò que sembla saupre tot. Sin.: **sabent, saberut, sapient, savi, letrat, perit, scienciat.**

omnispòrts adj. inv. Dont si practícon diferents esports: *Una sala omnispòrts.*

ònnium n.m. (vielhit) 1. Competicion ciclista sus pista, que compoarta diferenti espròvas. 2. Companhia financiera ò comerciala qu'a d'activitats variadi ò qu'a de participacions dins diversèi empresas. Var.: **ònni.**

omnivòre, a adj. e n. Que si noirisse indiferentament d'aliments divers, en parlant dei animaues.

omocentre n.m. (mat.) Centre comun à diferents cercles.

omocentric, a adj. 1. (mat.) Cercles, esfèras, conicas omocentrics: Qu'an lo meme centre. 2. (fis.) Si di d'un faisceu luminós que toi lu sieu rais pàsson per un meme ponch.

omocèrc, a adj. (zool.) Si di de la nadarèla de coa dei peis quora es aparentament simetrica per rapoart au plan orizontal (per op. à *eterocèrc*).

omociclic, a adj. Carbociclic.

omocinetic, a adj. 1. (mecn.) Si di d'una ligason entre doi aubres qu'assegúron una transmission reguliera dei velocitats, meme se lu doi aubres non son en linha. 2. Si di de particulas que non an toti la mema velocitat.

omocromia n.f. (zool.) Aptituda d'uni espècias animala à armonisar la sieu coloracion, d'un biais permanent ò non, m'aquela dau mitan dont vívon.

omodont n.m. (zool.) Si di de la dentadura dei vertebrat quora toti li dents an la mema talha e la mema forma, ò dei animaues qu'an la mema caracteristica (per op. à *eterodont*).

omofagia n.f. Consumacion de carn cruda.

omofòbe, a adj. e n. Qu'es ostile à l'omosexualitat.

omofobia n.f. Aborrimet de l'omosexualitat.

omofocal, a adj. (mat.) Si di de corbas qu'an lu memes fogaues: *Conicas omofocals.* Var.: **omofocau.**

omofocau, ala adj. Omofocal.

omofòne, a adj. (mús.) 1. Si di de cen qu'a lo meme son. 2. À l'unisson ò à l'octava, en parlant de diferenti parts de música. Var.: **omofonic.** Contr.: **polifonia.**

omofòne, a adj. e n.m. (ling.) Si di d'un mòt qu'a la meme prononciacion qu'un autre.

omofonia n.f. 1. Caractèr de mòts, de grafias omofòni. 2. (mús.) Caractèr d'una composicion omofòna. ◇ Caracteristica dei instruments que poàdon sonar unicament la linha melodica d'una particion (instruments mé l'arquet, instruments de vent), per oposicion ai instruments polifonics (guitarra, laüt, arpa, piano...) que fan sonar la linha melodica e lu ornaments.

omofonic, a adj. (mús.) Omofòne.

omogame, a adj. Relatiu à l'omogamia.

omogametic, a adj. (biol.) *Sèxe omogametic*: Que toi lu sieus gametas son d'un meme tipe.

omogamia n.f. Maridatge entre personas d'estatut social identic.

omogeneïsacion (-izacion) n.f. 1. Accion de rendre omogeneu. 2. Tractament dau lach que redue la dimension dei globules gras, e empacha coma aquò la separacion de la crema. 3. Metòde emplegat en bacteriologia sobre de liquides que tènon en suspension de pichini quantitats de particulas ò de micròbis per lu fludificar denant de lu centrifugar.

omogeneïsar (-izar) vt. Rendre omogeneu.

omogeneïsat, ada adj. *Lach omogeneïsat*: Lach qu'a subit una omogeneïsacion.

omogeneïssator, tritz adj. e n.m. Si di d'un aparelh que sièrve à omogeneïsar divers liquides, espec. lo lach.

omogeneïtat n.f. Qualitat de cen qu'es omogeneu; coerença, coesion.

omogeneu, ea adj. 1. Que lu sieus elements constitutius son d'una mema natura. 2. (fig.) Que presenta una granda unitat, una armonia entre lu sieus divers elements. 3. (amt.) *Polinòme omogeneu de gra n*: Polinòme de mai d'una variabla que la soma dei gras per cada monòme es egala à *n*.

omografe, a adj. e n.m. (ling.) Si di d'omonimes qu'an la mema ortografia.

omografia n.f. 1. (ling.) Grafia identica per representar de monemas qu'an una prononciacion diferenta. 2. (mat.) Transformacion pontuala associada à una foncion omografica.

omografic, a adj. 1. (mat.) *Foncion omografica*: Foncion qu'assòcia à un real x lo nombre $f(x) = \frac{ax+b}{cx+d}$ embé ad $-bc \neq 0$, que la sieu representacion es una iperbòla d'una drecha se $c = 0$. 2. (ling.) Pròpri d'elatiu à l'omografia. 2.

omologable, a adj. Que pòu èstre omologat.

omologacion n.f. Accion d'omologar, de ratificar. ◇ (espec.) Aprobacion d'un acte d'una convencion per l'autoritat administrativa d'per l'autoritat judiciària, que li autreja la foarça executòria. Sin.: **ratificacion**.

omologar vt. (*omològui*) 1. Confirmar oficialament, aprovar per una decision de justícia qu'autreja foarça executòria. 2. Ratificar, autorisar. 3. (espòrts) Reconóisser oficialament.

omologat, a adj. Qu'a fach l'objècte d'una homologacion.

omologia n.f. 1. Caractèr de cen qu'es omològue. 2. (mat.) *Omologia de centre O, d'axe D e de birapoart k*: Transformacion pontuala que à tot ponch M assòcia lo ponch M' (tau que O, M e M' son alinhats) e tala que lo birapoart des quatres ponchs (O, S, M, M') sigue egal à k, dont S es l'interseccion de la drecha OM e de la drecha D.

omològue, òga adj. 1. Que correspoande à; equivalent. 2. (quim.) Si di dei còrs organics qu'an li memi foncions e d'estructuras analògui.

omològue, òga n. Persona qu'es dins li memi foncions d'li memi condicions de vida, de trabalh, etc. qu'una altra: Lo ministre de la cultura s'es entretegut un moment m'au sieu omològue italian.

omomorfia n.f. Identitat d'estructura, de forma e de talha entre doi entitats dau monde vivent, per exemple doi organes animaus, la larva et l'adulte d'un insècte, un organe regenerat e aqueu que remplaça.

omomorfisme n.m. (mat.) Aplicacion f d'un ensemble E (providit de l'operacion $\perp$), tala que $f(x \perp y) = f(x) \perp f(y)$ per tot coble (x, y) d'elements de E . Sin.: morfisme.

omoncule n.m. 1. Òme pichin, bessai sensa còrs, sensa sèxe e dotat d'un poder sobrenatural, que lu alquimistas pretendon fabricar. 2. (fam.) Òme pichin.

omonime, a adj. e n. (ling.) Si di d'un mòt que presenta la mema forma grafica (*omographe*) d'fonica (*omofone*) qu'un autre, ma m'un sens diferent.

omonime, a n. Persona que poarta lo meme nom qu'una altra.

omonimia n.f. Caractèr dei mòts omonimes; fach, per doi personas, d'aver lo meme nom.

omoparental, a adj. Mé de parents omosexuels: *Una familha omoparentala, una educacion omoparentala*.

omoparentalitat n.f. Dins una familha, parentalitat assegurada per una cobla d'omosexuels.

omoplat n.m. Oàs plat, larg e fin, de forma triangulara, situat à la part posteriora de l'espata e que constiutisse mé la clavicula la cench escapulària. Sin.: **palette**.

omoptèr n.m. *Omoptèrs*: Òrdre d'insèctes emipteroïdes, dei alas parieri, sovent vegetarians, coma la cigala.

omosexual, a adj. e n. [-us-] Que pròva un atirança sexuala per li personas dau sieu sèxe. Contr.: **eterosexual**.

omosexualitat n.f. [-us-] Sexualitat dei personas omosexuali. Contr.: **eterosexualitat**.

omofèra n.f. Jaça de l'atmosfèra terrèstra situada entre lo soal e una altituda de 100 km, dont lu constituents principals (azòt e oxigène) rèston en proporcions constants.

omotecia n.f. (mat.) 1. Transformacion pontuala que à un ponch M assòcia lo ponch M' tau que $\overline{OM'} = k \cdot \overline{OM}$, dont O es un ponch (centre de l'omotecia) e k un real (rapoart de l'omotecia). 2. Aplicacion que à un vector $\vec{x}$ assòcia lo vector $k \cdot \vec{x}$, dont k es un real.

omotèrme, a adj. Que la sieu temperatura intèrna es constanta.

omotermia n.f. Qualitat de cen qu'es omotèrme.

omotetic, a adj. (mat.) Si di d'un ponch (d'una figura) obtengut per omotecia à partir d'un autre ponch (d'una altra figura).

omozigòt adj. e n. (biol.) Si di d'un èstre que li sieu cellulas possedisson en doble lo gèn d'un caractèr donat. Contr.: **eterozigòt**.

onagra n.f. Enotèr.

onagracea n.f. Enoteracea.

onagre n.m. 1. (zool.) Mamifèr ongulat sauvatge d'Iran e d'Índia, intermediari entre lo cavau e l'ae. 2. Gròssa catapulta de l'Antiquitat romana.

onanisme n.m. Masturbacion.

onanista adj. Masturbatòri.

onça n.f. Anciana mesura de pes niçarda valent 24 deniers (25,969 g). Onça romana, onça de França, tèrme de blason

onça n.f. Grand felin que viu dins li regions frèii e montanhò d'Àsia nordenca..

onch, a adj. 1. Gras: *Un papier onch*. 2. Si di d'una persona qu'es estada consagrada per l'oncion liturgica. ◇ *L'onch dau Senhor*: Jèsus Crist.

onch n.m. 1. Brutesc, gras: *Cau netejar aquel onch que li a sus la taula*. Var.: **onchesc**. 2. Graissa que sièrve per ónher.

onchadura n.f. Oncion.

onchar vt. (mar.) En lo vocabulari maritime, es un sin. de *espaumar*: «s. XII^{en} ...aissi come gales ben onchada / Fai en la mar plus leu sa poncha / Que al quant no fo espalmada ...» (citad per Raynouard). Sin.: **ónher**.

onchatge n.m. Fach d'ónher, de curbir d'òli.

onchesc n.m. Brutesc, gras. Var.: **onch, onchum**.

onchon n.m. Persona bruta, que non si lava. Sin.: **chautron, patrassiera**.

onchós, oa adj. Graissós. Sin.: **oliós**.
onchosament adv. D'un biais onchós. Sin.: **ontuosament**.
onchum n.m. Aprestatge graissós.
onchura n.f. Onchadura.
oncial, a adj. (paleogr.) Si di d'una escriptura compauada de letras capitali dai contorns arredonits, que s'emplegava dau s. IVⁿ au s. VIIⁿ. Var.: **onciau**.
onciau, ala adj. Oncial.
onciari, ària adj. D'una onça, de la dotzena part.
oncidia n.f. Genre d'orquidea d'Amèrica centrala.
oncion n.f. 1. (liturgia) Aplicacion d'òli sant sus la persona per la consacrar à Dieu, li autrejear la gràcia de luchar còtra lo mau ò còtra la malautia. ◇ *Extrèma oncion*: Darrier sacrament, que si dona à una persona morenta. 2. Fach d'ónher. Var.: **onhedura, onhement, onchadura, onchura**. ◇ (med.) Friccion doça de la pèu m'una pomada que contèn un principi actiu. 3. (lit.) Doçor particuliera dins lu gèsts ò dins lo biais de parlar: *L'oncion eclesiastica*. Sin.: **onhedura**.
onciròstre adj. e n.m. Si di d'un auceu qu'a lo bec en forma de cròc.
oncle n.m. Fraire dau paire ò de la maire.
oncocèrca n.m. Mena de vèrps (nematòdes) de la familha dai filaridats, que mai d'una sòrta son parasits e provòcon l'oncocercòsi.
oncocercòsi n.f. Malautia parasitària que pertòca l'òme e lu animaus, provocada per la presença d'oncocèrcas dintre l'organisme. Es foarça presenta en Àfrica subtropicala, au Guatemala e au Mexic.
oncodidat n.m. *Oncodidats*: Familha de mosquilhons, m'una tèsta pichona e l'abdomèn globulós, que la sieu larva parasita li aranhas.
oncogène, a adj. (med.) Cancerogène.
oncogène n.m. (med.) Gène que pòu èstre un factor de la cancerogenèsi.
oncogenèsi n.f. Desvolopament anormal de tumor.
oncogenia n.f. Estudi de l'oncogenèsi.
oncografe n.m. Aparelh qu'enregistra lu cambiaments de volume d'un còrs ò d'un organe.
oncografia n.f. Enregistrament au mejan d'un oncografe.
oncosfèra n.f. Pichona massa gelatinoa que contèn l'embrion de divèrsi tènias, que viu au defoara dau còrs uman ò dei animaus, denant d'èstre surbit per un animau terrenal ò aiguèstre.
oncologia n.f. Cancerologia.
oncologic a adj. Cancerologic.
oncològue, òga n. Cancerològue.
oncòsi n.f. Tèrme generic per tota formacion de tumor.
oncotic, a adj. Cen que pertòca la pression osmotica pròpria dei proteïnas en lu fluides organics.
onda n.f. 1. Movement de la susfàcia de l'aiga, d'un liquide que forma de rugas concentriquas que s'enauçon e s'abàisson en seguida d'un chòc. Sin.: **èrsa, auça**. 2. (lit.) Aiga de la mar, d'un lac, etc. 3. Linha, dessenh que presenta de sinuositats, de cercles concentrics. 4.

Modificacion de l'estat fisic d'un mitan material ò immaterial que si propaga après una accion locala m'una velocitat finida, determinada per li caracteristicas dei mitans traversats. ◇ *Onda amortida*: Que la sieu amplituda diminuisce regulierament (per op. à *onda entreteinguda*). ◇ *Onda estacionària*: Fenomèn d'interferença deugut à la superposicion de doi vibracions de mema frequença e de mema amplituda. ◇ (fis.) *Foncion d'onda*: Foncion que caracteriza l'estat d'un quanton e que lo cairat dau sieu module representa la densitat de probabilitat de presença dau quanton. ◇ *Ondas mecaniqui*: Que si propàgon per vibracion de la matèria. ◇ *Onda d'acipada*: Susfàcia de discontinuitat dei velocitats deuguda à la compression de l'ària ai grandi velocitats e que si crea dins li regions dont la velocitat d'escorrement despasa aquela dau son. ◇ *Ondas electromagnetiqui*: Que si propàgon dins lo vuèi, sensa supòrt material. Li ondas electromagnetiqui si desplaçon à la velocitat de la luz (300.000 km/s), s'en destríon dins lo relarg de la frequença: 1m a 30.000 m per li ondas electromagnetiqui, e 0,00075 m/m e 0,0004 m/m per li ondas luminoï. ◇ *Longuessa (longor) d'onda*: Distança minimala entre doi ponchs consecutius de mema fasa d'un movement que si propaga en linha drecha (lo sieu invèrse es lo *nombre d'ondas*). ◇ (fam.) *Èstre sus la mema longor d'onda*: Si capir, parlar lo meme lengatge. ◇ *Ondas centimetriquas*: Ondas compreses entre 1 e 10 cm; son caracteristiqui dei ondas emessas per lo radar. ◇ *Ondas metriquas*: Que la sieu longuessa es compresa entre 1 e 10 m (frequenças de 300 à 30 MHz). Sin.: **totplen auti frequenças**. ◇ *Ondas decametriquas*: Que la sieu longuessa dins lo vuèi es compresa entre 1 e 10 decamètres (frequenças de 30 à 3 MHz). Sin.: **ondas corti**. ◇ *Ondas ectometriquas*: Que la sieu longuessa dins lo vuèi es compresa entre 1 e 10 ectomètres (frequenças de 3000 à 300 kHz). Sin.: **ondas mejani, ondas pichini**. ◇ *Ondas quilometriquas*: Que la sieu longuessa dins lo vuèi es compresa entre 1 e 10 quilomètres (frequenças de 300 à 30 kHz). Sin.: **ondas llongui**. ◇ *Onda portairitz*: Onda electromagnetica d'auta frequença, emplegada per la transmission dei senhals per modulacion d'amplituda ò de frequença. ◇ *Ondas sismiqui*: Ondas generadi per un tèrratremol, que s'espandisse au dedintre ò a la susfàcia de la Tèrra. 4. *Ondas Martenòt*: Instrument de música electronica m'un clavier, que transforma d'oscillacions electricas en oscillacions mecaniquas dins un aut-parlant. ◆ *Li ondas*: La ràdio, li emissions radiodifusadi.

ondada n.f. 1. Èrsa. 2. Gròssa pluèia corta; raissa. 3. Esposcada, gisclada; ramada.
ondamètre n.m. Aparelh que sièrve à mesurar la longuessa dei ondas electromagnetiquas.
ondar vt.e vi. Ondular.
ondat, ada adj. 1. Que forma d'ondas, de sinuositats. Var.: **ondós**. 2. Ondulat. 3. (arald.) Si di dei pèças que lu sieus bòrds son talhats en sinuositats alternativament concav e convèxi.
ondear vi. (*ondeïr*) Ondejar.
ondeat, ada adj. Que presenta de reflès.

ondejaire, airtz adj. Ondejant.

ondejament n.m. 1. Movement d'ondulacion. 2. (liturgia cat.) Batejar administrat en cas d'urgença, e reduch à l'ablucion d'aiga acompanhada dei paraulas sacramentali.

ondejant, a adj. 1. Qu'ondeja, que si desplaça en formant d'ondas; ondulant. 2. (fig.) Que càmbia en foncion dei circonstanças: *Un caractèr ondejant*. Var.: **ondejaire**. Sin.: **flotejant, ondenc**.

ondejar vi. (lit.) Flotejar en soplesa, en s'auçant e en s'abaissant alternativament; ondular. 2. Formar una linha sinuoà, serpejar. Var.: **ondear**. ♦ vt. (religion cat.) Batejar per ondejament.

ondenc, a adj. Ondejant.

ondin n.m. (mitologia) Gèni dei aigas, dins li mitologias germanica e escandinaua.

ondinisme n.m. (sexol.) Erotisacion dei foncions urinari. Sin.: **urolagnia**.

ondografe n.m. (fisica) Aparelh qu'enregistra de fenomènes periodics en emplegant un condensator.

ondós, oa adj. Ondat, ondulós.

ondoscòpi n.m. Tube emplit de gas rareficat, previst per reconéisser lo sens d'una diferença de potencial bastament granda, en seguida à l'aparicion de l'entrelutz negativa.

ondradura n.f. Ornament, paradura, parum, parura. Var.: **ondrament**.

ondrar vt. Ornar, apimpar, parar, decorar, ondrejar.

ondrat, ada adj. Ornat.

ondrejar vt. Ondrar.

ondulacion n.f. 1. Movement leugier e regulier d'un fluide que s'auça e s'abaissa alternativament: *L'ondulacion dei èrsas*. 2. (Sobretot au pl.) Movement que si propaga per ondas successivi: *Li ondulacions d'un camp de blat*. Sin.: **sinuositat**. 3. Succession de pichini autessas e de pichini depressions: *L'ondulacion dau terren*. 4. Forma sinuoà, movement dei bèrri que fríson. 5. (electr.) Compauanta alternativa dau corrent qu'un redreçaire dona.

ondulaire n.m. Convertissèire estatic de corrent contunh en corrent alternatiu. Pertòca sobretot li motritz electricui.

ondulant, a adj. Qu'ondula. Sin.: **ondejant**. ◇ *Fèbre ondulanta*: Brucellòsi.

ondular vi. Aver un leugier movement sinuós. Sin.: **ondar, ondejar**. ♦ vt. Donar una forma ondulanta à.

ondulat, ada adj. 1. Que presenta d'ondulacions. 2. Si di de tòlas, de placas de matèria plastica, de carton, etc., que presènton una alternança reguliera de releus e de cròs.

ondulator n.m. Aparelh telegrafic foarça sensible, utilizat per l'espleitament dei linhas lòngui, mai que tot tocant lu cables sotamarins.

ondulatòri, òria adj. 1. Qu'a lu caractèrs, la forma d'una onda: *Movement ondulatòri*. 2. (fis.) Que pertòca li ondas. ◇ *Mecanica ondulatòria*: Forma iniciala de la teoria quantica.

ondulós, oa adj. Que presenta d'ondulacions pauc ò pron regulieri. Sin.: **ondenc, ondat, ondós**.

onerari, ària adj. Que costa car.

onerós, oa adj. Que costa car. Sin.: **costós, carestíós**.

onerositat n.f. Cost elevat.

onestament adv. D'un biais onèste; embé onestetat.

onestat n.f. Onestetat.

onèste, a adj. 1. Qu'es confòrme ò que si confòrma ai règlas de la morala, de la probitat, de la lealtat. Sin.: **pròbe, drech**. 2. Que non s'escarta d'un nivèu mejan e acceptable; satisfasant.

onestetat n.f. Qualitat d'una persona onèsta, d'un comportament onèste. Var.: **onestat**. Sin.: **probitat, drechura**.

onfalectomia n.f. (cir.) Reseccion de l'amborígol.

onfaliti n.f. Enfeciment de l'amborígol.

onfalocèla n.f. Ernia de l'amborígol.

onfalopague n.m. Mòstre dei doi còrs estacats au nivèu de l'amborígol.

onfalorragia n.f. Emorragia de l'amborígol.

onfalotomia n.f. Trencament de la vedilha.

onfalotripsia n.f. Reduccion cirurgicala de la vedilha per remplaçar la ligadura.

ongla n.f. 1. Lama cornada d'origina epidermica que recuèrbe lo dessobre de l'extremitats dei dets dei mans e dei pens de l'òme e d'un grand nombre d'animaus vertebrats. 2. Àrpi dei carnassiers. 3. Part inferiora e estrecha d'un petale.

onglada n.f. Grafinhada, arpiada arpada.

onglassa n.f. Ongla gròssa, lònga, gaire eleganta.

onglat n.m. (mat.) Onglet.

onglejar vt. Grafinhar, ferir m' ai onglas.

onglet n.m. 1. Espina au bòrd de l'uèlh extèrne dei insèctes diptèrs. 2. (mat.) Porcion de solide de revolucion limitada per doi meridians. 3. (tecn.) Extremitat d'un pèça de boasc que forma un angle de 45°. ◇ *Boita à onglets*: Boita dubèrta ai doi extremitats, que la sieu seccion a una forma en U e que li sieu parets son entalhadi per guidar la sèrra per talhar en foncion d'un angle determinat. 4. Pichina encrena mièja-circulària practicada dins lo bòrd d'un fulhet ò pichina excreissença per senhalar un capítol, una seccion e n'en facilitar la consultacion. 5. (inform.) Dins un fichier ò un sistema de classament, pichina excreissença que poarta una etiqueta e que permete un accès dirècte à un contengut, à un document.

ongleta-cavalina n.f. Composea qu'una espècia es foarça comuna e a de proprietats pectorali. Sin.: **tussilatge**.

ongletat, ada adj. *Petale ongletat*: Petale provedit d'un ongle.

onglier n.m. Ciseus per li onglas.

onglon n.m. Còrna dei dets dei romiaires.

onglut, uda adj. Qu'a d'onglas.

ongraire, airtz n. La persona qu'òngra.

ongrar vt. (òngri) Castrar (un cavau).

òngre adj. m. e n.m. Si di d'un cavau castrat.
ongroiaire, airtiz n. Persona qu'ongròia lu cuers.
ongroiar vt. (*ongròii*) Travalhar e preparar lo cuer au mejan d'alun e de sau, dau biais dei cuers dichs d' Ongria. Sin.: **ruscar, adobar**.
ongroiarria n.f. 1. Industria e comèrci de l'ongroiaire. 2. Metòde de concha dei cuers au mejan de solucions concentradi d'alun e de sau. Sin.: **consa, concha, roacha**. Var.: **ongroiatge**. Sin.: **corataria, blancaria**.
ongroiatge n.m. Ongroiarria.
onguicul(e) n.m. Ongla pichina.
onguiculat, ada adj. (zool.) Provedit d'onglas plati ò d'àrpas, en parlant dei mamifèrs (per op. à *ongulat*). Sin.: **onglut**.
ongulat, ada adj. (zool.) Que lu sieus dets s'acàbon per d'esclòps.
ongulat n.m. (zool.) *Ongulats*: Superòrdre de mamifèrs que poàrton un esclòp, que comprèn lu proboscians (elefants), lu perissodactiles ò imparidigitats (cavau) e lu artiodactiles ò paridigitats (cameu, poarc, romiaires).
onguligrade, a adj. (zool.) Que camina sus d'esclòps. Var.: **unguligrade**.
onhedura n.f. Fach d'ónher Var.: **oncion**.
onhèire, a n. Persona que dona l'onhedura.
onhement n.m. Fach d'ónher Var.: **oncion**.
ónher vt. 1. Fretar d'òli ò d'una substança grassa: 1469: «*Item plus ay pagat per X libras de ceu per honher las paras per tirar la galeota ...*» A.C. Arle. 2. (liturgia) Procedir à l'oncion de.
onhós, a adj. Graissós, onchós.
onhuda n.f. Cen que s'onhe.
onicofagia n.f. Besonh de si rolhar li onglas.
onicogrifòsi n.f. Desformacion patologica dei onglas.
onicomicòsi n.f. Lesion d'una onгла pertocada per un fonge.
onicòsi n.f. Tèrme generic dei patologias dei onglas.
oniric, a adj. 1. Relatiu au pantalès, à l'onirisme. 2. (lit.) Qu'evòca lo pantalès, que lo pantalès inspira: *Literatura onirica*.
onirisme n.m. 1. Imatges, fenomènes dau pantalès. 2. Deliri agut constituït de representacions concreti, animadi e encadenadi coma aqueli dau pantalès e que lo subjècte viu intensament.
onirocrit n.m. (Antiqu. gr.) Aqueu qu'explicava lu sòmis.
onirogène, a adj. Que genèra de sòmis.
oniroïde, a adj. Si di d'un estat marcat per de sòmis, tocant de personas qu'an gardat la sieu luciditat e la sieu orientacion.
oniologia n.f. Estudi scientific dei sòmis.
oniromancia n.f. 1. Art d'interpretar lu sòmis. 2. Divinacion per lu pantalès.
oniromancian, a n. Persona que practica l'oniromancia.
oniromancian, a adj. Relatiu ai sòmis.

oniroterapia n.f. Metòde psicoteurapeutic per lo biais de l'imatjaria mentala.
onix n.m. Calcedòni negre.
onocentaure n.m. (mit.) Animau medieval mitologic qu'a lo buste, la tèsta e lu braç umans (mascles ò femeus) sus lo còrs d'un ae sensa tèsta.
onomancia n.f. Art de predire segond lo nom d'una persona, lo sòrt que l'aspèra.
onomasiologia n.f. (ling.) Estudi semantic que consistisse, à partir dau concèpte, à recercar lu signes lingüistics, l'expression que li correspoàdon (per op. à *semiasologia*).
onomasiologic, a adj. De l'onomasiologia.
onomastic, a adj. De l'onomastica.
onomastica n.f. (ling.) Branca de la lexicologia qu'estúdia l'origina dei noms pròpris (*antroponimia e toponimia*).
onomatomania n.f. Recèrca ò repeticion estraviada d'un mòt.
onomatopea n.f. Mòt que la sieu prononciacion fa pensar au son produch per l'èstre ò la caua que denòta. ◇ Formacion de mòts d'aqueu biais.
onomatopeïc, a adj. Relatiu à l'onomatopea.
onor n.m. 1. Sentiment qu'una persona a de la sieu dignitat morala; fiertat qu'una persona a d'ela-mema dei autres: *Aparar lo sieu onor*. ◇ *Paraula d'onor*: Qu'engatja la dignitat de quauqu'un. ◇ *Metre lo sieu onor, un ponch d'onor* à (seguit d'un infinitiu): Engatjar la sieu dignitat, la sieu reputacion per la realisacion de quauqua ren. 2. Consideracion, admiracion deuguda au meriti, au gaubi: *La s'es cavada embé onor*. ◇ *Per l'onor*: D'un biais desinteressat, per simpla fiertat. 3. Marca ò testimoniança d'estima, d'admiracion. ◇ *En (l')onor de*: Per celebrar, en omenatge à. ◇ *Èstre à l'onor*: Au premier plan. ◇ *Aver l'onor de*: Aver lo plaser, la fiertat de. ◇ *Faire l'onor de*: Faire lo plaser de. 4. *Faire onor* à (*quauqu'un*): Rendre (*quauqu'un*) fièr de, atirar la sieu consideracion. ◇ *Faire onor* à (*quauqua ren*): Si mostrar digne de. ◇ *Faire onor* à *una signatura*: L'onorar. ◇ (fam.) *Faire onor* à (*un past, un plat, etc.*): Lo manjar completament, embé plaser. 5. *D'onor*: Dont l'onor intervèn. ◇ (Après un nom que designa una caua) Dont la fiertat de quauqu'un es en juèc: *Un deute d'onor, un afaire d'onor*. ◇ *Plaça d'onor*: Reservada à la persona que si vòu celebrar, à cu si vòu rendre un omenatge. ◇ *Torn d'onor*: Torn de pista ò de terren qu'aqueu que vence fa après una competicion. ◇ Legion d'onor: Òrdre nacional francès atribuit en recompensa de servicis militaris ò civils. ◇ (Après un nom que designa una persona) Digne de fidança, estimable: *Ôme d'onor*. ◇ *Garçon, domaisèla d'onor*: Qu'acompanha lo cortègi nupcial. ◇ *Garda d'onor*: Tropa qu'acompanha lu auts personatges, en particulier dins li ceremònias oficiali. ◇ *Dòna d'onor*: Frema restacada au servici d'una princessa, d'una regina. ◆ pl. 1. Marcas d'interès ò de distincion autrejadi ai personas que si voàlon onorar, celebrar: *Aver lu onors de la premsa*. ◇ *Faire lu onors de* (*un luèc*): Li recevre una ceremònia. 2. (espec.) *Onors militaris*: Ceremònia per la quala una formacion manifesta lo sieu

respècte (à una bandiera, à un gradat, etc.): *Rendre lu onors*. ◇ *Onors de la guèrra*: Condicions onorabli que lo vencèire autreja à una tropa qu'a capitulat. ◇ (fig.) *M'ai onors de la guèrra*: Dins li condicions melhori. ◇ *Onors funèbres, sobeirans*: Onors renduts ai moart pendent li funeralhas. 3. Li carti mai auti dins diferents juècs de cartas, coma lo bridge e lo taròt.

onorabilitat n.f. Estat, qualitat d'una persona onorabla.

onorablement adv. D'un biais onorable. Var.: **onoradament**.

onorable, a adj. 1. Digne de consideracion, d'estima: *Caractèr, òme honorable*. 2. Que fa onor, qu'atira la consideracion: *Una accion onorabla*. 3. Sufisent, que convèn: *Una fortuna onorabla*. 4. (arald.) Si di dei pèças que lo sieu escut que poàdon seguir lo tèrç dau camp.

onoradament adv. Onorablement.

onorança n.f. Accion d'onorar. Sin.: **consideracion, favor, fama**.

onorar vt. (*onòri*) 1. Celebrar, rendre omenatge à quauqu'un, à la sieu memòria, à una qualitat que lo rende eminent: *Onorar lo talent d'un poeta*. 2. Procurar d'onor, de consideracion à: *Onorar lo sieu país, la sieu familha*. 3. Acordar (quauqua ren) coma una distincion: *A onorat aquel acamp de la sieu presença*. 4. Respoandre à (una obligacion, d'engatjaments). ◆ **s'onorar** v.pr. Èstre fièr de: *Aquesta vila s'onòra dei sieus monuments*.

onorari, ària adj. 1. Si di de quauqu'un que, après aver tengut una carga, una foncion, n'en consèrva lo títol e li prerogativas: *Consehier onorari*. 2. Que porta un títol onorific, sensa aver li foncions correspondenti: *Membre onorari*.

onorariat n.m. Qualitat, dignitat de quauqu'un que, après aver tengut una foncion, una carga, n'a lo títol onorific.

onoraris n.m. pl. Retribucion versada ai personas qu'an una profession liberala (mètge, avocat, etc.).

onorific, a adj. Qu'autreja d'onors, de consideracion, sensa minga avantatge material: *Títol onorific*.

onta n.f. Vergonha.

ontic, a adj. (filos.) Si di de tota conoissença que pertòca lu objèctes determinats dau monde. 2. Que pertòca cen qu'es (per op. à *ontologic*).

ontogenèsi n.f. (biol.) Desvolopament de l'individu despí l'òu fecondat fins à l'estat adulte (per op. à *filogenèsi*). Var.: **ontogenia**.

ontogenetic, a adj. Relatiu à l'ontogenèsi.

ontogenia n.f. (biol.) Ontogenèsi.

ontologia n.f. 1. (filos.) Especulacion sobre l'èstre en tant qu'èstre, sobre l'èstre d'espereu. 2. Doctrina abandonada que non ligava lu fenomènes patologics ai fenomènes fisiologics.

ontologic, a adj. (filos.) 1. Relatiu à l'ontologia. ◇ *Pròva ontologica de l'existença de Dieu*: Que consistisse, après aver pauat Dieu coma perfècte, à sostenir que, se li manquesse l'existença, non seria perfècte, doncas qu'existisse. 2. Que pertòca l'èstre (per op. à *ontic*).

ontologisme n.m. Doctrina qu'afirma que la conoissença de Dieu, dirècta e immediata, es naturala à l'òme.

ontologista n. 1. Partidari e adèpte de l'ontologisme metafisic. 2. Adèpte d'una doctrina abandonada, que considerava li maulautias en tant qu'entitats vertadièri, independenti de l'organisme.

ontós, oa adj. Vergonhós.

ontosament adv. Vergonhosament.

ontuós, oa adj. 1. Qu'a una consistença doça e leugiera, que dona l'impression d'un còrs gras au tocar. 2. D'una consistença doça e d'una sabor velutada: *Un fromai ontuós*. Sin.: **onchós**.

ontuosament adv. D'un biais ontuós. Sin.: **onchosament**.

ontuositat n.f. Qualitat de cen qu'es ontuós. Sin.: **onchositat**.

onze adj. num. Nombre que vèn après dètz dins la seguida naturala dei entiers. ◆ n.m. (espòrts) Equipa de balon: *Lo onze de l'OGCN*.

onzen, a adj. num. 1. Qu'ocupa un reng marcat per lo nombre onze. 2. Que tèn onze còups dins un tot.

onzena n.f. 1. Quantitat d'onze elements. 2. Candelier mé onze brancas, emplegat dins li fèstas doblí mäger. 3. Nom que si donava à Nantas, au s. XVIIe, à d'unu cargaments de sau.

onzenament adv. En onzen luèc.

oocit n.m. Ovocit.

oogenèsi n.f. Ovogenèsi.

oogòni n.m. (bot.) Organe dins lo quau si fórmon li oosfèras d'unu tallofits.

oogonia n.f. Ovogonia.

oolit n.m. (geol.) Pichina concrecion esferica de la talha d'un òu de peis (0,5 à 2 mm), formada de jaças concentriquí à l'entorn d'un nucleu. ◆ n.m. Calcarí à oolits.

oolitic, a adj. Que contèn d'oolits.

oologia n.f. Estudi scientific dei òus.

oomicèts n.m.pl. Sotagrope de fonges.

oosfèra n.f. (bot.) Cellula reproductritz femèla, equivalenta à l'ovule dei animaús.

oospòra n.f. (bot.) Òu dei oolits.

oosporòsi n.f. Afeccion parasitària provocada per un fonge.

ooteca n.f. (zool.) Gruèlha dins la quala son contenguts lu òus dei insèctes dictioptèrs e ortoptèrs.

O.P. (sigla) Obrier(a) professional(a).

op. abbrev. Òpus.

opac, a adj. 1. Que non si lascia traversar per la luz. 2. (lit.) Escur, impenetrable: *Una nuèch opaca*. 3. (fig.) Que lo sieu sens es escur, que si capisse dificilament: *Un tèxto opac*.

opacificacion n.f. Accion de rendre opac; lo sieu resultat. Sin.: **enfosquiment, escursiment**.

opacificar vt. (*opacifiqui*) Rendre opac. Sin.: **enfosquir, escursir, negrejar**.

opacimetria n.f. Mesura de l'opacitat d'unu liquides ò gas.

opacitat n.f. 1. Estat de cen qu'es opac, que non laissa passar la luz. Sin.: **foscòr**, **escursina**. 2. (lit.) Ombra espessa. 3. (fig., lit.) Caractèr de cen que non pòu èstre penetrat per l'intelligença.

opal(e) n.m. Pèira fina, dei rebats irisats, varietat de silica idratada.

opal(e), a adj. Qu'a la color ò la parença de l'opale.

opalanda n.f. Manteu larg e ample, sensa mànegas.

opalescença (-éncia) n.f. Tencha, color opalina.

opalescent, a adj. Que presenta la color de l'opale.

opalina n.f. Obratge de veire (vas, copas) que la matèria retipa aquela de l'opal.

opalina n.f. Qu'a la tencha lachosa, blavinèla de l'opale, lu sieus rebats irisats.

opalisacion (-izacion) n.f. Fabricacion de veire opalisat.

opalisar (-izar) vt. Donar una coloracion opalina.

opauabilitat n.f. 1. (dr.) Qualitat d'un mejan de defensa que non si pòu faire valer en justícia còtra un adversari, ò d'un contracte qu'una persona s'en pòu prevaler còtra un tèrç. 2. Caractèr de doi dets opauables.

opauable, a adj. 1. Que pòu èstre mes en faça e en contacte: *Lo gròs det es opauable ai autres*. 2. Que pòu èstre opauat à quauqua ren, emplegat còtra quauqua ren: *Un argument opauable à un projècte*.

opauaire, airitz adj. e n. Opauant. Sin.: **opositor**.

opauant, a adj. e n. 1. Que forma una oposicion: *La part opauanta dins un procès*. 2. Persona que s'opaua à una decision, à un govèrn, à una majoritat, etc. Sin.: **opositor, opauaire**.

opauar vt. 1. Metre faça à faça, en correspondença. 2. Plaçar una caua de tau biais que fague obstacle à una autra. 3. Objectar: *Opauar d'arguments solides*. 4. *Faire s'afrontar*: Opauar una equipa à una autra. 5. Parangonar en sotalinhant li diferenças: *Opauar lu avantatges de la mar e de la montanha*. Sin.: **contestar, faire lo còtra, afrontar, acarar, faire front**. ◆ **s'opauar** v.pr. 1. Èstre contrari, faire obstacle à: *S'opauar à un maridatge*. 2. Contrastar: *Lu noastres vejaires s'opauon*.

opauat, ada adj. 1. Plaçat faça à faça, contrari: *Ribas opauadi*. 2. Contradictòri, de natura diferenta: *Interès opauats*. 3. Ostile, desfavorable: *Èstre opauat à la violença*. 4. (bot.) Si di de fuèlhas inseridis per doas au meme grop, come l'ortiga. 5. (mat.) *Miègidrechas opauadi*: Que son portadi per una mema drecha e an un solet ponch comun. ◇ Angles opauats per la cima: Angles de mema cima que lu sieus costats son de miègidrechas opauadi doas per doas. ◇ *Nombres opauats*: Qu'an per soma zèro. (An la mema valor absoluta e de signes contraris). Sin.: **opòst** (it.).

opauat n.m. 1. Caua directament contrària; invèrse. ◇ *À l'opauat de*: Dau costat opauat à; au contrari de. 2. (mat.) Nombre opauat d'un autre.

opcion n.f. 1. Fach d'optar, causida que si deu faire, partit que si deu pilhar; causida facha. Sin.: **preferença, seleccion, tria**. ◇ *À opcion*: Que si pòu causir (per ex.

una matèria per un examèn). Sin.: **opcional**. 2. Accessòri facultatiu que si pòu crompar ò non en pagant un suplement de prètz, ò presentacion variabla que cau causir dins una escala de produchs donada. 3. Promessa de cròmpa ò de locacion que, per èstre efectiva, deu èstre confirmada denant d'una data limit. ◇ (dr.) *Levada d'opcion*: Acte dau beneficiari d'una promessa de venda que declara si portar cromapaire d'un ben ai condicions previsti.

opcional, a adj. Que dona luèc à una causida, à una opcion. Var.: **opcionau**.

opcionau, ala adj. Opcional.

op art n.m. (arts plast.) Tendença que, dins l'art cinetic, privilègia lu efèctes optics generators d'illusion de movement.

O.P.E. n.f. Ofèrta publica d'escambi.

open adj. inv. (mòt anglés) 1. Si di d'una competicion qu'es dubèrta ai amators e ai professionals. 2. *Bilhet open*: Bilhet d'avion, de camin de fèrre, que non es datat.

openfield n.m. (mòt anglés) (geogr.) Campanha.

open source adj. inv. (inform., mòt anglés) Si di d'un programa que la sieu licença permete la liura redistribucion, l'accès au còdi foant e la creacion de trabalhs derivats. Sin.: **còdi foant dubèrt**.

òpera n.f. 1. Òbra teatrala messa en música. ◇ *Òpera seriós ò granda òpera*: Òpera que la sieu accion es tragica. ◇ *Òpera bofa* (it. *opera buffa*): Que lo sieu tema es un subjècte leugier ò comic. 2. Genre musical que constituïsson aquesti òbras. 3. Teate dont son donadi aquesti òbras.

òpera-balet n.m. Òbra dramatica compauada de cants e de danças.

operable, a adj. Que pòu èstre operat: *Un malaut operable*.

operacion n.f. 1. Ensèm organisat dei procèssus que concòrron à l'efècte, à l'accion d'una foncion, d'un organe, etc.: *Li operacions de la digestion*. Sin.: **activitat, execucion, exercici, evolucion, manòbra, movement, manejament**. ◇ (teol.) *Operacion dau Sant Esperit*: Accion dau Sant Esperit sobre la Verge Maria au moment de l'Incarnacion. ◇ (fam.) *Per l'operacion dau Sant Esperit*: Per un biais misteriós. 2. Accion concreta e metodica, individuala ò collectiva, que tende à un resultat donat: *Li operacions necessaris à la construccion d'una maion*. 3. (mil.) Ensèm dei combats e dei manòbras que si fan dins una region en vista de rejónher un objectiu precis. 4. (mat.) Calcul, mé l'ajuda de taulas d'addicion e de multiplicacion, d'una soma, d'una diferença, d'un produch ò d'un quocient. ◇ *Lèi de composicion intèrna*. 5. Afaire dau quau si calcula lo profièch financier. ◇ *Operacion de Borsa*: Accion de crompar ò de vendre de valors de Borsa. 6. Intervencion cirurgicala.

operacional, a adj. Qu'es lèst à intrar en activitat, à realisar una operacion. 2. Relatiu ai operacions militari. ◇ (espec.) Si di d'una formacion, d'un engenh capables d'èstre engatjats en operacion. 3. *Recèrca operacionala*: Ensèm dei tecnicas racionali d'analisi e de resolucion de problemas que pertòcon, sobretot, li activitats

economiquí e que míron à elaborar li decisions mai eficaci per arribar au resultat melhor. Var.: **operacionau**.

operacionau, ala adj. Operacional.

operacionisme n.m. Clinament d'unu psicològues estatunians que concèvon la psicologia coma l'estudi dei soletis operacions dau comportament, en laissant de caire li donadas non exteriorisadi de la consciença.

òpera comic n.m. Òpera que presenta una alternança d'episòdis parlats e d'episòdis cantats.

operand n.m. (mat., inform.) Donada qu'intervèn dins una operacion, dins una instruccion.

operant, a adj. (teol.) Qu'opèra, qu'agisse: *Gràcia operanta*.

operar vt. (*opèri*) 1. Faire (una accion), efectuar (una seria d'actes), per obtenir ò realisar quauqua ren: *Operar una reconversion*. Sin.: **obrar**. 2. Aver per resultat, produrre: *Li vacanças an operat sus aquesta persona un cambiament important*. 3. Efectuar (una operacion de calcul, de quimí). 4. Practicar una intervencion cirurgicala.

operat, ada adj. e n. Qu'a subit una operacion cirurgicala.

operator, tritz n. 1. Persona que fa foncionar un aparelh: *Operator ràdio*. ◇ (espec.) *Operator de presas de vistas*: Cadraire. 2. Persona que fa d'operacions de Borsa.

operator n.m. (mat.) Simbòle que representa una operacion logica ò matematica.

operatòri, òria adj. Relatiu ai operacions.: *Metòde operatòri, blòc operatòri*.

opercul(e) n.m. 1. (zool.) Pèça para que recuèrbe li branquias dei peis ossós e laissa solament una pichina dubertura darrièr (gaunha). ◇ Pèça cornada que forma la gruèlha dei molluscs gastropòdes prosobrancs. 2. (bot.) cubiceu de l'esperogòne dei mofas. 3. (ten.) Pèça que sièrve de cubiceu. Sin.: **tapador**.

operculari, ària adj. (tecn.) Que pertòca l'opercule ò que fa ofici d'opercule.

operculat, ada adj. Qu'a un opercule.

opereta n.f. Òbra teatrala de caractèr leugier, dont si mèsclon de parts cantadi e de parts parladi. ◇ *D'opereta*: Que sembla leugier ò faus, que non pòu èstre pilhat au seriós: *Un sordat d'opereta*.

operis mortis n.f. (mar.) Òbras moarti d'una nau. (lat.)

operós, oa adj. Qu'opèra, actiu.

òpi n.m. 1. Suc espessit que s'escorre d'incisions fachi ai capsulas de diversis varietats de pavòt e que, tubat ò mastegat, provòca un estat d'euforia seguit d'un soam oniric. 2. (lit.) Cen qu'agisse coma una dròga, en faguent oblidar, en empachant de pensar, etc.: *Lo sieu òpi, es lo trabalh*.

opiaçar vt. Addicionar d'òpi.

opiaceu, ea adj. e n.m. Si di d'una substança que contèn d'òpi ò qu'a una accion compatibla m'aquela de l'òpi.

opianic, a adj. Que pertòca un acide fenolic, obtengut per una oxidacion de la nicotina.

opiat, ada adj. Si di d'una preparacion farmaceutica opiacea.

opilacion n.f. (anc.) Obstruccion: *Una opilacion de la rata*.

opinant, a adj. Qu'opina. ◆ n. Persona que dona lo sieu vejaire dins una deliberacion.

opinar vt. ind. 1. Aprovar: *A opinat à tot cen que veniè de dire*. 2. *Opinar de la tèsta*: Aprovar per un simple signe de la tèsta.

opinastrament adv. Opinhastrament.

opinastre, a adj. Opinhastre.

opinastretat n.f. Opinhastrat.

opinhastrament adv. D'un biais opinhaastre. Var.: **opinastrament**. Sin.: **foart e moart**.

opinhaastre, a adj. 1. Obstinat dins la sieu resolucion, tenaç dins la sieu volontat. Sin.: **ponhaastre, entestardit, testarut**. 2. Que si fa embé tenacitat, obstinacion: *Un trabalh opinhaastre*. 3. Qu'es duradís dins lo sieu estat: *Un taus opinhaastre*. Var.: **opinastre**. Sin.: **testard, acanit**.

opinhastrat n.f. (lit.) Volontat tenaç; encaïnament: *Travallar embé opinhastrat*. Var.: **opinastretat**. Sin.: **tenacitat, testarditge, entestament**.

opinion n.f. 1. Jutjament, vejaire emés sobre un subjècte; mena de pensar que non s'apieja sus un fondament acertat. Sin.: **avis, sentiment**. ◇ *Aver boana opinion de*: Estimar, prear. ◇ (dr.) *Partatge d'opinion*: Situacion d'un tribunal dins lo quau non si desgatja una majoritar au cors dau deliberat. 2. *L'opinion, l'opinion publica*: Lo biais de pensar mai expandit dins una societat, aquela de la màger part dau còrs social. ◆ pl. Credenças, conviccions: Èstre inquietat per li sieu opinions.

opiofague, a n. Mastegaire d'òpi.

opiomane, a adj. e n. Drogat que tuba ò mastega d'òpi.

opiomania n.f. Intoxicacion per la consumacion d'òpi.

opistodòme n.m. Part posteriora d'un temple grèc.

opistoglifs n.m. pl. Si di dei sèrps verenoï que lu sieus ganchos son implantats en darrièr de la maissa, cen que li rëndon inofensivi per lu òmes, coma la colòbra.

opistografe, a adj. Si di d'un manescrich cubèrt d'escripturas de cada costat de la pàgina.

oplit n.m. Dins l'Antiquitat grèga armat d'armas peanti.

opobalsamom n.m. Oleoresina provedida per *Commiphora opobalsamum*, de l'odor anisada e aromatica, utilizada en perfumaria. Var.: **opobalsamum**.

oponiment n.m. (it.) Oposicion.

opoponac n.m. (bot.) Ombellifèr dei flors sauri d'Euròpa e d'Orient Mejan, que dona una peresina utilizada en farmacia.

opòrre vt. (it.) Opauar.

oportun, a adj. Que convèn au temps, ai luècs, ai circonstanças; que survèn à prepaus. Sin.: **convenient, idoneu, avenent, providencial**.

oportunament adv. Embé oportunitat.

oportunisme n.m. Actituda que consistisse à reglar lo sieu comportament en foncion dei circonstanças dau moment en cercant de li emplegar tojorn dau biais mai favorable ai pròpris interès.

oportunista adj. e n. Qu'agisse embé oportunitat: *Politica oportunista*. Sin.: **arribista**. ♦ adj. (biol.) Si di d'un gèrme que manifestà la sieu virulença solament sobre un organisme que li sieu defensesas immunitari son debli.

oportunitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es oportun. 2. Ocasion favorabla, escadença.

oposicion n.f. 1. Contraste: *Oposicion de colors*. 2. Diferença extrèma, contradiccion; situacion de cauas ò de personas que s'afrónton. 3. Accion de s'opauar, de resistir, de faire obstacle à quauqua ren ò à quauqu'un: *Faire d'oposicion sistematica*. Sin.: **oponiment** (it.), **antagonisme, rivalitat, negacion**. 4. (dr.) Acte per lo quau una persona empacha legalament lo compliment d'un acte (*oposicion à maridatge, à pagament*, etc.) ò rende un títol indisponible entre li mans dau sieu depositari. 5. Ensèm dei partits e dei foarças politiqui opauat à la majoritat parlamentària, au govèrn que n'es eissit. ◇ *Lista d'oposicion*: Lista qu'enclau lu candidats à una votacion, opauada à la majoritat en plaça. 6. (psicol.) *Crisi d'oposicion*: Dins la quala l'enfant, vèrs 3 ans, afirma la sieu autonomia per un comportament de refut sistematic. 7. (astron.) Situacion de doi astres dau sistema solari que si tròvon, per rapoart à la Tèrra, en de ponchs dau ceu diametralament opauats.

oposicional, a adj. e n. Qu'es dins l'oposicion politica. Var.: **oposicionau**.

oposicionau, ala adj. e n. Oposicional.

opositor, tritz adj. e n. Opauant.

opòst, a adj. (adj.) Opauat.

opoterapia n.f. Emplec terapeuti d'ormònas, prelevadi sus li glândolas ò lu organes d'animaus sans, per n'en suplir l'insufisença dins l'èstre uman. Sin.: **organoterapia**.

opoterapic, a adj. Relatiu à l'opoterapia.

oprés, essa adj. (adj.) Oprimir.

opressar vt. Oprimir.

opression n.f. 1. Fach d'oprimir; sensacion d'empacha respiratòria. 2. Malèstre psiquic angoissós. 3. Accion d'oprimir, d'acablar sota una autoritat tiranica: *Luchar còtra l'opression*.

opressiu, iva adj. Que tende à oprimir.

opressor n.m. Aqueu qu'oprimisse. Sin.: **oprimèire**.

oprimèire n.m. Opressor.

oprimer vt. Oprimir.

oprimir vt. (*oprimissi*) 1. Faire obstacle à la respiracion. 2. Estrénher, acabar: *Es un sovenir que m'oprimisse*. 3. Constrénher un pòble, una etnia, per abusança de poder e per la negacion de la sieu existença: *La nacion occitana es oprimida*. Var.:

oprimer. Sin.: **asservir, senhorejar, sotametre, acaurar, astrénher, encadenar, infeudar, estofar**.

opròbi n.m. Opròbri.

opròbri n.m. (lit.) 1. Reprobacion publica que s'estaca à d'accions jutjadi condemnabli. 2. Causa, subjècte de vergonha: *Un enfant qu'es l'opròbri de la sieu familha*. 3. Estat d'abjeccion, d'aviliment: *Viure dins l'opròbri*. Var.: **opròbi**. Sin.: **escòrna, inhomínia, infamia, vergonha, desonor, abaissament, bassessa, endenhetat, discrèdit, afront, otratge**.

opsomania n.f. Impulsion morbida que pertòca d'uni personas, que poàdon suportar unicament una categoria d'aliments, de còups que li a, desprovidits de sabor.

opsonina n.f. (bioqim.) Anticòrs que, en si fixant sus li bacterias, favorisa la sieu fagocitòsi per de cellulas.

optar vi. (*òpti*) Causir entre diferenti possibilitats. Sin.: **elegir, preferir, adoptar**.

optatiu, iva adj. e n.m. (ling.) Si di d'una forma, d'un mòde qu'exprimisse un vòt, una esperança, coma, per ex., lo subjunctiu: *Posquessi partir!*

optic, a adj. 1. Relatiu à la vision ò à l'uèlh. ◇ *Angle optic* ò *angle de vision*: Angle qu'a la sieu cima à l'uèlh de l'observator e que lu sieus costats pàsson per li extremitats de l'objècte considerat. ◇ *Nèrvi optic*: Nèrvi que religa l'uèlh à l'encefale e que forma lo segond pareu de nèrvis cranians. 2. Relatiu à l'optica; que sièrve en optica, qu'es fondat sobre li lèis de l'optica. ◇ *Centre optic*: Ponch de l'axe d'una lentilha qu'à tot rai luminós interior à la lentilha e que passa per aqueu ponch, correspoàndon un rai incident e un rai emergent parallèles un à l'autre.

optica n.f. 1. Part de la fisica que tracta dei proprietats de la lutz e dei fenomènes de la vision. ◇ *Optica electronica*: Estudi dei desviaments dei trajectòrias d'electrons, segond la sieu analogia m'ai rais luminós. 2. Fabricacion, comèrci dei instruments e dei aparellhs qu'emplègon, espec., li proprietats dei lentilhas, dei miraus (dichs *instruments d'optica*). 3. Part d'un aparellh formada de lentilhas, de miraus ò dei doi combinats. 4. Matèria de jutjar particuliera; ponch de vista. Sin.: **vejaire, opinion, avis, dire, estima, pensada**.

optician, a n. Persona que fa ò vende d'instruments d'optica.

optimal, a adj. Si di de l'estat mai favorable. Var.: **optimau**.

optimalisacion (-izacion) n.f. Accion d'optimalisar; fach d'èstre optimalisat. Var.: **optimisacion**.

optimalisar (-izar) vt. Donar à (quauqua ren, una màquina, una empresa) lo rendiment optimal en creant li condicions mai favorabli ò en n'en tirant lo lo melhor partit possible. Var.: **optimisar**.

optimisacion (-izacion) n.f. Optimalisacion.

optimisar (-izar) vt. Optimalisar.

optimau, ala adj. Optimal.

optimisme n.m. 1. Actituda d'aquelu que pretendon que tot va lo mai ben possible ò que lo tot dei bens l'emporta sobre lo tot dei maus. 2. Tendenza à pilhar li

cauas dau boan costat, à si fidar de l'avenir. Sin.: **fidança**, **estrambòrd**, **noncalença**. Contr.: **pessimisme**.

optimista adj. e n. Que manifestà d'optimisme. Sin.: **noncalent**, **tèsta leugiera**, **insocitós**. Contr.: **pessimista**.

optoelectronic, **a** adj. Relatiu à l'optoelectronica.

optoelectronica n.f. Estudi, concepcion de dispositius qu'assòcion l'electronica e l'optica ò que méton en òbra l'interaccion de fenomènes optics e electronics.

optolectura n.f. Lectura optica.

optomètre n.m. Refractomètre.

optometria n.f. (med.) Ensèm dei procediments destinats à estudiar la refraccion de l'uèlh e à depistar li decas optiqui que si poàdon corregir per de vèires de belicres ò de lentilhas de contacte.

optometrista n. Especialista d'optometria.

optronic, **a** adj. Relatiu à l'optronica.

optronica n.f. Usatge de l'optoelectronica à de fins militari.

opulença (-ència) n.f. 1. Granda riquesa, abundança de bens materials. Sin.: **mejans**, **bens**, **prosperitat**, **fortuna**, **dequé**, **benaise**, **benestança**, **aisança**. 2. (lit.) Amplessa, caractèr opulent de quauqua ren.

opulent, **a** adj. 1. (lit.) Foarça ric. Sin.: **pletoric**, **abondós**, **luxuriós**. 2. Qu'a de formas corporali desvolopadi: *Un pièch opulent*.

opúntia n.f. Figueira de barbaria. Sin.: **figa turca**.

opuntiala n.f. *Opuntialas*: (bot.) Òrdre de plantas de flors, dicotiledonèi, enclausant de plantas mai adaptadi que li autri à viure en de luècs secarós.

òpus n.m. Tèrme que, seguit d'un numèro, sièrve à situar un tròç de música dins la produccion d'un compositor. Abrev.: **op**.

opuscul(e) n.m. Obratge pichin, pichin libre.

òr n.m. (fr.) Aur.

ora n.f. 1. Unitat de temps (simb. h) que vau 3600 segondas, 60 minutas, contenguda 24 còups dins un jorn. 2. Periòde de temps que correspoande pauc ò pron à-n-aquela unitat de temps: *Fa una ora que t'aspèri*. ◇ (espec.) Periòde de temps que correspoande à-n- aquela unitat de temps e afectat à un trabalh ; unitat de trabalh ò de salari: *Èstre pagat à l'ora*. ◇ *Ora suplementària*: Ora de trabalh facha en là de la durada setmaniera legala de trabalh. 3. Aquesta unitat, emplegada per mesurar la durada e la longuessa d'un desplaçament: *Aquesta vila es à doi oras de Niça*. 4. Dins l'Antiquitat, dotzena part de la jornada, comptada sensa la nuèch. 5. Organizacion temporal de la jornada que permete, per referença à un sistema convencional, de situar precisament cada moment de la jornada. ◇ (dr.) *Ora legala*: Ora que lu poders publics definisson, que règla la vida publica d'un país. Sin.: **temps legal**. ◇ *Ora d'estiu*: Ora que d'unu país adòpton au printemps e en estiu, qu'avança l'ora legala de 60 minutas sobre l'ora en vigor lo rèsta de l'an (*ora d'ivèrn*), ela-meme ja en avança d'una ora sus l'ora dau soleu. 5. Moment precis dau jorn, determinat per referença à-n-aqueu sistema convencional: *Que ora es?*

Quant es d'ora? Es doi oras. ◇ *Èstre à l'ora*: Donar l'ora justa, en parlant d'un relòtge, etc.; èstre exact, arribar à l'ora prevista, en parlant d'una persona, d'un tren, etc. 6. Moment de la jornada, determinat d'un biais pauc ò pron precis (per rapoart à una activitat, à un orari, etc.): *Es l'ora dau dinnar*. ◇ *Ora avançada*: Tardiva. ◇ *D'ora*: De boan matin. ◇ *D'ora en ora*: Toti li oras; à mesura que lo temps passa. ◇ *Denant d'ora*: En avança sus l'ora prevista. ◇ (dr.) *Ora legala*: Ora avant la quala ò après la quala d'unu actes non si poàdon faire. 7. Moment, periòde dins lo cors de la vida, d'una empresa, dins l'istòria d'un país, etc.: *Conóisser d'oras dificili*. ◇ *Ora darriera*: Moment de la moart. Sin. **malamoart**. 8. *Ora d'angle*: Unitat de mesura d'angle plan emplegada en astronomia e en navigacion, que vau $2\pi/24$ radian, es à dire 15 gras. ◆ *Oras canoniali*: Li divers parts de l'ancian breviari, de l'ofici liturgic. ◇ *Libre d'oras*: Recuèlh de preguieras à l'usatge de la devocion personala dei fidèles, à la fin de l'Atge Mejjan.

oracion n.f. 1. Pleguiera mentala sota forma de meditacion. 2. Tota preguiera liturgica que lo celebrant d'un ofici recita en nom de l'assemblea. 3. *Oracion funèbra*: Discors public prononciat en onor d'una persona celèbra moarta. Sin.: **orason**.

oracle n.m. 1. (Antiquitat) respoasta d'una divinitat au fidèle que la consultava; santuari dont aquesta respoasta èra renduda. 2. Dins la Bibla, volontat de Dieu que lu profètas anóncion. 3. (lit.) Decision qu'emana d'una persona qu'a una granda autoritat. 4. (lit.) Persona considerada coma infalhibla.

orada n.f. Espaci de temps a l'entorn d'una ora.

orador n.m. Luèc per pregar. Sin.: **oratori**. A donat un fum de toponimes en Occitània: *Orador de Glana*.

oragan n.m. 1. Tempèsta foarça violenta, dont la velocitat dau vent despassa 120 km à l'ora. Sin.: **auristre**, **tempèsta**, **revolumada**. 2. (fig.) Descadenament impetuós, explosion de sentiments, de passions: *Un oragan de protestacions*.

oral, **a** adj. 1. De la boca, que pertòca la boca: *Cavitat orala*. 2. Fach de viva votz, que la votz transmete (per op. à *escrich*): *Tradicion orala*. 3. (fon.) Si di d'un fonema que dins la sieu emission l'ària expirada s'escorre unicament per la cavitat bucala (per op. à *nasal*): *Una vocala orala*. 4. (psican.) *Estadi oral*: Premier estadi de l'evolucion libidinala dau noirisson, legada au plaser de la succion, de l'alimentacion. Var.: **orau**.

oral n.m. 1. Examèn ò part d'examèn que consistisse unicament en interrogacions e en respoastas verbali. 2. *L'oral*: Cen qu'es parlat, per op. à *l'escrich*. Var.: **orau**.

oralament adv. En paraulas.

oralian, **a** adj. e n. 1. (geogr.) Relatiu à la cadena de l'Oral e à la region à l'entorn. 2. (ling.) *Lengas oraloaltaïqui*, *parlars oralians*: Ensèm de lengas format per lo fino-ogrian e lo samoïede.

oralisar (-izar) vt. Dire à votz auta.

oralita n.m. Silicat natural de ròcas basiqui.

oralitat n.f. 1. Caractèr oral: *Oralitat d'una tradicion*. 2. Caractèr d'una civilisacion dins la quala la cultura es

essencialament ò exclusivament orala. 3. (psican.) Ensèm de caracteristicas de l'estadi oral.

oraloaltaïc, a adj. (ling.) *Lengas oraloaltaïqui*: Gropament ipotetic de lengas constituït per li lengas altaïqui e oraliani.

orange n.m. [ow-] Portugal. Var.: **arange**.

orangeda n.f. Arangeda.

orangier n.m. Portugalier. Var.: **arangier**.

oranjada n.f. Bevenda facha mé de suc de portegal, de sucre e d'aiga. Var.: **aranjada**.

oranjaria n.f. Luèc dont son assostats de portegaliers e d'autres aubres d'aquela familha. Var.: **aranjaria**.

orari, ària adj. Relatiu ai oras: *Tableu orari*. 2. Per ora: *Salari orari*. 3. *Cercle orari d'un astre*: Grand cercle de l'esfèra celèsta que passa per aquel astre e per lu pòles.

orari n.m. 1. Tableau dei oras d'arribada e de partença: *L'orari dau tren*. 2. Reparticion dei oras de trabalh. ◇ *Orari flexible*: Orari de trabalh que permete ai emplegats d'una empresa de causir parcialament li sieu oras d'arribada e de partença. Sin.: **orari mobile**, **orari à la carta**.

orason n.f. Oracion.

orator, tritz n. 1. Persona que pronócia un discors davant d'assistents. ◇ *Orator sacrat*: Aqueu que pronócia de sermons, d'oracions funèbri. 2. Persona eloquent, que saup parlar en public.

oratori n.m. 1. Capèla de dimensions reduchi, generalament plaçada dins una maion. Sin.: **orador**. 2. *L'Oratori d'Itàlia*: Societat clericala fondada en lo 1564 per Felip Neri, que lu sieus membres s'entrèvon principalament d'ensenhament e de predicacion. ◇ *L'Oratori de França*: Societat fondada en lo 1611, que s'entrèva de predicacion, de recèrca e d'ensenhament.

oratori, òria adj. (didact.) Que pertòca l'art de parlar en public.

oratorià n.f. Art de parlar en public.

oratorian, a adj. Membre d'una dei doi congregacions de l'Oratori.

oratoriò n.m. Composicion musicala dramatica, dau subjècte religiós ma finda profane, mé recitatiu, àrias, còrs e orquèstra.

orau, ala adj. e n. Oral.

òrb(e), a adj. (arquit.) Si di d'un barri sensa poarta ni fenèstra.

òrbe n.m. (lit.) Susfàcia circularia, cercle.

orbicòla adj. Que pòu viure dapertot dins lo monde: Una planta orbicòla.

orbicular(i), a (-ària) adj. (didact.) Qu'es redon, que descriu una circonfèrença. ◇ (anat.) *Muscle orbiculari*: Muscle circulari à l'entorn de la boca, de l'orifici palpebral.

orbita n.f. 1. Trajectòria barrada d'un còrs animat d'un movement periodic. 2. Corba qu'una planeta descriu à l'entorn dau Soleu, ò qu'un satellit descriu à l'entorn de la sieu planeta. ◇ *Messa sus orbita*: Ensèm dei operacions que miron à plaçar un satellit artificial sus una orbita determinada. 3. (fig.) Zòna d'accion, esfèra

d'influença: *Èstre dins l'orbita d'un òme politic*. 4. Cavitat ossoa de la faça, dont l'uèlh es plaçat.

orbital, a adj. (astron.) Relatiu à una orbita. ◇ *Estacion orbitala*: Estacion espaciala sus orbita. ◇ *Veïcule orbital*: Capable d'èstre mes en orbita per efectuar de ligasons mé de satellits ò d'estacions orbitali. Var.: **orbitau**.

orbitala n.f. (fis.) *Orbitala atomica ò molecularia*: Distribucion espaciala d'un electron dins un atòme, dei electrons de ligason dins una molecula.

orbitari, ària adj. Relatiu à l'orbita de l'uèlh.

orbitau, ala adj. Orbital.

orbitel, a adj. (zool.) Si di d'una aranha que bastisse una tela poligonal que lu sieus rais còpon l'espirla.

orbitoïde n.m. *Orbitoïdes*: Foramanifèrs fossiles dau cretaceu sobran au miocène.

orbitolina n.f. Foraminifèr foarça comun dau cretaceu sotran.

orbitor n.m. Element d'una sonda espaciala destinat à èstre satellisat à l'entorn d'un astre. ◇ Element satellisable e recuperable de la naveta espaciala americana.

òrca n.f. Mamifèr cetaceu marin, foarça carnivòre, destructor de fòcas.

òrda n.f. 1. Tropa, grope de personas que fan de dams per la sieu violença: *Li òrdas barabaresqui*. 2. Chorma nombroa e indisciplinada.

ordalia n.f. Espròva judiciària aplicada per justificar ò confondre un encusat. *L'ordalia, ò judici de Dieu*, èra foarça en usança dins lo Temps Mejan, en particulier au s. XIII^{en} còtra lu eretges catars ò supauats coma taus. Si faïa subir à l'encusat una espròva per lo biais dau fuèc ò de l'aiga. Se l'encusat si tirava de riba sensa patiments ò degalhs, èra considerat coma innocent segond lu critèris de l'Inquisicion.

ordeaçat, ada adj. Relatiu à l'òrdi.

ordeïna n.f. Proteïna vegetala que si tròva dins l'òrdi.

ordèire, eiritz n. Persona que practica l'ordissatge. Var.: **ordissèire**.

ordèire n.m. Ordidor.

ordenada n.f. (mat.) Segonda ordenada cartesiana d'un ponch.

ordejar vt. Brutar, solhar, embrutir.

ordenable, a adj. Que pòu èstre mes en òrdre.

ordenacion n.f. Ordinacion.

ordenador n.m. Computador.

ordenadament adv. D'un biais ordenat.

ordenaire, airitz adj. e n. Que mete en òrdre.

ordenaire, airitz n. Ordenator. Sin.: **comandaire, mandaire**.

ordenament n.m. Accion de metre dins un òrdre donat; lo sieu resultat.

ordenança n.f. 1. Accion de dispauar, de metre en plaça en foncion d'un òrdre; disposicion dei elements d'un tot: *L'ordenança d'un past*. 2. Prescripcion d'un mètge; papier dont es escricha. 3. (dr.) En França, acte que lo govèrn pilha, mé l'autorisacion au Parlament, dins lu camps que, normalament, relèvon de la lèi. ◇ Acte

juridiccional ò de l'administracion judiciària que vèn d'un magistrat dau sèti. 4. (ist.) En frança, sota l'Ancian Regime, tèxte de lèi que venia dau rèi. 5. (mil.) *D'ordenança*: Confòrme au reglament. ◇ *Oficier d'ordenança*: Oficier qu'a li foncion d'ajuda de camp.

ordenança n.f. ò n.m. Militari mes à la disposicion d'un oficier per lo sieu servici personal.

ordenançament n.m. 1. Organizacion, agençament metodic. 2. (dr.) Drech per lo quau, après aver liquidat lu drechs d'un creditor, un administrator dona l'òrdre à un comptable public de pagar de la sieu caissa. Sin.: mandament. 3. (ind.) Fach d'aviar una comanda e de n'en contrarotlar l'avançament au travèrs dei diferents servicis de fabricacion, despí la messa en òbra fins à l'expedicion au client.

ordenançar vt. 1. Dispauar dins un òrdre donat, agençar. 2. Donar un òrdre de pagar una soma sus la caissa d'un comptable public.

ordenancier n.m. 1. Registre oficial sus lo quau lo farmacian deu inscriure lo contengut d'unu ordenanças (nom dau remèdi, dau prescriptor, dau malaut). 2. Blòc de papier qu'un pratician (mètge, dentista, etc.) emplega per redigir li sieu ordenanças.

ordenant n.m. (relig.) Evesque que fa una ordenacion.

ordenar vt. 1. Metre en òrdre, classificar. ◇ (mat.) *Ordenar un polinòme*: Escriure lu tèrmes dins l'òrdre, creissent ò descreissent, dei expauants de la variabla. ◇ (mat.) Provedir (un nsemble) d'una relacion d'òrdre. 2. Comandar, donar l'òrdre de. ◇ Prescriure, en parlant d'un mètge. 3. (relig.) Consacrar per l'ordinacion. Var.: **ordinar**.

ordenat, ada adj. 1. Qu'a d'òrdre e de metòde: *Un escolan ordenat*. 2. Dont li a d'òrdre, dont tot es ben en plaça: *Una maion ordenada*. Sin.: **de redriç**. 3. (mat.) *Ensemble ordenat*: Ensemble providit d'una relacion d'òrdre.

ordenator, tritz n. La persona qu'ordena. Var.: **ordenaire**.

ordenator n.m. Ordinator.

ordenograma n.m. 1. (inform.) Representacion grafica de l'encadenament dei operacions d'un programa. Sin.: **organigrama**. 2. Grafic de l'estructura gerarquizada d'una organizacion complèxa (administracions, empresas, gropaments...), que representa à l'encòup lu elements divers dau grope e lu sieus rapoarts correspondents.

òrdi n.m. 1. Cereala Que li sieu espigas poàrton de barbas lònqui, cultivada per lo sieu gran emplegat dins l'alimentacion animala e per l'elaboracion de la cervesa; la sieu grana (Família dei gramineas). ◇ *Òrdi perlat*: Òrdi desbarrassat dei sieu envolopas aderenti e dau sieu bren. 2. *Sucre d'òrdi*: Bastonet de sucre cuèch (ancianament m'una decoccion d'òrdi), colorat e aromatisat.

ordiada n.f. Mesclum d'òrdi e d'avena.

ordiat n.m. Siròp que si fafa dins lo temps m'una decoccion d'òrdi, remplaçada ancuèi per d'amèndolas.

ordidor n.m. Màquina sus la quala si fa l'operacion d'ordissatge. Var.: **ordèire**. Sin.: **ordissòri**.

ordiment n.m. Accion d'ordir, de tramar. Sin.: **ordissatge, trama, cabala, malordit**.

ordinacion n.f. (relig.) 1. Rite sacramental per lo quau un cristian, generalament au cors d'una messa, reçaup dei mans d'un evesque lo sacrament de l'òrdre dins un dei tres gras (diaconat, presbiterat, episcopat). Var.: **ordenacion**. 2. Dins la religion protestanta, acte per lo quau la Glèia conferisse à una persona la carga d'un ministèri.

ordinal, au adj. 1. *Adjectiu numeral ordinal*: Qu'indica lo reng, l'òrdre d'un element dins un ensemble (es.: *promier, segond, tèrç*, etc.). 2. *Nombre ordinal*: Nombre entier qu'indica la plaça que lu objèctes d'un ensemble ocúpon quora son mes dins un òrdre donat. Var.: **ordinau**.

ordinal n. Libre de preguieras; en particular, libre que contèn li preguieras e li formulas dins la Glèia anglicana per conferir lu òrdres, contestat par lo Papat. Var.: **ordinau**.

ordinand n.m. Clergue que deu reçaupre un òrdre sacrat.

ordinar vt. vi. Ordenar.

ordinari n.m. 1. Niveu abitual, comun; cen qu'es corrent, banal. ◇ *Coma à l'ordinari*: Coma à l'acostumada. ◇ *D'ordinari*: Abitualmente, costumierament, acostumadament, de costuma. 2. Cen que si sièrve abitualmente à un past: *Aquò melhora l'ordinari*. 3. (mil.) Regropament d'òmes dau reng que la sieu alimentacion es organizada e gerida en comun. 4. (dr. can.) Part de la messa que non càmbia jamai dins lo cicle liturgic.

ordinari, ària adj. 1. Qu'es confòrme à l'òrdre dei cauas; à l'usatge abitual; corrent. 2. Que non despassa lo niveu comun; mediòcre: *Una qualitat ordinària*. Sin.: **comun, costumier, usual, banal**.

ordinariament adv. D'un biais ordinari; abitualmente, d'ordinari. Sin.: **costumierament, correntament, acostumadament, de costuma**.

ordinator n.m. Computaire.

ordinau, ala adj. e n.m. Ordinal.

ordir vt. (*ordissi*) 1. Confectionar sus l'ordissòri. 2. (fig. lit.) Tramar, metre en plaça, organizar: *Ordre un complòt*. Sin.: **fomentar, fomentejar, complotar**.

ordissatge n.m. Ordiment.

ordissèire, eiritz n. Persona que practica l'ordissatge. Var.: **ordèire, orditor**.

ordissòri n.m. Màquina sobre la quala si fa l'operacion d'ordissatge. Sin.: **ordidor, ordèire**.

orditor, tritz n. Ordissèire.

ordonament n.m. Ordenament.

ordonança n.f. Ordenança.

ordonar vt. Ordenar.

ordovician, a adj. e n.m. (geol.) Si di dau segond periòde de l'èra primària, entre lo cambrian e lo silurian.

òrdre n.m. 1. Biais que lu elements d'un ensèm organisa son plaçats un per rapoart ai autres; disposicion. ◇ (mat.) *Òrdre* ò *relacion d'òrdre sus un ensemble*: Relacion binària, reflexiva, antisimetrica e transitiva dins aquel ensemble. ◇ *Òrdre d'una matritz cairada*: Nombre dei sieu linhas ò dei sieu colomnas. ◇ *Òrdre d'una susfàcia* (ò *d'una corba*) *algebraica*: Gra de l'equacion que la definisse. 2. Succession d'elements ordenats, classificats d'un biais determinat; principi que determina lo reng de cadun dei elements dins aquesta succession: *Òrdre alfabetic*, *òrdre cronologic*. ◇ *Òrdre dau jorn*: Lista dei questions qu'una assemblada deu examinar una après l'autra. ◇ *Es à l'òrdre dau jorn*: Es d'actualitat, es dins li discussions dau moment. 3. Disposicion dei objèctes quora son mes à la plaça que li convèn: *Metre d'òrdre dins lu sieus papiers, d'affaires en òrdre*. ◇ *Metre boan òrdre* à (*una situacion complicada, marrida*): Li trovar un remèdi, la faire cessar. 4. Tendença espontanea à dispauar li cauas à la sieu plaça; qualitat de quauqu'un que saup plaçar li cauas, qu'ordena volontiers: *Aver d'òrdre*. 5. Biais d'agir ò de rasonar dins la quala lu diferents moments de l'accion, de la pensada, vènon un après l'autre d'un biais logic e coerent. 6. Ensèm dei règlas que garantisson lo foncionament social: *La lèi e l'òrdre*. ◇ *Rapèl à l'òrdre*: Rapèl de cen que convèn de dire, de faire; repròchi. ◇ Respècte dei règlas sociali: *L'òrdre public*. ◇ Absença de trebolici sus la plaça publica. ◇ *Foarças de l'òrdre*: Encargadi dau manteniment de l'òrdre e de la seguretat publica. ◇ *Servici d'òrdre d'una manifestacion*: Ensèm dei personas que l'enquàdron per faire que si debane sensa incident. 7. Ensèm dei lèis que regisson l'encadenament dei causas e dei efèctes: *Es dins l'òrdre dei cauas*. 8. Categoria, reng, classa: *Dins un affaire d'aquel òrdre*. ◇ *De premier òrdre*: De granda qualitat; superior dins lo sieu genre. 9. Ensèm dei tribunals de mema natura: *L'òrdre judiciari, l'òrdre administratiu*. 10. (sc. de la vida) Partiment de la classificacion dei plantas e dei bèstias, intermediari entre la classa e la familha. 11. (relig.) Sacrament constitutiu de la gerarquia de la Glèia catolica, que comprèn tres gras (evesque, prèire, diacre). ◇ *Òrdres màgers* ò *sacres* ò *sacrats*: Diaconat; sacerdoti: prèire, evesque). ◇ *Òrdres minors*: Ministèris que correspoàdon à de foncions de lector e de servent d'autar. 12. (ist.) Caduna dei tres classas (clergat, noblessa e tèrç estat) que compauàvon la societat francesa de l'Ancian Regime. ◇ *Òrdres militaris*: Òrdres eissits dei crosadas. Lu tres òrdres màgers son: *l'Òrdre Sobeiran de Malta* ò *de Sant Joan de Jerusalèm*, *l'Òrdre dei Templiers*, *l'Òrdre Teutonic*. 13. (arquít.) Cadun dei estiles de construccion dei architectures antica e classica, caracterisats per la forma, li proporcions, la disposicion e l'ornamentacion dei parts salhenti de l'edifici. ◇ *Òrdres grècs*: Doric, corintian. ◇ *Òrdres romans*: Toscan, composit. 14. Comand, injoncion; consigna: *Donar un òrdre*. ◇ (espec.) Tèxte que vèn d'una autoritat militària e comunicat oficialament ai escalons subordenats. ◇ *Òrdre de mission*: Qu'acredita un militari per li far faire una mission. ◇ *Òrdre de rota*: Òrdre prescrich à un militari ò à la siei unitat, de si rendre

en un luèc determinat. ◇ *Òrdre dau jorn*: Que dona l'ensèm dei òrdres per tota la jornada. ◇ *Òrdre de l'armada, de la division, dau regiment*: Que vèn de l'autoritat d'una d'aqueli formacions: *Citacion à l'òrdre de l'armada*. 15. (inform.) Directiva per l'unitat de comanda d'un organe periferic de computador. 16. *Òrdre de Borsa*: Mandat donat à un intermediari de crompar ò de vendre de valors mobiliari ò de mèrç. 17. Societat de personas ligadi per de vòts solemnes de religion: *Òrdres monastics*. ◇ *Intrar dins lu òrdres*: Si faire religiós, religioa. 18. Associacion à la quala lu membres d'uni profession liberali sont tenguts d'appartenir: *Òrdre dei arquitectes, dei mètges, dei avocats*. 19. Compagnia onorifica instituida per recompensar lo meriti personal: *Òrdre nacional dau Meriti, òrdre de la Legion d'onor*.

ordura n.f. Brutitge; rementa. Sin.: **aulesc**, **brutesc**, **porcaria**, **embrenada**, **bordilha**.

oreta n.f. Espaci de temps aproximatiu un pauc plus cort qu'una ora.

orfanelat n.m. Establiment que s'entrèva d'aculhir lu orfaneus. Sin.: **orfanotròfi**.

orfeau, èla adj. e n. 1. Que lu sieus parents son moarts. 2. (fig.) Qu'a perdut la persona sobre la quala si podia apontelar.

orfanotròfi n.m. (it.) Orfanelat.

orfebraria n.f. Art de la practica dei objèctes en metal preciós: aur, argent. Sin.: **argenteria**.

orfèbre n.m. Persona que fa ò que vende d'obratges d'aur ò d'argent. Sin.: **daurier**, **argentier**, **aurivelaire**, **joelier**.

orfeon n.m. Corala de votz d'òmes ò de votz mixti d'enfants.

orfeonic, a adj. Relatiu a l'orfeon.

orfeonista n. Sòci d'un orfeon, d'una corala.

orfic, a adj. Relatiu à Orfeu.

organe n.m. 1. Part d'un còrs vivent qu'a una foncion utila à la vida. 2. Votz umana: *Aver un bèl organe*. 3. Pèça, part d'una màquina qu'assegura una foncion importanta. 4. Publicacion, mèdia que comunica en nom d'un grope, d'un partit. 5. Cen que sièrve d'intermediari, d'instrument: *Lu magistrats, organes de la justícia*.

organèla n.f. Organit.

organic, a adj. 1. Relatiu ai organes, ai teissuts vivents, ai èstres organisats: *Vida organica*. 2. Si di d'una malautia, d'un trebolici deuguts à una lesion d'un organe ò de diferents organes (per op. à *foncional*). 3. Qu'es inerent à l'estructura, à la contruccion de quauqua ren. ◇ (mil.) Qu'apartèn constitutivament à un còrs de tropas ò à una granda unitat. ◇ Si di d'un ensèm que forma un tot: *Un gropament organic*. 4. (quim.) *Quimia organica*: part de la quimia qu'estúdia lo carbòni e li sieu combinasons. ◇ *Compauat organic*: Ròca sedimentària formada de degalhs d'organismes vivents (carbon, petròli, etc.) 6. *Arquitectura organica*: Corrent de l'arquitectura dau s. XXⁿ que s'inspira dei formas de la natura per li sieu estructuras e articulacions e tende sovent à un ligam estrech m'ai sites naturals.

organicament adv. 1. D'un biais organic. 2. Dau ponch de vista de l'estructura d'un tot.

organician, a adj. Relatiu à l'organicisme.

organician, a n. Especialista de quimia organica.

organicisme n.m. 1. Doctrina que professa que tota malautia es ligada à la lesion d'un organe. 2. Doctrina sociologica qu'assimila li societats à d'organes vivents.

organicista adj. e n. Partidari de l'organicisme.

organigrama n.m. 1. Grafic que representa l'estructura d'una organisacion complèxa (entrepresa, gropament, etc.) m'ai sieus elements e li sieu relacions. 2. (inform.) Ordinagrama.

organin n.m. Pichina linòta comuna dins li forèsts dei regions frèii.

organisable (-izable), a adj. Que pòu èstre organisat.

organizacion (-izacion) n.f. 1. Accion d'organisar, d'estructurar, de metre en plaça. Sin.: **engimbradura, engimbrament, agençament**. 2. Biais que li diferents organes ò parts d'un ensèm complèxe, d'una societat, d'un èstre vivent, son estructurats; l'estructura d'esperela. ◇ (espec.) Biais qu'un Estat, una administracion, un servici son constituïts. 3. Gropament, associacion, que si dona de tòcas determinadi: *Organizacion sindicala*. ◇ *Organizacion internacionala*: Gropament constituït d'Estats (organizacion intergovernamentala), de la vocacion sigue universala, sigue regionala ò continental. ◇ *Organizacion non governamentala (O.N.G.)*: Organisme que lo sieu objectiu es d'ajudar à la satisfaccion dei besonhs dei país sotadesvolopats e que non reçaup de fonds publics.

organisacional (-izacional), a adj. Que pertòca l'organizacion de quauqua ren. Var.: **organizacionau**.

organisar (-izar) vt. 1. Combinar, dispauar per lo bon foncionament: *Organisar un ministèri*. Sin.: **engimbrar, endreïçar, agençar**. 2. Alestir, metre en plaça dins una tòca precisa: *Organisar una conferença de premsa*. ◆ **s'organisar** v.pr. 1. Adobar lo sieu trabalh, lu sieus afaires d'un biais eficaç, armoniós. 2. Pilhar forma, s'agençar d'un biais satisfasant.

organisat (-izat), ada adj. 1. Qu'a reçauput una organisacion, qu'es agençat d'un biais donat. 2. (biol.) Provedit d'organes que lo sieu foncionament constituïsse la vida. 3. Que saup organisar la sieu vida, lu sieu afaires.

organisator, tritz n. Qu'organisa, que saup organisar.

organisator (-izator) n.m. (embriol.) Part de l'embriol que provòca la diferenciacion dei territòris embrionaris.

organizacionau (-izacionau), a adj. Organisacional.

organisme n.m. 1. Èstre vivent, animau ò vegetal, qu'es organisat. 2. Ensèm dei organes que constituïsson un èstre vivent. ◇ (espec.) Còrs uman. 3. Ensèm dei servicis, dei bureus afectats à una mission administrativa. Sin.: **institucion, estructura, corporacion**.

organista n. Persona que fa de música m'un òrgue.

organit n.m. (biol.) Cadun dei elements diferenciats que contituïsson la cellula (nucleu, centrosòma, mitocondrias, etc.). Var.: **organèla**.

organoaluminic, a adj. e n. Si di d'un compauat organic de l'alumini.

organoclorat, ada adj. e n. Si di d'un produch organic de sintèsi derivat dau clòre e emplegat especialament coma insecticida, fongicida, refrigerent, etc.

organofosforat, ada adj. e n. Si di d'un produch quimic de sintèsi (insecticida, fongicida, etc.) derivat dau fosfòr.

organogènè, a adj. Que la sieu origina vèn d'animaus ò de vegetaus.

organogenèsi n.f. (biol.) Formacion e desvolopament dei organes dins un èstre vivent au cors dau sieu desvolopament.

organografia n.f. Descripcion dei organes.

organoleptic, a adj. Si di dei substànças capabli d'impressionar un receptor sensorial.

organologia n.f. Disciplina qu'estúdia lu instruments de música, la sieu istòria, la sieu classificacion, etc.

organomagnesian adj. m. e n.m. Si di d'un compauat organic que contèn au manco una ligason carbòni-magnèsi. Sin.: **magnesian**. Var.: **organomanhesian**.

organomanhesian, a adj. Organomagnesian.

organomercuric, a adj. e n. Si di d'un compauat organic de mercuri.

organometallic, a adj. e n.m. Si di d'un compauat organic que contèn au manco una ligason carbòni-metal.

organoterapia n.f. Opoterapia.

organisin n.m. Fieu format de doi fieus de seda torçuts separadament dins un sens pi ensèm en sens invèrse. ◇ Fieu de cadena dins lo teissatge qu'emplega l'organisin.

organisinar vt. Tòrcer ensèm de fieus de seda per n'en faire d'organisin.

organum n.m. (lat. mus.) Ai siècles XIⁿ e XIIⁿ, pèça vocala per doi, tres ò quatre votz, escricha sus un tema, *cantus firmus*, manlevat au cant planier.

orgasme n.m. Ponch sobeiran dau plaser sexual.

orgasmic, a adj. Relatiu à l'orgasme. Var.: **orgastic**.

orgastic, a adj. Orgasmic.

orgia n.f. 1. Partida de desbaucha dont li personas si l'àisson anar à d'excès de tota mena. 2. Profusion, excès de quauqua ren: *Una orgia de lume*. Sin.: (fig.) **abusança**. ◆ pl. Dins l'Antiquitat, rites secrets dei mistèris d'un dieus, pendent lu quaus lu participants èron pilhats de deliri sacrat.

orgiac, a adj. 1. (lit.) Que tèn de l'orgia. 2. Relatiu ai orgias de l'Antiquitat.

orgiasme n.m. Celebracion dei orgias, dei mistèris, mai que tot en lo culte de Dionis.

orgiast, a n. Fideu que participa ai orgias dionisaqui; iniciat ai mistèris.

orgiastic, a adj. Que pertòca lo culte de Dionis.

òrgue n.m. 1. Instrument de música m'un clavier ò diferents claviers, à vent e à tubes, en usatge principalament dins li glèias. Var.: **òrguena**. ◇ *Òrgue electric*: Òrgue dins lo quau un dispositiu electric provòca la traccion dei claviers au somier. ◇ *Òrgue electronic*: Que fa de sons gràcias à de senhals electrics transformats en senhals mecanics e amplificats. 2. *Òrgue de Barbaria*: Instrument de música mecanica dei musicians barrutlaires, dins lo quau l'admission de l'ària que mete en vibracion lu tubes es reglada per lo desfilament de bendas de carton perforadi estirassadi au mejan d'una manivèla. Sin.: **katiochka**. ◆ n.m. pl. 1. (geol.) Prismas d'una granda regularitat, formats au moment dau refreïament d'una colada volcanica, basaltica lo mai sovent, perpendicularament à la sieu susfàcia. 2. (arm.) *Òrgues d'Estalin*: Lança-roquetas multitube d'artilharia (espec. emplegat per l'U.R.S.S. pendent la Segonda Guèrra mondiala).

orguèlh n.f. 1. Sentiment exagerat de la pròpria persona, de la pròpria valor. Sin.: **glorieta**, **ufana**, **vanaglòria**, **pretension**, **supèrbia**, **gloriòla**, **orgulhança**, **vanitat**, **entrecujança**. 2. Sentiment de dignitat, fiertat legitima. 3. Objècte, subjècte de fiertat: *Aqueu pichon es l'orguèlh de la sieu familha*.

òrguena n.f. Òrgue.

orgulhós, oa adj. Que manifestà d'orguèlh, de pretension. Sin.: **gloriós**, **ufanós**, **auturós**, **autier**, **pretensió**, **sufisent**, **entrecujat**, **sobrier**, **vanagloriós**.

orgulhosament adv. Embé orguèlh. Sin.: **gloriosament**, **ufanosament**, **sufisentament**, **sobrierament**.

oribus n.m. Candela de resina. Sin.: **tea**.

oricteròpe n.m. Mamifère termitivòre d'Àfrica.

orient n.m. 1. Part dau ceu dont lo soleu naissent apareisse à l'observator; levant, èst. 2. Lo ponch cardinal dont lo soleu naisse à l'equinòxi. 3. *L'Orient*: lu país dau monde ancian, situats à l'èst per rapoart à la part occidentala d'Euròpa. ◇ *Orient Mejan*: Ensèm qu'enclau Egipte e toi lu Estats d'Àsia occidentala; de vegadas li si ajusta Afganistan, Paquistàn e Lìbia. ◇ (ist.) *L'Orient ancian*: l'ensèm dei país (Egipte, corredor sirian, Anatolia, Mesopotamia, Iran e gòlfe Persi qu'an practicat e conoissut la vida urbana. 4. Rebats irisats d'una pèrta. 5. Dins la franc-maçonaria, vila dont si tròva una lòtja.

orientable, a adj. Que pòu èstre orientat.

orientacion n.f. 1. Accion de determinar, despí lo luèc dont siés, la direccion dei ponchs cardinals. ◇ *Sens de l'orientacion*: Aptituda qu'una persona a de saupre dont si situa, de retrovar facilament lo sieu camin. ◇ (espòrts) *Corsa d'orientacion*: Competicion esportiva dins la quala cau acabar lo mai leu possible un percors mé l'ajuda d'una carta e d'una caramida. 2. Biais que quauqua ren es dispauat per rapoart ai ponchs cardinals: *Orientacion plen sud d'una cambra*. 3. Accion d'orientar quauqu'un dins lu sieus estudis, la causida dau sieu mestier. ◇ *Orientacion escolària e professional*: Determinacion de la via melhora, dins l'ensehament segondari, professional e superior, en foncion dei

aptitudas e dei motivacions dau subjècte e dau mercat de l'emplec. 4. Direccion qu'una accion ò una activitat pilha. 5. Tendènça politica, ideologia: *Orientacion d'una enquista*. 6. (mat.) *Orientacion d'un espaci vectorial*: Reparticion de l'ensèm dei basas d'aquest espaci en doi classes d'equivalènça, aquela dei basas dirècti e aquela drecha dei basas retrogradi. 7. (etol.) *Reaccion d'orientacion*: Reaccion de desplaçament ò d'estabilisacion de la postura provocada per un estímulus extèrne (fisc ò quimic) que provèn d'un objècte, d'un congenère ò d'un animau d'una altra espècia.

orientaire, airtiz n. Persona encargada d'orientacion escolària e professional. ◆ adj. (mil.) Sordat, gradat ò oficier orientaire: Aqueu qu'es encargat de dirigir lo movement d'una formacion militària.

oriental, a adj. e n. Que si tròva vèrs l'orient, vèrs l'èst. 2. Relatiu à l'Orient; pròpri à l'Orient, à la sieu cultura. Var.: **orientau**. Sin.: **levantés**.

orientalisant (izant), a adj. Aflatat per la cultura orientala.

orientalisar (izar) vt. Donar un caractèr oriental à quauqua ren.

orientalisme n.m. 1. Ensèm dei disciplinas qu'an per objècte l'estudi dei civilisacions orientali. 2. Gust per li cauas de l'Orient. 3. Genre pictural e literari, totplen viu au s. XIXⁿ, que s'estaca à la descripcion de paisatges, de scenas e de personatges d'Àfrica dau Nòrd e d'Orient Mejan.

orientalista adj. Que si rapoarta à l'orientalisme. ◆ n. 1. Especialista dei regions orientali. 2. Artista que, per lu subjèctes que tracta, si restaca à l'orientalisme.

orientament n.m. (mar.) Angle d'una direccion mirada m'au nòrd, comptat dins lo sens dei agulhas d'un relòtge.

orientar vt. 1. Dispauar (quauqua ren) per rapoart ai ponchs cardinals. 2. Virar, dirigir (quauqua ren) dins una direccion donada. ◇ (mar.) *Orientar li velas*: Plaçar la veladura d'una nau segond la mena que convèn melhor, à respiech de l'eissèrva que si vòu seguir. 3. Indicar la direccion que cau pilhar: *Orientar lo public vèrs la sortida*. 4. Dirigir, engatjar (quauqua ren, una accion) dins una via donada: *Orientar un debat*. ◇ (espec.) *Orientar un escolan, un estudiant*: Causir per eu una via professional, d'estudis, en foncion. 5. Dirigir (quauqu'un) vèrs una persona, vèrs un servici: *Orientar un malaut vèrs un servici especialisat*. ◆ **s'orientar** v.pr. 1. Reconéisser, despí lo luèc dont un si tròva, la direccion dei ponchs cardinals. 2. Trovar, tornar trovar lo sieu camin. 3. Virar li sieu activitats, la sieu accion vèrs (quauqua ren, una tòca).

orientat, ada adj. 1. Qu'a una posicion, una direccion determinada. 2. (mat.) Si di d'un espaci vectorial provedit d'una orientacion. 3. Marcat per una ideologia; qu'es au servici d'una causa determinada, espec. politica.

orientau, ala adj. Oriental.

oriera n.f. Limit d'un camp enrodat de baranhas. Sin.: **lista**, **òrle**, **auriera**.

orifici n.m. Dubertura que permete d'intrar dins una cavitat, que fa comunicar un conduch embé l'exterior ò una altra estructura. Sin.: **intrada, boca, trauc**.

oriflama n.f. Auriflama.

origami n.m. Art tradicional japonés dau papier plegat.

origan n.m. Majorana.

origina n.f. 1. Promiera manifestacion, començament, principi: *L'origina dau monde*. ◇ À l'*origina*, *despí l'origina*: Au començament. 2. Ponch de partença, causa: *L'origina de la malautia*. 3. Mitan qu'una persona n'es eissida; ascendença, extraccion: *A d'origina italiani*. 4. Temps, luèc, mitan que quauqua ren n'es eissit; provenença: *Un mòt d'origina latina*. 5. (mat.) *Origina d'un axe*: ponch d'abscissa nulla. ◇ *Origina d'un referencial*: Ponch comun ai axes de coordenadas.

original, a adj. 1. Que vèn directament de l'autor, de la foant, de la promiera redaccion: *Un tèxto original*. *Edicion original*: Promiera edicion d'un obratge estampat. ◇ *Gravadura originala*: Aquela realisada de la man de l'artista, que non es una còpia ni una interpretacion. 2. Que sembla acapitar per lo premier còup, que non imita: *Una pensada originala*. 3. Qu'escriu, que compaua d'un biais nòu, personal: *Un musician original*. 4. Que sembla minga autre; excentric: *Un caractèr original*. 5. Que remonta fins à l'origina. ◇ *Pecat original*: Pecat d'Adam e Èva que, segond lo cristianisme, pertòca toi lu èstres umans. ◆ Persona que lo sieu comportament non es ordinari: *Un vièlh original*. Sin.: **atipic, excentric, bimbaro**. Var.: **originau**.

original n.m. Modèl, obratge, tèxto primitiu, document autentic (per op. à còpia, traduccion, reproduccion, etc.). Var.: **originau**.

originalment adv. 1. D'un biais original. 2. Despí l'origina.

originalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es original, noueu, singulier. 2. Marca, pròva de fantasia, d'excentricitat.

originari, ària adj. 1. Que vèn de, que pilha la sieu origina dins un luèc: *Es originari de Savòia*. Sin.: **natiu**. 2. Que vèn de l'origina, qu'existisse à l'origina: *Una tara originària*.

originariament adv. À l'origina. Sin.: **primitivament**.

originau, ala adj. e n. Original.

orina n.f. Urina.

orinar vi. Urinar.

orinau n.m. Urinau.

oriòu n.m. 1. Macareu (peis). Var.: **auriòu**. 2. Auriòu (passeron).

orizont n.m. 1. Linha imaginària circulara que l'observator n'es lo centre e dont lo ceu e la tèrra ò la mar sèmblon si jónher. 2. Part de la tèrra, de la mar ò dau ceuque bòrna aquesta linha. Sin.: **avalida, asuèlh, estremau, refrontau**. 3. (fig.) Camp d'una accion ò d'una activitat quala que sigue; camp de reflexion; perspectiva d'avenir: *L'orizont social, politic d'un país*.

4. (astron.) Grand cercle de l'esfèra celèsta format en un luèc donat per l'interseccion d'aquesta esfèra e dau plan orizont. ◇ Plan orizont. 5. (aeron.) *Orizont artificial*: Instrument de pilotage d'un avion destinat à materialisar una referença de verticala terrèstra. 6. (geol.) Jaça ben caracterisada, espec. m'un ò doi fossiles. ◇ (pedol.) Jaça dau soal pauc ò pron espessa e sensiblement parallèla à la susfàcia. 7. (arqueol.) Distribucion de trahs culturals identics sus una vasta region au cors d'un periòde limitat.

orizonta, a adj. Parallèl au plan de l'orizont, doncas perpendiculari à una direccion que representa convencionament la verticala. ◇ (geom.) *Plan orizonta*: Plan parallèl au plan orizont causit coma referença. ◇ *Drecha orizontala*: Drecha parallèla au plan orizont. ◇ *Coordenadas orizontali d'un astre*: La sieu autessa e lo sieu azimut. Var.: **orizontau**.

orizontala n.f. (mat.) Drecha orizontala.

orizontalement adv. Parallelament à l'orizont.

orizonta, a n.f. Caractèr, estat de cen qu'es orizonta: *L'orizonta d'un plan*.

orizontau, ala adj. Orizonta.

orjada n.f. *Siròp d'orjada*: Siròp qu'èra alestit m'una decoccion d'òrdi, encuèi m'una emulsion d'amèndolas.

orjau n.m. (mar.) Barra dau timon: 1464: «*Item l'orjal el timon de ladicha nau...*». Var.: **arjau**. Sin.: **rejai**.

orjòu n.m. Arginèi. Sin.: **arjuèlh**.

orjuèlh n.m. Arjuèlh.

orlar vt. Faire un orlet à.

òrle n.m. 1. Bòrd, limit: *L'òrle de la seuwa*. Sin.: **oriera, lista, auriera**. 2. (arald.) Bordadura reducha que non tòca lu bòrds de l'escut. 3. (mar.) Plat bòrd d'una nau. 1396: «*...per lo fust que an serrat de que se deu far l'òrle del navech...*» A.C. Pertuis.

orleanés, esa adj. e n. D'Orleans.

orleanisme n.m. 1. (ist.) Opinion dei partidaris de la maion d'Orleans (maion reiala de França). 2. (dr.) Regime parlamentari dins lo quau lo cap de l'Estat a un ròtle preponderant e lo govèrn es responsable à l'encòup davant eu e davant lo Parlament.

orleanista adj. e n. (ist.) Relatiu à l'orleanisme; partidari de l'orleanisme.

orleans n.m. Teissut d'Orleans.

orlet n.m. Replec cordurat au bòrd d'una estòfa. ◇ *Faus orlet*: Orlet format m'un tròça d'estòfa ajustat.

orlhagués, esa adj. e n. Originari d'Orlhac.

orlon n.m. (nom depaumat) Fibra textila sintetica acrilica.

òrme n.m. Aubre que pòu mesurar fins à 20 ò 30 m d'autessa, dei fuèlhas denteladi, sovent plantat, que lo sieu boasc solide e sople es emplegat en fustaria (Familha dei ulmeaceas).

ormea n.m. Luèc plantat d'òrmes.

ormege n.m. Cau, cordatge per mantenir en plaça una nau. Sin.: **amarra, barbeta, cima**.

ormejar vt. Mantenir, estacar (quauqua ren) mé d'ormeges, de coardas, de caus (espec.: ormejar un bateu). Sin.: **amarrar**.

ormelin n.m. Òrme jove. Sin.: **ormeu**.

ormeu n.m. Òrme jove. Sin.: **ormelin**.

ormona n.f. Ormòna.

ormòna n.f. 1. Substança secretada per una glanda endocrina ò elaborada per un teissut, deversada directament dins lo sang e qu'a una accion biologica especifica sobre lo foncionament d'un organe ò sobre un procèssus bioquimic. 2. (bot.) Substança secretada per una planta e qu'agisse sobre la sieu creissença, la sieu florida, etc. Var.: **ormona**.

ormonal, **a** adj. Relatiu ai ormònas: *Insufisença ormonala*. Var.: **ormonau**.

ormonau, **ala** adj. Ormonal.

ormonogenèsi n.f. Formacion d'ormònas.

ormonoterapia n.f. (med.) Tractament au mejan d'ormònas.

ornadura n.f. Ornament.

ornament n.m. 1. Element qu'orna un ensèms, ajusta quauqua ren que rende mai beu. ◇ *D'ornament*: Purament decoratiu: *Una planta d'ornament*. 2. Cadun dei vestits liturgics particuliers que méton lu ministres dau culte catolic. 3. (mús.) Grope de nòtas brèvi, escrichi ò improvisadi, destinadi à embelir ò variar una melodia vocala ò instrumentala. Var.: **ondradura**, **ornadura**. Sin.: **ondrament**, **paradura**.

ornamentacion n.f. Art ò mena de d'agençar d'ornaments.

ornamental, **a** adj. Que sièrve ò pòu servir à l'ornament; decoratiu. Var.: **ornamentau**.

ornamentar vt. Enriquir d'ornaments.

ornamentat, **ada** adj. Enriquit d'ornaments.

ornamentau, **ala** adj. Ornamental.

ornar vt. 1. Embelir en ajustant d'elements decoratius. ◇ Parar, rendre mai atraent: *Ornar lo sieu raconte d'anecdòtas*. 2. Servir d'ornament à: *Un aneu ornava la sieu man*. Var.: **ondrar**. Sin.: **apimpar**.

ornat, **ada** adj. Provedit d'ornaments. Var.: **ondrat**.

ornatiu, **iva** adj. Ondratiu, decoratiu.

ornemanista n. 1. Dessenhaire, pintre ò escultaire, que la sieu òbra es caracterisada per de modèles d'ornament. 2. Obrier especialisat en ornements d'arquitectura en gip ò en estuc.

ornitofilia n.f. Pollinizacion per lo biais dai aucus.

ornitogal n.m. (bot.) Liliacea bulboa, dei flors blanqui, sauri ò vèrdi, que si duèrbe unicament quora fa soleu. Sin.: **bèla de jorn**.

ornitologia n.f. Estudi scientific dei aucus.

ornitologic, **a** adj. Que pertòca l'ornitologia.

ornitòlogue, **a** n. Amator ò professionau de l'ornitologia. Var.: **ornitologista**.

ornitomancia n.f. (Antiqu.) Divinacion per lo vòl ò lo cant dei aucus, en usança notadament en la Grècia omerica e à Roma.

ornitopòde n.m. *Ornitopòdes*: Dinosaures bipèdes, erbivòres, m'ai patas anteriori reduchi, m'au pelvis comparable a-n-aqueu dei aucus, descubèrts à l'estat fossile dins lo cretaceu.

ornitoptèr n.m. Parpalhon grandàs e foarça beu, d'Índia, de Malàisia, dau Vietnam e d'Austràlia.

ornitorinc n.m. Mamifèr d'Autràlia, caracterisat per lo sieu bec de bois, m'ai patas paumadi e lo sieu mòde de reproduccion ovipara.

ornitòsi n.f. Malautia benigna comunicada à l'òme per lu aucus, mai que tot per lu colombs.

orniturat n.m. *Orniturats*: Aucus fossiles dau cretaceu, m'ai maisselas provedidi de dents.

ornotofil(e), **a** adj. Que la sieu pollinizacion si complisse me l'ajuda dei aucus.

orodataire n.m. Orodator.

orodatat, **ada** adj. Que menciona la data e l'ora: *Un títol de transpoart orodatat*. ◇ *Estacionament orodatat*: Estacionament à pagament que si fa mé d'orodators.

orodator n.m. Dispositiu electromecanic que permete de pagar lu drechs d'estacionament automobile. Var.: **orodataire**.

orogenèsi n.f. Estudi de la formacion e de l'evolucion dei montanhas.

orogenia n.f. Estudi de la rompedura de la crosta terrenala e particulierament dei montanhas.

orogenic, **a** adj. Relatiu à l'orogenia.

orografia n.f. Descripcion dau releu terrèstre.

orografic, **a** adj. Relatiu à l'orografia.

oroidrografia n.f. Estudi dei relacions entre li montanhas e lu corrents d'aiga.

oroidrografic, **a** adj. Relatiu à l'oroidrografia.

orolòtge n.m. (it.) Relòtge.

orolotgier, **a** n. (it.) Relotgier.

oroquilometric, **a** adj. Si di d'un dispositiu, d'un aparèlh per mesurar à l'encòup lo temps passat e la distança percorruda.

oroscòp(e) n.m. 1. Representacion convencionala dau ceu à l'instant d'un eveniment, en particulier d'una naissença. 2. Ensèms dei prediccions que s'en tíron. Sin.: **oracle**, **auguri**, **profecia**, **prediccion**.

orpiment n.m. Sulfure natural d'arsenic, jaune viu, que s'emplega en pintura e en farmacia. Var.: **aurpiment**.

orquèstra n.f. 1. Ensèms d'instruments constituit per faire de música; ensèms dei instrument que li si tròvon. 2. Luèc d'un teatre, d'un cinéma dont si tròvon lu sètis d'en bas, faça au pontin. 3. (Antiqu.) Zòna circulària dau teatre, compresa entre lo pontin e lu sètis dei espectators, e dont si plaçava lo còr.

orquestracion n.f. 1. Reparticion dei diferenti parts d'una composicion musicala entre lu instruments de l'orquèstra. 2. Accion d'orquestrar (sens 2), fach d'èstre orquestrat.

orquestral, **a** adj. Relatiu à l'orquèstra. Var.: **orquestrau**.

orquestrar vt. (*orquèstri*) 1. Procedir à l'orquestracion de. 2. Organisar per donar l'amplessa mai granda e lo resson mai important.

orquestrator, tritz n. Persona que fa d'orquestracions.

orquestrau, ala adj. Orquestral.

orquidacea n.f. *Orquidaceas*: Família de plantas monocotiledonèi, sovent epifiti, remirabli per li sieu bèli flors, que s'en cultívon sobretot li espècias d'origina tropicala, e que comprèn mai de 15000 espècias.

orquidea n.f. Planta de la família dei orquidaceas. Var.: **orquídia**.

orquidectomia n.f. Ablacion d'un ò de doi testicules.

orquídia n.f. Orquidea.

orquidopexia n.f. (cir.) Intervencion cirurgicala destinada à ficar lo testicule dintre li borsas.

orquidoterapia n.f. Tractament au mejan d'extrachs testicularis.

orquidotomia n.f.; (cir.) Encisa d'un testicule.

orquiti n.f. Inflamacion dau testicule.

orrament adv. D'una mena òrra. Sin.: **orriblament, afrosament**.

òrre, a adj. 1. Que fa orror, que provòca de repulsion. 2. Totplen marrit, totplen laid: *Fa un temps òrre*. 3. Excessiu e desagradu, que passa lu limits: *Un bosin òrre*. Var.: **orrible, orresc**. Sin.: **descorós, afrós**.

orresc, a adj. Òrre.

orriblament adv. 1. D'un biais òrre: *Una persona orriblament vestida*. 2. Totplen, excessivament: *Es orriblament car*. Sin.: **orrament, afrosament**.

orrible, a adj. Òrre.

orror n.f. 1. Sensacion d'esglai, de repulsion, causada per la vista ò l'idea d'una caua òrra, laida. 2. Caractèr de cen qu'es òrre: *L'orror d'un crimi*. 3. Caua òrra, que pòu provocar la repulsion, l'indignacion. Sin.: **descoar**. ♦ pl. 1. Cen que provòca lo desgust, l'esglai, etc.: *Li orrors de la guèrra*. 2. Prepaus ò actes indecents, obscènes: *Dire d'orrors*.

ors, a n. 1. Mamifèr carnivòre dei dents gaire especialisadi, de la coa corta, plantigrade (Família dei ursidats). ♦ *Ors blanc*: Ors dei regions arctiqui, que mena una vida aquatica e si noirisse sobretot de peis (Pòu pear fins à 600 kg e pòu mesurar fins à 2,70 m quora es quilhat). ♦ *Ors brun*: Ors que viu en solitari dins li forèsts montanhò d'Euròpa e d'Àsia, e que si noirisse sobretot de frucha e de meu. ♦ *Ors dei cocotiers*: Ors de Malàisia. 2. (per anal.) *Ors marin*: Otaria d'una espècia particuliera. 3. (fam.) Persona que fugisse lo monde: *Un vièlh ors solitari*. 4. Joguet d'enfant qu'a l'aparença d'un orsachon. 5. Enquadrat dont dévon figurar, sus cada exemplari d'un jornal, lo nom de l'estampaire, dau director de publicacion, dei principals redactors, etc.

òrsa n.f. (mar.) 1. Costat d'una nau dont pica lo vent. ♦ *Anar de l'òrsa (à l'òrsa)*: Navigar au mai pròche, si raprochar de la direccion de dont vèn lo vent. ♦ (fig.) Avançar embé precaucion: 1300 «*Per mar e am temps et a l'orza...*» R.Feraud. 2. (mar.) Banda seneca d'una nau

à respiech de la proa (1621, 1714). Contr.: **poja**. 3. Cordatge que permete de tornar metre l'antena e la sieu vela dau costat dau vent. 4. Gaviteu flotejant que delimita lo començament e la fin de la ret immergida, munit d'un plumachon dont figura l'immatriculacion de la barca.

orsachon n.m. Ors jove. Sin.: **orson, orsalhon**.

orsalhier n.m. Mostraire d'ors.

orsalhon n.m. Orsachon.

orsar vt. vi. (*òrsi*) (mar.) Governar au mai pròche dau vent.

orsin n.m. Animau marin dau tèst calcari globulós, cubèrt d'espinas mobili, e que li sieu glandas reproductritz son manjadissi (Embrancament dei equinodèrmes). Sin.: **alisson**.

orson n.m. Orsachon.

ortalécia n.f. Planta que s'en fa un usatge culinari. Sin.: **ortalissa**.

ortalha n.f. Liumes. Var.: **ortalatge, ortalissa**.

ortalhier, a n. Persona que cultiva de liumes. ♦ adj. Produchs de l'oart. Var.: **ortalier**.

ortalier, a adj. Ortalhier.

ortalissa n.f. Ortalha. Sin.: **ortalécia**.

ortatge n.m. 1. Cultura dei oarts. 2. Ortalha.

orténsia n.f. Aubrilhon originari d'Extrème-Orient, cultivat per li sieu flors ornamentals blanqui, ròsi ò blavi (Família dei saxifragaceas).

orticòla adj. Relatiu à l'orticultura.

orticultor, tritz n. Persona que fa d'orticultura.

orticultura n.f. 1. Cultura dei jardins. 2. Branca de l'agricultura que comprèn la cultura dei liumes, dei flors, dei aubres e dei aubrilhons d'ornament.

ortiga n.f. 1. Èrba dei flors que si véon gaire, cubèrta de pels, que la sieu basa contèn un liquide irritant que va sota la pèu per simple contacte dei ponchas (Família dei urticaceas). 2. *Ortiga de mar*: Actinia; medusa.

ortigada n.f. Ponhedura d'ortiga.

ortiguier n.m. Luèc plen d'ortigas.

ortilhonatge n.m. En Picardia, palud mé de pichins canals, messa en valor per faire de culturas d'ortalhas: *Lu ortilhonatges d'Amiens*.

ortocentre n.m. (mat.) Ponch comun ai tres autors d'un triangle.

ortocentric, a adj. Relatiu à l'ortocentre.

ortocicle, a adj. e n.m. Que pertòca la circonferença, luèc dei soms dei angles drechs circonscrichs à una conica.

ortocromatic, a adj. (fot.) Qu'es sensible à toti li colors en defoara dau roge, en parlant d'un film.

ortocromatisme n.m. Características particulari ai susfàcias sensibli ortocromatiqui.

ortodiagrama n.m. Procediment radiologic que permete de reproduire un organe en dimension reala sus lo fenestron radiosopic.

ortodoncia n.f. Part de l'odonstomatologia qu'a per objècte la correccion dei anomalies de la posicion dei dents.

ortodontista n. Especialista de l'ortodoncia.
ortodòxe, a adj. e n. 1. Qu'es confòrme au dògma, à la doctrina d'una religion (per op. à *erètge*). 2. Confòrme à considerada coma soleta vertadiera. 3. Fidèle d'una Glèia ortodòxe. 4. *Glèias ortodòxi*: Glèias cristiani orientali, separadi de Roma despí lo 1054, ma restadi fidèli à la doctrina definida per lo concili de Calcedònia (451).

ortodoxia n.f. 1. Caractèr de cen qu'es ortodòxe. 2. Ensèm dei doctrinas dei Glèias ortodòxi.

ortodromia n.f. (geod.) Linha de corta distança entre doi ponchs de la susfàcia de la Tèrra (Es l'arc de grand cercle que lu jonhe, en supauant la Tèrra esferica).

ortodromic, a adj. Relatiu à l'ortodromia.

ortoepia n.f. Disciplina que tracta de la prononciacion corrècta dei sons d'una lenga.

ortoepista n. Especialista en ortoepia.

ortofonia n.f. Reeduccion de la fonacion e dau lengatge eschich e oral.

ortoforia n.f. Estat normal de l'equilibri musculari dei glòbes ocularis.

ortofonic, a adj. Relatiu à l'ortofonia.

ortofonista n.f. Auxiliari medical especialisat dins la reeduccion dau lengatge.

ortogenès n.f. (biol.) Mòde d'evolucion d'una linhada au llong de la quala un caractèr determinat càmbia per gras dins la mema direccion evolutiva.

ortogenia n.f. Contraròtle dei naissenças.

ortogenisme n.m. Estudi scientific de l'ortogenia.

ortogonal, a adj. En geometria elementària, perpendiculari. ◇ *Vectors ortogonals dau plan*: Doi vectors de directions ortogonali. ◇ *Vectors ortogonals d'un espaci euclidian*: Doi vectors que lo sieu produch escalari es nul. ◇ *Basa ortogonal (d'un espaci vectorial)*: Basa formada de vectors doi à doi ortogonals. ◇ *Projeccion ortogonal*: Projeccion que la sieu direccion es ortogonal à l'axe ò au plan de projeccion. ◇ *Simetria ortogonal*: Simetria axiala. Var.: **ortogonau**.

ortogonalament adv. En foncion d'una direccion ortogonal.

ortogonalitat n.f. Caractèr de cen qu'es ortogonal.

ortogonau, ala adj. Ortogonal.

ortografia n.f. 1. Ensèm dei règlas e dei usatges que regísso lo biais d'escriure lu mòts d'una lenga donada. 2. Mestresa d'aqueli règlas e d'aqueli ustages: *Aver una boana, una marrida ortografia*. 3. Biais corrècte d'escriure un mòt: Li a doi ortografias possibli per aquesto mòt.

ortografiar vt. (*ortografi*, classic *ortogràfi*) Escriure dau ponch de vista dei règlas de l'ortografia.

ortografic, a adj. Relatiu à l'ortografia. ◇ *Signes ortografics*: Cedilha, accents...).

ortograficament adv. Segond li règlas de l'ortografia.

ortolalha n.f. Produch ortolanier.

ortolan n.m. Ciga d'Euròpa, recercat per la sieu carn deliciosa.

ortolanier, a adj. De l'oart.

ortometric, a (geod.) Que pertòca la distança d'un ponch de la susfàcia terrèstra au geoïde, comptada segond la normala au geoïde.

ortomitòsi n.f. Mena de partiment cellulari de toi lu metazoaris e de mantu gropes de protozoaris.

ortonormal, a adj. Ortonormat. Var.: **ortonormau**.

ortonormat, ada adj. (mat.) *Basa ortonormada*: Basa ortogonal que lu sieus vectors an toi una nòrma egala à 1.

ortonormau, a adj. Ortonormal.

ortopedia n.f. Part de la medecina e de la cirurgia qu'a per objècte lo tractament dei afeccions de l'esquelèt, dei articulacions, de l'aparelh locomotor.

ortopedic, a adj. Relatiu à l'ortopedia.

ortopedista adj e n. Especialista de l'ortopedia.

ortopnea n.f. Dispnea que constrenhe lo malaut à restar drech ò assetat per respirar.

ortoptèr n.m. *Optoptèrs*: Òrdre d'insèctes dei metamorfòsis incompleti e que li sieu alas membranoï an de plecs drechs, coma la sautarèla, lo lingostà.

ortoptia n.f. Brama de l'oftalmologia que tracta li decas de la vision binoculara (estrabisme, eteroforia, insufisença de convergença, etc.). Var.: **ortoptica**.

ortoptic, a adj. 1. Si di dau luèc dei ponchs de rescòntre de doi tangentas perpendiculari. 2. (oftal.) *Tractament ortoptic*: Tractament destinat à centrar condrechament lu axes ocularis e à desvolopar la vision binoculara en lu cas d'estrabisme.

ortoptica n.f. Ortoptia.

ortoptista n. Auxiliari medical especialista d'ortoptia.

ortorombic, a adj. Si di d'un sistema cristallin que la sieu simetria de la ret es aquela d'un parallelepèdre rectangle ò d'un prisma drech m'una basa de lausange.

ortoscopic, a adj. Si di d'un objectiu fotografic ò d'un oculari ben corregits de la distorsion.

ortosimpatic, a adj. (med.) *Sistema ortosimpatic*: Simpatic (n.m.).

ortòsa n.f. (miner.) Feldspat potassic, abondós dins lo granit, lo gneiss.

ortosilic, a adj. Que pertòca l'acide idroxide normal dau silici.

ortostat n.m. (arqueol.) Blòc de pèira quilhat, supoart d'autres blòcs; blòc ò lauva, ornat ò non, que forma la basa inferiora d'un barri.

ortostatic, a adj. (fisiol.) Relatiu à l'estacion verticala.

ortostatisme n.m. Estacion verticala.

ortotòme n.m. Pichina boscarla verdastra, dau bec llong dei encontradas d'Indò-Malàisia, finda nomenada *boscarla corduriera*.

ortotonòs n.m. Forma de tetanòs en la quala lu muscles extensors e plegadís son sinergicament contracturats, cen que mantèn lo còrs en una postura lineària drecha.

ortotròpe, a adj. (bot.) Si di d'un tipe d'ovule, qualificat de *drech*, dont lo micropile es plaçat à l'opauat de la calaça e de la placenta.

orvietan n.m. Faus antidòte dei siècles XVII^{en} e XVIII^{en}.

orzuèlh n.m. Orjuèlh.

Os Simbòle de l'òsmi.

o.s. (sigla) Obrier especialisat, obriera especialisada.

òsa n.f. (quim.) Glucide que compoarta una soleta cadena carbonada sensa ramificacion. Sin.: **monosacaride**.

osanna n.m. 1. Aclamacion de la liturgia judiva passada dins la liturgia cristiana. 2. Cant, crit de gaug, de trionfe.

osbèc, a adj. e n. Ozbèk.

òsca interj. Felicitacions! Viva!

òsca n.f. Còca, entalha, encrena, encisa.

oscadís, issa adj. Que s'òsca aisadament. Sin.: **talhadís, trencable**.

oscar vt. (*òsqui*) Practicar una òsca. Sin.: **entalhar, trencar, encisar, encrenar**.

oscar n.m. 1. Auta recompensa cinematografica, materialisada per una estatueta e atribuïda, cada an, à Hollywood, à d'artistas e à de tecnicos dau film.

oscillacion n.f. (fis.) Fenomèn caracterisat per una grandor oscillanta ò diferents grandors oscillanti. ◇ Succession dei corrents de carga e de descarga que circúlon dins un circuit electric. 2. Movement de va-e-vèn. 3. Fluctuacion, cambiament alternatiu e irregulier. 4. Cicle complet d'un oscillator dins un periòde.

oscillador n.m. Aparelh (emitor-ràdio, radar...) destinat à generar d'oscillacions electricas, es à dire de corrents electricas periodics que, un còp amplificats, son menats à l'antena dei emitors radioelectricas que genèron d'ondas electromagnetiques. Var.: **oscillator**.

oscillar vi. 1. Èstre animat d'un movement alternatiu e regulier. 2. Èstre animat d'un movement de va-e-vèn quau que sigue que menaça l'equilibri, la regularitat, etc. 3. Esitar entre d'actitudes contrari. 4. Variar entre doi nívus: Li resèrvas de petròli oscillon entre doi nívus.

oscillària n.f. Alga cianoficea que forma de filaments que presènton un balançament espontaneu e regulier dins l'aiga.

oscillator n.m. Oscillador.

oscillatòri, òria adj. De la natura de l'oscillacion.

oscillografe n.m. 1. Sus una nau, instrument que permete d'estudiar l'accion de l'ersada e aquela dau rotlum. 2. Aparelh destinat à l'enregistrament de la corba representativa d'un corrent electric variadís en foncion dau temps. Sin.: **oscilloscòpi**.

oscillografe n.m. Aparelh que permete d'observar e d'enregistrar li variacions temporali d'una grandor fisica.

oscillograma n.m. Imatge qu'apareisse sus l'ecran d'un oscillografe.

oscillomètre n.m. (med.) Instrument que mesura li oscillacions dei artèrias.

oscillometria n.f. Estudi dei variacions de la pression arteriala au mejan de l'oscillomètre.

oscilloscòpi n.m. Aparelh que sièrve à rendre visible li variacions temporali d'una grandor fisica. Sin.: **oscillografe**.

oscul(e) n.m. Grand pòre excretor à la susfàcia dei espongas.

osculacion n.f. Contacte entre linhas ò susfàcias osculatritz.

osculator, tritz adj. *Cercle osculator* (ò *cercle de corbadura*) en un ponch d'una corba plana: Cercle tangent en aquesto ponch de la corba e qu'a per rai lo rai de corbadura de la corba en aqueu ponch. ◇ *Plan osculator* (en un ponch *M* d'una corba seneca): Plan definit per la tangenta e la normala principala en *M*.

òsmi n.m. Metal extrach dau minerau de platina, que fonde vèrs 2700°C; element (Os) de n° atomic 76 e de massa atomica 190,2.

osmic, a adj. Si di d'un acide derivat de l'òsmi, emplegat en istologia.

osmiridi n.m. Osmiure natural d'iridi.

osmiur(e) n.m. (quim.) Combinacion de l'òsmi m'un autre còrs simple.

osmofòre, a adj. e n. Radicals de quimia que genèron de còrs odorants, per analogia m'ai cromofòres.

osmomètre n.m. Aparelh que sièrve à mesurar la pression osmotica.

osmometria n.f. Mesura dei pressions arteriali.

osmonda n.f. (bot.) Bèl e e grand feuse dei boascs aigaiós e dei paluns.

osmondita n.f. Agregat foarça fin de carbure de fèrre, que ièntra dintre la composicion dei aciers, particularament dei aciers trempats.

osmòsi n.f. 1. Tranferiment dau solvant d'una solucion diluida vèrs una solucion concentrada au travèrs d'una membrana dicha *permselectiva*. ◇ *Osmòsi electrica*: Electroosmòsi. ◇ *Osmòsi invèrsa*: procediment de separacion que consistisse en un transferiment invèrse de l'osmòsi normala, emplegat per tractar ò dessalar l'aiga, concentrar de sucs de frucha, etc. 2. (fig.) Influença recipròca, interpenetracion: *Osmòsi entre doi civilisacions vesini*.

osmotic, a adj. Relatiu à l'osmòsi.

osmotròfe, a adj. e n. Si di d'un organisme que si noïrisse sota forma solubla via de transportaires e que son indiferentament de procariòtas ò d'eucariòtas. Lu eterotròfes emplègon generalament lu constituents organics non solament coma foant de carbòni, ma finda coma foant d'energia, mé l'oxigène de l'aria coma oxidant, ma poàdon finda viure dins un mitan sensa oxigène e faire de fermentacion.

osmotrofia n.f. Caractèr d'un organisme ormotròfe.

ospici n.m. 1. Maion d'assistença dont son aculhits li personas vièlhi pauri ò pertocadi de malautia cronica. 2. Maion dont de religiós donon l'ospitalitat ai pelegrins, ai viatjaires.

ospitalet n.m. Espitalet.

ospitalier, a adj. 1. Relatiu ai espitaus, ai clinicas, ai ospicis: *Servici ospitalier*. 2. Que manifesta d'ospitalitat, qu'aculhisce volontiers lu estrangers. 3. Relatiu ai òrdres religiós que si dedicàvon au servici dei viatjaires, dei pelegrins ò dei malauts (cavaliers dau sant Sepulcre, Templiers,...) ò que an encara una activitat caritabla (òrdre de Malta, etc.). Var.: **espitalier**. ♦ adj. e n. Persona emplegada dins lo servici dei espitaus.

ospitalier n.m. Membre d'un òrdre ospitalier. Var.: **espitalier**.

ospitalisacion (-izacion) n.f. Admission e sojorn dins un establiment ospitalier. ◇ *Ospitalisacion à domicili*: Sistema de presa en carga d'un malaut que rèsta au sieu. Var.: **espitalisacion**.

ospitalisar (-izar) vt. Faire intrar dins un establiment ospitalier. Var.: **espitalisar**.

ospitalisme n.m. Ensèm dei trebolics psiquics e somatics que pertòcon un enfant pichonet (generalament en dessota de 15 mes) en seguida à una ospitalisacion lòngra que lo priva dei relacions afectivi mé sa maire. Var.: **espitalisme**.

ospitalitat n.f. 1. Accion d'aculhir e d'aubergar quauqu'un, per caritat, liberalitat, amistat. 2. Asile qu'un país autreja à quauqu'un, à un grope. 3. Benvolença, cordialitat dins lo biais d'aculhir e de tractar lu invitats.

ospitalo-universitari, ària adj. *Centre ospitalo-universitari*: Centre ospitalier dei vilas de facultat de medecina, dont es dispensat l'ensenhament medical. Var.: **espitalo-universitari**.

ospitau n.m. Establiment, public ò privat, dont son pilhat en carga lu malauts per èstre curats, operats, li fremas per li naissenças, etc. Var.: **espitau**. ◇ *Ospitau de jorm*: Servici ospitalier dont lu malauts son pilhats en carga unicament la jornada e s'en tórnon passar la nuèch au sieu. ◇ *Ospitau psiquiatric*: Establiment ospitalier especialisat dins lo tractament dei trebolics mentals. Sin.: **asile**, **centre psicoterapic**, **centre especialisat**.

ossalha n.f. Ossaments.

ossame n.m. Ossaments.

ossaments n.m. pl. Oàs descarnats d'un uman ò d'una bèstia. Sin.: **ossalha**, **ossame**.

ossari, ària adj. Ossuari, carnier.

ossatura n.f. 1. Ensèm dei oàs d'un òme ò d'un animau; esquelèt. 2. Esquelèt, armadura que sostèn un ensèm ò li dona la sieu rigiditat. 3. (fig.) Estructura, plan: *L'ossatura d'un discors*.

osseïna n.f. Substança organica dau grope dei escleroproteïnas, que constitueisse lo tèrç en pes dei oàs frescs.

osselet n.m. 1. Oàs pichin. 2. Oàs pichin dau pen de fea ò la sieu reproduccion en matèria diversè que lu enfants emplègon per un juèc. Sin.: **ossilhon**.

osseu, ea adj. Ossós; ossut.

ossificacion n.f. (fisiol.) Conversion en oàs dei parts membranõ e cartilaginõ. ◇ *Ponch d'ossificacion*: Zòna dont comença l'ossificacion d'un oàs lòng.

ossificar (s') v.pr. (*m'ossifiqûi*) Si transformar en oàs.

ossilhon n.m. 1. Element esqueletic de l'aurelha mejana dei vertebrats tetrapòdes, que transmete li vibracions sonòri dau timpan à la fenèstra ovala. 2. Osselet.

ossós, a adj. 1. Qu'a d'oàs, espec. d'oàs gròs. Var.: **ossut**. 2. Relatiu ai oàs. Var.: **osseu**. ◇ *Teissut ossós*: teissut organic que constitueisse la part dura dei oàs. 3. Que lu sieus oàs son salhents: *Una man ossoa*. Var.: **ossut**.

ossuari n.m. Bastiment ò excavacion dont son amolonats d'ossaments umans, pròche d'un camp batalhier, d'un cementèri, etc. Var.: **ossari**.

ossut, uda adj. Qu'a d'oàs gròs. Var.: **ossós**.

òst n.m. Armada à l'epòca medievals.

òsta n.f. (mar.) Manòbra estacada à la popa d'una nau per mantenir l'antena e l'entravar de virar.

ostalada n.f. L'ensèm de la familha d'un ostau. Sin.: **maionada**.

ostaladon n.m. Ostalon.

ostalament n.m. Aubergament.

ostalamenta n.f. Ostalaràs.

ostalar vt. Aubergar.

ostalaràs n.m. Ostau foarça aut. Sin.: **ostalamenta**.

ostalaria n.f. 1. Establiment comercial que fita de cambras ò d'apartaments moblats per un prètz à la jornada. Sin.: **aubèrga**. 2. Part d'una abadia, d'un monastèri, reservada au lotjament dei òstes. 3. Ensèm de la profession ostaliera. Var.: **ostaria**.

ostalàs n.m. Maion grandassa.

ostalièr, a adj. 1. Casanier. 2. Relatiu ai ostalarias: *L'industria ostaliera*. ♦ n. Persona que tèn una ostalaria.

ostalón n.m. Ostau pichon. Sin.: **maioneta**. Var.: **ostaladon**, **ostalet**.

ostalòt n.m. Bicòca.

ostar vt. (*òsti*) Levar, suprimir, sostraire.

ostarda n.f. Autarda.

ostaria n.f. Ostalaria.

ostatge n.m. 1. Persona pilhada ò liurada coma garantia de l'execucion d'uni convencions militari ò politiqui. 2. Persona emplegada coma mejan de pression còtra quauqu'un, un Estat, per faire valer d'exigéncias (liberacion d'un presonier, sòus, etc.).

ostau n.m. 1. Maion. ◇ *Ostau particulier*: Granda maion ciutadina d'un ric particulier. ◇ *Mèstre d'ostau*: Cap dau servici de la taula dins una granda maion, un restaurant. 2. Feniera. 3. Edifici dont si tròvon d'uni administracions: *Ostau de la Moneda*, *Ostau de la Comuna*. Var.: **estau**.

òste, ostessa n. 1. Persona que reçaup quauqu'un. 2. Persona que tèn una ostalaria. 3. Persona reçaupuda à gratis en cò de quauqu'un.

ostealgia n.f. (med.) Dolor ossoa.

osteïti n.f. Inflamacion dau teissut ossós.

ostensiblement adv. D'un biais ostensible.

ostensible, a adj. Que non es escondut, qu'es fach mé l'intencion d'èstre vist.

ostension n.f. 1. Accion de mostrar, de si mostrar. 2. (relig. cat.) Accion de presentar una òstia consagrada ò de relíquias à l'adoration dei fidèles: *Li ostensions en Lemosin*. 3. (semiol.) Fach, dins una situacion de comunicacion, de mostrar una cauca que s'en vòu parlar, sigue dau det, sigue autrament, ma sensa l'ajuda dau lengatge.

ostensòri n.m. Pèça d'argenteria dins la quala es expauada l'òstia consagrada à l'autar.

ostentacion n.f. Afectacion portada à faire quauqua ren; comportament de quauqu'un que si vòu faire remarcar. ◇ Manifestacion exagerada e indiscreta d'un avantatge, d'una qualitat. Sin.: **ufana**, **vanaglòria**.

ostentator, **tritz** adj. Qu'es fach embé ostentacion.

ostentatòri, **òria** adj. Que manifestà d'ostentacion, afectat. ◇ *Signe ostentatòri*: Signe d'appartença à una religion, una ideologia, mes en evidença per si faire remarcar.

osteoartriti n.f. (patol.) Inflamacion dei articulacions que si complica mé de lesions ai extremitats dei oàs.

osteoartropatia n.f. (patol.) Malautia dei articulacions e dei desformacions dei oàs.

osteoblast n.m. Cellula jove de la mesolha ossoa e de la jaça estrogèna dau periòsti, qu'elabòra la substança ossoa fondamental (osseïna) dins la quala finisse per èstre empresonada.

osteocit n.m. Cellula dau teissut ossós, eissida de l'osteoblast.

osteoclasia n.f. Operacion que consistisse à rompre d'oàs, per remediar à de desformacions ossoï ò articulari.

osteoclast n.m. (biol.) Granda cellula de la mesolha ossoa, que destruge la substança ossoa persistenta.

osteocondriti n.f. Inflamacion de l'oàs en lo sieu estadi cartilaginós.

osteocondròsi n.f. Inflamacion dei cartilages formators dei oàs ò que recuèrbe li sieu extremitats.

osteodinia n.f. (patol.) Dolor dei oàs.

osteoescleròsi n.f. (patol.) Condensacion dau teissut ossós en seguida a la transformacion ossuda de l'exsudat qu'infiltra li canaliculas vasculari.

osteofit n.m. (med.) Prolifercion anormala dau teissut ossós au vesinatge d'una inflamacion (en general d'una artròsi). Sin.: **bèc de papagau**.

osteogène, **a** adj. Que siève à formar lu oàs.

osteogenès n.f. Constitucion, formacion dei oàs e dau teissut ossós. Sin.: **osteogenia**.

osteogenia n.f. Osteogenès.

osteolisi n.f. Destruccion patologica dau teissut ossós.

osteologia n.f. Part de l'anatomia que tracta dei oàs.

osteologic, **a** adj. Relatiu à l'osteologia.

osteomalacia n.f. Afeccion caracterisada per amoliment dei oàs.

osteòma n.m. Tumor benigna de l'oàs.

osteomieliti n.f. Inflamacion dei oàs e de la mesolha ossoa, deuguda à l'estafilocòc.

osteonecròsi n.f. Negròsi dei oàs.

osteopata n. Persona que tracta dei estats patologics per de manipulacions raquidiani e articulari.

osteopatia n.f. (med.) 1. Malautia dei oàs en general. 2. Practica terapeutica de l'osteopata.

osteoplast n.m. Cavitat de la substança fondamental de l'oàs qu'enclau la cellula derivada de l'osteoblast.

osteoplastia n.f. (cir.) Restauracion d'un oàs au mejan de fragments ossós.

osteoporòsi n.f. (med.) Fragilitat dei oàs deuguda à una rarefaccion e à un estrechiment dei travadas ossoï.

osteopsatiròsi n.f. (patol.) Malautia ereditària que genèra de frachas frequentis, en seguida à la freularia dei oàs. Sin.: **malautia de l'òme de vèire** ò **malautia de Lobstein**.

osteosarcòma n.m. (med.) Tumor maligna dei oàs.

osteòsi n.f. (patol.) Malautia dei oàs, non inflamatorià, deuguda sigue à un procediment tumoral, sigue à un trebolèri dau desenvolopament.

osteosintèsi n.f. (cir.) Intervencion qu'a per tòca d'acampar mecanicament de fragments ossós d'una frachura m'una pèça mecanica.

osteotomia n.f. (cir.) Reseccion parciala d'un oàs per remediar à una diformitat.

òstia n.f. 1. (liturgia) Pan eucaristic fach de farina sensa creissent (azime), en forma de lamella fina e redona e que lo prèire consagra à la messa, dins la Glèia latina. 2. (Antiqu.) Victima, animau immolat en sacrifici.

ostiàc n.m. Lenga oraliana.

ostiari n.m. Portier.

ostic, **a** adj. e n. Que pertòca lo germanic oriental.

ostil(e), **a** adj. 1. Que manifestà d'intencions agressivi, que si compoarta en enemig: *Èstre ostile au progrès*. 2. Que sembla contrari à l'òme e ai sieu entpresas, desfavorable, inospitalier.

ostilament adv. D'un biais ostile.

ostilitat n.f. Sentiment d'inimitat ò d'oposicion: *Manifestar la sieu ostilitat à un projècte*. ◆ pl. Operacions de guèrra, estat de guèrra.

ostinato n.m. (mòt it.) (mús.) Motiu melodic ò ritmic que revèn embé obstinacion, generalament à la basa d'una òbra.

ostiòl n.m. Orifici respiratòri microscopic de l'estomat, present en grand nombre à la faça inferiora dei fuèlhas dei plantas dicotilidoneï e sus li doi faças dei fuèlhas subverticali dei monocotilidoneï.

ostoteca n.f. (Antiqu. rom.) n.f. Pichon reliquiari, sovent bastit en pèiras escultadi, qu'enclausia li ossalhas ò lu cendres dei moarts.

ostracat, **ada** adj. Qu'es de la natura de l'òstrega. Sin.: **ostraceu**.

ostraceu, **ea** adj. Ostracat.

ostraciontidat n.m. *Ostraciontidats*: Família de peis coma lo còfre.

òstrega n.f. Mollusc bivalve manjadís, fixat ai ròcas marini per una valva de la sieu gruèlha. ◇ *Òstregas perlieri*: Aqueli que dónon de perlas fini, coma la meleagrina dei mars caudi. Sin.: **ustra**.

ostreïcòla adj. Relatiu à l'ostreïcultura.

ostreïcultur, tritz n.m. Persona que practica l'ostreïcultura.

ostreïcultura n.f. Noirigatge dei òstregas destinadi a la venda.

ostreïdat n.m. *Ostreïdats*: Família de molluscs bivalves que vívon ficats sus la sieu valva seneca.

ostrogòt, a adj. e n. Qu'apertèn à l'etnia ostrogòta. Var.: **ostrogotic**.

ostrogotic, a adj. e n. Ostrogòt.

otalgia n.f. Dolor d'aurelha.

otic, a adj. Relatiu à l'aurelha.

otís n.m. Autís, aisina. Sin.: **fèr** (Luceram), **fèrras**, **ferrament, aplech, esplech**.

otiti n.f. (patol.) Inflamacion de l'aurelha.

otoconia n.f. Pòuvera de carbonat de calci, que si tròva normalament dintre lo laberint membranós de l'aurelha intèrna.

otoescleròsi n.f. (patol.) Escleròsi de l'aurelha mejana, de l'aurelha intèrna, ò dei doas, que mena au sorditge.

otoespongiòsi n.f. (patol.) Malautia que tòca sobretot li fremas joves, identica à una distrofia de la capsula laberintica.

otolitrometria n.f. Biais per determinar la durada de vida dei peis.

otologia n.f. Part de l'anatomia, de la fisiologia e de la medecina, relativa à l'aurelha.

otoman, a adj. e n. Relatiu ai Turcs, e à tot cen que pertòca aqueu pòble. *L'Impèri otoman*.

otomana n.f. 1. Sofà long dai espatlieras envelopanti. 2. Mena d'estòfa de seda e de coton.

otomicòsi n.f. Micòsi dau conduch auditiu, provocada per de fonges.

otorinolaringologia n.f. Especialitat medicala que pertòca li malautias de l'aurelha, dau nas e de la laringe.

otorinolaringològue, òga n. Mètge especialisat en otorinolaringologia.

otorragia n.f. (patol.) Escampa de sang de l'aurelha.

otorrea n.f. (patol.) Escampa de postema ò de serositats per lo canal auditiu extèrne.

otoscòpi n.m. Instrument que permete d'examinar lo canal auditiu extèrne e l'audidor.

otoscopia n.f. Examèn de l'audidor me l'otoscòpi.

otra prep. En mai de, en delà de. ◇ *Otra mesura*: Excessivament. Var.: **oltra**. ◆ adv. *En otra*: En mai d'aquò. ◇ *Passar oltra*: Non tenir còmpte de quauqua ren, d'un vejaire, d'una interdiccion, d'una interrupcion.

otracujança n.f. 1. Fidança exagerada en la sieu pròpria persona. 2. Escart rebeaire en li paraulas ò lu comportaments. Sin.: **entracujança**.

otracujat, ada adj. Que si cretz superior ai autres. Sin.: **vanitós, entracujat, autier, ufanós, orgulhós**.

otramar loc. adv. En là dei mars per rapoart au país dont siam.

otramar n. Lapis-lazuli. ◆ adj. inv. D'un blau intense.

otramont n. De l'autre costat de la montanha.

otrança n.f. 1. Caractèr de cen qu'es exagerat, que va tròup luènh. Sin.: **excès, sobra, desmesura**. 2. Accion ò paraula que passa la rega, la mesura: *Li otranças dau sieu comportament non son acceptabli*.

otrancier, a adj. Que mena li caua fins à l'excès, à la desmesura. Sin.: **sobrier, desmesurat**.

otrapassar vt. Anar en là de cen qu'es permés, de cen qu'es legal. Sin.: **sobrepassar, traspassar, passar l'òsca**.

otrar vt. 1. Si comportar en delà de la cortesia, dau rasonable, dau saupre-viure. 2. Exagerar mé marrit gost ò ufana. Sin.: **endenhar**.

otratge n.m. 1. Ofensa grèva, que tòca l'onor, à la dignitat de quauqu'un. Var.: **oltratge**. Sin.: **escarni, afront, insolença**. 2. (dr.) Paraula, gèst, menaça, etc., per lu quaus un individú exprimisse lo sieu mesprètz vèrs un depositari de l'autoritat ò de la foarça publica, e que contituïsson una infraccion. 3. Mancament à una règla, à un principi. ◇ (dr.) *Otratge ai boani mors*: Delicte de mancament à la moralitat publica per d'escrichs, de dessenhhs, de fotografias, de paraulas. ◇ *Otratge public à la pudor*: Delicte que consistisse en un gèst contrari à la decença, que d'autri personas véon ò son susceptibli de vèire. ◇ (lit.) *Faire subir lu darriers otratges à una frema*: La violar.

otratjant, a adj. Qu'otratja; insultant. Var.: **oltratjant**. Sin.: **afrontós**.

otratjar vt. Ofensar vivament, insultar. Var.: **oltratjar**. Sin.: **escarnir, insolentar, ofensar**.

otratjós, oa adj. (lit.) Excessiu: *Si vantar d'un biais otratjós*. Var.: **oltrajós**.

otratjosament adv. D'un biais otratjós. Var.: **oltrajosament**.

otratlantic adv. De l'autre costat de l'Atlantic, en Amèrica, en particulier ai Estats-Units.

otratomba (d') loc. adj. inv. En là de la tomba.

òu interj. Per sonar quauqu'un: *Òu, l'òme!*

òu n.m. 1. Cellula que resulta de la fecondacion e que dona un novèl èstre. Sin.: **zigòt**. ◇ *Òu a la còca*: Òu cuèch dins l'aiga bulhenta dintre la sieu gruèlha, en gardant lo ros liquide. ◇ *Òu esquilha*: Òu fregit dins la sartaia. ◇ *Òu en camia*: Òu que si fa cuèire en lo rompent dins l'aiga bulhenta. ◇ *Òu bulhit*: Òu cuèch fins à la solidificacion dau ros e de la clara. ◇ *Dins l'òu*: Au començament, à l'origina. 2. Gameta femeu madur, pondut ma pas encara fecondat. Sin.: **òu verge**. 3. Còrs organic que lu reptiles e lu auceus pòndon, e que comprèn lo ros (l'òu) au mitan de la clara (albumina) e d'una gruèlha calcària poroa. 4. Produch manjadís de la ponduda d'unu auceu, peis, etc. ◇ (fam.) *Èstre plen coma un òu*: Èstre sadol, embriac. 5. Caramèla en forma d'òu. ◇ *Òu de Pascas*: Òu de chicolata, de sucre, de nogat, etc., qu'es ofèrt per Pascas. 6. (per anal.) Tròç de boasc en forma d'òu que si mete dins una cauceta per l'atesar per la poder remendar. 7. (espòrts) Posicion aerodinamica que si pilha per esquilhar e ganhar en velocitat.

ovacion n.f. 1. (Antiqu. rom.) Recompensa qu'èra ofèrta au general victoriós, inferiora au trionfe. 2. Aclamacions, onors qu'una assemblada ò una fola rende à quauqu'un. Sin.: **aplaudiment**.

ovacionar vt. Saludar per una ovacion, aclamar. Sin.: **aplaudir**.

oval(e), a adj. 1. Qu'a la forma d'un òu. 2. (mat.) Si di de tota corba plana, barrada, convèxa e alongada, qu'a doi axes de simetria coma l'ellipse. 3. Si di d'un solide de revolucion qu'a l'aspècte general d'un ellipsoïde de revolucion aplatit. 4. Si di d'un domèni plan que lo limita una corba ovala.

oval(e) n.m. 1. Figura, forma ovala: *L'ovale d'una cara*. 2. (mat.) Corba ovala.

ovalar vt. Donar una forma ovala à quauqua ren. Var.: **ovalisar**.

ovalari, ària adj. Qu'a una forma esquasi ovala.

ovalbumina n.f. Albumina presenta dins lo blanc d'òu.

ovalenc adj. m. Si di d'una varietat d'olivier cultivada au Vau (Centre Var).

ovalia n.f. País dau rugbi.

ovalisacion (-izacion) n.f. (tecn.) Usura inegala dei parets dei cilindres d'un motor, que li fa tendre vèrs una forma ovala.

ovalisar (-izar) vt. Rendre ovale. Var.: **ovalar**.

ovari n.m. 1. Glanda genitla femèla, dont si fórmon lu ovules e que produe d'ormònas. 2. (bot.) Part dau pistil que contèn lu ovules e formerà lo fruch après la fecondacion.

ovarian, a adj. Relatiu à l'ovari.

ovariectomia n.f. (cir.) Ablacion d'un ovari. Sin.: **ovariotomia**.

ovariotomia n.f. Ovariectomia.

ovariti n.f. Inflamacion dei ovaris.

ovidat n.m. *Ovidats*: Anciana familha de romiars cavicòrnes coma la fea, aïra reducha à una sotafamilha sota lo nom d'*ovinats*.

oviducte n.m. Conduch per lo quau lu òus dei animaues pàsson de l'ovari foara dau còrs. Corresponde à la trompa de Fallope dei fremas.

ovifòrma, a adj. En forma d'òu.

ovigèn(e), a adj. Que genèra d'òus.

ovigèr, a adj. Que poarta lu òus.

ovin, a adj. Que pertòca li feas.

ovin n.m. Individú de l'espècia ovina.

ovinat n.m. *Ovinats*: Sotafamilha de bovidats de pichina talha, coma la fea (anciana familha dei *ovidats*), la cabra.

ovipar(i), a (-ària) adj. Que si reproduch per d'òus fachs avant ò après la fecondacion, ma denant de la sieu espelida.

oviparitat n.f. Mòde de reproduccion dei animaues oviparis.

ovipositor n.m. (zool.) Taran. Sin.: **oviscapte, virona**.

oviscapte n.m. (zool.) Ovipositor. Sin.: **taran, virona**.

òvni n.m. (sigla de *Objècte Volant Non Identificat*) Objècte ò fenomène fugidís observat dins l'atmosfèra e que lu testimònis non n'en poàdon identificar la natura.

ovocit n.m. Per lu animaues, gameta femeu que non es encara arribat à maturitat. Var.: **oocit**.

ovogenèsi n.f. Desvolopament e diferenciacion dei gametas femeus ò ovulas dins lu animaues multicellularis per un partiment meiotic que si debana dins lu ovaris. Var.: **oogenèsi**.

ovoglobulina n.f. Globulina estracha de la clara de l'òu de galina.

ovogonia n.f. (biol.) Cellula de la linhada germinala femèla dei animaues, que lo sieu acressement dona lu ovocits. Var.: **oogonia**.

ovoïdal, a adj. Ovoïde. Var.: **ovoïdau**.

ovoïdau, ala adj. Ovoïdal.

ovoïde, a adj. Que la sieu forma sembla aquela d'un òu.

ovoscòpi n.m. Aparelh destinat à examinar lu òus denant de lu faire coar.

ovotèstis n.m. Glàndola genitla que presenta à l'encòup lu caractèrs istologics d'un testicule e d'un ovari, normala per lu animaues ermafrodites.

ovotide n.m. Gameta femeu.

ovovivipar(i), a (-ària) adj. e n.m. Si di d'un animau que si reproduch per òus, ma que li consèrva dins li sieu vias genitli fins à l'espelida dei joves, m'un embrion que si desvolopa solament à partir dei resèrvas de l'òu.

ovoviviparitat n.f. Mòde de reproduccion dei animaues ovoviviparis.

ovul(e) n.m. 1. (biol.) Cellula femèla destinada à èstre fecondada. 2. (bot.) Pichin organe contengut dins l'ovari, que contèn la cellula femèla, ò *oosfèra*, e que donerà la grana après la fecondacion per lo pollèn. 3. Pichin solide ovoïde que contèn una matèria medicamentosa, destinat à èstre plaçat dins la vagina.

ovulacion n.f. Produccion e expulsion d'ovules, per la frema e lu animaues femèlas.

ovular vi. Aver una ovulacion.

ovular(i), a (-ària) adj. Que pertòca l'ovule.

ovulatòri, òria adj. Relatiu à l'ovulacion.

ovulifèr, a adj. Que genèra d'ovules.

oxacide n.m. Acide que contèn d'oxigène.

oxalat n.m. Sau ò estèr de l'acide oxalic.

oxalemia n.f. Presença de sobras d'oxalats dins lo sang, que genèra de litiasi oxalica.

oxalic, a adj. *Acide oxalic*: Acide organic de formula COOH-COOH, que dona à l'oselha lo sieu gust particular.

oxalida n.f. Èrba rica en acide oxalic, que la sieu multiplicacion per bulbes e tubercules es frequenta, e que pòu èstre cultivada per li sieu flors ornamentals. Var.: **oxalis**.

oxalis n.m. Oxalida.

oxfòrd n.m. Tela de coton regada ò quadrilhada, totplen solida.

oxiacetilenic, a adj. Relatiu à un mesclum d'oxigène e d'acetilène, à la canela que produe la combustion d'aqueu mesclum, au soudatge qu'emplega aquesta canela.

oxicarbonat, ada adj. Combinat à l'oxide de carbòni: *Emoglobina oxicarbonada*.

oxicianur(e) n.m. Combinason d'un cianure m'un oxide.

oxiclorur(e) n.m. Combinacion d'un còrs mé l'oxigène e lo clòre.

oxicrat n.m. (Antiqu. gr.) Bevenda refrescanta compauada d'aiga e de vinaigre.

oxidable, a adj. Que pòu èstre oxidat.

oxidacion n.f. Combinacion de l'oxigène e, mai generalament, reaccion dins la quala un atòme ò un ion perde d'electrons; estat de cen qu'es oxidat. ◇ *Oxidacion anodica*: Procediment de revestiment electrolitic de pèças metalliqui per formacion de jaças protectritz dau metal de basa.

oxidant, a adj. e n. Si di d'un còrs qu'a la proprietat d'oxidar.

oxidar vt. 1. Faire passar à l'estat d'oxide. 2. Combinar mé l'oxigène. 3. Faire perdre d'electrons à un atòme, à un ion. ◆ **s'oxidar** v.pr. Passar à l'estat d'oxide.

oxidasa n.f. Enzima qu'activa l'oxigène e lo fixa à l'idrogène ò à d'autres còrs.

oxide n.m. (quim.) Còrs que resulta de la combinacion d'oxigène m'un autre element: *Oxide de carbòni (CO)*.

oxidoreduccion n.f. (quim.) Accion d'un còrs oxidant sobre un còrs reductor, embé à l'encòup una oxidacion dau reductor e una reduccion de l'oxidant.

oxidoreductasa n.f. Enzima que catalisa li reaccions d'oxidoreduccion.

oxidric, a adj. Relatiu à un mesclum d'idrogène e d'oxigène, à la canela que produe la combustion d'aqueu mesclum.

oxidril(e) n.m. (quim.) Idroxile.

oximetria n.f. Determinacion de la quantitat d'acide liure contengut dintre una substància.

oxiemoglobina n.f. Combinacion instabla d'emoglobina e d'oxigène, que dona la sieu color roge viu au sang arterial.

oxigenable, a adj. Que pòu èstre combinat mé l'oxigène.

oxigenacion n.f. Accion d'oxigenar, de s'oxigenar; lo sieu resultat.

oxigenant, a adj. Que genèra l'oxigenacion.

oxigenar vt. Operar la combinacion d'un còrs embé l'oxigène. ◆ **s'oxigenar** v.pr. Pilhar l'ària, respirar d'ària pura: *M'anerai oxigenar en passant una setmana en montanha*.

oxigenat, ada adj. Que contèn d'oxigène.

oxigène n.m. 1. Gas incolòre, inodòre e sensa sabor, que forma la part de l'ària necessària à la respiracion; element (O) de n° atomic 8 e de massa atomica 16. 2. Ària pura: *Respirar l'ària pura en campanha*. 3. (fig.)

Cen que permete d'anar de l'avant, cen que torna donar de dinamisme.

oxigenoterapia n.f. Tractament per li inalacions d'oxigène, sovent associat à la respiracion artificiala.

oxilita n.f. Dioxide de sòdi que, en presença d'aiga, desgatja d'oxigène.

oxime n.m. (quim.) Compauat que contèn lo gropament =N-OH e format per eliminacion d'aiga entre l'idroxilamina e un aldeïde ò una cetòna (nom generic).

oximel n.m. Ancian medicament à basa de meu soluble dins lo vinaigre.

oxinotidat n.m. *Oxinotidats*: Familha de peis-cans qu'an lo còrs aut e de nadarèlas dorsali foarça auti.

oxisulfur(e) n.m. Compauat d'oxigène e de sofre.

oxiton adj. e n.m. (fon.) Si di d'un mòt qu'a l'accent tonic sobre la darriera sillaba: *Libertat, cafè son d'oxitons*.

oxiur(e) n.m. Vèrp nematòde, lòng de 0,5 à 1 cm, parasite de l'intestin de l'òme.

oxiuròsi n.f. Parasitòsi deuguda ai oxiures.

òxo adj. inv. (quim.) Si di d'una reaccion, d'un procediment de sintèsi que, à partir d'olefinas e d'un mesclum d'oxide de carbòni e d'idrogène, permete d'obtenir de compauats olifatics oxigenats.

oximòre n.m. Oximoron.

oximoron n;m. Apariament de mòts que sèmblon contradictòris. Var.: **oximòre**.

oxòni n.m. Ion univalent H_3O^+ .

oz Simbòle de l'onça anglosaxona.

ozalid n.m. (estamp., nom depauat) Espròva en positiu tirada sus papier sensibilisat au mejan de compauat diazoïcs.

ozbèk, a adj. e n. D'Ozbekistan. Var.: **osbèc**.

ozène n.m. (med.) Riniti cronica acompanhada de crostas fetidi. Sin.: **riniti atrofica**.

ozenós, a adj. 1. Relatiu à l'ozène. 2. Que sente mau, que fa pensar à l'ozène: *Pleuresia ozenoa*.

ozocerit n.m. (quim.) Idrocarbure natural semblable à la cera d'abelha. Sin.: **parafina naturala**. Var.: **ozoquerit**.

ozonaire n.m. Ozonisaire.

ozonar vt. (*ozòni*) Ozonisar.

ozonat, ada adj. 1. Que contèn d'ozòne. 2. Tractat au mejan d'ozòne.

ozonator n.m. Ozonisaire.

ozòne n.m. Còrs simple gasós, de l'odor foarta, dau poder totplen oxidant, que la sieu molecula (O_3) es formada de tres atòmes d'oxigène.

ozonide n.m. Combinacion de l'ozòne m'un alcène.

ozonizacion (-izacion) n.f. Accion d'ozonisar; lo sieu resultat.

ozonisaire n.m. Aparelh per preparar l'oxigène ò m'ària ozonisada. Var.: **ozonator**.

ozonisar (-izar) vt. 1. (quim.) Transformar en ozòne (l'oxigène). Var.: **ozonar**.

ozonomètre n.m. Aparelh que permete l'ozonometria.

ozonometria n.f. Dosatge de l'ozòne dins l'oxigène ò dins l'aire.

ozonoterapia n.f. Tractament medical qu'utilisa l'ària, l'oxigène ò l'aiga cargats d'ozòne, sota la forma de banhs, de seringadas ò d'inalacions.

ozonosfèra n.f. Jaça de l'atmosfera terrèstra, situada entre 15 e 40 km d'altitud, que contèn la quasi totalitat de l'ozòne atmosferic.

ozoquerit n.m. Ozocerit.

P

p Quatorzena letra de l'alfabet (pe).
p. Abreviacion de *per* (dins *p. cent*) e de *pàgina*.
P. (mús.) Abreviacion de *piano*.
p Simbòle de *pico*.
P Simbòle dau fosfòre.
P (metrol.) Simbòle de *peta-*.
P (fis.) Simbòle dau *poise*. Var.: **Po**.
P. (relig.) Abreviacion de *paire*.
Pa Simbòle dau protactini.
Pa Simbòle dau pascal.
Pa.s Simbòle dau pascal-segonda.
pa n.m. Diminutiu afectiu de *paire*, *papà*.
pabalhon n.m. Pavalhon.
pacan, a n. (pej.) Paisan, gus, rústegue.
pacanaria n.f. Vulgaritat.
pacanard, assa adj. Gofàs, paisan, roturier.
pacanardejar vi. Pacanejar.
pacanàs, assa adj. Gofàs.
pacanejar vi. Si comportar coma un pacan. Var.: **pacanardejar**.
pacemaker n.m. (angl.) Estimulador cardiac. Sin.: **pila cardiaca**.
pacha n.f. Pacte, acòrdi, convencion, mercat. Var.: **pache**.
pachà n.m. 1. Títol onorific estacat à d'auti foncions, e espec. à-n-aquela de governaire de província, dins l'Impèri otoman. ◇ (fam.) *Una vida de pachà*: Una vida dins l'abondança, sensa preocupacions. 2. (mar.) Lo comandant d'una nau. Var.: **pashà**.
pachara n.f. *Manjar la pachara*: Viure de parasitisme.
pacharòt n.m. Pacanàs.
pache n.m. Pacte, pacha.
pachòc, a adj. Que pachòca. ◆ n.m. (Eza) Fangàs.
pachocar vi. (*pachòqui*) 1. Manjar gaire, sensa apèit. Sin.: **manjuquejar**. 2. Faire de dificultats per pas grand caua. Sin.: **cercar de nieras**.
pacholear vi. (*pacholeï*) Bossonear. Sin.: **landrejar, tordolear, bossonejar**.
pachon, a adj. e n. 1. Minuciós. 2. Indecís.
pachonaria n.f. 1. Minucia. 2. Indecision, tergiversacion, esitacion.
pachonear vi. (*pachoneï*) Balandrinar. ◆ vt. e vi. Fotrassejar.
pachonesc n.m. Fach de lambinar.
pachonier, a adj. Que lambina.
pachoquet, a adj. Diminutiu de pachòc.
paciença (-iència) n.f. 1. Aptituda à suportar embé constança ò resignacion lu maus, lu desagradiments de la

vida. Sin.: **endura**. ◇ *Pilhar lo sieu mau en paciença*: S'esforçar de lo suportar sensa si plànher. ◇ Exclamacion per demandar la calma ò coma formula de menaça. ◇ Exclamacion de resignacion ò de decepcion: *L'ai asperada, ma non es venguda. Paciença!* Sin.: **d'aise, suau**. 2. Qualitat de quauqu'un que pòu asperar longtemps sensa si plànher. ◇ *Perdre paciença*: Plus suportar d'asperar, de subir. Sin.: **si despacientar, venir cabra, s'endurar**. 3. Capacitat à perseverar, constança dins l'esforç. 4. Reüssida (juèc de cartas).

paciença n.f. (bot.) Planta (*rumex aquaticus*) vesina de l'aigreta (Família dei polygonaceae). ◇ *Paciença sauvatja* (*rumex obtusifolius*). Sin.: **aigreta, lapàs**.

pacient, a adj. 1. Qu'a de paciença; que la manifestà: *Siés pacient!* Sin.: **tolerant, complasent**. Var.: **pacientós**. 2. Que necessita totplen de paciença, de perseverança: *De pacienti recèrcas*. 3. (filos.) Que subisse l'accion; passiu: *L'èstre es agent ò pacient*.

pacient, a n. Persona que subisse un travatment medical, una operacion cirurgicala, etc.

pacientament adv. Embé paciença.

pacientar vi. Pilhar paciença, asperar sensa irritacion.

pacientós, oa adj. Pacient.

pacífic, a adj. 1. Que vòu la patz; que s'esforça de l'establir. Sin.: **acomodant, bravàs, complasent, conciliant, doç, pasible**, (fam.) **boana pasta**. 2. Que si debana dins la patz; que tende à la patz: *Una accion pacífica*.

pacífic, a adj. Relatiu à l'ocean Pacific.

pacificacion n.f. Accion de pacificar.

pacifiqueire, airtz adj. e n. Pacificator.

pacificament adv. D'un biais pacífic.

pacificar vt. (*pacifiqui*) 1. Restalir la calma, la patz dins una region, un país en estat de guèrra. Sin.: **assuaudar, apagar**. 2. (lit.) Amaisar lo trebolici dins un esperit, una consciença.

pacificator, tritz adj. e n. Qu'amaisa lu trebolici ò restablisce la patz. Var.: **pacifiqueire**.

pacifisme n.m. Corrent de pensada que preconisa la recèrca de la patz internacionala per la negociacion, lo desarmament, la non-violença.

pacifista adj. e n. Qu'apartèn au pacifisme; partidari dau pacifisme.

pack n.m. (rugbi) Paquet.

pacotilha n.f. 1. Mèrç de gaire de valor. Sin.: **mercantilha**. ◇ *De pacotilha*: De qualitat mediòcra; sensa granda valor. 2. (anc.) Pichin lòt de mèrç qu'un oficièr, un matalòt ò un passatgier d'una nau avia lo drech d'embarcar per comerçar per lo sieu còmpte pròpri.

pacotilhaire, airtz n. Persona que vende de pacotilha. Sin.: **mercantilhaire**

pacotilhar vi. Faire lo comèrci de pacotilha. Sin.: **mercantilhar**.

pacs n.m. Pati establìt entre doi personas celibatari, de sèxe identic ò desparier.

pacsar (si) v.pr. Establir un pati entre doi personas celibatari de sèxe identic ò desparier.

pacte n.m. Acòrdi, convencion solemna entre Estats ò particuliers. Var.: **pacha**, **pache**, **pacti**.

pactejar vi. 1. Establir un pacte: *Pactejar mé l'enemic*. 2. Transigir: *Pactejar m'au crimi*. Var.: **pactisar**.

pacti n.m. [ˈpati] Pacte, acòrdi, convencion. Sin.: **acordament**. ◇ *Èstre de pacti*: Èstre d'acòrdi. ◇ *À pacti*: À condicion (venda, cròmpa). ◇ *(À) boan pacti*: Pas car, (à) boan mercat. ◇ *Faire pati*: Pactejar, si metre d'acòrdi. ◆ adj. *Èstre pacti*: Èstre liberat d'un deute, d'un dever moral, d'una obligacion. Sin.: **quite**.

pactisar (-izar) vi. Pactejar.

padan, **a** adj. e n. Relatiu au Pò, à la planura dau Pò.

padela n.f. Sartaia.

padelada n.f. Cen que si fa cuèire dins una padela. Lo sieu contengut. Sin.: **sartaiada**.

padelar vt. Faire cuèire dintre una padela. Sin.: **sartaiar**.

padeleta n.f. Padelon.

padelon n.m. Pichina sartaia. Var.: **padeleta**.

padina n.f. Alga bruna que li sieu frondas s'esparpàlhon en ventalh.

padoan, **a** adj. e n. De Pàdoa.

padre n.m. Religiós, paire.

padre n.m. Pagre.

padre n.m. Botaròt. Sin.: **cuu d'ae**, **brugairòu**, **capelan**, **colomela**, **lepiòta**, **ombrela**, **lepiòta enaurada**, **magdalena**.

padreto(I) n.m. Pagre de Caissotti (peis marin).

padronança n.f. Arrogança, ària de superioritat.

pae n.m. Pai.

paelha n.f. Alestiment culinari fach de ris à la valenciana, de carn, de crustaceus, d'ortalhas, ben pimentats (Etim. cast. *paella*).

PAF n.m. inv. (sigla de *Paisatge Audiovisual Francés*) Ensèms dei cadenas de radiodifucion autorisadi à emetre sus lo territòri nacional.

paga n.f. 1. Pagament dei salaris, dei tractaments ò dei sòldas: *Jorn de paga*. 2. Salari ò sòlda: *Tocar la sieu paga*. ◇ *Bulletin, fuèlha, ficha de paga*: Pèça justificativa qu'indica lu elements de calcul (nombre d'oras, retengudas, cargassas, etc. D'un salari, d'un tractament.

pagable, **a** adj. Que pòu ò deu èstre pagat (à tala persona, à tala data, etc.).

pagadís, **issa** adj. Que si pòu pagar.

pagador n.m. Luèc dont si paga un drech per pilhar una autorota, un poant, etc. Sin.: **leudari**.

pagaia n.f. Rem cort, de la pala larga, que si maneja sensa èstre apontelat sus un ponch fixe.

pagaiar vi. Manejar una pagaia.

pagaire, **airitz** n. Persona que paga.

pagalha n.f. (fam.) Desòrdre, confusion. Sin.: **bolum**, **champostre**. ◇ *En pagalha*: En granda quantitat.

pagalhós, **oa** adj. Desordenat.

pagament n.m. Accion de pagar una soma en execucion d'una obligacion; soma pagada: *Pagament per chèc*.

pagan, **a** adj. e n. 1. Adèpte dei cultes politeïstas de l'Antiquitat e, espec., dau politeïsme grecolatin (per op. à *cristian*). 2. Adèpte d'una religion politeïsta ò fetichista. 3. Mescrescent.

paganisar (izar) vt. Rendre pagan.

paganisme n.m. Religion dei pagans, culte politeïsta, per lu cristians, à partir dau s. IVⁿ.

pagant, **a** adj. 1. Que paga: *De clients pagants*. 2. Que si paga: *Espectacle pagant*. Contr.: **à jaba**, **à ren non costa**, **à gratis**.

pagapena n. Martir. Sin.: **poartapena**.

pagar vt. (*pagui*) 1. Versar (una soma deuguda); Aquitar un deute, un drech, una taxa, etc.). 2. Versar la soma deuguda per: *Pagar de cròmphas*. ◇ *Pagar boan pacti*: Pagar un prètzh modic. ◇ *Pagar car*: Estrapagar. ◇ *Pagar car quauqua ren*: L'obtenir après de grands sacrificis. ◇ *Lo mi pagueràs*: Mi vengrai de tu. 3. Donar à quauqu'un cen que li es deugut (de sòus, generalament): *Pagar un fornissaire*. 4. Recompensar: *Pagar quauqu'un per lu sieus esfoarç*. ◇ *Pagar quauqu'un en retorn*: Reconóisser lu sieus servicis, la sieu afeccion, etc. per de servicis, una afeccion dau meme niveau. 5. Rescatpar per un castic subir: *Pagar lo sieu crimi*. 3. *Pagar de la sieu persona*: S'engatjar personalament còntre de perills, de dificultats, etc. ◆ vi. (fam.) Rendre, produire de sòus: *Es un affaire que paga*. ◆ **si pagar** v.pr. 1. Retenir una soma en pagament. ◇ *Si pagar de mòts*: Si contentar de mòts, parlar en luèc d'agir. 2. (fam.) S'ofrir lo luxe, lo plaser de: *Si pagar una veitura de corsa*.

pagaria n.f. Bureu d'un tresaurier-pagaire.

page n.m. (anc.) Jove nòble plaçat au servici d'un senhor. Sin.: **donzeu**, **donzelon**.

pageu n.m. 1. Pagre. 2. Peis marin de color gris-ròsa argentat, qu'una espècia es pescada sus li coasts d'Espanha e comercialisada sota lo nom de *daurada*.

pàgina n.f. Pàgina.

página n.f. 1. Cadun dei doi costats d'un fuèlh ò d'un fulhet de papier: *Una pàgina blanca*. ◇ (estamp.) *Bèla pàgina*: La pàgina de drecha. ◇ *Pàgina faussa*: Pàgina de seneca. ◇ (fam.) *Èstre à la pàgina*: Èstre au fach de l'actualitat, de la mòda. Sin.: **èstre au fieu**, **conóisser**. 2. Fuèlh ò fulhet: *Esgarrar una pàgina*. 3. Cen qu'es escrich, estampat sus una pàgina. 4. Tròç d'un òbra literària ò musicala: *Li pàginas mai bèli d'Alan Pelhon*. Var.: **pàgima**.

paginacion n.f. Numerotacion dei pàginas d'un libre, dei fulhets d'un manescrich.

paginar vt. Numerotar li pàginas d'un libre, lu fulhets d'un manescrich.

pagòda n.f. 1. Edifici religiós bodic, en Extrême-Orient. 2. *Mànega pagòda*: Mònega que va en s'alargant vèrs lo ponhet. 3. Moneda d'aur d'Índia, dau s. XVIIⁿ au s. XIXⁿ.

pagre n.m. Peis marin vesin de la daurada, de la carn estimada (Lòng de 50 cm). Var.: **padre**.

pagreto(l) n.m. Pagre de Caissotti (peis marin). Var.: **padrèto(l)**.

pai, paia adj. Doç, pacific, pasible. Var.: **pae**.

paigrand n.m. Paire de la maire ò dau paire. Var.: **pairegrand**. Sin.: **papet**.

païr vt. (*païssi*) 1. Pagar, expiar. ◇ *La païr*: Portar la pena. 2. Cubar, digerir (lo sieu vin). 3. Avalar (Sospèu).

pairal, a adj. 1. Dau paire: *Domicili pairal*. 2. Qu'es dau costat dau paire: *Lu antenats pairals*. 3. Qu'evòca un paire; protector, indulgent. Var.: **pairau**. Sin.: **patèrne**.

pairalament adv. Coma un paire. Sin.: **paternament**.

pairar vt. Pairir.

pairastre n.m. 1. Segond espós d'una frema, per rapoart ai enfants dau premier. 2. Aqueu qu'a adoptat un enfant que non es sieu. Sin.: **paire adoptiu**.

pairau, ala adj. Pairal.

paire n.m. 1. Aqueu qu'a d'enfants; genitor: *Paire de familha*. ◇ *Paire natural*: Aqueu que lu sieus enfants son naissuts foara lo maridatge. ◇ *Paire noirissier*: L'espós de la baila. ◇ *Un plaçament de paire de familha*: Plaçament segur, ma d'un revengut bas. ◇ *De paire en fiu*: Per transmission successiva dau paire ai sieus enfants. ◇ (En parlant d'un animau) Genitor: *Aqueu caton a per paire lo cat de la mièu vesina*. 2. Aqueu qu'agisse en paire, que manifèsta de sentiments pairals. ◇ *Paire espiritual*: Aqueu que dirigisse la consciènça de quauqu'un, guida espiritual; per ext., aqueu qu'a un ròtle preponderant dins l'evolucion personala personala de quauqu'un, dins la sieu evolucion intellectuala, etc. 3. (teatre) *Ròtle de paire nòble*: Ròtle seriós e digne de paire vièlh. 4. (M'una majuscula) Dieu, en tant que Creator e e promiera persona de la Trinitat: *Dieu lo Paire*. 5. *Lo paire de*: L'iniciator, lo creator, lo fondator de. 6. *Lo saint paire* (ò apellatiu *Sant Paire*): Lo papa. 7. *Lu Paires de la Glèia*: Lu escrivans de l'Antiquitat cristiana (s. IIe – s. VIIe) que li sieu òbras fan autoritat en matèria de fe. 8. Títol donat ai prèires reguliers e seculiers. 9. (fam.) Per designar un òme ja d'un atge: Lo paire Miqueu. ◆ pl. Lu noastres paires: *Lu noastres antenats*.

pairegrand n.m. Paigrand.

pairin n.m. 1. (relig. cat.) Aqueu que presenta un enfant au batejar ò à la confirmacion e si poarta garant de la sieu fidelitat. 2. Aqueu que dirigisse lo batejar d'una campana, d'una nau, etc. ◇ Aqueu que dona lo sieu nom à quauqu'un, à quauqua ren. 3. Aqueu que presenta quauqu'un dins una associacion, una societat, etc. Per lo faire intrar. 4. Cap d'una organisacion criminala (espec. la mafia).

pairinar vt. 1. Sostèner quauqu'un, s'en portar garent: *Pairinar quauqu'un per lo faire intrar dins una associacion*. ◇ Patronar (una òbra, un projècte). 2. Esponsorisar (angl.). Var.: **pairinejar**. Sin.: **patrocinar** (it.).

pairinatge n.m. 1. Qualitat, foncion de pairin ò de mairina. 2. Sostèn moral acordat à quauqu'un ò à quauqua ren. Sin.: **patrocini** (it.).

pairinejar vt. Pairinar.

pairir vt. (*pairissi*) Aver léser de. Var.: **pairar**.

pairolada n.f. Contengut d'un pairòu.

pairolaria n.f. Pairoliera.

pairolejar vi. Parlar coma un pairòu. Sin.: **desrasonar, estraparlàr, batre la barlòca**.

pairolier, a n. 1. Mesteirant que fa, vende, repara de pairòus. 2. Obrier que travailha lu metals en fuèlhs.

pairoliera n.f. 1. Profession, mèrc, fabrega dau pairolier. 2. Travalh dei metals en fuèls; fabricacion industrialà dei pèças metalliqui rivetadi, embotidi ò estampadi. Var.: **pairolaria**.

pairòu n.m. Recipient circulari prefond, de coire ò de fonda, m'una manelha en sobre e que sièrve per far cuire per ex. de confitura, de confit, etc.; lo sieu contengut.

país n.m. 1. Territòri d'una nacion; Estat, nacion. ◇ Ensèm dei abitants d'una nacion. 2. Region, contrada envisatjada dau ponch de vista fisic, climatic, economic, etc.: *País cauds*. ◇ *Lo país*: Aqueu dont siam ò que s'en parla: *Li gents dau país*. ◇ *País aut*: Part montanhosa d'un país, d'una encontrada. *Lo País aut niçard*. ◇ *Vin de país*: Produch dins un terrador determinada, ma sensa appellacion contrarotlada. ◇ *Vèire de país*: Viatjar. 3. Luèc, region d'origina. 4. Vilatge, localitat: *Un pichin país de cinquanta abitants*.

país, païsa n. (fam.) Persona dau meme vilatge, de la mema region: *Ai rescontrat un país*. Sin.: **compatriòta**.

paisament adv. Pasiblement.

païsan, a adj. e n. 1. Òme, frema de la campanha, que viu dau travalh de la tèrra. Sin.: **agricultor, cultivator**. 2. (pej.) Rústegue. Var.: **païsan** (e derivats). ◆ adj. Dei paisans; relatiu ai paisans: *La vida paisana*.

païsanada n.f. Grossieretat.

païsanalha n.f. (pej.) Paisanaria.

païsanaria n.f. Ensèm dei paisans. Var.: **païsanalha** (pej.).

païsanàs n.m. Rústegue.

païsanat n.m. (econ.) Ensèm dei paisans; condicion de païsan.

païsanejar vi. Parlar ò si comportar en païsan.

païsanet, a n. Païsan, un pauc rústegue.

païsanòt, a n. Enfant ò enfanton de païsan.

païsanut, uda adj. Rústegue.

païsatge n.m. 1. Estenduda de país que s'ofrisce à la vista. ◇ Una tala estenduda, caracterisada per lo sieu aspècte: *Un païsatge montanhós*. 2. Representacion d'un païsatge, d'un site natural (eventualament d'un site urban) au mejan de la pintura, dau dessenh, de la fotografia, etc. 3. Aspècte d'ensèm: *Païsatge politic, audiovisual*. Sin.: **relarg**.

païsatgier, a adj. Compauat, dispauat per produrre un efècte de païsatge natural: *Un pargue païsatgier*.

païsatgista n. 1. Artista que s'es especialisat dins la representacion dei païsatsges. 2. Arquitecte ò jardinier que crea lu plans d'ensèm de jardins e de pargues.

païse, a adj. Pai.

pàisser vt. Manjar en brotant: *Pàisser l'èrba.* ♦ vi. Manjar d'èrba en brotant: *Menar pàisser un estròp.* ♦ (fam.) *Mandar pàisser quauqu'un:* Caçar quauqu'un, li refudar brutalament cen que demanda. Sin.: **mandar au boasc, mandar córrer, mandar au diau.**

paissadura n.f. Pastura.

paisseu n.m. Escarasson, armadura que sostèn una planta, un aubre joves. Sin.: **freu, paligòt.**

paissiera n.f. Bastardeu, levada, enclusa.

pal n.m. 1. Pèça de boasc, de metal, etc., ponchuda d'un costat, per la ficar dins lo soal. Sin.: **fica.** Sin.: **biga** (Luceram). ♦ *Pal electric, telefontic:* Pal que poarta lu fieus dei linhas electrici, telefonici. ♦ *Suplici dau pal:* Que consistissia à enfonsar un pal dins lo còrs dau supliciari. 2. (arald.) Pèça onorabla, larga benda verticala au mitan de l'escut. 3. (agric.) *Pal injector:* Pichin aparelh portatiu que sièrv à l'injeccion localisada, dins lo soal, de produchs insecticidas ò fertilisants.

pal adj. inv. e n.m. inv. (sigla de l'angl. *phase alternation line*) *Sistema pal:* Sistema de television en colors, d'origina alemanda.

pala n.f. 1. Autís format d'una placa, sovent incurvada e arredonida, ajustada à un mànegue e que sièrve en particular à cavar la tèrra, à desplaçar de materiaus pulverulents. ♦ (fam.) *À la pala:* En granda quantitat, à brèti. Sin.: **à boudre, à molon, à cofa.** ♦ *Mèstre de pala:* Fornier qu'enforma lo pan. 2. *Pala mecanica:* Engenh automotor de granda potença per l'execucion dei terrassaments, qu'agisse m'un caisson à l'extremitat d'un braç articulat 3. Extremitat plata e larga d'un rem. 4. (fam.) Incisiva. 5. Cadun dei elements de forma torçada plaçats à l'axe d'una elça. 6. Part plana d'un rem, que si mete dins l'aiga. 7. Raqueta de boasc que s'emplega per jugat à la pelòta basca. 8. Paleta d'una ròda à aubas.

palabra n.f. Discussion longassa sensa resultat positiu. Sin.: **parladissa.**

palabaire, airitz n. Persona que si perde en palabras.

palabrar vi. Parlotejar.

palabreu, ea adj. e n. Mençoneguier. Var.: **palabrèro.**

palabrèro, a adj. e n.m. Palabreu.

palacial, a adj. D'un palais. Var.: **palaciau.**

palaciau, ala adj. Palatial.

palada n.f. 1. Cen que si pòu pilhar de materiau au mejan d'una pala. 2. (mar.) Còup de pala d'un rem. ♦ Espaci entre li palas de doi rems.

paladar vt. Desplaçar au mejan d'una pala.

paladin n.m. 1. Senhor de la seguida de Carles Manhe, dins la tradicion dei cançons de gèsta. 2. Cavalier barrutaire.

palador n.m. Chorla. Sin.: **plana, planon.**

palaficar vt. (*palafiqui*) Plantar en tèrra. Var.: **empalaficar, palficar.**

palaficatge n.m. Palficatge.

palafre n.m. Palafren.

palafren n.m. (anc.) Cavau de parada ò de marcha (per op. à *destrier*, cavau de batalha). Var.: **palafre.**

palafrenier, a n. Persona que s'ocupa dei cavaus.

palaisa n.f. Sòla (peis).

palais n.m. 1. Residència vasta e luxuosa d'un cap d'Estat, d'un personatge important, d'un ric particular. 2. Vast edifici public destinat à un usatge d'interès general: *Palais des Espòrts.* 3. *Palais de justícia:* Bastiment qu'es sèti d'un tribunal. Var.: **palatz** (forma classica).

palalha n.f. Pichini sardinas que sièrvon en particular d'esca per la pesca.

palalheta n.f. Sardina, entre la rafaneta e la palalha.

palamala n.f. Pichina longuessa de cordatge ò de cadena qu'una dei sieu extremitats es fixada à una bita d'ormeigament.

palamegea n.f. Paramesan.

palamela n.f. (tecn.) Ferradura dobla que permete lo movement de rotacion d'una poarta, d'una fenèstra, d'una persiana, etc., e que li sieu doi parts si poàdon separar. Var.: **paumela, pomela.**

palamenta n.f. 1. Designa un element de la galèra tengut per l'apostís. 2. Lo tot dei rems d'una nau (mai que tot de la familha de la galèra). 1469: «... per lur vieure ellos e los autres que an adobat la palamenta de la fusta...» A.C.Arle.

palamida n.f. Peis mediterraneu vesin dau ton.

palamidiera n.f. Ret per pescar la palamida.

palanc n.m. Aparelh de levatge m'un mecanisme desmultiplicaire per levar de cargats m'un esfoarç motor relativament deble.

palanca n.f. 1. Lèva. 2. Tròç de boasc concau e entalhat à cada extremitat per portar sus l'espata doi cargats, doi coàs.

palancar vt. (*palanqui*) Tirar me l'ajuda d'un palanc.

palanceu n.m. 1. Escusson blasonat que, plaçat sus un pal, marcava la termiera d'una juridiccion senhoral. 2. Escut plaçat sus la poarta d'uni aubèrgas. 3. Escut plaçat sus la poarta d'unu oficiars ministerials (notaris, grafiers...).

palancre n.m. Palangre.

palangrar vt. e vi. Pescar au mejan d'un palangre.

palangre n.m. Linha per la pesca en mar, constituïda d'una coarda qu'au lòng son estacadi de moissieras provedidi de mosclars. Var.: **palancre.**

palangrier n.m. Bateu que pesca m'un palangre. 1526: «...un parangue que talhat lo parengue que an descubert dos fustas en la Figureto...» A.C.Arle.

palangròta n.f. Linha plombada per la pesca en mar, enrotlada à l'entorn d'una placa de suve e manobrada à la man.

palanquin n.m. Lèva de fèrre.

palanquin n.m. Cadiera ò portantina portada à braç d'òmes ò installada sus l'esquina d'un animau (cameu, elefant), dins lu país orientals.

palarea n.f. Palenca.

palat n.m. Paret sobrana de la boca, que la separa dei fòssas nasali. Sin.: **ceu de la boca**. ◇ *Vòuta dau palat* ò *palat dur*: Part anteriora, ossoa). ◇ *Vel dau palat* ò *palat moal*: Part posteriora, membranoa.

palat, ada adj. (arald.) 1. Partit verticalament en un nombre par de parts egali e d'esmauts alternats. 2. Que comprèn un pal, de pals.

palatal, ala adj. (fon.) Si di d'una vocala ò d'una consonanta qu'a lo sieu ponch d'articulacion situat dins la region dau palat dur (per ex. lo *í* de *aquí*, lo *lh* de *filha*). Var.: **palatau, palatin**.

palatalisacion (-izacion) vt. (fon.) Modificacion qu'un fonema subisse quora la sieu articulacion si tròva reportada dins la region dau palat dur. Sin.: **banhadura**.

palatalisar (-izar) vt. (fon.) Faire subir la palatalisacion à (un fonema).

palatau, ala adj. Palatal.

palatatge n.m. Accion de bolegar ò de desplaçar m'una pala.

palatin, a adj. 1. (ist.) Si di d'un senhor encargat d'un ofici dins lo palais d'un sobeiran carolingian au dau Sant Empèri. 2. Dau Palatinat. 3. Que depende d'un palais.

palatin, a adj. (anat.) Dau palat. Var.: **palatal, palatau**.

palatin n.m. (ist.) Promier dei oficiers de la corona d'Ongria.

palatiti n.f. Estomatiti localisada au palat.

palatografe n.m. Aparelh utilizat en palatografia.

palatografia n.f. Metòde de cèrca en fonetica.

palatograma n.m. Figuracion dei ponchs de contacte de la lenga còntre lo palat.

palatoplastia n.f. (cir.) Operacion cirurgicala per radobar una manca palatala.

palatoplegia n.f. Paralisi dau palat moal.

palatz n.m. Palais (forma correnta).

paleantropian n.m. Si d'una forma d'antropian fossile intermediari entre lu arcantropians e lu neantropians, essencialament representada per lu neandertalians.

palejaira n.f. Engenh de trabalhs publics m'una lama oblica.. Sin.: **pala mecanica**.

palenca n.f. Clausura facha me de pals e de taulas de fusta estrechs que son jonchs en lu palaficant. Sin.: **palarea, barralha**.

palencada n.f. Palissada.

palencar vt. (*palenqui*) Palissadar.

paleoasiatic, a adj. Paleosiberian.

paleobotanica n.f. Paleontologia vegetala.

paleobotanista n. Persona que practica la paleobotanica.

paleocène n.m. (geol.) Promiera epòca dau paleogène.

paleocristian, a adj. Dei promiers cristians.

paleoclima n.m. Clima d'una anciana epòca geologica.

paleoclimatic, a adj. Dei paleoclimas.

paleoclimatologia n.f. Sciènça dei paleoclimas.

paleoecologia n.f. Estudi dau mòde de viure dei animaús fossiles e dei sieus rapoarts m'au sieu mitan natural.

paleocristic, a adj. Que pertòca la glaça polària datant de mai d'un an.

paleodictiòptèr n.m. *Paleodictiòptèr*: Òrdre que recampa la màger part dei insèctes fossiles dau primari.

paleogène n.m. Promier periòde de l'èra terciària, partit en tres epòcas (palocène, eocène e oligocène).

paleogeografia n.f. Geografia dei epòcas anciani dau glòbe terrèstre.

paleogeografic, a adj. Relatiu à la paleogeografia.

paleografe, a adj. e n. Si di d'una persona especialista en paleografia.

paleografia n.f. Sciènça dei escripturas anciani.

plaeografic, a adj. Relatiu à la paleografia, ai escripturas anciani.

paleoïstologia n.f. Estudi dei teissuts dei animaús e vegetaus conservats dins lu fossiles.

paleolit n.m. Pèira dau periòde paleolitic.

paleolitic, a adj. e n. Si di dau promier periòde de la preïstòria, caracterisat per l'aparicion pi lo desvolopament de l'industria de la pèira e per una economia de predacion.

paleologia n.f. Estudi dei antiquitats preïstoriqui.

paleològue, a n. Especialista en paleologia.

paleomagnetic, a adj. Relatiu au paleomagnetisme.

Var.: **paleomanhetic**.

paleomagnetisme n.m. Magnetisme terrèstre au cors dei epòcas geologiqui; sciènça que l'estúdia. Var.: **paleomanhetisme**.

paleomanhetic, a adj. Paleomagnetic.

paleomanhetisme n.m. Paleomagnetisme.

paleontografe, a n. Especialista en paleontografia.

paleontografia n.f. Descripcion dei fossiles.

paleontologia n.f. Sciènça dei èstres vivents qu'an poblat la Tèrra ai epòcas geologiqui, fondada sobre l'estudi dei fossiles.

paleontologic, a adj. Relatiu à la paleontologia.

paleontologista n. Especialista de paleontologia.

Var.: **paleontològue**.

paleontològue, òga n. Paleontologista.

paleopatologia n.f. Estudi dei malautias dei animaús fossiles segond cen que ne sobra dei ossaments.

paleopitec n.m. Monin fossile antropomòrfe.

paleopsicologia n.f. Psicologia basada sus l'estudi de l'inconscient collectiu e dei sieu traças dins l'inconscient individual.

paleoreleu n.m. Releu ancian recubèrt de sediments.

paleosiberian, a adj. Si di de lengas sensa parentat conoissuda parladi en Sibèria orientala. Sin.: **paleoasiatic**.

paleosoal n.m. Soal format dins de condicions anciani de clima e de vegetacion, recubèrt per de depaus mai recents ò pròche de la susfàcia.

paleotemperatura n.f. Temperatura d'un periòde geologic, obtenguda per lo biais d'una analisi geoquimica.

paleotèri n.m. Mamifèr ongulat fossile dau començament de l'èra terciària, pròche de l'actual tapir.

paleotropical, a adj. Relatiu ai encontradas tropicali dau Monde Ancian. Var.: **paleotropica**.

paleotropica, ala adj. Paleotropical.

paleovolcanic, a adj. Que pertòca lo volcanisme ancian, anterior au terciari.

paleovolcanisme n.m. Volcanisme anterior au terciari.

paleoxilologia n.f. Estudi botanic dei fustas fossili.

paleozoïc, a adj. e n.m. Si di de l'èra primària.

palermitan, a adj. De Palèrne.

palèstra n.f. (Antiqu.) Terren d'espòrt sobretot destinat à la lucha.

palet n.m. Pèira plata e redona ò disc espès que si lança dins diferents juècs e espòrts (hockey sus glaça, per exemple).

paleta n.f. 1. Batador per lo juèc de pauma. 2. Omoplat. 3. Tròc de carn de l'espata dau bòu; tròc de carn à l'entorn de l'omoplat dau poarc ò de la fea. Sin.: **espatla**. 4. Placa traucada per lo gròs det, sus la quala lu pintres depàuen e mèsclon li sieu colors. 5. Ensèms dei colors qu'un pintre emplega abitualament. 6. Plateu de cargament destinat à la manutencion dei mèrc per de carris elevators provedits d'una forca.

paletada n.f. Contengut d'un cargament d'una paleta.

paletar vi. Jugar m'un palet. Var.: **paletejar**.

paletejar vi. Paletar.

paletisacion (-izacion) n.f. Organizacion dei mandadís, dei transpòrts, de magasinatge, que fa usança de paletas.

paletisar (-izar) vt. Utilisar de paletas per lo cargament e lo desplaçament dei mèrc.

paletuvier n.m. Non comun relatiu à d'aubres divèrs dei ribatges palunós d'Àfrica e d'Amèrica equatoriali que fórmon la mangròvia.

palfèrre n.m. 1. Lèva de fèrre. 2. Poncha de fèrre à l'extremitat d'una lança. 3. (fig.) Element, grope lo mai eficaç ò lo mai avançat en un relarg: *La lenga es lo palfèrre d'una nacion*.

palficament n.m. Jalonament.

palficar vt. (*palfiqui*) Plantar en tèrra. Var.: **empalaficar, palaficar**.

palficatge n.m. Accion de palficar. Var.: **palaficatge**;

palha n.f. 1. Pen de graminea, e en particulier de cereala, talhada e desbarrassada dau sieu gran. ◇ *Tirar à la palha corta*: Tirar au sòrt e faguent causir d'azard de brots de palha de longuessa inegala. 2. Matèria que fórmon ensèms aquelu pens. ◇ *Vin de palha*: Vin blanc liquorós, obtengut mé de raïms que si llaïsson secar sus la palha. ◇ *Papier palha*: Papier d'emalatge à basa de palha. ◇ *Èstre sus la palha*: Èstre dins la misèria. ◇ *Òme de palha*: Prèstanom dins un afaire malonèste. 3.

Pichin tube emplegat per beure un liquide en l'aspirant. 4. (tecn.) Deca intèrna dins lu produchs fargats ò laminats, constituit per una cavitat alongada e de gaire d'essor. ◇ Deca, fendascla au dedintre d'una pèira fina. 5. *Palha de fèrre*: Tampon format de lòngui bofas metalliqui, emplegat per gratar, netejar. ◆ adj. inv. De la color jauna palla de la palha.

palhada n.f. Espandida de palha sus lo soal.

palhar vt. Curbir, garnir de palha.

palhassada n.f. Arlequinada; pantalonada, cauçonada. Sin.: **bofonada**.

palhassa n.f. 1. Grand sac emplit de palha (ò de fuèlhas, etc.) que sièrve de matalàs. 2. Plan de trabalh d'un aiguièr, à costat de la cuva. Sin.: **pila**. 3. Plan de trabalh malonat, dins un laboratòri de quimia, una farmacia, etc.

palhassada n.f. Arlequinada.

palhassier, a n. Persona que fa de palhassons.

palhassiera n.f. Palhier.

palhasso n.m. Arlèri, cabotin, clown. Var.: **palhassa**.

palhasson n.m. 1. Pichina estòria espessa, en fibras duri per panar li sòlas dei soliers à l'intrada d'una abitacion. ◇ (fig.) Persona servila. 2. (ortic.) Cleda de palha que sièrve à curbir li plantacions per li protegir de la gelada. 3. Palha treçada emplegada en capelaria.

palhassonar vt. (ortic.) Accion de palhassonar.

palhassonatge n.m. (ortic.) Curbir de palhassons.

palhat, ada adj. 1. Qu'a la color de la palha. 2. (tecn.) Que presenta una palha, de palhas: *Fonda palhada*.

palhatge n.m. Accion de palhar.

palhet n.m. (mar.) Cordatges frusts plaçats lo lòng de la cencha d'una nau per l'aparar dei fretaments. Sin.: **butafoara**.

palheta n.f. 1. Pichina palha. Var.: **palhuça**. 2. Pichin tròc d'aur que si tròva dins li sablas aurifèri. 3. Pichina lamella d'una matèria pauc ò pron lusenta e rigida: *Sabon en palhetas*. ◇ Pichina lamella d'una matèria lusenta emplegada per decorar una estòfa, un vestit. 4. Pichina palha dins una pèça metallica, una pèira preciosa.

palhetar vt. Decorar de palhetas.

palhetat, ada adj. Cubèrt, decorat de palhetas.

palhetaire, airtz n. Persona que cèrca de palhetas d'aur dins lu alluvions.

palhetatge n.m. 1. Accion de palhetar. 2. Accion de cercar de palhetas d'aur dins lu alluvions.

palhier n.m. 1. Luèc, local dont es entrepauada la palha. Sin.: **palhassiera**. 2. Garbiera de palha.

palhòla n.f. Borgin. Sin.: **aranhòu**. ◇ Plàia dont si faïon secar li rets de pesca: *La plàia de la Palhòla a Niça dapé dau poart*.

palhòla n.f. Frema en palhòla: Frema que jacilha ò qu'es à mand de jacilhar.

palholada n.f. Jacina.

palholar vt. (*palhòli*) (mar.) Curbir lo fond d'una barca m'un palhòu.

palholier n.m. (mar.) Calier.

palhon n.m. Pichin panier, sensa manelha, doblat de tela, dont si fa levar lo pan denant de l'enfornar.

palhon n.m. Brandon de palha. Var.: **espalhon**.

palhonenc, a adj. Relatiu au Palhon e à la sieu valada.

palhòta n.f. Cabana cubèrta de palha, dins lu país caud.

palhós, oa adj. 1. (tecn.) Palhat. 2. (agric.) *Fem palhós*: Que la sieu palha es gaire descompauada.

palhòu n.m. (mar.) Fond d'una barca fach de taulas.

palhum n.m. Jaça de palha destinada à maintenir la frescura dau soal, à preservar d'unu fruchs dau contacte de la tèrra.

palhuça n.f. Palheta.

pali n.m. Baldaquin. Sin.: **sobreceu**.

paliera n.f. Reng de pals ficats dins lo soal per apontelar un obratge de tèrra ò de maçoneria.

paligòt n.m. Escarasson, armadura que sostèn una planta, un aubre joves. Sin.: **freu, paisseu**.

palimpsèste n.m. Maneschich sus pergamin que la sieu promiera escriptura es estada lavada ò gratada e sobre lo quau un tèxte novèu es estat eschich.

palindròme, a adj. e n.m. Si di d'un grope de mòts que pòu èstre lejut de seneca à drecha coma de drecha à seneca en conservant la mema significacion.

palinfrasia n.f. Palinografia.

palingenesia n.f. 1. Retorn ciclic dei memes eveniments ò d'un meme tipe d'eveniments, dins d'uni concepcions filosofiqui ò religioi. 2. (lit.) Retorn à la vida, vida nòva. 3. Regeneracion per lo batejar, dins lu ancians escrivans cristians.

palingenesic, a adj. De la palingenesia.

palingrafia n.f. Repeticion costumiera dins un eschich, d'una idea, d'un mòt, d'una expression identics. Sin.: **palinfrasia**.

palinòde n.m. Ai s. XVⁿ e XVIⁿ, nom donat en li confrairias literari dau Nòrd, ai pèças compauadi en l'onor de la Verge Maria, e particulierament de l'Immaculada Concepcion.

palinodia n.f. 1. Retractacion de cen qu'es estat dich ò fach; brusc cambiament d'opinion. 2. (Antiqu.) Pèça de vèrs dins la quala l'autor retractava cen qu'avía exprimit avant.

palinologia n.f. Estudi dei pollens actuals e fossiles.

palinologic, a adj. Relatiu à la palinologia.

palís n.m. 1. Davant ò parament d'autar. 2. Pal enfonsat mé d'autres per formar una clausadura continua; aquesta clausadura.

palissada n.f. Clausura formada d'una fila de planças ò de pals pauc ò pron jonchs. Sin.: **palarea, palenca, barralha, palencada**.

palissadament n.m. Accion de palissadar; Sin.: **empalament, empalissonament, empalissament**.

palissadar vt. 1. Enclaire de palissadas. 2. Dispauar, talhar en palissada. Sin.: **empalissar, barrallar, palencar**.

palissadic, a adj. (bot.) Si di dau parenquima clorofil·lian, dei cellulas sarradi, de la faç superiora dei flors.

palissandra n.f. Boasc lord e dur, d'un brun escur violaceu, que provèn de divèrs aubres d'Amèrica dau Sud, recercat en ebanistaria e per faire d'instruments de música. Var.: **palissandre**. Sin.: **boasc de ròsa**. ■ Remarca: Lo mòt es masculin en francés, en italian, en catalan e en espanhòu. Ma Frederic Mistral lo dona au femenin.

palissandre n.m. Palissandra.

palissatge n.m. Operacion que consistisse à estacar li brancas d'un aubre à un supoart per li faire créisser en espatliera. Sin.: **ligadura**.

palisson n.m. Barri de verdura fach d'aubres ò d'aurilhons talhats verticalament.

palla n.f. (liturgia) Linge cairat e rigide que sièrve à curbir lo calici pendent la messa.

palladi n.m. Metal blanc, ductile e dur, qu'absorbisse l'idrogène; element (Pd) de n° atomic 46 e de massa atomica 106,04.

palle, a adj. 1. Gaire colorat, d'una blancor passida, en parlant de la carnason. Sin.: **pallineu, afalit, blanquinàs, foscarin, descolorit, sangbeugut, mortinós**. 2. Blèime. Sin.: **pallineu, afalit, blanquinàs, foscarin, descolorit, sangbeugut, mortinós**. ◇ (mil. fam.) *Si faire portar palle*: Si faire portar malaut. 3. Sensa esclat, sensa foarça, en parlam d'un lume. 4. D'una tonalitat atenuada, en parlant d'una color. 2. (fig.) Sensa esclat: Un palle imitator.

pallejar vi. Venir palle.

palliar vt. (*palli*, calssic *pàlli*) Remediar d'un biais incomplet ò provisòri à: *Palliar li consequenças d'una error*.

palliatiu, iva adj. e n.m. (med.) Si di d'un tractament, d'un remèdi qu'agisse sobre lu simptoms d'una malautia sens s'atacar à la sieu causa: *Servici de curas palliativi*.

palliatiu n.m. Mejan provisòri d'evitar un perilh; expedient per escartar un obstacle.

pallides(s)a n.f. Aspècte, color d'una persona, d'una caua palla. Sin.: **pallitge, pallor**.

pallinàs, assa adj. Blèime. Sin.: **pallineu, sangbeugut, mortinós**.

pallinejar vi. Començar de venir palle.

pallineu, èla adj. Blèime. Sin.: **pallinàs, sangbeugut, mortinós**.

pallir vi. (*pallissi*) 1. Devenir d'un còup palle, blèime: *Pallir de ràbia*. Sin.: **emblaimar, pallejar**. ◇ (fig.) *Faire pallir quauqu'un de gelosia*: Li inspirar de despièch, una gelosia violenta. 2. Perdre de la sieu luminositat, dau sieu esclat: *Aquela color a pallit au soleu*. ◇ (fig.) *La sieu estela a pallir*: La sieu influença a baissat. ◆ vt. (lit.) Rendre palle: *La malautia a pallit lu sieus trachs*.

pallitge n.m. Aspècte, color d'una persona, d'una caua palla. Sin.: **pallides(s)a, pallor**.

pallium n.m. (lat.) Pèça de vestit liturgic.

pallor n.f. Aspècte, color d'una persona, d'una caua palla. Sin.: **pallitge**, **pallides(s)a**.

palm n.m. ['paŋ] Anciana mesura de longuessa niçada valent 12 torns (0,262 m). Var.: **pam**, **parm**. ◇ *Jugar au palm*: Juèc dins lo quau si lànçon de pèças de moneda vèrs un barri e temptant de li faire restar lo mai pròche possible, à una distança que deu èstre inferiora à l'extension d'una man.

palm de nas n.m. 1. Gèste d'escòrn que si fa en paunt l'extremitat dau gròs det sus la poncha dau nas tot en bolegant lu dets. 2. Per analogia, accion ironica destinada à si garçar (de quauqu'un, de quauqua ren): *Faire un palm de nas à la malautia*.

palmacea n.f. *Palmaceas*: Família d'aubres que recampa li 1200 espècias de paumoliers.

palmar n.m. Palmèr.

palmèr n.m. (tecn.) Instrument de mesura de precision par avalorar li espessors ò lu diamètres exteriors. Var.: **palmar**.

palmipède, a adj. e n.m. Auceu aquàtic qu'a lu dets à paumola (auca, pelican, àneda, etc.).

palmitat n.m. Sau ò estèr de l'acide palmitic.

palmitic, a adj. Si di de l'acide gras saturat $\text{CH}_3(\text{CH}_2)_{14}-\text{CO}_2\text{H}$ e dei compausats que n'en derivon.

palmolier n.m. Paumolier.

palmoliera n.f. Paumoliera.

palomb, a n. Colomb, pìjon (fr.). ◇ *Pichin palomb*: Pìjon colombier.

palomba n.f. Palomb fèr.

palombiera n.f. Ret par agantar li palombas.

palona n.f. Pichin peis-can manjadís, correntament sonat *can de mar*.

palonier n.m. Barra que repartisse lu esfoarç que s'aplicon ai sieu extremitats. 1. (aeron.) Barra e, per ext. tot dispositiu de transmission que si manòbra m'au pen e qu'agisse sobre la govèrna de direccion d'un avion. 2. (espòrts) Barra, manelha qu'ai sieu doi extremitats son estacats li doi parts de la coarda de traccion d'un esquilhaire nautic. 3. (agric.) Barra qu'ai sieu extremitats son fixats lu trachs d'un veïcule à traccion animala, d'un araire.

palp n.m. Pichin apendici mobile dei artropòdes, que constitue ordinariament doi pareus, lu *palps maxillaris* e lu *palps labials*.

palpable, a adj. 1. Que si fa sentir au tocar. 2. Verificable; evident, manifest: *De pròvas palpabli*.

palpacion n.f. (med.) Accion de palpar. Sin.: **palmament**.

palpaire n.m. Aparelh que sièrve à mesurar e contrarotlar una grandor, un estat fisic (calor, en part.): *Palpaire de placa electrica*.

palpaire, airtiz n. (fig.) Aqueu, aquela que li agrada foarça de tocar d'una mena pèrvèrsa lo còrs, ò una part dau còrs, d'una altra persona. Sin.: **chaspaire**.

palpament n.m. Palpacion.

palpar vt. 1. Examinar en tocant mé la man, lu dets: Palpar una estòfa. Var.: **palpejar**. 2. Accion de tocar pèrvèrsament una persona. Sin.: **chaspas**. 3. (fam.) Tocar, reçaupre, en parlant de sòus.

palpebral, a adj. Dei parpèlas. Var.: **palpebrau**.

palpebrau, ala adj. Palpebral.

palpejar vt. Palpar.

palpitacion n.f. 1. Movement de cen que palpita. 2. (sobretot au pl.) Bategar accelerat dau coar: *Aver de palpitations*. Sin.: **batecoar**.

palpitant, a adj. 1. Que palpita: *Aver lo coar palpitant*. 2. (fig.) Que suscita un interès viu, mesclat d'emocion: *Una aventura palpitanta*. Sin.: **apassionant**, **esmovent**.

palpitar vi. 1. Èstre agitat de movements convulsius, en parlant d'un èstre à pena tuat, de la sieu carn. 2. (lit.) Manifestar una mena d'agitacion, en parlant de quauqua ren: *Una flama que palpita*. Sin.: **bategar**, **trampelar**. 3. Batre mai foart, mai leu, en parlant dau coar. Sin.: **bategar**, **trampelar**.

palplanca n.f. Profilat metallic de seccion especiala, ficat mé d'autre dins un soal mòble ò immergit per formar una paret. ◇ Jaina emplegada per lo meme usatge.

palprés n.m. (mar.) Aubre plaçat pauc ò pron oblicament à l'avant d'una nau. Var.: **pauprés**, **baupret**. 1518: «*Item l'aubre de paupres ambe sas entenas et garniment*.» A.D. 373. (Etim. neerl. *boegspiet*).

palud n.f. Palús.

paludier, a adj. Persona que travailha dins li salinas.

paludisme n.m. Malautia parasitària que la provòca un protozoari parasite dau sang, lo plasmòdi, e transmesa per una moissara dei regions caudi, l'*anofèle*. Sin.: **malària**.

paludós, oa adj. 1. Deugut au paludisme. Var.: **palunós**. Sin.: **palustre**. 2. Dei palús; de la natura dei palús: *Un soal paludós*.

palun n.f. Palús.

palunalha n.f. Lu paluns.

palunenc, a adj. Paludós.

palunós, oa adj. Paludós. Sin.: **palunenc**, **palusenc**.

palús n.f. Zòna, pauc ò pron vasta, de terren impermeable ò que non es pron drenat, dins la quala l'aiga de pluèia ò lu cors d'aiga alimènton un bacin, abitualament gaire profund, sovent ocupat per una flòra particuliera. ◇ *Fèbre dei palús*: Paludisme, malària. Var.: **palud**, **palun**.

palusenc, a adj. Paludós.

palustre, a adj. 1. Que viu ò que creisse dins li palús. 2. Deugut au paludisme: *Fèbre palustra*. Sin.: **paludós**.

pam n.m. Palm.

pam de nas n.m. Palm de nas.

pàmola n.f. Pàumola.

pampa n.f. Vasta prada d'Amèrica dau Sud.

pampalòti n.m. Peis plat dei mars frèii, que lo sieu fetge es ric en vitaminas A e D (Lòng fins à 2 à 3 m; pes de 250 kg; familha dei pleuronectidats).

pampelmós n.m. Fruch dau pampelmossier, manjadís, jaune ò color de portegal, dau gust acidulat e leugierament amar. Var.: **pamplemossa**. Sin.: **limonàs**, **pomelós**.

pampelmossier n.m. Aubre dau genre citrus (*Citrus grandis*) que dona lu pampelmós. Var.: **pamplemossier**.

pamplemossa n.m. Pampelmós.

pamplemossier n.m. Pampelmossier.

pàmpola n.f. 1. (vitic.) Ram jove de l'an. 2. Ornement que figura un ram de vinha sinuós, me de fuèlhas e de grapas.

pan n.m. 1. Aliment fach d'una pasta compauada essencialament de farina, d'aiga e de crissent (ò de levam), pastada e fermentada pi cuècha au forn. ◇ *Pan de campanha*: De la crosta espessa, fach mé de levam. ◇ *Pan complet*: Que la sieu farina contèn una part de bren. ◇ *Pan negre*: Pan de sègue e de sarrasin. ◇ *Pan vienés*: Pan que la sieu farina contèn de lach. ◇ Lo pan, simbòle de la noiridura: *Ganhar lo sieu pan*. ◇ *Faire passar lo gust dau pan à quauqu'un*: Lo tuar; lo picar violentament. ◇ *Manjar lo sieu pan blanc*: Aprofèchar de circonstanças favorablas que non duraran. ◇ *Non mangi d'aqueu pan*: Non emplegui aquelu procediments (fraudulós, malonèstes). ◇ *Pan ajupit ò pan lis*: Pan mau levat. ◇ *Pan brenós*: Que contèn de bren. ◇ *Pan estaís*: Vièlh pan, qu'es vengut dur. ◇ *Pan gratat*: Que s'emplega per faire, per ex., une escalòpa panada. ◇ *Pan sec*: Sensa accompagnement. 2. Massa formada d'aquel aliment: *Un pan*. ◇ *Pan lòng*: En forma de lòng cilindre aplatit (per op. à *pan redon*). 3. (M'un complement ò un adjectiu, per designar d'uni pastissarias) *Pan d'espècias*: Fach mé de meu e d'espècias. Sin.: **pegafeta** (fam.). ◇ *Pan de Gènoa*: Fach m'una pasta à bescuèch dont son integradi d'amèndolas pistadi. ◇ *Pan dei Àngels, pan de vida*: Eucaristia. ◇ *Si levar lo pan de la boca*: Si privar per donar lo necessari a quauqu'un. ◇ *Pan perdut*: Pan estaís banhat dins lo lach, mesclat mé d'òus, sucrat e cuèch au forn ò à la sartaia. 4. En coïna, preparacion motlada en forma de pan. 5. Massa d'una matèria motlada: *Un pan de sabon*. ◇ *Pan de sucre*: massa de sucre de cana colada dins un mòtle conic. ◇ (geomorf.) *Pan de sucre*: Piton granitic de la cima arredonida, caracteristic dei regions dau clima tropical umide. ◇ Cirrus.

pan interj. Exprimis un bosin sec: *Pan! Un còup de fuèc!*

pana n.f. Part estrecha de la tèsta d'un marteu, opauada à la part plana (la *taula*). ◇ Part plana e trencanta d'un piolet.

pana n.f. Estòfa que sembla de velut, ma embé de pels mai lòngs e pas tant sarrats.

pana n.f. Graissa sota la pèu dau poarc. Sin.: **saïn**.

pana n.f. 1. Arrèst de foncionament accidental e momentaneu: *Pana de motor, èstre en pana*. Sin.: **avaría**, **gast**. ◇ *Pana seca*: Deuguda à una manca de carburant. ◇ (fig.) *Èstre, estar en pana*: Non poder continuar (à faire, à dire, etc.). ◇ (fam.) *Èstre en pana de quauqua ren*: N'en mancar. 2. (mar.) *Metre en pana*: Orientar la vela ò li velas per arrestar la nau.

pana n.f. Pèça horizontala de l'armadura d'una taulissa, que poarta lu cabrilhons. Sin.: **cormiera**.

panada n.f. 1. Sopa facha de pan bulhit dins d'aiga ò de lach. Sin.: **papa**. 2. (fam.) *Èstre dins la panada*: Dins la misèria.

panafrican, **a** adj. De la totalitat dau continent african, dei nacions que lo compàun. ◇ Relatiu au panafricanisme.

panafricanisme n.m. Doctrina politica, movement que tende à recampar, à rendre solidari li nacions dau continent african.

panafricanista adj. e n. Relatiu au panafricanisme; partidari d'aquesta doctrina.

panama n.m. Capeu leugier de palha.

panaman n.m. Pèça d'estòfa que sièrve per si panar li mans. Sin.: **servieta**, **toalhòla**.

panamenc, **a** adj. e n. Relatiu au Panama e ai sieus estatjants.

panamerican, **a** adj. Relatiu ai pòbles dei Amèricas.

panamericanisme n.m. Movement que tende à melhorar e desvolopar li relacions dei repúblicas americanas entre eli.

panamericanista adj. e n. Relatiu au panamericanisme; partidari d'aquesta doctrina.

panapan n.m. Pichina pèça de tela brodada per decorar ò protegir un mòble. Sin.: **toalhon**.

panar vt. Desbarrassar quauqua ren d'un liquide, de la poussa, etc., que n'èra recubèrt. ◆ **si panar** v.pr. Panar una part dau sieu còrs: *Si panar lu pens*. ◆ n.m. Accion de panar, de si panar.

panar vt. Envelopar una carn ò un peis d'òu batut e de pan gratat per faire rostir.

panaràbi, **àbia** adj. Relatiu au panarabisme.

panarabisme n.m. Movement politic que clina d'acampar lu país de lenga aràbia e de civilisacion musulmana en una comunautat d'interès, bailejat mai que tot per Egipte.

panarabista adj. e n. Relatiu au panarabisme; partidari d'aquesta doctrina.

panari n.m. Panarís.

panarís n.m. Infeccion aguda dau det. Var.: **panari**. Sin.: **naissadura**.

panasiatic, **a** adj. Que pertòca lo panasiatisme.

panasiatisme n.m. Movement que pertòca lu pòbles d'Àsia dins lo relarg economic e comercial.

panasiatista adj. e n. Relatiu au panasiatisme; partidari d'aquesta doctrina.

panassar vt. Panificar, panejar.

panat, **ada** adj. Cuèch envelopat dins d'òu e de pan gratat: *Escalòpa panda*.

panat, **ada** adj. Qu'es estat panat, secant m'una estraça, un panaman, etc.

panataria n.f. 1. Negòci dont si fa e si vende de pan. 2. (ist.) Ofici de panatier. 3. Luèc dont es conservat e distribuit lo pan dins li comunautats, lu grands establiments.

panatier, a n. 1. Fornier. 2. (ist.) Oficièr encargat dau pan à la cort d'un sobeiran.

pan banhat n.m. Especialitat culinària de Niça, facha d'un pichin pan redon talhat en doi, garnit de tomatis, d'òus durs, d'amploas e banhat d'òli d'oliva e de vinaigre.

pança n.f. 1. Promiera pòcha de l'estòmegue dei romiaires, dont lu vegetaus manjats s'amolónon denant d'èstre mastegats. Sin.: **rumen**. (fam.) Ventre; gròs ventre. ◇ *Manjar à crepa-pança*: Bostifalhar. Sin.: **tamponar, bofegar**. 3. Part arredonida d'unu objèctes. 4. Part d'una campana dont pica lo picon. 5. Part arredonida d'uni letras de l'alfabet (a, b, p, q).

pançard n.m. Barbuda (peis).

pancarditi n.f. (patol.) Inflamacion à l'encòup dei tres envelopas dau coar (endocardi, mesocardi, pericardi).

pançassa n.f. Gròssa pança. Sin.: (pop.) **ventresca, ventràs**.

pancatalan, a adj. Relatiu au tot de Catalonha.

pancatalanisme n.m. Doctrina qu'a per estigança l'unitat politica e l'independença catalana.

pancatalanista adj. e n. Relatiu au pancatalisme; partidari d'aquela doctrina.

panclastita n.f. Explosiu constituït d'un mesclum de peroxide d'azòt e d'un combustible liquide.

pancosmisme n.m. Doctrina qu'afortisse que lo monde, eu solet, existisse.

pancosmista adj. e n. Relatiu au pancosmisme; partidari d'aquela doctrina.

pançòta n.f. Gròssa pança.

pancraci n.m. (Antiqu. gr.) Combat gimnic qu'enclausia la lucha e lo pugilat m'ai mans nudi.

pancratic, a adj. Relatiu à un sistema optic que dona un grossiment variadís (*focala variadissa*), per lo biais dau desplaçament dei lentes au dedintre dau sistema.

pancreàs n.m. (anat.) Glàndola voluminoza plaçada darrier l'estòmegue, que secreta lo suc pancreatic per lo compliment de la digestion, e que regula lo metabolisme de la glucòsa.

pancreatectomia n.f. (cir.) Ablacion cirurgicala totala ò parciala dau pancreàs.

pancreatic, a adj. Relatiu au pancreàs.

pancreaticolomia n.f. (cir.) Encisa cirurgicala dau canal pancreatic.

pancreatina n.f. Produch obtengut per lo biais de la dessicacion à temperatura bassa, de la mesola dau pancreàs de poarc, qu'agisse sus la digestion.

pancreatiti n.f. (patol.) Inflamacion dau pancreàs.

pancreatotomia n.f. (cir.) Encisa dau pancreàs.

pancromatic, a adj. Que presenta una sensibilitat à toti li colors, en parlant d'una emulsion, d'una pellicula.

pancroni, a adj. Que travèrsa de periòdes lònchs sensa subir de cambiaments, mai que tot pertocant lu fossiles.

pançut, uda adj. Qu'a una gròssa pança; obèse.

panda n.m. Mamifèr dei forèsts d'Índia e de China, que lus sieu doi espècias, lo grand panda (*Ailuropoda melanoleuca*) vesin de l'ors, que si noïrisse de brots de bambó e lo pichin panda (*Ailuropoda fulgens*) que sembla un gròs cat, que manja de fuèlhas e de fruchas, son encuèi classadi dins doi familhas diferenti.

pandemia n.f. Malautia espandida sus toi lu continents coma la pèsta, la gripa, lo coronavirus...).

pandemic, a adj. Relatiu à una pandemia.

pandemòni n.m. 1. (M'una majuscula) Capitala imaginària dei Infèrns. 2. Luèc d'acampada de gents sovent endemoniadi. Var.: **pandemonium**.

pandemonium n.m. Pandemòni.

pandiculacion n.f. Accion de s'estirar.

pandit n.m. Títol onorific en Índia.

pandòra n.f. Instrument de música de la familha dau laüt me tres coardas, dau temps de la Grècia anciana.

panegiric n.m. Paraula, esrich per laudar quauqu'un, quauqua ren. ◇ Elògi sensa resèrva ò excessiu.

panegirista n. Autor, autritz d'un panegiric.

paneiròla n.f. Tenebrion.

panejable, a adj. Que si pòu emplegar per faire de pan: *Farina panejabla*.

panejar vt. Panificar.

panel n.m. Estudi estadistic de l'evolucion dei comportaments e dei ideas d'un escapolon de personas causidi.

panellenic, a adj. Relatiu au panellenisme.

panellenisme adj. 1. Que pertòca lo tot dei Grècs. 2. Ideologia qu'amira à recampar politicament lu pòbles grècs.

panellenista adj. e n. Relatiu au panellenisme; partidari d'aquela doctrina.

paneslau, ava adj. 1. De l'ensèm dei Eslaus. 2. Dau paneslavisme; favorable au paneslavisme.

paneslavisme n.m. Ideologia dau s. XIXⁿ e dau començament dau s. XXⁿ, que repauava sobre lo sentiment d'un eiretatge istoric comun à toti lu Esclaus que mirava à restaurar la sieu unitat politica. Var.: **eslavisme**.

paneslavista adj. e n. Dau paneslavisme; que n'es partidari. Var.: **eslavista**.

panetier n.m. Goarba dont si mete lo pan. Sin.: **canèstre**.

paneton n.m. (tecn.) Part d'una clau situada à l'extremitat de l'asta, que li es perpendiculara.

paneu n.m. 1. Element plan d'un obratge de fustaria, de maçonaria, etc., generalament quadrangulari. 2. Element prefabricat, placa destinada à èstre emplegada coma materiau de revestiment, d'empliment, etc.: *Paneu de particulas*. 3. Element plan de boasc, de metal, etc., que poarta d'indicacions, ò destinat à n'en portar: *Paneu d'afichatge*. 4. Placa ò assemblatge de placas que sièrvon de supòrt à una pintura. ◇ Compartiment pintat (d'un retaule, etc.): *Lu paneus d'un triptic*. 5. (mar.) Element plan e rigid que permet de cloure una escotilha. ◇ Pichon fèrre que sièrve per donar fond au davant d'un

autre fèrre mai grand per la mantenir au surgidor. ◇ Dubertura redona que permete de penetrar dintre un sotamarin. ◇ 6. Pèça de teissut reportada d'un biais aparent dins un vestit per lo decorar ò li donar d'amplessa. 7. (caça) Ret per pilhar la sauvatgina. ◇ (fig.) *Tombar dins lo paneu*: Si faire enganar, tombar dins una leca. Sin.: **s'empanelar, tombar en la trapela**.

paneuropeanisme n.m. Paneuropeïsme.

paneuropeanisme n.m. Paneuropeïsta.

paneuropeïsta adj. e n. Doctrina que mena toi lu país d'Euròpa à l'unitat.

paneuropeïsta n. adj. e n. Relatiu au paneuropeïsme; partidari d'aquela doctrina. Var.: **paneuropeanista**.

paneuropenc, a adj. Paneuropeu.

paneuropeu, ea adj. Que pertòca lo tot d'Euròpa. Var. **paneuropenc**.

panflet n.m. Escrich satiric generalament cort e violent, dirigit contra quauqu'un, una institucion, un grope, etc. Sin.: **libèl**.

panfletaire, a n. Persona qu'escrivi de panflets. Var.: **panfletista**. Sin.: **libelista**.

panfletista n. Panfletaire.

pangenèsi n.f. Teoria de l'hereditat formulada per Darwin en lo 1868, encuèi abandonada.

pangermanic, a adj. Relatiu au pangermanisme.

pangermanisme n.m. Ideologia e movement qu'amiron d'acampar sota una autoritat unica, lu pòbles d'origina germanica: *Lo pangermanisme d'Hitler*.

pangermanista adj. e n. Relatiu au pangermanisme; partidari dau pangermanisme.

pangolin n.m. Mamifèr desdentat, manjaire de formigas, de formigas boscatieri, m'au còrs totalament recubèrt d'escaumas, que viu en Índia, an Malàisia e au miègjorn d'Àfrica.

panhe n.m. Vestiment caracteristic dei encontradas tropicals, ricament colorit, e portat sobretot à l'entorn dei ancas.

panic n.m. Milhet d'una varietat cultivada coma cereala ò planta ferratgiera e finda sonada *milhet dei auceus*. Sin.: **escalhòla, alpista**.

panic, a adj. *Paur panica*: Granda paur irrasonada.

panica n.f. Terror violenta, que non si pòu contrarotlar, sovent de caractèr collectiu. Sin.: **espavent, afre, escombulh**.

panicar vi. (*paniqui*) ò **si panicar** v.pr. Cedir à la panica, s'espaventar. Sin.: **s'escombulhar**. ◆ **panicar** vt. Espaventar: *Li responsabilitats lo panicon*.

panicula n.f. Grapa compauada, de forma conica: *Paniculas de gran turc, d'avena*. Sin.: **espiga**.

paniculat, ada adj. (bot.) Que poarta de flors en panicula. Sin.: **espigat**.

panier n.m. 1. Aisina, sovent provedit d'una manelha ò de doi manelhas, que sièrve à contenir e à transportar de mèrç, de frucha, etc. Sin.: **cavanha, cavanhòu, cabanha** (Luceram). ◇ *Panier à salada*: Panier mé de traucs que permete de gacilhar la salada per la desbarrassar de la sieu aiga quora es estada lavada. Sin.: **esposcador, escorresalada**. ◇ (fam.) Veitura cellulària.

Sin.: **gabiòla**. ◇ *Metre au panier*: Escampar, metre à la rementa. Sin.: (pop.) **metre au classement vertical**. ◇ *Metre dins lo meme panier*: Considerar d'un meme biais pejoratiu. ◇ (fig.) *Un panier traucat*: Si di d'una persona despensiera. 2. Contengut d'un panier. ◇ *Lo fond dau panier*: Cen que li a de mai marrit (per op. au *dessobre dau panier*, cen que li a de melhor). 3. Au basket, ret sensa fond montada sus una armadura circularia; ponchs marcats quora si manda lo balon dintre. 4. (anc.) Jupón bofant garnit de balenas.

paniera n.f. Granda goarba de saure mé doi manelhas.

panierada n.f. Contengut d'una paniera, d'un panier.

panieraire, airtz n. Persona que fa de paniers: *Mirelha s'es enamorada dau panieraire Vincenç*.

panier-past n.m. Panier, etc., que contèn un past frèi destinat à una persona que parte en viatja, en escorreguda, etc.

panificable, a adj. Que si pòu emplegar per faire de pan: *Cereala panificabla*.

panificacion n.f. Transformacion dei matèrias farinòi en pan.

panificar vt. (*panifiqui*) Transformar en pan. Sin.: **panassar**.

panislamic, a adj. Relatiu au panislamisme.

panislamisme n.m. Movement religiós dau clinament politic, qu'amira à l'unitat dau pòble musulman, sota una autoritat unica ligada au panarabisme.

panislamista adj. e n. Relatiu au panislamisme; partidari dau panislamisme.

panissa n.f. Preparacion à basa de farina de cee, d'origina ligura e preada de Niça à Marselha. ◇ *Coar de panissa*: Sin.: **capon, paurauc, pautron, caga-en-braias**.

panlatin, a adj. Que pertòca l'ensèm dei lengas eissidi dau latin.

panlatinitat n.f. Caractèr panlatin.

panlogisme n.m. Doctrina segond la quala tot es fach de relacions logiqui.

panmastiti n.f. (patol.) Fleumon difús qu'envaïsse la totalitat de la possa.

panmieloftisia n.f. (patol.) Malautia caracterisada per la desaparicion de toi lu elements de la meola roja dei oàs, entirant una anèmia grèva mé leucopenia.

panmixia n.f. Reproduccion sensa seleccion naturala.

panoccitan, a adj. De tot l'ensèm occitan: *Una forma verbala panoccitana*.

panoccitanitat n.f. Caractèr panoccitan.

panoftalmia n.f. (med.) Inflamacion generalisada dau glòbe oculari.

panon n.m. Pichin pan.

panonian, a adj. e n. Relatiu à la Panònia; estatjant ò originari d'aquela encontrada.

panoplia n.f. 1. Colleccion d'armas dispauadi sus un paneu per constituir una decoracion. 2. Au Temps Mejan, armadura completa d'un cavalier. Sin. (1 e 2): **armaria**. 3. Juguet d'enfant constituit per un ensèm de pèças de travestiment e d'accessòris caracteristics d'un personatge, d'una profession. 3. Ensèm d'objèctes que

si sèmblon; ensèm dei mejans d'accion disponibles dins una situacion donada: *Una panoplia de sancions administrativi*.

panoptic, a adj. Si di d'un edifici que s'en pòu embràçar per la vista tot lo dedintre, à partir d'un ponch d'observacion.

panorama n.m. 1. Vast paisatge que si descuèrbe circulariament despí una autura. Sin.: **amirador**. 2. (fig.) Vista d'ensèm: Un panorama de la literatura contemporanea. 3. Lông tableau pintat en *trompe-l'œil*, desvolopat sus lu barris d'una rotonda que l'espectator n'ocupa lo centre.

panoramic, a adj. Qu'ofrisse lu caractèrs d'un panorama; que permete de descurbir un vast paisatge: *Vista panoramica*.

panoramic n.m. (cín.) Movement de càmera que consistisse en una rotacion à l'entorn d'un axe; l'efècte que n'en resulta.

panòrpa n.f. (zool.) 1. Au sens larg, insècte mecoptèr de la familha dei panorpidats e dau genre *Panorpa*. 2. Au sens estrech, *Panorpa communis*, l'espècia de panòrpa mai comuna en Euròpa occidentala, finda conoissuda sota lo nom de *mecoptèr* ò *mosca escorpion*.

panorpidat n.m. *Panorpidats*: Familha de l'òrdre dei mecoptèrs, coma la mosca escorpion.

pan ponchut n.m. Ciclamen. Sin.: **pan porcin**.

pan porcin n.m. Ciclamen. Sin.: **pan ponchut**.

pantagruelic, a adj. Qu'apertèn a Pantagruèl; qu'evòca Pantagruèl, lo sieu apetit desmesurat.

pantaiaire, airtiz n. Que pantaia, qu'es perdut dins li sieu pensadas; qu'es tròup optimista, que s'inventa de cauas. Sin.: **somiaire, utopista**.

pantaïar vi. 1. Faire de pantaïs en durment. 2. Laisser anar la sieu pensada, la sieu fantasia: *Restar d'oras à pantaïar*. 3. Conceure, exprimir de cauas desrasonabli, quimeriqui. Sin.: **somiar, somiejar**. ♦ vt. ind. (*à, de*) 1. Vèire en pantaïs pendent la nuèch: *Ai pantaïat d'aquela filha polida*. 2. Desiderar ardentament: *Pantaïi d'un viatge à Roma*. ♦ vt. 1. Vèire dins un pantaïs: *Ai pantaïat qu'eravam partits à l'estrangier*. 2. Imaginar: *Non es vèr, l'auràs pantaïat!*

pantaïat, ada adj. Que convèn completament; ideal. Sin.: **somiat**.

pantaïer, a adj. e n. Somaire.

pantaïs n.m. 1. Produccion psiquica que si debana pendent qu'una persona duèrme e que pòu èstre parcialament memorisada. 2. Representacion, pauc ò pron ideala ò quimerica, de cen que si desira, de cen que si vòu faire. Sin.: **farfantèla, enlusiment, utopia**.

pantaissaire, airtiz adj. Pantaiaire, somiaire.

pantaissós, oa adj. Pantaiaire, somiaire.

pantalons n.m. pl. (fr., d'origina italiana) Braias (corrent): *Un pareu de pantalons*.

pantalonada n.f. n.f. (de *Pantalon*, personatge de la Commedia dell'Arte) 1. Farça grossiera; caçonada. 2. Demonstracion ipocrita d'un sentiment. Sin.: **palhassada, bofonada**.

pantalonet n.m. Bermuda; braias corti.

pantea adj. f. Que pertòca una figura qu'acampa lu atributs de mantu dieus.

panteïsme n.m. 1. Sistema religiós, filosofic, qu'identifica Dieu e lo monde. 2. Divinacion de la natura.

panteïsta adj. e n. Que relèva dau panteïsme; adèpte dau panteïsme.

panteon n.m. 1. Temple que lu Grècs e lu Romans consacràvon à toi lu sieus dieus. 2. Ensèm dei dieux d'una mitologia, d'una religion. 3. Monument dont son depauats lu còrs dei personas illustri d'una nacion.

pantèra n.f. Mamifèr carnassier dei regions tropicali, de la familha dei felides, de la pèu jauna tacada de negre.

◇ *Pantèra d'Àfrica*: Leopard. Sin.: **lera bruna picotada**. (*Amanita pantherina*). ◇ *Pantèra d'Amèrica*: Jaguar. ◇ *Pantèra negra*: Mutant melanïc d'Insulíndia.

pantèra adj. inv. *Amanita pantèra*: Fonge dau capeu brun tacat de blanc, velenoa ma non mortala.

pantiga n.f. Carabe daurat. Sin.: **jardiniera**.

panto n.m. Personatge rústegue, maugaubiat. Var.:

pantre, pàntol (lengad.). Sin.: **tagre, peuge**. ◇ *Èstre, restar coma un panto*: Restar plantat, sensa saupre coma reagir.

pantoara n.f. 1. Mena de vela cairada en forma de trapèzi, per vogar m'au vent en popa. 2. Autre nom de la còntrapapafiga de trinquet.

pantofla n.f. Cauçadura d'interior. Sin.: **grola**.

pantoflaria n.f. Fàbrega de pantoflas.

pantoflier, a adj. e n. Si di d'una persona casaniera.

pantoflier, a n. Persona que fa de pantoflas.

pantofobia n.f. Fobia d'un malaut que tòca tot cen que l'entorna.

pantografe n.m. 1. Instrument ormat de quatre astas articuladi, que sièrve à reproduire mecanicament un dessenh, eventualament à una escala diferenta. 2. (c. de f.) Dispositiu articulat per captar lo corrent sus li locomotrivs electrici, que freta sus la catenària.

pantografia n.f. Art, biais de si servir d'un pantografe.

pantografic, a adj. Relatiu au pantografe.

pàntol n.m. Panto.

pantom n.m. Poema de forma fixa d'origina malesa compauat d'una seria de coblets de quatre vèrs mé de rimas crosadi.

pantomètre n.m. Instrument d'arpentatge que sièrve per mesurar lu angles e traçar de perpendicularàrias.

pantometric, a adj. Relatiu au pantomètre.

pantomima n.f. 1. Juèc dau mime; biais de s'exprimir per lu gèsts, li actitudas, lu juècs de fisionomia, sensa emplegar lo lengatge. 2. Pèça mimada. 3. (pej.) Comportament otrat, capriciós: *Faire la pantomima*.

pantotenic, a adj. (bioquim.) *Acide pantotenic*: Acide present dins toi lu teissuts animaus e necessari ai metabolismes dei lipides e dei glucides. Sin.: **vitamina B5**.

pantoranisme n.m. Movement que tende à l'union dei pòbles.

pantre n.m. Panto.

pantropical, a adj. Que si tròva en toti li encontradas tropicali. Var.: **pantropica**.

pantropica, **ala** adj. Pantropical.

pànzer n.m. Carri, veicule blindat de l'armada alemanda.

panzerdivision n.f. Division blindada alemanda.

papa n.f. (it.) Panada.

papa n.m. 1. Cap elegit de la Glèia catolica romana: *Lo papa es l'evesque de Roma*. 2. (fam.) Persona qu'a una autoritat indiscutida. 3. Passeron d'Amèrica, dei colors vivi.

papà n.m. Paire, dins lo lengatge familhier. Abrev.: (fam.) **pa**.

papable adj. m. Susceptible d'èstre elegit papa.

papacau n.m. Mena de boscarla de la tèsta grisa, que va sovent d'un bosquet à un autre en batent lentament dei alas (*Sylvia curruca*).

papafard n.m. Formulari pauc ò pron inutile.

papafiga n.m. Boscarla dei jardins. Var.: **traucafiga**.

papafiga n.m. (mar.) Nom de divèrsi velas, generalament plaçadi en aut. ◇ Vela cairada plaçada en sobre dau *velachin* ò *còntra papafiga de mèstre*. ◇ *Aubre de papafiga*: *Aubre que supoarta aquesta vela*. ◇ *Còntra papafiga de trinquet*: Vela plaçada sus l'aubre de trinquet. ◇ *Còntra papafiga de mèstre*: Vela plaçada sus l'aubre mèstre. ◇ *Còntra papafiga de mejana*: Vela plaçada sus l'aubre d'artimon.

papagau n.m. 1. Auceu exotic de granda talha, dau plumatge colorat, capable d'imitar de sons articulats (Família dei psitacides).

papaia n.f. Fruch dau papaier, foarça manjadís.

papaier n.f. Aubre dei encontradas tropicali que si destria en aubre mascle e en aubre femeu.

papaïna n.f. Enzima extracha dau suc de la papaia, foarça eficaça per lo tractament dei trebolicis dei budeus.

papal, a adj. Dau papa. Var.: **papau**.

papalard, a adj. e n. (lit.) Ipocrita. Sin.: **fausson**, **devòt de senhador**.

papalardia n.f. (lit.) Ipocrisia. Sin.: **faussetat**, **faussa devocion**.

papalin, a adj. (pej.) Partidari dau papa ò de la Glèia catolica romana. ◆ n.m. 1. Anciana moneda dei Estats pontificals. 2. Sordat dau papa.

papalina n.f. 1. Estòfa leugiera à cadena de seda e trama de lana. 2. Teissut d'armadura derivat de la tela, foarça sarrat, que lu fieus de la sieu cadena son mai nombrós qu'aqueli de la sieu trama: Camia de papalina de coton.

papar vt. Manjar golosament. Sin.: **manjar à crepapança**, **bofalhar**, **tamponar**.

papardela n.f. Paperassa; escrich troup llong, verbiatge. ◇ Granda quantitat: *Una papardela de documents*. Sin.: **molon**, **molonàs**, **molonada**.

paparotet n.m. Papa; purea. Sin.: **lia**, **potilha**.

papat n.m. Papautat.

papau, ala adj. Papal.

papautat n.f. 1. Dignitat, foncion de papa. 2. Administracion, govèrn d'un papa; durada dau sieu pontificat. Var.: **papat**.

papaveracea n.f. *Papaveraceas*: Família de plantas mé de flors dialipetali, coma lo pavòt, la rosela, l'èrba de santa Clara.

papeiron n.m. Papieron.

papelonat, da adj. (arald.) Relatiu à un escut recubèrt d'un dessenh que representa d'escalhas semicirculari ajustadi.

paperassa n.f. Papier, escrich considerat de gaire de valor. ◇ Papiers, documents inutils, qu'embarrasson. Var.: **papierassa**.

paperassaria n.f. Excès de paperassa, abús d'escripturas administratiu. Var.: **papierassaria**.

paperassier, a adj. e n. Que li agrada la paperassa, la paperassaria. Var.: **papierassier**.

papaverina n.f. Un dei alcaloïdes de l'òpi.

papet n.m. (fam.) Paigrand.

papetaria n.f. 1. Negòci dont si vende de papier e finda d'articles de bureau, de quasèrns, etc. 2. Fabricacion dau papier; fàbrega de papier. Sin.: **papiera**.

papetier, a n. 1. Persona que fa de papier. 2. Persona que tèn una papetaria. Sin.: **papieraire**. ◆ adj. Dau papier: *Industria papetiera*.

papier n.m. 1. Matèria facha de matèrias vegetali reduchi en una pasta estenduda e secada en una jaça fina, e que sièrve pi à escriure sobre, à estampar, à envelopar, etc. ◇ *Papier de letras*: D'una pasta fina, que s'emplega per la correspondença. ◇ *Papier de dessenh*: Aprestat, blanc e solide. ◇ *Papier de música*: Que li son estampadi de portadas. ◇ *Papier jornal*: D'una qualitat ordinària, sus lo quau s'estampon lu jornals. ◇ *Papier d'emballatge*: Resistent, destinat à envelopar d'objèctes voluminós ò peants. ◇ *Papier cristal*: papier translucide, glaçat e lustrat sus li doi faças. ◇ *Papier pintat*: Papier colorat e decorat, destinat à èstre pegat sus li parets dei pèças d'abitacion. ◇ *Papier sensible*: Emplegat en fotografia. ◇ *Papier bolat*: Papier sagelat emplegat per d'unu actes oficials. ◇ *Papier calc*: papier translucide que permete de recopiar un dessenh sobre lo quau es aplicat. ◇ *Papier filtre*: papier porós destinat à la filtracion dei liquides. ◇ *Papier moneda*: Moneda fiduciària generalament non convertibla en metal preciós. 2. Fuèlh, tròç d'aquesta matèria. 3. *Fuèlh totplen fin d'un metal*: Papier d'argent. 4. Fuèlh escrich ò estampat; document. ◇ (fam.) *Èstre dins lu pichins papiers de quauqu'un*: Aver la sieu favor, la sieu estima. Sin.: *Èstre en la mànega de...* ◇ *Lo papier supoarta tot*: Tot cen qu'es escrich non es veritat. 5. Article dins la premsa escricha. 6. Efècte de comèrci, valors mobilièri. ◆ pl. *Papiers d'identitat* ò *papiers*: Pèças d'identitat.

papiera n.f. Cartiera.

papierassa n.f. Paperassa.

papierassaria n.f. Paperassaria.

papierassier, a adj. e n. Paperassier.

papieron Pichon tròç de papier distribuit dins una estigança de propaganda. *Lu papierons sindicals*. Var.: **papeiron**.

papilhòta n.f. 1. Tròç de papier sobre lo quau s'enròtton en bocla de bèrris per lu frisar. 2. Papier burrat ò onch, ò fuèlh d'alumini, dont s'envolopa una carn ò un peis per lu faire cuire. 3. Papier qu'envolopa una caramèla. 4. Ornement de papier enrotlat e decopat que si mete à l'extremitat d'un cueissòt ò d'una costeleta.

papilionacea n.f. *Papilionaceas*: Família de plantas de la coròlla papilionacea, de l'òrdre dei leguminosas (coma la glicina, la ginèsta, lo faïdu, etc.)

papilionaceu, ea adj. (bot.) *Coròlla papilionacea*: Que lo sieu aspècte ramenta aqueu d'una parpalhòla e que si compaua de cinc petales.

papilla n.f. Pichina eminença à la susfàcia d'una mucoa, en particular de la lenga.

papillectomia n.f.; (cirur.) Ablacion cirurgicala de l'ampola de Vater, que presenta una reauça en forma de papilla en lo duodenum.

papilliti n.f. Inflamacion dei papillas.

papillar(i), a (-ària) adj. (anat.) Qu'a de papillas; de la natura dei papillas.

papillòma n.m. (med.) Tumor que si desvolopa sus divers parts dau còrs, especialament sus la pèu e li mucoas. Sin.: **fic** (per li bèstias).

papillomatós, oa adj. Que presenta lu caractèrs e li estructuras d'un papillòma.

papillós, oa adj. Cubèrt de papillas.

papillotomia n.f. (cirur.) Encisa cirurgicala de l'ampola de Vater.

papir n.m. Papyrus.

pàpiro n.m. (it.) Papyrus.

papirus n.m. 1. Planta dei ribas dau Nil, de la família dei ciperaceas. 2. Fuèlh per l'escriptura, que fabricàvon lu ancians Egipcians à partir dau pen d'aquesta planta. 3. Manescrich sus papyrus. Var.: **papir, pàpiro**.

papirologia n.f. Estudi dei papyrus.

papirologic, a adj. Relatiu à l'estudi dei papyrus.

papirologue, òga n. Especialista de papirologia.

papisme n.m. (pej. e polemic) 1. Catolicisme roman. 2. Autoritat, governament dau Papa.

papista adj. e n. Catolic roman.

papó adj. (dei doi genres) e n. Relatiu ai Papós e à la sieu lenga.

paprica n.f. Piment doç emplegat en pòuvera coma condiment. Var.: **pàprica**.

pàprica n.f. Paprica.

papula n.f. Pichona lesion en releu de la pèu.

papulós, a adj. Cubèrt de papulas.

paquebòt n.m. (angl. *packet boat*, nau per transportar lo corrier) Granda nau adobada per lo transpoart dei passatgiers en mar larga, qu'assegura una ligason reguliera ò de crosieras. Sin.: **nau de passatgiers, transatlantic**.

paquet n.m. 1. Recampament de divers cauas estacadi ò envelopadi ensèm. 2. Objècte envelopat, estacat per èstre transportat mai facilament. 3. Massa importanta, granda quantitat: Un paquet de libres. Sin.: **rup, fais** (sens 1, 2 e3). 4. En estamparia, acampament de linhas compauadi en caractèrs mobiles e ligadi ensèm. 5. (inform.) Ensèm de donadas organisadi dins una ret d'ordinators. 6. *Paquet de mar*: Gròssa èrsa que s'abate sobre una nau, un embarcadari, etc. Sin.: **ersada**. 7. (rugbi) Ensèm dei avants. Sin.: (angl.) **pack**.

paquetaire, airtiz n. Persona que fa de paquets, de còlis.

paquetar vt. Metre en paquet.

paquetatge n.m. Ensèm dei efèctes e dei objèctes d'equipament d'un sordat, dispauats reglamentariament.

paqueton n.m. 1. Pichin paquet. Sin.: **faisset**. 2. Colportaire.

paquidèrme n.m. *Paquidèrmes*: Mamifèrs qu'an la pèu espessa e gaire de pels.

paquidermia n.f. Espessiment dermic de la pèu.

paquiglossia n.f. (patol.) Espessiment anormal de la lenga.

paquimeningiti n.f. (patol.) Inflamacion de la dura maire, deuguda à una emorragia d'origina traumatica.

paquipleuriti n.f. (patol.) Espessiment inflamatori de la pleura.

paquistanés, a adj. e n. Originari ò estatjant dau Paquistan.

paquivaginaliti n.f. (patol.) Espessiment inflamatori de la tunica vaginala dau testicule.

par, a adj. 1. Si di d'un nombre que pòu èstre partit en doi. Var.: **parel**. ◇ *Foncion para*: Que pilha la mema valor per doi valors opauadi de la variabla. 2. (anat.) *Organes pars*: Que van per doi.

par n.m. Au gòlf, nombre de còups necessaris per rejónher un trauc ò per acabar la totalitat dau percors, parier à-n-aqueu d'un grand jugaire e que sièrve de referença.

para-à-virar n.m. (mar.) Comandament preparatori per faire virar una nau.

parabanda n.m. Balustrada (2), bastingatge. Sin.: **batalhòla**.

parabasa n.f. (lit.) Part d'una comèdia grèga dont l'autor s'dreïçava ai espectadors, per la votz dau corifeu.

parabellum n.m. Pistolet automatic de gròs calibre que s'emplegava en particular dins l'armada alemanda.

parabiòsi n.f. (biol.) Procediment experimental d'empeut, que mete en associacion doi organismes animaús e que permete d'observacions fisiologiqui; mejan especial d'empeut, ò empeut siamés.

parabòla n.f. Parangon desvolopat dins un raconte convencional que lu sieus elements vènon de la vida quotidiana e compòrton un ensenhament moral ò religiós. ◇ *Parlar per parabòlas*: D'un biais velat ò escur.

parabòla n.f. (mat.) Corba plana que cadun dei sieus ponchs es equidistant à un ponch fixe, dich *fogau* e à una drecha fixa dicha *directritz*: *La parabòla es una conica.*

parabolic, a adj. Que tèn de la parabòla, de l'allegoria.

parabolic, a adj. 1. (mat.) De la parabòla. 2. En forma de parabòla ò de paraboloïde de revolucion: *Una antena parabolica.*

parabolicament adv. En descrivent una parabòla.

paraboloïde n.m. Susfàcia de segond gra que li sieu seccions plani son sigue de parabòlas ò d'ellipses (*paraboloïde elliptic*), sigue d'iperbòlas ò d'ellipses (*paraboloïde iperbolic*). ◇ *Paraboloïde de revolucion*: Generat per una parabòla que vira à l'entorn dau sieu axe.

parabrisa n.m. Placa de vèire especial ò d'una matèria transparenta à l'avant de l'abitacle d'un veïcule.

paracadena n.m. Dispositiu que recuèrbe la cadena d'una bicicleta Sin.: **cartèr**.

paracaduda n.m. 1. Aparelh destinat à frenar la caduda d'una persona ò d'un objècte que cason d'una granda autessa, constituït essencialament d'una veladura de teissut leugier religada à un sistema d'estac. ◇ Aparelh semblable per frenar un avion quora si pua sus un espaci cort). 2. Dispositiu de seguretat d'un ascensor, que blòca la cabina en cas de rompèda dau cable. Sin.: **paratombant**.

paracadudar vt. 1. Largar d'una aeronau m'un paracaduda: *Paracadudar de tropas, de material*. 2. (fam.) Nomenar, designar bruscament quauqu'un à una carga, una foncion per la quala la sieu nominacion non èra prevista. ◇ (espec.) Designar per una eleccion una persona originària d'un autre luèc, d'una altra circonscripcion.

paracadudatge n.m. Accion de paracadudar.

paracadudisme n.m. Tecnica, espòrt dau saut en paracaduda.

paracadudista n. 1. Persona que practica lo paracadudisme. 2. Militari qu'apartèn à una unitat aeroportada, especialament adestrada à combatre après èstre estada paracadudada. ◆ adj. (mil.) *Tropas, unitats paracadudisti*: Unitats compauadi de paracadudistas adestrats à combatre per pichins gropes ò d'una granda unitat aeroportada.

paracentèsi n.f. (med.) Poncion practicada per retirar d'una cavitat dau còrs un liquide serós ò purulent.

paracetamol n.m. Nom d'un medicament analgesic e antipiretic.

paraclet n.m. *Lo Paraclet*: Lo Sant Esperit.

paracosia n.f. Trebolici de l'audida, caracterisada per la marrida percepcion de la tonalitat e de l'intensitat dei sons.

paracronisme n.m. Error de cronologia que consistís à situar un eveniment à una epòca mai tardiva qu'aquela que s'es vertadierament debanat.

parada n.f. 1. Exhibicion de cen que si fa de quauqua ren, per atirar l'atencion, per si faire valer. Sin.: **ufana, vanaglòria**. ◇ *De parada*: Destinat à servir d'ornament. 2. Ceremònia militària dins la quala li tropas son

recampadi per una revista, un desfilat. 3. (etol.) Ensèm de comportaments instintuals de seduccion, que vèn avant l'acoblament, observat dins diferenti espècias animal. 4. Scena burlesca recitada à la poarta d'un teatre per engatjar lo public à intrar.

parada n.f. 1. Accion de parar un còup, un atac (en bòxa, en escrima, etc.). Sin.: **finta, esquiva, esquivança**. 2. Defensa, respoasta: *Trovar la parada*.

parada n.f. (equit.) Arrèt brusc d'un cavau pendent un exercici.

paradaire, airtz n. Persona que li agrada de paradar. Sin.: **vanagloriós, ufanós**.

paradar vi. 1. Pilhar una ària avantatjoa per atirar l'atencion; si pavanar. Sin.: **pavanar, pavonejar, faire lo bulo**. 2. Desfilar, manobrar, en parlant de tropas.

paradigma n.m. 1. (ling.) Ensèm dei formas d'un mòt pilhat coma modèl (declinason ò conjugason); aqueu mòt d'espereu. Sin.: **parangon, exemple, modèl, règl**. 2. (ling.) Ensèm dei unitats que poàdon èstre substituïdi una à l'autra dins un contèxte donat. 3. (econ.) Ensèm de problemas que cau estudiar e dei tecnicas pròpri à-n-aquel estudi.

paradigmatic, a adj. (ling.) Qu'apartèn à un paradigma.

paradís n.m. 1. Sojorn dei ànimas dei justs après la moart. ◇ *Non l'empoarteràs au paradís*: Non resteràs impunit. 2. *Paradís terrèstre ò paradís*: Jardin de delícias dont Dieu placèt Adam e Èva, dins la Genèsi. 3. Sojorn encantareu; estat de granda felicitat. ◇ *Lu paradís artificial*: Aquelu que son provocats per li drògas. 4. *Paradís fiscal*: País ò plaça financiera dont li personas que li fan de depaus ò d'operacions an d'avantages fiscals importants. 5. Galaria superiora d'una sala de teatre. Sin.: **galinier**. 6. Pomier d'una espècia de pichina talha, emplegat coma poarta-empeut. 7. *Auceu de paradís*: Paradisièr. 8. *Grana de paradís*: Grana de l'amòme. Sin.: **minigueta**.

paradisenc, a adj. Paradisiac. Sin.: **benurós, celestial, divenc, maravilhós**.

paradisiac, a adj. Que fa pensar au paradís: *Un luèc paradisiac*. Var.: **paradisenc**.

paradisièr n.m. Auceu de Nòva Guinea, que lo mascle poarta un plumatge dei colors variadi e lusenti. Sin.: **auceu de paradís**.

parador n.m. Molin per parar l'estòfa de lana. Var.: **paraire**.

paradòxa n.f. 1. Pensada, opinion contrària à l'opinion comuna. 2. (log.) Antinomia.

paradoxal, a adj. 1. Que tèn de la paradòxa. 2. *Soam paradoxal*: Fasa dau soam pendent la quala si debànon lu pantaïs. Var: **paradoxau**.

paradoxalament adv. D'un biais paradoxal.

paradoxau, ala adj. Paradoxal.

paradura n.f. 1. Ondradura. 2. (mar) Caduna dei doi caneladuras practicadi de cada costat de la quilha. Sin.: **rablura** (fr.)

paraescolar(i), a (-ària) adj. Qu'es en relacion mé l'ensenhament donat à l'escòla, que lo completa, sensa

èstre explicitament mencionat dins lu programmas d'una classa donada, d'un nivèu donat.

paraestuba n.f. (neol.) Previst per eliminar l'estuba, per ex. sus lo paravent d'un veïcule.

parafa n.f. 1. (dr.) Signatura abreviada, sovent formada dei inicialas, emplegada especialament per l'aprobacion dei modificacions. 2. Trach de pluma qu'acompanha la signatura. Sin.: **senh**.

parafaire n.m. Classador, dossier dont es plaçat lo corrier destinat à la signatura.

parafanga n.f. Element d'un veïcule (automobila, camion, bicicleta, etc.) que protegisse dei projeccions d'aiga, de fanga, etc.

parafar vt. Marcar, signar d'una parafa. Sin.: **senhar**.

parafarmacia n.f. Ensèms dei produchs sensa usatge terapeutique venduts en farmacia; comèrci d'aquels produchs.

parafasia n.f. Trebolici dau lengatge oral caracterisat per l'alteracion dei sillabas e dei mòts, espec. per la substitucion e l'inversion.

parafasic, a adj. e n. De la parafasia; pertocat de parafasia.

parafernal, a adj. (dr.) Si dífa de l'apoart de l'esposa non comprès dins la dòt, dins lo regime dotal. Var.: **parafernau**.

parafernallitat n.f. Estat dei bens parafernals.

parafernau, ala adj. Parafernau.

parafimòsis n.m. (med.) Estranglament dau gland de la verga per lo prepuci, que constituísse una dei complicacions dau fimòsis.

parafina n.f. 1. (quim.) Alcan. 2. Substànça blanca facha d'un mesclum d'idrocarbures saturats solides caracterisats per la sieu indiferença ai agents quimics, emplegada en particulier per la fabricacion dei candelas e d'unu embalatges. ◇ *Parafina naturala*: Ozocerit.

parafinar vt. Curbir, embeure de parafina.

parafinatge n.m. Accion de parafinar; lo sieu resultat.

parafinic, a adj. Que pertòca lu hidrocarbures saturats de la seria dau metan.

parafinòma n.m. (patol.) Tumor inflamatori deuguda à una seringada sotacutanea de parafina, complida dins una tòca estetica.

parafinós, oa adj. Que contèn de parafina.

parafiscal, a adj. Relatiu à la parafiscalitat. Var.: **parafiscau**.

parafiscalitat n.m. Ensèms dei taxas e cotisacions versadi à d'administracions, à d'organismes autonòmes, sota l'autoritat de l'Estat.

parafiscau, ala adj. Parafiscal.

parafisi n.f. (bot.) Pel estèrle qu'acompanha lu elements productors d'espòras dei fonges.

parafrasa n.f. Parafrasi (forma etimologicament correcte).

parafrasaire, airtiz n. (lit.) Persona que parafrasa, qu'amplifica un fach ò un racontè en lo raportant.

parafrasar vt. Comentar, amplificar m'una parafrasi.

parafrasi n.f. 1. Desvolopament explicatiu d'un tèxto. 2. (pej.) Comentari verbiós e difús d'un tèxto. 3. (ling.) Enonciat sinonime d'un autre enonciat pas tant lòng. 4. (mús.) Novèla escriptura d'un tròç conoissut qu'un autre compositor fa. Var.: **parafrasa** (forma generalament retenguda ma etimologicament faussa).

parafrastíc, a adj. Qu'a lo caractèr d'una parafrasi.

parafrène, a adj. e n. Pertocat de parafrènia.

parafrènia n.f. Psicòsi cronica caracterisada per un deliri d'una granda riquesa imaginativa dont domínon lu temas fantastics, que si desvolopa per començar sensa alteracion notabla de l'adaptacion à la realitat. Sin.: **deliri fantastic**.

parafrènic, a adj. De la parafrènia.

parafuèc n.m. 1. Espaci de terren desgatjat ò element de construccion destinats à empachar l'espandiment dei incendis. Sin.: **talhafuèc**. 2. (inform.) Programa que contraròtla li intradas e li sortidas de donadas d'un computador connectat à l'internet. Sin.: **talhafuèc, firewall** (anglés). ◆ adj. inv. Que protegísse dau fuèc, de l'incendi: *Una poarta parafuèc*.

parafum n.m. Dispositiu destinat à aparar dau fum que s'escapa d'una locomotiva mé la vapor.

paragon n.m. Comparason. Var.: **parangon**.

paragonar vt. Comparar. Var.: **parangonar**.

paragrafe n.m. 1. Partiment d'un tèxto en pròsa, marcat per un retorn à la linha. 2. Signe tipografic (§) qu'indica aqueu partiment: *Pàgina 12, § 5*.

paragrafia n.f. Desturbament psicologic caracterisat per la confusion dei mòts de la lenga escricha.

paragraissa n.m. Aisina de coïna plaçada sota lo viralaste ò la grasilha, per reculhir lo jus e la graissa de la cuècha. Sin.: **lecafròia**.

paragranhòla adj. inv. e n.m. Si di d'un dispositiu que siërve à dissipar li neblas de granhòla e à transformar la granhòla en pluèia.

paraguaian, a adj. e n. Dau Paraguai. Var.: **paragüaian**.

paraire n.m. Parador.

paraire, airtiz n. Persona que para lo drap. Sin.: **baissiator, folonier**.

paralalia n.f. Desturbament dau parlar, caracterisat per la dificultat à trovar lo mòt condrech.

paralengatge n.m. Ensèms dei mejans de comunicacion naturals que non fan partida dau sistema linguistic, ma que poàdon acompanhar e renforçar la paraula (gèsts, etc.).

paralexia n.f. Desturbament de la lectura dins lo quau lo malaut substituísse ai mòts dau tèxto d'autres mòts desprovedits de sens.

paralian, a adj. Que pertòca la Paralia.

paralisaire, airtiz adj. De natura à paralisar. Var.:

paralisant. ◆ n.m. Nom donat à d'imènoptèrs que paralíson li sieu preda, per n'en noirir li sieu larvas.

paralisant (-izant), a adj. De natura à paralisar. Var.: **paralisaire**.

paralisar (-izar) vt. 1. Faire sofrir de paralisia. 2. (fig.) Empachar d'agir, de produrre: *L'epidèmia a paralisat l'economia.*

paralisat (izat), ada adj. e n. Que sofrisse de paralisia.

paralisia n.f. 1. Disparicion ò diminucion importanta de la foncion motritz, consecutiva generalament à una lesion nerviosa centrala ò periferica. 2. (fig.) Impossibilitat d'agir; arrèt complet: *Paralisia de l'economia.*

paraliterari, ària adj. De la paraliteratura.

paraliteratura n.f. Ensèms dei produccions textuali (benda dessenhada, racòntes d'anticipacion, etc.) que lo judici comun non classa dins la literatura.

paralitic, a adj. e n. Que sofrisse de paralisia.

paraliturgia n.f. Ensèms dei ceremònias religioi à despart de la liturgia, engimbrada dins una tòca pedagogica e d'iniciacion.

parallactic, a adj. De la parallaxi.

parallaxi n.f. 1. Desplaçament de la posicion aparenta d'un còrs, deugut à un cambiament de posicion de l'observator. 2. *Parallaxi d'un astre*: Angle sota lo quau si veiria, d'aquel astre, una longor convencionalament causada (raion equatorial de la Tèrra), per lu astres dau sistema solari. 3. *Parallaxi de mirada*: Angle format per l'axe optic e l'axe de mirada d'un aparelh. ◇ *Error de parallaxi*: Comessa en legent oblicament la graduacion d'un aparelh de mesura.

parallèl(e) n.m. 1. Cadun dei cercles imaginari parallèles à l'equator e que sièvon à mesurar la latituda. ◇ *Parallèle d'autessa*: Almicantarar. 2. Comparason seguida entre diferents subjèctes: *Metre en parallèle.*

parallèl(e), a adj. 1. Si di de drechas coplanari, ò de plans sensa ponch comun ni confonduts. ◇ *Drecha parallèla à un plan*: Drecha parallèla à una drecha d'aqueu plan. 2. Que si desvolopa dins lo meme sens ò dins lo meme temps; parier: *Menar d'accions parallèli.* 3. (etnol.) Si di d'unu parents (oncles, cosins, neps) que descèndon d'un parent de meme sèxe qu'aqueu de l'ascendent immediat d'una persona (per op. à *crosat*). 4. Qu'existisse en meme temps qu'una altra cau ma en defoara d'un quadre legal ò oficial: *Un mercat parallèle.*

parallèla n.f. 1. Drecha parallèla à una altra drecha ò à un plan. 2. (mil.) Trencada ò comunicacion enterrada parallelament au front. 3. (electr.) *En parallèle*: En derivacion (per op. à *en seria*).

parallelament adv. D'un biais parallèle.

parallelepède n.m. Polièdre mé 6 faças (parallelogramas), parallèli doas per doas. ◇ *Parallelepède drech*: Que li sieu arestas son perpendiculari au plan de basa. ◇ *Parallelepède rectangle*: Parallelepède drech que la sieu basa es un rectangle.

parallelepèdic, a adj. Qu'a la forma d'un parallelepède.

parallelisme n.m. 1. Estat de cen qu'es parallèle. 2. Evolucion pariera de fachs, de cauas que son parangonadi. 3. (geom.) Proprietat que liga d'ensembles

qu'an la mema direccion. 4. (inform. e sc. de l'informacion) Fach per divèrsi accionscoordinadi d'èstre efectuadi en meme temps. 5. (mecn. automobila) Geometria de suspension, que consistisse en un reglatge de l'angle que fòrmon li rotas entre eli. 6. (retor.) Figura d'estile. 7. (metrologia) Especificacion geometrica d'orientacion que liga un element per rapoart à una referença.

parallelograma n.m. Quàdrilatèr plan que lu sieus costats son parallèles doi per doi.

paralogic, a adj. Dau paralogisme.

paralogisme n.m. (didact.) Rasonament faus, fach de boana fe (au contrari dau sofisme).

paralume n.m. Dispositiu que lascia intrar lo lume en lo dirigissent.

paramagnetic, a adj. Còrs *paramagnetic*: Còrs que, plaçat dins un camp magnetic, s'aimanta deblament dins lo meme sens qu'eu.

paramagnetisme n.m. Proprietat dei còrs paramagnetics.

paramar n.m. (mar.) Pèça de boasc plaçada sus la cenchau au niveau de la proa per remandar l'aiga dei èrsas.

parameal n.m. Paramesan.

paramecia n.f. Protozoari de l'embranchement dei ciliats, comun dins li aigas docis estagnants e que pòu mesurar fins à 0,2 mm de long.

paramegea n.f. Paramesan.

paramedical, a adj. Que pertòca li curas, la santat, sensa relevar dau còrs dei mètgès ni li appartenir: *Professions paramedicali.* Var.: **paramedicau.**

paramedicau, ala adj. Paramedical.

parament n.m. 1. Accion de parar. 2. Davant d'autar. 3. Ornement de ceremònia. 4. (tecn.) Parament de cadena.

paramesan n.m. Pèça de boasc que forma lo fond d'una nau, que religa lu amadiers à la quilha. 1785: *«Item lo parameal de roure...»*. Sin.: **parameal, paramijal, paramijau, palamegea, paramegea.**

parametrar vt. (*paramètri*) Programar ò preconfigurar de paramètres. Var.: **parametrisar.**

paramètre n.m. 1. (mat.) Element autre que la variabla ò l'inconoissuda, que designa un coeficient en foncion dau quau si pòu exprimir una proposicion ò li solucions d'un problema. ◇ *Paramètre d'una parabòla*: Distança dau sieu fogau à la sieu directritz. 2. (estad.) Grandor mesurable que permet de presentar, d'un biais mai simple, li caracteristiqui principali d'un ensèms estadistic. 3. Element important que cau pilhar en còmpte per estimar una situacion, capir un fenomène dins lo detalh. 4. Nom dau teissut cellular qu'enròda la matritz.

parametric, a adj. Dau paramètre; que contèn un paramètre. ◇ *Equacions parametrici d'una corba dau plan*: Coble de doi foncions $x(t)$ e $y(t)$, que donon per cada valor de t li coordenadas x e y d'un ponch de la corba.

parametrisar (-izar) vt. Parametrar.

parametrít n.f. (patol.) Inflammacion dau teissut conjonctiu de la matritz.

paramijal n.m. Paramesan. Var.: **paramijau**.

paramijau n.m. Paramesan. Var.: **paramijal**.

paramilitar(i), a (-ària) adj. Qu'a li caracteristicas d'una armada, que n'a l'estructura e l'organizacion: *Un grope paramilitari*.

paramimia n.f. Trebolèri de la mimica que genèra, tocant lu gèsts dau malaut, de disturbaments entirant minga correspondença m'ai sentiments e m'ai ideas que vòu exprimir.

paramnesia n.f. Trebolici de la memòria qu'afecta lo rapèl dei sovenirs e que si manifestà per la fabulacion, la localisacion errònea dei sovenir dins lo temps ò l'illusion dau ja vist.

paramorfic, a adj. Relatiu au paramorfisme.

paramorfisme n.m. Forma de polimorfisme que lo sieu passatge irregulier d'un cristal à un autre si fa sensa degalhs, mé l'orientacion dau nivèu cristal sus lo promier.

paramoscas n.m. Caçamoscas. Sin.: **moscalh**.

paramusia n.f. Trebolici que pertòca d'unu musicaires e cantaires, que si manifestà per lo fach que lo malaut pòu cantar ò sonar, ma en s'enganant sus lu tons e lu intervals.

paraneoplastic, a adj. Si di de manifestacions patològiques, en partic. de dermatòsis, ligadi à un càncer en evolucion ma que non son directament causadi per la proliferacion dei cellulas maligni.

paraneoptèr n.m. *Paraneoptèrs*: Superòrdre d'insèctes, que comprèn per exemple lu neoptèrs (moscas, etc.).

parangon n.m. 1. Comparason. Var.: **paragon**. 2. Arquetipe. 3. Diamant, pèra sensa deca.

parangonar vt. En estamperia, assemblar dins una mema linha de composicion de caractèrs de còrs diferents.

parangonatge n.m. 1. Accion de parangonar; lo sieu resultat. 2. Combinason de caractèrs despariers sus una rega identica d'estampatge.

paraninfa n.m. 1. (Antiqu. gr.) Amic de l'espòs qu'anava quèrre l'esposa en cò dei sieus parents; joventa que menava l'esposa au sieu espòs. 2. (relig.) Persona qu'acompanha la postulanta per la presa de vel. 3. Ancianament, dins l'Universitat de París, persona qu'acompanhava lo candidat à la licença; lo discors de felicitacions que si fà en aquela ocasion.

paranòia n.f. 1. Psicòsi cronica caracterisada per l'organizacion logica de temas delirants. 2. Comportament de quauqu'un, d'un grope qu'a tendença à si crèire persecutat ò agressat.

paranoïac, a adj. De la paranòia; pertocat de paranòia.

paranoïde, a adj. (psiquiatria) *Deliri paranoïde*: Deliri caracterisat per la sieu incoerència e lo sieu polimorfisme, que constitue una dei formas de l'esquizofrenia.

paranormal, a adj. e n. Si di de fenomènes, d'existença establida ò non, que lu sieus mecanismes e li

sieu causas, inexplicats dins l'estat actual de la sciéncia e de la conoissença, serion deuguda à de foarças d'una natura desconoissuda, espec. d'origina psiquica (percepcion extrasensoriala, etc.). Var.: **paranormau**.

paranormau, ala adj. e n. Paranormal.

parantròpe n.m. Australantropian descubèrt en Àfrica dau Sud, que representa la forma robusta dei Australopitècs.

paraòs n.m. Pichona jonca que fa lo cabotatge entre Vietnam e China.

parapegme n.m. Taula sus la quala lu astronòmes sirians a fenicians indicàvon lo fa e lo tramont dei astres.

parapenda n.m. Paracaduda concepit per s'abrirar despí un pendís montanhós, d'en aut d'un bauç, etc.; espòrt practicat m'aqueu tipe de paracaduda.

parapendista n. Persona que practica lo parapenda.

parapet n.m. Parapièch.

parapièch n.m. 1. Gardacòrs. 2. (fortif.) Barri, talús que permete ai defensèires d'un obratge fortificat de tirar en estent cubèrts dau fuèc enemig. Sin.: **parabanda, paredon**.

paraplegia n.f. Paralisia dei doi membres inferiors.

paraplegic, a adj. e n. Pertocat de paraplegia.

parapluèia n.f. 1. Accessòri portatiu format d'un manegue e d'una estòfa atesada sus una armadura plegadissa destinat à s'aparar de la pluèia. Sin.: **paraiga, paraissa**. ◇ (fig.) *Durbir lo parapluèia*: Pilhar toti li precaucions necessari per non assumir una responsabilitat, una error. 2. *Parapluèia nucleari*: Seguretat qu'una granda poténça assegura à d'estats aliats gràcias à l'arma nucleària.

parapòde n.m. Organe natatòri dei annelidas marini.

parapraxia n.f. Varietat d'apraxia que lo sieu trebolèri es deugut au fach que lo malaut non reconoisce l'objècte que tòca ò que maneja.

paraprosexia n.f. Direccion anormala de l'atencion, instabilitat atencionala qu'intervèn per exemple en cas d'ipocondria.

parapsicologia n.f. Estudi dei fenomènes paranormal qu'an una origina psiquica ò que son retenguts taus. Sin.: **parapsiquisme**.

parapsicologic, a adj. De la parapsicologia. Sin.: **metapsiquic**.

parapsicològue, òga n. Especialista de parapsicologia.

parapsiquic, a adj. Parapsicologic. Sin.: **metapsiquic**.

parapsiquisme n.m. Parapsicologia.

parapsoriasi n.m. Afeccion cutanea caracterisada per de tacsas eritematò-escaumoï que resistisse ai tractaments.

parar vt. 1. Garnir d'objèctes per decorar, ornar. Sin.: **afistolar, ondrar**. 2. Revestir de bèi vestits, d'ornaments elegants. Sin.: **apimpar**. 3. Aprestare per lo consum ò l'usatge: *Parar un tròç de carn* (en li levant lu nèrvís, la graissa, etc.). ◇ *Parar una pèu*: La tractar per la rendre mai fina, costat carn. ◇ *Parar una estòfa* (de lana): La

rendre mai compacta e espessa per feutratge. 4. Protegir, aparar: *Parar de la pluèia, dau frèi*. 5. Evitar (un còup). 6. (mar.) *Parar lo fèrre, l'ànchora*: Mantenir lo fèrre foara de l'acubier denant de donar fond e empachar que vengue picar cònta la cenchà. ♦ **si parar** v.pr. S'aparar, si protegir, s'assostar: *Si parar de la pluèia*. ◇ *Si parar lo frèi*: Si tapar per non aver frèi.

pararaissa n.m. Paparapluèia.

pararaubament n.m. Dispositiu de seguretat previst per entravar un raubament. Sin.: **pararaubarici**, **antirraubament**.

pararaubarici n.m. Pararaubament.

parasartis n.m. (mar.) Mena de plataforma orizontala exteriora en reauça sus la cenchà, per donar ai sartis un espaci sufisent.

parascèva n.f. Velha dau sabat, dins la religion judiva.

parasexualitat n.f. (biol.) Ensèm dei fenomènes de sexualitat primitiva, sensa fecondacion ni muidosa, observats dins de bacterias (transferiment d'un material genetic d'una bacteria à l'autra per un poant citoplasmic).

parasintèsi n.m. (gram.) Formacion d'un mòt per l'ajust combinat d'un prefixe e d'un sufixe. Ex.: *intercostal*, format per lo prefixe *inter*, lo radical *cost* e lo sufixe *al*.

parasintetic, **a** adj. Relatiu à la parasintèsi.

parasismic, **a** adj. Pròpri à resistir ai efèctes destructors dei seïsmes.

parasit(e) n.m. 1. Persona que viu sensa ren faire, en profechant dei autres, de la societat. Sin.: (fam.) **manja pan à tradiment**, **lecaplat**, **cercadinnar**. 2. (biol.) Èstre vivent que pilha li substànças que li son necessari dins l'organisme d'un autre. ♦ pl. Perturbacions dins la recepcion dei senhals radioelectrics: *Parasites d'origina atmosferica*. ♦ **parasit(e)**, **a** adj. e n. 1. Inutile, embarrassant: De construccions parasiti. 2. Que viu en parasite: *Una planta parasita*.

parasitar vt. 1. Viure en parasite en profechant de (quauqu'un, un autre èstre vivent). 2. Pertubar (un senhal radioelectric) per de parasites.

parasitari, **ària** adj. 1. Deugut à un parasite; relatiu ai parasites. 2. Que viu, que si desvolopa coma un parasite.

parasiticide adj. e n. Si di d'un produch que destruge lu parasites.

parasitisme n.m. 1. Estat, mòde de vida dau parasite. 2. (biol.) Condiçion de vida dei parasites, dei èstres vivents que n'en parasítan d'autres.

parasitologia n.f. Estudi dei organismes parasites: *Parasitologia medicala*.

parasitòsi n.f. Malautia deuguda à un parasite.

parasòl n.m. Objècte plegadís en forma de grand parapluèia, destinat à protegir dau soleu.

parasolar (si) v.pr. (*mi parasòli*) S'aparar dau soleu au mejan d'un parasòl.

parasolier, **a** n. Persona que fabrica, vende de parasòls.

parasimpatic adj. e n.m. Si di d'un dei doi sistemas nerviós neurovegetatius, antagonista dau sistema simpatic.

parasimpatolitic, **a** adj. Si di d'una substànça que s'opaua à l'accion dau sistema parasimpatic.

parasimpatomimetic, **a** adj. Si di d'una substànça que lu sieus efèctes son pariers à n-aquelu dau sistema parasimpatic.

parasintetic, **a** adj. e n.m. (ling.) Si di d'un mòt format en ajustant à una basa un prefixe e un sufixe.

parasoleu n.m. Dispositiu plaçat sus lo davant d'un objectiu, per l'aparar dei rais luminós parasites.

parason n.f. Massa de vèire pastós preparada avant lo sieu façonatge.

parasquista n.m. (arqu. egipt.) Embaumaire de cadavres especialisat dins la tracha dei viscères.

parat, **ada** adj. Decorat.

parat n.m. Ornaments.

parat n.m. Rotleu ò pèça de boasc dur sus lu quaus si fan esquilar li barcas sus la grava, per li metre foaraiga. 1469: «*Item plus ay pagat per X libras de ceu per honher las paras per tirar la galeota...*» A.C. Arles.

parataxi n.f. (ling.) Juxtaposicion de frases, sensa mòt de ligason per explicitar lo rapoart que li unisse: *Fa beu, ai lo temps, vau fins à la mar*.

paratge n.m. Sentit de respècte dei drechs de tot un cadun, drechura, ajuda mutuala: *Paratge e convivença son doi valors màgers de la civilisacion occitana*.

paratge n.m. Alentorns d'un luèc dont si tròva lo vaisseau. Sin.: **encontrada**. ◇ *Dins lu paratges*: À l'entorn.

paratíbia n.m. Proteccion que lu esportius (especialament au balon) emplègon per si protegir lo tibia.

paratífic, **a** adj. e n. Pertocat de paratifoïdi. ◇ *Bacille paratífic*: Bacteria dau genre salmonèla.

paratifoïde, **a** adj. e n.f. Si di d'una fèbre tifoïda deuguda à un bacille paratífic.

paratiroïda n.f. Caduna dei quatre glândolas endocrini situadi darrier la tiroïda, que secrèton la paratormòna.

paratiroidectomia n.f. Ablacion dei glândolas tiroïdi.

paratiroïdian, **a** adj. Dei paratiroïdas; qu'es produch per li paratiroïdas.

paratombant n.m. Paracaduda.

paratonia n.f. Trebolèri de la contraccion musculària dintre lo muscle regat, qu'en plaça de si destesar sota l'influença de la volontat, contunha de si contractar en si mantenent en aquel estat.

paratormòna n.f. Ormòna paratiroïda que regula lo taus de fosfòre e de calci dins lo mitan interior.

paratron n.m. Aparelh destinat à preservar lu bastiments dau tron. Var.: **paratròn**.

paratròn n.m. Paratron.

paratuberculós, **oa** adj. Si di dei bacils que sèmblon à n-aquelu de la tuberculòsi.

paratuberculòsi n.f. Malautia infecciosa dei romiars, sovent fatala, deuguda au bacil de Jonhe.

paratubiera n.f. Dispositiu que permete d'eliminar la tubiera que si forma sus lo paraura dei veïcules.

paraula n.f. 1. Facultat naturala de parlar; ton de la votz. 2. Fach de parlar: *Sovent, un silenci es mai expressiu que la paraula.* ◇ Fach parlar davant d'autri personas, en public. ◇ *Pilhar la paraula:* Començar à parlar. ◇ Possibilitat, drech de parlar dins un grope, una assemblea: *Demandar la paraula.* ◇ *Passar la paraula à quauqu'un:* Li permetre de parlar; li demandar de parlar. ◇ *Adreïçar la paraula à quauqu'un:* Li parlar directament. ◇ *Si levar (la) paraula mé quauqu'un:* Èstre en garrolha m'una persona. 3. Capacitat personala à parlar, à s'exprimir oralament: *Aqueu a la paraula facil.* 4. (ling.) Usatge concret qu'una persona fa de la lenga. 5. *La paraula de Dieu, la boana paraula:* L'Evangèli. 6. Mòt ò grope de mòts: *Pòu passar la jornada sensa prononciar una paraula.* ◇ Lo mòt considerat à respèch de la pensada, dau sentiment manifestat: *Paraula castigada.* ◇ *Una paraula en l'ària:* Prononciada à la leugiera. ◇ Dins d'unu juècs de cartas, expression per la quala una persona significa que non a d'atots: *Paraula!* ◇ *De bèli paraulas:* De discors prometèires que demòrn sensa seguida. ◇ *Paraula d'Evangèli:* Que non si pòu contestar. ◇ *Paraula d'assenh:* Mòt just (Luceram). 7. Assegurança donada à quauqu'un, engatjament, promessa: *Donar la sieu paraula.* ◇ *Rendre la sieu paraula à quauqu'un:* Lo desligar de la sieu promessa, dau sieu engatjament. ◇ *Èstre de paraula, aver solament una paraula:* Tenir li sieu promessas. ◇ *Sus paraula:* Sus una simpla afirmacion; sus la garentia de la boana fe. ◆ pl. *Li paraulas:* Lo tèxto d'una cançon (per op. à la música).

paraulatge n.m. Blablablà, verbiatge, charra, paraulissa, vèrbia.

paraulassa n.f. Paraula bruta, blastema.

parauleta n.f. Pichin mòt.

paraulier, a n. 1. Persona qu'escrivi li paraulas d'una cançon. Sin.: **autor**. 2. Frasaire.

paraulier, a adj. Que parla totplen. Sin.: **babillard**, **charraire**, **lengassut**, **parlós**, **barjacaire**, **parlaire**, **lengatier**.

paraulós, oa adj. Lengassut; verbós.

paraulum n.m. Deca d'aqueu que parla tròup. Sin.: **verbositat**.

paraura n.m. Vitre avant d'un veïcule.

paravalanca n.m. Construccion destinada à protegir dei avalancas.

paravent n.m. Mòble compauat de paneus articulats, que siërve à isolar, à protegir dei corrents d'ària.

paravirar vi. (mar.) Virar de bòrd. ◇ Òrdre que l'oficier de manòbra dona au timonier per faire virar la nau.

parc n.m. Pargue.

parcar vt. (*parqui*) 1. Embarrar (de personas) dins un espaci estrech. 2. Metre dins un luèc claus de baranhas:

Parcar de bèstias. Var.: **empargar**, **pargar**. Sin.: **parquejar**. ◆ vi. Èstre dins un pargue: *Li feas pàrcon.*

parcatge n.m. Accion de parcar.

parcèla n.f. Tròç, briga. ◇ (espec.) Tròç d'un terren.

parcelament n.m. Partiment d'una propietat, d'un terren, etc, en un cèrt nombre de parcelas. Sin.: **trocejament**, **lotejament**. Var.: **parcelatge**.

parcelar vt. (*parcèli*) Despartir en parcèlas. Sin.: **trocejar**, **lotejar**.

parcelari, ària adj. 1. Que si fa per parcèlas. 2. Que compoarta un partiment en parcèlas. 3. Incomplet.

parcelier, iera n. Persona que partisse quauqua ren m'una altra.

parcelatge n.m. Lotejament.

parcial, a adj. Que manifestà de posicions, d'opinions injusti, que máncon d'equitat. Var.: **parciau**.

parcial, a adj. 1. Que constituísse ò pertòca unicament una part d'un tot: *De resultats parcials.* ◇ (mat.) *Derivada parcial:* Derivada d'una foncion $f(x,y, ..., z)$ de divèrsi variablas per rapoart à una dei variablas, dau temps que li autri sos supauadi constanti, notada f_x ò $\frac{\partial f}{\partial x}$ e dicha derivat per rapoart à x . ◇ *Dividende parcial:* Un dei rèstas successius de la division. 2. Que si debana, qu'existísse unicament per una part; incomplet: *Un eclipsi parcial.* ◇ *Eleccion parcial:* ò *parciala*, n.f.: Eleccion facha en defoara dei eleccions generalis, après la moart d'un elegit, la sieu demission, etc. Var.: **parciau**.

parcial, a n.m. 1. Espròva que poarta sobre una part dau programa d'un examèn, dins lo contraròtle continú dei conoissenças, e que constituísse una part de la notacion finala. 2. (acost.) Cadun dei sons qu'emet un còrs que vibra à caduna dei sieu frequenças de resonança. Var.: **parciau**.

parcialament adv. Per una part, d'un biais incomplet: *Una declaracion parcialament justa.*

parcialitat n.f. Actituda parcial; caractèr parcial (d'una opinion, d'un jutjament, etc.).

parciau, ala adj. e n.m. Parcial.

parcimònia n.f. Parsimònia.

parcimoniós, oa adj. Parsimoniós.

parcimoniosament adv. Parsimoniosament.

parcmètre n.m. Aparelh qu'indica Var.: **parcomètre**.

parcomètre n.m. Parcmètre.

paredon n.m. Pichona paret. Paret que forma lo fond d'un fogau de caminèia.

paréisser vi. 1. Si presentar à la vista, aparéisser. 2. Manifestar la sieu presença en estent asperat: *Paréisser en public.* 3. Èstre visible, si manifestar: *Li sieu qualitat paréisson dins tot cen que fa.* ◇ *Sensa que pareisse:* Sensa que si vegue. 4. Èstre publicat, en parlant d'un libre, d'una revista, etc. 5. (Seguit d'un atribut) Semblar, aver l'aparença de: *Pareisse intelligent.* 6. Si faire remarcar, si metre en avant per la sieu aparença: *A totjorn augut una granda volontat de paréisser.* 7. Pareisse que: Semblaria que, si di que, segond li aparenças, etc.

parejar v.i. Anar de par.

parel, a adj. Par.

parèla n.f. (mar.): Encisa que si practica per faire jónher doi tròç d'un aubre. Sin. **cadeu**.

parelia n.f. (meteor.) Fenomène luminós deugut à la reflexion dei rais solaris sus una nebla de cristal de glaça.

parelic, a adj. Relatiu à la parelia.

parença n.f. Aspècte, aparença, semblança.

parenquima n.m. 1. (istol.) Teissut format de cellulas diferenciadi, qu'an una foncion fisiologica especifica: *Parenquima renal*. 2. (bot.) Teissut fondamental dei vegetaus superiors, format de cellulas viventi gaire diferenciadi, dei parets fini e qu'assegúron diferenti foncions.

parenquimatós, oa adj. Dau parenquima; que contèn de parenquima.

parent, a n. e adj. Persona qu'a de ligams de familha mé quauqu'un. ◇ *Tractar quauqu'un en parent paure*: Sensa consideracion. ◇ *Èstre lo parent paure*: Èstre gaire considerat, sobretot quora s'agisse d'autrejar de mejans. ◆ n. Lo paire ò la maire. ◆ pl. Lo paire e la maire. ◆ adj. Qu'a de trachs comuns mé quauqu'un, quauqua ren d'autre: *Doi interpretacions parenti*.

parentalas n.f. pl. Dins l'Antiquitat romana, fèstas annuali en onor dei moarts. Var.: **parentalias**.

parentalias n.f. pl. Parentalas.

parentat n.f. 1. Relacion de consanguinitat ò d'aliança qu'unisse de personas entre eli. ◇ (dr.) Ligam juridic qu'unisse de personas que descèndon una de l'autra (*parentat dirècta ò en linha dirècta*) ò que vènon d'un antenat comun (*parentat collateral* ò *linha collateral*). ◇ (antrop.) *Sistema de parentat*: Ensèm dei relacions qu'existisson entre lu parents e li classas d'una mema familha dins una etnia, una societat, e que definisse lu comportaments, lu drechs e li obligacions dei membres de la familha. 2. Ensèm dei parents e aliats de quauqu'un. 3. Semblança, analogia, afinitat. Var.: **parentela, parentatge**. Sin.: **linhatge**.

parentatge n.m. Parentat.

parentela n.f. 1. Ligam de parentat. 2. Ensèm dei parents.

parenteral, a adj. (med.) Que si fa per una via autra que la via digestiva, en parlant de l'administracion d'un medicament. Var.: **parenterau**.

parenterau, ala adj. Parenteral.

parentèsi n.f. 1. Element (frasa, tròç de frasa, mòt) qu'interrompe la continuitat d'un discors, d'un tèxto, e qu'adue una informacion accessòria. 2. Cadun dei doi signes tipografics () qu'indícon l'inseriment d'aquel element.: *Durbir, barrar la parentèsi*.

pàreo n.m. ['pareo] (mòt marquisian) 1. Vestit tradicional tahitian, pèça d'estòfa estacada en dessobre dau pièch ò à la talha e que cuèrbe li cambas fins sota lo genolh. Var.: **pareu**. 2. Faudilhas lònqui drapadi, inspiradi dei pàreos tahitian.

paret n.f. 1. Separacion entre una pèça d'un autre. 2. Susfàcia materiala que delimita lo dedintre d'un objècte vuèi. 3. (anat.) part que delimita una cavitat dau còrs. 4. Susfàcia laterala d'una cavitat naturala: *La paret d'una*

bauma. 5. Pendís rocós unit, pròche de la verticala, en montanha.

pareta n.f. Paleta de teissedor.

paretaire n.m. Murador.

pareu n.m. 1. Ensèm de doi cauas parieri ò simetriqui, emplegadi ensèm ò que fórmon un objècte unic: *Un pareu de belicles*. 2. Ensèm de doi elements (èstres, cauas): Un pareu d'amics. ◇ (espec.) Cobla (d'animaus ò d'umans) formada d'un mascle e d'una femèla. 3. (ling.) *Pareu minimal*: Pareu de mòts que son esquisi identics, à la diferença d'un fonema solet. 4. (mat.) Ensèm que compoarta doi elements.

pareu n.m. Pàreo.

pargar vt. (pargui) Parcar.

pargue n.m. 1. Terren pron estendut, lo mai sovent claus e arborat, per la passejada ò que sièrve coma resèrva de sauvatgina. ◇ Grand jardin public. ◇ Grand jardin que depende d'una bastida, d'un casteu. 2. *Pargue nacional, pargue natural regional*: Vasta estenduda de territòri dont la fauna la flòra e lo mitan natural son protegits. 3. *Pargue d'estacionament*: Espaci especialiament adobat per li parquejar li veituras. 4. Ensèm dei equipaments, dei materials, dei installacions d'una mema natura qu'un país ò una empresa possedisce: *Lo pargue automobile, lo pargue immobilier*. 5. Luèc per metre en resèrva defoara diversis cauas: *Pargue à ferralhas*. 6. Pichin espaci claus dont si méton lu enfantons per que poàscan jugar en seguretat. ◇ Espaci claus dont si méton de bèstias (feas, cabras, etc.) per la nuèch. 7. Installacion en mar per li faire créisser d'animaus marins (peis, etc.). Sin.: **resèrva, pesquier, vivier**.

parable, a adj. Analògue, parier.

paride n.m. *Parides*: Familha de passerons de talha pichina à mejan, constituïda de 8 genres e de 59 espècias, que poàrton toti le nom de *lardiera* e que si tròvon principalament dins l'emisfèr Nòrd e en Àfrica.

parier, a adj. 1. Analògue, identic: *Doi libres pariers*. Sin.: **comparable**. 2. Tau, d'aquesta sòrta: *En parier cas*. ◆ n. Persona egala, semblabla de condition comparabla. Sin.: **semblaire**. ◇ *Non a lo sieu parier*: Es superior à toi lu autres. ◇ *Sensa parier*: Unic dins lo sieu genre. ◇ *Es dau parier à l'identic*: Sensa cambiament ni modificacion. ◆ adv. D'un meme biais: *Siam abillhat parier*. Sin.: **parierament**.

parietària n.f. Erbacea, anuala ò vivaça, que creisse pròche dei barris ò sus lu barris, finda dicha *cambarosseta* (Familha dei urticaceas).

parisenc, a adj. e n. De París.

parisenquisme n.m. Parisianisme.

parisianisme n.m. 1. Expression, biais de dire dau francés parlat à París. 2. Usatge, abitud, biais d'èstre pròpri dei Parisencs. 3. Tendenza à n'acordar d'importança qu'à París, à cen qu si fa e si di à París, en mespresant cen que si fa dins lo rèsta dau país e de la francofonia. Sin.: **parisenquisme**.

parisillabic, a adj. (ling.) Si di dei mòts latins qu'an lo meme noble de sillabas au nominatiu e au genitiu sing. Contr.: **imparisillabic**.

paritari, ària adj. Que pertòca una amassada, una comission qu'an un nombre analògue de representants dins li doi parts en presença.

paritarisme n.m. Tendença à emplegar li negociacions paritari en matèria sociala; corrent d'ideas que preconisa de recórrer ai organismes paritaris per tractar dei acòrdis entre patronat e salariat.

paritat n.f. 1. Egalitat perfècta; conformitat: Paritat salariala entre li fremas e lu òmes. 2. Egalitat dins doi país de la valor de cambi dei sieu monedas; taus de cambi d'una moneda per rapoart à una altra. 3. (mat.) Caractèr par d'un nombre d'una foncion. 4. (fis.) Grandor fisica conservada pendent de procèssus que li sieu lèis son invariants per reflexion espaciala.

parlada n.f. 1. Allocucion. 2. Pastrolh.

parladissa n.f. Parlaïssa.

parlador adj. Parlaire.

parlador n.m. Parlatòri.

parladura n.f. Biais de parlar.

parlaire, airtiz adj. Que parla totplen. Sin.: **babilhard, charraire, lengassut, paraulier, parlós, barjacaire, lengatier.**

parlaïssa n.f. Discors lòng, que la finisse plus. Var.: **parladissa.**

parlament n.m. (Generalament escrich m'una majúscula) 1. Assemblada d'ensèm dei assembladas qu'an lo poder legislatiu. ◇ (espec.) Ensèm dei doi cambras, dins lu país dont existisse aqueu bicamerisme. 2. En França, sota l'Ancian regime, còrs de justícia sobeiran, emanacion de la Cort dau rèi, e que li sieu atribucions, purament judiciari à l'origina, ganhèron progressivament lo camp politic.

parlamentar vi. Discutir en vista d'un acomodament, d'un acòrdi. ◇ (espec.) Negociar m'un enemic lu tèrmes d'un acòrdi. ◇ (per ext.) Parlar longament denant de si decidir.

parlamentari, ària adj. Dau Parlament. ◇ *Regime parlamentari*: Dins lo quau lo govèrn es responsable davant lo Parlament.

parlamentari, ària n. 1. Membre dau Parlament. 2. Persona que, en temps de guèrra, es encargada de negociar mé l'enemic.

parlamentarisme n.m. Regime parlamentari.

parlant, a adj. 1. Expressiu, suggestiu: *Un retrach parlant*. 2. Que non a besonh de comentaris per convèncer: *Una pròva parlanta*. 3. (tecn.) Que reproduch ènregistra la paraula. ◇ *Lo cinéma parlant* d'ò *lo parlant*, n.m.: Cíema dins lo quau s'aude lo son, per op. au *cinéma mut*. 4. (arald.) *Armas parlanti*: Armas que d'unu elements son en relacion m'au nom dau possessor.

parlantín, a n. Ben parlant. Sin.: **bocafina.**

parlaponchut adj. inv. en genre Compassat; que parla m'un accent ponchut, espec. en si donant una ària de superioritat. Sin.: **que parla mé la boca en cuu de galina.**

parlar vi. 1. Articular de paraulas. 2. Manifestar, exprimir la sieu pensada per la paraula. ◇ *Parlar en*

l'ària: Parlar à la leugiera, sensa pensar. ◇ *Parlar d'aur*: Mé justessa, mé pertinença. 3. Manifestar, exprimir la sieu pensada autrament que per la pensada, lo lengatge articulat: *Parlar per gèsts, parlar m'ai mans*. 4. Confessar cen que deuria restar escondut: *Lo tieu complici a parlat*. 5. Non necessitar d'explicacion detalhada; èstre eloquent, revelator: *Lu fachs pàrlon d'elu-memes, lo sieu passat parla per eu*. ◆ vt. ind. 1. (à, mé) Comunicar mé quauqu'un per la paraula: *Parlar à un amic*. ◇ *Trovar à cu parlar*: Averà faire m'un adversari, un contradictor capable de resistir, de pilhar lo dessobre. 2. (de) Donar lo sieu vejaire (sobre), discutir (de): *Parlar de quauqua ren, de quauqu'un*. ◇ *A encara fach parlar d'eu*: S'es fach remarcar. ◇ *Fa parlar d'eu*: Es conoissut (en ben d'en mau). 3. (seguit d'un infinitiu) Anonciar la sieu intencion, la sieu volontat: *A parlat de venir per Calenas*. ◆ vt. 1. *Parlar una lenga*: L'emplegar per comunicar., n'en faire usatge; èstre capable d'emplegar una lenga. 2. *Parlar politica, affaires*, etc.: S'en entretenir, n'en discutir. ◆ **si parlar** v.pr. Comunicar per lo lengatge articulat; s'adreçar la paraula. ◆ n.m. 1. Lengatge, biais de s'exprimir: *Un parlar agradiu*. 2. (ling.) Mejan de comunicacion lingüistic (lenga, dialècte, etc.) particulier à una region.

parlat, ada adj. Exprimit, realisat per la paraula: *Una lenga parlada*.

parlat n.m. Cen qu'es parlat, dich (per op. à cen qu'es cantat, escrich).

parlatòri adj. Sala dont son recevuts lu visitaires dins d'unu establiments publics (escolaris, religiós, penitenciaris).

parlejadís n.m. Conciliabule; parlotejada.

parlós, oa adj. Que parla totplen. Sin.: **babilhard, charraire, lengassut, paraulier, barjacaire, parlaire, lengatier.**

parlotejada n.m. Conciliabule, parlejadís.

parlotejar vi. Bisbilhar.

parm n.m. Palm (unitat de mesura).

parma adj. inv. e n.m. De la color mauva de la violeta de Parma.

parme e espa loc. Par e impar (juèc d'enfants). Es una alteracion de *par(e)mé despar*.

parmelia n.f. Lìquèn foarça comun sus lu barris, lu rocàs e la rusca dei aubres.

parmesan adj. e n.m. De Parma (Itàlia). ◆ n.m. Nom d'un fromai au lach de vaca de la region de Parma (*parmigiano*) e de Reggio-Emília (*parmigiano reggiano*).

parnassian, a adj. e n. (lit.) Qu'apartèn au grope dau Parnàs.

parnassian n.m. Parpalhon dei alas ulhetadi, comun en montanha.

parodia n.f. 1. Imitacion burlesca d'una òbra literària d'artística. 2. Imitacion grossiera: *Una parodia de procès*.

parodiar n.f. (*paròdi classic paròdii*) Faire la parodia de. Sin.: **desgaunhar, escarnir.**

parodic, a adj. Que tèn de la parodia.

parodista n. Que fa una parodia.

parodont n.m. (anat.) Ensèm dei teissuts que sostènon la dent.

parodontal, **a** adj. Dau parodont. Var.: **parodontau**.

parodontau, **ala** adj. Parodontal.

parodontiti n.f. Enflament agut dau parodont.

parodontolisi n.f. Degradacion, destruccion dau parodont per de lesionsatvi.

parodontologia n.f. Part de l'odontologia qu'estúdia lo parodont.

paronime n.m. Mòt que s'avesina d'un autre dins la sieu forma, la sieu grafia, la sieu sonoritat.

paronimia n.f. Semblança dei paronimes.

paronimic, **a** adj. Relatiu à la paronimia e ai paronimes.

paronomasia n.f. Figura de retorica que consistisse à apariar de mòts que son vesins au nivèu dau son, ma de sens desparier: *Aqueu que viurà, veirà*.

paronomastic, **a** adj. Relatiu a la paronomasia.

paropsia n.f. Anormalitat de la vista.

paroptic, **a** adj. Relatiu a la paropsia. En defoara de la vista.

parosia n.f. (trol.) Retorn dau Crist, à la fin dei temps, en vista dau Jutjament final.

parosmia n.f.; Anormalitat dau sens olfactiu.

parotide, **a** adj. e n.f. *Glàndola parotida* ò *parotida*: Glàndola salivària para, situada en avant de l'aurelha.

parotidian, **a** adj. De la parotida, dei parotidas.

parotiditi n.f. Inflamacion de la parotida, dei parotidas.

paroxismal, **a** adj. Paroxismic.

paroxismau, **ala** adj. Paroxismal.

paroxisme n.m. 1. Gra mai aut (d'un entiment, d'una dolor, etc.). 2. (med.) fasa d'una malautia pendent la quala toi lu simptòmas si manifeston mé l'intensitat màger.

paroxismic, **a** adj. Dau paroxisme; que presenta lu caractèrs d'un paroxisme. Var.: **paroxismal**, **paroxistic**.

paroxistic, **a** adj. Paroxismic.

paroxiton n.m. (ling.) Mòt accentuat sobre l'avant-darriera sillaba.

paroxitonic, **a** adj. Que pertòca lo paroxiton.

paroxitonisme n.m. (ling.) Caracteristica qu'una lenga a d'accentuar l'avant-darriera sillaba. *Lo paroxitonisme de l'occitan, dau catalan, de l'italian...*

parpalheta n.f. Pichon rotleu sus lo quau s'entornéjon li flòtas de berris per li faire anelar. Sin.: **bigodí** (fr.).

parpalhòla n.f. 1. Gròs parpalhon. 2. *Parpalhòla de moart*: Parpalhòla de nuech que la sieu toara parasita lu plans de tantiflas. 3. (fam.) Gansa parpalhon.

parpalhon n.m. 1. Insècte adulte de l'òrdre dei lepidoptèrs, dei quatre alas cubèrti d'escalhas foarça fini e paradi de color pauc ò pron vivi. ◇ *Parpalhon de la soca*: Piralà de la vinha. ◇ *Gansa parpalhon*: Gansa de cravata en forma de parpalhon. Sin.: **parpalhòla**. 2. Estile de deneda, derivat de la braça, dins lo quau lu braç

son reportats lateralament sobre l'aiga (si di finda *braça parpalhon*). 3. *Parpalhon de mar*: Gonèla (peis) 4. Avis de contravencion. 5. Bolon mé d'aletas, que si pòu metre e levar manualament. 6. Pèça plata que vira à l'entorn dau sieu axe de simetria e que sièrve à reglar un dèbit en tapant gradualament una dubertura.

parpalhonar vi. Parpalhonear.

parpalhonatge n.m. Accion de parpalhonear.

parpalhonear vi. (*parpalhoneï*) 1. Èstre agitat d'un movement que fa pensar à-n-aqueu dei alas d'un parpalhon. 2. Passar sensa relambi d'una caua ò d'una persona à una altra. Var.: **parpalhonejar**, **parpalhonar**.

parpalhonejar vi. Parpalhonear.

parpalhòt, **a** n. (pej.) Protestant.

parpantèla n.f. Farfantèla, berluga, enlusiment.

parpèla n.f. Cadun dei doi vels muscolo-membranós que, en s'avesinant, recuèrbon lu uèlhs per n'en protegir la part anteriora. ◇ *De parpèlas d'agaças*: De cauas sensa importança. ◇ *Plegar parpèlas*: Morir.

parpelada n.f. Accion de parpelejar.

parpelear (*parpeleï*) vi. Parpelejar.

parpelejar vi. Cilhar, clinhar. Var.: **parpelear**.

parpelós, **a** adj. Que presenta un comportament sevèr, auturós.

parquet n.m. 1. Assemblatge de pòsts (dichs *lams de parquet*) que sièrvon à revestir lo soal d'uni pèças d'abitacion. Var.: **postam**. 2. (mar.) Assemblatge de tòlas que fórmon una plataforma ò que constituïsson lo soal d'un compartiment de la nau. 3. *Parquet d'elevatge*: Pichin pargue claus per li galinas. 4. Sistema de latas de manteniment ajustats au revèrs d'un tableau pintat sus boasc, per l'empachar de pilhar de juèc. 5. (dr.) Ensèm dei magistrats dau ministèri public. Sin.: **ministèri public**. 6. Ensèm dei agents de cambi dins una Borsa dei valors.

parquetaire, **airitz** n. Persona que fa de parquets, de pòsts per lu parquets.

parquetar vt. 1. Garnir de parquet: *Parquetar una cambra*. 2. Pauar un parquet au revèrs d'un paneu, d'un tableau pintat sus boasc. Sin.: **postamar**.

parquetaria n.f. 1. Atalhier dont si fan de parquets. Fabricacion e comèrci de parquets; luèc dont si vèndon de parquets.

parquetatge n.m. Accion de parquetar; lo sieu resultat.

parricida adj. e n. Persona qu'a comés un parricidi.

parricidi n. 1. Accion de tuar son paire, sa maire ò tot ascendent legitime. 2. Accion de tuar lo sobeiran, dins lo drech ancian.

parròquia n.f. Territòri dau ministèri d'un curat, d'un pastor.

parroquial, **a** adj. De la parròquia. Var.: **parroquiau**.

parroquian, **a** n. Fidèle d'una parròquia. ◇ (faù.) *Un dròlle de parroquian*: Un dròlle d'individu.

parroquian n.m. Missau à l'usatge dei fidèles.

parroquiau, **ala** adj. Parroquial.

parroquier, **a** n. Perruquier, penchenaire, barbier.

parsec n.m. (astr.) Unitat de mesura utilizada en astronomia, egala à la distança d'una estela que la sieu parallaxi annuala seria d'una segonda. Equivau à l'entorn de 3, 26 annadas-lutz.

parsí adj. e n.m. Zoroastrian d'Índia.

parsisme n.m. Religion dei Parsís.

parsimònia n.f. Esparnha rigoroa, fins dins li cauas mai pichini. ◇ *Mé parsimònia*: M'una mesura extrèma. Var.: **parcimònia**. Sin.: **mesquinatge**.

parsimoniós, oa adj. Que manifèsta de parsimònia. Var.: **parcimoniós**.

parsimoniosament adv. Embé parsimònia. Var.: **parcimoniosament**.

part n.f. 1. Porcion d'un tot, que resulta d'un partiment, d'un partatge. Sin.: (corrent) **partida**. ◇ *Part de pesca*: Part de peis que li a drech cada òme de la marinarria d'un bateu de pesca. ◇ *Faire la part de*: Tenir còmpte de. ◇ *Faire la part dau fuèc*: Abandonar, per non perdre tot, cen que non pòu èstre sauvat. Sin.: **tenir rason de**. 2. Cen que revèn à quauqu'un: *Recevre la part melhora*. ◇ *À part entiera*: Totalament, sensa restriccion, qu'a toi lu drechs d'una categoria donada. ◇ *Pilhar part à quauqua ren*: Li participar, li jugar un ròtle. Sin.: **èstre de, formar part de**. ◇ *Faire part de quauqua ren, d'un grope, etc.*: Li apartenir. Var.: **faire partida**. ◇ *Faire part de quauqua ren à quauqu'un*: L'en informar. Sin.: **assabentar**. ◇ *Pilhar en boana, en marrida part* (una nòva, etc.): Pilhar ben, mau. Sin.: **la si pilhar boana, marrida**. 3. Cen qu'un poarta: *Pagar la sieu part, fornir la sieu part d'esfoarç*. 4. (dr.) *Part sociala* ò *part*: Porcion determinada dau capital d'una societat à responsabilitat limitada, d'una cooperativa, d'una societat en participacion, etc. ◇ Cada fraccion d'un patrimonni atribuida à una persona. ◇ *Part virila*: Resultat dau partiment de la valor d'un ben indivís per lo nombre de proprietari. 5. (dr. fisc.) Unitat de basa que sièrve au calcul de la taxa sus lo revengut. 6. *À part*: Qu'es diferent dei autres, dau rèsta: *Es un cas à part*. Sin.: **à despart**. ◇ Separadament. Sin.: **à despart**. ◇ En defoara de, à l'excepcion de. 7. *Autra part*: Alhors. ◇ *De part en part*: Au travèrs, d'un costat à l'autre, en passant d'un costat au costat opauat. Sin.: **de banda en banda**. ◇ *De tota part*: Dapertot, d'en pertot, dins cada caire. ◇ *D'una part, de l'autra part*: D'un caire, de l'autre. 8. *De la part de (quauqu'un)*: En lo sieu nom.

part n.m. Jacilha. Var.: **parto**.

partatge n.m. 1. Accion de partatjar, de partir en porcions, en parts: *Lo partatge d'una torta de blea*. Sin.: **partiment, parcelatge**. ◇ (mat.) Partiment d'una grandor ò d'un nombre en parts. ◇ *Partatge proporcional*: Dins lo quau li parts son proporcionali à de coeficients donats. 3. (dr.) Acte que règla li parts d'una succession ò que mete fin à una indivision. ◇ *Partatge d'ascendent*: Qu'una persona fa denant de la sieu moart, per testament ò per donacion. 4. Fach de partatjar, d'aver quauqua ren en comun mé quauqu'un, mé d'autres. ◇ *Sensa partatge*: Solet; total: *Una autoritat sensa partatge*. ◇ (geogr.) *Linha de partatge dei aigas*: Linha

de penda que partatja doi bacins idrografics. Sin.: **aigavèrs**. ◇ *Recevre en partatge*: Coma don natural.

partatjable, a adj. Que pòu èstre partatjat. Var.: **partejable**. Sin.: **partible, devesible**.

partajaire, airtiz adj. e n. 1. Si di d'una persona que complisse un partiment. 2. . Si di d'una p ersona que balha dau sieu de boan agrat. Var.: **partejaire**.

partatjar vt. 1. Partir en porcions, fraccionar: *Partatjar un terren*. ◇ Partir en parts destinadi à èstre atribuidi à de personas diferenti, à d'usatges diferents, etc.: *Partatjar lu sieus bens entre lu sieus enfants*. ◇ Separar en doi parts: Una baranha que partatja un camp. 2. Donar una part de: *Partatgerai lo mieu pan m'un paure*. 3. Aver en comun mé quauqu'un, mé d'autres: *Partatjar un apartament, partatjar un sentiment*. 4. Partir en gropes que lu sieus vejaires son diferents, opauats: *Es una decision que partatja l'opinion publica*. 5. *Partatjar egalament*: Mièg partir. Var.: **partejar**. Sin.: **partir, despartir, entrepertir, compartir**.

partatjat, ada adj. 1. Que doi personas, diferenti personas ò gropes an en comun: *Un sentiment partajat, autoritat partatjada*. Sin.: **compartit**. 2. Devesit en manti parts. 3. *Èstre partatjat*: Esitar entre doi sentiments contradictòri, doi possibilitats opauadi. Var.: **partejat**.

parte, a adj. e n. Dau pòble Parte. ◆ n.m. Lenga de la familha iraniana.

partegon n.m. Pèça lòngra de fusta que sièrve d'antena dins lu atràs d'una nau. (cf.fig n° 22).

partejable, a adj. Partatjable.

partejaire, airtiz n. Partatjaire.

partejar vt. Partatjar.

partejat, ada adj. Partatjat.

partenari, ària n. 1. Persona mé cu si fa una associacion còtra d'autri, dins un juèc. Sin.: **associat, sòci, companh**. 2. Persona mé cu si practícon d'uni activitats (dança, espòrt, etc.). ◇ Persona mé cu una altra a una relacion sexuala. 3. Si di de país qu'entretènon m'un autre ò mé d'autres de relacions politiqui, economiqui, etc.: *Lu partenaris europeus*. 4. *Partenaris socials*: representants dau patronat e dei sindicats d'una branca professionala, de la direccion e dau personal d'una empresa, considerats en tant que partidas dins d'acòrdis, de negociacions.

partenariat n.m. Sistema qu'assòcia de partenaris socials ò economics.

partença n.f. Fach de partir. ◇ *En partença*: Sus lo ponch de partir: *Nau en partença*.

partenocarpia n.f. (bot.) Tresmudament de l'ovari en fruch, sensa fecondacion ni formacion de granas, desenclavada per la pollenisacion ò per d'autri rasons, que balha de fruchs sensa granetas.

partenologia n.f. Estudi dei elements sexuals masculins.

partenogenèsi n.f. (biol.) Reproduccion à partir d'un ovule ò d'una oosfèra non fecondats.

partenogenetic, a adj. (biol.) De la partenogenèsi; que vèn d'una partenogenèsi. Sin.: **agame, a**.

partenopean, a adj. e n. Relatiu à Nàpols e ai sieus estajants.

partent, a adj. (fam.) *Èstre partent per*: Èstre dispauat à.

partent, a n.m. 1. Aqueu, aquela que parte. 2. Concurrent (persona, cavau, veicule, etc.) qu'es present(a) sus la linha de partença au començament d'una corsa.

partesana n.f. Alabarda leugiera m'un fèrre triangulari. Var.: **pertusana**.

particion n.f. 1. Fach de partir, de separar. Sin.: **separacion, desseparament**. 2. Partatge politic d'una unitat territoriala: *La particion de l'Alemanha après la guèrra*. 3. (mat.) *Particion d'un ensemble*: Família de partidas non vuèi d'aquel ensemble, doi à doi disjonchi e que la sieu reünion es egala à l'ensemble. 4. (mús.) Ensèm dei partidas d'una composicion musicala acampadi per èstre lejudi dins lo meme temps; fuèlh, quasèrn dont aqueli partidas son transcrichi. 5. (arald.) Partiment d'un escut en un nombre par esmalhs alternats. 6. (inform.) Part d'un disc dur.

particionar vt. (inform.) Organisar en diferenti particions.

participacion n.f. 1. Accion, fach de participar: *A confirmat la sieu participacion à l'espectacle*. Sin.: **participament**. 2. Fach de recebre una part d'un benefici. ◇ Sistema dins lo quau lu salariats son associats ai beneficis e, eventualament, à la gestion de l'entrepresa. 3. Fach d'aver una fraccion dau capital d'una societat. ◇ *Societat en participacion*: Societat non immatriculada, que non a la personalitat morala, e qu'un dei sieus associats es encargat de negociar m'ai tèrç. 4. (dr.) *Participacion ai aquis*: Regime matrimonial dins lo quau, à la dissolucion dau maridatge, cadun dei espòs a drech à una soma egala à la mitan dei aquis que l'autre a realisat.

participacionista adj. e n. Sòci d'un partit ò d'un grope parlamentari, que pensa qu'aqueu d'aquí deu participar au poder ò estar representat dins lo ministèri.

participament n.m. Participacion.

participant, a adj. e n. Que participa.

participar vt. ind. (à) 1. S'associar, pilhar part à: *Participar à una manifestacion*. 2. Pagar la sieu part (de). 3. Recebre la sieu part de: *Participar ai beneficis d'una societat*. 4. (lit.) *Participar de (quauqua ren)*: N'en presentar de caractèrs. Sin.: **s'associar, s'afraïrar, èstre de, concórrer, contribuir, cooperar, partejar**.

participatiu, iva adj. 1. Que correspoande à una participacion financièra. 2. *Democracia participativa*: Procèssus politic dins lo quau un partit ò un govèrn demanda ai ciutadans lo sieu vejaire, d'ideas de metre en òbra.

participi n.m. (gram.) Mòde, forma verbala impersonala, que pòu aver lo ròtle d'adjectiu (variable) ò aqueu de vèrbo: *Participi present (cantant, finissent, vendent), participi passat (cantat, finit, vendut)*.

participial, a adj. Dau participi, de la natura dau participi. ◇ *Proposicion participiala ò participiala*, n.f.: Que lo sieu vèrbo es un participi. Var.: **participiau**.

participiau, ala adj. Participial.

partícòla n.f. (it.) Partícula.

partícula n.f. 1. Part totplen pichina d'un element material, d'un còrs. ◇ (fis.) *Partícula (elementària ò fondamental)*: Constituent essencial de la matèria (electron, etc.) ò de la luz (foton) qu'aparèisson, dins l'estat actual dei conoissenças, coma non descomposables en d'autres elements. 2. (ling.) Pichin mòt invariable que sièrve à precisar lo sens d'autres mòts ò à indicar de rapoarts gramaticals. ◇ *Partícula de ligason*: Conjonccion de coordinacion. 3. Preposicion de plaçada davant d'unu noms (nòbles, en particulier). Var.: (it.) **partícòla**.

particular, a adj. e n. Particulier (forma correnta).

particularament adv. Particulierament (forma correnta).

particularisacion (-izacion) n.f. Accion de particularisar.

particularisar (-izar) vt. Diferenciar per de caractèrs particulars.

particularisme n.m. Fach, per un grope social, una etnia, etc., d'affirmar ò de revendicar li sieu particularitat (espec. culturali e lingüistiqui) e de temptar de li preservar; ensèm d'aqueli particularitats.

particularista adj. e n. Que manifestà de particularisme.

particularitat n.f. Caractèr particulier de quauqua ren, de quauqu'un; caracteristica.

particulier, a adj. 1. Pròpri à quauqua ren, à quauqu'un: *Una planta particuliera à un clima*. 2. Afectat en pròpri à quauqu'un, à quauqua ren: *Aver una veitura particuliera*. 3. Personal, individual: *De rasons particulieri*. 4. Remirable, especial, especific: *Un signe particulier*. 5. Pas ordinari, pas corrent: *Un affaire particulier*. 6. *En particulier*: Especialament, particulierament. ◇ À despart, confidencialament: *L'ai rescontrat en particulier*. Var.: **particular** (classic).

particulier n.m. 1. Persona privada (per op. ai collectivitats professionali, administratiu, etc.). 2. Cen qu'es particulier; ensèm de detalhs, detalh: *Lo particulier e lo general*. Var.: **particular** (classic).

particulierament adv. D'un biais particulier; especialament. Var.: **particularament** (classic).

partida n.f. 1. Part: *Una partida de la poblacion pensa coma ieu*. ◇ *Faire partida de*: Èstre un element de; appartenir à. Sin.: **èstre de, formar part de**. ◇ *En partida*: Parcialament. ◇ (mat.) *Partida d'un ensemble*: Sotensemble d'aquest ensemble. ◇ *Ensemble dei partidas d'un ensemble*: Ensemble qu'a per elements toi lu sotensembles d'aquel ensemble. 2. (mús.) Caduna dei votz, instrumentali ò vocali, d'una composicion musicala. 3. Durada pendent la quala d'adversaris s'opauon, dins un juèc, un espòrt; totalitat dei còups que cau faire, dei ponchs que cau ganhar per determinar cu vence e cu perde: *Una partida de cartas, una partida en 10 ponchs*. 4. Lucha, competicion; conflicte: *Ganhar, perdre la partida*. ◇ *Laïssar, quitar la partida*: Abandonar la lucha, renonciar. 5. Divertiment en grope: Una partida de caça. 6. Profession, especialitat: *Èstre de*

la partida, èstre foart dins la sieu partida. 7. (dr.) Caduna dei personas que plaidéjon una còtra l'autra. ◇ *Aver à faire à foarta partida:* À un adversari potent, còtra lo quau la lucha es dificila. 8. Caduna dei personas que pílhon part à una negociacion ò que s'engàtjon mutualament per una convencion, un contracte. 9. *Partida fina:* Relacions sexuali un pauc particulari. 10. (dr.) *Partida civila:* Persona qu'intenta una accion davant una juridiccion penala, per obtenir una reparacion tocant un prejudici. ◆ pl. (pop.) *Li partidas:* Lu organes genitals masculins. Sin.: **alibòfis, balas, colhas** (pej.).

partidament adv. Parcialament, en partida.

partidari, ària adj. e n. 1. Qu'es favorable à: *Partidari de la lenga unica.* Sin.: **tenent, fideu, adèpte.** 2. Qu'espròva ò que manifestà un patriotisme sovent agressiu; que remira d'una mena sobriera lo sieu país, la sieu vila... Sin.: **estrech, fanatic, intolerant, cocardier.**

partidarisme n.m. Estat d'una persona partidària: *Lo partidarisme francés.* Sin.: **fanatisme, intolerança, cocardisme.**

partidor n.m. (mat.) Nombre per lo quau si partisse un autre nombre. ◇ *Partidor d'un nombre entier:* Nombre que, dins lo partiment d'aquel entier, dona un rèsta nul. ◇ *Comun partidor:* Nombre que partisse diferents nombres entiers. ◇ *Mai grand comun partidor:* Lo mai grand dei partidors comuns à diferents nombre (coma 15 per 30, 45 e 150). Sin.: **devesor, divisor.**

partiment n.m. 1. (mat.) Accion de partir un nombre per un autre. Sin.: **division.** 2. Dins la literatura dei trobadors, debat ò dialògue en forma de poesia. Sin.: **juèc partit.**

partir vi. (*parti*) 1. Laisser un luèc, si metre en camin: *Partir en vacances.* 2. *Partir de:* Aver coma començament, coma origina, coma poch de partença: *Partir dau centre, aquò parte d'una boana intencion.* ◇ *À partir de:* Despí; en tenent còmpte dei donadas disponibls. ◇ *Partent d'aquí:* Despí, à datar dau. Sin.: **d'en daquí.** ◇ *Èstre ben, mau partit:* Aver començat dins de boani, de marridi condicions. 3. *Èstre aviat:* Lo motor es partit. 4. Disparéisser: *La taca es partida.*

partir vt. (*partissi*) 1. Partatjar: *Partir una soma, una terren.* Sin.: **partejar.** 2. (mat.) Efectuar una division, calcular quant de còups un nombre es contengut dins un autre. Sin.: **compartir, empartir, despartir.**

partisan, a n. Resistent, combatent voluntari que non apartèn à una armada.

partison n.m. Partiment, desseparament.

partit n.m. 1. Associacion de personas constituïda en vista d'una accion politica: *Li militants d'un partit.* ◇ *Sistema dei partits:* Organizacion de la vida politica qu'acòrda un ròtle màger ai partits. ◇ *Sistema dau partit unic:* Organizacion de la vida politica dont un partit solet es autorisat (per op. à *bipartisme, multipartisme*). ◇ *Esperit de partit:* Sectarisme, parcialitat en favor dau pròpri partit. 2. Ensèm dei personas qu'an d'opinions, d'aspiracions d'afinitats comuni. 3. (lit.) Resolucion, decison; solucion: *Esitar entre doi partits.* ◇ *Pilhar partit:* Si prononciar per ò còtra, si decidir. ◇ *Partit*

pres: Vejaire preconceput, resolucion pilhada d'avança. 4. *Faire un marrit partit à quauqu'un:* Lo mautractor. ◇ *Tirar partit de quauqua ren:* L'emplegar, s'en servir lo mai ben possible. Sin.: **aprofechar.** 5. Persona à maridar (considerada dau ponch de vista de la sieu situacion sociala, de la sieu riquesa): *Es un beu partit.*

partit, ida adj. (fam.) Embriac: *Es un pauc partit.*

partit, ida adj. (arald.) *Escut partit:* Partatjat verticalament en doi parts egali.

partita n.f. (it., mús.) Variacion ò seria de variacions sus un tema. ◇ Seguida de danças ò de movements coregrafics. ◇ Sonata de cambra per lo violon ò lo clavier e la guitarra.

partitiu, iva adj. e n.m. (ling.) Qu'exprimis l'idea de partida per rapoart au tot: *Un article partitiu.*

partitor n.m. (agric.) Aparelh destinat à repartir l'aiga d'un beal d'irrigacion.

parto n.m. Enfantament. Var.: **part.**

parton n.m. (fis.) Constituent ipotetic dau nucleon.

partoricion n.f. Parturicion.

partorir vt. Parturir.

parturicion n.f. 1. (med.) Enfantament natural. 2. Fach de donar lo jorn, en parlant dei bèstias. Var.: **partoricion.**

parturienta n.f. (med.) Maire qu'enfanta.

parturir vt. (it.) 1. Enfantar. 2. (fig.) Crear, provocar. Var.: **partorir.**

parulia n.f. (med.) Abcès dei gengivas.

parum n.m. Ondradura.

parura n.f. Ondradura.

P.A.S. n.m. (med.) Acide paraminosalicilic, medicament antituberculós.

pas adv. Advèrbi de negacion, que si substituísse à *non* en si plaçant totjorn après lo vèrbo: *Non vèni / vèni pas.* ◇ Si pòu finda emplegar sensa vèrbo: *Pas dau tot, pas ges, perquè pas?*

pas n.m. 1. Movement que l'òme e la bèstia fan en portant un pen davant l'autre per si desplaçar. ◇ *Pas à pas:* Lentament. ◇ *À grands pas:* À grandi encambadas, rapidament. Sin.: **à bèli cambadas.** ◇ *À pas de lop:* Sensa faire de bosin. Sin.: **cauta-cauta, sus la poncha dei pens.** ◇ *Faire lu cent pas:* Anar e venir, en asperant embé impaciència. Sin.: **faire l'araire.** ◇ *Faire un faus pas:* S'acipar, embroncar Sin.: **faire un contrapàs, una trabucada;** (fig.) Faire una error. Sin.: **faire una cagada.** ◇ (fig.) *Faire lo promier pas (lu promiers pas):* Pilhar l'iniciativa (d'una relacion). Sin.: **entamenar lo pas.** 2. Biaï de caminar: *Un pas lord, graciós.* ◇ *Pas de corsa:* De quauqu'un que corre. ◇ (mil.) *Pas de rota:* Pas normal, cadençat; *pas accelerat:* Pas cadençat mai rapide que lo pas normal; *pas redoblat:* Pas doi còups mai rapide que lo pas cadençat normal; *pas de carga:* Foarça rapide. ◇ *Pas de l'auca:* Pas de parada en d'uni armadas forastieri, alemanda notadament. 3. Biaï de caminar mai lent dei animaús quadrupèdes, caracterisat per lo fach de pauar successivament lu quatre pens. 4. Longuessa d'una encambada: *Avançar d'un pas.* ◇ (fig.) Progression,

avançada: *Lu promiers pas vèrs la libertat*. 5. Peada: *De pas dins la neu*. ◇ *Caminar sus lu pas de quauqu'un*: Seguir lo sieu exemple, agir dau sieu biais. Sin.: **caminar sus li peadas de quauqu'un**. 6. (coregr.) Movement qu'un dançaire fa m'ai sieus pens, à tèrra; fragment d'un balèti interpretat un dançaire ò divèrs dançaires: *Pas de doi, pas de quatre*. 7. *Pas de tir*: Emplaçament adobat per tirar, sus un camp ò un estand de tir. ◇ Ensèm dei installacions que permèton de mandar un lançaire espacial. 8. Passatge estrech, eventualament perilhós; destrech. ◇ Clua, passatge entre li ròcas, bassa entre li montanhas. Sin.: **encisa, bassa**. ◇ Pagament d'un drech feudal de passatge. ◇ *Marrit pas*: Passatge dificil; (fig.) Situacion dificila. ◇ *Laissar, cedir lo pas à una persona*: Laissar passar. Sin.: **donar pas**. ◇ *Pilhar lo pas sobre*: Pilhar lo dessobre, l'avantatge sobre.

pasca n.f. 1. Fèsta annuala judiva que commemòra la sortida d'Egipte dau pòble ebraïc, la sieu liberacion e la sieu naissença en tant que pòble. 2. Anheü pascal: *Manjar la pasca*.

pascal n.m. Unitat mecanica de constrencha e de pression (simb. Pa), equivalent à la constrencha ò à la pression unifòrma que, agissent sus una susfàcia plana de 1m², exercisse perpendicularament à-n-aquesta susfàcia una foarça totala de 1 newton. (10⁵ Pa = 1 bar).

pascal, a adj. Que pertòca la fèsta de Pascas ò la pasca judiva. Var.: **pascau**.

pascalian, a adj. Relatiu à Blaise Pascal, ai sieu ideas.

pascal-segonda n.m. (pl. *pascals-segonda*) Unitat de mesura de viscositat dinamica (simb. Pa.s).

pascas n.f. pl. (M'una majuscula) Fèsta annuala de la Glèia cristiana, que commemòra la resurreccion de Jèsus-Crist.

pascau, ala adj. Pascal.

pashà n.m. Pachà.

pasiblement adv. D'un biais pasible. Sin.: **quietament, tranquillament, pacifiquement, moderadamente, doçament, placidament, suadament, calmament**.

pasible, a adj. Pacific, suau, pai. Sin.: **doç, moderat, pacific, quiet, tranquille**.

pas'ncar [paŋ'ka] Pas encara.

pas'ncara [paŋ'kara] Pas encara.

paso doble n.m. (esp.) Dança de ritme viu, d'origina espanhòla.

pasquetas n.f. pl. Quasimòdo.

passa n.f. 1. (espòrts) Accion de donar lo balon ò lo palet à un partenari. ◇ (belòta) *Faire la passa*: Non jugar un as, una carta mestressa, en esperant de pilhar mai de ponchs au torn d'après. 2. (tecn.) Passatge de l'autís, repetitiva, ciclica: *Passa de finicion*. 3. (pop.) Rescòntre pagant d'una prostituïda m'un client. ◇ *Maion, ostalaria de passa*: De prostitucion. Sin.: **bordeu, maion de tolerança**. 4. Movement per lo quau lo torero fa passar lo taur pròche d'eu. 5. Movement de la man dau magnetisair, de l'ipnotisair, pròche dau subjècte, de la sieu cara. 6. *Passa d'armas*: Encadenament d'atacs e de paradas en escrima. ◇ (fig.) Escambi verbal viu. 7. (mar.) Passatge practicable à la navigacion. Sin.: **frieu,**

frieu, boca. ◇ *Èstre en passa de*: Èstre à mand de. ◇ *Una boana passa, una marrida passa*: Un periòde facile, dificil. ◇ *Mòt de passa*: Mòt, frasa, seguida de caractèrs per si faire reconèisser, s'identificar (à un poaste de garda, dins un programa informatic, etc.). Sin.: **mòt de santa Clara, senhal**. 8. Moment, periòde. Sin.: **epòca, èra**. ◇ *D'aquesta passa*: En aquesto moment. 9. Seria de numèros de 19 à 36, au juèc de la rotleta. 10. En estamparia, ensèm dei fuèlhs prevists en mai dau tiratge oficial, per compensar li perdas ocasionali e lu fuèlhs d'aviament. 11. Accion de passar.

passa-aut adj. inv. *Filtre passa-aut*: Filtre que laissa passar toti li frequenças à partir d'una frequença dicha *freuquènça de partença*.

passabala n.m. Instrument que servia à verificar lo calibre d'un projectile.

passabaranha n.m. Jòquer.

passa-bas adj. inv. *Filtre passa-bas*: Filtre que laissa passar li bassi frequenças.

passabenda adj. inv. *Filtre passabenda*: Filtre electric que laissa passar unicament una benda de frequenças donada.

passablement adv. D'un biais passable, mejan. Sin.: **condrechament, sufisentament, suportablement, bastantament**.

passable, a adj. 1. D'una qualitat mejana, acceptabla. Sin.: **condrech, sufisent, bastant, suportable, pron ben**. 2. Traversable, en parlant d'un cors d'aiga, etc.

passabolhon n.m. Passadoira metallica emplegada per desbarrassar un bolhon de la graissa calhada e dei pichins tròç de carn e de legumes que contèn.

passabraç n.m. Dubertura d'un vestit per la quala es possible de passar lu braç.

passacalha nf. Vièlha dança mé de variacions, escriha en mesura simpla tripla e executada en movement greu.

passacarreu n.m. Tròç de boasc llong qu'emplègon lu sartres per passar li cordaduras au fèrre.

passacarriera n.m. Accion de desfilar per carriera, per una manifestacion, per Carenaval, etc.

passacavau n.m. Mena de pichin bac destinat à passar un cavau d'una riba d'un cors d'aiga à l'autra.

passacoarda n.m. Gròssa agulha de brilièr.

passacopa n.f. Ai cartas, accion de faussar la copa en inversant li doi partidas dau paquet copat.

passacordon n.m. Gròssa agulha per passar un laç, un cordon dins un ulhet, un elastic dins un orlet, etc. Sin.: **passagansa, passacordela, passaestaca**.

passacorridor n.m. Vestit sensa mànegas, cort e ample, pichina capa que si pava sus li espatlas per s'aparar dau frèi.

passada n.f. Clars.

passada n.f. Relacion intima, amorosa, de corta durada. Sin.: **amoretta, aventura galanta, caprici**.

passadís, issa adj. Passatgier, que dura gaire.

passadisme n.m. Estacament excessiva au passat.

passadista adj. e n. Estacat au passat; partidari dau retorn au passat.

passadoira n.f. Aisina de coïna mé de traucs, per escolar d'aliments ò per filtrar somariament de liquides.

passador n.m. Criveu, sas.

passadrech n.m. Favor autrejada còtra lo drech, l'usatge, lo reglament.

passafieu n.m. (med.) Instrument destinat à passar un fiu de ligadura à l'entorn d'un vaisseau ò d'una diafisi.

passaflor n.f. ò n.m. Anemòna finda dicha flor de Pascas.

passagansa n.m. Passacordon.

passagin n.m. 1. Ponchut que faia la naveta per traversar lo poart de Niça (promiera mitan dau s. XX^a). Var.: **passegin**. 2. *Juèc dau passagin*: Juèc dins lo quau si sauta sobre un autre jugaire que si tèn corbat. Sin.: **sautamotons**.

passagrand, a adj. Que la sieu larguessa despassa li dimensions correnti. ♦ n.m. Pèu pron granda per li poder talhar tres gancs.

passalach n.m. Filtre m'un disc d'oata ò doi entre de discs d'alumini traucats, per eliminar li impuretats macroscopiqui: pels, palhas.

passalia n.m. Passapurea.

passaman n.m. Cordeliera, riban replegat, fixat au mànegue d'un parapluèia e que permete de lo portar au braç.

passaman nm. 1. Torn de passa-passa. 2. Galon que sièrve à decorar una tenda, un vestit, etc.

passamanar vt. Ornar de passamans.

passamanaria n.f. Ensèm dei articles teissits ò treçats (passamans, galons, etc.) emplegat per garnir de mòbles ò de vestits.

passamanier, a n. Persona que fa ò vende de passamanaria.

passamontanha n.m. Cofa de tricòt que cuèrbe la tèsta e lo coal, laissant solament la cara à descubèrt.

passamuralha n. (lit.) Persona qu'auria la facultat de passar au travèrs dei barris. ♦ (per ext.) Persona capabla de s'escapar misteriosament d'un luèc ò de traversar un obstacle.

passamuscat n.m. Varietat de raïm muscat.

passapaïs n. Vagabond, barrutlaire. Sin.: **baronaire**, **barrotlier**.

passaparaula n.m. (vièlh) Comandament donat à la tèsta d'una tropa, que si fa passa d'òme à òme.

passa-passa n.m. inv. *Torn de passa-passa*: Torn de prestidigitacion. Sin.: **passaman**. ♦ (fig.) Engana gaubioa.

passapertot n.m. 1. Clau que duèrbe diferenti serrallhas. Sin.: **tropeliera**, **trompeliera**. 2. Enquadrament de carton ò de papier dins lo quau si pòu plaçar un dessenh, una gravadura, una fòto; quadre que lo sieu fond si duèrbe. 3. Sèrra de la lama larga, m'una manelha de cada costat, per talhar de pèças gròssi de boasc, de pèira, etc. ♦ adj. inv. Que s'en pòu faire usatge dapertot, en tota circonstança; banala, d'un emplec foarça estendut: *Una respoasta passapertot*.

passaplat n.m. Dubertura practicada dins una paret per passar directament lu plats e li sietas de la coïna au cenador.

passapoart n.m. Document qu'una autoritat administrativa dona ai sieus ressortissants en vista de certificar la sieu identitat à la demanda d'autoritats estrangieri e per li permetre de circular liurament en defoara dei frontieras.

passapom n.m. Varietat de pom foarça precòça e boana per la taula.

passapurea n.m. Esquìçapurea. Sin.: **passalia**.

passar vi. 1. Anar, si desplaçar dins un movement continú. ♦ Anar au travèrs, traversar: *Passar per Niça, per la seuva*. Sin.: **traçar per**. ♦ (fig.) Si trovar dins una situacion, un estat: *Passar per de gròssi dificultats*. ♦ *Passar per la tèsta*: Venir en ment. ♦ *Laissar passar*: Non s'opauar à; non remarcar. Sin.: **laisar perdre**, **laisar córrer**, **laisar búlher**. ♦ (m'un infinitiu) Èstre à-n-un moment donat dins un luèc per faire quauqua ren: *Passar crompar de pan, passar pilhar lu pichoi à l'escòla*. ♦ *En passant*: Sensa s'atardar. ♦ (fig.) *Passar sobre*: Non s'arrestar à, non considerar, laissar de caire: *Passar sobre lu detalhs*. ♦ Anar, faire movement en là d'un obstacle, d'una interdiccion: *Passar en contrabanda, una fenèstra que laissa passar l'aria*. ♦ S'escórrer au travèrs d'un filtre: *Lo cafè passa*. Sin.: **escompassar**. ♦ *Èstre digerit*: *Lo dinnar a de mau à passar*. ♦ (fam.) *Èstre acceptat, non èstre acceptat*: Una decision que passa, una observacion que non passa. ♦ *Èstre admès*: Passar dins la classa superiora; obtenir un diplòma. ♦ Venir dins una posicion donada: *Lo sieu interès passa avant l'interès general*. ♦ Despassar: *La mànega de la camia passa sota lo ponhet de la vèsta*. ♦ Anar d'un luèc à un autre: *Passar en coïna*. ♦ Aver una promocion à una altra foncion: *Es passat capitani*. ♦ Si jónher, rejónher (un autre camp, un autre partit, etc.): *Passar à l'enemic*. ♦ Si transmetre à un autre possessor: *À la sieu moart, lo sieu aver passerà ai sieus enfants*. ♦ Si sotametre à, subir: *Passar una visita medicala*. ♦ *Li passar*: Subir una necessitat contrària; (fam.) Morir, defuntar. ♦ Si produrre en public; èstre representat: *Passar à la television, passar au teatre*. ♦ *Passar per malhas*: Passar sensa èstre vist, d'escondons, au travèrs de. ♦ *Passar per*: Èstre considerat coma. Sin.: **èstre tengut per**. 2. S'escórrer: *Son passadi tres minutas*. ♦ Aver una durada limitada; cessar d'èstre: *La mòda passa, la dolor ti passerà*. ♦ Perdre lo sieu esclat, en parlant d'una color, d'una estòfa. ♦ vt. 1. Traversar: *Passar lo fluvì, passar lo soal d'una maion*. ♦ *Passar país*: Vagabondar. 2. Subir: *Passar un examèn, una espròva*. 3. Faire anar d'un luèc à una autre; faire traversar: *Passar de dròga, passar la tèsta à la fenèstra*. 4. Expauar, sotametre à una accion: *Passar lo coteu au fusi*. 5. Filtrar: *Passar un liquide*. 6. Donar, transmetre: *Passe-mi la sau!* 7. Laisar darrier: *Passar quauqu'un à la corsa*. Sin.: **despassar**. 8. Anar en là de: *Aquò passa li mieu foarças*. ♦ (Absolut) S'abstenir de jugar ò d'anonciar, dins d'unu juècs (de cartas, etc.). 9. *Passar quauqua ren à quauqu'un*: Lo li perdonar, lo li permetre,

l'excusar: *Passar toi lu capricis à un enfant*. 10. Laisser s'escórrer, emplegar: *Passar de temps en riba de mar*. 11. Satisfaire, contentar: *Passar una envuèia*. 12. Ternir: *Lo soleu a passat li colors*. 13. Estendre sus una susfàcia: *Passar de pintura sus li persianas*. 14. Si metre, enfilar rapidament: *Passar un mante devant de sortir*. 15. Inscriure (una escriptura comptable): *Passar un article en còmpte*. 16. Conclure (una acòrdi, etc.): *Passar una convencion*. Sin.: **s'endevenir**. ♦ **si passar** v.pr. 1. Si debanar: *La scena si passa à Antíbol*. 2. S'escórrer: *Doi setmanas si son passadi despí la tieu darriera visita*. 3. *Si passar de*: S'abstenir de, faire sensa. ◇ Non necessitar: *Aquò si passa de comentaris*.

passaràbia n.m. (lit.) Objècte sobre lo quau la ràbia si passa, s'amaïsa. ♦ n.f. Planta que passava per garir de la ràbia (Família dei crucifèras).

passarela n.f. 1. Mena de poant sovent estrech e reservat ai personas à pen. 2. Escalier ò plan inclinat mobile que permete l'accès à un avion, à una nau. Sin.: **escala de barcarissa**. 3. (fig.) passatge, comunicacion: *Una passarela entre doi cicles d'estudi, una classa-passarela*. 4. (mar.) Plataforma situada en sobre dau poant superior d'una nau e que s'estende sus tota la sieu longuessa: *Passarela de navigacion*. Sin.: **poant de comanda**. 5. (teatre e cín.) Supoart dei projectors, à la partida superiora d'un pontin, d'un estúdio de cínema ò de television.

passarilhar v.t.. Faire secar lu raïms au soleu.

passarilhas n.f. pl. Raïms secats. Sin.: **asebic**.

passasaussa n.m. Passadoira fina. Sin.: **chinés**.

passat n.m. 1. Temps escorrut fins à un present donat: *Lo passat, lo present e l'avenir*. ◇ *Dins lo passat, per lo passat*: Ancianament, dins un temps. Sin.: **d'aquí en darrier**. 2. (gram.) Ensèm dei formas dau vèrbo que plàçon l'enonciat dins un moment anterior au moment present. ◇ *Passat anterior*: Qu'exprimisè quauqua ren que s'es debanat avant un autre fach dins lo passat (ex.: *Quora auguèt acabat, s'en anèt*). ◇ *Passat compauat*: Format m'un auxiliari au present de l'indicatiu, per indicar un fach que s'es debanat li a gaire (ex.: *Aquesta setmana, ai travallhat*). ◇ *Passat simple*: Temps que marca un fach completament acabat dins un passat luenchenc ò istoric (ex.: *Rancher naissèt en lo 1785*). Sin.: **preterit**. 3. (coregr.) Temps de preparacion à un pas mai important; temps d'abriva d'un saut, d'un torn.

passat prep. En là de: *Passat lo poant*.

passat, ada adj. 1. Escorrut, acabat, en parlant dau temps: *L'an passat*. ◇ *À passat temps*: Dins lo passat. 2. Qu'a perdut dau sieu esclat, en parlant d'una estòfa ò d'una color. Sin.: **descolorit**.

passatè n.m. Pichina passadoira per lo tè, de metal ò de bambó.

passatemps n.m. Ocupacion, divertiment agradiu.

passatge n.m. 1. Accion, fach de passar: *Lo passatge dei aucas*. ◇ (dr.) *Drech de passatge*: Drech de passar sus la proprietat d'una altra persona. 2. Luèc dont si passa: *Leve-ti dau passatge!* 3. Pichina carriera que passa au manco en partida sota lo premier plan d'un immòble. ◇ Galaria cubèrta dont pàsson solament de personas à

pen. Sin.: **vòuta**: *La carriera dei vòutas en Niça Vièlha*. 4. *Passatge per pedons*: Susfàcia balisada d'una carriera que lu pedons dévon pilhar per traversar. ◇ *Passatge sosterranh*: Que passa sota una rota, una via ferrada, per lu pedons, lu veïcules. ◇ *Passatge protegit*: Crosament dont la prioritat es acordada à la via principala e non à-n-aquela de drecha. ◇ *Passatge à niveau*: Crosament au meme niveau d'una rota, d'un camin e d'una via de camin de fèrre. ◇ *Passatge superior (inferior)*: Dont si pòu passar la via ferrada au mejan d'una rota que passa en dessobre (en dessota). Sin.: **passatge sobran (sotran)**. 5. Soma pagada per pilhar una via, un mejan de transpoart (espec. maritime ò fluvial), etc.: *Pagar un passatge elevat*. 6. Fragment, extrach (d'una òbra literària, musicala). 7. Moment que si passa. ◇ *De passatge*: Que demòra gaire de temps dins un luèc. ◇ *Auceu de passatge*: Auceu migrator; (fam.) Persona que càmbia sovent de luèc. ◇ *Aver un passatge à vuèi*: Un moment dificile, de lassatge, mé de complicacions, d'ideas confusi, etc. 8. (astron.) Moment qu'un astre s'interpaua davant un autre. ◇ *Passatge d'un astre au meridian*: Instant qu'aquel astre travèrsa exactament lo plan peridian. 9. (antrop.) Rites de passatge: Rites, cerimònias que màrcon l'accession d'un individú d'un grope à un autre, espec. dau grope dei joves à-n-aqueu dei adultes; temps d'aquela accession: Lo passatge à l'atge adulte.

passatgier, a adj. 1. Que passa dins un luèc, sensa s'arrestar. 2. Que dura gaire: *Una crisi passatgiera*. Sin.: **passadís**.

passatgier, a n. Persona que pilha un mejan de transpoart sensa n'assegurar la marcha ni faire partida dau personal. ◇ *Nau de passatgiers*: Nau destinada à transportar de personas.

passat-ièr adv. Avant-ièr.

passa-tot adj. inv. *Filtre passa-tot*: Filtre m'un afebliment nul à toti li frequenças.

passa-tot-gran n.m. Vin roge de Borgonha obtengut en faguet fermentar lo most de divèrsi varietats de raïms.

passavelhada n.f. Velhada.

passavelós n.m. Mena d'amaranta.

passavant n.m. Sauconduch, laisser-passar.

passavin n.m. 1. Instrument que sièrve à faire passar una liquor au travers d'una altra mai lourda, sensa li mesclar. 2. Licença, autorisacion per transportar de vin.

passavista(s) n.m. Encastre mé doi duberturas contigüi, qu'esquilha dins la caneladura d'un aparelh de projeccion fixe e permete de menar successivament li vistas davant la fenèstra de projeccion per un movement de va-e-vèn.

passavòga n.f. (mar.) Accion de remar, en s'apontelant sus lo rema mé lo mai de foarça possibla, per acriésser la velocitat d'una galèra. 1666: «*Afin de n'apprendre la voga / Nous fan fa sié e passo.vogo...*»

passa-volant n.m. Sordat suplementari que si presentava ai revistas sota l'Ancian regime, per justificar d'estats de sòlda majorats.

passegin n.m. Passagin.

passejada n.f. 1. Accion de passejar, de si passejar: *Faire una passejada*. 2. Luèc, via adobada per si passejar. 3. (coregr.) Dins un pas de doi, percors que lo dançaire fa en caminant à l'entorn de la sieu partenària, que si tèn sus li ponchas e qu'eu mantèn per la faire virar.

passejador n.m. 1. (anc.) Partida d'una sala d'espectacle dont si podia circular ò si tenir drech. 2. Luèc cubèrt destinat à la passejada.

passejant, a n. Persona que passeja.

passejar vt. 1. Menar defoara per donar d'ària, d'exercici, per divertir: *Passejar un enfant*. 2. Laisser anar d'un caire e de l'autre: *Passejar lo regard d'una taula à l'autra*. ♦ vi. Si passejar. ♦ **si passejar** v.pr. Anar d'un luèc à un autre, m'una tòca ò sensa tòca, per si divertir: *Si passejar en riba de mar*. Sin.: **s'espaçar, s'espacejar**.

pàssera n.f. 1. Auceu dei passerifòrmes abondós dins li vilas e dins lu camps (Família dei plocèidats). ♦ *Pàssera piemontea*: Auceu present dins lo Bacin mediterraneu e en Àsia centrala (*Passer hispaniolensis*). ♦ *Pàssera sarda*: Pàssera qu'a un plumatge intermediari entre la pàssera domestica e la pàssera piemontea (*Passer italiae*). ♦ *Pàssera montanhiera*: Pàssera mai pichina que la pàssera domestica, que lo mascle e la femèla an gaire de diferença dins l'aparença (*Passer montanus*).

passeriera n.f. Passeron d'Amèrica, de la talha d'una pàssera, dei colors esclatants, que diferents espècias poàdon èstre tengudi en captivitat.

passerifòrme n.m. *Passerifòrmes*: Òrdre d'auceus de talha generalament pichina, arboricòlas, cantaires e bastissèires de nidos, qu'an de patas mé quatre dets (tres davant e un darrièr), coma la pàssera, lo mèrlo e lo rossinhòu.

passerina n.f. Boscarla, buscarèla.

passeron n.m. 1. Passerifòrme. 2. Auceu, en general. 3. (fam.) Sèxe de l'òme. Sin.: **auceu** (pop.), **bícol** (pop.).

passeronalha n.f. Lu passerons d'una mena generica.

passibilitat n.f. Fach d'èstre capable de provar de sensacions.

passible, a adj. *Passible de*: Que risca (una pena) ò que pòu provocar la sieu aplicacion: *Un crimi passible de vint ans de preson*.

passidura n.f. Blasidura.

passiera n.f. Luèc de passatge dei animaús.

passiflòra n.f. Planta tropicala dau fruch comestible (*fruch de la Passion*), finda dicha *flor de la Passion* à causa de la forma de la sieu flor que lu sieus organes evòcon lu instruments de la Passion (corona d'espinas, claveus, marteus, etc.).

passifloracea n.f. *Passifloraceas*: Família de plantas (òrdre dei parietalas) que lo tipe n'es la passiflòra, caracterisadi per una flor que presenta una corona franjada.

passiment n.m. Blasidura.

passion n.f. 1. Movement violent, impetuós, de l'èstre vèrs cen que desidèra; emocion potenta e coninua que domina la rason: *La passion amoroa*. 2. Objècte d'aquieu

desidèri, d'aquel estacament: *Es estada la granda passion de la mieu vida*. 3. Interès important: *Provar de passion per lo sieu mestier*. 4. (M'una majúscula) (relig.) *La Passion*: L'ensèm dei eveniments de la vida de Jèsus-Crist, de la sieu arrestacion fins à la sieu moart. ♦ (mús.) Oratòrio sobre lo subjècte de la Passion. ♦ *Fruch de la Passion*: Fruch manjadís d'uni passiflòras.

passionadament adv. Embé passion.

passionaire n.m. Libre de la Passion de Jèsus-Crist.

passional, a adj. 1. Que la passion inspira: *Un crimi passional*. 2. De la passion; relatiu ai passions: *Un estat passional*. Var.: **passionau**.

passionalament adv. D'un biais passional.

passionant, a adj. Que passiona; que retèn tota l'atencion: *Un libre passionant*.

passionar vt. 1. Interessar vivament. 2. Donar un caractèr animat, violent: *Passionar un debat*. Var.: **apassionar**. Sin.: **afebrir, afogar, estrambordar, abramar**. ♦ **si passionar** v.pr. (*per*) Pilhar un interès viu à. Var.: **s'apassionar, s'enfebrir, s'afogar, s'estrambordar, s'abramar**.

passionat, ada adj. e n. Que la passion l'anima: *Un debat passionat, un passionat de poesia*. Var.: **apassionat**. Sin.: **enfebrit, estrambordat, abramat, afogat**.

passionau, ala adj. Passional.

passionista n.m. Membre d'una congregacion fondada en lo 1720 per sant Pau de la Crotz, que la sieu tòca es la propagacion, per de missions, de la devocion à la Passion de Jèsus-Crist.

passir vt. Secar, dessecar, en parlant d'una planta, d'una flor; blasir. Sin.: **blagir**. ♦ **si passir** v.pr. Si dessecar.

passit, ida adj. Sec, dessecat.

passiu, va adj. 1. Que non agisse d'espereu, que non fa d'accion: *Èstre lo testimòni passiu d'un eveniment*. 2. Que s'accontenta de subir; flac, que manca d'energia. Sin.: **apatic, inactiu, moal, molastrós**. Contr.: **actiu**. 3. (gram.) *Via passiva* ò *passiu*, n.m.: Ensèm dei formas verbali (constituïdi de l'auxiliari *èstre* e dau participi passat dau vèrbo actiu) qu'indícon que lo subjècte subisse l'accion, que la complisse l'agent. 4. (quim.) Qu'es devengut non reactiv per passivacion, en parlant d'un metal, de la sieu susfàcia. 5. (electr.) Que non compoarta de foant d'energia, en parlant d'un element de circuit, d'un circuit. 6. (ist.) Ciutadan passiu: Ciutadan que, dins lo sufragi censitari, non avia lo drech de vòte (per op. à *actiu*).

passiu n.m. 1. Ensèm dei deutes d'una persona fisica ò morala. 2. (comptab.) Cen que, dins lo bilanç d'una empresa, d'una societat, d'una associacion, figura l'ensèm dei deutes. 3. (gram.) *Via passiva*.

passivacion n.f. (quim.) Modificacion de la susfàcia dei metals, que lu rende plus pauc sensible ai agents quimics. ♦ (tecn.) Tractament de la susfàcia dei metals e dei aliatges ferrós (fosfatacion, en particulier) que produu aquesta modificacion.

passivament adv. D'un biais passiu.

passivar vt. 1. (quim.) Rendre passiu (un metal). 2. (tecn.) Faire subir la passivacion à.

passivitat n.f. Caractèr passiu (de quauqua ren, de quauqu'un); inercia, apatia, flaquitge, lassitge, flaca.

past n.m. Noiridura que si pilha cada jorn, generalament à d'oras donadi: *Lo dinnar e lo sopar son doi pasts*.

pasta n.f. 1. Preparacion à basa de farina mé d'aiga ò de lach, pastada lo mai sovent mé d'autres ingredients (crissent, sau, sucre, etc.) e destinada principalament à èstre manjada cuècha, sota forma de pan, de pastissaria, etc. 2. *Pasta, pastas, pastas alimentari*: Preparacion à basa de sèmola de blat dur, que si presenta sota divers formas (parpalhons, spaguètis, etc.). ◇ *Pasta(s) au sec*: Pasta just escolada, manjada m'un pauc de burre e eventualament un pauc de fromai gratat. 3. Preparacion de composicion variabla, de consistença intermediària entre lo liquide e lo solide, e destinada à d'usatges divers: *Pasta de fruchs, pasta dentifrici*. ◇ En pintura, color preparada, trabalhada sus la paleta ò directament sus la tela, m'una consistença pauc ò pron espessa. 4. *Pasta de papier*: Matèria que sièrve à fabricar lo papier, constituïda de fibras d'origina vegetala (boasc, palha, estraças, etc.) en suspension dins l'aiga addicionada ò non de substànças coma cargassas, colorants, adesiús, etc. 5. (miner.) Substànça constituïda de pichins cristalls negats dins de vèire e que son à l'entorn dei fenocristalls, dins una ròca volcanica microlitica.

pastable, a adj. Que pòu èstre pastat.

pastada n.f. 1. Accion de pastar. Var.: **pastatge**. 2. Alestiment culinari de carn, de sauvatgina, de peis mé d'ortalhas, cuèch dintre una aisina de tèrra. Sin.: **terrìn, terrina, tian, çaçoleta**.

pastador n.m. Murador qu'aprèsta la mauta.

pastaire, airtiz adj. e n. Que trabalha la pasta (espec. aquela dau pan). ◆ n. Persona qu'alestisse una pastada.

pastamauta n.m. Bòcha qu'apresta la mauta.

pastar vt. 1. Travalhar, malaxar (una pasta e, espec. aquela dau pan). 2. Preissar, malaxar dins la man. 3. Trempar e malaxar (de gip, de ciment, de betum, etc.). 4. (fig.) Donar la sieu marca à, formar (un esperit, quauqu'un, etc.). ◇ *Èstre pastat d'orguèlh, de contradiccions, etc.*: N'èstre clafit.

pastat, ada adj. malaxat, travalhat coma una pasta.

pastatge n.m. 1. Accion de pastar. 2. Pastada.

pasteca n.f. 1. Fruch 2. (fam.) Simèc. gautàs, balorda, bofa, virasoleu, viragauta, gautada, pastisson, morrejada, emplastre, baceu.

pastejar vt. Faire de pastissaria. ◆ vi. Faire un festin.

pastel n.m. 1. Bastonet d'un materiau colorat aglomerat. Dessenh fach au pastel. ◆ adj. inv. Si di de colors docis e clari.

pastel n.m. Planta cultivada per li sieu fuèlhas, que fornisson una color blava (Família dei crucifèras).

pastèla n.f. Massa de metal ò d'aligatge, de forma parallelepipedica, obtenguda per lo biaïss d'un molatge.

pastenaga n.f. Pastenaiga.

pastenaiga n.f. 1. Peis selacian plat dei costas europeï, qu'a sus la coa un agulhon verinós (Lòng fins à 1,50 m). 2. Pastenarga.

pastenarga n.f. 1. Caròta. Var.: **pastenaga, pastenaiga**. Sin.: **ferassa**. 2. (espec.) Planta bisannuala que d'una varietat (*Pastinaca saticea*) se manja la raïç que sembla la caròta (Família dei ombellifèras).

pasteurella n.f. Bacteria patogena, agent dei pasteurellòsis.

pasteurellòsi n.f. (veter.) Infeccion deuguda à una pasteurella, que pòu eventualament èstre transmissibla à l'èstre uman.

pasteurian, a adj. De pasteur; que constiutisse una aplicacion dei sieu teorias. Var.: **pastorian**. ◆ n. Travalhaire scientific de l'Institut Pasteur.

pastichaire, airtiz n. Persona que retipa. Sin. retipaire, imitator.

pastichar vt. Contrafaire, retipar, imitar.

pastiche n.m. Òbra literària ò artistica dins la quala es imitat l'estile d'un autor, sigue per assimilar lo sieu biaïss, sigue dins una intencion parodica. Sin. reipe, imitacion.

pastiera n.f. Còfre, aparelh dins lo quau si malaxa la pasta dau pan. Sin.: **mastra**.

pastilha n.f. 1. Pichin tròç de pasta per suçar, de forma generalament redona, en confisaria ò en farmacia: *Pastilha à la menta*. ◇ Comprimit: *Pastilha d'aspirina*. 2. Motiu decoratiu de forma redona: *Un teissut à pastilhas*.

pastilhatge n.m. 1. Fabricacion dei pastilhas. 2. Imitacion en pasta de sucre d'un objècte, en confisaria. 3. Procediment decoratiu que consistisse à reportar sus un vas de motius modelats à despart.

pastís n.m. 1. Preparacion à basa de carn ò de peis molinats, cuècha dins una terrina ò au dedintre d'una pasta fulhetada (*pastís en crosta*). 2. Aperitiu alcolisat parfumat à l'anís, que si beu estendut d'aiga. 3. (fig.) Embrolh, complicacion; pastrolh: *Faire tot un pastís per pas grand caua*.

pastissada n.f. (fam.) Cagada (pop.), falhiment.

pastissaire, airtiz n. Que pastissa, que fa d'embrolhs. Sin.: **gastasaussa, trebolafèsta, secamolea, secadoaça, rompechicòria, pega, secafetge**.

pastissar vt. 1. Faire un pastís; faire de pastissaria. 2. Confús, tròup cagat en pintura, en ornements, en parlant d'un dessenh. 3. (fig.) Faire d'embrolhs, de pastrolhs. Sin.: **secar, sansonhar, tarabastar, tavanejar**.

pastissaria n.f. 1. Preparacion, sucrada ò salada, de pasta trabalhada, garnida de divers biaïss e cuècha au forn. 2. Profession, comèrci, botiga de pastissier.

pastissier, a n. Persona que fa ò vende de pastissaria. ◆ adj. *Crema pastissiera*: Crema cuècha, pusleu espessa, sovent parfumada, que garnisse d'uni pastissarias.

pastisson n.m. 1. Preparacion de pastissaria. 2. (fig.) Simèc. 3. Varietat de cogorda qu'a la forma d'un disc canelat.

paston n.m. 1. Tròç de pasta per lo pan mes en forma denant de lo far cuèire. 2. (agric.) Mesclum d'aliments

pastats per la volalha. 3. Noiridura que si dona ai cans e ai cats.

pastonar v.t. Talhar la pasta en pastons.

pastor n.m. 1. (lit.) Prèire ò evesque, en tant qu'a la carga d'amas (li sieu « feas). ◇ *Lo Boan Pastor*: Jèsus-Crist. 2. Ministre dau culte protestant.

pastoral, **a** adj. 1. Dei pastres: *La vida pastoral*. ◇ (geogr.) Relatiu à l'elevatge nomade. 2. Qu'evòca la campanha, la vida rurala, sus un mòde idealisat: *Una poesia pastoral*. 3. (relig.) Dau pastor, dau ministre dau culte. ◇ *Letra pastoral*: Mandament. Var.: **pastorau**.

pastoral n.f. 1. Pèça de teatre que mete en scena de pastres, de pastressas. ◇ (espec.) Pèça de teatre de la tradicion provençala, generalament mé totplen de partidas cantadi, que celèbra la Nativitat.

pastoralisme n.m. Elevatge extensiu sus de pastura e de percors e relacion independenta entre lu pastres, li sieu bèstias e la natura.

pastorat n.m. Dignitat, foncion de pastor ; la durada d'aquesta foncion.

pastorau, **ala** adj. Pastoral.

pastorèl n.m. Jove pastre. Var.: **pastoreu**.

pastorèla n.f. 1. Jove pastressa. Var.: **pastoreta**. 2. Dins la lirica dei trobadors, mena de cançon dialogada dins la quala un cavalier temptava de sedurre una pastressa. 3. Chollh. Sin.: **enganapastre**, **galapastre**, **guinhacoa**, **perracha**.

pastoreta n.f. Bergiera, pastorèla.

pastorian, **a** adj. e n. Pasteurian.

pastreu, **ela** n. Pastre, pastressa. Var.: **pastorèl**, **pastorèla**.

pastorisacion (-izac) n.f. Esterilisacion d'una bevenda fermentabla (lach, cervesa, etc.) per escaufament sensa ebullicion

pastorizar (-izar) vt. Operar la pastorisacion.

pastós, **oa** adj. 1. Qu'a la consistança d'una pasta, intermediària entre lo liquide e lo solide: *Una matèria pastoa*. ◇ *Fusion pastoa*: Passatge progressiu de l'estat solide à l'estat liquide, caracteristica dei vèires. ◇ Aver la boca pastoa: Coma se siguesse cargada d'una pasta (per una persona embriaga, espec.). ◇ *Una votz pastoa*: Confusa, mau plaçada. 2. (fig.) Confús, embarrassat: *Un discors, un estile pastós*.

pastre, **pastressa** n. Persona que garda de feas. Sin.: **bergier**. ◆ n.f. Frema ò filha d'un pastre.

pastrolh n.m. 1. Empacha, obstacle. 2. (fig.) Comairatge. Sin.: **parladissa**, **parlaïssa**, **charradissa**. 3. Situacion embrolhada, confusa.

pastrolhaire, **airitz** adj. e n. Si di d'una persona que pastrolha. Sin.: **barjacaire**, **charraire**. Var.: **pastrolhier**.

pastrolhar vt. Empachar. ◆ vi. Faire de pastrolhs, de comairatges: «*La polalhiera pastrolha, laisse-la pi pastrolhar!*». Sin.: **barjacar**, **charrar**.

pastrolhier, **a** adj. e n. Que pastrolha. Var.: **pastrolhon**, **pastrolhaire**.

pastrolhon, **a** adj. e n. Pastrolhier.

pastrum n.m. Desacòrdi passatgier.

pastura n.f. 1. Luèc dont lo bestiari paise. Var.: **pasturatge**, **apasturatge**. 2. Accion, drech de faire païsser lo bestiari. Sin.: **apasturada**, **bandida** (drech suprimat en lo 1963). 3. Noiridura dei bèstias. 4. (fig.) Cen qu'alimenta un desidèri, una facultat; cen que pòu èstre l'objècte d'una activitat: Jetar un escandale en pastura à la premsa.

pasturable, **a** adj. Que si pòu emplegar coma pastura.

pasturar vt. e vi. Païsser. Var.: **apasturar**.

pasturatge n.m. Pastura.

pasturenc, **a** adj. Relatiu à la pastura.

pasturon n.m. (anat.) Part de la camba dau cavau, que correspoande à la promiera falanja.

pata n.f. 1. Membre ò apendici dei animaues que supoarta lo còrs e assegura lo saut, la marcha, la preension, etc.: *Lu insèctes an tres pareus de patas*. ◇ *Braias à patas d'elefant*: Que li sieu cambas van en s'alargant vèrs li cavilhas. ◇ *Bolegar li patas*: Arpatèjar. ◇ *Copar li patas*: Despatar. ◇ (en parlant de personas) *Caminar à quatre patas*: Sus li mans e lu genolhs. Sin.: **de patas**, **d'apaton**, **de gratapatas**. ◇ *Mostrar pata blanca*: Presentar toti li garantias necessari per intrar dins un luèc, una organisacion, etc. ◇ (fam.) *Còup de pata*: Allusion, critica facha au passatge. Sin.: **patada**. ◇ (fam.) *Tirar dins li patas de quauqu'un*: Li metre d'empachas. ◇ (fam.) *Retombar sus li sieu patas*: Sortir sensa dam d'un marrit pas. Sin.: **s'espataçar**. 2. (fam.) Pen, camba: *Si rompre una pata*. 3. (fam.) Man: *Lèva li tieu patas d'aquí!* 4. Gaubi de la man particuliera à un artista: *La pata dau mèstre*. 5. Placa lònca e plata que sièrve à fixar, mantenir, assemblar. 6. Lengueta de cuer, d'estòfa, etc., que sièrve à mantenir, à clavar, à decorar un vestit. 7. (mar.) Pèça triangulària de cadun dei braç de l'ancora.

pata d'auca n.f. 1. Planta annuala de la familha dei amarantaceas, totplen presenta dins lu luècs cultivats, originària d'Euròpa, d'Orient Mejan e d'Àfrica dau Nòrd, naturalisada dins d'autri regions. Deu lo sieu nom à la forma dei sieu fuèlhas d'un vèrd blancastre. Sin.: **anserina blanca**. 2. Caireforc format per doi tròç de rotas ò de camins que si jónhon à un tronc comun.

patà n.m. Patau.

pataca n.f. Anciana moneda de gaire de valor qu'èra en usatge en Flandra.

patacar vt. (*pataqui*) Abandonar, laisser. Var.: **pataclar**.

patacha n.f. 1. (anc.) Veitura publica gaire confortabla. 2. (mar.) Bateu dei doganas. ◇ Nau granda que servia de poast de garda à l'intrada d'un poart (1785).

pataclar vt. Patacar.

patada n.f. Còup de pata.

patafi, **patàfia** n. (fam.) Persona gròssa e desgaubiada: *Un gròs patafi*. Sin.: **pataloc**.

patagon, **ona** adj. e n. De Patagònia. ◆ n. Individú d'un pòble indigena d'Amèrica dau Sud, format dei

pòbles *ona* (que vivíon en Tèrra de Fuèc) e *tehueltxe*, (que vivíon en Patagònia).

patairòu n.m. 1. Tot linge brut. 2. Estrança banhada à l'extremitat d'una pèrtega; escobalhon de fornier. 3. Servieta igienica. 3. Persona bruta, chautron.

patalar vt. (fam.) Raubar.

pataloc, a adj. Patafi.

pata-maissèla n.f. (zool.) Maxillipède.

patamineta n.f. *Faire patamineta*: Manifestar de doçor, per escondre una marrida estigança.

patamoala n.f. (fam.) Persona indolenta, flaca. Sin.: **patanha, molastrós**.

patanha n.f. 1. Frema bruta, desbauchada. 2. Patamoala.

patanon n.m. Topinambor.

pataquin n.m. Merilhon de caroba.

pataràs n.m. 1. (mar.) Sàrtia que parte d'en aut de l'aubre fins ai doi bandas d'un vaisseau. Sin.: **borda**. 2. Auvari, malastre.

patassòla n.f. (fam.) Frusta, rosta donada en picant sus li gautas dau cuu. Var.: **patassolada**.

patassolada n.f. Patassòla.

patassolar v (*patassòli*) Picar sus li gautas dau cuu.

patata n.f. 1. Planta de la familha dei convolvuceas, cultivada en Amèrica e en Àsia per lo sieu tubercule manjadís; aqueu tubercule. Sin.: **patata doça**. 2. (fam.) Tantifla.

patatin-patatan loc. Patin-cofin.

pataton interj. Bosin d'una caua que tomba embé fracàs. ◇ *Faire pataton*: S'acipar, caire.

patau n.m. 1. Anciana moneda de coire de gaire de valor; liard. 2. Falabrac, incapabile.

pataud, a adj. Desgaubiat, maladrech.

pataudàs, assa adj. e n. Totplen desgaubiat, maladrech.

pateca n.f. Varietat de cogorda de Niça.

patela n.f. Simèc.

patena n.f. Pichin plat redon destinat à recevre l'òstia.

patent, a adj. 1. Evident, manifeste: *Es patent que...* 2. (ist.) *Letras patent*: letras que servíon à notificar una decision dau rèi de França e qu'èron mandadi dubèrti e sageladi dau grand sageu.

patenta n.f. 1. Taxa annuala que pagàvon lu negociants, lu industrials, lu membres d'uni professions liberali, que l'a remplaçada la taxa professionala. 2. (mar.) *Patenta de santat*: Certificat sanitari donat à una nau en partença.

patentable, a adj. Que pòu èstre constrench à pagar una patenta.

patentar vt. 1. Sotametre à una patenta. 2. Donar una patenta à. 3. Brevetar.

patentat, ada adj. 1. (anc.) Que pagava una patenta. 2. Confirmat: *L'aparaire patentat d'una institucion*.

patentatge n.m. Accion de trempar dins un banh de plomb ò de sau de fieus d'acier que dévon presentar de caracteristicas particulieri (resistença à la torsion, etc.).

patèr n.m. Preguiera en latin que comença per li paraulas *Pater Noster* (Nòstre Paire). Var.: **paternòster**.

patèra n.f. 1. (Antiqu.) Copa per beure larga e gaire profunda. 2. Ornament en forma de rosaça. 3. Supoart fixat à una part per li suspendre de vestits ò per tenir una tenda, de draparias, etc. Sin. **poartavestits, poartacapeus**.

paterfamílias n.m. inv 1. (Antiqu.) Paire de familha. 2. Paire autoritari.

paternament adv. Pairalament.

paternalisme n.m. Actituda de quauqu'un que si compoarta m'ai personas sobre li quali a una autoritat coma un paire sobre lu sieus enfants; biais de dirigir, de comandar m'una benvolença autoritària e condescendent.

paternalista adj. e n. Dau paternalisme; que manifestà de paternalisme.

patèrne, a adj. Pairal.

paternejaire, airtiz n. Persona que prega en recitant de patèrs.

paternejar vi. Recitar de patèrs.

paternitat n.f. 1. Estat, qualitat de paire. ◇ Ligam juridic entre un paire e lu sieus enfants: *Paternitat legitima (dins lo quadre d'un maridatge) e paternitat illegitima (en defoara dau maridatge)*. ◇ *Paternitat adoptiva*: Que resulta d'una adopcion. 2. Qualitat d'autor, d'inventor: *La paternitat d'una òbra*.

paternòster n.m. Preguiera. Var.: **patèr**. ◇ (espec., pej.) Preguiera dicha maquinalament e à votz bassa, sensa articular.

patés n.m. 1. Varietat d'un dialècte qu'es parlada unicament dins una contrada gaire estenduda, lo mai sovent rurala. 2. Tèrme donat pejorativament per lu Francimands ai parlars de l'Exagòne autres que lo francés.

patesejant, a adj. e n. Relatiu au patés; que parla patés.

patesejar vi. Parlar patés.

patet n.m. adj. Meticulós. Sin.: **menimós, escrupulós, finaudeu, rusion, cavilhaire**.

patetament adv. Meticulosament. Sin.: **menimosament, escrupulosament, rusadament**.

patetum n.m. Meticulositat.

patetear vi. Balandrinar. Var.: **patetejar**. Sin.: **pachonear, longanhejar, la menar llonga, flandrinar, landrinar**.

patetic, a adj. 1. Que tòca profundament, que provòca una emocion viva per lo sieu caractèr dolorós ò dramatic. Sin.: **esmovent, pertocant**. 2. (anat.) *Nèrvi patetic* ò *patetic*, n.m.: Nèrvi dau muscle grand oblic de l'uèlh. ◆ n.m. Caractèr patetic: *Lo patetic d'una situacion*.

pateticament adv. D'un biais patetic.

patetisme n.m. (lit.) Caractèr de cen qu'es patetic.

pati n.m. Cloaca (1); comun, cagador (pop.), latrinas.

patibular(i), a adj. Pròpri à un individú que si merita la forca; inquietant, suspècte: *Aver la mina patibulària*.

patiment n.m. Sofrença.

patin n.m. 1. Pèça, mobila ò fixa, adaptada à un objècte, per li permetre d'esquilhar sus un supoart. ◇

Pèça de teissut (generalament de feutre) sobre la quala si pava lo pen per avançar sus un parquet sensa li faire de marcas. ◇ *Patin à glaça*: Dispositiu constituït d'una lama fixada sota una cauçada e destinada à esquilhar sus la glaça. ◇ *Patin à roletas*: Dispositiu montat sobre de rotletas e que s'adapta au pen au mejan de lanieras, ò qu'es fixat directament sota una cauçada especiala. 2. Organe mobile que vèn fretar sus una susfàcia, dont si vèn pauar un ensèm en movement (guidatge) ò per absorbir la potença en excendent (frenatge) dins una màquina, un mecanisme. ◇ Cadun dei elements rigides articulats que constituïsson una canilha d'un veïcule. 3. (c. de f.) Supoart d'un ralh, que repava sus li travèrsas.

pàtina n.f. Patina.

patina n.f. 1. Aspècte que pílhon m'au temps d'unu objèctes, d'uni susfàcias: *La patina d'un tableu*. ◇ Alteracion quimica, naturala e establa, de la susfàcia dau bronze. 2. Lustratge, coloracion artificiala de divèrs objèctes per lu protegir ò lu embelir. Var.: **pàtina**.

patinadoira n.f. Luèc adobat per practicar lo patinatge. Sin.: **esquilhador, resquilhador**.

patinaire, airtz n. Persona que patina. Sin.: **resquilhaire**.

patinar vt. Revestir d'una patina (en particulier d'una patina artificiala). ◇ **si patinar** v.pr. Si recurrir d'una patina (en parlant d'un bronze, per ex.).

patinar vi. 1. Esquilhar, avançar mé de patins. Sin.: **resquilhar**. 2. Esquilhar per mancança d'aderença: *La ròda patina*.

patinatge n.m. 1. Practica dau patin. Sin.: **resquilhatge**. ◇ *Patinatge artistic*: Exhibicion sus la glaça, compauada de figuras impauadi ò liuri, de sauts acrobatics e de dança, presentada en competicion ò en spectacle. ◇ *Patinatge de velocitat*: Corsa sus glaça mé de patins. 2. Rotacion sensa efècte dei ròdas motritz d'un veïcule, en seguida à una mancança d'aderença.

patin-cofin loc. (fam.) Per evocar ò resumir una lònga charradissa, de paraulas que si poàdon facilament devinar. Sin.: **patatin-patatan, e que ti sabi ieu**.

patineta n.f. Trotineta.

patin-patan loc. Patatin-patatan, patin-cofin.

patintena n.f. Vagabondatge. ◇ *Córrer la patintena*: Cercar d'aventuras galanti.

patir vt. e vi. (*patissi*) Sofrir; mancar de; endurar quauqua ren de penible; aver de mal à far quauqua ren: Patir lo set (la set), patir la fam, patir lo pan, patir de caud, patir de frèi, patir de vielhum, patir à córrer, à caminar).

patiràs n.m. 1. Martir; persona que sofrisse totplen. 2. Persona que subisse de marrits comportaments au sieu endrech, à l'escòla, dins lo luèc dont travaïha, etc. Sin.: **poartapena**.

patirassa n.f. Misèria granda, granda dolor.

patissent, a adj. e n. Persona que patisse. Sin.: **sofrent**.

patofobia n.f. Paur malautissa dau patiment.

patogène, a adj. Que provòca ò pòu provocar una malautia: *Un virus patogène*.

patogèni n.f. Estudi dau mecanisme per lo quau de causas patogèni, conoissudi ò non, provòcon una malautia, perqué n'a la caracteristica. Var.: **patogenia**.

patogenesia n.f. (omeop.) Lo tot sei senhals e simptoms provocats à respiech d'una persona sana, per l'aplicacion d'una substança organica, minerala, vegetala, au mejan de dòsis omeopatiqüi.

patogenetic, a adj. Relatiu à la patogenesia.

patogenia n.f. Patogènesi.

patogenic, a adj. Relatiu à la patogenia.

patognomonic, a adj. (med.) *Signe, simptome patognomonic*: Que permete d'establir lo diagnostic segur d'una malautia, perqué n'es caracteristic.

patografia n.f. Istòria ò descripcion d'una malautia.

patolha n.f. Patrolha.

patolhaire, airtz n. Patrolhaire, airtz.

patolhaire, airtz n. Persona que patolha.

patolhar vi. 1. Caminar dins un aiga fangoa, sus un soal foarça banhat. 2. Se remenar dins l'aiga. 3. (fig.) S'embrolhar, si perdre dins li dificultats. Sin.: **gabolhar, pautejar, bolhaquejar, s'engabolhar**.

patolhar vi. Patrolhar.

patolhatge n.m. Accion de patolhar.

patolhós, oa adj. Fangós, pautós.

patologia n.f. 1. Sciènça dei causas e dei simptoms e de l'evolucion dei malautias. 2. Ensèm dei manifestacions d'una malautia, dei efèctes morbides que provòca.

patologica, a adj. 1. Que tèn de la patologia; anormal, morbide: *Una paur patologica de l'aiga*. 2. Que pertòca la patologia en tant que sciènça: *Anatomia patologica*.

patologicament adv. 1. D'un biais patologic. 2. Dau ponch de vista de la patologia.

patologista n. Especialista d'anatomia patologica.

patomimia n.f. (psiquiatria) Simulacion, volontària ò patologica, de simptoms, per attirar l'atencion dei autres ò dins una tòca utilitària.

paton n.m. (fam.) Gròssa man. Var.: **patassa**.

patona n.f. Pichona pata.

patòs n.m. Recèrca inoportuna d'efèctes d'estile dramatics; prepaus plens d'enfasi e gaire clars.

patrac, a adj. 1. Un pauc las ò fatigat. Sin.: **malautís, alassat, flacós**. 2. Que fonciona mau, en parlant d'un mecanisme.

patranàs n.m. Incapable.

patraniera n.f. Patrassiera.

patrassiera n.f. 1. Frema que cèrca d'aventuras amoroï. Sin.: **correntina, choaspa**. 2. Frema desordenada, sensa redriç.

patria n.f. Pàtria.

pàtria n.f. 1. Comunautat politica d'individús que vïvon sus lo meme soal e ligats per un sentiment d'appartenença à una mema collectivitât (culturala, lingüistica); país dont viu aquesta comunautat. 2. País, província, vila d'origina d'una persona. Var.: **patria**.

patrial, a adj. Relatiu à la pàtria. Var.: **patriau**.

patriament adv. D'un biais patial.

patriarca n.m. 1. Grand antenat dau pòble d'Israèl, dins la Bibla. 2. Vièlh òme respectable, que viu enviroat d'una familha nombroa. 3. (relig.) Títol onorific qu'es donat dins la Glèia latina à quaucu evesques de sèti importants e ancians. ◇ Evesque d'un sèti episcopal qu'a autoritat sobre de sètis segondaris, dins li Glèias orientali. ◇ *Patriarca ecumenic*: Títol que poàrtan lu patriarcas de Constantinòple.

patriarcal, a adj. 1. Dei patriarcas de la Bibla. 2. (relig.) D'un patriarca; que pertòca la sieu autoritat. 3. (sociol.) Relatiu au patriarcat. ◇ *Societat patriarcal*: Que la sieu organisacion seguísse lu principis dau patriarcat. Var.: **patriarcau**.

patriarcalament adv. D'un biais patriarcal.

patriarcat n.m. 1. (relig.) Dignitat, foncion de patriarca. ◇ Territori sobre lo quau qu'exercísse l'autoritat d'un patriarca. 2. (sociol.) Organisacion familiala e sociala fondada sobre la descendença per lu mascles e sobre lo poder exclusiu ò preponderant dau paire.

patriarcau, ala adj. Patriarcal.

patriau, ala adj. Patial.

patrici n.m. Auta dignitat qu'acordàvon lu emperaires romans, à partir de Constantin.

patricial, a adj. Relatiu ai patricis, à la dignitat de patrici. Var.: **patriciau**.

patrician n.m. 1. Dins l'Antiquitat romana, ciutadan qu'apartenia à la classa aristocratica. 2. (lit.) Nòble: *Una familha patriciana*.

patriciat n.m. 1. Reng de patrician. 2. Dignitat de patrici.

patriciau, ala adj. Patricial.

patricida adj. e n. Persona que tua son paire.

patricidi n.m. Accion de tuar son paire.

patriclan n.m. (antrop.) Clan que repaua sobre la filiacion patrilineària.

patricolada n.f. Patricolatge.

patricolaire, airtz n. Persona que praticòla. Sin.: **trafegaire, tramador, combinaire**.

patricolar vi. (*patricòli*) Practicar lo patricolatge; tradir. Sin.: **combinar, trafegar, tramar, manèjar**.

patricolatge n.m. Accion de patricolar; lo sieu resultat; tradiment. Var.: **patricolada**.

patric-patrac adv. Galaup dau cavau.

patrilinhatge n.m. (antrop.) Linhatge ò grope de filiacion uniliniari per lu òmes.

patriliniari, ària adj. (antrop.) Que pilha en còmpte unicament l'ascendença pairala, en parlant d'un mòde de filiacion ò d'organisacion sociala (per op. à *matriliniari*).

patrilocal, a adj. (antrop.) Si di d'un mòde de residència dins lo quau l'esposa vèn abitar dins la familha de l'espós. Var.: **patrilocau**.

patrilocau, ala adj. Patrilocal.

patrimòni n.m. 1. Ensèm dei ben eiretats dau paire e de la maire; bens de familha. 2. Ben eiretatge comun d'una collectivitât, d'un grope uman. 3. (biol.) *Patrimòni*

genetic, ereditari: Ensèm dei caractèrs ereditaris, genotipe d'un individú, d'una linhada.

patrimonial, a adj. Dau patrimòni. Var.: **patrimoniau**.

patrimonialisar, (izar) vt. Rendre patrimonial.

patrimonialitat n.f. *Patrimonialitat dei cargass*: Sistema vesin de la venalitat dei oficis, segond lo quau lu oficiers ministerials tènnon la sieu carga dei sieus davanciers, au mejan d'una soma de moneda.

patrimoniau, ala adj. Patrimonial.

patriòta adj. e n. 1. Qu'aima la sieu pàtria, que s'esforça de la servir. 2. Partidari de la Revolucion francesa en lo 1789: *Lo cant dei patriòtas marselhés*.

patriotard, a adj. e n. Que manifestà de sentiments desmesurats de patriotisme. *Lu patriotards francimands*.

patriotic, a adj. Relatiu au patriotisme.

patrioticament adv. En patriòta.

patriotisme n.m. Amor de la pàtria.

patrisar vi. Tirar dau paire, li semblar.

patristic, a adj. Relatiu ai Paires de la Glèia. ◆ n.f. Estudi de la vida e de la doctrina dei Paires de la Glèia. Sin.: **patrologia**.

patrocinar vt. (it.) 1. Pairinar. 2. Patricolar.

patrocini n.m. (it.) 1. Pairinatge. 3. Patricolatge.

patrolha n.f. Mission d'observacion, de susvelhança, d'informacion ò de ligason donada à una pichina formacion militària (terrèstra, aerenca ò navala) ò policièra; aquela formacion. ◇ *Batre patrolha*: Patrolhar. ◇ Dins l'armada aerenca, la mai pichona dei formacions en vòl de l'aviacion de caça. Var.: **patolha**.

patrolhaire, airtz n. Persona qu'es dins una patrolha. Var.: **patolhaire, airtz**. ◆ n.m. Engenh, veïcule qu'es dins una patrolha. ◇ (mar.) Pichina nau especialament adaptada per li patrolhas e li missions de contraròtle.

patrolhar vi. Efectuar una patrolha, anar en patrolha. Var.: **patrolhar**.

patrologia n.f. 1. Colleccion dei escrichs dei Paires de la Glèia. 2. Patristica.

patron, a n. 1. Cap d'una empresa industrialà ò comerciala; emplegaire per rapoart ai sieus emplegats. Sin.: **mèstre, baile**. 2. (fam.) Mèstre de maion. 3. Professor de medecina; persona que dirigísse un servici espitalier. ◇ Professor, mèstre que dirigísse un travalh de recèrca. 4. (mar.) Comandant d'una nau de pesca. 5. Sant, santa de cu si poarta lo nom; santa protector, santa protectritz (d'una vila, d'una profession, etc.). 6. Dins l'Antiquitat romana, ciutadan qu'autrejava la sieu proteccion à d'autres ciutadans (lu sieus *clients*).

patron n.m. 1. Modèl (de teissut, de carton, etc.) d'après lo quau si talha un vestit. ◇ *Talhas mièg patron, patron, grand patron*: Caduna dei tres talhas masculini, en bonetaria. 2. Modèl que sièrve à faire divers travalhs d'artesanat, d'arts decoratius. 3. Estampon per lo coloriatge.

patrona adj. f. *Galèra patrona*: Galèra mai granda que li galèras ordinari, sota lo comandament d'un luectenant-general dei galèras.

patronal, **a** adj. 1. Dau patronat. 2. Dau sant patron: *Fèsta patronala*. Var.: **patronau**.

patronar vt. Donar lo sieu patronatge à. Sin.: **pairinar**.

patronat n.m. Ensèms dei patrons, dei caps d'entrepresas: *Una discussion entre lo patronat e lo salariat*. ◇ Organisme que recampa lo tot dei patrons (industria, comèrci, etc.).

patronatge n.m. 1. Sostèn qu'un personatge important ò una organisacion acòrdon à quauqu'un, à un projècte. 2. Proteccion d'un sant. 3. Organisacion, òbra per s'ocupar d'enfants, d'adolescents, en particular, en organisant per elu d'activitats pendent li vacanças; sèti de tala organisacion.

patronau, **ala** adj. Patronal.

patronessa n.f. *Dòna patronessa*: Que patrona una òbra de benfasença.

patús, **usa** adj. 1. Qu'a li patas gròssi. Var.: **patut**. 2. Que lo sobran dei patas que poarta de plumas.

patusso, **a** adj. Desgaubiat.

patut, **uda** adj. Patús.

patz n.f. 1. Situacion d'un país que non es en guèrra. ◇ *Patz armada*: Dins la quala cadun es lèst à si batre. 2. Cessacion dei ostilitats; tractat que mete fin à la guèrra: *Signar, ratificar la patz*. 3. Estat de concòrdia, d'acòrdi entre lu membres d'un grope, d'una nacion: *Viure en patz m'ai sieus vesins*. ◇ *Faire la patz*: Si reconciliar. 4. Tranquillitat, quietuda sesa minga bosin ni agitacion: *La patz de la natura*. 5. Tranquillitat, serenitat de l'esperit: *Aver la consciença en patz*. ◆ interj. (Per reclamar lo silenci: *La patz!*)

paua n.f. 1. Arrèst momentaneu d'una activitat, d'un trabalh, generalament emplegada per lo repaus. Var.: **pauva**, **pausa**, **pauvada**, **pauada**, **pausada**, **pòsa**. Sin.: **aplant**, **tancada**. 2. Suspension dins lo debanar d'un procèssus: *Marcar una paua dins li refòrmas*. 3. (mús.) Silenci de la durada d'una mesura, d'uni mesuras; signe (barra orizontala sota la quarta linha d'una portada) que nòta aqueu silenci. 4. Accion de pauar, de metre en plaça, d'installar quauqua ren: *La paua d'una poarta*. Sin.: **pauament**, **pauvament**, **pausament**. 5. Biaís de si tenir: *Una paua gracioa*. Sin.: **comportament**, **mantèn**, **postura**. ◇ Posicion que pilha un modèl per un artista, un fotografe: *Tenir la paua*. 6. (fot.) *Temps de paua*: Durada necessària per l'exposicion corrècta d'una jaça sensibla.

pauada n.f. Paua: *Farai una pauada dins l'après-dinnar*. Var.: **pausada**, **pauvada**.

pauadament adv. Posadament, pausadament.

pauaire, **airitz** n. Persona que s'ocupa de la paua de divers objèctes: *Un pauaire de parquets*. Var.: **pausaire**, **pauvaire**.

pauar vi. (mús.) Faire una paua. ◆ vt. 1. Cessar de portar, de tenir; metre sus quauqua ren, còtra quauqua ren: *Pauar un libre sus la taula*. ◇ *Pauar li armas*: Cessar lo combat e faire la patz. Var.: **pausar**, **pauvar**, **depauar**, **depauar**. 2. Metre en plaça, installar: *Pauar de tendas ai fenèstras*. 3. Escriure, conformament ai

règlas de l'aritmética, de l'algèbra: *Pauar una multiplicacion*. 4. Establir dins lu sieus tèrmes, formular: *Pauar una question*. ◇ *Pauar la sieu candidatura*: La presentar dins li formas vorgudi. 5. Provocar: *Cen que m'as dich mi paua un problema*. 6. Admetre ò avançar (una veritat establida, una ipotèsi): *Pauar en principi que...* 7. Contribuir à consolidar la reputacion de: *Aqueli capitadas ti pàuon un òme!* 8. Observar un temps de paua en fotografia. ◆ **si pauar** v.pr. 1. Cessar de volar (per un avion, un passeron, etc.). 2. Pilhar de repaus. Var.: **si repauar**, **si repausar**, **si repauvar**. 3. S'apontelar, s'aplicar sus (en parlant d'una partida dau còrs): *La sieu man s'es pauada sus la mieua*. 4. S'arrestar, restar fixat, en parlant dau regard: *Toi lu uèlhs si son pauats sobre ieu*. 5. *Si pauar en, coma*: Si donar per, si definir coma: *Si pauar en victima*. 6. Èstre installat ò lo poder èstre: *Aqueli fenèstras si pàuon facilament*. 7. Èstre d'actualitat, intervenir, existir, en parlant d'una question, d'un problema: *Es una question que si paua*.

pauat, **ada** adj. Calme e mesurat dins lu sieus actes, li sieu paraulas; ponderat, seriós. Var.: **pausat**, **pauvat**. Sin.: **seriós**, **ponderat**, **suau**.

pauca n.m. adv. Feblament, en pichina quantitat, gaire. ◇ *Un pauca de*: Una pichina quantitat de. ◆ loc. adv. À *pauca prè*: À quauqua ren pròche. Sin.: **esquasi**. ◇ *Pauca à pauca*: Plan plan, progressivament. ◇ *Per un pauca* (seguit d'un condicional ò d'un imperfècte): Mancava pas grand caua per que: *Per un pauca, ganhavi à la lotaria!* Sin.: **de gaire**, **d'un pauca mai**. ◇ *Pauca ò pron*: Mai ò mens. ◇ *Despí pauca*: Despí gaire de temps, recentament, non fa gaire. ◇ *Tant si pauca*: En pichina quantitat, en un temps cortet. ◇ *Tant pauca que*, Basta que. *Per tant pauca que plouguesset estari à maion*. ◇ *D'aquí pauca de temps*: D'aquí un momenton.

paulian, **a** adj. (dr.) *Accion pauliana*: Per la quala un creancier demanda la revocacion d'un acte. Sin.: **accion revocatòria**.

paulinian, **a** adj. De sant Pau.

paulinisme n.m. Doctrina de sant Pau.

paulista n.m. Missionari catolic que la sieu congregacion, fondada en lo 1858 à New York, es dedicada à sant Pau.

paulista adj. e n. De Sant Pau (São Paulo).

pauma n.f. 1. Interior de la man, entre lo ponhet e lu dets. Sin.: **cròs de la man**. ◇ *Juèc de pauma*: Juèc de bala que si juèga m'una raqueta en terren dubèrt (*pauma lònga*) ò claus (*pauma corta*). Sin.: **pelòta** (Puget de Tenias). 2. Pàumola.

paumadís n.m. Rebomb, dribble.

paumareda n. f. Luèc plantat de paumoliers. Sin.: **paumoliera**.

paumari n.m. Sèrva dont son cultivats lu paumoliers.

paumela n.f. Palamela.

paumifòrme, **a** adj. Dins l'arquitectura egipciana, si di d'un capiteu de colomna que retipa la forma d'un faisceu de fuèlhas de paumoliers.

paumista adj. *Caulet paumista*: Grelhon terminal manjadís d'unu paumoliers.

pàumola n.f. 1. Fuèlha dau paumolier. ◇ La fuèlha, en tant que simbòle de la victòria: *Remportar la pàumola*. ◇ À pàumola: Que la sieu estructura, la sieu forma, fan pensar à-n-aqueli d'una pàumola. 2. Decoracion, distincion que representa una pàumola ò divèrsi pàumolas: *Pàumolas acadèmiqù, pàumola d'aur*. 3. Nadarèla de cauchó que s'ajusta au pen e qu'aumenta la velocitat, la potença de la dènedà. Var.: **pauma, pàmola**.

paumolier n.m. 1. Aubre dei regions caudi dau glòbe, dei flors unisexuadi, que lo pen s'acaba m'un ramelet de fuèlhas (pàumolas), e que li 1200 espècias constituïsson la familha deu palmaceas. 2. Pastissaria seca, plata, en pasta fulhetada, que la sieu forma evòca vagament una pichina pàumola.

paumoliera n.f. Luèc dont créisson de paumoliers. Sin.: **paumareda**.

paumon n.m. 1. Organe par de la respiracion, situat dins lo torax, e qu'es l'organe principal de l'aparelh respiratòri. ◇ *Respirar à plens paumons*: Mé de movements toracics importants, en aspirant e en expirant à fond. 2. (med.) *Paumon d'acier* ò *paumon artificial*: Aparelh d'assistança respiratòria dins lo quau si faia intrar lo malaut fins au coal (aüra remplaçat per lu respirators artificials).

paumonar(i), a (-ària) adj. Dau paumon, dei paumons. ◇ (med.) *Congestion paumonària*: Ancianament, si diá d'un engombrament sanguin dau paumon, que resulta dau frèi, d'una infeccion, d'una insufisença cardiaca. Var.: **pulmonar(i)**.

paumonària n.f. Paumonèla. Var.: **pulmonària**.

paumonat n.m. *Paumonats*: Sotaclasse de molluscs gastropòdes terrèstres ò d'aiga doça que respíron per un paumon, coma la limaça.

paumonèla n.f. Planta erbacea dei flors blavi, que s'emplegava autrifés còntre li malautias dau paumon (familha dei borrigenaceas). Sin.: **èrba dau paumon, paumonària, pulmonària, èrba plagada**.

paunàs n.m. 1. Rosèla. 2. Roge viu. 3. (quim.) Colorant que sièrve à donar la color roge viu. ◆ adj. inv. Dau roge viu de la rosèla.

paupable, a adj. 1. Que si fa sentir au tocar. 2. Verificable; evident, manifèst: *De pròvas palpabli*.

paupadura n.f. Paupament. Sin.: **tocament, tocada, tocadís**.

paupacion n.f. (med.) Accion de paupar.

paupada n.f. Tombada dau vent. Sin. **calma**.

paupaire n.m. Captaire que sièrve à contrarotlar una dimension ò à regular una grandessa, un estat fisic (calor, en particulier).

paupament n.m. Accion de paupar. Var.: **paupadura**. Sin.: **tocament, tocada, tocadís**.

paupar vt. Examinar en tocant mé la man, m'ai dets: *Paupar una estòfa*.

paupar vi. (mar.) Recalar.

paupatòri, òria adj. (med.) Qu'es fach en paupant: *Un examèn paupatòri*.

paupigrade n.m. *Paupigrades*: Òrdre de minuscules aracnides.

pauprés n.m. Palprés, baupret.

paur n.f. Sentiment de granda inquietuda, d'alarma, en presença ò à la pensada d'un perill, d'una menaça: *Aver paur, pilhar paur, faire paur à quauqu'un*. Sin.: **tremor, crenta, escombulh, espavent**, (pop.) **petoira, caganha**. ◆ loc. prep. e conj. *De paur de* (+ infinitiu), *que* (+ subjonctiu): En crenhent que.

pauralha n.f. pej. Ensèm dei paures. Var.: **pauruèlha**.

paurament adv. 1. Dins la pauretat: *Viure paurament*. 2. Mediocrament, maladrechament: *Es paurament dich*.

pauràs, assa n. Persona bravament paura. Sin.: **mesquin**.

paure, a adj. e n. Qu'a gaire de ressorsas, de bens, de sòus. ◆ adj. 1. Que non a de bens, de riquessas, de ressorsas; miserós. 2. Qu'es la manifestacion d'una manca de sòus: *De vestits paures*. 3. *Paure en*: Que contèn gaire de; que manca de: *Un aliment paure en sucre*. 4. (Avant lo nom) Qu'atira la pietat, la commiseracion: *Lo paure òme!* Sin.: **paure mesquin!** 5. Que produe gaire: *Una tèrra paura*. 6. Que non sufisse; mediòcre: *Un vocabulari paure*. 7. *Art paure*: Tendènça de l'art contemporaneu caracterisada per un refut dei tecnicas tradicionals e dei materiaus nòbles de la creacion artistica. 8. Defuntat: *La paura ma maire, la mieu paura sòrre*.

pauret, a adj. e n. (fam.) Paure: *Pauret!*

pauretat n.f. 1. Mancança de sòus; estat d'una persona paura. Var.: **paurum**. 2. Aspècte de cen que fa vèire una manca de ressorsas. 3. Infeconditat: *La pauretat d'un soal*.

paurós, oa adj. e n. Qu'a paur, que si preocupa davant un perill. Sin.: **temorós, crentós**, (pop.) **caga en bralhas, capon, petafoira, petós**, (pop.) **cagaire, caganhós, foirós, crentiu, pautron**.

paurosament adv. D'un biais paurós. Sin.: **temorosament, crentosament, petosament, foirosament, crentivament**.

pauruelha n.f. Pauralha.

paua n.f. Paua, pauada.

pausada n.f. Pauada.

pausadament adv. Posadament. Var.: **pauadament**.

pauta n.f. Fanga. Sin.: **bachàs, pautassa**.

pautàs n.m. Babeu, colhon.

pautassa n.f. Pauta.

pautra n.f. Depaus que si fa au fond d'un recipient que contèn de vin, de liquides fermentats. Sin.: **rausa, pautròla**.

pautrada n.f. Depaus de l'òli. Sin.: **grapa**.

pautrejar vi. Nigaudejar.

pautròla n.f. Pautra.

pautron, a adj. e n. Si di d'un grand paurós.

pautronaria n.f. Comportament dau pautron. Sin.: **caponaria, coardia**.

pautronàs, assa adj. e n. Aumentatiu de *pautron*.

pauvar vt. Pauar.

pavaire n.m. Obrier que fa de pavatges. Sin.: **caladaire, encaladaire, empeiraire, malonier**.

pavalhon n.m. 1. Part exteriora de l'aurelha, lama cartilagina recubèrta de pèu, dont si duèrbe lo tube auditiu. 2. Extremitat en forma de còne un instrument de música à vent. 3. Dispositiu de forma variabla (cornet, còne, etc.) que sièrve à concentrar, à dirigir d'ondas acoustiqui. 4. Tenda (en particulier sus lu camps de batalha, ancianament). 5. (mar.) Bandiera que s'arbora à la cima d'un aubre, à la popa d'un vaisseau.

pavana n.f. 1. (fam.) Espavent. 2. Dança anciana, lenta, d'anament majestuós, de ritme binari. Tombada en abandon, fuguè escricha per de seguidas instrumentali.

pavanar (si) v.pr. Si pavonejar.

pavanear (si) v.pr. Si pavonejar.

pavar vt. Revestir de pavats. Sin.: **caladar, encaladar, malonar**.

pavat n.m. 1. Blòc espès d'un materiau dur (pèira, ma s'es augut emplegat lo boasc), generalament de forma cubica, emplegat per lo revestiment d'uni vias. 2. Lo revestiment fach d'aqueli blòcs. 3. (mat.) Ensèm dei ponchs d'un espaci metric que caduna dei sieu coordenadas es pilhada dins un interval bornat e que lo parallelepipède rectangle n'es la representacion mai simpla.

pavat, ada adj. Cubèrt de pavats. Sin.: **encaladat, caladat, malonat**.

pavés n. (de Pavia) 1. Boclier. 2. (mar.) Part de la banda d'una nau que s'enuça au dessobre de la cubèrta que sièrve d'aparament. 1462: «*Item tres paveses ambe las armas d'Aragon*». Var.: **pavesada, pavesia**. Sin.: **targa**.

pavesada n.f. 1. Fach de pavesar. 2. (mar.) Lo tot dei bandieras auçadi sus una nau, per marcar una victòria, una commemoracion, un jorn de fèsta. ◇ À l'origina, linha d'aparament sus l'apostís (òrle) d'una galèra. 1518: «*Item tota la pavesada de la dicta nau*». Var.: **pavés**.

pavesar vt. Ornar (una nau, un edifici, etc.) de bandieras.

pavesia n.f. Pavés.

paviment n.m. 1. Revestiment de pavats. 2. Luèc pavat. 3. Accion de pavar.

pavon n.m. 1. Auceu de la familha dei gallinaceas originari d'Àsia, que lo mascle es blau mé de rebats metallics e a una coa lònca mé de plumas ulhetadi qu'auça à formar una ròda dins la parada 2. Parpalhòla dei alas ulhetadi (noms comun à diferenti espècias).

pavona n.f. Femèla dau pavon.

pavonet n.f. Pichin de la pavona.

pavonejar vi. Si pavanar. ◆ **si pavonejar** v.pr. Paradar, faire l'important. Var.: **si pavanar, si pavanear**. Sin.: **faire lo bulo**.

pavòt n.m. Planta cultivada sigue per li sieu flors ornamental, sigue, dins lo cas dau pavòt somnifèr, per li sieu capsulas, que fornisson l'òpi, e per li sieu granas, que fornisson un òli (Familha dei papaveraceas).

Pb Simbòle dau plomb.

PbS Simbòle dau sulfat de plomb, minerau natural principal de plomb. Sin.: **galena**.

Pd Simbòle dau palladi.

P.D.G. n.m. President director general.

peaç n.m. 1. (Sovent au pl.) Rectangle de teissut per faissar un enfanton; linge absorbent per lo meme usatge. 2. L'enfanton ensida faissat.

pea-acide n.m. Areomètre per mesurar la concentracion dei solucions acidi.

pea-alcòl n.m. inv. Areomètre, aparelh per mesurar la proporcion d'alcòl dins lu vins e liquors. Sin.: **pea-esperit**.

peable, a adj. Que pòu èstre peat.

peada n.f. 1. Fach de pear. 2. Traça de pas; pas: *Caminar sus li peadas de quauqu'un*. Var.: **pesada**.

peador n.m. Persona encargada de pear e de verificar li peadas. Var.: **pesador**.

pea-esperit n.m. inv. (vièlh) Pea-alcòl.

pea-lach n.m. Instrument per mesurar la densitat dau lach. Sin.: **lactodensimètre, lactomètre**.

pea-letra n.m. Pichina balança per pear li letras.

pea-liquor n.m. Areomètre.

peanha n.f. Traça de pas. Sin.: **peada**.

peant, a adj. 1. Que pea, qu'es lord à portar. ◇ (fig.) Penós moralament: *Una atmosfèra peanta*. Var.: **pesant**. Sin.: **peós, pesós, gravós**. 2. Lent, sensa vivacitat: *De gèsts peants*. ◇ (fig.) Sensa finessa, sensa elegança: *Un estile peant*. 3. (mar.) *Crosaire peant*: Que lo sieu desplaçament es superior dins la sieu categoria. ◇ *Camion peant*: Camionàs.

peantament adv. 1. Lordament, m'un grand pes: *Èstre peantament cargat*. 2. Sensa gràcia: *Dançar peantament*. Var.: **pesantament**. Sin.: **gravosament, peosament, pesosament**.

peantor n.f. 1. Resultanta dei acceleracions exercidi sobre li divèrsi parts d'un còrs au repaus à la susfàcia de la Tèrra; foarça d'atraccion que n'en resulta. 2. Sensacion d'embarràs dins un organe, una partida dau còrs. 3. (fig.) Mancança de finessa de leugieretat; lentessa: *Peantor d'esperit*. 4. (Sobretot au pl.) Foarça d'inercia, resisença au cambiament, en particulier dins lo camp social: *Li peantors administrativi*. Var.: **pesantor**.

pea-persona n.m. Pichina balança sobre la quala una persona va per si pear.

pear vt. (*pei*) 1. Determinar, per parangon embé l'unitat de massa, la massa de; mesurar lo pes de. 2. Examinar embé atencion: *Pear li consequenças d'un acte*. ◇ *Pear li sieu paraulas, lu sieus mòts*: Lu causir embé atencion, en mesurant la sieu portada. ◆ vi. 1. Aver un pes donat: *Lo fèrre pea mai que la pluma*. ◇ (absolut) Èstre lord: *Aquesta valisa pea*. 2. *Pear sobre*: Exercir una pression sobre. ◇ (fig.) Influençar: *Lu tieus conseus an peat sobre la mieu decision*. 3. *Pear à*: Èstre penós per, importunar: *La sieu absença mi pea*. Var.: **pesar**.

pea-sau n.m. inv. Aparelh per mesurar la concentracion dei solucions salini.

pea-siròp n.m. Aparelh per mesurar la tenor en sucre dei siròps.

peatge n.m. Drech que si paga per passar sus una autorota, un poant, etc.; lo luèc dont si paga aqueu drech. Sin.: **leuda**.

peatgier, a n. Peatgista.

peatgista n. Persona encargada de faire pagar un peatge. Var.: **peatgier**. Sin.: **leudier**.

pea-vin n.m. inv. Pea-alcòl per lo vin.

pebrada n.f. 1. Saussa cauda acompanhada de grans de pebre esquichats. 2. Saussa mé de vinaigre e de pebre. 3. (fig.) Santopeu, bila, ràbia.

pebrar vt. Condir mé de pebre.

pebrat, ada adj. 1. Condit de pebre. 2. (fig.) Licenciós ò grossier: *Una istòria ben pebrada*.

pebre n.m. 1. Condiment d'una sabor que ponhe, fach dau fruch (pebre negre) ò de la grana (pebre blanc) dau pebrier. ◇ *Pebre vèrd*: Que li sieu granas non son maduri. ◇ *En l'an pebre*: Fa foarça longtemps. ◇ *Costar lo pebre*: Costar foarça car. ◇ *Pebre de Caiena*: Condiment tirat d'una espècia de pebreta. ◇ *Pebre d'ae*: Planta aromatica dau genre de la farígola, que s'emplega coma condiment (*Satureia montana*, familha dei labiadas).

pebreta n.f. 1. Pebre lòng. 2. Planta de la familha dei solanaceas que lo sieu fruch s'emplega coma espècia: *Pebreta d'Espeleta*.

pebrier n.m. 1. Aubrilhon dei regions tropicali, que produe lo pebre (familha dei piperaceas). 2. Pebriera (aisina de taula).

pebriera n.f. 1. Plantacion de pebriers. 2. Pichina aisina de taula dont si mete lo pebre. Sin.: **pebrier**.

pebrina n.f. Malautia dei manhans, caracterisada per de tacas negri qu'evòcon una esposcada de pebre.

pebron n.m. 1. Planta de la familha dei solanaceas, que lu sieus fruchs jaunes ò roges (ma finda consumats vèrds), son mai gròs qu'aquelu de la pebreta. 2. Lo fruch d'aquesta planta, que s'emplega en coïna, crud ò cuèch.

pèça n.f. 1. Cadun dei espacis abitables delimitats per de barris ò de paretz e que l'ensèm constituisse un lotjament. Sin.: **membre**. 2. Tròç de metal plat, generalament en forma de disc, que sièrve de valor d'escambi, de moneda: *Una pèça de 2 euros*. ◇ *Donar la pèça à quauqu'un*: Li donar una estrena. 3. Òbra dramatica: *Una pèça en cinc actes*. ◇ Composicion literària, musicala: *Una pèça de vèrs, una pèça per guitarra*. 4. Document escrich que sièrve à establir un fach, à portar una informacion, etc.: *Li pèças d'un dossier, de pèças justificatiu*. ◇ *Pèça d'identitat*: Document que permete d'establir l'identitat d'una persona (carta d'identitat, passapoart, etc.). ◇ *Pèça à conviccion*: Destinada à servir de pròva dins un procès, etc. ◇ *Jutjar sus pèças*: Si faire una opinion en si basant sobre d'element constatats personalament. 5. (arald.) Mòble. 6. Partida constitutiva d'un tot; tròç, fragment. ◇ *Tot d'una pèça*: En un tròç solet. ◇ Element d'un ensèm, d'una colleccion: *Un servici de taula de dotze pèças*. ◇ *Un vestit una pèça, doi pèças, etc.*: Compauat d'un element, de doi elements, etc. ◇ Partida constitutiva

d'un ensèm mecanic: *Li pèças d'un motor*. ◇ *Pèça destacada, de recambi*: Que si pòu crompar per remplaçar una pèça frusta, degalhada. ◇ *En pèças destacadi*: Desmontat, que toti li sieu partidas son desjonchi. ◇ Figura ò pedon dau juèc dei escacs. ◇ (med.) *Pèça anatomica*: Partida d'un cadavre alestida per l'estudi. ◇ *Metre en pèças*: Rompre, destrúger. Sin.: **peçar**. - (fig.) Vèncer completament, violentament. 6. Objècte considerat d'espereu coma un tot, considerat segond la sieu foncion: *Una pèça de fustaria*. ◇ *Pèça d'aiga*: Bacin dins un pargue, etc. ◇ *Pèça de vin*: Bota. ◇ *Pèça de drap, de coton, etc.*: Rotleu d'estòfa. ◇ *Pèça de tèrra*: Estenduda de tèrra cultivabla. ◇ *Pèça de bestiar*: Tèsta de bestiar. ◇ *Pèça d'artilharia*: Canon. ◇ Tròç de teissut que si mete per pedaçar un vestit esgarrat, traucat. Sin.: **pedaç**. ◇ (pesca, caça) *Una bèla pèça*: Una bèla presa. ◇ *Una pèça de colleccion, de museu*: Un objècte rare, beu, que porria figurar dins una colleccion, dins un museu. ◇ *Pèça montada*: Pastissaria arquitecturada, d'efecte decoratiu, sovent en forma de piramide. ◇ *Èstre pagat à la pèça*: En foncion dau trabalh realizat. Sin.: **à pretzfach**. ◇ *Un euro (la) pèça*: Un euro cada unitat. ◇ *Pèça à pèça*: Un element après l'autre.

pecadilha n.f. Colpa leugiera, pas grèva: *Mi repròchis de pecadilhas*. Sin.: **pecatucho, fauteta, pecaton**.

pecador, airtz n. Pecaïre, pecaïritz.

pecaïre, airtz n. Persona qu'a comés ò que comete de pecats. Var.: **pecador, pecator**.

pecaïre interj. Per exprimir la commiseracion.

pèça-oàs n.m. Rasclussier.

pecar vi. (*pequi*) Cometre un pecat, de pecats. Sin.: **fautar, mancar**.

peçar vt. (*pèci*) Fragmentar, metre en pèças. Sin.: **pecejar, frandalhar, trocejar, espeçar, despeçar, pecejar**.

pecat n.m. 1. (relig.) Transgression conscienta e voluntària de la lèi divina. Sin.: **fauta, colpa, error**. 2. (corrent) *Pecat minhon*: Pichin tràvers, qu'una persona li si abandona facilament.

pecatàs n.m. Gròs pecat.

pecator, tritz n. Pecaïre.

pecatucho n.m. Pichin pecat, pecadilha.

pecejar vt. Fragmentar, metre en pèças. Sin.: **peçar**.

peceta n.f. 1. Pichina pèça de moneda. 2. (arquit.) Pichin disc vist de tres quarts, que la sieu reparticion en cadena constituisse un ornament. Sin.: **piastra**.

pechblenda n.f. Oxide natural d'urani, de color negre-gris, de forma cubica, minerau màger d'urani, que s'en tira finda lo radi. Sin.: **uraninita**.

pechehear vi. (*pechechei*) Pequequear. Sin.: **tartalhar, bletonejar, betegar**.

pechet n.m. (zool.) Microcòsme de la Coasta mediterranea, de la pèu violeta, manjadís, foarça preat a Marselha. (*Arcadia microcosmus*). Sin.: **figa de mar**.

pecol n.m. 1. Part estrecha que religa lo limbe d'una fuèlha au pen. 2. Estructura anatomica alongada que poarta un organisme viu ò que religa un organe (espec.

un organe terminal) à l'ensèms dau còrs. ◇ (bot.) Coa d'una flor ò d'un fruch.

pecolat, **da** adj. Provedit de pecol. Var.: **pecolhut**.

pecolhut, **uda** adj. Portat per un pecol. Var.: **pecolat**.

pècora n.f. 1. Fea. 2. (pej.) Frema nèscia, pretencia. Sin.: **pèca**, **bèstia**, **bestiassa**, **cagòla**.

pectasa n.f. Enzima que tresmuda la pectina en acide pectic.

pectic, **a** adj. *Matèrias pectiqui*: Contengudi dins la carn e l'envolopa dei fruchs, dins la pectina.

pectina n.f. Substança gelificanta contenguda dins divers fruchs e emplegada per espessir de preparacions dins l'industria alimentària e dins l'industria farmaceutica.

pectinat, **ada** adj. En forma de penche. ◇ *Muscle pectinat* ò *pectinat*, n.m.: Muscle adductor de la cuèissa.

pectinibranca n.m. *Pectinibranças*: Òrdre de molluscs gastropòdes, caracterisats per un coar m'una soleta aurelheta, una soleta gaunha en forma de penche, e un ren solet.

pectisable, **a** adj. Que pòu èstre pectisat.

pectisacion (-izaciòn) n.f. Tresmudament indefugible de matèrias colloïdali en matèrias insolubli sota l'afla d'accions dau defoara.

pectisar (-izar) vt. Generar la pectisacion.

pectografia n.f. Metòde d'estudi dei solucions colloïdali.

pectolita n.f. Silicat natural de sòdi e de calci.

pectoral, **ala** adj. 1. Dau pièch: *Muscles pectorals*. ◇ (liturgia) *Crotz pectorala*: Que lu evesques e lu canonges poàrton sus lo pièch. ◇ *Nadarèlas pectorali*: Nadarèlas pari anteriori dei peis. 2. Si di de medicaments destinats au tractament dei afeccions broncopulmonari. ◇ *Flors pectorali*: Flors de mauva, de violeta e de rosèla, que s'en fa de tisanas. ◇ *Pasta pectorala*: Medicament que calma lo tus. Var.: **pectorau**.

pectoral, **ala** n.m. Ornement ò proteccion que cuèrbe lo pièch. 1. Lord pendentiu trapezoïdal, atribut dei faraons. 2. Pèça d'estòfa preciosa que lo grand prèire dei Ebreus portava. 3. Partida de l'armadura que protegissia lo pièch, dins l'Antiquitat romana. Var.: **pectorau**.

pectorau, **ala** adj. e n.m. Pectoral.

pectòsa n.f. Complèxe glucidic d'unu vegetaus.

peçuc n.m. Pichina quantitat d'una matèria en pòuvera ò en granulats, que si pòu pilhar entre doi ò tres dets: *Un peçuc de sau*.

peçuga n.f. Pinça.

peçugada n.f. 1. Accion de peçugar. Sin.: **pinçada**, **pinçament**. 2. Marca que rèsta sus la pèu peçugada.

peçugar vt. (*peçugui*) 1. Tenir quauqua ren, d'un biais pauc ò pron estrech, entre lu dets. ◇ *Peçugar li coardas d'un instrument de música*: Li faire vibrar en li tirant m'ai dets. Sin.: **tocar**. *Tocar la guitarra*. 2. Donar la sensacion d'èstre peçugat; pónher: *Lo frèi ti peçugava li gautas*. 3. (arbor.) Operar lo pinçament de. 4. Sarrar estrechament: *En barrant la poarta, m'as peçugat un det*. 5. (fig.) Arrestar, pilhar sus lo fach: *Lo ladre s'es fach peçugar*.

peçugueta n.f. Pinceta.

peculat n.m. (anc.) Destornament dei sòus publics.

peculi n.m. 1. Soma amolonada plan planin. 2. Soma donada à una persona à la sieu sortida de preson, en pagament dau trabalh fach pendent la sieu incarceration. 3. Esparnha qu'un tutor constituísse au profièch d'un sieu enfant minor sobre lo produch dau sieu trabalh. 4. Soma donada à un militari que laissa l'armada sensa aver servit pron longtemps per aver drech à una pension.

pecuniari, **ària** adj. 1. Relatiu ai sòus: *Una situacion pecuniària dificila, aver de dificultats pecuniari*. 2. Qu'es constituït de sòus: *Una ajuda pecuniària*.

pecuniariament adv. Dau ponch de vista dei sòus.

pecuniós, **oa** adj. Qu'a totplen e sòus. Sin.: **ric**.

pedaç n.m. 1. Tròç de teissut que si mete per tapar un una esgarradura, un trauc dins un vestit. Sin.: **pèça**, **tacon**. 2. (inform.) Programa que s'installa per corregir ò completar un autre programa. Sin.: **patch** (anglés).

pedaçar vt. Tapar lu traucs, li esgarraduras d'un vestit en li cordurant una pèça d'estòfa. Sin.: **taconar**.

pedaçat, **ada** adj. Reparar per pedaçatge. Sin.: **taconat**.

pedaçatge n.m. Accion de pedaçar; lo sieu resultat. Sin.: **taconatge**.

pedagogia n.f. 1. Teoria, sciència de l'educacion. 2. Qualitat dau boan pedagògue; sens pedagogic. 3. Metòde d'ensenhament: *Emplegar una pedagogia originala*.

pedagogic, **a** adj. 1. De la pedagogia. 2. Conforme ai exigéncias de la pedagogia.

pedagogicament adv. Dau ponch de vista de la pedagogia.

pedagògue, **òga** n. 1. Antiqu.) Esclau que menava lu pichoi à l'escòla. 2. Ensenhaire, educator. 3. Teorician de la pedagogia. ◆ adj. e n. Qu'a lo sens, lo don de l'ensenhament.

pedala n.f. 1. Organe d'un aparelh, d'una màquina, d'un veicule, que s'acciona m'au pen. ◇ (fam.) *Perdre li pedalas*: Plus saupre cen que si di, cen que si fa. 2. Lèva, clau d'un instrument de música que s'acciona m'au pen (a un ròtle diferent en foncion de l'instrument). 3. (mús.) Son tengut ò repetit, sovent emplegat à la bassa e qu'apartèn ò non ai acòrdis qu'intervènon pendent la sieu durada.

pedalar vt. 1. Accionar la pedala, li pedalas (espec. d'una bicicleta). 2. Si desplaçar en bicicleta.

pedalatge n.m. Accion de pedalar.

pedalfèrre n.m. Lavatge complet dei soals carbonats, que correspoande ai climats aigaiós, que provòca un acreissement de l'alumini e dau fèrre. Contr.: **pedocal**.

pedalier n.m. 1. Ensèms mecanic que comprèn li pedalas, li manivèlas e lo plateau ò lu plateus d'una bicicleta. 2. Clavier dei nòtas bassi de l'òrgue, que l'instrumentista acciona m'ai pens. 3. Sistema de pedalas dau piano. Var.: **pedaliera**.

pedaliera n.f. Pedalier.

pedalo n.m. Mena de bateu enançat au mejan d'una elica ò d'un rodet.

pedanha n.f. (mar.) Sus li galèras, peça de fusta en forma d'escalon sus la quala lu remadors metíon un pen per poder vogar.

pedant, a adj. e n. Que fa moastra dei sieu conoissenças pretenciosament.

pedantaria n.f. Afectacion de conoissença, d'erudicion dau pedant. Var.: **pedantisme**.

pedantejar vi. Faire lo pedant.

pedantesc, a adj. Fach d'un biais pedant; qu'a un caractèr pedant. Sin.: **pretensiós, auturós**.

pedantisme n.m. Pedantaria.

pederasta n.m. Aqueu que s'adona à la pederastia.

pederastia n.f. 1. Atirança sexuala d'un òme adulte per lu pichoi; relacion fisica dins aqueu quadre. 2. (correntament e abusivament) Omosexualitat masculina.

pederastic, a adj. De la pederastia.

pedestal n.m. Sòcle d'una columna, d'una estàtua, d'un vas, compauat d'una basa, d'un dat e d'una corniç. ◇ (fig.) *Metre quauqu'un sus un pedestal*: Li manifestar una viva admiracion ò l'idealisar, lo considerar superior ai autres. ◇ *Calar, tombar dau sieu pedestal*: Perdre tot lo sieu prestige. Var.: **pedestau, piedestal**.

pedestau n.m. Pedestal.

pedestrament adv. À pen.

pedèstre, a adj. 1. Que si fa à pen. 2. Que representa un personatge à pen: *Una estàtua pedèstra*.

pedian, a adj. 1. Estatjant de la plana d'Atica (Grècia). 2. Sòci dau partit terrian e conservator à Atenas dau temps de Solon.

pediatre, a n. Mètge especialista de pediatria.

pediatric, a adj. De la pediatria.

pedicèl n.m. Pedicelle.

pedicellari n.m. (zool.) Minuscule organe de defensa de la pèu dei equinodèrmes, en forma de pinça.

pedicellat, ada adj. Qu'es portat per un pedicelle. Sin.: **pecolat**.

pedicelle n.m. Pichin pecol. Var.: **pedicèl, pediceu**.

pediceu n.m. Pedicelle.

pedicul(e) n.m. Pecol.

pediculari, ària adj. Dei peolhs; qu'es causat per lu peolhs.

pediculària n.f. Planta erbacea qu'una espècia, la *pediculària dei paluns*, es finda sonada *èrba dei peolhs* (Família dei escrofulariaceas).

pediculat, ada adj. Qu'a un pecol.

pediculat n.m. *Pediculats*: Òrdre de peis ossós dei prefondors, m'ai nadarèlas pectorali plaçadi e la cima d'un manchon coma lo janèli.

pediculòsi n.f. (med.) Contaminacion per lu peolhs; ensèm dei lesions que provòcon.

pedicur(e), a n. Especialista que tracta dei afeccions de la pèu e dei onglas dei pens.

pedicuria n.f. Mestier de pedicure; ensèm dei tractament que prodiga.

pedigrat n.m. (angl. *pedigree*) Genealogia d'un animau domestic.

pediluvi n.m. Banh de pens.

pediman n.m. (zool.) Animau que lo gròs det dau sieu pen de darrièr es opauable.

pediment n.m. (geomorf.) Glacís d'erosion desvolopat dins una ròca dura au pen d'un releu, dins li regions aridi ò miègi-aridi.

pedina n.f. Pèça de divèrs juècs, coma li damas, lu escacs. Var.: **pedon**.

pediós, oa adj. (anat.) Dau pen.

pedipalp n.m. (zool.) Apendici par pròpri dei aracnides, situat en arrièr dei quelicèrs e desvolopat en pinça dins lu escòrpis.

pediplana n.f. Estenduda esquasi plana dei regions aridi, deuguda à l'extension dei pediments.

pedobiologia n.f. Branca de la pedologia qu'estúdia lu organismes que vívon dintre lo soal.

pedocal n.m. Soal caracterisat per lo lavatge incomplet dei carbonats, que correspoande ai climas secarós. Contr.: **pedalfèrre**.

pedoclimax n.m. Formacion naturala que tende à un equilibri, en mancança de tresmudament ecologic.

pedodontia n.f. Partida de la cirurgia dentària que s'ocupa dei enfants.

pedofil(e), a adj. Que manifestà de pedofilia.

pedofilia n.f. Atirança sexuala d'un adulte per lu enfants.

pedogenèsi n.f. (pedol.) Procèssus de formacion e d'evolucion dei soals.

pedologia n.f. Estudi dei soals, dei sieus caractèrs quimics, fisics e biologics, de la sieu evolucion.

pedologic, a adj. Que pertòca la pedologia.

pedològue, òga n. Especialista de pedologia.

pedomètre n.m. Podomètre.

pedon n.m. 1. En l'armada dei Temps Mejans, sordat que si desplaçava à pens. 2. Persona que si desplaça à pens. 3. Pedina.

pedonalha n.m. 1. En l'armada dei Temps Mejans, lo tot dei pedons. 2. (fam.) Encuèi, tèrme per designar li tropas que van à pens, per oposicion ai tropas motorisadi.

pedonculari, ària adj. Relatiu à un pecol.

pedonier, a adj. Que pertòca lu pedons. ◇ *Zòna pedoniera*: Luèc reservat ai pedons.

pedopsiquiatre, a n. Psiquiatre especialisat en pedopsiquiatria.

pedopsiquiatria n.f. Psiquiatria de l'enfant e de l'adolescent.

pedor n.f. Marrida odor. Sin.: **pudentor, pudor** (m.).

pega n.f. 1. Mescladissa de resinas e de quitrans vegetals. 2. Per ext., substança ò preparacion que permete de faire tenir ensèm de materiaus en contacte. Sin.: **còla**. 3. *Pega doça*: Pasta de regalícia; goma per mastigar, chewing-gum (angl.). 4. *Pega de Borgonha*: Vesicatòri. 5. (fam.) Persona importuna, noioa. Sin.: **secadoaça, secamolea, secafetge, rompetantiflas, rompebalas**. Var.: **pegós**.

pegacòrs n.m. Partida dau vestit que cuèrbe lo còrs de la talha fins ai pens: *Collants de dança*. ◇ Braias dei cambas estrechi. ◇ Sota-vestiment dei fremas,

qu'assòcia li braietas e lu bas: *De collants de seda*. Sin.: **colant**.

pegadís, issa adj. Que pega. Sin.: **pegós, viscós**.

pegar vt. Faire tenir au mejan de pega. Var.: **empegar**. Sin.: **colar, encolar, emplastrar, empastrar**. ◆ vi. 1. Aderir. 2. Donar au tocar una impression de pega: *Ai lu dets que pégon*.

pegarosina n.f. Carafuènhà.

pegàs n.m. Embrolh.

pegasole n.m. Supoart de tèxto ò d'imatges que dispaua sus la sieu fàcia inferiora d'una fina jaça d'adesiu que permete de lo fixar sus una susfàcia, à títol generalament definitiu.

pegaveituras n.m. (fam.) Embotelhatge, encombrament. Sin.: **tapaveituras**.

pegin n.m. e n.f. Chispa.

pegmatita n.f. Ròca magmatica dei grands cristals (de 1 cm fins à quaucu mètres).

pegola n.f. Resina, tea.

pegoliera n.f. 1. Fàbrega de pega. 2. Vas en lo quau si faia cuèire la pega e lo quitan. (1848). 3. Embarcacion m'au fond plat que carrejava li caudieras per faire escaufar lo quitran e la pega, per lo calafatge dau defoara d'una nau. (1856). 4. Encuèi, nom donat au veïcule que si desplaça dins lo tercenau de Tolon per divers activitats. Var.: **pigoliera**.

pegon n.m. Cordonier. Var.: **pegòt**. Sin.: **nhaf**.

pegòt n.m. Cordonier.

pèile n.m. Pène.

peiòtl n.m. Cactacea mexicana.

pèira n.f. Matèria minerala dura, element essencial de la crosta terrèstra, que si tròva à l'estat natural aglomerada en blòcs ò en massas de talha inegala, sota divers varietats. ◆ *Atge de la pèira talhada, de la pèira polida*: Epòcas preïstoriqui caracterisadi per la talha, lo polissatge dei instruments de pèira (aùra, si di *paleolitic* e *neolitic*). ◆ (fig.) *Un coar de pèira*: Una persona dura, insensibla. ◆ *Pèira filosofala*: Substança subjècte dei recèrcas dei alquimistas, devia permetre de cambiar lu metals en aur ò en argent, de garir li gents e de prolongar la vida. ◆ *Pèira d'escandale*: Dificultat importanta, que si pòu dificilament vèncer. 2. Tròç, fragment d'aquesta matèria que s'emplega per bastir, pavar, etc. ◆ *Pèira d'autar*: Pèira benedida encastrada au mitan de l'autar e sobre la quala lo prèire ofícia. ◆ En construccion, pèira de pauc ò pron 100 kg. ◆ *Pèira d'angle, de canton*: Pèira plaçada à la joncion de doi barris, que sièrve à lu fixar solidament un à l'autre; (fig.) Element important qu'assegura la capitada d'una accion, d'un projècte... ◆ *Pèira de caucina*: Cauquier, ensinda sonat perqué contèn la *calcita* (CaCO₃) necessària à la produccion de la caucina. ◆ *Pèira dura, pèira à fuèc*: Silèx. ◆ *Pèira elevada, ficada, plantada*: Menir. ◆ *Pèira de forn*: Pèira refractària, emplegada per bastir lu forns. ◆ *Pèira de gip*: Ròca que s'en tira lo gip. ◆ *Pèira medicamentosa*: Remèdi farmaceutic d'aspècte solide: *Pèira à cautèrs* (per entretenir la supuracion d'una incision facha exprèssi), *pèira infernala* (facha de nitrat d'argent, per

netejar divers afecçons de la pèu). ◆ *Pèira moala, de molin*: Pèira qu'esquica lu grans. ◆ *Pèira de paragon, viva*: Jaspe que s'emplegava per destriar l'aur e l'argent dins lo metal en fusion; (fig.) Cen que sièrve d'escandalh per evaluar una concepcion: *Lu auvaris son la pèira de paragon de l'amistat*. ◆ *Pèira de tòca*: Varietat de jaspe negre que sièrve à esprovar l'aur e l'argent. ◆ *Pèira picada*: Pèira talhada. ◆ *Pèira ponce*: Pèira facha de ponce, leugiera e foarça dura, emplegada per polir. Sin.: **pèira esponga**. ◆ Fragment d'un mineral recercat per n'en faire de jòias ò per la decoracion: *Pèira preciosa* (emplegada per faire de jòias, coma lo diamant, lo safir, etc.), *pèira fina* (coma l'ametista, lo topazi, etc., que s'emplega coma jòia ò per esculptar d'objèctes pichins). ◆ *Pèira negra*: Pèira dei Qorequitas preïslamics de La Mèca, conservada dintre la Kaaba. ◆ *Pèira de talh*: Pèira per amolar. ◆ *En pèiras sequi*: Sensa ciment ni mortier. Sin.: **aberge**. ◆ *La pèira*: L'immobilier: *Investir dins la pèira*. 3. Calcul dins lu rens, la vessiga, etc. 4. Cadun dei pichins grans durs que si fórmon dins divers fruchs (la pèira, en particulier).

peirada n.f. (arquit.) Tableau inferior d'una fenèstra. Sin.: **abaïn, suelha** (n.f.), **peiral** (n.m.).

peirada n.f. Silèx foarça dur, que servia fins au s. XIXⁿ à generar una beluga per faire espetar la carga dei armas de fuèc.

peiral n.m. (arquit.) Peirada. Sin.: **produch brut, reblaria**.

peiratge n.m. Molon de calhaus concassats; obratge fach m'aquestu calhaus.

peirau n.m. 1. Bòrna. 2. Tauleta (d'una fenèstra).

peiravòuta n.f. Caduna dei pèças que fórmon la cindra d'una vòuta ò d'un pòrtegue.

peiregau n.m. Breca. Sin.: **rocareda**.

peiregós, oa adj. Peirós, rocalhós.

peireta n.f. Pichina pèira.

peirafiga n.m. Pèira ficada.

peiregada n.f. Tombada de pèiras. Sin.: **fracha**.

peiregar vt. (*peiregui*) Apeiregar. Sin.: **acodolar, apeirassar, apeirar, clapairar, espeirar, lapidar, arrocar**.

peirier n.m. Peiriera (màquina de guèrra).

peiriera n.f. 1. Carriera de pèiras. 2. Luèc dont lo soal es cubèrt de pèiras. 3. Màquina de guèrra mé contrapés per lançar de projectiles (en usatge fins au s. XVIIⁿ). Var.: **peirier**.

peirigordian, a adj. e n. Periòde de cultura preïstorica dau Peirigòrd.

peirigordin, a adj. e n. De Peirigòrd. ◆ n.m. Dialècte occitan parlat en Peirigòrd, vesin dau Lemosin.

peirigordina n.f. Dança dau Peirigòrd.

peiron n.m. Escaliers exteriors de quaucu gras que si finisse m'una plataforma sobre la quala dona una poarta d'intrada.

peirós, oa adj. 1. Cubèrt de pèiras: *Un camin peirós*. Sin.: **peiregós**. 2. De la natura de la pèira, que fa pensar à la pèira: *Una concrecion peiroa*.

peis n.m. 1. Vertebrat aquàtic generalament ovipare, de la respiracion branquiala, provedit de nadarèlas pari (pectorali e pelviani) e impari (dorsali, caudala e anali), de la pèu recubèrta d'escalha. ◇ *Peis àngel* (=àngel), *peis-can*: Esquàle. ◇ *Peis-cat*: Silur. ◇ *Peis-lamea*: Esquàle làmia. ◇ *Peis-lop*: Lop. ◇ *Peis-palon*: Esquàle milandre. ◇ *Peis-rato*: Esquàle rainard. Var.: **peis-rata**. ◇ *Peis verdon*: Esquàle ferotge. 2. (*Pichin*) *peis d'argent*: Lepisme. 3. *Lu Peis*: Constellacion e signe dau zodiac. ◇ *Un peis*: Una persona dau signe dei Peis. 4. (expr.) *Siés un peis*: Siés quauqu'un de valor, de boana fama.

peis nòu n.m. Peis de passatge.

peissalha n.f. Peissonalha.

peisset n.m. Pichin peis.

peissonalha n.f. Pichins peis. Var.: **peissalha**.

peissonaria n.f. Mercat, negòci dont si vèndon de peis, de crustaceus, etc. Sin. **chapa**.

peissonier, a adj. e n. Persona que vende de peis, de crustaceus, etc.

peissoniera n.f. Recipient de coïna de forma oblònga per far coaire lo peis.

peissonós, oa adj. Abondós en peis.

peitavin, a adj. e n. De Peitau.

peitrina n.f. Petrina.

pèjor adv. [*'pedʒu*] Comparatiu e superlatiu de *marrit*. Sin.: **pièger**. ◇ n.m. Cen que li a de plus marrit. ◇ *Practicar la politica dau pèjor*: Provocar una situacion mai marrida per n'en tirar partit.

pejoracion n.f. (ling.) 1. Valor pejorativa ajustada ò ligada à un mòt. 2. Accion de rendre pejoratiu ò de venir pejoratiu.

pejorament n.m. Fach de pejorar, de si degalhar.

pejorar vi. Devenir pèjor. Var.: **apejorar**, **empejorar**, **agreujar**.

pejoratiu, iva adj. Que compoarta un sens desfavorable, una idea depreciativa: «-às» es un *sufixe pejoratiu*. Sin.: **depreciatiu**.

pejorativament adv. D'un biais pejoratiu.

pel n.m. 1. Produccion filifòrma de l'epidèrma, que cuèrbe la pèu d'uni bèstias e, en divèrs luècs, lo còrs uman; Bèrri. ◇ *Aver un pel dins la man*: Èstre pigre, pelandron. 2. Pelatge: *Lo pel d'un cavau*. 3. Partida veluda dei estòfas: *Teissut dau pel lòng*. 4. (bot.) Organe filamentós e lanós que naisse sus divèrsi partidas dei plantas.

pelada n.f. Malautia que fa cascar per placas lu bèrris e lu pels.

peladura n.f. 1. Accion de pelar (un fruch, un legume). 2. Alopecia.

pelafiga n.m. Becafiga. Sin.: **traucafiga**, **boscarla quinsoniera negra**.

pelagianisme n.m. Doctrina dau monge Pelagi, que contestava lo ròtle de la gràcia e exaltava la primautat e l'eficacitat de l'esfoarç personal dins la practica de la vertut.

pelagian, a adj. e n. Partidari dau pelagianisme; relatiu au pelagianisme.

pelagic, ica adj. De la mar larga. ◇ *Depaus pelagics*: Depaus dei fonds marins.

pelagra n.f. Malautia deuguda à la maunutricion, que pòu donar de dermatiti, de diarrea, de demença e pòu menar fins à la moart.

pelam n.m. Pelatge.

pelancha n.f. Tinhassa.

pelanchon n.m. Peluca. Sin.: **borra**.

pelanchós, a adj. Qu'es cubèrt de pelanchon.

pelandron, a adj. e n. 1. Pigre. 2. Enfant qu'empara gaire.

pelandronear vt. (*pelandroneï*) Si comportar en pelandron.

pelar vt. (*pèli*) 1. Levar la pèu de (un fruch, un legume, una bèstia), la rusca (d'un aubre). Sin.: **espelhar** (bèstias), **desruscar** (aubres). 2. (tecn.) Levar lu pels de (una pèu). ◇ vi. 1. Perdre la sieu pèu per placas, per lamellas. 2. (fam.) *Pelar de frèi*: Aver totplen frèi.

pela-sòus n. Persona que demanda totjorn de sòus.

pelat, ada adj. 1. Qu'a perdut lu pels, lu bèrris. 2. Que la sieu vegetacion es paura: *Una montanha pelada*.

pelatge n.m. 1. Ensèm dei pels d'una bèstia. Sin.: **pel**, **pelam**, **rauba**. 2. (tecn.) Accion de pelar una pèu.

pelatier, a n. Persona qu'adoba, trabalha ò vende de pèus. Var.: **peletier**.

pelegan n. Pelican.

peleganta n.f. Membrana., peloira.

pelegrin, a adj. e n. 1. Persona que fa un pelegrinatge. 2. Lingostat migrator que la sieu zòna s'estende d'Índia fins au Marròc e que lu sieus vòls degàlhon la vegetacion, li culturas. 3. Grand esquàle (15 m de lòng) que si noirisse de plancton, inofensiu per l'òme. 4. Faucon d'Occitània, lo mai emplega per la caça.

pelegrina n.f. Manteu sensa mànegas, que cuèrbe li espatlas. Sin.: **capa**.

pelegrinacion n.f. Barrutlatge.

pelegrinatge n.m. 1. Viatge fach vèrs un luèc de devocion; aqueu luèc. 2. Visita facha per onorar la memòria de quauqu'un dins un luèc dont a viugut; visita fach dins un luèc qu'evòca un sovenir personal.

pelègro, a n.m. Maliciós. Sin.: **ruson**, **furbo**.

pelejada n.f. Bastonada. Sin.: **frandacion**, **rasclada**, **tanada**, **forra de còups**.

pelejar (si) v.pr. Si garrolhar.

pelenc n.m. Terren semenat d'una èrba tenguda corta e densa. Var.: **pelhenc**, **pelens**. Sin.: **pelosa**, **tèpa**.

pelens n.m. Pelenc.

peleta n.f. Bronza, ganarra, pèu.

peleta n.f. Pèu pichona que si forma sus lo lach.

peletaria n.f. 1. Travalh e comèrci dei pèus. 2. Pèus trabalhadi.

peletier, a n. Persona qu'adoba, trabalha ò vende de pèus. Var.: **pelatier**. Sin.: **pelipaire**, **pelissier**.

pelhandra n.f. Estràça, androlha.

pelhandrós, oa adj. e n. Cubèrt, vestit de pelhandras. Sin.: **estracat**, **androlhós**.

pelhasc, a adj. e n. Originari ò estatjant de Pelha.

pelhenc n.m. Pelenc.
pelhonenc, a adj. e n. Originari ò estatjant de Pelhon.
pèlica n.f. 1. Trescalan. 2. Milapertús. Sin.: **milatraucs**.
pelican n.m. Auceu palmipède dau bèc long provedit d'una pòcha extensibla dont mete lu peis destinats à la noiridura dei joves. Var.: **pelegan**.
pelicon n.m. Argàs. Sin.: **pipidon**.
peliconar vt. Desbarrassar dei peolhs. Var.: **peliconear**.
peliconear vt. (*peliconeïr*) Peliconar.
pelin n.m. Autre nom de la *corona*, element fach en malhas de 40, que constituísse lo fond d'una sàvega.
pelipaire, airitz n. Peletier, peletiera.
pelissa n.f. Manteu forrat mé de pèu.
pelissier, a n. Peletier.
pelletierina n.f. (quim.) Alcaloïde extrach de la raïç dau miugranier, emplegat coma vermifuge.
pellicula n.f. 1. Fuèlha de matèria soplà recubèrta d'una jaça sensibla, destinada à la fotografia, au cinéma. 2. Pichina lamella epidermica que si destaca de la pèu sus la tèsta. 3. Fuèlh fin de matèria soplà. 4. Pèu, membrana fina: *Pellicula dau raïm*. 5. Matèria solidificada ò depauada en jaça fina à la susfàcia de quauqua ren: *Una pellicula de glaç sus lu vitres*.
pellicular vt. Procedir au pelliculatge de.
pelliculari, ària adj. Que forma una pellicula, una fina membrana.
pelliculatge n.m. 1. Aplicacion d'una pellicula transparenta sus un supoart generalament estampat, destinada à lo protegir, à n'en melhorar l'aspècte. 2. (fot.) Operacion que consistísse à transferir una jaça sensibla dau sieu supoart à una autre supoart.
pelliculós, oa adj. Qu'a de pelliculas: *De bèrris pelliculós*.
pellucide, a adj. Transparent e translucide.
pelofa n.f. Caua sensa importança, guingalha. Sin.: **pachonaria, charcheli, babòia, besucaria, parpèla d'agaça**.
peloira n.f. Membrana, peleganta, tela, teleta, aponeuròsi.
peloirós, oa adj. Membranós.
pelon n.m. 1. Ferratge paure, mesclat d'agulhas de pin, que sièrve pusleu de liechiera. 2. (Canha) Còup, tust. 3. (Trinitat) Posca aglutinada (dins lu recantons, sota lo lièchs, lu mòbles, etc.).
pelós, oa adj. Cubèrt de pels. Var.: **pelut**. ♦ n.m. (pop.) Pubís.
pelosa n.f. Terren semenat d'una èrba tenguda corta e densa. Sin.: **pelenc**.
pelòta n.f. 1. Bola formada de fieus, de coardas, de ribans, etc., enrotlats à l'entorn. 2. Bala, balon (cf. catalan *pilota*). ◇ (espec.) Bala dau juèc de pelòta, dau juèc de pauma. ◇ *Pelòta basca* ò *pelòta*: Espòrt tradicional dau País basc, dins lo quau lo jogaire (*pelotari*) manda la bala (*pelòta*) còntre un fronton, à man nuda, m'una raqueta de boasc (*pala*) ò encara m'una mena de panier estrech

recorbat (*chistera*). 3. Coissinet per li ficar d'agulhas d'esplingas.

pelotaire, airitz n. (fam.) Que pelòta. Sin.: **chaspaire, paupaire**.

pelotar vt. (*pelòti*) (fam.) Careïçar, calinejar mé la man, palpar. Sin.: **chaspar, paupar**.

pelotari n.m. Jugaire de pelòta basca.

pelotatge n.m. (fam.) Accion de pelotar. Sin.: **paupatge, chaspatge**.

peloton n.m. 1. Pichina pelòta. 2. Grope de personas. ◇ (espòrts) Grope compacte de concurrents dins una corsa. ◇ *Peloton d'execucion*: Grope de sordats encargats de fusilhar un condemnat. ◇ (mil.) Pichina unitat elementària constitutiva de l'esquadron. ◇ (mil.) *Peloton d'instruccion* ò *peloton*: Grope de militarís que recévon una formacion particuliera per devenir gradats, especialistas. ♦ pl. Pichoi fais de budeus fins d'anheu, alestits à la sartaia mé d'alhet e de juvèrd.

pelotonament n.m. Accion de pelotonar, de si pelotonar. Sin.: **agromelament, amolonament**.

pelotonar vt. Metre (de fieu, etc.) en pelòta, en peloton. Sin.: **agromelar, amolonar**. ♦ **si pelotonar** v.pr. S'agromelar, en metent braç e cambas pròche dau torax. Sin.: **s'acoconar**.

peluc n.m. Duvet que s'estaca ai vestits; brot, pel: *Un peluc d'èrba*.

peluca n.f. Peluc. Sin.: **pelanchon, borra, fèrpa, fèrpilha**.

pelucar vi. (*peluqui*) Pilhar un aspècte que fa pensar à la peluca, en parlant d'un teissut qu'en si frustant a de fibras, de pels que si destàcon. Var.: **peluquejar**.

pelucon n.m. Peluc.

peluelha n.f. Peluèrha.

peluèrha n.f. Pèu dei fruchs, dei legumes: Una peluèrha de patata. Var.: **peluelha**.

peluquejar vi. (*peluqueïr*) Pelucar.

peluquejar vt. e vi. Fotrassejar.

pelusiàc, a adj. Relatiu au braç mai occidental dau Nil.

pelut n.m. 1. Aranhàs. 2. Sordat de l'armada francesa pendent la promiera guèrra mondiala.

pelvectomia n.f. (cir.) Ablacion cirurgicala dei organes contenguts dins lo pèlvis pichon.

pelvian, a adj. (anat.) Dau pèlvis, dau bacin. ◇ *Cencha pelviana*: Formada, per lu mamifèr, dei doi oàs iliacs e dau sacrum. ◇ (zool.) *Nadarèlas pelviani*: Nadarèlas abdominals pari dei peis, inseridi en foncion de l'espècia à l'avant ò à l'arrier de la faça ventrala.

pelvigrafia n.f. (med.) Radiografia dau bacin.

pelvimètre n.m. Instrument emplegat per la pelvimetria.

pelvimetria n.f. Examèn clinic que permete l'evaluacion dei diamètres dau bacin de la frema prenhà.

pelvipéritoniti n.f. (patol.) Pérítoniti localisada au peritòni dau pèlvis.

pèlvis n.m. (anat.) Bacin.

pelvisupoart n.m. Aparelh previst per sostenir lo pèlvís dins lo debanament d'uni intervencions cirurgicals de l'abdomèn ò dau pèlvís.

pelvologia n.f. Estudi dau pèlvís normal ò patologic, dins lo relarg obstretician.

pemont n.m. (geog.) Plana d'amolonament fluvial que forma un repen, au davau d'una cadena de montanhas foarça pertocadi per l'erosion. (Etim. it. *piemonte*). Var.: **piemont**, **pimont**.

pemontés, esa adj. e n. Piemontés.

pen n.m. 1. Partida de l'extremitat de la camba, que sièrve à l'èstre uman per si sostenir e caminar. ◇ *Pen plat ò pen doç*: Pen tròup larg e tròup aplatit per abaissament de la vòuta plantària. ◇ *Pen de pinha, pen toart*: Pen afectat per una desformacion congenitala deuguda à la retraccion dei muscles e à de mauformacions ossoï. ◇ (fam.) *Pens descauç*: Miserós. ◇ *Pen de pola*: Desformacion dau pen dau cavau. ◇ *À pen*: En caminant. ◇ *Metre à pen un salariat*: Suspendre la sieu activitat, lo sieu salari per un temps donat, especialament per de rasons disciplinari. ◇ *Metre lu pens dins quauque luèc*: Li anar, li passar. ◇ *Levar lo pen*: Diminuir la pression sus l'accelerator d'una veitura, etc.; (fig.) Aleugierir la sieu implicacion dins lo trabalh, dins una activitat. ◇ (fam.) *Aquò li farà lu pens*: Aquò li servirà de leiçon. ◇ *Faire dau pen à quauqu'un*: Li tocar lo pen m'au pen per atirar la sieu atencion (espec. dins una intencion galanta). ◇ *Lo pen d'un lièch*: L'extremitat dau lièch dont si tròvon lu pens de la persona. ◇ *Tenir lu pens cauds à*: Entretenir de boani relacions (sovent ipocriti) m'una persona, en vista d'obtenir un eiretatge. ◇ *Pen negre*: Francés d'Argeria, en particulier vengut viure en França après la guèrra d'independença. 2. Lo *pen* en tant qu'aponteu per una estacion verticala e la marcha. ◇ *Èstre sus pen*: Èstre restablit après una malautia. ◇ *Pilhar pen*: S'establir solidament, fermament. Sin.: **trobar aponteu**. ◇ *Aver pen*: Dins l'aiga, trovar sota lu sieus pens lo soal de tau biais que la tèsta rèste à l'ària. ◇ *Perdre pen*: Perdre lo sieu equilibri sus lo fond de l'aiga; (fig.) Plus poder seguir cen que si di, cen que si fa. Sin.: **mancar lo pen**. ◇ *Retrach en pen*: Que representa la totalitat dau còrs d'una persona que si tèn drecha. ◇ *Metre quauqua ren sus pen*: Lo metre en plaça, l'organisar, lo metre en estat de foncionar. 3. Lo *pen* dins lo biais de caminar, d'agir. ◇ *Pen à pen*: Plan planin, progressivament. ◇ *À pen copet*: En sautant sus un pen. ◇ *À pens jonchs*: M'ai doi pens un còtra l'autre. ◇ *De la tèsta ai pens*: D'una extremitat de la persona à l'autra. Sin.: **de cap en cima**. ◇ *Travalhar de pens e onglas*: Mé totplen d'esfoarç. 4. Partida terminala de la pata dei mamifèrs e dei auceus. ◇ Organe musculós dei molluscs, que li sièrve à si desplaçar. 5. Partida inferiora (d'una caua elevada): *Lo pen d'un barri, lo pen d'una montanha*. ◇ (fig.) *Metre quauqu'un au pen dau barri*: Lo constrénher à respoandre, à pilhar partit. ◇ (mat.) *Pen d'una perpendicularària*: Ponch de rescòntre d'aquesta perpendicularària mé la drecha ò m'au plan sus lo quau es abaissada. ◇ Partida d'un objècte (mòble, etc.) que sièrve de supoart: *Lu pens d'un taulier*. ◇ *Donar de pen à una escala*: Aluenchar dau barri la partida bassa per

ganhar en equilibri. ◇ Part dau fust d'un aubre ò d'una planta que si tròva lo mai pròche dau soal. ◇ Aubre, planta, en tant qu'unitat: *Un pen de vinha*. ◇ *Sus pen*: Denant que lo vegetau sigue meissonat, culhit. 6. Anciana mesura de longuessa, que valia pauc ò pron 33 cm. ◇ Anciana unitat de mesura anglo-saxona que valia 12 poces, sigue 30,48 cm. ◇ *Sus un pen de*: En pilhant coma basa; sus un plan de: *Discutir sus un pen d'egalitat*. 7. (constr.) *De plan pen*: Si di d'una maion d'un plan solet. 8. *Pen de cabra*: Aisina per levar de claveus. 9. Dins la metrica grèga e latina, grope de sillabas que constituissia la mesura elementària dau vèrs. ◇ Sillaba dins un vèrs.

pena n.f. 1. Cen qu'afècta penosament l'esperit, lo coar; afliccion, dolor morala. Sin.: **maucoar**, **lagui**, **patiment**. 2. Tristessa: *Faire de pena à quauqu'un*. 3. Inquietuda, preocupacion. ◇ *Si metre en pena*: S'inquietar, si preocupar. ◇ *Èstre en pena de*: Èstre embarrassat per quauqua ren, s'inquietar per quauqua ren: *Serii ben en pena de respoandre à la tieu question*. Sin.: **èstre entravat**, **aver lagui**. 4. Punicion, sancion aplicada à quauqu'un per una infraccion à la lèi. ◇ (dr.) *Pena infamanta*: Pena criminala que lèva au condemnat la libertat (ò la vida) e l'onor. ◇ *Sota pena de*: Sota la menaça d'aquela pena; (fig.) Per evitar lo risc d'un eveniment contrari: *Non cau rotlar tròup vito, sota pena d'aver un accident*. 5. Castic que Dieu dona au pecador. ◇ *Penas etèrni*: Aqueli de l'infèrn. ◇ *Èstre coma una ama en pena*: Si sentir triste, desorientat. 6. Travalh, esfoarç per combatre una dificultat; lassitge. ◇ *Perdre la sieu pena*: Faire d'esfoarç per ren. ◇ *Aver de pena à*: Aver de mau à, li arribar dificilament. ◇ *Valer la pena*: Èstre pron important per justificar lu esfoarç fachs. Sin.: **valer lo còup**. ◇ *À pron pena*: penosament, à mala pena. ◇ *Poarta pena*: Persona ò animau acarats à de marrits comportaments dau sieu enrodatge. ◇ (Dins una formula de cortesia) *Donatz-vos la pena de*: Se volètz ben. ◆ loc. adv. *À pena*. 1. Despi gaire de temps: *Es à pena partit*. 2. Esquasi pas, tot just: *Sabia à pena lièger*.

pena n.f. (mar.) Part posteriora de l'antena d'una vela latina. Var.: **penna**.

penachin n.m. Martingala de baupret.

penal, a adj. Relatiu ai infraccions e ai penas que poàdon tocar lu sieus autors. ◇ *Còdi penal*: Recuèlh de lèis e de reglaments relatius ai infraccions (contravencions, delictes, crims), e determinon li penas que li son aplicabli. ◆ n.m. 1. Via penala (per op. à civil). 2. Juridiccion penala. Var.: **penau**.

penalament adv. Dau ponch de vista penal.

penalisacion (-izacion) n.f. 1. (espòrts) Desavantatge infligit à un concurrent, à una equipa qu'a comés una falta au cors d'una espròva, d'una partida. 2. Fach d'èstre penalizat desavantatjat.

penalisant (-izant), a adj. Que penalisa, desavantatja: *Una reglamentacion penalisanta per li exportacions*.

penalisar (-izar) vt. 1. Condamnar à una penalitat; sotametre à una penalisacion. 2. Èstre la causa d'una

inferioritat, constituir un desavantatge per: *Aqueli disposicions fiscals penalíson l'economia.*

penalista n. Especialista de drech penal.

penalitat n.f. 1. Pena, sancion. ◇ (espec.) Sancion per un delict d'òrdre fiscal. 2. (espòrts) Sancion per un mancament ai règlas: *Còup de pen de penalitat, au rugbi.*

penalti n.m. Au balon, sancion pilhada còtra una equipa per una falta grèva comessa dins la susfàcia de reparacion: *Sublar un penalti.* ◇ *Ponch de penalti:* Ponch dont si pua lo balon per tirar un penalti.

penar vt. Faire de pena à: *La sieu moart m'a penat.* ◆ vi. Aver de mau: *Pena à capir.* Sin.: **venir à mau de.**

penatas n.m. pl. 1. (mit. rom.) Divinatas dau fogau; estàtuas, efigias d'aqueli divinitats. 2. (fam.) Maion, domicili. Var.: **penats.**

penats n.m. Penatas.

penau, ala adj. Penal.

penbalon n.m. Balon, fotbòl. Sin.: **butabala.**

pencha n.f. Aisina per separar la filassa dau lin ò dau cànebe. Var.: **penche, piencha.**

penche n.m. 1. Instrument mé de dents fini e sarradi que sièrve à metre en òrdre lu bèrris. Sin.: **pinha.** 2. Instrument analògue, de forma generalament incurvada, que sièrve à retenir lu bèrris. 3. Aisina ò part d'aisina mé de dents, qu'evòca un penche. ◇ *Pencha.* ◇ Instrument per penchenar, per cardar li fibras textili. ◇ Encastre montat sus un mestier per tèisser, providit d'un grand nombre de lamas entre li quali pàsson lu fieus de cadena. 4. Reng de pels à l'extremitat dei patas d'unu artropòdes (aranha, abelha).

penchenada n.f. 1. Còup de penche. 2. (pop.) Rasclada, frandacion.

penchenador n.m. 1. Vestit ample, en teissut esponga, que si mete quora si soarte dau banh. 2. Vestit d'interior, en teissut leugier. 3. Blòda destinada à protegir lu vestits, dins lo salon d'un perruquier, dins un institut de beutat.

penchenadura n.f. Bèrris que tómbon quora una persona si penchena.

penchenaire n.m. 1. Barbier, perruquier. 2. Penchenier. 3. Persona que penchena la lana ò d'autres textiles.

penchenar vt. 1. Metre en òrdre au mejan d'un penche. Sin.: **pinhar, desberrir.** 2. Aprestare de fibras textili au mejan d'una pencha. (expr.): *Si penchenar en espina de peis:* Èstre emberrit. ◆ **si penchenar** v.pr. Si pinhar.

penchenaria n.f. 1. Fàbrega de penches. 2. Mestier de penchenaire.

penchenat, ada adj. 1. Teissut realisat mé de fibras penchenadi. 2. Riban compauat de lòngui fibras parallèli.

penchenatge n.m. Accion de penchenar lu textiles.

penchenier, a n. 1. Persona que fabrica de penches. 2. Barbier. 3. Persona que penchena li fibras textili.

penda n.f. 1. Declivitat, inclinason (d'un terren, d'una susfàcia). Sin.: **tombant, pendent, pendís, baixa, clinada, devèrs, abaissada, versant, repen, riba,**

calada. ◇ *Rompedura de penda:* Cambiament brusc de l'inclinason d'aquesta penda. ◇ Aquesta inclinason, considerada dins la sieu expression aritmetica ò algebrica, la sieu figuracion geometrica.: *Una penda de 3 per 100.* ◇ *Penda d'una drecha:* Tangenta de l'angle qu'aquesta drecha fa m'au plan dei abscissas. ◇ *Linha de penda d'un plan per rapoart à un autre:* Perpendiculara quala que sigue menada dins una d'aqueli plans à la drecha de la sieu interseccion. ◇ *Linha de penda mai granda ò linha de penda d'un plan:* Drecha que, de toti li drechas d'aqueli plan, fa l'angle mai grand m'un plan orizontal. ◇ *Linha de penda mai granda ò linha de penda d'una susfàcia:* Que copa à angle drech li corbas de niveau. ◇ *Escala de penda d'una drecha:* Projeccion orizontala d'aquesta drecha, m'ai quòtas de doi ponchs que li apartènon, en geometria quotada. ◇ (geomorf.) *Penda limit:* Valor de l'inclinason en sota de la quala lu procèssus de formacion dei pendís non agisson plus. 2. Terren, camin inclinat per rapoart à l'orizontala. ◇ (fig.) *Remontar la penda:* Èstre dins una situacion que melhora, après un periòde de dificultats. 3. Inclinason, gust perilhós: *Èstre sus una marrida penda.*

pendable, a adj. Que s'amerita d'estar pendut. Sin.: **empicable.**

pendatge n.m. (geol.) Penda d'un jaç sedimentari, d'un filon.

pendença n.f. Penda d'una montanha.

pendent prep. Dins lo periòde de: *Pendent l'estiu.* Sin.: **dins l'afaire de, de** (+ subst.): *de nuèch, d'estiu..., durant.* ◆ loc. conj. *Pendent que:* Dins lo temps que, allora que, mentre. Sin.: **mentre que, dau temps que, dementre que, mentretant que.** ◇ *Vist que, donat que:* *Pendent que li pensi.*

pendent, a adj. 1. Que pende: *Lenga pendent.* Sin.: **pendolier.** 2. (dr.) En instança. 3. (arquit.) *Clau pendent:* Clau de vòuta sus crosada d'ogivas que presenta un element decoratiu sota li nervaduras. ◇ *Inclinat:* *La Torre pendent de Pisa.*

pendent n.m. 1. Caduna dei doi pèças de mobilier ò de decoracion, dei doi òbras d'art, etc., que constituïsson un pareu destinat à formar una simetria. 2. Persona, caua pariera, egala, complementària. Sin.: **egal, parier, omològue.**

pendeson n.f. Empicada, empicadura.

pendilhar vi. Pendolar.

pendilhon n.m. Jòia que pende au bot d'una colana.

pendin n.m. Jòia que si poarta ai aures.

pendís n.m. 1. Caduna dei doi pendas qu'enquàdran lo fond d'una vau. Pendís virats au nòrd ò *ubac*, pendís virat au miègjorn ò *adrech.* 2. Plan inclinat d'una teulada.

pendolanha n.f. (fam.) Lo tot de la descendença d'una persona.

pendolar vi. Èstre suspendut en oscillant leugierament. Sin.: **pendilhar, pendolejar.**

pendolejar vi. Pendolar.

pendolet n.m. Barlòca, pendilhon. Var.: **pendolina.**

pendolier, a adj. Pendent. ◇ (espec.) Si di d'un olivier que li sieu brancas son enarcadi e clinadi coma aqueli d'un saure ploraire.

pendoliera n.f. Vinha que pende d'un barri d'un terren en terrassa.

pendolina n.f. Barlòca. Var.: **pendolet**.

pendolon, a adj. Pendent.

pendon n.m. 1. Assemblatge conic de flors, de fruchs, à l'entorn d'un pecol comun: *Una grapa de raïm*. Sin.: **grapa**. 2. (fig.) *Pendon de forca*: Ladre, just digne d'èstre empicat.

pendre vt. 1. Estacar (quauqua ren) per la partida superiora, de tau biaï que la part inferiora vague liurament vèr lo soal; suspendre. 2. Empicar. ◆ vi. 1. Èstre pendut, suspendut. Sin.: **pendolar**. 2. Èstre inclinat; èstre en penda: *Pende dau costat que va tombar*.

pendula n.f. 1. Pichin relòtge que pòu èstre pauat ò fixat còtra una paret. 2. (tecn.) Relòtge que lo sieu balancier es un pendule. Sin.: **relòri**.

pendular vi. En alpinisme, efectuar m'una coarda un movement pendulari.

pendular(i), a (-ària) adj. 1. Dau pendule. 2. (fig.) *Migracion pendulària*: Desplaçament quotidian dau domicili au luèc de trabalh e dau luèc de trabalh au domicili. 3. *Trens pendulars*: Trens de que la motritz e lu vagon si clínon en li corbas en rason de la velocitat, dau rai de la corba e dau devèrs de la via, per mantenir à l'encòup l'aviadessa dau tren e lo confoart dei passatgiers.

pendule n.m. 1. Còrs solide suspendut à un ponch fixe e qu'oscilla sota l'accion de la pesantor. ◇ (fis.) Tot sistema material animat, sota l'accion d'una foarça que tende à lo reportar à la sieu posicion d'equilibri, d'un movement oscillatòri à l'entorn d'un ponch ò d'un axe. 2. Instrument de radiestesie que consistisse en una pichina massa, sovent esferica, d'un còrs peant qu'oscilla à l'extremitat d'un fiu ò d'una pichina cadena que l'autre extremitat es tenguda entre lu dets de l'operator. Var.: **pèndulo**.

penduleta n.f. Pendula pichina, sovent portadissa.

pendulier, a n. Persona especialisada dins la fabricacion de pendulas e lo montatge de mecanisme de relotjaria de granda talha.

pèndulo n.m. Pendule.

pendut, uda adj. Suspendut. ◇ (fig.) *Èstre pendut au telefòne*: L'emplegar sovent, longtemps. ◇ *Èstre pendut ai labras, ai paraulas de quauqu'un*: L'escotar embé atencion e passion. ◆ adj. e n. Empicat.

pène n.m. Pèça mobila d'una serralha, que, accionada au mejan d'una clau, clava la poarta en s'engatjant dins la gacha. Sin.: **pestèl, pèile**. ◇ *Pène mièg-torn*: Que la sieu extremitat, talhada en biseu, fonciona sensa clau.

penec n.m. Accion de dormir per un temps relativament cort: *Faire un penec*. ◇ (espec.) Aquesta accion quora si fa dins l'après-dinnar. Sin.: **siesta**.

penecar vi. Faire un penec. Sin.: **penequejar, entredormir**.

peneplana n.f. (geomorf.) Releu caracterisat per de pendas debli, de valadas largui e de depaus superficials, estadi final dau cicle d'erosion.

penequejar vi. Penecar. Sin.: **entredormir**.

penequet n.m. Penec de corta durada.

penetrabilitat n.f. Qualitat de cen qu'es penetrable, de cen que si laissa penetrar.

penetrable, a adj. 1. Que si pòu penetrar, dont si pòu penetrar. 2. Intelligible, que si pòu capir. Contr.: **impenetrable**.

penetracion n.f. 1. Accion de penetrar. 2. Facultat de capir de causas dificili; perspicacitat, sagacitat.

penetrant, a adj. 1. Que penètra: *Una pluèia penetranta*. 2. (fig.) Dotat de perspicacitat, de penetracion: *Un esperit penetrant*. Sin.: **clarveent**.

penetranta n.f. Via de comunicacion que va de la periferia vèrs lo centre d'una vila ò d'una region: *La penetranta de Palhon*.

penetrar vt. (*penètri*) 1. Passar au travèrs, intrar dins: *La pluèia a penetrat mon impermeable*. 2. Arribar à devinar, à descubrir (lu sentiments, li ideas de quauqu'un): *Penetrar li intencions de quauqu'un*. 3. Tocar profundament, intimament: *Una emocion que ti penètra lo coar*. ◆ vi. Intrar, s'introduire dins: *Penetrar dins una maion*. ◆ **si penetrar** v.pr. (*de*) S'empenhar profundament de (una idea, un sentiment, etc.): *Si penetrar d'una veritat*.

penetrat, ada adj. Emplit (d'un sentiment, d'una opinion); convençut: *Un òme penetrat de la sieu importança*. Sin.: **tocat, pertocat, esmogut**. ◇ *Ària penetrada*: Grèva, ma sovent afectada. Sin.: **embeguda**.

penetratiu, iva adj. Qu'a la proprietat d'èstre penetrat.

penetromètre n.m. (tecn.) Instrument que permete de mesurar, per penetracion, la resistança, la duresa d'un còrs, d'una susfàcia, d'un revestiment.

penh n.m. 1. Objècte mobilier remés en depaus per garantir lo pagament d'un deute; contracte, drech relatiu à-n-aquel objècte. 2. Soma qu'una partida vèrsa à la conclusion d'un contracte per n'assegurar l'execucion.

penhèire, eiritz n. Pintre, pintor.

pénher vt. Pintar.

peniblement adv. Penosament, embé dificultat. Sin.: **malaisadament, dolentament,, laboriosament, fastidiosament**.

penible, a adj. 1. Penós, que dona de mau, que demanda un gròs esfoarç. Sin.: **malaisat, dolent, laboriós, fastigós, secant, fastidiós**. 2. Noiós, dificil a suportar: *Un enfant penible*.

penicilli n.m. Fonge ascomicèt que si desvolopa sota la forma d'una mofadura vèrda dins divèrs fromai (rocafoart, blau, etc.), sus la frucha (agrumes) e li marmeladas, e qu'una espècia, lo *Penicillium notatum*, fornisse la penicillina.

penicillat, ada adj. (sc. de la vida) Qu'a la forma d'un pinceu.

penicillina n.f. Antibiotic isolat à partir dau *Penicillium notatum*, qu'a de proprietats antibacteriani (fuguèt una descubèrta d'Alexander Fleming en lo 1928).

penicillinas adj. Enzima que si tròva dins diversis bacterias, que destruge la penicillina.

penicillinoresistent, a adj. (med.) Que resistisse à l'accion de la penicillina.

penicillòsi n.f. Micòsi provocada per una mofidura.

penier n.m. 1. Plumier. 2. Encrier, tenchier.

peninsula n.f. Penísola.

peninsular(i), a (ària) adj. e n. Relatiu à una penísola; estatjant d'una penísola.

penís n.m. Sèxe de l'òme. Sin.: **bícol** (pop.), **verga**, **viech** (pop.).

penísola n.f. Porcion de tèrra qu'un istme estrech religa au continent; part de tèrras emergidi restacada à una massa continentala per un dei sieus costats: *La penísola italiana*. Sin.: **peninsula** (etim. lat. *pæinsula*)

penitença (-ència) n.f. 1. (relig.) Pentiment, regret d'aver un pecat, mé l'intencion fèrma de jamai recomençar: *Faire penitença*. 2. Un dei sèt sacraments de la Glèia catolica, per lo quau lo prèire dona l'absolucion. 3. Pena que lo confessaire impaua au penitent. ◇ Mortificacion qu'una persona s'impaua per expiar lu sieus pecats.

penitencial, a adj. (relig.) 1. Relatiu à la penitença: *Liturgia penitenciala*. Var.: **penitenciau**. 2. *Saumes penitencials*: Grope de sèt saumes qu'an per tema la penitença.

penitenciari, ària adj. Relatiu ai presons, à l'incarceracion, ai detenguts.

penitenciaria n.f. (relig.) 1. Foncion, dignitat de penitencier. 2. *Sacrada Penitencaria Apostolica*: Tribunal dau Sant Sèti encargat dei cas reservats e de la concession dei indulgenças.

penitenciau, ala adj. Penitencial.

penitencier n.m. 1. (anc.) Establiment dont èron subidi de penas llongui privativis de libertat. 2. (relig.) Prèire que l'evesque designa m'un poder d'absolucion de cas reservats.

penitent, a n. (relig.) Persona que confèssa lu sieus pecats au prèire. ◆ n.m. Membre de diversis confrarias que, per esperit de penitença, s'impauon de practicas de caritat e de pietat, e que son encagolats pendent li solemnitats religioï. Sin.: **batut**.

peniti n.f. (patol.) Enflament dau penís.

peniu n.m. Bas-ventre de la frema que pilha la forma d'una eminènça triangulara que, à partir de la pubertat, si cuèrbe de pels. Sin.: **mont de Vènus**.

penna n.f. Pelissa.

penna n.f. (mar.) Pena.

penna n.f. Cresta de montanha, rocàs escalabrós, etc... (L'occitan a conservat aqueu tèrme eissut d'una raïç pre-indo-europea *penn*. [cf. lo vilatge de *La Penna* ò bessai *Sa Penna*,] dapé dau Val d'Esteron).

penon n.m. (mar.) Estendard, bandiereta, bandiera. 1426 «*pagat a Martha la teliera per VI pals de tela perun penon...*» A.C. Arle.

penós, oa adj. Que dona de mau, que demanda un gròs esfoarç. Sin.: **laboriós**, **penible**, **fastidiós**, **secant**, **malaisat**, **dolent**.

penosament adv. Embé dificultat, pena. Sin.: **peniblement**, **malaisadament**, **fastidiosament**, **dolentament**, **laboriosament**.

pensabèstia n.m. (fam.) Lista, indicacion quala que sigue per si sovenir de quauqua ren que cau faire.

pensable, a adj. Que si pòu pensar. Sin.: **imaginable**, **concevable**, **evident**, **precís**, **comprendible**, **clar**, **destriat**.

pensada n.f. 1. Facultat de pensar, activitat de l'esperit. ◇ *Metre ai pensadas*: Laissar supauar. 2. Esperit: *Caçar una idea de la sieu pensada*. Sin.: **èime**. ◇ *En pensada, per la pensada*: Dins l'esperit, per l'imaginacion. 3. Biais de pensar; opinion, ponch de vista: *Parlar sensa escondre la sieu pensada*. 4. Ensèm dei ideas, dei doctrinas (d'un individú, d'un grope): *La pensada d'un filosòfe*. Sin.: **èime**, **soscadissa**. 5. Axe particulier de l'esperit que si poarta sobre un objècte. 6. Sentença: *Una pensada d'un grand filosòfe*. Sin.: **jutjament**. ◇ *Liura pensada*: Facultat de conceure una pensada, un vejaire, foara de tot ligam religiós, filosofic, etc.

pensadament adv. 1. D'un biais deliberat, voluntariament. 2. Pensivament.

pensadís, issa adj. Qu'es en mesura, en capacitat de pensar.

pensadissa n.f. Soscadissa.

pensador, airtz n. Pensaïre. Var.: **pensator**.

pensaïre, airtz n. 1. Persona que s'aplica à pensar, à meditar. ◇ *Liure pensaïre*: Partidari de la liura pensada. 2. Persona que la sieu pensada personala a una influènça notabla per la sieu qualitat. Var.: **pensador**, **pensator**.

pensament n.m. Preocupacion, cruci, inquietuda. Sin.: **pensier**, **lagui**, **ànsia**, **frapacion**, **lanha**.

pensamentar (si) v.pr. Si faire de bila, s'inquietar, si laguiar, si frapar, s'alarmar.

pensamentós, a adj. Ansiós, laguiós, inquietós, lanhós, soscadís.

pensant, a adj. Que pensa, qu'es capable de pensar. ◇ *Ben pensant*: Persona que profèssa de vejaires segond l'òrdre establí.

pensar vi. 1. Formar d'ideas dins lo sieu esperit; concevre de nocions, d'opinions, per l'activitat de l'intelligença, la reflexion. Sin.: **soscar**, **cogitar**. 2. Aver una opinion: *Pensi coma tu*. ◆ vt. 1. Aver dins l'esperit, aver per opinion: *Dii totjorn cen que pensi*. 2. Crèire, aver la conviccion que, de: *Pensi qu'as rason*. Sin.: **pensar de**, **considerar**, **supauar**. 3. Aver l'intencion de: *Pensi partir deman*. Sin.: **pensar de**. 4. Concevre, imaginar, metre au ponch: *Pensar un projècte*. ◆ vt. ind. 1. (de) Crèire, aver la conviccion que, de: *Pensi d'aver rason*. Sin.: **pensar de**. 2. (de) Aver l'intencion de: *Pensi de*

partir deman. 3. (à) Dirigir la sieu pensada vèrs, s'aplicar à; aver en tèsta: *Pensar à quauqu'un d'autre*. ◇ *Faire pensar à*: Evocar per una semblança de forma, d'aspècte, de comportament, etc. ◇ *Sensa pensar à mau*: Sensa aver de marridi intencions. 4. (à) Si sovenir de, non denembrar: *Ai pensat au tieu anniversari*. 5. (à) *Pilhar en consideracion*: Cau pensar ai consequenças. ◆ v.pr. Pensar: *Mi siéu pensat que t'auria agradat*.

pensat, ada adj. Calculat, alestit mé precision: *Un projècte ben pensat*. Sin.: **imaginat, conceput**.

pensatiu, iva adj. Pensiu. Sin.: **pensós, perpensós, pensierós**.

pensator, airitz n. Pensaire. Var.: **pensador**.

pensèia n.f. Planta ornamental de flors velutadi ròsi, blanqui, jauni, violeti, que lu sieus petales laterals son vesins d'aquelu superiors (Família dei violaceas). Sin.: **èrba de la Trinitat**.

penseirós, oa adj. Pensierós.

pensier n.m. 1. Pensada. 2. Preocupacion, pensament.

pensierós, oa adj. pensatiu, preocupat. Var.: **penseirós**.

pensierosament adv. M'au pes de pensiers; pensivament.

pension n.f. 1. Soma que l'Estat, un organisme social, etc., vèrsa à una persona per retribuir de servicis ancians, l'indemnizar, etc.: *Pension de guèrra*. ◇ *Pension de retirada* ò *pension*: Pension qu'una persona tòca quora es à la retirada. ◇ *Èstre en pension*: Èstre à la retirada. 2. Soma qu'una persona vèrsa per èstre lotjada, noirida. ◇ Fach d'èstre lotjat, noirit en pagant: *Pilhar pension en cò de quauqu'un*. 3. Establiment dont si pilha pension. ◇ Establiment d'ensenhament privat dont lu escolans poàdon èstre intèrnes. Sin.: **internat**. ◇ *Pension de família*: Dont de personas que pàgon son lotjadi dins de condicions que fan pensar à la vida en família (past pilhat en comun, etc.). 4. (banca) *Pension d'efectes*: Operacion que consistisse à la cession d'efectes, associada à una recròmpa à tèrme à una data convenguda.

pensionar vt. Autrejar una pension à.

pensionari, ària n. 1. Persona lotjada e noirida en pagant una pension (dins una ostalaria, en cò d'un particulier, etc.). 2. Escolan intèrne, dins una escolà. 3. Actor, actritz que tòca un tractament fixe: *Pensionaris e societaris*. 4. Estudiant, artista jove qu'una fondacion ò l'Estat paga lo sieu sojorn. 5. (ist.) *Grand pensionari*: Cap dau poder executiu dins li Províncias Unidi (s. XVIⁿ-s. XVIIIⁿ), qu'èra à l'encòup governaire (pensionari) de la província d'Olanda.

pensionat n.m. Establiment d'ensenhament privat qu'acuèlhe d'intèrnes; internat; ensèm dei escolans d'aquel establiment.

pensionat, ada adj. e n. 1. Que tòca una pension: *Un pensionat de guèrra*. 2. Qu'es à la retirada. Sin.: **retirat**.

pensiu, iva adj. Pilhat dins lu sieus pensiers, dins li sieu pensadas. Var.: **pensós, pensatiu**.

pènsom n.m. ['peɲsum] Penum.

pensós, oa adj. Pensiu.

pensum n.m. 1. Dever suplementari impauat à un escolan per lo punir. 2. Travalh intellectual penós, noiós. Var.: **pènsom**.

pentacle n.m. Talisman en forma d'estela de cinc brancas.

pentacoarda n.m. (mús.) 1. Dins l'Antiquitat, lira mé cinc coardas. 2. Sistema de cinc sons conjonchs que forma la quinta justa, en usança en cò dei Grècs.

pentadactil(e) adj. Qu'a a cinc dets.

pentacrin n.m. Equinodèrme que viu fixat ai fonds marins, finda sonat *liri de mar*, à causa dei sieu formas vegetali.

pentadecagòne n.m. Poligòne qu'a quinze costats. Var.: **pentedecagòne**.

pentadesma n.m. Nom generic de l'aubre dau burre de la Sierra Leone, que li sieu granas porgisson una graissa industrial.

pentaèdre, a adj. e n.m. Polièdre mé cinc faças.

pentaeteride n.m. (Antiqu.) Espaci de quatre ans que si debanava entre doi celebracions consecutivi dei Grands Juècs.

pentagonal, a adj. (geom.) Qu'a per forma, per basa, un pentagòne; relatiu à un pentagòne. Var.: **pentagonau**.

pentagonau, ala adj. Pentagonal.

pentagòne n.m. (geom.) Poligòne qu'a cinc cimas e, per consequença, cinc costats.

pentamèr, a adj. e n.m. 1. Que presenta una simetria raionada de basa cinc: *Una estela pentamèra*. 2. Que lo sieu tars es partit en cinc parts, en parlant d'un insècte.

pentametòri n.m. Medicament qu'apertèn au grope dei amònis, en usança en anesthesiologia e per lo tractament dei arteritis.

pentamètre n.m. Vèrs de cinc pens, dins la poesia grèga e latina.

pentan n.m. (quim.) Idrocarbure saturat C₅H₁₂.

pentapetal(e), a adj. Que presenta cinc petales.

pentapil(e), a n.m. Edifici mé cinc poartas.

pentapòli n.f. (ist.) Union politica ò aliança de cinc ciutats.

pentarca n.m. Sòci de la pentarquia punica.

pentarcat n.m. Foncions d'un pentarca.

pentarquia n.f. 1. (Antiqu.) Govèrn de cinc caps. 2. Ensèm de cinc nacions qu'exercisson una supremacia de fach.

pentarquic, a adj. Relatiu au pentarca ò à la pentarquia.

pentateuc n.m. Nom donat per lu reviraires grècs ai cinc primiers libres de la Bibla: Genèsi, Exòde, Levitic, Nombres e Deuteronomi.

pentatlon n.m. 1. (Antiqu. gr.) Ensèm dei cinc exercicis dei atletas (lucha, corsa, saut, disc e javelina). 2. *Pentatlon modèrne* ò *pentatlon*: Disciplina olimpica que compoarta cinc espròvas (cròss, equitacion, natacion, escrime, tir).

pentatòma n.f. Mena de bertau comun sus li fuèlhas dei aubres e dei aubrilhons.

pentatonic, a adj. (mús.) Constituit de cinc tons: *Gamma pentatonica*.

pentecontòra n.f. (mar.) Galèra enançada per cinquanta remadors.

pentedecagòne n.m. Pentadecagòne.

penença n.f. Pentiment.

pentiment n.m. Contricion; viu regret d'aver fach quauqua ren de mau ò de non aver fach cen que calia. Sin.: **penença**, **repentida**, **repentença**, **repentençaa**, **dolència**, **languiment**, **planh**, **lanha**, **languison**.

pentobarbital n.m. Barbituric ipnotic emplegat per via intravenosa per l'anestesia generala de corta durada e la narco-analisi. Sin.: **tiopental**.

pentir (si) v.pr. Regretar: *Si pentir dei fieus fauta*.

pentit, a adj. e n. Que s'es pentit. Var.: **repentit**.

pentit, ida n. Ancian membre d'una organisacion clandestina, criminala (espec. la màfia), qu'accepta de collaborar m'ai autoritats en escambi d'una remessa de pena.

pentòde n.m. Tube electronic mé cinc electròdes.

pentolita n.f. Explosiu constituit per un mesclatge de pentrita e de tolita.

pentòsa n.f. (quim.) Òsa mé cinc atòmes de carbòni (nom generic).

pentotal n.m. Compauat quimic medicamentós, utilizat en tant qu'inductor dins lo debanament de la fasa d'alestiment à una anestesia generala.

pentrita n.f. Explosiu constituit d'un estèr nitric cristallizat, foarça potent e foarça sensible.

penultime, a adj. e n. Avant-darrier. Var.:

penúltimo. ♦ adj. e n.f. Si di de l'avant-darriera sillaba (d'un mòt, d'un vèrs).

penúltimo, a adj. e n. Penultime.

penuria n.f. Mancança de cen qu'es necessari: *Penuria d'energia, de man d'òbra*. Sin.: **carestia**, **escarssetat**, **arrariment**, **manca**, **crisi**, **defauta**, **indigència**, **mancament**, **privacion**, **defalhiment**, **defalhença**, **desprovediment**, **misèria**.

peolh n.m. Insècte sensa alas, parasite extèrne dei mamifèrs e de l'òme, que n'en suça lo sang (Lòng de 2 mm). ♦ *Peolh de l'olivier, peolh dau paumolier*: Cochenilha. ♦ *Peolh revengut*: (pej.) Persona que s'es enauçada en dessobre de la sieu condicion promiera sensa aver lu biais ni la cultura dau sieu noveu mitan. Sin.: **pervengut**, **nòu ric**.

peolhar vt. Levar lu peolhs de. Var.: **espeolhar**, **despeolhar**.

peolhon, peolheta n. Persona noioa, importuna.

peòn n.m. [pe'ɔn] (mòt espanhòu) Paisan, obrier agricòla, en Amèrica dau Sud.

peònia n.f. Planta à bulbe cultivada per li sieu gròssi flors rogi, ròsi ò blanqui (Família dei renonculaceas). Sin.: **peuna**, **pimpanèla** (*peònia officinala*).

peós, oa adj. Que pea. Var.: **peant**. Sin.: **pesant**, **pesós**, **faissós**, **gravós**.

peosament adv. Peantament.

peòta n.f. Granda gondòla de l'Adriatica.

pepé n.m. (fam.) Paigrand. Var.: **papet**.

pepia n.f. Pellicula que si forma sus la lenga dei auceus pertocats per d'afeccions respiratòri e que li empacha de manjar, ma non de beure. ♦ (fig. fam.) *Aver la pepia*: Aver una granda set.

pepida n.f. (anat.) Glota.

peptidejar vi. Èstre pertocat per la pepia.

pepin n.m. Grana de divèrs fruchs, coma lu agrumes. Sin.: **grinhon**, **graneta**.

pepiniera n.f. 1. Luèc dont son cultivats de vegetaus joves destinats à èstre plantats. ♦ Ensèm d'aquesti plantas. 2. Luèc, establiment de dont soàrton en grand nombre de personas pròpri à una profession, una activitat.

pepinierista adj. e n. Si di d'una persona que cultivava una pepiniera.

pepita n.f. Pichina massa de metal natiu, en particulier d'aur.

peplum n.m. (Antiq.) Tunica de frema, sensa mànegas, facha d'una pèça d'estòfa rectangularia, engrafatada sobre li espatlas. (Etim. gr. *peplos*)

pepon n.m. Fruch dei cucurbitaceas. Var.: **peponide**.

peponide n.m. Fruch dei cucurbitaceas. Var.: **pepon**.

pepsina n.f. Una dei enzimas dau suc gastric, que comença la digestion dei proteïnas.

peptic, a adj. Relatiu à la pepsina.

peptide n.m. Molecula constituida per l'union d'un pichin nombre de moleculas d'acides aminats.

peptidasa n.f. Enzima que rompe li ligasons peptidiqui dei proteïnas.

peptisacion n.f. Degradacion d'un protide en peptonas.

peptogène, a adj. e n.m. Nom donat à una substança qu'a la propietat d'afavorir e d'acréisser lo flus dau suc gastric.

peptona n.f. Substança protidica solubla que resulta de l'accion de la pepsina sobre li proteïnas (espec. la carn).

peptonisacion (-izacion) n.f. Proprietat d'unu colloïdes que s'espantègon dins un liquide, quora son en contacte m'eu.

peptonisar (izar) v.t. Realisar la peptonisacion de.

peptonuria n.f. Presença de peptonas dins l'urina.

pequequè n.m. Persona que tartalha. Sin.: **peteté**, **tartalhon**, **bletonaire**, **bletonejaire**.

pequequear vi. (*pequequei*) Tartalhar. Var.: **pechehear**. Sin.: **petetear**, **bletonar**, **bletonejar**.

pequínés, esa adj. e n. Originari, estatjant de Pequín.

per prep. 1. Indica lo luèc dont si passa: *Passar per Tolosa*. 2. Dins la direccion de: *Regarjava per aquí*. ♦ À destinacion de: *Es partit per Montpelhier*. 3. Indica lo temps: *Agisse coma per lo passat*. ♦ (Relativament au temps que fa) *Preferissi navegar per beu temps*. 4. Lo mejan emplegat: *Es arribat per bateu, s'en tornerà per la rota nacionala*. 5. Indica la motivacion: *Agisse solament per interès*. 6. Indica l'agent: *La maion es estada bastida per un boan murador*. Sin.: **da** (it.). 7. Indica la distribucion: *Vorrii ben ganhar un milion per*

mes. 8. Indica l'equivalença, la substitucion: *Emplegar un mòt per un autre*. 9. Indica la relacion, lo rapoart: *Es grand per lo sieu atge*. 10. En rason de, à causa de: *Es estat punit per lo sieu comportament*. Sin.: **per l'encausa de**. 11. L'interès, lo ponch de vista: *Per ieu, non es important; plaidejar per un acusat*. ◇ Èstre per quauqu'un, quauqua ren, una idea: *Siéu per la libertat de parlar la lenga que voali; voterai per aqueu que mi sauprà capir*. Sin.: **èstre partidari de**. 12. Indica lo temps, la durada: *Es partit per doi jorns*. 13. La circonstança, lo moment: *Per aquesto còup, va ben*. ◇ Èstre per (+ infinitiu): Èstre à mand de. ◆ loc. conj. *Per que*: Dins la tòca que: *Li dii aquò per que fague lo trabalh coma si deu*. Sin.: **per dire que**. ◇ *Per pauc que* (seguit d'un subjontiu): Se li circonstàncias lo perméton: *Per pauc que lo temps s'esclarcisse, anerèm en passejada*. ◇ *Per ensin* (ensinda): Per consequent.

per n.m. Lo boan costat dei cauas, lo tot de cen que tende à provar, à establir quauqua ren: *Lo per e lo còtra*. Sin.: **pron**.

pera n.f. 1. Fruch mé de pepins, carnut, de forma oblònga, de la periera. ◇ (expr.) *Si gardar una pera per si levar lo set*: Reservar quauqua ren per l'avenidor. 2. Objècte en forma de pera: *Pera electrica*.

perada n.f. Bevenda que provèn unicament de la fermentacion dau suc de peras fresqui. Var.: **perat**.

perasina n.f. Resina jauna, solida, transparenta, que sobra après la destillacion de la terebentina e mé la quala lu musicians fréton lu crins dei arquets. Sin.: **carafuèha, colofònia, pega-rosina, arcanson**.

perautre adv. Pura, pasmens. Sin.: **d'un autre caire, d'un autre costat, d'un autre latz, per lo demai**.

perborat n.m. Nom generic de saus que contènon mai d'oxigène que lu borats, qu'un còup decompauats per l'aiga m'una produccion d'aiga oxigenada, son en usança en lu lessieus.

perbulhir vt. Passar de liumes dins l'aiga bulhenta denant de lu coïnar. Var.: **desbulhir**.

perca n.f. Peis dei lacs e dei cors d'aiga lents, mé doi nadarèlas dorsali, voraç, de la carn estimada (Lòng fins à 50 cm). ◇ *Pèrca de mar*: Varietat de serran (*serranus scriba*).

percaç n.m. Accion de percaçar, de cercar embé acaniment. Var.: **percaça**. Sin.: **perseguida, corsejada**. ◇ *Au percaç de*: En cèrca obstinada de.

percaçaire, airitz n. Persona que percaça quauqu'un. Sin.: **corsejaire**.

percaçar vt. Corsejar, córrer après quauqu'un per temptar de l'agantar: *Lu policiers percaçon un bandit*. Sin.: **acorsar, consegre, assegre, asseguir, perseguir, persegre, acorsejar, ensegre, enseguir, trassegre**.

percala n.f. Teissut de coton ras e foarça sarrat.

percalina n.f. Tela de coton leugiera e lustrada, emplegada dins li dobladuras.

percaça n.f. Percaç.

percarbonat n.m. Nom generic de saus que contènon mai d'oxigène que lu carbonats e que son decompauats per l'aiga, donant una produccion d'aiga oxigenada.

perçaupre vt. Capir per lo sens, per l'esperit. Var.: **perceure, percevre**.

percent n.m. 1. Percentatge. 2. Taus d'interès dei sòus, calculat à partir d'una soma de 100 unitats. 3. Comission calculada au percentatge.

percentatge n.m. 1. Chifra dau taus dei sòus. Var.: **percent**. 2. Proporcion d'una quantitat, d'una grandor, per rapoart à una altra, basada sobre lo nombre 100. 3. Comission calculada au percentatge.

percepcion n.f. 1. Recobrament dei taxas per lo perceptor. 2. Foncion, emplec de perceptor. ◇ *Bureau dau perceptor*. 3. Accion, fach de percevre per lu sens, per l'esperit: *La percepcion dei colors*. 4. (psicol.) Representacion conscienta à partir dei sensacions; consciença d'una sensacion, de divers sensacions.

percèpte n.m. (filos.) Objècte de la percepcion, per op. à *concèpte*.

perceptibilitat n.f. Qualitat, caractèr de cen qu'es perceptible.

perceptiblement adv. D'un biais perceptible.

perceptible, a adj. 1. Que lu sens poàdon percevre: *Un objècte perceptible à la vista*. 2. Que l'esperit pòu capir: *Una ironia perceptibla*.

perceptiu, iva adj. (psicol.) Relatiu à la percepcion.

perceptor n.m. Foncionari dau Tresaur, encargat particulierament dau recobrament dei impòsts dirèctes.

percidat n.m. *Percidats*: Família de peis de l'emisfèri nòrd, que comprèn pauc ò pron 200 espècias e 10 genres, que lo sieu tipe comun es la perca.

percifòrme, a adj. e n.m. Percimòrfe.

percinta n.f. Camin rural entre doi tenements. Sin.: **rara**.

perclorat n.m. Sau de l'acide percloric.

percloric adj. m. *Acide percloric*: Lo mai oxigenat dei acides dau clòre, HClO₄.

percnoptèr n.m. Pichin tamisier dei regions mediterraneï, que pòu faire fins à 70 cm de lòng. Sin.: **pelacan** (*neophron percnopterus*).

percolacion n.f. 1. (geogr.) Penetracion lenta dei aigas de pluèia dins lo soal. 2. Rafinatge dei òlis de petroli per lo biais de la descoloracion.

percolator n.m. Aparelh que sièrve à faire de cafè à la vapor en granda quantitat.

percomòrfe, a adj. e n.m. Òrdre de peis qu'an la forma que sembla aquela de la perca. Var.: **percifòrme**.

percórrer vt. 1. Traversar, visitar dins tota la sieu estenduda, en anant e en venent dins divers direccions: *Percórrer una vila*. Sin.: **escórrer**. 2. Seguir un itinerari determinat: *Percórrer una rota*. 3. Examinar, lièger rapidament: *Percórrer un libre*. Sin.: **donar una escorsa**.

percors n.m. 1. Camin, itinerari seguit per anar d'un ponch à un autre. Sin.: **correguda, trajècte**. 2. Circuit, itinerari determinat dont si debana una competicion esportiva, un adestrament. ◇ *Incident de percors*: Dificultat que non èra prevista dins la realisacion d'un projècte. 3. *Percors dau combatent*: Percors que lu militaris fan per s'adestrar au combat, sus un terren especialament adobat mé d'obstacles variats; aqueu

terren. ◇ (fig.) Ensèm d'obstacles, de dificultats que si méton en travèrs d'un projècte, d'una accion: *Demandar l'ajuda de l'Administracion es un vertadièr percors dau combatent!* 4. (coregr.) Aptitud a si propulsar en avant.

percussion n.f. 1. (didact.) Fach per un còrs de venir picar bruscament un autre còrs. Sin.: **acip, acipada, bassacada, embroncada**. ◇ (espec.) Picar dau percutor d'una arma de fuèc, que provòca la detonacion. ◇ (espòrts) Fach d'anar au contacte de l'adversari per lo desfiar (rugbi, balon). 2. (mús.) *Instruments à percussion*: Que lo son es produch en picant m'ai mans, mé de baguetas, etc. ◇ Ensèm dei instruments de música qu'au mejan de sons picats, màrcon un accent, sotalínhon un ritme, en ajustant un demai de color à l'orquèstra. 3. (med.) Metòde d'examen clinic que consistisse à picar m'ai dets d'uni regions dau còrs e que permete de descubrir per lo son lu limits d'un organe e lo sieu estat de replecion ò de vacuitat.

percussionista n. Musician qu'emplega un instrument à percussion.

percutaneu, a adj. (med.) Que si fa au travèrs de la pèu.

percutent, a adj. 1. Que produe una percussion. ◇ (arm.) *Projectile percutent*: Que la sieu fusada-detonator esclata solament en tocant l'objectiu, un obstacle. ◇ *Tir percutent*: Qu'emplega un tau projectile. 2. Que tòca mé foarça, seguretat: *Un argument percutent*.

percutir vt. 1. Urtar, picar mé violença. 2. (med.) Explorar, examinar per la percussion. ◆ vi. 1. Petar en urtant l'objectiu, un obstacle, en parlant d'un projectile percutent. 2. (espòrts) Anar au contacte de l'adversari per lo desfiar (rugbi, balon). ◆ vt. e vi. Urtar m'una granda violença: *La veitura a percutat (còtra) un barri*.

percutor n.m. 1. Pèça metallica que la sieu poncha pica l'amòrsa e la fa detonar, dins una arma de fuèc. 2. (preïst.) Aisina destinada à picar sus de ròcas per n'en tirar d'esclats.

perda n.f. 1. Fach d'aver perdut quauqua ren, de plus lo trovar: *La perda d'un document important*. 2. Fach d'èstre privat de cen qu'èra noastre, de cen que n'en podiam dispauc (ben material ò moral; facultat fisica ò intellectuala; avantatge): *La perda d'una fortuna, la perda d'un membre*. ◇ *À perda de vista*: Tant luènh que s'estende la vista. 3. Fach de perdre de sòus; soma perduda. ◇ *À perda*: En perdent de sòus. 4. Fach d'èstre privat de la presença d'un pròche per la moart ò la separacion; lo dam qu'aquela disparicion, aquela absença provòca: *La perda d'un èstre car*. 5. Fin maluroa; falhiment: *La perda d'un procès*. 6. Marrit emplec, degalhatge: *Una perda de temps*. 7. Disparicion, destruccion (d'un ben material): *La perda d'una nau*. 8. Roïna materiala ò morala: *Córrer à la sieu perda*. ◇ (teol.) *Perda d'una ànima*: Damnacion. 9. *Avion en perda de velocitat*: Que la sieu velocitat es venguda troup bassa per tenir en l'ària. ◇ (fig.) *Èstre en perda de velocitat*: Perdre de la sieu popularitat, dau sieu prestigi, dau sieu dinamisme, etc. Sin.: **perda de celebritat, baixa de fama**. 10. *Perda (de potença)*: Diferença entre

la potença absorbida e la potença utila d'un dispositiu. ◇ *Perda de carga*: Diminucion de la pression d'un fluide que circula dins un dispositiu idraulic. 11. (geogr.) Disparicion totala ò parciala d'un cors d'aiga que devèn soterran e torna aparéisser mai luènh. ◆ pl. 1. Militarís qu'una armada perde en seguida à una batalha, un conflicte. 2. *Perdas blanqui*: Leucorrea. ◇ *Perdas rogi*: Metrorragia.

perdable, a adj. Que pòu èstre perdut.

perdent, a adj. e n. Que perde: *L'equipa perdenta*. ◇ *Partir perdent*: Entreprendre quauqua ren sensa crèire à la sieu capitada. Sin.: **perditor**.

perdessús n.m. Vestit llong d'òme que si poarta en dessobre dei autres vestits; manteu.

perdicion n.f. 1. *En perdicion*: Si di d'una nau en perill de naufragatge, que risca de si perdre; menaçat d'èstre arroïnât, en parlant d'una empresa, d'un grope financier, etc. Sin.: **en aigas marridi**. 2. (teol.) Estat de pecat que mena à la roïna de l'ànima; roïna morala: *Un luèc de perdicion*. Var.: **perdiment**.

perdidia n.f. Traites(s)a, faussetat.

perdigalon n.m. Perdiguau.

perdigau n.m. Perditz de l'annada. Var.: **perdigalon**.

perdigona n.f. Pruna d'una varietat de la carn moala e de la pèu violacea.

perdiment n.m. Perdicion.

perdinchi interj. Per Dieu!, Ti cresi!

perditança n.f. (fis.) Conductança equivalenta, que representa li perdas, dins una installacion electrica.

perditemps n. (it.) Perda de temps.

perditor, tritz adj. e n. Perdent.

perditz n.f. Perdritz.

perdon n.m. 1. Accion de perdonar; remission d'una falta, d'una ofensa. 2. Pelegrinatge religiós annual e fèsta populària. 3. Mòt emplegat coma formula de cortesia, per s'excusar: *Perdon per lo mau que t'ai fach*. ◇ Mòt emplegat coma formula de cortesia, per faire repetir quauqua ren que non es estat capit, audit: *Perdon?* Sin.: **qu'avètz dich? que diètz?** ◇ (pop.) Per sotalinhar la pensada, renforçar l'expression: *Eu es ja niais, ma son fraire, perdon!* Sin.: **excusatz!**

perdonable, a adj. Que pòu èstre perdonat: *Una error perdonabla*.

perdonaire, airtz n. Persona que perdona.

perdonament n.m. Accion de perdonar; lo sieu resultat. Var.: **perdon**. Sin.: **remission**.

perdonança n.f.; (relig.) Indulgença papala.

perdonar vt. 1. Renonciar à punir (una falta), à si venjar de (una ofensa). Sin.: **faire gràcia, redemir** (pecats). 2. Aver d'indulgença per, excusar. 3. Acceptar sensa despièch, sensa gelosia: *Non li perdoni lu sieus succès*. ◆ vt. ind. 1. *Perdonar à quauqu'un*: Cessar d'entretenir de rancuna ò d'ostilitat vèrs aquesta persona per li sieu fautas. 2. (absolut) *Aquò non perdona*: Aquò a totjorn de consequenças grèvi.

perdre vt. 1. Cessar de possedir, d'aver à la sieu disposicion (un ben, un avantatge): *Perdre lo sieu*

emplec. 2. Cessar d'aver (una partida, un caractèr essencial), èstre privat de (una facultat): *Perdre lu sieus bèrris, perdre lo sieu esclat*. ◇ *Perdre la rason*: Perdre lo boan sens, devenir foal. Sin.: **perdre la tramontana**. ◇ Abandonar (un comportament); cessar de provar (un sentiment): *Perdre una abituda, perdre coratge*. 3. Plus trovar: *Ai perdut li mieu claus*. ◇ Plus seguir, plus contrarotlar: *Perdre la traça de quauqu'un*. ◇ *Perdre de vista*: Cessar d'èstre en relacion mé (quauqu'un), de s'ocupar de (quauqua ren). Sin.: **escapar de vista**. 4. Èstre separat de quauqu'un per la moart: *Perdre un pròche*. ◇ Èstre abandonat per (quauqu'un): *L'entrepresa a perdut una granda part dau sieu efectiu*. 5. Pas remportar, aver lo dessota dins (una comptecion, una lucha): *Perdre un procès, una batalha*. ◇ *Perdre de terren*: Anar mai lentament que l'adversari, lo concurrent. 6. Faire un marrit emplec de: *Perdre una oportunitat*. 7. Faire subir un prejudici greu, material ò moral; causar la roïna ò la moart de: *Lo juèc ti perdrà*. ◆ vi. 1. Aver lo dessota; èstre batut: *A encar perdut*. 2. Faire una perda de sòus: *Perdre gròs*. ◆ **si perdre** v.pr. 1. Plus trovar lo sieu camin: *Si perdre dins la seuva*. Sin.: **s'estraviar, si descaminar, s'estancar** (en parlant d'un cors d'aiga). ◇ (fig.) *Si perdre dins de detalhs*: Li s'atardar tròup longament. 2. Disparéisser: *Si perdre dins la fola*. 3. Demorar inutilisat, si degalhar: *Mé la calorasa, la frucha s'es perduda*. ◇ Cessar d'èstre en usatge: *Aquesta tradicion s'es perduda*.

perdritz n.f. Auceu gallinaceu dau còrs espés, que fa lo sieu nido dins un cròs dau soal (Longuessa 30 cm). ◇ *Perdritz colombana*: Bartavèla. ◇ *Perdritz de la pança blanca*: Varietat de perdritz, que sembla pusleu una calha. (*Turnix sylvaticus*). ◇ *Perdritz trèbola*: Perdritz dau pièch cendrat (*Starna cinerea*). ◇ *Perdritz blanca*: Perdritz dei montanhas, que vèn totalament blanca en ivèrn (*Lagopus muta*). Var.: **perditz**.

perdudament adv. Totplen, violentament coma un foal: *Aimar perdudament*. Sin.: **a la perduda**. ◇ *Si garçar perdudament de quauqua ren*: S'en garçar completament.

perdurablement adv. D'una mena perdurable. Sin.: **permanentament, eternalament, immemorablement, immortalament, indefinidament, perpetualament, sempiternalament**.

perdurable, a adj. Que pòu perdurar. Sin.: **permanent, eternal, immemorial, immortal, immuable, indefinit, perpetual, sempiternal**.

perdurar vi. (lit.) 1. Durar eternament. 2. Contunhar, durar longtemps: *Una idea faussa que perdura*.

perdut, uda adj. 1. Que n'en siam definitivament privats, en parlant d'un avantatge, d'un ben: *Una fortuna perduda*. 2. Que non si retròva: *Lu objèctes perduts*. 3. Qu'escapa à tota direccion, à tot contraròtle. ◇ *Bala perduda*: Qu'a mancat lo sieu objectiu e pòu anar picar dapertot. 4. Qu'es estat mau emplegat ò emplegat sensa profièch; devengut inutile ò inutilisable: *Temps perdut, pena perduda*. ◇ *Ai mieus (tieus, etc.) moments perduts*: Quora ai ren d'autre à faire. 5. Roïnat: *Un òme perdut*. 6. Qu'es menaçat dins la sieu vida; que la sieu situacion, lo

sieu cas es desesperat: *Un malaut perdut*. 7. Situat à l'escart, isolat: *Un vilatge perdut*. 8. Èstre perdut dins li sieu pensadas, li sieu reflexions: Li èstre completament absorbit, fins à non faire cas dau rèsta. 9. *Filha perduda*: Filha de marrida vida. ◆ n. *Coma un perdut, una perduda*: Mé tota la sieu energia, de toti li sieu foarças.

perea n.f. Mancança d'interès per l'esfoarç, per lo trabalh; gust per l'inaccion. Sin.: **pigrícia, pigres(s)a, pigritge, deixa-mi 'star, fleuma**.

perempcion n.f. 1. (dr.) Prescripcion qu'anienta lu actes de procedura quora un temps donat s'es escorrut sensa qu'un acte novèu intervengue. 2. *Data de perempcion*: En là de la quala un produch non deu plus èstre consumit, emplegat.

peremptòri, òria adj. 1. Categori, que ren li pòu èstre opauat. 2. (dr.) Qu'a foarça obligatòria.

peremptoriament adv. D'un biais peremptòri.

pereós, oa adj. Pigre. Sin.: **pelandron, gastalançòus, farassonier**.

perennant, a adj. (bot.) Que pòu viure, subsistir longtemps: *Organes perennant*.

perenne, a adj. (geogr.) *Ribiera, foant perenna*: Qu lo sieu escorrement es permanent.

perennisacion (-izacion) n.f. Accion de perennisar; lo sieu resultat.

perennisar (-izar) vt. 1. Rendre duradís, perpetual. 2. Titularisar dins la sieu foncion.

perennitat n.f. Caractèr de cen que dura totjorn ò longtemps.

pereós n.m. Bradipe.

pereosament adv. D'una mena pereosa. Sin.: **pigrament**.

perequacion n.f. 1. Repartiment dei cargas à la ratapart dei possibilitats dei talhapagants ò d'organismes financiers que li dèvon suportar. 2. Politica economica que liura ai consumaires, segond de prètz vesins, de mèrc de que lo prètz de cost varia segond la sieu origina (per ex. prètz nacionau ò importat).

peresina n.f. Resina, pega.

perfach n.m. (gram.) Temps dau vèrbo que marca un estat present que resulta d'una accion passada. Var.: **perfecte, perfiech**. Sin.: **perfectiu, preterit, passat simple**.

perfaire vt. Acabar, menar au sieu desvolopament complet, à la perfeccion. Sin.: **melhorar, complir, afinar**.

perfeccion n.f. 1. Qualitat, estat de

cen qu'es perfectè, de cen qu'es ben au ponch de non poder èstre melhorat. Sin.: **compliment**. ◇ *À la perfeccion*: D'un biais perfectè. 2. Persona, caua perfectà dins lo sieu genre.

perfeccionaire, airtiz n. Persona que perfecciona.

perfeccionament n.m. Accion de perfeccionar, de si perfeccionar; melhorament.

perfeccionar vt. Rendre mai pròche de la perfeccion, melhorar. ◆ **si perfeccionar** v.pr. 1. Devenir melhor. Sin.: **s'afinar**. 2. Melhorar li sieu conoissenças, faire de progrès.

perfeccionisme n.m. Recèrca excessiva de la perfeccion en tota caua.

perfeccionista adj. e n. Que manifestà de perfeccionisme.

perfectament adv. 1. D'un biais perfècte: *Conôisser perfectament una lenga*. 2. Totalament, completament: *Un luèc perfectament calme*. 3. Aí, segur.

perfècte, a adj. 1. Que recampa toti li qualitats; sensa decas: *Un trabalh perfècte*. Var.: **perfach**, **perfièch**. Sin.: **acomplit**. 2. Que presenta toti li caracteristicas pròpri à la sieu categoria, à la sieu espècia. 3. *Boasc perfècte*: Que lu sieus vaisseus constituïts de cellulas lignificadi fòrmon de tubes coninús. 4. (mat.) *Nombre perfècte*: Nombre egal à la soma de toi lu sieus partidior (en defoara d'eumeme) ò à la mitan dei sieus partidior s'es comptat dins lo calcul.

perfècte n.m. (gram.) Perfach. Var.: **perfièch**.

perfectibilitat n.f. Qualitat de cen qu'es perfectible.

perfectible, a adj. Que pòu èstre melhorat ò qu'es susceptible de si pòu melhorar.

perfectiu, iva adj. e n.m. (gram.) Perfach.

perfendre v.t. 1. Fendasclar d'un talh d'espada. Sin.: **sagatar**. 2. Atacar rufament.

perfidament adv. (lit.) Embé perfidia. Sin.: **faussament**, **desleialament**, **indidelament**, **traitosament**.

perfide, a adj. (lit.) Desleial, que cèrca à faire de mau en dessota. Var.: **perfidios**. Sin.: **faus**, **fausson**, **infideu**, **traite**, **traïdor**.

perfidia n.f. 1. Caractèr d'una persona perfida, dau sieu comportament. 2. Acte perfide, paraula perfida.

perfidios, oa adj. Perfide.

perfièch, a adj. Perfècte, perfach.

perfièch, a n. Dins la religion catara, crescent qu'a reçauput lo consolament e èra sotamés à una recèrca constanta de la perfeccion. Sin.: **bonòme**, **patarin**, **bons cristians**, **bogre**.

perfiechament adv. Perfectament. Sin.: **à plec**, **de segur**.

perfieiu n.m. 1. Contorn, aspècte d'una cara vista de costat. ◇ (art) *Perfieiu perdut ò fugissent*: Que fa vèire mai la nuca que la cara. ◇ Aspècte, contorn general exterior de quauqua ren vist de costat: *Lo perfieiu d'una veitura*. ◇ *De perfieiu*: Vist de costat (per op. à *de façà*, *de tres quarts*, *de darrier*). 2. Ensèm dei trachs que caracteríson quauqu'un per rapoart à la sieu aptituda per un emplec, una foncion: *A lo perfieiu per èstre directritz dei vendas*. ◇ *Perfieiu psicologic*: Corta representacion obtenguda en notant lu resultats dei divers tèsts qu'un meme subjècte a passat. ◇ Configuracion generala d'una situacion, d'una evolucion, à un moment donat: *Lo perfieiu dei vendas en junh*. 3. Seccion d'un objècte per un plan perpendiculari à una direccion donada: *Perfieiu d'una ala d'avion*. 4. *Drecha ò plan de perfieiu*: Drecha ò plan ortogonal à la linha de tèrra, en geometria descriptiva. 5. (geomorf.) *Perfieiu d'equilibri*: Perfieiu longitudinal ideal d'una riviera que lo sieu dèbit non

s'apaurisse vèrs l'aval. ◇ *Perfieiu longitudinal*: Corba que representa sus un plan vertical lo traçat d'un cors d'aiga entre la foant e la boca. ◇ *Perfieiu transversal*: Copa dau lièch d'un cors d'aiga perpendiculari à l'escorrement. Var.: **profieiu**.

perfilada n.f. Seguida d'objèctes vists de perfieiu. Var.: **profilada**.

perfiladura n.f. Accion de perfilar; lo sieu resultat. Var.: **profiladura**.

perfilaire n.m. Instrument que permete de dessenhar sus lo papier, lu perfieus d'una via de camin de fèrre, d'una rota. Var.: **profilaire**.

perfilament n.m. Materialisacion sus lo terren, dau perfieiu d'un obratge fortificat en bastison. Var.: **profilament**.

perfilar v.t. 1. Representar en perfieiu. 2. Donar de contunh à un produch metallic ò plastic llong, un perfieiu especial sus la sieu trencadura plana. Var.: **profilar**. ◆ **si**

perfilar v.pr. 1. Si presentar, si destacar de perfieiu. Començar d'aparéisser, s'anonciar: *Una solucion si perfila à l'orizont*.

perfilat n.m. Produch metallurgic de granda longuessa, provedit d'una trencadura plana constanta de perfieiu particulier, obtengut per lo biais de l'estiratge: *Perfilat en U*. Var.: **profilat**.

perfilat, ada adj. Que li es estat donat una cèrt perfieiu. Var.: **profilat**.

perfilatge n.m. (tecn.) Operacion per la quala si dona un perfieiu determinat à una pèça, una carroçaria, etc., en particulier per presentar lo mens de resença e l'enançament. Var.: **profilatge**.

perfilografe n.m. Aparelh que permete de reproduire sus lo papier, à escala reducha, li ondulacions dei carrejadas. Var.: **profilografe**.

perfilografia n.f. Perfilografia.

perfin adv. Fin finala.

perfoliat, ada adj. (bot.) *Fuèlha perfoliada*: Que la sieu basa envolopa completament lo pen que la poarta.

perforacion n.f. 1. Accion de perforar; trauc que n'en resulta. 2. (med.) Dubertura accidentalà ò patologica dins la paret d'un organe. Sin.: **pertuatge**.

perforadoira n.f. Màquina, autís que sièrve per traucar, per perforar. Sin.: **perforatritz**.

perforant, a adj. Que perfòra. ◇ *Projectile perforant*: Provedit d'un nucleu metallic que li dona la possibilitat de pertuar un blindatge.

perforar vt. (*perfòri*) Practicar un trauc de part en part. Sin.: **traucar**.

perforatge n.m. Accion de perforar.

perforator, tritz adj. Que perfòra, que sièrve à perforar. Var.: **perforaire**, **pertuaire**.

perforator, tritz n. Persona encargada de transcriure d'informacions codadi sus un supoart mecanografic (cartas, bendas perforadi). Var.: **perforaire**, **pertuaire**.

perforatritz n.f. 1. Màquina que sièrve à establir de cartas, de bendas perforadi. 2. Aisinas rotativi per faire de traucs de mina. Sin.: **perforadoira**.

perfin n.f. Fin, moment ultime: *À la perfin, a acceptat.*

performança n.f. 1. Resultat qu'un atleta, un cavau de corsa, etc., poàdon obtenir dins una espròva; chifra que mesura aqueu resultat. 2. Capitada remirabla: *Faire un trabalh parier en tant pauc de temps, es una performança!* 3. Resultat obtengut dins l'execucion d'un trabalh, d'un pretzfach. ◇ (psicol.) *Tèst de performança*: Espròva non verbala destinada à mesurar divers capacitats intellectuàli. Sin. (1, 2,3): **benanança**, **esplech**. 4. Ensèm dei indicacions chifradi que caracteríson li possibilitats optimali d'un material; aqueli possibilitats: *Li performanças d'una automobila (velocitat, acceleracion, etc.)*. Sin.: **benanança**, **qualitats tecnuici**. 5. (ling.) Messa en òbra per lu locutors de la competença lingüistica dins la produccion e la recepcion d'enonciats concrets.

performant, a adj. Capable de boani performanças; competitiu. Sin.: **satisfasent**, **condrech**, **onorable**.

performatiu, iva adj. e n.m. (ling.) Qua constitueísse à l'encòup l'accion qu'exprimisísse en parlant d'un vèrbo, d'un enonciat: *Prometi, juri*.

perfum n.m. 1. Odor agradiva, sentor: *Lo perfum de la lavanda*. Var.: **esperfum**. Sin.: **redolença**, **sente boan** (fam.), **aròma**, **aromat**, **exalacion**, **flairor sentor**. 2. Substança aromatica d'origina naturala ò sintetica emplegada per donar una odor agradiva à la pèu, au còrs, ai vestits; combinacion de divers substanças d'aqueu tipe. 3. Aròma donat à divers aliments (en particuliers li glaças, lu sorbets). 4. (fig.) Aspècte, impression: *Un perfum de vacanças*. 5. (pop.) *Èstre au perfum*: Èstre au corrent. ◇ *Metre au perfum*: Metre au corrent.

perfumaire, airitz n. 1. Persona que crea e fa de perfums. 2. Persona que fa comèrci de perfums e de produchs de beutat. Var.: **esperfumaire**.

perfumar vt. 1. Emplir, emprénher d'una boana odor. 2. Emprénher de perfum: *Emprénher una estòfa*. 3. Aromatisar: *Perfumar una glaça au limon*. Var.: **esperfumar**. Sin.: **embaumar**, **enflairar**, **embausumar**. ◆ **si perfumar** v.pr. Si metre de perfum.

perfumaria n.f. 1. Fabricacion ò comèrci dei perfumas. 2. Negòci, part d'un negòci dont si vèndon de perfums e de produchs de beutat à basa de perfum.

perfusar vt. Practicar una perfusion sobre.

perfusion n.f. Introduccion lenta e continua d'una substança medicamentosa ò de sang dins un organisme.

pèrga n.f. Pèrtega.

pergelisòl n.m. Permangel.

pergamin n.m. 1. Pèu d'animau (sobretot de moton, de cabra) especialament tractada per l'escriptura ò la religadura. 2. Document establís sus un pergamin. 3. (fam.) Diplòma universitari.

pergaminar vt. Rendre semblable au pergamin.

pergaminaria n.f. 1. Fàbrega dont s'alestísse de pergamins. 2. Art d'alestir de pergamins.

pergaminier, a n. Persona qu'aprèsta de pergamins.

pergaminós, a adj. De la natura ò la parença dau pergamin.

pergaminat, ada adj. Qu'a la consistença ò l'aspècte dau pergamin. ◇ Pèu pergaminada: *Plena de rugas*.

pergelisoal n.m. Permangel.

pèrgola n.f. Pichina construccion de jardin compausada de de jainas orizontali que repàuon sobre de pals leugiers e destinada à servir de supòrt à de plantas. Sin.: **sotalàupia**, **autin**.

perianal, a adj; Que si tròva à l'entorn de l'anús. Var.: **perianau**.

perianau, ala adj. Perianal.

periant n.m. (bot.) Ensèm dei envelopas floralis que son à l'entorn dei estaminas e dau pistil.

periantari, ària adj. (bot.) Dau periant.

periarteriti n.f. (patol.) Inflamacion dei teissuts qu'envolòpon una artèria.

periarticular(i), a (-ària) adj. Qu'enròda una articulacion.

periartriti n.f. Inflamacion dei teissuts à l'entorn d'una articulacion.

periaastre n.m. (astron.) Ponch de l'òrbita d'un astre que gravita à l'entorn d'un autre dont la distança entre lu doi es minimala. Contr.: **apoastre**.

perible, a adj. Perissable.

peribòle n.m. Dins l'Antiquitat grèga, encenchament monumental à l'entorn d'un temple grèc; espaci plantat qu'aquesta encenchament delimita.

pericardi n.m. (anat.) Membrana formada de doi fulhets, un serós e un fibrós, qu'envolopa lo coar.

pericardic, a adj. Dau pericardi.

pericardiectomia n.f. (cir.) Ablacion parciala ò totala dau pericardi.

pericarditi n.f. Inflamacion dau pericardi.

pericarp(e) n.m. (bot.) Part dau fruch qu'es à l'entorn e protegísse la grana.

perícia n.f. (it.) Fach d'èstre expèrt; ensèm dei conoissenças, de competenças d'un expèrt (messi au servici d'una entrepresa, etc.). Sin.: **expertesa**, **expertitge**.

pericicle n.m. (bot.) Zòna mai extèrna dau cilindre central dau pen e de la raïç.

pericle n.m. (it.) Perilh; destressa.

periclinal, a adj. (geol.) Tèrme donat à la terminason d'un plec anticlinal drech. Var.: **periclinau**.

periclinau, ala adj. Periclinal.

periclitat vi. Anar à la roïna. Sin.: **baissat**, **s'aflaquir**, **descreïsser**, **s'acabar**, **demenir**, **desaparèissar**, **degenerar**, **calar** (s'en anar) **en dogat** (pop.), **declinar**, **anar à la desbranda**.

pericolós, a adj. (it.) Perilhós.

pericondre n.m. (anat.) Membrana que revestísse lu cartilages non articulari.

pericondriti n.f. Inflamacion dau pericondre.

pericrani n.m. (anat.) Periòsti de la susfàcia exteriora dau crani.

peridèrma n.m. Basa generatritz segondària dicotiledonea que porgísse lo suve.

peridi n.m. Genre tipe de la classa dei peridinides.

peridinian n.m. Protiste marin e d'aiga doçamé doi flagèlas, que contèn de pigments jaunes ò bruns.

peridinid(e) n.m. *Peritínides*: Família qu'enclau lo peridi e lu genres vesins.

peridoira n.f. Embarcacion lònga e estrecha, lo mai sovent desplaçada au mejan d'una pagaia dobla. Sin.: **barqueton**.

peridor, dritz adj. Perissable.

peridòt n.m. (miner.) Silicat natural de magnèsi e de fèrre present dins li ròcas basiqui e ultrabasiqui, que la sieu varietat mai correnta es l'olivina.

peridotita n.f. (miner.) Ròca ultrabàsica constituïda principalament d'olivina e que pòu contenir de piroxènes, de grenat, etc.

peridròme n.m. Galaria, espaci dubèrt à l'entorn d'un edifici, destinats à la passejada.

peridural, a adj. (med.) Que si tròva, que si fa à l'entorn de la dura-maire. ◇ *Anestesia peridurala* ò *peridurala*, n.f.: Anestesia regionala dau bacin, practicada sobretot en obstetrica. Var.: **peridurau**.

peridurau, ala adj. Peridural.

perièli n.m. Perielia.

perielia n.f. (astr.) Ponch de l'orbita d'una planeta lo mai pròche dau Soleu. Var.: **perièli**. Contr.: **afèli**.

perier n.m. Piera.

periera n.f. Aubre fruchier dei region temperadi que produe la pera (Família dei rosaceas). ◇ Boasc d'aquel aubre, que s'emplega per faire de mòbles. Var.: **perier**, **perús**, **perussier**.

periescolar(i), a (-ària) adj. Que completa l'ensenhament escolari: *Activitats periescolari*. Var.: **periscolar(i)**.

periferia n.f. 1. Ensèm dei quartiers alunhats dau centre d'una vila. 2. (econ.) Ensèm dei país en cors de desenvolopament, dei sieu economias (per oposicion au centre que constituïsson lu país desenvolopats).

periferic, a adj. 1. De la periferia; situat à la periferia. ◇ *Bolevard periferic*: Via sensa crosaments à nivèu, que facilita la circulacion à l'entorn d'una vila. ◇ *Ràdio periferica*, *estacion periferica*: Que lu sieus emetors son situats en defòra dau territòri nacional, dins un país limitròfe. 2. (inform.) Qu'apartèn ni à l'unitat de tractament, ni à la memòria centrala, en parlant d'un sistema informatic. ◆ n.m. 1. Boulevard periferic. 2. (inform.) Element periferic d'un sistema.

periflebiti n.f. (med.) Inflamacion dau teissut à l'entorn d'una vena (distinta de la *flebiti*).

perifrasa n.f. Perifrasi (forma etimologicament corrècta).

perifrasar vi. Parlar per perifrasis.

perifrasi n.f. 1. Expression formada de mòts que son mes à la plaça d'un mòt unic: *La messatgiera de la prima*, per *l'arèndola*. 2. Circonlocucion: *Parlar per perifrasis*. Var.: **perifrasa** (forma generalament retenguda ma etimologicament faussa).

perifrastic, a adj. Que forma una perifrasi.

perifrasticament adv. Que fonciona per perifrasi.

perigeu n.m. n.m. (astron.) Ponch mai vesin de la Tèrra, sus l'orbita d'un còrs que li gravita à l'entorn. Contr.: **apogeu**.

periglaciari, ària adj. (geol.) Si di dei regions pròchi dei glaciers, dont l'alternança de gel e de desgel juèga un ròtle primordial dins lu fenomènes d'erosion: *Erosion periglaciària*.

peri-informatica n.f. Ensèm dei activitats que pertòcon lu compauants periferics d'un sistema informatic; ensèm d'aquelu compauants.

perilh n.m. Cen que constituïsse una menaça, un risc, que compromete l'existença de (quauqua ren, quauqu'un); situacion menaçanta: 1300: «*Temps lo periyl de la marina...*» R. Feraut; 1518: «*la dicha nau sera al dis perilh et fortuna...*». Sin.: **mauparat**, **malamanha**.

perilhar v.t. Metre en perilh. ◆ vi. 1. Riscar la sieu vida. 2. Naufragar. 1178: «*...com home de mar quau se sent perilhar...*» R. Jordan.

perilhós, oa adj. Que presenta un perilh, dont li a de perilh. Var.: **pericolós** (it.)

perilhosament adv. D'un biais perilhós.

periment n;m. Perda, arroïna, avaliment, finiment, degalh, desastre, mauparada, anientament, destruccion.

perimetral, a adj. Relatiu au perimètre. Var.: **perimetrau, perimetric**.

perimetrau, ala adj. Perimetral.

perimètre n.m. 1. (geom.) Longuessa d'una corba clavada. 2. Contorn d'un espaci quau que sigue: *Lo perimètre d'un camp*. ◇ Estenduda, susfàcia: *Un vast perimètre*. ◇ Zònas que s'espandisson à l'entorn d'una comuna, d'ont li utilitats publiqui son bailejadi per la collectivitè.

perimetria n.f. Estudi dei perimètres.

perimetric, a adj. Perimetral.

perimir (issi) vi. Perdre la sieu valor, passat una data precisa.

perimit, da adj. Qu'a perdut la sieu validitat.

perimorfia n.f. Estudi dei figuras geometriqui au mejan d'un trièdre.

perinatal, a adj. (med.) De la perinatalitat: *Medecina perinatala*. Var.: **perinatau**.

perinatau, ala adj. Perinatal.

perinatalitat n.f. (med.) Periòde qu'es just avant e just après la naissença.

perinatalogia n.f. Part de la medecina que tracta de la perinatalitat.

perineal, ala adj. Dau perineu. ◇ *Enterocelia perineala*: Mòde d'aparicion dau celòma dei equinodèrmes. Var.: **perineau**.

perineau, ala adj. Perineal.

perinefretic, a adj. Que si tròva à l'entorn dau ren.

perinefriti n.f. (patol.) Inflamacion dau teissut qu'enròda lu rens.

perineoplastia n.f. (cir.) Operacion plastica dau relarg perineal.

perineorrafia n.f. (med.) Reconstitucion cirurgicala dau perineu de la frema.

perineu n.m. (anat.) Region dau còrs que si tròva entre l'anús e li partidas genitais.

perinevre n.m. Peleganta lamellada de teissut conjonctiu enrodada à l'entorn dei faisceus de fibrilhas nervoï.

perinevriti n.f. (patol.) Inflamacion dau perinevre.

periòde n.m. 1. Espaci de temps: *Lu travalhs si van esperlongar per un periòde foarça long.* 2. Espaci de temps caracterisat per divers eveniments; epòca: *Traversar un periòde dificil.* ◇ (med.) Fasa d'una malautia: *Periòde d'incubacion.* ◇ (mil.) Temps d'una instruccion militària d'una durada limitada, destinat à preparar lo reservista au sieu emplec de mobilisacion. ◇ (etol.) *Periòde critic* ò *sensible*: Moment privilegiat de l'ontogenèsi, pendent lo quau si fa l'acquisicion ò lo desvolopament d'unu esquemas motors. ◇ Subdivision d'una èra geologica, caracterisada per la sieu flòra, la sieu fauna e d'unu episòdis orogenics. ◇ (mús.) Part d'una melodia que forma un tot coerent. ◇ Nombre d'annadas que dessepara d'uni copas regulari dins una fustada. *Periòde electoral*: Periòde qu'escorre entre la convocacion dei electors e li votacions. ◇ (mar.) *Periòde de bidorsada*: Temps mesurat en segondas que mete una nau per completar una balança d'òrsa à poja, e inversament. ◇ *Periòde de jacilha*: Palhòla. 3. (fis.) Interval de temps constant que separa doi passatges successius d'uni grandors variabli (dichi *periodiqui*) per la mema valor, m'un meme sens de variacion; invèrse de la frequença d'un fenomèn periodic. ◇ *Periòde d'un radioelement*: Temps en cap dau quau la mitan de la sieu massa s'es desintegrada. 4. (astron.) *Periòde de revolucion*: Interval de temps entre doi passatges consecutius d'un astre en un ponch quau que sigue de la sieu orbita. 5. (mat.) Seguida de chifras que, dins lo desvolopament decimal d'uni fraccions (dichi *periodiqui*), revènon à l'infinít, sigue à partir de la virgula, sigue à partir d'una decimala donada. ◇ Nombre fixe mai pichin que si pòu ajustar à la variabla d'uni foncions per que tórnon pilhar la mema valor. 6. (quim.) Ensèm dei elements que figúron sus una mema linha dins lo tableau de la classificacion periodica dei elements. 7. (ret.) Frasa de pròsa longa e d'estructura complèxa, que lu sieus constituents son organisats per donar una impression d'equilibri e d'unitat. ◆ pl. *Periòdes menstruals* ò *periòdes*: Règlas.

periodic, a adj. (quim.) Si di de l'acide HIO₄.

periodic, a adj. 1. Que torna, que si reprodué à intervals fixes: *Una publicacion periodica.* ◇ (med.) *Malautia periodica*: Caracterisada per d'accès febriles pendent 2 ò 3 jorns, que s'obsèrva dins de subjèctes originaris dau bacin mediterranèu. ◇ (psiquiatria) *Psicòsi periodica*: Psicòsi maniacodepressiva. ◇ *Servieta, tampon, garnidura periodics*: Benda absorbenta ò pichin rotleu d'oata de cellulòsa que constituïsson una proteccion extèrna ò intèrna per li fremas pendent li sieu règlas. 2. (quim.) *Classificacion periodica dei elements*: Tableau dei elements d'après l'òrdre creissent dei sieus

numèros atomics, que recampa per colonnas lu elements que presènton de qualitats reaccionali vesini. 3. (mat.) *Foncion periodica*: Que repilha la mema valor quora la variabla subisse un acréissement de periòde egal à un multiple quau que sigue d'una quantitat fixa (dicha periòde). ◇ *Fraccion periodica*: Que lo sieu desvolopament decimal compoarta un periòde, una seguida de chifras que si reproduon indefinidament.

periodic n.m. Publicacion (jornal, revista) que pareisse à intervals reguliers.

periodicament adv. D'un biais periodic; per periòdes.

periodicitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es periodic; frequença. 2. (omeop.) Tornada periodica dei senhaus e simptoms presentats per una persona, e especifica de la partogenèsi d'un remèdi.

periodonte n.m. Lo tot dei teissuts qu'entórnon la dent, enclaus l'oàs maxiliari.

periodontiti n.f. (patol.) Inflamacion dau periodonte.

perioesofaguan, a adj. Plaçat à l'entorn de l'esofage.

perioftalme n.m. Peis ossós de la mangròvia.

perioestat, da adj. Relatiu au periòsti.

periosteogenèsi n.f. Formacion de l'oàs, partent dau periòsti.

periòsti n.m. (anat.) Membrana conjontiva à l'entorn dei oàs, qu'assegura la sieu creissença en espessor.

periostiti n.f. (med.) Inflamacion dau periòsti.

periovular(i), a (-ària) adj. Qu'enròda l'ovule.

peripatetic, a adj. Relatiu au peripatetisme.

peripatetician, a adj. Que seguísse la doctrina d'Aristòtel.

peripateticiana n.f. Prostituida que racòla per carriera. Sin. (pop.): **petan, gandaula, puta de carriera.**

peripatetisme n.m. Filosofia d'Aristòtel e dei sieus disciples.

peripaumonia n.f. Malautia contagiosa dei bovidats, deuguda à un virus. Var.: **peripneumonia.**

periepatiti n.f. Inflamacion de l'envolopa exteriora dau fetege.

peripecia n.f. 1. Cambiament imprevisit; incident. 2. (lit.) Revirament imprevisit dins una situacion, una intriga, que mena au desnodament (teatre, roman). Sin.: **auvari, revirament.**

periple n.m. 1. Viatge de descubèrta, d'exploracion per via maritima, à l'entorn dau glòbe, d'un continent, d'una mar. 2. (abusiu e corrent) Viatge per via terrèstra; escorreguda.

peripneumonia n.f. Peripaumonia.

periptèr, a adj. e n.m. (arquit.) Qu'es enviroat de toi lu costats per una colonnada que forma un pòrtege au long dei barris, en parlant d'un edifici.

perir vi. (*perissi*) (lit.) 1. Morir: *Perir d'enuèi.* Sin.: **defuntar, finir, passar, trepassar,** (pej.) **crepar.** 2. Disparéisser; s'en anar en dogà. Sin.: **s'avalir,** (mar.) **naufregar.**

periscolar(i), a (-ària) adj. Periescolar(i).

periscòpi n.m. Instrument d'optica format de lentilhas e de prismas à reflexion totala, que permete de vèire sobre d'un obstacle. ◇ *Periscòpi d'un sotamarin*: Que permete l'observacion en susfàcia en restant immergit à una pichina profundor.

periscopic, a adj. 1. Dau grand camp, en parlant d'un dispositiu optic: *Objectiu periscopic*. 2. (mar.) Que permete l'observacion au periscòpi. ◇ *Immersion periscopica*: Immersion limitada en prefondor, que permete au sotamarin de navigar m'au periscòpi.

periselène n.m. (astron.) Ponch de l'òrbita d'un astre que gravita à l'entorn de la Luna dont la distança entre lu doi es minimala. Contr.: **aposelène**.

perisigmoïditi n.f. (patol.) Enfeciment de la cavitat sigmoïda.

perispèrma n.m. (bot.) Teissut de resèrva de divèrsi granas (nenufar, pebre).

perispleniti n.f. (patol.) Peritoniti localisada dins la region de la ratèla.

perisprit n.m. Per lu esperitistas, element fluidic intermediari entre l'esperit e lo còrs.

perissable, a adj. 1. Susceptible de s'alterar: *D'aliments perissables*. 2. (lit.) Qu'es subjècte à perir, à disparéisser: *L'òme es un èstre perissable*. Sin.: **perible, peridor, alterable**.

perissodactile, a adj. e n. *Perissodactiles*: Sota-òrdre dei ongulats, coma lo tapir, lo cavau, l'ae, etc., que lo sieu pen presenta un det predominant e repaua sobre lo soal per un nombre impar de dets. Sin.: **imparidigitat**.

perissologia n.f. (gram.) Repeticion dins l'expression de la pensada (pleonasma, procediment d'insistença).

perissoploïde, a adj. e n. Organisme poliploïde m'un nombre de genòmas impar.

peristafilin (anat.) Nom de doi pichoi muscles que constituïsson lo ceu de la boca.

peristaltic, a adj. *Movements peristaltics, contraccions peristaltiques*: Que si produon dins lu organes tubularis (espec. aquelu dau tube digestiu) e provòdon lo desplaçament dau contengut de l'organe (aliments, etc.).

peristaltisme n.m. (med.) Activitat peristaltica (de l'esofague, de l'intestin, etc.).

peristasa n.f. (biol.) Accion dau mitan ambient.

peristil(e) n.m. Colomnada que forma un pòrtegue à l'entorn d'un edifici ò de la cort interiora d'un edifici, ò davant un edifici.

peristòma n.m. 1. (bot.) Bòrd de la dubertura de l'urna dei mofas, provedit de dents que, per temps sec, s'escàrtan e lèisson escapar li espòras. 2. (zool.) Bòrd de la dubertura de la gruèlha dei molluscs gastropòdes. ◇ Selhon à la susfàcia d'unu protozoaris ciliats (paramecia), au fond dau quau si tròva la dubertura bucala.

perit, da adj. Sabent, scienciat, sapient.

peritèci n.m. Envolopa de la fructificacion d'unu fonges.

peritelefonía n.f. Ensèms dei servicis qu'emplégon d'aparelhs associats à un poast telefonic (respondèire, comptaire de taxas individuali, etc.).

peritelevision n.f. Ensèms dei aparelhs que poàdon èstre religats à un televisor.

peritifliti n.f. (med.) Inflamacion dau peritòni qu'es à l'entorn dau cec.

peritoneal, a adj. Dau peritòni. Var.: **peritoneau, peritoneu**.

peritoneau, ala adj. Peritoneal.

peritoneu, ea adj. Peritoneal.

peritoneoscopia n.f. Exploracion de la cavitat abdominala.

peritoneo-vaginal, a adj. Pertòca lo canal peritoneal que seguisse lu testicules dins la sieu migracion cap ai borsas. Var.: **peritoneo-vaginau**.

peritoneo-vaginau, ala adj. Peritoneo-vaginal.

peritòni n.m. (anat.) Membrana seroa que cuèrbe la màger part de la cavitat abdominala (*peritòni parietal*) e lu organes que li son lotjats (*peritòni visceral*).

peritonisacion (zacion) n.f. Fasa d'una laparotomia en la quala si recuèrbe lo tot dei parts empenhadi de sang.

peritonisar (-izar) v.t. Practicar una peritonisacion.

peritoniti n.f. Inflamacion dau peritòni.

peritrofic, a adj. Que pertòca una mena de sac qu'entorna lu aliments dintre lo budeu mejan d'unu insèctes.

periurban, a adj. Qu'es situat au vesinatge immediat d'una vila.

periurbanisacion (-izacion) n.f. Urbanisacion de la periferia pròcha.

periueterin, a adj. Plaçat à l'entorn de l'utèrus.

perivisceral, a adj. Plaçat à l'entorn dei viscèras. Var.: **periviscerau**.

periviscerau, ala adj. Periviscerau.

perivisceriti n.f. Enfeciment dau peritòni à l'entorn dei viscèras.

perizòni n.m. Linge enrodat a l'entorn dei rens dau Crist sus la crotz.

perjurament n.m. Esperjurament.

perjurar vi. S'esperjurar; jurar lo faus.

perjuri n.m. Esperjuri, esperjurament.

pèrla n.f. 1. Concrecion globulosa, lusenta e dura, formada de nacra aglomerada en jaças concentriquas à l'entorn d'un còrs estrangier entre lo manteu e la gruèlha de divèrs molluscs, en particulier dei òstregas. 2. Pichin glòbe traucat per èstre enfilat. ◇ *Nacra de pèrlas*: Substança interiora de la gruèlha dei òstregas. ◇ *Pèrla de cultura*: Pèrla obtenguda artificialament en lu pargues de noiriguiers. ◇ (fig.) *Enfilat de pèrlas*: S'ocupar de futilitats. 3. Gota de liquide redonda e lusenta: *Pèrla d'aigalh, de sang*. 4. (arquít.) Pichina bòcha figurada en mièg-releu, que la sieu multiplicacion, au lòng d'una motladura, constitue un ornament. 5. Persona, caua remirabla, sensa deca: *Aquela emplegada de maion es una pèrla*. 6. (fam.) Error grossiera, ridicula.

7. Insècte pròche de l'efemèra, que viu pròche de l'aiga, dont la sieu larva si desvolopa.

perlar vi. (*pèrli*) Si transformar en gotetas: *La sudor li pèrta dau front, la marmelada pèrta au bot dau culhier.*

◆ vt. Ornar au mejan de pèrlas. Var.: **emperlar**.

perlat, ada adj. 1. Ornat de pèrlas: *Un teissut perlat.*

Var.: **emperlat**. 2. Que ramenta la pèrta per la sieu forma, lo sieu esclat, la sieu disposicion. ◇ *Coton perlat*: Coton mercerisat.

perlecar (si) vi. S'esperlecar.

perlejar vi. Lúser coma una pèrta.

perlier, a adj. 1. De la pèrta: *Industria perliera*. 2. Que contèn, que produe de pèrlas.

perlingüal, a adj. (med.) Que si fa per la lenga e la mucoa bucala. ◇ *Via perlingüala*: Mòde d'administracion dei medicaments que consistisse à lu laissar fondre sota la lenga. Var.: **perlingüau**.

perlingüau, ala adj. Perlingüal.

perlita n.f. (miner.) 1. Riolita, ròca volcanica emplegada coma isolant dins l'industria dau frèi. 2. Constituent microscopique dei aliatges ferrós, format de lamellas alternadi de ferrita e de cementita.

perlitic, a adj. Que contèn de perlita.

perlon n.m. 1. Peis teleostean de l'Atlantic e de la Mediterranea, dei pectoralas de granda talha e bordadi de negre. 2. Peis-can primitiu, rare en Mediterranea e dins lo Golfe de Gasconha.

perlongament n.m. Esperlongament.

perlongar vt. Esperlongar.

permafròst n.m. (angl.) Permagel.

permagel n.m. Soal mineral brut dei regions frèii, gelat en permanença à una profundor donada. Sin.: **pergelisoal, permafròst**.

permanença (-ència) n.f. 1. Caractèr de cen qu'es permanent. ◇ *En permanença*: Sensa interrupcion. 2. Servicì encargat d'assegurar lo foncionament d'una administracion, d'un organisme, etc., d'un biais continú; luèc dont si tèn aqueu servicì. 3. Sala d'un collègi, d'un liceu, dont lu escolans travàlhon sota susvelhança en defoara dei oras de cors.

permanencier, a n. Persona qu'assegura una permanença.

permanent, a adj. 1. Que dura sensa discontinuar ni cambiar. 2. Que non cessa; qu'a una activitat continuala. ◇ *Cinema permanent*: Que dona de films en continú. Sin.: **duradís, constant, contunh, immudable, enraïcat, endemic, inalterable, invariable, perpetual, estable, persistent**.

permanent, a n. Membre qu'una organisacion politica, sindicala, etc., remunèra per assegurar un travalh administratiu, etc.

permanenta n.f. Tractament que si fa subir ai bèrris per li donar d'ondulacions duradissi. Sin.: **indefrisabla**.

permanganat n.m. (quim.) Sau de l'acide permanganic.

permanganic, a adj. (quim.) Si di de l'anidride Mn₂O₇ e de l'acide correspondent HMnO₄.

permeable, a adj. 1. Que si lascia traversar per de liquides (e espec. per l'aiga), per de gas. Sin.: **penetrable**. 2. Qu'es dubèrt ai influenças exteriori: *Èstre permeabla ai ideas nòvi*.

permeabilitat n.f. 1. Proprietat dei còrs permeables. ◇ *Permeabilitat selectiva*: Proprietat dei membranas biologiqui que l'àisson passar unicament d'uni substànças. 2. *Permeabilitat magnetica (absoluda)*: Capacitat d'una substànça à si laissar traversar per un flux magnetic, exprimida per lo rapoart de l'induccion magnetica creada dins aquesta substànça au camp magnetic inductor.

permeamètre n.m. 1. Aparelh que determina diversè caracteristicas magnetiqui. 2. Instrument que sièrve de mesurar la permeabilitat d'un escapolon de terren.

permés, essa adj. Autorisat. Sin. **acordat, admés, gradit, consentit, tolerat**.

permés n.m. Autorisacion oficiala, document eschrit necessari per aver d'uni activitats, efectuar d'unu actes: *Permés de caça, permés de menar*.

permettre vt. 1. Donar la libertat, lo poder de faire, de dire: *Lu sieus parents li perméton tròup de cauas!* 2. Acceptar qu'una caua sigue; autorisar, tolerar. Sin. (1 e 2): **acordar, admetre, gradir, consentir**. 3. Donar lo mejan, l'oportunitat de; rendre possible: *Vendrai se li mieu ocupacions lo mi perméton*. ◆ **si permettre** v.pr. Pilhar la libertat de, s'autorisar à: *S'es permés de lo li dire*.

permian n.m. (geol.) Periòde de l'èra primària, que vèn après lo carbonifèr, d'una durada aproximativa de 40 milions d'annadas. ◆ **permian, a** adj. e n. Dau permian.

permission n.f. Accion de permettre; autorisacion. Sin.: **acòrdi, agradiment, drech, libertat, tolerança, licença**. 2. Conget de corta durada autrejat à un militari.

permissionari, ària adj. e n. Si di d'un militari, d'una militària qu'a una permission.

permissiu, iva adj. Caracterisat per una tendença generala à permettre, à tolerar, pusleu qu'à enebir e à punir. Sin.: **indulgent, benvolent, tolerant, clement**, (pej.) **complasant, laxista, flacós**.

permissivitat n.f. Fach d'èstre permissiu. Sin.: **benvolença, bontat, caritat, compreneson, comprenença, umanitat, paciença, tolerança**, (pej.) **flaquitge, laxisme, laisser anar**.

permitivitat n.f. Grandor caracteristica d'un dielectric, rapoart de l'induccion electrica au camp electric. Sin.: **constanta dielectrica**.

permselectiu, iva adj. (quim.) Si di de membranas que la sieu permeabilitat agisse d'un biais selectiu en foncion dei anions ò dei cations.

permutabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es permutable.

permutable, a adj. Que pòu èstre permutat.

permutacion n.f. 1. Accion, fach de permutar; lo sieu resultat. Sin.: **escambi, interversion, transposicion**. ◇ Escambi d'un emplec m'un autre. 2. (mat.) Bijeccion d'un ensemble sobre d'eu-meme: *Lo nombre de*

permutacions d'un ensemble de m objectes es m! (factoriala *m*). 2. (ling.) Metatèsi.

permutaire, airitz n. Permutant.

permutant, a n. Persona qu'escàmbia la sieu plaça, lo sieu emplec m'una altra. Var.: **permutaire**.

permutar vt. Intervertir doi cauas, li substituir una à l'autra, li cambiar reciprocament de plaça. Sin.: **alternar, escambiar, transpauar**. ♦ **permutar** vi. Escambiar un emplec, un orari mé quauqu'un: *A permutat m'un collega*.

perniciós, oa adj. 1. Perilhós, qu'es marrit per la santat: *Un excès perniciós*. Sin.: **deletèri, maufasant, mausan, nociu, nosible, toxic**. 2. (med.) Si di de divèrsi afeccions particulierament grèvi (m'una evolucion rapida, dificilament curabli, etc.): *Un accès perniciós de paludisme*. ♦ *Anemia pernicio*: Anemia deuguda à una absença d'absorpcion de la vitamina B12 que l'alimentacion poarta, qu'encuèi si di *anemia de Biermer*. 3. Perilhós, qu'es marrit dau ponch de vista moral, social: *Doctrinas perniciós*.

perniciósament adv. D'una mena perniciosa.

perniciositat n.f. Caractèr de cen qu'es perniciós, valent à dire nosible, perilhós per la santat.

pernitz n.f. Perditz. ♦ *Pernitz de mar*: Auceu escacier dau relarg occitan.

pèrno n.m. (it.) Pèça cilindrica que sièrve de supòrt à una altra pèça e li permete de virar sus ela-mema. Sin.: **torrilhon, mandre, pòli**.

peron n.m. Peiron.

peroneu n.m. (anat.) Oàs llong de la part extèrna de la camba, parallèla au tibia.

peronier, a adj. Relatiu au peroneu.

peronoesporala n.f. (micol.) *Peronoesporalas*: Òrdre de fonges oomicèts, enclausant totplen de parasits dei plantas cultivadi coma la rolha.

peroperatòri, òria adj. (cir.) Que si debana e si deu faire perndent una operacion.

peroracion n.f. 1. (ret.) Clavadura d'un discors. 2. (pej.) Discors llong, noiós, enfatic, de quauqu'un que peròra. Var.: **perorason, paraulum, tirada**.

peroraire, airitz n. Persona que peròra. Sin.: **paraulejaire, barjaire, charraire, palabraire**.

perorar vi. (*peròri*) (pej.) Charrar longament e embé enfasi. Sin.: **paraulejar, barjacar, palabrar**.

perorason n.f. Peroracion.

perovian, a adj. e n. Dau Perú.

peroxidacion n.f. Accion de peroxidar.

peroxidar vt. Transformar en peroxide.

peroxidasa n.f. (biol.) Enzima que catalisa li reaccions d'oxidacion.

peroxide n.m. (quim.) Oxide que contèn mai d'oxigène que d'oxide normal.

perpendicul(e) n.m. 1. Fieu à plomb. ♦ *Niveu à penpendicule*: Niveu constituït d'un fiu à plomb estacat en cima d'un triangle isocèle. Sin.: **plombeu, plombin, plombon**. 2. Zenit. 3. Linha perpendicularària. Var.: **perpendículo** (it.).

perpendicular(i), a (-ària) adj. (geom.) 1. Que forma un angle drech m'una altra drecha, m'un plan. ♦ *Drecha perpendicularària à un plan*: Qu'es perpendicularària à toti li drechas dau plan que rescoantra. ♦ *Plans perpendicularis*: Taus qu'una drecha d'un es perpendicularària à una drecha de l'autre. 2. (arquit.) *Estile perpendiculari*: Estile de la darriera fasa dau gotic anglés, apareissut dins la segonda mitan dau s. XIVⁿ, caracterisat per de grands fenestratges dei subdivisions rectilinh e de vòutas en ventalh. Var.: **perpendicularier**.

perpendiculara n.f. Drecha perpendiculara. Var.: **perpendicularària**.

perpendicularament adv. Perpendiculariament.

perpendicularària n.f. Drecha perpendicularària. Var.: **perpendiculara**. ♦ (mar.) *Dimension entre perpendicularàrias*: Distança que dessepara en lo plan longitudinal doi verticalas, valent à dire doi perpendicularàrias à respèch de la linha de carga d'una nau.

perpendiculariament adv. Segond una perpendicularària. Var.: **perpendicularament**.

perpendicularitat n.f. Caractèr de cen qu'es perpendiculari.

perpendicularier, a adj. Perpendiculari.

perpendículo n.m. Perpendicul(e).

perpensament n.m. Accion de perpensar. Sin.: **soscada, soscadissa, meditacion, pensada, vejaire, rasonament, idèa, estigança, tòca, pensadissa**.

perpensar vi. e vt. 1. Formar d'ideas en lo sieu èime. Sin.: **soscar, meditar, pensar, cogitar**. 2. Conceure tala ò tala mena de vèire, de jutjar. 3. Sotametre à una profunda soscada.

perpensós, oa adj. 1. Preocupat, soscitós, lanhós, laguiós, ansiós, pensatiu. 2. Que velha sus, estacat à. Sin.: **atencionat**.

perpetracion n.f. Accion de perpetrar (un forfach). Sin.: **compliment**.

perpetrar vt. Cometre (un acte criminal). Sin.: **complir, portar prejudici, atemptar a, cometre**.

perpetuacion n.f. (lit.) Fach de perpetuar, de si perpetuar.

perpetual, a adj. 1. Que dura totjorn; que non a una fin: *Movement perpetual*. 2. Continú, incessant: *Un cruci perpetual*. ♦ Foarça frequent, abitual: *De planhs perpetuals*. 3. Que dura tota la vida: *Una renda perpetuala*. ♦ Si di d'una carga donada per tota la vida: *Secretari perpetual*. ♦ *Vòts perpetuals*: Vòts que lígon lo religiós definitivament. Var.: **perpetuau, perpetuós**.

perpetualament adv. D'un biais perpetual; totjorn. Var.: **perpetuament**. Sin.: **definitivament, de contunh, de llonga, perdurablament, eternalament**.

perpetuament adv. Perpetualament.

perpetuar vt. (*perpetuï*) (lit.) Rendre perpetual; faire durar totjorn ò longtemps. ♦ **si perpetuar** v.pr. (lit.) Continuar, durar. Sin.: **perdurar**.

perpetuau, ala adj. Perpetual.

perpetuitat n.f. (lit.) Durada perpetua ò totplen lònga; caractèr de cen qu'es perpetual. Sin.: **eternitat**. ◇ À *perpetuitat*: Per totjorn; per tota la vida: *Èstre condemnat à perpetuitat*.

perpetuós, oa adj. Perpetual.

perpinhanenc, a adj. e n. De Perpinhan. Var.: **perpinhanés**.

perpinhanés, esa adj. e n. De Perpinhan. Var.: **perpinhanenc**.

perplèxe, a adj. Indecís, embarrassat davant una situacion; que non saup quala decision pilhar. Sin.: **empensat, entrepensat, incertan, embarrassat, entreprés, enviscat, trastejaire, dubiós**.

perplexitat n.f. Embarràs d'una persona perplèxa; indecision irresolucion. Sin.: **vira e va, esitacion, dubitança, dubi, tira-moala, embarràs, incertituda, trastejadís**.

perpont n.m. Vestiment ajustat d'òme, en usatge dau s. XIIⁿ au s. XVIIⁿ, que curbia lo còrs dau coal fins à la cintura. Var.: **perponh**. Sin.: **gambaisson, gipon**.

per que loc. conj. Vèire *per*.

perqué adv. Per quala rason: *Si siam garrolhats sensa saupre perqué*. ◇ (dins una question) *Perqué siatz partits?*

perqué conj. 1. (Per exprimir la causa, lo motiu) *Si caufam perqué fa frèi*. 2. (fam.) Per marcar una coordinacion: *Volètz partir? Perqué avii quauqua ren per vos*.

perqué n.m. 1. Causa, rason: *Lo perqué de tota caua, lo coma e lo perqué*. 2. Question: *Respoandre à toi lu perqué*.

perquerir vt. Cercar, refestonar.

perquisicion n.f. (dr. pen.) Acte d'enquista ò d'instruccion que consistisse en una inspeccion menimoa qu'es facha per un jutge ò un oficièr de polícia dins un luèc dont si poàdon trovar d'elements de pròva d'una infraccion (sovent, lo domicili d'un prevengut). Sin.: **visita domiciliària, recèrc, furgada**.

perquisicionar vi. Faire una perquisicion. ◆ vt. Frugar au cors d'una perquisicion. Var.: **perquisir** (it.).

perquisir vt. e vi. (*perquisissi*) Perquisicionar.

perracha n.f. Passeron que viu au bòrd dei aigas, insectivòre, que camina en bolegant la sieu coa lònga (lòng fins à 15 ò 20 cm). Sin.: **enganapastre, pastorèla, pastoreleta**.

perruca n.f. Cofadura faussa de bèrris naturals ò artificials.

perrucar vt. (*perruqui*) Metre una perruca à. Var.: **emperrucar**.

perrucaria n.f. Obrador dont son fabregadi li perrucas.

perruquier, a n.m. 1. Persona que fa, vende de perrucas. 2. Barbier, penchenaire.

pèrs, a adj. 1. D'una color dont lo blau domina. 2. Que tira vèrs una altra color, en parlant d'un blau.

pèrsa adj. e n. De Pèrsia. Var.: **persan**.

persan, a adj. e n. De Pèrsia: *La literatura persana*. ◆ n.m. Lenga dau grope iranien parlada en Iran, en Afganistan e au Tadjiquistan.

persan n.m. e adj. m. Cat dau pel lòng e sedós.

persau n.f. (quim.) Sau que deriva d'un peroxide que, au contacte de l'aiga, dona d'aiga oxigenada.

persecucion n.f. 1. Accion de perseguir. 2. Tractament repressiu arbitrari de l'autoritat constituïda, còtra un grope religiós, politic, etnic, etc. Sin.: **barbaria, senhoratge, dominacion, intolerança, opression, crudelitat, ferocitat, feres(s)a, secutament**. 3. (psicopat.) *Deliri de persecucion*: Dins lo quau lo malaut es segur d'èstre persecutat.

persecutar vt. 1. Oprimir per de mesuras tiraniqui e crudèla. 2. Importunar sensa relambi; s'encaïnar còtra quauqu'un. Var.: **secutar**. Sin.: **perseguir** (it.), **persegre, perseguitar, molestar, tarabustar, importunar, maumenar, desvariar, tormentar, ponchonar**.

persecutat, ada adj. e n. Si di d'una persona que subisse (ò pensa de subir) una persecucion. Var.: **secutat**. Sin.: **molestat, tarabustat, importunat, maumenat, desvariats, tormentat, ponchonats**.

persecutor, tritz adj. e n. Que persecuta. Sin.: **tormentaire, tiran, opressor, despòta, secutaire, desvariaire**.

persecutòri, òria adj. Relatiu à la persecucion.

persegre vt. Perseguir, acochiar, ensegre, enseguir, percaçar, consegre, corsejar, conseguir, acorsar, escorsar, corsar, aconsegre, aconseguir.

pèsegue n.m. ['pesege] Fruch manjadís dau perseguir. ◇ *Pèsegue molan*: Pèsegue dau merilhon destacable. ◇ *Pèsegue amberge*: Pèsegue de la carn blanca aderenta au merilhon. Var.: **pèssegue**.

perseguire, eiritz n. Persona que persegueisse quauqu'un. Sin.: **corsejaire, percaçaire, secutaire**.

perseguida n.f. Accion de perseguir. Var.: **perseguitment**. Sin.: **corsejada, percaç**.

perseguir n.m. [pese'gje] Aubre originari d'Àsia, cultivat dins li regions temperadi, que lo sieu fruch es lo pèsegue (Família dei rosaceas). Var.: **pesseguier**.

perseguitar vt. (it.) Persecutar.

perseïdas n.f. pl. (astron.) Meteòres que paréissen irradiar la constellacion de Perseu, en particular vèrs lo 12 d'avost.

perseveracion n.f. (med.) Comportament patologic que consistisse à reproduire d'un biais inapropriat li memi respoastas verbali ò gestuali, sensa tenir còmpte d'un cambiament dei questions ni de la situacion.

perseverança n.f. Qualitat ò accion de quauqu'un que persevèra; constança, tenacitat. Sin.: **testarditge, obstinacion, opinhastritge, opinhastretat**.

perseverant, a adj. Que persevèra. Sin.: **testard, obstinat, opinhastre, pacientàs**.

perseverantament adv. Embé perseverança.

perseverar vi. (*persevèri*) Persistir, tenir boan, demorar fèrme e constant sobre una decision, una accion empresa.

persiana n.f. Contravent fach de lamellas inclinadi qu'arrèston lu rais dau soleu tot en laissant passar l'ària.

persic, a adj. De l'anciana Pèrsia.

persicària n.f. Planta dei luècs umides (Família dei polygonaceas).

persistença (-ència) n.f. 1. Accion de persistir; onstinacion. 2. Fach de persistir; caractèr de cen que persistisse: *La persistença dau marrit temps*.

persistent, a adj. Que persistisse. 1. Que non dispareisse; duradís. 2. (bot.) Que rèsta vèrd en toti li sasons (per op. à *caduc*): *Fulhatge persistent*.

persistir vi. (*persistissi*) 1. Demorar fèrme, constant dins li sieu decisions, li sieu accions, etc.; s'obstinar, perseverar. ◇ (dr.) *Persistisse e signa*: Formula conclusiva dei declaracions fachi à la polícia, à l'autoritat judiciària, dins un procès-verbal. 2. Durar, continuar d'existir: *Un simptòma que persistisse*. Var.: **persistre**.

persistre vi. Persistir.

persona n.f. 1. Èstre uman, individú: *Un grope d'un vintenau de personas*. ◇ *Granda persona*: Persona adulta, considerada dins lu sieus rapoarts m' ai enfants. 2. Individú considerat en eu-meme: *Contèsti li sieu ideas ma respècti la sieu persona*. ◇ Individú considerat per lo sieu aspècte fisic: *Es ben facha de la sieu persona*. ◇ *En persona*: Si-meme. ◇ *En persona*: Personificat: Es la bontat en persona. ◇ *Per persona interpauada*: Per l'intermediari de quauqu'un. 3. (dr.) Individú en tant que subjècte de drechs e de devers: *La persona umana*. ◇ (dr.) *Persona morala*: Gropament d'individús à cu la lèi reconoisce una personalitat juridica separada d'aquela dei sieu membres (per op. à la *persona fisica*, l'individú). 4. (relig. cat.) Li tres personas divini: Lo Paire, l'Enfant e lo Sant Esperit (la Trinitat). ◇ (teol.) Principi liure e responsable d'activitat. 5. (gram.) Forma de la conjugason que permete de destriar lo locutor ò lu locutors (*promiera persona*), l'auditor ò lu auditors (*segonda persona*), aqueu, aquelu de cu si parla, cen que s'en parla (*tèrça persona*).

persona grata loc. adj. inv. 1. En parlant d'un membre dau còrs diplomatic, si di d'una persona qu'a l'agradiment dau país dont es acreditat dins li sieu foncions de representant d'un Estat (per op. à *persona non grata*). 2. Ben considerat, en parlant de quauqu'un.

personal, a adj. 1. Pròpri à quauqu'un, à una persona: *Una fortuna personala*. 2. Que poarta la marca d'una individualitat particuliera; original: *A d'ideas personali sobre la question*. 3. Egoïsta, que pensa solament à eu-meme. 4. (gram.) *Mòde personal*: Mòde de la conjugason que li sieu terminasons indícon lo cambiament de persona (indicatiu, condicional, imperatiu e subjontiu). ◇ *Pronom personal* ò *personal*, n.m.: Pronom que designa un èstre ò una caua e que sièrve à marcar la persona gramaticala, que sígon subjèctes (*ieu*, *tu*, etc.) ò complements (*mi*, *ti*, etc.): Var.: **personau**.

personal n.m. Ensèm dei personas emplegadi dins un servici public, una empresa, per un particulier, etc. Var.: **personau**.

personal n.f. *Personalas*: Òrdre de planta dei flors personadi.

personalament adv. 1. En persona: *S'es desplaçat personalament*. 2. Dau sieu caire: *Personalament, non lo cresi*.

personalisacion (-izacion) n.f. Accion de personalisar.

personalisar (-izar) vt. 1. Donar (à quauqua ren qu'existisse en totplen d'exemplaris) un caractèr original, personal. 2. Adaptar à cada cas particulier, à cada persona: *Personalisar una pena, un crèdit*.

personalisme n.m. Filosofia que fa de la persona umana, dau subjècte individual, la valor esencuala, la tòca principal.

personalista adj. e n. (filos.) Dau personalisme; relatiu au personalisme.

personalitat n.f. 1. Ensèm dei comportaments, dei aptitudas, dei motivacions, etc., que la sieu unitat e la sieu permanença constituïsson l'individualitat, la singularitat de cadun. ◇ (psicol.) *Tèst de personalitat*: Tèst projectiu. ◇ (antrop.) *Personalitat de basa*: Ensèm dei comportaments ligats à l'educacion especifica d'una societat, d'un grope social. 2. (dr.) *Personalitat morala, juridica*: Capacitat à èstre subjècte de drech. 3. Foaça, energia mé la quala s'exprimisce lo caractèr, l'originalitat de quauqu'un: *Aver de personalitat*. 4. Persona conoissuda en rason dau sieu ròtle social, de la sieu influença: *Una personalitat politica*. ◇ *Culte de la personalitat*: Estrambòrd sobrier dei qualitats e dei meritis (vèrs ò supauats) d'un decidèire, mai que mai en lo relarg politic. 5. Caractèr de cen qu'es personal, de cen que s'aplica à una persona en tant que tala: *La personalitat d'una taxa*.

personat, ada adj. (bot.) *Flor personada*: Clausa per una salhida intèrna que li dona l'aspècte d'una màsquera de teatre ò d'un morre d'animau.

personatge n.m. 1. Persona imaginària representada dins una òbra de ficcion; ròtle d'un actor. 2. Biais de si comportar dins la vida correnta: *Aquò es ben dins lo sieu personatge!* 3. Persona en vista, influenta: *Un personatge important*. 4. Persona considerada dau ponch de vista dau sieu comportament, dau sieu aspècte exterior: *Un brut personatge*.

personatjar vt. Jugar un personatge.

personau, ala adj. e n.m. Personal.

personificable, a adj. Que pòu èstre personificat.

personificacion n.f. Accion de personificar; incarnacion, tipe.

personificar vt. (*personifiqui*) 1. Representar (una caua inanimada, una idea abstracha) sota l'aparença d'una persona; constituer una tala representacion. 2. Realisar dins la sieu persona (una qualitat, un estat, etc.) d'un biais exemplari. Sin.: **incarnar, encarnar**.

perspectiu, iva adj. Que dona una representacion en perspectiva: *Una vista perspectiva*.

perspectiva n.f. 1. Art, tecnica de la representacion en doi dimensions, sus una susfàcia plana, dei objèctes en

tres dimensions coma aparéisson vists d'una distança donada e dins una posicion donada. ◇ *Perspectiva cavaliera*: Establida d'un ponch de vista remandat à l'infinít, en foncion d'un sistema que consèrva lo parallelisme dei linhas. ◇ *Perspectiva aerena*: Aquela que s'exprimis en pintura per la degradacion dei valors e dei tenchas. 2. Aspècte que presènton, dau luèc dont si regàrjon, divèrs objèctes vists de luènh ò considerats coma un tot: *Una vasta perspectiva*. ◇ (arquit.) *Obratge en perspectiva ò en perspectiva accelerada*: Concevut de tau biais que produe l'efècte d'un espaci en profundor mai grand que cen qu'es en realitat. 3. Vast desgatjament, granda via en linha drecha que si pòu vèire dins la sieu totalitat. Sin.: **esperlongada**. 4. *Perspectiva demografica*: Evolucion futura d'una populacion segond d'uni ipotèsis de feconditat, de mortalitat e de migracion. Sin.: **aspèra, amira**.

perspectivisme n.m. Doctrina segond la quala tota conoissença es relativa au noastre vejaire general dau monde, ò au noastre estament e ai noastri tendenças personali.

perspicaç, açà adj. Qu'a de penetracion; que capisse, jutja mé sagacitat. Sin.: **clarveent, avisat**.

perspicacitat n.f. Qualitat d'una persona, d'un esperit perspicaç; sagacitat. Sin.: **judici, intelligença, èime, finessa, sentida, avisament, clarveença**.

perspiracion n.f. (fisiol.) 1. Ensèm dei escambis respiratòris que si fan au travèrs de la pèu, dei teguments. 2. Evaporacion de l'aiga à la susfàcia de la pèu, transpiracion insensibla.

persuadir vt. (*persuadissi*) Menar (quauqu'un) à crèire, à faire, à voler quauqua ren; convèncer. ◇ *Èstre persuadit de*: Èstre segur de. Var.: **persuadre**. ◆ **si persuadir** v.pr. 1. Arribar à si convèncer de quauqua ren. 2. S'imaginar à toart, si figurar: *S'es persuadit que quauqu'un li volia de mau*.

persuadre vt. Persuadir.

persuasible, a adj. Que pòu èstre persuadit.

persuasion n.f. 1. Accion de persuadir. 2. Fach d'èstre persuadit; conviccion.

persuasiu, iva adj. Qu'a lo poder, lo gaubi de persuadir.

persulfat n.m. (quim.) Persau obtenguda per electrolisi d'un sulfat.

persulfur(e) n.m. (quim.) Compauat que contèn mai de sofre que lo sulfure normal.

persulfuric, a adj. Nom donat à divèrs acides oxidants energics que li sieu saus porgísson d'aiga oxigenada au contacte de l'aiga.

perta n.f. Perda.

pertant conj. Pura, maugrat tot, totun.

pèrtega n.f. 1. Pèça lònca e fina e de seccion redonda d'una matèria dura (boasc, en particulier). 2. (espòrts) En atletisme, lònca barra de fibre de vèire (ancianament de boasc ò d'un metal leugier), emplegada per passar sobre d'una barra orizontala dins l'espròva dicha dau *saut à la pèrtega*. ◇ Especialitat esportiva dau saut à la pèrtega. 3. (cín., telev.) Lòng supoart mobile qu'à la sieu extremitat si mete un microfòne per lo plaçar en sobre dei actors, en

defoara dau camp de la càmera. 4. Barra metallica que permete au tram de captar lo corrent dei fieus aerens. 5. Pèça lònca e rigida qu'un esquilhaire aganta per èstre tirat.

pertèrra n.m. 1. Part d'un jardin dont li flors e d'autri plantas son dispauadi per formar una composicion decorativa. 2. Part d'una sala de teatre situada darrier lu sètis d'orquestra; espectators que li son plaçats. Sin.: **tèrrasoal**.

pertinença (-ència) n.f. 1. Caractèr de cen qu'es pertinent. 2. (dr.) Qualitat dei mejans de drech, dei pròvas, dei articles invocats, que son adaptats au fond de la causa. 3. Rapoart entre lo fach que si vira de provar e la pròva porgida. Sin.: **justessa**.

pertinent, a adj. 1. Apropiat; que si rapoarta exactament à cen qu'es en question: *Una remarca pertinenta*. 2. (ling.) Que juèga un ròtle distintiu dins l'estructura d'una lenga: *Un trach pertinent*.

pertinentament adv. 1. Perfiechament, segurament: *Saber pertinentament quauqua ren*. 2. D'un biais pertinent: *Parlar pertinentament*.

pertrach n.m. Retrach.

pertús n.m. 1. Dubertura que travèrsa un objècte de banda a banda. 2. Pas estrech per traversar una montanha. Sin.: **baissa, dros, encisa**.

pertuaira n.f. (tecn.) Màquina per forar. Sin.: **traucaira, foraira, verunaira**.

pertuaire, airtitz adj. e n. Professional que fa de trauca dins li minas; especialista dau foratge. Sin.: **traucaire, foraire, verunaire**.

pertuar vt. (*pertuï*) Forar.

pertusana n.f. Partesana.

pertusanier n.m. Soldat qu'èra armat d'una pertusana.

perugin, a adj. e n. Natiu ò estatjant de Perosa (Itàlia). ◆ n.f. Saussissa de Piemont, de Liguria e dau País Niçard.

perum n.m. 1. Odor d'un plat. 2. Odor e gust particulier dei auceus eissuts d'un mitan aquàtic. Sin.: **sauvatjum**.

perús n.m. Periera sauvatja.

perussier n.m. Periera.

pervalent n.m. Succedaneu.

pervenca n.f. 1. Planta erbacea dei luècs ombrós, dei petales incurvats (Família dei apocinaceas). 2. Flor d'aquesta planta, qu'es lo simbòle dei felibres mantenèires. 3. (fam.) Ancianament, agenta de la polícia francesa, vestida d'un unifòrme blau pervenca. ◆ adj. inv. De la color blau clar ò blau mauve de la pervenca.

pervengut, uda n. (pej.) Persona que s'es enauçada en dessobre de la sieu condicion promiera sensa n'aver lu biais, la cultura, lo gaubi que convendria au sieu noveu mitan. Sin.: **peolh revengut**.

pervenir vi. 1. Arribar, venir fins à un tèrme, un ponch donat, dins una progression. 2. Arribar à destinacion: *La mieu letra li es pervenguda*. 3. *Pervenir à (+ inf.)*: Arribar à, capitair. 4. S'enuaçar socialament, faire fortuna.

pervenquiera n.f. Luèc plantat de pervencas.

pervèrs, a adj. e n. 1. Que comete per plaser d'actes immorals ò crudeus. Sin.: **marrit, catiu, viciós, marridàs**. 2. (psiquiatria) Tocat de perversion, espec. de perversion sexuala. ♦ adj. 1. Fach per perversitat, que fa vèire de perversitat: *Un acte pèrvèrs*. 2. Efècte pèrvèrs: Consequença indirècta, incidència destornada d'una accion concertada, que non es confòrma ò qu'es contrària au resultat esperat, recercat.

perversament adv. D'un biais pèrvèrs; embé perversitat. Sin.: **marridament, viciosament, cativament**.

perversion n.f. 1. Accion de pervertir; fach d'èstre pervertit. 2. Deviacion patologica dei tendenças, dein instints, que si tradue per de trebolicis dau comportament. ♦ (espec.) Recèrca pauc ò pron exclusiva dau plaser sexual en defoara dau coït m'un partenari dau meme atge e de sèxa opauat. 3. Alteracion, corrupcion: *La perversion dei institucions politiqui*. ♦ (med.) Alteracion (d'una foncion): *Perversion dau gust*.

perversitat n.f. 1. Tendença à voler faire lo mau, sovent embé plaser; marridetat sistematica. Sin.: **vici**. 2. Accion pèrvèrsa.

pervertidor, oira adj. e n. Persona que pervertisse.

pervertiment n.m. (lit.) Accion de pervertir; estat de cen qu'es pervertit, corrupcion.

pervertir vt. (*pervertissi*) 1. Transformar, cambiar en mau; corrompre. Sin.: **degalhar, gastar**. 2. Alterar, desnaturar: *Pervertir lo gust*. Var.: **pervèrtre**. ♦ **si pervertir** v.pr. Devenir marrit; si corrompre.

pervèrtre vt. Pervertir.

pervibracion n.f. Pervibratge.

pervibrar vt. (tecn.) Sotametre (lo betum) à la pervibracion.

pervibratge n.m. (tecn.) Tractament dau betum au mejan d'un pervibrator. Var.: **pervibracion**.

pervibrator n.m. Aparelh que vibra e que, introduch dins la massa d'un betum fresc, aumenta la sieu fluiditat e facilita la sieu messa en cofratge.

pes n.m. 1. Foaça egala au produch de la massa d'un còrs per l'acceleracion de la pesantor: *Lo pes de l'ària*. ♦ (fis., ancian) *Pes moleculari*: Massa molecularia. ♦ *Pes volumic ò especific*: Massa especifica. 2. Mesura d'aquesta foarça per rapoart à una unitat determinada: *Una pèira d'un quilo*. ♦ (fig.) *Au pes de l'aur*: Foaça car. 3. Caractèr, efècte d'una caua peanta. ♦ *Faire lo pes*: Èstre pron peant per equilibrar la balança; per un boxaire, un luchaire, etc., aver lo pes que correspoande à la categoria dins la quala vòu combatre; (fig.) *Aver l'autoritat, li qualitats que cau*. ♦ *Pes moart*: Massa d'una partida en movement d'una màquina, sensa utilitat dirècta per lo sieu boan foncionament; (fig.) Carga inutila. 4. Tròç de metal de massa determinada, que sièrve à pear d'autres còrs. ♦ (fig.) *Aver doi pes, doi mesuras*: Jutjar diferentament en foncion de la situacion, de la diversitat dei interès. ♦ Còrs peant à l'extremitat dei cadenas d'un relòtge, per li dona un movement. ♦ (espòrts) Esfèra metallica de 7,257 kg per lu òmes, 4 kg

per li fremas, que si lança m'un braç solet lo mai luènh possible, dins lu concors d'atletisme. 5. (cam.de f.) *Pes aderent*: Pes transmés à la via per l'ensèms dei aisseus motors d'una locomotiva. 6. Sensacion fisica de peantor, d'opression: *Aver un pes sus l'estòmegue*. Sin.: **aver un codonh sus l'estòmegue**. ♦ Cen que si supoarta dificilament; cen que tormenta: Lo pes dau remordiment. 7. Importança, influença: *Aquò dona de pes ai sieu paraulas*. ♦ *De pes*: Important: *Un argument de pes*.

pesada n.f. Peada.

pesador n.m. Peador.

pesanha n.f. Chopina (malautia dau moton). Sin.: **ranquiera**.

pesant, a adj. Peant.

pesantament adv. Peantament.

pesantor n.f. Peantor.

pesar vt. e vi. Pear.

pesatge n.m. Peatge.

pesca n.f. 1. Accion, biais de pescar: *Anar à la pesca*. 2. Peis, produchs pescats: *Vendre la sieu pesca*. 3. Luèc dont si pesca: *Pesca gardada*.

pescador, airtiz n. Aqueu que pesca per profession.

pescaire, airtiz n. Persona que pesca per divertiment: *Pescaire de cana s'en manja mai que s'en ganha*.

pescairitz n.f. Frema ò filha de pescador.

pescairòla n.f. 1. Becassina. 2. Nom de diferents escaciers de la familha dei pluviers. ♦ *Pescairòla dau pièch ros*: Corcolin. ♦ *Pescairòla d'arena*: Pichin escacier que viu sus li coastas (Lòng de 15 cm). ♦ *Pescairòla cambeta*: Auceu limicòla vesin de la becassina (*Philomachus pugnax*). ♦ *Pescairòla vòutapèira*: Auceu limicòla (*Arenaria interpres*).

pescaminas n.m. Nau especialisada dins l'eliminacion dei minas.

pescar n.m. Prefondier.

pescar vt. (*pesqui*) 1. Pilhar, temptar de pilhar (de peis, d'animaus aquatics). ♦ (fig.) *Pescar en l'aiga trèbola*: Cercar à profechar d'una situacion confusa. 2. (fam.) Anar cercar, trovar (quauqua ren d'inabitual, d'estonant): *Dont siés anat pescar una idea pàriera?*

pescaria n.f. 1. Luèc dont si pesca. 2. Luèc dont lo peis pescat es tractat (fumat, en particularier). ♦ Quartier de Niça-Vièlha (Marina) dont si vendia lo peis.

peseta n.f. Anciana unitat monetària principala d'Espanha.

peso n.m. Unitat monetària de divèrs país d'Amèrica latina.

pesós, oa adj. Peós, peant.

pesosament adv. Peantament.

pesosament adv. Peantament.

pesquier n.m. 1. Bacin en maçonaria; lavador. 2. Vivier.

pesquiera n.f. Piscina, nadadoira.

pessaire n.m. 1. (med.) Aneu que mantèn en plaça l'utèrus en cas de prolapsus. 2. Diafragma anticoncepcional.

pèssegue n.m. Pèrsegue.
pesseguier n.m. Perseguier.
pessèrvi n.m. Merisier. Sin.: **amarovier**.
pessimisme n.m. Biaïss d'esperit que poarta à envisatjar solament li cauas, lu eveniments, sota lo sieu aspècte pèjor, à estimar que tot va mau.
pessimista adj. e n. Que manifèsta de pessimisme; portat au pessimisme.
pest n.f. 1. Pèsta. 2. Pudentaria.
pèsta n.f. 1. Malautia infeccioa e epidemica, deuguda au bacille de Yersin e transmesa dau garri à l'òme per l'intermediari dei nièras. Var.: **pèst**. 2. Persona ò caua perilhoa, nosibla. ◇ *Enfant despiechós*. 3. (veter.) Malautia virala que tòca la volalha, lu bovins e lu porcins (nom comun à diversis afeccions).
pestar vi. (*pèsti*) Manifestar en paraula de marrida umor, d'irritacion còntre quauqu'un, còntre d'eveniments contraris.
pestèl n.m. Pène.
pesteu n.m. Garibaud, clavisteu, ferrolh.
pesticida adj. e n.m. Si di d'un produch destinat à luchar còntre lu parasites nosibls ai culturas.
pestifèr, a adj. e n. 1. Pestiferat. 2. Que transmete la pèsta.
pestiferat, ada adj. e n. 1. Que sofrisse de la pèsta. Sin.: **empestat**. 2. (fig.) À cu degun parla, que cadun s'en tèn alunhat: *Toi lo considèron coma un pestiferat*. Var.: **pestifèr**.
pestilença (-ència) n.f. Odor infècta. Sin.: **enverinadura**.
pestilencial, a adj. Que manda una odor infècta: *Una ària pestilenciala*. Var.: **pestilenciau**. Sin.: **empestat**, **empoisonat**, **pudent**, **empudesinat**.
pestilenciau, ala adj. Pestilencial.
pestilent, a adj. Relatiu à la pèsta.
peston n.m. Instrument per pilar una substança à la man dins un mortier. Sin.: **pilador**, **moledor**, **trisson**.
pestós, oa adj. 1. De la pèsta: *Bacille pestós*. 2. Qu'a la pèsta: *Un garri pestós*.
pet n.m. (fam.) Gas intestinal que soarte de l'anús en faguent de bosin. Sin.: **vent**. ◇ *Pet de cabreta*: Caua de pauc de valor.
peta- Prefixe (simbòle P.) que, plaçat davant una unitat, la multiplica per 10¹⁵.
peta n.f. (Turbia) Petolha, petola.
petacha n.f. Mortaiet.
petada n.f. Espetadura, explosion, espetament.
petador n.m. 1. (mús.) Instrument fach d'una pinhada (de tèrra ò talhada dins un cogordon) m'una pèu atesada dont si vèn ficar una cana. En fretant la cana, si mete la pèu en vibracion. Lo petador sièrve de bassa ritmica. 2. (fam.) Ciclomotor, mobiletà.
petal(e) n.m. Cadun dei elements que compàuon la coròlla d'una flor. Var.: **petala** (pop.).
petala n.f. (pop.) Petal(e).
petalisme n.m. (Antiqu. gr.) Procedura de bandiment en vigor à Siracusa, equivalenta à l'ostracisme atenenc, e

dins la quala lu sufragis èron exprimits mé de fuèlhas d'olivier.

petalit n.m. Aluminosilicat natural de liti.
petaloïde, a adj. (bot.) Que sembla un petale.
petan n.f. (pop.) Putan.
petanca n.f. (de *pens tancats*) Juèc de bòchas originari de Provença, dins lo quau si juèga sus un terren non preparat e cau mandar li bòchas lo mai pròche possible d'una bòcha de boasc mai pichina (lo *bochin*).
petancaire, airtz n. Persona que juèga à la petanca.
petar vt. 1. (pop.) Rompre. 2. (pop.) *Faire petar*: Pilhar, subtilisar: *Faire petar un emplec à quauqu'un*. Sin.: **raubar**. ◇ vi. 1. (pop.) Faire un pet, de pets. Var.: **petear**. 2. (fam.) Faire audir un pichin bosin sec e cort, ò de detonacions: *Lo boasc peta dins lo fuèc*. 3. Crepar, si rompre. 4. (pop.) Morir. 5. (pop.) *Mandar petar*: Refudar d'escotar (quauqu'un). 6. *Petar de (dau) rire*: Rire foart, s'escracanhà.
petarada n.f. 1. Seguida de detonacions. 2. Bosin anormal d'un motor termic. 3. Seguida de pets que fan li bèstias en s'avèntant. Sin.: **peteada**.
petaradant, a adj. Que petarada.
petaradar vi. Faire audir una petarada.
petardier, a adj. Que crea d'escandale.
petassar v.t. Fendasclar (Luceram).
peteada n.f. Petarada.
peteaire, airtz adj. e n. Que petea.
petear vi. (*petei*) 1. Petar. *Petear mai gròs que lo sieu trauc*: Aver de pretencions mai auti que li sieu possibilitats. 2. Petaradar.
petègola n.f. Frema que parla toplen, que barjaca. Sin.: **pastrolhiera**.
petegolese n.m. (sobretot au pl.) Pastrolh, prepaus reportats de boca en boca.
petejant, a adj. Petilhan.
petejar vi. Petilhar.
petelin n.m. Terebint. Sin.: **boasc ros**, **fustet**, **sumac**.
petèquia n.f. (patol.) Pichina taca roja sota la pèu, deuguda à una infiltracion de sang, caracteristica dau purpura.
petequial, a adj. (patol.) Relatiu ai petèquias. Var.: **petequiau**.
petequiau, ala adj. Petequial.
peticion n.f. 1. ESCRICH adreçat à una autoritat per exprimir una opinion, si plànher, faire una demanda. 2. (dr.) *Peticion d'ereditat*: Accion en justícia que permete à un eiretier de faire reconóisser lo sieu títol. 3. *Peticion de principi*: Rasonament viciós que consistisse à tenir per vèr cen qu'es l'objècte de la demostracion.
peticionar vi. Presentar una peticion; protestar per peticion.
peticionari, ària n. Persona que repesenta ò signa una peticion.
petilhan, a adj. 1. Que petilha: *Un vin petilhan*. 2. Que lue foartament: *D'uèlhs, un agach, petilhants*. Sin.: **petejant**.
petilhar vi. Beluguejar. Sin.: **petejar**, **repetenar**.

petita n.f. Pupilla. Sin.: **viston**.
petitòri, òria adj. (dr.) *Accion petitòria* ò *petitòria*, n.f.: Accion en justícia relativa à un drech immobilier.
petoa n.f. Auceu vesin de la boscarla, de l'esquina verdastra e dau ventre jaune que nidifica dapé dau soal dintre lu entoascs.
petoïn n.m. Nom generic de divèrs auceus du genre de la petoa. Sin.: **traucabartàs, traucaromegàs, rèi pichon**.
petoira n.f. (pop.) 1. Diarrea; Sin.: **caganha, foira**. 2. Paur. Var.: **petolha**. ◇ (pop.) *Aver la petoira*: Aver paur.
petoirar vi. (pop.) 1. Aver la diarrea. 2. (fig.) Aver paur.
petola n.f. (pop.) Fabrècola; petola.
petolha n.f. (pop.) *Aver la petolha, èstre petolhós*: Aver paur de tot. (*peta, aver a peta* en vivaroalpenc d'en Turbia).
petolhós, oa adj. (pop.) Si di d'una persona qu'a paur de tot. Sin.: **paurós, caga en bralhas, petafoira**.
petrarquisme n.m. Retipe de la mena de Petrarca.
petrarquista adj. e n. Qu'apertèn à l'estile de Petrarca; que lo retipa.
petrarquisar (-izar) vi. 1. Retipar la mena de faire de Petrarca. 2. Si limitar à un amor platonic.
petresc n.m. Filha manierada ò pretencioa. Sin.: **ufanao**.
petrificacion n.f. 1. Transformacion de la substança d'un còrs organic en una matèria peiroa. 2. Incrustacion d'un còrs que, plonjat dins d'uni aigas calcaris, si cuèrbe d'una jaça peiroa; aqueu còrs petrificat.
petrificant, a adj. 1. Si di d'una aiga que petrifica, qu'incrusta de cauquier. 2. (lit.) Que paralisa: *Una paur petrificanta*. Sin.: **palaficant**.
petrificar vt. (*petrifiqú*) 1. Cambiar en pèira. ◇ Transformar (la substança d'un còrs organic) en una matèria peiroa. 2. Curbir, incrustar d'una jaça peiroa. 3. Estupefaire, paralisar per l'emocion, la paur, etc. Sin.: **palaficar**.
petrina n.f. Part inferiora de la gàbia toracica d'un animau de maselaria: *Petrina de vedeu*. ◇ (espec.) Aqueu tròç dau poarc, salat e pauc ò pron secat. Var.: **peitrina**. Sin.: **pièch**.
petrodòlar n.m. Dòlar que provèn d'un país exportaire de petròli e plaçat gràcias au sistema bancari internacional.
petrogal n.m. Pichin kangoró dei regions rocoï australiani.
petrogenèsi n.f. (geol.) Genèsi dei ròcas, particulariement dei ròcas metamorfiqui e endogèni.
petroglife n.m. Marca, dessenh preïstoric sus li ròcas.
petrografe, a n. Especialista de petrografia.
petrografia n.f. Branca de la geologia qu'a per objècte la descripcion e la sistematica dei ròcas. Sin.: **litologia**.
petrograsic, a adj. De la petrografia. Sin.: **litologic**.
petrografista n. Especialista de petrografia.

petrolatge n.m. Accion de recurbir au mejan d'una man de petròli.

petròli n.m. Òli mineral natural combustible format principalament d'idrocarbures, d'una color foarça escura e de l'odor caracteristica, d'una densitat que varia de 0,8 à 0,95. ◇ *Equivalent petròli*: Quantitat d'energia producha per una foant donada (carbon, energia idroelectrica, nucleària, etc.), egala à-n-aquela que doneria una massa de petròli pilhada coma referença.

petrolier n.m. 1. Nau-cistèrna per lo transpòrt dau petròli. 2. Tecnician, industrial dau petròli.

petrolier, a adj. Relatiu au petròli: *Lu produchs petroliers*.

petrolifèr, a adj. Que contèn de petròli.

petrolisme n.m. Ensèm dei manifestacions patologiqui toxiqui deugudi au petròli (trebolicis generals e manifestacions cutaneï).

petrologia n.f. (geol.) Estudi dei mecanismes de formacion dei ròcas au travèrs de la sieu distribucion, la sieu estructura, li sieu proprietats.

petroquimia n.f. (tecn.) Quimica dei derivats dau petròli; ensèm dei sieus desvolopaments scientifics, tecnicos, industrials.

petroquimic, a adj. De la petroquimia.

petroquimista n. Especialista de petroquimia.

petuga n.f. Pótega.

petulança n.f. Vivacitat, ardor exuberanta.

petulant, a adj. Que manifestà de petulança; viu, impetuós. Sin.: **bolequet, abelugat**.

petúnia n.f. Planta ornamental dei flors violeti, ròsi ò blanqui, vesina dau tabat (Família dei solanaceas).

pèu n.f. 1. Organe que constitue lo revestiment exterior dau còrs de l'òme e dei animaus. ◇ *Si metre, èstre dins la pèu de quauqu'un*: Si metre, èstre mentalament à la sieu plaça per capir la sieu pensada, li sieu reaccions. ◇ *Èstre ben (ò mau) dins la sieu pèu*: Si sentir ben, èstre content dau sieu sòrt. ◇ (pop.) *Aver quauqu'un dins la pèu*: Èstre totplen amorós de quauqu'un. ◇ *Riscar la sieu pèu*: Riscar la sieu vida. ◇ *Vendre caramente la sieu pèu*: Si defendre vigorosament denant de sucombir. ◇ (pop.) *Faire la pèu à quauqu'un*: Lo tuar. 2. Cuer destacat dau còrs d'un animau: *Una pèu d'anheu*. 3. Envelopa dei fruchs, d'uni plantas: *Una pèu de banana*. 4. Crosta leugiera que si forma sobre divèrsi substanças liquidi ò onchoï, coma lo lach bulhit, lo fromai, etc. 5. (electr.) *Efècte de pèu*: Dins lo quau la valor eficaça de la densitat dau corrent creisse exponencialament dau centre à la periferia d'un conductor sèti d'un croorent d'auta frequença.

pèu n.m. 1. Planta annuala cultivada dins li regions temperadi per li sieu granas, destinadi à l'alimentacion umana ò animala (*Pisum comune*). ◇ *Pèu manjator*: Que si mánjon la gruèlha e li granas. 2. Grana d'aquesta planta. 3. *Pèu d'odor* ò *pèu sauvatge*: Planta ornamental que sembla lo pèu (*Lathyrus odoratus*).

peuge, ja adj. Peant.

peuge n.m. Panto.

peuna n.f. Peònia.

ph Simbòle dau fòt.

pH n.m. (abreviacion de *potencial Idrogène*) Coeficient que permete de determinar lo caractèr acide ò basic (una solucion es acida s'a un pH inferior à 7, basica s'es superior à 7).

pi n.m. 1. Letra de l'alfabet grèc (π), que correspoande au *p* de l'alfabet latin. 2. (mat.) Simbòle que representa lo rapoart constant de de la circonferença d'un cercle au sieu diamètre, sigue à quauqua ren pròche 3,1416.

pi conj. Indica una succession dins lo temps: *Vau à l'escòla, pi aneraï trovar ma maire*. ◇ *E pi*: Dau rèsta, en mai d'aquò. ◇ (per renforçar) *Non es pi tant ric*: Non es tant ric qu'aquò.

piaculari, ària adj. Expiatòri.

piada [pi'ada] n.f. 1. Juguèt (tradicionalament per li filhetas), que representa un personatge generalament femenin ò d'enfant. Var.: **piata**. Sin.: **tité, tita**. 2. Crustaceu decapòde, foarça comun sus li coasts d'Euròpa occidentali, que protegisse lo sieu abdomèn moal dins la gruèlha vuèia d'un gastropòde.

pian n.m. Malautia contagiosa provocada per un espiroqueta en seguida à una ponhedura d'una mosca. Genèra una febrassa e una reaccion cutanea.

pianissimo adv. (mús., it.) [pja'nisimo] M'una intensitat foarça debla dau son (Abrev. *PP.*).

pianissimo n.m. (mús., it.) Passatge jugat pianissimo.

pianista n. Persona que fa abitualament de música m'un piano.

pianistic, a adj. (mús.) Relatiu au piano: *Tecnica pianistica*.

piano n.m. (mòt italian, de *pianoforte*) [ˈpjano] 1. Instrument de música dei coardas picadi au mejan de pichins marteus e provedit d'un clavier. ◇ *Piano drech*: Que li sieu coardas e la taula d'armonia son verticali. ◇ *Piano à coa*: Que li sieu coardas e la taula d'armonia son horizontali. ◇ *Piano preparat*: Que li sieu coardas son provedidi d'objèctes divers (claveus, tròç de boasc, de metal, etc.) per n'en modificar lo son. 2. (tecn.) Granda installacion per coïnar, plaçada au mitan de la coïna d'un restaurant, d'una ostalaria.

piano adv. (mús.) M'una intensitat debla dau son Abrev.: **P.** ◇ (fig., fam.) Plan, doçament: *Anar piano, li anar piano*.

piano-bar n.m. Bar dins lo quau un pianista netretèn una música d'ambient.

pianoforte n.m. (it.) Instrument à coardas picadi e à clavier, inventat au s. XVIIIe, que la sieu evolucion a donat naissença au piano.

pianotar vi. (*pianòti*) 1. Sonar lo piano sensa gaubi. 2. Picar doçament dei dets sobre quauqua ren. 3. (fam.) Picar sobre lu tasts d'un aparelh informatic, d'un telefòne.

pianotatge n.m. Accion de pianotar.

piastra n.f. 1. Unitat monetària principal a divisionària de divers país. 2. (arquít.) Peceta.

piata n.f. Piada.

P.I.B. Produch interior brut.

pibala n.f. Anguila jove au moment de la sieu montada dins lu cors d'aiga.

pibla n.f. 1. (Niça oèst, Sant Laurenç) Autra forma niçarda de *píbola*. 2. (mar.) *Aubre de mèstre à pibla*: D'una pèça soleta.

píbola n.f. Aubre dei regions temperadi e umidi, que lo sieu fust estrech si pòu quilhar foarça aut e que lo sieu boasc es recercat en fustaria e en papetaria (Família dei salicaceas). Var.: **pibla**.

piboleda n.f. Luèc plantat de píbolas. Var.: **piboliera**.

piboliera n.f. Piboleda.

pic n.m. Auceu que pica dau bèc sus la rusca dei aubres per n'en faire sortir li larvas: *Pic vèrd, pic cendrainròu*. Var.: **picon**.

pic n.m. Instrument compauat d'un fèrre ponchut, sovent leugierament corbat, ajustat à un mànegue, per rompre un barri, per cavar la tèrra, etc. Sin.: **picador, picon**.

pic (à) loc. adv. Verticalament, perpendicularament. ◇ *Colar à pic*: Directament au fond de l'aiga.

pica n.f. 1. Arma anciana compauada d'una poncha plata de fèrre plaçat à l'extremitat d'una aste de boasc. ◇ (fam.) *Mandar de picas à quauqu'un*: Li faire de reflexions desagradivi, lo tarabustar. 2. Ai cartas, color que lo sieu simbòle es una pica estilizada: *Mandar à pica*.

picacrosta n.f. Baioneta, talhacaulet.

picada n.f. Accion de batre, de picar. Var.: **picadura**. ◇ *Picada de mans*: Aplaudiment.

picador n.m. Pic (autís).

picador n.m. (esp.) Cavalier que, dins una corrida, alassa lo taur m'una pica.

picadura n.f. Picada.

pica en tèrra n.m. Auceu (*Glareola pratincola*) de la família dei glareolidats.

pica-fava n.m. Instrument fach de doi pèças de boasc que si picon una còntre l'autra per donar un senhal.

picaire n.m. Obrier qu'emplega un pic ò un martèu pneumatic.

picalhons n.m. pl. (pop.) Moneda, sòus.

picanhaire, airtz adj. Bostegon. Sin.: **picanhós, bostigaire, atissós, tissós**.

picanhar vt. Bostegar. Sin.: **atissar**.

picanhós, oa adj. Bostegon. Sin.: **picanhaire, bostigaire, atissós, tissós**.

picant, a adj. Que ponhe: *Saussa picanta*. ◆ n.m. Espina d'una planta.

picapèira n. Obrier que talha la pèira. Var.:

picapeirier, talhapèiras.

picapeirier, a n. Obrier que talha la pèira. Var.: **picapèira**.

picapol n.m. Vin blanc de Lengadòc. Var.: **picpol**.

picapola n.f. Fabrècola.

picapulier n.m. Fabrecolier.

picar vt. 1. Batre, donar de còups à: *L'an picat per li raubar lo sieu telefonet*. Sin.: **barcelar, bastonar, tustar, martelar, mautractar**. ◇ *Picar me la màquina d'escriure*: Faire usança d'aquela màquina. 2. Indicar, en

parlant de l'ora: *Lo relòri pica tres oras*. Sin.: **sonar**. 3. Talhar (la pèira). 4. Cordurar (un teissut, etc.) m'una màquina. ◆ vi. 1. Dardalhar, en parlant dau soleu. 2. Cordurar m'una màquina. 4. (pop.) *Picar dau cuu*: Faire falhida. ◇ *Picar dei mans*: Aplaudir. ◇ *Picar dau morre*: Cabussar faça còtra tèrra, si rompre lo morre. ◆ **si picar** v.pr. *Si picar en tèrra*: Picar dau morre.

picard, a adj. e n. De Picardia.

picardan n.m. Socatge de Lengadòc; vin blanc e liquorós (*muscat*) que n'en provèn.

picaresc, a adj. Si di dei romans, dei pèças de teatre que lo sieu èròi es un aventurier volontiers barrutlaire, raubaire, mendicant.

pica-rèsta loc. *Faire pica-rèsta*: Au juèc dei bòchas, si di quora la bòcha tirada pilha la plaça de la bòcha que lèva.

picareu n.m. Peis ossós manjadís, comun en Mediterranea. Sin.: **gavaron**, **gèrle blavier**, **mèndola**, **saura**.

pica-tenèbra(s) n.m. Pichin instrument de boasc constituït d'un molinet dentat e d'una lengüeta de boasc flexibla.

picat, ada adj. 1. Cordurat. 2. Si di d'un vin, d'una bevenda qu'a pilhat un gust aigre.

picat n.m. 1. Estòfa de coton formada de doi teissuts aplicats un sobre l'autre e units per de ponchs que fórmon un dessenh. 2. (mil.) *Bombardament en picat*: Fach per un avion que davala rapidament e repilha immediatament d'altitud. 3. (coregr.) Movement que consistísse à faire passar lo pes dau còrs d'un pen à l'autre en estent sus la poncha ò la mièja poncha.

picatge n.m. Accion de cordurar m'una màquina; lo sieu resultat.

piccolo n.m. (it.) Pichin flaüt traversier, acordat à l'octava superiora dau grand flaüt. Sin.: **octavin**.

pichin, a adj. 1. Que li sieu dimensions, la sieu superficia, lo volume son inferior à la mesura normala ò ordinària: *Un pichin jardin*. Var.: **pichon**, **pichòt**. 2. D'una talha gaire auta; d'una autessa reducha: *Un aubre pichin*, *un òme pichin*. 3. Que non a encara rejonch lo tèrme de la sieu creissença; enfant encara jove: *Un enfant pichin*. 4. Que la sieu valor es bassa: que non es elevat en nombre, en quantitat: *Una pichina soma*. 5. Que non a gaire d'interès, d'importança: *Un affaire pichin*. 6. Mediòcre, mesquin, sensa elevacion ni portada: *Un pichin esperit*. ◆ adv. 1. Mesquinament, sensa ambicion: *Vèire pichin*. 2. *En pichin*: À pichina escala.

pichin, a n. 1. Persona de pichina talha: *Lu pichins davant*. 2. Enfant jove. Var.: **pichon**. ◇ Enfant de quauqu'un: *Lo pichin Estofagarri*. 3. Animau jove: *La cata m'ai sieus pichins*. ◇ *Faire de pichins*: Metre bas; (fig.) Grandir, en parlant de quauqua ren, d'un ben: *Ai plaçat lu mieus sòus à la banca, an fach de pichins*. 4. Persona, grope, empresa que, per rapoart à d'autres, si situa en bas de l'escala. 5. Ai taròts, atots mai deble. 6. Cen qu'es pichin: *L'infinidament pichin*.

pichinalha n.f. Pichinilha, pichonalha.

pichinilha n.f. (fam. pej.) Enfantuènha, marmalha.

picholin adj. e n.m. Varietat d'olivier.

picholina adj. e n.f. Varietat d'oliva pichina.

pichon, a adj. Pichin. ◆ n. 1. Enfant: *Es lo mieu pichon*, *la mieu pichona*. 2. Jovent, joventa: *Una bèla pichona*.

pichonalha n.f. Garçonilha, marmalha, pichinalha.

pichonar vi. (fam.) Acochar, metre un pichon au monde. Sin.: **jasilhar**, **jacilhar**.

pichonet, a adj. Totplen pichin, minuscule.

pichonetat n.f. Estat, caractèr de cen qu'es pichin, de pichina dimension.

pi(c)vèrd n.m.

pignogonide n.m. Pichin artropòde marin dau tronc proveït de lòngui patas arpioï, de l'abdomèn cort sensa apendici.

pignomètre n.m. Pichin flascon que sièrve à mesurar la densitat d'un solide ò d'un liquide.

pichonèsi n.f. Degenerescença dau nucleu cellulari, caracterisada per una condensacion de la cromatina.

pico- Element (simbòle p.) que, plaçat davant una unitat, la partisse per 10¹².

picon n.m. 1. Pic (autís). 2. Batalh de campana. ◇ Aver mai de picons que de campanas: *Aver mai de deutes que de capital*. ◇ Darrier còup de campana. ◇ Sonilha en forma de pera à l'envèrs. 3. Mena de pichin marteu plaçat sus una poarta, que vèn picar sus una placa metallica. 4. Puèi, cima. 5. Varietat de pic mai esandida en Euròpa (*Dendrocopos major*).

piconet n.m. Sonilha mai pichin qu'un picon.

pichonèssa n.f. 1. Merlin per esclapar. 2. (mar.) Manaira emplegada per lu mèstres d'aïssa provençaus.

pichonèssin n.m. Pichina destrau. ◇ (pop.) *Morre de pichonèssin*: Morre de tòla.

pichonèta n.m. Pichina dent au bòrd d'una dentèla.

pichonèta n.f. 1. Malautia infeccioa de la fea, deuguda à un virus variolic e caracterisada per l'erupcion de vesiculas recubèrti d'una pèu dessecada qu'a la forma d'un claveu. 2. Vièlh nom de la vairòla.

pichonèta n.f. Pizzicato (it.).

pichonèta n.m. Sensacion de ponhedura corta e repetida.

pichonèta vi. (*pichonèta*) Gratar.

pichonèta, ada adj. Marcat d'un grand nombre de pichins ponchs. Sin.: **vairolat**.

pichonèta n.f. Mesura d'avena per un cavau.

pichonèta n.m. Socatge blanc; vin obtengut m'aqueu socatge. Var.: **pichonèta**.

pichonèta n.m. (quim.) Sau de l'acide picric.

pichonèta, a adj. *Acide pichonèta*: Obtengut per l'accion de l'acide nitric sobre lo fenòl.

pichonèta n.f. 1. Escriitura formada de pictogramas. 2. Usatge de pictogramas per la comunicacion de messatges.

pichonèta, a adj. Si di d'una escriitura dins la quala lu concèptes son representats au mejan de scenas figuradi ò de simbòles complexes.

pictograma n.m. Dessenh, signe d'una escriptura pictografica. ◇ (espec.) Dessenh esquematic normalisat destinat à significar, en particular dins un luèc public, divers indicacions simpli (direccion de la sortida, emplaçament dau comun, etc.).

pictorialisme n.m. Corrent artistic dins la practica de la fotografia de la fin dau s. XIXn fins ai annadas 1920, que s'esforçava de rendre l'imatge fotografic unic coma òbra pintada.

pictural, a adj. De la pintura, relatiu à la pintura en tant qu'art. Var.: **picturau**.

picturau, ala adj. Pictural.

pidgin n.m. Parlar rudimentari naissut de la simplificacion de lengas en contacte e que siève unicament à de besonhs limitats (comercials, en particular), sensa èstre la lenga mairala de degun: *Lo pidgin english es una mescladissa d'anglés e de chinés*.

pièch n.m. 1. Part dau còrs entre lo coal e l'abdomèn, que contèn lo coar e lu paumons; torax. ◇ *Aver de pièch*: Aver de coratge. 2. Region anteriora dau còrs de divers animaús, entre lo coal e lo ventre. ◇ Davant dau còrs dau cavau e dei quadrupèdes domestics, situat sota l'encoladura, entre li espatlas.

pièch ros n.m. Rigau.

pedestal n.m. Pedestal.

pielectasia n.f. (patol.) Dilatacion dau bacinet renal.

pielic, a adj. Relatiu au bacinet renal.

pieliti n.f. (patol.) Infeccion dau bacinet dau ren.

pielocalicial, a adj. Relatiu au bacinet e au calici renals. Sin.: **pielocaliciau**.

pielocaliciau, ala adj. Pielocaliciau.

pielocistiti n.f. (patol.) Que pertòca à l'encòup la pieliti e la cistiti.

pielografia n.f. Radiografia dau bacinet renal.

pielonefriti n.f. (patol.) Associacion d'una nefropatia microbiana, d'una mieliti e d'una infeccion urinària.

pielostomia n.f. (cir.) Derivacion per eliminar l'urina.

pielotomia n.f. (cir.) Entalh dau bacinet renal.

piemont n.m. (geogr.) Plana alluviala que s'estende en un glacís continú, de la penda pusleu foarta, au pen d'una montanha e formada de cònes de dejeccion estacats un à l'autre. Var.: **pimont, pemont**.

piemontés, ea adj. e n. Dau Piemont. Var.: **pimontés, pemontés**.

piencha n.f. Pencha.

pietadós, oa adj. 1. Sensible, tendre. 2. Misericordiós. 3. Que fa pietat. 4. Piu, qu'a pietat dei autres. Var.: **pietós**.

pietadosament adv. D'un biais que fa pietat.

pietat n.f. 1. Misericòrdia, compassion. 2. Devocion. 3. Composicion que representa la Verge desconsolada, soleta ò portant sus lu sieus genolhs lo còrs dau sieu Enfant crucificat. (Etim. it. *pietà*).

pietisme n.m. Movement religiós naissut dins la Glèia luteriana alemanda dau s. XVIIⁿ, que metia l'accent sobre la necessitat de l'experiéncia religioa individuala.

pietista adj. e n. Que pertòca lo pietisme; que lo practica.

pietós, oa adj. Pietadós.

pietosament adv. Embé pietat.

pièze n.m. (fis.) Unitat de pression (simb. pz), egala à la pression unifòrma que produe sobre una susfàcia plana de 1m² una foarça normala de 1 estène.

piezoelectric, a adj. Relatiu à la piezoelectricitat.

piezoelectricitat n.f. (fis.) Aparicion de cargas electriqui à la susfàcia d'unu cristals sotamés à una constrencha (efècte dirècte) ò, inversament, variacion dei dimensions d'aquestu cristals quora li es aplicada una tension electrica (efècte invèrse).

piezografe n.m. (fis.) Aparelh de mesura piezoelectrica dei pressions ò dei foarças vibratòri.

piezomètre n.m. Instrument per mesurar la compressibilitat dei liquides.

piezometria n.f. 1. Mesura dei pressions e particularament dei pressions auti. 2. Part de la fisica que li es ligada.

piezometric, a adj. Que pertòca la piezometria.

pif adj. m. Criptorquide.

piga n.f. Efelida. Var.: **pigalha**.

pigala adj. e n.f. Varietat d'oliva que s'atròva dau costat de Nimes.

pigalha n.f. Efelida.

pigalhar vi. En parlant dei aucus, mandar de crits aguts e repetits. Sin.: **piular**.

pigargue n.m. Aigla de la coa blanca, que pòu faire fins à 2,50 d'envergadura. Sin.: **aigla de mar, aigla marina**.

pigat, ada adj. Que presenta de pigas.

pigau adj. e n.m. Varietat d'olivier.

pigista n. Persona qu'escrivi d'articles de premsa, pagada à la linha. Sin.: (pop.) **pissacòpia**.

pigment n.m. 1. Substança naturala colorada que produon lu organismes vivents, en particular aquelu vegetals. 2. Substança insolubla dins l'aiga e dins la màger part dei mitans de suspensions abituals, dotada d'un poder colorant e opacificant aut, destinada à donar una coloracion superficiala au supòrt sus lo quau es aplicada.

pigmentacion n.f. 1. Formacion, amolonament de pigments dins lu teissuts vivents, en particular de la pèu. 2. Coloracion per un pigment.

pigmentar vt. Colorar m'un pigment.

pigmentari, ària adj. Relatiu à un pigment.

pigmentat, ada adj. Colorat m'un pigment.

pigmentogène, a adj. Que dona naisença à un pigment.

pigmeu, ea adj. e n. Dei Pigmeus.

pigoliera n.f. Pegoliera.

pigament adv. D'una mena pigra. Sin.: **pereosament**.

pigre, a adj. Qu'a gaire envuèia de trabalhar, de faire d'esfoarç. Sin.: **pereós, pelandron, farassonnier, pautron, gastalançòus**.

pigrejar vi. Faire lo pigre. Sin.: **pelandronejar**.
pigres(s)a n.f. Comportament d'una persona pigra.
 Var.: **pigrícia**. Sin.: **perea, perea, pautronaria, pelandronaria, deixa m'estar, laisse-mi-'star**.

pigrícia n.f. Pigressa.

pijon n.m. 1. Auceu de l'òrdre dei colombins, granivòre, dau plumatge diversament colorat en foncion dei espècias, dei alas corti e largui. ◇ *Pijon viatjaire*: Que s'en torna au sieu nido quau que sigue lo luèc de dont parte, totplen utilizat dins lo passat per portar de messatges. 2. (fig.) Niais, que si deixa facilament enganar. Sin.: **colhon**. 3. *Pijon d'argila*: Disc d'argila que sièrve de bersalh au ball-trap.

pijonier n.m. Colombier. Var.: **pijoniera**.

pijoniera n.f. Pijonier.

pila n.f. 1. Amolonament d'objèctes plaçats un sobre l'autre: *Una pila de libres*. 2. *Pila electrica* ò *pila*: Aparelh que transforma directament en energia electrica l'energia desvolopada dins una reaccion quimica. ◇ *Pila à combustible*: Aparelh que transforma en energia electrica l'energia quimica d'un pareu combustible-comburant, contengut en defoara. ◇ *Pila solària*: Fotopila. ◇ *Pila atomica*: Reactor nucleari. 3. Element de maçoneria que tèn lu arcs d'un poant, la retombada de doi vòutas successivi. 4. *Pila d'un aiguier*: Part plana à costat de l'aiguier. 5. Costat d'una pèça de moneda opauada à la *faça*, e que poarta generalament l'indicacion de la valor: *Jugar à pila* ò *faça*. Sin.: **jugar à cara** ò **crotz**.

pilador n.m. Trissador, peston, moledor, trisson.

pilaf n.m. Ris au gras totplen condit e cuèch ò servit mé de carn, de peis, etc. ◇ En apos.: *Ris pilaf*.

pilar vt. Concassar, pistar, trissar.

pilar n.m. Colomna de pèira, de fusta, supoart metalic vertical. Sin.: **pilastre**.

pilari, ària adj. Relatiu ai pels.

pilastra n.f. 1. (arquít.) Pilastre en pichina salhida, sensa basa ni capiteu, còtra lo quau s'apontèla un autre pilastre ò una colomna. 2. (tecn.) Pèça de boasc ò de metal que renfoarça lo revèrs d'una sèrra.

pilastre n.m. (arquít.) Membre vertical format d'una salhida debla d'un barri, generalament provedit d'una basa e d'un capiteu pariers à-n-aquelu de la colomna. 2. Montant à jorn plaçat entre li travadas d'una grasilha per la renforçar.

pilatge n.m. Accion de pilar. Sin.: **pistatge, trissatge**.

pilha n.f. Butin.

pilhaire, airtz n. Persona que rauba, que saqueja.
 Var.: **pilhard**. Sin.: **arlòt, arlandier, raubafiga, sautabaranha, rapinaire, bassacaire**.

pilhament n.m. Pilhatge. Sin.: **raubaria, raubament, rapina, saquejament, bassacatge, sacatge**.

pilhar vt. 1. Agantar, sasir: *Pilhar un libre, pilhar quauqu'un per lo braç*. Sin.: (toi lu sens) **prendre, prene, préner**. 2. Emportar quauqua ren, s'en munir: *Pilhar un manteu*. 3. Aquistar, crompar: *En passant, pilherai lo pan*. 4. Causir: *Pilhi aqueu d'aquí*. 5. Menar:

Ti pilherai à 8 oras. 6. Emplegar (un mejan de transport): *Pilhar lo tren*. ◇ Passar per (una via de comunicacion, una direccion): *Pilhar una escorcha, pilhar la promiera à drecha*. 7. Absorbir (d'aliments, un liquide): *Pilhar una tisana, un remèdi*. 8. Si procurar, recampar d'informacions: *Pilhar de nòvas de quauqu'un*. 9. Emplegar (un mejan): *Pilhar de mesuras, de precaucions*. 10. Fitar, reservar: *Pilhar una cambra dins una ostalaria*. 11. Engatjar: *Pilhar una secretària*. 12. *Pilhar lo sieu temps*: Si donar lo temps de faire li cauas. 13. Si faire mèstre de quauqua ren, lo levar à quauqu'un: *M'a pilhat lu mieus sòus*. ◇ Raubar per lo biais de la foarça; arroïnar una vila: 1394: «...*pilheron e rauberont la nau ... de tots los draps e autres mercaderies...*». Sin.: **saquejar, raubassar, rapinar**. ◇ Si faire mèstre militarment: *Pilhar una vila*. 14. Demandar (de sòus): *Pilhar 100 euros de l'ora*. 15. Arrestar, capturar (quauqu'un): *Lo ladre s'es fach pilhar*. Sin.: **peçugar** (fam.). 16. Absorbir tota l'activitat, tot lo temps de de: *Aqueu trabalh m'a pilhat una setmana*. 17. S'encargar de quauqua ren per quauqu'un: *Lo postier a pilhat la mieu letra*. 18. Acceptar de recebre: *Aquela escòla pilha finda d'intèrnes*. 19. Recebre cen qu'es ofèrt: *Pilha, es per tu*. ◇ Recebre, si faire donar: *Pilhar de cors d'informatica*. 20. Aquistar (un aspècte una caracteristica): *Lo projècte pilha forma, aquesta persona a pilhat de pes*. 21. *Contractar una malautia*: L'agantar, n'èstre tocat. 22. (fam.) Recebre sensa lo voler: *Pilhar de còups*. 23. Laisser penetrar: *Lu mieus soliers pilhon l'aiga*. ◇ (fig.) *La defensa de l'OGCN pilha l'aiga*: Laisser passar facilament lu atacants de l'adversari. 24. Abordar quauqu'un, intrar en contacte m'eu, dins una direccion donada: *Pilhar l'enemic de front*. ◇ Neutralisar quauqu'un, ganhar la sieu favor: *Pilhar un enfant per la doçor*. ◇ Abordar (una question) d'un biais donat: *Pilhatz mau lo problema*. 25. Interpretar (un prepaus, un eveniment): *A mau pilhat lo mieu conseu*. 26. *Pilhar (quauqu'un, quauqua ren) en ...*: Si metre à provar un sentiment envèrs aquela persona, aquela caua: *Pilhar quauqu'un en òdi*. 27. *Pilhar (quauqu'un, quauqua ren) per ...*: Lu regarjar à toart coma: *L'ai pilhat per un autre*. 28. Associat à de noms, forma divèrsi locucions equivalenti à un vèrbo. ◇ *Pilhar un banh*: Anar dins l'aiga (per si lavar ò per denedar). ◇ *Pilhar una fòto*: Fotografiar. ◇ *Pilhar li armas*: S'armar per s'aparar ò per atacar. ◇ (mar.) *Pilhar la mar*: S'embarcar. ◇ (mar.) *Pilhar lo vent*: Presentar li velas au vent. ◇ *Pilhar lo doi de copas*: S'escapar. ◇ *Pilhar paur*: S'espaventar. ◇ *Pilhar garda à*: Prestar atencion à, si maufidar de. ♦ vi. 1. Espessir: La saussa a pilhat. 2. Crèisser, s'aclimatar: *Una planta que pilha facilament*. 3. Començar la combustion, en parlant d'un fuèc. 4. Produire l'efècte recercat: *Lo vaccin a pilhat, aquesta pega non pilha sus lo fèrre*. 5. Seguir una direccion: *Pilhar à drecha*. 6. Èstre cresut, acceptat: *La tieu mençonega pilherà pas mé ieu*. ♦ si pilhar 1. Si pilhar per: Si crèire, si faire passar per: *Si pilha per una persona importanta*. 2. (fam.) *La si pilhar cauda*: Si preocupar, s'embilar. ◇ *La si pilhar mé*

quauqu'un: S'embila mé quauqu'un, ver de cauas à li reprochar.

pilhard, a n. Pilhaire. Sin.: **arlandier, arlòt, rapinaire**.

pilhatge n.m. Raubarici, accion de pilhar. Var.: **pilhament**.

pilifèr, a adj. (bot.) Que poarta de pels.

pilifòrme, a adj. En forma de pel.

pilo n.m. Juèc tradicional niçard, dins lo quau cau mandar dins lo cercle de l'adversari un volant fach de papier ficat dins una pèça traucada, en jonglant m'ai pens, m'ai genolhs, m'au pièch ò mé la tèsta; lo volant que sièrve à jugar.

pilocarpina n.f. Alcaloïde antagonista fisiologic de l'atropina.

pilomotor adj. m. Si di d'un reflèx qu'a per resultat l'ereccion dei pels.

pilon n.m. Instrument per pilar, trissar una substança manualament dins un mortier. Sin.: **trissador, trisson, moledor, estrissador, peston, pilador**. ◇ Massa peanta accionada mecanicament, destinada à un emplec parier: *Pilon per lo papier*. ◇ *Metre un libre au pilon*: Lo destrúger, especialament en parlant d'un invendut).

pilòne n.m. 1. Supoart (metallic, de betum, etc.) d'un poant suspendut, d'una linha electrica aerenca, etc. Var.: **pilon**. Sin.: **pilastre**. 2. (arqueol.) Massís quadrangulari de pèira, construch de cada costat dei portaus successius d'un temple egipcian.

pilòr(e) n.m. (anat.) Orifici que fa comunicar l'estòmegue e lo duodenum.

piloralgia n.f. Dolor au pilòr.

pilorectomia n.f. (cir.) Reseccion dau pilòr.

pilòri n.m. Torreta ò pal dont èron expauats de delinquents en signe d'infamia. Var.: **espitlòri**. ◇ *Metre au pilòri*: Senhalar à l'indignacion publica.

piloric, a adj. Dau pilòr: *Antre piloric*.

piloroduodeniti n.f. (patol.) Inflamacion à l'encòup dau pilòr e dau duodenum.

pilorisme n.m. Restrenhiment espasmodic dau pilòr.

piloriti n.f. (patol.) Inflamacion de la mucoa pilorica.

pilorotomia n.f. (cir.) Entalh dau pilòr.

pilós, oa adj. Pelós.

pilosebaceu, ea adj. (anat.) Relatiu ai pels e à la glanda sebacea que li es annexada.

pilosèla n.f. Esparèla que creisse dins lu luècs arides e montanhós d'Euròpa (Família dei composeas).

pilosisme n.m. (med.) Desvolopament anormal e localisat dei pels.

pilositat n.f. (fisiol.) Revestiment que lu pels fórmon sus la pèu.

pilòt n.m. 1. Persona que mena un avion, una veitura de corsa, un engenh blindat, etc. ◇ *Pilòt d'assai*: Professional encargat de verificar en vòl li performanças e la resisença d'un avion noueu. ◇ *Pilòt de linha*: Pilòt encargat de menar un avion sus una linha comerciala. 2. (mar.) Professional qualificat que guida li naus dins lu passatges dificiles, à l'intrada dei poarts. ◇ (mar.) 1664 / 1785: Responsable encargat de la navigacion d'una

galèra ò d'un vaisseau, pertocant l'eissèrva de la nau, e tanben de coordenar lo sieu ancoratge, e de s'entreviar dei instruments de navigacion. ◇ Cap dei servicis de pilotatge. ◇ (lit.) Persona que sièrve de guida. 3. *Pilòt automatic*: Dispositiu, generalament giroscopic, que permete de menar un avion sensa intervencion de l'equipatge; dispositiu mecanic ò electronic qu'assegura à una nau la conservacion d'un cap fixat, sensa intervencion umana. 4. Pichin peis dei mars caudi e temperadi que seguisse li naus e passava per guidar lu peis-cans. 5. (En aposicion) Que sièrve d'exemple, de modèl, que duèrbe lo talh: *Una classa pilòt*. Var.: **pilòta**.

pilòta n.m. (it.) Pilòt.

pilotar vt. (*pilòti*) 1. Menar (un avion, una veitura, una nau, etc.) en tant que pilòt. 2. Guidar (de personas) dins una vila, un museu, etc. 3. Dirigir (un projècte, una accion, etc.): *Un grand professor es cargat de pilotar la campanha de vaccinacion*.

pilotatge n.m. Accion de pilotar.

pilotin n.m. Escolan oficier que prepara lu sieus diplòmas de la marina mercanda sus una nau de comèrci.

pilula n.f. 1. Medicament de forma esferica, destinat à èstre engolit. 2. (fam.) La pilula: *Pilula contraceptiva*.

pilular(i), a (-ària) adj. En forma de pilula. ◇ *Massa pilulària*: Mesclum per faire de pilulas. ◆ n.m. (veter.) Instrument que s'emplega per faire qu'una bèstia pilhe una pilula.

pilulària n.f. Feuse d'aiga dei fuèlhas filifòrmi.

pilulier n.m. 1. Instrument que sièrve à faire li pilulas. 2. Pichina boita per metre de pilulas.

pilum n.m. (Antiqu.) Bigatana de l'infantaria romana.

pimontés, esa adj. e n. Piemontés.

pimpalhar (si) v.pr. Si parar, si pimpanar.

pimpanar (si) v.pr. Si parar. Sin.: **s'afistolar, s'abricar** (Còntes), **s'apimpar, si pimpalhar**.

pimpanela n.f. 1. Margarideta. 2. Rosacea aromatica. Var.: **pimpinela, armentela**.

pimparat, ada adj. Fresc, elegant. Sin.: **faròt, aliscat, corós, lisquet**.

pimpinela n.f. Pimpanela.

pimpinòto n.m. Archicòta.

pimprinela n.f. Planta erbacea dei flors porpri; pimpanela. (Família dei rosaceas).

pin n.m. Aubre dau fulhatge persistent e dei fuèlhas en agulhas (ò *garnas*), sovent inseridi per doas, que lo sieu boasc s'emplega en particulier en fustaria. Lo sieu fruch, de forma conica, si di *la pinha*.

pinacea n.f. *Pinaceas*: Família d'aubres resinós provedits d'agulhas e que poàrton de fruchs en còne que si duèrbon à maturitat e que comprèn la màger part dei espècias de conifèrs. Sin.: **abietacea, abietinea**.

pinacle n.m. (arquít.) Amortiment que si finisse en forma de còne ò de piramide e que si plaça en particulier en cima d'una culada, dins l'arquitectura gotica. ◇ *Portar au pinacle*: Plaçar foarça aut, faire un elògi foarça grand de. Sin.: **encimelar**.

pinacologia n.f. Estudi científic dei colors e de l'òbra dei tableaux ancians, au mejan dei rais X ò ultraviolets.

pinacoteca n.f. Museu de pintura.

pinassa n.f. (mar.) Nau de carga en usança dins la Mar Granda, m'ai sieu extremitats ponchudi.

pinastre n.m. Pin maritime.

pinateu n.m. Pin jove. Var.: **pinhateu**.

pinca n.f. (mar.) (1876-1886) Nau pichona me lo palhòu plat e la popa redona sobrenauçada.

pinça n.f. 1. Autís mé de brancas articuladi que li sieu extremitats, plati ò redoni, sièrvon à agantar, à tenir quauqua ren. Sin.: **peçuga**. ◇ *Pinça universal*: Pinça que recampa divèrsi foncions (pinça plata, pinça talhanta, etc.) 2. Dispositiu mé doi brancas per pinçar: *Pinça per epilar*. Sin.: **peçuga**. 3. Extremitat dei gròssi patas de divèrs crustaceus. Sin.: **peçuga**. 4. Davant de l'esclòp d'un cavau. 5. Incisiva mediana dei mamifèrs erbivòres. 6. Plec cordurat sus l'envèrs d'un vestit per l'ajustar au mai pròche dau còrs.

pinçada n.f. Peçugada.

pinçament n.m. 1. Accion, fach de pinçar, de peçugar. 2. (arbor.) Supression dei grellhs ò de l'extremitat dei brancas per faire anar la saba dins d'autri parts dau vegetau. Sin.: **pinçatge**. 3. (autom.) Diferença d'escartament foarça pichina qu'existisse à l'arrèst entre lo darrier e l'avant dei ròdas directritz d'una automobila, e que s'anulla à la velocitat d'utilisacion dau veïcule.

pinçar vt. 1. Peçugar. ◇ *Pinçar li coardas de la guitarra*: Tocar la guitarra. 2. (arbor.) Efectuar lo pinçament de. 3. Cordurar una pinça à (un vestit).

pinçat, ada adj. Qu'exprimisse de freior: *Pilhar una ària pinçada, aver lo morre pinçat*. Sin.: **peçugat**. ◇ *Aver li labras pinçadi: Fini e sarradi*.

pinçatge n.m. (arbor.) Pinçament.

pinçel n.m. Recipient à l'usatge dei pintres, m'un compartiment que contèn l'òli per li colors e un autre d'essença per netejar lu pinceus. Sin.: **escudelon**.

pinceta n.f. Pichina pinça. Sin.: **peçugueta**.

pinceu n.m. 1. Instrument format d'un assemblatge estrech de pels ò de fibras que si fíxon à l'extremitat d'un mànegue, emplegat per pintar, per pegar, etc.: *Pinceu de seda*. 2. Fais luminós de pichina dubertura. 3. (pop.) Pen, camba: *S'emmesclar lu pinceus*.

pindaresc, a adj. Qu'evòca Pindar. Var.: **pindaric**.

pindaric, a adj. De Pindar; qu'evòca Pindar. Var.: **pindaresc**.

pindarisaire (-izaire), airtiz adj. e n. Persona que pindarisa.

pindarisar (-izar) vi. 1. Escriure en retipant Pindar. 2. Escriure d'una mena enfatica.

pindarisme n.m. Retip dau lirisme de Pindar. Lirisme enfatic, fosc.

pindorlet n.m. (pop.) Clitòris.

pineau n.f. Luèc plantat de pins. Var.: **pineda**.

pineal, a n. e adj. m. Pichin còrs plaçat dintre la part posteriora dau cervèu. Var.: **pineau**.

pinealòma n.m. Tumor desvolopada au despens dei cellulas dau còrs pineal.

pineau, ala adj. e n.m. Pineal.

pineda n.f. Luèc plantat de pins. Var.: **pineau**.

pinène n.m. (quim.) Idrocarbure terpenic, compauant essencial de l'essença de terebentina.

pingoin n.m. Auceu dei mars arctiqui, piscivòre, dei pens palmats, que fa lo nido sus li coastas d'Euròpa occidentala (Lòng de 40 cm pauc ò pron). Sin.: **maumaridat, agaça marina**. Var.: **pingüin**.

ping-pòng n.m. (engl.) Tennis de taula.

pingponguista n. Juguair de ping-pòng.

pingüin n.m. Pingoin.

pinha n.f. Fruch dau pin.

pinha n.f. Pèça tronconica, provedida de pichins trauca, que s'adapta à un romairòu per espantegar l'aiga. Sin.: **poma**.

pinha n.f. 1. Instrument mé de dents fini e sarradi que sièrve à desbrolhar lu bèrris à lu metre en òrdre. Sin.: **penche**. ◇ *Pinha gròssa*: Pinha m'ai dents mai espaçadi per desbrolhar lu bèrris. ◇ *Pinha fina*: Pinha m'ai dents mai sarradi. 2. Objècte dau meme tipe, cort, que sièrve à tenir lu bèrris.

pinhada n.f. Luèc plantat de pins maritimes.

pinhadas n.f. pl. Pinhaduras, penchenadas.

pinhaduras n.f. pl. Bèrris que càscon quora una persona si penchena. Var.: **pinhadas**. Sin?: **penchenaduras**.

pinhairòu n.m. Socatge blanc.

pinhanenc, a adj. e n. Originari ò estatjant de Pinhans.

pinhar vt. Metre en òrdre (lu bèrris) m'una pinha. Sin.: **penchenar**.

pinharòu n.m. Varietat de raïm blanc redond.

pinhata n.f. Recipient m'un cubiceu, sensa mànegue, generalament provedit de manelhas, per faire cuèire d'aliments; lo sieu contengut. Sin.: **marmita, ola**.

pinhatada n.f. Contengut d'una pinhata.

pinhateta n.f. Pichina pinhata.

pinhateu n.m. Pinateu.

pinhatier, a n. Persona que fa de pinhatas.

pinhatiera n.f. Atalhier dont si fan li pinhatas.

pinhaton n.m. 1. Pichin pòt de grès que contèn de cafè e que si plaça davant lo fuèc per lo tenir au caud. 2. Caçaròla de tèrra ò de metal espès m'un mànegue vuèi.

pinhòla n.f. (vulg.) Masturbacion.

pinhon n.m. Grana manjadissa d'una varietat de pin. Var.: **pinhòu**.

pinhon n.m. La mai pichina dei ròdas dentadi d'un engranatge cilindric ò conic. ◇ Ròda dentada situada sus l'axe de la ròda de darrier d'una bicicleta (per op. au *plateu*).

pinhon n.m. Flòc de bèrris.

pinhòu n.m. Grana manjadissa d'una varietat de pin. Var.: **pinhon**.

pinifèr, a adj. Luèc abondós en pins.

pinna n.f. Mollusc bivalve de la gruèlha triangularia (Lòng de 60 cm).

pinnipède n.m. *Pinnipèdes*: Òrdre de mamifèrs carnivòres adaptats à la vida marina, dei patas transformadi en nadarèlas e dau còrs fusifòrme, coma la fòca, la vaca marina, l'otaria.

pinnula n.f. 1. Placa metallica traucada d'un ulheton, plaçada à angle drech ai extremitats d'una alidada e que sièrve à pilhar d'alinhaments sus lo terren. 2. (bot.) Foliòla de feuse.

pinocitòsi n.f. (biol.) Inclusion, dins una cellula, d'una pichina gota de líquide dau mitan ambient, que forma una vacuòla.

pinós, oa adj. Si di d'un luèc cubèrt de pins.

pinòt n.m. Socatge famós.

pin-pan Onomatopea, qu'exprimisse un còup, un bosin violent.

pinta n.f. 1. Anciana mesura dei líquides niçarda valent 0,786250 l. 2. Unitat de mesura anglosaxona de capacitat que vau 1,136 l au Canadà e 0,568 l en Grand-Bretanha. 3. Anciana mesura de capacitat francesa que valia 0,93 l à París; recipient d'aquesta capacitat; lo sieu contengut.

pintaire, airtiz n. Persona que practica l'art de la pintura. Sin.: **penheire**. Var.: **pintre, pintor**.

pintar vt. 1. Revestir de pintura: *Pintar un barri*. 2. Representar per l'art de la pintura: *Pintar un paísatge*. 3. Figurar, dessénhar au mejan de pintura: *Pintar un numèro sus una poarta*. 4. Descriure, representar per la paraula, l'escriptura: *Rancher a pintat lo croton embé gaubi*.

pintarda n.f. Galina faraona.

pinto n.m. *Pinto ròsso*: Mena de boscarla mé de pichini tacas.

pintor n.m. Pintre (forma mai correnta): (alliter.) *Lo pintor que pintava la poarta dau pissador de la plaça Pasquetta*.

pintoresc, a adj. e n.m. Pitoresc.

pintorescament adv. Pitorescament.

pintorlar vt. Barbolhar. Var.: **pintorlejar**.

pintorlatge n.m. Barbolhatge.

pintorlejar vt. Barbolhar.

pintre n.m. 1. Persona, artista que practica l'art de pintar, que sigue professionalament ò non. 2. Obrier que lo sieu mestier es d'aplicar de pintura sus de materiaus, de susfàcias, à pauar de papiers pintats. Var.: **pintor**. Sin.: **penheire**.

pintura n.f. 1. Matèria coloranta líquida que sièrve à revestir una susfàcia, constituïda de pigments de color espantegats dins un ligant fluïde ò pastós destinat à secar. 2. Accion de revestir una susfàcia, un supòrt, m'aquesta matèria. 3. Art e tecnica de la representacion, au mejan au mejan de pintura, de subjèctes vèrs ò imaginaris, ò de la combinason non figurativa de formas e de colors. 4. Òbra d'un artista pintre; tableau. ◇ *Non poder vèire quauqu'un en pintura*: Non lo poder suportar. Sin.: **non poder niflar quauqu'un**. 5. Ensèm dei òbras d'un

pintre, d'un país, d'una epòca. 6. Descripcion, evocacion: *La pintura de la vida medievala*.

pininyin n.m. (mòt chinés) Sistema de transcripcion fonetica dei ideogramas chinés, adoptat en República populària de China despí lo 1958.

piobacillòsi n.f. (patol.) Enfeciment provocat per lo piobacille, que pertòca lo poarc e lu romiaires.

piocianic, a adj. (med.) *Bacille piocianic*: Que forma de postema blava.

piocianina n.f. Substança tracha de la postema blava.

piodermiti n.f. (patol.) Inflamacion aguda de la pèu, m'una formacion postemoa coma lo floronc.

pioenièsi n.f. (patol.) Vomidura de postema.

pioftalmia n.f. (patol.) Amolonament de postema dintre l'uèlh.

piogène, a adj. Pertòca de micròbis (estafilocòcs, pneumocòcs, estreptocòcs, gonocòcs, etc..) que provòcon la formacion de postema.

piogenèsi n.f. Condicions e mecanismes de la formacion de postema. Var.: **piogenia**.

piogenic, a adj. Relatiu a la piogenèsi.

piòide, a adj. Que sembla de postema.

piòla n.f. Pichina calandra dau bèc fin e lòng, dau plumatge brun-roge.

piolin n.m. Passeron de talha pichina à mejana (de 11 à 25 cm), dei patas lòngui e de la coa lònga, dau plumatge discret (*Anthus pratensis*).

piomia n.f. Ensèm dei trebolis morbides, provocats per lo passatge dins lo sang de micròbis patogènes, entirant d'apostemiduras multipli.

piomic, a adj. Relatiu à la piomia.

pionaire n.m. Àneda foarça comuna que migra vèrs lo sud en fin d'estiu (*Mareca penelope*).

pionar vt. 1. Repepiar. 2. Piular, pigalhar, en parlant dei aucus. Var.: **pipionar**.

pionefròsi n.f. (patol.) Apostemidura dau ren e dau bacinet.

pionier, a n. 1. Persona que fa li promieri recèrcas dins un camp donat, que duèrbe lo talh, que prepara la rota per lu autres: *Lu pioniers de l'espaci*. 2. Persona que parte ocupar e desvolopar de contradas inabitadi: *Lu pioniers de l'oèst american*.

piorrea n.f. Escorrement de postema.

piorreïc, a adj. Relatiu à la piorrea.

piós, oa adj. Qu'a de pietat, que manifèsta de pietat, de religiositat.

piosament adv. D'un biais piós.

piòta n.f. Pata.

pipa n.f. Objècte format d'un forneu e d'un tube, que sièrve per fumar; lo sieu contengut (tabat, òpi, etc.). Sin.: **tubanta, cachimbau**. ◇ *Cargar la pipa*: Emplir lo forneu me de tabat. ◇ *Fumar la pipa*: Si di d'un cavau que sofrisse dau vici d'immobilitat e que garda lo forratge entre li dents.

pipaire, airtiz n. Que tuba la pipa.

piperacea n.f. *Piperaceas*: Familha de plantas cotiledonèi apetalis que lo pebrier n'es lo tipe.

piperada n.f. Especialitat de la coïna basca, compauada de tomais e de pebrons cuèchs, m'un ajust d'òus batuts en troçada.

piperazina n.f. Compausat quimic emplegat per lo tractament de la diatèsi urica.

piperin n.m. Piperina.

piperonal n.m. (quim.) Eliotropina.

piperina n.f. Alcaloïde dau pebrier. Var.: **piperin**.

pipeta n.f. Pichin tube per prelevar un liquide.

pipí n.m. n.f. (fam.) Urina. Sin.: **pissin**, **pissa** (pop.).
◇ *Faire pipí*: Urinar.

pipidon n.m. Argàs, peolh de la volalha.. Sin.: **pelicon**.

pipier, **a** n. Persona que fabrega de pipas. ◆ n. Que pertòca li pipas, la sieu fabricacion.

pipionar vi. Piular, pionar.

piquescrich n.m. (neol., de *picar* e *escrich*, sus lo modèl de *manescrich*) Document redigit au mejan d'una màquina per escriure ò d'un computador.

piquet n.m. Pichin pal destinat à èstre ficat dins la tèrra. Sin.: **pal**, **palisson**, **palficat**.

piquet n.m. Juèc que si juèga à doi mé trenta-doi cartas.

piqueta n.f. 1. Bevenda que s'obten en mandant d'aiga sobre la raca dau raïm ò sobre d'autres fruchs sucrats e en laissant pi fermentar. 2. (fam.) Vin marrit, gaire alcolisat. Sin.: **trempe**, **vineta**.

piqueta n.f. Gròssa desfacha: *Pilhar la piqueta*. Sin.: **frusta**, **rosta**, **frandacion**, **rasclada**.

piquetar vt. 1. Tacar de pichins ponchs isolats. Var.: **picotar**. 2. Faire lo traçat d'una rota, d'una construccion, etc., au mejan de piquets.

piquetatge n.m. Accion de piquetar. Sin.: **marcatge**.

piquier n.m. Sordat armat d'una pica.

piracant n.m. Genre botanic de boisson persistents e espinós que dónon de flors blanqui e de pichins fruchs roges, jaunes ò color d'arange, leugierament toxics. Sin.: **boisson ardent**, **aubre de Moïses**.

pirala n.f. Parpalhon crepusculari que li sieu toaras son sovent maridi per li culturas: *Pirala de la vinha* (*parpalhon de la soca*), *pirala dei poms*.

piralène n.m. Compauat organic liquide per l'isolacion e lo refreïament dei transformators.

piramidal, **a** adj. 1. Qu'a la forma d'una piramide. 2. (bot.) Que lo sieu aspècte evòca una piramide: *Una píbola piramidala*. 3. Si di d'una organisacion estructurada que parte d'un cap en s'alargant fins à la basa. 4. (anat.) *Fais piramidal*: Fais de fibras nervioï que van dau cortèx à la mesolha dei oàs. Var.: **piramidau**.

piramidat, **ada** adj. Que presenta una forma de piramide.

piramidau, **ala** adj. Piramidal.

piramide n.f. 1. Grand monument de la basa rectangulara e qu'a quatre faças triangulari, sepultura reiala de l'Egipte anciana. ◇ Monument qu'a una forma pariera, ma que compoarta de gras e que la sieu cima troncada fa una plataforma que sièrve de basa à un

temple, dins lo Mexic precolombian. 2. Polièdre format d'un poligòne convèxe plan (sonat *basa*) e de toi lu triangles qu'an per basa lu diferents costats dau poligòne e una cima comuna (*cima* de la piramide). ◇ *Piramide reguliera*: Qu'a per basa un poligòne regulier e que la sieu cima si projècta ortogonalament au centre d'aquesta basa. 3. Representacion grafica qu'evòca la forma d'una piramide. ◇ *Piramide dei atges*: Representacion grafica que dona, à una data determinada, la reparticion per atge e per sèxe d'un grope d'individús. ◇ *Piramide alimentària*: Representacion grafica dau rapoart en nombre, en massa ò en energia, qu'existisse entre una preda, lo sieu predator, lo predator d'aqueu predator, etc. 4. Amolonament d'objèctes que s'enaira en forma de piramida. 5. (anat.) *Piramide de Malpighi*: Element triangulari dau ren.

piramidion n.m. Pichina piramide quadrangulària sobre un obelisc.

piranha n.m. Peis carnassier que viu en gropes dins li aigas amazoniani.

piranne n.m. Compauat eterociclic de formula C_5H_6O .

piranografe n.m. Piranomètre enregistraire.

piranomètre n.m. Instrument que mesura la radiacion dau Soleu e dau ceu, que tomba sus una susfàcia orizontala.

pirata n.m. 1. Bandit que percorria li mars per raubar. s. XVe: «... en la partida maritimals ... vengon fusta de corsari e pirata enemis de la dicha reginal majestat...»; 1467 «... las galeas de Alonso pirata e corsaris que eran a la boca del Rose ...» A.C. Arle. Sin.: **escumaire**, **bocanier**, **falabustier**, **felibustier**, **Fraires de la Coasta**, **barbaresc**. 2. *Pirata de l'ària*: Persona que, sota la menaça d'una arma, destorna un avion. 3. Òme d'affaire cupide e sensa escrupules. 4. *Pirata informatic*: Persona que pilha fraudulosament lo contraròtle dau computador d'una altra persona, d'una empresa, etc., per obtenir de sòus ò recuperar d'informacions.

piratar vi. Agir coma un pirata. Sin.: **escumar li mars**. ◆ vt. 1. Reprodure (una òbra) sensa pagar lu drechs de reproduccion; imitar fraudulosament. 2. (inform.) Pilhar fraudulosament lo contraròtle dau computador d'una altra persona, d'una empresa, etc.

pirataria n.f. 1. Crimi, actes de depredacion comés en mar còtra una nau, lo sieu equipatge ò lo sieu cargament. 2. *Pirataria aerenca*: Destornament d'un avion per una persona ò un grope de persona à bòrd. 3. Raubarici, trufaria. ◇ *Pirataria comerciala*: Imitacion frauduloa de produch de granda marca. Sin.: **contrafaçon**.

piratatge n.m. Accion de piratar.

pireliografe n.m. Pireliomètre enregistraire.

pireliomètre n.m. Aparelh de laboratòri que mesura la radiacion solara dirècta m'una granda precision.

pireliometric, **a** adj. Que pertòca lo pireliomètre.

pirelioterapia n.f. Metòde de tractament que fa usança de la fèbre.

pirène n.m. (quim.) Idrocarbure policiclic aromatic que si tròva dins lu quitrans de carbon.

pireneïta n.f. Grenat negre dei Pireneus.
pirenenc, a adj. e n. Dei Pireneus.
piretic, a adj. 1. De la natura de la fèbre. 2. Relatiu a la fèbre.

piretogeneu, ea adj. Que provòca la fèbre. Var.: **pirogène**.

pirètre n.m. Crisantema sauvatge que fornisse un insecticida potent, la *pòuvera de pirètre*.

pirexia n.f. (med.) Fèbre, malautia febrila.

pirgeomètre n.m. Instrument que mesura li radiacions emessi per la Tèrra.

piridazina n.f. La piridazina (ou *1,2-diazine*) es una molecula diazotada eterociclica de formula quimica $C_4H_4N_2$.

piridina n.f. Compauat eterociclic de formula C_5H_5N , que si tròva dins la composicion dei basas pirimidiqui.

piridoxina n.f. Vitamina B6.

pirimidic, a adj. *Basas pirimidiqui*: Basas azotadi que vènon de la pirimidina e qu'iènton dins la composicion dei acides nucleïcs.

pirimidina n.f. Compauat eterociclic de formula $C_4H_4N_2$, qu'iènta dins la constitucion dei basas pirimidiqui.

pirimidina n.f. Molecula azotada eterociclica aromatica ($C_4H_4N_2$) vesina de la piridina e que compoarta doi atòmes d'azòt. Es finda isomèra de posicion de la piridazina (1,2-diazina) e la pirazina (1,4-diazina). Dins un sens mai larg, lu sieus derivats dei basas pirimidiqui son finda sonats *pirimidinas*. Si retròvon especialament dins li basas nucleïqui que constituïsson li moleculas d'ADN e d'ARN: citosina, timina, uracile. Sin.: **miazina**.

pirita n.f. Sulfure natural de fèrre (FeS_2), que dona de cristals dei rebats daurats.

piritifèr, a adj. Que contèn de pirita.

piroclastic, a adj. Si di d'una ròca formada de projeccions volcaniqui.

pirocorise n.m. Mena de bertau dei boasc, roja, tacada de negre, abondoa pròche dei barris (Òrdre dei eteroptèrs).

pirodinamica n.f. Part de la balistica qu'estúdia lo mòde d'accion de la pòuvera dintre li bocas de fuèc.

piroelectricitat n.f. Polarisacion electrica de divèrs cristals sota l'accion d'una variacion de temperatura.

piroeta n.f. (coregr.) Vireta.

pirofit, a adj. e n.f. Si di d'una planta que resistisse ben ai incendis ò que n'en tira profièch.

pirofòre n.m. Substança que pilha fuèc espontaneament à l'ària.

piroforic, a adj. Que s'enflamba espontaneament au contacte de l'aire.

pirofosforic adj. m. (quim.) *Acide pirofosforic*: Acide $H_4P_2O_7$, obtengut per escaufatge de l'acide fosforic.

pirogalllic adj. m. *Acide pirogalllic*: Pirogallòl.

pirogallòl n.m. Fenòl derivat dau benzène, emplegat coma revelator fotografic.

pirogenacion n.f. Reaccion quimica producha per l'accion d'una foarta calor.

pirogène, a adj. (med.) Que provòca de fèbre. Var.: **pirogeneu**.

pirografe n.m. Aparelh electric emplegat en pirogravadura.

pirogravadura n.f. Decoracion dau boasc, dau cuer, etc., au mejan d'una poncha metallica portada au roge viu.

pirogravar vt. Decorar per pirogravadura.

piròla n.f. Nom de divèrsis plantas erbaceas (*Pyrola secunda*, *Pyrola uniflora*, *Pyrola umbellata*, etc.).

pirolacea n.f. (bot.) *Pirolaceae*: Família de plantas erbaceas vesini dei ericaceas.

pirolenhós, oa adj. e n.m. (quim.) Si di de la partida aigoa dei produchs de la destillacion dau boasc, que contèn sobretot d'acetòna, de metanòl e d'acide acetic.

pirolisi n.f. Descomposicion quimica obtenguda per escaufatge, sensa catalisaire.

pirolusita n.f. (miner.) Bioxide natural de manganèsi MnO_2 .

piroman, a n. Persona pertocada de piromania; incendiari.

piromania n.f. Impulsion que mena de personas à metre lo fuèc.

piromètre n.m. Instrument per la mesura dei temperaturas auti.

pirometria n.f. Mesura dei temperaturas auti.

pirometric, a adj. Relatiu à la pirometria.

piròp n.m. Silicat natural d'alumini e de magnèsi.

piròs n.m. Aligatge de niquèl, de tungstène e de cròme, emplegat en lu piromètres.

piroscafe n.m. La primiera nau mé la vapor.

pirosfèra n.f. Part dau glòbe terrèstre situada entre la litosfèra e lo nifé.

piròsis n.m. Sensacion de cremadura que remonta au lòng de l'esofague, despí l'epigastre fins à la faringe.

pirostat n.m. Aparelh de seguretat previst per revelar un augment de la temperatura d'un fogau, e per comandar li manòbras necessari per arrestar lo foncionament de l'aparelh aparat.

pirosulfuric adj. m. *Acide piro sulfuric*: Acide $H_2S_2O_7$, obtengut en escaufant l'acide sulfuric.

pirotecnia n.f. Sciènça dei explosius; tecnica de la messa en plaça dei explosius e dei composicions pirotecniqui que sièrvon à produire de fuècs d'artifici. 2. Establiment dont si fan aqueli composicions.

pirotecnic, a adj. Que pertòca la pirotecnia. ◇ *Composicions pirotecniqui*: Mesclums que sièrvon à produire de fuècs d'artifici.

pirotecnician, a n. Especialista en pirotecnia.

pirotita n.f. (miner.) Sulfure natural de fèrre FeS , ferromagnetic.

piroxène n.m. Silicat de fèrre, de magnèsi, de calci, eventualament d'alumini, present dins li ròcas eruptivi e metamorfiqui.

piroxène n.m. Silicat de fèrre, de magnèsi, ò de calci, de còups que li a d'alumini, present dintre li ròcas volcaniqui e metamorfiqui.

piroxilat, ada adj. Si di dei pòuveras à basa de nitrocellulòsi, de piroxile.

piroxile n.m. Produch que resulta de l'accion de l'acide nitric sobre una matèria cellulosica (boasc, papier, etc.), e que sièrve d'explosiu.

pirrica n.f. (Antiqu. grèga) Dança guerriera que faïon un dançaire en armas ò de mai.

pirrocoris n.m. Mena de bertau roge, picotat de negre, comun en lu oarts.

pirròl(e) n.m. Compauat eterociclic C₄H₅N, dau cicle pentagonal, extrach dau quitan de carbon.

pirrollic, a adj. Que pertòca lu pirròles.

pirronian, a adj. e n. Qu'apartèn au pirronisme.

pirronisar (-izar) vi. Dubitar de tot.

pirronisme n.m. Doctrine dau filosòfe Pirron; scepticisme.

pis n.m. Fontana ò cascada que laissa s'escórrer un pichin filet d'aiga.

pisan, a adj. e n. De Pisa.

piscicòla adj. Relatiu à la piscicultura.

piscina n.f. Bacin artificial per denedar. Sin.: **nadadoira**.

piscicultor, tritz n. Persona que fa de piscicultura.

piscicultura n.f. Produccion de peis per l'elevatge.

piscifòrme, a adj. En forma de peis.

piscivòre, a adj. Que si noirisse de peis.

pisolita n.f. (geol.) Concrecion de la talha d'un pèu.

pisolitic, a adj. Que contèn de pisolita.

pisque conj. Vist que.

pissa n.f. (pop.) Urina. Var.: **pissin**.

pissacan n.m. Bolet porprat.

pissacauda n.f. (pop.) Blennoragia.

pissada n.f. (pop.) 1. Giscle d'urina. 2. Ramada, raissa.

pissador n.m. (pop.) Installacion sanitària publica per urinar. Sin.: **pissareu**.

pissafreï n.m. (pop.) Persona de natura glaciala qu'empacha lu autres de si rir ò de badinar.

pissaire, airitz adj. e n. (pop.) Que pissa.

pissaladiera n.f. Especialitat niçarda facha d'una mena de torta m'una pasta à pan garnida de cebas, de pissalat, d'amploas e d'olivas negri.

pissalat n.m. (de peis *salat*) Preparacion à basa d'amploas saladi esquiçadi, foarça emplegada dins la coïna niçarda.

pissamar n.m. Nom de divèrs equinodèrmes marins dau còrs moal e llong, m'un cercle de tentacules à l'entorn de la boca.

pissanlièch n.m. (bot.) Planta compauada dei fuèlhas denteladi, que deu lo sieu nom ai sieu proprietats diuretiqi. Sin.: **engraissapoarcs, pairin, tèsta de monge, molin de prat**.

pissar vt e vi. (pop.) 1. Urinar. ◇ *Pissar de sang*: Evacuar de sang embé l'urina; laisser escapar totplen de sang, en parlant d'una plaga, d'un organe. 2. Colar ò s'escórrer foart: *Lo tube pissa dapertot*.

pissarada n.f. (pop.) Gròssa gisclada d'urina.

pissareu n.m. Pissador.

pissaròta n.f. Cascada. Var.: **pissaròu**.

pissaròu n.m. Cascada. Var.: **pissaròta**.

pissavinagre n.m. Pissavinaigre.

pissavinaigre n. (fam.) 1. Persona foarça avara. 2. Persona totjorn trista. Var.: **pissavinagre**.

pisseta n.f. 1. Aparelh de laboratòri que produe una gisclada de liquide. 2. (pop.) Pichon giscle d'urina. Sin.: **pissolet**.

pissin n.m. (pop.) Urina.

pissós, oa adj. 1. Qu'es embeugut d'urina. 2. (fam.) Si di d'una color jaunida, passada: *Un vèrd pissós*.

pissuèha n.f. (pop.) Envuèia d'urinar.

pista n.f. 1. Traça qu'un animau laissa. 2. Ensèm d'indicacions, d'indicis, que perméon d'orientar de recèrcas; camin, via ensinda traçats: *Seguir, perdre una pista*. 3. Camin rudimentari. 4. Camin reservat ai ciclistas, ai cavaliers, etc. 5. Penda balisada per esquilar. 6. Terren especialament adobat per d'espròvas d'atletisme, de corsas de cavaus, l'espòrt automobila, etc. ◇ Emplaçament, sovent circulari, dont si debana un spectacle de circ, dont si bala dins una discoteca, etc. 7. Terren adobat per permetre ai avions pilhar lo vòl e de si pauar. 8. (electron.) Element lineari d'un supoart mobile d'informacions enregistradi (benda magnetica, disc). ◇ *Pista sonòra*: Part de la benda d'un film ò d'una benda magnetica que sièrvon à enregistrar e à reproduire lu sons. 5. Maçonaria en pèiras dont s'esquisson li olivas dins un defici.

pistacha n.f. Grana dau pistachier, que s'emplega en particulier en pastissaria. ◆ adj. inv. *Vèrd pistacha*: Vèrd clar.

pistachier n.m. Aubre dei regions caudi que produe li pistachas (Familha dei anacardiaceas).

pistachier adj. m. e n.m. Òme que corre li fremas.

pistafum n.m. Arlèri.

pistaire, airitz n. 1. Persona que s'ocupa dei pistas d'esquí. 2. Persona que cèrca li pistas, li traças laissadi per d'animaus fèrs.

pistamorre n.m. Tombada violenta, en particulier d'una persona que corre.

pistapauta n.m. Fantassin.

pistapebre n.m. Molin per lo pebre.

pistar vt. Seguir à la pista.

pistar vt. 1. Pilar, chaplar. 2. Caucar, trapiar. Sin.: **trissar**. 3. *La si pistar*: Pachonear.

pistard n.m. Corredor ciclista especialisat dins li espròvas sus pista.

pistatge n.m. Accion de pistar, de seguir à la traça.

pistil(le) n.m. Ensèm dei pèças femèli d'una flor. Sin.: **gineceu**.

pisto n.m. Sausa à basa de balicòt pilat mé d'alh: *Pastas au pisto, sopa au pisto*.

pistòla n.f. 1. Anciana moneda d'aur espanhòla. 2. Anciana moneda de còmpte francesa, que valia 10 liuras.

3. Pruna secada de Brinhòlas. 4. Arma de fuèc individuala, leugiera, dau canon cort, que si tèn d'una man soleta. Sin.: **pistolet**.

pistolada n.f. Còup de pistolet.

pistolaire n.m. Persona que pinta m'un pistolet.

pistolet n.m. 1. Pistòla (arma de fuèc). Sin.: **rabatin**.

2. Pulverisator de pintura. 3. (fam.) Urinal.

pistolet-mitralhaire n.m. Arma automatica individuala. Sin.: **mitralheta**.

piston n.m. 1. Disc que si desplaça dins lo còrs d'una pompa ò dins lo cilindre d'un motor à explosion ò d'una màquina à vapor. ◇ *Piston rotatiu*: Organe motor d'unu motors à explosion, d'una forma especiala, que vira à l'entorn d'un axe en plaça d'èstre animat d'un movement alternatiu. Sin.: **motor wankel**. 2. Mecanisme de divers instruments de música à vent, que permete d'aver toi lu gras de l'escala cromatica: *Cornet à pistons*. 3. (fam.) Ajuda donada à quauqu'un per qu'obtenge mai facilament una favor, un avantatge, una promocion. Sin.: **recomandacion, aparament, sosta, sostèn**.

pistonar vt. (fam.) Recomandar, ajudar per un avantatge, una favor, etc. Sin.: **sostar, ajudar, aparar, sostenir**.

pistonat, ada adj. (fam.) Qu'aprofiècha d'un piston. Sin.: **sostat, aparat, sostengut, ajudat**.

pitablat n.m. Auceu de la familha dei emberisidats (*Emberiza calandra*), que manja d'insèctes e d'invertebrats quora es jove e de granas e de frucha quora es adulte.

pitadura n.f. 1. Còup de bèc (dins un fruch, etc.). 2. Excrement de mosca, de nièra. Sin.: **cagadura de mosca** (pop.).

pitafiga n.m. Maion de campanha.

pitagoric, a adj. 1. Pitagorician. 2. (aritm.) *Nombres pitagorics*: Triplet d'entiers naturels (a, b, c), que verificon la relacion $a^2 = b^2 + c^2$, per la quala s'exprimisse lo teorema de Pitagòras.

pitagorician, a adj. e n. Qu'apartèn au pitagorisme; que n'es partidari.

pitagorisme n.m. Doctrina de Pitagòras.

pitança n.f. (fam.) Noiridura jornaliera: *Una maigra pitança*.

pitança vt. e vi. Manjar la sieu pitança.

pitanha n.f. 1. Ponhedura. 2. Còup de bèc. 3. Pitança.

pitaostia n. Faus devòt.

pitapin n.m. Nom generic divers passerons dau genre Loxia (Família dei fringillides). ◇ *Pitapin-papagau*: Auceu de la familha dei fringillides (*Loxia pytyopsittacus*).

pitar vt. Agantar m'au bèc (en particulier lu aliments, en parlant d'un auceu). ◆ vi. 1. Moardre à l'esca (finda au figurat). 2. Manjar gaire: *Non avii fam, mi siéu contentat de pitar*.

pitassous n.m. Cròcasous.

pitassar vt. Pitar.

pitecantròp(e) n.m. (antrop.) Arcantropian descubèrt à Java.

pitecantropian, a adj. Relatiu au pitecantròpe.

pitecoïde, a adj. Que presenta la parença dau monin. Sin.: **simiesc**.

pitia n.f. (Antiqu. grèga) Profetessa de l'oracle d'Apollon à Dèlfes.

pitian adj. m. *Apollon pitian*: Apollon vencedor de la sèrp Piton.

pitian, a adj. Que pertòca la pitia.

pitiatie, a adj. Relatiu au pitiatisme; que sofrisse de pitiatisme.

pitiatisme n.m. Ensèm de trebolicis que poàdon tocar una persona e son garits per suggestion.

pitics adj. m. pl. (Antiqu. grèga) *Juècs pitics*: Juècs panellenics, celebrats cada quatre ans à Dèlfes, en l'onor d'Apollon.

pítima n.f. Autre nom de la becaruda.

pitiriasi(s) n.m. (med.) Dermatòsi que provòca una desquàmacion en escaumas fini.

pitiriasic, a adj. Que pertòca lo pitiriasis.

pitocar vt. (*pitòqui*) Ornar (un teissut) de pastilhas.

pitocat, ada adj. Ornat de pastilhas, en parlant d'un teissut.

pitòco n.m. 1. Vèrp de la bota. 2. Pastilha sus una estòfa.

pitòlica n.f. (fam.) 1. Pichin còup donat m'un det replegat e bruscament destendut. 2. Còup de pistòla.

piton n.m. 1. Claveu ò vitz que la sieu tèsta es en forma d'aneu ò de cròc. Sin.: **cima, pic, poncha, brec**. 2. Poncha d'una montanha auta.

piton n.m. Sèrp d'Àsia e d'Àfrica, non verinoia, que pòu mesurar fins à 10 m de lòng e pear 100 kg, qu'estofa li sieu predas dins lu sieus aneus.

pitonar vt. Plantar de pitons.

pitonatge n.m. Accion de pitonar.

pitonissa n.f. 1. (Antiqu. grèga) Frema qu'a lo don de profecia. 2. (lit.) Profetessa.

pitoresc, a adj. e n.m. 1. Qu'atira l'atencion, la vista, per la sieu beutat, la sieu originalitat. 2. Qu'a de releu, d'originalitat, de fantasia; vivent, colorat: *Un personatge, un raconte pitoresc*. Var.: **pintoresc**.

pitorescament adv. D'un biais pitoresc. Var.: **pintorescament**.

pitos n.m. pl. (fam.) Sòus. Sin.: **escalhòla, picalhons, moneda**.

pitospòr(e) n.m. (bot.) Aubret dei contradas tropicali, mé de flors odoranti e de fuèlhas drudi.

pitral n.m. Pitrau.

pitrau n.m. 1. Davant dau còrs dau cavau e dei quadrupèdes domestics, situat sota l'encoladura, entre li espatlas. 2. Cengla anteriora dau bast. Var.: **pitral**.

pituita n.f. (patol.) Vòmit glairós dau matin que pertòca de subjèctes que sofrisson de gastriti ò que son alcolics.

pituitari, ària adj. Relatiu à l'ipofisi. 2. Relatiu à la mucoa dei fòssas nasali. 3. Relatiu à la pituita.

pituitina n.f. Extrach dau lòbe posterior de l'ipofisi.

pituitós, oa adj. e n. Persona foarça pertocada per la pituita.

piu, pia adj. Qu'a pietat dei autres.
piucelatge n.m. (fam.) Virginitat. Var.: **piuselatge**.
piuceu, piucela adj. e n. (fam.) Si di d'una persona verge. ◇ *La piucela d'Orleans*: Joana d'Arc. Var.: **piuseu, piusela**.
piulada n.f. Accion de piular. Sin.: **pipionada, pionada, piunada**.
piulaire, airtz adj. e n. Aucelon, polon ò persona que piula.
piular vi. 1. Pigalhar, en parlant d'un auceu. Sin.: **pionar, piunar, pipionar**. 2. Cridassar, en parlant d'una persona.
piu-piu n.m. Crit dei aucelons e dei polons.
piuria n.f. Presença de postema dins li urinas.
piuselatge n.m. Piucelatge.
piuseu, piusela adj. e n. (fam.) Piuseu, piusela.
piva n.f. Passeron dei boascs e dei jardins, dei alas negri, de l'esquina grisa e dau ventre ròsa, que si noirisce de frucha e de granas (Lòng de 18 cm, família dei fringillides). Var.: **pivona**. Sin.: **trombetier**.
pivelaire, airtz n. Persona, animau, que pivèla. Sin.: **encantaire, emmascaire, ipnotisaire, embelinaire**;
pivelar vt. (*pivèli*) Atrair, dominar, immobilisar, un èstre viu en l'entravant de reaccion aparairitz, unencament per lo biais de la potença de l'agach. Sin.: **encantar, enluser, emmascar, ipnotisar, embelinar**.
pivetatge n.m. Accion de pivelar. Sin.: **ipnòsi, embelinament, encantament, enlusement, emmascatge, emmascament**.
pivial n.m. (it.) Capa liturgica de ceremònia, finda sonada *pluvial*.
pivier n.m. Auceu escacier que viu au bòrd dei aigas e qu'ivèrna dins li regions caudi (família dei caradriidats): *Pivier gris* ò *pivier argentat* (*Pluvialis squatarola*), *pivier daurat* (*Pluvialis apricaria*). Var.: **pluvier**.
pivierassa n.f. Pivier argentat.
pivona n.f. Piva.
pixel n.m. (contraccion de l'anglés *picture element*) (tecn.) L'element mai pichin de tencha omogenea d'un imatge enregistrat (fotografia, television, etc.).
píxida n.f. 1. (arqueol.) Boita m'un cubeceu de formas divèrsi. 2. (liturgia) Boita que contèn li òstias. 3. (bot.) Capsula que la part superiora s'auça coma un cubeceu.
pizza n.f. (mòt it.) Especialitat italiana, torta salada garnida de tomatís, de fromai e de balicòt (*pizza Margherita*), e finda d'amploas, d'olivas (e d'autres ingredients variats dins divèrsi recèptas).
pizzeria n.f. (mòt it.) Restaurant dont si fan e si mánjon de pizzas; negòci dont si vèndon de pizzas per emportar.
pizzicato n.m. (mús., it.) Fach de peçugar li coardas d'un instrument per lo quau s'emplega abitualament un arquet (violon, en particulier). Sin.: **picotada**.
pK n.m. Constanta que caracteriza lo gra de dissociacion ionica d'un electrolit à una temperatura donada.

placa n.f. 1. Element d'una matèria quala que sigue, plen, relativament gaire espès per rapoart à la sieu susfàcia, e rigide: *Una placa de marmòr*. ◇ (fam.) *Èstre à costat de la placa*: S'enganar, non aver capit la situacion. 2. Placa metallica ò d'una altra matèria que poarta una indicacion; insigne de divèrsi professions, de divèrs grades: *Placa d'immatriculacion, placa de gardacaça*. 3. Jaça gaire espessa pauc ò pron estentuda, de divèrsi matèrias: *Una placa de verglaç*. ◇ (geol.) Unitat estructurala rigida, d'un centenau de km d'espessor, que constituísse mé d'autri unitats parieri l'envolopa extèrna de la Tèrra. Sin.: **placa litosferica**. 4. (fot.) Lama de vèire recubèrta d'una emulsion sensibla au lume. 5. Fogau per cuèire, sovent de forma redonda, d'un aparelh electric. 6. (electron.) Anòde d'un tube electronic. ◆ *Placa d'accumulator*: Cadun dei electròdes d'un accumulator, constituïda d'un encastre inèrte que supoarta una pasta de matèria activa. 7. (rel.) Peça de metal gravada, fixada sus la premsa per decorar la cubèrta d'un libre religat. 8. (med.) Taca colorada que si forma sus la pèu; susfàcia cubèrta de botons. 9. (anat.) *Placa motritz*: Joncion entre lo nèrvi e lo muscle, au nivèu de la quala l'influx nerviós libèra un mediator quimic que comanda la contraccion dau muscle. 10. *Placa dentària*: Revestiment viscos e pegós, que si forma à la susfàcia dei dents.

plaça n.f. 1. Espaci qu'una persona, una caua, pòu ocupar. ◇ *Sus plaça*: Dins lo luèc en question. ◇ *Demorar en plaça*: Non bolegar. ◇ *Non tenir en plaça*: S'agitar sensa relambi. ◇ *Èstre en plaça*: Èstre au luèc que convèn per foncionar, per intrar en accion. ◇ *Faire plaça*: Èstre remplaçat per. ◇ *Pilhar la plaça de*: Remplaçar. ◇ *En plaça de*: Pusleu que de. Sin.: **au luèc de**. ◇ *À la tieu (la sieu, etc.) plaça*: Dins lo tieu (lo sieu, etc.) cas. Sin.: **se siguessi tu, eu, ...** 2. Reng obtengut dins un classament; reng qu'una persona ò una caua deu ocupar: *Restar à la sieu plaça*. ◇ *Tornar metre quauqu'un à la sieu plaça*: Li dire coma si deu comportar, se fa un escart. 3. Reng dins una fila. 4. Emplaçament reservat à un viajaire dins un mejan de transpòrt, à un espectador dins una sala, un estadi, etc. 5. Emplaçament per parquejar una veitura. 6. Carga, emplec: *Cercar una plaça, perdre la sieu plaça*. ◇ *Òme en plaça*: Qu'ocupa una foncion que li dona de consideracion. 7. Espaci public descubèrt, dins una vila, un vilatge: *La plaça de la glèia*. ◇ *Plaça d'armas*: Luèc dont s'acampàvon lu aparaires d'una vila; emplaçament destinat ai presas d'armas e ai desfilats. 8. *Plaça foarta* ò *plaça*: Vila aparada per de fortificacions; tota vila de garnison. ◇ *Intrar dins la plaça*: S'introdure dins un mitan (en partuclier un mitan claus). ◇ *Èstre mèstre de la plaça*: Agir en mèstre. 9. (comèrci) Ensèm dei negociants, dei banquiers d'una vila.

placabilitat n.f. Caractèr de cu pòu èstre calmat.

placable, a adj. Que si lascia calmar.

placaire, airtz n. (rugbi) Que placa l'adversari.

plaçaire, airtz n. 1. Persona encargada de plaçar lo public en un teatre, un cínema, etc. 2. Persona encargada

de plaçar lu bancs d'un mercat e de la percepcion dau drech correspondentia.

plaçament n.m. 1. Accion de plaçar de sòus; lu sòus ensinda plaçats, investment. ◇ *Plaçaments liquides* ò à *cort tèrme*: Rapidament mobilisables. 2. Accion de procurar un emplec à quauqu'un: *Bureu de plaçament*. 3. Accion de metre dins un òrdre donat. 4. *Plaçament d'ofici, plaçament volontari*: Modalitats d'internament en esptau psiquiatric, qu'intervèn à la demanda de l'autoritat administrativa (*plaçament d'ofici*), dau malaut ò de la sieu familha (*plaçament volontari*) e ratificadi per un certificat medical.

placamina n.f. Caqui.

placaminier n.m. Aubre que dona lo caqui.

placa-modèle n.f. Placa de fondaria que constitue lo modèl dins li màquinas per motlar.

placar vt. (*plaqui*) 1. Aplicar fortament, estrechament còtra quauqua ren: *Lo buf de l'explosion a placat la victima còtra lo barri*. 2. Aplicar per rendre plat e lisc: Placar lu sieus bèrris sus lo front. 3. (espòrts) Au rugbi, faire tombar un adversari que poarta lo balon en l'agantant per li cambas. 4. (mús.) *Placar un acòrdi*: N'en jugar dins lo meme temps toti li nòtas, au piano, à la guitarra. 5. Curbir d'un fuèlh fin de metal preciós una autre metal mai comun. 6. Aplicar de fuèlhs de boasc preciós ò de bèla qualitat sobre de boasc ordinaris. 7. (fam.) Laisser, abandonar quauqu'un brutalament: *La sieu calinhera l'a placat*.

placar vt. (*plaqui*) Calmar. ◆ **si placar** v.pr. Si calmar, s'assuausar.

plaçar vt. 1. Metre à una plaça donada, à un luèc determinat: *Plaçar de gents à l'entorn d'un taulier*. Sin.: **establir, pauar, dispauar, metre**. ◇ (espòrts) *Plaçar la bala*: La metre precisament dont si vòu. ◇ (mús.) *Plaçar la sieu votz*: Li donar lo registre que convèn lo mai à la sieu tessitura. ◇ *Èstre ben, mau plaçat*: Dins una posicion favorabla, desfavorabla. 2. Donar una plaça, un reng à quauqua ren: *Plaçar lo sieu interès personal en dessobre dau rèsta*. ◇ *Persona aut plaçada*: Qu'a una posicion sociala ò gerarquica elevada, una foncion importanta. 3. Procurar un emplec à: *L'escòla plaça lu sieus escolans à la fin dau cicle d'estudis*. 4. Donar una plaça à: *Plaçar una citacion dins un discors*. ◇ (fam.) *N'en plaçar una*: Intervenir dins una conversacion, respoandre à un interlocutor (sovent dins un sens negatiu): *Non n'en poadi plaçar una*. 5. ◆ **si plaçar** vt.pr. 1. Pilhar un reng donat. 2. (fam.) Si metre en boana posicion, si faire valer abilament: *Es quauqu'un que si saup plaçar*. 3. En parlant d'un cavau, arribar segond ò tèrç dins una corsa.

placard n.m. 1. Armari fach dins un barri ò còtra un barri: *Placard per li ramassas*. Sin.: **despenson, armarin, armari murau**. ◇ *Metre quauqua ren au placard*: Lo metre à l'escart provisoriament. 2. Avís afichat publicament. Sin.: **carteu, empega**. ◇ *Placard publicitari*: Anonci publicitari qu'ocupa una susfàcia importanta, dins un jornal, una revista. 3. (estamparia) Espròva en colonnas, per li correccions.

placardar vt. Afichar (un tèxto estampat, una aficha) sus lu barris. Sin.: **cartelar, empegar**.

placardatge n.m. Accion de placardar. Sin.: **cartelatge, empegatge**.

placat n.m. 1. Metal comun recubèrt d'aur ò d'argent: *Un objècte de placat aur*. 2. Boasc recubèrt d'un fuèlh de placatge.

placatge n.m. 1. Accion de revestir una susfàcia, de la placar. 2. Lo revestiment emplegat per placar. 3. Au rugbi, accion de placar.

plaçatge n.m. 1. Distribucion dei plaças dins un mercat, una fiera. 2. Drech perceput per aquela distribucion.

placebo n.m. [pla'sebo] (mòt latin) Substança inactiva substituïda à un medicament per estudiar l'activitat reala d'aqueu medicament en eliminant tota participacion psicologica dau pacient.

placenc, a adj. e n. Persona vesina ò estatjanta d'una plaça publica.

placenta n.f. 1. Organe que religa l'embrion à l'utèrus mairal pendent la gestacion. Sin.: **segonda, vièsta**. 2. (bot.) Region de l'ovari dont son fixats lu ovules.

placentacion n.f. 1. Formacion de la placenta. 2. (bot.) Disposicion dei ovules dins l'ovari.

placentari, ària adj. Relatiu à la placenta.

placentari n.m. *Placentaris*: Sotaclasse de mamifèrs provedits d'una placenta. Sin.: **euterian**.

placet n.m. (mòt latin) 1. (dr.) Còpia de l'assignacion que contèn li pretensions dau demandaire adreçada au tribunal per èstre messa au ròtle. 2. Ancianament, demanda escricha per obtenir justícia, demandar una gràcia, etc. Sin.: **suplica**.

placeta n.f. Pichina plaça dins una vila, un vilatge.

placidament adv. Embé placiditat.

placide, a adj. Que consèrva la sieu calma, la sieu serenitat, en tota circonstança. Sin.: **pacient, quiet, calme, tranquille, seren, suau**.

placiditat n.f. Caractèr placide; serenitat. Sin.: **suavitat, suaudor, paciència**.

placier n.m. 1. Representant de comèrci que prepaue lu sieus articles à de particuliers. 2. Persona que fa pagar li plaças d'un mercat public ai comerciants e li autreja una plaça per s'installar.

plafonaire, airtz n. Obrier, obriera que la sieu especialitat es de realisar de plafonds.

plafonament n.m. Accion de plafonar; estat de cen qu'a rejonch lo sieu limit superior: *Lo plafonament dei prètz*.

plafonar vi. Rejónher lo sieu limit (de valor, d'autessa, de velocitat). ◆ vt. 1. Fixar un plafond à una valor: *Plafonar un salari, lu fits*. 2. Realisar lo plafond d'una pèça.

plafonatge n.m. Accion de plafonar.

plafond n.m. 1. Susfàcia orizontala que forma la part superiora d'una pèça, d'un luèc cubèrt, d'un veicule, etc. Sin.: **travada**. ◇ (constr.) *Faus plafond*: Segond plafond, plaçat en dessota dau premier, per demenir l'autessa de la pèça. Sin.: **soal moart**. ◇ *Plafond flotant*:

Independent de l'estructura dau soal superior. ◇ (expr.) *Crepar lo plafond*: Escompassar lo limit establît. 2. Pintura que decòra un plafond: *Lo plafond de la Capèla Sixtina*. 3. Limit superior d'una velocitat, d'una valor, etc.: *Un prètz plafond*. 4. Altituda maximala qu'una aeronau pòu rejónher. ◇ *Plafond neblós*: Autessa mejana de la basa dei neblas en dessobre dau soal.

plafonier n.m. Sistema d'esclairatge fixat au plafond d'una pèça, d'un veïcule, etc. Sin.: **lumenier**.

plaga n.f. 1. Esgarradura qu'una feridura provòra dins la carn: *Una plaga à la man*. Sin.: **ferida**. 2. (fig., lit.) Causa de dolor, de tristessa. Sin.: **calamitat, flageu, deceupuda, destressa, malafortuna**. ◇ *Metre lo det sus la plaga*: Trovar exactament cen que non va. Sin.: **metre lo det dont fa mau**. 3. Persona desagradiva, eveniment desagradiv: *Que plaga!* Sin.: **rompedoaça, secamolea, rompechicòria, secaire, rompetantiflas**.

plagal, a adj. Si di d'un mòde musical medieval que comença una quarta en sota dau mòde principal. ◇ *Cadença plagala*: Movement de la sotadominanta sobre la tonica, que poàrton una e l'autra l'acòrdi perfècte. Var.: **plagau**.

plagar vt. (*plagui*) Ferir.

plagat, ada adj. Ferit. ◇ *Èrba plagada*: Nom de divèrsi plantas que la sieu forma evòca aquela d'un paumon. Sin.: **paumonària**.

plagau, ala adj. Plagal.

plagiar vt. (*plagi*, classic *plàgii*) Copiar (lu obratges d'una altra persona) en si faguent passar per lo creator.

plagiari, ària n. Persona que plàgia lu òbras dei autres.

plagiat n.m. Accion dau plagiar.

plagiocefal(e), a adj. e n. Pertocat per la plagiocefalia.

plagiocefalia n.f. Conformacion asimetrica dau crani.

plagioclas n.m. Feldespat que contèn de calci e de sòdi en cristals prismatics blancs ò gris.

plagiotropic, a adj. Relatiu au plagiotropisme.

plagiotropisme n.m. Tropisme que si debana de travèrs.

plagista n. Persona que s'ocupa de fitar e de mantenir li cabinas, lu parasòls, lu matalàs, etc., sus una plaja.

plagós, oa adj. Cubèrt de plagas.

plaia n.f. Plaja. Sin.: **arenalh, marina, ribatge**.

plaid n.m. (mòt anglés) Cubèrta de viatge à caireus. 2. Granda pèça de teissut de lana à caireus, que sièrve de manteu dins lo costume tradicional escocés. Sin.: **capa, cubèrta**.

plaid n.m. Procès.

plaidable, a adj. Plaidejable.

plaidar vt. Plaidejar.

plaidaria n.f. Plaidejat.

plaidejable, a adj. Que pòu èstre plaidejat.

plaidejaire, airtz n. Persona que plaidejar la sieu causa dins un procès, qu'es en procès.

plaidejament n.m. Plaidejaria, plaidaria, plaidejat.

plaidejar vt. 1. Defendre oralament en justícia la causa d'una partida. ◇ *Plaidejar culpable*: Si defendre en reconoisent l'acusacion portada. ◇ *Plaidejar li causas perdudi*: Sosténir de causas desesperadi. 2. Expauar dins la sieu defensa: *Plaidejar la legitima defensa*. ◆ vi. Intervenir oralament dins un procès per defendre una causa, un acusat, davant una juridiccion. ◇ *Plaidejar còtra quauqu'un*: L'atacar en justícia. ◆ n.m. 1. Discors prononciat davant un tribunal per defendre una causa. 2. Defensa en favor d'una opinion, d'una causa.

plaidejaria n.f. Expauat oral que la sieu tòca es de defendre un acusat, de sostenir una causa. Var.: **plaidejat, plaidejament**.

plaidejat n.m. Plaidejaria.

plaja n.f. 1. Estenduda esquasi plana recubèrta de sabla ò de còdols en riba de mar ò en riba d'un cors d'aiga, d'un lac. Sin.: **marina, maratge** (riba de mar): *Lo quartier de la Marina à Niça, au pen de Casteu*. 2. Estacion balneària. 3. Susfàcia delimitada d'una caua, d'un luèc, etc.: *La plaja arrier d'una nau*. Sin.: **poant de popa**. ◇ *Plaja arrier d'una veitura*: Tauleta situada sota la luneta arrier. ◇ *Plaja d'un disc*: Rega continua d'una mema faça d'un disc vinil, que supoarta un enregistrament. 4. Durada limitada: *Una plaja musicala entre doi programas de ràdio, una plaja orària*. 5. Escart entre doi mesuras, doi possibilitats. Var.: **plaia**.

plan, a adj. 1. Plat, unit. 2. (mat.) *Susfàcia plana*: Plan. ◇ *Geometria plana*: Estudi dei figuras plani. ◇ *Figura plana*: Que toi lu sieus ponchs son sus un meme plan. 3. (lit.) *Trobar plan*: Poesia d'un aspècte mai simple, aparentament pas tant recercat que lo *trobar ric* ò lo *trobar clus*.

plan n.m. 1. Niveu d'una maion: *Restar au segond plan*. 2. Representacion grafica d'un ensèm de construccions, d'un bastiment, d'una màquina, etc.: *Dessenhar un plan*. ◇ Representacion à diferenti escalas d'una vila, d'un quartier, etc.: *Lo plan de Niça*. ◇ *Plan d'ocupacion dei soals (P.O.S.)*, encuèi *Plan local d'urbanisme (P.L.U.)*: Document d'urbanisme que fixa li condicions d'afectacion e d'usatge dei soals per un territòri determinat, generalament una comuna. ◇ *Plan d'alinhament*: Document que fixa ò modifica lu limits dei vias publiqui. 2. Susfàcia plana. ◇ *Plan de trabalh*: Susfàcia orizontala que forma una taula. ◇ *Plan de cuècha*: Placa encastrabla que comprèn de brutlaires à gas ò de placas electriqui. 3. *Plan d'aiga*: Estenduda d'aiga sus la quala si pòu, en particulier, practicar d'espòrts nautics. 4. (geogr.) Part plana d'un pendís. ◇ Cima plata d'una montanha. ◇ Planisteu. 5. (mat.) Susfàcia illimitada que contèn tota drecha que jonhe doi dei sieus ponchs. ◇ Espaci de dimension 2. 6. Projècte elaborat denant d'èstre realisat: *Faire lo plan d'un viatge*. ◇ Disposicion generala d'un obratge: *Lo plan d'una comèdia, d'una dissertacion*. ◇ *Laissar en plan*: Laisser inacabat, abandonar. 7. (aeron.) *Plan de vòl*: Document que lo pilòt d'un avion escriu, que poarta d'indicacions sobre l'itinerari, l'altituda, etc. 8. (mil.) *Plan de fuècs*: Document que definisse l'ensèm dei tirs prevists dins

una operacion. 9. Ensèm dei mesuras qu'un govèrn pilha en vista de planificar l'activitat economica. 10. Extension d'un programa d'informatica: *Plan-calcul*. 11. (estat.) *Plan d'experiença*: Programa d'experimentacion fach en vista dau tractament dei informacions. 12. Programacion de la publicitat en foncion dau public à cu es destinada. 13. Alunhament relatiu dei objèctes dins la percepcion visuala: *Au premier, au second plan*. ◇ (cín.) Seguida continua d'imatges enregistrats au cors d'una mema presa. ◇ *Plan fixe*: Plan enregistrat m'una càmera immobila. ◇ *Plan sequença*: Plan, generalament llong, obtengut tota una sequença sensa arrestar la càmera. ◇ Biais de quadrar la scena filmada: *Plan general* ò *d'ensèm* (que fa vèire tot lo decòr), *plan mejan* (que fa vèire un personatge ò quaucu personatges en entier), *plan american* (dins lo quau l'actor es quadrat à mièja-cuèissa), *plan rapprochat* (dins lo quau lo personatge es quadrat à l'autessa dau pièch ò de la talha), *gròs plan* (dins lo quau que fa vèire una cara ò un objècte). 14. Aspècte sota lo quau si considèra quauqu'un, quauqua ren: *Sus toi lu plans*. 15. Importança. ◇ *Sus lo meme plan*: Au meme niveau. ◇ *Sus lo plan de, au plan de*: Dau ponch de vista de: *Sus lo plan estetic, espiritual*.

plan adv. 1. À votz bassa: *Parlar plan*. 2. Lentament: *Anar plan*. Sin.: **plan plan, plan planin**.

plana n.f. Chorla. Sin.: **palador**.

plana n.f. Estenduda plata, dei valadas gaire enfonsadi dins lo soal. ◇ *Plana abissala*: Fonds plats carateristics dei grandi prefondors oceaniqui.

planaire n.m. Aeronau sensa motor que si desplaça dins l'ària en utilisant lu corrents atmosferics.

planar vt. Aplanir.

planar vi. En parlant dei auceus, si sostenir dins l'aire, li alas alargadi, sensa movement aparent. Parierament per un aeroplan, motors arrestats, que si desplaça en l'aire. Sin.: **tamisar**.

planasteu n.m. Planisteu.

planca n.f. 1. Pèça de boasc serrada, mai larga qu'espessa: *Assemblar doi plancas*. Var.: **plancha** (fr.). Sin.: **taula, tavela**. ◇ *Planca per pressar*: Planca recubèrta de teissut, sovent montada sobre de pens e qu'una dei sieu extremitats es arredonida, emplegada per pressar lo linge. ◇ *Planca à dessenh*: Plateu de boasc plan, sobre lo quau lu dessenhaires fíxon lo sieu papier; taula de dessenhair que lo sieu element principal es un plateau inclinable. ◇ *Planca per copar, planca à pan, à pastissaria*: Taula de boasc per talhar la carn, lo pan, etc. ◇ *Faire la planca*: Restar estendut sus l'esquina à la susfàcia de l'aiga e sensa faire de movements. Sin.: **faire lo moart**. 2. *Planca à rotletas*: Planca montada sobre quatre pichini ròdas, sobre la quala una persona si desplaça, fa de sauts, de figuras, etc.; espòrts ensinda practicat. Sin.: (angl.) **skate, skateboaord**. ◇ *Planca à vela*: Flotejaire plat m'una vela fixada à un aubre articulad, per lo divertiment ò la competicion; l'espòrt ensinda practicat. 3. *Planca de sauvament*: Darrier espèr, darriera possibilitat dins una situacion desesperada. 4. (mar.) passarelà installada entre una nau e l'embarcadari. ◇ *Jorns de planca*: Temps acordat au capitani d'un

bastiment per cargar ò descargar una nau. 5. Illustracion ò ensèm d'illustracions relatiu à un meme subjècte e qu'ocúpon dins un obratge la màger part ò la totalitat d'una pàgina. 6. Placa de metal, de boasc, etc., sobre la quala lo gravaire traça de dessenh, de letras. ◇ *Estampa tirada à partir d'aquesta planca*. ◇ *Planca à bilhets*: Placa que sièrve à estampar lu bilhets de banca. 7. Part d'un oart afectada à una cultura donada: *Una planca de tomatis*. Sin.: **taula, taulada, bancau**. ◆ pl. Li plancas: Lo monde de l'espectacle, lo teatre, la scena.

plancat n.m. Part superiora d'una maion. Var.: **planchier**. Sin.: **granier**.

planca n.f. Planca.

planchier n.m. (fr.) Plancat.

plan-concau, ava adj. Que presenta una part plana e l'autra concava: *Una lente plan-concava*.

plan-convèxe, a adj. Que presenta una part plana e l'autra convèxa.

plancton n.m. Ensèm dei èstres microscopics en suspension dins la mar ò l'aiga doça. Sin.: **bronda**.

planctonfague, a adj. Planctonivòre.

planctologia n.f. Planctonlogia.

planctologista n.m. Planctonlogista.

planctonic, -ica adj. Relatiu au plancton.

planctonivòre, a adj. Que si noïrisse de plancton. Sin.: **planctonfague**.

planctonlogia n.f. Estudi scientific dau plancton.

Var.: **planctologia**.

planctonlogista n.m. Especialista en planctonlogia.

Var.: **planctologista**.

planeïtat n.f. Caractèr plan d'una susfàcia.

planejar vt. Rendre plan.

planela n.f. Pichina placa de boasc, de plastic, de metal, m'una manelha d'un costat, que sièrve à estendre lo gip ò lo ciment sus un barri, un plafond. Sin.: **talòssa, tibia**.

planes(s)a n.f. (geogr.) Plan, susfàcia plana.

planesteu n.m. Planisteu.

planet n. 1. Plataforma à cada plan, dins d'escaliers. 2. (geogr.) Pichin plan.

planeta n.f. Pichina plana.

planeta n.f. ò n.m. Còrs celèste sensa lutz pròpria, que gravita à l'entorn d'una estela, especialament dau Soleu. ◇ *Planeta inferiora, superiora*: Planeta mai pròcha, mai alunhada dau Soleu que la Tèrra.

planetari, ària adj. 1. Relatiu ai planetas: *Movement planetari*. ◇ Qu'a l'aspècte d'una planeta: *Nebulosa planetària*. ◇ *Sistema planetari*: Ensèm dei planetas que graviton à l'entorn d'una estela, en particulier dau Soleu. 2. Qu'a lo comportament d'una planeta: *Electron planetari*. 3. Que pertòca la Tèrra, lo monde: *Un fenomène planetari*.

planetari n.m. 1. Pinhon montat directament sus lu aubres, dins un mecanisme diferencial. 2. Modèl reduch dau sistema solari, que reproduch lo movement dei planetas.

planetariament adv. Sus tota la planeta.

planetariom n.m. Installacion que representa lu movements dei astres sus una vòuta emisferica, gràcias à de projeccions luminoï. Var.: **planetarium**.

planetarium n.m. Planetoriorom.

planetarisacion (-izacion) n.f. Propagacion dins lo monde entier d'un fenomène uman local.

planetoïde n.m. (astron.) 1. Asteroïde. 2. Planeta en cors de formacion. Sin.: **protoplaneta**.

planetologia n.f. Sciènça qu'a per objècte l'estudi dei planetas e, mai generalament, de toi lu còrs dau sistema solari, en defoara dau Soleu.

planetològue, òga n. Astronòme especialisat en planetologia.

plan-film n.m. S'emplega dins de cambras fotografiqui grand format, en plaça dei placas fotografiqui sus vèire qu'èron encara en usatge fins ai annadas 1960.

planh n.m. Forma trobadorenca, medievals, lirica e occitana de la lamentacion.

planha n.f. (geogr.) Susfàcia plana estenduda.

planhedor, oira adj. Regretable.

planhent, a adj. e n. Persona que fa un procès à una altra ò que fa una denòncia.

plànher vt. Provar de compassion per quauqu'un: *Non lo planhi.* ◇ *Èstre, non èstre à plànher*: Meritar ò non la compassion dei autres. ◆ **si plànher** v.pr. Si lamentar, exprimir la sieu sofrença. Manifestar lo sieu maucontentament: *Si planhe dau bosin que fan lu vesins.* Sin.: **si lanhar, si rancurar**. Var.: **si complànher**.

planhòu n.m. (totpol.) Pichin plansteu, pichina plana. Var.: **planhòla**.

planhòla n.f. Planhòu.

planhum n.m. Dolenças. Sin.: **lament, lamentacion**.

planièdre, a adj. Relatiu à un cristal qu'a li sieu faças plani.

planier, a adj. *Cant planier*: Cant de glèia medieval à una votz, de ritme liure, recitat, melodic ò ornat.

planificacion n.f. 1. Accion de planificar. 2. Enquadrament dau desvolopament economic d'un país per lu poders publics.

planificar vt. (*planifiqui*) Organisar, reglar lo desvolopament en foncion d'un plan: *Planificar l'economia*.

planificador, tritz adj. e n. Que s'ocupa de planificacion.

planigrafia n. f. (med.) Procediment que permete d'obtenir artificialament l'imatge radiografic d'una encisa d'organe ò d'organisme. Sin.: **tomografia, radiotomia, laminografia, estratigrafia**.

planimètre n.m. Instrument que sièrve à mesurar l'aira d'una susfàcia plana.

planimetria n.f. 1. Geometria aplicada à la mesura dei susfàcias plani. 2. Determinacion de la projeccion, sus un plan horizontal, de cada ponch dau terren que s'en vòu levar lo plan.

planimetric, a adj. Que pertòca la planimetria.

planin adv. Plan, dins l'expression *plan planin*: Totplen lentament. Sin.: **suau, d'aise**.

planipègne n.m. *Planipègnes*: Òrdre d'insèctes dei alas finament nervaduradi e reportadi en dessobre dau còrs au repaus.

planisfèri n. m. Carta que representa lu doi emisfèris terrèstres ò celèstes. ◇ Carta que representa lu doi emisfèrs d'un astre autre que la Tèrra: *Planisfèri de la Luna*.

planisme n.m. (didact.) Tendènça à planificar l'activitat economica, politica, etc.

planista adj. e n. Relatiu au planisme; partidari dau planisme.

planisteu n.m. Zòna plana e rocalhoa, situada à d'altitudas mejani. Var.: **planesteu, planasteu**. Sin.: **cauma**.

planon n.m. 1. Aisina m'una lama concava provedida de doi manelhas ai sieu extremitats, per desgrossir li pèças de boasc. Sin.: **palador**. 2. Autís dau fustier provedit d'un escòpre de metal que sièrve à rasclar e aplanir de pèças de boasc. Sin.: **rabòt** (fr.).

planonada n.f. Còup donat au mejan d'un rabòt. Sin.: **rabotada** (fr.).

planpen n.m. Plan d'una maion au niveau dau terren. Sin.: **plan-tèrra, plan-terren**.

plan pen (de) loc. adv. Au meme niveau: *Doi pèças de plan pen*.

plan-releu n.m. Maqueta que representa en elevacion e à escala reducha una vila, una plaça foarta.

planqueta n.f. Pichona planca.

planquista n. Persona que practica la planca à vela.

plant n.m. 1. Planta jove à pena plantada ò que si deu repicar: *Ai crompat de plants de tomatis*. 2. Ensèm dei vegetaus plantats dins un meme terren; aqueu terren: *Un plant de faïdus*.

planta n.f. 1. Tot vegetau que viu fixat en tèrra e que la sieu part superiora espelisse dins l'ària ò dins l'aiga doça. 2. Vegetau de pichina talha ò que la sieu part principala non si transforma en matèria lenhoa (per op. à *aubre*). 3. (fig.) *Una bèla planta*: Una bèla frema, de l'aspècte san e vigorós.

planta n.f. Part sota lo pen dei òmes e dei animals, dau talon fins au començament dei artèlhs. Sin.: **sòla**.

plantacion n.f. 1. Accion de plantar, biais de plantar ò d'èstre plantat. Var.: **plantament**. 2. Ensèm de vegetaus plantats dins un meme luèc; terren plantat. Sin.: **plantier**. 3. Grand tenement agricòla dins lu país tropicals: *Una plantacion de bananiers*.

plantada n.f. Planta foarça comuna que la sieu semença sièrve à noirir lu pichins auceus, finda dicha *coa de garri*. Sin.: **lenga de can, cinoglòssa**.

plantadoira n.f. Aisina facha d'una poncha metallica emmanegada, que sièrve per encavar de traucs prevists per receure de joves plants.

plantaire, airtz n. Proprietari d'una plantacion. Sin.: **mèstre, pagés**.

plantament n.m. Accion de plantar. Sin.: **plantacion**.

plantar vt. 1. Metre en tèrra una planta, un aubrilhon, un tubercule, per que li créisson. Sin.: **ficar**, **aficar**. 2. Garnir (un luèc) d'aubres, de vegetaus: *Una avenguda plantada d'aubres*. Sin.: **palaficar**. 3. Enfonsar dins una matèria pauc ò pron dura: *Plantar un clau*. Sin.: **palaficar**. 4. Pauar, metre drech, installar: *Plantar una tenda*. ◇ (fam.) *Plantar cavilha*: S'installar. 5. (fam.) Abandonar, laisser tombar d'un còup solet. Sin.: *virar l'esquina*. ◇ 6. *Plantar lu sieus uèlhs, lo sieu regard sobre quauqu'un*: Lo fixar embé insistença. ◆ vi. 1. (pop.) Coïtar. 2. (fam.) Si blocar, arrestar de foncionar: *Lo mieu computador a plantat*. ◆ **si plantar** v.pr. 1. Si tenir drech e immobile. Sin.: **si tancar**. 2. (fam.) Picar violentament dins un obstacle e aver un accident de veitura, de mòto, etc. 3. (fam.) Faire una error, s'enganar: *S'es plantat sus tota la linha*. 4. (fam.) Falhir: *A montat un afaire, ma s'es plantat*. Sin.: **picar dau cuu** (pop.).

plantari, ària adj. De la planta dau pen.

plantat n.m. (esquí) *Plantat de baston*: Accion de plantar lo baston per provocar un movement de rotacion.

plantatge n.m. 1. Accion de plantar (un vegetal). 2. Susfàcia plantada.

plantatge n.m. (fam.) Fach de si blocar, d'arrestar de foncionar: *Lo plantatge d'un computador*.

plan-tèrra n.m. Planpen.

plan-terren n.m. Planpen.

plantier n.m. Plantacion, luèc plantat.

plantigrad(e), -ada adj. e n. Que camina sus la planta dei pens, e non unicament sus lu dets: *L'ors es un plantigrade*.

plantolier, a n. Si di d'una persona encargada dau manteniment dei plantolieras. Var.: **plantolierista**.

plantoliera n.f. Terren dont si fan grellhar de plantas e d'aubrilhons destinats à èstre transplantats. Sin.: **pepiniera**, **semencier**, **sèrra**.

plantolierista n. Persona encargada dau manteniment dei plantolieras. Var.: **plantolier**.

planton n.m. Persona (militari en particulier) qu'assegura de ligasons entre diferents servicis. ◇ (fam.) *Faire lo planton*: Asperar drech despí longtemps.

plantula n.f. Embrión d'una planta contengut dins una grana.

plantum n.m. Ensèm de plants joves en general.

planura n.f. Plana.

plaqueta n.f. 1. Pichin libre gaire espès, libret de presentacion d'un projècte, etc. 2. Pichina placa, sovent rectangularària, de produchs alimentaris: *Una plaqueta de burre*. 3. (farm.) Condicionament sota plastic, mé d'alveòles que cadun contèn un comprimit, una gelula. 4. (autom.) Pèça que supòrta la garnidura d'un fren à disc: *Cambiar li plaquetas*. 5. Pichina placa metallica, coma una medalha, facha en onor d'un personatge, en sovenir d'un eveniment, etc. 6. (med.) Pichin element figurat dau sang, qu'a un ròtle fondamental dins la coagulacion e l'emostàsia (normalament au nombre de 150 000 à 400 000 per mm³). Sin.: **ematoblast**, **trombocit**.

plaquista n. (cosntr.) Obrier qu'installa li placas per faire de parets, de plafonds.

plasença (-ència) n.f. 1. *De plasença*: Que s'emplega ò si practica per si divertir, per passar lo temps: *Navigacion de plasença*. 2. *La plasença*: La navigacion de plasença. 3. Jardin d'agradança.

plasencier, a n. Persona que practica la navigacion de plasença.

plasant, a adj. Agradiu, que fa sorrir. Sin.: **agradant**, **plasantier**.

plasant n.m. Costat plasant, estranh de quauqua ren. ◇ *Un marrit plasant*: Quauqu'un que fa de marridi farças.

plasantament adv. D'un biais plasant, agradivament.

plasantat n.f. Encantament, agradança, agradiment; charma.

plaser n.m. 1. Estat de contentament, que lo crea la satisfaccion d'un besonh, d'un desidèri: *Vendrai embé plaser*. Sin.: **agradança**, **aise**, **benestar**, **benestança**, **contentament**, **delici**, **jòia**, **gaug**, **gaudiment**, **satisfaccion**, **voluptat**, **congosta**. ◇ *Faire plaser à quauqu'un*: Li èstre agradiu. ◇ *Embé plaser*: Volontiers. ◇ (pop.) *Au plaser*: Formula d'adieu. 2. Cen qu'agrada, cen que procura un sentiment de contentament. 3. Gaudiment, plaser dei sens, satisfaccion sexuala. 4. (psican.) *Principi de plaser*: principe que regisse lo foncionament mental e tende à satisfaire li pulsions, quali que n'en s'igon li consequenças. Var.: **plesir** (fr.).

plaser vi. Plàser.

plàser vi. Èstre agradiu, atraire, provocar d'interès. Sin.: **agradar**. ◆ **si plàser** v.pr. 1. Si convenir, s'aimar: *Si son vists, si son plasuts, si son aimats*. 2. Pilhar de plaser à faire quauqua ren. 3. Prosperar, en parlant dei vegetaus, dei animaues: *Aquesta planta si platz à l'ombra*.

plasma n.m. 1. (biol.) Liquide clar dins lo quau li cellulas dau sang son en suspension. 2. (fis.) Fluide compausat de moleculas gasoï, d'ions e d'electrons, que constitue 99% de l'Univèrs. 3. Nom donat ai gas ionisats, sotamés à d'auti temperaturas.

plasmaferèsi n.f. Operacion que consistisse à separar lo plasma dei globules dau sang.

plasmageneu, a adj. Que dona naissença à un plasma.

plasmalemma n.m. Membrana citoplasmica.

plasmaterapia n.f. Eplec terapeutica dau plasma sanguin.

plasmatic, a adj. Relatiu au plasma.

plasmatròn n.m. (fis.) Tube de gas utilizat coma amplificator.

plasmic, a adj. Relatiu au plasma dau Soleu.

plasmidi n.m. (biol.) Element genetic dei bacterias, format d'un fragment d'A.D.N. independent dau cromosòma.

plasmidic, a adj. Relatiu au plasmidi.

plasmificar vt. (*plasmifiqui*) (fis.) Transformar (un gas) en plasma.

plasma n.f. Enzim que pòu degalhar lo fibrogeneu dau plasma sanguin.

plasmoblast n.m. Cellula granda que n'en deriva lo plasmocit.

plasmocit n.m. (biol.) Cellula liura dei teissuts, dau nucleu excentric e dau citoplasma basofile, qu'intervèn dins l'immunitat umorala.

plasmocitari, ària adj. Dau plasmocit.

plasmocitoïd(e), a adj. e n. Que sembla un plasmocit.

plasmocitòma n.m. (patol.) Tumor ossoa dont predominon lu plasmocits.

plasmocitomatòsi n.f. (patol.) Proliferacion de plasmocits.

plasmocitosarcòma n.m. (patol.) Plasmocitòma constituït de plasmocits que víron en tumor maligna.

plasmocitòsi n.f. (patol.) Preséncia de plasmocits dins lo sang.

plasmòde n.m. Cellula mé mai d'un nucleu.

plasmòdi n.m. Ematozoari.

plasmodia n.f. Ematozoari de la malària. Var.: (lat.)

plasmodium.

plasmodicida n. Que tua lo plasmodium de la malària.

plasmodium n.m.

plasmolisi n.f. Reaccion (diminucion de volume, etc.) d'una cellula viventa ficada dins una solucion ipertonica.

plasmopara n.m. Fonge parasite de la vinha, agent dau mildio (Classa dei sifomicèts, òrdre dei peronosporalas).

plasmoquimia n.f. Estudi quimic dei plasmas.

plast n.m. (bot.) Organit dei cellulas vegetali cargat especialament d'amidon ò de clorofilla. Sin.: **leucit**.

plastatge n.m. Revestiment totau ò parciau en mans relativament teuni, d'un objècte au mejan d'un plastic delegat ò dissòut.

plastia n.f. Intervencion cirurgicala destinada à restablir de formas anatòmiqui ò de foncions fisiologiqui normalis.

plastic, a adj. 1. Que pòu èstre faïçonat per modelatge: *L'argila es plastica*. 2. *Matèria plastica ò plastic*, n.m.: Matèria sintetica constituïda essencialament de macromoleculas e susceptible d'èstre modelada ò motlada, generalament à caud e sota pression. 3. *Explosiu plastic ò plastic*, n.m.: Explosiu à basa de pentrita ò d'exogène e d'un plastificant, d'una consisténcia vesina à-n-aquela dau mastic, e qu'a besonh d'un dispositiu d'amorsatge per provocar l'explosion. 4. Que tende à donar dei còrs, dei objèctes, una representacion, una expression estetiqual: *La belessa plastica d'una messa en scena*. 5. *Arts plastics*: Que produon de volumas, de formas (en particulier esculptura e pintura). 6. *Cirurgia plastica*: Especialitat cirurgicala que, à la basa, tende à restaurar li formas normalis en cas d'accident, de mauformacion, etc. 7. (biol.) Si di dei substanças que pílhon part à l'edificacion e à la creissença dei diferenti parts dei organismes vivents (carbòni, idrogène, azòte...).

plastic n.m. Matèria plastica.

plastic n.m. Explosiu plastic.

plastica n.f. 1. Art d'esculptar: *La plastica grèga*. 2. Tipe de beutat: *La bèla plastica d'una balerina*.

plastique, airtz n. Persona que fa un atemptat au plastic.

plasticar vt. (*plastiqui*) Faire sautar, degalhar mé de plastic.

plasticatge n.m. Accion de plasticar.

plastician, a n. 1. Artista que practica lu arts plastics: *Lo plastician Ben a totjorn aparat li lengas regionalis*. 2. Especialista de cirurgia plastica. 3. Persona que trabalha dins l'industria de la matèria plastica.

plasticitat n.f. 1. Caractèr d'una matèria foarça malleabla. 2. Possibilitat per quauqu'un de s'adaptar à una situacion nòva. 3. (fisiol.) Aptituda d'un teissut lesat à si tornar constituïr.

plastificacion n.f. Accion de plastificar.

plastificar vt. (*plastifiqui*) 1. Recurbir d'una pellicula de matèria plastica transparenta: *Plastificar una carta d'identitat*. 2. Ajustar un plastificant à.

plastificant n.m. (tecn.) Produch ajustat à una matèria per n'acréisser la plasticitat.

plastigèl n.m. Plastisòl que si presenta sota forma de gèl.

plastisòl n.m. Pasta obtenguda per dispersion d'una resina pouveroa dins un plastificant liquide.

plastràs n.m. pl. Lo tot dei matèrias de demoliment d'un edifici. Sin.: **escombras, clapissas, terradas**.

plastràs, assa n. Persona flaca, moala, sensa energia. Sin.: **empastre, molastrós**.

plastron n.m. 1. Empeçament cordurat sus lo davant d'un corsatge ò d'una camia d'òme. 2. Pèça de davant de la coirassa. ◇ Pèça de cuer ò de tela que cuèrbe lo pièch d'un escrimeire per lo protegir. 3. Part ventrala de la coirassa d'una tartuga. 4. Destacament militari que figura l'enemic dins un exercici.

plastronar vt. Revestir d'un plastron. ◆ vi. Si crèire quauqu'un. Sin.: **bravassar, faire lo bulo**.

plasturgia n.f. Sciença e tecnica de la produccion dei matèrias plastiqui.

plat, a adj. 1. Que la sieu susfàcia es unida, qu'a gaire de releu. Sin.: **plan, egal, suèli, lisc, planier, unit**. 2. *Mar plata*: Sensa èrsas. Sin.: **bonassa, mar chatelina**. 3. Qu'a solament un cròs gaire profond: *Una sieta plata*. ◇ *Vagon plat*: Vagon qu'a solament una plataforma, un plateau. 4. Que la sieu susfàcia es plana e vesina de l'horizontala. ◇ (geom.) *Angle plat*: Angle de 180° que lu sieus costats son doi miègi-drechis opauadi. 5. Gaire espès: *De soliers plats*. ◇ *Nos plat*: Nos format de doi extremitats que tórnon sus elu-memes après s'èstre crosats. 6. Sensa foarça, sesa sabor: *Un vin plat*. ◇ *Aiga plata*: Aiga non gasoa. 7. *Tencha plata*: Pintada d'un solet passatge, sensa degradat. 8. (lit.) *Rimas plati*: Que vènon un vèrs après l'autre (en poesia classica, doi masculini pi doi femenini ò lo contrari). 9. Que si moastra servile: *Es tròup plat davant lu sieus superiors*. ◇ *Faire d'excusas plati*: Presentar d'excusas m'un excès d'umilitat. 10. (zool.) *Vèrps plats*: Platelmins. Sin.: **platòdes**. 11. À *plat*: Sus la susfàcia mai larga. ◇ *Èstre à plat*: Èstre desgonflat, en parlant d'un pneumatic; èstre

descargat, en parlant d'una bateria; (fam.) Èstre foarça las, mancar de coratge, d'energia. Sin.: **anequelit, estrac, desanat, alassat**, (fam.) **bulhit**. ◇ *Tombar à plat*: Falhir, demorar sensa efècte. ◇ *Metre, tornar metre quauqua ren à plat*: N'en tornar considerar un après l'autre toi lu elements, tornar examinar tot denant de pilhar una decision.

plat n.m. 1. Part plata de quauqua ren: *Lo plat de la man*. 2. Produch siderurgic en forma de lama fina, que s'emplega en construccion metallica. 3. (rel.) Caduna dei doi costats de la cubèrta d'un libre. 4. *Plat de coastas*: Part dau bòu que comprèn li coastas pilhadi dins la sieu longuessa e lu muscles correspondents. Sin.: **agulheta**. 5. *Corsa de plat*: Corsa sus una pista sensa obstacles. Sin.: **corsa planiera**.

plat n.m. 1. Pèça de terralha mai granda qu'una sieta, que pòu aver de formas diversis, jata; lo sieu contengut. 2. Cadun dei elements d'un past: *Alestir un plat*. ◇ *Plat dau jorn*: Plat principal, diferent cada jorn, inscrich à la carta d'un restaurant.

plata n.f. 1. Canòt dau fond plat. 2. Òstrega plata de la carn blanca. 3. Caduna dei placas que formàvon l'armadura de fèrre plen.

platada n.f. Contengut d'un plat.

plabòrd n.m. (mar.) Lata de boasc à l'entorn dau poant d'una nau. Sin.: **breganeu, braganèu**.

plataforma n.f. 1. Estenduda de terren relativament plana, naturala ò artificiala, en autessa per rapoart au terren à l'entorn. Sin.: **replan, planier, terraplen**. 2. (c. de f.) Susfàcia superiora d'una levada, que supoarta lo balast.

platana n.f. 1. Aubre comun, plantat au llong dei avengudas, dei rotas ò per faire d'ombra davant un mas, una bastida, que la sieu rusca si destaca per placas. 2. Fausa platana: *Erable sicomòre*. Sin.: **blae**.

platea n.f. Au teatre, partida de la sala darrier lu sètis d'orquèstra; espectadors que li son assetats.

platea n.f. (constr.) Massís de fondacion que comprèn tota l'estenduda d'un bastiment.

platèla n.f. 1. Chaploira, chaplador, talhador. 2. (anat.) Omoplat. Sin.: **paleta**. 3. (zool.) Espècia de limaça mediterranea de la gruèlha aplatida (*Zonites algirus*).

platelmint n.m. *Platelmints*: Embrancament de vèrps dau còrs aplatit, partit en tres classas, lu *turbellaris*, lu *trematòdes* e lu *cestòdes*. Sin.: **vèrp plat, platòde**.

platet n.m. Pichin planisteu.

plateu n.m. 1. Supoart plat e rigide que sièrve à transportar, à presentar d'objèctes divers (en particulier d'aliments). 2. Partida d'una balança dont si méton lu pes ò lu objèctes que si voàlon pear. 3. *Plateu de cargament*: Dispositiu mobile que la sieu basa supoarta una quantitat donada de mèrc que constituísse una unitat de carga. 4. Estenduda de terren relativament plana, que pòu èstre situada à d'altitudas diversis, ma qu'es totjorn entalhada de valadas encavadi (au contrari de la plana). Sin.: **platet**. ◇ *Plateu continental*: Prolongament dau continent sota la mar, limitat per la riba continental. Sin.: **plataforma continental (litorala)**. 5. Partida auta d'una corba, d'un grafic, qu'es esquasi orizontala; nivèu estacionari d'un

fenomèn susceptible de variacions: *Un plateu de contaminacions*. 6. Pontin d'un teatre, d'un estudi de television. Sin.: **empoant**. 7. Pèça circulara d'un viradiscs, dont si pàuon lu discs. 8. Ròda dentada que sièrve à mòure, per l'intermediari d'una cadena, la ròda arrier d'una bicicleta. 9. Pèça de boasc bruta que presenta doi faças parallèli e d'una espessor superiora à 22 mm.

plateu-past n.m. Plateu compartimentat dont si poàdon metre toi lu elements d'un past.

platin(e) n.m. Platina.

platina n.f. Metal preciós blanc-gris; element (Pt) de n° atomic 78 e de massa atomica 195,09. Var.: **platin(e)**. ◇ *Mossa de platine*: Platina espongioa qu'a de qualitats catalitiqui. ◆ adj. inv. *Blond platina* ò *platina*: Blond esquasi blanc.

platina n.f. 1. Placa d'un electrofòne que recampa lo motor, lo dispositiu que mòu lo disc e li comandas de l'aparelh. 2. Placa que sostèn li pèças dau movement d'un relòri. ◇ Placa traucada que laissa passar l'agulha d'una màquina per cordurar ò la clau d'una serralha. ◇ Plataforma que sièrve de supoart à un microscòpi e dont si plaça l'objècte que si vòu estudiar. ◇ Dins li vièlhi armas de fuèc, placa que religava toti li pèças utili au còup.

platina n.f. Fleuma.

platinaire, airtiz n. Obrier encargat dau platinatge de l'aram e dei sieus aligatges.

platinar vt. 1. Recurir de platina. 2. Tenchar en blond foarça clar.

platinat, ada adj. 1. D'un blond foarça clar: *De bèrris platinats*. 2. *Vitz platinada*: Pastilha au tungstène que permete l'alumatge d'un motor d'automobila, de mòto, etc.

platinatge n.m. Operacion qu'a per estigança de recurir una susfàcia quala que sigue, per li donar la parença de la platina, ò per l'aparar de l'accion corrosiva d'agents quimics.

platinid(e) n.m. *Platinides*: Família de mineraus qu'enclau la platina e li sieu combinasons.

platinifèr, a adj. Que contèn de platina.

platiniridi n.m. Aligatge de platina e d'iridi.

platinita n.f. Aliatge de fèrre e de niquèl, qu'a lo meme coeficient de dilatacion que la platina.

platinoïde n.m. (quim.) Cadun dei metals de la miniera de la platina; nom generic de sieis metals: ruteni, ròdi, palladi, òsmi, iridi e platina.

platinós, a adj. Relatiu à la platina.

platipodia n.f. Pen doç.

platirinia n.f. (anat.) Larguessa dau nas. Contr.: **leptorinia**.

platirinian n.m. Monina d'Amèrica, dei nharras separadi per una larga paret.

platisme n.m. Cresença segond la quala la Tèrra es plana.

platista n. e adj. Relatiu au platisme; partidari dau platisme.

platitud(a) n.f. 1. Mancança d'originalitat: *Un estile d'una granda platitud*. 2. Paraula banala, luèc comun.

3. Marcança de servilitat. Sin.: **bassessa, viles(s)a, aviliment**.

platòde n.m. Platelmint.

platonic, a adj. 1. Imaginari, que devèn jamai realitat: *Viure un amor platonic*. Sin.: **ideal, teoric, pur, formal, etereu**. 2. (lit.) Sensa efècte, qu'abotisse à ren: *De protestacions platoniqui*.

platoniquement adv. Dun biais platonic.

platonician, a adj. e n. Relatiu à la filosofia de Platon; partidari d'aquesta filosofia.

platonisme n.m. 1. Filosofia de Platon e dei sieus disciples. 2. (log.) Doctrina segond la quala li entitats matematiqui an una existença pròpria, en defoara dau monde perceptible.

plausibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es plausible, de cen que pòu èstre admés.

plausiblement adv. D'un biais plausible.

plausible, a adj. 1. Que pòu èstre considerat coma vèr. 2. Que si pòu admetre coma valide: *Una ipotèsi plausible*. Sin.: **valedor, concevable, versemblable**.

play-back n.m. (angl.) Interpretacion mimada qu'acompanha la difusion, la reproduccion d'un enregistrament sonòre efectuat prealablement: *Cantar en play-back*. Sin.: **presonorisacion, preenregistrament**.

play-boy n.m. (angl.) Jovenòme elegant e fortunat, à la mòda, que recèrca lu succès femenins e lu plasers de la vida facil. Sin.: (pej.) **macareu, friscolet, foitamonina, mistoffla**.

plèba n.f. Plèbe.

plebalha n.f. (pej.) Populacha.

pleban n.m. Canonge encargat dau ministèri parroquial dins una catedrala qu'es finda una parròquia.

plèbe n.f. 1. (Antiqu. rom.) Classa populària de la societat romana, per oposicion au *patriciat*. 2. (lit e pej.) Pòble, populacha. Var.: **plèba**. Var.: **plebalha**. Sin.: **bas pòble, rafatalha, sarsavalha, gusalha**.

plebeu, ea adj. 1. De la plèbe. 2. (pej.) Sensa educacion, gaire rafinat.

plebiscitar vt. Elegir, aprovar à una majoritat foarça larga.

plebiscit(e) n.m. 1. Escrutin per lo quau una persona au poder demanda à l'ensèm dei ciutadans de li manifestar lo sieu sostèn en si prononciant per un òc ò un non. 2. Consultacion au cors de la quala la poblacion d'un territòri deu causir l'Estat au quau vòu appartenir. 3. (Antiqu.) Lèi votada per l'assemblada de la plèbe, dins la Ròma antica.

plebiscitari, ària adj. Relatiu à un plebiscite.

plec n.m. 1. Pinçatge d'un vestit. ◇ (fig.) *Pilhar lo plec*: S'abituair. ◇ (fig.) Un marrit plec: *Una marrida abitud*. 2. Partida replegada d'una estòfa, d'un papier, etc. 3. Marca que demòra sus quauqua ren qu'es estat plegat. 4. Partida de la pèu que fa una mena de borrelet. 5. Ondulacion dei jaças d'un terren. 6. Levada au juèc de cartas. Var.: **plega**. 7. Letra. Var.: **plic**.

plecoptèr n.m. *Plecoptèrs*: Òrdre d'insèctes dau còrs alongat, dei antenas lòngui, de la larva aquatica.

plectre n.m. (mús.) Mediator.

plega n.f. Levada ai cartas. Var.: **plec**.

plegable, a adj. Que si pòu plegar facilament. Sin.: **plegadís**.

plegada n.f. Cen que si plega en un còup solet.

plegadís, issa adj. Que si pòu plegar facilament. Sin.: **plegable**.

plegadoira n.f. Plegaira.

plegadura n.f. 1. Marca qu'un plec forma. ◇ Plissadura (per una estòfa). 2. Accion de plegar li pàginas d'un libre. Var.: **plegament**. ◇ Atlahier dont si fa aquesta operacion.

plegaira n.f. Màquina per plegar (lo papier, en particulier). Var.: **plegadoira**.

plegaire, airtiz n. Persona que plega.

plegament n.m. Accion de plegar; fach de si plegar ò de plegar; plissament.

plegant, a adj. Articulat per poder èstre plegat facilament: *Un lièch plegant*. Var.: **plegable, plegadís**.

plegar (*pleguí*) vt. 1. Metre en doble un còup ò mai, en rebatent sobre d'ela-mema una caua soplà: *Plegar un lançou*. ◇ Provedir de plecs (una estòfa). Sin.: **plissar**. 2. Rebatre una sus l'autra li partidas articuladi d'un objècte. 3. Corbar (una caua flexibla). 4. Assubjectir; faire cedir: *Plegar quauqu'un à la sieu volontat*. ◆ vi. 1. Si corbar: *Li brancas plègon sota lo pes dei fruchs*. 2. Cedir, recular, si sotametre: *Plegar davant l'autoritat*. ◆ si **plegar** v.pr. (*à*) Si sotametre à quauqu'un, à quauqua ren.

plegat n.m. (coregr.) Exercici d'assopliment que consistisse à plegar lu genolhs: *Faire de plegats*.

plegatge n.m. Accion de plegar; plissatge.

plegon n.m. Fais de bilhets, de letras, de papiers...

pleguet n.m. Mortaiet, fusada.

pleiada n.f. (lit.) Grope important (de personas, en particulier).

pleiocitòsi n.f. (patol.) Aumentacion màger de cellulas.

pleiomorfic, a adj. Relatiu au pleiomorfisme.

pleiomorfisme n.m. Proprietat d'uni bacterias de cambiar de forma, segond d'influèncas determinadi.

pleiotropia n.f. Determinacion de caractèrs multiples per lo biais d'un gèn unic. Var.: **pleiotropisme**.

pleiotropic, a adj. Relatiu à la pleiotropia.

pleiotropisme n.m. Pleiotropia.

pleistocène n.m. e adj. Si di dau periòde mai ancian dau quaternari.

plen, a adj. 1. Qu'es completament emplit: *Un gòt plen d'aiga, una sala plena de monde*. ◇ (fam.) *Plen coma un òu*: Non poder contenir de mai. 2. Que contèn quauqua ren en granda quantitat: *Una letra plena d'errors*. 3. Total, complet: *Donar plena satisfaccion*. ◇ *Plens poders*: Delegacion de poder legislatiu qu'un Parlament autreja à un govèrn; autorisacion de tractar ò de negociar en nom de la persona que si representa. ◇ Entier: *Plena luna, travalhar à temps plen, à plena durada*. ◇ *Plen emplec*: Situacion que caracteriza

l'emplec dau tot de la man d'òbra disponibla dins un país.
 ◇ Que tota la sieu massa es ocupada per una matèria: *Una poarta plena*. 4. Redond, gròs: *Una cara plena*. ◇ *Votz plena*: Votz foarta, sonòra. 5. Si di d'una femèla que poarta de pichoi. 6. Infatuat: *Una persona plena d'elamema*. 7. Totalament ocupat, preocupat: *Un romancier plen dau sieu subjècte*. 8. (pop.) *Èstre plen*: Èstre embriagat. 9. *En plen*: Dins lo mitan; completament: *Donar en plen dins una leca*. ◇ *En plena ària*: À l'ària liura, foara. ◇ *En plena carriera*: Per carriera. ◇ *En plen vent*: Expauat au vent. ◇ *En plena tèrra*: Directament dins lo soal: *Cultivar li saladas en plena tèrra*. ◇ *En plen jorn, en plena nuèch*: Au mitan de la jornada, au mitan de la nuèch. 10. (vulg.) *N'aver li colhas pleni*: N'aver pron, n'aver lo gonfle.

plen n.m. 1. Espaci que la matèria ocupa completament. Sin.: **totalitat**. 2. Contengut total d'una cistèrna, etc.: *Faire lo plen d'essença*. ◇ *Faire lo plen d'una sala, dei votz à una eleccion, etc.*: Emplir la sala tant que si pòu, obtenir lo nombre de votz mai aut possible, etc. 3. Partida foarta e larga d'una letra calligrafiada. 4. (mar.) *Plen de la mar*: Marea auta, plena.

plen prep. Totplen, foarça: *Li a plen de monde*. Sin.: **totplen**. ◇ (fam.) *N'en metre plen la vista à quauqu'un*: L'impressionar, lo sedurre.

plena n.f. 1. Montada importanta de l'aiga dins un cors d'aiga. 2. Marea auta.

plenament adv. Completament, sensa resèrva: *Es partit plenament rasseurat*. Sin.: **entierament**.

plenari, ària adj. Plenier.

plenier, a adj. Si di d'una amassada à la quala toi lu membres son convocats. Var.: **plenari**.

plenipotença (-éncia) n.f. *Potença màger, absoluta*: La plenipotença imperiala.

plenipotenciari, ària n.m. Agent diplomatic qu'a lu plens poders. ◆ adj. *Ministre plenipotenciari*: Grade mai aut de la carriera diplomatica.

plenitud(a) n.f. (lit.) Totalitat, integralitat: *Conservar la plenituda dei sieu facultats mentali*. Sin.: **plenor**.

plenor n.f. Apogeu, plenituda.

pleonasme n.m. Repeticion de mòts que lo sieu sens es identic: «*Sortir foara*» es un *pleonasme*.

pleocroïc, a adj. Que presenta de pleocroïsme. Sin.: **policroïc**.

pleocroïsme n.m. Proprietat de divers cristals de presentar divers coloracions, segond lo sens dei rais luminós que lu travèron. Sin.: **policroïsme**.

pleomorfic, a adj. Que pertòca lo pleomorfisme.

pleomorfisme n.m. Cambiament de forma que presènton d'uni bacterias, segond lo mitan dont vívon.

pleonast n.m. Aluminat natural de magnèsi.

pleonastic, a adj. Que constitue un pleonasme.

plesentear vi. (*plesentei*) Galejar.

plesiosaure n.m. Reptile marin fossile dau segondari, que pòu jónher fins à 5 m de lòng.

plesir n.m. Plaser.

pletòra n.f. 1. Abondança excessiva d'una produccion quala que sigue, de personas, etc. Sin.: **sobrabondança**.

2. (med.) Abondança excessiva de sang, dins la medecina anciana. ◇ **Obesitat**.

pletoric, a adj. 1. En nombre excessiu, en quantitat excessiva. Sin.: **sobrabondós**. 2. (med.) Que sofrisse de pletòra. ◇ **Obèse**.

pleu n.m. Garantida, caucion. Sin.: **plevença, plevina, plevi**.

pleura n.f. Membrana seroa que tapissa lo torax e envolopa lu paumons. Var.: **plora**.

pleural, a adj. Relatiu à la pleura. Var.: **pleurau**.

pleurau, ala adj. Pleural.

pleurectomia n.f. (cir.) Trencament d'una part de la pleura.

pleurèsi n.f. Pleuresia.

pleuresia n.f. (patol.) Inflamacion de la pleura m'un escorrement de liquide dins la cavitat pleurala. Var.: **pleurèsi, pluresia**.

pleuretic, a adj. e n. Que sofrisse de pleuresia; relatiu à la pleuresia.

pleuriti n.f. Inflamacion de la pleura sensa escorrement.

pleurodinia n.f. Foarta dolor que pertòca lu muscles toracics ò lo teissut sotapleurau. Sin.: **ponch de costat**.

pleuronècte n.m. Peis de la familha dei pleuronectidats.

pleuronectidat n.m. *Pleuronectidats*: Familha de peis, coma lo pampalòti, la sòla, la limanda, que poàrton lu doi uèlhs dau meme costat.

pleuropericarditi n.f. (patol.) Pleuriti mé pericarditi.

pleuropneumonia n.f. (patol.) Pleuriti mé pleurèsi.

pleuroscòpi n.m. Aparelh per examinar la cavitat pleurala.

pleuroscopia n.f. Examèn de la cavitat pleurala au mejan d'un pleuroscòpi.

pleuròt n. Fonge basidiomicèt manjadís, que viu sus lo fust dei aubres. ◇ *Pleuròt bana d'abondança*: Aurelha de cat. Sin.: **negret**.

pleurotomia n.f. (cir.) Dubertura de la pleura.

plevença n.f. Caution, garantida. Sin.: **pleu**.

plevi n.f. Caution, garantida. Sin.: **pleu**.

plevina n.f. Caution, garantida.

plexiglàs n.m. (nom depauat) Matèria plastica dura, transparenta, desformabla à caud, emplegada en particulier coma vitre de seguretat.

plexiti n.f. (patol.) Inflamacion dau plèxus raquial.

plèxus n.m. (anat.) Amolonament de filets nerviós entrebescats.

plic n.m. Plec, letra.

plinenc, a adj. Plinian.

plinian, a adj. Que pertòca un tipe d'erupcion volcanica, coma aquela dau Vesuvi en l'an 79, que Plini lo Jove observèt e descrivèt. Var.: **plinenc**.

plinta n.f. (constr.) Benda, salhida en bas d'una paret, d'una colomna, etc. Var.: **plinto** (it.).

plinto n.m. (it.) Plinta.

pliocène n.m. Darrier periòde de l'èra terciària, que vèn après lo miocène.

pliocenic, **a** adj. Relatiu au pliocène.
pliosaure n.m. Pliosaurus
pliosaurus n.m. Grand reptile marin dau jurassic europeu, vesin dau plesiosaure. Var.: **pliosaure**.
plissadura n.f. Plissat. Sin.: **plegadura**.
plissament n.m. 1. Accion de plissar. 2. Desformacion dei jaças geologiqui ligada à l'orogenèsi. ◇ Ensèm de plecs. Sin.: **plegament**.
plissar vt. Marcar de plecs: *Plissar un teissut*. Sin.: **plegar**, **canonar**. ◆ vi. Faire de plecs, presentar de plecs: *Aquela estòfa plissa*.
plissat n.m. 1. Seria de plecs: *Lo plissat d'una camia*. 2. *Tipe de plissatge*: Plissat soleu. Sin.: **plegatge**, **canonatge**.
plissatge n.m. Accion de plissar. Sin.: **plegatge**, **canonatge**.
ploceïdat n.m. *Ploceïdats*: Família d'auceus comuns qu'un representant n'es la pàssera.
plomb n.m. Metal dense, d'un gris blavastre; element (Pb) de n° atomic 82 e de massa atomica 207,21. ◇ (fig.) *Non aver de plomb dins la tèsta*: Èstre un pauc destartavelat, agir sovent à la leugiera. ◇ *Soleu de plomb*: Soleu foarça caud, solelhàs. 2. (electr.) Copacircuit m'un fieu de plomb. Sin.: **fusible**. 3. Pichina massa de plomb ò d'un autre metal, que sièrve à lestar un fieu à plomb. ◇ *À plomb*: Verticalament. 4. Bala, gran de plomb que si mete dins una arma de fuèc. Sin.: **granon**, **granalha**. ◇ *Aver de plomb dins l'ala*: Èstre tocat dins la sieu santat, la sieu fortuna, la sieu reputacion. Sin.: **n'aver en l'esquina**. 5. Composicion tipografica formada de caractèrs en aliatge à basa de plomb: *Corregir sus lo plomb*. 6. (mar.) Tròç de metal (plomb, fonda, etc.) fixat à-n-una linha de sonda, à una linha de pesca, à una ret, per li lestar. Var.: **plombin**. 7. Sageu dei doganas que certifica qu'un còlis, un camion, una cargason, etc., son en règla m'ai drechs deuguts. 8. Amalgama que si mete per tapar un trauc dins una dent. 9. Asta de plomb que presenta una seccion en H e que sièrve à mantenir lu vèires decopats d'un vitralh.
plombada n.f. 1. Ensèm dei plombs que lèston una ret de pesca. 2. Ancianament, maçuga garnida de plomb.
plombadura n.f. 1. Ensèm dei plombs d'un vitralh. 2. Plombatge.
plombagina n.f. Grafit natural finda sonat *mina de plomb*.
plombaginacea n.f. *Plombaginaceas*: Família de plantas que comprèn d'èrbas vivaci coma la dentelària.
plombaire n.m. 1. (agric.) Gròs rotleu que sièrve à tassar la tèrra. 2. Persona que plomba de caus.
plombar vt. 1. Garnir de plomb. 2. Sagelar (un còlis, un vagon, etc.) d'un sageu de plomb. 3. (constr., tecn.) Verificar, au mejan d'un fieu à plomb, la verticalitat de (un barri, etc.). ◇ Fixar de placas de plomb à la cima d'una teulada. 4. (metall.) Aplicar de plomb sus una pèça metallica, per la protegir. 5. *Plombar una dent*: La tapar m'un aliatge, una amalgama, una resina. 6. (lit.) Donar una color gris escur coma lo plomb: *La chavana plomba*

l'horizont. 7. Pear fortament sobre, empachar lo boan foncionament, la realisacion de quauquau ren (un projècte, una activitat, etc.); compormetre: *Aquest affaire plomba la sieu reputacion*. 8. Lestar una linha de pesca, una ret. 9. (mar.): Assemblar doi cordatges, doi caus electrics en encordelant lu torons que lu compàuson. var.: **emplombar**. ◆ vi. Plonjar.

plombaria n.f. 1. Mestier, obratge, atalhier dau plombier. 2. Ensèm d'installacions e de canalisacions domestiqui ò industrial d'aiga e de gas.

plombat, **ada** adj. 1. Garnit de plomb. 2. Sagelat au mejan d'un plomb, de plombs. 3. *Dent plombada*: Tapada au mejan d'una amalgama, d'una resina.

plombatge n.m. 1. Accion de plombar. Var.: **plombadura**. 2. Amalgama que s'emplega per tapar una dent traucada.

plombemia n.f. Presença de plomb dins lo sang; taus que la mesura.

plombet n.m. Fieu à plomb.

plombier n.m. Persona qu'installa, mantèn e repara li canalisacions e lu aparèlhs de distribucion d'aiga e de gas.

plombifèr, **a** adj. Que contèn de plomb.

plombeu n.m. Fieu à plomb.

plombin n.m. Fieu à plomb.

plombon n.m. 1. Plonjon. Sin.: **cabussada**. 2. Fieu à plomb. 3. Nom de divers auceus que plonjon per cercar de peis. ◇ *Plombon mejan*: Varietat de plombon de la Mar dau Nòrd (de *loom*, rango en lapon). ◇ *Plombon pichon*: Lo mai pichin dei gaviidats (*Gavia stellata*). ◇ *Plombon pichon ros*: Peis d'Euròpa dei lacs, paluns m'una vegetacion densa sus li ribas (*Tachybaptus ruficollis*). ◇ *Plombon gròs*: Auceu gaviiforme, pusleu grand, d'Euròpa e dau Canadà (*Gavia immer*). ◇ *Plombon cornut*: Auceu protegit d'Euròpa (*Podiceps auritus*).

plonjada n.f. 1. Accion de plonjar, de s'enfonsar dins l'aiga; sojorn pauc ò pron llong en immersion completa. Sin.: **cabussada**. ◇ Activitat que consistisse à calar sota la susfàcia de l'aiga dins una tòca esportiva, scientifica ò militària. 2. Movement de calada pauc ò pron rapide: *L'avion a fach una bèla plonjada!* Sin.: **davalada**.

plonjaire, **airitz** n. 1. Persona que plonja, qu'es abila a plonjar. Sin.: **cabussaire**, **cabussier**, **escafandrier**. 2. Persona que practica la plonjada sotamarina. Sin.: **sotaire**.

plonjament n.m. Accion de plonjar quauqua ren dins un liquide. Sin.: **immersion**, **cabussament**.

plonjar vt. 1. Faire intrar (quauqua ren) completament ò en partida dins un liquide: *Plonjar la blea dins l'aiga*. 2. Enfonsar vivament, introduire: *Plonjar la man dins un sac*. 3. *Plonjar lo sieu regard, lu sieus uèlhs sobre quauqu'un, quauqua ren, dins quauqua ren*: Lu regarjar d'aut en bas ò d'un biais insistent. Sin.: **ficar**, **tancar l'agach**. Sin.: **sotar**, **cabussar**. 4. (fig.) Metre bruscament dins un estat fisic ò moral donat: *Aquela nòva l'a plonjat dins una tristessa profunda*. ◆ vi. 1.

S'enfonsar completament dins l'aiga. 2. Sautar dins l'aiga, mé la tèsta e lu braç en avant. ◇ Au balon, efectuar un plonjon. 3. Anar rapidament d'aut en bas. Sin.: **s'aventar**. ◇ Demenir bruscament: *Lu cors de la Borsa an plonjat*. ◆ **si plonjar** v.pr. Si liurar totalament à-n-una activitat. Sin.: **s'aprefondar**.

plòngo n.m. Plonjon.

plonjon n.m. 1. Accion de si butar dins l'aiga d'una autessa pauc ò pron granda. 2. Cabussada de quauqu'un, de quauqua ren que tomba en avant ò d'una granda autessa. 3. (espòrts) Au balon, gèst dau portier que si lança m'ai braç en avant en direccion de la bala ò d'aqueu que l'a. Var.: plòngo.

plor n.m. (lit., sobretot au plural) Làgrima: *Versar de plors*. Var.: **plorada**, **ploradissa**, **lamentacion**.

plora n.f. Pleura.

ploraira n.f. Frema sonada especialament per plorar un moart, dins divèrsi regions d'Euròpa dau Sud.

ploraire, **airitz** adj. e n. 1. Aqueu que si plora sovent, que si lanha sensa rason. Sin.: **plorinhós**, **plorós**, **plorínós**. 2. Si di d'unu aubres que li sieu brancas retómbon vèrs lo soal: *Saure ploraire*.

plorament n.m. Accion de si plorar.

plorant n.m. Esculptura funerària que representa un personatge plen d'affliccion, mé la cara generalament esconduda sota un capuchon.

plorar vi. 1. Versar de làgrimas: *Plorar de ràbia*, *de rire*. ◇ *Plorar à bolhons*: Plorar abondosament. ◇ *Plorar lu sieus sòus*: Si pentir dei sieu despensas. ◇ *Plorar sobre*: Deplorar. 2. Èstre afectat de ploratge. 3. Laisser escapar la saba, en parlant de la vinha e dei aubres talhats de fresc. ◆ vt. Deplorar la moart, la disparicion de quauqu'un ò la perda de quauqua ren. ◆ **si plorar** v.pr. Plorar.

ploratge n.m. (electroacost.) Variacion parasita de l'autessa dei sons, sus un disc ò una benda magnetica.

plorinejar vi. Plorinhar.

plorinhar vi. (fam.) 1. Plorar sovent e sensa rason. Var.: **plorinejar**. 2. Si lamentar. 3. Èstre plen de làgrimas, en parlant dei uèlhs. ◆ n.m. Fach d'èstre plen de làgrimas, en parlant dei uèlhs.

plorinheta n. Si di d'una persona que plora sovent.

plorinhós, **oa** adj. Que plorinha, si lamenta sovent. Var.: **plorós**.

plorínós, **oa** adj e n. Ploraire.

plorós, **oa** adj. Plorinhós. Sin.: **ploraire**, **plorínós**.

plòt n.m. 1. (electr.) Pèça metallica que fa contacte. 2. Bilha de boasc.

plotocracia n.f. 1. Govèrn dins lo quau lo poder apartèn ai rics. 2. País, regime politic dont es en plaça un govèrn plotocratic.

plotocrata n. (didact. ò pej.) Personatge influent potent per la sieu riquesa. Sin.: **capitalista**, **millionari**, **potentat**.

plotocratic, **a** adj. De la plotocracia.

plouqueta n.f. *Faire plouqueta*: Grelhar, en parlant d'un aubre.

plòure v. impers. def. Tombar, en parlant de la pluèia. *Plòure de ròdas de molins, à vèrsa*: Plòure foarça. Sin.: **deluviar**. ◆ vi. Tombar en abundança: *Li criticas plouïon*.

plovina n.f. Breniada. Sin.: **fosquin**, **bruniada**, **poscada**.

plovinejar vi. Breniar. Var.: **bruniar**. Sin.: **fosquinejar**, **aigalejar**, **aigalear** (Uèls), **bresinhar** (Luceram), **poscar**.

plovínós, **a** adj. Bruniós.

plua n.f. 1. Dent (d'un autís, d'una forqueta, d'una pinha, etc.). 2. Dispositiu de brancament electric religat a una linha sota tension. Var.: **pluga**.

pluèia n.f. 1. Precipitacion d'aiga atmosferica sota forma de gotas. ◇ *Pluèias acidi*: Cargadi d'ions acides (sobretot sulfurics e nitrics) d'origina industrial, que fan totplen de mau à la vegetacion, en particulier ai forèsts. ◇ *Faire la pluèia e lo beu temps*: Aver una granda influença, poder decidir de tot. ◇ *Parlar de la pluèia e dau beu temps*: Parlar de causas banali. 2. Tombada d'objèctes en grand nombre: *Una pluèia de cendres*. ◇ (fig.) Cen qu'es donat, distribuit en grand nombre: *Una pluèia d'insults, una pluèia de còups*.

plueiós, **oa** adj. Pluviós.

pluga n.f. 1. (electr.) Part mascla d'un cuu de lampa, etc. Sin.: **bròca**. ◇ Plua. 2. Juèc dins lo quau un dei jugaires a lu uèlhs cubèrts e deu temptar d'agantar lu autres e de lu identificar.

plugar vt. Barrar, clavar.

pluguet n.m. Lampejaire. Sin.: **fotolume**. ◇ *Faire pluguet*: Cluquejar.

pluguetant, **a** adj. Cluquejant.

pluguetar vi. Cluquejar.

pluma n.f. 1. Organe que l'epidèrma dei auceus produe, format d'un tube sople que poarta de barbas e que sièrve à volar, à protegir lo còrs e à mantenir una temperatura constanta. ◇ *Cacilha de pluma*: Ferum que pertòca lu auceus. ◇ (fam.) *Volar dins li plumas de quauqu'un*: L'atacar bruscament. 2. Tube dei gròssi plumas de l'auca, etc., talhat en poncha, que servia per escriure. ◇ Tròç de metal que, fixat à un poartapluma, un estilo, sièrve à escriure. ◇ *Pilhar la pluma*: Escriure. ◇ *Viure de la sieu pluma*: Faire la profession d'escrivan. 3. (espòrts) En bòxa, categoria entre 54 e 57 kg per lu amators.

plumachon n.m. Plumet.

plumada n.f. Bastonada.

plumaire, **airitz** n. Persona que pluma (toi lu sens).

plumalh n.m. Escobet. Sin.: **plumasseu**.

plumar vt. 1. Arrancar li plumas d'una volalha, d'un auceu. 2. (fam.) Pilhar toi lu sòus de quauqu'un en l'enganant, en jugant.

plumason n.f. Accion de plumar un auceu, una galina, etc.

plumassaria n.f. Mestier, trabalh e comèrci dau plumassier.

plumasseu n.m. 1. (med.) Tampon d'escarpida utilisada coma pansament. 2. (med., veter.) Plumassier.

lu manechaus fícon per li barbas dans li nharras d'un cavau, à l'efècte d'excitar un flux abondós de l'umor qu'es secretada au niveau dei glandas de la membrana pituitària. 3. (tecnol.) Pichin tròç de pluma que garnisse li languetas de clavecin, li saetas. 4. Plumalh.

plumassier, a n. 1. Persona qu'alestisse e vende de plumas dins la tòca que s'ígon emplegadi dins la mòda e l'ornamentacion. 2. Escrivan de gaire de valor. Sin.: **escribachon, plumitiu**.

plumatge n.m. Ensèm de plumas que recuèrbon lo còrs d'un auceu.

plumatjat, ada adj. Emplumat.

plumet n.m. Fais de plumas per ornar un capeu, un casco. Sin.: **plumachon**.

plumetat, ada adj. (arald.) Si di d'un figura que poarta un plumetat. ♦ n.m. (arald.) Camp semenat de plumas.

plumier n.m. Boita dins la quala un escolan metia lu sieus gredons, etc. Sin.: **penier**.

plumitiu n.m. 1. (fam.) Escrivan mediòcrae ò, mai rarament, emplegat ai escripturas. Sin.: **escribachon, plumassier**. 2. Registre dont son inscrichs lu principals fach d'una audiença au tribunal.

plumós, oa adj. 1. Que sembla de plumas. 2. Qu'a totplen de plumas.

plumula n.f. (zool.) Caduna dei pichini plumas qu'ensèm fòrmon lu duvet.

plural, a adj. Que marca la pluralitat, lo plural. Var.: **plurau**.

plural n.m. (gram.) Forma d'un mòt qu'indica un nombre superior à l'unitat: *En niçard, «s» es la marca dau plural, ma demòra mut; «i» es la marca dau plural dei adjectius femenins*. Var.: **plurau**.

pluralisme n.m. 1. Concepcion qu'admete la pluralitat dei opinions e dei tendenças en matèria politica, sociala, economica, sendicala, etc. 2. (filos.) Sistema segond lo quau li a solament d'èstre individuals sensa ligam entre elu (per op. à *monisme*, à *dualisme*).

pluralista adj. e n. Dau pluralisme; partidari dau pluralisme.

pluralitat n.f. Fach d'èstre en nombre: *La pluralitat dei partits*.

plurau, ala adj. e n.m. Plural.

plurèsi n.m. Pleuresia.

pluresia n.f. Pleuresia, plurèsi.

pluriannual, a adj. Que dura mai d'un an: *Un plan economic pluriannual*. Var.: **pluriannuau**.

pluriannuau, ala adj. Pluriannual.

pluricausal, a adj. Qu'a mai d'una causa. Var.: **pluricausau**.

pluricausau, ala adj. Pluricausal.

pluricellular(i), ara (-ària) adj. Multicellulari.

pluricellularitat n.f. Estat de cen qu'es pluricellulari.

pluricentric, a adj. Que non es unifòrme, que tèn còmpte dei diferenças: *Una vision pluricentrica de la lenga occitana*.

pluridimensional, a adj. Qu'a mai d'una dimension. Var.: **pluridimensionau**.

pluridimensionau, ala adj. Pluridimensional.

pluridisciplinari, ària adj. Que pertòca à l'encòup diversì disciplinas: *Un projècte pluridisciplinari*. Sin.: **multidisciplinari**.

pluridisciplinaritat n.f. Caractèr de cen qu'es pluridisciplinari: *Un ensenhament pluridisciplinari*.

plurilingüe, a adj. Multilingüe. Var.: **plurilingue**.

plurilingüisme n.m. Multilingüisme. Var.: **plurilinguisme**.

plurilocular(i), a (-ària) adj. Multilocular(i).

plurinacional, a adj. Que pertòca à l'encòup diversì nacions. Var.: **plurinacionau**.

plurinacionau, ala adj. Plurinacional.

plurinominal, a adj. Que compoarta mai d'un nom. Var.: **plurinominau**.

plurinominau, ala adj. Plurinominal.

pluripartisme n.m. Sistema politic qu'admete l'existença de divers partits.

plurivalent, a adj. 1. (quim.) Que pòu aver diversì valenças. 2. Que pòu pilhar diferenti valors, diferenti formas. 3. *Logica plurivalenta*: Logica qu'admete mai de doi valors de veritat (per op. à *logica bivalenta*).

plurivòque, òca adj. Qu'a diferenti valors, diferents sens.

plus adv. Indica una quantitat, una addicion. Quora es precedit de l'article definit ò dau pronom possessiu, marca lo niveau mai aut au dedintre d'un grope: *Lo plus malaisat de realisar es de capitar, lo mieu libre pus beu qu'augui jamai legit*. Var.: **pus**. Sin.: **e, e mai**. 2. Indica un gra, un niveau; comparatiu ò un superlatiu de superioritat: *Es plus beu que tu*. Sin.: **mai**. 3. Marca la cessacion d'una accion, d'un estat: *Travalla plus*.

plus n.m. 1. (mat.) Signe de l'addicion (+). 2. *Un plus*: Quauqua ren de mai ben, un progrès, un melhorament: *Aqueu jardin poarta un plus à la tieu maion*.

plusors adj. e pron. ind. pl. Mai d'un, mantun (arcaïsme).

plus que perfècte n.m. (gram.) Temps dau vèrbo que determina una accion passada, denant una altra accion passada: *Avii cantat*. Var. **plus que perfach**.

plus que perfach n.m. (gram.) Var. **plus que perfècte**.

plutòni n.m. Metal obtengut per irradiacion de l'urani, emplegat dintre lu sobregenerators e per la fabircacion dei armas nucleari; element (Pu) de n° atomic 94.

plutonic, a adj. (geol.) Qu'es estat produch dintre li prefondors de la tèrra sota l'accion dei foarças intèrni.

plutonigène, a adj. Que genèra de plutòni: *Reactor plutinogène*.

plutonisme n.m. (geol.) Teoria abandonada qu'explicava la formacion dei ròcas, en invocant unicament l'accion dau fuèc central.

pluvial, a adj. 1. Relatiu a la pluèia. 2. Pivial. Var.: **pluviau**.

pluvian n.m. Auceu escacier de la valada dau Nil, que si noirisce de parasites e d'insèctes que tròva dins la boca dei cocodriles (Família dei glareolidats).

pluviau, ala adj. e n.m. Pluvial.

pluvier n.m. Auceu escacier que viu en riba dei aigas e ivèrna dins li regions caudi (Família dei caradriidats). Var.: **pivier**. Sin.: **correntin**. ◇ *Pichon pluvier*: Auceu de la família dei caradriidats que manja de coleptèrs, de moscas, de vèrps, de pichins molluscs, de pichins fruchs e de granas.

pluviomètre n.m. Instrument que sièrve per mesurar la quantitat d'aiga de pluèia en un endrech determinat.

pluviometria n.f. Branca de la climatologia qu'estúdia la reparticion dei pluèias dins l'espaci e dins lo temps.

pluviometric, a adj. Relatiu à la pluviometria e au pluviomètre.

pluvionival, a adj. Que pertòca un regime pluvial que la sieu alimentacion es caracterisada per la predominança dei pluèias à respèch de la neu.

pluviós, oa adj. Que tende vèrs la pluèia, en parlant dau temps. Var.: **plueiós**.

pluviòsi n.m. Segond mes dau printemps dins lo calendrier revolucionari francés.

pluviositat n.f. Quantitat de pluèia mesurada en un luèc, en encontrada, en un periòde determinat.

Pm Simbòle dau prometi.

P.N.B. Produch nacional brut.

pneuma n.m. Principi de natura espiritual, considerat coma un quint element. ◇ (per ext.) Buf de vida, principi de vida.

pneuma n.f. (notacion musicala anciana) 1. Ensèm de nòtas que si cànton sus una soleta sillaba. Melodia corteta que vèn après l'alleluia de la messa.

pneumallergène n.m. Allergène que provòca una allergia respiratòria.

pneumartrografia n.f. Radiografia d'una articulacion au mejan d'una seringada de gas dins la sinoviala.

pneumartròsi n.f. (patol.) Preséncia d'aire dins una sinoviala articulara.

pneumatic n.m. Nom que lu gnostics donàvon ai òmes «esperitaus».

pneumatic, a adj. 1. Relatiu à l'ària, ai gas. ◇ *Màquina pneumatica*: Màquina que sièrve à faire lo vuèi. 2. Que fonciona mé d'ària comprimida: *Marteu pneumatic*. 3. Que pilha la sieu forma utilisabla quora es gonflat d'ària: *Un matalàs pneumatic*. 4. Relatiu ai oàs vuèi dei auceus, que la sieu cavitat es plena d'ària que provèn dei sacs aerencs. 5. *Carta pneumatica* ò *pneumatic*, n.m.: Corrspondença sus un papier especial que si mandava dins d'uni vilas, d'un bureau postal à un autre, per de tubes à ària comprimida.

pneumatic n.m. 1. Goma per li ròdas, bendatge. 2. Carta pneumatica.

pneumatisacion (-izacion) n.f. (patol.) Formacion d'una cavitat aerenca dintre un teissut ò un organe.

pneumatocèla n.f. (patol.) Espandiment gasós entre lu organes.

pneumatofòre n.m. Organe respiratòri de raïç de divers aubres que créisson dins l'aiga e dins li regions de palun.

pneumatòsi n.f. (patol.) Estat mausan provocat per l'amolonament de gas dintre li cavitats naturalis dei organes ò dei teissuts, coma l'estòmegue (aerofagia), etc...

pneumaturia n.f. (patol.) Emission à l'encòup de gas e d'urina per l'urètra.

pneumectomia n.f. (cirur.) Ablacion parciala ò totala d'un paumon. Var.: **pneumonectomia**.

pneumobacil(le) n.m. Bacille qu'intervèn segondariament dintre la pneumonia. Es l'agent d'uni broncopneumonias e d'uni pleuresias.

pneumocefalia n.f. (patol.) 1. Presença d'ària dins la cavitat craniana. 2. Enfisema pericranian.

pneumocistòsi n.f. Pneumopatia sevèra, que constitue una complicacion frequenta dau sida.

pneumocòc n.m. Bacteria que si presenta sota forma de diplocòc, agent de divers infeccions (en particulier la pneumonia).

pneumococemia n.f. (patol.) Septicemia ligada au passatge dau pneumocòc dins lo sang.

pneumococia n.f. (patol.) Lo tot dei malautias determinadi per lo pneumocòc (pneumonia, pleuresia, endocarditi...).

pneumoconiòsi n.f. Malautia dei paumons, deuguda à l'inalacion de pòuvers e de particulas solidi.

pneumoconiosic, a adj. Relatiu à la pneumoconiòsi.

pneumoftisiologia n.f. Partida de la medicina que recampa la pneumologia e la ftisologia.

pneumoftisiologue, òga n. Mètge especialista de pneumoftisiologia.

pneumogastric (ajustar):

pneumogastric n.m. e adj. m. Nèrvi cranian qu'apertèn au sistema parasimpatic, que parte dau bulbe e va vèrs lu bronquis, lo coar, l'aparelh digestiu, lu rens. Sin.: **nèrvi vague**.

pneumografe n.m. Aparelh qu'enregistra lu cambiaments de la circonfèrença toracica durant lu movements respiratòris.

pneumografia n.f. Estudi grafic dei movements respiratòris.

pneumolit n.m. Concrecion solida que si pòu trovar dintre lo parenquisma paumonari.

pneumologia n.f. Especialitat medicala que tracta dau paumon e dei sieu malautia.

pneumologic, a adj. Relatiu a la pneumologia.

pneumològue, òga n. Mètge especialista en pneumologia.

pneumonectomia n.f. (ajustar): Pneumectomia.

pneumonectomia n.f. (cir.) Ablacion d'un paumon. Var.: **pneumectomia**.

pneumonia n.f. Infeccion aguda d'un lòbe entier de paumon deuguda, lo mai sovent, au pneumocòc.

pneumonic, a adj. Relatiu à la pneumonia; que sofrisse de pneumonia.

pneumopatia n.f. Tota afeccion dau paumon.

pneumoperitòni n.m. Escorrement de gas dins lo peritòni.

pneumotomia n.f. (cir.) Encisa cirurgicala dau paumon.

pneumotorax n.m. 1. Escorrement de gas dins la cavitat pleurala, sigue accidental (plaga dau paumon), sigue terapeutica. 2. *Pneumotorax artificial*: Insuflacion de gas dins la cavitat pleurala dins una tòca terapeutica.

Po Simbòle dau polòni.

Po Simbòle dau poise.

poador n.m. 1. Persona que poa, que rebronda lu aubres e la vinha. 2. Secator. 3. Cassuu per l'òli. Sin.: **ratochin**.

podadura n.f. Accion de talhar, de rebrondar lu aubres, la vinha. Sin.: **rebrondatge**.

poaire n.m. Caisson de nòria, de ròda idraulica.

poant n.m. 1. Obratge, construccion que permete de passar una depression dau soal, un cors d'aiga, un obstacle, una rota, etc. ◇ *Poant à bascula*: Poant que lo sieu taulier es mobile à l'entorn d'un axe de rotacion horizontal. ◇ *Poant levant*: Poant que lo sieu taulier si auça per translacion verticala, en demorant horizontal. ◇ *Poant canal*: Poant que permete lo passatge d'un canal au dessobre d'un cors d'aiga, d'una rota, etc... ◇ *Poant levaís*: En li ancianas fortaleras, poant que si podia auçar e abaissar à volontat au dessobre d'un valat, d'una dogà. ◇ *Poant mobile*: Que lo sieu taulier, mobile parcialament ò en totalitat, permete d'interrompre lo passatge. ◇ *Poant suspendut*: Poant que lo sieu taulier es tengut per de cables metallics. ◇ *Poant viradís*: Que lo sieu taulier vira à l'entorn d'un axe vertical. ◇ *Poant de bateus*: Poant fach de bateus religats entre elu. 2. (mar.) Ensèm dei taulas dispauadi per fins de realisar una susfàcia totala per curbir lo dedintre de la cencha d'una nau, ò per lo compartir horizontalament. Sin.: **cubèrta**. ◇ *Poant de proa, de popa*: Poant situat sus lo davant d'una nau. ◇ *Poant de popa*: Poant que cuèrbe la part arriera d'una nau. ◇ *Poant d'enairement*: Part sobrana d'un poartavions per l'apontatge e l'envòl dei aeronaus. ◇ *Poant sobran*: Poant mai aut que s'expandisse sus lo tot de la longuessa d'una nau. 3. *Poant elevator*: Aparelh de levatge per lo manteniment e la reparacion dei veïcules. ◇ *Poant rotlant*: Aparelh de levatge m'un camp d'accion parallelepipedic. 3. *Poant aerenc*: Ligason aerenc entre doi ponch separats per una zòna dont lu autres mejans de comunicacion son impossibles ò tròp lents. 4. Cen qu'evòca un poant per la sieu forma, la sieu disposicion, la sieu foncion. ◇ (mús.) Partida musicala à l'interior d'una cançon. ◇ Figura d'acrobacia au soal dins la quala lo còrs, arcat en arrier, repaua sus lu pens e li mans. ◇ (electr.) Dispositiu format de quatre brancas plaçadi en quadrilatèr e que compoàrton d'elements coma de resistenças, de condensators, etc., e de doi brancas diagonali, una que poarta la foant de corrent, l'autra un aparelh de mesura, e que sièrve à produire de desfasatges,

etc. ◇ *Poant arrier d'una automobila*: Ensèm format per l'aisseu e divèrs organes de transmission, en particular lo diferencial.

poar vt. [pu'a] (*poi*) Rebrondar. Var.: **podar**.

poarc n.m. 1. Mamifèr omnivòre foarça expandit dins lo monde, dau morre acabat per un grunhe. ◇ *Poarc domestic*: Elevat per la sieu carn e lo sieu cuer. ◇ *Poarc sauvatge*: Singlar. 2. Carn d'aquesto animau. 3. Pèu alestida d'aquesto animau. 4. (fig., fam.) Òme brut, galavard, desbauchat. 5. *Poarc marin*: Peis de la familha dei oxinotidats. ◇ *Poarc de mar*: Mamifèr cetaceu vesin dau daufin, comun dins l'Atlantic, dont seguisse li naus. (*Phocaena phocaena*). 6. *Èrba dau poarc*: Flor de la familha dei araceas.

poarc-espin n.m. Mamifèr rosegaire mé d'espinas dorsali lòngui, que viu dins lo sud d'Euròpa, en Àsia e en Àfrica.

poàrger vt. Porgir.

poarre n.m. Ortalécia dei fuèlhas lòngui vèrdi que fòrmon à la sieu basa un cilindre blanc que n'en constitue la part mai preada (Familha dei liliaceas). Var.: **porre**.

poart n.m. 1. Sosta naturala ò artificiala per li naus, adobada per embarcar e desbarcar de mèrc e de passatgiers: *Poart maritime, fluvial*. ◇ *Poart autonòme*: Grand poart maritime de comèrci, que l'administra un establiment public nacional. ◇ *Poart franc*: Dont li mèrc poàdon transitar sensa pagar de drech de doana. ◇ (fig.) *Arribar à boan poart*: Sensa accident. 2. Vila bastida à costat, à l'entorn d'un poart.

poart n.m. Còl, dins li Pireneus. sin.: **baissa, coal, dros, pas**.

poart n.m. 1. Accion de portar. ◇ (mil.) *Poart d'armas*: Actituda dau sordat que presenta li armas. ◇ *Permés de poart d'arma*: Autorisacion autrejada à una persona de portar una arma. 3. Accion, fach de transportar. ◇ (mar.) *Poart en lord*: Massa totala qu'una nau pòu cargar, exprimida en toneladas metriquai. ◇ Prètz dau transpoart. 4. Biais qu'una persona a de caminar, de si tenir: *Un poart de regina*. Sin.: **anament, tenguda, portadura**. 5. Disposicion dei brancas e dei fuèlhas d'un vegetau: *Lo poart elegant d'un aubre*.

poart n.m. (angl., inform.) 1. Cen que permete de connectar lu periferics entre elu: *Poart logicial, poart material*. ◇ *Poart USB*: Connector per una clau USB. 2. Portatge informatic.

poarta n.f. 1. Dubertura que permete d'intrar dins un luèc claus e de n'en sortir: *Durbir, clavar la poarta*. ◇ *De poarta en poarta*: De maion en maion, d'apartament en apartament. ◇ *Operacion (matinada, jornada, etc.) poarta dubèrta (poartas dubèrti)*: Pendent la quala lo public pòu intrar liurament dins una empresa, una escòla, etc., per visitar, s'informar. ◇ *Pilhar, ganhar la poarta*: Sortir. ◇ *Metre à la poarta*: Caçar, remandar, metre foara; licenciar. 2. Paneu mobile que permete de barrar una dubertura, l'intrada d'una maion, etc. ◇ Paneu que barra un part d'un mòble, un armari, etc. 3. (fig.) Biais d'accès; introduccion: *La poarta dau succès, dei*

onors. ◇ (fig.) *Intrar per la granda poarta (per la pichina poarta):* Accedir immediatament à una foncion importanta dins una carriera (ò en passant un à un toi lu escalons en començant per un emplec modèste). ◇ (fig.) *Picar à la boana poarta:* S'adreçar à la persona, au servici que convèn. ◇ (fig.) *Laissar la poarta dubèrta à quauqua ren:* Li donar la possibilitat d'acapitar. ◇ (fig.) *Durbir, barrar la poarta à quauqua ren:* Lo permetre ò l'empachar. 4. Ancianament, dubertura dins lu barris d'una vila fortificada: *Poarta Marina dins Niça Vièlha.* ◇ Emplaçament d'una anciana poarta de vila, quartier qu'es à l'entorn: *La Poarta Faussa, dins Niça Vièlha.* 5. En esquí, espaci contengut entre doi pals. ◇ Dins divers esports, gàbia dont si deu faire intrar lo balon per faire un ponch. 6. (electron.) Circuit logic elementari que possedisse una sortida e divers sortidas e divers intradas, imaginat per fornir un senhal de sortida quora un nombre donat de condicions son verificadi.

poarta adj. (anat.) *Vena poarta:* Que mena lo sang despí l'intestin greule, lo pancreàs, la rata e l'estòmegue fins au fegge.

poartabagatges n.m. inv. 1. Dispositiu accessòri d'un veicule per li metre de bagatges. 2. Ret, casier, etc., destinat à recebre lu bagatges à man, dins un veicule de transports en comun.

poartabaguetas. Estug estacat au tamborn, dont si méton li baguetas.

poartabaioneta n.m. Pèça de cuer dont si fixa la fòdra de la baioneta.

poartabandiera n. Persona que poarta una bandiera.

poartabilhets n.m. inv. Pichin poartafuèlh destinat à contenir de bilhets de banca.

poartabaston n. Aqueu, aquela qu'a un baston coma arma.

poartabèc n.m. Pichin tube qu'à la sieu extremitat es fixat lo brutlaire dins un aparelh à gas.

poartabelicres n. (pej.) Persona que poarta de belicres.

poartabicycleta(s) n.m. Fixacion que permete d'estacar una bicycleta sobre una veitura.

poartablòda n.m. Persona que poarta una blòda de trabalh.

poartaboasc n.m. Larva de frigana que s'enviròta d'un estug fach de degalhs vegetals, emplegada coma esca per la pesca.

poartabobina n.m. Pèça que sièrve de supoart à una bobina, dins una màquina per cordurar, un magnetofòne, etc.

poartabota(s) n.m. Supoart dont si mete una bota (de botas).

poartabonur n.m. Poartafortuna.

poartabotelhas n.m. 1. Casier per metre li botelhas à plat. 2. Panier, generalament partit en casas, per portar de botelhas.

poartabraç n.m. 1. Corrèia plaçada provisòriament sus un mestier per tèsse e que sièrve de supoart à l'avant-braç de l'obrier encargat de donar lu fieus de cadena à passar dins lu malhons dei lamas dau mestier. 2.

Corrèia en passamentaria, que si plaça de cada costat interior d'una veitura per li poder passar un braç e lo laissar ensinda repauar.

poartabrida(s) n.m. Aisina d'escudaria que sièrve à suspendre una brida (de bridas) après usatge.

poartabròssa(s) n.m. Supoart per metre de bròssas entre doi utilisacions.

poartacadièra n.m. Persona que portava una cadièra à portaire.

poartacambas n.m. Aparelh que si fixa à una taula per permetre d'examinar comodament lu malauts pertocats d'afeccions dei organes genito-urinaris.

poartacanas n.m. Aisina, pichin mòble per depaugar li canas (dins una intrada, per exemple).

poartacandelier n.m. Aqueu qu'es encargat de portar lo candelier dins lu oficis pontificals.

poartacanon n.m. Veicule que sièrve au transpoart dau tube de diferents canons.

poartacapeus n.m. Mòble proveit de patèras dont si poàdon metre de capeus ò patèra simpla per metre un capeu solet.

poartacarbons n.m. inv. (tecn.) Dispositiu que tèn en plaça lu carbons d'una màquina electrica que vira (motor, generator).

poartarcàs n.m. (en apos., m'una valor d'adj.) *Lo dieu poartarcàs:* Lo dieu Amor.

poartacarga n.m. 1. Camalo. 2. (en apos., m'una valor d'adj.) Qu'es destinat au transpoart de cargás: *Un carri poartacarga.* ◇ Qu'ajuda à portar un carga: *Lo camalo mete de coissins poartacargás sus li sieu espatlas.*

poartacarretiera n.f. Poarta que permete lo passatge dei veicules dins la cort d'un bastiment. Sin.: **porton.**

poartacartas n.m. inv. 1. Pichin poartafuèlh per li pèças d'identitat, li cartas de visita, li cartas bancari, etc. 2. Estug plegadí per li cartas rotieri.

poartacarteus n.m. Poartafichas.

poartacartons n.m. Pichin mòble en forma de X qu'entre li sieu brancas superiori si poàdon metre lu cartons ò lu poartafuèlhs de dessenh.

poartaccessòris n.m. Supoart dont si poàdon plaçar d'accessòris.

poartacellula n.m. Pèça que sièrve de supoart à la cellula de lectura d'un electrofòne.

poartachequier n.m. Estug que sembla un poartafuèlh, proveit d'un solet compartiment, dins lo quau si mete lo libret de chècs.

poartacièrge n.m. Aqueu qu'es encargat de portar un cièrge dins un cortègi religiós. Sin.: **poartaciri.**

poartacigarretas n.m. Estug per li cigarretas.

poartacigarros n.m. Estug per lu cigarros.

poartacilindres n.m. Bastit fixe que supoarta lu cilindres dins li divers màquinas d'estiratge utilizadi en filatura.

poartacimbala n.m. Supoart per una cimbala.

poartaciri n.m. Poartacièrge.

poartaciviera n.m. Pèça de l'arnesc que mantèn una civiera de veitura ipomobila.

poartaclus n.m. 1. Aneu ò estug per portar li claus. 2. Aqueu que poarta li claus (d'una preson, etc.).

poartacoa n.m. Macaon.

poartacombinat n.m. Pichin instrument de cauchó que permete de mantenir lo combinat telefonic sus l'espata.

poartacorona n.m. Persona que poarta una corona.

◇ (en apos., m'una valor d'adj.) Que poarta una corona: *Un àngel poartacorona.*

poartacoronas n.m. Supoart sus lo quau si plàçon li coronas mortuari.

poartacontenèires n.m. inv. Nau especialament adobada per lo transpoart dei contenèires.

poartacòpia n.m. Supoart, pupitre destinat à recebre lu documents copiats à la màquina.

poartacoteu n.m. Aisina de taula sus la quala si paua l'extremitat dau coteu, per evitar de brutar la toalha.

poartacoton. Asta qu'à la sieu extremitat si fixa lo coton que si vòu utilizar.

poartacrotz n.m. 1. Aranha (Família dei argiopidats). 2. Dins li processions, persona que poarta la crotz.

poartadestrau n.m. Estug fixat à la cintura per transportar un destrau.

poartadiamant n.m. Còrs de metal dins lo quau si sertisse un esclat de diamant, emplegat per lo dreïçatge dei ròdas de rectificacion, ò per la rectificacion dei pèças de bronze, de loton ò d'alumini.

poartadiieu n.m. (vièlh, pej.) Prèire, en tant que poarta lo viatic ai malauts.

poartadinnar n.m. (vièlh) Recipient destinat au transpoart d'un past caud, dins lo quau lu aliments son plaçats dins de sietas ò de boïtas pauadi una sobre l'autra.

poartadocuments n.m. inv. Cartela que comprèn un compartiment solet.

poartadrapeu n.m. 1. Aqueu, aquela que poarta lo drapeu d'un regiment, la bandiera d'una associacion, de la sieu delegacion ai juècs Olimpics, etc. 2. Cap actiu e reconoisut. 3. Persona qu'incarna un ideal, una idea: *Lo poartadrapeu d'una politica novèla.*

poartaelicoptèrs n.m. inv. Nau de guèrra especialament equipada per lu elicoptèrs.

poartaempeut n.m. Subjècte sus lo quau si fixa l'empeut.

poartaensenha n.m. Ancianament, poarta drapeu.

poartaeronaus n.m. inv. Bastiment de guèrra especialament adobat per lo transpoart e lu movements dei aeronaus. Sin.: **poartavions.**

poartaescudèla n.m. Pichin peis ossós dei mars d'Euròpa que poarta doi ventosas sota lo ventre. Sin.: **barbier.**

poartaespatletas n.m. (pej.) Oficier.

poartaesperon n.m. Corrèia de cuer que sièrve à sostenir l'esperon.

poartaesquís n.m. Fixacion que permete d'estacar d'esquís sobre una veitura.

poartaespada n.m. 1. Pèça de cuer ò d'estòfa fixada à la cintura per sostenir la fòdra de l'espada. 2. Xififòre.

poartaestafas n.m. Sistema de corrèias estacadi à la sèla, que servíon à auça li estafas, per li empachar de balançar quora lo caval non èra montat.

poartaestandard n. Oficier que poarta l'estandard d'un còrs de cavalaria.

poartaestraças n.m. Persona que poarte d'estraças, de marrits vestits.

poartaestriviera n.m. Cadun dei supoarts metallics fixats de cada costat de la sèla e dins lu quaus pàsson li estrivieras.

poartaetiqueta n.m. Pichin quadre que si fixa sus un objècte e dins lo quau si pòu ficar una etiqueta.

poartafais n.m. Camalo.

poarta-faussa n.f. Poarta secreta. ◇ (M'una majuscula) Nom d'un quartier de Niça Vièlha.

poartafen n.m. (en apos. à valor d'adj.) Que porte de fen.

poarta-fenèstra n.f. Poarta vitrada, que duèrbe sus una terrassa, un balcon, etc.

poartafichas n.m. inv. Quadre dont si méton d'afichas. Sin.: **poartacarteus, poartapaneus.**

poartafilanha n.m. Petit cavalet destinat à mantenir una filanha dins la direccion que li es estada donada.

poartafilm n.m. Mena de placa metallica qu'a doi fulhaduras parallèli dins li quali si fica lo plan-film.

poartafiltre n.m. 1. Dispositiu montat sus un aparelh optic, que sièrve de supoart à un filtre. 2. Dispositiu que sièrve de supoart à un totairòu provedit d'un filtre destinat à la filtracion de liquors.

poartaflageus n.m. Aqueu que causa de flageus.

poartaflambeu n.m. 1. Aqueu que poarta un flambeau dins una procession. 2. (fig.) Aqueu que duèrbe la via, que mena l'aparament d'una causa.

poartaflingue n.m. (fr.) Garda dau còrs; nèrvi.

poartaflorier n.m. Poartavàs.

poartaflors adj. inv. Que poarta de flors: *Un aubrilhon poartaflors.* ◆ n.m. inv. Supoart per metre un vas m'una planta, mé de flors. Sin.: **poartavàs.**

poartafoart n.m. inv. (dr.) Engatjament que garantisce l'acceptacion d'un tèrç; persona que pilha aquel engatjament.

poartafortuna n.m. Objècte, jòia, etc., qu'una persona pensa que li van adurre la fortuna. Sin.: **poartabonur.**

poartafotografias n.m. Mena de poartafuèlh simple que sièrve de quadre per li fotografias.

poartafuèlh n.m. 1. Estug, provedit de compartiments, dins lo quau si méton de bilhets de banca, lu papiers d'identitat, la carta de crèdit, etc. 2. Títol, foncion de ministre; departament ministerial. 3. Lo tot dei efèctes de comèrci, dei valors mobiliari, qu'apèrtènon à una persona ò una empresa. 4. poartafuèlh numeric: Dossier personal numeric, que presenta la formacion, li realisations, etc., d'una persona, en vista de la

reconnoissença per un establiment d'ensenhament, un emplegaire potencial, etc. Sin.: **portfòlio**.

poartagladi n.m. 1. (rare) Persona que poarta un gladi. 2. Xifofòre (peis).

poartagrana(s) n.m. Planta destinada à fornir de grana.

poartagredon n.m. Tube metallic dins lo quau si mete un gredon, un tròç de gredon.

poartaguidon n.m. Sota-oficier encargat de portar le guidon.

poartagulha n.m. inv. 1. (cir.) Pinça d'acier que sièrve à tenir l'agulha à suturas. 2. (tecn.) Pèça, dins una màquina, dont si fixa l'agulha: *Lo poartagulha d'una màquina per cordurar*.

poartagulhas n.m. inv. Estug dont si méton li agulhas per cordurar.

poartagulhon n.m. Insècte imenoptèr provedit d'un agulhon à l'extremitat de l'abdomèn.

poartaiga n.m. Canal aerenc ò sosterran, que mena l'aiga per alimentar una vila; obratge que supoarta aqueu canal: *Lo poartaiga de Gard*.

poartaigla n.m. Oficier encargat de portar l'aigla dau batalhon, pi dau regiment, dins li armadas francesi dau premier Empèri.

poartaïnsigne n.m. Aqueu qu'est encargat de portar un dei insignes de l'evesque.

poartaïsolator n.m. Supoart dei isolators dont pàsson lu fiefs d'una linha electrica, telegrafica ò telefonica.

poartacambaligas n.m. inv. Pèça de linjaria femenina à la quala son fixadi li cambaligas.

poartaisina n.m. Poartautís.

poartajòias n.m. Mòble format à la sieu basa d'una mena de còfre à tiradors embé en dessobre una pichina goarba destinada à recevre li jòias quora una persona li lèva.

poartalama(s) n.m. Part d'una màquina que sièrve de supoart à la lama ò ai lamas.

poartalana adj. Si di d'una fea, etc., que poarta, que dona de lana.

poartalança n.m. 1. Aqueu que poarta una lança. 2. Gancho acotat à la sèla, ò corrèia estacada à la lança, utilisats per lu lanciers.

poartaletras n.m. inv. 1. Mena d'estug ò de pichin poartafuèlh dins lo quau si méton de letras e de papiers, e que si poarte dins la borniera. 2. Mena d'estug ò d'envolopa dont si méton de letras e de papiers per lu presentar à un cap que lu deu signar.

poartalira n.m. Poeta.

poartalira n.m. Auceu lira.

poortalume n.m. Persona capabla de mostrar lo camin ò d'explicar quauqua ren.

poartamaganha n.m. Poartamalur.

poartamala n.m. Part d'una veitura ipomobila dont si podfon cargar li malas.

poartamalastre n.m. Poartamalur.

poartamalur n.m. inv. Èstre, objècte qu'an la reputacion de provocar de problemas à quauqu'un, de li portar malur. Sin.: **poartamaganha**, **poartamalastre**.

poartaman n.m. Part d'una rambarda dont si paua la man.

poartamanchon n.m. Asta metallica que sostèn lo manchon dins lu bècs à incandescença.

poartamanteu n.m. 1. Supoart mural ò sus pen per suspendre lu manteus, lu vestits d'exterior. 2. (mar.) Potença que permete d'issar una embarcacion au llong de la muralha d'una nau. Sin.: **arganòt**, **arganeu**.

poartamenut n.m. 1. Supoart que permete de presentar lo menut sus lo taulier davant cada persona. 2. Quadre dont es presentat lo menut, davant un restaurant.

poartamessatge n.m. Supoart sus lo quau si poàdon fixar de messatges.

poartamina n.m. Mena de gredon que la sieu mina si desplaça sota l'accion d'un boton-pression.

poartamisèria n. Persona qu'es dins un estat de misèria, que subisse la misèria.

poartamissau n.m. Sus un autar, pupitre sus lo quau si paua lo missau.

poartamitra n.m. (pej.) Prelat, archivesque.

poartamitra n.m. Aqueu qu'est encargat de portar la mitra.

poartamoart(s) n.m. Necrofòre.

poartamoastra n.m. Supoart, de taula ò mural, dont si pòu plaçar una moastra (ò d'uni moastras).

poartamoletas n.m. Còrs d'acier mièg-dur sus lo quau son montadi li moletas que sièrvon au moletatge ò à la talha dei metals.

poartamoneda n.m. Estug fach d'una matèria soplà (cuer, matèria plastica, etc.) per metre li pèças de moneda.

poartamoquetas n.m. Placa de metal destinada à recevre li moquetas.

poartamòrs. Pichina cengla dau montant d'una brida, que sostèn lo mòrs.

poartamòrsa n.m. Pèça supoart de l'amòrsa dins un canon ò dins un lançafusada: *Tube poartamòrsa*.

poartamusc n.m. Pichin cèrvi dei montanhas dau centre e dau nòrd-èst de l'Àsia, desprovidit de boasc, e que poarta sota lo ventre una glanda à musc.

poartamúsica n.m. Poartaparticion.

poartaniston n.m. Dispositiu que permete de transportar un niston sus l'esquina ò sus lo pièch; en partic., mena de sac dins lo quau lo niston es assetat.

poartanom n.m. Persona que, dins li relacions socials e afectivis, à un ròtle que sembla aqueu de l'òme de palha en afaires.

poartanòvas n.m. (rare) Messatgier.

poartaobjècte n.m. *Lama poartaobjècte*: Lama de vèire sus la quala si plaça cen que si vòu examinar au microscòpi.

poartaobjectiu n.m. Part d'un instrument optic que sièrve de supoart à l'objectiu.

poartaòli n.m. Oleoduc. Sin.: **poartapetròli**.

poartapaneus n.m. Poartafichas.

poartapaquet n.m. Poartabagatge d'una bicicleta.

poartaparapluèia(s) n.m. Aisina, pichin mòble per depauar lu parapluèias (dins una intrada, per exemple).

poartaparaula n. 1. Persona que parla en nom d'autri personas, d'un grope. 2. Jornal que si fa l'interprèt de quauqu'un, d'un grope.

poartaparruca n. 1. Persona que poarta una parruca. 2. Membre de l'auta societat sota l'Ancian Regime.

poartaparticion n.m. Mena de pupitre destinat à portar una particion. Sin.: **poartamúsica**.

poartapena n. n. Martir. Sin.: **pagapena**.

poartapens n.m. Aparelh que supoarta lu pens quora, peur l'examinar, si plaça una frema en posicion ginecologica.

poartapetròli n.m. Poartaòli.

poartapipa n.m. (pop.) Boca.

poartaplanta(s) n.m. Poartavàs. Sin.: **poartaflorier**.

poartaplat n.m. Aisina per pauar lu plats sus lo taulier.

poartapluma n.m. Pichin instrument que sièrve de mànegue per li plumas per escriure ò per dessenhar.

poartaquadres n.m. en apos. Poartacontenèires: *Un tren poartaquadres*.

poartaramassa(s) n.m. Supoart per metre de ramassas.

poartarasteu n.m. Dins la premsa litografica, lèva verticala plaçada au dessobre dau rasteu.

poartarcabusa n.m. Oficier encargat de portar l'arcabusa (pi lo fusiù) dau rèi ò d'un grand senhor, quora anàvon à la caça.

poartareliquiari n.m. Aqueu qu'es encargat de portar lo reliquiari dins un cortègi religiós.

poartarevistas n.m. Pichin mòble dins lo quau si poàdon plaçar li revistas e lu jornals per lu laissar accessibles.

poartarmas n.m. Mena de mòble dins lo quau si poàdon metre en plaça d'armas.

poartasabon n.m. Supoart ò recipient dispauat pròche d'un aiguièr, d'una vasca de banh, etc. per recevre lo sabon.

poartasabre n.m. 1. (pej.) Aqueu que poarta un sabre. 2. Pòcha de cuer fixada à la sèla d'un cavau, dins la quala lo cavalier fica la fòdra dau sieu sabre.

poartasac(s) n.m. Persona que poarta des sacs.

poartasàrtias n.m. Pèça de boasc en salhida sus la muralha d'una nau, destinada à donar d'envergadura ai sàrtias.

poartascèptre n.m. Aqueu que detèn lo scèptre; rèi.

poartasèrra n.m. Insècte imenoptèr que la sieu femèla a una tariera, lo mai sovent en forma de sèrra, e que li sièrve non solament à depauar lu òus, ma finda à preparar la plaça per lu depauar.

poartaservieta n.m. inv. Supoart per suspendre li servietas.

poartasieta n.m. Supoart m'un rebòrd dins lo quau si pòu metre una sieta ò un plat caud. Var.: **poartassieta**. Sin.: **poartaplat**, **sotaplat**.

poartasoam n.m. Cen que causa lo soam.

poartassieta n.m. Poartasieta.

poartaste n.m. Persona que poarta un aste (per rostir).

poartatap n.m. Aneus pichins adaptats au pen d'un olier per recevre lu taps dei buretas.

poartatimbres n.m. Supoart que sièrve à li metre de timbres.

poartatoarca n.m. Persona que poarta una toarca.

poartatorpilha(s) n.m. sovent en apos. Nau emplegada fins à la fin du s. XIXⁿ, que s'aprovava dau sieu objectiu de nuèch ò per sorpresa per li faire petar una torpilha.

poartatotairòu n.m. Aparelh destinat à suportar lu totairòus pendent la filtracion dei liquors.

poartatrapan n.m. Aubre destinat à suportar e à estirassar lu mandrins en rotacion e en translacion.

poatatròn n.m. Aqueu que poarta lo tròn; l'aigla, que lu poetas n'an fach l'auceu de Jupitèr e lo sieu poarta tròn, perqué viu dins lu luècs dont si fòrmon li chavanas.

poartautís n.m. inv. Organe d'una màquina-autís que reçaup l'autís. Sin.: **poartaisina**.

poartavagons n.m. en apos. m'una valor d'adj. Qu'es destinat au transpoart de vagons.

poartavàlola n.m. Pèça de coire circulària que fa partida dau còrs de pompa e sus la quala repaua la vâlola.

poartavàs n.m. Supoart, independent ò que si fixa à una paret, per de vas que contènon de plantas. Sin.: **poartaplanta(s)**, **poartaflorier**.

poartaveicul(e)s n.m. Nau de carga adobat per lo transpoart de veïcules e d'engenhs rotlants divers.

poartaveitura(s) n.m. inv. Veïcule rotier per portar una veitura, de veituras.

poartavent n.m. Tube, conduch d'alimentacion en ària sota pression (dins un òrgue, un forneu).

poartaveruna n.m. Part d'une perforadoira dont si pòu fixar una veruna.

poartavestit n.m. Supoart sus lo quau si pòu metre un costume, un vestiment.

poartavions n.m. inv. Nau de guèrra especialament adobat per lo transpoart, l'envòl e l'apontatge dei avions. Sin.: **poartaeronas**.

poartavirus n.m. Èstre que poarta un virus e lo pòu transmetre.

poartavotz n.m. inv. Intrument destinat à dirigir e à amplificar la votz.

poast(e) n.f. Pèça de fust pusleu lònca, mai larga qu'espesa. ◇ *Poast de l'estòmegue*: Esternum.

poast(e) n.m. 1. Local, luèc afectat à una destinacion particuliera, dont una persona, un grope exercisse una foncion determinada. ◇ *Poast(e) d'equipatge*: Part d'una nau ò d'un avion dont es l'equipatge. ◇ *Poast(e) de secors*: Dont si tènnon de mètges, d'infirmiers, etc., per portar secors ai personas en perill ò ai ferits. ◇ *Poast(e) de polícia* ò *poast(e)*: Locals d'un comissariat ò de l'antena d'un comissariat. ◇ *Si sentir ben à poast(e)*: Si sentir d'aise. 2. Emplec professional; luèc dont s'exercisse aquesta activitat: *Ocupar un poast(e)*

important. 3. Installacion per assegurar una distribucion; emplaçament per d'uni installacions tecnuici. ◇ *Poast(e) d'incendi*: Installacion idraulica per luchar contra lu incendi. ◇ (c. de f.) *Poast(e) d'agulhatge*: Cabina dont si comàndon e si contraròtton lu senhals e li agulhas d'una estacion. ◇ *Poast(e) de trabalh*: Emplaçament dont si fa una fasa dins l'execucion d'un trabalh; centre d'activitat que comprèn tot cen qu'es necessari per un trabalh definit (màquinas, autís, etc.). ◇ *Poast(e) de combat*: Luèc atribuit à cada membre de la marinaria, sigue per de manòbras d'exercicis en temps de patz, sigue tambèn au moment que la nau es amenaçada d'è participanta à un afrontament mé l'enemic en periòde de guèrra. 4. Aparelh receptor de television dè de ràdio. 5. Cadun dei aparelhs d'una installacion telefonica interiora. 6. Luèc fixat à un militari d'è una pichina unitat per assegurar una mission de susvelhança dè de combat; ensèm dei militaris encargats d'aquesta mission: *Un poast(e) avançat*. ◇ *Poast(e) de comandament (P.C.)*: Emplaçament dont s'establisce un cap per dirigir una mission. ◇ *Èstre fidèle au poast(e)*: Fach per una persona de restar fidelament dont es estada plaçada; (fig.) non mancar ai sieu obligacions. 7. Article de budget, capítol d'un còmpte.

poasta n.f. 1. Fragment de ret de pesca. ◇ *Pilhar la poasta*: S'escapar. 2. Endrech dont una barca de pesca es à l'òbra; 1431: «*nengun pescador non deia pescar au tonnayra per la posta de morgils...*» ◇ *Poasta de pescador*: Endrech causit per un pescador per practicar la pesca. 3. Emplaçament atribuit à un òme de la marinaria sus una nau de guèrra. 4. Emplaçament d'una galèra dè de tota nau d'una mena generala, sigue au surgidor, sigue en navigacion en escadra dè en companhia. Var.: **poast(e)**.

poasta n.f. 1. Administracion publica encargada de recampar, de transportar e de distribuir de corrier e d'unu còlis, ma finda d'assegurar de foncions financièri à l'usatge dau public. 2. Bureu, local dont si fan li operacions postali: *Anar à la poasta*. ◇ *Poasta restanta*: Mencion que si deu notificar sus lu objèctes de correspondença, per indicar que dévon èstre conservats en un bureu de poasta, fins au moment que seran recobrats per lo sieu destinatari. 3. (anc.) Luèc, relais sus un itinerari dont si cambiàvon lu cavaus dau temps dei transpòrts ipomobiles. ◇ Distança (generalament doi legas) entre doi relais.

poata n.f. 1. Vulva. 2. Lescas de poms dè de peras secadi. 3. Labra. ◇ *Poata de lèbre*: Bèc de lèbre. Sin.: **bocafenduda, poatafenduda, labra de lèbre**.

poatafenduda n.f. Bèc de lèbre. Sin.: **bocafenduda, poata de lèbre, labra de lèbre**.

poatafin, a adj. e n. Besuquet, fifi.

poblada n.f. 1. Societat umana incomplidament organizada. 2. Pòble primitiu.

poblament n.m. 1. Accion de poblar. 2. Estat d'un territòri, d'una region poblada: *Poblament foart, deble*.

poblar vt. (pòbli) 1. Establir, installar (un gropament uman, una espècia animala dè vegetala) dins una region, sus un territòri. 2. Viure dins un luèc en grand nombre;

ocupar: *Lu promiers òmes qu'an poblat aqueu territòri*.

◆ **si poblar** v.pr. S'emplir de monde, d'abitants.

poblat, ada adj. Dont li a d'abitants, dont viu una populacion pusleu importanta.

pòble n.m. 1. Ensèm d'èstres umans que constituïsson una comunautat sociala dè culturala: *Lo pòble occitan, lo pòble còrse*. 2. Ensèm d'èstres umans que vívon sus un meme territòri, que seguïsson li memi lèis e fòrmon una nacion. 3. Ensèm dei ciutadans quora exercïsson un drech politic: *Un elegit dau pòble*. 4. *Lo pòble*: La massa dei personas sensa privilègis, que vívon solament dau sieu trabalh, per oposicion à l'aristocracia, à la borgesia, etc.

poce n.m. 1. Anciana unitat de mesura, que valia 27,07 mm. 2. Mesura emplegada dins lu país anglosaxons, que vau 25,4 mm.

pòcha n.f. 1. Part d'un vestit en forma de pichin sac, dont si poàdon metre d'objèctes pichins. Sin.: **borniera**. ◇ *De pòcha*: Si di d'un objècte de pichini dimensions, que si pòu metre dins la pòcha. ◇ *Libre de pòcha*: Libre editat en format reduch, en grand nombre, e vendut à boan mercat. Sin.: **pòcha**. ◇ *S'emplir li pòchas, s'en metre plen li pòchas*: S'enriquir (sovent malonestament). ◇ *Pagar de la sieu pòcha*: M'ai sieus sòus. ◇ *N'èstre de la sieu pòcha*: Conóisser una perda de sòus. ◇ *Non aver la lenga dins la sieu pòcha*: Parlar mé facilitat. 2. Saquet: *Una pòcha de papier*. 3. Cavitat de l'organisme, naturala dè patologica. 4. Fluïde contengut dins una cavitat sota tèrra: *Pòcha de gas*. 5. *Pòcha de colada*: Recipient que reçaup un metal en fusion e lo transpòrta fins au mòtle de colatge.

pòcha n.m. Libre de pòcha.

pochada n.f. 1. Pintura facha rapidament, en quaucu còups de pinceu. 2. Òbra literària sensa pretension, escricha tròup rapidament.

pocheta n.f. 1. Envolopa, saquet de papier, de teissut, etc., que sièrve à contenir un objècte, d'objèctes: *Metre de fòtos dins la sieu pocheta*. Sin.: **borseta**. 2. Estug plat per protegir divèrs objèctes: *Una pocheta de disc*. 3. Pichin sac de frema plat e sensa manelha. 4. Mocador de fantasia destinat à agrementar la pòcha superiora d'una vèsta. 5. Ancianament, violon foarça pichin.

pocion n.f. Preparacion medicamentosa liquida, aigoa e sucra, destinada à èstre beuguda. Sin.: **beuratge, bevenda, abeure**.

poçolana n.f. Pozzolana.

podagra adj. e n. Que sofrisse de la gota. Sin.: **uricemia**. Var.: **podraga**.

podagrós, a adj. e n. Pertocat per la podagra. Var.: **podragós**.

podar vt. Poar, rebrondar.

poder vt. 1. Èstre capable de; aver la facultat, la possibilitat de. ◇ *N'en plus poder*: Èstre completament las, frust, èstre acablat de pena, èstre completament sadol. ◇ *Ren poder à quauqua ren*: Non poder empachar que quauqua ren acapite, si debane, non poder modificar lo debanament de quauqua ren. 2. Aver lo drech, l'autorisacion de: *Podètz partir*. 3. Eventualitat, possibilitat: *Pòu faire soleu deman*. ◆ **si poder** v.pr.

impers. Èstre possible (que + subjontiu): *Si pòu que vengue deman.*

poder n.m. 1. Capacitat, possibilitat de faire quauqua ren, de complir una accion, de produrre un efècte. 2. Autoritat, potença, de drech ò de fach, detenguda sobre quauqu'un, sobre quauqua ren: *Abusar dau sieu poder.* Sin.: **facultat**, **mestritge**. 3. Mandat, procuracion; aptituda à agir per lo còmpte de quauqu'un: *Donar un poder per una amassada generala.* ◇ Document que constata aquesta delegacion. 4. Autoritat constituïda, govèrn d'un país: *Pilhar lo poder.* Sin.: (pej.) **poderalha**. ◇ *Poder temporal*: Govèrn civil d'un Estat. ◇ Foncion juridica que consistisse à edictar li règlas d'organizacion politica e administrativa d'un Estat e à n'assegurar lo respècte. 5. Foncion de l'Estat, que correspoande à un camp determinat e qu'un organe particulier exercisse. ◇ *Poder constituent*: Cargat d'elaborar e de modificar la Constitucion. ◇ *Poder legislatiu*: Encargat d'elaborar li lèis. ◇ *Poder executiu ò governamental*: Encargar de l'administracion de l'Estat e de velhar à l'execucion dei lèis. ◇ *Poder judiciari*: Encargat de rendre la justícia. ◇ *Poder reglamentari*: Poder reconoissut à divèrsi autoritats governamentals ò administratiu (prefècte, cònse, etc.) d'edictar de reglaments (decrets ò arrèsts). ◇ *Plens poders*: Autorisacion de tractar definitivament au nom de la potença ò de la persona que si vòu representar: *Aver lu plens poders.* ◇ En lo relarg politic, poders particuliers d'un govèrn que legifèra per lo biais d'ordenanças ò de decrets-lèis. 5. Tota autoritat constituïda. ◇ *Poder esperital*: Autoritat de la Glèia en matèria religioa. ◇ *Poder disciplinari*: Aqueu que s'exercisse au mejan de sancions, en particulier dins l'Administracion, li entpresas, etc. ◇ *Poder central*: Aqueu que participa ai organes principals. 6. Proprietat, qualitat particuliera de quauqua ren; grandor que la caracteriza. ◇ *Poder calorific*: Quantitat de calor desgatjada pendent la combustion, dins de condicions normalisadi, d'una quantitat donada d'un còrs, d'una substança. ◇ *Poder de cròmpa*: Quantitat de bens e de servicis qu'una soma determinada permete d'obtenir, per una unitat de basa donada (individú, familha, etc.). ◆ pl. *Poders publics*: Ensèm dei autoritats que ménon l'Estat. ◇ *Separacion dei poders*: Principi de drech public segond lo quau l'executiu, lo legislatiu e lo judiciari son independents un dei autres.

poderalha n.f. Poder.

poderós, oa adj. Potent.

poderosament adv. D'una mena poderoa.

podestat n.m. Pormier magistrat de divèrsi ciutatitaliani ai siècles XIIIⁿ e XIVⁿ. Var.: **potestat**.

podicipedidat n.m. *Podicipedidats*: Familha d'auceus coma lo cabussaire.

podiom n.m. Plataforma munida d'escalons, dont son representats lu primiers concurrents en seguida à una espròva esportiva.

podologia n.f. Estudi dei pens.

podologic, a adj. Relatiu à la podologia.

podològue, òga n. Auxiliari medical qu'abiaissa la podologia.

podomètre n.m. Instrument destinat à mesurar lo pen dei animaus que si deu ferrar.

podraga n.f. Podagra.

podragós, oa adj. Podagrós.

poema n.m. 1. Tèxto en vèrs ò en pròsa qu'a lu caractèrs de la poesia: *Poema epic.* ◇ Si di especialament d'un tèxto relativament llong: *Calendau es un poema de Frederic Mistral.* Sin.: **lai**, **òda**, **balada**, **cançon**, **elegia**, **tròba**. ◇ *Poema de la forma fixa*: Que la sieu estructura (nombre de vèrs e dei estròfas, natura e disposicion dei rimas) es donada per avança. 2. (mús.) *Poema sinfonic*: Òbra orquestrala bastida sobre un argument literari, filosofic, etc. ◇ Libret versificat d'un òpera. ◇ Pèça musicala per instrument solista.

poemenet n.m. Poemet.

poemet n.m. Pichin poema, cort e sensa granda ambicion. Var.: **poemenet**.

poesia n.f. 1. Art de combinar li sonoritats, lu ritmes, lu mòts d'una lenga per evocar d'imatges, suggerir de sensacions, d'emocions. 2. Genre poetic: *La poesia cortesa, la poesia epica*. 3. Òbra, poema cort: *Recitar una poesia*. 4. Caractèr de cen que tòca la sensibilitat, provòca l'emocion: *La poesia d'un paisatge*.

poeta n.m. 1. Escrivan que practica la poesia. Sin.: **trobador**, **joglar**, **trobaire**. 2. (fam.) Persona sensibla à cen qu'es beu, à cen que pòu provocar una emocion. 3. Pantaiaire, idealista.

poetar vt. Poetisar.

poetastre, a n. Marrit poeta. Sin.: **rimassaire**.

poetessa n.f. Frema poeta.

poetic, a adj. 1. Relatiu à la poesia: *Òbra, estile poetic.* ◇ *Licença poetica*: Mena de poetisar au còtra dei règlas gramaticali, ma autorisada ai poetas. 2. Plen de poesia, que tòca: *Un subjècte poetic.*

poetica n.f. 1. Estudi critic dau foncionament de l'escriptura poetica. 2. Sistema poetic pròpri à un escrivan, à un epòca, etc.: *La poetica de Pelhon.*

poeticament adv. D'un biais poetic.

poetisacion (-izacion) n.f. Accion de poetisar.

poetisar (-izar) vt. Rendre poetic, idealisar: Poetisar lu sieus sovenirs. Var.: **poetar**.

pof n.m. Coissin foarça espés, que fa ofici de sèti.

pofs n.m. pl. (fam.) *Faire de pofs, aver de pofs*: Faire de deutes, aver de deutes.

pofit, a adj. Grassolhet. Sin.: **grassoton**, **burrat**, **grasset**.

poget n.m. Pichin puèi. Var.: **puget**.

poïlcocitòsi n.f. Desformacion dei globules roges, presenta en lu cas d'anèmia sevèra.

poïliquodermia n.f. Afeccion cutanea de la cara e dau coal.

poïquilotèrme, a adj. e n.m. Si di dei bèstias que la sieu temperatura vèria m'aquela dau mitan, coma lu reptiles, lu peis, etc. Sin.: **eterotèrme**. Contr.: **omeotèrme**.

poiridier n.m. Poiridura.

poiridura n.f. 1. Estat d'un còrs en descomposicion. Sin.: **poiridier**. 2. (fig.) Corrupcion morala de quauqu'un, d'un mitan. 3. (agric.) Malautia criptogamica de dei vegetaus (vinha, aubres fruchiers): **poiridura grisa, grassa**.

poiriment n.m. 1. Descomposicion, putrefaccion. Var.: **poirison**. Sin.: **enfeciment**. 2. (fig.) Degradacion, deterioracion: *Lo poiriment d'un conflicte*.

poirir vi. (*poirissi*) 1. Intrar en putrefaccion, per l'accion dei bacterias. Sin.: **enfecir**. ◇ (fig.) Si degalhar, si deteriorar: *Una situacion que poirisse*. 2. (fig.) Restar longtemps, tròup longtemps: *Poirir en preson*. ◆ vt. Degalhar, corrompre per descomposicion: *L'aiga poirisse lo boasc*. 2. Corrompre moralament: *La fortuna l'a poirit*. 3. (fig.) Degalhar: *A fach tot cen que podia per poirir la situacion*.

poirison n.f. Fach de poirir. Var.: **poiriment**.

poirissable, a adj. Degalhabla, gastable.

poirissatge n.m. 1. Accion de far poirir. 2. (tecn.) Conservacion dei pastas ceramicas dins una umiditat favorabla à la sieu plasticitat e à la sieu omogeneitat.

poirissent, a adj. Que poirisse.

poirit, ida adj. 1. Degalhat: *Un fruch poirit*. Sin.: **gastat**. ◇ *Enfant poirit*: Mau elevat, tròup gastat. ◇ (fam.) Èstre poirit de quauqua ren: N'aver à brèti. 3. *Temps poirit*: Temps umide, pluvios.

poirit n.m. Partida poirida de quauqua ren.

poiron n.m. Serpeta.

poirós, oa adj. Que presenta de francés poreux

poise n.m. ['pwaz] (fr.) Unitat CGS de viscositat dinamica, de simbòle P ò Po, que vau 10⁻¹ pascal-segonda.

poison n.m. 1. Tota substança que destruge ò altera li foncions vitali. Sin.: **veren, verin, tuèissegue, velen**. 2. (fig.) Cen qu'a una influença perilhoa, pernicio: *Aquela doctrina es un poison*. 3. (fam.) Persona marrida, desagradiva. ◇ *Enfant despiechós, insuportable*. ◇ (espòrts) Juguire que representa un perill constant, una menaça per lu adversaris: *Aqueu es un poison per li defenses adversi*.

poisonaria n.f. Lu poisons d'una mena generala.

poisonier, a n. Empoisonaire.

poissança n.f. Potença.

poitós, oa adj. Pròpre, que non es brut, en parlant d'una persona. Sin.: **net, corós**.

poja n.f. (mar.) 1. Partida sota lo vent d'una nau. 2. Balancina. 3. Part dèstra d'un vaisseu.

pojar vi. (mar.) Laisser portar, laisser arribar: «*Ades pueg a plena vella*» (R. d'Aurenja).

poker n.m. (angl.) 1. Juèc de cartas d'origina americana. ◇ (fig.) *Còup de poker*: Tèptativa asardoa, escomessa riscada. ◇ *Partida de poker*: Negociacion, operacion complicada, dont lu intervenents li van à l'esbrofa coma au poker. 2. Acampament de quatre cartas d'una mema valor à-n-aqueu juèc. 3. *Poker d'as*: Juèc que si juèga mé de dats que li sieu faças represènton de

cartas, e que li sieu combinasons son parieri à-n-aqueli dau juèc de cartas (de l'angl. *poker dice*). Var.: **poquèr**.

pol n.m. Gal.

pola n.f. Galina. ◇ *Pola blava*: Raça de galina domestica elevada per l'agrement dei jardins. Sin.: **galina sultana**. ◇ *Pola dei valats*: Espècia d'auceus de l'òrdre dei gruifòrmes e de la familha dei rallides. (*Gallinula chloropus*). Sin.: **pola d'aiga**.

polacra n.f. 1. Anciana nau de Mediterranea, qu'avía un trinquet latin, sensa fòc. 2. Vela latina emplegada coma fòc.

polalha n.f. Volalha.

polalhier n.m. Galinier.

polalhier, a n. Persona que vende de galinas. ◆ n.f. Pastrolhiera: «*La polalhiera pastrolha, laisse-la pi pastrolhar*» (cançon populària).

polar(i), a (-ària) adj. 1. D'un pòle, dei pòles. ◇ (astronaut.) *Orbita polària*: Orbite d'un satellit situada dins un plan que contèn lu pòles de la planeta à l'entorn de la quala aqueu stellit gravita. ◇ *Dau vesinatge d'un pòle terrestre*: Region polària. ◇ *Cercle polari*: Cercle parallèle à l'equator e situat à 66°34' de latituda nòrd ò sud, que marca lo limit dei zònas polari, dont, pendent lu periòdes dei solsticis, fa jorn ò nuèch pendent 24 oras. ◇ *Estela polària*: Estela de la constellacion de la Pichona Orsa que dona l'endrechiera dau Pòle celestial, que sièrve à l'orientacion dins l'emisfèri boreal. Sin.: **estela arctica, estela marina, trasmontana**. ◇ Qu'evòca li regions polari: *Un paisatge polari*. ◇ (fig.) Glacial: *Temperatura polària, vent polari*. 2. (electr.) Dei pòles d'un aimant ò d'un electroaimant. 3. (quim.) Si di d'una molecula, assimilabla à un pòle electric.

polara (-ària) n.f. 1. (aeron.) Corba que representa li variacions dau coeficient de tirassiera d'una ala ò d'un avion, quora vària l'angle d'atac. 2. (mat.) *Polària d'un ponch O per rapoart à una conica*: Drecha que toi lu sieus ponchs M son taus que OM e li extremitats de la coarda definida per OM fórmon una division armonica.

polard n.m. Pol gròs.

polard, a adj. e n. Galina jove engraissada per la taula.

polarda n.f. Galina grassa.

polardar vt. Crestar, castrar.

polarimètre n.m. (opt.) Instrument que sièrve à mesurar la rotacion dau plan de polarisacion de la luz.

polarimetria n.f. (opt.) Mesura de la la rotacion dau plan de polarisacion de la luz, emplegada en particulier en analisi per determinar la concentracion d'una solucion en substança opticament activa.

polarimetric, a adj. Relatiu à la polarimetria.

polarisable (izable), a adj. Que pòu èstre polarisat.

polarisacion (izacion) n.f. 1. Proprietat dei ondas electromagnetiqui (e mai especialament de la luz) de presentar una reparticion privilegiada de l'orientacion dei vibracions que li compàon. 2. Proprietat dei particulas elementari, dei nucleus, de presentar una orientacion privilegiada. 3. Tension continua aplicada à un tube electronic ò à un transistòr e destinada à reglar la sieu zòna de foncionament. 4. *Polarisacion dielectrica*:

Creacion, per un camp electric, de dipòles dins un dielectric. 5. Produccion, dins un electrolisair, una pila, un accumulator qu'un corrent percorre, d'una foarça electromotritz de sens opauat à-n-aquela que genèra lo corrent. 6. (fig.) Concentracion de l'atencion, dei activitats, dei influenças sobre un meme subjècte: *La polarisacion de l'opinion*.

polarisador (izador), airtz adj. Que polarisa.

polarisar (izar) vt. 1. Sotametre à la polarisacion. 2. Concentrar, acampar en un ponch ò sus doi ponchs opauats. 3. (fig.) Atrair l'atencion. ♦ **si polarisar** v.pr. Concentrar, orientar tota la sieu atencion sobre (quauqua ren, quauqu'un) ◇ *Èstre polarisat*: Si preocupar solament d'una question soleta, d'un problema solet.

polarisat, ada adj. 1. Qu'a subit una polarisacion. 2. (electr.) Que presenta doi pòles de signes opauats.

polarisator n.m. e adj. m. Aparèlh que sièrve à polarisar la lutz.

polariscòpi n.m. Instrument conceput per verificar se una lutz es naturala ò polarisada.

polaritat n.f. 1. Qualitat que permet de destriar un de l'autre cadun dei pòles d'un aimant o d'un generator electric. 2. Estat caracteristic d'un sistema, d'un còrs, d'una estructura viventa, dont si poàdon destriar doi pòles.

polarografe n.m. Aparelh electric que mesura l'intensitat dau corrent que si desplaça, quora una tension determinada es aplicada entre doi electròdes plaçats dintre un liquide à analisar.

polarografia n.f. Metòde d'analisi dei metals dins de solucions salini que repaua sobre la mesura de la tension de polarisacion dins l'electrolisi.

polaroid n.m. (nom depauat) 1. Aparèlh fotografic m'un desvolopament instantaneu. 2. Fuèlh transparent que polarisa la lutz que lo travèrsa.

polàs n.m. Gal, galina que si manja; la sieu carn.

polassa n.f. Galina gròssa.

polassaria n.f. Espaci dont barrutla la polalha; mercat de la polalha.

polassier, a n. Mercant de polalha. ♦ adj. e n.m. (pop.) Òme à fremas.

polastre n.m. Pol gròs.

polastrin n.m. Pichin polàs. Sin.: **polastron**.

polastron n.m. Polastrin.

pòlca n.f. 1. Dança pusleu viva, de doi temps, importada de Polonha au començament dau s. XIX^a. 2. Ària, música sobre li quali si bala aquesta dança.

pòlder n.m. (del neerlandés *polder*) Terren ganhat sus la mar.

polderisacion (-izacion) n.f. Transformacion d'una region en pòlder.

pòle n.m. 1. Caduna dei extremitats de l'ais d'una esfèra, de l'ais virtual de la Tèrra: *Lo pòle nòrd, lo pòle sud*. ◇ *Pòle celestial*: Cadun dei doi ponchs dont l'ais dau monde encòtra l'esfèra celestia. 2. Caduna de las extremitats d'un generator ò d'un receptor electric: *Lu*

doi pòles d'una pila electrica, lo pòle positiu, lo pòle negatiu. 3. Caduna dei extremitats d'un aimant.

poleja n.f. 1. Carrèla; cigonha de potz. 2. Galha, claveta. Var.: **polelha**. Sin.: **boisseu, rià**.

polelha n.f. Poleja, carrèla.

polemarca n.m. (Antiqu. gr.) Magistrat qu'exercisse d'auti foncions militari e eventualament politiqui, dins divers ciutats.

polemarquia n.f. Foncion dau polemarca.

polemic, a adj. Que critica, que tròva à redire, que polemica.

polemica n.f. Discussion violenta, viva controversa publica. Sin.: **contèsta, garrolha, controversa**.

polemicar vt. (*polemiqui*) Far de polemica. Sin.: **debatre, discutir, argumentar, contestar**.

polemista n. Persona que fa de polemica. Sin.: **critic, cronicaire, editorialista**.

polemologia n.f. Estudi de la guèrra considerada coma fenomèn d'òrdre social e psicologic.

polemografe, a n. Autor, autritz qu'escrivi sus li batèstas, la guèrra.

polemològue, òga n. Especialista de polemologia.

polemoniacea n.f. *Polemoniaceas*: Família plantas erbaceas d'Amèrica dau fruch en capsula.

polena n.f. 1. Poncha de proa d'una nau. 2. Comuns de l'equipatge d'una nau.

polenta n.f. (mòt it.) Preparacion piemontesa à basa de farina de granturc ò, en Còrsega, de castanhas.

polentada n.f. Plat de polenta.

pole position n.f. (angl.) 1. Posicion de partença en promiera linha e à la coarda, dins una competicion automobila. 2. (fig.) Plaça melhora, plaça de tèsta que quauqu'un detèn.

polet n.m. Gal pichon.

poleta n.f. 1. Pola jove. 2. (fam.) Tèrme afectiu. ♦ adj. *Saussa poleta*: Sausa alestida mé de burre e un ros d'òu, m'un rai de vinaigre.

poleton n.m. Pichin de la galina ò auceu jovenet. Sin.: **polon, polalhon**.

pòles n.m. Pòlex.

pòlex n.m. [*pòles*] Gròs det de la man. Var.: **pòles, det gròs**.

polhera n.f. Aisina dau mànegue cort, m'un fèrre plat e larg, que sièrve à talhar li brancas. Sin.: **sèrpa**.

pòli n.m. Torrilhon. Sin.: **mandre**.

poliacide adj. e n.m. (quim.) Còrs que possedisce diferenti foncions acide.

poliaddicion n.f. (quim.) Reaccion de formacion de polimèr sensa eliminacion de molecula.

poliadeniti n.f. (patol.) Enflament de manti cadenas de ganglis.

poliadenòma n.m. (patol.) Tumor dei ganglis ò dei revestiments epitelia. Sin.: **polip(e)**.

polialcòl n.m. Còrs que possedisce mai d'una foncion alcòl. Sin.: **poliòl**.

poliamide n.m. Copolimèr que resulta de la policondensacion sigue d'un diacide e d'una diamina, sigue d'un aminoacide sobre eu-meme, emplegat dins la fabricacion de fibras textili.

poliamina n.f. (quim.) Compauat que comprèn divers fonsions amina.

poliandre, a adj. 1. (sociol.) Si di d'una frema que practica la poliandria: *Frema poliandra*. 2. Qu'a totplen d'estaminas: *Planta poliandra*.

poliandria n.f. 1. Estat d'una persona qu'a mai d'un espós. 2. Estat d'una planta poliandra.

poliandric, a adj. Relatiu à la poliandria.

poliaquène n.m. (bot.) Fruch compauat de mai d'un aque, coma la vinalha.

poliarquia n.f. Govèrn d'un país ai mans de mai d'una persona.

poliarquic, a adj. Relatiu à la poliarquia.

poliartriti n.f. Artriti sus diferenti articulacions.

poliatomic, a adj. Qu'a mai d'un atòme.

polibutadiène n.m. (quim.) Polimèr dau butadiène, emplegat dins la fabricacion dei cauchós sintetics.

poliça n.f. (forma etimologica) Document esrich que menciona li clausas d'un contracte d'assegurança. Var.: **polissa**.

policarpic, a adj. Que florisse e fructifica mai d'un còup: *La pata de lop es polocarpica*. ♦ n.f. (bot.) Ranala.

policefal(e), a adj. Qu'a mai d'un cap: *Mostre policefal*.

policeman n.m. (angl.) Agent de polícia, dins lu país de lenga anglesa.

policentric, a adj. Qu'a mai d'un centre de decision, de direccion.

policentrisme n.m. Existença de diferents centres de direccions, de decision, dins una organisacion, un sistema.

polichinela n.m. 1. (M'una majuscula) Personatge grotesc dau teatre de mariòtas, que vèn de la comèdia italiana. ◇ *Secret de Polichinela*: Pretendut secret, conoissut de toi. 2. (M'una minuscula) Juguèt, personatge en forma de Polichinela. Sin.: **palhasso**. 3. Persona ridicula, que non s'en podèm fidar; arlèri, palhasso. Var.: **pronchinela**.

polícia n.f. 1. Ensemble dei reglaments que mantèn la seguretat publica. 2. Administracion, foarça publica cargada de l'aplicacion d'aqueli règlas: *Organisar la polícia d'un Estat, un agent de polícia*.

policar vt. (lit.) (*polici*, classic *polícii*) Civilisar, adocir li mòrs de. Sin.: **aborgalir**.

policat, ada adj. (lit.) Qu'a rejonch un nivèu important de civilitat, de refinament.

policiclic, a adj. (quim.) Que presenta diferenti cadenas carbonadi clavadi (*cicles*), en parlant d'un compauat organic.

policier, a adj. 1. De la polícia, relatiu à la polícia. *Una enquista policiera*. 2. Que s'apontèla sobre la polícia: *Un Estat policier*. 3. *Roman, film policier*: Que repaia sobre lo racònte d'una enquista de polícia.

policier, a n. Persona que fa la polícia.

policlinica n.f. 1. (dau gr. *πολύς*, totplen) Clinica que diferenti malautias li son tractadas per de mètges especialistas. 2. (dau gr. *polis*, vila) Establiment dont lu malauts son tractats sensa èstre espitalisats.

policlorur(e) n.m. *Policlorure de vinil*: Polimèr dau clorure de vinil, classa importanta de matèrias plastiqui. Abrev.: **PVC**.

policologia n.f. Estudi de l'organisacion de la polícia, dau sieu foncionament.

policondensacion n.f. (quim.) Reaccion de formacion de macromoleculas que mete en juèc d'espècias quimiqui que contènnon divers monomèrs diferents.

policondensat n.m. Resultat d'una policondensacion.

policòpia n.f. 1. Procediment de duplicacion à l'identica d'un document original. 2. Còpia ensinda obtenguda.

policopiar vt. (*policòpi*, classic *policòpii*) Reprodure per policòpia.

policopiat, ada adj. Reproduch per policòpia. ♦ n.m. Fuèlh policopiat. ◇ Si di especialament d'un cors policopiat distribuit à d'escolans, à d'estudiants.

policroïc, a adj. Pleocroïc.

policroïsme n.m. Proprietat d'un còrs transparent de presentar de colors diferents en foncion de l'incidènça de la luz. Sin.: **pleocroïsme**.

policoria n.f. Anomalia congenitala de la color de l'uèlh, que presenta manti fendasclas, sensa trebolat la vision.

policromatofilia n.f. Modificacion sanguina que diversifica la color dei globets roges.

policromat, ada adj. Pintat, colorat de diferents colors.

policròme, a adj. De diferents colors: *Una Verge policròma*.

policromia n.f. Caractèr de cen qu'es policròme.

policultura n.f. Culturas d'espècias vegetali diferents dins un meme luèc, una mema region.

polida n.f. Mostela.

polidactil(e), a adj. e n. Que presenta una polidactilia.

polidactilia n.f. Mauformacion caracterisada per la presença de dets suplementaris. Var.: **polidactisme**.

polidactilisme n.m. Polidactilia.

polidament adv. Gentament, agradivament.

polideja n.f. Qualitat de cen qu'es polit, beu. Var.: **polides(s)a, poliditge**. Sin.: **belessa**.

polides(s)a n.f. 1. Belessa; gentilessa; 2. Onestetat, cortesia.

polidet, a adj. Agradivament polit, qu'a totplen de gràcia, de gaube, de delicadessa. Var.: **polidon, polidoneu**.

polidipsia n.f. (med.) Besonh exagerat de beure, frequentat constatat dins lo diabète.

poliditge n.m. Polidessa.

polidoira n.f. Polidor.

polidon, a adj. Polidet.

polidoneu, èla adj. Polidet.

polidor n.m. Aplech ò màquina utilisats per polir.
Var.: **polidoira**.

polidòt, a adj. Polidet.

polidura n.f. Esmeradura, afinatge (accion de polir lo vèire; lo sieu resultat)

polièdre, a adj. *Angle ò sector polièdre*: Porcion illimitada d'espaci que la sieu frontiera es una seguida barrada d'angles plans de meme som, sonats faças.

polièdre n.m. Solide qu'a per frontiera de poligònes plans sonats *faças* ò *facetas*, que lu sieus costats comuns son li arestas; frontiera d'aqueu solide. ◇ *Polièdre convèxe*: Situat tot entier dau meme costat dau plan d'una dei sieu faças quala que sigue.

poliedric, a adj. Relatiu à un polièdre; qu'a la forma d'un polièdre.

poliembrionia n.f. (biol.) Formacion de divèrs embrions à partir d'un òu solet, que si partisse après la fecondacion.

polier n.m. Ajocador per li polas (li galinas).

poliestèr n.m. (quim.) Copolimèr que resulta de la condensacion de poliacides mé d'alcòls non saturats ò embé de glicòls.

polietilène n.m. Matèria plastica que resulta de la polimerisacion de l'etilène.

polietnic, a adj. Qu'enclau mai d'una etnia.

polifasat, ada adj. (electr.) Que compoarta diferenti grandors sinusoidals de mema frequença e desfasadi una per rapoart à l'autra d'un angle constant: *Tension polifasada*. ◇ *Circuit polifasat*: Alimentat en corrent polifasat.

polifille, a adj. Dotat de foarça fuèlhas.

polifonia n.f. 1. Art, tecnica de l'escriptura musicala mé divèrsi partidas (en particularier mé divèrsi partidas sobrepauadi vocali en contraponch). 2. Pèça cantada à mai d'una votz.

polifonic, a adj. 1. Relatiu à la polifonia; que constitue una polifonia. 2. Que representa mai d'un son: *La letra « c » es polifonica*: carri, cera... ◇ (mús) Instrument de música que pòu far audir à l'encòup la linha melodica d'una pèça, e lu sieus ornamentals musical: *La guitarra, lo piano son d'instruments polifonics*.

polifonista n. Especialista de polifonia.

polifòrme, a adj. 1. Multifòrme (que presenta diferenti formas: *Accions polifòrmas*. 2. (mat.) Capable de prendre diferenti valors: *Foncions multifòrmas*.

poligala n.m. Planta erbacea ò lenhoa segond li espècias, tipe de la familha dei poligalaceas (*Polygala monspeliaca*). Sin.: *èrba du lach*.

poligalacea n.f. *Poligalaceas*: Familha de plantas dicotiledonèi, que comprèn 800 espècias repartidi en 17 à 20 genres (plantas erbaceas, aubres, aubrilhons, lianas).

poligame adj. e n.m. Si di d'un òme qu'a doi esposas ò mai, d'un mascle qu'a doi femèlas ò mai.

poligame, a adj. (bot.) Si di d'una planta qu'a de flors ermafroditi e unisexuali sus lo meme pen.

poligamia n.f. 1. Estat d'un òme, d'un animal o d'una planta que son poligames. 2. (sociol.) Fach d'èstre

maridat à l'encòup à mai d'un espós (*poliandria*) ò à mai d'una esposa (*poliginia*).

poligara n.f. Caramida, compàs.

poligenèsi n.f. Pluralitat d'origina.

poligenetic, a adj. Qu'a una origina multipla.

poligenic, a adj. 1. Relatiu au poligenisme. 2. (geol.) Qu'es estat format dins de condicions successivi diferenti, en parlant d'un releu.

poligenisme n.m. (antrop.) Doctrina qu'admete la pluralitat d'origina de l'espècia umana. Contr.: **monogenisme**.

poligenista adj. e n. Relatiu au poligenisme; persona qu'admete lo poligenisme.

poliginia n.f. Fach d'èstre maridat à mai d'una esposa (cas particularier de la poligamia).

poliglobulia n.f. (patol.) Afeccion caracterisada per una aumentacion dau nombre dei globules roges dau sang.

poliglòt, a adj. e n. Persona que parla diferenti lengas.

poligonacea n.f. *Poligonaceas*: Familha de plantas que lu sieus fruchs an la forma d'un trièdre.

poligonacion n.f. (topogr.) Metòde de mesura topografica per transformacion dei susfàcias en poligònes. Var.: **poligonisacion**.

poligòne n.m. 1. (mat.) Figura geometrica clausa, formada d'un plan limitat per de segments de drecha consecutius (*costats*) que cadun a un som comun m'au seguent e m'au precedent. ◇ *Poligòne convèxe* (ò *concau*): Situat (ò non) tot entier dau meme costat de tota drecha que poarta un dei sieus costats. 2. (mil.) Camp de tir e de manòbra, dont si fan en particularier lu assags de projectiles e d'explosius.

poligonal, a adj. 1. Qu'a mai d'un angle; relatiu à un poligòne: *Forma poligonal*. 2. Que la sieu basa es un poligòne, en parlant d'un solide. Var.: **poligonau**.

poligonau, ala adj. Poligonal.

poligonisacion (-izacion) n.f. Poligonacion.

poligonum n.m. (lat.) Nom generic de divèrsi plantas vivaci de terren ordinari à fresc.

poligrafe, a n. (sovent pej.) Persona qu'escrui à prepaus de matèrias foarça divèrsi sens èstre un especialista.

poligrafia n.f. Art d'escruiure mé d'escripturas secreti e art de li lièger.

poligrafic, a adj. Relatiu à la poligrafia.

poliùbridisme n.m. Crosament de doi animaus ò de doi vegetaus divèrs per lo fach dei sieus nombrós caractèrs.

polilobat, ada adj. Qu'a mai d'un lòbe.

polimastia n.f. Anomalia caracterisada per l'aparicion de possas suplementari.

polimelodia n.f. (mus.) Tèrme que caracteriza una forma anciana de la polifonia, dins la quala cada part consèrva una valor melodica individuala.

poliment n.m. Polissatge.

polimèr adj. e n.m. Si di d'un còrs format per polimerisacion.

polimeria n.f. (quim.) Isomeria particuliera entre doi polimèr, qu'un a un pes moleculari egal à 2, 3, *n* còups superior à-*n*-aqueu de l'autre.

polimerisable (-izable), a adj. Que pòu èstre polimerisat.

polimerisacion (-izacion) n.f. (quim.) Reaccion que, à partir de moleculas de massa molecularia debla (monomèrs), forma, per li ligasons d'aqueli moleculas, de compausats de massa molecularia elevada (macromoleculas).

polimerisar (-izar) vt. (quim.) Produire la polimerisacion de.

polimerisme n.m. (biol.) Teoria qu'afortisse que li parts dau còrs son formadi per la repeticion d'una unitat identica, diversament modificada.

polimodalitat n.f. (mús.) Superposicion de melodias qu'apertènnon caduna à un mòde desparier.

polimòrfe, a adj. 1. (didact.) Que si presenta sota diferenti formas. 2. (sc.) Que presenta un polimorfisme.

polimorfic, a adj. Capable de polimorfisme.

polimorfisme n.m. 1. Proprietat, qualitat de cen qu'es polimòrfe. 2. (quim.) Proprietat que possedisson d'uni substanças d'afectar divers forms cristallini diferenti. 3. (biol.) Caractèr dei espècias que lu sieus individús d'un meme sèxe presènton de formas divers d'un individús à un autre.

polin, a n. Cavau ò ega joves qu'an pas encara trenta mes. Sin.: **cavalon, polinon**. ♦ n.m. 1. Aplech fach de dos madriers parallèls escartats de cinc o sièis palms e religats per una travèrsa, per far davalat li barricas dins la cròta. 2. Pèça de fustam de molin d'òli. 3. Cabra de ressaire.

polinada n.f. Escapada.

polinar vi. e vt. Faire un polin ò una polina. ♦ vt. Faire tombar de cavau.

polinear vi. Folastrear.

polinesian, a adj. e n. De Polinesia. ♦ n.m. Grope de lengas parladi en Polinesia, branca de la familha austronesiana.

polineuriti n.f. Afeccion simultanea de diferents nèrvis per una intoxicacion (*polineuriti alcolica*) ò una infeccion (*polineuriti virala*).

polineuropatia n.f. Neuropatia periferica, afeccion que poarta sus mai d'un nèrvi.

poliniera n.f. Ega per faire polinar.

polinòmi n.m. (mat.) Expression algebrica que contèn doi tèrmes ò mai.

polinomial, a adj. Relatiu ai polinòmis. Var.: **polinomiau**.

polinomiau, ala adj. Polinomial.

polinuclear(i), a (-ària) adj. Qu'a mai d'un nucleu.

polinuclear(i) n.m. (biol.) Granulocit (globule blanc polinucleari).

polinucleòsi n.f. Aumentacion dels leucocits polinuclearis.

polioencefaliti n.f. Forma de poliomièliti que tòca lo cervèu.

poliòl n.m. Polialcòl.

poliolefina n.f. *Poliolefinas*: Classa de fibras sintetiqui obtengudi à partir de polimèrs hidrocarbonats coma l'etilène e lo propilène.

polioloside n.m. Glucide format d'un grand nombre d'òsas, coma l'amidon, la cellulòsa, lo glicogène. Sin.:

polioside, polisacaride.

poliomièliti n.f. Malautia infeccioa deuguda à un virus que si fixa sus lu centres nerviós, en particular la mesolha dau rasteu de l'esquina, e que pòu provocar de paralísias grèvi.

poliomièlitic, a adj. e n. Relatiu à la poliomièliti; que sofrisse de poliomièliti.

poliopia n.f. Percepcion de mai d'un imatge per un uèlh solet.

poliopsia n.f. Vici de la percepcion visuala que fa paréisser lu objèctes multiples.

poliorcetic, a adj. e n.f. Relatiu à l'art d'assèdiar li vilas.

poliorquidia n.f. Presença de mai de doi testicules.

polioside n.m. Polioloside.

polip(e) n.m. (patol.) Forma fixada dei cnidaris (per op. à la forma liura, ò medusa), que compoarta un còrs cilindric m'una paret dobla e una cavitat digestiva sensa eissida; individú qu'afecta aquesta forma. 2. (patol.) Tumor generalament pediculada que si desvolopa sus una muco. Sin.: **poliadenòma**.

polipeptide n.m. (quim.) Substança que la sieu molecula es formada per la combinason en cadena d'un nombre important (de 10 à 100) de moleculas d'acides aminats.

polipeptidic, a adj. Dei polipeptides.

polipier n.m. Esquelèt secretat per lu polipes, solitaris ò colonials, d'un grand nombre de cnidaris (en particular d'aqueli que participon à la constitucion dei esteus corallins).

poliplacofòre n.m. *Poliplacofòres*: Classa de molluscs marins de mai d'una placa dorsala, coma lu quitrons. Sin.: **anfineures**.

poliploïde, a adj. e n.m. (biol.) Que compoarta una seria ò diversis serias sobrenumerari de cromosòmas (nombre de cromosòmas egal à 3 *n*, 4 *n*, etc.): *Nucleu poliploïde, cellula poliploïda*. ◇ *Organisme poliploïde*: Que li sieu cellulas son poliploïdi.

poliploïdia n.f. (biol.) Estat d'un nucleu, d'una cellula, d'un organisme diploïde.

polipnea n.f. (med.) Acceleracion dau ritme respiratòri.

polipòdi n.m. Feuse dei ròcas e dei barris umides, dei fuèlhas lobadi, tipe de la familha dei *polipodiaceas*, que comprèn esquasi toi lu feuses occitans (*Polypodium vulgare*).

polipodiacea n.f. *Polipodaceas*: Familha de feuses, que recampa un cinquantenau de genre e un milier d'espècias.

polipòre n.m. Fonge sensa pen, que totplen d'espècias créisson sus lo fust dei aubres.

polipós, oa adj. (med.) De la natura d'un polipe: *Tumor polipoa*.

polipropène n.m. Polipropilène.
polipropilène n.m. Matèria plastica obtenguda per polimerisacion dau propilène, foarça emplegada en particular en cordaria. Sin.: **prolipropène**.
poliptèr n.m. Peis ossósdei aigas docí d'Àfrica (Lòng 1,20 m). Var.: **poliptèri**.
poliptèri n.m. Poliptèr.
poliptic n.m. Ensèm de paneus pintats ò esculptats ligats entre elu e que si replègon generalament sus una partida centrala.
poliquèt n.m. (zool.) *Poliquèts*: Classa d'anelides marins mé de sedas laterali nombroï.
poliradiculoneuriti n.f. Inflamacion que tòca divèrsi raïç dei nèrvis raquidians.
polir vt. (*polissi*) 1. Aplanar finament, rendre totalament lisc: *Polir un metal*. 2. Adornar, embelir; perfeccionar, afinar: *Polir li sieu frsas*.
polirelha adj. Multirelha, polisòc: *Aïra, un tractor es mai que mai polirelha*.
poliritmia n.f. (mus.) Emplec simultaneu de doi ò manti estructuras ritmiqui divèrsi dins la sieu constitucion (Stravinsky, Messiaen).
polisarcia n.f. Obesitat.
polisacaride n.m. Poliolside.
polisemia n.f. Natura d'un mòt qu'a mai d'una significacion: *La vida es cara, La mieu amiga m'es cara*.
polisemic, **a** adj. Qu'a mai d'una significacion; relatiu, à la polisemia: *Tèrme polisemic*. Contr.: **monosemic**.
polisensorial, **a** adj. Que pertòca mai d'un sens à l'encòup. Var.: **polisensoriau**.
polisensoriau, **ala** adj. Polisensorial.
polisillabe, **a** adj. De mai d'una sillaba. Var.: **polisillabic**. Contr.: **monosillabe**.
polisillabic, **a** adj. De mai d'una sillaba. Var.: **polisillabe**. Contr.: **monosillabic**.
polisillabisme n.m. Caractèr de cen qu'es polisillabe.
polisinodia n.f. (ist.) Sistema de govèrn dins lo quau cada ministre es remplaçat per un conseu, que fuguèt aplicat en França dau 1715 au 1723.
polisintèsi n.f. Caractèr dei lengas polisintetiqui.
polisintetic, **a** adj. (ling.) Si di d'una lenga dins la quala li diferenti partidas de la frasa s'estàcon dins una mena de lòng mòt compauat: *Lo basc es una lenga polisintetica*.
polisòc adj. Polirelha.
polispèrma adj. Polispèrme.
polispèrme, **a** adj. (bot.) Si di d'una planta qu'a totplen de granas. Var.: **polispèrma**.
polispermia n.f. 1. Natura dei plantas polispèrmi. 2. Penetracion de mantu espermatozoïdes dintre l'ovocit de la fecondacion dei animaues.
polissa n.f. (dau catalan *pólissa*) Document esrich que menciona li clausas d'un contracte d'assegurança. Var.: **poliça**.
polissable, **a** adj. Que pòu èstre polit. Sin.: **aliscable**.

polissard n.m. Instrument de dentista per arrancar li dents.
polissatge n.m. Accion de polir; lo sieu resultat. Sin.: **poliment**.
polissèire, **eiritz** n. 1. Persona especializada dins lo polissatge. 2. Produch per faire lúser una carroçaria de veitura. Sin.: **aliscaire**.
polisson, **a** n. 1. Enfant despiechós. 2. Libertin. Sin.: **fotisson**, **tarabustèri**, **pistachier**, **coquinàs**, **capon**, **porcàs**, **vilan**, **pudent**, **desconvenent**, **joan-fotre**, **pistolet**, **fotriquet**. ♦ adj. e n. Licenciós: *Una cançon polissona*.
polissonar vi. Si comportar d'una mena libertina: Sin.: **caponejar**, **caponar**, **libertinar**.
polissonaria n.f. Accion, prepaus de polisson. Sin.: **caponaria**, **caponada**, **galimandaria**, **vilania**, **libertinatge**.
poliste n.m. Vèspa d'Euròpa que fa à l'ària liura de nidos compauat unicament de quaucu alveòles.
polistile n.m. (arquít.) Qu'a totplen de colomnas: *Un temple polistile*.
polistirène n.m. Matèria termoplastica obtenguda per polimerisacion d'estirène.
polisulfur(e) n.m. Compauat sulfurat que contèn mai de sofre que lo sulfure normal.
polit, **ida** adj. 1. Que fa una impression agradiva per la sieu gràcia, la sieu polidessa, la sieu netetat. Sin.: **olidet**, **minhòt**. 2. Cortés. Sin.: **ben ensenhat**, **ben educat**, **aborgalit**, **onèst**, **aimable**, **avenent**, **agradu**, graciós.
politecnic, **a** adj. 1. Qu'abraça mantuna tecnica, mantun art, mantuna sciènça: *Institut politecnic*. 2. *Escòla politecnica*: Politecnica (m'una Majuscula).
politecnica n.f. (M'una majuscula) Escòla superiora per li estudiar d'engenhaira.
politecnician, **a** n. Estudiant ò ancian estudiant de l'Escòla politecnica.
politeïsme n.m. Doctrina, religion qu'admete mai d'un Dieu solet. Contr.: **monoteïsme**.
politeïsta adj. e n. Que pertòca ò que professa lo politeïsme. Contr.: **monoteïsta**.
politène n.m. Nom depauat d'un polietilène, que sièrve à protegir, à recurbir de sèrras.
politène adj. m. *Cromosòma politène* ò *politenic*: Cromosòma gigant que si tròva dins li cellulas de divèrs organes dei larvas d'insèctes, coma dins li glàndolas salivari de diptèrs.
politènia n.f. Estat provocat per una mitòsi dins la quala lu cromosòmas duplicats non si sepàron, cen qu'abotisse à de cromosòmas gigants.
politènic adj. m. Politène.
politèrme, **a** adj. e n.m. Si di d'una nau de carga concepida per lo transpoart à diferenti temperatura de mèrc refrigeradi variadi.
polyterpène n.m. Idrocarbure terpenic de formula generala (C₅H₈)_n (embé n superior à 3) e, per extension, compauat que n'en deriva.

politerpenic, a adj. Que pertòca lu politerpènes.
polites(s)a n.f. Cortesia. Sin.: **civilitat**, **boana educacion**, **atencion**, **graciosetat**, **consideracion**, **onestetat**.

politic n.m. Cen qu'es politic: *Lo politic e lo social*.

politic, a adj. 1. Relatiu à l'organizacion dau poder dins l'Estat, au sieu exercici: Li institucions politiqui. ◇ *Òme politic*, *frema politica*: Que s'ocupa dei afaires publics. ◇ *Filosofia politica*: Estudi comparatiu dei formas de poder practicadi dins lu estats e dei autri formas possibli. ◇ *Sciença politica*: Analisi dei formas de poders exercits dins lu estats e dei institucions. ◇ *Drechs politics*: Drech que permèton à un ciutadan de participar à l'exercici dau poder, directament ò per lo sieu vòte. ◇ *Presonier(a) politic(a)* ò *politic(a)*, n.: Persona empresonada per de motius politics. 2. (lit.) Abile, interessat: *Una invitacion politica*.

politic, a n. 1. Òme, frema que fa de politica. *Lu braves politics non son nombrós*. 2. Presoneir politic, presoniera politica.

politica n.f. Política.

política n.f. 1. Ensèms dei practicas, fachs, institucions e determinacions dau govèrn d'un Estat ò d'una societat: *Política exteriora*. 2. Biais d'exercir l'autoritat dins un Estat ò una societat. 3. Biais concertat d'agir, de menar un affaire; estrategia: *Una política comerciala*, *la política dei prètz*. Var.: **politica**.

politica-ficcion n.f. Política-ficcion.

política-ficcion n.f. Ficcion fondada sobre l'evolucion, imaginada dins lo futur, d'una situacion politica presenta; aqueu tipe de ficcion en tant que genre literari (roman, film, etc.). Var.: **politica-ficcion**.

politicaire, a n. (pej.) Persona que fa de marrida política. Var.: **politicon**.

politicalharia n.f. (fam., pej.) Política bassa, mesquina. Sin.: **politicaria**.

politicament adv. 1. D'un ponch de vista politic. 2. Embé abiletat, gaubi.

politicar vi. (*politiqui*) Faire de marrida politica sensa tenir rason dei realitats necessari e essenciali.

politicard, a adj. e n. (pej.) Politician, politicaire sensa envergadura, que li agrada de faire de pastrolhs politics.

politicaria n.f. Politicalharia.

politician, a n. Persona que fa de política, qu'exercisse de responsabilitats politiqui (Sovent pej.). ◆ adj. Que pertòca una política interessada: *La política politiciana*.

politicocultural, a adj. Que pertòca à l'encòup la politica e la cultura. Var.: **politicoculturau**.

politicoculturau, ala adj. Politicocultural.

politicoeconomic, a adj. Que pertòca à l'encòup la politica e l'economia.

politicoestrategic, a adj. Que pertòca à l'encòup la politica e l'estrategia, dins l'amira de limitar ò de menar un conflicte eventual.

politicologia n.f. Politologia.

politològue, òga adj. Politològue.

politicon n.m. Politicair.

politisacion (-izacion) n.f. Accion de politisar, d'èstre politisat ; lo sieu resultat.

politisar (-izar) vtr. 1. Donar un caractèr politic à: *Politisar un affaire*. 2. Donar una consciença politica, una formacion politica à: *Politisar lu obriers d'una fabrica*. ◆ si politisar v.pr. 1. Pilhar un caractèr politic. 2. Si formar politicament, si donar una consciença politica.

politologia n.f. Estudi dei fachs politics dins l'Estat e dins la societat. Sin.: **politicologia**.

politològue, òga adj. Especialista de politologia. Sin.: **politològue**.

politonal, a adj. (mús.) Relatiu à la politonalitat. Var.: **politonau**.

politonalitat n.f. (mús.) Sobreposicion de melodias dins de tonalitats diferenti.

politonau, ala adj. Politonal.

politramatisat (-izat), ada adj. e n. (med.) Si di d'una persona nafrada que presenta à l'encòup divers lesions.

politric n.m. Mofa dei boasc, que pòu faire fins à 10 cm d'autessa.

poliuria n.f. (med.) Emission d'una quantitat d'urina en dessobre de la normala. Sin.: **urorragic**.

poliuric, a adj. e n. Relatiu à la poliuria; que sofrisse de poliuria.

polivalença n.f. Caractèr de cen qu'es polivalent, d'una persona polivalenta.

polivalent, a adj. 1. Qu'es eficaç dins divers cas diferents: *Un remèdi polivalent*. Sin.: **multivalent**. 2. Qu'a diferents usatge possibles: *Una sala polivalenta*. 3. Qu'a d'aptitudas, de capacitats variadi. 4. (quim.) Que la sieu valença es superiora à 1. 5. *Inspector polivalent* ò *polivalent*, n.m.: Foncionari que pòu verificar l'exactituda dei declaracions fiscals dins li empresas, en cò dei negociants, etc. 6. Si di d'un professor qu'ensenha mai d'una matèria, normalament atribuidi à d'especialistas despariers.

polivalent, a n. Inspector polivalent, inspectritz polivalenta.

polivinil n.m. Polimèr obtengut à partir de monomèrs derivats dau vinil e qu'a d'aplicacions nombroï.

polivinilic, a adj. Si di de resinas obtengudi per polimerisacion de monomèrs derivats dau vinil.

pollaquiuria n.f. (med.) Trebolici de l'evacuacion de l'urina caracterisat per de miccions totplen frequent e gaire abondoï.

pollèn n.m. Pòuvera formada dei grans microscopics produchs per li estaminas e que son lu elements mascles dei plantas à flors.

pollicitacion n.f. (dr.) Ofèrta de conclure una convencion.

pollicitant, a n. Persona que fa una pollicitacion.

pollinia n.f. Massa de grans de pollèn aglomerats (dins li orquidaceas, li asclepiadaceas).

pollinic, a adj. Relatiu au pollèn, à la pollinia. ◇ *Analisi pollinica*: Analisi dei pollèns fossilisats dins lu

sediments, que permete de reconstituir l'evolució de la flòra dei epòcas geològiques.

pollinifèr, a n.f. Que produec de transpòrt de pollèn dei estaminas fins ai estigmas d'una flor de la mema espècia, que permete la fecondacion.

pollinisacion (-izacìon) n.f. Transpòrt de pollèn sus un estigma.

pollinisar (-izar) vt. Fecondar una flor.

pollinòsi n.f. (med.) Allergia ai pollèns.

polluaire, airtz adj. e n. Polluèire, pollueiriz.

polluar vt. Polluir.

pollucion n.f. 1. Degradacion d'un mitan natural per de substàncias quimiques, industrials, etc. ◇ Degradacion dau mitan ambient per de substàncias diversas, per un bosin, etc.: *La pollucion sonòra*. 2. Evacuacion naturala d'esperma.

polluèire, eirtz adj. e n. Si di d'un produch, d'un agent que polluisse, d'una persona responsabla d'una pollucion: *Lu polluèires dévon pagar*. Var.: **polluaire**.

polluir vt. (polluissi) 1. Brutar, degalhar, rendre mausan de perillós per pollucion. 2. (fig.) Trebolat, degalhar: *Lu tieus dubis vènon polluir la nostra relacion*. Var.: **polluar**.

polmon n.m. Paumon.

pòlo n.m. [pòlo] (mòt angl., dau tibetan) 1. Espòrt qu'opaua doi equipa de quatre cavaliers provedits cadun d'una lònca maçòla qu'emplègon per mandar una bala dins la poarta de l'adversari. 2. Camia d'espòrt tricotada, dau coal replegat.

poloïsta n. Persona que jùega au pòlo.

polomar n.m. (mar.) 1. Fieu de vela. 2. Estac gròs per engimbrar de rets per la pesca dau ton.: 1426 «*cordalha de canebe et fil de pollomar e senglas ...*» A.C. Marselha.

polon n.m. 1. Galet; poleton. 2. *Pichin polon*: Auceu de la familha dei rallides (*Zapornia pusilla*). 3. Tèrme afectiu.

polonés, esa adj. e n. 1. De Polonha. 2. (mat.) *Notacion polonesa*: Notacion dei operacions logiques de logicomatematiqui dins li qualis lu operators son davant (notacion prefixada) de darrier (notacion postfixada) lu operands sobre lu quaus poàrton. ◆ n.m. Lenga eslava parlada en Polonha.

polonesa n.f. 1. Dança nacionala polonesa. 2. Composicion musicala dins lo tempo e lo caractèr d'aquesta dança.

polòni n.m. Metal radioactiu sovent associat au radi dins lu sieus mineraus; element (Po) de n° atomic 84.

polpa n.f. 1. Part tendra e carnuda dei fruchs, de divers lieumes. 2. Extremitat carnuda dei dets. 3. Teissut conjontiu de la cavitat dentària. Sin.: **popa, porpa**.

polpat, ada adj. Que contèn de polpa.

polpari, ària adj. De la polpa dei dents. Var.: **pulpari**.

polpós, oa adj. Que contèn de polpa, que n'a la consistença.

polput, uda adj. Carnut. Var.: **porput**.

pols n.m. 1. Ponhet. 2. *Pols de pòls arterial*: Percepcion dau flux sanguin pulsant per lo coar per la palpacion d'una artèria.

pols n.m. [pus] Part laterala de la tèsta, compresa entre l'uèlh, lo front, l'aurelha e la gauta. Sin.: **tempe**.

poltron, a adj. e n. Qu'a sovent paur. Sin.: **paurós, pautron, capon, coar de panissa, pauruc, coard**, (pop.) **caga en bràias**.

poltròna n.f. (it.) Cadieràs.

poltronaria n.f. Caractèr d'una persona poltrona. Sin.: **caponaria, pautronaria, coardia**.

poltronejar vi. S'espaventar per pas ren. Sin.: **pautronejar, caponar**.

pom n.m. Fruch dau pomier, que si manja fresc de en compòstas, en geladas, en binhetas, e que lo sieu jus fermentat fornisse lo cidre. ◇ *Pom de maravilha*: Fruch de la momordica. ◇ *Pom paradís*: Fruch de l'aubespín. Var.: **pomparadís**.

poma n.f. 1. *Poma d'amor*: Tomati. 2. Objècte que la sieu forma arredonida evòca aquela d'un pom. ◇ *Poma de romairòu*: Pèça tronconica, provedida de pichins traucs, que s'adapta au tube d'un romairòu. Sin.: **pinha, pomela**. ◇ (mar.) Pichina pèça de boasc en forma de forma esferica de esquasi esferica, plaçada en cima d'un aubre: *Poma de l'arbre mèstre*. Var.: **pometa**.

pomada n.f. 1. Composicion moala, formada d'un excipient e de medicaments, que s'aplica sus la pèu de li mucoas. 2. Preparacion cosmetica perfumada, emplegada per lu bèrris de la pèu. 3. (fam.) *Passar la pomada à quauqu'un*: Lo flatar per n'obtenir quauqua ren. Sin.: **aliscar la codena a, flatejar, encensar**.

pomadar vt. Curbir de pomada. Var.: **empomadar**.

pomar vi. Pilhar una forma arredonida, en parlant dei caulets, dei lachugas. Sin.: **abonhar, arredonir**.

pomareda n.f. Luèc plantat de pomiers. Var.: **pomaret**.

pomastre n.m. Pomier sauvatge.

pomaret n.m. Luèc plantat de pomiers. Var.: **pomareda**.

pomat, ada adj. Arredonit coma un pom: *Un caulet pomat*.

pomela n.f. 1. Placa metallica traucada plaçada à l'intrada d'una conducha per arrestar d'elements solides; poma de romairòu. 2. Palamela.

pomelar (si) v.pr. Si curbir de pichini neblas, en parlant dau ceu. Sin.: **si teular**.

pomelat, ada adj. 1. Marcat de tacas redonis mesclats de gris e de blanc: *Un cavau pomelat*. 2. Cubèrt de pichini neblas blanqui de grisi, en parlant dau ceu. Sin.: **teulat**.

pomelós n.m. Pampelmós.

pomeranian, a adj. e n. De Pomerània.

pometa n.f. 1. Pichin pom. 2. Partida salhenta de la gauta, sota l'uèlh.

pometat, ada adj. (arald.) Que li sieu extremitats s'acabon mé de bòchas, en parlant d'una figura araldica.

pomeu n.m. 1. Extremitat arredonida d'un baston, d'un parapluèia, d'una espada, etc. 2. Part anteriora de l'arçon d'una sèla.

pomier n.m. Aubre dei fuèlhas ovali e dentadi, dei flors blanqui ò ròsa, e que lo sieu fruch, ò *pom*, es una drupa manjadissa mé de merilhons, redona e carnuda (Família dei rosaceas).

pomologia n.f. Part de l'arboricultura que tracta dei fruchs qu'an de merilhons.

pomològue, òga n. Especialista de pomologia.

pompa n.f. (lit.) Ceremonial somptuós, fastuós: *La pompa d'un coronament*. Sin.: **ufana**. ◇ *En granda pompa*: Mé totplen d'esclat. ◆ pl. 1. *Servici dei pompas funèbri*: Servici public ò privat encargat de l'organizacion dei funeralhas. 2. (relig.) Vanitats dau monde, faus prestíges.

pompa n.f. 1. Aparelh per aspirar, rebutar ò comprimir lu fluides. ◇ *Pompa aspiranta*: Dins la quala lo liquide monta dins lo còrs de la pompa per l'efècte de la pression atmosferica, quora lo piston s'enuça. ◇ *Pompa d'aspiracion e de foarça*: Dins la quala lo liquide, d'en promiera aspirat dins lo còrs de pompa per l'ascension dau piston, es pi regetat per l'accion dau meme piston dins un tube lateral. ◇ *Pompa à incendi*: Pompa per amurcir lo fuèc en faguent gisclar d'aiga sota pression. ◇ *Pompa de bicicleta*: Pichina pompa d'aria per gonflar li gomassas dei bicicletas. ◇ *Pompa d'injeccion*: Pompa per introdure directament lo combustible sota pression dins lu cilindre, dins un motor mé combustion interna. ◇ *Pompa d'òli*: Dins un motor à doi temps, dispositiu que mescla lo carburant e l'òli denant de lu mesclar à l'aria; dins un motor à quatre temps, dispositiu que fa circular lo lubrificant dins toti li pèças que n'an besonh. 2. Aparelh emplegat per la distribucion dei carburants. 3. *Pompa à calor*: Aparelh que recupèra li energias exteriori à una maion, que vèngon dau soal, de l'aria ò de l'aiga, per li transformar e li transferir au dedintre sota forma de calor ò de frescura. 4. *Serralha à pompa*: Serralha de seguretat, dins la quala la clau deu accionar de moalas denant de poder durbir.

pompa n.f. *Pompa à l'òli*: Un dei tretze dessèrts de Provença, mena de fogassa mé d'òli d'oliva.

pompador adj. inv. e n.m. inv. Si di d'un estile de mobilièr (1750-1774), intermediari entre lo Loís XV e lo Loís XVI, dei mòbles fachs dins aquel estile.

pompaire, airtitz n. Especialista dei travalhs de pompatge.

pompar vt. Aspirar (un fluide) au mejan d'una pompa.

pomparadis n.m. Fruch de l'aubespín. Sin.: **acina**.

pompaleta n.f. (bot.) Globulària. Var.: **èrba dau tondut**.

pompatge n.m. 1. Accion de pompar. ◇ *Estacion de pompatge*: Installacion sus l'oleoduc per pompar lo fluide transportat. 2. (fis.) *Pompatge hertzian, optic*: Tecnica que consistís à sotametre un còrs à una irradiacion hertziana ò luminoà per modificar la reparticion dei atòms dins lu sieus divèrs niveus d'energia.

pompeian, a adj. Relatiu à la ciutat de Pompèi. *Estile pompeian*: Estile dei pinturas e dei frescs descubèrts a Pompèi. Var.: **pompeien**.

pompeien, a adj. Pompeian.

pompeta n.f. Expr. *Èstre pompeta*: Èstre embriac, aver la ganara, la peleta.

pompier, a n. Persona que fa partida d'un còrs organisat per combatre lu incendis e intervenir en cas de sinistres.

pompier adj. m. Enfatic, pretenciós. ◇ *Estile pompier*: (mús.) Mena de composicion musicala de gaire de valor que retipa una forma d'escriptura sensa releu ni profundor.

pompierisme n.m. Atrach per l'estile pompier.

pompil(e) n.m. Insècte de l'abdomèn roge e negre, portaire d'un agulhon (Òrdre dei imenoptèrs).

pompinhanenc, a adj. e n. De Pompignan.

pompista n. Persona que s'ocupa d'un aparelh de distribucion de carburant.

pompon n.m. Flòc, floquet, flòca.

pompós, oa adj. Plen d'una solemnitat excessiva ò desplaçada: *Un discors pompós*. Sin.: **ufanós, sobrebeu, fastuós**, (pej.) **bodenflat, bofigat**.

pomposament adv. Embé enfasi. Sin.: **ufanosament, fastuosament**.

ponçaira n.f. Màquina per ponçar.

ponçar vt. 1. Polir m'un abrasiu, à la man ò m'una màquina. 2. Reprodure un dessenh m'au procediment dau poncís.

ponçatge n.m. Accion de ponçar.

ponce adj. e n.m. *Pèira ponce* ò *ponce*, n.m.: Ròca volcanica poroa, leugiera, foarça dura, que sièrve per polir. Sin.: **pèira esponga**.

poncelet n.m. Anciana unitat de potença que valia cent quilogramas per mètre cairat.

ponch n.m. 1. Signe de puntuacion: *Ponch final, ponch d'interrogacion*. ◇ Pichin signe superior en dessobre dei letras *i* e *j*. 2. (mús.) Signe (.) plaçat à costat d'una nòta ò d'un silenci per aumentar la sieu durada de 50%. ◇ *Ponch d'òrgue*: Signe (☞) plaçat en dessobre d'una nòta ò d'un silenci per n'alongar la durada à voluntat. Sin.: **escotada**. 3. (tipografia e inform.) Signe (●) que si mete à cada començament de linha per indicar lu elements d'una enumeracion. 4. (mat.) Signe que si pòu trovar à la plaça de la virgula dins la numerotacion decimala. ◇ Signe que marca lo produch de doi factors. 5. Unitat d'una escala de notacion d'un trabalh d'escòla, d'una espròva, etc. ◇ Unitat de còmpte dins un juèc, una partida: *Jugar una partida en cent ponchs*. ◇ *Marcar (faire) un ponch*: Pilhar un avantatge, marcar un but; (fig.) Mostrar la sieu foarça, la sieu superioritat. ◇ *Rendre de ponchs*: Donar de ponchs d'avança à un adversari; (fig.) autrejear un avantatge à quauqu'un considerat coma mai deble. 6. Unitat de còmpte dins un sistema de calcul (percentatge, indicí, etc.): *Aqueu partit a perdut tres ponchs dins lo darrier sondatge*. 7. Unitat de comptatge dei avantatges d'assegurança vielhessa, dins divèrs regimes de pension. 8. (estamp.) Unitat de

mesura empregada per determinar la foarça dau còrs dei caractèrs. 9. (fis.) *Ponch de fusion, d'ebullicion, de liquefaccion*: Temperatura à la quala un còrs ientra en fusion, en ebullicion ò si liquefica. 10. *Au ponch de la moart*: Au moment de morir. Sin.: **en ponch de moart**. 11. Seguida de doi ponheduras fachi dins una estòfa au mejan d'una agulha enfilada de fieü, de coton, etc. ◇ *Ponch avant (darrier)*: Ponch fach en ficant totjorn l'agulha en avant (en darrier) dau darrier ponch efectuat. ◇ Biais particulier d'entrebescar lo fieü ò lu fieüs dins un trabalh d'agulhas, etc. ◇ *Ponch d'Alençon*: M'un motiu floral assemblat sus una ret de tule. 12. Luèc precis e clarament delimitat: *Ponch de partença*. ◇ *Ponch d'aiga*: Dont si tròva una foant, un potz, dins una region arida. ◇ *Ponch caud*: Luèc perilhós (sovent per una question de contestacions territoriali); (fig.) Question litigioa, subjècte de discòrdia. ◇ (geol.) Luèc de la Terra dont l'espessor de la crosta terrenala es pas tant espessa, generalament dintre lo fond dei oceans, qu'afavorisse la montada dau magma e dona naissença ai volcans. ◇ *Ponch astronomic*: Determinacion de la posicion geografica d'un aeronau, d'una nau, partent d'amiras immobili dau ceu. 13. *Ponchs cardinals*: Lo nòrd, lo sud, l'èst e l'oèst. 14. (mat.) Figura geometrica sensa dimension; interseccion de doi linhas. 15. *Faire lo ponch*: Determinar la posicion d'una nau, d'un avion, etc. ◇ (fig.) Determinar la situacion à-n-un moment donat d'un affaire, d'un procèssus. 16. *Ponch moart*: (tecn.) Luèc de la corsa d'un organe mecanic dont non reçaup d'impulsion de la part dau motor. ◇ *Ponch moart, aut*: Posicion d'un piston mai vesina, mai alunhada dau virabrequin. ◇ Estat de quauqua ren, d'una situacion blocada denant d'arribar au sieu tèrme. ◇ Posicion de comanda d'un dispositiu de cambiament de velocitat d'un veïcule, tala que minga velocitat es en presa. Sin.: **neutre**. ◇ Chifra d'affaires minimal qu'una empresa deu faire per curbir la totalitat dei sieu cargats fixi e variabli. 17. *Ponch sensible*: (mil.) Luèc dont un sabotatge ò una destruccion faron baissat grevament lo potencial de guèrra. ◇ Subjècte sobre lo quau una persona es susceptibla. 18. (mil.) *Ponch inicial*: Luèc d'un itinerari vèrs lo quau van toi lu elements constitutius d'una columna à pen ò motorisada. 19. *Ponch negre*: Amolonament de sebum que tapa un pòre de la pèu. ◇ Luèc dont la circulacion dei veïcules es dificila ò perilhoa; (fig.) Dificultat, obstacle. 20. (med.) *Ponch de caud, de dolor, de frèi, de tacte*: Ponchs de la pèu dont son localisats lu receptors que transmèton aqueli diverssensacions. ◇ *Ponch de Venècia*: En acuponchura, endrech de la susfàcia cutanea, sensibla dins lo càs dau disfoncionament d'un organe determinat; lu ponchs son gropats sus de linhas nomenadi *meridians*. ◇ *Ponch de costat*: Dolor aguda lo mai sovent localisada dins la part drecha dau torax. Sin.: **esponch de costat, mau de costat, ponchada**. 21. *Ponch dau jorn*: Moment que soleu comença à paréisser. Sin.: **lo far de (dau) Soleu**. 22. *À ponch*: Cuèch coma cau, espec. en parlant de la carn. 23. *Si picar de ponch*: Metre un ponch d'onor. 24. *Au ponch que, à tau ponch que* (expression que mena una

consequença): Talament que. 25. Question particuliera, problema precis: *Non cau insistir sobre aqueu ponch*. ◇ Question precisa (dins un camp donat): *Un ponch de drech*. 25. Estat, situacion: *N'en siam totjorn au meme ponch*. ◇ *Lo ponch deble*: Default, feblesa de quauqu'un. 26. *Au ponch*: Lèst, reglat. 26. (joel.) Centena part d'un carrat. 27. *Ponch arrestat*: (aeron.) Manòbra d'un aeronau en cima de pista d'envòl, en faguent virar lu motors à regime plen denant de s'enlairar. 28 (mar.) *Èstre en ponch de*: Èstre en estament de, lèst à. 1484: «...per un (laut) armar e metre lo en ponch per anar a Tharascon.» A.C. Arle.

pònch n.m. (angl.) Bevenda cauda compauada de ròm e de limon mesclats.

poncha n.f. 1. Extremitat aguda d'un objècte que sièrve à pònher, à traucar: *La poncha d'una agulha*. ◇ *À la poncha de l'espada*: Per la foarça dei armas. 2. Extremitat mai fina d'un objècte, d'una caua: *La poncha d'un cloquier*. ◇ *Poncha d'espargue*: Grèlh terminal manjadís d'un espargue. ◇ *Poncha de coar* (c. de f.): Blòc plaçat à l'intrada d'un crosament de vias, per dirigir e canalisar lo tràfegue ferroviari, en tot demenissent l'aviadessa dei trens. ◇ *Poncha de diamant* (arqu.): Ornament dei arcaduras, dei arquivòutas e dei corniç en l'art romanic. 3. (arald.) Part inferiora de l'escut. 4. *La poncha dei pens*: L'extremitat dei pens, dei arteus. 5. Lenga de tèrra que s'avança dins la mar. ◇ (mar.): 1524: «...(l'armada de Genoa) s'en va sensa fayre pron camin devers la poncha de Cepet...» A.C. Arles. 6. Element mai avançat d'un ensèm ofensiu: *Poncha d'una armada*. ◇ (fig.) *À la poncha de, de poncha, en poncha*: D'avant-garda. ◇ *À la poncha de l'ataca* (espòrts): À la plaça mai avançada. 7. *En poncha*: Que la sieu extremitat s'acaba per una partida ponchuda. 8. Aisina que sièrve à pònher, à traçar, à traucar. ◇ Agulha m'un mànegue que s'emplega per gravar à l'aigafoarta. ◇ *Poncha seca*: Agulha ò estilet que s'emplega en talha doça dau metal. ◇ *Poncha per traçar*: Asta fina, d'acier foarça dur, per traçar de marcas sus una pèça que si vòu trabalhar. 8. Claveu m'una tèsta ò sensa tèsta, d'una seccion pariera sus tota la sieu longuessa. ◇ (fig.) *Mandar de ponchas à*: Adreïçar de trachs d'esperit pauc ò pron marrits à. Sin.: **tarabustar**. 9. Pèça d'estòfa triangulària que li fremas s'en cuèrbon li espatlas. 10. (med.) *Poncha de fuèc*: Estilet portat au roge, emplegat en particulier per de cauterisacions cutaneï. ◇ (espec. au pl.) Aquesti cauterisacions. 11. *À poncha d'aua, à la poncha dau jorn*: Pròpi au moment que lo soleu pareisse; de boan matin, d'ora. 12. Trach d'esperit, juèc de mòts ò d'ideas, allusion ironica: *Mandar una poncha à quauqu'un*. 13. Pichina quantitat de (quauqua ren de foart): *Una poncha d'alh*. Sin.: **un peçuc**. ◇ (fig.) *Una poncha d'ironia*. 14. Moment qu'una activitat, un fenomène, conoisson la sieu intensitat maximala. ◇ *Oras de poncha*: (en parlant dau consum d'electricitat, de gas, de la circulacion rotiera, dei transpòrts publics, etc.). ◇ *Poncha d'aviades(s)a, de velocitat*: Velocitat mai granda d'un mobile. ◆ pl. 1. (coregr.) Actituda, pas de la balarina (ò mai rarament dau dançaire) que si tèn sus la poncha dau pen. 2. *Cauçons à*

ponchas ò *ponchas*: Cauçaduras emplegadas per la practica de l'atletisme.

ponchada n.f. Esponch. Sin.: **ponch de costat, mau de costat**.

ponchadura n.f. Accion de ponchar, de dirigir (una arma, un instrument oculari, etc.) sus un objectiu. Var.: pontadura.

ponchaire, airtiz n. 1. Persona que fa lo ponchatge dei armas. 2. Jugaire de bòchas que poncha. Var.: **pontaire**.

ponchament n.m. Accion de ponchonar; lo sieu resultat.

ponchapen n.m. Còup donat m'au pen.

ponchar vt. 1. Talhar, amolar en poncha (arma, agulha, etc.). 2. Dirigir vèrs: *Ponchar una arma sobre quauqu'un*. 3. Au juèc de bòchas, mandar (una bòcha) lo mai pròche possible dau bochin. Sin.: **afustar**. Var.: **pontar**. ♦ vi. Mandar una bòcha lo mai pròche possible dau bochin: *Alora, ponches ò tires?* Var.: **pontar**.

ponchat, ada adj. Marcat d'un ponch. ◇ (mús.) *Nòta ponchada*: Nòta seguida d'un ponch, qu'augmenta la sieu durada de 50%. ◇ *Zèro ponchat*: Zèro m'un ponch au centre (O), per lo diferenciar de la letra O; (fig. pej.) Nòta nulla à un trabalh d'escòla, etc.

ponchatge n.m. Accion de ponchar (una arma, una bòcha). Var.: **pontar**.

ponch de vista n.m. 1. Plaça de l'observator, luèc dont si ve mai ben (un edifici, un paisatge, etc.). Sin.: **panorama, miranda**. 2. Biais de considerar li cauas, opinion particuliera, vejaire.

ponchejar vi. 1. S'enuaçar en formant una poncha: *Lu auciprès ponchéjon vèrs lo ceu*. Sin.: **banejar**. 2. Aparéisser, en parlant dau jorn, de l'auba, dau soleu. Var.: **ponchonear**. Sin.: **aubejar**.

poncheta n.f. 1. Pichina poncha. 2. Ensèm de rocàs, generalament à cima d'aiga. ◇ *Li Ponchetas*: À Niça, luèc de la riba de mar que costèja la calanca sant Lambèrt, au pen de Casteu. 3. Pichin claveu de la tèsta plata, mé la poncha fina, par acotar de papier, de carton, de mapas tancadi à la paret, etc. 4. À *ponchetas*: Sus la poncha dei pens.

ponchier n.m. (mar.) 1. Supoart que sostèn li latas d'una nau. 2. Aponteu que mantèn la nau sus la sieu quilha durant la sieu bastison ò en periòde de carenatge. 1447: «...se era necessari reparar, gaffas, talhas, ponchiers...» A.D. 351 777.

ponchineri n.m. Aloès.

ponchon n.m. 1. Asta de metal que sièrve à gravar ò à traucar. Sin.: **mandrilh**. 2. Tròç d'acier gravat en releu per formar li matritz dei monedas, dei medalhas. Sin.: **mandrilh, sageu, senhau**. 3. Marca aplicada ai pèças d'aurivelaria. Sin.: **sageu, senhau**. 4. Empoartapèça à compression que sièrve à talhar, formar, etc. 5. Pèça de fustaria. 6. Espina. 7. Poncha que sièrve à marcar la plaça dont si vòu faire un trauc. Asta metallica conica per reglar lo débit d'un fluide au travèrs d'un orifici. 8. (fig.) Marrit, maliciós, tarabustèri.

ponchonada n.f. 1. Còup d'agulhon. 2. Tarabustèri, ponchas, fach d'importunar.

ponchonaira n.f. Màquina per ponchonar.

ponchonaire, airtiz n. Persona que ponchona.

ponchonar vt. 1. Marcar m'un ponchon sus un objècte d'aur, d'argent. Sin.: **sagelar, senhar**. 2. Traucar, decopar m'una ponchonaira. 3. Traucar (de bilhets de tren, etc.) per atestar d'un contraròtle.

ponchonatge n.m. Accion de ponchonar.

ponchonear vi. (*ponchonei*) Ponchejar.

ponchut, uda adj. 1. Que s'acaba en poncha, agut. 2. Foarça especialisat: *Aver una formacion ponchuda*. ♦ adv. *Parlar ponchut*: Dau biais sec e afectat dei Parisencs.

ponchut n.m. Barca dau fond plat de la costa mediterranea.

ponch-virgula n.m. Signe de puntuacion qu'indica una pausa intermediària entre la virgula e lo ponch.

poncho n.m. [*ˈpõtʃo*] (esp.) Mena de manteu fach d'una pèça de lana rectangularia m'una dubertura per passar la tèsta, d'usatge particulierament en Amèrica dau sud.

poncion n.f. 1. (cir.) Introduccion d'una agulha dins un organe ò una cavitat per faire una exploracion ò prelevament. 2. Accion de prelevar una partida importanta de quauqua ren (de sòu, en particulier). Sin.: **prelevament**.

poncionar vt. 1. (cir.) Prelevar ò vuar m'una poncion. 2. Pilhar de sòu à; prelevar (de sòus) sus lo còmpte de.

poncís n.m. Dessenh que li sieu linhas e contorns, traucats, poàdon èstre reproduchs sus de papier ò de teissut au mejan d'una pòuvera coloranta (d'un temps à basa de ponce).

ponciu n.m. (litt.) Òbra, realisacion banala, sensa originalitat ni valor.

pondèire, èira adj. 1. Que ponde; que ponde sovent. 2. *Galina pondèira ò pondèira*, n.f.: Galina elevada per produrre d'òus destinats à l'alimentacion. Sin.: **ponediera**.

ponderabilitat n.f. Qualitat de cen qu'es ponderable.

ponderable, a adj. Que pòu èstre peat; qu'a una massa mesurable.

ponderacion n.f. 1. Caractèr d'una persona ponderada. 2. Just equilibri de tendenças contrari dins lo camp politic ò social. 3. Atribucion à cadun dei elements que sièrvon à elaborar una nòta, un indici, etc., d'una plaça proporcionala à la sieu importança vertadiera.

ponderador, airtiz adj. e n. Ponderator.

ponderal, a adj. Relatiu au pes: *Carga ponderala*. Var.: **ponderau**.

ponderar vt. (*pondèri*) 1. Equilibrar quauqua ren per quauqua ren d'autre que l'atenua: *Ponderar lu poders de l'executiu per l'independença dau legislatiu*. 2. Menar quauqu'un à la ponderacion, lo calmar. Sin.: **apagar, assuaudar, moderar**. 3. Procedir à la ponderacion dei variablas en calculant un indici, etc.

ponderat, ada adj. 1. Que si saup contrarotlar; calme, moderat dins lu sieus biais, li sieu presas de posicion, etc. 2. Que la sieu valor es estada calculada m'un metòde de

ponderacion. Sin.: **apagat**, **assuaudat**, **moderat**, **retengut**.

ponderator, **tritz** adj. e n. Que pondèra, que mantèn l'equilibri. Var.: **ponderador**, **moderaire**.

ponderau, **ala** adj. Ponderal.

ponderós, **oa** adj. Si di de matèrias de densitat elevada emplegadi dins l'industria. Sin.: **peant**. ♦ n.m. Materiau ponderós.

pondre vt. 1. Produrre un òu, faire l'òu. 2. (fam.) Escriure, redigir. ◇ Inventar, imaginar: *Que n'aurà mai pondut?*

ponduda n.f. 1. Accion de faire l'òu. Sin.: **ponta**. 2. Quantitat d'òus ponduts.

ponediera adj. e n. Pondèira.

ponent n.m. Oèst.

ponentada n.f. Ventada que ven dau ponent.

ponentés, **esa** adj. e n. Dau ponent. ◇ Nom que bàlhon lu nautors de Meditèrranea ai sieus omològues de Mar Granda. ◇ Ventada que bofa dau ponent. Sin.: **narbonés**. (Prov.): «*La ponentada es rara, mas de còps espantabla.*»

pongidat n.m. *Pongidats*: Família de moninas antropeïdas coma lo gorilla.

pongista n. Persona que practica lo tennis de taula.

ponh n.m. ['puŋ]) 1. Man sarrada: *Un còup de ponh*. 2. Cen que tèn dins una man sarrada. Sin.: **ponhada**.

ponhacitat n.f. Pugnacitat. Sin.: **combativitat**.

ponhada n.f. 1. Cen que tèn dins una man sarrada. Sin.: **ponh**. 2. Pichina quantitat (de personas, etc.): *Una ponhada d'amics*.

ponhada n.f. Manelha: *La ponhada de la poarta*.

ponhal n.m. Arma formada d'un mànegue e d'una lama corta e ponchuda. Sin.: **daga**, **dagador**, **estilet**.

ponhalada n.f. Còup de ponhal.

ponhalar vt. Picar m'un ponhal. ◇ (fig.) *Ponhalar quauqu'un dins l'esquina*: Agir en traïte còntre eu.

ponhastre, **a** adj. Opinhastre. Sin.: **entestardit**, **testard**, **tèsta dura**, **pugnaç**.

ponhedura n.f. 1. Pichina plaga producha per un instrument ponchut ò un insècte, una sèrp, etc. 2. Introduccion dins l'organisme d'una agulha per practicar una injeccion, una poncion ò per practicar l'acupuntura (agulha plena dins aqueste cas). Sin.: **seringada**, **ponchura**, **ponchada**. 3. Trauc qu'un insècte lascia dins un materiau. 4. Taca d'umiditat sus de papier. 5. Sensacion viva qu'provòca un gratonhament. 5. Mòt ponhent, acèrbe.

ponhent, **a** adj. 1. Que ponhe: *Barba ponhenta*. ◇ *Saussa ponhenta*: Saussa facha mé d'escaluenhas, de tàperis, de cogombrets, de vin blanc e de vinaigre. 2. (lit.) Que provòca l'interès, la curiositat: *Un detalh ponhent*. 3. Que causa una dolor viva, una angoissa. Sin.: **dolorós**, **esmovent**, **dramatic**, **pertocant**.

ponhent n.m. (lit.) Cen qu'es ponhent, estranh.

pónher vt. 1. Traucar la pèu mé quauqua ren de ponchut. 2. Enfonsar lo sieu dard, lo sieu agulhon dins la pèu, en parlant d'un insècte: *Una vèspa m'a ponhut*. 3.

(lit.) Excitar un sentiment. ♦ **si pónher** v.pr. Si nafrar leugierament: *Si pónher m'una espina*.

ponta n.f. Accion de faire l'òu. Sin.: **pondadura**.

pontadura n.f. Ponchadura.

pontaire, **airitz** n. Ponchaire.

pontal n.m. (mar.) Ponchier. Var.: **pontau**. 1336 «*Item pontels e conhaira a la galeia.*». A.D. Prefondor de l'estiva d'una nau.

pontar vt. Ponchar.

pontar vt. (*poanti*) 1. (cir.) Religar m'un pontatge (de vaisseus). 2. (mar.) Establir un poant per curbir e aparar lo dedintre d'una nau.

pontatge n.m. Ponchatge.

pontatge n.m. 1. (cir.) Operacion que consistisse à restablir la circulacion en avau de la partida tapada d'una artèria per un empeut vasculari ò un tube de matèria plastica. 2. (mar.): Accion de pontar una nau. 3. (quim.) Creacion de ligasons transversali entre lu atòmes de cadenas adjacenti de macromoleculas.

pontau n.m. Pontal.

pontejadura n.f. Trach fach de ponchs. Sin.: **pontejat**.

pontejar vi. e vt. 1. Faire de ponchs m'un gredon, un bulin, un pinceu. 2. Metre una pontuacion.

pontejat n.m. Pontejadura.

pontejat, **ada** adj. Qu'a una pontuacion.

pontelar vt. Sosténir, apontelar au mejan de ponteus. Sin.: **apiejar**, **apilar**.

pontet n.m. 1. Pichon poant. Sin.: **pontin**. 2. Pèça metallica que protegisse la destenda d'una arma de fuèc. 3. (mús.) Sus un instrument de músicas à coardas, pèça plaçada entre li coardas e la taula d'armonia de l'instrument: transmete li vibracions dei coardas à la taula que va amplificar lo son produch e mantèn l'espacament entre li coardas e la sieu autessa per rapoart au mànegue. Sin.: **rastel**.

ponteu n.m. (constr.) Element de construccion plaçat entre doi partidas que tèndon à s'avesinar.

pontier n.m. Persona encargada de la manòbra d'un poant mobile.

pontife n.m. 1. Títol donat ai evesques e, en particular, au papa, evesque de Roma e cap sobeiran de la monde cristian, finda sonat *sobeiran pontife*. 2. (fam.) Òme gonflat de la sieu importança, pretensiós. 3. (Antiqu.) Membre important dau collègi sacerdotal, à Roma. ◇ *Grand pontife*: Cap dau collègi dei pontifes.

pontifical, **a** adj. Var.: **pontificau**.

pontifical n.m. Ritual dei ceremònias pròpri au papa e ai evesques. Var.: **pontificau**.

pontificalment adv. D'una mena pontificala.

pontificant, **a** adj. (fam.) Que pontifica.

pontificar vi. (*pontefiqui*) 1. (fam.) Pilhar d'àrias d'importança, parlar embé enfasi, embé pretension. 2. Celebrar un ofici pontifical.

pontificat n.m. 1. Denhetat, foncion dau papa; durada d'aquesta foncion. 2. (Antiqu.) Denhetat de pontife ò de grand pontife.

pontificau, ala adj. e n.m. Pontifical.

pontil n.m. 1. Massa de vèire à l'estat de mièja fusion que permete de fixar un objècte de vèire en fabricacion à l'extremtat d'una barra de fèrre; aquesta barra. 2. Pichin mirau que sièrve per expandir l'emerit sus lu miraus que si vòu aliscar. Var.: **pontilh**.

pontilar v.t. Aliscar m'au pontil. Var.: **pontilhar**.

pontilhar vt. Pontilar.

pontilhisme n.m. Pontilisme.

pontilhista adj. e n. Pontilista.

pontilisme n.m. 1. (art) Divisionisme. 2. Procediment de pintura per descomposicion dei colors, au mejan de tòcas redoni e desseparadi. 3. Fach d'agantar la veritat per detalhs successius. Var.: **pontilhisme**.

pontilista adj. e n. Dau pontilisme; artista d'aquel estile. Var.: **pontilhista**.

pontilhós, oa adj. Susceptible dins lu sieus rapoarts m'ai autres; eigent: *Un examinador pontilhós*.

pontin n.m. 1. Pichin poant (d'una arca soleta): *La carriera dau Pontin a Niça, en Vila Vièlha*. 2. Partida dau teatre dont son lu actors. Sin.: **empoant**.

pontina n.f. Tumor ossoa que vèn au garron d'un cavau. ◇ *Pontina seca*: Flexion brusca dau membre posterior au moment que la bèstia si mete en movement. ◇ *Pontina de bòu*: Tumor ossoa qu'ocupa la faça intèrna dau garron e li dona l'aparença d'un garron de bòu.

ponto n.m. (it.) Ponch.

ponton n.m. 1. Apontament emplegat coma desbarcador. 2. Plataforma flotanta: *Ponton d'esquí nautic*. 3. Vièlha nau desarmada que sièrve de depaus de material, de nau-escòla, de preson, etc. 4. Construccion flotanta e plata per lo transpòrt de material dins lu poarts. 1516 «...*ung home apellat Peire de Narbono...avia tuat una gardo del ponton...*» >>

ponton-aubre n.m. (mar.) Ponton foarça robust provedit d'antènòlas per auborar ò desauborar li naus.

ponton-grua n.m. Ponton que supòrta una grua, per embarcar ò desbarcar de cargass peanti dins un poart.

pontonier n.m. Militari dau gèni especialisat dins la construccion dei poants.

pontuacion n.f. 1. Accion, biais de pontuar. ◇ *Signes de pontuacion*: Signes grafics coma lo ponch, la virgula, etc., que màrcon li pausas entre frasas ò elements de frasas e lu rapoarts sintaxics. 2. (bot.) Dubertura que permete lo passatge de divers elements d'una cellula à una altra. ◇ *La pontuacion areolada es lo tipe primitiu de la pontuacion bordada*. 3. (mús.) Art ò mena de marcar lu repaus dins lo discors musicau, sobretot de la modulacion e dei cadenças.

pontual, a adj. 1. Qu'arriba à l'ora; exacte, regulier: *Es una persona totjorn pontuala*. Sin.: **menimós, seriós, fideu**. 2. Que poarta sobre un detalh; que pertòca un objectiu isolat ò limitat: *Una operacion comerciala pontuala*. 3. (opt.) Constituit d'un ponch: *Imatge pontual*. 4. (mat.) Que lu sieus elements son de ponchs. Var.: **pontuau**.

pontualament adv. D'un biais pontual.

pontualitat n.f. Qualitat d'una persona pontuala, qu'arriba à l'ora; exactituda, regularitat.

pontuar vt. (*pontuà*) 1. Marcar (un tèxto) de signes de pontuacion. 2. Renforçar de mòts per de gèsts ò d'exclamacions. 3. (mús.) Marcar lu repaus en compauant ò en executant una particion.

pontura n.f. Talha, per lu gancs, li cauçaduras. Sin.: **mesura**.

pontuau, ala adj. Pontual.

pòp n.m. ò f. Música populària, eissida principalament dau rock and roll e enriquida d'influèncas diverss (jazz, música classica, electronica, etc.). Var.: **música pòp**. ◆ adj. inv. Relatiu à-n-aquesta música: *Un grope pòp*.

popa n.f. (mar.) Arrier d'una nau (per op. à la *proa*). ◇ *Aver lo vent en popa*: Èstre dins un periòde favorable.

popa n.f. Mamèla. Sin.: **possa, teta**.

popa n.f. 1. Partida tendra e carnuda dei fruchs, de divers lieumes. 1300 «*Ar si son mes a popa tot tres...*» A.C. Marselha; 1595 «*...vent vous pouorte drech en poupo...*» (Bellaud de la Belaudiera) 2. *Bandiera de popa*: Bandiera nacionala auçada sus l'aubre de popa, au darrier de la nau. 3. Extremitat carnuda dei dets. 4. Teissut conjontiu de la cavitat dentària. Var.: **porpa**.

popada n.f. Accion de popar. Sin.: **tetada**.

popar vt. Beure de lach à la mamèla. Sin.: **tetar**.

poparèla n.f. Biberon. Sin.: **tetareu**.

popareu n.m. Nenon.

pòp art n.m. Corrent contemporaneu dei arts plasticss, qu'emplega, per li sieu composicions, d'objèctes ò de tròç d'objèctes de la vida quotidiana e d'images pilhats dins de revistas, dins la publicitat, etc.

pòp còrn n.m. Grans de gran turc esclatats à la calor, sucrats ò salats.

pòpe n.m. Prèire de la Glèia ortodòxa eslava.

popet n.m. Tetina.

popeta n.f. Pichina possa.

popeu n.m. Mamelon dau sen. Sin.: **roseta dei possas, tetin, tetelon**.

poplament n.m. (it.) Poblament.

poplital, ada adj. (anat.) De la partida posteriora dau genolh: *Muscle poplital*.

popolacion n.f. (it.) Populacion.

popolar(i), a (-ària) adj. (it.) Populari.

popolarisar (-izar) vt. (it.) Popularisar.

popolós, oa adj. (it.) Populós.

popon n.m. 1. Enfanton encara au brèç. Sin.: **nenon, ninet, nenòta**. 2. Piada que representa un enfanton.

poponar vt. e vi. (fam.) S'ocupar d'un enfanton. Var.: **poponejar**.

poponejar vi. e vi. (fam.) Poponar.

poponiera n.f. (vièlh) Establiment public per aculhir de jorn e de nuèch d'enfants en sota de tres ans que non poàdon restar dins la sieu familha.

poporassa n.f. Compoast.

popós, oa adj. Que contèn de popa, que n'a la consistença. Var.: **porpós**.

populaça n.f. (pej.) Pòble bas, classa desfavorisada de la populacion, à la quala si prèston de gusds e de biaïes vulgaris. Var.: **populassa**. Sin.: **gentalha, sarsavalha, gusalha, racalha**.

populacier, a adj. Pròpri à la populaça; vulgar. Var.: **populassier**.

populacion n.f. 1. Ensèm dei abitants d'un espaci determinat (continent, país, etc.). 2. Ensèm dei personas que constituïsson, dins un espaci donat, una categoria particuliera: *La populacion rurala*. 3. Ensèm dei animaüs ò vegetaus d'una mema espècia que vïvon sus un territòri determinat. 4. (astron.) *Populacion estelària*: Ensèm dei estelas d'una galaxia qu'an de proprietats intrinsèqui comuni (atge, composicion quimica, etc.). 5. Ensèm d'elements sotamés à un estudi estadistic. Var.: **popolacion** (it.).

populacionisme n.m. Qu'afavorisse l'acressement de la populacion.

populacionista adj. e n. Favorable à un acressement de la populacion.

populage n.m. Èrba vivaça toxica dei bèli flors jauni, que creisse dins lu luècs umides (Família dei renonculaceas).

popular(i), a (-ària) adj. 1. Qu'apartèn au pòble; que pertòca lo pòble; que vèn dau pòble: *Expression populària*. ◇ *Govèrn populari*: Govèrn que l'autoritat es entre li mans dau pòble. 2. Que s'adreïça au pòble, au public mai nombrós; qu'es jutjat confòrme ai gusds de la populacion plus pauc cultivada.: *Roman populari*. 3. Conoissut e aimat de toi, de la màger part: *Un cantaire populari*. 4. (ling.) Si di d'u mòt ò d'una expression emplegats principalament per li gents dau pòble, e d'un usatge gaire frequent dins li auti classas de la societat: *Un biaïes de dire populari*. Var.: **popolari** (it.).

popularament adv. Populariament.

populariament adv. D'un biaïes populari; dins lo lengatge populari. Var.: **popularament**.

popularisacion (-izacion) n.f. Accion de popularisar; fach d'èstre popularisat. Sin.: **vulgarisacion, esbandiment, generalisacion, difusion**.

popularisar (-izar) vt. 1. Rendre populari. 2. Faire conoïsser de la màger part dei gents. Var.: **popolarisar** (it.). Sin.: **vulgarisar, esbandir, difusar, generalisar, familiarisar**.

popularitat n.f. Fach d'èstre conoissut, aimat de la màger part. Sin.: **fama, reputacion, celebritat, consideracion, notorietat, prestigi, renom**.

populassa n.f. (pej.) Populaça..

populassier, a adj. Populacier..

populeum n.m. (farm.) Pomada calmanta e descongestionanta à basa de grellhs de píbolas.

populisme n.m. 1. (liter.) Movement literari que s'estacava à la descripcion de la vida e dei sentiments dei mitans popularis. 2. Ideologia e movement politics dei ans 1870, en Rússia, que preconisava una via especifica vèrs lo socialisme. 3. Ideologia de divèrs movements de liberacion nacionala, en Amèrica latina en particulier.

populista adj. e n. Relatiu au populisme; partidari dau populisme.

populós, a adj. Foarça poblat.

poquèr n.m. Poker.

poqueta n.f. Juèc de bilhas dins lo quau si dévon mandar de bilhas en nombre par dins un trau en tèrra.

porcachon n.m. 1. Sason que lo singlar es ben gras, boan per èstre caçat. 2. Salòp, brutícia; persona gorrina.

porcada n.f. Estròp de poarcs.

porcaire n.m. Crestapoarc.

porcalha n.f. 1. Lu poarcs en general. 2. (pej.) Carnsalada.

porcaria n.f. 1. Bastiment dont son elevats lu poarcs. Sin.: **porquier**. 2. (fig.) Luèc foarça brut, desordenat. 3. Acte, paraula obscènes.

porcàs, assa n. 1. Gròs poarc, gròssa truèia. 2. Persona gorrina.

porcatejar vt. (*porcatègi*) 1. Baclar. Sin.: **bataclar, maganhar, salopejar**. 2. Menar una vida gorrina.

porcatier, a n. 1. Persona que vende de poarcs. 2. Carnsaladier. Sin.: **carnsalaire**.

porcatin n.m. Singlaron.

porcelada n.f. Portada de porcelons.

porcelana n.f. 1. Produch ceramic de la pasta fina, translucida, vitrificada: *Un vas de porcelana, la porcelana de Lemòtges*. 2. Porprier.

porcelanier, a adj. e n. Persona que fa, que vende de porcelana, obrier que travaïha dins una fàbrega de porcelana. ◆ adj. Relatiu à la porcelana.

porcelar vi. Faire de pichoï en parlant d'una truèia.

porcelet n.m. Pòrc jove. Var.: **porceu, porcon, porcelon**.

porcelon n.m. Pòrc jove.

porceu n.m. Porcelet, porcon.

porcin, a adj. 1. Dau poarc. 2. Qu'evòca un poarc: *D'uèlhs porcins*.

porcina n.m. Lu poarcs en general.

porcion n.f. 1. Partida d'un tot. Sin.: **part, branca, escapolon**. 2. Quantitat d'aliments servida à una persona: *Una porcion de fromai*. Sin.: **tròç, racion**.

porcon nm. Pichin poarc. Sin.: **boet**. ◇ *Porcon d'Índia*: Mamifèr rosegaire de Sudamèrica elevat coma animau de companhia.

porcum n.m. Carn de poarc.

pòre n.m. 1. Orifici pichinet à la susfàcia de la pèu, per lo quau s'escàpon la sudor e lo sebum. 2. Orifici pichinet dei tubes dei fonges, dei partidas aerenqui dei plantas (fuèlhas, etc.). Sin.: **espòra**. 3. Trauc, interstici minuscule dins la textura de divèrsi matèrias.

porfir(e) n.m. 1. Ròca magmatica dei grands cristals de feldespat. ◇ *Porfire antic*: De la pasta colorada (roja, vèrda, blava, negra), emplegada en decoracion. 2. Ensèm constituït d'un mortier e d'un peston de porfire, emplegat per chaplar finament divèrsi substanças.

porfíria n.f. (med.) Trebolici dau metabolisme que mena à la formacion de quantitats importantis de

porfiric, a

porfirinas dins l'organisme e à la sieu eliminacion dins li urinas ò dins lu excrements.

porfiric, a adj. Que tèn dau porfire; que n'en contèn.

porfirina n.f. (biol.) Còrs format de quatre nucleus pirròle e qu'ientra dins la composicion de l'emoglobina e de la clorofilla.

porfirisar (-izar) vt. Tresmudar en pòuvera impalpabla en trissant lo porfir.

porfiroblast n.m. (geol.) Cristal de granda talha (fins à d'unu centimètres) que s'es desvolopat dins una ròca metamorfica.

porfiroclast n.m. Grand fragment d'un cristal de granda talha (ancian fenoblast ò ancian porfiroblast) dins una ròca mecanicament desformada.

porfirogenèt, a adj. e n. Naissut pendent lo règne de son paire, en parlant de l'enfant d'un emperaire bisantin.

porfiroïde, a adj. Si di d'una varietat de granit que contèn de gròs cristals de feldespat.

porgiment n.m. Accion de porgir.

porgir v.t. Presentar, donar, servir, ofrir. Var.: **poàrger**.

pormonia n.f. Pneumonia.

pornografe, a n. Autor, autritz d'òbras pornografiqui.

pornografia n.f. Representacion complasenta de subjèctes, de detalhs obscènes, dins una òbra literària, artistica ò cinematografica.

pornografic, a adj. Relatiu à la pornografia; que n'a lu caractèr.

porofòre n.m. Compauat quimic emplegat per la fabricacion de materiaus cellularis e espongiós.

porós, oa adj. Que presenta de pòres; que la sieu textura compoarta totplen de pichins traucs.

porositat n.f. 1. Estat de cen qu'es porós. 2. (tecn.) Rapoart dau volume dei vuèis d'un materiau, d'un produch, au volume total.

porpa n.f. Popa.

porpeta n.f. Pichina bola de pasta, de carn, de peis ò de lieumes, que si fa fregir.

porpier n.m. Planta dei pichini fuèlhas carnudi, qu'una espècia es cultivada coma lieume e una altra, originària d'Amèrica dau Sud, per li sieu flors dei colors variadi (Tipe de la familha dei portulacaceas). Sin.: **porcelana, bortolaiga, bordolaiga**.

porpon n.m. Bicèps, gras dau braç, dau boteu. Sin.: **notz**.

pórpورا n.f. 1. Matèria coloranta d'un roge escur, qu'autrifés si tirava d'un cauquilhatge. 2. Estòfa tencha d'aquesta color. ◇ (lit.) Denhetat imperiala, que la pórpورا n'èra la marca. ◇ *La pórpورا romana*: La denhetat de cardinal.

porporat, ada adj. 1. De la color de la pórpورا. 2. (anc.) *Fèbre porporada*: Urticari. Var.: **porprat**. Sin.: **porporin, porprin, purpurin**.

porporin, a adj. Porprat.

porpós, oa adj. Popós.

porpra n.f. Pórpورا.

porprat, ada adj. Porporat.

porpre, a adj. D'un roge que tende vèrs lo violet. ◆ n.m. 1. Color d'un beu roge que tende vèrs lo violet. 2. (anat.) *Porpre retinian*: Substança fotosensibla de la retina dei vertebrats, qu'intervèn dins la vision crepusculària. Sin.: **rodopsina**.

porprin, a adj. Purpurin.

porprier n.m. Murèx.

porput, uda adj. Carnut. Var.: **polput**.

porquejar vt. (fam.) Salopejar.

porquet nm. Pichin poarc.

porqueta n.m. Preparacion culinària italiana e niçarda, à basa de porcon de lach farcit mé d'alh, de romani, de pebre e de fenolh.

porquier, a n. Persona que garda lu poarcs, que s'en ocupa. ◆ n.m. Bastiment dont son elevats lu poarcs. Sin.: **porcaria**.

porquiera n.f. Pargue per estremar lu poarcs.

pòrre n.m. Poarre.

porridge n.m. Preparacion à basa de flòcs de civada.

porrir vi. (*porrissi*) Poirir.

portable, a adj. 1. Que si pòu portar; portatiu. Var.:

portadís. 2. (dr.) Que deu èstre pagat, remés en cò dau creancier, dau destinatari. ◆ Aparelh portable (televisor, telefonet, etc.).

portada n.f. 1. Distança mai granda à la quala una arma pòu mandar lo sieu projectile. ◇ *Portada practica*: Distança maximala d'emplec d'una arma au combat. ◇ *Portada utila ò eficaça*: Distança fins à la quala lo tir demòra pron precis per èstre eficaç. ◇ *Èstre foara de portada*: Impossibilitat per un projectile de jónher lo sieu bressalh. 2. À *portada de*: Que si pòu pilhar, tocar, rejónher: À *portada de vista, de man, de votz*. ◇ *Èstre à la portada de quauqu'un*: Li èstre accessible. ◇ *Foara de portada*: Que si tròva en delà dei possibilitats per jónher una tòca, realisar una òbra; qu'escompassa lo niveau de compreson: *Un problema foara de portada per ieu*. 3. Capacitat intellectuala: *Un esperit d'una granda portada*. 4. Capacitat qu'una caua presenta de produrre un efècte; eficacitat, foarça: *Un eveniment d'una portada importanta*. 5. Distança que separa doi ponchs d'aponteu consecutius d'una construccion, d'un element lònge: *La portada d'un poant*. 6. (mecn.) Partida d'una pèça que sièrve d'aponteu ò de butada. 7. (mús.) Seria de cinc regas orizontali, equidistanti e parallèli, emplegada per notar la música. 8. Ensèm dei pichoi qu'una femèla porta e fa nàisser en un còup solet. 9. (mar.) Capacitat d'un vaisseau pertocant li mèrç que pòu transportar. 1494 «... a armat un galleon de portada de mylle et sinc emynos de fava...».

portadís, issa adj. Portable.

portadura n.f. 1. Transpoart d'una carga sus l'esquina d'un òme. Sin.: **portatge**. 2. Progenitura.

portaire, a adj. Portaire, portairitz.

portaire, airitz adj. 1. Que poarta ò supoarta quauqua ren: *Un barri portaire, una ròda portairitz*. Var.: **portant, portaira** (fem.). 2. *Onda portairitz*: (telecom.) Onda electromagnetica de frequença auta, per la transmission dei senhals modulats. 3. *Foarça portairitz*:

Portança. 4. *Maire portairitz*: Frema que poarta dins lo sieu utèrs l'ovule, fecondat in vitro, d'una altra frema. 5. Qu'es promès à un desvolopament segur, qu'es ric de possibilitats: *Un mercat portaire*.

portaire, airitz n. 1. Persona que lo sieu mestier es de portar de bagatges, de còlis. Sin.: **camalo**. 2. Persona au profièch de la quala un efècte de comèrci es estat soscrich ò encaissat. ◇ *Au portaire*: Mencion escricha sus un efècte de comèrci ò sus un chèc que lo sieu beneficiari non es designat nominalament. 4. Persona que detèn un títol dich *títol au portaire*, d'una valor transmissibla de la man à la man e qu'aqueu que lo possedisce es considerat coma lo proprietari, au contrari dau *títol nominatiu*. 5. Persona que poarta, que possedisce quauqua ren: *Portaire d'una arma*. 6. Qu'a una malautia, un virus, etc. ◇ *Portaire san*: Persona qu'a agantat un virus sensa desvolopar la malautia associada.

portal, a adj. Relatiu à la vena poarta.

portalàs n.m. Grand portau.

portalier n.m. Ancian gardian de poarta d'una vila.

portament n.m. 1. Apoart. 2. *Portament de crotz*: Representacion artistica de Jèsus que poarta la sieu crotz.

portanatol n.m. Cap de vòga d'una galèra armada a sensila. Var. **portanator**.

portanator n.m. Portanatol.

portanha n.f. Progenitura.

portança (-ància) n.f. 1. (fis.) Foaça perpendicularà à la direccion de la velocitat e dirigida vèrs lo aut, que resulta dau movement d'un còrs dins un fluide: *Lo movement de l'ària à l'entorn dei alas genèra una portança que permete la sustentacion d'un avion*. Sin.: **foaça portairitz**. 2. (tr. publ.) Aptituda d'un soal, d'un element de sostèn, à suportar de cargás, d'abutadas.

portanier n.m. Barquier que comandava un transbordaire, per traversar un fluvi, un estuari...

portant, a adj. (tecn.) Que poarta, que sostèn: *Un barri portant*. Var.: **portaire**.

portant, a adj. *Ben portant, mau portant*: E boana santat, en marrida santat.

portant n.m. 1. Aponteu que sostèn lu decòrs d'un teatre. 2. (espòrts) Armadura metallica que poarta lo ponch dont si vènon apontelar lu rems, sus diversè embarcacions. 3. Aneu d'una cadiera à portaire. 4. Manelha, ponhada: *Portant d'un còfre*.

portantina n.f. Cadiera à portaire.

portar vt. (*poarti*) 1. Sosténir (una carga, un pes); èstre cargat de: *Portar una valisa*. Sin.: **carrejar**. 2. Aver dins lo sieu còrs pendent la gestacion. 3. Produire, en parlant d'una planta, d'un aubre: *Un figuiera que poarta de bèi fruchs*. ◇ (fig.) *Portar lu sieus fruchs*: Donar un boan resultat, aver de consequenças favorabli. Sin.: **fruchar**. 4. Aver coma vestit, coma ornament, coma marca distintiva, etc.: *Portar de braias negri, portar de belicres*. Sin.: **cargar**. ◇ *Portar li armas*: Èstre militari. 5. Tenir (una partida dau còrs) d'un biais ò d'un autre: *Portar la tèsta auta*. 6. *Ben portar lo sieu atge*: Paréisser vigorós, en despièch de l'atge. Sin.: **ben portar lo sieu temps**. 7. Presentar (una marca, un signe, una mencion):

Aqueu document poarta la data dau 1er d'abriu. 8. Èstre designat per un nom, un escais-nom, un títol: *Poarta lo nom de sa maire*. 9. Faire anar, desplaçar d'un luèc à un autre: *Portar de sòus à la banca*. ◇ (fig.) *Portar lo debat davant l'opinion publica*. ◇ *Portar un còup à quauqu'un, portar la man sobre quauqu'un*: Lo picar. ◇ (fig.) *Portar un còup, portar toart à quauqu'un*: Li causer un prejudici, un dam moral. ◇ *Portar una òbra à la scena, à l'ecran*: La metre en scena, n'en faire un film. ◇ *Dirigir, mòdre vèrs: Portar un gòt ai labras, portar lo sieu regard à l'horizont*. ◇ *Portar lu sieus pas en un luèc*: Li anar. 10. Escriure, inscrire: *Portar una mencion sus un document*. 11. Incitar, butar quauqu'un à quauqua ren, à faire quauqua ren: *Lo sieu caractèr lo poarta à agir*. Sin.: **menar à, estigar**. 12. *Portar (un sentiment) à quauqu'un*: Lo provar per aquesta persona. ◆ vi. 1. *Portar sobre*: Repauar sobre, èstre sostengut per: *Lo pes de la vòuta poarta sobre sièi colomnas*. ◇ (fig.) *Portar sobre lu nèvis de quauqu'un*: Lo tarabustar, lo faire enrabià. ◇ *Aver per objècte: Un estudi que poarta sobre la poesia medievala occitana*. 2. Rejónher la sieu tòca: *Un còup que poarta*. ◇ (fig.) *Aver un efècte: La mieu critica a portat*. ◇ *Aver tala portada: Un fusiú que poarta à 500 m*. ◇ *Portar à la tèsta*: Embriagar, estordir: *Aqueu vin poarta à la tèsta*. ◇ *S'espandir en parlant de la votz: La sieu votz non poarta*. 3. (mar.) *Portar à*: Aver tala direccion, en parlant dau vent ò dau corrent. ◇ *Laissat portar*: Non anar tant pròche dau vent. ◆ si **portar** v.pr. 1. *Aver tal estat de santat*: Si poarta ben. 2. Si presentar en tant que: *Si portar candidat ai eleccions municipali*. 3. Si declarar: *Si portar malaut*. 4. Anar, si dirigir vèrs: *Si portar à l'autessa d'un concurrent*.

portaria n.f. 1. Lòtja d'un concierge. 2. Carga dau portier d'un convent.

portat, ada adj. 1. *Èstre portat sobre*: Èstre predispausat, enclin (à), dependent (de): *Èstre portat sobre l'alcòl*. 2. (pintura) *Ombra portada*: Ombra projectada.

portat n.m. (coregrafia) Movement executat dins un pas de doi, , au cors dau quau lo dançaire soslèva la sieu partenària.

portatge n.m. 1. Transpoart d'una carga sus l'esquina d'un òme. Sin.: **portadura**. 2. *Portatge informatic*: Operacion que consistisse à portar, es à dire metre en òbra, un logicial, una foncionalitat, un sistema d'esplecha dins un autre environament qu'aqueu d'origina. 3. Apoart.

portatil(e), a adj. (it.) Portable.

portator, tritz adj. Portaire.

portalha n.f. Coarda de la grossor dau pichin det que sièrve per la reparacion dei autres cordatges.

portau n.m. 1. Poarta principala de granda larguessa, que pòu aver un caractèr monumental. 2. Composicion arquitecturala qu'a una poarta ò de mai, sus una façada d'edifici (glèia, en partic.). 3. (inform.) Site web qu'ofrisse una poarta d'intrada comuna à un grand nombre de ressorsas e de servicis accessibles sur Internet

e centrats sus un domèni d'interès ò una comunautat particuliera.

portegada n.f. Pórtegue.

portegal n.m. 1. Fruch manjadís dau portegalièr. Sin.: **arange**. 2. *Portegal amar*: Bigarrada.

portegalièr n.m. Aubre dau grope dei agrumes, dei fuèlhas persistenti, dau genre *citrus*, cultivat dins li regions caudi e que produe lu portegal (Família dei rutaceas). Sin.: **arangier**. ◇ *Aiga de flor de portegalièr*: Essença extracha per destillacion dei flors dau bigarradièr e emplegada coma aròma en pastissaria. Sin.: **aiga nafa** (etim. ar. *nafhe*).

portegalon n.m. Pichin portegal.

pórtegue n.m. portique Var.: **portegada**.

porteta n.f. Pichina poarta.

porteu n.m. Dubertura cairada practicada dins la banda d'una nau per laisser passar, sigue de rems, sigue de pèças d'artilharia.

portier, a n. 1. Emplegat que si tèn à l'intrada d'unu establiment publics per aculhir e guidar lu clients. 2. Persona que garda la poarta d'un covent, d'un monastèr. 3. Concièrge. 4. (anc.) Clergue qu'avíá reçauput lo promier dei quatre òrdres minors (suprimít en lo 1972). 5. Dins d'unu esport de balon, jugaire que garda la gàbia: *Lo portier de l'OGCN*.

portier n.m. *Portier electronic*: Dispositiu compauat d'un clavier e d'un boton de dubertura, plaçat à l'intrada d'un immòble per n'en permetre l'accès gràcias à un còdi de foncionament.

portiera n.f. 1. Poarta d'una veitura automobila ò de camin de fèrre. Tenda, tapissaria destinada à esconde una poarta.

portiera n.f. (mil.) Element d'un poant de bateu, lo mai sovent automotor, finda emplegat coma mejan de passatge.

portiera adj. f. (agric.) Si di d'una femèla en atge d'aver de pichoi: *Una fea portiera*.

portisson n.m. 1. Luèc dins un espaci public per demandar d'entresenhas, per pagar, per prene un bilheta, etc. 2. Avantprepaus (dins un libre, etc.). Var.: **portissou**.

portissou n.m. Portisson.

pòrto n.m. Vin de liquor dau Portugal.

portfòlio n.m. Dossier personal, que presenta la formacion, li realisations, etc., d'una persona en vista de la reconoissença per un establiment d'ensenhament, un emplegaire potencial, etc. À la diferença d'un CV, li entresenhas li son articuladi en foncion d'un objectiu e deu presentar de justificatius. ◇ Poartafuèlh numeric.

porton n.m. Gròssa poarta; portau.

portor n.m. Màrmor negre venat de jaune.

portorican, a n. e adj. Puertorican.

portret n.m. (fr.) Retrach.

portretista n. (fr.) Fotografe, artista que fa de retrachs (sobretot en pintura). Sin.: **retraitista**, **retrachier**, **retrachista**.

portuari, ària adj. Relatiu à un poart, ai poarts.

portugués, esa adj. e n. Dau Portugal. ◆ Lenga d'origina latina parlada principalament au Portugal e au Brasiu.

portuguesa n.f. Òstrega d'una varietat dei valvas inegali, qu'èra abondoa sus li ribas espanhòli, portuguesi e francesi.

portulacacea n.f. *Portulacaceas*: Família de plantas dicotiledoneï, que comprèn 500 espècias repartidi en 19 à 21 genres. Var.: **portulacea**.

portulacea n.f. Portulacacea.

portulan n.m. Carta marina de la fin de l'Atge Mejan e de la Renaissença, qu'indicava la posicion dei poarts e lo contorn dei costas. 1499 «...louqual libre.....s'apella lou portolan de pors et plagias de mar...».

pòrtus n.m. En lu tèxto carolingians (s. VIIIⁿ - IXⁿ), nom donat ai centres de transit de mèrç lo llong dei grandi vias fluviali, ò dei sieus ponchs de venda maritimes.

pos n.f. Pòuvera foarça fina e leugiera en suspension dins l'ària e que provèn de matèrias diversí (en partic. tèrra seca) en seguida à un còup ò à un fretament. Sin.: **possiera** (fr.), **posca**, **pòussa**.

pòsa n.f. 1. Postura (en partic. que si pilha per èstre fotografiat). 2. Paua.

posadament adv. D'aise, calmament. Var.: **pausadament**. Sin.: **plan**, **quietament**.

posadas n.f. pl. (it.) Ensèm format dau coteu, dau culhier e de la forqueta. Sin.: **cubèrts**.

posar vi. Si metre en plaça per si faire fotografiar.

posar vt. 1. Tirar d'aiga au potz. 2. (fig.) Traire, manlevar.

posaraca n.f. Possaraca.

posat, ada adj. Calme e mesurat dins li sieus gèsts e li sieu paraulas; ponderat, seriós.

posca n.f. Breniada, fosquin. Plovina.

posca n.f. Pòussa.

poscar vi. Breniar. Sin.: **plovinhar**, **plovinejar**, **fosquinar**, **plovinar**.

poscós, oa adj. Emplit, cubèrt de posca.

posicion n.f. 1. Situacion dins l'espaci; plaça ocupada per rapoart à cen qu'es à l'entorn: *La posicion d'una nau*. Sin.: **assetament**, **estança**, **emplaçament**, **estament**. 2. (mil.) Emplaçament qu'una formacion militària en operacions ocupa. 3. Situacion sociala; plaça, emplec: *Una posicion de tria*. Sin.: **estament**. ◇ Situacion administrativa d'un militari, d'un foncionari. ◇ (fig.) Circonstanças particulieri dins li quali quauqu'un si tròva plaçat: *Una posicion critica*. 4. Situacion d'un còmpte, en particulier d'un còmpte en banca, resultat dau calcul d'un sòlde. 5. (mús.) Plaça relativa dei sons que constituïsson un acòrdi. 6. (mat.) *Fausa posicion*: Metòde d'analisi numerica, qu'es un algoritme de recèrca d'un zèro d'una foncion que combina li possibilitats dau metòde de dicotomia e dau metòde de la secanta. 7. Actituda dau còrs ò d'una partida dau còrs: *Una posicion agradiva*. ◇ (coregr.) Cadun dei diferents biais de pauar lu pens e de plaçar lu braç. 8. Opinion professada, partit adoptat per quauqu'un sobre un subjècte donat, dins una

discussion, etc.: *Aver una posicion clara, pilhar posicion sobre quauqua ren.* ◇ *Restar sus la sieu posicion, sus li sieu posiciones:* Non cambiar de vejaire, non modificar una decision pilhada.

posicionaire n.m. (mecan.) Aparelh, dispositiu que permete de plaçar, de mantenir en posicion (de pèças, d'organes, etc.).

posicionament n.m. Accion de posicionar, de si posicionar.

posicionar vt. 1. Metre en posicion m'una precision impauada: *Posicionar una pèça devant de la fixar.* 2. Determinar la situacion d'un produch sus lo mercat, còmpte tengut, en partic., de la concurrènça dei autres produchs. 3. Indicar ò determinar li coordenadas geografiqui, l'emplaçament exacte de. ◆ **si posicionar** v.pr. Si plaçar dins un luèc, à un reng precís, determinat.

posicionista n. Dins una banca, persona que s'entrèva de la posicion dei còmptes.

posidonia n.f. Planta que creisse dins l'aiga de mar, sobretot pròche dei costas mediterranèi e australiani, dont constituís de grands erbiers. Sin.: **riban**.

positiu, iva adj. 1. Qu'afirma, accèpta: *Una respoasta positiva.* 2. Que pertòca l'experiènça concreta; qu'a un caractèr de realitat objectiva: *Un fach positiu.* 3. Que fa vèire la presença de l'element ò de l'efècte recercat: *Un tèst positiu.* 4. Que manifestà de realisme, qu'a lo sens practic: *Un esperit positiu.* 5. Urós, benefic, boan: *Un resultat positiu.* 6. *Espròva positiva ò positiu*, n.m.: Imatge fotografic sus film ò sus papier, après desvolopament e tiratge. 7. (filos.) *Estat positiu*: La darriera dei tres etapas de l'esperit uman dins la filosofia d'Auguste Comte. 8. *Carga electrica positiva*: De la mema natura qu'aquela que si desvolopa sus un tròc de vèire fretat mè de lana. 9. (mat.) *Nombre positiu*: Nombre superior à 0.

positiu n.m. 1. Cen qu'es incontestable, qu'afirma: *Lo positiu e lo negatiu.* 2. Cen qu'es vertadierament utile; cen que repaua sobre de fachs (per op. à *imaginari, especulatiu*): *Vaquí de positiu!* 3. Ancianament, pichin òrgue de cambra ò de glèia que si podia pauar per tèrra ò sobre un mòble. 4. *Espròva fotografica positiva.* 5. (ling.) Gra de l'adjectiu qualificatiu e de l'advèrbi emplegats sensa idea de parangon (per op. à *superlatiu e comparatiu*).

positivament adv. 1. Embé certituda, precision. 2. D'un biais urós, benefic: *La situacion cambia positivament.* 3. Mé d'electricitat positiva: *Un còrs electrificat positivament.*

positivisme n.m. 1. Sistema filosofic d'Auguste Comte. 2. Tot sistema filosofic que, refudant toi lu a priori metafisics, ve dins l'observacion dei fachs positius, dins l'experiènça, lo fondament unic de la conoissença. ◇ *Positivisme logic*: Movement filosofic contemporaneu que, denegant tota significacion ai enonciats metafisics, s'es esforçat de donar una forma logica e axiomatisada ai proposicions empiriqui sobre li quali si fón don li sciéncias de la matèria. Sin.: **empirisme logic, neopositivisme**. 3. *Positivisme juridic*: Doctrina segond la quala li nòrmas

dau drech positiu (opauat au *drech natural*) son li solet à aver una foarç juridica.

positivista adj. e n. Relatiu au positivisme; partidari dau positivisme.

positivitat n.f. Caractèr de cen qu'es positiu.

positon n.m. n.m. (rare) Antiparticula de l'electron qu'a la mema massa e una carga egala e de signe contrari, doncas positiva. Var.: **positron**. Contr.: **negaton**.

positòni n.m. Positròni.

positron n.m. Positon.

positròni n.m. (fis.) Edifici instable format d'un electron e d'un positon, e que presenta una analogia mé l'àtome d'idrogène. Var.: **positòni**.

posologia n.f. 1. Quantitat e ritme d'administracion d'un medicament prescrih. 2. Estudi dau dosatge e dei modalitats d'administracion dei medicaments.

posquer v. Poder.

posquina n.f. Breniada.

posquinar vi. Breniar.

posquinejar vi. Fosquear.

possa n.m. (pop.) Sen, mamèla. Sin.: **popa, teta**.

possada n.f. Impulsion. Sin.: **abutada, abuton, butada, abriva, butassada**.

possar vt. Butar. Sin.: **abutar, butar, abriver, butassar, enançar**.

possaraca n.f. Nòria. Var.: **posaraca**. Sin.: **potz rodier**.

possedent, a adj. e n. Que possedis de bens, de fortuna. Var.: **possessor, possessionat**. Sin.: **ric, fortunat, propietari, mèstre**.

possediment n.m. Possession.

possedir vt. (*possedissi*) 1. Aver, dispauar de: *Possedir una maion.* 2. Contenir: *Una region que possedis d'importanti resèrvas minerali.* 3. Aver una caracteristica, una qualitat, etc.: *Possedir una boana memòria.* Sin. (1, 2 e 3): **tenir**. 4. Conóisser à la perfeccion: *Possedis quatre lengas.* Sin.: **mestrear**. 5. (fam.) *Possedir quauqu'un*: L'enganar, lo tradir. ◇ *Possedir una frema*: Aver de rapoarts sexual ensèm m'ela. Var.: **possèdre**. Sin.: **gaudir**.

possedit, ida adj. e n. En preda à una possession demoniaca, oculta. Sin.: **endemoniat, ensatanat**.

posseditor, tritz n. Possessor.

possèdre vt. (*possèdi*) Possedir.

possejar vi. (pop.) Començar de metre de possas.

possés, esa adj. (it.) 1. Possedit. 2. Possessòri. ◆ n.m. Possession.

possession n.f. 1. Fach de possedir un ben. Var.: **possés** (it.). ◇ *Aver en la sieu possession, èstre en possession de*: Possedir. ◇ *Pilhar possession de quauqua ren*: Començar d'exercir la sieu possession. ◇ Gaudiment dei favors d'una frema. 2. (dr.) Utilisacion ò gaudiment d'una caua, sensa que n'implique necessariament la proprietat. ◇ (dr. civ.) *Possession d'estat*: Exercici dei prerogativas e dei cargas estacadi à un estat (nom, fama, biais de tractar li personas, etc.). 3. Estat d'una persona possedida per una foarça demoniaca,

oculta. ◇ (psiquiatria) *Deliri de possession*: Dins lo quau lo malaut si cretz en preda à de foarças sobrenaturali. 4. Mestritge dei pulsions de la sieu persona. 5. Cen qu'es possedit; ben aver. Sin.: **ben**, **proprietat**, **teniment**, **patrimòni**. ◇ (en partic.) Territòri qu'un estat possedissee; colonia.

possessional, a adj. (dr.) Que marca la possession. Var.: **possessionau**.

possessionat, ada adj. Possedent.

possessionats adj. m.pl. Princis possessionats, vicaris de l'impeaire roman-germanic.

possessionau, ala adj. e n. Possessional.

possessiu, iva adj. e n.m. (gram.) Si di dei adjectius determinatius e dei pronomes qu'exprimisson la possession, l'apartenença, la referença personala: *Es lo mieu libre, aquela maion es mieua*.

possessiu, iva adj. Que pròva un besonh de possession, de dominacion vèrs lu autres: Una maire **possessiva**.

possessor, a n. Persona qu'a quauqua ren en la sieu possession. Sin.: **possessor**.

possessòri, òria adj. Relatiu à la possession. Var.: **possés** (it.).

possessòri n.m. Possession. Var.: **possés** (it.).

possessorialment adv. Relativament à la possession.

possibilisme n.m. Teoria dei possibilistas; lo corrent possibilista.

possibilista adj. e n. De la fraccion moderada dau movement socialista francés, formada en lo 1882 que pretendia de si plaçar dins la «lucha quotidiana sus lo terren de la possibilitat». Lu possibilistas acceptàvon la collaboracion m'ai partits borgès en vista d'obtenir de reformas immediati.

possibilitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es possible. 2. Mejan de faire quauqua ren; ocasion, oportunitat: *Aver la possibilitat de causir lo sieu avenir*. Sin.: **facultat**, **escadença**, **eventualitat**. 3. Cen qu'es possible: *Es una possibilitat*. Var.: **possibletat**.

possiblement adv. Bessai, versemblablement.

possible, a adj. 1. Que pòu existir, si debanar: *Una error es totjorn possible*; que si pòu faire, complir, encarar. ◇ *Es possible*: Bessai. 2. (inv.) Exprimisse una possibilitat en renforçant un superlatiu relatiu: *Cau pilhar lo mai de precaucions possible*. 3. Suportable, acceptable: *Es pas possible, aqueu dròlle!*

possible n.m. 1. Cen qu'es realisable, que pòu èstre: *Lo possible e l'impossible*. 2. *Faire lo sieu possible, tot lo sieu possible*: Faire tot cen que si pòu, agir en elegant toi lu mejans à disposicion. 3. *Au possible*: Totplen: *Es noïós au possible*.

possibletat n.f. Possibilitat.

possident, a n. Possedent.

possiera n.f. (fr.) Pos.

possós, oa adj. 1. Cubèrt, emplit de pos. Var.: **poussós**. 2. Pulverulent.

postaís adj. m. *Patron postaís*: Patron delegat d'una barca de pesca.

postal, ala adj. De la poasta. Var.: **postau**.

postam n.m. 1. Assemblatge de pòsts que sièvon à revestir lo soal d'uni pèças d'abitacion. Sin.: **parquet**, **soal**, **plancat**, **relaisset**. 2. Element de construccion entre doi plans, dins una maion, un edifici.

postamar vt. Parquetar.

postar vt. (*poasti*) Metre à la poasta: *Postar una letra*.

postar vt. (*poasti*) Plaçar dins un luèc determinat per surveilhar, gaidar, etc. Sin.: **aplanar**. Var.: **apostar**. ◆ **si postar** v.pr. Si plaçar dins un luèc per una accion determinada.

postat, ada adj. Si di d'un trabalh organisat en foncion d'un sistema d'equipas successivi.

postat n.m. Paret, separacion entre doi pèças d'una maion.

postatge n.m. Accion de postar, de metre à la poasta.

postau, ala adj. Postal.

pòstclassic, a adj. Posterior au periòde classic.

pòstcombustion n.f. 1. Segonda combustion provocada per l'injeccion de carburant dins lo gas d'escapament d'un turboreactor, e que permete de n'augmentar la butada. 2. Dispositiu qu'assegura aquesta combustion suplementària.

pòstcomunión n.f. (liturgia cat.) Orason que lo prèire pronóncia après la comunión.

pòstcura n.f. Periòde de transicion entre la cura sanatoriala e la represa de l'activitat normala.

pòstdatar vt. Datar d'una data posteriora à la data de referença: *Postdatur un chèc bancari*.

pòstdiluvian, a adj. Periòde que si debana passat lo temps dau diluvi.

pòste n.m. Gabarra d'Òlt.

postema n.f. Liquide jaunastre, constituit sobretot de polinuclearis alterats, de degalhs cellularis e de micròbis, e que si forma en seguida à una inflamacion ò à una infeccion. Var.: **apostema**. Sin.: **vaira**.

postemar vi. Supurar.

postemat, ada adj. Qu'a de postemas. Var.: **postemós**.

postemejar vi. Aver de postemas, frucar, supurar.

postemós, oa adj. Postemat, pustulós.

posterior, a adj. 1. Que vèn après dins lo temps: *Una data posteriora*. 2. Qu'es plaçat darrier: *Partida posteriora de la tèssta*. 3. (fon.) Que la sieu articulacion es situada à l'arrier de la boca.

posterior n.m. (fam.) Gaunhas. Sin.: **tafanari** (pop.).

posteriorament adv. Après, mai tardi.

posteriori (a) loc. adv. Posteriorament à l'experiència, ai fachs.

posterioritat n.f. Estat d'una caua posteriora à un altra.

posteritat n.f. 1. (lit.) Seguida d'aquelu d'una mema linhada. 2. Ensèm dei generacions futuri: *Transmettre lo sieu nom à la posteritat*. Sin.: **descendença**, **eretiers**.

posterla n.f. (fortif.) Poarta esconduda traucada dins la muralha d'una fortificacion e que dona sovent sobre la dogà.

pòstescolar(i), a (ària) adj. Si di d'activitats destinadi à completar la formacion dei adolescents après la sieu escolarizacion.

pòst-escrich n.m. Cen que s'escriu après la fin d'una letra.

pòstfaci n.m. Postfàcia.

pòstfàcia n.f. Avertiment, comentari que si plaça à la fin d'un libre. Var.: **pòstfaci**.

pòstglaciari, ària adj. (geol.) Que vèn après un periòde glaciari (en particulier la darriera glaciacion quaternària).

postic, a adj. 1. Fach e ajustat après: *Un ornament postic*. 2. Mes à la plaça de quauqua ren que non existisse plus; artificial: *Una barba postica*.

postic n.m. 1. Bèrris faus. 2. Barba faussa, bafis faus.

postier, a n. Emplegat, empledada de la poasta.

postilha n.f. Anotacion dins lo marge ò en bas d'un tèxto. Sin.: **anotacion**.

postilhar vt. Anotar un tèxto.

postilhon n.m. Menaire de la poasta à cavaus; aqueu que montava sus un dei cavaus d'un atelatge. Sin.: **veiturin**.

pòstimpressionisme n.m. Ensèm dei corrents artistics que, pendent lo periòde que va pauc ò pron dau 1885 au 1905, s'escarton de l'impressionisme ò li s'opauon (neoimpressionisme, sintetisme, simbolisme, etc.).

pòstimpressionista adj. e n. Qu'apartèn au pòstimpressionisme.

postin, a n. sin. Postier, factor, en vivaroalpenc de Piemont.

pòstindustrial, a adj. Que vèn après l'èra industrial. Var.: **pòstindustriau**.

pòstindustriau, ala adj. Pòstindustrial.

pòstipofisi n.f. (anat.) Part posteriora de l'ipofisi.

postiti n.f. (med.) Inflamacion dau prepuci.

pòstmenstrual, a adj. Que vèn après li menstruas. Var.: **pòstmenstruau**.

pòstmenstruau, ala adj. Pòstmenstrual.

pòstmodernisme n.m. Corrent de l'arquitectura contemporanea que tende à rompre m'au foncionalisme frèi de l'estile internacional.

pòstnatal, a adj. Que vèn just après la naissença. Var.: **pòstnatau**.

pòstnatau, ala adj. Pòstnatal.

pòstnominal, a adj. Que deriva d'un substantiu ò d'un adjectiu. Var.: **pòstnominau**.

pòstnominau, ala adj. Pòstnominal.

pòstoperatòri, òria adj. (med.) Que vèn après una operacion.

pòstpartum n.m. inv. (lat.) (med.) Periòde que vèn après la jacilha.

pòstpauar vt. (ling.) Plaçar après.

pòstposicion n.f. (ling.) 1. Plaça d'un mòt après un autre m'au quau forma un grope. 2. Mòt ensinda plaçat

que juèga, dins divèrsi lengas, un ròtle parier à-n-aqueu dei preposicions en occitan.

pòstprandial, a adj. (med.) Que si produe just après un past. Var.: **pòstprandiau**.

pòstprandiau, ala adj. Pòstprandial.

pòstromantic, a adj. Que vèn après lo periòde romantic.

pòstsincronisacion (-izacion) n.f. (cín.) Enregistrar lu dialògues d'un film en sincronisme m'ai imatges virats precedentament.

pòstsincronisar (-izar) vt. (cín.) Efectuar la pòstsincronisacion de.

pòsttonic, a adj. Qu'es situat après l'accent tonic: *Una vocala pòsttonica*.

postulacion n.f. (dr.) Accion de postular.

postulant, a adj. 1. Persona que postula una plça, un emplec. 2. Persona que si prepara à intrar dins un noviciat religiós. Var.: **postulator**.

postular vt. 1. Demandar, sollicitar (un trabalh, una plaça). 2. Plaçar coma postulat au començament d'una demostracion. ♦ vi. (*per, à*) 1. Èstre candidat à un trabalh, un emplec, una plaça, una foncion: *Postular à la plaça de directritz*. 2. (dr.) Complir lu actes de procedura d'un procès, en parlant d'un avocat.

postulat n.m. 1. Principi promier, jamai demostrat ò que non si pòu demostrar. 2. Temps que davança lo noviciat dins una comunautat religioa.

postulator, tritz n. Postulant.

postume, a adj. 1. Que si debana, qu'existisse après la moart: *Una glòria postuma*.

postura n.f. Posicion particuliera dau còrs: *Una postura naturala*. ♦ *Èstre en boana, en marrida postura*: Dins una situacion favorabla, desfavorabla. Sin.: **actitud(a), equilibri, movement**.

postural, a adj. Relatiu à la postura, à la posicion dau còrs dins l'espaci. Var.: **posturau**.

posturau, ala adj. Postural.

pòstvelari, ària adj. e n. Que pertòca lu fonemas que lo sieu ponch d'articulacion es situat en la part posteriora dau palat moal.

pòt n.m. Recipient de tèrra, de metal, etc., de formas e d'usatges divèrs. Sin.: **vas, topineu, pinhata, oleta**. ♦ Pòt per urinar: *pissador, urinau*.

potabilitat n.f. Qualitat de cen qu'es potable, l'aiga essencialament. Sin.: **bevabilitat**.

potable, a adj. Que si pòu buure sensa perilh (si di especialament de l'aiga). Sin.: **bevable, boana** (en parlant de l'aiga).

potamologia n.f. Idrologia fluviala.

potarga n.f. Botarga. Sin.: **caviar**.

potaria n.f. 1. Fabricacion de recipients en tèrra cuècha, etc., fabricats per modelatge, motlatge ò tornissatge dins una pasta argiloa. Sin.: **pinhataria**. 2. Objècte ensinda fach. Sin.: **terralha**.

potassa n.f. 1. *Potassa caustica* ò *potassa*: Idroxide de potassi (KOH) solide blanc, basic, totplen soluble dins

l'aiga. 2. Derivat potassic emplegat coma engrais, coma lo *clorure de potassi*.

potassat, ada adj. Que contèn de potassa.

potassi n.m. Metal alcalin extrach de la potassa, leugier, moal e foarça oxidable; element (K) de n° atomic 19 e de massa atomica 39,1. Sin. (ancian): **cali**.

potassic, a adj. Que contèn de potassi.

potassisme n.m. (patol.) Ensèm dei incidents toxics provocats per l'abús de saus potassiqui.

potassòu n.m. n.m. Merlan.

pótega n.f. Passeron de la talha d'un mèrlo, qu'a un flòc de plumas sus la tèsta (Família dei upupidats). Var.: **pútega**. Sin.: **petuga**.

potegat, ada adj. Si di d'auceus qu'an un flòc de plumas sus la tèsta. Sin.: **capelut, capulat**.

potença (-ència) n.f. 1. Poder de comandar, de dominar, d'impauar la sieu autoritat: *La potença dei lèis*. Sin.: **dominacion, senhoratge, impèri, energia, foarça, intensitat, vigor, violença, virulença**. 2. *Potença publica*: Ensèm dei poders de l'Estat; l'Estat eu-meme. 3. Estat sobeiran: *Li grandi potenças*. 4. Energia, foarça que pòu produrre un efècte: *La potença dei elements*. 5. (fis.) Quocient dau trabalh qu'una màquina complisse per lo temps que li a caugut per lo complir. ◇ *Potença nominala d'una màquina*: Potença que lo constructor indica e que correspoande au trabalh que la màquina produe en una segonda, quora fonciona normalament. ◇ *Potença administrativa ò fiscala*: Potença d'un motor d'un veïcule, calculada per servir de basa à l'imposicion fiscala. ◇ *Potença efectiva*: Potença d'un motor mesurada au banc d'assai. ◇ *Potença au fren*: Potença mesurada au mejan d'un fren. 6. *Potença d'una lópiá, d'un microscòpi*: Quocient de l'angle sota lo quau si ve un objècte au travèrs de l'instrument per la longuessa d'aquel objècte. 7. Poder de transpoart e d'erosion d'un cors d'aiga. 8. (min.) Espessor de la jaça d'un minerau ò d'un filon. 9. Accion, influença exercida sobre quauqu'un: *La potença de l'exemple*. 10. (filos.) Possibilitat, virtualitat: *La potença e l'acte*. ◇ *En potença*: Virtualament. 11. (mat.) Aplicacion qu'à un nombre *a* fa correspoandre lo nombre notat *aⁿ* (si liège *a* potença *n*; *n* es dich *expauant*) definit per lo produch de *n* factors egals à *a* quora *n* es un entier positiu, à $1/a^n$ quora *n* = -*m* es entier negatiu e à $\sqrt[n]{a}$ quora *n* = $1/p$ es fraccionari. ◇ *Potença d'un ponch per rapoart à una esfèra, à un cercle*: Produch dei distanças d'aqueu ponch ai interseccions de l'esfèra ò d' la circonferença dau cercle m'una secanta que passa per aqueu ponch. ◇ *Potença d'un ensemble*: Cardinal d'aquel ensemble. ◆ pl. (relig.) Nom d'una gerarquia dei àngels.

potença (-ència) n.f. 1. Assemblatge de pèças de boasc ò de metal que forma una esquèrra, per sostenir ò suspendre quauqua ren. 2. Instrument que siève à empicar una persona; lo suplici en eu-meme. Sin.: **forca**. 3. (arald.) Ornament qu'a la forma d'una potença.

potencial, ala adj. 1. Qu'existisse virtualament, en potença, ma non vertadierament. 2. (ling.) Qu'exprimis la possibilitat: "*Vendria se posquesse*" es una frasa *potenciala*. 3. (fis.) *Energia potenciala*: Energia d'un

sistema fisic deuguda à la posicion d'una partida dau sistema per rapoart à l'autra. Var.: **potenciau**.

potencial n.m. 1. Ensèm dei ressorsas d'un país, d'un grope uman, d'una persona, d'un èstre vivent: Lo potencial militari d'una nacion. 2. (electr.) Grandor definida à una constanta pròche, que caracteriza lu còrs electrisats e li regions de l'espaci dont regna un camp electric (si mesúron de diferenças de potencial [d.d.p.], ò *tensions*). 3. (ling.) Forma verbala qu'exprimis l'accion que porria acapitar si una condicion siguesse realisada (ex.: *Se quauqu'un m'ajudesse, acabarí mai leu*). Var.: **potenciau**.

potencialment adv. D'un biais potencial, virtualament.

potencialisar (-izar) vt. Aumentar, renforçar lu efèctes sobre l'organisme d'una substança activa, espec. d'un medicament, en parlant d'una altra substança.

potencialitat n.f. Estat de cen qu'existisse en potença.

potenciat, ada adj. (arald.) Acabat en dobla potença, en forma de T: *Crotz potenciada*.

potenciau, ala adj. e n.m. Potencial.

potenciomètre n.m. 1. (electr.) Aparelh per la mesura dei diferença de potencial ò dei foarças electromotritz. 2. Reostat mé tres bòrnas que perméton d'obtenir una tension variabla à partir d'una foant de corrent de la tension constanta.

potent, a adj. e n. 1. Qu'a totplen de poder, d'autoritat, d'influença. 2. Qu'a un grand potencial economic, militari, economic. 3. Qu'agisse embé foarça, que produe una granda energia dins un temps determinat: *Un motor potent*. 4. Qu'a de foarça fisica; que la manifestà. Sin.: **poderós**.

potentament adv. D'un biais potent; embé foarça, intensitat: *Èra potentament armat*. Sin.: **poderosament**.

potentat n.m. 1. Sobeiran absolut d'un Estat potent. 2. Òme qu'emplega lo sieu poder d'un biais despotic; tiran. Sin.: **dictator, despòta**.

potents n.m. pl. Aquelu que detènon lo poder, la riquesa. Sin.: **poderós**.

potestat n.m. Podestat.

potestatiu, iva adj. (dr.) Que depende de la volontat d'una dei doi partidas.

potina n.f. 1. Moissin de sardina, que càmbia de denominacion segond lo sieu estat de creissença: *potina* > *rafaneta* > *palaieta* > *palaia* > *sardina*. 2. Cassida.

potinós, oa n.f. Cassidós.

potité n.m. e n.f. Ragost de patatas esquiçadi.

poton n.m. Baiar.

potonada n.f. Totplen de potons.

potonament n.m. Gèst de respècte que si practica en esflorejant d'un baiar la man d'un frema ò d'un sobeiran. Sin.: **baiaman**.

potonar vt. Faire, donar un poton.

potonaria n.f. Costuma de baiar sovent.

potonàs n.m. Gròs poton.

potonet n.m. Baieta.

potre n.m. Preparacion à basa de legumes secs bulhits e esquiçats, ò transformats en farina pi bulhits. Var.: **potròla**.

potròla n.f. Farinada; potre.

potron n.m. Pubís.

potz n.m. 1. Trauc vertical cavat dins lo soal, per rejónher la jaça d'aiga sota tèrra. 2. Trauc cavat dins lo soal per extraire de carbon ò un minerau, ò destinat à tota altra tòca industrial. 3. (mar.) *Potz dei cadenas*: Compartiment d'una nau dont si méton li cadenas dei àncoras. 4. *Potz moart*: Dogat vertical tapat, previst per embeure li aigas qu'escórron dintre la tèrra per trespír en depauant d'impuretats que ne son cargadi. Sin.: **potz sec**, **posaca**. 5. *Potz artesian*: Traucatge que dona una aiga que giscla naturalament.

potz rodier n.m. Nòria.

poussa n.f. Pos, posca.

poussós, oa adj. Possós, poscós.

pouvereu n.m. Embrum, espsc.

pouverin n.m. 1. Pòuvera per lu canons foarça fina, que s'emplegava per l'amorsatge dei armas portativi e que s'emplega encuèi dins lu mesclums pirotecnics. 2. Pera per la pòuvera.

pouverisable (-izable), a adj. Que pòu èstre pouverisat. Var.: **pulverisable**.

pouverisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de pouverisar; lo sieu resultat. 2. *Pouverisacion catodica*: Ionoplastia. Var.: **pulverisacion**.

pouverisaire n.m. Aparelh agricòla emplegat per rompre li motas de tèrra. Var.: **pulverisaire**.

pouverisar (-izar) vt. 1. Redurre en pòuvera, en pichini partidas. 2. Destrúger completament: *L'OGCN a pouverisat lo sieu adversari*. 3. (fig.) *Pouverisar un recòrd*: Lo batre largament. 4. Projectar (un liquide) en fini gotetas. Var.: **pulverisar**.

pouverisator n.m. Instrument ò màquina que sièrve à projectar un liquide en goteletas foarça fini. Var.: **pulverisator**.

pouverós, oa adj. Qu'a la consistença de la pòuvera.

pouverulença (-éncia) n.f. Estat pouverulent. Var.: **pulverulença**.

pouverulent, a adj. Qu'es à l'estat de pòuvera; reduch en pòuvera. Var.: **pulverulent**.

pozzolana n.f. Ròca volcanica de l'estructura alveolària, recercada en construccion per li sieu qualitat d'isolacion termica e fonica. Var.: **poçolana**.

PP. (mús.) Pianissimo.

Pr Simbòle dau praseodimi.

practic, a adj. 1. Que s'estaca ai fachs, à l'accion (per op. à *teoric*): *Aver lo sens practic*. ◇ *Travalhs practics*: Exercicis d'aplicacion de cors teorics. 2. Aisat d'aplicacion ò d'utilisacion facil; eficaç: *Un orari practic*; comòde, aplicable, fasible, engenhós, realisable, apariat. 3. (filos.) Relatiu à l'accion morala, li règlas de comportament. 4. En parlant dei personas, qu'a lo sens dei realitats, que conoisce lo manejaement dei cauvas, que

ten rason dei sieus interès. Contr.: **idealista, sentimental, especulatiu, teoric**.

pràctica n.f. Practica.

practica n.f. 1. Fach d'aver, d'exercir una activitat concreta: *La practica de la navigacion*. ◇ *Metre en practica*: Aplicar li règlas, lu principis (d'una activitat). ◇ *En practica, dins la practica*: En realitat, dins lu fachs. 2. Experiença, abitudina aprefondida: *Aver la practica dei afaires*. 3. (Sovent au pl.) Comportament abitual, biais d'agir. Sin.: **costuma, biais d'agir, experiment**. 4. Observacion dei prescripcions d'una religion. 5. (filos.) Activitat concreta, istoricament determinada, dei òmes. 6. (mar.) *Liura practica*: Permission de comunicar donada à una nau après la visita dau servici de santat. Var.: **pràctica**. ◆ pl. Actes, exercicis de pietat: *Li practicas e la fe*.

pràctica n.f. Client; clientèla. Var.: **pràctiga**.

practicable, a adj. 1. Dont si pòu circular, passar: *Una rota practicable*. 2. Que pòu èstre mes en practica, en aplicacion.

practicable n.m. 1. (cín.) Plataforma que sièrve à desplaçar la càmera, lu projectors, etc. 2. Accessòri, element d'un decòr de teatre que non es solament pintat, figurat, ma que lu actors poàdon emplegar realament dins lo sieu juèc, lu sieus desplaçaments. 3. (espòrts) En gimnastica, cairat de 12 m de costat per lu exercicis au soal.

practicament adv. 1. Dins la practica, en realitat. 2. Esquasi: *Ai practicament acabat*. Sin.: **per faire cort, quasiment, esquasi, tant vau dire**.

practicant, a adj. e n. 1. Qu'obsèrva li practicas de la sieu religion. 2. Que practica abitualament un espòrt, una activitat.

practicar vt. (*practiqui*) 1. Faire, executar: *Practicar un trauc dins una paret*. 2. Si dedicar à una activitat, à un espòrt. 3. *Practicar una religion*: N'observar li prescripcions. ◆ **si practicar** v.pr. Èstre en usatge: *La marcha si practica de mai en mai*.

practice n.m. (mòt anglés) Au gòlf, terren ò ensèms d'installacions en sala destinats à l'adestrament.

practician, a n. 1. Persona que practica una activitat, un mestier (per op. au *teorician*, au *cercaire*). 2. Mètge, dentista, veterinari ò auxiliari medical qu'exercisse. Sin.: **clinician, chirurgian**. 3. Aqueu que, d'après un modèl, comença dins un blòc de pèira, de màrmor, etc., l'obratge que l'esculptaire acabarà.

practicós, a adj. Gaubiós, laboriós, actiu.

pràctiga n.f. Client; clientèla. Var.: **pràctica**.

prada n.f. Prat grandàs.

pradaria n.f. Terren cubèrt d'èrba destinada à noirir li bèstias. ◇ *Pradaria naturala* ò *permanenta*: Terren en èrba que non es estat ni laurat ni semenat. Sin.: **prat**. ◇ *Pradaria artificiala*: Tèrra semenada de leguminoas puri ò mescladi, d'una durada de produccion d'una à tres annadas. ◇ *Pradaria temporària*: Tèrra semenada de gramineas e de leguminoas, d'una durada de produccion variabla en foncion dei espècias. Var.: **pratària**.

pradarial n.m. Tèrç mes de l'auton dins lo calendier revolucionari francés.

pradarial, a adj. Que creisse en lu pradarias. Var.: **pradariau**. Sin.: **pradier**.

pradariau, ala adj. Pradarial.

pradelet n.m. Agaric. Sin.: **bolet de prat** (*Agaricus eduli*).

pradelon n.m. Prat pichon. Sin.: **pradet**.

pradenc, a adj. Que pertòca lu prats.

pradet n.m. Pradelon.

praesídium n.m. (mòt lat.) Presidència dau Conseu dau Soviet suprème en U.R.S.S. Var.: **présidium**, **presidiom**.

pragmatic, a adj. 1. Fondat sobre l'accion, la practica, caucionat per la capitada. 2. Fondat sobre l'estudi dei fachs. 3. (ist.) *Sancion pragmatica*: Edit d'un sobeiran per estatuar en principi definitivament dins una matèria fondamental: succession, rapoarts de la Glèia e de l'Estat, etc.

pragmatica n.f. Partida de la lingüística qu'estúdia lu rapoarts entre la lenga e l'usatge que lu locutors n'en fan en situacion de comunicacion.

pragmatisme n.m. 1. (filos.) Doctrina que pilha per critèri de la veritat la valor practica. 2. Actituda de quauqu'un que s'adapta à toti li situacions, qu'es orientat vèrs l'accion practica. Sin.: **empirisme**, **rotina**.

pragmatista adj. e n. (filos.) Dau pragmatisme; que n'es partidari.

pragués, esa adj. e n. De Praga.

prakrit n.m. Caduna dei lengas comuni eissidi dau sanskrit, en usatge dins l'Índia anciana e qu'an donat naissença ai lenga indo-ariani d'encuèi. Grafia sabenta: *prākṛit*.

pralin n.m. 1. Preparacion à basa d'amèndolas, de sucre e de vanilha, emplegada en pastissaria e en confisaria per recurrir lu pastissons, forrar li caramèlas, etc. 2. (agric.) Mescum betós de tèrra e de bua de vaca dont si fan trempar li raïç dei aubres denant de lu plantar ò li granas denant de li semenar.

pralina n.f. Amèndola ò avelana brostolida cubèrta de sucre cuèch e glaçat.

pralinar vt. 1. Decorar, forrar, perfumar mé de pralin. ◇ Alestir dins lo biais dei pralinas. 2. (agric.) Curbir li raïç d'aubres ò de granas mé de pralin.

pralinat n.m. Mesclut de chicolata e de pralinas esquiçadi.

pralinatge n.m. Accion de pralinar.

prandial, a adj. Que pertòca lu pasts. Var.: **prandiau**.

prandiau, ala adj. Prandial.

pranisme n.m. Inèdia.

prao n.m. 1. Nau de Malàisia m'un balancier unic, de l'avant e del'arrier simetrics, velat per poder navigar dins lu doi sens. 2. Velier multicòca que la sieu construccion es inspirada dau prao malés.

praseodimi n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (Pr) de n° atomic 59 e de massa atomica 140,90.

prat nm. Pradaria permanenta.

prataria n.f. Pradaria.

praxeologia n.f. Teoria de l'accion.

praxia n.f. (psicol.) Foncion de coordinacion e d'adaptacion dei movements voluntaris à una tòca.

praxis n.f. (mòt gr.) Accion e, espec., accion ordenada vèrs una tòca donada (per op. à *conoissença*, *teoria*).

prea n.f. (mar.) Contraquilha.

prea n.f. Pichin canal de tèrra batuda per menar li aigas.

preable, a adj. Appreciable. Var.: **presable**.

preadamisme n.m. Doctrina qu'afortisse qu'Adam non seria lo primier òme.

preadamit, a adj. 1. Anterior à Adam. 2. Relatiu au preadamisme. 3. Nom donat ai òmes qu'aúron viugut denant Adam. 4. Partidari dau preadamisme.

preadaptacion n.f. (biol.) Predisposicion anatomica e fisiologica d'un èstre vivent à s'adaptar dins un mitan diferent d'aqueu dont viu.

preadaptiu, iva adj. Marcat per la preadaptacion.

preadolescent, a n. Enfant jove qu'es à mand d'intrar dins l'adolescença.

preaire, airtz n. Appreciator. Var.: **presaire**.

prealablement adv. Au prealable. Sin.: **de per avant**, **d'en primier**, tot **beu primier**, **anteriorament**, **denant**, **d'intrada**.

prealable, a adj. 1. Que deu normalament èstre fach, dich, examinat per començar: *Consentiment prealable*. 2. *Question prealable*: (dr.) Question sotamessa à un tribunal, e que la sieu solucion deu intervenir avant l'examen de la question principal (per op. à *question prejudiciala*). ◇ Question qu'un parlamentari paua per que l'assemblada decide que non si deu deliberar sobre lo tèxto, lo subjècte à l'òrdre dau jorn.

prealable n.m. Condicion qu'(una dei partidas fixa avant lo començament d'una negociacion, etc.: *Lu prealables d'un tractat*. ◇ *Au prealable*: Avant.

preambul(e) n.m. 1. Introduccion à un discors, à un expauat; avant-prepaus. 2. Cen que vèn avant quauqua ren, cen que l'anòncia: *Aquest incident èra lo preambule d'una crisi importanta*. Sin.: **avant-dire**, **introduccion**, **preludi**, **prologue**.

preamplificar vt. (*preamplifiqui*) Amplificar (un son) au mejan d'un preamplificador.

preamplificador n.m. (electron.) Amplificador de tension dau signal de sortida d'un detector ò d'una tèsta de lectura, denant d'intrar dins un amplificador de potença.

preanestesia n.f. (cir.) Anestesia leugiera denant la generala.

preanestèsic, a adj. Que pertòca la preanestesia.

preanonci n.m. (c. de f.) Signal, fuèc verd intermitent que comanda au mecanician d'un tren que circula à mai de 160 km/h de non despassar aquesta velocitat au moment de passar lo signal seguent.

preaprendissatge n.m. Periòde d'aprendissatge efectuat pendant li darrieri annada de l'escolaritat.

prear vt. (*prei*) Trovar au sieu gust. Sin.: **agradar**, **plàser**. ◆ **si prear** v.pr. Si radassar.

preatge n.m. Fach d'apreciar, de prear. Var.: **presatge**. Sin.: **apreciacion, plaser, agradaça**.

preaupenc, a adj. Preaupin.

preaupin, a adj. Dei Preaups. Var.: **preaupenc**.

preavertir vt. (*preavertissi*) Preavisar.

preavís n.m. Avertiment prealable denant de denonciar ò de rompre un contracte, una convencion, etc.; temps que s'escorre entre aquest avertiment e lo moment que pilha efècte: *Preavís de licienciament*.

preavisar vt. Donar un preavís à. Sin.: **preavertir**.

prebenda n.m. 1. (lit.) Revengut estacat à una situacion lucrativa. 2. (relig. cat.) Revengut estacat à un títol eclesisatic, à un canonicat; lo títol en eu-meme. 3. (fig.) Poast onorific que li es estacat un salari consequent.

prebendar vt. Autrejar una prebenda à.

prebendat adj. e n.m. (relig. cat.) Qu'a lo benefici d'una prebenda.

prebendier n.m. (relig. cat.) Titulari d'una prebenda; noirit a la carga de la Glèia.

prebòst n.m. Prevòst.

prebostal, a adj. Prevostal. Var.: **prebostau**.

prebostat n.m. Prevostat.

prebostau, ala adj. Prebostal.

precambra n.f. Cambra auxiliària d'un motor à combustion, entre l'injector de combustible e lo cilindre.

precambrian, a n.m. Promiera èra de l'istòria de la Tèrra, que la sieu durada es de 4 miliards d'ans. Sin.: **antecambrian**. ♦ **precambrian, a** adj. Dau precambrian.

precancerós, oa adj. Si di de lesions que poàdon venir avant un càncer.

precari, ària adj. 1. Qu'a ren d'estable, d'assegurat; provisòri, fragile: *Una santat precària*. Sin.: **freule, efemèr, transitòri, mausegur**. Contr.: **assegurat, constant, duradís, permanent, estable, garantit**. 2. (dr.) Qu'existisse per autorisacion revocabla.

precariament adv. Embé precaritat.

precarisacion (-izacion) n.f. Accion de precarisar.

precarisar (-izar) vt. Rendre precari, gaire duradís.

precaritat n.f. Caractèr, estat de cen qu'es precari. Sin.: **incertitud(a), instabilitat, freuletat, freularia**.

precatiu, iva adj. En d'uni lengas, mena d'exprimir la preguiera.

precaucion n.f. 1. Disposicion pilhada per evitar un auvari ò n'en limitar li consequenças: *Pilhar li sieu precaucions*. ♦ *Precaucions oratòri*: Mejans gaubiós per obtenir la benvolença de l'auditor. 2. Circonspeccion, prudença: *Caminar embé precaucion*. Sin.: **cautela, avisada**.

precaucionar vt. Metre en garda. ♦ **si precaucionar** v.pr. (lit.) Pilhar de precaucions (còtra).

precaucionós, oa adj. (lit.) Que pilha de precaucions; que si fa embé precaucion: *De gèsts precaucionós*. Sin.: **avisat, cautelós**.

precauciosament adv. (lit.) Embé precaucion. Sin.: **avisadament, cautelosament**.

precaufaire n.m. Aparelh per precaufar.

precaufar vt. Escaufar d'avança.

precaufatge n.m. Caufatge preliminar: *Precaufatge d'un forn, d'un aparelh*.

precedença (-ència) n.f. 1. Accion de precedir. 2. Drech consacrat per l'usatge ò fixat per l'etiqueta d'èstre plaçat avant lu autres, de lu precedir dins l'òrdre onorific.

precedent n.m. Fach, exemple anterior invocat coma referença ò coma justificacion per quauqua ren d'analògue: *Crear un precedent*. ♦ *Sensa precedent*: Unic.

precedent, a adj. Que vèn just avant: *Lo jorn precedent, la pàgina precedent*. Sin.: **d'avant, anterior**.

precedentament adv. Avant: *Coma es estat dich precedentament*. Sin.: **anteriorament**.

precedir vt. (*precedissi*) 1. Caminar davant quauqu'un: *L'avantgarda precedisse l'armada*. 2. Èstre situat avant, dins l'espaci ò dins lo temps: *L'article precedisse lo nom*. 3. Arribar, si trovar dins un luèc avant quauqu'un. Var.: **precedre**. Sin.: **davançar, davantejar, venir avant, anar davant, preexistir, prevenir**.

precedre vt. Precedir.

precellença (-ència) n.f. (it.) Preexcellença.

precèpte n.m. Règla, ensenhament dins un domèni particulier: *Lu precèptes de la morala*. Sin.: **comandament, conseu, instruccion, lèi, òrdre, prescripcion, principi, sentença, nòrma, aforisme, proposicion, axiòma**.

preceptiu, iva adj. Relatiu à la nòrma, au precèpte. Sin.: **normatiu**.

preceptor, tritz n. Persona encargada de l'educacion d'un enfant à domicili. Sin.: **mèstre, pedagogue, mentòr, conselhier, instructor**.

preceptorat n.m. Foncion de preceptor.

precession n.f. (mecn.) Movement conic descrich à l'entorn d'una posicion mejana per l'axe d'un còrs animat d'un movement girosopic. ♦ (astron.) Movement conic foarça lent qu'efectua l'axe de rotacion terrèstre à l'entorn d'una posicion mejana que correspoande à una direccion normala au plan de l'ecliptic. La durada de la precession dei equinòxis vira à un pauc mai de 25000 ans, partent d'un ponch de la Tèrra sus la sieu orbita, per tornar au ponch referencial.

precioa n.f. (liter.) Au s. XVIIⁿ, frema dau monde que cercava à si faire remarcar en metent en avant l'elegança dei sieus biaïes e dau sieu lengatge.

preciós, oa adj. 1. Qu'a una granda valor mercanda: *Una pèira precioa*. 2. Foarça utile, que rende de grands servicis: *Una ajuda precioa*. 3. (liter.) Relatiu à la preciositat. Sin.: **ampolós, estudiant, manierat, pretenciós, sofisticat, redondant, enfatic**. ♦ adj. e n. Afectat dins lo sieu lengatge, lu sieus biaïes.

preciosament adv. 1. M'una granda atencion: *Conservar preciosament li letras de la sieu calinhera*. 2. Embé preciositat.

preciositat n.f. 1. (liter.) Tendença au refinament dei sentiments, dei biais e de l'expression literària que si manifestèt en França au començament dau s. XVIIⁿ.

precipici n.m. 1. Luèc profund e bauçós; tomp, garagalh. Sin.: **desrocador**, **avenc**, vabre, **bauç**, **ribàs**, **caraveu** (Ment.), **debauc**, **tomplina**. 2. (fig.) Situacion catastrofica, desastre, roïna, mauparada, malastrada.

precipitable, **a** adj. Que pòu estar precipitat.

precipitacion n.f. 1. Vivacitat excessiva, que fa agir sensa la reflexion necessària: *Fugir mé precipitacion*. Sin.: **abriva**, **abrivada**. 2. (quim.) Fenomèn per lo quau un còrs insoluble si forma dins un liquide e si depaua au fond dau recipient. ♦ pl. Formas variadi sota li quali l'aiga contenguda dins l'atmosfèra si depaua à la susfàcia dau glòbe terrèstre (puèia, neblaresc, neu, granhòla, aigalh).

precipitadament adv. Embé precipitacion. Sin.: à **rabatons**, **abrivadament**, **apreissadament**.

precipitar vt. 1. Faire cabussar d'un luèc elevat vèrs un luèc foarça mai bas. 2. Butar, faire cabussar dintre: *Precipitar un país dins la guèrra*. 3. Accelerar lo ritme de: *Precipitar lu eveniments*. Sin.: **abrivar**, **apreissar**. 4. Faire tròup leu, dins l'urgença: *Precipitar la sieu partença*. Sin.: **abrivar**, **apreissar**. 5. (quim.) Provocar la precipitacion de. ♦ vi. (quim.) Formar un precipitat. ♦ **si precipitar** v.pr. 1. Si jetar d'aut en bas. 2. S'abrivar, anar rapidament: *Si precipitar per socórrer una persona ferida*. Sin.: **s'acorsar**, **s'apreissar**, **si lançar**.

precipitat, **ada** adj. Fach rapidament, tròup leu, sensa si donar lo temps de la reflexion: *Una partença precipitada*. Sin.: **apreissat**, **à l'escorsa**, **à la lèsta**.

precipitat n.m. (quim.) Depaus format dins un liquide per precipitacion.

precipitina n.f. Substança proteïca que provòca una precipitacion.

preciput n.m. Drech reconoissut à de personas que dévon faire un partatge de prelevar de la massa, denant de partatjar, una soma ò de bens.

preciputari, **ària** adj. (dr.) Relatiu au preciput.

precís n.m. Obratge qu'expaua brevement l'essencial d'una matèria.

precís, **isa** adj. 1. Que non laissa d'incertituda; just, exacte: *Si faire una idea precisa*. Sin.: **determinat**, **arrestat**, **concret**, **definitn**, **clar**, **rigorós**, **matematic**, **pontuau**, **estrech**. 2. Fixat, determinat rigorosament: *Si rejónher à una ora precisa*. 3. Qu'agisse embé exactituda, rigor. Qu'es fach d'un biais net: *Un dessenh précis*. 5. (mil.) *Tir précis*: Que lu sieus impactes son gropats.

precisament adv. Justament, exactament. Sin.: **tot** (e) **beu just**, **per melhor dire**.

precisar vt. 1. Determinar, fixar embé precision: *Precisar la data d'un eveniment*. 2. Portar de precisions; rendre mai précis, mai exacte: *Cau precisar la tieu pensada*. Sin.: **espificar**, **delimitar**, **formular**. ♦ **si precisar** v.pr. Pilhar forma, devenir distint. Sin.: **si caracterisar**, **si clarificar**, **si sotalinhar**, **si destriar**.

precision n.f. 1. Caractèr de cen qu'es précis, exacte. Sin.: **exactituda**, **clartat**, **minucia**, **regularitat**, **rigor**, **menudaria**. ◇ (espec.) Qualitat globala d'un instrument de mesura que li permete de donar d'indicacions que correspoàndon lo mai possible à la valor vertadièra de la grandor que si vòu mesurar. 2. Exactituda dins l'accion: *Un gèst précis*. 3. Clartat rigoroa dins la pensada, l'expression: *La precision d'un estile*. 4. Detalh precis que dona una informacion mai granda: *Ti donerai de precisions deman*.

precisionisme n.m. Tendença de la pintura figurativa americana dei annadas 1920 e 1930, caracterisada per un estile esquematic e precis.

precisionista adj. e n. Relatiu au precisionisme; artista que practicava lo presicionisme.

precitat, **ada** adj. Citat precedentament. Sin.: **mentionat**.

preclar, **a** adj. (fig.) Remirable, valorós, de tria.

preclarament adv. D'una mena preclara.

preclassic, **a** adj. Anterior à un periòde classic.

preclinic, **a** adj. 1. Relatiu à l'estadi d'una malautia que precedisse l'aparicion dei promier simptòmas, ò *signes clinics*. 2. Relatiu à l'estadi de la recèrca medicala que precedisse li pròvas cliniqui.

precòç (-òce), **òça** adj. 1. Madur denant dau moment normal ò abitual. 2. Que lo sieu desvolopament fisic ò intellectual correspoande à un atge superior: *Un enfant precòç*. Sin.: **avengut**, **desvolopat**. 3. Qu'acapita mai leu que d'ordinari: *Una prima precòça*. Sin.: **primierenc**, **primairenc**.

precoçament adv. D'un biais precòç.

precocitat n.f. Caractèr d'una persona, d'una caua precòça. Sin.: **primieratge**.

precolombian, **a** adj. Anterior à la venguda de Cristòu Colomb, en Amèrica.

precombustion n.f. Fasa dau foncionament d'un motor Diesel que vèn avant l'inflamacion dau combustible.

precomptar vt. (*precòmpti*) Operar lo precòmpte de.

precòmpte n.m. 1. Retenguda dei cotisations socials que l'emplegaire opèra sus lo salari e qu'es versada ai organismes correspondents. Sin.: **retenguda**. 2. *Precòmpte mobilier*: Retenguda de contribucion fiscala exigida dei societats que non son sotamessi ai taxas sobre li societats.

preconcebut, **uda** adj. Concebut d'avança, sensa analisi: *Una idea preconcebuda*.

preconçaupre vt. Preconceure.

preconçauput, **uda** adj. Preconcebut, preconceput.

preconceuput, **uda** adj. Preconcebut, preconçauput.

preconceure vt. Conceure d'avança, sensa analisi ni examèn. Var.: **preconçaupre**.

preconcebut, **uda** adj. Imaginat per avança, sensa examèn critic: *Idea preconcebuda*.

preconcepçion n.f. Idea que si forma avant.

preconçèpte n.m. Cen que vèn avant lo concèpte, que non es encara un concèpte, que per lu enfants es generalament situat entre 2 e 4 ans.

preconisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de preconisar. Sin.: **conseu**, **avertiment**, **vejaire**, **avís**, **recomandacion**. 2. (relig. cat.) Acte solèrne per lo quau lo papa dona l'institucion canonica à un evesque que l'autoritat civila a nomenat.

preconisar (-izar) vt. 1. Recomandar vivament: *Preconisar un remèdi*. Sin.: **conselhar**, **avertir**, **recomandar**. 2. (relig. cat.) Instituir au mejan de la preconisacion.

preconscient, a adj. (psican.) Que pertòca lo preconscient.

preconscient n.m. (psican.) Dins l'aparelh psiuc que Freud descriu, luèc dei procèssus mentals que, temporariament inconscients, non son refolats e poàdon tornar conscients.

preconsonantic, a adj. (ling.) En lingüistica, que precedisse una consonanta.

preconstrench, a adj. Sotamés à la preconstrencha: *Betum preconstrench*.

preconstrencha n.f. Tecnica de messa en òbra dau betum que consistisse à lo sotametre à de compressions permanenti destinadi à aumentar la sieu resisença.

preconstrénher vt. Sotametre un materiau denant l'aplicacion dei cargas à un sistema de compression permanenta. Sin.: **preformar**.

precordialgia n.f. Dolor localisada dins la region precordiala.

precordial, a adj. (med.) Relatiu à la region dau torax situada en avant dau coar. Var.: **precordiau**.

precordiau, ala adj. Precordial.

precuèch, a adj. Si di d'un aliment parcialament cuèch denant d'èstre condicionat e que demanda d'èstre cuèch solament per un temps reduch: *De ris precuèch*.

precursor, a n. 1. Persona que, per la sieu accion, duèrbe la via à quauqu'un, à una doctrina, à un movement: *Lu precursors dau romantisme*. Sin.: **davancier**, **predecessor**, **anonciaire**, **anonciator**, **primadier**. 2. (bioquim.) Compauat que n'en precedisse un autre dins una sequença metabolica.

precursor adj. m. 1. Que vèn avant e anónia quauqua ren; avantcorrèire, anonciator: *De signes precursors*. Sin.: **predecessor**, **anonciaire**, **davancier**. 2. (mil.) *Destacament precursor*: Encargat d'alestir lo cantonament d'una unitat.

preda n.f. 1. Èstre vivent capturat e manjat per un animau (lo *predator*). Sin.: **presa**, **pilha**, **rapina**. ◇ *Auceu de preda*: Auceu que si noirisse de predas, d'autres animaues; rapace. 2. (fig.) Victima, persona que si tormenta ò que si pòu manobrar facilament. ◇ Cen que si pilha embé rapacitat, per la violença. 3. *Èstre en preda*: Èstre liurat à, tormentat per: *Èstre en preda à la gelosia*. ◇ *Èstre la preda de*: Èstre destruch per: *La maion es estada la preda dei flamas*.

predacion n.f. 1. Mòde de nutricion dei animaues predators. 2. Mòde de subsistença dei populacions predatritz.

predator, tritz adj. e n. 1. Que viu de predas animalis ò vegetalis: *Li espècias predatritz*. ◇ *Predator natural d'una espècia*: Animau que fa ordinariament la sieu preda d'aquesta espècia. 2. (antrop.; preïst.) Si di de l'òme que viu de caça e de culhida.

predecessor n.m. Persona qu'a precedit quauqu'un dins una foncion, un emplec, etc. Sin.: **precursor**.

predecopat, ada adj. Decopat à l'avança ò presentat en elements facilament separabli.

predela n.f. Partida inferiora d'un retaule, d'un poliptic, en general partatjada en pichins paneus.

predelinquent, a n. Minor susceptible de devenir un delinquent.

predestinacionisme n.m. Vejaire teologic qu'ensenha que Dieu, per lo biais d'un decret etèrne, causisse un cèrt nombre dei sieu creaturas, per manifestar en eli la sieu misericòrdia en li sauvant, mentre que d'autres, per lo fach de sieu damnacion, manifeston la sieu severitat (calvinisme).

predestinacion n.f. 1. Determinacion fatala dei eveniments futurs. 2. (teol.) Decret etèrne de Dieu que pertòca la fin (sauvament etèrne ò damnacion) de la creatura umana.

predestinar vt. 1. Reservar per avança à un destin, un ròtle particulier. 2. (teol.) Destinar de tota eternitat au sauvament ò à la damnacion.

predestinat, ada adj. e n. Que lo sieu destin es fixat d'avança.

predeterminacion n.f. Accion de determinar à l'avança.

predeterminar vt. 1. Determinar à l'avança. Sin.: **arrestar**, **preestabli**. 2. (teol.) Mòure la volontat umana sensa entravar la libertat.

predeterminisme n.m. Sistema que considèra lu eveniments coma determinats à l'avança per la volontat divenca.

prediastolic, a adj. Que precedisse la diastòla dau coar.

predicable, a adj. (log.) Que pou sètre aplicat à un subjècte: *Lo tèrme "animau" es predicable à l'òme e à la bèstia*.

prèdica n.f. 1. Sermon. 2. Discors noiós que vau faire la morala. Var.: **predicada**, **predicament**.

predicacion n.f. Accion de predicar; sermon.

predicament n.m. Prèdica, sermon.

predicada n.f. Prèdica.

predicaire, airtz adj. e n. 1. Que prèdica; que li agrada faire la morala. 2. *Fraires predicaire*: Dominicans encargats de predicacion.

predicant n.m. 1. Predicator protestant. 2. (pej.) Predicator de morala.

predicar vi. (*prèdiqui*) Prononciar un sermon, de sermons. ♦ vt. 1. Anonciar, ensenhar (la paraula de Dieu). 2. Recomandar embé insisença: *Predicar la moderacion*. Sin.: **preconisar**. 3. (ling.) Donar un predicat à (un sintagma nominal).

predicat n.m. 1. (log.) Atribut afirmat ò negat d'un subjècte. ◇ *Calcul dei predicats*: Partida de la lògica que tracta dei proprietats analisadi en predicats. 2. (ling.) Cen qu'es afirmat ò negat à prepaus de la cauja que s'en parla (subjècte ò tema). 3. (mat.) Expression que contèn una variabla ò diferents variablas e que pòu devenir una proposicion vèra ò faussa en foncion dei valors atribuidi à-n-aquesti variablas. Sin.: **foncion proposicionala**.

predicatiu, iva adj. (ling.) Dau predicat. ◇ *Frasa predicativa*: Reducha au solet predicat.

predicator, tritz n. Persona que prèdica, que fa la morala.

prediccion n.f. 1. Accion de predire. 2. Cen qu'es predich: *Lu fachs an contradich li tieu prediccions*. Sin.: **profecia, boanaventura, oroscòp(e), pronostic, oracle, auguri**.

predigerit, ida adj. *Aliment predigerit*: Qu'a subit una digestion quimica prealabla e que permete de demenir lo trabalh digestiu d'unu malauts.

predileccion n.f. Preferença marcada per quauqu'un, per quauqua ren. Sin.: **simpatia, estima, favor, aimança**. ◇ *De predileccion*: Favorit: *Bernard de Ventadorn es lo mieu autor de predileccion*.

predinnar n.m. Après-dinnar. Sin.: **après-miègjorn**.

predire vt. (*predi*) Anonciar d'avança cen que si deu debanar, sigue per intuicion ò divinacion, sigue per conjectura ò rasonament: *Predire una crisi economica*. Sin.: **devinar, endevinar, anonciar, pronosticar, revelar, divulgar, comunicar, profetisar, conjecturar, cassandrejar** (una mauparada).

predispauar vt. Metre per avança dins de condicions donadi: *La sieu constitucion lo predispaue à jugar au rugbi*. Var.: **predispòner**. Sin.: **aclinar**.

predispòner vt. Predispaue.

predisposicion n.f. Disposicion, tendença, aptituda naturala à quauqua ren. Sin.: **clinament, propension**.

predispòst, a adj. Predispaue.

predominacion n.f. Predominança.

predominança n.f. Caractèr predominant, preponderança. Var.: **predominacion**.

predominant, a adj. Que predomina. Sin.: **preponderant, eminent**.

predominar vi. Èstre en quantitat mager, èstre lo mai important: *La pesca predomina dins aquesta region*. Sin.: **prevaler**.

preedipian, a adj. (psican.) Que precedisse l'aparicion dau complèxe d'Edip: *Lo periòde preedipian*.

preelectoral, a adj. Que precedisse li eleccions. Var.: **preelectorau**.

preelectorau, ala adj. Preelectoral.

preelementari, ària adj. *Ensenhament preelementari*: Donat dins li escòlas mairali ò li classas infantini.

preellenic, a adj. (ist.) Anterior à l'invasion dariana en Mediterranèa orientala (s. XIIe av. J.-C.).

preemcion n.f. Facultat qu'una persona ò una administracion detèn, de preferença à tota altra, d'aquistar un ben qu'es estat mes en venda.

preeminença (-ència) n.f. Superioritat absoluta sobre lu autres, supremacia: *Si disputar la preeminença economica*. Sin.: **avantatge, preponderança, privilègi, preferença, superioritat, supremacia**.

preeminent, a adj. (lit.) Superior, qu'a la preeminença. Sin.: **preponderant**.

preemptiu, iva adj. Relatiu à la preemcion.

preenregistrament n.m. Accion, fach de preenregistrar.

preenregistrar vt. Enregistrar à l'avança. Var.: **preregistrar**.

preenregistrat, ada adj. 1. Enregistrat à l'avança (per op. à *en dirècte*): *Programa preenregistrat*. 2. Que contèn ja un enregistrament (per op. à *vierge*). Var.: **preregistrar**.

preensil(e), a adj. Que pòu servir à la preension: *Un animau m'una coa preensila*. Var.: **preensil(e)**. Sin.: **preènire, arrapaire**.

preension n.f. Accion de pilhar, d'agantar materialament: *La man es l'organe de preension de l'òme*. Var.: **preension**.

preensor n.m. Que sièrve à la preension: *Un organe preensor*. Var.: **preensor**.

preescolar(i), a (-ària) adj. Relatiu au periòde que precedisse l'escolaritat obligatòria.

preestablir vt. (*preestabli*) Establir à l'avança. Sin.: **predeterminar, prefigurar**.

preestablit, ida adj. Establit d'avança. ◇ *Armonia preestablida*: Que, dins la filosofia de Leibniz, explica l'acòrdi entre l'ànima e lo còrs.

preexcellença (-ència) n.f. (lit.) Superioritat marcada, qu'escapa à tota gerarquia comuna. Sin.: **preeminença, primautat, superioritat, sobrier, senhorejament, preponderança, egemonia, precellença** (it.).

preexistença (-ència) n.f. Existença anteriora.

preexistent, a adj. Que preexistisse.

preexistir vi. (*preexisti*) Existir avant. Var.: **preexistre**.

preexistre vi. Preexistir.

prefabricacion n.f. Sistema de construccion au mejan d'elements prefabricats.

prefabricar vt. (*prefabriquer*) Realisar de bastisons, de fabricacions, au mejan d'elements fabricats d'avança, de fabricats per èstre assemblats sus plaça.

prefabricat, ada adj. 1. Si di d'un element ò d'un ensèm d'elements estandardisats, fabricat à l'avança e destinats à èstre assemblats sus plaça. 2. Compauat exclusivament d'un assemblatge d'elements prefabricats: *Una maion prefabricada*. 3. Alestit à l'avança; faus, fabricat: *Una acusacion prefabricada*.

prefabricat n.m. Element ò ensèm d'elements prefabricats: *Travalhar dins un prefabricat*.

prefaci nm. 1. Tèxto de presentacion plaçat au començament d'un libre. Var.: **prefacion**. Sin.: **prològue, avertiment, avís, introduccion, preambul, preliminar, preludi, avant-prepaus, portisson, portisson**. 2. (liturgia) Prefàcia.

prefàcia n.f. (liturgia) Partida de la messa que precedísse la preguiera eucaristica. Var.: **prefaci**.

prefacià vt. (*prefaci*, classic *prefàcii*) Escriure lo prefaci de.

prefacier, a n. Autor, autritz d'un prefaci.

prefacion n.f. Prefaci.

prefècte, a n. 1. En França, grade de la foncion publica que dona vocacion à ocupar l'emplec de comissari de la República (despí lo 1982). 2. *Prefète de polícia*: Aut foncionari encargat de la polícia, à París e à Marselha. 3. *Prefète maritime*: Amiral encargat de comandar una region maritima. 4. *Prefète apostolic*: Prelat non evesque, à la tèsta d'una circonscripcion non apostolica en país de mission. 5. (Antiqu. rom.) Aut foncionari qu'avíá una carga dins l'armada ò dins l'administracion.

prefècta n.f. Esposa d'un prefète.

prefectoral, a adj. Dau prefète. Var.: **prefectorau**.

prefectorau, ala adj. Prefectoral.

prefectura n.f. 1. Circonscripcion administrativa d'un prefète, d'un Comissari de la República, que dins l'administracion francesa correspoande à un departament. 2. Vila dont aquesta administracion a lo sieu sèti. 3. Ensèm dei servicis de l'administracion prefectorala; edifici dont son installats. 4. Foncion de prefète; la sieu durada. 5. *Prefectura de Polícia*: Administracion encargada de la polícia, à París e à Marselha; sèti d'aquesta administracion. 6. *Prefectura maritima*: Poart de guèrra, cap-luèc d'una region maritima: *Tolon es lo cap-luèc de le III^a region maritima*. 7. (Antiqu. rom.) Carga de prefète; territòri sobre lo quau s'estendia la sieu autoritat.

preferablament adv. (fr.) Preferiblament.

preferable, a adj. (fr.) Preferible.

preferar vt. (*preferi*) (fr.) Preferir.

preferat, ada adj. (fr.) Preferit.

preferença (-ència) n.f. 1. Fach de preferir; predileccion. Sin.: **causida, propension, favoritisme, prioritat, avantatge, aclinament**. ◇ *De preferença*: Pusleu. 2. Cen que si preferísse: *Quala es la tieu preferença?* 3. Reglamentacion doaniera particulierament favorabla qu'un Estat autreja à-n-un autre Estat.

preferencial, a adj. 1. Qu'es tablisce una preferença à l'avantatge de quauqu'un. 2. *Vòte preferencial*: Sistema electoral dins lo qual l'elector pòu modificar l'òrdre dei candidats d'una lista. Var.: **preferenciau**.

preferencialament adv. D'un biais preferencial.

preferenciau, ala adj. Preferencial.

preferiblament adv. De preferença. Var.: **preferablament** (fr.).

preferible, a adj. Que s'amerita d'èstre preferit; que convèn de mai: *La segonda solucion es preferibla*. Var.: **preferable** (fr.). Sin.: **desiderable, melhor, superior**.

preferir vt. (*preferissi*) 1. Considerar una persona, una caua mé mai de favor qu'una altra, la causir pusleu qu'una altra; estimar de mai: *Preferísse mi repaugar que*

travallar, preferísse la coïna niçada. Sin.: **prepausar, causir, elegir, destriar, afavorir, avantatjar, seleccionar, aimar melhor, estimar mai**. 2. Si desvolopar mai facilament dins d'unu luècs, d'uni condicions: *Aquela planta preferísse l'ombra*. Var.: **preferar** (fr.).

preferit, ida adj. e n. Que si preferísse: *Lo mieu enfant preferit*. Var.: **preferat** (fr.). Sin.: **causit, afavorit, carit**.

prefiguracion n.f. Fach de prefigurar quauqua ren; cen que prefigura, anòncia. Sin.: **anòncia, avant-correire, avertiment, menaça, preludi, prediccion, auguri, premonocion, senhau, simptòma, presagi, auspici**.

prefigurar vt. Presentar lu caractèrs d'una caua futura, anónciar per avança. Sin.: **anonciar, augurar, menaçar, avertir, amenaçar**.

prefijar vt. (*prefigi*) (dr.) Prefixar.

prefinanciament n.m. Crèdit à cort tèrme acordat à una entrepresa per li permetre d'aviar una produccion sensa asperar lo mòde de financiament normal.

prefinanciar vt. (*prefinanci*, classic *prefinàncii*) Financiar una entrepresa m'un crèdit à cort tèrme per li permetre d'aviar una produccion sensa asperar lo mòde de financiament normal.

prefix(e), a adj. (dr.) *Tèrme prefix(e)*: Tèrme determinat per avança, fins au quau ren si pòu faire.

prefixacion n.f. (ling.) Formacion d'una unitat lexicala novèla en ajustant un prefixe à una unitat preexistentia.

prefixal, a adj. Relatiu ai prefixes, à la prefixacion. Var.: **prefixau**.

prefixar vt. 1. (ling.) Provedir d'un prefixe. 2. (dr.) Fixar per avança.

prefixat, ada adj. (ling.) Provedit d'un prefixe.

prefixau, ala adj. Prefixal.

prefixe n.m. (ling.) Element que si plaça à l'iniciala d'un mòt e que n'en modifica lo sens (per ex. *re-* dins *refaire*).

prefixion n.f. (dr.) Fach de fixar un tèrme fins au quau ren si pòu faire; lo tèrme ensinda fixat.

preflorason n.f. Preflorida.

preflorida n.f. (bot.) Disposicion dei pèças floralis dins lo boton. Sin.: **preflorason**.

prefoliacion n.f. (bot.) Disposicion dei fuèlhas dins lo grèlh. Sin.: **vernacion**.

profond, a adj. 1. Que lo sieu fond es luènh de la susfàcia, dau bòrd: *Un potz profond*. ◇ Qu'es qu'existísse à un nivèu elevat; intense: *Un gaug profond, un tristum profond*. 2. Qu'es d'una granda amplexa, que sembla venir dau fond dau còrs: *Un sospir profond*. ◇ Que si manifesta d'un còup e embé foarça, en parlant d'una facultat, d'una tendença, etc.: *Un instint profond*. ◇ Que fa vèire li tendenças, la mentalitat quotidiana d'un pòble, d'un país. 3. (psiquiatria) *Arrierat profond*: Subjècte pertocat d'una deficiença mentala grèva. 4. Que penètra luènh, à una granda distança: *De raïç profondi*. 5.

Qu'es d'una granda penetracion, d'una granda portada: *Una òbra profunda*. Var.: **profond**. ♦ adv. À una granda prefondor: *Cavar profund*.

profondament adv. 1. D'un biais profond: *Cavar profundament*. 2. Fortament: *Èstre profundament triste*. Var.: **profondament**.

profondar vt. 1. Destrúger, en particulier una construccion. 2. Immergir. ◇ (mar.) Mandar una nau per fond, sobretot en periòde de guèrra. Var.: **profondar**. Sin.: **afondar**, **anar per fond**. Var.: **aprefondar**. 1516: «à Villafranco avia una grosso nau de Genovés armado, laquallo profundet..» ♦ **si profundar** v.pr. Mandar una nau, una esquadra, per fond volontariament.

profondier n.m. (mar.) Autor de la carena immergida d'una nau, mesurada à respèch de la linha de carga. Sin.: **pescar**, **tirant d'aiga**.

profondor n.f. 1. Caractèr de cen qu'es profond. 2. Dimension d'uni cauas, presa de l'intrada, de l'orifici, de la partida anteriora à l'extremitat opauada. 3. Granda penetracion d'esperit: *La profundor d'un rasonament*. ◇ Impenetrabilitat: Prefondor dei mistèris. Var.: **profondor**.

preformacion n.f. Formacion prealabla: *La preformacion dei èstres vivents dins lo gèrme*.

preformar vt. 1. Crear d'avança dins lu sieus elements essencials. 2. Preconstrénher.

preformat, ada adj. Creat en preformacion.

pregadiu n. Persona qu'invòca lo diau.

pregadiu n.m. 1. Mòble bas sobre lo quau una persona si mete de genolhons per pregar. 2. Manta religia. Sin.: **bernada**. 3. *Pregadiu de restòbla*: Bigòt. 4. *Pregadiu de mar*: Crustaceu qu'una dei sieu espècias a de patas que si replègon à l'entorn de la sieu preda.

pregadís n.m. Penguiera longassa.

pregador n.m. Sospirant, calinhaire, pretendent.

pregaire, airtiz n. Persona en penguiera.

pregar vt. (*preguì*) 1. S'adreïça per la paraula à Dieu, à una divinitat. 2. Demandar embé insisença, deferença, umilitat, à quauqu'un de faire quauqua ren: *Vos pregui de vos tàiser quora parli*. Sin.: **requerir**. ◇ *Si faire pregar*: Acceptar de faire quauqua ren solament après èstre estat longtemps sollicitat. Sin.: **si faire tirar lo nas**. ♦ vi. Intercedir pròche Dieu, lu sants.

pregenital, a adj. (psican.) Que precedisse l'estadi genital. Var.: **pregenital**.

pregenitau, ala adj. Pregenital.

pregit n.m. Allusion esconduda, trufaria, sotentendut, rancura amagada.

pregitar vt. Insinuar. Sin.: **bisbilhar**, **sotentendre**, **rancurar**.

preglaciari, ària adj. Qu'a precedit lo premier periòde glaciari.

preguiera n.f. 1. Acte de s'adreïçar à Dieu, à una divinitat per exprimir l'adoracion ò la veneracion, una demanda, una accion de gràcias. 2. Ensèm de fresas, de formulas sovent rituali m'ai quali si parla à Dieu, à una divinitat. 3. Demanda insistentia. Var.: **pregària**. Sin.: **suplica**, **suplicacion**, **imploracion**.

preïndustrial, a adj. Anterior au periòde industrial de la fin dau s. XVIIIe. Var.: **preïndustrial**.

preïndustrial, ala adj. Preïndustrial.

preiralha n.f. (pej.) Lo tot dei prèires, dau clergat. Sin.: **capelanalha**, **clericalha**.

preirat n.m. 1. Foncion e dignitat de prèire. 2. Gra de sacrament de l'òrdre que dona poder de celebrar la messa, de confessar, de donar lo sacrament dei malauts e e de benedir lu maridatges, dins la Glèia catolica.

prèire n.m. 1. Ministre d'un culte religiós. Sin.: **capelan**, **curat**. 2. Aqueu qu'a recebut lo sacrament de l'òrdre dins la Glèia catolica e li Glèias orientali.

prèire-obrier n.m. Prèire qu'es à l'encòup obrier.

preïressa n.f. Frema, joventa dedicada au culte d'una divinitat: *Li preïressas de Diana*.

preïslamic, a adj. Anterior à l'islam. Sin.: **anteïslamic**.

preïssa n.f. Bòrd qu'es au pen de la faissa sobrana. Contr.: **bonda**.

preïssa n.f. Prèssa. Var.: **prèïssa** (Luceram).

preissant, a adj. Pressant.

preïssar vt. Pressar. ♦ **si preïssar** v.pr. Si despachar, s'apreïssar. Var.: **si pressar**, **s'empreïssar**. Sin.: **s'abrivar**, **si bolegar** (fam.), **s'acorsar**.

preïssat, ada adj. Que prèisse, qu'es urgent. Var.: **pressat**.

preïstòria n.f. 1. Periòde cronologic de la vida de l'umanitat despí l'aparicion de l'òme fins à-n-aquela de l'escriptura. 2. Ensèm dei disciplinas scientifiqi que s'entrèvon d'estudiar l'evolucion dau comportament uman au cors d'aquesto periòde.

preïstorian, a n. Arqueològue especialisat dins la preïstòria.

preïstoric, a adj. 1. De la preïstòria; relatiu à la preïstòria: *Òme preïstoric*. 2. (fam.) Qu'es passat de mòda: *Un aparelh preïstoric*. Sin.: **antedeluvian**.

prejudicar vt. (*prejudiqui*) 1. Faire de toart à. Var.: **prejudiciat**. Sin.: **macar**, **gastar**. 2. Prejutjar. ♦ vi. (à) Faire de toart (à). Sin.: **nóser**. ♦ vt. ind. (*de*) Prejutjar.

prejudici n.m. 1. Toart, damatge; dam ai drechs, ai interès de quauqu'un: *Causar un prejudici, portar prejudici à quauqu'un*. Sin.: **desavantge**, **grèuge**, **greujaria**, **damatge**, **mesfach**, **injustícia**, **mau**, **desagradança**, **desavèni**, **desplaser**, **portada**. 2. Au prejudici de: *Contra lu interès de; au mesprètz de*. ◇ *Sensa prejudici de*: Sensa faire de toart à; sensa comptar, sensa parlar de.

prejudiciablament adv. D'un biais perjudiciable.

prejudiciable, a adj. Que poarta prejudici ò que pòu portar prejudici: *Una error perjudiciabla*. Sin.: **atemptatòri**, **damatjós**, **maufasent**, **nosible**, **nociu**, **damnatjós**.

prejudicial, a adj. (dr.) *Question prejudiciala*: Question qu'un tribunal non n'a la comptença e qu'una altra juridiccion deu doncas jutjar, denant de l'accion principala. Var.: **prejudiciu**.

prejudiciar v. (*prejudici*, classic *prejudíci*) Prejudicar.

prejudiciu, ala adj. Prejudicial.

prejutjament n.m. Fach de prejutar.

prejutjar vt. ind. (*de*) Prevèire per conjectura, portar un jutjament prematurat sobre: *Aquò non laissa prejutar de la sieu decision.* ♦ vt. Jutar, decidir per avança denant d'aver toi lu elements necessaris. Var.: **prejudicar, prejudiciar.**

prejutjat n.m. 1. Jutjament provisòri format per avança à partir d'indicis que son interpretats. 2. (pej.) Opinion adoptada sensa examèn per generalisacion d'una experiança personala ò que lo mitan e l'educacion impaun. Sin.: (lat.) **a priori, engana, idea preconcepuda, suposicion, jutjament preconcepud, partit pilhat.**

prelacion n.f. 1. (dr. feudal) Drech de preferença reservat au senhor per l'acquisicion d'una tèrra nòbla en remboursant lo cromptaire. 2. Drech de preferença reservat à l'enfant per l'acquisicion dei cargas de son paire. 3. Drech de preferença, segond lu drechs dau balh enfiteutic, reservat au balhaire per l'acquisicion de construccions e de melhoraments.

prelat n.m. Dignitari eclesiastic qu'a recevut la prelatura.

prelatura n.f. (relig. cat.) Dignitat eclesiastica que dona lo papa, lo mai sovent onorifica, ò que compoarta una juridiccion territoriala ò personala (evescat, abadia, etc.).

prelavar vt. Sotametre à un prelavatge.

prelavage n.m. Lavatge preliminar dins lo cicle d'una màquina per lavar.

prelevament n.m. Accion de prelevar; quantitat, soma prelevada. ◇ *Prelevament automatic*: Reglament d'una soma retenguda directament e segond una periodicitat reguliera sus lo còmpte dau debitor. ◇ *Prelevaments obligatòris*: Ensèm dei taxas e cotisacions socials. 2. (med.) Desseparacion de l'organisme tocant un produch patologic, ò un teissut malaut, per lo sotametre à un examèn istologic, bacteriologic, etc.; lo trocilhon ensin obtengut.

prelevar vt. (*prelèvi*) 1. Pilhar una porcion donada dins un total, una massa: *Prelevar una taxa sus una venda.* 2. Extraire de l'organisme (espec. en vista d'una analisi medicala): *Prelevar un pauc de sang à un malaut.*

prelibar vt. Èstre lo promier à tocar quauqua ren, à tastar quauqua ren.

preliminar(i), a (-ària) adj. Que precedisse e prepara quauqua ren: *Un acamp preliminar.*) Sin.: **inicial, preparatòri.**

preliminar(i)s n.m. pl. 1. Esnèm dei negociacions, dei actes que prepàron un acòrdi, un tractat: *Preliminaris de patz.* 2. Ensèm dei gèsts que prepàron à l'acte sexual.

prelogic, a adj. Que non emplega lu instruments de la pensada logica ò que non n'en dispaua encara.

preludi n.m. 1. (mús.) Seguida de nòtas cantadi ò jugadi per provar la votz ò l'instrument. ◇ Pèça de forma liura que sièrve d'entamenada à una òbra vocala ò instrumentala, ò que pòu èstre autonòma. 2. Cen

qu'anòncia, precedisse quauqua ren: *Aquelu incidents porròn èstre lo preludi à de causas mai perilhoï.* Sin.: **començament, entamenada.**

preludiar vi. (*preludi, classic prelúdi*) (mús.) faire una pròva de la sieu votz, dau sieu instrument, denant d'interpretar una òbra. 2. Improvisar un preludi. ♦ vt. ind. (*à*) Preparar, anonciar, marcar lo començament de quauqua ren de mai important: *Aqueli garrolhas prelúdiion à una guèrra civila.*

prematur, a adj. e n. Naissut avant lo tèrme. ♦ adj. 1. Fach denant dau moment que convendria: *Una demanda prematura.* 2. Qu'acapita, que si manifestà avant lo temps normal: *Una naissença prematura.* Sin.: **avançat, denantorat.** Var.: **prematurat.**

prematuracion n.f. Naissença prematura d'un enfant.

prematurament adv. Avant lo temps normal; tròup leu. Sin.: **davant ora, denantora.**

prematurat, ada adj. e n. Prematur.

prematuritat n.f. (med.) Estat d'un enfant prematur.

premedicacion n.f. (med.) Ensèm dei curas que prepàron un pacient à un acte cirurgical.

premeditacion n.f. Intencion pensada qu'a precedit l'acompliment d'un acte (especialament d'un delicte ò d'una accion marrida).

premeditar vt. Preparar embé atencion (un projècte, un acte delictuós). Sin.: **perpensar, madurar, meditar.**

premeirenc, a adj. Precòç. Var.: **premierenc.** ♦ n.m. pl. Premícias.

preencionat, da adj. Notat, mencionat, senhalat d'avança.

premenstrual, a adj. Relatiu au periòde que vèn avant li règlas. Var.: **premenstruau.**

premenstruau, ala adj. Premenstrual.

premissa n.f. 1. (log.) Caduna dei doi promieras proposicions d'un sillogisme (la majora e la minora). 2. Fach, proposicion que n'en vèn una consequença. Var.: **premissa.**

prèmi n.m. Recompensa autrejada à quauqu'un per lo sieu meriti ò la sieu excellença dins una disciplina intellectuala, un art, una tecnica, etc.: *La distribucion dei prèmis.* Sin.: **guiderdon.** ◇ *Grand Prèmi*: Competicion, en particulier en formula 1 (automobila) e en mòto: *Lo Grand Prèmi dau Mónegue.*

premiacion n.f. Distribucion dei prèmi.

premiar vt. (*prèmi, classic prèmi*) Distribuir un prèmi, de prèmis. Sin.: **guiderdonar.**

premierias n.f. pl. 1. (Antiqu.) Promiers fruchs de la tèrra e dau bestiari, ofèrts à la divinitat. Sin.: **premeirencs, premierencs, primierencs.** 2. (lit.) Començament, promieri manifestacions: *Li premierias de l'amistat.* ◇ (cat.) *Messa de premierias*: Promiera messa qu'un noueu prèire celèbra.

premier, a adj. e n. Promier, primier.

premierament adv. Promierament, primierament, d'en primier, tot beu primier.

premierenc, a adj. e n. Premeirenc.

premilitar(a), a (-ària) adj. Que vèn avant lo servici militari, avant l'intrada dins l'armada: *Formacion premilitària*.

premissa n.f. Premessa.

premolar n.f. Dent situada entre la canina e la promiera molar.

premonicion n.f. Intuicion qu'un eveniment va acapitar; pressentiment. Sin.: **sentida, pressentida**.

premonitor, tritz adj. Parença d'un animal inofensiu que sembla una espècia perilhosa, dins la tòca de s'aparar dei sieus agressors.

premonitòri, òria adj. 1. Relatiu à la premonicion: *Un pantaïs premonitòri*. Sin.: **anticipaire, profetic, avertidor**. 2. *Signe premonitòri*: Signe qu'anóncia un eveniment à venir. ◇ (espec.) Signe que precedísse l'aparicion d'una malautia infeccioa.

premontrat, ada n. Religiós, religioa d'un òrdre regulier que sant Norbèrt fondèt en lo 1120 à Prémontré. Var.: **premostrat**.

premostrat, ada n. Premonstrat.

premsa n.f. 1. Màquina per esquiçar lo raïm ò d'autra frucha; espaci dont si tròva aquesta màquina. 2. Màquina per estampar; tot cen qu'es estampat en general (libres, jornals, periodics, revistas illustradi...).

premsaboton adj. inv. e n. Aparelh automatic: *Siam de mai en mai dins una civilisacion premsaboton*.

premsacarn n.m. Aparelh per faire sortir lo chuc de la carn.

premsafromai n.m. Aisina ò aparelh per esquiçar lo fromai. Var.: **premsafromatge**.

premsafromatge n.m. Premsafromai.

premsafrucha n.m. Aparelh per faire sortir lo chuc de la frucha.

premsagrumes n.m. Aparelh per faire sortir lo chuc dei agrumes.

premsaire, airtz adj. Destinàt à premsar: *Un cilindre premsaire*.

premsapapièrs n.m. Aplech per empachar lu papiers de bureau de s'espargalhar dapertot.

premsada n.f. Cen que si premsa en un còup.

premsador n.m. (tecn.) Aisina de barriacaire, de tonelier.

premsaire, a n. Persona que premsa.

premsalimon n.m. Aparelh per faire sortir lo chuc dei citrons.

preàsaportegal n.m. Aparelh per faire sortir lo chuc dei portegals.

premsar vt. [pre'sa] Sotametre à l'accion d'una premsa. Sin.: **esquiçar, espremir, preissar**.

premsat, ada adj. Qu'es estat sotamés à l'accion d'una premsa.

premsatge n.m. Accion de premsar.

premuni vt. (*premunissi*) Protegir quauqu'un ò quauqua ren còtra un perilh. ◆ **si premuni** v.pr. Pilhar de provediments per si protegir de quauqua ren.

prenable, a adj. Prendible.

prenatal, a adj. Que vèn avant la naissença. Var.: **prenatau**.

prenatau, ala adj. Prenatal.

prendible, a adj. (it.) 1. Que pòu èstre pilhat, en parlant d'una vila, d'una plaça foarta. 2. Que si pòu véncer, en parlant d'una equipa esportiva. Sin.: **prenable**.

prenditor, tritz adj. e n. (it.) Prenèire.

prendre vt. Pilhar. Var.: **prene**.

prene vt. Pilhar, prendre.

prenèire, eiritz n. 1. (dr.) Aqueu que pilha en balh (per op. à *balhaire*). Sin.: **compraire, arrendatari, crompaire**. 2. Persona qu'ofrisse de crompar à un prètz donat: *La veitura que volii vendre non a trovat prenèire*.

◆ adj. Que sièrve à pilhar.

prenent, a adj. 1. Qu'interessa totplen: *Un libre prenent*. Sin.: **esmovent, pertocant**. 2. Qu'ocupa totplen: *Un trabalh prenent*. 3. Preensile. 4. *Partida prenent*: (dr.) Persona que receu de sòus. Sin.: **beneficiària**. ◇ Persona, organisacion, empresa, etc., qu'es directament pertocada ò qu'intervèn dins un afaire, un procèssus quauqu que sigue.

prenha adj. f. Emprenhada.

prenhat n.m. Prenhon.

prenhença n.f. Grossessa. Var.: **prenhessa**.

prenhent adj. f. Prenha.

prenhessa n.f. Prenhença.

prenhon n.m. Nadon. Var.: **prenhat**.

prenocion n.f. Idea innada, per lu filosòfes inneïstas.

prenom n.m. Pichin nom, completat per lo nom de maïon. Sin.: **pichon nom, nom de batejat, de baptisme**.

prenomar vt. Donar tau prenom à. Var.:

prenomenar. ◆ **si prenomar** v.pr. Aver tau prenom.

prenomat, ada adj. e n. Qu'a per prenom. Var.:

prenomenat.

prenomenar vt. Prenomar. ◆ **si prenomenar** v.pr. Si prenomar.

prens adj. f. Prenha.

prensil(e), a adj. Preensil(e). Sin.: **arrapaire**.

prension n.f. Preension.

prensor adj. m. Preensor.

prenupcial, a adj. Que vèn avant lo maridatge: *Examèn prenupcial*. Var.: **prenupciau**.

prenupciau, ala adj. Prenupcial.

preocupacion n.f. Inquietuda, cruci, pensament, ànsia, lagui, lanha, frapacion.

preocupar vt. Inquietar, tormentar: *Aquest afaire mi preocupa*. Sin.: **tafurar, laguiar, donar pensament, frapar, lanhar**. ◆ **si preocupar** v.pr. (*de*) S'inquietar: *La maire si preocupa de la santat dei sieus enfants*. Sin. **si laguiar, si tafurar, si lanhar, si manjar lo sang, si frapar**.

preocupat, ada adj. Inquiet, tormentat: *Mi semblatz preocupat*.

preolimpic, a adj. Que si debana denant dei juècs Olimpics ò per lu preparar: *La seleccion preolimpica*.

preominian n.m. Ominian fossile, intermediari entre la monina e l'òme, ma mai pròche de l'òme.

preoperatòri, òria adj. 1. (med.) Que precedísse una operacion cirurgicala: *Un examèn preoperatòri*. 2. (psicol.) *Pensada preoperatòria*: Tipe de pensada dei enfants entre 3 e 7 ans, caracterisada per l'aparicion de la representacion mentala d'un objècte ò d'un eveniment non actual ma encara independenta de tot procèssus d'accion.

preoral, a adj. (zool.) Qu'es situat en avant de la boca. Var.: **preorau**.

preorau, ala adj. Preoral.

prepagar vt. (*prepagui*) Pagar per avança.

prepagat, ada adj. Pagat per avança: *Un còlis prepagat*.

preparacion n.f. 1. Accion de preparar, de si preparar: *La preparacion d'un remèdi*. Var.: **preparament**. Sin.: **alestiment, atrencadura, atrencament, engimbradura, aprestatge** (coïna). 2. Causa preparada: *Una preparacion culinària*. 3. *Preparacion militària*: Instruccion militària donada à de joves voluntaris avant lo sieu servici militari. 4. (mil.) *Tirs de preparacion*: Tirs qu'an per tòca de dislocar lo dispositiu de l'enemic denant de l'atacar. 5. *Preparacion dau trabalh*: Elaboracion de toti li instruccions relatiu à un trabalh donat (metòde, aisinas, matèrias, etc.).

preparament n.m. Preparacion.

preparar vt. 1. Rendre pròpri à un usatge, una accion: *Preparar lu sieus bagatges*. Sin.: **alestir, engimbrar, atrencar**. ◇ Acomodar: *Preparar lo dinnar*. Sin.: **adobar, aprestar**. 2. Crear, organisar: *Preparar una sorpresa*. 3. Reservar per l'avenir, anonciar: *Lo marrit temps nos prepara un viatge complicat*. 4. Rendre capable de faire quauqua ren; formar: *Preparar un escolan à un examèn*. 5. Rendre psicologicament lèst à acceptar quauqua ren: *Preparar quauqu'un à una marrida nòva*. (quim.) Fabricar, isolar. ◆ **si preparar** v.pr. 1. Si dispauar à faire quauqua ren, à subir quauqua ren: *Si preparar per partir en viatge, si preparar à una marrida nòva*. Sin.: **s'alestir**. 2. Èstre imminent: *La crisi que si prepara*. Sin.: **s'anonciar, s'alestir, s'aparelhar**.

preparatiu n.m. (Sobretot au pl.) Adobament, provediments en vista de quauqua ren: *Lu preparatiu d'un viatge*. Sin.: **aprestatge**.

preparator, tritz n. 1. Collaborator d'un cercaire, d'un professor de sciéncias, qu'ajuda à preparar d'expiéncias. 2. *Preparator en farmacia*: Emplegat que travailha dins una farmacia sota lo contraròtle d'un farmacian.

preparatòri, òria adj. Que prepara: *Classa preparatòria ai grandi escòlas*. ◆ *Cors preparatòri*: Lo promier nivèu de l'escòla elementària.

prepauable, a adj. Que pòu èstre prepausat.

prepauar vt. 1. Plaçar quauqu'un à la garda, à la susvelhança de quauqua ren: *Prepauar quauqu'un à la garda d'un immòble*. Sin.: **dich, dicha**. 2. Ofrir à la causida, à l'apreciacion de quauqu'un; sotametre: *Prepauar una data*. 3. Ofrir coma prètz: *Prepauar una*

bèla soma. 4. *Prepauar quauqu'un à per*: Presentar quauqu'un coma candidat à un emplec. ◆ **si prepauar** v.pr. 1. Aver l'intencion de: *Si prepaua de v'escriure*. 2. Ofrir lu sieus servicis: *S'es prepauat de m'ajudar*.

prepaus n.m. 1. (Sovent au pl.) Paraula dicha, mòt escambiat dins una conversacion: *Tenir de prepaus inacceptables*. 2. À *prepaus*: D'un biais oportun, au boan moment. Sin.: **sus aquò, tocant aquò**. ◇ *Foara de prepaus*: Au marrit moment. ◇ À *prepaus*: Locucion per marcar un ligam mé l'idea, la frasa d'avant: À *prepaus, t'a telefonat?* ◇ À *prepaus de*: Au subjècte de. Sin.: **tocant**. 3. Cen que si prepaua de faire, intencion, resolucion. ◇ *Non èra lo mieu prepaus*: Non èra la mieu intencion.

prepausant n.m. Estudiant dei facultats de teologia protestanti que sostèn la sieu tèsi.

prepegat, ada adj. Si di d'un materiau que d'un costat es estat prealablament cubèrt de pega per lo poder pegar mai facilament.

preponderança (-ància) n.f. Qualitat de cen qu'es preponderant. Sin.: **supremacia, superioritat, preeminéncia, autoritat, primautat, egemonia, senhoratge**.

preponderant, a adj. Qu'a mai d'importança, d'autoritat; primordial. ◇ *Votz preponderanta*: Que l'emporta en cas de partatge dei votz. Sin.: **senhorejant, dominant, majoritari, preminent, superior, egemonic**.

preposar vt. (*preposi*) Prepauar.

preposicion n.f. (gram.) Mòt invariable que, plaçat davant un complement, explicita lo rapoart entre aqueu complement e l'element completat: «De», «à» *son de preposicions*.

preposicional, a adj. Prepositiu. Var.: **preposicionau**.

preposicionau, ala adj. Preposicional.

prepositiu, iva adj. (gram.) Relatiu à la preposicion. Sin.: **preposicional**.

prepositivament adv. (gram.) En foncion de preposicion.

prepòst, a adj. (it.) Prepauat.

prepotença (-ència) n.f. Arrogança.

prepotent, a adj. Arrogant. Sin.: **autier, auturós, ufanós**.

preprogramat, ada adj. (inform.) Si di d'un computador que dispaua de memòrias moarti dont de programas son conservats en permanença.

prepsicòsi n.f. (psiquiatria) Organizacion patologica de la personalitat que pòu anar vèrs una psicòsi vertadièra.

prepsicotic, a adj. Relatiu à la prepsicòsi. ◆ adj. e n. Que presenta de simptòmas de la prepsicòsi.

prepuci n.m. Replec de la pèu que recuèrbe lo gland de la vèrga.

prepucial, a adj. Relatiu au prepuci. Var.: **prepuciau**.

prepuciau, ala adj. Prepucial.

prerafaelisme n.m. Doctrina e biais dei prerafaelitas.

prerafaelita adj. e n. Si di d'un grope de pintres anglés de l'èra victoriana que si donèron coma modèls ideals li òbras dei davanciers de Rafeu.

prereglar vt. (*prerègli*) (tecn.) Efectuar la preseleccion (d'un aparelh, d'un circuit, etc.).

prereglatge n.m. (tecn.) Accion de prereglar quauqua ren; fach d'èstre prereglat. Sin.: **preseleccion**.

preregistrar vt. Preenregistrar.

preregistrat, ada adj. (mús.) Enregistrat d'avança. Var.: **preenregistrat**.

preretirada n.f. Retirada anticipada; prestacion sociala versada, sota de condicions donadi, à un travaillaire que cèssa de trabalhar denant d'aver l'atge legal per partir en pension.

preretirat, ada adj. e n. Persona que beneficia d'una preretirada.

prerintrada n.f. Rintrada dei personals ensenhaires e administratius dins li escòlas, destinada à preparar la rintrada dei escolans.

prerogativa n.f. Avantatge particulier, privilègi estacat à d'uni foncions, à d'unu títols. Sin.: **poder, onor, denhetat, drech**.

preroman, a adj. Que precedisse lo periòde roman: *Art preroman*.

preromantic, a adj. Qu'anóncia, que prepara lo romantisme.

preromantisme n.m. Periòde de l'istòria artistica e literària qu'a precedit lo romantisme.

près adv. À corta distança, vesin, pròche. Sin.: **dapé, à costat de, à tocar**.

presa n.f. 1. Accion d'agantar, de tenir estrechament: *Mantenir la presa*. Sin.: **agantada, arrapada, agafada**.

◇ Accion, biais d'agantar l'adversari, dins una lucha. ◇ Expr. *Aver presa sobre*: Aver d'influéncia, d'ascendent sobre. ◇ *Èstre ai presas mé*: Luchar còtra; èstre tormentat per. ◇ Cen que permete d'agantar, de tenir, de si tenir: *L'alpinista cèrca la presa melhora*. ◇ (mecan.) *Presa dirècta*: Combinason d'un cambiament de velocitat dins la quala l'aubre primari transmete directament lo movement à l'aubre segondari. ◇ (fig.) *Èstre en presa dirècta mé quauqua ren*: Èstre en contacte dirècte, immediat. 2. Accion de si faire mèstre de quauqua ren, de faire ò de retenir presonier quauqu'un: *La presa d'un casteu*. ◇ Cen qu'es pilhat: *Una presa de guèrra, una presa de dròga*. Sin.: **pilha**. 3. Accion de reculhir, de captar quauqua ren: *Presa de sang, presa de son*. ◇ *Presa de vistas*: Enregistrament d'imatges per un film. ◇ Dispositiu que sièrve à captar; bifurcacion que sièrve à partatjar una massa de fluide: *Presa d'aiga*. ◇ *Presa de corrent ò presa*: Dispositiu de brancament electric religat à una linha d'alimentacion. 4. Accion d'absorbir (en particulier un medicament); quantitat administrada en un còup. ◇ *Presa de tèrra*: Conductor que jonhe à la tèrra un circuit electric ò radioelectric. ◇ *Presa d'ària*: Orifici previst per faire intrar d'ària dintre quauqua ren. ◇ Peçuc de tabat en pòuvera aspirada per lo nas. 5. Accion de començar à aver, d'adoptar (un comportament): *Presa de posicion*. ◇ *Presa de contacte*: Premier rescòntre. ◇ *Presa de*

consciènça: Fach de devenir conscient de quauqua ren (dau sieu ròtle, de la sieu situacion, etc.). ◇ *Presa de posicion*: Acte per lo quau si pilha possession d'un ben, d'una foncion, d'un territòri, etc. ◇ *Presa de comandament*: Ceremònia que, en lo sieu debanament, a per tòca de presentar un oficièr à la marinaria, à la tropa, que deurà comandar. 6. Fach de si solidificar: *Ciment de la presa rapida*.

presabilitat n.f. Apresiasiabilitat.

presable, a adj. Preable.

presagi n.m. Presatge, premonicion.

presagiar vt. (*presagi*) (lit.) 1. Anonciar per un signe: *L'orizont roge de sera presàgia lo vent*. 2. Prevèire cen que va acapitar: *Aquò lascia ren presagiar de boan*. Sin.: **pronosticar, predire, profetisar, augurar**.

presaire, airitz n. Preaire.

presalari n.m. [*presa'lari*] Allocacion (que diversis organisacions sindicali ò politiqui demàndon) que seria versada ai estudiants per compensar lo revengut professional que non poàdon aver en causa dei sieus estudis.

presantificat, da adj. Consacrat d'avança: *Ostia presantificada*.

presar vt. Prear.

presatge n.m. Fach de presar.

presatge n.m. Signe per lo quau si pensa de poder jutjar de l'avenir; conjectura tirada d'aqueu signe. Var.: **presagi**. Var.: **preatge**. Sin.: **auguri, senhau, auspici, profecia, pronostic**.

presbicia n.f. Diminucion dau poder d'acomodacion dau cristallin, qu'empacha de vèire clarament lu objèctes pròches: *La presbicia si corregisse au mejan de vèires convèxes*.

presbita adj. Pertocat de presbicia.

presbiofrenia n.f. Demença senila dins la quala domínon lu trebolis de la memòria, sensa perturbacion dau comportament social.

presbiteral, a adj. Dau prèire: *Ministèri presbiteral*. Var.: **presbiterau**.

presbiterat n.m. Ministèri d'un prèire.

presbiterau, ala adj. Presbiteral.

presbitèri n.m. Abitacion dau prèire, dins una parròquia.

presbiterian, a adj. e n. Qu'apartèn au presbiterianisme.

presbiterianisme n.m. 1. Sistema preconisat per Calvin, dins lo quau lo govèrn de la Glèia es donat, à toi lu niveus (parroquial, regional, nacional), à un còrs mixte, lo *presbiterium*, format de laïcs e de pastors.

presciènça (-iència) n.f. 1. Conoissença de l'avenir; pressentiment, intuicion. 2. (teol.) Conoissença de Dieu tocant tot cen que pòu capitar, emai lu actes liures.

prescient, a adj. Dotat de presciènça.

prescientific, a adj. Anterior à la constitucion de la sciènça.

prescripcion n.f. 1. Òrdre formal e detalhat. ◇ *Li prescripcions de la lèi, de la morala*: Li lèis, li maximas que si dévon observar. Sin.: **mandament, disposicion**. 2. Recomendacion precisa, eventualament consignada sus ordenança, en matèria de tractament medical. 3. (dr.) Temps au tèrme dau quau una situacion de fach devèn foant de drech. ◇ Temps au tèrme dau quau l'accion publica s'arrèsta (en matèria de sancions penali, per exemple). Sin.: **cessacion**.

prescript n.m. Dever, dins la filosofia de Kant.

prescriptibilitat n.f. Qualitat de cen qu'es prescriptible.

prescriptible, **a** adj. 1. (dr.) Subjècte à prescripcion. 2. Que pòu estar ordenat.

prescriptor, tritz n. Persona que, per li sieu prescripcions ò lu sieus conseus, exercisse una influença sobre li causidas, la cròmpa d'un produch.

prescriure vt. (*prescrivi*) 1. Donar un òrdre formal e precís; ordenar. Sin.: **comandar, dispausar**. ◇ Preconisar un tractament, un regime. 2. (dr.) Aquistar ò liberar per prescripcion. ◆ **si prescriure** v.pr. S'aquistar ò si perdre per prescripcion.

preseleccion n.f. 1. Seleccion, causida prealabla: *Preseleccion dei candidats*. 2. (tecn.) Reglatge preliminar que permete la seleccion automatica dau mòde de foncionament causit per un aparelh, una màquina (velocitat, rapoart de demultiplicacion, longuessa d'onda, etc.). Sin.: **prerreglatge**. 3. (autom.) Manòbra que consistisse à plaçar lo veïcule automobile dins la fila situada dau costat de la via vèrs la quala si vòu virar.

preseleccionar vt. Causir per preseleccion.

preselector n.m. Dispositiu de preseleccion.

presença (-ència) n.f. 1. Fach de si trovar present. ◇ *Faire acte de presença*: Si far vèire breument (per respectar li convenenças, etc.). ◇ *En presença de quauqu'un*: Quora aquesta persona es presenta. 2. (teol. cat.) *Presença reala*: Existència reala dau còrs e dau sang dau Crist dins l'eucaristia, sota li aparences dau pan e dau vin. 3. Qualitat d'una persona que s'impaua au public per lo sieu talent, la sieu personalitat: *Aver de presença sus lo pontin*.

presenescença (-ència) n.f. (med.) Periòde d'involucion fisiologica que lu limits, generalament fixats entre 45 e 65 ans, poàdon variar d'un individú à un autre.

presenescent, a adj. Qu'es dins lo periòde de presenescença.

presenil(e) adj. *Demença presenila*: Estat demencial que si manifestà avant l'atge de 70 ans.

present, a adj. e n. Qu'es aquí, dins lo luèc que s'en parla: *Li personas presenti*. ◆ adj. 1. Qu'es, qu'existisse aüra, au moment que si parla; actual: *L'estat, lo moment present*. 2. *La presenta letra ò la presenta*, n.f.: La letra en question, aquela qu'avèm sota lu uèlhs.

present n.m. 1. Part dau temps qu'es actuala; la realitat, lu eveniments presents: *Pensa solament au present*. 2. (ling.) Temps qu'indica que l'accion que lo

vèrbo indica si debana actualament, ò qu'es valabla tot lo temps: *Present de l'indicatiu, dau subjontiu*.

present n.m. Caua ofèrta: *Per lo mieu anniversari, m'an fach present d'un beu libre*. Sin.: **ofrenda, don, regal**.

presentable, a adj. 1. Que si pòu mostrar sensa rèirepensada; convenient. 2. Que pòu paréisser en societat, en public; decent, ben educat.

presentacion n.f. 1. Accion, biais de presentar quauqua ren à quauqu'un, de lo faire conóisser, en particular per lo vendre, lo promòure. ◇ *Acamp au cors dau quau si presenta un produch, una òbra*. 2. Accion de presentar una persona à una altra, à d'autri: *Faire li presentacions*. ◇ *Drech de presentacion*: Drech dei oficiars ministerials de presentar lo sieu successor à l'agradament dei poders publics. ◇ (relig. cat.) *Presentacion de l'Enfant Jèsus au Temple*, commemorada lo 2 de febrer en meme temps que la Purificacion de la Verge. ◇ *Presentacion de la Verge au Temple*, commemorada lo 21 de novembre. 3. (med.) Biais qu'a l'enfant de si presentar au moment de la jacilha.

presentament adv. Aüra, au moment present. Sin.: **de present, actualament**.

presentar vt. 1. Ofrir quauqua ren ai regards, à l'atencion. Sin.: **porgir**. 2. Faire conóisser, metre en valor: *Presentar un projècte*. ◇ *Presentar una emission (de television, de ràdio), un spectacle*: N'èstre lo presentator, la presentatritz. ◇ *Presentar lu sieus vòts, li sieu excusas*: Lu exprimir. 3. Laisser paréisser, comportar: *Presentar una semblança, d'avantatges*. 4. Expauar (una partida dau sieu còrs) dins un gèst: *Presentar lo sieu braç per acompanyar una dòna*. ◇ (mil.) *Presentar li armas*: Rendre lu onors en manejant li armas. 5. Metre una persona en presença d'una altra. ◆ vi. (fam.) *Presentar ben, mau*: Faire boana, marrida impression per lo sieu aspècte, Sin.: **marcar ben, mau**. lu sieus biais. ◆ **si presentar** v.pr. 1. Aparéisser, acapitar: *Una dificultat si presenta*. Sin.: **s'endevenir**. ◇ Virar d'un biais ò d'un autre, en parlant d'una situacion, d'un afaire, etc.: *Aquò si presenta ben*. 2. Paréisser en un luèc: *Si presentar à 8 oras*. 3. Paréisser davant quauqu'un e si faire conóisser: Si presentar ai sieu noveus collegas. 4. Èstre candidat: *Si presentar à un concors, per un emplec, à una eleccion, etc.*

presentificacion n.f. 1. (filos.) Acte que consistisse à rendre present un estat d'esperit sota la forma d'un imatge. (psicol.) 2. Caracteristica dau temps viugut, que consistisse dins lo fach qu'es sentit coma present e integrat dins la contunhetat dau temps social.

presentificar vt. e vi. (*presentifiqui*) Rendre present cen qu'es mancant ò qu'apertèn au passat.

presentator, tritz n. 1. Persona que presenta au public un programa, un spectacle, una emission de ràdio ò de television. 2. Jornalista encargat de rendre còmpte de l'actualitat au jornal televisat.

presèpi n.m. 1. Grúpia. 2. Grúpia dont Jèsus seria estat depauat dins l'estable de Betleèm. ◇ (per ext.) Ensèm

dei estatuetas e dei decòrs que figúron la Nativitat. 3. (fam.) *Jugaire dau presèpi*: Persona que non juèga ben (ai cartas, etc.). 4. Pèça teatrala niçarda que recòrda la Nativitat (un pauc coma la pastoralà).

preseria n.f. [prese'ria] Fabricacion industrialà d'una pichina quantitat d'un objècte, que precedísse la produccion en seria.

preservacion n.f. Accion de preservar. Sin.: **aparament, sauvament**.

preservador, airitz adj. Que presèrva, qu'apara. Var.: **preservatiu**.

preservar vt. (*presèrvi*) Protegir d'un mau, metre à la sosta: *Preservar dau frèi, preservar d'aliments*. Sin.: **aparar, sauvar**. ♦ **si preservar** v.pr. S'aparar, s'assostar, si gardar.

preservatiu adj. Que presèrva, qu'apara. Var.: **preservatiu**. ♦ n.m. Dispositiu cilindric sople e fin, plaçat sus lo sèxe masculin ò lo sèxe femenin avant lu rapòrts sexuals per una rason contraceptiva e finda recomandat per la proteccion còntre li infeccions sexualment transmissibls.

preservatiu, iva adj. (lit.) Que presèrva, pròpri à preservar: *Una mesura preservativa*.

preservatiu n.m. Dispositiu en matèria sople emplegat coma contraceptiu de l'accion mecanica, e finda coma proteccion còntre li contaminacions venerian: *Preservatiu masculin, femenin*.

preservator, tritz n. Que presèrva, que permete de preservar.

presidar vt. e vt. ind. Presidir.

presidença (-ència) n.f. 1. Foncion de president; temps pendent lo quau es exercida. 2. Residència, bureau, servicis dau president: *Es una informacion que vèn de la presidença*.

presidenciable, -a adj. Si di d'una persona en posicion d'èstre elegida à una presidença, especialment à la Presidença de la República.

presidencial, a adj. Relatiu au president. Var.: **presidenciau**.

presidenciala(s) n.f. Eleccion à la presidença de la República. Sin.: **eleccion presidenciala**.

presidencialisme n.m. Sistema, regime presidencial.

presidencialitat n.f. Juridiccion d'un president.

presidenciau, ala adj. Presidencial.

president, a n. 1. Persona que dirigísse li deliberacions d'una assemblada, d'un acamp, d'un tribunal. 2. Persona que representa, dirigísse una collectivitá, una societat. ♦ *President Director General (P.D.G.)*: President dau conseu d'administracion d'una societat anonima, qu'a finda li foncions de director general. 3. *President de la República*: Cap de l'Estat, dins una república.

presidenta n.f. 1. Frema qu'exercísse una presidença. 2. Esposa d'un president.

presidi n.m. Fortificacions que l'Espanha establísia sus li coastas estrangieri.

presidial n.m. (ist.) Tribunal que lo rèi de França Enric II creèt en lo 1552, intermediari entre lu balhatges e lu parlaments, suprimít en lo 1791. Var.: **presidiau**.

presidialament adv. *Jutjar presidialament*: Sensa possibilitat d'apèl.

presidiau n.m. Presidial.

presidir vt. (*presidissi*) Dirigir (un acamp, un debat). Var.: **presidar, presiedar, presièdre**. ♦ vt. ind. (*à*) Velhar à la realisacion de, dirigir: *Presidir ai preparatius d'una fèsta*.

presidiom n.m. Praesídium.

presídium n.m. Praesídium.

presiedar vt. e vt. ind. Presidar.

presiedre vt. e vt. ind. Presidar.

presocratic, a adj. e n. Si di dei filosòfes grècs denant de Socrates.

presompcion n.f. 1. Opinion per la quala si tèn per vèr, per versemblable, cen qu'es solament probable; suposicion, jutjament fondat non sobre de pròvas ma sobre d'indicis. 2. Opinion tròup avantatjoa qu'una persona a d'ela-mema; sufisença, pretension, ufana.

presomptiu, iva adj. *Eritier presomptiu*: Aqueu qu'es sonat à eritar. ♦ *Eritier presomptiu de la corona*: Prince designat per regnar.

presomptivament adv. Per presompcion: *Considerar presomptivament un encusat come fautiu*.

presomptuós, oa adj. e n. Qu'a una opinion tròup avantatjoa d'eu-meme; sufisent, pretensiós.

presomptuosament adv. D'un biais presomptuós.

preson n.f. 1. Establiment penitenciari dont son detengudi li personas condemnadi à una pena privativa de libertat ò en instança de jutjament. Sin.: **càrcer**. 2. Pena d'empresonament: *Aquò merita la preson*. 3. (fig.) Luèc ò situacion dont quauqu'un si sente embarrat: *Aquel apartament es una preson*.

presonier, a adj. e n. 1. Persona qu'es en preson; detengut. Sin.: **carceran**. 2. Persona privada de libertat: *Presonier de guèrra*. ♦ adj. *Presonier de*: Que la sieu independença de judici ò la sieu libertat morala es empacha per: *Èstre presonier dei sieu ideas*.

presonorisacion n.f. (cín., telev.) Play-back (angl.).

prèssa 1. Multituda, fola. 2. Ardor; ànsia de faire quauqua ren rapidament. Sin.: **fòga, apreissament**. ♦ *Aver prèssa*: Èstre pressat de faire quauqua ren. ♦ *En prèssa*: Rapitament, sensa perdre de temps. Sin.: **à la lèsta**. Var.: **prèissa, prièissa** (Luceram).

pressadament adv. D'un biais pressat; au plus leu.

pressador n.m. 1. (tecn.) Aplech de barricaire, de tonelier. 2. Establiment dont si neteja e si prèssa lo linge. Var.: (angl.) **pressing**.

pressant, a adj. 1. Urgent: *Un trabalh pressant*. 2. Insistent: *Una question pressanta*.

pressar vt. (*prèssi*) 1. Exortar, butar à: *Pressar quauqu'un de far faire quauqua ren*. Sin.: **estigar, constrénher**. ♦ Accelerar: *Pressar un affaire, pressar lo pas*. Sin.: **abrivar**. 2. Premsar: *Pressar una frucha, una esponga, un fromai*. 3. Passar un fèrre caud sus un teissut per li levar lu plects. ♦ vi. Èstre urgent: *L'affaire prèssa*.

◆ **si pressar** v.pr. 1. S'afanar, si despachar: *Prèsse-ti un pauc!* Sin.: (fam.) **si bolegar**. 2. S'atropelar: *La fola si pressava còtra lo portau*. Var.: **si conhar**.

pressat, ada adj. 1. Que si despacha: *Es pressada de partir*. 2. Urgent: Un trabalh pressat.

pressentida n.f. Pressentiment, premonicion, sentida.

pressentiment n.m. Sentiment vague, instinctiu, que fa devinar cen que si va debanar. Sin.: **pressentida**, **premonicion**, **sentida**.

pressentir vt. Sentir, endevinar, si dubitar per avançar. *Ai totjorn pressentit li chavanas d'oras avant*. Sin.: **entreveire**.

pressiomètre n.m. Aparelh que mesura li variacions de pressions.

pression n.f. 1. Accion exercida sus quauqu'un per l'influenciar, per li far cambiar d'idea; accion de butar quauqu'un à far quauqua ren: *Subir la pression dei eveniment.s* Sin.: **esquicada**. 2. Accion d'exercir una foarça sus quauqua ren. 3. Foarça d'un gas, d'un liquide, d'un còrs. 4. Mena de boton metallic en doi partidas (mascle e femeu) que si clàvon en quichant sus eli. 5. *Pression arteriala*: Pression abiaissada per lo sang, aplicada ai paretz dei gròssi artèrias.

pressiografe n.m. Aparelh per enregistrar de pressions.

prèssi n.m. Prètz.

pressiera n.f. Frema que prèssa li estòfas.

pressing n.m. (angl.) Pressador.

pressupauar vt. 1. Admetre prealablament. 2. Necessitar l'ipotèsi de. Var.: **pressupòner** (it.).

pressupauat n.m. Cen qu'es supauat vèr, prealablament à una accion, una enonciacion, una demostracion. Sin.: **pressuposicion**.

pressupòner vt. (it.) Presupauar.

pressuposicion n.f. Suposicion prealabla; pressupauat.

pressurar vt. 1. Sotametre à l'accion d'una premsa. 2. Sarrar tròup foart; comprimir. 3. Sobrecargar de taxas, de cargas divers, etc. Sin.: **constrénher**, **acaurar**. ◆ **si pressurar** v.pr. (fam.) *Si pressurar lo cervèu*: Faire un esfoarç intellectuau intense.

pressuraire n.m. (fig.) Aqueu que pressura li gents.

pressuratge n.m. Accion de pressurar.

pressurizacion (-izacion) n.f. Accion de pressurisar.

pressurisar (-izar) vt. Mantenir sota una pression atmosferica normala (un espaci clavat, en partic. un avion à auta altitud, un vaisseau espacial).

prèst n.m. 1. Accion de prestar. 2. Caua ò soma prestada: *Remborsar un prêt*. 3. Contracte per lo quau una cau, una soma, son prestadi sota de condicions donadi. 4. Prestacion de sòus à la quala an drech lu sordats e lu sotoficiers que fan lo sieu servici militari legal.

prèst, a adj. (it.) Lèst, gaubiós; viu dins lu sieus movements.

prestacion n.f. 1. Servici fornit: *Prestacions en natura*. 2. Fach per un actor, un cantaire, etc., de si produire en public. 3. Accion de prestar (de sòus). 4. Somas versadi au títol d'una legislacion sociala: *Prestacions familiari*. 5. *Prestacion de jurament*: Accion de prononciar un jurament.

prestador, airtz n.m. Prestaire.

prestaire, airtz adj. e n. Que prèsta. Var.: **prestador**.

prestant adv. D'un biais rapide; vivament, lestament, agilament.

prestança n.f. Biais fièr e elegant de si tenir.

prèstanom n. Persona que prèsta lo sieu nom, que lo sieu nom apareisse dins un acte dont lo contractant vertadièr non pòu ò non vòu laisser figurar lo sieu.

prestant n.m. (mús.) Juèc d'òrgue de quatre pens, que lu sieus tubes mai greus poàdon èstre plaçats en façada, e que sièrve de fondament à l'acòrdi de l'instrument.

prestar vt. (*prèsti*) 1. Donar per un temps, à carga de restitution: *Prestar de sòus*. 2. Acordar, ofrir espontaneament. ◇ *Prestar atencion*: Èstre atentiu. ◇ *Prestar jurament*: Prononciar un jurament. 3. Atribuir una paraula, un acte, etc., à quauqu'un que non n'es l'autor: *Li prèston d'intencion perilhoi*. ◆ vt. ind. (*à*) Fornir matèria à: *Prestar à rire*. ◆ **si prestar** v.pr. 1. Si plegar à, consentir à: *Si plegar à un acòrdi*. 2. Èstre pròpri à, convenir à.

prestat n.m. Cen qu'es estat prestat: *Es un prestat per un rendut*: Es un just revenge.

prestatori, ària n. 1. Beneficiari d'una prestacion. 2. Persona que fournisse una prestacion. ◇ *Prestatori de servicis*: Persona, collectivitât que vende de servicis.

prestes(s)a n.f. (lit.) Rapiditat, vivacitat, agilitat.

prestidigitacion n.f. Art de produire l'illusion d'operacions de magia per de manipulacions, d'artificis; illusionisme.

prestidigitator, tritz n. Persona que fa de prestidigitacion; illusionista.

prestigi n.m. Atrach, esclat que poàdon sedurre e impressionar; influença qu'una cau a ò una persona pòu aver: *Lo prestigi de l'unifòrme*. Sin.: **autoritat**, **crèdit**, **fama**, **popularitat**, **influença**, **aflat**.

prestigiós, oa adj. Qu'a de prestigi, d'esclat: *Una escòla prestigiosa*.

prestissimo adv. (mús.) Foarça leu.

presto adv. (mòt it.) Leu.

prestrategic, a adj. (mil.) Si di dei armaments nuclearis tactics.

presumible, a adj. Que si pòu presumir.

presumir vt. (*presumissi*) Crèire d'après d'indicis; conjecturar, supauar. ◆ vt. ind. (*de*) Aver una opinion tròup positiva de: *Presumir dei sieu foarças*.

presumit, ida adj. Que s'estima ensinda per suposicion: *Lo presumit culpable*.

presura n.f. Secrecion (enzima) de l'estòmegue dei joves romiaires (vedeu, anheu) que s'emplega dins l'industria fromatgiera per faire calhar lo lach. Sin.: **prèu**.

presurar vt. Calhar mé de presura. Var.: **empresurar**. Sin.: **calhar**.

presuratge Accion de far calhar lo lach. Var.: **empresuratge**.

presurier n.m. Planta que fa calhar lo lach.

pretencion n.f. Pretension.

pretenciós, oa adj. e n. Pretensiós.

pretenciosament adv. Pretensiosament.

pretendent, a n. Persona que revendica un trône sensa li aver drech.

pretendent n.m. (vièlh) Aqueu que vòu esposar una frema. Sin.: **demandaire**.

pretendre vt. 1. Afirmar, sostenir (una opinion). 2. Aver la pretension de: *Non pretendi saupre tot.* ♦ vt. ind. (à) Aspirar à: *Pretendre ai onors.*

pretendudament adv. Faussament. Sin.: **à toart**.

pretendut, uda adj. Que non es cen que sembla èstre; supauat.

pretension n.f. (tecn.) Accion d'introduire volontariament dins una estructura un estat de tension iniciala.

pretension n.f. 1. Complasença vèrs si-meme, vanitat. ◇ *Sensa pretension*: Modestament. 2. Exigença, revendicacion. Sin.: **ambicion, ufana, fatuitat, sufisença, orguèlh, otracujança**. Var.: **pretencion**.

pretensiós, oa adj. e n. Que cèrca à si metre en valor per de qualitat que non a. ♦ adj. Plen de pretension: *Un estile pretensiós*. Sin.: **vanitós, ambiciós, sufisent, orgulhós, ufanós, peolh revengut, otracujat, auturós**. Var.: **pretensiós**. Var.: **pretenciós**.

pretensiosament adv. D'un biais pretensiós. Var.: **pretenciosament**.

pretericion n.f. Figura retorica per la quala si declara de non voler parlar de quauqua ren tot en n'en parlant per aqueu mejan: *Non dirai davant aquesta assemblada que l'an passat avètz votat còtra lo meme projècte.*

preterit n.m. (ling.) 1. Forma verbala qu'exprimis lo passat, dins li lengas que non fan de diferença entre l'imperfach e lo passat simple. 2. Passat simple.

pretèxta n.f. e adj. f. 1. Tòga bordejada de pòrpora que portàvon à Roma lu magistrats e lu adolescents (de la pubertat fins à 16 ans). 2. Tragèdia latina que lo sieu tema èra manlevat à l'istòria nacionala, estent que lu autors èron vestits d'aquela pretèxta.

pretextar vt. (*pretèxti*) Donar coma pretècte: *Pretextar una visita importanta per non faire lo sieu trabalh*. Sin.: **pilhar l'escampa, argumentar**, (expr.) **la conóisser lònca**.

pretècte n.m. Rason aparenta que si mete en avant per escondre lo motiu vertadièr d'un biais d'agir. Sin.: **escampa, desencusa, rason, alòngui**. ◇ Sota pretècte de, que: *En pilhant coma pretècte*.

pretintalha n.f. 1. Ornament decopat qu'agrementava lu vestits femenins sota Loís XIVⁿ. 2. Detalh segondari qu'acompanha una caua ò n'en depende. Sin.: **futilitat, menudaria**. 3. (mús.) Fioritura.

pretitoïdian, a adj. Qu'es situat en avant de la tiroïda.

pretium doloris n.m. inv. (lat.) (dr.) Ensèm dei domatges e interès autrejats coma reparacion morala d'un eveniment e dei sofranças que n'en vènon.

pretonic, a adj. Que precedisse una sillaba accentuada dins la cadena parlada: *Vocala pretonica*, ò *pretonica*, n.f.

pretor n.m. (latin *praetor*) Dins l'Antiquitat magistrat que rendia la justícia à Roma ò que governava una província.

pretòri n.m. 1. Sala d'audiència d'un tribunal. 2. (Antiqu. rom.) Emplaçament dau camp dont si trovava la tenda dau general. ◇ Palais dau governaire, dins li províncias.

pretorial, a adj. Relatiu au pretòri, au pretor. Var.: **pretoriau**.

pretorian, a adj. (Antiqu. rom.) Dau pretor. ◇ *Garda pretoriana*: Tropa encargada de la garda dau pretor e, ulteriorment, de l'emperaire; encuèi, garda personala d'un dictador, d'un cap d'Estat, dins un regime autoritari.

pretorian n.m. (Antiqu. rom.) Sordat de la garda personala de l'emperaire.

pretoriau, ala adj. Pretorial.

pretura n.f. Carga, foncion de pretor; durada dau sieu exercici.

prètz n.m. 1. Valor d'una caua, exprimida en moneda: *Lo prètz d'un article*. Sin.: **mercat**. Sin.: **cost, valor, cors**. ◇ *Prètz fixe*: Que non si pòu discutir. ◇ *Prètz de cost*: Soma de moneda que representa lo tot dei despensas necessari per fabregar e vendre un produch ò un servici. ◇ *Prètz de cròmpa*: Soma de moneda que si deu balhar per aquistar de bens divers. ◇ *Prètz garantit*: En sota dau quau un ben non pòu èstre pagat à-n-un productor, en vertut d'una decision dei poders publics. 2. Valor, importança donada à quauqua ren; cen que costa per obtenir quauqua ren: *Lo prètz de la libertat*.

pretzfach n.m. Soma fixada per avançar per un servici, un trabalh. ◇ *À pretzfach*: M'una retribucion fixada per avançar.

pretzfachier, a n. Persona que trabalha à pretzfach.

prèu n.m. Presura.

prevalença (-ència) n.f. (med.) Raport dau nombre de cas d'una malautié (ò d'un tipe d'accidents, etc.) à l'efectiu d'una populacion donada, sensa destriar lu noveus cas dei ancians.

prevaler vi. (lit.) Aver l'avantatge, l'emportar: *Lo sieu a prevaugut*. Sin.: **predominar, trionfar, preponderar**. ♦ **si prevaler** v.pr. (*de*) Tirar avantatge: *Si prevaler de la sieu foncion*. Sin.: **si targar, si faire foart**.

prevaricacion n.f. Accion de la persona que manca ai devers de la sieu carga. Sin.: **faussetat, desleiautat, despossession, engana, raubarici**. ◇ (espec.) Destornament de fonds.

prevaricar vi. (*prevariqui*) Mancar, per interès ò per marrida fe, ai devers de la sieu carga, dau sieu mandat. Sin.: **raubar, desposseidir, destornar, arrapar, enganar**.

prevaricator, tritz adj. e n. Que prevarica. Sin.: **raubaire, enganaire, especulator, manjapaure.**

prevèire vt. 1. Si representar per avança (cen que deu acapitar, cen qu'es previsible): *Prevèire una aumentacion dei prètz.* Sin.: **anticipar, conjecturar, pressentir, profetisar, pronosticar, encarrar.** 2. Organisar per avança, envisatjar: *Prevèire toi lu detalhs d'un viatge.*

prevencion n.f. 1. Ensèm de mesuras pilhadi per evitar un perill, un risc, un mau, per l'empachar d'acapar: *Prevencion de l'alcolisme.* ◇ *Prevencion rotiera:* Que tempta de redurre lo nombre e la gravitat dei accidents de la rota. 2. Vejare preconceput à respiech de personas ò de causas. Sin.: **prejutjat, maufidança.** 3. (dr.) Estat d'un individú còtra lo quau li a una presompcion de delictè ò de crimi; detencion d'un prevengut.

prevenda n.f. 1. Racion d'una animau. 2. (agric.) Mesclum de farinas e de granas que si dona au bestiar. 3. Acamp de cn, qu'es necessari e utile à la consumacion.

prevenença n.f. Biaï de anar dins lo sens de quauqua ren que pòu plaser à quauqu'un. Sin.: **atencion, complasença, obligança, cortesia, bravesa, omenatge, respiech, consideracion, avenença.**

prevenent, a adj. Atencionat. Sin.: **complasant, atentiu, amistolós, serviciós, agradiu, avenent, cortés, brave.**

prevengut, uda n. 1. Persona qu'es acusada d'aver comés una infraccion e non es estada encara jutjada. 2. Persona informada d'avança de quauqua ren de greu, de desagradu que porria capitar, dins la tòca de l'entravar de si complir. Sin.: **avertit, informat.**

prevenir vt. (*prevèni*) 1. Informar per avança; avertir: *Prevenir quauqu'un de la sieu absença.* 2. Informar per lo biaï d'una menaça, d'un avertiment de la probabilitat d'una seguida, ò d'una consequença desagradiva: *Vos prevèni que lo voastre comportament vos porria entirar de desavènis.* Sin.: **faire assaupre.** 3. Reagir denant que quauqua ren acapite en prenent li precaucions, li mesuras necessari: *Prevenir un auvari.* 4. Satisfaire per avança: *Prevenir lu desidèris de quauqu'un.*

preventiu, iva adj. Qu'a per efècte d'empachar un mau previsible: *Medicina preventiva.* ◇ *Detencion preventiva* ò *preventiva*, n.f.: Detencion subida denant que sigue fach lo jutjament. Sin.: **detencion provisòria.**

preventivament adv. D'un biaï preventiu.

preventologia n.f. Disciplina que si preocupa de la prevencion de toi lu riscs d'accidents e de malautias.

preventòrium n.m. (lat.) Establiment de cura dont son tractadi li personas que sofrisson d'una forma iniciala de tuberculòsi non contagiosa.

prevèrbo n.m. (ling.) Prefixe que si plaça avant lo vèrbo.

prevesença n.f. Qualitat de quauqu'un que saup prevèire. Sin.: **previdença** (it.), **avisament.**

prevesent, a adj. Que manifestà de prevesença. Sin.:

prevident (it.), **avisat.** Var.: **preveent.**

previdença n.f. (it.) Prevesença.

prevident, a adj. (it.) Prevesent.

previsibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es previsible.

previsiblement adv. D'un biaï previsible.

previsible, a adj. Que pòu èstre previst.

prevision n.f. Accion de prevèire; conjectura, ipotèsi: *Li previsions de creissença, li previsions meteorologiqui.* Sin.: **premonicion, sentida, presciença, pronostic, profecia, prospectiva.**

previsional, a adj. Que compoarta de calculs de prevision, que si fonda sobre de previsions: *Un budget previsional.* Var.: **previsionau.**

previsionau, ala adj. Previsional.

previsionista n. Especialista de la prevision economica.

previst, a adj. Qu'es estat l'objècte d'una prevision; anonciat, fixat per avança: *Èra previst despí lontemps.*

prevòst n.m. 1. Agent dau rèi ò dau senhor, mé d'atribucions divèrsi (judiciari, administratiu, militari) à l'Atge Mejan e sota l'Ancian Regime: *Lo prevòst de París.* 2. Oficier de gendarmaria que comanda dins una prevostat.

prevostal, a adj. Que pertòca lo prevòst ò la prevostat. ◇ *Cort prevostala:* Tribunal excepcional establìt en França dau 1815 au 1830, que judicava sensa apèl dibèrsi delictes. Var.: **prevostau.**

prevostat n.f. 1. (ist.) Títol, foncion de prevòst; juridiccion, residença d'un prevòst. Var.: **prevostura.** 2. (mil.) Destacament de gendarmaria afectat, en operacions, à una granda unitat ò à una basa, e encargat dei missions de polícia generala e judiciària.

prevostau, ala adj. Prevostal.

prevostura n.f. Prevostat.

priapea n.f. (Antiqu.) Cant, fèsta en l'onor de Priap, dau caractèr generalament licenciós.

priapic, a adj. 1. Relatiu au fallus. 2. Que sembla un fallus.

priapisme n.m. (patol.) Ereccion prolongada e dolorosa, non ligada à una estimulacion erotica, simptomica de divèrsi afeccions.

prima n.f. Printemps.

prima n.f. 1. Soma qu'un assegurat deu à l'asseguraire. 2. Soma versada à un salariat en mai de la sieu paga: *Prima de transpoart.* 3. Soma acordada coma recompensa ò encoratjament: *Lu jugaires de balon an meritat una prima.* 4. Cen que si dona en mai; present ofèrt à un client per l'atirar ò lo retenir. 5. (Borsa) Desdich que lo crompaire paga en cas de resiliacion d'una transaccion. ◇ *Prima d'emission:* Prima qu'un soscriptor d'accion deu pagar en mai de la valor nominala d'aquesta accion.

prim(e), a adj. 1. (lit.) Promier. 2. (mat.) Si di d'una letra afectada d'un accent solet: *b' s'enòncia «b prima».*

prima n.f. Partida de l'ofici divin que si recitava à poncha d'aua.

primacia n.f. Dignitat de primat; estenduda, sèti de la sieu juridiccion.

primacial, a adj. Relatiu à un primat, à la sieu carga.

◇ *Glèia primaciala* ò *primaciala*, n.f.: Glèia, sèti d'un primat. Var.: **primaciau**.

primaciau, ala adj. Primacial.

primadela n.f. Primavera (flor).

prima donna n.f. (it.) Promiera cantairitz dins una òpera lirica.

primairenc, a adj. Precòç.

primairencs n.m. pl. Fruchs ò legumes comercialisats en avança de la sason normala, que vènon d'una cultura forçada ò d'una region mai cauda.

primal, a adj. (psican.) *Crit primal, terapia primala*: Tecnica terapeutica que si prepaua de faire tornar viure au malaut, especialament au mejan de crits, la sofrença à l'origina de la sieu nevròsi. Var.: **primau**.

primalha n.f. Pastura de printemps.

primar vt. ò vt. ind. (*sobre*) L'emportar sobre quauqua ren, quauqu'un: *Aquesta rason prima sobre toti li autri*. Sin.: **prevaler, sobrepassar, superar**.

primari, ària adj. 1. Qu'es lo promier dins lo temps.

◇ *Forèt primària*: Originala. ◇ *Estructura primària*: Estructura que li plantas vivaci aquíston pendent la promiera annada de la sieu vida. ◇ Si di dei simptoms d'una malautia qu'aparèisson lu promiers ò de la promiera fasa d'una malautia ciclica. ◇ (geol.) *Èra primària* ò *primari*, n.m.: Segonda division dei temps geologics, que vèn après lo precambrian e d'una durada de pauc ò pron 350 milions d'ans, ela-mema partatjada en sièis periòdes (cambrian, ordovician, silurian, devonian, carbonifèr, permian). Sin.: **paleozoïc**. ◇ *Eleccion primària* ò *primària*, n.f. Ai Estats-Units, designacion per lu electors de cadun dei doi grands partits dei candidats ai eleccions localis ò nacionalis; biais per lo quau lu sòcis d'un partit causisson un candidat per l'eleccion presidenciala. 2. Qu'ocupa la promiera plaça; fondamental. ◇ *Colors primari*: Lo roge, lo jaune e lo blau. Qu'apartèn à l'ensenhament de promier gra (de l'escòla mairala fins à l'intrada au collègi): *Escòla primària*. 3. (pej.) Simplista e bornat: *Un rasonament primari*. 4. (econ.) *Sector primari* ò *primari*, n.m.: Ensèm dei activitats economiqui productritz de matèrias promieri, en particulier l'agricultura e li industrias extractritz. 5. (psicol.) Si di, en caracterologia, de quauqu'un per cu predominon li reaccions immediati (per op. à *segondari*).

primari n.m. 1. Ensenhament primari. 2. (econ.) Sector primari. 3. (geol.) Èra primària. 4. (electr.) Enrotlament, alimentat per la ret, d'un transformator ò d'una màquina asincròna.

primària n.f. Eleccion primària.

primaritat n.f. Caractèr de cen qu'es primari ò promier.

primat n.m. 1. Títol onorific ligat à un sèti episcopal en vertut d'una tradicion fondada sobre l'importança istorica d'aquesto sèti. 2. (filos.) Predominança, primautat, anterioritat logica.

primat n.m. Primata.

primata n.m. 1. *Primatas*: Òrdre de mamifèrs escaladaires dei mans prensili, dei onglas plati, qu'a una dentadura completa e un cerveu foarça desvolopat, coma lu lemuriens, li moninas e lu òmes. 2. (fam.) Òme grossier e inculte. Var.: **primat**.

primatologia n.f. Estudi scientific dei primatas.

primau, ala adj. Primal.

primauba n.f. Poncha d'auba.

primautat n.f. Preeminença, promiera plaça; superioritat. Sin.: **preponderança, privilègi, supremacia, prepotença, superioritat**. ◇ *Primautat dau papa*: Autoritat sobeirana dau papa, que li Glèias protestanti négon e que li Glèias orientalis reconoisson à títol purament onorific.

primavera n.f. 1. Printemps. 2. Planta dei prats e dei boascs, dei flors blanqui ò mauvi, que florisse au printemps (Família dei primulaceas). Sin.: **primadela**.

primidí n.m. Promier jorn de la decada dins lo calendier revolucionari francés.

promier, a adj. e n. Promier.

promierament adv. Promierament.

promierenc, a adj. Primairenc.

promierencs n.m. pl. Premícias.

promier naissuda, promiera naissuda adj. e n. Promier naissuda, promiera naissuda.

primigèsta adj. a nf. Primipara.

primipara adj. e n.f. Qu'a lo sieu promier pichon. Sin.: **primigèsta**.

primipil(e) n.m. Primipilari.

primipilari n.m. (Antiqu.) Centurion mai elevat en grade dins l'armada romana. Var.: **primipil(e)**.

primitiu, iva adj. 1. Qu'apartèn au promier estat d'una caua; promier, inicial, original: Forma *primitiva* d'un continent. ◇ *Glèia primitiva*: Dei promiers doi siècles dau cristianisme. 2. Que constitue l'element promier, fondamental: *Colors primitivi*. ◇ (mat.) *Foncion primitiva* ò *primitiva*, n.f., d'una altra foncion: Foncion que la segonda n'es la derivada. 3. Simple, rudimentari. 4. Si di dei societats umani restadi à l'escart de la civilisacion mecanica e industrial e qu'an conservat li sieu estructuras soci-economiqui pròpri, coma dei individús que li compaon. Sin.: **arcaïc, non-industrial**.

primitiu n.m. Pintre, esculptor dau periòde avant la Renaissença. ◆ *Primitius niçards*: Pintres de la Comtea de Niça dau s. XVⁿ au s. XVIⁿ (fraires Brea, Durandi, Miralhet...).

primitivament adv. À l'origina.

primitivisme n.m. Afinitat m'un art primitiu.

primo adv. (mòt latin) Promierament, en promier luèc.

primogenitura n.f. (dr.) Anterioritat de la naissença que pòu generar divers drechs.

primoïnfeccion n.m. (med.) Promiera afeccion de l'organisme per un gèrme. Var.: **primoïnfeciment**.

primoïnfeciment n.m. Primoïnfeccion.

primordial, a adj. 1. Qu'existisse despí l'origina, qu'es lo mai ancian. 2. D'una granda importança;

principal, fonamental, capital: *Un ròtle primordial*.
Var.: **primordiau**.

primordialament adv. D'una mena primordiala.

primordialitat n.f. Qualitat de cen qu'es primordial.

primordiau, ala adj. Primordial.

primovaccinacion n.f. Primera inoculacion d'un vaccin, particulierament dau vaccin antivariolós, que deu èstre realisada denant l'atge d'un an.

primulacea n.f. *Primulaceas*: Família de plantas gamopetali de la coròlla reguliera coma la primavera e lo ciclamèn.

prince n.m. 1. Aqueu qu'a una sobeiranitat ò qu'apartèn a una familha sobeirana. ◇ *Fach dau prince*: Acte arbitrari d'un govèrn. Sin.: **lo drech dau prince**. 2. Títol de noblessa mai aut. 3. Lo promier, en foncion d'un òrdre gerarquic. ◇ *Lu princes de la Glèia*: Lu cardinaus e lu evesques. ◇ (lit.) Lo promier per lo sieu gaubi, lo sieu talent: *Lo prince dei poetas*.

prince de Galas n.m. e adj. inv. Teissut que presenta de motius dei linhas crosadi en diferents tons d'una color.

princejar vi. Faire lo prince, pavonejar.

princeps adj. inv. 1. *Edicion princeps*: La promiera de toti li edicions d'un obratge. 2. *Observacion princeps*: Promiera descripcion scientifica d'un fenomèn.

princesa n.f. 1. Filha ò frema d'un prince; filha d'un sobeirana d'una sobeirana. 2. Sobeirana d'un país.

princier, a adj. 1. D'un prince, d'una princesa: *Un maridatge princier*. 2. Somptuós, digne d'un prince.

princierament adv. D'un biais princier, somptuós.

principal, a adj. Qu'es lo mai important: *Personatge principal, bastiment principal*: ◇ (gram.) *Proposicion principala ò principala*, n.f.: Proposicion de la quala li autri dependon e que non depende d'una altra (per op. à *subordenada*). Var.: **principau**.

principal, a n. 1. Cen que li a de mai important; l'essencial: *Oblides lo principal*. Sin.: **màger, capital, dominant, essencial, fonamental, primordial, preeminent, majoral, majorau**. 2. Capital d'un deute. 3. (dr.) Montant d'una demanda en justícia per oposicion ai accessòris. 4. Montant primitiu d'una taxa, d'un impost, denant dau calcul dei centimes ò dei decimes en mai. 5. Director, directritz d'un collègi. 6. Promier clergue d'un estudi. Var.: **principau**.

principalament adv. Avant tot, en dessobre de tot. Sin.: **magerment**. Sin.: **mai que mai, sobretot**.

principat n.m. 1. Dignitat, carga de prince. Var.: **principautat**. 2. Regime politic dei promiers doi siècles de l'Empèri roman, monarquia de fach qu'a conservat lo quadre dei institucions republicani.

principau, ala adj. e n. Principal, principala.

principautat n.f. 1. Estat independent que lo sieu sobeirana a lo títol de prince: *Principautat dau Mónegue*. ◇ Terra à la quala es estatat lo títol de prince. 2. Carga de prince, principat. ◆ pl. (teol.) *Li principautats*: Lo tèrc còr dei àngels.

principi n.m. 1. Origina, foant, causa promiera: *Lo principi de tota caua*. Sin.: **començament, entamenada,**

genèsi, preludi, fonament. 2. Proposicion admesa coma basa d'un rasonament: *Parti dau principi que mi poades capir se voales*. 3. Lèi generala que comanda un ensèm de fenomènes e qu'es verificada per l'exactituda dei sieu consequenças: *Lo principi d'Arquimèdes*. 4. Conoissença, règle elementària d'una sciènça, d'un art, d'una tecnica, etc. 5. Element constructiu d'una caua; element actiu: *Un fruch ric en principis nutritius*. 6. Règle generala teorica que guida lo comportament: *Restar fidèle ai sieus principis*. 7. *De principi*: Que poarta sobre l'essencial ma demanda confirmacion: *Un acòrdi de principi*. ◇ *En principi*: Teoricament, levat l'improvist.

principiant, a adj. e n. Novelari.

principiar vt. (*principi*, classic *princípi*) Començar, entamenar.

printanier, a adj. Dau printemps.

printemps n.m. 1. La promiera dei quatre sasons, que s'estende dau 20 ò dau 21 de març fins au 21 ò au 22 de junh, dins l'emisfèri boreal. 2. Sin.: **prima**. (fig. e lit.) Joïnessa: *Lo printemps de la vida*.

priodont n.m. (zool.) Tató gigant (pauc ò pron 1 m de lòng) d'Amèrica dau sud.

priol n.m. [pri'u] Prior.

priolat n.m. Priorat.

priolessa n.f. Prioressa.

priomatge n.m. Prior.

priion n.m. Proteïna responsabla de malautias infeccioi.

prior n.m. [pri'u] Superior de diversì comunautats religioi. Var.: **priol**. Sin.: **priomatge**.

priori (a) loc. adv., adj. inv. e n.m. inv. (lat.) Vèire a *priori*.

priorat n.m. 1. Comunautat religioa plaçada sota l'autoritat d'un prior, d'una prioressa. 2. Glèia d'una tala comunautat. 3. Dignitat de prior, de prioressa. Var.: **priolat**.

prioressa n.f. Superiora de diversì comunautats religioi. Var.: **priolessa**.

prioritari, ària adj. e n. Qu'a la prioritat.

prioritariament adv. En prioritat.

prioritat n.f. 1. Fach de venir lo promier, de passar avant lu autres (en rason de la sieu importança). ◇ *En prioritat, per prioritat*: Denant de tota altra caua. ◇ Drech qu'un reglament establisce de passar avant lu autres: *Laissar la prioritat ai veïcules que vènon de la drecha*. Sin.: **precedença**. 2. Anterioritat dins lo temps: *Establir la prioritat d'un fach per rapoart à un autre*.

priscillianisme n.m. Doctrina que si desvolopèt en Espanha entre lo 370 e lo 380. Preconisava un ascetisme rigorós. Aflatat per la morala de Sant Pau en l'exagerant fins à manifestar l'òdi dau còrs. Considerava la matèria coma totalament diversa de l'ànima. L'autor d'aquesta eretgia, l'evesque Priscillian, fuguèt escumenjat en lo 380.

prisma n.m. 1. (geom.) Solide limitat per una susfàcia prismatica e doi plans parallèles que la cópon segond doi

poligònes (*basas*). 2. (fis.) Prisma de la basa triangulària, en materiau transparent, que desvia e descompaua lu rais luminós. 3. (fig. lit.) Cen que desforma la realitat: *Vèire la realitat au travèrs dau prisma de la sieu imaginacion*.

prismatic, a adj. 1. Dau prisma, qu'a la forma d'un prisma. ◇ (fis.) *Colors prismatiqui*: Colors de l'espectre obtengudi per dispersion de la luz blanca au travèrs d'un prisma. ◇ (mat.) *Susfàcia prismatica*: Ensèm dei drechas de direccion fixa que s'apontèlon sus un poligòne. 2. Que contèn un prisma, de prismas.

prismatisacion (izacion) n.f. Accion de prismatisar.

prismatisar (izar) vt. Dispauar en forma de prisma.

pristidat n.m. *Pristidats*: Família de peis selacis, qu'enclau la serra de mar.

pristani n.m. (Antiqu. gr.) Promier magistrat de la ciutat.

pritanèu n.m. 1. (Antiqu. gr.) Edifici public dont lu pritanis pilhàvon lu sieu pasts. 2. Establiment militari d'ensenhament de segond nivèu.

privacion n.f. Accion de privar, de si privar de quauqua ren; estat de quauqu'un qu'es privat. Sin.: **carencia, carestia, mancança, penuria, abstinència**. ◆ (pl.) Mancança voluntària, ò que li circonstanças impàuon, dei cauas necessari e, especialament, de manjar.

privadança n.f. Familiaritat.

privadament adv. D'un biais privat, en privat.

privadança n.f. Privautat.

privadocent n.m. Professor liure, dins li universitats alemandi e soïssi. Var.: **privadozent**.

privadozent n.m. Privadocent.

privar vt. Levar à quauqu'un la possession de quauqua ren; empachar quauqu'un de profechar de quauqua ren: *Privar de libertat*. Sin.: **desposseidir, despulhar, aprivadar, desmamar, despodèrar**. ◆ **si privar** v.pr. S'abstenir de; s'empachar de profechar de quauqua ren; s'impauar de privacions: *Si privar de vin, si privar per poder partir en vacanças*.

privat, ada adj. 1. Qu'es estrechament personal; intime: *Vida privada*. 2. Que non es dubèrt à toi: *Un acamp privat*. 3. Qu'apartèn en pròpri à un individú, à d'individús: *Proprietat privada*. 4. Que non depende directament de l'Estat: *Escòla privada*. Contr.: **public**.

privat n.m. 1. Vida intima, de familha. ◇ *En privat, dins lo privat*: Dins l'intimitat, sensa testimònis desconoissuts. 2. Sector privat.

privatica n.f. Utilisacion de mejans de tractament de l'informacion privats, descentralisats, capables de foncionar en defoara d'una ret de telecomunicacions.

privatisacion (-izacion) n.f. Accion de transferir au domèni de l'entrepresa privada cen que dependia de l'Estat: *Privatisacion de l'ensenhament*.

privatisar (-izar) vt. Procedir à la privatisacion de.

privatista n. Jurista especialisat dau drech privat.

privatiu, iva adj. 1. Que priva: *Pena privativa de libertat*. ◇ (ling.) Que marca la privacion, l'absença, la mancança: Des- es un prefixe *privatiu* dins descoratjar. 2.

Que lo sieu usatge es reservat exclusivament à una persona determinada; privat: *Jardin privatiu*.

privautat n.f. Familiaritat à l'egard de quauqu'un mé cu non si partatja minga intimitat. Sin.: **privadança, malestança**. ◆ pl. Familiaritats, libertats sovent desplaçadi qu'un òme si permete m'una frema.

privilègi n.m. 1. Drech, avantatge particulier ligat à quauqu'un ò que quauqu'un a e pas lu autres. **privilègi** (ajustar) Sin.: **prerogativa, atribucion, drech, concession, favor, monopòli, preferéncia, poder, passadrech, fòr** (oc. med.). 2. (dr.) Avantatge que d'unu creanciers an d'èstre pagats avant lu autres.

privilegiar vt. (*privilègi*, classic *privilègii*) Avantatjar, favorejar. Sin.: **acordar, ajudar, dotar, gratificar, afavorir, sostenir, segondar**.

privilegiat, ada adj. e n. Qu'a un privilègi; qu'a una vida facil.

prò adv. Pron.

prò Sufixe sabent que marca un clinament, una preferéncia: *Pròccitan, pròitalian*...

proa n.f. Partida avant d'una embarcacion. Contr.:

popa. ◇ *Donar de proa en tèrra*: Tocar incidentament un secan ò lo ribatge en parlant d'una nau. Sin.: **s'engravar, s'encalar**.

pròba n.f. Pròva.

probabilisme n.m. (filos.) Doctrina segond la quala l'òme non pòu rejónher la veritat e si deu contentar d'opinions basadi sobre de probabilitats.

probabilista adj. e n. Dau probabilisme; partidari dau probabilisme.

probabilitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es probable; opinion, eveniment probable; versemblança. Sin.: **eventualitat, possibletat, fortuna, astre, previsibilitat**. 2. (mat.) Rapoart dau nombre dei cas favorables à la realisacion d'un eveniment aleatòri au nombre total dei cas possibles: *Calcul dei probabilitats*. ◇ Nombre, comprés entre zèro e un, associat à un eveniment aleatòri per una lèi de probabilitat. ◇ *Lèi de probabilitat* ò *probabilitat*: Aplicacion qu'assòcia à cada partida d'un ensemble A, sonat *univèrs dei possibles*, un nombre positiu de tau biais que la probabilitat de A sigue 1 e que la probabilitat de la reünion de doi partidas disjonchi sigue egala à la soma dei sieu probabilitats respectivi.

probablement adv. Versemblablement. Sin.: **beleu, bessai, si pòu, versemblablement, censadament, segurament**.

probable, a adj. Versemblable, qu'en principi deuria acapitar, foncionar, etc.: *Chavana probabla en montanha*. Sin.: **previsible, versemblable, possible, plausible, eventual**.

probacion n.f. 1. (relig.) Temps d'espròva que precedisse lo noviciat. 2. (dr.) Suspension provisòria e condicionala de la pena d'un condamnat, assortida d'una messa à l'espròva e de mesuras d'assistença e de contraròtle. Sin.: **relambi, remandament, alòngui**.

probacionari, ària adj. Persona condemnada sotamessa à la probacion.

probant, a adj. Qu'empoarta l'aprobacion, que pòu convèncer. Sin.: **convenent**, **cèrt**, **certain**, **decisiu**, **eloquent**, **evident**, **indiscutable**, **indenegable**, **convenceire**, **convenent**, **segur**.

probatòri, **òri** adj. Que permete de verificar que quauqu'un a ben li capacitats, li qualitats, li conoissenças demandadi: *Examèn probatòri*.

pròbe, a adj. D'una onestetat totala, escrupuloa. Sin.: **onèst**, **vertuós**, **drech**, **intègre**, **denhe**, **fidèl**, **leial**, **just**.

probitat n.f. Caractèr d'una persona pròba; observacion rigoroï dei principis de la justícia e de la morala, onestetat. Sin.: **drechura**, **integritat**, **leiautat**, **justícia**, **fidelitat**, **consciència**.

problema n.m. 1. Question que si deu resòlver per de metòdes logics, racionals, dins lo camp scientific. ◇ Question, affaire malaisats, que poàdon comportar manti solucions. Sin.: **enigma**, **interrogacion**, **dubi**, **dubitança**, **crenhença**, **crenta**, **litigi**, (pop.) **rompetèsta**. 2. Exercici escolari que consistisse à trovar li respoastas à una question pauada à partir de donadas conoissudi: *Problema de geometria*. 3. Dificultat d'òrdre especulatiu, à la quala si cèrca una solucion satisfasenta per l'esperit: *Problema filosofic*. 4. Dificultat sovent complèxa, à la quala si pòu èstre confrontat: *Un problema tecnic*.

problematic, a adj. Que la sieu fin, la sieu realisacion, la sieu accion, la sieu realitat, non son seguri, pàuon un problema. Sin.: **aleatòri**, **dubitós**, **incertan**, **equivòc**, **enigmatic**, **complicat**, **dificultós**, **ipotetic**, **malaisat**. ◇ (filos.) Assertoric. Contr.: **apodictic**.

problematica n.f. (didact.) Ensèm de questions qu'una sciènça ò una filosofia si paua relativament à un camp particulier.

problematicament adv. D'un biais problematic.

proboscide n.f. Trompa.

proboscidi n.m. Proboscidian.

proboscidian n.m. *Proboscidiants*: Família de mamifèrs ongulats provedits d'una trompa, coma lu elefants. Var.: **proboscidi**.

procaïna n.f. Anestèsic local de sintèsi.

procariòta adj. e n.m. Èstre vivent generalament unicellulari e que lo sieu nucleu non es clarament separat dau citoplasma, coma li bacterias (per op. à *eucariòta*).

procediment n.m. 1. Mejan, metòde comòde per faire quauqua ren, per obtenir un resultat: *Procediment de fabricacion*. 2. Biais d'agir, de si comportar: *Un procediment malonèste*. 3. (pej.) Tecnica, mejan emplegats d'un biais tròup sistematic e que finisson per lassar. Sin.: **mena de faire**, **procedura**.

procedir vi. (*procedissi*) Agir d'un biais donat: *Procedir metodicament*. Var.: **procedre**. ◆ vt. ind. (à) faire, executar una operacion dins li sieu diferenti fasas: *Procedir à una eleccion*. ◆ vt. ind. (*de*) (lit.) Tirar la sieu origina de, venir de, resultar de.

procedre vi. Procedir.

procedura n.f. 1. Biais de procedir; metòde per obtenir un resultat. Sin.: **procediment**, **procèssus**. 2.

(dr.) Ensèm dei règlas e dei formas que convèn d'observar per agir en justícia, avant, pendent e fins au tèrme d'un procès e per complir lu actes d'execucion forçada. ◇ Ensèm dei règlas que cau seguir per establir de situacions ò de drechs juridics.

procedural, a adj. Relatiu a la procedura. Var.: **procedurau**.

procedurau, **ala** adj. Procedural.

procedurier, a adj. e n. Que li agràdon li proceduras, li garrolhas. Sin.: **plaidejaire**, **processiu**, **processaire**, (fam.) **cercarasons**.

procellariifòrme n.m. *Procellariifòrmes*: Òrdre d'auceus marins dau bèc format de diferenti placa juxtapauadi, coma l'albatròs.

procès n.m. 1. Instança en justícia. ◇ (fig.) *Faire lo procès de*: Acusar, condamnar. ◇ *Sensa altra forma de procès*: Sensa altra formalitat. 2. (ling.) Accion ò estat que lo vèrbo exprimisse. 3. (anat.) Prolongament d'un organe: *Procès ciliaris*.

processaire, **airitz** adj. Plaidejaire. Sin.: **procedurier**.

procession n.f. 1. Ceremònia de caractèr religiós que consistisse en un cortègi solemne acompanhat de cants e de preguieras. 2. Lònga tièra de personas, de veïcules.

processional, a adj. Relatiu ai processions. Var.: **processionau**.

processionarària adj. e n.f. *Toaras processionari*: Que si desplaçon una darrier l'autra en tièras nombroï e foarça nocivi.

processionau, **ala** adj. Processional.

processiu, **iva** adj. Garrolhaire, procedurier. ◆ adj. e n. (psiquiatria) Querulent.

processor n.m. (inform.) Organe capable d'assegurar lo tractament complet d'una seria d'informacions.

procèssus n.f. 1. Encadenament ordenat de fachs ò de fenomènes, que respoande à un esquema donat e qu'abotisse à un resultat determinat; desvolopament: *Lo procèssus inflacionista*. 2. Seguida continua d'operacions que constituïsson un biais de fabricar, de faire quauqua ren; procediment tecnic: *Procèssus de fabricacion*. Sin.: **mecanisme**, **biais**, **mena**, **anament**, **evolucion**.

procès-verbal n.m. 1. Acte qu'un magistrat, un oficier public, un oficier ò un agent de polícia judiciària ò administrativa establisson, que rende còmpte de cen qu'a fach, audit ò constatat dins l'exercici dei sieu foncions. 2. Rendut-còmpte esrich dei debats e dei trabalhs d'un acamp, d'una assemblada, etc. Sin.: **verbal**.

pròche, a adj. 1. Que non es luènh, dins l'espaci ò dins lo temps. ◇ *Un parent pròche, un amic pròche*: Una persona qu'a una relacion estrecha de parentèla ò d'amistat. 2. Gaire diferent: *Una idea pròcha de la veritat*. Sin.: **vesin**.

pròche n.m. Parent pròche, amic pròche.

pròche adv. (*de*) À costat (*de*).

prochinés, **esa** adj. e n. Partidari, en politica, de la China populària.

procidença n.f. (anat.) Sortida, à l'exterior, d'un organe ò d'una partida anatomica mobila.

procionidat n.m. *Procionidats*: Família de mamífers carnívors canifòrmes coma lo raton lavaire.

proclamacion n.f. 1. Accion de proclamar. 2. Cen qu'es proclamat. Sin.: **crida, ban, band, discors, carteu, anonci, publicacion**.

proclamar vt. 1. Reconéisser, revelar publicament e solemnement: *Proclamar la veritat*. 2. Faire conéisser publicament: Proclamar un verdict, lu_ resultats d'un concors. **criar, trompetar, publicar, anonciar, divulgar, clamar**.

proclisi n.f. (ling.) Fenomèn per lo quau un mòt desproedit d'accent tonic forma m'au mòt d'après una soleta unitat accentuala. Contr.: **enclisi**.

proclitic, a n.m. e adj. (ling.) Mòt privat d'accent, que fa còrs m'aqueu que seguís: *L'article es proclitic*. Contr.: **enclitic**.

proclive, a adj. (anat.) Qu'es inclinat vèrs l'avant (en particulier en parlant dei incicivas).

proclivitat n.f. Caractèr dei dents proclivi.

procònsol n.m. 1. (Antiqu. rom.) Cònsol sortit de carga e prorogat dins la sieu foncion per governar una província ò per acabar una accion entamenada. 2. Nom donat à un monin descubèrt dintre lu jaç dau miocèn dau Kenya.

proconsulari, ària adj. Dau procònsol; que relèva de l'autoritat dau procònsol.

proconsulat n.m. Dignitat, foncion de procònsol; durada d'aquesta foncion.

procordat n.m. *Procordats*: Embrancament d'animaus pròches dau vertebrats inferiors. Sin.: **protocordat**.

procreacion n.f. Accion de procrear. Sin.: **engendrament, genitura**. Var.: **procreament**. ◇ *Procreacion artificiala*: procreacion que resulta de la fecondacion de l'ovule en defoara dei condicions naturalis.

procreament n.m. Procreacion.

procrear vt. (*procrei*) (lit.) Generar, donar la vida, en parlant de la frema e de l'òme. Sin.: **engendrar, congrear**.

procreatica n.f. Estudi de la procreacion artificiala.

procreator, tritz adj. e n. Que procrea.

proctalgia n.f. (patol.) Dolor anala.

proctiti n.f. Rectiti.

proctologia n.f. Especialitat medicala que tracta dei malautias anali e rectali.

proctològue, òga n. Especialista de proctologia.

proctoptòsi n.f. (patol.) Prolapse anormal dau rectum.

proctorrèa n.f. (patol.) Escolament mucós anal.

proctoscopia n.f. Examèn medical anal.

proctostomia n.f. (cir.) Operacion cirurgicala anala ò rectala.

procura n.f. 1. Ofici de procureire dins una comunautat religioa; bureau dau procureire. 2. Procuracion.

procuracia n.f. (Antiqu.) Carga e juridiccion dei procurators de Venècia.

procuracion n.f. Poder qu'una persona dona à una altra d'agir en lo sieu nom; acte autentic que dona aqueu poder. Var.: **procura**. ◇ *Per procuracion*: En vertut d'una procuracion; (fig.) En s'en remetent à un autre: *Agir per procuracion, viure la sieu passion per procuracion*.

procurador n.m. Procurator.

procuraire, airitz n. 1. *Procuraire general*: Magistrat qu'a li foncions dau ministèri public dins una Cort de cassacion, la Cort dei còmptes e li Corts d'apèl. ◇ *Procuraire de la República*: Magistrat qu'a li foncions dau ministèri public dins un tribunal de granda instança. 2. Religiós encargat dei interès temporals d'una comunautat. 3. Aqueu qu'agisse en vertut d'una procuracion.

procurar vt. 1. Obtenir per quauqu'un: *Procurar un emplec à una amiga*. Sin.: **provedir, porgir**. 2. Portar, ocasionar à quauqu'un: *Aquò m'a procurat totplen de crucis*.

procurat n.m. Prèire que fa foncion de curat.

procuratiu, iva adj. Que procura quauqua ren.

procurator n.m. (Antiqu. rom.) Foncionari de l'òrdre equèstre que l'emperaire plaçava à la tèsta d'un servici important ò d'una província imperiala. ◇ (ist.) Aut magistrat dei Repúblicas de Venècia e de Gènoa. Var.: **procurador**.

procuratorian, a adj. Relatiu ai procurators romans.

prodes(s)a n.f. 1. Accion d'esclat, performança. Sin.: **valentia, capitada**. 2. (lit.) Acte de coratge, d'eroïsme.

prodigalisar (-izar) vt. Si mostrar prodigue de.

prodigalitat n.f. 1. Qualitat d'una persona prodiga. 2. (Sobretot au pl.) Accion, fach d'una persona prodiga; despena, larguesa, generositat: *Li sieu prodigalitats l'an roïnàt*.

prodigament adv. Embé prodigalitat. Sin.: **largament, generosament**.

prodigar vt. (*prodigui*) (lit.) 1. Despensar sensa comptar, degalhar, dilapidar; escampar, largar. 2. Donar generosament: *Prodigar de conseus*.

prodigi n.m. 1. Fach, eveniment extraordinari, que sembla de caractèr magic ò sobrenatural; miracle. ◇ *Tenir dau prodigi*: Èstre prodigiós, incredible. 2. Cen que sorprèn, meravilha: *Lu prodigis de la sciènça*. 3. Persona d'un grand talent ò d'una intelligença rara, remirabla. ◇ *Enfant prodigi*: Excepcionalament precòç e talentós.

prodigiós, oa adj. Que sorprèn, qu'es extraordinari per li sieu qualitat, la sieu raretat, etc.; miraclos. Sin.: **meravilhós, incredible, considerable, miraclos, esplendide, sobrebeu, remirable, fabulós, fenomenal, fantastic, espectaculars**.

prodigiosament adv. D'un biais prodigiós.

prodigue, iga adj. e n. 1. Que despena à l'excès, d'un biais inconsiderat. Sin.: **gastós, escampaire**,

despensier. 2. Que dona sensa comptar: *Èstre prodigue dei sieus sentiments*. Sin.: **degalhaire**, **escampaire**. 3. *Enfant, fiu prodigue*: Que s'en torna au domicili pairal après aver perdut toi lu sieus bens (per allusion à la parabòla evangelica).

prodomal, **a** adj. Relatiu ai conseus de prodòmes. ◇ *Conseiller prodomal*: Prodòme. Var.: **prudomal**, **prodomau**.

prodomau, **ala** adj. Prodomal.

prodòme n.m. Membre d'un tribunal electiu (*conseu de prodòmes*) compaumat paritariament de representants dei salariats e dei emplegaires, que lo sieu ròtle es de reglar lu conflictes individuals dau trabalh. ◇ *Prodòme pescador*: Prodòme elegit per lo monde professionau de la pesca, per conóisser li contravencions e li contèstas relatiu a la pesca maritima/ 1396: «*Item que cascun au sieu elegitz quatre prodomes...*» Var.: **prudòme**.

prodòmia n.f. 1. Ensèms de l'organizacion prodomala. 2. Juridiccion establida per lu fach de pesca, particuliera à Provença e Lengadòc: *En lo 1939, li avia cent cinquanta pescadors dins la prodòmia de Niça*. Var.: **prudòmia**.

pro domo loc. adj. inv. (latin, *per la sieu maion*) Si di dau plaidejar d'una persona que si fa l'avocat d'elamema.

prodonian, **a** adj. e n. Relatiu à Proudhon, au sieu sistema.

prodròme n.m. 1. Simptòma dau començament d'una malautia. Sin.: **propatia**. 2. Fach qu'anóncia un eveniment, signa avantcorrèire: *Lu prodròmes d'una revolucion*. Sin.: **senhau**.

prodromic, **a** adj. D'un prodròme.

produccion n.f. 1. Accion de produire, de faire existir: *La produccion d'un son*. 2. Accion de produire, de crear ò d'assegurar li condicions de creacion dei riquessas economiqui (bens, servicis, etc.); aquel estadi (per op. à la distribucion, etc.): *La produccion de frucha*. ◇ Quantitat producha dins l'unitat de temps, per un obrier, una màquina, un obrador ò una empresa. 3. (Dins lo vocabulari dau marxisme) *Mòde de produccion*: Constituit per li foarças productivi e lu rapoarts socials de produccion. ◇ *Mejans de produccion*: Formats per li matèrias promieri, lu instruments de trabalh e li condicions de produccion. ◇ *Rapoarts de produccion*: Relacions que lu òmes entretènon entre elu dins un mòde de produccion donat; resultat d'aquesta accion, ben produch, quantitat producha: *La produccion d'una empresa*. 4. (cín.) Activitat de productor; branca de l'industria cinematografica qu'exercisse aquesta activitat. ◇ Film, vit en tant que resultat d'aquesta activitat, en particulier economicament: *Una gròssa produccion*. 5. (petr.) Ensèms dei tecnicas relatiu à l'extraccion dau petròli. 6. Accion de presentar un document, coma justificacion, per sostenir una afirmacion, una presentacion: *Produire un acte de naissença*.

produch n.m. 1. Riquessa, bens economics eissuts de la produccion: *Produchs agricòlas, industrials*. ◇ Objèctes fabricats: *Un produch de qualitat*. ◇ *Produch interior brut (P.I.B.)*: Soma dei valors ajustadi que li empresas d'un país realison annualament, quala que sigue la sieu nacionalitat. ◇ *Produch nacional brut (P.N.B.)*: Soma totala dau P.I.B. e dau sòlde dei revenguts dei factors de produccion transferits de l'estrangier ò à l'estrangier, sovent retenguda per caracterisar la potença economica d'un país. 2. Benefici retirat d'una tèrra, d'una carga, d'una venda, etc. 3. Pichon d'un animau. 4. (mat.) Resultat de la multiplicacion de doi nombres; element que resulta de la composicion de doi elements d'un ensemble provedit d'una operacion notada multiplicativament. ◇ *Produch dirècte de doi ensembles*: Produch cartesian d'aquetu ensembles. 5. (log.) *Produch logic*: Conjoncion. ◇ *Produch logic de doi relacions*: Interseccion. 6. Resultat d'una reaccion quimica.

productible, **a** adj. Que pòu èstre produch.

productica n.f. Ensèms dei tecnicas informatiqui e automatiqui que la sieu amira es de ganhar en productivitat.

productiu, **iva** adj. 1. Que produe, fournisse quauqua ren: *Una tèrra gaire productritz*. 2. Que rende de sòus: *Un plaçament productiu*. ◇ *Travalh productiu*: Travalh que, d'après Marx, produe à l'encòup de bens materials e una maivalença. Sin.: **ric**, **fruchós**, **fertil(e)**.

productivisme n.m. Tendença à recercar sistematicament lo melhorament ò l'acressement de la productivitat.

productivista adj. Relatiu au productivisme.

productivitat n.f. 1. Fach d'èstre productiu. ◇ Rapoart mesurable entre una quantitat producha (de bens, etc.) e lu mejans (màquinas, matèrias promieri, etc.) mes en òbra per li arribar. 2. (biol.) Quantitat de riquessas (naturalis, viventi) qu'una susfàcia ò un volume poàdon fornir dins un mitan natural per unitat de temps.

productor, **tritz** n. e adj. 1. Persona, país, activitat, etc., que produe de bens, de servicis: *Lu país producers de petròli*. 2. (cín.) Persona ò empresa que recampa l'ensèms dei elements necessaris à la realisacion d'un film (mejans financiers, personal, etc.). ◇ (ràdio e television) Persona que s'entrèva de la concepcion d'un programa e, eventualament, de la sieu realisacion.

produre vt. (*produïr*) 1. Assegurar la produccion dei riquessas economiqui, crear (de bens, de servicis, etc.): *Aquela region produe de tomatas de granda qualitat*. Sin.: **crear**, **congrear**, **faire**, **elaborar**, **fabricar**, **fabregar**, **realisar**, **fargar**. 2. Rendre, procurar coma profièch: *Una carga que produe tant per an*. Sin.: **donar**, **balhar**, **rendre**. 3. Crear, elaborar, concebre: *Produire un roman per an*. Sin.: **realisar**. ◇ Financiar (un film, un programa de ràdio, de television, un spectacle, etc.) 4. Provocar, causar; permetre d'obtenir: *Es un metòde que produe de resultats excellents*. Sin.: **determinar**, **ocasionar**, **congrear**. 5. Mostrar, presentar per sostenir lu sieus dires: *Produire d'elements concrets*. Sin.: **donar**,

balhar, fornir, apondre. ♦ **si produrre** v.pr. 1. Arribar, acapitar. Sin.: **si realisar, s'endevenir, si passar**. 2. Si faire conóisser, si mostrar. ◇ Donar un recital, faire un spectacle, interpretar un ròtle: *L'estiu que vèn, aquesta artista si produrrà à Niça*.

proèmi n.m. Avant-prepaus. Sin.: **prològue, prefaci, preambul(e)**.

proeminença (-ència) n.f. Caractèr de cen qu'es proeminent; cen qu'es proeminent, salhida. Sin.: **eminença, autura, giba, elevacion, ressaut, releu**.

proeminent, a adj. En releu per rapoart à cen qu'es à l'entorn; salhent: *Maissèla proeminenta*. Sin.: **gibós, destacat**.

proencefal(e) n.m. Mòstre que lo sieu cerveu es situat foara dau crani.

proenzima n.f. Substanç que dona naissença à una enzima sota l'influença d'un agent activador.

profanacion n.f. Accion de profanar. Sin.: **sacrilègi, impietat, aviliment**.

profanador, airtz adj. e n. Profanator.

profanar vt. Violar lo caractèr sacrat d'un luèc, d'un objècte, de culte, etc. 2. (lit.) Avilir, degradar: *Profanar lo sieu talent*.

profanator, tritz adj. e n. Que profana. Var.: **profanador**.

profane, a adj. Que non fa partida dei cauas sacradi; que non relèva de la religion. ♦ n.m. Ensèm dei cauas profani: *Lo profane e lo sacrat*.

profane, a n. e adj. 1. Si di d'una persona estrangiera à una religion, non iniciada à un culte. 2. Si di d'una persona estrangiera à una associacion, à un grope, etc.; persona qu'ignòra lu usatges, li règlas d'un activitat, etc.: *Siéu profane en matèra de cant liric*.

profanitat n.f. Qualitat de cen qu'es profane.

profarmacian, a n. Mètge autorisat à possedir un depaus de medicaments e à lu donar ai sieus malauts quora la localitat dont exercisse non a de farmacian.

profasa n.f. (biol.) Promiera fasa de la mitòsi cellulari, pendent la quala lu cromosòmas s'individualíson en filaments fendesclats longitudinalament.

profecable, a adj. Que procura un avantatge. Var.: **profichable, profitable, profechós**.

profecaire, airtz n. Persona que cèrca à tirar un profièch abusiù de tota caua, espec. dau trabalh dei autres. Var.: **profichaire, profiteraire**.

profecar (*profièchi*) vt. ind. (*de*) Tirar un avantatge material ò moral de: *Profichar dau dimènegue per faire una virada*. Var.: **profichar, profiter**. ♦ vt. ind. (*à*) Èstre utile, procurar un avantatge à: *À cu profiècha lo crimi?* ♦ vi. (fam.) 1. Devenir foart, créisser: *Un enfant que profiècha ben*. 2. Èstre avantajós en permetant un usatge que dura: *Un vestit que profiècha*.

profechós, oa adj. Avantatjós. Sin.: **salutari, utile, beneficiós, favorable**.

profechosament adv. Avantatjosament. Var.: **profichosament**.

profecia n.f. 1. Oracle d'un profeta. 2. Prediccion d'un eveniment futur.

profectiu, iva adj. (rare) Que vèn dei ascendants: *De bens profectius*.

proferir vt. (*proferissi*) Prononciar, articular à votz auta: *Proferir de prepaus insultants*. Sin.: **dire, clamar, emetre**.

profès, èssa adj. e n. Religiós, religioa qu'a fach la sieu profession.

professar vt. 1. Declarar, rendre public: *Professar una opinion*. 2. Ensenhar.

profession n.f. 1. Activitat reguliera exercida per ganhar la sieu vida, mestier. ◇ *De profession*: De mestier. 2. Ensèm dei personas qu'an lo meme mestier. 3. *Faire profession de*: Declarar, reconóisser dubertament. ◇ *Profession de fe*: Afirmacion qu'una persona fa publicament, à prepaus de la sieu fe religioa e, per ext., dei sieu opinions, dei sieu ideas (per ex. lo document mandat ai electors per presentar lu candidats à una eleccion). ◇ (relig. cat.) *Profession de fe*: Engatjament d'un enfant batejat sobre la sieu fe. Sin.: **comunion solèmna**. 4. (relig.) Acte per lo quau un religiós ò una religioa pronóncia lu sieus vòts, après lo noviciat.

professional, a adj. 1. Relatiu à una profession; pròpri à una profession: *Secret professional*. ◇ *Malautia professional*: Que la provòca l'exercici d'una activitat professionala e que fa l'objècte d'una proteccion legala. ◇ *Escòla professional*: Establiment d'ensenhament tecnic que prepara à divers mestiers. ◇ *Seccion professional*: Seccion d'un escòla dins la quala si prepara à divers mestiers. ◇ *Cors professional*: Cors de formacion generala e tecnica, destinats à d'aprenèires en complement dau sieu trabalh. 2. Si di d'un espòrt practicat coma una profession: Lo rugbi es devengut professional. Var.: **professionau**.

professional, a n. e adj. 1. Persona qu'exercisse regulierament una profession, un mestier: *Un professional de l'informatica*. 2. (espec.) Si di d'un esportiu de profession, pagat per la practica d'un espòrt: *Un jogaire de tennis professional*. 3. Persona qu'a una experiença particuliera dins un mestier, una activitat: *Un travail de professional*. Var.: **professionau**.

professionalement adv. Dau ponch de vista professional.

professionalisacion (-izacion) n.f. 1. Tendença que presenta un sector d'activitat que pòu èstre exercit unicament per de gents de mestier, especialistas dins aqueu camp. 2. Fach per una persona de si professionalisar.

professionalisar (-izar) vt. 1. Assimilar (una activitat) à una profession: *Professionalisar un espòrt*. 2. Faire devenir professional. ♦ **si professionalisar (-izar)** v.pr. Devenir professional.

professionalisme n.m. 1. Fach, per una persona, d'exercir una activitat d'un biais professional.

professionau, ala adj. e n. Professional, a.

professor, professoressa n. 1. Persona qu'ensenha una matèria, una disciplina precisa: *Professor de tennis*. 2. Membre de l'ensenhament segondari ò superior: *Professor de matematicas, professor d'universitat*. 3.

Professor dei escòlas: Magistre, dins l'ensenhament primari francés.

professoral, ala adj. Relatiu à un professor, au professorat. Var.: **professorau**.

professorat n.m. Foncion de professor.

professorau, ala adj. Professoral.

profeta n.m. 1. Dins lu tèxtos biblics, òme que, inspirat per Dieu, parla en lo sieu nom per faire conóisser lo sieu messatge. 2. *Lo Profeta*: Maumet, per lu musulmans. 3. Persona qu'anóncia un eveniment futur. Sin.: **endevinaire, vaticinaire, pronosticaire**. 4. *Profeta de farlabica*: Persona que si cretz coma tau e que s'engana en li sieu prediccions. Sin.: **sembla profeta**.

profetessa n.m. Frema inspirada interprèta de la divinitat.

profetic, a adj. 1. Relatiu à un profèta, ai profètas. 2. Que tèn de la profecia.

profeticament adv. D'un biais profetic; en profèta.

profetisar (-izar) vt. 1. Anonciar, per inspiracion sobrenaturala, lo messatge divin. 2. Preveire, predire per divination, pressentiment ò conjectura. Sin.: **endevinar, predire, preveire, augurar, presagiar, vaticinar, conjecturar**.

profetisme n.m. 1. Ensèm dei fachs relatius ai profetas. 2. Sistema fondat sus li prediccions dei profetas.

profichable, a adj. Profechable. Var.: **profitable**.

profichaire, airtz n. Persona que cèrca à tirar un profièch abusiù de tota caua, espec. dau trabalh dei autres. Var.: **profechaire, profiteraire**.

profichar (*profiechi*) vt. ind. (*de*) Profechar. Var.:

profitar. ♦ vt. ind. (*à*) Profechar. ♦ vi. (fam.) Profechar.

profechós, oa adj. Profichós.

profiech n.m. 1. Avantatge material ò moral que si retira de quauqua ren. ◇ *Au profiech de*: Au benefici de. ◇ *Faire lo sieu profiech, tirar profiech de (quauqua ren)*: N'en retirar un benefici, un avantatge. Sin.: **n'en faire lo sieu calós**. ◇ *Metre à profiech*: Emplegar utilament. 2. (econ.) Cen qu'una empresa ganha, que correspoande à la diferença entre lu costs de produccion de bens ò de servicis e li recèptas que vènon de la sieu comercialisacion. ◇ *Taus de profiech*: Rapoart, d'après Marx, entre la maivalença e lo capital total (capital constant e capital variable). Var.: **profit**. Sin.: **fruch, ganh, gasanh, comol**.

profieiu n.m. Perfieiu.

profilactic, a adj. Relatiu à la profilaxia.

profilar vt. Perfilar. ♦ **si profilar** v.pr. Si perfilar.

profilat n.m. Perfilat.

profilatge n.m. (tecn.) Perfilatge.

profilaxia n.f. Ensèm dei mesuras pilhadi per evitar l'aparicion ò la propagacion d'una malautia, dei malautias.

profilografia n.f. Aparelh que permete d'obtenir lo dessenh, à escala reducha, dei irregularitats dau profieiu d'una rota. Var.: **perfilografia**.

profit n.m. Profiech.

profitable, a adj. Profechable.

profitaire, airtz n. Profechaire, profechairitz.

profitar vi. Profechar.

profús, usa adj. (lit.) Abondós.

profusion n.f. Granda abundança: *Una profusion de colors*. Sin.: (fig.) **fum, molon, molonada, batelada, pletòra, multiplicitat**. ◇ *À profusion*: En granda quantitat. Sin.: **à brèti, à cofas, en abondi, en bèl abondi, à molons**.

progenitura n.f. (lit. ò ironic) Lu enfants, per rapoart ai parents; la descendença. Sin.: **portadura, branca, portanha, mainada, mainadissa**.

progeria n.f. Mena de nanisme acompanhat d'una parença senila, deugut à una deficiència ormonala.

progermanic, a adj. Tendenza favorabla à l'Alemanha.

progestatiu, iva adj. e n.m. (med.) Si di d'una substança que favorisa la nidacion de l'òu dins la mucoia uterina e la gestacion.

progesteròna n.f. Ormòna progestativa que l'ovari genèra pendent la segonda partida dau cicle menstrual e pendent la grossessa. Sin.: **luteïna**.

progicjal n.m. (inform.) Programa concebut per èstre fornit à diferents usanciers en vista d'una mema aplicacion ò d'una mema foncion. Var.: **progiciau**.

progiciau n.m. Progicjal.

proglòtis n.m. (zool.) Cadun dei aneus d'un vèrp cestòde.

prognat, a adj. e n. Caracterisat per lo prognatisme. Sin.: **bèf, bèfi**.

prognatisme n.m. Salhida en avant dei oàs maxillaris. Sin.: **befitge**.

progovernamental, a adj. Favorable au govèrn. Var.: **progovernamentau**.

progovernamentau, ala adj. Progovernamentau.

programa n.m. 1. Enonciat dei temas d'una disciplina que lo sieu estudi es previst dins una classa ò sobre lu quaus un examèn deu portar. 2. Fuèlh estampat, libret qu'indica lo títol d'un espectacle, lo nom dei interprètas, etc., ò lo tema e lo debanament d'una fèsta, etc. ◇ Lista dei emissions de ràdio, de television, que dona per un periòde précis lu oraris, lu subjèctes, etc. 3. Expauat, declaracion dei intencions, dei projèctes d'una persona, d'un grope, etc. (espec. en politica). Sin.: **plan, exposicion**. 4. Enonciat dei caracteristicas foncionals ai quali deurà respoandre un projècte arquitectural. 5. (inform.) Sequança d'instruccions e de donadas registradi sus un supoart e susceptible d'èstre tractada per un computador.

programable, a adj. Que si pòu programar: *Un aparelh programable*. Var.: **programadís**.

programacion n.m. 1. Establiment d'un programa. 2. Accion de programar.

programadís, issa adj. Programable.

programador n.m. Programator.

programme, airtz n. 1. Persona qu'establisce un programa de ràdio, de cinéma, etc. 2. Persona encargada

de la preparacion, de l'escriptura e de la messa au ponch d'un programa informatic.

programar vt. 1. Establir per avança (una seguida d'operacions, li fasas d'un projectes, etc.). 2. Preveire, inscriure (una òbra, una emission) au programa d'un cinema, d'un teatre, d'una ràdio, etc. 3. (inform.) Fornir à un computador li donadas e instruccions que pertòcon un problema que si deu resòlver, un trabalh que si deu executar, etc.

programat, ada adj. Inscrìch à un programa; qu'un programa comanda. ◇ *Ensenhament programat*: Dins lo quau la matèria ensenhada es partida en elements corts, facilamaent assimilabli, que l'escolan n'en determina eumeme lo ritme e l'òrdre.

programatic, a adj. Que relèva d'un programa; que constitue un programa.

programator n.m. Dispositiu que lu sieus senhals de sortida comàdon l'execucion d'operacions que correspoàdon à un programa. ◇ Dispositiu integrat à divers aparells que comàdon l'execucion automatica dei operacions que cau efectuar: *Lo programator d'una coïnièra*.

progredir vi. (it.) (*progredissi*) Progressar.

progrès n.m. 1. Melhorament, desvolopament dei conoissenças, dei capacitats de quauqu'un: *Faire de progrès en occitan*. 2. Cambiament gradual de quauqua ren, d'una situacion, etc., que sigue per melhorament ò non: *Lu progrès d'una epidemia*. 3. Desvolopament de la civilisacion: *Cau crèire au progrès*. Sin.: **avançament, melhorament** Var.: **progression**.

progressar vi. 1. Avançar, si desvolopar, si difusar, s'espandir: *Li tropas progrèsson en tèrra enemiga*. 2. Faire de progrès: *As ben progressat en matematicas!* Var.: **progredir** (it.). Sin.: **si melhorar, si perfeccionar, si desvolopar, s'acréisser, avançar**.

progression n.f. 1. Movement en avant, marcha. 2. Desvolopament, acréissement, propagacion: *La progression d'una doctrina*. 3. (mat.) *Progression aritmetica*: Seguida de nombres reals taus que cada tèrme es la soma dau precedent e d'un nombre constant, sonat rason: 1, 4, 7, 10, ... *fórmon una progression creissenta de rason* 3. ◇ *Progression geometrica*: Seguida de nombres reals taus que cada tèrme es lo produch dau precedent per un nombre constant, sonat rason: 1, 2, 4, 8, 16, ... *fórmon una progression creissenta de rason* 2.

progressisme n.m. 1. Doctrina progressista. 2. Tendènça à integrar ai mòdes de pensar individualistas e liberals d'uni valors umani eissidi dau marxisme.

progressista adj. e n. Qu'a d'ideas politiqui, socials avançadi. Contr.: **conservator**.

progressiu, iva adj. Qu'avança per gras; que si desvolopa regulierament, segond una progression. ◇ *Forma progressiva ò progressiu*: Dins divers lengas coma l'italian, l'espanhòu, l'anglés, forma verbala formada d'un auxiliari seguit d'un gerondiu, qu'indica qu'una accion es à si debanar: *Sto lavorando (it.) es una forma progressiva*. En occitan, la forma es bastida m'au vèrbo èstre e embé l'infinitiu: *Siéu à travalhar*. ◇ *Taxa*

progressiva: Que lo sieu taus aumenta quora la matèria taxabla aumenta.

progressivament adv. D'un biais progressiu.

progressivitat n.f. Caractèr de cen qu'es progressiu.

proibicion n.f. Interdiccion legala. ◇ (espec.) Interdiccion de consumir d'alcol ai Estats Units entre lo 1919 e lo 1933. Sin.: **enebicion, interdich**.

proibicionisme n.m. Sistema economic dei proibicionistas.

proibicionista adj. e n. Favorable à la proibicion d'unu produchs.

proibir vt. (*proibissi*) Enebir legalament. Sin.: **empedir**.

proibit, ida adj. 1. Que la lèi enebisse: *Lo poart d'armas es proibit*. 2. (dr.) *Temps proibit*: Temps pendent lo quau d'unu actes son legalament enebits: *Caça en temps proibit*.

proibitiu, iva adj. 1. Qu'enebisse: *Una lèi proibitiva*. 2. Qu'es tament car qu'enebisse de fach la cròmpa: *Practicar de prètz proibitius*.

proier n.m. Nautor encargat de l'ancoratge e de la manòbra dau trinquet. 1404: «*item que tot companhon, albarestier, marinier, proier o portanotol...*».

proiranian, a adj. e n. Favorable ai Iranians, à la polífrica d'Iran.

proisraelian, a adj. e n. Qu'es favorable ai israelians, à la politica de l'Estat d'Israèl.

projeccion n.f. 1. Accion de projectar, de lançar quauqua ren dins l'espaci: *Projeccion de vapor*. 2. Cen qu'es projectat, matèria projectada: *Projeccions volcaniqui*. 3. (psicol.) Fach de situar dins lo monde exterior d'afèctes, de desidèris, etc., sensa lu identificar coma taus, e de li prestar una existènça objectiva. 4. (psican.) Mecanisme de defensa que consistisse à atribuir ai autres un sentiment que si pròva tot en lo refudant. 5. Accion de projectar un film. ◇ *Imatge projectat*. 6. (mat.) Aplicacion que dins un plan fa correspoandre à un ponch l'interseccion m'una drecha de direccion donada que passa per aqueu ponch; imatge d'un ponch, d'una figura per aquesta aplicacion. ◇ *Projeccion ortogonala*: Projeccion que la sieu drecha de direccion es perpendiculara au plan. ◇ *Plans de projeccion*: Plan horizontal e plan frontal sobre lu quaus si projècton ortogonalament li figuras de l'espaci. ◇ *Projeccion cartografica ò projeccion*: Que permete de representar sus una susfàcia plana un modèl dau glòbe terrèstre (esfèra ò ellipsoïde).

projeccionista n. Professional encargat de la projeccion dei films.

projectaire, airitz n. Tecnician qu'establisce lu projectes dins una empresa.

projectar vt. (*projècti*) 1. Lançar, mandar embé foarça en l'ària, au luènh, etc.: *Projectar de sabla*. 2. (cín.) Faire passar un film, de diapositivas, de fòtos dins un aparell que manda lu imatges sus un ecran. 3. Determinar l'imatge d'un ponch, d'una figura per una projeccion. 3. Aver en projècte: *Projècta de faire una manifestacion*. Sin.: **si prepauar, aver l'estigança, aver en vista, conceure, imaginar, alestir, programar**. ◆ **si**

projectar v.pr. S'imaginar dins una situacion futura: *Si projecta ja dins lo sieu mestier futur.*

projetè n.m. 1. Cen que quauqu'un a l'intencion faire. Sin.: **prepaus, estigança, tòca, plan, programa, alestiment**. 2. Promiera redaccion d'un tèxto. ◇ *Projetè de lèi*: Tèxto de lèi que lo govèrn a elaborat e qu'es sotamés au vòte dau Parlament. 3. Estudi d'una construccion (dessenh, plans, financiament, etc.).

projectil(e) n.m. Còrs lançat embé foarça vèrs un bersalh. ◇ (espec.) Còrs que si manda au mejan d'una arma (saeta, bala, etc.).

projectiu, iva adj. 1. (mat.) *Geometria projectiva*: Geometria qu'estúdia li proprietats invarianti per projeccion. 2. (psicol.) *Tèst projectiu*: Qu'emplega lu mecanismes de la projeccion e dins lo quau lo subjècte es menat, à partir d'un material sensa significacion, à exprimir lu elements fantasmatics e afectius constitutius de la sieu personalitat.

projector n.m. 1. Aparelh que remanda au luènh e m'una granda intensitat lo lume d'un fogau. 2. Aparelh que sièrve à projectar de films, de fòtos, etc.

prolactina n.f. Ormòna ipofisària que favorisa la lactacion.

prolamina n.f. Oloproteïna vegetala, rica en acide glutamic.

prolan n.m. Ormòna gonadotròpa secretada per la placenta, abondoa dins lo sang e dins l'urina de la frema prensa.

prolapsus n.m. (patol.) Tombada d'un organe ò d'una porcion d'organe. Sin.: **ptòsi**.

prolegomènes n.m. pl. 1. Lònga introduccion au començament d'un obratge. 2. Ensèm dei nocions preliminaris à una sciènça.

prolèpsi n.f. Procediment d'estile per lo quau si prevèn una objeccion que si refuta per avança. Sin.: **anticipacion, prenocien**.

proletari, ària n. 1. (Antiq. rom.) Ciutadan de la darriera classa, que non pagava la talha, considerat unencament per lu enfans que podia generar. 2. Persona que lu sieus revenguts consistisson à-n-aquelu que li son porgit en escambi dau sieu trabalh. ◆ adj. Relatiu au proletari; qu'apartèn au proletariat.

proletarian, a adj. Dau proletariat.

proletariat n.m. 1. Lo tot dei proletaris, la classa sociala dei proletaris. 2. Condiçion de proletari.

proletarisacion (-izacion) n.f. Fach d'èstre proletarisat, de si proletarisar.

proletarisar (-izar) vt. Donar un caractèr proletari à.

◆ **si proletarisar** v.pr. Tendre à devenir proletari, passar à la condiçion de proletari.

prolifèr, a adj. (bot.) Que si multiplica.

proliferacion n.f. 1. Multiplicacion rapida; fach d'èstre en granda quantitat. 2. (biol.) Acreissement dau nombre de cellulas per division, sensa diferenciacion. 3. (bot.) Aparicion d'un boton à flor ò à fuèlha sus una partida d'una planta que non n'en poarta abitualament.

proliferar vi. (*prolifèri*) 1. Si reproduire rapidament e en grand nombre, en parlant d'organismes vivents. 2. (fig.) Si multiplicar, s'espandir.

prolific, a adj. 1. Que si multiplica rapidament, fecond: *Lu conius son prolifics*. 2. Que produe totplen, en parlant d'un autor, d'un artista.

proligèr, a adj. (sc. de la v.) Que poarta un grèlh.

prolixament adv. Embé prolixitat.

prolixè, a adj. Tròup lòng dins lo sieu biais de s'exprimir, que parla tròup, qu'escriu tròup. Sin.: **verbiós, difús, charraire, lengatier, paraulier, lengassut, parlós**.

prolixitat n.f. (lit.) Deca d'una persona prolixa. Sin.: **alòngui, durada, redondància, charradissa**.

prològ n.m. (Sigla de PROgramacion en LÒGica) (inform.) Lengatge de programacion simbolic especialisat per l'intelligença artificiala.

prològue n.m. 1. Promiera partida d'una òbra literària ò artistica que cuènta d'eveniments anteriors à-n-aquelu que si debànon dins l'òbra. Sin.: **prefaci, avertiment, introduccion, preambul, avantprepaus**. 2. Cen qu'anòncia, prepara quauqua ren; entamenada: *Aquesta pichina fèsta a servit de prològue à la conferença*. 3. (mús.) Tableau que seguisse la dubertura, dins una òpera lirica, denant dau premier acte. ◇ Tròç que duèrbe una particion. 4. (espòrts) Dins un corsa per estapas, espròva que si debana lo premier jorn, avant la promiera estapa, e que permete d'establir un premier classament: *Lo prològue dau Torn de França*. 5. (Antiqu.) Partida de la pèça denant de l'intrada dau còr, qu'expaua lo subjècte.

prolòng n.m. Prolongament.

prolònga n.f. (mil.) Nom donat à divers carris de municions ò à d'unu veïcules d'artilharia.

prolongacion n.f. 1. Accion de prolongar. 2. Temps ajustat à la durada normala de quauqua ren. ◇ (espec. au pl.) Dins d'unu spòrts (balon, per exemple), temps ajustat à la partida per despartatjar doi equipas à egalitat à la fin dau temps reglamentari: *Anar ai prolongacions*. Sin.: **sobretemps**. ◇ (fig.) *Jugar li prolongacions*: Durar mai qu'à l'acostumada; contunhar, si mantenir en là dau temps previst ò normal.

prolongador n.m. Prolongator.

prolongament n.m. 1. Accion d'acréisser quauqua ren en longuessa: *Lo prolongament d'una rota*. Sin.: **esperlongament, alongament**. 2. Cen que prolònga: *Aquesta androna es lo prolongament d'una carriera importanta*. ◆ pl. Consequenças, seguidas d'un eveniment, d'un affaire.

prolongar vt. (*prolòngui*) 1. Aumentar la durada de. Sin.: **esperlongar**. Var.: **prolonguejar**. 2. Acréisser la longuessa de: *Prolongar una rota*.

prolongator n.m. Que sièrve à prolongar: *Un prolongator electric*. Var.: **prolongador**.

prolonguejar vt. Prolongar.

prolònja n.f. Veitura à quatre ròdas mé l'avant-tren articulad, mas dont lo timon es remplaçat per de brancals

promastocit n.m. (biol.) Mena de cellula dau teissut conjontiu.

promenada n.f. Passejada.

promenar vt. e vi. Passejar. ♦ **si promenar** v.pr. Si passejar.

promés, essa adj. Que s'en es fach la promessa: *Una caua promessa.* ◇ *La Tèrra promessa:* La tèrra de Canaan, que Dieu avia promès ai ebreus; (fig. lit.) Luèc ò situacion que s'en pantaia, dont la vida es facil e uroa.

promés, essa n. Fiançat, fiançada.

promessa n.f. 1. Accion de prometre, fach de s'engatjar à faire, dire ò à fornir quauqua ren. Sin.: **paraula donada, engatjament.** 2. (Borsa) *Promessa d'accion:* Certificat remés au soscriptor d'una accion au moment de la constitution d'una societat ò d'una aumentacion dau sieu capital. 3. *Promessa de venda:* Document per lo quau lo vendèire d'un ben accepta lo prètz prepauat e dona lo sieu acòrdi per la venda.

prometazina n.f. Anti-istaminic derivat de la fenotiazina e leugierament ipnotic.

prometedor, oira adj. Prometèire.

prometeïc, a adj. 1. Relatiu au mite de Prometeu. 2. (lit.) Caracterisat per un ideal d'accion e de fe en l'òme tau qu'es simbolisat per lo mite de Prometeu.

prometèire, eirítz adj. Plen de promessas. Var.: **prometedor.**

prometença n.f. Accion de prometre.

prometeum n.m. Prometi.

prometi n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (Pm) de n° atomic 61 e de massa atomica 147. Var.: **prometeum.**

prometre vt. S'engatjar verbalament ò per escrich à faire, à dire, à donar quauqua ren: *Prometre una recompensa.* ♦ vi. Laisser esperar per l'avenir: *Aquest an, la vinha promete!* ◇ (iron.) *Aquò promete!*: L'affaire s'engatja mau. ♦ **si prometre** v.pr. 1. Pilhar la fèrma resolucion de faire quauqua ren, d'agir d'un biais donat. Sin.: **si jurar, s'engatjar.** 2. Èstre fermament decidit à aver, à obtenir quauqua ren: *Mi prometi un pauc de repaus à la fin d'aquesto trabalh.*

promielocit n.m. Cellula de la mesolha ossoa que, dins la linha dei polinuclearis, vèn après lo mieloblast e avant lo mielocit.

promier, a adj. 1. Que vèn avant lu autres dins lo temps: *Lo promier jorn dau mes.* 2. Qu'es à l'origina, inicial ò dins l'estat de la sieu origina, original: *Examinar un manescrich dins lo sieu estat promier.* ◇ *Matèria promiera:* Materiau d'origina naturala qu'es l'objècte d'una transformacion artesanala ò industrial: *La lana, lo coton, son de matèrias promieri.* 3. Que vèn avant tot lo rèsta dins una explicacion racionala, que depende de ren. ◇ (filos.) *Causa promiera:* Causa que seria à l'origina de l'encadenament dei causas e dei efèctes, es à dire tot l'univèrs. 4. (mat.) *Nombre promier:* Que non admete d'autre partidior qu'eu-meme e l'unitat. ◇ *Nombres promiers entre elu:* Nombres entiers que lo sieu solet partidior comun es l'unitat. 5. (log.) *Proposicion promiera:* Axiòma. 6. Que vèn avant lu autres dins

l'espaci: *La promiera plaça.* 7. Que marca lo començament d'una tièra, d'una seria: *A es la promiera letra de l'alfabet.* 8. Qu'es classat avant lu autres per la sieu importança, la sieu valor. 9. *Promier ministre:* Cap dau govèrn dins d'uni democracia parlamentari. ◇ *Promiera dòna:* Esposa dau President de la República. 10. *Costeleta promiera:* Si di de caduna dei costeletas que si tròvon lo mai pròche de la sèla. 11. *En promier:* À la promiera plaça. ◇ *En promier, d'en promiera:* Promierament; per començar. Var.: **primier.**

promier, a n. *Jove promier, jove promiera:* Comedian, comediana que juèga lu promiers ròtles d'amorós. Var.: **primier.**

promiera n.f. 1. Classa mai cara dins un mejan de transpòrt public. 2. Promiera representacion d'una pèça, promiera projeccion d'un film. 3. En montanha, promiera ascension, promier percors d'un itinerari nou. 4. Classa de l'ensenhament segondari entre la segonda e la terminala. ■ Dins d'autres país, coma l'Itàlia, promiera annada d'un nivèu d'ensenhament (collègi, liceu). 5. Velocitat mai desmultiplicada d'una veitura, d'una mòto, etc. 6. Emplegada principal d'un atalhier de cordura. 7. (coregr.) La promiera dei cinc posicions de la dança classica (pens dubèrts, ponchas que fórmon un angle de 180°). 8. Dins una cauchadura, sòla de cuer fina, en contacte m'au pen. 9. (fam.) *De promiera:* Excellent.

promierament adv. En promier luèc. Var.: **primierament.** Sin.: **d'en promiera.**

promier naissut, promiera naissuda adj. e n. Enfant naissut lo promier dins una familha. Var.: **primier naissuda, primiera naissuda.** Sin.: **màger.**

promiscuitat n.f. Situacion de vesinatge, de proximitat, embarrassanta. Sin.: **companatge, mejançaria.**

promission n.f. Caua qu'a fach l'objècte d'una promessa, ò que s'en aspèra totplen. ◇ Per extension, s'emplega per un objècte ò encara per una tèrra qu'a per caracteristica d'èstre particulierament fertila: *Una tèrra de promission.*

promocion n.f. 1. Nominacion, accession d'una persona ò de diferenti personas à un grade ò à una denhetat superiora, à una foncion gerarquica mai importanta: *Aquesta promocion s'acompanha d'una aumentacion de salari.* ◇ Ensèm dei personas pertocadi dins lo meme temps per aquesta nominacion. 2. Accession à un nivèu de vida mai aut de personas qu'apartènèn ai gropes socials mai bas: *Promocion sociala.* 3. Ensèm dei personas entradi la mema annada dins una escòla. 4. *Promocion dei vendas* ò *promotion:* Desvolopament dei vendas au mejan d'accions apropiadi de la ret de distribucion (publicitat, prètz mai bas, etc.). ◇ *Article en promocion:* Vendut à un prètz mai bas pendent una campanha de promocion. ◇ *Faire la promocion de:* Vantar, metre en avant. 5. *Promocion immobiliària:* Activitat dau promotor immobiliari.

promocional, a adj. Relatiu à la promocion d'un produch. Var.: **promocionau.**

promocionau, ala adj. Promocional.

promontòri n.m. Cap elevat que s'avança dins la mar. Sin.: **bauc, morre, tèsta, testau, cau, cap.**

promotor, tritz n. 1. Persona que s'engatja vèrs una altra (dicha *mèstre d'obratge*) à faire procedir à la construccion d'un immòble autrament que coma vendèire, arquitecte ò entreprenèire; persona qu'exercisse abitualament aquesta activitat. 2. (lit.) Persona que dona la promiera impulsion à quauqua ren; iniciator, precursor: *Lo promotor d'una refòrma*. Sin.: **animator, creator, protagonista.**

promotor n.m. (quim.) Substança que rende un catalisaire mai actiu.

promòure vt. 1. Elevar à un grade ò à una denhetat superiors. 2. Favorisar lu desvolopaments de (un article, un produch).

promptament adv. (lit.) D'un biais prompt; vivament. Sin.: **à la lèsta, rapidament, leu, leu fach, sus lo còup.**

prompte, a adj. (lit.) 1. Rapide, viu: *Un esperit prompt*. 2. Que non tarda. Sin.: **lèst, aviat.**

promptessa n.f. (it.) Promptituda.

promptituda n.f. 1. Qualitat d'una persona prompta. 2. Rapiditat, velocitat: *La promptituda de l'ulhauc*. Sin.: **promptessa** (it.). Sin.: **celeritat, vivacitat, diligença, rapiditat.**

promulgable, a adj. Que pòu èstre promulgat.

promulgacion n.m. Acte per lo quau lo cap de l'Estat constata qu'una lèi es estada regulierament adoptada per lo Parlament e la rende aplicabla. Sin.: **publicacion.**

promulgar vt. (*promulgui*) Procedir à la promulgacion d'una lèi. Sin.: **publicar.**

promulgator, tritz n. Persona que promulga una lèi.

pron adv. D'un biais sufisent.: *Ai pron travalhat per encuèi, n'ia pron*. Var.: **prò**. Sin.: **bastà, sufisentament.** ◇ *N'aver lo sieu pron*: N'aver mai que lo necessari; plus poder suportar. Sin.: **n'aver pron, n'aver lo sieu fais.** ◇ *Pauc ò pron*: Aproximativament, à quauqu ren pròche.

pron n.m. Avantatge, ganh, utilitat, profièch: *Boan pron ti fague!*

prònaos n.m. (gr.) Vestibule d'un temple antic, que donava accès au naos.

pronacion n.f. 1. Movement de l'avant-braç que fa executar à la man una rotacion dau defoara au dedintre (per op. à *supinacion*). 2. Posicion de la man que resulta d'aquesto movement, m'au revèrs en sobre.

pronaire, airtz n. (lit.) Persona que pròna.

pronar vt. (*pròni*) Vantar, recomandar embé insistença, preconisar. Sin.: **predicar, anonciar.**

pronator, tritz adj. e n. (anat.) Si di d'un muscle que sièrve ai movements de pronacion.

pronchinela n. Polichinela.

pròne n.m. (cat.) Ensèm dei anoncis que lo prèire fa à la fin de la messa parroquiala (messas de la setmana d'après, maridatges, etc.).

pronon n.m. (gram.) Mòt que representa un nom, un adjectiu, una frasa e que li sieu foncions sintaxiqui son identiqui à-n-aqueli dau nom: *Pronoms personals,*

demonstratius, possessius, interrogatius, relatius, indefinits.

pronominal, ala adj. Dau pronom ò que pertòca lo pronom; qu'es en foncion de pronom. ◇ *Vèrbo pronominal* ò *pronominal*, n.m.: Vèrbo que si conjuga m'un pronom complement à la mema persona que lo subjècte: *Lo presonier s'escapa*. Var.: **pronominau.**

pronominalament adv. En foncion de pronom ò de vèrbo pronominal.

pronominau, ala adj. Pronominal.

prononci n.m. Suplent d'un nonci.

prononçiable, a adj. Que pòu èstre prononciat.

pronóncia n.f. Decision d'un tribunau. Var.: **prononciat.**

prononciacion n.f. 1. Biais de prononciar lu sons dau lengatge, lu mòts. Sin.: **accent, articulacion, elocucion.** 2. (dr.) Lectura d'un arrèst, d'un jutjament; prononciat.

prononciament n.m. Susmauta militària còtra lo govèrn leial, que pertòca essencialament Espanha e lu Estats d'Amèrica latina. Var.: **pronunciamento** (esp.). Sin.: **còup d'Estat.**

prononciar vt. (*prononci*, classic *pronóncii*) 1. Articular d'un biais donat: *Prononciar un mòt*. Sin.: **articular, enonciar, formular, proferir, declarar, afortir, dire, accentuar.** 2. Dire, debitar: *Prononciar un discors*. 3. Declarar embé autoritat: *Prononciar un arrèst.*

◆ vi. Rendre un arrèst, un jutjament: *Lo tribunal a prononciat.* ◆ **si prononciar** v.pr. 1. Exprimir una opinion sobre quauqua ren: *Lo mètgè non si pòu prononciar.* 2. Causir un partit, si decidir: *Si prononciar en facor de quauqua ren.*

prononciat, ada adj. Fortament marcat, accentuat: *De trachs prononciats.*

prononciat n.m. (dr.) Lectura d'una decision de justícia à l'audiència. Sin.: **prononciacion, pronóncia.**

pronostic, a adj. (med.) Relatiu à un pronostic.

pronostic n.m. 1. Prevision, suposicion sobre cen que si deu debanar. Sin.: **anonci, profecia, prevision.** 2. (med.) Jutjament portat per avança sobre l'evolucion d'una malautia.

pronosticable, a adj. Que pòu èstre pronosticat.

pronosticaire, airtz n. Persona que fa de pronostics. Sin.: **endevinaire, profèta, anonciaire.**

pronosticar vt. (*pronostiqui*) Predire, prevèire: *Pronosticar lu resultats d'una competicion*. Sin.: **anonciar, conjecturar, endevinar, profetisar, augurar.**

pronunciamento n.m. (esp.) Còup d'Estat militari. Var.: **prononciament.**

pro-occidental, a adj. e n. 1. Favorable à l'Occident, ai sieu valors. 2. Favorable au sistema d'alianças politico-militari qu'unisse lu Estats Units, lu Estats d'Euròpa de l'Oèst e divers autres Estats dau monde (coma lo Japon). Var.: **pro-occidentau.**

pro-occidentau, ala adj. e n. Pro-occidental.

pro-occitanista adj. e n. Partidari, apareaire, de l'occitanisme.

propadiène n.m. (quim.) Allène.

propagacion n.f. 1. Fach de s'espandir de proche en proche: *La propagacion d'una epidèmia*. ◇ (fis.) Desplaçament progressiu d'energia dins un mitan determinat: *La propagacion dei ondas sonòri*. Sin.: **acressement**, **espadiment**, **augmentacion**. 2. Accion de propagar, de difusar una idea, una nòva, etc. 3. Multiplicacion dei èstres vivents per via de reproduccion. ◇ Extension dau relarg qu'una espècia ocupa. 4. *Propagacion de la fe*: Òbra fondada en lo 1822 à Lion, dins l'estigança d'acampar de mejans financiers destinats ai missions catoliqui.

propaganda n.f. Accion sistematica exercida sobre l'opinion per faire acceptar d'ideas ò de doctrinas, espec. dins lo camp politic, social, etc. Sin.: (pop.) **encloscatge**.

propagandisme n.m. Tendencia marcada à la propaganda.

propagandista adj. e n. Si di d'una persona que fa de propaganda.

propagar vt. (*propagui*) 1. Difusar, espandir dins lo public: *Propagar una nòva faussa*. Sin.: **faire conóisser**, **comunicar**, **difusar**, **espandir**, **escampar**. 2. (lit.) Multiplicar per reproduccion: *Propagar una espècia donada*. ◆ **si propagar** v.pr. S'estendre, progressar: *L'incendi si propaga*.

propagator, **tritz** adj. e n. Si di d'una persona que propaga (una nòva, etc.).

propagula n.f. (bot.) Cellulas qu'assegúron la multiplicacion vegetativa dei mofas.

propan n.m. Idrocarbure saturat gasós (C_3H_8), emplegat coma combustible.

propanier n.m. Nau per lo transpoart dau propan liquide.

propanòl n.m. Nom de doi alcòls de formula bruta C_3H_8O .

proparoxiton adj. e n.m. (fon.) Si di d'un mòt accentuat sus l'antepenultima, coma *música*.

propatia n.f. Prodròme.

propedeutic, **a** adj. Relatiu à la propedeutica. Sin.: **preliminari**.

propedeutica n.f. Promiera annada d'estudi dins li facultats francesi dei letras e dei sciéncias, entre lo 1948 e lo 1966.

propendre vi. (à) Aver una propension à, tendre à.

propène n.m. (quim.) Propilène.

propens, **a** adj. Enclin à.

propension n.f. Inclination à faire quauqua ren: *Propension à mentir*, *propension à la violença*. Sin.: **aclinament**, **tendencia**, **predisposicion**, **preferença**.

propergòl n.m. Substança ò mescla de substàncias (ergòls) susceptibla de liberar una granda quantitat d'energia e un foart volume de gas cauds dins una reaccion quimica dins la quala non intervèn l'oxigène de l'ària e que s'emplega per alimentar lu motors fusadas.

propfan n.m. Eliça dei palas en forma de simitarra, que pòu foncionar m'un boan rendiment à de velocitats transsoniqui.

pròpi adv. Verament, vertadierament: *Es pròpi beu!* Var.: **pròpri**.

propici, **ícia** adj. 1. Que convèn ben, oportun: *Lo moment propici*. 2. Favorable: *De circonstanças propici*.

propiciacion n.f. (relig.) Accion que rende la divinitat propícia ai umans, clementa. Sin.: **intercession**, **sacrifici**.

propiciator, **tritz** adj. e n. Que rende propici. Sin.: **intercessor**.

propiciatòri, **òria** adj. (relig.) Que la sieu tòca es de rendre propici: *Sacrifici propiciatòri*.

propilène n.m. Idrocarbure etilenic C_3H_6 . Sin.: **propène**.

propileu n.m. Intrada monumentalà d'un palais, d'un santuari grècs, constituïda essencialament d'una colomnada e d'un vestibule: *Lu propileus de l'Acropolì d'Atenas*.

propòlis n.f. Substança resinoa que li abelhas rabàlhon sus lu grèlhs per tapar li fendaduras de la sieu rusca.

propòner vt. (it.) Prepauar.

proponiment n.m. (it.) Prepaus.

proporcion n.f. 1. Rapoart de grandessa entre doi quantitats. ◇ *Foara de proporcion*: Totplen tròup grand. 2. (mat.) Egalitat de doi rapoarts de forma $\frac{a}{c} = \frac{b}{d}$ (Dins una proporcion, lo produch dei extrêmes a x d es egal au produch dei mejans b x c). 3. Rapoart armoniós de partidas entre eli e embé lo tot. ◇ *En proporcion de*: Per rapoart à. 4. (Sovent au pl.) Importança materiala ò morala de quauqua ren: *L'incident a pilhat de proporcions inquietanti*. ◆ pl. Dimensions consideradi per referença à una mesura, à una escala. ◇ *Toti proporcions gardadi*: En paragonant solament de causas paragonabli, en tenent còmpte de la diferença de grandessa ò d'importança entre lu elements paragonats. Sin.: **en gardant li proporcions**.

proporcionable, **a** adj. Que pòu estar proporcionat.

proporcionadament adv. D'un biais proporcional. Var.: **proporcionalament**.

proporcional, **a** adj. 1. Si di d'una quantitat qu'es dins un rapoart de proporcion m'una altra ò mé d'autri dau meme genre, de quantitat que son dins un rapoart de proporcion. 2. *Representacion proporcionala* ò *proporcionala*, n.f. Sistema electoral que dona ai divèrsi listas un nombre de representantss proporcional au nombre de sufragis obtenguts. 3. (mat.) *Mejana proporcionala de doi nombres*: Mejana geometrica d'aquestu nombres. ◇ *Nombres proporcional*: Seguidas de nombres que lo rapoart de doi nombres dau meme reng es constant. ◇ *Nombres inversament proporcional*: Seguidas de nombres que lu nombres d'una son proporcional ai invèrses dei nombres de l'autra. Var.: **proporcionau**.

proporcionalament adv. À proporcion.

proporcionalitat n.f. Relacion dins la quala si tròvon de quantitats proporcionali entre eli. ◇ *Proporcionalitat de l'impoast*: Dins la quala lo taus de prelevament es

constant quau que sigue lo montant impauable (per op. à progressivitat, à regressivitat).

proporcionar vt. Metre en exacta proporcion: *Proporcionar li sieu cròmpos ai sieus mejans.*

proporcionat, ada adj. *Ben (mau) proporcionat:* Que li sieu proporcions son armonioï, equilibradi (ò, au contrari, que non son armonioï, que non son equilibradi).

proporcionau, ala adj. Proporcional.

proposar vt. (fr.) Prepauar.

proposicion n.f. 1. Accion de prepauar; caua prepauada per una deliberacion. Sin.: **propòsta** (it.). ◇ *Sus la proposicion de:* À l'iniciativa de. ◇ *Faire de proposicions à quauqu'un:* Li prepauar una aventura amoroa. ◇ *Proposicion de lèi:* Tèxto de lèi qu'un parlamentari sotamete au vòte dau Parlament. 2. Condicion prepauada per arribar à un acòrdi: *Faire de proposicions de patz.* 3. (gram.) Unitat sintaxica elementària de la frasa, generalament bastida à l'entorn d'un vèrbo: *Proposicion principala.* 4. (log.) Enonciat susceptible d'èstre vèr ò faus. ◇ *Calcul dei proposicions:* Partida de la logica qu'estúdia li proprietats generalas dei proposicions e dei operators proposicionals, sensa referença au sens d'aqueli proposicions, que non s'en considèra la veritat ni la faussetat. 5. (mat.) Enonciat d'una proprietat que pertòca un ensemble definit per d'axiòmas.

proposicional, a adj. (log.) Que pertòca li proposicions. ◇ *Foncion proposicional:* Predicat. Var.: **proposicionau.**

proposicionau, ala adj. Proposicional.

propòsta n.m. (it.) Cen qu'es prepauat. Sin.: **proposicion.**

proprament adv. (fr.) Netament.

pròpre, a adj. (fr.) Net, sensa taca. Sin.: **corós.** Contr.: **brut.**

propret, a adj. (fr.) Pròpre e beu.

propretat n.f. (fr.) Netitge. Sin.: **netícia, netetat.**

propretor n.m. (Antiqu. rom.) Pretor que sortia de la sieu carga, delegat au govèrn d'una província.

propretura n.f. (Antiqu. rom.) Denhetat, foncion de propretor; durada d'aquesta foncion.

pròpri, pròpria adj. 1. Qu'apartèn especialament à quauqu'un, à quauqua ren, que lo qualifica e permete de lo destriar d'un biais especific. 2. Qu'apartèn à la persona que s'en parla, que vèn d'ela; qu'es exactament confòrme à cen qu'a dich, à cen qu'a fach. ◇ *Remetre quauqua ren en mans pròpri:* Directament à la persona, sensa intermediari. 3. Just, que convèn exactament, en parlant d'un mòt, d'una expression. ◇ *Sens pròpri:* Sens premier d'un mòt, d'una expression, lo mai pròche dau sens etimologic (per op. à *sens figurat*). 4. (gram.) *Nom pròpri:* Que designa un èstre ò un objècte considerats coma unics (per op. à *nom comun*). 5. (astron.) *Movement pròpri d'una estela:* Lo sieu desplaçament angulari annual dins lo ceu, que resulta dau sieu movement dins l'espaci. 6. *Capitals pròpris:* Aquelu que figúron au passiu d'un bilanç e non provènon de l'endeutament (essencialament lo capital social e li resèrvas). 7. (dr.)

Ben pròpri: Qu'apartèn au patrimòni personal d'un dei espòs. 8. *Pròpri à:* Especific à; apte à, que convèn per: *De boasc pròpri à la construccion.*

pròpri n.m. 1. *Lo pròpri de:* Qualitat particuliera, especifica de quauqu'un, de quauqua ren: *Lo rire es lo pròpri de l'òme.* Sin.: **apanatge, particularitat, caracteristica, qualitat, provilègi, especificitat, destinga, destriament.** 2. (liturgia) Partida de l'ofici que vària en foncion dau jorn de l'annada liturgica. 3. *En pròpri:* En proprietat particuliera. ◆ pl. (dr.) Bens pròpris.

pròpri adv. Pròpi.

propriament adv. 1. Exactament, precisament. Sin.: **pròpi.** 2. Au sens pròpri. ◇ *Propriament dich:* Au sens exacte, estrech. Sin.: **condrechament, de fach, practicament, (lat.) stricto sensu, vertadierament.**

proprietari, ària n. Persona qu'a quauqua ren en proprietat. Sin.: (pop.) **mèstre.**

proprietat n.f. 1. Drech d'usar e de dispauar de quauqua ren d'un biais absolut e exclusiu (dins lo quadre dei restriccions que la lèi establisce). ◇ *Proprietat artistica e literària:* Drech moral e pecuniari exclusiu d'un autor sobre la sieu òbra. ◇ *Proprietat comerciala:* Drech d'un locatari negociant au renouvelament dau balh. ◇ *Proprietat industrial:* Monopòli autreat au proprietari d'un brevet industrial. 2. Granda maion, mé de tèrras, de dependenças, etc., generalament en campanha. Sin.: **ben, teniment, tèrra.** 3. Cen qu'es lo pròpri, la qualitat particuliera de quauqua ren: *Li proprietats de l'oxigène.* Sin.: **facultat, qualitat, particularitat, poder, caracteristica.** 4. Adequacion d'un mòt, d'una expression à l'idea, à la situacion, etc.

propriocepcion n.f. Sensibilitat pròpria ai oàs, ai muscles, ai tendons e ai articulacions e qu'informa sus l'estatica, l'equilibracion, lo desplaçament dau còrs dins l'espaci, etc.

proprioceptor n.m. Receptor de la propriocepcion.

proprioceptiu, iva adj. 1. Pròpri à la propriocepcion. 2. *Sensibilitat proprioceptiva:* Propriocepcion.

propulsaire n.m. 1. Engenh que sièrve à accelerar ò à aumentar la velocitat dei arsagais. 2. Organe, màquina, motor, destinats à donar un movement de propulsion à una nau. 3. (astronautica) Motor fusada. ◇ *Propulsor auxiliari:* Destinats à aumentar la butada d'un motor de fusada. Var.: **propulsor.** Sin.: **butavant, enançaire.**

propulsar vt. Mandar au luènh, projectar au mejan d'un propulsor. Sin.: **enançar, butar..** ◆ **si propulsar** v.pr. (fam.) Anar.

propulsion n.f. Accion de propulsar; fach d'èstre propulsat.

propulsiu, iva adj. 1. Relatiu à la propulsion, au movement de la propulsion. 2. Si di d'una pòuvera capabla de lançar un projectile à partir dau tube d'una arma de fuèc.

propulsor n.m. Propulsaire.

prorata n.m. inv. (lat.) Part proporcionala. Sin.: **ratapart, rataporcion.** ◇ *Au prorata de:* En proporcion de.

prorevolucionari, ària adj. e n. Partidari de la revolucion.

pròroga n.f. (it.) Prorogacion.

prorogable, a adj. Que pòu estar prorogat.

prorogacion n.f. Accion de prorogar. Var.: **pròroga** (it.). Sin.: **ajornament, moratòri, esperlongament, renovelament, remanda, remandament, suspension, prolòng, alonguier, alòngui.**

prorogar vt. (*prorògui*) 1. Reportar à una data ulteriora, prolongar la durada de: *Prorogar un contracte*. 2. (dr. constit.) Prolongar li foncions d'una assemblada en là de la data legala; suspendre e fixar à una data ulteriora lu acamps d'una assemblada. 3. Estendre la competènça d'una juridiccion. Sin.: **remandar, ajornar, esperlongar, renovelar.**

prorogatiu, iva adj. Que proròga.

pros, a adj. e n. Valorós, valent, coratjós, generós, paladin.

pròsa n.f. 1. Forma ordinària dau discors parlat ò esrich, que non es assubjectida ai règlas de ritme e de musicalitat pròpri de la poesia. 2. (fam.) Forma d'escriptura sensa valor, biais d'escriure d'aquela mena. 3. (lit.) Cant versificat en latin, sovent rimat.

prosaïc, a adj. Que manca de noblessa, d'ideal; banal, comun, vulgari.

prosaïcament adv. D'un biais prosaïc.

prosaïsar (*prosaïssi*) vt. Rendre prosaïc.

prosaïsme n.m. Caractèr de cen qu'es prosaïc.

prosator, tritz n. Qu'escriu en pròsa.

proscèni n.m. 1. Davant dau pontin d'un teatre antic. 2. Avant-scena.

proscrìch, a adj. e n. Pertocat de proscriccion. Var.:

proscrit. Sin.: **foarabandit, faidit, bandit.**

proscriccion n.m. 1. (Antiqu. rom.) À la fin de la República, condemnacion arbitrària anonciada per via d'afichas, e que donava licença à cu que sigue de tuar aquelu que lo sieu nom èra afichat. 2. Condamnacion au bandiment. 3. Accion de proscriure; proïbicion. Sin.: **faidiment, bandiment, foarabandiment.**

proscriptor, tritz n. Aqueu que proscriu.

proscrit, a adj. e n. Proscrìch.

proscriure vt. (*proscrivi*) 1. (Antiqu. rom.) Metre foara lèi per proscriccion. 2. Condamnar au bandiment. 3. Proïbir, enebir, refudar l'ustage de: *Proscriure lo recors à la violença*. Sin.: **faidir, foarabandir, metre foara lèi.**

prosector n.m. Doctor en medecina que prepara li disseccions per un cors d'anatomia (foncion suprimida en lo 1968).

prosectorat n.m. Foncion de prosector.

proselit, a n. 1. (ist.) Pagan convertit au judaïsme. 2. Noveu convertit à una fe religioa. 2. Persona convertida à una religion, à una causa, e que contribueisse à la sieu propagacion. Var.: **prosèlito** (it.). Sin.: **partidari, iniciat, discípol.**

proselitic, a adj. Relatiu au proselitisme.

proselitisme n.m. Zèle ardent per recrutar d'adèptes, per temptar d'impauar li sieu ideas.

prosèlito, a n. (it.) Proselit.

prosimian n.m. *Prosimians*: Lemurides.

prosobranc n.m. *Prosobrancs*: Sotaclassa de molluscs gasteropòdes, generalament marins, que li sieu branquias son situadi vèrs l'avant dau còrs.

prosodia n.f. (ling.) 1. (liter.) Lo tot dei règlas relatiu à la quantitat dei vocalas, que s'aplícon à la composicion dei vèrs (espec. dins la poesia grèga e dins la poesia latina). 2. (ling.) Part de la fonetica qu'estúdia l'intonacion, l'accentuacion, lo ritme, li pausas, la durada dei fonèmes. 3. (mús.) Estudi dei règlas de concordança dei accents d'un tèxto e d'aquelu de la música que l'acompanha.

prosodiar (*prosòdi*, classic *prosòdii*) vt. (mús.) Marcar la prosodia; dispauar lo ritme. ♦ vi. Si conformar à la prosodia.

prosodic, a adj. Relatiu à la prosodia.

prosopalgia n.f. (patol.) Neuralgia faciala.

prosopologia n.f. Estudi de la mimica espontanea de la cara, considerat coma l'expression de la personalitat psiquica.

prosopoplegia n.f. (patol.) Paralisia faciala.

prosopopea n.f. (ret.) Procediment per lo quau l'autor ò l'orator prèsta la paraula à d'èstres inanimats, à de moarts ò à d'absents.

prospeccion n.m. 1. Accion de prospectar un terren. 2. Exploracion metodica d'un luèc per li trovar quauqua ren ò quauqu'un. 3. Recèrca sistematica de la pràctica, (au mejan d'un mandadís de circulàrias, de visitas de representants, etc.). Sin.: **cercament.**

prospectar vt. (*prospèti*) 1. Percórrer metodicamente un luèc, una region, per li descubrir quauqua ren. 2. Estudiar un terren per li descubrir de mineraus, d'aur, etc. 3. Recèrcar una pràctica per divers mejans de prospeccion.

prospècte n.m. Distança minimala que l'Administracion impaua entre doi bastiments, entre un bastiment e lo perimètre dau terren.

prospècte n.m. (angl.) Client potencial d'una empresa.

prospectiu, iva adj. Orientat vèrs l'avenir: *Un estudi prospectiu dau mercat.*

prospectiva n.f. Sciènça qu'a per objècte l'estudi de causas tecniqi, scientifici, economici e socials qu'accelèron l'evolucion dau monde modèrne e la prevision dei situacions que porrion nàisser dei sieu influenças conjugadi. Sin.: **futurologia.**

prospectivista adj. e n. Relatiu à la prospectiva; especialista de la prospectiva.

prosector, tritz n. e adj. Persona que prospècta.

prospèctus n.m. Fuèlh estampat distribuit à gratis per informar ò faire de publicitat. Sin.: **desplegant, carteu, anòncia, brocadura.**

prospèr(e), a adj. Que conoisse lo succès, que lu sieus afaires van ben. ♦ *Santa prospèra*: Santat excellenta. Var.: **properat, prosperós.** Sin.: **benanant, provedit, florissent, fortunat.**

prosperar vi. (*prospèri*) Aver de succès, si desvolopar. Sin.: **capitar, faire flòri, faire florida, faire lo sieu camin, benanar, s'enriquir.**

prosperat, ada adj. Prospèr(e).

prosperitat n.f. Estat de cen qu'es propèr.

prosperós, oa adj. Prospèr(e).

pròssimo, a adj. e n. (it.) Tot òme ò lo tot dei òmes, per rapoart à un d'elu: *Aimar lo sieu pròssimo.*

prostaglandina n.f. Ormòna presenta dins un grand nombre de teissuts e d'organes e qu'an d'accions bioquimiqui divers, en particulier dins la màger part dei procèsus de reproducion.

prostata n.f. Glàndola de l'aparelh genitil masculin, à l'entorn de la partida iniciala de l'urètra fins au coal de la vessiga e secrèta un dei compauants de l'espèrma.

prostatectomia n.f. Ablacion cirurgicala de la prostata.

prostatic, a adj. e n.m. Relatiu à la prostata; que sofrisse d'una malautia de la prostata.

prostatiti n.f. Inflamacion de la prostata.

prosternacion n.f. Accion de si prosternar; actituda d'una persona prosternada. Sin.: **omenatge, abausament, reverença, enclin, agenolhament, (pej.) monsenalhas.**

prosternar (si) v.pr. Si corbar fins au soal en signe d'adoracion, de respècte. Sin.: **si corbar, s'abocar, s'agenolhar, si clinar, (pej.) faire de monsenanhas.**

prostèsi n.f. Fach d'ajónher un element non etimologic à l'iciciala d'un mòt, coma lo *e* de *estela* (lat. stella).

prostetic, a adj. 1. (ling.) Que resulta d'una prostèsi. 2. (biol.) *Gropament prostetic*: Fraccion non proteïca contenguda dins la molecula dei eteroproteïnas e liberada per idrolisi.

prostile adj. e n.m. (arquít.) Si di d'un edifici que presenta un pòrtgue à colomnas unicament sus la sieu façada anteriora.

prostitucion n.f. 1. Acte per lo quau una persona consente à de rapoart sexual en si faguent pagar. Sin.: **putaria, rufianatge.** 2. (lit.) Aviliment.

prostituir vt. (*prostituissi*) 1. Liurar à la prostitucion. 2. (lit.) Avilir, en emplegant per quauqua ren d'indigne ò dins una tòca venala: *Prostituir lo sieu talent.* ♦ **si prostituir** v.pr. Si liurar à la prostitucion. Sin.: **putejar, bagassar, s'embagassar, rufianejar.**

prostituit, ida n.f. Persona que se prostituisse. Sin.: (f.) **peripateticiana, puta, putan, petan, gandaula, radassa, bagassa, bordelièra.**

prostracion n. Estat d'abatiment prefond. Sin.: **abatement, neurastenia, depression, languiment, letargia, inanicion, anientament.**

prostrar vt. (rare) Metre en estat de prostracion.

prostrat, ada adj. En estat de prostracion. Sin.: **abatut, depressiu, letargic, anientat.**

protactini n.m. Element radioactiu (Pa), de numèro atomic 91.

protagonista n.f. 1. Persona qu'a lo ròtle principal ò un ròtle màger dins un afaire. 2. (liter.) Personatge principal; actor qu'a lo ròtle principal: *Matieu Sampeyre es lo protagonista de romans policiers.*

protalle n.m. Pichina lama vèrda que resulta de la germinacion dei espòras de feuses ò de plantas vesini que poàrton de gametas mascles ò femeus (ò à l'encòup lu mascles e lu femeus).

protamina n.f. Polipeptide emplegat per la fabricacion d'uni insulinas retard, e coma antidòt de l'eparina.

protandria n.f. Proterandria.

pròte n.m. Cap d'un atalhier de tipografia. Var.: **pròto.**

proteaginós, oa adj. e n.m. Si di de plantas (sòja, pèu, etc.) que son cultivadi per la sieu riquesa en proteïnas e en amidon.

proteasa n.f. Enzima qu'idrolisa lu protides.

proteccion n.f. 1. Accion de protegir. 2. Persona que protegisse: *Aver de boani proteccions.* 3. Cen que protegisse, apara còtra un risc, un perill, un mau: *Una proteccion còtra la pluèia.* 4. Ensèm dei mesuras destinadi à protegir de personas; organisme encargat de l'aplicacion d'aqueli mesuras. ♦ *Proteccion civila*: Seguretat civila. ♦ *Proteccion judiciària*: Ensèm dei mesuras que pòu pilhar lo jutge dei enfants per un minor ò per una persona entre 18 e 21 ans en perill moral. ♦ *Proteccion sociala*: Ensèm dei regimes qu'asseguron ò complèton una cobertura sociala e divers prestacions dau caractèr familhal ò social. Sin.: **sauvagarda, aparament, defensa, assisténcia, mantenemant, garantida.**

proteccionisme n.m. Política de proteccion de la produccion nacionala còtra la concurrença estrangiera. Contr.: **liure escambi.**

proteccionista adj. e n. Pròpri au proteccionisme; partidari dau proteccionisme.

protector, tritz adj. e n. Que protegisse. Sin.: **aparaire, defensor, mantenèire.** ♦ adj. Que marca un comportament de proteccion condescendent.

protector n.m. (ist.) Títol de regent en Anglatèrra e en Escòcia (s. XVⁿ - s. XVIIⁿ).

protectorat n.m. 1. Regime juridic caracterisat per la proteccion qu'un Estat foart assegura à un Estat deble en vertut d'una convencion ò d'un acte unilateral. 2. En Grand Bretanha, foncion de Protector, sota lo govèrn de Cromwell pi dau sieu enfant Richard.

protegir vt. 1. Metre à la sosta de perills, d'incidents; preservar, aparar. 2. Recomandar, favorisar, sostenir: *Protegir un candidat.* 3. Favorisar en ajudant lo desvolopament de: *Protegir li letras, lu arts.* Sin.: **sostar, defendre, afavorir, gardar, sauvagardar.**

protegit, ida n. Persona qu'a lo benefici de la proteccion de quauqu'un: *Vos presenti lo mieu protegit.*

proteïc, a adj. Proteïnic.

poteïde n.m. 1. (vièlh) Proteïna. 2. Nom generic de protides, m'una estructura mai complèxa que lu polipeptides.

poteïfòrme n.m. Que pòu pilhar divers fòrmas, que n'en pòu cambiar sovent.

poteïna n.f. 1. Macromolecula constituida per l'associacion d'acides aminats religats per de ligasons peptiqui. Sin.: **oloproteïna**. 2. (espec.) Eteroproteïna. Sin.: **poteïde** (vièlh).

poteïnïc, a adj. Relatiu ai poteïnas. Var.: **poteïc**.

poteïnograma n.m. Corba que dona la rapiditat de precipitacion e lu taus de poteïna dau plasma sanguin ò d'un autre liquide.

poteïnoterapia n.f. Metòde de tractament que consistisse à providir un organisme d'una substança poteïca eterogenea dins una tòca preventiva ò curativa.

poteïnuria n.f. Presença de poteïnas dins li urinas. Sin.: **albuminuria**.

poteïle n.m. Mamifèr carnivòre, vesin de l'ièna, pròpria à l'Àfrica dau Sud.

poteolisi n.f. Lisi (desorganizacion, destruccion) dei substanças poteïqui complèxi.

poteolitic, a adj. De la poteolisi.

proterandria n.f. Estat d'una flor que li sieu estaminas son maduri denant dau pistil. Var.: **protandria**.

proteroginia n.f. Protoginia.

proterogliffe, a adj. e n. Que pertòca li sèrps verenoï qu'an lu ganchets en davant de la boca.

proterozoïc, a adj. e n.m. Periòde mai recent dau precambrian, d'una durada vesina de doi miliards d'anas. Sin.: **algonquian**.

protèsi n.f. 1. Tecnica qu'a per objècte lo remplaçament parcial ò total d'un membre ò d'un organe. 2. Pèça ò aparelh de remplaçament dau membre, de l'organe. 3. (ling.) Desvolopament d'un element vocalic ò consonantic, que non es etimologic, à l'iniciala d'un mòt: *La latin stella dona l'occitan estela per protèsi d'un e*.

protesista n. Persona que fa de protèsi e, espec., de protèsis dentari.

protèst n.m. (dr.) Acte d'un uissier de justícia, que constata l'absença de pagament ò lo refut d'acceptacion d'un efècte de comèrci, e que permete una accion immediata còtra lo debitor.

protèsta n.f. 1. Protestacion. Var. **protèsta**. Sin.: **oposicion, objeccion, reclamacion**. 2. Acte manifestat per lu partidaris de Luther, que «protestèron» la sieu fe a la Dieta de Speyer.

protestable, a adj. Que pòu èstre protestat, en parlant d'un efècte de comèrci.

protestacion n.f. Accion de protestar.

protestant, a adj. e n. Qu'apartèn au protestantisme; que lo practica, lo professà.

protestantisme n.m. Ensèm dei Glèias e dei comunautats cristiani naissudi de la Refòrma, qu'enclau lo luteranisme, lo calvinisme, l'anglicanisme, etc...; la sieu doctrina.

protestar vi. (*protèsti*) Declarar embé foarça la sieu oposicion, s'auorar còtra quauqua ren, li s'opauar: *Protestar còtra una decision dau govèrn*. ♦ vt. (dr.) Faire dreïçar un protèst. ♦ vt. ind. (*de*) (lit.) Donar l'assegurança formala de: *Protestar de la sieu innocença*.

protestatari, ària adj. e n. Que protèsta còtra quauqu'un, quauqua ren; contestatari. Var.: **protestator**.

protestator, tritz adj. Protestatari.

protetic, a adj. Relatiu à una protèsi.

proteu n.m. 1. (lit.) Persona que càmbia sensa relambi de ròtle, d'opinions, etc.; caua que si presenta sota de formas divers. 2. Anfibiian dei aigas soterrani, de la pèu blanca e dei branquias extèrni (Lòng de 20 cm; sotaclassa dei urodèles).

pròti n.m. Aubre dei Antilhas e d'Amazònia que porgisse un boasc de fustatge, vesin dau gomier roge.

protidica, a adj. Dei protides.

protiste n.m. *Protistes*: Grope que recampa toti li espècias viventi unicellulari dau nucleu distint.

protistologia n.f. Estudi scientific dei protistes.

pròto n.m. Pròte.

protocanonic, a adj. (teol.) Relatiu ai libres sacrats que fuguèron reconoissuts d'en promier dins lo canon dei Escripturas, per oposicion ai libres deuterocanonics.

protococcale n.m. *Protococcales*: Òrdre d'algas vèrdis unicellulari que vívon en pichini colonias.

protocòcus n.m. Alga unicellulària abondoa dins li tacas vèrdis dei ruscas d'aubres, en pichins gropes.

protocòle n.m. 1. Ensèm dei règlas establidi en matèria d'etiqueta e d'onor dins li ceremònias oficiali. Sin.: **ceremonial, ritual**. 2. Procès verbal dont son notadi li resolucions d'una assemblada, d'una conferença; aquesti resolucions: *Signar un protocòle d'acòrdi*. Sin.: **formulari**. 3. (sc.) Enonciat dei condicions, dei règlas, etc., dau debanament d'una experiença. 4. Formulari per la redaccion dei actes publics, dei letras oficiali, etc.

protocolari, ària adj. Confòrme au protocòle.

protocordat n.m. Procordat.

protoelamit, a adj. Relatiu à l'epòca arcaïca de la civilisacion de l'Iran, à l'entamenada dau IIIe millenari av. J.C.

protoestela n.f. Massa de matèria interstellària en cors de condensacion, que precedisse la formacion d'una estela.

protoevangèli n.m. Que si plaça denant l'Evangèli.

protofit n.m. (bot.) Vegetau unicellulari.

protogalaxia n.f. Galaxia en cors de formacion.

protogina n.f. Granit vèrd metamorfosat que si tròva sobretot dins lo massís dau Mont Blanc.

protoginia n.f. (bot.) Estat d'una flor que lo sieu pistil es madur avant li estaminas. Var.: **proteroginia**.

protoïstòria n.f. Periòde cronologic, intermediari entre la preïstòria e l'istòria, que corresponde à l'existença de documents eschichs rares ò indirèctes sobre l'istòria dei societats.

protoïstorian, a n. Especialista de la protoïstòria.

protoïstoric, **a** adj. De la protoïstòria.

protoïtita adj. Relatiu ai manifestacions artistiqui dau IIIe millenari av. J.-C. en Anatòlia e en Capadòcia.

protomartir, **a** n. Martir, martira dei promiers temps dau cristianisme.

protomé n.m. (arqueol.) Element decoratiu constituit d'un buste d'òme ò d'animau.

proton n.m. Particula fondamentalà cargada d'electricitat positiva, qu'ientra m'au neutron dins la composicion dei nucleus atomics.

protonema n.m. (bot.) Organe filamentós ramificat, que provèn d'una espòra de mofa, e de dont nàisson lu pens.

protoneuròna n.f. Promiera neuròna dins una cadena nerviosa.

protonic, **a** adj. Relatiu au proton.

protonotari n.m. (relig.) Dignitari mai elevat dins lu prelat de la cort romana que non son evesques.

protoplaneta n.f. Planeta en cors de formacion. Sin.: **planetoïde**.

protoplasma n.m. (biol.) Ensèm dau citoplasma, dau nucleu e dei autres organits vivents d'una cellula.

protoplasmic, **a** adj. Relatiu au protoplasma.

protoptèr n.m. Peis dei paluds de l'Àfrica tropicala, que respira per de branquias e de paumons e que passa la sason seca dins la beta (Lòng de 60 cm, sotaclasses dei dipneustes).

protor n.m. *Protors*: Òrdres d'insèctes pichins foarça primitus, sensa alas, sensa uèlhs e sensa antenas, que vívon dins lo soal.

protosebast n.m. Denhetari de la Cort bisantina.

protostomian n.m. Iponeurian.

protorax n.m. Premier aneu dau torax dei insèctes, que poarta jamai d'alas.

prototerian n.m. *Prototerians*: Monotremas.

prototipe n.m. 1. Premier exemplari, modèl original. 2. Premier element d'un ensèm mecanic, d'un aparelh, d'una màquina, qu'es destinat à n'experimentar en servici li qualitat en vista de la construccion en seria.

prototròfe, **a** adj. e n.m. Si di d'un organisme vivent capable de proliferar dins un mitan de basa sensa necessitar la presença de factors de creissença particulars. Sintetisa solet li substanças necessari à la sieu proliferacion. Contr.: **auxotròfe**.

prototrofia n.f. Possibilitat per un organisme de proliferar dins un mitan de basa sensa necessitar la presença de factors de creissença particulars.

protoxide n.m. (quim.) Oxide lo plus pauc oxigenat d'un element. ◇ *Protoxide d'azòte*: Substança anestesica (N₂O).

protractil(e), **a** adj. Que pòu èstre estirat vèrs l'avant: *Lenga protractila dau cameleon*.

protrombina n.f. Substança contenguda dins lo sang e que participa à la sieu coagulacion.

protozoari n.m. Èstre vivent unicellari, desproedit de clorofilla e que si multiplica per mitòsi ò per reproduccion sexuada.

protuberança (-ància) n.f. 1. Salhida en forma de bunha à la susfàcia d'un còrs, excreissença; proeminença. Sin.: **giba**, **tumor**, **nodule**. ◇ *Protuberança cerebrala ò anulària*: Riban larg en salhida que regropa lo cerveu, lo bulbe raquidian e lo cercelet. 2. (astron.) Ejeccion de matèria sovent observada à l'entorn dau disc solari.

protuberancial, **a** adj. Relatiu ai protuberanças. Var.: **protuberanciau**.

protuberanciau, **ala** adj. Protuberancial.

protuberant, **a** adj. Que forma una protuberança; proeminent. Sin.: **gibós**, **salhent**.

protutor, **tritz** n. (dr. anc.) Persona que, sensa èstre estada oficialament nomenada tutor ni tutritz, èra fondada à s'encargar dei afaires d'un minor, en particulier lu sieus bens en defoara dau país dont èra domiciliat.

pròva n.f. 1. Cen qu'establisce la veritat de quauqua ren. Sin.: **acertament**, **demonstrança**, **testimoniatge**, **senhau**, **argument**, **marca**, **garent**, **afortiment**. 2. (mat.) Procediment que permete de verificar l'exactituda d'un calcul ò la solucion d'un problema: *La pròva per sèt, per nòu*. 3. Marca, testimoniatge, signe: *Donar una pròva de boana volontat*. ◇ *Faire pròva de*: Manifestar, mostrar. Sin.: **donar pròva**. ◇ *Faire li sieu pròvas*: Manifestar la sieu valor, li sieu capacitats, etc. 3. Espròva (dificultat, conflicte, composicion ò interrogacion dins un examèn) ◇ *À pròva de*: Que pòu resistir à. Sin.: **à l'espròva de**. ◇ *À tota pròva*: Que pòu resistir à tot. Sin.: **à tota espròva**. ◇ *À pròva*: À cu farà mai ben que l'autre. Var.: **pròba**.

provable, **a** adj. Que pòu èstre provat.

provaire, **airitz** adj. Si di d'un element, d'un eveniment, etc., que pròva.

provant, **a** adj. Que convence.

provar vt. (*pròvi*) 1. Establir per de rasonaments, de testimoniages incontestables la veritat de: *Vos cau provar la voastra boana fe*. Sin.: **testimoniar**, **demonstrar**, **acertar**. 2. Marcar, laisser paréisser la realitat de: *Provar lo sieu amor per pichina atencions quotidiani*. Sin.: **revelar**, **mostrar**, **denotar**, **averar**. 3. Esprovar: *Provar d'òdi per lo sieu vesin*. 4. Assajar; temptar, cercar (de).

provedèire, **eiritz** n. Proveditor.

provediment n.m. 1. Accion de provedir; lo sieu resultat. 2. Mesura, disposicion que si pilha per respoandre à un besonh, un problema, per organisar quauqua ren. Sin.: **vitalha**.

provedir vt. ind. Fornir, donar à quaqu'un cen que li es necessari: *Provedir ai besonhs d'un enfant*. Sin.: **avitalhar**. ◆ vt. Metre en possession de cen qu'es necessari, utile; munir, dotar, garnir: *Provedir la sieu maion de toti li comoditats*. ◆ **si provedir** v.pr. Si munir, s'equipar.

proveditor, **tritz** n. Persona que fornisse quauqua ren. Var.: **provedèire**. Sin.: **porgidor**.

provençalet adj. e n.m. Varietat d'olivier.

provençaleta adj. e n.f. Varietat d'oliva.

provençalisar (-izar) vt. Donar au parlar occitan una forma provençala.

provençalisme n.m. 1. Movement politicò-cultural que vòu marcar lo desseparament de Provença à respiech dau relarg d'Occitània. 2. Mena de parlar dei Provençaus, biais de dire especific dau provençau.

provençalista adj. e n. Partidari dau desseparament de Provença à respiech dau demai d'Occitània. ♦ n. Especialista dau provençau, de la sieu literatura.

provençau, ala adj. e n. De Provença. ♦ n.m. Varietat d'occitan que si practica en Provença, que si despartisse en tres gropes sotadialectals: *rodanenc*, *maritime* (ò *central*), e *niçard*. ■ Lo tèrme a finda designat lo tot de la lenga d'òc, à l'Atge Mejan e per Frederic Mistral.

provenença (-ència) n.f. Origina: *De mèrc de provenença estrangiera*. Sin.: **sorgent**, **foant**, **fondament**, **raïc**.

provenent, a adj. Que vèn (de), qu'es originari (de). Sin.: **eissit**, **resultant**.

provenir vi. (*provèni*) 1. Tirar la sieu origina, venir de. 2. Èstre la consequença de. Sin.: **resultar**.

provèrbi n.m. Enonciat cort qu'exprimisse un conseu populari, una veritat de judici d'experiença, devengut d'usatge comun. Sin.: **sentença**, **maxima**, **adagi**, **dicha**, **aforisme**, **pensada**.

proverbial, a adj. 1. Que tèn dau provèrbi: *Expression proverbiala*. 2. Qu'es conoissut de toi, coma passat en provèrbi: *La sieu cortesia es proverbiala*. Var.: **proverbiau**.

proverbialament adv. D'un biais proverbial.

proverbialisar (-izar) vt. Donar un caractèr proverbial à.

proverbiaire, airitz n. Aqueu, aquela, que fa usança de provèrbis.

proverbiau, ala adj. Proverbial.

provesiment n.m. Provediment. Var.: **aprovesiment**.

provesir vt. Provedir. Var.: **aprovisionar**, **aprovesir**.

proveta n.f. Tube de vèire, tapat d'un costat, previst per d'experiments en laboratòri.

providença (-ència) n.f. 1. Saviessa sobeirana atribuïda à Dieu e per la quala governaria tota caua. 2. (M'una majuscula) Dieu en tant que govèrna lo monde. 3. Persona, eveniment, etc. Qu'arriba à talh per salvar una situacion ò que constitue un còup d'astre, un socors excepcional. 4. Persona que velha, ajuda, protegisse: *Es la providença dei paures*.

providencial, a adj. 1. Relatiu à la Providença; que la Providença règla, vòu, provòca. 2. Qu'acapita per un còup d'astre, d'un biais oportun que non s'asperava. 3. Sauvator: *L'òme providencial*. Var.: **providenciau**.

providencialament adv. D'un biais providencial.

providencialisme n.m. Cresença en la Providença.

providencialista adj. e n. Que pertòca, sostèn, lo providencialisme.

providenciau, ala adj. Providencial.

provident, a adj. (it.) Prevesent.

pròvido, a adj. (it.) Prevesent.

província n.f. 1. Division territoriala d'un Estat plaçada sota l'autoritat d'un delegat dau poder central; abitants d'aquesto territòri. 2. Ensèm de toti li regions de França en defoara de París e de la sieu banlega. 3. (Antiqu. rom.) País, territòri conquistat en defoara d'Itàlia assubjectit à Roma qu'un magistrat roman administrava. 4. (relig.) *Província eclesiastica*: Ensèm de diocèsis que depèndon d'un meme archevescat ò d'una mema metropòli. ◇ *Província religioa*: Ensèm dei maions religioi plaçadi sota l'autoritat d'un meme superior.

provincial, a adj. e n. 1. D'una província: *Administracion provinciala*. 2. De la província, per op. à la capitala. Var.: **provinciau**.

provincial, a n. Persona que viu en província. Var.: **provinciau**.

provincial n.m. (relig.) Superior plaçat à la tèsta d'una província religioa. Var.: **provinciau**.

provincialat n.m. (relig.) Carga de provincial.

provincialisme n.m. 1. Mòt, biais de dire que si prèsta à una província. 2. (pej.) Caractèr desgaubi que lu abitants de la capitala prèston à-n-aquelu de la província.

provincialista adj. e n. Si di d'una persona estacada à una província, que l'apara.

provinciau, ala adj. e n. Provincial.

provision n.f. 1. Amolonament de cauas necessari en vista d'un usatge ulterior; resèrva: *Una provision de boasc*. 2. Soma depauada en banca destinada à curbir de pagaments ulteriors desprovidits: *Chèc sensa provision*. 3. Soma inscricha au passiu d'un bilanç per parar à una perda probabla. 4. Soma versada coma acòmpte à un avocat, un notari, etc. 5. Soma qu'un tribunal autreja provisoriament en asperant un jutjament definitiu. ♦ pl. Produchs alimentaris necessaris à l'usatge quotidian: *Faire de provisions per l'ivèrn*.

provisional, a adj. Que si fa per provision, en asperant lo reglament definitiu: *Acòmpte provisional*. Var.: **provisionau**.

provisionar vt. Creditar un còmpte d'una soma que basta per assegurar lo sieu foncionament.

provisionau, ala adj. Provisional.

provisor, essa (provisora) n. Foncionari encargat de la direccion d'un liceu.

provisorat n.m. Foncion de provisor.

provisòri, òria adj. 1. Que si debana, que si fa, qu'existisse en asperant un estat definitiu; transitòri: *Una solucion provisòria*. 2. (dr.) Si di d'una decision de justícia sobre una demanda urgenta, sensa trencar sus lo fond dau procès, e que pòu èstre modificada ò retractada.

provisòri n.m. Cen que dura gaire de temps; solucion momentanea, dins l'espèra d'una solucion definitiva. Sin.: **cort**, **de corta durada**, **incertan**, **interimari**, **momentaneu**, **temporari**.

provisoriament adv. D'un biais provisòri.

provist, a adj. (it.) Provedit.

provitamina n.f. Substança inactiva presenta dins lu aliments e que l'organisme transforma en vitamina activa.

pròvoca n.f. Provocacion.

provocacion n.f. 1. Accion de provocar, de desafiar; incitacion à cometre una infraccion, d'actes reprehensibles. 2. Fach ò gèst destinat à provocar. Var.: **pròvoca**, **provocament**. Sin.: **atissament**, **bravada**, **atac**, **menaça**, **desfida**.

provocaire, **airitz** n. Provocador.

provocament n.m. Provocacion.

provocant, **a** adj. 1. Que cèrca à produrre de reaccions violenti, qu'es volontariament agressiu: *De paraulas provocanti*. 2. Qu'excita la sensualitat, qu'incita au desidèri: *Un gèst provocant*. Sin.: **afrontós**, **agressiu**.

provocar vt. (*provòqui*) 1. Excitar quauqu'un per un comportament agressiu, l'incitar à de reaccions violenti; desafiar. Sin.: **cercar** (**garrolha**), **bravejar**, **bravar**, **afrontar**, **atissar**, **ponchonar**, **congrear**. 2. Incitar, botar quauqu'un à faire quauqua ren. 3. Excitar lo desidèri erotic de. Sin.: **atissar**. 4. Produire, èstre la causa de; ocasionar: *As encara provocat una catastròfa*.

provocador, **tritz** adj. e n. 1. Que provòca la violença, lo desòrdre. 2. Si di d'una persona qu'incita à d'acte delictuós dins l'amira de justificar de represalhas. Var.: **provocaire**. Sin.: **butafuèc**.

proxemica n.f. Estudi de l'utilisacion de l'espaci per lu èstres animats dins li sieu relacions, e dei significacions que s'en desgàtjon.

proxène n.m. (Antiqu. gr.) Personatge oficial d'una ciutat encargat de s'ocupar dei interès dei estrangers.

proxenèta n. Persona que si liura au proxenetisme. Sin.: **macareu**, **rufian**.

proxenetisme n.m. Activitat que consistisse à tirar profièch de la prostitucion d'una autra persona ò à la favorisar. Sin.: **macarelatge**.

proximal, **a** adj. Si di de la partida d'un membre, d'un segment de membre qu'es mai pròche dau tronc, dau còrs. Contr.: **distal**. Var.: **proximau**.

proximau, **ala** adj. Proximal.

proximitat n.f. Vesinatge immediat. ◇ *À proximitat de*: Pròche de. Sin.: **à portada de**, **tocant-tocant**, **aquí tocant**, **vesin de**.

prudaria n.f. Afectacion de vertut. Sin.: **landa**.

prude, **a** adj. D'una pudor afectada, exagerada ò ipocrita. Sin.: **landier**, **beat**, **puritan**.

prudença (-ència) n.f. Actituda que consistisse à pear per avançar toi lu sieus actes, à vèire lu perills que compòrton e à agir per evitar tot perill, tota error, tot risc inutile. Sin.: **cautela**, **avisada**, **avisament**, **mesura**, **resèrva**, **saviesa**, **circonspeccion**, **ponderacion**, **prevença**.

prudent, **a** adj. e n. Qu'agisse mé prudença, que manifestà de prudença. Sin.: **cautelós**, **savi**, **avisat**, **circonspecte**, **ponderat**.

prudentament adv. Embé prudença. Sin.: **cautelosament**, **ponderadament**, **avisadament**, **saviament**.

prúder vi. Prudir, prusir.

prudeta n.f. Gratilhament.

prudiment n.m. Gratilh.

prudir vi. (*prudisse*) Provocar la prudor. Var.: **prusir**, **prúder**.

prudissent, **a** adj. Prusissent.

prudomal, **a** adj. Prodomal. Var.: **prudomau**.

prudomau, **ala** adj. Prudomal.

prudòme n.m. Prodòme.

prudomia n.f. Prodomia.

prudor n.f. Gratilh, manjança, manjason, manjon, prudiment. Var.: **prusor**.

pruina n.f. Jaça pouveroa que recuèrbe divèrs fruchs, lu fonges, etc.

pruinat, **da** adj. Cubèrt de pruina.

pruna n.f. Fruch de la pruniera, manjadís, de la carn moala e sucrada. ◇ *Pruna seca*: Pruneu. ◇ (fam.) *Per de prunas*: Per ren. ◆ adj. inv. D'una color violacea escura.

prunareda n.f. Luèc plantat de prunieras. Var.: **prunaret**.

prunaret n.m. Prunareda.

prunèla n.f. Pupilla de l'uèlh. Sin.: **viston**, **petita**.

prunèla n.f. Frucha dau prunelier. Sin.: **agranhon**, **agrana**, **pruneu**.

prunelada n.f. Confitura de pruna.

prunelier n.m. Pruniera sauvatja espioa.

pruneu n.m. 1. Pruna secada au forn ò au soleu en vista de la sieu conservacion. 2. Agranhon (fruch dau prunelier).

prunhon n.m. Ibride de pesca de la pèu lisca e dau merilhon aderent. Sin.: **nectarina**.

prunhoniera n.f. Aubre que dona de prunhons.

prunier n.m. Pruniera.

pruniera n.f. Aubre dei flors blanqui que vènon avant li fuèlhas, cultivat sobretot per lo sieu fruch manjadís, la pruna (Família dei rosaceas). Var.: **prunier**.

prunifòrme, **a** adj. (bot.) Que sembla una pruna.

prunus n.m. Pruniera ò prunelier cultivat coma aubre d'ornament.

pruriginós, **oa** adj. (med.) Que provòca una prusor.

prusent, **a** adj. Prusissent.

prusir vi. (*prusisse*) Causar una prusor. Var.: **prudir**, **prúder**.

prusissent, **a** adj. Que prusisse. Var.: **prudissent**.

prusitge n.m. Prusor.

prusor n.f. (ò n.m.) Sensacion de picotament de la pèu, que dona envuèia de si gratar. Var.: **prudor**.

prussian, **a** adj. e n. De la Prússia.

prussianisar (-izar) vt. Rendre prussian, sotametre à l'autoritat e ai formas sociopolitiqui de govèrn de la Prússia. Sin.: **prussificar**.

prussianisme n.m. Tendença, caractèr dau govèrn prussian e de la nacion prussiana.

prussiat n.m. (quim.) Tèrme ancian per designar lo cianure.

prussic, a adj. *Acide prussic*: Acide cianidric, cianure d'idrogène.

prussificar vt. (prussifiqui) Prussianisar.

prussomania n.f. Tendença à prear, à imitar cen que si faia en Prússia.

PS Sigla dau Partit Socialista.

psaleta n.f. Mestresa, dins una glèia.

psalliòta n.f. Agaric. Sin.: **bolet de prat**.

psalmòdi n.m. Genre de protozoaris que transmete lo paludisme.

pseudoartròsi n.f. (cir.) Absença completa e definitiva de consolidacion d'una frachura.

pseudoencefal(e) n.m. Mòstre que la sieu cervèla es remplaçada per una tumor vasculària.

pseudoencefaliti n.f. (patol.) Mostruositat dei pseudoencefales.

pseudoepigrafe n.m. Libre biblic que lo sieu títol ò lo nom de l'autor es faus.

pseudogène n.m. Gène inactiu dins un genòma.

pseudomembrana n.f. (patol.) Exsudat sovent fibrinós que si produe à la susfàcia dei mucoas.

pseudomorfic, a adj. Relatiu au pseudomorfisme.

pseudomorfisme n.m. Tresmudament d'un minerau en un autre, que consèrva une forma identica au defoara.

pseudonime n.m. Escais-nom, especialament dins lo camp artistic ò literari. Sin.: **semblanom**.

pseudopòdi n.m. (biol.) Expansion citoplasmica de la cellula que sièrve de locomocion e à la fagocitòsi d'unu protozoaris.

pseudosciença (-iència) n.f. (epistemol.) Conoissença organizada que non a la rigor d'una sciença.

pseudotumor n.f. (patol.) Formacion patologica que sembla una tumor ma non a lu caractèrs pròpris ai formacions tumorali.

psi n.f. e n.m. Vint-a-tresena letra de l'alfabet grèc (ψ), que nòta lo son [ps].

psicàlgia n.f. Neuralgia psicopatica (mentala).

psicanalisar (-izar) vt. Sotametre à un tractament psicanalitic.

psicanalisi n.f. 1. Metòde d'investigacion qu'a per amira d'elucidar la significacion inconscienta dei comportaments e que lo sieu fondament si tròva dins la teoria de la vida psiquica formulada per Freud. 2. Tecnica psicoterapica que repaua sobre aquesta investigacion.

psicanalista n. Pratician de la psicanalisi. Sin. **analista**.

psicanalitic, a adj. Relatiu à la psicanalisi.

psicastenia n.f. Estat nevrotic caracterisat per l'abolia, l'astenia lo dubi, l'escrupule e la meticulositat.

psicastenic, a adj. n. 1. Pertocat de psicastenia. 2. Relatiu à la psicastenia.

psicoaffectiu, iva adj. Si di d'un procèssus mental que fa intervenir l'affectivitat, per op. ai procèssus cognitius.

psicoanaleptic, a adj. e n.m. (farm.) Si di d'una substança qu'a una accion estimulanta ò excitanta sobre li foncions psiquiqui. Sin.: **psicotonic**.

psicobiologia n.f. Disciplina qu'estúdia lo psiquisme dins la sieu articulacion m'ai foncions biologiqui.

psicocirurgia n.f. Cirurgia practicada sus l'encefale dins l'amira de faire disparéisser de simptoms de malautias mentali.

psicocritica n.f. Metòde d'estudi dei òbras literari que consistisse à fa vèire dins lu tèxtos de fachs e de relacions que vènon de la personalitat inconscienta de l'autor.

psicocritic, a adj. Relatiu à la psicocritica. ♦ n. Critic qu'emplega aquesto metòde.

psicodependença (-éncia) n.f. Malautia psiquiatrica de cu non pòu si passar de medicaments prevists tocant la sieu patologia.

psicodependent, a adj. e n. Que sofrisse de psicodependença.

psicodramatic, a adj. Dau psicodrama.

psicodisleptic, a adj. e n.m. (farm.) Si di d'una substança que provòca de trebolicis analogues à-n-aquelu dei psicòsis.

psicofarmacologia n.f. Estudi de l'efècte dei psicotròpes sobre lo sistema nerviós e li foncions psiquiqui.

psicofisica n.f. Psicofisiologia.

psicofisiologia n.f. Estudi scientific dei rapoarts entre lu fachs psiquics e lu fachs psicologics. Sin.: **psicofisica**.

psicofisiologic, a adj. Que si rapoarta à la psicofisiologia.

psicofisiologista n. Que s'entrèva de psicofisiologia.

psicogène, a adj. Qu'es d'origina psiquica: *De trebolicis psicogènes*.

psicogenèsi n.f. Estudi dei causas psiquiqui que poàdon explicar una nevrosi ò una psicòsi.

psicogenetica n.f. Estudi de l'aquisicion per l'enfant dei formas de la pensada.

psicogeriatría n.f. Estudi psicologic de la patologia dau vielhesc.

psicogerontologia n.f. Estudi psicologic de la normalitat dau vielhesc.

psicoleptic, a adj. e n.m. (farm.) Si di d'una substança qu'a una accion moderatritz ò calmanta sobre li foncions psiquiqui.

psicolingüista n. Especialista de psicolingüistica.

psicolingüistic, a adj. Relatiu à la psicolingüistica.

psicolingüistica n.f. Estudi scientific dei factors psiquics que perméton la produccion e la compreson dau lengatge.

psicologia n.f. 1. Estudi scientific dei fachs psiquics. 2. Conoissença empirica ò intuitiva dei sentiments, dei ideas, dei comportaments dei autres: *Mancar de psicologia*. 3. Lo tot dei biais de pensar, de sentir, d'agir, que caracteríson una persona, un grope, un personatge literari; mentalitat.

psicologic, a adj. 1. Relatiu à la psicologia, ai fachs psiquics. 2. Qu'agisse sobre lo psiquisme: *Menar una*

guèrra psicológica. 3. *Moment psicológic*: Moment oportun per una accion eficaça.

psicológicament adv. Dau ponch de vista de la psicologia.

psicologisme n.m. Tendença à explicar l'ensèms dei comportaments umans per de factors de natura psicológica, à adoptar lo ponch de vista dau psicològue de preferença à tot autre.

psicologista adj. Relatiu au psicologisme; que n'es partidari.

psicològue, òga adj. e n. 1. Si di d'un especialista de psicologia; professional de la psicologia aplicada. ◇ *Psicològue escolar*: Psicològue restacat à un establiment d'ensenhament per conselhar li familhas en foncions dei donadas psicològiques dei escolans. 2. Persona que destria, capisse intuitivament lu sentiments, lu mobiles dei autres.

psicometria n.f. Ensèms dei metòdes de mesura dei fenomènes psicologics.

psicometric, a adj. Que si rapoarta à la psicometria.

psicometrician, a n. Especialista de psicometria.

psicomotor, tritz adj. 1. Que pertòca à l'encòup la motricitat e l'activitat psiquica. ◇ *Reeducacion psicomotritz*: Terapeutica non verbal que tende à melhorar lu rapoarts entre un subjècte e lo sieu còrs. 2. Que si rapoarta ai trebolics de la motricitat sensa supòrt organic.

psicomotricitat n.f. Integracion dei foncions motritz e mentali sota l'efècte de la maturacion dau sistema nerviós.

psiconeuròsi n.f. Neuròsi qu'a la sieu origina dins lu conflictes de l'enfança.

psicopata adj. e n. 1. Malaut mental. 2. (psiquiatria) Malaut que sofrisse de psicopatia.

psicopatia n.f. (psiquiatria) Trebolici de la personalitat que si manifestà essencialament per de comportaments antisocials (passatges à l'acte) sensa culpabilitat aparenta.

psicopatologia n.f. Branca de la psicologia, estudi parangonat dei procèssus normals e patologics de la vida psiquica.

psicopatologic, a adj. Que pertòca la psicopatologia.

psicopedagogia n.f. Pedagogia fondada sobre l'estudi scientific de la psicologia de l'enfant.

psicopedagogic, a adj. Que si rapoarta à la psicopedagogia.

psicoplasticitat n.f. Suggestibilitat.

psicopolineuriti n.f. Afeccion dau sistema nerviós, caracterisada per l'associacion d'una polineuriti mé de desturbis de natura confusionala.

psicopompe, a adj. e n. Si di dei menaires ò dei acompanyadors dei amas dei moarts.

psicoprofilactic, a adj. Relatiu à la jacilha dicha «sensa dolor», ai metòdes per li si preparar.

psicoquinèsi n.f. Accion dirècta supauada de l'esperit sobre la matèria, en parapsicologia, que doneria luèc à de fenomènes coma la levitacion ò la desformacion d'objèctes à distança. Var.: **psicoquinesia**.

psicoquinesia n.f. Psicoquinèsi.

psicoreeducator, tritz n. Especialista de la reeducacion de la psicomotricitat.

psicorigide, a adj. e n. Que manifestà de psicorigiditat.

psicorigiditat n.f. Trach de caractèr que si manifestà per una absença de soplesa dei procèssus intellectuals e una incapacitat à s'adaptar ai situacions novèli.

psicosensorial, a adj. Que pertòca à l'encòup li foncions psiquiques e li foncions sensoriali. ◇ *Fenomèn psicosensorial*: Allucinacion. Var.: **psicosensoriau**.

psicosensoriau, ala adj. Psicosensorial.

psicòsi n.f. 1. Afeccion mentala caracterisada per una alteracion profunda de la personalitat e dei foncions intellectuals, e lo fach que lo subjècte non a consciença dau sieu estat. 2. Estat de panica collectiva qu'es causat per un eveniment particulier ò per una mença permanenta.

psicosocial, a adj. Que pertòca à l'encòup la psicologia individuala e la vida sociala. Var.: **psicosociau**.

psicosociau, ala adj. Psicosocial.

psicosociologia n.f. Estudi psicológic dei fachs socials; psicologia sociala.

psicosociologic, a adj. Relatiu à la psicosociologia.

psicosociològue, òga n. Especialista de psicosociologia.

psicosomatic, a adj. 1. Que pertòca à l'encòup lo còrs e l'esperit. ◇ Si di de trebolics organics ligat principalament à de factors d'òrdre psiquic (conflictes, etc.) mentre lu simptòmas de malautia mentala non son presents. 2. *Medecina psicosomatica* ò *psicosomatica*, n.f.: Branca de la medecina que s'interessa ai trebolics psicosomatics.

psicosomatica n.f. Medecina psicosomatica.

psicotecnic, a adj. Si di dei tèsts que perméon de mesurar li aptitudas d'un individú, emplegats per la seleccion e l'orientacion professionala. ◆ n.f. Messa en òbra d'aquetu tèsts.

psicotecnician, a n. Especialista de la psicotecnica.

psicoterapeuta n. Especialista de psicoterapia.

psicoterapia n.f. Lo tot dei tecnicas psicològiques destinadi à suprimir lu trebolics d'origina psiquica, e mai se la manifestacion que n'en resulta es somatica.

psicoterapic, a adj. Psicoterapeutic.

psicoterapeutic, a adj. Relatiu à la psicoterapia. Var.: **psicoterapic**.

psicotic, a adj. Relatiu à la psicòsi; pertocat de psicòsi.

psicotonic, a adj. e n.m. (farm.) Psicoanaleptic.

psicotròpe, a adj. e n.m. (farm.) Si di d'una substança quimica naturala ò artificiala qu'a essencialament un efècte sobre lo psiquisme.

psicromètre n.m. Aparelh que siërve à determinar l'estat igrometric de l'ària.

psicrometria n.f. Determinacion de l'estat igrometric de l'ària au mejan d'un psicromètre.

psicrometric, a adj. Relatiu à la psicometria.

psilla n.m. ò n.f. Pichina cigala totplen esandida en Euròpa occidentala.

psilla n.m. Embelinaire de sèrps.

psilocibe n.m. Fonge allucinogènè d'Amèrica centrala.

psilocibina n.f. Alcaloïde allucinogènè extrach dau psilocibe.

psilòpa n.m. Mosca que la sieu larva viu dins li loanas de petròli vesini dei potz.

psiquè n.f. (psicol., psican.) Ensèm dei compauants relacionals e afectius dau ieu.

psiquè n.f. Grand miralh inclinable, que vira sus un encastre que repaia sus lo soal e permete de si vèire en entier.

psiquedelic, a adj. Relatiu au psiquedelisme; que s'inspira, que tradue d'efèctes, de visions pròpris au psiquedelisme: *Música psiquedelica*.

psiquedelisme n.m. Estat de pantais evelhat provocat per divèrs allucinogènès, espec. lo L.S.D.

psiquiatre, a n. Mètge especialista de psiquiatria.

psiquiatria n.f. Disciplina medicala que lo sieu objècte d'estudi es lo tractament dei malautias mentali.

psiquiatric, a adj. Relatiu à la psiquiatria: *Un espitau psiquiatric*.

psiquiatrisacion (-izacion) n.f. Accion de psiquiatrisar; lo sieu resultat; fach d'èstre psiquiatrisat.

psiquiatrisar (-izar) vt. 1. Sotametre abusivament à un tractament psiquiatric. 2. Interpretar (un fach) en tèrmes de psiquiatria.

psiquiatrisat (-izat), ada adj. e n. Persona sotamessa abusivament à un tractament psiquiatric.

psiquic, a adj. Relatiu à la psiquè, à la vida mentala, ai estats de consciença.

psiquisme n.m. Estructura mentala, lo tot dei caractèrs psiquics d'un individú.

psitacide n.m. *Psitacides*: Familhas d'auceus coma lo papagau. Sin.: **psitacifòrmes**.

psitacifòrme n.m. *Psitacifòrmes*: Psitacides.

psitacisme n.m. Repeticion mecanica de frasas, de formulas per un subjècte que non li capisse.

psitacòsi n.f. Malautia infeccioa dei Psitacides, transmissibla à l'èstre uman.

psocoptèr n.m. *Psocoptèrs*: Òrdre d'insèctes, de la sotaclassa des pterigòts, de la seccion dei neoptèrs e dau superòrdre dei paraneoptèrs.

psoralène n.m. Substança que provòca una fotosensibilisacion e emplegada dins lo tractament de divèrsi dermatòsis (espec. lo *psoriasis*).

psoriasis n.m. Dermatòsi cronica caracterisada per de placas rogi recubèrti d'espessi esqüamas blanqui.

Pt Simbòle de la platina.

pteranodon n.m. Reptile fossile volant, dau segondari (Òrdre dei pterosaurians).

pteridi n.m. Feuse grandàs dei sotaboascs siliciós foarça envaidor.

pteridofit n.m. Criptogama vasculari. ♦ n.m. pl. *Pterodofits*: Embrancament dau regne vegetal, enclausant li plantas vasculari coma lo feuse.

pteridodactil(e) n.m. Reptile volant fossile dau jurassic superior d'Euròpa, de la coa corta, dei maissèlas recubèrti d'un bèc cornat (Òrdre dei pterosaurians).

pteridospermada n.f. *Peridospermadas*: Òrdre de plantas dau cabonifèr, dei fuèlhas de feuse, classadi dins lu gimnospèrmas per la sieu reproduccion per granas.

pteropòde n.m. Òrdre de pichins gatropòdes marins denedaires, de la gruèlha foarça leugiera.

pterosaurian n.m. Òrdre de reptiles fossiles dau segondari, que volàvon au mejan d'una larga membrana sostenguda per lo quint det de la man, foarça lòng.

pterigoïde, a adj. e n.f. (anat.) Si di dei doi apofisis ossoi de la faça inferiora de l'oàs esenoïde.

pterigoïdian adj. m. e n.m. (anat.) Muscles pterigoïdians: Muscles que perméon lu desplaçaments laterals de la maissèla inferiora.

pterigòt n.m. *Pterigòts*: Sotaclassa d'insèctes que la sieu forma adulta poarta d'alas ò de vestigis d'alas.

pterigòtus n.m. Animau aquàtic fossile dau primari, pròche crustaceus, que podia faire fins à 2 m de lòng.

pterobranche n.m. *Pteridobranques*: Classa d'animaus aquàtics que vívon fixats e en colonias, vesins dei antenats dei vertebrats.

pteridofit n.m.

pteropidat n.m. *Pteropidats*: Família de ratapinhats frugivòri.

ptolemaïc, a adj. Dei Ptolemeu.

ptomaïna n.f. Substança aminada toxica que provèn de la descomposicion de matèrias organiqui.

ptòsi n.f. (patol.) Calada d'un organe, deuguda à un afebliment dei muscles ò dei ligaments que lo mantèn.

ptòsis n.m. (patol.) Tombada de la parpèla superiora, deuguda sigue à una lesion d'aquest organe, sigue à una paralisia dau muscle releaire.

ptialina n.f. Enzima de la saliva, que transforma l'amidon cuèch en maltòsa.

ptialisme n.m. (med.) Salivacion abondoa.

ptòsi n.f. Prolapsus.

Pu Simbòle dau plutòni.

puada n.f. Camin, rota, etc. Que va d'un ponch bas vèrs un ponch mai aut. Contr.: **calada**. Sin.: **ascencion, montada, escala**.

puar vi. (*puir*) Anar vèrs un luèc mai aut. Sin.: **montar, escalar**.

pub n.m. (angl.) 1. Establiment dont si sièrvon de bevendas alcolisadi, en Grand Bretanha. 2. Cafè adobat dins lo biais dei pubs anglès.

pubalgia n.f. (med.) Inflamacion dei tendons inserits dins la sinfisi pubiana, que pertòca sobretot lu esportius.

pubèr, a adj. Qu'a l'atge de la pubertat.

pubertari, ària adj. Relatiu à la pubertat.

pubertat n.f. 1. Periòde de la vida d'un èstre uman, entre l'enfança e l'adolescença, marcada per lo començament de l'activitat dei glàndolas reproductritz e

la manifestacion dei caractèrs sexuals segondaris. 2. Ensèm dei transformacions fisiologiqui que mârcon aquesto periòde.

pubescença (-éncia) n. (bot.) Estat dei pens pubescents, dei fuèlhas ò de la frucha pubescenti.

pubescent, a adj. (bot.) Qu'es cubèrt de pels fins e corts, en parlant d'una fuèlha, d'un pen, d'un fruch.

pubian, a adj. Dau pubís.

pubís n.m. 1. Partida anteriora de cadun dei oàs iliacs. 2. Partida inferiora e mediana de la region ipogastrica, de forma triangulara, que si cuèrbe de pels au moment de la pubertat. Sin.: **potron, peniu**, (pop.) **pelós**.

public, a adj. 1. Que pertòca la collectivitat dins l'ensèm ò que n'en vèn (per op. à *privat*): *Opinion publica*. 2. Relatiu au govèrn, à l'administracion d'un país: *L'autoritat publica*. 3. De l'Administracion ò dei finanças publiques: *Tesaur public*. 4. Conoissut de toi: *La rumor publica*. 5. Qu'es à l'usatge de toi, accessible à toi: *Un pargue public*.

public n.m. 1. La populacion; toi sensa distincion. 2. Ensèm dei practicas à cu s'adreïça un jornal, un escrich, etc.: *Es un article reservat à un public de professionals*. ◇ *Lo grand public*: Lo tot dau public, per op. ai solets iniciats. 3. Lo tot dei personas que son acampadi dins una sala, que véon un spectacle, etc. Sin.: **assistença, auditòri**. ◇ *En public*: En presença de totplen de personas: *Parlar en public*. ◇ (fam.) *Êstre boan public*: Reagir mé benvolença davant à un spectacle, una galejada, etc.

publicable, a adj. Que pòu èstre publicat.

publicacion n.f. 1. Accion de far paréisser un escrich: *Publicacion d'un roman*. ◇ *Director, directritz de (la) publicacion*: Persona responsabla penalament dau contengut redaccional d'un jornal. 2. Obratge estampat, escrich publicat. 3. Accion de rendre public: *Publicacion d'una lèi au Jornal Oficial*.

publicament adv. En public, davant de monde: *Insultar publicament*. Sin.: **à la saupuda de toi, davant Dieu e tot lo monde**.

publican n.m. (Antiqu.) Adjudicatari d'un servici public.

publicar vt. (*publiqui*) 1. Far paréisser un obratge, lo metre en venda. 2. Faire conóisser legalament: *Publicar una lèi*. 3. Divulgar, espandir, especialament per via de premsa: *Publicar una nòva*. 4. Divulgar embé foarça bosin. Sin.: *escrijar, campanar, trombetar*.

publicat, ada adj. Qu'a fach l'objècte d'una publicacion.

publicista n. 1. (anc.) Jornalista. 2. Jurista especialista de drech public. 3. Publicitari.

publicitari, ària n.f. Que s'ocupa de publicitat: *Un redactor publicitari*. ◆ adj. Que pertòca la publicitat.

publicitat n.f. 1. Activitat que la sieu tòca es de faire conóisser una marca, d'incitar lo public à crompar un produch, à emplegar un servici, etc.; ensèm dei mejans e dei tecnicas emplegats per aquò: *Agença de publicitat*. 2. Anonci, film, etc., que sièrvon à faire conóisser un produch, un servici, etc.: *Passar una publicitat à la*

television. Sin.: **reclama**. 3. Caractèr de cen qu'es public: *Publicitat dei debats parlamentaris*.

publifòne n.m. Cabina de telefòne publica que si podia emplegar au mejan d'una carta de pagament.

publipostatge n.m. Prospeccion d'un mercat e venda per via postala, per internet. Sin.: (angl.) **mailing**.

puccinia n.f. Fonge microscopic parasite dei vegetaus (Òrdre dei uredinalas).

pudent, a adj. 1. Que sente foarça mau. 2. (fam.) Persona particulierament odiosa à toi per la sieu vanitat, lu sieus biais. Sin.: **vanitós**.

pudentaria n.f. Odor foarça marrida. Sin.: **pudor**.

pudentor n.f. Marrida odor, pestilença, pudor, pudentaria.

pudesina n.f. Enfeciment, infeccion, fetiditat, enverinadura.

pudibond, a adj. Que manifestà una pudor excessiva. Sin.: **crentiu, crentós, vergonhós**.

pudibondaria n.f. Caractèr pudibond.

pudic, a adj. 1. Que manifestà de pudor; cast. 2. Que non manifestà facilament lu sieus sentiments; discret, reservat.

pudicament adv. D'un biais pudic.

pudicícia n.f. (it.) Pudicitat.

pudicitat n.f. (lit.) Pudor, pudicícia (it.).

púder vi. Pudir.

pudir vi. (*pudissi*) Sentir mau. Sin.: **empestar, sentir, encarronhar, empoisonar, empudentir**. Var.: **púder**.

pudor n.m. e n.f. 1. Discrecion, retenguda qu'empacha de dire ò de faire cen que pòu anar còtra la decença, especialament dins cen que pertòca li questions sexuali. 2. Resèrva de quauqu'un qu'evita d'urtar lo gust dei autres, de lu embarrassar. Sin.: **pudicitat, pudicícia**.

pudor n.m. Pudentaria.

puèi n.m. Pichina coala. Sin.: **suc, suquet, reauça, puget, toar**.

puericultritz n.f. Infirmiera diplomada, especialista de puericultura.

puericultura n.f. Ensèm dei conoissenças e dei tecnicas messi en òbra per assegurar ai enfants una creissença e un desvolopament normals. Sin.: **enfantolítge**.

pueril, a adj. 1. Qu'apartèn à l'enfança. Sin.: **enfantolier, mainadenc**. 2. Ingenú, enfantin, que pareisse desplaçat de la part d'un adulte: *Un comportament pueril*.

puerilament adv. D'un biais pueril.

puerilisme n.m. (psicol.) Comportament d'un adulte qu'evòca, per la sieu mancança de maturitat, aqueu d'un enfant.

puerilitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es pueril, enfantin. 2. Accion ò caua gaire serioa; enfantilhatge.

puerperal, a adj. (med.) Qu'es pròpri ai fremas en jacilhas, à la jacilha. ◇ *Fèbre puerperala*: Malautia infecciosa, deuguda abitualament à un estreptocòc, que si pòu declarar en seguida à una jacilha. Var.: **puerperau**.

puerperau, ala adj. Puerperal.
puertorican, a adj. e n. De Puerto Rico. Var.: **portorican**.

puget n.m. Pichin puèi. Var.: **poget**. Sin.: **suc, suquet, reauça, toar**.

pugilat n.m. 1. (Antiqu.) Combat à còups de ponh que fafa partida dei concors atletics en Grècia. 2. Combat, garrolha à còups de ponh. 3. Bòxa.

pugilista n. 1. (Antiqu.) Atleta que practicava lo pugilat. 2. Boxaire.

pugilistic, a adj. 1. Que si rapoarta au pugilat antic. 2. Que si rapoarta à la bòxa.

pugilomètre n.m. Mena de dinamomètre que mesura la foarça d'un còup de ponh.

pugnaç, a adj. (lit.) Combatiu. Var.: **ponhastre, combatiu, bellicós**.

pugnacitat n.f. (lit.) Combativitat, amor de la lucha, de la polemica. Var.: **ponhacitat**. Sin.: **combativitat**.

pulicària n.f. Èrba de sant Ròc; èrba de la ronha.

pulicidat n.m. *Pulicidats*: Família d'insèctes coma la nièra.

pulloròsi n.f. (patol.) Malautia infeccioa de la volalha, sovent mortala, que tòca sobretot lu polons joves, finda sonada *diarrea blanca dei polons*.

pullulacion n.f. Fach de pullular. ◇ (espec.) Aumentacion foarça rapida dau nombre d'individús d'una mema espècia, en particulier per disparicion dau sieu predator. Sin.: **formigament, multiplicacion desmesurada, proliferacion, proliferacion, espandiment**. Var.: **pullulament**.

pullulament n.m. 1. Multituda e multiplicacion d'èstres vivents. 2. Granda afluença: *Un pullulament de toristas*. 3. Profusion. Var.: **pullulacion**.

pullular vi. 1. Si reproduire en grand nombre; proliferar. 2. Si trovar en grand nombre: *Lu insèctes pullúlon dins aquela region*. Sin.: **formigar, si multiplicar, proliferar, s'espandir**.

pulmonar(i), a (-ària) adj. Paumonar(i).

pulmonària n.f. Paumonària.

pulmonat n.m. *Pulmonats*: Sotaclasse de molluscs gastropòdes terrèstres ò d'aiga doça, que respíron m'un paumon, coma la limaça.

polpari, ària adj. De la polpa dei dents. Var.: **polpari**.

pulpiti n.f. Inflamacion de la polpa dentària.

pulpós, a adj. Que contèn de polpa. Var.: **polpós**.

pulsacion n.f. 1. Batement dau coar, dei artèrias. 2. *Pulsacion d'un fenomène sinusoïdal*: Produch de la frequença f d'aquesto fenomène per lo factor 2π , sigue $\omega = 2\pi f$.

pulsar n.m. (mòt angl., de *pulsating star*) (astron.) Foant de raionament radioelectric, luminós, X ò gamma, que li sieu emissions son corteti e si tórnon produrre à intervals foarça reguliers.

pulsar vt. (tecn.) Faire circular per pression (un fluide). ◇ *Ària pulsada*: Mandada per un mecanisme de ventilacion mes en circulacion per pression: *Escaufatge à ària pulsada*.

pulsatil(e), a adj. Qu'a de pulsacions. Var.: **pulsatiu**.

pulsatille n.f. Mena d'anemona que creisse dapé dei ribas dei torrents. Sin.: **èrba dau vent, flor de Pascas**.

pulsatiu, iva adj. (med.) Relatiu au pols, ai pulsacions dau coar, dei artèrias; pulsatil(e).

pulsatòri, òria adj. Que genèra de pulsacions.

pulsion n.f. 1. Impulsion. 2. (psican.) Foarça au limit dau psiquic e de l'organic, que buta lo subjècte à faire una accion que tende à redurre una tension.

pulsional, a adj. (psican.) Relatiu ai pulsions. Var.: **pulsionau**.

pulsionau, ala adj. Pulsional.

pulsomètre n.m. Aparelh que fonciona per pression de la vapor d'aiga e qu'es emplegat per aspirar e refolar de liquides gras ò viscós.

pulsoreactor n.m. (aeron.) Motor à reaccion d'un tipe ancian, dins lo quau la combustion si fa d'un biais discontinú.

pultaceu, ea adj. (med.) Mièg liquide.

pultacion n.f. Reduccion en polpa, en potròla.

pultrusion n.f. (tecn.) Formatge dins lo quau la matèria es à l'encòup extrudada e tirada à la sieu sortida.

pulveraceu, ea adj. Qu'a l'aspècte de la pòuvera.

pulverisable (-izable), a adj. Pouverisable.

pulverisacion (-izacion) n.f. Pouverisacion.

pulverisaire (-izaire) n.m. Pouverisaire.

pulverisar (-izar) vt. Pouverisar.

pulverisator (-izator) n.m. Pouverisator.

pulverulença (-éncia) n.f. Pouverulença.

pulverulent, a adj. Pouverulent.

pumiciu, iva adj. Que contèn de pèira ponce.

pumicós, oa adj. Que sembla la pèira ponce.

punaisa n.f. (fr.) Cimec, címia.

punh n.m. Ponh.

punhais, a adj. Que sente foarça mau: *Un òu punhais*.

punible, a adj. Punissible.

punic, a adj. Relatiu à Cartage, ai Cartaginés. ◇ *Guèrras puniqui*: Qu'opauèron Roma à Cartage entre lo 264 e lo 146 av. J.-C.

punic, a n. Fenician de Cartage.

punic n.m. Lenga semitica que parlàvon lu Cartaginés.

punicion n.f. Sin.: **castic, castigament, castigada**. Var.: **puniment**.

punicionari n.m. (mil.) Aqueu qu'es punit, ò que fa partida dei personas punidi.

puniment n.m. Accion de punir.

punir vt. (*punissi*) 1. Castigar per un acte delictuós; donar una pena à. 2. Faire seguir d'una sancion: *Punir un crimi*. 3. Faire subir un mau, un desagradiment à quauqu'un per lo sieu comportament: *Una indigestion a punit la tieu glotonaria*. ◇ (fam., espòrts) Batre secament; aprofèchar d'una error de l'adversari per faire un ponch. Sin.: **castigar, sancionar, corregir**.

punissible, a adj. Que merita una punicion. Var.: **punible**. Sin.: **castigable, sancionable, castigador**.

punit, ida adj. e n. Que deu subir una punicion. Sin.: **castigat, sancionat**.

punitiu, iva adj. Qu'a per objècte de punir, de castigar: *Expedicion punitiva*.

pupa n.f. (zool.) Ninfa dei insèctes diptèrs (moscas, per ex.) qu'es enclausa dins la darriera pèu larvària.

pupil, pupilla n. Orfaneu minor, orfanèla minora ò persona majora incapabla que si plaça sota tutèla. ◇ *Pupil(la) de l'Estat*: Enfant, orfaneu ò abandonat, elevat per l'Assistència publica; incapable major que l'Estat n'a en carga la tutèla. ◇ *Pupil(la) de la Nacion*: Orfaneu de guèrra que pòu beneficiar d'una tutèla particuliera de l'Estat.

pupilla n.f. Orifici central de l'iris de l'uèlh. Sin.: **pupèla, petita, viston**.

pupillar(i), a (-ària) adj. (dr.) Que pertòca un pupil, una pupilla.

pupillar(i), a (-ària) adj. (anat.) Que pertòca la pupilla de l'uèlh. Sin.: **vistonari**.

pupinisation (-izacion) n.f. Introduccion, de distança en distança, dins li linhas telefoniqui, de bobinas d'autoinduccion per melhorar la transmission de la paraula.

pupiniset, ada adj. Que pertòca une linha telefonica qu'a subit una pupinisation.

pupipar(i), a (-ària) adj. Si di d'insèctes diptèrs que li sieu larvas se desvolòpon dins li vias genitais dei femèlas e espelisson lèsti à si transformar en pupas.

pupitraire, airitz n. Tecnician que trabalha au pupitre d'un computador.

pupitre n.m. 1. Pichin mòble m'un plan inclinat per lièger, escriure, à una autessa comòda. 2. (cibern., inform.) Tableau de comanda e de contraròtle d'una màquina-autís, d'un computador.

pupivòre, a adj. Que devòra li ninfas dei insèctes.

puput n.m. Puputa.

puputa n.f. *Galet puputa*: Auceu essencialament insectivòre dau genre *Upupa* (*Upupa epops*). Var. **puput**. Sin.: **petuga**.

pur, a adj. 1. Que non es estat mesclat: *Vin pur*. ◇ (quim.) *Còrs pur*: Compauat quimic dins lo quau minga element estrangier pòu èstre trovat experimentalament. 2. Que non es ni alterat, ni viciat: *Ària pura, aiga pura*. Sin.: **limpid(e), clar**. 3. Qu'es sensa corrupcion, sensa deca morala: *Una consciença pura*. Sin.: **drech, drechurier**. 4. Qu'es absoludament, exclusivament d'un biais donat: *Un gèni pur*. ◇ *Pur e simple*: Que non es ren d'autre qu'aquò; sensa minga restriccion ni condicion. 5. Que si desvolopa en vertut dei sieu soletis exigéncias intèrni: *Recèrca pura*. 6. Que presenta una armonia sensa deca: *La linha pura d'una veitura d'espòrt*.

pur, a n. 1. Persona d'una granda rigor morala, que conforma rigorosament la sieu accion ai sieus principis. 2. Persona fidèla à l'ortodoxia d'un partit.

pura conj. (it. d'usatge corrent en italian) Indica una oposicion: *E pura si mòu!* Sin.: **pasmens, totun, maugrat tot**.

purament adv. Exclusivament e totalament. ◇ *Purament e simplement*: Sensa resèrva ni condicion; unicament.

purea n.f. Preparacion culinària facha de legumes cuèchs à l'aiga e esquiçats. Sin.: **lia, potròla**.

pures(s)a n.f. Puresat.

puretat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es pur, sensa mescla ni deca. Sin.: **netetat, transparença**. 2. Qualitat d'una persona moralament pura. Sin.: **puressa**. Sin.: **integritat, drechura**.

purga n.f. 1. Accion de purgar. 2. Medicacion que provòca l'evacuacion dau contengut intestinal. 3. (dr.) *Purga legala*: Operacion per la quala un ben immòble es liberat dei ipotècas que lo grèvon. Sin.: **purgament**.

purgacion n.f. Accion de purgar.

purgadoira n.f. Obriera que neteja la seda.

purgador n.m. Bacin de filtratge dei aigas de foant.

purgaire n.m. Aparelh, dispositiu per purgar de tubes, una installacion, etc.

purgament n.m. Accion de purgar quauqua ren.

purgament n.m. (dr.) Purga legala.

purgar vt. (*purgui*) 1. Provocar l'evacuacion dau contengut intestinal. 2. (tecn.) Vuar completament (una canalizacion, etc.). ◇ Eliminar d'un recipient, d'un tube, d'un circuit, lu gas e lu liquides residuals: *Purgar un radiator*. 3. Eliminar d'un país, d'un grope, lu elements jutjats indesirables ò perilhós per lo poder. 4. *Purgar una pena de preson*: La subir, demorar detengut pendent lo temps de la pena. 5. (dr.) *Purgar li ipotècas*: Efectuar li formalitats necessari per qu'un ben non sigue plus ipotecat. ◆ **si purgar** v.pr. Pilhar un purgatiu.

purgatiu, iva adj. Que purga.

purgatiu n.m. Remèdi que purga. Sin.: **laxatiu**.

purgatòri n.m. 1. (relig. cat.) Estat ò luèc simbolic de purificacion temporària per li personas moarti en estat de gràcia, ma que non an encara rejonch la perfeccion que la vision beatifica exigisse. 2. Periòde d'espròva transitòria.

puric, a adj. *Basa purica*: Basa azotada que deriva de la purina, presenta dins lu acides nucleïcs (A.D.N., A.R.N.).

purificacion n.f. 1. Accion de purificar. 2. (relig. cat.) Fèsta en l'onor de la Santa Vierge e de la sieu purificacion au Temple après la naissença de Jèsus. Sin.: **depuracion, depurament**.

purificant, a adj. (lit.) Que purifica: *Ària purificant*.

purificar vt. (*purifiqui*) 1. Rendre pur, sensa mesclum; assanir, epurar. 2. Rendre pur religiosament, moralament. Sin.: **depurar**.

purificator, tritz adj. Que purifica.

purificatòri, òria adj. Que purifica, torna donar una puretat religioa.

purificatòri n.m. (liturgia catol.) Linge m'au quau lo prèire pana lo calici, après la comunion.

purina n.f. 1. (bioquim.) Compauat eterociclic de formula $C_5H_4N_4$. 2. Basa purica.

purisme n.m. 1. Actituda segond la quala l'emplec de la lenga si deu conformar à una nòrma ideala e s'opauar

à l'evolució e particularment ai manleus à d'autri lengas. 2. Atencion portada à la perfeccion, observacion totplen d'ò tròp estrecha dei règlas dins la practica d'un art, d'una disciplina, d'un mestier. 3. Tendéncia picturala (1917-1925) eissida dau cubisme, dont dominon la simplicitat geometrica dei contorns, la recèrca dei formas epuradi.

purista adj. e n. Pròpri au purisme; partidari dau purisme. ◇ (espec.) Persona que fa particularment atencion à la correccion e à la puresa de la lenga.

puritan, a adj. e n. 1. Membre d'una comunautat de presbiterians ostiles à la Glèia anglicana e rigorosament estacats à la letra dei Escripturas, que totplen emigrèron en Amèrica per escapar ai persecucions dei Stuart. 2. Persona que manifestà d'afècta una granda rigiditat de principis. ◆ adj. 1. Dau puritanisme, dei puritans. 2. Rigorista, austère.

puritanament adv. Segond lo biais de faire dei puritans.

puritanisme n.m. 1. Doctrina, actituda dei puritans. 2. Granda austeritat de principis, rigorisme.

purkinje (cellula de) Cadun dei grandi neurònas de l'envolopa dau cervellet.

púrpiti n.m. Pupitre.

púrpito n.m. Pupitre.

purpura n.m. (med.) Erupcion de tacs rogi à la susfàcia de la pèu, deuguda à de pichini emorragias consecutivi à la rompedura de capillaris dins lo dèrma.

purpuraceu, ea adj. Qu'a la semblança de la purpura.

purpurenc, a adj. Purpurin.

purpurin, a adj. Purpuraceu. Sin.: **porprin, porporat, purpurenc.**

pupurina n.f. Matèria coloranta contenguda dins la garança.

pur-sang n.m. inv. Cavau de sèla d'una raça francesa elevada per la corsa.

purulència (-ència) n.f. Estat de cen qu'es purulent.

pus conj. e adv. Plus, mai.

pus n.f. Resca de cerealas.

push-pull n.m. (angl.) 1. Montatge simetric, en electricitat. 2. Avion proveït de doi motors, un davant e un darrièr.

pusillanime, a adj. e n. (lit.) Que manca d'audaça, de coratge; qu'a paur dei responsabilitats. Sin.: **crentós, paurós, indecís, capon, temorós.**

pusillanimitat n.f. (lit.) Caractèr d'una persona pusillanima. Sin.: **crenta, paur, caponaria, temor.**

pusleu adv. 1. De preferéncia (à): *Cau faire aquesto trabalh pusleu qu'aquel autre.* ◇ *Pusleu que de:* En luèc de. 2. *Ò pusleu:* En realitat, per parlar mièlhs: *Es partit, ò pusleu s'es escapat.* 3. Pron, passablament: *Lo sieu discors es pusleu noiós.*

pústola n.f. Pustula.

pustolós, oa adj. Pustulós.

pustula n.f. 1. Pichina pòcha de postema qu'apareisse sus la pèu dins d'uni dermatòsis e malautias eruptivi. 2. *Pustula maligna:* Carbon uman. 3. Pichina taca redona

sus la pèu dei babis. 4. *Pichina vesicula* sus la fuèlha ò sus lo pen d'uni plantas. Var.: **pústola**. Sin.: **varon, soiron, bofigon.**

pustulós, oa adj. 1. Cubèrt de pustulas; acompanhat de pustulas. 2. Qu'a l'aspècte clinic d'una pustula. Var.: **pustolós**. Sin.: **postemós.**

puta n.f. (vulg.) Putan. Sin.: **choaspa, gandaula, radassa, sartaia.**

putalha n.f. (pej.) Lo monde dai putans. Var.: **putarralha.**

putan n.f. (pop.) Prostituida; frema desbauchada. Sin.: **gorrina, gandaula, fretassa, bagassa, gronhassa.** 2. (fam.) *Putan de...:* Maudich... ◇ *Putan!* Juron qu'exprimisse lo despièch, l'estonament, etc. Var.: **petan.**

putanejar vi. Menar una vida de rufian.

putanassa n.f. Aumentatiu de putan.

putanela n.f. Diminutiu de putan.

putaniera n.f. Frema que cèrca d'aventuras amoròs. Sin.: **correntina.**

putanisme n.m. Gorrinitge.

putaria n.f. (pop.) Prostitucion.

putarralha n.f. (pej.) Putalha.

putassier, a adj. (pop.) 1. Dei prostitutas ò que li evòca. 2. Que corre darrièr li fremas. Sin.: **fremassier.**

putassiera n.f. Frema que cèrca d'aventuras amoròs. Sin.: **correntina.**

putatiu, iva adj. (dr.) Qu'es supauat legal, legitime, en despièch de l'absença d'un fondament juridic vertadier. ◇ *Títol putatiu:* Títol qu'una persona invòca en cresent à la sieu existéncia alora que non existisse. ◇ *Maridatge putatiu:* Maridatge nul, ma que lu sieus efèctes juridics subsíston per lu enfants (*enfants putatius*), en rason de la boana fe d'un au manco dei espòs.

putativament adv. D'un biais putatiu.

pútega n.f. Pótega (*Upupa epops*). Sin.: **petuga.**

putegat, ada adj. Potegat. Sin.: **capelut.**

putejar vi. Si prostituir; frequentar li prostitutas. Var.: **putanejar.**

putitge n.m. Prostitucion; gorrinitge. Sin.: **putanisme, putaria.**

putrefaccion n.f. Descomposicion bacteriana d'un cadavre, d'un organisme moart. Sn.: **poiridier, poiriment, poiridura.**

putrefach, a adj. Qu'a subit una putrefaccion. Sin.: **poirit.**

putrefaire vt. Putrificar. Sin.: **poirir.**

putreficable, a adj. Susceptible de si putrificar. Sin.: **putrescible, gatable.**

putreficar vt. (*putrefiqui*) Provocar la putrefaccion de. Sin.: **putrefaire.** ◆ **si putreficar** v.pr. Èstre en putrefaccion. Sin.: **poirir.**

putrescent, a adj. (lit.) Que comença à si putreficar; qu'es en via de putrefaccion.

putrescibilitat n.f. Caractèr, natura de cen qu'es putrescible.

putrescible, a adj. Susceptible de poirir.

putride, a adj. 1. (lit.) En estat de putrefaccion. 2. Que presenta lu fenomènes de la putrefaccion: *Fermentacion putrida*. Sin.: **poirit**. 3. Que sembla si produrre à causa de la putrefaccion: *Una odor putrida*.

putridir vi. (*putridissi*) Si putreficar.

putriditat n.f. (lit.) Estat de cen qu'es putride.

putsch n.m. (mòt alemand) Còup d'Estat organisat per un grope armat en vista de pilhar lo poder. Sin.: **solevament politic armat**.

putschista adj. e n. Relatiu à un putsch; que li participa.

putto n.m. (mòt it.) En pintura, niston nut, pichin amor, angelòt.

puvaterapia n.f. Metòde de tractament de divèrsi dermatòsis, qu'assòcia l'irradiacion per de rais ultraviolets de granda longuessa mé l'absorpcion d'un psoralène.

p.-v. n.m. Procès-verbal.

PVC Policlorure de vinil, matèria plastica foarça emplegada.

pyrex n.m. (nom depauat) Vèire dificilament fusible e totplen resistant.

pz (fis.) Simbòle dau pièze.

Q

q n.m. inv. 1. Dètz e setena letra de l'alfabet (cu). 2. (mat.) **Q**, ensemble dei nombres racionals. ◆ **Q***, ensemble dei nombres racionals, sensa lo zèro. 3. q, simbòle dau quintau.

qasida n.f. (ar.) Poesia araba classica, d'au manco sèt vèrs, m'una rima unica.

qat n.m. 1. Substança allucinogèna extracha dei fuèlhas d'un d'un aubrilhon d'Abissínia e dau Iemen. 2. L'aubrilhon eu-meme (família dei celastraceas); li sieu fuèlhas, que si mastègon per s'embriagar. Grafia sabenta: **qāt**.

qatari, ària adj. e n. Natiu ò estatjant dau Qatar.

Q.C.M. n.m. inv. (sigla) Questionari à causida multipla.

QG n.m. Sigla per Quartier General.

Q.I. n.m. inv. (sigla) Quocient intellectual.

qibla n.f. (ar.) Direccion de la Mèca, dins la region islamica.

quaderna n.f. (mar.) Cordatge me quatre treneus. 1492: «...vol cargar dozenas 12 de libans, sobre una nau.....so es ternas, quadernas e quinas...» (Pellos).

qüadragenari, ària adj. e n. Qu'a entre quaranta e cinquanta ans. Var.: **quadragenari**.

qüadragèsima n.f. (relig. cat.) Nom ancian dau quaresma, que dura quaranta jorns. Var.: **quadragèsima**.

qüadragesimal, a adj. (liturgia) Qu'apartèn au quaresma. Var.: **quaresmal, quadragesimal, qüadragesimalau**.

qüadragesimalau, ala adj. Qüadragesimal. Var.: **quadragesimalau**.

quadraire, airtiz n.m. Persona que tèn la càmera (television).

qüadrangle n.m. (geom.) Figura plana formada de sièis drechas que jónhon doi per doi quatre ponchs non alinhats tres per tres. Var.: **quadrangle**.

qüadrangular(i), a (-ària) adj. Qu'a quatre angles; que la sieu basa a quatre angles. Var.: **quadrangular(i), qüadrangulat, quadrangulat**.

quadrant n.m. 1. Susfàcia que poarta li divisions d'una grandor (temps, pression, velocitat, etc.), e davant la quala si desplaça una agulha qu'indica la valor d'aquesta grandor: *Lo quadrant d'un baromètre*. ◆ (fam.) *Faire lo torn dau quadrant*: Durmir pendent dotze oras. ◆ *Quadrant solari*: Susfàcia que poarta de divisions que corrspondon ai oras dau jorn e que, en foncion de la projeccion de l'ombra d'una brèca que lo Soleu esclaira, indica l'ora. ◆ (mar.) Compàs de navigacion. 2. (anc.) Dispositiu manual d'apèl d'un telefòne.

quadrar vi. (*embé*) Èstre en rapoart mé, s'acordar, concordar. ◆ vt. (fot., cín., telev.) Efectuar un quadratge.

quadrat n.m. 1. Cairat. 2. Pichin lingòt de metal plus bas e dau meme còrs que de caractèrs d'estamparia, emplegat en particulier per blanquir li linhas vuèi; blanc qu'a aquesta foncion, en fotocomposicion.

quadratge n.m. 1. Accion de metre en plaça lo subjècte per rapoart au quadre de la mira d'un aparelh cinematografic ò fotografic. 2. Determinacion dei dimensions e de l'escala de reproduccion d'un document sus una espròva d'estamparia, de fotocomposicion. 3. (min.) Installacion dei quadres de sostèn d'una galària.

quadratic, a adj. 1. (mat., anc.) *Equiacion quadratica*: Equiacion dau segond gra. ◆ *Mejana quadratica de n nombres*: Raïç cairada de la mejana dei cairats dei *n* nombres. ◆ Relatiu au cairat. 2. (miner.) *Prisma quadratic*: prisma drech de la basa cairada.

quadratin n.m. Quadrat de la mema espessor que lo caractèr emplegat; blanc qu'a aquesta foncion, en fotocomposicion.

qüadtratitz n.f. Corba utilizada per lu Ancians dins lu sieus assages per resòlvre la quadratura dau ceucle. Var.: **quadratritz**.

quadratura n.f. 1. Assemblatge de pèças que perméton lo movement dei agulhas d'un relòri. 2. Bastison geometrica d'un cairat equivalent à una susfàcia donada. 3. (astron.) Posicion de doi astres a respèch de la Tèrra, quora lu sieus emplaçaments fórmon un angle drech. 4. *Quadratura dau ceucle*: Problema insoluble.

quadre n.m. 1. Bòrd de boasc, de metal, etc. à l'entorn d'un miralh, d'un tableau, etc. Sin.: **encastre**. 2. Cen que bòrna, limita l'accion de quauqu'un, de quaua ren; cen que circonscriu un subjècte: *Demorar dins lo quadre de la legalitat*. ◆ *Dins lo quadre de*: Dins lu limits de. 3. Contèxte, mitan: *Abitar un quadre agradiu*. 4. Encastre (d'una bicicleta, etc.).

quadre n.m. 1. Salariat qu'a en principi una foncion de direccion, de concepcion ò de contraròtle dins una empresa e qu'a un estatut particulier. 2. Caduna dei categories de personal de la foncion publica, definida per lo sieu estatut. 3. (mil.) *Quadre de resèrva*: Categories d'oficiers generals que, quora an cessat d'aver un emplec, demòron à la disposicion dau ministre.

quadret n.m. Caireu. ◆ *Faire de quadrets*: Quadrilhar. ◆ *Division à quadrets*: Quadrilhatge.

quadreta n.f. 1. Juèc de cartas. 2. Ai bòchas, equipa de quatre jugaires.

qüadrica n.f. (mat.) Susfàcia associada à una equiacion dau segond gra.

qüadricèps n.m. Muscle anterior de la cuèisse, format de quatre faisceus que si rejónhon sus la rotula. Var.: **quadricèps**.

qüadricolor adj. Embé quatre colors. Var.: **quadricolor**.

qüadricromia n.f. Estampatge en quatre colors (jaune, magenta, cian e negre). Var.: **quadricromia**.

quadricular vt. Graticular.

qüadridimensional, a adj. Relatiu à un sistema de quatre dimensions. Var.: **qüadridimensionau, quadridimensional, quadridimencionau.**

qüadridimensionau, ala adj. Qüadridimensional.

qüadriennal, a adj. Que dura quatre ans; que revèn cada quatre ans. Var.: **quadriennal, qüadriennau.**

qüadriennau, ala adj. Qüadriennal. Var.: **quadriennau.**

qüadrifide, a adj. (bot.) Qu'a quatre divisions.

qüadrifoliat, ada adj. (bot.) Qu'a li sieu fuèlhas dispauadi per gropes de quatre. Var.: **quadrifoliat.**

qüadrifonia n.f. Procediment d'enregistrament e de reproduccion dei sons qu'emplega quatre canals.

qüadriga n.f. (Antiqu.) Carri de corsa e de parada mé doi ròdas, mé quatre cavaus de front. Var.: **quadriga** [ka'driga].

qüadrigeneus n.m.pl. (anat.) Nom dei quatre tuberculs aredonits, plaçats sus la part sobrana dau tronc cerebrau, entre lo cerveu e lo cervellet. Var.: **quadrigeneus.**

qüadrilatèr, a adj. Qu'a quatre costats. ♦ n.m. 1. (mat.) Poligòne de quatre costat; susfàcia interiora d'un poligòne parier, se non es crosat). 2. (mil.) Posicion estrategica que s'apontèla sobre quatre ponchs ò zònas fortificats. Var.: **quadrilatèr.**

qüadrilateral, a adj. Qu'a quatre costats. Var.: **quadrilateral.**

quadrilha n.f. 1. Tropa de cavaliers dins una cavalcada. 2. Dança de la fin dau s. XVIIIⁿ, mé quatre coblas de dançaires; grope qu'aquesti coblas formàvon; seria de figuras qu'aqueu dançaires executàvon. 3. *Segonda e promiera quadrilha*: Escalons de la gerarquia dau còrs de ballet de l'Òpera de París.

quadrilhar vt. 1. Partir au mejan d'un quadrilhatge: *Quadrilhar un fuèlh de papier.* 2. Procedir à un quadrilhatge militari ò policier: *Quadrilhar un quartier.* Sin.: **enceuclar, contrarotlar.**

quadrilhat, ada adj. Que presenta un quadrilhatge.

quadrilhatge n.m. 1. Disposicion en cairats contigus; ensèm dei linhas que partisson una susfàcia en cairats. 2. Partiment en cairats, en sectors (d'una vila, d'una region). 3. Operacion militària ò policiera qu'a per objècte de s'assegurar lo contraròtle d'una region en li plaçant d'unitats en divers luècs.

quadrilion n.m. Un milion de trillions. Var.: **quadrilion.**

qüadrimotor adj.m. e n.m. Si di d'un avion qu'a quatre motors. Var.: **quadrimotor.**

qüadrinòmi n.m. Expression algebica compauada de quatre tèrmes. Var.: **quadrinòmi.**

qüadripartit, ida adj. Compauat de quatre partidas ò elements: *Una conferença qüadripartida.* Var.: **quadripartit.**

qüadriplaça adj. e n. Que compoarta quatre plaças: *Una auto quadriplaça.* Var.: **quadriplaça.**

qüadriplegia n.f. Tetraplegia. Var.: **quadriplegia.**

qüadripòde, a adj. e n. Que compoarta quatre pens. Var.: **quadripòde.**

qüadripolar(i), a (-ària) adj. 1. Que possedisce quatre pòles. 2. Relatiu au qüadripòde. Var.: **quadripolar(i).**

qüadripòle adj. Ret electrica mé doi pareus de bòrnas. Var.: **quadripòle.**

qüadrireactor n.m. e adj.m. Avion provedit de quatre reactors. Var.: **quadrireactor.**

qüadriremà n.f. (Antiqu.) Nau mé quatre rengs de remaires ò mé quatre remaires per rem. Var.: **quadriremà.**

qüadrisillab(e) n.m. Mòt, vèrs de quatre sillabas. Var.: **quadrisillab(e).**

qüadrisillabic, a adj. Compauat de quatre sillabas. Var.: **quadrisillabic.**

qüadriivalent, a adj. Qu'a per valença quimica 4. Var.: **quadriivalent.**

qüadriuiom n.m. Lu quatre arts liberals, aritmetica, geometria, música, astronomia, ensenhats dins li universitats medievali. Var.: **quadriuiom.**

qüadrumàn, a adj. e n.m. Qu'a quatre mans. Var.: **quadrumàn.**

qüadrupède, a adj. e n. Que camina sus quatre patas, en parlant dei vertebrats terrèstres. Var.: **quadrupède.**

qüadrupedia n.f. Marcha à quatre patas. Var.: **quadrupedia.**

qüadruplament n.m. 1. Accion de quadruplar. 2. Alargament d'una linha de camin de fèrre de doi vias à quatre vias. Var.: **quadruplament.**

qüadruplar vt. Multiplicar per quatre. Var.: **quadruplar, qüadrupliar.** ♦ vi. Si multiplicar per quatre: *Lo prètz a qüadruplat.*

qüadruplats, adas n. pl. Enfants naissuts au nombre de quatre à l'encòup. Var.: **quadruplats.**

qüadrupte, a adj. Que vau quatre còups una valor: 8 *es lo qüadrupte de 2.* Var.: **quadrupte.**

qüadruptet n.m. (mat.) Ensemble de quatre elements pilhats dins un òrdre determinat. Var.: **quadruptet.**

qüadruptèx n.m. Sistema de transmission que permete de faire passar quatre messatges à l'encòup. Var.: **quadruptèx.**

qüadruplicacion n.f. Accion de qüadrupliar. Var.: **quadrupliar.**

qüadrupliar vt. e vi. (*qüadrupliqui*) Qüadruplar. Var.: **quadrupliar.**

qüairadura n.f. Accion de d'espeçar un animau per n'en tirar la pèu, la graissa, etc. Sin.: **escairatge.**

quairan n.m. Sonalha cairada.

quairar vt. Donar una forma cairada à.

quaker n. (anglés, de *to quake*, tremolar) Qüàquer.

qual, a adj. Quau, quala.

qualament adv. (rare) Sensa minga cambiament.

qualificable, a adj. Que pòu èstre qualificat.

qualificacion n.f. 1. Atribucion (d'una valor, d'un títol). 2. Apreciacion, sus una grasilha gerarquica, de la

valor professionala d'un trabalhaire, en foncion de la sieu formacion, de la sieu experiença e dei sieus responsabilitats. 3. Fach de satisfaire à un ensèms de condicions per poder participar à una espròva, à la fasa ulteriora d'una competicion. Sin.: **competença, capacitat**.

qualificant, a adj. Que dona una qualificacion, una competença.

qualificar vt. (*qualifiqui*) 1. Exprimir la qualitat de, atribuir una qualitat, un títol à: *La lèi qualifica aquel acte de crimi*. 2. Donar (à un concurrent, una equipa) lo drech de participar à una altra espròva, à la seguida d'una espròva. 3. Donar (à quauqu'un) la qualitat, la competença. ♦ **si qualificar** v.pr. Obtenir la sieu qualificacion: *Si qualificar per la finala*.

qualificat, ada adj. Qu'a la competença per. Sin.: **competent, perit, sabent, capable**. ◇ *Obrier qualificat*: Qu'a la qualificacion necessària per ocupar un emplec.

qualificatiu, iva adj. 1. (gram.) Qu'exprimise la qualitat, lo biais d'èstre: *Adjectiu qualificatiu*. 2. Que permete de si qualificar per una competicion: *Espròva qualificativa*.

qualificatiu n.m. 1. Tèrme qu'indica lo biais d'èstre. 2. (gram.) Adjectiu qualificatiu.

qualificator n.m. Teologian qu'apartèn au tribunal de l'inquisicion, qu'es consultat au subjècte dei proposicions deferidi.

qualidadós, oa adj. Qualitós.

qualitat n.f. 1. Biais d'èstre, boan ò marrit, de quauqua ren: *La qualitat d'una estòfa*. ◇ *Qualitat de la vida*: Tot cen que contribuisse à crear de condicions de vida mai armonioi; li condicions de vida mai armonioi. 2. Superioritat, excellença en quauqua ren: *Preferissi la qualitat à la quantitat*. 3. Cen que fa lo meriti d quauqu'un; aptituda. Sin.: **valor, vertut, conoissença, don**. 4. Condicion sociala, civila, juridica, etc.: *Qualitat de ciutadan*. ◇ *Ès qualitats*: En tant qu'ocupant una foncion donada. 5. (anc.) *Òme de qualitat*: De naissença nòbla. ♦ loc. prep. *En qualitat de*: Coma, en tant que, à títol de: *En qualitat de redactor dau dictionari*.

qualitatiu, iva adj. Relatiu à la qualitat e à la natura dei objèctes: *Faire una analisi qualitativa e quantitativa*.

qualitativament adv. Dau ponch de vista de la qualitat.

qualitós, oa adj. De qualitat.

qualora conj. (it. que cau defugir) Pura, pasmens.

quand adv. À quala epòca, à quau moment: *Di-mi quora vendràs? Quand?* Sin.: **quora**. ♦ conj. 1. Au moment que. Sin.: **quora**. 2. *Quand meme*: Per exprimir la concession, l'oposicion: *Es vengut quand meme*. Sin.: **parier, parierament, totun**.

quant adv. interr. Sièrve à demandar una quantitat, una grandor: *Quant costa? Quant de sucre si mete dins aquesta recèpta?*

quant, a adj. e pr. (pl. *quantu, quanti*) Per exprimir una quantitat: *Quantu òmes son venguts? Quanti fremas?* Sin.: **quant de**: *Quant de fremas son vengudi*.

quant à loc. prep. Per cen que pertòca: *Quant à eu*. Sin.: **per cen qu'es de ieu, au mieu endrech, per quant à**.

quanta n.m. pl. Plural de *quantum*.

quantaire n.m. Quantificator.

quantar [kan'tar] n.m. (ar. *qintar*, gros pes). Quintau.

qüantic, a adj. Relatiu ai qüanta, à la teoria dei qüanta. *Fisica quantica*: Var.: **quantic**.

quantificable, a adj. Que pòu èstre quantificat.

quantificacion n.f. Accion de quantificar.

quantificar vt. (*quantifiqui*) 1. Determinar la quantitat de. 2. (fis.) Impauar à una grandor una variacion discontinua per quantitats distincti e multipli d'una mema variacion elementària. 3. (log.) Donar una quantificacion à (una variabla).

quantificat, ada adj. *Grandor quantificada*: Que pòu variar unicament d'un biais discontinú per quantitats distincti e multipli d'una mema valor elementària.

quantificator n.m. (mat., log.) Simbòle qu'indica qu'una proprietat s'aplica à toi lu elements d'un ensemble (*quantificator universal* ∇), ò solament à una partida d'entre elu (*quantificator existencial* ∃) .Sin.: **quantaire**.

quantitat n.f. 1. Proprietat de cen que pòu èstre comptat, mesurat. 2. Pes, volume, nombre que determina una porcion d'un tot, una colleccion de cauas: *Mesurar una quantitat*. Sin.: **dòsi, nombre, volume**. ◇ (fon.) Durada relativa d'un fonème ò d'una sillaba. 3. Un grand nombre. Sin.: **molon, molonada, rup**. ◇ *En quantitat*: En grand nombre. Sin.: **à bodre, à breti, à cofas, à molons**.

quantitatiu, iva adj. Dau ponch de vista de la quantitat.

qüanton n.m. (fis.) Objècte que la fisica quantica estúdia, que pòu aver un comportament corpusculari ò ondulatòri. Var.: **quanton**.

qüantum n.m. 1. Quantitat determinada, proporcion d'una grandor dins una reparticion, un ensemble. 2. (fis.) Discontinuitat elementària d'una grandor quantificada (en partic. de l'energia).

qüaque conj. ['kwake] (fr., present dins Rancher, ma que cau defugir) Ben que.

quàquer, a n. (anglés, de *to quake*, tremolar) membre d'un gropament religiós protestant fondat en lo 1652 per reaccion còtra lo ritualisme e lo conformisme de la Glèia anglicana, e expandit ai Estats Units à partir dau 1681. Var.: **quaker, quàquer**.

qüaquerisme n.m. Doctrina dei quaquers. Var.: **quaquerisme**.

quaranta adj. num. e n.m. inv. 1. Qautre còups dètz. ◇ *Lu Quaranta*: Lu membres de l'Acadèmia francesa. 2. Quaranten: *Pàgina quaranta*. 3. Au tennis, tèrç ponch marcat dins lo juèc (après quinze e trenta).

quaranten, a adj. num. e n. 1. Qu'ocupa un reng que correspoande au nombre quaranta. 2. Que si tròva quaranta còups dins lo tot.

quarantena n.f. 1. Nombre de quaranta ò de pauc ò pron quaranta: *Una quarantena de personas*. Var.:

quarantenau. 2. Atge de pauc ò pron quaranta ans: *Aver la quarantena*. 3. (bot.) Èrba ornamental de flors odoranti, vesina de la giroflea (Família dei crucifèras). 4. (mar.) Isolament impauat à una nau qu'a au sieu bòrd de personas, de bèstias ò de mèrç que vènon d'un país dont li a una malautia contagioa. ◇ (per ext.) Isolament d'una persona malauta ò que s'en torna d'un país tocat per una malautia contagioa. ◇ (fig.) *Metre quauqu'un en quarantena*: Lo metre foara d'un grope. 5. (inform.) Dossier dont son mes de fichiers susceptibles de contenir un virus.

quarantenari, ària adj. e n. 1. Que dura quaranta ans. 2. Relatiu à una quarantena sanitària.

quarantenau n.m. Quarantena: *Un quarantenau de linhas*.

quarantenier n.m. (mar.) Cordatge format per tres treneus.

quarantin, a adj. De quaranta jorns; precòç: *Un gran turc quarantin*.

quaraton n.m. Pichon bateu de ribiera. 1397 «*Item, dinat que fon lo rey foron aparellhat IIII lahuts et un quaraton.....e s'en monteron ad Avinhon.*»

quaresimal, a adj. Quaresmal. Var.: **quaresimau**.

quaresimalista adj. e n. Si di dau predicator dau quaresma.

quaresimau, ala adj. Quaresimal.

quaresma n.f. 1. Per lu catolics e lu ortodòxes, periòde de quaranta jorns, dedicat à la penitènça e à l'abstinènça, que comença lo dimècres dei cendres e s'acaba lo jorn de Pascas. 2. Dejunì observat pendent aqueu periòde: *Faire quaresma*.

quaresmal, a adj. Relatiu à la quaresma. Var.: **quadragesimal, quaresmau, quaresimal**.

quaresmau, ala adj. Quaresmal.

quaresmentrant n.m. 1. Lu tres jorns gras denant de la Quaresma. 2. Persona granda e desgaubiada. Var.: **carementrant**.

qüark n.m. (angl.) (fis.) Quanton fonamental ipotetic qu'intreria dins la constitucion dei adrons. Var.: **quark**.

qüars n.m. Silice cristallizat que si tròva dins de ròcas nombroï (granit, sabla). Var.: **quars**.

qüarsifèr, a adj. Que contèn de qüars. Var.: **quarsifèr**.

qüarsita n.f. Ròca silicea compacta, foarça dura, d'origina sedimentària ò metamorfica, principalament formada de qüars. Var.: **quarsita**.

qüarsós, oa adj. Ric en qüars. Var.: **quarsós**.

quart, a adj. num. Quatre.

quart n.m. 1. La quatrena partida d'una unitat: *Quatre es lo quart de setze*. ◇ *Au quart de torn*: Immediatament, sus lo còup, m'una granda precision. ◇ *Ai tres quarts*: En granda part. ◇ (fam.) *Lu tres quarts dau temps*: La màger part dau temps, esquasi totjorn. ◇ *De tres quarts*: Si di de quauqu'un que si tèn de tau bials que si véon lu tres quarts de la sieu cara. 2. Botelha d'un quart de litre. 3. Gòt metallic m'una manelha, que contèn un quart de litre. 4. (mar.) Servici de velha de quatre oras, sus una

nau; part de l'equipatge encargada d'aquesto servici. Sin.: **garda**. ◇ *Oficier de quart*: Oficier responsable de l'anar d'una nau en foncion dei òrdres dau sieu comandant, en temps de navigacion (se non, si di *oficier de servici*). 5. (anc.) Unitat d'angle que valia 11°15'. 6. *Quart d'ora*: Durada de quinze minutas. ◇ (fam.) *Passar un marrit quart d'ora*: Si retrovar, per un moment, dins una situacion desagradiva; si faire picar violentament. Sin.: **passar un marrit moment**. 7. (mús.) *Quart de sospir*: Signe de silenci qu'a la durada d'una dobla cròcha. 8. *Quart de finala*: Espròva eliminatòria qu'opaua doi à doi vuèch concurrents ò vuèch equipas.

qüart n.m. Unitat de mesura de capacitat anglosaxona, que vau à l'entorn d'un litre (0,946 litre per lu liquides, 1,1 litre per li matèrias sequi). Var.: **quart**.

quarta n.f. 1. Anciana mesura de capacitat, d'una contenença de doi pintas. 2. (juècs) Seria de quatre cartas que vènon una après l'autra dins una color donada. 3. (mús.) *Interval de quatre gras*.

quartairon n.m. (pej.) Pichin nombre: *Un quartairon de maucontents*. Var.: **quarteiron**. Sin.: **quartin**.

quartana adj.f. (anc.) *Fèbre quartana*: Fèbre intermitenta que lu sieus episòdis d'ipertermia tórnon aparéisser lo quart jorn, coma dins d'uni formas de paludisme; ancian nom dau paludisme.

quartar vt. (min.) Redurre (de matèria) per quartatges successius.

quartat n.m. Concors de pronostics dins lo quau cau devinar lu promiers quatre cavaus d'una corsa.

quartatge n.m. (min.) Reduccion de volume d'una quantitat de matèria sensa modificacion de la sieu tenor mejana.

quarteiron n.m. Quartairon.

quarteiron, a adj. e n. Que pertòca un mesclat que possedisse un quart de sang d'una raça, e de quatre parts tres d'una altra raça à l'origina d'aqueu mestissatge.

quarteròl (mar.) Lo quatren remador sus lo banc de vòga, en partent dau corredor central (*corsia*) d'una galèra. Var.: **quarteròu**.

quarteròu n.m. Quarteròl.

qüartet n.m. (mús.) Formacion de jazz compauada de quatre musicion. Var.: **quartet**.

quartidí n.m. Quart jorn dau calendrier revolucionari francés.

quartier n.m. 1. Porcion de quauqua ren partit en quatre parts: *Un quartier de pom*. 2. Porcion de quauqua ren partit en parts inegali: *Un quartier de fromai*. Sin.: **talhon**. 3. Division naturala de divers fruchs: *Un quartier de portegal*. 4. Massa importanta destacada d'un tot: *Un quartier de carn*. 5. (astron.) Fasa de la Luna dins la quala si pòu vèire la mitan dau disc lunari. 6. (equit.) Caduna dei parts d'una sèla dont repauon li cuèissas d'un cavalier. 7. (arald.) Una dei quatre partidas de l'escartairat. ◇ *Quartiers de noblessa*: Ensèm dei ascendents nòbles d'un individú, pilhats à la mema generacion. 8. *Non faire de quartier*: Massacrar tot lo monde, sensa pietat. 9. Division administrativa d'una vila. Sin.: **barri, borgada**. ◇ Partida d'una vila que

presenta una unitat ò de caracteristicas particulieri: *Un quartier ancian, un quartier comercant*. 10. (mil.) Tot luèc qu'una formacion militària ocupa, dins una garnison. ◇ *Aver quartier liure*: Èstre autorisat à soritr de la casèrna; per ext., èstre autorisat à sortir liurament. ◇ *Quartier general*: Pòst de comand d'un oficièr general e dau sieu estat-major. ◇ *Quartiers d'ivèrn*: Luèc que li tropas ocúpon à la marrida sason, entre doi campanhas; durada dau sieu sojorn. 11. (dr.) Partida d'una preson afectada à una categoria particuliera de detenguts. ◇ *Quartier d'auta seguretat, quartier de seguretat renforçada*: Quartier dont son mes lu presoniers jutjats perilhós (suprimits en lo 1982 en França). 12. (mar.) Circonscripcion territoriala de l'Inscripcion maritima. 13. (mar.) *Vogar à quartier*: Partejar lu remadors per mitat, una mitat de 12 remadors à la proa e 12 autres à la popa, de cada costat de la galèra.

quartier n.m. *Quartier de 4 moturaus*: Anciana mesura dei solides niçada valent 1,010937 dal.

quartier-mèstre n.m. (Etim. all. *quarter-meister*) Grade mai bas de la gerarquia de la marina militària, que correspoande à-n-aqueu de caporal ò de brigadier (*quartier-mèstre de 2ª classa*) ò à-n-aqueu de caporal-cap ò de brigadier-cap (*quartier-mèstre de 1ª classa*).

quartil(e) n.m. Caduna dei tres valors que partisson una distribucion estatistica en quatre parts d'efectius pariers.

quart monde n.m. 1. Ensèm format per lu país dau tèrç-monde mai desfavorisats. 2. Dins un país desvolopat, part mai desfavorisada de la poblacion, ensèm d'aqueli que vívon dins la misèria.

quartin n.m. Qaartairon.

quarto adv. (lat.) Quatrenament.

quasar n.m. Astre que sembla una estela e qu'a una granda luminositat, que lo sieu espèctre presenta un grand decalatge vèrs lo roge.

quasèrn n.m. 1. Assemblatge de fuèlhs de papier cordurats ò religats ensèm, per escriure, dessénhar, etc. 2. En estamparia, grand fuèlh estampat, plegat, decopat au format e assemblat per formar una part d'un libre, d'una revista, etc.: *Quasèrn de 32 pàginas*. 3. *Quasèrn dei cargass*: Document escrich que, dins lo quadre d'un contracte administratiu, determina li obligacions recipròqui de l'Administracion e dau contractant. Sin.: **capitolat**. ◇ Recuèlh dei caracteristicas que deu presentar un material, una realisacion tecnica à l'estudi ò en cors de realisacion. ◆ pl. (ist.) *Quasèrns de dolenças*: Documents dins lu quaus li assembladas que preparàvon lu estats generals recampàvon li reclamacions que lu sieus representants devíon faire valer.

quasernet n.m. 1. Pichin quasèrn que sièrve à pilhar de nòtas, etc. Var.: **casernet**. Sin.: **librilhon**. 2. Assemblatge de documents estampats (sageus, bilhets, etc.), destacables: *Un quasernet de chècs*. 3. *Quasernet de comandass*: Lo tot dei comandass qu'una empresa deu onorar. 4. (mar.) Libre que li son notadi li activitats diversis pertocant lo foncionament d'una nau.

quasi adv. Esquasi.

quasicontracte n.m. 1. Fach independent d'una convencion prealabla, que n'en vènon, ai tèrmes de la lèi, d'efectes equivalents à-n-aqueli d'un contracte. 2. Contracte passat entre lu poders publics e un productor ò un grope de productors dins l'amira d'encoratjar una produccion donada.

quasidelicte n.m. Acte que, sensa constituir un delicte, poarta dam à quauqu'un e per aquò duèrbe drech à-n-una reparacion.

quasiment adv. Esquasi.

quasimòdo n.m. [kasi'modo] Premier dimènegue après Pascas. Sin.: **pasquetas**.

quasimoneda n.f. Esparnha à cort tèrme rapidament transformabla en moneda.

qüàssia n.m. Aubrilhon d'Amèrica tropicala que l'extrach dau sieu boasc, foarça amar, es emplegat coma tonic e aperitiu (Família dei simarubaceas). Var.: **quassia**, **qüassier**, **quassier**.

qüassier n.m. Quàssia. Var.: **quassier**.

qüassina n.f. Constituent dau quàssia. Var.: **quassina**.

qüaternari, ària adj. 1. Si di dei compauats quimics que contènon quatre elements diferents. 2. Si di d'un atòme de carbòni ò d'azòt ligat à quatre atòmes de carbòni. 3. *Èra qüaternària ò qüaternari*, n.m.: Partida superiora de l'èra cenozoïca, d'una durada entre 2 e 4 milions d'ans, caracterisada per de grandi glaciacions e per l'aparicion e l'evolucion de l'òme. Var.: **quaternari**.

qüaternion n.m. (mat.) *Còrs dei quaternions*: Còrs non comutatiu dei reals e dei complèxes. Var.: **quaternion**.

qüatèrne n.m. Au lòto, seria de quatre numèros plaçats sus la mema linha horizontala d'una grasilha. Var.: **quatèrne**.

quatòrze adj. num. e n.m. inv. 1. Tretze e un. 2. À la belòta, lo nòu d'atots.

quatorzen, a adj. 1. Au reng marcat per lo nombre quatòrze. 2. Que si tròva quatòrze còup dins lo tot.

quatorzena n.f. 1. Nombre de quatòrze elements. 2. Messa en quarantena per una durada de quatòrze jorns.

quatorzenament adv. En quatorzena posicion, dins una enumeracion.

quatre adj. num. e n.m. inv. Tres e un. ◇ *Coma quatre*: Totplen (sobretot dins l'expression *manjar coma quatre*). ◇ *Quatre à quatre*: En passant quatre gras d'un còup dins lu escaliers; d'un biais precipitat. Sin.: **de quatre en quatre**. ◇ (fam.) *Si metre en quatre*: Si donar de mau, s'emplegar per rendre servici. Sin.: **si dessabatar**, **si levar la pèu**. ◇ Expr.: *Un d'aqueli quatre matins*: D'aquí gaire, per anonciar un eveniment mäger.

quatre-aubres n.m. inv. (mar.) Grand velier provedit de quatre aubres, que navigava encara en li annadas trenta dau sègle XXⁿ, sobretot per lo transpòrt dau tè. Sin.: **clipper** (angl.).

quatre-cent-vint-un n.m. inv. Juèc de dats dont la combinason mai foarta es 4, 2 e 1.

quatre-de-chifra n.m. inv. Leca facha d'una pèira plata tenguda au mejan de quatre bastonets plaçats en

forma de 4, e que s'encala quora una preda vèn urtar aquestu bastonets.

quatre-espècias n.m. inv. Planta dei Antilhas que lu sieus fruchs fan pensar au pebre, à la canela, la muscada e lo giròfle.

quatre-fuèlhas n.m. inv. (arquít.) ornament format de quatre lòbes (ò *lancetas*) dispauats à l'entorn d'un centre de simetria.

quatren, **a** adj. 1. Qu'ocupa un reng marcat per lo numèro quatre. 2. Que si tròva quatre còups dins lo tot. Sin.: **quart**. ♦ n.f. 1. (juècs) Quarta. 2. (coregr.) La quatrena dei cinc posicions fondamentalas de la dança classica, caracterisada per l'escartament dei pens en avant e l'estabilitat ensinda obtenguda.

quatren n.m. Estròfa de quatre vèrs.

quatrenament adv. En quatren luèc. Var.: **quarto**.

quatre-quatre n.m. inv. (mús.) Mesura de quatre temps qu'a la negra per unitat de temps e la redona per unitat de mesura.

quatre-quatre n.f. ò n.m. inv. Veïcule mé quatre ròda motritz (S'escriu generalament 4x4).

quatre-temps n.m. pl. (liturgia) Periòde de tres jorns de dejuni e d'abstinéncia que la Glèia catolica prescrivia à passat temps lo dimècres, lo divendres e lo dissabte de la promiera setmana de cada sason. Sin.: **quatre-tèmporas**.

quatrillion n.m. Un milion de trillions, sigue 10^{24} . Var.: **quatrillion**.

quattrocentista adj. e n. Que pertòca lu escrivans e artistas italians dau s. XVⁿ. Var.: **quattrocentista**.

quattrocento n.m. (it.) Siècle XVⁿ, per evocar lo periòde artistic. Var.: **quattrocento**.

quatuor n.m. 1. Grope de quatre personas. 2. (mús.) Composicion de quatre partidas vocali ò instrumentali. ♦ *Quatuor à coardas*: Composicion per doi violons, alto e violoncèl. ♦ *Quatuor vocal*: Soprano, alto, tenòr e bassa. Var.: **quatuor**.

quau (lo) pr. rel. generalament precedit d'una preposicion (fem. *la quala*, pl. *lu quaus*, *li quali*): Lo libre dau quau parli. Sin.: **lo libre que n'en parli**.

quau, quala que adj. rel. Indica l'idea d'oposicion: *Quala que sigue la tieu destinacion*. Var.: **qual**. ♦ adj. interr. e exclam. Indica la qualitat de l'èstre ò de la caua sobre lu quaus poarta la question: *Quau libre as crompat? Sobre quau critèri ti bases?* Sin.: **que**. ♦ pron. interr. *Quau volètz?*

quauqua ren pron. ind. m. 1. Designa un nom de caua ò un grope nominal indeterminat: *Ti volii dire quauqua ren*. 2. Indica un eveniment, una situacion, una relacion, etc., que non s'en vòu parlar ò que non s'en conoisse la natura: *Li a quauqua ren que si debana*.

quauque, a adj. ind. (pl. *quaucu*, *quauqui*) Exprimisce una quantitat, una durada, una valor indeterminats: *Quauqui personas èron presenti, non si veirèm per quauque temps*.

quauquifés adv. En d'uni occasions; episodicamente. Var.: **quauqui fes**. Sin.: **de còups que li a, de vegadas**.

quauqu'un pron. ind. 1. Designa una persona indeterminada que sigue entre d'autri ò non: *Es vengut quauqu'un, èra quauqu'un de la tieu familha*. 2. La persona en question, una persona, un individú: *Es quauqu'un de ben*. 3. *Èstre, si crèire quauqu'un*: Una persona d'importança, de valor.

quauqu'uns, quauqu'unì pron. indef. pl. Indica un pichin nombre indeterminat de personas ò de cauas, dins un grope ò non: *De toti li personas à cu ai escrich, quau'unì non m'an respondut*. Sin.: **d'unu, d'unì**.

que pron. rel. 1. Subjècte: *La persona que parla*. ♦ COD: *La caua que fas*. ♦ COI: La persona que parles, que n'en parles. Sin.: **la persona de cu parles**. 2. pron. interr. 1. Introdue una interrogacion dirècta: *Que dies?* 2. Introdue una interrogacion indirècta: *Non sabi que pensar de tot aquò*. 3. conj. Sièrve à ligar la proposicion subordenada à la proposicion principal: *Volèm que vengue*. ♦ Marca, dins una proposicion principal ò independenta, la voluntat, l'imprecacion, etc.: *Que parte sus lo còup!* ♦ Sièrve de correlatiu ai mòts tau, quau, meme, e ai comparatius: *Es mai beu que tu*. ♦ Sièrve à formar de locucions conjontivi coma *denant que, per que, ben que*, etc. ♦ *Non ... que*: Solament. 4. adv. exclam. *Que malur!, que de gent!* ♦ adj. interr. *Que ora es?*

quebab n.m. (ar.) Carn grasilhada. ♦ (espec.) Entrelescas garnit de carn grasilhada à l'aste; lo local dont si vende aqueu manjar.

quebecisme n.m. Fach de lenga pròpri au Quebèc.

quebequés, esa adj. e n. De la província dau Quebèc ò de la vila de Quebèc.

queca n.f. (vulg.) Sèxe masculin. Sin.: **quiqueta**.

quechua n.m. Lengua indiana dau Perú e de Bolívia, que fuguèt la lenga de l'Empèri inca.

queco n.m. *Faire lo queco*: Faire lo bulo, si pavanejar.

quefir n.m. Bevenda caucasiana gasoa e acidulada obtenguda per la fermentacion dau pichin lach.

quelat n.m. Compauat dins lo quau un atòme metallic es pilhat entre doi atòmes electronegatius ligat à un radical organic.

quelator n.m. (med.) Substança que forma mé d'unu posions (metals) un quelat eliminable dins li urinas e emplegada dins lo tractament de divers intoxicacions.

queleutoptèr n.m. Òrdre d'insèctes coma lu fasma.

quelicèr n.m. Cadun dei cròcs pars verinós situats sus la tèsta dei quelicerats.

quelicerat n.m. *Quelicerats*: Sotaembrancament d'artropòdes qu'an de quelicèrs.

queloïda n.f. e adj. (patol.) Cicatritz cutanea que forma un borrelet fibrós sovent dolorós.

quelonian n.m. *Quelonians*: Òrdre de reptiles correntament sonats tartuga.

quemoreceptor, tritz adj. e n.m. Quemoreceptor.

quemoreceptor, tritz adj. e n. Qu'es sensible ai estimulacions quimiqui: *Li cellulas gustativi son quemoreceptritz*. Var.: **quemoreceptor**.

quenèla n.f. Rotleu de peis ò de carn chaplats, ligats mé d'òu.

quenopòdi n.m. Planta erbacea correntament sonada *anserina*, dei fuèlhas triangulari, comunas dins li culturas e li roïnas, qu'una dei sieu essenças a de proprietats vermifugui (Tipe de la familha dei quenopodiaceas). Sin.: **quinòda**.

quenopodiacea n.f. *Quenopodiaceas*: Familha de plantas dicotolidoneï apetalas coma lo quenopòde e la blea raba. Sin.: **quenopodiala**, **salsolacea**.

quenopodiala n.f. Quenopodiacea.

quenotron n.m. Valva mé doi electròdes per l'alimentacion dei tubes à rais X e per redriçar lu corrents alternatius de bassa intensitat e d'auta ò fòrça auta tension.

quèpi n.m. Cofadura leugiera provedida d'una visiera e d'una faussa jugulària, portada en particulier per lu oficiers de l'armada de tèrra de França e, d'un temps, per lu policiers.

quequejar vi. Bletonear. Sin.: **tartalhar**, **bletonejar**, **betegar**.

queranopatologia n.f. Estudi dei trebolocis e dei consequenças entirats per lo fòuzer.

queratalgia n.f. Dolor de la cornea.

queratectasia n.f. Dilatacion patologica de la cornea.

queratina n.f. Escleroproteïna impermeabla à l'aiga, rica en sofre, substança fondamentalas dei pels, dei onglas, dei còrnas, dei esclòps, dei plumas.

queratinisacion (-izacion) n.f. (fisiol.) Transformacion dei cellulas dei jaças profundas de l'epidèrma en cellulas de la jaça cornada superficiala riqui en queratina.

queratinisar (-izar) (si) v.pr. Si tresmudar en queratina.

queratinisat (-izat), **ada** adj. Cargat de queratina.

queratinocit n.m. Cellula epidermica que dona la queratina.

queratiti n.f. Inflamacion de la cornea.

queratocòne n.m. (med.) Modificacion progressiva de la corbadura de la cornea que pilha la forma d'un còne.

queratodermia n.f. Espessiment dau cròs dei mans e dei pens.

queratologia n.f. Estudi dei malautias de la cornea.

queratomegalia n.f. Dimension acreissuda de la cornea.

queratomètre n.m. Aparelh de mesura de la corbadura de la cornea.

queratopatia n.f. Malautia de la cornea.

queratoplastia n.f. Empeut de la cornea.

queratoscopia n.f. Examèn de la cornea.

queratòsi n.f. Afeccion de la pèu que forma un espessiment de la jaça cornada.

queratotomia n.f. Incision de la cornea.

quercitrin n.m. Principi colorant dau quercitron. Var.: **quercitrina**.

quercitrina n.f. Quercitrin.

quercitron n.m. Rore d'Amèrica dau Nòrd, que la sieu rusca fornisse una tencha jauna.

querdomètre n.m. Kerdomètre.

querela n.f. Garrolha. Sin.: **charpinada**, **carpinatge**, **pelejada**, **altercacion**, **litigi**, **chacotada**.

querelaire, **airitz** adj. e n. Cercagarrolha.

querelar (si) v.pr. Si garrolhar.

querelós, **oa** adj. Garrolhaire. Sin.: **cercabrègas**, **tissós**, **chacotaire**, **garrolhon**, **cercarasons**, **cercagarrolhas**, **pelejaire**.

querimònia n.f. 1. Planh, lament. 2. (dr. ancian) Accion davant lo jutge eclesiastic denant de presentar un monitòri.

querion n.m. Kerion.

quermès n.m. Vermet nuisible que si fixa sus d'unu aubres e li ponde lu sieus òus.

quermessa n.f. Fèsta dins un luèc dubèrt, mé de juècs e de tauliers de venda, sovent organizada au profièch d'una òbra caritativa: *La quermessa de la parròquia*.

querogène n.m. Ròca constitutiva dei jaç d'idrocarbure mai lords.

querosène n.m. Liquide petrolier incolòre ò jaune palle, obtengut coma intermediari entre l'essença e lo gasòli à partir dau petròli brut e emplegat coma carburant en aviacion.

querrabilitat n.f. Caractèr d'una soma querrabla.

querrable, **a** adj. (dr.) Si di dei somas que poàdon èstre reclamadi au domicili d'aqueu que li deu.

quèrre vt. Cercar una cau, una persona, en saupent dont son, per li menar, li portar: *Anar quèrre d'aiga*, *mandar quèrre lo mètge*.

querubin n.m. 1. Àngel dau segond reng dins lo promiera gerarquia, dins la tradicion cristiana. 2. (art) Tèsta d'enfant ò buste portat per doi alas.

querulença (-éncia) n.f. (psiquiatria) caracteristica psiquica dei subjèctes querulents.

querulent, **a** adj. e n. (psiquiatria) Si di d'un subjècte que la sieu activitat es orientada per la reparacion dei injustícias ò dei dams que, d'un biais injustificat, estima d'aver subit. Sin.: **processiu**.

question n.f. 1. Demanda facha per obtenir una informacion, verificar de conoissenças: *Pauar una question*. Sin.: **interrogacion**. 2. Subjècte que cau examinar, estudiar, discutir: *Una question de drech*. ◇ *En question*: que s'en parla. ◇ Èstre question de: *S'agir de, si tractar de*. Sin.: **si virar de**. ◇ Metre en question: *Sotametre à una discussion*. ◇ *Question de principi*: Question essenciala, que determina tot lo rèsta; règle que cau observar en toti circonstanças. 3. Problema, dificultat: *La si pilha cauda per de questions de sòus*. ◇ *Faire question*: Pauar un problema, far nàisser un dubi. 4. (espec.) Tecnica de contraròtle parlamentari que permete ai membres dei assembladas d'obtenir dau govèrn d'informacions ò d'explicacions: *Question escricha, orala*. 5. *Question de confiança*: Procedura aviada à l'iniciativa d'un cap de govèrn parlamentari en vista de faire adoptar per una assemblada legislativa un òrdre dau jorn favorable à la politica governamentalas ò à un projècte de lèi. 6. (ist.) Tortura legala que s'aplicava ai acusats per li arrancar una confession. Sin.: **estira**.

questionnaire, airitz adj. e n. (lit.) Si di d'una persona que pava de questions sensa relambi. Sin.: **lenguejaire**.
 ◆ n.m. Dins lo temps, torturaire que sometia lu encusats à la question.

questionament n.m. Fach de s'interrogar sobre un problema.

questionar vt. Pauar de questions à (quauqu'un): La polícia a questionat un testimòni. Sin.: **interrogar**.

questionari n.m. 1. Seria de questions. 2. (psicol., sociol.) Dins una enquesta per sondatge, seria de questions escrichi ò orali pauadi ai membres d'un escapolon per conèisser la sieu opinion sobre lu problemas que l'enquesta abòrda. 3. (sc. educ.) *Questionari à causida multipla (Q.C.M.)*: Questionari que s'emplega per d'examèns escolaris e universitaris, dins lo quau, per cada question pauada, son associadi diferents respoastas entre li quala aqueu que respoande deu causir.

questor n.m. 1. (Antiqu.) Magistrat roman encargat dei finanças. 2. Membre elegit dau bureau d'una assemblada parlamentària, encargat de la gestion financiera e de l'administracion interiora.

quèstua n.f. (it.) Quista.

questuant n.m. (it.) Quistaire.

questuar vi. (it.) Quistar.

questura n.f. 1. Bureau dei questors d'una assemblada deliberanta. 2. (Antiqu. rom.) Foncion de questor.

quetzal n.m. Auceu dei forèsts dau Mexic e d'Amèrica centrala, dau plumatge vèrd, que lo mascle a de grandis plumas à la coa e un chufo (Família dei trogonides).

quetzal n.m. Unitat monetària principala dau Guatemala.

quiasma n.m. 1. (anat.) Crosament en X dei vias optiqui dins l'encefale. 2. (ret.) Procediment que consistisse à plaçar lu elements de doi gropes que fórmon una antitèsis dins l'òrdre invèrse d'aqueu que la simetria laissa asperar. 3. (art) Dins l'estatuària grèga, dissimetria dinamica dei partidas dau còrs, dei membres d'una estàtua.

quiasmatic, a adj. (neurol.) Relatiu au quiasma optic.

quibotz n.m. En Israèl, tenement comunautari, lo mai sovent agricòla.

quicha n.f. Tarta salada garnida de lardons e recubèrta d'òus batuts mesclats de crema (especialitat lorena).

quichadura n.f. Pression. Sin.: **esquicament, esquissada**.

quichar vi. Premsar, apielar sus quauqua ren. Sin.: **esquicar, acaurar, apontelar, conhar, pressar, preissar**.

quichet n.m. Targeta.

quidam n.m. (fam.) Òme que non si saup ò non si vòu dire lo nom. Sin.: **un quauqu'un, un baudo**.

quiditat n.f. (filos.) Natura d'una cauca tala qu'es exprimida per la sieu definicion (terminologia escolastica).

quid pro quod n.m. (lat.) Error que fa pilhar una cauca per una autra, una persona per una autra. Var.: **quiproquo**.

quiescença (-ència) n.f. (sc. de la v.) Arrèst de desvolopament dei insèctes en cas de condicions exterioris desfavorabls (temperatura bassa, secaressa).

quiescent, a adj. En estat de quiescença.

quiet, a adj. Tranquille, suau, calme: *Una existença quieta*. Var.: **quietós, pasible**.

quietadament adv. Quietament.

quietament adv. Tranquillament. Sin.: **suau, d'aise, suaudent**. Var.: **quietadament**.

quietessa n.f. Calma, quietuda.

quietisme n.m. Doctrina mistica que fafa consistir la perfeccion cristiana dins l'amor de Dieu e la quietuda passiva de l'ànima.

quietista adj. e n. Relatiu au quietisme; que n'es partidari.

quietós, oa adj. Quiet.

quietuda n.f. (lit.) Calma, tranquillitat, repaus.

quilha n.f. (mar.) Element axial de la part inferiora d'una nau.

quilha n.f. 1. Caduna dei pèças de boasc tornadi, pauadi verticalament sus lo soal, qu'un jugaire deu faire tombar en lançant una bòcha. 2. (fam.) La fin dau servici militari.

quilhar vt. Metre en posicion verticala. ◆ vi. (vulg.) Aver una ereccion.

quilo n.m. (abrev.) Quilograma.

quilo- Prefixe que, plaçat davant una unitat de mesura, la multiplica per 10³.

quilocaloria n.f. Unitat de quantitat de calor que vau 1000 calorias (simbòle kcal).

quilocicle n.m. Quilohèrtz.

quilo franc n.m. Anciana unitat de còmpte, que valia 1000 francs. Abrev.: **kF**.

quilograma n.m. Unitat de mesura de massa (simbòle kg) que vau la massa dau prototipe de platina depauat au Bureau internacional dei pes e mesuras (mesura definida en lo 1889). ◇ *Quilograma per mètre ò quilogramètre*: Unitat de mesura lineica (simbòle kg/m) que vau la massa lineica d'un còrs omogèneu de seccion unifòrma que la sieu massa es 1 kg e la sieu longuessa 1 m. ◇ *Quilograma per mètre cairat*: Unitat de mesura de massa surfacica (simbòle kg/m²) que vau la massa surfacica d'un còrs omogèneu d'espessor unifòrma que la sieu massa es 1 kg e fa un mètre cairat. ◇ *Quilograma per mètre cube*: Unitat de mesura de massa volumica (simbòle kg/m³) que vau la massa volumica d'un còrs omogèneu que la sieu massa es 1 kg e lo sieu volume 1 m³; unitat de mesura de concentracion d'un escapolon omogèneu que contèn 1 kg dau còrs considerat dins un volume total de 1 m³. ◇ *Quilograma-foarça*: Anciana unitat de foarça (vèire *newton*).

quilogramètre n.m. Quilograma per mètre.

quilohèrtz n.m. Frequença equivalenta à 1000 hèrtz. Abrev.: **kH**. Sin.: **quilocicle**.

quilometrar vt. (*quilomètri*) marcar d'indicacions quilometriqui: *Quilometrar una rota*.

quilometratge n.m. 1. Accion de quilometrar. 2. Nombre de quilomètres percorruts: *Una veitura m'un foart quilometratge*.

quilomètre n.m. Unitat de distança (simb.: km) que vau 1000 m. ◇ *Quilomètre cairat*: Unitat de susfàcia (simb. km²) egala à la susfàcia d'un cairat de 1 km de costat. ◇ *Quilomètre cube*: Unitat de volume (simb. km³) egala au volume d'un cube de 1 km de costat. ◇ *Quilomètre per ora* (correntament *quilomètre à l'ora*, *quilomètre ora*): Unitat de mesura de velocitat (simb. km/h) que vau 1/3,6 mètre per segonda.

quilmètric, a adj. Relatiu au quilomètre: *Una bòrna quilmètrica*.

quilotona n.f. Unitat de potença d'una carga nucleària, equivalenta à l'energia que l'explosion de 1000 tonas de T.N.T. desgaia.

quilotonic, a adj. Si di d'una carga nucleària que lu sieus esfoarç son parangonables à-n-aquelu produchs per l'explosion d'una carga de T.N.T d'un pes comprés entre 1000 kg e 1 milion de tonas.

quilovat n.m. Quilowatt.

quilovat-ora n.m. Quilowatt-ora.

quilovòlt n.m. 1000 vòlts (simbòle: kV).

quilowatt n.m. Unitat de mesura de potença que vau 1000 W (simbòle kW). Var.: **quilovat**.

quilowatt-ora n.m. Unitat d'energia ò de trabalh que correspoande au trabalh efectuat en una ora per una màquina que la sieu potença es de 1 kW (simbòle kWh). Var.: **quilovat-ora**.

quime n.m. (fisiologia) Massa alimentària que l'estòmegue elabòra.

quimèra n.f. 1. *La Quimèra*: Mostre fabulós, qu'a la tèsta e lo pièch d'un lion, lo ventre d'una cabra e la coa d'un dragon. 2. Imaginacion vana, illusion; projècte irrealisable, utopia. 3. (genet.) Organisme compauat de doi (rarament mai) varietats de cellulas qu'an d'originas genetiqui diferenti. 4. Peis marin que viu en aiga profunda, gaire comun, de l'òrdre dei olocefales.

quimeric, a adj. 1. Que li agrada viure de quimèras: *Un esperit quimeric*. 2. Qu'a lo caractèr imaginari d'una quimèra; utopic.

quimia n.f. 1. Sciènça qu'estúdia la constitucion atomica e moleculària dei còrs, e finda li sieu interaccions. ◇ *Quimia generala*: Desvolopament dei teorias fisiqui fondamentali en quimia (ex.: *quimia nucleària*, *fotoquimia*). ◇ *Quimia organica*: Estudi dei compauats dau carbòni presents dins toi lu èstres vivents (per op. à *quimia minerala* [estudi de toi lu autres còrs]). ◇ *Quimia biologica*: Que poarta sobre lu metòdes d'analisi de la matèria viventa e de substànças que n'en son eissidi. ◇ *Quimia aplicada*: Ensèm dei disciplinas que poàrton sobre li aplicacions de la quimia dins l'industria (quimia industrial), la farmacia, etc. 2. *Quimia d'un element*: Estudi quimic d'aquesto element.

quimic, a adj. 1. Relatiu à la quimia, ai fenomènes qu'estúdia. 2. Que procedisse d'una aplicacion de la quimia; que n'en resulta: *Produch quimic*, *arma quimic*.

quimicament adv. D'après li lèis, lu procediments de la quimia.

quimicofisic, a adj. Relatiu à la quimia e à la fisica.

quimificacion n.m. Formacion dau quime per lo suc gastric.

quimiluminescença (-ència) n.f. Fluorescença qu'un apoart d'energia quimica provòca.

quimiosintèsi n.f. (biol.) Sintèsi dirècta, per d'uni bacterias, dei substànças organiqui que li fan mestier (per op. à *fotosintèsi*).

quimioprofilaxia n.f. Accion preventiva còntre l'infeciment, au mejan de produchs quimics.

quimioresistença (-ència) n.f. Natura d'una tumor que resistisse à la quimioteràpia.

quimiotactisme n.m. Tactisme deugut à un gradient quimic.

quimiotaxia n.f. Tendènça dei cellulas ò dei organismes mobiles à si desplaçar dins una direccion determinada sota l'influença de stimuli quimics.

quimioterapeuta n.m. Especialista en quimioteràpia.

quimioteràpia n.f. Tractament au mejan de substànças quimiqui.

quimioterapic, a adj. De la quimioteràpia.

quimisme n.m. Ensèm dei lèis, dei reaccions quimiqui ligadi è un fenomène.

quimista n. Especialista de quimia.

quimiurgia n.f. (rare) Preparacion industrial de produchs quimics.

quimografe n.m. Kimografe.

quimografia n.f. Kimografia.

quimòno n.m. Kimòno.

quina n.f. (lòto) Seria de cinc numèros plaçats sus la mema linha orizontala d'un carton.

quina n.f. Passeron de la familha dei turdidats (*Turdus philomelos*). Sin.: **tordo quina**.

quina n.f. Quinquina.

quinat, ada adj. (bot.) Si di dei fuèlhas dispauadi cinc per cinc.

quinari, ària adj. Qu'a per basa lo nombre cinc.

quinasa n.f. Enzima qu'a per proprietat d'activar una altra enzima.

quinari n.m. Anciana moneda romana.

quincalha n.f. Camelòta. Var.: **guingalha**.

quincalharia n.f. 1. Ensèm d'objèctes, d'aisinas de metal que sièrvon à maion (per netejar, reparar, etc.). 2. Industria correspondent. 3. Negòci dont si vèndon aquelu objèctes. 4. (fam.) Joieu faus ò d'un luxe ostentatòri. Var.: **guingalharia**.

quincalhier, a n. Persona que fabrica ò vende de quincalharia. Var.: **guingalhier**.

quincanela n.f. Falhida.

quincònci n.m. Assemblatge d'objèctes dispauats per cinc, quatre en cairat e un au mitan.

quindecemvir n.m. (Antiqu. rom.) Cadun dei quinze prèires encargats de gardar ò d'interpretar lu libres sibillins e de contrarotlar lu cultes estrangers. Var.: **quimdecemvir**.

quinescòpi n.m. Aparelh constituït d'un receptor d'imatges de television associat à una càmera cinematografica, que permete d'enregistrar sus un film lu imatges de la television, per la repeticion ulteriora d'emissions en dirècta.

quinesia n.f. Activitat muscularia, movement.

quinesiterapeuta n. Pratician qu'exercisse professionalament lo massatge terapeuti e la quinesiterapia.

quinesiterapia n.f. Ensèms dei tractaments qu'emplègon la mobilisacion activa ò passiva per donar ò rendre à un malaut, à un ferit, lo movement e la foncion dei diferenti partidas dau còrs.

quinesesia n.f. Percepcion conscienta de la posicion e dei movements dei diferenti partidas dau còrs. Var.: **cinestesia**.

quinesestic, a adj. De la quinesesia.

quinetoscòpi n.m. Aparelh qu'inventèron Edison e Dickson en lo 1890, e que permetia la projeccion de fotografias pilhadi à d'intervalles foarça corts, que lo sieu debanament rapide donava l'impression d'un movement.

quinidina n.f. Un dei alcaloïdes dau quina, emplegat coma regulator dau ritme cardiac.

quinina n.f. Alcaloïde contengut dins la rusca dau quinquina, emplegat coma febrifuge e per la sieu accion còntre lo paludisme.

quininisacion (-azion) n.f. Accion de quininisar; lo sieu resultat.

quininisar (-izar) vt. Faire usança sistematicament e metodicament dei saus de quinina en lu país impaludats.

quininisme n.m. Lo tot dei intoxicacions generadi per li saus de quinina. Var.: **quinisme**.

quinisme n.m. Quininisme.

quindà n.m. Planta cultivada en Amèrica centrala per li sieu granas alimentari (Família dei quenopodiaceas). Sin.: **quenopòdi**.

quinoleïna n.f. Compauat eterociclic C₁₀H₇N, qu'es produch per sintèsi e emplegat dins de derivats farmaceutics.

quindona n.f. Compauat benzenic qu'a doi foncion cetòna (Nom generic).

quinquagenari, ària adj. e n. Qu'a entre cinquanta e cinquanta-nòu ans.

quinquagèsima n.f. Dimènegue que precedisse lo quarèsma e qu'es lo cinquanten jorn avant Pascas.

quinquenal, a adj. 1. Que si fa, si celèbra cada cinc ans: *Eleccion quinquenala*. 2. Que s'estende sobre cinc ans: *Plan quinquenal*. Var.: **quinquenau**.

quinquenat n.m. 1. Durada d'un plan quinquenal. 2. Durada d'un mandat de cinc ans.

quinquenau, ala adj. Quinquenal.

quinquet n.m. Lampa à òli m'un doble corrent d'ària, e que la sieu resèrva es mai auta que la meca.

quinquerema n.f. (mar.) Galèra provedida de cinc filas de rems.

quinquina n.m. 1. Aubre tropical cultivat per la sieu rusca, rica en quinina (Família dei rubiaceas). Var.: **quina**. 2. Vin aperitiu au quinquina.

quinson n.m. Passeron cantaire d'Euròpa occidentala, dau plumatge blau, verdastre e negre, de la gargamèla roja. ◇ *Quinson bastard*: Passeron que s'espandisse en Amèrica dau Nòrd, essencialament granivòre (*Haemorhous mexicanus*). ◇ *Quinson còrse*: Autre nom dau quinson dau Nòrd, que migra quora lu ivèrns septentrionals son tròup frèis. ◇ *Quinson de coala*: Passeron vesin de la pàssera, ma un pauc plus gròs, granivòre, adaptat à la vida au frèi (*Montifringilla nivalis*). ◇ *Quinson marin*: Passeron d'Euràsia (*Pyrrhula pyrrhula*), que viu en cobla sus la brua deis boasc.

quinsoniera adj. f. *Boscarla quinsoniera*: Boscarla que captura d'insèctes au vòl.

quint, a adj. num. Cinquen.

quinta n.f. 1. Seria de cinc cartas que si seguísso. ◇ *Quinta flush*: Quinta d'una mema color. 2. Gropament d'accès de tus. Sin.: **tussilhon**. 3. (mús.) Interval de cinc gras dins l'escala diatonica.

quintana n.f. (anc.) 1. Pèça de boasc ficada en tèrra, à la quala èra estacat un escut e que lu cavaliers plantàvon davant la sieu tenda. 2. Manequin montat sus un pèrno, que, quora lo si picava maudestrament m'una lança, virava e donava un còup sus l'esquina d'aqueu que l'avía picat.

quintau n.m. (lat.mediev. **quintale**, de l'ar. **qintar**, gròs pes, dau gr. bis. **kenténarion**, dau b.lat. **centenarium**, pes de cent liuras) Cent quilos (simb. q). ◇ Anciana mesura de pes niçarda valent 6 rups (46,744 kg).

quintefuèlha n.f. (arald.) Flor estilizada, mé cinc petales ponchuts.

quintefuèlha n.m. (b.-a.) Motiu decoratiu medieval mé cinc lòbes.

quintessença (-ència) n.f. 1. (filos.) Substança eterada e subtila tirada dau còrs que la contenia e desgatjada dei quatre elements mai espés. 2. (lit.) Cen que li a de principal, de melhor, de mai perfècte dins quauqua ren: *La quintessença d'una òbra*.

quintessenciar vt. (*quintessenci*, classic *quintessèncii*) Traire la quintessença de quauqua ren.

quintessenciat, ada adj. Rafinat. Sin.: **alambicat, complicat, sofisticat**.

quintet n.m. 1. Tròç de música mé cinc partidas. 2. Ensèms de cinc instruments ò de cinc cantaires, espec. dins lo jazz. Var.: **quintet**.

quintidí n.m. Cinquen jorn dau calendrier revolucionari francès.

quintil n.m. Estròfa de cinc vèrs e doi rimas.

qüintilion n.m. Un milion de quàtrilions, sigue 10³⁰. Var.: **quintilion**.

quintolet n.m. (mús.) Grope de cinc nòtas, qu'en sobre es marcada la chifra 5, e que vau quatre ò sièis nòtas dau meme grope ritmic.

quintós, oa adj. 1. (med.) Que si manifestà per quintas. 2. (lit.) Subjècte à d'accès de marrida umor. Sin.: **tissós, fantasc, estralunat, capriciós**.

quintuplar vt. Multiplicar per cinc: *Quintuplar una soma*. ♦ vi. Èstre multiplicat per cinc: *Lu prètz an quintuplat*. Var.: **quintuplicar**.

quintuplats, adas n. pl. Enfants naissuts au nombre de cinc.

quintuple, a adj. e n.m. Cinc còups mai grand.

quintuplicar vt. (*quintupliqui*) Quintuplar.

quinze adj. num. 1. Quatorze e un: *Lo quinze dau mes*. ♦ *Quinze jorns*: Doi setmanas. 2. Au tennis, premier ponch que si pòu marcar dins un juèc. 3. Equipa de rugbi: *Lo quinze tolonés*.

quinzen, a adj. e n. 1. Qu'es au reng marcat per lo numèro quinze. 2. Que si tròva quinze còups dins lo tot.

quinzena n.f. 1. Grope de pauc ò pron quinze unitats. Var.: **quinzenada, quizenau**. 2. Doi setmanas: *Farèm aqueu trabalh dins la quizenada que vèn*.

quinzenada n.f. Quizenada.

quinzenament adv. En quizen luèc, dins una enumeracion.

quizenau n.f. Quizenada.

quinzista n. Jugaire de rugbi à quinze.

quidòsc n.m. Kìdòsc.

quidòsc n.m. 1. Pavilhon dubèrt de toi lu costats, installat dins un jardin ò sus una passejada de la via publica. 2. Pichina botiga sus la via publica per la venda de jornals, de flors, etc. 3. Superstructura d'un sotamarin, que sièrve de sosta pendent la navigacion en susfàcia e de lojament per lu aubres en temps de plonjada. Sin.: **barracon**.

quiosquier, a n. Persona que tèn un quidòsc de jornals. Var.: **quiosquista, kiosquier**.

quiosquista n. Kiosquista.

quiosquista n. Quiosquier.

quippa n.f. Kippa.

quipriòta adj. e n. Cipriòta.

quiproquo n.m. Quid pro quod.

quiqueta n.f. (vulg.) Sèxe masculin. Sin.: **queca**.

quiquiriquí n. m. Cant dau gal.

quiragra n.f. Malautia de la gota, quora tòca li mans d'un èstre uman ò li patas d'un auceu.

quiralitat n.f.(quim.) Si di d'una molecula que pòu existir sota doï varietats optiqui invèrsi una de l'autra.

quirat n.m. (dr.) Part qu'una persona a dins la proprietat d'una nau en indivision.

quiratari, ària n. (dr.) Persona que possedisce un quirat.

quirièla n.f. (lit.) Lònga tièra ininterrota. Sin.: **seguida, debanament, contunhada, litania, cordelada**.

quirit n.m. (Antiqu.) 1. À l'origina, ciutadan roman de vièlha soca. 2. Ciutadan que vivia à Roma.

quiografari, ària adj. (dr.) Si di d'una creança que minga privilègi (ipoteca, caucion, etc.) garantisse. ♦ n. Titulari d'aquesta creança.

quiromancia n.f. Procediment de divinacion fondat sobre l'estudi de la man (formas, linhas, etc.).

quiromancian, a n. Persona qu'exercisse la quiromancia.

quironòme n.m. Pichin mosquilhon que la sieu larva, dicha *vèr de beta*, es en grand nombre dins li loanas.

quiopractor, tritz n. Persona qu'exercisse la quiopraxia. Sin.: **quiopratician**.

quiopratician, a n. Quiopractor, quiopractritz.

quiopraxia n.f. (med.) Tractament per manipulacion dei vertèbras.

quiroptèr n.m. *Quiroptèrs*: Òrdre de mamifèrs sovent nuechencs e insectivòres, adaptats au vòl au mejan de membranas alari fixadi entre lu sieus dets, sus lu flancs e, de còups, sus la coa, e sonats correntament *ratapinhatas*.

quist, a adj. Rare e excellent. Var.: **requist**. Sin.: **valent, recercat, egrègi, famós**.

quist(e) n.m. 1. Cavitat patologica dau contengut liquide ò mièg-liquide, serós, mucòide, colloïde ò sebaceu. 2. (zool.) Forma de resisença e de disseminacion de nombrós protozaris, de la paret espessa e protectritz.

quista n.f. 1. (lit.) Accion de cercar. ♦ *En quista de*: En cèrca de. 2. Accion de demandar e de reculhir de dons per d'òbras de caritat; soma reculhida: *Faire la quista à la glèia*. Var.: **quèstua** (it.).

quistaire, airtiz n. adj. Persona que fa la quista. Var.: **questuant** (it.).

quistar vi. Faire la quista. Var.: **questuar** (it.).

quistic, a adj. De la natura dau quiste.

quitament n.m. Divòrci.

quitança n.f. Atestacion qu'un creancier escriu per declarar qu'un debitor es quiti. Sin.: **apodissa**.

quitançar vt. (dr.) Donar quitança de. Sin.: **apodissar**.

quitar vt. 1. Laisser una persona, s'en separar provisoriament ò definitivament: *A quitat la sieu frema*. 2. Abandonar, laisser un luèc, una activitat, per un temps ò per totjorn: *Quitar Niça, quitar lo sieu trabalh*. Sin.: **renonciar** (à). 3. *Quitar un vestit*: Lo levar. Sin.: **tombar**. 4. Tenir quiti: «*De losquals ccc florins lo quiti*» (quitança de Ludovic Grimaldi, 1420).

quiti adj. Liberat d'un deute, d'una obligacion, d'un dever moral: *Aüra que m'as remborsat, siam quitis*. Sin.: **pati**. ♦ *N'èstre quiti per*: N'aver à subir l'inconvenient de: *As rot una sieta, n'en seràs quiti per crompar un servici nòu*.

quitina n.f. (zool.) Substança organica azotada de la cuticula dei insèctes e autres artropòdes.

quitinós, oa adj. Que contèn de quitina.

quiton n.m. (zool.) Mollusc marin dei ròcas litorali, que la sieu gruèlha es formada de placas articuladi (classa dei polioplacofòres).

quiton n.m. Dins la Grècia antica, tunica tenguda à la talha per una cintura, e constituïda d'un rectangle

d'estòfa dins lo quau s'envolopava lo còrs en laissant una dubertura per lo braç e tengut sus li espatlas au mejan d'un fermalh e d'un boton.

quitran n.m. (turc *katran*, ar. *kitran*) 1. Substança sombra e viscoa, obtenguda per distillacion de divèrs produchs: carbon, vegetaus, etc.). 2. Bitume. Var.: **alquitran**.

quitranar vt. Curbir d'una man de quitran: *Quitranar un camin*. Var.: **enquitranar**.

quitranatge n.m. Accion de quitranar; lo sieu resultat. Var.: **enquitranatge**.

quitus n.m. Acte per lo quau la gestion d'una persona es reconoissuda exacta e reguliera.

quivi n.m. Kiwi (fruch e animau).

quocient n.m. (mat.) Resultat de la division. ◇ *Quocient de doi entiers* ò *quocient euclidian*: Quocient d'una division euclidiana. ◇ *Quocient electoral*: Resultat de la division dau nombre de sugfratges exprimits per lo nombre de sètis à provedir entre li divèrsi listas, dins un sistema electoral de representacion proporcionala. ◇ *Quocient familhal*: Resultat de la division dau revengut impaubable d'una persona fisica en un nombre de parts (en foncion de l'importança de la familha), que realisa un aleugiment fiscal de l'impòst sus lo revengut. ◇ (psicol.) *Quocient intellectual (Q.I.)*: Rapoart entre l'atge mental, mesurat au mejan de tèsts, e l'atge vertadier de l'enfant ò de l'adolescent, multiplicat per 100. ◇ (fisiol.) *Quocient respiratòri*: Rapoart dau volume de gas carbonic expirat au volume d'oxigèn absorbit pendent lo meme temps.

quora adv. 1. À quala epòca: *Quora vendrà?* 2. *Quora que sigue*: Quala que sigue l'ora. ◆ conj. 1. Au moment que: *Quora seràs vièlh, capiràs*. 2. (Per exprimir una oposicion) *Una es bèla, quora l'autra es laida*. 3. (Per exprimir una alternança) *Quora l'un, quora l'autre*: Un còup l'un, un còup l'autre.

quòrum n.m. 1. Nombre de membres qu'una assemblada deu acampar per poder valablement deliberar. 2. Nombre de votants necessari per qu'una eleccion sigue valida.

quòta n.f. 1. Marca per classar, senhalar (lu elements d'una colleccion, lu libres d'una biblioteca, etc.). 2. Chifra portada sus un dessenh, un plan, una carta, per indicar una dimension, un nivèu, etc. 3. (per ext.) Altitud, posicion senhalada sus una carta; nivèu. ◇ *Quòta d'alèrta*: Nivèu d'un cors d'aiga en dessobre dau quau li a inundacion. ◇ (fig.) Ponch critic. 4. (mat.) Tèrça coordenada cartesiana d'un ponch de l'espaci. 5. Constatacion oficiala dei cors (dei títols, dei monedas, dei mèrç), particulierament en Borsa; tableau, fuèlh periodic que presenta aquelu cors. ◇ *Valors foara quòta*: Títols non admés à la quòta oficiala dei agents de cambi. ◇ Cors oficiós de divèrsi mèrç (veituras d'ocasion, per ex.). 6. Estimacion dei possibilitats de victòria d'un cavau de corsa, d'una equipa sportiva, etc.; taus dei escomessas. 7. Nivèu d'estima: *Aver una boana quòta*. ◇ *Quòta d'amor*: Apreciacion fondada sobre la valor morala,

sociala. 8. (dr.) Part que cadun deu pagar d'un impòst. ◇ *Quòta mau talhada*: Compromés.

quotable, **a** adj. Susceptible d'èstre quotat en Borsa.

quotacion n.f. Accion de quotar.

quotaire, **airitz** n. Emplegat que, à la Borsa, fa li quotacions.

quòta-part n.f. Part que cadun deu pagar ò receure dins la distribucion d'una soma; contribucion. Sin.: **ratapart**, **escòt**, **rata**, **escotisson**, **quotitat**.

quotar vt. (*quòti*) 1. Atribuir una quòta à (un document, un libre, etc.) 2. Inscriure à la quòta; fixar lo cors de (una moneda, un títol, etc.). 3. Notar (una còpia, un dever). 4. Portar, reportar li quòtas d'elements representats (corbas de nivèu, per exemple) sus (una carta, un plan, un dessenh). ◆ vi. Aver tala quotacion, en parlant d'una valor, d'una moneda, d'una mèrç: *L'aur a quotat en baissa*.

quotat, **ada** adj. 1. Admés à la quotacion en Borsa. 2. Estimat, preat. 3. *Geometria quotada*: Geometria descriptiva dins la quala cada ponch d'un còrs es representat per la sieu projeccion sus un plan orizontal e la sieu distança (quòta) à-n-aqueu plan.

quotidian, **a** adj. Que si fa ò que revèn cada jorn: *Lo trabalh quotidian*.

quotidian n.m. Jornal que pareisse cada jorn.

quotidianament adv. Cada jorn.

quotidianitat n.f. Caractèr quotidian de quauqua ren.

quotisacion (-zacion) n.f. Cotisacion.

quotisant (-izant), **a** n. Cotisant.

quotisar (-izar) vi. Cotisar.

quotitat n.f. Montant proporcional dins un partatge, una reparticion, una quòta-part.

R

r n.m. inv. Setzena letra de l'alfabet (èrra, èrre).

R Ensemble de toi lu nombres reals. ◇ **R***, ensemble de toi lu nombres reals sensa lo zèro.

R Simbòle dau röntgen.

Ra Simbòle dau radi.

ra n.m. Rau.

raba n.f. Planta de l'oart, de la familha dei brassicaceas, cultivada per la sieu raïç que si manja ò que s'en fa d'òli.

rabab n.m. Rebab.

rabaisar vt. 1. Abaisar torna-mai. 2. Metre mai bas, tornar portar à un reng inferior; redurre l'autoritat, l'influença de. 3. Demenir: *Rabaisar lu meritis de quauqu'un*. Var.: **rabassar**, **rebaissar**. Sin.: **despreciar**.

◆ **si rabaisar** v.pr. S'avilir.

rabanèla n.f. 1. Mostarda dei camps. 2. Rabaneu.

rabaneu n.m. Planta de la familha dei crucifèrs que la sieu raïç espessa es emplegada coma mostarda, un còup gratada. Var.: **rabanèla**. Sin.: **rifoart fèr**, **raïç-foart**.

rabalhada n.f. 1. Accion de rabalhar. 2. Rafla.

rabalhaira, **airitz** n. Persona que rabalha, que cuèlhe.

rabalhar vt. 1. Pilhar quauqua ren qu'es per tèrra. 2. Culhir: *Rabalhar de frucha*. 3. Raflar.

rabalhat, **ada** adj. Si di d'una caua qu'es estada arrecampada per tèrra. Sin.: **(ar)recampat**.

rabárbaro n.m. (it.) Rabarbe.

rabarbe n.m. 1. Planta, de la familha dei poligonaceas, provista de fuelhas largui portadi da gròs pecols, que n'en fórmon la part comestibla, caracterisada da un foarta aciditat. 2. Liqueur que si fa à partir d'aquesta planta. Var. **rebarba**.

rabassa n.f. 1. Bolet tuberós que creisse sota tèrra, generalament sota dau rore; es preat en coïna per lo sieu esperfum potent. Sin.: **trífola**. 2. Enauçament que fórmon li raïç à l'entorn d'un aubre.

rabassar vt. Abaisar torna-mai. Var.: **rabaisar**.

rabassier, **a** adj. Relatiu à la rabassa. ◇ *Rore rabassier*: Qu'au sieu pen créisson de rabassas. ◇ *Can, poarc rabassier*: Can ò poarc adestrat per destoscar li rabassas. ◆ n. Cercaire de rabassas.

rabassiera n.f. Luèc dont créisson li rabassas.

rabassòt, **a** adj. Rabassut.

rabassut, **uda** adj. Si di d'una persona corteta e larga. Var.: **rabassòt**.

rabasta-bastion n.f. (fam.) Gandaula. Sin.: **ravástola**.

rabatamalur n.m. Ribatamalur.

rabatin n.m. (pop.) Pistolet.

rabatons n.m. Loc.: à *rabatons*, de *rabatons*: Si di d'un accion facha vito e à la precipitada. Var.: **ribatons**. Sin.: **à la lèsta**, **leu-leu**, **leu fach**, **d'abrivada**.

rabatre vt. 1. Abatre torna-mai. 2. Abaisar.

rabbìn n.m. (relig.) Prèire de la religion ebraïca.

rabbìnaria n.f. Doctrina e activitat de la religion ebraïca. **rabassiera** n.f. Luèc dont créisson li rabassas.

rabbinat n.m. Carga de rabbìn.

rabbìnic, **a** adj. Que pertòca lu rabbins ò la rabbìnaria.

rabbìnisme n.m. Rabbìnaria.

rabbìnista n. Persona qu'estúdia lu libres rabbìnics.

rabdologia n.f. Procediment de calculs elementaris au mejan de pichoni bletas, sus li quali son marcats de nombres simples.

rabdomancia n.f. Tecnica divinatòria que consistisse à cercar e trovar una persona ò un objècte au mejan d'una bleta de boasc.

rabdomancian, **a** n. Persona que practica la rabdomancia.

rabdomantic, **a** adj. Relatiu à la rabdomancia.

rabelar vt. Èstre reticent per faire de despendre, cercar de limitar li despendas.

rabelat, **ada** adj. Qu'es reticent à despendre. Sin.: **avare**, **avariciós**, **racho**, **equissabinheta**, **avaràs**, **rabeu**, **grincho**, **ressarrat**, **estrech**, **cagadur**, **raspinaire**.

rabesc n.m. Arabesc.

rabescar vt. Decorar de rabescs.

rabeta n.f. Planta crucifèra dei floretas jauni, cultivada per n'en far d'òli.

rabeu, **ela** n. (pop.) Avare. Sin.: **racho**.

ràbia n.f. 1. Malautia virulenta que si transmete de l'animau à l'òme. 2. Ensèm dei manifestacions patològiques umani dau virus de la ràbia, que comprèn una granda excitacion, una paralisi, pi la moart. 3. Dins la lenga correnta: ira foarta. Sin.: (fam.) **santopeu**. ◇ *Accès de ràbia*: Còup de colèra brutala e irrepressibla.

rabìc, **a** adj. Relatiu à la ràbia.

rabilhaire, **airitz** n. Persona que fa de rabilhatges.

rabilhar vt. 1. Tornar abilhar. 2. Tornar metre en estat. ◆ **si rabilhar** v.pr. Si tornar vestir.

rabilhatge n.m. 1. Accion de rabilhar, de si rabilhar. 2. Accion de tornar metre en estat, de reparar.

rabina n.f. Ravina.

rabíós, **oa** adj. 1. Que ressent un accès de ràbia. 2. Qu'esprimisse la ràbia: *Un bram rabíós*.

rabìot n.m. (fam.) 1. Cen que rèsta de manjar après la distribucion. Sin.: **sobras**. 2. Suplement. 3. Temps de servici militari suplementari.

rabiotar vt. (*rabìoti*) (pop.) Pilhar en suplement.

rablat, **ada** adj. 1. Qu'a lo rable espès. 2. Si di d'una persona pusleu pichina e robusta. Sin.: **esquinat**, **membrut**, **espatlut**.

rangle n.m. Partida de la lèbre e dau coniu, despí lo bas dei espatlas fins à la coa.

rablura n.f. (mar., fr.) Paradura.

rabòt n.m. Planon.
rabotada n.f. Planonada.
rabotaira n.f. Aplanaira.
rabotaire, airtitz adj. e n. Aplanaire.
rabotar vt. Aplanar.
rabotatge n.m. Aplanatge.
rabotós, oa adj. (fr.) Inegal, cubèrt d'asperitats: *Un tròç de boasc rabotós*. Sin.: **raspinhós, rafanhós, rufe**.
rabrunir vt. (*rabrunissi*) 1. Far venir escur. 2. (fig.) Far venir triste.
rabugam n.m. 1. Brondilhada (facha de boasc ò de palha). 2. Tròç, brigalhas, laissats sus la riba de mar, passat una tempèsta. Sin.: **rastegam**.
raca n.f. Ensèm dei rèstas (pèu e granetas) dei pendons de raïm, après que son estats pressats per obtenir lo jus, e dei quaus es facha la branda.
raça n.f. 1. Populacion animala obtenguda per seleccion e formant una subdivision de l'espècia, compartissent d'unu caractèrs comuns: *Una raça de can*. 2. Categoria de l'espècia umana facha segond de critèris fisiologics e culturals. Sin.: **etnia, nacion, pòble**. 3. Linhada, ascendença dins una mema familha. Sin.: **linhatge**. ◇ Prov.: *Raça estirassa*: Lu caractèrs fisics e sobretot morals d'una persona son ereditats dei sieus parents. Sin.: **tau paire, tau fiu, sang sanguena, raça raceja**. 4. Grope de cauas que s'assèmblo per forma ò caracteristicas comuni: *Lu maquerons son una raça de pasta*. Sin.: **espècia, mena, sòrta, tipe**. 5. (fam.) *Raça d'un...*: Tèrme de mesprètz.
racadura n.f. (pej.) Vomidura, vomit, racuèrha.
racaire, aira n. (pej.) Aqueu, aquela que raca. Sin.: **vomisseeire**.
racalha n.f. Fotralha, gentalha. Sin.: **gusalha, rafatalha, racanha, racuèrha**.
racanha n.f. Racalha.
racar vt. (*raquí*) (vulg.) Foarajetar per la boca lo contengut de l'estòmegue. Sin.: **debocar, vomir**.
raçat, ada adj. 1. Si di d'un animau qu'es de boana raça, qu'a toti li qualitats pròpri a una raça. 2. Si di d'una persona ò d'una cauca que presenta finesa e elegança.
racatge n.m. 1. Fach de racar. 2. (mar.) Mena de columna compausada de bolas de fusta, nomenada *poma de racatge*, que si plaça e l'entorn d'un aubre per amainar aisadament una antena.
racatge n.m. (mar.) Dròssa.
racejar vi. 1. Tenir de la sieu raça. 2. Perpetuar lo linhatge m'ai qualitats de la raça. Sin.: **sanguenar**.
racemic adj. masc. (fis.) Si di d'una combinason de doi isomèrs optic que non càmbia lo camp de polarizacion de la luz.
racha n.f. Espèrma.
racho, a adj. e n. 1. Qu'a la cara macada de vairòlas, grelat. Sin.: **croat, vairolat**. 2. (pop.) Retient à despensar de sòus, avare. Sin.: **avare, cobés, cagadur, rabeu, grincho**.
racho n.m. (mar.) Mena de quitran.

racial, a adj. Relatiu à la raça: Discriminacion raciala. Var.: **raciau**.
raciau, ala adj. Racial.
racier n.m. Persona encargada de velhar sus la raça dau bestiau d'un mas.
racina n.f. Raïç (espec. *racina cairada* en matematicas).
racinar vt. (rel.) Procedir au racinatge de (una pèu).
racinatge n.m. (rel.) Ornamentacion que sembla l'aspècte de raïç.
racinian, a adj. Pròpri de Jean Racine, dau sieu art.
raciocinament n.m. (lit.) Rasonament excessivament subtiu e ociós. Sin.: **raciocini, raciocinacion**.
raciocinacion n.f. Raciocinament.
raciocinar vi. Rasonar d'un biais excessivament subtiu e ociós.
raciocini n.m. Raciocinament.
racion n.f. Porcion de manjar reservada à un animau ò à una persona, jutjada sufisenta per compaunar un past: *Una racion de civada, una racion militària*.
racional, a adj. 1. Confòrme à la rason. 2. Fondat sus d'un metòde scientific; determinat per de calculs ò de rasonaments. 3. (mat.) *Nombre racional*: Element de l'ensemble $\mathbb{Q}$ egal au quocient de doi entiers. ◇ *Fraccion ò foncion racionala*: Foncion numerica egala au quocient de doi polinòmis. Var.: **racionau**.
racional n.m. (Antiqu.) Pèça d'estòfa ornada de pèiras, que lo grand prèire dei Ebreus portava sus lo pièch. Sin.: **pectoral**.
racionalament adv. D'un biais racional.
racionalisable (-izable) adj. Que pòu èstre racionalisat.
racionalisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de racionalisar quauqua ren. 2. Metòde d'organizacion de la produccion destinada à melhorar lo rendiment. 3. Ensèm de mejans mes en òbra dins lo quadre d'un regime parlamentari per assegurar l'estabilitat e l'eficacitat dau govèrn. 4. *Racionalisacion dei causidas budgetari*: Metòde que tempta d'identificar li tòcas e lu objectius que si fíxon lu diferents centres de decision publics, de definir lu mejans que perméton de lu rejónher e de causir per aquò aquelu mai eficaç. 5. (psicol.) Justificacion logica e conscienta d'un comportament que relèva de motivacions inconscienti.
racionalisar (-izar) vt. 1. Far venir mai racional. 2. Melhorar la produccion ò lo rendiment gràcias à un metòde nòu. 3. (psicol.) Justificar cen que relèva de motivacions afectivi, de còups que li a inconscienti.
racionalisat (-izat), ada adj. Si di de formulas d'electrostatica e d'electromagnetisme emplegada m'au sistema d'unitats SI.
racionalisme n.m. 1. Sistema filosofic que professa que li a ren dins lo monde que non poasque èstre explicat d'un biais acceptable per la rason umana. 2. Actituda de quauqu'un que si fida exclusivament à la rason e au rasonament. 3. Tendença arquitecturala que privilègia

l'estructura e la foncion sobre lo tractament formal e decoratiu.

racionalista adj. e n. Relatiu au racionalisme; partidari dau racionalisme.

racionalitat n.f. Caractèr de cen qu'es racional.

racionament n.m. 1. Accion de racionar quauqu'un ò quauqua ren. 2. Efecte de l'accion de racionar quauqu'un ò quauqua ren.

racionar vt. 1. Limitar la consomacion d'un produch: *Racionar l'aiga*. 2. Atribuir à quauqu'un una quantitat limitada d'un produch, e en particulier d'un aliment: *La frema mi raciona*.

racionari, ària adj. e n. (dr.) Qu'a drech de receure una racion.

racionau, ala adj. Racional.

racisme n.m. 1. Ideologia fondada sobre la creença que qu'existisse una gerarquia entre lu gropes umans, li «raças»; comportaments qu'aquela ideologia inspira. 2. Actituda d'ostilitat sistematica vèrs una categoria determinada de personas: *Racisme antijoves*.

racista adj. e n. Dau racisme; que manifestà de racisme.

racolaire, airtiz adj. e n. Que racoala: *Una publicitat racolairitz*.

racolar vt. (*racoali*) 1. Atirar per de mejans publicitaris ò autres: *Racolar de clients*. Sin.: **agafar**. 2. Acostar, sollicitar de passants, en parlant de quauqu'un que si liura à la prostitucion. Sin.: **agafar**, **putassejar**. 3. (ist.) Recrutar per sorpresa ò per foarça per lo servici militari.

racolatge n.m. Accion de racolar. Sin.: **agafatge**.

racomandable, a adj. Recomandable.

racomandacion n.f. Recomendacion.

racomandar vt. Recomandar.

racomodable, a adj. Que pòu èstre racomodat. Sin.:

taconable, retaconable, radobable, remendable.

racomodament n.m. Accion de racomodar.

racomodar vt. (*racomòdi*) 1. Remetre en boan estat un objet frust ò degalhat. 2. (cordura) Reparar un vestit ò un obratge de teissut au mejan d'un fiu e d'una agulha. Sin.: **sarcir**, **taconar**, **retaconar**, **radobar**. 3. Racomodar li rets de pesca. Sin.: **remendar**.

racomodatge nm. Accion de racomodar. Sin.: **sarcidura**, **taconatge**, **adobatge**, **remendatge** (rets de pesca).

racompanhar vt. Acompanhar torna-mai (una persona fins à la sortida, fins au sieu). Sin.: **tornar accompanhar**.

racontable, a adj. Que pòu estar racontat. Sin.: **narrable**, **cutable**.

raconteire, airtiz n. Contaire. Sin.: **cuntaire**.

racontar vt. (*raconti*) Cuntar; faire un raconte. Sin.: **narrar**.

racònte n.m. Relacion oralà ò eschicha d'eveniments e fachs reals ò fictius; narracion. Sin.: **cònte**. Var.: **racuènte**.

racòrd n.m. 1. Ligason destinada à assegurar la continuitat entre doi partidas separadi ò diferenti, ò à

tornar establir l'omogeneïtat dei divèrsi partidas d'un tot. Sin.: **connexion**, **connector**, **juntura**, **ajustament**. 2. (tecn.) Pèça destinada à assegurar l'assemblatge de doi tubes. ◇ (cín.) Ajustament dei elements de l'imatge ò dau son entre doi sequenças, doi plans successius, destinat à evitar li incoerenças visuali ò sonòri; plan qu'assegura un tal ajustament.

racordament n.m. 1. Accion de racordar, fach de si racordar; joncion, connexion. 2. (c. de f.) Tròç de via que sièrve à religar doi linhas diferenti.

racordar vt. (*racòrdi*) 1. Assemblar, religar (doi cauas distincti, separadi); establir un ligam, una transicion entre aquesti cauas). Sin.: **connectar**. 2. Constituir una comunicacion, una joncion entre: *Doi poants racòrdon li doi ribas*.

racorniment n.m. Fach de racornir. Sin.: **enduriment**.

racornir vt. (*racornissi*) Dessecar, rendre dur coma de còrna. Sin.: **endurir**.

racuènhà n.f. Ejeccion per la boca dau contengut de l'estòmegue; accion de vomir.

racuènte nm. Racònte.

racum nm. (vulg.) 1. Contengut de l'estòmegue qu'es estat vomit. Sin.: **vomidura**, **vomit**. 2. Tèrme d'insulta.

rad n.m. Anciana mesura de dòsi absorbada d'irradiaments ionisaires, que vau 1/100 de gray.

rad Simbòle dau radian. ◇ *rad/s*: Simbòle dau radian per segonda. ◇ *rad/seg²*: Simbòle dau radian per segonda cairada.

rada n.f. Bacin natural ò artificial de granda dimension, desbocant sus la mar, dont li naus poàdon ormejar: *La rada de Vilafranca*.

radar vt. (mar.) Metre una nau en rada.

radar n.m. (acronime de l'anglés *Radio Detection And Ranging*, deteccion e telemetria per ràdio) Aparelh que permete de determinar la posicion e la distança d'un obstacle, d'una nau, d'un avion, etc., per l'emission d'ondas radioelectrici e la deteccion dei ondas remandadi à la sieu susfàcia.

radarastronomia n.f. Tecnica dau radar aplicada à l'estudi dei astres.

radarista n. Especialista de la messa en òbra e dau manteniment dei radars.

radassa n.f. 1. (mar.) Bròssa cilindrica provista d'un mànegue usada per netejar lu canons. Sin.: **escobalhon**. ◇ Escoba facha de vielhs cordatges estacats a un mànegue, per lavar lo poant dei naus. ◇ Redassa. 2. Bròssa cilindrica provedida d'un mànegue usada per netejar lo dedintre d'un objècte, en particulier li jarras dei olivas ò de l'òli. 3. Instrument fach d'una lòngra coarda ò d'una ret per pescar lu aliçons. 3. (vulg.) Fretassa.

radassaire n.m. Persona cargada dau netejament au mejan d'una radassa: *Lo radassaire dei jarras*.

radassar (si) v.pr. S'abandonar embé noncalença. Sin.: **si prear**.

radassier n.m. Canapè. Var.: **radassiera**.

radassiera n.f. Radassier.

radent n.m. (arquít.) Arpa, pèira esportada plaçada à l'extremitat d'un barri, en prevision de la bastison d'un autre obratge en ligason.

radeu n.m. Pichina embarcacion plana, facha de taulas de boasc e usada per lo fret ò lo sauvament. 1379: «*Si que un radelh que lo fa mal ajustar / Feron bastir...*».

radelada n.f. Carpenta d'un radeu.

radelier n.m. Conductor d'un radeu.

radi n.m. Element (Ra) de n° atomic 88 e de massa atomica 162,50, foarça radioctiu (descubèrt per Pierre e Marie Curie, lo radi es un metal alcalinoterrós analògue au bari).

radi n.m. (anat.) Ràdius.

radiacion n.f. 1. Accion de raïar un nom dins una lista ò un registre. 2. Emission de particulas energetiqui. Sin.: **raionament**, **dardalh**, **raiadís**.

radiada n.f. *Radiadas*: Sotafamilha de plantas dau capitule constituït de florons e que tot à l'entorn son dispauadi de flors en lenguetas, coma la margarida (Familha de composeas).

radial, **a** adj. 1. Relatiu au rai d'un ceucle; que seguísse la trajectòria d'un rai. 2. (anat.) Relatiu au ràdius. Var.: **radiau**.

radiala n.f. Rota que religa un centre urban à la sieu periferia.

radiança (-ància) n.f. Raionament.

radiant, **a** adj. Que si difusa per radiacions; qu'emet de radiacions.

radiant n.m. (mat.) Unitat de mesura d'un angle (simbòle rad) equivalent à l'angle que lo sieu som es au centre d'un ceucle e qu'intercepta sus lo ceucle un arc de longuessa egala à n-aquela dau rai d'aqueu ceucle.

radiant n.m. (astron.) Ponch celestial que sembla que li estelas filanti n'en vègon.

radïar vt. (*radi*, classic *ràdi*) Levar un nom dins una lista ò un registre. Sin.: **raïar**.

radiat, **ada** adj. Dispauat en rais.

radiatiu, **iva** adj. (fis.) Que pertòca li radiacions.

radiator n.m. 1. Aparelh qu'assegura l'escambi de calor per radiacion ò conveccion, à fin de rescaufar una pèça ò un objècte. 2. Elment dau caufatge central qu'assegura l'emission de la calor. 3. Organe de refreïament d'un motor termic.

radiau, **ala** adj. Radial.

radicacion n.f. 1. Accion per la quala si fórmon li raïç d'una planta. 2. Lo tot ò la disposicion dei raïç d'una planta. Sin.: **embarbament**.

radical n.m. 1. (ling.) Forma-raïç d'un mòt, ò element de basa d'un mòt sensa ajonta de sufixe ò d'afixe dins li lengas aglutinanti ò flexionali. 2. (quim.) Espècia quimica que possedísse un ò mai d'un electron non apariats sus la sieu jaça extèrna. Sin.: **radical libre**. 3. (mat.) Simbòle usat per la notacion dei raïç carradi. 4. Aderent, partidari d'un partit radical. Var.: **radicau**.

radical, **a** adj. 1. Qu'apartèn à la natura profunda d'un èstre ò d'una caua. 2. Que presenta un caractèr absolut ò definitiu. Sin.: **complet**, **sobeiran**, **definitiu**. 3. Que

caracterisa una accion eficaça que si preocupa gaire dei sieu consequenças: *Una mesura radicala*. 4. (ling.) Relatiu au radical d'un mòt. 5. (bot.) Qu'apartèn à la raïç d'una planta. 6. (pol.) Relatiu au radicalisme; que si revendica dau radicalisme. Var.: **radicau**.

radicalament adv. D'un biais radical.

radicalari, **ària** adj. Relatiu à un radical quimic.

radicalisacion (-izacion) n.f. Accion de radicalisar quauqu'un, quauqua ren ò si radicalisar.

radicalisar (-izar) vt. Rendre quauqu'un ò quauqua ren mai intrasigent e rigorós, en particulier devèrs li sieu opinions politiqui, religiòs, ideologiqui e socialis. ♦ **si radicalisar** v.pr. Venir mai intrasigent e rigorós.

radicalisme n.m. 1. Actituda d'esperit e doctrina d'aqueli que voàlon una rompedura tatala m'au passat institucional e politic. 2. Lo tot dei posicions dau partit radical e radical-socialista. 3. Actituda d'esperit d'una intransigència absoluta.

radical-socialisme n.m. Doctrina politica aparentada au socialisme, apareissuda en França dins lu ans 1880-1890.

radical-socialista adj. Relatiu au radical-socialisme.

♦ n. Membre dau partit radical-socialista.

radicant, **a** adj. (bot.) Si di dei plantas que lu sieus pens eméton de raïç sus diferenti partidi de la sieu longuessa.

radicau, **ala** adj. e n.m. Radical.

radicèla n.f. Raïç segondària, pichineta.

radicha n.f. Planta de l'oart cultivada per la sieu raïç lònca e carnuda; nom d'aquesta raïç, qu'es comestibla. Sin.: **escorçonèla**, **salsific**.

radicotomia n.f. (cir.) Seccion d'una raïç nervioa raquidian, en general sensitiva, per suprimir una dolor.

radicula n.f. (bot.) Partida de la plantula que fornísse la raïç.

radiculalgia n.f. (med.) Dolor ligada à la sofrença de la raïç posteriora d'un nèrvi raquidian.

radicular(i), **a (-ària)** adj. 1. Tot cen que pertòca la raïç d'una dent. 2. Relatiu à la paralisia que resulta dei lesions nervioi raquidiani.

radiculiti n.f. (med.) Lesion d'una raïç d'un nèrvi raquidian ò d'un nèrvi cranian.

radier n.m. Revestiment qu'apara una bastison còntra li degastaduras dei aigas: *Lo radier d'una galaria*.

radiestesia n.f. 1. Sensibilitat ipotetica à divers radiacions, conoissudi ò desconoissudi. 2. Metòde de deteccion fondada sobre aquesta sensibilitat.

radiestesista n. Persona que practica la radiestesia.

ràdio n.f. ['radjo] (abrev. it.) 1. Forma abreviada de divers mòts (radiodifusion, radiofonia, radiografia, etc.), en part. de radiodifusion. 2. Emission e transmission radioelectrica, per ondas hertziani, de programas sonòres variats. Sin. **radiofonia**. 3. Estacion que emete d'emissions radiofònici. 4. Aparelh que permete de receure li emissions radiofònici.

ràdio n.m. 1. Radiotelegrafista. 2. Radiotelefonista.

radioactiu, **iva** adj. Provedit de radioactivitat.

radioactivacion n.f. Formacion d'un radioelement per irradiacion d'un element non radioactiu.

radioactivitat n.f. Proprietat de divèrs nucleus atomics de perdre espontaneament de la sieu massa en emetent de particulas ò de raionaments electromagnetics.

radioalinhament n.m. (aeron. e mar.) Dispositiu que permete de guidar un avion ò una nau au llong d'un axe balisat au mejan de doi emissions radiofoniqui.

radioaltimètre n.m. Altimètre qu'emplega lo principi dau radar.

radioamator, tritz n. Amator que practica l'emission e la recepcion sus li ondas corti.

radioastronòm n.m. Especialista de radioastronomia.

radioastronomia n.f. Branca de l'astronomia qu'a per objècte l'estudi dau raionament radioelectric dei astres.

radiobalisa n.f. Emetor de pichina potença modulad per un senhal d'identificacion per quidar li naus en mar ò per indicar ai avions la sieu posicion. Sin.: **radiomarca, radiogaviteu**.

radiobalisar vt. Provedir d'una senhalisacion per radiobalisatge.

radiobalisatge n.m. Senhalisacion au mejan de radiobalisas.

radiobiologia n.f. Estudi de l'accion biologica de l'ionisacion que lu rais X, lu còrs radioactius e lu neutrons produon.

radiocaisseta n.f. Aparelh constituït d'un poaste de ràdio associat à un lector de caissetas.

radiocarbòni n.m. Isotòpe radioactiu dau carbòni, de massa 14.

radiocobalt n.m. Isotòpe radioactiu dau cobalt, de massa 60. Sin.: **cobalt 60, cobalt radioactiu**.

radiocomanda n.f. Comanda à distança, au mejan d'ondas radioelectriciqui.

radiocomandat, ada adj. Que fonciona m'una radiocomanda: *Un juguet radiocomandat*.

radiocomunicacion n.f. (tecn.) Telecomunicacion facha au mejan d'ondas radioelectriciqui.

radiocompàs n.m. Radiogoniomètre que permete à un avion ò à una nau de conservar la sieu direccion gràcias ai indicacions qu'una estacion emetritz au soal li fornisse.

radioconcentric, a adj. Si di dau plan d'una aglomeracion que li sieu artèrias, circulari e concentriqui, son religadi entre eli per de vias que fòrmon de rais à partir dau centre.

radioconductor n.m. Conductor que la sieu resistença varia sota l'accion dei ondas electromagnetiqui.

radiocristallografia n.f. Estudi de l'estructura dei cristals, fondada sobre la difraccion dei rais X, dei electrons, dei neutrons, etc.

radiocroïisme n.m. Proprietat dei còrs d'èstre mai ò mens transparents ai rais X.

radiocubital, a (anat.) Relatiu au ràdiu e au cubitus. Var.: **radiocubitau**.

radiocubitau, ala adj. Radiocubital.

radiodermiti n.f. Dermati deuguda ai rais X ò à de substànças radioactivi. Sin.: **radiolesion**.

radiodeteccion n.f. Deteccion fondada sobre lo parangon entre de senhals de referença e de senhals radioelectrics remandats à partir de la posicion à determinar.

radiodiagnostic n.m. Aplicacion dei rais X au diagnostic medical, à partir d'una radiografia ò d'una radioscopia.

radiodifusar vt. Difusar per la ràdio.

radiodifusion n.f. 1. Radiocomunicacion à usatge public que compoarta de programas de television, etc. 2. Organisme especialisat dins aquesta activitat.

radioelectric, a adj. 1. Que pertòca la radioelectricitat. Sin.: **hertzian**. 2. Que pertòca lo raionament electromagnetic de longor d'onda superiora au millimètre.

radioelectrician, a n. Especialista de radioelectricitat.

radioelectricitat n.f. Tecnica que permete la transmission à distança de messatges e de sons au mejan d'ondas electromagnetiqui.

radioelement n.m. Element quimic radioactiu. Sin.: *radio-isotòpe*.

radioepidermi n.f. (patol.) Lesion deuguda à l'accion dei rais ionisants (rais X, còrs radioactius).

radiofar n.m. Estacion emetritz d'ondas radioelectriciqui, que permete à una nau ò à un avion de determinar la sieu posicion e de seguir la rota prevista.

radiofonia n.f. Trasmission dau son per ondas hertziani.

radiofonic, a adj. 1. Relatiu à la radiofonia e la radiodifusion. 2. Que passa à la ràdio: *Un programa radiofonic*.

radiofotografia n.f. (radiol.) Fotografia de l'imatge obtnegut sus un ekran de radiscopia.

radiofotografic, a adj. Relatiu à la radiofotografia.

radiofrecuència (-ència) n.f. Frecuència d'una onda hertziana emplegada en radiodifusion.

radiogalaxia n.f. Galaxia qu'emete un raionament radioelectric intense.

radiogaviteu n.m. Radiobalisa.

radiogoniomètre n.m. (radiotecn.) Aparelh que permete de determinar la direccion d'un emetor radioelectric e que, à bòrd dei avions e dei naus, sièrve à determinar la direccion e la posicion.

radiogoniometria n.f. (radiotecn.) Determinacion de la direccion e de la posicion d'un poaste radioelectric emetor. Sin.: **goniometria**.

radiogoniometric, a adj. De la radiogoniometria.

radiografia n.f. 1. Tecnica de registrament fotografic de l'estructura intèrna d'un còrs espauat à un raionament de rais X; fotografia de l'estructura intèrna ensinda obtenguda. Abrev.: **ràdio**. 2. (fig., lit.) Descripcion profunda e que si vòu objectiva d'un fenomène, d'una persona ò d'un grop social. *Una radiografia de la societat niçarda*.

radiografiar vt. (*radiografi*, classic *radiogràfi*) 1. Obtenir un imatge de l'estructura interna d'un còrs en lo sotametent à una projeccion de rais X. 2. (lit.) Analisar mé precision e objectivitat.

radiografic, a adj. Relatiu à la radiografia.

radiograma n.m. Messatge transmés per radiotelegrafia. Sin.: **radiotelegrama**.

radioguidar vt. Procedir au radioguidatge de.

radioguidatge n.m. 1. (radiotecn.) Guidatge d'un engenh mobile (avion, nau, epr ex.) per ondas radioelectricui. 2. Difusion d'informacions radiofoniqui que pertòcon la circulacion rotiera.

radio-immunisation (-isazion) n.f. Acostumada d'un teissut vivent ai rais X, que lo rende gaire sensible ò insensible à d'autri irradiacions.

radio-immunologia n.f. Tecnica de dosatge, au mejan de marcaires radioactius, de gròssi moleculas biologiqui (ormònas).

radio-isòtòpe n.m. Radioelement. Sin.: **isòtòpe radioactiu**.

radiolari n.m. *Radiolaris*: Classa de protozaris dei mars caudi formats d'un esquelet siliciós à l'entorn dau quau raïonon de fins pseudopòdes (Embrancament dei rizopòdes).

radiolarita n.f. Ròca sedimentària silicioa, d'origina marina, formada essencialament de tèsts de radiolaris.

radiolesion n.f. (med.) Afeccion provocada per lu rais X e lu còrs radioactius. Sin.: **radiodermiti**.

radiolisi n.f. (quim., fis.) Descomposicion de substànças quimiqui per accion de raonaments ionisaires.

radiolocalisation (-izacion) n.f. Tecnica de posicionament maritime qu'emplega li ondas radioelectricui. Sin.: **radiodeteccion, radar**.

radiolocalisar (-izar) vt. Localisar (una nau) au mejan de la radiolocalisation.

radiologia n.f. (med.) Partida de la medecina qu'emplega lu rais X, lu isòtòpes radioactius e li radiacions non ionisanti (ultrasons) per faire de diagnostics ò en terapeutia.

radiologic, a adj. Relatiu à la radiologia.

radiologista n. Radiològue, radiològa.

radiològue, òga n. Especialista de radiologia. Var.: **radiologista**.

radioluminescença (-éncia) n.f. Luminescença provocada per de radiacions.

radioluminescent, a adj. Provedit de propietas de radioluminescença.

radiomanometria n.f. Procediment de diagnòsi que liga l'aplicacion de la radiologia e la mesura de la pression au dedintre dei organes, seringat au mejan d'un produch de contrast.

radiomarca n.f. Radiobalisa.

radiomaritime, a adj. Lo tot dei radiocomunicacions escambiadi entre li estacions de bòrd e li estacions costieri, ò entre naus e aeronaus: *Servicis radiomaritimes*.

radiometallografia n.f. Radiografia aplicada à l'examen non destructiu dei metals.

radiomètre n.m. Aparelh que permete de mesurar lo flux d'energia transportada per li ondas electromagnetiqui ò acostiqui, que permete per exemple de mesurar la temperatura à la susfàcia e dins l'atmosfera dei planetas.

radiometria n.f. Mesura de l'intensitat d'un raonament.

radiometric, a adj. Relatiu à la radiometria.

radionavigacion n.f. (radiotecn.) Tecnica de navigacion qu'emplega de procediments radioelectrics.

radionavigant, a n. Operator de ràdio qu'es membre de l'equipatge d'una nau ò d'un avion.

radionecròsi n.f. (med.) Destrucion dei teissuts deuguda à l'accion dei rais X.

radioproteccion n.f. Lo tot dei mejans emplegats per si protegir còtra lu raonaments ionisaires.

radioquimia n.f. Estudi dei fenomènes quimics ligats à la radioactivitat.

radioreceptor n.m. Poaste receptor de radiocomunicacion.

radioreportatge n.m. Reportatge difusat au mejan de la radiodifusion.

radioresistença (-éncia) n.f. (biol.) Estat dei teissuts, e especialament dei tumors, que, espontaneament ò après divers irradiacions, an perdut la sieu sensibilitat ai radiacions ionisanti. Sin.: **radio-immunisation**.

radiorevèlh n.m. Aparelh de ràdio associat à un revèlh.

radiós, oa adj. 1. Que dardeja de rais de luz: *Un soleu radiós*. 2. Lusent, luminós. 3. (fig.) Qu'exprimis lo gaug e la contentessa ò qu'es plen de gaug e de contentessa: *Una cara radioa*. Sin.: **enraonat, joiós**.

radiosarcòma n.m. (patol.) Sarcòma generat per l'aplicacion dei rais X, ò per de substànças radioactivi.

radioscopia n.f. Examen dinamic d'un objècte ò d'un organe d'après lo sieu imatge portat sus un ekran fluorescent au mejan de rais X.

radioscopic, a adj. Relatiu à la radioscopia.

radiosensibilitat n.f. (biol.) Sensibilitat dei teissuts vivents à l'accion dei raonaments ionisants.

radiosensible, a adj. Qualifica lu teissuts vivents sensibles ai rais X.

radiosoleu n.m. Configuracion dau soleu tala que resulta d'observacions complidi segond lu procediments de la radioastronomia.

radiosonda n.f. (meteor.) Aparelh que transmete automaticament à un operator au soal li informacions reculhits per lu elements d'un equipament meteorologic portat per un balon-sonda au cors de la sieu ascension.

radiosondatge n.m. Mesura meteorologica efectuada ua mejan d'un balon-sonda equipat d'aparells radioelectrics emetors.

radiosorgent n.m. Ponch dau ceu de dont emànon d'ondas aisadament captabli per lu biais de la radioastronomia. Sin.: **radiofoant**.

radiotaxi n.m. Taxi religat à la sieu companhia per un equipament radiofonic.

radiotecnica n.f. Ensèms dei tecnicas d'utilisacion dei raonaments radioelectrics. ♦ **radiotecnic**, a adj. Relatiu à la radiotecnica.

radiotecnician, a n. Especialista de radiotecnica.

radiotelefòne n.m. Telefòne plaçat dins un veïcule e que fonciona en emplegant d'ondas radioelectriqui.

radiotelefonìa n.f. Sistema de telefonìa qu'emplega d'ondas radioelectriqui; tecnologia à la basa dei telefònes mobiles.

radiotelefonic, a adj. Relatiu à la radiotelefonìa.

radiotelefonista n. Especialista de radiotelefonìa.

radiotelegrafe n.m. Telegrafe sensa fièu.

radiotelegrafia n.f. Telegrafia sensa fièu.

radiotelegrafiar vt. (*radiotelegrafì*, classic *radiotelegràfi*) Comunicar au mejan d'un radiotelegrafe.

radiotelegrafista n. Especialista de radiotelegrafia; persona que comunica per radiotelegrafia.

radiotelegrama n.m. Radiograma.

radiotelescòpi n.m. (astron.) Instrument destinat à captar li ondas radioelectriqui que lu astres emèton.

radiotelevisat, **ada** adj. Transmés à l'encòup à la ràdio e à la television.

radiotelevision n.f. Lo tot dei installacions, dei servicis e dei programas de ràdio e de television.

radioterapeuta n. (med.) Especialista de radioterapia.

radioterapia n.f. (med.) Tractament per lu rais X, lu rais γ e li radiacions ionisanti.

radiotermia n.f. Utilisacion terapeutica de la calor radiantà ò dei emanacions caudi de substànças radioactivi.

radiotomia n.f. Planigrafia.

radiotransformator n.m. Aparelh que permete l'apariatge inductiu de doi cadenas electriqui au mejan de bobinas sensa nucleu de fèrre.

radiumterapia n.f. Usança dau radi en terapeutica. Sin.: **curiterapia**.

ràdius n.m. (anat.) Lo mai extèrne dei doi oàs de l'avantbraç. Var.: **radi**.

radob n.m. (mar.) 1. Reparacion de la còca d'un bateu. 2. Bacin ò part dau bacin d'un poart especialament adobat per la reparacion dei bateus. Var.: **adob**.

radobable, a adj. Racomodable.

radobar vt. 1. Adobar torna-mai; racomodar. 2. (mar.) Reparar la còca d'un bateu. Var.: **adobar**, **radobear**. Sin.: **donar lo radob**.

radobear vt. (*radobei*) Radobar.

radociment n.m. Accion de radocir ò de si radocir; lo sieu resultat.

radocir vt. (*radocissi*) 1. Adocir torna-mai quauqua ren. 2. (fig.) Rendre quauqu'un mai doç, mai calme ò mai acomodant.

radòma n.m. Dòma en matèria plastica per aparar una antena de radar.

radon n.m. Element (Rn) de n° atomic 86.

radunança n.f. 1. Accion d'acampar un grope d'objèctes ò de personas en un meme luèc. 2. Grope de personas que son estadi conduchi ò son vengudi volontariament en un meme luèc. Sin.: **acamp**, **acampada**, **amassada**, **assemblada**, **reünion**, **amassament**, **acampament**, **assemblança**, **agropament**, **annexion**.

radunar vt. Metre ensèms en un meme luèc; reünir, acampar de gens ò de cauas. Sin.: **acampar**, **amassar**, **assemblar**, **recampar**, **reünir**, **ajónher**, **jónher**, **enclaire**, **agropar**.

radurre vt. (*radui*) Raportar.

rafa nf. Estatgiera per gòts.

rafalesc, a adj. Que fa pensar au biais de l'artista Rafeu. Var.: **rafaelic**.

rafaelenc, a adj. De l'artista Rafeu.

rafaelic, a adj. Rafaelesc.

rafala nf. Bofada de vent potentà. Sin.: **ràfega**, **rafalada**, **aurada**, **bofadissa**.

rafalat, **da** adj. 1. (mar.) Si di d'una nau que es estada degalhat per li rafalas. 2. (fig.) Arroïnàt, à cu màncan lu sòus.

rafanela n.f. Sardina, entre la potina e la palalheta.

rafanhós, **oa** adj. 1. Que presenta una susfàcia rugoa e inegala, rugós. Sin.: **rufe**, **raspinhós**. 2 (fig.) Que pòu faire trabucar e tombar, perilhós.

rafatalha n.f. 1. Sobria, rèstas, rebut. 2 (fig. pop.) Fotralha, gentalha, racalha. Var.: **rafatum**. Sin.: **gusalha**, **sarsavalha**.

rafatum n.m. Rafatalha; sobra.

ràfega n.f. 1. Bofada de vent brusca e potentà. Sin.: **rafala**. 2. Atac lançat embé rapiditat e violença per fin de pilhatge, ràzia.

rafegaire nm. Persona que folha dapertot per trovar quauqua ren d'escondut. Sin.: **forgon**.

rafegar vt. Folhar e cercar dapertot per trovar quauqua ren d'escondut. Sin.: **farfolhar**, **forgonear**, **refestonar**.

ràfia n.f. Paumolier d'Àfrica e d'Amèrica, que dona una fibra foarça solida, que sièrve à faire de ligams; aquesta fibra.

rafiau n.m. Embarcacion de pesca de Provença e d'una granda part dau ribatge mediterraneu (de Catalonha à Ligúria), ponchuda à la proa e à la popa. Sin.: **ponchut**.

rafide n.m. Fais de pichini agulhi cristallini, que s'obsèrvon dins diferenti cellulas animalis ò vegetalis.

rafier nm. Vitrier ambulànt.

rafigurar vt. Rapresentar au mejan de la paraula ò d'arts grafics una caua ò una persona.

rafinada n.f. Mena de sucre, lo mai pur e lo mai beu de toi lu sucre.

rafinaire n.m. Obrier que rafina.

rafinament n.m. 1. Caractèr de cen qu'es delicat e recercat. Sin.: **delicatessa**, **finessa**, **sobtiliessa**, **subtilitat**, **doçor**, **beutat**, **destinga**, **gràcia**, **gaube**, **elegança**. 2. Si di d'un acte que testimònia un gust per la delicatessa.

rafinar vt. 1. Faire subir à-n-una substança un rafinatge: *Rafinar lo petròli*. Sin.: **epurar**, **depurar**. 2. (fig.) Rendre quauqua ren excessivament delicat; mostrar trèup de delicatessa.

rafinaria n.m. Usina dont si fa de rafinatge.

rafinat, **ada** adj. 1. Qu'a subit un rafinatge. Sin.: **afinat**. 2. D'una delicatessa esquista, particulierament recercat ò subtiu: *Una coïna rafinada*. Sin.: **delicat**, **esquist**, **sobtiu**, **graciós**, **gaubiós**, **egregi**, **elegant**.

rafinatge n.m. Procèssus d'epuracion que permet de rendre un substança pròpria à la consumacion.

rafir vt. (*rafissi*) Passar (una volalha) sus la flama per levar lo rèsta de borra. Sin.: **rafissar**.

rafissar vt. Rafir.

rafla nf. 1. Accion de raflar, de levar rapidament quauqua ren. Var.: **raflada**. Sin.: **rabalhada**, **batuda**, **rambalha**, **rambalhada**. ◇ *Faire rafla*: au juèc, partida que permet d'egalisar. 2. Accion policièra facha à l'improvista; arrestacion en massa de personas: *Èstre pilhat dins una rafla*.

rafla n.f. (bot.) Ensèm dei pedoncules que sostènon lu grans dins una grapa de fruchs (raïm, etc.); partida centrala de l'espiga de gran turc, que sostèn lu grans.

raflada n.f. Rafla.

raflar vt. 1. Pilhar e levar rapidament quauqua ren, sensa ren laisser darrier. Sin.: **rabalhar**, **rambalhar**. 2. Raubar.

raft n.m. (mòt angl.) Davalada esportiva, en radeu pneumatic, de cors d'aiga mé de rapides. Var.: **rafting**.

rafting n.m. (mòt angl.) Raft.

raglan n.m. Vestit dei mànegas estrechi, que la sieu partida superiora es cordurada de caire fins à l'encoladura. ◇ *Mànegas raglan*: Mònegas montadi ensinda.

ragondin n.m. Mamifèr rosegaire d'Amèrica dau Sud, de la pèu estimada (Lòng de 50 cm). Sin.: **garri-vibre**.

ragonhassa n.f. Marrit ragost, noiridura infècta.

ragost n.m. Coalheta. Sin.: **potité**.

ragostar vt. Metre en apètis.

ragostant, **a** adj. Gostós, apètissent. Var.: **ragostós**.

ragostós, **a** adj. Gostós, apètissent. Var.: **ragostant**.

rai n.m. 1. Pichina quantitat d'aiga correnta, pichin riu. ◇ (loc.) *À rai*: En abondança (en parlant de liquides ò per analogia). Sin.: *à ofa*, *à cofa*, *à bretí*, *à bodre*. ◇ (expr.) *Aquò rai*, *rai d'aquò*: Li fa pas ren. 2. Linha drecha de lutz ò de lume. *Un rai de soleu*. 3. Dins una ròda, caduna dei barretas que jónhon lo boton à la gelha: *Rompre lu rais de la ròda de la bicicleta*. 4. (mat.) Linha drecha que parte dau centre d'un ceucle, d'una esfèra, d'un disc ò d'una bola e rejonhe la circonferença ò lo bòrd dau ceucle, de l'esfèra, dau disc ò de la bola. 5. (fig.)

Distança determinada d'un ponch d'origina dins toti li direccions. *Un rai de 2 km à l'entorn dau municipi*.

raia n.f. 1. Linha cava traçada dins la tèrra; rega. 2. (fig.) Tota linha ò marca en forma de linha, quala que sigue la susfàcia sus la quala si tròva. 3. Motiu decoratiu compausat de linhas verticalis paraleli: *Una camia à raïas*. 4. (fig.) Accès irreprensible que poarta una persona à perdre la sieu temperança; breu moment de folia. *T'a passat la raia? Ti farai passar la raia*. Sin.: **envuèia**, **desidèri**, **volontat**.

raia n.f. (zool.) Grand peis de l'esquelèt cartilaginós, de la familha dei batòides, que si reconoisce au sieu còrs aplanit en forma de lausange, que s'acaba sus doi nadarèlas pectorali largui e horizontali. Sin.: **clavelada**.

raiada n.f. 1. Pichin escolament d'aiga. Sin.: **rai**. 2. Pichina quantitat d'un liquide que corre: *Una raiada d'òli*. 3. Emission de votz à pena audibla.

raiadís n.m. 1. Radiacion. 2. Raionament.

raiadura n.f. 1. Traça laissada sus un objècte per un còrs talhant ò ponchut. 2. Ratura. 3. Caneladura elicoïdala d'una arma de fuèc, per donar au projectile un movement de rotacion que n'augmenta la precision. Sin.: **regadura**.

raiana n.f. Rega que li pluèias càvon naturalament dins un terren en penda, dont si fòrmon de rius efemèrs quora plòu ò s'escorre d'aiga.

raiar vt. 1. Radiar. 2. Anullar au mejan d'un trach: *Raiar un mòt*. Sin.: **raturar**. 3. Degalhar en faguent una raiadura, de raiaduras. 4. Traçar una raidura dins una arma de fuèc.

raiar vi. 1. Sorgentar e s'escórrer, en parlant d'un liquide: *L'aiga raia*. Sin.: **s'avenar**, **gisclar**, **soàrger**, **sorgentar**. 2. Traçar una raia, una linha; especialament traçar una raia dins un tèxto per levar un mòt ò un nom, radiar. Sin.: **cancelar**, **escafar**, **esfaçar**, **regar**.

raiat, **da** adj. Que poarta un motiu à raïas: *Una estòfa raiada*.

raida n.f. Socors. ◇ *Raida!* Crit de demanda d'ajuda.

raierou vi. Riu ò pichin escolament natural d'aiga.

raïç n.f. 1. (bot.) Organe dei plantas vasculari, generalament sota tèrra, que creisse en sens contrari dau pen, e qu'assegura la sieu alimentacion en aiga e saus minerali. ◇ *Raïç-foart*: Varietat de rifoart dau gust amar prononciat. Sin.: **ramolàs**, **rabaneu**. 2. (anat.) Part d'un organe que li permet de s'implantar dins un autre organe ò dins lo còrs: *La raïç d'un bèrri*, *la raïç dau nas*, *la raïç d'una dent*. 3. (fig.) Origina, principi fondamental d'un èstre, d'una caua ò d'una idea: *Li raïç dau niçard son à cercar dins lo latin*. Sin.: **basa**, **fondaments**, **origina**. 4. (ling.) Element irreductible d'un mòt, que si tròva en levant toi lu elements que li son ajonchs; element lingüistic qu'es à la basa d'autri formacions lingüistiqui. Sin.: **radical**. 5. (mat.) *Raïç cairada (d'un nombre real)*: Tot nombre real que lo sieu cairat es egal au nombre inicial: $\sqrt{9} = 3$. ◇ *Raïç enena (d'un nombre real)*: Tot nombre real que, elevat à la potença n, es egal au nombre inicial: $\sqrt[3]{8} = 2$. ◇ *Raïç d'una equacion*: Solucion

d'aquesta equiacion. ◇ *Raïç d'un polinòme* $P(x)$: Raïç de l'equiacion $P(x) = 0$.

raïm n.m. Fruch de la vinha, compauat de pichins grums regropats en pendons: *Un grum de raïm*. Quauqui varietat presentí dins lo relarg niçard: Raïms blancs redonds: *pinharòu, braquet blanc, verlantin, muscateu, aiga pàssera blanca*. ◇ Raïms ròses ò negres: *Aiga pàssera negra, rossan, braquet, barbarós, foala negra, trinquiera, barbera, nebiòla, tres còups l'an*. ◇ Raïms blancs alongats: *clareta, ròlle, malvasia, bromest, vermentin, coliadri, foala blanca* (ò *Belet blanc*).

rainard n.m. Mamifèr carnivòre de la coa veluda e dau morre ponchut, grand predator d'auceus e de pichins mamifèrs (familha dei canidats). ◇ (per ext.) La pèu d'aquest animau: *Un manteu de rainard*. 2. (fig.) Persona furba. Var.: **reinard**. Sin.: **volp, vorp**.

rainarda n.f. Femèla dau rainard.

rainet n.m. Aubret, de la familha dei terebintaceas, qu'es cultivat per li sieu vertuts medicinali, per faire de colorants ò per la concha dau cuer; la sieu frucha. Sin.: **agrasson, sumac**.

raineta n.f. Raça de pom, que la sieu peu es tacolada. Var.: **reineta**.

raiòla n.f. 1. Raça de pasta alimentària, de forma cairada, facha de doi pichini jaças de pasta que contènon un emplum. À Niça, tradicionalament aquest emplum es à basa de carn de dòba, de blea e de fromai. 2. Tipe de cravata que forma una gansa plana à l'entorn dau coal: *A mes la raiòla*.

raioleta n.f. 1. (dim. de *raiòla*). Pichina raiòla. 2. Pichina boleta de carn que si manja acompanhada d'un sausson.

raion n.m. 1. Rai de lutz ò de lume. ◇ Per extension, rai fach d'una energia quala que sigue: *Raion laser*. 2. Rai d'una ròda.

raionament n.m. 1. Fach de raionar. Sin.: **dardalh, escandilhada**. 2. (fís.) Emission e propagacion de radiacions e d'energia. *Lo raionament solari*. Sin.: **radiacion**. 3. (fig.) Capacitat d'un èstre ò d'una caua à espandir la sieu glòria e la sieu clartat. À *l'Atge Mejan, lo raionament de l'art dei trobaires passèt li frontieras*.

raionant, a adj. 1. Qu'es dispauat à raions, es à dire en linhas drechi en toti li direccions à partir d'un ponch. 2. Qu'emet un raionament. Sin.: **luminós, dardalhant, dardalhejant**. 3. (fig.) Radiós.

raionar vi. 1. Emetre de lutz ò de lume. Sin.: **irradiar, lúser, dardalhar, dardalhejar, enlúser, enluser**. 2. Emetre un raionament. 3. S'espandir coma la lutz: Lo sieu gaug raiona. 4. Èstre dispauat segon una configuracion raionanta. 5. Si desplaçar en una zòna delimitada à partir d'un ponch. *Lo carri raiona dins tota la region*.

raïs n.m. (ar.) En lu país arabis, president de la República, dau Conseu...).

raïssa n.f. 1. Caduda de pluèia abundanta e subitanea. Var. **raissada**. Sin.: **ramada, lavassanha** (Luceram), **alagada, capada**. 2. Granda quantitat de quauqua ren qu'arriba à l'imprevista.

raissada n.f. Gròssa raïssa.

raitre n.m. 1. (ist.) Cavalier alemand que servia coma mercenari dins li armadas francesi au siècle XVIⁿ. Sin.: **arlòt, sordatàs**. Var.: **reitre**. 2. (lit.) Sordat brutal.

raitura n.f. Trach que si marca sus la part d'un tèxto que si vòu cancelar. Var.: **ratura**. Sin.: **escarabòcho, escafadura, canceladura**.

raiturar vt. Raturar. Sin.: **escafar, cancelar**.

rajà n.m. 1. Rèi, en Índia. 2. Grand vassal de la corona, dins l'Índia britanica. Grafia sabenta: **rājā**.

rajant, a adj. Raionant.

rajo n.m. (italianisme) Raion.

rajónher vt. (*rajonhi*, part. Passat *rajonch*) 1. Jónher torna-mai; racordar doi elements desseparats. 2. Agantar quauqua ren d'alunhat. Sin.: **achapar, regantar**. 3. Retrovar quauqu'un en un luèc determinat, s'acampar embé quauqu'un. 4. Pervenir en un un luèc. *Lu nòvis an rajonch la gleia*. Var. **rejónher**.

rajustament n.m. Accion de rajustar. Var.: **reajustament**.

rajustar vt. Tornar ajustar torna-mai, en particulier remetre en plaça doi elements que deuríon anar ensèm. Var.: **reajustar**. Sin.: **reparar, adobar, radobar**.

ralegrant, a adj. Que mete en gaug, que regaudisse. Sin.: **esgaïant, regaudissent, divertissent**.

ralegrar vt. Metre en gaug, regaudir quauqu'un. Sin.: **esgaïar, regaudir**. ◇ **si ralegrar** v.pr. Si metre en gaug, si regaudir.

ralegrat, ada adj. Qu'es en un estat de gaug e de contentessa. Sin.: **alegre, content, joíós**.

ralentiment n.m. 1. Fach de si ralentir, per un movement, ò accion de ralentir un movement. Sin.: **alentiment**. 2. Sus la rota, amolonament de veïturas ralentidi ò arrestadi. Sin.: **tap, tapaveïturas, pegaveïturas**.

ralentir vt. (*ralentissi*) Rendre mai lent quauqu'un ò quauqua ren. Sin.: **alentir**. ◇ vi. Abaïssar la sieu velocitat, rendre mai lent lo sieu movement, lo sieu debanar: *Ralentir l'augmentacion dei prètz, l'activitat economica*. Sin.: **descelerar**.

ralentissèire n.m. 1. Dispositiu montat sus la transmission d'un veïcule peant e qu'a per foncion de lo faire ralentir. 2. Dispositiu en forma d'esquina d'ae plaçat en travèrs d'una rota per faire ralentir lu veïcules. Var.: **alentissèire**. Sin.: **copavanc**.

ralentit n.m. 1. Regime bas de rotacion dau motor quora non transmete plus d'energia au veïcule. 2. *Au ralentit*: En baïssant la velocitat, l'energia, lo ritme. 3. (cín.) Efècte especial que dona l'illusion de movements mai lents que dins la realitat. ◇ (television) Redifusion d'una sequença à una velocitat reducha, en particulier dins una retransmission esportiva, per analizar una accion, un movement (espec. per verificar se l'accion es corrècta ò non).

ralh n.m. Crit potent, bram; en particulier crit de l'ae: «*E poussant un gros ralh, li crido: qu'es acò?*» (Rancher).

ralh n.m. Dins lo camin de fèrre, caduna dei doi barras de metal parallèli sus li quali rotla lo tren.

ralh n.m. (zool.) Calor, intense desidèri sexual que pilha l'ae davant de la sauma, e lo fa ralar. Sin.: **calor**, **frega**.

ralhar vt. Emetre un crit potent, bramar. Si di en particular de l'ae: *L'ae ralha*. Sin.: **bramar**, **cridar**, **urlar**.

raliament n.m. 1. Accion de raliar, de recampar d'unu gropes de sordats ò de personas. Sin. **rampeu**, **recampament**. ◇ *Un crit de raliament*: Apèl mandat per raliar. 2. Adesion a un grope politic, à una idea, que non èron sieui à l'origina.

raliar vt. (*ralii*) 1. (mil.) Recampar de batalhons de sordats. 2. Recampar d'uni personas. 3. (fig.) Convèncer quauqu'un de la justessa de la sieu opinion, adurre quauqu'un à compartir una sieu idea ò opinion. 4. (pol.) Rajónher un partit ò un grope politic qu'era pas inicialment lo sieu. *Lo deputat a raliat la majorança*. 5. (mil.) Per un sordat, rajónher la sieu unitat operativa. Sin. **rejónher**. ◆ **si raliar** v.pr. 1. Rajónher quauqu'un ò un partit per si ligar emb'elu. Sin.: **aderir** (à). 2. N'en venir à compartir una idea ò una opinion qu'èron pas sieui. *Si raliar au ponch de vista de la majorança*.

raliat, ada adj. Qu'es estat restacat, que s'es aligat.

ralinga n.f. (mar.) Cordatge cordurat à l'òrle d'una vela per evitar que s'esgarre quora la si auça. Sin.: **antenant**, **garniment**, **tombada**, **garnir**.

ralingar vt. (*ralingui*) Cordurar li ralingas à la vela. ◆ vi. Pendre, batre, en parlant dei velas. ◇ *Li velas ralingon*: Si di dei velas quora bàton, perquè arribon plus à tenir lo vent.

rallide n.m. *Rallides*: Família d'auceus, à la quala apartèn la cambassa (*rallus aquaticus*).

rallifòrme n.m. *Rallifòrmes*: Òrdre d'auceus, au quau apartènon divèrsi familhas, coma lu rallides ò lu gruides.

ralumar vt. 1. Acendre torna-mai. 2. (fig.) Donar de foarça ò de vivacitat, faire regrelhar, reviudar: *Ralumar lo coratge*. Sin.: **renàisser**, **reviudar**.

ram n.m. Branca d'aubre, rama.

RAM n.f. invar. (inform.) Tipe de memòria.

rama n.f. 1. Branca d'aubre embé li sieu fuèlhas. 2. Ensèm dei brancas d'un aubre; especialament brancas inutili d'un aubre, que n'en son levadi. 3. Fuèlhas d'un aubre. Sin.: **fulham**. 4. Pal de boasc que sièrve à sostenir una planta ò un aubre per que creisse drech. 5. (teiss.) Instrument que sièrve à tenir tenduda dins lu doi sens una pèça de teissut, mentre que si seca; mapa de coton ò de lana penchenada ensin obtenguda: *coton à rama*. 6. (papet.) Unitat de mesura de la papetaria valent 20 mans de papier, es à dire 500 fuèlhs. Var. **rima**, **risma**.

rama n.f. Rem, pèrtega de boasc (ò d'una matèria sintetica) emb'una estremitat alargada que sièrve à propulsar una embarcacion à la foarça dei braç. Var.: **rem**.

ramada n.f. Lavassada, raissa.

ramadan n.m. 1. Dins la religion musulmana, periòde de dejuni ritual. 2. (fig.) Bosin terrible, agitacion. Var.: **baraban**.

ramaisar vi. Si calmar, s'apagar en parlant de la pluèia.

ramar vt. (agric.) Sostenir una planta au mejan d'una rama. *Cau ramar lu peus e lu faiòus*. Sin.: **paisselar**, **embrancar**, **engardonar** (Bonson), **escarassonar**. Var.: **enramar**. ◆ vi. (bot.) Si curbir de fuèlhas ò de brancas, en parlant d'un aubre: *Au printemps, lu aubres ràmon*. Sin.: **fulhar**.

ramàs n.m. (mar.) Cadena mestressa qu'acampava de nuèch, lo tot dei cadenas dei vogaires.

ramar vt. Espandir un teissut sus la rama.

ramassa n.f. Escoba.

ramassada n.f. 1. Escobada, accion de ramassar ò de donar un còup de ramassa. 2. Ensèm dei bordilhas radunadi quora si ramassa. Sin.: **escobada**.

ramassaire n.m. Persona qu'escoba; si di especialament d'una persona encargada de netejar l'espaci public. Sin.: **escobaire**.

ramassar vt. Netejar au mejan d'una ramassa. Sin.: **escobar**.

ramassatge nm. Accion de ramassar ò de passar l'escoba. Sin.: **escobatge**, **ramassada**.

ramatge n.m. Rameu, ensem de ramas, de brancas. Sin.: **brancatge**, **fulham**.

ramatge n.m. Cant dei auceus dins lu aubres. ◆ pl. Dessenh que represènton de rams, de flors, etc. Sus una estòfa.

rambada nf. (mar.) 1. Sus un bateu, balustrada que si tròva sus li dunetas e davant lu doi casteus, destinada à evitar d'en tombar. 2. Mena de plataforma situada just darrier lo poant de proa d'una galèra, de dont si manobrava l'aubre de trinquet, et que servia tanben per plaçar de combatents per faire fuèc. 1497: «*dictas duas galeas....fornire de rambadas et de tot entaulemens...*».

rambalh n.m. Baralh, bosin terrible, agitacion.

rambalha n.f. Rafla.

rambalhada n.f. Confusion, desturbi. Var.: **rambalh**.

rambalhaire n.m. Persona que fa de ramalh. Sin.: **cercaronha**, **desturbaire**.

rambalhar vt. 1. Faire de ramalh. 2. Repossar, estrapassar quauqu'un. 3. Raflar.

rambar vt. 1. Abutar quauqu'un ò quauqua ren còtra un objet, arrambar. Sin. **arrambar**. 2. Metre en òrdre. Sin.: **arregar**. ◆ **si rambar** v.pr. Si metre còtra un objècte; s'aparar, si sostar; s'arregar. Sin.: **s'arrambar**.

rambèrga n.f. Planta de la família dei euforbiaceas, auta de 10 à 50 cm., e provista de fuèlhas ponchudi e denteladi (*mercurialis annua*).

ramegar vt. Refolar.

ramegier nm. Persona encargada d'acendre lo forn comun e d'ajudar lo fornier.

ramelar vt. Curbir de flors.

ramelet n.m. 1. Pichin rameu. 2. Maçon de flors.

ramelut, uda adj. Ramós.

ramendrir vt. Amendrir torna-mai.

ramentar vt. Remetre quauqua ren en memòria, renembrar: *Li ai ramentat lo sieu dever*. Sin.: **recordar**, **memoriar**. ◇ **si ramentar** v.pr. si renembrar, si sovenir.

ramescença (-ència) n.f. (bot.) Disposicion en rams.

rameta n.f. Pichina rama; en particular, pichina rama de papier, que contèn 125 fuèlhs (en particular de papier de pichin format, de papier per li letras, etc.).

rameu n.m. Rama ò ensèms de ramas d'un aubre.

rami n.m. Juèc de cartas que si practica generalament embé 52 cartas e un jòquer, entre 2, 3, 4 ò 5 jugaires.

ramier adj. m. e n.m. *Colomb ramier* ò *ramier*, n.m.: Gròs colomb de la tèsta e de l'esquina gris-blau, dei costats dau coal e dei alas barrats de blanc, foarça comun dins li vilas d'Euròpa (Lòng de 40 cm. Sin.: **palomba**).

ramificacion n.f. 1. Division d'una branca e, per extension, d'una caua en partidas mai pichini: *Li ramificacions dau sistema vasculari*. 2. Subdivision de quauqua ren que si dessepara dins d'uni direccions diferenti.

ramificar vt. (*ramifiqui*) 1. Partir quauqua ren en divers brancas que pàrtan de la mema basa. ◆ **si ramificar** vpr. Si partir en divers brancas; èstre ramificat.

ramificat adj. Que presenta mantuni ramificacions.

ramilha n.f. 1. Ensèms dei brancas fulhadi d'un aubre. Sin.: **bronda**. 2. Ramas, brancas talhadi embé li sieu fuèlhas. 3. Darriera part d'un ram.

ramina n.f. Recipient, sovent de metal, que sièrve per far bulhir l'aiga.

ramnacea n.f. *Ramnaceas*: Família d'aubres coma lo gijorlier.

ramolàs, a adj. Planta crucifèra que si cultiva per la sieu raïç comestibla dau gust potent, pròche d'aqueu de la mostarda. Sin.: **raïç-foart**.

ramoliment n.m. Accion de ramolir ò de si ramolir; lo sieu resultat. Var.: **remoliment**, **amoliment**.

ramolir vt. (*ramolissi*) 1. Far venir mai moal ò mens dur. *Ramolir lo fèrre*. Sin.: **assopllir**. 2. (fig.) Rendre mens resistent, mens energetic. Var.: **amolir**, **remolir**. Sin.: **aflaquir**, **endeblir**. ◆ **si ramolir**: 1. Venir mai moal ò mens dur. 2. (fig.) Venir mens resistent, mens energetic.

ramolissent, a adj. Que ramolisse. Var.: **amolissent**, **remolissent**.

ramonaire n. persona que lo sieu mestier es de ramonar li chaminèias. Sin.: **raslachaminèia**.

ramonar vt. 1. Netejar lo conduch d'una chaminèia, rasclar. 2. Ronhar, renar, faire audir un grunhiment en signe de protesta.

ramonatge n.m. Accion de ramonar una chaminèia. Sin.: **rascladura**.

ramondenc, a adj. e n. Natiu ò estatjant de Tolosa. Var.: **ramondin**, **mondin**, **tolosan**, **tolosenc**.

ramondin, a adj. e n. Tolosenc.

ramós, oa adj. Qu'es provedit d'un grand nombre de brancas, brancut. Sin.: **espés**, **ramut**, **ramelut**.

rampa n.f. Crampa musculària. Var.: **ràmpea**.

rampa n.f. 1. Penda, obratge en penda; partida inclinada d'una carriera, d'una via de camin de fèrre. Sin.: **coasta**, **puada**, **montada**. ◇ *Rampa d'accès*: Obratge en penda que permete à de veïcules de passar d'un nivèu à un autre. 2. *Rampa de lançament*: Plan inclinat per lo lançament dei avions catapultats ò dei projectiles autopropulsats. 3. (anat.) *Rampa timpanica, vestibulària*: Caduna dei doi partidas dau limaçon de l'aureilha intèrna, separadi per lo laberint membranós. 4. Gardacòrs installat lo lòng d'una escalinada. Sin.: **mancorrenta**, **lata**, **baranda**. 5. Fila de lumes sus lo davant dau pontin d'un teatre, dins la davantura d'un negòci, etc. 6. (aeron.) Alinhament de projectors per esclairar una pista. 7. (mecn.) *Rampa dei culbutors*: Lo tot dei culbutors e dau sieu supoart, dins un motor à explosion.

rampalier n.m. Paumolier.

rampau n.m. 1. Pàumola, fuèlha dau paumolier. 2. (rel.) Crotz ò autre motiu fachs de pàumola entreçada, que si prepara tradicionalament per la fèsta dei rampaus. ◇ *Lu Rampaus, dimènegue dei Rampaus*: Dins la religion cristiana, fèsta que celèbra l'entrada de Jèsus à Jerusalèm, e marca lo començament de la setmana santa, au cors de la quala lu fidèles tèndon de rampaus que lo prèire benedisce.

ràmpea n.f. Crampa. Var.: **rampa**.

rampear vi. (*rampei*) Escalar una susfàcia rèba, generalament embé l'ajuda dei mans. Sin.: **escalar**, **gravir**, **puar**.

rampegon n.m. (mar.) Rampin d'arrambatge e d'òbras dau poart tocant lu caus d'àncoras.

rampelada n.f. 1. Son emés per lo tamborn, tamborinada. 2. Apèl fach à la larga au mejan d'un tamborn.

rampelada n.f. (mar.) Borrolís.

rampelar vt. (*rampèli*) 1. Emetre un son, en parlant dau tamborn. 2. Sonar à la larga au mejan d'un tamborn.

rampin n.m. 1. (mar.) Cròc usat per la pesca ò per arrambar una nau ò acostar. 2. Cròc fach d'unu crampons e provedit d'una coarda, que sièrve per rampear. 3. (fig. e pop.) *Es un rampin*: Si di d'una persona avara. Var.: **rampon**. Sin.: **racho**.

rampinar vt. Gafar au mejan d'un rampin.

rampon n.m. Crampon; rampin.

ramponament n.m. Cramponament.

ramponar vt. Cramponar.

ramponenc adj. m. Si di d'una varietat d'olivier, finda dich *de Luca*.

rampós, oa adj. Qu'es afligit de ràmpes.

rampòt n.m. [ram'pɔ] Garich. ◇ *Faire rampòt, èstre rampòt*: Si di quora lu jugaires fan lo meme nombre de ponchs au garich. Sin.: **èstre ex aequo**.

ramut, uda adj. Ramós.

ran n.m. Anciana mesura de longuessa niçarda (emplegada per lu drapiers) valent 4,716 m. ◆ (loc.) *À ran*: À brèti, à bodre.

ran onomatopea Bosin dau tamborn.

ranala n.f. *Ranalas*: Òrdre de plantas dicotiledonèi caracterisadi per una implantacion dei sieus elements en espirala. Recampa un grand nombre de plantas, coma la rosàncula.

ranc n.m. Ròca èrta, rocàs. ◇ Fin dau s. XIIⁿ: «*Anc naus de mar qand a perdut sa barga / Et a mal temps e. is val urtar al ranc...*».

ranc, ranga adj. Rango. Sin.: **chòp, ranquilhós, cambòcho, ranquet**.

rancada n.f. (mar.) Amortiment d'una nau.

rancar vt. (*ranqui*) Arrancar.

rancar vi. (*ranqui*) Si desplaçar per lo biais sau sieu amortiment, en parlant d'una nau. ◇ Expr. *À vòga rancada*: À foarça de rems.

rancàs n.m. Gròs ranc.

rance, ça adj. Si di d'un còrs gras qu'a contractat una odor foarta e una sabor acra: *De burre rance*. Var.: **ranço**.

rance n.m. Odor ò sabor rança. Var.: **ranço**.

rancescible, a adj. Susceptible de rancir.

ranch n.m. (mòt american, de l'esp.) Granda fèrma d'elevatge extensiu en Amèrica. Var.: **rancho**.

rancho n.m. (esp.) Ranch.

ranciditat n.f. Caractèr rance d'un aliment.

rancidura n.f. Caractèr ranço d'una caua. Var.: **rançura**.

ranciment n.m. Fach de rancir.

rancir vi. (*rancissi*) Devenir rance. ◆ vt. Rendre rance.

rancit n.m. Odor, gust de rance.

ranço n.m. 1. Estat d'un còrs gras qu'es vengut ranço, e a pilhat una odor e un gust acres. 2. Brutícia que provòca lo descoar. Var.: **rance**.

ranço, a adj. 1. Qu'a pilhat una odor e un gust acres, en parlant d'un còrs gras, per causa d'una tròup granda exposicion à l'ària: *Lo burre es ranço*. 2. Foarça brut.

rançon n.f. 1. Soma demandada ò donat per la liberacion d'un ostatic ò d'un qu'es illegalament presonier. Sin.: **rescapte, rescate**. 2. Desavantatge inseparable d'un avantatge: *La rançon dau succès*. Sin.: **prètz**.

rançonament n.m. Accion de rançonar quauqu'un. Sin.: **rescapte**.

rançonar vt. Exigir una rançon de quauqu'un. Sin.: **rescaptar**.

rancor n.f. Ressentiment durable que si pròva davant d'una injustiça ò d'un ofensa. Sin.: **rancuna**.

rancós, oa adj. Que conten de rancs, plen de rocàs.

rançós, oa adj. 1. Foarça brut. 2. Que viu dins la brutícia.

rançum n.m. Odor de cen qu'es ranço.

rancuna n.f. Animositat duradissa e esconduda, sovent acompanhada d'un desidèri de venjança, que si pròva devèrs una persona en seguida à una ofensa reala ò non. Sin.: **rancoar, òdi, ressentiment**.

rancunós, oa adj. Que garda rancuna. Var.: **rancurós**.

rancura n.f. 1. Protestacion, rancuna; blaime. 2. Pena, afliccion, regret.

rancurar vt. Plànher. ◆ vi. Si plànher, trovar à dire à.

rançura n.f. Rancidura.

rancuraire, airtiz adj. Persona que passa lo sieu temps à rancurar ò qu'es enclina à rancurar. Var.: **rancurós**. Sin.: **blaimaire, renfaçaire, recastenaire, assautaire**.

rancurar vt. Blaimar, faire de repròchis, sentir de rancor devèrs quauqu'un. Sin.: **tornar a dire, dire de tot, renfaçar, recastemar, assautar**.

rancurós, oa adj. 1. Rancunós. 2. Pensamentós, preocupat.

rand n.m. Unitat monetària principal de l'Àfrica dau Sud e de la Namibia.

randa n.f. (mar.) Aubre orizontal dont es envergada la partida bassa d'una vela aurica ò triangulària. 2. (tecn.) Instrument que sièrve à radar. Var.: **rando**.

randaire n.m. Oficier de la gabèla que, d'un temps, èra encargat de mesurar la sau. Sin.: **gabelador, gabelaire**.

randar vt. 1. Passar una règla, dicha *randa* ò *rando*, sus la susfàcia d'una mesura de gran, de sau ò d'un autre produch per la far venir plana e egala: *Randar de gran*. Sin.: **aplanir, egalisar**. 2. Radar.

rande n.m. Baranha constituïda d'una tièra d'aubres ò d'aubrets au bòrd d'un camp; òrle, lisiera.

rande, a adj. Ras. ◇ *À rande*: À ras. Var.: **rando**.

randear vi. (*randei*) Ronder, anar e venir sensa tòca. Sin.: **randolar**.

randela n.f. Rande; baranhàs.

randissa n.f. Barriera, sovent naturala, que dessepara doi terrens, barranha.

rando n.m. Randa (2).

rando, a adj. Rande. ◇ *À rando*: À ras.

randolada n.f. 1. Virada que fa aqueu que randòla, errança. 2. Passejada, que pòu èstre esportiva, per li dralhas de campanha ò de montanha. Var.: **randolejada, randonejada**. Sin.: **caminada, escorreguda**.

randolaire, airtiz n. Persona que practica la randolada.

randolar vi. (*randòli*) 1. Anar e venir sensa tòca, randear, ronder. Sin.: **errar, barrutlar**. 2. Passejar per campanha, coala ò montanha, faire una caminada esportiva; practicar la randolada. Var.: **randolejar, randonejar**. Sin.: **caminar**.

randolejada n.f. Randolada.

randolejaire, airtiz n. Persona que practica la randolada. Sin.: **caminaire**. Var.: **randolaire, randonejaire**.

randolejar vi. Randolar.

randomisacion (-izacion) n.f. (estad.) Accion de randomisar.

randomisar (-izar) vt. (estad.) Introduire un element aleatòri dins un calcul ò dins un rasonament.

randonejada n.f. Randolada.
randonejaire, airtz n. Randolejaire.
randonejar vi. Randolar.
randurar vt. Enceucar un terren de baranhas, embaranhar.
ranfastidat n.m. *Ranfastidats*: Família d'auceus arboricòlas, de la talha d'una gralha, frugivòres e insectivòres, coma lo tocan.
rang n.m. Reng, renga, tièra.
ranganeta n.f. (zool.) Pichin passeron dei plumas bruni e dau bèc fin e ponchut, que si noirisse d'insectes, finda sonat *petoa*.
rangiers n.m. pl. Jeans.
rango, a adj. Que ranguera, chòpo. ◇ *Lo festin dei rangos*: Nom dau darrier festin de Quaresma, que si debanava à Sant-Pèire lo dimènegue de la Passion (quint dimènegue de Quaresma), sonat ensin perqué finda lu rangos li podíon anar à pen, tant èra pròche de la vila. Var.: **ranc**. Sin.: **chòpo, ranquilhós**.
rangoissar vi. Gemir, si lamentar.
rangolh n.m. Bosin foart e rauc de respiracion qu'una persona, generalament moribonda, fa audir ò que li vèn à mau de respirar, e qu'es sovent lo signe de l'agonia.
rangolhar vi. Emetre un rangolh.
rangolhon n.m. Rangolh.
rangolhós, oa adj. 1. Qu'emete de rangolhs. 2. Qu'a la votz rauca. Sin.: **rauc**.
rangòri n.m. Persona que non s'arrèsta de si lamentar. Sin.: **lanha, renaire, ronha**.
rangueada n.f. Accion de ranguer ò andana típica dau rango. Sin.: **rangueament, ranquiera**.
rangueament n.m. Accion de ranguer. Sin.: **rangueada**.
ranguer vi. (*rangueï*) Caminar embé li cambas que non van à la mema velocitat, caminar en estirassant la gamba. Sin.: **ranquejar**.
ranidat n.m. *Ranidats*: Família dei granolhas.
ranimar vt. 1. Animar torna-mai, faire sortir de l'esvaniment. 2. Tornar donar d'activitat, de vigor, de foarça à: *Ranimar lo fuèc*. Var.: **reanimar**. Sin.: **reviudar**. ◇ **si ranimar** v.pr. 1. Tornar donar d'activitat, retrovar una activitat normala. 2. Tornar pilhar una activitat ò una intensitat novèla: *Un volcan s'es ranimat*.
ranoncle n.m. (bot.) Èrba dei flors sauri, foarça comuna en lu prats, que florisse à la prima. Sin.: **rosaneula, rosàncula**.
ranonclacea n.f. Ranonculaceu.
ranonculacea n.f. Ranonculaceu.
ranonculaceu n.m. (bot.) *Ranunculaceus*: Família de plantas dicotiledonèi e generalament erbacèi, foarça espandida dins l'emisfèr nòrd: *La rosàncula es un ranonculaceu*.
ranquejar vi. Ranguer.
ranquet, a adj. Ranc, rango, ranquilhós.
ranquiera n.f. 1. Chopina (malautia dau moton). Sin.: **pesanha**. 2. Rangueada.

ranquilhós, oa adj. Rango. Sin.: **chòp, ranc, cambòcho**.
rantela n.f. Telaranha, taranhina.
rantelar vt. Curbir de taranhinas.
rantelat, da adj. 1. Cubèrt de taranhinas: *Un plafond rantelat*. 2. (fig.) Qu'es coma cubèrt d'un vel que trebola la vista, fosc.
rap n.m. (angl.) Forma d'expression vocala musicala qu'apartèn au movement cultural hip-hop.
rapaire, a n. Que bala ò que canta lo rap.
rapaç, a adj. Que fa moastra de rapacitat, de voracitat, devèrs un preda, de manjar, de sòus ò de ressorsas. Sin.: **avide, voraç, rapinós, arrapaire, rapaire**.
rapace n.m. Òrdre d'auceus carnivòres, dotats de bècs e d'àrpias potents per capturar e despecejar li sieu preda: *L'aigla, l'espavir e la nuèchola son de rapaces*. Var.: **rapaci**. Sin.: **auceu de preda, auceu de rapina**.
rapaci n.m. Rapace.
rapacitat n.f. Qualitat d'aqueu qu'es rapaç, aviditat, voracitat.
rapaire, airtz adj. Rapaç.
rapalhon n.m. Pichin camin en penda erta. Sin.: **montador**.
rapatar vt. 1. Acabar de pagar (una renda, un deute, etc.). 2. Liberar (un ben) de tot gatge. 3. (fig.) Compensar. ◇ **si rapatar** v.pr. Tornar ganhar, tornar conquistar.
rapatriar vt. (*rapatrii*) 1. Faire tornar quauqu'un sus lo territòri de l'Estat que li apartèn. 2. (fig.) Faire tornar quauqua ren au sieu. Var.: **repatriar**. Var.: **repatriement**.
rapatriat, ada adj. e n. Qu'es tornar dins lo sieu país. Var.: **repatriat**.
rapatrimènt n.m. Accion de rapatriar.
rapegós, oa adj. Qu'empega à la pèu, pegós, viscos.
rapègue nm. Planta de la família dei rubiaceas, dei pichini flors blanqui, jauni ò rogi.
rapèl n.m. 1. Manifestacion sonòra (mòt, sublament, crit, etc.) per far venir quauqu'un ò atirar la sieu atencion. 2. Accion de rapelar. Sin.: **crida, rampelada**. 3. Accion de si ressovenir.
rapelable, a adj. Que pòu èstre rapelat.
rapelar vt. (*rapèli*) 1. Sonar torna-mai. Sin.: **tornar sonar**. 2. Tornar far venir quauqu'un ò en un luèc precís. 3. Evocar li qualitats de quauqu'un ò lo sovenir de quauqua ren ò de quauqu'un, ramentar. Sin.: **renembrar, recordar, memoriar**. 4. Evocar una semblança: *Ma filha mi rapèla ma paura maire*. Sin.: **retipar, retraire**. 5. Far tornar un produch defectuós au centre de produccion. Sin.: **remandar**. ◇ **si rapelar** v.pr. Si renembrar, si sovenir de quauqua ren ò de quauqu'un.
rapidament adv. D'un biais rapide, embé velocitat, vito, leu. Sin.: **d'aviat, leu-leu, aviadament, à la lèsta, urgentament**.
rapide, a adj. Que si desplaça embé velocitat: *Un cavau rapide*. Sin.: **brivent, abrivat, velòc, acorsat**. 2. Qu'agisse embé velocitat e promptessa: *Una ment rapida*. 3. En parlant d'un flume, que s'escorre vito, que possedisce un foart corrent. Sin.: **impetuós, violent**. 4. Qu'es acomplit ò que fa efècte en gaire de temps: *Una*

moart rapida. 5. Dau ritme sostengut: *Una música rapida*. 6. *Penda rapida*: Penda ribassada.

rapide n.m. Part dau cors d'un flume caracterisat per una acceleracion dau corrent e l'aparicion de gorgs. Sin.: **brivent, saut**.

rapiditat n.f. Qualitat de cen qu'es rapide. Sin.: **velocitat, abrivament, lestítge, celeritat**.

rapina n.f. Accion de pilhar per foarça, per violença e còtra lo drech lu bens d'un autre; furt, ràzzia, sac. Var.: **rapinaria**. Sin.: **furt, ladronici, pilhatge, raubarici, raubatòri, raubaria, ràzzia**. ◇ *Passeron de rapina*: Autre nom dei rapaces.

rapinaire, airtitz n. Persona que practica la rapina ò n'en viu.

rapinar vt. S'apropriar per foarça e violença lu bens d'un autre, practicar la rapina; rapaç.

rapinaria n.f. (lit.) Acte de rapina.

rapinós, oa adj. Enclin à la rapina.

rapir vt. (*rapissi*) 1. Emportar de foarça una persona ò una preda, enlevar. 2. (fig.) Sinonime eufemistic de morir dins d'espressions coma *lo Ceu l'a rapit*. 3. (fig.) Encantar, metre en un gran gaug.

rapitor, tritz n. Persona que rapisse, qu'empoarta de foarça una ò mai d'una persona.

rapoart n.m. 1. Ganh, benefici obtengut da l'espletament d'un ben: *Un immòble de rapoart*. Sin.: **revengut, rendement, renda**. 2. Accion de reportar, còmpte-rendut, relacion, sovent oficiala, d'un eveniment ò d'una accion acomplida: *Un rapoart d'estagi*. 3. Relacion, ligam ò ponchs comuns establits entre de personas ò de cauas. ◇ *Rapoart intime*: Acte sexual. ◇ *Aver rapoart à*: Pertocar. Sin.: **s'endevenir**. ◇ (loc.) *À rapoart de*: À respècte de. Sin.: **à respiech de, per rapoart à**. Var.: **rapòrt**.

rapòrt n.m. Rapoart.

raportador n.m. Instrument en forma de mièg cercle graduat, que sièrve à mesurar ò à reportar d'angles sus un dessenh.

raportaire, airtitz adj. e n. Que rapoarta, per indiscrecion ò per malícia, cen qu'a vist ò audit. ◆ n. Persona que fa lo rapoart dei conclusions d'una comission parlamentària, qu'es encargada de faire l'expauat d'un procès, d'un afaire.

raportar vt. (*rapoarti*) 1. Accion de faire un rapoart, de relatar un eveniment ò una accion acomplida sota forma esricha ò orala. 2. Tornar portar: *Ai raportat lo diccionari, que m'avía prestat*. Sin.: **rendre, restituir, entornar**.

raportatge n.m. Reportatge.

raprochement n.m. 1. Accion de raprochar, de si raprochar. Sin.: **apreissament, apreissada, afrairament, agropament, ligam**. 2. Reconciliacion. Accion de metre en parallèle de fachs, d'ideas, per lu parangonar; aquesto parangon. Sin.: **comparacion, parangon**.

raprochar vt. (*rapròchi*) 1. Avesinar quauqu'un ò quauqua ren d'un luèc, d'una persona ò d'una cauca, lo

metre pròche. Sin.: **avesinar, acostejar, recampar, agropar**. 2. Rendre mai pròche dins l'espaci ò dins lo temps. 3. Metre en rapoart (de tèxtos) 4. Reconciliar: *Raprochar doi personas*. Sin. (toi lu sens): **apreissar, afrairar**. ◆ **si raprochar** v.pr. 1. S'avesinar d'un luèc, d'una persona ò d'una cauca. Sin.: **s'arrambar, s'acostar**. 2. Aver de relacions mai estrechi. Sin.: **si ligar, s'afrairar**. 3. Aver de semblanças mé quauqu'un, mé quauqua ren: *La forma d'aquela flor si rapròcha d'aquela de la ròsa*. Sin.: **semblar**.

raprochatge n.m. Talha d'una baranha devenguda troup espessa.

rapòde n.m. (Antiqu. gr.) Cantaire qu'anava de vila en vila en recitant de poemas epics, especialament lu poemas omeric.

hapsodia n.f. 1. (Antiqu.) Cant ò tròç que contèn un episodi epic. 2. (mús.) Composicion musicala de caractèr improvisat, esricha sus de temas popularis.

hapsodic, a adj. Que presenta lo caractèr d'una rapsodia.

hapsodista n. Musicaire autor de rapsodias.

rapt nm. Accion de rapir. Sin.: **enlevament, raubatòri**.

raptor n.m. Pichon dinosaure bipède de la familha dei dromeosauridats, sovent nomenat *velociraptor* (raubaire velòç), que viuguèt au Cretaceu sobran, à l'entorn de 70 milions d'annadas.

raptus n.m. (psiquiatria) Comportament paroxistic dau caractèr de descarga brusca e irresistible, susceptible d'aver de consequenças dramatique per lo subjècte ò per lu autres.

ràpuga n.f. Part dau pendon de raím ò de groselha desbarrassat dei ases.

rapugaire, airtitz n. Persona que rapuga.

rapugar vt. (*rapugui*) 1. Culhir de pendons de raím ò de groselha. 2. Pilhar per pichini tòcas, pitar.

rapugon n.m. Pichin pendon de frucha.

rapugueta n.f. 1. Pichina ràpuga. 2. Varietat de l'oliva dau rapuguier.

rapuguier n.m. e adj. Varietat d'olivier.

raquejaire n.m. Persona encargada de raquejar.

raquejar vt et vi. Netejar e preparar li ràpugas de raím en vista de la fabricacion dau vèrd d'aram.

raqueta n.f. 1. Instrument fach d'un encastre ovale provedit d'una ret e d'un mànegue, utilizat per jugar au tennis ò au badminton. 2. Instrument plus pichin de forma comparabla e sensa ret, utilizat per jugar au tennis de taula. Sin. (sens 1 e 2): **batedoira, paleta**. 3. Mena de patin compauada d'una granda semèla facha à clea, utilizada per caminar sus la neu, dicha finda *chastra*.

raquetaire, airtitz n. Persona que camina mé de raquetas.

raquial, a adj. (anat.) Raquidian. Var.: **raquiau**.

raquialgia n.f. Dolor au raquís.

raquialgic, a adj. Relatiu à la raquialgia.

raquianalgesia n.f. Raquianestesia.

raquianestesia n.f. Anestesia dei membres inferiors e dei organes dau bacin per injeccion d'una substança anestesianta dins lo canal raquidian. Var.: **raquianalgèsia**.

raquiau, ala adj. (anat.) Raquial.

raquicentèsi n.f. Poncion per evacuar lo liquide cefaloraquidian.

raquidian, a adj. Relatiu au raquis: *Bulbe raquidian*. ◇ *Canal raquidian*: Canal que fórmon li vertèbras e que contèn la mesolha espinala. ◇ *Nèrvis raquidians*: Nèrvis que nàisson de la mesolha espinala, que l'èstre uman n'a 31 pareus. Var.: **raquial, raquiau**.

raquiopatia n.f. (patol.) Dolor dau rasteu de l'esquina.

raquis n.m. 1. (anat.) Colomna vertebrala ò espina dorsala. Sin.: **rasteu de l'esquina**. 2. (bot.) Axe central de l'espiça.

raquite n.m. Raquitisme.

raquiti n.f. Enflament dau rasteu de l'esquina.

raquitic, a adj. Que sofrisse de raquitisme.

raquitigène, a adj. Que causa ò afavorisse lo raquitisme.

raquitisme n.m. (patol.) Malautia de l'esquelèt, deuguda à una manca de vitamina D, que provòca una mineralisacion insufisenta dei oàs, que si manifestà au moment de l'enfança, caracterisada per de deformacions dau rasteu de l'esquina e dei membres. Var.: **raquite**. Sin.: **nosadura, endec, endequitge, endecum**.

raquitòme n.m. (cir.) Instrument per reseca l'arc posterior dei cadeneus.

raquitomia n.f. (cir.) Reseccion dau rasteu de l'esquina.

rar(e), a adj. 1. Que si produe ò s'encòtra pauc sovent: *Un eveniment rare*. 2. Qu'existe en pichin nombre. *Un exemplari rare*. Sin. (1 e 2): **escars, escàs, infrequent, inusuau, atipic, insolit**. 3. Qu'es pauc dense: *A lo bèrri rare*. Sin.: **quist**.

rara n.f. 1. Dralha, sentier per campanha ò montanha. 2. En montanha, designa lu corredors estrechs cavats dins li pendas per li faire esquilhar endavau lu tronc talhats.

rarament adv. Embé raretat, pauc sovent.

rarefaccion n.f. Accion de venir à manca. Sin.: **rarificacion, arrariment**.

rareficable, a adj. Que si pòu rareficar. Var.: **rarificable**.

rareficar vt. (*rarefiqui*) Provocar la manca de quauqua ren. ◆ **si rareficar** v.pr. Devenir rare, venir à manca.

rarescent, a adj. (lit.) Que si rarefica.

raretat n.f. Qualitat de cen qu'es rare. Sin.: **manca, manca, Var.: raritat**. Sin.: **escarsetat, escassetat, carença**.

rarificable, a adj. Rareficable.

rarificacion n.f. Rarefaccion.

rarificar vt. (*rarefiqui*) Rareficar.

rarissime, a adj. Foarça rare.

raritat n.f. Raretat.

ras, a adj. 1. Si di d'un pel, de l'òme ò de l'animau, talhat pròche de la sieu raïc: *Tèsta rasa, aqueu can a lo pel ras*. 2. Per extension, si di d'un estòfa dau pel cort ò d'una vegetacion bassa: *Una èrba rasa*. ◇ (loc.) **À ras (de)**: À rando. Var.: **au ras de, au nivèu de, à flor de**. ◇ *Faire taula rasa*: Tractar una question ò un problema sensa tenir còmpte dei aquis dau passat. ◇ *Ras de soal*: Plan terren. 3. *Aiga rasa*: Aiga mesclada d'acide nitric e d'acide cloridric, que dissòlve l'aur e la platina.

ras n.m. Cap etiopian.

rasa n.f. Varietat de raia (raja clavata),

rasada n.f. Quantitat d'una bevanda correspondent à cen que pòu contenir un gòt plen à ras. Sin.: **chicolon, remuc** (Pelhon, Luceram).

rasador n.m. Instrument per si rasar la barba ò lu pels. Var.: **rasor**.

rasadura n.f. Resultat de cen qu'es estat rasat. *La rasadura de l'edifici*.

rasaire, airitz n. 1. Barbier especialisat dins lo talh de la barba. 2. (fig., pop.) Persona fastidioa. Sin.: **rompebalas, secamolea, pega, embarrassacamin, rompetantiflas, secadoaças**.

rasament n.m. Accion de rasar (lu bèrris, la barba, lu pels ò un bastiment).

rasamotas n.m. 1. (aeron.) Vòl qu'un avion efectua lo mai pròche dau soal possible. Sin.: **à ras de tèrra, à flor de tèrra**. 2. Persona pichina (per l'autessa).

rasant, a adj. 1. Que passa au plus près d'una susfàcia (en particulier dau soal), d'una caua ò d'una persona: *Un lume rasant*. 2. Que fa nàisser lo fastidi, fastidiós. Sin.: **fastigós, tediós, secant**.

rasar vt. 1. Talhar lu pels de la tèsta, de la cara ò dau còrs d'una persona ò d'un animau au plus pròche de la pèu; en particulier, faire la barba. 2. (fig.) Destrúger completament un edifici ò una zòna bastida: *An rasat lo quartier*. 3. (fig.) Passar au ras d'una susfàcia, d'una caua ò d'una persona. Sin.: **fregar, costejar** (navigacion). 4. (fig., pop.) Enuiar, secar quauqu'un. ◆ **si rasar** v.pr. Si talhar lu pels de la tèsta, de la cara ò dau còrs; en particulier, si faire la barba.

rasca n.f. Malautia dau cuer capelut que provòca prurit e pelada. Sin.: **dermatomicòsi, crostas de lach** (fam.). ◆ pl. Nom dei placas seborreïqui que cuèrbon lo niston e qu'aparèisson frequentament en periòde d'alachament.

rascàs n.m. 1. Que sofrisse de la rasca. 2. Rugós, aspre. 3. (fig.) Brut, rançós. 4. (fig.) Si di d'una marrida persona qu'arrèsta pas facilament de barcelar lu autres. Sin.: **cercagarrolha, chacotaire, ronha**. 5. (fig.) Racho.

rascassa n.f. Peis de la familha dei escorpenidats, de la boca larga e de la peu cuberta d'excreissenças rugoï que li perméon de s'escondre facilament sus li ròcas. Ientra dins la composicion de la sopa de peis. Sin.: **escorpena**.

rascassós, oa adj. 1. Qu'a la rasca. 2. Qu'es rugós au tocar. Var.: **rascós**.

rascla n.f. 1. Si di de tot objècte destinat ò usat de fach per rasclar. 2. Instrument usat dau fornier per talhar la pasta. Sin.: **rasclador**.

rasclachaminèia n. Obrier encargat d'entretenir e dau netejament dau fogau e dau conduch dei chamineias: *Brut coma un rascla-chaminèia*. Sin.: **ramonaire**.

rasclada n.f. Rosta. Sin.: **sacada**, **frandacion**, **cenglada**, **volada**, **plumada**, **rufelada**.

rasclador nm. Instrument que sièrve à rasclar. Sin.: **rascla**.

rascladura n.f. 1. Substança qu'es estada d'un objècte rasclat. (pop.) *Rascladura de de la mastra*: cagancho. 2. Ramonatge. 3. (fig.) Individú mespreable ò de la pèjor sòrta. Sin.: **rasclum**.

rasclaire n.m. Persona que rascla. ◇ Si di en particulier d'una persona que soana mau un instrument de música.

rasclar vt. 1. Fretar, gratar energicament una susfàcia au mejan d'un instrument dur per fin de la netejar ò de levar un còrs aderent ò pegós que li es atacat. ◇ *Rasclar maion*: Netejar completament e minuciosament la sieu abitacion. Sin.: **fretar**, **gratar**, **netejar**, **lavar**. 2. (fig.) Levar quauqua ren rapidament, especialament au juèc, ganhar; raubar quauqua ren ò quauqu'un. Sin.: **raspalhar**. ◇ *Rasclar quauqu'un*: Despolhar quauqu'un dei sieu sòus. 3. Tocar quauqua ren mentre si grata: *La nau rascla lo fond*. 4. (fam.) Sonar sensa gaubi un instrument de música: *Rasclar lo violon*.

rasclatge n.m. Accion de rasclar.

rascle, **a** adj. Glabre. Sin.: **gautalis**.

rasclet n.m. Rascleta, sarclador.

rascleta n.f. 1. Rascla de pichina dimension. Var.: **rasclat**. 2. Especialitat soïssa preparada en presentant à la flama un fromai talhat en doi que s'en rascla pi la pasta per la manjar à flor e à mesura que fonde; lo fromai que sièrve à n-aquesta preparacion.

rasclós, **oa** adj. Rascós, rascassós.

rasclum nm. Rascladura.

rasclussier n.m. Rapace comun dei Aups, de 3 m. de larguessa, dau bèc crocut, pròche dau tamisier, e que, coma eu, si noïrisse de carònhas. Sin.: **pèça-oàs**.

raset n.m. Dins la corsa camarguena, accion que mena lo rasetaire à pilhar lu atributs sus la tèsta de la bèstia.

rasetaire n.m. Actor màger de la corsa camarguena, que deu achapar au mejan d'un cròc d'atributs que decòron la tèsta dau taur.

rason n.f. 1. Facultat intellectuala, qu'es lo pròpri de l'òme, que li permete de capir, conóisser, jutjar, decidir e si comportar de maniera judicioia e sàvia. Sin.: **judici**, **entendiment**, **intellècte**, **entendement**, **èime**. 2. La facultat de pensar, li facultats intellectuali, la capacitat à mestrejair l'ensèm dei operacions de l'esperit. Sin.: **jutjament**, **sapiença**, **saviessa**. ◇ *Perdre la rason*: Venir foal, tenir un discors ò un comportament absurdes. Sin.: **tombar en demença**, **virar la tèsta**. 3. Jutjament confòrme ai fachs, à la realitat ò à la veritat. ◇

Aver rason: Aver un judici just, non s'enganar. ◇ *Escotar rason*: Si conformar au drech, à la justícia, au dever. Sin.: **venir à la rason**. ◇ *Comparason, non es rason*: Una comparason non a valor de demostracion. ◇ *Donar rason à quauqu'un*: Decidir que quauqu'un es dins lo vèr. Sin.: **faire drech à quauqu'un**. 4. La causa d'un eveniment, d'un fach ò d'un accion. Sin.: **causa**, **motiu**, **justificacion**, **explica**, **argument**, **desencusa**. ◇ (loc.) *En rason de*: per causa de. ◇ *Rason d'omotecia*: (mat.) Dins una projeccion omotetica, rapoart entre una mesura algebrica de la figura-imatge e la mesura algebrica correspondent a sus la figura iniciala.

raisonablement adv. Conformament à la rason, segond de principis que convènon à la rason.

raisonable, **a** adj. 1. Qu'es dotat de rason. 2. Que manifestà de rason dins li sieu paraulas ò lo sieu comportament: *Un òme raisonable*. Sin.: **judiciós**, **savi**, **senat**, **convenable**. 3. Qu'es confòrme à la rason. 4. Que manifestà de moderacion dins lu afaires: *Un prètz raisonable*.

raisonement n.m. 1. Accion d'exercir li sieu facultats intellectuali, accion de rasonar. Var.: **raisonaria**. 2. Ensèm dei arguments encadenats e organisats per pervenir à una demostracion.

raisonar vi. 1. Faire usatge de la sieu rason, dei sieu facultats intellectuali. 2. Produire un raisonnement, encadenar logicament li operacions de l'esperit ò lu arguments per convèncer, refutar ò demostrar. ◇ vt. 1. Adurre quauqu'un à adoptar un comportament ò una opinion raisonnables, ò à abandonar una credença faussa ò una decision desraisonable. 2. Sotametre au raisonnement, analizar: *Raisonar un problema*.

raisonaria n.f. Raisonnement.

raisonat, **ada** adj. 1. Que segue li règlas de la rason, racional. 2. Qu'es ordonat de maniera à convèncer. *Lexic raisonat de la lenga niçarda*. 3. Qu'es inspirat ò fondat sus de boani rasons: una opinion raisonnée.

rasor n.m. Rasador.

raspa n.f. 1. Lima dai gròssi dents que sièrve à aplanir un object; en particulier, aïsina de coïna que comprèn una lama traucada destinada à raspar d'aliments; gratua. Sin.: **gratadoira**, **gratussa**. 2. Dança folclorica originària de l'èst dau Mexic.

raspadura n.f. Cen que si lèva en raspant. ◇ Accion de raspar; lo sieu resultat.

raspaira n.f. Veïcule motorisat utilizat per aplanir lo soal e crear de tèrra-plens. Var.: **rasparèla**.

raspalh n.m. Tenchura bruna, estracha de la gruèlha de notz. Sin.: **aiga de notz**.

raspalhar vt. Rasclar.

raspar vt. Limar au mejan d'una raspa.

rasparèla n.f. Raspaira.

raspatge n.m. Accion de raspar.

raspinhós, **oa** adj. Rugós au tocar, aspre. Sin.: **aspre**, **rasclós**, **rascós**, **rufe**, **rafanhós**.

raspinhós n.m. *Raspinhós roge*: Fonge manjadís (*cantharellus cibarius*).

rasplando n.m. Òme sensa paraula, que cèrca à enganar e trufar lu autres; escapucho, trufador. ◇ Per extension, si di d'un òme d'atge mejan ò avançat que si cretz encara beu, ma que l'es plus gaire: *Un vièlh rasplando*.

rasplar vt. 1. En parlant dei bèstias, excavar lo soal per li trovar de que si noirir. 2. (fig.) Forgonear, farfolhar.

rasqueta n.f. (zool.) Malautia infeccioa, que tòca sobretot lu cavaus e lu aes joves, e que si caracteriza per una inflamacion purulenta dei vias respiratòri e dei glândolas superiori.

rassada n.f. Saurian (*Timon lepidus*), de la familha dei lacertidats (*lacertidae*), de granda talha e de la pèu que tira vers lo blau. Es lo plus grand dei estrapiens d'Euròpa.

rassasiada adj. Rassasiada.

rassasiament n.m. Rassasiament.

rassasiar vt. (*rassasi*, classic *rassàssi*) Rassasiar.

rassasiat, ada adj. Rassasiat.

rassasiada n.f. Rassasiament. Var.: **rassasiada**, **ressasiada**, **ressasiada**.

rassasiament n.m. Sentiment de sadolament. Var.: **rassasiament**, **ressasiament**, **ressasiament**.

rassasiar vt. (*rassasi*, classic *rassàssi*) 1. Sadolar, levar la fam e laisser un sentiment de sadolament, en parlant d'un aliment. Var.: **resasiar**, **ressasiar**. Sin.: **repàisser**. 2. (fig.) Contentar.

rassasiat, ada adj. Assadolat, estof, sassi.

rassé n.m. (gavoat) Pòuvera que resulta dau serrar dau boasc, cendrilha dau boasc.

rassegnacion n.f. (it.) Accion de si rassegnar. Var.: **resignacion**.

rassegnar (si) v.pr. (it.) Acceptar sensa rancura una situacion penoa que si jutja inevitabla. Var.: **si resignar**.

rassegnat, ada adj. (it.) Que si rassegna, qu'accèpta sensa si revoltar lo sieu sòrt. Var.: **resignat**.

rassegurant, a adj. Que rassigura, que lascia ò que fa venir quiet, tranquille, calmant. Var.: **assegurant**.

rassegurar vt. Far disparéisser lu dubis ò li crentas de quauqu'un, asserenar, rasserenar, calmar, tranquillisar.

rassembleaire, airtiz n. Que recampa.

rassemblament n.m. 1. Accion de rassembler, recampament, radunança. 2. Lo grope de personas ensin format. Sin.: **acampament**, **assemblada**, **radunança**, **recampament**.

rassembler vt. Radunar divers objèctes, animaues ò personas en un meme luèc. Sin.: **acampar**, **radunar**, **recampar**, **rejónher**, **agropelar**, **amontelar**.

rasserenar vt. Faire tornar seren quauqu'un, tranquillisar, rassegurar.

rassodament n.m. Accion de rassodar.

rassodar vt. 1. Rendre sòdo quauqua ren. 2. (fig.) Rendre de foarças à quauqu'un ò quauqua ren. Sin.: **renvigorir**.

rasta adj. inv. e n. Si di d'un movement mistic, politic e cultural, pròpri ai Negres de Jamaica e dei Antilhas anglofòni. Var.: **rastafari**.

rastacoèra n.m. Nom mespresant donat à de forastiers pauc ò pron civilisats.

rastafari adj. inv. e n. Rasta.

rastanga n.f. Raça de raia (*Dasyatis pastinaca*) de la familha dei dasiatidats (*dasiatidae*).

rastega n.f. Raça d'actinia, comunament dicha *ortiga de mar*, perqué lo liquide urticant que secreta aquesta anemòna de mar brutla coma l'ortiga sus la pèu. Var.

rastenha. Sin.: **rustuguet**.

rastegam n.m. 1. Depòst de rastaganha laissada per rivièras e per lu fluvis. 2. Tota bordilha portada per li aigas. Sin.: **rabugam**.

rasteganha n.f. 1. Rastelada. 2. Sobra de boasc, baranhas, brancas e fuèlhas rots ò talhats; brondilhada. Rastagan. 3. Darnieri sequelas d'una malautia.

rastegar vt. Rastelar.

rastègue n.m. 1. Anciana raça de cans de caça, capables d'anar retrovar la sauvatgina dins li baranhas dont si va escondre. 2. (fam.) Manjanièras.

rastel n.m. 1. Esquina, d'un animau ò d'un òme. ◇ Ai ren à mi metre sus lo rastel: Ai ren de presentable à mi metre. 2. (mús.) Cavalet de cordier, per exemple dins una guitarra. Sin.: **pontet**.

rastelada n.f. 1. Accion de passar lo rasteu; quantitat de matèria (generalament vegetala) acampada en un còup de rasteu. Var.: **rastelatge**. 2. Astada; aliments talhats en pichoi morseus, ficats sus d'un aste e ensin grasilhats. Var.: **rasteladura**, **rastelanh**, **rastrelada**.

rasteladura n.f. Rastelada. Var.: **rastreladura**.

rastelanh n.f. Rastelada. Var.: **rastrelanh**.

rastelar vt. Netejar una susfàcia au mejan d'un rasteu; acampar de matèria (generalament vegetala: fuèlhas, brancas, fen, erba...) au mejan d'un rasteu. Var.: **rastelar**.

rastelatge n.m. Accion de rastelar; rastelada.

rastelejar vi. Avarejar.

rastelier n.m. 1. Clea de boasc destinada à contenir lo forratge dei bèstias; grúpia. 2. Mòble fixat à una paret, que li son dispauats divers objèctes en d'emplaçaments prevists: *Un rastelier d'armas*. 3. (pop.) Li dents. Sin.: **gengivier**, **dentadura**.

rastenha n.f. Rastega.

rasteu n.m. 1. Instrument fach d'un mànegue lònc de boasc e acabat embé de dents de metal espalancadi per fin d'amassar lo fen, l'èrba, li fuèlhas ò d'autri matèrias vegetali. ◇ Rascleta m'un mànegue, que sièrve au cropier per rabalhar cen que si tròva sus la taula de juèc. 2. Espina dorsala, esquina. 3. Dins una premsa litografica, pèça de boasc rectilinha garnida de cuer, que permete d'exercir la pression.

rastrelada n.f. Rastelada.

rastreladura n.f. Rasteladura.

rastrelanh n.f. Rastelanh.

rastrelar vt. Rastelar.

rata n.f. 1. Garri dei campanhas. Sin.: **ratèla**, **minça**, **mèlsa**. 2. Femèla dau garri.

rata n.f. (anat.) Organe situat entre lo diafragma e li coastas, que ientra dins la fabricacion dei cellulas dau sang e juèga un ròtle important dins l'immunitat.

rata n.f. Part d'un pagament que si vèrsa à intervals reguliers. ◇ À *ratas*: À crèdit.

ratafiat n.m. Bevenda alcolica obtenguda per maceracion de frucha, de flors, de plantas dins d'alcòl e de sucre. Var.: **tafiat**.

ratapart n.f. Contribucion que quauqu'un deu versar ò receure per contribuir au pagament d'una soma fach per mantuni personas. Sin.: **escotisson**, **escòt**, **quòta-part**, **rataporcion**.

ratapenada n.f. Ratapinhata.

ratapinhata n.f. Mamifèr volant, nocturne e generalament insectivòre, que constitue l'òrdre dei quiroptèrs e designa divers representants de la familha *vespertilio*. Lu sieus membres anteriors s'acàbon embé quatre dets e sostènnon una ala membranoa que li poarta dins l'ària com'un ala. Animau fòrça comun dins li campanhas niçardi, es de pichina talha e viu dins li baumas e lu graniers dei maions. Es vengut dins la cultura populària un simbòle de la niçarditat, à costat e en contraste de l'aigla. Forma derivada de *ratapenada*. Sin.: **quiroptèr**.

rataplau onomat. Onomatopea qu'imita lo son dau tamborn.

rataporcion n.f. Prorata. Var.: **ratapart**.

ratar vt. 1. Rolhar. 2. Mancar un bersalh; perdre. ◆ vi. Foirar, faire chic (per una arma de fuèc).

ratatge n.m. Accion de ratar, falhiment. Sin.: **mancatge**, **mala escaduda**. (pop.) **cagada**.

ratatolha n.f. 1. Plat de la gastronomia niçarda compauat de divers lieumes fregits e cuèchs ensèm. Var.: **jambalaia** (gavoat). 2. (fig.) Tèrme pejoratiu que designa una persona de bassa condicion ò que si mesprea: *Es una ratatolha, aqueu!*

rata-volòira n.f. Ratapinhata (esasc).

rateiròu n.m. Nom donat à doi aucus dei plumas escuri e dei alas grandi que si poàdon confondre, *apus apus*, de la familha dei apodidats, e la *riparia riparia*, de la familha dei irundinidats, un pauc plus pichina. Sin.: **astor**, **astoret**, **ratier** (C. Barsòtti).

ratèla n.f. 1. Garri dei campanhas. Sin.: **rata**, **minça**, **mèlsa**. 2. Persona que li agrada si chacotar ò embrolhar li gents. ◇ *Faire de ratèlas*: Faire un grand bosin. Sin.: **cercagarrolha**, **embrolhon**, **tricho**.

ratelar vt. (*ratèli*) 1. Contestar sistematicament li paraulas ò li decisions de quauqu'un, debequinar. 2. Embrolhar, trichar au juèc. 3. Dins una discussion comerciala, cercar de faire abaissar lo prètz d'una mèrç, mercandejar.

rateta n.f. 1. Pichin mamifèr rolhaire, sovent dau pel gris, que pòu abitar li maions e lu ostaus. 2. (informatica) Nom de l'objècte, que la sieu forma ramenta aquela de l'animau, que sièrve à desplaçar lo marcaire sus l'ecran dau computador e à li clicar. ◆ pl. Infantum.

ratge n.m. 1. Rai. 2. (loc.) À *ratge*: À l'aventura, sensa destinacion precisa, d'azard, desbandadament. ◇ À l'abandon: «Non deù giamai laissà la sieu majon a rage» (Rancher). Var.: **arratge**.

ratìcida n.m. Poison per eliminar lu garris.

ratier n.m. 1. Trabuquet previst per agantar li ratetas ò autres rolhaires. Var.: **ratiera**. 2. (fig.) Tot dispositiu material ò non destinat à enganar quauqu'un; leca, trabuquet. 3. Rateiròu.

ratiera n.f. Ratier (trabuquet).

ratifica n.f. (it.) Ratificacion.

ratificacion n.f. Accion de ratificar, de confirmar. ◇ Procedura per la quala lo Parlament dona fòrça de lèi ai ordenanças que lo govèrn pilha dins lo quadre d'una lèi d'abilitacion. ◇ Acte juridic per lo quau una persona pilha au sieu còmpte l'engatjament pilhat en lo sieu nom per una altra que non èra abilitada. ◇ (dr. intern.) Formalitat per la quala un Estat afirma la sieu volontat d'èstre engatjat per un tractat internacional prealablement signat. Var.: **ratifica** (it.). Sin.: **adesion**, **afortiment**, **assentiment**, **agradament**, **sancion**, **aprobacion**, **sostèn**.

ratificar vt. (*ratifiqui*) 1. Aprovar oficialament una decision ò reconèisser la validitat d'un acte, d'un paraula, d'un projècte ò d'una decision. 2. Acceptar, aprovar. Sin.: **averar**. Sin.: **afortir**, **aderir**, **assentir**, **sostenir**, **sancionar**, **consentir**.

ratigàs n.m. 1. Accès de fèbre que causa de tremolons; fressons. 2 (fig.) Caprici.

ratina n.f. Estòfa de lana crosada.

ratinar vt. Sotametre una estòfa au ratinatge.

ratinatge n.m. Procediment tocant la ratina.

ratit n.m. *Ratits*: Sotaclasse d'aucus corréiers dei alas reduchi, coma l'estruci.

ratochin n.m. Cassuu per l'òli. Sin.: **poador**.

raton n.m. 1. Gròssa rateta, garri. 2. (fam.) Dent de lach. Var. **ratona**.

ratona n.f. (fam.) Dent de lach. Var. **raton**.

ratonada n.f. 1. Ventrada de ratetas. 2. (fam. e pej.) Expedicion punitiva contra de maugrabsins.

ratum n.m. La raça dei ratetas e dei garris dins lo sieu ensèm.

ratura n.f. Escafadura, part d'un tèxto qu'es estat raiat. Var.: **raitura**. Sin.: **escafadura**, **escarabòcho**, **raiadura**, **regadura**.

raturar vt. Escarafar, cancelar une tèxto en traçant divers autres trachs au dessobre. Var.: **raiturar**. Sin.: **raiar**, **regar**.

rau n.m. Nom onomatopèic que designa lo son dau tamborn. Var.: **ra**. ◇ *Mancar lo rau*: Asperar.

raub n.f. Accion de raubar, furt, raubaria. ◇ *Faire un raub*: Raubar; enganar, fregar quauqu'un. Sin.: **raubarici**, **raubatòri**.

rauba n.f. 1. Tèrme general per designar collectivament un grope d'objèctes ò de bens. Sin.: **cauas**. ◇ Prov.: *Rauba trovada, e non consignada, mitan raubada*. 2. Pèça dau vestit, sobretot femenin, que cuèrbe

lo còrs dei espatlas fins sota li ancas, e que pòu èstre mai ò mens lònca: *La rauba dau prèire*. Sin.: **cotilhon**.

raubador, airtz n. Raubaire. ◇ (mar.) Pirata. 1150-70: «*Fol, per mon cap.....Non a tan fort raubador sobre mar....*».

raubaire, airtz n. Aqueu que rauba, que fa un furt, ladron, raubaire.

raubafigas n. (fam.) Ladron, raubaire.

raubament n.m. 1. Raubatòri. 2. Rapiment d'una persona. Sin.: **desraubament**.

raubar vt. 1. Faire un furt, trufar. 2. (mar.) Piratar. 1537: «*VI bergantins los quals partis de Jenna afin de venir raubar a la modo acostumado.*» A.C.Arles.

raubaria n.f. Raub.

raubarici n.m. Cambriolatge.

raubasina n.f. Alcaloïde vasodilatator ipotensor extrach dei raïç dau rauwòlfia.

raubassar vt. vi. Raubar.

raubatiu adj. Qu'incita à raubar ò que fa nàisser l'envuèia de raubar.

raubatòri n.m. Cambriolatge.

rauc, a adj. Si di de la votz rangolhoa d'una persona ò, per extension, dau crit d'un animau: *Lo crit rauc de la gralha*. Var.: **raucós**. Sin.: **rangolhós, raufelós**.

raucitat n.f. Caractèr rauc d'una votz ò d'un crit. Sin.: **rauquiera**.

raucós, oa adj. Rauc.

raucuènha n.f. 1. Estat passatgier, soventi fes causat da una malautia dau sistema orofaringeu, que fa que la votz es enraucada. 2. Son emés qu'una votz rauca emete.

raufèl n.m. Alteracion de l'alénada que pertòca lu paumons, particularament au moment de la moart. Var.: **raufeu**. Sin.: **rangolh**.

raufelar vi. (*raufèli*) Alenar, per quauqu'un que s'avesina de la moart. Sin.: **rangolhar**.

raufelós, oa adj. Rauc.

raufeu n.m. Raufèl.

raumàs n.m. Rume. Var.: **reuma, reumàs**. Sin.: **refreïament**;

raumatejant, a adj. Pertocat per lu raumatismes. Var.: **reumatejant**.

raumatic, a adj. Que pertòca lu raumatismes. Var.: **reumatic**. Sin.: **reumatismal, reumatismal, reumatismau, reumatismau**.

raumatismal, a adj. Raumatic. Var.: **raumatismau**.

raumatismau, ala adj. Raumatic.

raumatisme n.m. Afeccion dei oàs, dei articulacions e dei muscles que provòca de dolors e gena lu movements. Var.: **reumatisme**. Sin.: (pop.) **mau d'oàs**, (plur.) **dolors**.

raunhar vi. Bronchonar, ronhar. Si di en particulier dei enfants que plorínhon. Sin.: **bronchonar, plorinhar, renar, ronhar, roscalhar, sustrar**.

raunhar vt. Diminuir leugierament (cen que revèn à quauqu'un). Sin.: **chiconejar, rosegat**.

raunhatge n.m. Ronhatge, retalhatge.

rauquejar vi. Èstre enraucat, Parlar m'una votz rauca.

rauquiera n.f. Raucitat.

raurela n.f. Planta, de la familha dei pavòts (*papaver rhoeas*), de la flor roja provista de quatre petales, e dau fruch en capsula; es comuna per lu camps. Sin.: **rosèla, bèrbia** (Luceram), rosolèla (Esa).

rausa n.f. Depaus que si forma dins lu liquides fermentats. Sin.: **pautròla, pòutra, grapa, baudra, baudralha, sotolum, lisa, tartre**.

rausós, oa adj. Tartrós.

rauwoölfia n.m. Aubrilhon d'Índia (*Rauwolfia serpentina*), que li sieu raïç dónon la reserpina, alcaloïde emplegat per li sieu qualitat ipotensivi.

ravalat vt. Avalar torna-mai. Sin.: **tornar surbir**.

ravan n.m. 1. Ventrada d'un peis, qu'es generalament pas pescada; ensèm de peis troup pichoi per èstre pescats. 2. Quantitat de cánebe penchinat que lo cordier mete à la sieu talhòla quora fa una coarda. ◇ *Lu ravans*: Breus filaments de lana penchinada.

ravan n.m. Vièlha caua de gaire de valor. Var.: **ravanilha**.

ravanasso n.m. Raça de rifoà fèr.

ravela n.f. Designa divers plantas de la familha dei crucifèras, coma la mostarda, lo ravanasso ò lo rifoà fèr.

ravanenca n.f. Peis insectivòre de la familha dei ciprinidats, de pichina talha (10 à 15 cm), comun dins li aigas docí.

ravanilha n.f. Ravan.

ravaria n.f. 1. Activitat mentala qu'es pas guidata da la consciença; pensada vaga ò confusa. 2. (pej.) Deliri. ◇ *Anar, partir, s'en anar en ravaria*: Delirar, agir ò parlar sensa judici ni rason.

ravastola n.f. (fam.) 1. Gandaula. Sin.: **rabastabastion**. 2. Descai, ravan.

ravatge n.m. 1. Daumatge causat da l'òme ò da una catastrofà naturala sus d'una grana escala: *Lu ravatges d'una tempèsta*. 2. (fig.) Efecte desastrós d'un fenomène sus d'una persona ò sus la societat: *Lu ravatges de l'illettrisme*. Sin. (1 e 2): **fracatge, destrüiment, gast, afondrament; devastacion, roïna, desolacion, degalh**. 3. *Faire lo ravatge*: Si di d'un grope d'enfants ò d'adolescents que cèrca, per juèc, de tarabustar la gent dau quartier.

ravatjar vt. Portar la desolacion e la destruccion sus d'un territòri; degalhar. Sin.: **afondrar, arroïnar, devastar, destrüir, gastar**.

ravaudaire, airtz n. Persona que ravauda.

ravaudar vt. 1. En cordura, accion de reparar un vestit au mejan d'un fieue e d'una agulha. Sin.: **sarcir**. 2. (fam.) Barjacar, chacharonar, pastrolhar.

ravaudaria n.f. Accion de ravaudar un vestit. Sin.: **sarcidura, ravaudatge**.

ravaudatge n.m. Accion de ravaudar un vestit. Var.: **ravaudaria**.

rave n.f. (angl.) Rave-party. Var.: **rèva**.

rave-party n.f. (angl.) Acampament au ritme de música electronica, sovent organisat sensa autorisacion

dins un luèc abandonat ò dins un camp, etc. Var.: **rave**, **rèva**.

ravela n.f. Peis de mar, de la familha dei esparides, qu'es una varietat de daurada (*aurata hurta*); es comuna dins li noastri aigas à la prima.

ravenala n.f. Planta de Madagascar, finda sonada *aubre dau viatjaire*, perqué la basa dei sieu fuèlhas recampa l'aiga de pluèia (Familha dei musaceas).

ravenés, esa adj. e n. De Ravena (vila d'Itàlia).

ravigòta n.f. Vinaigreta mé d'èrbas, de tàperis e de chalòtas. Sin.: **saussa verda**.

ravigotar vt. (*ravigòti*) (fam.) Tornar donar de vigor, de foarça à (quauqu'un). Sin.: **reviscolar**.

ravin n.m. 1. Pichin valon que l'escorrement dei aigas de pluèia a cavat. Sin.: **vabre**. 2. Valada encavada profundament. Sin.: **clua**, **comba**, **caravenc**, **combaliera**, **avencàs**, **debauc**.

ravina n.f. Pichin ravin. Sin.: **robina**, **raiana**, **robinàs**, **rabina**.

ravinatge n.m. Grandi quantitats d'aiga que regoàlon subitament e excàvon lo soal.

ravisar (si) v.pr. Cambiar d'opinion sus d'un subjècte, sovent per si rendre à l'avís exprimit per d'autres.

ravivar vt. 1. Rendre un fuèc mai viu. 2. (fig.) Donar mai de vivacitat à quauqua ren de colorit ò à un sentiment: *L'esperança a ravivat la sieu passion*. Var.: **avivar**. Sin.: **reviudar**, **reviscolar**, **reanimar**.

ràzzia n.f. (it.) 1. Nom donat à l'atac brusc fach da una armada ò un grope de sordats sus d'un territòri per raubar aver, bens ò fremas, ràfega. Sin.: **correguda**, **encorreguda**, **incursion**. 2. (fig.) Accion de raubar rapidament e avidament quauqua ren ò una granda quantitat de cauas. ◇ Accion de crompar en quantitat una mèrç, un article donat: *La crisi sanitària a provocat una ràzzia sus la farina*.

razziar vt. (*razzi*, classic *ràzzii*) Faire una ràzzia sus. Sin.: **rastelar**, **rasclar**, **faire arland**.

Rb Simbòle dau rubidi.

Rd Simbòle dau rad.

Re Simbòle dau reni.

re Nòta de música, segonda de la gamma.

re- Prefixe que marca principalament l'iteracion (*refaire*) ò un movement à l'endarrier (*retirar*). En occitan, si pòu sovent remplaçar au mejan dau vèrbo *tornar* (*tornar faire* en plaça de *refaire*, *tornar dire* en plaça de *redire*, etc.).

reabilir vt. (*reabilissi*) Reabilitar.

reabilitable, a adj. Que pòu èstre reabilitat.

reabilitacion n.f. 1. Decision de justícia qu'escafa la condemnacion penala de quauqu'un e lu sieu efèctes. 2. Accion de reabilitar una cauà ò una persona. Sin.: **renovacion**.

reabilitar vt. 1. Restaurar publicament l'imatge e l'onor d'una persona injustament condemnada ò mespresada. Si pòu dire tambèn de l'apreciacion d'un personatge istoric. 2. Reconéisser la valor e l'utilitat de

quauqua ren qu'es passat de mòda ò qu'es estat denembrat. 3. Restaurar e modernisar una abitacion ò un ensèm d'abitacions: *An reabilitat lo quartier*. Var.: **reabilir**. Sin.: **renovar**. 4. Donar l'absolucion a un eclesiastic fauti d'aver participat a un judici de moart.

reabilitat, ada adj. e n. Qu'a obtengut la sieu reabilitacion; qu'es estat remés en estat.

reabilituar vt. (*reabilituï*) Tornar abituar. Sin.: **reacostumar**. ◆ **si reabilituar** v.pr. Si tornar abituar.

reabonament n.m. Accion de si tornar abonar, reïteracion d'un abonament.

reabonar vt. Si tornar abonar, prolongar un abonament.

reabsorbir vi. (*reabsorbissi*) Tornar absorbir. Sin.: **resurbir**.

reabsorpcion n.f. Accion de reabsorbir.

reaccion n.f. 1. (mecan.) Foarça qu'exercisse en retorn un còrs sotamés à l'accion d'un autre còrs. ◇ *Avion à reaccion*: Avion que fonciona m'un motor que fonciona per ejection d'un flux gasós sota pression e d'una granda velocitat (*motor à reaccion*). ◇ (autom.) *Barra de reaccion*: Dispositiu qu'empacha la rotacion, à l'entorn d'un axe, d'un organe que li transmete un coble. ◇ *Temps de reaccion*: Espaci de temps que dessepara l'estimulacion de la respoasta de la persona pertocada. 2. *Amplificador à reaccion*: Dins lo quau una granda partida dau senhal de sortida es combinat m'aqueu d'intrada. 3. (quim.) Transformacion que si produe quora de còrs quimics son mes en presença ò quora un còrs reçaup un apoart exterior de novèli substanças. ◇ *Reaccion nucleària*: Fenomène obtengut en bombardant lo nucleu d'un atòme m'una particula elementària, un autre nucleu, etc., e que dona naissença au nucleu d'un autre element. 4. Biaís qu'una màquina, un organe mecanic respoande à una sollicitacion. 5. (psicol.) Tot comportament directament suscitât per un eveniment exterior au sistema nerviós, sonat *estímulus*. ◇ *Temps de reaccion*: Latença. 6. Tipe de respoasta d'un individú ò d'un grope à-n-una paraula, una situacion, un eveniment ò l'accion d'una altra persona. 7. Accion facha en oposicion à-n-una altra accion que tende à l'anullar. 8. Movement d'opinion contrari ai idees generalament compartidi anteriorament. 9. (pol.) Movement politic conservator que cèrca à reabilitar d'ideas ò d'institucions socials, politiqui e religioï abandonadi. 10. *Reaccion anafilactica*: Respoasta excessiva d'un organisme sotamés au contacte m'una substança que li es allergic e que lo mete en perill.

reaccional, a adj. Que reagisse a quauqua ren. Var.: **reaccionau**.

reaccionau, ala adj. Reaccional.

reaccionari, ària adj. e n. Si di d'una persona, d'una opinion ò d'un partit que promòu un retorn à d'ideas ò d'institucions socials, politiqui ò religioï dau passat: *Un partit reaccionari*. Sin.: **conservator**, **tradicionalista**.

reacendre vt. Tornar acendre.

reacostumar vt. Tornar acostumar. Sin.: **reabilituar**. ◆ **si reacostumar** v.pr. Si tornar acostumar.

reactança n.f. Partida imaginària de l'impedança complèxa d'un dipòle.

reactiu, iva adj. Que reagisse rapidament ò eficaçament. ◇ (elec.) *Corrent reactiu*: Compauanta d'un corrent sinusoidal en quàdratura embé la tension.

reactiu n.m. (quim.) Substança que pòu reagir m'una espècia quimica ò mé divèrsi espècias quimiqui, que permete de classar li reaccions dins li quali intervèn e de caracterisar una espècia quimica particuliera.

reactivacion n.f. Accion de reactivar.

reactivar vt. 1. Tornar activar (quauqua ren). 2. Tornar donar (à quauqua ren) una vigor novèla. 3. (quim.) Regenerar.

reactivitat n.f. 1. Capacitat d'un organisme viu a reagir de maniera adaptada a un cambiament fisic ò quimic que porria comprometre la sieu integritat, la sieu sobrevida ò lo sieu desvolopament. 2. (fis. nucl.) Acreissement dau nombre de neutrons emés au moment d'una reaccion de fission en cadena. 3. (fig.) Capacitat d'una empresa a reagir a un cambiament de la situacion econòmica e a anticipar li variacions dau mercat.

reactogène, a adj. e n.m. (med.) Si di d'una substança que provòca dins l'organisme una reaccion d'ipersensibilitat.

reactor n.m. 1. Propulsor aerenc qu'emplega l'ària ambienta coma comburant e que fonciona per reaccion dirècta sensa faire virar una elica. Sin.: **turbopropulsor**. 2. Installacion industrialà dont si fa una reaccion quimica en presença d'un catalisair. 3. *Reactor nucleari*: Aparelh dins lo quau es possible de produire e de dirigir una reaccion nucleària de fission ò de fusion.

reactualisacion (-izacion) n.f. Accion de reactualisar; fach d'èstre reactualisat.

reactualisar (-izar) vt. Metre à jorn.

readaptacion n.f. 1. Accion de readaptar; fach de si readaptar. 2. Accion de si readaptar à una activitat interrota pendent totplen de temps.

readaptar vt. 1. Tornar adaptar. Sin.: **reacostumar**. 2. Après un accident, tornar rendre foncionals lu membres, lu muscles. Sin.: **reeducar**.

readjudicacion n.f. Atribucion d'un mercat en un autre adjudicatari quora l'adjudicatari precedent es incapable d'assegurar lu sieu engatjaments.

readjudicar vt. Adjudicar tornamai.

readmetre vt. Admetre tornamai.

readmission n.f. Accion de readmetre.

reafirmar vt. Tornar afirmar, generalament embé mai de foarça. Sin.: **reafortir**.

reafortir vt. (*reafortissi*) Reafirmar.

reagir vi. (*reagissi*) 1. Efectuar una modificacion en respoasta à una paraula, un eveniment ò una accion exteriora. 2. Respoandre à un estímulus exterior. 3. (sc.) Si di d'una substança quimica que fa una reaccion. 4. Aver de repercussions sobre quauqua ren: Un trebolici psiquic que reagisse sobre l'organisme. 5. *Reagir còntra quauqua ren, quauqu'un*: Cambiar d'actituda ò de comportament en reaccion à-n-un acte perilhós, nefaste ò

contrari ai sieu opinions, s'opauar (à). Sin.: **luchar, resistre, si defendre**.

reajustament n.m. Rajustament.

reajustar vt. Rajustar.

real, a adj. (lat. *realis* < *res*, "caua") 1. Qu'existisse ò a existit, que fa part de la realitat. 2. Que la sieu existença ò realitat es segura e fa minga dubi. Var.: **reau**. Sin.: **vèr, verai**, vertadier.

real, a adj. (lat. *regalis* < *rex*, "rèi") 1. Que pertòca un rèi ò una regina, ò la sieu foncion: *Un òme de sang real*. 2. Qu'apartèn à un rèi ò qu'es digne d'eu: *Un palais real*. 3. Ideal, melhor: *Aquelu estudis son la via reala per si faire una situacion*. Var.: **reial**.

real, a adj. (esp.) *Galèra reala* ò *reala*, n.f.: Qu'au sieu bòrd embarcava lo rèi ò lo general dei galèras.

real n.m. (esp.) Anciana moneda d'Espanha, que valia un quart de peseta.

realament adv. (*real* 1) 1. Que si fa d'un biais real ò vertadier, vertadierament. 2. Conformament à la realitat ò à la veritat.

realament adv. (*real* 2) À la mòda d'un rèi, embé magnificença. Var.: **reialament**.

realesar vt. Aumentar leugierament lo diamètre d'un alesatge per faire disparéisser l'ovalisacion deuguda à l'usura.

realesatge n.m. Accion de realesar.

realgar n.m. (ar.) Sulfure natural d'arsenic AsS, roge. Sin.: **sandaraca**.

realinhament n.m. Nòva definicion dau taus de cambi d'una moneda per rapoart à una altra ò un ensèm d'autri.

realinhar vt. Procedir au realinhament (d'una moneda).

realisable (-izable), a adj. 1. Que pòu èstre fach, realisat. Sin. **factible, executable, possible, practicable, viable**. 2. Que pòu èstre vendut ò escomptat: *De valors realisabli*.

realisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de realisar quauqua ren: *La realisacion d'un projècte*. 2. Fach de si realisar, d'acapitar. 3. Cen qu'es estat realisat: *Una realisacion remirabla*. Sin. (1, 2 e 3): **execucion, operacion, compliment, concretisacion**. 4. Direccion de la preparacion e de l'execucion d'un film ò d'una emission de television ò de ràdio, fach de n'assegurar la messa en scena ò en ondas; lo film ò l'emission ensinda realisats. 5. (dr.) Venda de bens en vista de la sieu transformacion en sòus. 6. (mús.) Notacion ò execucion completa dei acòrdis d'una bassa chifrada.

realisar (-izar) vt. 1. Faire passar d'un estat virtual à un estat real, concretisar: *Ai realisat lo mieu pantaís*. 2. Efectuar, executar una tasca que la s'èra fixada. Sin. (1 e 2): **complir**. 3. Faire, metre en scena ò en ondas (si di d'un film ò de tota òbra televisuala ò radiofonica). 4. (mús.) Completar, en lu notant ò en lu executant, lu acòrdis que la sieu nòta de bassa chifrada impaua. 5. Convertir (un ben) en sòus; vendre, liquidar. 6. (de l'angl. *to realize*) Pilhar consciença de la realitat d'un fach, lo si representar clarament dins toi lu sieus detalhs: *Realisar*

l'importança d'un eveniment. Sin.: **encapitar**, **s'avisar**, **si rendre còmpte**. ♦ **si realisar** v.pr. 1. Devenir real: *La tieu prediccion s'es realisada.* Sin.: **si complir**, **s'averar**. 2. Accomplir li sieu potencialitats.

realisator (-izator), atritz n. 1. (cín. e tv.) Autor d'una òbra audiovisuala. Sin.: **creaire**. 2. Persona que realisa cen qu'avía projectat.

realisme n.m. 1. Actituda d'aqueu que ten còmpte de la realitat. 2. Qualitat d'una descripcion objectiva dau monde, ò que si vòu tala. 3. (liter.) Movement estetic que si desvolopèt en lo siècle XIX^{en} e que mirava à rapresentar lo monde, li gents e la societat au plus pròche de cen que son realament.

realista adj. 1. Que ten còmpte de la realitat, dau monde tau coma es pusleu que coma lo s'imagina o lo si desira. 2. Que descriu quauqua ren embé realisme e sensa eufemisme, pudor ni concecions: *Es un retrach realista de la Nissa actuala.* ♦ n. Membre ò pròche dau movement estetic sonat realisme.

realitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es real, oposat a cen qu'es virtual ò imaginari. 2. Ensèm de tot cen qu'es, per oposicion ai desirs e ai illusions: *La realitat non li fa paur.* Sin.: **vèr**, **verai**.

reanimacion n.f. (med.) Lo tot dei mejans pròpris à restablir e à mantenir un equilibri dei foncions vitali normala (respiracion, circulacon, ritme cardiac, etc.) en lo debanament ò en seguida à una intervencion chirurgicala, ò à una agression patologica greva.

reanimaire, airtiz n. Reanimator, atritz.

reanimar vt. Sotametre à la reanimacion. Var.: **ranimar**.

reanimator, tritz n. Especialista de reanimacion. Var.: **reanimaire**.

reaparéisser vt. Tornar paréisser.

reaparicion n.f. Fach de reaparéisser; aparicion d'una persona ò d'un fenomène que non si èra fach vèire despí un brave moment.

reaprovisionament n.m. Fach de tornar aprovisionar.

reaprovisionar vt. Tornar aprovisionar.

reaquistar vt. 1. Tornar aquistar. Sin.: **recrompar**. 2. Tornar en possession d'un ben que s'èra perdut. Sin.: **recuperar**, **recobrar**.

reargentar vt. Tornar argentat (cen qu'es estat desargentat).

rearmament n.m. Accion de rearmar.

rearmar vt. Tornar donar d'armas à quauqu'un.

reasseguraire n.m. Organisme que reassegura.

reassegurança n.f. Operacion per la quala una companhia d'asseguranças, après aver assegurat un client, si cuèrbe per tot ò partida dau risc en si faguent assurar per una altra companhia ò per d'autri companhias.

reassegurar vt. Garantir, assegurar au mejan d'una reassegurança.

reassignacion n.f. Novèla assignacion davant una juridiccion per un affaire entre li memi partidas.

reassignar vt. Tornar assignar.

reassortiment n.m. Accion de reassortir.

reassortir vt. (*reassortissi*) Tornar fornir de mèrç per restablir un assortiment.

reau, ala adj. Real.

reauça n.f. 1. Accion de reauçar. 2. (fin.) Correccion en auça d'un benefici fiscal. Var.: **reauçament**. 3. (b.-a.) Reaut. 4. Puèi.

reauçaire n.m. Dispositiu que sièrve à reauçar (espec. per un sèti de veitura destinat à un enfant).

reauçament n.m. Reauça.

reauçar vt. 1. Plaçar mai aut, aumentar l'autessa de. 2. Faire valer, donar mai de foarça, de valor à: *Reauçar lu meritis d'una accion*. 3. (b.-a.) Accentuar au mejan de reauts.

reauçatge n.m. Accion de reauçar.

reaut n.m. (b.-a.) Dins un dessenh, pichina tòca d'una tencha clara, que sièrve à faire ressortir la partida à la quala s'aplica. Sin.: **reauça**.

reavaloracion n.f. Reevaluacion.

reavalorar vt. Reevaluar.

reaver vt. Tornar aver, recuperar, recobrar.

rebab n.m. Instrument de música arabe, dei coardas fretadi e de la taula de pèu. Var.: **rabab**.

rebafar vt. Esquizar, rompre.

rebafat, ada adj. Esquizat, rot.

rebais n.m. Diminucion facha sus lo prètz d'una mèrç, lo montant d'una factura. Var.: **rebaissa**, **rebàs**. Sin.: **remes(s)a**, **abatament**.

rebaissa n.f. Rebais.

rebaissament n.m. Accion de rebaissar. Sin.: **despreciacion**, **umiliacion**.

rebaissar vt. Rabaissar. Sin.: **despreciar**, **umiliar**.

rebambir vi. S'en tornar en enfança, perdre lo judici. Var.: **rebambar**.

rebambar vt. Rebambir.

rebambatge n.m. Fach de rebambir.

rebanhar vt. Tornar banhar.

rebarba n.f. Rabarbe.

rebarbatiu, iva adj. 1. Si di d'una actituda ruda; reborsier. 2. Noiós, que manca d'atractiva.

rebarbeu n.m. Pichina poncha dau mosclar, qu'empacha lu peis de s'escapar.

rebàs n.m. Rebais.

rebastir vt. (*rebastissi*) Tornar bastir (cen qu'es estat destruch, que s'es encalat).

rebastison n.f. Reconstruccion.

rebat n.m. 1. Reflès. Sin.: **lusida**, **estralusida**. 2. (fig.) Mirau, miralh.

rebatadís n.f. Reflexion d'ondas, departiculas, de vibrations.

rebatament n.m. Reflexion d'ondas, departiculas, de vibrations.

rebatejar vt. Donar un autre nom à: *Rebatejar una carriera*.

rebatement n.m. 1. Accion de rebatre, de rabatre. 2. (mat.) *Rebatement d'un plan*: Rotacion qu'aplica aquesto plan sus lo plan orizontal, en geometria descriptiva. 3. Operacion que consistisse à abaissar lo nivèu d'una jaça d'aiga per pompatge.

rebatre vt. 1. Rabatre. 2. Remandar d'una mena aflauida la lutz, l'imatge de. Sin.: **trelúser**, **miralhar**. ◇ (fig.) Indicar, exprimir.

rebatuda n.f. Au juèc dau piquet, cas dins lo quau un jugaire totalisa 30 ponchs quora lo sieu adversari n'a minga. Sin.: **repic**.

rebatut, **uda** adj. Sovent repetit, sensa originalitat: *Un subjècte rebatut*.

rèbe, **a** adj. Abrupte. Sin.: **èrt**.

rebec n.m. Instrument de música medieval mé tres coardas e un arquet.

rebecar vi. (*rebèqui*) Si rebellar; èstre impertinent.

rebecós, **a** adj. e n. Rebèl, tissós.

rebèl, **rebèlla** adj. e n. Qu'es en revòuta dubèrta còntra lo govèrn ò còntra una autoritat constituïda. Sin.: **conjurat**, **sediciós**, **conspitator**, **revolucionari**, **facciós**, **revoltat**. ◆ adj. 1. Qu'es opauat, ostile à quauqua ren, que refuda de li si sotametre: *Un enfant rebèl à la disciplina*. Sin.: **indocile**, **indisciplinat**, **maucarat**. 2. Que manca de disposicions per quauqua ren: *Èstre rebèl à la música*. Sin.: **barrat à**. 3. Que si plega dificilament à l'accion à la quala es sotamés: *Un flòc de bèrris rebèl*. 4. Que non si garisse facilament, que resistisse ai remèdis.

rebellar (si) v.pr. (*mi rebèlli*) 1. Refudar de si sotametre à l'autoritat legitima. 2. Plus voler acceptar la tutèla de cen que s'estima una constrencha insuportabla. Sin.: **si revoltar**, **si revoutar**, **protestar**, **si rebecar**, **si somòure**, **si soslevar**.

rebellion n.f. 1. Accion de si rebellar, de si revoutar. Sin.: **revòlta**, **revòuta**, **insubordinacion**, **resistència**, **indocilitat**, **insurreccion**, **revolucion**, **soslevament**, **somòuta**. 2. Ensèm dei rebèls.

rebequejar (si) v.pr. Rebecar.

rebeure vt. Tornar beure; si remetre à beure.

reblanquir vt. Tornar blanquir.

reblar vt. Remplrar.

reblaria n.f. (arquít.) Peirada.

reble n.m. Remplatge.

reblatge n.m. Remplatge.

reblochon n.m. Fromai au lach de vaca, de la pasta moala, non cuèch, fabricat en Savòia.

rebofament n.m. Refolament.

rebofar vt. Refolar.

rebofit, **ida** adj. Arredonit, rebondut.

rebomb n.m. 1. Fach de rebombar, movement de quauqua ren que rebomba: *Lu rebombs dau balon*. Sin.: **rebond**, **ressaut**. 2. Desvolopament noue e imprevisit d'un afaire, d'un racònte. Sin.: **rebond**.

rebombant, **a** adj. 1. Que rebomba. 2. Qu'a un son potent: *Una votz rebombanta*. Sin.: **rebombissent**.

rebombar vi. 1. Faire un bond, de bonds, après aver urtat un obstacle. Var.: **rebombir**. Sin.: **rebondir**. 2.

(fig.) Aver de consequenças imprevisi, de desvolopaments noveus. Sin.: **rebondir**. 3. Rendre, remandar un son potent. Sin.: **retronar**.

rebombida n.f. Rebombiment. Sin.: **retronament**, **resson**.

rebombir vi. (*rebombissi*) rebombar.

rebombissent, **a** adj. rebombant.

rebond n.m. Rebomb.

rebondir vi. (*rebondissi*) Rebombar.

rebondut, **uda** adj. Si di d'una partida dau còrs ben redona: *Una cara rebonduda*. Sin.: **arredonit**, **rebofit**.

rebòrd n.m. 1. Partida en salhida, que forma lo bòrd de quauqua ren: *Un rebòrd de pèira*. 2. Bòrd natural au lòng d'una excavacion. Sin.: **òrle**, **relaisset**, **revèrs**, **riba**, **marge**.

rebordar vt. (*rebòrdi*) Tornar bordar.

rebors n.m. Contrapel d'una estòfa. ◇ loc. adv. À *rebors*: Còtra subèrna, au contrari de.

reborsier, **a** adj. Que va còtra; rebèl. Sin.: **bastian-contrari**, **reborsier**.

reboscament n.m. Plantacion d'aubres sus un terren nud ò su un soal ancianament plantat d'aubres. Var.: **reboscatge**. Sin.: **reforestacion**, **abosquiment**.

reboscar vt. (*reboasqui*) Practicar lo reboscament de. Sin.: **abosquir**.

reboscatge n.m. Reboscament.

rebot n.m. Persona que, sensa aver fach d'estudis de medecina, a la pretension de garir de luxacions, de dolors, per de metòdes empirics. Sin.: **adobaire**. Var.: **rebotaire**.

rebotaire n.m. Rebot.

rebotar vt. 1. Tornar metre en plaça de membres deslogats. 2. Òbra dau rebotaire.

rebotonar vt. Tornar botonar.

rebrodar vt. (*rebròdi*) Garnir una estòfa en la brodant après la sieu fabricacion.

rebrondada n.f. Rebrondatge.

rebrondadura n.f. Rebrondatge.

rebrondaire, **airitz** n. Persona que lo sieu mestier es de rebrondar.

rebrondaire n.m. Segabond.

rebrondar vt. Talhar li brancas inutili d'un aubre.

rebrondatge n.m. Accion de rebrondar; lo sieu resultat. Var.: **rebrondada**, **rebrondadura**. Sin.: **desbrancatge**.

rebrondilhas n.f. pl. Ensèm de brancas rebrondadi. Sin.: **mondilhas**. Var.: **rebrondum**.

rebrondura n.f. Rebrondatge.

rebrondum n.m. Rebrondilhas.

rebrot n.m. Ram que creisse dau pen d'un aubre. Var.: **brot**.

rebufada n.f. Marrida aculhença, refut acompanhat de paraulas duri. Sin.: **mostassada**, **reganhada**, **morralhada**.

rebufar vt. Repilhar violentament quauqu'un, lo rmetre à la sieu plaça.

rebulh n.m. Estat de cen que rebulhisce; efervescença.

rebulhir vi. (*rebulhissi*) Èstre en efervescença. Sin.: **fermentar**.

rèbus n.m. Juèc d'esperit que consistisse à exprimir de mòts ò de frases au mejan de dessenhhs ò de signes que la sieu lectura fonetica permete de n'en capir la significacion.

rebut n.m. Cen qu'es regetat, laissat de caire, considerat sensa valor. Sin.: **rafatalha**, **rafatum**, **descai**, **marridalha**. ◇ *Metre au rebut*: Escampar quauqua ren que non sièrve plus. Sin.: **mettre à la rementa**.

rebutant, **a** adj. Que rebuta, enuèia: *Un trabalh rebutant*. Sin.: **desgustós**, **descorós**, **refastinhós**.

rebutar vt. 1. Descoratjar, desgustar: *Lo premier obstacle lo rebuta*. Sin.: **descorar**, **refastinhar**, **desgostar**. 2. Inspirar d'antipatia à, desplaèr à: *Lu sieus bials mi desgúston*. Sin.: **refastar**, **desagradar à**.

recaçar vt. Agantar au vòl.

recalar vt. 1. Faire baissar. 2. Adobar, tornar faire un barri de sosteniment. ◆ vi. 1. Baissar, tornar calar. 2. mar.) Baissar en parlant dau vent. Sin.: **paupar**.

recalcificacion n.f. Aumentacion de la fixacion dau calci e de la calcemia dins l'organisme.

recalcificar vt. (*recalcifiqui*) Enriquir en calci.

recalcitrant, **a** adj. e n. Que resistisse en s'encaïnant; reborsier, rebèl. Sin.: **testard**, **bastian-contrari**.

recalcitrar vi. Èstre recalcitrant. Sin.: **s'entestardir**, **s'opauar**, **resistir**, **anar còtra**.

recalcular vt. Tornar calcular.

recalescença (-ència) n.f. Rescaufatge espontaneu d'un aliatge au cors de son refreïament, degut à divers transformacions de fasas.

recaliu n.m. Brasa esconduda dins lu cendres cauds; cendre caud. ◇ (fig.) Calor, esperança: «*Amors mi ten en son dous recaliu*» (Pèire Vidal).

recalivada n.f. Malautia, mai que tot infeccioa, que si torna manifestar dins lo debanament de la convalescença. Var.: **recalivadura**.

recalivadura n.f. Recidiva. Var.: **recalivada**.

recalivar vi. 1. Recidivar. 2. Si tornar amalautir.

recalivat, **ada** n. Recidivista.

recambi n. 1. Remplaçament d'un objècte per un autre similari. 2. *De cambi*: Que sièrve per remplaçar un autre objècte per un moment ò per totjorn: *De pèças de cambi*. ◇ Que pòu èstre emplegat en plaça de cen qu'a falhit, que non a foncionat: *Una solucion de cambi*.

recambiar vt. (*recambi*, classic *recàmbii*) 1. Tornar cambiar. 2. Escambiar; partatjar (un sentiment).

recampament n.m. 1. Accion de recampar. 2. Granda amassada de personas. Sin.: **acampament**, **concentracion**, **acampada**, **acamp**, **amassada**, **tropelada**, **assemblança**.

recampar vt. Regropar, amassar, acampar. Sin.: **concentrar**, **assemblar**, **atropelar**. ◆ **si recampar** v.pr. S'en tornar au sieu. **si recampar**, **s'arrecampar**: *Si recampar à maion*.

recampatge n.m. Accion de recampar.

recantar vt. Tornar cantar.

recanton n.m. Canton estrech: *S'èra escondut dins un recanton*.

recantonar vt. Butar quauqu'un, ò un animau, en un recanton. Sin.: **acantonar**, **encantonar**.

recapitulacion n.f. Fach de rapelar, de repilhar rapidament cen qu'es estat dich ò escrich precedentament. Var.: **recapitulada**.

recapitulada n.f. Recapitulacion.

recapitulaire, **airitz** adj. Recapitulatiu.

recapitular vt. Faire una recapitulacion.

recapitulatiu, **iva** adj. e n. Que recapitula, que contèn una recapitulacion. Var.: **recapitulaire**.

recaptador, **airitz** adj. e n. Recaptaire. ◆ n.m. Canton de messa en òrdre, de recaptament.

recaptaire, **airitz** adj. e n. 1. Que recapta. 2. Que si rende fautiu de recapte. Sin.: **recelaire**.

recaptament n.m. Accion de recaptar.

recaptar vt. 1. Reculhir à maion, assostar. 2. Tenir escondut. Escondre fraudulosament per sostraire ai cèrcas de la justícia. Sin.: **amagar**, **escondre**, **recelar**. Var. **recatar**.

recapte n.m. 1. Escondon. 2. Accion de recaptar. Sin.: **recelament**.

recardar vt. Tornar cardar.

recarga n.f. 1. Fach de tornar metre en estat de foncionament: *Recarga d'una bateria*. Var.: **recargament**. 2. Cen que permete de recargar; partida d'un equipament que pòu remplaçar un element frust.

recargable, **a** adj. Que pòu èstre recargat.

recargament n.m. Accion de recargar. Var.: **recarga**.

recargar vt. (*recargui*) 1. Tornar plaçar una carga (sus un veicule). 2. Tornar garnir una arma de cen qu'es necessari au tir: *Recargar un fusiu*. 3. Tornar aprovisionar quauqua ren per lo metre en estat de foncionament: *Recargar un aparelh fotografic*. 4. Ajustar de matèria dins li partidas frusti d'una aisina, d'una pèça. 5. Tornar empeirar una rota, una via ferrada, per n'auçar lo niveau. Sin.: **cauçar**.

recarir vt. e vi. (*recarissi*) Ajustar quauqua ren de mai a cen qu'es estat ja dich. Var.: **encarir**, **rencarir**. Sin.: **sobredire**.

recasar vt. (fam.) Tornar metre en plaça (cen qu'es estat desplaçat).

recast n.m. Blaime. Sin.: **remostrança**, **rancura**, **remenada**.

recastenaire, **airitz** n. Blaimaire.

recastemar vt. Blaimar. Sin.: **rancurar**, **faire remostrança**, **encusar**.

recauçament n.m. Accion de tornar cauçar (un aubre, un barri).

recauçar vt. 1. Tornar cauçar. 2. *Recauçar un barri*: N'en reparar lo pen en remplaçant lu materiaus. 3. *Recauçar un aubre*: Tornar metre de tèrra au pen. Sin.: **encauçar**.

recauchotar vt. Tornar cauchotar.

reçaupre vt. Recevre. Var.: **receure**, **reçauper** (vivaroalpenc).

recauquilha, **ada** adj. Que va en aut: *Nas recauquilha*.

recavada n.f. 1. Accion de de tornar encavar; lo sieu resultat. 2. Trencada.

recavar vt. 1. Copiar. 2. Tornar cavar.

reccion n.f. (ling.) Qualitat d'un vèrbo, d'una preposicion, d'èstre acompanhats d'un complement que lo sieu mòde ò lo sieu cas es determinat gramaticalament.

recel n.m. Infraccion que consistisse à detenir de causas obtengudi illegalament (raubadi, etc.) ò à sostraire quauqu'un ai recèrcas de la justícia. Sin.: **recapte**. Var.: **recelada**, **recelament**. Sin.: **recondalha**.

recelament n.m. Recel, recapte.

recelada n.f. Amagador.

recelaire, **airitz** adj. Que recela.

recelaire, **airitz** n. Persona que fa de recel. Sin.: **recaptaire**.

recelar vt. 1. Conservar e escondre (una caua qu'un autre a raubat). 2. Sostraire ai recèrcas de la justícia. Sin.: **recaptar**, **recatar**, **escondre**. 3. Enclaire, contenir: *Un luèc que recela totplen de belessas*.

recença n.f. (rare) Caractèr d'una caua recenta.

recenchar vt. Tornar cenchar.

recensaire, **airitz** adj. e n. Si di d'una persona encargada d'un recensament.

recensament n.m. 1. Inventari de la populacion d'un estat, d'una vila. 2. Inventari dei bèstias, dei veïcules, etc. que l'armada pòu requisicionar. 3. Inventari dei joves en atge de partir au servici nacional l'an d'après. Sin.: **denombrament**.

recensar vt. e i. Practicar lo recensament. Sin.: **denombrar**.

recenseada n.f. (pop.) Petan.

recension n.f. 1. Analisi e rendut-còmpte critic d'un obratge dins una revista, un jornal. 2. Verificacion d'un tèxto d'après lu manescrichs.

recent, **a** adj. Qu'apartèn à un passat pròche; qu'existisse despí gaire: *Un eveniment recent, una maijon recenta*. Sin.: **fresc**, **noueu**.

recentament adv. Dins un passat pròche; despí gaire, de fresc, non fa gaire, li a gaire de temps, novelament.

recentrar vt. 1. Tornar metre dins l'axe (una caua qu'es estada desaxada). 2. Determinar una politica per rapoart à un objectiu noueu.

recentratge n.m. Accion recentrar; fach d'èstre recentrat.

recep n.m. Partida dau boasc qu'es estada recepada.

receptar vt. Ressocar.

recepatge n.m. Accion de recepar; lo sieu resultat. Sin.: **ressocatge**.

reception n.f. 1. Accion de recevre: *La reception d'un còlis*. Sin.: **recevement**, **aculhiment**, **aculhença**. 2. *Reception de travalhs*: Acte per lo quau la persona qu'a comandat de travalhs reconoisce que si son debanats correctament e que son acabats. 3. (espòrts) Biais de

tornar tocar lo soal après un saut. ◇ Biais de recevre un balon, una bala. 4. Accion, biais de recevre quauqu'un, de l'aculhir: *Una reception glaciale*. 5. Fèsta, acamp mondan: *Dónon una reception au palais Lascaris*. 6. Ceremònia que marca l'intrada oficiala d'una persona dins un cercle, una societat, etc. Sin.: **admission**, **introduccion**. 7. Servici d'aculh d'una empresa, d'una ostalaria, dont son aculhits lu visitaires, lu clients; personal afectat à-n-aqueu servici. Sin.: **aculhiment**.

receptionnaire, **airitz** n. 1. Persona encargada de la reception dei mèrç. 2. Cap de la reception dins una ostalaria.

receptionar vt. 1. Recevre la mèrç e verificar lo sieu estat. 2. Recevre la bala, lo balon dins un juèc.

receptionista n. Persona encargada d'aculhir lu visitaires, lu clients d'una ostalaria, d'un negòci, etc.

recèpta n.f. 1. Montant total dei somas recevudi, ganhadi, que son intradi en caissa à-n-un moment donat: *Comptar la recèpta de la jornada*. ◇ *Recèptas publiqui*: Ensèm dei ressorsas financiari de l'Estat ò dei collectivitats localas. 2. Bureu d'un recevèire dei impòsts. 3. Descripcion detalhada d'alestir un plat. 2. Metòde empiric de rejónher una tòca, per capitar dins tala circonstança. 4. (min.) Periferia d'un potz. 5. *Assatges de recèpta*: Assatges que li es sotamessa una nau, denant d'èstre messa en servici.

receptabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es recevable. Var.: **receptibilitat**.

receptable, **a** adj. 1. Que pòu recevre, contenir. 2. (abstr.) Susceptible de; acceptable. 3. Si di d'un luèc que pòu constituir una sosta. Var.: **receptible**. ◆ n.m. Receptacle.

receptacle n.m. 1. Luèc si si tròvon recampadi de personas, de causas vengudi de diversis originas. 2. (bot.) Extremitat pauc ò pron alargada dau pedoncule d'una flor, sobre la quala s'inserisson li pèças floralas. Sin.: **receptable**.

receptar vt. Examinar una mèrç.

receptibilitat n.f. Receptabilitat, recevibilitat.

receptible, **a** adj. Receptable, recevable.

receptiu, **iva** adj. 1. Susceptible d'aculhir facilament una impression, una suggestion, una remarca. 2. (med.) Si di d'un organisme particulièrement sensible à l'accion d'agents patogènes.

receptivitat n.f. 1. Aptituda à recevre de suggestions, d'impressions, d'informacions, à respoandre à d'estimulacions. 2. (med.) Aptituda à contractar de malautias donadi, en particulier li malautias infeccioï.

receptor, **tritz** adj. Que pòu recevre (un corrent, un senhal, una onda, etc.).

receptor n.m. 1. Dispositiu que permete de recevre una energia ò un senhal e lu transforma en un energia ò un senhal diferents. 2. Aparelh que permete de recevre un senhal de telecomunicacion e que lo transforma en imatges, en sons: *Receptor telefonic*. 3. (bioquim.) Molecula ò site de molecula dont si vèn ligar e agir una altra molecula. 4. (electr.) Dispositiu dins lo quau l'energia electrica produe un efècte energetic (mecanic, quimic, etc.) autre que l'efècte Joule. 5. (ling.) Persona

que desencòda un messatge recevut. Contr.: **emeter**. 6. (fisiol.) Partida d'un organe sensorial (retina, aurelha, pèu, etc.) qu'assegura la transduccion entre l'estimulacion e lo sistema nerviós.

recèrc n.m. Perquisicion.

recèrca n.f. Accion de recercar. 2. Ensèm dei activitats, dei trabalhs scientifics que li si dedícon lu cercaires, lu recercaires. 3. Atencion à si destriar dau comun, de la banalitat: *Si vestir embé recèrca*.

recercaire, airitz n. Cercaire.

recercar vt. (*recèrqui*) 1. Cercar quauqu'un, quauqua ren, lu tornar pilhar au luèc dont son. 2. Temptar de retrovar embé aplicacion e constança: *Recercar un libre ancian*. 3. Voler conóisser, definir cen qu'es gaire conoissut, cen que non es conoissut: *Recercar la causa d'un auvari*. 4. Temptar de retrovar per una enquesta policièra ò judiciària: *Recercar un criminal*. 5. Temptar d'obtenir: *Recercar l'amistat de quauqu'un*. Temptar d'establir una relacion embé quauqu'un: *Recercar de personas influenti*.

recercat, ada adj. 1. Preat, rare, que si tròva dificilament: *Un libre recercat*. Sin.: **requist, rafinat, escars**. 2. Rafinat, original, ò que manca de natural: *Una decoracion recercada, un estile tròup recercat*. 3. Que la polícia cèrca.

recerclar vt. Tornar cerclar. Var.: **receuclar**.

recerclatge n.m. Accion, fach de tornat cerclar. Var.: **receuclatge**.

recession n.f. 1. Alentiment, demeniment de l'activitat economica (industrial, comerciala) d'un país: Intrar en recession. 2. (astr.) Alunhament dei nebuloas extragalactiqui.

recessiu, iva adj. Que pertòca un caractèr ereditari superat per lo caractèr opauat, quora aqueu d'aquí es present dins lo patrimòni ereditari.

recessivitat n.f. (genet.) Estat d'un caractèr ereditari recessiu.

receuclar vt. Recerclar.

receuclatge n.m. Recerclatge.

receure vt. (*recevi*) Recevre, reçaupre.

recevabilitat n.f. (dr.) Caractèr de cen qu'es recevable: *La recevabilitat d'una demanda*. Var.: **recevibilitat, receptibilitat**.

recevibilitat v.f. Recevabilitat.

recevable, a adj. 1. Que pòu èstre recevut, admés: *Una excusa recevable*. 2. (dr.) Si di de quauqu'un admés à perseguir en justícia. 3. (dr.) Si di d'una demanda en justícia que ren li s'opaua. Sin.: **receptible**.

recedor, eiritz n.m. Recevèire.

recevèire, eiritz n.m. 1. Persona encargada de recevre lu sòus publics. 2. Emplegat que recevia la recèpta dins lu transpòrts publics. 3. Administrator d'un bureau de poasta. 4. Malaut à cu si dona de sang ò un dei sieus compauants. ◇ *Recevèire universal*: Qu'apartèn au grope sanguin AB, que pòu recevre de sang de toi lu gropes ma que pòu donar lo sieu unicament ai personas dau meme grope. 5. Subjècte à cu si fa un empeut d'un

teissut ò sus lo quau si transplanta un organe que vèn d'un donaire. Var.: **recedor**.

recevement n.m. Recepcion. ◇ *Avís de recevement*: Document qu'ètèsta de la recepcion d'un corrier, d'un document.

recevre vt. 1. Intrar en possession de cen qu'es donat, ofèrt, transmés, mandat; tocar cen qu'es deugut: *Recevre una letra, recevre la sieu pension*. 2. Subir: *Lo projècte a recevut quauqui modificacions*. 3. Laisser intrar, reculhir: *Lo beal es fach per recevre l'aiga de pluèia*. 4. Invitar au sieu, aculhir: *Recevre d'amics*. 5. Admetre à un examèn, à un concors. Var.: **reçaupre, receure, reçauper** (vivaròalpenc). ◆ **si recevre** v.pr. Repilhar contacte m'au soal après un saut.

recevut, uda adj. e n. Si di d'una persona ricevuda à un examèn. Sin.: **reçauput, receuput**.

recevut n.m. Escrich dins lo quau si reconoisce d'aver recevut una soma, un objècte. Sin.: **reçauput, receuput**.

reciari n.m. Retiari.

reciclable, a adj. Que pòu èstre reciclat: *Lo papier es una matèria reciclable*.

reciclar vt. Sotametre à un reciclatge. ◆ **si reciclar** v.pr. Aquistar una formacion novèla per reciclatge. Sin.: **si reorientar, si tornar qualificar**.

reciclatge n.m. 1. Formacion complementària donada à un professional per li permetre de s'adaptar ai progrès industrials, tecnicos, etc. Sin.: **requalificacion, reorientacion**. 2. Destinacion novèla donada à de disponibilitats monetari. 3. Accion de recuperar la partida utila dei bordilhas e de la tornar introdure dins lo cicle de produccion: *Lo reciclatge dau papier*. 4. Accion de tornar introdure dins una partida d'un cicle de tractament un fluide ò de matèrias que l'an ja percorruda, quora la sieu transformacion es incompleta m'un solet passatge.

recidiva n.f. 1. (dr.) Accion de cometre un segonda infraccion après una promiera condemnacion penala definitiva. 2. (med.) Reaparicion d'una malautia quora un subjècte n'èra garit. Sin.: **recalivada**.

recidivant, a ad. (med.) Que recidiva. Sin.: **recalivant**.

recidivar vi. 1. Cometre la mema infraccion; tornar cabussar dins la mema error. 2. Tornar aparéisser après una garison, en parlant d'un mau, d'una malautia. Sin.: **recalivar**.

recidivisme n.m. (dr.) Tendencia à la recidiva.

recidivista adj. e n. Si di d'una persona en estat de recidiva.

recipiendari, ària n. 1. Persona ricevuda dins una companhia, un cercle, etc., m'una forma de ceremònia. 2. Persona à cu es autreat un diplòma universitari, una medalha, etc.

recipient n.m. Tota aisina vuèia capabla de contenir de substànças liquidis, solidis ò gasois. Sin.: **aise, vas, topin, bidon**.

recipròc, a adj. 1. Que marca un escambi equivalent entre doi personas, doi gropes, doi cauas; mutual: *Un amor recipròc*. Sin.: **correlatiu, respectiu, invèrs**. 2.

(gram.) Si di d'un vèrbo pronominal qu'exprimisse l'accion que doi subjèctes, ò de mai, fan un sobre l'autre, coma *si bāton, si pārlon*. 3. (log.) Si di de doi proposicions qu'una implica necessariament l'autra. 4. (mat.) *Bijeccion recipròca* (d'una *bijeccion* f de A dins B): Bijeccion de B dins A, notada f^{-1} , qu'à tot element de B assòcia lo sieu antecedent dins A segond f. ◇ *Relacion recipròca* (d'una *relacion* R de A vèrs B): Relacion de B vèrs A, notada R^{-1} , qu'à un element de B assòcia, se n'i a, lu sieus antecedents dins A, segond R. ◇ *Proposicion recipròca* (de la *proposicion* «A implica B»): La proposicion «A implica B».

recipròca n.f. 1. L'accion invèrsa: *Rendre la recipròca*. Sin.: **correlacion**. 2. (log.) Proposicion recipròca. 3. (mat.) Proposicion recipròca, relacion recipròca, bijeccion recipròca.

reciprocament adv. 1. D'un biais recipròc. 2. Inversament. Sin.: **correlativament**.

reciprocitat n.f. Estat, caractèr de cen qu'es recipròc. Sin.: **interaccion**.

récita n.f. (it.) Racònte; recitacion.

recitacion n.f. 1. Accion, biais de recitar. Var.: **récita**. 2. Tèxto literari que lu escolans dévon emparar à memòria per pi lo recitar.

recitaire, airtz n. Recitant. Var.: **recitator**.

recital n.m. Audicion d'un artista solista: *Un recital de guitarra classica*.

recitant, a n. 1. Persona que rcita un tèxto. 2. (mús.) Narrator que, dins un oratòrio, una cantata ò una scena lirica, declama lu tèxtos parlat ò cantats.

recitar vt. Dire à votz auta (un tèxto emparat). Sin.: **prononciar, cuntar, dire**.

recitativ, iva adj. n.m. (mús.) Dins l'òpera, l'oratòrio ò la cantata, fragment narratiu, que la sieu declamacion cantata s'avesina au lengatge parlat e qu'un instrument (ò de mai) pòu sostenir.

recitator, tritz n. Recitant.

reclam n.m. 1. Publicitat. Var.: **reclama**. 2. Crit ò senhal per far tornar sus la man un falcon de caça.

reclama n.f. Publicitat: *Faire de reclama per una aiga minerala*. Var.: **reclam**.

reclamacion n.f. Accion de reclamar, de protestar. Sin.: **protèsta, allegacion**.

reclamant, a n. (dr.) Persona que presenta una reclamacion en justícia.

reclamar vt. 1. Demandar en insistent: *Reclamar la paraula*. Sin.: **sollicitar, revendicar, exigir, protestar**. 2. Necessitar, aver besonh de: *La vinha reclama totplen d'atencion*. Sin.: **faire mestier**. ◆ vi. Faire una reclamacion, protestar: *Reclamar còtra una injustícia*. ◆ **si reclamar** v.pr. (de) Si prevaler (de) invocar la caucion, la proteccion (de).

reclara n.f. Persona plena de vèrva.

reclara n.f. À Niça, ret de pesca provedida de malhas largui. Var.: **ret clara**.

reclassament n.m. 1. Accion de reclassar; lo sieu resultat. 2. Accion de plaçar dins una activitat novèla de

personas qu'an deugut abandonar la sieu activitat precedenta. Sin.: **requalificacion**.

reclassar vt. 1. Tornar classar. 2. Retablir lu tractaments, lu salaris, per referença à-n-aquelu d'autri categorias. 3. Procedir au reclassament de personas: *Reclassar d'obriers licenciats*. Sin.: **requalificar**.

reclaure vt. e i. Embarrar, isolar. ◆ **si reclaure** v.pr. S'embarrar volontariament.

reclaus, a adj. e n. Reclús.

reclavelar vt. Tornar clavelar.

reclús, usa adj. e n. Que viu embarrat, à l'escart dau monde. Var.: **reclaus**.

reclusion n.f. 1. Situacion de quauqu'un que viu en solitari, isolat. Sin.: **embarrament**. 2. (dr.) *Reclusion criminala*: Pena criminala de drech comun que consistisse en una privacion de libertat per un temps ò à perpetuitat.

reclusionari, ària n. (dr.) Condamnat à la reclusion.

recluta n.f. Recruta.

reclutaire, airtz n. Recrutaire, airtz.

reclutament n.m. Recrutament.

reclutar vt. Recrutar.

recoaire vt. Tornar coaire. Var.: **recuèire**.

recobrabable, a adj. Que pòu èstre recobrat.

recobrada n.f. Recobrament.

recobrament n.m. Accion de recobrar; lo sieu resultat. Sin.: **recobrada, recobrança**.

recobrança n.f. Recobrament, recuperacion.

recobrar vt. (*recòbri*) 1. Tornar en possession de (quauqua ren que s'èra perdut): *Recobrar la vista*. 2. Operar la percepcion de: *Recobrar una taxa*. Sin.: **recuperar**.

reconicion n.f. Reconoissença de l'estat d'una persona, de la qualitat d'una caua. Sin.: **reconoisement**.

reconitiu, iva adj. (dr.) *Acte reconitiu*: Acte per lo quau si reconoisce una obligacion en rapelant cu l'a creada.

recofar vt. Recoifar. ◆ **si recofar** v.pr. Si recoifar.

recoifar vt. Tornar coifar, repenchenar. Var.: **recofar**. ◆ **si recoifar** v.pr. Si tornar coifar.

recolament n.m. Accion de tornar colar, de tornar pegar.

recolament n.m. 1. (dr.) Verificacion dei objèctes que son estats sotamés à un inventari au moment d'una sasida. 2. (dr.) Verificacion de construccions establidi per decision administrativa, per contrarotlar lo respècte dei prescripcions impauadi. 3. Verificacion d'un talh d'aubres.

recolar vt. Tornar pegar.

recolar vt. (dr.) Procedir au recolament de.

recolatge n.m. Accion de recolar, de tornar pegar.

recolleccion n.f. (relig.) 1. Retirada espirituala de corta durada. 2. Accion de si recullir en presença de Dieu.

recolonisacion (-izacion) n.f. Accion de tornar colonisar; lo sieu resultat.

recolonisar (-izar) vt. Tornar colonisar.

recoloracion n.f. Accion de tornar colorar; lo sieu resultat.

recolorar vt. (*recolòri*) Tornar colorar. Var.: **recolorir**.

recolorir vt. (*recolorissi*) Tornar colorir. Var.: **recolorar**.

recòlta n.f. 1. Accion de reculhir lu produchs de la tèrra; lu produchs ensinda reculhits. Sin.: **culhida, produccion, renda, annada**. 2. Cen que si recampa après de recèrca, una experiença, etc.: *Una bèla recòlta de medalhas, una recòlta de documents*. Var.: **recòrta**.

recoltable, a adj. Que si pòu recoltar. Var.: **recortable**.

recoltaire, airtiz n. Personada emplegada per recoltar. Var.: **recortaire**.

recoltant, a adj. e n. Que recòlta, que fa eu-meme la recòlta: *Un proprietari recoltant*. Var.: **recortant**.

recoltar vt. (*recòlti*) 1. Faire la recòlta de: recoltar de cerealas. 2. (fig.) Reculhir: *Recoltar d'enuèis*. Var.: **recortar**. Sin.: **culhir**.

recomandable, a adj. Que merita d'èstre recomandat; denhe de consideracion.

recomandacion n.f. 1. Accion de recomandar quauqu'un. 2. Vejaire conseu. 3. Operacion per la quala la poasta assegura la distribucion d'un còlis, d'una letra, en faguent pagar una taxa suplementària.

recomandaire, airtiz n. Persona que recomanda.

recomandar vt. 1. Conselhar vivament quauqua ren à quauqu'un, li demandar quauqua ren embé insistença: *Recomandar la prudènça*. 2. Senhalar à l'atencion, à la benvolença de quauqu'un: *Vos recomandi quauqu'un per aqueu trabalh*. 3. Mandar un còlis, una letra sota recomandacion. ♦ **si recomandar** v.pr. 1. Invocar en la sieu favor lo sostèn de quauqu'un, per facilitar una demarcha, obtenir un emplec, etc. 2. Si senhalar à l'atencion, manifestar una qualitat particuliera: *Aqueu libre si recomanda per lo sieu estile*.

recomandat, ada adj. e n. Si di d'un mandadís qu'a fach l'objècte d'una recomandacion postala.

recomandatari, ària n. (dr.) Persona en cò de cu si pòu presentar una letra de cambi en cas de non pagament. Sin.: **besonh**.

recombinar vt. Practicar una recombinaison.

recombinaison n.f. 1. Formacion d'una entitat quimica (molecula, atòme, etc.) à partir de fragments que resúlton d'una dissociacion. 2. *Recombinaison genetica*: Procèssus per lo quau si debana un braçatge dau material genetic parental que dona naissença à de novèli combinasons à la generacion d'après.

recomençada n.f. Recomençament.

recomençament n.m. Accion de recomençar; fach d'èstre recomençat. Var.: **recomençada**.

recomençar vt. 1. Tornar començar. 2. Repilhar una accion interrota: *Recomenci lo trabalh à doi oras*. 3. Faire un còup de mai: *Recomençar li memi errors*. ♦ Acapitar

un còup de mai, repilhar après una interrupcion: *La pluèia recomença*.

recomparéisser vi. Tornar comparéisser.

recompauable, a adj. Que pòu èstre recompauat.

recompauar vt. Tornar compauar. Var.: **recomposar, recompòrre** (it.).

recompensa n.f. 1. Don que si fa à quauqu'un en reconoissença d'un servici rendut ò d'un meriti particulier. Sin.: **guiderdon, guisardon, guierdon, gratificacion, prèmi**. 2. (dr.) Soma que deu, au moment de la liquidacion d'una comunautat, un ò l'autre dei espòs, ò que la comunautat deu ai espòs per compensar un enriquiment ò un empauriment que non son justificats.

recompensar vt. Autrejar una recompensa à: *Recompensar lo talent de quauqu'un*. Sin.: **guiderdonar, premiar, guisardonar, guierdonar, gratificar, reconóisser**.

recompòrre vt. (it.) Recompauar.

recomposicion n.f. Accion de recompauar; lo sieu resultat.

recomptar vt. (*recòmpti*). Tornar comptar.

reconciliable, a adj. Que pòu estar reconciliat.

reconciliacion n.f. 1. Accion de reconciliar de personas que non si parlàvon plus; fach de si reconciliar. Sin.: **acomodament, acòrdi, acordament, afraïrament**. 2. (relig.) Ceremònia per la quala la Glèia perdona un peccaire e lo torna admetre à la comunion ò qu'a per objècte de purificar un luèc profanat.

reconciliar vt. (*reconcili*, classic *reconcilii*) 1. Restablir de relacions amistòs entre de personas que non si parlàvon plus. Sin.: **acordar, tornar avesinar, acomodar, afraïrar**. 2. Inspirar à quauqu'un una opinion favorabla de quauqu'un ò de quauqua ren. 3. (relig.) Efectuar una reconciliacion. ♦ **si reconciliar** v.pr. Faire cessar lo desacòrdi que li èra mé quauqu'un. Sin.: **s'acordar, si tornar avesinar, s'acomodar, s'afraïrar**.

reconciliator, tritz n. Aqueu que fa una reconciliacion.

recondalha n.f. Recapte.

recondamnar vt. Tornar condamnar. Var.: **recondemnar**.

recondemnar vt. Recondamnar.

reconduccion n.f. 1. Accion de reconduire, continuacion: *Reconduccion de la politica actuala*. Sin.: **tornar acompanhar**. 2. (dr.) Renovelament d'un balh, d'una locacion, d'un crèdit. ◇ *Tacita reconduccion*: Renovelament d'un balh, d'un contracte en là dau tèrme previst, sensa que fague mestier una novèla formalitat.

reconductible, a adj. Que pòu èstre reconduch, renovelat: *Mandat reconductible*.

reconduire vt. (*recondui*) Reconduire.

recondurre vt. (*recondui*) 1. Acompanhar una persona que s'en va, ò la tornar menar au sieu: *Recondurre un visitaire*. ◇ *Recondurre quauqu'un à la frontiera*: Acompanhar à la frontiera una persona après una decision d'expulsion. 2. Continuar segond li memi

modalitats. 3. (dr.) renovar per reconduccion. Var.: **reconduire**.

reconfessar vt. Tornar confessar.

reconfoart n.m. Sostèn, socors, consolacion, consolament, solaç.

reconfortant, a adj. Que poarta de reconfoart.

reconfortar vt. (*reconfoarti*) 1. Tornar donar de foarças fisiqui, de vigor à. Sin.: **reviscolar**, **remontar**, **restaurar**. 2. Ajudar à suportar una espròva; tornar donar de coratge, d'espèr à. Sin.: **assolaçar**.

reconoissable, a adj. Que si pòu reconóisser facilament. Sin.: **identificable**.

reconoissement n.m. Accion de reconóisser, reconoissença.

reconoissença n.f. 1. Accion de reconóisser coma sieu, coma vèr ò legitime: *Reconoissença d'un drech*. ◇ (psiquiatria) *Fausa reconoissença*: Identificacion errònea de personas ò de luècs à d'autres anteriorament conoissuts. 2. Examèn detalhat d'un luèc: *Reconoissença d'un terren, partit en reconoissença*. ◇ *Aviacion de reconoissença*: Aeronaus encargadi de missions estrategiqui e tactiqui de recèrcas per lo biais dei fòtos, etc... 3. Sentiment qu'incita à si considerar redevable vèrs la persona de cu s'es recevut un benfach: *Testimoniar la sieu reconoissença à quauqu'un*. Sin.: **gratitud(a)**. ◇ (fam.) *Aver la reconoissença dau ventre*: Manifestar de gratituda per la persona que ti noirisse ò que t'a noirit. 4. (dr.) Acte per lo quau s'admete l'existença d'una obligacion: *Signar una reconoissença de deute*. ◇ *Reconoissença de doana*: Certificat de visita de la doana. ◇ Acte per lo quau si reconoisce un govèrn ò un novèl Estat coma legal. ◇ *Reconoissença d'enfant*: Acte per lo quau si reconoisce oficialament èstre lo paire (ò la maire) d'un enfant natural. ◇ *Reconoissença d'utilitat publica*: Acte administratiu que permete à una associacion, una fondacion, etc., d'aver una capacitat juridica alargada. 5. (mil.) Mission de recèrca d'informacions sobre lo terren ò sobre l'enemic; formacion (aeronaus, blindats, fantassins) encargada d'aquesta mission. 6. (inform.) Reconoissença automatica de la paraula, dei formas: Procediment que mete en òbra de computadors per identificar de signes grafics (caractèrs, dessenh, etc.) ò sonòres: *Reconoissença vocala*.

reconoissent, a adj. Qu'a de reconoissença, de gratituda.

reconóisser vt. 1. Jutjar, determinar coma ja conoissut: *Reconóisser un vièlh amic*. 2. Identificar en foncion d'un caractèr donat: *Reconóisser quauqu'un à la sieu votz*. 3. Admetre coma vèr, legitime: *Reconóisser un Estat, reconóisser l'innocença de quauqu'un*. ◇ *Reconóisser un govèrn*: Admetre coma legitime lo novèu govèrn d'un Estat establits mé de mejans extralegals (còup d'Estat, revolucion). ◇ *Reconóisser un enfant*: Si declarar lo paire ò la maire d'un enfant natural. 4. Confessar: *Reconóisser li sieu errors*. 5. Cercar à determinar la situacion (d'un luèc): *Reconóisser lo terren*. ◆ **si reconóisser** v.pr. 1. Retrovar lu sieus biais, lu sieus trachs dins una altra persona: *Si reconóisser dins lu sieus*

enfants. 2. Localisar la sieu posicion e èstre capable de retrovar lo sieu camin: *Si reconóisser dins un laberint de vias*. 3. Capièr clarament una situacion ò una explicacion complèxa. 4. Si confessar coma tau: *Si reconóisser culpable*.

reconoissut, uda adj. 1. Admès per vèr, incontestable. 2. Admès coma estent d'una valor vertadièra: *Un autor reconoissut*. Sin.: **averat**.

reconquista n.f. Accion de reconquistar; lo sieu resultat.

reconquistar vt. Tornar conquistar.

reconsolacion n.f. Accion de tornar consolar; lo sieu resultat. Var.: **reconsolament**.

reconsolament n.m. Reconsolacion.

reconsolar vt. Tornar consolar.

reconsolidacion n.f. Accion de reconsolidar.

reconsolidar vt. Tornar consolidar (quauqua ren qu'es estat fragilissat).

reconsiderar vt. (*reconsidèri*) Repilhar l'examen d'una question dins l'amira d'una novèla decision. Sin.: **reestudiar**.

reconstitucion n.f. 1. Accion de reconstituir. 2. *Reconstitution d'un crimi, d'un delict*: Transpoart dau jutge d'instruccion sus lo luèc de l'infraccion per elucidar, en presença de l'inculpat, li condicions dins li quali es estada comessa.

reconstituent, a adj. e n.m. Si di d'un medicament que torna portar l'organisme à l'estat normal. Sin.: **remontant**, **fortificant**, **estimulant**.

reconstituir vt. (*reconstituissi*) 1. Tornar constituir, tornar formar, restablir dins la sieu forma d'origina. 2. Procedir à la reconstitution d'un crimi, d'un delict.

reconstruccion n.f. Accion de reconstruire; lo sieu resultat. Sin.: **reedificacion**, **rebastison**.

reconstruire vt. 1. Rebastir. 2. Restablir, reconstituir. Var.: **reconstrurre**, **tornar bastir**.

reconstrurre vt. (*reconstruï*) Reconstruire.

reconvaliment n.m. Convalescença.

reconvalir (si) v.pr. (mi *reconvalissi*) Si restablir.

reconvencion n.m. (dr.) Demanda reconvencionala.

reconvencional, a adj. (dr.) *Demanda reconvencionala*: Que lo defendèire opaua au demandaire per obtenir un avantatge en là dau reget de la pretension dau sieu adversari. Var.: **reconvencionau**.

reconvencionalament adv. (dr.) Per una demanda reconvencionala.

reconvencionau, ala adj. Reconvencional.

reconvenir vt. (*reconvèni*) Requerre, faire una reconvencion.

reconversion n.f. Accion de reconvertir, de si reconvertir.

reconvertir vt. (*reconvertissi*) 1. Adaptar (una activitat) à de besonhs novèus, à una produccion novèla. 2. Afectar à un emplec novèu, donar una formacion novèla (à). ◆ **si reconvertir** v.pr. Cambiar de profession, d'activitat.

reconvidacion n.f. Accion de reconvidar.

reconvidar vt. Tornar convidar.

recopa n.f. 1. Segonda copa de ferratge. 2. Espirituós que provèn d'un mesclum d'alcòl e d'aiga.

recopadura n.f. 1. Accion de recopar. 2. Sobra de la transformacion de sèmolas en farina.

recopar vt. 1. Tornar copar, tornar talhar. 2. Retalhar, donar una copa diferenta à un vestit. 3. Coïncidir embé, portar una confirmacion à: *Un testimoniatge que n'en recopa un autre.* ♦ vi. Faire una segonda copa (ai cartas).

recopiar vt. (*recòpi*, classic *recòpii*) 1. Copiar un tèxto ja escrich. 2. Metre au net: *Recopiar un brollhon.*

recorbadura n.f. Estat d'una caua recorbadada.

recorbament n.m. Accion de recorbar; fach d'èstre recorbat.

recorbar vt. Tornar corbar.

recòrd n.m. 1. Sovenir, renembrança, sovenença, remembre, remembrança, recordança. Var.: **recòrdi**. 2. (de l'anglés) Performança esportiva oficialament constatada e qu'es en dessobre de tota altra performança dins la mema espròva ò la mema disciplina. Sin.: **cimeu**. ◇ Resultat, nivèu superior à toi aquelu obtenguts anteriorament dins un camp quau que sigue: *Recòrd de produccion.* ♦ adj. inv. Qu'es à un nivèu jamai rejonch ò excepcional: *De chifras recòrd.*

recòrd n.m. Anheu tardiu.

recòrda n.f. Recòlta.

recordança n.f. Renembrança, sovenença.

recordar vt. (*recoardi*) 1. Tornar estacar m'una coarda. 2. Tornar metre de coardas à (un objècte): *Recordar un piano, una raqueta de tennis.*

recordar (si) v.pr. (*mi recòrdi*) Si sovenir, s'ensovenir, si remembrar, si renembrar.

recòrdi n.m. Recòrd, sovenir.

recordman, recordwoman n. (angl.) Si di d'una persona que detèn un recòrd, de recòrds.

recordurar vt. Tornar cordurar (cen qu'es descordurat, esgarrat).

recoronar vt. Tornar coronar.

recorregir vt. (*recorregissi*) Tornar corregir.

recorrença (-ència) n.f. Recurrença.

recorrent, a adj. Recurrent.

recórrer vt. e vi. Tornar córrer. ♦ vt. ind. (à) 1. S'adreçar à quauqu'un per obtenir d'ajuda. 2. Si servir de quauqua ren dins una circonstança donada. ♦ vi. 1. (dr.) Formar un recors: *Recórrer en cassacion.* 2. Si desserar en parlant dau grop d'una coarda.

recors n.m. 1. Accion de recórrer à quauqu'un ò à quauqua ren: *Lo recors à de mesuras d'urgença.* ◇ *Aver recors à:* Emplegar. 2. Persona ò caua à la quala si recorre. 3. (dr.) Procedura que permete d'obtenir un novèl examèn d'una decision judiciària. ◇ *Recors en gràcia:* Demanda adreçada au cap de l'Estat dins l'amira de la remessa ò de la commutacion d'una pena. 4. (dr.) Accion de deferar à una autoritat ò à una juridiccion administrativa un acte ò una decision administrativa dins l'amira de la faire retirar, annullar, reformar, abrogar ò interpretar.

recòrta n.f. Recòlta.

recortable, a adj. Recoltable.

recortaire, airtz n. Recoltaire.

recortant, a adj. e n. Recoltant.

recortar vt. (*recòrti*) Recoltar.

recreacion n.f. Accion de tornar crear. Sin.: **recreament**.

recreacion n.f. 1. Cen qu'interrompe lo trabalh e permete de si solaçar. 2. Temps acordat ai enfants dei escòlas per si solaçar. Var.: **recreament, pau(s)a, repaus.**

recreament n.m. Accion de tornar crear. Sin.: **recreacion**.

recreança n.f. (dr.) *Letras de recreança:* Letras mandadi à un ambassador per que li presente au cap de l'Estat dont es rapelat.

recreant, a adj. Recreatiu.

recrear vt. (*recreï*) 1. Tornar crear, reconstruire, refaire, rebastir. 2. Rendre l'aspècte de (quauqua ren qu'a desapareissut): *Recrear una atmosfèra medievala.*

recrear vt. (*recreï*) Solaçar, divertir. ♦ **si recrear** v.pr. Si divertir, si solaçar.

recreatiu, iva adj. Que divertisse. Sin.: **divertissent**. Var.: **recreant**.

recreïre (si) v.pr. (*mi recresi*) Si desabusar, si desenganar.

recreis n.m. Repossa (bèrris).

recreïsser vi. Tornar créisser, en parlant dei plantas.

recrement n.m. (fisiol.) Produch de secrecion que demòra dins l'organisme.

recridar (si) v.pr. Emetre una exclamacion per protestar, reclamar.

recriminacion n.f. Accion de recriminar; critica amara, repròchi, rancura, protesta.

recriminar vi. Trovar à redire, protestar, rancurar; criticar amarament.

recriminator, tritz adj. e n. Que recrimina. Var.: **recriminatòri**. Sin.: **rancuraire, protestatari.**

recriminatòri, òria adj. Que recrimina; qu'a lo caractèr de la recriminacion. Sin.: **rancureu**. Var.: **recriminaire**.

recristallisacion (-izacion) n.f. 1. (geol.) Modificacion dei ròcas originalis per dissolucion pauc ò pron completa dei mineraus primaris e formacion de novèus cristals. 2. (metall.) Cristallisacion novèla que si desvolopa dins un metal ò un aliatge à l'estat solide, au cors d'un escaufatge de recuècha.

recristallisar (-izar) vt. e vi. Tornar cristallisar.

rescristianisacion (-izacion) n.f. Fach de rescristianisar.

recristianisar (-izar) vt. Tornar cristianisar.

recrompar vt. (*recròmpi*) Tornar crompar (quauqua ren que s'es vendut, perdut, qu'apartèn à una altra persona).

recrudescença (-ència) n.f. 1. Exacerbacion dei manifestacions d'una malautia, dei degalhs d'una

epidemia, après una remission temporària. Sin.: **refortiment, acreissement, auça, augment, creissença**. 2. Brusca reaparicion de quauqua ren m'una intensitat redoblada.

recrudescent, a adj. (lit.) Que torna pilhar d'intensitat.

recruta n.f. 1. Jove militari que vèn d'èstre apelat au servici. 2. Noveu membre d'una societat, d'un grope, d'una chorma, etc. Sin.: **novelari, sòci, aderent noveu**. Var.: **recluta**.

recrulaire, airtiz n. 1. Persona encargada dau recrutament dei aderents, dei clients, dau personal. 2. *Agent recrulaire*: Persona que recruta per lo còmpte d'un partit, d'un grope, etc. Var.: **reclulaire**.

recrutament n.m. Accion de recrutar. Var.: **reclutament**. Sin.: **enrotlament, levada**.

recrutar vt. 1. Apelar de recrutas, levar de tropas. Engatjar de personal. 3. Menar à faire part d'un grope, d'un partit, etc. Var.: **reclutar**. Sin.: **enrotlar, engatjar, levar**. ♦ **si recrutar** v.pr. 1. Èstre recrutat. 2. Provenir de.

rectal, a adj. Dau rectum. Var.: **rectau**.

rectangle n.m. Qüadrilatèr plan que lu sieus quatre angles son drechs. ♦ adj. 1. *Parallelepipède rectangle*: Que li sieu doi façs non parallèli son rectangulari. 2. *Trapèze rectangle*: Que doi dei sieus costats consecutius sont perpendicularis. 3. *Triangle rectangle*: Que doi dei sieus costats son perpendicularis.

rectangulari, ària adj. 1. Qu'a la forma d'un rectangle. 2. Que forma un angle drech.

rectau, ala adj. Rectal.

rectifiable, a adj. 1. Que pòu èstre rectificat. Sin.: **corregible**. 2. (mat.) Si di d'un arc de corba que la sieu longuessa pòu èstre definida coma la bòrna superiora dei longuessas de toti li linhas poligonali que li poàdon èstre inscrichi.

rectificacion n.f. 1. Accion de rectificar; tèxto, paraulas, que rectifcon. 2. (mecn.) Operacion qu'a per objècte d'acabar de polir una susfàcia usinada. 3. (mat.) *Rectification d'un arc de corba*: Calcul de la sieu longuessa. 4. (quim.) Distillacion fraccionada d'un liquide volatile per lo purificar ò n'en separar lu constituents.

rectificadoira n.f. Màquina-autís que sièrve à rectificar.

rectifcaire, airtiz n. Que rectifica.

rectificar vt. (*rectifiqui*) 1. Modificar per metre en adequacion. 2. Rendre exacte en corregissent. Sin.: **corregir**. 3. (mecn.) Acabar de polir la susfàcia d'una pèça usinada. Sin.: **redreçar**. 4. (geom.) Determinar la longuessa d'un arc de corba. 5. (quim.) Sotametre à la rectificacion.

rectificatiu, iva adj. Que rectifica, que sièrve à rectificar.

rectificatiu n.m. Tèxto, prepaus que rectifica una informacion errònea ò inexacta.

rectificador, tritz adj. Rectificatiu.

rectilineari, ària adj. (fotografia) *Objectiu rectilineari*: Objectiu que non desforma l'imatge.

rectilineu, ea adj. Rectilineu.

rectilinha, a adj. 1. Qu'es ò que si fa en linha drecha. 2. (geom.) Format de drechas ò de segments de drechas: *Triangles rectilinha*. Var.: **rectilineu**.

rectilinha n.m. (mat.) *Rectilinha d'un dièdre*: Angle plan obtengut en copant aqueu dièdre per un plan perpendiculari à l'aresta.

rectiti n.f. Inflamacion rectala. Sin.: **proctiti**.

rectituda n.f. 1. (lit.) Caractèr de cen qu'es drech. 2. Conformitat à la rason, à la justícia, à la rigor. Sin.: **integritat, drechura, imparcialitat, equitat, drechor**.

rècto n.m. n.m. Promiera pàgina d'un fuèlh, aquela que si tròva à drecha quora lo libre es dubèrt. Sin.: **endrech**.

rectocoliti n.f. (med.) Inflamacion simultanea dau rectum e dau colon.

rectom n.m. Rectum.

rectomètre n.m. Plegaira mecanica per complir lo metratge dei estòfas.

rectopexia n.f. (cir.) Intervencion cirurgicala per acotar lo rectum.

rector, tritz adj. Que dirigisse.

rector, tritz n. En França, aut foncionari de l'Educacion nacionala, plaçat à la tèsta d'una acadèmia. ♦ n.m. 1. Prèire que dessièrve una glèia non parroquiala. 2. Superior d'un collègi de jesuitas. 3. En Bretanha, curat d'una pichina parròquia.

rectoral, a adj. Dau rector; dau rectorat. Var.: **rectorau**.

rectorat n.m. 1. Carga dau rector. 2. Sèti de l'administracion rectorala d'una acadèmia.

rectorau, ala adj. Rectoral.

rectorejar vi. Aver la carga de rector.

rectoria n.f. Carga de rector; la sieu durada.

rectoscòpi n.m. Endoscòpi per l'examen dau rectum.

rectoscopia n.f. Examen dau rectum au mejan d'un rectoscòpi.

rectosigmoidoscòpi n.m. (cir.) Tube metallic providit d'un sistema luminós per examinar lo sigmoïde.

rectosigmoidoscopia n.f. Examen dau sigmoïde per lo biais dau rectosigmoidoscòpi.

rectritz n.f. (zool.) Pluma de la coa dei auceus (Li rectritz dirigisson lo vòl e sostènèn l'arrier dau còrs.

rectotomia n.f. (cir.) Encisa dau rectum.

rectovaginal, a adj. Relatiu à l'encòup au rectum e à la vagina. Var.: **rectovaginalu**.

rectovaginalu, ala adj. Rectovaginal.

rectum n.m. Darriera partida dau colon, qu'abotisse à l'anús. Var.: **rectom**. Sin.: (pop) **cular**.

recuèch, a adj. Cuèch un segond còup.

recuècha n.f. 1. Accion de cuèire un segond còup, de tornar sotametre à l'accion de la calor. 2. Escaufatge d'un produch metallurgic à una temperatura pron auta per assegurar lo sieu equilibri fisicoquimic e estructural, e que si fa seguir d'un refreïament lent. 3. Escaufatge d'un

vèire à una temperatura que permete de baissar li constrenchas, e que si fa seguir d'un refreïament lent.

recuèire vt. 1. Tornar cuèire. 2. Melhorar li qualitat d'un metal, d'un vèire, per la recuècha. ♦ vi. Cuèire un segond còup. Var.: **recoaire**.

recuèlh n.m. Obratge dins lo quau son recampats d'escrichs, de documents, de gravaduras, etc.: *Un recuèlh de poesias, un recuèlh de lèis*. Sin.: **seleccion, acampada, compilacion, repertòri, florilègi, antologia**.

reculada n.f. 1. Accion de recular; movement en arrier: *Reculada d'una armada, de la civilisacion*. 2. Adopcion d'una posicion que va en darrier per rapoart à una posicion anteriora tròup avançada. Sin. (1 e 2): **tira en darrier**. 3. (geogr.) Vau jurassenca profunda, dei parets verticali e que finisse au pen d'un bauç calcari.

reculador n.m. Cròc de fèrre estacat au braç d'una carreta, e que sièrve à recular.

reculaire, airitz adj. e n. Que recula.

reculament n.m. 1. Accion de recular. 2. Pèça de l'arnesc que cuèrbe l'arrier d'un cavau. 3. (dr.) *Servituda de reculament*: Servituda que pea sus un immòble pertocat d'alinhament, au tèrme de la quala lo proprietari pòu solament faire de travalhs per l'entretenir.

recular vt. 1. Desplaçar vèrs l'arrier. 2. Reportar mai luènh. 3. Ajornar, retardar, remandar: *Recular un pagament*. ♦ vi. 1. Anar en arrier. 2. Perdre de terren: *Faire recular la criminalitat*. 3. Renonciar, cedir davant una dificultat, un adversari mai foart. Sin.: **tirar en darrier, faire arrier**.

reculat, ada adj. 1. Isolat, luènh: *Un luèc reculat*. 2. Luènh dins lo temps: *Una epòca reculada*.

reculhida n.f. Recuèlh.

reculhiment n.m. Fach de si reculhir; estat d'una persona reculhida.

reculhir vt. (*recuèlhi*) 1. Recampar en collectant, en rabalhant: *Reculhir de documents*. Sin.: **acampar, ajónher, recaptar**. 2. Obtenir: *Reculhir la mitant dei sufragis*. 3. Retirar un avantatge: *Reculhir lo fruch dau sieu travalh*. 4. Recevre per eiretatge: *Reculhir una succession*. 5. Aculhir au sieu, donar l'ospitalitat à: *Reculhir de sinistrats*. ♦ **si reculhir** v.pr. 1. S'abstraire dau monde exterior per si replegar sus la vida interiora; meditar. 2. S'immergir dins una meditacion religioa.

reculhit, ida adj. Qu'es dins lo reculhiment.

reculons (de) loc. adv. En reculant, en anant en arrier.

recuntar vt. (*recuènti*) Tornar cuntar.

recuperable, a adj. Que pòu èstre recuperat. Sin.: **recobrabable**.

recuperacion n.f. 1. Accion de recuperar; lo sieu resultat. 2. Fach d'èstre recuperat. Sin.: **recobrança**. 2. Fach de tornar trovar li sieu foarças fisiqui. Sin.: **convalescença, restabliment, melhorament**.

recuperar vt. (*recupèri*) 1. Repilhar possession de, retrovar, après aver perdu: *Ai recuperat lu sòus que li avii prestat*. Sin.: **recobrar**. 2. Reculhir per per emplegar cen que porria èstre perdue: *Recuperar de ferralha*. 3.

Repilhar d'ideas, un movement (en partic. un movement social) en lu destornant de la sieu tòca promiera. 4. Fournir un temps de travalh en remplaçament d'aquieu qu'es estat perdue. ♦ vi. Repilhar li sieu foarças après un esfoarç, recobrar la sieu santat après una malautia. Sin.: **si restablir, si melhorar**.

recuperator, tritz adj. 1. Que permete de recuperar: *Un soam recuperator*. Sin.: **reparator**. 2. Que favorisa una recuperacion politica. 3. (espòrts) Qu'es sobretot encargat de recuperar lo balon.

recuperator, tritz n. (ind.) Aparelh destinat à la recuperacion de la calor ò de l'energia.

recuraire, airitz n. Persona que recura.

recurar vt. Netejant en fretant. Var.: **curar, escurar**. Sin.: **repurgar**.

recuratge n.m. Accion de recurar. Var.: **curatge, escuratge**.

recurbiment n.m. 1. Accion de recurbir. 2. (constr.) Agençament dins lo quau un element n'en recuèrbe un autre. 3. (geol.) *Tròc de recurbiment*: Sobras fragmentadi que repàuon en discordança sobre de terrens inferiors. 4. (mat.) *Recurbiment d'un ensemble* E: Familha d'ensembles que la sieu reunion enclau l'ensemble E.

recurbir vt. (*recuèrbi*) Tornar curbir ò curbir totalament.

recurrença (-ència) n.f. 1. Caractèr de cen qu'es recurrent; repeticion d'un fenomène. 2. (filos.) Retorn, à partir dau passat d'una sciènça, sobre la sieu istòria, per n'en conóisser la formacion progressiva. 3. Resulta de l'accion recurrenta sus un imatge. *Recurrença de l'imatge de l'ecran radar*. 4. (log.) *Rasonament per recurrença*: Per lo quau s'estende à una seria de tèrmes omogeneus la veritat d'una propietat d'au manco doi d'aqueli tèrmes. Sin.: **induccion**. ◇ (mat.) Demostracion qu'emplega lo principi segond lo quau una propietat qu'es verificada per tot entier $n + 1$ tant leu qu'es verificada per n , es verificada per tot entier tant elu que l'es per 0. Var.: **recorrença**.

recurrent, a adj. 1. Que revèn, torna aparéisser, torna acapitar. 2. (anat.) Que reparte en darrier: *Nèrvi recurrent, artèria recurrenta*. 3. (patol.) *Fèbre recurrenta*: Borreliòsi. 4. *Imatge recurrent ò consecutiu*: Que si mantèn un còup que l'uèlh a recebut una impression luminoà. 5. (mat.) *Seria recurrenta*: Seguida que lo sieu tèrme general s'exprimis à partir de tèrmes que lo precedisson. Var.: **recorrent**.

recursiu, iva adj. 1. (ling.) Que pòu èstre repetit d'un biais indefinit. 2. (log.) *Foncion recursiva*: Foncion d'entiers mé de valors entieri efectivament calculabla per un algoritme.

recursivitat n.f. Proprietat de cen qu'es recursiu.

recursòri, òria adj. (dr.) *Accion recursòria*: Accion que lo defendèire intenta còtra un tèrç per obtenir lo remborsament dei somas que li deu après una condemnacion.

recurvat, ada adj. (bot.) Corbat de tala maniera que la concavitat es en la part extèrna ò inferiora: *Petales recurvats*.

recurvirostride n.m. *Recurvirostrides*: Família d'auceus escassiers limicòlas, de l'òrdre dei Caradriiformes, coma lo cambarut (*Charadrius himantopus*), la cambassa (*Himantopus himantopus*) ò lo bèc de lesena (*Recurvirostra avosetta*).

recusable, a adj. Que pòu èstre recusat.

recusacion n.f. 1. (dr.) Fach de refudar, per una suspicion de parcialitat, un jutge, un jurat, un arbitre, un expèrt, dins lu cas que la lèi precisa. 2. (lit.) Accion de recusar, de non admetre.

recusar vt. 1. Usar de la facultat ò dau drech de recusacion contra (quauqu'un). 2. Non admetre l'autoritat de quauqu'un, la valor de quauqua ren dins una discussion. ♦ **si recusar** v.pr. 1. Si declarar incompetent per jutjar un affaire, decidir d'una question. 2. Refudar una carga, una mission.

redaccion n.f. 1. Accion ò biais de redigir un tèxto. 2. Exercici d'escòla destinat à ensenhar à redigir. 3. Lo tot dei redactors d'un jornal, d'una publicacion, d'una maion d'edicion; locals dont travàlhon.

redaccional, a adj. 1. Relatiu à la redaccion. 2. *Publicitat redaccionala*: Que si presenta coma se venguesse de la redaccion dau jornal dont figura. Var.: **redaccionau**.

redaccional n.m. Tèxto d'una publicitat, per op. au visual (imatge, grafisme, etc.). Var.: **redaccionau**.

redaccionau, ala adj. e n. Redaccional.

redactor, tritz n. Persona que redigisse un tèxto, que participa à la redaccion d'un jornal, d'un libre.

redassa n.f. 1. Estràça que sièrve per netejar la cubèrta d'una nau. Var.: **radassa**. 2. (mar.) Rets frusti estacadi a un cordatge que s'estirassa au fond de la mar. 1513: «*Duos brassas redassarum ad corallandum ...*» Sin.: **draga**.

redaurar vt. 1. Tornar daurar. 2. *Redaurar lo sieu escut*: Esposar una rica roturiera, en parlant d'un nòble arroinat. ◇ (per ext.) Recobrar una part dau sieu prestítge.

reddicion n.f. 1. Accion de si rendre, de depaugar li armas. Sin.: **rendement**. 2. *Reddicion de còmptes*: Acte per lo quau un mandatari, un comptable, etc., presenta lu còmptes de la sieu gestion.

redemandar vt. Tornar demandar.

redémer vt. Redimir.

redemir vt. (*redemissi*) 1. Ganhar lo perdon divenc per lo biais de la penitènça. 2. En parlant dau Crist, salvar l'umanitat per lo biais de la redempcion. Var.: **redémer, redimir**.

redempcion n.m. 1. (lit.) Accion de de s'en tornar au ben, de tornar menar quauqu'un au ben. 2. *La Redempcion*: Lo sauvament que Jèsus portèt à l'umanitat pecairitz.

redemptor, tritz adj. e n. (lit.) Que rescapta, que reabilita. ◇ *Lo Redemptor*: Jèsus Crist.

redemptorista n.m. Religiós de la congregacion missionària dau Santissime Redemptor.

redemptoristina n.f. Religioa de la branca femenina de la congregacion dau Santissime Redemptor.

redent n.m. (arquit.) 1. Partida talhada en forma de dent, que la sieu repeticion constituísse un motiu ornamental (arquitecturas romana e gotica). 2. Dins una construccion, salhida en gradins. 3. Cada talhadura facha dins la longuessa de doi pèças de fustaria per li rendre solidairi. 4. Part exteriora de la fortificacion, en angle sailhent d'au manco 60°, que sièrve sovent à aparar un passatge ò una sortida. 5. Pichina plataforma entre doi gradins d'una mina.

redentat, ada adj. (arquit.) Que presenta de redents.

redescurbir vt. (*redescuèrbì*) Tornar descurbir.

redesfaire vt. Tornar desfaire.

redeure vt. Deure de sòus, un deute coma reliquat.

redevable, a adj. 1. Que deu encara quauqua ren après un pagament. 2. Qu'a una obligacion (vèrs). Sin.: **devèire, redevent**. ♦ Persona tenguda de versar una redevença.

redevença n.f. 1. Deute, carga, renda que si deu aquitar à un tèrme fixe. 2. Soma deuguda au proprietari d'un brevet, d'un soal cultivat, etc. Sin.: **cens, servitud(a)** (per li tèrras senhoralis), **reva**.

redevenir vt. Tornar èstre coma avant: *Redevenir amics*. Sin.: **tornar devenir**.

redevent, a adj. Redevable.

redibicion n.f. (dr.) Anullacion d'una venda que lo compraire obtèn quora lo ben compoarta un vici dich *vici redibitòri*.

redibitòri, òira adj. 1. Que constituísse un obstacle radical: *Un prètz redibitòri empacha lu clients potencials de crompar*. 2. (dr.) Que pòu motivar l'anullacion d'una venda.

redicha n.f. Repeticion inutila.

redifusar vt. Tornar difusar (una emission de ràdio, de television).

redifusion n.f. 1. Accion, fach de redifusar. 2. Emission redifusada.

redimar vt. (fr.) Redímer.

redimensionament n.m. Accion de redimensionar.

redimensionar vt. 1. Cambiar li dimensions d'un imatge ò la talha d'un fichier informatic. 2. Adaptar li caracteristicas d'un projècte à de novèli condicions d'utilisacion, à d'autri ipotèsis de travalh. 3. Tornar plaçar dins una dimension istorica apropiada.

redímer vt. (relig.) Rescaptopar, salvar. Var.: **redimar, redimir**.

redimir vt. (*redimissi*) Redemir.

redimible, a adj. Que pòu èstre redimit.

redingòta n.f. 1. Ancianament, lòngra vèsta d'òme crosada. 2. Manteu de frema ajustat à la talha. Sin.: **toïna, lèvita**.

redintegracion n.f. (psicol.) Procèssus per lo quau un element de la vida psiquica, qu'a fach partida d'un estat de consciènça anterior, tende à rapelar aquel estat dins la sieu totalitat.

redire vt. Tornar dire.

rediscussion n.f. Fach de rediscutir: La rediscussion

rediscutir vt. (*rediscutissi*) Tornar discutir.

redistribucion n.f. 1. Accion de redistribuir. 2. Correccion dins la reparticion dei revenguts: *La redistribucion dei riquessas*. Sin.: **desparticion**, **despartida**, **partiment**, **repartiment**, **despartiment**.

redistribuir vt. (*redistribuissi*) Tornar distribuir; modificar una distribucion. Sin.: **despartir**, **compartir**, **aparcerlar**.

redoblament n.m. 1. Fach de redoblar, de créisser rapidament en foarça, en intensitat. Sin.: **augment**, **acressement**, **repeticion**, **reduplicacion**. 2. Fach de redoblar una classa. 3. (ling.) Redoblament d'un element d'un mòt: *Redoblament consonantic*. Sin.: **geminacion**.

redoblant, **a** adj. Escolan que redobla una classa.

redoblar vt. 1. Rendre doble. Sin.: **reduplicar**. 2. Aumentar sensiblement la foarça, l'intensitat de. Sin.: **augmentar**. 3. Recomençar una annada d'estudi dins la mema classa. ♦ vt. ind. (*de*) Manifestar encara mai de: *Redoblar d'esfoarç*. ♦ vi. Aumentar en intensitat: *La pluèia redobla*.

redoblat, **ada** adj. Qu'es fach, dich un segond còup. ◇ *À braç redoblats*: À còups violents e precipitats.

redoblegar vi. Bresilhar. ♦ n.m. Bresilhadís, bresilhament.

redoblura n.f. Replec.

redobt n.m. Redobta.

redobta n.f. (anc.) Obratge de fortificacion isolat. Var.: **redobt**.

redobtablament adv. D'un biais redobtable; terriblament. Sin.: **crentablament**, **terriblament**.

redobtable, **a** adj. Perilhós, terrible, que si deu crénher: *Un enemic redobtable*. Sin.: **crentable**, **terrible**.

redobtar vt. Crénher vivament, aver paur de.

redolença (-ència) n.f. Odor.

redolent, **a** adj. Que deslarga una boana odor.

redolum n.m. Rotacion, virament, tornejament.

redon, **a** adj. 1. Qu'a la forma d'un cercle, d'una esfèra, d'un cilindre: *Un plat redon*. 2. Que la sieu forma es arredonida ò que presenta una corba. Var.: **redond**.

redon nm. (mar.) Pichon cordatge, brim. 1447: «...*per hun redon o palmeta per far tralhon al port de Roze*...» A.C.Arle.

redonar vt. Tornar donar.

redond, **a** adj. Redon.

redondança (-ància) n.f. 1. Superfluitat de mòts, de paraulas. Sin.: **sobrabondança**, **desmesura**. ◇ Tèrme redondant, redicha. 2. (ling.) Caractèr d'un enonciat que dona sota diferenti formas un meme trach significant. 3. (inform., telecom.) Duplicacion d'informacions per garantir la sieu seguretat en cas d'incident. 4. (tecn.) Duplicacion d'equipaments encargats d'assegurar una foncion donada, per que un d'aquels equipaments poasque pilhar la plaça d'un autre en cas de defalhença.

redondant, **a** adj. 1. Qu'es superflú dins un esrich, un discors. 2. Que presenta de redondanças: *Un estile redondant*. Sin.: **sobrabondant**.

redondar vi. 1. Si tornar gonflar. 2. S'arredonar. 3. Èstre abondós: *Aquela region redonda de bèstias sauvatge*. Sin.: **sobrabondar**.

redondelet, **a** adj. Rondelet, grassòt.

redondet, **a** adj. Redonet.

redondetat n.f. Caractèr de cen qu'es redon. Sin.: **redones(s)a**.

redones(s)a n.f. Redondetat.

redonet, **a** adj. Pusleu redon.

redòrta n.f. 1. Brot tortilhat per far un ligam. 2. Mena de planta (*Clematis alpina*).

redortar vt. (*redòrti*) Ligar au mejan d'una redòrta.

redòs n.m. Sosta (L'Escarena). ◇ *Èstre au redòs*: Èstre à la sosta (dei intemperias).

redreïçada n.f. Redreïçament. Var.: **redriçada**.

redreïçador n.m. Redreïçaire.

redreïçadura n.f. Jaça de mortier que si mete sus un barri. Var.: **redriçadura**.

redreïçaire, **airitz** adj. (tecn.) Que sièrve à redreïçar. Var.: **redriçaire**.

redreïçaire n.m. 1. (electr.) Convertissèire d'energia que transforma un sistema de corrents alternatius en un corrent unidireccional. Var.: **redreïçador**. 2. (opt.) *Redreïçaire d'imatges*: Dispositiu optic que redreïça l'imatge inversat que vèn de l'objectiu. 3. *Redreïçaire de toarts*: Cavalier barrutlaire que venjava li victimas de l'injustícia. ◇ (fam.) Persona qu'a la pretension de corregir li injustícias, de reformar la societat.

redreïçament n.m. 1. Redreïçada. 2. Accion de redreïçar; fach de si redreïçar: *Lo redreïçament de la situacion*. 3. (electr.) Transformacion d'un corrent alternatiu en un corrent unidireccional. 4. (dr. fisc.) Correccion que mena à una majoracion dei somas deugudi au títol de l'impoast. ◇ (dr. com.) *Redreïçament judiciari*: Procedura judiciària destinada à permetre la sauvagarda de l'entrepresa, lo manteniment de l'activitat e de l'emplec e l'apurament dau passiu. 5. (anc.) *Maion de redreïçament*: Establiment encargat de la reeducacion dei joves delinquents. Var.: **redriçament**.

redreïçar vt. 1. Faire lo redreïçament d'un barri. 2. Tornar metre à la verticala. 3. Tornar metre drech (cen qu'es desformat, torçut, corbat). 4. Restablir dins lo sieu estat d'origina: *Redreïçar una situacion*. 5. (lit.) Reformar, rectificar: *Redreïçar lo jutjament*. 6. (electr.) Efectuar lo redreïçament d'un corrent alternatiu. Var.: **redriçar**. ♦ vi. 1. Tornar metre en linha drecha li ròda d'un veïcule (après una corba, dins una manòbra). 2. Faire tornar pilhar d'autessa à un avion après una perda de velocitat. ♦ **si redreïçar** v.pr. 1. Si tornar metre drech ò vertical; si tornar quilhar. 2. Donar au còrs una actituda esquasi drecha. ◇ Manifestar de fiertat per una actituda pariera. 3. Tornar pilhar la sieu progression: *L'economia si redreïça après la crisi*.

redreïçatge n.m. (constr.) Accion de redreïçar un barri. Var.: **redriçatge**.

redriç n.m. Òrdre, boan sens. ◇ *De redriç*: Dont li a d'òrdre, dont tot es ben en plaça. ◇ *Frema de redriç*:

Frema ben ordenada, organizada per mantenir la maion en boana condicion. Sin.: **boana ostaliera**.

redriç, a adj. En òrdre.

redriçada n.f. Redreçada.

redriçadaura n.f. Redreçadaura.

redriçaire, airitz adj. e n. Redreçaire.

redriçament n.m. Redreçament.

redriçar vt. Redreçar.

redriçatge n.m. Redreçatge.

redubertura n.f. 1. Accion de redurbir: *La redubertura d'un teatre*. 2. (dr.) Represa dei debats après una clavadura que lo tribunal avia prononciat.

redurbir vt. (*reduèrbi*) Tornar durbir.

reduccion n.f. 1. Accion de redurre, diminucion. 2. Diminucion de prèt: *Autrejar una reduccion à un client*. 3. Accion de reproduire à una escala mai pichina; la còpia obtenguda ensinda: *Una reduccion de gip d'una estàtua grèga*. 4. (mat.) Operacion per la quala si substituïsse à una figura geometrica una figura pariera ma mai pichina. 5. (dr.) *Reduccion de liberalitat*: Accion per la quala un eiretier reservatari fa tornar integrar à la succession un ben que lo moart n'avia despauat en despassement de la quotitat disponibla. 6. (biol.) *Reduccion cromatica*: Diminucion de mitan dau nombre de cromosòmas d'una cellula, que si realisa au moment de la meiòsi. 7. (fin.) *Reduccion de capital*: Diminucion de capital d'una societat, espec. per tenir còmpte dei perdas. 8. (quim.) Reaccion dins la quala un còrs perde una partida dau sieu oxigène ò, mai generalament, dins la quala un atòme ganha d'electrons. ◇ (metall.) *Reduccion dirècta*: Metòde de produccion de fèrre per reduccion quimica de mineraus de fèrre à l'estat solide. 9. (filos.) *Reduccion eïdetica*: Eliminacion de la percepcion empirica d'un objècte per n'en retenir unicament l'essença. ◇ *Reduccion fenomenologica*: Suspension dau jutjament sobre l'existença dei cauas. 10. (mat.) *Reduccion d'una soma algebrica*: Dau nombre dei sieus tèrmes. ◇ *Reduccion de fraccions au meme denominator*: Recèrca d'un denominator comun à n-aqueli fraccions. *Reduccion à l'unitat*: Procediment de calcul en usança en li règlas de tres. 11. (sc.) Operacion per la quala si passa d'una mesura bruta à un resultat afranquit de diferents efèctes non essencials (condicions fisisqui, factors instrumentals, etc.). 12. (mús.) Adobament d'una particion dins l'amira de la faire executar per una formacion instrumentala ò vocala mai pichina ò per un instrument solet. 13. *Reduccion à l'estat laïc*: Retorn, que la Glèia acòrda ò impaua à un clergue, au sieu estat anterior à la sieu clergatura, sensa li levar lu poders que l'ordinacion li avia autrejat. 14. Accion de tornar metre en plaça un oàs deslogat ò rot. Sin.: **adobadura**.

reduccionisme n.m. (filos.) Tendença que consistisse à redurre lu fenomènes complèxes ai sieus compauants mai simples e à considerar aquestu compauants mai simples coma mai fundamentals que lu fenomènes complèxes observats.

reduccionista adj. e n. Relatiu au reduccionisme; que n'es partidari.

reduch, a adj. Qu'a subit una reduccion: *Un prètz reduch*. Sin.: **cort, breu, escars, limitat, pichon, amenit, demenit**.

reduch n.m. Recanton; caforcho.

reducibilitat n.f. Reductibilitat.

reducible, a adj. Reductible.

reductasa n.f. (bioquim.) Enzima que provòca de reaccions d'oxidoreduccion.

reductibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es reductible. Var.: **reducibilitat**.

reductible, a adj. 1. Que pòu èstre reduch, diminuit. Var.: **reducible**. 2. (mat.) Si di d'una equacion que lo sieu gra pòu èstre abaissat. ◇ *Fraccion reductibla*: Que lo sieu numerator e lo sieu denominator non son promiers entre elu. 3. (med.) Si di d'un oàs deslogat ò rot que pòu èstre remés en plaça. Sin.: **adobable**.

reductòna n.f. (quim.) Substança foarça reductritz que si forma quora s'escàufon de sucres en mitan alcalin.

reductor, tritz adj. Que redue, que diminuisce: *Una analisi tròup reductritz*. ◆ adj. e n.m. 1. (quim.) Si di d'un còrs qu'a la propietat de redurre. 2. (mecan.) Que diminuisce la velocitat de rotacion d'un aubre.

reduire vt. Redurre.

reduplicacion n.f. (ling.) Repeticion consecutiva d'un mòt dins una frasa: *N'en voali gaire gaire*. Sin.: **redoblament**.

reduplicar vt. (*redupliqui*) (ling.) Doblar l'emplec d'un mòt. Sin.: **redoblar**.

redurbir vt. (*reduèrbi*) Tornar durbir.

redurre vt. (*redui*) 1. Portar à una dimension, à una quantitat inferiori, diminuir l'importança, la valor de: *Redurre lo salari dei dirigits*. Sin.: **demenir, abaissar, abreujar, ateunar, apichonir, amenir**. 2. Reproduire en mai pichin, en conservant li proporcions: *Redurre una fòto*. 3. Tornar à un estat mai elementari per una transformacion: *Redurre lo gran en farina*. Sin.: **trissar, pilar**. ◇ *Redurre en cendres*: Destrúger. Sin.: **encendrar**. ◇ *Redurre una saussa, un liquide*: Lu rendre mai concentrats per evaporacion sus lo fuèc. 4. (quim.) Efectuar la reduccion de: *Redurre un oxide*. 5. Portar à una forma equivalenta mai simpla: *Redurre una question à l'essencial*. ◇ *Redurre una equacion*: N'en baissar lo gra. 6. (med.) Tornar metre en plaça (un oàs rot ò deslogat). ◇ (per ext.) *Redurre una fractura*. Sin.: **adobar**. 7. Menar à un estat de dependença, à una situacion penoa: *Redurre au silenci*. 8. Vèncer, desorganisar completament. Sin.: **anientar, arroïnar**. ◆ vi. Diminuir en quantitat, per evaporacion, e devenir mai espés, mai concentrat. ◆ **si redurre** v.pr. 1. Diminuir li sieu despensas, lo sieu tren de vida. Sin.: **si restrénher**. 2. Consistir en quauqua ren de pas tant important: *Una garrolha que si redue en simple desacòrdi*.

reedicion n.f. 1. Novèla edicion. Repeticion dau meme fach, dau meme comportament.

reedificacion n.f. (lit.) Accion de reedificar; reconstruccion, rebastison.

reedificar vt. (lit.) Rebastir.

reeditar vt. 1. Faire una novèla edicion de. 2. Recomençar, tornar faire: *Reeditar una prodessa*.

reeducacion n.f. 1. Accion de reeducar (un membre, una foncion); ensèm dei mejans mes en òbra per reeducar: *Reeducacion motritz*. 2. Ensèm dei mesuras d'assistança, de susvelhança ò d'educacion qu'un jutge decidísse per un minor delinquent ò en perill.

reeducar vt. (*reeducar*) 1. Sotametre quauqu'un a un tractament per restablir l'usatge d'un membre, d'una foncion. 2. Readaptar socialament (un delinquent). 3. Corregir, amendar per una educacion novèla.

reeleccion n.f. Accion de reelegir.

reelegible, a adj. Que pòu èstre reelegit. Var.: **reelegible**.

reelegir vt. (*reelegissi*) Tornar elegir. Var.: **reelegir**.

reelegit, da adj. Qu'es estat reelegit.

reeligibilitat n.f. Capacitat qu'una persona a d'èstre reelegida.

reemplec n.m. 1. (arquít.) Messa en òbra, dins una construccion, d'elements, de materiaus que vènon d'una construccion anteriora. 2. (dr.) Cròmpa d'un ben m'au produch de l'alienacion d'un ben pròpri; plaçament novèu d'un capital. Var.: **remplec**.

reemplegar vt. (*reemplegui*) Tornar emplegar. Var.: **reemplegar**.

reencadenar vt. Tornar encadenar.

reencaladar vt. Rencaladar.

reencarnacion n.f. 1. Fach de si reencarnar. 2. Dins d'uni religions, migracion de l'ànima dins un autre còrs au moment de la moart: *Lu Catars cresion à la reencarnacion*. Var.: **reïncarnacion, rencarnacion**.

reencarnar (si) v.pr. Tornar viure sota una altra forma corporala. Var.: **si reïncarnar, si rencarnar**.

reencoratjar vt. Tornar encoratjar.

reenfardar vt. Remaquilhar.

reenfardatge n.m. Remaquilhatge.

reenfeciment n.m. Reïnfeccion.

reenfecir vt. (*reenfecissi*) Reïnfectar.

reengatjament n.m. 1. Accion de tornar engatjar. 2. Acte per lo quau un militari liberable si torna engatjar. Var.: **rengatjament**.

reengatjar vt. Tornar engatjar. ♦ vi. ò **si reengatjar** v.pr. Contractar un novèl engatjament. Var.: **rengatjar**.

reengatjat, ada n. Militari, militària que repilha de servici à la fin dau sieu engatjament. Var.: **rengatjat**.

reenseménar vt. Tornar ensemenar.

reepilogar vi. (*reepilògui*) Tornar epilogar.

reescomptar vt. (*reescòmpti*) Operar lo reescòmpte de.

reescòmpte n.m. (banca) Operacion que consistísse, per una banca d'emission, à crompar un efècte denant de la sieu escadença à una banca ò à un organisme financier que l'a ja escomptat.

reescriptura n.f. Accion de reescriure un tèxto. Var.: **rescriptura**.

reescriure vt. (*reescrivi*) Tornar escriure ò redigir. Var.: **rescriure**.

reestacar vt. (*reestacui*) Tornar estacar.

reestampar vt. Reïmprimir.

reestampatge n.m. Reïmpression.

reestudiar vt. (*reestudi*, classic *reestúdi*) Tornar estudiar; reconsiderar.

reevaluacion n.f. 1. Accion de reevaluar. 2. (espec.) Fach d'auçar la paritat d'una moneda. Var.: **reavaloracion**. Contr.: **devaluacion**. 3. *Reevaluacion dei bilanç*: Correccion de divèrs poastes de bilanç per tenir còmpte de la depreciacion monetària.

reevaluar vt. (*reevaluï*) 1. Tornar evaluar. 2. Efectuar la reevaluacion de. Var.: **reavalorar**.

reexamèn n.m. Novèl examèn.

reexaminar vt. Tornar examinar e sus de basas novèli: *Reexaminar una demanda*.

reexpedicion n.f. Novèla expedicion. Var.: **reexpedicion**. Sin.: **remandadís**.

reexpedir vt. (*reexpedissi*) Tornar expedir. Var.: **reexpedir**. Sin.: **remandar**.

reexportacion n.f. Accion de reexportar.

reexportar vt. (*reexpoarti*) Exportar una mètch qu'èra estada importada.

refabricar vt. (*refabriqui*) Tornar fabricar.

refaccion n.f. (com.) Reduccion dau prètz de la mètch au moment de la liurason, quora non correspoande ai condicions convengudi.

refaire vt. 1. Tornar faire (cen qu'es ja estat fach). 2. Tornar metre en estat (cen qu'a subit un dam). Sin.: **reparar, rebastir, restaurar, reedificar, radobar, renovar, modernisar**. (pop.) **enganar, colhonar**. ♦ **si refaire** v.pr. (fam.) Restablir la sieu situacion financiera, espec. après de perdas au juèc.

refastar vt. Rebutar.

refasti n.m. Repugnança.

refastigós, oa adj. Repugnant.

refastinhar vt. Rebutar.

refastinhós, oa adj. 1. Besuquet. Sin.: **bocafina, landier**. 2. Rebutant.

refastum n.m. Repugnança.

refeccion n.f. Accion de refaire, de remetre à nòu. Sin.: **renovacion, modernisacion**.

refectòri n.m. Sala dont lu membres d'una comunautat, d'una collectivitât, pílhon lu sieus pasts.

refectorier n.m. Dins lu institucions catolica, responsable dau refectòri.

refegaire, airtiz adj. e n. Ficanàs.

refegar vi. (*refegui*) Furar, refestonar.

refend n.m. 1. *Boasc de refend*: Boasc serrat en lòng. Sin.: **refenta**. 2. *Linha de refend* ò *refend*, n.m.: Canal talhat dins lo parament d'un barri per acusar ò simular lo traçat dei jonchs de maçoneria. ♦ *Barri de refend*: Barri portaire de separacion e de sostèn dins un bastiment. Sin.: **coronat, camarat, barri de dedintre**.

refendre vt. 1. Tornar fendre. 2. Fendre ò serrar en lòng: *Refendre de bambó*. Sin.: **refentar**, **asclar**, **fendasclar**, **esclapar**.

refenta n.f. Boasc serrat en lòng. Sin.: **boasc de refend**.

refentar vt. Refendre (de boasc).

referença (-ência) n.f. 1. Accion de si referir à quauqua ren. 2. Autoritat, tèxo au quau si remanda: *Citar li sieu referenças*. ◇ *Obratge de referença*: Qu'es destinat à la consultacion, non à la lectura. 3. Indicacion precisa que permete de si reportar au passatge d'un tèxo citat. 4. Indicacion plaçada en tèsta d'una letra, que si deu rapelar dins la respoasta. Sin.: **referiment**. 5. (ling.) Foncion per la quala un signe lingüistic remanda à un objècte dau monde vertadier. ◇ (log.) Denotacion. ◆ pl. Atestacions que sièvon de recomandacion: *Aver de boani referenças*.

referencial, a adj. (ling.) Que pertòca la referença. Var.: **referenciau**.

referencial n.m. 1. (didact.) Ensèm d'elements qu fórmon un sistema de referença; ensèm dei elements ligats à-n-aqueu sistema. 2. (mat.) Ensèm que s'en estúdiu lu sotaensèm. ◇ Ensèm d'elements de l'espaci que perméon de definir un sistema de coordenadas: *Referencial afin, ortonormat, cartesian*. Var.: **referenciau**.

referenciar vt. (*referenci*, classic *referéncii*) Provedir d'una referença: *Referenciar una letra*.

referenciau, ala adj. e n.m. Referencial.

referendari, ària adj. Relatiu à un referendum.

referendari, ària adj. *Conseilhier referendari à la Cort dei còmptes*: Magistrat encargat de verificar lu còmptes dei justiciables e d'instruire lu afaires contenciós. ◆ n.m. 1. (Antiqu.) À Bizanci, denhetari que transmetia li requèstas e l'Imperaire. 2. (ist.) Dau temps dei Merovingians, cap de la cancelaria.

referèndom n.m. [refe'rændum] Referendum.

referendum n.m. (mòt latin) 1. Procedura que permete à toi lu ciutadans d'un país de manifestar per un vòte l'aprobacion ò lo reget d'una mesura que lu poders publics prepaüon. 2. Consultacion dei membres d'un gropament, d'una collectivitât.

referent, a n. 1. (ling.) Èstre ò objècte, real ò imaginari, à cu ò à que un signe lingüistic remanda. 2. Persona à cu cau s'adreïça per reglar un problema, montar un projècte, etc., dins un camp donat: *Lo referent cultura*.

referiment n.m. Referença.

referir vt. (*referissi*) Tornar ferir.

referir vi. (*referissi*) 1. Faire referença à, si reportar à. 2. (ling.) Aver per referent. ◆ **si referir** v.pr. (à) 1. Si reportar à. 2. Recórrer à.

referit n.m. Assignar e referit.

refestonada n.f. 1. Accion de refestonar, de farfolhar. 2. Revira-mainatge.

refestonar vt. Farfolhar. Sin.: **rafegar**, **furetejar**, **forgonear**.

refiladura n.f. 1. Ronhadura de pasta cuècha per ajustar lo pes dau pan. 2. Sobre: *Una refiladura de pan*.

refilar vt. Faire d'esparnhas pichini sobre.

refinanciamet n.m. (banca) Ensèm dei proceduras per li quali li bancas si poàdon procurar de ressorsas pròche la banca d'emission ò gràcias au mercat monetari.

refistolar vt. (fam.) Reparar grossierament.

refistolatge n.m. (fam.) Accion de refistolar; lo sieu resultat.

reflectança (-ància) n.f. Poder reflector d'una susfàcia.

reflècte n.m. Reflès.

reflectir vt. (*reflectissi*) En parlant d'una zòna (generalament una susfàcia) que separa doi mitans, remandar la luz, lo son, lu raionaments dins lo mitan que n'en vènon. Var.: **refletre**.) Sin.: **rebatre**, **miralhar**, **remandar**. ◆ **si reflectir** v.pr. Donar un imatge per reflexion. Sin.: **si rebatre**, **si miralhar**.

reflectit, ida adj. (optica) *Rai reflectit*: Rai qu'es remandat (au mejan d'un miralh, etc.). Sin.: **reflés**, **miralhat**, **rebatut**, **trelusit**.

reflectiu, iva adj. (fisiol.) Que pertòca lu reflèxes.

reflectivitat n.f. Proprietat de l'arc nerviós elementari de determinar d'accions reflèxes.

reflectografia n.f. Procediment de reproduccion dei documents per contacte en lume miralhat.

reflectomètre n.m. Aparelh per mesurar la reflectança.

reflector n.m. 1. Dispositiu que sièrve à remandar la luz, la calor, li ondas. 2. Telescòpi (per op. à *refractor*).

reflector, tritz adj. Que remanda la luz, li radiacions, li ondas, etc.

reflectorisat (-izat), ada adj. Si di d'objèctes, de materiaus fachs per remandar la luz, e espec. aquela dei fanaus d'automobilas.

reflès n.m. Reflet. Sin.: **rebat**, **reflècte**, **lusida**, **relume**.

reflés, essa adj. Reflectit.

reflet n.m. 1. Imatge que provèn de la reflexion de la luz à la susfàcia d'un còrs. 2. Color que vèria en foncion de l'esclairatge: *De bèrris dei reflèts ros*. 3. Cen que reproduet, coma per reflexion, lu trachs dominants, li caracteristicas de quauqua ren: *La cançon es lo reflet d'una epòca*. Var.: **reflès**, **reflècte**. Sin.: **rebat**, **lusida**, **relume**.

refletent, a adj. Que refracta.

refletre vt. Refractor, reflectir.

reflex adj. inv. (mòt angl.) Si di d'un sistema fotografic que remanda l'imatge sus un vèire au mejan d'un miralh inclinat à 45°. ◆ adj. inv. Aparelh providit d'un tau sistema.

reflèxe n.m. 1. Reaccion foarça rapida, qu'anticipa tota reflexion, en presença d'un eveniment. ◇ Aver de reflèxes: *Reagir rapidament davant una situacion imprevista*. 2. (fisiol.) Respoasta motritz inconscienta ò involontària provocada per una estimulacion sensitiva ò sensoriala. ◇ *Reflèxe condicional ò condiconat*: Reflèxe aquistat après un condicionament. ◇ *Reflèxe*

incondicional ò *incondicionat*: Qu'intervèn naturalament, sensa condicionament.

reflexion n.f. 1. Cambiament de direccion d'un còrs que n'a urtat un autre. 2. Fenomèn per lo quau d'ondas, de particulas ò de vibracions si refléton sus una susfàcia. Sin.: **rebatadís**, **rebatament**. ◇ *Angle de reflexion*: Angle format per lo rai reflectit mé la normala à la susfàcia reflectritz au ponch d'incidença (L'angle de reflexion *i'* es parier que l'angle d'incidença *i*). 3. Accion de pensar, de s'arrestar sus quauqua ren per l'examinar en detalh. Sin.: **soscada**, **soscadissa**, **pensada**, **pensament**, **pensadissa**. ◇ Pensada, conclusion à que mena parier examèn. 4. Observacion critica adreçada à quauqu'un: *Faire una reflexion à un emplegat*. Sin.: **remarca**.

reflexibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es reflexiu.

reflexible, **a** adj. Que pòu èstre mandat per reflexion.

reflexiu, **iva** adj. 1. (filos.) Si di de la consciença que si pilha d'esperela coma objècte. 2. (mat.) *Relacion reflexiva*: Relacion binària sus un ensemble tala que cada element d'aquest ensemble sigue en relacion embé eu-meme. 3. *Pronom reflexiu*: pronom personal complement que representa la persona qu'es lo subjècte dau vèrbo. ◇ *Vèrbo pronominal reflexiu*: Qu'indica que lo subjècte fa l'accion sobre d'eu-meme: *Mi lavi*.

reflexivitat n.f. (mat.) Proprietat d'una relacion reflexiva.

reflexogène, **a** adj. Que provòca un reflèxe.

reflexograma n.f. Enregistrament grafic d'un reflèxe.

reflexologia n.f. Estudi scientific dei reflèxes.

reflexològue, **òga** n. Especialista de reflexologia.

refloriment n.m. Accion de re florir; lo sieu resultat.

reflorir vi. (*reflorissi*) Tornar florir.

refluir vi. (*refluissi*) 1. S'en tornar vèrs un luèc de dont a colat, en parlant d'un liquide. Sin.: **relonar**. 2. S'en tornar vèrs un luèc de dont son partit, en parlant de personas nombroï, d'una fola.

reflús n.m. Reflús.

reflús n.m. 1. Movement de la mar descendenta. Sin.: **baissa**. 2. Movement de personas que repàrton en darrier: *Lo reflús dei manifestants*. 3. (med.) Retorn d'un liquide organic dins lo sens opauat au sens fisiologic. Var.: **reflús**.

refolador n. m. Baston provedit d'un cilindre que d'un temps servia à refolar lo projectile foara dau canon.

refolaire n.m. Aparelh ò instrument que sièrve à complir un refolement.

refolament n.m. 1. Accion de refolar, de butar en darrier (quauqu'un). Sin.: **rebofament**. 2. Accion, fach d'empachar una reaccion d'ordre afectiu de s'exteriorisar, de refudar d'acceptar ò de satisfaire una tendença naturala. Sin.: **estremada**. ◇ (psican.) Procèssus de defensa dau Ieu, per lo quau lo subjècte tempta de mantenir dins l'inconscient un desidèri inconciliable mé la morala ò m'ai sieus autres desidèris. 3. (c. de f.) Manòbra dins la quala l'engenh motor buta lu

veïcules. 4. Desplaçament d'un liquide ò d'un gas au mejan d'una pompa refoleta ò d'un compressor. Sin.: **compression**.

refolar vt. 1. Faire recular: *Refolar de manifestants*. 2. Faire refluir un liquide en s'opauant au sieu escorrement. Sin.: **comprimir**, **rebofar**. 3. Empachar (una reaccion, un sentiment) de s'exteriorisar; reprimir. Sin.: **estremar**. ◇ (psican.) Sotametre au refolement. Sin.: **censurar**. 4. (c. de f.) Faire recular (un vagon, una rama) au mejan d'un engenh motor.

refolat, **ada** adj. e n. Qu'empacha lu sieus desidèris, especialament li sieu pulsions sexuali, de si manifestar, de si realisar.

refolat n.m. (psican.) Cen qu'a subit lo refolement dins l'inconscient: *Lo retorn dau refolat*.

refonda n.f. Accion de refondre. Var.: **refondament**. Sin.: (mar.) **rebastison**, **modernisacion**.

refondament n.m. Refonda.

refondre vt. 1. Tornar fondre. 2. Refaire totalament: *Refondre un diccionari*. 3. (mar.) Tornar bastir, modernisar una nau, una flòta.

reforestacion n.f. Accion de plantar d'aubres per tornar crear una forèst.

reforma n.f. 1. Cambiament important, radical (portat à quauqua ren, espec. à una institucion) dins l'amira d'un melhorament: *Reforma de la Constitucion*. 2. Retorn à una observança estrecha de la règla primitiva, dins un òrdre religiós. 3. (ist.) *La Reforma*: Movement religiós que, au s. XVIe, donèt naissença en Euròpa ai Glèias protestanti. 4. Posicion d'un militari de carriera, que lo sieu emplec li estat retirat, sigue en seguida à un endequitge, sigue per mesura disciplinària, denant lo temps de la sieu retirada. Var.: **refòrma**.

refòrma n.f. Reforma.

reformable, **a** adj. Que pòu èstre reformat, que pòu subir una reforma.

reformacion n.f. 1. (lit.) Accion de reformar, de modificar profondament. 2. (dr.) Modificacion d'una decision juridiccionala per la juridiccio superiora. 3. (ist.) *La Reformacion*: La Reforma.

reformaire n.m. Installacion de rafinatge per lo tractament continu dei essenças per reformatge.

reformar vt. Tornar formar; tornar faire (cen qu'es estat desfach). 2. (quim.) Sotametre au reformatge. ◆ **si reformar** v.pr. Si tornar constituir, si recampar (après èstre estat destruch ò esparpalhat).

reformar vt. 1. Cambiar en melhorant; corregir: *Reformar li lèis*. Sin.: **emendar**, **modificar**, **perfeccionar**, **renovar**. 2. (dr.) Modificar (una decision de justícia d'una juridiccio inferiora). 3. Suprimir (cen qu'es nociu) 4. (mil.) Prononciar la reforma de.

reformat, **ada** adj. e n. 1. Religiós d'un òrdre reformat. 2. Protestant de confession calvinista (per op. à *luterian* e *anglican*). 3. Naissut de la Reforma: *Glèia reformada*. ◇ *Religion reformada*: Protestantisme.

reformat, **ada** adj. e n. Militari mes à la reforma.

reformatge n.m. (quim.) Procediment de refinatge d'una essença que n'en modifica la composicion sota l'efecte de la temperatura e de la pression en presença d'un catalisaire.

reformator, tritz adj. e n. 1. Persona que prepaua, practica una ò de reformas. 2. Promotor de la reforma protestanta.

reformeta n.f. (fam. pej.) Reforma de detalh, sensa gaire de portada.

reformisme n.m. 1. Doctrina e comportament que la sieu amira es la transformacion e lo melhorament, per de vias legali, dei estructuras politiqui, economiqui e socialis. 2. Dins lu partits politics, corrent que preconisa una evolucion de la doctrina.

reformista adj. e n. Relatiu au reformisme; partidari dau reformisme.

reformulacion n.f. Accion de reformular.

reformular vt. Tornar formular (sovent d'un biais mai corrècte, mai clar).

refortiment n.m. Accion de refortir.

refortir vt. (*refortissi*) Rendre mai foart.

refraccion n.f. 1. (fis.) Cambiament de direccion d'una onda que passa d'un mitan dins un autre. 2. (med.) Poder refringent de l'uèlh.

refractar vt. Produire la refracion de.

refractari, ària adj. 1. Que resistisse, que refuda de si sotametre. ◇ *Refractari à:* Insensible à: *Èstre refractari ai matematicas*. 2. Que resistisse à d'influèncas fisiqui ò quimiqui. ◇ (espec.) Que resistisse à de temperaturas foarça auti: *Argila refractària*. ◇ (neurol.) *Periòde refractari*: Diminucion ò disparicion de l'excitabilitat d'una fibra nervioa après un periòde d'activitat. 3. (med.) Que resistisse à una infeccion microbiana. Sin. (2 e 3): **rebèl, insotamés, insomés**.

refractari, ària adj. e n. (ist.) 1. *Prèire refractari*: Prèire que, sota la Revolucion francesa, avia refudat de prestar jurament à la Constitucion civila dau clergat. 2. Sota lo Consulat e l'Empèri, conscrich que refudava de faire lo servici militar. 3. Dau 1942 au 1944, ciutadan que refudava de faire lo servici dau trabalh obligatòri en Alemanha.

refractomètre n.m. 1. (fis.) Instrument de mesura dei indicis de refraccion. 2. (med.) Aparelh destinat à la mesura objectiva de l'estat de refraccion de l'uèlh. Sin.: **optomètre**.

refractor, tritz adj. Que refracta.

refractor n.m. Luneta astronomica (per op. à *reflector*, telescòpi).

refrangibilitat n.f. propietat de cen qu'es refrangible.

refrangible, a adj. Susceptible de refraccion.

refranh n.m. 1. Seguida de mòts ò frases identiqui que tórnon à la fin d'un coblet d'una cançon ò d'una poesia. 2. Frasa musicala que torna après cada coblet d'una composicion musicala en estròfa ò en rondeu. Var.: **refren**. Sin.: **repic, retinton, torna, tornada, represa**, (pej.) **sansònha**.

refranhement n.m. Accion de refrànher; lo sieu resultat.

refrànher vt. Moderar, temperar.

refreïador n.m. (tecn.) Refrigerant.

refreïament n.m. 1. Abaïssament de la temperatura. 2. Indisposicion qu'es producha per un abaïssament de temperatura. ◇ Afeccion que produe lo tus e una irritacion de la mucoa nasala. 3. (fig.) Diminucion de la calor d'un sentiment, d'un estat afectiu, d'una relacion: *Lo refreïament dei relacions entre doi país*. 4. Evacuacion de calor en sobre dins un motor, una màquina. ◇ *Liquide de refreïament*: Liquide que circula dins un motor per permetre de n'en faire baissat la temperatura. 5. Accion de calmar una economia en sobrecaufa.

refreïar vt. (*refrèi*) 1. Rendre mai frèi. 2. Diminuir l'ardor de (quauqu'un), descoratjar: *Aquel incident m'a refreïat*. ◆ **si refreïar** v.pr. 1. Devenir frèi, mai frèi. 2. (fig.) Perdre de la sieu vivacitat. 3. Tombar malaut en agitant un refreïament; pilhar frèi.

refren n.m. Refranh.

refrenament n.m. (lit.) Accion de refrenar.

refrenar vt. (lit.) Metre un fren à, retenir: *Refrenar la sieu ràbia*. Sin.: **contenir**.

refreniment n.m. 1. Tremolament passatgier e involontari deugut au frèi ò acompanyat d'una sensacion de frèi. 2. Movement que naisse d'una emocion, d'una paur. 3. Leugier movement dins un liquide qu'es à mand de bülher. 4. (fig.) Evolucion à pena marcada dins una estadistica, un sondatge. Sin.: **tremblum, tremolada, tremolum**.

refrenir vi. (*refrenissi*) 1. Èstre agitat d'un movement causat per lo frèi, la paur, una emocion, etc. Sin.: **tremolar, bategar**. 2. Èstre agitat d'un movement leugier denant de bülher, en parlant d'un liquide. 3. S'agitar leugierament, tremolar, en parlant de quauqua ren: *Li fuèlhas refrenisson*.

refrenissent, a adj. Que refrenisse.

refrescada n.f. Fach de refrescar (quauqua ren qu'es estat lavat). Var.: **renfrescada, refrescament**.

refrescador n.m. 1. (anc.) Recipient que servia per refrescar li botilhas e lu vèires. 2. Lavador mai pichin dont si refresca la bugada. Var.: **renfrescador**.

refrescament n.m. 1. Accion de refrescar, de rendre mai fresc, de devenir mai fresc. 2. Fach de tornar donar d'esclat: *Lo refrescament d'un mòble*. 3. Bevenda fresca, que si beu en defoara dei pasts. Var.: **renfrescament, refrescada**.

refrescant, a adj. 1. Que dona de frescura: *Una aura refrescant*. 2. Qu'assuausa la set: *Una bevenda refrescant*. Var.: **renfrescant**.

refrescar vt. 1. Rendre fresc ò mai fresc. 2. Tornar metre dins un estat melhor, tornar donar d'esclat: *Refrescar una pintura*. 3. *Refrescar la memòria*: Rapelar à quauqu'un lo sovenir de quauqua ren. 4. Netejar en passant dins l'aiga clara, per levar lu produchs mes per lavar (sabon, etc.): *Refrescar la bugada*. Var.: **renfrescar**. ◆ **si refrescar** v.pr. 1. Venir mai fresc: *Lo*

temps si refresca. 2. Si desalterar, beure quaua ren de fresc. 3. Si passar d'aiga sus la cara, sus li mans, per si procurar un pauc de frescura. ◇ Si metre à l'ombra, dins un luèc fresc, per trobar un pauc de frescura.

refrescatge n.m. Accion de refrescar (la bugada). Var.: **renfrescatge**.

refrescum n.m. 1. Tot cen que refresca. 2. Aiga qu'a servit a refrescar quauqua ren. Var.: **renfrescum**.

refrigeracion n.f. Abaïssament artificial de la temperatura, produccion de frèi. ◇ Refreïament d'un produch alimentari à una temperatura que rèsta superiora au sieu ponch de congelacion, dins la tòca de lo conservar.

refrigerant, a adj. 1. Pròpri à abaïssar la temperatura. 2. (fig.) Que refrèia, que fa baïssar l'entusiasme: *Una aculhença refrigeranta*. Sin.: **fresc, glacial**.

refrigerant n.m. Aparelh, installacion per refrèiar. ◇ Dispositiu que crea un escambi que permete de refrèiar un liquide ò un gas au mejan d'un fluide mai frèi.

refrigerar vt. (*refrigèri*) 1. Refrèiar, sotametre à la refrigeracion. 2. (fig.) Metre dins una situacion desagradiva per una mancança de calor dins li relacions.

refrigerat, ada adj. Qu'a subit una refrigeracion. ◇ *Vagon refrigerat, camion refrigerat*: Que perméton lo transpòrt de produchs que dévon viatjar au frèi (produchs alimentaris en particulier).

refrigerator n.m. Aparelh que sièrve à refrigerar. ◇ Aparelh provedit d'una foant de frèi artificial que pòu refrigerar e conservar lu aliments e produrre de glaça. Sin.: **armari frigorific**.

refringença (-ència) n.f. (fis.) Proprietat de refractar la luz.

refringent, a adj. (fis.) Que refracta la luz: *Un mitan refringent*.

refrisar vt. Tornar frisar.

refronhadís n.m. Contraccion de la pèu dau front e de la cara.

refronhar vt. Faire venir morrut.

refrontau n.m. Linha d'horizont. Sin.: **asuèlh, avalida**.

refuda n.f. Refut.

refudable, a adj. Que si pòu refudar. Var.: **refusable**.

refudar vt. 1. Non acceptar (cen qu'es prepauat, presentat). Sin.: **contestar, remandar, dire de non**. 2. Non acordar (cen qu'es demandat), non consentir: *Refudar un drech à quauqu'un*. 3. Non laisser intrar en nombre troup grand: *Aqueu teatre refuda de monde cada sera*. 4. Non reçaupre à un examèn, non retenir dins una seleccion: *Refudar un candidat*. 5. S'arrestar davant un obstacle, en parlant d'un cavau. Var.: **refusar**. ◆ vi. (mar.) En parlant dau vent, virar vèrs l'avant de la nau, pilhar una direccion que forma un angle mai barrat mé l'axe longitudinal, plus pauc favorable à l'anar de la nau. Es considerat coma un francisme dins lo glossari maritime, li cau preferir **venir de proa**.

refutat, ada adj. e n. Que non es estat admés à un examèn. Var.: **refusat**.

refugi n.m. 1. Luèc dont una persona si retira per escapar à un perill, si metre à la sosta. Sin.: **sauvetat, jaç, retira**. 2. Sosta en montanha. 3. Emplaçament adobat au mitan d'una via larga ò sus un poant per permetre ai pedons de si metre à la sosta de la circulacion. 4. (econ.) *Valors refugis*: Valors jutjades particulierament seguri, crompades en periòde de crisi quora si crenhe una depreciacion de la moneda (metals preciós, òbras d'art, bens fonsiers, etc.).

refugiar (si) v.pr. Si retirar dins un luèc per li trobar la tranquillitat, la seguretat. Sin.: **s'assostar, s'acantonar, s'amagar, s'escondre, s'estremar**.

refugiat, ada adj. e n. Si di d'una persona qu'a laissat lo sieu país ò qu'a defugit una region per de rasons politiqui, religioi, racials ò per escapar à una catastròfa, à una guèrra.

refús n.m. Refut. Var.: **refuda**.

refusable, a adj. Refudable.

refusar vt. Refudar.

refusat, ada adj. Refutat.

refut n.m. 1. Accion de refudar. 2. (equit.) Desobeïssença d'un cavau que s'arrèsta davant un obstacle. Var.: **refús**.

refutable, a adj. Que pòu èstre refutat. Var.: **confutable**.

refutacion n.f. Accion de refutar; paraulas, accions que refúton; desmentit. Var.: **confutacion** (it.).

refutar vt. Demostrar la faussetat d'una afirmacion au mejan de pròvas contrari: *Refutar un argument*. ◇ *Refutar quauqu'un*: Refutar li sieu afirmacions. Var.: **confutar** (it.).

refutator, atritz n. Persona que refuta.

refuznik n.m. (mòt rus) Ciutadan sovietic (espec. judieu) à cu li autoritats refudàvon lo drech de migrar.

reg n.m. (geogr.) Estenduda desertica formada de còdols que provènon de la desagregacion fisica d'un materiau e que repàuon generalament sus un materiau mai finament desagregat.

rega n.f. 1. Linha traçada sus una susfàcia au mejan d'una substança coloranta ò d'un instrument. ◇ Linha ò benda estrecha quala que sigue: *Estòfa à regas*. 2. (agric.) Pichina trencada que l'araira traça entre la partida laurada e la partida non laurada d'un camp. ◇ Linha plantada d'un meme biais: *Una rega de tomatis*. 3. Separacion neta dei bèrris: *Portar la rega à drecha*. 4. (fis.) Linha escura (*rega d'absorcion*) qu'interrompe un espèctre continu, ò linha lusenta (*rega d'emission*) que forma mé d'autri un espèctre d'emission.

regach n.f. Gardadura, agach, regard.

regadura n.f. Accion de regar; lo sieu resultat. Sin.: **raiadura, ratura**.

regal, a adj. Relatiu au rèi. Var.: **reial**.

regal n.m. 1. Manjar particulierament preat. 2. Plaser viu que si pilha à quauqua ren: *Aquesta música es un regal per li aurelhas*. Sin.: **congosta, festin, regalada, plaser, delici, taulejada**. 2. (it.) Present que si fa à quauqu'un: *Lu regals de Calenas*.

regal n.m. 1. Ancian instrument de música à vent. 2. Un dei juècs de l'òrgue.

regala n.f. (ist.) Drech que lu rèis de França avíon de percebre de revenguts d'un sèti episcopal vacant (*regala temporal*) e de nomenar ai beneficis e prebendas que n'en dependon (*regala espiritual*).

regala adj. f. (quim.) *Aiga regala*: Mesclum d'acide cloridric e d'acide nítric capabla de dissòlver l'aur e la platina.

regalada n.f. 1. *Beure à la regalada*: En versant directament lo líquide dins la boca sensa que la botilha tòque li labras. 2. Regal.

regalaire, airtiz n. Persona que regala.

regalament n.m. 1. (dr.) Reparticion proporcionala entre diferents personas d'una taxa que lo sieu total es arrestat. 2. (travalhs publics) Regalatge.

regalament adv. Reialament.

regalar vt. 1. Faire de presents. 2. Ofrir un manjar, de bevendas de qualitat. 3. (absol.) Ofrir lo beure e lo manjar: Encuèi, siéu ieu que regali. ♦ **si regalar** v.pr. 1. Pilhar un viu plaser à beure ò à manjar quauqua ren. Sin.: **si congostar**. 2. Provar un grand plaser à faire quauqua ren, à vèire un espectacle, etc.: *Mi siéu regalat à regarjar aqueu film*. Sin.: **si divertir**.

regalar vt. 1. (travalhs publics) Aplanir un terren en li donant una susfàcia reguliera. 2. (dr.) Repartir (una taxa) entre lu contribuables.

regalatge n.m. (travalhs publics) Accion de regalar. Var.: **regalament**.

regalhardir vt. (*regalhardissi*) 1. Tornar donar de foarças, d'alegria, d'entusiasme. Sin.: **estrambordar**. 2. Reconfortar, fortificar, reviudar. Sin.: **reviscolar**. ♦ **si regalhardir** v.pr. Repilhar de foarças, de vigor, d'entusiasme.

regalian, a adj. (ist.) Si di d'un drech estacta au rèi ò, per ext., au cap d'Estat (coma lo drech de gràcia que detèn lo President de la República en França).

regalícia n.f. 1. Papilionacea que la sieu raïç es emplegada per compauar de pastas per suçar e de bevendas refrescanti. 2. Suc d'aquesta planta, d'una sabor sucrada, qu'a de proprietats adocissenti. Sin.: **pega doça**.

reganha n.f. Rega, fila. Sin.: **filanha, linhada, alinhada, tieria**.

reganhada n.m. Rebufada.

regantar vt. Rajónher.

regar vt. (*regui*) 1. Faire de regas sus. 2. Raturar. 3. Traçar una rega, de regas (dins un camp). Sin.: **laurar**.

regard n.m. 1. Accion, biais de regarjar. Var.: **regardadura**. Sin.: **agach, agachada, alucada**. ♦ *À regard de*: Per rapoart à. ♦ *En regard à*: En considerant, en tenent còmpte de. Sin.: **à l'agach de, comparat à**. ♦ *En regard*: En faça: *Tèxto publicat mé la traduccion en regard*. 2. Expression dei uèlhs: *Un regard enamorât*. Sin.: **à respiech de**. 3. *Drech de regard*: Drech de susvelhança qu'una dei partidas d'un contracte si pòu reservar. 4. (tecn.) Dubertura per facilitar la visita d'un

conduch. Sin.: **vista**. 5. (geol.) Direccion vèrs la quala es virat lo compartiment auçat d'una falha.

regardador, airtiz n. Observator, inspector, espectator.

regardaire, airtiz n. Aqueu, aquela qu'avista embé atencion.

regardela n.f. Plaser dei uèlhs, vision agradiva.

regardós, oa adj. e n. Que li desagrada de tròup despensar, sarrat dau poartafuèlh. Sin.: **mesquin, espranhaire**.

regardadura n.f. Gardadura, regard.

regardar vt. Regarjar.

regarjar vt. [regar'dʒa] ò [rega'dʒa] 1. Portar la vista sobre: *Regarjar la television*. Sin.: **agachar, espinchar, vistar, avistar, relucar, engardar, alucar, agaitar, gaitar, mirar, arregardar**. 2. Èstre virat vèrs: *Una maion que regarja vèrs lo miègjorn*. 3. Aver en vista, considerar: *Regarjatx dins quala situacion m'avètz mes!* ♦ *Regarjar d'un boan uèlh*: Considerar favorablement. ♦ *Regarjar de travèrs*: Considerar embé mesprètz ò mauvolença. ♦ *Regarjar coma*: Tenir per, jutjar. 4. Concernir, pertocar: *Aquel afaire mi regarja, aquò non ti regarja*. Var.: **regardar**. ♦ vt. ind. (à) Èstre totplen atentiu à. ♦ **si regarjar** v.pr. Èstre façà à façà: *Doi barris que si regàrjon*. Sin.: **èstre acarat**.

regarnir vt. (*regarnissi*) Tornar garnir.

regat, ada adj. Que presenta de regas.

regata n.f. 1. Corsa de naus à vela. 2. Cravata mantenguda per un nos simple, que floteja liurament.

regatar vi. Participar à una regata.

regatier, a n. Persona que participa à una regata.

regauchar vt. Auçar, replegar vèrs lo aut. Sin.: **revertegar**. ♦ **si regauchar** v.pr. Auçar li sieu faudilhas.

regaudiment n.m. Fach de si regaudir. Jòia, fèsta, divertiment, contentament, festivitats.

regaudir vt. (*regaudissi*) Donar de gaug à. Sin.: **divertir, alegrar, contentar, ralegrar**. ♦ **si regaudir** v.pr. Provar de gaug, de satisfaccion.

regaudissent, a adj. Divertissent, alegrant.

regaudit, ida adj. Qu'exprimis de gaug: *Una cara regaudida*. Sin.: **alegre, content, joiós, regaujós**.

regaujós, oa adj. Regaudit.

regaunhada n.f. Guinhada. Var.: **degaunhada**.

regaunhar vi. Guinhar, contrafaire, parodiar. Var.: **degaunhar**.

regde, a adj. ['rede] 1. Totplen atesat, que si plega dificilament: *Aver li cambas regdi*. Sin.: **tibat, tesat**. 2. En foarta penda, que si pòu escalar dificilament: *D'escaliers regdes*. Sin.: **ert**. 3. Sensa soplessa, sensa gràcia. 4. Inflexible, gaire acomodant: *Un caractèr regde*.

regdor n.f. 1. Estat de cen qu'es regde. Sin.: **rigiditat, tibadura, tesada**. 2. Natura de cen qu'es drech, ert, escalabrós, ribassut.

regelar vt. e impers. (*regèli*) Tornar gelar.

regença (-ència) n.f. 1. Dignitat, foncion de la persona que govèrna un Estat en tant que regent ò regenta; durada d'aquesta dignitat. 2. *Conseu de regença*:

Organe de direccion de la Banca de França dau 1800 au 1936. ♦ adj. inv. 1. Que fa pensar à la Regença (periòde istoric francés, dau 1715 au 1723). 2. *Estile Regença*: Estile de transicion entre lo Loís XIV e lo Loís XV.

regeneracion n.f. 1. Accion de regenerar. ◇ (biol.) Reconstitucion naturala d'un organe destruch ò suprimit. 2. (quim.) Restabliment de l'activitat d'una substança (catalisaire, resina, etc.).

regenerar vt. (*regenèri*) 1. Reconstituir (de teissuts organics) après destruccion. 2. Rendre à una substança li sieu proprietats iniciali, alteradi ò modificadi au cors d'un tractament. ◇ (quim.) *Regenerar un catalisaire*: Restablir la sieu activitat, lo tornar activar. 3. (lit.) Reformar en tornar portar à un estat anterior considerat melhor.

regenerat, ada adj. Si di de produchs industrials que son estats desbarrassats dei sieu impuretats e portats torna mai au sieu estat nòu.

regenerator, tritz adj. e n. Que regenèra.

regenerator n.m. 1. Aparelh per regenerar lo constituent d'un procèssus quimic (catalisaire, resina, etc.). 2. Empilatge de malons refractaris dins lo quau si fan passar alternativament lu fums d'un forn e lu gas frèis que si voàlon rescaufar.

regent, a n. 1. Cap dau govèrn pendent la minoritat, la malautia ò l'absença dau sobeiran. 2. *Regent de la Banca de França*: membre dau conseu de regença d'aquel establiment (1800-1936), foncion suprimida embé la nacionalisacion.

regentar vt. Dirigir d'un biais troup autoritari.

reget n.m. 1. Accion de regetar, de non acceptar: *Lo reget d'un projècte de lèi*. 2. (med.) Reaccion de defensa de l'organisme que crea d'anticòrs que destrújon un empeut. 3. (metr.) Accion de remandar au començament dau vèrs seguent un mòt ò un grope de mòts necessaris au sens. 4. Rebrot que creisse à partir d'un grèlh anormal ò d'un pen qu'es estat talhat. ◇ *Reget d'oliu*: Farzela, varzela. ◇ *Reget de castanhier*: Venca (Lucer.).

regetable, a adj. Que pòu ò deu èstre regetat.

regetar vt. 1. Tornar lançar. ◇ *Regetar quauqua ren sobre quauqu'un*: L'en rendre responsable. 2. Remandar en defoara dau còrs: *Lo niston a regetat lo sieu lach*. Sin.: **vomir**. 3. Refudar, non admetre: *Regetar un projècte de lèi*. Sin.: **rebutar, foaragetar**.

regeu n.m. Novèla gelada.

reggae n.m. Música d'origina jamaïcana caracterisada per un ritme binari sincopat; composicion d'aquesta música; dança sobre aquesta música.

regia n.f. 1. Gestion d'un servici public qu'asseguron sigue d'agents nomenats per l'autoritat (Estat, Region, etc.) e qu'aquesta autoritat paga (*regia dirècta*), sigue una persona fisica ò morala que non n'en supoarta lu riscs ma interessada au resultat de l'esplecha (*regia interessada*). ◇ Establiment, empresa ensinda gestits. 2. Noms de divèrsi empresas publiques: *La regia dei transpòrts*. 3. Percepcion dirècta dei taxes e revenguts per l'Estat ò li collectivitats localis; administracion encargada d'aquesta percepcion. 4. *Travalhs en regia*: Travalh que la sieu

facturacion es fondada sobre lo nombre d'oras de man d'òbra passadi e lo remborsament dau prètze dei mteriaux publics emplegats. 5. Organizacion materiala d'un spectacle, d'una produccion cinematografica. 6. Local contigü à un estúdio de ràdio ò de television dont son acampats lu organes que perméon de realisar e de contrarotlar una sequença de programa.

regicida adj. e n. Assassin d'un rèi, d'una regina.

regicidi n. Acte de tuar un rèi, una regina.

regidor n.m. 1. Persona encargada d'administrar un tenement per lo còmpte d'un propietari. Sin.: **capolier, mètze d'affaires, baile**. 2. (mar.) Patron de naus ò mèstre de marinaria. 1279: «*Coma son homes de mar que tantost com auzon la vos dau regidor corron coma belugas de fuoc per cordas e per albres a far son mandament*». 3. Persona responsabla de l'organizacion materiala d'un spectacle, d'una produccion cinematografica.

regime n.m. 1. Mòde de foncionament d'una organizacion politica, sociala, economica, d'un Estat: *Regime parlamentari*. ◇ *Ancian Regime*: Organizacion de França de la fin de l'epòca feudala fins à la Revolucion dau 1789. 2. Ensèm dei disposicions legals que regisson un objècte particulier: *Lo regime dei asseguranças socialis, regime matrimonial*. ◇ *Regime penitenciari*: Ensèm dei règlas que regisson la vida en preson; vida dei detenguts ensinda reglada. 3. (ling.) Mòt, grope de mòts regit per un autre (en partic. un vèrbo ò una preposicion). ◇ *Cas regime*: En ancian occitan e en ancian francés, cas per exprimir li foncions gramaticali autri que lo subjècte: «*Trobador*» èra lo cas regime, «*trobare*» èra lo cas subjècte. 4. (lit.) Biais de viure, règle de vida, de comportament. Sin.: **regiment**. 5. Ensèm de prescripcions que pertòcon l'alimentacion e destinadi à mantenir ò à restablir la santat: *Seguir un regime sensa sau*. 6. (fis.) Caractèr de l'escorremet d'un fluide. 7. Ensèm dei variacions sasonieri, dei temperaturas, dei precipitacions, dau dèbit d'un cors d'aiga. 8. Biais de foncionament d'una màquina à l'estat normal; velocitat de rotacion d'un motor.

regime n.m. Assemblatge de fruchs, coma la banana. Sin.: **brancada**.

regiment n.m. 1. Unitat militària de l'armada de tèrra que forma un còrs, qu'à à la sieu tèsta un coloneu e recampa divèrsi formacions (batalhons, gropes, batarias, esquadrons). 2. (fam.) Servici militar. 3. (fam.) Grand nombre: *Un regiment de cosins*. Sin.: **armada, tropelada, molon, molonada, un fum**.

regimentari, ària adj. Relatiu au regiment.

regina n.f. 1. Sobeirana d'un reiaume. 2. Esposa d'un rèi. 3. Frema que dirigisse, domina: *La regina de la serada*. 4. Cen que domina: *L'ironia es regina dins l'òbra d'aquel autor*. 5. Femèla reproductritz, dins lu insèctes (abelhas, formigas). Sin.: **maire, bèla**. 6. Dòna, ai escacs, ai cartas. Sin.: **frema** (cartas). 7. Macaon.

region n.f. 1. Estenduda de país que deu la sieu unitat à de causas naturalis (clima, vegetacion, releu) ò umani (poblament, economia, estructuras politiqui ò

administratiu, etc.) e per l'origina comuna dei pòbles que li vivon: *Region Occitània*. Sin.: **encontrada, país**. 2. (M'una majúscula) Collectivitat territoriala que comprèn diferents departaments (en França) ò províncias (en Itàlia). 3. *Region militària*: Circonscripcion territoriala militària que correpoande à diferents departaments e qu'es comandada per un oficier general. ◇ *Region aerena, marítima*: Omològa per l'armada de l'ària ò la marina de la region militària per l'armada de tèrra. 4. Zòna, partida determinada dau còrs: *La region lombària*.

regional, a adj. Relatiu à la region. Var.: **regionau, regionari**.

regionalisacion (-izacion) n.f. Fach de transferir ai Regions de competenças qu'apartenon au poder central.

regionalisar (-izar) vt. Procedir à la regionalisacion de: *Regionalisar la gestion dei liceus*.

regionalisme n.m. 1. Movement ò doctrina qu'affirma l'existéncia d'entitats regionalis e que demanda la sieu reconoissonça. 2. (liter.) Estetica literària, lo mai sovent romanésca, qu'evòca una region dins la sieu especificitat, lu sieus aspèctes pitorescs. 3. (ling.) Biais de dire pròpri d'una region.

regionalista adj. e n. Que pertòca lo regionalisme; partidari dau regionalisme: *Un autor regionalista*.

regionari, ària adj. Regional.

regionau, ala adj. Regional.

regir vt. (*regissi*) 1. Determinar l'organizacion, lo debanar, la natura de: *Li lèis que regisson lo movement dei astres*. 2. Comandar, governar, dirigir: *Regir lu actes de quauqu'un*. Sin.: **menar, administrar, bailejar**. 3. (mar.) Manobrar, governar, mantenir. 4. (ling.) Determinar tala categoria gramaticala per lo fenomèn de la reccion. Sin.: **governar**.

regislada n.f. Pluèia que cala mé violéncia.

registracion n.f. (mús.) Art d'emplegar e de combinar lu timbres de l'òrgue ò dau clavecin.

registrament n.m. Enregistrament.

registrar vt. 1. Enregistrar. 2. (mús.) Faire la registracion.

registre n.m. 1. Libre, public ò particulier, dins lo quau s'inscrivon lu fachs, lu actes que s'en vòu conservar lo sovenir ò la traça. ◇ (dr.) *Registre d'audiéncia*: Plumitiu. 2. (inform.) Organe de basa d'un computador que pòu conservar una informacion elementària per la metre en relacion directa m'ai organes de calcul. 3. (mús.) Caduna dei tres partidas que compàon l'escala sonòra ò la tessitura d'una votz. ◇ Comanda de cadun dei juècs de l'òrgue. 4. (b.-a.) Caduna dei jaças sobrepauadi entre li quali pòu èstre partatjada la susfàcia d'una composicion esculptada ò pintada, la pança d'un vas. 5. Caractèr particulier d'una òbra artistica, d'un discors: *Registre melodramatic*. 6. Camp de competéncia de quauqu'un; estenduda dei mejans disponibles dins un camp. 7. (tecn.) Organe plaçat dins un conduch e proveït de lamas pivotanti que perméon de reglar lo dèbit d'un liquide. 8. (mus.) *Registre d'un instrument ò d'una votz*: Estenduda cromatica d'aquel instrument ò d'aquela votz.

regitar vt. Regetar.

règla n.f. 1. Instrument llong, dei arestas vivi e rectilinh, per traçar de linhas ò n'en mesurar la longuessa. 2. *Règla à calcul*: Instrument que s'emplegava per lu calculs rapides, constituït de doi règlas qu'esquilhàvon una sus l'autra e proveïts d'una graduacion logaritmica. Sin.: **regleta, aritmometre**. 3. Prescripcion que s'impaua à quauqu'un dins un cas donat; principi de comportament, lèi: *Li règlas de la convivença*. Sin.: **nòrma, principi**. ◇ *En règla, dins li règlas*: Conformament ai règlas en vigor. ◇ *Si metre en règla*: Regularisar la sieu situacion. ◇ *Èstre de règla*: S'impauar per l'usatge. 4. Principi que dirigisse l'ensenhament d'una sciéncia, d'una tecnica; convencion: *Li règlas dau juèc, una règla gramaticala*. ◇ *Règla proporcionala*: Clausa frequentament enclausa dins un contracte d'assegurança, que permete à l'asseguraire d'indemnizar solament parcialament l'assegurat quora li a un sinistre, quora la valor vertadièra dei bens assegurats es superiora à la valor inscricha au contracte. ◇ (mat.) *Règla de tres*: Calcul d'un nombre desconoissut à partir de tres autres conoissuts, que doi d'entre elu son ligats per una proporcion directa ò inversa. ◇ (psican.) Règla fondamental: Aplicacion sistematica dau metòde de liura associacion pendent un tractament. 5. (relig.) Ensèm dei estatuts que lo fondator d'un òrdre religiós li impaua: *La règla de sant Beneset*. Sin.: **disciplina, lèi**. 6. Cen que si debana ordinariament dins una situacion donada: *Un fach que non escapa à la règla*. ◇ *En règla generala*: Dins la màger part dei cas.

reglable, a adj. Que pòu èstre reglat.

reglada adj. f. Si di d'una filheta pubèra, d'una frema qu'a li sieu règlas.

regladament adv. D'un biais reglat.

reglador n.m. Instrument que sièrve à reglar lo papier.

regladura n.f. Biais d'èstre reglat, en parlant dau papier.

reglaire, airtz n. Especialista dau reglatge d'aparelhs, d'aisinas, de màquinas. ◇ (mec.) Obrier especialisat que procedisse ai reglatges fins d'un motor, d'un engenh. ◇ Especialista professional d'aparelhs de precisió.

reglament n.m. 1. Accion de reglar, de fixar, d'arrestar d'un biais definitiu: *Lo reglament d'un conflicte*. ◇ *Reglament judiciari*: Procedura aplicada à un negociant, un entrepresa en estat de cessacion de pagaments, remplaçada en França despí lo 1985 per lo redreçament judiciari. 2. Accion de reglar, de pagar (una soma deuguda); pagament: *Reglament per chèc*. 3. Accion de determinar de règlas relatiu à un camp donat; ensèm dei prescripcions dei disposicions ai quali si cau conformar. Sin.: **prescripcion legala, arrèst, ordenança, estatuts**. ◇ *Reglament administratiu*: Acte de portada generala e impersonala edictat per lo poder executiu e li autoritats administratiu, per assegurar l'execucion d'una lèi ò per reglamentar de matèrias autri qu'aqueli reservadi à la lèi. ◇ *Reglament interior*: Escrich que fixa li condicions de trabalh e de disciplina dins una entrepresa; ensèm dei règlas d'organizacion e de foncionament d'una assemblada deliberanta.

reglamentacion n.f. 1. Accion de reglamentar. 2. Ensèms dei mesuras legali e reglamentari que regisson una question.

reglamentar vt. Sotametre à una reglamentacion.

reglamentari, ària adj. 1. Que pertòca lo reglament.

◇ *Poder reglamentari*: Poder reconoissut à divers autoritats governamentals ò administratius d'edictar de reglaments. 2. Confòrme au reglament.

reglamentariament adv. En conformitat m'ai reglaments.

reglamentarisme n.m. Tendencia à l'excès de reglamentacion.

reglamentator, airtz adj. e n. Qu'engimbra ò demanda de reglaments; partidari dei reglaments.

reglar vt. (*règli*) 1. Trçar à la règla de linhas drechi sus de papier. 2. Assubjectit à de règlas, conformar. 3. Sotametre à un òrdre donat; fixar determinar: *Reglar lo sieu orari*. Sin.: **estipular**, **ordenar**, **determinar**, **definir**. 4. Donar una solucion completa, definitiva à: *Reglar lo affaire*. ◇ *Reglar lo sieu còmpte à quauqu'un*: Lo punir, lo tuar per venjança. Sin.: **acabar**. 5. Aquitar, pagar: *Reglar una nòta*. 6. Rendre exacte (un instrument de mesura). 7. Metre au ponch, faire foncionar dins li condicions vorgudi (un mecanisme, un aparelh, una màquina): *Reglar lo ralentit d'un motor*. Sin.: **rectificar**, **ajustar**. ◇ (mil.) *Reglar un tir*: Procedir au sieu reglatge.

règlas n.f. pl. Escorrement de sang que si debana cada mes au moment de la menstruacion de la frema. Sin.: **menstruas**.

reglat, ada adj. 1. Reglat de linhas drechi: *Papier reglat*. ◇ (mat.) *Susfàcia reglada*: Generada per una drecha mobila que depende d'un paramètre. 2. (lit.) Sotamés à una règla, à una disciplina. 3. Fixat definitivament: *Un affaire reglat*.

reglatge n.m. 1. Accion, biais de reglar un mecanisme. ◇ (mil.) *Reglatge d'un tir*: Operacion que consistisse à menar au mai pròche de l'objectiu lu còups tirats per una boca de fuèc. Sin.: **ajustament**. 2. Accion, biais de reglar de papier.

reglet n.m. 1. Pichina motladura plena, de seccion rectangulara. 2. Lama d'acier graduada que siève per la mesura dei longuèssas.

regleta n.f. 1. Pichina règla. 2. (topogr.) Instrument per la mesura dei angles.

regnant, a adj. 1. Que regna. 2. Que domina. Var.: **renhant**.

regnar vi. 1. Govèrnar un Estat coma cap sobeiran, espec. en tant que rèi. 2. Dominar, prevaler. Sin.: **senhorejar**, **mestrejar**, **monarcar**. 3. S'establir, s'impauar: *Lo silenci regnava dins la maion*. Var.: **renhar**.

regnatge n.m. Carga d'un rèi ò d'una regina. Var.: **renhatge**.

regne n.m. 1. Govèrn d'un sobeiran; durada, epòca d'aquieu govèrn. 2. Poder absolut que quauqu'un, quauqua ren exercisse; influença predominanta: *Lo regne de la mòda*. 3. (sc. de la v.) Caduna dei grandi partidas

dau monde vivent: *Regne animal, vegetal, mineral*. Var.: **renhe**, **regno** (it.).

regnicòla n. (dr.) Ancianament, si diá de tot abitant natural d'un reiaume (encuèi si di pusleu *ciutadan* ò *justiciable*). Var.: **renhicòla**.

regno n.m. (it.) 1. Regne. 2. Reiaume.

regoala n.f. Canal estrech e en penda per l'escorrement dei aigas. Sin.: **canalet**, **estraviroal** (Lucer.), **esgotador**, **valadet**, **escoladoira**.

regoïr vt. (*regoïssi*) Rugar, reguinar. ◆ **si regoïr** v.pr. Si contractar.

regolada n.f. Degolada, regolament.

regolament n.m. Regolada.

regolar vt. Regular.

regolar vi. (*regoali*) Rotlar dins un luèc en penda: *À la calada li cogordas regoàlon*.

regolament adv. Regularament, regulierament.

regularisacion (-izacion) n.f.

regularisar (-izar) vt. Regularisar.

regularitat n.f. Regularitat

regolatge n.m. Regolada.

regolit n.m. (geol.) Manteu de tròç grossiers que resúltan de la fragmentacion dei ròcas d'en sota.

regonflament n.m. Accion de regonflar. Var.: **regonflatge**.

regonflar vt. 1. Tornar gonflar: *Regonflar un balon*. 2. (fam.) redonar de coratge, d'envanc à. ◆ **si regonflar** v.pr. Si tornar gonflar.

regonflatge n.m. Regonflament.

regorjament n.m. (lit.) Fach de regorjar, en parlant d'un liquide. Sin.: **desbordament**.

regorjar vi. (*regoargi*) 1. Refluir d'un recipient tròup plen en parlant d'un liquide. 2. *Regorjar de*: Aver en granda quantitat, èstre clafit. Sin.: **desbordar**, **subrondar**, **sobrebondar**, **versar**.

regransilhat, ada adj. Regromelat.

regrès n.m. Regression.

regressar vi. Subir una regression; recular. Sin.: **demenir**, **anar en darrier**, **tirar en darrier**.

regression n.f. 1. Recul, diminucion, demeniment; retorn à un estat anterior: *Regression d'una malautia*. ◇ *Regression marina*: Baissa dau nivèu de la mar. 2. (biol.) Perda ò atrofia, dins una espècia viventa, d'un organe qu'èra desvolopat dins li generacions mai anciani. 3. (psican.) Retorn dau subjècte à un estat anterior de la sieu vida libidinala en seguida à de frustracions. 4. (estad.) Metòde d'ajustament dei donadas observabli que permete de representar per doi drechas li relacions entre doi caractèrs. Var.: **regrès**.

regressiu, iva adj. Que constitue una regression. ◇ *Impoast regressiu*: Impoast degressiu. Contr.: **progressiu**.

regressivament adv. D'un biais regressiu.

regret n.m. 1. Tristum que la causa n'es la perda, l'absença de quauqua ren, la moart de quauqu'un; contrarietat quora un desidèri non es concretisat. Sin.:

regretable, a

dòu, duèlh, languison, languiment, dolença, planh, languì, lanha. 2. Pentiment. Sin.: **repentida, repentiment, rancura, agrinor, desplacer, repenença, contricion.**

regretable, a adj. Que merita d'èstre regretat ò que deu èstre regretat. Sin.: **de plànher, planhedor, deplorable, lamentable.**

regretar vt. 1. Sentir coma una mancança dolorosa l'absença de: *Regretar lu amics desapareissuts*. Sin.: **plànher, languir, s'en saupre mau, rancurar, deplorar, si faire dòu.** 2. Èstre maucontent de, si reprochar (cen que s'es fach): *Regretar una decision*. Sin.: **si manjar la lenga.**

regromelar (si) v.pr. 1. Si retractar, si tòrcer sota l'accion de la secaressa, dau frèi. 2. Si replegar sus se-meme (à causa dau frèi, per s'escondre). Sin.: **s'aquassar, s'agromelar.**

regromelat, ada adj. Replegat sus eu-meme. Sin.: **regransilhat.**

regropament n.m. Accion de regropar. Sin. **recampament.**

regropar vt. Recampar, metre ensèm per formar un grope ò un tot.

regrossir vi. (*regrossissi*) Tornar grossir.

reguinhar vt. Rugar, regoïr. ♦ **si reguinhar** v.pr. Si regoïr; passir.

reguinhat, ada adj. Regoït; passit.

regul n.m. 1. Aliatge antifriccion à basa de plomb e d'estanh, emplegat per lo garnissatge dei coissinets e per de còpias d'esculpturas. 2. Dins l'anciana quimia, tèrme que servia à nomenar la part considerada coma mai pura d'un metal.

regulacion n.f. 1. Accion de reglar, d'assegurar un boan foncionament, un ritme regulier: *Regulacion de la circulacion*. ♦ (cibern.) *Sistema de regulacion*: En automatica, mòde de foncionament d'un sistema asservit dins lo quau la grandor reglada tende à s'avesinar d'una grandor de referença. 2. (fisiol.) *Foncions de regulacion*: Qu'assegüron la constança dei caractèrs dau mitan interior d'un animau en despièch dei variacions dau mitan exterior.

regular, a adj. Regulier (forma correnta).

regular vt. Efectuar lo regulatge de.

regularament adv. Regulierament (forma correnta).

regularisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de regularisar; fach d'èstre regularisat. 2. Accion de donar à un cors d'aiga un lièch unic e ben delimitat e un regime mai regulier. 3. (geogr.) Diminucion dei irregularitats d'una forma de releu, d'un ribatge.

regularisar (-izar) vt. 1. Rendre confòrme ai reglaments, à la lèi: *Faire regularisar un passapoart*. ♦ (espec.) Donar de papiers en règlas à un immigrat qu'èra en situacion irregulariera. 2. Rendre regulier: Regularisar un cors d'aiga. Var.: **regularisar.**

regularitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es confòrme ai règlas: *La regularitat d'una eleccion*. 2. Caractèr de cen qu'es proporcionat, equilibrat. 3. Caractèr de cen que si

debanda d'un biais pontual, totjorn à la mema data, à la mema ora.

regulatge n.m. Depaus de regul en jaça fina sus un supoart metallic.

regulator, tritz adj. Que règla, regularisa, regula.

regulator, tritz n. Persona encargada de la regulacion dei trens.

regulator n.m. 1. Grand relòtge de precision. 2. Aparelh que pòu mantenir ò faire variar en seguent una lèi determinada un element de foncionament d'una màquina (corrent, tension, frequença, potença, velocitat, dèbit, etc.). 3. Mecanisme d'un araire que mantèn li dimensions causidi per laurar.

regulide n.m. *Regulides*: Família de passerons dau genre *Regulus*.

regulier, a adj. 1. Qu'es confòrme ai disposicions legali, constitucional: *Govèrn regulier*. ♦ *Tropas regulieri*: Recrutadi e organisadi per lu poders publics per constituir li foarças armadi oficiali d'un Estat. 2. Que respoande ai règlas, ai convencions socials: *Menar una vida reguliera*. 3. Que respècta lu usatges; corrècte, leal: *Èstre regulier en affaires*. Sin.: **seriós, onèste, condrech**. 4. Que seguisse la règla generala; confòrme à un modèl: *Una composicion poetica de forma reguliera*. ♦ *Vèrbo regulier*: Confòrme à un tipe de conjugason donat coma modèl. 5. *Clergat regulier*: Qu'apartèn à un òrdre, e doncas sotamés à una règla(per oposicion à *clergat seculier*). 6. Qu'es sotamés à un ritme constant: *Un trabalh regulier*. 7. Qu'acapita à moments fixes: *De visitas regulieri*. 8. Qu'a un caractèr permanent; abitual: *Servici reglier de transpoart*. 9. Qu'es exacte, pontual: *Emplegat regulier*. 10. Que la sieu forma presenta de proporcions armonioi, equilibradi, egali: *Una cara reguliera*. 11. (bot.) Si di d'una coròlla, d'un calici que lu sieus elements son egals. 12. (mat.) *Polièdre regulier*: Que lu sieu faças son de poligònes reguliers egals. ♦ *Poligòne regulier*: Que lu sieus costats son de meme longuessa. Var.: **regular**.

regulier n.m. 1. Monge, religiós. 2. (mil.) Militari d'una armada reguliera.

regulierament adv. D'un biais regulier; exactament, uniformament. Var.: **regularament**.

regur n.m. Soal negre d'Índia.

rèi n.m. 1. Òme que, en vertut de l'eleccion ò, lo mai sovent, de l'hereditat, exercisse, generalament à vida, lo poder sobeiran dins una monarquia: *Coronar un rèi*. Sin.: **monarca, sobeiran**. ♦ *Lu Rèis*: L'Epifania. 2. Persona, èstre, caua que domina, dins un camp particulier: *Lo rèi dau rock and roll*. 3. Lo mai grand de: Lo rèi dei imbeciles. ♦ *Lo rèi dei animaus*: Lo lion. 4. Ai cartas, una dei quatre figuras que figúron un rèi: *Lo rèi de flor*. ♦ Ai escacs, pèça mager. 5. Pichina espècia de passeron de la familha dei regulides (*Regulus regulus*).

reial, a adj. 1. Qu'es pròpri au rèi, à la sieu foncion: *Lo poder reial*. 2. Qu'apartèn, que pertòca un rèi: *La familha reiala*. ♦ *Prince reial, princessa reiala*: Eiretier, eiretiera de la Corona. 3. Que relèva de l'autoritat dau rèi, de la regina. 4. Denhe d'un rèi, d'una regina; sobeiran: *Un present reial*. ♦ *La via reiala*: Lo biais mai gloriós,

mai prestigiós per arribar à quauqua ren. Var.: **real**, **reiau**.

reiala n.f. Pichin flòc de barba que si laissava créisser sota la labra inferiora.

reialament adv. D'un biais reial; embé magnificença: *Sieu estat aculhit reialament.*

reialisme n.m. Estacament à la monarquia. Sin.: **monarquisme**.

reialista adj. e n. Si di d'un partidari dau rèi, de la monarquia. Sin.: **monarquista**. ◇ *Êstre mai reialista que lo rèi*: Aparar quauqu'un, la sieu opinion, mé mai d'ardor qu'aquesta persona lo fa d'esperela. Sin.: **estre mai papista que lo papa**.

reialtat n.f. Reiautat. Sin.: **reinatge**, **monarquia**, **sobeiranetat**.

reiaton n.m. 1. Rèi d'un Estat pichon. 2. Aucelon. Sin.: **rei pichon**.

reiau, **ala** adj. Reial.

reiaume n.m. 1. Estat m'un regime monarchic. Sin.: **renhe**. ◇ (M'una majuscula, sensa article) Lo reiaume de França, per op. à l'Empèri germanic, e per consequença la riba drecha de Ròse: *Viure en Reiaume*. 2. *Lo reiaume dei ceus*: Lo paradís. 3. (mit.) *Lo reiaume dei moarts*: Lo sojorn dei moarts.

reiautat n.f. 1. Dignitat de rèi. 2. Regime monarchic. Var.: **reialtat**.

rèi-calhera n.m. Auceu migrator de l'òrdre dei gruiiformes, que si ve dins lu camps après la meisson (Família dei rallides).

reichsmark n.m. Unitat monetària alemanda dau 1924 au 1948, remplaçada per lo *deutsche Mark* fins à l'arribada de l'euro.

reidratacion n.f. Accion de reidratar; lo sieu resultat.

reidratar vt. Tornar idratar (cen qu'èra dessecat).

reïficacion n.f. (filos.) Transformacion en caua.

reïficar vt. (*reïfiqui*) (filos.) Operar la reïficacion de.

reïmpauar vt. 1. (fin.) Establir una novèla imposicion. 2. Tornar impauar una forma d'estamparia.

reïmpermeabilisar (-izar) vt. Tornar impermeabilisar.

reïmportacion n.f. Accion de tornar importar cen qu'es estat exportat.

reïmportar vt. (*reïmporti*) Tornar importar.

reïmposicion n.f. Accion de reïmpauar.

reïmpression n.f. Fach de tornar imprimir: *La reïmpression d'un libre*. Sin.: **reestampatge**.

reïmprimir vt. (*reïmprimissi*) Tornar imprimir. Sin.: **reestampar**.

reina n.f. Resena.

reina-glàudia n.f. Pruna d'una color daurada ò vèrda.

reinard n.m. Rainard. Sin.: **volp**, **vorp**.

reinatge n.m. Reialtat.

reïncarnacion n.f. Reencarnacion.

reïncarnar (si) v.pr. Si reencarnar.

reineta n.f. Raineta.

reïncarceracion n.f. Accion de reïncarcerar.

reïncarcerar vt. (*reïncarcèri*) Tornar incarcerar.

reïncorporar vt. (*reïncorpòri*) Tornar incorporar.

reïnfeccion n.f. Fach de reïnfectar, de si reïnfectar. Sin.: **reenfeciment**.

reïnfectar vt. (*reïnfècti*) Tornar infectar. Sin.: **reenfecir**. ◆ **si reïnfectar** v.pr. Si tornar infectar.

reïnscripcion n.f. Inscricion novèla.

reïnscriure vt. (*reïnscrivi*) Tornar inscriure. ◆ **si reïnscriure** v.pr. Si tornar inscriure, si tornar faire marcar.

reïinstallacion n.f. Accion de reïinstallar.

reïinstallar vt. Tornar installar.

reïntegrable, **a** adj. Que pòu èstre reïntegrat.

reïntegracion n.f. 1. Accion de reïntegrar. 2. (b.-a.) Restauracion dei accidents, dei lacunas d'una pintura anciana.

reïntegranda n.f. (dr.) Accion dubèrta à-n-aqueu à cu la possession ò la detencion d'una caua es estada retirada per una via de fach.

reïntegrar vt. 1. Tornar dins un luèc que s'èra quitat: *Reïntegrar lo sieu domicili*. 2. (dr.) Rendre la possession integrala dei sieus drechs à: *Reïntegrar un salariat licenciat*. ◇ (dr.) Rendre la sieu nacionalitat à.

reïnterrogar vt. (*reïnterrògui*) Tornar interrogar.

reïntroduccion n.f. Accion de reïntroduire; fach d'èstre reïntroduch.

reïntroduire vt. Reïntroduire.

reïntroduire vt. (*reïntrodui*) Tornar introduire. Var.: **reïntroduire**.

reïnvencion n.f. Fach de tornar inventar.

reïnventar vt. Tornar inventar.

reïreban n.m. Levada en massa dei rèirevassals à la crida dau sobeiran. Sin.: **arrier-ban**, **darrier-ban**.

reïrebastiment n.m. Cen qu'es bastit darrier un bastiment. Sin.: **reïrebastissa**.

reïrebastissa n.f. Rèirebastiment.

reïrebeal n.m. Canal de derivacion en amont.

reïrebèc n.m. Esperon arrier d'una pila de poant.

reïreboca n.f. Part posteriora de la boca. Sin.: **arrier-boca**, **darrier-boca**, **gargamèla**.

reïrebotiga n.f. Membre situat darrier la botiga. Sin.: **arrier-botiga**, **darrier-botiga**.

reïreburre n.m. Residú de la fabricacion dau burre, d'un gust aigre.

reïrecavitat n.f. Arrier d'una cavitat.

reïrecerveu n.m. Rombencefale.

reïrecoar n.m. Mau de coar.

reïrecoïna n.f. Pèça que si tròva darrier la coïna (dins un restaurant, etc.).

reïrecòrs n.m. Part d'un bastiment plaçada en darrier.

reïrecort n.f. Cort situada au darrier d'una bastison, e que siève de desencombratge. Sin.: **arrier-cort**, **darrier-cort**.

reïrecosin, **a** n. Cosin, cosina d'un escalon alunhat. Sin.: **arrier-cosin(a)**, **darrier-cosin(a)**.

rèire-empoant n.m. (mar.) Part situada en darrier de l'empoant. Var.: **rèirempoant**. Sin.: **arrier-empoant**, **darrier-empoant**, **rèire-cubèrt(a)**.

reirempoant n.m. Rèire-empoant.

rèirefelen, **a** n. Enfant dau felen ò de la felena. Sin.: **arrier-felen(a)**, **darrier-felen(a)**.

rèirefeu n.m. Feu que relèva d'un autre feu.

rèirefeudal, **a** n. Rèirevassal.

rèirefond n.m. 1. Segond plan: *Lo rèirefond d'un tableau*. 2. Cen que li a de mai prefond dins l'òme: *Li a totjorn quauqua ren de boan dins lo rèirefond de l'èstre uman*.

rèiregarda n.f. Destacament militari qu'agisse en darrier d'una tropa en movement per l'aparar e l'entre-senhar. Sin.: **arrier-garda**, **darrier-garda**.

rèiregavai n.m. Part de la faringe situada en darrier dei galhas. Sin.: **arrier-gavai**, **darrier-gavai**.

rèiregòrja n.f. Partida de la faringe en arrier dei amigdalas.

rèiregrandoncle n.m. Fraire de l'arrier-paigrand ò de la rèiremaigrand. Sin.: **arrier-grand oncle**, **darrier-grand oncle**.

rèiregrands n.m. pl. Lo paire e la maire dei grands. Sin.: **arrier-grands**, **darrier-grands**, (fam.) **lu vièlhs**.

rèiregrandtanta n.f. Sòrre dau darrier-paigrand ò de la darrier-maigrand. Sin.: **darrier-grand tanta**, **arrier-grand tanta**.

rèiregust n.m. Gust qu'una mangilha, un beure lascia dins la boca e que diferisse dau gust original. Var.: **rèiregost**. Sin.: **arrier-gust**, **darrier-gust**.

rèirejorn n.m. Lume qu'esclaira un objècte dau costat opausat a-n-aqueu qu'es observat. Sin.: **contralume**.

rèiremaigrand n.f. Maire dau paigrand ò de la maigrand. Sin.: **arrier-maigrand**, **darrier-maigrand**.

rèireman n.f. Part posteriora d'una animau, en particulier dau cavau, qu'enclau l'esquinau e lu membres posteriors. Sin.: **darrier-man**, **arrier-man**, **l'envèrs de la man**.

rèirendeman n.m. Jorn que vèn après l'endeman. Sin.: **endeman passat**, **sobrendeman**.

rèirenèça n.f. Filha dau nep ò de la nèça. Sin.: **arrier-nèça**, **darrier-nèça**.

rèirenèça n.f. Filha de l'arrier-nep ò de l'arrier-nèça. Sin.: **arrier-arrier nèça**, **darrier-darrier nèça**.

rèirenep n.m. Enfant dau nep ò de la nèça. Sin.: **arrier-nep**, **darrier-nep**.

rèirenom n.m. Escais-nom, sobrenom.

rèirepaigrand n.m. Paire dau paigrand ò de la maigrand. Sin.: **arrier-paigrand**, **darrier-paigrand**.

rèirepaïs n.m. Encontrada situada en arrier de la riba de mar. Sin.: **arrier-païs**, **darrier-païs**, **païs-aut** (en particulier dins lo País niçard, vist la sieu topografia).

rèirepensada n.f. Pensada ò estigança non manifestada. Sin.: **arrier-pensada**, **darrier-pensada**, **pensada de darrier la tèsta**.

rèireplaia n.m. Rèireplaja.

rèireplaja n.f. Arrier de la plaja, dont la mar non arriba. Var.: **rèireplaia**.

rèireplan n.m. Segond plan. Sin.: **arrier-plan**, **darrier-plan**.

rèirepoart n.m. Luèc dau poart mai alunhat de l'intrada. Sin.: **arrier-poart**, **darrier-poart**.

rèireponch n.m. Ponch de sartre que si fa en ponhent en darrier de dont l'agulha vèn de sortir, que permete de cordurar d'un biais solide.

rèirerèrenep n.m. Enfant de l'arrier-nep ò de l'arriera-nèça. Sin.: **arrier-arrier nep**, **darrier-darrier nep**.

rèiresala n.f. Sala situada darrier una sala principala.

rèiresason n.f. 1. Periòde qu'acaba la bèla sason. 2. Acabament de l'auton. Sin.: **arrier-sason**, **darrier-sason**.

rèirescena n.f. Partida d'un pontin dont son li telas de fond.

rèiretalha n.f. Dins un talhier de mina, cen que si tròva en delà de la darriera linha de sostèn en plaça.

rèiretemps n.m. D'un autre temps; temps passat.

rèirevassal n.m. Vassal en segond. Sin.: **arrier-vassal**, **darrier-vassal**. Sin.: **rèirefeudal**.

rèirevòuta n.f. Lo dessobre d'una poarta ò d'una fenèstra.

rèiteracion n.f. Repeticion. Var.: **iteracion**.

rèiterar vt. (*reitèri*) (lit.) Tornar faire, renovar. Var.: **iterar**.

rèiteratiu, **iva** adj. Que reitàra. Var.: **iteratiu**.

reitre n.m. Raitre.

rejai n.m. Arjau.

rejaire n.m. Baston forcut plaçat sota lo sotabast dau temps que si carga.

rejoir vt. (*rejoïssi*) (fr.) Regaudir.

rejoïssença n.f. (fr.) Regaudiment.

rejoïssent, **a** adj. (fr.) Regaudissent.

rejoncha n.f. Recuèlh.

rejónher vt. Rajónher.

rejoeniment n.m. 1. Accion de rejovenir ò de si rejovenir. 2. Accion de talhar, en ivèrn, toti li brancas inutili ò sequi.

rejoenidor, **oira** adj. Que rejoenisse.

rejovenir vt. (*rejoenissi*) vt. Tornar far venir jove. ♦ vi. Tornar jove. ♦ **si rejovenir** v.pr. Si pretendre mai jove.

rejugar vt. e vi. (*rejuègui*) Tornar jugar: *La partida serà rejugada lo mes que vèn*.

rejutjar vt. Tornar jutjar.

relacha n.f. (fr., mar.) Accion de relachar; luèc dont si relacha. Sin.: **escala**.

relachar vt. Destendre. ♦ vi. (mar.) S'arrestar dins un luèc una causa quala que sigue. Sin.: **faire escala**.

relacion n.f. 1. Accion de relatar, narracion: *Relacion de viatge*. 2. Ligam entre doi cauas, doi entitats; rapoart: *Relacion de causa à efècte*. ◇ *Relacions internacionali*: Relacions entres Estats, que constituïsson una part dau drech internacional public. ◇ *Relacions publiqui*:

Activitats professionalis qu'an per amira d'informar l'opinion sobre li realizacions d'una collectivitat e de li promòure. 3. Persona mé cu si a un rapoart: *Relacion d'affaires*. ◇ *Aver de relations*: Conóisser de personas ben plaçadi. 4. (log.) Predicat mé mai d'una variabla: *L'egalitat* (≡) *es una relacion mé doi variablas ò relacion binària*. ◇ *Teoria dei relations*: Partida fundamentala de la logica modèrna, que comprèn lo calcul dei relations e l'estudi de divèrs tipes de relations e dei sieu proprietats generalis. 5. (mat.) Proprietat Proprietat d'uni coblas d'elements d'un ensemble. 6. (fisiol.) *Fonctions de relation*: Foncions qu'asseguron la relacion m'au mitan exterior, coma la motricitat, la sensibilitat (per op. ai foncions de nutricion e de reproduccion).

relacional, a adj. (psicol.) Relatiu ai relations entre lu individús. Var.: **relacionau**.

relacionar (si) v.pr. Intrar en relations mé.

relacionau, ala adj. Relacional.

relais n.m. 1. Alentiment; léser, repaus. Var.: **relàs**. ◇ *Être de relais*: Être desocupat. 2. Relambi. ◇ *Momenton de relais*: Pausa de corta durada. ◇ *Sensu relais*: Sensu pausa. 3. Accent, biais de parlar: Lo relais meridional.

relaissar vt. Tornar laissar.

relaissar (si) v.pr. En parlant d'un animal qu'a corrut longtemps à la caça, s'arrestar per repilhar l'alén.

relaisset n.m. 1. Pichina tauleta per lo lavatge. Sin.: **tauleta d'atrencadura**. 2. Ôrle d'una fenèstra.

relamar vi. Refluir.

relambi n.m. Interrupcion, momenton de pausa, de repaus. ◇ *Sensu relambi*: D'un biais continú. ◇ *Li oras de relambi*: Oras sensu gaire d'activitat, espec. per la tarificacion de l'electricitat (per op. à *oras pleni*).

relança n.f. 1. Accion de donar una novèla abriva: *La relança de l'economia*. 2. Accion de relançar quauqu'un, d'insistir mé de sollicitacions. 3. Dins divèrs juècs de cartas, accion de sobrençar; soma ensinda engatjada. Var.: **relançada**, **relançament**. Sin.: **rebandiment**, **abriva**, **espeliment**.

relançar vt. 1. Tornar lançar, remandar: *Relançar la bala au can*. 2. Tornar sollicitar quauqu'un per temptar d'obtenir quauqua ren: *Relançar un client*. 3. Tornar aviar, donar una novèla abriva à: *Relançar l'economia*. ◆ vi. Au juèc, faire una relança: *Relançar de dètz*.

relapse, a adj. e n. (teol.) Qu'es tornat dins l'eretgia: *Ai Temps Mejans, lu relapses eissits dau catarisme èron condemnats au cremador*.

relargar vt. Alargar.

relargatge n.m. Accion de relargar; lo sieu resultat.

relarguier n.m. Espaci liure laissat per la pastura.

relarguier, a adj. Cen que s'ajusta à un mòble, à un vestit, per lo rendre mai larg.

relàs n.m. Moment de pausa.

relassar vt. Relaissar.

relatar vt. 1. Cuntar en donant totplen de detalhs. Sin.: **retraire**. 2. Reprodure mé precision un tèxto, li paraules de quauqu'un. Sin.: **mentonar**, **citar**.

relatiu, iva adj. 1. Que si rapoarta à: *Una recèrca relativa à l'istòria occitana*. 2. Qu'a ren d'absolut, que depende d'autra caua: *Tot es relatiu*. 3. Incomplet, aproximatiu: *Un silenci relatiu*. 4. (gram.) Si di d'un mòt (pronom, adjectiu ò advèrbi) que sièrve à establir una relacion entre un nom e un pronom que represènton (l'antecedent) e una proposicion (dicha *subordenada relativa*).

relatiu n.m. (gram.) Mòt relatiu (espec. pronom).

relativa n.f. (gram.) Subordenada relativa, per op. à *principal*.

relativament adv. 1. Per rapoart à. 2. D'un biais relatiu.

relativisacion (-izacion) n.f. Accion de relativisar.

relativisar (-izar) vt. Rendre relatiu, faire perdre dau sieu caractèr absolut à.

relativisme n.m. 1. (filos.) Doctrina que sostèn la relativitat de la conoissença. 2. Actituda de cu pensa que li valors son relativis.

relativista adj. Que pertòca lo relativisme; que relèva de la teoria de la relativitat. ◇ (fis.) *Velocitat relativista*: Pròche d'aquela de la luz. ◇ *Particula relativista*: Animada d'una velocitat relativista. ◆ adj. e n. Si di d'un partidari dau relativisme.

relativitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es relatiu: *La relativitat de doi proposicions*. 2. (fis.) *Teorias de la relativitat*: Ensèm de teorias segond li quali, à partir de referencials equivalents, coma li grandessas relativis à un si dedúon dei memi grandessas relativis à un autre, si poàdon exprimir de lèis fisiqui invariantis.

relavar vt. Tornar lavar.

relaxa n.f. (dr.) Decision de justícia ò de polícia que declara qu'un acusat non es culpable. Sin.: **liberacion**.

relaxacion n.f. 1. Accion de si relaxar; fach de si destendre progressivament: *La relaxacion d'un muscle*. 2. (fis.) Fenomène espontaneu de retorn progressiu à l'estat d'equilibri d'un sistema que lo sieu equilibri es estat rot. 3. (psicol.) Accion psicoterapica qu'emplega lo laissar anar conscient e la mestresa dau tònus musculari. Var.: **relaxament**. 4. Accion de tornar metre en libertat.

relaxament n.m. Relaxacion.

relaxant, a adj. Que relaxa, que repaupa.

relaxar vt. 1. Metre en estat de decontraccion; repaupa. 2. (dr.) Acordar la relaxa à. Sin.: **liberar**. ◆ **si relaxar** v.pr. repaupa lu sieus muscles, lo sieu esperit.

relaxat, ada adj. 1. Repauat, destendut. 2. (dr.) Qu'a obtengut una relaxa. Sin.: **liberat**.

relectura n.f. Fach de relièger.

relegable, a adj. Que pòu estar relegat.

relegacion n.f. 1. (dr.) Accion de relegar, d'exiliar. Sin.: **confinhament**, **alunhament**, **bandiment**. ◇ Pena à la quala èron sotamés lu recidivistas en França, qu'èron alunhats dau territòri metropolitan, abolida en lo 1970. 2. (espòrts) Fach de faire davalat una equipa dins una categoria inferiora: *Caurà ganhar la darriera partida per evitar la relegacion*.

relegar vt. (*relegui*) 1. Exiliar dins un luèc determinat e isolat. Sin.: **confinhar**, **foarabandir**, **alunhar**, **bandir**. 2. Alunhar, metre à l'escart: *Relegar un vièlh mòble au fond dau jardin*. 3. (espòrts) Faire davalar una equipa dins una categoria inferiora, la retrogradar (espec. coma un castic).

relegat, ada adj. e n. (anc.) Si difa d'un delinquent sotamés à la relegacion. Sin.: **confinhat**, **bandit**, **foarabandit**, **exiliat**, **alunhat**.

relegible, a adj. Reelegible.

relegir vt. (*relegissi*) 1. Tornar lièger. 2. Reelegir.

relentir vt. e vi. Ralentir.

releu n.m. 1. Cen que fa salhida sus una susfàcia: *Lo releu d'una medalha*. Sin.: **esporjadura**. 2. Lo tot dei desigualitats de la susfàcia terrèstra, d'un país, d'una region. 3. Esculptura dins la quala lo motiu si destaca en salhida sus lo fond. 4. Esclat que naisse de l'oposicion, dau contraste. ◇ *Metre en releu*: Metre en evidénça. 5. *Releu acotic*: Sensacion auditiva de l'espaci, donada per la percepcion simultanea dei sons per li doi aurelhas. ◆ pl. Sobras.

relèva n.f. Remplaçament d'una persona per una altra, d'una còla per una altra: *La relèva de la garda*. Sin.: **recambi**, **remplaçament**.

relevable, a adj. Que pòu èstre relevat.

relevaire, airtz adj. e n. Que relèva quauqua ren.

relevalhas n.f. pl. (relig. cat.) Benediccion que si donava à una frema que sortia de jacilhas.

relevament n.m. 1. Accion de relevar: *Relevament d'un barri, dei imposts*. Sin.: **enaucament**, **auçament**, **auçatge**. 2. Redriçament: *Lo relevament d'un país*. 3. (dr.) Accion de relevar un condemnat. 4. (mar.) Determinacion de l'angle que fa m'au nòrd la direccion d'un ponch à tèrra, d'una nau, d'un astre, etc.; la valor d'aquest angle. 5. (geom.) Operacion recipròca dau rebatement. 6. (topogr.) Procediment de determinacion de la posicion d'un ponch d'estacion per miradas sus de ponchs de posicion conoissuda.

relevar vt. (*relèvi*) 1. Tornar metre drech; tornar metre dins la sieu posicion naturala: *Relevar una cadiera*. 2. Rabalhar, collectar: *Lo professor relèva li còpias*. ◇ *Relevar una malha*: Repilhar, en tricotant, una malha messa à l'aspèra, ja tricotada dins un reng. 3. Rendre la prosperitat à: *Relevar l'economia*. Sin.: **redriçar**. 4. Metre en valor, en releu: *Un pauc de roge sus li labras relèva la sieu beutat*. 5. Notar, constatar; remarcar ò faire remarcar: *Relevar una error*. 6. Notar per escrich; conservar la traça de quauqua ren dins un esquema, etc.: *Relevar lo comptador*. 7. Marcar que s'es audit, que s'es vist (quauqua ren): *Relevar una impertinença*. 8. Dirigir en aut, tornar metre mai aut: *Relevar la tèsta*. 9. Acréisser lo niveau, la valor de. Sin.: (1-3-4-8-9) **auçar**, **enaucar**. 10. Donar un gust mai prononciat à: *Relevar una saussa*. 11. Remplaçar dins un trabalh, una foncion; procedir à la relèva de: *Relevar una tropa*. 12. Liberar d'una obligacion, d'un engatjament: *Relevar un religiós dei sieus vòts*. ◇ Dispensar un condemnat dei efèctes que resúltan de la sieu condamnacion. 13. Privar de la sieu carga, de la sieu plaça: *Relevar un oficièr dau sieu*

comandament. Sin.: **revocar**, **destituir**. ◆ vt. ind. (*de*) 1. Si remetre, si restablir: *Relevar d'una malautia*. 2. Dependre de l'autoritat de: *Aquò relèva d'un tribunal*. 3. Èstre lo fach de: *Aquò relèva dau miracle*. ◆ **si relevar** v.pr. 1. Si tornar metre drech; tornar sortir dau sieu lièch. 2. Sortir d'una situacion penosa; si remetre: *Lo país si releverà jamai d'aquela crisi*.

relevat, ada adj. 1. Condit per relevar lo gust: *Una saussa ben relevada*. 2. Nòble, generós: *De sentiments relevats*. Var.: **elevat**. Sin.: **egrègi**. 3. D'un niveau aut: *Una competicion relevada*.

relevat n.m. 1. Accion de relevar, de notar per escrich; lo sieu resultat. Sin.: **inventari**. ◇ *Relevat d'Identitat Bancària (R.I.B.)*: Pèça qu'una banca remete ai sieus clients per indentificar lo sieu còmpte. 2. Representacion en plan, en copa ò en elevacion d'un bastiment qu'existisse. 3. Còpia dessenhada ò pintada d'una òbra d'art (espec. d'una pintura murala), d'una inscription, etc. 4. (coregr.) Movement que permete au dançaire de si dreçar sus li ponchas ò li miègiponchas e de tornar pi à la sieu posicion iniciala. 5. (tecn.) *Relevat à bot*: Accion de tornar metre de niveau de pavats per infiltracion de sabla.

relevatge n.m. (tecn.) Accion de relevar. Sin.: **auçatge**. ◇ *Sistema de relevatge*: Aparelh que plaça automaticament en posicion de repaus d'aisinas, de pèças, etc., que vènon d'agir.

relha n.f. Partida de l'araire que s'enfonsa dins la tèrra e la talha en bendas.

relief n.m. (fr.) Releu.

relièger vt. Tornar lièger; lièger per verificar, corregir. Var.: **relegir**. ◆ **si relièger** v.pr. Tornar lièger la sieu produccion personala per la verificar, la corregir.

religador, airtz n. 1. Persona que fa la religadura dei libres. 2. Proprietari d'una empresa de religadura. Var.: **religaire**.

religadura n.f. Activitat que consistisse à religar lu libres.

religaire, airtz n. Religador.

religar vt. (*religui*) 1. Ligar ensèm; unir, jónher: *Religar lu ponchs d'una figura*. 2. Unir, establir un ligam entre: *Religar lo present au passat*. 3. Faire comunicar; racordar, jónher: *Religar doi ribas au mejan d'un poant*. 4. (rel.) Assemblar e cordurar ensèm lu fuèlhs d'un libre, pi lu curbir d'un carton resistent que pòu èstre estampat ò recubèrt de tela ò de cuer. 5. (tecn.) Metre de cercles à (una bota).

religatge n.m. Accion de religar una bota.

religioa n.f. Pastissaria compauada de doi *choux* sobrepauats e forrats de crema pastissiera e glaçats au fondent. Sin.: **pastisson de crema**.

religion n.f. 1. Ensèm de credenças e de dògmas que definisson lo rapoart de l'òme m'au sacrat. Sin.: **lèi**. 2. Ensèm de practicas e de rites pròpris à caduna d'aquesti credenças: *Religion catolica, si convertir à una religion*. ◇ *Intrar en religion*: Si dedicar à la religion dins un monastèri, un institut religiós. 3. Adesion à una doctrina religioa; fe: *Un òme sensa religion*. 4. Vejaire, opinion de quauqu'un. *Ai fach la mieu religion de la respelida*

occitana. ◇ *Si faire una religion de quauqua ren:* S'en faire una obligacion absoluta.

religionari, ària n. Adèpte, adèpta de la religion reformada; protestant, protestanta.

religiós, oa adj. 1. Qu'apartèn à una religion; que si fa segond lu rites d'una religion: *Cant religiós, matrimòni religiós*. Sin.: **eclesiastic, clerical, devociós, crescent, mistic, piós, fidel**. 2. Que practica la sieu religion embé pietat. 3. Qu'es plen de gravitat e convida à si reculhir: *Un silenci religiós*.

religiós, oa n. Membre d'un òrdre, d'una congregacion ò d'un institut religiós. Sin.: **prèire, capelan, monge, clergue, mónega, sòrre, maire**.

religiosament adv. 1. D'un biais religiós. 2. M'una exactituda escrupuloa: *Observar religiosament un tractat*.

religiositat n.f. 1. Fach d'èstre religiós, de practicar la sieu religion embé pietat. Sin.: **devocion, fe**. 2. Efecte de la sensibilitat sobre l'actituda religioa, que mena à una vaga religion personala.

reliquat n.m. 1. Cen que rèsta. Sin.: **sobras, demai**. 2. (dr.) Cen que rèsta deugut après un arrèst de còmptes.

reliquia n.f. 1. Cen que rèsta dau còrs d'un martir, d'un sant, ò d'un objècte relatiu à la sieu istòria, conservat dins una amira de veneracion. Sin.: **rèstas, ossamenta**. 2. (fam.) Objècte vièlh, sensa valor. 3. Espècia viventa que sobreviu unicament dins de relarg estrechs, après aver conoissut una granda expansion.

reliquiari n.m. Boita, cofret, etc., destinat à contenir de relíquias.

relogar vt. (*relògui*) Tornar logar. ◆ **relogar (se)** v.pr. Si tornar logar.

relonar vt. (*reloani*) Refluir.

relòri n.m. Relòtge.

relorier, a n. Relotgier.

relòtge n.m. 1. Aparelh que marca e que pica li oras, que pòu èstre còtra una paret, drech sus quatre pens, ò pauat sus un mòble. Sin.: **relòri, revèlh, revelhamatin**. 2. Aparelh que marca oras e que si poarta au ponhet ò dins una borniera. Sin.: **relòri, moastra**.

relotgier, a n. Persona que fabrica ò vende de relòtges. Var.: **relorier**.

relotjament n.m. Accion de relotjar.

relotjar vt. (*relòtgi*) Donar un noueu lotjament.

relotjaria n.f. Negòci dont si vèndon de relòtges.

reluir vi. Lúser. Sin.: **relúser, treslúser, luminejar**.

reluisent, a adj. Lusent, treslusent, relusent, luminós.

relume n.m. Reflet.

rem n.m. (sigla de *Röntgen Equivalent Man*) Unitat d'equivalent de dòsi (1 rem = 0,01 Sv).

rem n.m. Lònga pèça de boasc (ò de matèria sintetica) alargada à una extremitat e que sièrve per faire avançar una embarcacion. 1300: «*Lo gentils homes vay a forza / Per mar et au remps ...*», R.Feraut. *Lu rems fuguèron li cambas dei galèras*. Var.: **rama**.

rema n.m. (ling.) Element noueu dins un enonciat, generalament introduch per un determinant indefinit, per

oposicion à un *tema* qu'es un element conoissut de l'enonciat, generalament introduch per un determinant indefinit. Sin.: **fòcus**.

remador n.m. Persona que rema. 1226: «*Per mei l'aiga de Roza cantan li remadors...*». Sin.: **vogaire, remaire**.

remake n.m. (angl.) Novèla version d'un film, d'una òbra literària, teatrala, etc.

remalhar vt. Reconstituir li malhas d'un tricòt, d'una ret. Sin.: **remendar**.

remalhatge n.m. Accion ò biais de remalhar. Sin.: **remendatge**.

remalonar vt. Tornar malonar.

remandadís n.m. Reexpedition.

remandar vt. 1. Tornar mandar (quauqua ren, quauqu'un). 2. Mandar en retorn (quauqua ren qu'es estat reçauput) à n-aqueu que l'a mandat: *Remandar una letra à l'expeditor*. 3. Lançar (quauqua ren qu'es estat reçauput) en sens contrari; mandar en retorn: *Remandar un compliment*. 4. Tornar mandar (lo lume, lo son) en parlant d'una susfàcia: *La fenèstra remanda la lutz dau soleu*. Sin.: (la lutz) **rebatre, miralhar**. 5. Metre foara: *Remandar un escolan que s'es mal comportat*. 6. Invitar quauqu'un à s'adreïçar à una altra persona, à anar dins un autre luèc, à consultar un tèxto donat. 7. Remetre à mai tardi, ajornar: *Remandar l'estudi d'una question*. 8. (dr.) Ajornar una audiença ò atribuir un affaire à una altra juridiccion. Sin.: **diferir, perlongar**.

remanejament n.m. Accion de remanejar; lo sieu resultat. Sin.: **cambiament, renovacion, recomposicion, modificacion, tresmudament, transformacion**.

remanejar vt. Tornar organisar, refondre.

remanença (-ència) n.f. 1. (fis.) Persistença de l'aimantacion dins una barra d'acier qu'es estat sotamés à l'accion d'un camp magnetic. 2. (psicol.) proprietat d'una sensacion, espec. visuala, de persistir après la disparicion de l'estímulus.

remanent, a adj. Que subsistisse. ◇ *Imatge remanent*: Imatge que demòra après la disparicion de l'estímulus.

remanjar vt. Tornar manjar.

remaquilhar vt. Tornar maquilhar. Sin.: **reenfardar, remascarar**. ◆ **si remaquilhar** v.pr. Si tornar maquilhar.

remaquilhatge n.m. Accion de remaquilhar, de si remaquilhar. Sin.: **remascaratge, reenfardatge**.

remar vi. Accionar lu rems per faire avançar una embarcacion.

remarca n.f. 1. Observacion: *Una remarca intelligente*. Sin.: **avertiment, objeccion**. 2. Nòta, observacion escricha: *Un obratge clafit de remarcas*. 3. Pichin dessenh gravat dins lo marge d'una estampa.

remarcablement adv. D'un biais remarcable.

remarcable, a adj. Remirable, digne d'èstre remarcat. Sin.: **de tria, de remarcar, de remarca, notable, egrègi, eminent**.

remarcar vt. (*remarqui*) 1. Faire atencion à, constatar. Sin.: **s'avisar**, **avistar**, **notar**. Var.: **arremcar**. 2. Destriar entre d'autres: *Remarcar quauqu'un dins la fola*. ◇ (pej.) *Si faire remarcar*. Si singularisar. 3. Tornar marcar.

remarcament n.m. Fach de remarciar. Sin.: **regraciament**, **mercejament**.

remarcjar vt. Gramaciar. Var.: **arremcar**.

remaridar vt. Tornar maridar. ◆ **si remaridar** v.pr. Si tornar maridar.

remaridatge n.m. Accion de si tornar maridar.

remascarar vt. Remaquilhar.

remascaratge n.m. Remaquilhatge.

remastegar vt. 1. Mastegar un segond còup, en parlant dei romiaires. 2. Repasar dins lo sieu esperit de sentiments d'amarum, de ràbia.

remastegatge n.m. Accion de remastegar.

remarcament n.m. Fach de rembarcar.

rembarcar vt. e vi. Tonar embarcar.

rembors n.m. Remborsament.

remborsable, **a** adj. Que pòu, que deu èstre remborsat.

remborsament n.m. Accion de remborsar; pagament d'una soma deuguda. ◇ *Mandadís cònta remborsament*: Mandadís d'una mèrç distribuïbla unicament cònta pagament de la sieu valor e, eventualament, dei cargats de mandadís. Var.: **rembors**.

remborsar vt. 1. Rendre à quauqu'un lu sòus qu'avai prestats. 2. Rendre à quauqu'un la soma qu'a pagat.

rembranesca, **a** adj. Que fa pensar au biais de pintar de Rembrandt.

remèdi n.m. 1. Tot cen que pòu servir à prevenir ò à combatre una malautia. Sin.: **medicament**. 2. Cen que pòu servir à prevenir ò à combatre una sofrença morala: *Trovar un remèdi à la sieu angoissa*. 3. Mejan, mesura per diminuir un perill, un mau, solucion per resòlver una dificultat: *Cercar un remèdi cònta l'inflacion*.

remediable, **a** adj. Que li si pòu trovar un remèdi.

remediacion n.m. Ajuda portada ai escolans en dificultat sobre de nocions fundamentali coma la lectura, l'escriptura e lo calcul.

remediar vt. ind. (*remèdi*, classic *remèdii*) Portar un remèdi, una solucion à: *Remediar à un mau de tèsta*, à la manca de trabalh.

remembrança n.f. Renembrança.

remembrar vt. Renembrar.

remenar vt. 1. Tornar menar. 2. Tripotar. 3. Repepilhar.

remendable, **a** adj. Racomodable.

remendairitz n.f. Frema que retaconar, racomoda de vestits. Sin.: **remendiera**.

remendar vt. Remalhar, racomodar, retaconar, radobar.

remendatge n.m. Accion de remendar; lo sieu resultat.

remendatura n.f. Reparacion qu'una remendairitz fa à una estòfa.

remendier n.m. Aqueu que remenda (li rets).

remendiera n.f. Remendairitz.

rementa n.f. 1. Bordilhas, cauas inutili, bruti, degalhadi que s'escampon: *Metre un vièlh libre à la rementa*, *sortir la rementa*. 2. (fam. pej.) Brutícia, saloparia.

rementier n.m. Bordilhier.

remes(s)a n.f. 1. Accion de remetre en dins un luèc: *La remessa en plaça d'una estàtua*. 2. Accion de remetre, de donar: *La remessa d'un còlis*. 3. Reduccion que si fa à un debitor d'una part dau sieu deute. 4. Baissa consentida sus lo prètz d'un article, d'una mèrç. 5. (Borsa) Ristorna sus lu cortatges qu'un agent d'escambi consentisse. 6. (dr.) *Remessa de pena*: Gràcia acordada à un condamnat de tot ò partida de la sieu pena. ◇ *Remessa de causa*: fach de remandar un procès à una data ulteriora. 7. Local que siève à de sosta à de veïcules ò à de material. Var.: **remisa**.

remesurar vt. Tornar mesurar.

remetre vt. 1. Tornar metre una persona ò una caua au luèc dont èra, dins l'estat dins lo quau si trovava precedentament: *Remetre un libre à la sieu plaça*, *remetre en circulacion*, *remetre en servici*. ◇ *Remetre (quauqu'un) au pas*: Lo constrénher à faire lo sieu dever, à agir coma li es estat demandat. ◇ (fam.) *Remetre (quauqu'un) à la sieu plaça*: Li rapelar li convenças, li faire de repròchis. 2. Reconóisser: *Ai rescontrat un companh d'escòla, non l'ai remés*. 3. Replaçar (una articulacion): *Lo mèrge li a remés lo braç*. 4. Tornar metre, espec. un vestit: *As encara remés aqueu vièlh pareu de braïas*! 5. Restablir la santat de quauqu'un: *L'aria de la campanha l'a remés*. 6. Metre entre li mans, dins la possession, lo poder de: *Lo postier m'a remés una letra importanta*. 7. Faire gràcia de: *Remetre una pena*. 8. Diferir, remandar: *Remetre un trabalh à l'endeman*. ◆ **si remetre** v.pr. 1. Si tornar plaçar: *Si remetre à taula*. 2. Si sovenir de: *Mi remeti la tieu cara*. 3. Recomençar à, repilhar: *Si remetre à jugar*, *si remetre au juèc*. 4. Tornar à un estat de santat melhor, à una situacion melhora: *S'es remés rapidament après la sieu operacion*. 5. *S'en remetre à quauqu'un*: Si fidar de quauqu'un per obtenir quauqua ren.

remigracion n.f. Retorn dei immigrats ò dei sieus descendents au sieu país d'origina. S'emplega sobretot, au jorn d'encuèi, per lu immigrants africans.

remigrar vi. Tornar migrar, en particulier vèrs lo sieu país d'origina. ◆ vt. Remandar dins la sieu pètria d'origina d'immigrats ò lu sieus descendents.

remija n.f. Granda penna de l'ala dei aueus qu'assegura la sieu portança sus l'aria (Etim. lat. *remigis*).

remilitarisacion (-izacion) n.f. Accion de remilitarisar.

remilitarisar (-izar) vt. 1. Tornar donar un caractèr militari à. 2. Tornar installar un dispositiu militari dins (una region). 3. Tornar rendre una arma apta au servici.

reminiscença (-ència) n.f. 1. Retorn d'un sovenir que non es encara reconoissut coma tau. Sin.: **renembre**, **renembre**, **resovenença**, **recordança**, **memòria**,

rememoracion. 2. Caua, expression retenguda inconscientament; sovenir imprecís: *Un obratge clafit de reminiscenças.*

remirable, a adj. Digne d'admiracion.

remiracion n.f. Admiracion.

remirandas n.f. pl. Cauas de remirar.

remirar vt. Admirar.

remiratiu, iva adj. Admiratiu.

remirativament adv. Embé admiracion.

remirator, tritz n. Admirator.

remisa n.f. Remessa.

remisar vt. 1. Plaçar, metre à la sosta dins una remessa. 2. Metre à despart quauqua ren que non sièrve plus, eventualament per l'escampar mai tardi.

remissible, a adj. Digne de perdon. Sin.: **perdonable**.

remission n.f. 1. Perdon: *La remission dei pecats.* Sin.: **absolucion, gràcia**.

remnografia n.f. (med.) Metòde de reconstitucion dei imatges fondada sobre la resonança magnetica nucleària (R.M.N.). Si di correntament *I.R.M.*

remnograma n.m. (med.) Imatge obtengut per remnografia.

remoordre vt. Tornar moordre.

remoblar vt. (*remòbli*) Tornar garnir de mòbles ò garnir de mòbles noveus.

remocada n.f. Rebufada, semonsada.

remocar vt. Rebufar, semonsar.

remocar vt. (mar.) Remorcar.

remocatge n.m. (mar.) Remorcatge.

remodernar vt. (*remodèrni*) Modernisar.

remodelar vt. (*remodèli*) 1. Modificar la forma de quauqua ren per lo rendre mai confòrme à un modèl ò melhorar la sieu estetica: *Remodelar una cara*. 2. Donar à quauqua ren una forma novèla adaptada ai besonhs actuals, à una foncion especifica: *Remodelar un quartier ancian*.

remodelatge n.m. 1. Accion de remodelar. 2. Renovacion facha sus de basas novèli.

remolada n.f. Maionesa addicionada de mostarda.

remoliment n.m. Ramoliment.

remolin n.m. 1. Movement d'aiga que si forma darrier una nau en marcha. 2. Contracorrent au lòng dei ribas d'un cors d'aiga. 3. Massa d'aiga que vira en formant coma un tortairòu. 4. Vent que vira. Sin.: **ventura**. Movement rapide de personas ò de cauas. Sin.: **serion, revolum, embotador, remolinada**.

remolinada n.f. Remolin, torneament.

remolinar vi. Virar en formant un remolin. Sin.: **revolumar**.

remolir vt. (amolissi) Ramolir.

remolissent, a adj. Ramolissent.

remon n.m. Bosin, tarabast, bacan.

remonta n.f. 1. Accion de remontar un cors d'aiga. 2. Ensèm dei peis que remónton un cors d'aiga per fregar.

remontada n.f. 1. Accion de remontar. ◇ (espòrts) fach de revenir à la marca. 2. *Remontada mecanica*: Tota

installacion emplegada per puar au lòng dei pendas (remontapenda, telecabina). Sin.: **remontador mecanic**.

remontador n.m. Organe que permete de remontar un mecanisme.

remontadura n.f. Remontatge.

remontaire, airtitz n. (tecn.) La persona que remonta quauqua ren.

remontant, a adj. 1. Que va en aut. Sin.: **ascendent**.

2. Si di d'una planta que torna florir à divèrsi epòcas. Sin.: **renadiu**.

remontant n.m. Aliment, bevenda ò medicament que tórnon donar de foarças. Sin.: **cordial**.

remontapenda n.m. Dispositiu m'un cable que permete d'estirassar d'esquilhaires montats sus lu sieus esquis per puar au lòng d'una penda. Sin.: **telesquí**.

remontar vi. 1. Tornar montar, puar en quauqua luèc, s'en tornar au luèc dau quau s'es davalat: *Remontar à cavau*. 2. Rejónher un nivèu superior après aver baissat: *Una moneda que remonta*. 3. Seguir una penda, una corba ascendent. 4. Anar vèrs la foant d'un cors d'aiga, s'en tornar vèrs un luèc mai au nòrd. ◇ (mar.) *Remontar au vent, dins lo vent*: Navigar au mai pròche dau vent. ◇ (coregr.) *En remontant*: En direccion dau fond dau pontin. Sin.: **navigar sota vent**. 5. Si reportar à una epòca ò à un fach anteriors; establir una relacion de dependença entre doi fachs. ◆ vt. 1. Percórrer de bas en aut cen que s'es davalat: *Remontar l'avenguda*. 2. Rejónher un concurrent. 3. Percórrer un cors d'aiga ò lo seguir d'avau en amont. ◇ (fig.) *Remontar lo corrent*: Reagir, si sortir d'un marrit pas, redreïçar una situacion complicada. Sin.: **la si cavar**. 4. Metre, plaçar quauqua ren à un nivèu mai elevat, n'augmentar l'autessa: *Remontar un barri*. 5. Tornar donar à un mecanisme provedit d'una moala l'energia per lo faire foncionar: *Remontar una moastra*. 6. Tornar donar de vigor, d'energia. Sin.: **reviudar, reconfortar, reviscolar**. ◇ (fig.) *Remontar lo moral*: Tornar donar de coratge. 7. Tornar assemblar li partidas d'un objècte desmontat; tornar metre en plaça un element d'un objècte: *Remontar un motor*. 8. Tornar providir quauqua ren de cen que li manca, de cen que li fa mestier. ◆ **si remontar** v.pr. Repilhar de foarças, de dinamisme.

remontatge n.m. 1. Accion de tornar assemblar li diferenti pèças d'un mecanisme. 2. Accion d'atesar la moala d'un mecanisme.

remora n.f. Peis marin (40 cm de lòng), qu'a sus la tèsta un disc que forma una ventosa, que li permete de si faire transportar per d'autres peis, eventualament per de bateus. Sin.: **suçapega, manjapega, sucet, suçon, calafat**.

remòrca n.f. 1. Traccion qu'un veïcule exercisse sus un autre: *Pilhar una nau en remòrca*. Var.: **remòrque**. 2. Cable que sièrve au remorcatge. 3. (fig.) *Èstre à la remòrca*: Restar en arrier. ◇ (fig.) *Èstre à la remòrca de quauqu'un*: Lo seguir fidelament, sensa discutir. 4. Veïcule sensa motor qu'un autre remòrca.

remorcaire, airtitz n. Que remòrca.

remorcaire n.m. Bastiment de navigacion fach per desplaçar d'un ponch à un autre d'autres bastiments dins un poart, sus un fluvi, una ribiera ò en mar.

remorcar vt. (*remòrqui*) 1. Tirar una nau, un veïcule. «1456: *Item donet als pescadors que remorqueron las fustas...* 1483: *...a II horas de nuech venc I laut armat e los remoquet foras del poart...*» A.C. Tolon. Var.: **remocar**. 2. (fam.) Menar, estirassar quauqu'un.

remorcatge n.m. Accion de remorcar. Sin.: **remocatge, tonejatge**.

remordiment n.m. Dolor morala causada per la consciença d'aver agit mau. Sin.: **remòrs, pentiment, pentida**.

remòrque n.m. Remòrca.

remòrs n.m. Remordiment.

remòssa n.f. Poast dont una faïssa mai larga si redue en doi faissetas estrechi.

remostrança n.f. 1. Avertiment, repròchi. Sin.: **leïçon, admonestacion, avertiment**. 2. (ist.) Discors que lo parlament e li autri corts sobeirani adrèïçon au rèi per li senhalar lu inconvenients d'un sieu acte legislatiu.

remostar vt. 1. Tornar mostrar quauqua ren (à quauqu'un). 2. *N'en remostar à quauqu'un*: Li far veïre que siés superior, mai intelligent qu'eu, li faire la leïçon. Sin.: **admonestar, avertir**.

remotlar vt. (*remòtli*) Tornar motlar.

rempalhaire, airitz n. Persona que rempalha de sètis. Var.: **empalhaire**. Sin.: **cadieraire**.

rempalhar vt. Garnir, tornar garnir de palha lo sèti d'una cadiera, d'un cadieràs, etc. Var.: **empalhar**.

rempalhatge n.m. Accion de rempalhar; obratge dau rempalhaire. Var.: **empalhatge**.

rempilar vt. Tornar empilar. ♦ (mil.) Rengatjar.

remplaçable, a adj. Que pòu èstre remplaçat.

remplaçament n.m. 1. Accion de remplaçar una caua per una altra, una persona per una altra. Var.: **remplaçatge**. Sin.: **substitucion, cambiament, renouvelament**. 2. (ist.) Sistema legal que permetia de si sostraire au servici militar en pagant un remplaçant.

remplaçant, a n. Si di d'una persona que n'en remplaça una altra. Sin.: **relevoire, (justícia) substitut**.

remplaçar vt. 1. Metre à la plaça de: *Remplaçar una ampola degalhada*. Sin.: **substituir, cambiar, renovar**. 2. Pilhar la plaça de quauqu'un: *Remplaçar un collèga absent, remplaçar un jugaire*. Sin.: **relevar**.

remplaçatge n.m. Remplaçament.

remplatge n.m. 1. (constr.) Blocatge de pichins materiaus e de mortier que s'en remplisse lo vuèi entre lu doi paraments d'un barri. Sin.: **reble, reblatge, maçacan**. 2. (arquít.) Armadura de pèira dei vitralhs d'una fenèstra, espec. gotica. Sin.: **ret**.

remplec n.m. Reemplec.

remplegar n.m. (*remplegui*) 1. Reemplegar. 2. (tecn.) Replegar sus eu-meme, en lo pegant, lo bòrd d'una pèça de la partida superiora d'un solier. 3. Plegar lu bòrds de la matèria de recurbiment d'una cubèrta de libre e lu pegar à l'envèrs dei cartons. Var. (2 e 3): **replegar**.

rempliment n.m. Accion de remplir; lo sieu resultat. Var.: **empliment**. Sin.: **emplenament, clafiment**.

remplir vt. (*remplissi*) 1. Metre quauqua ren en quantitat pron granda dins un contenent, lo rendre plen. Var.: **emplir**. Sin.: **emplenar, clafir**. 2. Ocupar completament un espaci liure: *Lu suportaires de l'OGCN an remplit l'estadi*. 3. Penetrar quauqu'un d'un sentiment, ocupar lo sieu esperit: *Aquesta nòva mi remplisse de gaug*. 4. Complir, realisar una foncion, un ròtle, abiaissar, respectar (una promessa), etc.: *Remplir lu sieus engatjaments*. ♦ *Remplir li esperanças de quauqu'un*: Faire cen que la persona asperava, cen qu'esperava. 5. Completar un document en li portant li indicacions demandadi dins lu espacis prevists per aquò: *Remplir un questionari*. ♦ **si remplir** v.pr. Recevre quauqua ren, de gents, coma contengut: *La cistèrna si remplisse, la sala si remplisse d'espectators*. Var.: **s'emplir**. Sin.: **s'emplenar, si clafir**.

remplissatge n.m. 1. Accion de remplir; fach de si remplir. 2. Desvolopament inutile ò estrangier au subjècte: *De scenas de remplissatge dins una comèdia*. 3. (constr.) Blocatge comprés entre doi aparelhs de revestiment. ♦ *Pal de remplissatge*: Pèça verticala segondària d'un pam de boasc e qu'a sensiblement l'autessa d'un plan. 4. (mús.) Accion d'escriure li nòtas intermediari d'un acòrdi entre la bassa e lo dessobre.

remplumar (si) v.pr. 1. Si tornar recurbir de plumas, en parlant dei auceus. 2. (fam.) restablir la sieu situacion financiera. 3. (fam.) Repilhar de foarças, de pes. Sin.: **si reviscolar, si remontar, si refaire**.

remportar vt. (*rempoarti*) 1. Repilhar, tornar emportar cen que s'èra portat. Sin.: **entornar**. 2. Ganhar, obtenir: *Remportar una victòria*.

rempotar vt. (*rempòti*) Metre (una planta) dins un pòt mai grand, ò que s'en càmbia la tèrra. Sin.: **transplantar, tresplantar, remudar**.

rempotatge n.m. Accion de rempotar. Sin.: **remudatge, remudament**.

remuc n.m. Rasada (Esa, Pelhon, Luceram).

remudar vt. 1. Cambiar. ♦ Cambiar lu peaç d'un niston. 2. Transplantar (una planta). ♦ **si remudar** v.pr. Cambiar de vestits.

remuèlh n.m. Fach de tornar banhar.

remulhar vt. Tornar banhar.

remunerable, a adj. Que pòu èstre remunerat. Sin.: **pagable**.

remuneracion n.f. Prètz d'un trabalh, d'un servici rendut. Sin.: **emolument, salari, guisardon, paga, gratificacion**.

remunerar vt. (*remunèri*) Retribuir, pagar per un trabalh, un servici. Sin.: **gratificar, guisardonar, pagar**.

remunerator, tritz adj. Qu'es avantatjós, que produe de beneficis.

remuneratòri, òria adj. (dr.) Qu'a un caractèr de remuneracion.

ren pron. ind. 1. Exprimis la negacion, l'absença de quauqua ren; minga caua: *Ti doni ren, ren m'arresterà*. 2. S'emplega m'una valor negativa en respondent à una

question ò dins una frasa sensa vèrbo: *Que volètz?* – *Ren*.
 3. *Es pas ren, non es ren*: Non es important ni greu; es important. ◇ *Fa pas ren*: Es sensa importança. ◇ *Aquò mi di ren*: Non n'ai envuèia; aquò l'ignòri, n'en sabi ren. ◇ *Coma se ren siguesse*: Coma se ren si siguesse debanat. ◇ *De ren, de ren dau tot*: Sensa minga importança. ◇ *De ren*: Formula de cortesia per regracià. Sin.: **embé plaser**. ◇ *Comptar per ren*: Considerar ò èstre considerat coma quantitat negligibla. ◇ *Èstre ren per quauqu'un*: Aver minga ligam m'una persona. ◇ *Ren faire*: *Non trabalhar*. ◇ *Per ren*: Sensa utilitat; à gratis ò per gaire de sòus: *Si desplaçar per ren*. ◇ *Ren que*: Solament. ◇ *N'en poadi ren, li poadi ren*: Non es possible de faire, de complir; non siéu responsable de. ◇ *Sièrve de ren*: Es inutile.

ren n.m. Caua sensa importança: *Un ren li fa peur*. Sin.: **menudalha**. ◇ *En un ren de temps*: En gaire de temps. Sin.: **en un batre d'uèlh**. ◇ *Un ren de*: Un chicol de. ◇ *Un(a) ren dau tot*: Una persona mepresabla.

ren n.m. 1. Viscèra para que secrèta l'urina, plaçada de cada costat de la columna vertebrala dins li fòssas lombari e encargat de filtrar l'urea, l'acide uric, etc. ◇ *Ren artificial*: Aparelhatge que permete d'epurar lo sang en cas d'insufisença renala. 2. Partida inferiora de l'espina dorsala. Sin.: **esquina**. ◇ *Aver lu rens solides*: Èstre pron rics e potent per suportar una espròva, una crisi. ◇ *Rompre lu rens à quauqu'un*: Lo roïnar, li rompre la sieu carriera. 3. (arquít.) partida inferiora ò centrala de la montada d'una vòuta ò d'un arc, sovent cargada d'una massa de blocatge per evitar la sieu desformacion.

rèn n.m. Rena (mamifèr).

rena n.f. Corrèia fixada ai mòrs d'un cavau e que lo cavalier tèn per guidar la sieu montadura. ◇ (fig.) *Tenir li renas de*: N'aver la direccion.

rena n.m. Mamifèr romiaire de la familha dei cervidats, que viu en Sibèria, en Escandinàvia, en Groenlàndia e au Canadà (dont es sonat *caribó*). Var.: **rèn**.

renada n.f. Bisbilh (2). Var.: **renadissa**.

renadís, issa adj. Que rena, que si planhe. Var.: **renaire**.

renadissa n.f. Bisbilh (2). Var.: **renada**.

renadiu, iva adj. Remontant.

renaire, airitz adj. Que rena, que si planhe. Var.: **renadís**. Sin.: **ronha**.

renaís n.m. Estat de cen qu'es estaís: *Sentir lo renaís, aver dau renaís*.

renaissement n.m. Respelida, reviuere.

renaissance n.f. 1. Accion, fach de renàisser. Var.: **renaissement**. Sin.: **respelida, reviuere**. 2. Renovelament, retorn: *La renaissance dei letras, dei arts*. 3. (ist.) *La Renaissance*: Periòde de la fin de l'Atge Mejan e dau començament de l'èra modèrna, associada à la redescubèrta de la filosofia, dei arts e de la literatura de l'Antiquitat, qu'a per ponch de partença l'Itàlia. ◇ *Renaissance carolingiana*: Desvolopament di arts, breu ma remirable, que marquèt lu règues dei promiers rèis

carolingians. ◆ adj. inv. Qu'apartèn à la Renaissance: *Un decòr Renaissance*.

renaissent, a adj. 1. Que renaisse: *D'obstacles totjorn renaissants*. 2. De la Renaissance.

renàisser vi. 1. Tornar nàisser, tornar à la vida. 2. Tornar paréisser, recomençar à existir; recobrar la sieu vigor, la sieu vitalitat: *L'esperança renaisse*. Sin. (1 e 2): **reviuere, respelir, reviscolar**. 3. Tornar créisser, si desvolopar, en parlant dei vegetaus: *La flor renaisse au printemps*. Sin.: **rebrondar, regrelhar**. ◆ vt. ind. (à) (lit.) Retrovar un estat donat, la sieu aptitud a provar un sentiment: *Renàisser à l'amor*.

renan, a adj. Relatiu au Ren, à la Renània.

renar vi. Si plànher sensa relambi. Sin.: **ronhar, roscalhar, protestar, barbatar, sacrejar**.

rencaladar vt. Tornar encaladar. Var.: **reencaladar**.

rencariment n.m. Aumentacion dau prètz d'una mèrç. Var.: **encariment, augment, creis, auça**.

rencarir vi. (*rencarissi*) 1. Devenir mai car: *Lu fits rencarisson*. Var.: **encarir, recarir, créisser, augmentar, montar**. 2. Ofrir de mai, dins una venda à l'enquant. 3. Dire ò faire mai qu'una altra persona: *Rencarisse totjorn sobre cen qu'a audit cuntar*.

rencarissèire, eiritz n. 1. Persona que rencarisse. Var.: **encarissèire**. 2. Persona que di ò que fa de mai que lu autres.

rencarnacion n.f. Reencarnacion.

rencarnar (si) v.pr. Si reencarnar.

renda n.f. 1. Revengut annual; cen qu'es deugut cada an per de fonds plaçats ò un ben mes à fèrma: *Renda fonsiera*. 2. Emprunt d'Estat à long tèrme ò à mejan tèrme. ◇ *Renda perpetuala*: Emprunt d'Estat, que la sieu data de remborsament es indeterminada (per op. à *renda amortissable*). 3. (fam.) Persona ò caua que s'en tira un profièch regulier. ◇ *Renda de situacion*: Avantatge tirat d'una situacion protegida ò ben plaçada.

rendabilisable (-izable), a adj. Que si pòu rendabilisar. Var.: **rentabilisable (-izable)**.

rendabilisacion (-izacion) vt. Accion de rendabilisar. Var.: **rentabilisacion (-izacion)**.

rendabilisar (-izar) vt. Rendre rendable. Var.: **rentabilisar (-izar)**.

rendabilitat n.m. Caractèr de cen qu'es rendable. Var.: **rentabilitat**.

rendable, a adj. Rentable.

rendament n.m. Rendement.

render vt. Servir una renda à.

rendement n.m. Reddicion.

rendement n.m. 1. Produccion considerada per rapoart à una nòrma, à una unitat de mesura: *Lo rendement d'una tèrra*. 2. Rentabilitat dei capitals emplegats, d'una soma plaçada ò investida. Var.: **rendement**. Sin.: **rapoart, benefici, ganhe, profièch, interès, revengut**. 3. Eficacitat d'una persona dins lo trabalh. 4. Rapoart de l'energia ò d'una altra grandor qu'una màquina fournisse à l'energia ò à la grandor correspondent qu'aquesta màquina consumisse. 5.

Percentatge dei moleculas d'una espècia quimica sotamessi à una transformacion qu'a menat à un produch donat, au cors d'una reaccion quimica.

rendier, a n. Persona qu'a de rendas ò que viu de revenguts non professionals.

rendre vt. 1. Restituir à quauqu'un cen que li apartèn ò cen que li revèn de drech. 2. Remandar, reportar à quauqu'un cen qu'avia mandat e que non si vòu ò non si pòu conservar. Sin.: **entornar**. 3. Faire revenir quauqu'un à un estat anterior, tornar menar quauqua ren à la sieu destinacion promiera: *Aquesta cura li a rendut la sieu santat*. 4. Donar en retorn, en escambi: *Rendre la moneda*. ◇ *Rendre li armas*: Acceptar la desfacha, abandonar la lucha, la discussion. 5. Prononciar, formular un avis, un jutjament, oralament ò per escrich: *Rendre un arrèst*. 6. (fam.) Vomir. 7. Produire, emetre un son donat: *Una guitarra que rende de sons armoniós*. 8. Produire, raportar, en parlant d'una tèrra, d'una cultura, d'una activitat: *Aquest an, lu tomatis an ben rendut*. 9. Faire passar quauqu'un, quauqua ren, à un estat diferent, lu faire devenir taus: *Aquela nòva l'a renduda trista*. 10. *Rendre còmpte*: Explicar, analisar. 11. *Rendre gràcia*: Mercejar, èstre reconoisent. 12. *Rendre la justícia*: Administrar la justícia. ◆ **si rendre** v.pr. 1. Anar en quauque luèc: *Si rendre au Mónegue*. 2. Cessar lo combat, si sotametre, capitular: *Si rendre à la polícia*. ◇ *Si rendre à l'evidença*: Admetre cen qu'es incontestable. 3. Agir per èstre, devenir, paréisser tau: *Si rendre utile*. ◇ *Si rendre mèstre de*: S'empadronir de, s'en apoderar per la foarça. Sin.: **venir mèstre de, senhorejar**.

rendurir vt. (*rendurissi*) Rendre dur.

rendurmir vt. (*reduèrmi*) Tornar endormir. ◆ **si rendurmir** v.pr. Si tornar endormir.

rendut, a adj. 1. Restituït. 2. Arribat à destinacion.

rendut n.m. 1. Qualitat expressiva dins l'execucion d'una òbra d'art: *Lo rendut dei colors dins un tableau*. 2. Objècte à pena crompat e portat ò mandat en retorn au negociant.

renegable, a adj. Que pòu èstre renegat.

renegacion n.f. Renegament.

renegaire, airtiz n. Persona que renega. Var.: **renegat**.

renegament n.m. Accion de renegar. Sin.: **renegacion, renonciament**, (relig.) **apostasia, abjuracion**.

renegar vt. (*renegui*) 1. Declarar, còtra la veritat, que non si conoisce quauqu'un, quauqua ren. 2. Refudar de reconóisser coma sieu. 3. Renonciar à, abjurar: *Renegar li sieu ideas*.

renegat, ada n. 1. Persona que renega la religion. 2. Persona qu'abjura li sieu opinions ò tradisse la sieu pàtria, lo sieu partit, etc.

renegociacion n.f. Novèla negociacion dei tèrmes d'un acòrdi, d'un tractat.

renegociar vt. (*renegòci*, classic *renegòcii*) Tornar negociar.

renèla n.f. Auçavòla. Sin.: **sarcèla, lapareu**.

renembrar vt. Faire tornar à la memòria: *Ti renembras la tieu promessa*. Sin.: **recordar, memòriar, ensovenir**.

◆ **si renembrar** v.pr. Si sovenir.

renembre n.m. Sovenir. Var.: **remembre**. Sin.: **sovenença, recordança**.

renevar vt. Tornar nevar.

renfaçaire, airtiz n. Blaimaire.

renfaçar vt. Renfaciar.

renfaciar vt. (*renfaci*, classic *renfàcii*) Reprochar. Var.: **renfaçar**. Sin.: **rancurar, recastènar, faire remostrança de**.

renfermar vt. (*renfèrmi*) Enclaire. Sin.: **rembarrar, estreimar, contenir**.

renfoarç n.m. 1. Acreissement dau nombre de personas ò dei mejans materials d'un grope, que li permete una accion mai eficaça. Sin.: **renfortiment, enfortiment, afortiment**. 2. Efectiu ò material suplementari destinats à renforçar aquelu qu'existisson (sovent au pl.): *Lu renfoarç arríbon*. 3. (tecn.) Pèça que n'en dobla una altra per n'augmentar la resença ò per l'empachar de si frustar. 4. (arm.) Partida posteriora mai espessa d'un canon. Var.: **renfoart**.

renfoart n.m. Renfoarç.

renforçament n.m. 1. Accion de renforçar. 2. (fot.) Acreissement de l'intensitat dei negres dins un clichat fotografic. 3. (psicol.) Eveniment que rende mai foarta la capacitat per un estímul de suscitar una reaccion.

renforçar vt. (*renfoarci*) Rendre mai foart, mai solide. Sin.: **renfortir, enfortir, afortir, consolidar**.

renfortir vt. (*renfortissi*) Afortir.

renfrescada n.f. Refrescada.

renfrescador n.m. Refrescador.

renfrescament n.m. Refrescament.

renfrescant, a adj. Refrescant.

renfrescar vt. Refrescar.

renfrescatge n.m. Refrescatge.

renfrescum n.m. Refrescum.

rengatge n.m. Rengatjament.

rengatjament n.m. Reengatjament.

rengatjar vt. Reengatjar. ◆ vi. ò **si rengatjar** v.pr. Si reengatjar.

rengatjat, ada n. Reengatjar.

rengraisar vi. Redevenir gras.

renhant, a adj. Regnant.

renhar vi. Regnar.

renhatge n.m. Regnatge.

renhe n.m. Regne.

renhicòla n. Regnicòla.

reni n.m. Metal blanc que presenta d'analogias m'au manganèsi; element (Re) de n° atomic 75 e de massa atomica 186,2.

reniera n.f. Mau de rens.

renifòrme, a adj. En forma de ren.

renitença (-énia) n.f. Estat de cen qu'es renitent.

renitent, a adj. (med.) Qu'ofrisse una resença à la pression.

renjoventiment n.m. Fach de renjovenir.

renjovenir vt. 1. Donar la vigor, l'aparença de la joïnessa à; far paréisser mai jove. 2. Atribuir à una persona un atge inferior au sieu atge vertadier. 3. Donar una aparença, una frescor novèla à quauqua ren. 4. Abaissar l'atge mejan d'un grope en li metent d'elements joves. ♦ vi. Recobrar la vigor de la joïnessa. ♦ **si renjovenir** v.pr. Si dire mai jove que la realitat.

renjovenissent, a adj. Que rende mai jove.

rennenc, a n. e adj. De Rënnas (Bretanha)

renom n.m. Opinion favorabla, largament expandida dins lo public.

renomendada n.f. Fama, celebritat. Sin.: **notorietat, reputacion**

renoménar vt. Tornar nomenar; tornar designar, elegir.

renoménat, ada adj. Celèbre, famós, famat.

renomança n.f. (it.) Renomenada.

renonçar vt. Renonciar.

renóncia n.f. Ai cartas, fach de non fornir la color demandada.

renonciacion n.f. Acte per lo quau si renóncia à una caua, à un drech, à una carga, à una foncion.

renonciament n.m. 1. Accion de renonciar. 2. Abnegacion, sacrifici complet.

renonciar vt. (*renonci*, classic *renóncii*) 1. Si desistir d'un drech sobre quauqua ren, abandonar la possession de: *Renonciar à una succession*. 2. Cessar de s'estacar à quauqua ren; acceptar de cessar tota relacion mé quauqu'un: *Renonciar ai sieus opinions*. 3. Cessar d'envisatjar, de considerar coma possible; abandonar: *Renonciar à un viatge*. Var.: **renonçar**. Sin.: **n'en faire lo sieu dòu, faire dòu de, abrenonciar**, (pop.) **laisser còrrre, laisser búlher**. ♦ vi. Au juèc, metre una carta d'una altra color qu'aquela demandada.

renonciatari, ària n. (dr.) Persona en favor de cu si fa una renonciacion.

renonciator, tritz n. (dr.) Persona que fa una renonciacion.

renonculacea n.f. *Renonculaceas*: Vasta familha de plantas dei petats separats, dei carpeus independants fixats sus un receptacle bombat, coma la rosàncula, l'anemòna, etc. (Òrdre dei ranalas). Var.: **ranonculacea, ranonclacea, ranonculaceu**.

renós, oa adj. Antipatic; que rena. Sin.: **tissós, chacotaire, ronha, rebecós, aranhós, bregós, reganhós, rascassós, cercabrègas, cercagarrolhas, trebolacrstian, trebolafèsta**.

renovacion n.f. Melhorament, transformacion, modernisacion: *La renovacion dei metòdes de trabalh, d'un apartament*. ◇ *Renovacion urbana*: Reconstrucccion d'un quartier après destrucccion dei immòbles ancians.

renovaire, airitz adj. e n. Renovator.

renovament n.m. Renovelament.

renovar vt. (*renòvi*) 1. Remetre à nòu. 2. Donar una forma novèla, una existéncia novèla: *Renovar li institucions*. Sin.: **reformar, modernisar**.

renovatiu, iva adj. Que pòu èstre renovelat. (L'avii laissat escapar)

renovator, tritz adj. e n. Que renòva. Var.: **renovaire**.

renovelable, a adj. Que pòu èstre renovelat. ◇ *Energia renovelabla*: Que lo sieu usatge non abotisse à la diminucion dei ressorsas naturalis, perqué emplega d'elements que si tórnon crear naturalament (biomassa, energia solària, vent, mareas).

renovelament n.m. Accion de renovar; fach de si renovar. Var.: **renovament**. Sin.: **prorogacion, reconduccion**.

renovelar vt. (*renovèli*) 1. Remplaçar una persona ò una caua per una novèla; cambiar: *Renovelar una còla*. 2. Remplaçar una caua alterada, degalhada, frustada, per quauqua ren de nòu: *Renovelar l'ària d'una pèça*. 3. Rendre noveu en transformant: *L'autor a renovelat lo sieu estile*. 4. Recomençar, reïterar, tornar faire, tornar donar: *Renovelar una promessa*. 5. Establir un noveu contracte dau meme tipe qu'aqueu que s'acaba. Sin.: **prorogar**. ♦ **si renovar** v.pr. 1. Cambiar, èstre remplaçat: *Li generacions si renovèlon*. 2. Pilhar una forma novèla; portar d'elements noveus: *Un escrivan que non si saup renovar*. 3. Si tornar produire, recomençar: *Un incident que si renovèla*.

renoveu n.m. 1. Renovelament, retorn: *La mòda dau capeu a conoissut un renoveu de succès*. 2. (lit.) Retorn dau printemps. Sin.: **respelida, renòu**.

rentabilisable (-izable), a adj. Que si pòu rentabilisar. Var.: **rendabilisable (-izable)**.

rentabilisacion (-izacion) vt. Accion de rentabilisar. Var.: **rendabilisacion (-izacion)**.

rentabilisar (-izar) vt. Rendre rentable. Var.: **rendabilisar (-izar)**.

rentabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es rentable. ◇ (econ.) *Taus de rentabilitat*: Rapoart entre lu beneficis d'una empresa e lu capitals engatjats. Var.: **rendabilitat**.

rentable, a adj. Que dona un benefici satisfasent. Var.: **rendable**.

rentrada n.f. Rintrada. Sin.: **dintrada** (escol.).

rentrar vt. Rintrar.

rentrat, ada adj. Rintrat. Sin.: **tornar, s'arrecampar, si recampar** (a maion).

rentrat n.m. Rintrat. Sin.: (fig.) **contengut, retengut**: *Ràbia, ira, contenguda*.

renvèrsa n.f. 1. Cambiament cap per cap de la direccion dau vent, d'un corrent, de la marea, etc. 2. À la *renvèrsa*: Sus l'esquina, en arrier. Var.: **revèrsa**.

renversible, a adj. Que pòu èstre renversat. Var.: **reversible**.

renversament n.m. 1. Accion de renversar, fach de si renversar. Sin.: **tombament**: *Tombament d'una estàtua*, **abatement, capvirament, enversada**. 2. (mús.) Estat d'un acòrdi que la sieu nòta fundamentala non si tròva à la bassa. ◇ Angle que si dona au mànegue d'una guitarra

per rapoart à la caissa, per reglar l'autessa dei coardas.
Var.: **reversament**.

renversant, a adj. (fam.) Qu'estona totplen: *Una nòva renversanta*. Var.: **reversant**. Sin.: **espantant, petrificant, palaficant, desconcertant, que lascia nec**.

renversar vt. (*renvèrsi*) 1. Metre à l'envèrs, metre sota sobre. ◇ *Renversar la vapor*. Var.: **reversar**.

renversat, ada adj. 1. Qu'es ò sembla èstre dins una posicion contrària à la posicion considerada normala: *Imatge renversat d'un objècte*. 2. Estupefach, espantat, desconcertat. 3. (coïna) Crema renversada: Crema montada à basa de lach e d'òus batuts cuècha au banh Maria. Var.: **reversat**.

renvigorir vt. (*renvigorissi*) Tornar donar de foarças, de vigor à. Sin.: **reviudar, reviscolar**.

reobasa n.f. (fisiol.) Intensitat minimala d'un corrent electric que, aplicat pendent una lòngra durada à un nèrvi ò à un muscle, n'en provòca l'excitacion.

reoboam n.m. Botelha de champagne d'una contenença de sièis botelhas.

reocupacion n.f. Novèla ocupacion.

reocupar vt. Tornar ocupar.

reofil(e), a adj. (biol.) Si di dei espècias animala e vegetali que vívon dins lu torrents.

reografe n.m. Instrument previst per enregistrar graficament li variacions d'un corrent electric.

reografia n.f. Mesura dei variacions d'intensitat d'un corrent electric.

reologia n.f. Sciènça dei lèis de comportament dei materiaus, que lígon, à un instant donat, li constrenchas ai desformacions (elasticitat, plasticitat, viscositat, etc.).

reologic, a adj. Relatiu à la reologia.

reològue, òga n. Especialista de reologia.

reomètre n.m. Instrument de mesura per lu fluides.

reoperar vt. (*reopèri*) Tornar operar.

reorquestracion n.f. Novèla orquestracion.

reorquestrar vt. (*reorquestri*) Tornar orquestrar: *Reorquestrar una òpera lirica*.

reordinacion n.f. (relig.) Segonda ordinacion facha dins lo cas qu'una promiera ordinacion es estada reconoissuda invalida ò d'una validitat mausegura.

reorganizacion (-izacion) n.f. Accion de reorganisar.

reorganisar (-izar) vt. Tornar organisar, sus de basas nòvi.

reorganisator (-izator), tritz adj. e n. Que reorganisa.

reorientacion n.f. Accion de reorientar.

reorientar vt. Orientar (una politica, un escolan, etc.) dins una novèla direccion. ◆ si reorientar v.pr. Cambiar d'orientacion (espec. per un escolan).

reoscopic, a adj. Que sièrve per constatar la presença de corrents electrics.

reostat n.m. (electr.) Resistença variabla que, plaçada dins un circuit, permete de modificar l'intensitat d'un corrent.

reostatic, a adj. Relatiu au reostat.

repaissadura n.f. Racion d'un animau.

repàisser vt. (lit.) Noirir, sadolar, assadolar, desafamar. ◆ si repàisser v.pr. (lit.) Satisfaire la sieu fam, lu sieus desidèris: *Si repàisser de sang*.

reparable, a adj. Que pòu èstre reparat.

reparacion n.f. 1. Accion de reparar quauqua ren qu'es degalhat ò en pana; lo sieu resultat. Sin.: **radobatge, adobatge, adobadura**. 2. (biol.) Fach, per un organisme, de si restablir, de revenir à un estat normal. 3. Accion de reparar un prejudici moral: *Demandar la reparacion d'una ofensa*. 4. (dr.) Desdamatjament d'un prejudici, à la carga de la persona que n'es responsabla; pena que pertòca l'autor d'una infraccion. 5. (espòrts) *Susfàcia de reparacion*: Au balon, zòna delimitada davant la poarta, dins la quala una infraccion passibla d'un còup franc dirècte dona à un *còup de pen de reparacion*, correntament dich *penalti*. ◆ pl. 1. Trabalhs efectuats en vista de la conservacion ò dau manteniment de locals. 2. Prestacions que lu Estats perdents dévon ai Estats qu'an ganhat la guèrra. ◇ (ist.) *Question dei reparacions*: Ensèm dei problemas que pauèt lo pagament dei damatages de guèrra que lo tractat de Versalhas impauèt à l'Alemanha en lo 1919.

reparar vt. 1. Tornar metre en estat cen qu'es degalhat, en pana. Sin.: **adobar, radobar, restaurar**. 2. Faire disparéisser un mau ò n'en diminuir li consequenças: *Reparar li errors d'un autre*. Sin.: **esmendar**. 3. Far disparéisser li traças dau mòtle e li decas sus un objècte obtengut per fonda ò per motlatge. 4. *Reparar li sieu foarças*: Li restaurar, si restablir.

reparator, tritz adj. e n. Que repara: *Un soam reparator, un reparator de televisors*.

reparéisser vi. Tornar paréisser, si tornar manifestar.

reparlar vi. e vt. ind. (*de, à*) Tornar parlar.

repart n.m. Reparticion.

reparticion n.f. 1. Accion de repartir, de distribuir, de partatjar ò de classar de cauas; partatge. Sin.: **repart, desparticion, despartiment, repartiment, compartiment**. ◇ *Impoast de reparticion*: Impoast fixat per avança pi descompauat en contingents mes à la carga dei collectivitats locali que li repartisson entre lu contribuables. 2. Biais que son distribuïts, repartits d'èstres ò de cauas; distribucion. Sin.: **perequacion**. 3. Partida de la sciènça economica qu'estúdia lu mecanismes de la formacion e de la redistribucion dei revenguts. 4. Tecnica de financiament dei regimes de pension.

repartida n.f. Respoasta viva e espiritoa. Sin.: **rèplica, repic, revira, rebecada**.

repartidor n.m. Repartitor.

repartir vi. (*reparti*) Tornar partir, s'en tornar.

repartir vt. (*repartissi*) Partatjar, distribuir en foncion de règlas donadi. Sin.: **compartir, despartir**.

repartir vt. (*repartissi*) (lit.) Respoandre d'un biais viu, replicar.

repartitiu, iva adj. Qu'a per tòca de repartir.

repartitor n.m. 1. Persona que fa una reparticion. ◇ Persona encargada d'efectuar la reparticion de l'impoast.

◇ Persona responsabla dei movements de produchs dins un oleoduc. 2. Dispositiu que permete de repartir un flux de matèria au cors dau temps sur un meme aparelh, ò entre divèrs aparelhs. 3. Resèrva dins la quala si còlon diferenti pòchas d'acier liquide e que permete d'alimentar li divèrsi linhas d'une màquina de colada continua. 4. Bastit dins lo quau de circuits abotisson sus de bòrnas ò de connectors que perméton de religar lu circuits entre elu d'un biais quasi permanent e de cambiar li destinacions en foncion dei besonhs. Var.: **repartidor**.

reparucion n.f. Fach de tornar paréisser: *La reparucion de la mieu revista preferida*.

repassa n.f. Produchs autres que la farina obtenguts en molinant li cerealas (bren, recopadura, etc.).

repassada n.f. Repassatge.

repassar vt. e vi. Tornar passar.

repassatge n.m. 1. (tecnol.) Desplaçament manual, mecanic ò electric d'un sistema d'exploracion sus la totalitat d'una susfàcia dont si debana un fenomène, per n'estudiar un après l'autre toi lu ponchs. 2. Movements sincronisats qu'anímon lu faisseus electronics d'una càmera (per l'analisi de l'imatge) e dau televisor (per la sieu formacion). Sin.: **repassada**.

repast n.m. Past, dinar; (pop.) tampona, forra.

repastar vt. Tornar pastar.

repatriar vt. Rapatriar.

repatriat, ada adj. e n. Rapatriat.

repatriment n.m. Rapatrimet.

repaua n.f. Accion de tornar metre en plaça cen qu'èra estat levat, depauat, desmontat: *La repaua d'una pèça dau motor*. Var.: **repauva**.

repauada n.f. (çaça) Luèc dont una bèstia si repaua pendent lo jorn. Var.: **repauvada**.

repauant, a adj. Que repaua, qu'assuausa. Var.: **repauvant**.

repauapen(s) n.m. 1. Element dont si pàuon lu pens, en complement d'un cadieràs. 2. Pèça fixada à l'encastre d'una mòto, dont si poàdon pauar lu pens. Var.: **repauvapen(s)**.

repauar vt. 1. Tornar pauar (un objècte): *Repauar un libre sus la taula*. 2. Tornar pauar (una question). 3. Tornar metre en plaça cen qu'èra estat levat, depauat, desmontat.

repauar vt. Metre quauqu'un, lo sieu còrs, lo sieu esperit, dins de condicions pròpri à si relassar: *Fa de ben de repauar lu uèlhs un moment*. Var.: **repauvar**. ◆ vi. 1. (lit.) En parlant d'un moart, èstre estendut ò èstre enterrat en quauque luèc: *Repaua au cementèri de Caucada*. Sin.: **jaçar**. 2. Restar au repaus, per que lu elements en suspension vagon au fond dau recipient, per qu'una modificacion si fague: *Laissar repauar una solucion, laissar repauar una pasta*. ◇ Laissar repauar una tèrra: *La laissar sensa cultura*. ◆ vt. ind. (*sus, sobre*) 1. Èstre repuat sus quauqua ren que sièrve de supoart. 2. Èstre establí, fondat sobre: *Es un rasonament que repaua sobre una excellenta conoissença dau problema*. ◆ si **repauar** v.pr. 1. Cessar de trabalhar, d'agir, dins l'amira

d'eliminar lo lassitge. 2. Si *repauar sobre quauqu'un*: Si fidar d'eu, s'en remetre à-n-eu. Var.: **si repauvar**.

repauat, ada adj. Que non presenta plus de traças de lassitge: *Una cara repauada*. ◇ À tèsta *repauada*: En pilhant lo temps de la reflexion. Var.: **repauvat**. Sin.: **suau, seren**.

repauatèsta n.m. Dispositiu adaptat au dossier d'un sètie destinat à sostenir la tèsta, à protegir lo suc. Var.: **repauvatèsta**. Sin.: **apiejatèsta**.

repaus n.m. 1. Absença de movement, immobilitat. ◇ (fis.) Estat d'un còrs immobile per rapoart à un sistema de referença particulier. 2. Fach per quauqu'un de si repauar, de cessar la sieu activitat; temps correspondent: *Pilhar un pauc de repaus*. 3. (lit.) Estat de quauqu'un que si repaua ò duèrme: *Non si deu desturbar lo repaus dei autres*. ◇ *Repaus eternau*: Estat que seguisse la moart; estat dei beats dins lo dògma de la Glèia catolica. 4. Periòde, jorn pendent lo quau si cèssa lo trabalh. ◇ *Repaus ebdomadari*: Repaus legal minimal de 24 oras consecutivi que tot emplegaire deu acordar ai sieus salariats. 5. (lit.) Estat de quauqu'un qu'es sensa preocupacion, que ren vèn trebolar la sieu tranquillitat; quietuda. 6. (mil.) *Repaus!*: Comand qu'indica l'abandon de la posicion dau garda-à-vos per aquela dau *repaus*, m'au pen senec leugierament en avant e la man seneca sus lo bocla dau cinturon. 7. Pauada dins la lectura ò la diction d'un tèxto. Sin.: **relais** (1 à 7). 8. (constr.) Pichin planet qu'interrompe la seguida dei escaliers.

repauva n.f. Repaua.

repauvada n.f. Repauada.

repauvapen(s) n.m. Repauapen(s).

repauvatèsta n.m. Repauatèsta.

repauvant, a adj. Repauant.

repauvar vt., vt. ind. e vi. Repauar. ◆ si **repauvar** v.pr. Si repauar.

repauvat, ada adj. Repauat.

repear vt. (*repei*) Tornar pear.

repeçar vt. (*repèci*) Metre de pèças à un vestit. Sin.: **repetaçar**.

repeçatge n.m. Accion de repeçar; lo sieu resultat. Sin.: **repetaçatge**.

repecejar vt. Metre un molon de pichini pèças à un vestit.

repen n.m. 1. (arquit.) Embasament. 2. Glacís.

repensar vi. Tornar pensar: *Ai repensat à cen que m'as dich ièr*. ◆ vt. Tornar considerar, modificar: *Ai repensat lo mieu projècte*.

repentida n.m. Regret, repentiment, repentença.

repentiment n.m. Pentiment, regret, repentida.

repentinament adv. D'un còup solet.

repentir (si) v.pr. Si pentir.

repepiaire, airitz n. Persona que repèpia. Var.: **repepion, repipion**.

repepiar vi. (*repèpi*, classic *repèpii*) Dire totjorn li memi cauas, espec. de cauas gaire coerenti. Var.: **repepionar, repipiar**.

repepiatge n.m. Accion de repepiar; prepaus tenguts en repepiant. Var.: **repepionada**.

repepion n.m. Repepiaire.

repepionada n.f. Repepiatge.

repepionar vi. Repepiar.

repercussion n.f. 1. Accion de repercutir; fach de si repercutir. 2. Consequença, contracòup: *Un eveniment qu'aurà de repercussions grèvi*.

repercutar vt. Repercutir.

repercutir vt. (*repercutissi*) 1. Remandar: *Una paret que repercutisse la votz*. 2. Faire lo necessari per qu'una caua sigue transmesa. 3. (dr. fisc.) Faire suportar per d'autri personas la carga de (un imposit, una taxa). Var.: **repercutar**. ♦ **si repercutir** v.pr. Aver de consequenças dirècti.

reperdre vt. Tornar perdre.

repertòri n.m. 1. Taula, recuèlh dont li donadas son organisadi dins un òrdre que permete de li retrovar facilament: *Repertòri alfabetic*. 2. Ensèms dei òbras que constituïsson lo fond d'un teatre, d'una companhia de balet. 3. Lo tot dei òbras qu'un artista interprèta abitualament dins lo relarg de l'art liric ò instrumental: *Aqueu cantaire a un repertòri ric e variat, lo repertòri de la guitarra*. 4. Ensèms de conoissenças, d'anecdòtas, etc. 5. (b.-A.) Ensèms de motius decoratius, formals, iconografics pròpris à un artista, à una epòca, à una civilisacion. 6. (coregr.) *Lo repertòri*: Li òbras essencialament classiqui e romantiqui.

repertoriar vt. (*repertòri*, classic *repertòri*) Inscriure dins un repertòri; faire un repertòri de. Sin.: **catalogar**, **classificar**, **inventariar**.

repesca n.f. 1. Accion de repesca, de tornar sortir de l'aiga cen que li èra tombat. 2. Espròva suplementària reservada à de candidats eliminats, per la quala poàdon obtenir la sieu qualificacion per la seguida d'una competicion, per l'obtencion d'un diplòma.

repescar vt. (*repesqui*) 1. Pescar d'autres peis, n'en pescar un autre còup. 2. Retirar de l'aiga (cen que li èra tombat). 3. (fam.) Receure (un candidat, un concurrent) après una espròva de repesca.

repetçar vt. Repeçar.

repetatjatge n.m. Repeçatge.

repetèire n.m. Amplificador emplegat sus li linhas telefoniqui à granda distança.

repeten adj. 1. Rusca de pin. 2. Repepiaire.

repetenar vi. Petilhar, petejar. Var.: **repetenear**.

repetenear vi. Repetenar.

repeticion n.f. 1. Redicha, retorn de la mema idea, dau meme mòt. 2. Moment dau trabalh dei comedians, dei musicians, dei dançaires, etc., dins lo quau méton au ponch cen que presenteran au public. 3. (anc.) Cors particulier donat à un escolan, à d'escolans. 5. Reïteracion d'una accion. ◇ (psican.) *Compulsion de repeticion*: Procèssus inconscient e irresistible que replaça lo subjècte dins de situacions desagradivi, analògui à d'experienças anciani. 6. *Arma à repeticion*: Arma de fuèc que la sieu cadença de tir es aumentada au mejan d'un cargament automatic dei municions dins la

cambra. Sin.: **arma mièja automatica**. 7. (geom.) *Repeticion d'òrdre* n: Rotacion d'un n^{en} de torn que mena la figura en coïncidença mé la sieu posicion iniciala. 8. (dr.) *Repeticion de l'indegut*: Accion en restitution d'una soma reçaupuda en causa.

repetier, a n. En França, sota l'Ancian Regime, persona que vendia au detalh legumes, frucha, espècias e sobretot la sau dei graniers reials.

repetiera n.f. Revendeiritz (espec. de peis).

repetir vt. (*repetissi*) 1. Tornar dire (cen qu'es ja estat dich ò cen qu'una altra persona a dich. Sin.: **redire**. 2. Tornar faire (cen que s'es ja fach), recomençar: *Repetir una experiença*. Sin.: **tornar faire**, **tornar començar**, **duplicar**, **reïterar**, **redoblar**. 3. Reprodure en granda quantitat: *Repetir un motiu d'ornament*. 5. (dr.) Reclamar (cen que s'es prestat ò cen que si pretende èstre estat pilhat sensa drech). ♦ **si repetir** v.pr. Tornar dire li memi cauas sensa necessitat. Sin.: **repepiar**, **sansonhar**.

repetitor, tritz n. (anc.) Persona que donava de leiçons particulieri à d'escolans.

repetitiu, iva adj. Que si debana d'un biais monotòne, que sembla si repetir sensa relambi.

repetre vt. Repetir.

repetum n.m. 1. Fach de petilhar; bosin correspondent. 2. Bramadissa.

repic n.m. 1. Refranh. Sin.: **repilha**, **retinton**, **tornada**. 2. Repartida. 3. Contracòup. 4. Repeticion (dei oras). 5. Rebatuda, au juèc dau piquet.

repicada n.f. Repeticion d'una sonaria de campana, de relòri.

repicar vt. (*repiqui*) Tornar plantar un jove plant. Sin.: **transplantar**. ♦ vi. 1. Rebatre. ◇ *Rèpica mai!*: Li siam mai! 2. Replicar. 3. Picar, en parlant dei oras.

repilha n.f. Repic.

repilhada n.f. Fach de repilhar. Sin.: **represa**.

repilhar vt. 1. Tornar pilhar; pilhar un autre còup, en mai: *Repilhar la sieu plaça*, *repilhar de pan*. Sin.: **tornar prendre**. 2. Tornar en possession de (cen qu'es estat donat, depauat, consentit): *Repilhar lu sieus bagatges*. 3. Devenir proprietari ò responsable (quauqua ren qu'una altra persona detenia); recrompar: *Repilhar una botega*. 4. Quèrre: *Anar repilhar lu pichoi à l'escòla*. 5. Tornar agantar, tornar arrestar (quauqu'un que s'es escapat). Sin.: **regantar**, **peçugar**. ◇ *Mi repilheran plus*: Es lo darrier còup que fau aquò. 6. Recuperar una mènç venduda en acceptant d'en anullar la venda. 7. Retrovar (un estat, una disposicion, una facultat): *Un convalescent que repilha de foarças*. ◇ *Repilhar grèlh*: Repilhar vida, si reviudar. 8. En parlant d'una malautia, tornar rendre malaut: *Aqueu virus l'a repilhat*. 9. Contunhar (una caua interrota), tornar faire (una activitat interrota): *Repilhar lo sieu trabalh*. 10. Tornar donar (una comèdia, un film, un spectacle). 11. Tornar enonciar (un discors, de paraulas, de prepaus, d'ideas): *Repilhar lo refranh*. 12. Tornar parlar, après un silenci: «*Non siéu d'acòrdi*», *repilhèt lo protagonista*. 13. Portar de correccions, faire subir de transformacions à (quauqua ren): *Repilhar un article*. Sin.: **corregir**. ◇ Rendre mai estrech un vestit en modificant li cordaduras. 14. Blaimar, faire de repròchis

à: *Repilhar un enfant sobre lo sieu comportament*. Sin.: **semonsar**, **sermonejar**, **admonestar**. ♦ vi. 1. Si desvolopar normalament après èstre estat transplantat; tornar créisser: *Aquest aubre repilha ben*. Sin.: **regrelhar**. 2. Si tornar manifestar: *Lo frèi repilha*. Sin.: **tornar**. 3. En parlant dau comèrci, dei afaires, tornar actius après un moment de ralentiment. 4. Tornar començar après una interrupcion, en parlant d'una activitat: *Lu cors repilhon la setmana que vèn*. ♦ si **repilhar** v.pr. 1. Recobrar la mestresa de si-meme: *Si repilhar après una depression*. 2. Si corregir, rectificar un prepaus: *Faire un error e si repilhar*.

repintar vt. Tornar pintar.

repintat, **ada** adj. Qu'a una pintura novèla. ♦ n.m. part d'un tableau que l'artista a repintat ò qu'es estada l'objècte d'una restauracion. Var.: **repintura**.

repintura n.f. 1. Segonda jaça de pintura. 2. Repintat.

repiar vi. Repepiar.

repion adj. Repepion.

replaçament n.m. Accion de replaçar.

replaçar vt. 1. Tornar metre (quauqua ren) à la sieu plaça, dins una boana posicion. 2. Plaçar, situar (quauqua ren, quauqu'un) dins tali circonstanças: *Replaçar un eveniment dins lo sieu contèxte*.

replanar vt. Tornar aplanar.

replanatge n.m. Accion de tornar aplanar; lo sieu resultat. Sin.: **aplanament**.

replantacion n.f. Accion de replantar. Sin.: **replantatge**.

replanter vt. Tornar planter. Sin.: **transplanter**.

replantatge n.m. Replantacion.

replec n.m. 1. Plec doble. Sin.: **dobladura**, **plegadura**. 2. Fach de s'en tornar à una posicion, à una valor que marca un retorn en darrièr, una regression. 3. (mil.) Retirada volontària d'una tropa. Sin.: **replegament**. ♦ pl. 1. Sinuositats, ondulacions: *Lu replecs d'un terren*. Sin.: **ondejament**. 2. (fig., lit) Cen que li a de mai escondut, de mai intime: *Lu replecs de l'esperit uman*.

replecion n.f. (med.) Estat d'un organe remplit: *Replecion gastrica*.

replegable, **a** adj. Que pòu èstre replegat.

replegament n.m. Accion de replegar, de si replegar.

replegar vt. (*replegui*) ♦ si **replegar** v.pr.

replet, **a** adj. Grassòt.

repletu, **iva** adj. (med.) Que sièrve à remplir.

rèplica n.f. 1. Resposta viva à cen qu'es estat dich ò escrih; objeccion. Sin.: **revira**, **rebecada**, **remocada**, **contèsta**. ♦ *Faire la rèplica*: Respoandre immediatament, vivament, m'un esperit de repartida. 2. Repartida. 3. Partida d'un dialògue teatral qu'un actor di. ♦ *Donar la rèplica*: Servir de partenari à l'actor, à l'actritz qu'a lo ròtle principal. 3. Persona, accion, òbra que sembla èstre l'imatge d'una altra. ♦ Còpia d'una òbra d'art, facha ò non sota lo contraròtle de l'autor. Sin.: **retype**. 4. (geol.) Gacilhada segondària après la gacilhada principal d'un seïsme.

replicacion n.f. (biol.) Duplicacion cromosomica.

replicadament adv. Iterativament.

replicar vt e vi. (*rèpliqui*) Respoandre embé vivacitat, en s'opauant. Sin.: **rebecar**, **contestar**, **remocar**.

replonjar vt. (fr.) Tornar plonjar. ♦ si **replonjar** v.pr. S'en tornar à una ocupacion en li metent d'intensitat. Sin.: **s'endintrar**.

replumar vt. Tornar garnir de plumas. ♦ vi. Mudar, en parlant dei auceus.

replumatge n.m. Muda (dei auceus).

repoart n.m. 1. Accion de reportar un total d'una colomna ò d'una pàgina sus una altra; la soma ensinda reportada. ♦ (comptab.) *Repoart à noveu*: Reliquat d'un resultat (benefici ò perda) repilhat dins lo bilanç seguent. 2. (fin.) Operacion de Borsa tractada à la liquidacion d'un mercat à tèrme en vista de prorogar l'especulacion fins à la liquidacion seguenta; benefici que fa aqueu qu'a de capitals e prèsta à l'especulator lu fonds necessaris per aquesta prorogacion. 3. Cen que si ganha dins una corsa de cavaus e que s'engatja dins una altra corsa. 4. Accion de remetre à un autre moment: *Lo repoart d'una partida de balon*. ♦ (mil.) *Repoart d'incorporacion*: Temps que la lèi pòu acordar à un jove en cors d'estudis que vòu retardar la sieu incorporacion. Sin.: **remandament**, **ajornament**. 5. En litografia, transpoart per decalc, sus pèire ò metal, d'un dessenh, d'una gravadura, d'un tèxto compauat. ♦ En offset, operacions fisicoquimiqui de preparacion de la forma d'impression à partir dau montatge. 2. (art contemp.) *Repoart fotografic*: Transferiment d'un imatge fotografic sus una tela ò una estampa.

repoasta n.f. 1. Resposta viva e immediata à un atac verbal. Sin.: **rebecada**, **rèplica**. 2. Accion que respoande immediatament à un atac (espec. dins lo vocabulari militar). 3. (escr.) Atac que vèn just après una parada. Sin. (2 e 3): **rèplica**, **torna**, **revira**.

repoblament n.m. 1. Accion de repoblar un luèc; fach de si repoblar, d'èstre repoblat. 2. Reconstitution d'un massís forestier.

repoblar vt. (*repòbli*) 1. Poblar (una region despoblada). 2. Tornar garnir (un luèc) d'espècias vegetali ò animal.

repolidura n.f. Accion de repolir. Sin.: **realiscatge**. Var.: **repoliment**.

repolir vt. (*repolissi*) Tornar faire lo revestiment d'un barri. Sin.: **realiscar**, **tornar aliscar**.

repompeu n.m. (fam.) Obstacle. Sin.: **trabuc**, **arrestada**, **traversa**.

reportaire, **airitz** n. 1. Jornalista que recuèlhe d'informacions que son pi difusadi per la premsa, la ràdio, la television. Var.: **reporter** (angl.). Sin.: **entrevistaire**. 2. Professional que prepara per decalc li formas litografiqui ò per còpia li placas offset. 3. *Reportaire*, *reportritz d'imatges*: Reporter-cameraman.

reportar vt. (*repoarti*) 1. Portar una caua au luèc dont èra precedentament: *Reportar un libre dins la biblioteca*. Sin.: **tornar metre**. 2. Plaçar à un autre luèc tornar inscriure alhors: *Reportar una soma à una altra pàgina*.

3. Aplicar una caua à una altra destinacion: *Reportar de votz sus un autre candidat*. 4. Remandar à un autre moment. 5. Faire un repoart en Borsa. Sin.: **ajornar**. ♦ **si reportar** v.pr. (à) 1. Si transportar en pensada. 2. Si referir à: *Si reportar à un document donat*.

reportatge n.m. 1. Ensèms dei documents e dei foants qu'un jornalista recampa sus lo luèc d'un eveniment sus lo quau mena una enquesta. 2. Programa d'un mèdia (audiovisual, radiofonic ò de la premsa eschicha) que presenta un ensèms d'informacions coèrent sus d'un tema d'actualitat, d'istòria, de societat ò de natura: *Un reportatge sus lo Mercantor*. 3. Foncions, servici d'un reportaire dins un jornal. Var.: **raportatge**.

reporter n. (angl.) Reportaire.

reporter-cameraman n. (angl.) Jornalista que recampa d'elements d'informacion visuals. Sin.: **reportaire d'imatges**.

repossa n.f. Accion de repossar (bèrris, plantas). Sin.: **regrelh, reviuire, brot** (plantas), **recreis** (bèrris).

repossada n.f. Repulsion; refolament. Sin.: **descoar, escufea, escufenha, defeci, refasti**.

repossador n.m. Autís per faire li botas. Sin.: **caçador**.

repossar vi. Tornar créisser, tornar grellhar. ♦ vt. 1. Butar en arrier, faire recular (quauqua ren, quauqu'un, un grope). 2. S'opauar embé succès à (quauqu'un): *Repossar l'enemic*. 3. Resistir à: *Repossar una temptacion*. 4. Non admetre, non acceptar: *Repossar una demanda*. 5. Realisar una forma per repossatge.

repossatge n.m. Formatge à frèi d'una pèça metallica de la paret fina.

repostar vt. (*repoasti*) 1. Respoandre vivament à un escòrn, à un atac. Sin.: **rebecar, replicar, respoandre**. 2. (escl.) Atacar immediatament après aver parat.

repregar vt. ind. (*repregui*) Tornar demandar embé insistença: *Ti repregui de mi laisser faire*.

reprémer vt. Reprimir.

reprenre vt. Repilhar. Sin.: **tornar pilhar, tornar prene, tornar prendre, recobrar** (l'èime, un objècte).

reprenèire, eiritz n. (dr.) Persona que repilha una empresa en dificultat.

reprensible, a adj. Digne de blaim. Sin.: **censurable, blaimable, reprovable, condamnable, criticable**.

repression n.f. Blaim, correccion, repròchi. Sin.: **rancura, critica, reprovacion, censura, encusament, semonsa**.

represa n.f. 1. (mil.) Fach de repilhar una posicion: *La represa d'un casteu*. 2. Fach de repilhar cen qu'èra estat interrot: *La represa dei negociacions*. 3. Reactivacion, reffloriment: *La represa dau comèrci, la represa de la Borsa*. 4. (tecn.) Passatge d'un regime de motor bas à un regime superior sensa cambiar de marcha. ♦ *Pompa de represa*: Pichin piston situat dins lo carburator, qu'enriqueisse en essença lo mesclum ària-essença per una acceleracion rapida. 5. (espòrts) Assaut, en bòxa e en eschima. ♦ Segond temps (balon, rugbi, etc.). 6. Còup, fes: *A agit ensinda à mai d'una represa*. 7. (metal.)

Operacion destinada en metallurgia à desseparar l'argent de l'aur. 8. (mus.) Part d'una pèça de música eschicha per èstre jugada doi còups de seguida.

represalhas n.f. pl. Violenças que si fan subir à un enemic per compensar un damatge qu'a causat ò per si venjar. Sin.: **venjança, tornas** (f. pl.).

representable, a adj. Que pòu èstre representat.

representacion n.f. 1. Accion de rendre sensible quauqua ren au mejan d'una figura, d'un simbòle, d'un signe: *L'escriptura es la representacion de la lenga parlada*. 2. Imatge, figura, simbòle, signe que representa un fenomène, una idea. ♦ (mat.) Representacion grafica (d'una foncion): Lo tot dei ponchs dau plan que, relativament à un referencial, an per abscissa un nombre quau que sigue e per ordenada l'imatge d'aquesto nombre per la foncion. 3. (filos.) Cen que fa qu'un objècte es present à l'esperit (imatge, concèpte, etc.) ♦ (psicol.) Percepcion, imatge mentala, etc., que lo sieu contengut si repoarta à un objècte, à una situacion, à una scena, etc., dau monde dins lo quau viu lo subjècte. 4. Accion de representar au mejan de l'art; òbra artistica que figura quauqua ren, quauqu'un. 5. Accion de donar un spectacle davant un public, en partic. au teatre; aquest spectacle. 6. (dr.) Procediment juridic en vertut dau quau lo *representant* complisse un acte en nom e per lo còmpte dau *representat*. ♦ Procediment juridic en vertut dau quau lu eiretiers vènon à la succession dau moart en plaça dei sieus antenats moarts precedentament. 7. Accion de representar quauqu'un, una collectivitat; la, li persona(s) que n'en son encargadi: *La representacion nacionala*. 8. Activitat de quauqu'un que representa una empresa comerciala dins un sector determinat. 9. Accion de tornar metre sota lu uèlhs: *Demandar la representacion d'un document*.

representança n.f. (psicol.) Travalh de la pulsion, que si compaua d'una representacion psiquica e d'un movement de desidèri.

representant, a n. 1. Persona que representa una altra persona ò un grope. ♦ *Representant sindical*: Representant sindical dins una empresa. ♦ *Representant dau personal*: *Delegat dau personal d'una empresa*. ♦ *Representant dau pòble*: Parlamentari. ♦ *Cambra dei representants*: Dins divèrs país coma la Belgica e lu Estats Units d'Amèrica, promiera Cambra parlamentària. 2. *Representant (de comèrci)*: Intermediari encargat de prospectar una pràctica e de pilhar de comandas per una empresa. 3. (mat.) Element d'una classa d'equivalença.

representar vt. 1. Rendre perceptible, sensible au mejan d'una figura, d'un simbòle, d'un signe. 2. Figurar, reproduire per un mejan artistic ò un autre procediment: *Lo decòr representa una plaça de vilatge*. 3. Descriure, evocar (quauqua ren) per lo lengatge, l'escriptura: *Es representat coma una persona violenta*. 4. Donar (un spectacle) davant un public. 5. (lit.) Faire observar à quauqu'un, metre en garda còntre quauqua ren: *Representar à un amic li consequenças de la sieu accion*. 6. Aver reçauput un mandat per agir en nom de quauqu'un, d'un grope: *Representar lo sieu país à un*

acamp internacional. 7. Èstre lo representant d'una empresa comerciala. 8. Èstre lo simbòle, l'incarnacion, lo tipe de quauqua ren: *Aqueli personas represènton lo ciutadan mejan*. 9. Correspoandre à quauqua ren, aparéisser coma lo sieu equivalent: *Aquesta descubèrta representa una revolucion*. 10. Tornar presentar, tornar portar (quauqua ren) à (quauqu'un): *Representar una letra que non èra estada distribuida*. ♦ **si representar** v.pr. 1. Si figurar, s'imaginar (quauqu'un, quauqua ren que non es present actualament). Si tornar presentar (à un examèn, una eleccion, etc.).

representat, ada n. Persona per cu un representant fa un acte juridic.

representatiu, iva adj. 1. Que representa una collectivitat e pòu negociar, parlar en lo sieu nom: *Sindicat representatiu*. 2. Considerat coma modèl, lo tipe d'una categoria: *Escapolon representatiu*. 3. *Regime representatiu*: Regime fondat sobre lo principi de la sobeiranitat nacionala, dins lo quau lu ciutadans dónon mandat ai sieus elegits de decidir en lo sieu nom.

representativament adv. D'una mena representativa.

representativitat n.f. 1. Qualitat de quauqu'un d'un partit, d'un gropament ò d'un sindicat que la sieu audiença dins la populacion fa que si pòu exprimir valablament en lo sieu nom. 2. Qualitat d'un escapolon constituït de tau biais que correspoandre à la populacion que n'es extrach.

repressible, a adj. Que pòu èstre reprimir. Sin.: **reprimible**.

repression n.f. 1. Accion de reprimir, de punir. 2. Accion d'exercir de constrenchas grèvi, de violenças sobre quauqu'un ò un grope per empachar lo desvolopament d'un desòrdre. 3. (psican.) Fach de remandar foara de la consciença d'un contengut retengut desagradu ò inacceptable.

repressiu, iva adj. Que reprimis; que la sieu tòca es de reprimir: *Una juridiccion repressiva*.

repressor n.m. Molecula ipotetica que, dins li cellulas viventi, empacha la produccion d'una enzima quora es inutila.

reprimér vt. (it.) Reprimir.

reprimir vt. (*reprimissi*) 1. Arrestar la manifestacion, lo desvolopament de (un sentiment, una paraula, un gèst): *Reprimir un movement de ràbia*. 2. Empachar per la constrencha lo desvolopament d'una accion jutjada perilhoa. Var.: **reprimer**.

reprís, isa n. Persona qu'a ja subit una condemnacion penala. Sin.: **recidivista, condemnat**.

reprobacion n.f. Reprovacion.

reprobable, a adj. Reprovable.

reprobar vt. Reprovar.

reprobator, tritz adj. Reprovator.

reprochable, a adj. Que pòu èstre reprochat. Sin.: **rancurable, blaimable**.

reprochar vt. (*repròchi*) 1. Adreïçar un repròchi, de repròchis à quauqu'un: *Ti repròchi la tieu passivitat*.

Sin.: **faire remostrança de, rancurar, assautar, renfassar, recastènar, encusar**. 2. Trovar de causas que non van à, criticar: *Que repròches au mieu can?* ♦ **vi**. Provocar de retorns gastrics: *Lo caulet mi repròcha*. ♦ **si reprochar** v.pr. Si considerar coma responsable: *Mi repròchi la mieu impaciènça*. Sin.: **si voler mau, tenir à mau**.

repròchi n.m. Cen que si di à quauqu'un per li exprimir lo sieu maucontentament, la sieu desaprobacion sobre lo sieu comportament. Sin.: **recast, reprovier, blaima, semonsa, remostrança**.

reproduccion n.f. 1. Foncion per la quala lu èstres vivents perpetúon la sieu espècia. 2. Imatge obtengut à partir d'un original; acte de reproduire un tèxto, una illustracion, de sons; imitacion fidèla. Sin.: **repeticion, còpia, calc, rèplica, difusion, retipe**. ◇ *Drech de reproduccion*: Drech de l'autor ò dau proprietari d'una òbra literària ò artistica de n'en permetre la difusion e de n'en tirar un benefici. 3. (arts graf.) Fixacion materiala d'una òbra literària ò artistica per toi lu procediments que perméon la sieu comunicacion au public d'un biais indirècte. 4. (sociol.) Procèssus per lo quau una societat si perpetua, en particulier dins lo sieu partiment en classas socials e dins li sieu valors culturals e etiqui, dau fach de l'educacion, de la formacion que dona ai sieus joves.

reproductibilitat n.f. Caractèr de cen qu'es reproductible.

reproductible, a adj. Que pòu èstre reproduch.

reproductiu, iva adj. Relatiu à la reproduccion.

reproductor, tritz adj. Que siërve à la reproduccion dei èstres vivents; de la reproduccion.

reproductor n.m. (tecn.) Gabarit en forma de la pèça que si vòu obtenir.

reproductritz n.f. 1. (anc.) Màquina mecanografica capabla de faire la reproduccion automatica de cartas perforadi ò d'un riban de cartas perforadi. 2. Bèstia que siërve à la reproduccion, genitritz.

reproduire vt. (*reprodui*) 1. Restituïr (un fenomène) lo mai fidelament possible. Sin.: **tornar produrre, iterar, reproduir, reïterar, engendrar**. 2. Far paréisser (un tèxto, una òbra qu'a ja fach l'objècte d'una publicacion anteriora): *Reproduire una fotografia*. Sin.: **copiar, calcar, retipar**. 3. *Màquina per reproduire*: Màquina-autís que permete d'executar una pèça pariera à un modèl donat, en modificant eventualament li dimensions. ♦ **si reproduire** v.pr. 1. Donar naissença à d'individús de la sieu espècia. Sin.: **si multiplicar, racejar, congrear**. 2. Si tornar produire, tornar acapitar. Sin.: **tornar arribar**.

reprografia n.f. Lo tot dei tecnicas que perméon de reproduire un document.

reprografi vt. (*reprografi*, classic *reprogràfii*) Reproduire (un document) per reprografia.

reprografi, **a** adj. Relatiu à la reprografia.

reprogramacion n.f. Programacion novèla.

reprogramar vt. 1. En gèni genetic, practicar una manipulacion que permete à una bacteria d'acomplir un

repropchable, a

programa precís (fabricacion d'ormònas, de vaccins, etc.). 2. (inform.) Tornar faire, corregir un programa. 3. Donar una novèla data per un espectacle anullat, una manifestacion, una operacion, etc. Sin.: **tornar programar**.

repropchable, a adj. (forma classica medievala) Reprobable.

repropchar vt. e vi. (forma classica medievala) (*repròpchi*) Reprochar. ♦ **si repropchar** v.pr. Si reprochar.

repròpchi n.m. (forma classica medievala) Repròchi.

reprovable, a adj. Que pòu èstre l'objècte de reprobachion. Var.: **reprovable**. Sin.: **blaimable, criticable, censurable, condemnable**.

reprovacion n.f. 1. Jutjament per lo quau quauqu'un blaima lo comportament d'una altra persona. Var.: **reprobacion**. Sin.: **reprovier, recast, blaim, critica, condemnacion, abominacion, aborrimient, detestacion**. 2. (teol.) Jutjament per lo quau Dieu escarta un pecador dau sauvament etèrne. **anatema, execracion, malediccion, damnacion**.

reprovaire, airtiz adj. Reprovator.

reprovar vt. (*repròvi*) 1. Regetar (un acte) en condemnant, en criticant. Var.: **reprobar**. Sin.: **condamnar, censurar, abominar, blaimar, criticar, aborrir, detestar**. 2. (teol.) En parlant de Dieu, exclure (un pecador) dau sauvament etèrne. Sin.: **condamnar, anatemisar**.

reprovat, ada adj. e n. 1. Que la societat regeta. 2. Damnat: *Lu justs e lu reprovats*. Sin.: **maudich, condemnat, anatemisat**.

reprovator, tritz adj. Qu'exprimis la reprovacion. Var.: **reprobator, reprovaire**. Sin.: **blamaire**.

reps n.m. Estòfa d'amoblament dei costats perpendicularis ai bòrds.

reptacion n.f. 1. Accion de s'estraissinar. 2. Biais de locomocion animala dins lo quau lo còrs progressar sensa l'ajuda dei membres, sus una susfàcia solida ò dins lo soal.

reptar v.i. Si desplaçar sus lo ventre. Sin.: **serpar, serpatejar, s'estraissinar**.

reptil(e) n.m. *Reptiles*: Classa de vertebrats, de la temperatura variabla, que respíron au mejan de paumons, que si desplaçon sus de patas ò sensa patas, coma li sèrps, li tartugas, etc.

reptilian, a adj. Relatiu ai reptiles.

república n.f. (dau latin *res publica*, caua publica) 1. Forma d'organizacion politica dins la quala aquelu que detènon lo poder l'exercisson en vertut d'un mandat que li dona lo pòble 2. (M'una majuscula) Estat, país qu'a aquesta forma d'organizacion.

republican, a adj. Qu'apartèn à la república. ♦ adj. e n. 1. Qu'es partidari de la república. 2. *Partit republican*: Un dei doi partits màgers dei Estats-Units d'Amèrica.

republican n.m. Pàssera d'Àfrica australa, qu'edifica un nido collectiu dont si reproduon de desenaus de coblas (Família dei ploceïdats).

republicanisme n.m. Sentiments, opinions, doctrina dei republicans.

repudi n.m. (it.) Repudiacion.

repudiacion n.f. Accion de repudiar. Var.: **repudi, repudiamient**. Sin.: **divòrci, dissolucion, renegament**.

repudiamient n.m. Repudiacion.

repudiar vt. (*repudi*, classic *repúdi*) 1. Dins li legislacions antiques e dins lo drech musulman, remandar la sieu frema en vertut de disposicions legali per decision unilateral de l'espós. 2. Renonciar à quauqua ren, regetar.

repugnança n.f. Aversion per quauqu'un, quauqua ren; antipatia, desgust, repulsion. Sin.: **refasti, òdi, descoar, refastum, aprension, nausea**.

repugnant, a adj. Qu'inspira de repugnança. Sin.: **descorós, repulsiu, odiós, refastigós**.

repugnar vt. ind. 1. Inspirar de repugnança, d'aversion à; desgustar, escufunhar. 2. Provar d'aversion à faire quauqua ren. Var.: **repugnir**.

repugnir vt. ind. Repugnar.

repulsion n.f. 1. Viva repugnança, aversion, desgust. Sin.: **descoar, refasti, escufèa, escufenha**. 2. (fis.) Fòrça en vertut de la quala de còrs si repòsson mutualament.

repulsiu, iva adj. Que repossa. Sin.: **fastigós, descorós, odiós**.

reputacion n.f. 1. Biais que quauqu'un, quauqua ren es considerat: *A la reputacion d'èstre una persona onèsta*. 2. Opinion favorabla ò desfavorabla; fama: *Aver boana reputacion*. Sin.: **renom, dicha, notorietat, celebritat, prestigi, estima**. ◇ *De reputacion*: Solament d'après cen que s'aude dire.

reputar vt. (lit.) Estimar, jutjar, considerar.

reputat, ada adj. 1. Que es considerat coma: *Un òme reputat egoïsta*. 2. Qu'es ben conoissut, qu'a una granda fama, un grand renom: *Un mègre reputat*.

requelificacion n.f. Novèla qualificacion donada à un travaillaire ò à un esportiu.

requelificar vt. (*requeliqui*) Donar una novèla qualificacion à.

requeriment n.m. Requèsta.

requerir vt. (*requerissi*) Requèrre.

requerrable, a adj. Que lo creancier deu anar recercar.

requèrre vt. 1. Reclamar, necessitar. Sin.: **demandar**. 2. Demandar en justícia: *Requèrre l'aplicacion d'una pena*. 3. (dr.) Efectuar una requisicion, en parlant de l'Administracion. Sin. (2 e 3): **citar, avisar, convocar, intimar**. 4. Donar à una autoritat militària una requisicion de la fòrça armada. Sin.: **comandar**. Var.: **requerir**.

requerrença (-ència) n.f. Acte de requèrre.

requerrent, a adj. e n. (dr.) Persona que requèrre, que demanda en justícia.

requèsta n.f. 1. Demanda escricha ò verbala, suplica: *Presentar una requèsta*. 2. (dr.) Demanda efectuada dapé una juridiccion ò un jutge, dins l'amira d'obtenir una decision provisòria. Sin. (1 e 2): (dr.) **demanda en**

justícia. 3. *Mèstre de requèstas*: En França, membre dau Conseu d'Estat encargat d'establir un rapoart sobre lu afaires que li son distribuïts. Sin.: **requeriment**, **suplica**, **sollicitacion**. Var.: **requista**.

requestar vt. (*requèsti*) Tornar cercar (la sauvatgina), en parlant dei cans de caça.

requete n.m. (esp.) (ist.) 1. En Espanha, combatent carlista voluntari, au s. XIXⁿ. 2. Pendent la guèrra civila espanhòla, sordat de l'armada nacionalista (pi franquista, à partir dau 1937).

réquia n.f. (it.) 1. Preguiera de la Glèia catolica per lu moarts: *Messa de réquia*. 2. Música compauada sobre d'aqueu tèxto. Var.: **requièm**. (Campra, Gèli, Mozart, Faure, Verdi...). ♦ pl. Pichins cieres distribuïts ai enterraments.

requièm n.m. Rèquia.

requincar vt. (*requinqui*) Requinquinar.

requinquinar vt. (fam.) Tornar donar de foarças, d'envanc à. Sin.: **requincar**, **reviscolar**, **restablir**. ♦ **si requinquinar** v.pr. (fam.) Si restablir après una malautia.

requisicion n.f. 1. Procedura qu'autorisa l'Administracion à constrénher un particulier à li cedir un ben ò à efectuar una prestacion. 2. *Requisicion de la foarça armada*: Acte escrich per lo quau divers autoritats publiques autréjon à una autoritat militària una mencion de manteniment de l'òrdre ò de polícia judiciària. 3. (proced.) *Requisicion d'audiència*: Placet. ♦ pl. (dr. pen.) 1. Requisitòria pronunciada à l'audiència. 2. Conclusions dau ministèri public dins lu afaires que li son comunicats.

requisicionar vt. 1. Si procurar de bens, emplegar lu servicis de quauqu'un per acte de requisicion: *Requisicionar de tropas*. (fam.) Emplegar quauqu'un per un servici quau que sigue: *Requisicionar d'amics per faire sant Miquieu*.

requisit n.m. (angl.) (didact.) Ipòtèsi.

requisitòri n.m. Requisitòria.

requisitòria n.f. 1. (proced.) Plaidejar per lo quau lo ministèri public demanda l'aplicacion ò non de la lèi penala còtra l'acusat. 2. Discors dins lo quau son amolonadi li acusacions còtra (quauqu'un): *Dreïçar una requisitòria còtra lo govèrn*. Var.: **requisitòri**.

requisitorial, **a** adj. Que tèn de la requisitòria. Var.: **requisitoriau**.

requisitoriau, **ala** adj. Requisitorial.

requist, **a** adj. 1. Demandat, necessari: *Li condicions requisti per aver una promocion*. 2. Preciós, recercat, de tria, rare, de qualitat.

resalar vt. Tornar salar.

resaludar vt. Tornar salutar.

resarciment n.m. Indemnitat, desdamatjament. Sin.: **idemnizacion**, **compensacion**.

resarcir vt. (*resarcissi*) Indemnizar, desdamatjar.

resca n.f. Aresta. Sin.: **espina**.

rescapar v.i. ind. (ajustar) Escapar, si salvar de.

rescapat, **da** adj. e n. Sauvat de, sobrevivent.

rescaptable, **a** adj. Que pòu èstre rescaptat, sauvat.

rescaptar vt. 1. Obtenir lo perdon (dei sieus pecats).

2. Rançonar. Var.: **rescatar**. Sin.: **resensonar**.

rescapte n.m. 1. Delicte que consistisse à temptar de si faire donar de sòus sota la menaça de revelacions ò d'imputacions difamatòri; rançon. 2. (fig.) Procediment per obtenir de quauqu'un cen que si vòu en emplegant de mejans de pression psicologics, en li faguent paur, etc. Sin.: **cantatge**, **chantatge** (fr). 3. Rançon. Var.: **rescat**. 4. Fach de perdonar (un pecat, etc.).

rescaufaire n.m. Envelopa qu'entorna la cambra de vaporisacion d'un carburators e caudieras, per rescaufar lo mesclatge gasós.

rescaufament n.m. Fach de si rescaufar: *Lo rescaufament climatic*. Sin.: **encalorada**.

rescaufar vt. 1. Escaufar, rendre caud ò mai caud cen que s'es refreiat: *Rescaufar la sopa*. 2. Ranimar un sentiment, li tornar donar de foarça: *Rescaufar l'ardor dei combatents*. Sin.: **encalorar**, **caudejar**. ♦ **si rescaufar** v.pr. 1. Tornar donar de calor au sieu còrs. 2. Venir mai caud: *En estiu, la tèrra si rescaufa*.

rescaufat n.m. 1. Noiridura rescaufada. ◇ (provèrbis) *Serventa repilhada es sopa rescaufada*. *Prèire desfrocat, caulet rescaufat son jamai estats agradats*. 2. (fig. fam.) Cen qu'es vièlh, tròup conoissut, e donat coma nòu.

rescaufatge n.m. Accion de rescaufar.

rescaufador n.m. Aparelh dins lo quau si bassa ò s'auça la temperatura d'un còrs denant de la sieu utilisacion immediata.

rescindible, **a** adj. (dr.) Que pòu èstre rescindit.

rescindir vt. (*rescindisi*) (dr.) Anullar per rescission.

rescission n.f. (dr.) Anullacion d'un acte judiciari per causa de lesion.

rescissòri, **òria** adj. (dr.) *Accion rescissòria*: Qu'a per objècte la rescission.

resclantida n.f. Esclantida, esclat (dau tròn, per exemple). Var.: **resclantiment**. Sin.: **retroniment**, **restontiment**, **retronadís**.

resclantiment n.m. Resclantida.

resclantir vi. (*resclantissi*) Esclantir.

resclantissent, **a** adj. Qu'acresse la portada, la foarça d'un son, d'un eveniment. (ajustar) Sin.: **retronissent**, **restontissent**. Var.: **esclantissent**, **clantissent**.

resclaire vt. Claure, embarrar.

resclausa n.f. Enclua, bastardeu, restanca.

resclausada n.f. Encluada, restancada.

resclausaire, **airitz** adj. Encluaire, enclausaire, encluser.

resclausar vt. Agençar una resclausa. faire passar un laüt, una gabarra dins una resclausa. Sin.: **encluser**.

resclausatge n.m. Encluatge. Sin.: **enclusatge**.

rescompassar vt. Despassar. Sin.: **descompassar**, **escompassar**, **superar**.

rescon n.m. Boita per la brossa (à Saòrge).

rescòntre n.m. 1. Azard, circonstança que fa trovar una persona ò una cau; fach per de causas de si trovar en

contacte: *Un rescòntre urós*. ◇ *Anar au rescòntre de*: Anar en direccion de quauqu'un que s'avesina. ◇ *De rescòntre*: D'azard: *Un amor de rescòntre*. 2. Competicion esportiva: *Demana si juèga un rescòntre important*. 3. Combat imprevisible de doi tropas adversi en movement. 4. Duèl.

rescòntre n.m. (arald.) Tèsta d'animau presentada soleta e de façà.

rescontrar vt. (*rescoantri*) 1. Si trovar en presença de quauqu'un sensa l'aver vorgut; faire la conoissença de quauqu'un, intrar en relacion ensèm m'eu: *Rescontrar un amic, rescontrar de personas interessanti*. 2. Afrontar un adversari, una equipa dins una partida, una competicion: *Esto sera, l'OGCN rescoantra l'OM*. 3. (geom.) Aver una interseccion embé. ◆ **si rescontrar** v.pr. 1. Si trovar en meme temps temps dins un meme luèc. 2. Faire la conoissença de: *Si siam rescontrats au restaurant*. 3. (lit.) Èstre dau meme vejaire que: *Lu grands esperits si rescoàntron*.

rescossa n.f. À la rescossa: En renfoarç, per portar assistença.

rescrich n.m. 1. (dr. rom.) Resposta d'un emperaire roman que poarta sobre una question de drech. 2. (dr. can.) Resposta dau papa à una súplica, una consultacion. 3. Letra d'òrdres que dónon d'unu sobeirans.

rescriure vt. (*rescrivi*) Reescriure.

rescuèlh n.m. (Esa) Aigas que s'escórron.

resecar vt. (*resequi*) (cir.) Practicar la resecion de.

resecion n.f. (cir.) Accion de talhar, de levar una porcion d'organe, en restablisent la continuitat de la sieu foncion.

reseda n.f. Planta erbacea que s'en cultiva una espè.

resedacea n.f. *Resedaceas*: Família de plantas dicotiledonèi, que comprèn 70 familhas repartidi en 6 ò 7 genres, que lo tipe n'es la reseda.

resena n.f. Cresta d'una montanha qu'a la forma d'una lònca barra de ròcs. Var.: **reina**.

reserpina n.f. (farm.) Alcaloïde dau rauwòlfia, emplegat per li sieu qualitat ipotensivi.

resèrva n.f. 1. Caua messa de costat per un usatge ulterior, d'ocasion imprevisi. ◇ *En resèrva*: À despart, de costat: *Metre en resèrva*. 2. (per ext.) Local dont son entrepauatdi li mèrç. 3. (econ.) Prelevaments efectuats sus lu beneficis d'una societat dins una tòca de prevedença, e non incorporats au capital social. ◇ *Resèrva legala*: Fonds que tota societat de capitals deu constituir à concurrença d'un montant donat, au mejan de prelevaments sus lu beneficis. 4. (dr.) Fraccion de la succession qu'una persona non n'en pòu dispauar au prejudici d'unu eiretiers. 5. (mil.) Periòde que vèn après lo servici actiu e la disponibilitat; lo tot dei ciutadans sotamés à-n-aqueli obligacions; formacion messa à la disposicion dau comandament per èstre emplegada en renfoarç. 6. Actituda de quauqu'un qu'agisse embé prudença, qu'evita tot excès; dignitat, discrecion. ◇ *Obligacion de resèrva*: Obligacion à la discrecion que s'impaua ai agents de l'Administracion, dins l'expression dei sieu opinions. 7. *Sensa resèrva*: Sensa excepcion, sensa restriccion. ◇ *Sota tota resèrva*: En faguent part

d'una rectificacion possibla; sensa garentia. ◇ *Prètz de resèrva*: Dins una venda à l'enquant, prètz en dessota dau quau lo vendèire refuda la venda. 8. Cen qu'es gardat, protegit. ◇ (antrop.) *Resèrva indiana*: Ai Estats Units e au Canadà, territòri reservat ai Indians e sotamés à un regime especial. ◇ (silv.) Porcion de boasc reservada dins una copa, que si laissa créisser. ◇ (caça, pesca) *Zòna preservada* per lo repoblament. ◇ *Resèrva naturala*: Territòri delimitat e reglamentat per la sauvagarda de l'ensèm dei espècias vegetali que li vívon (*resèrva integrala*), ò d'una part d'aquesti espècias (*resèrva ornitologica, botanica, etc.*). ◇ Dins li colleccions publiqui, lo tot dei tableus, dei libres, dei pèças, dei documents que non poàdon èstre ni expauats ni comunicats sensa contraròtle. ◇ (bèi-arts) Dins una aquàrèla, una gravadura, partida non pintada, que l'autís non a atacat. ◇ (tecn.) Tota susfàcia momentaneament à l'accion d'un colorant, d'una tencha, d'un acide, etc., au mejan d'un isolant au autrament. ◆ pl. 1. Protestacion que si fa còntre lo sens d'un acte. ◇ *Faire, emetre de resèrvas*: Non donar la sieu aprovacion completa. 2. Clàusolas restrictivi. 3. Quantitats identificadi d'un minerai que si pòu esplechar: *Resèrvas de petròli*. 4. (banca) *Resèrvas obligatòri*: Procedura que contrenhe lu establiments de crèdit à coservar à la banca centrala un montant de liquiditats proporcional à d'unu elements dau sieu passiu ò, de còups que li a, dau sieu actiu. 5. (dr.) *Resèrvas fonsieri*: Ensèm de bens immobiliers, generalament non bastits, que l'Estat ò una collectivitât publica cròmpe e consèrva en vista d'assegurar la mestresa dei soals dins li regions urbanisadi. 6. (fisiol.) Substànças entrepauadi dins un organe en vista de la sieu utilisacion ulteriora (coma l'amidon dins lo tubercule d'una tantifla).

reservacion n.f. Accion de retenir una plaça dins un avion, un tren, una cambra d'ostalària, per un espectacle, etc.

reservar vt. (*resèrvi*) 1. Conservar en vista d'un usatge particulier: *Reservar una boana botilha per festejar un anniversari*. 2. Destinar: *Degun pòu saupre cen que l'avenir nen resèrva*. 3. Faire la reservacion de: *Reservar una plaça au teatre*. 4. Afectar especialament à una destinacion: *Reservar una pèça per n'en faire lo sieu bureau*. 5. (b.-a.) Laisser una resèrva, una zòna non tractada dins un dessenh, una pintura, etc. ◆ **si reservar** v.pr. S'acordar quauqua ren, lo conservar per lo sieu usatge personal: *Si reservar doi jorns de libertat per setmana, si reservar lo drech de faire quauqua ren*.

reservat, ada adj. 1. Discret, circonspecte, retengut; prudent, mesurat, silenciós, secret, moderat, ponderat. 2. Destinât exclusivament à una persona ò à una categoria, un grope, au sieu usatge: *Plaças reservadi, caça reservada*. ◇ *Terren reservat*: Terren d'ont la pastura es interdicha. 3. (dr. can.) *Cas reservat*: Pecat que lo papa e lu evesques son solet à n'en poder donar l'absolucion.

reservatari, ària adj. e n. (dr. civ.) Si di de l'eiretier que beneficia legalament de tot ò partida de la resèrva ereditària.

reservista n. Persona qu'apartèn à la resèrva dei armadas.

residanat n.m. Foncion qu'assegúron à l'espitalu lu estudiants en medecina per perfaire la sieu formacion practica.

residar vi. Residir. Sin.: **estatjar, demorar, estar de maion, estar, viure, sojornar**.

residença (-ència) n.f. 1. Demòra abituala dins un luèc determinat; fach de demorar dins un luèc. ◇ (dr.) *Residência de la família*: Domicili que lu espós causisson per abitar. Sin.: **domicili conjugal**. ◇ *Residência segondària*: Luèc d'abitacion en mai de la residença principala, que s'èrve per li vacanças e li dimenchadas. 2. Grope d'abitacions que presenon un nivèu de confoart relativament aut: *Una residência de luxe*. 3. Sojorn efectiu e obligatòri dins un luèc dont s'exercisse una foncion. ◇ *Residência surveilhada*: Residença impauada à una persona jutjada perilhoa per l'òrdre public e que li autoritats voàlon poder surveilhar. 4. *Residência d'artista*: Fach, per una institucion publica ò privada, de metre à la disposicion d'un artista ò d'un grope d'artistas d'un espaci dins la tòca de favorisar la creacion e l'exposicion d'òbras d'art ò l'elaboracion d'espectacles vivents ò filmats.

residencial, a adj. 1. Qu'es reservat à l'abitacion, en parlant d'una vila, d'un quartier. 2. Qu'a un nivèu de confoart ò de luxe aut. Var.: **residenciau**.

residenciau, ala adj. Residencial.

resident, a adj. e n. Si di de quauqu'un que residisse dins un luèc. Sin.: **estatjant, domiciliat, abitant**.

residir vi. (*residissi*) 1. Aver la sieu residença dins un luèc donat, li demorar d'un biais abitual. 2. (fig.) Èstre, consistir en (quauqua ren): *Es aquí que residisse tot l'interès d'aquela obra*. Var.: **residar, residre**.

residre vi. Residir.

residú n.m. 1. Matèria que sobra après una operacion fisica ò quimica, un tractament industrial, etc. Sin.: **sobra, getament, rèsta, rafatum**. 2. (epistemol.) *Metòde dei residús*: Metòde d'induccion que consistisse à sostraire d'un fenomèn la porcion que s'en conoïsson ja li causas, per trovar per eliminacion li causas de la porcion restanta.

residual, a adj. Qu'es de la natura dei residús; que constituïsse un residú. ◇ (geogr.) *Releu residual*: Dins una region de peneplana, releu qu'es estat preservat de l'erosion. ◇ (geol.) *Ròcas residuali*: Ròcas exogèni formadi per concentracion selectiva de divèrs elements d'una ròca mai anciana, embé dissolucion dei autres elements. Var.: **residuau**.

residuau, ala adj. Residual.

residuari, ària adj. Que forma un residú.

resigar vt. (*resigui*) Riscar, asardar.

resigat, ada adj. Riscat.

resignable, a adj. Que pòu èstre resignat.

resignacion n.f. 1. Fach de si resignar; renonciament, fatalisme. Var.: **rassignacion** (it.). Sin.: **sotamission**. 2. Renonciacion (à un drech, una carga). Sin.: **consentiment**.

resignant, a n. La persona que resigna (una carga, un drech). Sin.: **resignator**.

resignar vt. Renonciar voluntariament à (una carga, un drech). ◆ **si resignar** v.pr. Si sotametre sensa protestacion à (quauqua ren de penós, de desagradiu); acceptar en despièch dei sieu repugnanças: *Si resignar à una perda*. Var.: **si rassegnar** (it.). Sin.: **consentir, si conformar, obtemperar, suportar, si sotametre**.

resignat, ada adj. Qu'a renonciat à luchar; que s'es sotamés à cen que li es reservat. Var.: **rassegnat** (it.). Sin.: **consent, sotamés, subordenat**.

resignatari, ària n. Persona en favor de cu si resigna una carga, un drech.

resignator, tritz n. Resignant.

resilha n.f. Malhum qu'envolopa lu berris lònchs. Sin.: **ret**.

resiliable, a adj. Que pòu èstre resiliat. Sin.: **cancelable, annullable**.

resiliacion n.f. (dr.) Anullacion d'un contracte per l'acòrdi dei doi partidas ò la voluntat d'una dei partidas. Sin.: **dissolucion, cancelacion**.

resiliar vt. (*resili*, classic *resílii*) Metre fin à (un contracte, una convencion). Sin.: **cancelar, anullar**.

resiliença (-ència) n.f. 1. (fis.) Caracteristica mecanica que definisse la resisença dei materiaus ai còups. 2. Facultat per quauqu'un de poder viure e de si bastir maudespièch dei desavenis de la vida vidanta.

resilient, a adj. 1. Que presenta una resisença ai còups, en parlant d'un materiau, d'un metal. 2. Si di de quauqu'un que presenta una resisença davant li dificultats de la vida.

resina n.f. 1. Produch liquide ò mièg liquide, translucide e insoluble dins l'aiga, qu'es secretat per divèrsi espècias vegetali, en particular lu conifèrs. Var.: **rèsin, peresina**. 2. Compauat macromoleculari natural ò sintetic emplegat dins la fabricacion dei matèrias plastiqui, pinturas, etc. 3. (miner.) *Resina fossila*: Carbure natural d'idrogèn oxigenat.

rèsin n.f. Resina.

resinar vt. 1. Extraire la resina de. 2. Revestir de resina.

resinat adj. m. e n.m. *Vin resinat* ò *resinat*, n.m.: Vin au quau s'ajusta de resina.

resinat n.m. (quim.) Combinason d'una resina e d'una basa salificabla.

resinier, a adj. Que pertòca lu produchs resinós.

resinier, a n. Persona que recòlta la resina dei aubres.

resinifèr, a adj. Que produe de resina.

resinificacion n.f. Transformar en resina.

resinificar vt. (*resinifiqui*) Transformar en resina.

resinós, oa adj. Que tèn de la resina; que n'en produe: *Un boasc resinós*. Sin.: **teós**.

resinós n.m. Aubre forestier gimnospèrme, ric en matèrias resinòs, en particuliers divèrs conifèrs (ciprès, cade, pin, etc.).

resipiscença (-ència) n.f. (lit.) *Venir, menar à resipiscença*: Reconóisser la sieu falta mé la voluntat de s'amendar.

resistença (-ència) n.f. 1. Accion de resitir, de s'opauar à quauqu'un, à una autoritat: *S'es laissat arrestar sensa resistença*. ◇ (M'una majuscula) *La Resistença*: Nom donat à l'accion clandestina menada dins divers país d'Euròpa pendent la Segonda Guèrra mondiala còtra l'ocupacion alemanda (e còtra lo faissisme en Itàlia). 2. Capacitat à resistir à una espròva fisica ò morala: *Aver una boana resistença au lassatge*. 3. (psican.) Manifestacion dau refut dau subjècte de reconóisser de contenguts inconscients. 4. Proprietat d'un còrs de resistir, de s'opauar à un agent exterior; soliditat. ◇ *Resistença dei materiaus*: Part de la mecanica aplicada qu'a per objècte l'evaluacion dei constrenchas e dei desformacions qu'una estructura subisse sota l'accion de foarças exteriori donadi. ◇ *Solide d'egala resistença*: Forma sota la quala un còrs sotamés à una accion exteriora supoarta d'esfoarç egals dins toti li sieu parts. 5. (fis.) Foarça que s'opaua au movement d'un còrs dins un fluide, per exemple d'un mobile (d'una ala, d'un avion) dins l'ària. 6. (electr.) Quocient de la tension U ai bòrnas d'una resistença ideala per lo corrent I que la percorre ($R=U/I$, cen que constitue l'expression de la lèi d'Ohm). ◇ Bipòle passiu dns lo quau tota energia electrica messa en juèc es convertida en calor per efècte Joule. 7. *Plat de resistença*: Plat principal d'un past.

resistent, a adj. 1. Que supoarta ben li espròvas fisiqui: *Una persona resistent*. 2. Que resistisse à una foarça exteriora: *Teissut resistent*. ◆ adj. e n. 1. Que s'opaua à una ocupacion enemiga. 2. Membre de la Resistença pendent la Segonda Guerra mondiala.

resistible, a adj. (lit.) Que si pòu resistir còtra.

resistir vt. ind. (à) (*resistissi*) 1. Non cedir à l'accion d'un còup, d'una foarça: *Lo fèrre frèi resistisse au marteu*. 2. Luchar còtra cen qu'atira, cen qu'es perilhós. Sin.: **afrontar, acarar**. 3. Tenir fèrme, suportar sensa feblir. Var.: **resistre**. Sin.: **endurar, tenir, desfidar**.

resistivitat n.f. (electr.) Caracteristica d'una substança conductritz, numericament egala à la resistença d'un cilindre d'aquesta substança de longuessa e de seccion unitats.

resistor n.m. Nom donat à una resistença electrica, que sièrve à l'escaufatge per lo biais de l'efècte Joule.

resistre vi. Resistir.

resocialisacion (-izacion) n.f. Accion de resocialisar, de si resocialisar; lo sieu resultat.

resocialisar (-izar) vt. Tornar inserir (una persona) dins la vida sociala. ◆ **si resocialisar** v.pr. Si tornar inserir dins la vida sociala.

resoluble, a adj. (dr.) Que pòu èstre anullat: *Un contracte resoluble*.

resolucion n.f. 1. Fach de si resòlver, de si redurre: *Resolucion d'una nebla en pluèia*. 2. (dr.) Dissolucion d'un contracte per inexecucion dei engatjaments. 3. (med.) Retorn à l'estat normal, sensa supuracion, d'un teissut enflamat. ◇ (fisiol.) Estat de relaxacion dei muscles. 4. (mús.) *Resolucion d'un acòrdi*: Biais

satisfasant à l'aurelha d'encadenar una dissonança à una consonança. 5. (metrol.) *Limit de resolucio*: Interval mai pichon entre doi elements, tal qu'aquestu elements poàscon èstre separats per un instrument d'observacion. 6. Mejan per lo quau si trenca un cas dubitós, una question: *Resolucion d'un problema*. 7. Decision pilhada mé la voluntat de li si tenir: *Pilhar de boani resolucions per l'an que comença*. Sin.: **decision, disposicion, clavadura, voluntat**. 8. (polit.) Mocion qu'una assemblada deliberanta adòpta, que constitue sigue un simple vòt, sigue una disposicion dau reglament interior. 9. (mat.) *Resolucion d'una equacion*: Determinacion dei sieu solucions. ◇ *Resolucion d'un triangle*: Calcul, à partir de tres elements que determinon un triangle, dei autres element d'aqueu triangle. 10. *Resolucion d'un imatge*: Nombre de pixels per poce que contèn (1 poce = 2,54 centimètres). Es exprimida en *PPP* (ponchs per poce) ò *DPI* (*dots per inch*). Au mai li a de pixels (ò ponchs) per poce, au mai li aurà d'informacions dins l'imatge (mai precisa). Per exemple, una resolucio de 300 dpi significa que l'imatge compoarta 300 pixels dins la sieu larguessa e 300 pixels dins la sieu autessa, es doncas compauada de 90 000 pixels.

resoludament adv. D'un biais resolut; sensa esitacion. Sin.: **determinadament, ardidament, decididament, voluntariament**.

resolut, uda adj. Fèrme dins lu sieus projèctes, ardit, determinat: *Una actituda resoluta*. Sin.: **decidit, volentós**.

resolutiu, iva adj. e n.m. 1. (med.) Si di d'un medicament que fa disparéisser una inflamacion, sensa supuracion. 2. Si di d'una substança que favorisa la relaxacion muscularia. Var.: **resolvent**.

resolutòri, òria adj. (dr.) Que provòca la resolucio d'un acte, d'un contracte.

resolvent, a adj. Resolutiu.

resolventa n.f. (mat.) *Resolventa d'una equacion*: Segonda equacion que la sieu resolucio facilita aquela de la promiera.

resòlver vt. 1. (lit.) Descompauar un còrs en lu sieus elements constituents. 2. (med.) Faire disparéisser plan planin e sensa supuracion. 3. Pilhar lo partit, la determinacion de faire quauqua ren. 4. Trovar una solucion, una respoasta à una question, un problema. 5. (mat.) *Resòlver una equacion*: Determinar toti li solucions d'una equacion, d'un sistema d'equacions. 6. (dr.) Privar d'efèctes (un contracte). 7. (astron.) Metre en evidença d'astres distints dins un objècte celèste. Var.: **resòlvre**. ◆ **si resòlver** v.pr. 1. Consentir finalament à: *Si resòlver à partir*. Sin.: **si convèncer de**. 2. Consistir en, si resumir à, abotir à, si redurre à.

resòlvre vt. Resòlver.

resorbcion n.f. Disparicion progressiva, totala ò parciala, d'una anomalia (tumor, excedent).

resorbible, a adj. Que pòu èstre resorbit, que si pòu resorbir.

resorbir vt. (*resorbissi*) 1. Faire disparéisser plan planin. 2. (med.) Operar la resorbcion de (una tumor, un

abcès, etc.). ♦ **si resorbir** v.pr. Disparéisser plan planin (en particular dins lo sens medical).

resorcina n.f. Difenòl emplegat dins la fabricacion d'explosius e de medicaments. Sin.: **resorcinol**.

resorcinat, ada adj. Que contèn de resorcina.

resorcinol n.m. Resorcina.

respectabilitat n.f. Qualitat d'una persona respectabla.

respectable, a adj. 1. Digne de respècte. Sin.: **venerable, onorable, sacrat, decent, denhe**. 2. D'una importança que s'en deu tenir còmpte; pusleu grand: *Un nombre respectable d'espectators*. Sin.: **considerable, desmesurat, grandàs**.

respectar vt. (*respècti*) 1. Manifestar de respècte à quauqu'un. Sin.: **reverir, venerar, estimar, onorar**. Var.: **respeitar, respechar**. 2. Si comportar per non portar prejudici à la lèi, ai usanças, ai reglaments establits. Comportament que mena a non trebolat la vida dai autres. ♦ **si respectar** v.pr. Mostrar d'atencion morala à la sieu persona, à la sieu denhetat.

respècte n.m. 1. Sentiment que poarta à tractar (quauqu'un, quauqua ren) embé atencion, à non li anar còntre: *Lo respècte dei lèis, lo respècte d'un enfant per lu sieus parents*. ◇ *Tenir quauqu'un en respècte*: Lo contenir, l'impressionar; lo menaçar m'una arma. Var.: **respèch**. Sin.: **consideracion, deferença, onor, estima**. 2. *De respècte*: De recambi. Sin.: **de respèch**. ♦ pl. (lit.) Civilitats, omenatge: *Presentar lu sieus respèctes*.

respectiu, iva adj. Que pertòca cada caua, cada persona, per rapoart ai autri. Sin.: **correspondent, recipròc**.

respectivament adv. Cadun per cen que lo pertòca: *Tres ponchs designats respectivament per a, b e c*.

respectós, oa adj. Respectuós.

respectosament adv. Respectuosament.

respectuós, oa adj. Que manifèsta de respècte; que marca de respècte: *Saludacions respectuoï*. Var.: **respectós**.

respectuosament adv. Embé respècte. Var.: **respectosament**.

respèch n.m. *De respèch*: De recambi. Sin.: **de respècte**.

respir n.m. Respiracion, alen.

respirabilitat n.f. Qualitat d'un gas que pòu servir à la respiracion.

respirable, a adj. Que pòu èstre aspirat: *Una ària respirabla*.

respiracion n.f. Lo fach de respirar. ◇ (fisiol., bot.) Ensèm dei foncions que perméon l'absorbcion de l'oxigène e lo reget dau gas carbonic dins l'òme, l'animau e li espècias vegetali. Sin.: **alenada, alenament**. ◇ (med.) *Respiracion artificiala*: Ensèm dei manòbras destinadi à remplaçar, à restablir la respiracion artificiala d'una persona asfixiada. ◇ *Respiracion branquiala*: Respiracion au mejan de branquias, caracteristica dei peïs. ◇ *Respiracion cutanea*: Escambi gasós au nivèu de la pèu. ◇

Respiracion paumonària: Renovelament de l'ària dins lu paumons. ◇ *Respiracion traqueala*: Respiracion au nivèu dei traquea, caracteristica, per exemple, dei cavaletas.

respiralh n.m. Espiralh; ventalh, ventilhon.

respirar vi. 1. Absorbir l'ària ambienta e lo remandar après qu'a regenerat lo sang. ◇ Absorbir d'oxigène dins l'ària e regetar de gas carbonic, en parlant dei èstres vivents. 2. (fam.) Aver un moment de solaç: *Laisse-mi respirar un moment!* ♦ vt. Absorbir en aspirant: *Respirar una boana ària*. Sin.: **inalar, alenar**. ◇ (fig.) Marcar, manifestar, exprimir: *Una persona que respira la bontat*.

respirator n.m. 1. Màsquera que filtra l'ària. 2. (med.) Aparelh destinat à assegurar una ventilacion paumonària artificiala. Sin.: **alenador**.

respiratòri, òria adj. 1. Que sièrve à respirar. 2. Relatiu à la respiracion: *Trebolicis respiratòris*.

resplendença n.f. resplendiment, esplendor.

resplendent, a adj. Que resplende. Var.: **resplendissent**.

resplènder vi. Resplendir.

resplendiment n.m. (lit.) Esclat de cen que resplendisse. Var.: **resplendor, esplendor, resplendença**.

resplendir vi. (*resplendissi*) (lit.) Lúser d'un grand esclat. Var.: **esplendir, tresluser, flamejar**.

resplendissent, a adj. Que resplendisse. Var.: **resplendent**.

resplendor n.f. resplendiment, esplendor.

respoandre vt. e vi. 1. Dire, enonciar quauqua ren en retorn à quauqu'un qu'a parlat, escrich, pauat una question. Sin.: **afortir, assegurar**. 2. Mandar un corrier en retorn d'una autre. ♦ v.t. ind. (à) 1. Fornir la respoasta demandada ò li respoastas demandadi. 2. Èstre confòrme à cen qu'es demandat: *Aquò respoande ai mieus espèrs*. Sin.: **correspoandre, s'endevenir**. 3. Mandar una letra, un corrier electronic, un messatge, telefonar à una persona en faguent seguida à la sieu letra, etc. Sin.: **faire respoasta**. 4. Portar d'arguments contraris: *Respoandre à una objeccion*. Sin.: **contestar, replicar**. 5. Aver lo meme sentiment que quauqu'un en retorn, rendre la mema accion: *A totjorn respondut au mieu amor*. 6. Reagir d'un biais normal à una accion: *Lu frens de la mieu veitura respoàndon ben*. ♦ vt. ind. (de) Si portar garent per quauqu'un, caucionar lu sieus actes: *Respoandi dau sieu engatjament*.

respoasta n.f. 1. Paraula ò escrich adreçats per respoandre: *Respoasta afirmativa*. ◇ *Aver respoasta à tot*: Jamai èstre à cort d'arguments, escartar toti li objeccions per si donar rason. ◇ (expr.) *Respoasta d'Auvernhàs*: Respoasta imprecisa. ◇ *Drech de respoasta*: Drech acordat à tota persona designada ò messa en causa dins un organe de premsa, una emission de ràdio ò de television, d'exigir l'insercion à gratis d'una respoasta ò de respoandre à l'antena. 2. Solucion, explicacion, esclariment portats à una question, à un ponch escur. 3. (psicol.) Reaccion (à un estímulus). 4.

Reaccion d'un sistema, d'un aparelh, etc.) sota l'efècte d'un agent exterior, d'una excitacion: *Respoasta d'un compauant electronic*.

respondèire, eiritz adj. Rebecaire.

respondèire n.m. Aparelh ò servici ligat à un telefòne, que permete de laisser un messatge enregistrat à un correspondent absent ò de li faire saupre que quauqu'un a temptat de lo contactar.

respondent, a n. 1. (didact.) Aqueu que respoande. Sin.: **interlocutor**. 2. (espec.) Aqueu que subisse un examèn public, que sostèn una tèsi, que respoande à un sondatge ò à una enquesta sociologica. 3. (relig.) Aqueu, aquela que respoande à la messa. 4. (dr.) Garent, que si poarta caucion per una autra persona.

respons n.m. Cant alternat dins l'ofici liturgic roman.

responsabilisacion (-izacion) n.f. Accion de responsabilisar; fach d'èstre responsabilisat.

responsabilisar (-izar) vt. 1. Rendre responsable. 2. Rendre conscient dei sieu responsabilitats.

responsabilitat n.f. 1. Capacitat de pilhar una decision sensa n'en referir prealablament à una autoritat superiora. Sin.: **carga, obligacion, dever, denhetat**. 2. (dr.) Obligacion de reparar una falta, de remplir una carga, un engatjament. ◇ (dr. civ.) *Responsabilitat civila*: Obligacion de reparar lo prejudici causat à quauqu'un d'autre per l'inexecucion d'un contracte ò tota accion damatjabla comessa per una persona, una persona que n'en depende ò una caua qu'aquesta persona a sota la sieu garda. ◇ (dr. pen.) *Responsabilitat collectiva*: Fach de considerar toi lu membres d'un grope solidariament responsables de l'acte qu'un dei membres dau grope a comés. ◇ *Responsabilitat penala*: Obligacion de suportar la pena prevista per l'infraccion comessa. ◇ (dr. constit.) *Responsabilitat governamental*: Necessitat, per un govèrn, d'abandonar li sieu foncions quora lo Parlament li refuda la sieu fidança.

responsable, a adj. 1. Que deu respoandre dei sieus actes ò d'aquels de personas que n'a la carga: *Lu parents son responsables au comportament dei sieus enfants*. 2. Qu'es l'autor, lo culpable de quauqua ren: *Èstre responsable d'un accident*. Sin.: **fautiu**. 3. Que pea li consequenças dei sieus actes: *Agir en persona responsabla*. ◆ adj. e n. 1. Qu'es à l'origina d'un mau, d'una error. Sin.: **fautiu**. 2. Persona qu'a la carga d'una foncion, qu'a un poder decisionari: *Un responsable sindical*.

responsier n.m. Libre de respons.

responsòri n.m. Respons.

resquilha n.f. Accion de resquilhar, de passar en fraude. Sin.: **grata**.

resquilhada n.f. 1. Fach d'esquilhar: *Ai fach una bèla resquilhada sus lo trepador gelat!* Var.: **esquilhada, esquilheta**. Sin.: **contrapàs**. 2. Cala de poart.

resquilhador n.m. Patinadoira, esquilhador.

resquilhaire, airtz n. 1. Persona que resquilha, que vòu passar sensa asperar lo sieu torn, sensa pagar la sieu plaça. Sin.: **passadavant**. 2. Patinaire, esquilhaire.

resquilhar vi. 1. Esquilhar. 2. Voler intrar dins una sala de transpoart, un mejan de transpoart, etc., sensa asperar lo sieu torn, sensa pagar la sieu plaça. Sin.: **gratar**. ◆ vt. Si procurar per una pichina fraude a un avantatge que non si deuria aver.

resquilhós, oa adj. Esquilhós: *Un soal resquilhós*.

ressaca n.f. (mar.) Retorn violent dei èrsas sobre elimemi, quora vènon urtar un obstacle.

ressanable, a adj. Curable, sanable.

ressanar vt. Garir.

ressanso n.m. Merilhons d'olivas chapladi.

ressarrar vt. Constipar.

ressarrat, ada adj. Constipat.

ressasiada adj. Rassasiada.

ressasiament n.m. Rassasiament.

ressasiar vt. (*ressasi*, classic *ressàsii*) Rassasiar.

ressasiat, ada adj. Rassasiat.

ressasiada n.f. Rassasiada.

ressasiament n.m. Rassasiament.

ressasiar vt. (*ressasi*, classic *ressàsii*) Rassasiar.

ressasiat, ada adj. Rassasiat.

ressaut n.m. 1. (constr.) Rompedura d'alinhament d'un barri, en particulier ligada à una avançada ò à un enfonsament dau bastiment. Sin.: **desniveu**. Var.: **sauts**. 2. Salhida qu'interrompe un plan orizontal. 3. Movement brusc, ocasionat per una sensacion imprevisa ò violenta. ◇ *Det à ressaut*: Det que rèsta plegat en posicion plegada à causa d'un problema de tendon. 4. Accion de si repilhar, de tornar trovar de coratge. ◆ (pl.) Rompedura dau perfieu longitudinau d'un corrent d'aiga.

ressautar vi. 1. Aver un ressaut; tornar sautar. Sin.: **rebombar**. 2. Èstre ben diferenciadi, en parlant de colors juxtapauadi.

ressautons n.m. pl. À *ressautons*: Per bonds.

ressecar vt. e vi. (*ressequi*) Tornar secar.

ressecar vt. (*ressèqui*) Rebrondar. Var.: **ressegar**.

ressega n.f. 1. Segà. 2. Segaria.

ressegadoira n.f. Segaria.

ressegar vt. Segar. Var.: **ressecar**.

ressegum n.m. Sobras en pòuvera que tomba d'una matèria que si sèrra, en particulier dau boasc. Var.: **ressilha**. Sin.: **serrilha, cendrilha**.

ressemblança n.f. Semblança.

ressemblant, a adj. Semblant.

ressembler vt. e vt. dir. (*à*) Semblar. ◆ **si ressembler** v.pr. Si semblar.

ressemenar vt. Tornar semenar.

ressentida n.f. Ressentiment.

ressentiment n.m. Sovenir d'una marrida paraula, d'una injustícia, m'au desidèri de s'en venjar. Var.: **ressentida**. Sin.: **acrimonia, animositat, mauvolença, ostilitat, rancuna, rancoar, codonh**.

ressentir vt. 1. Provar (una sensacion, un sentiment) d'un biais agradiu ò desagradiu: Ressentir una dolor, un gaug profund. Var.: **esprovar**. Var.: **sentir**. 2. Èstre afectat per quauqua ren, n'en subir lu efèctes: *Lo país ressent lu efèctes de la crisi*. ◆ **si ressentir** v.pr. 1. (*de*)

Provar li seguidas, li consequenças penoï de. 2. Manifestar mé foarça lo sieu desacòrdi, la sieu indignacion.

ressentit, ida adj. Si di d'una persona que si lamenta, si planhe tojorn.

ressentit, ida adj. Que si sente per una percepcion subjectiva, per una opinion definida. ◇ *Li temperaturas ressentidi*: Aqueli qu'una persona sente, per op. ai temperaturas relevadi à la sosta.

resserrament n.m. Estrenhiment, restrenhement.

resserrar 1. Rendre mai estrech. Sin.: **restrénher, estrénher, estrangolar, engainar**. vt. 2. Tornar serrar, metre en plaça (dins un armari, etc.).

resservir vt. e intr. (*ressièrvi*) Tornar servir.

ressilha n.f. Sobras en pòuvera que tomba d'una matèria que si sèrra, en particulier dau boasc. Var.: **ressestum**.

ressimelar vt. (*ressimèli*) Resslerar.

ressoart n.m. (dr.) Limit de la competença materiala e territoriala d'una juridiccion: *Lo ressoart d'un tribunal*. Sin.: **competença, poder, juridiccion, dependença**. ◇ *Jutjar en premier ressoart, en darrier ressoart*: Jutjar un affaire susceptible d'apèl, non susceptible d'apèl.

ressoca n.f. Part sobrana dau tronc d'un aubre, d'una planta, que demòra ficada dintre lo soal un còup l'arbre tombat ò la planta desraçada.

ressocar vt. (*ressoqui*) 1. (agric.) Talhar pròche dau soal (un aubre, de rebrots) per favorisar la vegetacion. Sin.: **receptar**. 2. (tecn.) En parlant de pals, lu talhar à la mema autessa. 3. *Ressocar un barri*: Lo reparar en faguent de fondacions nòvi.

ressoladura n.f. Accion de ressolar (de soliers); lo sieu resultat. Var.: **ressolatge**.

ressolar vt. (*ressòli*) Cambiar la sòla (d'una cauçada). Var.: **solar**. ◆ **si ressolar** v.pr. Si repauar, en parlant dei liquides (Esa).

ressolatge n.m. Rressoladura.

resson n.m. Èco, rebomb.

ressonant, a adj. Sondre, acotic.

ressonar vi. (*ressoani*) Faire resson.

ressoncardografia n.m. Ecocardiografia.

ressoncardiograma n.m. Ecocardiograma.

resson-encefalografia n.f. Ecoencefalografia.

resson-encefalograma n.m. Ecoencefalograma.

ressongène, a adj. Ecogène.

ressongrafia n.f. Ecografia.

ressongrafic, a adj. Ecografic.

ressonlocacion n.f. Ecolocacion. Sin.: **radar**.

ressonmètre n.m. Ecomètre.

ressorgença (-ència) n.f. 1. Fach de tornar aparéisser à l'ària, sota forma de sorgent, d'aigas infiltradi dins un massís calcari. Sin.: **fos** (Lucer.), **ressorgiment, ressortida**. 2. (lit.) Fach de tornar aparéisser: *La ressortença dei doctrinas racisti*. Sin.: **reviure**.

ressorgent, a adj. (idrol.) Que torna aparéisser à l'ària après èstre passat sota tèrra. Sin.: **emergent**.

ressorgentar vi. Ressorgir.

ressorgida n.f. Ressorgença.

ressorgiment n.m. Ressorgença.

ressorgir vi. (*ressorgissi*) Tornar aparéisser. Sin.: **ressorgentar, renàisser, reaparéisser, tornar sorgir**.

ressorsa n.f. 1. Cen que s'emplega dins una situacion penoa per si tirar d'embarràs. ◇ *Persona de ressorsa(s)*: Persona que si pòu comptar sobre, qu'a tojorn una solucion. 2. (aeron.) Manòbra de redreïament d'un avion après un picat. ◆ pl. 1. Mejans d'existença d'una persona; elements de la riquesa ò de la potença d'una nacion. ◇ *Ressorsas naturalis*: Lo tot dei potencialitats que lo mitan fisic ofrisse, espec. per cen que pertòca l'energia, li minas, lu forèsts, etc. 2. Biais que s'en dispaua, possibilitats d'accion.

ressorsament n.m. Fach de si ressorsar.

ressorsar (si) v.pr. S'en tornar ai sieu originas, tornar trobar li sieu raïç profondi.

ressortir vi. (*ressoarti*) Tornar sortir: *Èra rintrat au sieu, ma es ressortida*. ◆ vt. Tornar sortir: *Ai ressortit una vièlha fotografia*.

ressortir vt. ind. (*ressortissi*) (à) 1. Èstre dau ressoart d'una juridiccion, de la sieu competença. 2. (lit.) Si reportar à, pertocar, dependre de.

ressortissent, a adj. Que depende de, qu'apertèn a, que ressortisse de.

ressortissent, a n. Persona que, quora residisse dins un autre país, es protegida per lu representants diplomatics ò consularis dau sieu país d'origina.

ressoudar vt. Tornar soudar.

ressovenença n.f. Recordança, remembrança.

ressovenir (si) v.pr. (lit.) Si tornar sovenir, si remembrar, si recorda, si tornar memoriar.

ressudar vi. Tornar sudar, trespisar.

ressum n.m. Cendrilha.

ressuscitacion n.f. (cir.) Cen que pertòca de gents en estat de moart aparenta (arrèst cardiac e respiratòri), levat aqueli que son arribadi à l'estat de moart cellulària, notadament quora lu centres nerviós son destruchs. Se la moart aparenta avenguesse en lo debanament d'una intervencion cirurgicala, lo cirurgian porria aplicar un massatge cardiac ò una desfibrilacion.

ressuscitar vi. 1. Tornar de la moart à la vida, d'una malautia grèva à la santat. Sin.: **si reviudar, si reviscolar, reviure, tornar en vida**. 2. (lit.) Tornar aparéisser, manifestar una vida novèla: *Aqueu vièlh biais de dire a ressuscitat*. ◆ vt. 1. Tornar menar de la moart à la vida, d'una malautia grèva à la santat. 2. (lit.) Faire tornar aparéisser, renovar, reviudar.

ressuscitat, ada adj. e n. Qu'es estat rendut à la vida. Sin.: **reviscolat, reviudat**.

rest n.m. Bòta de cebas, etc.

rèsta n.m. 1. Cen que sobra d'un ensèm après n'aver sostrach una partida ò diferenti partidas. Sin.: **demai, sobra**. ◇ *Dau rèsta*: D'alhors. Sin.: **tantotun, d'un autre caire**. ◇ *De rèsta*: Mai que cen que n'en cau. Sin.: **de sobras**. ◇ *Non demandar lo sieu rèsta*: Si retirar

rapidament de paur d'aver à subir d'autres auvaris. ◇ *Un rèsta de*: Una pichina quantitat que demòra, que sobra de. 2. Cen que rèsta ò reteria à dire, à faire, etc.; tota caua que vèn en mai: farai lo rèsta d'aqueu trabalh esto sera. 3. (mat.) *Rèsta d'una division*: Diferença entre lo dividende e lo produch dau partidor per lo quocient: *I es lo rèsta de la division de 29 per 4* ($29 = 4 \times 7 + 1$). ◆ pl. 1. Cen que non es estat consumit au cors d'un past: Sin.: **sobras, rebalum**. 2. Cadavre, oàs, cendres d'un èstre uman: *Lu rèstas d'un grand òme*. 3. (fam.) *Aver de bèi rèstas*: Aver encara quauqua ren de la sieu beutat, de la sieu intelligença, dau sieu gaubi dau passat. Sin.: **aver gardat lo gaubi**.

restabliment n.m. 1. Accion de restablir: Lo restabliment de l'òrdre. 2. Retorn à la santat. Sin.: **garison**. 3. Movement de gimnastica que permete de si tornar auçar en s'apontelant sus lu punhets, après una traccion sus lu braç. 4. (aeron.) Accion de tornar posicionar lo vòl en palier d'una aeronau que vèn de complir un viratge, una montada ò una calada.

restablir (*restabli*) vt. 1. Tornar metre dins lo sieu estat promier ò dins un estat melhor: *Restablir lu sieus affaires*. Sin.: **remontar**. ◇ *Restablir lu fachs, la veritat*: Lu presentar coma son vertadierament. Sin.: **restituir**. 2. *Tornar metre en vigor*: Restablir l'òrdre, restablir una lèi. 3. Tornar faire foncionar: *Restablir l'electricitat*. 4. Tornar donar de foarças à, garir. Sin.: **restaurar, radobar**. ◆ **si restablir** v.pr. Recobrar la santat. Sin.: **si reviscolar, si remetre, si refaire, si reconvair, garir**.

restacament n.m. Accion de restacar. Sin.: **annexion, incorporacion**.

restacar vt. (*restaqui*) 1. Tornar estacar. 2. Faire dependre una caua d'una altra, establir un ligam entre de cauas ò de personas: *Restacar una question à una altra*. ◇ Faire passar (una vila, un territòri) sota l'autoritat d'un autre Estat. Sin.: **ligar, annexar, incorporar**.

restanc n.m. Resèrva, retenguda d'aiga.

restanca n.f. Barri de pèira seca que sostèn una cultura en terrassa. Sin.: **aberge**.

restancada n.f. Enluada.

restanhar vt. Tornar estanhar (una susfàcia metallica). Sin.: **restamar**.

restanhatge n.m. Accion de restanhar; lo sieu resultat. Sin.: **estanhadura, restamatge**.

restant, a adj. 1. Que rèsta: *Lo solet eiretier restant*. Sin.: **que demòra, que sobra**. 2. *Poasta restanta*: Mencion qu'indica qu'una letra deu restar au bureau de poasta pendent un temps donar per permetre au sieu destinatari de l'anar quèrre.

restant n.m. Cen que rèsta. Sin.: **demai, sobre, rebalum**.

restar vi. (*rèsti*) 1. Subsistir après disparicion de quauqua ren, de quauqu'un, d'un grope: *Vaquí cen que rèsta d'aquele civilisacion anciana*. 2. Contunhar de sojornar dins un luèc ò embé quauqu'un: *Rèsti à Niça fins à Calenas*. 3. Abitar, viure: *Dont rèstes?* 4. Si mantenir, contunhar d'èstre dins la mema posicion, lo meme estat: *Restar fidèle ai sieu opinions*. 5. *Rèsta que*: Pura non si

pòu negar que, es vèr que. Sin.: **demorar, sobrar**. Var.: **estar**.

restauiar vt. Esparnhar.

restauracion n.f. 1. Reparacion: *Restauracion d'un tableau, d'un monument*. Var.: **restaument, renovacion**. 2. Vigor novèla, existença novèla donada à quauqua ren: *La restauracion dei arts*. Sin.: **reviscolament, reforma**. 3. Restabliment d'una dinastia descaduda. ◇ *Estile Restauracion*: En França, estile de l'epòca 1815-1830. 4. Melhorament d'uni proprietats mecaniqui dei metals e aliatges per rescaufatge ò per irradiacion. 5. Operacion pontuala que consistisse à sauvagardar e à metre en valor d'immòbles que si voàlon conservar. Sin.: **radobament**.

restauracion n.f. 1. Profession de restaurator; ensèm dei restaurants e de la sieu administracion. 2. *Restauracion rapida*: Fast-food (angl.). Sin.: **manjaleu**.

restauraire, airtz n. 1. Reparator d'òbras d'art. Sin.: **renovaire**. 2. Trator.

restaument n.m. Fach de restaurar, de tornar metre en plaça, en estat. Var.: **restauracion**.

restaurant n.m. Establiment public ò d'entrepresa dont si pòu manjar en pagant.

restaurar vt. 1. Reparar, tornar metre en boan estat: *Restaurar una estàtua*. Sin.: **radobar, reparar, renovar**. 2. (lit.) Remetre en vigor, en onor: *Restaurar la libertat*. ◇ Restaurar una dinastia: *La tornar metre au poder*.

restaurar vt. (lit.) Faire manjar. ◆ **si restaurar** v.pr. Repilhar de foarças en manjant.

restaurator, tritz n. 1. Persona que lo sieu mestier es de reparar d'òbras d'art. Var.: **restauraire**. Sin.: **renovaire**. 2. Persona que tèn un restaurant. Sin.: **ostalier, aubergaire, aubergista, tractaire**.

restitucion n.f. 1. Accion de restituir; lo sieu resultat. 2. (topogr.) Reconstitution, en plan ò en elevacion, d'un objècte ò d'un terren prealablament fotografiat en estereoscopia.

restituible, a adj. Que pòu ò que deu èstre restituit.

restituir vt. (*restituissi*) 1. Rendre cen qu'es estat pilhat ò qu'es possedit indegudament. 2. Restablir, tornar metre dins lo sieu estat promier. 3. Reproduire un son enregistrat. 4. (topogr.) Operar una restitucion. 4. En art (cinema, pintura, literatura, etc.), rendre lo mai fidelament possible una expression, una atmosfèra.

restitutor, tutritz n. Persona que restituisse.

restitutori, òria adj. Que sièrve à restituir; que pertòca li restitucions.

restobla n.f. Restoble.

restòbla n.f. Restoble. ◇ Expr. *Pregadiu de restòbla*: Garri de Glèia, beat.

restoblada n.f. Estoblada.

restoblar vt. e vi. Estoblar.

restoblatge n.m. Estoblatge.

restoble n.m. 1. Pen vuèi dei gramineas. 2. Part dau pen dei cereals que rèsta sus lo camp après la meisson. 3. Palha lòngra desbarrassada dau gran, que s'emplegava per curbir li abitacions dins divèrsi regions. Var.: **restobla, restòble**.

reston n.m. Pichin rest.
restontiment n.m. Resclantida.
restontir vi. Retronar, resclantir.
restontissent, a adj. Retronissent, retronant.
restranglar v.tr. Tornar estranglar. Var.: **restrangolar**.
restrech, a adj. Estrech, restrench.
restrechiment n.m. Estrechiment, restrenhement, ressarrament.
restrechir v.tr. (*restrechissi*) Estrechir, restrénher, estrangolar, ressarrar.
restrench, a adj. 1. Estrech, limitat: *Un espaci restrench, un efectiu restrench, un vocabulari restrench*. 2. Constipat, ressarrat, restrech.
restrenèire, eiritz n. Persona qu'aplica de restriccions.
restrenhement n.m. Fach de restrénher, de si restrénher. Sin.: **estrechiment, restrechiment**. ◇ (med.) **ressarrament, constipacion**. ◇ (patol.) Demeniment patologic de la dimension d'un canal (corniòla, uretra, aòrta...) Sin.: **estenòsi**.
restrenhent, a adj. Restrictiu.
restrénher vt. 1. Redurre à de limits mai estrechs, limitar: *Restrénher lu crèdits*. Var.: **estrénher**. 2. Constipar, ressarrar. ◆ **si restrénher** v.pr. Redurre li sieu despendas.
restriccion n.f. 1. Condicion, modificacion que restrenhe. ◇ *Restriccion mentala*: Acte per lo quau s'emete una opinion contrària à la sieu conviccion en emplegant d'arguments que la sieu presentacion formala non constitue una mençonega. 2. Accion de limitar, de ridurre la quantitat, l'importança de quauqua ren. Sin.: **restrenhement, retenguda, limitacion**. 3. (mat.) *Restriccion d'una aplicacion f (de A dins B au sotaensemble D de A)*: Aplicacion de D dins B que, à tot element de D, assòcia lo sieu imatge per f. ◆ pl. Mesuras de racionament edictadi en temps de crisi. Sin.: **penuria, escarsetat, carestia**.
restrictiu, iva adj. Que restrenhe, que limita: *Una clàusola restrictiva*.
restructuracion n.f. Accion de reorganisar segond de principis noveus, mé d'estructuras novèli, un ensèm devengut inadaptat: *Restructuracion d'una industria*. Sin.: **reforma, renovacion, modernisacion**.
restructurar vt. Efectuar la restructuracion de. Sin.: **reformat, renovar, modernisar**.
resulta n.f. Resultat.
resultant, a adj. Que resulta de quauqua ren. Sin.: **consecutiu**.
resultanta n.f. 1. Resultat de l'accion conjugada de divers factors. 2. (mat.) Vector unic (s'existisse) qu'es equivalent d'un sistema de vectors. ◇ *Resultanta de transformacions (d'operacions)*: Transformacion (operacion) qu'es equivalenta de l'ensèm d'aquesti transformacions (operacions) efectuadi successivament.

resultar vi. Èstre la consequença, l'efècte de: *D'aquesta discussion, resulta qu'avii rason*. Sin.: **venir (de), s'endevenir**.

resultat n.m. 1. Cen que resulta d'una accion, d'un fach, d'un principi, d'un calcul. 2. Capitada ò falhiment à un examèn ò à un concors. Var.: **resulta**. ◆ pl. 1. Realisacions concreti: *Obtenir de resultats*. 2. (econ.) Beneficis ò perdas d'una empresa au cors d'un exercici.

resumir vt. (*resumissi*) Rendre en plus pauc de mòts cen qu'es estat dich, escrich, representat mai longament. Sin.: **redurre, compendiar, abreujar, concentrar, simplificar, condensar**. ◆ **si resumir** v.pr. 1. Fach, per una persona, de repillar mai brevement cen que vèn de dire. 2. (à) Consistir essencialament: *Lo sieu trabalh si resumisse à criticar lu autres*. Sin.: **s'enclaire**.

resumit, da adj. Breu, reduch, abreujat, laconic.

resumit n.m. Abreujat: *Resumit d'un discors*. Sin.: **compendi, compendion, somari, extrach, condensat**. ◇ *En resumit*: En recapitulant. Sin.: **en clavadura, en soma, tot comptat e rebutat, per fair cort**.

resurbir vt. (*resurbissi*) Reabsorbir.

resurreccion n.f. 1. Retorn de la moart à la vida. 2. Reaparicion, novèl envanc d'un fenomène artistic, literari, etc. Sin.: **respelida, reviadada, resurgida, reviscolada, reviscolament**. 3. (b.-a.) (M'una majuscula) Òbra que representa la crucifixion dau Crist.

rèsus n.m. 1. Macaco de la coa corta de l'Àsia dau Sud-Èst, que lo sieu nom demòra ligat à la descubèrta dau factor sanguin Rèsus. 2. (M'una majuscula) Antigène dau factor Rèsus, dich *factor Rèsus*.

ret n.f. 1. Objècte compauat de malhas entrecrosadi, que sièrve per divers usatges: *Una ret de pesca*. ◇ *Travallar sensa ret*: Faire un numèro d'acrobacia, d'equilibri, sensa proteccion; (fig.) Pilhar de riscs. ◇ *Tendre la ret*: Caçar lu auceus au mejan d'una ret. ◇ (fig.) *Tombar en la ret*: Si laisser enganar, tombar dins una leca. 2. Malhas de fieus ò cordatges atesats au mitan d'un taulier ò d'un terren d'espòrts (tennis, etc.) ò estacat darrier la poarta (balon, handball, etc.). 3. (arquít.) Remplatge. 4. Fond de dentèla dei malhas geometriqui. 2. Per analogia, ensèm de linhas entracrosadi. ◇ *Entrelaç de vaisseus sanguins*. ◇ *Ret idrografica*: Ensèm de fluvís e dei sieus afluents. ◇ (b.-a.) Dessenh que fórmon de linhas entrecrosadi, entrebescadi. 3. (fis.) Susfàcia regada d'un ensèm de trachs fins, parallèles e foarça vesins que difraccion la luz. ◇ *Ret cristallina*: Disposicion reguliera dei atòmes dins un cristal. 4. Ensèm de vias ferradi, de linhas telefoniqui, de linhas electriqui, de canalísacions d'aiga ò de gas, de ligasons hertziani, etc., que relígon una mema unitat geografica. 5. Reparticion dei elements d'un ensèm de diferents ponchs; aquestu ponchs ensinda repartits. ◇ *Ret urbana*: Ensèm dei vilas unidi per de ligams de natura variada (economic, politic, etc.). 6. (inform.) Sistema de computadors geograficament alunhats un de l'autre, interconnectats per de telecomunicacions, generalament permanenti. ◇ *Ret intèrna*: Computadors d'una mema empresa religats ensèm. 7. Ensèm de personas que

son en ligason en vista d'una accion clandestina ò per s'ajudar mutualament. Sin.: **malhum, tela, aranhòu**.

ret, a adj. Drech. ♦ loc. adv. À *ret, da ret*: À la fila.

retable n.m. Retaule.

retaconable, a adj. Racomodable.

retaconada n.m. Accion de reparar, de petaçar; lo sieu resultat.

retaconar vt. Reparar, petaçar, rabilhar (remetre en estat).

retalh n.m. Operacion que consistisse à modernisar la talha d'un diamant, è tornar talhar una pèira rota. Var.: **retalhadura**.

retalhadura n.f. Retalh.

retalhaire, airtiz n. Persona que practica lo retalh.

retalhar vt. 1. Tornar talhar. 2. Raunhar.

retalhatge n.m. Ronhatge, raunhatge.

retalhon n.m. Sobre, pichin tròç que sièrve à pas grand caua: *M'an laissat solament de retalhons*.

retard n.m. 1. Accion d'arribar, d'agir tròup tardi. Sin.: **tardança, tardament, alòngui**. ♦ *Sensa retard*: Sensa perdre de temps. Sin.: **sensa alòngui**. ♦ *En retard*: Mai tardi que previst, mai lentament que la normala. 2. Diferença entre l'ora marcada sus un relòri, una moastra, etc., e l'ora reala. 3. Estat de quauqu'un, de quauqua ren que non es devolopat, avançat coma deuria èstre. 4. (mús.) Prolongacion d'una dei nòtas d'un acòrdi sus una armonia que li es estrangiera. ♦ adj. inv. (farm.) Si di d'un medicament preparat per liberar progressivament e m'un taus eficaç e constant lo sieu principi dins l'organisme; si di de l'injeccion e de l'efècte farmacologic d'un tau medicament.

retardador, airtiz adj. Retardador.

retardament n.m. Accion de retardar; fach d'èstre retardat. ♦ À *retardament*: Quora es tròup tardi: *Capir à retardament*. ♦ *Bomba à retardament*: Bomba qu'un dispositiu n'en retarda l'explosion fins à-n-un moment determinat. Sin.: **bomba relòtge**.

retardant n.m. Produch que retarda la propagacion dei incendis.

retardar vt. 1. Faire perdre un temps pauc ò pron lòng sus la durada prevista, faire arribar ò acapitar mai tardi que cen qu'èra previst. Var.: **tardar, retardivar, atardivar**. 2. Remetre, remandar à un temps ulterior: *Retardar la sieu partença*. Sin.: **diferir, ajornar, adarrierar**. 3. Ralentir un movement, un procèsus. ♦ (mecn.) *Movement retardat*: Movement que la sieu velocitat demenisse. ♦ vi. 1. Indicar una ora anteriora à l'ora legala, en parlant d'un relòtge, d'una moastra, etc., ò dau sieu proprietari. 2. (fam.) Ignorar una nòva, una informacion novèla que toi sàbon. 3. (fam.) Aver d'ideas, de gusts despassats. Sin.: **èstre d'un autre temps**.

retardat, ada adj. e n. (fam.) Qu'es en retard dins lo sieu desenvolopament intellectual.

retardatari, ària n. Qu'es en retard. Var.: **retardier, retardiu**. Sin.: **tardier**.

retardator, airtiz adj. Que ralentisse un movement, una accion quimica. ♦ (mil.) *Accion retardatritz*: Forma dau combat defensiu menada sus de posicions successivi

per ralentir la progression de l'adversari. Var.: **retardador**.

retardier, a adj. Tardier. Var.: **retardiu**. Sin.: **atardador, tardiu**.

retastar vt. Tornar tastar.

retaulan n.m. Retaule.

retaule n.m. Dins una glèia, construccion verticala que poarta un decòr pintat ò esculptat, plaçada sus un autar ò leugierament en darrier. Var.: **retaulan, retable**.

retaussar vt. Tornar taussar.

retéisser vt. Tornar téisser.

retemptar vt. Tornar temptar.

retencion n.f. 1. (geogr.) Fenomène per lo quau l'aiga dei precipitacions non rejonhe immediatament lu cors d'aiga. Sin.: **retenguda**. 2. (med.) Amolonament excessiu dins l'organisme de produchs que dévon normalament èstre eliminats: *Faire de retencion d'aiga*. 3. (psicol.) Proprietat de la memòria que consistisse à conservar d'informacion. 4. (dr.) Drech per un creancier de conservar l'objècte dau sieu debitor fins au pagament de cen qu'aqueu d'aquí li deu. Sin.: **discrecion, moderacion**. 5. (dr.) Fach per lo representant d'una autoritat de retenir quauqu'un per un temps donat (per verificacion d'identitat, de situacion, etc.). ♦ *Retencion administrativa*: Fach de plaçar dins un centre non penitenciari un estrangier que deu èstre expulsat ò en situacion irregulara, en cas de desacòrdi sobre lo país d'acuèlh.

retenença (-ència) n.f. Reticença.

retentor n.m. (dr. civ.) Aqueu qu'exercisse un drech de retencion.

retenguda n.f. 1. Accion de conservar. 2. Soma qu'un emplegaire pòu ò deu dedurre dau salari deugut. 3. Punicion que consistisse à privar un escolan d'una part dau sieu temps liure per lo mantenir en classa ò lo faire venir ò restar dins l'establiment en mai dau sieu orari normal. 4. Qualitat d'una persona que retèn lu sieus sentiments, consèrva una resèrva discreta. 5. (constr.) Assubjectiment dei extremitats d'un cabrilhon dins un barri. 6. (mar.) Cordatge que sièrve à mantenir un objècte que si vòu issar. 7. (mat.) Dins una operacion matematica elementària, chifra reportada per èstre ajustada à la chifra dau reng d'après. 8. (tr. publ.) Autessa d'aiga que tèn dins una resèrva. ♦ *Retenguda d'aiga*: Aiga darrier un barratge, dins una resèrva. 9. *Retenguda de garentia*: Fraccion dau montant d'un mercat qu'es reglada à l'entreprenèire ò au fornissèire solament à la recepcion definitiva. 10. Circulacion dificila, embotelhatge: *L'accident a provocat una retenguda de 10 km*.

retengut, da adj. Moderat, contengut.

retenir vt. (*retèni*) 1. Conservar cen qu'apartèn à una altra persona. 2. Levar una partida d'una soma: *Retenir una soma sus un salari*. 3. (mat.) Determinar una retenguda pendent una operacion aritmetica. 4. Si faire reservar quauqua ren per n'en poder dispauar au moment vorgut: *Retenir una plaça dins lo tren*. Sin.: **reservar**. 5. Considerar (una idea, etc.) coma digna d'interès: *Retenir un projècte*. 6. Empachar de si mòure, de bolegar, de si desplaçar, de tombar. Sin.: **contenir**. 7. Empachar de

partir, invitar à demorar en quauque luèc: *Retenir quauqu'un à dinhar*. 8. Mantenir en plaça, contenir: *Retenir l'aiga d'un fluvì*. 9. Empachar (un sentiment, una reaccion, etc.) de si manifestar: *Retenir li sieu làgrimas*. Fixar dins la sieu memòria: *Retenir una informacion*. ♦ **si retenir** v.pr. 1. Agantar quauqua ren per evitar de tombar, ralentir un movement vèrs lo bas. 2. Resistir à una envuèia: Si retenir de rire. 3. (fam.) Diferir de satisfaire un besonh natural.

retentiu, iva adj. Que pertòca lo poder de retencion.

retian, a adj. e n. Si di de l'estadi superiora dau triàs.

retiari n.m. Dins l'Antiquitat romana, gladiator armat d'un trident e d'una ret, generalament opauat à n-un mirmilhon. Var.: **reciari**.

retic, a adj. De Retia. ♦ adj. e n.m. Retoromanic.

reticença (-ència) n.f. Omission volontària de quauqua ren que si deuria ò si cauria dire: *Parlar sensa reticença*. 2. Actituda de quauqu'un qu'esita à dire la sieu pensada, à pilhar una decision. Sin.: **retenença**.

reticent, a adj. Que manifestà de reticença. Sin.: **trastejaire, longuejaire**.

reticul(e) n.m. 1. Pichin sac à man. 2. (opt.) Disc traucat d'una dubertura circulara talhada en doi per doi fieus foarça fins que si cròson à angle drech, e que sièrve à mirar dins una luneta. 3. (anat.) Ret formada per li fibras d'unu teissuts ò li anastomòsas dei pichins vaisseus. ♦ (citòl.) *Reticule endoplasmic*: Ergastoplasma. ♦ *Reticulum sarcoplasmic*: Ret complèxa de cavitats au dedintre de la cellula musculara, que constitue un compartiment cellulari dins lo quau lo calci necessari à la contraccion musculara es mes en resèrva.

reticulacion n.f. (quim.) Formaion de ligasons quimiqui que seguisson li diferenti direccions de l'espaci au cors d'una polimerisacion, d'una policondensacion ò d'una poliaddicion, e que mena à la formacion d'una ret.

reticular(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a la forma d'una ret. 2. Relatiu à una ret cristallina. 3. (anat.) *Formacion reticulària*: Formacion reticulada.

reticular vt. (quim.) Religar entre eli de cadenas de polimèr per n'en faire una ret.

reticulat, ada adj. 1. Marcat de nervaduras que fórmon una ret. 2. Si di d'un tipe de parament arquitectonic format de pichins malons de la faça cairada dispauats segond de linhas obliqui (Es l'*opus reticulatum* dei Romans). 3. (anat.) *Formacion reticulada* ò *reticulada*, n.f.: Gropament difús de neurònas dau tronc cerebral, que juèga un ròtle important dins la vigilança. Sin.: **formacion reticulària**. 4. *Porcelana reticulada*: Porcelana mé doi envolopa, qu'aquela exteriora es decopada à jorn.

reticulina n.f. Substança collagena que pertòca lo sistema reticulo-endoetial.

reticuliti n.f. (patol.) Inflamacion de la ret dei romiaires.

reticulocit n.m. (biol.) Ematia jove, d'estructura granuloa e filamentoa.

reticulo-endotelial, a adj. (istol.) Si di d'un teissut disseminat dins l'organisme, format de cellulas dispauadi

en ret, e qu'auria de foncions ematopoietiqui e de defensa immunitària. Var.: **reticulo-endoteliau**.

reticulo-endoteliau, ala adj. Reticulo-endotelial.

reticulo-endoteliòsi n.f. Malautia dau teissut reticulo-endotelial. Sin.: **reticulòsi**.

reticulopatia n.f. Reticulòsi.

reticulosarcòma n.m. (patol.) Tumor maligna formada de cellulas reticulari atipiqui.

reticulòsi n.f. Reticulo-endoteliòsi.

reticulum n.m. (lat.) Malhum de filandras conjontivi, de filandras nerviosi e de vaisseus sanguins.

retina n.f. Membrana dau fond de l'uèlh, formada de cellulas nervioi en rapoart m'ai fibras dau nèrvi optic, e sensibla à la luz. Var.: **rétina**.

rétina n.f. Retina.

retinian, a adj. Relatiu à la retina.

retiniti n.f. Inflamacion de la retina.

retinografe n.m. Aparelh per fotografiar lo fond de l'uèlh.

retinografia n.f. Fototafia, examèn dau fond de l'uèlh.

retinopatia n.f. (patol.) Inflamacion de la retina.

retinoscòpi n.m. Aparelh previst per la retinoscopia.

retinoscopia n.f. Examèn de l'ombra vistonària per determinar la refraccion de l'uèlh.

retinton n.m. (fam.) Refranh, repic.

retipar vt. Calcar.

retipar vt. Imitar, retraire, revertar.

retime n.m. Retrach, imitacion, semblança.

retir n.m. 1. Refugi. 2. Caforcho. Sin.: **retirada**. 3. Ospici.

retira n.f. 1. Lotjament ocupat solament ocasionalament. 2. Luèc dont si pòu amagar, per soscar ò si reculhir. Var.: **retirada**.

retirable, a adj. Que pòu èstre retirat.

retiracion n.f. Impression dau revèrs d'un fuèlh ja estampada d'un costat. ♦ *Prensa à retiracion*: Prensa qu'estampa successivament lu doi costats en un passatge solet dau fuèlh.

retirada n.f. 1. Retir, caforcho. 2. Fach de si retirar d'un luèc; partença. ♦ (mil.) Marcha en arrier d'una armada après de combats malurós. ♦ Batre en retirada: Marchar en arrier, per una armada qu'a perdut una batalha; renonciar dins un afaire, un projècte. 3. Accion de si retirar de la vida activa; estat de quauqu'un qu'a cessat li sieu activitats professional: *Pilhar la sieu retirada, èstre à la retirada*. Sin.: **pension**. ♦ Prestacion sociala qu'acompanha aquesta cessacion d'activitat. Sin.: **pension**. 4. Alunhament momentaneu dei sieu ocupacions abituali, per si reculhir, si preparar à un acte important; luèc dont una persona si retira per aquò faire. 5. (constr.) Ressaut que poarta lo nud d'una partida auta en arrier d'aqueu d'una partida bassa.

retiradís, issa adj. Retractile.

retirament n.m. 1. (dr.) Obligacion que lo crompaire a, dins una venda immobiliària, de pilhar possession de

la caua venduda. 2. Accion de si retirar, de sortir de quauqua ren. 3. Accion de si retirar, de quitar quauqu'un. Sin.: **reculada**. 4. Deca d'una terralha que la sieu susfàcia s'es retractada.

retirar vt. 1. Tornar menar en darrier: *Retirar lo sieu pen qu'èra blocat dins la poarta*. 2. Faire sortir quauqu'un, quau ren, dau luèc dont èron: *Retirar un enfant dau liceu*. Sin.: **levar**, **levar dau mitan**, **traire**, **extraire**, **retraire**. 3. Tornar pilhar, levar: *Retirar la sieu amistat*. 4. Renonciar à: *Retirar la sieu candidatura*. 5. Obtenir, reculhir: *Reculhir un beu benefici d'una venda*. ♦ **si retirar** v.pr. 1. S'en anar, s'alunhar. 2. Anar dins un luèc per li trovar refugi: *Si retirar en montanha*. 3. S'en anar en pension. 4. Cessar de participar à quauqua ren: *Si retirar d'un projècte*. Sin.: **si despartir**. 5. Baissar, en parlant de la mar ò dau nivèu d'un fluvi que s'en torna au sieu lièch.

retirat, ada adj. e n. 1. Gaire frequentat: *Un vilatge retirat*. Sin.: **alunhat**, **isolat**, **perdut**. 2. Si di de quauqu'un qu'a cessat tota activitat professionala.

retiratge n.m. Noveu tiratge (d'un libre).

retiu, iva adj. 1. Que s'arrèsta ò parte en arrier en plaça d'anar de l'avant: *Un cavau retiu*. Sin.: **testard**, **rebelut**. 2. Que si laissa dificilament menar, convèncer. Sin.: **reborsier**.

retivetat n.f. Retivitat.

retivitat n.f. Caractèr de cen qu'es retiu. Var.: **retivetat**.

retoàrcer vt. 1. Tornar toàrcer. 2. (tecn.) Toàrcer ensèm divèrs fieus textiles. 3. Replicar.

retoars, a adj. Retoart.

retoart, a adj. 1. Qu'es estat torçut mai d'un còup: *Seda retoarta*. 2. Furbo, que manca de leialessa, de franquesa: *Un politician retoart*. *Blanca de Castèlha siguèt una brava retoarta per s'apoderar dei terras ramondini*. Var.: **retoars**. Sin.: **maquiavelic**.

retocable, a adj. Que pòu estar retocat.

retocada n.f. 1. Accion de retocar; correccion. 2. Rectificacion d'un vestit en confeccion ai mesuras d'un client. 3. Correccion sus una fotografia, etc.

retocaire, airtz n. 1. Persona que fa la retocada de fotografias. 2. Corrector, correctritz que s'ocupa de la verificacion dei correccions sus lo promier fuèlh estampat. 3. Persona que fa de retocadas d'un vestit.

retocar vt. e vt. ind. (à) (*retòqui*) Portar de modificacions, à, perfeccionar, corregir: *Retocar un vestit, un imatge*.

retombada n.f. 1. Accion de tornar tombar après s'èstre elevat: *La retombada d'una fusada, de retombadas radioactivi*. ♦ (fig., sobretot au pl.) Consequença, repercussion: *Li retombadas politiqui d'un affaire*. 2. (lit.) Accion de retombar après una exaltacion: *La retombada de l'entusiasme*. 3. (constr.) Partida interiora de caduna dei doi montadas d'un arc, d'una vòuta.

retombar vi. 1. Tornar tombar; tombar après s'èstre elevat, après èstre estat elevat ò lançat: *La nau espaciala es retombada dins l'oceàn*. 2. Si tornar trovar dins un estat (en partic. marrit); tornar aver un tipe de

comportament, d'accion (en partic. negatiu). Sin.: **recalivar**, **recabussar**. 3. Disparéisser ò demenir: *La sieu ràbia retomberà leu*. 4. Tocar quauqu'un per contracòup: *La responsabilitat d'aquel affaire li retomberà sobre*. Sin.: **recalar**.

retombat n.m. (coregr.) Tombada naturala dau còrs après un temps d'elevacion.

retondre vt. Tornar tondre.

retor n.m. 1. (Antiqu.) Professor d'art oratòri. 2. (lit.) Persona que s'exprimis de d'un biais enfatic.

retorciment n.m. Retorsion.

retorçut, uda adj. Torçut un segond còup, ò totplen de còups. ♦ *Fieus retorçuts*: Fieus qu'es fach de divèrs fieus torçuts ensèm.

retoric, a adj. Relatiu à la retorica, au discors.

retorica n.f. 1. Ensèm de procediments e de tecnicas que permèton de s'exprimir correctament e embé eloquènça. ♦ *Figura de retorica*: Biaís d'estile que rende mai viva l'expression de la pensada. 2. (fam., pej.) Afectacion, manifestacion exagerada d'eloquènça: *Es solament de retorica*. Var.: **retòrica** (it.).

retòrica n.f. (it.) Retorica.

retoricair n.m. (lit.) Grands retoricaires: Grope de poetas de cort francés de la fin dau s. XVⁿ, remirables per la sieu virtuositat formala, lo sieu refinament lexical, lo sieu gust de l'estrang.

retorician, a adj. e n. Qu'usa de retorica. ♦ n. Especialista de la retorica.

retorn n.m. 1. Accion de si desplaçar, de si mòure en sens contrari au desplaçament precedent. 2. Movement imprevisit ò rapide en sens opauat. ♦ *Retorn de flama*: Movement brusc dei flamas que gísclon en defòra dau fogau; (fig.) Fach de si reviuadar, per un sentiment, una passion. 3. Cobde, angle qu'una linha fa: *Retorn d'una façada*. 4. Partida destinada à èstre replegada: *Un retorn de lançoù*. 5. Cambiament brusc dins una evolucion: *Un retorn de fortuna*. 6. *Retorn d'atge*: Moment de l'existença quora una persona comença à vielhir; espec., menopausa. 7. Fach, per quauqu'un, quauqua ren, de repartir, de s'en tornar vèrs lo luèc de dont vèn; lo desplaçament, lo viatge que si fa per aquò. ♦ *Èstre de retorn*: Èstre revengut. ♦ *Èstre sus lo retorn*: Èstre à mand de partir per rejónher lo sieu luèc d'origina; començar à vielhir, à declinar. 8. Títol de transpoart que permet de faire lo viatge dins lo sens contrari d'aqueu fach à l'anar. 9. Fach per quauqua ren d'èstre rendut, reexpediat. ♦ Fach de remandar à un editor lu volumes non venduts; aquestu volumes. ♦ (dr.) *Drech de retorn*: Reversion. ♦ (banca) *Retorn sensa fres*: Clàusola ai tèrmes de la quala lo portaire d'una letra de cambi es dispensat de protestar en cas de non pagament. 10. Accion ò fach de tornar à un estat anterior: *Retorn à la calma*. 11. Fach d'evocar, de tornar viure cen qu'apartèn au passat. ♦ *Retorn en darrier*: Vista retrospectiva; dins un racònte, evocacion d'eveniment passats. Sin.: (angl.) **flashback**. 12. Fach de si repetir, de si reproduire: *Lo retorn d'una epidemia*. Sin.: **tornada**. ♦ (filos.) *Èterne retorn*: Teoria d'una evolucion ciclica dins la quala lo monde passa eternament per li memi fasas. 13.

Movement de vai-e-vèn, de reciprocitat: *Un amor sensa retorn.* ◇ *Per retorn dau (de) corrier.* En respondent immediatament à una correspondença. ◇ *En retorn.* En escambi.

retornament n.m. 1. Accion de retornar, de si retornar. Sin.: **revirada**, **virafàcia**, **retornament**. 2. (fig.) Cambiament brusc e complet de direccion, d'orientacion. Sin.: **revirament**, **travirament**. 3. (mat.) *Retornament dins l'espaci:* Simetria ortogonal per rapoart à una drecha de l'espaci.

retornar vt. 1. Metre quauqua ren à l'envèrs, lo revirar per metre lo dessota en dessobre, lo davant darrier, etc.: *Retornar una carta, un vestit.* 2. Virar (quauqua ren) dins toi lu sens. Sin.: **tornar virar**, **bestornar**. 3. Remandar à l'expeditor (lo sieu mandadís), à un negociant (la sieu mènç que non convèn). 4. (fam.) *Retornar una critica, un compliment:* Respoandre en retorn à una critica, à un compliment, etc., m'una critica, un compliment equivalents. 5. (fam.) Faire cambiar totalament (quauqu'un, un grope) d'opinion, de camp. 6. Trebolar quauqu'un profundament, li causar una emocion profunda: *Aquela nòva m'a tot retornat.* Sin.: **esmòure**, **tresvirar**. ◆ vi. 1. Tornar, s'entornar dins un luèc ja visitat. Tornar au sieu luèc de partença. 3. Revenir, s'en tornar à una actituda, à un comportament, à un sentiment anterior. Sin.: **recalivar**. 4. Èstre restituit à quauqu'un, à un grope: *Una maion que retorna au sieu premier proprietari.* ◆ **si retornar** v.pr. 1. Si virar dins un autre sens, d'un autre latz. 2. Si revirar, per regarjar en darrier: *S'es retornat per vèire cu lo sonava.* 3. Si reversar: *Un camion s'es retornat à l'interseccion.* Sin.: **cabussar**, **capvirar**, **abocar**. 4. *Si retornar contra quauqu'un:* Li devenir ostile, l'atacar. Sin.: **si revirar**. 5. *S'en retornar:* S'en tornar.

retornat n.m. Au balon, còup de pen per lo quau un jgaire manda la bala en darrier en la faguent passar en dessobre d'eu.

retornatge n.m. (rare) Accion de retornar un vestit.

retoromanic, **a** adj. e n.m. Si di d'un grope de dialèctes romanics parlats en Soïssa orientala (anc. Retia) e dins lo nòrd d'Itàlia. Sin.: **retic**.

retorquir vt. Rebecar, replicar, refutar, respoandre.

retorsion n.f. 1. Accion de replicar, per de mesuras analògui à-n-aqueli que quauqu'un a emplegat; represalhas. 2. (dr.) Procediment de coercicion que consistisse, per un Estat, à emplegar contra un autre Estat de mesuras analògui à-n-aqueli qu'aqueu d'aquí a emplegat contra eu. Var.: **retorciment**.

retrabalhar vt. e vi. Retravalhar.

retraçar vt. 1. Tornar traçar, ò diferentament. 2. Cuntar, expauar, rapelar au sovenir: *Retraçar de fachs.* Sin.: **retipar**, **retraire**, **renembrar**, **descriure**, **recordar**.

retraccion n.f. 1. Acorchiment ò diminucion de volume, patologics ò normals, d'un organe, d'un teissut. 2. Messa en plaça d'un film retractable à l'entorn d'un objècte. 3. (tecn.) Diminucion de volume d'un materiau (gip, betum, etc.) pendent la sieu presa.

retrach n.m. 1. Imatge donat d'una persona au mejan d'una pintura, d'un dessenh, d'una esculptura, d'una fotografia. ◇ (espec.) La representacion de la cara. ◇ *Èstre lo retrach de quauqu'un:* Li semblar trach per trach. Sin.: **èstre la tèsta copada de quauqu'un**. 2. Representacion, descripcion (de quauqu'un, d'una realitat complexa) au mejan de la paraula, de l'escrich, dau cínema, etc.: *Faire lo retrach de la societat moderna.* 3. *Retrach refigurat:* Retrach d'una persona recercada per lo poder public per de rasons diversis, establitz segond de testimoniats visuals de gents que l'an conoissuda ò trevada. Sin.: **portret** (fr.).

retrachar vt. Faire lo retrach de. Var.: **retraire**.

retraitista n.m. Artista, fotografe que fa de retrachs. Var.: **retrachista**, **retrachier**. Sin.: **portretista** (fr.).

retrachista n. Artista, fotografe que fa de retrachs. Var.: **retrachier**, **retraitista**. Sin.: **portretista** (fr.).

retractable, **a** adj. Que pòu èstre retractar, si retractar.

retractacion n.f. 1. Accion de si retractar, de negar cen que s'es fach ò dich avant. Sin.: **desdich**. 2. Fach per un muscle de si tornar contractar. Var.: **retractament**, **retirement**.

retractament n.m. Retractacion (d'un muscle).

retractar vt. Negar cen que s'es dich, cen que s'es fach avant. ◆ **si retractar** v.pr. Fach per una persona de tornar sobre cen qu'a dich ò fach, de lo denegar; si desdire. Sin.: **si desparaular**.

retractar vt. Contractar, rendre mai estrech. ◆ **si retractar** v.pr. Si contractar, devenir mai estrech.

retractil(e), **a** adj. Qu'a la possibilitat de si retractar. Sin.: **retiradís**.

retractilitat n.f. Qualitat de cen qu'es retractile.

retractiu, **iva** adj. Que produe una retraccion.

retradurre vt. (*retraduï*) Tornar tradurre ò tradurre à partir d'una altra traduccion.

retraire vt. (*retrai*) 1. Faire lo retrach de. Var.: **retrachar**. 2. Recitar, debitar. Sin.: **narrar**, **racontar**, **expausar**, **descriure**. 3. Tornar traire, retirar.

retraitista n.m. Artista, fotografe que fa de retrachs. Var.: **retrachier**. Sin.: **portretista** (fr.).

retranca n.f. Retrançament; trencada.

retrancament n.m. 1. (anc.) Supression, diminucion. 2. Obstacle natural ò artificial, organisat per aparar una posicion. ◇ (fig.) *Butar quauqu'un dins lu sieus darriers retrançaments:* De tau biais que sigue à cort d'arguments. Var.: **retranca**.

retrancar vt. Levar d'un tot. Sin.: **sostraire**. ◆ **si retrancar** v.pr. Si metre à la sosta, espec. darrier de defenses; s'embarrar (dins una maion, etc.) per s'aparar. Sin.: **si fortificar**.

retranscripcion n.f. Novèla transcripcion.

retranscriure vt. (*retranscrivi*) Tornar transcriure.

restransmetre vt. 1. Tornar transmetre ò transmetre à d'autres. 2. Difusar (un programa de television ò de ràdio).

retransmission n.f. 1. Accion de tornar transmetre. 2. Accion de transmetre (un programa); lo programa ensinda transmés.

retraucar vt. (*retrauqui*) Tornar traucar.

retravalhar vt. e vi. Tornar trabalhar. Var.: **retraballar**.

retraversar vt. (*retraversi*) Tornar traversar.

retremp n.m. Retrempa.

retrempa n.f. (metall.) Novèla trempa. Var.: **retremp**.

retrempar vt. 1. Tornar trempar: *Retrempar una camia dins l'aiga* Sin.: **tornar banhar**. 2. (metall.) Donar una novèla trempa à. ♦ **si retrempar** v.pr. Repilhar contacte embé quauqua ren: *Mi siéu retrempat dins lu estudis*.

retreta n.f. (fr.) Retirada, pension. ■ Francisme sovent audit, ma que cau absolutament evitar.

retribucion n.f. Soma donada en escambi d'un trabalh, d'un servici. Sin.: **paga**, **remuneracion**, **emolument**, **salari**, **tractament**, **gratificacion**, **onoraris** (m.pl.).

retribuir vt. (*retribuissi*) Pagar per un trabalh. Sin.: **remunerar**.

retro adj. inv. e n.m. sing. (fam.) Si di d'una mòda d'un estile, d'una òbra (literària, cinematografica, artistica, etc.) inspirats per un passat recent. Sin.: **d'un autre temps**, **d'un temps**, **dau temps passat**.

retro n.m. Au bilhard, efècte donat à la bilha, que reparte en arrier.

retroaccion n.f. Efècte retroactiu.

retroactiu, **iva** adj. Si di de quauqua ren, d'una mesura qu'a de consequéncias sobre de fachs acapitats anteriorament: *Li lèis non son retroactivi*.

retroactivament adv. D'un biais retroactiu.

retroactivitat n.f. Caractèr retroactiu.

retroagir vt. ind. (*retroagissi*) Agir retroactivament sobre quauqua ren.

retrobar vt. (*retròbi*) Retrovar.

retrocedir vt. (*retrocedissi*) 1. Tornar cedir quauqua ren à une persona que lo t'avia cedit anteriorament. 2. Cedir quauqua ren après l'aver crompat. Var.: **retrocedre**.

retrocedre vt. Retrocedir.

retrocession n.f. 1. (dr.) Acte per lo quau si retrocedisse un drech. 2. Trasferiment de la proprietat d'un ben à la persona que l'avia precedentament cedit. 3. *Retrocession d'onoraris*: Fach de reversar à un tèrç tot ò partida dei onoraris. 4. (med.) Disparicion d'unu senhals dei malautias, sensa per autre que la malautia augue evolucionat d'esperela vers lo sieu ressanament.

retrocontraròtle n.m. (fisiol.) Autoregulacion automatica e permanenta dau sistema endocrinian.

retrodesviada n.f. Retrodesviament.

retrodesviadura n.f. Retrodesviament.

retrodesviament n.m. (patol.) Desviament d'unu organes, notadament l'utèr. Var.: **retrodesviadura**, **retrodesviada**.

retrodesviat, **ada** adj. (patol.) Que subisse un retrodesviament. Sin.: **reversinat**

retroflèxa adj. e n.m. (fon.) Si di d'una consonanta ò d'una vocala articulada mé la poncha de la lenga virada vèrs l'arrier de la boca.

retroflexion n.f. (patol.) Desformacion de l'utèr retrodesviat.

retrofusada n.f. Motor-fusada emplegat emplegat per frenar un engenh espacial.

retrogradacion n.f. 1. Accion de retrogradar. 2. Mesura disciplinària per la quala un militari es plaçat à un grade inferior au sieu grade precedent.

retrogradar vi. 1. Tornar en arrier. 2. Regressar, perdre lu sieus avantatges. 3. (mecn.) Passar lo rapoart de boita de velocitat inferior à n-aeu emplegat presentament. ♦ vt. Sotametre à la retrogradacion. ◇ (espòrts) Castigar una equipa, un esportiu en li faguent perdre de plaças dins un classament, en lu faguent passar dins una division inferiora.

retrogradatge n.m. (mecn.) Accion de retrogradar.

retrograde, **a** adj. 1. Que va, que si fa en arrier. 2. Opauat au progrès: *Un esperit retrograde*. Sin.: **reaccionari**, **retardatari**. 3. (mecn., astron.) Si di dau movement dei agulhas d'una moastra, d'un relòtge, quora va en sens contrari. 4. *Amnesia retrograda*: Forma d'amnesia que consistisse en la denembrança dei sovenirs ancians.

retrogression n.f. Movement en arrier. Sin.: **reculament**.

retromirau n.m. Retrovisor.

retronadís n.m. Resclantida.

retronament n.m. Grondament, bosin sord. Var.: **retroniment**. Sin.: **resclantiment**, **resclantida**, **resson**.

retronar vi. (*retròni*) 1. Retentir. 2. Grondar, faire un bosin sord. Var.: **retronir**. Sin.: **resclantir**, **esclantir**, **ressonar**.

retroniment n.m. Esclat (dau tròn, per exemple). Var.: **retronament**.

retronir vi. (*retronissi*) Retronar.

retropedalatge n.m. 1. Pedalatge en sens contrari dau sens normal; dispositiu de frenatge sus d'uni bicicletas. 2. (fig.) Fach de tornar en arrier, d'anullar una decision, de non metre en aplicacion un anonci.

retropedalar vi. Faire un retropedalatge.

retroperitoneal, **a** adj. Qu'es situat darrier la cavitat dau peritoneu. Var.: **retroperitoneau**.

retroperitoneau, **ala** adj. Retroperitoneau.

retroposicion n.f. Desplaçament de l'utèr en darrier de la sieu posicion normala.

retroprojector n.m. Aparelh que permete de projectar, sens obscurcir la sala, de tèxtos redigits ò estampats sus un supoart transparent.

retropropulsion n.f. Frenatge d'un veïcule espacial per fusada.

retropropulsor n.m. Sistema de fusada que permete la retropropulsion.

retropulsion n.f. Clinament a tombar en darrier.

retrospectiu, iva adj. 1. Que pertòca lo passat, l'evolucion anteriora de quauqua ren. 2. Que si manifestà après còup, à l'evocacion d'un eveniment: Una paur retrospectiva.

retrospectiva n.f. 1. Exposicion que presenta d'un biais recapitulatiu li òbras d'un artista, d'una escòla, d'una epòca. 2. Emission, film, raconte, etc., que presènton d'un biais recapitulatiu e cronologic de fachs qu'apartènnon à un camp precís: *La retrospectiva dei eveniments de l'annada*.

retrospectivament adv. D'un biais retrospectiu.

retrovalhas n.f. pl. Fach de retrovar una personas, de personas, après una lòngra separacion. Var.: **retrobament, retrobada, retrovada**.

retrovar vt. (*retròvi*) 1. Trovar quauqua ren qu'avía desapareissut, qu'èra perdut ò oblidat: *Ai retrovat lu mieus papiers*. 2 Var.: **retrobar**. Sin.: **tornar trobar, tornar trovar**. Descubrir, repilhar quauqu'un qu'avía desapareissut, qu'es en fuga: *Retrovar lu autors d'un crimi*. 3. Rejónher: *Si retrovam cada jorn dins lo meme cafè*. 4. Tornar trobar lu caractèrs fisics d'una autra persona. Sin.: **reconóisser**. 5. Tornar trobar la sieu identitat, la sanitat... Sin.: **recobrar**. ♦ **si retrovar** v.pr. 1. Tornar èstre dins un luèc, au mitan dei personas, dins una situacion donada, ja conoissuts precedentament. 2. Èstre d'un còup solet ò finalament dins una situacion donada. 3. S'orientar dins un luèc, dins una question, dins una situacion complèxes: *Mi retròvi plus dins lu mieus còmptes*. 4. (fam.) *Li si retrovar*: Equilibrar li recèptas e li despensas; tirar un pichin benefici, un avantatge de quauqua ren.

retroversion n.f. 1. Reversament de l'utèr en darrièr. 2. Accion de si reversar. 3. Posicion d'un organe reversat.

retroviral, a adj. Relatiu à un retrovirus. Var.: **retrovirau**.

retrovirau, ala adj. Retroviral.

retrovirus n.m. Virus à A.R.N. que la sieu familha comprèn en particulier lo virus HIV (responsable dau sida).

retrovisor n.m. (neol.) Pichin mirau que permete de veire en darrièr dins la mena d'un veïcul. Var.: **retromirau**.

retsina n.m. Vin grèc resinat.

reu n.m. Acusat; defendèire; colpable.

reuma n.m. Reumatisme.

reumatic, a adj. e n. 1. Que sofrisse de reumatismes. Var.: **reumatisant, raumatic**. 2. Relatiu ai reumatismes.

reumatejant, a adj. e n. Reumatic.

reumatisant (-izant), a adj. e n. Reumatic.

reumatismal, a adj. Que pertòca lo reumatisme. Var.: **reumatismau, raumatic**.

reumatismau, ala adj. Reumatismal, raumatic.

reumatisme n.m. Nom generic d'afeccions d'originas divers, caracterisada per un problema inflamatori ò degeneratiu dei oàs e dei articulacions, que pòu finda tocar de muscles, de nèrvis sensitius ò motors.

♦ *Reumatisme articulari agut*: Afeccion febrila deuguda à l'accion dei toxinas de l'estreptocòc, que tòca successivament li gròssi articulacions e que si pòu complicar mé de lesions cardiaqui. ♦ *Reumatisme infecciós*: Afeccion deuguda à l'accion dirècta de gèrmes divers sus li articulacions. Var.: **reuma, raumatisme**.

reumatoïde, a adj. Si di d'una dolor analòga à-n-aquela dei reumatismes. ♦ *Poliartriti reumatoïda*: Inflamacion cronica que tòca divers articulacions, à l'encòup ò successivament, e qu'abotisse à de desformacions ò à l'impotença. Sin.: **poliartriti cronica evolutiva**. ♦ *Factor reumatoïde*: Globulina anormala presenta dins lo serum dei subjèctes que sofrisson de poliartiriti reumatoïda.

reumatologia n.f. Partida de la medecina que tracta li afeccions reumatismali e osteoarticulari.

reumatologic, a adj. Relatiu à la reumatologia.

reumatològue, òga n. Espacialista dei reumatismes.

reünificacion n.f. Fach de si tornar unificar: *La reünificacion de l'Alemanha*.

reünificar vt. (*reünifiqui*) Tornar unificar.

reünion n.f. 1. Amassada, acamp. 2. Fach de metre ensèm, de tornar metre ensèm.

reünionés, esa adj. e n. De la Reünion.

reünir vt. (*reünissi*) Amassar, acampar. Sin.: **assemblar, ajustar, ajónher, recampar, agregar, centralisar, aglomerar, enclaire**. ♦ **si reünir** v.pr. S'acampar. Sin.: **si recampar, s'ajónher, s'amassar, s'ajustar, s'atropelar, s'encontrar, si rescontrar**.

reünissatge n.m. Accion de reünir lu fieus dins una filatura.

reüssida n.f. Capitada. ■ Vau mai evitar lu mòts d'aquesta familha e emplegar d'autres formas.

reüssiment n.m. Capitada.

reüssir vt. (*reüssissi*) Faire coma si deu. ♦ vt. ind. (*à*) Arribar, capitar. ♦ vi. Aver un resultat urós, s'acabar per un succès.

reüssit, ida adj. Fach embé succès; perfècte dins lo sieu genre.

reütilisable (-izable), a adj. Que si pòu tornar utilisar. Var.: **reemplegar**.

reütilisacion (-izacion) n.f. Fach de tornar utilisar; novèla utilisacion. Sin.: **reemplec**.

reütilisar (-izar) vt. Tornar utilisar. Sin.: **reemplegar**.

reva n.f. 1. Autreg; adjudicacion. 2. Redevença.

rèva n.f. Rave, rave-party.

revaccinacion n.f. Accion de revaccinar.

revaccinar vt. Tornar vaccinar.

revaire n.m. Persona encargada de recobrar la reva.

revalidacion n.f. (dr. canon.) Renovelament dau consentiment matrimonial.

revalidar vt. Tornat validar quauqua ren de permet.

revalorisacion (-izacion) n.f. Accion de revalorisar.

revalorisar (-izar) vt. Rendre la sieu valor d'avant ò donar una valor mai granda à: *Revalorisar lu salaris*. Sin.: **tornar avalorar**.

revascularisacion (-izacion) n.f. Intervencion cirurgicala per la quala si restàcon de vaisseus sanguins noveus à un organe que non èra pron vascularisat.

revascularisar (-izar) vt. Operar la revascularisacion de.

reveditor, tritz n. Persona que revé après una altra, espec. per corregir un trabalh estampat. Var.: **revisaire, revisor**. Sin.: **corrector**.

revèire vt. (*reveï*) 1. Tornar vèire (quauqu'un): *Lo reveirai deman*. 2. Tornar dins un luèc, li si retrovar après un temps pusleu llong: *Anar revèire la sieu maion natala*. 3. Tornar regarjar (quauqua ren que li si poarta d'interès); tornar assistir à un eveniment: *Revèire un film*. 4. Examinar quauqua ren per lo verificar, lo corregir: *Revèire un article avant publicacion*. 5. Tornar estudiar una matèria d'ensenhament, un tèxto, per lo si tornar metre en memòria. 6. Si representar una passada, un moment per lo biais dau renembre. ♦ **si revèire** v.pr. Tornar èstre en presença un de l'autre.

revèire n.m. *Au revèire*: Formula de cortesia per si separar. Sin.: **à si revèire, adieu, adessiatz, adieussiatz, portatz-vos ben**.

revelacion n.f. 1. Accion de revelar, cen qu'es revelat. 2. Persona ò caua que lo public n'en descuèrbe bruscament li qualitats excepcionali. 3. (relig.) Manifestacion d'un mistèri ò d'una veritat per Dieu ò per un òme que Dieu inspira.

revelaire, airtz n. Persona que revèla una doctrina, una religion, una filosofia novèla.

revelar vt. (*revèli*) 1. Faire conóisser cen qu'es desconoissut e secret, comunicar. Sin.: **anonciar, declarar, descurbir, desvelar, divulgar, proclamar, manifestar**. 2. Laisser vèire, èstre l'indici, la marca de: *Aqueu roman revèla lo grand talent de l'autor*. 3. (relig.) Faire conóisser per revelacion. ♦ **si revelar** v.pr. Si manifestar, aparéisser. Sin.: **si descurbir, resultar**.

revelat, ada adj. Comunicat per revelacion divina: *Religion revelada*.

revelator n.m. 1. Cen que revèla, indica, manifestà. 2. (fot.) Banh que transforma l'imatge latent en imatge visible.

revelator, tritz adj. Qu'indica, que revèla: *Un indicí revelator*.

revelh n.m. 1. Passatge de l'estat de soam à l'estat de velha. 2. Sonaria de claron qu'anòcia ai soldat l'ora de si auçar. 3. (lit.) Retorn à l'activitat: *Lo revelh de la natura*. Var.: **desvelh, revelhada**.

revelh n.m. Pichin relòtge provedit d'una sonaria, per revelhar à una ora determinada à l'avança. Sin.: **revilharin, revelharin**.

revelhar vt. 1. Tirar dau soam. 2. Tornar suscitar; far renàisser: *Revelhar lo coratge d'una persona*. Var.: **desvelhar, drevilhar, desvilhar, drevilhar, desrevelhar, desendurmir**. ♦ **si revelhar** v.pr. 1. Cessar de dormir. 2. Si reviuadar, retrovar d'envanc: *Lu jugaires an ren fach fins à l'ora de juèc, après si son*

revelhats. Var.: **si desvelhar, si drevilhar, si desvilhar, si drevilhar, si desrevelhar, si desendurmir**.

revelharin n.m. Revelh, revilharin.

revelhon n.m. Cachafuèc.

revelhonar vi. Faire lo cachafuèc.

revenda n.f. 1. Accion de vendre quauqua ren après l'aver crompat. 2. Venda qu'un intermediari fa sensa minga transformacion portada au ben revendut.

revendaria n.f. Venda au detalh.

revendedor, eirtz n. Revendèire: «*Es eung revendedor que a comprat de ris*» (Fulcònis).

revendèire, eirtz n. Persona que cròmpa per revendre. Var.: **revendedor**.

revendicable, a adj. Que pòu èstre revendicat. Var.: **reivendicable**.

revendicacion n.f. 1. Accion de revendicar; lo sieu resultat. 2. (dr.) Accion en justícia que lo sieu objècte es de faire reconóisser un drech de proprietat. Var.: **reivendicacion**. Sin.: **reclamacion**.

revendicar vt. (*revendiqui*) 1. Reclamar (quauqua ren que si possedisse tot en n'estent privat). 2. Reclamar l'exercici d'un drech politic ò social, un meliorament dei condicions de vida ò de trabalh, en parlant d'una collectivitè. 3. Reclamar, assumir: *Revendicar la responsabilitat dei sieus actes*. Var.: **reivendicar**. Sin.: **tornar demandar**.

revendicatiu, iva adj. Qu'exprimisse ò compoarta una revendicacion. Var.: **reivendicatiu**.

revendicator, tritz n. Persona qu'exprimisse una revendicacion. Var.: **reivendicator**.

revendier, a n. Revendèire, detalhant.

revendre vt. 1. Vendre quauqua ren après l'aver crompat: *Revendre una partament per n'en crompar un autre*. 2. Tornar vendre: *Revendre de vèicules d'ocasion*. 3. (fam.) *Aver de cauas per revendre*: N'aver à brèti. Sin.: **n'en tenir de sobra**.

revenge n.m. 1. Accion de respoandre d'un meme biais per quauqua ren, sovent per un mau reçauput. ♦ *À carga de revenge*: En convenent de rendre la pariera. 2. *En revenge*: Per compensacion. Sin.: **en cambi, per còtra, en retorn, en còtra**. 3. Segonda partida, que si juèga après aver perdut la promiera. Var.: **revenja**.

revengisme n.m. Actituda politica agressiva, animada per un desidèri de revenja.

revengista adj. e n. Que vòu à tot cost si venjar; partidari dau revengisme. Sin.: **revenjaire, venjatiu**.

revenguda n.f. (silv.) Brot noveu que creisse sus de boascs talhats.

revengut, uda adj. Tornat. ♦ *Peolh revengut*: Noveu ric, sovent enriquit rapidament, e que despensa lu sieus sòus embé ostentacion.

revengut n.m. 1. Soma qu'una persona ò una collectivitè obtèn cada an coma remuneracion d'una activitat ò d'un trabalh ò coma renda. ♦ *Impoast sus lo revengut*: Impoast calculat d'après lo revengut dei contribuables. ♦ *Politica dei revenguts*: Accion dei poders publics per repartir equitablament entre li categorias socials lu revenguts que vènon de l'activitat

economica de la nacion. ◇ *Revengut nacional*: Valor neta dei bens economics que la nacion produe. 2. (tecn.) Tractament termic que consistisse à escaufar, fins à una temperatura inferiora à la temperatura de transformacion, una pèça metallica qu'a subit la trempa, e à la laissar refreiar, en vista de destrúger l'estat de faus equilibri deugut à la trempa.

revenir vi. (*revèni*) 1. Tornar venir: *Revèn au país cada an*. ◇ *Revenir de luènh*: Sortir d'un perill ò d'una malautia quora si pensava de morir. 2. Si presentar, si manifestar torna mai: *Lo frèi es revengut*. 3. Tornar au sieu après una accion: *Revenir dei cròmphas*. 4. Sortir d'un estat passatgier per retrovar lo sieu estat normal: *Revenir de la sieu sorpresa*. 5. Tornar à un estat perdut, à de mejans que mancàvon: *Revenir à de sentiments melhors*. 6. En parlant d'un materiau, retrovar lo sieu estat normal, anterior, après un tractament donat: *Un teissut qu'es ben revengut au lavatge*. 7. Si tornar metre à; repilhar: *Revenir à l'espòrt, revenir au projècte inicial*. ◇ *N'en revenir à*: Tornar parlar d'un subjècte après una parentèsi. 8. Èstre rendut, tornar à quauqu'un: *Lo mieu corrier m'es revengut*. 9. Si tornar presentar à la consciença, à l'esperit de quauqu'un: *De sovenirs que revènon en memòria*. 10. Èstre recobrat per quauqu'un: *Li foarças li revènon*. 11. Costar: *Aqueu viatge m'es revengut car*. Sin.: **amontar**, **montar**. 12. Èstre equivalent à: *Revèn à una rompedura, revèn au meme*. 13. (coïna) *Faire revenir*: *Faire revenir li cebas dins la sartaia*. Sin.: **fregir**. ◆ vt. ind. 1. Èstre destinat à quauqu'un, li apartenir: *À la sieu moart, toi lu sieus tableus mi revènon*. 2. Èstre lo ròtle de: *Ti revèn la presidença de l'acamp*. ◆ **s'en revenir** v.pr. S'en tornar.

revenja n.f. Revenge.

revenjaire, **airitz** adj. e n. Revengista.

revenjar (si) v.pr. (lit.) Si venjar.

reventolada n.f. Accion de reventolar, de si reventolar.

reventolar vt. (*reventoali*) Bolegar, mesclar. ◆ **si reventolar** v.pr. Si virar per tèrra, dins la beta, sus un sèti, etc.: *Quora fa un caprici, si reventoala sus lo soal fins à obtenir cen que vòu*.

reverar vt. (*revèri*) Reverir.

verbèr n.m. 1. Aparelh providit de reflectors, per esclairar lu luècs publics. Sin.: **fanau**, **lantèrna**. 2. *Forn à verbèr*: Forn dins lo quau li matèrias son escaufadi per l'intermediari d'una vòuta que, portada à auta temperatura, raiona fortament sus la sòla.

revèbera n.f. Reverberacion.

reverberacion n.f. 1. Fach de remandar la luz au mejan d'una susfàcia que la difusa. Sin.: **rebat**, **rebatement**, **reflambor**. 2. Persistença d'un son dins un espaci claus ò mièg claus après interrupcion de la foant sonòra. Var.: **revèbera**.

reverberant, a adj. Que revèbera la luz, la calor, lo son.

reverberar vt. (*verbèri*) Remandar (la luz, lo son, la calor). Sin.: **rebatre**, **ressonar**.

reverdiment n.m. Fach de reverdir.

reverdir vt. (*reverdissi*) Fach de tornar rendre vèrd: *Reverdir lo centre de la ciutat*. ◆ vi. Tornar venir vèrd: *À la prima, lu aubres reverdisson*. Var.: **reverdejar**.

reverdejar vt. Tornar venir vèrd: *À la prima, lu aubres reverdèjon*. Var.: **reverdir**.

reverença (éncia) n.f. 1. (lit.) Respècte profund, veneracion: *Tractar quauqu'un embé reverença*. 2. Movement dau còrs que si fa per salutar, sigue en s'inclinant, sigue en plegant lu genolhs. ◇ *Tirar la sieu reverença*: Saludar en s'en anant; s'en anar.

reverencial, a adj. Que la reverença inspira: Una paur reverenciala. Var.: **reverenciau**.

reverenciau, ala adj. Reverencial.

reverenciós, oa adj. Que manifestà de reverença, totplen de respècte. Var.: **reverent**. Sin.: **ceremoniós**.

reverenciosament adv. D'un biais reverenciós. Sin.: **respectuosament**.

reverend, a adj. e n. 1. Títol d'onor donat ai religiós, ai religioas. 2. Títol donat ai membres dau clergat anglican. Var.: **reverendo** (it.).

reverendament adv. D'un biais reverenciós.

reverendíssimo, a adj. (it.) Reverendissime.

reverendissime, a adj. (relig.) Títol d'onor donat ai prelatz e ai superiors de congregacions ò d'òrdres religiós. Var.: **reverendíssimo** (it.).

reverendo, a adj. e n. (it.) Reverend.

reverent, a adj. Reverenciós.

reverir vt. (*reverissi*) Onorar, tractar m'un respècte profund. Var.: **reverar**. Sin.: **onorar**, **respectar**, **venerar**.

revèrs n.m. 1. Costat d'una caua opauat au costat principal ò à-n-queu que si presenta lo promier lo mai sovent à la vista. ◇ *Revèrs de la man*: Costat opauat à la pauma. 2. Costat d'una medalha, d'una moneda, opauat au *drech*, ò *avèrs*. ◇ *Revèrs de la medalha*: Marrit costat d'una caua, inconvenient d'una situacion. 3. Envèrs, replegat sur l'endrech, d'un coal, d'un bas de mànegas ò de braïas. Sin.: **replec**. 4. Còup de raqueta au tennis, au badminton, au tennis de taula, efectuat à seneca mé la man drecha ò à drecha mé la man seneca. Contr.: **còup drech**. 5. (geogr.) Planistèu doçament inclinat que forma un dei doi pendís d'una costiera. 6. *À revèrs*: Per darrièr. 7. Eveniment malurós que transforma una situacion, desfacha, falhiment. Sin.: **desgràcia**, **desavèni**, **revirament**, **mauparada**, **contratèms**.

revèrs, a adj. Renversat. ◇ *Man revèrsa*: Pastisson donat m'au dessobre de la man.

revèrsa n.f. Renvèrsa.

reversible, a adj. Renversible.

reversal, a adj. (dr.) Si di d'un acte d'assegurança donat per sostenir un engatjament precedent. Var.: **reversau**.

reversament n.m. 1. Renversament. 2. Transferiment de fonds d'una caissa à una altra.

reversant, a adj. (fam.) Renversant. Sin.: **espantant**.

reversar vt. (*renvèrsi*) Renversar.

reversar vt. (*revèrsi*) 1. Tornar versar. 2. Transportar, reportar sobre: *Reversar una soma d'un còmpte sus un autre*. Sin.: **transferir**.

reversat, ada adj. Renversat.

reversau, ala adj. Reversal.

reversi n.m. Juèc de cartas dins lo quau aqueu que fa lo plus pauc de plecs e de ponchs ganha la partida. Var.: **reversin**.

reversibilitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es reversible. 2. (teol.) *Reversibilitat dei meritis*: Aplicacion à toi lu fideus dei meritis obtenguts per d'autres.

reversible, a adj. 1. Que pòu revenir en darrièr, que si pòu produrre en sens invèrse. Sin.: **tornadís, viradís**. 2. Si di d'un fenomèn dins lo quau l'efècte e la causa poàdon èstre intervertits. 3. (quim.) Si di d'una reaccion quimica que, dins li memi condicions de temperatura e de pression, si produe à l'encòup dins lu doi sens. ◇ (fis.) Si di d'una transformacion tala qu'es possible de realisar exactament la transformacion invèrsa. 4. (c. de f.) *Rama, tren reversible*: Ensèm de veituras e d'engenhers motors que compoarta una cabina à cada extremitat. 5. (aeron.) *Eliça dau pas reversible*: Eliça que s'en pòu cambiar lo sens de l'esforç per una rotacion dei palas à l'entorn dau sieu axe. 6. Si di d'una estòfa, d'un vestit, que poàdon èstre mes à l'endrech coma à l'envèrs. 7. (dr.) Si di d'un ben que deu faire l'objècte d'una reversion, ò d'una renda assegurada à d'autri personas après la moart dau titulari.

reversin n.m. Reversi.

reversinat, ada adj. Retrodesviat.

reversion n.f. (dr.) Drech en vertut dau quau lu bens qu'una persona n'a dispauat en favor d'una altra li revènon quora aquesta moare sensa enfants, ò se lo donatari moare avant lo donator. Sin.: **drech de retorn**. ◇ *Pension de reversion*: Pension versada à l'espòs ò à l'esposa d'una persona moarta qu'avía de drechs à pension.

reversiu, iva adj. Relatiu à la reversion.

revertèc n.m. Partida dau bòrd d'un capeu ò d'un vestit qu'es auçada, replegada en aut.

revertègar vt. Replegar.

revertègat, a adj. Replegat.

revertègò n.m. Fantasia subita.

revessin n.m. (Esa) Eufòrbi espinós.

revèst n.m. 1. Tèrra repoblada, luèc reïnvestit. 2. Ubac d'una montanha. 3. Tèrra laurada doi còups. ■ Vèire lu vilatges e vilars sonats Revèst: *Revèst d'Esteron, So Revèston d'Uèls, Revèst deis Aigas, Revèst d'Aubion, Revèst dei Brossas, Revèst-Sant Martin, So Revèst dei Ròcas, So Revèst d'Esteron, So Revèst vilar dins la valada de Lop*.

revèst, a adj. Participi passat cort de *revestir* (coma *trempat/tremp*).

revestiment n.m. 1. Tot cen que sièrve à recubrir per protegir, consolidar: *Revestiment de soal*. 2. Partida superiora d'una auçada: *Un revestiment ecologic*. 3. Placatge de pèira, de boasc, de gip, de ciment, etc., que recuèrbe lu barris d'una construccion. Sin.: **recurbiment, cubèrta, enduch, ornament**. 4. Depaus

efectuat sus una pèça metallica per li donar de proprietats particulieri.

revestir vt. (*revestissi*) 1. Si metre un vestit: *Revestir un manteu*. Sin.: **cargar**. 2. Recubrir, garnir d'un revestiment: *Revestir una paret de tapissaria*. 3. Provedir un acte, un document de cen que li fa mestier per èstre valide. 4. (fig.) Pilhar un aspècte ò un autre: *Aquò revestisse un caractèr perillhós*.

revigorar vr. (*revigòri*) Redonar de foarça, d'energia, de vigor à. Sin.: **reviscolar, renfortir, tonificar**.

revilhar vt. Revelhar.

revilharin n.m. Revelh (relòtge).

revirable, a adj. Tradusible.

revirada n.f. Traduccion.

revira-mainatge n.m. 1. Desplaçament dei mòbles dins un lotjament. 2. Agitacion, tarabast. Sin.: **bolegradissa, rambalh, reventolada**.

revirament n.m. Cambiament brusc e complet dins li opinions, lu comportaments.

revirapastor n.m. (Vesúbia) Eufòrbi espinós. Sin.: **èrba dau lach, gaujoa, verrucoa, èrba dau diau, tuèissegue**.

revirar vt. 1. Virar dins lo sens opauat. 2. Tradurre.

◆ **si revirar** v.pr. Si dreïçar còntre, mostrar li dents. Sin.: **si retornar**.

reviolar vi. (*reviròli*) Revolumar; faire la vireta.

reviolet n.m. Tornejament.

revironda n.f. Ronda.

revisable, a adj. Que pòu èstre revisat, corregit.

revisaire, airtiz n. Persona que revé après una altra, espec. per corregir un trabalh estampat. Sin.: **reveditor, revisor, supervisor**.

revisar vt. 1. Tornar examinar, eventualament per modificar: *Revisar lo sieu jutjament, revisar una pension*. Sin.: **compulsar, investigar, tornar legir**. 2. Examinar dins la tòca de reparar; tornar metre en estat de foncionament, verificar: *Revisar un motor*. 3. Tornar estudiar (una matèria) en vista d'un examèn, d'un concors.

reviscolar vt. (*reviscolli*) Tornar donar de vigor à. Sin.: **reviudar, revitalisar, revigorar, renfortir, tonificar, aviscolar, engalhardir**.

reviscolat, ada adj. e n. Ressuscitat.

revision n.f. 1. Accion de revisar: *La revision de la Constitution*. 2. (dr.) Via de recors extraordinari destinat à faire retractar una decision de justícia passada en foarça de caua jutjada, en rason d'una error. 3. (pl.) Fach de revisar (per un examèn, un contraròtle).

revisional, a adj. Relatiu à una revision. Var.: **revisionau**.

revisionau, ala adj. Revisional.

revisionisme n.m. 1. Actituda d'aquellu que reméton en causa li basas d'una doctrina, d'una constitucion. 2. (espec.) Actituda dei revisionistas (sens 3).

revisionista adj. e n. 1. Dau revisionisme; partidari dau revisionisme. 2. Partidari de la revision d'una lèi, d'una constitucion, d'un jutjament. ◇ Partidari de la revision dau procès Dreyfus. 3. Partidari d'una revision

de l'istòria que tende à minimisar ò à negar lo genocidi dei Judieus sota lo regime nazi.

revisor, a n. Revisaire, revisairitz.

revista n.f. 1. Accion d'examinar menimosament e d'un biais metodic un ensèm d'elements. ◇ *Passar en revista*: Examinar successivament. ◇ Sota l'Ancian Regime, estat dau personal e dau material dins la marina de guèrra. 2. *Revista de premsa*: Còmpte-rendut comparatiu dei diferents articles sus lo meme subjècte. 3. Inspeccion detalhada dei efectius ò dau material d'un còrs de tropas. 4. Parada militària. Sin.: **passacarriera**, **desfilat**. 5. Publicacion periodica especialisada dins un camp donat: *Una revista occitana*. Sin.: **periodic**, **setmanier**, **mesadier**. 6. Espectacle que compoarta una succession de tableaux, mé de balarinas vestidi mé de plumas ò desvestidi. 7. Pèça comica ò satirica qu'evòca d'eveniments de l'actualitat, de personatges conoissuts.

revissar vt. Tornar fixar quauqua ren qu'èra desvissat.

revitalisacion (-izacion) n.f. Accion de revitalisar. Sin.: **reviscolament**, **reviudament**, **reviudatge**, **respelida**.

revitalisar (-izar) vt. Tornar donar de vitalitat à. Sin.: **reviscolar**, **reviudar**.

reviu n.m. (mar.) Periòde de creissença dau movement de la marea entre la moarta aiga e la viva aiga.

reviudacion n.f. Revivificacion.

reviudament n.m. Revivificacion.

reviudar vt. Tornar donar de vitalitat à. Sin.: **reviscolar**, **reviudar**.

reviudat, ada adj. e n. Ressuscitat.

reviure n.m. 1. Segonda creissuda d'èrba; segonda copa. Sin.: **rièissa**. 2. Renaissance.

reviure vi. 1. Tornar à la vida. ◇ (fig.) Faire reviure quauqu'un per l'imaginacion. 2. Tornar pilhar de foarças, d'energia. 3. Tornar nàisser, tornar aparéisser. ◇ Faire reviure una caua: *Li tornar lo sieu esclat*. ◆ vt. Tornar viure (quauqua ren).

revivificacion n.f. Accion de revivificar. Sin.: **reviudacion**, **reviudament**.

revivificar vt. (*revivifiqui*) Tornar vivificar. Sin.: **reviscolar**, **reviudar**.

reviviscença (-éncia) n.f. 1. Retorn à la vida activa après un periòde d'ivernacion. Sin.: **anabiòsi**. 2. Proprietat d'unu animaus ò vegetaus que poàdon, après èstre longtemps estats dessecats, repilhar vida à l'umiditat. 3. (lit.) Reparicion d'estats de consciença anteriors.

reviviscent, a adj. Dotat de reviviscença.

revocabilitat n.f. Estat de cu ò de cen que pòu èstre revocat.

revocablament adv. D'una mena revocabla.

revocable, a adj. Que pòu èstre revocat.

revocacion n.f. 1. Accion de revocar: *Revocacion d'un testament*. 2. Sancion disciplinària que pertòca un foncionari e que consistisse en la sieu eviccion dei quadres de l'Administracion. 3. Annulacion d'una lèi,

d'un decret estatic: *La revocacion de l'Edicte de Nantas*. Sin.: **abrogacion**.

revocar vt. (*revòqui*) 1. Levar à quauqu'un li foncions, lo poder qu'avíà reçauput; destituir: *Revocar un testament*. 2. (dr.) Declarar nul: *Revocar un testament*. Sin.: **abrogar**, **annular**.

revocatòri, òria adj. Que revòca. ◇ (dr.) *Accion revocatòria*: Accion pauliana.

revoler vt. (*revoali*) Tornar voler.

revòlta n.f. Rebellion còtra l'autoritat establida. Var.: **revòrta**, **revòuta**. Sin.: **soslevament**, **insurreccion**, **revolucion**, (mar.) **mutinaria**, (cast.) **prononciament**, **susmauta**.

revoltat, ada adj. e n. En estat de revòuta. Sin.: **revorton**, **insurgent**, **rebellaire**, (mar.) **mutinat**. Var.: **revortat**, **revoutat**, **revoltós**.

revolton n.m. Brot de saure ò pichin ram que sièrve à ligar lu aubres fruchiers.

revoltós, oa adj. Rebèl.

revolucion n.f. 1. (astron.) Movement orbital periodic d'un còrs celèste à l'entorn d'un autre de massa proponderanta; periòde d'aquesto movement, finda sonat *periòde de revolucion*. Sin.: (astr.) **revolum**, **virada**, **rotacion**. 2. (geom.) Movement periodic d'un objècte à l'entorn d'un axe ò d'un ponch central. ◇ *Susfàcia de revolucion*: Susfàcia generada per la rotacion d'una corba (la *generatrix*) à l'entorn d'una drecha fixa sonada *axe de revolucion*. 3. Cambiament brusc e violent dins l'estructura politica e sociala d'un Estat, que si produe quora un grope si revòuta còtra li autoritats en plaça e pilha lo poder. ◇ Cambiament brusc dins la direccion d'una institucion, d'una empresa. 4. Cambiament brusc, d'òrde economic, moral, cultural, que si debana dins una societat. ◇ *Revolucion culturala*: Cambiament profund dei valors fundamentali d'una societat. 5. (fam.) Agitacion passatgiera, en seguida à un eveniment inabitual.

revolucionar vt. Portar d'innovacions importantis à (quauqua ren): *L'invention de la màquina à vapor a revolucionat l'industria*.

revolucionari, ària adj. 1. Relatiu à de revolucions politiqui ò à una revolucion en particulier: *Periòde revolucionari*. 2. Que poarta de grands cambiaments, qu'es radicalament noveu: *Una descubèrta revolucionària*. ◆ adj. e n. Partidari d'una transformacion radicala dei estructuras d'un país; persona que participa à una revolucion. Sin.: **agitator**.

revolucionariament adv. Per de mejans revolucionaris.

revolucionarisacion (-izacion) n.f. Messa en òbra d'un biais revolucionari dins un procèssus politic, ideologic.

revolucionarisme n.m. Tendenza à considerar la revolucion coma una tòca.

revolucionarista adj. e n. Qu'apartèn au revolucionarisme.

revolum n.m. 1. Vent, fum, gas, que si desplaçon en tornejant. Sin.: **remolin**. 2. (mar.) Ventada violenta, impetuosa. Var.: **revolumada**.

revolumada n.f. 1. (mar.) Revolum. 2. Tornada.

revolumar vt. Faire tornejar: *Lo vent revoluma li fuèlhas moarti*. ♦ vi. Tornejar, en parlant d'un vent, d'un gas, etc. Sin.: **remolinar**.

revòlver n.m. (mòt angl.) 1. Arma de fuèc individuala, à repeticion, provedida d'un magazin cilindric, ò barilhet, que contèn generalament cinc ò sièis cartochas. Sin.: **rivoltèla** (it.), **rabatin**. 2. *Borniera revòlver*: Borniera fenduda ò placada au darrier dei braias.

revòrta n.f. Revòlta, revòuta.

revortar vt. (*revòrti*) Revoltar, revoutar. ♦ **si revòrtar** v.pr. Si revoltar, si revoutar.

revorton n.m. Revoltat.

revotar vt. e vi. (*revòti*) Tornar votar.

revòuta n.f. 1. Rebellion còntre l'autoritat establida. 2. Refut d'obeïssença, oposicion à una autoritat quala que sigue. Var.: **revòlta**, **revòrta**.

revoutar vt. (*revòuti*) Indignar, urtar vivament, escufunhar., descorar. ♦ **si revòutar** v.pr. 1. Si rebellar còntre una autoritat. 2. S'indignar, s'irritar. Sin.: **si soslevar**, **s'insurgir**.

revutat, **ada** adj. e n. En estat de revòuta: *Lu revoutats dau Bounty*.

revulsar vt. 1. (lit.) Escombulhar, estravirar la cara de quauqu'un. 2. (fam.) provocar dins una persona una viva reaccion de desgust. 3. (med.) Produire una revulsion. ♦ **si revulsar** v.pr. Si tresvirar.

revulsion n.f. (med.) Irritacion locala provocada per faire cessar un estat congestiu ò inflamacion.

revulsiu, **iva** adj. e n.m. Si di d'un medicament que provòca una revulsion.

revuòudo n.m. (*euphorbia spinosa*) Eufòrbi espinós. (Luceram). Si di *revirapastor* en Vesùbia e *revessin* à Esa.

rexisme n.m. Movement antiparlamentari, autoritari e corporatiu, fondat en Belgica en lo 1935 e desapareïssut en 1944-45. Durant la guèrra dau 39-45, enancèt la collaboracion mé l'Alemanha.

rexista adj. e n. 1. Que relèva dau rexisme. 2. Partidari dau rexisme.

rexistasia n.f. (geomorf.) Fasa de granda activitat erosiva provocada per l'absença ò la raretat de la cubertura vegetala. Contr.: **bioestasia**.

rexpédition n.f. Reexpedicion.

rexpèdir vt. (*rexpèdissi*) Reexpedicion.

Rf Simbòle dau rutherfordi.

rH Indici

Rh Simbòle dau factor Rèsus.

Rh Simbòle dau ròdi.

rhe n.m. Anciana unitat de fluiditat dins lo sistema C.G.S.

rhòdia n.m. (nom depauat) Textile artificial à basa d'acetat de cellulòsa.

rhovyl n.m. (nom depauat) Fibra sintetica obtenguda per filatge de policlorure de vinil.

rhumb n.m. (mar.) Quantitat angulària compresa entre doi dei trenta-doi ièras de vent dau compàs e egala à $\frac{360^\circ}{32}$, sigue 11° 15'. Var.: **rumb**, **romb**.

rhythm and blues n.m. (loc. amer.) Música populària negra americana, eissida dau blues, dau jazz e dau gospel.

ria n.f. (geogr.) Partida avau d'una vau encaissada, que la mar envaïsse. Sin.: **cala**: *La Calalònga* (Marselha).

rià n.f. Poleja, carela.

riable n.m. Aisina que sièrve au fornier per sortir la brasa dau forn. Var.: **rodable**.

riada n.f. [ri'ada] Rire, esclat de rire.

rial n.m. Unitat monetària principala d'Iran, de la República araba dau Iemèn, e dau sultanat d'Oman.

rialet n.m. Pichin riu.

rialgar n.m. Aloès.

riana n.f. Pichin riu.

R.I.B. n.m. Relevat d'identitat bancària.

riba n.m. 1. Terren en penda. ◇ (espec.) Tròc de terren en penda à l'extremitat d'un terren plan. ◇ *Èstre tirat de ribas*: Èstre tirat d'affaire. ◇ (geomorf.) *Riba continental*: Penda que limita vèrs l'ocean lo plateau continental. 2. Zòna de tèrra au lòng d'una estenduda d'aiga. ◇ *Riba drecha*, *riba seneca*: Zònas que costéjon un cors d'aiga, caracterisadi en regarjant dins lo sens dau corrent. ◇ *Riba de mar*: Zòna au lòng de la mar. Sin.: **ribatge**, **marina**.

ribairenc, **a** adj. 1. Qu'abita en riba d'un cors d'aiga. 2. Qu'es situat ò qu'abita au lòng d'una carriera, sus la brua d'un boasc, au lòng d'una via de comunicacion, pròche d'un aeropòrt. Var.: **ribairenc**, **ribeiròt**.

ribairés n.m. Riba.

ribairòu, **òla** n. Ribairenc, ribeiròt.

ribambèla n.f. (fam.) Granda tièra de personas, granda quantitat de cauas. Sin.: **cordilhada**, **cordelada**, **tropolada**.

riban n.m. 1. Ornement de teissut plat e estrech. ◇ (espec.) Marca de decoracion portada à la botoniera. ◇ *Riban blau*: Trofeu simbolic qu'à passat temps s'autrejava à una nau que traversava lo mai rapidament l'Atlantic; reconoissença simbolica d'un meriti. 2. (textile) Assemblatge de fibras discontinui avant torsion. 3. Benda fina e estrecha de matèria soplà e flexibla: *Riban adesiú*. 4. (arquít.) Ornement que figura un riban e s'enrotla à l'entorn d'una asta. 5. (lit.) Cen que sembla un riban: *Lo riban d'una ribiera*. 6. Posidonia.

ribanat, **ada** adj. Que presenta de bendas que sèmblon de ribans: *Una ròca ribanada*.

ribanar vt. 1. Garnir de ribans. Var.: **enribanar**. 2. Aplatir en forma de riban.

ribanaria n.f. Industria, comèrci de ribans.

ribanejar vi. Faire de ribans: *Lo camin ribanejava per jónher la cima*.

ribanier, **a** adj. Relatiu à la fabricacion, à la venda de ribans.

ribàs n.m. Gròssa riba, riba abrupta.
ribassejar vt. Bordejar. Var.: **ribejar**.
ribassut, uda adj. Que presenta una riba pusleu importanta. Sin.: **escalabrós, abrupte**.
ribat n.m. Covent fortificat, en particular au Magrèb.
ribatabarris n. Destroçaire, raubaire.
ribatabastions n. Landaire. Sin.: **redolaire, rodair**, **landrejaire, baronaire**.
ribatabauç n. Escais-nom dei Saorgencs.
ribatamalan n.m. Rompecoal.
ribatamalur n. Menaire rompecoal. Var.: **rabatamalur**.
ribatar vt. Faire rotlar, precipitar. ♦ vi. Rotlar, regular.
ribatons n.m. Rabatons.
ribaud, a adj. e n. 1. À l'Atge Mejan, persona que seguissia una armada. Sin.: **arlòt**. 2. (lit.) Desbauchat.
ribaudalha n.f. Canalha; lo monde dei ribauds.
ribaudar vi. Biais de viure de ribaud.
ribaudaria n.f. Mena de viure de ribaud.
ribeiròt, a n. Ribairenc.
ribeiròta n.f. Pichina ribiera.
ribejar vt. Bordejar. Var.: **ribassejar**.
ribiera n.f. 1. Cors d'aiga que si geta dins un autre. 2. (espòrts, equitacion) Obstacle constituït d'una estenduda d'aiga gaire profunda, generalament precedida d'una pichina baranha. 3. *Ribiera de diamants*: Colana compauada de diamants fixats dins una montadura discreta.
ribladura n.f. Accion de riblar. Var.: **riblatge**.
riblaire, airitz n. Obrier, obriera que ribla.
riblaira n.f. Màquina per fixar de ribles.
riblar vt. 1. Assemblar d'elements en esquiçant una part d'un dins una part de l'autre prevista per aquò. 2. (lit.) Estacar estrechament quauqu'un à. 3. Assemblar au mejan de ribles. 4. Rabatre e aplatir la poncha d'un claveu, d'un rible, etc., sus l'autre costat de l'objècte que travèrsa. 5. (expr.) *Riblar lo claveu à*: Impauar lo silenci à quauqu'un.
riblatge n.m. Accion de riblar. Var.: **ribladura**.
rible n.m. Element d'assemblatge de pèças plati, non desmontable, format d'una asta cilindrica enflada à una extrimitat, que si vèn ficar dins un trau adobat dins li pèças denant de n'esquiar l'autra extremitat.
riboflavina n.f. Vitamina B2.
ribon n.m. Riba.
ribon-ribanha loc. adv. Volent ò non.
ribonucleasa n.f. Enzima que catalisa l'idrolisi dei acides ribonucleïcs.
ribonucleïc, a adj. (bioquim.) *Acide ribonucleïc* (A.R.N.): Acide nucleïc localisat dins lo citoplasma e lo nucleu cellulari, qu'a un grand ròtle dins lo transpòrt dau messatge genetic e la sintèsi dei proteïnas (Li a tres varietats d'A.R.N.: l'A.R.N. messatgier, l'A.R.N. de transferiment e l'A.R.N. ribosomic).

ribòsa n.f. Aldòsa C₅H₁₀O₅, constituent de nombrós nucleotides.

ribosòma n.m. [ribu'sòma] Organit citoplasmic de toti li cellulas viventi, qu'assegura la sintèsi dei proteïnas.

ribosomic, a adj. [ribu'sòma] Relatiu au ribosòma.

ribòta n.f. Rigosilho, tampona.

ribotaire, airitz n. Persona que fa sovent de ribòtas.

ribotar vi. (*ribòti*) Faire de rigosilho, faire tampona.

ric, a adj. e n. Qu'a de sòus, de fortuna, de bens importants. Sin.: **amonedat, afortunat, dardenós, benanant**. ♦ adj. 1. Que la sieu situacion financiera ò economica es prospèra, florissenta: *Lu país rics*. 2. Qu'a de ressorsas abondoi e variadi, que rende totplen; fertile: *Una tèrra rica*. Sin.: **granat, abondós**. ◇ *Rimas riqui*: Que compoàrton au manco tres fonèmes comuns (ex.: *tastar, devastar*). ◇ *Trobar ric*: Dins l'òbra dei trobadors, biais d'escriure recercat (entre lo *trobar plan* ò *leu* e lo *trobar clus*). ◇ (fam.) *Una rica natura*: Una persona que li agrada la vida, plena de vitalitat.

ric, a adj. Frisat.

ricament adv. D'un biais ric, que manifestà de riquessa: *Un interior ricament decorat*.

ricar vt. e vi. Frisar, crespas, anelar.

ricàs, assa adj. e n. Foarça ric.

riceptar vt. (it.) Recelar.

riceptator n.m. (it.) Recelaire.

ricin n.m. 1. Èrba ò aubre dei grandi fuèlhas paumadi, dei granas toxiqui d'aspècte bigarrat (Família dei euforbaseas). sin.: **langastier**. 2. *Òli de ricin*: Òli que si fa m'ai granas de ricin e que s'emplega en farmacia per la sieu accion laxativa e purgativa e dins l'industria coma lubrificant.

ricinat, ada adj. Que contèn d'òli de ricin.

rickettsia n.f. Bacteria intracellulària, agent de divers malautias contagiò coma lo tifus.

rickettsiòsi n.f. Tota malautia que la causa n'es una rickettsia.

rickshaw n.m. En Àsia dau Sud-Èst, veitura leugiera mouguda per una bicicleta ò un escòter, destinada au transpòrt dei personas.

ricòtta n.f. (it.) Preparacion lachiera italiana à basa de fromai de la pasta fresca.

rictus n.m. Contraccion dei muscles de la cara, que dona l'impression d'un sorrire crispat. Sin.: **desgaunhada**.

ridela n.f. Encastre leugier, plen ò à cleas, que compaua cadun dei costats d'un carri, d'una remòrca, d'un camion descubèrt, per mantenir la carga. Sin.: **teliera**.

ridelar v.t Metre en plaça de ridelas.

rideu n.m. 1. Vel ò pèça d'estòfa que si pòu tesar à volontar per filtrar ò interceptar lo jorn, isolar dau frèi, dau bosin, protegir dei regards, etc. Sin.: **tenda, cortina**. 2. (mar.) *Rideu de fum*: Dins lo passat, fum espès expandit per una nau de guèrra, per escondre lo tot d'una formacion navala a una nau ò una escadra enemiga. 3. *Rideu de fèrre*: Dispositiu per barrar

la davantura d'un negòci. ◇ Dispositiu obligatòri que separa lo pontin de la sala d'un teatre, per proteccion en cas d'incendi. ◇ Frontiera que separava lu estats socialistas d'Euròpa centrala e de l'Èst dei Estats d'Euròpa occidentala. 4. Granda tela pintada ò drapària davant lo pontin d'un teatre, auçada au començament e baissada à la fin. Sin.: **tela, telon, tela coladissa**. 5. Vel, ecran que tapa la vista ò que forma un obstacle ò una proteccion: *Rideu d'aubres, rideu de docha*. 6. (agric.) Riba que separa doi camps sus un pendís e limita l'erosion.

ridicul(e), a adj. 1. Pròpri à excitar lo rire, l'escòrn, la trufaria: *Un capeu ridicule*. 2. Absurde, desrasonable: *Es ridicule de non si parlar per aquò*. 3. Derisòri, pichinet: *Una soma ridicula*. Var.: **ridiculós**.

ridicul(e), a n.m. Cen qu'es ridicule; costat ridicule de quauqua ren: *Aqueu non crenhe lo ridicule!*

ridiculament adv. D'un biais ridicule.

ridiculisar (-izar) vt. Rendre ridicule, escarnir.

ridiculós, oa adj. Ridicule.

rièger vt. Regir.

rièissa n.f. Reviure, novèla creissuda d'èrba.

riel n.m. unitat monetària principal de Cambòtja.

rielièger vt. Reelegir.

riemannenc, a adj. Relatiu ai teorias de Bernhard Riemann. ◇ *Geometria riemannenca*: Geometria per la quala doi drechas son jamai parallèli.

rient, a adj. 1. Qu'anòncia l'alegria, la boana umor: *Un vis rient*. 2. Si di d'un quadre natural agradiu à la vista: *Un paisatge rient*. 3. (lit.) Que manifestà lo gaug, lo bonur: *Imatges rients*. Sin.: **risolent, risolier**.

rientrant, a adj. Rintrant.

rientrar vi. e vt. Rintrar. ◆ n.m. Rintrada.

rientrat, ada adj. Rintrat.

riesling n.m. 1. Socatge blanc que dona de raïms pichins, cultivat especialament en riba dau Ren.

rif n.m. *De rif ò de raf*: D'un biais ò d'un autre.

rifampicina n.f. Antibiotic antituberculós, actiu per via orala.

riff n.m. (de l'anglés *rhythmic figure*) Cort fragment melodic repetit ritmicament au lòng d'un tròç (jazz, rock, etc.).

riflada n.f. Accion de riflar.

riflar vt. Limar, egalisar una pèça de boasc au mejan d'un riflard.

riflard n.m. Aisina de fustier per desgrossir lo boasc.

rifoà n.m. Rifoart.

rifoart n.m. Planta de la raïç manjadissa, de la familha dei crucifèr; aquesta raïç. Var.: **rifoà**.

rifonfon n.m. Falbalà.

rift n.m. (angl.) (geol.) Sistema de valats d'esfondrament qu'entalha la partida axiala d'un bombament de la crosta terrèstra.

rigau n.m. Passeron brun, dau pièch d'un roge viu (Familha dei turdidats). Sin.: **pièch ros**.

rigaudon n.m. Ària e dança viva à doi temps, d'origina provençala. Sin.: **sautaira**.

rigidament adv. Embé rigiditat, sensa soplessa.

rigide, a adj. 1. Que resistisse ai esfoarç de torsion; regde. 2. D'una granda severitat, que manifestà d'austeritat, que refuda lu compromés.

rigiditat n.f. 1. Resistença qu'opaua una substança solida ai esfoarç de torsion ò de cisalhament. 2. Rigor, austeritat inflexibla, mancança de soplessa.: *La rigiditat dei lèis*. 3. Mancança d'adaptacion d'un factor economic à un cambiament de conjuntura. 4. *Rigiditat dielectrica*: Camp electric capable de provocar un clacatge dins un materiau isolant.

rigor n.f. 1. Caractèr, biais d'agir de quauqu'un que si moastra sevèr, inflexible. ◇ *Tenir rigor à quauqu'un de quauqua ren*: N'i en gardar ressentiment. 2. Duretat extrèma d'una règla, d'una obligacion. ◇ *De rigor*: Indispensable, que lu usatges, lu reglaments an impauat. 3. Caractèr de cen qu'es dur à suportar, en particulier dei condicions atmosferiqui. 4. Granda exactituda, exigeinça intellectuala.

rigorisme n.m. Estacament rigorós ai règlas morali ò religioi.

rigorista adj. e n. Que manifestà de rigorisme.

rigorós, oa adj. 1. Que manifestà de rigor, de severitat. 2. Penós, dificile à suportar; rude, aspre: *Un ivèrn rigorós*. 3. Precís, exacte, sensa deca: *Un examèn rigorós de la situacion*.

rigorosament adv. 1. D'un biais rigorós. 2. Absoludament, totalament: *Es rigorosament vertadier*.

rigosilho n.m. Festin, ribòta, tampona.

rilhetas n.f. pl. Preparacion realisada en faguent coaire dins la graissa de carn de poarc, de coniu, d'auca ò de volalha.

rilsan n.m. (nom depauat) Fibra textila sintetica de la familha dei poliamides.

rim n.m. Odor ò gust de rimat: *Sentir lo rim*.

rima n.f. Rama (de papier). Var.: **risma**.

rima n.f. Retorn d'un meme son à la fin de diferents vèrs. ◇ *Sensa rima ni rason*: Sensa sens, sensa logica.

rimadís n.m. Lo tot dei rimas.

rimaire, aira (airitz) n. 1. Poeta sensa gaire d'inspiracion. 2. Poeta qu'improvisa de compliments en vèrs dins li *chamadas* ò li *ofèrtas*.

rimalha n.f. Marrida poesia.

rimalhaire, airitz n. Persona que fa de marrida poesia. Sin.: **rimassaire**.

rimalhar vi. e vt. Faire de vèrs marrits.

rimant, a adj. Que rima.

rimar vi. 1. (*mé*) Formar una rima (mé): "*Viatge*" rima mé "*maridatge*". ◇ *Rimar à ren*: Non aver de sens. 2. (lit.) Faire de vèrs. ◆ vt. Metre en vèrs.

rimar vt. Creinar.

rimassaire, airitz n. Poetastre, rimalhaire.

rialgia n.f. Dolor nasala.

rinant n.m. Planta dei pradas, dei flors jauni., parasite dei autri plantas per li sieu raïç (Familha dei escrofulariaceas).

rincocefale n.m. *Rincocefales*: Grope d'ancians fossiles (un dei doi òrdres de lepidosaurians).

rinconèla n.f. Braquiopòde marin, fossile, foarça comun à l'èra segondària.

rinencefal(e) n.m. Sistema limbic qu'intervèn au nivèu dei emocions e dau cicle velha-soam.

rinforzando (adv.) (mús.) En renforçant, en passant dau piano au forte. Abrev.: **rinf.** Notacion: <·).

rinfusa n.f. À la *rinfusa*: Confusament.

ringgit n.m. Unitat monetària principala de Malàisia.

ringrave n.m. (ist.) Títol de princes alemands de la region renana.

ringraviat n.m. Denhetat, foncion de ringrave.

riniti n.m. Inflamacion aguda ò cronica de la mucosa nasala; corisa.

rinoceròs n.m. Grand mamifèr perissodactile dei regions caudi, caracterisat per la presença d'una ò de doi còrnas mediani sus lo morre.

riñoconiosi n.f. Lesion de la mucosa nasala.

rinofaringe n.f. Partida de la faringe situat en darrier dei fòssas nasali.

rinofaringian, **a** adj. Rinofaringiat.

rinofaringiat, **ada** adj. Relatiu à la rinofaringe. Var.: **rinofaringian**.

rinofaringiti n.f. Inflamacion de la rinofaringe; refreïament.

rinofonia n.f. 1. Resonança nasala. 2. Nasilhament.

rinolalia n.f. Trebolums de la votz poduchs per de modificacions dins la resonança dei cavitats nasali.

rinolòfe n.m. Ratapinhata que lo sieu nas poarta un apendici en forma de fèrre de cavau.

rinologia n.f. Partida de la patologia especialisada dins li afeccions dau nas e dei fòssas nasali.

rinològue, **a** n. Especialista en rinologia.

rinoplastia n.f. Operacion cirurgicala que consistisse à refaire ò à remodelar lo nas e cas de mauformacion ò d'accident.

rinorragia n.f. Emorragia nasala.

rinorrea n.f. Escolament de mucositats nasali.

rinosalpingiti n.f. Inflamacion de la mucosa nasala e de la trompa d'Eustaqui.

rinoscleròma n.m. Malautia infecciosa cronica dei mucosas dau nas e de la nasofaringe.

rinoscleròsi n.f. Atrofiade la mucosa pituitària.

rinoscòpi n.m. Mirau nasal.

rinoscopia n.f. Examèn visual dei fòssas nasali.

rinquit n.m. Corcosson particulierament nociu per lu aubres fruchiers

rintrant, **a** adj. *Angle ò sector angulari rintrant*: Angle que la sieu mesura es superiora à-n-aquela d'un angle plat (180°). Var.: **rientrant**, **rintrant**.

rintrar vi. (*rientri*) 1. Tornar intrar en quauque luèc, li penetrar après n'èstre sortit. 2. Tornar dins una situacion, un estat precedentament laïssat. ◇ *Rintrar en gràcia*: Obtenir lo sieu perdon. 3. S'en tornar au sieu ò au sieu luèc abitual. Sin.: **s'acampar**, **si recampar**. 4.

Repilhar li sieu activitats, li sieu ocupacions, après una interrupcion. 5. Èstre recebut: *Intrat dins una societat, un grope, etc.* 6. Èstre recuperat: *De fons que riètron mau.* 7. Recuperar: *Rintrar dins lu sieus drechs.* 8. (mecan.) S'adaptar (en parlant de doi pèças): *Doi tubes que riètron ben un dins l'autre.* Sin.: **s'enlogar**, **s'embostiar**. 9. Èstre comprés (dins), faire partida (de): *Aquò non rientra dins li mieu atribucions.* Var.: **dintrar**, **rientrar**, **rentrar**. ◆ vt. 1. Metre ò tornar metre dintre, à la sosta. 2. Intrar faire penetrar: *Rintrar la clau dins la serralha.* 3. Retractor: *Un cat que rientra li sieu àrpias.* 4. Refolar, escondre: *Rintrar li sieu làgrimas.*

rintrat n.m. Replec de teissut sus l'envèrs d'un vestit. Var.: **rientrat**, **rentrat**.

rintrat, **ada** adj. Que non si manifestà exteriorament. Var.: **rientrat**, **rentrat**.

riolita n.f. Ròca volcanica compauada essencialament de quartz e de feldspat alcalin. Sin.: **perlita**.

ripalha n.f. (fam.) Excès de taula. Sin.: **mastegada**, **tampona**, **rigosilho**. ◇ *Faire ripalha*: Manjar totplen, faire bombança.

ripalhair, **airitz** n. (fam.) Persona que li agrada faire ripalha.

ripalhar vi. (fam.) Faire ripalha. Sin.: **faire tampona**, **faire rigosilho**, **ribotar**, **batre tampona**.

riques(s)a n.f. 1. Abondança de bens, fortuna. Sin.: **opulença**, **profusion**, **bens** (m.pl.), **fertilitat**, **quantitat**. 2. Caractèr de cen que contèn ò produe quauqua ren en quantitat importanta: *La riquesa d'un soal.* 3. Qualitat de cen qu'es precós: *De mòbles d'una granda riquesa.*

◆ pl. 1. Ressoras naturalis d'un país, d'una region: *Metre en valor li riquessas de la Comtea.* 2. Produchs de l'activitat economica d'una region. 3. Valors d'òrdre intellectual, espiritual: *Li riquessas d'una òbra musicala.*

riqueta n.f. 1. (*Eruca sativa*) Crucifèra annuala dau pen velut que li sieu fuèlhas, riqui en vitaminas, an una sabor ponhenta. Var.: **roqueta**. Sin.: **creisson bastard**. 2. Fonge, finda sonat *erpeta de tèrra*.

riquinquin n.m. (pop.) Lliquor alcoolica quala que sigue.

riquisquí adj. inv. Pichin, d'un aspècte mesquin. ◆ n.m. Crit de gaug que si manda m'una votz de fausset.

riquissime, **a** adj. Totplen ric. Sin.: **ricàs**.

rire n.m. Accion de rire; ilaritat. ◇ (fam.) *Petar de rire*: Rire foart, d'un còup solet. Sin.: **s'escracanhar dau rire**, **si plegar dau rire**.

rire vi. (*rii*) 1. Manifestar un sentiment de gaug per un movement dei labras e de la boca, acompanhat de sons rapides. ◇ *Rire sota gorjon*: Rire d'escondons. ◇ *Rire dei labras*, *rire que d'una gauta*: Rire sota la constrencha, per escondre lo despièch. 2. Pilhar una expression d'alegria, de gaug: *D'uèlhs que rion.* 3. Si divertir, pilhar de boan temps. ◇ *Aver lo mòt per rire*: Saupre dire de cauas divertenti. ◇ *Prestar à rire*: Donar subjècte à rire. 4. Agir, parlar, faire quauqua ren per juèc, sensa intencion seriosa: *L'ai dich per rire.* ◇ *Mi fètz rire*: Cen que diètz, que preparatz, es absurde. ◇ *Volètz rire*: Non parlatz seriosament. ◆ vt. ind. (*de*) Si trufar; non

tenir còmpte. ♦ **si rire** v.pr. 1. Rire. 2. (*de*) Si trufar; non tenir còmpte.

ris n.m. (mar.) (Etim. fr. de l'escand. *ris*) Partida d'una vela destinada à èstre sarrada sus una verga au mejan de matafieus, per poder èstre sostrachì à l'accion dau vent. Sin.: **ulhet**, **tressairòu**, **tasseiron**, **terceròu**. ◇ *Pilhar de ris*: Diminuir la susfàcia d'una vela au mejan de matafieus. Sin.: **pilhar**, **faire un tressairòu**.

ris n.m. Cereala dei regions caudi, cultivada sus un soal umide ò submergit (*risiera*) e que lo sieu gran es emplegat dins l'alimentacion umana (Família dei gramineas): *Lo ris de Camarga*. ◇ *Palha de ris*: Palha que vèn de la partida lenhoa dau ris, emplegada per la confeccion de capeus. 2. Gran d'aquesta planta. ◇ *Aiga de ris*: Bevenda astringenta obtenguda en faguent bulhir de ris dins d'aiga. ◇ *Pòuvera de ris*: Fecula de ris reducha e perfumada per lo maquilhatge, li curas de beutat.

risada n.f. (mar.) Pichina aura imprevista e passatgiera.

risalha n.f. Trufaria. *Èstre la risalha dei gens*. Sin.: **risèia**.

risaria n.f. Usina dont si tracta lo ris per lo desgrunar, lo blanquir ò lo glaçar.

risban n.m. (fortif.) Levada fortificada qu'apara l'intrada d'un foart.

risbèrma n.f. 1. Dins un obratge fortificat, afaissinament au pen d'una riba verticala. 2. Dins un barratge, Ressaut orizontal sus lo parament amont ò avau.

risc n.m. 1. Perilh, inconvenient pauc ò pron probable qu'una persona li pòu èstre expauada. Var.: **risca** (m.e.f.). ◇ *À risc(s)*: Predispausat à un falhiment, una malautia, un perilh, etc. ◇ *Au risc de*: En s'expauant au perilh de. Sin.: **au cost de**. 2. Prejudici, sinistre eventual que li companhias d'assegurança garantisson còtra lo pagament d'una prima. ◇ *Risc social*: Eveniment que lu sistèmas de seguratat sociala an per tòca de n'en reparar li consequenças (maternitat, malautia, invaliditat, moart, etc.).

risca n.m. e f. Risc.

riscable, a adj. Riscós, riscat, azardós.

riscar vt. e vt. ind. (*risqui*) 1. Expauar à un risc, à un perilh possible, à una eventualitat penoa: *Riscar de sòus dins un afaire*. ◇ *Riscar lo còup*: Tèmptar una empresa en despièch de la sieu seguida mausegura. 2. S'expauar à faire ò à subir quauqua ren: *Riscatz un accident greu*. Var.: **risigar**. ♦ vt. ind. (*de*) 1. Anar dins un luèc dont li a un risc, un perilh. 2. S'engatjar dins una empresa mausegura. 3. S'azardar à.

riscat, ada adj. Que compoarta un risc; perilhós, azardós. Var.: **riscable**, **riscós**. Sin.: **aventurat**, **aleatòri**, **ardit**, **incertan**, **temerari**.

risca-tot n. inv. Persona foarça audacioa. Sin.: **aventurier**, **riscaire**, **tèstabrutlada**.

riscós, oa adj. Riscable, riscat. Var.: **risigós**.

risèia n.f. Risalha.

risereu, èla adj. Ilari; que pòu rire facilament.

riseta n.f. Sorrire d'un enfant jove vèrs quauqu'un Sin.: **boqueta**. ◇ *Faire riseta*. Sin.: **faire beu-beu**.

risiblement adv. D'un biais risible.

risible, a adj. Pròpri à faire rire; ridicule.

risicòla adj. Relatiu à la risicultura.

risicultor, tritz n. Persona que cultiva de ris.

risicultura n.f. Cultura dau ris.

risiera n.f. Terren dont si cultiva lo ris.

risigar vt. (*risigui*) Riscar.

risigós, oa adj. Riscós.

risipèla n.f. Eresipèla.

risolent, a adj. Rient. Var.: **risolier**.

risolier, a adj. Rient. Var.: **risolent**.

rison n.m. Ris pichin.

risòri adj. e n.m. (anat.) Pichin muscle au canton dei labras e que contribuisse à l'expression dau rire.

risotto n.m. [ri'zoto] (it.) Plat italian à basa de ris, especialitat de Turin e de Milan.

riss n.m. *Glaciation de Riss*: Avant-darrier grand atge glaciari dau periòde dau Quaternari dins li Aups.

rissar vt. (mar.) Diminuir en pilhant un tressairòu la susfàcia de (una vela).

rissian, a adj. Dau temps de la glaciation de Riss.

ristorna n.f. 1. Avantatge financier qu'un negociant consentisse à un client. Sin.: **remes(s)a**. 2. Comission versada à-n-un intermediari ocasional. Sin.: **bonificacion**, **descòmpte**. 3. Part de benefici qu'una societat cooperativa vèrsa ai sieus membres. 4. Nullitat ò resiliacion d'una assegurança maritima. Sin.: **cancelacion**.

ristornar vt. 1. Faire (à quauqu'un) una ristorna d'una soma donada: *M'an ristornat dètz euros*. Sin.: **faire**, **consentir une remessa**. 2. Pagar una comission, donar una bonificacion.

ritardando adv. (mòt it.) (mús.) En retenent lo movement. Abrev.: **rit.**, **ritard**.

rite n.m. 1. Ensèm dei règlas e dei ceremònias que si practicon dins una Glèia, una comunautat religioa: *Lo rite roman*. 2. Que fíxon lo debanament d'un ceremonial quau que sigue. 3. Accion facha en conformitat mé de règlas e que fa partida d'un ceremonial. 4. Biais d'agir pròpri de quauqu'un ò d'un grope social, e qu'a un caractèr invariable. 5. (antrop.) Dins d'uni societats, acte ceremònia magica dau caractèr repetitiu, destinats à orientar una foarça oculta vèrs una accion determinada.

ritidòma n.m. (bot.) Teissut moart que s'exfòlia sus lu aubres, coma li placas de la rusca de la platana.

ritina n.f. Mamifèr sirenian dau Pacific nòrd, exterminat au s. XIX^a.

ritmar vt. Donar de ritme à, reglar en foncion d'un ritme, d'una cadença. Sin.: **cadenciar**, **mesurar**.

ritme n.m. 1. En prosodia, cadença reguliera que la distribucion d'elements lingüistics (temps foarts e temps debles, accents, etc.) dona à un vèrs, una frasa musicala, etc.; movement general que n'en resulta: *Un ritme lent*. 2. (mús.) Combinason dei valors dei nòtas, dei duradas. Sin.: **mesura**, **tempo**. 3. Succession de temps foarts e de

temps debles que dona un movement general, dins una composicion artistica. 4. Retorn, à intervals reguliers dins lo temps, d'un fenomène: *Lo ritme dei sasons, lo ritme cardiac*. 5. Cadença, velocitat à la quala si fa una accion: *Lo ritme de produccion*.

ritmic, **a** adj. Qu'apartèn au ritme; qu'a de ritme. ◇ *Gimnastica ritmica* ò *ritmica*, n.f.: Metòde d'educacion fisica, musicala e respiratòria destinada à l'armonisacion dei movements dau còrs. ◇ *Gimnastica ritmica e esportiva*: Gimnastica m'un accompagnement musical e qu'emplega d'aparelhs leugiers (balons, ribans, etc.). Sin.: **gimnastica modèrna**. ◇ *Dança ritmica*: Que lu sieus movements sèmblon aquelu de la gimnastica ritmica.

ritmica n.f. 1. Gimnastica ritmica. 2. Sciença dau ritme. 3. Biais pròpri d'un musician (d'un genre musical, d'un estile de música) de tractar lu ritmes.

ritmicitat n.f. Caractèr d'un fenomène ritmic.
riton n.m.

ritrat n.m. (it.) Retrach.

ritratar vt. (it.) Retrachar.

ritratista n. (it.) Retrachista.

ritual n.m. 1. Ensèm dei rites d'una religion (gèsts, simbòles, preguieras). 2. Dins la Glèia latina, recuèlh liturgic dei rites que lo prèire complisse, en particulier pendent la celebracion dei sacraments. 3. Ensèm de comportaments codificats, fondats sobre la creença en l'eficacitat totjorn aumentada dei sieu efèctes, gràcias à la sieu repeticion. 4. Ensèm dei dei règlas e dei abitudas fixadi per la tradicion. 5. (psiquiatria) Seguida de gèsts totjorn pariers, que lo subjècte fa d'un biais compulsiu, dins divers nevròsis. Var.: **rituau**.

ritual, **a** adj. 1. Confòrme ai rites, reglat per un rite. 2. Qu'es coma reglat per una costuma immuable. Var.: **rituau**.

ritualament adv. 1. D'un biais ritual, en foncion d'un ceremonial obligatòri. 2. Abitualament, invariablament, costumierament.

ritualisacion (-izacion) n.f. Accion de ritualisar; lo sieu resultat.

ritualisar (-izar) vt. Reglar, codificar quauqua ren coma un rite.

ritualisme n.m. 1. Respècte estrech dei rites, fins au formalisme. 2. Movement naissut au s XIXⁿ, e que tende tendia à restaurar dins la Glèia anglicana lu rites d'aquela romana.

ritualista adj. e n. 1. Que pertòca lo ritualisme; partidari dau ritualisme. 2. Si di d'un autor qu'escrivi sus lu problemas liturgics.

rituau, **ala** adj. Ritual.

rituau n.m. Ritual.

riu n.m. 1. Pichin cors d'aiga gaire profond; lo sieu lièch. 2. (mit.) Liquide que s'escorre en abundança: *Un riu de làgrimas*.

riva n.f. Riba.

rival, **a** adj. e n. Persona, grope en competicion dubèrta mé quauqu'un d'autre, un autre grope, per

obtenir un avantatge que non pòu appartenir à toi: *Un rival amorós*. ◇ *Sensa rival*: Sensa parier, sensa equivalent. Var.: **rivau**. Sin.: **concurrent**, **aversier**. ◆ adj. Opauat à d'autres per obtenir un avantatge.

rivalisar (-izar) vi. Tèptar d'egalar ò d'èstre melhor que quauqu'un; luchar. Sin.: **faire la còtra**, **faire rampeu**.

rivalitat n.f. Concurrença de peronas que voàlon la mema caua; antagonisme.

rivatge n.m. Ribatge.

rivau, **ala** adj. e n. Rival.

riviera n.f. Ribiera. ◇ (M'una majuscula) Nom de diferenti zònas costieri: *La Riviera* (de cada costat de la frontiera italo-occitana), *la Riviera dei Flors* ò *Riviera ligura* (part italiana d'aquesta Riviera), *la Riviera alemanda* (sus la Baltica), etc.

rivòuta n.f. 1. Laç. 2. Cordatge mes en redon e en jaça sobrepaudi.

rixa n.f. Garrolha violenta acompanhada de menaças e de còups. Sin.: **satonada**, **carpinhada**, **pelejada**, **manejada**, **chacotada**, **mescla**.

rixdala n.f. Anciana moneda d'argent dei Païs-Bas e de divers païs dau nòrd e dau centre d'Euròpa.

riyal n.m. Unitat monetària dau Qatar e d'Aràbia Saudita.

rizòbi n.m. Bacteria aerobia dau soal, qu'a la capacitat d'intrar en simbiòsi mé de plantas de la familha dei *Fabaceas*.

rizocarp, **ada** adj. (bot.) Si di d'una planta qu'emet cada ans de pens nòus erbacèi fertili à partir d'un pen vivaç.

rizoctòne n.m. Fonge microscopic, qu'una espècia es parasita, en particulier de la tantifla.

rizofague, **aga** adj. Que si noirisse de raïç.

rizofòre n.m. Manglier.

rizoïde n.m. Pel unicellulari, fixator e e absorbent, dei vegetaus non vascularis (algas, liquèns) e dei protales dei feuses.

rizòma n.m. Pen soterran vivent, sovent orizontal, qu'emet cada an de raïç e de pens aerencs.

rizomatós, **a** adj. De la natura d'un rizòma.

rizomòrfe, **a** adj. De la forma d'una raïç.

rizosfèra n.f. Molon de tèrra qu'enròda li raïç dei plantas e que presenta totplen de particularitats fisiqui, quimiqui e biologiqui.

rizopòde n.m. *Rizopòdes*: Embrancament de protozaris que possedisce de pseudopòdes que sièrvon à la locomocion e à la prension, coma li *amebas*, lu *foraminifèrs*, lu *radiolaris*.

rizostòma n.m. Granda medusa d'un blanc cremós, dei braç festonats e aranges, comuna dins li mars temperadi e tropicali.

rizotòme n.m. Instrument que sièrve à talhar li raïç.

R.M.N. n.f. (sigla) Resonança magnetica nucleària.

Rn Simbòle dau radon.

rò n.m. inv. Dètz-e-setena letra de l'alphabet grèc (Ρ, ρ), que correspoande au *r* de l'alphabet latin.

roacha n.f. Vièlh tan desproedit dau sieu tanin, qu'a servit à adobar lo cuer. ♦ (m'una majuscula) Quartier de Niça Vièlha, encuèi plaça Centrala e carriera Centrala.

roan, a adj. Si di d'un cavau, d'una vaca que la sieu rauba es compauada d'un mesclum de pels blancs, robins e negres. ♦ n.m. Cavau roan.

roanés, esa adj. e n. Originari ò estatjant de Roan.

roandés, esa adj. e n. Dau Roanda. Var.: **rwandés**.

roast-beef n.m. (angl.) Rosbif.

robin, a adj. e n. Que la sieu rauba e lu crins son entre jaune e rogenic, en parlant d'un cavau. ♦ n.m. 1. Cavau robin. 2. Rubin.

robina n.f. Pichin valon, ravina.

robinàs n.m. Lièch que la robina cava.

robinet n.m. 1. Aparelh qu sièrve à interrompre ò à restablir la circulacion d'un fluide dins una canalizacion, au mejan d'un obturator exterior. 2. Clau que comanda l'obturator. 3. *Robinet d'incendi armat*: Ensèm constituit d'un robinet m'una dubertura rapida e d'un tube d'incendi provedit d'una lança e racordat en permanença. Sin.: **canèla, luquet**.

robinetaria n.f. 1. Industria, comèrci dei robinets. 2. Usina de robinets. 3. Ensèm dei robinets d'un dispositiu.

robinetier, a n. Persona que fa ò vende de robinets.

robinier n.m. Aubre espinós dei fuèlhas compauadi, mé de flors blanqui e perfumadi dispauadi en pendons, sovent sonat *acàcia* (Familha dei papilionaceas). Sin.: **càcia, gasilha**.

robinson n.m. Persona que viu soleta, à l'escart dau monde.

roboratiu, iva adj. (lit.) Fortificant.

robòt n.m. (Etim. chèca *robota*, trabalh) 1. Dins li òbras de sciènça-ficcion, màquina de l'aspècte uman, capabla de si desplaçar, d'executar d'operacions, de parlar. Sin.: **androïde, automat**. 2. Aparelh automatic capable de manipular d'objèctes ò d'executar d'operacion en foncion d'un programa fixe ò modificable. Sin.: **androïde, automat**. 3. Blòc motor electric combinable mé divers accessòris destinat à diferenti operacions culinari. 4. (fig.) Persona qu'agisse d'un biais automatic.

robotic, a adj. De la robotica. ♦ n.f. Sciènça e tecnica de la concepcion e de la construccion dei robòts.

robotisacion (-izacion) n.f. Accion de robotisar; lo sieu resultat.

robotisar (-izar) vt. 1. Introduire l'emplec de robòts industrials. 2. Levar à quauqu'un tota iniciativa, reduire un trabalh à una forma automatica, coma lo trabalh d'un robòt.

roburita n.f. Mesclum explosiu format de benzènes cloronitrats e d'azotat d'ammoniac.

robust(e), a adj. Capable de suportar lo lassitge, solidament constituit, foart, resistent. Sin.: **balès, poderós, galhard, vigorós, solid(e)**.

robusta n.m. 1. Cafeier de l'espècia *Coffea canephora*. 2. Cafè que produe. Var.: **robustan**.

robustament adv. Embé robustessa.

robustan n.m. Robusta.

robustàs, assa adj. Totplen robuste.

robustes(s)a n.f. Caractèr de quauqu'un, de quauqua ren de robuste; foarça, vigor.

ròc n.m. 1. Massa de pèira foarça dura e coerenta que fa còrs embé lo sotasol. 2. Simbòle de duretat: Aqueu tipe es solide coma un ròc.

ròc n.m. Ai escacs, movement que còmpta per un còup solet, que consistisse à plaçar una torre à costat dau rèi e à faire passar lo rèi de l'autre costat de la torre.

ròca n.f. 1. Matèria constitutiva de la crosta terrèstra, formada d'un agregat de mineraus e que presenta una omogeneïtat de composicion, d'estructura e de mòde de formacion. Sin.: **pèira, caire**. ◇ Tròc d'aquesta matèria; calhau, pèira, rocàs, etc. ◇ *Aiga de ròca*: Aiga foarça clara que soarte d'una ròca. Sin.: **aiga de foant**. 2. (geol.) *Ròca maire*: Ròca à partir de la quala si desvolopa un soal e que si retròva inalterada à la basa d'aqueu d'aquí; jaça geologica dins la quala si son formats lu hidrocarbures.

rocada n.f. 1. Via destinada à destornar la circulacion d'una region ò que religa doi vias principalis. Sin.: **contornanta, de(s)viacion**. Contr.: **penetranta**. 2. (mil.) Via de comunicacion parallèla à la linha de combat.

ròcafoart n.f. Fortaressa.

ròcafoart n.m. Fromai dei mofas intèrni, fach mé de lach de fea e afinat unicament dins li cròtas de Ròcafoart en Avairon.

rocairon n.m. Peis (*Symphodus*) de la familha dei Labridats, m'una dorsala unica, lònca e mai bassa vèrs l'avant, que viu en mar dins de fonds rocós.

rocalha n.f. 1. Amolonament de pichini pèiras sus lo soal. 2. Terren plen de còdols. 3. Obratge ornamental qu'imita li ròcas e li pèiras naturalis. 4. Tendencia dei arts decoratius, de mòda en França dau 1710 au 1750, que si caracteriza per de formas esclatadi qu'evòcon de concrecions mineralis, cauquilhatges, sinuositats vegetalis. ♦ adj. inv. Relatiu au genre rocalha.

rocalhaire n.m. Cimentier especialisat dins la confeccion de rocalhas.

rocalhatge n.m. Revestiment en rocalha.

rocalhós, oa adj. 1. Cubèrt de pichini pèiras, de còdols: *Un camin rocalhós*. Sin.: **peirós, peiregós, gravelós, rocós, rocassut, rocassós, cairós**. 2. Sensa armonia, sensa gràcia, en parlant d'una expression literària: *Un estile rocalhós*. Sin.: **raspinhós**. 3. *Votz rocalhoa*: Rauca, raspoa.

rocamador n.m. Fromai pichinet e plat fabricat dins lo caorsin, generalament fach mé de lach de fea, de còups que li a mé de lach de cabra ò de vaca.

ròca-magazin n.m. Ròca permeabla que contèn de petròli ò de gas natural que constituísse la jaça, e totjorn recubèrta per un nivèu impermeable qu'empacha la migracion dei hidrocarbures vèrs la susfàcia.

rocam n.m. Lo tot dei rocàs.

rocambòla n.f. Alhet, fida dich *alhet d'Espanha*.

rocambollesc, a adj. Plen de peripecias extraordinaris.

rocar vi. (*ròqui*) Ai escacs, faire un ròc.

rocareda n.f. Peiregau. Sin.: **breca**.

rocàs n.m. 1. Gròssa ròca. Sin.: **clapàs**, **pena** (elevat), **morre** (de forma redona). 2. Una dei parts de l'oàs temporal, en darrièr de l'aurelha.

rocassier, **a** adj. Que viu dins li ròcas. Sin.: rupèstre.

rocassiera n.f. Luèc rocassós.

rocatge n.m. Desgatjament de gas que produe de bunhas irregulieri au cors de la solidificacion de divèrs metalls aliats.

rocassier, **a** n. Alpinista especialisat dins l'escalada de rocàs.

roch ha-shana n.m. Rosh ha-shana.

rock n.m. Música de dança foarça populària, sobretot vocala, naissuda vèrs lo 1954 ai USA, eissida dau jazz, dau blues, de la música country, m'un ritme rapide e l'emplec sistematic de la guitarra electrica e de la bateria. Sin.: **rock and roll**. ♦ **rock** adj. inv. De rock, de rock and roll: *Una música rock*.

rockèr n.f. 1. Cantaire de rock. Persona que li agrada lo rock, que tende à si vestir, à si comportar coma un cantaire de rock.

rococò adj. e n. [roko'kò] Estile artistic de mòda au s. XVIIIe (en Alemanha, Espanha, Àustria, espec.), inspirat à l'encòup dau barròc italian e dau decòr rocalha francés.

roconadís n.f. Roncada, en parlant d'un colomb, etc.

roconar vi. Roncar, en parlant d'un colomb, etc. Var.: **roconejar**.

roconejar vi. Roncar, en parlant d'un colomb, etc. Var.: **roconar**.

rocós, **oa** adj. Cubèrt, format de ròcas.

ròda n.f. 1. Organe de forma circulara, destinat à virar à l'entorn d'un axe, que passa per lo sieu centre, e que permete à un veïcule de si desplaçar. ♦ *Butar à la ròda*: Ajudar un afaire à anar de l'avant. ♦ *Ròda motritz*: Ròda que lo motor comanda gràcia à la transmission e qu'assegura lo desplaçament dau veïcule. ♦ *Ròda de secors*: Ròda de recambi destinada à remplaçar una ròda degalhada ò que la sieu goma es crepada. 2. Organe de forma circulara qu'ientra dins la constitucion d'una màquina e que transmet lo movement sigue per li dents que compoarta à l'entorn, sigue per un ligam flexible que passa sus la sieu periferia. ♦ *Ròda de friccion*: Qu'assegura l'entraïnament per friccion. ♦ *Ròda liura*: Un sistema mecanic pòu foncionar en *ròda liura* s'es capable d'interrompre momentaneament l'entraïnament en rotacion d'un organe entraïnat que pura pòu contunhar à virar liurament (s'emplega en particular dins li bicicletas). ♦ *Ròda à aubas*: Propulsor de naus, provedit d'aubas articuladi ò fixi. Sin.: **rodet**, **ròda mé li palas**. ♦ (mar.) *Ròda de governalh*: Ròda que si fa virar per manobrar lo governalh. Sin.: **ròda de timon**. ♦ *Ròda de proa*: Pèça que forma lo limit avant de la carena d'una nau. ♦ *Ròda de popa*: Pèça de boasc ò de metal que forma lo limit arrier de la carena. ♦ (idraul.) *Ròda idraulica* ò *ròda à aiga*: Màquina que transforma l'energia d'una cascada ò d'un corrent en energia mecanica. 3. Objècte circulari que si fa virar: *Ròda de lotaria*. ♦ *Grand ròda*: Atraccion de fièra en forma de ròda dreçada. 4. *La ròda de la Fortuna*: Atribut de la

divessa Fortuna, allegoria deis auvaris umans. 5. Suplici que consistissia à estacar un condemnat sus una ròda e à lo bastonar per li rompre lu membres fins tant que siguesse moart. 6. *Faire la ròda*: Virar lateralment en s'apontelant successivament sus li mans e lu pens; desplegar en ventall li plumas de la sieu coa, en parlant dau pavon e d'autres auceus. 7. *Ròda dei vents*: Estela mé 32 brancas, que correspoàndon ai 32 zònas de vent sus la bòissola.

rodable n.m. (tecn.) 1. Pèrtega que s'acaba m'un cròc que lu forniers emplègon per recampar la brasa. Sin.: **riable**. 2. Rasteu per rabalhar la sau dins li salinas.

rodam n.m. Li ròdas d'una mena generala.

rodament n.m. Tornejament, lorditge.

rodamina n.f. Matèria coloranta roja, de constitucion analòga à n-aquela dei fluroescinas (Nom generic).

rodancha n.f. Rodèla.

rodanenc, **a** adj. e n. De Ròse; relatiu à Ròse. ♦ n.m. (ling.) Varietat dau provençau, parlada au llong de Ròse e que lu Felibres retènon coma forma referenciala.

rodar vt. (*ròdi*) 1. (ist.) Faire morir quauqu'un sus la ròda. 2. Vagabondar, barrutlar.

rodar vt. (*ròdi*) 1. Emplegar (un aparelh, un veïcule) dins li condicions dau rodatge. 2. (fig.) Metre progressivament au ponch, rendre eficaç: *Rodar un metòde de travalh*.

rodat adj. e n.m. Qu'a subit lo suplici de la ròda.

rodatge n.m. 1. Accion de metre progressivament un motor, un veïcule en estat de foncionar; periòde que correspoande à n-aquesta accion. 2. Foncionament, temporariament limitat en dessota dei sieu performanças nominali, d'una màquina nòva, d'un veïcule nòu. 3. (fig.) Periòde de messa au ponh: *Lo rodatge d'un espectacle*.

ròda vèrsa n.f. Ròda idraulica.

rodejament n.m. Contornament.

rodejar vt. Contornar.

rodèla n.f. 1. Pichin disc traucat que si plaça entre una vitz ò un bolon e la pèça que si vòu sarrar per transmetre e repartir l'esfoarç de sarratge sus la pèça. 2. Pichina lesca redona talhada dins un produch que si manja: *Una rodèla de saussisson*. 3. Moleta d'esperon. Sin.: **rodancha**.

rodelet n.m. 1. Luèc dont si practícon d'activitats d'equitacion, dont s'adèstron lu cavaus. 2. Ronda.

rodet n.m. 1. Supoart à l'entorn dau quau si bobínon li fibras textili. Var.: **roet**. 2. Desvolopament d'una bicicleta. 3. Ròda à aubas.

rodeta n.f. Moleta.

rodeu n.m. 1. Rotleu. 2. Rotula.

ròdi n.m. Metal blanc leugier, dur e rompedís, de densitat 12,4, que fonde vèrs 2000°C; element (Rh) de n° atomic 45 e de massa atomica 102,90.

rodial, **ada** adj. Que contèn de ròdi.

rodialte n.m. Revestiment d'una susfàcia metallica per una jaça de ròdi.

rodier n.m. Mestierant que farga ò radoba lu carriùs, lu carretons...

rodinòl n.m. (quim.) Alcòl present dins l'essença de ròsa.

rodit n.m. Insècte imenoptèr qu'una espècia ponde sus lu rosiers (Lòng de 2 mm).

rododendron n.m. Aubrilhon de montanha, que divers espècias son cultivadi per li sieu grandi flors ornamentals (Família dei ericaceas). Sin.: **rojàs**.

rodoficea n.f. *Rodoficeas*: Classa d'alga clorofil·liani coloradi per un pigment roge, generalament marini, caracterisadi per un cicle

rodoïd n.m. (nom depauat) Matèria termoplastica à basa d'acetat e cellulòsa.

ròdol n.m. 1. Cercle. 2. Zòna, relarg.

rodonita n.f. Silicat natural de manganès.

rodopsina n.f. Porpre retinian.

roela n.f. 1. Ròda de molin à aiga m'un axe vertical. 2. Lesca espessa tirada dau cueissòt de vedeu.

roergàs, assa adj. e n. De Roergue. Var.: **roergat**.

roergat, a adj. e n. De Roergue. Var.: **roergàs**.

roet n.m. Rodet.

rogacions n.f. pl. (cat.) Procession de suplicacion que si debana lo jorn de la Sant Marc e lu tres jorns avant l'Ascension, destinada à atirar la benediccion divina sobre li recòltas e li bèstias. Var.: **rogasons**.

rogasons n.f. pl. Rogacions.

rogatòri, a adj. (dr.) Que pertòca una demanda. ◇ *Comission rogatòria*: Acte per lo quau un jutge d'instruccion carga un autre jutge ò un oficièr de polícia de procedir à divers operacions de l'instruccion.

rogatoriament adv. D'una mena rogatòria.

roge, roja adj. n.m. 1. De la color dau sang, de la rosèla, etc. ◇ *Vin roge*: Obtengut à partir de socatges roges après fermentacion completa. 2. Qu'a la cara colorida per l'emocion, l'esfoarç, lo frèi: Èstre roge de ràbia. 3. Qu'es estat escaufat e portat à l'incandescença: *De brasas encara rogi*. 4. *Armada roja (dei obriers e paisans)*: Nom dei foarças sovietiqui entre lo 1918 e lo 1946. ◇ *La garda roja*: Ensèm dei gropes armats formats pendent la revolucion d'Octòbre per lu soviets locals e que formèron en lo 1918 lu elements de basa de l'Armada roja. ◇ *Garda roge*: Membre de l'Armada roja; membre d'un movement de la joventura chinesa qu'aparèt la revolucion culturala en China (1966-1969). ◆ adj. e n. Si di dei partidaris de l'accion revolucionària e dei gropaments politics de seneca en general. ◆ adv. *Vèire roge*: Aver un accès de furor que pòu menar à d'accions excessivi.

roge n.m. 1. Color roja. 2. Color que pilha un metal portat à l'incandescença. 3. Matèria coloranta roja, pintura roja. 4. Fard roge: *Si metre de roge sus li labras*. 5. Color caracteristica dei senhals d'arrèt ò de perill: *Passar au roge*. ◇ *Èstre au roge, èstre dins lo roge*: Si trovar dins una situacion que presenta un caractèr de dificultat, de risc, d'urgença; (espec.) Si trovar dins una situacion deficitària, presentar un sòlde debitor. 6. Coloracion viva de la pèu de la cara sota l'efècte d'una emocion, dau frèi. 7. (fam.) *Vin roge*. Sin.: **blec** (Lucer.) ◇ (fam.) *Gròs roge*: Vin roge de qualitat mediòcra.

rogear vi. (*rogeï*) Pilha una tencha rogenca.

rogenc, a adj. Que tira sus lo roge. Sin.: **roginastre, rojastre, roginós, roginàs**.

roget adj. e n.m. Varietat d'olivier.

roget n.m. 1. Pichin peis de la carn preada, mé de barbilhons au menton. 2. (veter.) Malautia bacteriana dau poarc, transmissibla à l'òme, caracterisada per de placas rogi.

rogeta adj. e n.f. Varietat d'oliva.

rogiment n.m. 1. Accion de rendre roge. 2. Fach de devenir roge. Var.: **enrogiment**.

roginàs, assa adj. Rogenc.

roginós, oa adj. Rogenc.

roginastre, a adj. Rogenc, rojastre.

rogir vt. (*rogissi*) Rendre roge: *Rogir au fuèc una pèça de fèrre*. Var.: **enrogir**. ◆ vi. 1. Devenir roge: *Li fuèlhas rogisson*. 2. Devenir roge, en parlant de la pèu de la cara, sota l'efècte d'una emocion, dau frèi.

rogissent, a adj. 1. Que devèn roge. 2. Que rogisce d'emocion.

rògo n.m. (it.) Molon de boasc dont si faia cremar un supliciat. Sin.: **lenhier, brutlador, cremador**.

roïna n.f. 1. Degradacion, profundament d'una construccion, que pòu abotir à la sieu destruccion. **arroïnament**. ◇ *Tombar en roïna*: S'esprofondar. 2. Bastiment degalhat, en marrit estat: *M'an vendut una roïna*. Destruccion progressiva de quauqua ren, de quauqu'un, que mena à la sieu perda: *La roïna dei sieu esperanças*. ◇ (espec.) Perda dei sieu bens, de la sieu fortuna. 4. Persona frusta fisicament ò intellectualament. Sin.: **falhida**. ◆ pl. Cen que sobra d'una construccion parcialament profundada: *Li roïnas de Roma*.

roïnar vt. 1. Causar la roïna, la perda de la fortuna de (quauqu'un). Var.: **arroïnar**. 2. Destrúger, anientar: *Roïnar un rasonament, una argumentari*. 3. Degalhar grevament: *La granhòla a roïnat li vinhas*. ◆ **si roïnar** v.pr. Tròup despensar; provocar la sieu pròpria roïna.

roïnós, oa adj. Que provòca de despensas excessivi: *Un projècte roïnós*. Sin.: **degalhós**.

roïnifòrme, a adj. (geol.) Si di d'una ròca ò d'un releu que l'erosion li a donat un aspècte de roïna.

roïnista n. Pintre especialisat dins la representacion de roïnas.

roïssa n.f. Busard, granolhier.

rojàs n.m. Rododendron.

rojastre, a adj. Rogenc, roginastre.

rojoir n.f. 1. Color roja. 2. Taca roja sus la pèu. Sin.: **toara**. 3. Tencha roja passatgiera qu'apareisse sus la pèu de la cara e que tradisse una emocion.

rolh n.m. Oxide ferric idratat, d'un brun ros, qu'altèra lu metals ferrós expauats à l'ària umida.

rolha n.f. 1. (bot.) Malautia criptogamica provocada per de uredinalas, que tòca sobretot li cereals e si manifestà per de tacas bruni ò jauni sus lu pens e li fuèlhas; mildio. Sin.: **nebla**. 2. (coïna) Alhòli relevat de piments roges qu'acompanha la sopa de peis e lo bolhabaissa.

rolhada n.f. 1. Accion de rolhar: *La rolhada d'un oàs*. 2. Erosion.

rolhadura n.f. 1. Estat d'un objecte tocat per lo rolh. 2. (bot.) Efecte de la rolha sus una planta; mildio. 3. (miner.) Talha verticala facha dins una ròca.

rolhant n.m. Agent quimic fortament reductor qu'a una accion destructritz sobre divers colorants (azoïcs, etc.), que s'emplega per lo rolhatge.

rolhar vt. 1. Produire de rolh sus (un còrs ferrós): *L'aiga rolha lo fèrre*. 2. Faire perdre de la sieu soplessa fisica ò intellectuala à (quauqu'un). ♦ vi. ò **si rolhar** v.pr. 1. Si curbir de rolh. 2. Perdre de la sieu soplessa fisica ò intellectuala.

rolhar vt. 1. Moardre, entamenar m'ai sieu dents: *Lo can rolha un oàs*. 2. En parlant dei insèctes, dei vèrps, atacar, destrúger: *La toara rolha li fuèlhas*. 3. Atacar frustar m'una accion lenta, progressiva. 4. (fig.) Minar, tormentar, cruciar: *Lo remordiment lo rolha*.

rolhatge n.m. Impression sus estòfa practicada au mejan de rolhants.

rolhós, oa adj. Curbèt de rolh.

ròlle n.m. Socatge dei gruns alongats blancs.

rom n.m. Aigardent obtengut per la fermentacion e la destillacion dei sucs de cana à sucre ò, lo mai sovent, dei melassas.

ròm adj. e n. 1. Qu'apartèn à un dei tres gropes que fórmon lu Gitans, lu Ròms. 2. Qu'apartèn ai Ròms, pòble gitan dins lo sieu ensèm.

romaïc, a adj. Lenga romaïca ò romaïc, n.m.: Grèc modèrne.

romairatge n.m. Fèsta dau sant patron de la parròquia.

romairòu n.m. Recipient portatiu provedit d'un lòng bèc que sièrve per aigar li plantas.

roman n.m. 1. Òbra literària, raconte en pròsa generalament lòng, que lo sieu interès es dins la narracion d'aventuras, l'estudi dei caractèrs, de la societat, l'analisi de sentiments ò de passion, la representacion objectiva ò subjectiva de la realitat: *Un roman policier*. 2. (liter.) Òbra narrativa medievala, à l'origina en vèrs, ma finda en pròsa: *Lo Roman de Jaufré, lo Roman de la Ròsa*. 3. (fig.) Lònga istòria complicada, rica en episòdis imprevis: *La sieu vida es un roman*. ♦ (fam.) Racònte mençoneguier; aventura inversemblable: *Cen que cuèntes, es un roman*.

roman, a adj. e n. 1. Qu'apartèn à l'anciana Roma, à l'Impèri roman. ♦ *Un trabalh de roman*: Un trabalh lòng e penós, que necessita d'esfoarç gigantescs. ♦ *Chifras romani*: Letras I, V, X, L, C, D, M que sièvon de simbòles per la numerotacion romana e represènton respectivament 1, 5, 10, 50, 100, 500 e 1000. 2. Qu'apartèn à la Roma modèrna, actuala; que li viu. ♦ (espec.) Que pertòca la Glèia catolica latina: *Rite roman*. ♦ adj. m. e n.m. En estamparia, si di d'un caractèr drech, que lo dessenh es perpendiculari à la sieu linha de basa (per op. à *italic*).

roman, a adj. 1. Romanic. 2. Si di de l'art (arquitectura, esculptura, pintura, etc.) qu'a espelit en Euròpa ai s. XIⁿ e XIIⁿ.

roman n.m. 1. Lenga derivada dau latin, parlada entre lu s. Vⁿ e Xⁿ, e que si diferenciava, en foncion dei regions, en *galloroman*, *ispanoroman*, *italoroman*, etc. 2. Art, estile roman.

romana adj. f. *Balança romana* ò *romana*, n.f.: Balança formada d'un flageu dei braç despariers, que sus lo mai lòng, graduat, si fa esquilhar un pes per equilibrar l'objecte que si pende à l'autre braç.

romana n.f. 1. Balança romana. 2. Lachuga d'una varietat dei fuèlhas alongadi e fèrmi.

romanç n.m. Poema occitan en vèrs assonanciats.

romança n.f. (anc.) Cançon populària espanhòla dau caractèr narratiu. 2. Melodia acompanhada, d'un estile simple e plen d'emocion. ♦ *Pèça instrumentala inspirada de la melodia dau meme nom*. 3. Cançon mé de coblets, d'un caractèr tendre e sentimental.

romançar vt. Donar la forma ò lo caractèr d'un roman: *Romançar una biografia*. Sin.: **romancejar**.

romance n.m. (liter. esp.) Poema en vèrs octosillabics, que lu sieus vèrs pars son assonanciats e lu impars liures.

romancejar vt. Romançar.

romancero n.m. (liter. esp.) Recuèlh de romances dau periòde preclassic, que contèn li legendas nacionali mai anciani.

romanche, a n.m. Lenga romanica parlada dins una partida de Soïssa (espec. dins lo canton dei Grisons), que fa partida dei lengas retoromani. Despí lo 1937, es la 4ª lenga oficiala de Soïssa. ♦ adj. Relatiu au romanche.

romancier, a adj. Persona qu'escriu de romans.

romand, a adj. e n. Si di de la partida occidentala de Soïssa dont si parla francès, dei sieus abitants: *La Soïssa romanda*. ♦ n.m. Varietat de francès que si parla en Soïssa.

romandisme n.m. Biaï de dire romand.

romanenc, a adj. e n. De Romans.

romanés, esa adj. e n. De Romania. ♦ Lenga romanica parlada en Romania.

romanesco, a adj. e n.m. 1. Pròpri dau genre dau roman. 2. Que presenta lu caractèrs atributis generalament au roman; extraordinari: *Una aventura romanesca*. 3. Pantaiaire, que ve la vida coma un roman: *Un esperit romanesco*. ♦ n.m. Dialècte de Roma.

romanesament adv. D'un biaï romanesco.

romaneu n.m. Vin roge de Borgonha.

roman-fluvi n.m. Roman foarça lòng que mete en scena totplen de personatges. ♦ (fam.) Racònte longàs, que la finisse plus.

roman-fòto n.m. Racònte romanesco presentat sota forma de fòtos acompanhadi de tèxtos integrats ai imatges. Var.: **fotoroman**.

roman-fulheton n.m. Roman que lo sieu raconte, publicat en episòdis dins una revista, un quotidian, suscita l'interès dau legèire per li nombroï peripecias de

l'accion. Sin.: **fulheton**. ◇ (fig.) Istòria dei episòdis multiples e que non èron asperats.

romanhòu, òla adj. e n. De Romanha (region d'Itàlia).

romanic, a adj. Si di dei lengas derivadi dau latin populari (catalan, occitan, portugués, italian, romanés, espanhòu, piemontés, etc.). Var.: **lengas romani**. Sin.: **lengas neolatini**.

romanilhenc, a adj. Dau poeta Romanilha.

romanin n.m. Rosmarin, romaniu.

romanisacion (-izacion) n.f. Accion de romanisar.

romanisant (-izant), a adj. Que pertòca lu clinaments d'un culte eretge ò esquismatic, à s'avesinar ai rites de la Glèia romana.

romanisar (-izar) vt. 1. Impauar la civilisacion dei Romans, la lenga latina à. 2. Transcriure(una lenga) en emplegant l'alfabet latin. ◆ vi. (relig.) Seguir lu dògmas, lo rite de la Glèia romana.

romanisme n.m. (relig.) Doctrina de la Glèia romana, per li personas d'una altra confession.

romanista n. 1. Especialista dei lengas romaniqui. 2. Especialista dau drech roman. 3. Pintre flamenc, que, au s. XVIe, s'inspirava dei mèstres de la segonda Renaissance italiana.

romanitat n.f. 1. (ist.) Civilisacion romana. 2. (didact.) Ensèms dei país romanisats.

romaniu n.m. Aubrilhon aromatic de l'arc mediterraneu, dei fuèlhas persistents e dei flors blavi (Família dei labiadas). Var.: **rosmarin**.

romanobizantin, a adj. Estile roman d'inspiracion bizantina, particularament per lu objèctes de l'epòca romana, quora l'influença de Constantinòple èra la mai marcada.

romantic, a adj. 1. Pròpri au romantisme; relatiu au romantisme: *Literatura romantica*. 2. Que tòca la sensibilitat, convida à l'emocion: *Un paisatge romantic*. ◆ adj. e n. 1. Si di dei escrivans e dei artistas que si reclàmon dau romantisme, au s. XIXe. 2. Si di d'una persona per cu la sensibilitat e l'imaginacion l'empoàrton sobre la racionalitat.

romanticament adv. D'un biais romantic.

romanticisme n.m. (liter.) Literatura modèrna, que Stendhal opauava en lo 1823 ai tradicions classiqui.

romantisme n.m. 1. Ensèms dei movements intellectuals e artistic que, à partir de la fin dau s. XVIIIe, faguèron prevaler lo sentiment sus la rason e l'imaginacion sus l'analisi critica. 2. Caractèr, comportament d'una persona romantica, que la sieu sensibilitat la domina.

romaria n.f. Usina dont si fa lo rom.

romavatge n.m. Pelegrinatge, especialament à Roma.

romb n.m. Rhumb, rumb.

rombe n.m. Peis plat qu'a la particularitat d'aver lu doi uèlhs à seneca e repaua sus la part drecha.

rombe n.m. 1. (anc.) Lausange. 2. Instrument de música ritual d'Oceania, d'Amèrica dau Sud e d'Àfrica negra, constituït d'una pichina pèça de boasc estacada à n-una cordeta, que si fa tornejat en l'ària.

rombencefal(e) n.m. (anat.) Estructura nerviosa de l'embrion, situada à l'entorn dau quart ventricule, à partir de la quala si diferèncion lo metencefale e lo mielencefale.

rombic, a adj. Qu'a la forma d'un lausange: *Cristal rombic*.

romboèdre n.m. Cristal parallelepipedic que li sieu sièis faças son de lausanges egals.

romboedric, a adj. Qu'a la forma d'un romboèdre: *Cristal romboedric*.

romboïdal, a adj. Si di de divers polièdres ò solides que li sieus faças son de parallelogramas: *Piramide romboïdala*. Var.: **romboïdau**.

romboïdau, ala adj. Romboïdal.

romboïde, a adj. e n.m. Quadrilatèr qu'admete per axe de simetria una dei sieu diagonalas. ◆ adj. m. e n.m. (anat.) Si di d'un muscle larg e fin de la region dorsala, en forma de lausange.

rómege n.f. 1. Aubrilhon sovent espinós, foarça envaïssent, que produe d'amoras sauvatgi. Sin.: **romegàs**. 2. *Rómege artificia*: Fieufèrre barbelat.

romegaire, a n. Ronhós; que si planhe totjorn.

romegar vi. Si plànher, ronhar.

romegàs n.m. Rómege.

romegós, oa adj. Dont li a de rómegas.

romeguièr n.m. Terren cubèrt de rómegas.

romeguièra n.f. Romeguier, bartassàs.

romiada n.f. 1. Mòde de digestion particulier dei romiars, qu'amolónon dins la pança l'èrba non mastegada, pi la fan revenir dins la bocan dont subisse una trituracion denant de tornar dins lo fulhet e la calheta per li subir la digestion gastrica. 2. (psicol.) Meditacion irreprimibla e ansiosa de la mema preocupacion. Sin.: **ruminacion**.

romiaire, airtz adj. Que rómia.

romiaire, airtz n. Mamifèr ongulat proedit d'un estòmegue mé tres ò quatre compartiments e que practica la romiada. Sin.: **romiant**.

romiar vt. (*romi*, classic *rómi*) 1. Tornar mastegar lu aliments reportats de la pança dins la boca, en parlant dei romiars. Sin.: **ruminar**. 2. (fig.) Faire virar sensa relambi una pensada, una idea dintre la tèsta. Sin.: **remastegar, perpensar**.

romiatge n.m. Romavatge.

romieu, iva adj. e n. Pelegrin.

romita n.m. adj. Ermita.

romitatge n.m. Ermitatge.

romitòri n.m. Romitatge.

rompebalas n. (fig., pop.) Persona que desturba la vida dei autres. Sin.: **emmerdaire, rompedoaças, rompetantiflas**.

rompechicòria n. Persona importuna, noioa.

rompecoal n. Persona que pilha de riscs, que non a paura dau perill. Sin.: **ribatamalan**.

rompedent n.m. Bescuèch sec.

rompedoaças n. (fig., pop.) Persona que disturba la vida dei autres. Sin.: **emmerdaire**, **rompebalas**, **rompetantiflas**.

rompedura n.f. 1. Fach de si rompre sota l'efecte d'un còup: *Rompedura d'una levada*. Var.: rompement, rompiment. 2. Fach de s'interrompre brutalament: *La rompedura dei negociacions*. ◇ *Rompedura de carga*: Interrupcion d'un transpoart deuguda à un cambiament de veïcule ò de mòde de transpoart. ◇ *Rompedura de resèrva*: Niveu de resèrvas d'una mèrç devengut insufisent per satisfaire la demanda. 3. Accion de considerar coma nul un engatjament. 4. Fach d'interrompre de relacions; separacion: *Una scena de rompedura*.

rompèire adj. Qu'a una combustion totplen rapida, en parlant d'un explosiu ò d'un obús cargat m'un explosiu d'aqueu tipe: *Obús rompèire*.

rompemossa n. (pop.) Persona importuna, noioa. Sin.: **rompedoaças**, **pega**, **rompebalas**, **secamolea**, **rompechicòria**, **secafetge**, **desturbier**, **trebolaprepaus**.

rompent n.m. 1. Escuèlh. 2. Èrsa que si vèn rompre sus un escuèlh.

rompetantiflas n. (pop.) Rompebalas.

rompetèsta n. 1. Maçòla rudimentària qu'una dei sieu extremitats poarta ò forma una protuberança. ◇ Arma portadissa qu'una dei sieu extremitats es plombada ò garnida de claveus. 2. Bosin penós, dificilament suportable. 3. Travalh, problema complicat, que demanda una granda aplicacion. ◇ *Rompetèsta (chinés)*: Juèc de combinasons, d'assemblatges, etc., d'elements de formas variadi.

rompetot adj. e n. Que rompe tot, per violença ò per mancança d'abilitat.

rompiment n.m. Accion de rompre. Var.: **rompement**, **rompedura**.

rompre vt. 1. Metre à tròç, sota l'accion d'un còup: *Rompre una sieta*. Sin.: **esclapar**, **trocejar**, **espeçar**. ◇ (fam.) *Rompe ren*: Manca d'originalitat, d'interès particulier. 2. Causar una fractura à un membre, una articulacion, etc. ◇ (pop.) *Rompre li tantiflas, li balas*, etc.: Importunar, agaçar. ◇ (fam.) *Rompre lo morre (à)*: Picar, barcelar, donar una rosta à. ◇ *Rompre la tèsta, li aurelhas*: Alassar, disturbar per tròup de bosin, tròup de paraulas. 3. Metre foara d'usatge un aparelh; interrompre lo cors de quauqua ren: *Rompre una relacion*. 4. Anullar una decision juridiccionala renduda en darrier ressoart. ◆ vi. (lit.) Cedir bruscament. ◆ vt. ind. (*embé*) 1. Metre fin brutalament à de relacions, especialament de relacions amoroi. 2. Renonciar à quauqua ren: *Rompre m'una abitud*. 3. Èstre foarça diferent de quauqua ren, li s'opauar: *Rompre mé la tradicion*. ◆ si **rompre** v.pr. 1. Partir à tròç, bruscament. 2. (fam.) *Si rompre lo coal*: Si tuar ò si ferir grevament en tombant. ◇ *Si rompre lo morre*: Si picar en tèrra.

romput, uda adj. Rot.

roncada n.f. Bosin que fan audir lu colombs, li tòrdolas. Sin.: **roconadís**.

roncaire, airitz adj. Ronflaire.

roncament n.m. Ronflament.

roncar vi. 1. Ronflar. 2. Emetre un cant tendre e monotòne, en parlant dau colomb, de la tòrdola, roconar, roconejar.

ronçar (si) v.pr. S'aventar.

rond, a adj. Redon(d).

rond n.m. 1. Figura, traçat en forma de circonferença: *Dessenhar un rond*. 2. (coregr.) *Rond de camba*: Movement de la camba dins lo quau lo pen descriu un cercle ò un mièg cercle. 3. Arena (per la corsa camarguenca). ◇ Ai bòchas, cercle dont si mete lo juguair per mandar la bòcha.

ronda n.f. 1. Cançon acompanhada d'una dança en rond que lu dançaires li si tènnon per la man; ensèms d'aqueli dançaires. Sin.: **revironda**, **rodelet**. 2. Patroilha, susvelhança: *Faire una ronda*. 3. (mús.) Nòta que vau doi blancas. 1. Mena d'escriptura en caractèrs redonds.

rondacha n.f. Escut redon, en usatge de l'Antiquitat à la fin dau s. XVIⁿ.

rondament adv. 1. Embé decision, promptament: Un affaire rondament menat. Sin.: **categoricament**, **eficaçament**, **à la lèsta**. 2. Leialament, francament: *Parlar rondament*.

rondar vi. Faire una ronda, una patroilha. Sin.: **gaidar**.

rondear vi. (*rondeï*) Rodar, barrutlar, virar.

rondelet, a adj. 1. Grassòt. Sin.: **redonet**, **redondet**, **redondelet**. 2. (fig.) Si di d'una soma pusleu importanta. Sin.: **polidet**.

rondeu n.m. (de *rond*) 1. Poesia de forma fixa sus doi rimas e un refranh. 2. Pichina poesia messa en música e que lu sieus promiers vèrs son repilhats à la fin.

rondeu n.m. (it. *rondo*) Forma instrumentala ò vocala caracterisada per l'alternança d'un refranh e de coblets.

rondolear vi. (*rondoleï*) Córre dapertot.

roneo n.f. (nom depauat) Màquina que sièrve à reproduire de tèxtos dacrilografiats, de dessenh fach au mejan de l'estencil.

roneotar vt. Reproduire m'una Roneo (un tèxto, un dessenh fach m'un estencil). Sin.: **roneotipar**.

roneotipar vt. Roneotar.

ronflador n.m. Aparelh provedit d'una lama que vibra e produe un ronflament de bassa frequença: *Lo ronflador d'un aparelh telefonic*.

ronflaire, airitz adj. e n. Si di d'una persona que ronfla. Sin.: **roncaire**.

ronflament n.m. 1. Bosin que fa una persona que ronfla en durment. Sin.: **roncament**. 2. Sonoritat sorda e prolongada.

ronflant, a adj. 1. Que produe un son sord e continú. 2. Declamatòri, enfatic, ampolós, pompós, bodenflat, bofigat.

ronflar vi. 1. Produire en respirant pendent lo soam un bosin que vèn de la gargamèla e dei nharras. 2. Produire un bosin sord e regulier: *Un aparelh electric que ronfla*. Sin.: **roncar**.

ronha n.f. 1. Mildio. Sin.: **rolha**, **rolhadura**. 2. Malautia infeccioa de la pèu causada per un parasite de

tipe acarian microscopic (*Sarcoptes scabiei*). 3. Marrida umor. ◇ Persona qu'es totjorn à si plànher, à dire de mau de tot.

ronhadura n.f. 1. Cen que tomba, si destaca de quauqua ren que si ronha, que si retalha. Sin.: **retalh**, **retalhon**. 2. Sobras: *Ronhaduras de carn per lo cat*.

ronhaire, **airitz** adj. e n. Si di d'una persona que si planhe sovent e de tot. Var.: **ronha**, **ronhós**. Sin.: **roscaire**, **renaire**, **renós**.

ronhar vt. (*rònhi*) 1. Retalhar quauqua ren sus lu bòrds. 2. Diminuir leugierament (cen que revèn à quauqu'un): *Ronhar lu revenguts de quauqu'un*. Sin.: **chiconejar**, **rosegar**, **raunhar**. ◆ vt. ind. (sus) Faire d'esparnhas pichini sus quauqua ren: *Ronhar sus lu salaris*.

ronhar vi. Si plànher sovent e de tot. Sin.: **roscaire**, **renar**, **protestar**, **fotrejar**, **sacrejar**.

ronhatge n.m. Accion de ronhar, de retalhar; lo sieu resultat. Sin.: **retalhatge**, **raunhatge**.

ronhon n.m. Ren d'unu animaús, considerat per lo sieu emplec en coïna.

ronhonada n.f. 1. Lonja de vedeu cuècha m'au ronhon. 2. Tròç d'anheu dins la region lombària, que si talha en lesca de 2 à 3 cm d'espessor.

ronhós, **oa** adj. 1. Que sofrisse de ronha. 2. Persona qu'es totjorn à si plànher, à dire de mau de tot.

ronron n.m. 1. Ronflament sord per lo quau lo cat manifesta qu'es content. 2. (fam.) Bosin sord e continu. 3. (fig.) Monotonia, rutina.

ronronament n.m. 1. Accion, fach de ronronar; bosin que fa cen que ronrona. 2. Ronron (d'un cat).

ronronar vi. 1. Faire audir de ronrons, en parlant d'un cat. 2. Emetre, en foncionant, un bosin sord e regulier: *Lo motor ronrona*.

ronronejadís n.m. Accion, fach de ronronejar.

ronronejar vi. Ronronar doçament.

ronronaire, **airitz** adj. Que ronrona; roncaire, ronflaire.

ronsa n.f. Cavau marrit. Sin.: **bròca**.

ronsar vt. Esplumassar.

röntgen n.m. Unitat d'exposicion de raionament X ò γ (simb. R), qu'equivau à $2,58 \times 10^{-4}$ coulomb per quilograma.

ropa n.f. Manteu.

ropia n.f. Unitat monetària principala d'Índia, dau Nepal e dau Paquistan.

ropilha n.f. Mena de manteu dins lo quau s'evolopàvon lu Espanhòus per dormir.

ropilhada n.f. Penec.

ropilhar vi. Penecar.

roquet n.m. 1. Mosseta. 2. Bobina.

roqueta n.f. Bobina (de fieu). Sin.: **canèla**.

roqueta n.f. Crucifèra annuala dau pen velut que li sieu fuèlhas, riqui en vitaminas, an una sabor que ponhe. Var.: **riqueta**.

roqueta n.f. 1. Au s. XVIe, fusada de guèrra incendiària. 2. (mod.) Projectile autopropulsat e non

guidat emplegat à bòrd dei avions e dei naus e à tèrra, dins lu tirs d'artilharia e anticarris.

roquier, **a** adj. De ròca (en parlant d'un peis): *Cat roquier*.

roquier n.m. Peis marin que lo mascle bastisse un nido d'algas.

rore n.m. Grand aubre comun dins li forèsts d'Euròpa e caracterisat per la sieu rusca fendasclada, li sieu brancas estoarti, li sieu fuèlhas lobadi e lu sieu fruch à capsula (Família dei fagaceas; genre quercus).

rorea n.f. Luèc plantat de rores. Var.: **roreda**, **roret**.

roreda n.f. Luèc plantat de rores. Var.: **rorea**, **roret**.

roret n.m. 1. Rore jove. 2. Luèc plantat de rores. Var.: **rorea**, **roreda**.

ros, **rossa** adj. D'una color d'arange que tende vèrs lo marron ò lo roge. ◆ adj. e n. Qu'a lu bèrris ros.

ros n.m. 1. Color rossa. 2. Preparacion facha mé de farina rossida dins de burre, e que siève à ligar li saussas. 3. Partida centrala de l'òu dei auceus, rica en lecitina, en proteïna (vitellòsa) e en vitaminas A e D.

ròsa n.f. 1. Flor dau rosier. ◇ *Aiga de ròsa*: Aiga perfumada preparada au cors de la destillacion de l'essença de ròsa. ◇ (fam.) *Mandar sus li ròsas*: Si desbarrassar vivament. Sin.: (pop.) **mandar cagar**, **mandar au boasc**. ◇ *Èstre fresc coma una ròsa*: Aver lu trachs repauats, lo vis resplendissent. ◇ (fam.) *Non sentir la ròsa*: Sentir mau. 2. *Ròsa de Calenas*: Nom comun de l'ellobòr negre. ◇ *Ròsa de Jerico*: Planta dei regions sequi d'Àfrica dau Nòrd e dau Pròche-Orient, que si contracta e bòcha per temps sec e s'estala à l'umiditat (Família dei crucifèrs). 3. *Boasc de ròsa*: Palissandra. 4. Granda dubertura circulara de glèia, sovent decorada de vitralhs. Sin.: **rosaça**. 5. *Diamant en ròsa* ò *ròsa*: Diamant talhat mé de facetas e que la sieu culassa es plata. 6. *Ròsa dei sablas*: Concrecion de gipse, jaune ò ròsa, que si forma per evaporacion dins li regions desertiqui. 7. *Ròsa dei vents*: Ròda dei vents.

ròsa adj. 1. Qu'a la color de la ròsa comuna. Var.: **ròse**. 2. (fig.) *Non es ròsa*: Non es agradiu, non va tant ben qu'aquò. 3. Que pertòca lo sèxe, lo comèrci carnal (eventualament à pagament): *Una messatjaria ròsa*.

ròsa n.m. Color ròsa. ◇ *Vèire tot en ròsa*: Vèire lo boan costat dei cauas, èstre optimista.

rosaça n.f. (arquít.) 1. Ornament circulari, fach d'elements florals dispauats à l'entorn d'un centre. 2. Ròsa (dins una glèia).

rosaceu, **ea** adj. De color ròsa. Sin.: **rosenc**.

rosacea n.f. *Rosaceas*: Família de plantas dialipetali mé totplen d'estaminas, sovent provedidi d'un calici doble, que lu sieus tipes son lo rosier e la màger part dei aubres fruchiers d'Euròpa (cerier, perier, prunier, etc.). 2. (med.) Acne embé coparòsa.

ròsa crotz n.m. inv. 1. Membre de la Ròsa Crotz. 2. Grade de la francmaçonaria.

rosada n.f. Aigalh. Sin.: **rosatge**, **aiganha**, **aigau**.

rosalbin n.m. Pichin cacatoès d'Austràlia gris e ròsa, granivòre.

rosàncula n.f. Èrba dei flors jauni ò blanqui, abondoa dins lu prats au printemps (Família di renonculaceas).

rosaneula n.f. Renoncle.

rosanilina n.f. Basa azotada que lu sieus derivats son de colors per ténher directament la fibra animala.

rosar vt. (*ròsi*) Donar una tencha ròsa à.

rosari n.m. Objècte de pietat qu'a la forma d'una colana mé de gruns enfilats de talhas diferenti, que si fan desfilat entre lu dets en recitant de preguieras; li preguieras ensinda recitadi. ◇ *Fèsta dau Rosari*: Fèsta creada per Piu V en l'onor de la victòria de Lepant (1571), celebrada lo 7 d'octòbre.

rosastre, a adj. D'una color que tende vèrs un ròsa brut.

rosat, ada adj. Ròsa, leugierament colorit de roge. ◇ *Vin rosat* ò *rosat*, n.m.: Vin de color rosada, obtengut lo mai sovent mé de raïms roges ò, dins d'unu cas, mé de raïms roges e de raïms blans mesclats.

rosat adj. inv. Si di dei preparacions dins li quala iènton de ròsas, e especialament de ròsas rogi.

rosat n.m. (lit.) Color ròsa, rosada. Var.: **rosor**.

rosatge n.m. Aigalh. Sin.: **rosada**.

rosbif n.m. 1. Pèça de bòu (ò de cavau) destinada à èstre rostida. 2. (pej.) Anglés.

roscalhaire, airtiz n. e adj. Renaire, renós, ronhaire.

roscallar vi. Si lamentar, ronhar, protestar.

rosh ha-shana n.m. Fèsta de l'an nòu judieu, au començament de l'auton. Var.: **roch ha-shana**.

ròse, a adj. Ròsa.

rosegaire, airtiz adj. e n. Que rosega. ◆ **rosegaire** n.m. *Rosegaires*: Òrdre de mamifèrs, vegetarians e omnivòres, sovent nocius per li culturas e li resèrvas, qu'an d'incisivas lòngui e trencanti, coma l'esquiròt e lo garri.

rosegar vt. (*rosegui*) 1. Talhar m'ai incisivas, rolhar: *La rateta rosega lo tròç de fromai*. 2. Diminuir leugierament (cen que revèn à quauqu'un). Sin.: **chiconejar**, raunhar.

roseïna n.f. Fucsina.

rosèla n.f. Planta erbacea dei flors rogi, dei sepales caducs, comuna dins lu camps de cereals (Família dei papaveraceas). Sin.: **bèrbia**, **paunàs**, **rosolèla**.

roseliera n.f. Caneliera, sanhieria.

roselita n.f. Espècia minerala rara de la família dei arseniats, de formula $\text{Ca}_2(\text{Co}, \text{Mg})(\text{AsO}_4)_2 \cdot 2(\text{H}_2\text{O})$.

rosenc, a adj. Rosaceu.

roseòla n.f. (med.) Erupcion de tacas rosadi caracteristica d'uni malautias infeccioi ò que manifèston una intolerança à divèrs medicaments.

roseta n.f. 1. Grop format d'una bocla ò de doi boclas, que si pòu destacar en tirant sus li doi extremitats. Sin.: **mièja clau**. 2. Riban nosat en forma de ròsa. 3. Insigne de divèrs òrdres civils ò militaris, que si poarta à la botoniera. 4. (bot.) Lo tot dei fuèlhas plaçadi en cercle. 5. Disc (de vèire, de metal, etc.) adaptat à un candelier per arrestar li coladas de candela fonduda. 6. Saussisson crud de Lion.

rosier n.m. Aubrilhon espinós dau pen dreïçat ò non, cultivat per li sieu flors odoranti (Família dei rosaceas).

rosiera n.f. Filha vertuoà à la quala, dins d'uni localitats, s'autrejava solemnement una corona de ròsas acompanhada d'una recompensa.

rosierista n. Persona especialisada dins la cultura dei ròsas.

rosir vt. (*rosissi*) Donar una tencha ròsa à. ◆ vi. Devenir ròsa.

rosminian, a adj. (filos.) Relatiu à Antòni Rosmaini, à la sieu pensada.

rosmarin n.m. Romaniu.

rosolèla n.f. (Esa) Rosèla.

rosor n.f. Rosat.

ròssa n.f. (fam.) 1. Marrit cavau, sensa vigor. 2. Persona marrida, dura.

rossalha n.f. Malautia infeccioa contagioa, deuguda à un virus que tòca essencialament lu enfants, e caracterisada per una erupcion de tacas rogi sus la pèu.

rossan n.m. Varietat de raïm roge.

rossar vt. Batre, picar. Sin.: **bastonar**, **satonar**, **barcelar**.

rossàs, assa adj. Tèrme pejoratiu de *ros*. Var.: **rossinàs**.

rossastre, a adj. Que tira sus lo ros. Var.: **rossenc**.

rossear vi. (*rossei*) Rossir. Var.: **rossejar**.

rossejant, a adj. Rubescent.

rossejar vi. Rossear.

rossenc, a adj. Rossastre.

rosset, a adj. e n. Que tira sus lo ros.

rosseta n.f. 1. Boscarla dei boascs. 2. Perracha jauna. 3. Peis de mar, de la família dau peis-can, comun en Mediterranea e dins l'Atlantic. 4. Ratapinhata granda e de color rossa, comuna en Àsia dau Sud. 5. Tela cruda, grisa. 6. Varietat de castanha, en Lemosin. 7. Varietat de raïm.

rosseu n.m. Peis que viu en bancs sus li costas atlantiqui, manjadís (Família dei esparides). Sin.: **daurada ròsa**.

rossiment n.m. Accion de rossir; estat de cen qu'es rossit.

rossin n.m. (ist.) Cavau de foarta talha, que s'emplegava sobretot à la guèrra.

rossinàs, assa adj. e n. Tèrme pejoratiu de *ros*. Var.: **rossàs**.

rossineu, ela adj. De color saure daurat.

rossinhament n.m. 1. Crit dau cavau. 2. Crit que sembla aqueu dau cavau.

rossinhar vi. Mandar lou sieu crit, en parlant d'un cavau.

rossinholejar vi. Cantar coma un rossinhòu.

rossinholet n.m. Pichin rossinhòu.

rossinhòu n.m. 1. Passeron brun clar, famós per lo sieu cant crepusculari (Família dei turdidats). ◇ *Rossinhòu dei muralhas*: Cuu roge, coa roja. 2. (fam.)

Cròc qu'emplégon lu serralhiers e lu raubaires per forçar durbir li serralhas. 3. Ravan.

rossir vt. (*rossissi*) Rendre ros: Lo solet a rossit aquesta estòfa. 2. Cremar superficialament: *Rossir un teïssut*. ♦ vi. Devenir ros.

rossit n.m. Odor d'una caua que lo fuèc a degalhat superficialament. Sin.: **cremat**, **borosclat**, **rim**. ◇ (fam.) *Sente lo rossit*: Pilhar un marrit biaï, en parlant d'una situacion, d'un affaire.

rossoli n.m. Planta de la familha dei droseraceas caracterisada per de pichini flors blanqui en pendon terminal e per de fuèlhas radicali en roseta, redoni, provedidi de pels glandularis qu'empresónon lu insèctes.

rossoli n.m. Liquor fabricada principalament en Itàlia e en Turquia, à basa de branda, de sucre, d'aromats e d'una maceracion de petales de ròsas, de flors de portegalièrs (ò finda de suc de fruchs).

rossor n.f. 1. Color rossa. 2. *Taca de rossor*: Efelida.

rosta n.f. 1. Seria de còups. 2. (espòrts) Desfacha importanta, m'un gròs escart de ponchs. Sin.: **barcelada**, **barcelament**, **frusta**, **tanada**, **satonada**, **frandacion**, **pelada**, **tabassada**, **plumada**, **esplumassada**, **fretada**.

rostida n.f. 1. Tartina, lesca de pan rostida. Sin.: **tosta**, **tostada**. 2. Castanhas rostidas.

rostidoira n.f. 1. Aisina de coïna per rostir la carn. 2. Aparelh electric m'una asta que vira e un element qu'escaufa.

rostidura n.f. Accion de rostir. Var.: **rostiment**, **rostissatge**.

rostier n.m. Pan rostit mé de bros.

rostiment n.m. Rostidura.

rostir vt. (*rostissi*) 1. Faire cuèire de carn à fuèc viu es sensa saussa, sus una asta ò au forn. Sin.: **brostolir**, **grasilhar**. 2. Dessecar, cremar: *Lo soleu d'aost foart rostisse li flors*. ♦ **si rostir** v.pr. Èstre expauat à una calor foarta, à un soleu viu: *La torista si rostisse au soleu*.

rostissaria n.f. 1. Botiga dau rostissèire. 2. Restaurant dont si fan rostir li carns dins la sala dei pasts.

rostissatge n.m. Rostidura.

rostissèire, **airitz** n. 1. Negociant que vende de carns rostidi. 2. Coïnier que tracta toi lu aliments rostits, dins una brigada de coïna.

rostit n.m. Pèça de carn cuècha à l'asta ò au forn. ◇ *Rostit de bòu*: Rosbif.

rostral, **a** adj. (Antiqu. rom.) *Colonna rostrata*: Colonna ornada d'esperons de naus (ròstres), quilhada en sovenir d'una victòria navala. Var.: **rostrau**.

rostrat, **ada** adj. Qu'a un ròstre.

rostrau, **ala** adj. Rostral.

ròstre n.m. 1. (Antiqu. rom.) Esperon d'una nau. Sin.: **calcar**. 2. (zool.) Lo tot dei pèças bucali salhenti e ponhenti d'unu insèctes; prolongament anterior de la gruèlha d'unu crustaceus. ♦ (Antiqu. rom.) Tribuna sus lo Fòrum roman, ornada de ròstres pilhats ai Vòlsques (338 av. J.-C.).

ròt n.m. Eructacion.

rot, **a** adj. 1. Qu'a subit una rompedura. Var.: **romput**. 2. Nombre rot: Nombre fraccionari, fraccion. ♦ n.m. 1.

Cen qu'es estat rot: *Pagar lo rot*. 2. (mat.) Fraccion. ◇ *Li decimalas: Laisser còrrer lo rot*.

rota n.f. (Etim. lat. *via rupta*) 1. Via carroçabla, traçada en defoara d'una aglomeracion. Sin.: **camín**, **estrada**, **cauçada**, **via**. 2. Mejan de comunicacion qu'emplega aqueu tipe de via: *Preferir lo ralh à la rota*. ◇ *Còdi de la rota*: Ensèm dei reglamentacions que pertòcon la circulacion sus li rotas. ◇ *Faire rota (vèrs)*: Si dirigir (vèrs). ◇ *Faire faussa rota*: S'enganar de rota, faire mala rota, perdre lo camin; (fig.) S'enganar. ◇ *Metre en rota*: Aviar, faire foncionar. 3. Espaci que cau percórrer, itinerari que cau seguir per anar d'un luèc à un autre: *Pilhar la rota de Tolon*. 4. *Rota maritima*: Itinerari que seguísson regulierament li naus de transpòrt sus de distanças llongui. Sin.: **eissèrva**. ◇ *Rota aerenca*: Itinerari reservat e qu'un plan de vòl predefinissi per anar d'un aeroport à un autre.

ròta n.f. (relig. cat.) Tribunal ordinari dau Sant Sèti, qu'instruisse principalament li causas matrimoniales.

ròta n.f. Santpèire.

rotacion n.f. 1. Movement d'un còrs à l'entorn d'un ponch, d'un axe fixe, material ò non: *La rotacion de la Terra*. Sin.: **girament**, **virament**. 2. (geom.) *Rotacion plana* (d'angle *a* à l'entorn d'un ponch *O*): Transformacion pontuala tala qu'un ponch e lo sieu imatge sígon li extremitats d'un arc de cercle centrat en *O* e qu'a per mesura aquela de l'angle *a*. ◇ *Rotacion dins l'espaci* (d'angle *a* à l'entorn d'un axe *D*): transformacion que la sieu restriccion à tot plan perpendiculari à l'axe es una rotacion plana qu'a per angle *a* e per centre l'interseccion dau plan e de l'axe *D*. 2. Emplec metodic e successiu de material, de procediments, etc.; alternança periodica d'activitats, de foncions de servicis: *Rotacion dei equipas*. ◇ *Temps de rotacion dei resèrvas*: Temps necessari per qu'una resèrva si transforme en chifra d'affaires. ◇ *Rotacion dau personal*: Percentatge dau personal remplaçat, pendent un an, dins una empresa, per rapòrt à l'efectiu mejan. ◇ *Rotacion de l'efectiu*: Dins una equipa esportiva, fach de laisser au repaus d'unu jugaires en donant de temps de juèc à d'autres.

rotacisme n.m. 1. (ling.) Substitucion de la consonanta [r] à una altra consonanta (generalament [z], [d] e [l]), que si pòu observar particulierament en latin ancian e dins de dialèctes italians, e finda en niçard: *balcon* > *barcon*, *calcul* > *carcul*, etc. 2. Dificultat ò impossibilitat à prononciar lu [r].

rotàia n.f. Traça que li ròdas dei veïcules càvon dins lo soal dei camins.

rotaire, **airitz** n. Persona que ròta sovent.

rotar vi. (*ròti*) Faire un ròt, de ròts. Sin.: **eructar**.

rotatiu, **iva** adj. Qu'agisse en virant; qu'es animat d'un movement de rotacion. ◇ *Motor rotatiu*: Motor termic à quatre temps, que lo movement alternatiu dau piston classic es remplaçat per un rotor triangulari que vira à l'entorn d'un axe central, inventat per l'engenhair alemand F.Wankel. ◇ *Crèdit rotatiu*: Sensa data d'escadença, que la banca pòu transformar quora vòu en crèdit à tèrme.

rotativa n.f. Premsa que la sieu forma es cilindrica e que lo sieu movement rotatiu continu permete d'estampar m'una granda velocitat.

rotativista n. Persona que mena una rotativa.

rotator, tritz adj. (didact.) Que fa virar. ◇ (anat.) *Muscle rotator* ò *rotator*, n.m.: Que permete la rotacion dei partidas ai quali es estacat.

rotatòri, òria adj. 1. Relatiu à una rotacion, caracterisat per la rotacion: *Movement rotatòri*. 2. (fis., quim.) *Poder rotatòri*: Proprietat qu'an diverss substànças de faire virar lo plan de polarisacion de la luz.

rotenòna n.f. Substànça insecticida extracha de la rauc de leguminoas d'Àsia tropicala.

rotier, a adj. Relatiu ai rotas: *Ret rotiera*. Sin.: **estradièr**. ◇ *Carta rotiera*: Qu'indica li rotas.

rotier, a n. 1. Persona especialisada per menar lu camions à l'ònga distança. Sin.: **camionaire**. 2. Ciclista especialisat dins li corsas sus rota. ◆ n.m. (fam.) Restaurant simple situat au l'òng d'una rota de granda circulacion.

rotier n.m. 1. (ist.) Sordat qu'apartenia à una dei clicas d'irreguliers e de raubaires dau s. XIIⁿ fins au s. XVⁿ. Sin.: **arlòt**. 2. (fam.) *Un vièlh rotier*: Òme que l'experiéncia a rendut gaubiós.

rotiera n.f. Automobila que permete de realisar de viatges l'òngs dins de boani condicions.

rotifèr n.m. *Rotifèrs*: Crustaceus aquatics minuscules de la classa dei invertèbrats microscopics.

rotina n.f. Abitudina pilhada de faire quauqua ren totjorn dau meme biais, que devèn monotòne.

rotinaire, airitz adj. e n. Rotinier.

rotinier, a adj. e n. Que si conforma à una rutina; qu'agisse per rutina. Var.: **rotinaire**.

rotlada n.f. 1. Accion de si rotlar en bòcha au cors d'una tombada per si protegir. 2. Efecte donat per la votz, lo cant qu'altèrna doi nòtas ò demai sus una mema sillaba, un meme son: *Li rotladas d'un passeron*. 3. Dessenh melodic, ornamental, de ritme variable, que precedisse una nòta tenguda ò que restaca doi nòtas disjonchi d'un interval. 4. Lesca de carn ò tròç de pasta rotlada à l'entorn d'una farça. 5. Preparacion de carnsalada cuècha qu'a una forma cilindrica d'au manco 9 à 10 cm de diamètre.

rotlador n.m. Rotleu que sièrve à estendre una pasta.

rotlaire n.m. 1. Persona que buta de carriòlas, etc. 2. Ciclista dotat d'endurança sus lo plat e sus li corsas còntre la moastra.

rotlament n.m. 1. Accion de rotlar; movement de cen que rotla. 2. (mecan.) Organe destinat, dins un sistema en rotacion, à substituir un fretament de rotlament à un fretament de desplaçament: *Rotlament à bilhas*. 3. Bosin, son sord e continu qu'evòca un veicule, un objècte que rotla: *Rotlament de tamborn*. ◇ (med.) *Rotlament diastolic*: Bosin de la tonalitat grèva audit à l'auscultacion quora li a un estrechiment mitral. 4. Circulacion e utilizacion dei sòus per lu pagaments, li

transaccions. 5. Succession de personas, d'equipas, dins un travalh.

rotlant, a adj. Que rotla.

rotlar vt. 1. Desplaçar quauqua ren en lo faguent virar sus eu-meme: *Rotlar una bota*. Sin.: **rodelar, rotlejar, virar**. 2. Faire avançar quauqua ren proveit de ròdas. 3. Metre en rotleu: *Rotlar una cigarreta*. 4. *Enrotlar, envolopar*: *Rotlar quauqu'un dins una cubèrta*. 5. Provocar un balançament à: *Rotlar li espatlas*. ◇ *Rotlar li mecanicas*: Fanfaronar, marjassar, faire lo bulo. 6. Aplanir una susfàcia au mejan d'un rotleu: *Rotlar un pelenc*. 7. *Rotlar lu «r»*: Li faire vibrar. 8. Enganar: *Rotlar un client*. Sin.: **colhonar, engarçar**. ◆ vi. 1. Avançar, tombar en virant: *Una bilha que rotla*. Sin.: **regolar** (sus una penda). 2. Si desplaçar, en parlant d'un veicule, dei sieus passatgiers. 3. (mar.) En parlant d'una nau, èstre afectat per lo rotlum. 4. Faire audir de rotlements: *Lo tròn rotla dins la montanha*. 5. *Rotlar sobre*: Aver per objècte principal: *Una conversacion que rotla sobre lu sòus*. ◆ **si rotlar** v.pr. 1. Si virar, s'enrotlar: *Si rotlar dins l'èrba*. 2. *Si rotlar en bola*: S'agromicelar.

rotlat, ada adj. 1. Enrotlat, mes en rond. 2. *Còdol rotlat*: Que l'accion de l'aiga a arredonit. 3. *Espatla rotlada*: Espatla desossada e parada sota forma de rotleu. 4. (fam.) *Ben rotlat*: Ben proporcionat, sobretot en parlant d'una frema. 5. «R» *rotlat*: Realisat per de batements de la poncha de la lenga còntre lu alveòles.

rotlat n.m. Pastissaria que la sieu pasta, cubèrta de marmelada ò de crema, es enrotlada.

rotlatge n.m. 1. Accion de rotlar quauqua ren. 2. Transpoart de mèrc per veitura. 3. (mar.) Transpoart de mèrc entre la tèrra e lo bòrd au mejan de veicules que ròtlon.

ròtle n.m. 1. Cen que deu dire ò faire un actor, una actritz, dins un film, una pèça de teatre, un dançaire dins un balet, un cantaire dins una òbra musicala; lo personatge ensinda representat. ◇ *Aver lo beu ròtle*: Agir, èstre dins una posicion que sembla privilegiada. Sin.: **aver lo melhor ròtle**. ◇ *Juèc de ròtle*: Juèc d'estrategia dont cada jogaire incarna un personatge que deurà reagir ai eveniments dau juèc. ◇ *À torn de ròtle*: Un après l'autre, alternativament. Sin.: **un quora l'autre, au sieu torn**. 2. Eplec, foncion, influença qu'una persona exercisse. ◇ *Jugar un ròtle dins quauqua ren*: Li participar. 3. Foncion d'un element (dins un tot): *Lo ròtle dau vèrbo dins la frasa*. 4. (sociol.) Ensèm de nòrmas que regisson lo comportament d'un individú en rason dau sieu estatut social ò de la sieu foncion dins un grope. 5. Lista, catalògue. Sin.: **registre**. ◇ (mar.) *Ròtle d'equipatge*: Lista de toti li personas emplegadi à bòrd d'una nau e dei passatgiers. 6. (dr.) Registre sus lo quau son inscrichi dins l'òrdre cronologic lu afaires sotamés à un tribunal. ◇ (dr.) Fulhet sus lo quau es transcrich un acte juridic (acte notariat, etc.). 7. (dr. fisc.) *Ròtle nominatiu*: Acte administratiu que poarta lo nom dei contribuables e lo montant de la sieu imposicion. 8.

(tecn.) Coarda de tabat à mastegar obtenguda per torcion de fuèlhas fermentadi.

rotlejar vt. Rotlar, virar.

rotleta n.f. 1. Pichina ròda que vira, fixada sus un objècte, sota lo pen d'un mòble, etc. Sin.: **rodeta**. 2. Aisina dau dentista per lo tractament dei lesions de la dent e li intervencion sus lo teissut dur de la dent. 3. Aisina facha d'una pichina ròda dentada m'un mànegue, que sièrve à faire de marcas sus una susfàcia, en particulier en coïna. 4. Juèc dins lo quau lo jugaire escomete sus una grasilha mé de nombres de 0 à 30 e ganha quora una bilha sus un plateau que vira s'arrèsta sus un numèro qu'a jugat.

ròtle-títol n.m. Dins lu arts de l'espectacle, ròtle omonime dau títol de l'òbra interpretada.

rotleu n.m. 1. Objècte de forma cilindrica: *Rotleu de pergamin*. Sin.: **rodeu**. ◇ *Rotleu per la pastissaria*: Rotlador. Sin.: **lauvanier**. 2. (agric.) Instrument compausat de cilindres que si passa sus lo soal per rompre li mòtas, tassat lo semenat. 3. (pint.) Manchon que pòu èstre de divèrsi matèrias (generalament sintetiqui), per estendre la pintura. 4. Bigodí (fr.). Sin.: **parpalheta**. 5. (trav. pub.) *Rotleu esquiquaire*: Engenh automotor que si desplaça lentament per compactar lo soal, compausat de cilindres metalics d'un grand diamètre e d'un grand pes que li sièrvon de ròdas. 6. Franhent, èrsa que la sieu cresta es enrotlada. 7. (arquít.) Reng de claveus d'un arc. 8. (espòrts) Saut en autessa fach en passant la barra sus lo ventre.

rotlier n.m. 1. (ist.) Veiturier que transportava de mèrç, au s. XIXⁿ. 2. (mar.) Nau de carga sus la quala li operacions de cargament e de descargament si fan per rolatge.

rotlís n.m. Rotlum. Sin.: **bidorsada**, **borrolís**.

rotlòta n.f. Granda veitura dont vivón lu caracos, etc. Sin.: **carri**, **tiracamin**.

rotlum n.m. Movement de la nau sus li bandas, de poja a òrsa (ò lo contrari). Var.: **rotlís**.

rotoliera n.f. Capeu de feutre.

rotonda n.f. 1. Bastiment de plan pauc ò pron circulari, sovent m'una copòla en dessobre. 2. (anc.) Banqueta en mièg cercle à l'arrier d'un autobús. 3. Giratòri. Sin.: **ponch redon**, **estela**.

rotonditat n.f. Estat de cen qu'es redond: *La rotonditat de la Tèrra*. Var.: **redonetat**, **redondetat**.

rotor n.m. 1. Ensèm constituit dau boton e dei susfàcias qu'assegúron la sustentacion dei giravions. 2. (electr.) Partida d'una màquina que vira (per op. à estator).

rotula n.f. 1. Pichin oàs circulari e plat situat à la partida anteriora dau genolh. Sin.: **rodeta**, **noseu**. ◇ (fam.) *Èstre sus li rotulas*: Èstre foarça las. 2. (mecan.) Pèça de forma esferica, emplegada coma articulacion dins d'organes que si dévon orientar dins toi lu sens. Sin.: **noseta**.

rotulian, a adj. Que pertòca la rotula.

rotura n.f. 1. Condiçion de quauqu'un ò d'un eritatge que non es nòble. 2. Ensèm dei roturiers.

roturier, a adj. e n. Que non es nòble: *Lo rèi a esposat una roturiera*.

rovèsta n.f. Revèrs, gròssa desfacha. Sin.: **frusta**, **rosta**.

Ru Simbòle dau ruteni.

rua n.f. 1. Plec de la pèu, deuguda à l'atge, à l'amaigriment, etc. 2. Leugiera ondulacion à la susfàcia de l'aiga. 3. Selhon leugier sus una susfàcia: *Un pom cubèrt de ruas*. 4. (geol.) *Rua oceanica*: Dorsala. 5. (mar.) Cordatge que sièrve à tendre li sàrtias au mejan d'un palan. Sin.: **corredor**. Var.: **rua**.

ruar vt. 1. Marcar de ruas. 2. Atesar au mejan de tibadors. Var.: **rugar**. ◆ **si ruar** v.pr. Si curbir de ruas.

ruat, **ada** adj. Cubèrt de ruas. Var.: **rugat**.

ruban n.m. Riban.

rubarba n.f. Planta vivaça dei fuèlhas largui, que lu sieus pecols si mànjon cuèchs (Família dei polygonaceas).

rubatar vt. Ribatar.

rubatera n.f. Descarga publica (Saorj).

rubato adv. (mús., mòt it.) M'una granda libertat ritmica: *Movement executat rubato*.

rubefaccion n.f. 1. (med.) Rojor de la pèu deuguda à de substanças irritanti. 2. Dins li regions tropicali, coloracion en roge d'un soal, nomenada laterita, deuguda ai oxides ferrics que l'alteracion dei ròcas libèra.

rubeficant, a adj. Si di d'un medicament que provòca una rubefaccion.

rubeficar vt. (*rubefiqui*) Produire la rubefaccion de.

rubellita n.f. Tormalina roja.

rubenian, a adj. Que fa pensar au biaís de Rubens.

rubeòla n.f. Malautia virala eruptiva, contagiosa e epidemica, que sembla la rossalha.

rubeolós, **oa** adj. e n. Que pertòca la rubeòla; que n'en sofrisse.

rubescant, a adj. (lit.) Que devèn roge.

rubi n.m. Marna roja. Var.: **rubina**.

rubicea n.f. *Rubiaceas*: Família de plantas gamocèfali à flors, que comprèn mai de 10 000 espècias e 600 genres (aubres, boissons, lianas, plantas erbaceas), coma lo cafeier, la garança, lo gardénia.

rubican adj. m. *Cavau rubican*: Cavau negre, bai ò robin, de la rauba semenada de pels blancs.

rubicela n.f. (miner.) Espinèla d'una varietat jaune d'aur.

rubicond, a adj. Roge, en parlant dau vis.

rubidi n.m. Metal alcalin de densitat 1,52, que fonde à 39°C, analògue au potassi ma totplen mai rare; element (Rb) de n° atomic 37 e de massa atomica 85,46.

rubiginós, **oa** adj. 1. Cubèrt de rolh. 2. Qu'a la color dau rolh.

rubin n.m. 1. Pèira preciosa, varietat dau corindon, transparenta e d'un roge viu mesclat de ròsa ò de porpre. 2. Pèira dura que sièrve de supòrt à un torrilhon d'engrenatge de relotjaria. Var.: **rubís** (fr.), **robin**.

rubina n.f. Rubi.

rubís n.m. Rubin.

rubrica n.f. 1. Indicacion de la matèria d'un article, d'un desvolopament, dins un obratge: *Li rubricas d'una enciclopedia*. Sin.: **títol**. 2. Categoria d'articles sus un subjècte determinat que pareisse cada setmana, dins un jornal: *Tenir la rubrica dei mòts mesclats*. 4. (relig. cat.) Dins lu libres liturgics, indicacion en letras rogi à prepaus dei rites que cau observar dins la celebracion dei actes. Var.: **rúbrica**.

rúbrica n.f. Rubrica.

rubricar vt. (*rubriqui*) Metre en rubrica, donar una rubrica à (un article). Sin.: **entítolar**.

rubricista n. Persona encargada de tenir una rubrica dins un jornal, una revista.

ruda n.f. Ruia.

rudament adv. D'un biais rude, brutal; crudelament. Sin.: **rufament**, **bruscament**, **durament**.

rude, **a** adj. 1. Dur, aspre au tocar: *Aver la pèu ruda*. Sin.: **rufe**, **raspinhós**, **rascanhós**. 2. Rauc, desagradu, en parlant d'un son: *Una votz ruda*. 3. Sevèr e brutal: *Èstre rude m'ai sieus emplegats*. Sin.: **brusc**. 4. Qu'a un caractèr, de biais grossiers. Sin.: **descortés**, **maucreat**. 5. Dificilament suportable; que demanda de resistença, d'esfoarç: *L'ivèrn serà rude*. 6. Remirable dins lo sieu genre: *Un apetit rude*. Sin.: (fam.) **famós**, **fotut**, **brave**.

rudejament n.m. (lit.) Accion de rudejar.

rudejar vt. Tractar durament; brutalisar, mautractar.

rudentar vt. Provedir de rudenturas.

rudentat, **ada** adj. Que presenta de rudenturas.

rudentura n.m. (arquít.) Ornement en forma de bleta, sigue unida, sigue decorada, que pòu emplir fins au tèrç de l'autessa dei caneladuras d'una colomna ò d'un pilastre. Sin.: **motladura**.

ruderacion n.f. Empeiratge, caladatge.

ruderal, **a** adj. (bot.) Que creisse dins lu vièlhs barris: *La cambarosseta es una planta ruderala*. Var.: **ruderau**.

ruderau, **ala** adj. Ruderal.

rudes(s)a n.f. 1. Caractèr de cen que si supoarta dificilament. 2. Caractèr de cen qu'es gaire delicat: *La rudessa d'un lengatge*. 3. Caractèr de quauqu'un, dau sieu comportament qu'es dur, insensible: *Tractar quauqu'un mé rudessa*. Sin.: **aspretat**, **bestialitat**, **violença**.

rudiment n.f. 1. (lit.) Element encara grossier de quauqua ren: *Un rudiment de tecnica*. Sin.: **nocion**, **principi**. 2. Organe animal ò vegetal inacabat, non foncional. ◆ pl. Nacions elementari d'una sciènça, d'un art. Sin.: **principis**, **embrion**, **nacions**, **elements**, **fondaments**, **basas**.

rudimentari, **ària** adj. Elementari, gaire desvolopat: *De conoissenças rudimentari*. Sin.: **basic**, **embrionari**, **primitiu**.

ruèisser vi. Reüssir.

ruelha n.f. (anc.) Veïcule ipomobile que si menava dau dedintre.

rufe, **a** adj. Aspre, raspinhós, rude, rústegue.

rufelada n.f. Rasclada, rosta.

rufetat n.f. Rugositat.

rufor n.f. Rugositat.

rufian n.m. 1. Proxenèta. Sin.: **macareu**. 2. Òme sensa escrupules.

rufiana n.f. Papier estraçat per acendre lo fuèc (Esa).

rufianàs, **assa** n. Aumentatiu de *rufian*.

rufianatge n.m. (pop.) Prostitucion. Sin.: **putaria**, **putitge**.

rufianejar vi. (pop.) Si prostituir. Sin.: **putanejar**, **putejar**, **embagassar**.

ruga n.f. Rua.

rugar vt. (*rugui*) Ruar.

rugat, **ada** adj. Ruat.

rugbi n.m. Espòrt que si juèga à la man e au pen m'un balon ovale e qu'opaua d'equipas de 13 ò 15 jugaires, dins lo quau si tracta de depauar lo balon darrier la linha de marca ò de lo faire passar en dessobre de la barra transversala entre lu pals. Var.: **rugby**.

rugbijaire, **airitz** n. Persona que juèga au rugbi.

rugbiman, **rugbiwoman** n. Persona que juèga au rugbi. Var.: **rugbyman**, **rugbywoman**.

rugbistic, **a** adj. Dau rugbi. Var.: **rugbytic**.

rugbyman, **rugbywoman** n. (angl.) Persona que juèga au rugbi. Var.: **rugbiman**, **rugbijaire**. ■ Remarca: lo plural anglès demanda d'emplegar e de notar **rugbymen**, **rugbywomen**.

rugbystic, **a** adj. Dau rugbi. Var.: **rugbistic**.

rugiment n.m. 1. Crit dau lion e d'autres felins. 2. Crit, vociferacion, bosin violent: *Lu rugiments de la tempèsta*. Var.: **rugit**. Sin.: **bram**, **bramadissa**, **bramadis**.

rugir vi. (*rugissi*) 1. Mandar de rugiments: *Lo lion rugisse*. 2. Mandar de crits de furor, de menaça: *Rugir de ràbia*. Sin.: **bramar**.

rugissent, **a** adj. Que rugisse.

rugit n.m. Rugiment.

rugós, **oa** adj. Que la susfàcia presenta d'asperitats; rude au tocar: *Una pèu rugoa*. Sin.: **aspre**, **raspinhós**, **rufe**, **ruscós**, **grapelós**, **rústegue**.

rugós n.m. Pichina pèça rugoa sobre la quala pòu venir frotar un element sensible à la friccion, dins un artifici pirotecnic.

rugositat n.f. 1. Estat d'una susfàcia rugoa. 2. Asperitat, ponch dur e aspre au tocar, sus una susfàcia, sus la pèu. Sin.: **aspretat**, **rufetat**, **rufor**.

ruia n.f. [*ryja*] Planta vivaça que sente mau, dei flors jauni, que viu dins lu luècs secs (Família dei rutaceas). Var.: **ruda**.

rum n.m. Rem.

rumb n.m. Rhumb.

rumen n.m. Pança.

ruminacion n.f. Romiada.

ruminant, **a** n. Romiaire.

ruminar vt. Romiar.

runa n.f. Caractèr de l'alfabet ancian emplegat per lu pòbles germanics e escandinaus.

runic, a adj. Relatiu ai runas; format de runas: Una inscripcion runica.

runiforma adj. Que recòrda la forma dei runas.

runilògue, a n. Especialista de l'escriptura runica.

rup n.m. 1. Anciana mesura de pes niçarda valent 25 liuras (7,790 kg). 2. (fig.) Granda quantitat: *Ai un rup de cauas de faire, ai un rup d'amics*. Sin.: **molon**.

rupèstre, a adj. 1. Que creisse dins li ròcas: *Una planta rupèstra*. Sin.: **rocassier**. 2. Realisat sus de ròcas, talhat dins la ròca: *Una pintura rupèstra*.

rupicabra n.f. Sotafamília de bovines, qu'enclau lu camós, e d'autres animaús intermediaris entre la cabra e l'antilòpa.

rupicòla n.f. Auceu d'Amèrica miegjornala, dau plumatge lusent. Sin.: **gal de ròca**.

ruptor n.m. Dispositiu que sièrve à interrompre

rural, a adj. De la campanha, dei paisans. Var.: **rurau**. Sin.: **campanhòu**. ◇ *Exòde rural*: Desplaçament duradís dei populacions rurali vèrs li vilas, vèrs li zònas dont auran mai d'oportunitats per trovar de trabalh, de comèrcis, de servicis... ◆ n. Que viu en campanha.

ruralament adv. D'un biais rural: *Èra vestida ruralament*.

ruralisme n.m. Tendènça à idealisar la vida en campanha.

ruralitat n.f. Condicion dei gents e dei cauas de la campanha; estat de cen qu'es rural.

rurau, ala adj. Rural.

rurban, a adj. 1. Relatiu à la rurbanisacion. 2. Si di d'un territòri qu'a subit una rurbanisacion.

rurbanisacion (-izacion) n.f. (geogr.) Desvolopament dei vilatges pròches dei grandi vilas, dei quali constituïsson li banlegas.

rurbanisar (-izar) vt. (de *rural* e *urbanisar*) Faire subir una rurbanisacion (à un territòri).

rus, russa adj. e n. De Rússia. ◆ n.m. Lenga eslava parlada en Rússia e dins li anciani repúblicas d'URSS.

rusa n.f. 1. Procediment furbo qu'una persona emplega per obtenir cen que vòu. ◇ *Rusa de guèrra*: Procediment emplegat per vèncer un adversari. 2. Gaubi de quauqu'un per enganar. 3. Cercar rusa: *Cercar garrolha*. Sin.: **engana, estratagèma, finta, astúcia, finassaria, fallacia, manigança, artifici**.

rusar vi. 1. Agir embé rusa. 2. Cercar garrolha. Sin.: **fintar, enganar, finassejar**.

rusat, ada adj. Que manifèsta de rusa. Sin.: **enganaire, mariòlo, finòcho, alurat, ruson, furbo, astuciós, pelegro, finòt, finaudeu**.

rusca n.f. Envolopa mai ò mens espessa dei vegetaus e d'uni menas de frucha. Sin.: **escòrça**. ◇ (espec.) Escòrça dau suve. ◇ Abitacion d'una colonia d'abelhas; abitacion especialament preparada per li abelhas, à l'origina mé d'escòrça de suve, constituïda, lo mai sovent, de compartiments verticals plaçats dins una caissa; la colonia d'abelha que li viu. Sin.: **brusc, abelhier**.

ruscaire, airtiz n. Persona que rusca. Sin.: **desruscaire, rusquier**.

ruscar vt. (*rusqui*) 1. Levar la rusca de (un aubre). 2. Travalhar e preparar lo cuer. Sin.: **tanar**.

ruscat, ada adj. 1. Cubèrt de rusca. 2. Tanat.

ruscatge n.m. Accion de ruscar lo cuer. Sin.: **tanatge**.

ruson n.m. 1. Garrolhaire. 2. Furbo.

rusquier, a n. Ruscaire.

russificacion n.f. Accion de russificar; fach de si russificar.

russificar vt. (*russifiqui*) Faire adoptar li institucions, la lenga, lu biais rus à.

russofil(e), a adj. Favorable ai Rus, à la Rússia: *Menar una politica russofila*.

russofòbe, a adj. Ostile ai Rus, à la Rússia.

russofòne, a adj. e n. Que parla rus.

russula n.f. Fonge à lamas, dau capeu jaune, vèrd, roge, ò brun violaceu, que d'uni varietats son manjadissi e d'autri son toxiqui. ◇ *Russula cyanoxantha*: Lera vèrda, russula verdejanta, palomet, verdet. ◇ *Russula emetica*: Rojon, rososon, rogin. ◇ *Russula foetens*: Russula pudenta.

russulacea n.f. *Russulaceas*: Família de fonges, coma lo sanguin.

rústegue, a adj. e n. 1. Grossier, que manca d'educacion. Sin.: **maucreat, pàntol, pacanart, vilan, tibursi, pacan, gavach**. 2. Qu'a la simplicitat, la natura, dau monde de la campanha. Sin.: **campèstre, campanhòu, rural**. 3. Si di d'una òbra, d'un fach, complits d'una mena primitiva, sensa cèrca de qualitat. Sin.: **rustic**.

rustegues(s)a n.f. Mancança d'educacion, maucreança.

rusteguet n.m. Rustuguet.

rustic, a adj. 1. Qu'a lo caractèr, la simplicitat de la campanha. Sin.: **rústegue**. 2. Fach embé simplicitat: *Una aisina rustica*. ◇ (arquit.) *Òrdre rustic*: Que presenta un aspècte brut, grossier. 3. (agric.) Que pòu suportar de condicions de vida dificili, en parlant d'una planta, d'una bèstia.

rusticar vt. Rustigar.

rusticatge n.m. Rustigatge.

rusticitat n.f. Caractèr de cen qu'es rustic. Sin.: **pacanaria**.

rustigar vt. (*rústigui*) Talhar (una pèira) au mejan d'un rústigue. Var.: **rusticar**.

rustigatge n.m. Accion de rustigar. Var.: **rusticatge**.

rústigue n.m. Destrau de talhaire de pèira, dau trencant dentelat.

rustina n.f. Pichina rodèla de cauchó, que sièrve à reparar una cambra d'ària de bicicleta.

rustuguet n.m. Anemòna de mar, actinia, rastega.

rutabaga n.m. (*Brassica napus subspecies Rapifera*) Planta de clima frèi e umide, cultivada per la partida dau sieu pen renflada en dessobre dau soal, qu'es manjadissa (Família dei crucifèrs). Sin.: **caulet-raba** (ma non si deu confondre embé un autre *caulet-raba*, qu'es lo *Brassica oleracea* var. *gongylodes*)

rutacea n.f. *Rutaceas*: Família de plantas dicotiledonèi dialipetali, coma lo portegalier, la ruia. Sin.: **auranciaceas**.

rutala n.f. *Rutalas*: Família de plantas coma lo gaiac.

rutar vt. Urtar. Sin.: **acipar**. ♦ **si rutar** v.pr. S'entrebatre.

rutène, a adj. e n. De Rutènia. ◇ *Glèia catolica rutèna*: Glèia uniata creada en lo 1596 e que depende de l'anciana metropòli de Kyïv. Var.: **rutenian**.

rutèni n.m. Metal dau grope de la platina, de densitat 12,3, que fonde vèrs 2500°C; element (Ru) de n° atomic 44 e de massa atomica 101,07.

rutenian, a adj. e n. Rutène.

rutherford n.m. 1. Carbonat natural d'urani. 2. Unitat de radio-activitat.

rutherfordi n.m. Element quimic (Rf) de n° atomic 104 e de massa atomica 261.

rutil(e) n.m. Oxide natural de titani TiO₂.

rutilament n.m. (lit.) Caractèr de cen qu'es rutilant. Var.: **rutilança**. Sin.: **resplendor, treslusida**.

rutilança (-ància) n.f. (lit.) Caractèr de cen qu'es rutilant. Var.: **rutilament**.

rutilant, a adj. 1. (lit.) D'un roge viu. 2. Que lue d'un esclat viu. Sin.: **treslusent, belugant, beluguejant, lusent, luminós, resplendent**.

rutina n.f. Glucoside extrach de divèrs vegetaus (ruia, tomati), e dotat d'una activitat vitaminica P. Sin.: **rutósida**.

rutósida n.m. Rutina.

rwandés, esa adj. e n. Dau Rwanda. Var.: **roandés**.

S

s 19ª letra de l'alfabet (èssa, èsse).

s Simbòle de la segonda.

S Simbòle dau siemens.

S Simbòle dau sofre.

sa adj. poss. Adjectiu possessiu femenin de la tèrça persona, que s'emplega davant lu parents pròches e davant lu titòls de noblessa, de senhoria: *Es venguda mé sa maire, Sa Santetat*.

S.A. Sigla per una *Societat anonima*.

saaraolí adj. e n. Saarian.

saarian, a adj. e n. Dau Saara. Var.: **saharian, saaraolí, saharaoí**.

saba n.f. 1. Liquide que circula dins li divèrsi parts dei vegetaus. 2. (lit.) Cen que dona la foarça, la vigor.

sabaion n.m. (it. *zabaione*) Crema liquida à basa de vin ò de liquor, d'òus e de sucre.

sabat n.m. 1. Jorn de repaus ebdomadari (dau divendres au sera fins au dissabta au sera) dedicat à Dieu, qu'es una obligacion estrecha per tot judieu. 2. Recampament nuchenc de mascs e de mascas que, en seguent la tradicion populària, si debanava lo dissabta à mièjanuèch sota la presença de Satan.

sabata n.f. 1. Pantofla, cauçada vièlha e frusta. Sin.: **grola**. 2. Espòrt de combat codificat, dins lo quau si pòu picar m'ai pens e m'ai ponhs, vesina de la bòxa francesa.

sabatària n.f. Luèc dont si fan li sabatas.

sabatear vi. (*sabateï*) Còrrer en estirassant lu pens. Var.: **sabatonear**.

sabatic, a adj. 1. Qu'apartèn au sabat: *Repaus sabatic*. 2. *Annada sabatica*: Cada seten an, pendent lo quau, segond la lèi mosaïca, li tèrras èron laissadi en garach e lu sieus produchs naturals abandonats ai paures. ◇ *Annada de conget autrejada* à d'emplegats ò à de quadres dins lu empresas, à de professors d'universitat dins divèrs país.

sabatie n.m. Cordonier, pegòt.

sabatier n.m. Espinarguet.

sabatier n.m. Notonècte.

sabatin, a adj. Dau sabat; dau dissabta.

sabatina n.f. Tèsi de controversa que si tenia à la fin de la promiera annada de filosofia.

sabaton n.m. 1. Cauçada d'enfant. 2. Cabrifuèlh (*Lanicera caprifolium*). 3. Esclop (d'un animau).

sabatonear vi. (*sabatoneï*) Sabatear.

sabec n.m. (Etim.ar. *chabbak*) Nau de tres aubres de Mediterranea, foarça fin, que va à la vela ò ai rems, qu'emplegàvon lu piratas barbarescs.

sabeïsme n.m. Religion dei sabencs.

sabela n.f. Vèrp marin que viu dins un tube enfonsat dins la beta, e que poarta doi lòbes de branquias

filamentò (Lòng fins à 25 cm; classa dei annelides poliquèts).

sabellianisme n.m. Doctrina de Sabellius.

sabenc, a adj. De Saba. Var.: **sabeu**. Sin.: (ling.) **sud arabic**. ◇ n.m. Sòci de manti sèctas de l'islam ancian.

sabença n.f. Saber.

sabencar vt. (*sabenqui*) Levar de la vinha lu brots inutiles. Var.: **sebançar**.

sabencatge n.m. Accion de sabencar.

sabent, a adj. e n. Sapient, sabentós, scienciat, perit, dotat, saberut, letrat, erudit.

sabentalha n.f. 1. Lo monde dei sabents. 2. (pej.) Personas que si créson sabents.

sabentament adv. D'un biais sabent. Var.: **sapientament, sabentosament, saberudament**.

sabentós, a adj. e n. Sabent.

sabentosament adv. D'un biais sabentós.

sabentura n.f. 1. Erudicion. 2. (pej.) Pedantisme, pedantaria.

saber n.m. La conoissença d'una mena generica, lo fach de saber. Sin.: **saupre, sabença, sapiença**.

saber vt. Fach d'aver la conoissença de. Sin.: **saupre**.

saber-faire n.m. Saupre-faire.

saberut, uda n. e adj. Sapient.

saberudament adv. Sabentament.

saber-viure n.m. Saupre-viure.

sabin adj. m. *Cae sabin*: Genebrier d'Euròpa meridionala, que li sieu fuèlhas an de proprietats medicinali.

sabir n.m. 1. Sistema lingüistic reduch à quauqui règlas de combinason e au vocabulari d'un camp lexical determinat (comèrci, per ex.) 2. Lengatge dificilament comprensible.

sabla n.f. Ròca sedimentària mòbla, formada de grans que la sieu talha vèria de 0,02 à 2 mm. Sin.: **arena**. ◇ *Sabla fina*: Arenin (Niça), sablon, sableta, areneta, sablina. ◇ *Fondar una empresa sus la sabla*: Fondar una empresa sobre quauqua ren de gaire solide. ◇ pl. *Sablas movedissi*: Sabla dont una persona si pòu enfonsar. ◇ adj. inv. D'una color brun clar.

sablaira n.f. 1. Aparelh tractat per lo sablatge dei rotas. 2. Màquina que permete de projectar embé foarça de sabla fin per decapar, depolir.

sablaire n.m. 1. Obrier que practica lo sablatge. 2. Obrier encargat de la preparacion dei sablas de motlatge.

sablar vt. 1. Curbir (una susfàcia) de sabla. Var.: **ensablar**. Sin.: **arenar**. 2. Netejar, decapar per projeccion de sabla ò d'un autre abrasiu.

sablaria n.f. Partida d'una fondaria dont si preparon li sablas de motlatge au mejan de diferents tractaments.

sablat, ada adj. 1. Cubèrt de sabla: *Una cort sablada*. 2. Qu'a subit un sablatge. Var.: **ensablat**. Sin.: **arenat**.

sablatge n.m. Accion de sablar, de netejar mé de sabla; lo sieu resultat. Var.: **ensablatge**. Sin.: **arenatge**.

sable n.m. (arald.) La color negra.

sableta n.f. Sabla fina.

sablier, a adj. Relatiu à l'extraccion, au comèrci de la sabla. Var.: **sablonier**.

sablier n.m. Aparelh per mesurar lo temps, constituït de doi recipients de vèire sobrepauats, que comunïcon per un passatge estrech dont s'ecorre la sabla fina. Sin.: **ampoleta**.

sabliera n.f. 1. Carriera de sabla. Var.: **sabloniera**. Sin.: **areniera, arenier**. 2. (c. de f.) Que contèn de sabla e destinat à empachar lo patinatge dei ròdas sus lu ralh. Sin.: **areniera, arenier**. 3. (constr.) Gròssa pèça de fustaria pauada orizontalement sus l'espessor d'un barri, dins lo meme plan qu'aqueu barri, e que reçaup lo bas dei cabrilhons de cubertura.

sablon n.m. Sabla dei grans fins. Sin.: **plaia, arenalh**. 1285: «... *quan seran de vostr'obediència faran tal fin qu'al mar per lo sablon ...*», 1300: «*aquí fan una barca d'homs de fellonia ... Can an vist lo cor sant venir per lo sablon*» (Ramon Feraud).

sablonar vt. Sablar.

sablonenc, a adj. Mesclat de sabla; dont li a totplen de sabla. Var.: **sablós, sablonós**.

sablonier, a adj. Sablier.

sablonier, a n. Persona que carreja de sabla.

sabloniera n.f. Sabliera.

sablonós, oa adj. Dont li a totplen de sabla. Var.: **sablonenc**. Sin.: **arenós**.

sablós, oa adj. Mesclat de sabla. Var.: **sablonenc, sablonós**.

sablum n. m. La sabla d'una mena generica.

sabon n.m. 1. Produch obtengut per l'accion d'una basa sus un còrs gras, e que sièrve per netejar; tròç motlat d'aquesto produch: *Sabon de Marselha*. 2. (fam.) Repròchi sevèr: *Passar un sabon à quauqu'un*.

sabonada n.f. 1. Accion de lavar mé de sabon. Var.: **sabonatge**. 2. (fig.) Reprimanda, lavatge de tèsta, ramonada, admonestacion.

sabonaire, airtiz n. Obrier(a) que fa de sabon.

sabonar vt. 1. Lavar mé de sabon. 2. (fig.) Sin.: **admonestar, cridar, semonsar, leçonar**.

sabonaria n.f. Fàbrega de sabons.

sabonat n.m. (farm.) Preparacion medicamentoa obtenguda per mesclatge dins una solucion alcolica de sabon.

sabonatge n.m. Sabonada.

sabonèla n.f. Èrba dau sabon. Var.: **saboneta, saponària**.

saboneta n.f. 1. Pichin sabon perfumat. 2. Èrba dau sabon. Var.: **sabonèla, saponària**.

sabonier, a adj. Relatiu au sabon, à la sieu fabricacion, au sieu comèrci.

sabonier, a n. Persona que fabrica de sabon; persona que trabalha dins una sabonaria. ♦ n.m. Aubre dei regions caudi d'Àsia e d'Amèrica que la sieu escòrça e li sieu granas son riqui en saponina.

sabonific, a adj. Saponific.

sabonificable, a adj. Saponificable.

sabonificacion n.f. Saponificacion.

sabonificar vt. (*sabonifiquí*) Saponificar.

sabonós, oa adj. Que contèn de sabon. Var.: **saponenc**.

sabor n.f. 1. Gust, aròma: *Una sabor sucrada*. Sin.: **gust, congost, sapiditat**. 2. (fig.) Cen qu'estimula lo gust en literatura, en art: *Una poesia plena de sabor*.

saborar vt. 1. Manjar quauqua ren embé gust; conservar quauqua ren en boca un moment per s'en congostar. 2. (fig.) Gaudir mé plaser de: *Saborar la sieu victòria*. Var.: **saborejar**.

saborejar vi. Aver de sabor. ♦ vt. Saborar.

saborent, a adj. Saborós.

saborós, oa adj. 1. Qu'a una sabor delicioa: *Un manjar saborós*. Var.: **saborent**. Sin.: **gustós, requist**. 2. Foarça agradiu, que dona de plaser: *Una istòria saboroa*.

saborosament adv. D'un biaís saborós.

sabòrd n.m. (fr.) Dubertura quadrangulària practicada dins la muralha d'una nau, provedida d'un dispositiu de barradura estanha e que sièrve sigue de passatge ai pèças, sigue de presa d'ària per cambras e li batarias. Sin. (conselhats): **canoniera, batipoarta**.

sabotaire, airtiz n. 1. Persona que fa mau un trabalh, degalha de material, empacha lo boan foncionament d'una empresa. 2. Persona que destruge volontariament quauqua ren (en particulier en temps de guèrra, dins una accion de resistença).

sabotar vt. (*sabòti*) 1. Faire mau un trabalh, lo faire basta que sigue. 2. Degalhar ò destrúger volontariament: *Sabotar la linha de camin de fèrre*.

sabotatge n.m. 1. Accion de sabotar un trabalh. 2. Acte que la sieu tòca es de degalhar ò de destrúger volontariament una installacion, de material.

sabraca n.f. Maladrech, desgaubiat, (pop.) chapin, maganhaire, imperit, (pop.) bròca.

sabracar vt. (*sabraquí*) Baclar.

sabrada n.f. Còup de sabre.

sabraira n.f. Màquina emplegada per lo sabratge dei pèus de moton.

sabraire, airtiz n. 1. Persona que si bate au sabre ò que dona de còups de sabre. 2. Escrimeire especialista dau sabre.

sabrar vt. 1. Picar à còups de sabre. 2. *Sabrar lo champanha*: Durbir una botilha de champanha en rompent lo coal d'un còup de sabre, de grand coteu, etc. 3. Levare de tròç importants d'un tèxto. 4. (fam.) Baclar (un trabalh). Sin.: **degallar, porcatejar, salopejar, maganhar**, (pop.) **chapinar**. 5. (fam.) Eliminar, licenciar, remandar.

sabratge n.m. Operacion que consistisse à desbarrassar li pèus de moton bruti en cors de netetjatge dei impuretats contengudi dins la lana.

sabre n.m. 1. Arma blanca, drecha ò recorbadada, que trenca d'un costat solet; art dau manejaement d'aquesta arma. ◇ (pop.) *Copacaulet*: Sabre cort. 2. En escrima, arma leugiera (500 g) que presenta una proteccion per la man; disciplina qu'emplega aquesta arma.

sabre-baioneta n.m. Sabre cort que si podia fixar à l'extrimitat d'un fusiu.

sabre-briquet n.m. Sabre cort dei fantassins e artilhaires (s. XVIIIⁿ – s. XIXⁿ).

sabretacha n.f. Biaça plata que portàvon à la cenchà lu oficiers e lu cavaliers ai s. XVIIIⁿ e XIXⁿ.

sabròt n.m. Mesclada de vin e de bolhon. Sin.: **chabròt**, **chabròl**, **chabròu**.

sabta n.m. Dissabta.

sabtadimenchada n.f. Sabtadimènegue.

sabtadimènegue n.m. Dissabta e dimènegue. Sin.: **dimenjada**, **dimenchada**, **sabtadimenchada**, **weekend** (angl.).

saburra n.f. (med.) Matèria d'un blanc jaunenc que recuèrbe la lenga, dins la màger part dei afeccions digestivi.

saburral, **a** adj. (med.) *Lenga saburràla*: Recubèrta de saburra. Var.: **saburrau**. Sin. (corrent): **lenga cargada**.

saburrau, **ala** adj. Saburral.

sac n.m. 1. Contenant fach de matèrias diversis, independent, dubèrt unicamnet dins la sieu part superiora. ◇ *Sac (à man, de man)*: Accessòri femenin ò masculin d'usatge utilitari, per portar de pichins efèctes personals). Var.: **saquet à man (de man)**. ◇ *Sac dau pan*: Biaça. ◇ *Sac d'excursionista*: Sac que si poarta sus l'esquina per partir en escorreguda, faire de marcha, etc. ◇ *Donar lo sieu sac (à)*: Licenciar un domestic. ◇ *Sac de vin*: Embriagon. ◇ *Sac dei cròmpas*: Sac dont si méton li cròmpas, especialament lo manjar. ◇ *Sac carbonier*: Sac dont si mete lo carbon. ◇ *Sac gonfladis*: Sac que si pòu gonflar en d'uni cissonstanças (sauvement en mar, incident d'aeronau, etc.). ◇ *Sac de nuèch*: Sac de tela que sièrve de lançòu, provedit de matèria isolanta. Sin.: **sac per dormir**. 2. Contengut d'un sac: *Un sac de bilhas, un sac de farina*. Sin.: **sacada**. 3. Envelopa en forma de sac: *Sac per dormir*. 4. (anat.) Cavitat de l'organisme recubèrta d'una membrana: *Sac lagrimal*. ◇ (zool.) *Sac aerenc*: Cavitat plena d'ària, en relacion mé l'aparelh respiratòri dei aucus e embé lu sieus oàs pneumatics. ◇ (bot.) *Sac embrionari*: Massa centrala de l'ovule, que contèn l'oosfèra, dins lu angiospèrmas.

sac n.m. Accion de saquejar una vila.

saca n.f. Sac de granda dimension.

sacada n.f. Contengut d'un sac.

sacarasa n.f. Invertasa.

sacarat n.m. (quim.) Combinason de la sacaròsa m'un oxide metallic. Sin.: **sucrat**.

sacaria n.f. Fàbrega de sacs.

sacaride n.m. Glucide.

sacarifèr, **a** adj. Que produe, que contèn de sucre.

sacarificacion n.f. Conversion en sucre.

sacarificar vt. (*sacarifiqui*) Convertir en sucre.

sacarimètre n.m. Aparelh previst per determinar la quantitat de sucre dins una solucion.

sacarimetria n.f. (ind.) Ensèm dei procediments que sièrvon à mesurar la quantitat de sucre dins un liquide.

sacarimetric, **a** adj. Relatiu à la sacarimetria.

sacarin, **a** adj. Qu'es de la natura dau sucre.

sacarina n.f. Substança blanca derivada dau toluène, doncas quimicament sensa rapoart m'ai sucres vertadiers e sensa valor nutritiva, ma que dona una sabor sucrada, emplegada per remplaçar lo sucre.

sacarinat, **ada** adj. Addicionat de sacarina.

sacaroïde, **a** adj. Qu'a l'aparença dau sucre.

sacarolipid(e) n.m. Glicolipide.

sacaromicèt n.m. Levam que provòca la fermentacion alcolica de sucs sucrats, qu'intervèn dins la fabricacion dau vin, , de la bièrra, dau cidre, etc.

sacaròsa n.f. Glucide dau grope dei osides, que fornisse per idrolisi de glucòsa e de fructòsa, que constituísse lu sucres de cana e de blea raba.

sacarure granulat n.m. (farm.) Granulat.

sacatge n.m. Sac, accion de saquejar. Sin.: **pilhatge**, **arroïnament**, **destruccion**, **deroïment**, **afondrament**.

sacatjar vt. Saquejar. Sin.: **arroïnar**, **destrúger**, **afondrar**.

sacerdòci n.m. 1. Dignitat e foncions dau prèire, dins diversis religions. 2. Foncion que presenta un caractèr respectable en foncion de l'engatjament que necessita.

sacerdòt n.m. Prèire. Sin.: **capelan**.

sacerdotal, **a** adj. Relatiu ai prèires, au sacerdòci. Var.: **sacerdotau**.

sacerdotau, **ala** adj. Sacerdotal.

sachem n.m. Cap de tribú en cò dei Indians d'Amèrica.

saci, **àcia** adj. Sadol.

saciar vt. (*saci*, classic *sàcii*) 1. Apagar la fam de. 2. Satisfaire plenament lu desidèris, li passions de (quauqu'un). Sin.: **sadolar**, **assadolar**.

saciacion n.f. (psicol.) Satisfaccion completa d'un besonh, d'una motivacion.

sacietat n.f. Estat d'una persona sàcia. Sin.: **sadolum**, **sadolitge**, **sadolament**, **abondi**. ◇ *À sacietat*: Plenament. Var.: **saciosament**. Sin.: **à tant la forra**.

saciós, **oa** adj. Noiós, que fa chifrar.

saciosament adv. À sacietat.

sacò n.m. (fam. mar.) Fusilhier marin.

sacobratge n.m. Pichin sac de cuer que si poarta en viatge.

sacòcha n.f. (Etim. it. *saccoccia*) Sac de tela, de cuer, etc., de formas diversis.

sàcola n.f. Biaça.

sacoleta n.f. Cavanhòu previst per transportar lu cauquilhatge, lo peis, etc...Sin.: **bajaula**.

sacolèva n.m. ò n.f. Nau dau Levant, corbada e auçada à l'arrier, emplegada per lo cabotatge.

sacolier, **a** n. Persona que fa de sàcolas.

sacòme n.m. (arquít.) Motladura en salhida; perfieu d'aquesta motladura.

sacon n.m. Pichin sac. Var.: **saquet**, **saqueton**.

sacraire, **airitz** adj. Blastemador, blastemaire.

sacral, **a** adj. Relatiu au sacrat; qu'a un caractèr sacrat. Var.: **sacrau**.

sacralgia n.f. (med.) Dolor localisada au sacrum.

sacralisacion (-izacion) n.f. Accion d'atribuir un caractèr sacrat à; fach d'èstre sacralisat.

sacralisacion (-izacion) n.f. (med.) Anomalia de la quinta vertèbra lombària, qu'es soudada au sacrum.

sacralisar (-izar) n.f. Donar un caractèr sacrat à (una caua profana).

sacralitat n.f. Natura de cen qu'es sacrat.

sacrament n.m. Acte ritual qu'a per tòca la santificacion d'aqueu que n'es l'objècte. ◇ *Lu darriers sacraments*: La penitènça, l'oncion dei malauts e la comunion en viatic. ◇ *Lo sant sacrament*: L'eucaristia.

sacramental, a adj. Que pertòca un sacrament. Var.: **sacramentau**.

sacramental n.m. (relig. cat.) Rite de santificacion (benediccion, procession, etc.) per obtenir un efècte d'òrdre espiritual. Var.: **sacramentau**.

sacramental n.m. (mar.) Dau temps dei galèras, document qu'establièssia lo contracte d'aleujança dau monde de la mar, sigue à respiech dau mèstre de la mar (*senhor de la nau*), sigue à respiech dau naulejaire. Lo sacramental èra un mejan de pression abiaissat per lu patrons e oficiers a respiech de la marinaria de la galèra, sensa possibilitat de contèsta. Aquelu d'aquí faïon unencament jurament d'assegurar lo noïriment dei òmes, e la sieu paga à la rata part dei jorns de servici, e en foncion dei ganhs realisats per lo patron de la galèra. Lo document que li fa referença, es aqueu dau *sacramental*, ò jurament, de la marinaria de la galèra *Nòstra Dòna*, redigit per lo sieu escrivan en l'an 1404. Lo document mete en releu, per lo biais d'un cèrt cerimoniós, que lu ligams de subordinacion entre Dieu, la verge Maria, lu sants, lu evangèlis, lo sobeiran, lo patron, lu oficiers e lo demai de la marinaria, fuguèron foarça estrechs. (Reinat Matalòt: *Memòri sus Istòria de Galèras. Antiquitat - Provença / Niça fins au 1388. Niça / Maion de Savòia*). Var.: **sacramentau**.

sacramentalament adv. D'un biais sacramental.

sacramentar vi. 1. Donar lu darriers sacraments. 2. Consacrar una òstia.

sacramentari n.m. 1. À l'Atge Mejan, libre que contenia li preguieras liturgiqui, à l'usatge d'aquelu que celebràvon la messa. 2. (ist. relig.) Reformat que veïa dins lo sacrament de l'eucaristia ren d'autre qu'un simbòle (per op. ai luterians que li veïon la presença reala dau còrs dau Crist).

sacramentau, ala adj. e n. Sacramental.

sacrar vi. Blastemar. Var.: **sacrejar**, **damnejar**, **fotrejar**. ◆ vt. Conferir un caractèr sacrat (espec. per la ceremònia dau sacre) à.

sacrari n.m. 1. Santuari, mai especificament sacristia ò pichin edifici bastit darrier le còr d'una glèia. 2. Piscina sacrada.

sacrason n.f. Consacracion.

sacrat, ada adj. 1. Relatiu au religiós, au divin (per op. à *profane*). ◇ *Libres sacrats*: La Bibla. ◇ *Sacrat Collègi*: Collègi dei cardinals que fórmon lo senat de la

Glèia romana e lo conseu dau papa. ◇ *Art sacrat*: Art religiós au servici dau culte. 2. Que s'amerita un respècte absolut: *Li lèis sacradi de l'ospitalitat*. Var.: **sacre**.

sacrat, ada adj. Qu'apartèn au sacrum.

sacrat n.m. Dins l'interpretacion dei fenomènes religiós, caractèr de cen que transcendisse l'uman (per op. à *profane*).

sacrat coar n.m. Coar de Jèsus prepauat à l'adoracion dei catolics en la sieu qualitat de simbòle de l'amor divin.

sacrau, ala adj. Sacral.

sacre, a adj. Sacrat.

sacre n.m. 1. Ceremònia religioa per lo coronament d'un sobeiran. 2. Ordinacion d'un evesque qu'autreja la plenituda dau sacrament de l'òrdre. Sin.: **consacracion**.

sacre n.m. Grand faucon d'Euròpa meridionala e d'Àsia. Var.: **faucon sacre**.

sacrejar vi. (*sacregi*) Blastemar, protestar, renar, ronhar.

sacrestan n.m. Emplegat encargat dau manteniment de la glèia e dei objèctes dau culte.

sacrestia n.f. Annèxa d'una glèia dont son conservats lu vas sacrats, lu ornamentals de glèia e dont lu prèires si preparon per celebrar lo servici divin.

sacrestina n.f. Frema, religioa ò laïca, que s'ocupa dau manteniment de la glèia e de la sacrestia.

sacret n.m. Mascle d'un faucon sacre.

sacrificable, a adj. Que pòu estar sacrificat.

sacrificar vt. (*sacrifiqui*) 1. Ofrir coma victima en sacrifici. Sin.: **immolar**, **consacrar**. 2. Renonciar volontariament à quauqua ren, s'es desfai. 3. Abandonar, negligir volontariament quauqu'un, quauqua ren au profiech d'un autre: *Sacrificar lu sieus amics ai sieus interès*. ◆ vt. ind. (à) (lit.) Si conformar à quauqua ren per feblesa ò per conformisme.: *Sacrificar à la mòda*. ◆ **si sacrificar** v.pr. Faire lo sacrifici de la sieu vida, dei sieus interès.

sacrificator, tritz n. (Antiqu.) Prèire ò preïressa qu'oïrissia lu sacrificis.

sacrificat, ada adj. e n. Si di de quauqu'un qu'es sacrificat ò que si sacrifica. ◆ adj. *Prètz sacrificats*: Prètz totplen baissats volontariament per vendre absoludament una mèrç, un article.

sacrificatòri, òria adj. Relatiu au sacrifici.

sacrifici n.m. 1. Ofrenda facha à una divinitat e, en particulier, immolacion de victimas. ◇ *Sacrifici uman*: Immolacion d'una persona ofèrta coma victima à la divinitat. Sin.: **propiciacion**, **ofèrta**, **olocauste**. ◇ *Lo Sant Sacrifici*: La messa. 2. Renonciament voluntari à quauqua ren. ◆ pl. Perda acceptada, privacion, espec. sus lo plan financier: *Faire de sacrificis per ajudar lu sieus enfants*. Sin.: **renonciament**, **abnegacion**, **abandon**.

sacrificial, a adj. Pròpri d'un sacrifici religiós: *Un rite sacrificial*. Var.: **sacrificiau**.

sacrificiau, ala adj. Sacrificial.

sacrilègi n.m. 1. Profanacion de luècs, de personas ò de cauas sacrats. Sin.: **profanacion**, **violacion**,

blasfèmia. 2. Accion còtra quauqu'un ò quauqua ren de respectable, de venerable.

sacrilègi, **a** adj. e n. Que si rende culpable d'un sacrilègi. Sin.: **sacrilège**, **sacrilègue**. ♦ adj. Qu'a lo caractèr d'un sacrilègi: *Una intencion sacrilègia*.

sacripan(t) n.m. Marrit subjècte capable de toti li violenças.

sacripandàs n.m. Aumentatiu de *sacripan(t)*.

sacripandejar vi. Viure, si comportar coma un sacripan. Sin.: **sacamand**, **brigand**, **canalha**, **galapian**, **maufatan**, **maufaràs**, **bagassier**, **rufian**, **estraviat**, **pervertit**, **desaviat**, **sacripandàs**.

sacrococcigeu, **ea** adj. Relatiu au sacrum e au coccix.

sacrocoxalgià n.f. (patol.) Tuberculòsi de l'articulacion sacro-iliaca.

sacrodinia n.f. (patol.) Dolor de la region dau sacrum.

sacro-iliac, **a** adj. Relatiu au sacrum e à l'oàs iliac.

sacro-iliti n.f. (patol.) Inflamacion de l'articulacion sacro-iliaca.

sacrolombar(i), **a (-ària)** adj. Relatiu au sacrum e a la region lombària.

sacrosant, **a** adj. (fam.) Per divertiment, si di de quauqua ren qu'es l'objècte d'un respècte esquasi religiós.

sacrosciatric, **a** adj. Relatiu à doi ligaments dau pelvis, entre lo sacrum e l'oàs iliac.

sacrovertebral, **a** adj. Relatiu au sacrum e ai vertèbras. Var.: **sacrovertebrau**.

sacrovertebrau, **ala** adj. Sacrovertebral.

sacrum n.m. Oàs format per la soudadura dei cinc vertèbras sacradi, e que s'articula embé lu oàs iliacs per formar lo bacin.

sacul(e) n.m. (anat.) Pichina cavitat de l'aurelha intèrna, que contèn de receptors sensibles à la pesantor.

sacular(i), **a (-ària)** adj. Relatiu au sacul.

saculina n.f. Crustaceu de la sotaclasse dei cirripèdes, parasite dei crabes, que, à l'estat adulte, si redue à un sac dei òus provedits de rams filamentós qu'envaïsson tot lo crabe.

sadic, **a** adj. 1. (patol.) Relatiu au sadisme. 2. Que testimònia d'una marridetat sistematica. Sin.: **pervers**, **viciós**, **corromput**, **marrit**, **immorau**, **perfid(e)**, **malvais**. ♦ adj. e n. 1. (patol.) Que manifestà de sadisme. 2. Que manifestà una marridetat gratuita.

sadicament adv. D'un biais sadic.

sadic-anal adj. (psican.) *Estadi sadic-anal* ò *estadi anal*: Segond estadi dau desenvolopament libidinal (entre doi e quatre ans), que s'organisa à l'entorn de la zòna anala, que devèn la zòna erotica dominanta. Var.: **sadic-anau**, **sadicoanal**, **sadicoanau**.

sadic-anau, **ala** adj. Sadic-anal.

sadicoanal, **ala** adj. Sadic-anal.

sadicoanau, **ala** adj. Sadic-anal.

sadisme n.m. 1. Plaser à vèire sofrir lu autres. 2. (psican.) Perversion dins la quala la satisfaccion sexuala s'obten solament en faguent sofrir fisicament e

moralament lo partenari. Sin.: **perversion**, **vici**, **perfidia**, **marridetat**, **bestialitat**.

sadol, **a** adj. Qu'a pron mangiat, begut. Sin.: **saci**.

sadolada n.f. Rigosilho, festin, taulejada.

sadolament n.m. Sacietat.

sadolar vt. Satisfaire la fam, la set de.

sadoliera n.f. Tèrra enaigada, palunenca.

sadolitge n.m. Scietat.

sadolum n.m. Fach d'èstre sadol. Sin.: **sacietat**.

sadomasoquisme n.m. (psican.) Perversion sexuala qu'assòcia li pulsions sadiqui e masoquisti.

sadomasoquista adj. e n. Dau sadomasoquisme.

saduceu, **a** adj. e n. Adèpte d'una sècta judiva que non cresia à l'immortalitat de l'ànima ni à la resurreccion.

S.A.E. (classificacion) Classificacion en grades, d'après la sieu viscositat, dei òli per motors establida per la *Society of Automotive Engineers*.

saeta n.f. 1. Projectile format d'una asta de boasc armada d'una poncha, que si pòu lançar au mejan d'un arc ò d'una balèstra. 2. *Atelar en saeta*: En metent doi cavaus un à costat de l'autre.

saetar vt. Ferir m'una saeta.

saeton n.m. Ponteu orizontal plaçat entre doi pèças parallèli e perpendiculariament à-n-aqueli d'aquí.

safari n.m. Expedicion de caça ai gròs animaús sauvatges, en Àfrica negra.

safari-fòto n.m. Escorreguda dins una resèrva naturala, destinada à fotografiar ò à filmar d'animaús sauvatges e non à li caçar.

safèna adj. e n.f. (anat.) Si di dei doi venas que collècton lo sang dei venas superficiali dau membre inferior.

safenectomia n.f. (cir.) Reseccion d'una vena safena per suprimir una varïça.

safic, **a** adj. Relatiu à Safo, au safisme. ◇ *Vèrs safic*: Vèrs grèc ò latin de onze sillabas, que l'invencion n'èra atribuïda à Safo.

safir n.m. 1. Pèira preciosa transparenta, lo mai sovent blava, varietat de corindon. 2. Pichina poncha de la tèsta de lectura d'un electrofòne. ♦ adj. inv. D'un blau luminós.

safirenc, **a** adj. De la color dau safir.

safisme n.m. (lit.) Omosexualitat femenina. Sin.: **lesbianisme**, **tribadisme**.

safran n.m. 1. Planta à bulbe, de la familha dei iridaceas, cultivada per li sieu flors, que lo sieu estigma fornisse una tencha jauna e una pòuvera que sièrve de condiment; aquesta tencha; aquesta pòuvera. 2. *Safran bastard*: Planta dei prats umides (*colchicum autumnale*), dei flors ròsi, violeti ò blanqui, toxica per la colquicina que contèn (Familha dei liliaceas). ♦ n.m. inv. Color entre lo jaune e l'arange.

safran n.m. (mar.) Pèça plata que constiutisse la partida essenciala dau governalh. Sin.: **ala**.

safranar vt. 1. Colorar de jaune embé de safran. 2. Aromatisar mé de safran.

safranat, ada adj. 1. Colorat de jaune embé de safran. 2. Aromatisat mé de safran.

safranier n.m. Luèc plantat de safran. Var.: **safraniera**.

safranier, a n. Persona que vende de safran.

safraniera n.f. Plantacion de safran. Var.: **safranier**.

safranós, oa adj. Color de safran.

safre n.m. 1. Tuf. 2. Vèire colorat en blau per l'òxide de cobalt.

saga n.f. 1. Ensèm de racòntes e de legendas en pròsa, caracteristics dei literaturas escandinavi dau s. XIIⁿ au s. XIVⁿ. 2. Epopea familiara esquasi legendària que si debana sus diferents generacions. ◇ Òbra romanesca que cuènta aquesta epopea. 3. (mar.) Nebla en tèrme de marina. Sin.: **bruma**.

sagaç, a adj. Fin, que manifèsta de sagacitat. Sin.: **clarveent, brave, senat, subtil**.

sagaçament adv. Embé sagacitat.

sagacitat n.f. Perspicacitat, penetracion, finessa d'esperit, clarveença, luciditat.

sagaia n.f. Mena de bagatana. Var.: **arsagaia**. Sin.: **bigatana**.

sàgata n.f. Verga, brot d'olivier.

sagatada n.f. Rosta. Sin.: **frandacion, plumassada, rasclada, fretada**.

sagatar vt. Sagnar; escanar. ◆ **si sagatar** v.pr. S'escanar mutualament.

sage, saja adj. e n. (fr.) Savi, sàvia.

sagelaire, airtiz n. Ministre de la Justícia, cancelier.

sagelar vt. (*sagèli*) Metre lo sieu sage sus.

sagena n.f. (mar.) À l'origina, barca de pesca à la cenchà, venguda pichona nau de piratas. S. XIIⁿ: «...*Totas naus o binzo o galea o sagena que intra ad....*».

sages(s)a n.f. (fr.) Savies(s)a.

saget n.m. (fr.) Ben sage; bravet.

sageu n.m. 1. Element de metal, de cauchoc, etc., que poarta en releu lo nom, la rason sociala, etc. d'aqueu que lo possedís e que permet de marcar aquestu elements mé de tencha e per pression. Sin.: **bol**. 2. La marca laissada au mejan d'aquesta aisina. 3. Aisina dau meme tipe que permet de laisser una marca dins la cera, lo plomb; la marca ensinda laissada. 4. Caractèr distintiu, marca: *Aqueu trabalh poarta lo sageu de la sieu intelligença*. 5. Vinheta adesiva, de valor convencionala, que l'administracion fiscala emete per afranquir lu mandadís. 6. (dr.) Vigneta ò marca que si mete per autenticar un acte ò pagar una contravencion.

sagital, a adj. En forme de saeta. ◇ *Plan sagital*: Plan vertical perpendiculari au plan vist de façà. ◇ *Copa sagitala*: Menada en seguissent aqueu plan. Var.: **sagitaü**.

sagitari n.m. Constellacion e signe dau zodiac. ◇ Persona qu'a aquesto signe zodiacal.

sagitària n.f. Planta dei aigas docí calmi, dei fuèlhas aerenqui en forma de fèrre de saeta (Família dei alismaceas).

sagitat, ada adj. En forma de saeta.

sagitaü, ala adj. Sagital.

sagnada n.f. 1. (anc.) Dubertura d'una vena per tirar de sang, dins una tòca terapeutica; la quantitat de sang ensinda tirada. Var.: **sagnia, sagninha**. Sin.: **sanguenada, sanguinada, sagatada**. 2. Plec format per lo braç e l'avantbraç. 3. (lit.) Perdas umani importants au cors d'una guèrra. 4. Prelevament de sòus qu'afècta sensiblament un budget. 5. Entalha facha sus lo fust d'un aubre per n'en tirar un liquide (resina, etc.). 6. Entalha facha dins una paret per li passar de fieus electriccs, etc.

sagnador n.m. 1. Coal de vedeu ò de fea, en maselaria. 2. Coteu que sièrve à sagnar li bèstias. 3. Canalet cavat dins un terren per facilitar l'escorrement dei aigas.

sagnaire n.m. Persona que tua un animau en lo vuant dau sieu sang. Sin.: **sagataire, maselaire, maselier**.

sagnament n.m. Escorrement de sang. ◇ *Temps de sagnament*: Temps necessari per obtenir l'arrèt dau sagnament d'una feridura facha per escarificacion dau lobule de l'aurelha, que normalament vària de 2 à 4 mn. Sin.: **sanguenament**.

sagnant, a adj. 1. Que sagna, que perde de sang. ◇ *Carn sagnanta*: Cuècha d'un biaís mejan, que laissa encara perlar lo sang. 2. *Plaga encara sagnanta*: Dolor tota recenta. Sin.: **sanguenant, sanguenós**.

sagnar vt. vi. 1. Faire una sagnada à (quauqu'un). 2. Tuar un animau en lu vuant dau sieu sang: *Sagnar una galina*. Sin.: **sanguenar, sanguinar, sagatar**. ◆ vi. Perdre de sang per una plaga.

sagnia n.f. Sagnada.

sagninha n.f. Sagnada.

sagó n.m. (bot.) Fecula tracha de la meolha de la camba dau paumolier, utilizada per alestir de menèstras. Aubre d'aqueu nom, nomenat tanben *aubre dau pan*.

sàgola n.f. (mar.) 1. Coarda, mena de pichin cable que sièrve d'armeg ai embarcacion. 2. Pichin cordatge. 3. Linha de fond. 1380 «*Item I scandalh de plom an la sagola*.»

sagoma n.f. (arquít.) 1. Motladura en salhida; profieü d'aquesta motladura. 2. Calibre que sièrve à profilar li motladuras.

sagomar vt. Calibrar m'una sagoma.

sagrí n.m. (dau turc *çâgri*) Pèu d'ae ò de sauma que servia à fabricar de tamborns, de cauçaduras ò de religaduras de libres.

sagro adj. Faucon sacre.

saharaói adj. e n. Saarian.

saharian, a adj. e n.f. Saarian, a.

sai n.m. Capucin (monina d'Amèrica dau Sud).

saile n.m. Capòt (per curbir).

saïn n.m. Graissa sota la pèu dau poarc. Sin.: **pana**.

sairon n.m. Pèrtega lònca.

saissounenc, a adj. e n. Natiu ò estatjant de Saissons. Var.: **saissonnés, saissunhenc, saissunhés**.

saissonnés, esa adj. e n. Natiu ò estatjant de Saissons. Var. **saissounenc, saissunhenc, saissunhés**.

saissunhenc, a adj. e n. Saissonnés. Var.: **saissunhés**.

saissunhès, esa adj. e n. Saissonés. Var.: **saissunhenc**.

sajament adv. (fr.) Saviament.

sakè n.m. Bevenda japonesa alcolisada, à basa de ris fermentat.

sakò n.m. Cofadura tronconica que poàrton d'uni militari (en França, lu gardas republicans, per ex.).

sala n.f. 1. Pèça d'una abitacion destinada à un usatge particulier: *Sala de banh, sala per manjar, sala d'aiga*. 2. Luèc vast e cubèrt, destinat à un servici public: *Sala polivalenta, sala dei fèstas*. ◇ *Sala escura*: Sala de cinéma. ◇ *Sala d'aspèra*: En cò d'un mètege, etc., sala dont li personas aspèron lo sieu torn. ◇ *Sala dei pas perduts*: Granda sala à l'intrada d'un palais de justícia que dessièrve lu diferents servicis, li diferenti cambras d'un tribunal; granda sala d'una estacion que dona accès ai diferents servicis. 3. Public qu'emplisse una sala: *Tota la sala a picat dei mans*. 4. (anc.) Dormitòri dins un espital. 5. Dins una gara, sala que precedisse l'intrada ai trepadors. 6. En Occitania, casteu sensa tors ni capcasteu, qu'a donat un fum de nom de luècs venguts vilatges e ciutats (*La Sala, Las Salas*). 7. *Sala d'armas*: Luèc dont lu mèstres d'armas donon lo sieu ensenhament d'escrima. 8. *Sala de mercat*: Luèc dont, dins li bancas, son recampats lu especialistas que fan d'operacions sus lu títols e produchs financiers.

salabre n.m. Linhòla.

salabrós, oa adj. Pusleu salat.

salabrum n.m. Aiga, aire salats. Terren dont subronda la sau. Sin.: **sansoira**.

salada n.f. 1. Planta ortalhiera coma la *lachuga*, la *chicòria*, etc., que s'en mánjon li fuèlhas. Var.: **ensalada**. 2. Plat compauat de fuèlhas d'aquesti plantas, crudi e condidi. 3. Plat compauat de legumes cruds ò cuèchs, de peis, de carn, etc., condits m'una vinaigreta. ◇ *Salada de fruchs*: Assortiment de fruchs talhats, adobats mé de sucre e, eventualament, d'alcol. ◇ *Salada russa*: Macedònia de legumes talhats à pichins tròc e condits m'una maionesa. 4. (fam.) Mesclum confús, eteroclit. Sin.: **borbolhada, bolhocada, chaple** (fig.), **mescladís, mescla**. ◇ Mençonégas: *Cuntar de saladas*.

saladèla n.f. Nom vernaculari de diferenti plantas dau genre *Limonium*. Sin.: **lavanda de mar**.

saladeta n.f. Pichina salada.

saladier n.m. Recipient dont si prepara la salada; contengut d'aquesto recipient.

saladoira n.f. Salador.

salador n.m. Recipient dont si méton li carns, lu peis, etc., à salar. Var.: **saladoira**.

saladura n.f. Salatge, accion de salar; salason.

salamalecs n.m. pl. Reverenças, cortesia exagerada. Sin.: **monsenshalhas**.

salamandra n.f. 1. Anfibià negre e jaune d'Euròpa, de la familha dei urodèles, que s'en tròvon diversis espècias, aquàtiqui ò terrèstri. Sin.: **labrena, alabrena**. ◇ Nom donat à quauqui formas vesini. 2. Nom depauat d'un fornèt de la combustion lenta.

3. Per d'unu alquimistas, animau fabulós, que lo fuèc non pòu destrúger.

salami n.m. (it.) Gròs saussisson de poarc ò de bòu.

salapar vt. Beure embé aviditat.

salar vt. 1. Condir mé de sau: *Salar la sopa*. Sin.: **assasonar, adobar**. 2. Metre un aliment dins la sau per lo conservar. Sin.: **saure**. 3. Esparpalhar de sau per faire fondre la neu, lo verglaç: *Salar una rota de montanha*. 4. (fam.) Faire pagar un prètz exagerat: *Salar lo còmpte*. ◆ **si salar** v.pr. (fam.) S'embriagar.

salari n.m. 1. Remuneracion dau trabalh qu'una persona efectua per lo còmpte d'una autra, en vertut d'un contracte de trabalh. Sin.: **paga, retribucion, gatges, emoluments, sasonada** (per un temps limitat), **mesada** (per un mes). ◇ *Salari de basa*: Salari fixat en foncion d'un coeficient ò de ponchs, e que correspoande à una foncion. ◇ *Salari brut*: Salari avant la retenguda dei quotisacions socialis, per op. au *salari net*. ◇ *Salari indirècte*: Ensèm dei cargas socialis que l'emplegaire paga per lo travaillaire, e que lo sieu cost s'ajusta au salari que li vèrsa. ◇ *Salari minimal interprofessional de creissença (S.M.I.C.)*: Salari minimal en dessota de que, en principi, una persona non pòu èstre remunerada. 2. Recompensa: *Tota pena merita salari*.

salariar vt. (*salari*, classic *salàrii*) 1. Donar un salari à. 2. Autrejar l'estatut de salariat à.

salariat n.m. 1. Estat, condicion de salariat; mòde de remuneracion dau trabalh per lo salari. 2. Ensèm dei salariats, per op. à *patronat*.

salariat, ada adj. e n. Si di d'una persona ligada à una autra per un contracte de trabalh, que fixa un salari coma remuneracion dau trabalh efectuat.

salason n. f. Salatge, saladura.

salat, ada adj. 1. Que contèn de sau, que n'a lo gust: *Burre salat*. 2. Conservat dins la sau: *Peis salat*. ◇ (espec.) Var.: **peissalat**, tresmudat en lenga pop. *pissalat*. 3. (fam.) Foaça liure, licenciós: *Una istòria salada*. 4. (fam.) Exagerat, excessiu: *Lo còmpte es salat*. Sin.: **pebrat**. 5. (fam.) Embriac.

salat n.m. Preguiera musulmana, dicha à cinc moments de la jornada: auba, miejorn, après-dinnar, crepuscule, sera.

salat n.m. Carn de poarc salada. Var.: *salum*.

salatge n.m. Accion de salar; lo sieu resultat.

saldar vt. 1. Arrestar, en parlant d'un còmpte. 2. Vendre à prètz bas, embé rebais. Var.: **soldar** (fr.).

salde n.m. 1. Diferença entre crèdit e dèbit: *Salde creditor, debitor*. Var.: **sòlde** (fr.). ◇ *Salde de tot còmpte*: Lo tot dei somas donadi à l'emplegat à la rompedura dau sieu contracte de trabalh per tot còmpte fach e pagat. 2. (pl.) Venda de mèrc à prètz bas: *Faire lu saldes, saldes d'ivèrn, saldes d'estiu*.

salentin n.m. Dialècte dau sicilian parlat dins la region dei Polhas.

salep n.m. Aliment tonic d'origina asiatica.

salèrn n.f. Vaca de la region de Salèrn.

salèrn n.m. Fromai de la region de Salèrn, fabricat segond de metòdes tradicionals.

salernenc, a adj. e n. De Salèrna (Var).
salernés, esa adj. e n. De Salèrn (Auvèrnhe).
salernitan, a adj. e n. De Salèrn (Itàlia).
salesian, a adj. e n. Si di dei membres de la congregacion de religiós que si soana la *societat dei prèires de sant Francés de Salas*, que fondèt Joan Bosco à Turin en lo 1859 e de la congregacion de religioï que fondèt à Turin en lo 1872, dicha *Filhas de Maria Auxiliatritz*.
salèstre n.m. Cort interiora d'un immòble.
salha n.f. (mar.) À la *salha!*: Crit que màndon à l'encòup lu nautors per salhar una manòbra.
salhar vt. 1. Faire un esfoarç en tirant sobre: *Salhar un cable*. 2. (mar.) Desalar (una nau).
salhatge n.m. Accion de salhar.
salhent n.m. (arquít.) Avançada.
salhent, a adj. Qu'es en salhida. Var.: **salient**.
salhida n.f. 1. Eminença à la susfàcia d'un objècte, partida qu'avança. Sin.: **ressaut, avançament**. 2. (lit.) Trach d'esperit imprevist.
salhida n.f. Acoblament d'animaus domestics. Sin.: **monta, saut**.
salhir vt. (*salhissi*) S'acoblar à, en parlant d'animaus domestics. Sin.: **boar, curbir, montar**.
salhir vi. (*salhissi*) Sortir, despassar, s'avançar en defoara.
salian, a adj. (ist.) Dei Francs Salians. Var.: **salic**.
salic, a adj. Relatiu ai Francs Salians. Var.: **salian**. ◇ *Lèi salica*: Acamp de lèis dei ancians Francs Salians. Enclausia una règla que levava ai fremas tot drech de succession à la tèrra. Escampa bèla per legitimar la montada sus lo trône, reservada ai eretiers mascles. Es per lo biais d'aquela règla gusassa, qu'entravèt à Joana de Tolosa, unenca eretiera dau darrier cònte ramondin Ramon VII, de succedir à son paire sus lo Comtat de Tolosa, durbent ensin la poarta à la rapacitat capeciana, e à la fin de l'indpendença occitana.
salicaceu n.m. *Salicaceus*: Família d'aubres dei flors sensa petales coma lu saures e li píbolas.
salicària n.f. Planta erbacea que divèrsi espècias créisson dins lu luècs umides (Família dei litraceas).
salicilat n.m. Sau ò estèr de l'acide salicilic.
salicilat, ada adj. Relatiu à l'acide salicilic ò ai sieu saus.
salicilic, a adj. Si di d'un acide qu'a de proprietats antiseptiqui e que lu sieus derivats (coma l'aspirina e lo silicat de sòuda) an una accion anti-inflamatòria.
salicina n.f. Salicoside.
salicòca n.f. Ligoban ròsa.
salicòla adj. Relatiu à la salicultura.
salicòrnia n.f. Planta dei ribatges e dei luècs salats, dau pen carnut sensa fuèlhas, que s'en tirava la sòuda (Família dei quenopodiaceas).
salicoside n.m. Eterside extrach dai escòrças de saure e de píbola, dei proprietats analgesiqui. Sin.: **salicina**.

salicultor, tritz n. Persona que mete una salina en valor. Sin.: **saunier, salinier**.
salicultura n.f. Esplecha de la sau dins una salina.
salidiuretic, a adj. e n.m. Si di d'un diuretic que la sieu accion sobre lo ren abotisse à una aumentacion de l'eliminacion de l'aiga e dau sòdi.
salient, a adj. Salhent.
salier n.m. Bóstia, banasta, dont si conservava la sau.
saliera n.f. 1. Pichin recipient per presentar la sau à taula. Sin.: **saleiron, sauniera**. 2. Enfonsament en dessobre dei uèlhs dei vièlhs cavaus. 3. (fam.) Pichin vuèi en arrier dei claviculas, que presènton li personas maigri.
salifèr, a adj. Que contèn de sau.
salificable, a adj. (quim.) Si di d'un compauat susceptible d'èstre transformat en sau.
salificar v.tr. (*salifiqui*) (quimia) Tremudar en sau.
salin, a adj. 1. Que contèn de sau. ◇ *Ròcas salini*: Ròcas sedimentari solubli dins l'aiga e que vènon de l'evaporacion de l'aiga de mar dins li lagunas. 2. Qu'a lu caractèrs d'una sau.
salina n.f. Installacion que permete l'evaporacion de l'aiga de mar per n'extraire la sau.
salinatge n.m. 1. Concentracion d'una aiga salada fins à obtenir un depaus de sau. 2. Luèc dont si recuèlhe la sau.
salinier, a n. Saunier, a. Sin.: **salicultor**. ◆ adj. Relatiu a la producion de sau.
saliniera n.f. Sauniera.
salinitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es salin. 2. Concentracion dei aigas de mar en saus minerali dissòuti.
saliva n.f. Liquide clar que produon li glàndolas salivari.
salivacion n.f. Secrecion de saliva.
salivaire, airtz adj. Salivari.
salivant, a adj. Que provòca la salivacion.
salivanta n.f. Franhent.
salivar vi. Secretar de saliva.
salivari, ària adj. Relatiu à la saliva. Var.: **salivaire**. ◇ *Glàndolas salivari*: Glàndolas que secrèton la saliva, que son au nombre de tres pareus dins l'òme.
salivejar vi. Beure ò manjar mé delícias.
salivós, oa adj. Que secrèta totplen de saliva.
salme n.m. Saume.
salmejar vt. e vi. Saumejar. Sin.: **saumodiar**.
salmista n. Saumista.
salmodia n.f. Saumodiar.
salmodiar vt. Saumodiar.
salmonèla n.f. Bacteria responsabla dei salmonelòsis.
salmonelòsi n.f. (med.) Infeccion deuguda à de salmonèlas (fèbre tifoïda e paratifoïdes; gastroenteritis).
salòi, a adj. e n. Natiu ò estatjant de Salas d'Aude.
salòl n.m. (farm.) Salicilat de fenil, antiseptic.
salon n.m. 1. Pèça d'un apartament, d'una maion, destinada à la recepcion dei visitaires. ◇ *Mobilier pròpri à-n-aquesta pèça*. ◇ *Salon de jardin*: Taula, cadieras, etc., que si méton sus una terrassa, dins un jardin, per

manjar defoara. 2. (lit.) Societat mondana: *Conversacion de salon*. 3. (liter.) Acamp de personalitats dei letras, dei arts e de la politica que, particulierament ai s. XVIIⁿ e XVIIIⁿ, si teníon en cò d'una frema de l'auta societat. 4. Sala d'una establiment comercials: *Salon de tè, salon de barbier*. 5. (M'una majuscula) Manifestacion comerciala que permete periodicament ai empresas de presnetar la sieu produccion, à d'autors de presentar li sieu publicacions, etc.: *Lo Salon dau libre, lo Salon de l'automobila*. ◇ Moastra periodica collectiva d'artistas vius.

salonet n.m. Pichin salon.

salonier n.m. Jornalista que rendia còmpte dau Salon dei bèi-arts.

saloniera n.f. Dins l'auta cordura, emplegada qu'aculhia e recevia li practicas, e que trabalhava mé la directritz dau salon.

saloon n.m. (mòt american) Bar dau Far-West american.

salòp, a adj. e n. (vulg.) Òme mespresable, qu'agisse d'un biais desleial. Sin.: **bordilha, rementa** (pop.), **capon, gusàs, porcàs, brutícia, aulesc** (Lucer.). ◆ n.f. Frema desbauchada. Sin.: **porcassa, putassa**.

salopar vt. (pop.) (*salòpi*) 1. Baclar, faire un trabalh sensa gaire d'atencion. Var.: **salopejar**. 2. Brutar, curbir de tacas.

saloparia n.f. (fam.) 1. Caua de marrida qualitat. 2. Accion bassa; prepaus vil. 3. Persona que comete d'accions bassi, que tèn de prepaus vils.

salopejar vt. (pop.) Baclar. Var.: **salopar**. Sin.: **maganhar, degalhar, emporcassir, porquejar, porcatejar**.

salopeta n.f. Vestit constituït de braïas prolongadi d'una baveta mé de bartèlas.

salpa n.f. *Salpas*: Sotaclasse de tuniciers nadaires en forma de cilindre vuèi e transparent, que la sieu reproduccion es foarça complèxa.

salpinge n.f. (anat.) Trompa uterina. Sin.: **trompa de Fallope**.

salpingectomia n.f. (cir.) Ablacion d'una trompa uterina.

salpingian, a adj. Relatiu à la trompa uterina.

salpingiti n.f. (med.) Inflamacion d'una trompa uterina.

salpingografia n.f. Radiografia dei trompas uterini.

salpingolisi n.f. (cir.) Ablacion d'aderenças sus li trompas uterini.

salpingoplastia n.f. (cir.) Intervencion cirurgicala de la trompa uterina per restaurar la sieu permeabilitat en seguida à una obstruccion.

salpingorrafia n.f. (cir.) Sutura de la trompa uterina.

salpingoscòpi n.m. Aparelh per procedir à una salpingoscopia.

salpingoscopia n.f. Examèn de l'orifici de la trompa d'Eustaqui.

salpingovariti n.f. (patol.) Inflamacion de la trompa uterina e de l'ovari.

salsa n.f. Música de dança afrocubana, particulierament ai Caraïbes, en Amèrica centrala e dins li comunautats latini dei grandi vilas dei USA.

salsific n.m. Planta (*Tragopogon porrifolius*) cultivada per la sieu raïç lònca e carnuda de la sabor sucrada (Família dei composaceas). Sin.: **escorçonèla blanca, radicha**.

salsolacea n.f. *Salsolaceas*: Quenopodiaceas.

saltèri n.m. Sautèri.

saltimbanca n.m. Sauta-en-banca.

saltimbarca n.m. Sauta-en-banca.

salto n.m. (it.) Saut perilhós.

salubrament adv. D'una mena qu'afavorisse la sanitat.

salubre, a adj. San, que contribuisse à la santat: *Un apartament salubre*. Sin.: **sanitós, sanatiu**.

salubritat n.f. Caractèr de cen qu'es salubre. ◇ *Salubritat publica*: Ensèm dei mesuras que l'Administracion edicta en matèria d'igièna dei personas, dei bèstias e dei cauas.

saludacion n.f. 1. Accion de saludar. 2. (relig. cat.) Ave Maria (preguiera). 2. Anonciacion, en iconografia. 3. Salut: *Faire de grandi saludacions*. ◆ pl. Formula de cortesia dins una letra: *Cordiali saludacions*.

saludaire, airitz n. 1. Persona que saluda. 2. Aqueu, aquela qu'a la tissa de saludar de contunh.

saludar vt. 1. Donar (à quauqu'un) una marca de cortesia, d'atencion, de civilitat, de respècte: *Saludar un amic*. Sin.: **levar, tirar, lo capeu, donar una capelada**. 2. Onorar dau salut militari ò d'una marca de respècte en foncion d'un reglament. 3. Aculhir per de manifestacions de benvolença ò d'ostilitat. 4. Rendre un omenatge; reconèisser per la sieu qualitat: *Saludar lo coratge d'una persona*.

salum n.m. 1. Peitrina de poarc conservada dins la sau. Var.: **salat**. 2. Carn conservada dins la sau.

salut n.m. 1. Fach d'escapar à un perilh, à un malur. 2. (relig.) Fach d'èstre sauvat de l'estat de pecat e d'accedir à la vida etèrna. Sin.: **sauvament**. 3. Accion ò biais de saludar; marca de civilitat donada à quauqu'un que si rescònta ò que si laissa. Sin.: **capelada, saludacion**. 4. (interj.) Formula exclamativa de saludacion. Sin.: **viva!, adieu!, portatz-vos ben!, boanjorn!**. 5. Acte reglementari per lo quau s'exprimis lo respècte à quauqu'un, à quauqua ren ò la sieu apartenença à un còrs: *Salut militari*. 5. (liturg. cat.) Cort ofici dau sera que comprèn una exposicion dau sant sacrament, acompanhada de preguieras e de cants e que s'acaba m'una benediccion solemna.

salutari, ària adj. 1. Qu'es pròpri à conservar ò à restablir la santat fisica ò morala. 2. Que pòu aver un efècte benefic sobre lo comportament de quauqu'un: *Dins lo fond, aqueu fahiment li es estat salutari*. Var.: **salutós**. Sin.: **benefic**.

salutariament adv. D'un biais salutari.

salutista adj. e n. De l'Armada dau Salut.

salutós, oa adj. Salutari.

salva n.f. Descarga simultanea d'armas de fuèc, au combat, en onor de quauqu'un ò en signe de fèsta. Sin.: **bordada**. ◇ *Salva d'aplaudiments*: Aplaudiment que si fan audir toi à l'encòup.

salvator, tritz adj. e n. (lit.) Que sauva: *Una mesura salvatritz*. Var.: **sauvator, sauvator, salvador, sauvaire**.

samara n.f. (bot.) Fruch sec m'una soleta grana que si desplega au vent.

samari n.m. Metal blanc-gris dau grope dei lantanides, que fonde vèrs 1077°C, emplegat en particulier dins lu vèires qu'absòrbon lu infraroges; element (Sm) de n° atomic 62 e de massa atomica 150,43.

samaritan, a adj. De Samaria.

samba n.f. Dança d'origina brasiliana; ària sus la quala si bala.

sambluc n.m. Aubrilhon dei flors blanqui e dei fruch acides roges ò negres (Autessa fins à 10 m; pòu viure fins à 100 ans; familha dei caprifoliaceas). Var.: **sambuc**.

samblucar vt. (*sambluqui*) (fam.) Raubar. Var.: **sambucar**.

sambluc n.m. Sarpatana.

sambuc n.m. Sambluc.

sambuca n.f. 1. Poant aerenc medieval, utilizat per l'atac dei fortalèssas. 2. Mena de flaüt de sambuc.

sambucaire, airtiz n. Musicaire que soana la sambuca.

sambucar vi. (*sambuqui*) 1. Sonar la sambuca. 2. Samblucar.

sambulh n.m. 1. Caça ai auceus que si fa de matin, après lu aver atirats au mejan de visc gluaux e en imitant lu sieus diferents crits. 2. Leca, engana.

samit n.m. (arqueol.) Teissut ric, de la trama de seda e de la cadena de fieü.

samoan, a adj. e n. 1. Natiu ò estatjant dei ísolas Samoa. 2. Dialècte polinesian dei ísolas Samoa.

samoïède n.m. Lengua oraliana.

samoira n.f. Saumoiria.

samoirada n.f. Samoira.

samorai n.m. Membre de la classa dei guerriers, dins l'organizacion shogonala dau Japon fins au 1868.

samovar n.m. Ramina m'un robinet destinada à fornir d'aiga cauda per lo tè, en Russia.

sampada n.f. Còup de pen de davant, en parlant d'un cavau.

sampan n.m. Embarcacion asiatica dau fond plat, que va mé la godilha ò à l'aviron, e que compoarta, au centre, un dòme de bambó entreçat per assostar lu passatgiers.

sampi n.m. Caractèr grèc que figura à l'encòup un *san* (nom dorian dau σ) e un *pi* (π), que sièrve à notar lo nombre 900 ò 900 000, en foncion de la plaça de l'accent.

san, a adj. 1. Que presenta minga problema patologic ni anomalia (per op. à *malaut*). Sin.: **sanitós, sanatiu**. ◆ Prov.: *Se ti voales maintenir san, pissa sovent coma lo can*. 2. Qu'a un boan equilibri psiucic. 3. Que non presenta d'anomalia, en que tot es regulier, normal: *Una economia sana*. 4. Qu'es boan per la santat dei individús:

Una ària sana. 5. (mar.) Que presenta minga perilh, dont non li a d'escuelhs: *Una costa sana*. 6. Confòrme à la rason, à la ponderacion, ò que non s'escarta de cen qu'es retengut normal: *Aver de sani lecturas*.

sanable, a adj. Que si pòu sanar. Var.: **ressanable, curable**.

sanament adv. D'un biais san. Var.: **ressanar**.

sanar vt. Garir.

sanatiu, iva adj. Curatiu.

sanator, tritz adj. Que sana.

sanatòri n.m. Establiment de cura destinat au tractament dei diferenti formas de tuberculòsi ò de divers malautias croniqui.

sanatorial, a adj. Relatiu au sanatòri. Var.: **sanatoriau**.

sanatoriau, ala adj. Sanatorial.

sancanhada n.f. Gangassada, gacilhada.

sancanhar vt. Gangassar, gacilhar.

sancanhe n.m. Gacilhada.

sanchamassenc, a adj. e n. Natiu ò estatjant de Sanch Amàs (Provença).

sanchinhanés, esa adj. e n. Natiu ò estajant de Sanch Inhan (Lengadòc).

sancion n.f. 1. (dr. constit.) *Sancion (dei lèis)*: Acte per lo quau lo cap de l'Estat rende executòria una lèi que lo Parlamen a votat. Sin.: **ratificacion, validacion, aprobacion, afortiment**. 2. Consecracion, confirmacion considerada coma necessària: *Un mòt qu'a la sancion de l'usatge*. 3. Mesura repressiva qu'una autoritat impaua per l'inexecucion d'un òrdre, l'inobservacion d'un reglament, d'una lèi: *Pilhar una sancion contra quauqu'un*. Sin.: **pena, castig, castigada**. ◇ Mesura qu'un Estat pilha contra un autre Estat: *Pilhar de sancions economiqui contra un país*. ◇ Pena prevista per la lèi per castigar quauqu'un qu'a comés una infraccion. 4. Consequença, boana ò marrida, d'un acte: *Aquò es la sancion de la tieu imprudènça*.

sancionar vt. 1. Portar una consecracion oficiala ò esquasi oficiala à. 2. Reprimir, punir: *Aqueu qu'a mandat una botelha sus lo jugaire es estat sancionat*.

sancran n.m. (de l'all. *sauerkraut*) Chocrota. Sin.: **saucraut**.

sandala n.f. Cauçadura formada d'una simpla sòla rentenguda au pen per de cordons, de laç. Var.: **sàndola**.

sandaleta n.f. Sandala leugiera. Var.: **sandalon**.

sandalier, a n. Persona que fa de sandalas. Var.: **sandolier**.

sandalon n.m. Sandaleta.

sandaraca n.f. Resina extracha d'una espècia de túia e emplega per la preparacion dei verniç, lo glaçatge dau papier, etc. Sin.: **realgar**.

sandinisme n.m. Ensèm dei ideas, nacionalisti e anti-imperialisti, que lo sieu modèl se tròva dins l'accion d'Augusto César Sandino.

sandinista adj. e n. Au Nicaragua, qu'apartèn au partit que seguís li ideas nacionalisti e revolucionari de Sandino.

sandix n.m. (arqueol.) Colorant mineral roge que s'emplegava per ténher li estòfas.

sandjak n.m. Sotadivision de província, d'ins l'Empèri otoman.

sàndola n.f. Sandala.

sàndola n.f. 1. Aubrilhon d'Àsia que lo sieu boasc es emplegat en perfumaria, en ebanistaria, etc. (*Tipe de la familha dei santalaceas*). 2. Boasc d'aquest aubre. 3. Essença que n'es extracha.

sandolier, a n. Sandalier, a.

sadow n.m. (nom depaumat) Cable de cauchoc, emplegat en particulier dins lu extensors e per lo lançament dei planaires ò per fixar d'objècte sus un poartabagatges.

sandre n.m. Peis ossós vesin de la perca, de la carn preada (Lòng fins à 1 m). Sin.: **daine de ribiera**.

sandwich n.m. Lescas de pan entre li quali si mete una lesca de fromai, de carn, de cambajon, etc. Sin.: **entrelescas, entrepan**.

sanedrin n.m. Ancian conseu sobeiran dau judaïsme, dau s. IIIe avant J.-C. fins à l'an 70 après J.-C.

sanejament n.m. Accion de sanejar; lo sieu resultat. Sin.: **assaniment**.

sanejar vt. Rendre san. Sin.: **assanir**.

sanflorada n.f. Cen qu'es melhor, l'eleit, la tria.

sang n.m. ò n.f. 1. Liquide roge que circula dins li venas, li artèras, lo coar e lu capillar e qu'alimenta toi lu teissuts de l'organisme per li portar d'elements nutritius e l'oxigène e que n'en recuèlhe li brutícias que d'autres organes (rens, paumons, pèu) eliminon. ◇ *Un èstre de carn e de sang*: Un èstre ben viu, m'ai sieu passions, etc. ◇ (fam.) *Aver lo sang caud*: Èstre impetuós, ardent, irascible. ◇ *Aver de sang sus li mans*: Èstre l'autor d'un murtre, d'un chapladís. ◇ *Aver quauqua ren dins lo sang*: Li èstre portat naturalament, n'èstre passionat. ◇ *Si faire de marrit sang*: S'inquietar, si cruciar. Sin.: **si faire un sang de vinaigre, si manjar lo sang, si virar lo sang, si laguiar**. ◇ *Tot lo mieu sang a fach virapassa*: Sieu estat malament estravirat sus lo còup. ◇ *Metre à fuèc e à sang*: Saquejar. ◇ *Portar de sang fresc, de sang nòu*: Portar d'elements nòus, mai joves; portar de capitals, de sòus noveus. 2. (fig.) Vida, existènça: *Versar lo sieu sang*. Sin.: **escampar lo sieu sang**. ◇ *Donar lo sieu sang, pagar dau sieu sang*: Sacrificar la sieu vida. 3. Linhatge, ascendença, raça. ◇ *Ligams dau sang*: Relacion de parentat; ligams afectius entre personas de la mema familha. ◇ *Prince de sang*: Eissit de la familha reiala per lu mascles. ◇ *La votz dau sang*: L'esperit de familha. ◇ *Aver de sang blau*: Èstre d'origina nòbla. ◇ *Drech dau sang*: Drech donat per la naissença.

sangbeugut adj. 1. Exsangue. 2. Blèime. Sin.: **pallineu, pallinàs, mortinós**.

sang de drac n.m. Mena de peresina que dónon divers calams (*Rumex sanguineus*), que sièrve à l'alestiment de manti pòuveras per lu dentifricis, e de vegadas coma emostatic.

sangflac, a adj. Linfatic, fleumatic.

sangfleu n.m. Sang frèi.

sang frèi n.m. Tranquillitat, mestresa: *Conservar lo sieu sang frèi dins una garrolha*. Sin.: **sangfleu**. ◇ *De sang frèi*: Calmament; d'un biais deliberat.

sanglaçar v.tr. Glaçar lo sang en seguida à una foarta esmoguda, à una peur.

sanglier n.m. (fr.) Singlar. Sin.: **poarc fèr, poarc singlar**.

sanglut n.m. 1. Contraccion espasmodica dau diafragma sota l'efècte de la dolor ò de la pena, acompanhada de làgrimas, seguida de l'emission brusa e bruissenta de l'ària contenguda dins lo pièch. 2. Contraccion brusca dau diafragma, deuguda au passatge de l'ària dins la glòti.

sanglutada n.f. Crisi de sangluts.

sanglutar vi. 1. Aver de sangluts. 2. Aver lo sanglut.

sangmesclat n. Mestís.

sangria n.f. Bevenda d'origina espanhòla facha de vin sucrat dont macèron de fruchs talhats à tròç.

sangsuga n.f. 1. Vèrp marin ò d'aiga doça que lo sieu còrs s'acaba per una ventosa à cada extremitat (Embrancament dei anelides; classa dei irudineas). 2. (lit.) Persona avida, que tira de sòus per toi lu mejans. Sin.: **tirasang**. 3. (fam.) Persona importuna, qu'es dificile de s'en desbarrassar.

sanguenar vi. 1. S'escórrer, en parlant dau sang; sagnar. 2. Racejar.

sanguenada n.f. Sagnada.

sanguenament n.m. Sagnament.

sanguenós, oa adj. 1. Tacat de sang: *Aver li mans sanglanti*. 2. Que contribuisse à espantegar lo sang ò que s'acompanha d'una granda efusion de sang: *De combats sanguenós*. ◇ *Moart sanguenao*: Moart violenta embé efusion de sang. 3. (lit.) Qu'a la color roja dau sang. 4. (fig.) Dur: *De repròchis sanguenós*.

sanguin, a adj. Relatiu au sang: *Escorrement sanguin*. ◇ *Temperament sanguin* ò *sanguin*, n.m.: Persona impulsiva. ◇ *Vaisseus sanguins*: Conduchs organics dont circula lo sang.

sanguin n.m. Fonge manjadís (*lactarius sanguifluus*) de la familha dei russulaceas. Sin.: **lera roja**.

sanguina n.f. 1. Minerau d'ematita roja, à basa d'oxide de fèrre. 2. Gredon fach m'aqueu minerau; dessenh de color roja, fach m'aquesto gredon. 3. Portegal de la carn que tende vèrs lo roge, foarça preada.

sanguinari, ària adj. 1. Que non esita à faire colar lo sang: *Un cap de guèrra sanguinari*. Sin.: **inuman, barbar, crudeu**. 2. (lit.) Qu'es marcat per d'efusions de sang. 3. (lit.) Crudeu; qu'incita à la crudelitat: *Una lèi sanguinària*.

sanguinària n.f. Èrba vivaça, dau rizòma espés e cort, que contèn un latèx roge sang acre e toxic, que lu Indians d'Amèrica emplegàvon per si pintar lo còrs en roge (Familha dei papaveraceas).

sanguinolent, a adj. Tench ò mesclat de sang. Sin.: **sanguenós**.

sanguinhòu n.m. Còrni.

sanguinós, oa adj. Sagnós; sanguinari.

sanha n.f. 1. Planta vivaça dei fuèlhas que tàlhon, que creisse generalament dins lu luècs umides. ◇ *Sanha gròssa*: Tifa. 2. Palud.

sanhiera n.f. Caneliera, roselièra.

sanja n.f. Matèria purulenta fetida, mesclada de sang.

sanicla n.f. Planta vivaça de la familha dei ombellifèras, que creisse dins lu luècs frecs. Var.: **sanicula**.

sanicula n.f. Sanicla.

saniós, oa adj. Que contèn de sania.

sanitari, ària adj. 1. Relatiu à la conservacion de la santat publica: *Un reglament sanitari*. 2. Relatiu ai installacions e aparelhs destinats à l'igièna.

sanitós, oa adj. Sanatiu, salubre.

sanscrit n.m. Lenga indoariana que fuguèt la lenga sacrada e la lenga literària de l'Índia anciana. ◆ **sanscrit, a** adj. Relatiu au sanscrit. Var.: **sanscritic**.

sanscritic, a adj. Relatiu au sanscrit. Var.: **sanscrit**.

sanscritisme n.m. Lo tot dei sciéncias relatiu au sanscrit.

sanscritista n. Especialista dau sanscrit.

sansoira n.f. Salabrum. Var.: **sausoira**.

sànsola n.f. 1. Pala per lu grans. 2. (mar.) Aisina per vuar una barca qu'a fach aiga. Sin.: **agotaire**.

sansonha n.f. 1. (mús.) Vièla à ròda. 2. Canson vièlha. 3. Discors, parladissas monotònes. Sin.: **repepiatge, repepiada**.

sansonhaire, airtiz n. Repepiaire.

sansonhar vi. Repepiar, barbatar.

sansonharia n.f. Repepiada.

sant, a adj. 1. Si di de Dieu en tant qu'es sobeiranament pur, perfectè. 2. Si di de quauqu'un que, d'après la Glèia, a menat una vida exemplària, a practicat li vertuts canoniqui, e es estat canonisat. 3. Que mena una vida exemplària sus lo plan moral ò religiós. 4. Qu'apartèn à la religion, qu'a un carctèr sacrat. 5. Si di de cadun dei jorns de la setmana que precedisson lo dimènegue de Pascas: *Divendres sant*. ◇ *Annada santa*: Annada jubilària de la Glèia catolica, en principi celebrada cada 25 ans. ◇ (fam.) *Tota la santa jornada: La jornada tota entiera*. 6. Qu'a un carctèr venerable, confòrme à la lèi morala: *Una vida santa*. ◆ n. 1. Cristian beatificat ò canonisat que la Glèia prepaua la sieu vida coma exemple e à cu si rende un culte public. ◇ *Sants de glaça*: Sant Mamèrt, sant Brancai e sant Gervasi, que li sieus fèstas pàsson per èstre sovent acompanhadi de gelada tardivi. ◇ *Lo sant dei sants*: La partida mai secret dau Temple de Jerusalèm; (fig.) La partida mai secreta de quauqua ren. 2. Òme, frema d'una pietat e d'una vida exemplari. 3. Estàtua que representa un sant, que si soarte per li processions. ◇ *Faire un sant frust (de quauqua ren)*: Frustar quauqua ren toplen, à foarça de l'emplegar.

santa-Bàrbara n.f. 1. Santa Barba. 2. Sota dei municions.

santal n.m. Sandal, sàndola.

santalacea n.f. *Santalaceas*: Familha de flors dicotiledonèi que contèn 35 genres e pauc ò pron 400

espècias, sobretot tropicali, arborescenti, arbustivi ò erbaceas, sovent dioïqui, que la màger part son miègi-parasiti.

santalina n.f. Colorant extrach dau boasc de sàndola.

santament adv. D'un biais sant; coma un sant.

santamor n.m. Vin famós dau Beaujolais.

santbernard n.m. Can de granda talha de la rauba roja e blanca, adestrat per lo sauvament en montanha.

santcirian, a n. Escolan ò ancian escolan de l'escòla militària de Sant-Cir.

santamaura n.m. Fromai de cabra de Torena, de la crosta naturala e de la pasta moala.

santat n.f. 1. Estat de l'èstre vivent quora lo foncionament de toi lu sieus organes es regulier e armoniós. Var.: **sanetat, sanitat**. ◇ *Maion de santat*: Maion de repaus dont son tractadi li malautias nervioï. ◇ *Santat publica*: Lo tot dei accions e prescripcions de poders publics relatiu à la santat dei ciutadans. 2. Foncionament d'un organisme (boan ò marrit): *Aver un problema de santat*. 3. Equilibri psiuc. 4. Estat de benèstre dins una societat. 5. Estat pauc ò pron satisfasant d'un sector (economia, per exemple) d'una institucion, d'un grope... 5. Servici de quarantena dins un poart. 6. Interjection emplegada quora si beu en onor de quauqu'un.

santa-mitocha n.f. Persona que si dona una aparença de saviessa, qu'afècta l'innocença, e, en particulier, frema qu'afècta la prudaria.

santemilion n.m. Vin de Bordeu roge de la region de Sant-Emilion.

Sant-Esperit n.m. (teol.) Tèrça persona de la Trinitat, nomenada après lo Paire e l'Enfant.

santetat n.f. Qualitat de cen qu'es sant. ◇ *Sa Santetat*: Lo papa. Var.: **santitat**.

santificacion n.f. 1. Accion de santificar; efècte de cen que santifica. 2. Celebracion segond la lèi religioa.

santificar vt. (*santifiqui*) 1. Rendre sant. 2. Onorar, celebrar coma un sant. 3. Celebrar segond la lèi religioa.

santina n.f. Sentina.

santipeta interj. Juron familhier. Sin.: *maugrabeu, mautrest*.

santissime, a adj. Totplen sant. Var.: **santíssimo** (it.).

santíssimo, a adj. (it.) Santissime.

santitat n.f. Santetat.

santjoan n.m. Lavanda aspic.

santmarcelin n.m. Pichin fromai redond de la pasta moala e de la crosta mofida, fabricat dins lo Daufinat mé de lach de vaca.

santmarinés, esa adj. e n. De la República de Sant Marin.

santmiqueu n.m. (fam.) *Faire santmiqueu*: Cambiar de maion.

santnectari n.m. Fromai de la pasta preissada e de la crosta mofida, fabricat en Auvèrnhe mé de lach de vaca.

Sant-Ofici n.m. sing. Congregacion romana que la sieu competença s'estendia à tot cen que pertòca la defensa de la doctrina catolica (Despí lo 7 de decembre

dau 1965, a laissat la plaça à la *Congregacion per la doctrina de la fe*).

santolina n.f. Aubrilhon odorós originari de la region mediterranea, vesin de l'artemisa (Família dei composeas). Sin.: **ferígola fèra**.

santon n.m. Pichina figurina provençala de tèrra cuècha pintada ò vestida que sièrve à decorar lo presèpi.

santonier, a n. Persona que fa de santons.

santonina n.f. Medicament vermifugue encuèi abandonat en rason de la sieu toxicitat.

santonorat n.m. Pastissaria m'una corona de pichins *choux* à la crema e garnida au centre de crema Chantilly.

santopeu n.m. (fam.) Ràbia.

santpaulin n.m. Fromai de la pasta preissada e de la crosta lavada, fabricat mé de lach de vaca.

santpèire n.m. Peis dau coar aut e estrech, manjadís, comun dins toti li mars temperadi (Lòng de 30 à 50 cm). Sin.: **ròta**.

Sant-Sèti n.m. Ensèm dei organismes (curia romana) qu'ajúdon lo papa dins l'exercici dei sieu foncions de govèrn.

santsimonian, a adj. e n. Qu'apartèn au santsimonisme.

santsimonisme n.m. Doctrina dau Còmte de Sant-Simon e dei sieus disciples.

sant-sinòde n.m. Conseu sobeiran de la Glèia russa dau 1721 au 1917, instituit per remplaçar lo patriarcat que Pèire lo Grand avia suprimet.

sants-òlis n.m. pl. Òlis reservats ai sacraments de la Glèia.

santsulpician, a adj. (relig. cat.) Qu'apartèn, qu'es relatiu à la congregacion de Sant-Sulpici. ♦ n.m. Escolan ò ancian escolan dau seminari de Sant-Sulpici; membre de la congregacion de Sant-Sulpici.

santuari n.m. 1. Partida de la glèia, situada à l'entorn de l'autar, dont si fan li ceremònias liturgiqui. 2. Edifici religiós, luèc sant en general. 3. Luèc inviolable. 4. (def.) Territòri nacional qu'un adversari eventual deu considerar inviolable; territòri que la dissuasion nucleària cuèbe.

santuarisacion (-izacion) n.f. (def.) Accion de santuarisar; lo sieu resultat.

santuarisar (-izar) vt. (def.) Donar à (un territòri) lo caractèr d'un santuari.

sanva n.f. Mostarda dei camps.

saorra n.f. Lèst. Var.: **saorra**.

saorrrar vt. Lestar. Var.: **saorrrar**.

sap n.m. Aubre resinós comun dins li montanhas d'Euròpa occidentala entre 500 e 1500 mètres d'altitud, que li sieu fuèlhas, persistenti, poàrton doi linhas blanqui en dessota (Òrdre dei conifers). ◇ (fam.) *Sentir lo sap*: Non aver longtemps à viure. Var.: **sapin** (fr.).

sapa n.f. Aisina d'agricultura fach d'una pèça de fèrre larga e plata au bot d'un mànegue, que sièrve per bolegar la tèrra, cavar un trauç, etc.

sapada n.f. Còup de sapa.

sapadura n.f. Accion de sapa.

sapaire n.m. 1. Sordat de l'arma dau gèni. 2. Persona que si sièrve d'una sapa.

sapaire-pompier n.m. Pompier.

sapament n.m. Accion de sapa.

sapar vt. 1. Travalhar m'una sapa. Sin.: **soscavar, encavar, minar**. 2. (fig.) Destrúger: *Sapar lo moral dei tropas enemigui*.

sapatge n.m. Sapadura, sapament.

sapator n.m. Persona que si sièrve d'una sapa. Sin.: **sapaire**.

sapet n.m. Plantacion de saps.

sapeta n.f. Becut, sarclador. Sin.: **magalhon**.

sapeton n.m. Pichin magalhon.

sapide, a adj. Qu'a de sabor. Sin.: **saborós, gustós**.

sapiditat n.f. Caractèr de cen qu'es sapide. Sin.: **sabor, gust**.

sapiença n.f. 1. Saber. 2. Saviessa.

sapiencial, a adj. Si di d'un grope de cinc libres biblics (Provèrbis, Jòb, Eclesiasta e Saviessa), que li si ajúston eventualament lu Saumes e lo Cantic dei cantics, recuèlh de maxims, sentenças e poemas morals de la saviessa orientala. Var.: **sapienciau**.

sapienciau, ala adj. Sapiencial.

sapient, a adj. e n. 1. Saberut, scienciat, erudit, assabentat, ascenciat, letrat. 2. Savi.

sapientament adv. D'un biais sapient. Sin.: **sabentament, saviament, saberudament**.

sapientissime, a adj. Foarça sapient. Var.: **sapientissimo** (it.).

sapientissimo, a adj. (it.) Sapientissime.

sapin n.m. (fr.) Sap.

sapin n.m. 1. Ai Cloats de Còntes, pichina sapa que sièrve totplen dins li tèrras saveloï. 2. (Luceram) Fèrre de boscatier, facha d'una poncha de fèrre à l'extremitat dau mànegue, per rabalhar una pèça de boasc sensa si baissar.

sapina n.f. (mar.) Bateu de ribiera, bastit en sap. 1438: «*Item, dimenge a XVIII de may fonc donada provision de aver una sapina d'Avinhon...*» A.C.Arle.

sapineta n.f. Sap dau Canadà.

sapindacea n.f. *Sapindaceas*: Família de plantas dicotiledoneï tropicali coma lo lichi.

sapineta n.f. Sapiniera.

sapiniera n.f. Plantacion de sapins. Sin.: **sapet, sapineta**.

sapitor n.m. Expèrt encargat d'estimar la valor dei mèrç d'una nau, en cas d'auvari.

saponaceu, ea adj. Qu'a lu caractèrs dau sabon, que pòu èstre emplegat ai memes usatges que lo sabon.

saponària n.f. Saboneta, sabonèla, èrba dau sabon.

saponasa n.f. Lipasa (enzima).

saponat n.m. Remèdi que contèn de sabon.

saponenc, a adj. Sabonós.

saponific, a adj. Relatiu à la saponificacion. Var.: **saponific**.

saponificable, a adj. Que pòu èstre saponificat. Var.: **saponificable**.

saponificacion n.f. 1. Transformacion dei matèrias grassis en sabon après la sieu descomposicion per una basa en sau d'acide gras e glicerina. 2. (quim.) Accion de saponificar. Var.: **sabonificacion**.

saponificar vt. (*saponifiqui*) 1. Transformar en sabon: *Saponificar un òli*. 2. (quim.) Descompauar (un estèr) per una basa. Var.: **sabonificar**.

saponificator n.m. Agent reactiu que participa à la saponificacion d'un estèr.

saponina n.f. Glucoside de la saponària, que la sieu solucion aigoa escuma coma de sabon.

saponita n.f. Silicat idratat natural de magnèsi e d'alumini, blanquinós e onchós. Sin.: **pèira de sabon**.

sapor n.f. Sabor.

saporit, ida adj. Saborit.

saporós, oa adj. Saborós.

sapotacea n.f. *Sapotaceas*: Família de plantas dicotelidoneï gamopetali, sobretot tropicali.

sapremia n.f. (patol.) Intoxicacion producha per lo passatge dins lo sang de matèrias en poirison.

saprofague, aga adj. Si di d'un animal que si noirisse de substànças organiqui en descomposicion.

saprofita adj. e n.m. Saprofit(e).

saprofit(e), a adj. e n.m. 1. Vegetal que tira la sieu noiridura de substànças organiqui en descomposicion (en particulier divèrs fonges). 2. *Micròbi saprofits*: Que viu sus un òste sensa li provocar de malautia (per op. à *patogène*). Var.: **saprofita**.

saprofitisme n.m. Biais de viure dei saprofits.

saquejaire, airtz adj. e n. Que saqueja.

saquejament n.m. Accion de saquejar. Sin.: **devastacion, arroïnament, afondrament, chapladís**.

saquejar vt. 1. 1. Metre à sac (una vila, una region, etc.), raubar embé violença tot cen que li si tròva. 2. (fam.) Metre en grand desòrdre, devastar. Sin.: **devastar, arroïnar, afondrar, chaplar**.

saquet n.m. Pichin sac. Sin.: **sacon**.

saqueton n.m. Pichin saquet.

saquier n.m. Fornelatge complit en cremant sus un terren de brondilhas, de pichin boasc, de romegàs...

sarabanda n.f. 1. Dança nòbla de tres temps, de mòda ai s. XVIIⁿ e XVIIIⁿ. 2. Composicion musicala dins lo tempo e lo caractèr d'aquesta dança. 3. (fam.) Juècs animats, que fan totplen de bosin.

sarac n.m. Mena de sèrra m'un mànegue.

saracar vt. (*saraqui*) Saquejar.

sarcasme n.m. Escarni, ironia insultanta.

sarcastic, a adj. De l'òrdre dau sarcasme, que si trufa: *Un rire sarcastic, un autor sarcastic*. Sin.: **ironic, sardonis, caustic**.

sarcèla n.f. Àneda sauvatja de pichina talha (lònga fins à 40 cm). Var.: **sarzela**. Sin.: **renèla, lapareu, auçavòla, renèla**.

sarceleta n.f. Sarcèla d'ivèrn. Var.: **sarzeleta**.

sarcia vt. (*sarci*, classic *sàrcii*) Sartiar.

sarcidura n.f. Accion de sarcir; lo sieu resultat. Sin.: **ravaudatge**.

sarcina n.f. Bacteria partida en tres plans perpendicularis e que dona d'elements gropsats en massas cubiqui.

sarcir vt. (*sarcissi*) Remendar. Var.: **ensarcir**. Sin.: **ravaudar**.

sarclador n.m. Aisina per sarclar. Sin.: **sapeta, rasclèt, sarclet**.

sarcladura n.f. Ensèm dei marridi èrbas arracadi per sarclatge.

sarclar vt. Desbarrassar una culturar de l'èrba marrida, manualament ò au mejan d'un autís. Sin.: **eisserbar, deserbar**.

sarclatge n.m. Accion de sarclar.

sarclet n.m. Sarclador.

sarcocarp(e) n.m. Mesocarpe.

sarcocèl n.m. Tumor dau testicule ò de l'epididime: *Sarcocèl cancerós, sifilitic, tuberculós*.

sarcocist(e) n.m. Sarcosporidia, parasite du teissut musculari de divèrs animaus (poarc, cavau, fea, etc.).

sarcodèrma n.m. Partida carnuda de l'envolopa de la grana.

sarcofaga n.m. (dau latin *sarcophaga carnaria*) Mosca caracterisada per un abdomèn blanc grisastre, ulhetat de negre, e que la sieu larva, parasita d'insèctes, viu sus lu cadavres.

sarcofague n.m. 1. Ataüt de pèira de l'Antiquitat e d'una part de l'Atge Mejan. 2. Proteccion de betum bastida per isolar totalament un luèc perilhós (per exemple una centrala nucleària après un auvari).

sarcofil(e) n.m. Marsupiau de Tasmània, ferotge e carnassier, finda nomenat *Diau de Tasmània*.

sarcofille n.m. Parenquime dei fuèlhas.

sarcoïda n.f. (med.) Lesion cutanea de la sarcoïdosi, qu'a generalament l'aspècte d'un nodule.

sarcoïdosi n.f. (med.) Afeccion d'origina desconoissuda caracterisada per l'existença d'una lesion especifica, lo granulòma tuberculoïde, que si pòu retrovar dins un grand nombre d'organes ò de teissuts (ganglions, paumons, pèu).

sarcolèmma n.m. Membrana plastica dei fibras musculari estriadi, qu'assegura la difusion dei influx nerviós à l'ensèm de la fibra.

sarcolisina n.f. Compauat isomèr utilizat dins lo tractament de divèrs cancrs. Una associacion m'un acide aminat corrent es à l'origina de la sarcolisina.

sarcolit n.m. Fragment de fibra muscularia en via de desintegracion, present dins lo sang dei Diptèrs.

sarcolita n.f. Silicat d'alumina e de caucina, de color carn ò roja e d'esclat nacrat.

sarcòma n.m. Tumor conjontiva maligna.

sarcomatós, oa adj. Relatiu au sarcòma.

sarcoplasma n.m. Protoplasma indiferenciat de la fibra muscularia.

sarcoplasmic, a adj. Que si rapoarta au sarcoplasma: *Contraccion sarcoplasmica*. Var.: **sarcoplastic**.

sarcoplastic, a adj. Sarcoplasmic.

sarcopsida n.f. Fosfat de fèrre, manganèsi e calci.

sarcopsilla n.f. Genre de nièras de la familha dei sarcopsillides.

sarcopsillide n.m. *Sarcopsillides*: Familha d'insèctes diptèrs d'Amèrica dau Sud caracterisats per un torax cort e de palps labials non articulats.

sarcòpte n.m. Acarian parasite de l'òme e d'unu vertebrats, agent patogèn de la ronha.

sarcoranfe n.m. Espècia de grand vautor d'Amèrica centrala e dau Sud (*Sarcoramphus papa*).

sarcosina n.f. Basa organica debla que s'obten dins l'idrolisi per l'aiga de barita de la creatina ò de la cafeïna.

sarcosòma n.m. Granda mitocondria rica en enzimas respiratòri, que si tròva sobretot dins li cellulas m'un foncionament permanent ò prolongat.

sarcosporidia n.f. *Sarcosporidias*: Òrdre d'esporezoaris, parasites comuns dei mamifèrs, que vïvon dins li fibras musculari ò dins lo teissut conjontiu.

sardana n.f. Dança populària de Catalonha.

sardanejar vt. e i. Balar de sardanas.

sarde, a adj. e n. De Sardenha. Var.: **sardo**. ♦ n.m. lenga romanica de Sardenha.

sardina n.f. 1. Peis de l'esquina blau-vèrd, dau ventre argentat, comun dins la Mediterranea e l'Atlantic, que si manja fresc ò conservat dins l'òli (Familha dei clupeïdes, longuessa: 20 cm). 2. (fam.) Galon de sotoficier.

sardinaire, airtiz n. Pescador de sardinas. Var. **sardinier**.

sardinaria n.f. Luèc dont son alestidi li consèrvas de sardinas.

sardinau n.m. Part superiora de la mànega d'una sàvega. Ret per pescar la sardina.: 1291 «*Et ne pescador ab brugins et ab retz sardinals*» A.C. Marselha.

sardinèla n.f. Pichina sardina de la Mediterranea e de l'Atlantic.

sardinier n.m. Bateu per la pesca à la sardina.

sardinier, a n. 1. Persona que pesca la sardina. Var.: **sardinaire**. 2. Persona que travaïha à metre en consèrva li sardinas.

sardo, a adj. e n. Sarde.

sardon n.m. Sarson.

sardònia n.f. Calcedòni brun.

sardonic, a adj. Qu'exprimisè un escarni greu: *Un rire sardonique*. Sin.: **sarcastic, mespresent, ironic, regaunhàs**.

sardoniquement adv. D'un biais sardonique.

sarg n.m. Sargue.

sarga n.f. Teissut leugier de lana que vèn dau sargat. ◇ Estòfa de seda trabalhada coma la sarga. ◇ Estòfa que presenta de costas fini obliqui.

sargassa n.f. Alga bruna flotejanta, que lo sieu amolonament forma, au lòng dei costas de Florida, una mena de prada dont si reproduon li anguillas.

sargat n.m. Armadura emplegada per téisser d'estòfas que presènton de costas obliqui.

sargent n.m. Sergent.

sargent-cap n.m. Sergent-cap.

sargent-forrier n.m. Sergent-forrier.

sargent-major n.m. Sergent-major.

sargue n.m. Peis manjadís, comun en Mediterranea (Familha des esparides). ◇ *Sargue rascàs*: Sargue dau morre ponchut (*sargus puntazzo*).

sargueta n.f. Sarga leugiera.

S.A.R.L. Sigla per una *Societat à responsabilitat limitada*.

sarpa n.f. Eissarpa.

sarpanança n.f. Peis roge aranjat, mé de gròs uèlhs negres, que viu sus li costas mediterranèi e atlantiqui.

sarpanteu n.m. Mortairet; pèça d'artifici que pilha un movement sinuós après alumatge.

sarpar vt. e vi. (mar.) Levar l'àncora: *Sarpar lo fèrre*.

sarpatana n.f. Tube lòng que sièrve, en bufant à lançar dintre, à mandar de pichins projectiles. Sin.: **sambloc**.

sarra n.f. Pichin element ficat dins l'uèlh d'un autís (marteu, etc.), à l'extremitat dau mànegue, per n'en melhorar la fixacion. Sin.: **conhet**.

sarracòrs n.m. Sotavestit femenin de teissut elastic per mantenir lo bacin.

sarrafrèn(s) n.m. Emplegat de camin de fèrre, encargat dau sarratge dei frens. Var.: **serrafren**.

sarraïn n.m. Sarrasin. ◇ *Sarraïn vèrd*: Planta erbacea qu'una dei sieu espècias es lo *sarrasin* ò *blat negre* e qu'una espècia sauvatja es emplegada coma astringent (Familha dei polygonaceas).

sarralha n.f. Serralha.

sarralhiera n.f. Chinchà. Sin.: **lardiera, monegueta, serralhier** (*Parus major*).

sarrar vt. Serrar.

sarrasin, a adj. e n. Musulman, per lu Occidentals de l'Atge Mejan.

sarrasin n.m. Planta erbacea annuala cultivada per li sieu granas, riqui en amidon (*blat negre*).

sarrat, ada adj. Avare. Sin.: **grincho, rabeu, racho**.

sarratan n.m. Charlatan. Sin.: **chica-estraça, drogatièr**.

sarratge n.m. Serratge.

sarreta n.f. (mar.) Cintura interiora d'una nau, que sièrve à sostenir li traus: 1989 «*Los bancs sus las sarretas son al nombtre de dos*» Sin.: **dormant, bauquiera**.

sarsavalha n.f. Canalha, fotralha, gentalha, gusalha.

sarson n.m. Malha de renforçament à l'entorn dei rets de pesca. Var.: **sardon**.

sartaia n.f. 1. Aisina de coïna de metal m'un mànegue lòng, generalament redonda, gaire profunda, per faire fregir d'aliments. 2. (pop.) Putan.

sartaiada n.f. Contengut d'una sartaià.

sarti n.m. Sàrcia, sàrtia.

sàrtia n.m. 1. Caduna dei manòbras durmenti que sièrvon à sostenir e à assubjectir lu aubres per lo tràvers e per l'arrier. Var.: **sarti**, **sàrcia**. 2. Cable que sièrve à mantenir ò à consolidar. 1379 «*armarem doas galeras.....ben fornidas d'albres e d'antennas.....e de sartias.....*» 3. Manòbra d'alatge d'una ret de pesca.

sartiar vt. (*sarti*, classic *sàrtii*) Renfortir un aubre au mejan de sartis.

sartrar vi. Faire lo mestier de sartre.

sartre, **essa** n. Persona que fa de vestits sus mesura. Var.: **sastre**.

sarzela n.f. Sarcèla.

sarzeleta n.f. Sarceleta.

sas n.m. 1. Tamís. Var.: **seàs**. Sin.: **sedàs**, **passador**, **criveu**. 2. Partida de canal entre doi enclusas. Sin.: **entredoi**, **trapoart**; (mar.) **entrepàs**, **cambra estanca** (sotamarin).

S.A.S. Sigla per una *Societat per accions simplificada*.

sasible, **a** adj. Sasissable.

sasida n.f. 1. (dr.) Presa de possession, per l'administracion fiscala ò la justícia, dei produchs d'una infraccion ò dei mejans qu'an servit à la cometre ò dei objèctes utiles à la pròva en matèria penala; via d'execucion forçada per la quala un creancier s'assegura dei bens dau sieu debitor en vista de garentir lo pagament d'un deute. Sin.: **confiscacion**. ◇ *Sasida conservatòria*: Mesura acordada au creancier que pòu faire metre lu bens mòbles dau debitor sota man de la justícia, per evitar qu'aqueu lu fague disparéisser ò lu aliene. 2. (inform.) Enregistrament d'una informacion en vista dau sieu tractament ò de la sieu memorisacion dins un sistema informatic.

sasida-arrèst n.f. (dr.) Sasida per la quala un creancier immobilisa entre li mans d'un tèrç de somas deugudi ò d'objèctes mobiliers qu'apartènnon au sieu debitor. Sin.: **oposicion**, **retencion**, **bandida**, **bandiment**, **arrestament**.

sasida-execucion n.f. (dr.) Sasida dei mòbles corporals dau debitor, qu'exigisse un títol executòri, dins la tòca de n'operar la venda à l'enquant au profièch dei creanciers.

sasida-revendicacion n.f. (dr.) Sasida conservatòria autorisada en favor dau proprietari, de l'usufruchier ò dau creancier, que pretende d'aver un drech real qu'un tèrç detèn.

sasiment n.m. Impression foarta deuguda au frèi, à una emocion viva. Sin.: **esmoguda viva**, **trebolèri**, **trebolament**, **tresvirament**.

sasina n.f. 1. Fach de sasir una juridiccion. 2. (dr.) *Sasina ereditària*: Drech per un eiretier à la presa de possession dei bens d'un moart à l'instant meme de la moart e sensa autorisacion prealabla de la justícia. 3. (mar.) Cordatge que sièrve à mantenir ò à auçar d'objèctes. Sin.: **traversiera**.

sasir vt. (*sasissi*) vt. 1. Pilhar quauqua ren mé la man, m'ai mans, d'un movement rapide per lo tenir ò li si tenir fermament. Sin.: **arrapar**, **agafar**. 2. Pilhar quauqua ren

en man per lo poder desplaçar, portar, n'en faire usatge. 3. Metre à profièch un eveniment au moment que si debana. Sin. (sens 1, 2, 3): **agantar**. 4. (dr.) Operar una sasida; portar un litigi davant una juridiccion, faire una sasina. 5. (inform.) Efectuar una sasida. 6. Capir quauqua ren, n'en percevre lo sens. Sin.: **comprendre**, **mestrejar**. 7. Tocar d'improvista quauqu'un, en parlant dau frèi, d'una sensacion. Sin.: **agantar**. 8. Expauar un aliment à un fuèc viu: Sasir una carn. ◆ **se sasir** v.pr. (*de*) Si faire mèstre de (quauqua ren, quauqu'un).

sasissable, **a** adj. 1. Que pòu èstre sasit. 2. (dr.) Que pòu èstre l'objècte d'una sasida. Sin.: **sasible**.

sasissent, **a** adj. 1. Que sosprèn d'un còup solet: *Un frèi sasissent*. Sin.: **mordent**, **penetrant**. 2. Si di d'un eveniment qu'esmdou. Sin.: **esmovent**, **estravirant**, **dramatic**, **patetic**, **tragic**.

sasissent, **a** n. (dr.) Persona que practica una sasida dins la tòca d'obtenir d'un debitor l'aquitament de la sieu obligacion.

sasit, **ida** n. Persona que lo sieu ben es sasit. ◆ adj. Si di dau ben qu'es estat l'objècte d'una sasida. ◇ *Tèrç sasit*: Persona qu'entre li sieu mans es sasit un ben qu'apartèn à una altra persona.

sason n.f. 1. Caduna dei quatre partidas de l'an, definidi per lu equinòccis e lu solsticis. Sin.: **temporada**. 2. Clima, condicions atmosferiqui, activitats de la natura que correspoàdon à-n-aqueli partidas: *La sason dei pluèias*. 3. Epòca de l'an que correspoande à la recòlta d'un produch agricòla donat ò à de trabalhas agricòlas donats: *La sason dei meissions*. 4. Epòca de l'an que correspoande à l'activitat maximala d'un sector donat: *La sason teatrala*. ◇ (espòrts) Durada d'un campionat: *La sason 2021-2022*. ◇ *Èstre de sason*: Èstre oportun, apropiat. 5. Periòde de l'an que, dins de luècs toristics, lu vacanciers son nombrós: *La plena sason d'esquí*. ◇ *Sason auta*: Que correspoande à l'afluença maximala dins una region toristica. Contr.: **sason bassa**. ◇ *Mièja-sason*: Periòde de l'annada que correspoande pauc ò pron à la prima e à l'auton. Sin.: **entre-temps**. ◇ *Foara sason*: Que non convèn, que non es d'epòca. Sin.: **destemporat**. 6. Cura que si fa dins una estacion balneària, termala, etc.

sasonada n.f. Paga, per un temps limitat.

sasonier, **a** adj. 1. Pròpri à una sason. 2. Qu'existisse, qu'es actiu solament pendent un periòde donat de l'an: Un trabalh sasonier. 3. (dr.) *Proprietat sasoniera*: Multiproprietat.

sasonier, **a** n. Obrier, obriera, que s'emplega solament per de trabalhs sasoniers (vendémias, meisson, etc.).

sastre, **essa** n. Sartre, sartressa.

satan n.m. Diau. Sin.: **demòni**.

satanàs n.m. Aumentatiu de *satan*.

satanat, **ada** adj. Abominable, sacrat: *Un satanat blagaire*.

satanic, **a** adj. 1. Pròpri à Satan, au satanisme: *Un culte satanic*. 2. Diabolic; que Satan sembla l'inspirar.

satanisacion (-izacion) n.f. Accion, fach de satanisar.

satanisar (-izar) vt. Considerar, presentar quauqu'un ò quauqua ren coma satanic. Sin.: **diabolisar**.

satanisme n.m. 1. Caractèr de cen qu'es satanic. 2. Culte dedicat à Satan e au mau.

satellisable (-izable), a adj. Que pòu èstre satellisable.

satellisacion (-izacion) n.f. Accion de satellisar; lo sieu resultat.

satellisar (-izar) vt. 1. Plaçar (un engenh) en orbita à l'entorn de la Tèrra. 2. (fig.) Redurre un país à la condicion de satellit d'un autre país, lo rendre dependent economicament, administrativament.

satellit n.m. 1. (astron.) Còrs que gravita à l'entorn d'una planeta. ◇ (astronaut.) *Satellit artificial*: Engenh qu'un sistema de transpòrt espacial plaça en orbita à l'entorn de la Tèrra ò d'un astre quau que sigue. ◇ Astre que gravita à l'entorn d'un autre, de massa mai importanta. 2. (mecan.) Pinhon d'engranatge que lo sieu axe non es fixe e vira embé la ròda que l'estirassa. 3. Bastiment annèxe d'una aerogara, à proximitat immediata de la zòna d'estacionament dei avions, generalament religat au bastiment principal per un corredor. ◆ adj. e n. Que depende d'un autre sus lo plan economic ò politic: *Un país satellit*.

satí n.m. Costuma d'Índia segond la quala una veuva si devia faire cremar sus lo lenhier funerari dau sieu espós. ◆ n.f. inv. Veuva que seguissia aquesta costuma. Grafia sabenta: **satī**.

satín n.m. Estòfa d'una armadura particuliera, de seda, de lana, de coton ò en fibra sintetica, fina, sopl e lusenta. ◇ *Pèu de satin*: Foarça doça.

satinaire, airtz adj. e n. Que satina d'estòfas, de papier.

satinar vt. Donar (à una estòfa, de papier, un metal, etc.) un caractèr satinat.

satinat, ada adj. Qu'a l'aspècte dau satin. ◇ *Pèu satinada*: Pèu doça coma de satin.

satinat n.m. Aspècte mièg lusent, doç e lisc.

satinatge n.m. Accion de satinar.

satinet n.f. Estòfa de coton e de seda, ò de coton solet, qu'a l'aspècte dau satin.

satir n.m. 1. (mit. gr.) Mièg dieu dei cambas de boc, mé de grandi aurelhas ponchudi, de còrnas e una coa e dau còrs cubèrt de pels. Var.: **sàtiro** (it.). Sin.: **silène**. 2. Exhibicionista. 3. (zool.) Parpalhon de jorn dei grandi alas variadi de brun, de ros, de gris e de jaune.

satira n.f. Sàtira.

sàtira n.f. (liter.) Pèça en vèrs dins la quala l'autor atca lu vicis e lu ridicules dau sieu temps. ◇ (per ext.) Discors, escrich, dessenh que s'ataca ai comportaments publics ò privats ò que si trufa de quauqu'un ò de quauqua ren en lo mostrant ridicule: *Una sàtira dau monde politic*. Var.: **satira**. Sin.: **trufaria, critica, ironia**.

satiriasi n.f. Satiriasis.

satiriasis n.m. (psicol.) Estat permanent d'excitacion sexuala de l'òme. Var.: **satiriasi**.

satiric, a adj. Que tèn de la sàtira; qu'apartèn à la sàtira.

satiric, a adj. 1. (mit.) Relatiu ai satirs. Sin.: **ironic, caustic, incisiu, critic**. 2. (liter. gr.) *Drama satiric*: Una dei quatre pèças de la tetralogia, que mete en scena de satirs.

satiricament adv. D'un biais satiric. Sin.: **ironicament, causticament**.

satirisar (-izar) vt. (lit.) Faire la sàtira de (quauqu'un, quauqua ren).

satirisme n.m. Comportament d'un satir.

satirista n. Persona qu'escrui de sàtiras, que fa de dessenh satirics.

sàtiro n.m. (it.) Satir.

satisfaccion n.f. 1. Accion de satisfaire (una reclamacion, un desidèri, un besonh). 2. Contentament, plaser que resulta de l'obtencion de cen que s'asperava, de cen que si desirava. Sin.: **contentessa, apagement**. 3. (lit.) Acte per lo quau s'obten la reparacion d'una ofensa, en particulier per li armas.

satisfach, a adj. 1. Content de cen qu'es dich ò fach. 2. Apagat, contentat: *La tieu curiositat serà satisfacha*.

satisfactòri, òria adj. (teol.) Relatiu au poder de rescaptar li fautas comessi.

satisfaire vt. (*satisfau*) 1. Contentar quauqu'un, respoandre à la sieu demanda. 2. Agir per contentar, complir un desidèri, un besonh. Sin.: **accontentar, apagar, complaire, agradar**. Var.: **satisfar**. ◆ vt. ind. (à) Respoandre à cen qu'es demandat, ai condicions: *Satisfaire ai sieu obligations*. ◆ **si satisfaire** v.pr. (*de*) Considerar quauqua ren coma acceptable, s'en contentar.

satisfar vt. Satisfaire.

satisfasent, a adj. Que contenta, dona satisfaccion.

satisfecit n.m. inv. (mòt latin) 1. (lit.) Testimoniança d'aprovacion. 2. (anc.) Bilhet qu'atestava dau boan travail d'un escolan.

saton n.m. 1. Còup violent. 2. Macadura. Var.: **satonada**.

satonada n.f. 1. Bagarra, rixa. Sin.: **carpinhada, pelejada, manejada, chacotada, mescla**. 2. Saton.

satonar (si) v.pr. (pop.) Si castanhar, si picar, si barcelar.

satori n.m. (mòt japonés) Evelh espiritual que lo disciple recèrca dins lo bodisme zen, especialament per la meditacion.

satrapa n.m. 1. Gouvernaire d'una satrapia, en cò dei ancians Pèrsas. 2. (lit.) Personatge que mena una vida fastuoa e qu'exercisse una autoritat despotica.

satrapia n.f. Província de l'Empèri governada per un satrapa.

satrapic, a adj. Denhe d'un satrapa. *Ufana satrapica*.

saturabilitat n.f. (quim.) Qualitat de cen que pòu èstre saturat.

saturable, a adj. (quim.) Que pòu èstre saturat.

saturacion n.f. 1. Accion de saturar; estat d'un liquide saturat. 2. Sacietat, encombrament: *La saturacion dau*

mercat. 3. (quim.) Transformacion en ligasons simpli de ligasons multipli d'un compauat organic. 4. (log.) Caractèr d'un sistema axiomatic dins lo quau non si pòu ajónher un novèl axiòma sensa que n'en resulte una teoria contradictòria.

saturant, a adj. Que satura, qu'a la proprietat de saturar. ◇ (fis.) *Vapor saturanta*: Vapor d'un còrs en equilibri mé la fasa liquida d'aquesto còrs.

saturar vt. 1. Sadolar; emplir à l'excès: *Lo mercat es saturat de produchs de bassa qualitat*. 2. Menar una solucion à contenir la quantitat mai granda possibla de còrs dissòut. 3. (quim.) Transformar li ligasons multipli d'un compauat en ligasons simpli.

saturat, ada adj. 1. Qu'es plen, fins à l'excès de (quauqua ren): *Un soal saturat de sau*. 2. Si di d'una solucion que non pòu dissòlver una quantitat de substança suplementària à-n-aquela ja dissòuta. 3. (quim.) Si di d'un compauat organic que non possedisce de ligasons multipli. 4. (geol.) Si di d'una ròca magmatica que non contèn plus de feldespatòide. 5. (log.) Si di d'un sistema axiomatic caracterisat per una saturacion. 6. (opt.) *Color saturada*: Color pura, intensa. 7. Encombrat à l'excès: *Una rota saturada*. 8. Qu'a rejonch un nivèu en là dau quau quauqua ren non es plus suportable: *Èstre saturat de publicitat*. Sin.: **clafit, sadolat, assadolat, n'aver pron lo sieu fais**.

saturator n.m. 1. Recipient plen d'aiga adaptat ai radiators d'apartament e qu'umidifica l'ària per evaporacion. 2. Aparelh que satura divers liquides d'unu gas.

saturnalas n.f. pl. Fèstas de la Roma antica celebradi au solstici d'ivèrn en onor de Saturne, pendent li quali regnava la licença mai granda e s'acordàvon ai esclaus quaucu jorns de vèra libertat.

saturne n.m. (anc.) Plomb.

saturnia n.f. (zool.) Pavon de nuèch (parpalhòla).

saturnian, a adj. 1. Relatiu à Saturne. 2. (metr. anc.) *Vèrs saturnian*: Vèrs latin, de sèt pens e mièg, dedicat à Saturne.

saturnin, a adj. (quim.) Relatiu au plomb; que lo plomb produe.

saturnisme n.m. (med.) Intoxicacion cronica per de saus de plomb.

sau n.f. 1. Substança incolòra, cristallisada, rompedissa, solubla e d'una sabor acra, emplegada per lo condiment ò la conservacion dei aliments: *Sau fina, sau de taula*. ◇ *Sau marina*: Clorure de sòdi tirat de l'aiga de mar. ◇ *Sau grisa ò sau gròssa*: Sau marina en gròs cristals. Sin.: **sautrissa**. ◇ *Sau de tèrra, de pèira*: Sau contenguda dintre de jaciments de ròcas sedimentari. ◇ *À la sau*: Crud e sensa autre condiment qu'un pauc de sau. ◇ *Sau en bèc, en boca*: À prepaus, justament. 2. (fig.) Cen que li a de saborós dins un prepaus, un escrih, una situacion, ò cen qu'augmenta vivament lo sieu interès. ◇ (lit.) *La sau de la tèrra*: L'element actiu, generós, lu melhors d'un grope. ◇ (fam.) *Metre lo sieu grun de sau*: Si mesclar d'una conversacion, donar lo sieu vejaire. 3. (quim.) Còrs d'estructura ionica que resulta de l'accion

d'un accide sobre una basa ò de l'acide ò d'una basa sobre un metal.

saucrada n.f. Accion de saucrar. Var.: **seucrada**. Sin.: **binada**.

saucrar vt. Seucrar.

saucraut n. m. Sancran.

saugràs n.m. Blasinier. Sin.: **avelatier, corobier**.

sauma n.f. 1. Femèla de l'ae. 2. Bèstia emplegada per portar de cargass.

saumada n.f. Carga d'una bèstia de carga.

saumalier n.m. Mulatier, asenier.

saumassa n.f. 1. Sauma gròssa. 2. Marrida fremenassa.

saumastre, a adj. Var.: **saumatre**. Var.: **salabrós**.

saumatre, a adj. 1. Qu'a una sabor salada; qu'es mesclat d'aiga de mar. 2. (fam.) Qu'es amar, desagradu. Var.: **saumatre**.

saume n.m. Cant liturgic de la religion ebraïca, passat dins lo culte cristian e constituit d'una seguida variabla de versets. Var.: **salme**.

saumejar vt. e vi. Saumodiar. Var.: **salmejar**.

saumeta n.f. Pichina sauma.

saumeton n.m. Asenon. Var.: **saumin**.

saumin n.m. Asenon, borriquet. Var.: **saumeton**.

saumista n. Autor de saumes. Var.: **salmista**.

saumodia n.f. 1. Biais de cantar, de recitar de saumes. 2. (lit.) Biais monotòne de recitar, de cantar. Var.: **salmodia**.

saumodiar vt. e vi. 1. Recitar ò cantar de saumes sensa inflexion de votz. 2. Debitar d'un biais monotòne. Var.: **salmodiar, saumejar**.

saumoir n.f. Solucion aigalha de sau dont si mete de carn, de peis ò d'ortalhas per lu conservar. Var.: **samoira**. Sin.: **aiga de sau, marinada, adob**.

saumoirar vt. Conservar dins la saumoir. Sin.: **adobar**.

saumoiratge n.m. Accion de saumoirar.

saumon n.m. 1. Peis vesin de la trocha, de la carn preada, que pòu faire fins à 1,50 m de lòng (Família dei saumonidats). 2. (metall.) Massa de metal à la sortida dau mòtle de fondaria. ◆ adj. inv. D'una tencha entre ròsa e aranjat, que fa pensar à-n-aquela dau saumon.

saumonat, da adj. Que la sieu carn sembla aquela dau saumon. *Trocha saumonada*.

saumonenc, a adj. Dau saumon; que fa pensar au saumon.

saumoneta n.f. Nom comercial emplegat per designar diferents pichins peis-cans.

saumonicultor, tritz n. Persona qu'elèva de saumons.

saumonicultura n.f. Elevatge de saumons.

saumonidat n.m. *Saumonidats*: Família de peis ossós mé doi nadarèlas dorsali, que la segonda es adipoa, que li agràdon li aigas frèi e oxigenadi, coma lo saumon e la trocha.

sauna n.f. 1. Banh de vapor seca, d'origina finlandesa. 2. Aparelh que permete de pilhar un tau banh. 3. Establiment dont si pilha aqueu banh. Sin.: **estuba**.

saunenc n.m. Anheu entre 1 e doi ans.

saunier, a n. 1. Persona que trabalha à la produccion de la sau. 2. Persona que vende de sau. Var.: **salinier**.

sauniera n.f. Còfre, recipient que contenia la provision de sau de la familha. Var.: **saliniera**.

saunitre n.m. Saupetre.

saupetrar vt. 1. Curbir de saupetre: *L'umiditat a saupetrat la paret*. 2. Mesclar de saupetre.

saupetratge n.m. Formacion de saupetre.

saupetre n.m. Nitrat e, particulierament, nitrat de potassi. ◇ *Saupetre de Chile*: Nitrat de sòdi. Sin.: **saunitre**.

saupre vt. (*sabi*) 1. Èstre instruit dins (quauqua ren), possedir un mestier, èstre capable d'una activitat, n'aver la practica.: *Saupre denedar*. Sin.: **saber**. ◇ *Cu saup?*, *cu lo saup?*: Non es impossible; bessai. 2. Avoir lo poder, lo talent, lo mejan: *Saupre respoandre à toti li objeccions*. 3. Avoir en memòria, de tau biais que si pòu tornar dire, recitar: *Saupre la sieu leiçon*. 4. Èstre informat, conóisser: *Sabi un secret*. 5. Preveire: *Degun pòu saupre de que deman serà fach*.

saupre n.m. Sapiença, sciença, conoissença, cultura, erudicion, doctrina, sabentura, saber.

saupre-faire n.m. sin. Gaubi. Var.: **saber-faire**. Sin.: **engaubiadura, experiment, biais**.

saupre-viure n.m. sing. Convenenças, cortesia. Var.: **saber-viure**. Sin.: **educacion, mondanitat, usança dau monde**.

saur adj. m. *Areng saur*: Secat, pi salat au fum.

saura n.f. Peis (centracantide) dei mars temperadi caudi, que forma de bancs importants au lòng dau litoral.

saurar vt. Assegurar la conservacion per fumatge, mé de saumòira e d'òli.

sauratge n.m. Accion de saurar; lo sieu resultat.

saure, a adj. Blond (per lu pels d'un animau).

saure n.m. Aubre ò aubrilhon dei fuèlhas lanceoladi, que viu pròche de l'aiga (Familha dei salicaceas). ◇ *Saure gorrier*: Saure dei flors femèlas. ◇ *Saure pendolant ò plorós*: Que lu sieus rams van vèrs lo soal. Var.: **saure**.

saurea n.f. Luèc plantat de saures.

sauret, a adj. Blondin.

saureu, ela adj. Saure.

saurian n.m. Lacertilian.

saurir vi. (*saurissi*) Blondir.

saurofidian n.m. *Saurofidians*: Superòrdre de reptiles dau còrs cubèrt de replecs esqüamós, coma li sèrps.

sauropòde n.m. *Sauropòdes*: Sota-òrdre de reptiles dinosaurians dau segondari (brontosau, diplodocus).

sauropsidat n.m. *Sauropsidats*: Grop de vertebrats actuals e fossiles (reptiles e auceus) que presènton de trachs anatomics reptilians.

saurra n.f. Quantitat de còdols, de gravas, depausada au fond d'una nau per que sigue planiera, dins la tòca

d'assegurar lo sieu equilibri a la mar. Var. **saorra**. ◇ *Prefondier en saurra*: Prefondier d'una nau que correspoande au sieu desplaçament leuge. Lo desplaçament es mesurat en tonas metriqui. 1319: «E que nenguna persona non gieti peyras ni saorra...en lo port de Marceylla...»

saurrar vt. Saorrrar.

saururat n.m. *Saururats*: Sota-classe d'auceus fossiles dau jurassic, caracterisada per una coa lònga e de maissèlas provedidi de dents.

saure n.m. Saure.

sausoira n.f. Sansoira.

saussa n.f. 1. Preparacion pauc ò pron liquida servida embé divèrs aliments. ◇ *En saussa*: Si di d'un plat acompanhat d'una saussa. ◇ *Metre quauqu'un, quauqua ren, à toti li saussas*: Lo tractar de toi lu biais possibles. 2. (fam.) Cen qu'es accessòri; acompanhament sovent inutile: *Alongar la saussa*.

saussar vt. 1. Trempar dins la saussa. 2. Desbarrassar de la saussa m'un tròç de pan: *Saussar la sieu sieta*.

saussat, ada adj. (numism.) Si di d'una pèça de moneda antica de metal comun recubèrta d'una fina jaça d'argent.

sausseta n.f. *Faire sausseta*: Barbotar.

saussier, a n. Coïnier, coïniera que s'ocupa dei saussas.

saussiera n.f. Recipient dins lo quau si sièrve la saussa sus una taula.

saussissa n.f. 1. Produch de carnsaladaria, budeu emplit de carn (de poarc, de bòu, etc.) chaplada e condida. 2. (fam.) Balon captiu, d'observacion ò de proteccion aerenca.

saussisson n.m. 1. Mena de gròssa saussissa que si manja cruda ò cuècha. 2. Carga de pòuvera qu'a la forma d'un budeu.

saussissonar vt. (fam.) 1. Partir en lescas. 2. Estacar coma un saussisson.

saussissonatge n.m. (fam.) Accion de saussissonar.

saut n.m. 1. Movement brusc m'una destenda muscularia, per lo quau lo còrs si projècta en l'ària. Sin.: **bond**. ◇ Exercici fisic que consistisse à sautar d'un biais ò d'un autre: *Saut à la coarda*. ◇ (espòrts) Nom de divèrsi espròvas esportivi dins li quali si deu sautar après una corsa d'abriva: *Saut en autessa, saut en longuessa, saut à la pèrtega*. ◇ *Triple saut*: Saut en longuessa après tres apèls successius. ◇ *Saut perilhós ò saut mortal*: Saut acrobatic que consistisse en una rotacion dau còrs dins l'espaci. Sin.: **salto, saut de la trocha**. ◇ Mòde de desplaçament de divèrs animaus (granilha, sautarèla, coniu, etc.). ◇ (fam.) *Faire un saut en quauque luèc*: Li passar rapidament. 2. Accion de sautar d'un luèc mai aut vèrs un luèc mai bas. ◇ (espec.) Accion de sautar d'un avion, en parlant d'un paracadudista. 3. (inform.) Instruccion que provòca una modificacion de la sequença normala d'un programa de computador. 4. (geogr.) Cascada; brivents, en parlant d'un cors d'aiga qu'escorre mai leu en seguida à la presença de rocàs ò dautres repompeus dins lo sieu lièch. 5. (fig.) Passatge sensa transicion à una situacion, à un estat, à un gra

diferents: *Un saut dins lo desconoissut*. 6. Salhida, acoblament. ◇ *Lo grand saut*: La moart. 7. (coregr.) Lo tot dei temps d'elevacion, simples ò batuts, embé percors ò sensa. 8. Crosament superpausat de doi vias. Sin.: **sobrepasatge, cavaucadura**.

sautabaranhas n.m. Rodaire, baronaire.

sautabartàs n. Òme fremassier; frema leugiera, gandaula.

sautacion n.f. 1. Tecnica dei sauts, coregrafics ò acrobatics. 2. (geomorf.) Desplaçament per bonds successius dei particulas que l'ària ò l'aiga estirasson.

sauta-en-banca n. inv. Persona que fa de torns d'adreïça, d'acrobacias sus li plaças publiqui, dins li fièras.

sauta-en-barca n.m. (pej.) Nautor d'aiga doça.

sautaira n.f. Rigaudon.

sautamilauta n.m. Saut ajudat.

sautamotons n.m. inv. Passagin: *Jugar à sautamotons*. Sin.: **simèla, copatèsta, chalola**.

sautar vi. 1. S'auçar de tèrra m'un esfoarç, ò s'abrivar d'un luèc dins un autre. Sin.: **trepar, bondir, arcar**. ◇ *Sautar à cambeta*: Sautar sus una soleta cambia. ◇ (fam. fig.) *Sautar au plafond*: Èstre totplen sospres. 2. Si ronçar e agantar vivament: *Sautar au coal de quauqu'un*. 3. Passar rapidament d'una caua à una altra, sensa transicion. 4. Èstre projectat ò desplaçat d'un còup solet: *Lo tap a sautat*. ◇ (fam.) *Faire sautar quauqu'un*: Li faire perdre la sieu plaça. ◇ *Faire sautar una serralha*: La forçar. 5. Faire sautar (un aliment): Lo faire revenir à fuèc viu, m'un còrs gras, en lo bolegant regulierament per l'empachar d'estacar: *Faire sautar de tantiflas*. 6. Èstre destruch per una explosion: *Lo depaus de municions a sautat*. Sin.: **petar, espetar**. ◇ *Si faire sautar la cervèla*: Si tuar d'un còup de pistòla ò de fusiò à la tèsta. Sin.: **si descloscar**. 7. Èstre afectat de variacions brusqui, d'interrupcions: *L'imatge sauta, lo corrent a sautat*. ◇ Virar, cambiar bruscament de direccion, en parlant dau vent. 8. Fondre, en parlant de fusibles: *Lu plombs an sautat*. 9. Èstre oblidat, escafat, anullat: *Un mòt a sautat dins la frasa, faire sautar una contravencion*. ◆ vt. 1. Faire un saut per evitar un obstacle: *Sautar un riu*. 2. Ometre: *Sautar un past*. 3. Passar quauqua ren per anar directament à cen que seguisse: *Sautar una classa*. 4. (fam.) *La sautar*: Aver fam, non manjar pron.

sautarèla n.f. 1. Insècte sautareu de color jauna ò vèrda, dei patas llongui posteriori. Sin.: **lingostat, cavaleta**. 2. (fam.) Persona granda e maigra. 3. (tecn.) Faus escaire format d'una asta e d'una lama, per relevar e reportar un angle quau que sigue, de traçar de parallèlas obliqui per rapoart au bòrd de la pèça. 4. (tecn.) Aparelh de manutencion mobile, constituit per un encastre montat sus de ròdas e equipat d'una benda de transpoart sensa fin. 5. (tecn.) Mòde d'estacar de cadenas, de coardas, etc., que si pòu desfaire rapidament.

sautarelear vi. (*sautareleï*) Avançar per pichins sauts, coma lu auceus. Var.: **sautear, sautarelejar, sautejar**.

sautarelejar vi. Sautarelear.

sautareu n.m. Arlèri. ◇ Sin.: **marjasso, bulo, esbrofaire**.

sautareu, èla adj. Que sauta.

sautaria n.f. Serada festiva.

sautatòri, òria adj. Que sièrve à sautar: *Aparelh sautatòri d'un insècte*. ◇ *Art sautatòri*: Dança.

sauteada n.f. Accion de sautear. Var.: **sautejada**.

Sin.: **sautejament**.

sauteant, a adj. Que sautea.

sautear vi. (*sauteï*) Sautarelear.

saute-mi-davant n.m. inv. Persona que vanta lu sieus meritis, fanfaron, arlèri.

sautejada n.m. Sauteada

sautejament n.m. Sauteada.

sautejar vi. Sautarelear.

sautet n.m. Pichin saut. Var.: **sauton**.

sautèri n.m. Ancian instrument de música dei coardas peçugadi, de forma trapezoïdala. Var.: **saltèri**.

sautier n.m. Recuèlh de saumes.

sauton n.m. Pichin saut. Var.: **sautet**.

sautrissa n.f. Sau grisa, sau gròssa.

sauvacion n.f. Salut, sauvament; sauvetatge.

sauvador, airitz adj. e n. Sauvator.

sauvagarda n.f. 1. Garentia, proteccion qu'una autoritat autreja, qu'una institucion assegura. ◇ (dr.) *Sauvagarda de justícia*: Regime de proteccion dei incapables majors, que tende à lu assistir per lu actes de la vida civila. 2. Proteccion, defensa. ◇ (inform.) Còpia de seguretat destinada à evitar l'escafament de donadas, de resultats. 3. (mar.) Coarda, cadena qu'empacha lo timon ò tot autre objècte de tombar à la mar. Sin.: (n.f.) **brague**.

sauvagardar vt. 1. Protegir, aparar: *Sauvagardar la sieu libertat*. 2. (inform.) Efectuar una sauvagarda per còpia periodica dei informacions.

sauvaire n.m. e adj. m. Aqueu que sauva, que poarta lo sauvament. ◇ *Lo Sauvaire*: Jèsus Crist. Var.: **sauvador**.

sauvament n.m. Accion de sauvar; fach d'èstre sauvat. ◇ *Armada dau Sauvament*: Movement internacional protestant fondat en lo 1865 per William Booth (1829-1912), pastor metodista, dins lu districtes paures de Londra. ◇ (mar.) *Embarcacion de sauvament*: Barca insurmergibla destinada à porgir ajuda en mar ai passatgiers d'una nau en perdicion.

sauvar vt. 1. Tirar quauqu'un dau perill, de la moart, dau malastre. 2. Preservar de la perda, de la destruccion: *Sauvar la vida de quauqu'un*. ◇ (fam.) *Sauvar lu mòbles*: Capitar de tirar d'un desastre, d'un auvari, tot cen que permete de sobreviure, de si tirar d'afaire. 3. Escondre cen que non va: *L'accion d'aqueu film sauva l'istòria troup paura*. 4. (relig.) Procurar lo sauvament etèrne. 5. (fig.) *Sauvar l'onor*: ◆ **si sauvar** v.pr. 1. Fugir, s'escapar. 2. (fam.) S'en anar vivament, rapidament: *Mi sauvi, que siéu ja en retard*. 3. (relig.) Assegurar lo sieu sauvament etèrne.

sauvaterrenc n.m. Faciès cultural epipaleolitic contemporaneu de l'azilian final. ♦ **sauvaterrenc, a** adj. Relatiu au sauvaterrenc.

sauvatge, atja adj. e n. 1. Que non es aprivatat: *Lu animaus sauvatges*. Sin.: **fèr**. 2. Que creisse naturalament, sensa cultura: *Salada sauvatja*. Sin.: **fèr**. 3. Desèrt, inculte: *Un site sauvatge*. 4. Qu'a quauqua ren de ferotge, de crudeu, de violent, de grossier. Sin.: **inuman, brutal**. 5. Que viu, s'organisa en defoara dei lèis, dei reglaments: *Una venda sauvatja*. ♦ adj. e n. 1. Que non es civilisat, que viu en defoara de la civilisacion. 2. Que fugisse la societat dei òmes, que viu solet.

sauvatgin, a adj. e n.m. (çaça) Si dit de la sabor, de l'odor qu'an divèrs auceus de mar, d'estanh, de palun.

sauvatgina n.f. 1. Ensèm dei auceus sauvatges de la sabor sauvatgina, de l'odor sauvatgina. Sin.: **cacilha**. 2. Li bèstias sauvatgi en general, e especialament aqueli tuadi à la çaça. Sin.: **ferum**.

sauvatjament adv. Embé sauvatjaria. Sin.: **brutalament, bestialament, violentament**.

sauvatjaria n.f. 1. Caractèr d'aqueu que fugisse la societat, lu contactes umans. 2. Caractèr, comportament d'aqueu qu'agisse embé violença, òdi, crudelitat: *Un crimi d'una granda sauvatjaria*. Sin.: **barbaria, ferocitat**.

sauvatjàs, assa adj. Aumentatiu de *sauvatge*.

sauvatjon n.m. (agric.) Aubre jove qu'a creissut sensa èstre estat cultivat.

sauvatjon, a n. Enfant sauvatge; pichin delinquent.

sauvatjum n.m. Perum, sauvatgin.

sauvator, tritz adj. e n. Que sauva: *Una mesura salvatrix*. Var.: **salvator, sauvaire, salvador**. ♦ n. Persona que sauva, que pilha part au sauvament d'una nau.

sauvavida n.f. *Gilet de sauvavida*: Vestiment impermeable, de suve ò de cauchó, que permete ai naufragats de non si negar en asperant lu socors.

sauvèstre, a adj. Que ven dei boascs. Sin.: **boscan, boscarenç, boscassier**.

sauvetat n.f.1. Luèc de refugi. 2. Borgada rurala creada en Occitània, qu'a donat lo sieu nom à manti comunas occitani.

sàuvia n.f. Planta à flors, lignoa ò erbacea, que divèrsi varietats son cultivadi per li sieus proprietats toniqui ò coma plantas ornamentals (Familha dei labiadas).

savana n.f. Formacion vegetala mé d'èrbas auti, caracteristica dei regions caudi m'una llonga sason seca.

sàvega n.f. 1. Ret de pesca que si remòrca en aiga doça ò en mar. À Niça, la sàvega si compaua de quatre sòrtas de rets de mai en mai estrechi; a) lo traïn, b) lo brazin, c) lo tartanon e lo gangui. Aqueu d'aquí, es reduch à una simpla mena de saca. Var.: **eissàvega**. 2. Nau que remòrca la ret. Var.: **savegòto, bateu savegòto**. Sin.: **tartana, tartanon, tartanier**.

savegòto adj. e n. Si di d'una nau qu'estirassa una sàvega.

savel n.m. (vivaroalpenc) Saveu.

savelar vt. Gresar.

savelatge n.m. Gresatge.

savelenc, a adj. Gresós.

savelós, oa adj. Gresós.

savent, a adj. e n. Sapient.

saver n.m. Conoissença: *Una persona d'un grand saver*.

saveu n.m. Gres. Var.: (vivaroalpenc) **savel**.

savi, sàvia adj. e n. Que manifestà de seguretat dins lu sieus vejaires, lu sieus judicis e lo sieu comportament. ♦ n. 1. Persona pervenguda à una granda mestresa e que tende à realisar un modèl ideal de vida. 2. Persona competent e independenta, que lu poders publics encàrgon d'estudiar una question delicata. Sin.: **senat, sapient, perit, suau** (enfant).

saviament adv. Embé saviessa. Sin.: **mé judici, prudentament, moderadament, quietament, senadament**.

savies(s)a n.f. 1. Qualitat d'una persona que manifestà un judici drech, segur dins li sieus decisions, li sieu accions. Sin.: **sapiença, prudença, moderacion, braves(s)a**. 2. Caractèr de cen que demòra tradicional, classic, luènh dei audàcias ò dei otranças. 3. Ideal superior prepauat per una doctrina morala ò filosofica; comportament de quauqu'un que li si confòrma: *La saviessa orientala*.

savoian, a adj. e n. Savoïard.

savoïard, a adj. e n. De Savòia. Sin.: **savosian, savoian**.

savor n.f. Sabor.

savosian, a adj. e n. Savoïard.

saxatil(e), a adj. (bot.) Saxicòla.

saxhòrn n.m. Instrument de música, d'aram, provedit de pistons, utilizat en d'orquestra d'armonia, que si declina en sèt variants, dau pichon saxhòrn fins à la contrabassa e au bombardon.

saxicòla adj. (bot.) Que viu sus li ròcas, dins lu terrens peirós. Sin.: **saxatile**.

saxifraga n.f. Planta erbacea que creisse au mitan dei pèiras, que divèrsi espècias ornamentals son cultivadi. Sin.: **traucapèira, bassilha**.

saxifragacea n.f. *Saxifragaceas*: Familha de plantas dei flors dialipetali e dicotiledoneï, coma li saxifragas, li seringas.

saxofòne n.m. Instrument de música à vent, de coire ò de loton, de l'enche simple, provedit d'un bèc de clarineta e de claus.

saxofonista n. Musician que soana lo saxofòne.

saxon, a adj. e n. De Saxa ò dau pòble germanic dei Saxons.

Sb Simbòle de l'antimòni (en latin *stibium*).

sbiro n.m. Sicari, nèrvi. Var.: **esbirro**.

sbrinz n.m. Fromai de Soïssa, au lach de vaca, longament afinat.

Sc Simbòle del'escandi.

scelerat, a adj. e n. (lit.) Qu'a comés ò qu'es capable de cometre de crims. Sin.: **sacamand, criminal, mòstre, gusàs, caponàs, pèrvèrs**. ♦ (lit.) Que manifestà d'intencions ò de sentiments criminals ò perfides.

sceleratessa n.f. (lit.) 1. Caractèr, biaís d'agir d'un scelerat. 2. Accion scelerata. Sin.: **infamia**, **gusaria**, **perversitat**, **perfidia**.

scena n.f. 1. Part dau teatre, d'una sala d'espectacle, dont son lu artistas. Sin.: **pontin**, **empoant**. ◇ *Metre sus la scena*, *portar sus la scena* (un eveniment, un personatge, etc.): N'en faire l'argument d'una pèça. ◇ *Metre en scena*: Assegurar la realisacion de (una òbra teatrala, cinematografica). ◇ *Mes(s)a en scena*: Realisacion scenica ò cinematografica d'una òbra lirica ò dramatica, d'un scenari; presentacion dramatica modificada d'un eveniment. Sin.: **scenificacion**. ◇ *Quitar la scena*: En parlant d'un actor, abandonar lo teatre; (fig.) Sortir de l'actualitat; *Ocupar lo davant de la scena*: Èstre conoissut dau public, èstre en plena actualitat. 2. Luèc dont si debana l'accion teatrala: *La scena representa una forêt*. 3. Luèc dont si debana una accion quala que sigue: *La scena dau crimi*. 4. Lo teatre, l'art dramatic: *Una vedeta de la scena*. 5. Caduna dei partidas d'un acte, dins una pèça de teatre. 6. Accion dins una pèça de teatre: *La scena si passa en lo 1492*. 7. Tota accion parciala qu'a una unitat (dins una òbra literària, cinematografica, etc.). 8. Espectacle, accion à la quala si pòu assistir en simple espectador: *Ai vist una scena estranha per carriera*. ◇ (psican.) *Scena primitiva*: Imatge fantasmatic, rarament real, au cors dau quau l'enfant es testimòni dau coït dei sieus parents. 9. Garrolha violenta: *Faire una scena à quauqu'un*.

scenari n.m. 1. Plan, scena per scena, d'una pèça de teatre. 2. Document esrich que descriu lo film que serà virat. 3. Dins una benda dessenhada, l'istòria, lo raconte, per oposicion à *grafisme*. 4. Debanament preestablit d'una accion: *La ceremònia si debana segond un scenari ben reglat*. 5. Previsions realisadi segond d'uni ipotèsis, en tenent còmpte dei constrenchas d'una situacion economica, demografica, etc.

scenarista n. Persona qu'elabòra un scenari, de scenaris.

scenic, **a** adj. Relatiu à la scena, au teatre: *Indicacion scenica*. ◇ *Juècs scenics*: Espectacles organisats en defoara dau quadre tradicional dei salas de teatre, lo mai sovent en plena ària.

scenicament adv. Dau ponch de vista scenic.

scenificacion n.f. Messa en scena.

scenografe, **a** n. Especialista de la scenografia.

scenografia n.f. 1. Art de l'organizacion de la scena e dau de l'espaci teatral. 2. Decòr teatral

scenografic, **a** adj. Relatiu à la scenografia.

scenologia n.f. Sciènça de la messa en scena teatrala; teoria de la practica scenica.

sceptic, **a** adj. 1. Inedule, que manifestà de scepticisme. Sin.: **dubitaire**. 2. (filos.) Qu'apartèn au scepticisme.

scepticisme n.m. 1. Estat d'esperit de tota persona que refuda la sieu adesion à de credenças ò à d'affirmacions generalament admessi; incredulitat. Sin.: **dubi**, **dubitança**. Contr.: **ingenuitat**. 2. (filos.) Doctrina

que sostèn que la veritat absoluta non existisse e qu'en consequença cau suspendre lo sieu jutjament.

sceptre n.m. 1. Baston de comandament, qu'es un dei insignes dau poder sobeiran (reiautat, empèri). 2. Simbòle literari dau poder monarquic, de la reiautat, de l'autoritat sobeirana.

scherzando adv. (mús.) Scherzo.

scherzo adv. (mús., mòt it.) Vivament e alegrement. Var.: **scherzando**.

scherzo n.m. (mús.) Tròç de mesura ternària, d'un estile leugier, que pòu remplaçar lo menuet dins la sonata e la sinfonia, ò constituir una pèça isolada.

schiedam n.m. Aigardent perfumada au ginèbre, especialitat de Belgica e dei País-Bas.

schilling n.m. Unitat monetària d'Àustria fins au 2002, remplaçada per l'euro.

schnaps n.m. (fam.) Aigardent, dins lu país germanics.

schnauzer n.m. Can dau pel lòng, dei bafis abondós e de la barba regda, originari dau Wurtemberg.

schnorquel n.m. (mòt alemand) Dispositiu que permete à un sotamarin dotat de motors Diesel de navigar longtemps en immersion gràcias à un lòng tube retractable qu'assegura l'arribada d'aria fresca despi la susfàcia e l'evacuacion dei gas usats.

schuss n.m. Calada dirècta en esquís en seguissent la linha de la penda mai granda e sensa ralentir.

S.C.I. Sigla per una *Societat civila immobilièra*.

sciatic, **a** adj. Qu'a un rapoart à l'anca ò à l'isquion. *Nèrvi sciatic* ò *sciatic*, n.m.: Nèrvi dei muscles de la cuèissa e de la camba.

sciatica n.f. Afeccion foarça dolorosa dau nèrvi sciatic, deuguda lo mai sovent à la compression dei sieu raif, à la sieu emergença dau canal raquidian, per una ernia d'un disc intervertebral.

scièna n.f. Peis ossós de l'atlantic, que la sieu carn es preada (Lòng fins à 2 m).

sciènça (-éncia) n.f. 1. Ensèm coerent de conoissenças relatiu à diversis categorias de fachs, d'objèctes ò de fenomènes qu'obeisson à de lèis e verificadi per lu metòdes experimentals: *Lu progrès de la sciènça*. ◇ *Sciènça pura*: recèrca fondamental (per op. à *sciènça aplicada*). 2. Biaís gaubiós de metre en òbra de conoissenças aquistadi dins una tecnica. ◆ pl. 1. Disciplina aqu'a per objècte l'estudi dei fachs, dei relacions verificabli. 2. Disciplinas de l'escòla e de l'universitat que comprènon li matematicas, la fisica, la quimia, la biologia, li sciènças de la Tèrra (per op. ai *letras* e e ai *sciènças umani*). 3. *Sciènças umani*: Disciplinas qu'an per objècte l'òme e lu sieus comportaments individuals e collectius, passats e presents.

sciènçar (-ciar) vt. Transmetre li sieu conoissenças, lo sieu saber.

sciènça-ficcion n.f. Genre literari e cinematografic que la sieu ficcion si fonda sobre l'evolucion de

l'umanitat e en particular sobre li consequenças dei sieus progrès scientifices.

scienciat, ada adj. e n. Si di d'un òme, d'una frema de sciença, d'un saberut. Sin.: **saberut, sapient, sabentós.**

scienide n.m. *Scienides*: Família de peis ossós, coma la scièna.

scientament adv. En plena conoissença de causa. Sin.: **à bèl expressi, au mieu escient.**

scientific, a adj. 1. Relatiu à la sciença: *La recèrca scientifica*. 2. Que, dins lo camp de la conoissença, presenta lu caractèr de rigor, d'exigènça, d'objectivitat caracteristics dei scièncas: *Un estudi scientific*. ♦ adj. e n. Si di d'un especialista d'una sciença, dei scièncas.

scientificament adv. D'un biais scientific; en seguissent lu principis de la sciença.

scientificitat n.f. Caractèr de cen qu'es scientific.

scientisme n.m. 1. Opinió filosofica de la fin dau s. XIXⁿ, qu'es una forma de positivisme e afirma que la sciença nen fa conóisser la totalitat dei causas qu'existisson e qu'aquesta conoissença sufisse à satisfaire toti li aspiracions umani. 2. Doctrina de la sciença cristiana que consistisse à ressanar per lo biais dei solets mejans esperitals, non solament lo mau moral, ma finda li malautias de l'organisme.

scientista adj. e n. Que relèva dau scientisme; partidari dau scientisme.

scientologia n.f. 1. Doctrina d'una sècta estatuniana.

scintigrafia n.f. (med.) Procediment d'estudi ò d'anàlisi de l'estructura dei còrs opacs au mejan de rais gamma. Sin.: **gammagrafia**. 2. Imatge obtengut per lo scintigrama.

scintigrama n.m. Aparelh qu'entregistra graficament l'emission de rais radio-actius pertocant d'unu organes, un còup introducha dins l'organisme una substança radio-activa aparejada. Var.: **scintilhograma**.

scintilha n.f. Scintilhacion.

scintilhacion n.f. 1. Fluctuacion rapida de l'esclat luminós: *La scintilhacion d'una estela*. 2. (fis.) Fluctuacion rapida de l'intensitat, de la velocitat, de la frequença ò d'una altra caracteristica d'un fenomèn fisic ò d'un aparelh. Var.: **scintilha**.

scintilhament n.m. 1. Accion de scintillar. Sin.: **belugament, beluguejament**. 2. En television, sensacion de discontinuitat de la percepcion dei imatges luminós, deuguda à l'interval de temps que separa lu imatges successius.

scintilhant, a adj. Que scintilha.

scintilhar vi. 1. Presentar lo fenomèn de la scintilhacion. 2. Lúser en mandant d'esclats per intermitença: *Una pèria preciosa que scintilha*. Sin.: **beluguejar, tresluser, luser, belugar, miralhejar**.

scintilhator n.m. (fis.) Aparelh que permete de detectar de particulas gràcias ai scintilhacions que produon sus un ecran fluorescent.

scintilhograma n.m. Scintigrama.

scintilhomètre n.m. (astr.) Luneta astronomica que permete de comparar la luz d'una estela à una referença luminoà.

scisma n.m. Esquisma.

scismatic, a adj. Esquismatic.

scissil(e), a adj. (geol.) Que si partisse facilament en fulhets, en lamas. Sin.: **fendible, asclable**.

scission n.f. Partiment dins una assemblada, dins un partit politic, un sindicat, una associacion, una empresa. Sin.: **division, separacion, desseparament**.

scissionista adj. e n. Que tende à provocar una scission; dissident.

scissipar(i), a (-ària) adj. Si di dei èstres que si multiplícon per scissiparitat.

scissiparitat n.f. Mòde de partiment dei èstres unicellulars que consistisse à doblar la sieu longuessa pi à si partir en doi cellulas identiqui que si poàdon separar, coma fan totplen de bacterias.

scissura n.f. Asclea, fendilha.

sciuridat n.m. *Sciuridats*: Família de mamifèrs rosegaires coma l'esquiròt.

sciuròmòrfe n.m. *Sciuròmòrfes*: Sota-òrdre de mamifèrs rosegaires coma lu sciuridats.

sciuroptèr n.m. Nom scientific de l'esquiròt volant.

scòtch n.m. (angl.) Nom comunament donat au whisky d'Escòcia. Var.: **escòch**.

scòtch n.m. (nom depauat) Papier adesiú. Var.: **escòch**.

scotchcar vt. (*scòtchi*) (ang.) Fixar mé de scòtch. Var.: **escochar**.

S.C.P. Sigla per una *Societat civila professionala*.

scrabble n.m. Juc d'origina americana que consistisse à formar de mòts e à li plaçar sus una grasilha, mé de ponchs marcats en foncion de la valor de cada letra e de l'emplaçament sus la grasilha.

scratch adj. inv. e n.m. (angl.) Escrach, escratch.

se pron. pers. Pronom personal reflechit de la tèrça persona: *Travallar per se*.

se conj. (s' davant vocala) 1. Sièrve à introdure una proposicion subordenada qu'indica una ipotèsi, la condicion d'un acte ò d'un estat: *Se posquessi, lo farii volontiers*. 2. Dins una frasa exclamativa ò interrogativa, exprimisse la volontat ò lo regret: *S'auguessi sauput! S'anessiam au cinema?* ♦ n.m. Ipotèsi, suposicion.

se adv. interr. (s' davant vocala) Sièrve à introdure una proposicion interrogativa indirècta: *Mi demanda se lo mieu roman agraderà au monde*.

Se Simbòle dau selèni.

seac (sas) n.m. Criveu, sas. Var.: **sedaç, seassal**.

seassal n.m. Sas.

seba interj. *Cridar seba*: Demandar d'arrestar, abandonar la partida, la lucha.

sebaceu, ea adj. Relatiu au sebum. ♦ *Glàndola sebacea*: Glàndola cutanea annexada à un pel e que secreta de sebum, que lubrifica lo pel à la susfàcia de la pèu.

sebançar vt. (*sebenqui*) Sabençar.

sebe n.m. Tinon per l'òli.

sebkhà n.f. Palun salada, que pòu èstre temporaneament assecada, qu'ocupa lo fond d'una depression, dins li regions desertiqui.

sebifèr, a adj. Que presenta, provòca una secrecion graissosa.

sebissa n.f. Baranha.

sebocistomatòsi n.f. Presença sus la pèu d'un molon de quistes sebaceus.

seborrea n.f. Aumentacion morbida de la secrecion dei glàndolas sebaceï e sudoripari de la pèu.

seborreïc, a adj. 1. De la natura de la seborrea. 2. Que sofrisse de seborrea: *Eczema seborreïc*.

seborreïda n.f. Dermatòsi esqüamoïa sus la cara, sus lo torax.

sebum n.m. Secrecion grassa que produon li glàndolas sebaceï.

sec, a adj. 1. Que non contèn d'aiga, que non es banhat, qu'a perdut lo sieu element liquide: *Lu mieus vestits son secs*. Sin.: **issuch, eissuch**. ◇ Sensa umiditat atmosferica; que conoisce gaire la pluèia: *Un clima sec, la sason seca*. ◇ Sensa umiditat ambienta: *Un luèc sec*. ◇ Dins lo quau non s'ajusta d'aiga: *Un whisky sec*. ◇ (fam.) *Regime sec*: Sensa alcòl. ◇ (fis.) *Vapor seca*: Vapor non saturanta. 2. Qu'a perdut la sieu umiditat naturala, la sieu frescor: *De boasc sec*. ◇ Si di d'aliments que si llaïsson desidratat ò que son sotamés à un tractament especial per èstre conservats: *Un saussisson sec*. 3. Cen que si di rapidament, sensa amplessa ni resonança, ò de quauqua ren que provòca una impression viva ma sensa prolongament: *Un bosin sec*. ◇ *Còup sec*: Donat vivament. 4. Que ren acompanha, que si presenta ò existisse solet: *Èstre au pan sec e à l'aiga*. ◇ *Perda seca*: Que minga compensacion vèn aleugierir. ◇ *Guitarra seca*: Guitarra acostica que lo sieu son non es amplificat electricament. 5. *Vin sec*: Gaire sucrat e que la sieu sabor es pauc ò pron acida. 6. Que manca de doçor, d'amplessa e d'ornaments: *Un estile sec*. 7. Si di d'una partida de l'organisme que manca dei secrecions apropiadi: *Aver la boca seca, la pèu seca*. ◇ *À pen sec*: Sensa si banhar lu pens. ◇ *Tus sec*: Sensa expectoracions (per op. à *tus gras*). 8. Maigre: *Un òme grand e sec*. 9. Si di d'un biais de parlar brusc, rude: *Un refut sec*. ◆ adv. 1. D'un biais rude, brusc: *Començar sec*. 2. *Beure sec*: Beure sovent e en granda quantitat de bevendas alcolisadi. 3. (fam.) *Restar sec*: Restar nec.

sec n.m. 1. Cen que non es umide: *Cèrqui una sosta per mi metre au sec*. ◇ *À sec*: Sensa aiga; (fam.) *À cort d'ideas*. 2. (mar.) *À sec (de tela)*: Si di d'una nau que naviga sensa si servir dei sieu velas, en aprofèchant d'un foart vent arrier. ◇ *Si metre au sec*: S'encalar.

secable, a adj. Que pòu èstre talhat: *Un medicament secable*.

secam n.m. (sigla de *sequencial à memòria*) Sistema de television brevetat en lo 1956, adoptat dins divèrs país.

seca n.f. Aut-fond. Var.: **secan**.

secabèrris n.m. Aparelh electric que manda d'ària cauda per secar lu bèrris. Sin.: **secador**.

secada n.f. 1. Secadura. 2. Secaressa. 3. Luèc dont si mete la barca sus la grava.

secadoaças n. Rompedoaças, rompetantiflas, rompebalas, secaire, secafetge.

secador n.m. Autre nom dau marasmi dei Oreadas. Sin.: **mossairon foal, camba seca, mossairon faus**.

secador n.m. 1. Aparelh ò supoart per faire secar lo linge. 2. Secabèrris. 3. Local que sièrve au secatge de diferenti matèria. 4. Secalinge.

secadura n.f. (fam.) Problema, cruci. Var.: **secada**. Sin.: **lagui, embestiment, tèdi, fasti, entravadís**.

secafetge n. (fig., pop.) Persona que desturba la vida dei autres. Sin.: **emmerdaire**.

secalhas n.f. pl. Brigalhas laissadi per la mar sus la grava, passat una tempèsta. Sin.: **rabugam**.

secalinge n.m. Aparelh que permete de secar lo linge gràcias à un corrent d'ària cauda. Sin.: **secador**.

secamans n.m. Aparelh que manda d'ària per si secar li mans.

secament adv. 1. D'un biais dur, foart, brusc: *S'aviar secament*. 2. D'un biais breu e brutal: *Replicar secament*.

secamolea n. (fig., pop.) Persona que desturba la vida dei autres. Sin.: **emmerdaire**.

secan n.m. Aut-fond, banc (6), tocant la mar. Var.: **seca**.

secan n.m. Aut-fond. Var.: **seca**.

secanha n.f. 1. Accion de faire secar. 2. Temps mes per faire secar quauqua ren.

secant, a adj. (mat.) Si di de doi corbas ò susfàcias qu'an un ponch ò divèrs ponchs en comun sensa èstre tangenti.

secanta n.f. (mat.) Drecha secanta (relativament à una corba, à una susfàcia. ◇ *Metòde de la secanta*: Metòde algoritmique de resolucion dei equacions.

secar vt. (*sequi*) 1. Rendre sec, desbarrassar de la sieu umiditat. Sin.: **agotar**. 2. (fig., fam.) Sin.: **embestiar, tedi, laguiar**. ◆ vi. Devenir sec.

secardin, a adj. Foarça amaigrit. Var.: **secarin**. Sin.: **emaciat**.

secarditge n.m. Amaigrement grandàs. Sin.: **emaciacion**.

secares(s)a n.f. 1. Estat de cen qu'es sec; ariditat: *La secaressa dau soal*. 2. Absença de pluèia: *Lo rescaufament climatic aumenta lu periòdes de secaressa*. 3. Bruscaria: *Responadre mé secaressa*. 4. Duretat d'execucion, mancança d'agradança: *La secaressa d'un dessenh*. Sin.: **secada, sequiera**.

secarin, a adj. Secardin.

secarós, oa adj. Aride.

secason n.f. Dessecacion.

secatge n.m. 1. Accion de secar ò de faire secar: *Lo secatge dei bèrris*. 2. Tractament que la sieu tòca es d'eliminar d'un còrs, parcialament ò totalament, l'aiga que li si tròva. Sin. (1 e 2): **eissugada, eissugatge, eissugament, assecament**. 3. Passatge d'una jaça de pintura de l'estat liquide à l'estat solide.

secator n.m. 1. Autís en forma de ciseaux per talhar li brancas, lu rams. Sin.: **talhabaranha(s)**, **poador**. 2. Instrument analògue per talhar li volalhas.

seccion n.f. 1. Accion de talhar, de trencar; fach d'èstre talhat. 2. (mat.) *Seccion drecha (d'un cilindre ò d'un prisma)*: Interseccion de la susfàcia m'un plan perpendiculari ai generatritz. ◇ *Seccion plana d'un volume*: Interseccion dau volume m'un plan. Sin.: **trencadura plana**. 3. (tecn.) Dessenh en copa que mete en evidença de particularitats d'una construccion, d'una màquina, etc. 4. (fis.) *Seccion eficaça*: Grandor que permete de calcular la probabilitat dei interaccions d'un tipe donat entre particulas ò nucleus. 5. Partida d'una via de comunicacion: *Una seccion d'autorota*. 6. Partida d'un percors d'una linha d'autobús, que sièrve de basa au calcul dau prètze que lo viajaire deu pagar. ◇ Sotadivision d'una cambra de juridiccion. ◇ *Seccion dau Conseu d'Estat*: En França, formacion administrativa ò juridiccionala dau Conseu d'Estat. 7. Grope local d'aderents d'un partit, d'un sindicat, d'una associacion, que n'en constitueisse una sotadivision: *Una seccion departamentala de l'Institut d'Estudis Occitans*. ◇ *Seccion sindicala d'entrepresa*: Ensèm dei membres dau personal afilhat à un meme sindicat dins una empresa. 8. (mil.) Pichina unitat elementària constitutiva de la bateria dins l'artilharia, de la companhia dins l'armada de l'ària, l'infantaria, lo gèni, li transmissions e la màger part dei servicis. 9. (electr.) Bobina elementària d'un enrotlament de màquina. 10. *Seccion omogenea*: Partida d'una empresa, d'una usina ò d'un atalhier, constituïda de màquinas parieri ò de mejans de produccions equivalents, que lu sieus cost oraris de foncionament sont foarça vesins.

seccionament n.m. 1. Accion de seccionar; fach d'èstre seccionat. Sin.: **trencament**, **partiment**, **talh**. 2. (c. de f.) Zòna que separa la catenària ò lo ralh conductor dei linhas electrici en doi tronçons alimentats separadament.

seccionar vt. 1. Partir per seccions: *Seccionar una administracion*. 2. Talhar net, trencar: *La bala li avia seccionat una artèria*.

secession n.f. Accion qu'una fraccion de la populacion d'un Estat mena per si separar de la collectivitat nacionala per formar un Estat distint ò si restacar à un autre, desseparacion

secessionista adj. e n. Que fa secession; separatista.

sècle n.m. Siècle, sègle. Es la forma etimologica, que s'emplegava en lenga medievals à costat de *segle*.

secolar, **a** adj. Seculari.

secularisacion (-izacion) n.f. Secularisacion.

secularisar (-izar) vt. Secularisar.

secolier, **a** adj. Seculier.

secolierament adv. Seculierament.

sècolo n.m. (it.) Siècle.

secorisme n.m. Ensèm dei mejans practics e terapeutics simples mes en òbra per intervenir m'ai personas en perill e li prodigant lu premiers gèsts de secors. Var.: **socorisme**.

secorista n. 1. Membre d'una organisacion de secors per li victimas d'un accident, d'una catastròfa. 2. Persona capable de practicar lu gèsts ò lu metòdes dau secorisme. Var.: **socorista**.

secorrable, **a** adj. Que poarta secors volontiers. Var.: **socorable**.

secorrèire, **eiritz** adj. Secorrable. Var.: **socorrèire**.

secórrer vt. Secorrir. Var.: **socórrer**.

secorrir vt. (*secorrissi*) Ajudar, portar assistença à; assistir, aparar. Var.: **secórrer**, **socórrer**, **socorrir**. Sin.: **portar ajuda**, **porgir ajuda**, **sauvar**, **obligar**, **solaçar**, **segondar**.

secors n.m. 1. Ajuda, assistença à quauqu'un qu'es en perill. 2. Ajuda financièra, materiala: Distribuir de secors. ◇ (dr.) *Dever de secors*: Obligacion alimentària entre espòs. 3. Mejans per portar assistença à quauqu'un en perill: *Secors en mar*. 4. Cen qu'es utile; ajuda: *Sensa lo secors d'un amic, aurii jamai retrovat un travalh*. 5. Renfoarç en òmes, en material. 6. *De secors*: Destinàt à servir en cas de necessitat, en remplaçament de quauqua ren: *Ròda de secors*, *eissida de secors*. Sin.: **d'ajuda**, **de recambi**. Var.: **socors**. ◆ pl. Cauas que sièrvon à secórrer.

secotina n.f. 1. (nom depauat) Pega liquida. 2. (fig., fam.) Persona que s'estaca à una altra, qu'es malaisat de s'en desbarrassar. Sin.: **pega**, **trebolarepaus**, **rompetantiflas**.

secrecion n.f. (fisiol.) 1. Operacion per la quala li cellulas elabòron de materiaus que son evacuats per un canal excretor vèrs un autre organe ò vèrs lo defoara (*secrecion extèrna ò exocrina*), ò deversats directament dins lo sang (*secrecion intèrna ò endocrina*). Sin.: **efusion**, **flux**. 2. Substança ensinda elaborada.

secret n.m. 1. Cen que deu èstre tengut escondut. Sin.: **mistèri**. ◇ *Secret d'Estat*: Caua que la sieu divulgacion risqueria de metre en perill lu interès de la nacion. 2. Discrecion, silenci à l'entorn de quauqua ren. ◇ *Èstre, metre dins lo secret*: Èstre, metre dins la confidència. ◇ *En secret*: Secretament, sensa testimònis. Sin.: **d'escondons**, **d'amagat**, **à despart**, **d'escondut**, **d'escondilhons**, **amagadament**. ◇ *Secret professional*: Silenci, discrecion que li son tengutdi divers professions sobre l'estat ò la vida privada dei sieus clients. 3. Cen que li a de mai escondut, de mai intime. 4. Biais escondut, gaire conoissut ò que si pòu dificilament aquistar per complir quauqua ren: *Lo secret dau bonur*. 5. *Metre quauqu'un au secret*: L'empresonar en lo privant de tota comunicacion m'au defoara. 6. Mecanisme escondut, element, combinason que la sieu conoissença es indispensabla per faire foncionar quauqua ren. Var.: **segret**.

secret, **a** adj. 1. Gaire conoissut, qu'es tengut escondut: *Una negociacion secreta*. 2. Qu'es plaçat per èstre amagat. 3. Que non es aparent; intime, misteriós. 4. (lit.) Que non fa de confidèncas, que non lascia paréisser grand caua. Var.: **segret**, **secretós**. Sin.: **amagat**, **anonime**, **confidencial**, **desconoissut**, **esoteric**, **ermetic**, **ignorat**, **impenetrable**, **insondable**, **invisible**, **misteriós**, **ocult**.

secreta n.f. 1. (liturgia cat.) Orason qu'acabava l'ofertòri de la messa. 2. Polícia secreta. 3. Compartiment escondut d'un mòble. Var.: **segreta**.

secretament adv. En secret, d'escondilhons. Var.: **segretament**. Sin.: **à l'escondut, à l'amagat**.

secretar vt. Sotametre à l'operacion de secretatge.

secretar vt. Operar la secrecion. ◇ (fig.) Provocar, far nàisser: *Secretar l'enuèi, l'òdi*. Sin.: **tressudar**.

secretari, ària n. 1. Persona encargada de redigir de letras, de classar la correspondença, etc.: *Secretària de direccion*. 2. *Secretari de redaccion*: Redactor encargat, dins un jornal, una maion d'edicion, de coordenar li activitats redaccionali. 3. Persona que mete per escrich li deliberacions d'un acamp, que encargada de la sieu organisacion, dau sieu foncionament. ◇ *Secretari de comuna*: Persona qu'assegura, dins una comuna e sota l'autoritat dau còse, divers travalhs administratius. ◇ *Secretari d'Estat*: Membre dau govèrn, en França, generalament plaçat sota l'autoritat d'un ministre ò dau Premier ministre e qu'agisse per delegacion; ministre dei Afaires estrangers, ai Estats-Units; titulari de divers poastes ministerials, en Grand-Bretanha; cardinal qu'a au Vatican lo ròtle de premier ministre. ◇ *Secretari general*: Dirigents de divers partits politics (*premier secretari* dins d'autres país) ò de sindicats. ◇ *Secretari general dau govèrn*: Responsable dau secretariat general dau govèrn. ◇ *Secretari general de la República*: Responsable dau secretariat general de la presidença de la República, que lo cap de l'Estat nomena. ◇ *Secretari dau comitat d'entrepresa*: Membre dau comitat d'entrepresa, elegit, qu'establisce l'òrdre dau jorn e redigisse lo procès-verbal d'acamp m'au president dau comitat. ◇ *Secretari general de l'O.N.U.*: Director dau Secretariat general d' l'O.N.U., nomenat per l'Assemblada generala. Var.: **segretari, segretària**. ◆ n.m. 1. (mar.) Dins la marina anciana, persona qu'assegurava l'intendença à bòrd d'una nau (ròtle que pilhèt mai tardi lo comissari de bòrd). Sin.: **escrivan**. 2. *Secretari de la man*: Secretari intime dau rèi, que sabia retipar la sieu escriptura.

secretari n.m. 1. Mòble mé de tiradors e de casiers, que compoarta una susfàcia plana per escriure, escamotabla ò non. Var.: **segretari, secretera, segretera**. Sin.: **escriptòri, bureau, escrivania**. 2. (zool.) Serpentari.

secretaria n.f. Luèc dont lu secretaris d'una administracion complisson e depauson lu sieus mandadís, e dont son conservadi li minutas. ◇ *Secretaria d'Estat*: Organisme administratiu sobeiran de la curia romana, qu'à la sieu tèsta es lo cardinal secretari d'Estat, au Vatican. Var.: **segretaria**.

secretariat n.m. 1. Emplec, foncion de secretari, de secretària. 2. Mestier de secretari, de secretària. 3. Bureu dont trabalha un secretari, una secretària, per d'escripturas, d'expedicions, d'enregistraments, de classaments. 4. Ensèm dei travalhs de gestion, d'organisacion de quauqua ren. 5. *Secretariat d'Estat*: Ensèm dei servicis sota l'autoritat d'un secretari d'Estat.

◇ *Secretariat general dau govèrn*: Organe encargat de la preparacion dei conseus ministerials e de la coordinacion de l'accion governamental. ◇ *Secretariat general de la presidença de la República*: Organe encargat, m'au secretariat general dau govèrn, de la preparacion dei consels ministerials e dau ligam entre la presidença de la República e l'ensèm dei poders publics. ◇ *Secretariat general de l'O.N.U.*: Organe administratiu dei Nacions unidi, sota l'autoritat dau secretari general. Var.: **segretariat**.

secretariat-grafi n.m. Grafi.

secretari-grafier, secretària-grafiera n. Grafier, grafiera.

secretatge n.m. (tecn.) Operacion dins la quala si tràcton lu pels dei pèus de coniu denant dau rastage, au mejan d'una solucion de nitrat mercurós.

secretera n.f. Secretari (mòble). Var.: **segretera**.

secretes(s)a n.f. Caractèr secret. Var.: **segretes(s)a**.

secretina n.f. Ormòna secretada per la mucoa duodenala à l'arribada dau quime, e que provòca la secrecion dau suc pancreatic e dau suc intestinal.

secretor, tritz adj. (fisiol.) Que secreta.

secretòri, òria adj. Relatiu à la secrecion.

secretós, oa adj. Secret.

sècta n.f. 1. Ensèm de personas que professon una mema doctrina (filosofica, religioa, etc.). 2. Gropament religiós, claus e creat en oposicion à d'ideas e à de practicas religioi dominanti. 3. Clan constituït per de personas qu'an la mema ideologia.

sectari, ària adj. e n. Si di de quauqu'un que, per intolerança ò estrechessa d'esperit, refuda d'admetre li opinions diferenti d'aqueli que professà. ◆ adj. Que testimònia d'un tau comportament: *Un esperit sectari*. ◆ n. Partidari d'una doctrina religioa ò filosofica e, en particular, membre d'una sècta, d'una fraccion dissident d'una religion.

sectarisme n.m. Caractèr d'una persona sectària. Sin.: **fanatisme**.

sectator, tritz n. 1. Partidari declarat de la doctrina, dei opinions de quauqu'un. 2. Membre d'una sècta. Sin.: **seguilhon**.

sector n.m. 1. Camp definit d'activitat economica, sociala dins un Estat, una organisacion, una institucion: *Lo sector economic*. Sin.: **ròdol, part, seccion, compartiment, airau**. 2. Part de l'activitat economica nacionala sus la basa de la proprietat dei empresas: *Sector privat, sector public*. 3. (fam.) Luèc quau que sigue: *Que fas dins lo sector?* 4. Sotadivision d'una zòna d'urbanisme sotamessa à un regime particular: *Sector sauvagardat*. 5. (mil.) Zòna d'accion ò territòri sota la proteccion d'una granda unitat. ◇ *Sector postal*: Circonscripcion dau servici de la poasta ai armadas. 6. Sotadivision d'una ret de distribucion electrica: *Una pana de sector*. 7. (geogr.) *Sector frèi, sector caud*: Caduna dei parts d'una depression ciclonica, determinada en foncion de la posicion dei fronts. 8. Sotadivision estadistica que la comptabilitat nacionala emplega. 9. *Sector maritime*: Subdivision militara d'una

region maritima. 10. (mat.) *Sector angulari*: Partida de plan limitada per doi miègi drechas de mema cima. ◇ partida d'un disc limitada per doi rais.

sectorial, a adj. Relatiu à un sector, à una categoria professionala. Var.: **sectoriau**.

sectoriau, ala adj. Sectorial.

sectorisacion (-izacion) n.f. Reparticion en diferents sectors geografics.

sectorisar (-izar) vt. Procedir à la sectorisacion de.

secular(i), a (-ària) adj. 1. Que si debana cada cent ans. ◇ *An seculari*: Darrier an d'un siècle. Sin.: **centenari**. 2. Seculier. Var.: **secolar**.

secularament adv. Seculierament.

secularisacion (-izacion) n.f. Accion de secularisar; lo sieu resultat.

secularisar (-izar) vt. Rendre (un clergue) à la vida laïca; laïcisar (de bens de Glèia).

seculier, a adj. 1. Si di d'un prèire que non apartèn à un òrdre ni à un institut religiós (per op. à *regulier*). 2. Si difa de la justícia laïca, temporal (per op. à *eclesiastica*). ◇ *Braç secular*: Potença de la justícia laïca temporal. Var.: **secular, secolar**.

seculier n.m. Laïc ò prèire secular. Var.: **secular, secolar**.

seculierament adv. D'un biais secular. Var.: **secularament, secolarament**.

securi n.f. Destrau (Ròcabilhiera).

securisant (-izant), a adj. Que securisa.

securisacion (-izacion) n.f. Accion de securisar.

securisar (-izar) vt. Donar un sentiment de seguretat à, levar l'ànsia, la timor.

securit n.m. (nom depauat) Vèire de seguretat obtengut per trempatge.

securitari, ària adj. Relatiu à la seguretat publica.

secutaire, airtz n. Persona que secuta, tormenta. Sin.: **tormentaire, tribulaire**.

secutament n.m. Accion de secutar. Sin.: **torment, desrèi, patiment, tribulacion, amarum, suplici, tortura**.

secutar vt. Perseguir, percaçar, tormentar, molestar, tafurar, damnejar, tribular, taravelar.

seda n.f. 1. Substança à basa de fibroïna e de sericina, secretada sota forma de fieu fin per divers artropòdes. 2. Estòfa facha mé la seda producha per la toara dau bombix de l'amorier ò *manhan*. ◇ *Seda artificiala*: Fieus textiles contunhs, realisats en viscòsa. ◇ (fig.) Cen qu'es fin, luser, doç coma lu fieus de seda: *La seda dei tieus bèrris*. ◇ *Papier de seda*: Papier foarça fin e translucide. 3. Pel dur e regde dau poarc, dau singlar e de divers invertèbrats. 4. *Seda vegetala*: Pels sedós à l'entorn dei granas d'uni plantas.

sedan n.m. Drap fin e unit, generalament negre, fabricat à Sedan.

sedaç n.m. Seaç.

sedar vt. Calmar, assuausar.

sedaria n.f. 1. Estòfa de seda. 2. Fàbrega d'estòfas de seda.

sedatiu, iva n.f. e n.m. (med.) Si di de tota substança qu'agisse còtra la dolor, l'ànsia, l'insomnia ò que modèra l'activitat d'un organe.

sede n.f. (it.) Sèti. ◇ *Aver sede, tenir sede*: Aver lo sieu sèti dins un acamp.

sedenc n.m. Coarda treçada mé de crins de cavau, que lu gardians de Camarga emplégon per agantar li bèstias sauvatgi.

sedent, a adj. Decent, que convèn.

sedentari, ària n. 1. Que soarte gaire, que rèsta ordinariament au sieu. 2. (antrop.) Que rèsta dins una region determinada (per op. à *nomade*). ◆ adj. Que non compoarta ò que non demanda de desplaçaments: *Un trabalh sedentari*.

sedentariament adv. D'una mena sedentària. *Viure sedentariament*.

sedentarisacion (-izacion) n.f. (antrop.) Passatge de l'estat nomade à l'estat sedentari.

sedentarisar (-izar) vt. Rendre sedentari. ◆ **si sedentarisar** v.pr. Passar de l'estat nomade à l'estat sedentari.

sedentaritat n.f. Fach d'èstre sedentari.

sedia gestatoria n.f. (latin) Cadieràs montat sus un brancard per quatre braç, sus lo quau si portava lo papa en de circonstanças solemni.

sedicion n.f. (lit.) Rebellion preparada e organizada còtra lo poder establìt. Sin.: **trebolèri, revòlta, soslevament, insurreccion, revolucion, dissidència, mutinaria, fronda**.

sediciós, oa adj. (lit.) Que pilha part à una sedicion, qu'organisa una sedicion. ◆ Que poarta à la sedicion: *D'escrichs sediciós*. Sin.: **revoltat, contestaire, insotamés, rebel, revolucionari**.

sediciosament adv. D'un biais sediciós.

sedier, a n. Persona que fa lo comèrci de la seda ò que trabalha la seda. Var.: **sedós**.

sediment n.m. 1. Depaus mòble laissat per l'aiga, lo vent e lu autres agents d'erosion, e que, en foncion de la sieu origina, pòu èstre marin, lacustre, glaciari, etc. Sin.: **arenàs, jaç, fondrilhas, carriatge**. 2. Depaus que si forma dins un liquide dons de substanças son en suspension.

sedimentacion n.f. 1. Ensèm dei fenomènes que ménon à la formacion e au depaus d'un sediment. 2. *Velocitat de sedimentacion (globulària)*: Examèn dau sang que consistisse à mesurar la caduda dei emacias dins una colomna de sang renduda incoagulabla, e que permete de conóisser l'importança d'un procèssus infecciós ò inflamatori, quala que n'en sigue la natura.

sedimentar vi. Si depaugar per sedimentacion. ◆ **si sedimentar** v.pr. Si depaugar per sedimentacion.

sedimentari, ària adj. Qu'a lo caractèr d'un sediment, que resulta d'una sedimentacion. ◇ *Ròca sedimentària*: Ròca formada per lo depaus pauc ò pron continu de materiaus manlevats sus lu continents après alteracion dei ròcas preexistenti e transport per d'agents mecanics extèrnes (aiga ò vent).

sedimentologia n.f. (geol.) Estudi dei sediments e dei ròcas sedimentari.

sedimentologista n. Sedimentològue.

sedimentològue, òga n. Especialista de sedimentologia. Var.: **sedimentologista**.

sedon n.m. Taula verticala que seguísse la forma dau poant d'una barca de pesca, desseparant lo compartiment dont s'amassa lo peis à respieh dau trauc de popa.

sedós, oa adj. Fin e doç au tocar coma de seda: *Una lana sedoa*.

sedós, oa n. Persona que trabalha ò vende la seda. Var.: **sedier**.

seduccion n.f. 1. Accion, fach de sedurre, d'atirar: *Lo poder de seduccion dei sòus*. 2. Mejan, poder de sedurre: *Una filha plena de seduccion*.

seducent, a adj. (it.) Sedusent.

seductor, tritz adj. e n. Que sedue, que fa de conquistas amoròs nombroï: *Es una granda seductritz*. Sin.: **enjaulaire, raubacoar, embelinaire**.

seduda n.f. Sesilha, session. Sin.: **acampada, conferença, acamp**.

sedurre vt. (*sedui*) 1. Atirar fortament, s'impauar à (quauqu'un) per una qualitat. Sin.: **embelinar, enjaular, atraire, pivelar, emmascar**. 2. Obtenir li favors de.

sedusent, a adj. 1. Qu'exercísse un atrach important per li sieu qualitats, la sieu belessa. Sin.: **plasant, encantaire, encantareu, encantador**. 2. Tèptant: *Una idea seducenta*. Var.: **seducent** (it.). Sin.: **pivelant**.

sefaradi adj. e n. Judieu dei país mediterraneus (per op. à *asquenasi*). Var.: **sefardita**.

sefardita adj. e n. Sefaradi.

sega n.f. 1. Sèrra (autís per talhar). Sin.: **ressega**. 2. (pop.) Masturbacion masculina.

segabond n.m. 1. Serreta. Var.: **segabonda, segabòndo**. Sin.: **rebrondaire**. Sin.: **talhabaranha(s)** (Lucer.). 2. Segada.

segabonda n.f. Segabond.

segabòndo n.m. Segabond.

segada n.f. Dalhatge.

segaira-batedoira n.f. (agric.) Màquina per segar lo blad, etc. e lo batre.

segaire, airtz n. Persona que sega, que fa li meissons.

segairitz n.f. Dalhaira. Sin.: **dalhadoira**.

ségala n.m. Cereala cultivada per sus li tèrras pauri e frèii per lo sieu gran e coma forratge (Família dei gramineas). Var.: **segue**.

segalar vi. Meissonar lo ségala.

segalièra n.f. Tèrra à ségala, tèrra semenada de ségala.

segar vt. (*seguí*) Talhar au mejan d'un dalh ò d'una sega. Sin.: **ressegar, serrar** (m'una sèrra).

segaria n.f. Usina dont lo boasc es debitat au mejan d'aisinas mecaniqui. Sin.: **ressega, ressegadoira**.

segeta n.f. Cadiera traucada.

segil n.m. Sageu.

segilar vt. Sagelar.

sègle n.m. [*'sèkkle*] Durada de cent ans. Var.: **siècle**, forma correnta, **sècle**, forma medievals, dau latin *sæculum*.

segment n.m. 1. Porcion ben delimitada, destacada d'un ensèm: *Lu segments de la cadena parlada*. ◇ (espec.) *Segment de drecha*: Porcion de drecha limitada per doi ponchs (Lo *segment de drecha orientat* a un sens). ◇ *Segment circulari*: Porcion de plan limitada per un arc de cercle e la coarda que la sotatende. ◇ *Segment de ℝ*: Interval barrat de $\mathbb{R}$. 2. (zool.) Aneu dau còrs dei anelides e dei artropòdes. Sin.: **metamèr**. 3. (mecn.) *Segment de piston*: Aneu elastic que rende estanc lo piston dins lo cilindre d'un motor. ◇ (autom.) Segment de fren: Pèça en forma de creissent que poarta una garnidura de friccion e que s'aplica còntre lo tamborn dau fren sota l'efecte d'una pression.

segmentable, a adj. Que pòu estar segmentat.

segmentacion n.f. 1. Partiment en segments. 2. (biol.) Ensèm dei promieri divisions de l'òu après la fecondacion.

segmental, a adj. (ling.) Relatiu à un segment de la cadena parlada. Var.: **segmentau**.

segmentar vt. Talhar, partir en segments.

segmentari, ària adj. 1. Relatiu à un segment. 2. Qu'es partit en segments.

segmentau, ala adj. Segmental.

segond(d) prep. (dau latin *secundum*) D'après, en foncion de: *Segond lu experts, lo clima si rescaufa*.

segond, a adj. 1. Que vèn immediatament après lo promier: *Arribar à la segonda plaça*. ◇ *De segonda man*: Indirectament; d'ocasion. 2. Que s'ajusta à quauqua ren de natura identica: *Segonda joinessa*. ◇ *Estat segond*: Estat anormal, dins lo quau la persona non a la consciència dei sieus actes. ◇ *Segonda vista*: Don attribuit à d'uni personas de perceure, en demai dei sens naturals, per lo biais d'una mena de sentida. 3. Que vèn après lo promier dins un òrdre de valor, de meriti, etc.: *Un segond ròtle*. 4. (mat.) Si di d'un simbòle literal afectat de doi accents: *A''* si liège «*A segonda*».

segond n.m. 1. Persona que n'ajuda una altra dins un afaire, dins un emplec: *Un segond de coïna*. 2. (mar.) Segond capitani. ◇ Oficièr que vèn après lo comandant d'una nau de guèrra e que lo pòu remplaçar. 3. *En segond*: Sota lu òrdres d'una altra persona.

segonda n.f. 1. Unitat de mesura de temps (simbòle s), equivalenta à la durada de 9 192 631 770 periòdes de la radiacion que corresponde à la transicion entre lu doi niveus iperfins de l'estat fondamental dau l'àtome de cesi 133; sessantena partida d'una minuta. 2. Temps cortet: *Aspèra una segonda!* 3. En França, promiera annada de liceu; dins d'autres país, coma en Itàlia, segonda annada d'un nivèu (collègi, liceu). 4. (coregr.) Segonda posicion de dança classica. 5. (mús.) Interval de doi gras conjonchs. 6. *Segonda d'angle*: Unitat de mesura d'angle plan (simb. ") que vau 1/60 de minuta, es à dire $\pi/648\,000$ radian. 7. Placenta.

segondament adv. En segond luèc.

segondar vt. Servir d'ajuda (à quauqu'un) dins un trabalh; ajudar, assistir.

segondari, ària adj. 1. Que non a la promiera plaça dins un camp donat, qu'a solament una importança reducha, accessòria: *Una question segondària*. Sin.: **minorat**. 2. Que vèn en segond dins lo temps. ◇ *Seuva segondària*: Seuva qu'a creïssut en d'endrechs dont la seuva primària es estada destrucha. ◇ (geol.) *Èra segondària* ò *segondari*, n.m.: Tèrça division dei temps geologics, que vèn après lo primari e aque dura pauc ò pron 165 milions d'annadas, marcada entre autri causas per la preponderança e la varietat dei reptiles e l'aparicion dei aueus e dei mamifèrs. Sin.: **mesozoïc**. 3. (econ.) *Sector segondari* ò *segondari*, n.m.: Ensèm dei activitats economiqui que corresponon a la transformacion dei matèrias promieri en bens productius ò en bens de consum. 4. (med.) Si di de tota manifestacion patologica consecutiva a una altra. ◇ *Efècte segondari*: Patologia deuguda a la presa d'un medicament. 5. (psicol.) Si di en carecterologia d'una persona que li sieu reaccions ai eveniments son lenti, duradissi e profonds. 6. (geogr.) Si di d'una formacion vegetala non originala, ligada a l'accion de l'òme. 7. (quim.) Si di d'un atòme de carbòni ligat a doi autres atòmes de carbòni. 8. (bot.) Si di de l'estructura d'una raïç ò d'un pen ancians quora foncionon li assisas generatritz, qu'asseguron la creissença en espessor, ò encara de l'estructura dei formacions que n'en resúltan (boasc, rusca).

segondari n.m. 1. Ensenhament segondari. 2. Èra segondària. 3. (electr.) Enrotlament religat au circuit d'utilisacion dins un transformator, ò enrotlament non connectat a la ret dins una màquina sincròna.

segondariament adv. D'un biais segondari, accessòri.

segondaritat n.f. Natura de cen qu'es segond ò segondari.

segre vt. (*seguir*) Seguir.

segregabilitat n.f. (tecn.) Tendencia que possedisson lu grans mai gròs d'un mesclum, en particular d'un betum, à si separar sota l'accion de la pesantor.

segregable, a adj. Que pòu èstre desseparat. Sin.: **discriminatòri**.

segregacion n.f. 1. Accion de separar li personas en rason de la sieu origina, de la sieu religion, de la sieu color de pèu, etc., dins un país, una collectivit: *Segregacion raciala, segregacion sociala*. Sin.: **discriminacion, racisme**. 2. (metall.) Separacion parciala de divers partidas omogeneï d'un aliatge pendent la sieu liquefaccion.

segregacionisme n.m. Política que mete en avant la segregacion raciala.

segregacionista adj. e n. Dau segregacionisme; partidari de la segregacion raciala.

segreat, ada adj. Sotamés a la segregacion, a la segregacion raciala.

segreatiu, iva adj. De la segregacion; que la favorisa ò que la practica.

segret n.m. Secret.

segreta n.f. Secreta.

segretament adv. Secretament.

segretaria n.f. Secretaria.

segretari, ària n. Secretari, secretària.

segretariat n.m. Secretariat.

segreteria n.f. Secretari (mòble).

segretes(s)a n.f. Secretes(s)a.

seguda n.f. Seguida.

segue n.m. Ségala.

seguent, a adj. Que vèn après: *La pàgina seguenta, lo pacient seguent*. Sin.: **d'après, que vèn, venent**. ◆ n. Aqueu ò aquela qu'acompanha, escòrta, en particular dins li pèças de teatre.

seguedilha n.f. Cançon e dança populari espanhòli rapidi, de tres temps, d'origina andalosa.

seguet n.m. Part de la sàvega, vèrs l'extremitat de la mànega.

seguida n.f. 1. 1. Accion de seguir. 2. (dr.) *Drech de seguida*: Drech d'un creancier ipotecari de sasir l'immòble ipotecat meme se non apartèn plus au sieu debitor. ◇ *Drech per un autor d'òbras grafiqui ò plastiqui* (e per lu sieus eiretiers pendent 50 ans) de tocar una partida dau prètz de venda d'aquesti òbras. 3. (dr. intern.) Drech qu'un belligerant si pilha de seguir una nau e de la capturar fins au sieu poart de destinacion. 3. Succession, encadenament de fachs que vènon un après l'autre. Sin.: **consequença, repercussion, contunha**. 4. Òrdre, ligason logica entre de causas, d'actes: *Un rasonament sensa seguida*. ◇ *Aver de seguida dins li ideas*: Èstre perseverant. ◇ *Esperit de seguida*: Disposicion d'esperit que buta a perseverar dins li sieu empresas. ◇ *Sensa seguida*: Incoerent. ◇ *Dins la seguida*: Mai tardi. ◇ *De seguida*: Sensa interrupcion. Sin.: **de tira, sus lo còup, sensa tardar**. 5. Cen que vèn après una causa ja conoissuda: *Non veï l'ora de conóisser la seguida d'aquesto roman*. ◇ *En seguida (de)*: Après. ◇ *Donar seguida a quauqua ren*: Lo contunhar, s'en ocupar (d'una demanda, per ex.). ◇ *Sensa seguida*: Si di d'un article que non es renovelat quora es agotat. 6. Cen que resulta de quauqua ren, consequença: *Es un affaire qu'aurà de seguidas grèvi*. 7. Ensèm de personas qu'acompanhon un aut personatge. Sin.: **acompanhada**. 8. Apartament dins una ostalaria de luxe. 9. (mús.) Seria de pèças instrumentali escrichi dins lo meme ton e que relèvon de la dança. ◇ Acampament de fragments musicals extrachs d'una òbra teatrala, coregrafica, lirica. 10. Seria de causas messi una a costat de l'autra: *Una seguida de mòts*. 11. Ensèm d'objèctes de mema natura. 12. (mat.) Família d'elements indexada per l'ensemble dei entiers naturals. Var.: **seguda**.

seguidisme n.m. 1. Tendencia a seguir lu eveniments sensa lu criticar. 2. Actituda de quauqu'un qu'adòpta globalament li ideas d'un partit politic, d'un sindicat, etc., sensa lu examinar, sensa esperit critic.

seguidista adj. e n. Que manifestà de seguidisme.

seguilhon n.m. Sectar, sectari.

seguir vt. (*seguisse*) 1. Anar, venir èstre après; acompanhar: *Seguir quauqu'un per carriera*. 2. Caminar darrier per surveilhar; espiar: *Seguir un ladre*. 3. Venir

après (dins lo temps): *Lu bagatges seguiran*. ◇ *Faire seguir*: Formula messa sus li letras per indicar que dévon que dévon èstre reexpedidi à la novèla adreça dau destinatari. 4. Anar dins una direccion determinada en si tenent au llong de quauqua ren: *Seguir la ribiera*. Sin.: **costejar**. ◇ (fig.) Si conformar à, imitar: *Seguir la mòda, seguir un exemple*. 5. *Seguir un metòde, un tractament*: Li si sotametre embé regularitat, assiduitat. 6. Èstre atentiu, s'interessar à: *Seguir l'actualitat, seguir una partida de balon à la television, seguir un malaut*. ◇ *Seguir un cors*: Li assistir embé assiduitat. 7. *Seguir un affaire*: N'en pilhar conoissença à flor e à mesura dau sieu debanar. 8. Capi: *Seguir una conversacion, un rasonament*. 9. *Seguir lu sieus gusts*: Li s'abandonar. 10. Aprovar, sostenir quauqu'un; agir dins lo meme sens. Var.: **segre**. ◆ v. impers. (lit.) Resultar: *Seguisse d'aquí que...* ◆ vi. Au poker, escometre per poder restar dins lo juèc. ◆ **si seguir** v.pr. 1. Èstre plaçat un après l'autre dins un òrdre regulier. 2. Venir après: *Lu jorns si seguísse*. 3. S'encadenar: *De rasonaments que si seguísse*.

segur, a adj. 1. Qu'es possible de s'en fidar: *Un amic segur*. Sin.: **fidable**. 2. Qu'es sensa perill: *Una rota segura*. Sin.: **assecurat**. 3. Que non s'en pòu dubitar, qu'es vèr, exacte: *Un fach segur*. Sin.: **assecurat, incontestable, indiscutable, provat**. 4. Que saup sensa minga dubi: *Èstre segur de quauqua ren*. Sin.: **assecurat**. ◇ *À còup segur, de tot segur*: Certanament. 5. *Aver un gust segur*: Ben jutjar de la valor dei cauas. ◇ *Aver la man segura*: Aver la man fèrma, que non tremoala. ◇ *Segur, ben segur, mai que segur*: Certament. ◇ Dins un luèc segur: *Dins un luèc sensa perill, sensa risc*. ◇ *Lo temps non es segur*: Pòu devenir marrit.

segurament adv. Certament, de segur.

segurança n.f. Assegurança.

seguretat n.f. 1. Situacion dins la quala quauqu'un, quauqua ren, es expauat à minga perill, à minga risca d'agression fisica, d'accident, de raubarici, de deterioracion. Sin.: **garentida**. ◇ *Seguretat publica*: Element de l'òrdre public. ◇ *Seguretat sociala*: Ensèm dei mesuras legislativi e administratiu qu'an per objècte de garentir lu individús e li familhas còtra d'unu riscs, sonats riscs socials; ensèm dei organismes administratiu encargats d'aplicar aquesti mesuras. ◇ *Seguretat rotiera*: Ensèm dei règlas e dei servicis que la sieu tòca es la proteccion dei usanciers de la rota. ◇ *Seguretat civila*: Ensèm dei mesuras de prevencion e de secors necessaris, en toti circonstanças, à la proteccion e à la salvagarda dei poblacions. 2. Situacion de quauqu'un que si sente à la sosta, qu'es rassecurat. 3. (arm.) Dispositiu dau mecanisme d'una arma de fuèc qu'empacha tot còup intempestiu. 4. *De seguretat*: Destinàt à prevenir un accident ò un eveniment contrari ò n'en limitar lu efèctes. Var.: **seguritat, segurtat**.

seguritat n.f. Seguretat.

segurtat n.f. Seguretat.

seirada n.f. Sereada.

seiròc n.m. Siròc, eisseròc, eissalòc (forma anciana), eissiròc.

seirocada n.f. Sirocada.

seirocàs n.m. Sirocàs.

seiron n.m. Pichina taca cutanea d'aspècte farinós que s'atròva generalament sus la cara.

seironós, oa adj. De la natura dau seiron; cubèrt de seirons.

seisen, a adj. num. ord. Que si tròva classat per lo n° sièis. ◆ n.m. De sièis parts una (1/6).

seïsmal, a adj. Sismal. Var.: **seïsmal**.

seïsmal, ala adj. Seïsmal.

seïsme n.m. 1. Movement brusc de l'escorça terrèstra, que si produe en profundor, à partir d'un epicentre. Sin.: **tèrratremol, tèrratremoal**. 2. (fig.) Escombilh: *Aquela nòva es estada un seïsme*.

seïsmic, a adj. Sismic.

seïsmicitat n.f. Sismicitat.

seïsmografe n.m. Sismografe.

seïsmografia n.f. Sismografia.

seïsmograma n.m. Sismograma.

seïsmologia n.f. Sismologia.

seïsmologic, a adj. Sismologic.

seïsmològue, òga n. Sismològue, sismològa.

seïsmomètre n.m. Sismomètre.

seïsmometria n.f. Sismometria.

seissanta adj. num. card. e n.m. Sessanta.

seissanten, a adj. num. ord. Sessanten. ◆ n.f. Sessantena.

seitre n.m. Dalhaire.

sejorn n.m. Sojorn.

sejornar vt. Sojornar.

sèla n.f. 1. Sèti incurvat de cuer que si mete sus l'esquina d'un cavau d'un muu, d'un dromadari, etc. ◇ *Cavau de sèla*: Pròpri à èstre montat. ◇ *Èstre ben en sèla*: Èstre ben en plaça dins la sieu situacion. ◇ *Tornar metre quauqu'un en sèla, si tornar metre en sèla*: Ajudar quauqu'un à restablir lu sieus affaires, restablir sa situacion. 2. Pichin sèti sus lo quau s'assètà un ciclista, un motociclista, un tractorista. 3. (anc.) Cadiera traucada. ◇ *Anar à la sèla*: Defecar. Sin.: **femsar**, (vulg.) **cagar**. 4. Tròc de carn (anheu, cabra cèrvia) que correspoande à la region lombària m'ai muscels abdominals. 5. Supoart, lo mai sovent mé tres pens, provedit d'un plateau que vira, sobre lo quau l'esculptor plaça la matèria que trabalha. 6. (zool.) Grope d'aneus que, dins lo lombric, produon lo mucus qu'enviròta la punta. ◆ pl. Matèrias fecali. Sin.: **femsas**.

selaceu n.m. Selacian.

selacian n.m. *Selacians*: Sotaclasse de peis marins de l'esquelèt cartilaginós, de la pèu recubèrta de denticules, que contèn li raïas e lu peis-cans. Var.: **selaceu**.

selaginella n.f. Genre unic dei selaginellaceas, que contèn 700 espècias, coma la ròsa de Jericò (*Selaginella lepidophylla*) ò la selaginella denticulada (*Selaginella denticulata*).

selaginellacea n.f. *Selaginaceas*: Família de plantas de la classe dei licofitas.

selar vt. (*sèli*) Provedir d'una sèla (un cavau, un muu, un dromadari, etc.).

selaria n.f. 1. Lo tot dei sèlas e dei arneses dei cavaus d'una escuderia. 2. Luèc dont si méton li sèlas e lu arneses dei cavaus. 3. Tecnica de fabricacion dei sèlas e dei arneses; activitat e comèrci dau selier.

selaria-garnissatge n.m. Ensèm dei operacions de confeccion e de montatge de l'adobament interior dei veïcules.

selaria-marroquinaria n.f. Travalh dei cuers e dei pèus per la confeccion d'articles variats e, especialament, d'articles de viatge.

selatge n.m. Accion de sela (un cavau, etc.); lo sieu resultat.

seleccion n.f. 1. Accion de seleccionar, de causir li personas ò li causas que convènon. Sin.: **causida**, **destriada**, **tria**. ◇ *Seleccion professionala*: Accion de causir de candidats à una profession, en foncion de qualitats donadi (diplòma, experiença, etc.). ◇ (mil.) Operacion preliminarària à l'apèl dau contingent, à l'engatjament. Sin.: **revision**. ◇ Causida dei elements per participar à d'espròvas esportivi. 2. (tecn.) Sus un material, un aparelh, causida de cen que correspoande à una demanda pontuala: *Boton de seleccion d'un canal de television*. 3. Ensèm dei elements causits: *Vaquí una seleccion de libres per lo concors*. 4. Causida, dins una espècia animala ò vegetala, dei individús reproductors que li sieus qualitats ò li sieus caracteristicas perméton de melhorar l'espècia ò de la modificar dins un sens determinat. ◇ (biol.) Seleccion naturala: Sobrevivença dei varietats animala ò vegetala mai adaptadi, que domínon ò elimínon li autri. ◇ *Seleccion dei colors*: En estamparia, Procediment fotografic ò electronic que permete d'isolar li tres colors primari per establir, à partir d'un original, lu clichats d'impression; per ext., lu film que resúlton d'aquesta analisi.

seleccionable, **a** adj. Que pòu èstre seleccionat: *Aqueu a ja jugat per un altra equipa nacionala, non es seleccionable*.

seleccionaire, **airitz** n. Persona (dirigent esportiu, tecnician) que fa una seleccion, que n'es encargat.

seleccionar vt. Causir, dins un ensèm, lu elements que respoàndon lo mai ben à un critèri donat.

seleccionat, **ada** adj. e n. Causit entre d'autres, en vista d'una espròva, d'un concors, etc. ◆ n. Qu'a fa l'objècte d'una seleccion: *De vins seleccionats*.

selectiu, **iva** adj. 1. Qu'a per finalitat d'engimbrar una seleccion. 2. Que mete en plaça una seleccion sevèra: *Un concors selectiu*.

selectivament adv. D'un biais selectiu.

selectivitat n.f. 1. (tecn.) Caractèr de cen que separa ben. (espec.) Qualitat d'un receptor de radiodifusion selectiu.

selector n.m. 1. Commutator ò dispositiu que permete de causir un organe, un percors, una gamma ò un canal de frequenças, etc., au mitan d'un nombre donat de possibilitats. 2. Pedala qu'acciona lo cambiament de velocitat sus una motocicleta ò d'unu velomotors.

selenat n.m. Seleniat.

selène, **a** adj. (didact.) De la Luna.

selenenc, **a** adj. e n. Selenit.

selèni n.m. Non-metal solide, analògue au sofre, de densitat 4,8, que fonde à 216°C, que la sieu conductivitat electrica aumenta m'au lume recevut; element (Se) de n° atomic 34 e de massa atomica 78,96.

seleniat n.m. Sau de l'acide selenic. Var.: **selenat**.

selenic adj. m. Si di de l'anidride SeO₃ e de l'acide correspondent H₂SeO₄.

selenic, **a** adj. Relatiu à la Luna.

selenidric adj. m. *Acide selenidric*: Acide H₂Se, finda sonat *acide seleniat*.

selenifèr, **a** adj. Que contèn de selèni.

seleniós adj. m. Si di de l'anidride SeO₂ e de l'acide correspondent H₂SeO₃.

selenit n.m. Sau de l'acide selenic.

selenit, **a** n. Abitant imaginari de la Luna. Var.: **selenenc**.

selenitós, **oa** adj. (quim.) Que contèn de sulfat de calci: *Sabla selenitoa*.

seleniur(e) n.m. Combinason de selèni m'un còrs simple.

selenografia n.f. Descripcion de la Luna.

selenografic, **a** adj. Relatiu à la selenografia.

selenologia n.f. Estudi de la Luna.

selenològue, **òga** n. Astronòme que s'interessa à la selenologia.

selenostat n.m. Instrument d'astronomia que permete d'observar la Luna, sensa desplaçar la luneta.

seleta n.f. 1. Pichin sèti de boasc dont si faia assetar un acusat au tribunal (espec. dins lu tribunals de l'Inquisicion). ◇ *Èstre sus la seleta*: Èstre acusat, mes en causa. ◇ *Metre quauqu'un sus la seleta*: Li pauar totplen de questions, temptar de lo faire parlar. 2. Pichina sèla d'esculptor. 3. Supoart, en general mé tres ò quatre pens, per portar una planta vèrda, un objècte decoratiu. Sin.: **escabeleta**, **banquillon**. 4. Pichin sèti suspendut à una coarda, à l'usatge dei obriers dau bastiments. 5. Peça d'arnescament.

selha n.f. 1. Bacina. 2. Recipient de boasc ò de tela, que sembla un coàs, per tirar ò portar d'aiga.

selhada n.f. Contengut d'una selha.

selhon n.m. Pichina selha.

selhon n.m. 1. Traça laissada à la susfàcia d'un camp per un instrument per laurar. Sin.: **rega**. 2. Pista gravada à la susfàcia d'un disc fonografic e que contèn l'enregistrament. Var.: **silhon**.

selier n.m. Aqueu que fabrica, vende ò repara de sèlas e d'articles d'arnescament.

selonenc, **a** adj. e n. De Selon de Provença. ◆ adj. e n.m. Varietat d'olivier, que si cultiva sobretot à Selon.

selonenca adj. e n.f. Varietat d'oliva.

sema n.m. (ling.) Unitat minimala de significacion qu'ientra, coma compauant, dins lo sens d'una unitat lexicala. Sin.: **trach semantic**.

semafòr(e) n.m. 1. Poaste de senhalisacion establhit sus una costa per comunicar per senhals optics m'ai

naus en vista. 2. (c. de f.) Senhal d'arrèst, constituït d'una ala roja orizontala en senhalisacion mecanica (associada de nuèch à un fuèc roge) e d'un fuèc roge en senhalisacion luminoà. 3. Senhalde tres fuècs que regula lo tràfegue rotier.

semaforic, a adj. Relatiu au semaforè.

semaforista n. Persona encargada dau manteniment e dau foncionament d'un semafor(e).

semantema n.m. (ling.) Element que recampa toi lu trachs semantics d'una unitat lexicala, per oposicion au morfema, element relatiu ai rapoarts gramaticals, e au fonema, unitat fonica compaunta d'un tèrme. (Per ex., lo mòt *cadiera* contèn lu trachs especifics que perméton de lo destriar dei autres sètis).

semantic, a adj. 1. Relatiu au sens, à la significacion dei unitats lingüistiqui. ◇ *Trach semantic*: Sema. 2. Relatiu à la semantica. 3. (log.) Que pertòca l'interpretacion, la significacion d'un sistema formal (per op. à *sintaxic*).

semantica n.f. 1. Estudi scientific dau sens dei unitats lingüistiqui e dei sieu combinasons. 2. (log.) Estudi de proposicions d'una teoria deductiva dau ponch de vista de la sieu veritat ò de la sieu faussetat.

semanticament adv. Dau ponch de vista semantic.

semantician, a adj. Lingüista que la sieu especialitat es lo semantisme. Var.: **semantista**.

semantisme n.m. Contengut semantic d'una unitat lingüistica.

semantista n. Semantician.

semasiologia n.f. (ling.) Estudi semantic que consistisse à partir dau signe lingüistic per anar vèrs la determinacion dau concèpte (per op. *onomasiologia*).

semasiologic, a adj. Relatiu à la semasiologia.

semblaire, airtiz n. Parier.

semblablement adv. (lit.) D'un biais semblable.

semblable, a adj. 1. Que sembla quauqu'un, quauqua ren d'autre, qu'es de la emma natura, de la mema qualitat; parier. Sin.: **omogeneu, revertant, similar(i)**. 2. D'aquesta natura; tau (sovent pejoratiu): *De dont soarte una istòria semblabla*. Sin.: **parier, variable**. 3. (geom.) *Figuras semblabli*: Figuras dau plan tali qu'existisse una similituda que tranforma una en l'autra.

semblable, a n. (M'un possessiu) 1. Èstre uman, persona semblabla: *Tu e lu tieus semblables*. 2. Èstre animat, considerat per rapoart à-n-aquelu de la sieu espècia: *Partatjar lo destin dei sieus semblables*.

sembla-faussa n.f. Enlusiment, illusion. Sin.: **faus-semblant, farfantèla**.

semblança n.f. Aparença. Sin.: **similitud(a), retipe, similaria**.

semblanom n.m. Escas-nom, sobrenom.

semblant n.m. 1. *Un semblant de*: Una aparencia de: *Li a un semblant de veritat dins lu sieus prepaus*. ◇ *Faus-semblant*: Illusion, aparencia faussa. Sin.: **sembla-faussa**. 2. *Faire semblant (de)*: Simular. Sin.: **faire finta de, faire bus de, faire lo semblant de, faire mina de**.

sembler vi. 1. Presentar l'aparença de, donar l'impression d'èstre, de faire quauqua ren: *Aqueu vin sembla boan*. Sin.: **retipar, representar**. 2. *Mi sembla*: D'après ieu. Sin.: **au mieu avís, m'es avís, au mieu vejaire**. ◇ *Mi sembla que*: Cresi que. Sin.: **m'es avís que, pensi que, mi pareisse que**. ◆ vt. Aver l'aparença de: *Sembla un ladre*. Sin.: **retipar**. ◆ v. impers. *Sembla que*: Es possible que: *Sembla que sigue troup tardi*.

sèmbola n.f. Avalancament, lavenca. Sin.: **concàs, avalanca**.

semèla n.f. (fr.) Sòla.

semenada n.f. Camp semenat. Var.: **enseménada**.

semenadís n.m. Tèrra alestida per èstre semenada.

semenador n.m. 1. Sac ò panier dins lo quau lo semenaire portava lu grans que semenava à la volada. 2. Màquina per semenar.

semenadura n.f. Semenatge.

semenaire, airtiz n. Persona que semena.

semenar vt. 1. Metre en tèrra (una grana destinada à grellhar). Sin.: **espandir, difusar, escampar**. 2. Espantegar, esparpalhar. 3. (fam.) Quitar adrechament, si desbarrassar de: *Semenar un importun*. Sin.: **si desempegar**. ◇ *Pilhar totplen d'avançar à*: *Ai semenat facilament lu autres concurrents*. Sin.: **laisser en darrier**.

semenat n.m. Espaci de terren semenat. ◇ *Lève-ti dau semenat!*: Lève-ti dau mitan!, Vai-t'en!, Tire-ti d'aquí, dau mitan.

semenatge n.m. 1. Accion de semenar. Sin.: **semenadura**. 2. Ensèm dei trabalhs agricòlas que perméton de semenar; epòca pendent la quala si semena.

semença n.f. 1. Grana ò altra partida d'un vegetal, que pòu formar una planta completa après èstre estada messa en tèrra. 2. Liquide séminal. Sin.: (fisiol.) **espèrma, grana**. 3. Claveu de la tèsta plata. Sin.: **granilha** (sens generic. Lucer.).

semencier n.m. 1. Semenador. 2. Pepiniera, plantoliera.

semèst, a adj. Ardit.

semestral, a adj. Qu'arriba, que pareisse cada sièis mes. Var.: **semestrau**.

semestralament adv. Cada sièis mes.

semestrau, ala adj. Semestral.

semèstre n.m. Temporada de sièis mes.

semi- prefixe À mitan, esquasi, parcialament.

semianular(i), a (-ària) adj. En forma de mièg aneu.

semiarrian, a adj. e n. (istor.) D'una sècta mitigada que negava unicament la consubstancialitat dau Paire e dau Fiu. Pertocava sobretot lu Macedonians.

semiarrianisme n.m. Doctrina dei semiarrians.

semiaride, a adj. Quasi aride.

semiautomatic, a adj. 1. Pas completament automatic. 2. Repeticion, en parlant d'una arma: *Un fusiu semiautomatic*.

semiautopropulsat, ada adj. Pas completament autopropulsat.

semiautopropulsion n.f. Propulsion en partida autonòma.

semiauxiliar(i), a (-ària) adj. e n. Quasi auxiliari. ◇ *Vèrbo semiauxiliari*: Que s'utilisa davant un infinitiu: *Dins* vou començar, *vèni* d'arribar, *lu vèrbos* anar e venir *son de vèrbos semiauxiliaris*.

semibabbar, **a** adj. À mitan barbar, à mitan barbara.

semicanilhat, **ada** adj. e n.m. Si di d'un veicule automobile provedit de ròdas directritz e de canilhas.

semicercl n.m. Mièg cercle.

semiceucle n.m. Semicercle.

semicilindre n.m. Mièg cilindre.

semicilindric, **a** adj. De la forma d'un semicilindre.

semicircomferença (-ència) n.f. Mitan d'una circomferença.

semicircular(i), a (-ària) adj. De la forma d'un semicercle.

semicivilisat (-izat), **ada** adj. Parcialament civilisat.

semiconductor n.m. (electr.) Substança intermediària entre un boan conductor e quauqua ren que non es conductor.

semiconsèrva n.f. Consèrva alimentària de corta conservacion e que cau conservar au fresc.

semiconsonanta n.f. Articulacion intermediària entre fricativa e vocala.

semiconsonantic, **a** adj. Relatiu à una semiconsonanta.

semiconvergent, **a** adj. Pas completament convergent.

semicromatic, **a** adj. En partida diatonic e cromatic.

semidiamètre n.m. Mitan de diamètre.

semidieu, **semidivessa** n. Enfant ò filha d'un dieu pagan e d'una mortala. Sin.: **mièg-dieu**.

semidirècte, **a** adj. Parcialament dirècte.

semidrecha n.m. Mièja drecha.

semidubèrt, **a** adj. Mièg-dubèrt, entredubèrt.

semidurable, **a** adj. De durada mejana, en parlant d'un ben.

semifinala n.f. Espròva esportiva just avant la finala.

semifinalista n. Persona qualificada per la semifinala.

semifinit, **ida** adj. *Produch semifinit*: Produch de l'industria, intermediari entre la matèria promiera e lo produch finit.

semifluide, **a** adj. Imperfectament fluide; viscos.

semiglobala adj. Metòde d'aprendissatge de la lectura intermediari entre lo metòde analitic e lo metòde global.

semigrossista n. Intermediari de la distribucion entre lo grossista e lo detalhant.

semilhon n.m. Socatge blanc dau Bordalés, que dona un vin foarça sucrat.

semilibertat n.f. Regime que permete à un condamnat de sortir de l'establiment penitenciari per lo temps necessari à l'exercici d'una activitat professionala ò per un tractament medical.

semilogaritm, **a** adj. Si di d'una representacion grafica dins la quala una dei doi grandors es representada

m'una escala aritmetica, l'autra m'una escala logaritmica.

semilunar(i), a (-ària) adj. De la forma d'una mièja luna. ◇ *Oàs semilunari*: Oàs de la promiera fila dau carp, qu'a la forma d'una mièja luna.

semimensual, **a** adj. Mièg mensual: *Paga semimensuala*. Var.: **semimensuau**.

semimensuau, **ala** adj. Semimensual.

seminal, **a** adj. Relatiu à la semença de l'òme ò deis animaús: *Glândolas seminalas*. Var.: **seminau**. Sin.: **espermatic**.

seminari n.m. 1. Establiment d'ensenhament segondari ò superior per li estudiar de capelan. 2. Sesilhas de conferenças ò de trabalhs universitaris, politics, etc. sus un subjècte donat.

seminarista n.m. Jove qu'estúdia de capelan. ◆ n. Persona que participa à un seminari.

seminasal, **a** adj. *Consonanta seminasala*: Producha per l'emission esquasi simultanea d'una consonanta nasala e d'una consonanta orala au meme ponch d'articulacion. Var.: **seminasau**.

seminasau, **ala** adj. Seminasal.

seminau, **ala** adj. Seminal.

seminifèr, **a** adj. Que poarta ò carreja l'espèrma.

seminòma n.m. Càncer dau testicule.

seminomada adj. e n. Relatiu au seminomadisme; persona que practica un seminomadisme.

seminomadisme n.m. Mena de vida que combina una agricultura ocasionala m'un elevatge nomada.

semi-obrat, **ada** adj. Parcialament elaborat, en parlant d'un produch.

semi-octava n. (mús.) Mitat d'octava.

semi-oficial, **a** adj. 1. Que lo govèrn inspira, sensa que sigue totalament oficial. 2. Qu'es esquasi segur sensa èstre encara totalament oficial. Var.: **semi-oficiau**.

semi-oficiau, **ala** adj. Semi-oficial.

semiografia n.f. Transcripcion dei informacions cartografiqui au mejan d'un sistema de signes.

semiografic, **a** adj. Relatiu à la semiografia.

semiologia n.f. Partida de la medecina qu'estúdia lu simptoms dei malautias.

semiopac, **a** adj. Pas completament opac.

semiopacitat n.f. Estat de cen qu'es semiopac.

semioscillacion n.f. La mitan d'una oscillacion.

semiotic, **a** adj. Relatiu à la semiotica.

semiotician, **a** n. Especialista de semiotica.

semiotica n.f. 1. (mat.) Teoria dei simbòles. 2. (ling.) Sciença generala dei signes.

semioval(e), **a** adj. De la forma d'un mièg ovale.

semiparasit, **a** adj. e n. Si di d'una planta parasita que contèn esquasi solament de clorofilla.

semipaumat, **ada** adj. Incompletament paumat.

semipenchenat, **ada** adj. *Fieu semipenchenat* ò *semipenchenat*, n.m.: Fieu vesin dau fiu penchenat ma que non es estat penchenat.

semipermeable, a adj. Si di d'una membrana ò d'una paret que separa doi solucions e lascia passar li moleculas dau solvent ma arrèsta lu còrs dissòuts.

semipolari, ària adj. *Ligason semipolària*: Ligason covalenta dins la quala lu doi electrons son fornits per lo meme atòme à un autre.

semipreciós, oa adj. Si di dei pèiras fini.

semipresidencial, a adj. Si di d'un regime politic caracterisat per un cap d'estat elegit au sufragi universal e qu'a de poders importants e per un govèrn responsable davant lo Parlament ma que n'en pòu decidir de la dissolucion. Var.: **semipresidenciau**.

semipresidenciau, ala adj. Semipresidencial.

semiproduch n.m. Mièg produch.

semipròva n.f. Pròva imperfècta.

semipublic, a adj. Mièg public, mièg privat: *Un organisme semipublic*.

semiremòrca n.m. 1. Remòrca que la sieu part avant desprovedida d'aisseu de rotlament, s'articula sus la part darriera d'un tractor rotier. 2. Lo tot format per aqueu veïcule e lo sieu tractor.

semisabent, a adj. (ling.) Mièg sabent.

semisauvatge, atja adj. Mièg sauvatge.

semisfèra n.f. Emisfèri.

semisferic, a adj. De la forma d'un emisfèri.

semison n.f. Consompcion.

semita adj. e n. Si di d'una persona dau grope etnic e lingüistic que davaleria de Sem, un dei enfants de Noè.

semitic, a adj. Relatiu ai semitas. ◇ *Lengas semitiqui*: Ebrèu, arab, egipcian, arameu...

semitisme n.m. 1. Ensèm dei caractèrs pròpris ai semitas. 2. Idiotisme dei lengas semiticas.

semitista n. Especialista dei lengas e de la civilisacion semitiqui.

semiton n.m. Mièg-ton.

semitonic, a adj. 1. Relatiu à un semiton. 2. Que procedisse per semitons.

semitransparent, a adj. Imperfectament transparent.

semitubular(i), a (-ària) adj. Mièg tubular.

semivitrificacion n.f. Vitrificacion imperfècta.

semivitrificat, ada adj. Incompletament vitrificat.

semivocala n.f. Son intermediari entre una vocala e una consonanta.

semivocalic, a adj. Relatiu à una semivocala; de la natura d'una semivocala.

semnopitèc n.m. Granda monina dei forèsts d'Àsia, que viu en clicas (Lòng de 75 cm sensa la coa).

sèmola n.f. Fragments de grans de cerealas (blat dur essencialament, ma finda gran turc, ris), obtenguts en molinant de grans umidificats que son pi secats e tamisats. Var.: **semola**.

semola n.f. Sèmola.

semolaria n.f. 1. Usina dont si fan de sèmolas de blat dur. 2. Fabricacion dei sèmolas.

semolier, a n. Persona que fabrica de sèmolas.

semolon n.m. 1. Pichina sèmola. 2. Bren que s'espantega sus l'estràntola denant d'enfornar lo pan.

semondre vt. Ofrir, presentar, prepauar.

semonsa n.f. 1. Avertiment mesclat de repròchi. Sin.: **admonestacion, rancura, brandida, blaime**. 2. Òrdre donat à una nau de mostrar li sieu colors, de s'arrestar. 3. *Còup de semonsa*: Còup de canon à blanc ò real, qu'acompanha la semonsa d'una nau. ◇ (fig.) Avertiment foart donat en prealable à una accion mai dura.

semonsar vt. 1. Donar à una nau un òrdre de semonsa. 2. Faire una semonsa, un repròchi à (quauqu'un); acolitrar. Sin.: **admonestar, rancurar, maumenar, blaimar, aleïonar, semondre**.

sempiternalament adv. D'un biais sempitèrne. Var.: **sempiternament**. Sin.: **de lònga, de contunha, perpetuament**.

sempiternament adv. D'un biais sempitèrne. Var.: **sempiternalament**

sempitèrne, a adj. Que si pòu repetir eternament, au ponch de lassar.

sempre adv. Totjorn.

sempreviva n.f. Immortala.

sen n.m. 1. Caduna dei mamèlas de la frema. Sin.: **possa** (pop.). ◇ *Donar lo sen à un enfant*: Lo noirir en l'alachant. ◇ Lo meme organe, atrofiat, de l'òme. 2. (lit.) Part anteriora dau torax. 3. (lit.) Sèt de la concepcion; entralhas. 4. Refugi que constituïsson l'escota, la tendressa. 5. (lit.) Part intèrna de quauqua ren: *Lo sen de la Tèrra*. ◇ *Au sen de*: Au coar, au dedintre de.

sen n.m. Rason, judici.

sen n.m. Unitat monetària divisionària dins divers país d'Extremè Orient.

sena n.f. 1. Cacier, aubre ò aubrilhon que lo sieu fruch contèn un principi purgatiu (Familha dei cesalpiniaceas). 2. Laxatiu extrach dau fruch dau cacier.

senadament adv. D'una mena senada. Sin.: **raisonablement, prudemment, judiciosament, mesuradament, cautelosament**.

sénapa n.f. Mostarda sauvatja (*Sinapis nigrata*).

senapisat (-izat), ada adj. (med.) Addicionat de farina de mostarda negra. Var.: **sinapisat**.

senapisme n.m. Cataplasma à basa de farina de mostarda negra. Var.: **sinapisme**.

senari n.m. Vèrs latin de sièis pens iambics.

senat, ada adj. Si di d'una persona plena de judici. Sin.: **raisonable, judiciós, ponderat, mesurat, prudent, cautelós**.

senat n.m. 1. Nom donat à divers assembleadas de l'Antiquitat (à Roma, à Cartage, à Bizanci). 2. Segonda cambra ò cambra auta dins lu regimes dau caractèr parlamentari. 3. *Senat conservator*: En França, sota lo Consulat, lo premier Empèri e lo segond Empèri, assembleada que contrarotlava la constitucionalitat dei lèis. 4. Luèc, bastiment dont s'acòmpon lu senators.

senator, tritz n. Membre d'un senat.

senataria n.f. (ist.) Dotacion autrejada à un senator sota lo promier Empèri.

senatòri, òria adj. Senatorial.

senatorial, a adj. 1. Dau senat, d'un senator. 2. *Eleccions senatoriali* ò *senatorialas*, n.f. pl.: Eleccion dei senators (au sufragi universal indirècte en França). Var.: **senatoriau, senatòri**.

senatoriau, ala adj. Senatorial.

senatus-consulte n.m. 1. (Antiqu.) Tèxto que formulava lo vejaire dau senat roman. 2. (ist.) Acte votat au Senat, pendent lo Consulat, lo promier Empèri e lo segond Empèri, e qu'avíon la valor d'una lèi.

senau n.m. (mar.) Grand velier mé doi aubres. (Etim. neerl. *snauw*)

sèndegue n.m. 1. Mandatari dau sindicat dei coproprietaris d'un immòble encargat de representar aqueu sindicat, d'executar li sieu decisions e d'administrar l'immòble. 2. Administrator provisòri d'una empresa en estat de cessacion de pagaments, aüra remplaçat per un administrator judiciari e un mandatari-liquidator.

sendier n.m. Camin estrech, dralha. Var.: **sentier**. Sin.: **rara, draïou, dralha, dralhòu, caminon**.

senec, a adj. 1. Si di dau costat dau còrs dei animaüs e dei èstres umans dont es plaçat lo coar. 2. En parlant dei cauas (sobretot se non son orientadi), si di de la partida situada à seneca de la persona que regarja.

senec n.m. 1. Punh senec, en bòxa, etc. 2. Pen senec, au balon, au rugbi. 3. À *man seneca*: Dau costat senec.

seneca n.f. 1. Man, costat senec d'una persona. ◇ Punh senec, en bòxa, etc. 2. Costat senec (per rapoart au president) d'una sala dont es acampada una assemblada deliberanta. 3. Lo tot dei gropaments e partits que profèsson d'opinions progressisti (per op. à la *drecha*, conservatritz).

senegalés, esa adj. e n. Dau Senegal.

senep n.m. Claveu llong de 30 cm que s'emplega en fustatge. Var.: **senepa**.

senepa n.f. Senep.

senequier, a adj. e n. Si di d'una persona que si siève ordinariament de la man seneca.

senescal n.m. 1. (ist.) Grand oficier dau palais reial (suprimida en França en lo 1192). 2. Oficier reial de justícia, à la tèsta d'una senescaucia e qu'avia li atribucions dau baile.

senescaucia n.f. 1. Estenduda de la juridiccion d'un senescal. 2. Tribunal dau senescal.

senescença (-ència) n.f. 1. Envelhiment natural dei teissuts e de l'organisme. 2. Baissa dei activitats, dei performanças, dins lo periòde de la vida que seguisse la maturitat.

senescent, a adj. Pertocat de senescença. Sin.: **envielhit**.

senèstra n.f. Costat senec.

senèstre, a adj. 1. (zool.) Que s'enrotla vèrs seneca, de la cima fins à la dubertura, en parlant d'una gruèlha à espirala. 2. (arald.) Qu'es passat dau costat senec de l'escut (dau costat drech per l'observator).

senestrat, ada adj. (arald.) *Pèça senestrada*: Acompanhada d'una pèça segondària à senèstra. Contr.: **adextrat**.

senestroquèr n.m. (arald.) Braç senec representat sus un escut.

senevòl n.m. Substança sofrada, extracha de crucifèrs, de l'odor e de la sabor ponhenti, que la sieu accion es emplegada còtra lu sinapismes.

senglier n.m. Singlar.

senh n.m. Parafa.

senhador n.m. Benedictier. Sin.: **benetier**.

senhadura n.f. (dr.) Signatura d'una persona sus un acte, per n'atestar l'autenticitat. Var.: **senh**. Sin.: **parafa, parafada**. ◇ *Sota senhadura privada*: Si di d'un acte non establhit davant un oficier public.

senhal n.m. 1. Signe convengut per avertir, donar un òrdre, etc. ◇ (liter.) Dins la literatura dei trobadors, escais au mejan dau quau lo poeta designa lo destinatari ò la destinatària dau tèxto. 2. Aparelh, paneu dispauat sus lo bòrd d'una via de comunicacion per reglar la circulacion dei veïcules. ◇ Sistema repressiu mes en plaça per l'ensenhament francés, tocant tot cen que podia denonciar lu escolans que parlàvon occitan, ò tota lenga en defoara de la lenga oficiala, per li faire pilhar vergonha. ◇ *Còdi internacional dei senhals*: Còdi que lu sieus senhals son transmés au mejan de pavilhons e de flamas, adoptat en lo 1965 per l'Organisacion intergovernamentala consultativa de la navigacion maritima (O.M.C.I.). 3. Fach, eveniment qu'anóncia ò marca lo començament de quauqua ren. ◇ *Donar lo senhal*: Anonciar; èstre lo promier à faire. 4. (cibern., inform. e telecom.) Variacion d'una grandor fisica d'una natura quala que sigue que poarta d'informacion. 5. Cima de montanha: *Lo senhau d'Andon*. Var.: **senhau, signal**.

senhalaire, airtiz n. Sordat, marin, etc., encargat dau servici dei senhals. Var.: **signalaire**.

senhalament n.m. 1. Descripcion fisica de quauqu'un destinat à lo faire reconóisser. 2. Accion de senhalar un fach (acte de violença, risc sanitari, etc.). Var.: **signalament**.

senhalat, ada adj. Remirable, important. Var.: **signalat**.

senhaletic, a adj. Que dona lo senhalament de quauqu'un, la descripcion de quauqua ren: *Ficha senhaletica*. Var.: **signaletic**.

senhaletica n.f. 1. Activitat semiotica que pertòca lu senhals, la senhalisacion. 2. Lo tot dei mejans de senhalisacion d'un luèc, d'una ret de transport. Var.: **signaletica**.

senhalar vt. 1. Anonciar, indicar per un senhal: *Senhalar un perilh*. 2. Atirar l'atencion sobre: *Senhalar un accident à la polícia*. Var.: **signalar**. ◆ **se senhalar** v.pr. S'illustrar, si faire remarcar.

senhalier n.m. Marca de pàgina d'un libre qu'una persona es à lièger. ◇ (espec.) Riban fixat en aut d'un volume religat e que s'inscris entre li pàginas.

senhalisacion (-izacion) n.f. 1. Emplec de senhals per donar d'informacions à distança. 2. Installacion de

senhals sus una rota, una via de camin de fèrre, etc.; lo tot d'aquestu senhals. Var.: **signalisacion**.

senhalisar (-izar) vt. Provedir d'una senhalisacion. Var.: **signalisar**.

senhar vt. 1. Parafar. 2. Marcar d'un signe de Crotz; benedir. Var.: **signar**. ♦ **se senhar** v.pr. Faire lo signe de Crotz.

senhat, ada adj. Benedit. Var.: **signat**. ◇ *Aiga senhada*: Aiga benedida.

senhatari, ària n. Signatari.

senhau n.m. Senhal.

senhera n.f. (catalan *senyera*) Bandiera, estandard. ◇ Bandiera de Catalonha, de quatre faissas de sang horizontali sus un fond d'aur.

sénher n.m. 1. Senhor (noblessa e religion). 2. Tèrme de cortesia per designar un òme ò s'adreïçar à-n-eu: *Lo sénher president, Sénher Sampyere*. Sin.: **mèstre**. 3. (M'una majuscula) Jèsus: *Noastre Sénher*. Var.: **senhor**.

senhor n.m. 1. Possessor d'un feu. 2. Nòble d'aut linhatge. 3. (fig.) *En grand senhor*: Embé luxe e noblessa. ◇ *Êstre grand senhor*: Despensar sensa comptar e embé ostentacion. 4. *Lo Senhor*: Dieu.

senhora n.f. Senhoressa.

senhorar vt. Senhorejar, s'apoderar.

senhoratge n.m. Dominacion, accion de senhorejar.

senhorejaire, airitz adj. Dominator.

senhorejament n.m. Accion de senhorejar.

senhorejar vt. Dominar, mestrear. ♦ vi. Si comportar en senhor.

senhoressa n.f. Esposa d'un senhor. Var.: **senhora**.

senhoret n.m. Pichin senhor.

senhoria n.f. 1. Feu. 2. Poder d'un senhor. 3. Lo tot dei senhors.

seniçon n.m. Planta de la familha dei composeas que n'i a divèrsi espècias erbaceas e arborescenti, coma la *cardelina* ò *seniçon vulgari* (*senecis vulgaris*).

senil(e), a adj. 1. Qu'es caracteristic dau vielhum, pròpri dau vielhum. Sin.: **vielhós, vielhanchon, vielhanchós**. 2. Que li sieu facultats intellectuali son degalhadi en rason de l'atge.

senilisme n.m. (patol.) Envelhiment foarça precòç.

senilitat n.f. Afebliment fisic e intellectual que lo vielhum provòca. Sin.: **vielhitge**.

senior adj. e n. 1. (espòrts) Si di d'un concurrent qu'a despassat l'atge dei juniors e que non es encara veteran. 2. Persona en là de 50 ans.

senioritat n.f. (etnol.) Principi gerarquic basat sobre l'ancianetat dins un grope.

senologia n.f. Especialitat medicala qu'estúdia li afecçons dau sen.

senològue, òga n. Especialista de senologia.

senon conj. 1. Autrament: *Vos caurà venir d'ora, senon manquerètz l'espectacle*. 2. Franc, alevat. 3. Bessai finda, bessai meme. Var.: **se non**. Var.: **dau senon, se mai non, sensa aquò**.

senonés, a adj. Natiu ò estatjant de Sens.

señorita n.m. (esp.) Pichin cigarro.

sens n.m. 1. Foncion psicofisiologica per la quala un organisme reçaup d'informacions sobre divèrs elements dau mitan exterior de natura fisica (vista, audicion, sensibilitat à la pesantor, tocar) ò quimica (gust, odorat). ◇ *Lu cinc sens*: Vista, audicion, tocar, gust, odorat. 2. Conoissença immediata. ◇ *Seisen sens*: Intuicion. Sin.: **sentida, sentit**. ◇ *Boan sens*: Judici, destriament, sentiment de cen qu'es just, condrech. 3. Rason d'èstre, significacion: *Donar de sens à la sieu accion*. 4. Ensèm dei representacions qu'un mòt, un enonciat suggerisson. ◇ Interpretacion: *Au sens literal*. ◇ *Còntra lo sens comun*: À la basta que sigue. 5. Direccion, orientacion: *Anar en sens contrari*. ◇ *Sens unic*: Via sus la quala la circulacion, per decision administrativa, si fa unicament dins una direccion. 6. (mat.) *Sens dirècte, sens trigonometric, sens positiu*: Sens de rotacion fixat convencionalement coma lo sens contrari de la rotacion dei agulhas d'un relòri, qu'es *retrograde*. ◇ *Sens dirècte ò positiu (d'una basa, d'un espaci vectorial orientat)*: Classa de toti li basas que consèrven l'orientacion d'una basa causida coma referença. ◇ *Sens retrograde ò negatiu*: Classa de toti li autri basas, que càmbion l'orientacion de la basa de referença. 7. Costat d'un còrs, d'una caua: *Talhar una banana dins lo sens de la longuessa*. ◇ *Sens giratòri*: Obligacion de circular en un sens precis à l'entorn d'un ponch central. *A còntre-sens*: Dins lo sens opausat; a l'envèrs. ♦ pl. Sensualitat, besonhs sexuals: *Trebolar lu sens*.

sensa conj. 1. Marca la privacion, l'absença, l'exclusion: *Sensa sòus*. ◇ (prov.) Sanetat sensa sòus es mièja malautia. 2. Marca la condicion negativa: *Sensa tu, la mièu vida seria trista*. ◇ *Non sensa*: Embé: *L'ai trovat non sensa pena*. ♦ loc. conj. *Sensa que* (+ subj.): Indica una circonstança non realisada: *Es partit sensa qu'augui lo temps de li parlar*.

sensacion n.f. 1. Fenomène que tradue, d'un biais intime, una estimulacion dei organes receptors: *Una sensacion visuala*. Sin.: **sentiment**. 2. Estat psicologic que vèn dei impressions reçaupudi e à predominança afectiva ò psicologica: *Sensacion de plaser*. ◇ *Aver la sensacion que*: Aver l'impression que. ◇ *À sensacion*: De natura à causar l'emocion, à atirar l'atencion. ◇ *Faire sensacion*: Produire una viva impression d'interès, de sorpresa, d'admiracion, etc. Sin.: **marcar**.

sensacional, a adj. 1. Que produe una impression d'interès, de sorpresa, d'admiracion, etc. 2. (fam.) Qu'es remirable, d'una valor excepcionala. Var.: **sensacionau**.

sensacional, a n. Tot cen que pòu produire una foarta impression de sorpresa, d'interès ò d'emocion. Var.: **sensacionau**. Sin.: **extraordinari, espectaclós, marcant, fabulós, fantastic, incredible, inaudit, espantant**.

sensacionalisme n.m. Gust, recèrca sistematica dau sensacional, particulierament dins lo camp jornalistic.

sensacionalista adj. e n. Que practica lo sensacionalisme.

sensacionau, ala adj. e n. Sensacional.

sensa-coar adj. e n. inv. Qu'es sensa pietat, sensa sensibilitat. Sin.: **coar sec**.

sensa-bràias n. Sensa-culòta.

sensa-culòta n. En França, revolucionari qu'apartenia ai jaças mai populari e que portava li braias de bura, sota la Convencion. Sin.: **sensa-bràias**.

sensadament adv. D'un biais sensat. Sin.: **embé judici, rasonablement, saviament**.

sensa-deca n.m. inv. Percors ò prestacion sensa fauta, perfècte.

sensa-dent adj. inv. e n. 1. Edentat. Sin.: **desdentat**. 2. (pej.) Paure.

sensa-emplec n. inv. Caumaire. Sin.: **desemplegat**.

sensa-faïçon n. Mesprètz volontari dei convenenças.

sensa-fieu n.m. inv. Aparelh de telefòne sensa fiu, que fonciona m'un emetèire religat à la ret.

sensa-filista n. inv. Persona qu'emplega un telefòne sensa-fieu.

sensa-gèina n. inv. Biais d'agir sensa tenir còmpte dei formas abituali de cortesia. ♦ n. inv. Persona qu'agisse d'aqueu biais. Sin.: **malensenhât, descortés**.

sensa-maion n. inv. Persona que non a un domicili fixe. Sin.: **sensa-ostau**.

sensa-ostau n. inv. Sensa-maion.

sensa-patria n. inv. Apatride.

sensa-ressorsas n. inv. Que non a de ressorsas per viure. Sin.: **sensa-sòus, insolvable, endeutat, indigent, desproedit, arroinat, paure, necessitós**.

sensa-socit n. inv. Persona que non es preocupada de ren. Sin.: **noncalent, tèsta verda, sensa-lanha, sensa-lagui**.

sensa-sòus n. inv. Persona que non a de sòus.

sensat, ada adj. Senat.

sensibilisable (-izable), a adj. Que pòu èstre sensibilisat.

sensibilizacion (-izacion) n.f. 1. Accion de sensibilisar; fach d'èstre sensibilisat. 2. (med.) Estat d'un organisme que, après èstre estat au contacte de divers substànças estrangieri (sobretot de proteïnas) qu'agisson coma antigènes, aquista envèrs eli de proprietats de reaccion, utili (estat de dfensa) ò nocivi (estat allegric) ligadi à la produccion d'anticòrs.

sensibilisant (-izant) adj. 1. Si di d'una substança qu'aumenta la sensibilitat d'un explosiu à l'amorsartge. 2. Sensibilisator. ♦ n.m. Substança sensibilisanta.

sensibilisar (-izar) vt. 1. Rendre sensible à una accion fisica, quimica; en partic. en fotografia, rendre impressionable. 2. (med.) Provocar una sensibilizacion. 3. Rendre quauqu'un, un grope, sensible, receptiu à quauqua ren: Sensibilisar l'opinion à un problema. 4. Faire descubrir quauqui nocions: *Sensibilisar à una lenga*.

sensibilisator (-izator), tritz adj. 1. Que rende sensible à l'accion de la lutz ò d'una autre agent. 2. Que sensibilisa Que sensibilisa quauqu'un, l'opinion, à quauqua ren; sensibilisant. ♦ n. Produch que sièrve à sensibilisar.

sensibilisatritz n.f. En immunologia, anticòrs.

sensibilitat n.f. 1. Facultat per d'organismes vivents, de ressentir de sentiments d'òrdre fisic. 2. Natura d'una persona que s'esmòu aisadament. 3. Aviadessa mé la quala una jaça fotografica pòu donar un imatge visible sota l'accion de la lutz.

sensiblement adv. 1. D'un biais foarça perceptible. 2. Esquasi. Sin.: **à pauc près, notablement**.

sensibllaria n.f. Sensibilitat exagerada e afectada.

sensible, a adj. 1. Que lu sens poàdon percevre: *La lutz rende lu objèctes sensibles à la vista*. 2. Que sente facilament li impressions fisiqui. 3. Qu'es facilament esmogut, toscat, emotiu: *Un coar sensible*. 4. Qu'es accessible à d'unu sentiments; compatissent: *Sensible ai compliments*. 5. (fot.) Si di de la qualitat d'una jaça susceptible d'èstre impressionabla per la lutz. 6. (fis.) Qu'indica li variacions mai leugieri. 7. Que si remarca facilament: *De progrès sensibles*. Sin.: **notable**. 8. (mús.) *Nòta sensibla ò sensibla* n.f. Seten gra de la gamma, situat un mièg-ton en dessota de la tonica.

sensilha n.f. Pel ò cilh dau tegument dei insèctes, sensible à divers tipes de vibracions.

sensitiu, iva adj. 1. Qu'a la facultat de sentir. 2. Relatiu ai sens. 3. Que mena l'influx nerviós d'un organe sensorial à un centre: *Nèrvi sensitiu*. ♦ adj. e n. 1. D'una sensibilitat excessiva. 2. (psiquiatria) Que sente vivament li reaccions dei autres vèrs eu.

sensitiva n.f. Mimòsa.

sensitivomotor, tritz adj. (anat.) *Nèrvi sensitivomotor*: Nèrvi que contèn à l'encòup lu fieus sensitius e lu fieus motors.

sensitomètre n.m. Aparelh que sièrve à realisar d'exposicions escalonadi d'una susfàcia sensibla per n'estudiar li proprietats.

sensimetria n.f. (fòto) Estudi dei proprietats dei susfàcias sensibli.

sensimetric, a adj. Relatiu à la sensimetria.

sensor n.m. 1. Captor. 2. Sistema optoelectronic que permete à un engenh espacial de determinar per s'orientar la direccion d'un astre, de l'horizont terrèstre ò d'un autre veïcule espacial.

sensòri n.m. Part dau cerveu, supauada èstre lo centre dei sensacions.

sensorial, a adj. Relatiu ai organes dei sens. Var.: **sensoriau**.

sensoriau, ala adj. Sensorial.

sensorimetric, a adj. Destinât à mesurar la sensacion.

sensorimotor, tritz adj. Que pertòca à l'encòup lu fenomènes sensorials e l'activitat motritz.

sensual, a adj. 1. Qu'es portat vèrs lu plasers dei sens (plasers erotics en particulier). 2. Que lo sieu aspècte, lo sieu comportament, la sieu òbra evòcon lu plasers dei sens. Var.: **sensuau**. Sin.: **luxuriós, carnal, lassiu, voluptuós**. ♦ adj. Qu'evòca lo gust dei plasers dei sens.

sensualament adv. D'un biais sensual.

sensualisme n.m. (filos.) Doctrina segond la quala li noastri conoissenças vènon dei noastri sensacions.

sensualista adj. e n. 1. Relatiu au sensualisme. 2. Partidari dau sensualisme.

sensualitat n.f. 1. Aptitud a tastar lu plasers dei sens, à èstre receptiu ai sensacions fisiqui, en particulier sexuali. 2. Caractèr de quauqu'un, de quauqua ren de sensual. Sin.: **voluptat, carnalitat**.

sensuau, ala adj. Sensual.

sentença n.f. 1. (lit.) Frasa corta d'una portada generala, precèpte de morala, maxime: *Un discors plen de sentenças*. 2. Decision renduda per un arbitre, un jutge, un tribunal, en particulier decision dei tribunals d'instança e dei conseus de prodòmes. 3. Tot jutjament (d'una autoritat) dau caractèr decisiu: *Lo mètge a prononciat la sieu sentença*. Sin.: **dicha, jutjament, vejaire, decision, sancion, resolucion, verdict**.

sentenciar vi. (*sentenci*, classic *sentènci*) Jutjar.

sentenciós, oa adj. D'una gravitat afectada; solemne, pompós.

sentenciosament adv. D'un biais sentenciós. Sin.: **enfaticament**.

sentida n.f. Sentit.

sentier n.m. Sendier.

sentiment n.m. 1. Conoissença pauc ò pron clara donada d'un biais immediat; sensacion, impression. Sin.: **sentida, sentit**. 2. Estat afectiu complèxe e duradís ligat à d'uni emociòns ò representacions: *Sentiment religiós*. 3. Manifestacion d'una tendença: *Èstre animat de marrits sentiments*. 4. Disposicion à èstre facilament esmogut, tocat. 5. (lit.) Biais de pensar, de jutjar: *Exprimir lo sieu sentiment*. 6. Idea qu'un si pòu faire à respiech de quauqu'un ò de quauqua ren. Sin.: **vejaire, avís**.

sentimental, a adj. Relatiu ai sentiments tendres, à l'amor: *Una cançon sentimentala*. Var.: **sentimentau**. ♦ adj. e n. Qu'a ò que manifestà una sensibilitat un pauc romanesca, excessiva. Var.: **sentimentós**.

sentimentalament adv. D'un biais sentimental.

sentimentalisme n.m. Actituda de quauqu'un que lo guida una sensibilitat exacerbada.

sentimentalitat n.f. Caractèr, tendença, actituda d'una persona sentimentala; Caractèr de cen qu'es sentimental.

sentimentau, ala adj. Sentimental.

sentimentós, oa adj. Sentimental.

sentina n.f. (mar.) 1. Part de l'estiva d'una nau dont s'amolónon li aigas. 2. Dins la barca dei pescadors niçards, espaci entre doi corbams non cubèrts de palhòu, que permete de posar d'aiga. Var.: **santina**.

sentinèla n.f. 1. Sordat en armas plaçat en faccion. 2. Persona que fa la gaida. Sin.: **gaida, gacha, velhaire**.

sentir vt. Percevre una impression fisica: *Sentir lo frèi, la fam*. ♦ *Faire sentir*: Faire provar (una emociò, un sentiment, etc.), faire reconóisser. ♦ *Si faire sentir*: Si manifestar. 2. Percevre per l'odorat: *Si sente ben lo parfum d'aquesta flor*. Sin.: **flairar, odorar**. 3. Aver consciença de, conóisser per intuicion: *Senti qu'aqueu libre t'agraderà*. 4. Prevèire: *Sentir venir la mauparada*. 4. (fig.) Manifestar una animositat, un òdi, à respiech de

quauqu'un: *Aquel òme non lo poadi sentir*. Sin.: **niflar, suportar**. ♦ vi. 1. Mandar, aver una odor, un parfum: *Sente la ròsa*. ♦ *Sentir à*: Aver l'odor de. ♦ *Sentir boan, sentir mau*: Aver una boana, una marrida odor. ♦ (absolut) *Sentir mau*. 2. Aver la sabor de: *Aqueu vin sente lo sieu terrador*. 3. Aver l'aparença de; aver tau caractèr: *Aquel afaire sente l'embrolh*. ♦ **si sentir** v.pr. 1. Si conóisser, saupre la sieu condicion fisica ò morala: *Mi senti ben*. ♦ (fam.) *Plus si sentir*: Plus si poder contrarotlar. 2. Èstre perceptible: *Si sente que fa caud*!

sentit n.m. Cen qu'es sentit, percevut. Var.: **sentida**. Sin.: **intuicion**.

sentor n.f. (lit.) Odor agradiva.

sep n.m. (mar.) Cep. Sin.: **joyal**.

sepal(e) n.m. (bot.) Caduna dei pèças dau calici d'una flor.

sepalòide, a adj. En forma de sepale.

separable, a adj. Que pòu èstre separat. Sin.: **desseparable, amovible, desmontable, dissociable**.

separacion n.f. 1. Accion de separar, d'isolar; fach d'èstre separat. Sin.: **despartida**. Var.: **desseparacion**. ♦ (quim.) Operacion d'extraccion qu'a per tòca d'isolar un constituent ò divers constituents d'un mesclum omogeneu ò eterogeneu. ♦ (nucl.) *Separacion isotopica*: Operacion qu'a per objècte de modificar la tenor relativa dei isotòpes d'un element donat. 2. Fach de destriar, de metre à despart. ♦ *Separacion dei Glèias e de l'Estat*: Sistema legislatiu dins lo quau l'Estat considèra li Glèias coma de personas privadi. 3. Fach de si separar, de rompre un ligam, de si laisser. ♦ Fach d'èstre separat, d'èstre alunhat. ♦ (dr.) *Separacion de còrs*: Supression dau dever de coabitacion entre espòs, substitucion dau regime de separacion de bens au regime matrimonial anterior per jutjament. ♦ *Separacion de fach*: Estat de doi espòs que vívon separadament sensa li èstre estats autorisats per un jutjament de separacion de còrs ni de divòrci. ♦ *Separacion de bens*: Regime matrimonial que permete à cada espòs d'administrar toi lu sieus bens presents ò futurs. ♦ *Separacion dei patrimonis*: Privilègi acordat ai creanciers d'una persona moarta de si faire pagar per preferença ai creanciers personals de l'eiretier de la succession.

separadament adv. À despart un de l'autre; separadament. Sin.: **à despart, à part**. Sin.: **distintament, cadun dau sieu costat**.

separaire, airtz adj. Separator.

separar vt. 1. Metre de caire, alunhar una de l'autra (de cauas, de personas qu'èron ensèm): *Separar doi adversaris*. 2. Causir, classar à despart: *Separar li braias e li camias*. 3. Partatjar (un espaci, un luèc): *Separar una pèça m'una paret*. 4. Formar un limit, una separacion entre: *La rota nacionala nos separa de la mar*. 5. (fig.) Èstre lo motiu d'un alunhament, causar de desunion: *La politica lu a separats*. 6. Considerar, examinar (cada caua) per ela-mema, en ela-mema: *Separar li questions*. Var.: **desseparar**. Sin.: **despartir, diferenciar, destriar, isolar, desjónher, desunir, delimitar, descompartir**. ♦ **si separar** v.pr. 1. Cessar de viure ensèm; cessar de

separat, ada

viure embé: *S'es separat de la sieu frema*. Sin.: **divorciar**. 2. Si laissar, cessar d'èstre en relacion embé: *Es ora de si separar*. 3. Plus conservar: *Si separar d'objèctes que non sièrvon plus*. 4. Si partir en divèrs elements: *Lo fluví si separa en quatre braç*. Sin.: **si desseparar, si despartir**.

separat, ada adj. 1. À despart, distint: *Faire doi còmptes separats*. Sin.: **desseparat, destriat, despartit**. 2. Si di de doi espós que non vívon plus ensèm. Sin.: **intuicion**.

separatisme n.m. Movement, tendença dei abitants d'un territòri desiderós de lo separar de l'Estat dau quau depende.

separatista adj. e n. Relatiu au separatisme; partidari dau separatisme: *Li tendenças seraratisti dau noastre pòble*.

separatiu, iva adj. Que separa, sièrve à separar, marca la separacion.

separator, tritz adj. Que separa. Var.: **separaire**. ◇ *Poder separator*: Qualitat de l'uèlh, d'un instrument d'optica que permete de destriar doi ponchs vesins.

separator n.m. 1. Aparelh que sièrve à faire una causida: *Separator magnetic*. 2. (electr.) Paret fina, isolanta, plaçada entre li placas d'un accumulator. 3. (inform.) Delimitor.

sepeliment n.m. Accion de sepelir. Sin.: **enterrament, soterrament**.

sepelir vt. (*sepelissi*) Metre en tèrra (un moart). Sin.: **enterrar**.

sépia n.f. 1. Liquide secretat per la súpia. Var.: **súpia**. 2. Matèria coloranta bruna, qu'ancianament si faía embé la sépia de la súpia. ◇ Dessenh executat mé de sépia. ◆ adj. inv. en genre De la color de la sépia.

sepiòla n.f. Pichina súpia manjadissa dei nadarèlas en alas de parpalhon.

sepiolita n.f. Escuma de mar.

seppuku n.m. (mòt japonés) Hara-kiri.

septemvir n.m. (mòt latin) Dins l'Antiquitat, magistrat roman que faía partida d'un collègi de sèt membres.

septenal, a adj. Qu'arriba cada sèt ans; que dura sèt ans. Var.: **septenau**.

septenalitat n.f. (didact.) Caractèr de cen qu'es septenal.

septenari n. Durada de sèt jorns, dins lo debanar d'una malautia. Var.: **setenari**.

septenat n.m. Periòde de sèt ans. Var.: **septenat**.

septenau, ala adj. Septenal.

septentrion n.m. (lit.) Nòrd. Sin.: **ubac**.

septentrional, a adj. (lit. ò didact.) Situat au nòrd; qu'apartèn ai regions dau Nòrd. Var.: **septentrionau**. Sin.: **nordic, boreal, artic, nordenc, ubassenc**.

septentrionau, ala adj. Septentrional.

septic, a adj. 1. Deugut à una infeccion microbiana. 2. Contaminat per de micròbis ò que resulta d'aquesta contaminacion. 3. *Fòssa septica*: Fòssa dont li matèrias fecali subísso, sota l'accion dei bacterias, una fermentacion rapida que li liquefica.

septicemia n.f. Infeccion generala deuguda à la proliferacion de bacterias patogèni dins lo sang.

septicemic, a adj. Relatiu à la septicemia.

septicide, a adj. (bot.) Que si duèrbe per la desagregacion dei septums.

septicitat n.f. Caractèr de cen qu'es septic.

septicopioemia n.f. Septicemia caracterisada per l'aparicion d'abcès superficials ò viscerals.

septidí n.m. Seten jorn dau calendrier revolucionari francés.

septima n.f. (escr.) Posicion de la man, en supinacion, mé la lama dirigida vèrs la linha d'en sota.

septimo adv. (mòt latin) En setena posicion, dins una enumeracion que comença per *primo*.

septotomia n.f. (cir.) Operacion complida per levar lo tot ò una part dau septum nasal osteo-cartilaginós, en seguida à una deviacion de la paret.

septuagenari, ària adj. e n. De setanta à setanta-nòu ans.

septuagesima n.f. (liturgia) Septuagésima.

septuagésima n.f. (liturgia) Avant lo 1969, premier dei tres dimènègues que preparàvon la quaresma; periòde de setanta jorns avant Pascas que si duèrbe m'aqueu dimènègue. Var.: **septuagesima**.

septum n.m. (mòt latin) Paret entre doi cavitats d'un organisme animau ò vegetau.

septuor adv. (mòt latin) 1. Ensèm vocal ò instrumental de sèt executants. 2. Composicion per sèt votz ò instruments.

septuplar vt. Multiplicar per sèt. ◆ **si septuplar** v.pr. Si multiplicar per sèt.

septuplat, ada n. Enfant naissut d'una mema jacilha qu'a donat sèt enfants.

septuple, a adj. e n. Que vau sèt còups de mai.

sepulcral, a adj. 1. (lit.) Que pertòca un sepulcre. 2. Qu'evòca lu sepulcres, lu cròs. ◇ *Votz sepulcrala*: Votz sorda, coma sortida d'una bauma. Var.: **sepulcrau**. Sin.: **menebre**.

sepulcrau, ala adj. Sepulcral.

sepulcre n.m. (lit.) Tombeu. Sin.: **tomba, fòssa**. ◇ *Lo sant sepulcre*: Lo tombeu de Jèsus Crist, à Jerusalèm.

sepult n.m. Sepultura.

sepultura n.f. 1. (lit.) Accion de sepelir un moart; fach d'èstre sepelit. 2. Luèc dont es sepelit un moart: *Profanacion de sepultura*. Var.: **sepult**.

sequela n.f. 1. Granda quantitat, lòngra seguida. Var.: **sequelada**. 2. Trebolici que demòra après la garison d'una malautia ò après una feridura. 3. Consequença pauc ò pron luenchenca qu'es lo contracòup d'un eveniment, d'una situacion. Sin.: **seguida**.

sequelada n.f. Sequela.

sequença (-ència) n.f. 1. Seguida ordenada d'elements, d'objèctes, d'operacions, de mòts, etc. 2. (cín.) Seguida de plans que fórmon un tot dau ponch de vista de la construccion dau film. 3. (juècs) Seria d'au manco tres cartas d'una mema color que si seguísso. 4. (cibern.) Succession de fasas operatòri d'un programa d'automatisme sequencial. 5. Succession cronologica

tipica, que pertòca li ròcas d'una formacion geologica, lu mineraus d'una ròca, ò li diferenti fasas d'un meme fenomèn geologic. 6. (liturgia cat.) Cant ritmat executat avant l'Evangeli pendent la messa de divers fèstas ò la messa dei moarts. 7. (mus.) Reproduccion d'un motiu melodic e ritmic sus lu divers gras de l'escala.

sequenciaire n.f. (inform.) Organe de comanda d'un automatisme sequencial m'un programa enregistrat, en particular d'un computador.

sequencial, a adj. 1. Qu'apartèn, que pertòca à una sequença, à una seguida ordenada d'operacions. ◇ *Brutlaire sequencial*: Brutlaire à gas intermitent. 2. (inform.) *Tractament sequencial*: Tractament dei donadas dins l'òrdre que si presènton, sensa seleccion ni recampament prealable. Var.: **sequenciau**. ◆ n.m. (autom.) Bòstia de cambi à comanda electrica.

sequenciar vt. (*sequenci*, classic *sequèncii*) Determinar l'òrdre dins lo quau si seguísso lu elements constitutius d'una macromolecula (acides aminats d'una proteïna, nucleotides d'un acide nucleic, etc.).

sequenciatge n.m. En bioquimia, accion de determinar l'òrdre lineari dei compauants d'una macromolecula (lu acides aminats d'una proteïna, lu nucleotides d'un acide nucleic coma l'ADN, lu monosacarides d'un polisacaride, etc.). En genetique, lo sequenciatge pertòca la determinacion de la sequença dei gènes ò dei cromosòmas, ò dau genòma complet, cen que tecnicament revèn à efectuar lo sequenciatge de l'ADN que constitue aquestu gènes ò aquestu cromosòmas.

sequenciau, ala adj. Sequencial.

sequestracion n.f. Accion de sequestrar; fach d'èstre sequestrat. ◇ Infraccion que consistísse à mantenir arbitriament una persona embarrada. Sin.: **empresonament, detencion, internament, incarceration, embarrament**.

sequestrar vt. (*sequèstri*) 1. Mantenir arbitriament, illegalament (quauqu'un) embarrat. 2. (dr.) Metre sota sequèstre. Sin.: **empresonar, internar, incarcerar**.

sequèstre n.m. 1. (cir.) Fragment ossós retengut dins lu teissuts après rompedura ò infeccion de l'oàs. 2. (dr.) Depaus provisòri entre li mans d'un tèrç, d'un ben litigiós en vista de la sieu conservacion; depositari d'aquesto ben.

sequestrectomia n.f. (cir.) Ablacion d'un sequèstre.

sequiera n.f. Secaressa, secada.

sequilhon n.m. Suèrbe-còcho.

sequin n.m. Ducat d'aur creat à Venècia à la fin dau s. XIIIⁿ, que devenguèt la moneda dau grand comèrci mediterraneu e fuguèt imitat dins Euròpa tota.

sequòia n.m. Conifèr de Califòrnia que pòu mesurar fins à 140 m d'autessa e que pòu viure fins à 2000 ans.

sera n.m. Moment de la fin dau jorn. Sin.: **vèspre, vesprada**.

serac n.m. 1. Amolonament de glaças dont la penda dau lièch glaciari aumenta e dont l'aderença dau glacier diminuisce. 2. Calhat obtengut per escaufatge dau serum que provèn de la fabricacion dau fromai de la pasta cuècha.

serada n.f. 1. Espaci de temps dau calabrun fins au moment que si va au lièch. 2. Fèsta, acampada dins la serada, per jugar, discutir, etc. 3. Representacion de teatre, de cinéma, spectacle donat dins la serada.

serafic, a adj. 1. Qu'apartèn ai serafins. 2. (lit.) Etere, digne dei àngels: *Un amor serafic*. Sin.: **angelic**.

serafin n.m. (teol. crist.) Àngel qu'apartèn au mai elevat en dignitat dei nòu còrs, d'après la Bibla.

seraïn n.m. Auceu pichin, originari dei Canàrias, que lo mascle a un plumatge jaune (Família dei fringillidats). Var.: **serin**.

sèrbe, a adj. e n. De Serbia.

serbocroate n.m. Lengua eslava parlada dins divers país (Serbia, Croàcia, Bòsnia e Montenegro).

serdab n.m. (arqueol.) Au dedintre d'un mastabà, caforcho murat que comunica per un passatge estrech mé la capèla e contèn li estàtuas dau moart.

sereada n.f. Planta erbacea que s'en cultiva una espècia forratgiera (Família dei papilionaceas); la sieu grana. Var.: **seirada**.

seren, a adj. 1. Qua marca la calma, la tranquillitat d'esperit: *Una cara serena*. 2. (lit.) Clar, pur e calme: *Un ceu seren*.

serena n.f. 1. Aigalh dau sera. Var.: **serenalh**. 2. Sirena (creatura e alarma). 3. Mamifèr marin erbivòr dau còrs massís que pòu faire fins à 3 m de lòng e 500 kg, que viu dins lu flusis d'Àfrica e d'Amèrica tropicali (òrdre dei sirenians). 4. Sèrra còrsa (sèrra d'Euròpa).

serenada n.f. 1. Concèrt donat la nuèch sota li fenèstras de quauqu'un per li rendre un omenatge. 2. (fam.) Repròchis vius fachs en auçant la votz. 3. (fam.) Bosin; crits confús; tarabast.

serenalh n.m. Serena.

serenc, a adj. Dau sera.

serengla n.f. Seringa.

serenglable, a adj. Seringable.

serenglada n.f. Seringlada.

serenglar vt. Seringlar.

serenissime, a adj. 1. Qualificatiu donat à quaucu princes ò aut personatges: *Son autessa serenissima Albèrt dau Mónegue*. 2. La Serenissima República: La República de Venècia ai s. XVⁿ-XVIIⁿ.

serenitat n.f. Estat de calma, de tranquillitat; estat seren. Sin.: **quietuda, placiditat, suaudor, calma**.

serenta n.f. Aubre vesin dau sap (que si confonde sovent m'eu), ma foarça mai comun, dau fust ros, dei agulhas vèrdis, dei cònes pendants, que pòu faire fins à 50 m d'autessa, correntament emplegat coma aubre de Calenas.

sergent n.m. 1. Sotoficier titulari dau grade mai bas de la gerarquia dins l'infantaria, lo gèni e l'armada de l'ària. 2. (anc.) *Sergent de vila*: Gardian de la patz. ◇ *Sergent-forrier*: Forrier. Var.: **sargent**.

sergent-cap n.m. Sotoficier dei armadas de tèrra e de l'ària, que lo sieu grade es comprés entre aqueu de sergent e aqueu d'adjudant. Aquesto grade fuguèt creat

en lo 1928, per remplaçar aquelu de *sergent-major* e de *sergent-forrier*. Var.: **sargent-cap**.

sergent-forrier n.m. Vèire *sergent*. Var.: **sargent-forrier**.

sergent-major n.m. Sotoficier de l'armada de tèrra, comprés entre aqueu de *sergent-cap* e d'adjutant.) Var.: **sargent-major**.

seria n.f. 1. Seguida, succession, ensèm de cauas de mema natura ò que presènton de caractèrs comuns: *Una seria de questions*. Sin.: **tièra**, **cordilhada**, **cordelada**, **encadenament**, **sequela**. 2. *Seria negra*: Seguida d'auvaris, d'accidents, de malastres. 3. *Seria televisada*: Ensèm d'episòdis que cadun a la sieu unitat e que son difusats à intervals reguliers. 4. *Seria de prèt*: Barrema que l'Administracion ò una organisacion professionala establís. 5. (electr.) *En seria*: Si di dau coblatge de dispositius percorruts per lo meme corrent. Contr.: **en parallèle**, **en derivacion**. 6. (coregr.) Encadenament d'exercicis identics ò vesins que la sieu repeticion permete d'obtenir una granda mestresa de la sieu execucion. 7. (mús.) Succession, dins un òrdre que lo compositor fixa, dei dotze sons de l'escala cromatica. 8. (mat.) Soma infinida que lu sieus tèrmes son lu elements d'una seguida. ◇ *Soma geometrica*: $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \dots + \frac{1}{2^n} + \dots$ ◇ *Seria entiera*: Polinòme d'una soma infinida de tèrmes, $a_1x + a_2x^2 + \dots + a_nx^n + \dots$ ◇ *Desvolopament d'una foncion en seria entiera*: Formacion d'una seria entiera que, en cada ponch d'un interval, convergisce vèrs la valor de la foncion en aquesto ponch. 9. (mar.) Ensèm de yachts qu'an de caracteristicas pron vesini per concórrer. 10. Categoria, classificacion. ◇ (cín.) *Film de seria B*: Film m'un pichin budget virat rapidament. ◇ *Seria negra*: Colleccion literària de romans policiers. ◇ (espòrts) Categoria; eliminatòria. 11. (quim.) Grope de compausats organics que presènton un rapoart caracteristic entre lo nombre d'atòmes de carbòni e lo nombre d'atòmes d'idrogèn. 12. *Travalh, fabricacion en seria*: Travalh executat sobre un grand nombre de pèças mé de metòdes que permèton de baissar lo prèt de revèn. ◇ *Veitura de seria*: Veitura d'un tipe reproduch en un grand nombre d'exemplaris e fabricada à la cadena (per op. à *prototipe*). ◇ *Foara seria*: Que non es de fabricacion correnta; (fig.) Inabitual, remirable. Var.: **sèrie** (it.).

seriacion n.f. Accion de seriar, de dispauar en serias.

serial, a adj. 1. (didact.) Relatiu à una seria. 2. *Música seriala*: Música qu'aplica lu principis de la seria dodecafonica à d'autres critèris qu'aqueu de l'autessa di sons (durada, etc.). Var.: **seriau**.

serialisme n.m. Caractèr de la música seriala.

serialitat n.f. (filos.) D'après J.-P. Sartre, situacion de separacion entre lu òmes, que lu mantèn exteriors un per rapoart à l'autre dins un meme ensèm.

seriar vt. (*sèri*, classic *sèrii*) Classar per serias, per natura, per importança: *Seriar li questions*.

seriau, ala adj. Serial.

seric, a adj. (med.) Que si rapoarta ò qu'es deugut à un serum: *Accidents serics*. Var.: **serós**.

sericicòla adj. Relatiu à la sericicultura.

sericicultor, tritz n. Persona qu'elèva de manhans.

sericicultura n.f. Elevatge dei manhans e recòlta dei cocons que produon.

sericigène, a adj. (didact.) Si di dei insèctes, dei organes que produon de seda.

sericimètre n.m. Instrument que mesura l'elasticitat e la tenacitat d'un fièu de seda.

sericina n.f. Un dei doi constituents de la seda.

sèrie n.f. (it.) Seria.

serigrafia n.f. Procediment d'estamparia au travèrs d'un ecran de teissut.

serin n.m. Varietat de seraïn (*serinus citrinella*). ◇ *Serin cap ros*: Varietat de seraïn (*Serinus serinus*), lo mai pichin dei fringillidats. ◇ (pop.niç.) Passeron.

serina n.f. Acide aminat constitutiu dei proteïnas.

serinar vt. 1. Instruire (un seraïn) m'una serineta. 2. (fam.) Repetir sensa relambi quauqua ren à quauqu'un per lo li ensenhar. ◇ Importunar (quauqu'un) à foarça de repeticion.

serineta n.f. Boita musicala emplegada per ensenhar à cantar ai auceus.

seringa n.f. 1. Pichina pompa portadissa per butar d'ària ò de liquides. 2. (med.) Instrument que permete l'injeccion ò lo prelevament d'un liquide dins lu teissuts ò li cavitats naturalis, format d'un piston e d'un còrs de pompa proveit d'una agulha à la sieu extremitat. Var.: **serengla**.

seringable, a adj. Que si pòu seringar. Var.: **serenglable**. Sin.: **injectable**.

seringada n.f. 1. Injeccion. 2. Accion d'aigar en serenglant. Var.: **serenglada**.

seringar vt. 1. Injectar. 2. Aigar una planta au mejan d'una serengla per faire calar l'aiga en pluèia fina. Var.: **serenglar**.

seringat n. Aubrilhon sovent cultivat per li sieu flors blanqui perfumadi (Familha dei saxifragaceas); lillac blanc.

seriòla n.f. Nom generic que recampa lu peis dau genre *seriola*, de la familha dei carangidas, presents dins de nombroï mars dau glòbe, tropicali, subtropicali e temperadi caudi. Sèmblon de tons.

serion n.m. Còup de vent; remolin. Var.: **surion**. Sin.: **ventada**.

seriós, oa adj. 1. Qu'agisse embé reflexion, embé aplicacion; qu'inspira la confiança. Sin.: **sensat**, **mesurat**, **fidable**. 2. Que li si pòu basar sobre; solide: *Un argument seriós*. 3. Que non si ri, que non es fach per si rire: *Una ària serioa, un film seriós*. 4. Que non fa d'escart de comportament; savi, rasonable.: *Una filha serioa*. 5. Important; que pòu aver de consequenças: *Un problema seriós*.

seriós n.m. 1. Ària, expression grèva: *Conservar lo sieu seriós*, tenir lo seriós. Sin.: **seriositat**, **mesura**. 2. Qualitat de quauqu'un de pauat, que non agisse sensa pensar. 3. Caractèr de cen que merita atencion en rason de la sieu importança: *Lo seriós de la situacion*. ◇ *Si pilhar au seriós*: Estacar à la sieu persona, ai sieu accions,

una consideracion exagerada, si crèire quauqu'un, faire de fum, faire lo bulo. ◇ (filos.) *Esperit de seriós*: per Sartre, estat d'esperit rassurant, que non pava la question dau sens de l'accion. 4. Chòpa de bièrra d'un litre.

seriosament adv. D'un biais seriós.

sermon n.m. 1. Discors prononciat per un prèire, un prelat, per ensenhar la religion, comentar un passatge liturgic.....Sin.: **prèdica**. 2. (fig.) Discors moral, rancura, recast.

sermonaire, airtiz n. Persona que li agrada sermonar. Sin.: **assautaire, recastenaire, rancuraire**. ◆ adj. Noiós e moralisator coma un sermon.

sermonar vt. 1. Faire de recast, la morala a quauqu'un. 2. Admonestar, semonsar, aleçonar. 3. Faire de prèdicas.

sermonari n.m. 1. Autor de sermons, predicair, predicant, predicator. 2. Recuèlh de sermons.

sermonejar vt. Non arrestar de faire la leiçon, la morala à quauqu'un.

seroa n.f. (anat.) Membrana que recuèrbe divers organes mobiles, formada de doi fuèlhs que delimíton una cavitat virtuala que si pòu emplir de liquide ò de gas.

seroaglutinacion n.f. Aglutinacion de cellulas, de bacterias per lo fach dei aglutininas d'un serum.

seroalbumina n.f. Albumina dau serum dau sang.

serodiagnòsi n.f. Serodiagnostic.

serodiagnostic n.m. Diagnostic dei malautias infeccioi fondat sobre la recèrca d'anticòrs especifics de l'agent infecciói responsable dins lo serum dei malauts. Var.: **serodiagnòsi**.

seroimmunitat n.f. Immunitat passiva generada per seringada de serums especifics provenents d'animaus ja vaccinats ò de personas que son ja estadi malauti.

serologia n.f. Estudi dei serums, dei sieu proprietats, dei sieu aplicacions.

serologic, a adj. Relatiu à la serologia.

serologista n. Especialista de serologia.

seronegatiu, iva adj. e n. Que presenta un serodiagnostic negatiu.

seronegativitat n.f. (med.) Caractèr seronegatiu.

seropositiu, iva adj. e n. Que presenta un serodiagnostic positiu.

seropositivitat n.f. med.) Caractèr seropositiu.

seroreaccion n.f. Aglutinacion de bacterias d'una cultura en presença de quaucu degots d'un serum de persona immunisada.

serós, a adj. (med.) Qu'a lu caractèr de la serositat. Var.: **seric**.

seroserós, oa adj. Relatiu à de membranas seroi.

serositat n.f. Liquide, analògue à la linfa, contengut e secretat dins li seroas ò que constitue d'edemas. Var.: **sierositat**.

serositi n.f. (patol.) Inflamacion d'una membrana seroa.

seroterapia n.f. Metòde de tractament de divers malautias infeccioi mé de serums.

seroterapic, a adj. Relatiu à la seroterapia.

serotonina n.f. Substança dau grope dei catecolaminas, que juèga un ròtle dins l'ipertension arteriala e li manifestacions allergiqui.

serovaccinacion n.f. Vaccinacion à la quala es associat un serum especific.

sèrp n.f. 1. Reptile sensa membres, que si desplaça per reptacion. Var.: **serpent**. ◇ *Sèrp de mar*: Grand animau marin d'existença ipotetica, que seria estat observat dins l'ocean Indian e lo Pacific; (fam.) Subjècte que revèn regulierament dins l'actualitat ai moments qu'es gaire fornida; istòria que torna venir periodicament un subjècte de conversacion. ◇ *Sèrp volante*: Cèrvivolant. ◇ *Sèrp monetària europea*: Sistema monetari instaurat en lo 1972, dins lo quau li fluctuacions que li monedas podíon subir èron limitadi, e que la sieu representacion evocava la forma d'una sèrp; aqueu sistema laissèt la plaça en lo 1979 au *Sistema monetari europeu* (S.M.E.), fins à la messa en plaça de l'euro. 2. Persona perfida e marrida. 3. (mús.) Ancian instrument à vent, de boasc recubèrt de cuer, trauca de nòu trauca, de forma sinuosa.

sèrpa n.f. Polhera.

serpatàs n.m. Gròssa sèrp.

serpatejar vi. Serpejar, serpentar.

serpaton n.m. Pichina sèrp.

serpejament n.m. (lit.) Estat de cen que serpeja.

serpatejar vi. Tortilhar.

serpejant, a adj. Que serpeja.

serpejar vi. Descriure de sinuositats. Sin.: **serpentar**.

serpent n.m. Sèrp.

serpenta n.f. Papier foarça fin, dau filigrane de sèrp, que s'emplegava ai s. XVIIⁿ e XVIIIⁿ.

serpentaire n.m. Grand auceu dei savanas africans, de la tèsta upegada, que si noirisse sobretot de sèrps e de pichins vertebrats (Família dei falconidats).

serpentar vi. Serpejar.

serpentària n.f. Designa diferents plantas que la sieu raïç ò lo rizòma evòca una sèrp. ◇ *Serpentària* (*dracunculus vulgaris*), família dei araceas. ◇ *Serpentària comuna*, (*dracunculus vulgaris*). ◇ *Serpentària roja* (*bistorta officinalis*), família dei polygonaceas.

serpentàs n.m. Gròssa sèrp.

serpentet n.m. 1. Sèrp jove. 2. Serpentin.

serpentifòrme, a adj. Qu'a la forma d'una sèrp.

serpentin, a adj. De la natura de la sèrp. Var.: **serpentós**. Sin.: **sinuós**.

serpentin n.m. 1. Accessòri de cotilhon fach d'una benda de papier colorat lònca e estrecha enrotlada sus ela-mema e que si desrotla quora es lançada. Var.: **serpentet**. 2. (tecn.) Tube d'un aparelh termic plaçat sus una paret, enrotlat en elica ò en espirala per èstre lo mai lòn possible.

serpentina n.f. 1. Mineral constituït de silicat de magnèsi idratat. ◇ Ròca d'un vèrd escur que resulta dau metamorfisme de ròcas ultrabasiq. e constituïda

essencialament d'aquesto mineral. 2. (anc.) Pichina pèça d'artilharia de barris, de pichin calibre (s. XVIⁿ e XVIIⁿ).

serpeta n.f. Pichina sèrpa. Sin.: **poiron**.

serpiginós, oa adj. (med.) Si di dei afecçons cutaneï dei contorns sinuós.

serpilhiera n.f. Cairat de teissut emplegat per lavar lu soals. Sin.: **ferpilhiera, cendraitrou, pèça** (prov.).

serpula n.f. Vèrp marin que bastisse un tube calcari sus li ròcas costieri (Lòng de 5 cm, embrancament dei anelides, classa dei poliquèts).

sèrra n.f. Construccion dei parets translucidi que permete de crear per li plantas de condicions de vegetacions melhori que dins la natura. Sin.: **veiriera, vitrada, vitratge, sèrva, plantoliera**.

sèrra n.f. Sèrre.

sèrra n.f. 1. Lama, riban ò disc que d'un costat poarta de dents per talhar lo boasc, la pèira, lu metals, etc. 2. (mús.) *Sèrra musicala*: Instrument constituït d'una lama d'acier que, fretada au mejan d'un arquet, vibra pauc ò pron en foncion de la sieu tension.

sèrra n.f. *Sèrra còrsa*: Auceu (*merops apiaster*) de la familha dei meropidats. Sin.: **serena, sèrra d'Euròpa**. ◇ *Sèrra montanhiera*: Espècia de passerons (*turdus pilaris*) qu'apartènnon à la familha dei turdidats.

serrabolon n.m. (tecnol.) Clau emplegada per serrar ò desserrar lu bolonss d'una bicicleta, d'una mòto.

serracable n.m. (tecnol.) Dispositiu compuat de doi partidas de metal que poàdon èstre serradi una còntre l'autra per de bolons e que sièrvon à faire una bocla sus un cable metallic ò à n'assemblar doi bot à bot ò un còntre l'autre.

serracoar n.m. Serrament de coar.

serradòrsa n.f. Sèrra montada sus un encastre de boasc.

serradura n.f. Serralha.

serrafieus n.m. inv. (electr.) Pèça que religa, per serratge, diferents conductors.

serrafila n.m. 1. Gradat plaçat darrier una tropa en marcha per s'assegurar que cadun seguisse à la sieu plaça. 2. Darrera nau d'una linha de marcha ò de combat.

serrafina n.f. (cir.) Pichina pinça emplega per agantar li labras d'una plaga sensa penetrar dins la pèu e li mantenir en contacte pendent un temps donat.

serraflanc n.m. (tecnol.) Dins una aisina d'embotidura ò de decopatge à la premsa, pèça emplegada per serrar la tòla ò lo fuèlh metallic que si vòu embotir ò decopar.

serrafren(s) n.m. Emplegat que sèrra lu frens, dins un tren. Var.: **sarrafrèn(s)**.

serraire, airitz n. Persona que talha (de boasc, de metal, etc.) au mejan d'una sèrra. Sin.: **ressaire, ressegaire**.

serrajonch(s) n.m. (tecn.) Instrument per mantenir serradi de pèças de boasc una còntre l'autra (per li pègar, li trauçar, etc.).

serralh n.m. 1. Dins l'Empèri otoman, palais (en particulier aqueu dau sultan d'Istambul). 2. Harem

d'aqueu palais. 3. Mitan estrech, vesinatge immediat d'una personalitat.

serralha n.f. Aparelh per clavar una poarta, que si fa fonciona au mejan d'un accessòri generalament amovible (foarça sovent una clau) ò au mejan d'una comanda à distança. Sin.: **serradura, claviera**.

serralhar vt. Clavar m'una serralha.

serralharia n.f. 1. Branca de la construccion que s'ocupa de la fabricacion de toi lu dispositius que sièrvon à serrar, à barrar, à clavar

serralhier n.m. 1. Chinchà. Var.: **sarralhier, sarralhiera**. 2. Persona que fa, vende, pausa ò repara de serralhas, de grasilhas, d'obratges de fèrre.

serralibres n.m. inv. Objècte, sovent decoratiu, que sièrve à mantenir de libres serrats drechs, un còntre l'autre.

serrament n.m. 1. Accion de serrar la man de quauqu'un. Sin.: **estrecha de man, tocada de man**. 2. *Serrament de coar*: Opression que la sieu causa n'es una emocion dolorosa. Sin.: **coardolor, maucoar, serracoar**. 3. (min.) Barratge d'una galària, que resistsse à la pression de l'aiga. Sin.: **barradura**.

serran n.m. Peis dei coastas rocassoï, lòng fins à 30 cm, vesin de la lèrnia.

serranàs n.m. Pichin instrument per serrar lo nas d'un cavau per l'immobilisar pendent operacion.

serranidat n.m. *Serranidats*: Familha de peis marins costiers provedits d'opercules espinós, coma lo mèro e lo serran.

serranós n.m. (cir.) Instrument emplegat per l'ablacion de divèrs organes ò tumors au mejan d'un fièu d'acier que si mete à l'entorn de la sieu basa e si sèrra progressivament.

serrapapier(s) n.m. 1. Pichina pèça dont si méton lu papiers importants. 2. Pichin mòble mé de tiradors, que si mete sus un bureu per li plaçar de papiers importants ò que si vòu aver sota man.

serrapatin(s) n.m. Aisina que sièrve à avesinar lu patins dei frens d'una bicicleta per reglar lo cable.

serrapenon n.m. Cordatge que sièrve à manobrar la bolina.

serrar vt. (*sèrri*) 1. Exercir una dobra pression sus quauqua ren que si vòu tenir, per l'empachar de s'escapar, per lo mantenir en plaça: *Serrar una pèça de metal dins un estòc*. 2. Mantenir fermament, estrénher: *Serrar un objècte dins la man*. 3. Comprimir lo còrs, una partida dau còrs, en parlant d'un vestit: *Aqueli braïas mi sèrron*. 4. Avesinar de cauas ò de personas una à l'autra: *Serrar lu bagatge dins lo còfre*. 5. Tirar sus li extremitats d'un ligam e l'atesar: *Serrar lu laç*. ◇ (mar.) *Serrar una vela*: L'estacar, plegada, sus una antena ò un aubre. 6. Agir sus un dispositiu de fixacion, de comanda mecanica, de barradura, dins la tòca d'assubjectir mai solidament, de blocar. 7. S'aprochar lo mai possible de (quauqua ren): *Serrar un barri*. ◇ *Serrar quauqu'un de pròche*: Si tenir pròche d'eu, èstre à mand de lo rejónher. ◇ (mar.) *Serrar lo vent*: S'avesinar de la direccion dau vent. 8. Butar quauqu'un còntre un obstacle per l'empachar de si desgatjar: *Serrar un adversari dins li coardas, còntre un*

barri. 9. Metre en plaça dins un luèc segur: *Serrar de sòus dins un còfre*. Sin.: **estremar**.

serrat, ada adj. 1. Ajustat, que tèn còtra lo còrs: *Una camia serrada*. 2. Constituit d'element foarça pròches un de l'autre: *Un teissut serrat*. ◇ *Cavau serrat dau davant, dau darrier*: Que lu sieus memebres son tròup vesins. ◇ *Cafè serrat*: Totplen concentrat, mé gaire d'aiga. 3. Rigorós, precís: *Una argumentacion serrada*. 4. Que laissa gaire de libertat, de possibilitats: *Un orari serrat*.

serrat, a adj. (numism.) Si di dei monedas antequi dau bòrd dentelat.

serratap n.m. Dispositiu metallic que sièrve à mantenir en plaça lo tap dei botilhas que contènon un liquide gasós.

serratèsta n.m. Benda de teissut, mièg ceucle que mantèn lu bèrris en plaça.

serratge n.m. Accion de serrar.

serratube n.m. (tecnol.) Pinça ò clau à cadena emplegada per immobilisar ò vissar lu tubes cilindrics.

serratula n.f. Planta dei flors porpri que dónon una tencha jauna (Familha dei composeas).

sèrre n.m. Cresta estrecha e alongada, entre doi valadas. Var.: **sèrra**.

serrilha n.f. Ressilha, cendrilla.

serreta n.f. Instrument constituit d'una lama metallica corbada en mièg ceucle e montada sus un mànegue de boasc totplen cort, que sièrve à talhar l'èrba, li cerealas, etc.

serrista n. (agric.) Persona que fa de culturas en sèrras.

serron n.m. Poiron.

sertão n.m. (geogr.) Zòna gaire poblada, mièja arida, dau Nordeste brasilian, dominada per l'elevatge extensiu.

sertidor n.m. Aparelh destinat à barrar ermeticament li boitas de consèrva quora son estadi emplidí.

sertidura n.f. Biais qu'una pèira es sertida; partida de l'encastre que la sertisse.

sertir vt. (*sertissi*) 1. En joielaria, fixar (una pèira) dins una montadura. 2. (tecn.) Fixar una pèça de metal fina en rebatent lu bòrds. Sin.: **encastrar**. Var.: **ensertir**.

sertissatge n.m. 1. Accion de sertir. 2. En joielaria, procediment que consistisse à sertir una pèira dins lo metal. Sin.: **sertit**.

sertissèire, eiritz adj. e n. Si di d'una persona que sertisse.

sertit n.m. Sertissatge.

serum n.m. (mòt latin) 1. Liquide que si separa dau calhon après coagulacion dau sang, de mema composicion que lo plasma ma sensa fibrinogène. 2. *Serum fisiologic*: Solucion de clorure de sòdi de composicion determinada e isotonica au plasma sanguin. 3. (farm.) *Serum terapeuti*: Serum ric en antitoxinas extrach dau sang d'un animau, principalament un cavau, vaccinat còtra una toxina, que permete una lucha rapida còtra l'afeccion correspondent declarada dins lo còrs uman (seroterapia). 4. *Serum de veritat*: Substança

qu'auria per efècte de menar una persona interrogada à dire tota la veritat.

serumalbumina n.f. Albumina dau serum sanguin.

sèrv, a n. (feud.) Persona estacada à una tèrra e que dependia d'un senhor. Var.: **sèrvo** (it.). ◇ adj. Relatiu au servatge: La condicion sèrva.

sèrva n.f. 1. Luèc adobat per amolonar e conservar de cauas. 2. Recipient que contèn de produchs liquides ò gasós. 3. Sèrra, plantoliera.

serval n.m. Catàs fèr african.

servatge n.m. 1. Estat de sèrv. 2. Estat de dependença; servituda.

servelaria n.f. Cervelaria.

servent, a n. 1. Persona emplegada per lu trabalhs domestics. Var.: **servient, sirvent**. Sin.: **servi, serviciu, servidor, servitor, varlet**. 2. Persona que sièrve (dins un juèc, un espòrt, etc.). ◇ n.f. Supoart mobile que fornisse un ponch d'aponteu à la partida en poarta-à-faus dei pèças llongui trabalhadi au banc ò à la màquina. ◇ n.m. Militari afectat au servici d'una arma: *Servent de canon*.

◇ adj. m. 1. *Cavalier servent*: Òme que rende d'omenatges assidús à una frema. Sin.: **galant**. 2. (dr.) *Fonds servent*: Fond sotamés à una servituda, per op. à *fond dominant*. 3. *Fraire servent*: Convèrs emplegat ai trabalhs manuals d'un monastèri.

servici n.m. 1. Accion de servir; ensèm dei obligacions que lu ciutadans an vèrs l'Estat, una comunautat; trabalh determinat efectuat per lo còmpte d'aquel Estat, d'aquela comunautat. ◇ *Servici nacional*: Ensèm dei obligacions militari ò civili qu'un ciutadan pòu aver per respoandre ai besonhs de la defensa e divers imperatius de solidaritat. ◇ *Servici civil*: Engatjament de solidaritat qu'un jove pòu pilhar (especialament per lu ciutadans d'un país que non a de servici militari), en agissent per lo còmpte d'una associacion, d'una collectivit. 2. Celebracion de l'ofici divin. ◇ *Servici funèbre*: Ceremònia, preguiera per una persona moarta. 3. Accion ò biais de servir un mèstre, un client, etc.: *Dins aquesto cafè, lo servici es rapide*. ◇ *Poarta, escalier de servici*: Passatges reservats au personal de la maion, ai fornissèires, etc. 4. Percentatge dau còmpte d'una ostalaria, d'un restaurant, d'un bar afectat au personau. 5. Ensèm dei pasts servits à d'oras diversí dins una collectivit, un vagon-restaurant: *Ai manjat au segond servici*. 6. Assortiment de terralha ò de linge per la taula: *Servici per lo cafè*. Sin.: **parament**. 7. Dins divers espòrts (tennis, tennis de taula, etc.), messa en juèc de la bala. 8. Usatge que si pòu faire de quauqua ren: *Una aisina que rende de grands servicis*. 9. Foncionament d'un aparelh, d'una màquina, d'un mejan de transpoart: *Metre en servici una novèla linha de tren*. 10. Cen que si fa per una persona dins la tòca de li èstre utile: *Demandar un servici à un amic*. ◇ *Rendre servici à quauqu'un*: L'ajudar. 11. Organisme que fa partida d'un ensemble administratiu ò economic; organe d'una empresa encargat d'una foncion precisa; lo tot dei bureus, dei personas qu'assegüron aquesta foncion: *Lo servici dei reclamacions*. ◇ *Servici public*: Activitat d'interès

general, assegurada per un organisme public ò privat; organisma qu'assegura una activitat d'aquel òrdre. 12. Activitat professionala exercida dins una empresa, una administracion. ◇ *Pilhar lo sieu servici*: Començar à trabalhar, à exercir li sieu foncions, au començament dau sieu temps de trabalh (jornada, mièja jornada, etc.). 13. Expedicion, distribucion d'una publicacion: *Faire lo servici d'una revista*. 14. *Servici de premsa*: Servici que manda lu obratges d'una maion d'edicion ai jornalistas; l'obratge mandat; servici d'un organisme encaragat dei relacions mé la premsa, m'au public. 15. Lo tot dei plaças gratuiti qu'un teatre resèrva à d'invitats (artistas, premsa, etc.). ◆ pl. 1. Travalhs efectuats per quauqu'un: Es complicat de si passar dei servicis d'aquel òme. 2. Avantatges ò satisfaccions qu'un emplegaire fournisse au public à títol gratuit ò onerós (transpoart, recèrca, trabalh de maion, consultacion medicala ò juridica, etc.), per op. ai bens. ◇ *Societat de servicis*: Empresa que fournisse à títol onerós un trabalh, de prestacions, de personal, etc. 3. *Servicis especials*: Servicis nacionals de recèrca e d'esplecha dei informacions.

serviciabilitat n.f. Aptituda à rendre servici; caractèr d'una persona serviciabla.

serviciable, a adj. Que rende volontiers un servici. Var.: **serviciós**.

servicial, a n. Servent, especialament dins un cafè, un restaurant, per servir lu clients. Var.: **serviciau**.

serviciau, ala n. Servicial.

serviciós, oa adj. Seviciable.

serviciosament adv. D'un biais serviciable.

servidor n.m. (inform.) 1. Sistema informatic que permete à un usancier la consultacion e un usage dirècte d'una banca de donadas. 2. Dins una ret, computaire qu'assosta la memòria ò lo fichier interrogat, e que fournisse la respoasta.

servient, a n. Servent.

servieta n.f. 1. Pèça de teissut en esponga, en coton ò lin, emplegada per si panar la pèu: *Servieta de banh*. Sin.: **panaman**, **toalhòla**. 2. Pèça de linge de taula que sièrve à si panar la boca, à protegir lu vestits pendent un past. Sin.: **toalhon**. 3. *Servieta igienica*: Benda absorbenta de coton ò de cellulòsa, que li fremas emplègon coma proteccion au moment dei règlas.

servieta-esponga n.f. Servieta en teissut esponga.

servieton n.m. Pichina servieta.

servilament adv. D'un biais servile.

servil(e), a adj. 1. Relatiu à l'estat de sèrv, au servatge. 2. Que manifestà una sotamission excessiva: *Un òme servile*. Sin.: **flataire**, **obsequiós**, **leca-cuu**, **sotamés**. 3. Que seguisse tròup estrechament un modèl: *Una imitacion servila*.

servilitat n.f. 1. Esperit de servituda, de bassa sotamission. Sin.: **bassessa**, **complasaença**, **abaissada**, **enclin**, **umiliacion**. 2. Exactituda tròup estrecha dins l'imitacion.

servir vi. e vt. (*sièrvi*, conjugason usuala, ma finda *servissi*, ..., *servisson*: Pellós: «... quatre reglas generals que servison a la regula...») 1. S'aquitar de devers donats, de foncions per quauqu'un, per una collectivit:

Servir lo sieu país. ◇ *Servir Dieu*: Li rendre lo culte que li es deugut. ◇ *Servir l'Estat*: Exercir un emplec public; èstre militari. 2. Presentar lu plats à, donar de manjar, de beure: *Servir lu invitats*. 3. Vendre, fornir de mèrç à. 4. Favorisar, èstre utile à: *Li circonstanças l'an ben servit*. 5. Plaçar sus lo taulier quauqua ren per manjar, per beure: *Servir lo cafè*. 6. Versar, pagar à data fixa: *Servir una renda*. 7. Vendre, fornir una quantitat de mèrç: *Servir una lesca de porqueta*. 8. Cuntar, debitar: *Nen sièrve totjorn lu memes arguments*. 9. S'aplicar à quauqua ren, li si dedicar: *Servir lu interès de quauqu'un*. ◇ *Servir la messa*: Assistir lo prèire pendent la sieu celebracion. 10. Donar la moart à (un animau qu'es estat forçat): *Servir un cèrvi*. ◆ vt. ind. (*de*) 1. Èstre utile à, profechar à (quauqu'un): *La conoissença dei lengas ti sièrve totjorn per viatjar*. 2. Èstre boan, pròpri à quauqua ren: *Aquela aisina sièrve à totplen de cauas*. 3. Èstre emplegat en tant que, tenir luèc de: *Servir de guida*. ◆ vi. 1. Èstre militari dins tau ò tau còrs: *Servir dins l'infantaria*. 2. Dins divèrs espòrts, metre la bala, lo balon en juèc. ◆ **si servir** v.pr. 1. Pilhar d'un manjar, d'una bevenda: *Si servir de pan, de fromai*. 2. Si fornir en mèrç: *Si servir en cò de tau fornissèire*. 3. Emplegar, faire usatge de: *Si servir d'un magau, si servir dei sieu relacions*. Sin.: **s'ajudar**, **usar**, **faire jugar**.

servita n.m. Membre d'un òrdre religiós, assimilat ai mendicants (servitas de Maria), que sèt rics mercants fondèron en lo 1233 pròche de Florença.

servitud(a) n.f. 1. Estat de quauqu'un, d'un país privat de la sieu independença. ◇ Estat d'esclau. 2. Constrencha, assubjectiment, obligacion, dependença, enfeudacion, esclavitat. ◇ (dr.) Carga que pea sobre un ben immòble (*fond servent*) au profièch d'un autre ben immòble (*fond dominant*), qu'apartèn à un proprietari diferent (servituda de vista, de passatge, d'escorremet dei aigas, etc.). ◇ *Servitudas militari*: Mesuras qu'empachon ò limítan la construccions dins de zònas que presènton un interès militari ò vesini d'una installacion militària. 3. *Nau de servituda*: Nau ò engenh flotejant que si destina au servici dei radas e dei poarts (remorcaire, draga, etc.).

sèrvo, a n. (it.) Sèrv.

servocomanda n.f. (cibern.) Mecanisme auxiliari destinat à remplaçar la foarça muscularia de l'òme en assurant automaticament, per amplificacion, la foarça necessària au foncionament d'un ensemble.

servofren n.m. Servocomanda qu'assegura una assistença per lo foncionament dei frens.

servomecanisme n.m. (cibern.) Mecanisme fach per realisar un programa d'accion donat en parangonant d'un biais permanent li consignas que li son donadi e lo trabalh qu'executa.

servomotor n.m. (cibern.) Motor electric, idraulic ò pneumatic que juèga lo ròtle d'accionar un asserviment ò un sistema à regulacion.

servovalva n.f. Distributor que produe una sortida idraulica proporcionala à un senhal d'intrada electrica en emplegant un dispositiu de retroaccion e permete, en

faguent variar l'intrada, de comandar lo sens de l'escorrement dau fluide, lo débit e la pression.

sesame n.m. Planta annuala gamopetala, cultivada despí foarça longtemps en Àsia tropicala per li sieu granas, que fornisson fin au 50 dau cent d'òli.

sesame n.m. Biaís infalhible per accedir à quauqua ren, per si faire durbir toti li poartas.

sesamoïde adj. e n.m. Oàs *sesamoïde* ò *sesamoïde*, n.m.: Cadun dei pichins oàs dau metacarpe ò dau metatarsè.

sesbània n.f. ò n.m. Aubrilhon dei regions tropicali, cultivat en Índia per la filassa que si pòu extraire dei sieus pens per n'en faire de papier per li cigarretas (Família dei papilionaceas).

sesqui- pref. Prefixe que significa «un còup e mièg».

sesquioxide n.m. Que l'element oxigène li es en quantitat egala à un còup de mai la quantitat de l'autre element: *Un sesquioxide de fèrre Fe₂O₃*.

sessanta adj. num. 1. Sièis còups dètz. 2. Sessanten: *Pàgina sessanta*. Var.: **seissanta**.

sessanten, a adj. num. ord. Que vèn au reng marcat per lo nombre sessanta. Var.: **seissanten**. ♦ n.m. Que si tròva sessanta còups dins un tot.

sessantena n.f. 1. Grope de pauc ò pron sessanta unitats. Var.: **sessantenau**. 2. Atge de pauc ò pron sessanta ans. Var.: **seissantena**.

sessantenau n.m. Sessantena.

sessil(e), a adj. 1. (bot.) Inserit directament sus l'axe, sensa pedoncule: *Una flor sessila*. 2. (zool.) *Fauna sessila*: Aquela dei animals aquatics que vívon fixats au soal (per op. à *fauna vagila*).

session n.f. 1. Periòde de l'an pendent lo quau una assemblea, un tribunal es end rech e a lo dever de s'acampar: *Session parlamentària*. 2. Periòde pendent lo quau si debànon d'examèns: *La session de junh*. 3. (inform.) Execucion d'un programa per un utilizator donat, qu'es alora parametrada per li informacions dau profieu de l'utilizator (li sieu caracteristicas, li sieu preferenças, l'istoric dei sieu interaccions m'au programa, etc.).

sesteirada n.f. Contengut d'un sestier. Var.: **sestierada**.

sestèrce n.m. (Antiqu.) Moneda romana d'argent pi de loton. Var.: **sestèrci**.

sestèrci n.m. Sestèrce.

sestian, a adj. e n. D'Ais de Provença.

sestier n.m. Anciana unitat de mesura. Sin.: **boisseu**. ♦ *Sestier de 2 eminas*: Anciana mesura dei solides niçarda valent 4,043750 dal. ♦ *Sestier de doi eminas*: Anciana mesura d'aira niçarda valent 15,4449000 aras. ♦ Lo sestier d'Arle valia 57 l: 1469 «*lo dit Peyron a crompat tres cens e trenta sestiers de seguel a la mesura d'Arle...*»

sestierada n.f. Contengut d'un sestier. Var.: **sesteirada**.

set n.f. 1. Besonh de beure e sensacion qu'aqueu besonh provòca: *Aver set*. 2. Desidèr ardent, impatient,

passionat (de quauqua ren): *La set de l'aur, la set de la conoissença*.

set n.m. Cada part d'una partida de tennis, de tennis de taula, de volley-ball: *Ganhar per tres sets à un*.

sèt adj. num. Nombre que vèn just après lo sièis dins la seguida naturala dei nombres entiers. ♦ n.m. Seten.

setaceu, ea adj. De la natura de la seda. Sin.: **sedós, sedier**.

setament n.m. Sit-in (angl.).

setanta adj. num. Sessanta e dètz.

setanten, a adj. num. e n. 1. Qu'ocupa lo reng marcat per lo nombre setanta. 2. Qu'es contengut setanta còups dins un tot.

setantena n.f. 1. Pauc ò pron setanta. 2. Atge à l'entorn de setanta ans.

setembre n.m. Noven mes de l'an.

setembrin, a adj. De setembre.

setemin n.m. Si ditz d'un enfant qu'es naissut avant tèrme.

seten, a adj. num. Qu'ocupa lo reng marcat per lo nombre sèt. ♦ n.m. Qu'es contengut sèt còups dins un tot.

setena n.f. Messa en quarantena per una durada de sèt jorns.

setenament adv. En seten luèc.

setenari, ària adj. D'un periòde de sèt jorns ò de sèt ans. Var.: **septenari**.

setenat n.m. Temporada d'un mandat de sèt ans. Var.: **septenat**.

sètge n.m. *Èrba dau sètge*: Escrofulària.

sèti n.m. 1. Mòble ò autre objècte fach per s'assetar; partida orizontala d'aquest mòble, d'aquest objècte, sus la quala una persona s'asseta. 2. Posterior: *Faire un banh de sèti*. ♦ *Jacilha per lo sèti*: Au cors de la quala si presenta en promier lo bacin de l'enfant (ò lu sieus membres inferiors). 3. Plaça, mandat d'un membre d'una assemblea deliberanta: *Perdre de sètis ai eleccions legislativi*. ♦ (dr.) *Magistrat dau sèti*: Jutge que rende la justícia (per op. à *magistrat dau parquet*). 4. (tecn.) Susfàcia sus la quala repaua una pèça mecanica. ♦ (mec.) *Sèti de valva*. 5. Luèc dons si tròva una autoritat, dont s'acampa una assemblea, dont es installada la direccion d'una empresa, etc.: *Sèti d'un tribunal*. Sin.: **residença**. ♦ *Sèti social*: Luèc dont si tròva la direccion d'una societat, domicili d'una societat. ♦ *Sèti episcopal*: Vila de residença d'un evesque. ♦ *Sant Sèti*: Luèc de residença dau Papa au Vatican. 6. Ponch dont naisse, si desvolopa quauqua ren: *Lo sèti d'una dolor*. 7. (mil.) Operacion menada còtra un obratge, una plaça foarta, en vista de l'afeblir e de lo pilhar: *Metre, botar, pauar lo sèti*. ♦ *Estat de sèti*: Regime d'excepcion qu'autreja en particulier l'autoritat militària lo manteniment de l'autoritat publica.

sèti-car n.m. Side-car (angl.).

setmana n.f. 1. Periòde de sèt jorns consecutius dau diluns au dimènegue. 2. Seguida de sèt jorns consecutius: *Fitar un apartament per una setmana*. ♦ Aqueu periòde

consacrada ai activitats professionala; lo tot dei jorns de trabalh dins aquesto periòde: *Setmana de cinc jorns, setmana de 35 oras*. ◇ *Èstre de setmana*: Èstre de servici pendent la setmana en cors. ◇ *Fin de setmana*: Dimenchada. Sin.: **weekend** (angl.). 3. Paga ebdomadària: *Esto sera, tòqui la mieu setmana*. 4. Periòde de sèt jorns consacrat à una activitat particuliera: *La setmana dau blanc*.

setmanada n.f. Durada d'una setmana.

setmanier, a adj. Que si debana cada setmana. Sin.: **ebdomadari**. ◆ n. Persona qu'es de setmana dins d'unu establiment, dins una comunautat, per remplir una foncion. ◆ n.m. 1. Publicacion editada cada setmana. Sin.: **ebdomadari**. 2. Calendrier, agenda de bureau qu'indica lu jorns en lu gropant per setmana. 3. Mòble mé sèt tiradors per li plaçar lo linge. 4. Braçalet mé sèt aneus.

seton n.m. 1. Fina benda de seda que si passava sota un poant de pèu per drenar una plaga. 2. *Plaga en seton*: Plaga facha per una arma blanca ò un projectile que tornar sortir en passant sota la pèu.

setòri, òria adj. e n. De Seta.

sètter n.m. Can d'arrèst d'una raça dau pel llong e ondulat.

setze adj. num. Quinze e un.

setzen, a adj. Qu'ocupa lo reng marcat per lo nombre setze. ◆ n.m. Qu'es contengut setze còups dins un tot. ◆ n.f. Durada de setze jorns.

setzenament adv. En setzena posicion.

sèu n.m. 1. Graissa de romiaires. 2. (mar.) Composicion de sèu, de quitran e de sòupre, per curbir la cencha e la carena dei vaisseus.

seuclada n.f. Accion de seuclar. Var.: **saucrada**. Sin.: **binada**.

seuclar vt. Erbejar.

seuclatge n.m. Seuclada.

seuze n.m. Silici.

sever, a adj. 1. Que manca d'indulgença, que punisse lordament; dur: *Aver de parents severs*. 2. Rigorós, que laissa ren passar: *Un reglament sever*. Sin.: **exigent, austèr, estrech, rufe**. 3. Sensa ornaments, sensa fantasia: *Una arquitectura sevèra*. 4. Grèu, que si pòu suportar dificilament: *Una malautia sevèra*.

severagòu, òla adj. e n. Severagués.

severagués, a adj. e n. Natiu ò estatjant de Severac dau Casteu (Avairon). Sin.: **severagòu**. ◆ n.m. País de Severac.

severament adv. Embé severitat. Sin.: **austerament, estrechament, rigorosament, durament, rufament**.

severeu n.m. Peis (trachurus trachurus) que pòu faire fins à 50 cm de llong, comun dins tota la Mediterranea, que si noirisse de pichins peis e de crustaceus.

severitat n.f. 1. Biaís d'agir d'una persona sevèra. 2. Caractèr de cen qu'es sevèr, sensa ornaments. Sin.: **duretat, austeritat, rigor, exigenças**.

sevicis n.m. pl. Marrits tractaments exercits sus quauqu'un, de la part d'una persona que son sota la sieu

responsabilitat ò la sieu autoritat. Sin.: **maustractament, crudeutat**.

sevilhan, ana adj. e n. De Sevilha.

sevilhana n.f. Dança populària originària de Sevilha.

sexagenari, ària adj. e n. Qu'a entre sessanta e sessanta-nòu ans.

sexagésima n.f. Segond dimènegue avant la quaresma (Denominacion que Vatican II a suprimir en lo 1970).

sexagesimal, a adj. 1. Relatiu à la sexagésima. 2. Si di d'una numeracion de basa sessanta. ◇ *Fraccion sexagesimala*: Qu'a per denominador una potença de sessanta. Var.: **sexagesimau**.

sexagesimau, ala adj. Sexagesimal.

sexannual, a adj. Que dura sièis ans. Var.: **sexannuau**.

sexannuau, ala adj. Sexannual.

sex-appeal n.m. (mòt amer.) Sensualitat qu'emanà d'una persona (espec. una fema).

sexatge n.m. Determinacion dau sèxe dei animaús à la sieu naissença.

sèxe n.m. 1. Lo tot dei caractèrs que perméton de destriar dins la màger part dei èstres vivents lo genre mascle e lo genre femeu. 2. Organe de la generacion e dau plaser. Sin. (pop.): **monina, pachòla, castanha** (sèxe de la fema), **bícol, vèrga, mandre, vièch** (sèxe de l'òme). 3. Lo tot dei individús d'un meme sèxe. ◇ (fam.) *Lo beu sèxe, lo sèxe feble*: Li fremas (per op. au *sèxe foart* au *masclum*: lu òmes). Sin.: **femelum, sèxe beu**. 4. (fam.) Sexualitat, plasers de la carn: *L'obsession dau sèxe*.

sexisme n.m. Actituda discriminatòria fondada sobre lo sèxe.

sexista adj. e n. Relatiu au sexisme; que n'es partidari, que n'en manifestà.

sexofil(e), a adj. e n. 1. Que practica la sexofilia. 2. Relatiu à la sexofilia.

sexofilia n.f. Atraença marcada per la sexualitat.

sexofòbe, a adj. e n. Que manifestà una aversion per lo sèxe e la sexualitat.

sexofobia n.f. Aversion, descoar per lo sèxe e la sexualitat.

sexoterapia n.f. Tractament dei problemas sexuals per lo biaís de la psicoterapia.

sexologia n.f. Estudi de la sexualitat, dei sieus trebolics.

sexològue, òga n. Especialista de sexologia.

sexonomia n.f. Estudi dei lèis que determinon lo sèxe dei individús.

sexpartita adj. f. (arquít.) Si di d'una vòuta gotica que repaua sobre quatre pilas mestressi entre li quali s'aubòron doi pilas intermediari.

sex-ratio n.f. Rapoart numeric dei sèxes à la naissença (nombre d'òmes/nombre de fremas).

sex-shop n.m. Negòci especialisat dins la venda de revistats, de libres, de films, d'objèctes erotics ò pornografics, d'afrodisiacs, etc.

sex-symbol n.m. Vedeta que simbolisa l'ideal masculin ò femenin sus lo plan de la sensualitat e de la sexualitat.

sèxta n.f. Partida de l'ofici divin celebrada à la seisena ora dau jorn (miegjorn).

sextant n.m. Instrument à reflexion, que lo sieu limbe graduat s'estende sus 60°, e que permete de mesurar d'autessas à partir d'una nau ò d'una aeronau.

sextidí n.m. Seisen jorn dau calendrier revolucionari francés.

sextil(e), a adj. Dins lo calendrier republican, an que comportava un seisen jorn suplementari.

sextilion n.m. 10³⁶.

sextina n.f. Composicion poetica de la forma fixa, que comprèn sièis estròfas de sièis vèrs e un tercet, dont lu memes mòts revènon à la rima dins un òrdre diferent (qu'obeísse à una disposicion geometrica en espirala), invencion dau poeta occitan Arnaud Daniel («*Lo fèrm voler*»).

sexto adv. (mòt lat.) En seisen luèc.

sextolet n.m. (mús.) Gripe de sièis nòtas, de valor egala, sobremontadi de la chifra 6, que si dévon executar dins lo meme temps que quatre nòtas de la mema figura.

sextuor n.m. (mús.) Composicion de sièis partidas vocali ò instrumentali.

sextuplat, ada n. Cadun dei sièis enfants naissuts d'una mema jacilha.

sextuplar vt. Multiplicar per sièis. ♦ vi. Devenir sextuple: *Lo revengut dei ministres a sextuplat.*

sextuple, a adj. e n.m. Que vau sèt còups la mema caua.

sexual, a adj. Que caracteriza lo sèxe dei èstres vivents. ◇ *Caractèrs sexuals*: Lo tot dei manifestacions anatòmiqui e fisiologiqui determinadi per lo sèxe. *Cromosòma sexual*: Eterocromosòma. 2. Relatiu à la sexualitat: Educacion sexuala. ◇ *Acte sexual*: Copulacion, fringatge (fam.). Var.: **sexuau**.

sexualament adv. Dau ponch de vista de la sexualitat, dau sèxe. ◇ *Malautia sexualament transmissible (M.S.T.)*: Que pòu èstre transmesa pendent un rapoart sexual.

sexualisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de sexualisar; lo sieu resultat. 2. Diferenciacion sexuala de l'embrion.

sexualisar (-izar) vt. Introduire la sexualitat dins (un camp quau que sigue); donar un caractèr sexual à.

sexualitat n.f. 1. (biol.) Lo tot dei fenomènes sexuals ò ligats au sèxe, observables dins lu èstres vivents. 2. Lo tot dei divèrsi modalitats de la satisfaccion instintuala ligada à la reproduccion de l'espècia.

sexuar vt. (*sexui*) 1. Adoptar un caractèr especificament masculin ò femenin. 2. Determinar lo sèxe de quauqua ren.

sexuat, ada adj. Que possedisce un sèxe: *Un animau sexuat*. ◇ *Reproduccion sexuada*: Que necessita lo concors de doi individús de sèxe opauat.

sexuau, ala adj. Sexual.

sexy adj. (mòt angl.) (fam.) Qu'a de sex-appeal. Sin.: **coquinon, coquinet**.

sforzando adv. (it.) (mús.) En renforçant progressivament l'intensitat dau son, plus pauc de temps que *crescendo*.

sfumato n.m. (it.) En pintura, Ambient vaporós à l'entorn dei formas.

shah n.m. 1. Rèi de Pèrsia. 2. Rèi d'Iran (fins au 1979).

shaker n.m. (angl.) Gòt doble clavat dins lo quau si gacilhon, mé de glaça, lu elements d'una mescladissa per lo servir fresc.

shakespeareian, a adj. Pròpri à Shakespeare.

shako n.m. Cofadura militària tronconica, que la poàrton per exemple lu gardas republicans francés.

shama n.m. Passeron cantaire, negre, ros e blanc, d'Índia e d'Indonesia (Família dei turdidats).

shamisen n.m. Liut japonés dei coardas de seda, qu'acompanha lu espectacles de mariòtas e de teatre kabuki.

shampó n.m. (angl.) 1. Produch que sièrve à tractar ò à lavar lu bèrris. 2. Lavatge dei bèrris m'aquesto produch. Var.: **shampon**.

shampon n.m. Shampó.

shamponaire, airtiz n. Emplegat, emplegada d'un perruquier, encargat, encargada de faire lu shampós.

shamponaire, a n. Aparelh que sièrve à netejar au mejan d'un detergent lu tapís e li moquetas.

shamponar vt. Lavar au mejan d'un shampó.

sherardisacion (-izacion) n.f. (metall.) Cementacion Cementacion per lo zinc de pèças d'acier ò de fonda.

sherardisar (-izar) vt. Practicar, aplicar la sherardisacion.

sherif n.m. 1. Oficièr d'administracion que representa la Corona dins cada comtat d'Anglatèrra. 2. Ai Estats-Units, oficièr d'administracion elegit, qu'a un poder judiciari limitat.

sherpa n.m. Guida, camalo dei expedicions d'alpinisme dins l'Imalaia.

shetland n.m. 1. Teissut fabricat embé la lana dei motons dei islas Shetland. 2. Raça de cavalets.

shiatsu n.m. (dau chinés) Metòde therapeutic que consistisse à aplicar lu dets per pression sus divèrs ponchs dau còrs.

shiita adj. e n. Chiita.

shilling n.m. 1. Anciana unitat monetària divisionària anglesa (simb. s), que valia 1/20 de liura. 2. Unitat monetària dau Kenya, de la Somalia e de la Tanzania.

shintō n.m. Religion pròpria au Japon, anteriora au bodisme, qu'onora de divinitats, personificacions dei foarças de la natura, lu antenats e l'emperaire. Var.: **shintōisme**.

shintōisme n.m. Shintō.

shintōïsta adj. e n. Relatiu au shintō; adèpte dau shintō.

shogon n.m. Cap militari e civil de Japon, dau 1192 aau 1867, que detenia, parallelament ai dinastias imperiali, lo poder vertadier. Grafia sabenta: **shōgun**.

shogonal, a adj. Relatiu ai shogons. Var.: **shogonau**.
Grafia sabenta: **shōgunal**.

shogonat n.m. Grafia sabenta: **shōgunat**.

shogonau, ala adj. Shogonal. Grafia sabenta: **shōgunau**.

shōgun n.m. Shogon.

shōgunal, a adj. Shogonal.

shōgunat n.m. Shogonat.

shòrt n.m. (angl.) Braias corti.

show n.m. (angl.) 1. Espectacle de varietats centrat sus una vedeta. 2. Prestacion d'un òme politic, d'un cap d'Estat, etc.

showbusiness n.m. (angl.) Industria, mestier de l'espectacle.

shrapnel(l) n.m. Obús cargat de balas.

shunt n.m. (angl.) 1. (electr.) Dispositiu conductor connectat en parallèl m'una partida dau circuit electric per derivar una fraccion dau corrent que la travèrsa. 2. (med.) Derivacion, provocada en nefrologia, que mete en comunicacion lo circuit arterial e lo circuit venós.

shuntar vt. 1. Provedir d'un shunt. 2. (fam.) Cortcircuitar: *Shuntar un intermediari*.

si pron. pers. Pronom personal complement de la tèrça persona (sing. e pl.): *Si maridar, si parlar*. ◇ Pronom personal complement que s'emplega en plaça de nos: *Si siam enganats*.

si Nòta de música, seten gra de la gamma de dò; signe que la representa.

si adv. Òc, aí.

Si Simbòle dau silici.

SI sigla de Sistema Internacional (d'unitats).

sial n.m. (geol.) Zòna extèrna dau glòbe terrèstre, compausada essencialament de silicats d'alumini, que corresponde à la crosta continental de teorias modernas.

sialadeniti n.f. (patol.) Inflamacion dei glàndolas salivari.

sialagògue adj. e n.m. (med.) Si di d'una substança qu'aumenta la produccion de la saliva.

sialar vi. Faire bombança.

sialic, a adj. Relatiu au sial.

sialisme n.f. (patol.) Evacuacion abondosa de saliva. Sin.: **sialorrea**.

sialodoquiti n.f. (patol.) Inflamacion dau canal excretor d'una glàndola salivala.

sialofagia n.f. Avalada abondosa de saliva, que s'acompanha pauc ò pron d'aerofagia.

sialogène, a adj. Que provòca la salivacion.

sialorrea n.f. Secrecion excessiva de saliva. Sin.: **sialisme**.

siamés, a adj. e n. 1. Dau Siam. 2. *Cat siamés* ò *siamés*, n.m.: Cat d'una raça d'Extrem Orient, de la faça brun escur, de la rauba crema, dei uèlhs blaus. 3. *Fraïres siamés, sòrres siamesi*: Jumeus estacats un à l'autre per doi partidas omològui dau sieu còrs. ◆ n.m. (ling.) Tai.

sibarita adj. e n. 1. De Sibaris. 2. Que recèrca lu plasers rafinats d'una existènça passada dins lo luxe.

sibaritic, a adj. Pròpri ai sibaritas.

sibaritisme n.m. Vida, mors dei sibaritas.

siberian, a adj. e n. De Sibèria.

sibilla n.f. (Antiqu.) Frema inspirada, que transmetia ai òmes lu oracles dei dieus.

sibillenc, a adj. Sibillin.

sibillin, a adj. 1. Relatiu ai sibillas. 2. (lit.) Escur, que lo sieu sens non es clar. Var.: **sibillenc**.

sic adv. (mòt latin, *ensinda*) Si mete entre parentès après un mòt, una expression, per indicar que la citacion es textuala, meme se cen qu'es citat sembla estranh ò s'es incorrècte.

sicari n.m. (lit.) Tuair retribuit.

sicatiu, iva adj. e n. Si di d'una matèria qu'accelèra lo secatge dei pinturas, dei verniç, dei tenchas.

sicav n.f. (sigla de *Societat d'Investiment dau Capital Variable*)

siccitat n.f. Qualitat de cen qu'es sec.

sicilian, a adj. e n. De Sicília. ◆ n.m. Au sens estrech, lenga eissida dau latin parlada en Sicília. ◇ Au sens larg, designa lo grope lingüistic sicilian: sicilian de Sicília e dialèctes (calabrés centromeridional, salentin, cilentan meridional).

siciliana n.f. (mús.) Composicion vocala ò instrumentala, dau caractèr expressiu e dau ritme balançat.

sicle n.m. Pes e moneda de 6 à 12 g, emplegat dins l'Orient ancian.

sicofant n.m. 1. Denonciator professional, dins divers ciutats de la Grècia antica. 2. (lit.) Calomniator, delator.

sicomòre n.m. Erable d'una varietat finda sonada *faussa platana*. Sin.: **blae, aserau**.

sicòsis n.m. Infeccion de la pèu que si manifesta à la basa dei pels, deuguda à l'estafilocòc ò au tricofiton.

sicul n.m. Lenga indoeuropèica enclausa dins lo grope italic, parlada dins lo temps en Sicília.

sida n.m. Acronime de *Sindròme Imunò-Deficitari Aquisit*: Virus que fa perdre li defenses imunitari de l'organisme.

sidaïc, a adj. e n. Relatiu au sida; que sofrisse dau sida. Sin.: **sideenc**.

sidadic, a adj. e n. Sidaïc.

side-car n.m. Veïcule m'una ròda soleta, acoblat à una mòto. Var.: **sèti-car**.

sideenc, a adj. e n. Sidaïc.

sideracion n.f. 1. (patol.) Anientament de foarças vitalas, marcat per l'arrèt de la respiracion e estat de moart aparenta. 2. (fam.) Espantament, suspresa, estupor.

sideral, a adj. Que pertòca lu astres. Var.: **siderau**.

siderant, a adj. 1. Que provòca un estat d'estupor. 2. (fam.) Espantant.

siderar vt. (*sideri*) 1. (patol.) Provocar la sideracion de. 2. (fam.) Laisser nec, provocar l'estupor de.

siderau, ala adj. Sideral.

siderita n.f. 1. Meteorita constituïda principalament de fèrre e de niquèl. 2. Siderosa.

siderografia n.f. (tecn.) Gravadura sus lo fèrre ò l'acier.

siderolita n.f. Meteorita constituïda de metals (fèrre, niquèl) e de silicats, en proporcions vesini.

siderolitic, a adj. e n.m. (geol.) Si di de formacions terciari riqui en mineraus de fèrre.

sideropenia n.f. Dementiment dau fèrre dins lo sang.

sideròsa n.f. Carbonat natural de fèrre. Sin.: **siderita**.

sideròsi (med.) Infiltracion dei teissuts per de particulas ferruginòs d'origina endogèna (*emosideròsi*) ò exogèna (*sideròsi paumonària* deuguda à l'inalacion de pòuveras d'oxide de fèrre).

siderostat n.m. Instrument provedit d'un miralh mobile que permete de remandar l'imatge d'un astre dins una direccion fixa.

sideroxilon n.m. Aubre dei país cauds que fornisce un boasc dur e incorruptible, dich *boasc de fèrre* (Família dei sapotaceas).

siderurgia n.f. Lo tot dei tecnicas que perméton d'elaborar e de metre en forma lo fèrre, la fonda e l'acier.

siderurgic, a adj. Relatiu à la siderurgia.

siderurgista n. Obrier, industrial de la siderurgia.

sidològue, òga n. Mètge, biologista, etc., especialista dau sida.

siècle n.m. ['sjekle] (dau latin *sæculum*; varianta correnta de *sègle* ['sekkle]) 1. Durada de cent ans. 2. Periòde de cent ans numerotats de 1 à 100, de 101 à 200, etc., comptada à partir d'una origina cronologica sonada *èra*: *Lo siècle vinten après Jèsus Crist*. 3. Temps, epòca dins la quala si viu: *Èstre dau sieu siècle, aver d'ideas d'un autre siècle*. 4. Epòca marcada per un grand eveniment, una descubèrta, etc.: *Lo siècle de l'atòme*. 5. (fam.) Lòng periòde, temps que si tròva tròup lòng: *Fa un siècle que si siam pas vists!* 6. (relig.) Societat umana, vida profana, per op. à la vida religiosa: *Renonciar au siècle per si retirar dins un monastèri*. Var.: **sècle** (forma medievals).

siemens n.m. Unitat de mesura de conductança electrica (simb. S), equivalent à la conductança d'un conductor qu'a una resistença electrica de 1 ohm.

sienés, esa n. e adj. De Siena (Toscana).

sienita n.f. Ròca plutonica constituïda principalament de feldspat alcalin e d'anfibòla.

siero n.m. Serum, serositat.

sierositat n.f. Serositat.

siesta n.f. Repaus, temps de soam pilhat après lo past de miegjorn. Sin.: **penec**.

sieta n.f. 1. Pèça de terralha dau fond plat e dau bòrd inclinat; lo sieu contengut: *Una sieta plata, un sieta de sopa*. Var.: **assieta**. ◇ *Sieta per la sopa*: Sieta mai profunda. Sin.: **escudèla**. ◇ *Sieta anglesa*: Assortiment de carns frèi. 2. Biaïes d'èstre assetat sus un cavau. 3. Estabilitat d'una cau pauada sus una altra; basa qu'assegura aquesta estabilitat. 3. Inclinason d'un aeronau ò d'un sotamarin à respiech de l'horizontala ò de la verticala terrèstra. 4. Basa de calcul d'una taxa, d'un escotisson. Var.: **assieta**.

sietada n.f. Contengut d'una sieta. Var.: **assieta**.

sieton n.m. Pichina sieta.

sieu, sieua adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu singulier de la tèrça persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -A finala dau femenin: *Lo sieu libre, la sieu taula; es (lo) sieu, es (la) sieua*. ◇ *Au sieu, en cò sieu*: Au sieu domicili.

sieus, sieui adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu plural de la tèrça persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -I finala dau femenin: *Lu sieus libres, li sieu taulas; son (lu) sieus, son (li) sieui*. ◇ *Lu sieus*: Lu sieus parents, la sieu familha, lu sieus amics, lu sieus compatriòtas.

sievert n.m. [si'vœrt] Unitat de mesura d'equivalent de dòsi de raionament ionisant. Simb.: **Sv**.

sifiligrife, a n. Especialista de la sifilis.

sifiligrafia n.f. Especialitat medicala qu'estúdia la sifilis.

sifilisacion (-izacion) n.f. Inoculacion experimental de la sifilis.

sifilitòma n.m. Lesion de natura sifilitica.

sifilofobia n.f. Paur patologica d'agantar la sifilis.

sifiloïde, a adj. Que sembla la sifilis. ◆ n.m. Erupcion cutanea que sembla la sifilis.

sifilidi n.f. Lesion cutanea ò mucoa de la sifilis, que si manifestà per de placas, de tacas, d'ulceracions, etc.

sifilis n.f. Malautia infeccioa e contagioa, veneriana, deuguda au treponema palle e que si manifestà per un chancre inicial e de problemas viscerals e nerviós tardiers.

sifilitic, a adj. e n. Relatiu à la sifilis; que sofrisse de sifilis.

sifomicèt n.m. *Sifomicèts*: Òrdre de fonges parasites. Sin.: **fitomicèt**.

sifoïde, a adj. En forma de sifon.

sifon n.m. 1. Tube recorbat en forma de U renversat, qu'es emplegat per faire passar un liquide d'un niveau à un autre mai bas, en l'elevant d'en promiera en dessobre dau niveau mai aut. 2. Aparelh per lo lavatge ò l'evacuacion de cavitats naturalis de l'organisme. 3. Tube recorbat doi còups e que sièrve à evacuar li aigas usadi tot en empachant lo desgatjament dei marridi odors. 4. En espeleologia, conduch natural que l'aiga a envaït. 5. Carafa de vèire espés, provedida d'una vàlvola comandada au mejan d'una lèva, per obtenir l'escorrement d'un liquide sota pression. 6. Tube que sièrve à la circulacion de l'aiga dins lu molluscs marins. 7. Obratge idraulic sota tèrra, destinat à permetre la traversada d'un obstacle (valada, via de comunicacion, etc.).

sifonal, a adj. Relatiu a un sifon. Var.: **sifonau**.

sifonau, ala adj. Sifonal.

sifonaptèr n.m. *Sifonaptèrs*: Òrdre d'insèctes sensa alas, vesins dei diptèrs, coma la nièra.

sifonar vt. 1. Transvasar (un liquide) au mejan d'un sifon. 2. Vuar au mejan d'un sifon: *Sifonar la sèrva d'essença d'una veitura*.

sifonat, ada adj. (pop.) Foal, tardòc, fadat, falabrac.

sifonofòr(e) n.m. *Sifonofòres*: Sotaclasse de cnidaris colonials nadaires dei individús especialisats.

sifonogamia n.f. Mòde normal de fecondacion dei plantas superiori, au mejan d'un tube pollinic.

sig n.f. Planta volubila que creisse sobretot au Mexic e en Àsia centrala, que s'emplegava ancianament per un usatge medicinal (Família dei liliaceas).

sigillari, ària adj. Relatiu ai sageus.

sigillària n.f. Aubre fossile dau carbonifèr, que podia mesurar fins à 30 m d'autessa.

sigillat, a da adj. Marcat d'un sageu ò d'una emprenta que sembla aquela d'un sageu, en parlant d'una ceramica romana roja, ornada d'un decòr en releu. Var.: **sagelat**.

sigillografe, a n. Especialista en sigillografia.

sigillografia n.f. Sciença auxiliària l'istòria qu'a per objècte l'estudi dei sageus.

sigillografic, a adj. Relatiu à la sigillografia.

sigisbeu n.m. (lit. ò per derision) Galant d'una dòna.

sigla n.f. Letra iniciala ò grope de letras iniciali que constitue l'abreviacion de mòts sovent emplegats: *O.M.S. es la sigla de l'Organizacion Mondiala de la Santat, I.E.O. es la sigla de l'Institut d'Estudis Occitans*.

siglason n.f. Formacion d'una sigla, de siglas.

sigma n.m. inv. Letra de l'alfabet grèc (σ, Σ), que correspoande au s latin.

sigmoïde, a adj. (anat.) 1. *Colon sigmoïde* ò *ansa sigmoïda*: Darriera porcion dau colon, que descriu un S avant lo rectum. 2. *Cavitat sigmoïda*: Cavitat articulària de divers oàs (ràdius, cubitus). 3. *Valvulas sigmoïdali*: Situadi à l'origina de l'aòrta e de l'artèria paumonària.

sigmoïdian, a adj. Relatiu au sigmoïde.

sigmoïditi n.f. (med.) Inflamacion cronica dau colon sigmoïde.

sigmoïdoctomia n.f. (cir.) Ablacion parciala ò totala dau sigmoïde.

sigmoïdosopia n.f. Endoscopia anala dau sigmoïde.

signaire, airtz n. Que signa.

signal n.m. Senhal.

signalaire, airtz n. Senhalair, senhalairitz.

signalament n.m. Senhalament.

signalar vt. Senhalar.

signalat, ada adj. Senhalat.

signaletic, a adj. Senhaletic.

signaletica n.f. Senhaletica.

signalisacion (-izacion) n.f. Senhalisacion.

signalisar (-izar) vt. Senhalisar.

signar vt. 1. Marcar de la sieu signatura: *Signar una deposicion*. 2. Atestar au mejan de la sieu signatura d'èstre l'autor de: *Signar un tableau*. ◇ *Èstre signat*: Poder èstre atribuïda segurament à quauqu'un, en parlant d'una accion. 3. Marcar dau signe de la Crotz; benedir. Var.: **senhar**. ◆ **si signar** v.pr. (relig.) Faire lo signe de la crotz (en entrant dins una glèisa, un cementèr, etc., ò davant quauqua ren que fa paur).

signat, ada adj. 1. Que poarta una signatura: *Un document signat*. 2. Que si pòu atribuir sensa dubi à

quauqu'un: *Aquò es signat*. 3. Benedit: *Aiga signada*. Var.: **senhat**.

signatari, ària n. Persona qu'a signat un acte, una pèça quala que sigue. Var.: **senhatari**. Sin.: **parafaire**.

signatura n.f. 1. Accion de signar (un tèxto, un document, etc.): *La signatura d'un contracte*. 2. Nom ò marca personala que si mete au bas d'una òbra, d'un tèxto, d'un document, etc., per atestar de n'èstre l'autor ò per s'engatjar à un acte. ◇ *Signatura sociala*: Qu'engatja una societat. ◇ *Aver la signatura*: Aver una delegacion de poder, en particular, encaissar ò desblocar de fonds (dins una empresa, una societat). ◇ *Signatura apostolica*: Tribunal sobeiran que Pio X instituèt en lo 1909, m'au ròtle de cort de cassacion. 3. En estamparia, letra ò chifra que s'estampa en dessota de la darriera linha de la promiera pàgina de cada quasèrn d'un libre, per indicar la plaça d'aquesto quasèrn dins lo libre. 4. (fis.) *Signatura espectrala d'un còrs*: Figura que fa vèire la longuessa d'onda e l'intensitat respectiv de divers radiacions electromagnetiqui qu'aquesto còrs emete.

signe n.m. 1. Cen que permete de conóisser, de devinar, de prevèire; indici: *Un signe de pluèia*. Sin.: **senhau**. ◇ *Es boan signe*: Anóncia de boani cauas. ◇ *Non donar signe de vida*: Non donar de nòvas; semblar moart. 2. Mòt, gèst, etc., que permete de faire conóisser, de comunicar: *Si parlar per signes, donar de signes d'impaciença*. ◇ *Lenga dei signes*: Sistema que permete de comunicar au mejan de signes gestuals convenguts. ◇ *Signe de (la) Crotz*: Gèst de la liturgia que figura la crotz de Jèsus Crist. 3. Unitat lingüistica constituïda de l'associacion d'un significant e d'un significat. 4. Marca materiala distintiva: *Marcar lu sieus libres d'un signe*. 5. Representacion materiala de quauqua ren, qu'a un caractèr convencional: *Un signe de pontuacion*. 6. (mat.) Simbòle qu'indica una relacion ò una operacion: *Signe d'appartenença, d'egalitat*. ◇ Simbòle notat + ò - que sièrve à notar respectivament lu nombres positius ò negatius. 7. (med.) Manifestacion elementària d'una malautia: *Signes fisics, signes foncionals, ò simptòmas e signes generals*. ◆ pl. *Signes exteriors de riquesa*: Manifestacions exteriore de la riquesa d'un contribuabla qu'ièntron dins lo lo quadre dei elements de la tenor de vida.

signet n.m. Senhalier. Var.: **sinhet**.

significacion n.f. 1. Cen que significa, representa un signe, un gèst, un fach, etc. 2. Sens e valor d'un mòt. 3. Notificacion d'un acte, d'un jutjament, qu'un uissier de justícia fa. Var.: **sinhificacion, sinhificança, sinhificança, accepcion**.

sinhificança n.f. Significacion.

significant n.m. (ling.) Forma concreta (imatge acostic, simbòle grafic) dau signe lingüistic. Var.: **sinhificant**.

significar vt. (*signifiqui*) 1. Voler dire, aver lo sens de. 2. Faire conóisser d'un biais exprès: *Significar li sieu intencions*. 3. (dr.) Notificar per uissier. Var.: **sinhificar**.

significat n.m. (ling.) Contengut semantic dau signe lingüistic, concèpte. Var.: **sinhificat**.

significatiu, iva adj. Qu'exprimissee d'un biais manifeste una pensada, una intencion. Var.: **sinhificatiu**.

significativament adv. D'un biais significatiu. Var.: **sinhificativament**.

sigue conj. 1. Per expauar li donadas d'un problema: *Sigue un ponch A plaçat sus una drecha D.* 2. *Sigue...* *sigue*: Marca una alternativa: *Pilheràs sigue una veitura, sigue lo tren.*

sigue adv. (Marca l'aprobacion) D'acòrdi, va ben.

sigurtat n.f. Seguretat.

sijanòt, a adj. e n. Natiu ò estatjant de Sijan (Lengadòc).

sikh n.m. Adèpte dau sikhisme. ◆ adj. Relatiu au sikhisme.

sikhara n.m. Dins l'Índia medievals, auta torre santuari curvilinha.

sikhisme n.m. Una dei quatre grandi religions d'Índia, fondada au s. XVⁿ au Penjab, qu'afirma l'existença d'un Dieu unic creator e refuda lo sistema dei castas.

sil n.m. Argila roja ò jauna.

silan n.m. Compauat idrogenat dau silici, analògue à un alcan (Nom generic).

silenci n.m. 1. Absença de bosin. 2. Accion, fach de si tàiser: *Gardar lo silenci.* ◇ *Passar sota silenci*: Ometre voluntariament, tàiser, escondre. 3. Absença de mencion de quauqua ren dins un escrich: *Lo silenci d'una lèi dins un cas donat.* 4. (mús.) Interrupcion pauc ò pron lòngra dau son; signe que sièrve à l'indicar. ◆ interj. Chut!, chuto!, suau!

silenciador n.m. Silenciós.

silenciós, oa adj. 1. Que non parla; qu'es gaire comunicatiu. Sin.: **reservat, chut e mut.** 2. Que si debana, que si fa sensa bosin: *Un pas silenciós.* 3. Dont li a minga bosin: *Una seua silencia.*

silenciós n.m. 1. Aparelh fixat sus la boca dau canon d'una arma de fuèc per demenir lo bosin de la detonacion. 2. Dispositiu que sièrve à demenir lo bosin de l'expulsion dei gas d'un motor. Var.: **silenciós**.

silenciosament adv. En silenci. Sin.: **à la muta, sensa si far audir.**

silèna n.f. Èrba dei boascs d'Euròpa occidentala, dau calici en forma d'oïre (Familha dei carofillaceas).

silène n.m. 1. (mit. gr.) Creatura mitologica, sovent presentada coma un vièlh satir, considerat sigue coma l'enfant de Silène, sigue coma lo sieu felen. 2. (entom.) Designacion vulgària per diversis espècias d'insèctes lepidoptèrs. 3. (zool.) Nom comun de la monina lion (*Macacus silenus*), una espècia primata nativa d'Índia.

silesian, a adj. e n. De Silesia.

silèx n.m. Ròca siliciofa foarça dura, constituïda de calcedòni, de quartz e d'opal, que si tròva dins li ròcas carbonatadi e que lu òmes preïstorsics emplegàvon coma arma e per faire de fuèc. Sin.: **peirard, pèira de fuèc.**

silfe n.m. 1. Gèni de l'ària dins la mitologia cèlta e dins aquela germanica. 2. Insècte coleptèr, qu'una espècia es nociva per li bleas rabas.

silfida n.f. 1. (mit. gr.) Silfe femeu. 2. Frema gracioa e leugier.

silha n.f. Selha.

silhatge n.m. Zòna de perturbacion qu'un còrs en movement dins un fluïde laissa darrier d'eu (en particular una nau). Sin.: **tirassiera.** ◇ *Dins lo silhatge de*: Sus li peadas de, en pilhant coma exemple, coma modèl.

silhet n.m. 1. Pichina pèça d'ebène, d'ivòri ò de metal, plaçada à l'extremitat superiora dau mànegue de la màger part dei instruments de música à coardas e dins la quala son cavats d'entalhs que fíxon la posicion dei coardas. 2. Sus la guitarra, si di finda de la part dau cavalet en contacte m'ái coardas (Si parla alora de *silhet de cavalet*, per op. au *silhet de tèsta*).

silhon n.m. Rega, selhon.

silicat n.m. 1. Mineral format d'elements tetraedrics (SiO₄) que compàuon un atòme de silici au centre e dei atòmes d'oxigène ai quatre cimas, que constitue l'essencial dei ròcas magmatiqui e metamorfiqui, e emplegat dins li industrias dau bastiment, dau vèire, etc. 2. Sau ò estèr d'un acide silicic.

silicatat, ada adj. (quim.) À basa de silicat.

silice n.f. Oxide de silici SiO₂.

siliceu, ea adj. Siliceu.

silici n.f. Non-metal de densitat 2,35, d'una color bruna à l'estat amòrfe, d'un gris de plomb à l'estat cristallizat que fonde vèrs 2000°C e si volatilisa au forn electric; element (Si) de n° atomic 14 e de massa atomica 28,086, present dins la natura sota forma de silice ò de silicats. Sin.: **seuze.**

silicic, a adj. Si di de l'anidride SiO₂ (silice) e d'acides non isolats que n'en derívon.

silicifèr, a adj. Que contèn de silici.

silicicòla adj. (bot.) *Planta silicicòla*: Que creisse sus de soals siliciós, coma lo castanhier.

siliciós, oa adj. Que contèn totplen de silice. ◇ *Ròcas siliceï*: Familha de ròcas sedimentari duri, riqui en silice, coma la sabla, lo silèx. Var.: **siliceu.**

siliciul(e) n.m. Compauat format de silici e d'un autre element, lo mai sovent un metal. Var.: **siliciur(e).**

siliciur(e) n.m. Siliciul(e).

silicocalcari, ària adj. de ròcas que contènnon à l'encòup de silicats e de carbonats de calci.

silicocalci n.m. Aligatge de silici e de calci.

silicòna n.f. Substança analòga ai compauats organics, dins la quala lo silici remplaça lo carbòni (Nom generic).

siliconat n.m. Compauat de silicòna: *Siliconat de potassi.*

silicosat, ada adj. e n. Que sofrisse de silicòsi.

silicòsi n.f. Malautia generalament professionala, deuguda à l'inalacion de pòvera de silice e que provòca una transformacion fibroa dau paumon.

silicotic, a adj. 1. Relatiu à la silicòsi. 2. Pertocat per la silicòsi.

silicula n.f. Fruch vesin de la siliqua, ma pas tant estrech.

silificacion n.f. 1. Fossilisacion per lo silice. 2. Tresmudament complet ò parcial dei ròcas en mineraus dau grope dau silice (opale, calcedònia, etc....) 3. Accion de silificar; lo sieu resultat.

silificar vt. (*silifiqui*) 1. Tresmudar en silici. 2. Imprenhar de silici.

siliqua n.f. (bot.) Fruch sec que difèra d'una doça per l'existença d'una lamella centrala que poarta li granas, coma dins la giroflada e li autri crucifèris.

siliquós, a adj. Relatiu à la siliqua.

sillaba n.f. Unitat fonetica que recampa de vocalas e de consonantas que si pronóncion d'una soleta emission de votz: «*Capeu*» *comprèn doi sillabas*.

sillabacion n.f. 1. (ling.) Decomposicion en sillabas d'una sequença de la cadena parlada. 2. Metòde d'ensenhment que s'inspira d'aquela decomposicion.

sillabar vt. Assemblar li letras per sillabas.

sillabari n.m. 1. Libre elementari per ensenhar la lectura ai enfants. 2. (ling.) Sistema d'escriptura dins lo quau cada signe representa una sillaba.

sillabic, a adj. 1. Relatiu ai sillabas. 2. *Escriptura sillabica*: Dins la quala cada signe representa una sillaba. 3. *Vèrs sillabic*: Vèrs dins lo quau la mesura es determinada en foncion dau nombre dei sillabas e non per la sieu valor.

sillabisme n.m. Sistema d'escriptura en lo quau cada sillaba es representada per lo sieu pròpri senhau, coma dins l'escriptura sanscrita.

sillabus n.m. (relig.) Formulari de questions que l'autoritat eclesiastica a reglat.

sillèpsi n.f. (ling.) Acòrdi dei mòts dins la frasa en foncion dau sens e non en foncion dei règlas gramaticali: *Lo monde d'ion qu'as rason*.

sillogisme n.m. (log.) Rasonament que contèn tres proposicions (la majora, la minora e la conclusion), e tau que la conclusion es deducha de la majora per l'intermediari de la minora: *França mespresa lu occitans* (majora), *siéu occitan* (minora), *doncas França me mespresa* (conclusion).

sillogistic, a adj. Qu'apartèn au sillogisme.

sillogistica n.f. Sciença dei sillogismes.

silt n.m. Sabla foarça fina; limon.

silur(e) n.m. Peis-cat.

silurian, a adj. e n.m. (geol.) Si di dau tèrç periòde de l'èra primària, situada entre l'ordovician e lo devonian.

siluride n.m. *Silurides*: Família de peis d'aiga doça mé de barbilhons.

silva n.f. (geogr.) Forèst equatoriala densa.

silvan n.m. (mit. rom.) Gèni protector dei boascs.

silvanèr n.m. 1. Socatge blanc cultivat en Alsàcia, en Alemanha, en Soïssa e en Àustria. 2. Vin que si fa m'aqueu socatge.

silvas n.f. pl. (liter. lat.) Recuèlh de pèças poetiqui sus de subjèctes variats.

silvèstre, a adj. (lit.) Relatiu ai forèsts.

silvicòla adj. Relatiu à la silvicultura.

silvicultor, tritz n. Persona que practica la silvicultura.

silvicultura n.f. Esplecha de la forèst.

silviidat n.m. *Silviidats*: Família de passerons, coma la boscarla.

silvinita n.f. Clorure doble de potassi e de sòdi, emplegat coma engrais.

simà n.m. (geol.) Zòna dau glòbe terrèstre compauada essencialament de silicats de fèrre e de magnèsi, que dins li teorias moderns correspoande aproximativament au *manteu*.

simagrea n.f. (Sobretot au pl.) Biaís afectat: *Faire de simagreas*. Sin.: **estranhessa**, **minas**, **manhas**, **nhònhas**, **minganas**. ◇ L'emplec au sing. es rare, à l'encòup vièlh e literari: *Dins un cas parier, la preguiera es unicament una simagrea*.

simandre n.f. Tròç de boasc (de còup que li a de fèrre) suspenduda ò mobila, que si pica m'una maçòla de boasc per sonar ai oficis religiós, totjorn en activitat au jorn d'encuèi en Grècia e en Romania, dont sièrve à revelar lu monges ortodòxes lo matin, à li sonar à la preguiera, ai oficis e ai pasts.

simarra n.f. 1. Vestit ample. 2. Sotana m'un capmalh.

simaruba n.m. Aubre d'Amèrica tropicala, que la sieu rusca a de propietats aperitivi.

simarubacea n.f. *Simarubaceae*: Família de plantas dicotiledonèi dei regions tropicali.

simbèi n.m. Filanha que sièrve ai carpentiers per traçar de grandis circonferenças.

simbiòsi n.f. 1. (biol.) Associacion d'organismes diferents, que li permete de viure per d'avantatges per cadun. 2. Union estrecha entre de personas, de causas.

simbiòt n.m. Organisme que viu en simbiòsi m'un autre d'una espècia diferenta.

simbiotic, a adj. Relatiu à la simbiòsi.

simbòl(e) n.m. 1. Signe figuratiu, èstre animat ò caua, que representa un concèpte, que n'es l'imatge, l'atribut: *La balança es lo simbòl de la justícia, la crotz de Tolosa es lo simbòl de la nacion occitana*. 2. Tot signe convencional abreviat. 3. (quim.) Letra ò grope de letras per designar lu elements. 4. (mat.) Signe grafic que figura un objècte matematic ò una operacion logica. 5. (teol.) (M'una majuscula) Formulari abreviat de la fe cristiana: *Lo Simbòl dei Apòstols*.

simbolic, a adj. 1. Qu'a lo caractèr d'un simbòl, qu'emplega de simbòles: *Figura simbolica*. 2. Que non a de valor ma es significatiu d'una intencion: *Un gèst simbolic*. 3. (inform.) Relatiu ai lengatges evoluits de programacion, qu'emplégon de mòts e de caractèrs alfanumerics.

simbolic n.m. Cen qu'es simbolic: *Lo simbolic e lo sacrat*.

simbolica n.f. 1. Ensèm sistematic de simbòles relatiu à un camp donat, à un periòde donat: *La simbolica medievala*. 2. Interpretacion, explicacion dei simbòles.

simbolicament adv. D'un biaís simbolic.

simbolisacion (-izacion) n.f. Accion de simbolisar; lo sieu resultat.

simbolisar (-izar) n.f. Exprimir au mejan d'un simbòle; èstre lo simbòle de: *L'olivier simbolisa la patz.*

simbolisme n.m. 1. Sistema de simbòles qu'exprimisse de crencas. 2. Sistema de signes eschris que lo sieu agençament respoande à de règlas, e que tradue visualament la formalisacion d'un rasonament. 3. Movement literari e artistic naissut à la fin dau s. XIXe e que, en s'estacant au mistèri e à l'essença espirituala dei causas e dei èstres, de la natura e de la pensada.

simbolista adj. e n. Qu'apartèn au simbolisme.

simèc n.m. Còup donat sus la gauta mé la man dubèrta. Sin.: **balorda, gautàs, pastisson.**

simecar vt. (*simèqui*) Picar à còups de simècs. Sin.: **mandar un simèc, amotlar, desgautar.**

simèla n.f. Sòla, semèla. ◇ *Jugar à simèla*: Jugar à sautamotons.

simetita n.f. Varietat d'ambre de Sicília.

simetria n.f. 1. Correspondença de posicion entre doi elements ò divers elements per rapoart à un ponch, à un plan median: *Verificar la simetria dei fenèstras sus una façada*. 2. Aspècte armoniós que resulta de la disposicion reguliera, equilibrada dei elements d'un tot: *Una cara que manca de simetria*. 3. (mat.) Transformacion pontuala que, à un ponch M, assòcia un ponch M' tau que MM' a un ponch fixe coma mitan (*simetria per rapoart à un ponch*), ò una drecha fixa coma mediatritz (*simetria per rapoart à una drecha*) ò un plan fixe coma mediator (*simetria per rapoart à un plan*). 4. (fis.) Proprietat dei equacions que descrivon un sistema fisic de restar invariants per un grope de transformacions.

simetric, a adj. 1. Qu'a de simetria. 2. Si di de doi causas parieri e opauadi; si di d'una d'aqueli doi causas per rapoart à l'autra: *Li doi partidas son simetriqui*. 3. (mat.) *Figura simetrica*: Figura globalament invariata dins una simetria. ◇ *Aplicacion simetrica (de divers variablas)*: Aplicacion invariata per tota permutacion dei variablas. ◇ *Diferença simetrica (de doi ensembles A e B)*: Ensemble, notat $A \Delta B$, dei elements qu'apartèn a A ò a B ma pas a la sieu interseccion. ◇ *Element simetric (d'un element a)*: Element d'un ensemble provedit d'una operacion que possedisce un element neutre que lo sieu compauat embé *a* es l'element neutre. ◇ *Relacion simetrica*: Relacion binària sus un ensemble tala que l'enonciat «*a* es en relacion embé *b*» equivau à «*b* es en relacion embé *a*» per tot coble (*a*, *b*) d'elements de l'ensemble.

simetric, a n. Tot element simetric d'un autre. ◆ n.m. (mat.) *Simetric d'un element*: Element simetric d'un autre element. ◇ (geom.) *Simetric d'un ponch*: Transformat d'aquieu ponch per una simetria. ◇ *Simetric d'una figura*: Lo tot dei simetrics dei sieus ponchs.

simetricament adv. Embé simetria.

simetrisable, a (-izable, a) adj. Que pòu èstre simetrisat.

simetrisacion (-izacion) n.f. Accion de simetrisar; lo sieu resultat.

simetrisar (-izar) vt. e intr. Agençar segond la simetria.

simfisi n.f. Articulacion fixa ò gaire mobila. Var.: **sinfisi**.

simfisiotomia n.f. (cir.) Seccion cirurgicala de la simfisi pubenca. Var.: **sinfisiotomia**.

simian, a adj. Relatiu à la monina.

simian n.m. *Simians*: Sotòrdre de primatas que comprèn toti li moninas.

simiesc, a adj. Que fa pensa à la monina. Sin.: **pitecoïde**.

similar(i), a (-ària) adj. Si de causas que poàdon, d'un biais ò d'un autre, èstre assimiladi una à l'autra. Sin.: **parier, equivalent, analògue, identic, semblable**.

similarament adv. Semblablement, parierament, identicament. Var.: **similariment**.

similaria n.f. Qualitat de causas semblabli. Var.: **similitud(a)**. Sin.: **semblança, analogia, conformitat**.

similariment adv. Similarament.

similaritat n.f. (didact.) Caractèr de cen qu'es similari; semblable.

similaur n.m. Loton addicionat de 12 à 15 per cent de zinc, emplegat dins la fabricacion de jòias de fantasia.

similicuer n.m. Tela qu'imita lo cuer.

similigravadura n.f. Procediment fotomecanic d'obtencion de clichats tipografics tramats à partir d'originals en miègi tenchas.

similisar (-izar) vt. Sotametre au similisatge.

similisatge (-izatge) n.m. (ind.) Tractament mecanic destinat à donar ai articles de coton un aspècte luent que sembla aqueu obtengut m'au mercerisatge.

similista n. Especialista en similigravadura.

similitud(a) n.f. 1. Semblança pauc ò pron perfècta, analogia. Var.: **similaria**. 2. (mat.) Proprietat que possedisson doi figuras semblabli. ◇ Transformacion pontuala d'un plan, que consèrva lu angles, compauada d'una rotacion e d'una omotecia de meme centre. 3. (mecn.) *Lèi de similituda*: Lo tot dei condicions impauadi ai maquetas (avions, naus, màquinas, etc.) per que lu resultats obtenguts au cors dei pròvas s'igon transpauables ai realisacions en grandor vertadiera.

simitarra n.m. Sabre oriental de la lama corba que s'alarga vèrs l'extremitat.

simon n.m. Vèn caud e violent dau desèrt.

simonia n.f. (relig.) Trafec d'objèctes sacrats, de bens espirituals ò de cargas eclesiastiqui.

simoniac, a adj. e n. Colpable de simonia.

simpatalgia n.f. (med.) Dolor dau sistema simpatic.

simpatectomia n.f. (cir.) Ablacion de ganglions ò de rets nervioi dau sistema simpatic.

simpatia n.f. 1. Inclinason naturala, espontanea, que bota doi personas una vèrs l'autra. 2. Participacion au gaug ò à la dolor, sentiment de benvolença: *Mostrar de simpatia per quauqu'un*. Sin.: **benvolença, atrach, amistat**.

simpatic, a adj. Qu'inspira de simpatia, qu'es agradiu. Sin.: **aimable, plasant, amistós, amistadós, agradable, benvolent**.

simpatic n.m. (anat.) un dei doi sistema nerviós regulators de la vida vegetativa (l'autre es lo *parasimpatic*). Sin.: **ortosimpatic**.

simpaticament adv. Embé simpatia. Sin.: **amistosament, aimablement, plasantament**.

simpaticoblastòma n.m. (patol.) Tumor dei cellulas dau simpatic.

simpaticoterapia n.f. Metòde de tractament dei afeccions ligadi à un trebolici dau sistema neurovegetatiu.

simpatisaire (-izaire), airtiz n. Simpatisant.

simpatisant (-izant), a adj. e n. Qu'es d'acòrdi m'ai ideas d'un partit ò d'una organisacion, ma sensa n'èstre soci. Var.: **simpatisaire**. Sin.: **partidari, adèpte, afiliat**.

simpatisar (-izar) vi. Aver de simpatia, d'amistat per una persona, anar d'acòrdi ensèms m'ela, devenir amics. Sin.: **s'endevenir amics, si faire amics, frairejar, fraternisar**.

simpatolitic, a adj. e n.m. Si di d'una substança que suprimisse lu efèctes de l'estimulacion dau sistema nerviós simpatic.

simpatòma n.m. (patol.) Tumor malinha dei cellulas dau sistema nerviós simpatic.

simpatomimetic, a adj. e n.m. Si di d'una substança que reproduhe lu efèctes provocats per l'estimulacion dei nèrvs simpatics.

simpatòsi n.f. Nom generic donat ai afeccions qu'an per origina una anomalia dau sistema nerviós simpatic.

simplement adv. D'un biais simple. Sin.: **aisadament, sincerament, bonament, à la (boana) franqueta**.

simplardaria n.f. Simplicitat.

simplardejar vi. Faire pròva de simplicitat.

simplarditge n.m. Estat de quauqu'un qu'es simplari. Sin.: **nescitge**.

simplari, ària adj. Un pauc simple, credule, nèsci. Sin.: **simplet**.

simplàs, assa adj. 1. Foarça simple. 2. Simplari.

simple, a adj. 1. Qu'es format d'un element solet, per op. à *compauat*. ◇ (quim.) Qu'es format d'àtòmes d'un element solet: *L'aur, l'oxigène son de còrs simples*. ◇ *Ligason simpla*: Ligason entre doi atòmes assegurada per un pareu d'electrons: *La ligason C-H es una ligason simpla*. ◇ (gram.) *Temps simple*: Forma verbala formada m'au vèrbo solet, sensa auxiliari. 2. Qu'es format d'un element solet, per op. à *doble, triple*, etc.: *Una còpia simpla* (facha d'un fuèlh solet). ◇ (bot.) Si di d'una fuèlha formada d'un limbe unic entier. 3. Que si sufisse solet, qu'a besonh de ren d'autre per produrre l'efècte asperat: *Crèire quauqu'un sus la sieu simpla paraula*. 4. Que si pòu capir, seguir, executar, aplicar facilament, per op. à *complicat*. ◇ (fam.) *Simple coma boanjorn*: Simplàs, que presenta minga dificultat. 5. Qu'es constituït d'un pichin nombre d'elements que s'organíson d'un biais clar, per op. à *complexè*. 6. Sensa

recèrca, sensa ornament inutiles: *Un vestit simple*. 7. Qu'es solament cen que lo sieu nom indica: *Un simple sordat*. ◇ *Simple particulier, simple ciutadan*: Persona qu'intervèn en nom pròpri, sensa exercir minga foncion oficiala. 8. Qu'agisse e parla francament, sensa pretension. 9. Que manca de finesa, que manifestà tròup d'ingenuitat: *Es brave, ma un pauc simple*.

simple n.m. 1. Cen qu'es simple: *Passar dau simple au complicat*. 2. Partida de tennis ò de tennis de taula entre doi jugaires solament. 3. *Simple d'esperit*: Nèsci, simplari.

simplet, a adj. Un pauc simple, credule. Sin.: **simplari**.

simplèx n.m. En telegrafia e transmission de donadas, mòde de transmission d'informacions dins un sens solet (per op. à *duplèx*).

simplèxe n.m. (mat.) Ensemble constituït per li partidas d'un ensemble donat.

simplicitat n.f. Qualitat d'aqueu ò de cen qu'es simple.

simplificable, a adj. Que pòu èstre simplificat.

simplificacion n.f. Accion de simplificar.

simplificar vt. (*simplifiqui*) 1. Rendre mai simple, pas tant complicat: *Simplificar un problema*. 2. (mat.) *Simplificar una fraccion*: Trovar la fraccion irreductible equivalenta, se n'i a una.

simplificator, tritz adj. e n. Que simplifica.

simplisme n.m. Tendenza à simplificar d'un biais excessiu.

simplista adj. e n. D'una simplicitat exagerada, que considèra solament un aspècte dei causas.

simpòsi n.m. Simpòsium.

simpòsiom n.m. Simpòsium.

simpòsium n.m. (lat.) 1. Dins l'Antiquitat grèga, complement dau sopar consacrat à la bevanda e ai intermèdis de tota sòrta. 2. Acamp ò congrès d'especialistas, sus un tema scientific particular. Var.: **simpòsi, simposiom**. Sin.: **collòqui**.

simptòma n.m. 1. (med.) Fenomène subjectiu (per op. ai signes, fenomènes objectius), que mete en evidença un trebolici foncional ò una lesion. 2. Indici, presatge: *Ai trovat dins la situacion actuala de simptòmas de crisi economica*.

simptomatic, a adj. 1. (med.) Qu'es lo simptòma d'una malautia. ◇ *Tractament symptomatic*: Aqueu que combate lu simptòmas d'una malautia sensa s'atacar ai sieu causas (per op. au tractament basat sobre l'etologia). 2. Que mete en evidença un estat de causas donat, un estat d'esperit particular: *Un eveniment symptomatic*. Sin.: **revelator**.

simptomatologia n.f. Estudi dei simptòmas dei malautias.

simptomatologic, a adj. Relatiu à la simptomatologia.

simulacion n.f. 1. Accion de simular e, espec., de far crèire d'èstre tocat per una malautia per n'en tirar un avantatge. 2. (tecn.) Metòde de mesura e d'estudi que consistís à remplaçar un fenomène, un sistema que si

vòu estudiar per un modèl mai simple ma qu'a un comportament analòg. 3. (dr.) Dissimulacion d'un acte per li partidas sota cubèrt d'un acte aparent.

simulacre n.m. Cen qu'a solament l'aparença de cen que pretende d'èstre: *Un simulacre de reconciliacion*.

simuladament adv. D'escondilhons.

simulador n.m. Simulator (dispositiu).

simular vt. 1. Faire paréisser coma reala una caua que non l'es: *Simular una malautia*. 2. Ofrir l'aparença de: *Simular un combat*. 3. (dr.) Travestir un acte sota l'aparença d'un autre.

simulat, ada adj. Que non es real: *Una fuga simulada*.

simulator, tritz n. Persona que simula un trebolici, un simptòma, una malautia.

simulator n.m. Dispositiu capable de reproduire lo comportament d'un aparelh que s'en vòu estudiar lo foncionament ò ensenhar l'utilisacion, ò d'un còrs que s'en vòu seguir l'evolucion. Var.: **simulador**.

simulia n.f. Moissara que li sieus larvas vívon dins li aigas correnti fixadi à de supòrts variats e que lu sieus adultes poàdon, dins lu país tropicals, transmetre divèrsi malautias grèvi espec. parasitari, coma la leishmaniòsi.

simultanea n.f. Espròva au cors de la quala un jogaire d'escacs juèga à l'encòup còtra divèrs adversaris.

simultaneament adv. Dins lo meme temps, à l'encòup.

simultaneïsme n.m. (liter.) Procediment de narracion que consistisse à presentar sensa transicion d'eveniments que si debànon au meme moments en divèrs luècs.

simultaneïtat n.f. Existença de diferenti accions dins lo meme instant; Sin.: **concomitança, concordança, coïncidença, endevenença**.

simultaneu, ea adj. Qu'acapita, existisse en meme temps: *Doi eveniments simultaneus*. Sin.: **concomitant, sincronic**.

sin abbrev. (mat.) Sinus.

sinagoga n.f. Edifici dont es celebrat lo culte israelita, sota la presidença dau rabbin.

sinalèfa n.f. Fusion de doi vocalas en una soleta (elision, contraccion ò sinerèsi).

sinalgia n.f. Associacion de doi dolors alunhadi una de l'autra.

sinallagmatic, a adj. Si di d'un contracte que compoarta d'obligacions recipròqui.

sinanterea n.f. (bot.) Composea.

sinantròpe n.m. Arcantropian d'un tipe reconoissut pròche de Pequín (China), classa dins lu *Homo erectus*, que remonteria à 500 000 ans.

sinapisat (-izat), ada adj. Senapisat.

sinapisme n.m. Senapisme.

sinapsi n.f. (neurol.) 1. Region de contacte entre doi neurònas. 2. Region de contacte foarça teuna entre lu doi protoplasmas de doi cellulas vesini.

sinapside n.m. *Sinapsides*: Nom de sotaclasse donat à de reptiles fossiles provedits d'una soleta fòssa temporalala e que sèmblon èstre lu antenats dirèctes dei mamifèrs.

sinaptic, a adj. Relatiu à una sinapsi.

sinarquia n.f. Govèrn exercit per un grope de personas.

sinartròsi n.f. (anat.) Articulacion fixa entre doi oàs.

sinartrodial, a adj. De la natura de la sinartròsi. Var.: **sinartrodiau**.

sinartrodiau, ala adj. Sinartrodial.

sinasa n.f. Enzima que pòu produrre una sintèsi.

sincerament adv. D'un biais sincèr. Sin.: **francament, leialament, verament, clarament, vertadierament**.

sincèr, a adj. 1. Que s'exprimisè sensa travestir la sieu pensada; franc, leial. 2. Qu'es dich, fach, sentit d'un biais franc; autentic, vèr: *Un remordiment sincèr*.

sinceritat n.f. Qualitat de cen qu'es sincèr, d'una persona sincèra, franca. Sin.: **franques(s)a, vertat, veracitat, leialtat**.

sincinesia n.f. Movement involontari que si produe dins un grope de muscles à l'ocasion d'un movement voluntari ò reflèxe d'una altra partida dau còrs.

sincipital, a adj. Dau sinciput. Var.: **sincipitau**.

sincipitau, ala adj. Sincipital.

sinciput n.m. (anat.) Partida superiora, cima de la tèsta. Sin.: **suc**.

sincitial, a adj. Relatiu au sinciput. Var.: **sincipitau**.

sincipitau, ala adj. Sincipital.

sinciput n.m. (mòt lat.) Massa de citoplasma que compoarta divèrs nucleus.

sinclinal, a adj. e n.m. (geol.) Si di d'un plec que la sieu convexitat es virada vèrs lo bas. Contr.: **anticlinal**. Var.: **sinclinau**.

sinclinau, ala adj. e n.m. Sinclinal.

sincòpa n.f. 1. Perda de conoissença brutalala e brèva, deuguda à la diminucion momentanea de la circulacion cerebrala. Sin.: **moriment, esvaniment**. 2. (mús.) Procediment ritmic que consistisse à desplaçar en lo prolongant un temps deble sus un temps foart ò sus la partida foarta d'un temps. 3. (ling.) Supression d'un fonema ò d'una sillaba dins un mòt.

sincopal, a adj. Relatiu à una sincòpa. Var.: **sincopau**.

sincopar vt. (*sincòpi*) 1. (mús.) Unir per sincòpa. 2. (ling.) Levar un fonema ò una sillaba dins un mòt. ♦ vi. (mús.) Formar una sincòpa.

sincopat, ada adj. (mús.) *Ritme sincopat, mesura sincopada*: Que compoarta de sincòpas.

sincopau, ala adj. Sincopal.

sincretic, a adj. Relatiu au sincretisme.

sincretisme n.m. 1. Sistema filosofic ò religiós que tende à faire fusionar de doctrinas diferenti. 2. (psicol.) Sistema arcaïc de pensada e de percepcion, que consistisse en una percepcion globala e confusa de diferents elements.

sincretista adj. e n. Que tende au sincretisme; partidari dau sincretisme.

sincrociclotron n.m. Accelerator de particulas, analòg au ciclotron, ma dins lo quau si tròva restablit

lo sincronisme entre la frequença d'un camp accelerator e la frequença de rotacion dei particulas.

sincròne, a adj. 1. Si di dei movements que si fan dins un meme temps. 2. Si di d'una màquina electrica dins la quala la frequença dei foarças electromotritz e la velocitat son dins un rapoart constant.

sincronia n.f. 1. (ling.) Estat de lenga à un moment determinat, independentament de la sieu evolucion. Contr.: **diacronia**. 2. Simultaneïtat d'eveniments, d'fachs.

sincronic, a adj. 1. Que si debana dins lo meme temps. 2. Que representa d'estúdia de fachs que si son produchs en meme temps.

sincronicament adv. D'un biais sincronic.

sincronisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de sincronisar. 2. (cín.) Accion de metre en concordança d'imatges e de sons dins un film.

sincronisar (-izar) n.f. Assegurar lo sincronisme de.

sincronisator n.f. (tecn.) Pèça que permete de portar au meme regime doi pinhons denant que s'igon engranats.

sincronisme n.m. Estat de cen qu'es sincròne; fach de si debana en meme temps.

sincrotron n.m. Accelerator de particulas dins lo quau lo camp magnetic creisse mé la velocitat di particulas. ◇ *Raionament sincrotron*: Raionament electromagnetic qu'eméton lu electrons en movement dins un camp magnetic.

sindactil(e), a adj. (med.) Que lu sieus dets son soudats.

sindactilia n.f. (med.) Fusion de dets dei mans ò dei pens.

sindèrma n.m. Substitut de cuer natural, obtengut per aglomeracion de fibras de cuer e de latèx de cauchoc natural ò sintetic.

sindato n.m. Sindon.

sindic n.m. (vivaroalpenc) Cònsol.

sindicacion n.f. Recampament de bancas per la realisacion d'una operacion financiera.

sindical, a adj. 1. Relatiu à un sindicat: *Conseu sindical*. 2. Relatiu au sindicalisme. Var.: **sindicau**.

sindicalisme n.m. 1. Movement qu'a per objècte de gropar li personas qu'exercisson un meme una mema profession, per aparar lu sieus interès.

sindicalista adj. Relatiu au sindicalisme, ai sindicats.

◆ n. Persona que milita dins un sindicat.

sindicar vt. (*sindiqui*) Organisar en sindicat: *Sindicar una profession*. ◆ **si indicar** v.pr. Aderir à un sindicat.

sindicat n.m. 1. Gropament, constituit per aparar d'interès professionals comuns: *Sindicat obrier*. 2. *Sindicat d'iniciativa*: Organisme que la sieu tòca es de favorisar lo torisme dins una localitat, una region. Sin.: **ofici dau torisme**. 3. (dr.) *Sindicat de comunas*: Establiment public que de comunas créon per exercir un servici intercomunal. ◇ *Sindicat de coproprietaris*: Organisme que recampa toi lu coproprietaris d'un immòble e qu'a per objècte la conservacion de l'immòble e l'administracion dei partidas comuni. 4. *Sindicat financier*: Gropament temporari de personas fisiqui ò

morali, qu'a per objècte l'estudi ò la realisacion d'una operacion financiera.

sindicat, ada adj. e n. Sòci d'un sindicat.

sindicatari, ària adj. e n. Persona que fa partida d'un sindicat de proprietaris ò d'un sindicat financier.

sindicau, ala adj. Sindical.

sindon n.m. 1. Lançòu dins lo quau si mete un moart per l'ensebelir. ◇ (espec.) Sant Sudari. 2. (cir.) Pichin tròç de tela, sostengut per un fieu estacat à la sieu partida mejana, qu'es introduch dins una dubertura facha dins lo crani.

sindròme n.f. 1. Lo tot dei simptoms d'una malautia. 2. Ensèm dei reaccions organiqui de quauqu'un qu'a patit d'un traumatisme.

sinecdòc n.m. Procediment d'estile que consistisse à pilhar la partida per lo tot (*Pagar tant per tèsta*), lo tot per la partida (*Ai crompat un vison*), lo genre per l'espècia, l'espècia per lo genre, etc.

sinecisme n.m. (Antiqu. gr.) Recampament de diferents vilatges en una ciutat.

sinectica n.f. (psicol.) Metòde d'estimulacion dei diferents moments de la creacion intellectuala, individuala ò en grope.

sinecura n.f. Emplec dont la paga es auta per gaire de trabalh. ◇ (fam.) *Non es una sinecura*: Es un trabalh que demanda totplen d'esfoarç, que presenta de dificultats.

sine die loc. adv. (mòts lat.) (dr.) Sensa fixar de jorn: *Remandar un acamp sine die*.

sine qua non loc. adj. (mòts lat.) Indispensable per que quauqua ren si fague, existisse: *La condicion sine qua non*. Sin.: **necessari, necite**.

sinequia n.f. (med.) Forma d'aderença de doi teissuts, dei parets opauadi au nivèu d'un organe: *Sinequia intra-uterina*.

sinerèsi n.f. 1. (quim.) Separacion dau liquide d'un gel. 2. (fon.) Fusion de doi vocalas contigüi en una sillaba soleta. Contr.: **dierèsi**.

sinergia n.f. Associacion de mantu organes per lo compliment d'una foncion.

sinergida n.f. Cellula vegetala vesina de l'oosfèra, e que pòu excepcionalament èstre fecondada.

sinergic, a adj. Relatiu à la sinergia; que resulta d'una sinergia.

sinergista adj. Si di d'un muscle que s'assòcia m'un autre per l'execucion d'un movement.

sinestesia n.f. 1. (psicol.) Associacion espontanea per correspondença de sensacions qu'apartènon à de camps diferents. 2. Trebolici dins la percepcion dei sensacions.

sinfisi n.f. 1. (anat.) Articulacion gaire mobila, formada per de cartilage fibrós e dau teissut conjontiu elastic. 2. (patol.) Avesinament anormal dei doi fuèlhs d'una seroa. Var.: **simfisi**.

sinfisiotomia n.f. Seccion cirurgicala de la simfisi pubenca. Var.: **simfisiotomia**.

sinfonia n.f. 1. Sonata per orquèstra caracterisada per la multiplicitat dei executants per cada partida instrumentala e per la diversitat dei timbres. ◇ *Sinfonia concertanta*: Composicion orquestrala dont fusionon lo

genre de la sinfonia e aqueu dei concèrts. 2. (lit.) Ensèm armonios de cauas que si complèton ben: Una sinfonia de colors.

sinfonic, a adj. Relatiu à la sinfonia: *Un concèrt sinfonic*.

sinfonista n. Persona que compaua ò executa de sinfonias.

sinforina n.f. Aubrilhon dei flors ròsi e dei fruchs blancs de la talha d'una cerièia (Família dei caprifoliaceas).

singaleta n.f. Tela de coton de la textura foarça clara emplegada per la preparacion de la gasa idrofila e de la gasa aprestada.

singame n.m. Vèrp nematòde (*Syngamus trachea*) que lo sieu acoblament es permanent. Es à l'origina de la singamòsi dei volalhas.

singamia n.f. (biol.) Acoblament animal dins lo quau lo mascle demòra ligat à la femèla fins à la sieu moart.

singamòsi n.f. Malautia respiratòria dei volalhas, que pertòca sobretot lu aucelons, deuguda à la presença de singames dins la traquea.

singaporian, a adj. e n. De Singapor.

síngaro, a adj. e n. Caraco.

singlar n.m. Poarc fèr.

singlara n.f. Femèla dau singlar. Sin.: **truèia fèra**.

singlaron n.m. Pichon dau singlar. Sin.: **porcatin**.

single n.m. (mòt angl.) Disc 45 torns m'un solet tròç per faça; disc numeric m'un tròç solet.

singleton n.m. (mòt angl.) 1. Carta qu'es soleta dins la sieu color dins la man d'un jugaire après la dona. 2. (mat.) Ensemble constituït d'un element solet.

singnat n.m. Peis marin dau còrs e dau morre foarça alongats (Família dei singnatides). Sin.: **espingòla comuna, cavau marin de Risso, agulha**.

singnatide n.m. *Singnatides*: Família de peis marins dau còrs alongat e filifòrme (singnats) ò en forma de «cavau marin» (ipocamps).

singular, a adj. e n.m. (it.) Singulier (corrent). Var.: **singular**.

singularament adv. Singulierament (corrent).

singularisar (-izar) vt. (it.) Singularisar (corrent). ♦ **si singularisar** v.pr. Si singularisar (corrent).

singularitat n.f. Singularitat (corrent).

singspiel n.m. (mòt alemand) Pèça de teatre alemanda, lo mai sovent d'un caractèr leugier e populari, dins la quala altèrnon lo parlat e lo cantat.

singular, a adj. e n.m. Singulier (corrent). Sin.: **curiós, unic, atipic, anormau, estranh, espantant**.

singularament adv. Singulierament (corrent).

singularisacion (izacion) n.f. Accion de singularisar ò de si singularisar.

singularisar (-izar) vt. Destriar dei autres per quauque ren d'inusitat: *Lo tieu comportament ti singularisa*. Sin.: **particularisar, diferenciar**. ♦ **si singularisar** v.pr. Si faire remarcar en faguent quauqua

ren que soarte de l'ordinari. Sin.: **si destriar, si particularisar**.

singularitat n.f. 1. Caractèr original, estranh de quauqua ren: *La singularitat d'un biais de si vestir*. 2. Biais extraordinari de parlar, d'agir; excentricitat. 3. (mat.) Particularitat en un ponch d'una corba ò d'una susfàcia. Sin.: **originalitat, unicitat, anomalia, particularitat**.

singulier, a adj. Diferent per quauqua ren d'inusitat, d'extraordinari. ♦ *Combat singulier*: Combat d'òme à òme. Var.: **singular**. Sin.: **duèl**.

singulier, a adj. m. e n.m. (gram.) Forma d'un mòt qu'exprimisse un nombre gal à l'unitat (per op. à plural) ò l'absença d'oposicion de nombre dins lu mòts non comptable (*de pan, de burre*). Var.: **singular**.

singulierament adv. 1. Totplen, foratment: *Èstre singulierament satisfach d'una decision*. 2. Principalament, especialament. 3. D'un biais estranh, original: *Si vestir singulierament*. Var.: **singularament**.

sinha n.f. 1. Títol que si dona ai frema dau pòble: *Dòna Babeta*. 2. Ponch de referiment terrèstre per la pesca.

sinhalacion n.f. Senhalacion.

sinhalament n.m. Senhalament.

sinhalar vt. Senhalar.

sinhalisacion (-izacion) n.f. Senhalisacion.

sinhau n.m. Senhau.

sinhet n.m. Signet.

sinhificança n.f. Significacion.

sinhificant n.m. Significant.

sinhificar vt. (*sinhifiqui*) Significar.

sinhificat n.m. Significat.

sinhificatiu, iva adj. Significatiu.

sinhificativament adv. Significativament.

sinhor n.m. Senhor.

sinhorejar vi. Senhorejar.

sinhoret n.m. Senhoret.

sinhoria n.f. Senhoria.

sinisacion (-izacion) n.f. Accion de sinisar; fach d'èstre sinisat.

sinisant (-izant), a n. 1. Sinològue. 2. Persona qu'a emparat lo chinés, que lo liège ò lo parla.

sinisar (-izar) vt. Marcar dei caractèrs de la civilisacion chinesa.

sinistrament adv. D'un biais sinistre. Sin.: **menegrament, funestament**.

sinistrat, ada adj. e n. Victima d'un sinistre. Sin.: **damatjat**.

sinistre, a adj. 1. De marrit auguri, qu'anóncia un malastre, una catatròfa. 2. Inquietant, que fa nàisser l'esfrai. 3. Triste e enuiós. Sin.: **menèbre, funèst**.

sinistre n.m. 1. Eveniment catastrofic que provòca de grandis perdas materiali e umani. 2. (dr.) Fach damatjable, de natura à metre en juèc la garentia d'un assureire. Sin.: **auvari, mauparada, damatge**.

sinistocardia n.f. Posicion dau coar desviat à seneca. Contr.: **dextrocardia**.

sinistròsi n.f. 1. Estat mental patologic, m'una idea deliranta de prejudici corporal que si fica dins l'esperit d'unu accidentats. 2. (fam.) Pessimisme sistematic.

sinitat n.f. Caractèr de cen qu'es pròpri à la civilisacion chinesa.

sinn-feiner n.m. Partidari dau Sinn Féin.

sinodal, au adj. Relatiou à un sinòde. Var.: **sinodau**.

sinodau, ala adj. Sinodal.

sinòde n.m. 1. Dins la Glèia catolica, assemblada d'eclésiastics ò d'evesques, que lo papa convòca per deliberar dei afaires d'un diocèsi ò dei problemas generals de la Glèia catolica. 2. Dins la Glèia reformada, assemblea dei delegats (pastors e laïcs) dei conseus parroquials ò regionals.

sinodic n.m. Recuèlh dei decisions d'un sinòde.

sinodic, a adj. 1. Que pertòca un sinòde, que resulta d'un sinòde. 2. *Revolucion sinodica*: Interval de temps comprés entre doi retorns d'una planeta à la mema posicion per rapoart au Soleu e à la Terra.

sinologia n.f. Estudi de l'istòria, de la lenga e de la civilisacion chinesa.

sinològue, òga n. Especialista de sinologia.

sinonime adj. e n.m. Si di de tèrmes que si poàdon substituir un à l'autre dins una frasa sensa cambiar lo sens d'aquesta frasa. Contr.: **antonime**.

sinonimia n.f. Relacion entre de tèrmes sinonimes. Sin.: **equivalença, analogia**.

sinonimic, a adj. Que pertòca la sinonimia. Sin.: **equivalent, analògue**.

sinòpsi n.f. Obratge que dispaua en columnas parallèli lo tèxte original grèc dei promiers tres Evangèlis.

sinopsia n.f. (med.) Forma de sinestesia, au cors de la quala la percepcion d'un son produe dins lo subjècte de fenomènes de vision colorada.

sinòpsis n.m. 1. Expauat escrich breu d'un subjècte de film, que constitue un començament de scenari. Sin.: **sintèsi, esquema**. 2. Agach donat sus la totalitat d'una sciéncia, d'un tema d'ensenhament. 3. Tableau sinoptic qu'enclau la totalitat dei partidas de la sciéncia.

sinoptic, a adj. Qu'ofrisse una vista generala d'un tot: *Tableau sinoptic*. ◇ *Carta sinoptica*: Carta meteorologica que representa à l'encòup li isobaras, li fronts e li massas d'ària. ◇ *Evangèlis sinoptics* ò *sinoptics*, n.m. pl.: Lu promiers tres Evangèlis, de sant Matieu, de sant Marc e sant Luc, que presènton de grandi semblanças.

sinostòsi n.f. (anat.) Soudadura totala de doi oàs vesins, sovent observada entre d'oàs dau crani.

sinostotic, a adj. Relatiu à la sinostòsi.

sinotibetan, a adj. e n.m. Si di d'una familha de lengas que recampa lo chinés e lo tibetobirman.

sinovectomia n.f. (cir.) Ablacion de la membrana sinoviala d'una articulacion.

sinovia n.f. Liquide incolòre, viscos, que lubrifica li articulacions.

sinovial, a adj. Relatiu à la sinovia. ◇ *Membrana sinoviala* ò *sinoviala*, n.f.: Teissut fin, transparent, que

recuèrbe tota la cavitat articulària, en defoara dei susfàcias articulari e secrèta la sinovia. Var.: **sinoviau**.

sinoviau, ala adj. Sinovial.

sinoviortèsi n.f. (med.) Tractament de diversè afecçons articulari fondat sobre la destruccion de la sinoviala patologica.

sinoviti n.f. Inflamacion d'una membrana sinoviala.

sintactic, a adj. Sintaxic.

sintactician, a n. Persona especialisada en l'estudi de la sintaxi.

sintagma n.m. (ling.) Grope d'elements que fórmon una unitat dins una organisacion ierarquisada: *Sintagma nominal, verbal, adjectival*.

sintagmatic, a adj. 1. Relatiu à un sintagma. 2. Si di dei relacions qu'existisson entre d'unitats lingüistiqui qu'aparèisson efectivament dins la cadena parlada (per op. à *paradigmatic*).

sintaxi n.f. 1. (ling.) Partida de la gramàtica que descriu li règlas per li quali li unitats lingüistiqui si combínon en frases. ◇ Lo tot d'aquesti règlas, caracteristiqui de tala ò tala lenga. 2. (fig.) Ensèm de règlas que regisson un mejan d'expression donat (música, cinéma, etc.). 3. (log.) Estudi dei relacions entre li expressions d'un lengatge formal. 4. (inform.) Lo tot dei règlas d'escriptura d'un programa permissi dins un lengatge de programacion e que forma la gramàtica d'aqueu lengatge.

sintaxic, a adj. 1. Relatiu à la sintaxa, ai relacions entre li unitats lingüistiqui. 2. (log.) Que si rapoarta à l'aspècte formal d'un lengatge, d'un sistema (per op. à *semantic*). 3. (inform.) Relatiu à la sintaxi d'un programa ò d'un lengatge de programacion. Var.: **sintactic**.

sinterisacion (-izacion) n.f. Accion de sinterisar.

sinterisar (-izar) vt. (tecn.) Faire d'objèctes solides au mejan d'un revestiment de matèrias plastiqui infusibla.

sintèsi n.m. 1. Operacion intellectuala per la quala son recampats dins un tot coerent, estructurat e omogeneu divers elements de conoissença que pertòcon un camp particulier. Contr.: **analisi**. 2. Expauat d'ensèm, global, que dona solament lu elements essencials: *Una sintèsi istorica*. Contr.: **analisi**. 3. (quim.) Preparacion d'un còrs compauat à partir dei elements constitutius. ◇ *Imatges, sons de sintèsi*: Imatges, sons artificials produchs mé de mejans optics, electronics ò informatics. ◇ *Sintèsi additiva, sintèsi sostractiva*: Procediments de tricromia que perméon de tirar de fotografias en colors sigue per addicion dei tres colors fundamentali, sigue per sostraccion dau blanc dei tres colors complementari.

sintetic, a adj. 1. Relatiu à la sintèsi, que n'en resulta: *Un rasonament sintetic*. 2. Que presenta una sintèsi, considèra li cauas dins la sieu globalitat: *Aver una vista sintetica de la situacion*. 3. (quim.) Obtengut per sintèsi.

sinteticament adv. D'un biais sintetic.

sintetisable (-izable), a adj. Que pòu èstre sintetisat.

sintetisaire (-izaire) n.m. 1. Aparelh electronic accionat au mejan d'un clavier ò de potenciomètres, e capable de produire un son à partir de senhals electric numerics. 2. *Sintetisaire d'imatges*: Generator electronic

d'imatges de television, proveït d'una memòria e d'un programa de tractament.

sintetisar (-izar) vt. 1. Recampar per síntesi; presentar sota forma sintetica. Contr.: **analisar**. 2. (quim.) Preparar per síntesi.

sintetisme n.m. Tecnica e estetica picturala francesa de la fin dei ans 1880, fondada sobre l'usatge de grands aplats de colors dei contorns vigorosament marcats.

sintòne, a adj. (psicol.) Si di d'un subjècte que vibra en armonia m'au mitan dins lo quau si tròva. Var.: **sintonic**.

sintonia n.f. 1. (psicol.) Caracteristica d'un subjècte sintòne. 2. (fis.) Acòrdi en resonança de divers circuits electricics qu'oscillon sus una mema frequença.

sintonic, a adj. Sintòne.

sintonisacion (-izacion) n.f. Accion de sintonisar; lo sieu resultat.

sintonisar (-izar) vt. 1. (psicol.) Metre una persona en estat de sintonia, en totala armonia m'ai sieus sentiments. 2. (electron.) Ajustar entre elu doi circuits electronicics qu'an la mema frequença.

sintonisator (-izator) vt. Receptor ràdio sensa amplificator ni autparlant. Sin.: **túner** (angl.).

sinuós, oa adj. 1. Que fa de replecs, de bestorns: *Lo cors sinuós d'un fluvi*. Sin.: **bestoart, serpetejant, serpentós, tortuós, ondejant, viradís, tornadís**. 2. (fig.) Que non va directament à la sieu tòca: Una pensada sinuosa.

sinuositat n.f. 1. Bestorn que fa quauqua ren de sinuós. Sin.: **bescontorn, viravòuta, corba**. 2. Caractèr de cen qu'es sinuós.

sinus n.m. 1. (anat.) *Sinus ossós*: Cavitat dins divers oàs de la tèsta (frontal, maxillari superior). ◇ *Sinus cranian*: Canal venós comprés dins l'espessor de la boïta craniana (sinus cavernós, sinus drech). ◇ *Sinus dau coar*: Promiera porcion dau tube cardiac de l'embrion, que formerà li aurelhetas, e ponch de partença de l'influx nerviós que comanda la contraccion cardiaca.

sinus n.m. (mat.) Foncion qu'assòcia à un arc de cercle $\widehat{AB}$ ò à l'angle $\widehat{AOB}$ correspondent lo quocient dei mesuras algebricui de OQ e OC, dont Q es la projeccion ortogonal de B sus lo diamètre OC perpendiculari à OA (simb. **sin**).

sinusal, a adj. Relatiu au sinus dau coar. Var.: **sinusau**.

sinusau, ala adj. Sinusal.

sinusian, a adj. (anat.) Relatiu à un sinus.

sinusiti n.f. Inflamacion dei sinus ossós de la faça.

sinusografia n.f. Radiografia dei sinus dau crani.

sinusotomia n.f. (cir.) Encisa d'un sinus.

sinusoïda n.f. (mat.) Corba plana que representa graficament li variacions dau sinus ò dau cosinus d'un angle.

sinusoïdal, a adj. 1. (mat.) Si di d'un movement ò d'una corba que lo sieu supoart es una sinusoïda ò que presenta d'arcas semblabli à-n-aqueli d'una sinusoïda. 2. Si di d'una foncion qu'a per grafe una sinusoïda. 3. Si di

d'un fenomène periodic que la sieu grandor caracteristica es representada au mejan d'una foncion sinusoïdala dau temps. Var.: **sinusoïdau**.

sinusoïdau, ala adj. Sinusoïdal.

sionisme n.m. Movement que lo sieu objècte fuguèt la constitucion d'un Estat judieu en Palestina.

sionista adj. e n. Relatiu au sionisme; partidari dau sionisme.

siox adj. e n. D'un grope etnic e lingüistic amerindian dau Centre e dau Sud-Èst d'Amèrica dau Nòrd.

sipo n.m. Aubre grandàs de la forèst densa africana, que lo sieu boasc es emplegat en fustaria exteriora, en ebanistaria, per lo contraplacat (Família dei meliaceas).

sir n.m. ['sœr] (mòt anglés) Títol d'onor donat en Anglatèrra.

siracusan, a adj. e n. De Siracusa.

sirena n.f. 1. (mit.) Demòni marin femeu representat sota forma d'auceu ò de peis mé la tèsta e lo pièch d'una frema, e que lu sieus cants seductors provocàvon de naufragats. 2. Aparelh que manda un son potent que sièrve de senhal ò d'alarma: *La sirena dei pompiers, una sirena de polícia*. Var.: **serena**.

sirenian n.m. *Sirenians*: Òrdre de mamifèrs erbivòres marins e fluvials proveïts de nadarèlas, coma lo lamantin.

sirèx n.m. Insècte imenoptèr que la sieu larva viu dins lo boasc dei conifèrs.

siri n.m. Auceu comun, que fa lo sieu nido dins li sebiças ò sus lo soal (Família dei fringillidats).

siriac n.m. Lenga semitica derivada de l'arameu, demorada coma lenga literària e liturgica dins un molon de comunautats cristiani d'Orient Mejan.

sirian, a adj. e n. De Síría.

sirigauda n.f. Mena de dança: «*Farà à mai que d'un balà la sirigauda*» (Rancher). ◇ *Batre la sirigauda*: Aver totplen frèi, bolegar per combatre lo frèi (sobretot en asperant despí longtemps dins lo frèi). Sin.: **sirigaudar, faire de taquetas**.

sirigaudar vi. Batre la sirigauda.

siringa n.f. Flaüta de Pan.

siringòma n.m. Pichins adenòmas dei glàndolas sudoripari.

siringomièlia n.f. Malautia dau sistema nerviós central dins la quala la destruccion de la substança grisa de la mesolha espinala provòca la perda de la sensibilitat à la dolor e à la temperatura.

siringotomia n.f. (cir.) Operacion de la fistule per incision.

sirins n.m. Organe dau cant dei auceus.

siròc n.m. (Etim.ar. *suruk*) Vent caud e sec que bufa dau desèrt sus lo bacin mediterraneu. 1300: «*Mas siroc e labech feron mala tempesta / Als nauchiers en la mar / Que vela non lur resta.*» R.Feraut. Var.: **eissalòt, eissiròc, seiròc**.

sirocada n.f. Còup de siròc. Var.: **seirocada**.

sirocàs n.m. Siròc foart. Var.: **seirocàs**.

siròp n.m. Liquide format de sucre en solució concentrada e de substàncias aromatziqui ò medicamentòs.

siròparia n.f. Fàbrica de siròp.

siròpós, oa adj. Qu'es de la natura, de la consisténcia dau siròp; viscos.

sirtaki n.m. Dança d'origina grèga.

sirventés n.m. Genre poetic occitan que tracta de l'actualitat, especialament politica, sus lo mòde polemic e satiric: *Lu sirventés de Pèire Cardenal còtra lu religiós*. Var.: **sirventesc**.

sirventesc n.m. Sirventés.

sisal n.m. Agave dau Mexic que li sieu fuèlhas an de fibras que s'emplégon per faire de sacs, de coardas.

sisimbre n.m. Planta erbacea, finda sonada *roqueta* (Família dei crucifèrs). Var.: **sisimbri**.

sisimbri n.m. Sisimbre.

sismal, a adj. Si di de la linha que seguísse l'òrdre de gacilhada dins un seïsme. Var.: **seïsmal, seïsmau, sismau**.

sismau, ala adj. Sismal.

sismic, a adj. 1. Relatiu ai seïsme. 2. *Prospeccion sismica* ò *sismica*, n.f.: Metòde de prospeccion fondat sobre la propietat qu'an li ondas sonòri provocadi per una explosion au vesinatge de la susfàcia dau soal de subir de refraccions (*sismica-refraccion*) e de reflexions (*sismica-reflexion*) ai susfàcias de contacte de jaças qu'an de velocitats de transmission diferenti, en foncion de en seguissent de lèis analògui à-n-aqueli de l'òptica. Var.: **seïsmic**.

sismicitat n.f. Localisacion e frequéncia dei seïsmes, que son en rapòrt m'ai grandis linhas de fracha. Var.: **seïsmitat**.

sismofòne n.m. Microfòne utilizat dins li recèrcas petrolifèri, au mejan dau metòde sismic, per enregistrar li ondas provocadi per lu espetaments.

sismografe n.m. Aparelh destinat à enregistrar l'ora, la durada e l'amplituda dei seïsmes. Var.: **seïsmodografe**.

sismograma n.m. Traçat d'un sismografe. Var.: **seïsmodograma**.

sismologia n.f. Sciéncia dei seïsmes. Var.: **seïsmodologia**.

sismologic, a adj. De la sismologia. Var.: **seïsmodologic**.

sismològue, òga n. Especialista de sismologia. Var.: **seïsmodològue, seïsmodològa**.

sismomètre n.m. Aparelh analògue au seïsmodografe, mas desprovedit d'enregistraire. Var.: **seïsmodomètre**.

sismometria n.f. Lo tot dei tecnicas d'enregistrament dei ondas sismiqui. Var.: **seïsmodometria**.

sismoterapia n.f. (psiquiatria) Electrochòc; convulsivoterapia.

sistema n.m. 1. Ensèms ordenat d'ideas científiqui ò filosofièr. ◇ *Esperit de sistema*: tendéncia à reduire tot en sistema, à agir, à pensar en partent d'ideas fachis. 2. Combinason d'elements acampats per formar un ensèms: *Sistema solari, sistema moleculari*. ◇ *Sistema neblós*: Lo tot dei diferents tipas de neblas qu'acompanhon una perturbacion completa. 3. Ensèms d'organes ò de teissuts

d'una mema natura e destinats à de foncions analògui: *Sistema pilós*. 4. Ensèms de tèrmes definits per li relacions qu'entretènon entre elu: *Sistema lingüistic, fonologic*. ◇ *Sistema d'equacions*: Ensèms de divèrsi equacions que lïgon à l'encòup diferenti variabli. ◇ *Sistema de referéncia*: Ensèms de còrs, considerats coma fixes, per rapòrt ai quaus si definísse lo movement d'un autre còrs. ◇ *Teoria dei sistemas*: Teoria generala e interdisciplinària qu'estúdia lu sistemas en tant qu'ensèms d'elements, materials ò non, en relacion mutuala e que fórmon un tot. 5. *Sistema internacional d'unitats (SI)*: Sistema de mesuras decimal mé sèt unitats de basa (mètre, quilograma, segonda, ampèr, kelvin, mòla, candela). ◇ (econ.) *Sistema monetari europeu (S.M.E.)*: Sistema d'armonisacion dei cambis dei diferenti monedas europeï (vengut pi sensa efècte per lu país qu'adoptèron l'euro). 6. Mòde d'organizacion, estructura: *Sistema alfabetic*. 7. (psican.) Instança. 8. Metòde de classificacion dins la quala si fa l'esforç de destriar li parentats entre li espècias. 8. Ensèms de metòdes, destinats à assegurar una foncion definida ò à produrre un resultat: *Sistema d'educacion*. 9. Mejan gaubiós per obtenir quauqua ren: Un sistema per faire fortuna. 10. Biais de govèrn, d'administracion, d'organizacion sociala: *Sistema capitalista, sistema electoral, sistema penitenciari*. 11. Aparelh ò dispositiu format d'elements agençats e qu'asseguron una foncion determinada: *Sistema d'esclairatge*. ◇ *Sistema d'arma*: Ensèms d'equipaments organizat à l'entorn d'una arma per n'assegurar la messa en òbra. ◇ *Sistema de construccion*: Ensèms d'elements determinats per realisar una construccion, espec. industrial. ◇ (inform.) *Sistema d'esplecha*: Logicial que permete la gestion d'un computador, independent dei programas d'aplicacion ma indispensable per que sígon mes en òbra. ◇ *Sistema expert*: Programa elaborat per la resolucion dei problemas especifics en emplegant li conoissenças amolonadi dins un camp especializat e en canalisant la recèrca dei solucions. 12. (espòrts) Pèça metallica montada sus un pèrno, dins la quala si plaça lo rem.

sistamar vt. Organisar. Sin.: **engimbrar, endreïçar, preparar, armonisar**.

sistematic, a adj. 1. Relatiu à un sistema; combinat d'après un sistema: *Rasonament sistematic*. 2. Qu'es fach embé metòde, en foncion d'un òrdre determinat per avança: *Classament sistematic*. Sin.: **metodic**. 3. Que pensa e agisse d'un biais peremptòri, sensa tenir còmpte dei circonstanças; que manifestà aqueu comportament: Una oposicion sistematica.

sistematica n.f. 1. Ensèms de donadas, de metòdes que fórmon un sistema ò que relèvon d'un sistema. 2. (biol.) Classificacion ierarquisada dei èstres vivents.

sistematicament adv. D'un biais sistematic.

sistematician, a n. Biologista especialista de sistematica.

sistematizacion (-izacion) n.f. Accion de sistematisar; fach d'èstre sistematizat. Sin.: **normalisacion, regulacion**.

sistematizar (-izar) vt. 1. Redurre, organizar en un sistema definit. Sin.: **normalisar**, **regular**. 2. (Sensu compl.) Jutjar à partir d'ideas fachi.

sistematizat (-iada) adj. (psiquiatria) *Deliri sistematizat*: Deliri dins lo quau li ideas deliranti son organisadi progressivament e dónon una impression de coerença e de logica.

sistemic, a adj. 1. (didact.) Relatiu à un sistema pilhat dins la sieu globalitat. ◇ *Analisi sistèmica* ò *sistèmica*, n.f.: Que considèra lu elements d'una conformacion complèxa, lu fachs (espec. lu fachs economics), non isoladament ma globalament, en tant que partidas d'un ensèm que lu sieus compausants son dins una relacion de dependença recipròca. 2. (agric.) Si di de produchs fitosanitaris veiculats per la saba e qu'agisson au nivèu de toi lu organes de la planta: *Insecticida sistemic*.

sistil(e), a n.m. (arquít.) Sistema d'entrecolumnament dins lo quau l'interval que separa doi columnas es de doi diamèters, sigue quatre modules.

sistòla n.f. Periòde de contraccion dau coar e dei artèrias. Contr.: **diastòla**.

sistolic, a adj. Relatiu à la sistòla. Contr.: **diastolic**.

sistre n.m. Tota ròca (sedimentària ò metamorfica) que si pòu debitar en fuèlhs, e espec. ròca dau gran fin e de l'estructura foliacea. Sin.: **esquist**. ◇ *Sistre bituminós*: Sistre m'una foarta concentracion en matèria organica, que s'en pòu extraire un òli semblable au petròli.

sistre n.m. (mús.) Instrument de música format d'un encastre sus lo quau son enfiladi de còcas de fruchs, de gruèlhas ò de rodèlas metalliqui que si vènon urtar una mé l'autra.

sistriera n.f. Terren format de sistre.

sistrós, oa adj. De la natura dau sistre.

sitar n.m. Instrument originari d'Índia, dei coardas peçugadi.

sitarista n. Sonaire de sitar.

site n.m. 1. Paisatge considerat dau ponch de vista de l'armonia, de la belessa. 2. Luèc geografic considerat dau ponch de vista d'una activitat, de divers activitats: *Un site industrial*. 3. (geogr.) Configuracion pròpria dau luèc ocupat per un establiment uman e que li fournisse lu elements locals de la vida materiala e li possibilitats d'extension (aiga, natura dau soal, materiaus de construccion). ◇ *Site pròpri*: Cauçada, via reservada ai veïcules de transpòrt collectiu. 4. (mil.) ◇ *Linha de site*: Linha dreche que jonhe una arma au sieu objectiu au moment dau tir. ◇ *Angle de site* ò *site*: Angle que fórmon la linha de site m'au plan orizontal.

sit-in n.m. inv. (mòt angl.) Manifestacion non violenta que consistisse, per lu participants, à si setar sus la via publica ò dins un luèc public. Sin.: **setament**.

sitiomania n.f. (psiquiatria) Impulsion à manjar d'un biais excessiu; bolimia.

sitogoniomètre n.m. Aparelh de mesura dei angles de site, dei escarts angularis, etc.

sitològue, òga n. Especialista de l'estudi e de la conservacion dei sites naturals.

sitomètre n.m. Instrument elementari que permete à un observator de determinar lo site d'un ponch.

sitosteròl n.m. Esteròl lo mai present dins lo règne vegetau.

situacion n.f. 1. Biaïes que quauqua ren, un luèc es plaçat per rapoart à d'autri cauas, à d'autres luècs; posicion, emplaçament, localisacion. ◇ (geogr.) Localisacion d'una vila per rapoart à la sieu region. 2. Estat, foncion de quauqu'un, de quauqua ren dins un grope; plaça, reng: *Situacion d'un país dins l'Union europea*. Sin.: **estança**, **estament**. 3. Plaça, emplec remunerat e estable: Aver una bèla situacion. 4. Estat de quauqua ren, d'un grope, d'una nacion, per rapoart à una conjuntura donada, dins un camp donat: *La situacion economica*. Sin.: **estament**, **estança**, **endevenença**. 5. *En situacion*: Dins de condicions mai pròchi que possible de la realitat. ◇ *En situacion de*: En mesura de, en capacitat de, en estat de, qu'a la possibilitat de. 6. (liter.) Estat caracteristic eissit d'una accion ò d'un eveniment e que tradúon un personatge ò divers personatges d'un raconte, d'una comèdia, etc.: *Una situacion tragica, lo comic de situacion*.

situacionisme n.m. Movement contestatari fondat en lo 1957, sobretot desvolopat dins lo mitan universitari, que preconisava l'emplec unitari de toi lu mejans de cambiament de la vida quotidiana.

situacionista adj. e n. Dau situacionisme.

situar vt. (*situi*) Determinar la plaça, la situacion dins l'espaci ò lo temps de: *Situar un vilatge sus una carta*. Sin.: **plaçar**, **emplaçar**, **establir**, **plantar**, **localisar**, **delimitar**. ◇ **si situar** v.pr. 1. Si trovar: *Una vila que si situa dins lo nòrd dau país*. 2. S'orientar.

situat, ada adj. Si di d'una vila, d'un edifici, etc., per rapoart ais alentorns, à l'exposicion: *Una maion ben situada*. Sin.: **plaçat**, **emplaçat**, **establit**, **plantat**, **localisat**, **delimitat**.

sivaïsme n.m. Civaïsme.

sivaïta adj. e n. Civaïta.

sixta n.f. (mús.) Interval de sièis gras.

sizena n.f. Ensèm de sièis cauas.

sizigia n.f. (astr.) (astron.) Conjoncion ò oposicion de la Luna m'au Soleu (Luna nòva ò plena).

ska n.m. Tipe de música jamaïcana, naissut au començament dei ans 1960.

skai n.m. (nom depauat) Materiau sintetic qu'imita lo cuer.

skate n.m. (angl.) Skateboard.

skateboard n.m. (angl.) Planca à rotletas. Var.: **skate**.

sketch n.m. (mòt angl.) Òbra dialogada de corta durada, generalament comica, representada au teatre, à la television, au cinéma. Sin.: **sceneta**, **comedieta**.

skif n.m. (mòt angl.) Nau d'espòrt foarça estrecha e foarça lònga, m'un remaire solet.

skinhead n. (mòt angl.) Jove marginal qu'a un comportament de grope agressiu, volontiers xenofòbe e racista, e que manifestà la sieu adesion ai ideologias guerrieri per un crani rasat. Sin.: **tèstarasada**.

skípper n.m. (mòt angl.) 1. Comandant de bòrd d'un yacht. 2. Aqueu que dirigisse una nau à vela de regata.

Sm Simbòle dau samari.

S.M.E. Sigla per lo *Sistema Monetari Europeu*.

S.M.I.C. n.m. Salari minimum interprofessional de creissença.

smilodon n.m. Grand felin fossile dau pleistocène m' ai dents canini en forma de ponhal.

smithsonita n.f. Carbonat natural de zinc.

smòg n.m. (mòt anglés) Neblaresc e fum mesclats, en dessobre dei concentracions urbani e sobretot industrials.

smoking n.m. (angl.) Esmoquing.

smorzando adv. (mús.) (mòt it.) En afeblissent lo son.

smurf n.m. (angl.) Dança caracterisada per de movements bruscs coma aquelu d'un robòt e per de figuras acrobatiqui au soal.

sn (fis.) Simbòle de l'estène.

Sn Simbòle de l'estanh.

snack n.m. Esnac.

snack-bar n.m. Esnac-bar.

snow-boot n.f. (mòt angl.) Cauçadura de cauchoc que si pòu metre en dessobre de cauçaduras ordinari.

soabi, àbia adj. e n. Originari ò estatjant de Soàbia.

◆ n.m. Dialècte alemanic parlat en Soàbia.

soailí n.m. Lenga banto parlada dins l'èst de l'Africa.

soal n.m. 1. Tèrra considerada per la sieu natura ò li sieu qualitats productivi: *Soal fertile*. ◇ (pedol.) Partida superficiala, mòbla, de l'escòrça terrèstra, que resulta de la transformacion, au contacte de l'atmosfèra, de la jaça d'en sota (*ròca maire*), e sotamessa à l'erosion e à l'accion de l'òme. 2. Susfàcia de la tèrra, trabalhada ò non. 3. Terren sus lo quau si bastisse, si camina. ◇ *Coeficient d'ocupacion dei soals (C.O.S.)*: Document d'urbanisme que fixa li condicions e li servituds relatiu à l'utilisacion dei soals. ◇ (tr. publ.) Branca de la mecanica generala qu'estúdia toi lu problemas dei fondacions dins lu travalhs publics e lo gèni civil. 4. Susfàcia que forma la paret inferiora d'una pèça ò la part horizontala entre doi plans: *Lo soal de la cròta, un soal recubèrt de tometas*. 5. Lauva ò pèça de boasc en tràvers e en bas de la dubertura d'una poarta. ◇ Intrada d'una maion, d'una pèça.

soal-moart n.m. Pichin espaci practicat dins la partida auta d'una pèça talhada en doi per un soal.

soam n.m. 1. Estat d'una persona que la sieu vigilança si tròva suspenduda d'un biais immediatament reversible: *Aver lo soam leugier*. ◇ *Cura de soam*: Tractament mè de calmants, que provòca un soam pauc ò pron lòng. ◇ *Malautia dau soam*: Malautia contagiosa transmesa per la glossina. Sin.: **tripanosomiasi**. 2. Envuèia, besonh de durmir: *Aver soam*. 3. Estat momentaneu d'inercia, d'inactivitat. 4. *Lo soam etèrne*: La moart.

soarba n.m. Fruch manjadís dau sorbier.

soarre n.f. Sòrre.

soastre n.m. Coarda dobla de serratge que mantèn lo cargament d'una carreta.

sobeiran, a adj. 1. Superior, au nivèu mai aut: *Un mesprètz sobeiran*. 2. Qu'a un poder superior, en

dessobre de tot autre: *Lo pòble es sobeiran*. 3. Que non si pòu anar còntre, que non es susceptible de recors: *Un jutjament sobeiran*. 4. Un remèdi sobeiran: Que la sieu eficacitat es segura, infalhibla. Var.: **sovrán** (it.).

sobeiran, a adj. e n. Persona qu'exercisse lo poder mai aut; rèi, emperaire. Sin.: **senhor, prince, monarca**.

sobeiran n.m. (filos.) Instança que detèn lo poder politic (un individú, una assemblea, lo pòble).

sobeiran n.m. Anciana moneda d'aur d'Angletèrra, que valia una liura esterling avant lo 1915.

sobeiranament adv. 1. Au ponch mai aut: *Un libre sobeiranament noiós*. 2. M'un poder sensa contestacion possible. Var.: **sovránament** (it.).

sobeiranitat n.f. 1. Autoritat sobeirana: *La sobeiranitat dau pòble*. 2. Poder reconoissut à l'Estat, qu'implica l'exclusivitat de la sieu competença sus lo territòri nacional e la sieu independença dins l'òrdre internacional dont es limitat unicament per lu engatjaments qu'a pilhat. ◇ *Sobeiranitat nacionala*: Principi dau drech public francés segond lo quau la sobeiranitat es passada dau rèi à l'ensèm dei ciutadans. Var.: **sovránitat** (it.).

sobèrna n.f. 1. Corrent, auça, onda, manigèu, èrsa. 2. Flux sotamarin que monta sota la susfàcia de l'aiga, particulierament dins la fos de Gironda. ◇ (fig.) *Anar, denedar còntre subèrna*: Èstre d'un vejaire opauat à l'opinion, à una dicha, generalament admissa. 1195: «*Eu son Arnautz qu'amas l'aura... E nadi contra soberna*» Var.: **subèrna**.

sobissament n.m. Accion de sobissar.

sobissar vt. Arroïnar, devastar.

sobjogacion n.f. Subjugacion.

sobjogament n.m. Subjugament.

sobjogar vt. Subjugar.

sobrabiaissar vt. Sobradestrar.

sobrabiaissat, ada adj. Sobradestrat.

sobrabable, a adj. Superable, dominable.

sobrabondança n.f. Granda abondança. Sin.: **excès**.

sobrabondant, a adj. Sobrabondós.

sobrabondantament adv. Sobrabondosament.

sobrabondar vi. Existir en quantitat foarça granda ò excessiva.

sobrabondós, oa adj. Qu'existisse en granda quantitat, fins à l'excès. Var.: **sobrabondant**.

sobrabondosament adv. D'un biais sobrabondós, en là dau necessari. Var.: **sobrabondosament**.

sobrabrandable, a adj. Sobrexcitable.

sobrabrandar vt. Sobrexcitar.

sobrabrandat, ada adj. Sobrexcitat.

sobreactivar vt. Far créisser l'activitar, la potença de.

sobreactivat, ada adj. Activitat intensa en là de la normala.

sobreactivitat n.f. Que la sieu activitat es estada aumentada au mejan d'un tractament apropiat.

sobradestrament n.m. Fach de s'adestrar à l'excès. Sin.: **sobrentrainament**.

sobradestrar vt. Adestrar à l'excès. Sin.: **sobrentraïnar**, **sobrabiaissar**. ♦ **si sobradestrar** v.pr. S'adestrar à l'excès.

sobradestrat, ada adj. Sobrentraïnat.

sobrafogat, ada adj. Sobrexcitat.

sobrajustar vt. Ajustar en mai. ♦ **se sobrajugar** v.pr. S'ajugar, s'accosiar en mai.

sobralcolisacion (-izacion) n.f. Procèssus d'enrichiment dei vins en là dau taus normal d'alcòl.

sobralimentacion n.f. 1. Ingestion reguliera d'una quantitat de noiritura superiora à la racion necessària. 2. Alimentacion d'un motor à combustion intèrna mé d'ària à una pression superiora à la pression atmosferica. Sin.: **turbocompression**.

sobralimentar vt. Practicar la sobralimentacion de.

sobralhas n.f. pl. Sobras.

sobramplificador n.m. Booster.

sobran, a adj. Superior, que si tròva dins la posicion mai auta.

sobran n.m. Part superiora. Contr. **sotran**.

sobraparar vt. Sobreprotegit.

sobraparat, ada adj. Sobreprotegit.

sobrar vi. Restar, èstre en tròup: *Vaquí tot cen que mi sobra après li cròmphas*.

sobrarbitre n.m. (dr.) Arbitre que d'arbitres ja nomenats poàdon designar per despartatjar li partidas en presença, dins lo cas d'un arbitratge internacional.

sobrarmament n.m. Armament excessiu qu'un Estat mete en plaça per assegurar la sieu defensa.

sobras n.f. pl. Cen que rèsta d'un tot après n'aver levat una part: *Li sobras d'un past*. Sin.: **rèsta**, **sobralhas**, **demai**, **releus**.

sobrassostar vt. Sobreprotegit.

sobrassostat, ada adj. Sobreprotegit.

sobrat, ada adj. Qu'a una situacion economica que li permete de viure ben. Sin.: **aisat**.

sobratissabilitat n.f. Sobrexcitabilitat.

sobratissable, a adj. Sobrexcitable.

sobratissar vt. Sobrexcitar.

sobratissat, ada adj. Sobrexcitat.

sobrauçada n.m. Sobrauçament.

sobrauçament n.m. 1. Accion de sobrauçar. 2. Quantitat qu'una vòuta, un arc son sobrauçats. Var.: **sobrauçada**. Contr.: **sobrebaissament**, **rebaissament**.

sobrauçar vt. Aumentar l'autessa de, rendre sobrauçat. Sin.: **susmontar**, **sobremontar**. Contr.: **sobrebaissar**.

sobrauçat, ada adj. (arquít.) Si di d'un arc ò d'una vòuta que la sieu agulha es superiora à la mitan de la sieu portada. Contr.: **sobrebaissat**.

sobre prep. 1. Indica la posicion superiora: *La nebla passa sobre la montanha*. 2. Indica un ponch considerat, una question examinada: *La mieu atencion poarta sobre aqueu problema*. Contr.: **sota**.

sobre adv. En posicion superiora: *L'ai mes sobre*. ♦

Sota-sobre: En grand desòrdre. Contr.: **sota**. ♦

Expr.: *Sens sobre sota*: Dins un trebolum complet.

sobre n.m. Part superiora. Var.: **dessobre**. Contr.: **sota**, **dessota**.

sobre Prefixe qu'indica una posicion superiora, una importança màger, una quantitat mai importanta. Var.: **subre**.

sobrebaissament n.m. (arquít.) Quantitat qu'una vòuta ò un arc son sobrebaissats. Contr.: **sobrauçament**.

sobrebaissar vt. Redurre fortament l'autessa de (quauqua ren). Contr.: **sobrauçar**.

sobrebaissat, ada adj. 1. Qu'es fortament abaissat: *Una veitura de la carroçaria sobrebaissada*. 2. (arquít.) Si di d'un arc ò d'una vòuta que la sieu agulha es inferiora à la mitan de la sieu portada. Contr.: **sobrauçat**.

sobrebeu, èla adj. Foaça beu. Sin.: **magnific**, **meravilhós**.

sobrecapacitat n.f. (econ.) Capacitat de produccion superiora ai besonhs.

sobrecapitalisacion (-izacion) n.f. Accion d'atribuir à una empresa una valor de capital superiora à la sieu valor reala; diferença entre aqueli doi valors.

sobrecarburat, ada adj. Si di d'un acier tractat per conservar li sieu qualitat à temperatura elevada: *Un acier sobrecarburat au vanadi*.

sobrecarga n.f. 1. Excès de carga, pes suplementari excessiu. 2. Pes de bagatges en dessobre d'aqueu autorisat per cada viatjaire. 3. (pint.) Espessor en mai donada à un revestiment. 4. (tecn.) Constrencha suplementària que dévon suportar una construccion, una pèça ò una màquina dins de condicions excepcionali e que cau envisatjar per la determinacion dei sieus elements. 5. Lo demai d'una pena, d'una despesa; excès: *La sobrecarga dei programas d'escòla*. 6. Mòt escrich sobre un autre mòt: *En comptabilitat, li sobrecargas son enebidi*. Sin.: **sobrescrich**. 7. Impression tipografica facha sus un sageu (en particulier per n'en modificar la valor). 8. Lo demai de pes impauat à de cavaus de corsa. Sin.: (1,2,8) **sobrepés**.

sobrecargar vt. (*sobrecarguè*) 1. Impauar una carga excessiva à: *Sobrecargar un cavau, sobrecargar de taxas*. 2. Faire una sobrecarga sus un tèxto, un sageu, etc. Sin.: **sobrescriure**.

sobrecargat, ada adj. Que subisse una sobrecarga; cargat à l'excès: *Un camion sobrecargat, èstre sobrecargat de travalh*.

sobrecausida n.f. Promiera qualitat d'una mèrç.

sobrecauament n.m. (geogr.) Fenomène que si caracteriza per l'aprefondiment de diferenti partidas dau lièch glaciari.

sobreceu n.m. Baldaquin. Sin.: **pali**.

sobrecilh n.m. Salhida arcada, recubèrta de pels, que s'estendre en dessobre de l'orbita de l'uèlh. Sin.: **ussa**.

sobreclassar vt. Far vèire una superioritat indiscutable sobre (quauqu'un, quauqua ren). Sin.: **dominar**, **superar**, **trespassar**, **sobriar**.

sobrecompauat, ada adj. (gram.) Si di d'un temps compauat dins lo quau l'auxiliari es eu-meme à un temps compauat: *L'ai augut fach*.

sobrecompensacion n.f. 1. (fin.) Fach de reversar lo demai de caissas publiqui excedentari à de caissas deficitari. 2. (psicol.) Reaccion à un sentiment d'inferioritat, constituïda per la recèrca d'un revenge que si vòu pilhar precisament dins lo camp dont si sente aquesta inferioritat.

sobrecompression n.f. 1. Aumentacion de la compression d'un còrs sigue per reduccion de volume, sigue per elevacion de la pression à la quala es sotamés. 2. Metòde que consistisse à realisar, sus un motor d'avion, una compression variabla embé l'altituda.

sobrecompressor n.m. (mec.) Dispositiu que permete d'acréisser lo taus de compression d'un motor per melhorar la sieu potença, per lo biais d'un turbocompressor.

sobrecomprimir vt. (*sobrecomprimissi*) Sotametre à la sobrecompression.

sobrecomprimit, ida adj. Relatiu à la sobrecompression. ◇ *Motor sobrecomprimit*: Motor dins lo quau lo taus de compression dau mesclum detonant es portat au nivèu mai aut possible. Sin.: **turbocomprimit**.

sobrecongelacion n.f. Operacion que consistisse à congelar rapidament à una temperatura fòrça bassa un produch alimentari.

sobrecongelar vt. Practicar la sobrecongelacion.

sobrecongelat, ada adj. e n.m. Si di d'una substança alimentària conservada per sobrecongelacion.

sobrecongelator n.m. Aparelh de sobrecongelacion.

sobreconsum n.m. (econ.) Consum excessiu.

sobrecontrar vt. (*sobrecontri*) Dins d'unu juècs de cartas, confirmar un anonci qu'un adversari a contrat.

sobrecontre n.m. Accion de sobrecontrar.

sobrecopa n.f. Accion de sobre copar.

sobrecopar vt. Ai cartas, accion de copar m'un atots superior à-n-aqueu que vèn d'èstre jugat.

sobrecost n.m. Cost suplementari.

sobrecostal, a adj. (anat.) Si di d'un pichin muscle dau grope dei muscles intercostals. Var.: **sobrecostau**.

sobrecostau, ala adj. Sobrecostal.

sobrecòt n.m. Vestit que si portava en dessobre dei autres à l'Atge Mejan. *Despolhèt de son sobrecòt e remàs en gonèla*. (R. de Vaqueiras.) Var.: **sobrecòta**.

sobrecòta n.f. Sobrecòt.

sobrecreis n.m. Cen que vèn s'ajustar; aumentacion, acreissement: *Un sobrecreis de travalh*. Sin.: **demai, sobrepés, sobrecarga**.

sobrecuèch n.m. Dins la fabricacion dau ciment, element calcar qu'a subit un excès de cuècha.

sobredaurar vt. Daurar un objècte m'una dobla jaça d'aur.

sobredent n.f. 1. Dins l'òme, dent sobrenumerària, que cavauca li dents vesini. 2. Dins lo cavau, dent mai lònca que li autri.

sobredeterminacion n.f. 1. (filos.) Procèssus de determinacion multipla segond un nombre donat de factors qu'an entre elu de ligams estructurals. 2. (psican.) Aspècte de tota formacion de l'inconscient qu'es d'aver una multiplicitat de causas diversis.

sobredeterminant, a adj. Que produe la sobredeterminacion.

sobredominanta n.f. (mús.) Seisen gra de la gamma diatonica.

sobredeterminar vt. Operar la sobredeterminacion de.

sobredesvolopat, ada adj. Que lo sieu desenvolopament economic es fòrça grand ò excessiu.

sobredich, a adj. e n. Nomenat mai aut, precedentament; sobrenomenat.

sobredire vi. (*sobredii*) Sobrencarir.

sobredosar vt. (*sobredòsi*) Dosar embé excès.

sobredòsi n.f. Dòsi excessiva (espec. de dròga)

sobredosatge n.m. Dosatge excessiu.

sobredotat, ada adj. Si d'un enfant que la sieu eficiença intellectuàla evaluada per lu tèsts es superiora à-n-aquela qu'an la màger part dei enfants d'un atge similari.

sobrefais n.m. Benda que sièrve à estacar una cubèrta sus l'esquina d'un cavau.

sobrefamilha n.f. (sc. de la v.) Nivèu de la classificacion en dessota dau sotòrdre.

sobrefectiu n.m. Efectiu excessiu, considerat tròup important per rapoart ai besonhs vertadiers.

sobrefeu n.m. Feu mai important, que li es restacat un autre feu mai bas.

sobrefieu n.m. Ponch executat sus lo bòrd d'un teissut per evitar que si desfile.

sobrefilar vt. Cordurar en faguent un sobrefieu.

sobrefilatge n.m. Accion de sobrefilar.

sobrefit n.m. Soma que vèn en mai dau prètz fixat per lo contracte de locacion.

sobrefitar vt. Pilhar ò donar en locacion en dessobre de la valor reala.

sobrefin, a adj. Fòrça fin.

sobrefinicion n.f. (tecnol.) Darrier polissatge, mai fin, d'una pèça.

sobrefluïtat n.f. Superfluïtat.

sobrefondut, uda adj. En estat de sobrefusion.

sobrefusion n.f. (fis.) Estat metastable d'una matèria que demòra en fasa liquida mentre la sieu temperatura es mai bassa que lo sieu ponch de solidificacion.

sobrefren n.m. Pèça que permete d'acréisser l'esfoarç exercit sus una pedala de fren.

sobregeneracion n.f. (fis.) Produccion, à partir de la matèria nucleària fertila, d'una quantitat de matèria fissila superiora à-n-aquela consumida. Var.: **sobregeneracion**.

sobregenerator, tritz adj. e n.m. Si di d'un reactor nucleari dins lo quau si debana la sobregeneracion. Var.: **sobregenerator**.

sobreglotic, a adj. Qu'es en dessobre de la glòti.

sobrejaçada adj. f. Si di d'una àncora que la sieu cadena fa un torn sus lo jaç.

sobrejaçar vi. (mar.) Enrotlar (per inadvertença) la linha d'ancoratge à l'entorn dau jaç de l'àncora.

sobrejacent, a adj. (geol.) Plaçat en sobre.

sobrejorn n.m. Jorn travalhat.

sobreleugier adj. À la bòxa, dins la categoria de pes en dessobre dei leugiers.

sobrelevacion n.f. Accion de sobrelevar; augmentacion de l'autessa de quauqua ren.

sobrelevar vt. (*sobrelèvi*) Donar mai d'autessa à: Sobrelevar una construccion. Sin.: **sobrauçar**, **susmontar**, **sobremontar**.

sobreligadura n.f. (mar.) Pichina ligadura à l'extremitat d'un cordatge, qu'empacha lu torons de si separar.

sobrelinhaire n.m. Gredon que sièrve per metre en evidença una partida d'un tèxto m'una tencha foarça luminoà.

sobrelinhar vt. Metre en evidença una partida d'un tèxto m'una tencha foarça luminoà.

sobrelonja n.f. Tròç de bòu situat au nivèu dei promieri tres vertèbras dorsali.

sobremaxillar(i), a (ària) adj. (anat.) Situat à la maissèla superiora.

sobremedicalisacion (-izacion) n.f. Accion de sobremedicalisar.

sobremedicalisar (-izar) vt. Faire un usatge excessiu de tecnicas medicali.

sobremencionat, ada adj. Mencionat mai aut, precedentament.

sobreminença (-ència) n.f. Caractèr de cen qu'es sobreminent.

sobreminent, a adj. Eminent à un gra sobeiran: *La dignitat sobreminenta dau papa*.

sobremission n.f. Emission excessiva de bilhets de banca.

sobremontable, a adj. Que si pòu sobremontar. Sin.: **superable** (it.).

sobremontar vt. 1. Èstre plaçat en dessobre de quauqua ren: *Estàtua que sobremonta una colomna*. 2. Pilhar lo dessobre sus: *Sobremontar lu obstacles, la sieu ràbia*. Sin.: **superar**.

sobremortalitat n.f. Excès d'un taus de mortalitat per rapoart à un autre, pilhat coma tèrme de parangon.

sobremotlar vt. (*sobremòtli*) Motlar una figura dins un mòtle pilhat sus un objècte motlat.

sobremotlatge n.m. Molatge pilhat sus un autre molatge ò sus una pèça de fondaria.

sobremòtle n.m. Mòtle fach à partir d'un objècte motlat.

sobremplec n.m. (econ.) Situacion dau mercat dau trabalh caracterisat per una penuria de man d'òbra.

sobremultiplicacion n.f. Dispositiu que permete d'obtenir una velocitat sobremultiplicada.

sobremultiplicat, ada adj. (autom.) Si di dau rapoart d'una boita de velocitats tala que la velocitat de rotacion de l'aubre de transmission es superiora à-n-aquela de l'aubre motor. ◇ *Velocitat sobremultiplicada*: Obtegnuda m'aqueu rapoart.

sobrenadar vi. 1. Flotejar, si mantenir à la susfàcia d'un liquide. 2. Subsistir au mitan de cauas que cabússon dins la denembrança; si mantenir, sobreviure dins l'adversitat.

sobrenatalitat n.f. Taus de natalitat excessiu, que despassa l'acresissement de la produccion dei bens de consum.

sobrenatural, a adj. 1. Que non es retengut coma faguent partida dau monde natural, que sembla en defoara de l'experiença e dei lèi de la natura: *Crèire ai fenomènes sobrenaturals*. 2. Qu'es revelat, produch, acordat per la gràcia de Dieu: *La vida sobrenaturala*. 3. (lit.) Qu'es tròup extraordinari per èstre simplement natural. Var.: **sobrenaturau**.

sobrenatural n.m. Camp de cen qu'es sobrenatural, de cen que non relèva de l'òrdre natural dei cauas. Var.: **sobrenaturau**.

sobrenaturalament adv. D'un biais sobrenatural.

sobrenaturau, ala adj. e n.m. Sobrenatural.

sobrenc, a adj. Inutile, de sobra, superflú, superfetatòri.

sobrencariment n.m. 1. Novèl encariment. Sin.: **sobrenquant**. 2. Accion de sobrencarir.

sobrencarir vi. (*sobrencarissi*) 1. Efectuar un sobrencariment. Sin.: **sobrenquantar**, **sobredire**. 2. Prometre, dire, faire mai qu'un adversari.

sobrencarissèire, eiritz n. Persona que fa un sobrencariment. Sin.: **sobrenquantaire**.

sobrendeman n.m. Jorn que vèn après l'endeman. Sin.: **rèirendeman**.

sobrendeutament n.m. Estat de quauqu'un, d'un país qu'es endeutat.

sobrendeutat, ada adj. Que subisse un sobrendeutament.

sobrenfeciment n.m. Sobrinfeccion.

sobrenferonament n.m. Sobrexcitacion.

sobrenferonat, ada adj. Sobrexcitat.

sobrenom n.m. Escais-nom. Sin.: **nomenalha**.

sobrenombre n.m. 1. Nombre superior au nombre previst e permés. 2. *En sobrenombre*: En excendent, entròup.

sobrenomenar vt. Donar un escais-nom à.

sobrenomenat, ada adj. e n. Nomenat mai aut; sobredich.

sobrenquant n.m. Sobrencariment.

sobrenquantaire, airitz n. Persona que sobrenquanta.

sobrenquantar vi. Sobrencarir.

sobreentrenament n.m. Adestrament mai intensiu que la normala. Sin.: **sobradrestrament**.

sobrentraïnar vt. Entraïnar à l'excès. ♦ **si sobrenraïnar** v.pr. S'entraïnar à l'excès.

sobrentraïnat, ada adj. Adestrat mai que la normala. Sin.: **sobrabiaissat, sobradestrat**.

sobrenumerari, ària adj. Qu'es en sobrenombre.

sobre-oàs n.m. Sobroàs.

sobrepaga n.f. Accion de sobrepagar.

sobrepagar vt. (*sobrepagui*) Pagar en là de cen qu'es abitual; pagar tròup car.

sobrepasament n.m. Accion de sobrepassar, de si sobrepassar. Sin.: **trespassament, superament, despassament**.

sobrepassar vt. 1. Faire mai ben qu'una altra persona: *Sobrepassar un concurrent*. 2. (lit.) Anar mai luènh que li ressorsas, lu mejans, li foarças de: *Aqueu projècte sobrepassa la sieu fortuna*. Sin.: **superar, trespassar, suspassar, despassar, otrapassar**. ♦ **si sobrepassar** v.pr. Faire mai ben qu'à l'acostumada. Sin.: **faire miranda**.

sobrepastura n.f. Fach de faire pàisser li bèstias tròup longtemps e tròup sovent au meme luèc, cen que mena à degradar la vegetacion e lu soals.

sobrepatic, a adj. (anat.) *Venas sobrepatiqui*: Aqueli que, situadi en dessobre dau fetge, tórnon menar lo sang à la vena cava inferiora.

sobrepauable, a adj. Que pòu èstre sobrepauat.

sobrepauament n.m. (geomorf.) Fenomène que mena un cors d'aiga à entalhar, à causa dau sieu enfonsament, d'estructuras geologiqui diferenti d'aqueli que li es installat sobre. Sin.: **sobrepauatge, epigenia, sobrimposicion**.

sobrepauar vt. Pauar un sobre l'autre. ♦ **si sobrepauar** v.pr. (*à*) S'ajustar (*à*).

sobrepauat, ada adj. 1. Plaçat en dessobre. 2. (geomorf.) Entalhat per sobrepauament.

sobrepauatge n.m. Sobrepauament.

sobrepeliç n.f. Vestiment liturgic que si poarta sobre la sotana.

sobrepés n.m. Pes superior à la normala. Sin.: **obesitat**.

sobreplús n.m. 1. Excedent, demai, sobras. 2. Negòci que, à l'origina, vendia d'articles militaris e que, au jorn d'encuèi, vende de vestits d'importacions americana. ♦ Material militari, de tota natura, en excedent après una guèrra.

sobrepoblament n.m. Poblament excessiu per rapoart au niveu de desvolopament ò d'equipament d'un país ò d'una vila.

sobrepoblat, ada adj. Poblat à l'excès.

sobreponhedura n.f. Ponch aparent fach sus un vestit.

sobrepónher vt. Practicar una sobreponhedura.

sobrepopulacion n.f. Populacion en excès dins un país per rapoart ai mejan de subsistència e à l'espaci disponible.

sobreposicion n.f. Accion de sobrepauar; fach d'èstre sobrepauat. Var.: **superposicion**.

sobrepotença (-ència) n.f. País considerat coma una granda potença mondiala. Var.: **superpotença**.

sobrepression n.f. Pression excessiva.

sobreprofièch n.m. Profièch que vèn en mai d'un profièch ja realizat. Var.: **superprofièch**.

sobreprima n.f. Prima suplementària qu'una assegurança demanda per curbir un risc excepcional.

sobreproduccion n.f. Produccion d'un produch ò d'una seria de produchs excessiva per rapoart ai besonhs: *La sobreproduccion fa calar lu prètz*.

sobreproductor, tritz adj. Que produèc à l'excès.

sobreproduire vt. (*sobreprodui*) Produire en là dei possibilitats de la demanda.

sobreproteccion n.f. Accion de sobreprotegir.

sobreprotegir vt. (*sobreprotegissi*) Protegir (quauqu'un) à l'excès (sus lo plan psicologic). Sin.: **coconar**. Sin.: **sobraparar, sobrasostar**.

sobrequipament n.m. Accion de sobrequipar; fach d'èstre superior; equipament excessiu.

sobrequipar vt. Equipar en là dei possibilitats de consum, de produccion, en là dei besonhs vertadiers.

sobrequipat, ada adj. Equipat en là dei sieus besonhs vertadiers.

sobrerreal, a adj. (liter.) Cen que despassa lo real, dins lo vocabulari sobrerrealista.

sobrerrealisme n.m. Movement literari e artistic naissut en França après la Promiera Guerra mondiala, que s'aubora còtra toti li formas d'òrdre e de convencions logiqui, morali, socials e que li opaua li valors dau pantais, de l'instint, dau desidèr e de la revòuta, dins l'expression dau «foncionament real de la pensada».

sobrerrealista adj. e n. adj. Qu'apartèn au sobrerrealisme. ♦ adj. Que, per lo sieu caractèr estranh, evòca li òbras sobrerrealisti: *Una situacion sobrerrealista*.

sobrerrealitat n.f. Caractèr de cen qu'es sobrerreal.

sobrerregeneracion n.f. Sobrerregeneracion.

sobrerregenerator, tritz adj. e n.m. Sobrerregenerator.

sobrerregime n.m. Biaï de foncionament d'un motor, d'una turbina, d'un reactor, en là dei paramètres normalament emplegats.

sobrerrenal, a adj. Susrenal.

sobrerrenau, ala adj. Sobrerrenal.

sobrerreservacion n.f. Accion de reservar de plaças, de cambras en nombre mai important qu'aqueu dei plaças ò dei cambras disponibls, en prevision de renonciaments eventuals.

sobrerreservar vt. Reservar de plaças, de cambras en nombre mai important qu'aqueu dei plaças ò dei cambras disponibls, en prevision de renonciaments eventuals.

sobrerreservat, ada adj. Qu'es l'objècte d'una sobrerreservacion.

sobrerrogacion n.f. 1. (relig.) Cen que si fa de ben en là de cen qu'es una obligacion. 2. (ext.) Cen qu'una persona fa en là de cen qu'a promés.

sobrerrogatòri, òria adj. 1. (relig.) Qu'es fach en sobrerrogacion. 2. (ext.) Superflú, sobrier.

sobresalari n.m. Suplement au salari normal.

sobresaturacion n.f. 1. Accion de sobresaturar. 2. Estat d'una solucion sobresaturada.

sobresaturar vt. 1. Sadolar fins au desgust: Siam sobresaturats de racòntes criminals. 2. Donar à una solucion una concentracion mai foarta que la concentracion saturada.

sobresaturat, ada adj. 1. (geol.) Si di d'una ròca magmatica que contèn de quartz en abundança. 2. (quim.) Si di d'una solucion qu'a una concentracion mai foarta que la concentracion saturada.

sobresaut n.m. Ressaut.

sobresautar vi. Ressautar.

sobrescaufament n.m. 1. Estat metastable d'un liquide que la sieu temperatura es superiora au sieu ponch d'ebullicion. 2. Elevacion de temperatura d'una vapor saturanta per la rendre seca. 3. Escaufatge exagerat d'un metal ò d'un aliatge, ma sensa fusion, meme parciala. 4. Estat d'una economia en expansion menaçada d'inflacion.

sobrescaufable, a adj. Sobrexcitable.

sobrescaufar vt. 1. Escaufar d'un biais excessiu: *Sobrescaufar un apartament*. 2. Provocar un fenomène de sobrescaufament. 3. (fig.) Sobrexcitat.

sobrescaufat, ada adj. 1. Escaufat d'un biais excessiu: *Una maion sobrescaufada*. 2. (fig.) Sobrexcitat.

sobrescrich, a adj. e n. Escrich en sobrecarga; sobrecarga. ♦ n.m. 1. Inscricion de l'adreça sus l'envelopa que contèn la letra. 2. *Acte de sobrescrich*: Lo tot dei mencions qu'un notari poarta sus un testament mistic ò la sieu envelopa (nom, adreça, data, etc.).

sobrescriure vt. (*sobrescrivi*) Escriure en sobrecarga.

sobresèire vt. ind. (à) (lit. ò dr.) Interrompre, diferir: *Sobresèire à pilhar una decision*. Sin.: **remandar, ajornar, diferir**.

sobresemenar vt. (agric.) Tornar semenar (una tèrra ja semenada). Sin.: **entresemenar**.

sobresimulacion n.f. (psicol.) Exageracion voluntària d'una afeccion reala.

sobresplecha n.f. Accion de sobresplechar; lo sieu resultat.

sobresplechar vt. Esplechar d'un biais excessiu quauqua ren ò quauqu'un.

sobresplechat, ada adj. Victima de sobresplecha.

sobresquina n.f. Benda de cuer plaçada sus l'esquina d'un cavau per sostenir lu trachs. Sin.: **sufria**.

sobrestampadura n.m. Sobrimpression.

sobrestampatge n.m. Sobrimpression.

sobrestaria n.f. (mar.) 1. Temps pendent lo quau lo cargament ò lo descargament d'una nau van en là dau temps normal, m'au pagament d'una indemnitat. 2. Soma pagada à l'armejaire en cas de retard dins lo cargament ò lo descargament.

sobrestimacion n.f. Estimacion exagerada.

sobrestimar vt. Estimar en dessobre de la sieu valor, de la sieu importança; sobrevaluar. Sin.: **sobrevalorar**.

sobreta n.f. Serventa de comèdia.

sobretaus n.m. Taus excessiu.

sobretauassar vt. Sobretaxar.

sobretaxa n.f. Taxa suplementària. ◇ *Taxa postalà*: Taxacion suplementària que si fa pagar au destinatari d'un corrier que non es pron sagelat; taxa suplementària que si paga per un mandadís mai rapide.

sobretaxar vt. Faire pagar una sobretaxa. Var.: **sobretauassar**.

sobretemps n.m. (espòrts) Prolongacion.

sobretension n.f. Tension electrica superiora à la tension assignada (Si di finda, per error, *sobrevoltatge*).

sobretítol n.m. Títol complementari plaçat en dessobre d'un article de jornal.

sobretot n.m. Jarga, sobrevesta.

sobretot adv. Principalament, en dessobre de tot. Sin.: **mai que mai, magerment**.

sobretravallh n.m. Sobretravallh.

sobretravallh n.m. Dins la teoria marxista, lo tot dei oras de travallh que l'obrier fornisse après aver produch per l'entrepresa la valor de la sieu foarça de travallh. Var.: **sobretravallh**.

sobrevalorament n.m. Sobrevaluacion.

sobrevalorar vt. Sobrestimar, sobrevaluar.

sobrevaluacion n.f. Sobrestimacion. Sin.: **sobrevalorament**.

sobrevaluar vt. (*sobrevalui*) Sobrestimar. Sin.: **sobrevalorar**.

sobrevelocitat n.f. Velocitat superiora à la velocitat normala.

sobreventa n.f. 1. Venda en quantitat excessiva, que tende à faire baissat lu prèt. 2. Venda à un prèt tròp aut.

sobrevenguda n.f. 1. Venguda que non èra asperada. 2. (dr.) Fach de venir après còup. Var.: **sobrevenença, sorvenença**.

sobrevendre vt. Vendre mai car que la normala.

sobrevenença n.f. 1. (lit.) Fach de sobrevenir. 2. (dr.) Evenement qu'arriba après còup. Var.: **sorvenença, sobrevenguda**.

sobrevenir vi. Si produrre sensa que sigue asperat ò accidentalament. Var.: **sorvenir**. Sin.: **acapitar, s'endevenir, tombar, arribar**.

sobrevent n.m. 1. Còup de vent mai foart, quora lo vent es ja foart. Sin.: **ventada**. 2. (mar.) Vent darrier. Contr.: **sotavent**.

sobreventar vi. (mar.) Aumentar de violença, en parlant d'un vent ja violent.

sobrevesta n.f. Vèsta que si mete en dessobre. Sin.: **sobretot**.

sobrevestit n.m. Vestiment caud e sople que lu esportius méton en dessobre de la sieu tenguda entre li espròvas ò quora s'adèstron.

sobrevida n.f. 1. Fach de sobreviure, de contunhar à viure: *Un malaut en sobrevida*. Sin.: **remission**. 2. Prolongament de l'existença en là de la moart. Sin.: **immortalitat**. 3. Prolongacion d'una activitat en là dau

moment que semblava menaçada de disparicion: *La sobrevida d'una empresa*. Sin.: **sobrevivença**. 4. Manteniment dei efectius d'una espècia animala ò vegetala en dessobre dau sieu limit critic, est-à-dire dau nombre en sota dau quau l'espècia seria menaçada de disparicion.

sobreviraire, airtiz adj. Si di d'un veïcule automobile qu'a tendença à sobrevirar. Contr.: **sotaviraire**.

sobrevirar vi. En parlant d'un veïcule automobile, aver lo tren arrier que, dins un viratge, tende à partir lateralament vèrs l'exterior de la corba. Contr.: **sotavirar**.

sobreviratge n.m. Fach de sobrevirar. Contr.: **sotaviratge**.

sobrevitratge n.m. Vitratge suplementari que si paua sus l'encastre d'una fenèstra dins una tòca d'isolacion.

sobreviure vi. e vt. ind. (*à*) (*sobrevivi*) Demorar en vida après una altra persona; escapar d'una catastròfa. 2. Contunhar d'existir: *Una mòda que sobreviu*.

sobrevivença (-ència) n.f. 1. Cen que demòra d'un estat ancian, d'una caua dispareissuda: *La sobrevivença d'un usatge*. 2. Costuma, opinion que sobreviu après la moart d'aqueu que l'avía suscitada.

sobrevivent, a adj. e n. 1. Que sobreviu à quauqu'un: *L'espòs sobrevivent*. 2. Qu'es restat en vida après un eveniment qu'a fach de victimas. 3. Que sobreviu à una epòca acabada.

sobrevòl n.m. 1. Accion de sobrevolar. 2. Examèn rapide e superficial.

sobrevolar vt. (*sobrevòli*) 1. Volar en dessobre de. 2. Lièger, examinar foarça rapidament, d'un biais superficial.

sobrevoltaire n.m. (electr.) Màquina ò transformator que la sieu tension s'ajusta à la tension fornida per una altra foant.

sobrevoltaire-desvoltaire n.m. (electr.) Màquina ò transformator que pòu foncionar sigue en sobrevoltaire, sigue en desvoltaire.

sobrevoltar vt. (*sobrevòlti*) 1. (electr.) Aumentar la tension electrica en là de la valor assignada. 2. Metre au paroxisme de l'excitacion.

sobrevoltat, ada adj. 1. (electr.) Que la sieu tension electrica es estada aumentada en là de la valor assignada. 2. Sobreexcitat. Sin.: **sobratissat**, **sobrafogat**, **sobrescaufat**, **sobrenferonat**, **sobrabrandat**.

sobrexcitable, a adj. Subjècte à la sobrexcitacion. Sin.: **sobratissable**, **sobrescaufable**, **sobrabrandable**.

sobrexcitacion n.f. 1. Excitacion foarça viva. Sin.: **sobratissabilitat**. 2. Animacion passionada.

sobrexcitant, a adj. Que sobrexcita.

sobrexcitar vt. Excitar en là dei limits ordinaris. Sin.: **sobratissar**, **sobrescaufar**, **sobrabrandar**.

sobrexcitat, ada adj. Excitat en là de l'ordinari.

sobrexcitabilitat n.f. Caractèr d'una persona sobrexcitabla.

sobrexpauar vt. (fot.) Sotametre (una emulsion) à una exposicion troup lònga à la lutz.

sobrexposicion n.f. Exposicion troup prolongada d'una susfàcia sensibla à la lutz.

sòbri, sòbria adj. 1. Que manja ò beu embé moderacion e, en particulier, que beu gaire de bevendas alcolisadi. 2. Si di d'un animau que manja gaire e que pòu restar longtemps sensa beure: *Lo cameu es sòbri*. Sin. (sens 1 e 2): **mesurat**, **frugal**, **moderat**. 3. Que manifestà de mesura, de resèrva: Èstre sòbri dins li sieu declaracions. Sin.: **mesurat**, **moderat**. 4. Que non compoarta de sobrecargas, d'ornaments inutilis: *Una arquitectura sòbria*. Sin.: **austèr**.

sobriament adv. D'un biais sòbri.

sobriar vt. (*sobri*, classic *sòbri*) Sobreclassar.

sobrier, a adj. 1. Dominant: *Vents sobriers*. 2. Otrancier. 3. Sobrerogatori.

sobrietat n.f. 1. Comportament d'una persona, d'un animau sòbri. Sin.: **frugalitat**. 2. (lit.) Qualitat de quauqu'un que si compoarta embé retenguda. Sin.: **mesura**, **moderacion**. 3. Qualitat de cen que si caracteriza per una absença d'ornaments superflús: *Sobrietat d'estile*. Sin.: **austeritat**.

sobrilhas n.f. pl. Sobras.

sobrimposicion n.f. 1. (dr. fisc.) Imposicion suplementària. 2. (geomorf.) Sobrepuament.

sobrimpression n.f. 1. Impression de doi imatge ò mai sus la mema susfàcia sensibla. 2. Passatge d'una novèla impression sus un fuèlh imprimit, per exemple per li depauar un verniç. Sin.: **sobrestampatge**, **sobrestampadura**.

sobrimprimir vt. (*sobrimprimissi*) Faire una sobrimpression. Sin.: **sobrestampar**.

sobrinfeccion n.f. Infeccion que tòca un subjècte ja infectat. Sin.: **sobrenfeciment**.

sobrinfeudar vt. Sotametre à un sobrefeu.

sobrinformacion n.f. Quantitat troup importanta d'informacions: *La sobrinformacion rende li cauas complicadi per lo public*.

sobrinformar vt. Donar troup d'informacions (à quauqu'un, au public).

sobrintendença (-ència) n.f. Carga de sobrintendent.

sobrintendent, a n. Assistant(a) social(a) especialisat (-ada) qu'a una foncion de servici social dins d'uni empresas (fàbregas, espec.).

sobrintendent n.m. 1. (anc.) Aqueu qu'avía la direccion d'un servici, d'un sector. 2. Dins li Glèias de la confession d'Augsborg, pastor que, dins una circonscripcion eclesiastica, exercisse una autoritat presidenciala. 3. (ist. de França) *Sobrintendent general dei bastiments dau rèi*: Cap administrator dei residenças reiali dau 1529 à la fin de l'Ancian Regime. ◇ *Sobrintendent general dei finanças*: Cap de l'administracion financiera dau s. XVⁿ au 1661.

sobrintendentia n.f. (ist. de França) 1. Esposa dau sobrintendent. 2. Dòna qu'avía la promiera carga dins la maion de la regina. 3. Títol que portava la directritz dei maions d'educacion establidi per li filhas dei membres de la Legion d'onor.

sobrintensitat n.f. (electr.) Corrent superior à-n-aqueu assignat.

sobrinvestiment n.m. 1. Investiment exagerat que despassa lu besonhs vertadiers. 2. (psican.) Investiment suplementari d'una percepcion ò d'una representacion, que rende còmpte de l'atencion conscienta.

sobroàs n.m. 1. Durilhon. 2. Exostòsi que si forma sus lo canon dau membre inferior dau cavau. Var.: **sobre-oàs**.

sobrofèrta n.f. (econ.) 1. Ofèrta mai avantatjoa qu'una ofèrta ja facha. 2. Ofèrta que despassa li capacitats de la demanda.

sobroxidar vt. (quim.) Transformar (un oxide) en peroxide.

sobroxigenat, ada adj. Que contèn un excès d'oxigène.

sobruman, a adj. Qu'es en dessobre dei foarças ò dei qualitats de l'òme.

sobrumanament adv. D'un biais sobruman.

sobrumanitat n.f. Caractèr sobruman.

sobte, a adj. Que si produe d'un còup solet, sensa que sigue asperat. Sin.: **subit, instantaneu**.

soc n.m. 1. Mercat dins lu país arabs. 2. Desòrdre.

sòc n.m. Esclòp.

soca n.f. 1. Part dau pen de l'aubre que rèsta dins lo soal un còup que l'aubre es talhat. 2. Pen de vinha. 3. Persona, animau qu'es à l'origina d'un linhatge ◇ *Faire soca*: Donar naissença à un linhatge. 4. (biol.) Ensèm dei individús eissits de repicatges successius dins una colonia microbiana. 5. Origina, foant, principi: *Mòt de soca latina*. ◇ *Mòt soca*: Mòt à partir dau quau si son creats de derivats, una familha de mòts. Sin.: **socamaire**. ◇ *Cellula soca*: Cellula de virus que s'emplega dins la recèrca medicala. 6. Partida religada dei fuèlhs d'un registre, d'un libret de chècs, etc., qu'una altra partida si destaca. Sin.: **talon**. 7. *Soca de chaminèia*: Obratge maçonat que contèn lo conduch de fum e s'enuça en dessobre dau teule. 8. Part originala d'un document. Sin.: **matritz**.

sòca n.f. 1. Especialitat culinària de Niça (mena de crespèu à basa de farina de cees cuècha au forn. 2. Larg berret dei Caçaires Alps. 3. *Donar una sòca à quauqu'un*: Li donar un simèc.

sòca n.f. 1. Dins l'Antiquitat, cauçada que portàvon lu actors comics. 2. Cauçada de la semèla de boasc.

socala n.f. Exposicion au miegjorn.

socalat, ada adj. Expauat au miegjorn.

socam n.m. Socatge.

socamaire n.f. Soca.

socar vt. (*soqui*) (mar.) 1. Sarrar fortament. 2. Assegurar (una manòbra). ◆ vi. Tirar sus lu rems.

socarèla n.f. Bolet d'oliu boan, d'amorier, de saure. Var.: **socareu**.

socareu n.m. Bolet d'oliu boan, d'amorier, de saure. Var.: **socarèla**.

socatge n.m. Plant de vinha, considerat dins la sieu especificitat; varietat de vinha que mena à un vin particular. Var.: **socam**. Sin.: **cepatge** (fr.).

sòci, sòcia n. Membre d'una societat, d'una associacion.

sociabilisacion (-izacion) n.f. Accion de sociabilisar; lo sieu resultat.

sociabilisar (-izar) vt. Rendre sociable, integrar dins la vida sociala.

sociabilitat n.f. 1. Qualitat d'una persona sociabla. 2. (sociol.) Caractèr dei relacions entre personas.

sociable, a adj. 1. Que recèrca la companhia dei sieus pariers. 2. Mé cu es aisat de viure: *Aquela persona a un caractèr sociable*. Sin.: **educat, cortés, civilisat**.

social, a adj. 1. Relatiu à una societat, à una collectivitats umana: *L'organizacion sociala, un fenomène social*. ◇ *Scienças socials*: Lo tot dei sciéncias (sociologia, economia, etc.) qu'estúdiu lu gropes umans, lo sieu comportament, la sieu evolucion, etc. 2. Que pertòca lu rapòrts entre un individú e lu autres membres de la collectivitats: *Vida sociala*. ◇ *Psicologia sociala*: Qu'estúdia li interaccions entre l'individú e lu gropes ai quaus li apartèn. ◇ Que viu en societat: *Un èstre social, un animau social*. 3. Que pertòca lu rapòrts entre lu divèrs gropes de la societat: *Inegalitats socials, clima social*. 4. Que pertòca lu membres de la societat, li sieu condicions economiqui, psicologiqui. ◇ *Drech social*: Lo tot dei tèxtos legislatius e reglamentaris que pertòcon lo drech dau trabalh ò de la seguretat sociala. ◇ *Servici social*: Serviç, dins una empresa, que lo dirigisse en principi un(a) assistent(a) social(a) e qu'a per tòca de velhar au benèstre dei emplegats. ◇ *Travalhaires socials*: Personas que lo sieu estatut consistísse à ajudar lu membres d'una collectivitats, d'un establiment. 5. Que tende au melhorament dei condicions de vida, e en particular dei condicions materiali dei membres de la societat: *Aver una boana politica sociala, bastir de lotjaments socials*. 6. Relatiu ai societats civils e comercials: *Rason sociala d'una empresa*. Var.: **sociau**.

social n.m. Lo tot dei questions que pertòcon lo drech social, li accions relatiu au melhorament dei condicions de vida e de trabalh dei membres de la societat. Var.: **sociau**.

socialament adv. Dins l'òrdre social; relatiu à la societat.

social-cristian, a adj. m. e n.m. Si di dau partit democrata cristian de Belgica e dei sieus membres.

social-democracia n.f. 1. Corrent d'ideas eissidís dau marxisme que li si referissón lu partits politics dei país de lenga alemanda e lu país escandinaus dins la II^a Internacionala. 2. Lo tot dei organisacions e dei personalitats politiqui que si restàcon au socialisme parlamentari e reformista.

social-democrata adj. m. e n.m. Relatiu à la social-democracia; que n'es partidari.

social-imperialisme n.m. sing. Politica imperialisme practicada en nom dau socialisme.

socialisacion (-izacion) n.f. 1. Collectivisacion dei mejans de produccion e d'escambi, dei foants d'energia, dau crèdit, etc. 2. Transformacion en un país socialista (d'un país qu'avaiá un regime diferent). 3. Procèssus per lo quau l'enfant interiorisa lu divers elements de la cultura qu'a à l'entorn (valors, nòrmas, còdis simbolic e règlas de captenement) e s'intègra dins la vida sociala.

socialisant, a adj. e n. 1. Que simpatisa m'au socialisme, que s'en avesina sensa li aderir. 2. Que mete au premier plan li preocupacions de justícia e d'egalitat sociala.

socialisar (-izar) vt. 1. Desposseir li personas que possedisson de mejans de produccion ò d'escambi en lu recrompant ò en lu expropriant au benefici d'una collectivitá. 2. Adaptar (un individú) ai exigéncias de la vida sociala.

socialisat (-izat), ada adj. Integrat dins la societat: *La lenga occitana deu èstre socialisada*. Sin.: **integrat**.

socialisme n.m. Denominacion de divers doctrinas economiqui, sociali e politiqui, à la basa religadi per una comuna condemnacion de la proprietat privada dei mejans de produccion e d'escambi. Sin.: **collectivisme, comunisme**.

socialista adj. e n. Relatiu au socialisme ò ai sieus partidaris; partidari dau socialisme.

socialitat n.f. Instint social.

social-revolucionari, ària adj. e n. Qu'apartèn au partit social-revolucionari (parti rus naissut en lo 1917).

sociatria n.f. Apròchi de la psiquiatria que considèra lu aspèctes socials dins l'analisi e lo tractament dei trebolis mentls.

sociau, ala adj. e n. Social.

societal, a adj. Que si rapoarta ai divers aspèctes de la vida sociala dei individús, que constituísson una societat organizada. Var.: **societau**.

societari, ària adj. e n. Que fa partida d'una societat, d'una mutuala, etc. ◇ *Societari de la Comèdia Francesa*: Actor que possedisso un nombre donat de parts dins la distribucion dei beneficis dau teatre (per op. au *pensionari*, que tòca un tractament fixe). ◆ adj. Relatiu à una societat, au sieu regime juridic.

societariat n.m. Qualitat de societari.

societat n.f. 1. Mòde de vida pròpri à l'òme e à divers animaús, caracterisat per una associacion organizada d'individús en vista de l'interès general: *Viure en societat*. 2. Ensèm d'individús que vívon en grope organisat; mitan uman dins lo quau quauqu'un viu, caracterisat per li sieu institucions, li sieu leis, li sieu règlas: *Una societat capitalista*. ◇ *Societat animala*: Gropament d'individús d'una espècia animala que presenta una estructura sociala caracteristica. 3. Grope social format de personas que si frequènton, s'acòmpon, an de relacions mondani. ◇ *L'auta societat*: Ensèm dei personas mai en vista per la sieu posicion sociala, la sieu fortuna, etc. ◇ En França, dins un sens modèrne, designa li personas qu'an jamai fach de politica e son causidi per intrar au govèrn. ◇ *Juèc de societat*: Juèc pròpri à divertir en familha, entre amics, dins una associacion. 4. (fam.) Ensèm dei personas acampadi dins un meme

luèc; assistença: *Saludar la societat en partent*. 5. (lit.) Fach d'aver de relacions seguidi, de contactes mè d'autres individús; frequentacion, companhia dei autres: *Fugir la societat*. 6. Associacion de personas acampadi per una activitat ò d'interès comuns e sotamessa à de reglaments: *Societat literària*. 7. (dr.) Contracte per lo quau de personas meton en comun sigue de bens, sigue la sieu activitat, dins la tòca de faire de beneficis que seran pi partatjats entre eli ò de faire d'esparnhes; persona morala naissuda d'un contracte d'aqueu tipe. ◇ *Impoast sus li societats*: Impoast sus lu beneficis dei societats. ◇ *Societat civila*: Societat qu'a per objècte una activitat civila, ma que pòu pilhar una forma comerciala. ◇ *Societat civila immobilièra (S.C.I.)*: Societat civila qu'a per per objècte la construccion, la venda, la gestion d'immòbles. ◇ *Societat per accions simplificada (S.A.S.)*: Dins la quala lu associats fondators determinon liurament dins lu estatuts lo capital social e li règlas d'organizacion de la societat. ◇ *Societat civila professionala (S.C.P.)*: Societat que recampa de personas qu'exercisson una profession liberala ò d'oficièrs ministerials. ◇ *Societat comerciala*: Societat de personas ò societat de capitals que lo sieu objècte principal es l'execucion d'actes de comèrci. ◇ *Societat de personas*: Societat comerciala (societat en nom collectiu, societat en comandita) dins la quala cada associat es solidari dei deutes de la societat sus la totalitat dei sieus bens. ◇ *Societat de capitals*: Societat comerciala (societat anonima, societat à responsabilitat limitada) que lu sieus accionaris supòrton li perdas solament fins à concurrença dei sieus apoarts. ◇ *Societat anonima (S.A.)*: Societat de capitals que lo sieu capital es partatjat en accions negociabli. ◇ *Societat à responsabilitat limitada (S.A.R.L.)*: Societat de capitals que li sieu parts sociali non pòdon èstre cedidi liurament à de personas en defoara de la societat.

societau, ala adj. Societal.

socinian, a adj. e n. Adèpte dau socinianisme.

socinianisme n.m. Doctrina dau reformatòr italian Socin.

sociobiologia n.f. Doctrina que fonda l'estudi dei societats animala e umani sobre lu modèles teorics de la biologia.

sociocentrisme n.m. Tendéncia à concentrar l'atencion sobre la soleta dimension sociala dei eveniments istorics, passats ò actuals.

sociocritica n.f. Disciplina que cèrca à desvelar l'ideologia à l'òbra dins lo tèxto literari.

sociocultural, a adj. Relatiu ai estructuras sociali e à la cultura que contribuisse à li caracterisar. Var.: **socioculturau**.

socioculturau, ala adj. Sociocultural.

sociodrama n.m. Psicodrama que s'adreça à un grope e que tende à una catarsis collectiva.

sociodramatic, a adj. Dau sociodrama.

socioeconomic, a adj. Relatiu ai problemas socials dins la sieu relacion m'ai problemas economics.

socioeducatiu, iva adj. Relatiu ai fenomènes socials dins la sieu relacion embé l'educacion, l'ensenhament.

sociogenèsi n.f. (psicol.) Fach, per lu trebolisicis psiquics, de dependre de factors socials generals.

sociograma n.m. (psicol.) Figura que representa li relacions interindividuali entre lu membres d'un grope reduch.

sociolingüista n. Especialista de sociolingüística.

sociolingüística n.f. Disciplina qu'estúdia li relacions entre la lenga e lu factors socials.

sociolingüistic, a adj. Relatiu à la sociolingüística.

sociologia n.f. Estudi scientific dei societats umani e dei fachs socials.

sociologic, a adj. Relatiu à la sociologia, ai fachs qu'estúdia.

sociologicament adv. D'un ponch de vista sociologic.

sociologisme n.m. Doctrina qu'afirma la primautat epistemologica dei fachs socials e aquela de la sociologia, que lu estúdia.

sociologista adj. e n. Que manifestà de sociologisme.

sociològue, òga n.m. Especialista de sociologia.

sociometria n.f. Estudi dei relacions interindividuali dei membres d'un meme grope, qu'emplega de metòdes que perméton de mesurar lu sieus rapoarts au mejan d'indicis numerics.

sociometrica n.f. Relatiu à la sociometria.

socioprofessionau, a adj. Relatiu à un grope social delimitat per la profession dei sieus membres. Var.: **socioprofessionau**. ♦ adj. e n. Si di de quauqu'un qu'a un ròtle dins li organisacions socials ò professionalis.

socioprofessionau, ala adj. e n. Socioprofessionau.

socioterapia n.f. Lo tot dei tecnicas que la sieu tòca es de melhorar li comunicacions entre un subjècte e li personas à l'entorn d'eu à partir de situacions de grope que si restàcon à-n-aqueli de la dinamica de grope ò resúlton d'activitats socials menadi en comun.

socit n.m. Preocupacion, cruci, inquietuda. Sin.: **pensament, lagui, lanha, malamanha, ànsia, embestiamet**.

socitar (si) v.pr. S'inquietar, si preocupar. Sin.: **si laguiar, si lanhar, si far de marrit sang, si far de bila, s'enlanhar**.

socitós, oa adj. Que s'inquieta; que s'aplica, qu'es atentiu: *Socitós de ben faire*. Sin.: **cruciat, pensamentós, lanhós, laguiós, perpensós, malanhós, pensatiu, ansiós**.

sòcle n.m. Element que permete de sobrelevar una estàtua, un supoart (colomna, pilastre). Var.: **sòcol**. Sin.: **pedestal, basa, pen, supoart**.

sòcol n.m. Sòcle.

sòcolo n.m. Esclop.

socon n.m. Bilheta (1). Sin.: **estèla**.

socorisme n.m. Secorisme.

socorista n. Secorista.

socorrable, a adj. Secorrable.

socorrèire, eiritz adj. Secorrable. Var.: **secorrèire**.

socórrer vt. Secorrir. Var.: **secórrer**.

socorrir vt. (*secorrissi*) Secórrer, socórrer.

socors n.m. Secors.

socratic, a adj. Relatiu à Socrates e à la sieu filosofia.

soda n.f. Carbonat de sòdi Na₂CO₃, preparat à partir dau clorure de sòdi. Var.: **sòuda**. 2. *Soda caustica*: Idroxide de sòdi NaOH, solide blanc que fonde à 320° C, fortament basic. 3. Planta dei terrens salats dau litoral, qu'ancianament s'en tirava la soda (Família dei quenopodiaceas). Sin.: **sansoira**.

sòda n.f. (angl.) Bevenda gasoa facha d'aiga cargada de gas carbonic addicionada d'un siròp de fruch.

sodanés, esa adj. e n. Dau Sodan.

sodard n.m. 1. (anc.) Sordat, mercenari. 2. (lit.) Individú grossier e brutal.

sodat, ada adj. Que contèn de soda.

sòdi n.m. Metal alcalin blanc e moal totplen expandit dins la natura à l'estat de clorure (sau marina e sau gemma) e de nitrat, que fonde à 98°C, de densitat 0,97; element (Na) de n° atomic 11 e de massa atomica 22,98.

sodic, a adj. Que contèn de sòdi.

sodier, a adj. Relatiu à la soda.

sodiera n.f. Usina de soda.

sodisfaccion n.f. (it.) Satisfaccion.

sodisfach, a adj. (it.) Satisfach.

sodisfaire vt. (it.) Satisfaire.

sodisfasent, a adj. (it.) Satisfasent.

sodisfatòri adj. (it.) Satisfatòri.

sòdo, a adj. (it.) Solide.

sodomia n.f. Practica dau coït anal.

sodomisacion (-izacion) n.f. Accion de sodomisar.

sodomisar (-izar) vt. Practicar la sodomia sobre.

sodomita n.m. Aqueu que practica la sodomia.

sodomitic, a adj. Relatiu à la sodomia.

sofà n.m. (Etim. ar. *suffà*) 1. Canapè remborrat, m'un dossier sensa boasc aparent. 2. En Orient, empoant, sèti d'onor dins la cambra dau grand visir.

sofèrt, a adj. Suportat. Sin.: **endurat**.

sofí n.m. 1. Mistica de l'islam. Grafia sabenta: **sūfi**. 2. Adèpte dau sofisme, mistic musulman. ♦ adj. Relatiu au sofisme, ai sieus partidaris.

sòfia n.f. Abia.

sofiaor n.m. (Sospeu) Bofador. Sin.: **baceu, soflèira** (Levens), **bofatuèc, bofet, soflaire** (Lucer.).

sofieta n.f. Pèça amainatjada sota lo teule, generalament m'un plafond bas e inclinat.

sofisme n.m. Rasonament qu'es corrècte solament en aparença e qu'es fach mé l'intencion d'enganar.

sofisme n.m. Corrent mistic de l'islam, naissut au s. VIIIe, opoauat au legalisme, e que mete l'accent sobre la religion interiora.

sofista n. Filosòfe retor, per lu Grècs ancians. ♦ n. Persona qu'emplega de sofismes.

sofistic, a adj. De la natura dau sofisme.

sofística n.f. Movement de pensada que, dins li ciutats grègas de l'Antiquitat, èra representat per lu sofistas.

s sofist icacion n.f. 1. Accion de sofisticar, de rafinar totplen, fins à l'excès. 2. Caractèr sofisticat, artificial. 3. Complexitat tecnica.

s sofist icar vt. (*s ofistiqui*) Perfeccionar totplen un aparelh, un estudi, etc. Sin.: **farlabicar**.

s sofist icat, ada adj. 1. Foarça rafinat, estudiat: *De vestits sofisticats*. 2. D'una granda complicacion, d'una granda subtilitat: *A totjorn una argumentacion sofisticada*. 3. Foarça perfeccionat, fins à n'en rendre l'ustage complicat: *Un aparelh sofisticat*. 5. Que manca de naturau.

s oflada n.f. Soflatge.

s ofladura n.f. Cavitat plena de gas, formada au cors de la solidificacion d'una massa en fusion.

s oflaire, airtiz n. Bufaire. ◇ Persona que fa d'objèctes de vèire per soflatge. ◇ Au teatre, persona encargada de suggerir lo tèxto ai actors en cas qu'augon un trauc (Au jorn d'encuèi remplaçat per de mejans d'afichatge).

s oflaire n.m. Autre nom dau grand daufin.

s oflament n.m. Buf.

s oflant, a adj. Que manda d'ària cauda.

s oflanta n.f. Ventilator d'un grand dèbit.

s oflar vt. 1. Bufar. 2. Suggestir. ◆ vi. Bufar. ◆ si **s oflar** v.pr. Si mocar.

s oflard n.m. (geogr.) 1. Giscle intermitent de vapor d'aiga dins li regions volcaniqui. 2. Giscle de grison que s'escapa d'una fendascla.

s oflaria n.f. 1. Màquina destinada à produrre lo vent necessari au foncionament d'una installacion metallurgica, à l'aeracion d'una mina, à una pròva aerodinamica. 2. Lo tot dei bofets d'un òrgue.

s oflat n.m. Preparacion culinària, sucra da ò salada, servida cauda, que comprèn de blancs d'òus batuts en neu, que provòcon una aumentacion de volume au moment de la cuècha. Sin.: **gonflat**.

s oflatge n.m. 1. Procediment tradicional de fabricacion d'objèctes de vèire. 2. (mar.) Bombament de la carena de la nau au vesinatge de la linha de carga.

s ofle n.m. Buf, respir. Sin.: **alen, bufada, alenada**.

s oflèira n.f. (Levens) Bofador. Sin.: **baceu, sofiaior** (Sospeu), **bofatuèc, bofet**.

s oflet n.m. Simèc. Sin.: **bofa, viragauta, pastisson, gautàs, baceu, gautada, empastre, mornifla, virasoleu**.

s ofletada n.f. Simecada.

s ofletar vt. Simecar. Sin.: **engautar, gautejar, empastrar, morniflar, bacelar**.

s ofrachós, oa adj. D'una santat fragila. Sin.: **malautís, malauton**.

s ofradoira n.f. Sofraira.

s ofrador n.m. (text.) Estuva din la quala si sofra la lana per la blanquir.

s ofraira n.f. Aparelh per espantegar de sofre en pòuvera sus lu vegetaus. Sin.: **s ofradoira**.

s ofraire, airtiz n. Persona encargada de sofrar.

s ofrar vt. 1. Revestir de sofre. Var.: **ensofrar**. 2. Espantegar de sofre en pòuvera sus de vegetaus per luchar còntre li malautias criptogamiqui. Var.: **ensofrar**. 3. Tractar mé de sofre, d'anidride sulfurós. 4. Faire brutlar de sofre dins una bota per destrúger lu micro-organismes.

s ofratge n.m. Accion de sofrar; lo sieu resultat. Var.: **ensofratge, ensoframent**.

s ofre n.m. (Etim. lat. *sulfur*) 1. Còrs non metallic inodòre e insipide, d'una color jaune clar, que fonde vèrs 115°C e bulhe à 144,6°C; element (S) de n° atomic 16 e de massa atomica 32,06. 2. *Sentir lo sofre*: Presentar un caractèr d'eresia. Sin.: **solpre, solfre**. ◆ adj. inv. De la color dau sofre.

s ofrença n.f. 1. Fach de sofrir, dolor morala ò fisica. Sin.: **patiment, sofriment, dolença, endura, suplici, martiri**. 2. *Afaires en sofrença*: Afaires en suspens. Sin.: **en aspèra**. ◇ *Còlis en sofrença*: Còlis que non es estat distribuit ni reclamat. 3. (dr.) *Jorn de sofrença*: Dubertura que, practicada dins un barri entre doi proprietats, permete de donar de lutz sensa laissar vèire en cò dau vesin.

s ofrent, a adj. Que leugierament malaut, indispaue. Sin.: **fatigat, malautís, malauton, sofrachós, patissent, dolent**.

s ofrible, a adj. Tolerable. Sin.: **suportable**.

s ofriera n.f. Luèc de dont es extrach lo sofre. Sin.: **solfatura**.

s ofrir vt. e vi. (*s ofri, sofrissi*) Suportar (quauqua ren de penós), subir: *Sofrir la fam*. Sin.: **patir**. ◆ vt. 1. (lit.) Permetre: *Sofrètz que vos parli*. Sin.: **tolerar**. 2. (lit.) Admetre, èstre susceptible de: *Aqueu trabalh non sofrisse minga retard*. Sin.: **tolerar**. 3. *Non poder sofrir quauqu'un, quauqua ren*: Provar d'antipatia, d'aversion per. Sin.: **niflar, tolerar, suportar, endurar**. 4. *Sofrir lo martiri, mila moarts*: Provar de grandi dolors. ◆ vt. ind. (*de*) 1. Aver mau à: *Sofrir dei dents*. 2. Èstre tormentat per: *Sofrir de la fam*. 3. Èstre degalhat per: *La vinha a sofèrt de la granhòla*. ◆ si **s ofrir** v.pr. Si suportar mutualament.

s ofrologia n.f. Metòde que la sieu tòca es de dominar li sensacions doloroï e de malèstre psiquic per de tecnicas de relaxacion pròchi de l'ipnòsi.

s ofrologic, a adj. Relatiu à la sofrologia. Var.: **s ofronic**.

s ofrològue, òga n. Pratician de sofrologia.

s ofronic, a adj. Sofrologic.

software n.m. (angl.) Logicial.

s ògre, a n. Paire, maire de l'espós per l'esposa ò de l'esposa per l'espós.

s oguinhan, a adj. Que sorriz.

s oguinhar vi. Sorrire.

s oguinhe n.m. Sorrire.

s òia n.f. Sòja.

s oïr vi. (*s oïssi*) Falhir, subir un falhiment.

s oïron n.m. Pustula.

s oïs, soïssa adj. e n. De Soïssa. Sin.: **elvèt**.

sòja n.f. 1. Planta oleaginoa vesina dau faiòu, cultivada per li sieu granas que dónon un òli alimentari e un torteu emplegat dins l'alimentacion animala. 2. *Gèrme de sòia*: Gèrme d'una planta vesina, originària d'Àsia tropicala e que si manja fresca ò grelhada. Var.: **sòia**.

sojorn n.m. 1. Fach de sojornar dins un luèc, dins un país, pendent un temps donat; durada pendent la quala si sojorna. 2. (lit.) Luèc dont si sojorna Sin.: **demòra**, **ostau**, **maion**.. 3. *Sala de sojorn* ò *sojorn*, n.m.: Pèça d'un apartament que sièrve au divertiment (lectura, television, música, etc.) e à la recepcion dei invitats. Var.: **sojornador**. Var.: **sojornador**. Sin.: **salon**, **sala d'estar**. Var.: **sejorn**.

sojornador n.m. Sala de sojorn.

sojornar vi. Demorar quauque temps dins un luèc: *Sojornar à Tolosa*. Var.: **sejornar**. Sin.: **estar**, **demorar**, **residir**, **viure**.

sòl (mús.) Nòta de música; quint gra de la gamma de dò; signe que la representa. ◇ *Clau de sòl*: Clau qu'indica la posicion d'aquesta nòta sus una portada.

sòl n.m. Sòu (moneda). ◇ *Sòl de fin*: Títol d'aliatge. Sin.: **sot de fin**.

sòl n.m. Dispersion colloïdala de particulas dins un gas (aerosòl) ò dins un liquide.

sòla n.f. 1. Pèça de cuer, de coarda, etc., que forma lo dessota de la cauçada e que si tròva en contacte m'au soal. ◇ Pèça que si plaça au dedintre d'una cauçada. 2. Partida plana que sièrve d'aponteu: *La sòla d'un esquí*. 3. (constr.) Pèça de boasc horizontala que sièrve de basa, destinada à sostenir una carga, à repartir un esfoarç. ◇ (c. de f.) Organe que si vèn aplicar sus la ròda quora si mete en accion lo fren. 4. Partida dei tèrras afectada à una dei culturas de l'assolament. 5. Placa cornada que forma lo dessota de l'esclop d'un animau. 6. Pèça horizontala que sostèn lo bastit d'una màquina. 7. Fond d'un bateu plat. 8. Partida d'un forn sus la quala si plàçon lu produchs per lu tractar. 8. (min.) Partida inferiora d'una galària; terren qu'es sota la galària.

sòla n.f. Peis marin plat corcat sus lo flanc senec, present dins toti li mars sus lu fonds sablós gaire profonds. Sin.: **palaiga**.

solaç n.m. Accion de solatjar, d'acompanhar, de socórrer, de contentar, de divertir, d'agradar; lo sieu resultat. Sin.: **solatjament**, **divertiment**. ◇ *Èstre d'un grand solaç*: Solatjar bravament. ◇ *Far solaç*: Confortar, ajudar, acompanhar.

solaçar vt. 1. Divertir. 2. Solatjar. Sin.: **socórrer**. ◆ **si solaçar** v.pr. 1. Si divertir. 2. Si passejar.

solada n.f. Còup de soleu. Sin.: **solelhada**.

solament adv. 1. Sensa ren ni degun de mai: *Li serèm solament doi*. Var.: **soletament**. 2. Unicament. ◇ *Non solament*: S'emplega per introdure lo promier dei doi gropes que lo segond (après *ma*, *ma finda*) marca una insistença, una addicion, etc. 3. Ma, pura (piem.): *Non mi fidi d'eu, solament devi reconóisser que fa ben lo sieu trabalh*. ◇ *Se solament*: Se au manco. 4. Pas plus leu que: *Es arribada solament ièr*.

solana n.f. (geogr.) Adrech. Contr.: **ubac**.

solanacea n.f. *Solanaceas*: Família de plantas gamopetali coma la tantifla, lo tomari, lo petúnia.

solanina n.f. Glicoalcaloïde present dins diferents solanaceas.

solar vt. Cambiar la sòla d'una cauçada. Var.: **ressolar**.

solar(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu au Soleu. ◇ *Vent solari*: Flux de particulas cargadi que lo Soleu emete en permanença. ◇ (astron.) *Sistema solari*: Lo tot dau Soleu e dei astres que li graviton à l'entorn. 2. Relatiu à l'energia que lo Soleu fornisse: *Captaire solari*. ◇ *Maion solària*: Concevuda de tau biais que lo sieu escaufatge sigue assegurad, per tot ò partida, per captatge de l'energia solària. ◇ *Centrala solària*: Centrala de produccion d'energia electrica à partir de l'energia solària. ◇ *Paneu solari*: Paneu que capta l'energia solària per que sigue pi transformada en energia electrica. ◇ (fis.) *Constanta solària*: Flux d'energia solària reçauput per unitat de susfàcia, perpendicularament au raionament incident, à l'intrada de l'atmosfèra, à la distança mejana de la Tèrra au Soleu. 3. Que protegisse dau soleu: *Crema solària*. 4. (anat.) *Plèxus solari*: Centre dau sistema simpatic, format de divers ganglions nerviós, situat dins l'abdomèn, entre l'estòmegue e l'espina dorsala. 5. (mar.) Aureta que naisse e si pava m'au soleu.

solari n.m. Lo tot dei tecnicas, dei industrias que méton en òbra l'energia solària.

solarigrafe n.m. Aparelh per mesurar lo raionament solari.

solarisacion (-izacion) n.f. 1. Usatge de l'energia solària per escaufar un local. 2. (fot.) Operacion fotografica que permete de realisar d'efectes especiaus per lo biais de l'insolacion de la susfàcia sensibla durant lo desenvolopament.

solarisar (-izar) vt. Practicar la solarisacion.

solatjament n.m. Diminucion d'una carga, d'una dolor morala ò fisica. Sin.: **solaç**, **aleujament**, **aleugeriment**.

solatjar vt. 1. Desbarrassar quauqu'un d'una partida d'un fais, d'una carga. Sin.: **ajudar**, **sostar**, **solaçar**, **faire solaç**. 2. Diminuir, adocir una sofrença fisica ò morala: *Solatjar una dolor*. Sin.: **apagar**. 3. Ajudar, disminuir la pena; secórrer: *La màquina a solatjat l'òme dins lo sieu trabalh*. 4. (tecn.) Diminuir l'esfoarç que quauqua ren subisse: *Solatjar un cabrilhon que si fa vièlh*. Sin.: **aleugerir**, **aleujar**. ◆ **si solatjar** v.pr. 1. Si procurar un solatjament. 2. (fam.) Satisfaire un besonh natural. Sin.: **defecar**.

sòlda n.f. Tractament dei militaris e de divers foncionaris assimilats. Sin.: **paga**, **soldada**. ◇ (pej.) *Èstre à la sòlda de*: Èstre pagat per aparar lu sieus interès. Sin.: **èstre assoldat à**.

soldada n.f. Sòlda.

soldanèla n.f. (bot.) Planta erbacea de la familha dei primulaceas, que creisse sobretot en montanha.

soldar vt. (*sòlda*) Aver quauqu'un à la sieu sòlda.

soldar vt. (*sòldi*) Saldar (un còmpte, un deute, una mèrc).

soldat n.m. 1. Òme que l'Estat equipa e forma per aparar lo país. Sin.: **militar(i)**, **mercenari**, **guerrejaire**, **veteran**, **fantassin**, **fusilhier**, **carabinier**. ◇ *Jugar au pichin soldat*: Pilhar una actituda temerària. 2. *Soldat, simple soldat*: Promier grade de la ierarquia dei militaris dau reng dins li armadas de tèrra e de l'ària. ◇ *Soldat de promiera classa*: Soldat titulari d'una distincion en rason dau sieu comportament. 3. Tot òme que sièrve ò qu'a servit dins li armadas. 4. (zool.) Dins li societats de formigas e de termits, individu adult, de la tèsta foarça desvolopada, que pareisse preparat à aparar la comunautat. Var.: **sordat**.

soldata n.f. Frema soldat. Var.: **sordata**.

soldatalha n.f. Soldatesca.

soldatàs n.m. Combatent de qualitat morala contestabla. Var.: **sordatàs**, **sordadàs**.

soldatesc, **a** adj. Qu'a la rudessa dau soldat. Var.:

sordatesc. ◆ n.f. (pej.) *La soldatesca*: Lu soldats en general, considerats coma indisciplinats, violents. Sin.: **soldatalha**.

soldaton n.m. (pej.) Pichon soldat.

sòlde n.m. Salde. ◇ *Per sòlde de tot còmpte*: En comptabilitat, clausura d'un còmpte. Sin.: Per tot còmpte fach e pagat.

soleaire n.m. Solelhaire.

soleari adj. e n.m. (anat.) Si di d'un muscle de la faça posteriora de la camba.

solecisme n.m. Construccion sintaxica que s'escarta de la forma gramaticalament admissa.

solelhada n.f. Còup de soleu.

solelhador n.m. 1. Establiment dont si tràcton diversif afeccions mé la lutz solària. 2. Emplaçament amainatjat per pilhar de banhs de soleu.

solelhaire n.m. Part superiora d'una maion; granier dubèrt sus la façada.

solelhar vi. Faire soleu. Sin.: **soliar**. ◆ **si solelhar** v.pr. Pilhar lo soleu.

solelhàs n.m. Soleu ardent.

solelhiera n.f. Quadrant, relòri solari.

solelhós, **oa** adj. Esclairat per lo soleu.

solemne, **a** adj. 1. Qu'es celebrat embé esclat, revestisse un caràcter majestuós, public. Sin.: **ceremoniós**, **fastuós**. 2. Que presenta una gravitat, una importança particulieri per la sieu natura ò dau fach dei circonstanças; oficial: *Faire una declaracion solemna*. 3. Qu'es plen d'una gravitat sovent afectada, que pilha d'àrias d'importança; sentenciós: *Una charradissa solemna*. 4. (dr.) *Acte solemne*: Acte que la sieu validitat es subordenada à de formalitats legali determinadi.

solemnisacion (-izacion) n.f. Accion de solemnizar. Sin.: **celebracion**, **enaurament**, **festejament**.

solemnisar (-izar) vt. Celebrar embé solemnitat. Sin.: **enaurar**, **festejar**, **glorificar**.

solemnitat n.f. 1. Caràcter de cen qu'es solemne. Sin.: **ostentacion**, **aparat**. 2. Fèsta solemna; ceremònia de caràcter oficial: *La solemnitat de Calenas*. 3. (lit.) Caràcter de cen qu'a una gravitat majestuo: Parlar embé

solemnitat. 4. (dr.) Formalitat qu'acompanha lu actes solemnes.

solemnament adv. Embé solemnitat, d'un biais solèmne.

solen n.m. Genre de molluscs coma lo coteu.

solenoglife, **a** adj. Que pertòca li sèrps que lo sieu aparelh verinós compoarta de croquets articulats que poàdon pónher quora lo boca es barrada, e encavats d'un canal per laisser escampar lo veren, coma la vípera.

solenòidal, **a** adj. Relatiu au solenoïde. Var.: **solenòidau**.

solenòidau, **ala** adj. Solenoïdal.

solenòide n.m. (electr.) Fieu metallic enrotlat en elica sus un cilindre, e que, percorrut per un corrent, crea un camp magnetic parier à-n-aqueu d'una caramida drecha.

soler vi. (arcaïc) Aver l'abituda de: *Quora èra pichon, solia anar à la pesca*. Sin.: **èstre acostumat à**.

solesa n.f. Soletat, solitud(a). Sin.: **isolament**.

solestici n.m. Solstici.

solet, **a** adj. 1. Qu'es sensa companhia; isolat: Viure solet. Sin.: **solitari**, **abandonat**. 2. Unic: *Es lo solet exemplari disponible*. 3. À l'exclusion dei autres: *Ieu solet conoissi la solucion*.

soletament adv. Solament.

soletat n.f. Solesa, solitud(a).

soleu n.m. 1. (M'una majuscula) Estela à l'entorn de la quala gravita la Tèrra. 2. Estela quala que sigue: *Li a totplen de soleus dins cada galaxia*. 3. Lutz, calor, raionament dau Soleu; temps ensolelhat. ◇ *Aver de ben(s) au soleu*: Aver una proprietat immobilièra, de proprietats immobilièri, de terren. ◇ *Sota lo soleu*: Sus la Tèrra, dins lo noastre monde. 4. (lit.) Simbòle de cen que luse, de la benvolença ò dau poder esclatant, de l'influença de. ◇ *Lo Rèi-Soleu*: Loís XIV de França. 5. (bot.) Virasoleu. 6. Torn complet executat en gymnastica. 7. Pèça d'artifici que vira en mandant de fuècs qu'evòcon lu rais dau Soleu.

sofà n.m. Solfègi.

sofach n.m. Pretzfach.

sofarin n.m. Alumeta au sofre.

sofatura n.f. Sofriera.

solfègi n.m. 1. Disciplina que permete d'emparar lu signes de la notacion musicala e de reconéisser lu sons que represènton. 2. Recuèlh d'exercicis musicals dins lo quau li dificultats dau deschifratge son progressivi.

solfegiar vt. (solfègi, classic solfègii) Cantar (un tròç de música) en nomenant li nòtas. Var.: **solfejar**.

solfejar vt. (solfègi) Solfegiar.

sofre n.m. Sofre.

solhadura n.f. 1. Cen que solha, taca. Sin.: **brutícia**. 2. Taca morala: *La solhadura dau pecat*.

solhar vt. 1. Brutar. Sin.: **embrutar**, **emporcassar**, **macular**. Var.: **solhardar**. 2. Desonorar, avilir: *Solhar la reputacion*.

solharda n.f. 1. Baquet per la bugada. 2. Pichina pèça que dona dins la coïna, generalament reservada ai gròs travalhs de coïna.

solharda n.f. Frema bruta. Sin.: **chautron**, **choaspa**, **onchon**, **patrassiera**.

solhardar vt. Solhar.

soliar vi. (*sòli*, classic *sòlii*) Solelhar.

solidament adv. D'un biais solide. Sin.: **foartament**, **durablament**, **fermament**.

solidari, **ària** adj. 1. Qu'es ò que si considèra ligat à quauqu'un d'autre ò à un grope per una responsabilitat comuna, d'interès comuns. Sin.: **afrairat**, **associat**. ◇ (dr.) Si di dei personas que respoàndon juridicament una de l'autra. ◇ (dr.) Si di dei deutors ò creanciers units per lu ligams de la solidaritat ò d'una obligacion afectada d'aquesta modalitat. 2. Si di de cauas que depèndon una de l'autra: *Doi questions solidari*.

solidariament adv. Embé solidaritat.

solidarietat n.f. 1. Dependènça mutuala entre li personas. Sin.: **companhonatge**, **frairia**. ◇ *Solidarietat ministeriala*: Principi que vòu que cadun dei ministres sigue responsable dei decisions que lo govèrn pilha. 2. Sentiment que bota li personas à s'acordar una ajuda mutuala. 3. (dr.) Modalitat d'una obligacion que fa obstacle à la sieu division. Var.: **solidaritat**. Sin.: **interdepedença**.

solidarisar (-izar) (si) v.pr. Si declarar solidari.

solidaritat n.f. Solidarietat.

solide, **a** adj. 1. Que presenta una consistènça relativament fèrma (per op. à *fluide*, *liquide*). Sin.: **foart**, **dur**, **consistent**, **duradís**, **coèrent**, **fèrm**. ◇ (fis.) Si di d'un estat de la matèria dins lo quau lu atòmes oscillon à l'entorn de posicions fixi qu'an una distribucion sigue arbitrària (*solides amòrfes*), sigue ordenada (*cristals*). 2. Fèrme, capable de durar, de resistir; resistant: *Una estòfa solida*. 3. Estable, que non si pòu destrúger: *Un ligam d'amistat solide*. 4. Ben establhit, segur, seriós: *Una rason solida*, *un argument solide*. 5. (fam.) Substancial: *Un solide còup de forqueta*. 6. Qu'es vigorós, resistant, robuste: *Un tipe solide*, *aver lu nèrvis solides*. ◆ n.m. 1. Aliments solides. 2. (fam.) *Es de solide*: S'agisse d'una caua serioa, digna de consideracion.

solide n.m. 1. Objècte tau que la distança entre doi dei sieus ponchs distants non varia au cors d'un desplaçament. ◇ *Angle solide de cima* O: Solide delimitat per toti li miègi drechas d'origina O que s'apontèla sus un contorn donat. 2. (fis.) Còrs totalament rigide, que li distanças mutuali dei elements que lo constituïsson non càmbron au cors dau temps.

solidificacion n.f. Passatge d'un còrs de l'estat liquide à l'estat solide.

solidificar vt. (*solidifiqui*) Faire passar à l'estat solide. ◆ **si solidificar** v.pr. Devenir solide.

soliditat n.f. Caractèr de cen qu'es solide. Sin.: **robustessa**, **fermetat**, **coèrença**, **espessor**, **duretad**, **consistença**.

solier n.m. Cauçadura. ◇ *Portar lu soliers en cagant*: Caminar en frustant lo talon dei sieus soliers.

solier n.m. Part superiora d'una maion. Sin.: **granier**.

soliflòre n.m. Vas destinat à contenir una flor soleta.

solifluir vi. (*solifluisi*) Si di d'un terren que s'avalanca en generant una solifluxion.

solifluxion n.f. (geogr.) Encalament en massa, sus un pendís, de la partida superficiala dau soal plena d'aiga, que si pòu veïre sobretot dins li regions frèi au moment dau desgèl.

solilocar vi. (*solilòqui*) Si parlar solet. Sin.: **monologar**.

solilòqui n.m. 1. Discors de quauqu'un que si parla. 2. Discors de quauqu'un que, en companhia, es solet à parlar. Sin.: **monològue**.

solir vt. (*solissi*) Liscar, polir.

solipède, **a** adj. (zool.) Que lo sieu pen presenta solament un det acabat per un esclòp. ◆ n.m. (zool.) Equidat.

solipsisme n.m. (filos.) Doctrina, concepcion segond la quala lo ieu, m'ai sieu sensacions e lu sieus sentiments, constitue la soleta veritat existenta.

solipsista adj. e n. Dau solipsisme; partidari dau solipsisme.

solista adj. e n. Musician ò cantaire que soana ò canta solet.

solitari, **ària** adj. e n. Qu'es solet, que viu, agisse solet. ◆ adj. 1. Qu'es plaçat dins un luèc isolat: *Un vilatjon solitari*. 2. Que si fa, que si debana dins la solituda.

solitari n.m. 1. Vièlh singlar que s'es separat dei autres e viu solet. 2. Diamant talhat en brillant e montat solet, lo mai sovent sus un aneu. 3. Juèc de combinasons, m'un jgaire solet, compauat d'una tauleta mé 37 traucs dont si méton de fichas. 4. Juèc de paciènça que si juèga solet e que consistisse à faire de combinasons de cartas.

solitariament adv. D'un biais solitari.

solitarisme n.m. Isolament volontari de natura patologica.

solitud(a) n.f. Estat d'una persona soleta, retirada dau monde; isolament. Sin.: **solesa**.

soliva n.f. Pèça de fustaria plaçada orizontalament, apontelada sus lu barris ò sus lu cabrilhons per constituir lo postam d'una pèça. Sin.: **jaina**, **travet**, **traveta**.

sollicitacion n.f. 1. Preguiera, accion insistenta en favor de quauqu'un. Sin.: **requesta**, **peticion**. 2. Formalitat per obtenir una favor.

sollicitaire, **airitz** n. Persona que sollicita una plaça, una gràcia, una favor. Var.: **sollicitator**. Sin.: **demandaire**, **pretendent**, (pej.) **secafetge**, **rompebalas**, **secadoaça**.

sollicitar vt. 1. Demandar embé deferènça: *Sollicitar una audiença*. 2. Contactar quauqu'un per: *M'an sollicitat per una conferènça*. 3. Atirar, provocar: *Sollicitar l'atencion dei espectators*. Sin.: **abrandar**, **avivar**, **abelugar**. (pej.) **importunar**, **secar**, **implorar**. 4. Faire foncionar un aparelh, un organe, etc., li demandar d'agir: *Un esfoarç que sollicita toi lu muscles*. 5. *Sollicitar un cavau*: L'excitar, l'animar.

sollicitator, **tritz** adj. e n. Sollicitaire.

sollicituda n.f. Atencion portada à quauqu'un: *S'ocupar d'una persona embé sollicituda*. Sin.: **doçor**, **calinharia**.

sòlmòrt n.m. [sɔl'mwɔrt] (vivaroalpenc) Sofieta, àstrigo.

sòlo n.m. (it.) 1. (mús.) Tròç sonat ò cantat per un artista solet, que lu autres acompànhon. 2. (coregr.) Partida d'un balet qu'un artista solet bala. 3. *En sòlo*: Qu'una persona soleta fa. ◆ adj. (mús.) Que soana solet: *Violon sòlo*.

solombrada n.f. Ombratge.

solombrar vt. Faire d'ombra à. Sin.: **ombrar**, **ombretjar** (pr. e fig.). ◆ **si solombrar** v.pr. Si plaçar à l'ombra, s'aparar de la calor.

solombre, a adj. Escur, fosc.

solombrina n.f. 1. Mièja ombra. 2. Contorn, linhas generalis dau còrs.

solombrós, oa adj. e n. Situat à l'ombra. Sin.: **ombrós**, **mornarós**, **catilhós**.

solòrma n.f. Complanha, melopea, complanh, planh.

solpre n.m. Sofre.

solpreta n.f. Alumeta, solfarin.

solstici n.m. 1. Epòca de l'an que lo Soleu, dins lo sieu movement, aparent sus l'ecliptic, rejonhe la sieu declinason boreala ò australa màger e que correspoande à una durada dau jorn maximala ò minimala (dins l'emisfèr nòrd, lo 21 ò lo 22 de junh per lo començament de l'estiu e lo 21 ò lo 22 de decembre per lo començament de l'ivèrn). Var.: **solestici**.

solsticial, a adj. Relatiu ai solsticis. Var.: **solsticiau**.

solsticiau, ala adj. Solsticial.

solta n.f. (dr.) Soma que, dins un partatge ò un escambi, compensa l'inegalitat de valor dei parts ò dei bens escambiats. Sin.: **compensacion**.

solubilisacion (-izacion) n.f. Accion de solubiliar.

solubiliar (-izar) vt. Rendre soluble.

solubilisat (-izar), ada adj. Rendut soluble: *Cafè solubilisiat*.

solubilitat n.f. Qualitat de cen qu'es soluble.

soluble, a adj. 1. Que si pòu dissòlver dins un solvent: *Lo sucre es soluble dins l'aiga*. Sin.: **diluïble**, **fondedís**. 2. Que s'en pòu trovar la solucion: *Un problema soluble*.

solucion n.f. 1. Resposta à una question, à un problema, fin d'una dificultat. Sin.: **clau**. ◇ (mat.) *Solucion d'una equacion*: Element que, substituit à l'inconossuda, rende vèra l'egalitat prepauada. 2. Clavadura, accion de s'acabar: *Un affaire que demanda una solucion rapida*. 3. (ist.) *Solucion finala*: Plan d'exterminacion dei Judieus e dei Caracos, dins l'ideologia dei nazis. 4. Mesclatge omogeneu, que presenta una fasa soleta, de doi còrs ò de mai de doi còrs, e, en particular, liquide que contèn un còrs dissòt: *Una solucion sucrada*. ◇ *Solucion solida*: Mesclatge omogeneu de divèrs solides, en particular de metals.

solucionar vt. Resòlvre.

solutat n.m. 1. Solucion d'una substança medicamentoa. 2. (quim.) Còrs dissòt.

solutrean n.m. Faciès cultural dau paleolitic superior, caracterisat per una retocada en escalha sus li doi façes de l'autís. Var.: **solutrian**. ◆ **solutrean, a** adj. Dau solutrean.

solutrian, a adj. e n.m. Solutrean.

solvabilitat n.f. Fach d'èstre solvable.

solvable, a adj. Qu'a lu mejans de pagar lu sieus creanciers.

solvat n.m. Combinason quimica d'un còrs dissòt m'au sieu solvent.

solvatacion n.f. Agregacion de moleculas dau solvent embé d'ions dau solutat.

solvent n.m. Substança capabla de dissòlver un còrs e que sièrve generalament de diluent ò de desgrasant. Var.: **souvent**.

som n.m. Extremitat, part superiora, cima. Var.: **somp**. Sin.: **crèsta**, **cap**, **cap aut** (geom.), **tèsta**, **suc**, **brec**, **pic**, **puèch**.

soma n.f. 1. Resultat d'una addicion. ◇ (mat.) *Soma de doi elements*: Resultat d'una operacion notada additivament. ◇ *Soma d'una seria*: Limit de la soma dei premiers *n* tèrmes de la seguida associada, quora *n* tende vèrs l'infinít. ◇ (log.) *Soma logica*: Lo tot de l'extension de doi concèptes, de divèrs concèptes. 2. Ensèm de cauas que s'addicionon. Sin.: **quantitat**, **totalitat**, **tot**. 3. Quantitat determinada de sòus. 4. Òbra, obratge important que fa la sintèsi dei conoissenças dins un camp donat: *Una soma teologica*. Var.: **sòma**.

sòma n.f. Soma.

sòma n.m. (biol.) Lo tot dei cellulas non reproductritz dei èstres vivents (per op. à *gemen*).

somable, a adj. 1. Que s'en pòu calcular la soma. 2. (mat.) Si di d'una familha d'elements que s'en pou efectuar la soma ò mostrar que tende vèrs un limit quora lo nombre de tèrmes s'acrisse à l'infinít.

somacion n.f. 1. (dr.) Acte d'uissier que mete quauqu'un en demòra de pagar ò de faire quauqua ren. 2. (mil.) Apèl que manda una sentinèla, un representant qualificat de la foarça publica, per ordenar à una persona de s'arrestar.

somacion n.f. 1. (mat.) *Somacion d'un seria*: Operacion que produe la soma d'aquesta seria. ◇ *Simbòle de somacion*: Letra grèga Σ, emplegada per notar la soma, finida ò infinida, d'una seguida de tèrmes. 3. (fisiol.) Succession eficaça de divèrsi excitacions parieri que, separadament, serion ineficaci, sus un muscle ò un nèrvi.

somalí n.m. Lenga parlada en Somalia, dont es lenga oficiala. Var.: **somalian**.

somalian, a adj. e n. De Somalia. ◆ n.m. Lenga parlada en Somalia, dont es lenga oficiala. Var.: **somalí**.

somament adv. Sobeiranament.

somand n.m. Tèrme d'una soma.

somar vt. (mat.) Faire una soma. Sin.: **addicionar**, **ajustar**.

somar vt. (arquít.) Ornar lo som de, sobremontar.

somari n.m. 1. Analisi abreujada d'un obratge. Sin.: **abreujat**, **compendi**. 2. Lista dei capítols d'un obratge. Sin.: **ensenhador**, **taula**.

somari, ària adj. 1. Expauat en gaire de mòts: *Analisi somària*. 2. Qu'es reduch à la forma mai simpla: *Un examèn somari*. 3. *Execucion somària*: Facha sensa jutjament prealable.

somariament adv. D'un biais somari. Sin.: **compendiosament**.

somatic, a adj. 1. Que pertòca lo còrs (per op. à *psíquic*). 2. (biol.) Relatiu au sòma. ◇ *Cellula somatica*: Caduna dei cellulas d'un organisme que compàon lu teissuts e lu organes.

somaticit n.m. Cellula dau sòma.

somatisation (-izacion) n.f. (psicol.) Traduccion d'un conflicte psíquic en afeccion somatica.

somatisar (-izar) vt. (psicol.) Operar la somatisation de: *Somatisar la sieu angoissa*.

somatognosia n.f. Conoissença qu'avèm dau noastre còrs, de l'existençaa, de l'estat dei sieu diversi parts.

somatologia n.f. Estudi dau còrs au sens de l'anatomia e de la fisiologia.

somatologic, a adj. Relatiu à l'estudi dei partidas solidi dau còrs uman.

somatomètre n.m. Aparelh per mesurar lo còrs uman.

somatometria n.f. Lo tot dei tecnicas de mesura dau còrs uman. Sin.: **canatge**.

somatometric, a adj. Relatiu à la somatometria.

somatopatia n.f. Terapia manuala informacionala.

somatoplasma n.m. Citoplasma d'una cellula somatica.

somatoterapia n.f. Ensèms de tecnicas psicocorporali per tractar un desequilibri interior. La somatoterapia parte dau principi que lo còrs e l'esperit son estrechament connectats.

somatòri, òria adj. (mat.) Que marca la somacion.

somatotonia n.f. Composanta psíquica de la personalitat.

somatotonic, a adj. Relatiu à la somatotonia.

somatrofina n.f. Ormòna somatròpa.

somatròpe, a adj. *Ormòna somatròpa*: Ormòna de l'ipofisi, qu'agisse sobre la creissença. Sin.: **somatrofina**.

sombre, a adj. (fr.) 1. Escur, sorn. 2. Triste.

sombrero n.m. (esp.) Capeu dei bòrds largs, dins lu país ispanics.

sombrós, oa adj. (fr.) Triste, sombre.

somés, essa adj. Sotamés.

somet n.m. Pichin som.

sometre vt. Sotametre.

sòmi n.m. Pantaïs.

somiaire, airtz adj. e n. Que sòmia. **somiaire** (ajustar) Sin.: **pantaissós**, **fantaumier**, **pantaiaire**, **pantaier**, **pantaissaire**.

somiar vi. (*sòmi*, classic *sòmii*) Somiar, pantaïar.

somiejar vi. Somiar, pantaïar.

somier n.m. 1. Encastre pauc ò pron sople que sostèn lo matalàs dins un lièch. 2. (constr.) Premier claveu que si pua dins la construccion d'un arc ò d'una vòuta. 3. Traversa metallica que mantèn lu barreus d'una grasilha. 4. Caissa de boasc que contèn l'ària sota pression dins un òrgue. 5. Registre qu'emplégon d'unu comptables ò econòmes. 6. Fichier que centralisa lo relevat de toti li condemnacions à una pena privativa de libertat per un crimi ò un delict.

somission n.f. Sotamission.

somissionar vt. (dr.) Faire una somission per de fornitures ò de travalhs.

somissionari, ària n. (dr.) Persona que fa una somission per una empresa.

somit n.m. (zool.) Metamèr.

sommital, a adj. Relatiu au som, à la cima. Var.: **sommitau**.

sommitat n.f. 1. Persona eminenta dins un sector quau que sigue. 2. (didact.) *Sommitat (florida)*: Pen garnit de flors, pichini e nombroï, que s'en emplega la totalitat.

sommitau, ala adj. Sommital.

somnambul(e), a adj. e n. Qu'es en preda au somnambulisme.

somnambulic, a adj. Relatiu au somnambulisme.

somnambulisme n.m. Estat d'automatisme ambulatòri inconscient que si debana pendent un soam, natural ò provocat, e que minga sovenir n'en sobra au revèlh.

somnifèr, a adj. e n.m. Si di d'una substança que fa durmir. Sin.: **anestèsic**, **durmitiu**, **soporific**, **endurmitòri**.

somnilòc, a adj. e n. Qu'es pertocat per la somniloquia.

somniloquia n.f. Emission de sons pauc ò pron articulats pendent lo soam.

somnolar vt. (*somnòli*) Èstre en estat de somnolença. Sin.: **penecar**, **penequejar**, **entredormir**.

somnolença (-ència) n.f. 1. Estat de soam leugier. 2. Mancança d'activitat, d'energia. Sin.: **letargia**, **endurmiment**, **durmilhum**.

somnolent, a adj. Relatiu à la somnolença; que somnòla. Sin.: **durmilhós**, **letargic**, **entredurmit**.

sòmo, a adj. (it.) Superior, sobeiran.

somórrer vt. 1. Ofrir. 2. Far si rebellar (un pòble). Var.: **somòure**, **susmòure**. Sin.: **soslevar**, **descadenar**.

somotor, tritz adj. Qu'excita, que provòca, que buta à si rebellar: «*Eran somotors del poble contra rei*» (Badat). Sin.: **provocator**.

somòure vt. Somórrer.

somòuta n.f. Revòuta, rebellion. Sin.: **soslevament**, **revolucion**, **insurreccion**, **insubordinacion**. Var.: **susmòuta**.

somp n.m. Som.

sompтуari, ària adj. 1. (ist.) *Lèi somptuària*: Si díia dins l'Antiquitat romana d'una lèi, d'un reglament que limitava li despensas. 2. Si di de despensas excessivi

fachi per lo superflú, lo luxe, consideradi particulierament dau ponch de vista de la fiscalitat ò de la gestion. 3. *Arts somptuarius*: Arts decoratius de luxe.

sompтуós, oa adj. Que la sieu magnificença supaua una granda despesa: *Un present sompтуós*. Sin.: **sobrebeu, unfanós, trelusent, esplendent, grandós, pompós**.

sompтуosament adv. D'un biais sompтуós. Sin.: **ufanosament, trelusentament, pomposament**.

sompтуositat n.f. Caractèr de cen qu'es sompтуós. Sin.: **esplendor, ufana**.

son n.m. 1. Sensacion auditiva qu'una onda acostica genèra. 2. Tota vibracion acostica considerada dau ponch de vista dei sensacions auditivi ensinda creadi: *Un son agut*. 3. Volume, intensitat sonòra d'un aparelh: *Baissar lo son*. 4. Lo tot dei tecnicas d'enregistrament e de reproduccion dei sons, particulierament au cinèma, à la ràdio, à la television. 5. *Au son de, ai sons de*: En seguissent la música, lu ritmes de. ◇ *Espectacle son e lutz*: Espectacle de nuèch, qu'a per quadre un edifici ancian e que si prepaua de representar l'istòria d'aquest edifici au mejan d'illuminacions e d'evocacions sonòri, musicals.

son, sa adj. poss. Adjectiu possessiu de la tèrç persona que s'emplega davant un nom de parentat pròche, ò dins de formulas per s'adreçar à un captau, un religiós, etc.: *Son paire, son Excellença*.

sonada n.f. 1. Sonaria. 2. Sonata.

sonadina n.f. Sonatina.

sonador, airtz n. Sonaire.

sonagrafe n.m. Aparelh que permete d'obtenir de sonogramas.

sonagrama n.m. Grafic que representa li compauantas acostiqui (durada, frequença, intensitat) de la votz.

sonaire, airtz n. Persona que soana un instrument, que soana li campanas. Var.: **sonador**.

sonal n.m. Jingle (angl.).

sonalha n.f. 1. Campaneta estacada au coal dau bestiari. 2. Son qu'aquesta campaneta produe.

sonalhada n.f. Bosin que fan li sonalhas.

sonalhar vi. Faire sonar li sonalhas.

sonalhon n.m. Sonalha, cascaveu.

sonar n.m. (sigla de l'angl. Sound Navigation Ranging) Aparelh de deteccion sotamarina qu'emplega li ondas sonòri e que permete de localisar e d'identificar d'objèctes immergits. Es l'eretier de l'asdic (*allied submarine detection investigation committee*), inventat per lu Anglés en lo 1920.

sonar vi. (*soani*) 1. Produire un son: *Lo revèlh a sonat*. Sin.: **tindar**. 2. Faire foncionar una sonaria: *Sonar à la poarta*. 3. Èstre anonciat au mejan d'una sonaria: *Miègjorn avia à pena sonat*. 4. (fig.) *Sonar ben (mau)*: Èstre agradiu (desagradu) à l'aurelha, en parlant d'un mòt, d'una expression. ◇ *Sonar faus (just)*: Donar una impression de veritat (de faussetat). 5. *Faire sonar una letra*: La faire sentir, forçar en la prononciant. ◆ vt. 1. Donar un nom à quauqua ren, à quauqu'un: *Coma an*

sonat lo sieu enfant? 2. Tirar de sons de (un instrument de música, li campanas): *Sonar la guitarra, sonar li campanas*. ◇ Anonciar l'ora, en parlant d'un relòri: *Lo relòri a sonat tres oras*. Sin.: **picar**. ◇ Anonciar per una sonaria: *Sonar la retirada*. 3. Senhalar la sieu presença à quauqu'un en accionant una soneta, una campaneta, jónher quauqu'un au mejan d'un telefòne: *Sonar lo mètge*. ◆ **si sonar** v.pr. *Aver per nom*: Coma si soana ta maire? Sin.: **coma li díon, à ta maire?**

sonaria n.f. 1. Son de campanas, d'un revèlh, d'un telefòne, etc. Sin.: **campanejada, tindament**. 2. Lo tot dei campanas d'una glèia. 3. Mecanisme que sièrve à faire sonar un relòtge, un aparelh d'alarma ò de contraròtle, etc. Sin.: **campaneta, esquila**. ◇ *Sonaria electrica*: Que fonciona gràcias à un electroaimant. ◇ *Sonaria militària*: Ària reglamentària, que sièrve à marcar un eveniment particulier: *Sonaria au drapeu, sonaria ai moarts*.

sonata n.f. 1. Composicion musicala en un movement ò divers movements, per solista ò ensèm instrumental. 2. (mús.) *Forma sonata*: Plan dau premier movement de la sonata classica, constituït per l'exposicion, lo desenvolopament e la reexposicion dei doi temas. Var.: **sonada**.

sonatina n.f. Òbra instrumentala en forma de sonata, ma mai corta e d'execucion mai aisada. Var.: **sonadina**.

sonda n.f. 1. (mar.) Aparelh que sièrve à determinar la profundor de l'aiga e la natura dau fond. Sin.: **escandau, escandalh**. 1491: «*I escandal sensa plom*». 2. (astron.) *Sonda espaciala*: Engenh non abitat lançat en defoara de l'atmosphèra terrèstra e destinat à estudiar un astre dau sistema solari ò l'espaci interplanetari. 3. (med.) Instrument cilindric plen ò vuèi, introduch dins un conduch per practicar un sondatge. 4. (petr., min.) Aparelh de foratge.

sondaira n.f. Màquina automotritz ò remorcada emplegada per faire de potz à pichina profundor.

sondaire, airtz n. Persona que fa de sondatges. Sin.: **enquistaire, investigator**.

sondaire n.m. Aparelh de sondatge.

sondanés n.m. Lenga indonesiana parlada dins la partida occidentala de Java.

sondar vt. 1. (mar.) Mesurar, au mejan d'una sonda ò d'un sondaire, la profundor de la mar, d'una cavitat, etc. Sin.: **escandalhar**. 2. Explorar en profundor un soal per n'en determinar la natura ò li trobar un minerau, d'aiga, etc. Sin.: **sondejar, cavar**. 3. (med.) Procedir au sondatge de (una plaga, un conduch, etc.). 4. (fig.) Interrogar quauqu'un per conóisser la sieu pensada. Sin.: **pressentir, questionar**. ◇ Sotametre (de personas) à un sondatge d'opinion.

sondatge n.m. Persona interrogada dins un sondatge d'opinion.

sondejar vt. Sondar, explorar un soal en profundor.

sonet n.m. Pèça de poesia facha de quatòrze vèrs, compauada de doi quatrens e de doi tercets, mé de règlas fixi per la disposicion dei rimas.

soneta n.f. 1. Campaneta ò dispositiu electric per sonar ò per avertir. Sin.: **esquila, campaneta**. 2. (tr.

publ.) Pichin aparelh de sondatge que permete d'auçar periodicament l'aisina de foratge que vèn pi picar la ròca per la traucar. 3. *Sèrp à soneta*: Crotale. Sin.: **cascaveu**.

sonhar vt. (*suènh*) 1. Donar de suènhs à un malaut. 2. Conservar ò melhorar l'estat de la pèu d'una persona, mé d'actes igienics ò cosmetics. 3. Faire (un trabalh) embé aplicacion. 4. S'ocupar d'una planta. ♦ **si sonhar** v.pr. Pilhar un tractament per garir.

sonorament adv. D'un biais sonòre, en faguent de bosin: *S'es fach remarcar sonorament*.

sonomètre n.m. Instrument destinat à mesurar lu niveus d'intensitat sonòra.

sonòr(e), a adj. 1. Pròpri à rendre de sons. 2. Qu'a un son foart: *Una votz sonòra*. 3. Que remanda ben lo son: *Un anfiteatre sonòre*. 4. Que pertòca lu sons: *Li ondas sonòri*. Sin.: **ressonant, acostic**. ◇ (fon.) *Consonanta sonòra* ò *sonòra*, n.f.: Consonanta articulada embé una vibracion dei coardas vocali (per op. à *sorda*).

sonorisation (-izacion) n.f. 1. Accion de sonorisar; lo sieu resultat. 2. Lo tot dei equipaments que perméton una amplificacion dei sons emés dins un luèc donat. 3. (fon.) Passatge d'una consonanta sorda à la sonòra correspondent.

sonorisar (-izar) vt. 1. Ajustar lo son, una benda sonòra, à un film. 2. Equipa un luèc, una installacion, d'una sonorisation: *Sonorisar una sala d'espectacle*. 3. (fon.) Rendre sonòra (una consonanta sorda).

sonoritat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es sonòre. Sin.: **resclantida, resclantiment**. 2. Qualitat de cen que rende un son agradiu. 3. (fon.) Vibracion dei coardas vocali dins la prononciacion d'una consonanta.

sonoteca n.f. Archius dont son conservats lu enregistraments de bosins, d'efèctes sonòres.

sopa n.f. 1. Preparacion culinària, à l'origina facha de pan que banha dins un bolhon, pi d'autri ingredients, en foncion dei recèptas: liumes, carn, peis, etc. Sin.: **menèstra**. ◇ Sopa mé de pan: *Panada*. ◇ Sopa mé d'alhet: *Aiga bulhida, sopa fina, aiga sau*. ◇ *Èstre banhat (trempat) coma una sopa*: Èstre totplen banhat. ◇ *Sopa populària*: Institucion de benfasença que distribuisse de pasts ai personas dins lo besonh. 2. (fam.) Past dei sordats. 3. (fam., fig.) *Sopa de morres*: Marrit estament, desacòrdi entre manti personas, ambient calamitos. 4. (biol.) *Sopa primitiva*: Mitàn liquide complèxe dins lo quau es naissuda la vida sus Tèrra.

sopapa n.f. 1. Obturator sota tension d'una moala, que s'auça e si baissa alternativament per reglar lo movement d'un fluide. Sin.: **clapet, valva**. ◇ *Sopapa d'admission*: Entre lo collector e lo cilindre. ◇ *Sopapa d'escapament*: Entre lo cilindre e l'escapament. ◇ *Sopapa de seguretat*: Aparelh destinat à limitar la pression d'un fluide à una valor predeterminada e que fonciona per dubertura d'un obturator quora aquesta valor predeterminada es rejoncha. ◇ (fig.) ◇ *Sopapa de seguretat*: Cen que permete d'empachar un gròs auvari, cen que sièrve d'exutòri. 2. (electr.) Organe de basa dei mutators que comprèn au manco un transconductor unidireccional.

sopar vi. Manjar de sera.

sopar n.m. Past dau sera.

sopassa n.f. Gròssa sopa espessa; marrida sopa.

sopeta n.f. Sopa leugiera.

sopiera n.f. 1. Recipient larg m'un cubiceu, per servir la sopa. 2. (fam.) Persona que la sopa li agrada foarça.

soplament adv. Embé soplesa.

sople, a adj. 1. Que si plega facilament, flexible. Sin.: **plegadís, moffle, fleune, plegatiu**. 2. Que dona una impression de leugieretat, d'elasticitat. 3. Qu'a lo còrs flexible: La gimnastica ti rende sople. 4. Acomodant, capable de s'adaptar: *Aver un caractèr sople*.

soples(s)a n.f. Qualitat de quauqu'un ò de quauqua ren qu'es sople. Sin.: **flexibilitat**, (fig.) **docilitat**.

sopor n.m. Soam lord e profond, plus pauc prononciat que lo còma. Sin.: **letargia, prostracion, somnolença**.

soporatiu, iva adj. Soporific.

soporific, a adj. 1. Que fa dormir. Sin.: **soporatiu, endurmidor, endurment**. 2. Noiós, en parlant d'un spectacle, d'un discors, etc. ♦ n.m. Sin.: *Endurmitòri, menasoam*.

soporós, oa adj. Relatiu à un endormiment lord e profond.

soportar vt. Suportar.

sopran n. Soprano.

soprano n.m. (it.) Votz de frema ò d'enfant mascle jove, la mai elevada dei votz. Var.: **sopran**. ♦ n. Persona qu'a aquesta votz.

soqueta n.f. Cauceta bassa, que s'arrèsta à la cavilha ò just en dessobre.

sorata n.f. Cadun dei capítols dau Coran.

sorbet n.m. Glaça leugiera, sensa crema, à basa de frucha, eventualament perfumada d'una liquor.

sorbetiera n.f. Aparelh per alestir de glaças e de sorbets.

sorbier n.m. Aubre de la familha dei rosaceas que d'uni espècias produon de fruchs manjadís (Aut fins à 15 ò 20 m).

sorbiera n.f. Espècia de sorbier. Var.: **aliguièr, ariguièr**. Sin.: **vaissa blanca**.

sorbitòl n.m. Polialcòl derivat de la glucòsa e de la fructòsa, que si tròva dins lu fruchs dau sorbier e qu'es un coleretic e un laxatiu.

sord, a adj. e n. 1. Qu'es privat dau sens de l'audida ò que per eu la percepcion dei sons es largament trebolada. Sin.: **balord**. ◇ *Cridar, picar coma un sord*: De toti li sieu foarças. ♦ adj. 1. Insensible: *Èstre sord ai planhs*. Sin.: **indiferent**. 2. Que lo sieu son es estofat, gaire sonòre: *Una votz sorda*. 3. (fon.) *Consonanta sorda* ò *sorda*, n.f.: Consonanta prononciada sensa vibracion dei coardas vocali (per op. à *sonòra*). ◇ (mar.) *Lama sorda*: lama que s'auça sensa bosin. 4. Que non si manifèsta netament: *Una dolor sorda*. ◇ *Tencha sorda*: Gaire viva.

sordadàs n.m. Aumentatiu de *sordat*. Var.: **sordalàs, sordatàs, soldatàs**.

sordalàs n.m. Sordadàs.

sordament adv. 1. M'un bosin ò un son estofat. 2. En secret.

sordanha n.f. Persona pauc ò pron sorda.

sordastre, a adj. Si dit d'una persona un pauc sorda.

sordat, a n. Soldat, a.

sordatàs n.m. Raitre.

sordatesc, a adj. Soldatesc. ◆ n.f. Soldatesca.

sordejar vi. 1. Èstre pauc ò pron sord. 2. Sortir de tèrra pauc à pauc (en parlant de l'aiga).

sordemut, a adj. e n. Qu'es à l'encòup balord e mut.

sordemutitat n.f. Estat dau sordemut. Var.: **surdimutitat**.

sordes(s)a n.f. Sorditge.

sordidament adv. D'un biais sordide.

sordide, a adj. 1. Miserable, foarça brut: *Una maion sordida*. Sin.: **brutàs, orresc, descorós, vergonhós, immonde**. 2. Que manifestà de bassessa morala: *Un egoïsme sordide*. 3. Marcat per l'aspretat au ganh; mesquin: *Una avarícia sordida*.

sordides(s)a n.f. Sordiditat.

sordiera n.f. Sorditge.

sordiditat n.f. (lit.) Caractèr de cen qu'es sordide. Sin.: **brutícia, sordides(s)a, misèria**.

sordina n.f. Dispositiu que permete d'assordir lo son de divers instruments de música. ◇ *En sordina*: Sensa faire de bosin, à un niveau sonòre bas. Sin.: **à la sorda, d'escondons**. ◇ *Metre en sordina*: Moderar, baissar.

sorditat n.f. Sorditge, sordes(s)a, surditat.

sorditge n.m. Perda ò granda diminucion dau sens de l'audida. ◇ *Sorditge verbal*: Trebolici dei afasics, qu'audon lu sons e lu bosins ma sensa capir lo sens dau lengatge. Var.: **sordes(s)a, sorditat, sordiera**.

sòre n.m. (bot.) Grope d'esporges dei feuses.

sorgent n.m. Foant.

sorgentar vi. 1. S'avenar. 2. Suscitar, mòure, entirar.

sorgentin n.m. Pichina foant.

sorgiment n.m. Soslevament d'una partida de l'escòrça terrèstra. Var.: **surgiment**.

sorgir vi. (*sorgissi*) Surgir.

sorin n.m. Òus de peis emplegats coma esca per la pesca à la sardina.

sorit n.m. (log.) Argument compauat d'una seguida de proposicions ligadi entre eli de tau biais que l'atribut de caduna devengue lo subjècte de la seguenta, fins à la clavadura, qu'a per subjècte lo subjècte de la promiera e per atribut l'atribut de la darriera proposicion avant la clavadura.

sorn, a adj. Escur, ombrós: *Un valon sorn*. Sin.: **tenebrós, ombrós, fosc**. *La bassa de Peirasorna* en lu Pireneus.

sornarudament adv. D'un biais sornarut.

sornarut, uda adj. Qu'esconde cen que pensa, qu'agisse en sota; escondut. Sin.: **guinha faussa, ipocrit, fausson**.

sorniera n.f. Sornura.

sornura n.f. Escurit. Var.: **sorniera, escurcina, foscor, fosca**.

sororal, a adj. (lit.) Que pertòca la sòrre, li sòrres. Var.: **sororau**.

sororat n.m. (antrop.) Sistema en vertut dau quau un òme remplaça l'esposa moarta per la sòrre d'aquesta esposa.

sororau, ala adj. Sororal.

sorprendent, a adj. Sorprenent, sosprenent. Sin.: **estonant, espantant, susprenent**. Sin.: **estonant, espantant, susprenent**.

sorprendre vt. 1. Pilhar sus lo fach: *Lu gendarmas an sorprés lo ladre*. 2. Pilhar per sorpresa: *La pluèia m'a sorprés per camin*. 3. Estonar, desconcertar: *Aquela nòva pòu sorprendre*. 4. (lit.) Enganar: *Sorprendre la confiança de quauqu'un*. 5. *Sorprendre un secret*: Lo descubrir. Var.: **sosprendre, susprendre, susprene**.

sorprenent, a adj. Estonant, que causa de sorpresa. Var.: **sosprenent, susprenent**, Sin.: **espantant, curiós, estranh**.

sorpresa n.f. 1. Estat de quauqu'un que si tròva en presença d'una caua estonanta, que non s'asperava; estonament: *Aquesta victòria es estada una granda sorpresa*. Sin.: **esbaïment, suspresa**. 2. Eveniment que non èra asperat: *Tot s'es debanat sensa sorpresa*. 3. Present ò plaser fach à quauqu'un que non lo s'asperava: *La tieu visita es estada una sorpresa*. 4. Engatjament inopinat d'una tropa (*sorpresa tactica*) ò d'una armada entiera (*sorpresa estrategica*). ◇ *Per sorpresa*: À l'improvista.

sorràs n.m. Tèi.

sorrastra n.f. Mièja-sòrre.

sòrre n.f. 1. Filha naissuda dau meme paire e de la mema maire qu'un autre enfant: *Ai un fraire e doi sòrres*. ◇ *Li Nòus Sòrres*: Li Musas. 2. (lit.) Aquela mé cu si compartisse lo meme destin: *Una sòrre d'infortuna*. 3. Frema qu'apartèn à una congregacion religioa; títol que li es donat: *Li sòrres de la caritat, ma sòrre*. Sin.: **mónega**. ◇ *Sòrre convèrsa*: Mónega non enclaustrada, encarga dei relacions au defoara dau convent. ◆ adj. e n. Si di de causas que son aparentadi: *Catalan e occitan son doi lengas sòrres*.

sorrident, a adj. Que sorri, que presenta una cara plasenta. Sin.: **risereu**.

sorrir n.m. Expression de gaug, de satisfaccion, de simpatia, d'afeccion, marcada per de movements leugiers de la cara e, en partic., dei labras. Sin.: **soguinhe**. ◇ *Aver lo sorrir*: Laissar paréisser la sieu satisfaccion, èstre content de quauqua ren. ◇ *Conservar lo sorrir*: Demorar de boana umor en despièch d'una situacion contrària.

sorrir vi. (*sorrii*) Aver lo sorrir. Sin.: **soguinhar**. ◆ vt. ind. (à) 1. Manifestar à quauqu'un de simpatia, d'afeccion, en li adreçant un sorrir: *Sorrir au sieu interlocutor*. 2. Èstre agradiu à quauqu'un, li agradar, li convenir: *Es una perspectiva que non mi sorri gaire*. 3. Èstre favorable (à quauqu'un): *La fortuna sorriz ai audaciós*.

sòrt n.m. 1. Decision per l'azard: *Tirar au sòrt*. 2. Efecte nociu, atribuit à de practicas de mascas: *Mandar un sòrt*. Sin.: **malasòrt, emmascament, malavista**. 3. (lit.)

Potença sobrenaturala que sembla governar la vida umana; destin: *Lo sòrt a decidit per tu*. Sin.: **astre, destinada, astrada**. 4. Condicion, situacion materiala de (quauqu'un): *Si plànher dau sieu sòrt*. Sin.: **astre, destinada, astrada**. 5. Faire un sòrt à: Metre en valor, faire valer: *Faire un sòrt à un argument dins un discors*. ◇ (fam.) N'en finir rapidament e radicalament: *Ai fach un sòrt à-n-aqueli vièlhs papiers*. ◇ Consumir totalament: *Avèm fach un sòrt au rostit*.

sòrta n.f. 1. Espècia, genre, categoria d'èstres ò de cauas. Sin.: **mena, raça**. ◇ *Una sòrta de*: Quauqua ren ò quauqu'un de semblable. Sin.: **una raça de, una mena de**. 2. *Faire en sòrta de* (+ infinitiu) ò *que* (+ subjontiu) *Faire tot per que quauqua ren si fague*.

sortable, a adj. (fam.) Que si pòu mostrar en public; corrècte: *Beves coma un trauc, non siés sortable*. Sin.: **convenient, condrech, presentable**.

sortent, a adj. Que soarte. ◆ adj. e n. 2. Persona que soarte. 2. Que lo sieu mandat electiu arriba à la sieu fin: *Lo (candidat) sortent es favorit per l'eleccion venenta*.

sortida n.f. 1. Accion de sortir, de s'anar passejar. Sin.: **caminada, escorreguda, passejada**. ◇ *Èstre de sortida*: Èstre sortit; aver la permission de sortir. ◇ Moment que si soarte: *La sortida de l'escòla*. ◇ Au teatre, accion de sortir dau pontin: *Una actritz que fa una faussa sortida*. 2. (fig.) Biais de si conservar una possibilitat d'escapar à una dificultat. 3. Accion de s'escapar, de s'escòrrer: *La sortida d'un gas*. 4. (inform.) Transferiment d'una informacion tractada dins un computador, de l'unitat centrala vèrs lo defoara. 5. Luèc per lo quau si soarte; eissida. Contr.: **intrada**. 6. Messa en venda, presentacion au public d'una mèrc, d'un produch: *La sortida d'un libre*. Sin.: **parucion, espelida**. 7. (comptab.) Soma despensada. 8. (mil.) Operacion menada per una tropa enceuclada ò per una foarça navala que vòu rompre un blòcus; mission de combat qu'una aeronau militària complisse. ◇ (fam.) Inectiva, fach de s'embilar còtra quauqu'un: *Non m'asperavi à una sortida pariera*. Sin.: **esparrada**.

sortida de banh n.f. Penchenador que si poarta après lo banh ò la docha.

sortilègi n.m. 1. Accion de mandar un sòrt. 2. Accion que sembla magica.) Sin.: **emascament, emascada, mascaria, malefici, magia, encantament, mau ti voali, pivelatge**.

sortir vi. (*soarti*) 1. Laisser un luèc per anar foara ò per anar dins un autre luèc: *Sortir de maion*. Sin.: **eissir**. ◇ *Sortir de la memòria*: Èstre oblidat. 2. Sortir de maion per anar faire quauqua ren: *Sortir sopar en vila*. ◇ (fam.) *Sortir mé quauqu'un*: Frequentar aquesta persona, aver una relacion amoroa ensèms m'ela. 3. Començar à paréisser; butar en defoara: *Lo blat soarte de tèrra*. Sin.: **sordejar, pontejar, espelir**. ◇ (fam.) *Lu uèlhs li soàrtan de la tèsta*: Un sentiment violent l'anima. 4. Èstre visible, salhent: *Un mocador que soarte de la borniera*. 5. S'espantegar au defoara: *Un parfum delicat soarte de la coïna*. Sin.: **s'escapar**. 6. Laisser un periòde, un estat, etc.: *Non siéu encara sortit de l'enfança*. 7. (fam.) *S'en*

sortir, n'en sortir: Si tirar d'affaire, garir. Sin.: **s'en tirar, si tirar de ribas, passar per malhas**. 8. S'alunhar, s'escartar de; passar un limit: *Sortir dau subjècte*. 9. Èstre publicat, èstre mes en venda, èstre distribuit: *Aqueu libre es sortit lo mes passat*. 10. (fig.) Aver coma resultat: *Que sortirà de toti aqueli discussion?* 11. Èstre eissit, venir de: *Sortir dau pòble*. ◇ *Sortir d'una escòla*: Li èstre estat escolan, n'èstre diplomat. ◇ *Sortir dei mans de quauqu'un*: Aver aquesta persona coma autor. 12. Èstre tirat au sòrt: *Se lo 12 posquesse sortir, serié ric!* 13. Èstre tau après una situacion, una modificacion, etc.: *Sortir grandit d'una espròva*. ◆ vt. 1. Menar foara: *Sortir una vaca de l'estable*. ◇ (fig.) Ajudar quauqu'un à si desgatjar d'un estat, d'una situacion: *Sortir quauqu'un de l'embarràs*. ◇ Menar à faire una passejada: *Sortir lo can, sortir lo pichon*. 2. Metre en venda un produch; editar, comercialisar: *Lo premier roman policier en niçard es sortit en lo 2002*. 3. (fam.) Tirar au sòrt un numèro, una carta dins un juèc d'azard. 4. (fam.) Eliminar un adversari, un concurrent: *L'OGCN a sortit lo PSG en copa de França*. 5. (fam.) Dire: *As encara sortit una conaria!*

sortir n.m. *Au sortir de*: Au moment que si soarte de. Sin.: **au sortent de**.

sortir vt. (dr.) Obtenir, aver.

sorvenença n.f. Sobrevenença. Sin.: **sobrevenuda**.

sorvenir vi. Sobrevenir. Sin.: **arribar, s'endevenir**. (malaventura): **mesarribar, mesavenir**.

S.O.S. n.m. Senhal de destressa radiotelegrafica, qu'emeton lu avions ò li naus en perill.

soscada n.f. Soscadissa.

soscadissa n.f. Reflexion, pensada. Var.: **soscada**. Sin.: **pensadissa**.

soscaire, airtz adj. Pensatiu.

soscar vt. e vi. Pensar, perpensar; èstre pensatiu.

soscavar vt. Cavar, sapor.

soscrich, a adj. Sotascrich.

soscripcion n.f. 1. Engatjament pilhar de s'associar à una empresa, de crompar un obratge en cors de publicacion, etc.; soma que lo soscriptor paga. 2. Indicacion sota la signatura d'una letra dau nom e dau títol de l'expeditor. 3. (dr.) Signatura messa en bas d'un acte per l'aprovar. 4. (Borsa) Participacion à una aumentacion de capital per apèl au public, à una emission publica d'obligacions. ◇ *Drech de soscripcion*: privilègi acordat à un accionari de participar per prioritat à una aumentacion de capital.

soscriptor, tritz n. 1. Persona que soscriu un efècte de comèrci. 2. Aqueu que pilha part à una soscripcion. Var.: **soscrivèire**.

soscriure vi. (*soscrivì*) 1. (dr.) Revestir un escrich de la sieu signatura per l'aprovar. 2. S'engatjar à versar una soma donada en contrapartida de quauqua ren: *Soscriure un abonament à una revista occitana*. ◆ vt. ind. (à) Donar la sieu adesion, la sieu aprobacion (à quauqua ren).

◆ vi. 1. S'engatjar à contribuir financierament à quauqua ren: *Soscriure per un monument*. 2. Pilhar l'engatjament

de crompar, à un prètz convengut, un obratge que deu èstre publicat.

sòsia n.m. Sòsia.

sòsia n.m. Persona que sembla trach per trach una autra. Var.: **sòsia**. Sin.: **doble**, **besson**. ◇ *Sòsia vocal*: Persona qu'a la mema votz qu'una autra.

soscrivèire, eiritz n. Soscriptor.

sosjacent, a adj. 1. Qu'es plaçat en sota: *Muscles sosjacentes*. 2. Escondut, non dich: *Teorias, ideas sosjacenti*.

soslevacion n.f. 1. Solatjament. 2. Soslevament.

soslevament n.m. 1. Fach de soslevar, d'èstre soslevat. Sin.: **soslevacion**. 2. Movement de rebellion, d'insurreccion. Sin.: **revòlta**, **revolucion**, **susmauta**.

soslevar vt. 1. Auçar à una autessa gaire importanta. 2. Suscitar de sentiments ◆ **si soslevar** v.pr. 1. S'auçar, si destacar: *Lo canton mau pegat de l'envolopa si soslèva*. 2. Si rebellar.

sosmarin n.m. Sotamarin.

sosmarin, a adj. Sotamarin, a.

sosmarinier n.m. Sotamarinier.

sospechable, a adj. Que pòu èstre sospechat. Var.: **suspectable**.

sospechar vt. (*sospiechi*) Suspectar.

sospechós, oa adj. Suspectós.

sospectar vt. (*sospècti*) Suspectar.

sospècte, a adj. e n. Suspècte.

sospectós, oa adj. Suspectós.

sospelenc, a adj. e n. De Sospeu.

sospendre vt. Suspendre.

sospendut, uda adj. Suspendut.

suspension n.f. Suspension.

sospensiu, iva adj. Suspensiu.

sospés, esa adj. Suspendut.

sospichós, oa adj. Suspectós, sospechós.

sospiech n.m. 1. Opinion desfavorabla sobre quauqu'un, lo sieu comportamnet, fondada sobre d'indicis, d'impressions, d'intuicions, ma sensa pròvas precisi. 2. Simpla conjectura, idea vaga.

sospir n.m. 1. Respiracion foarta e profunda, à causa d'una dolor, d'una emocion, etc. 2. (mús.) Silenci d'una durada egala à la negra; signe que l'indica.

sospirant n.m. (iron.) Aqueu que corteja una frema. Sin.: **calinhaire**, **amorós**, **pretendent**, **galant**, **pregador**.

sospirar vi. 1. Mandar de sospirs qu'exprimisson la satisfaccion ò lo desplaçer, un estat adgradiu ò penós. 2. (lit.) Èstre amorós: *Sospirar per una bèla pichona*. ◆ vt. Dire (quauqua ren) mé de sospirs, dins un sospir. ◆ vt. ind. (*après*) Desiderar vivament, asperar embé impaciença.

sosprendent, a adj. Sorprendent.

sosprendre vt. Surprendre, espantar. Var.: **susprendre**, **susprene**. Sin.: **estonar**, **espantar**, **embair**.

sosprenent, a adj. Sorprenent.

sospresa n.f. Sorpresa.

sosquejar vi. Trantalhar.

sosta n.f. Luèc abritat: *Si metre à la sosta*.

sostar vt. Metre à la sosta, protegir. ◆ **si sostar** v.pr. Si metre à la sosta. Var.: **s'assostar**. Sin.: **si metre à cubèrt**.

sostat, ada adj. 1. Mes à la sosta. 2. Sostengut, pistonat.

sostèn n.m. 1. Accion de sostenir quauqu'un: *Auràs lo mieu sostèn per lo tieu projècte*. Sin.: **ajuda**. 2. Accion de sostenir quauqua ren: *De mesuras de sostèn à l'economia*. Sin.: **ajuda**. 3. Persona, grope que sostèn quauqu'un, un grope; aparaire. ◇ (dr.) *Sostèn de familha*: Persona que, gràcias à la sieu activitat, assegura la subsistènça materiala de la sieu familha e que, per aquò, a un estatut particulier dins lo quadre dau servici nacional. 4. Cen que sostèn quauqua ren; supoart: *Aquesta columna es lo sostèn de la vòuta*. Sin.: **supoart**, **aponte**, **apièja**, **apielatge**, **apiejador**. ◆ n.m. pl. (frcs soutien-gorge) *Sostèns à balconets*.

sostendre vt. 1. (geom.) Èstre la coarda d'un arc de corba. 2. Èstre à l'origina, à la basa de (quauqua ren): *Lo concèpte de lucha dei classas sostende la mieu analisi*.

sostenèire, eiritz n. (lit.) Persona que sostèn, qu'apara una causa, una idea. Sin.: **aparaire defensor**. ◆ n.m. Individú que viu de la prostitucion de personas que pretende protegir. Sin.: **proxenèta**, **macareu**.

sostenença n.f. Accion de sostenir una tèsi, un memòri.

sostenent, a n.m. Persona que sostèn una tèsi, un memòri.

sostengut, uda adj. 1. Que non baissa: *Un esfoarç sostenut, una atencion sostenguda*. Sin.: **mantengut**. 2. Que presenta una granda intensitat, en parlant d'una color: *Un roge sostengut*. 3. *Lenga sostenguda*: Niveu de lenga caracterisat per una recèrca dins la causida dei mòts e de la sintaxa. 4. *Estile sostengut*: Constantament nòble, elevat, elegant.

sosténher vt. Sostenir.

sostenible, a adj. 1. Que pòu èstre suportat, endurat. 2. Que si pòu sostenir per de boani rasons: *Una opinion sostenible*. 3. *Desvolopament sostenible*: Desvolopament que si pòu faire en respectant la natura, la planeta. Sin.: **supportable**, **sofrible**.

sosteniment n.m. 1. Accion de sostenir li parets d'una excavacion; dispositiu de sostèn, contrafoart. 2. *Barri de sosteniment*: Obratge que resistisse à la butada dei tèrras.

sostenir vt. (*sostèni*) 1. Mantenir dins una posicion au mejan d'un supoart; servir de supoart à: *Sostenir un aubrilhon m'un paisseu*. 2. Mantenir quauqu'un drech, l'empachar de tombar: *Sostenir una persona per l'ajudar à caminar*. 3. Empachar quauqu'un, un organe, de s'afeblir; estimular: *Sostenir lo coar d'un malaut*. 4. (fig.) Empachar de feblir; ofrir un reconfoart, etc.: *Sostenir lo moral de quauqu'un*. 5. Agir per mantenir quauqua ren à un niveu donat, empachar de feblir: *Sostenir l'economia*. 6. Aparar, ajudar: *Un partit que sostèn lo govèrn*. 7. Afirmar (una opinion): *Sostèni que t'enganes*. Sin.: **afortir**. ◇ *Sostenir una tèsi, un memòri*: Lu expauar, au cors d'una sostenença davant una jurada. 8. (coregr.) Mantenir lo mai longtemps possible (una actituda) ò

contunhar tot esfoarçs començat. 8. Resistir sensa feblir à: *Sostenir lu assauts de l'enemic*. ◇ *Sostenir lo regard de quauqu'un*: Lo regarjar dins lu uèlhs sensa si laissar intimidir. ◇ *Sostenir lo paragon (embé quauqua ren, quauqu'un)*: Non li èstre inferior. Var.: **sosténher**. ◆ **si sostenir** v.pr. 1. Si mantenir en posicion d'equilibri dins l'ària, dins l'aiga. 2. (fig.) Si mantenir au meme niveau: *L'interès d'aqueu roman si sostèn de la promiera linha à la darriera*. 3. Èstre afirmat valablement: *Un ponch de vista que si sostèn*. 4. Si prestar una assistença mutuala, s'ajudar mutualament.

sostenuto adv. (it.) Nòta ò passatge que cau sonar d'un biais sostengut.

sosterranh n.m. Corredor, galària que s'enfonsa sota tèrra; obratge bastit en dessota dau niveau dau soal per li faire passar una via de comunicacion ò una galària per adurre ò evacuar d'aiga.

sosterranh, a adj. 1. Sota tèrra: *Un passatge sosterranh*. 2. Que si fa secretament: *De discussions sosterranhi*.

sostirar vt. 1. Transvasar doçament (de vin, un liquide ò un gas) d'un recipient dins un autre. Sin.: **tirar**. 2. Obtenir per rusa ò per abiletat: *Sostirar de sòus à quauqu'un*. Sin.: **sostraire**.

sostiratge n.m. Accion de sostirar; lo sieu resultat.

soston n.f. Pichina sosta.

sostraccion n.f. 1. (dr.) Presa de possession d'una cauca còtra la volontat e à l'insaupuda dau sieu detentor legitime. 2. (mat.) Operacion notada – (mens), invèrsa de l'addicion, que, à partir de doi nombres *a* e *b* donats, consistisse à trovar un nombre *c*, dich *diferença*, tau que $a = b + c$.

sostractiu, iva adj. (mat.) Relatiu à la sostraccion.

sostrar vi. Renar. Sin.: **ronhar, roscalhar**.

sòt, a adj. e n. Niais, nèsci, bèstia, toarca, colhon, caluc, fadat, durbec, estaci, cogorda, falord, banasta, tavan.

sota prep. Marca la situacion per rapoart à cen qu'es mai aut ò mai en contacte, lo temps, lo mejan, la causa, lo ponch de vista, la dependença: *Sota lo taulier, sota la 1ª República, un malaut sota morfina*. ◇ *N'èstre de sota*: Èstre en perda. ◇ *De sota aiga, de sota man*: D'escondilhons. Var.: **de sotaman**. ◇ *Capeu sota*: Expression per saludar embé respècte.

sotabalh n.m. Balh que lo prenèire fa à un autre de cen que li es estat donat à fit ò à fèrma.

sotabarba n.f. 1. Pèça de l'arnesc dau cavau, que religa lu doi montants dau licòl. 2. (mar.) Cable ò cadena que mantèn lo pauprés per dessota. Sin.: **barbajoan, sotagòrja**.

sotabàs n.m. Soqueta bassa que cuèrbe just lo torn dau pen, portada entre la cauçada e lo bas.

sotabast n.m. Part inferiora dau bast.

sotabdominal, a 1. Qu'es situat sota l'abdomèn. Var.: **sotabdominau**.

sotabdominau, ala adj. Sotabdominal.

sotabenda n.f. Partida vuada à l'avant d'un afust dont s'encàstron lu torrilhons d'una arma de fuèc.

sotabibliotecari, ària n. Emplegat, emplegada que segonda un bibliotecari, una bibliotecària.

sotaboasc n.m. 1. Vegetacion que creisse sota lu aubres d'una forèst. Sin.: **cubèrt**. 2. Espaci recubèrt per lu aubres d'una forèst. Sin.: **cubèrt**. 3. Dessenh, pintura que representa lo dedintre d'una forèst.

sotaborat n.m. (quim.) *Borat basic*: Sotaborat de soda.

sotabraç n.m. Partida de vestit que si plaçan sota l'aissela per protegir un vestit de la sudor.

sotabranca n.f. Sotadivision, dins un sistema complèxe, d'una branca.

sotabrigadier n.m. Doanier ò policier d'un reng analògue à-n-aqueu de caporal.

sotabudget n.m. (admin.) Division d'un budget.

sotacabrilhon n.m. Cabrilhon plaçat sota un autre, per lo renforçar.

sotacalibrat, ada adj. Si di d'un projectile de calibre inferior à-n-aqueu dau canon que lo tira.

sotacap n.m. Aqueu que segonda lo cap, que comanda quora lo cap non li es.

sotacapa n.f. Fuèlha de tabat qu'envolopa le cigarro, intermediària entre l'envolopa exteriora e lo dedintre.

sotacapitalisacion (-izacion) n.f. (econ.) *Teorias de la sotacapitalisation*: Teorias qu'explícon lu fenomènes de depression per l'insufisença de l'esparnha e l'impossibilitat de mantenir lo ritme dei investiments.

sotacategoria n.f. Sotadivision d'una categoria.

sotacava n.f. Plan orizontal practicat per dessota lo massís.

sotacavar vt. (min.) Cavar à la partida inferiora.

sotacavatge n.m. (min.) Excavacion facha à la partida inferiora dau front de talha.

sotacetat n.m. Acetat basic.

sotaclassa n.f. (sc. de la v.) Sotadivision d'una classa.

sotaclaviculari, ària adj. (adj.) Qu'es situat sota la clavicula. Var.: **sotaclavier**.

sotaclavier, a adj. (anat.) Qu'es sota la clavicula. Var.: **sotaclaviculari**.

sotaclorur(e) n.m. Clorure basic.

sotacoa n.m. Partida de l'arnesc que passa sota la croipa dau cavau, dau muu, etc., religada à la croipiera per doi boclas. Sin.: **culairon**.

sotacòdi n.m. 1. (ling.) Sistema de relacions particulieri que, au dedintre d'una foncion donada dau lengatge, lu elements dau còdi global de la lenga entretènon entre elu. 2. (inform.) Còdi segondari d'un còdi general.

sotacomission n.f. Acamp d'un pichin nombre de personas designadi demièg lu membres d'una comission per preparar lo trabalh d'aquesta comission.

sotacomitat n.m. Comitat creat au dedintre d'un comitat e n'en depende, encargat d'estudiar una question particuliera.

sotacomite n.m. (mar.) Ajonch dau comite d'una galèra.

sotaconjontival, a adj. Qu'es situat sota la conjontiva. Var.: **sotaconjontivau**.

sotaconjontivau, ala adj. Sotaconjontival.

sotaconsum n.m. Consum inferior à la normala.

sotacontinent n.m. (geogr.) Partida importanta e diferenciada d'un continent: **sotacontinent sudamerican**.

sotacopa n.f. Accion de sotacopar.

sotacopar vi. Ai cartas, copar m'una carta d'atots inferiora à un atots qu'a ja copat lo plec.

sotacoracoïdian, a adj. Qu'es situat sota l'apofisi coracoida.

sotacormiera n.f. Pièça de boasc pauada, dins una carpenta, parallalament à la cormiera, en dessota.

sotacòrs n.m. Partida d'un còrs, d'un grope, qu'a finda una estructura de còrs.

sotacostal, a adj. Qu'es situat en dessota dei costas: *Muscles sotacostals*.

sotacritèri n.m. Critèri segondari.

sotacritic, a adj. Qu'es lo sèti d'une reaccion nucleària en cadena convergenta, en parlant d'un sistema ò d'un mitan.

sotacrustaceu, ea adj. *Cicatrisacion sotacrustacea*: Que si fa sota una crosta.

sotactivitat n.f. Activitat (economica, industrial) inferiora à la normala.

sotacueïssa n.m. (med., cir.) Pèça de bendatge de seguretat que passa sota la cuèissa.

sotacutaneu, ea adj. 1. Situat sota la pèu: *Tumor sotacutanea*. 2. Que si fa sota la pèu; ipodermic: *Injeccion sotacutanea*.

sotadaptat, ada adj. 1. (geogr.) Qu'a un escorrement tròup deble per rapoart au sieu lièch ò à la sieu comba, en parlant d'un cors d'aiga. 2. (psicol.) Si di d'una persona que non es pron adaptada. ♦ n. (psicol.) Persona que non es pron adaptada.

sotadeclarar vt. 1. Non declarar la totalitat, en parlant dei revenguts. 2. Declarar un ben en dessota de la sieu valor.

sotadecuple, a adj. e n.m. Si di d'un nombre contengut dètz còups dins un autre nombre.

sotadelegar vt. (*sotadelegui*) Autrejar à una persona una mission ò una partida dei poders reçauputs de quauqu'un d'autre.

sotadelegat, ada n. Vicepresident, dins d'uni societats filantropiqui.

sotadespartir vt. (*sotadespartissi*) Sotadividir.

sotadesvolopament n.m. Lo tot dei caractèrs d'un país sotadesvolopat.

sotadesvolopat, ada adj. 1. Que si tròva en dessota d'un nivèu normal de desenvolopament. 2. Si di d'un país que lu sieus abitants an un nivèu de vida mejan deble en

rason, espec., de l'insufisença de la produccion agricòla, dau feble desenvolopament de l'industria e, correntament, d'una creissença demografica mai rapida que la progression dau revengut nacional. Cau preferir *país en via de desenvolopament, país emergent*.

sotadiaconat n.m. (relig. cat.) Òrdre sacrat que precedísse lo diaconat, suprimit per la reforma dau 1972).

sotadiàcono n.m. (it.) Sotadiacre, sotadiague.

sotadiacre n.m. Clergue qu'a reçauput lo sotadiaconat. Var.: **sotadiàcono** (it.), **sotadiague**.

sotadiafragmatic, a adj. Qu'es situat en dessota dau diafragma. Sin.: **sotafrenic**.

sotadiague n.m. Sotadiacre.

sotadialècte n.m. Varianta locala d'un dialècte: *Lo provençau maritime es un sotadialècte dau provençau*.

sotadirector, tritz n. Persona que dirigísse en segond.

sotadividir vt. (*sotadividissi*) Establir, au dedintre d'un tot ja dividit, de divisions novèli. Sin.: **sotadespartir**.

sotadivision n.f. Division d'una division. Sin.: **sotapartiment**.

sotadministrat, ada adj. Que manca de personal administratiu, en parlant d'una collectivitât, d'un organisme.

sotadmissible, a adj. Qu'a passat embé succès li espròvas prealabli à l'admissibilitat, dins divers concors, en parlant d'un candidat.

sotadominanta n.f. (mús.) Quart grade de la gamma diatonica, en dessota de la dominanta.

sotadreïça n.f. À l'interior d'un article, intrada messa en evidença per una tipografia especiala qu'indica una accepcion particuliera ò una forma diferenta d'aquela dau mòt tractat.

sotafamilha n.f. 1. Sotagrove taxinomic inferior à la familha. 2. Tribú.

sotafaudilha n.f. 1. Sota lo Segond Empèri, crinolina formada de ceucle. 2. Jupón qui si poarta sota una gonèla ò sota una rauba dubèrta ò transparenta.

sotafèrma n.f. 1. Convencion per la quala una fèrma es sotafèrmada: *Pilhar la sotafèrma d'una tèrra*. 2. (ist.) En França, sotadivision des fèrmas dau rèi, sota l'Ancian Regime.

sotafèrmar vt. (*sotafèrmi*) Donar en fermatge tot ò una partida d'un ben pilhat en afermatge.

sotafèrmier, a n. 1. Persona que pilha un ben à sotafèrma. 2. (ist.) Sota l'Ancian Regime, persona que dirigísia una sotafèrma.

sotafifre n.m. (fam., pej.) Persona qu'ocupa un emplec segondari. Sin.: **emplegaton, sotamenaire**.

sotafiliala n.f. Filiala que depende d'una altra filiala.

sotafirmar vt. Sotasignar.

sotafitar vt. Fitar à una altra persona tot ò partida d'un ben per lo quau si paga un fit. Sin.: **sotalogar**.

sotafitaulo n.m. Sotalocatori.

sotafluent n.m. (geogr.) Afluent d'un affluent.

sotafluvial, a adj. Que si tròva sota lo nivèu d'aiga d'un fluvì ò d'una ribiera. Var.: **sotafluviau**.

sotafluviau, ala adj. Sotafluvial.
sotafogau n.m. Partida de maçonaria situada sota lo fogau d'una chaminèia.
sotafosfat n.m. Fosfat basic.
sotafrutescent, a adj. (bot.) Qu'a l'aspècte d'un aubrilhon que la sieu soca es vivaça ma que lu sieus rams si dessècon cada ivèrn.
sotagallat n.m. *Sotagallat de bismut*: Substança emplegada coma antiseptic dins lo tractement d'infeccions cutaneï, dins lo tractament de l'eczema e en supositòris dins le tractament dei emorroidas.
sotagença (-ència) n.f. Agença que depende d'una altra agença.
sotagenre n.m. Sotadivision dau genre.
sotagent n.m., 1. Foncionari d'un arsenal. 2. Agent subalterne.
sotaglaciari, ària adj. (geogr.) Qu'es situat, que si debana sota un glacier; que pertòca la zòna dont lo glacier es au contacte de la ròca.
sotaglotic, a adj. Qu'es en dessota de la glòti.
sotagonflat, ada adj. Que non es pron gonflat, en parlant d'una goma, d'un balon, etc.
sotagòrja n.f. Sotabarba.
sotagovernanta n.f. rare. Governanta en segond.
sotagouvernaire n.m. 1. Gouvernaire en segond d'un prince, d'un personatge important. 2. (admin. fr.) Cadun dei doi gouvernaires en segond, que lo ministre dei finanças nomena, encargats d'assistir lo gouvernaire de la Banca de França e dau Crèdit fonsier.
sotagrafe n.m. Grafe obtengut à partir d'un autre grafe.
sotagrope n.m. Sotadivision d'un groupe. ◇ (mat.) Dins un groupe, sotensemble que, per la lèi de composicion dau groupe, possedisce eu finda l'estructura de groupe.
sotaire, a n. Plonjaire, plonjaira.
sotajaça n.f. Jaça d'un produch, destinada à èstre recubèrta per un revestiment definitiu: *Una sotajaça d'enduch, de pintura*.
sotalacustre, a adj. Situat sota li aigas d'un lac.
sotalari, ària adj. (anat.) Situat sota l'aïla d'un animau. ◆ n.f. pl. Plumas dau dessota de l'ala.
sotalàupia n.f. Taular.
sotalenhós, oa adj. D'una consistença intermediària entre la consistença erboa e la consistença lenhoa.
sotalimentacion n.f. 1. Insufisença quantitativa de l'apoart alimentari pron duradissa per provocar de trebolis organics ò foncionals. 2. Estat patologic que n'en resulta.
sotalimentar vt. Alimentar en quantitat pas pron importanta.
sotalimentat, ada adj. Que non manja pron.
sotalogar vt. (*sotalògui*) Donar en locacion un ben que si fita. Sin.: **sotafitar**.
sotalogatari, ària n. Sotafitari.

sotaluectenent n.m. Oficier titulari dau premier grade de la gerarquia dins li armadas de tèrra e de l'ària.
sotamaire n.f. e adj. f. (bot.) Branca que depende de la branca maire.
sotaman n.m. 1. Accessòri de bureu per li pauar un fuèlh de papier dont si vòu escriure per non lo laisser repauar directament sus la taula. 2. *De sotaman*: D'escondilhons
sotamànega n.f. Mànega de dessota dau vestit femenin, au s. XIXⁿ.
sotamarca n.f. Marca qu'un fabricant d'una altra marca mai conoissuda emplega per d'unu produchs.
sotamarin n.m. 1. Bastiment de guèrra fach per navigar e combatre d'un biais prolongat e autonòme sota l'aiga. 2. Tot bastiment capable d per complir en immersion una mission de recèrca ò de sauvament. 3. (fam.) Persona que s'introdue dins una organisacion per faire l'espia. Var.: **sosmarin**.
sotamarin, a adj. 1. Qu'es sota la mar. 2. Que si fa sota la mar: *Navigacion sotamarina*. ◇ *Caça, pesca sotamarina*: Espòrt que consistisse à s'aprochar dau peis sota l'aiga en denedant per lo caçar au mejan d'un fusiuarpon. Var.: **sosmarin**.
sotamarinier n.m. Membre de l'equipatge d'un sotamarin. Var.: **sosmarinier**.
sotamaxillar(i), a (-ària) adj. (anat.) Situat sota la maissèla.
sotamedicalisat (-izat), ada adj. Si di d'un país ò d'una region dont la densitat medicala tròp debila non permete de respoandre correctament ai besonhs de la populacion en matèria de santat.
sotamenaire, airtz n. Sotafifre.
sotamendament n.m. (dr.) Modificacion à un amendament.
sotamendar vt. (dr.) Faire un sotamendement à (una lèi).
sotament adv. D'un biais nèsci. Sin.: **bestiamet, nesciamet**.
sotamentoniera n.f. Brida d'un capeu, etc., que passa sota lo menton e recuèrbe li aurelhas.
sotamés, essa adj. 1. Dispauat à l'obeïssença; docile. 2. Qu'anóncia de sotamission: *Una ària sotamessa*. Var.: **somés**.
sotamèstre n.m. 1. Dins una maion d'educacion, persona que surveilha lu escolans e que remplaça un mèstre, cas de besonh. 2. Sotoficier de cavalaria dau Quadre negre de Saumur. 3. Religiós que segonda lo mèstre dei novelaris.
sotamestressa n.f. 1. (anc.) Dins d'unu establiment de joventas, persona que surveilha li escolanas e que remplaça una mestressa, cas de besonh. 2. (anc.) Survelhanta d'una maion de tolerança. Sin.: **macarèla, maire gorrina**.
sotametre vt. 1. Metre sota la sieu potença, la sieu autoritat; astrénher à una lèi, à un reglament. Sin.: **apriadar, matar, dominar, senhorejar, faire plegar**. 2. Prepauar au jutjament, au contraròtle, à l'aprobacion,

à l'examen de quaqu'un: *Sotametre un projècte*. Faire subir una operacion à: *Sotametre un produch à una analisi*. Var.: **sometre**. ♦ **si sotametre** v.pr. Obeïr, faire la sieu sotamission: *Mi sotameti à la tieu decision*.

sotaministre, a n. Aut foncionari, auta foncionària que segonda un ministre.

sotamission n.f. 1. Fach de si sotamentre. 2. (dr.) Declaracion esricha per la quala una entrepresa s'engatja à respectar lo quasèrn dei cargats d'una adjudicacion au prètz qu'a ela-mema fixat. Var.: **somission**.

sotamucós, oa adj. Qu'es situat, si debana ò si practica en dessota d'una mucoa.

sotamultiple adj. e n.m. (mat.) Si di d'un nombre contengut un nombre entier de còups dins un autre nombre. 2. (metrol.) Quocient d'una unitat de mesura per una potença entiera e positiva de 10: *Lo centimètre es un sotamultiple dau mètre*.

sotana n.f. Vestit llong en forma de rauba, que poàrton lu eclesiastics.

sotanaulejament n.m. (dr. mar.) Contracte per lo quau un naulejaire sotafita la nau naulejada.

sotanaulejar vt. Sotafitar una nau naulejada.

sotanela n.f. Pichina sotana que poàrton lu enfants de còr.

sotaneu n.m. (mat.) Sotensemble d'un aneu, que presenta eu-meme l'estructura d'aneu.

sotanitrat n.m. Nitrat basic: *Sotanitrat de bismut*.

sotanormala n.f. (mat.) Sotatangenta.

sotanotz n.f. Tròç de carn que fa partida de la notz, e que correspoande ai muscles posteriors de la cuèissa.

sotanutricion n.f. Nutricion insufisenta.

sotapagar vt. (*sotapagui*) Pagar en dessota de la normala, pas pron.

sotapalan n.m. (mar.) *Liurason sotapalan*: Liurason, per cargament, d'una mèrc sus l'embarcadari, mé la nau que pilha au sieu còmpte lu costs e lu riscs de messa à bòrd; au descargament, mòde de liurason segond lo quau la nau supoarta solament lu costs de desarimatge (*sotapalan à bòrd*) ò toi lu costs de desbarcament (*sotapalan de nau à l'embarcadari*).

sotapança n.f. Sotaventriera.

sotaparafar vt. Sotasignar.

sotaparafat, ada adj. Sotasignat.

sotapartiment n.m. Sotadivision.

sotapata n.f. Pata fixada sota lo coal ò lo botonatge d'un vestit.

sotapear vt. (*sotapei*) 1. Auçar quauqua ren mé la man per n'estimar lo pes. 2. Evaluar, estimar: *Sotapear lu inconvenients d'un affaire*.

sotapen n.m. Benda de teissut extensible que passa lo pen e s'estaca au bas dei braias per li mantenir atesadi.

sotaperiostat, ada adj. Qu'es situat, si debana ò si practica sota lo periòsti.

sotaplanatge n.m. (tecnol.) Travalh de pairoliera, executat au marteu à man, que consistisse à aplanir doi susfàcias metalliqui assembladi à angle drech.

sotaplat n.m. Dessota de plat.

sotapleural, a adj. Qu'es situat, si debana ò si practica sota la pleura.

sotapoblament n.m. 1. Estat d'un país que non es pron poblat. 2. Ocupacion insufisenta d'una abitacion per rapoart à la sieu capacitat d'acuelh.

sotapoblat, ada adj. Poblat tròup feblament.

sotaponevrotic, a adj. Qu'es situat, si debana ò si practica sota una aponeuròsi.

sotaprefècte, a n. Grade de la foncion publica que dona vocacion à ocupar l'emplec de comissari adjonch de la República, de secretari general de la prefectura ò de director de cabinet. ♦ n.f. Esposa dau sotaprefècte.

sotaprefectoral, a adj. Relatiu à un sotaprefècte, à una sotaprefectura. Var.: **sotaprefectorau**.

sotaprefectorau, ala adj. Sotaprefectoral.

sotaprefectura n.f. 1. Sotadivision de departament administrada per un comissari de la República, sotaprefècte. 2. Vila de residença d'un sotaprefècte. 3. Lo tot dei servicis de l'administracion sotaprefectorala.

sotapression n.f. 1. Pression dirigida de bas en aut. 2. Pression insufisenta.

sotaproduccion n.f. Production insufisenta, inferiora à la normala.

sotaproduch n.m. 1. Produch derivat d'un autre. 2. Marrida imitacion, produch de marrida qualitat. 3. Còrs obtengut accessoriament dins una preparacion quimica ò coma sobra dins una extraccion. 4. Substança utila associada dins lo minerau au produch que l'esplecha recèrca.

sotaproductiu, iva adj. Qu'a un rendement insufisent.

sotaprograma n.m. 1. Sotadivision d'un programa. 2. (inform.) Sequença d'instruccions que permete de resòlver una partida d'un problema, abitualament preparada d'avança e inserida dins un programa principal.

sotaproletari, ària n. Persona que fa partida dau sotaproletariat.

sotaproletariat n.m. Jaça sociala de trabalhaïres sobresplechats, qu'an de condicions de vida e de lotjament insufisenti.

sotapròte n.m. Pròte en segond.

sotapubian, a adj. Sota dau pubís: *Enterocelia sotapubiana*.

sotaquadruple, a adj. e n.m. Si di d'un nombre contengut quatre còups dins un autre: *4 est le sotaquadruple de 16*. Sin.: **quart**.

sotaqualificacion n.f. Estat d'una persona qu'es sotaqualificada.

sotaqualificat, ada adj. Si di d'una persona que non a la qualificacion necessària per un emplec determinat.

sotaquartier n.m. (mil.) Zòna d'accion sota la carga d'una unitat militària de l'importança d'una companhia dins una mission defensiva, de pacificacion ò de seguretat dau territòri.

sotaquintuple, a adj. e n.m. Si di d'un nombre contengut cinc còups dins un autre: *3 est le sotaquintuple de 15*. Sin.: **quint**.

sotaquistaire n.m. (dr.) Aqueu qu'a crompat d'un aquistaire precedent.

sotaquòta n.f. Quòta segondària, dins un sistema de classament.

sotaquotacion n.f. (fin.) Quotacion oficiala inferiora à la quotacion reala.

sotaraça n.f. Sotagrope au dedintre d'una raça.

sotaracnoïdian, a adj. (anat.) Situat en dessota de l'aracnoïda.

sotarc n.m. Arc perpendiculari à l'axe de la vòuta e apontelat còntre la faça interiora dei barris.

sotarefreiament n.m. Abaissament de la temperatura dau liquide condensat d'un aparelh frigorific en dessota de la sieu temperatura de condensacion per accréisser lo rendement d'aquest aparelh; resultat d'aquesta accion.

sotarefreat, ada adj. Si di d'una solucion liquida dins un estat metastable à una temperatura à la quala lo solvent deuria cristallisar.

sotaregime n.m. Regime d'un motor inferior au regime normal.

sotaregion n.f. admin. Sotadivision d'una region territoriala.

sotaremunerar vt. Sotapagar.

sotarepresentacion n.f. Situacion d'un grope de personas ò de causas que lu sieus representants non son nombrós coma deuríon èstre proporcionalament dins un tot.

sotarepresentat, ada adj. Qu'es en estat de sotarepresentacion.

sotarmonic, a adj. Que la sieu frequença es un sotamultiple d'aquela de la grandor principale, en parlant d'una grandor periodica.

sotarrendaire, airtiz n. Persona que sotarrenda.

sotarrendar vt. Sotafermar.

sotarrondissement n.m. Sotadivision d'un arrondissement maritime.

sotasaturat, ada adj. (geol.) Si di d'una ròca magmatica deficitària en silice.

sotascrivre vt. (*sotascriveri*) Sotescrivre.

sotascrich, a adj. Sotescrich.

sotasecretari, ària n. *Sotasecretari d'Estat*: Membre dau govèrn que depende d'un secretari d'Estat ò d'un ministre.

sotasecretariat n.m. *Sotasecretariat d'Estat*: Administracion sota l'autoritat d'un sotasecretari.

sotasector n.m. Sotadivision d'un sector. ◇ Division d'un sector militari, que depende d'un regiment ò d'un gropament tactic.

sotasenhar vt. Sotasignar.

sotasenhat, ada adj. e n. Sotasignat.

sotasextuple, a adj. e n.m. Si di d'un nombre contengut sièis còups dins un autre: *3 es sotasextuple de 18*.

sotasignar vt. Metre lo sieu nom, la sieu signatura en bas d'un acte. Var.: **sotasenhar**. Sin.: **sotescrivre**, **sotaparafar**.

sotasignat, ada adj. e n. Qu'a mes lo sieu nom, la sieu signatura en bas d'un acte: *Lo sotasignat declara que...* Var.: **sotasenhat**. Sin.: **sotescrich**, **sotaparafat**.

sotasistema n.m. 1. Sistema que fa partida d'un sistema mai important. 2. (inform.) Ensemble de programas qui perméton una utilizacion particuliera d'un computador sota lo contraròtle dau sistema d'esplecha.

sotasol n.m. 1. Jaça immediatament en dessota de la tèrra vegetala: *Un sotasol sablós*. 2. Partida ò tot dei jaças geologiqui d'una region: *Li riquessas dau sotasol*. 3. Plan parcialament ò totalament sosterranh d'un bastiment.

sota-sobre adv. En grand desòrdre.

sotasolaira n.f. Araire fach per lo sotasolatge.

sotasolatge n.m. Biais de laurar que fragmenta li partidas profundas dau sol sensa li menar à la susfàcia.

sotassegurar vt. Assegurar en declarant una valor inferiora à la valor vertadièra.

sotassegurat, ada adj. Qu'es assegurat per una valor inferiora à la sieu valor vertadièra.

sotastimar vt. Sotestimar.

sotastragalian, a adj. Qu'es situat ò que si debana sota l'astragala.

sotasulfat n.m. Sulfat basic.

sotatangenta n.f. Mesure algebrica de la projeccion ortogonal sus Ox dau vector $\overrightarrow{MT}$ dont T designa l'interseccion de la tangenta embé Ox. Sin.: **sotanormala**.

sotatenent n.m. (it.) Sotaluectenent.

sotatension n.f. Tension electrica inferiora à la normala.

sotatítol n.m. 1. Títol plaçat après lo títol principal d'un libre, d'una pàgina de jornal. 2. (cín.) Tèxto ò traduccion dei dialògues d'un film en version originala, que pareisse en bas de l'imatge.

sotatítolar vt. (cín.) Accion de sotatítolar.

sotatítolatge n.m. (cín.) Accion de sotatítolar.

sotatoalha n.f. Pèça que si mete sota la toalha per protegir la taula e per estofar lu bosins.

sotatonic, a adj. e n.m. Nòta situada immediatament en dessota de la tonica, doncas sur lo 7ⁿ gra de la gamma eptatonica.

sotatractança n.f. Execucion d'una fabricacion ò d'un tractament de pèças per lo compte d'un autre industrial, lo *donaire d'òrdre*, conformament à de plans ò à de nòrmas qu'aqueu d'aquí impaua.

sotatractant, a n. Entreprenèire que sotatracta.

sotatractar vt. Donar à un sotatractant tot ò partida d'un mercat primitivament acordat à un autre.

sotatractat n.m. Convencion de sotatractança.

sotatriple, a adj. e n.m. Si di d'un nombre contengut tres còups dins un autre: *3 es sotatriple de 9*. Syn.: **tèrç**.

sotaubrilhon n.m. (bot.) Planta de talha gaire elevada, lenhoa à la basa, que non dona grèlhs e que la sieu extremitat erbacea es caduca.

sotavvalorament n.m. Sotestimacion.

sotavalorar vt. Sotestimar.

sotavarietat n.f. Sotadivision d'una varietat biologica.

sotavegetacion n.f. (geogr.) Lo tot de la vegetacion que creisse sota la vegetacion principala d'una forèst.

sotavèire n.m. Ensèm constituit d'un imatge (gravadura, dessenh, fotografia) entre una placa de vèire e un carton, mantengut au mejan d'una benda adesiva, una bague, etc.

sotavent n.m. (mar.) Vent de faça. Contr.: **sobrevent**.

sotaventar (si) v.pr. (mar.) Si plaçar sota lo vent.

sotaventre n.m. Sotaventriera.

sotaventriera n.f. Corrèia estacada ai doi limons d'una veitura ò d'una carreta e que passa sota lo ventre dau cavau. Sin.: **sotapança, sotaventre**.

sotaverga n.m. Cavau atelat, non montat, plaçat à drecha d'una autre finda eu atelat e que porta lo cavalier.

sotavestit n.m. Pèça de linjaria ò de bonetaria que si poarta sota lu vestits.

sotavigaria n.f. Ofici que depende d'una vigaria, que n'es encargat un sotaviguier.

sotaviguier n.m. Oficier que tèn una sotavigaria.

sotaviraire, airtiz adj. Si di d'un veicule que sotavira. Contr.: **sobreviraire**.

sotavirar vi. En parlant d'un veicule automobile, aver li ròdas avant que, dins un viratge, tèn don s'escapar en contunhat tot drech vèrs l'exterior de la corba. Contr.: **sobrevirar**.

sotaviratge n.m. Accion de soravirar. Contr.: **sobreviratge**.

sotavoltatge n.m. (electr.) Sotatension.

sotazòna n.f. (admin.) Sotadivision d'una zòna.

sotazotat n.m. Azotat basic.

sot de fin n.m. Sòl de fin.

soteconòme, a n. Adjonch, adjoncha d'un econòme, d'una econòma.

sotefectiu n.m. Efectiu inferior à la normala.

sotembrancament n.m. (zool.) Sotadivision d'un embrancament.

sotemplec n.m. 1. Emplec d'una partida solament de la man d'òbra disponibla. 2. Sotutilisacion.

sotemplegar vt. (*sotemplegui*) Emplegar d'un biais insufisent; sotutilisar.

sotengenhair, airtiz n. Tecnician(a) que lo sieu reng es immediatament inferior à n-aqueu d'engenhair.

sotensemble n.m. Sotensemble (d'un ensemble) Partida d'aquest ensemble. Var.: **sotensèm**.

sotensèm n.m. Sotensemble.

sotentendre vt. Faire capir quauqua ren sensa lo dire; non exprimir clarament la sieu pensada. ◇ *Èstre sotentendut*: Èstre implicite, non èstre ecprimit ma poder èstre facilament capit, restablit.

sotentendut, uda adj. Que si sotentende. ◆ n.m. Cen que si fa capir sensa lo dire: *Una letra clafida de sotentenduts*.

sotentrepreneire n.m. Entrepreneire en sotòrdre.

sotepidermic, a adj. Qu'es situat, si debana ò si practica sota l'epidèrma.

soterrament n.m. Accion de soterrar, d'ensebelir.

sotèrramoart n.m. Aclapamoart.

soterran n.m. Sosterranh.

soterran, a adj. Sosterranh.

soterrar vt. (*sotèrri*) Enterrar, ensebelir.

sotescondalh n.m. (estadisticas) Sotadivision d'un escandalh, d'una fraccion representativa.

sotescapulari n.m. Muscle posterior de l'espata.

sotescorrement n.m. (geogr.) Quantitat d'aiga que soarte d'un bacin, sota la linha de partatge dei aigas de susfàcia e doncas sostracha à l'escorrement sosterranh comprés dins l'escorrement total.

sotescrich, a adj. Sotasignat. Sin.: **sotaparafat, sotasenhat**.

sotescriure v.t. (*sotescrivi*) Sotasignar. Sin.: **sotaparafar, sotasenhar**.

sotespaci n.m. Dins un espaci vectorial, sistema de vectors que possedisce eu-meme l'estructura d'espaci vectorial.

sotespècia n.f. (sc. de la v.) Sotadivision d'una espècia.

sotesplecha n.f. Accion de sotesplechar; lo sieu resultat.

sotesplechar v.t. Esplechar d'un biais insufisent.

sotestacion n.f. (electr.) Estacion segondària d'una ret de transpòrt e de distribucion d'electricitat.

sotestimacion n.f. Accion de sotestimar, de sotevaluar. Sin.: **sotevaluacion, sotavalorament, desprèci**.

sotestimar vt. Estimar en dessota de la sieu valor vertadièra: *Sotestimar un adversari*. Var.: **sotastimar**. Sin.: **sotevaluar, sotavalorar**.

sotexpauar vt. (fòto.) Expauar d'un biais insufisent (una emulsion fotografica).

sotexposicion n.f. (foto.) Fach de sotexpauar.

sotia n.f. (liter.) Nom de divers pèças satiriqui dau vièlh teatre francés, dont figuràvon de sòts, personatges allegorics.

sotindèx n.m. Sotadivision d'un indèx.

sotindustrialisacion (-izacion) n.f. Estat d'un país, d'un sector economic sotindustrialisat.

sotindustrialisat, ada adj. Dont l'industrialisacion es insufisenta, en parlant d'un país, d'una region, d'un sector economic.

sotinfeudacion n.f. Concession en feu, per lo vassal, d'una partida dau sieu feu.

sotinfeudar vt. (dr. feud.) Faire una infeudacion à un autre vassal possessor d'un feu.

sotinformacion n.f. Estat d'una persona ò d'una collectivitats que son sotinformadi.

sotinformat, ada adj. Que non dispaua d'una informacion sufisenta, en parlant d'una persona ò d'un grope.

sotintendença n.f. Carga d'un sotintendent.

sotintendent, a n. Persona qu'a en carga una part dau trabalh d'intendença, sota l'autoritat d'un intendent, d'una intendenta.

sotinvestir vi. (*sotinvestissi*) Non investir sufisentament.

sotisa n.f. Nescitge, bestiesa, asenada, colhonada.

sotisar vi. Agir d'un biais nèsci.

sotòbra n.f. *En sotòbra*: Si di d'un trabalh nòu ò repilhat sus de partidi portanti d'una construccion que son solidament sostengudi pendent l'operacion.

sotocupacion n.f. Ocupacion insufisenta d'un local.

sotoficier n.m. Militari d'activa ò de resèrva situat dins la gerarquia entre l'òme dau reng e l'oficier.

sotolum n.m. Depaus d'un liquide. Sin.: **rausa, lisa, desfarda**.

sotòme n.m. Òme considerat coma inferior.

sotorbital, a adj. (astronaut.) Situat sota l'orbita. Var.: **sotorbitau**.

sotorbitari, ària adj. (anat.) Situat sota l'orbita.

sotorbitau, ala adj. Sotorbital.

sotòrdre n.m. 1. Persona subaltèrna, sotamessa ai òrdres d'una altra. 2. (sc. de la v.) Niveau de la classificacion que dividisse directament un òrdre. 3. *Creancier en sotòrdre*: Creancier d'un creancier.

sotoxide n.m. Oxide que contèn plus pauc d'oxigène que l'oxide normal.

sotuman, a adj. Caractèr considerat inferior à cen qu'es uman.

sotumanitat n.f. Situacion dei collectivitats umani que vívon dins de condicions indigni de l'òme ò dont lu membres son considerats coma de creaturas inferiori; grope de gents que vívon dins una tala situacion.

sotutilisacion (-izacion) n.f. Fach d'utilisar d'un biais insufisent. Sin.: **sotemplec**.

sotutilisar (-izar) v.t. Sotemplegar.

sotran, a adj. e n. Inferior, qu'es en bas. ◇ *Au sotran*: en bas, au plan de sota. Contr.: **sobran**.

sòu n.m. 1. Pèça de coire ò de bronze que valia 1/20 de liura. ◇ (expr.) *Li manca dètz-e-nòu sòus per faire una liura*: Es paure. 2. En França, pèça de 5 centimes, à partir dau 1973. ◆ Moneda, en pèças, en bilhets, sota forma virtuala; riquesa: *Aver de sòus*.

sòuda n.f. Soda.

soudabilitat n.f. Proprietat d'un materiau que si prèsta à la construccion per jonchs soudats.

soudable, a adj. Que pòu èstre soudat.

soudadura n.f. 1. Assemblatge permanent de doi pèças metalliqui ò de produchs sintetics, executat per via termica. 2. Luèc dont doi pèças son estadi soudadi; biaix que son estadi soudadi. 3. Aliatge fusible à bassa temperatura, que sièrve à soudar. 4. (fig.) *Faire la soudadura*: Satisfaire à un besonh de consum entre doi recòltas, doi liurasons; assegurar la transicion. 5. (med.) Joncion de teissuts, d'oàs, efectuada per adesion.

soudaire, airtz n. Obrier, obriera que sòuda.

soudar vt. 1. Efectuar una soudadura. 2. (fig.) Unir, ligar estrechament: *Una chorma soudada*. ◆ **si soudar** v.pr. S'acampar per formar un tot, en parlant de doi partidas distinti.

soudatge n.m. Operacion que consistisse à faire una soudadura.

souvent n.m. Solvent.

sovenença (-ència) n.f. Renembrança. Sin.: **recordança, memòria**.

sovenir n.m. 1. Sobrevivença, dins la memòria, d'una sensacion, d'una impression, d'una idea, d'un eveniment passats: *Un sovenir agradiu*. 2. Objècte que fa pensar à quauqu'un ò à un eveniment. 3. Pichin objècte vendut ai toristas dins lu luècs totplen visitats. 4. *Rapelar au boan sovenir (de quauqu'un)*: Formula de cortesia per la quala si prega un interlocutor de transmetre à quauqu'un l'expression de la sieu simpatia.

sovenir (si) v.pr. (*de*) 1. Aver present à l'esperit un imatge ligat au passat. Var.: **s'ensovenir**. Sin.: **si recordar, evocar, si remembrar, si renembrar, si rememorar**. 2. *M'en sovendrai*: Mi vengerei, lo farai pagar.

sovenir-ecran n.m. (psicol.) Sovenir d'enfança insignificant que l'adulte evòca en plaça d'un sovenir d'angoissa e reflat.

sovent adv. 1. Frequentament. Sin.: **soventi fes, mai d'un còup, mantu còups**. 2. D'ordinari, abitualament. Contr.: **rarament**.

soventi fes loc. adv. Sovent. Sin.: **de bèli fes**.

sóvera n.f. Rusca dau suve. Var.: **súvera**.

sovràn, a adj. Sobeiran.

sovrànament adv. Sobeiranament.

sovrànitat n.f. Sobeiranitat.

spinnaker n.m. (angl.) Espinnàquer.

spoiler n.m. (angl.) Aerofofen.

squasi adv. Esquasi.

sr Simbòle de l'esteradiant.

Sr Simbòle de l'estronci.

srilankés, esa adj. e n. Dau Sri Lanka.

st Simbòle de l'estèrae.

St Simbòle dau stokes.

stabat n.m. (latin) Stabat mater.

stabat mater n.m. (latin: *la Maire èra drecha*) Cant de la liturgia catolica compauat au s. XIVⁿ, sobre li dolors de la Verge au pen de la crotz de Jèsus, que lo sieu tèxto a inspirat totplen de composicions musicals.

staccato adv. e n.m. (it, mús.) Tèrme qu'indica, dins una seguida de nòtas rapidi, un arrèst de l'arquet entre cada nòta.

stakhanovisme n.m. (de *Stakhanov*, minaire rus) Dins lu país socialistas, metòde de rendement basat sobre li innovacions tecnologicis e l'emulacion dei trabalhaires, que fuguèt aplicada dau 1930 au 1950.

stakhanovista adj. e n. Que pertòca ò que practica lo stakhanovisme.

stalag n.m. (de l'alemand *STAmmlAGer*, camp de basa) Camp de sotoficiers e de soldats presoniers en Alemanha pendent la Segonda Guèrra mondiala.

stalinian, a adj. e n. Estalinian.

stalinisme n.m. Estalinisme.

statu quo n.m. Estat actual di cauas.

stent n.m. (it.) Esfoarç, dificultat. ◇ À *stent*: Penosament, embé dificultat.

stentar vi. (it.) (*à*) S'esforçar (*de*).

stokes n.m. Unitat CGS de viscositat cinematica: 1 St = 1 cm²/s = 10–4 m²/s.

string n.m. (angl.) Amagasèxe que lascia vèire li gautas dau cuu. Var.: **estring**.

suau, suava adj. 1. D'una doçor agradiva: *Un parfum suau*. 2. Doç, calme, tranquille.

suau interj. Calma!, d'aise!, plan!, plan-planin!

suaudament adv. Suavament.

suaudetat n.f. Caractèr de cen qu'es suau. Var.: **suaudor**. Sin.: **doçor**.

suaudor n.f. Suaudetat.

suaument adv. Embé suaudetat. Var.: **suavament**.

suavament adv. Suaument. Var.: **suaudament**.

suave, a adj. Suau.

suaves(s)a n.f. Suaudetat.

suavitat n.f. Suaudetat.

subaerenc, a adj. 1. Qu'es plaçat just en dessobre de la jaça inferiora de l'atmosfèra. 2. Si di d'un depaus format à l'ària liura.

subafit n.m. Sotaferma.

subafitar vt. Sotafermar.

subagut, uda adj. (med.) Si di d'un estat patologic mens greu que l'estat agut.

subalpin, a adj. (geogr.) Si di dei regions sus la brua dei Aups.

subaltèrne, a adj. e n. 1. Qu'es subordenat à quauqu'un; que depende d'una altra persona. 2. Qu'es ierarquicament inferior, segondari: *Un emplec subaltèrne*.

subantartic, a adj. Si di de la region just au nòrd de l'Antartic.

subaquiatic, a adj. Sota l'aiga, sota la mar.

subartic, a adj. Si di de la region just au sud de l'Antartic.

subarid(e), a adj. Region que li sieu condicions climatiqui son vesini de l'ariditat.

subatlantic, a adj. (geol.) Si di dau periòde dau quaternari entre lo 600 avant J.-C. e lo 1300 après J.-C.

subatomic, a adj. Inferior au niveau atomic: *Una particula subatomica*.

subclinic, a adj. Si di de l'estadi d'una malautia (espec. au sieu començament) quora li manifestacions cliniqui son foarça reduchi ò esquasi inexistenti.

subconsciència (-iència) n.m. Subconscient.

subconscient, a adj. Si di d'un estat psiquic que lo subjècte non n'a consciència, ma qu'a una influença sobre lo sieu comportament.

subconscient n.m. Lo tot dei estats psiquics subconscients. Var.: **subconsciència, subconsciència**.

subdelegacion n.f. Accion de subdelegar.

subdelegar vt. (*subdelegui*) Per una persona dins una foncion ò una mission, delegar una altra persona.

subdelegat, ada adj. Qu'a fach l'objècte d'una subdelegacion.

subdesertic, a adj. Relatiu à una region que li sieu condicions climatiqui e biologiqui son vesini d'aqueli dei desèrts.

subdividir vt. (*subdividissi*) Dividir en novèli partidas cen qu'es ja estat dividit. Var.: **subdividre**. Sin.: **ramificar**.

subdividre vt. Subdividir.

subdivision n.f. Division d'una dei partidas d'un tot ja dividit.

subdivisionari, ària adj. Relatiu à una subdivision.

subduccion n.f. (geol.) Enfonsament d'una placa litosferica de natura oceanica sota una placa adjacenta, generalament de natura continental. Contr.: **acrecion**.

subeqüatorial, a adj. Pròche de l'eqüator, dau clima eqüatorial. Var.: **subeqüatoriau**.

subeqüatoriau, ala adj. Subeqüatorial.

suber n.m. (bot.) Teissut dei plantas vivaci qu'elabòra la sóvera.

suberina n.f. Substança organica qu'ièntra dins la composicion de la sóvera.

subèrna n.f. Sobèrna.

suberós, oa adj. Constituit de sóvera.

subfebril(e), a adj. Subfebrineu.

subfebrineu, ela adj. Relatiu à una fèbre leugiera. Var.: **subfebril(e)**.

subfossil(e), a adj. Relatiu à de raças animala e vegetali dispareissudi à l'epòca istorica, ò tocant dei formas rari, que la sieu sobrevivida non es establida.

subintrant, a adj. (med.) Si di d'un mau qu'una crisi novèla comença avant la fin de la precedenta.

subintrar vt. 1. Metre à l'escart, alunhar per intriga. 2. (dr.) Desposseidir legalament (un possessor de boana fe).

subiòla n.f. (fam.) Granda fam.

subir vt. (*subissi*) 1. Èstre sotamés à (cen qu'es prescrich, ordenat, impauat): *Subir un interrogatòri*. Sin.: **endurar, patir**. 2. Suportar la presença de (quauqu'un de desagradu). Sin.: **endurar, patir**. 3. Èstre sotamés à; èstre l'objècte de: *Lu prèt an subit una aumentacion*.

subit, a adj. Sobte, subitaneu.

subitament adv. D'un còup, sensa que degun l'aspèr: *Es moart subitament*. Sin.: **tot d'una, sus lo còup**.

subitaneu, ea adj. Sobte, subit.

subjacent, a adj. 1. (didact.) Qu'es plaçat en dessota: *Li jaças subjacenti de l'escòrça terrèstra*. 2. (lit.) Sosjacent.

subjeccion n.f. 1. Figura de pensada que consistisse à interrogar l'adversari e à supauar la sieu respoasta, ò, simplement, à prevèire cen que porria dire e à fornir

d'avança la replica. 2. Dependença, estat d'aqueu qu'es sotamés à un poder, à una dominacion. 3. Constrencha, assubjectiment à una necessitat: *Li a d'abitudas que devèn de subjeccions*.

subjècte n.m. 1. Matèria sobre la quala si parla, s'scriu, si compaua: *Lo subjècte d'una conversacion*. Sin.: **argument, tema, question, prepaus**. 2. Causa, motiu d'una accion, d'un sentiment: *Lo subjècte d'una garrolha*. Sin.: **raison, origina**. ◇ *Au subjècte de*: Relativament à, à prepaus de, respiech à. 3. (mús.) Tema principal d'una fuga. 4. (gram.) Foncion gramaticala d'un grope nominal, d'un pronom, d'un vèrbo à l'infinitiu, etc., e que dona au vèrbo li sieu categorias de persona e de nombre. ◇ (log.) Dins una proposicion, cen que li proprietats li si rapòrton. 5. Èstre uman sotamés à d'observacions. ◇ *Boan subjècte*: Persona denha d'elògis. ◇ *Marrit subjècte*: Persona qu'a un comportament considerat coma marrit; ladre. Sin.: **galapian, marrida pèu**. 6. (coregr.) Balarin, balarina de balet, dins la ierarquia dau còrs de balet de l'Òpera de París. 7. (dr.) *Subjècte de drech*: Persona titulària de drechs e d'obligacions. 8. (filos.) Èstre per lo quau lo monde exterior, lo contengut de la sieu pensada, constituïsson un objècte. ◇ Consciència liura que dona de sens, que fonciona coma principi explicatiu de tot fach uman. ◇ Individú qu'es lo supòrt d'una experiança, d'una accion, d'un drech, d'una conoissença. 9. (ling.) Actant, agent.

subjècte, a adj. 1. Expauat à èstre tocat per d'uni malautias, d'unu inconvenients: *Èstre subjècte au mau de tèsta*. 2. Portat à, susceptible de: *Èstre subjècte à s'embriagar*. Sin.: **èstre enclin à**. 3. *Subjècte à caucion*: Si di d'una persona, d'un dire, que non es possible de s'en fidar.

subjècte, a n. Persona sotamessa à l'autoritat d'un sobeiran. Sin.: **supòrt**.

subjectil(e) n.m. (tecn.) Susfàcia, matèria que reçaup una jaça de pintura, d'esmalh, etc.

subjectiu, iva adj. 1. (didact.) Que relèva dau subjècte definit coma un èstre pensant (per op. à *objectiu*). 2. Si di de cen qu'es individual e susceptible de variar en foncion de la personalitat de cadun: *L'interpretacion subjectiva d'un tèxte*. Sin.: **personal**.

subjectivament adv. D'un biais subjectiu; embé subjectivitat.

subjectivisme n.m. 1. (filos.) Doctrina segond la quala tot cen qu'existisse n'a de realitat qu'en foncion d'un subjècte pensant, d'una consciència que la li dona. ◇ (dr.) *Subjectivisme juridica*: Doctrina que fonda l'obligacion juridica sobre la volontat dau subjècte. 2. Actituda de quauqu'un que jutja unicament en foncion dei sieu opinions personali.

subjectivista adj. e n. Relatiu au subjectivisme; partidari dau subjectivisme.

subjectivitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es subjectiu (per op. à *objectivitat*).

subjontiu n.m. Mòde personal dau vèrbo emplegat sigue dins de proposicions subordenadi, sigue per

exprimir lo dubi, l'incertituda, la volontat, la condicion, etc.: *Se posquessi, vendrii, non pensi que sigue aquí; se canta que cante*. (lo subj. es la segonda forma de *cantar*.)

subjontiu, iva adj. De la natura dau subjontiu.

subjugacion n.f. Accion de subjugar. Var.: **subjugament**.

subjugament n.m. Accion de subjugar. Var.: **subjugacion**.

subjugar vt. (*subjugui*) Exercir un ascendent potent sobre; sedurre. Var.: **sobjugar**. Sin.: **dominar, senhorejar, oprimir, pivelar**.

subquilotic, a adj. Si di d'una carga nucleària que lu sieus efèctes son dau nivèu d'aquelu provocats per l'explosion d'una carga de T.N.T. inferiora à 1000 toneladas.

sublada n.f. Sublament.

sublador, airtz adj. e n. Que subla. Var.: **sublaire**.

sublaire n.m. Bovet. Sin.: **trombeteire**.

sublaire, airtz adj. e n. 1. Que subla. Var.: **sublador**. 2. *Sublaire de poarcs*: Crestapoarcs. ◆ n.m. 1. Nom donat à una raça de motons pichins e dei patas corti, que pàisson sobretot dau costat de Greulieras, sonats ensinda perqué, en rason dau sieu caractèr sauvatge, avion una respiracion que sublava à la vista d'un estrangier. 2. Raça d'anet. Sin.: **anet de la tèsta rossa**.

sublament n.m. Bosin, son fach en sublant ò qu'es produch per lo vent, un projectile, etc. Var.: **siblada**.

sublar vi. 1. Produire un son agut embé la boca ò m'un instrument: *M'a dich d'anar sublar damont sus la coala, lo tren subla*. 2. Produire un son agut, en parlant d'un còrs en movement, etc.: *Audir sublar li balas*. ◆ vt. 1. Reproduire en sublant: *Sublar una ària*. 2. Sonar en sublant: *Sublar lo sieu can*. 3. Senhalar en bufant dins un sublet: *L'arbitre a sublat un penalti*. 4. Chabrar en sublant. 5. Engolir rapidament un gòt.

sublareto n.m. Anet potegat.

sublet n.m. 1. Pichin instrument que sièrve à sublar. ◇ (pop.) *Copar lo sublet à quauqu'un*: L'empachar de respoandre. Sin.: **riblar lo claveu**. 2. Aparelh de senhalisacion sonòre accionat per la vapor ò l'ària comprimida. 3. (tecn.) *En sublet*: En biseu. ◇ *Jonch en sublet*: Assemblatge de pèças de boasc per copas obliqui. ◆ Subladas que mârcon la desprobacion: *Lu sublets dau public*.

sublimable, a adj. Que pòu èstre sublimat.

sublimacion n.f. 1. Passatge d'un còrs de l'estat solide à l'estat gasós. 2. (psican.) Procèssus per lo quau l'energia d'una pulsion sexuala ò agressiva es desplaçada vèrs de tòcas socialament valorisadi.

sublimament adv. D'un biais sublime.

sublimar vt. 1. (quim.) Faire passar directament de l'estat solide à l'estat gasós. 2. (lit.) Orientar (una tendença, una passion) vèrs una valor sociala positiva ò vèrs un interès moral. ◆ vi. (psican.) Si liurar à una sublimacion. ◆ **si sublimar** v.pr. Si despassar, si mostrar mai foart que jamai.

sublimat n.m. (quim.) 1. Producte d'una sublimacion. 2. *Sublimat corrosiu* ò *sublimat*: Clorure mercuric HgCl₂ (substància caustica fòrça toxica).

sublime, a adj. 1. Qu'es lo mai elevat, en parlant de causas morali, intellectuàli ò artistiqui. Sin.: **requisit, perfectè, gloriós, sobrebeu, supèrbe**. ◇ *La Sublima Poarta (Bab-i Hümayun)*: 1. Poarta monumentalà dau Vièlh Serralh de Constantinòple. 2. Nom donat à la Cort dau Sobeiran otoman. 2. Que lu sieus sentiments e lo sieu comportament van fins à una granda elevacion: Es estada sublima dins aqueli circonstanças.

sublime n.m. Cen que li a de mai elevat dins l'estile, lu sentiments, etc.

subliminal, a adj. (psicol.) Intraliminari. ◇ *Percepcion subliminala*: Percepcion d'un objècte en limit de la sieu reconoisença per lo subjècte, en rason de l'alunhament, de l'esclairatge, etc. Var.: **subliminaiu, subliminari**.

subliminaiu, ala adj. Subliminal.

subliminari, ària adj. Subliminal.

sublimitat n.f. (lit.) Caractèr de cen qu'es sublime.

sublingüal, a adj. Que si tròva sota la lenga. Var.: **sublingüaiu**.

sublingüaiu, ala adj. Sublingüal.

sublunar(i), a (ària) adj. (astron.) Qu'es entre la Tèrra e l'òrbita de la Luna.

submèrger vt. Submergir.

submergible, a adj. Que pòu èstre submergit. Var.: **submersible**.

submergible n.m. 1. Sotamarin m'una propulsion classica e m'un taus de flotabilitat elevat. Sin.: **negadis, ennegable, enaigable, subrondable**. 2. Veïcule autonòme e abitat, destinat à l'observacion dei fons marins. Var.: **submersible**.

submergir vt. (*submergissi*) 1. Recurvir completament d'aiga, inondar. Sin.: **ennegar, subrondar, enaigar**. 2. Desbordar, envair completament: *Lu manifestants an desbordat li fòrças de l'òrdre*. Var.: **submèrger**.

submersible, a adj. e n.m. Submergible.

submersion n.f. (lit.) Accion de submergir. Sin.: **ennegament, enaigament, subrondament**.

subordenada n.f. (gram.) Proposicion subordenada.

subordenadament adv. D'un biais subordenat.

subordenant n.m. (gram.) Mòt ò locucion qu'instituís un rapoart de subordenacion (conjoncions de subordenacion, pronoms relatius, pronoms interrogatius).

subordenar vt. 1. Metre sota l'autoritat de quauqu'un d'autre. 2. Faire dependre de: *Subordeni la mieu respoasta à una reformulacion de la demanda*. Var.: **subordinar**.

subordenat, ada adj. e n. Sotamés à un superior. Var.: **subordinat**. ◆ adj. Que depende de quauqu'un, de quauqua ren. ◇ *Proposicion subordenada* ò *subordenada*, n.f.: Proposicion que completa lo sens d'una altra, à la quala la restaca un subordenant.

subordinacion n.f. 1. Òrdre establìt entre li personas, e que n'en rende d'uni dependenti dei autri. 2. Dependença d'una causa per rapoart à una altra. 3. (log.) Relacion de l'espècia au genre. Sin.: **subjeccion, sotamission, inferioritat**.

subordinar vt. Subordenar.

subordinat, a adj. e n. Subordenat.

subornacion n.f. (dr.) *Subornacion de testimòni*: Delicte que consistís à faire pression sus un testimòni per lo determinar à depaular en justícia contrariament à la veritat.

subornaire, airtz n. (dr.) Persona que subòrna un testimòni. Var.: **subornator**. ◆ n.m. (lit.) Òme que sedue una frema, abusa de la sieu ingenuitat. Sin.: **enganaire**.

subornar vt. 1. (dr.) Incitar (un testimòni) à faire una faussa testimoniança. 2. Enganar, abusar de l'ingenuitat de.

subornator, tritz adj. e n. Subornaire.

subre (prep.) Sobre.

subrecarga n.m. (mar.) Sus una nau naulejada, representant dei proprietaris de la cargason, que n'apara lu interès.

subrepcion n.f. Obtencion d'un avantatge au mejan d'un expauat faus.

subrepticament adv. (lit.) D'un biais subreptic, furtiu.

subreptici, ícia adj. (lit.) Si di de quauqua ren que si fa furtivament, d'escondilhons.

subrescòt n.m. Cost suplementari à un budget comun.

subrogacion n.f. (dr.) Substitucion, dins un rapoart juridic, d'una persona (*subrogacion personala*) ò d'una causa (*subrogacion reala*) à una altra.

subrogar vt. (*subrògui*) (dr.) Substituir (quauqu'un ò quauqua ren) per subrogacion.

subrogat, ada n. (dr.) 1. Persona substituïda à una altra per repillar lu sieus drechs ò agir à la sieu plaça. 2. Subrogat tutor, subrogat tutritz: Persona que lo conseu de familha causísse per surveilhar lo tutor ò lo remplaçar.

subrogatiu, iva adj. (dr.) Qu'exprimis, que constituís una subrogacion.

subrogator adj. m. (dr.) Relatiu à una subrogacion.

subrogatòri, ària adj. (dr.) Que subròga.

subrondament n.m. Submersion.

subrondant, a adj. Que tende à curbir d'aiga.

subrondar vt. Alagar, curbir d'aiga. Sin.: **submergir**.

subsequent, a adj. 1. (lit.) Quen vèn en seguida dins l'òrdre dau temps, dau reng. Sin.: **seguissent, venent**. 2. (geogr.) Si di dei afluentis de ribieras responsables dau cavament de depressions au pen dei fronts de cuesta.

subsequentament adv. (lit. ò dr.) En consequença. Sin.: **doncas, adonc, adoncas, alora, pi**.

subsidença (-ència) n.f. 1. (geol.) Movement lent d'encalament d'una partida de l'escòrça terrèstra sota lo pes dei depaus sedimentaris e sota l'accion de desformacions. 2. (meteor.) Movement generalisat d'encalament qu'afecta una massa d'ària.

subsidi n.m. Soma versada au títol de secors, de subvencion. Sin.: **ajuda**. ◇ (dr.) *Accion à fins de subsidis*: Accion que pòu intentar un enfant natural que la sieu filiacion non es establida còtra tot paire presumit, per fin de reclamar una pension alimentària.

subsidiari, ària adj. 1. Donat accessoriament per venir renforçar quauqua ren de principal. ◇ *Question subsidiària*: Question complementària, que sièrve à despartatjar lu concurrents. 2. (dr.) Destinàt à remplaçar: Caucions subsidiària.

subsidiariament adv. D'un biais subsidiari, en complement.

subsidiaritat n.f. Caractèr de cen qu'es subsidiari. ◇ *Principi de subsidiaritat*: Principi segond lo quau una responsabilitat deu èstre pilhada au nivèu d'autoritat publica competent mai pichin per resòlver lo problema.

subsistença (-ència) n.f. Noiridura e manteniment: *Contribuir à la subsistença de la sieu familha*. ◇ *Messa en subsistença*: Restacament administratiu d'un militari à una altra unitat que la sieua. ◆ pl. Lo tot dei viures e dei objèctes que perméton de sobreviure. ◇ *Servici dei subsistenças*: Serviç de l'armada de tèrra qu'a per mission de fornir cen qu'es necessari à l'alimentacion de la tropa.

subsistent, a n. 1. Assegurat social que tòca li sieu prestacions de la caissa de la sieu residença accidental. 2. Militari mes en subsistença.

subsistir vi. (*subsistissi*) 1. Existir encara, contunhar d'èstre: *Ren subsistisse de la sieu òbra*. Sin.: **demorar**, **sobreviure**, **si mantenir**. 2. Provedir ai sieus besonhs, au sieu manteniment: *Travallar per subsistir*. Var.: **subsistre**.

subsistre vi. Subsistir.

subsonic, a adj. Que la sieu velocitat es inferiora à-n aquela dau son. Contr.: **supersonic**.

substança (-ància) n.f. 1. Matèria que quauqua ren n'es format: *Una substança dura*. Sin.: **element**, **natura**. 2. Cen que li a d'essencial dins un obratge, dins un acte, etc.: *La substança d'una conversacion*. ◇ *En substança*: En resumit, en retenent solament l'essencial. 3. (filos.) Cen qu'es d'espereu; cen que li a de permanent dins li cauas que càmbron.

substancial, a adj. 1. Noirrissent: *Un past substancial*. Var.: **substanciós**. 2. Important, considerable: *Obtenir una augmentacion substanciala*. 3. Essencial, capital: *Extraire d'un libre cen que li a de mai substancial*. Sin.: **vital**. 4. (filos.) Relatiu à la substança (per op. À *accidental*). Var.: **substanciau**.

substancialament adv. D'un biais substancial.

substancialisme n.m. Filosofia qu'admete l'existença de la substança.

substancialista adj. e n. Relatiu au substancialisme; que n'es partidari.

substancialitat n.f. (filos.) Qualitat de cen qu'es substancial e existisse d'espereu. Sin.: **materialitat**.

substanciau, ala adj. Substancial.

substanciós, oa adj. 1. Substancial, pròpri à substantar, en parlant de la noiridura. 2. (fig.) Essencial, fondamental.

substanciosament adv. D'un biais substanciós.

substantific, a adj. (lit.) *La substantifica mesolha*: Cen que li a d'essencial dins un obratge de l'esperit.

substantiu, iva adj. Si di d'un colorant capable de ténher lo coton sensa mordejatge.

substantiu n.m. (gram.) Nom.

substantivacion n.f. (ling.) Accion de substantivar.

substantivament adv. Mé la valor d'un substantiu, d'un nom.

substantivar vt. (ling.) Donar à un mòt la valor, la foncion de substantiu.

substitucion n.f. 1. Accion de substituir; fach de si substituir. Sin.: **remplaçament**, **cambiament**. 2. (quim.) Reaccion quimica dins la quala un atòme d'un compauat es remplaçat per un autre atòme ò grope d'atòmes. 3. (econ.) Introduccion d'una dòsi aumentada d'un factor de produccion per compensar ò remplaçar l'emplec d'un autre; introduccion, dins li cròmphas dei consumaires, de bens vesins que n'en remplàçon d'autres. 4. (mat.) Permutacion sus un ensemble finit. 5. (psican.) Remplaçament d'un desidèri inconscient per un autre. 6. (dr.) *Substitucion vulgària*: Dispositiu que consistisse à designar la persona que reçauprà un don ò un eiretatge dins lo cas que lo legatari designat en promiera linha non lo porria reculhir. ◇ *Poder de substitucion*: Possibilitat, per una autoritat administrativa de contraròtle, d'agir à la plaça de l'autoritat contrarotlada. ◇ *Substitucion d'enfant*: Infraccion que consistisse à metre un autre enfant à la plaça d'aqueu qu'una frema a mes au monde. ◇ *Pena de substitucion*: Pena que lo tribunal pòu prononciar à la plaça d'una pena d'empresonament (confiscacion, trabalh d'interès general).

substituible, a adj. Que pòu èstre substituït à quauqua ren d'autre. Sin.: **remplaçable**.

substituir vt. (*substituïssi*) 1. Metre en plaça de quauqu'un, de quauqua ren d'autre. Sin.: **remplaçar**, **cambiar**. 2. (dr.) Designar coma l'eiretier per défaut d'un premier eiretier ò après la sieu moart; donar en eiretatge per substitucion. 3. (quim.) Remplaçar (un atòme, una molecula d'un compauat) per un autre atòme, una altra molecula, sensa modificar l'estructura globala. ◆ **si substituir** v.pr. Pilhar la plaça d'un autre.

substitut n.m. 1. Cen que pòu remplaçar quauqua ren en jugant lo meme ròtle. 2. (dr.) Magistrat dau parquet encargat d'assistir lo procuraire general de la cort d'apèl (*substitut general*) e lo procuror de la República.

substitutiu, iva adj. Si di d'una caua que sièrve de substitut à una altra caua.

substrat n.m. 1. Cen que sièrve de basa, d'infrastructura à quauqua ren: *Lo substrat industrial de l'economia*. 2. (tecn.) Materiau sobre lo quau son realisats lu elements d'un circuit integrat. 3. (ling.) Promiera lenga conoissuda qu'a existit dins un espaci determinat, reperibla per li traças qu'a laissat dins la lenga parlada actualament emplegada dins aquest espaci.

substratum n.m. (lat.) 1. (geol.) Ròca en plaça pauc ò pron esconduda per de depaus superficials, terren situat au dessota d'aueu que si considèra. 2. (filos.) Cen qu'existisse en un èstre, en defoara dei sieu qualitats, e que representa la sieu realitat profunda.

substruccion n.f. (constr. arqueol.) Partida bassa d'un bastiment destruch enclausa ò non dins li fondacions d'un noueu bastiment.

subsumir vt. (*subsumissi*) (filos.) Pensar coma capit dins un tot: *Subsumir un individú dins una espècia*.

subterfugi n.m. Biais destornat per si tirar d'embarràs. Sin.: **escampa**, **escampador**, **escapatòri**, **reviscòta**, **reviscòla**, **defugiment**, **biaisajada**.

subtila n.f. (mar.) Si di d'una galèra que la sieu popa èra ponchuda, au còtra dei autri galèas provedidi d'una popa cairada.

subtilament adv. D'un biais subtilu. Sin.: **finament**.

subtilisacion (-izac) n.f. Accion de subtilisar. Sin.: **raubatòri**.

subtilisar (-izar) vt. Raubar adrechament, sensa si faire remarcar. ♦ vi. Si liurar à de subtilitats inutili.

subtilitat n.f. 1. Caractèr d'una persona, d'una caua subtila. 2. Finessa, refinament excessiu de la pensada, de l'expression, etc. Sin.: **sagacitat**, **astúcia**, **perspicacitat**.

subtiu, ila adj. 1. Qu'a de finesa; perspicax. Sin.: **astucios**, **esperitós**, **fin**, **ingeniós**. 2. Que demanda totplen de finesa, de sagacitat: Una question subtila.

subtropical, a adj. Vesin dei tropics. ◇ *Clima subtropical*: Clima caud, m'un sason seca lònca. Var.: **subtropicalau**.

subtropicalau, ala adj. Subtropical.

subulat, ada adj. (sc. de la v.) Acabat en poncha.

subulina n.f. Limaça de la gruièa alongada, foarça comuna en li culturas dei encontradas tropicali.

suburban, a adj. Qu'es à la periferia immediata d'una vila: *Populacion suburbana*.

suburbicari, ària adj. Si di dei sèt evescats contigus au diocèsi de Roma.

subvencion n.f. Ajuda financièra que l'Estat (ò una persona publica) vèrsa à una persona privada, dins l'amira de favorisar la sieu activitat d'interès general. Sin.: **subsidi**, **viatic**.

subvencionar vt. Autrejar una subvencion à (un organisme, una persona, un projècte, etc.): *Subvencionar un teatre*. Sin.: **argentar**.

subvencionat, ada adj. Que tòca una subvencion.

subvenir vt. ind. (*subveni*) Procurar à quauqu'un cen que li es necessari; providir: *Subvenir ai besonhs de quauqu'un*. Sin.: **ajudar**.

subversion n.f. Acte que la sieu tòca es de sapar li valors e li institucions establidi. Sin.: **contèsta**, **sedicion**, **indisciplina**, **trebolici**.

subversiu, iva adj. Qu'es de natura à treboliar ò à rompre l'òrdre social ò politic: *Una teoria subversiva*. Sin.: **sediciós**, **desturbatiu**, **revolucionari**.

subversivament adv. D'un biais subversiu. Sin.: **sediciosament**.

subvertiment n.m. Accion de subvertir; lo sieu resultat.

subvertir vt. (*subvertissi*) (lit.) Renversar un òrdre, treboliar: *Subvertir l'Estat, li valors morali*. Sin.: **desvirar**, **desordenar**, **revolucionar**, **reversar**, **tombar**.

subvertitor, tritz adj. e n. Que subvertisse.

suc n.m. Occiput.

suc n.m. Genre de peis de la familha dei carangides, que son de predators potents e musculós.

suc n.m. 1. Liquide organic que pòu èstre extrach dei teissuts animaues e vegetaus: *Un suc de portegal*. 2. (lit.) Lo melhor de la substança de quauqua ren. Sin.: **liquor**, **nectar**, **essença**, **saba**. 3. (biol.) Secrecion organica que contèn d'enzimas.

suc n.m. Cima, senhau, gardiòla.

sucada n.f. Còup sus la tèsta.

suçada n.f. 1. Accion de suçar, d'aspirar un liquide en conservant la boca clausa. Sin.: **suçament**. 2. Suçon.

suçador n.m. 1. (bot.) Organe que fixa una planta parasita au sieu òste en li manlevant la saba. 2. (zool.) Organe bucal de divèrs insèctes, que sièrve à suçar.

suçaire, airitz adj. 1. Que suça. 2. Que fonciona en aspirant un fluide. Var.: **suçareu**.

suça làmpea blanc n.m. Beu-l'òli.

suçament n.m. Accion de suçar. Sin.: **suçada**.

suçapega n.m. Remora.

suçapin n.m. Monotròpe.

suçar vt. 1. Aspirar (un liquide, una substança) m'ai labras, en conservant la boca clausa. 2. En parlant de divèrs animaues, aspirar m'un organe especial (lo suc d'una planta, un liquide, etc.): *Li sangsugas sùçon lo sang*. 3. Portar, tenir un objècte à la boca e li exercir una succion: *Suçar lo sieu gredon*.

suçareu, èla adj. Suçaire.

succedaneu n.m. 1. Produch de remplaçament: *Un succedaneu de cafè*. 2. (fig.) Caua ò persona que non vèlon tant coma aqueli que n'asseguron la foncion, lo ròtle: *Un succedaneu de film istoric*. Sin.: **pervalent**.

succedir vi. (*succedissi*) 1. Venir après, pilhar la plaça de: *La nuèch succedisce au jorn*. Sin.: **seguir**. 2. Arribar après una altra persona à un emplec, à una dignitat, à una carga: *A succedit à son paire*. 3. (dr.) Reculhir una succession. Var.: **succedre**. ♦ **si succedir** v.pr. Succedir un à l'autre, venir un après l'autre, formar una seria.

succedre vi. Succedir.

succenturiat, ada adj. (zool.) *Ventricule succenturiat*: Promiera partida de l'estòmegue dei aueus.

succès n.m. 1. Resultat urós, boana capitada: *Lo succès d'una empresa*. Sin.: **benanança**, **miranda**. 2. Aprobacion dau public: *Una comèdia qu'a de succès*. ◇ *Autor à succès*: Autor qu'agrada à un grand nombre de personas.

successibilitat n.f. 1. Drech de succession. 2. Òrdre de succession; biais que si debana la succession.

succession n.f. 1. Seguida, seria de personas ò de cauas que vènon una après l'autra sensa interrupcion ò à gaire d'interval: *Una succession d'idees*. Sin.: **fila**,

rengada, tièra, alternança. 2. Transmission legala à de personas viventi dei bens e obligacions d'una persona moarta. ◇ *Drechs de succession*: Drechs de mutacion que lu beneficiaris d'una succession dévon pagar à l'enregistrament. ◇ *Òrdre de succession*: Biais que la lèi règla li successions *ab intestat* en foncion dau gra de parentat entre lu eiretiers. 2. Bens qu'una persona laissa en morent. Sin.: **eiretatge**.

successiu, va adj. 1. Que vèn après, dins una seria, una succession: *Li generacions successivi*. Sin.: **consecutiu, contunh**. 2. (dr.) *Contracte successiu*: Contracte dins lo quau una dei partidas au manco s'engatja à de prestacions periodiqui.

successivament adv. Un après l'autre; per gras successius. Sin.: **consecutivament, de contunh**.

successor, succeditritz n. Persona que pilha la seguida d'una altra dins un estat, una profession, una carga, una foncion, ò dins lu sieus drechs e li sieu obligacions. Sin.: **eretier, seguissèire, beneficiari, legatari**. ◆ n.m. (mat.) *Successor d'un entier natural* n: L'entier natural $n + 1$.

successoral, a adj. (dr.) Relatiu ai successions. Var.: **successorau**.

successorau, ala adj. Successoral.

succin n.m. Ambre jaune.

succinic, a adj. *Acide succinic*: Diacide carboxilic alifatic de formula mièg desvolopada $\text{HOOC}-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{COOH}$.

succint, a adj. 1. Breu, concís, laconic: *Un raconte succint*. Sin.: **reduch, cortet**. 2. Gaire abundós.

succintament adv. D'un biais succint. Sin.: **brevament, cortetament**.

sucejar vt. Suçar dau bot dei labras.

suceta n.f. 1. Caramèla de sucre cuèch aromatisat, fixada à l'extremitat d'un bastonet. 2. Pichina tetina de matèria sintetica que si dona à suçar ai enfants pichins. Sin.: **suça pega, calafat, suçon**.

sucombir vt. (*sucombissi*) 1. Morir. Sin.: **defuntar, perir, expirar, rendre l'ànima**. 2. Perdre un combat: *Sucombir sota lo nombre de l'enemic*. 3. (lit.) Èstre aclapat sota un fais. Sin.: **cabussar**. ◆ vt. ind. (*à*) Non resistir, cedir à: *Sucombir à la tentacion*.

sucet n.m. Remora.

suçon n.m. 1. Marca que si fa à la pèu en la suçant fortament. Sin.: **suçada**. 2. Remora.

sucós, oa adj. Gustós, suculent.

sucrar vt. 1. Ajustar de sucre à (un liquide, un aliment), adocir mé de sucre: *Sucrar lo sieu cafè*. Var.: **ensucrar**. 2. (pop.) Suprimir: *Aquesto mes, m'an sucra la prima*. Sin.: (pop) **faire petar**. ◆ **si sucra** v.pr. (pop.) Tocar, s'acordar la part mai larga.

sucraria n.f. 1. Usina dont si fa lo sucre. 2. Lecaria facha mé de sucre.

sucrassa n.f. Intervasa (enzima).

sucrat n.m. (quim.) Sacarat.

sucrat, ada adj. Que contèn de sucre, qu'a lo gust dau sucre. Var.: **ensucrat**.

sucratge n.m. Accion de sucra.

sucra n.m. 1. Aliment de la sabor doça, cristallizat, extrach de la cana à sucre ò de la blea raba. ◇ *Siròp de sucra*: Dissolucion concentrada de sucre. 2. Tròç d'aquest aliment: *Quant de sucres metes dins lo tieu cafè?* 3. (quim.) Glucide.

sucra n.m. Unitat monetària principala de l'Eqüator.

sucrier n.m. Recipient dont si mete de sucre.

sucrier, a n. 1. Persona que produe de sucre. 2. Obrier, obriera d'una sucra.

sucrier, a adj. Relatiu à la produccion de sucre.

sucrin adj. e n.m. *Melon sucra* ò *sucra*: Melon d'una varietat foarça sucra.

sucrina n.f. Varietat de lachuga vesina de la romana.

sucube n.m. Demòni femeu que, d'après la tradicion, sedue lu òmes pendent lo sieu soam (per op. à *incube*).

suculença (-éncia) n.f. (lit.) Qualitat de cen qu'es suculent. Sin.: **delici, finessa, suavitat, suaves(s)a**.

suculent, a adj. Saborós. 2. (bot.) Si di d'una planta que possedisse d'organes carnuts e rics en aiga. Sin.: **gustós, sucós, requist**.

sucursala n.f. Establiment comercial ò financier que depende d'un autre, ben qu'augue una cèrta autonomia. Sin.: **dependença, filiala**.

sucursalisme n.m. 1. Forma de comèrci concentrat que dispaua d'una ret compauada d'un grand nombre de pichins negòcis. 2. (fig.) Mena de dependença pauc ò pron marcada, particulierament à respiech d'un partit politic.

sucursalista adj. Dau sucursalisme.

sucussion n.f. (med.) Exploracion que consistisse à gacilhar lo malaut per produrre un bosin de flòt toracic ò estomacal.

sud n.m. 1. Aqueu dei quatre ponchs cardinals qu'es opauat au nòrd. 2. (M'una majuscula) País ò partida d'un país situats au sud. Sin.: **miègjorn, adrech**. Contr.: **nòrd**. 3. Ensèm dei país en via de desvolopament, per op. ai país industrialisats, lo Nòrd.

sudacion n.f. Produccion de sudor fisiologica ò artificiala. 2. (bot.) Escorrement d'aiga à partir dei fuèlhas.

sudada n.f. Sudanha. Sin.: **tressudada, estubada**.

sudafrican, a adj. e n. De la República d'Àfrica dau Sud.

sudamerican, a adj. e n. De Sudamèrica.

sudanha n.f. Transpiracion abondoa en seguida d'un trabalh penós, d'un esfoarç, d'una emocion. Var.: **sudada**. Sin.: **camhada**.

sudar vi. 1. Secretar de sudor per lu pòres de la pèu. 2. Mostrar d'umiditat à la sieu susfàcia: *Lu barris sudon*. Sin.: **tressudar**. 3. (coïna) *Faire sudar*: Faire perdre lo sieu suc à una carn ò à un legume, à fuèc doç e dins una aïsina barrada. 4. Si donar de mau, totplen de pena per faire quauqua ren: *Ai sudat per elaborar aquesto diccionari*. Sin.: **trampinar, s'afanar**. 5. (fam.) *Faire sudar quauqu'un*: L'enuiar, l'importunar. Sin.: **emmerdar** (pop.), **secar, embestiar**, (pop.) **rompre li**

tantiflas, fatigar. ◇ *Si faire sudar*: S'enuiar. Sin.: **s'emmerdar** (pop.).

sudarabic, a adj. e n. Lenga semitica vesina de l'arabi, encara parlada dins lo sultanat d'Oman.

sudari n.m. 1. (Antiqu.) Vel que servia à recurbir la tèsta e la cara dei moarts. 2. *Lo sant Sudari*: Lançou que servèt à ensebelir Jèsus-Crist. Sin.: **sudorós**.

sudat, ada adj. Banhat de sudor.

sudatge n.m. Aiga que soarte dau boasc expauat à la calor dau fuèc.

sudatòri, òria adj. Acompanhat de sudor.

sudcorean, a adj. De Corea dau Sud.

sud-èst n.m. e adj. inv. 1. Ponch de l'horizont situat entre lo sud e l'èst. 2. (M'una majuscula) Region situada au sud-èst.

sudèt, a adj. e n. D'un luèc dau territòri de la República Checa qu'enclau una part de la Boèmia e de la Moràvia.

sudeta n.f. *Sudeta militària*: Malautia caracterisada per una fèbre, de sudors abondoi e una erupcion cutanea, que d'un temps èra frequenta en zòna rurala.

sudista adj. e n. Partidari dei Estats dau Sud, dins la guèrra de Secession dei Estats-Units (1861-1865).

sudor n.f. [sy'du]/[sy'dur] 1. Liquide incolòre, salat e d'una odor particuliera, secretat per li glândolas sudoripari, que s'escorre per li pòres de la pèu. Sin.: **transpiracion, sudacion, secrecion**. 2. Simbòle d'un trabalh intense, penòs. ◇ *À la sudor dau sieu front*: Au mejan d'un trabalh penós fach embé perseverança. 3. *Sudors frèii*: Inquietuda viva.

sudoral, a adj. Relatiu à la sudor. Var.: **sudorau**.

sudorau, ala adj. Sudoral.

sudorent, a adj. Que suda.

sudorifèr, a adj. Que provòca de sudor.

sudorific, a adj. e n.m. Que provòca la sudacion.

sudoripar(i), a (-ària) adj. (anat.) Que produe ò mena la sudor.

sud-oèst n.m. e adj. inv. 1. Ponch de l'horizont situat entre lo sud e l'oèst. 2. (M'una majuscula) Region situada au sud-oèst.

sudorós, oa adj. Sudat.

sudvietnamian, a adj. Dau Sud-Vietnam.

suedés, esa adj. e n. De Suèda.

suedina n.f. Mena de teissut que sembla lo cuèr dei gants.

suèlha n.f. 1. Rebòrd d'una fenèstra. Sin.: **òrle, relaiisset**. 2. Cabinet, comun. 3. Cloaca, latrina (d'una porcaria).

suèli, a adj. Lisc.

suènh n.m. 1. (sovent au pl.) Acte terapeutich qu'a per tòca lo melhorament de la santat, la garison d'una afeccion. Sin.: **tractament, cura**. ◇ Actes igienics ò terapeutics qu'an per tòca de conservar ò de melhorar l'estat de la pèu d'una persona. 2. Aplicacion à faire un trabalh. 3. (pl.) Actes qu'an per tòca de preservar, mantenir quauqua ren, un vegetau: *Aquesta planta a besonh de suènhs reguliers*.

suèrbe-còcho n.m. Papier per absorbir la tencha en sobra quora s'escriu. Sin.: **secador, sequilhon**.

sufèt n.m. (Antiqu.) Magistrat sobeiran de Cartage (Èron au nombre de doi, elegits per un an).

súfia n.f. Cengla horizontala à l'entorn dei gaunhas dau cavau atelat, per li permetre de retenir ò de faire recular la veitura.

suficiença (-iència) n.f. (it.) Sufisença.

suficient, a adj. (it.) Sufisent.

suficientament adv. (it.) Sufisentament.

sufir vi. (*sufissi*) 1. Èstre capable de fornir lo necessari, poder satisfaire à: *Sufir ai sieu obligacions*. 2. Èstre en quantitat pron granda per: *La mieu paga mi sufisse per viure*. Var.: **sufire**. Sin.: **bastar**. 3. *Sufisse de, que*: Es solament necessari de, que. Sin.: **basta** (+ infinitiu), **basta que** (+ subjontiu).

sufire vi. (*sufissi*) Sufir.

sufisença (-ència) n.f. 1. Presompcion dins lu biais de faire, de parlar: *Un òme plen de sufisença*. Var.: (it.) **suficiença, suficiència**. Sin.: **glòria, vanitat**. 2. Cen que correspoande ai besonhs. Sin.: **bastança**.

sufisent, a adj. Qu'es en quantitat sufisenta: *Una soma sufisenta*. Var.: **suficient** (it.). Sin.: **bastant**. ◆ adj. e n. (pej.) Qu'es excessivament satisfach d'eu-meme; vanitós. Sin.: **altiu, auturós, pretenciós, que s'encretz**.

sufisentament adv. En quantitat sufisenta, pron; d'un biais sufisent. Var.: (it.) **suficientament**. Sin.: **pron**.

sufixacion n.f. (ling.) Derivacion au mejan d'un sufixe, de sufixes.

sufixal, a adj. Relatiu ai sufixes. Var.: **sufixau**.

sufixar vt. Provedir (un mòt) d'un sufixe.

sufixau, ala adj. Sufixal.

sufixe n.m. Element que s'ajusta à la raïç d'un mòt per constituir un autre mòt (lo derivat).

sufocacion n.f. Fach de sufocar. Sin.: **estofament**.

sufocant, a adj. Que produe una sufocacion. Sin.: **estofant, estofegant**.

sufocar vt. (*sufòqui*) 1. Estofar, faire perdre lo respir (à). Sin.: **estofegar, esténher**. 2. Causar à quauqu'un una emocion ò una sorpresa foarça viva; estupefaire, espantar. Sin.: **esmòure**. ◆ vi. 1. Aver de mau à respirar. Sin.: **s'estofar**. 2. Aver lo buf copat sota l'efecte d'una granda emocion.

sufraganeu adj. m. e n.m. Sufragant.

sufragant adj. m. e n.m. 1. Si di d'un evesque diocesan que depende d'un sèti episcopal. Sin.: **sufraganeu**. 2. Ministre protestant candidat à la carga de pastor.

sufrageta n.f. (angl.) (ist.) Militanta que reclamava per li fremas lo drech de votar, en Grand Bretanha, à partir dau 1865 e fins à la Promiera Guèrra mondiala. Var.: **sufragista**.

sufragi n.m. 1. Vòte, votz que si dona au cors d'una eleccion: *Acordar lo sieu sufragi à un candidat*. ◇ *Sufragi exprimit*: Qu'exprimisè una causida (per op. à *sufragi blanc*), conformament ai prescripcions de la lèi electorala (per op. à *sufragi nul*). 2. (lit.) Aprobacion: *Obtenir toi lu sufragis dau public*. 3. *Sufragi directe*:

Sistema dins lo quau l'elector vòta eu-meme per un candidat. ◇ *Sufragi indirècte*: Sistema dins lo quau un candidat es elegit per lu membres dau còrs elegit ò per de delegats que lo còrs electoral elegisse. ◇ *Sufragi universal*: Sistema dins lo quau toi lu ciutadans qu'an la capacitat electorala vòton.

sufragista n.f. Sufrageta.

sufria n.f. Sobresquina.

sufrescent, a adj. Si di d'una espècia vegetala qu'a lu caractèrs dau sotaubrilhon.

sufusion n.f. (med.) Escorrement d'un liquide organic en defoara dau vaisseau que lo contèn.

suga n.f. Matèria carbonada negra e espessa que resulta d'una combustion incompleta, que lo fum depaua.

sugelar vt. (*sugèli*) Sagelar.

sugelin n.m. Sageu.

suggerir vt. (*suggerissi*) 1. Prepauar, conselhar (una idea) à (quauqu'un). 2. Evocar, suscitar (una pensada, una idea, un imatge, etc.).

suggestibilitat n.f. Caractèr d'una persona suggestibla.

suggestible, a adj. (psicol.) Si di d'un subjècte que si s'omete facilament ai suggestions.

suggestion n.f. 1. Accion de suggerir; conseu: *Faire una suggestion*. 2. (psicol.) Fenomèn subconscient dins lo quau un subjècte devèn lo sèti d'un estat mental ò afectiu ò l'autor d'un acte en vertut de l'influença que quauqu'un exercisse.

suggestionar vt. Faire pensar ò agir (quauqu'un) per suggestion. Sin.: **influenciar, manejar**.

suggestiu, iva adj. 1. Que produe una suggestion; evocator. 2. Qu'inspira d'ideas erotiqui.

suggestivitat n.f. Caractèr de cen qu'es suggestiu.

sugós, oa adj. Que dona totplen de suc; succulent. Sin.: **gustós, deliciós, fruchós**.

sugositat n.f. Suculença.

suicidar (si) v.pron. Si donar voluntariament la moart. Sin.: **si suprimir, si destruire, si tuar**. ◇ (fig.) Anientar d'espèrs la sieu autoritat, la sieu influença.

suicidari, ària adj. 1. Que mena au suicidi: *Un comportament suicidari*. 2. Que mena à la catastròfa, à la mauparada: *Una política suicidària*.

suicidat, ada adj. e n. Persona que s'es donada la moart. Sin.: **desesperat**.

suicidi n.m. 1. Accion de si donar la moart. 2. (fig.) Accion de si destruire, de comprometre grevament la sieu autoritat, etc.: *Un suicidi moral*.

suidat n.m. *Suidats*: Família familha de mamifèrs ongulats non romiaires, dau morre tronc en grunhe, dei caninas foarti e alongadi en defensas, coma lo singlar, lo poarc.

sui generis loc. adv. (lat. *de la sieu espècia*) Qu'apartèn en pròpri à l'èstre ò à la caua que s'en parla: *Una odor sui generis*.

sulcadura n.f. (agric.) Traça en forma de selhon.

sulcifòrme, a adj. (didact.) En forma de selhon.

sulfamida n.f. Compauat que deriva d'un oxacide per substitution dau sofre à l'oxigène. Sin.: **tioacide**.

sulfamidoresistència (-ència) n.f. Insensibilisacion pauc ò pron manifestada à l'accion dei sulfamidas.

sulfamidoresistent, a adj. Qu'es vengut resistent à l'accion dei sulfamidas.

sulfamidoterapia n.f. (med.) Emplec dei sulfamidas en terapia.

sulfanilamida n.f. (quim.) Una dei promieri sulfamidas.

sulfat n.m. Sau de l'acide sulfuric.

sulfatacion n.f. (tecn.) Formacion d'una jaça de sulfat de plomb sus li bòrnas d'un acumulator.

sulfataira n.f. Sulfator.

sulfataire, airitz n. Persona que sulfata la vinha.

sulfatar vt. Operar lo sulfatatge de.

sulfatat, ada adj. Que contèn un sulfat.

sulfatatge n.m. Accion d'espandir sobre lu vegetaus de sulfat de coire ò de sulfat de fèrre per combatre li malautias criptogamiqui.

sulfator n.m. 1. (agric.) Aisina que sièrve per sulfatar. Var.: **sulfataira**. 2. Mitralheta.

sulfidric, a adj. *Acide sulfidric*: Si di de l'acide H₂S, gas incolòre, foarça toxic, de l'odor d'òu pòir, qu'es lo produch de la descomposicion dei matèrias organiqui. Sin.: **idrogène sulfurat**.

sulfidril(e) n.m. Radical -SH.

sulfinisacion (-izacion) n.f. Cementacion au sofre.

sulfit n.m. (qui.) Sau de l'acide sulfuric.

sulfitat, ada adj. Que contèn de sulfits.

sulfitatge n.m. Usatge de l'anidride sulfurós (coma desinfectant, descolorant, productor de frèi, etc.), frequent en vinificacion.

sulfocarbonat n.m. (quim.) Sau obtenguda per la combinason d'un sulfure basic m'au sulfure de carbòni.

sulfocarbonic, a adj. (quim.) Que contèn de sofre e de carbòni: *Anidride sulfocarbonic*.

sulfonacion n.f. (quim.) Reaccion de substitution d'un ò de diferents gropaments SO₃H à un ò diferents atòmes d'idrogène d'un compauat organic.

sulfonar vt. Tractar d'idrocarbures embé de trioxide de sofre per provocar una reaccion quimica.

sulfonat, ada adj. (quim. org.) Si di de compauats benzenics (finda sonats acides sulfonics) que contèn lo radical SO₃H fixat à un atòme de carbòni.

sulfòne n.m. (quim. org.) Compauat organic de formula generala R-SO₂-R' (Nom generic).

sulfosau n.f. (quim.) Sau complèxa que contèn de sofre.

sulfovinic, a adj. (quim.) Si di d'un acide obtengut per l'accion de l'acide sulfuric sobre l'alcol.

sulfur(e) n.m. 1. (quim.) Combinason de sofre e d'un autre element. 2. (quim.) Sau de l'acide sulfidric. 3. En veiraria, cameu de ceramica negat dins lo cristal.

sulfuracion n.f. Accion de sulfurar.

sulfurar vt. 1. (quim.) Combinar m'au sofre. 2. (agric.) Introduire dins lo soal de sulfure de carbòni per destrúger lu insèctes.

sulfuracion n.f. Accion de sulfurar.

sulfurat, ada adj. À l'estat de sulfure. ◇ Idrogène sulfurat: *Acide sulfidric*.

sulfuratge n.m. Accion de sulfurar.

sulfuric, a adj. *Acide sulfuric*: Acide oxigenat H_2SO_4 , derivat dau sofre, corrosiu violent.

sulfurisat (-izat), ada adj. Si di dau papier impermeable tractat per l'acide sulfuric.

sulfuropurpuric, a adj. *Acide sulfuropurpuric*: Indigocarmina.

sulfurós, oa adj. 1. (quim.) Qu'a la natura dau sofre, que contèn una combinason de sofre. ◇ *Acide sulfurós*: Compauat H_2SO_3 non isolat, ma qu'existisse en solucion. ◇ *Anidride sulfurós*: Compauat oxigenat SO_2 derivat dau sofre. 2. (fig.) Que sente lo sofre, l'eresia: *Un discors sulfurós*.

sulfurifèr, a adj. Que contèn de sofre.

sulky n.m. (angl.) Barrochin.

sulpician, a adj. e n.m. Qu'apartèn à la Companhia dei prèires de Sant Sulpici. ◆ adj. Si di dei objèctes d'art religiós d'aspècte convencional e fade venduts dins lo quartier Sant Sulpici à París.

sultan n.m. (ist.) Títol dei sobeirans de divèrs Estats musulmans.

sultana n.f. 1. Esposa dau sultan. 2. Lièch de repaus mé doi ò tres dossiers drechs.

sultanat n.m. Dignitat, règne d'un sultan; Estat plaçat sota l'autoritat d'un sultan.

sulvinita n.f. Gas de combat emplegat pendent la Promiera Guèrra mondiala.

sumac n.f. Aubre dei regions caudi, que fournisse de verniç, de lacas. Sin.: **embriaga, fustet, petelin, rainet, boasc ros**.

sumerian, a adj. e n. Relatiu à Sumèr, ai Sumerians.

◆ La lenga escricha mai anciana (en caractèrs cuneïfòrmes), que fuguèt parlada dins lo sus de la Mesopotamia pendent lo tèrç millenari avant J.-C.

sumo n.m. [*'sumo*] (japonés) Lucha tradicionala, ligada au culte shintō, practicada au Japon. Grafia sabenta: **sumō**.

sunna n.f. Lo tot dei paraulas e accions de Maomet e de la tradicion que li reпорта.

sunnisme n.m. Corrent majoritari de l'islam, qu'a per basa la sunna e lo consensus comunautari que suscita.

sunnita adj. e n. Qu'apartèn au sunnisme.

supauable, a adj. Que si pòu supauar. Sin.: **conjecturable**.

supauadament adv. D'una mena supauabla.

supauar vt. 1. Pauar per ipotèsi una caua coma establida: *Supau qu'es vèr*. 2. Exigir logicament, necessariament, l'existença de: *Lu drechs dei ciutadans supàuon de devers*. 3. Crèire, considerar, estimar, jutjar probable que: *Supau que serèm toi d'acòrdi*. Sin.: **admetre, metre que, conjecturar, presumir**.

supauat, ada adj. 1. Qu'es donat coma autentic, ben que faus. 2. Admés, pauat coma ipotèsi: *Una circumstança supauada*. Sin.: **admés, conjecturat, presumit**.

super adj. inv. (fam.) Extraordinari, magnific. ◆ n.m. Supercarburant.

supèr, a adj. (bot.) Si di d'un ovari situat en dessobre dau ponch d'insercion dei sepales, petalas e estaminas, coma dins la tulipa. Contr.: **infèr**.

super-8 adj. e n.m. (cín.) Supervuèch.

superable, a adj. (it.) Sobremontable. Sin.: **sobrabable, dominable**.

superaliatge n.m. Aliatge de composicion complèxa, qu'a una boana tenguda à temperatura auta, emplegat per la fabricacion de pèças metalliqui refractari. Var.: **superaligatge**.

superaligatge n.m. Superaliatge.

superar vt. Sobremontar. Sin.: **sobrar, dominar, senhorejar**.

superbament adv. Magnificament. Sin.: **ufanosament, gloriosament**.

supèrbe, a adj. D'una granda belessa. Sin.: **gloriós, ufanós, sobrebeu**.

superbenefici n.m. Benefici net d'un exercici, un còup qu'es estat atribuit l'interès estatutari au capital social.

supèrbi, supèrbia adj. e n. (lit.) Orgulhós. Sin.: **vanitós, arrogant**.

supèrbia n.f. (lit.) Orguèlh. Sin.: **vanitat, arrogança**.

superbiós, oa adj. Plen de supèrbia. Sin.: **orgulhós, vanagloriós**.

superbomba n.f. Bomba d'una granda potènça.

supercampion, a n. Grand campion, qu'a conoissut totplen de victòrias.

supercarburant n.m. Essença de qualitat superiora, que lo sieu indici d'octan avesina ò despassa lu 100. Abrev.: **super**.

superciment n.m. Ciment artificial d'una granda resisença e que durcisse rapidament.

supercritic, a adj. (aeron.) Si di dau perfieu d'una ala d'avion que permete de volar à de velocitats vesini de la velocitat dau son, sensa aumentar significativament la traça laissada.

superestructura n.f. Superestructura.

supereta n.f. Pichin supermercat.

superfecondacion n.f. Fecondacion de doi ovules (ò de mai) per d'espermatozoïdes que vènon de rapoarts sexuals diferents.

superfetacion n.f. 1. (med.) Implantacion d'una altra grossessa dins un utèrus que n'en contèn ja una. 2. Si di de cen que s'ajusta inutilament à quauqua ren. Sin.: **redondança**.

superfetatòri, òria adj. (lit.) Que vèn en sobra, inutilament. Sin.: **inutile, de sobra, sobrenc**.

superficia n.f. 1. Mesura de l'estenduda de, de la susfàcia d'un còrs, d'un terren determinat. 2. (lit.) Aspècte superficial, aparent: *Vèire solament la superficia dei cauas*. 3. (dr.) *Drech de superficia*: Drech real exercit,

pendent la durada dau balh, per lo locatari sobre li construccions qu'a edificat sus lo terren dau balhaire. Var.: **superficie** (it.). Sin.: **espandida**.

superficial, a adj. 1. Qu'es limitat à la susfàcia, à la partida exteriora de (quauqua ren): *Una plaga superficiala*. ◇ (fis.) Relatiu à la susfàcia d'un solide ò d'un liquide: *Tension superficiala*. 2. Que non va au fond dei cauas; incomplet, non aprofondit: *Una conoissença superficiala de l'occitan*. 3. (mecan.) *Densitat superficiala*: Densitat d'una placa infinidament fina. Var.: **superficiau**.

superficialament adv. D'un biais superficial; embé superficialitat.

superficialitat n.f. Caractèr superficial.

superficiari, ària adj. 1. (anc.) En susfàcia, superficial. 2. Qu'apartièn à la superficia. 3. (droit.) Si di de cen que pertòca lo drech de superficia.

superficiau, ala adj. Superficial.

superfície n.f. (it.) Superficia.

superfinicion n.f. (mecan.) Operacion que consistisse, sus una susfàcia metallica, à faire disparéisser la jaça superficiala de metal amòrfe descarburat, deuguda à l'accion de l'aisina.

superflú, ua adj. e n.m. Qu'es de tròup; inutile: *Si passar dau superflú*. Sin.: **sobrenc, de sopra**.

superfluide n.m. Dotat de superfluiditat.

superfluides(s)a n.f. Proprietat d'unu liquides de fluir sensa viscositat à travèrs de capillaris.

superfluiditat n.f. Abaïssament considerable de la viscositat de l'èli liquide à una temperatura foarça bassa.

superfluïtat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es superflú. 2. Caua superflua, inutila. Var.: **sobrefluïtat**. Sin.: **inutilitat**.

superfortales(s)a n.f. (mil.) Bombardier lord american de tipe B-29 ò B-36.

superfosfat n.m. Produch obtengut per tractament dau fosfat tricalcic per l'acide sulfuric, e emplegat coma engrais.

superfremà n.f. 1. Personatge de benda dessenhada que sauva l'umanitat gràcias ai sieus poders sobrumans. 2. (fam.) Fremà totplen foarta, dotada de poders exceptionals. Sin.: **superwoman** (angl.).

superieu n.m. (psican.) Una dei tres instanças de l'aparelh psiquic descrichi per S; Freud, formacion inconscienta que si constitue a partir dau ieu per identificacion de l'enfant au parent que representa l'autoritat.

superinfeciment n.m. (patol.) Reinfeciment generat per un microorganisme identic, tocant un malaut non encara ressanat de l'infeciment primier.

superior, a adj. 1. Qu'es situat en dessobre, per op. à inferior. 2. Mai grand que, que rejonhe un gra mai aut: *Una temperatura superiora à la normala*. 3. Que sobrepassa lu autres en meriti, en foarça, en reng, en qualitat, etc. 4. Que manifestà un sentiment de superioritat: *Una ària superiora*. 5. Si di de la partida

d'un fluví mai vesina de la foant. 6. (sc. de la v.) Mai avançat dins l'evolucion.

superior, a n. 1. Persona que n'en comanda d'autri en vertut d'una ierarquia. Sin.: **preeminent, predominant, supreme, preponderant, transcendent, senhorejant, mager, majorau**. 2. Persona que dirigisse una comunautat religioa. Sin.: **majorau, sobeiran**, (relig.) **prior, rector, provinciau**.

superiorament adv. D'un biais superior. Sin.: **majoralament, sobeiranament, supremament**.

superioritat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es superior (en qualitat, en valor). 2. Situacion avantatjoa, dominant; supremacia: *Superioritat militària*. Sin.: **preponderança, preeminença, egemonia, senhorejament, sobrança**. 3. Actituda de quauqu'un que si cretz superior ai autres; arrogança. Sin.: **vanitat, ufana**.

superlatiu n.m. (gram.) Gra de parangon de l'adjectiu ò de l'advèrbi qu'exprimisse una qualitat portada à un gra foarça aut (superlatiu absolut: *foarça grand*) ò à un gra mai aut (superlatiu relatiu de superioritat, d'inferioritat: *lo mai grand, lo mens grand*).

superlatiu, iva adj. Que mete en valor la qualitat portada au nivèu mai aut. Sin.: **grandaràs, grandios, superior, sobran, preponderent**.

superlativament adv. Au ponch mai aut.

superleugier adj. e n. Categoria de pugilista peant entre 61,235 kg e 63 503 kg en Euròpa.

supermascle n.m. (biol.) Persona que presenta una mena d'anomalia cromosomica, portairitz de tres gropes d'autosòmas XY+.

supermercat n.m. Negòci de granda susfàcia (400 à 2500 m²) que presenta de produchs en liure servici.

supermolecula n.f. (biol.) Entitat constituïda d'au manco doi moleculas en interaccion.

supernal, a adj. (anc.) Que vèn dau ceu. Var.: **supernau**.

supernau, ala adj. Supernal.

supernòva n.f. (astron.) Estela massissa que si manifestà au moment de la sieu explosion en devenent per un temps foarça luminoà.

superòme n.m. 1. Personatge de benda dessenhada que sauva l'umanitat gràcias ai sieus poders sobrumans. 2. (fam.) Òme totplen foart, dotat de poders exceptionals. Sin.: **superman** (angl.).

superovaric, a adj. Si di dei espècias vegetali qu'an l'ovari supèr.

superòrdre n.m. (sc. de la v.) Nivèu de classificacion dei èstres vivents que si situa entre la classa e l'òrdre.

superoxide n.m. Ion notat O₂⁻, que provèn de la reduccion monoelectronica dau dioxigène (O₂).

superpauable, a adj. Que pòu èstre superpauat. Var.: **sobrepauable**.

superpauar vt. Sobrepauar.

superpetrolier n.m. (mar.) Nau-cistèrna de granda dimension per lo transpoart dau petroli. Sin.: **supertanker** (angl.).

superplastic, a adj. Que possedísse la propietat de superplasticitat.

superplasticitat n.f. Proprietat qu'an d'unu materiaus, dins de condicions donadi, de subir de desformacions importanti (200 à 2000 per 100) sensa si rompre.

superposicion n.f. Accion de superpauar, de si superpauar; ensèms de cauas superpauadi.

superpotença (-éncia) n.f. País considerat coma una granda potença mondiala. Var.: **sobrepotença**.

superproduccion n.f. Film realisat embé de mejans financiers e materials foarça importants.

superprofiech n.m. Sobreprofiech.

supersonic, a adj. Que la sieu velocitat es superiora à-n-aquela dau son. Contr.: **subsonic**.

superstar n.f. Vedeta foarça celèbra.

supersticion n.f. 1. Deviacion dau sentiment religiós, fondada sobre la paur ò l'ignorança, e que prèsta un caractèr sacrat à d'uni practicas, obligacions, etc. 2. Credença à divèrs presatges tirats d'eveniments que si produon d'azard, à divèrs eveniments de la vida de cada jorn (un objècte rot, lo nombre tretze, passar sota una escala, rescontrar un cat negre, etc.).

supersticiós, oa adj. e n. Que cretz à d'influenças ocults, sobrenaturali e a paur dei sieus efèctes. ♦ adj. Que tèn de la supersticion: *Una paur supersticioa*.

supersticiosament adv. D'un biais supersticiós.

superstrat n.m. (ling.) Ensemble dei fachs que caracteríson una lenga qu'es estada parlada sus un territòri precís, e que un còup passat la sieu desaparicion, a laissat de traças pauc ò pron importanti; aquela lenga d'esperela.

superstructura n.f. 1. (constr.) Construccion elevada en dessus de d'una altra. ♦ (mar.) Construccion plaçada sus lo poant superior e que s'estende d'un bòrd à l'autre. ♦ (per ext.) Tot cen que si sobrepauar à quauqua ren que li sièrve de basa. 2. (c. de f.) Lo tot dei installacions dau caractèr especificament ferroviari. 3. (filos.) Dins l'analisi marxista, ensemble format per lo sistema politic (aparelh d'Estat) e lo sistema ideologic (juridic, escolari, cultural, religiós), que repaua sobre una basa economica donada, ò *infraestructura*. Var.: **superestructura**.

supertanker n.m. (angl.) Superpetrolier.

supervisaire, airtz n. 1. Persona que supervisa. Sin.: **contrarotlaire**. 2. (inform.) Programa encargat, dins un sistema d'esplecha, de contrarotlar l'encadenament e la gestion dei procèssus.

supervisar vt. Contrarotlar e revisar un trabalh fach, sensa intrar dins lu detalhs.

supervision n.f. Contraròtle qu'un supervisaire exercisse.

supervuèch adj. e n.m. (cín.) Format de film amator, superior au modèle corrent de vuèch millimètres. Var.: **super-8**.

súpia n.f. Sépia.

supin n.m. (gram.) Forma nominala dau vèrbo latin.

supinacion n.f. (fisiol.) Movement de rotacion de l'avantbraç que plaça la pauma de la man en avant e lo

gròs det à l'exterior; posicion de la man après aquesto movement (per op. à *pronacion*).

supinator adj. e n.m. (anat.) Si di dei muscles que determinon la supinacion.

suplantacion n.f. Accion de suplantar. Sin.: **remplaçament**, **eliminacion**.

suplantar vt. 1. Escartar quauqu'un de la plaça qu'ocupa per si substituir à-n-eu: *Suplantar un rival*. 2. Remplaçar, eliminar quauqua ren: *L'automobila non a suplantat lo tren*. Sin.: **descaçar**, (pop.) **levar dau mitan**, **dau semenat**.

suplement n.m. 1. Cen que si vèn ajustar à quauqua ren per lo completar, lo melhorar, etc. Sin.: **ajust**, **ajuston**, **demai**, **sobrepés**. ♦ *En suplement*: En mai de cen qu'es normal, prescrich, indicat. 2. Soma pagada en mai per obtenir quauqua ren que non èra previst dins lo prètz inicial. 3. (mat.) *Suplement d'angle*: Angle qu'a per mesura aquela d'un angle plat diminuida d'aquela de l'angle donat.

suplementari, ària adj. 1. Que sièrve de suplement, que constitue un suplement, qu'es fach en suplement. Sin.: **addicionau**. ♦ *Oras suplementari*: Oras de trabalh qu'una persona fa en là dau sieu orari normal. ♦ (c. de f.) *Tren suplementari*: Tren que dobla un tren regulier ò facultatiu sus tot ò partida dau sieu percors. 2. (mat.) *Angles suplementaris*: Angles que la soma dei sieu mesuras es aquela d'un angle plat. 3. (mús.) *Linhas suplementari*: Pichini linhas traçadi en dessota ò en dessus de la portada, que permèton de plaçar de nòtas.

suplença n.f. Fach d'èstre suplent, de remplaçar quauqu'un. Sin.: **remplaçament**.

suplent, a adj. e n. Que supplisse quauqu'un, que lo remplaça dins una foncion sensa èstre titulari. Sin.: **remplaçant**.

supletiu, iva adj. e n.m. Si di de militaris autoctònes engatjats temporariament en complement de tropas regulieri. ♦ adj. Que completa, supplisse.

supletòri, òria adj. (dr.) Que sièrve en suplement, per suprir l'insufisença de pròvas.

súplica n.f. Suplica.

suplica n.f. Demanda escricha per obtenir una gràcia, una favor. Var.: **súplica**.

suplicacion n.f. Preguiera facha embé insistença e somission. Sin.: **imploracion**, **preguiera**.

suplicant, a adj. e n. Que suplica, implòra.

suplicar vt. (*supliqui*) Demandar embé insistença: *Ti supliqui de mi crèire*. Sin.: **implorar**, **pregar**.

suplici n.m. 1. (dr.) Pena corporala ordenada per arrèt de justícia: *Lo suplici de l'ordalia*. ♦ *Lo darrier suplici*: La pena de moart. 2. Sevicis corporal, torturas. Sin.: **torment**. 3. Dolor fisica violenta e insuportabla: *Aqueu mau de tèsta es verament un suplici*. ♦ *Èstre au suplici*: Sofrir terriblament. ♦ *Suplici de Tantal*: Sofrença qu'una persona patisse quora non pòu satisfaire un desidèri que lo sieu objècte es à la sieu portada. 4. Cen que si pòu dificilament suportar: *Aquela charradissa es un suplici*.

supliciar vt. (*suplici*, classic *suplícii*) 1. (lit.) Liurar quauqu'un au suplici ò l'executar. 2. Faire subir una sofrença morala: *Lo remordiment lo supliciava totjorn de mai*. Sin.: **tormentar**.

supliciat, ada adj. Persona qu'a subit ò que subisse un suplici.

suplir vt. (*suplissi*) 1. Remplaçar, assegurar una suplença. 2. *Suplir una insufisença*: Li remediar.

supoart n.m. 1. Cen que supoarta, sostèn quauqua ren. Sin.: **sèti, sòla, contrafoart, pedestau, cepon, aponteu**. ◇ *Supoart publicitari*: Mèdia quau que sigue (premsa, television, afichatge, etc.) considerat dins la sieu utilisacion per la publicitat. 2. (inform.) Tot mitan material susceptible de reçaupre una informacion, de la veicular ò de la conservar. 3. (arald.) Figura d'animau plaçada à costat de l'escut e que sembla lo suportar. 4. Subjectile, en pintura. 5. (amt.) *Supoart d'un vector*: La drecha associada à n-aquesto vector. Var.: **supòrt**.

supòner vt. Supauar.

suponible, a adj. Supauable.

supòrre vt. Supauar.

supòrt n.m. Supoart.

suportablement adv. D'un biais suportable.

suportable, a adj. Que si pòu suportar. Sin.: **tolerable**.

supportaire, airtiz n. Partidari d'un concurrent ò d'una equipa qu'encoratja exclusivament. Var.: **supporter** (angl.). Sin.: **sostenèire, afogat, partidari**.

suportar vt. (*supoarti*) 1. Sostenir, portar per dessota per empachar de tombar. Sin.: **sofrir, subir, sostenir**. 2. Endurar embé paciència, coratge (cen qu'es penós): *Supportar un auvari*. Sin.: **sofrir, subir, sostenir**. 3. Tolerar la presença, l'actituda de (quauqu'un). 4. Pilhar en carga: *Supportar lu fres d'un procès*. 5. Resistir à (una espròva, una accion fisica): *Supportar la calor, suportar un examèn aprefondit*. 6. (espòrts) Sostenir, encoratjar (un concurrent, una equipa).

suposicion n.f. 1. Accion d'admetre per ipotèsi; l'ipotèsi en ela-mema. Sin.: **ipotèsi, conjectura, suputacion, probabilitat, indici, presompcion**. 2. (dr.) *Suposicion d'enfant*: Infraccion que consistisse à atribuir un enfant à una frema que non es sa maire.

supositòri n.m. (med.) Medicament solide, generalament de forma conica ò ovoïda, que s'administra per introduccion rectala.

supòst n.m. Complici dei marridi intencions de quauqu'un. Sin.: **complici, zelator, partidari, ajuda**. ◇ *Supòst de Satan*: Demòni, persona que fa lo mau.

supporter n. (angl.) Supportaire, suportairitz.

supra adv. (lat.) Mai aut, aquí sobre. Contr.: **infra**.

supraconduccion n.f. (fis.) Fenomène presentat per d'unu metals, aliatges ò ceramicas que la sieu resistivitat devèn esquasi nulla en dessota d'una temperatura donada.

supraconductor, tritz adj. e n.m. Que presenta lo fenomène de supraconduccion.

supraconscient, a adj. Si di de l'estat superior de la consciença. Contr.: **infraconscient**.

supranacional, a adj. Plaçat en dessobre dei institucions de cada nacion. Var.: **supranacionau**.

supranacionalisme n.m. Doctrina, corrent d'ideas, forma de pensar que ménon à la supranacionalitat.

supranacionalitat n.f. Caractèr de cen qu'es supranacional.

supranacionau, ala adj. Supranacional.

supranaturalisme n.m. 1. Natura de cen qu'es sobrenatural. 2. Doctrina que cretz au sobrenatural.

supranormal, a adj. En metafisica, cen que pertòca la conoissença superiora à respèch de la conoissença normala.

supranormau, ala adj. Supranormal.

suprasegmental, a adj. (fon.) Si di dei elements prosodics coma l'accent, l'intonacion e lo ritme, qu'afècton li unitats mai lònqui que lo fonema. Var.: **suprasegmentau**.

suprasegmentau, ala adj. Suprasegmental.

suprasensible, a adj. En dessobre dei sens; que non pòu èstre sentit.

supraterrenal, a adj. Supraterrestre. Var.: **supraterrenau**.

supraterrenau, ala adj. Supraterrenal.

supraterrestre, a adj. Relatiu à l'en-delà. Sin.: **supraterrenal**.

supraxillar(i), a (-ària) adj. (bot.) Plaçat en dessobre de l'aissèla dei fuèlhas. Contr.: **infraxillar(i)**.

supremacia n.f. 1. Situacion dominanta que conferisse una autoritat incontestada. 2. Superioritat, preeminença de quauqu'un, de quauqua ren sobre lu autres: *Exercir una supremacia intellectuala*. Sin.: **egemonia, superioritat, preponderança, preeminença, dominacion, senhorejament, sobrança**.

supremament adv. D'un biais suprême.

suprematisme n.m. 1. Egemonisme. 2. Teoria e practica dau pintre Malevitch e dei sieus seguidors.

suprematista adj. e n. Dau suprematisme; que n'es partidari. Sin.: **egemonista**.

suprême n.m. (mat.) Bòrna superiora. Var.: **supremum**.

suprême, a adj. 1. Qu'es au dessobre de tot. (fig.) Que non pòu èstre despassat. Sin.: **sobeiran, magistral**. ◇ *Volontat suprèma*: Darrieri disposicions d'un morent. ◇ *Cort suprèma*: Cort que decidisse en ultima instança.

supremum n.m. (mòt latin) (mat.) Bòrna superiora. Var.: **suprême**.

supression n.f. Accion de suprimir. ◇ (dr.) *Supression d'enfant*: Infraccion que consistisse à faire disparéisser la pròva d'existença d'un enfant, sensa necessariament atemptar à la sieu vida. ◇ (dr.) *Supression d'estat*: Crimi que consistisse à rendre impossibla la pròva de l'estat civil d'una persona.

suprimer vt. Suprimir.

suprimir vt. (*suprimissi*) 1. Metre un tèrme à l'existença de: *Suprimir un emplec*. Sin.: **eliminar**,

abolir, enebir, faire desaparèisser, cancelar, abrogar, confiscar, (pop.) **levar dau mitan, dau semenat**. 2. Levar quauqua ren à quauqu'un: *Suprimir à quauqu'un lo sieu permès de menar*. 3. Si desbarrassar de quauqu'un en lo tuant. Var.: **suprimer**. ♦ **si suprimir** v.pr. Si suicidar, si destruir.

supuracion n.f. Produccion de postema. Sin.: **fruc, apostemidura, empostemidura, purulença**.

supurant, a adj. Que supura; supuratiu. Sin.: **purulent, postemós**.

supurar vi. Produire de postema. Sin.: **postemar, postemejar, verenejar, verinejar**.

supuratiu, iva adj. Relatiu à una produccion de postema; supurant.

sputacion n.f. Accion de suputar. Sin.: **avalorament, calcul, estimacion, suposicion**.

suputar vt. (lit.) Evaluar indirectament una quantitat per lo calcul d'uni donadas; calcular. Sin.: **estimar, chifrar, apreciar, avalorar**.

sural, a adj. (anat.) Dau boteu. Var.: **surau**.

surau, ala adj. Sural.

surbent, a adj. Qu'a lo poder de surbir. Var.: **absorbent**.

surbir vt. (*surbissi*) 1. Avalar, engolar, embocar. 2. (fig.) Acceptar sensa renar (quauqua ren de desagradiu, d'umiliant): *Surbir amar e escupir doç*.

surbit, ida adj. Engolit, absorbit.

surdimutitat n.f. Estat dau sordemut. Var.: **sordemutitat**.

surditat n.f. Sorditge. Sin.: **sordiera, sordes(s)a**.

surerogacion n.f. Accion religioa que si fa en mai d'aqueli obligatòri.

surerogatòri, òria adj. Relatiu à la surerogacion.

surf n.m. (mòt angl.) 1. Espòrt que consistisse à si mantenir en equilibri sus una planca portada per un franhent. 2. *Surf dei neus*: Davalada d'una penda cubèrta de neu sus una planca especiala. 3. Planca que permete de practicar un d'aquesu espòrts.

surfaça n.f. Susfàcia.

surfacic, a adj. (fr.) Susfacic.

surfaire, airtiz n. Persona que practica lo surf. Var.: **surfista**.

surf vi. 1. Faire de surf. 2. (inform.) Navigar.

surfista n. Surfaire, surfairitz.

surgidor n.m. Ancoratge.

surgiment n.m. Fach de surgir; Accion de surgir, de si soslevar: *Lo surgiment dei montanhas*. Var.: **sorgiment**.

surgir vi. (*surgissi*) 1. Aparèisser bruscament, en s'abrivant, en sortant, en s'enuaçant. 2. Si manifestar bruscament: *De dificultats que surgisson*. Var.: **sorgir**. Sin.: **si dreïçar, si manifestar, nàisser, banejar, testejar, ponchejar, espelir, gisclar, rajar**.

suricat n.m. Pichina mangosta omnivòra dei zònas mièg aridi d'Àfrica australa.

surion n.m. Serion.

surjeccion n.f. (mat.) Aplicacion surjectiva.

surjectiu, iva adj. (mat.) *Aplicacion surjectiva*: Aplicacion de E dins F tala que tot element de F a au manco un antecedent dins E.

survelhança n.f. Susvelhança.

survelhant, a n. Susvelhant.

survelhar vt. Susvelhar.

sus prep. Indica: 1. La posicion superiora, que sigue embé contacte ò sensa contacte; la situacion à la susfàcia de quauqua ren: *Lo libre es sus la taula*. 2. Lo ponch d'aplicacion ò de destinacion; la localisacion: *Si metre un capeu sus la tèsta*. 3. Lo ponch considerat: *Escriure sus un subjècte determinat*. Sin.: **sobre**. ♦ (loc.) *En sus*: En aut.

susada n.f. Murmur, fach de marmotejar. Sin.: **mormolh, sustada**, (aiga) **cascalh**.

susaire, airtiz n. Que marmoteja. Var.: **sustaire**. Sin.: **barbotinaire**.

susar vi. Marmotejar. Sin.: **sustar, mormolhar, barbotinar**, (aiga) **cascalhar, cascalhejar, cantar**.

susceptibilitat n.f. 1. Disposicion à pilhar mau li cauas tròup facilament. Sin.: **ipersensibilitat, irritabilitat**. 2. *Susceptibilitat magnetica*: Rapoart de l'aimantacion producha dins una substança au camp magnetic que la produe.

susceptible, a adj. 1. Capable de reçaupre de qualitats, de subir de modificacions, de produire un efècte, d'accomplir un acte: *Es susceptible de faire de progrès rapidement*. Sin.: **en mesura de**. 2. Que s'ofensa facilament. Sin.: **catilhós, mausapiós, moscarós, mosquilhós**.

suscitar vt. Far nàisser, provocar l'aparicion de: *Suscitar l'admiracion*. Sin.: **congrear, engenhar, sorgentar, móure, entirar, ocasionar**.

susfàcia n.f. 1. Partida, faça exteriora d'un còrs, d'un liquide. Sin.: **plan, sobreplan, superficia**. ♦ *Faire susfàcia*: Emergir, sortir de l'aiga, en parlant d'un sotamarin; sortir de l'aiga à l'ària liura per respirar. ♦ (fig.) *Tornar faire susfàcia*: Tornar conòisser la fama après un periòde escur; recobrar li sieu foarças, la santat ò la fortuna après un periòde de malautia ò d'embarràs. 2. Tota estenduda importanta, plana ò non. ♦ *Granda susfàcia*: Supermercat. 3. (mat.) Lo tot dei ponchs de l'espaci que li sieu coordenadas vèrion en foncion de doi paramètres. ♦ *Susfàcia algebrica*: Ensemble de ponchs de l'espaci que li sieu coordenadas son solucions d'una equacion algebrica. 4. Estenduda plana; mesura d'aquesta estenduda. ♦ (dr.) *Susfàcia corregida*: Element de calcul dei fits dei locals d'abitacion, que tèn còmpte de la situacion e de la comoditat d'un lotajment per rapoart à la sieu susfàcia reala. 5. Exterior, aparença dei cauas. Var.: **surfaça** (fr.).

susfacic, a adj. 1. Que pertòca una susfàcia. 2. Si di d'una grandor reportada à l'unitat de susfàcia. 3. Qu'es situat en susfàcia. Var.: **surfacic** (fr.).

susilhon, a n. Persona ronhoa, que si planhe. Sin.: **renós, susaire, renaire**.

susmauta n.f. Mutinaria. Var.: **susmòuta**.

susmontar vt. Sobremontrar.

susmòure vt. Somórrer.

susmòuta n.f. Somòuta. Var.: **susmauta**.

suspectar vt. (*suspècti*) Aver de dubis, tenir per suspècte. Var.: **sospechar**, **sospectar**.

suspectable, **a** adj. Que pòu èstre suspectat. Var.: **sospechable**.

suspectós, **oa** adj. Que manifèsta de suspicion. Var.: **sospechós**, **sospectós**.

suspècte, **a** adj. 1. Qu'inspira de sospièch, de dubi: *Una testimoniança suspècta*. ◇ *Suspècte de*: Qu'es sospèchar de, que merita d'èstre sospèchat de. 2. Que la sieu qualitat non es segura: *Un vin suspècte*. Var.: **sospècte**. ◆ adj. e n. Que la polícia considèra coma l'autor possible d'una infraccion, d'un crimi: *Interrogar un suspècte*.

suspenda n.f. 1. (mar.) Cadena, còrda fixats à un aubre e que sostènon una vèrga en lo sieu mitan. 2. Cadun dei cables que religa l'arnesc d'un paracaduda à la vela. 3. Caduna dei còrdas que religa la nacèla au filet d'un balon.

suspendre vt. 1. Fixar en autessa e laisser pendre: *Suspendre un saussisson per lo faire secar*. Sin.: **pendolar**, **pendilhar**, **apendre**, **pendolejar**. 2. Interrondre per quauque temps, diferir: *Suspendre un pagament, una pena de preson*. 3. Enebir per un temps: *Suspendre una publicacion*. 4. Retirar per un temps li sieu foncions à (quauqu'un). ◇ Castigar un esportiu en l'empachant de jugar per un temps donat, per un nombre de partidas donat. Var.: **sospendre**.

suspendut, **uda** adj. 1. Mantengut per la partida auta, mé la partida bassa que demòra liura. ◇ (geogr.) *Valada suspenduda*: Valada segondària que la sieu confluència mé la valada principala es marcada per una foarta accentuacion de la penda. 2. Qu'es en suspens. Sin.: **remandat**, **interromput**. 3. Si di d'una veitura que lo sieu còrs poarta sus un sistema elastic interpauat. Var.: **sospendut**. Sin.: **pendolat**, **pendilhat**, **apendut**, **pendolejat**.

suspens adj. e n.m. 1. (dr. canon) Si di d'un clergue que subisse una suspensa. 2. *En suspens*: Non acabat, que la sieu solucion non es estada trohada: *Laissar un affaire en suspens*. Sin.: **remandat**, **interromput**. 3. Moment d'un film, d'una òbra literària, que l'accion tèn l'espectator, l'auditor ò lo legèire dins l'aspèra angoissada de cen que si pòu produrre après. Sin.: **batecoar**, **desalen**.

suspensa n.f. (dr. canon) Pena qu'enebisse à un clergue l'exercici dei sieu foncions: *Un clergue en suspensa*.

suspension n.f. 1. Accion de suspendre, d'estacar, de fixar en autessa e de laisser pendre. 2. Lo tot dei organes qu'assegúron la ligason entre un veicule e li sieu ròdas, per amortir lu còups deuguts ai inegalitats de la susfàcia de rotlament. 3. Luminari suspendut au plafond. 4. (fis.) Estat d'un solide foarça dividit, mesclat à la massa d'un liquide sensa dissolucion. 5. (geogr.) Mòde de transpòrt dau material detritic per un fluide (ària, aiga), dins lo quau si mantèn sota l'influència de foarças ascensionali.

6. Cessacion momentanea, arrèst: *Suspension d'un trabalh*. ◇ (mus.) Procediment que consistisse de contunhar à faire audir una ò manti nòtas de l'acòrdi precedent, au dessobre de la bassa, maugrat la presença d'un acòrdi noveu. ◇ (mil.) *Suspension d'armas*: Cessacion concertada e momentanea dei combats. 7. *Ponchs de suspencion*: Signe de pontuacion (...) qu'indica que l'enonciat es interrot per una rason quala que sigue (convenença, emocion, reticença, etc.). 8. Interdicion temporària, per mesura disciplinària, d'exercir una activitat ò una profession. ◇ (espòrts) Castic que consistisse à enebir à un esportiu de participar à una competicion per un nombre de partidas donat, per un temps donat: *Una suspension de sièis mes*. Var.: **sospension**.

suspensiu, **iva** adj. Que suspende l'execucion d'un jutjament, d'un contracte. Var.: **sospensiu**.

suspensor adj. m. (anat.) Que sostèn. Sin.: **sostenèire**.

suspensor n.m. (bot.) Organe de la grana en formacion, que fa intrar l'embrion dins lu teissuts nutritius.

suspensòri n.m. Bendatge destinat à sostenir un organe, en particulier lu testicules.

suspicion n.f. 1. Accion de tenir quauqu'un per suspècte; fach de si maufidar de quauqu'un, sospièch. 2. (dr.) *Suspicion legitima*: Paur qu'un plaidejaire pòu provar de vèire lo sieu procès jutjat embé parcialitat per un tribunal, e que, s'es reconoissuda fondada, pòu menar à remandar lo procès davant un autre tribunal.

susplàça n.m. *Faire de susplàça*: Dins una espròva de velocitat ciclista, restar en equilibri, immobile, per s'abriver dins la posicion melhora; per ext., non anar de l'avant.

susprendent, **a** adj. Sorprendent.

susprendre vt. Surprendre.

susprene vt. Surprendre.

susprement, **a** adj. Sorprendent.

suspubian, **a** adj. Que si tròva mai aut que lo pubís.

susrenal, **a** adj. 1. En dessobre dau ren. 2. Glàndola ò capsula susrenala ò **susrenal**, n.f. Si di de la glàndola endocrina para dei auceus e dei mamifèrs, que comprèn la *medullosusrenal* e la *corticossusrenal*, situadi en dessobre dei rens e responsabli de la gestion dei situacions de stress. Var.: **susrenau**, **sobrerrenal**, **sobrerrenau**.

susrenau, **ala** adj. Susrenal.

susuradís n.m. Murmur. Sin.: **mormolh**.

sussurrar vt. e vi. Murmurar. Sin.: **mormolhar**, **barbotinar**.

sustada n.f. Susada.

sustaire, **airitz** adj. Susaire, barbotinaire.

sustar vi. Susar.

sustentacion n.f. 1. Estat d'equilibri d'una aeronau. ◇ *Plan de sustentacion*: Ala d'un avion. 2. *Poligòne de sustentacion*: Corba barrada, convèxa, que contèn toi lu ponchs per lu quaus un còrs solide repaua sus un plan horizontal. 3. *Sustentacion magnetica*: Estat d'un còrs

mantengut à una corta distança en dessobre d'una susfàcia e sensa contacte ensèm m'ela, gràcias à un camp magnetic. 4. (anc.) Sustentament. Sin.: **sostenement**.

sustentament n.m. (anc.) Accion de sostenir li foarças d'un malaut, d'un convalescent, au mejan dei aliments que li convènon per aquò. Var.: **sustentacion**.

sustentar vt. 1. Noirir, entretenir li foarças au mejan d'aliments. 2. Sostenir en l'aire. ♦ **si sustentar** v.pr. Si noirir.

susvelhança n.f. Accion de susvelhar: *Exercir una susvelhança activa*. ◇ *Sota la susvelhança de*: En estent susvelhat per. Var.: **survelhança**. Sin.: **vigilança**.

susvelhant, a n. 1. Persona encargada la susvelhança d'un luèc, d'un servici, d'un grope de personas: *Una susvelhanta de preson*. Sin.: **vigili**. 2. Persona encargada de la susvelhança e de la disciplina dins un establiment d'ensenhament. Var.: **survelhant**.

susvelhar vt. 1. Observar atentivament per contrarotlar. Sin.: **velhar**; **tenir velhat**, **espier**, **tenir garda**, **tenir d'à ment**, **gardar**, **viragardar**. 2. Èstre atentiu à s'ocupar de: Susvelhar la sieu santat. Var.: **survelhar**.

sutra n.m. Cadun dei tèxtos que, dins lo bramamisme e lo bodisme, recàmpon, de còups que li a sota forma d'aforismes corts, li règlas dau ritual, de la morala, de la vida quotidiana. Grafia sabenta: **sūtra**.

sutura n.f. 1. (cir.) Operacion que consistisse à cordurar li labras d'una plaga. 2. (anat.) Articulacion dentelada de doi oàs. 3. (bot.) Linha de soudadura entre li carpèlas e lo pistil. 4. (zool.) Linha d'insercion dei parets transversali sus li parets de la gruèlha dei nautes, dei amonitas. 5. Racordament fach dins una òbra esricha, entre doi parts desseparadi per un iat, un intermèdi.

sutural, a adj. Relatiu à una sutura, ai suturas. Var.: **suturau**.

suturar vt. (cir.) Faire una sutura.

suturau, ala adj. Sutural.

suve n.m. Varietat de rore, que la sieu rusca s'emplega per faire de taps, d'isolacion, etc. Var.: **súver**, **súvera**.

súver n.m. Suve.

súvera n.f. Suve; sóvera.

Sv Simbòle dau sievert.

svàstica n.f. Senhau en forma de crotz ganchuda, apareissut à l'entorn de quatre mila ans av. J.C., que s'es expandit en Índia, en Euròpa e en Extrème-Orient. Lo nazisme n'en faguèt lo sieu simbòle tre lo 1920.

swing n.m. 1. En bòxa, còup portat lateralament en balançant lo braç. 2. Biais d'executar lo jazz, que consistisse en una distribucion tipica dei accents, que dona un balançament ritmic vivent e sople.

swingar vi. (*swingui*) Cantar ò jugar embé swing, aver lo swing.

syrah n.m. Socatge roge cultivat per faire de vins (especialament li Costieras de Ròse).

T

t letra de l'alfabet (te).

T Simbòle dau tesla.

T Simbòle dau prefixe *tera-*.

Ta Simbòle dau tantal.

ta adj. poss. f. Marca l'apartenença à la segonda persona m'un nom de parentat pròcha: *Ta maire*.

T.A.B. Sigla per lo vaccin còntra la tifoïda e li paratifoïdas A e B.

tabac n.m. 1. Planta annuala ò vivaça, que la sieu espècia principala es cultivada per li sieu fuèlhas riqui en nicotina (Família dei solanaceas). 2. Fuèlhas de tabac secadi e alestidi, s'aspiron per lo nas ò si mastégon. 3. Negòci que vende de tabac. ♦ adj. inv. D'una color brun ros que fa pensar à-n-aquela dau tabac secat. Var.: **tabat** (forma lengadociana e gascona, m'ai sieus derivats).

tabacada n.f. (mar.) Còup de marrit temps.

tabacaire, airitz n. Persona que cultiva lo tabac. Var.: **tabataire**.

tabacar vi. (*tabaqui*) 1. (mar.) Brandar. 2. Pilhar e aspirar de tabac per lo nas. Var.: **tabatar**.

tabacomania n.f. Abús de tabac.

tabacon n.m. Persona que tabaca. Var.: **tabaton**.

tabacòsi n.f. Pneumoconiòsi causada per l'inalacion de pòuversas de tabac, observada dins lu obriers que manéjon lo tabac.

tabagia n.f. Luèc dont s'es totplen tubat, qu'es clafit de fum ò que consèrva l'odor dau tabac.

tabagic, a adj. Relatiu au tabagisme.

tabagisme n.m. Intoxicacion cronica per lo tabac.

tabalòri adj. e n.m. Niais, nèsci, toarca, tèsta vèrda.

tabanidat n.m. *Tabanidats*: Família d'insèctes diptèrs qu'enclàuson li moscas boïni e d'autri varietas vesini.

tabaquier, a n. Persona que vende de tabac. Var.: **tabatier, tabaquin**.

tabaquiera n.f. 1. Luèc plantat de tabac. 2. Pichina boita per lo tabac. 3. *Fenèstra à tabaquiera* ò *tabaquiera*, n.f.: Fenèstra dins un solier que comprèn un encastre inclinat coma la partida de la teulada dont es adaptat e que si barra m'un abatent vitrat. Var.: **tabatiera**.

tabaquin, a n. Tabaquier.

tabard n.m. Manteu que si portava sobre l'armadura, à l'Atge Mejan. Var.: **tabarro** (it.).

tabarro n.m. (it.) Tabard.

tabasco n.m. 1. Nom mexican d'una raça de feas. 2. Saussa especiada, à basa de piment roge, de vinaigre e de sau (marca depauada).

tabassada n.f. Bastonada; rosta. Sin.: **enflada, frusta, satonada, tanada, frandacion**.

tabassar vt. Donar una rosta à. Sin.: **satonar, tanar, bastonar**.

tabat adj. e n.m. Tabac.

tabataire, airitz n. Tabacaire.

tabatar vt. Tabacar.

tabatiera n.f. Tabaquiera.

tabaton n.m. Tabacon.

T.A.B.D.T. Sigla per lo vaccin còntra la tifoïda, li paratifoïdas A e B, la difteria e lo tetanòs.

tabela n.f. Taula, tableu.

tabelari, ària adj. Si di de l'impression que si faía mé de plancas gravadi sus de boascs de fieü, denant de l'invençion dei caractèrs mobiles.

tabelion n.m. (anc.) 1. Foncionari encargat de metre en gròssa lu actes que lu notaris n'en dreïçavon li minutas. 2. Oficier public que jugava lo ròtle de notari dins li juridiccions subaltèrni.

tabernacle n.m. 1. (relig. ebraïca) Santuari barrutlaire que contenia l'arca d'aliança dont èron depauadi li Taulas de la Lèi fins à la construccion dau Temple de Salomon.

♦ *Fèsta dei tabernacles*: Fèsta liturgica judiva celebrada en auton. 2. (relig. cat.) Armari pichin plaçat sus l'autar dins la paret dau còr d'una glèia, destinat à conservar l'eucaristia. 3. (mar.) Mena de sèti dont si situava l'emplaçament dau capitani sus la popa d'una galèra.

tabèrt n.m. Baceu.

tabes n.m. Afeccion d'origina sifilitica que tòca la mesolha espinala, e caracterisada per una baissa de la coordinacion motritz e de dolors violenti.

tabescença (-ència) n.f. Fach de maigrir rapidament e totplen en rason d'una afeccion nervioa.

tabescent, a adj. Que maigrisse.

tabetic, a adj. e n. Relatiu au tabes; que sofrisse de tabès.

tabific, a adj. 1. (med.) Que provòca una perda de pes importanta, eventualament mortala, deuguda à la malautia. 2. (fis.) Que favorisa la combustion.

tablà n.m. (indi *tablā*) Instrument de música à percussion d'Índia, compauat d'un tamborn m'una pèu e d'una pichina timbala.

tablar vi. *Tablar sobre*: Comptar sobre.

tablat n.m. (mar.) Taulas que compauàvon lo soal de la popa d'una galèra.

tablatura n.f. Notacion musicala que lo sieu principi repaua sobre l'utilisacion de chifras e de letras qu'indícon l'emplaçament dei dets sus l'instrument. Var.: **tauladura**.

tableta n.f. (inform.) Tauleta.

tableu n.m. 1. Paneu mural m'un revesitment negre ò vèrd, sus lo quau s'escrivia mé de greda, espec. dins li escolas. ♦ *Tableu blanc*: Tableau sintetic sus lo quau s'escriu m'un gredon escafable. 2. Supoart mural plan destinat à reçaupre d'informacions, d'anoncis, d'inscripcions, etc.: *Tableu d'afichatge*. ♦ *Tableu de bòrd*: Lo tot dei aparelhs de contraròtle plaçats davant lo pilòt ò lo menaire, per li permetre de surveilhar l'anar dau sieu veïcule; lo tot dei informacions, estadisticas e

grafics, que perméton dins una empresa de verificar lo boan foncionament dei diferents servicis. 4. Ensèm que comprèn l'aparelhatge que comanda de dispositius electricis. ◇ *Tableu de contraròtle*: Lo tot dei aparelhs de comanda, de mesura, de reglatge e de seguretat d'una màquina ò d'una installacion completa. 5. (mar.) Partida plana e esquasi verticala de l'arrier d'una nau. 6. Dins d'unu juècs de sòus, emplaçament dont lu jugaires plàçon la sieu escomessa. ◇ *Jugar sus doi tableus*: Si reservar d'avantatges dei doi costats, quau que sigue lo vencedor. 7. Òbra picturala executada sus un supoart independent (paneu de boasc, tela tenduda sus un encastre), generalament presentada dins un quadre. ◇ *Tableu d'autar*: Pintura enquadrada plaçada en dessobre e en arrier de l'autar dins una glèia. ◇ *Tableu de cavalet*: Tableau de pichini dimensions. ◇ *Tableu vivent*: Groke de personas immobili que representa una scena qu'evòca una pintura ò una esculptura. ◇ (fig.) *Li a una ombra au tableau*: Li a un element d'inquietuda dins una situacion que semblava favorabla. 8. Cen que s'ofrisse à la vista e provòca una impression; spectacle: *Un tableau esmovent*. ◇ *Tableu de caça*: Exposicion dei animaues abatuts gropats per espècias; lo tot dei avions enemics abatuts; (fam.) Lo tot dei conquistas amoròs de quauqu'un. 9. Descripcion oralà ò esricha qu'evòca una situacion: *Un tableau fidèle dei eveniments*. 10. (teatre) Subdivision d'un acte, marcada per un cambiament de decòr. 11. Lista que contèn d'informacions, de donadas, d'entresenhas dispauats d'un biais clar, sistematic ò metodic: *Tableu cronologic*. ◇ (farm.) Tableau A, B, C: Lista dont son repartidi li diferents substànças farmaceutiqui velenòs emplegadi en terapeutica umana e veterinària (A: toxic; B: estupefaguent; C: perilhós). ◇ *Tableu d'avançament*: Lista, dreçada periodicament, dau personal civil ò militari d'una administracion ò d'un còrs, jutjat digne d'avançament. ◇ (anc.) Tableau d'onor: *Lista dei escolans melhors d'una classa*. ◇ *Tableu economic d'ensemble*: Tableau sintetic dei còmptes de la nacion, que figura lo tot dei operacions que lu diferents agents efectúon. ◇ *Tableu dei operacions financièr*: Dins la comptabilitat nacionala, tableau que presenta li vias e mejans per lu quaus son messi en òbra li foants de financiament necessari. ◇ Lista dei membres d'un òrdre professional: *Tableu dei avocats*.

tabloïde adj. e n.m. Que lo sieu format es la mitan dau format abitual dei jornals, en parlant d'una revista.

tabó n.m. 1. (antrop.) Interdich de caractèr religiós que tòca un èstre, un objècte ò un acte en rason dau caractèr sacrat ò impur que li es atribuït. 2. Interdich de caractèr social e moral.

tabó adj. (dei doi genres) 1. Qu'es l'objècte d'un tabó, d'una interdiccion religioa. 2. Que non convèn d'evocar, en vertut dei convenenças socials ò morali. 3. Que non si pòu criticar, metre en causa: *En França, l'unitat de la República es tabó*.

taboïsar (-izar) vt. Rendre tabó. Var.: **tabonejar**.

tabolat n.m. Tabolet (Etim. ar. *tabulla*).

tabolet n.m. Especialitat libanesa, mesclum de blat concassat e de tomatis, verdura, cebas e fuèlhas de menta chaplat, mé d'òli d'oliva ò de suc de limon. Var.: **tabolat**.

tabolh, a adj. Rústegue.

tabonejar vt. Taboïsar.

tabòr n.m. Còrs de tropas marroquin equivalent à un batalhon d'infantaria.

tabulacion n.f. 1. Ensèm dei dispositius que perméton d'arrestar automaticament ò manualament lo carri d'una màquina per escriure au començament dau paragrafe ò de columna; utilizacion dau tabulator d'una màquina per escriure. ◇ (inform.) La mema foncion dins un tractament de tèxto. 2. Operacion de messa en pàgina d'un imprimit que permete d'obtenir de disposicions en tableau: Tabulacion orizontala, verticala; caractèr de tabulacion). 2. (inform.) Calcul d'un ensèm de valors pilhadi per una foncion sus un interval donat quora una variabla vària per pas regulier.

tabular(i), a (-ària) adj. En forma de taula, plat.

tabulari n.m. (Antiq.) Archius publics de la Roma anciana. (Etim. lat. *tabularium*).

tabulat n.m. Cnidari constructor, fossile dins lu terrens primaris.

tabulator n.m. Dispositiu d'una màquina per escriure, d'un computador, que permete de retrovar immediatament e automaticament li memi zònas d'arrèt à cada linha.

tabulatritz n.f. Màquina que servia à esplechar li cartas perforadi.

tac onomatopea Bosin d'un còup sec.

taca n.f. 1. Marca naturala sus la pèu de l'òme ò sus lo pel dei animaues. Var.: **tacadura**. ◇ *Taca de vin*: Angiòma. ◇ *Taca de rossor*: Pichona taca bruna sus la pèu. Sin.: **tessèla, pigalha**. ◇ (anat.) *Taca auditiva*: Zòna de l'utricule e dau sacule de l'aurelha intèrna., sensibla à la pesantor e ai acceleracions. ◇ (anat.) *Taca jauna*: Màcula. 2. Mancança de color, de lutz, d'ombra. 3. (astron.) Estructura temporària sombra sus lo disc dau Soleu. 4. Maca que bruta: *Una taca d'òli*. **binheta, onchura**. ◇ *Faire taca*: Causar un contraste, una marrida impression. ◇ *Faire taca d'òli*: S'expandir progressivament tot à l'entorn. 5. (lit.) Tot cen que vèn brutar l'onor, la reputacion.

tacada n.f. (mar.) Pèça de fusta que sostèn la quilha d'una nau tirada à tèrra, ò en bastison.

tacadura n.f. Taca.

tacar vt. (*taquí*) 1. Brutar en faguent una taca. Sin.: **embrutar, macular**. 2. (lit.) Ternir, solhar: *Tacar una reputacion*.

tacar vt. (*taquí*) 1. Egalisar (l'autessa dei letras d'una forma tipografica) mé l'ajuda d'un tacon. 2. Procedir au tacatge dei fuèlhs de papier.

tacatge n.m. Accion de constituir de pilas de papier omogeneï avant li operacions d'impression, de copa ò de plegatge.

tacca n.f. Planta monocotiledonea dei país tropicals, que lo sieu tubercule fornisse una fecula alimentària.

tacet n.m. (mòt lat., *si taise*) (mús.) Silenci d'una partida.

tacit, a adj. Que non es formalament exprimit, ma qu'es sotentendut; implicit.

tacitement adv. D'un biais tacit.

taciturne, a adj. Que parla gaire, silenciós. Sin.: **parlapauc, solombrós, solombrut, maugraciós, silenciós, reservat, sornarut, mornarós.**

taciturnitat n.f. Caractèr taciturne. Sin.: **muditge.**

taclar vt. Au balon, accion de blocar m'au pen l'accion de l'adversari e, mai especialament, en esquilhant m'un pen en avant, destinada à lo privar dau balon.

tacle n.m. Faire un tacle.

tacografe n.m. (med.) Espelucaire, escanejaire, numerisator, tomografe.

tacografia n.f. (med.) Tomografia.

tacografiar vt. (*tacografi*, classic *tacogràfi*) (med.) Examinar au mejan dau tacografe. Sin.: **escanerisar.**

tacolar vt. Marcar de pichini tacas.

tacolat, ada adj. Marcat de pichini tacas. Sin.: **pigalhat.**

tacon n.m. 1. Pèça de teissut emplegada per tapar un trauc, una esgarradura dins un vestit. 2. Taquet.

taconable, a adj. Racomodable.

taconada n.f. 1. Accion de tapar un trauc, una esgarradura dins un vestit au mejan d'una pèça de teissut. 2. Accion de metre una sòla nòva à de soliers vièlhs.

taconar vt. 1. Tapar un trauc, una esgarradura dins un vestit au mejan d'una pèça de teissut. 2. Metre una sòla nòva à de soliers vièlhs.

tacòt n.m. Vièlha veitura. Sin.: **engròla.**

tact n.m. Tacte.

tacte n.m. 1. (fisiol.) Sensacion producha per lo contacte mecanic d'un objècte mé la pèu e reçaupuda per li corpuscules de Meissner (contacte leugier) e de Vater-Pacini (pression). Sin.: **tocar, sens dau tocar.** ◇ *Ponch de tacte*: Ponch de la pèu dont si sente la sensacion dau tocar. 2. Sentiment delicat de la mesura, dei convenenças dins li relacions m'ai autres. Sin.: **saupre faire, sentit, diplomacia, fines(s)a, gaubi.** Var.: **tact.**

tactic, a adj. Relatiu à una tactica.

tactica n.f. 1. Art de dirigir una batalha, en combinant per la mandòbra l'accion dei diferents mejans de combat e lu efèctes dei armas. ◇ Aqueu biais de combatre en eumeme pendent la batalha. 2. Lo tot dei mejans per obtenir lo resultat recercat.

tacticament adv. Conformament à una tactica.

tactician, a n.m. 1. Especialista ò teorician de tactica militària. 2. Persona qu'emplega de mejan abiles per obtenir lo resultat vorgut.

tactil(e), a adj. 1. Dau tocar: *Corpuscules tactiles*. 2. Si di d'un ecran de visualisacion que reagisse au simple contacte dau det.

tactilitat n.f. Possibilitat de sentir m'au sens dau tocar.

tactisme n.m. (zool.) Atraccion ò repulsion en rason de factors de l'environament, que provòcon una presa d'orientacion e una reaccion locomotritz dins li espècias animal.

taekwondo n.m. Espòrt de combat d'origina coreana.

tael n.m. Anciana moneda chinesa.

tafanari n.m. (pop.) Cuu.

tafataire, airtiz n. Persona que fa de tafatàs.

tafatàs n.m. Tela leugiera de seda ò de fibras sintetiqui.

tafiat n.m. Ratafiat.

tafofil(e), a adj. e n. Qu'a la passion dei cementèris.

tafofilia n.f. Passion dei cementèris.

tafurar vt. Preocupar.

tag n.m. 1. Inscricion, mai particulierament una signatura realisada m'una bomba de pintura. 2. (biol.) Etiqueta ajustada sus una proteïne per la poder purificar, seguir dins una analisi, etc. 3. Metadonada, mòt-clau ò tèrme associat ò assignat à d'informacion (per exemple un imatge, un article), que descriu una caracteristica de l'objècte e permete un recampament facile dei informacions que contènon lu memes mòts-claus.

tagal n.m. Tagaòg.

tagalòg n.m. Lenga dau grope indonesian parlada ai Filipinas, dont es lenga oficiala. Var.: **tagal.**

tagre n.m. Vilan, pacanard, gavach, pacan, rústegue; panto. Var.: **tangre.**

tahitian, a adj. e n. n.m. De Tahiti. ◆ n.m. Lenga polinesiana parlada dins tota la Polinesia francesa.

tai-chi n.m. Tai-chi-chuan.

tai-chi-chuan n.m. Gimnastica chinesa, constituida d'un encadenament lent de movements, en foncion d'esquelas precis. Var.: **tai-chi.**

taiconoauta n. Espacionauta chinés.

taïfa n.f. Equipatge d'una nau. Sin.: **marinaria.**

taigà n.f. (mòt rus) Forèst de conifèrs que va esquasi sensa interrupcion dau nòrd d'Euràsia fins en Amèrica, au sud de la tondrà.

tailandés, esa adj. e n. De Tailàndia.

taire vt. Tàiser. ◆ **si taire** v.pr. Si tàiser.

tais n.m. Mamifèr plantigrade, omnivòre, comun dins lu boascs (Lòng de 70 cm, d'un pes de 20 kg, familha dei mustelides. Var.: **taisson.**

taïsar vt. Tàiser. ◆ **si taïsar** v.pr. Si tàiser.

taïser vt. 1. Non dire quauqua ren: *Tàiser lo nom d'una persona*. 2. (lit.) Non laisser paréisser un sentiment, l'escondre. Var.: **taïsar, taïre.** Sin.: **escondre, amagar, ocultar, dissimular, ometre.** ◆ **si taïser** v.pr. 1. Si tenir ò cessar de parlar. 2. Cessar de s'exprimir, de manifestar li sieu opinions. 3. Cessar de faire de bosin, de produire un son. Sin.: **estar chut, demorar chut, tenir la lenga, gardar lo silenci.**

taisson n.m. Tais.

taissoniera n.f. Tana dau taïsson.

taiwanés, a adj. a e n. Natiu ò estatjant de Taiwan.

tajine n.m. (de l'ar.) 1. Tròç de carn de fea, de volalha, ò lieumes cuèchs à l'estofada mé de cebas, de pebrons, de prunas, etc. (Coïna marroquina e tunisiana). 2. Recipient de tèrra dins lo quau si fa cuèira aqueu plat.

tal, a adj. Tau, tala.

tal, a n. Tau, tala.

talament adv. 1. (Marca l'intensitat) Foarça, totplen. 2. (Marca la consequença) *Talament ... que*: Au ponch que. Sin.: **tant**.

talamic, a adj. Relatiu au talamus.

talamus n.m. (anat.) Partida de l'encefale situada à la basa dau cerveu, qu'a un ròtle essencial dins la sensacion.

talat vt. Faire de macaduras à (de fruchs), macar.

talat(i), a (-ària) adj. Que cala fins ai talons, en parlant d'un vestit.

talaspic n.m. Genre de plantas erbaceas.

talassemia n.f. (med.) Emoglobinopatia ereditària, deuguda à la persistença d'una emoglobina de tipe fetal e caracterisada per una anèmia.

talassocràcia n.f. (ist.) Estat que la sieu potença èra principalament contenguda dins la sieu mestresa dei mars.

talassofobia n.f. Paur de l'aiga.

talassoteràpia n.f. Tractament au mejan de banhs d'aiga de mar e lu climas maritimes.

talc n.m. 1. Silicat natural de magnèsi, onchós e tendre, de textura lamelloa, que si tròva dins lu esquist cristallins. 2. Pòuvera d'aquesta substança.

talcat vt. (*talqui*) Metre de talc à.

talcos, oa adj. Que contèn de talc; qu'a l'aspècte dau talc.

talcosi n.f. Malautia professionala deuguda à l'inalacion esperlongada de posca de talc.

talent n.m. 1. Anciana unitat de pes e de moneda. 2. Disposicion particuliera à faire quauqua ren. ◇ (espec.) Capacitat, don remirable dins lo camp artistic, literari: *Un autor de talent*. Sin.: **engenh, gaube, valor, biais, abilitat, aptitud(a)**. 3. Persona dotada d'una tala capacitat: *Ajudar un noueu talent à si faire conóisser*.

talent n.f. Fam, apetit.

talentàs n.m. (fam.) 1. Gròs talent. 2. Gròssa fam.

talenton n.m. (fam.) 1. Pichin talent. 2. Pichina fam.

talentos, oa adj. Qu'a de talent. Sin.: **engenhós, capable, gaubiós, valorós, abil(e)**.

talentosament adv. Embé talent.

talèr n.m. Anciana moneda de pauc ò pron 29 g, originària de Boèmia (1525), pi emplegada coma unitat monetària dins lu país germanics fins au s. XIX^a. A donat lo sieu nom au *dòllar*.

talh n.m. 1. Còca, entalha. Sin.: **encisa**. 2. Talha, accion de talhar: *Lo talh dei bèrris*. 3. Trencant (d'un coteu, d'una arma). Var.: **talhant**. ◇ *Passar au talh de l'espada*: Tuar. ◇ *Èrba dau talh*: Trescalan. Sin.: **èrba de sant Joan, èrba de l'òli roge**. 4. *Arribar à talh*: Arribar au moment oportun. 5. *Durbir lo talh*: Entamenar, èstre lo promier à faire quauqua ren. 6. *Èstre*

à talh: Èstre abonat. 7. (mar.) Part esfilada dei fonds de la popa. 8. *Faire talh*: Faire crèdit.

talha n.f. 1. Accion de talhar: *La talha de la vinha*. ◇ Biais de talhar, biais donat à l'objècte talhat: *La talha en ròsa d'un diamant*. 2. (cir.) Cistotomia. 3. (min.) talhier alongat que va de l'avant à l'encòup sus tota la sieu longuessa (per op. à *cambrà*). 4. (grav.) Incision de la planca que servirà à tirar una estampa. Trencant d'una espada. 6. (ist.) Imposat dirècte levada sus lu roturiers, en França, sota l'Ancian Regime. 7. (mús., anc.) Tendr. 8. Autessa dau còrs uman: *Una filha de granda talha*. Sin.: **estatura**. ◇ *Èstre de talha à*: Èstre capable de. ◇ Grandessa e robustessa d'un animau: *Una vaca de bèla talha*. ◇ Dimension, grandessa de quauqua ren. ◇ De talha: *D'importança*. 9. Dimension estandard d'un vestit, d'un pareu de soliers, etc. 10. Partida dau còrs situada à la joncion dau torax e de l'abdomèn. Sin.: **cencha**. ◇ Partida ajustada dau vestit que marca la talha d'una persona: *Talha bassa*.

talha n.f. Carrèla de granda dimension. 1447: «*si era necessari reparar gaffas, talhas, ponchiers...*» Sin.: **palanc**.

talhabaranha(s) n.m. Secator; segabond.

talhable, a adj. (ist.) Èstre subjècte à l'imposat de la talha.

talhaboasc n.m. Persona que lo sieu mestier es de talhar de boasc. Sin.: **boscatier**.

talhacebas n.m. Mena d'insèctes.

talhacigarro(s) n.m. Copacigarro(s).

talhada n.f. Cotelada.

talhadís n.m. Boasc que si talha à intervals reguliers e vesins, constituït d'aubres de pichina dimension objenguts per regrèlhs de socas.

talha doça n.f. 1. Lo tot dei procediments de gravadura en vuèi sus metal, per op. à *talha en releu* ò *talha d'esparnha*. 2. Estampa obtenguda au mejan d'un d'aquels procediments.

talhador n.m. 1. Plateu sus lo quau si talha la carn. 2. (arquit.) Coronament motladurat dau còrs d'unu capiteus.

talhafèrre n.m. Burin.

talhafuèc n.m. (inform.) Parafuèc.

talhagredon n.m. Pichina aisina provedida d'una lama trencanta, que sièrve à talhar lu gredons.

talhaire, airtz n. 1. Persona que talha lu aubres. 2. Persona que fa de vestits sus mesura. Sin.: **sartre**. 2. Obrier especialisat dins la talha de divers materiaus: *Talhaire de pèiras*. Sin.: **picapèiras**. ◆ n.m. Vestit femenin constituït d'una gonèla e d'una vèsta assortida.

talhalegumes n.m. Aisina per talhar lu legumes. Var.: **talhalieumes**.

talhalieumes n.m. Talhalegumes.

talhamar n.m. (mar.) Pèça d'una nau que forma lo limit avant de la carena d'una nau.

talhament n.m. 1. Talha, accion de talhar. 2. Talhatge.

talhandaria n.f. 1. Fabricacion, comèrci dei aisinas fachi per talhar, decopar, etc. (secators, ciseus, etc.). 2. Aquesti aisinas. Sin.: **cotelaria**.

talhandier, a n. Persona que fabrica d'articles de talhandaria. Sin.: **cotelier**.

talhant, a adj. Que talha ben, qu'es ben amolat. Sin.: **afilat, amolat**.

talhant n.m. Trencant d'una lama.

talhapagant n. Contribuable.

talhapapier n.m. Copapapier.

talhapasta n.m. Copapasta.

talhapoarre n.m. Insècte ortoptèr que viu sota tèrra e fa de degalhs ai oarts.

talhar vt. 1. Copar, levar quauqua ren d'un objècte per li donar una forma: *Talhar un aubre, talhar la vinha*. Sin.: **poar**. ◇ *Talhar en pèças una armada*: La vèncer completament. Sin.: **talhar à tròç, trocejar una armada**. 2. Copar dins un teissut li pèças necessari à la confeccion d'un vestit. 3. *Talhar un engranatge*: Usinar li sieu dents. ◇ *Màquina per talhar*: Màquina-autís facha per usinar li dents dei engranatges. 4. Liscar la susfàcia dau vèire au mejan d'una moala: *Talhar un cristal*. 5. (expr.) *Talhar de braïas à*: Crear, entirar de desavènis à. ◆ **si talhar** v.pr. 1. Si faire un talh. Sin.: **si copar**. 2. S'attribuir quauqua ren: *Si talhar un empèri*.

talharia n.f. 1. Art de talhar lu cristals e li pèiras fini. 2. Obrador dont si fa aqueu trabalh.

talharins n.m. pl. Pasta plata facha à man.

talhat, ada adj. Qu'a una talha donada, qu'es bastit d'un biais donat: *Èstre talhat en Hercules*. Sin.: **plantat, membrat**. ◇ *Èstre talhat per*: Èstre fach per, èstre apte à: *Èstre talhat per lo teatre*. ◆ adj. e n.m. (arald.) Si di d'un escut, dividit en doi partidas egalas per una diagonal, de l'angle senèstre dau cap à l'angle dèstre de la poncha.

talhatela n.f. Pasta alimenària d'origina italiana, en forma de corrèia.

talhatge n.m. Operacion d'usinatge que consistisse à levar de matèria au mejan d'una aïsina que talha: *Lo talhatge dei engranatges*.

talhavent n.m. Falabrac. Sin.: **saute-mi-davant, arlèri**.

talhent, a adj. Trencant.

talhent n.m. Trencant: *Lo talhent d'una lama*.

talheta n.f. Cotelet.

talhier n.m. Atalhier, obrador, chantier (fr.).

talhista n. Emplegat encargat de repartir la pesca entre lu membres dau sindicat dau comèrci de la merluça.

talhòla n.f. Cenchà de lana lònca e larga que portàvon en particulier lu òmes de Provença.

talhon n.m. 1. Tròç: *Un talhon de pan*. Sin.: **morseu**. 2. Rodèla (de limon, de portegal). ◇ Darna de peis. 3. *Talhon d'Adam*: Proeminença à la face anteriora dau coal, formada per lo cartilage tiroïde qu'es à l'entorn de la laringe.

talhonar vt. Copar à talhons.

taliban n.m. Membre d'un movement islamista militari afgan favorable à l'aplicacion integrala de la lèi coranica.

talidomida n.f. Tranquillisant abandonat en rason dei sieus efèctes teratogènes e emplegat unicament dins lo tractament de la lepra.

taligaud n.m. (mar.) Part de la cenchà d'una nau, prevista per barrar una canoniera.

talion n.m. 1. Punicion identica à l'ofensa, qu'inspirèt la legislacion ebraïca. 2. *Lèi dau talion*: Lèi que demanda de castigar l'ofensa m'una pena dau meme òrdre.

talipòt n.m. Paumolier d'Índia dau Sud.

talisman n.m. 1. Objècte, imatge alestits ritualament per li donar una accion magica ò protectritz. Sin.: **breu, amulet**. 2. (lit.) Cen que si cretz dotat d'un poder magic, que deu portar fortuna.

talismanic, a adj. D'un talisman.

talhar vi. (agric.) Donar naissença à de talles. Sin.: **brotar**.

tallatge n.m. Fach de tallar; formacion de talles dins una planta. Sin.: **brotatge, brotada**.

talle n.m. (agric.) Brot caracteristic dei gramineas que, après lo desvolopament dau pen principal, soarte dau colet dei raïç de la planta. Sin.: **brotà**.

talli n.m. Metal blanc; element (TI) de n° atomic 81 e de massa atomica 204,37.

tallofit n.m. *Tallofits*: Branca de vegetals, que n'en fan partida li algas.

tallofita adj. e n.f. Vegetal pluricellulari que lo sieu aparelh vegetatiu es constituït d'un talle, coma es lo cas dei algas, dei fonges, dei liquens.

talmudic, a adj. Relatiu au Talmud.

talmudista n. Saberut judieu que s'entrèva de l'estudi dau Talmud.

talon n.m. 1. Partida posteriora dau pen de l'èstre uman. ◇ *Talon d'Aquiles*: Ponch deblo de quauqu'un. 2. Partida posteriora dau pen dau cavau. 3. Partida d'una cauçada, d'un debàs, sobre la quala repaua la partida posteriora dau pen. 4. Extremitat à l'arrier d'un esquí. 5. Quinhon de pan; extremitat d'un cambajon. 6. Partida non destacabla d'un libret de chècs, de bilhets d'una lotaria, etc. 7. Cen que sobra dei cartas après distribucion à cada jogaire. 8. (mar.) Partida inferiora de la ròda de popa, que si restaca à la quilha. ◇ *Talon de timon*: Extremitat sotrana de l'ala dau timon. 9. (arquít. e arts dec.) Motladura convèxa en aut, concava en bas. 10. Salhida lo mai sovent parallelipipèdica, sus una susfàcia destinada à servir d'aponteu ò de butada.

talonada n.f. 1. Au balon, fach de jugar en picant lo balon m'au talon. 2. Au rugbi, dins la mesclada, fach de remandar lo balon en darrier m'au talon ò mé la faça intèrna dau pen. 3. Còup foarça dolorós portat sus lo talon dau pen, en seguida à una caduda violenta, especialament en parlant dei paracadutistas.

talonaire, airtiz n. Au rugbi, jogaire plaçat au centre de la promiera linha de la mesclada e encargat de talonar lo balon.

talonar vt. 1. Au rugbi, dins la mesclada, fach de remandar lo balon en darrier m'au talon ò mé la faça intèrna dau pen. 2. Preissar dau talon ò de l'esperon:

Talonar un cavau. 3. Seguir de pròche; percaçar. ♦ vi. (mecan.) En parlant de doi organes mechanics, intrar en contacte en de zònas que normalament non si deuríon tocar.

talonatge n.m. (espòrts) Accion de talonar lo balon.

talonear vt. (*taloneï*) Talonar.

talonet n.m. Taloneta.

taloneta n.f. 1. Partida de l'arrier de la cauçada, à l'entorn de l'arrier dau pen. 2. Garnidura plaçada au dedintre de la cauçada, sota lo talon dau pen. 3. Pèça cordurada au dedintre en bas dei braias per evitar que si frúston. Var.: **talonet**.

taloniera n.f. Ala que Mercuri, messatgier dei dieus, portava ai talons.

talòssa n.f. Pichina placa qu'una dei sieu faças es provedida d'una manelha, que siève à estendre lo gip ò lo ciment sus una paret, un plafond. Sin.: **planela**, **man de boasc**.

talossar vt. (*talòssi*) Estendre au mejan d'una talòssa. Sin.: **planelar**.

taluga n.f. Carida.

talús n.m. 1. Terren en penda; riba. Sin.: **tèrraplen**, **clinada**, **escarpa**, **repen**. ◇ *Talús continental*: Penda que limita vèrs l'òcean lo plateau continental. ◇ *Talhar en talós*: Oblicament. 2. (constr.) Obliquitat donada à la faça exteriora d'un barri, quora la sieu basa es en avant de l'aplomb de la cima.

talussar vt. (constr.) Bastir m'un talús. Var.: **talutar**.

talussatge n.m. Accion de talussar.

talutar vt. Talussar.

talutat, ada adj. Provedit d'un talús accentuat, en parlant d'un barri.

talweg n.m. (alem.) Linha ideala que jonhe lu ponchs mai bas d'una valada. Var.: **thalweg**.

tamanduà n.m. Animau vesin dau formiguier, ma plus pichin (50 cm de lòng).

tamarin n.m. 1. Tamarinier. 2. Fruch laxatiu d'aquest aubre.

tamarin n.m. Monina d'Amèrica dau Sud, vesina dau oistiti.

tamarinier n.m. Aubre cultivat dins li regions tropicali per lo sieu fruch (Família dei cesalpinaceas).

tamarís n.m. Aubrilhon dei fuèlhas pichini e dei pendons de flors ròsi, sovent plantat en Provença e pròche dei costas. Var.: **tamarisc**.

tamarisc n.m. Tamarís.

tamarissiera n.f. Bosquet de tamarís.

tamazigh adj. e n. (inv. en genre) Cabile. ♦ n.m. Berbèr (lenga).

tambalear vi. (*tambaleï*) Tamborinar.

tambau n.m. Tamborn.

tambèn prep. e adv. Finda.

tambon n.m. (mar.) Part de la galèra plaçada e ligada au dessobre de l'esperon.

tamborn n.m. Tamborn.

tamborejar vi. Tamborinar.

tamborelear vi. (*tamborelei*) Tamborinar.

tamboret n.m. Sèti sensa dossier ni braç. Sin.: **escabèla**, **cadieron**, **banqueta**, **escabeu**.

tambornet n.m. Pichin cercle de boasc tendut d'una pèu per jugar à d'unu juècs de bala.

tamborin n.m. Tamborn provençau mé doi pèus, dau fust lòng e estrech, batut m'una bagueta soleta.

tamborinada n.f. Accion de tamborinar; bosin fach en tamborinant. Sin.: **tamborinatge**, **tamborinament**, **tambornada**.

tambor(n)-major n.m. Sotoficier cap dei tamborns ò de la clica dins una música militària.

tamborinaire, airtiz n. Persona que fa de música m'un tamborin ò m'un tamborn.

tamborinament n.m. Tamborinatge.

tamborinar vt. 1. Batre dau tamborn; sonar lo tamborin. 2. Picar à còups repetits (sus quauqua ren): Tamborinar còtra la poarta. ♦ vt. 1. Sonar (una ària) m'un tamborn ò m'un tamborin, ò en imitant lo son dau tamborn. 2. Anonciar au son dau tamborn. 3. Publicar, esparpalhar: *Tamborinar una nòva*.

tamborinatge n.m. Var.: **tamborinament**.

tamborn n.m. 1. Caissa cilindrica que lu sieus fonds son formats de doi pèus tendudi, qu'una es picada mé doi baguetas per n'en tirar de sons. 2. Persona que bate lo tamborn. 3. Cilindre sus lo quau es tenduda una estòfa que si vòu brodar m'una agulha. 4. (arquit.) Caduna dei assisas de pèira cilindriqui que compàuon lo fust d'una columna. 5. Cilindre, de boasc ò de metal, sus lo quau s'enrotla lo cable d'un torn. 6. (tecn.) *Tamborn de fren*: Pèça circularia solidària de la pèça à frenar, e sus la quala s'exercisse lo fretament dau segment de fren. 7. Cilindre que poarta à la sieu periferia una graduacion que permete de mesurar una grandor per lectura, en faça, d'un indèx. 8. (inform.) *Tamborn magnetic*: Supoart de memòria d'unu computadors, format d'un cilindre metallic que la sieu susfàcia es recubèrta d'una jaça magnetica sus la quala si poàdon enregistrar d'informacions. 9. Construccion de plan circulari, elliptic, poligonal, etc., qu'exauça una copòla. 10. Obratge de fustaria barrat, m'una poarta ò mé de poartas, plaçat à l'intrada d'unu edificis per empachar lo vent ò lo frèi de li penetrar. Var.: **tambor**.

tambornada n.f. Tamborinament.

tambornar vi. Tamborinar.

tambussar vi. Picar (sobretot embé insistença): *Tambussar à una poarta*. Sin.: **tampinar**.

tàmia n.m. Pichin esquiròt d'Amèrica dau Nòrd, dau pel jaune palle regat longitudinalament.

tamïada n.f. Tamisada. Var.: **tamisada**, **tamïatge**.

tamïaire, airtiz n. Tamisaire, tamisairitz.

tamïar vt. (*tamii*) Tamisar.

tamïatge n.m. Tamisatge. Var.: **tamïada**.

tamier n.m. Planta comuna dins li baranhas, de la família dei dioscoreaceas.

tamís n.m. 1. Encastre sus lo quau es tendut una ret pauc ò pron sarrada de metal, textile, crin, etc., per li passar de matèrias en grans, liquidi ò pulverulenti. Sin.: **criveu**, **seaç**, **sedaç**, **passador**. 2. Susfàcia de codatge

d'una raqueta de tennis. 3. (c. de f.) *Movement de tamís*: Movement rapide d'un carriole à l'entorn dau sieu axe vertical.

tamisada n.f. Tamisatge. Var.: **tamíada**.

tamisaire, airtiz n. 1. Obrier, obriera que tamisa. 2. Aparelh, màquina per tamisar. Var.: **tamïaire, tamïairitz**.

tamisar vt. (*tamii*) 1. Passar quauqua ren dins un tamís per n'en separar d'elements. Sin.: **crivelar, passar, sedaçar; seaçar**. 2. Laisser passar de lutz en n'en diminuir l'intensitat. Var.: **tamïar**.

tamisar vi. 1. Si sostenir en l'ària, m'ai alas estendudí, sensa movement aparent, en parlant d'un auceu. 2. Si desplaçar sota la soleta sollicitacion dau sieu pes e dei foarças aerodinamiqui, en parlant d'un planaire, d'un avion que lo sieu motor non fonciona.

tamisatge n.m. Accion de tamisar. Var.: **tamiatge**.

tamisaria n.f. Fàbrega de tamís.

tamisier n.m. Varietat de voltor (*Gyps fulvus*). Sin.: **voltràs**.

tamisier, a n. Persona que fa de tamís.

tamisier, a adj. Si di d'un auceu ò d'una aeronau que tamisa.

tamol, a adj. e n. Dei Tamols. ♦ n.m. Lenga dravidiana parlada essencialament en Índia e au Sri Lanka.

tampa n.f. Fòssa à caucina.

tampadura n. f. Accion de tamar. Sin.: **barradura, clavadura, tancadura**. ◇ (espec.) Caractèr d'una vocala tampada. Sin.: **barradura**.

tampar vt. Barrar, claure, clavar, tancar.

tampauc adv. (rare en niçard) Manco: *N'en voales pas? Ieu tampauc*. Var.: **atampauc**. Sin.: **nimai**.

tampico n.m. (de *Tampico*, poart mexican) Fibra vegetala tirada d'un agave dau Mexic, emplegada per faire de matalàs e de bròssas.

tampinar vi. Tambussar.

tampon n.m. 1. Gròs tap de matèria dura que sièrve à obturar un orifici. 2. *Tampon igienic* ò *periodic*: Dispositiu absorbent, lo mai sovent de viscòsa e eventualment agrementat d'un vel de coton, inserit dins la vagina coma proteccion igienica per absorbir lo sang pendent li menstruacions. 3. (constr.) Placa, generalament de fonda, que sièrve per obturar un regard. 4. Cavilha de boasc ò de metal per la fixacion de vitz ò de claveus dins un barri. 5. Calibre cilindric lisc ò filetat, emplegat per la verificacion dei dimensions d'un trau. 6. Pichina massa, generalament soplà, facha de teissut, de coton rotlat ò preissat, ò d'una altra matèria, emplegada per fretar una susfàcia, absorbir ò faire penetrar un liquide, etc.: *Tampon per recurar, verniç au tampon*. 7. (c. de f.) Dispositiu constituït d'un plateau vertical provedit de moala, plaçat à l'extremitat dei veïturas per amortir lu còups. 8. Cen qu si tròva entre doi foarças ostili, doi personas, doi gropes, e sièrve à diminuir lu efèctes d'una confrontacion. 9. (quim.) Substança, solucion que mantèn la constança dau pH, coma lo

mesclum acide carbonic-carbonat dins lo sang. 10. Sageu. Sin.: **estampadoira**.

tampona n.f. Manjalha. Var.: **tempona**. ◇ *Faire tampona*: Manjar à l'excès, bostifalhar.

tamponada n.f. (patol.) Accident ò compression dau coar, deugut à un escorrement pericardic.

tamponament n.m. (quim.) Accion de tamponar; lo sieu resultat.

tamponar vt. 1. Fretar (una susfàcia) au mejan d'un tampon. 2. Panar (m'un tampon, una matèria rotlada en tampon). 3. Preparar un barri en lo trauçant e en li ficant un tampon, una cavilha. 4. Picar còtra quauqua ren embé violença. 5. (quim.) Dissòlver dins un liquide lu còrs necessaris per n'en faire una solucion tampon. ♦ **si tamponar** v.pr. Si picar dintre embé violença.

tamponar vi. Bostifalhar. Sin.: **bofegar, manjar à crepança**.

tam-tam n.m. 1. Tamborn de boasc african que sièrve à transmetre de messatges ò à acompanyar de danças. 2. Gòng chinés de bronze martelat, dei bòrds leugierament auçats.

tamurè n.m. [tamu'rè] (mòt tahitian) Dança polinesiana à doi temps.

tan Simbòle de la tangenta.

tan n.m. Rusca de rore polverisada que s'emplega per tanar li pèus. Sin.: **còncha, concha, consa**.

tana n.f. 1. Cavitat sota tèrra que sièrve de sosta ai bèstias sauvatgi: «*Quora parles dau lop, soarte de la tana*» (JB Toselli). 2. (lit.) Abitacion escura e miseroa. 3. Abitacion, luèc luènh de tot: *S'en tornar dins la sieu tana*.

tanada n.f. Rosta. Sin.: **tabassada, frandacion, pelada**.

tanagra n.m. ò n.f. (arqueol., de *Tanagra*, vila grèga) Figurina policròma de tèrra cuècha, simpla e polida, producha à Tanagra.

tanaiere, airtiz n. Persona que tana de pèus. Sin.: **curatier, blanquier, coratier, ruscaire**.

tanar vt. 1. Transformar en cuer (la pèu naturala d'un animau). Sin.: **ruscar, conchar**. 2. (fig., fam.) Donar una rosta à. Sin.: **pelejar, tabassar**.

tanaria n.f. Curataria. Sin.: **corataria, blancharia**.

tanat, ada adj. Qu'es estat alestit par tanatge. Sin.: **conchat, ruscat**.

tanatge n.m. Còncha. Sin.: **ruscatge**.

tanatofòbe, a adj. e n. Persona pertocada per la tanatofobia.

tanatofobia n.f. Crenta morbida de la moart.

tanatologia n.f. Estudi dei signes, dei condicions, dei causas e de la natura de la moart.

tanatomorfòsi n.f. Ensèm dei modificacions morfologiqui exteriori, determinat per la moart dins lo relarg dei elements cellularis e dei organismes.

tanatoplastia n.f. Lo tot dei pràcticas medicocirurgicali efectuadi sobre lu cadavres ò li sobras cadaveriqui, destinadi à la sieu reconstruccion.

tanatopractor, tritz n. Persona que practica la tanatopraxia.

tanatopraxia n.f. Lo tot dei mejans mes en òbra per la conservacion dei còrs.

tanatòs n.m. (psican.) Pulsion de moart, dins Freud, per op. à *eròs*.

tanc n.m. (mil.) Carri d'assaut. Var.: **tank**.

tanca n.f. Aplant. Var.: **tancada**.

tanca n.f. 1. Arrèst, aplant. Var.: **tancada**. 2. Barra per barrar una poarta. Sin.: **tancador**. 3. Poarta enclusiera.

tancada n.f. Aplant, arrèst. Var.: **tanca**.

tancador n.m. Barra per barrar una poarta. Sin.: **tanca**.

tancar vt. (*tanqui*) Blocar; barrar una poarta. ♦ **si**

tancar v.pr. S'arrèstar net.

tancatge n.m. Accion de tancar; lo sieu resultat. Sin.:

tampatge, **barradura**, **tancadura**, **serradura**, **clavadura**.

tandèm n.m. 1. Bicicleta facha per èstre accionada per doi personas plaçadi una darrier l'autra. 2. Associacion de doi personas, doi gropes que travàlhon à una òbra comuna. 3. (anc.) Cabriolet descubèrt, atelat mé doi cavaus.

tangarà (ornit.) Passeron d'Amèrica dei colors vivi.

tangença (-ència) n.f. Estat ò proprietat de cen qu'es tangencial.

tangencial (a) adj. (mat.) Relatiu à la tangença, à la tangenta. ◇ (fis.) *Acceleracion tangenciala*: Projeccion dau vector acceleracion sus la tangenta à la trajectòria. Var.: **tangenciau**.

tangencialament adv. D'un biais tangencial.

tangenciau, ala adj. Tangencial.

tangent, a adj. 1. (geom.) Qu'a un ponch comun m'una corba ò m'una susfàcia, sensa la copar: *Drecha tangenta à un cercle*. ◇ *Plan tangent à una susfàcia en un ponch*: Plan que contèn li tangents à toti li corbas traçadi sus la susfàcia e que pàsson per aqueu ponch. 2. (fam.) Qu'es au limit, leugierament en dessota dau niveau necessari per obtenir un resultat.

tangenta n.f. 1. (mat.) Posicion limit d'una drecha que passa per doi ponchs d'una corba, quora un dei ponchs d'interseccion s'avesina indefinidament de l'autre en restant sus aquela corba. ◇ *Tangenta à una susfàcia*: Tangenta à una corba quala que sigue traçada sus aquesta susfàcia. ◇ *Tangenta d'un angle ò d'un arc*: Quocient dau sinus per lo cosinus d'aquest angle ò d'aquest arc (simb. $\tan$ ò tg). 2. (fam.) *Pilhar la tangenta*: S'esbinhar; desgatjar abilament la sieu responsabilitat. Sin.: **pillhar la desfila**.

tangerina n.f. Mandarina d'una varietat de la pèu roja.

tangibilitat n.f. Caractèr, estat de cen qu'es tangible.

tangiblement adv. D'un biais tangible. Sin.: **manifestament**, **evidentament**.

tangible, a adj. 1. Perceptible per lo tocar. Sin.: **paupable**, **tocable**. 2. Sensible, real: *Un signe tangible de boana volontat*. Sin.: **evident**, **manifèst**.

tango n.m. Dança sociala originària d'Argentina, que si bala en cobla.

tangon n.m. (mar.) Pèça de boasc horizontala plaçada en defoara dau bastiment, perpendicularament, que sièrve à estacar una embarcacion, à arnejar de linhas, etc.

tangre n.m. Rústegue. Var.: **tagre**.

tanic, a adj. Que contèn de tanin.

tanin n.m. Substança amòrfa contenguda dins de nombrós vegetaus (rusca de rore, de castanhier, etc.), que rende li pèus imputrescibls, e que s'emplega dins la fabricacion dei cuers, en farmacologia e dins la fabricacion dei vins.

tanisar (-izar) vt. 1. Ajustar de tanin à (una pòuvera, un liquide, un vin).

tanisatge (-izatge) n.m. Accion de tanisar.

tank n.m. (angl.) Tanc.

tanker n.m. (angl.) Nau cistèrna. Sin.: **petrolier**, **nau petroliera**.

tankista n. Tanquista.

tanleu adv. Sus lo còup, de tira. Var.: **atanleu**.

tanquista n. (mil.) Menaire d'un tanc.

tanrec n.m. Mamifèr insectivòre de Madagascar dau còrs cubèrt d'espinas.

tant adv. 1. Marca una granda quantitat, grand nombre, intensitat: *A tant d'amics que serà jamai solet*. Sin.: **talament**. ◇ *Tant e pi mai*: Totplen. 2. Marca l'egalitat (dins de frasas negatius ò afirmatius): *Es pas tant grand que son fraire*. ◇ *Tant mau que ben*: Peniblament, embé dificultat. Sin.: **d'una mena ò d'una altra**, **ensin ensin**, **mièg mièg**. *Si tant es* (seguit dau subj.): À suspauar que. 3. Quantitat indeterminada: *Ganhar tant per mes*. ◇ *Un tant si pòu*: Si pòu que sigue. 4. *Tant melhor*: Expression que marca lo contentament. ♦ conj. *Tant que*. 1. Per tota la dura, pendent: *T'aimerai tant que viurai, cau anar à la mar tant que fa beu*. 2. *Tant qu'à* (+ inf.): Anóncia cen que seria preferible de faire: *Tant qu'à partir, vau mai partir sus lo còup*. ◇ (fam.) *Tant qu'à faire*: Au ponch dont n'en siam, vist que lo cau faire. 3. *En tant que*: En qualitat de. Sin.: **coma**. 4. *Tant tot un*: De tot biais. Var.: **tantotun**. 5. Bessai, eventualament: *Tant, li arriba!*

tanta n.m. Sòrre dau paire ò de la maire; esposa de l'oncle.

tantal n.m. Metal foarça dur e dense (16,6), gaire fusible, que si presenta generalament sota la forma d'un solide blanc d'argent; element (Ta) de n° atomic 73 e de massa atomica 180,947.

tantifla n.f. 1. Planta originària d'Amèrica dau Sud, cultivada per lu seus tubercules rics en amidon, de la familha dei solenaceas; tubercule comestible d'aquesta planta. Sin.: **patata**. 2. *Tantifla blanca*: Topinambor. ♦ n.f. pl. (vulg.) Testicules: *Non mi rompre li tantiflas!*

tantin n.m. Chicol, pauquet.

tantina n.f. Tanta (affectiu).

tap n.m. 1. Cen que sièrve à tapar, à obturar un orifici; (espec.) Pèça de suve ò de matèria sintetica que si fica en cima d'una botelha, d'un flacon, etc.; tròç d'estòfa rotlat, que pòu servir à obturar. 2. Cen que vèn faire barratge dins un conduch, un tube. 3. Paneu de tòla ò de boasc que, sus una nau, sièrve à obturar una dubertura,

una pèça d'artilharia. 1453 «...que si vaga querre sinc o VI salmadas de sausas per far los taps de las bombardas...» A.C. Tolon.

tapa n.f. Estapa, etapa.

tapacap n.m. Cen que cuèrbe la tèsta (capeu, berret, etc.).

tapacuu n.m. 1. Veitura mau suspenduda, gaire confortabla. 2. (mar.) Artimon que la sieu randa despassa largament l'aplomb de la ròda de popa.

tapadura n.f.. Accion de tabar; lo sieu resultat.

tapamisèria n.m. (fam.) Vestit ample, qu'esconde cen que si poarta sota.

tapànàs n.m. Lònga echarpa, generalament de lana, que protegisse dau frèi lo coal e lo bas de la cara.

tapapertús n.m. Persona ò objècte que sièrve solament à ocupar una plaça vuèia, à) figurar, à faire nombre. Sin.: **tapatrauc**.

tapapòres n.m. inv. Revestiment especial destinat à obturar lu pòres de la susfàcia dei boascs e autres materiaus porós denant de lu pintar.

tapar vt. 1. Obturar una dubertura: *Tapar una botelha, tapar un trauc*. 2. Recurir. ♦ **si tapar** v.pr. Si metre de vestits cauds: *Tape-ti ben, que fa frèi!*

taparadiator n.m. Revestiment per esconde un radiator, dins una maion.

tapareu n.m. Baceu.

tapasèxe n.m. Triangle de teissut, etc., qu'esconde lo sèxe.

tapatge n.m. 1. Bosin confús acompanhat generalament de crits, de garrolhas. 2. Publicitat enòrma, grand bosin fach à l'entorn de quauqua ren. Var.: **tapatjada**. Sin.: **remon, tarabast, rambalh, bacan**.

tapatjada n.f. Tapatge.

tapatjós, oa adj. 1. Que fa de tapatge. 2. Que tempta d'atirar l'atencion; otrancier. 3. Escandalós, que provòca de comentaris. Sin.: **tarabastèri, tarabastós**.

tapatjosament adv. D'un biais tapatjós.

tapatrauc n.m. Tapapertús.

tapaveituras n.m. inv. Embotelhatge, encombrament. Sin.: **pegaveituras**.

tapavergonha n.f. (fam.) Metafòra.

tàpena n.f. Boton à flor dau caprier, qu'es confit dins lo vinaigre e sièrve de condiment. Var.: **tàpera**.

tapenada n.f. Condiment fach d'olivas negri, de tàpenas e d'amploas, dessaladi e esquichadi mé d'òli d'oliva e d'aromats.

tapenier n.m. Aubrilhon espinós mediterraneu que produe li tàpenas (Família dei capparidaceas). Var.: **taperier**.

tàpera n.f. Tàpena.

taperier n.m. Tapenier.

tapescrich n.m. Tèxto dactilografiat. ◇ (espec.) Tèxto dactilografiat remés à l'estampaire (per op. à *manescrich*).

tapeta n.f. Tampon de gravaire.

tapins (à) loc. adv. D'escondilhons.

tapiòca n.m. Fecula tirada de la raç de maniòc, que s'en fa de sopas, etc.

tapir n.m. Mamifèr d'Àsia dau Sud-Èst e d'Amèrica tropicala qu'a una corta tromba (Òrdre dei ongulats, lòng de pauc ò pron 2 m).

tapir (si) v.pr. S'amagar, s'esconde à la vista dei autres, acoconat, ajaçat dins un recanton.. Sin.: **s'aquassar**.

tapís n.m. 1. Obratge textile, generalament m'una faça velutada, que s'en recuèrbe lo soal. ◇ Pèça de teissut ò d'un autre materiau, pauada sus lo soal e amovibla (per op. à *moqueta*): *Tapís de banh*. ◇ *Anar, mandar au tapís*: En bòxa, èstre mandat au soal. Sin.: **mandar morrejar**. ◇ *Tapís de soal*: Tela facha per isolar lo dedintre d'una tenda de l'umiditat dau soal. Sin.: **jaça, tepiera** (vegetau). 2. Pèça d'estòfa ò d'un autre materiau que s'en recuèrbe un mòble. ◇ *Tapís vèrd* ò *tapís*: Que recuèrbe una taula de juèc; per ext., aquesta taula. ◇ Pèça de teissut que recuèrbe una taula de trabalh, de negociacions; aquesta taula. ◇ *Èstre, tornar sus lo tapís*: Èstre, tornar èstre lo subjècte de la conversacion. ◇ *Metre quauqua ren sus lo tapís*: Lo preparau à l'examen, à la discussion. 3. *Tapís mecanic*: Dispositiu m'un movement continu que transpòrta de personas, de mèrc.

4. Cen que recuèrbe una susfàcia coma se siguesse un tapís: *Un tapís d'èrba*.

tapís-bròssa n.m. Tapí dei pels durs e sarrats, destinat à si fretar lu pens quora si vèn dau defoara (sovent emplegat coma palhasson).

tapissaire, airtz adj. Que tapissa.

tapissar vt. 1. Garnir de tapissaria, de teissut: *Tapissar li parets de la cambra*. 2. Revestir (una susfàcia) d'una jaça continua, generalament espessa: *Un camin tapissar de fuèlhas moarti*. Var.: **entapissar**.

tapissaria n.f. Obratge textile decoratiu, sus una paret ò que recuèrbe un mòble, teissut manualament, que lo sieu decòr es produch per lu fieus de trama dispauats de tau bials qu'escóndon lu fieus de cadena. ◇ Obratge d'un aspècte parier, ma fabricat segond una foncion quala que sigue. 2. Obratge textile, fabricat à l'agulha sus un canevas e que seguisse lo traçat d'un dessenh. 3. Papier pintat, teissut tendut sus una paret. 4. Art, mestier dau tapissier.

tapissier, a n. 1. Persona que vende ò paua de tapís e de teissuts d'amoblament. 2. Persona que fa manualament de tapissarias ò de tapís. 3. *Tapissier decorator*: Persona qualificada per pauar de tapissarias, pauar de teissuts sus de mòbles e s'ocupar de decoracion interiora.

tapit, ida adj. Escondut, amagat en un recanton.

tapol n.m. Confusion, charivari.

tapolada n.f. 1. Fach de tapolar. 2. Tumulte.

tapolar vi. Chauchar.

tapon n.m. (fam.) Tròç d'estòfa, de linge, rotlat en bola, que sièrve per tapar.

taponatge n.m. Accion de taponar.

taponejar vt. Tapar au mejan d'un tapon.

tapotejament n.m. Accion de tapotejar; bosin fach en tapotejant.

tapotejar vt. Donar de pichins còups leugiers, especialament m' ai dets ò un autre objècte.

taqueografe n.m. Aparelh de mirada que s'emplegava per faire de plans, de cartas.

taqueomètre n.m. Teodolit destinat à levar de plans e à mesurar d'altitudas.

taqueometria n.f. Metòde per levar de plans m'un taqueomètre.

taquet n.m. 1. Claveu de sòla de la tèsta cairada. Sin.: **tacon**. 2. Pichin tròç de boasc talhat que sièrve à tenir provisoriament en plaça un objècte ò à lo fixar definitivament, en maçonaria. 3. (tecn.) Pèça que sièrve d'arrèst, de butada. Sin.: **conhet**.

taqueta n.f. Claveus cairats. ◇ (fam.) *Faire de taquetas*: Batre la sirigauda.

taquetar vt. Garnir de claveus (una sòla).

taquiaritmia n.f. (patol.) Aritmia acompanhada de taquicardia.

taquicardia n.f. Acceleracion dau ritme cardiac.

taquifagia n.f. Costuma de manjar tròup leu.

taquifemia n.f. Acceleracion patologica dau dèbit verbal.

taquifilaxia n.f. Immunisacion rapida obtenguda per lo biais de la seringada d'una dòsi non mortala de poison, per entravar l'accion d'una dòsi mortala d'aqueu poison, inoculada quauqui minutas pus tardi.

taquigrafe n.m. Aparelh enregistraire de velocitat.

taquimètre n.m. Aparelh qu'indica en continu la velocitat angulària d'una màquina.

taquin, a adj. e n. 1. Si di d'una persona que li agrada de cercar de ronhas, de si trufar dei autres. Sin.: **tissós**, **bostigaire**, **tarabustèri**. 2. Caractèr d'una persona que li agrada de taquinar; parcimoniós, avare. Var.: **taquinós**, **taquinhós**.

taquinaria n.f. 1. Tissa, ponchonada, pica. 2. Avarícia, parsimònia.

taquinar vt. 1. Contrariar, maliciosament per ponchonar ò atissar quauqu'un. 2. Lesinar.

taquinhós, oa adj. Taquin.

taquinhosament adv. Parcimoniosament. Var.: **taquinhosament**.

taquinós, oa adj. Taquin.

taquinosament adv. Taquinhosament.

taquion n.m. Particula ipotetica que possedisce una velocitat superiora à la velocitat de la luz dins lo vuèi.

taquipnea n.f. Abrivament de la respiracion.

taquipsipia n.f. (psiquiatria) Encadenament anormalament rapide dei ideas, caracteristica dei estats maniacs.

taquisme n.m. Una dei tendenças de la pintura abstracta dei ans 1950, caracterisada per la projeccion de tacas e de coladuras.

taquista adj. Dau taquisme. ◆ n. Artista que practica lo taquisme.

taquistoscòpi n.m. Aparelh que sièrve à representar à un subjècte d'imatges luminós pendent un instant cort per experimentar e mesurar de modalitats de percepcion.

taquiscopic, a adj. Dau taquistoscòpi.

taquisistolia n.f. Rapiditat anormala dei sistòlas cardiaqui.

tara n.f. 1. Massa non marcada que si mete sus lo plateau d'una balança per equilibrar un objècte peant mes sus l'autre plateau e que la sieu valor es deducha dins lo calcul de la massa de l'objècte (Dins una balança electronica, l'equilibratge si fa automaticament en tornant metre la balança à zèro per dedurre la massa que non si vòu comptar). 2. Massa de l'embalatge à vuèi d'una mèrç, dau recipient destinat à contenir lu ingredients d'una recèpta, deducha de la massa bruta per obtenir la massa neta. Sin.: **embaissa**.

tara n.f. 1. Defectuositat fisica ò psiquica, generalament ereditària, dins l'èstre uman ò dins lu animaús. Sin.: **deca**, **endeca**. 2. (lit.) Deca grèva nociva à un grope, à la societat.

tarabàcola n.f. Pichin instrument de boasc constituit d'un molinet dentat e d'una lengüeta de boasc flexibla.

Var.: (vivaroalpenc tinean) Tarabastela.

tarabast n.m. Bacan, fracàs, granda agitacion.

tarabastar vt. 1. Agitar grandament. 2. Importunar; cruciar. Var.: **tarabustar**, **tarabustegar**. ◆ vi. Faire de bosin, de fracàs. Var.: **tarabustar**, **tarabustegar**.

tarabastejaire, a n. Que fa de tarabast.

tarabastejar vt. e v.i. Tarabastar.

tarabastela n.f. (vivaroalpenc tinean) Tarabàcola.

tarabastèri n.m. 1. Enfant turbulent, que bolega totplen. 2. Reviramainatge; garrolha. 3. Objècte que fa de bosin. Var.: **tarabustèri**.

tarabisca n.f. 1. Caneladura cairada ò arredonida destinada, sus un perfieu, à desgatjar una motladura. 2. Aisina que sièrve à cavar aquesta caneladura.

tarabiscotar vt. (*tarabiscòti*) 1. Separar li motladuras per de tarabiscas. 2. (fam.) Cargar quauqua ren d'ornaments tròup recercats e de marrit gust.

tarabiscotat, ada adj. 1. Cargat de tarabiscas; ornat à l'excès. 2. Embrolhat, complicat: *Una explicacion tarabiscotada*.

tarabustar vt. Tarabastar.

tarabustegar vi. (*tarabustegui*) Tarabastar.

tarabustèri n.m. Tarabastèri.

taradoira n.f. Taravèla.

tarama n.m. Pasta onchoa à basa d'òu de peis salats esquiçats mé d'òli d'oliv, de pan e de limon.

taran n.m. Apendici abdominal qu'an diferenti femèlas de nombroï espècias d'insèctes, que sièrve à depaugar lu òus. Sin.: **ovipositor**, **oviscapte**, **virona**, **travèla**.

taranha n.f. Taranhina.

taranhia n.f. Taranhina.

taranhina n.f. Leca de seda que li aranhas téisson per pilhar li sieu predas. Var.: **taranha**, **taranhia**, **tarania**.

tarania n.f. Taranhia.

taranta n.f. Lagramua.
tarantela n.f. Dança rapida, ària per balar d'Itàlia meridionala.
taràntola n.f. 1. Escolopendra. 2. Escòrpi. 3. Gròssa aranha dau genre licòsa.
tarar vt. Pear l'embalatge d'una mèrç, que s'en deu dedurre lo pes de la massa bruta per obtenir la massa neta.
tarasca n.f. Mostre legendari que santa Marta n'auria desliurat Tarascon.
taratge n.m. Accion de tarar.
taraud n.m. Aisina manuala ò mecanica que sièrve à efectuar de filetatges au dedintre de traucs d'un pichin diamètre destinats à reçaupre de vitz. Sin.: **fiviera**.
taraudaire, airtitz n. Obrier, obriera que tarauda.
taraudar vt. Executar lo filetatge d'un trauc au mejan d'un taraud. Sin.: **vironar, trasforar, taravelar**.
taraudatge n.m. 1. Accion de taraudar. 2. Trauc taraudat.
taravèla n.f. 1. Màquina per taraudar. 2. Granda veruna de fustier, manuala ò mecanica, per faire de traucs dins lo boasc. Sin.: **taradoira**.
taravelar vt. (*taravèli*) 1. Taraudar. Sin.: **taraudar, vironar, verunar**. 2. (fam.) Tormentar moralament. Sin.: **desturbar, importunar, cruciar**.
tarbés, esa adj. e n. De Tarba.
tarboch n.m. Bonet redond tronconic portat dins lu ancians país otomans e en Àfrica dau Nòrd. Sin.: **fez**.
tarda n.f. Tombada dau sera. Sin.: **calabrun, entrebrun**.
tardança n.f. 1. Retard. 2. Creissença tardiva, tarditat.
tardar vi. Èstre lent à faire quauqua ren: *Ai tròup tardat*. Var. (anc.): **tarzar**. ◇ *Sensa tardar*: Immediatament, sus lo còup. ◆ vt. ind. (*à*) 1. Èstre lent à (arribar, si produire): *La respoasta tardava à venir*. 2. *Non tardar à*: Èstre à mand de faire quauqua ren; èstre à mand de si produire: *Non tarderai à partir*. ◆ v.impers. (+ inf.) *Mi tarda de*: Siéu impacient de. Sin.: **si languir de**.
tardi adv. 1. Relativament longtemps après lo temps normal, abitual, asperat: *Arribes tròup tardi*. ◇ *Au mai tardi*: Dins l'ipotèsi de temps mai alunhada. 2. À una ora avançada de la jornada: *S'anar jaire tardi*. Contr.: **leu**. ◆ n.m. *Sus lo tardi*: À una ora avançada de la serada; à un atge relativament avançat: *S'es maridada sus lo tardi*.
tardier, a adj. Tardiu.
tardiflòre, a adj. (bot.) Que florisse tardi.
tardigrade n.m. *Tardigrades*: Família d'animaus fossiles dau quaternari d'Amèrica dau Sud, coma lo megatèri. ◇ Classa d'animaus pichinets articulats que vívon dins li mofas.
tardilhon, a n. Cagancho, caganís.
tarditat n.f. (agric.) Creissença tardiva. Sin.: **tardança**.
tardiu, iva adj. 1. Que vèn tardi, tròup tardi: *Un esfoarç tardiu*. 2. Que si debana tardi dins la jornada: *Arribar à una ora tardiva*. 3. Si di de varietats de vegetaus que florisson ò madúron mai tardi, que si

desvolópon mai lentament que lu autres vegetaus d'una mema espècia. Var.: **tardier**.

tardivament adv. D'un biais tardiu, embé retard.

tardòc, a adj. Niais, nèsci. Sin.: **fadòli, toarca, babeu, tèsta vèrda, colhon, falabrac**.

tardon n.m. Anheu naissudt d'una segonda portada, en defoara dau periòde abitual.

tardonar vi. Tardonear.

tardonear vi. (*tardonei*) En parlant dei feas, aver una segonda portada en defoara dau periòde abitual. Var.: **tardonar**.

targa n.f. 1. Pichin boclier d'usatge à l'Atge Mejan. Sin.: **escut**. 2. Pichin boclier de boasc emplegat per jugar à la targa. 3. Juèc dins lo quau doi personas, drechi sus de barcas, tèmpton de si mandar à l'aiga au mejan d'una lònca pèrtega. Sin.: **justa**. 4.(lit.) Lucha espectacloa dont cadun fa vèire lo sieu gaubi: *Una targa oratòria*.

targaire, airtitz n. Persona que juèga à la targa. Var.: **targairet**.

targairet, a n. Targaire.

targar vt. (*targui*) (mar.) Tendre una vela au lònge de la sieu verga, dau sieu aubre, etc. ◆ **si targar** v.pr. (lit.) Si vantar, si glorificar, si prevaler de.

targeta n.f. Pichin ferrolh plat, montat sus una placa, comandat per un boton per clavar dau dedintre una poarta ò una fenèstra. Sin.: **quichet, gisclet, cadaula, tìret, gaudaula**.

targueta n.f. Pichina targa.

targum n.m. Parafrasi aramea dei libres biblics, facha à l'usatge dei judieus per li lectures à la sinagòga, dau temps de la captivitat à Babilònia.

targumic, a adj. Relatiu au targum.

targumista n. Reviraire de la Biblia. ◆ n.m. Lenga caldea.

tarida n.f. (mar.) Bastiment de transpoart, enançat à la vela ò m'ai rems, providit d'una poarta au nivèu de la popa, per carregar de cavaus. 1288: «*L'estela guida / En la gran mar, la tarida...*» M. Ermengaud.

tarifa n.f. 1. Tableau qu'indica lo cost dei mèrç, dei drechs de doana, etc. 2. Montant dau prètz d'un servici, d'un travalh.

tarifal, a adj. Tarifari. Var.: **tarifau**.

tarifament n.m. Tarificacion.

tarifar vt. Establir la tarifa de.

tarifau, ala adj. Tarifal.

tarificacion n.f. Accion de tarifar; fach d'èstre tarifat. Var.: **tarifament**.

tarifari, ària adj. Relatiu à la tarifa. Var.: **tarifal, tarifau**.

tarifat, ada adj. Que fa l'objècte d'una tarificacion; sotamés à pagament.

tariment n.m. Accion de tarir; estat de cen qu'es tarit, agotat. Sin.: **assecament, agotada, agotatge**.

tarin n.m. *Tarin de Provença*: Passeron cantaire de pichina talha, de l'esquina vèrd-gris mé de pichini regas e de la coa negra mé de tacas jauni.

tarir vt. (*tarissi*) Metre à sec. ♦ vi. ò **si tarir**. v.pr. Èstre mes à sec; cessar de s'escórrer Sin.: **agotar**, **assecar**.: *La foant s'es tarida*. ♦ vi. *Non tarir sobre*: Non cessar de dire, de parlar sobre.

tarissable, **a** adj. Que pòu èstre tarit. Sin.: **agotable**, **asseccable**.

tarlatana n.f. Mossolina de coton transparenta e foarça aprestada.

tarmac n.m. Abreviacion correnta per *tarmacadam*.

tarmacadam n.m. Partida d'un aerodròme reservada à la circulacion e au parcatge dei avions.

tarnés, **esa** adj. e n. De Tarn.

taròc n.m. ò **taròcs** n.m. pl. Ensemble de setanta-vuèchs cartas, mai lòngru e que compoàrton mai de figuras que li cartas ordinari, que sièrve au juèc e à la divinacion; juèc que si juèga m'aqueli cartas.Var.: **taròt(s)**.

taròt n.m. Taròc.

tarotat, **ada** adj. *Cartas tarotadi*: Que lo sieu revèrs es ornat de grasilhas en compartiment, coma lu taròcs originals.

tarpa n.f. Narbon.

tarpan n.m. Cavau domestic retornat à l'estat sauvatge, en Àsia occidentala.

tarpon n.m. Peis dei regions caudi de l'Atlantic (Florida), objècte d'una pesca esportiva (Lòng de 2 m).

tarragonés, **esa** adj. e n. De Tarragona (Catalonha).

tars(e) n.m. (anat.) 1. Region posteriora de l'esquelèt dau pen, formada, dins l'òme, de sèt oàs, dichs *oàs tarsians*. 2. Darriera partida de la pata dei insèctes, formada de doi à cinc pichins articles.

tarsal, **a** adj. Dau tarse. Var.: **tarsau**.

tarsalgia n.f. Dolor au niveu de la sòla dau pen.

tarsau, **ala** adj. Tarsal.

tarsectomia n.f. Ablacion d'un fragment ossós pauc ò pron important dau tarse anterior (que fa partida de l'esquelèt dau revèrs dau pen) en vista de corregir una desformacion dau pen.

tarsenc, **a** adj. Tarsian.

tarsian, **a** adj. Dau tarse. Var.: **tarsenc**, **tarsal**.

tarsian n.m. *Tarsians*: Sotòrdre de mamifèrs primatas.

tarsier n.m. Mamifèr de Malàisia, nuechenc, dei grands uèlhs (Lòng de 15 cm sensa la coa, sotòrdre dei tarsians).

tarsiti n.f. (patol.) Inflamacion dei parpèlas.

tarsoplastia n.f. (cir.) Operacion cirurgicala prevista per corregir une desviadura dau pen (pen toart).

tarsoptòsi n.f. (patol.) Abaïssament de la vòuta plantària.

tarsotomia n.f. (cir.) Encisa cirurgicala practicada dintre l'articulacion dau tarse.

tarta n.f. Pastissaria facha d'una pasta estenduda au rotleu e garnida de crema, de fruchs, etc.

tartalha n.f. Persona que tartalha. Sin.: **bletoneaire**.

tartalhada n.f. Fach de tartallar, de bletonear.

tartallar vi. Bletonear.

tartalhon, **a** n. Bletoneaire.

tartalhós, **oa** adj. Que tartalha.

tartan n.m. 1. Estòfa de lana, mé de caireus largs de divèrsi colors, fabregada en Escòcia. Var.: **tartanela**. 2. Vestit d'aquesta estòfa. 3. Grand tròc d'estòfa de lana, de seda, etc., cairat ò triangulari, que si poarta sus li espatlas.

tartan n.m. (nom depauat) Aglomerat d'amiant, de matèrias plasiqui e de cauchoc, emplegat coma revestiment dei pistats d'atletisme.

tartana n.f. 1. (mar.) Pichin bastiment de la Mediterranea que poarta un grand aubre m'una vela sus una antena e un baupret. À l'origina, èra una nau de pesca dau Lengadòc, qu'utilisava una ret sonada *tartana*, e que lo sieu nom remplacèt aqueu de *laüt* a la fin dau s. XVIe. A.D. Gard. 2. Cargament d'una tartana.

tartana n.f. Sàvega.

tartanaire n.m. Marinier d'una tartana.

tartanier n.m. Nau que pesca en estirassant una tartana.

tartanela n.f. Estòfa de lana, mé de caireus largs de divèrsi colors, fabregada en Escòcia. Var.: **tartan**.

tartanon n.m. 1. Pichina sàvega. 2. Ret provedida de malhas pichini per la pesca dau nonat. 3. Nau qu'estirassa aquela ret.

tartarassa n.f. 1. Busa comuna. 2. Engolavent.

tartar, **a** adj. Tatar. ♦ *Saussa tartara*: Maionesa fortament relevada de mostarda, d'espècias e d'èrbas chapladi. ♦ *Bistèc tartar* ò *tartar*, n.m.: Carn chaplada que si manja cruda, mesclada m'un ros d'òu, de tàpenas e fortament condida.

tartarin n.m. (fam., dau nom d'un personatge d'A. Daudet) Arlèri, fanfaron, que li agrada de cuntar d'istòrias inventadi per si glorificar.

tartarinada n.f. Acte d'un tartarin.

tartaruga n.f. Carapaça de tartuga.

tartau n.m. Busa (auceu).

tartelhon n.m. Pichina tarta.

tartiera n.f. Aisina de coïna per alestir una tarta.

tartrat n.m. Sau de l'acide tartric.

tartrat, **ada** adj. Addicionat de tartre.

tartre n.m. 1. Depaus salin que lo vin lascia sus li parets dei botas, dei cuvas. Sin.: **rausa**, **gresa**. 2. Sediment jaunastre que si depaua à l'entorn dei dents. 3. Crosta cauquiera, dura e insolubla, que si depaua sus li partes dai caudieras, dei canalacions d'aiga, etc.

tartric, **a** adj. *Acide tartric*: Acide-alcòl CO₂H-CHOH-CO₂H, present dins la fecha dau vin.

tartrós, **oa** adj. De la natura dau tartre. Sin.: **gresós**, **rausós**.

tartufa n.m. 1. Faus devòt. 2. Persona furba, ipocrita, fausson.

tartufaria n.f. Caractèr, biaïss d'agir dau tartufa. Sin.: **faussetat**, **ipocrisia**.

tartuga n.f. 1. Reptile de forma ovala, que possedisce una dobla carapaça ossoa e cubèrta d'escalhas, que n'en soàrton una tèsta provedida d'un bèc cornut, doi pareus de patas corti (ò de nadarèlas per li espècias aquàtici) e

una coa corta. 2. (fam.) Persona totplen lenta. 3. Disposicion que formàvon lu sordats romans en jonhent lu sieus bocliers sobre li sieu tèstas per si protegir dei projectiles.

tarzar vi. (anc.) Tardar.

tasca n.f. Quòta-part pusleu elevada de la recòlta deuguda au senhor e manlevada prealablament dins lo camp.

tassa n.f. Pichin recipient m'una manelha que sièrve per beure; lo sieu contengut: *Una tassa de tè.*

tasseiron n.m. Treçairòu.

tasseiròu n.m. Treçairòu, batafieu.

tasseta n.f. Pèça de l'armadura que servia à protegir lo davant dei cuèissas.

tasseeu n.m. Pèça de boasc de pichina seccion, que sièrve à fixar, sostenir, calar una altra pèça.

tassilí n.m. (berbèr) Au Saarà, planisteu de saveu à l'entorn dau massís dau Hoggar.

tastaire, airtiz n. Que tasta: *Lo rèi avia lu sieus tastaires per verificar que lu sieus aliments non siguésson empoisonats.*

tastaire adj.m. e n.m. (tecn.) Si di d'un organe de contraròtle d'una màquina per plantar li tantiflas, etc.

tastar vt. 1. Tocar, explorar de la man: *Tastar una estòfa.* Sin.: **paupar**. 2. Sondar quauqu'un per conóisser li sieu intencions. Sin.: **sondejar, escandalhar**. 3. (fam.) *Tastar lo terren:* S'informar per avança de l'estat dei cauas, dei esperits. 4. Sentir la sabor de (un aliment, una bevenda). Sin.: **saborar**. ♦ vt. ind. (à, de) 1. Manjar ò beure en pichina quantitat ò per lo premier còup. 2. Experimentar: *Tastar à la música.* ♦ si **tastar** v.pr. S'interrogar sobre lu sieus sentiments pròpris, sobre cen que si deuria faire.

tastavin n. 1. Tube per aspirar, per la bonda, lo vin que si vòu tastar. 2. Pichina tassa plata de metal dins la quala si pòu examinar lo vin denant de lo tastar.

tastonejaire, airtiz adj. Que tastoneja.

tastonament n.m. 1. Fach de tastonar. Sin.: **paupejament, tastatge**. 2. (fig.) Mòde de recèrca empiric, per temptativas renoveladi; aquesti temptativas.

tastonar vi. 1. Avançar, cercar quauqua ren, sensa vèire e en tocant per reconóisser cen que li a à l'entorn. Sin.: **paupejar**. 2. (fig.) Cercar en cercant per tastonament. Var.: **tastonejar**.

tastonejar vi. Tastonar.

tastons loc. adv. À *tastons*: 1. En tastonant: *Avançar à tastons.* Sin.: **à tastas, à paupas**. 2. Sensa metòde vertadièr, d'un biais empiric.

T.A.T. (sigla de l'anglés *Thematic Apperception Test*) Tèst projectiu

tatà n.f. 1. Frema que garda lu enfants. Var.: **tatòli**. ♦ *Faire tatà:* Si fa vèire e s'escondre. Sin.: **faire babau**. 2. (fam.) Tèrme de mainaus per dire *tanta*.

tatamí n.m. Tapís fach à l'origina de palha de ris e aüra mé de matèrias sintetiqui, que sièrve en particular à la practica dei arts marciais.

tatar, a adj. e n. Relatiu ai Tatars. Var.: **tartar**. ♦ n.m. Lengua dau grope turc, que pàrlon lu Tatars.

tataròt n.m. Instrument de música a vent. Sin.: **clarin, graile**.

tató n.m. Mamifèr d'Amèrica tropicala, cubèrt de placas cornadi e que si pòu rotlar en bola (Lòng de 30 cm sensa la coa, òrdre dei edentats xenartres).

tatoaire, airtiz n. Persona que fa de tatoatges.

tatoar vt. (*tatoï*) (dau polinesian) Faire un tatoatge sus (lo còrs).

tatoatge n.m. Dessenh indelebile practicat sus la pèu au mejan d'agulhas e de colorants.

tatòli n.f. Tatà.

tau n.m. 1. Letra de l'alfabet grèc (Τ, τ) que correspoande au *t* de l'alfabet latin. 2. (arald.) Figura en forma de T, totjorn alesada.

tau, tala adj. 1. Semblable, parier, identic. 2. (Marca lo parangon) *Tau que:* Coma: *Li lengas tali que l'occitan.* ♦ (Marca la consequença) *Un bosin tau que s'aude plus ren.* ♦ *Tau quau:* Sensa minga cambiamet: *Ti rendi lo tieu travalh tau quau.* 3. Remanda à cen que precedisse ò seguísse: *Tali son li mieu intencions.* 4. (Marca l'intensitat) Tant grand, talament important, parier, etc.: *Ai jamai augut una tala paura.* 5. Cèrt: *Tala pàgina d'aqueu libre es interessanta, tala altra es noia.* ♦ pron. indef. Quauqu'un, quauqua ren; persona designada sensa precision: *Un tau, una tala.* ♦ pron e adj. dem. Aqueu d'aquí, aquò: *Taufuguèt lo resultat de toi lu mieus esfoarç.*

taula n.f. 1. Pèça de boasc mai larga qu'espessa. Sin.: **planca**. 2. Mòble compauat d'un plateau orizontal pauat sus un pen, sus de pens: *Una taula de màrmor.* ♦ *Taula redona:* Acampada que tènnon diferenti personas per discutir, à egalitat, de questions d'interès comun. ♦ *Santa taula:* Dins una glèia, clausadura bassa que separava lo còr de la nau e davant la quala lu fidèles si presentàvon per comuniar; l'autar en eu-meme. ♦ Plateu sus de pens ò de cavalets, destinat à d'activitats, à de tecnicas particulieri: *Taula d'arquitecte, taula per pressar.* ♦ *Taula de nuèch:* Pichin mòble mé de compartiments, que pòu comportar de tiradors, que si plaça à costat dau lièch. ♦ *Taula d'operacion:* Taula articulada sobre la quala s'installa lo pacient per una intervencion cirurgicala. ♦ *Taula d'orientacion:* Taula circularia sus la quala son indicats lu detalhs d'un panorama. 3. Mòble sus pens dont si depàvon lo manjar e lu objèctes necessaris au past. ♦ *Metre la taula, dreïçar la taula:* Plaçar sus la taula tot cen qu'es necessari per lo past: forquetas, coteus, sietas, etc. ♦ *Faire taula rasa:* Anullar tot cen qu'es estat dich ò fach precedentament. ♦ *Sota taula:* D'escondons, à l'amagat. ♦ *Si metre à taula:* Si setar à l'entorn d'una taula per manjar. Sin.: **s'entaular**. ♦ (fig.) *Si metre à taula:* Confessar, denonciar, espec. dins un interrogatòri policier. ♦ *Plegar la taula:* Desbarassar la taula passat lo past. Sin.: **desentaular**. ♦ Taula dreïçada per un past: *Reservar una taula per quatre personas.* ♦ Lo tot dei personas que participon à un past; taulada, taulejada. ♦ Past, manjar

servit à taula: *M'agrada la taula*. ◇ *Una boana taula*: Una maion dont si manja ben. ◇ 4. Plateu, placa d'una matèria quala que sigue e de forma plana. ◇ *Taula de cuècha*: Placa que fonciona mé de gas ò d'electricitat per cuèire ò rescaufar lu aliments. ◇ (mús.) *Taula d'armonia*: Susfàcia de boasc ò de pèu sus la quala pàsson li coardas d'un instrument. ◇ *Taula de lectura*: Platina (d'un electrofòne). ◇ *Taula de rotacion*: Plateu circulari qu'entraïna li astas de foratge dins la sieu rotacion. 5. Ensemble de donadas numeriqui presentadi de tau biais que si poàsson consultar facilament: *Taula de multiplicacion*. 6. Inventari donat sota forma de lista ò de tableau e que repilha un ensèms d'informacions: *Taula genealogica*. ◇ (log.) *Taula de veritat*: Tableau qu'indica en abscissas de proposicions elementari e l'operator causit per formar la proposicion compauada, e en ordenadas li valors vèri ò faussi dei proposicions. ◇ *Taula dei matèrias*: Ensenhador. 7. En atletisme, mòde de quotacion dei performanças, emplegat dins lo decatlon e l'eptatlon. 8. *Taulas de la Lèi*: Taulas de pèira que Dieu, d'après la Bibla, donèt à Moïses e sus li quali èra gravat lo Decalògue. 9. Part plana de la tèsta d'un marteu, opauada à la *pana*. 10. Faissa d'un oart, afectada à una cultura donada: *Una taula de tomatis*. Sin.: **taulada**. ◇ Part culminanta d'un planistèu de dimension reducha: *La montanha de la Taula au Cap, lo mont Agulha dins lo Vercòrs*.

taulada n.f. 1. Lo tot dei persona setadi à una taula per li partatjar un past. 2. Taula d'un oart. 3. Compartiment d'una salina.

taulador n.m. Taulator.

tauladura n.f. Tablatura.

taulam n.m. Lièch de taulas, soal cubèrt de taulas.

taular n.m. [taw'la] 1. Sosta davant una façada, etc. 2. Pichona tenda per s'aparar de la calor, de la pluèia, etc. Sin.: **tendolet**, **sotalaupia**.

taulassa n.f. Taula de granda dimension.

taulador n.m. (inform.) 1. Logicial que permete d'operar una particion fina de l'ecran d'un visual. 2. Programa que permete de manipular de fuèlhs de calcul. Var.: **taulador**.

taulejada n.f. Past que recampa un grand nombre de convives.

taulejar vi. Demorar à taula.

tauleta n.f. 1. Pichina taula. 2. Pèça de boasc, de vèire ò de matèria sintetica, dispauada per reçaupre de papiers de libres, etc. Sin.: **relaisset**, **laisa**. 3. Pèira plata que si mete sobre una construccion: *Tauleta de fenèstra*. Sin.: **acoador**, **peirau**, **apiejador**, **abaïn**. 4. Preparacion motlada, de forma plata: *Una tauleta de chocolata*. 5. Dins l'Antiquitat, plaqueta d'argila, de boas ò d'avòri recubèrta de cera, dont s'escrivia m'una poncha. 6. (inform.) *Tauleta grafica*: Periferic informatic que permete de sasir d'elements grafics sus un computador. ◇ *Tauleta tactila*: Aparelh portadís en forma de tauleta, qu'a per interfaça un ekran tactile, qu'intègra divers applications e que permete en particulier d'accedir à de contenguts multimèdias. ◇ Mena de tauleta tactila que

permete de conservar e de lièger de libres numerics ò autres.

tauleu n.m. 1. Planteu per talhar la carn. 2. Plateu per pastar. 3. Aisina que s'emplegava per batre lo linge per lo lavar. Sin.: **maçòla**.

taulier n.m. 1. Planca de 20,28cm de larg. 2. Taula. Dins un pont, plataforma orizontala que supoarta la cauada ò la via ferrada.

taulissa n.f. 1. Cubertura d'una maion. 2. Cubèrt de maion compausat d'aretges, pichoni taulas de boasc en formade de teules; de destriar de la *teulissa*, cubèrt fach de teules en tèrra cuècha.

taumaturgia n.f. Poder dau taumaturgue.

taumaturgic, **a** adj. Relatiu à la taumaturgia.

taumaturgue, **ga** n. Persona que fa ò que pretende faire de miracles.

taume n.m. Teume.

taupaire n.m. Persona encargada de destrúger li tarpas.

taupenc, **a** adj. e n.m. *Feutre taupat*: Si di d'un feutre de pels de lèbre leugierament lusents; capeu fach d'aquesta matèria.

taupiera n.f. Leca per li tarpas.

taupin n.m. Elateridat (insècte coleoptèr).

taupiniera n.f. Pichin molon de tèrra qu'una tarpa fa en cavant.

taur(e) n.m. 1. Mascle reproductor de l'espècia bovina. 2. *Lo Taur*: Constellacion e signe dau zodiac. ◇ *Un taur*: Una persona dau signe dau taur.

taura n.f. Vedela.

taurejaire, **airitz** n. Torero, torera.

taurejar vi. Torear.

taureu n.m. Taur jove. Sin.: **brau**.

taurides n.m. Grope de meteòres que si pòu observar en novembre dins la constellacion dau Taur.

taurin, **a** adj. Relatiu ai taur, ai corsas de taur.

taurobòle n.m. (Antiqu.) Sacrifici dins lo quau lo fidèle ò lo prèire èra banhat dau sang dau taur immolat.

taurofil(e), **a** adj. e n. Que li agràdon li corsas de taur.

tauromaquia n.f. Art de combatre de taur dins l'arena.

tauromaquic, **a** adj. Relatiu à la tauromaquia.

taus n.m. 1. Prètz fixat per una convencion, per la lèi ò per l'usatge; montant. ◇ *Taus de basa bancari*: Que determina li condicions que la banca aplica per prestar de sòus. 2. Grandessa exprimida en percentatge; proporcion: *Taus de sucre dins lo sang*. ◇ *Taus de compression*: Dins lu motors à combustion, rapoart entre lu volumes maximal e minimal de la cambra de cobustion. ◇ *Taus d'interès*: Percentatge dau capital d'una soma prestada, que n'en determina lo revengut per an.

tausin n.m. (bot.) Rore dei fuèlhas cotonòï.

taussa n.f. Taxa.

taussable, **a** adj. Taxable.

taussacion n.f. Taxacion.

taussator, **tritz** n. Taxator, taxatritz.

taüt n.m. Ataüt.

tautocròne, a adj. (fis.) Que si produe dins de temps egals.

tautograma n.m. Cas particulier d'alliteracion dont toi lu mòts començon per la mema letra: «*Veni, vidi, vixi*» es un *tautograma*.

tautologia n.f. 1. Repeticion d'una mema idea en tèrmes diferents dins d'uni formulas. 2. (log.) Proposicion vèra quala que sigua la valor de veritat dei sieus compauants. Sin.: **proposicion valida**.

tautologic, a adj. De la tautologia.

tautomèr, a adj. (quim.) *Substança tautomèra*: Qu'existisse sota diversis formas en equilibri.

tautomeria n.f. Proprietat dei substanças tautomèri.

tavan n.m. Gròssa mosca (10 à 15 mm) que la sieu femèla ponhe l'òme e lo bestiari, e li suça lo sang. ◇ (pop.) *Tavan dei buas* ò *tavan merdassier*: Coleoptèr que vit dei excrements dei animaús. ◇ *Tavan ros*: Tavardon, cabridan, cabrian, alabron. ◇ *Tavan vèrd*: Cetònia. 2. Insècte coleoptèr (*Melolontha melolontha*) d'un roge brun, qu'a d'antenas corti, e que pareisse au printemps. 3. Buprèste. 4. Nèsci: *Siés un tavan! Tavan dei buas!*

tavardon n.m. Raça de vèspa grandassa coma lo cabrian. Sin.: **cabridan, tavan ros**.

tavela n.f. Planca, taula, lata.

tavelar vt. (*tavèli*) 1. Pigalhar, mosquetar. 2. Pauar de tavelas.

tavelat, ada adj. 1. Pigalhat. 2. Provedit, cubèrt de tavelas.

tavèrna n.f. (anc.) 1. Luèc dont si podia beure. 2. Pichin restaurant, cafè, dins divers país d'Euròpa. 3. Restaurant d'estile rústegue.

tavernier, a n. (anc.) Persona que tenia una tavèrna. Sin.: **cabaretier**.

taxa n.f. 1. Prelevament fiscal, imposit deugut à l'Estat: taxa sobre lu produchs petroliers. ◇ *Prètz foara taxas*: Sensa li taxas. ◇ *Taxas parafiscals*: Pagadi à de servicis administratius, à d'establiments publics, etc. ◇ *Taxa professionala*: Imposit local pagat en França per lu comerciants, lu industrials e li personas qu'exercisson diferents professions liberali, remplaçada en lo 2010 per la *contribucion economica territoriala*. ◇ *Taxa à la valor ajustada (T.V.A.)*: Que lu empresas pagon e que pertòcon l'acressement de valor que donon à cada estadi de la produccion d'un ben ò d'un servici. 2. (dr.) Fixacion, decidida per autoritat de justícia, dei costs judicis e dei onoraris deuguts ai oficiers ministerials. Var.: **taussa**.

taxable, a adj. Que pòu èstre taxat. Var.: **taussable**.

taxacea n.f. *Taxaceas*: Família de plantas gimnospermi, coma lo tueis (Òrdre dei conifèrs).

taxacion n.f. Accion de taxar; fach d'èstre taxat. Var.: **taussacion**.

taxamètre n.m. Taximètre.

taxar vt. 1. Sotametre à una taxa, un imposit. 2. (dr.) Evaluar lu costs d'un procès. 3. (fam.) Acusar: *Taxar quauqu'un d'incompetença*. Var.: **taussar**.

taxator, tritz n. Persona que fixa una taxa. ◇ (dr.)

Jutge taxator: Que taxa lu despens. Var.: **taussator**.

taxi n.m. Taxí.

taxí n.m. 1. Automobila de locacion provedida d'un taximètre. 2. (fam.) Taxista. Var.: **taxi**.

taxia n.f. (biol.) Movement provocat per un estimulus e programat geneticament per lu organismes vivents mobiles.

taxiarque n.m. (Antiqu. grèga) Comandant d'un dei dètz batalhons que formàvon l'infantaria atenenca.

taxidermia n.f. Art de preparar, d'empalhar e de montar lu animaús vertebrats, en li conservant l'aparença de la vida.

taxidermic, a adj. Relatiu à la taxidermia.

taxidermisar (-izar) vt. Naturalisar lu animaús moarts.

taxidermista n. Persona que lo sieu mestier es la taxidermia; naturalista.

taxifòne n.m. Telefòne public dins lo quau calia introdure de pèças, de getons ò una carta per obtenir la comunicacion.

taximètre n.m. 1. Comptador qu'establisce lo prètz d'una corsa en veitura, en foncion dau temps e de la distança percorruda. 2. (mar.) Aparelh graduat de 0 à 360° e provedit d'una alidada, per la presa de relevaments. Var.: **taxamètre**.

taxinomia n.f. Sciènça dei lèis de la classificacion; classificacion d'elements que pertòcon un camp, una sciènça. Var.: **taxonomia**.

taxinomic, a adj. Relatiu à la taxinomia. Var.: **taxinomic**.

taxinomista n. Especialista de taxinomia. Var.: **taxinomista**.

taxista n. Menaire de taxí. Var.: **taxí** (fam.).

taxon n.m. (sc.) Unitat sistematica, dins una classificacion.

taxonomia n.f. Taxinomia.

taxonomic, a adj. Taxinomic.

taxinomista n. Taxinomista.

taylorisacion (-izacion) n.f. Accion de taylorisar; aplicacion dau taylorisme.

taylorisar (-izar) vt. Organisar segond lo taylorisme.

taylorisme n.m. Sistema d'organizacion dau trabalh, de contraròtle dei temps d'execucion e de remuneracion de l'obrier, qu'establisèt Frederick Winslow Taylor.

Tb Simbòle dau terbi.

Tc Simbòle dau tecneci.

tè n.m. 1. Aubrilhon originari de China meridionala, que pòu faire fins à 10 m d'autessa ma es mantengut en dessota de 3 m, e cultivat dins tota l'Àsia dau Sud-Èst per li sieu fuèlhas. 2. Fuèlhas d'aquest aubrilhon, torradi après la culhida (*tè vèrd*) ò après fermentacion (*tè negre*). 3. Infusion que si fa m'aquesti fuèlhas. 4. Past leugier de l'après-dinnar, dins lo quau si sièrve de tè acompanyat de pastissarias.

Te Simbòle dau telluri.

tea n.f. 1. Brandon. Var.: **tesa**. 2. Oribus. 3. Resina.

teacea n.f. *Teaceas*: Família de plantas dicotiledonèi que comprèn lo tè, la camèlia, etc.

tea-room n.m. (angl.) Salon de tè.

teatin n.m. (relig.) Membre d'una congregacion de clergues reguliers fondada à Roma en lo 1524, en vista de reformar lo comportament dei eslesiastics.

teatral, a adj. 1. Que pertòca lo teatre: *Una representacion teatrala*. 2. Que mira à un efècte; artificial, forçat. Var.: **teatrau**.

teatralament adv. D'un biais teatral, afectat.

teatralisacion (-izacion) n.f. Accion de teatralisar.

teatralisar (-izar) vt. Donar un caractèr de teatralitat à: *Teatralisar la sieu intervencion*.

teatralisme n.m. (psicol.) Tendenza patologica ai manifestacions emotivi, espectaclòis e que mèncon de natural.

teatralitat n.f. (liter.) Conformitat d'una òbra ai exigéncias sceniqui dau teatre.

teatrau, ala adj. Teatral.

teatre n.m. 1. Edifici destinat à la representacion de pèças, d'espectacles dramatics; l'espectacle que li es donat. ◇ *Còup de teatre*: Eveniment que non s'asperava e que modifica radicalament la situacion, dins una pèça de teatre ò dins la vida ordinària. 2. Art dramatic, considerat coma un genre artistic e literari: *Faire de teatre*. 3. La literatura dramatica; lo tot dei pèças d'un autor, d'un país, d'una lenga, d'una epòca: *Lo teatre occitan*. 4. *Teatre musical*: Genre artistic que mescla d'elements musicals, literaris e gestuals. 5. Comportament artificial, biais non natural. 6. Luèc dont si debànon de fachs, lo mai sovent dramatics: *La carriera es estada lo teatre d'un assassinat*. 7. (mil.) *Teatre d'operacions*: Zòna geografica necessària au compliment d'una mission estrategica donada; escalon correspondent dins l'organizacion dei foarças. ◇ *Teatre d'operacions exterior*: Teatre d'operacions situat en defoara dau país d'origina d'una armada. ◇ *Armas de teatre*: Armas nucleari afectadi à un teatre d'operacions.

teatrin n.m. Pichin teatre.

teatrós, oa n. (fam. pej.) 1. Persona que fa de teatre en amator. 2. Comedian, comediana mé gaire de talent.

teatroterapia n.f. Terapia qu'emplega lo teatre coma mejan.

tebaïc, a adj. Que pertòca l'òpi.

tebaïda n.f. 1. Luèc desèrt, en Egipte, dont si retirèron de nombrós ascètas cristians. 2. (lit.) Luèc isolat, pròpri à la meditacion.

tebaïna n.f. Alcaloïde toxic que si tròva dins l'òpi.

tebaïsme n.m. (psiquiatria) Intoxicacion cronica per l'òpi ò lu sieus derivats.

teban, a adj. De Tèbas, en Egipte. 2. De Tèbas, en Grècia.

tebejar vt. e vi. Faire venir tebés; venir tebés. Var.: **tebesir**.

tebés, esa adj. Caudet, tosc, foara frèi (Lucer.), tèbi. ◇ (fig.) Indiferent, despacionat.

tebesessa n.f. (occitan medieval) Tebesor.

tebesiment n.m. Accion de tebesir.

tebesir vi. e vt. Faire venir tebés; venir tebés. Var.: **tebesir**.

tebesor n.f. Estat de cen qu'es tebés. Var.: **tebesessa** (Lévy).

tèbi, tèbia adj. Tebés.

tebiament adv. D'un biais tebés.

tec n.f. inv. Tona d'd'equivalent carbon.

tèc n.m. (bot.) Aubre d'Àsia tropicala, que fornisse un boasc dur, de densitat mejana, imputrescible (Família dei verbenaceas).

teca n.f. Juèc esportiu que sembla lo base-ball.

technicolor n.m. (nom depauat) Tecnicolor.

tecnèci n.m. Element artificial (Tc) de n° atomic 43 e de massa atomica 98,90. Var.: **tecneti**. Sin.: **masuri**.

tecnème n.m. Element tecnic minimal, dins una estructura de produccion sociala.

tecneti n.m. Tecnèci.

tecnic, a adj. 1. Que pertòca la pràctica, lo gaudi dins una activitat, una disciplina: *Obratge tecnic*. ◇ *Ensenhament tecnic* ò *tecnic*, n.m.: Aqueu que dona una formacion professionala destinada ai mestiers de l'industria e dau comèrci. 2. Relatiu au foncionament d'una màquina: *Incident tecnic*. 3. Que pertòca li aplicacions de la conoissença scientifica: Lu progrès tecnics.

tecnica n.f. Lo tot dei procediments e dei metòdes d'un art, d'un mestier, d'una industria.

tecnicament adv. D'un biais tecnic.

tecnician, a n. 1. Persona que conoisce e practica una tecnica. 2. (Admin.) *Tecnician(a) de susfàcia*: Emplegat, emplegada que s'ocupa de netejar de bureus, de comèrcis, de luècs publics.

tecnician, a adj. Que relèva de la tecnica. Var.: **tecnicista**.

tecnicisar (-izar) vt. Donar un caractèr tecnic à. Var.: **tecnisar**.

tecnicisme n.m. Plaça demesurada de la tecnica dins la vida sociala: *Lo tecnicisme es una malautia de l'epòca modèrna*.

tecnicista adj. 1. Tecnician. 2. Partidari dau tecnicisme.

tecnicitat n.f. Caractèr de cen qu'es tecnic.

tecnicolor adj. Procediment de films en colors. Var.: **technicolor**.

tecnisar (-izar) vt. Tecnicisar (-izar).

tecnicocomercial, a adj. Si di d'un agent de servici de venda que possedisce de conoissenças techniqui sobre cen que vende. Var.: **tecnicocomerciau**.

tecnicocomerciau, ala adj. Tecnicocomercial.

tècno adj. *Música tècno* ò *tècno*, n.f. Genre de música electronica lo mai sovent compauada en home studio e reïnterpretada per de disc jockeys au cors de practicas festivi, qu'est sobretot una música de dança, per essença repetitiva.

tecnobureuocratic, a adj. Qu'a à l'encòup de caractèrs tecnics e bureuocratic.

tecnocràcia n.f. (sovent pej.) Sistema politic dins lo quau lu responsables politics son remplaçats per lu tecnicians e foncionaris dins la presa dei decisions.

tecnocrata n. Òme d'Estat ò aut foncionari que fa prevaler li consideracions tecniqi ò economiqui sobre lu factors umans.

tecnocratic, **a** adj. Relatiu à la tecnocràcia.

tecnocratisacion (-izacion) n.f. Accion de tecnocratisar.

tecnocratisar (-izar) vt. Donar un caractèr tecnocratic à.

tecnocratisme n.m. Comportament tecnocratic.

tecnoestructura n.f. Tecnoestructura.

tecnolatria n.f. Adoracion bòrnia de la tecnica, lo tot dei tecnicas e dei metòdes fondats sobre la conoissença scientifica, emplegats à la produccion, à la comunicacion, etc.

tecnologia n.f. 1. Estudi dei autís, màquinas, tecnicas emplegats dins l'industria. 2. Lo tot dei sabers e dei practicas, fondat sobre de principis scientifics, dins un camp tecnic. 3. Teoria generala dei tecnicas.

tecnologic, **a** adj. Relatiu à la tecnologia. ◇ (arts. contemp.) Que pilha coma materiaus de dispositius que vènon dei sciéncias aplicadi e dei tecnicas modèrni.

tecnologicament adv. Dau ponch de vista de la tecnologia: *Un país tecnologicament avançat.*

tecnologista n. Tecnològue, tecnològa.

tecnològue, òga n. Especialista de tecnologia. Sin.: **tecnologista**.

tecnopòli n.f. Zòna urbana que concentra d'activitats d'auta tecnologia.

tecnopòle n.m. Espaci dedicat ai auti tecnologies dins una aglomeracion que non es forçadament una tecnopòli.

tecnosciénça (-éncia) n.f. Evolucion actuala de la sciéncia, de mai en mai tecnica, que tende mai vèrs la dominacion dau monde que vèrs la sieu compresion.

tecnoestructura n.f. Grope de tecnicians qu'exercisson lo poder dins li grandi administracions, li grandi firmas, dins la societat modèrna. Var.: **tecnoestructura**.

tècola n.f. Tòca (d'un juèc). Sin.: **estigança**, **fin**, **prepaus**, **vista**. ◇ *Èstre à la tècola*: Èstre à la fin, à la sieu darriera extremitat.

tectibranc n.m. *Tectibrancs*: Òrdre de molluscs gastropòdes marins que possedisson una soleta branca laterala qu'un manteu protegisse.

tectita n.f. Fragment de ròca vitroa en forma de gota, que resulta versemblablement de la fusion de ròcas terrèstri projectadi dins l'atmosfèra sota l'impacte d'una meteorita pi retombadi à una granda distança.

tectogène, a adj. e n. Si di d'una zòna de fracha de la crosta terrèstra au fond de la quala si formeria una cadena de montanhas.

tectologia n.f. Branca de la morfologia que s'entrèva de l'estructura dei organismes.

tectonic, **a** adj. Relatiu à la tectonica.

tectonica n.f. Partida de la geologia qu'estúdia li desformacions dei terrens, sota l'efècte dei foarças intèrni, posteriorament à la sieu messa en plaça; lo tot d'aquesti desformacions: *Tectonica dei placas*. ◇ *Tectonica globala*: Geotectonica.

tectonofísica n.f. Sciéncia qu'estúdia li estructuras tectoniqui m'ai metòdes de la fisica.

tectritz adj. e n.f. Si di de la pluma de contorn que cuèrbe li alas dei passerons. Sin.: **pluma de cubertura**.

teddy bear n.m. Ors de ferpa.

te deum n.m. inv. (lat.) Imne de lauda e d'accion de gràcias de la Glèia catolica, que comença per lu mòts *Te Deum laudamus*, «Senhor, ti laudam».

tèdi n.m. Descoar, fastic, pena.

tediar vt. (*tèdi*, classic *tèdii*) Provocar, entirar lo tèdi. Sin.: **descorar**, **penar**, **fastigar**, **laguiar**. Var.: **atediar**.

tee n.m. (anglés) ['ti] 1. Au gòlf, cavilha fixada au soal que sièrve à reauçar la bala à la partença d'un trauç. 2. Au rugbi, sòcle que permete de reauçar lo balon per una transformacion ò una penalitat.

teenager n. (angl.) Adolescent.

tee-shirt n.m. Malheta de coton, dei mànegas corti, en forma de T. Var.: **t-shirt**. Sin.: **camïeta**.

tefillim n.m. Objècte format de bendas de cuer, que lu judieus poàrton à l'entorn dau coal quora recíton li sieu preguieras.

teflon n.m. (nom depauat) Matèria plastica fluorada que resistisse à la calor e à la corrosion.

teflonisar (-izar) vt. Recurbir de teflon.

teflonizat (-izat), ada adj. Recubèrt de teflon.

tefrita n.f. Ròca volcanica caracterisada per l'associacion dau plagioclase e d'un feldspatoïde.

tefroïta n.f. Silicat natural de manganèsi, de la familha dau peridòt.

tefrosia n.f. Planta leguminoa dei regions tropicali.

tegument n.m. 1. Lo tot dei teissuts que cuèrbon lo còrs dei animaues. ◇ (sobretot au pl.) La pèu de l'èstre uman. 2. (bot.) Envlopa de la grana.

tegumentari, ària adj. Dau tegument.

tèi n.m. Barron (molon d'arena). ◇ (mar.) Banc, lenga d'arena. Sin.: **sorràs**, **tinha**. Var.: **tes**: 1486 «... *laquala es venguda a travers a las tinhas...*» A.C.Arle.

teïèra n.f. Recipient dont si fa lo tè.

teïna n.f. Principal alcaloïde de la fuèlha de tè, identica à la cafeïna.

teïsme n.m. Abitudina de beure de quantitats excessivi de tè.

teïsme n.m. Doctrina qu'afirma l'existénça personala e unica d'un Dieu, causa dau monde.

teissària n.f. Establiment industrial dont si téisson d'estòfas. Sin.: **teissandaria**.

teissatge n.m. 1. Ensemble d'operacions que constituïsson la fabricacion dei teissuts. 2. Establiment industrial don si teisse. Var.: **teissadura**.

teissadura n.f. Teissatge.

teissèire, eiritz n. 1. Persona que fa de tissatge. 2. Obrier, mestierant que fabrica de teissuts à la man ò au mejan d'una màquina. Var.: **teissidor, teissier**. Sin.: **filatier**.

teissèire n.m. (ornit.) Passeron dei regions caudi, sonat ensinda en rason de la sieu abiletat à téisser un nido suspendut (Família dei plocèidats).

teissendaria n.f. 1. Profession d'aquelu que téisson, ò d'aquelu que vèndon lu obratges dei teissèires. 2. Teissaria. 3. Art dau passamanier e dau ribanier.

téisser vt. 1. Entrebescar, en seguissent una armadura donada, lu fieus de cadena (longuessa) e lu fieus de trama (larguessa) per faire un teissut. 2. Construire, dispauar en ret: *L'aranha teisse la sieu tela*. Var.: **teissir**.

teissedor n.m. Teissidor.

teissidor n.m. Teissèire. Var.: **teissedor**.

teissidura n.f. 1. Teissatge. 2. Textura.

teissier, a n. Teissèire.

teissir vt. (*teississi*) Téisser.

teissum n.m. Teissura.

teissura n.f. 1. Union ò entrebescament de fieus per formar un teissut. 2. Agençament e organisacion des compauantas d'una òbra literària ò artistica; textura. Var.: **teissum**.

teissuracion n.f. Texturacion.

teissurar vt. Texturar.

teissut n.m. 1. Materiau obtengut per l'assemblatge de fieus entrebescats. Sin.: **estòfa**. 2. Seguida complicada de cauas: *Un teissut de mençonégas*. Sin.: **sacatge de mençonégas**. 3. Ensemble d'elements que constituïsson un tot omogeneu: *Teissut social, associatiu*. Sin.: **malhum**. ret. ◇ *Teissut urban*: Disposicion de l'abitat e dei activitats dins una vila; reparticion dei vilas sus un territòri donat. ◇ *Teissut industrial*: Ensemble d'activitats industrials, en rapòrt mé l'espaci dins lo quau s'inscriu. 4. (istol.) Ensemble de cellulas qu'an la mema estructura e la mema foncion: *Teissut nerviós*.

teïsta adj. e n. De la doctrina dau teïsme; que n'es partidari.

tela n.f. 1. Teissut de l'armadura crosada mai simpla: *Tela de coton*. ◇ *Tela de sac*: Tela en estopa de lin ò de jute. ◇ *Tela de vela*: Tela en fieus de cànebe per la fabricacion de velas de naus, e per lu sacs atribuïts à cada nautor, per estremar lu sieu afaires. Sin.: **cotonina, velamus, velamo**. 2. Teissut sec e sarrat, que vau per la sieu resisença. ◇ *Tela de fond*: Tela sus la quala son representats lu darriers plans d'und còr de teatre; (fig.) Contèxte, quadre sus lo quau si destaca quauqua ren, si situon d'eveniments, etc. 3. Tela tenduda e alestida sus la quala si pinta; tableau pintat sus una tela. 4. Veladura d'una nau. Sin.: **vela, velatge**. 5. *Tela d'aranha*: Taranhina, telaranha, aranhada. 6. (liter.) *Cançons de tela*: Cançons que cantàvon li fremas que teissíon, à l'Atge Meján, dins lo Nòrd de França. 7. Membrana.

telada n.f. Contengut en tela d'un mestier de teissèire.

telamon n.m. Atlant.

telangiectasia n.f. Dilatacion dei vaisseus capillaris que forma de linhas rogi sus la pèu.

telaria n.f. Fàbrega, comèrci de tela.

telàs n.m. 1. Tela espessa per s'aparar dei tempèris, de la calor. 2. Pèça de tela destinada à l'aparament de divèrsi plantacions, per curbir de mèrc e divèrs materiaus. Sin.: **tenda, tendolet**.

telat, ada adj. Garnit de tela.

telatge n.m. Fond sus lo quau si destaca lo dessenh d'una dentela.

teleadministracion n.f. Presa de contraròtle à distança d'un computador e dau sieu sistema d'esplecha per administrar lo sistema (sauvagrada, messas à jorn dei logicials, etc.) e de reglar lu problemas aplicatius dei usanciers.

teleafichatge n.m. Afichatge comandat à distança, d'informacions d'actualitat immediata. Sin.: **teleplacatge, telecartelatge**.

telealarma n.f. Servici que permete, en addicionant un equipament particulier à un telefòne, de sonar rapidament lu secors.

teleassistença (-ència) n.f. Servici d'assistença à distança que permete à una persona que viu soleta d'èstre messa en relacion, per una simpla telefonada, mé de personas designadi ò un servici d'urgença.

telebanca n.f. Banca electronica.

telebotiga n.f. (anc.) Establiment comercial dont lo public si podia informar sus lu servicis de telecomunicacions e si procurar d'equipaments telefonics.

telecabina n.f. Teleferic m'un cable solet alestit per lo transpòrt de personas per pichini cabinas estacadi au cable à intervals reguliers.

telecardiòfòne n.m. Estetoscòpi microscopic provedit d'un amplificator electric, en usança per l'ensenhament de la medecina.

telecarta n.f. Carta à memòria, que s'emplegava per pagar li comunicacions dins li cabinas telefoniqui.

telecargament n.m. (inform.) Transferiment de programas ò de donadas au mejan d'una ret informatica.

telecargar vt. (*telecargui*) Operar un telecargament.

telecartelatge n.m. Teleafichatge.

telecínema n.m. Aparelh que permete de transformar en senhals de television lu imatges e lu sons d'un films.

teleclinomètre n.m. Dins un sondatge minier, aparelh que permete de mesurar l'inclinason e de transmetre à distança aquesta mesura dins la tòca d'evitar li deviacions.

telecomanda n.f. Accion de realisar à distança una manòbra quala que sigue: mecanisme, dispositiu qu'assegura aquesta accion: *La telecomanda dau televisor*.

telecomandar vt. 1. Comandar ò faire foncionar à distança mé l'ajuda d'una telecomanda. 2. Donar d'òrpdres, dirigir de luènh, sensa si manifestar.

telecomandat, ada adj. Que fonciona m'una telecomanda: *Un juguèt telecomandat*.

telecomunicacion n.f. Lo tot dei mejans de comunicacion à distança.

teleconferença (-éncia) n.f. Conferença dins la quala divèrs interlocutors situats dins diferents luècs son en contacte mé de mejans de telecomunicacion.

teleconselhier, a n. 1. Persona que tracta li telefonadas dau public. 2. Persona que fornisse una assisténcia telefonica à la pràctica d'una empresa.

teleconsultacion n.f. (med.) Consultacion facha à distança en emplegant la ret informatica.

telecòpia n.f. Procediment de telecomunicacion, qu'assòcia lo telefòne e la numerisacion d'imatge, que permete de transmetre un document. Sin.: **fax**.

telecopaire n.m. Aparelh per telecopiar.

telecopiar vt. (*telecòpi*, classic *telecòpi*) Mandar (un document) per telecòpia. Sin.: **faxar**.

telecran n.m. Ecran de television, espec. per una granda sala.

telecròmpa n.f. Programa de television que presenta directament ai telespectators d'articles per la venda.

teledeteccion n.f. Lo tot dei tecnicas utilizadi per determinar à distança li proprietats d'objèctes naturals ò artificials à partir dei raonaments qu'emèton ò remàndon.

telediafonia n.f. Mescla de sons transmés ai extremitats d'un circuit telefonic.

telediagnostic n.m. Diagnostic efectuat à distança gràcias à una telecomunicacion de paramètres quantifiabls.

teledifusar vt. Difusar per la television.

teledifusion n.f. Difusion per television.

teledistribucion n.f. Ret de television per abonament au mejan de cables. Sin.: **cablodistribucion**.

teledocumentacion n.f. Documentacion accessible à distança.

teledinamia n.f. Transmission de la foarça à distança, en particulier de la foarça electrica.

teledinamic, a adj. Pròpri à transmetre la foarça à distança: *Cables teledinamics*.

teledirigir vt. (*teledirigissi*) Dirigir à distança de veïcules terrèstres, navals ò aerencs, d'engenhers specials (missiles). Sin.: **teleguidar**.

teleenregistrament n.m. Enregistrament telematic.

teleensenhament n.m. Ensenhament à distança (per correspondéncia, ràdio, television, malhum informatic, etc.).

telescriptura n.f. Sistema que permete la transmission d'informacions grafiqui à flor e à mesura dau sieu traçat manescrich, e la reproduccion d'aquesto traçat sus un ekran ò un autre supoart.

teleestampaire n.m. Aparelh emetor e receptor de telegrafia, que compoarta un clavier alfanumeric per l'emission e qu'assegura à la recepcion l'impression de caractèrs. Var.: **teleïmprimèire**.

teleferic n.m. Mejan de transpoart de personas ò de mèrç, constituït per un cables portaire (ò de cables portaires) sus lo quau si desplaça lo carri que supoarta la cabina dei viatjaires ò la bena dei materiaus.

telefilm n.m. Film realisat especialament per la television.

telefonada n.f. Còup de telefòne.

telefonar vi. e vt. Comunicar, transmetre per telefòne.

telefonat, ada adj. (espòrts) Si di d'un còup, d'una accion tròup previsible ò fach tròup lentament per poder sorprendre l'adversari.

telefòne n.m. 1. Installacion de telefonia; ret telefonica. ◇ (fam.) *Telefòne arabe*: Transmission orala rapida d'una informacion. 2. Aparelh que permete de transmetre d'informacions per telefonia: *Telefòne fixe, mobile*. 3. (corrent) Telefonia.

telefonet n.m. Telefòne cellulari, telefòne mobile.

telefonía n.f. Sistema de telecomunicacion establít dins l'amira de transmetre la paraula. ◇ *Telefonia sensa fie*: Radiotelefonia.

telefoní, a adj. Qu'apartèn, si rapoarta au telefòne; que si fa per telefòne: *Una ret telefonica*.

telefonícamet adv. Per telefòne.

telefonista n. Persona encargada dau servici d'un telefòne, public ò privat.

telefotografia n.f. Tecnica de la fotografia dei subjèctes alunhats.

telegenía n.f. Qualitat d'una familha telegenica.

telegení, a adj. Que passa ben à la television, que li produe un efècte agradiu.

telegestion n.f. Mòde de gestion à distança de fichiers per lo biais dau teletractament.

telegrafe n.m. Aparelh ò organisme de telegrafia.

telegrafia n.f. Sistema de telecomunicacion dins lo quau li informacions transmessi son destinadi à èstre enregistradi à la recepcion sota forma d'un document grafic. ◇ (anc.) *Telegrafia sensa fie* (*T.S.F.*): Ràdio.

telegrafiar vt. e vi. (*telegrafi*, classic *telegràfi*) Transmetre, comunicar au mejan dau telegrafe.

telegráfí, a adj. 1. Relatiu au telegrafe; expedit pet telegrafe. 2. *Estile telegráfí*: Reduch à l'essencial, sensa gaire de tèrmes gramaticals.

telegráfícamet adv. Per telegrafe.

telegrafista n. Persona encargada de portar li despachas telegrafiqui.

telegrama n.m. Comunicacion, messatge transmés per telegrafia.

teleguidar vt. 1. Menar (ò pilotar) un engenh à distança. Sin.: **teledirigir**. 2. Inspirar, dirigir (quauqu'un, la sieu accion) per una influéncia oculta.

teleguidat, ada adj. Que fonciona au mejan d'un teleguidatge.

teleguidatge n.m. Comanda à distança dei movements d'un engenh dotat d'autonomia cinetica.

teleïmpression n.f. Impression à distança de messatges transmés sota forma numerisada au mejan de sistemas telematics. Sin.: **teletípi**.

teleïmprimèire n.m. Teleestampaire. Sin.: **teletípe**.

teleinformatica n.f. Informatica qu'emplega lu mejans dei telecomunicacions.

telejornal n.m. Jornal televisat. Var.: **telejornau**.
telejornau n.m. Telejornal.
telemantenença n.f. 1. Contraròtle à distança d'un sistema, via una ret de comunicacion (telefòne, Intranet ò Internet) per diagnosticar, gerir e reglar lu problemas ligats à la màquina, ai sieus periferics, à de problemas ligats au sieu sistema d'esplecha. 2. Mantenença d'un veïcule espacial au mejan de ligasons de telemesura ò de telecomanda. Sin.: **telemanteniment**.
telemanteniment n.m. Telemantenença.
telemanipulator n.m. Aparelh de manipulacion à distança.
telematic, a adj. De la telematica.
telematica n.f. Lo tot dei servicis informatics fornits au travèrs d'una ret de telecomunicacion.
telematisacion (-izacion) n.f. Accion de telematisar.
telematisar (-izar) vt. Dotar de mejans telematics.
telemecanic, a adj. De la telemecanica.
telemecanica n.f. Telecomanda dei mecanismes e dei màquinas.
telemecanician, a n. (anc.) Especialista dei telecomunicacions de l'armada de l'ària.
telemercat n.m. Metòde de distribucion que permete au client de causir dins una lista de referenças e de comandar à distança en emplegant li tecnicas de telecomunicacion.
telemessatjaria n.f. Messatjaria electronica.
telemesura n.f. Transmission à distança d'un senhal que poarta un resultat de mesura.
telemètre n.m. Aparelh de telemetria.
telemetria n.f. Mesura dei distanças per de procediments acostics, optics, radioelectrics, ò per reflexion d'un fais làser.
telemetrista n. Persona que fa de telemetria.
telencefal(e) n.m. Estructura nervioa de l'embrion, à partir de la quala si diferèncion lu emisfèrs cerebrals.
telenomia n.f. Teleonomia.
teleobjectiu n.m. Objectiu fotografic de distança focala lònca, m'un tiratge cort que lo rende compacte, emplegat per la fòto de luènh ò lo retrach.
teleologia n.f. (filos.) 1. Estudi dei tòcas, de la finalitat. 2. Doctrina que repaia sobre l'idea de finalitat.
teleologic, a adj. (filos.) Que pertòca la teleologia. Sin.: **finalista**.
teleonomia n.f. (filos.) Caractèr de la matèria viventa en tant que materialisa un projècte, una finalitat. Var.: **telenomia**.
teleoperator, tritz n. Persona qu'assegura d'accions comercials per telefòne per lo còmpte d'una empresa.
teleosaure n.m. Reptile fossile de l'èra segondària.
teleostean, a adj. *Teleosteans*: Superòrdre de peis ossós de la boca terminala, dei branquias recubèrti d'opercules, dei escalhas plati, de la nadarèla dorsala mé doi lòbes pariers ò sensa lòbes, coma esquasi toi lu peis actuals (carpa, trocha, sardina, merluça, etc.).
telepata adj. e n. Que practica la telepata.

telepatia n.f. Transmission de pensadas d'una persona à una altra sensa comunicacion per li vias sensoriali conoissudi.
telepatic, a adj. Relatiu à la telepata.
teleplacatge n.m. Teleafichatge.
teleponchatge n.m. Dispositiu que permete lo ponchatge à distança dei canons d'una nau de guèrra à partir d'un poaste central de tir.
telequinesia n.f. En parapsicologia, movement espontaneu d'objèctes sensa l'intervencion d'una foarça ni d'una energia observabla.
teleradar n.m. Emplec combinat dau radar e de la television, que sièrve alora per emetre ò reçaupre un imatge radar.
teleràdio n.f. Teleradiografia.
teleradiografia n.f. Radiografia practicada en plaçant l'ampola à rais X luènh dau subjècte (de 2 à 3 m), cen que suprimisse la desformacion conica de l'imatge. Abrev.: **teleràdio**.
telereglatge n.m. Dispositiu que permete lo reglatge à distança de màquinas ò d'aparelhs.
telereportaire, airtiz n. Jornalista que fa de reportatges per la television. Var.: **telereporter**.
telereportatge n.m. Reportatge televisat.
telereporter n. (angl.) Telereportaire.
teleruptor n.m. Aparelh comandat à distança per d'impulsions electriqui qu'una duèrbe de contactes mentre la seguenta juèga lo ròtle invèrse.
telescòpi n.m. Instrument d'observacion astronomica que lo sieu objectiu es un miralh concau.
telescopic, a adj. 1. Fach au mejan d'un telescòpi. 2. Si di d'un objècte que lu sieus elements s'inscrisson e si desplaçon un dins l'autre.
telescriptor n.m. Aparelh que permete d'escriure à distança per un procediment quau que sigue.
telesèti n.m. Teleferic m'un cable unic sensa fin, au llong dau quau son repartits de sètis tengut per de suspendas.
telesenhalisacion (-izacion) n.f. Transmission à distança de senhals relatius au foncionament d'aparelhs automatics, per cable electric ò optic ò per via hertziana; dispositiu que permete aquesta transmission.
telespectator, tritz n. Persona que regarja la television.
telesquí n.m. Aparelh m'un cable que permete de tractar lu esquilhaire e lu faguent esquilhar sus lu sieus esquís, per puar en cima d'una penda. Sin.: **remontapenda**.
telestesia n.f. (psicol.) Percepcion à distança d'un fenomène non accessible per de vias sensoriali.
telesurvelhança n.f. Telesusvelhança.
telesusvelhança n.f. Susvelhança à distança au mejan de càmeras e de mejans de comunicacion. Var.: **telesurvelhança**. Sin.: **teleproteccion**.
teleta n.m. 1. (med.) Cataracta. 2. (anat.) Esofague.
teletèxto n.m. Procediment de comunicacion que permete l'afichatge de tèxtos ò de grafismes à partir d'un senhal de television ò d'una linha telefonica.

teletipe n. Teleïmprimèire.
teletipia n.f. Teleïmpression.
teletoxia n.f. Emission dins lo mitan ambient, per divers organismes, de substànças qu'an una accion generalament nociva sobre d'organismes vesins.
teletrabalh n.m. Teletravallh.
teletrabalhaire, airitz n. Teletravalhaire.
teletraballar vi. Teletravalhar.
teletractament n.m. Mòde de tractament dins lo quau li donadas son emessi ò reçaupudi per de terminals alunhats dau computador.
teletransmission n.f. Transmission de senhals à distança m'ai mejans tecnicos apropiats.
teletravallh n.m. Organizacion descentralisada dau trabalh, dins la quala lo travailhaire òbra à distança, mé l'ajuda dei mejans de comunicacion (malhum internet, etc.). Var.: **teletrabalh**.
teletravalhaire, airitz n. Persona que teletravalha. Sin.: **teletrabalhaire**.
teletravalhar vi. Travalhar en teletravallh. Sin.: **teletraballar**.
teleutospòra n.f. Una dei formas d'espòras dau rovilh dau blat.
televisar vt. Transmetre per television.
televisat, ada adj. Transmés per television.
television n.f. 1. Transmission, per cable, per ondas radioelectricas, d'imatges que poàdon èstre reproduchs sus un ecran à flor e à mesura de la sieu recepcion ò enregistrats en vista d'una reproduccion ulteriora. 2. Lo tot dei servicis qu'asseguron aquesta transmission de programas, de reportatges: *La television publica*. 3. *Television per cable*: Teledifusion. 4. (fam. e abusi) Televisor.
televisiu, iva adj. Televisual.
televisor n.m. Aparelh que permete de vèire la television.
televisual, a adj. Relatiu à la television coma mejan d'expression. Var.: **televisuau, televisiu**.
televisuau, ala adj. Televisual.
telèx n.m. (anc.) Servicis telegrafic que permete ai sieu abonats d'escambiar de messatges en emplegant de teleïmprimèires.
telexar vt. (*telèxi*) Transmetre per telèx.
telexista n. Persona encargada d'assegurar de comunicacions per telèx.
telh n.m. 1. Aubre sovent plantat dins lu pargues e dins li avengudas, que fornisse un boasc blanc, que si travailha facilament, que li sieu flors odoranti dónon una infusion sudorifica e calmanta (Aut de 25 à 30 m, familha dei tiliaceas). 2. Infusion facha m'ai fuèlhas de telh. Var.: **tilhul** (fr.).
telha n.f. 1. Escòrça dau pen dau cànebe. 2. Libèr dau telh.
telhaira n.f. Màquina per telhar.
telhaire n.m. Persona que telha.

telhar vt. Batre ò chaplar una planta textila, lo sieu pen, per n'en rompre li partidas linhoi.
telhatge n.m. Accion, biais de telhar.
telier n.m. Màquina per tèisser, encastre que sièrve à tèisser.
tell (arqueol.) Coala artificiala formada per li roïnas sobrepaudi d'una vila anciana, au Prèoche Orient.
telliera n.m. Format de papier de 34 x 44 cm.
tellurat n.m. (quim.) Sau de l'acide telluric.
telluri n.m. Non-metal d'un blanc blavastre, lamellós e fragile, de densitat 6,2, que fonde à 452°C; element (Te) de n° atomic 52 e de massa atomica 127,60.
tellurian, a adj. Que pertòca la Tèrra. Var.: **telluric**.
telluric, a adj. Que pertòca la Tèrra. ◇ *Planeta tellurica*: Planeta densa, de talha mejana e dotada d'un soal, que la Tèrra n'es lo prototipe (Mercuri, Vènus, la Tèrra, Mart). Var.: **tellurian**.
telluric, a adj. (quim.) Si di de l'anidride TeO₃, e de l'acide correspondent.
telluridric adj. m. Si di de l'acide H₂Te, gas toxic incolòre.
telluromètre n.m. Aparelh que mesura la valor de resença dei presas de tèrra.
tellurós, oa adj. Si di de l'anidride TeO₂, e de l'acide correspondent.
tellurur(e) n.m. (quim.) Combinason dau telluri m'un autre element.
telofasa n.f. Darriera fasa de la mitòsi cellulària, pendent la quala si constituïsson lu nucleus dei cellulas filhas e si forma una membrana nòva.
teleleccitic, a adj. (biol.) Si di de l'òu caracterisat per un volume de vitellus considerable (cefalopòdes, reptiles, peis, aucus).
telomèr n.m. Region autament repetitiva, doncas a priori non codificanta, d'ADN à l'extremitat d'un cromosòma.
telson n.m. (zool.) Darrier aneu de l'abdomèn dei artropòdes.
tema n.m. 1. Subjècte, idea sobre lu quaus poàrton una reflexion, un discors, una òbra, à l'entorn dei quaus s'organisa una accion. Sin.: **argument, prepaus, postulat, question**. 2. (ling.) Tèrme de la frasa (*sintagma nominal*) que designa l'èstre ò la caua que s'en parla (per op. à *predicat*). 3. (mús.) Fragment melodic ò ritmic sobre lo quau es bastida una òbra musicala. 4. (astrol.) *Tema astral*: Representacion simbolica de l'estat dau ceu (*aspècte*) au moment de la naissença de quauqu'un. 5. (mil.) *Tema tactic*: Situacion que sièrve de cadre à un estudi tactic. 6. Exercici d'escòla que consistisse à tradurre un tèxto dins una altra lenga; lo tèxto ensinda traduch: *Tema latin*. 7. (ling.) Partida dau mòt que demòra invariabla, que comprèn un radical e una vocala tematica, e à la quala s'ajúston li desinenças.
tematic, a adj. 1. Relatiu à un tema; que s'organisa à l'entorn d'un tema: *Enciclopedia tematica*. ◇ *Critica tematica*: Estudi critic dei temas constants d'una òbra ò d'un escrivan. 2. (mús.) Relatiu ai temas musicals. 3.

(ling.) Relatiu au tema dei mòts. ◇ *Vocala tematica*: Morfema que si plaça just après lo radical lexical, coma lo *a* dei vèrbos dau promier grope, lo *i* dei vèrbos dau segond grope, etc.

tematica n.f. Lo tot dei temas desvolopat per un escrivan, una escòla, etc.

temença n.f. Crenta, temor, paur.

tement, a adj. Temorós.

témer vt. Crénher. Sin.: **crentar, aver crenta**.

temerari, ària adj. 1. Qu'es ardit au poch d'agir sensa tenir còmpte dau perill. 2. Que l'inspira una audàcia extrèma. ◇ *Jutjament temerari*: Portat à la leugiera e sensa pròvas sufisenti. Sin.: **afrontós, audaciós, valent, intrepide, imprudent, azardier, azardós**.

temerariament adv. Embé temeritat. Sin.: **azardosament, imprudentament, afrontosament**.

temeritat n.f. Ardidessa imprudenta e presumptuosa. Sin.: **intrepiditat, audàcia, imprudència**.

temor n.f. Timor.

temorós, oa adj. Timide, crentós, aprensiu, crentiu, timorat.. Var.: **temós**. Sin.: **crenhent**.

temorosament adv. Embé temor. Sin.: **crentosament**.

temós, oa adj. Temorós.

tempàs n.m. Marrit temps. Sin.: **tempèri**.

tempe n.m. Partida laterala de la tèsta, compresa entre l'uèlh, l'aurelha e la gauta. Sin.: **pols**.

temperament n.m. 1. Lo tot dei disposicions fisiqui innadi d'un individú e que determinerion lo sieu caractèr: *Un temperament violent*. Sin.: **natura**. ◇ *Aver de temperament*: Aver una foarta personalitat; èstre portat ai plasers sexuals. 2. (mús.) *Temperament egal*: Sistema musical que partisse l'octava en dotze miègs tons egals; dins lo *temperament inegal*, lu miègs tons non an toi la mema valor. 3. *Venda à temperament*: Venda dins la quala lo crompaire paga en un nombre donat de versaments.

temperança n.f. 1. Una dei quatre vertuts morali, dichis *vertuts cardinali*, que disciplina lu desirs e li passions de l'èstre uman. Sin.: **moderacion, retenguda, sobrietat**. 2. Sobrietat dins l'usatge dei bevendas alcolisadi, dei aliments. ◇ (anc.) *Societat de temperança*: Associacion per combatre l'usatge de l'alcol.

temperant, a adj. Que manifestà de temperança. Sin.: **moderat, sòbri, mesurat**.

temperar vt. (*tempèri*) (lit.) Diminuir l'excès de quauqua ren; moderar: *Deuries temperar lo tieu entusiasme*. Sin.: **assuaudar, apagar, adocir, asserenar, moderar, mesurar**. ◆ **si temperar** v.pr. Si moderar.

temperat, ada adj. 1. Ni troup caud, ni troup frèi: *Clima temperat*. Sin.: **moderat, mesurat, assuaudat, apagat, asserenat, adocit**. 2. (mús.) Si di d'un instrument dins lo quau l'espaci entre lu miègs tons es normalisat e egalisat.

temperatura n.f. 1. Grandor fisica que caracterisa d'un biais objectiu la sensacion subjectiva de calor ò de frèi laissada per lo contacte d'un còrs. ◇ *Temperatura absoluta*: Grandor definida per de consideracions teoriqui de termodinamica ò de mecanica estadistica, practicament egala à la temperatura centesimala majorada de 273,15 grs. 2. Estat atmosferic de l'ària dau ponch de vista de la sieu accion sobre lu noastres organes; gra de frèi ò de calor. 3. Fèbre: *Aver de temperatura*. 4. *Temperatura dei colors*: Tèrme que definisse la color espectrala d'una lutz. Es definida en gras absoluts, ò gras Kelvin. La lutz solària jonhe 5500° K. À miègjorn, en li noastri encontradas mediterranenqui, jonhe 2000° K.

tempèri n.m. Tempàs, marrit temps.

tempèsta n.f. 1. Violenta perturbacion atmosferica, sus tèrra ò sus la mar. Sin.: **auratge, revolumada, bofania, temporau, chavanassa**. 3. Explosion subita e violenta de quauqua ren. 3. Violenta agitacion dins un grope, un país: *Una tempèsta politica*.

tempestar vt. (*tempèsti*) Assautar, importunar per troup d'insistença: *Tempestar de questions*. ◆ vi. Manifestar dubertament e aut e foart lo sieu maucontentament; fulminar. Sin.: **sacrejar**.

tempestós, oa adj. Que la tempèsta agita: *Una mar tempestoa*.

tempestosament adv. D'un biais tempestós.

tempier n.m. Pluèis persistenti.

templari n.m. Templier.

temple n.m. 1. Edifici consacrat au culte d'una divinitat: *Lu temples grècs*.

templeta n.f. Pichina motladura plata.

templier n.m. Cavalier de l'òrdre dau Temple. Var.: **templari**.

templon n.m. Pichina pinha que lo teissier emplega per aumentar la larguesa de la sieu tela.

tempo n.m. (it.) 1. (mús.) Notacion dei diferents movements dins lu quaus es escrich ò executat un tròç. ◇ *A tempo*: Indicacion musicala qu'invita à repillar lo movement inicial après un ralenti ò una acceleracion. 2. (mús.) Velocitat d'execucion d'una òbra. 3. (lit.) Ritme de debanament d'una accion.

tempona n.f. Tampona.

tempòra n.f. Temps, sason. ◇ *Li Quatre Tempòras*: Dins lo calendier liturgic catolic, temps de dejuni au començament de caduna dei quatre sasons.

temporal, a adj. Relatiu ai tempes. ◇ (anat.) *Lòbe temporal dau cervèu*: Partida mejana e inferiora de cadun dei emisfèrs cerebrals, que juèga un ròtle important dins l'integracion dei sensacions auditivi e dins lo lengatge. Var.: **temporau**.

temporal n.m. Oàs dau crani situat dins la region dau tempe. Var.: **temporau**.

temporal, a adj. 1. Que si debana dins lo temps (per op. à *etèrne*). 2. Que pertòca li cauas materiali (per op. à *espiritual*). ◇ *Poder temporal*: Poder dei papas en tant que sobeirans dau sieu territòri. 3. Que pertòca ò indica lo temps: *Subordenada temporal*. 4. (telecom.)

Commutacion temporal: Commutacion automatica de natura informatica, sensa establiment de contactes fisics. Var.: **temporau**.

temporal n.m. Chavana, auratge.

temporal n.m. (dr. can.) Lo tot dei bens qu'apartèn on à una glèia ò à una comunautat religioa. Var.: **temporau**.

temporalament adv. Dau ponch de vista temporal.

temporalitat n.f. Caractèr de cen qu'existisse dins lo temps.

temporari, ària adj. 1. Momentaneu, provisòri, que dura gaire de temps. 2. Interimari: *Entrepresa de trabalh temporari*.

temporariament adv. D'un biais temporari.

temporau, ala adj. Temporal.

temporejar vi. Temporisar.

temporisacion (-izacion) n.f. Fach de temporisar; retard volontariament portat à una decision, una accion. Var.: **temporisament**. Sin.: **alòngui, alongatge**.

temporisador (-izador) n.m. Temporisator. Var.: **temporisaire**. Sin.: **alongaire, atermenaire**.

temporisaire (-izaire), airtiz adj. Que temporisat. Var.: **temporisator**.

temporisament (-izament) n.m. Temporisacion.

temporisar (-izar) vi. Diferir una accion dins l'esperança d'una oportunitat melhora, retardar quauqua ren, lo remetre à plus tardi. Var.: **temporejar, ganhar de temps, longuejar, alongar, asperar, atermenar**.

temporisator (-izator), tritz adj. Temporisaire.

temporisator (-izator) n.m. Aparelh qu'introdue intencionalament un interval de temps entre lo començament e la fin dau foncionament d'un dispositiu electric. Var.: **temporisador**.

tempra n.f. Trempa, trempatge.

temprar vt. Trempar.

temps n.m. 1. Nocion fundamentala conceputa coma un mitan infinit dins lo quau vènon un après l'autre lu eveniments e considerada sovent coma una foarça qu'agisse sus lo monde, lu èstres: *Lo temps e l'espaci, la fuga dau temps*. Sin.: **durada; periòde, lapse, epòca, cicle, temporada**. 2. (fis.) Aquesto mitan, concebut coma una dimension de l'Univèrs susceptible de mesuras. ◇ *Temps atomic internacional (T.A.I.)*: Escala de temps que lo Bureu internacional de l'ora establisce sus la basa de donadas que li fornisson un ensèm de relòtges atomics. ◇ (astron.) *Temps sideral (en un luèc donat)*: Escala de temps fondada sobre l'angle orari dau ponch vernal. ◇ *Temps solari vèr (en un luèc donat)*: Escala de temps fondada sobre l'angle orari dau centre dau Soleu. ◇ *Temps solari mejan*: Temps solari vèr, sensa li sieu inegalitats seculari ni periodiqui: *Lo temps mejan si còmpta de 0 à 24 oras à partir de miègjorn*. ◇ *Temps civil*: Temps solari mejan aumentat de 12 oras. ◇ *Temps universal*: Temps civil de Greenwich (Anglatèrra). Abrev.: **UT**. ◇ *Temps universal coordinat*: Escala de temps que difuson lu senhals oraris. Abrev.: **UTC**. 3. *Temps legal*: Ora legala. 4. Durada considerada coma una quantitat mesurable: *Quant de temps avèm per aqueu*

travanh? ◇ *Aver lo temps de*: Dispauar dau temps necessari per faire quauqua ren. Sin.: **aver lèser**. ◇ *Ganhar de temps*: Temporisar, retardar la seguida dei eveniments. ◇ *Perdre de (lo sieu) temps*: Lo degalhar inutilament, en particular à ren faire. 5. Caduna dei fasas successivi d'una operacion, d'una accion. 6. (coregr.) Moment d'elevacion; una dei fasas de la descomposicion d'un pas; pas que si descompaua en diferents movements. 7. (mús.) Division de la mesura: *Mesura de 2, 3, 4 temps*. 8. (inform.) *Temps d'accès*: Temps que s'escorre entre lo lançament d'una operacion de recèrca e l'obtencion de la promiera informacion cercada. ◇ *Temps partatjat ò partatge de temps*: Tecnica d'utilisacion simultanea d'un computador à partir de diferents terminals, m'un periòde acordat à cada usancier. ◇ *Temps real*: Mòde de tractament que permete l'admission de donadas à un instant quau que sigue e l'elaboracion immediata dei resultats. 9. (premsa) *Temps d'antena*: Durada determinada d'emissions de ràdio ò de television difusadi dins lo quadre de la programacion. 10. (sociol.) *Temps causit*: Travalh m'un orari variable (temps parcial, orari à la carta, etc.). ◇ *Temps parcial*: Temps de trabalh inferior à la durada setmaniera legala. 11. (espòrts) Durada cronometrada d'una partida, d'una corsa, etc. 12. Moment, epòca qu'ocupa una plaça determinada dins la seguida dei eveniments ò que quauqua ren caracteriza. Sin.: **beu temps li a, un còup èra, autres còups**. ◇ *Dins lo temps, dins un temps, d'un temps*: Dins lo passat. ◇ *Passar lo (lo sieu) temps à*: L'emplegar à. ◇ *Aver fach lo sieu temps*: Èstre despasse, passat de mòda. ◇ *Èstre dau sieu temps, viure m'au sieu temps*: Viure, pensar, agir en conformitat m'ai ideas de la sieu epòca. 13. *Faire lo sieu temps*: Faire lo sieu servici militar. 14. (ling.) Categoria gramaticala de la localisacion dins lo temps (present, passat, futur), que s'exprimisce per la modificacion dei formas verbali; caduna dei serias verbali personali de la conjugason. 15. Estat de l'atmosphèra dins un luèc e un moment donats. ◇ *Gròs temps*: Tempèsta. Sin.: **marrit temps, chavana, tempier**. 16. *À temps*: Au moment que convèn, pas tròup tardi. Sin.: **just**: *Es arribat just!* ◇ *Avant lo temps*: Tròup leu. Sin.: **tròup d'ora**. ◇ *Dins lo meme temps, en meme temps*: Dins lo meme instant, simultaneament; à l'encòup. ◇ *De tot temps*: Totjorn.

temptable, a adj. Que pòu estar temptat.

temptacion n.f. 1. Atirança vèrs quauqua ren qu'es enebit per una lèi morala ò religioa; incitacion au pecat ò à la rebellion còtra li lèi divini. 2. Tot cen que tempta, atira, incita à quauqua ren, crea lo desidèri: *Resistir à la temptacion de beure*.

temptant, a adj. Que dona enveja, que tempta: *Una proposicion temptanta*. Sin.: **temptareu**.

temptar vt. 1. Entreprendre, mé l'intencion de la menar à boana fin, una accion que la sieu capitada non es segura. 2. Si prepauar de faire quauqua ren d'ardit ò de dificile: *Temptar una operacion riscada*. ◇ (lit.) *Temptar Dieu*: Entreprendre quauqua ren en dessobre dei foarças umani. ◇ *Temptar lo diau*: Pilhar de gròs riscs. 3. Incitar quauqu'un à faire lo mau, en desvelhant lo sieu

desir. 4. Excitar lo desir de quauqu'un, lo sieu interès, li agradar totplen: *Aquela pissaladiera mi tempta.*

temptareu, ela adj. Temptant.

temptatiu, iva adj. Temptator.

temptativa n.f. 1. Accion per la quala quauqu'un s'esfòrça d'obtenir un resultat donat. Sin.: **assage**. 2. (dr.) Començament d'execucion d'una infraccion.

temptator, tritz adj. e n. Que tempta, que cerca à sedurre. Var.: **temptatiu**.

ten. (mús.) Abreviacion per *tenuto*.

tenable, a adj. (Sobretot emplegat dins de frasas *negativi*) *Que non si pòu suportar: Aquela situacion non es tenabla.*

tenaç, a adj. 1. Qu'aderisse fortament: La pega es tença. Sin.: **pegós**. 2. (tecn.) Que resistisse à la rompedura: *Un metal tenaç*. 3. (fig.) Que s'estaca fortament ai sieu opinions, ai sieu ideas, ai sieu decisions: *Una persona tenaç*. Sin.: **testard, entestardit, tèsta dura**. 4. (fig.) Que si pòu dificilament combatre: *Una abituda tenaç*.

tenaçament adv. Embé tenacitat.

tenacitat n.f. Caractèr tenaç.

tenalha(s) n.f. Estenalha(s).

tenalhament n.m. (lit.) Accion de tenalhar.

tenalhar vt. 1. Torturar en peçugant au mejan de tenalhas. 2. (fig.) Tormentar, supliciar, faire patir crudelament. Var.: **estenalhar**.

tenca n.f. Peis ciprinidat, preat per la sieu carn, que li agràdon lu fonds betós dei estanhs.

tench, a adj. (participi passat dau vèrbo *ténher*) Qu'a recevut una tenchura: *Un teissut de coton tench*.

tencha n.f. 1. Color obtenguda en mesclant diferenti colors. 2. Aparença leugiera; pichina dòsi: *Ajustar un leugiera tencha d'umor*. 3. Preparacion colorada liquida ò pastoa que sièrve per escriure, estampar, etc. ◇ *Tencha de China*: Composicion (negre de fum, gelatina, e canfre) que s'emplega per lo dessenh. ◇ *Tencha simpatica*: Tencha incolòra qu'apareisse sus lo papier sota l'accion de divèrs produchs quimics ò de la calor. ◇ Liquide negre e espés que secrèton d'unu cefalopòdes en cas de perilh, que li permete de trebolhar l'aiga e d'escondre la sieu fuga.

tenchura n.f. 1. Accion de ténher. Var.: **tenhidura**. 2. Liquide que contèn una matèria coloranta en dissolucion, per colorir lu teissuts ò lu bèrris. 3. (farm.) Alcòl ò etèr cargat dei principis actius d'una substança: *Tenchura d'iòde*.

tenchurar vt. Ténher.

tenchuraria n.f. 1. Industria de la tenchura. 2. Establiment ò botiga que reçaup lu vestits, lu teissuts que dévon èstre netejat ò ténchs.

tenchurial, a adj. Tintorial. Var.: **tenchuriau**.

tenchuriau, ala adj. Tenchurial.

tenchurier, a n. 1. Persona que tèn una tenchuraria: *Mèstre Gag èra finda conoissut coma tenchurier*. 2. Industrial de la tenchuraria.

tençon n.f. (liter.) Genre dialogat de la poesia medievals, dins la quala si debate d'un subjècte donat.

tençonar vt. (arc.) Contestar una poesia.

tenda n.f. 1. Sosta portadissa desmontabla, de tela sarrada, que si dreïça defoara. Sin.: **telàs**. 2. (cir.) *Tenda d'oxigène*: Parets plastiqui transparenti destinadi à isolar lo malaut de l'atmosphèra principala per lo sotametre à l'accion de l'oxigène pur. 3. Rideu de teatre. 4. (mar.) Tela enquitranada que sièrve de sosta sus una nau. ◇ Tela de proteccion que sièrve per envelopar li velas. ◇ Tela de galèras.: «1446 ... *Duas tendas de cotonina...*» A.D.

tendaria n.f. À la caça, lo tot dei lecas per agantar lu aueus de passatge.

tendasc, a adj. e n. De Tenda.

tendau n.m. (mar.) Cubèrta de lana espessa pauada sus la flecha per aparar lo darrier dau casteu de popa d'una galèra còtra li ardors dau soleu e còtra lu tempèris. 1469: «...*per la tara del drap roge que fon mes a la popa de la galeota per tendal...*» A.C. Arles.

tendèia n.f. Pèças metalliqui que perméton de reglar l'inclinacion de l'alamon sus un araire.

tendèire n.m. 1. Corrèia elastica que sièrve per mantenir quauqua ren en plaça. Sin.: **tensor**. 2. Aparelh que sièrve à tendre una corrèia, una coarda, un fièu metallic, un fièu textile, etc. 3. (text.) Lònga pèrtega sus la quala s'estendíon lu estòfas per li faire secar.

tendèire, eiritz n. Persona que tende.

tendeiròla n.f. 1. Pichina tenda. 2. (mar.) Mena de pichina tenda, de pèça d'estòfa destinada à protegir una embarcacion dei rais dau soleu. 3. (autom.) Pèça de tela ò de cuer destinada à protegir li plaças exteriori d'un copat.

tendelet n.m. Cubèrta d'estòfa de lana qu'apara la garida. Var.: **tendolet**.

tendença (-éncia) n.f. 1. Fòrça qu'orienta quauqu'un vèrs d'uni tòcas. Sin.: **propension, aclinament, predisposicion, preferença, orientacion**. ◇ (psicol.) Disposicion à respoandre per d'unu comportaments à de situacions determinadi. 2. Orientacion particuliera de quauqua ren, d'un movement politic, d'un fenomène economic, etc.: *Li grandi tendenças de la mòda*. 3. Fraccion organizada d'un movement sindical ò politic. 4. *Procès de tendença*: Procès fach non per cen qu'es dich expressament ma per li ideas suggeridi; procès d'intencion.

tendencial, a adj. Qu'indica una tendença: *Una aumentacion tendenciala dau prètz de l'essença*. Var.: **tendenciau**.

tendenciau, ala adj. Tendencial.

tendenciós, oa adj. (pej.) Que marca una intencion secreta, una volontat d'impauar una opinion.

tendenciosament adv. D'un biais tendenciós.

tendèr n.m. 1. Veïcule plaçat immediatament darrier una locomotiva à vapor e que contèn l'aiga e lo combustible necessariis à la màquina. 2. Nau annèxa d'una plataforma de foratge en mar.

tendina n.f. 1. Cortina. 2. Rideu de teatre. 3. Pèça metallica que permete de reglar l'autessa de l'araire.

tendiniti n.f. (med.) Inflamacion d'un tendon. Sin.: **tenoniti**.

tendinos, oa adj. De la natura dei tendons. ◇ *Carn tendinoa*: Que contèn de fibras duri.

tendolet n.m. Tenda foarça leugiera; tendelet.

tendon n.m. Partida fina, constituïda de fibras conjontivi, per la quala un musclet s'inscrisse sus un oàs.

tendrament adv. Embé tendressa.

tendre, a adj. 1. Que si pòu talhar, mastegar facilament: *De carn tendra*. Sin.: **mofle**. ◇ *Color tendra*: Color clara e delicada. 2. Afectuós, que manifestà d'amor, d'amistat: *De paraulas tendri*. ◇ *Non èstre tendre mé quauqu'un*: Èstre sevèr. 3. *Atge tendre, tendra enfança*: Pichina enfança, promiera joïnessa. ◆ n. Persona afectuosa, que s'esmòu facilament.

tendre vt. 1. Tirar e tenir dins un estat d'alongament: *Tendre una coarda*. Sin.: **tesar, atesar, tibar, estirar, bendar**. 2. *Tendre una leca*: La dispauar per agantar de sauvatgina. Sin.: **calar**. ◇ (fig.) Temptar d'enganar quauqu'un. 3. Avançar, portar en avant: *Tendre la man*. Sin.: **poàrger, parar, tesar**. 4. Curbir d'una tapissaria, d'una estòfa. ◆ vt. ind. (à, vèrs) 1. Aver per tòca, si dirigir vèrs: *Tendre à la perfeccion*. 2. (mat) Tendre vèrs: *Aver per limit*.

tendre n.m. (lit.) *Carta dau Tendre*: Carta d'un país allegoric, lo país dau Tendre, dont madomaisèla de Scudéry e lu escrivans à l'entorn d'ela avíon imaginat lu divèrs camins de l'amor.

tendres(s)a n.f. Sentiment tendre, d'amistat, d'amor, que si manifestà per de paraulas, de gèsts doç e d'atencions delicadi. Sin.: **doçor, sensibilitat**.

tendret, a adj. Doç.

tendretat n.f. Qualitat d'una carn tendra.

tendrin, a adj. (anc. e fam.) Joventa.

tendron n.m. 1. Partida dau bòu e dau vedeu que comprèn lu cartilages que prolòngon li coastas flotanti. 2. (anc. e fam.) Joventa.

tendut, uda adj. 1. Sotamés à una tension, à una traccion. (mil.) 2. Preocupat, dins un estat de granda tension psiquica. ◇ *Esperit tendut*: Fortament aplicat. ◇ *Situacion tenduda*: Critica. ◇ *Relacion tenduda*: Dificila, que s'es degalhada. 3. *Tir tendut*: Tir plonjant dins lo quau s'emplega la porcion iniciala de la trajectòria, vesina de la drecha. Sin.: **tir tesat**.

tenèbras n.f. pl. 1. (lit.) Obscuritat profunda. Sin.: **fosc, sorniera, tenebror, sornura**. Var.: **tenibras**: *La cima dau Tenibras, en valada de Tinèia auta*. 2. *L'àngel, lo prince, l'esperit dei tenèbras*: Lo demon. ◇ *L'empèri dei tenèbras*: L'infèrn. ◇ (lit.) Ignorança, incertituda.

tenebrescença (-ència) n.f. Perda de luminositat, de coloracion d'uni substanças quora son sotamessi à d'uni radiacions. Contr.: **luminescença**.

tenebrescent, a adj. Que presenta lo fenomène de tenebrescença.

tenebrion n.m. Insècte coleoptèr d'un longuessa de 15 mm, brun escur, que viu dins li fornarias, que la sieu larva es dicha *vèrp de farina*. Sin.: **càmola, panceròla**.

tenebrionidat n.m. *Tenebrionidats*: Família d'artropòdes que contèn de coleoptèrs e lu vèrps de farina.

tenebror n.f. Tenèbras profundis.

tenebrós, oa adj. 1. (lit.) Qu'es dins li tenèbras, dins l'obscuritat. Sin.: **ombrós, fosc, solombrós, sorne, negre**, (fig.) **solombrut**. 2. (lit.) Escur, que si capisse dificilament.

tenebrosament adv. D'un biais tenebrós. Sin.: **sornarudament**.

tenement n.m. 1. (feud.) Tenença. 2. Proprietat fonsiera; ben, tèrra, especialament agricòla, viticòla. Var.: **teniment**. Sin.: **mas, domeni, proprietat, campanha**.

tenença (-ència) n.f. (feud.) 1. Movença, dependença, en regime feudal. 2. Tèrra concedida à un vassal ò un tenencier non nòble per un senhor à títol de solet gaudiment, en principi precari ma, en realitat, ereditari. Var.: **tenement**.

tenencier, a n. 1. Persona que dirigisse una maion de juèc, una ostalaria, etc. 2. (feud.) Persona qu'aví la carga d'una tenença.

tenent, a adj. Que tèn en permanença à altra cauca: *Camia dau coal tenent*.

tenent n.m. 1. Persona que sostèn, apra activament quauqu'un, una idea, una doctrina: *Es un tenent dau liberalisme*. Sin.: **apòstol, avocat, campion, partidari, mantènire**. 2. *Tenent dau títol*: Dins un espòrt ò un juèc, equipa ò concurrent que detèn un títol, per oposicion ai equipas ò concurrents que tèmpton de lo li pilhar. 3. Motiu decoratiu que figura un personatge e que sostèn un ornament. 4. En araldica, èstre uman emplegat coma supòrt de l'escut.

tenent n.m. (it.) Luectenent.

tenèsme n.m. Tension dolorosa e cremadura produchi per l'irritacion e la contraccion de l'esfintèr anal ò vesical.

tenguda n.f. 1. Accion de tenir una assemblada; fach de s'acampar: *La tenguda dei assisas*. Sin.: **seduda**. 2. Accion, biais de dirigir, d'administrar una maion, una collectivit. ◇ *Tenguda de libres*: Accion de tenir la comptabilitat d'una empresa. 3. Biais de si tenir fisicament, de si presentar, d'èstre vestit. Sin.: **maniera, postura, andura, comportament, mesa**. ◇ *En pichina tenguda, en tenguda leugiera*: Gaire vestit. 4. Ensèm de vestits pròpris à una profession, à una activitat, à una circonstança: *Tenguda de serada*. Sin.: **vestida, vestidura, vestiment**. ◇ *En tenguda*: En unifòrme; m'ai vestits adaptats per una activitat. ◇ *Granda tenguda*: Vestits de parada. 5. Qualitat de cen qu'obedisce à una intencion de rigor intellectuàla, estetica, morala: *Una òbra d'auta tenguda*. 6. (Borsa) Fermetat dins la valor dei títols. 7. (mús.) Prolongacion, d'una durada variabla, de la valor dei nòtas ò d'acòrdis semblables. 8. *Tenguda de rota*: Qualitat d'un vèicule automobila ò d'una mòto que possedisse una estabilitat de trajectòria dins toti li condicions de circulacion. Sin.: **mantèn au soal, aderença, arrapada**.

tengut, uda adj. 1. Mantengut coma si deu, netejat e ordenat regulierament: *Una maion ben tenguda*. Sin.: **entretengut**. 2. (Borsa) Fèrme dins lu prètz: *Valors tengudi*.

tengut n.m. 1. Dins d'unu espòrts coma lo basquet, fach de tenir lo balon en man troup longtemps. 2. Au rugbi à XIII, fach d'agantar l'adversari.

tenhedura n.f. Accion de ténher. Var.: **tenchura**. Var.: **tenhidura**.

ténher vt. Emprénher d'una substança coloranta; colorar: *Ténher una estòfa*. Var.: **tínher**. Sin.: **tenchurar**, **colorar**, **tenchar**. ♦ **si ténher** v.pr. Donar ai sieus bèris una color artificiala.

tenhidura n.f. Accion de ténher. Var.: **tenchura**. Var.: **tenhedura**.

tènia n.f. (med.) Vèrp plat segmentat que parasita l'intestin greule dei mamifèrs, qu'apartèn à la classa dei cestòdes. Sin.: **vèrp solitari**.

tenicida adj. e n. Si di d'un medicament que destruge la tènia.

tenifugue, uga adj. Si di d'un medicament que provòca l'expulsion de la tènia.

teniment n.m. Tenement.

tenir vt. 1. Aver en man: *Tenir un libre*. 2. Conservar quauqu'un, un animau pròche, lo maintenir: *Tenir un enfant per la man*. 3. Si sasir de quauqu'un, d'un animau, s'en rendre mèstre, lo retenir: *La polícia tèn lu colpables*. 4. Conservar, maintenir dins un estat donat: *Tenir una letra dins un luèc segur*. 5. Aver la carga de (un ròtle, una foncion, etc.): *Tenir un restaurant, tenir la plaça de quauqu'un*. ♦ *Tenir la caissa, lu libres, etc.*: Aver la carga de la caissa, de la comptabilitat, etc. ♦ *Tenir lo sieu reng*: Ocupar la sieu plaça embé dignitat. ♦ *Tenir conseu*: S'acampar per deliberar. ♦ *Tenir de prepaus, de discors*: Parlar, charrar. ♦ *Tenir la camba à quauqu'un*: Lo retenir longament per li parlar. 6. Dirigir, mestrejear (quauqu'un, un grope): *Tenir una classa*. 7. Observar fidelament, respectar: *Tenir una promessa, un engatjament*. ♦ *Èstre tengut de*: Aver l'obligacion de. 8. Considerar (quauqua ren, quauqu'un) coma: *Tenir per segur, tenir per foal*. 9. *Tenir (quauqua ren) de (quauqu'un)*: L'aver reçauput, obtengut, emparat, d'aquesta persona. 10. Contenir, aver una capacitat donada: *Aquela bota tèn cent litres*. 11. Aver presa sus quauqu'un, en parlant d'un sentiment, d'un mau: *Quora la ràbia lo tèn, respoande plus de ren*. ♦ *Tenir la rota*: Ben aderir au soal, en particulier dins lu viratges e à granda velocitat, en parlant d'un vèicule automobile ò d'una mòto. Sin.: **s'arrapar à la rota, pegar au soal**. ♦ (fig.) *Tenir la rota*: Èstre valide (en parlant d'un projècte, per exemple). ♦ *Tenir la mar*: Mostrar de qualitat de navigabilitat per gròs temps, en parlant d'una nau. ♦ *Tenir l'alcòl*: Suportar una quantitat importanta d'alcòl. 12. (expr.) *D'aquò non tengue*: D'acòrdi, que sigue fach ensinda. ♦ vi. 1. Si maintenir, restar dins una posicion donada: *Non tèn drech*. ♦ *Tenir boan, fèrme*: Resistir à una situacion, la suportar. 2. Poder èstre contengut dins un espaci donat: *Si pòu tenir à dètz à-n-aqueu taulier*. 3. (Per marcar l'estonament) *Tèn! Siés aquí?*: Coma si fa

que sigues aquí? 3. Èstre solide, non cedir, non si rompre ni si desfaire. 4. Resistir à tota agression, au temps: *Es una mòda que tindrà*. ♦ vt. ind. (de, à) 1. Èstre estacat à: *Tenir à la sieu reputacion*. 2. Provenir de quauqua ren, n'èstre lo resultat, l'aver per causa: *Lo sieu falhiment tèn au sieu caractèr*. 3. Aver la fèrma volontat de faire quauquau ren, que quauqua ren sigue fach: *Tèn à rescontrar aquesta persona*. 4. *Tenir de*: Aver de ponchs comuna mé quauqua ren, mé quauqu'un: *Tèn de son paire, aquò tèn dau miracle*. Sin.: **tirar de, semblar**. ♦ *Tenir de la sieu raça*: Racejar. ♦ **si tenir** v.pr. 1. Èstre, si trovar à una plaça donada, si debanar dins un luèc donat, à-n-un moment donat: *L'acamp si tindrà à 4 oras de l'après-dinnar*. 2. Pilhar e conservar una posicion dau còrs: *Si tenir drech*. 3. *S'en tenir à quauqua ren*: Ren faire de mai, non anar en là.

tennis n.m. 1. Espòrt que consistisse, per doi ò quatre jugaires provedits de raquetas, à mandar una bala per dessobre una ret, dins lu limits dau terren; aquesto terren. ♦ *Tennis de taula*: Espòrt vesin dau tennis, dins lo quau lo terren es remplaçat per una taula de dimensions estandardisadi. ♦ pl. Cauçaduras d'espòrt, de tela e m'ai sòlas de cauchoc.

tennis-elbow n.m. Epicondiliti, frequenta per lu jugaires de tennis.

tennisman n.m. Jugaire de tennis.

tennistic, a adj. Relatiu au tennis.

tenniswoman n.f. Jugairitz de tennis.

tenologia n.f. Part de l'anatomia relativa ai tendons.

tenon n.m. Extremitat d'una pèça de boasc alestida per la faire intrar dins un trauc practicat dins una pèça destinada à èstre assemblada à la promiera. Sin.: **mascle**.

tenonaira n.f. Màquina-aisina per fabregar de tenons.

tenonar vt. Practicar de tenons dins (una pèça de boasc).

tenoniti n.f. Tendiniti.

tenopatia n.f. Nom generic dei afeccions dei tendons.

tenoplastia n.f. (cir.) Refeccion cirurgicala d'un tendon.

tenor n.f. 1. Contengut exacte d'un acte, d'un arrèt, d'un escrich quau que sigue. 2. Cen qu'un mesclum contèn d'un còrs particulier: *Tenor en alcòl*. ♦ *Tenor isotopica*: Percentatge dau nombre dei atòmes d'un isotòpes donat d'un element per rapoart au nombre total dei atòmes d'aquest element contenguts dins una matèria. ♦ *Tenor d'un minerau*: Proporcion de matèria utila contenguda dins un minerau.

tenòr n.m. 1. (mús.) Votz d'òme auta; cantaire qu'a aqueu tipe de votz. 2. (fam.) Aqueu que tèn un ròtle màger dins la sieu activitat: *Un tenòr de la politica*. Sin.: **tribun, campion, animator**.

tenorejar vi. Tenorizar.

tenorino n.m. (it.) Tenòr leugier, que canta en fausset. **tenorizar (-izar)** vi. Cantar coma un tenòr, dins lo registre d'un tenòr. Var.: **tenorejar**.

tenosinoviti n.f. Inflamacion d'un tendon.

tenorita n.f. (miner.) Oxide natural de coire.

tenorrafia n.f. Sutura cirurgicala d'un tendon seccionat.

tenostòsi n.f. Ossificacion d'un tendon.

tenotòme n.m. (cir.) Escalpèl per seccionar un tendon.

tenotomia n.f. Seccion cirurgicala d'un tendon.

tensioactiu, iva adj. (quim.) Si di d'una substança que modifica la tension superficiala dau liquide dins lo quau es dissòta.

tensioactivitat n.f. Aptituda d'una substança a modificar la tension superficiala d'un solvent.

tensiofòne n.m. Aparelh que sièrve a mesurar la pression sanguina, qu'assòcia lu metòdes auscultatòri e paupatòri.

tensiografe n.m. Aparelh que permete d'obtenir graficament li diferents valors de la pression arteriala: maximala, mejana e minimala.

tensiograma n.m. Dispositiu que presenta una susfàcia de mercuri e que dona d'informacions sobre li proprietats dei substanças que n'en permete l'analisi.

tensiomètre n.m. 1. Aparelh que sièrve a mesurar la tension dei fieus, dei cables, la tension superficiala. 2. Esfigmomanomètre.

tensiometria n.f. Mesura de la tension superficiala d'un liquide.

tension n.f. 1. Estat d'un teissut, d'una substança sople, elastica, que son tenduts: *La tension d'una moala*. 2. (tecn.) Estat dei constrenchas dins un còrs sollicitat e, mai particulierament, compauanta normala d'aquesti constrenchas. Sin.: **estira, bandament, tesada, estirament, tibadura**. 3. Estat musculari de preparacion a una accion, dins lo quau divers muscles especifics son leugierament contractats. 4. Estat de quauqu'un qu'es tendut, contractat, nerviós, preocupat. 5. Situacion tenduda entre doi personas, doi gropes, doi Estats. Sin.: **desunion, desacòrdi, dissidença, divergença, rompedura, trebolèri**. 6. *Tension superficiala*: Energia d'interfàcia, tension qu'existisse a la susfàcia de separacion de doi mitans. Sin.: **energia de susfàcia**. 7. *Tension de vapor*: Pression de vapor saturanta. 8. *Tension, tension arteriala ò vasculària*: Ensèm dei foarças de constrenchas intèrni ai quali son sotamessi li parets dei artèrias e dei vaisseus sota l'influènça de la pression dei liquides que contènon. Sin.: **pression**. ◇ (fam.) Aver, faire de tension: Èstre ipertendut. 9. (electr.) Diferença de potencial.

tensionar vt. Donar a la dentura d'un ruban de sèrra la tension intèrna necessària per que demòre ben alinhada au moment de la copa.

tensioreceptor n.m. Receptor sensorial visceral estimulat per li variacions de tension de la viscèra.

tensiu, iva adj. (med.) Que s'acompanha d'una distension.

tensor adj. m. e n.m. Si di de cadun dei muscles destinats a produrre una tension. ◆ n.m. 1. Tendèire. 2. (mat.) Grandor matematica mé diferents compauantas qu'a de proprietats d'inveriança formalas per cambiament de basa.

tensorial, a adj. (mat.) Relatiu a un tensor ò a l'ensemble dei tensors. Var.: **tensoriau**.

tensoriau, ala adj. Tensorial.

tentacul(e) n.m. Apendici mobile que totplen d'animaus n'en son provedits e que li sièrve d'organe dau tacte ò de la preension (Quora li a solament un tentacule, si di una *trompa*). Sin.: **bana, braç**.

tentacular(i), a (-ària) adj. 1. Relatiu ai tentacules. 2. Que tende a si desvolopar: *Una vila tentaculària, una societat tentaculària*.

tentrèda n.f. Insècte imenoptèr que la sieu larva viu dins lo boasc (Lòng de 10 a 15 mm).

ténue, a adj. Teune.

tenuïròstre, a adj. Qu'a lo bèc fin e ponchut, en parlant d'un passeron.

tenuïtat n.f. Estat d'una caua teuna. Sin.: **teunes(s)a, fines(s)a**.

tenuto adv. (it.) (mús.) Expression que si plaça en dessobre d'un passatge per indicar que lu sons dévon èstre tenguts pendent tota la sieu durada, e non destacats. Abrev.: **ten**.

teobromina n.f. (farm.) Alcaloïde contengut dins la fava de cacau e dins li fuèlhas de tè, emplegat per la sieu accion diuretica.

teocalli n.m. (arqueol.) Temple, centre cerimonial, generalament quilhat sus una eminença artificiala, en forma de piramide troncada, dins la civilisacion azteca.

teocentric, a adj. Relatiu au teocentrisme.

teocentrisme n.m. Actituda que consistisse a plaçar Dieu e aquelu que son investits de l'autoritat religioa au centre de tota vision dau monde e de tota interpretacion de l'istòria.

teocràcia n.f. Regime politic dins lo quau si considèra que lo poder vèn directament de Dieu e l'exercisson aquelu que son investits de l'autoritat religioa.

teocrata n.m. 1. Membre d'una teocràcia. 2. Persona qu'exercisse un poder teocratic.

teocratic, a adj. Relatiu a la teocràcia.

teocraticament adv. En foncion dei principis de la teocràcia.

teodicea n.f. (filos.) Metafisica de la conoissença de Dieu e dei sieus atributs unicament per la rason. Sin.: *teologia naturala*.

teodosian, a adj. Relatiu a Teodòsi lo Grand ò a Teodòsi II.

teodolit(e) n.m. Instrument de geodesia e de topografia que sièrve a mesurar lu angles reduchs a l'horizont, li distanças zenitali e lu azimuts.

teofania n.f. Manifestaion de Dieu.

teofilantropè, a n. Membre de la teofilantropia.

teofilantropia n.f. En França, sota lo Directòri, sècta deïsta fondada sobre la credença en un Dieu potente boan.

teogonia n.f. (relig.) Doctrina relativa a l'origina dei dieus; lo tot dei divinitats d'una mitologia donada.

teogonic, a adj. Relatiu a la teogonia: *Un poema teogonic*.

teologal, a adj. (cat.) Qu'a Dieu per objècte. Var.: **teologau**. ◇ *Vertuts teologali*: Fe, esperança e caritat. ◆ n.m. Canonge d'un capítol catedral, particularment encargat dei questions teologiqui.

teologau, ala adj. Teologal.

teologia n.f. 1. Estudi que pertòca la divinitat e, mai generalament, la religion. ◇ *Teologia naturala*: Teodicea. 2. (relig. crist.) Estudi que poarta sobre Dieu e li caua divini à la lutz de la Revelacion. ◇ *Teologia de la liberacion*: Corrent cristian que mete en avant li valors de l'Evangèli per la liberacion politica, sociala, culturala, economica e culturala dei pòbles dau tèrç monde. 3. Doctrina religioa d'un autor ò d'una escòla.

teologian, a n. Especialista de teologia. Var.: **teològue**.

teologic, a adj. Relatiu à la teologia.

teologicament adv. En foncion dei principis de la teologia.

teològue, òga n. Teologian.

teòrbe n.m. Gran liut, en usatge dau s. XVIⁿ au s. XVIIIⁿ.

teorematc, a adj. (didact.) Que pertòca de teoremas, d'ipotèsis.

teorema n.m. 1. Proposicion scientifica que pòu èstre demostrada. 2. (mat. e log.) Expression d'un sistema formal, demostrable au dedintre d'aquesto sistema.

teoretic, a adj. Qu'es considerat dau ponch de vista teoric; especulatiu.

teoria n.f. 1. Conoissença especulativa, ideala, independenta dei aplicacions. Sin.: **ipotèsi, principi, suposicion, sistema, concepcion, doctrina**. ◇ *En teoria*: En especulant, d'un biais abstrach. 2. Ensemble de teoremas e de lèis sistematicament organisats, sotamés à una verificacion experimental, e que la sieu amira es d'establir la veritat d'un sistema scientific. 3. (log.) *Teoria deductiva*: Ensemble de proposicions demostradi d'un biais purament logic à partir d'axiòmas, e qu'enòncion li proprietats que convènon à un domeni d'objèctes.

teoria n.f. (Antiqu. gr.) Ambassada solemna mandada dins una vila.

teoric, a adj. 1. Qu'apartèn à la teoria. 2. Dau domeni de l'especulacion, sensa rapoart mé la realitat.

teoricament adv. D'un biais teoric, en teoria.

teorician, a n. 1. Persona qu'estúdia la teoria, li ideas, lu concèptes d'un domeni scientific. 2. Persona qu'estúdia, elabòra e apara la teoria, lu principis d'una doctrina: *Un teorician dau liberalisme*.

teorisacion (-izacion) n.f. Accion de teorisar.

teorisar (-izar) vt. Interpretar (de donadas, d'observacions) en tèrmes teorics. ◆ vi. Elaborar, enonciar de teorias.

teós, oa adj. Resinós: Un boasc teós.

teosòfe, a n. Partidari de la teosofia.

teosofia n.f. Doctrina fondada sobre la saviessa divina segond la quala aquesta saviessa es omnipresenta dins l'univèrs e dins l'èstre uman.

teosofic, a adj. De la teosofia.

tep n.m. (sigla) Tona equivalent petròli.

tepa n.f. Pelenc.

tepal(e) n.m. (bot.) Pèça de l'envolopa florala quora es simpla, quora non si pòu destriar dei petales ni dei sepales.

tepar vt. Curbir de tepa.

tepidari n.m. (Antiqu.) Pèça dei tèrmes romans dont èra manteguda una temperatura tebesa.

tepièra n.f. Tapís (vegetau).

tequèl n.m. Can basset musclat, dau pel ras e dur, ò dau pel lòng.

tequila n.f. Aigardent que s'obten per destillacion dau fruch de l'agave, especialitat mexicana.

tèr adv. 1. Tres còups. 2. Per lo tèrç còup.

tera- Prefixe (simbòle T) que plaçat davant una unitat de mesura, la multiplica per 10¹².

teradoïde, a adj. Que presenta un caractèr de monstruositat.

terapeuta n. 1. Mètge especialisat de terapeutica. 2. (lit.) Mètge. 3. Psicoterapeuta.

terapeutic, a adj. Relatiu au tractament dei malautias.

terapeutica n.f. (med.) Partida de la medecina relativa au biais de tractar li malautias. 2. Biais causit per tractar una malautia; tractament.

terapia n.f. 1. Terapeutica. 2. Tractament medical. 3. Psicoterapia.

teraspic n.m. (bot.) Iberis ornamental.

teratogène, a adj. (med.) Que produe de mauformacions congenitali.

teratogenèsi n.f. Estudi de l'evolucion embriologica dei mauformacions congenitali. Var.: **teratogenia**.

teratogenia n.f. Teratogenèsi.

teratologia n.f. Sciença que tracta dei mauformacions congenitali.

teratologic, a adj. Relatiu à la teratologia.

teratològue, òga n. Especialista de teratologia.

teratòma n.m. Tumor constituïda de teissuts multiples, d'origina embrionària.

teratomatós, oa adj. De la natura d'un teratòma.

teratopage n.m. Mòstre format per doi còrs soudats ò acolats.

terbi n.m. Metal dau grope dei tèrras rari; element (Tb) de n° atomic 65 e de massa atomica 158,92.

tèrç n.m. 1. Cada part d'un tot que si pòu dividir en tres partidas egali. ◇ *Tèrç provisional*: En França, acòmpte versat sus l'impoast sus lo revengut fins à la messa en plaça de la retenguda à la foant. 2. Tèrça persona. 3. Persona estrangiera: *Non si parla coma aquò davant de tèrç*. ◇ (espec.) Persona estrangiera à un affaire, un acte juridic, un jutjament, etc. ◇ *Assègurança au tèrç*: Assègurança minimala obligatòria, gaire cara, que cuèrbe unicament lu degalhs fachs ai autres. Sin.: **assègurança tèrça collision**. 4. *Tèrç pagant*: Sistema que permete à l'assègurat social de non faire l'avança dei onoraris medicals ni dei despensas farmaceutiqui, de protèsi, d'ospitalisacion. 5. (log.) *Principi dau tèrç exclús*: Principi segond lo quau, d'una proposicion e de la sieu negacion, una au manco es vèra. ◆ adj. num. ord.

e n. Qu'ocupa un reng marcat per lo numèro tres. Sin.: **tresen**. ♦ adj. Que s'ajusta à doi autres: *Una tèrça persona*. ◇ (dr.) *Tèrça oposicion*: Via de recors per la quala un tèrç s'opaua à l'execucion d'un jutjament intervingut dins un procès dins lo quau non es estat partida. ◇ (ist. de França) *Tèrç estat*: Ensèm dei personas que, sota l'Ancian Regime, apartenon ni à la noblessa ni au clergat e formàvon lo tèrç òrdre dau reiaume. ◇ (cat.) *Tèrç òrdre*: Associacion de religiós (*tèrç òrdres reguliers*) ò de laïcs (*tèrç òrdres seculiers*) que dependon d'un òrdre religiós (franciscans, dominicans, etc.). ◇ *Tèrç temps pedagogic*: Dins l'ensenhament francés, mairal e elementari, reparticion de l'orari setmanier en tres partidas, abandonada en lo 1985. ◇ *Assegurança tèrça collision*: Qu'engatja la responsabilitat de l'assegurat quora lo sieu veïcule causa un degalh à un autre. Sin.: **assegurança au tèrç**. ◇ *Tèrça rima*: Organizacion d'un poema compausat de tercets que li sieu rimas son organisadi per tres, coma dins la Divina Comèdia de Dante, segond l'esquema ABA BCB (de l'italian *terza rima*).

tèrça n.f. 1. Dins lo sistema francés, classa qu'acaba lo premier cicle segondari, es à dire lo darrier nivèu dau collègi. Dins d'autres país, coma en Itàlia, pòu èstre la tresena annada dau collègi ò dau liceu. 2. (coregr.) La tèrça dei cinc posicions; transicion que permete d'arribar à la cinquena. 3. En estamparia, darriera espròva avant lo tiratge. 4. (mús.) Interval de tres gras dins l'escala diatonica. 5. (metrol.) Sessantena partida d'una segonda d'angle, d'arc ò de temps. 6. (liturgia) Partida de l'ofici monastic ò dau breviari que si difa à la tèrça ora (9 oras de matin). 7. (escrima.) Tèrça dei vuèch posicions de la man, que constitue la posicion de garda au sabre. 8. Seria de tres cartas que si seguïsson dins la mema color. 9. (arald.) Faissa formada de tres triangles.

terçafuèlha n.f. (arald.) Flor estilizada formada per tres petales pauats à l'entorn d'un centre vuèi.

terçament adv. En tèrça posicion. Sin.: **tresenament**.

terçana adj. f. *Fèbre terçana*: Si difa d'una fèbre intermitenta que tornava au tresen jorn.

terçar vt. (agric.) Laurar un tèrç còup. Var.: **tercejar**.

terçat, ada adj. 1. (arald.) Que presenta una tèrça. 2. (agric.) Laurat tres còups. Var.: **tercejat**.

tercejar vt. Terçar.

tercejat, ada adj. (arald.) Terçat.

tercenal n.m. (mar.) Centre de bastison e de mantenença dei naus de guèrra: *Lo Tercenau de Niça*. 1512 «...ordenas per lo estat per pagar los tercenals de Marselha....». Var.: **tercenau**.

tercenau n.m. Tercenal.

tercet n.m. (liter.) Grope de tres vèrs units per lo sens e una combinason de rimas. Var.: **tercina**.

terciada n.f. Mòde de cubertura en lauvas d'una maion.

terciar vt. (*tèrci*, classic *tèrcii*) Biaï de curbir mé de lauvas. Var.: **tercejar**.

terciari, ària adj. 1. (quim.) Si di d'un atòme de carbòni ligat à tres atòmes de carbòni. 2. Èra terciària ò

terciari, n.m.: Èra geologica que vèn avant l'èra quaternària, d'una durada de 65 milions d'annadas e marcada per la formacion dei Aups e la diversificacion dei mamifèrs. Sin.: **cenozoic**. 3. *Sector terciari* ò *terciari*, n.m.: Part de la populacion activa emplegada dins lu servicis (Administracion, comèrci, bancas, ensenhament, amada, etc.). ♦ n.m. Membre d'un tèrç òrdre. Var.: **tercier**.

terciarizacion (-izacion) n.f. (econ.) Desvolopament dau sector terciari.

terciat n.m. Escomessa dins la quala cau designar lu premiers tres cavaus dins una corsa.

tercier, a n.m. Terciari.

tercina n.f. Tercet.

tèrç-monde n.m. Lo tot dei país gaire desvolopats economicament, que non apartenon au grope dei Estats industrialisats d'economia liberala ni au grope dei estats de tipe socialista.

tèrç-mondisme n.m. Tendenza, doctrina, opinion dei tèrç-mondistas.

tèrç-mondista adj. e n. Relatiu au tèrç-monde; qu'es ò que si di solidari dau tèrç-monde.

tèrçponch n.m. 1. Lima de seccion triangulària. 2. Instrument ponchut que sièrve à faire de traucs (espec. dins lo cuer). Sin.: **tiraponch**. 3. (arquít.) *Arc en tèrçponch*: Arc rot dins lo quau s'inscriu un triangle equilatèr ò que lu centres sieus segment partatjon la coarda en tres partidas egali. 4. (mar.) *Vela en tèrçponch*: Vela latina.

terebèla n.f. Vèrp marin que viu dins li fendas dei ròcas e poarta de branquias rogi e de filament aranges (Lòng de 5 à 8 cm, embrancament dei anelides).

terebentina n.f. Resina mièja liquida, tirada dau terebint, dau sapin, dau pin maritime. Sin.: **bijon**, **escorau**, **termentina**, **trementina**. ◇ *Essença de terebentina* ò *terebentina*, n.f.: Essença fornida per la destillacion dei terebentinas, que s'emplega per la dissolucion dei còrs gras, la fabricacion dei verniç, etc.

terebic, a adj. (quim.) *Acide terebic*: Acide que resulta de l'oxidacion de l'essença de terebentina per l'acide nitric.

terebint n.m. Aubre dei regions mediterraneï, que la sieu escòrça fornisse la terebentina de Chio (Família dei terebintaceas, genre pistachier). Sin.: **petelin**.

terebintacea n.f. *Terebintaceas*: Família d'aubres dei regions caudi, coma l'anacardier, lo pistachier, lo sumac. Sin.: **anacardiaceas**.

terebrant, a adj. 1. Si di d'un animau que cava de trauc, de galarias dins un còrs dur. 2. Si di d'una lesion (ulcèra, cancre, espec.) que rolha lu teissuts, cava en prefondor. 3. Si di d'una dolor profunda que dona l'impression d'un claveu que s'enfonsa dins lu teissuts. Sin.: **pertusaire**.

terebratula n.f. Animau marin abondós à l'èra segondària e encara representat au jorn d'encuèi (Sotembrancament dei braquiopòdes).

tereftalat n.m. Poliestèr que representa una foarta resisença mecanica, utilizat per fabregar divèrs textiles (dacron, tergal...).

terefalic, a adj. Si di d'un acide isomèr de l'acide ftalic, que sièrve à la preparacion de fibras textili.

tergal n.m. (nom depauat) Fieu ò fibra sintetica de poliestèr, de fabricacion francesa.

tergít n.m. Pèça dorsala de cada aneu dei insèctes.

tergiversacion n.f. Accion de tergiversar; esitacion. Sin.: **pachonaria, tiralònga, tiramoala, escampa, indecision, tiralaissa, trastejament.**

tergiversar vi. (*tergiversi*) Esitar, trantalhar, si trovar de pretèxtes per evitar d'agir ò de decidir. Sin.: **tiramolar, trastejar, patetejar, cercar d'alònguis, pachonear.**

teriaca n.f. (anc.) Preparacion farmaceutica que s'emplegava per combatre l'efècte de divèrs poisons.

teridion n.m. Aranha dei colors vivi, que fa de telas irregulari sus lu boissons, li ròcas.

terilène n.m. (nom depauat) Fieu ò fibra sintetica de poliestèr, de fabricacion anglesa.

termal, a adj. Si di dei aigas de foant caudi e de tota aiga de foant emplegada coma mejan de tractament e dei installacions que permèton lo sieu usatge. ◇ *Estacion termala*: Localitat dotada d'un establiment especialisat dins lo tractament d'afeccions divèrsi en emplegant d'aigas de foant dei caracteristicas mineralogiqui determinadi e constanti. Var.: **termau.**

termalhatge n.m. (econ.) Modificacion dei tèrmes de pagament dei transaccions internacionali que permete d'efectuar una operacion avantatjoa sus lo mercat dei cambis; especulacion.

termalisme n.m. Lo tot dei mejans medicals, espitaliers, socials, etc., mes en òbra per l'emplec terapeuti dei aigas de foant.

termalitat n.f. Natura, qualitat dei aigas termali.

termas n.f. pl. 1. Establiment dont si pílhon de banhs d'aigas medicinali. 2. Banhs publics dins l'Antiquitat grecoromana. Var.: **tèrmes**. Sin.: **banhs, banhieras.**

termau, ala adj. Termal.

tèrme n.m. 1. Ponch, luèc dont s'acaba un desplaçament dins l'espaci; moment que pilha fin dins lo temps una accion, un estat; fin: *Arribar au tèrme de la sieu vida*. ◇ Limit d'un camp, d'un prat, d'un terren. Sin.: **bòrnas, fin, acabada, extremitat, termieras**. ◇ *Menar au sieu tèrme*: Acabar. ◇ *Metre un tèrme*: Faire cessar. ◇ *Tocar au sieu tèrme*: Finir, venir à expiration. 2. Data presumida de la fin de gestacion e à la quala si deu debanar la jacilha: *Enfant naissut à tèrme, avant tèrme*. 3. Limit fixat dins lo temps; temps limitat. ◇ *À cort tèrme, à tèrme mejan, à long tèrme*: Dins la perspectiva d'una escadença vesina, intermediària, alunhada. ◇ *À tèrme*: Dins un temps pauc ò pron alunhat, ma segurament. ◇ (dr.) Modalitat qu'a per efècte de retardar l'execucion d'una obligacion (*tèrme suspensiu*) ò d'en fixar la fin à una data determinada. 4. Data à la quala deu èstre pagat un fit; periòde au quau correspoande. ◇ *Montant dau fit*: Pagar lo sieu tèrme. 5.

(Borsa) Data fixada per la liurason dei títols e lo pagament dau prêt; lo tot dei operacions de Borsa que si dévon reglar à caduna dei datas que lu reglaments de la plaça fixon per li liquidacions: *Venda à tèrme*. 6. Mòt considerat dins la sieu valor de designacion, en particular dins un vocabulari especialisat: *Un tèrme tecnic*. 7. Element qu'iènta en relacion mé d'autres: *Lu tèrmes d'un contractes*. ◇ Subjècte ò predicat dins una premissa d'un sillogisme. ◇ (mat.) Cadun dei elements d'una seguida, d'una seria, d'una soma, d'un polinòme, d'un coble. ◇ (econ.) *Tèrmes de l'escambi*: Indicator que permete de mesurar la situacion dau comèrci exterior d'un país per rapoart ai sieus partenaris. ◆ pl. 1. Lo tot dei mòts emplegats per exprimir la sieu pensada; biais de s'exprimir: *Parlar en tèrmes causits*. ◇ *En d'autres tèrmes*: Dich d'un autre biais. Sin.: **dich autrament, en paraulas autri**. 3. Sens exacte, literal d'un tèxto escrich: *Lu tèrmes de la lèi non si dévon discutir*. ◇ *Ai tèrmes de*: En seguissent estrechament. 3. *Èstre en boai tèrmes, en marrit tèrmes*: S'entendre ben, mau.

tèrme n.m. (esculpt.) Estàtua sensa braç ni cambas que lo sieu còrs s'acaba en fòdera.

termenador, airtz n. Bornejaire.

termenaire, airtz n. Bornejaire.

termentina n.m. Terebentina.

tèrmes n.m. pl. Tèrmas.

termia n.f. Unitat de mesura de quantitat de calor (simb. th), que vau 10⁶ calorias.

termic, a adj. Relatiu à la calor. ◇ *Analisi termica*: Estudi dei variacions de temperatura dei substànças, que provòcon de modificacions quimiqui. ◇ (fis.) *Agitacion termica*: Movement desordenat dei particulas de la matèria que la sieu velocitat aumenta ò bassa en foncion de la variacion de temperatura. ◇ *Centrala termica*: Centrala dins la quala l'energia electrica es producha à partir d'energia termica de combustion. ◇ (nucl.) *Neutron termic*: Neutron qu'a una energia cinetica de l'òrdre d'aquela de l'agitacion termica e capabla de provocar la fission de l'urani 235. ◇ (meteor.) *Ascendença termica*: Ascencion d'un corrent d'ària cauda dins l'atmosfèra.

termica n.f. Partida de la fisica que tracta de la produccion, de la transmission e de l'utilisacion de la calor.

termician, a n. Especialista de la termica e dei sieu aplicacions.

termidòr n.m. Segond mes de l'auton dins lo calèndrier revolucionari francés.

termidorian, a adj. e n. (ist.) Si di dei Convencionals que pendent la Revolucion francesa renversèron Robespierre lo 9 de termidòr de l'an II. ◆ adj. Relatiu ai jornadas revolucionari de termidòr.

termieras n.f. pl. Confins, limits, bòrnas.

terminacion n.f. Acabament. Sin.: **finida, acabada**. Var.: **terminason.**

terminal, a adj. 1. Que constitue l'extremitat, lo darrier element de quauqua ren: *Lo grèlh terminal*. ◇ *Classa terminala* ò *terminala*, n.f.: Classa que correspoande à la darriera annada de liceu dins lo sistema

francés. 2. (med.) Que precedísse de gaire la moart: *Un malaut en fasa terminala*. 3. Que marca la fin; final. Var.: **terminau**.

terminal n.m. 1. Lo tot dei installacions de pompatge e de resèrva situadi à l'extremitat d'un oleoduc. 2. Gara, aerogara urbana que sièrve lo ponch de partença e d'arribada dei passatgiers. 3. Equipament portuari que sièrve au cargament ò au desbarcament dei petroliers e dei mineraliers. 4. (inform.) Aparelh que permete l'accès à distança à un sistema informatic. Var.: **terminau**.

terminar vt. Acabar, finir, complir, clare, finir. ♦ **si terminar** v.pr. S'acabar.

terminason n.f. 1. Terminacion. 2. (ling.) Partida finala d'un mòt (per op. à *radical*); desinença.

terminator n.m. (astron.) Linha de separacion entre la partida esclarada e la partida escura dau disc de la Luna ò d'una planeta.

terminau, ala adj. e n. Terminal.

terminisme n.m. (filos.) Nominalisme.

terminologia n.f. 1. Lo tot dei tèrmes particulars à una sciènça, à un art, à una activitat. 2. Estudi dei denominacions dei concèptes e dei objèctes emplegats dins un camp ò un autre dau saber.

terminologic, a adj. Relatiu à la terminologia ò à una terminologia particulara.

terminològue, òga n. Especialista de terminologia.

terminus n.m. Darriera estacion d'una linha de transpòrts publics. Sin.: **tèsta de linha**.

termion n.m. Termoelectron.

termistança (-ància) n.f. Resistença electrica dau coeficient elevat e negatiu per de temperaturas normalament rescontradi.

termit n.m. Insècte xilofague, dei pèças bucali que chàplon, mé doi pareus d'alas, que viu dins una societat compauada d'una femèla de l'abdomèn etèrna, d'un mascle, d'obriers nombrós, qu'assegúron la construccion e poàrtan lo manjar, e de nombrós sordats, encargats de la defensa. Sin.: **formiga boscatiera, formiga blanca**.

termita n.f. Mesclum d'oxides metallics e de pòuvera d'alumini emplegat en soudatge aluminotermic.

termitiera n.f. Construccion de tèrra ò de carton de boase, que lu termits fabrícon dins lu país tropicals, que pòu faire de mètres d'autessa e si prolònga dins lo soal per de galarias nombroï. Sin.: **formiguièr, formiguièra**.

termitivòre, a adj. Que si noïrisse de termits. Var.: **termitofague**.

termitofague, aga adj. Termitivòre.

termoalgèsia n.f. Sensibilitat à la calor, au frèi e à la dolor.

termoanalgèsia n.f. Supression de la sensacion dolorosa.

termoanestèsia n.f. Abolicion de la sensibilitat à la calor.

termocautèri n.m. (med.) Cautèri de platin, qu'un corrent d'ària carburada mantèn incandescent.

termocauterisacion (-izacion) n.f. (med.) Accion de termocauterisar; lo sieu resultat.

termocauterisar (-izar) vt. Aplicar un termocautèri à de fins terapeutiqui ò cirurgicali.

termocinetica n.f. (fis.) Branca relativa ai lèis de la propagacion de la calor.

termoclastia n.f. (geomorf.) Esclatament dei ròcas sota l'efècte de variacions brutali de temperaturas.

termoclina n.f. (idrol.) Jaça d'aiga maritima (ò lacustra), que la sieu temperatura baissa rapidament embé la prefondor.

termocoagulacion n.f. (med.) Coagulacion per lo biais de corrents d'auta frequença.

termocoble n.m. Circuit format de doi metals diferents qu'entre li sieu soudaduras s'es establida una diferença de temperatura que si tradue per l'aparicion d'una foarça electromotritz. Sin.: **coble termoelectric**.

termocolorimètre n.m. Instrument destinat à la mesura de la temperatura dei colors.

termocompression n.f. Procediment per embotir de compositos en emplegant la calor.

termocompressor n.m. Aparelh per efectuar la termocompression.

termoconveccion n.f. Lo tot dei movements verticals dins l'atmosfèra, determinats per lu gradients termics de l'ària.

termoconvector n.m. Convector per fornir d'escaufatge.

termodinamic, a adj. Relatiu à la termodinamica.

termodinamica n.f. Partida de la fisica que tracta dei relacions entre lu fenomènes mecanics e calorifics.

termodinamician, a n. Especialista de termodinamica.

termodurcissible, a adj. Que possedisce la proprietat de durcir en dessobre d'una temperatura donada e de non poder tornar pilhar la sieu forma primària d'un biais reversible.

termoelectric, a adj. Relatiu à la termoelectricitat.

termoelectricitat n.f. 1. Lo tot dei fenomènes reversibles de transformacion dirècta de l'energia termica en energia electrica e de l'energia electrica en energia termica. 2. Electricitat producha per la combustion dau carbon, dau gas ò dau fiol lord d'un caire (*termoelectricitat classica*), ò de l'urani ò dau plutòni d'un autre caire (*electricitat nucleària*).

termoelectron n.m. Electron termic. Sin.: **termion**.

termoelectronic, a adj. Si di de l'emission d'electrons per un conductor electric portat à auta temperatura. Sin.: **termoïonic**.

termofil(e), a adj. Si di dei microorganismes capables de capables de viure à una temperatura elevada (de 50 à 70° C).

termofilia n.f. Tolerança dei organismes à de temperaturas elevadi per si desvolopar condrechament.

termofòbe, a adj. Que pertòca un organisme que non supòarta la calor.

termofobia n.f. Intolerança patologica d'un organisme à la calor.

termofòre n.m. Dispositiu per escaufar, coma una cubèrta escaufanta, un coissin escaufant, etc.

termoformatge n.m. Messa en forma, sota l'accion de la calor e d'una constrencha mecanica, de fuèlhs ò de tubes en matèria termoplastica.

termogènè, a adj. Que produe de calor.

termogènèsi n.f. (fisiol. Partida de la termoregulacion qu'assegura la produccion de calor dins l'animau; calorificacion.

termografe n.m. Aparelh emplegat per la termografia.

termografia n.f. Tecnica d'enregistrament grafic dei temperaturas de divèrs ponchs d'un còrs per deteccion dei raionament qu'emet, e que permete en particular de detectar lu cancras dau sen.

termogravadura n.f. Procediment d'impression en releu per depaus d'una tencha que contèn una resina qu'es solidificada per escaufatge.

termogravimetria n.f. Analisi fisicoquimica que permete d'estudiar le gasanh ò la perda de massa d'una substança escaufada ò refreïada d'un biais continú en foncion de la temperatura ò dau temps.

termogravimetric, a adj. Relatiu à la termogravimetria.

termoïonic, a adj. Termoelectronic.

termolisi n.f. Partida de la termoregulacion qu'assegura la perda de calor dins l'animau.

termologia n.f. Branca de la fisica que tracta de la calor.

termologic, a adj. Relatiu à la termologia.

termoluminescença (-ència) n.f. (fis.) Emission de luz per d'un còrs, provocada per un escaufament ben inferior à n-aqueu que doneria l'incandescença.

termomagnetic, a adj. Qu'apartèn au termomagnetisme.

termomagnetisme n.m. Lo tot dei fenomènes magnetics ligats à la calor.

termomecanic, a adj. Que mete en juèc à l'encòup de fenomènes termics e mecanics.

termomètre n.m. 1. Instrument destinat à mesurar la temperatura. ◇ *Termomètre medical*: Termomètre graduat de 32 à 44°C, previst per mesurar la temperatura dau còrs. ◇ *Termomètre centesimal*: Termomètre que comprèn 100 divisions entre la division 0, que correspoande à la temperatura de la glaça que fonde, e la division 100, que correspoande à l'aiga que bulhe, e caduna d'aquesti division es dicha *gra Celsius*. 2. (fig.) Cen, que permete d'evaluar quauqua ren: *La Borsa es lo termomètre de l'activitat economica*.

termometria n.f. (fis.) Mesura de la temperatura.

termometric, a adj. Relatiu au termomètre, à la termometria.

termonuclear(i), a (-ària) adj. Si di d'una reaccion de fusion nucleària entre elements leugiers (e de l'energia que produe), renduda possibla per l'emplec de temperaturas totplen elevadi. ◇ *Arma (bomba)*

termonucleària ò à idrogène ò H: Arma que mete en juèc, gràcias à l'obtencion de temperatura foarça auti, la fusion dei nucleus d'atòmes leugiers m'un enòrme desgatjament d'energia.

termopila n.f. Dispositiu electronic compausat de termocobles connectats en parallèl ò en seria, que convertisse l'energia termica en energia electrica.

termoplast n.m. Nom d'usatge dei materiaus termoplastics.

termoplastic, a adj. Que devèn moal sota l'accion de la calor e durcisse en si refreiant, d'un biais reversible.

termopompa n.f. Pompa à calor.

termopropulsat, ada adj. Qu'es propulsat d'après lu principis de la termopropulsion.

termopropulsiu, iva adj. Qu'assegura la termopropulsion.

termopropulsion n.f. Principi de propulsion basat sobre la soleta messa en òbra de l'energia termica.

termoquimia n.f. Partida de la quimia que s'ocupa dei quantitats de calor que li reaccions quimiqui méton en juèc.

termoquimic, a adj. Relatiu à la termoquimia.

termoreactor n.m. Aparelh que sièrve per li mineralisacions termiqui efectuadi pendent li mesuras de demanda quimica en oxigène, dau fosfòre total e de l'azòt total.

termoreceptor n.m. Organe animal periferic sensible ai temperaturas, que comunica ai centres nerviós.

termoregulacion n.f. 1. (biol.) Estabilisacion de la temperatura centrala dins lu animaús omeotèrmes. 2. Reglatge automatic de la temperatura d'un ambient, d'un mitan.

termoregulator, tritz adj. Que pertòca la termoregulacion.

termoresistent, a adj. Si di d'una substança que resistisse à la calor.

termòs n.m. ò n.f. (nom depauat) Botelha isolanta que permete à un liquide de conservar la sieu temperatura pendent quauqui oras.

termoscòpi n.m. Termomètre rudimentari que sièrve à indicar una variacion ò una diferença de temperatura sensa la mesurar.

termosensible, a adj. Qu'es sensible à la temperatura, ai variacions de temperatura.

termosifon n.m. (tecn.) Fenomène de circulacion d'aiga dins lu circuits d'escaufatge deugut ai diferenças de temperatura e de niveau.

termosfèra n.f. Jaça de l'atmosfèra situada en dessobre de la mesosfèra, dins la quala la temperatura creisse regulierament embé l'altituda.

termostable, a adj. Que pertòca una substança que consèrva li sieu proprietats, e mai s'es sotamessa à un cambiament de temperatura.

termostat n.m. Aparelh que sièrve à mantenir la temperatura constanta.

termostatic, a adj. Si di d'un dispositiu capable de mantenir la temperatura constanta.

termotactisme n.m. Sensibilitat d'unu organismes ai diferenças de temperatura, que determina de reaccions de desplaçament.

termotaxia n.f. Termotropisme.

termoterapia n.f. Tecnica de tractament de la dolor en emlegant la calor.

termotropisme n.m. Reaccion locomotritz orientada que consistisse per un animau à si plaçar dins la zòna dau camp termic dont la temperatura li es mai favorabla. Sin.: **termotaxia**.

termotropic, a adj. Relatiu au termotropisme.

ternari, ària adj. 1. Compauat de tres elements: *Un nombre ternari*. ◇ (mús.) *Mesura ternària*: Que cadun dei sieus temps si pòu partir per tres (per ex. una mesura à 6/8). 2. (quim.) Si di de substanças organiqui, coma lu glucides e lu lipides, constituïdi de carbòni, d'idrogène e d'oxigène.

tèrne n.m. 1. Acampament de tres personas. 2. Dins una lotaria, combinason de tres numèros que dévon sortir ensèm au meme tiratge per un gasanh particulier. 3. Au juèc de dats, còup que si fa doi fes. ◇ Còup dins lo quau soàrton lu doi tres. 4. Au lòto, grope de tres numèros que soàrton sus una mema linha horizontala ò dins la mema color d'un carton. 5. (electr.) Lo tot dei tres cables de transpòrt d'una linha aerenca trifasada. ◇ *Linha m'un tèrne, mé doi tèrnes*: Linha qu'a un ò doi gropes de tres fieus dau corrent trifasat.

tèrne, a adj. 1. Qu'a gaire ò pas d'esclat: *Una color tèrna*. Sin.: **afalit, foscós, deslavat, passit**. Contr.: **viu**. 2. Monotòne, sensa interès: *Un estile tèrne*. Sin.: **fadàs, sensa atrach**.

ternidura n.f. Estat de cen qu'es ternit, que vèn tèrne. Sin.: **passidura**.

terniment n.m. Fach de ternir, de si ternir.

ternir vt. (*ternissi*) 1. Levar l'esclat, la color de: *Lo soleu a ternit l'estòfa*. Sin.: **passir, descolorir, deslavar, destenchurar**. 2. Rendre pas tant pur, pas tant onorable, brutar: *Ternir la reputacion de quauqu'un*. ◆ **si ternir** v.pr. Venir tèrne.

teromòrfe n.m. *Teromòrfes*: Nom d'un òrdre de reptiles fossils sinapsides du permian.

teron n.m. Mena de foant: *Madòna dal Teron, à Blausasc, quartier dal Teron à Luceram*.

terpène n.m. Idrocarbure d'origina vegetal, de formula bruta (C₅H₈)_n.

terpenic, a adj. Si di dei terpènes e dei sieus derivats.

terpina n.f. Idrat de l'essença de terebentina, que sièrve à preparar lo terpeneòl e que s'emplega coma expectorant.

terpineòl n.m. (quim.) Compauat qu'a l'odor dau muguet, que si tira de la terpina. Var.: **terpinòl**.

terpinòl n.m. (quim.) Terpeneòl.

tèrra n.f. 1. (M'una majuscula) Planeta dau sistema solari, dont viu l'èstre uman. Sin.: **esfèra terrèstra, monde**. ◇ *Scienças de la Tèrra*: Scienças qu'an per objècte l'origina, la natura e l'evolucion dau glòbe terrèstre (geoquimia, geofisica, geologia, etc.). 2.

Susfàcia d'aquesta planeta; lo tot dei luècs abitats, lo monde. ◇ Lo tot dei èstres umans, de l'umanitat: *La tèrra entiera lo conoisse*. 3. Sojorn dei vius (per op. à n-aqueu dei moarts). ◇ *Èstre sus tèrra*: Existir. ◇ *Laissar aquesta tèrra*: Morir. 4. Susfàcia solida dont l'èstre uman camina, si desplaça, viu, bastisse, etc.; soal. ◇ *Si setar per tèrra*: Sus lo soal. ◇ *Tornar sus tèrra*: Sortir d'una revaria, d'una illusion, s'en tornar à la realitat. ◇ (fam.) *Aver lu pens sus tèrra*: Aver lo sens dei realitats. ◇ (electr.) Massa conductritz de la tèrra, ò conductor que li es religat au mejan d'una impedança negligibla. ◇ (mat.) *Linha de tèrra*: Interseccion dau plan horizontal e dau plan vertical de projeccion. 5. Partida solida e emergida dau glòbe terrèstre, per op. ai estendudas d'aiga, à l'ària: *Armada de tèrra*. Sin.: **tèrra fèrma**. ◇ *À tèrra, per tèrra*: Au soal. 6. Estenduda de país considerada d'un ponch de vista geografic, nacional, regional, etc.; país: *Li tèrras arctiqui, morir en tèrra estrangiera*. ◇ *Tèrra santa*: Relarg dont viuquèt lo Crist. 7. Estenduda de terrèn qu'apartèn à quauqu'un, à una comuna, etc.: *Crompar una tèrra*. ◇ (Sovent au pl.) Proprietat, tenement sovent estendut: *Viure sus li sieu tèrras*. 8. Matèria que constitue la jaça superiora dau glòbe dont crèisson lu vegetaus: *Una tèrra argilosa*. ◇ *Tèrra vegetala*: Partida dau soal mesclada d'umus e pròpria à la vegetacion. Sin.: **terrenha**. ◇ Aquesta matèria considerada dau ponch de vista dei sieu qualitats agricòlas; soal cultivable. ◇ *Tèrra bladièra*: Tèrra d'ont si cultiva lo blat. ◇ *Tèrra caucada, batuda*: Tèrra durcida per lo biais de l'esquichament. (ajustar) *Pèça de tèrra*: Pichon tròç de terren. 9. Matèria pulverulenta que si tròva dins lo soal. ◇ *Tèrra de Siena*: Òcra bruna que s'emplega en pintura. ◇ *Tèrra cuècha*: Argila trabalhada e messa au forn; objècte vendut qu'es estat fach ensinda. 10. (quim.) *Tèrras rari*: Oxides metallics e metals que correspoàndon ai elements (lantanides) qu'an un numèro atomic comprés entre 57 e 71.

tèrra à tèrra adj. inv. 1. Qu'es totplen pròche dei preocupacions de la vida quotidiana; material: *Un esperit tèrra à tèrra*. Sin.: **à ras dau soal**. 2. (coregr.) Si di d'un estile de dança dins lo quau l'importança es donada ai pas de virtuositat executats au ras dau soal ò sus li ponchas.

terrada n.f. 1. Frucha cascada à tèrra. 2. Terranha.

terrador n.m. Terraire. ◆ adj. Que vèn de la tèrra: *Vent terrador*.

terrafoart n.m. Soal argilós format sus la molassa.

terraigat, ada adj. Terraqueu.

terraire n.m. 1. Tèrra considerada sota l'angle de la produccion ò d'una produccion agricòla caracteristica. 2. Territòri esplechat per un vilatge, una comunautat rurala, etc. Var: **terrador**. 3. País: «Per la glòria dau terraire» (Mistral).

terralha n.f. Objècte fachs de tèrra cuècha (especialment de sietas, de vas).

terralhada n.f. Terranha.

terralhaire, airitz n. 1. Cavador, terrassier. 2. Terralhier.

terralhar vt. Bolegar, carregar de tèrra.

terralhatge n.m. Terrassament, trabalh dau terrassier.
terralhier, a n. Persona que trabalha l'argila per faire de terrallas ò que vende de terralha. Var.: **terralhaire**.

terramaire n.f. Tèrra de naissença. Sin.: **patria**.

terramara n.f. 1. (preïst.) Amolonament de jaças ricas en matèrias organiqui que resulta d'una lònga ocupacion d'un meme luèc per de poblacions preïstoriqui. 2. (preïst.) Abitat bastit sobre un tau emplaçament. 3. (preïst.) Poblacion que viu dins un tau luèc. 3. Tèrra amoniacala emplegada coma engrais en Itàlia.

terrament n.m. Operacion que consistisse à auçar un bas-fond abitualament immergit, au mejan de tèrras levadi à d'auturas e que li aigas carréjon.

terramicòla n. Abitant dei terramaras.

terranha n.f. Tèrra mesclada de matèrias animala ò vegetal descompauadi, emplegada espec. en orticultura. Var.: **terrada, terralhada**.

terraqueu, ea adj. (lit.) Compauat de tèrra e d'aiga. ◇ *Lo glòbe terraqueu*: La Tèrra. Sin.: **terraigat**.

tèrranòva n.m. Can de sauvament de foarta talha, dau pel llong.

terraplen n.m. Terren sostengut au mejan de barris. ◇ *Terraplen central*: partida de la plataforma que separa li doi cauçadas sus una rota mé doi sens de circulacion separats.

terrar vt. (*tèrri*) 1. (agric.) Curbir de tèrra; ajustar de tèrra au pen d'una planta. Sin.: **cauçar, recauçar, aterassar**. 2. Espandir de tèrra sobre. ◆ **si terrar** v.pr. 1. S'escondre sota tèrra, s'entanas, en parlant d'un animau. 2. S'isolar, evitar de si far vèire. Sin.: **s'entraucar, si ficar**.

terrariom n.m. Emplaçament alestit per lu reptiles, lu batracians, etc.

terràs n.m. Amolonament dei sobras d'una miniera.

terrassoal n.m. Pertèrra.

terrassa n.f. 1. Terraplen que mete de niveau un terren en penda, generalament sostengut au mejan d'un barri. Sin.: **faissa, bancau**. ◇ (geogr.) Sus lu pendís d'una valada, part plana, sovent cubèrta de depaus, que correspoande à un ancian fond de valada. ◇ *Culturas en terrassas*: Culturas practicadi sus de terrassas juxtapauadi. 2. Tota susfàcia dubèrta davant un local, sus un local inferior. 3. Partida d'un trepador que costèja un cafè, un restaurant, dont sont dispauadi de taulas per lu clients. 4. Basa plata d'uni pèças d'aurivelaria. ◇ partida superiora de la basa d'una estàtua.

terrassament n.m. Accion de cavar e de transportar de tèrra; lo tot dei trabalhs destinats à modificar la forma d'un terren, à l'alestit per bastir. Sin.: **terralhatge**.

terrassant, a adj. Qu'abate fisicament ò moralament.

terrassar vt. 1. Curbir de tèrra. 2. (fig.) Abatre, aclapar, fisicament ò moralament. Sin.: **tombar, amorrar, amatar**. 3. Vèncer completament.

terrassenc, a adj. De la tèrra. Var.: **terrenal**.

terrassier, a n. Cavador; persona que fa de trabalhs de terrassament.

terrasson n.m. 1. Pichina terrassa. 2. Partida superiora, m'una penda febla, d'una taulissa.

terratremoal n.m. Seïsme. Var.: **tèrratremol**.

tèrratremol n.m. Tèrratremoal.

terrejaire n.m. Cavador.

terren n.m. 1. Espaci de tèrra considerat dau ponch de vista de la sieu natura, de la sieu estructura, dau sieu releu: *Un terren argilós*. ◇ *Tot terren*: Si di d'un veïcule capable d'anar sus tota mena de terren, en defoara dei rotas e dei pistas. 2. Estenduda de tèrra, dau ponch de vista de la sieu susfàcia, de la sieu propietat e de la sieu afectacion: *Un terren agricòla*. ◇ Estenduda de tèrra: *Crompar un terren*. 3. Espaci, emplaçament adobat en vista d'una activitat donada: *Terren d'espòrt*. ◇ *Terren d'aviacion*: Espaci descubèrt reservat à l'evolucion dei avions. 4. Luèc dont si debànon un afrontament, d'operacions militari. ◇ *Anar sus lo terren*: Si batre en duèl. ◇ *Cedir de terren*: Faire de concessions; recular. ◇ *Organisacion dau terren*: Biaï d'organisar lo terren e vista dau combat, sobretot defensiu. 5. Luèc de la realitat en tant qu'objècte d'estudi: *Enquista sus lo terren*. ◇ *Òme (frema) de terren*: Persona en contacte dirècte m'ai gents, m'ai circonstanças. 6. (fig.) Situacion, estat dei cauas e dei esperits, ensèm de condicions que poàdon guidar un comportament, à una accion: *Sondar lo terren denant d'agir*. ◇ *Conóisser lo terren*: Conóisser li gents mé cu si deu tractar. ◇ *Èstre sus lo sieu terren*: Èstre dins un domèni que si conoisce ben. ◇ *Si plaçar sus un boan, un marrit terren*: Sostèner una boana, una marrida causa; èstre dins una situacion avantatjoa, contrària. 7. (med.) Lo tot dei factors genetics, fisiologics, etc., que favoríson l'aparicion d'una malautia: *Un terren allergic*.

terrenal, a adj. Que pertòca la tèrra, que li es estacat: Un poeta terrenal. Var.: **terrenau**.

terrenau, ala adj. Terrenal.

terrenc, a adj. Terrèstre.

terrenha n.f. Tèrra vegetala.

terrèstre, a adj. 1. Relatiu à la Tèrra: *Lo glòbe terrèstre*. 2. Que viu sus la partida solida dau glòbe: *Lu animaús terrèstres*. 3. Qu'es, que si desplaça sus lo soal: *Lu transpoarts terrèstres*. 4. Que pertòca la vida materiala: *Lu plasèrs terrèstres*. Var.: **terrenc**.

terret n.m. Varietat de socatge lengadocian, que si pòu trovar en blanc, gris e negre, esquasi desapareissut au jorn d'encuèi.

terrian, a adj. e n. 1. Que possedisce de tèrras: *Un proprietari terrian*. 2. Qu'abita la Tèrra (per op. à *extraterrestre*). 3. Qu'abita la tèrra (per op. à *marin*). Que pertòca la campanha (per op. à *ciutadan*).

terriblament adv. 1. D'un biaï terrible: *Es estat terriblement nafrat*. 2. Totplen: *Èri terriblement content*.

terrible, a adj. 1. Que causa, inspira de terror; qu'a d'efèctes funèstes, tragics; espaventable: *La catatròfa es estada terribla*. 2. Foarça desagradu, afrós: *As un caractèr terrible*. ◇ *Enfant terrible*: Enfant maleducat, insuportable; persona que, dins un grope, si fa remarcar per lo sieu comportament. 3. Que rejonhe un aut niveau de violença, de foarça: *Un vent terrible*. 4. (fam.) Extraordinari, important en quantitat: *Ai un trabalh*

terrible. ◇ Fantastic, remirable: *Un film terrible, una filha terribla*.

terricòla adj. (zool.) Que viu dins la tèrra.

terrificant, a adj. Que terrifica.

terrificar vt. (*terrifiqui*) Espaventar, terrorisar.

terrigène, a adj. (geol.) *Depaus terrigène*: Depaus marin d'origina continental.

terrina n.f. 1. Recipient de coïna fach de tèrra, que siërve per cuèire e per conservar li carns. Sin.: *çaçòla* 2. Preparacion de carn, de peis, de legumes motlat e manjada frèia. Sin.: *çaçolada*.

territòri n.m. 1. Estenduda de tèrra que depende d'un Estat, d'una vila, d'una juridiccion, etc. Sin.: **encontrada, region, país, aïral**. 2. (etol.) Zòna ocupada per un animau ò una familha d'animaus, delimitada d'un biais donat e aparada còtra l'accès dei autres animaues. 3. (med.) Lo tot dei partidas anatomiqui desservidi per un vaisseau, un nèrvi.

territorial, a adj. 1. Pròpri au territòri, que relèva dau territòri. ◇ *Aigas territoriali*: Var.: **territoriau**.

territorial, a n. Militari, militària de l'armada territoriala.

territorialament adv. Dau ponch de vista territorial.

territorialitat n.f. 1. Caractèr de cen que fa partida en pròpri dau territòri d'un Estat. 2. (dr.) *Territorialitat dei lèis*: Fach, per li lèis, de s'aplicar à toti li personas que son sus lo territòri, quala que sigue la sieu origina (per op. à *personalitat*).

territoriau, ala adj. Territorial.

terron n.m. Tèrra mesclada de matèrias animalis ò vegetalis descompauadi, emplegada espec. en orticultura. Var.: **terralha, terrada, terralhada**.

terron, a n. (pej.) Persona que vèn dau sud d'Itàlia.

terror n.f. 1. Paur violenta que paralisa; esglai, espavent. Sin.: **temor**. 2. Practica sistematica de violenças, de repressions, dins la tòca d'impauar un poder. 3. Persona ò caua qu'inspira una granda paur, que si crenhe.

terrorisar (-izar) vt. 1. Inspirar de terror, d'espavent. Sin.: **esglaiar, terrificar, espaventar**. 2. Tenir sota un regime de terror.

terrorisme n.m. Ensèm d'actes de violença comés per una organisacion per crear un clima d'inseguretat ò per renversar ò destablisar lo govèrn establìt.

terrorista adj. e n. Que participa à un acte de terrorisme; qu'a lu caractèrs dau terrorisme: *Un acte terrorista*.

terrós, oa adj. 1. Pròpri à la tèrra: *Un gust terrós*. 2. Mesclat, brutat de tèrra: *Aver li mans terroï*. 3. Qu'a la color de la tèrra; palle: *Una cara terroa*.

tes n.m. Barron (molon d'arena). Var.: **teu, tèi**.

tesa n.f. Tea.

tesar vt. Tendre. Sin.: **quilhar, verguejar, bendar**. ◆ vi. (vulg.) Aver una ereccion.

tesaur n.m. Tresaur.

tesauraria n.f. Clavaria, tresauraria.

tesaurejar vi. Tesaurejar.

tesaurisacion (-izacion) n.f. Accion de tesaurejar, d'amolonar de riquessas. ◇ (econ.) Messa en resèrva de moneda conservada sensa que fague l'objècte d'un plaçament productiu.

tesaurisaire (-izaire), aïritz adj. e n. Que tesaureja. Var.: **tesaurisator**.

tesaurisar (-izar) vi. Metre de sòus de costat sensa s'en servir ni sensa lu faire fructificar. Var.: **tesaurejar**.

tesaurisator (-izator), tritz adj. e n. Que tesaureja. Var.: **tesaurisaire**.

tèsi n.f. 1. Proposicion teorica, opinion, posicion sobre quauqua ren que s'en vòu demostrar la veracitat: *Sostenir una tèsi*. ◇ *Pèça, roman, film à tèsi*: Qu'illustra una tèsi politica, morala ò filosofica. 2. Ensèm de trabalhs presentats, sota forma d'obratge, en vista de l'obtencion dau grade de doctor; expauat public d'aquest obratge. 3. (filos.) Idea, proposicion que forma lo premier tèrme d'una antinomia ò d'una contradiccion de tipe dialectic.

tesla n.m. (de *Tesla*, nom pròpri) Unitat de mesura d'induccion magnetica (simbòle T), qu'equivau à l'induccion magnetica unifòrma que, repartida normalament sus una susfàcia de 1 m², produe au travèrs d'aquesta susfàcia un flux d'induccion magnetic total de 1 weber.

tesmoforias n.f. pl. (Antiqu. gr.) Fèstas en l'onor de Demetèr.

tesmoteta n.m. (Antiqu. gr.) Magistrat encargat de codificar li lèis e d'organisar la justícia.

tessalian, a adj. e n. De Tessàlia.

tessalonician, a adj. e n.m. De Salonica, vila de Grècia.

tessèla n.f. Pichin tròç de màrmor, de pèira, de pasta ve vèire, de ceramica, etc., element de basa d'un mosaïc mural ò d'un pavament; Sin.: **abacule**.

tesselar vt. (*tessèli*) Pavar, curbir una paret, una susfàcia au mejan de tessèlas.

tesselat, da adj. Pavat, cubèrt au mejan de tessèlas.

tessèra n.f. (Antiqu. rom.) Plaqueta d'ivori, de metal, de tèrra cuècha, etc., dei ustages multiples dins l'Antiquitat; intrada à l'espectacle, vòte, marca de fàbrega, etc.

tessitura n.f. (mús.) 1. Ensèm, registre de sons qu'una votz pòu produrre sensa dificultat: *Tessitura aguda*. 2. Lo tot dei nòtas que revènon lo mai sovent dins un tròç, constituent en soma la textura, l'estenduda mejana dins la quala es escrih.

tèst n.m. 1. Espròva que permete d'evaluar li aptitudas de quauqu'un, ò d'explorar la sieu personalitat. 2. Espròva d'examen presentada sota forma d'un questionari que si deu completar. 3. Espròva en general que permete de jutjar quauqua ren ò quauqu'un. *Tèst estadistic*: Metòde que permete, à partir d'una foncion dei observacions d'un escapolon d'una populacion, d'acceptar ò de refudar, m'un risc d'error donat, una ipotèsi que poarta sobre la populacion ò sobre la probabilitat causida per representar l'escapolon.

tèst n.m. (quim.) Recipient de tèrra refractària, emplegat dins lu laboratòris per la calcinacion dei matèrias infusibls. Sin.: **copèla**. ◇ *Tèst à gas*: Capsula de tèrra sus la quala si depaua un tube per reculhir un gas dins la cuva à aiga.

tèst n.m. Envelopa dura que protegisse d'unu èstres vivents (crustaceus, molluscs).

tèsta n.f. 1. Extremitat superiora dau còrs de l'òme e extremitat anteriora dau còrs d'un grand nombre d'animaus, que contèn la boca, lo cerveu, e lu principals organes sensorials. Sin.: **cap**, (pej.) **clòsca**. ◇ *Sensa tèsta ni coa*: Desproedit de sens. ◇ *Tèsta baissada*: Sensa si maufidar dau perill. ◇ *Baissar la tèsta*: Si vergonhar. ◇ *Tèsta promiera*: La tèsta en davau au moment d'una caduda. ◇ *Votz de tèsta*: Votz aguda. Sin.: **votz de fausset**. ◇ *Cantar a plena tèsta*: Cantar m'una votz foarta. 2. Avèrs d'una pèça de moneda: *Jugar à tèsta ò crotz*. Contr.: **crotz**. Sin.: **à cara ò crotz**. 3. Crani de l'òme e, espec., cerveu: *Aver mau de tèsta*. ◇ (fam.) *Èstre tombat sus la tèsta*: Aver perdut la rason, aver l'esperit destorbat. ◇ *Tèsta de moart*: Esquelèt d'una tèsta umana; emblema que representa un crani uman: *Bandiera m'una tèsta de moart*. 4. Partida superiora dau crani dont nàisson lu bèrris. 5. (espòrts) Accion de picar lo balon mé la tèsta. 6. Autessa de la tèsta: *Ai un tèsta de mai que tu*. ◇ Longuessa de la tèsta: *Lo mieu cavau a ganhat d'una tèsta*. 7. Cara que la sieu expression tradue lu sentiments, li tendenças, l'estat, etc.; expression. ◇ *Aver una boana tèsta*: Inspirar de confiança, èstre simpatic. ◇ *Faire la tèsta*: Faire lo morre, èstre de marrida umor. 8. Esperit, facultats mentali: *Aver quauqua ren en tèsta*. Sin.: **ment**. ◇ *Si metre en tèsta de*: Pilhar la resolucion de faire quauqua ren; si convèncer de quauqua ren. Sin.: **s'encapar de**. ◇ *Marrida tèsta*: Catactèr, natura malaisats. ◇ *Tèsta dura*: Testard, tèsta d'ola. ◇ (expr.) *M'es passat de tèsta*: Ai demembrat. 9. Luciditat, rason: *Aver tota la sieu tèsta*. ◇ *Montar à la tèsta*: Trebolar la rason. ◇ Sang frèi, assegurança: *Perdre la tèsta*. ◇ (fam.) *N'aver sobre la tèsta*: N'aver pron, n'aver lo gonfle. 10. Memòria, jutjament: *Aver ren dins la tèsta, non aver de tèsta, aver la tèsta vuèia*. 11. Temperament voluntari, obstinat: *Una frema de tèsta*. ◇ *Tenir tèsta*: Resistir. ◇ (fam.) Persona intelligentia e voluntària: *Aqueu, es una tèsta!* 12. Persona ò grope que crea, inspira, dirigisse: *La tèsta dau movement*. ◇ *À la tèsta de*: Au premier reng de; à la direccion de; à la promiera plaça, coma director, etc.: *Èstre à la tèsta d'una societat*. 13. Persona, individu: *Costa 150 € per tèsta*. ◇ *Aver li sieu tèstas*: Mostrar li sieu simpatias e li sieu antipatias vèrs lu autres. ◇ (fam.) *Tèsta blonda*: Enfant. ◇ Animau comptat dins un tropeu: *Una tèsta de bestiari*. ◇ Vida de quauqu'un: *Reclamar la tèsta de l'acusat*. ◇ *Metre à prètz la tèsta de quauqu'un*: recercar activament quauqu'un, en particulier en ofrent una prima. 14. Partida superiora de quauqua ren: *La tèsta d'un aubre*. 15. Partida anteriora ò iniciala de quauqua ren, espec. dins una caua orientada ò en movement: *La tèsta dau tren*. ◇ Començament: *Un mòt plaçat en tèsta de frasa*. ◇ *Tèsta de linha*: Luèc de dont parte una linha de transpoart. 16. (mil.) Element mai

avançat d'una tropa. ◇ *Tèsta de poant*: Zòna qu'una foarça militària ocupa en territòri enemig, en là d'un fluvi ò de la mar, en vista d'un passatge ò d'un desbarcament ulterior dau gròs dei foarças. 17. (tecn.) Partida superiora d'una pèça ò d'un ensèm mecanic. ◇ Part sobrana d'un motor termic, qu'enclau lo tot de la distribucion, admission e escapament [valvas, balancins, aubre(s) dei camas]). ◇ Pèça d'acier destinada à assegurar la barredura de l'orifici posterior d'una arma de fuèc. ◇ *Tèsta cercairitz*: Partida anteriora d'un projectile provedit d'un dispositiu electronic que permete de lo dirigir vèrs l'objectiu. 18. *Tèsta de lectura*: Cellula fonocaptatitz. 19. *Tèsta nucleària*: Ogiva nucleària. 20. *Tèsta d'injeccion*: Racòrd fixat en cima d'una asta de foratge. 21. (petr.) Fraccion mai leugiera, mai volatila, d'un mesclum d'idrocarbures, obtenguda per destillacion fraccionada.

testabilitat n.f. Caractèr de cen que si pòu testar.

testable, a adj. Mesurable, que pòu èstre testat.

testaceu, ea adj. (zool.) De la natura dau tèst; que possedisse un tèst.

tèstacoa n.m. Brusc cambiament de direccion d'un veïcule que si retròva dins la direccion contrària.

tèstacopar vt. Decapitar.

testada n.f. Còup de tèsta. Var.: **testejada**.

tèsta d'ae n.f. 1. Cabòt (peis). 2. (fig.) Nèsci, colhon, toarca, tardòc.

testaire, airtz n. Persona que fa passar un tèst. ◆ n.m. Aparelh que sièrve à testar lu compauants electronics, lu microprocessors. Sin.: **verificador, contrarotlador**.

testament n.m. 1. Acte juridic per lo quau una persona declara li sieus darrièrs voluntats e dispaua dei sieus bens per lo temps que vendrà après la sieu moart. ◇ *Testament autentic ò secret*: Testament que lo testator a escrich ò fach escriure, qu'a pi signat e qu'a remés claus e sagelat à un notari, en presença de doi testimònis. Sin.: **testament claus, testament mistic**. 2. Messatge ultime qu'un escrivan, una personalitat politica, un cercaire, un artista, dins una òbra, tèn à transmetre à la posteritat. 3. *Ancian Testament*: Lo tot dei libres biblics que tràcton à l'istòria de l'Aliança de Dieu m'au pòble judieu. ◇ *Noveu Testament*: Recuèlh dei escrichs biblics que pertòcon la Novèla Aliança que lo Crist establissèt.

testamentari, ària adj. Que pertòca lo testament. ◇ *Executor testamentari*: Persona encargada de l'execucion d'un testament.

tèstanegra n.f. Boscarla ordinària. Sin.: **cap negre, boscarla mòra**.

testar vi. (tèsti) Faire lo sieu testament.

testar vt. (tèsti) Sotametre à un tèst.

tèstarasada n. Skinhead (angl.).

testard, a adj. e n. 1. Qu'es totplen estacat ai sieu ideas, ai sieu opinions. 2. Insensible ai arguments dei autres, obstinat. Var.: **testardàs, tèsta dura**.

testardaïssa n.f. Testardisa.

testardaria n.f. Testardisa.

testardàs, assa adj. e n. Totplen testard.

testardear vi. (*testardei*) Faire lo testard.
testardisa n.f. Fach d'èstre testard; obstinacion. Var.: **testardaïssa**, **testarditge**, **testarditge**, **testardaria**.
testarditge n.m. Testardisa.
testassa n.f. 1. Gròssa tèsta. 2. Testardàs.
testator, **tritz** n. Persona que fa ò qu'a fach lo sieu testament.
testectomia n.f. (cir.) Ablacion d'un testicule.
testejada n.f. Testada.
testejar vi. Bolegar la tèsta. Sin.: **capejar**.
testicul(e) n.m. (anat.) Glanda genitla mascla, qu'elabòra lu espermatozoïdes e secrèta l'ormòna mascla. Sin.: (fem. pl.) **borsas**, **partidas**. (vulg.) **colha**, **colhon**, (pop. masc. pl.) **bessons**, (fem. pl.) **balas**.
testicular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai testicules.
testiera n.f. 1. Pèça dau filet ò de la brida que passa sobre la tèsta dau cavau e supoarta lu montants. 2. (mar.) Partida renforçada au ponch de drissa d'una vela triangulària.
testificacion n.f. Testimoniança; atestacion, certificat. Var.: **testificatòria**.
testificar vt. (*testifiqui*) Atestar, certificar.
testificatiu, iva adj. e n.m. Que sièrve à testificar. *Document justificatiu*.
testificatòria n.f. Atestacion, certificat. Var.: **testificacion**.
testimòni n.m. 1. Persona que testimònia. 2. Testimoniatge, testimoniança.
testimonial, ala adj. 1. Que resulta d'una testimoniança. 2. Que sièrve de testimoniatge, d'atestacion. Var.: **testimoniau**.
testimonialament adv. D'un ponch de vista testimonial.
testimoniança n.f. (it.) Testimoniatge.
testimoniar vi. (*testimòni*, classic *testimòni*) 1. Far paréisser per li sieu paraulas ò lu sieus actes: *Testimoniar de gaug*. Sin.: **mostrar**, **manifestar**, **faire pròva de**, **faire mòstra de**. 2. Èstre lo signe, la pròva de: *De gèsts que testimòniun una sorpresa*. ♦ vi. Dire, cuntar cen que si saup; faire una deposicion en justícia. ♦ vt. ind. (*de*) *Testimoniar de quauqua ren*: Servir de pròva à quauqua ren.
testimoniatge n.m. 1. Accion de testimoniar; racònte qu'una persona fa de cen qu'a vist ò audit. 2. (dr.) Declaracion, deposicion d'un testimòni en justícia. 3. Marca exteriora, pròva de: *Un testimoniatge d'amistat*. Var.: **testimoniança**.
testimoniau, ala adj. Testimonial.
testologia n.f. Sciènça qu'a per objècte la concepcion e l'interpretacion de tèsts psicologics.
teston n.m. Moneda d'argent de la Renaissance, à l'efigia d'un sobeiran (França, Itàlia).
testosteròna n.f. Ormòna que lu testicules produon e qu'agisse sobre lo desvolopament dei organes genitals e dei caractèrs sexuals segondaris mascles.

testut n.m. Marteu emplegat per desgrossir li pèiras. Sin.: **martelina**.
tèt n.m. Premier jorn de l'an dau calendrier lunari vietnamian, entre lo 20 de janvier e lo 19 de fevrier.
tèta n.m. Vuechenca letra de l'alfabet grèc (θ), que correspoande à *th*.
teta n.f. Mamèla, sen., possa (pop.).
tetada n.f. Popada.
tetania n.f. Estat patologic caracterisat per de crisis de contraccions musculari espasmodiqui. Sin.: **tetanisme**.
tetanic, a adj. e n. Relatiu au tetanòs ò à la tetania; que n'en sofrisse.
tetanisacion (-izacion) n.f. Accion de tetanisar; fach d'èstre tetanizat.
tetanisar (-izar) vt. 1. Provocar de contracturas tetaniqui. Sin.: **paralisar**. 2. Rendre (quauqu'un, un grope) esbalordit, palaficat, sota l'efècte de l'estonament, de l'indignacion, etc.
tetanisme n.m. Tetania.
tetanòs n.m. 1. Malautia infeccioa grèva, caracterisada per de contracturas doloroï que si generalison à toi lu muscles. 2. (fisiol.) *Tetanòs musculari* ò *fisiologic*: Contraccion prolongada d'un muscle. Sin.: **frena**.
tetanotoxina n.f. Toxina tressudada per lo bacile dau tetanòs.
tetar vt. e vi. Suçar lo lach de la mamèla d'una frema, d'una femèla, d'un botelhon. Sin.: **popar**.
tetarèla n.f. Pichin aparelh de veïre que si plaça sus lo bot dau sen, e que sièrve per aspirar lo lach.
tetareu n.m. Noirisson.
tetelon n.m. Mamelon dau sen. Sin.: **popeu**, **tetin**.
tetic, a adj. (filos.) Que si rapoarta à una tèsi. 2. Dins lo vocabulari de la fenomenologia, si di de cen que paua l'existença de la consciènça, de cen que l'afirma coma tala
tetin n.m. Popeu, tetelon.
tetina n.f. 1. Mamèla d'un mamifèr. 2. Dispositiu que s'adapta sus un botelhon per faire tetar un noirisson. Sin.: **popet**, **poparèla**.
teton n.m. 1. (fam.) Mamèla, sen. 2. (mecn.) Pichina pèça salhenta que n'en mantèn una autra.
tetrabasic, a adj. Que la sieu molecula possedissee quatre atòmes d'idrogène que si poàdon remplaçar per un metal, ò un radical basic.
tetraclorur(e) n.m. Compauat que contèn quatre atòmes de clòre. ♦ *Tetraclorure de carbòni*: Liquide incolòre (CCl₄), emplegat coma solvent ininflamable.
tetracòrde n.m. (mús.) Interval de quatre gras, sobre lo quau es fondat la sistema musical de l'Antiquitat grèga.
tetraciclina n.f. Antibiotic fongic que la sieu molecula comprèn quatre cicles, e qu'es actiu sobre un grand nombre de bacterias.
tetradactil(e), a adj. Qu'a quatre dets au pen

tetradà n.f. (bot.) Ensèms format per lu quatre grans de pollèn eissits de la meiòsi de la mema cellula maire.

tetradiname, a adj. (bot.) Si di dei estaminas au nombre de 6, de que 4 son mai llongui, coma aqueli dei crucifèras.

tetraedral, a adj. Qu'apertèn au tetraèdre. Var.: **tetraedrau**.

tetraedau, ala adj. Tetraedral.

tetraèdre n.m. (geom.) Figura geometrica mé quatre façes.

tetraedric, a adj. Qu'a la forma d'un tetraèdre.

tetraedroïde n.m. Solide de forma vesina a-n-aquela d'un tetraèdre.

tetragòne n.m. Planta originària d'Austràlia, que li sieu fuèlhas poàdon remplaçar aqueli de l'espinoàs.

tetralina n.f. Idrocarbure obtengut per idrogenacion catalitica dau naftalène, emplegat coma solvent e coma carburant.

tetralogia n.f. 1. (liter. gr.) Ensèms de quatre pèças (tres tragèdias e un drama satiric) que lu poetas tragicos presentàvon ai concors dramatics. 2. Ensèms de quatre òbras, literari ò musical, ligadi per una mema inspiracion.

tetramèr, a adj. Dividit en quatre partidas.

tetramètre n.m. (liter.) Vèrs compauat de quatre mètres.

tetraonidat n.m. Tetraonide.

tetraonide n.m. *Tetraonides*: Família d'auceus gallinaceus coma la galineta. Var.: **tetraonidats**.

tetraplegia n.f. (med.) Paralisia dei quatre membres. Sin.: **qüadriplegia**.

tetraplegic, a adj. e n. Que sofrisse de tetraplegia.

tetraploïde adj. e n.m. (biol.) Si di dei individús mutants que la sieu garnidura cromosomica es dobla d'aquela dei sieus genitors.

tetraploïdia n.f. Estat dei tetraploïdes.

tetrapòde adj. e n.m. (biol.) *Tetrapòdes*: Grop d'animaus vertebrats que lo sieu esquelèt compoarta doi pareus de membres, aparents ò atrofiats, que son testimònis de l'evolucion d'una adaptacion primitiva à la marcha, coma lu anfibiens, lu reptils, lu auceus e lu mamifèrs terrèstres ò marins.

tetraptèr, a adj. Que possedisse doi pareus d'alas, en parlant de la màger part dei insèctes.

tetrarca n.m. Sobeiran vassal, à l'epòca grecoromana, que lo sieu territòri èra troup estrech per que meritesse lo títol de rèi.

tetrarc n.m. Dignitat e foncion de tetrarca.

tetrarquìa n.f. 1. Territòri qu'un tetrarca govèrna. 2. Organizacion de l'Empèri roman, partit entre quatre emperaires (doi augustes e doi cesars).

tetrastil(e), a adj. e n.m. Qu'a quatre colomnas.

tetrasillabe, a adj. Qu'a quatre sillabas. Var.: **tetrasillabic**.

tetrasillabic, a adj. Tetrasillabe.

tetratomic, a adj. (quim.) Si di de còrs que la sieu molecula es formada de quatre atòmes.

tetròda n.f. Tube electronic mé quatre electròdes (anòde, catòde, grasilha de contraròtle, grasilha-ecran).

tetrodon n.m. Còfre, borsa, bonardin.

teu n.m. Barron (molon d'arena); jaç d'arena que si tròba a cima d'aiga. Var. **tes, tèi, bancada**.

teulada n.f. Cubertura d'una maion, especialament s'es facha de teules. Sin.: **teulissa**.

teulaire, airitz n. Persona que lo sieu mestier es de paucar de teules.

teular vt. Curbir de teules. Var.: **enteular**. ♦ **si teular** v.pr. Si pomelar, en parlant dau ceu.

teularia n.f. 1. Industria de la fabricacion dei teules. 2. Establiment industrial dont si fa aquesta fabricacion. Var.: **teuliera**.

teulat, ada adj. Cubèrt de teules. ♦ *Ceu teulat*: Ceu motonat.

teule n.m. 1. Plaqueta de tèrra cuècha, de forma variabla, per curbir li maions, lu bastiments; cubertura facha d'aquesti plaquetas. ♦ *Teule roman*: En forma de goàrgola tronconica. ♦ *Teule de cima*: Teule que si paa en cima d'una teulada. 2. Bescuèch sec arredonit sus un rotleu.

teulet n.m. Element fin, de l'espessor d'un teule, que lo sieu òrle es emplegat per revestir un fogau. Var.: **teulon**.

teuleta n.f. Pichin teule.

teulier, a adj. Relatiu à la fabricacion dei teules.

teulier, a n. Obrier ò dirigent d'una teularia.

teuliera n.f. Teuliera.

teulissa n.f. Teulada.

teulissar vt. Curbir de teules. Sin.: **enteular**.

teulissatge n.m. Accion de curbir mé de teules.

teulisson n.m. Teulissa d'un pendent solet, que la sieu cima parte d'un barri.

teulon n.m. Teulet.

teume n.m. Mena de sosta que si trobava à la proa ò à la popa d'una nau: «*Ieu ausi amont lo gau / Que canta sus lo teume*» (Frederic Mistral, «Lo galerian»). Var.: **taume**.

teune, a adj. Totplen fin. Var.: **ténue**.

teunes(s)a n.f. Tenuïtat.

teürgia n.f. Practica oculista que tende à comunicar m'ai boai esperits, à emplegar lu sieus poders per tocar Dieu.

teuton, a adj. e n. 1. De l'anciana Germània. 2. (lit. e pej.) Alemand.

teutonic, a adj. Telatiu ai Teutons.

tex n.m. Unitat de mesura de massa lineica que s'emplega dins lo comèrci dei fibras, dei textiles e dei fiu e que vau 1 grama per quilomètre.

texan, a adj. e n. dau Tèxas.

tèxte n.m. Tèxto.

textil(e), a adj. 1. Que si pòu dividir en fibras pròpri à faire un teissut, coma lo cànebe, lo lin, la lana, etc. 2. Que pertòca la fabricacion dei teissuts: *Industria textila*.

textil(e) n.m. 1. Matèria pròpria à èstre teissida après èstre estada filada; estòfa. ♦ *Textile artificial*: Fibra

textile facha à partir de produchs naturals. ◇ *Textile sintetic*: Fibra textile facha à partir dau carbon, dau petròli. ◇ *Textile quimic*: Textile artificial ò sintetic. 2. Lo tot dei industrias textili.

tèxto n.m. 1. Ensèms de tèrmes, de frasas que constituïsson un escrich, una òbra. Sin.: **redaccion, contengut, leçon**. 2. Òbra ò partida d'òbra literària: *Causida de tèxtos de l'Atge Mejan*. 3. Pàgina; partida de la pàgina compauada de caractèrs estampats. 4. Tenor exacta d'una lèi; la lèi. 5. Dins lo tèxto: *Dins la lenga d'origina*. Var.: **tèxte**.

textual, ala adj. 1. Que pertòca lo tèxto escrich: *Analisi textuala*. 2. Qu'es exactament confòrme au tèxto; mòt à mòt: *Una traduccion textuala*. ◇ Qu'es exactament confòrme à cen qu'es estat dich: *Vaquí la respoasta textuala qu'ai augut d'eu*. Var.: **textuau**. Sin.: **exacte, literau, fideu**.

textualament adv. D'un biais textual. Sin.: **conformament, fidelament, literalament, exactament. textuau, ala** adj. Textual.

textura n.f. 1. (text.) Mòde d'entrebascament dei fibras teissidi. 2. (text.) Estat d'una estòfa ò d'un materiau teissit. 3. Constitucion generala d'un materiau solide. ◇ (geol.) Lo tot dei caractèrs que definisson l'agençament e li relacions volumiqui e espaciali dei mineraus d'una ròca. 4. (liter.) Adobament, disposicion dei partidas d'un obratge. Sin.: **teissura**.

texturacion n.f. Operacion qu'a per tòca de melhorar li proprietats fisiqui dei textiles sintetics. Sin.: **teissuracion**.

texturant n.m. (tecn.) Dins l'industria alimentària, produch destinat à donatr una textura particuliera à un aliment.

texturar vt. (tecn.) Operar la texturacion de (fieus, fibras sintetiqui). Sin.: **teissurar**.

tg Simbòle de la tangenta.

T.G.V. n.m. (abrev.) Tren à granda velocitat.

th Simbòle de la termia.

Th Simbòle dau tòri.

thalweg n.m. Talweg.

thug n.m. (ist.) Membre d'una confraria religioa d'Índia que, en onor de Kalí, practicava lo murtre per estrangulacion.

ti pron. pers. 1. Pronom personal COD de la segonda persona: *Ti veï*. 2. Pronom personal COI de la segonda persona: *Ti parli*. (Dins lu doi cas, fa t' davant una vocala: *T'escoti, aquò t'agrada*).

Ti Simbòle dau titani.

tiamina n.f. Vitamina B1. Sin.: **aneurina**.

tian n.m. Grand plat de tèrra cuèchan larg e gaire profund; preparacion que si fa dins aquesto plat: *Un tian de legumes*.

tiara n.f. 1. (ist.) Cofadura d'aparat simbòle de la sobeiranetat dins l'Orient ancian. 2. Cofadura d'aparat mé tres coronas dau papa, per li cerimònias liturgiqui; dignitat papala.

tiaré n.m. Planta de Polinesia que li sieu grandi flors perfumadi son emplegadi per la fabricacion dau monòli.

tiazòl n.m. Compauat eterociclic mé cinc atòmes, de que un de sofre e un d'azòt, e que lo sieu nucleu juèga un ròtle important en bioquimia.

tibador n.m. Dispositiu que permete d'atesar un cordatge, una cadena. Sin.: **tensor, tendèire**.

tibadura n.f. Tension, estira.

tibar vt. Atesar, bandar.

tibauda n.f. Estòfa grossiera de pels de vaca, que sièrve à doblar li moquetas ò lu tapís clavelats au soal.

tibetan, a adj. e n. Dau Tibet. ◇ n.m. Lenga parlada au Tibet, que s'escriu m'un alfabet d'origina indiana.

tibetobirman n.m. Grope de lengas parladi dau Tibet à la Birmània.

tíbia n.m. Oàs de la part anteriora de la camba, dau genolh au pen.

tibial, a adj. (anat.) Dau tíbia: *Artèrias tibiali*. Var.: **tibiau**.

tibiau, ala adj. (anat.) Tibial.

tibla n.f. Aisina de murador per pilhar e estendre lo mortier ò faire un revestiment de gip, constituïda generalament d'una lama d'acier religada à un mànegue per una partida que forma doi angles drechs. Sin.: **planela**.

tiblada n.f. Quantitat de mortier que si pòu pilhar m'una tibla.

tiblar vi. e vt. Emplastrar au mejan d'una tibla.

tibo-tibo loc. *Faire tibo-tibo*: Batre d'emocion, en parlant dau coar.

tic n.m. (onomatopea) 1. Contraccion brusca e rapida d'unu muscles, sobretot de la cara, involontària e esterreotipada. 2. Abitudina inconscenta, mania dins lo lengatge, lu gèsts.

ticar vi. (*tiqui*) Aver l'atencion arrestada per un detalh estonant, desagradu.

tic-tac n.m. (onomatopea) Bosin sec e regulier d'un movement de relotjaria: *Lo tic-tac d'un relòtge*. Var.: **tic-e-tac**.

tic-e-tac n.m. (onomatopea) Tic-tac.

tièra n.f. 1. Fila, seguida de cauas. 2. Lista.

tieu, tieua adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu singulier de la segonda persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -A finala dau femenin: *Lo tieu libre, la tieu taula; es (lo) tieu, es (la) tieua*. ◇ *Au tieu, en cò tieu*: Au tieu domicili.

tieus, tieui adj. e pron. poss. Adjectiu e pronom possessiu plural de la segonda persona. Coma adjectiu, s'emplega embé l'article (ò un autre determinant) e perde la -I finala dau femenin: *Lu tieus libres, li tieu taulas; son (lu) tieus, son (li) tieui*. ◇ *Lu tieus*: Lu tieus parents, la tieu familha, lu tieus amics, lu tieus compatriòtas.

tifa n.f. Planta erbacea, aqüatika, comunament sonada *massuga, cana dei estanhs* (*typha latifolia*). Sin.: **sanha gròssa**.

tifacea n.f. *Tifaceas*: Família de plantas monocotiledonèi, aquàtquì ò que crèisson en riba dei aigas, coma la *tifa*.

tífic, a adj. e n. Pertocat per lo tífus ò per la fèbre tifoïda. ◇ *Bacille tífic*: Bacille que provòca la fèbre tifoïda.

tifliti n.f. (patol.) Inflamacion dau cec.

tifo n.m. (it.) Tífus.

tifo n.m. (it.) Animacion visuala que si fa per encoratjar d'esportius.

tifobacillòsi n.f. Estat patologic provocat per lo bacille tífic.

tifoïde, a adj. e n.f. *Fèbre tifoïda* ò *tifoïda*, n.f.: Malautia infeccioa e contagioaprovocada per d'aliments que contènon de bacilles d'Eberth que si multiplícon dins l'intestin e agisson au mejan de toxinas.

tifoïdic, a adj. Relatiu à la fèbre tifoïda.

tifon n.m. En Extrème Orient, ciclòne tropical foarça violent. Sin.: **auristre**.

tifòsi n.f. Malautia microbiana, contagioa, de la volalha.

tífus n.m. Gastroenteriti qu'ataca divèrs animaús, coma lo can e lo cat. ◇ *Tífus exantematic* ò *tífus*: Malautia infeccioa transmesa per lo peolh, caracterisada per una fèbre, de tacas rogi sus la pèu e per un estat estuporós. ◇ *Tífus murin*: Malautia analòga, que la transmete la nièra.

tigradura n.f. Regas ò tacas qu'evòcon lu motius sus lo pel d'un tigre ò d'un autre felin.

tigrar vt. Marcar me de regas escuri coma la peu dau tigre.

tigrat, ada adj. Marcat, regat de bendas escuri, coma lo pel dau tigre.

tigre n.m. 1. Mamifèr carnivòre de l'Àsia dau Sud-Èst, dau genre cat, nuechenc, dau pel jaune arange, dau ventre blanc e marcat de regas negri (Lòng de 2 m, pòu pear fins à 200 kg e viure 25 ans). 2. (lit.) Òme crudeu, sanguinari. 3. *Gelós coma un tigre*: Foarça gelós. 4. *Tigre de la periera*: Insècte coleptèr que viu sus li fuèlhas d'aquel aubre.

tigressa n.f. 1. Femèla dau tigre. 2. (lit.) Frema agressiva, totplen gela.

tigron n.m. Pichon d'un tigre e d'una leona.

tilacina n.f. Marsupial carnassier de Tasmània qu'a l'aspècte d'un lop (Lòng de 90 cm sensa la coa, familha dei dasiurides).

tilda n.f. 1. Signe (˘) plaçat en dessobre d'un simbòle fonetic per indicar la nasalizacion (espec. en espanhòu, en breton, en portugués). 2. En francés, signe emplegat à l'Atge Meján per marcar una abreviacion ò una nasalizacion. 3. (inform.) Simbòle que s'emplega en programacion. 4. *Tilda mejana*: Plaçada au mitan d'una letra per marcar la sieu velarizacion. Var.: **tilde**.

tildat, ada adj. Sobremontat d'una tilda: *Una n tildada s'escriu ñ*.

tilde n.m. Tilda.

tilha n.f. Cabina, dins una nau.

tilhul n.m. (fr.) Telh.

tilt n.m. 1. Au bilhard electric, pichin bosin que marca l'interrupcion d'una partida quora un juguire a gacilhat tròup violentament l'aparelh. 2. (fam.) *Faire tilt*: Aviar d'un còup solet dins la ment lu mecanismes de comprension, de memòria, d'inspiracion.

tilmètre n.m. Instrument que sièrve à mesurar de pichins cambiaments de l'horizontalitat d'un nivèu, sus lo soal ò una estructura artificiala.

timbala n.f. 1. Gòt metallic. Sin.: **gobeu**. 2. Intrument de música à percussion format d'un bacin mièg esferic de coire recubèrt d'una pèu tenduda que si pica embé de maçòlas. 3. En coïna, mòtle redond e aut; preparacion alestida dins aquesto mòtle, envelopada dins una crosta de pasta.

timbalier, a n. Musicaire qu'emplega la timbala.

timbrar vt. 1. Empegar un timbre sus un corrier. Sin.: **sagelar, afranquir**. 2. Marcar m'un timbre. Sin.: **bolar**.

timbrat, ada adj. 1. Caluc, destimborlat, foal, falabrac, folastron, fadat. 2. Que poarta un timbre, un sageu: *Papier timbrat*.

timbratge n.m. Impression obtenguda mé l'ajuda d'una placa gravada en vuèi e d'una contrapartida en releu plaçada sota lo papier.

timbre n.m. 1. Pichin tròç de papier, m'una figurina, una illustracion, que si pega sus una letra per la mandar. Sin.: **vinheta, sageu**. 2. Pichin tròç de papier que si pega sus un document per pagar una talha. Sin.: **bol**. 3. Membrana inferiora d'un tamborn; coarda transversala en contacte m'aquela membrana. ◇ Qualitat especifica d'un son: *Lo timbre d'una votz*. 4. Instrument que sièrve à estampar una marca, un sageu sus un document. 5. (med.) *Timbre tuberculinic*: Pastilha adesiva sus la quala es plaçada una gota de tuberculina e que sièrve per recercar l'allergia tuberculoa. 6. Pression maximala tocant un engenh mé la vapor.

timectomia n.f. (cir.) Ablacion dau timus.

timia n.f. (psicol.) Umor.

timic, a adj. 1. (med.) Qu'apartèn au timus. 2. (psicol.) Que pertòca l'umor.

timide, a adj. Que manca d'ardidessa, d'assegurança. Sin.: **crentós, umile, silenciós, timorat, esfaçat, timorós, temerós**.

timides(s)a n.f. Timiditat.

timiditat n.f. 1. Mancança d'assegurança, d'ardidessa dins lu rapoarts m'ai autres. 2. Mancança d'audàcia dins una accion, una realisacion. Sin.: **timides(s)a, crenha, crenhença, temor**.

timina n.f. (bioquim.) Una dei quatre basas azotadi, constituents fundamentals dei acides nucleïcs portaires dau còdi genetic.

timoanaleptic, a adj. e n.m. Antidepressor.

timocitòma n.m. Tumor benigna dau timus.

timòl n.m. Fenòl retirat de l'essença de la ferígola, de l'odor aromatica.

timon n.m. 1. Lònga pèça de boasc à l'avant d'una veitura, d'una màquina agricòla, de cada costat de la quala si pòu atelar un bèstia de tira. 2. Governalh. Sin.: **timoniera**. 1447: «...duos timonos de roda...», 1519: «...»

*car li aviam ronput lo timon...». ◇ Timon de ròda de popa: Timon plaçat sus la ròda de popa. Sin.: **timon baionés**. ◇ Timon latin: Timon lateral à respiech de la ròda de popa.*

timonaria n.f. 1. Sosta dont es protegit l'aparelh à governar e l'òme de barra sus una nau pichina (Se la nau es granda, si di *passarèla*). 2. Lo tot dei timoniers d'una nau; servici que n'en son encargats. 3. Aparelh qu'acota un timon latin a la cenchà d'una nau. 4. (tecn.) Lo tot dei elements de la comanda dei frens ò de la direccion d'un veïcule.

timonier n.m. 1. Sus una nau de guèrra, marinier encargat dei senhals e dau servici de velha sus lo poant de comanda; dins la marina mercanda, marin encargat de la barra. 3. Cadun dei cavaus atelats de cada costat d'un timon.

timoniera n.f. 1. Timon. 2. Taulas sostengudi per lu bandins de popa d'una galèra, dont estaon lu timoniers per governar la nau. Sin.: **bancassa**.

timor n.f. Crenta, timiditat. Var.: **temor**.

timorat, ada adj. e n. Que non auja agir, per crenta deis riscs ò dei responsabilitats; crentós. Sin.: **crentós, irresolut, trantalhant, pachon**.

timorós, oa adj. Paurós.

timpan n.m. 1. (anat.) *Caissa dau timpan ò timpan*: Cavitat dins l'oàs temporal, dont si tròva l'aurelha mejana. Var.: **timpanòu**. Sin.: **audion, audidor**. 2. (anat.) *Membrana dau timpan ò timpan*: Membrana que limita l'aurelha mejana dau conduch auditiu extèrne e que transmete ai osselets de l'aurelha mejana li vibracions de l'ària. ◇ *Rompre lo timpan à quauqu'un*: Li parlar troup foart, li faire totplen de bosin. 3. (arquít.) Susfàcia compresa entre lo listeu e l'arc dau fronton; paret que clau l'arc dei portaus romans e gotics.

timpanal n.m. (anat.) Oàs en forma d'aneu, sus lo quau es tenduda la membrana dau timpan. Var.: **timpanau**.

timpanau, ala n.m. Timpanal.

timpanic, a adj. 1. Relatiu au timpan. 2. Que tòca lo timpan, en parlant d'una malautia. 3. Son agut que resulta de la percussion dau torax e de l'abdomèn.

timpanisar (-izar) vt. (vièlh) Dire de mau de quauqu'un à votz auta e en public.

timpanisme n.m. (med.) 1. Gonflament de l'abdomèn causat per l'amolonament dei gas. 2. Sonoritat anormala, son timpanic.

timpaniti n.f. Gonflament ò inflamacion de la membrana timpanica ò dau timpan.

timpanoplastia n.f. Reparacion per cirurgia dau timpan e de la cadena dei osselets dins lo tractament de la surditat.

timpanoscleròsi n.f. Escleròsi dau timpan que mena au sorditge.

timpanòu n.m. Timpan.

timus n.m. Glàndola situada davant la traquea, desenvolpada solament dins lu enfans e dins lu animaues

joves, e que juèga un grand ròtle dins la resistença ai infeccions.

tina n.f. Mena de bota per transportar l'aiga, lo lach, la vendèmia, etc.; cuva.

tinada n.f. Contengut d'una tina.

tinairòu n.m. Tinalier.

tinalier n.m. Celier. Sin.: **cubier, despensa, tinairòu, tinau**.

tinassa n.f. Resèrva dau buch d'una nau mineraliera. Var.: **tineu**.

tinau n.m. Celier.

tinctorial, a adj. (bot.) Que sièrve à ténher: *Una planta tinctoriala*. Var.: **tinctoriau**. Sin.: **tenchurial**.

tinctoriau, ala adj. Tinctorial.

tind n.m. (mar.) Caduna dei pèças de boasc que sostènon la quilha d'una nau en construccion ò en radob.

tind n.m. 1. Bosin que fa una campana, una campaneta que tinda. Var.: **tindadís, tindament**. 2. Succession de sons leugiers e clars.

tindadís n.m. Tindament, tind.

tindall (de Tyndall, nom de l'inventaire) *Efècte Tindall*: Difusion de la lutz sus lo trajècte d'un rai luminós que travèrsa una solucion colloidala.

tindallisacion (-izacion) n.f. Procediment d'esterilisacion per una seria d'escaufatges à una temperatura que vària entre 60 e 80°C, e de refreiments successius.

tindament n.m. Son d'una campana que tinda, sonaria. Var.: **tind, tindadís**.

tindar vt. Faire sonar lentament una campana de tau bials que lo batent vengue picar d'un costat solet. ◆ vi. 1. Sonar lentament, per còups espaçats. Sin.: **tindinar, ginginar, campanejar, sonar, esquilar**. 2. Produire de sons aguts.

tindèla n.f. Tindeu de poarc.

tindeu n.m. Filet (tròç de carn de bòu, de vedeu, de moton); part tendra e carnuda que si tròva au dessota dei vertèbras lombari.

tindinar vi. Tindar, campanejar, sonar, esquilar.

tindinejant, a adj. Que tindineja.

tindinejar vi. Produire una seria de sons aguts e leugiers.

tineïdat n.m. *Tineïdats*: Família de parpalhons que comprèn li arnas.

tineta n.f. Recipient que sièrve au transpoart di matèrias fecali, que s'emplega finda coma comun mobile. ◆ pl. Cabinet, latrinas, comun.

tineu n.m. Tinassa (d'una nau mineraliera).

tinha n.f. Lesion inflammatòria dei extremitats (mans, pens, nas, aurelhas) que lo frèi provòca.

tinha n.f. Tèi.

tinhasa n.f. Cabeladura abondosa e mau penchenada.

Sin.: **pelancha, tufa**.

tínher vt. Ténher.

tinhon n.m. Bèrris rotlats sus lo suc ò sus la tèsta.

tinon n.m. Pichina tina; recipient ovale ò redond, dau bòrd aut, que sièrve à divèrs usatges domestics. Sin.: **baquet**.

tint, a adj. Tench.

tinta n.f. (fr.) Tencha, color.

tintar vt. (fr.) Ténher.

tintat, ada adj. 1. (fr.) Tench. 2. Estranh, un pauc caluc.

tintin n.m. Tind (d'una campana, etc.)

tintinar vi. Tindar.

tintura n.f. (fr.) Tenchura.

tioacide n.m. Sulfacide.

tioalcòl n.m. Mercaptan. Var.: **tiòl**.

tiocarbonat n.m. Compauat M_2CS_3 que resulta de la combinason dau sulfure de carbòni CS_2 m'un sulfure metallic M_2S (dont M representa un metal).

tiòfène n.m. Eterocicle mé cinc atòmes, qu'un es un atòme de sofre.

tiòl n.m. Tioalcòl.

tion n.m. Tison.

tionar vt. Tisonar.

tionat n.m. (quim.) Sau d'un acide de la seria tionica.

tonic, a adj. *Seria tionica*: Seria d'acides oxigenats dau sofre, de formula generala $S_nO_6H_2$ (dont n es comprés entre 2 e 6).

tionier n.m. Tisionier. Sin.: **formànegue, forgon**.

tionina n.f. (quim. org.) Matèria coloranta blava presenta dins lo blau de metilène.

tiopental n.m. Pentiobarbital.

tiosulfat n.m. Iposulfat.

tiosulfuric, a adj. Iposulfurós.

tiourea n.f. (quim.) Compauat $H_2N-CS-NH_2$ que deriva de l'urea per substitution de sofre à l'oxigène.

tipar vt. Donar lu trachs caracteristics d'un tipe à: *Tipar un personatge*. Sin.: **tipificar, caracterisar**.

tipat, ada adj. Que presenta la màger part dei caractèrs dau tipe dins lo quau es plaçat: *Un personatge fortament tipat*. Sin.: **tipificat, caracterisat**.

tipe n.m. 1. Modèl abstrach que recampa magerment lu trachs essencials de toi lu èstres ò de toi lu objèctes de la mema natura: *Matieu Sampeyre es lo tipe dau policier de basa*. ◇ Lo tot dei trachs caracteristics d'un grope, d'una familha de cauas: *Lu diferents tipos d'arquitectura*. 2. (fam.) Individú quau que sigue. Sin.: **baudo**. Fem.: **tipessa**. 3. (sc. de la v.) Individú à partir dau quau una espècia vegetala ò animala es estada descricha per lo promier còup e que sièrve de referença. 4. Caractèr d'estamparia. 5. (tecn.) Empreinta que sièrve à produire d'emprentas parieri.

tipessa n.f. (fam.) Frema quala que sigue.

tipi n.m. Tenda de forma conica, formada per una carcassa de pals de fusta (de 4 a 6 m d'autessa), cubèrts de pèus de bisonts, utilizada per d'uni tribús indiani d'Amèrica.

tipic, a adj. 1. Que caracteriza precisament; qu'es un modèl, un exemple: *Un cas tipic de frustracion*. 2. (biol.) Qu'es pròpri à un solet grope animau ò vegetau.:

Caractèr tipic. ◇ Que s'identifica à un tipe, que n'en presenta lu caractèr especifics. 3. *Música tipica*: De caractèr sudamerican. ◇ (per ext.) Música que presenta lu caractèrs d'una region, d'una epòca, d'un estile. Sin.: **caracteristic, distintiu, particular, pròpri, especific**.

tipicament adv. D'un biais tipic. Sin.: **caracteristicament, distintament, pròpriament, especificament**.

tipificar vt. (*tipifiqui*) Classificar per genres, per categorias ben definids dei elements diferenciats.

tipificat, ada adj. Que s'en es fach un tipe; tipat, caracterisat.

tipografe, a n. Obrier, obriera que compaua, au mejan de caractèrs mobiles, lu tèxtos destinats à l'impression tipografica.

tipografia n.f. 1. Procediment de composicion e d'impression mé de caractèrs e de clichats en releu. 2. Presentacion grafica d'un tèxto estampat: *Una tipografia eleganta*.

tipografic, a adj. Relatiu à la tipografia.

tipologia n.f. 1. Estudi dei trachs caracteristics dins un ensèm de donadas, dins l'amira de li determinar de tipos, de sistemas. 2. Estudi dei caractèrs morfologics de l'èstre uman. Sin.: **biotipologia**. ◇ (psicol.) Estudi sistematic dei trachs de caractèr en rapoart mé de caracteristicas morfologiqui de l'individú. 3. (teol.catol.) Interpretacion teologica dei causas de la Bibla.

tipologic, a adj. Relatiu à una tipologia.

tipomètre n.m. En estamparia, règl partida en ponchs tipografics.

tipon n.m. (estamp.) Positiu tramat, destinat à la confeccion de la placa offset.

tiptologia n.f. Dins l'espiritisme, comunicacion dei esperits au mejan de còups que la taula viradissa pica.

tipula n.f. (entom.) Granda moissara, inofensiva per l'èstre uman (òrdre dei diptèrs).

tiquet n.m. 1. Bilhet que dona drech à l'admission dins un veïcule de transpoart public, dins un establiment, e qu'atèsta que lo pagament correspondent es estat fach.

tir n.m. 1. Accion, biais de lançar, au mejan d'una arma, un projectile vèrs un objectiu. ◇ *Angle de tir*: Angle que la linha de tir forma embé lo plan orizontal. Sin.: **angle de niveau**. ◇ *Tir vertical*: Tir corbe. ◇ *Calculator de tir*: Aparelh, ancianament electromecanic e encuèi electronic, que permet de calcular lu elements d'un tir. ◇ *Linha de tir*: Prolongament de l'axe de la boca de fuèc ò de la rampa de lançament.

tira n.f. (arald.) Nom donat ai linhas pavadi, espec. per lo vaire ò l'escacat.

tira n.f. 1. Estenduda, distança: *Una tira de camin*. Var.: **tirada, estirada**. 2. Camin forestier, corredor de montanha per lo quau si fan esquilhar lu bilhons. Sin.: **tirassiera**.

tira n.f. Accion de tonejar. Sin.: **tonejatge**. ◇ *Camin de tira*: Camin au lòng d'una ribiera ò d'un canal, destinat à tonejar una embarcacion. ◇ *Cavau (bèstia) de tira*: Cavau (bòu ò altra bèstia) que la sieu foncion es de traire un araire, etc.

tirabala n.m. 1. Instrument format de doi brancas en espirala, que servia per tirar una bala qu'era restada blocada dins lo canon d'un fusiò d'una carabina. 2. (cir.) Pinça longa e estrecha que servia per extraire una bala d'un autre projectile engatjat dins una plaga.

tirabonda n.m. Mena de tiratap per levar lo bonda d'una bota.

tiraborra n.m. Instrument compausat de doi mecas de fèrre torçudi en espirala, que li sieu extremitats fórmon doi cròcs ponchuts, e que, meis au bot de la bagueta d'una arma de fuèc, sièrve à n'en tirar la borra, per poder levar la carga.

tiraborsa n.m. (pop.) Tiralana.

tirabòta n.m. 1. Cròc de fèrre que si passa dins lo tirant d'una bòta per ajudar à l'enfilar. 2. Plaqueta de boasc dè metal dins la quala si fica l'arrier de la bòta per ajudar à la levar.

tiraboton n.m. Accessòri que permete de retirar lo boton d'una ròda.

tirabresa n.m. Aisina de l'extremitat aplatida e corbada, que lu forniers s'en sièrvon per retirar la brasa dau forn.

tiracambas (à) (loc.adv.) À la lèsta.

tiraclaveu n.m. Aisina metallica plata e dentada que sièrve per arrancar lu claveus.

tiracuu n.m. (fam.) Remontapenda, telesquí.

tirada n.f. 1. Seguida de paraulas, de frases pauc dè pron enfatiqui. Sin.: **longaria**, **perorason**. 2. Au teatre, cen qu'un personatge di d'una estirada sensa èstre interrot: *La tirada dei nas*.

tirada n.f. Estenduda (de camin) ◇ *D'una tirada*: En un còup solet. Sin.: **d'una estirada**.

tira d'ala (à) (loc. adv.) En batent vigorosament dei alas, en parlant d'un aueu que fugisse en volant. Sin.: **à bèli aladas**, **à vòl desplegat**, **tot d'una alada**.

tiradoira n.f. 1. Màquina fotografica qu'assegura lu tiratges dei positius sus papier. 2. Aparelh de fotogravadura m'au quau s'obtenon de còpias per contacte.

tiradolha n.m. Instrument que sièrve à extraire de la cambra d'una arma de fuèc una dolha que non es estada ejectada après lo còup.

tirador n.m. 1. Compartiment sensa cubiceu plaçat dins un mòble e que si pòu tirar à volontat. ◇ (fam.) *Fond de tirador*: Caua de gaire de valor que non es estada utilisada; (au pl.) Darrieri ressorsas disponibls. 2. (tecn.) Organe mecanic animat d'un movement de translacion e qu'assegura la distribucion d'un fluide en foncion d'una lèi determinada.

tirador-caissa n.m. Tirador que contèn la caissa d'un comèrci.

tirafond n.m. 1. Aneu de suspension acabat per una partida filetada, fixat au plafond per tenir un lustre dè un ceu-de-lièch. 2. Vitz que sièrve à fixar un ralh sus la traversa de camin de fèrre dè fixar d'elements de fustaria. 3. Instrument que sièrve à faire intrer la darriera dogà d'una bota. 4. Lòng claveu emplegat en topografia per lu

terrens mai en penda. 5. (mar.) Grand bolon renversat que sièrve à assemblar li alas de quilha profunda à la pèça de quilha. 6. Instrument per extraire la fusada d'un projectile.

tirafuèc n.m. Instrument que s'emplegava per botar fuèc à la carga d'un canon.

tirafusada n.m. Instrument emplegat per retirar li fusadas de boasc dei projectiles.

tiraire, airtz n. 1. Persona que tira m'una arma de fuèc. 2. (espòrts) Esportiu que manda lo balon vèrs la poarta adversa. ◇ Ai bòchas, aqueu que tira. ◇ En escrima, aqueu que disputa un assaut. 3. Persona qu'estira en fiu d'unu metals: *Tiraire d'aur*. 4. Persona que, dins una letra de cambi dè un chèc, dona òrdre de pagar una soma à quauqu'un. 5. *Tiraire, tirairitz de cartas*: Persona que pretende de predire l'avenir d'après d'uni combinasons de cartas.

tirajont(s) n.m. Aisina emplegada per liscar lu jonts de maçonaria.

tiralach n.m. Aparelh per reculhir per aspiracion lo lach dau sen de la maire.

tiralaissa n.m. Decepcion, esperança deceupuda.

tiralana n.m. (lit.) Raubaire qu'atacava li gents dins lu luècs isolats, per raubar lu manteus. Sin.: (pop.) **tiraborsa**.

tiralarigòt (à) (loc. adv.) (fam.) En granda quantitat. Var.: **à tiraliga**. Sin.: **à brèti**, **à tira cu pòu**.

tiralhada n.f. Tiralhament.

tiralhaire n.m. 1. Sordat destacat en avant. 2. (anc.) Fantassin recrutat demièg lu autoctònes dei ancians territòris d'otramar.

tiralhament n.m. 1. Accion de tiralhar. 2. Sensacion de contraccion dolorosa de divèrsi partidas intèrni dau còrs. Sin.: **estirada**. 3. Esgarrament moral conflicte, oposicion. Var.: **tiralhada**.

tiralhar vt. 1. Tirar frequentament e per pichins còups, dins divèrsi direccions. 2. Sollicitar de divèrs caires, d'un biais contradictòri. ◆ vi. Tirar gaire au còup e sovent, m'una arma de fuèc.

tiralhat, ada adj. Que si tròva davant una causida dificila: *Èstre tiralhat entre lu sieus sentiments e lu sieus interès*.

tiraliça n.m. Lèva de contraròtle d'un mestier per téisser.

tiraliga (à) (loc. adv.) À tiralarigòt.

tiralinha n.m. Pichin instrument de dessenhair que permete de traçar de linhas d'espessor variabla. Sin.: **titarega**.

tiralira n.f. Cachamalha, denieròla. Sin.: **esquipòt**.

tiralonga n.m. Tergiversacion.

tiramoala adj. e n. Perplexitat, esitacion.

tiramolar vi. (*tiramoli*) Tergiversar.

tiran n.m. 1. Sobeiran despotic, injust, crudeu. Sin.: **despòta**, **autocrata**, **opressor**, **dictator**. 2. (fig.) Persona qu'abusa de la sieu autoritat. 3. (Antiqu. gr.) Cap populari qu'exercisse un poder personal obtengut per un còup de foarça e sensa fondament legal.

tiranejar vi. Si comportar en tiran; manifestar una autoritat exagerada. ◆ vt. Tiranisar. Sin.: **oprimir, esclavar, dominar**.

tiranèrvi n.m. (cir.) Aisina barbelada que lo dentista emplega per faire sortir la polpa radiculària.

tiranìa n.f. 1. Govèrn autocratic que non respècta li libertats individuali e sobre lo quau lu governats non an minga contraròtle. Sin.: **opression, despotisme, dictatura**. ◇ (Antiqu. gr.) Govèrn d'un tiran. 2. (lit.) Poder d'uni cauas sobre li personas: *La tiranìa de la mòda*.

tiranìc, a adj. Qu'a lo caractèr de la tiranìa; despotic: *Una passion tiranica*. Sin.: **arbitrari, opressiu, imperiós, dictatorial**.

tiranìcament adv. D'un biais tiranìc.

tiranìcida n. Persona que tua un tiran.

tiranìcidi n.m. Assassinat d'un tiran.

tiranisar (-izar) vt. Exercir una autoritat excessiva sobre; oprimir. Var.: **tiranejar**.

tiranon n.m. Pichin tiran.

tiranosaure n.m. Dinosaurè bipède carnivore que viuèt à la fin dau cretaceu.

tirant n.m. 1. Bretèla (per li braias). 2. Cordon de borsa. 3. Gansa fixada à una bòta, destinada à facilitar l'introduccion dau pen. 4. Tendon dins la carn de maselaria. 5. (arquít.) Pèça de fustaria que neutralisa doi butadas divergenti en religant li partidas dont s'aplícon. Sin.: **clau**. ◇ *Tirant d'obratge*: Cable metallic ancorat dins lo soal e destinat à assegurar l'estabilitat d'una estructura d'una paret. 6. (mar.) *Tirant d'ària*: Autessa totala dei superestructuras d'una nau, que la sieu conoissença es utila per passar sota lu poants. Sin.: **linha de carga, linha d'immersion**. ◇ *Tirant d'aiga*: Distança verticala entre la linha d'aiga e lo dessota de la quilha. Sin.: **profondier**. 7. (mús.) Dispositiu que sièrve à tendre la pèu d'un tamborn. ◇ Selector de registre d'òrgue. ◇ Diamètre dei coardas d'un instrument (guitarra, bassa, etc.) exprimit en poces.

tirapen n.m. Granda laniera de cuer que lu cordoniers emplégon per tenir lo sieu obratge mai fermament sus lu genòls quora travàlhon.

tira-poant n.m. (mar.) Mena de cenchà de boasc au dedintre d'una nau.

tiraponch n.m. Instrument ponchut que sièrve à faire de trauc (espec. dins lo cuer). Sin.: **tèrç ponch**.

tirar vt. 1. Exercir una foarça, un esfoarç sobre quauqua ren, per l'alongar, n'augmentar la susfàcia. 2. Atirar, atraire; desplaçar en estirassant darrièr: *Tirar la poarta, tirar una veitura*. 3. (mar.) Desplaçar, en s'enfonsant, una quantitat d'aiga donada: Una nau que tira sièis mètres d'aiga. 4. (pop.) Passar un temps pusleu llong: *Ai encara un an à tirar*. 4. Mandar (un projectile) au mejan d'una arma, faire partir (lo còup d'una arma de fuèc): *Tirar un còup de canon*. Sin.: **desparar, esparar**. ◇ (espòrts) Disputar un assaut, en escrima e dins d'unu espòrts de combat. 5. Sortir quauqua ren dau luèc dont es: *Tirar la lenga, tirar lo vin*. 6. Faire sortir (quauqu'un, quauqua ren) d'un estat, d'una situacion: *Tirar un amic d'embaràs*. Obtenir, reculhir: *Tirar profiech, avantatge*

(de quauqu'un, d'una situacion). ◇ *Tirar partit de quauqua ren*: Trovar coma l'emplegar. Sin.: **traire**. 7. *Tirar un son d'un instrument*: Lo produrre, lo rendre en emplegant aquel instrument. 8. Dedurre logicament (quauqua ren de quauqua ren): *Tirar un esenhament d'una error*. Sin.: **traire**. ◇ *Tirar una consequença*: Conclure. 9. Pilhar d'azard dins un ensèm (un bilhet, un numèro, etc.). ◇ *Tirar au sòrt*: Causir en s'en remetent à l'azard. ◇ *Tirar una lotaria*: Faire sortir lu numèros. ◇ *Tirar lu rèis*: Distribuir li parts d'una pastissaria dins la quala es estada esconduda una fava d'una figurina que designa coma «rèi» d'«regina» la persona que la tròva. ◇ *Tirar l'oroscòpe, li cartas*: Predire l'avenir en foncion de la posicion dei astres dins lo ceu, de cartas tiradi d'azard dins un juèc. 10. *Tirar un chèn*: L'emetre. ◇ *Tirar una letra de cambi sus quauqu'un*: Designar aquesta persona coma aquela que la deu pagar. 11. Executar l'impression de: *Tirar una estampa*. ◇ Realisar una espròva fotografica. ◆ vi. 1. Exercir una traccion: *Tirar sus una coarda*. 2. Aspirar: *Tirar sus la sieu pipa*. 3. Aver de tiratge, en parlant d'un conduch de fum: *Una chaminèia que tira ben*. 3. Bufar, en parlant dau vent. 4. *Tirar sus d'vèrs*: Tendre vèrs, aver una semblança, en parlant d'una color. 5. Faire usatge d'una arma de trach d' de fuèc: *Tirar à l'arc, tirar à blanc*. ◇ Lançar un projectile, en parlant d'una arma: *Un fusiu que tira just*. 6. Efectuar un tir (au balon, au basquet, etc.). ◇ Ai bòchas, mandar directament la sieu bòcha sus la bòcha d'un adversari per la desplaçar (per op. à ponchar). Sin.: **bochar**. 7. *Tirar à la mandra*: Escapar au trabalh. Sin.: **pigregar**. ◆ **si tirar** v.pr. 1. *Si tirar de, s'en tirar*: Si sortir de (una situacion marrida d'perilhoa). Sin.: **si tirar de ribas, s'en traire, si desespegar**. 2. (expr.) *Tire-ti d'aquí*: Vai-t'en, lève-ti dau mitan, escape-ti.

títarega n.f. Tiralinha.

tirasang n. Persona avida, que tira de sòus per toi lu mejans. Sin.: **sangsuga**.

tirasòus n. Cròcasòus. Sin.: (pop.) **cagadur**.

tirassiera n.f. 1. Camin forestier, corredor de montanha per lo quau si fan esquilhar lu bilhons. Sin.: **tira**. 2. Traça laissada per una nau en movement. Sin.: **rega, regatge, silhatge**.

tirat, ada adj. 1. Las e maigre: *Aver lu trachs tirats*. Sin.: **cavat, avalat**. 2. *Tirat à quatre esplingas*: Si di de quauqu'un de lisquet, vestit menimosament, embé gaube. Sin.: **èstre sus li quatre esplingas**.

tiratap n.m. Instrument format d'una vitz metallica, provedida d'un mànegue, per retirar lo tap d'una botilha. ◇ *En tiratap, en forma de tiratap*: En espirala, en elica.

tiratge n.m. 1. Accion de tirar, de mòure. ◇ *Tiratge de la seda*: Accion de la debanar. Sin.: **debanatge**. ◇ *Cordon de tiratge*: Que sièrve à faire esquilhar una tenda au llong d'una barreta. 2. Accion de faire passar un metal preciós per la filiera. 3. Diferença de pression entre l'intrada e la sortida dei gas d'un aparelh de combustion, d'una chaminèia. 4. (med.) Depression de la paret toracica, au moment de l'inspiracion, deuguda à un obstacle mecanic à l'intrada de l'aria dins lu paumons. 5. Accion de manlevar d'azard un element dins un ensèm

(s'emplega sobretot dins lu juècs d'azard): *Lo tiratge de la lotaria, tiratge au sòrt*. ◇ (ist.) *Tirage au sòrt*: Mòde de recrutament que servia à passat temps à designar lu òmes que devíon partir au servici militar. 6. (Constitucion d'un escapolon en partant d'una populacion estadistica. 7. (banca) Accion d'emetre un chèc. 8. (estamp.) Passatge dei fuèlhs de papier sus li formas d'una premsa per lu estampar. 9. Lo tot dei exemplaris d'un obratge, d'un jornal, etc., estampats en un còup solet. 10. (b.-a.) Impression d'una estampa, foda d'una escultura (en mai d'un exemplari). 11. Operacion que permete de realisar una espròva fotografica ò una còpia sus film. ◇ L'espròva fotografica. ◇ Distança que, sus un aparelh fotografic, separa lo film dau centre optic de l'objectiu. Sin.: **focala**. 12. Accion de tirar lo vin.

tirator n.m. (it.) Tiraire.

tiratron n.m. Tipe de tube à gas emplegat coma interruptor per li foarti potenças.

tiravena n.m. (med.) Instrument que sièrve per levar li variças.

tiravin n.m. Dispositiu per tirar lo vin.

tiravira n.f. (mar.) Cordatge emplegat per la manutencion de cargas cilindriqui.

tiravirar vt. (mar.) Desplaçar au mejan de tiraviras.

tirèla n.f. Coarda que permete à un animau d'estirassar la sieu carga.

tirent n.m., Coarda que permete à un animau d'estirassar un veïcule de carga.

tireostimulina n.f. Ormòna de l'ipofisi qu'estimula la tiroïda per la secrecion dei ormònas tiroïdiani. Sin.: **ormòna tireotropa**.

tireotrope, a adj. (med.) Qu'estimula la secrecion de la glàndola tiroïda.

tiret n.m. Targeta.

tireta n.f. 1. Fieu per talhar lo burre, lo sabon. 2. Cordon, laç per tirar ò suspendre quauqua ren. 3. Pichina tauleta que pòu sortir d'un mòble e li tornar intrar. 4. Dispositiu de comanda per traccion d'un aparelh mecanic ò electric.

tirian, a adj. Relatiu à la vila feniciàna de Tir.

tirinhon n.m. 1. Seria de campanas fixi, picadi de l'exterior, dispauadi per fornir una gamma ò diferenti gammas per permetre l'execucion de melodias. 2. Sonaria de campanas, viva e alègra, dau tirinhon.

tirinhonear vi. Sonar en tirinhon.

tiristor n.m. (electron.) Redreçaire mièg conductor..

tiroglobulina n.f. (biol.) Proteïna precursor dei ormònas tiroïdiani *tiroxina* (T4) e *triiodorinina* (T3), que lo sieu gèn *TG* es situat sus lo cromosòma 8 uman.

tiroïda n.f. (anat.) Glàndola tiroïda.

tiroïdal, a adj. De la tiroïda. Var.: **tiroïdau**.

tiroïdau, ala adj. Tiroïdal.

tiroïde, a adj. (anat.) 1. *Cartilage tiroïde*: Lo mai desvolopat dei cartilages de la laringe, que forma dins l'òme la salhida dicha *talhon d'Adam*. 2. *Còrs tiroïde ò glàndola tiroïda ò tiroïda*, n.f.: Glàndola endocrina situada davant la traquea, que secrèta diversis ormònas,

coma la tiroxina e la calcitonina, e qu'intervèn dins la creissença e dins lo metabolisme.

tiroïdian, a adj. Relatiu à la tiroïda.

tiroïdina n.f. (farm.) Substança que sièrve à regular li ormònas que la tiroïda produe.

tiroïditi n.f. Inflamacion de la tiroïda.

tiroitropina n.f. Ormòna qu'estimula la tiroïda.

tirolenca n.f. (constr.) Aisina que sièrve per lo revestiment dai barris.

tirolencat, ada adj. Fach au mejan d'una tirolenca.

tirolés, esa adj. e n. Tirolian.

tirolian, a adj. e n. Dau Tiròl. Var.: **tirolés**.

tiroliana n.f. 1. Sistema de transpòrt sus una coarda ò un cable, que s'emplegava per faire passar de personas ò de mèrc en dessobre d'un obstacle (ribiera, vau), e que s'emplega aüra dins lu parcors acrobatics en autessa. 2. Biais de cantar en vocalisas e onomatopeas, originari dau Tiròl.

tironian, a adj. Si di dei caractèrs d'abreviacion qu'inventèt Tiron, afranquit de Ciceron.

tirosina n.f. Acide aminat aromatic.

tirosinasa n.f. Enzima que provòca l'oxidacion de la tirosina.

tirotricina n.f. Antibiotic d'usatge extèrne extrach d'un fonge.

tiroxina n.f. Ormòna principala que la tiroïda produe, qu'intervèn dins diversis foncions, en particular dins la regulacion dau metabolisme dau corps, dins lu procèsus de creissença (cartilage de conjugason, responsable de la creissança ossoa), dins la diferenciacion dei teissuts, dins la regulacion dau desvolopament fisic e mental.

tirreneian, a adj. Tirrenenc.

tirrenenc, a adj. 1. Relatiu à l'anciana Tirrenia. 2. Relatiu à la mar Tirrena. Sin.: **tirreneian**.

tirs n.m. 1. (Antiqu. gr.) Emblema de Dionis, que consistisse en un baston envirotat de fuèlhs d'eure ò de vinha e sobremontat d'una pinha de pin. 2. (bot.) Pendon de flor de forma piramidala, coma lo lillac.

tisana n.f. Liquide obtengut per accion de l'aiga sobre de substànças vegetali e que sièrve de bevenda ò de veïcule à d'unu medicaments.

tisanaire, airtiz n. Persona que beu de tisana.

tisanaria n.f. 1. Dins un espitau, luèc dont s'alestisson li tisanas, li infusions à basa de plantas medicinali. 2. (anc.) Local dont si retrovavon lu agents territorials especialisats dei escòlas mairali.

tisanejar vi. Beure de tisana.

tisaniera n.f. Recipient que sièrve à faire infusar una tisana.

tisanoptèr n.m. *Tisanoptèrs*: Òrdre d'insèctes suçaires, minuscules, dei alas estrechi e regadi.

tisanor n.m. *Tisanors*: Òrdre d'insèctes primitius sensa alas, que vívon dins lu luècs umides.

tisia n.f. Ftísia. Sin.: **tuberculòsi**.

tisic, a adj. Ftisic. Sin.: **tuberculós**.

tisicuènha n.f. Ftísia.

tison n.m. Tròç de boasc brutlat en partida e encara en ignicion. Var.: **fiön**. Sin.: **brandon**.

tisonar vt. Bolegar lu tisons d'un fuèc, d'un fogau. Var.: **fiönar**. Sin.: **carbonar, forgonar, forgonejar**.

tisionier n.m. Asta metallica, drecha ò recorbada, per avivar lo fuèc. Var.: **fiönier**. Sin.: **tirafuèc, formànegue, tirabresa**

tissós, oa adj. Bostegon. Var.: **atissós**. Sin.: **picanhós, bostigaire, picanhaire, cercaronha, cercagarrolha**.

tissular(i), a (-ària) adj. (istol.) Relatiu à un teissut. Sin.: **istologic**.

tissut n.m. (fr.) Teissut.

tita n.f. Piada (juguèt).

titan n.m. (lit.) Persona d'una potença extraordinària. ◇ *De titan*: Gigantesc, titanesc.

titanesc, a adj. Gigantesc. Var.: **titanic**. Sin.: **desmesurat, colossau, enòrme, fantastic, monumental, mostuós, prodigiós**.

titani n.m. Metal blanc, dur, que fonde à 1800°C, de densitat 4,5, que, per li sieu proprietats, s'avesina au silici e à l'estanh; element (Ti) de n° atomic 22 e de massa atomica 47,9.

titanic, a adj. 1. Titanesc. 2. Si di de l'anidride TiO₂ e dei acides correspondents.

tité n.f. Tita.

titillacion n.m. Catigolament leugier. Sin.: **gratilhament, prudeta**.

titillant, a adj. Que titilla.

titillar vt. Excitar agradivament ò faire embilar; catigolar. Sin.: **gratilhar, atissar**.

titisme n.m. Forma de socialisme practicada en Iugoslàvia, quora èra au poder Tito.

titista adj. e n. Qu'apartèn au titisme.

títol n.m. 1. Mòt, expression frasa, etc., que sièrve à designar un eschich, una òbra literària ò artistica, una emission de ràdio ò de television, etc. 2. Dins la premsa, tèxto en gròs caractèrs qu'es plaçat en sobre d'un article e n'anòncia lo contengut. 3. Denominacion d'una dignitat, d'una carga ò d'una foncion. ◇ *En títol*: En tant que titulari de la foncion exercida. ◇ *Au títol de*: En qualitat de. 4. Qualificacion qu'exprimisce una relacion sociala: *Lo títol de maire*. 5. (espòrts) Qualitat de vencèire, de campion dins una competicion esportiva. 6. Eschich que constata un acte juridic. ◇ *Títol executòri*: Pèça que permete au sieu beneficiari de procedir à l'execucion forçada (acte d'uissier, jutjament, etc.). 7. Subdivision dau libre emplegada dins lu recuèlhs de lèis, lu obratges juridics. 8. Division dau budget. 9. Eschich, document qu'establisce un drech: *Títol de proprietat*. ◇ *Títol de transpoart*: Tota pèça que dona drech à emplegar un mejan de transpoart regulier de viatjaires. 10. Valor mobiliera. ◇ *Títols de participacion*: Accions ò parts socials de societats, qu'una empresa possedisce durablament, per li exercir un contraròtle ò una influença. ◇ *Títols de plaçament*: Accions ò obligacions que lu empresas possedisson per emplegar de capitals e sensa exercir de contraròtle. 11. *Títol universal de pagament*: Òrdre de prelevament à un còmpte bancari ò postal, que

lo debitor signa, e susceptible de redurre l'usatge dau chèc. 12. *À títol indicatiu, à títol d'exemple*: Just per donar una indicacion, un exemple. 13. Proporcion de metal preciós contengut dins un aliatge. 14. (quim.) *Títol d'una solucion*: Rapoart de la massa dau còrs dissòut à la massa totala de la solucion. 15. (text.) Valor qu'indica la talha d'un fieu, d'un riban ò d'una meca (Si di finda *numèro*). Var.: **títre**.

titolar vt. 1. Intitolar, donar un títol à. 2. (quim.) Determinar lo títol d'una solucion, d'un aliatge. Var.: **titrar**.

títolat, ada adj. 1. Qu'a un títol nobiliari ò onorific. 2. (quim.) Si di d'una solucion que lo sieu títol es conoissut. Var.: **titrat**.

títólet n.m. Pichin títol.

titraira n.f. Aparelh de fotocomposicion per lu títols ò lu tèxtos corts.

titralha n.f. Lo tot dei elements d'un títol ò d'un intertítol.

titrar vt. Titolar.

titrat, ada adj. Titolat.

titratge n.m. 1. Accion de titular un film, un obratge. 2. (quim.) Operacion que consistisse à versar un volume ò una massa determinats de reactiu titolat dins un volume conoissut de solucion à dosar, que correspoande à l'acabament d'una reaccion caracteristica: *Titratge acidobasic, titratge d'oxidoreduccion*. 3. Operacion qu'a per objècte d'indicar la grossor d'un fieu en donant la sieu massa per una longuessa donada (unitat: *tex*).

títre n.m. Títol.

titrimetria n.f. Mesura dau títol d'una solucion.

titularejar vt. Titularisar.

titular(i), a (-ària) adj. e n. 1. Qu'ocupa una plaça, un emplec per lo quau es estat causit ò nomenat. 2. Que possedisce juridicament quauqua ren.

titularisacion (-izacion) n.f. Accion de titularisar.

titularisar (-izar) vt. Rendre titulari d'un emplec, d'un trabalh, etc. Var.: **titularejar**.

títultura n.f. Lo tot dei títols tocant una persona, un ostau...

tixotropia n.f. Proprietat fisica caracteristica dei materiaus que li sieu proprietats d'escorrement varion embé lo temps.

tixotropic, a adj. Si di d'una substança que si compoarta au repaus coma un un solide, ma coma un liquide viscos quora es bolegada.

Tl Simbòle dau talli.

Tm Simbòle dau tuli.

tmèsi n.f. (gram.) Separacion de doi elements d'un mòt per l'intercalacion d'un autre mòt ò de divèrs autres mòts. Sin.: **disjonccion, desseparament**.

T.N.T. (Sigla) Trinitrotoluène.

toalha n.f. Linge que recuèrbe una taula per manjar.

toalheta n.f. Pichina toalha.

toalhòla n.f. 1. Linge que sièrve per si panar quora un si lava. Sin.: **panaman**. 2. Toalha per la comunion.

toalhon n.m. 1. Toalhòla. 2. Linge per si panar la boca dins lo debanament d'un past. 3. Pichina pèça de tela brodada per decorar ò protegir un mòble. Sin.: **panapan**.

toar n.m. Eminença, puèi. Sin.: **suquet**, **brau**, **morrilhon**, **puèi**, **reauca**.

toara n.f. 1. Larva de parpalhon, dau coar moal format d'aneus e generalament velut, que si noirisce de vegetaus. 2. Èrba ò sotaubrilhon (*heliotropum europeum*) dei flors odoroi blavi ò blanqui, dei fuèlhas sovent alterni, entieri ò denticuladi (Família dei borraginaceas). 3. Rojor de la pèu.

toarba n.f. Matèria combustibla que si forma dins li torbias per descomposicion parciala de vegetaus.

toarca n.f. 1. Borrelet que si pava sus la tèsta per portar un fais. Sin.: **tortilhon**. 2. (fig.) Babeu, ignorant. Sin.: **nèsci**, **colhon**, **cogorda**, **estaci**.

toarcenàs n.m. Instrument que lo veterinari emplega per assubjectir un cavau pendent una operacion.

toàrcer vt. 1. Desformar en plegant, en corbant: *Toàrcer una barra de fèrre, toàrcer una estòfa*. 2. Virar pauc ò pron violentament (un membre, una partida dau còrs): *Toàrcer lo braç à quauqu'un*. ◇ (fam.) *Toàrcer lo coal*: Tuar. 3. Donar à quauqu'un la sensacion d'una crispacion, d'una torsion au nivèu d'un organe: *Un eveniment que ti toarce l'estòmegue*. Var.: **estoàrcer**. Sin.: **torcejar**, **desformar**. ◆ **si toàrcer** v.pr. 1. Donar au sieu còrs de movements de contorsion sota l'efècte de la dolor. 2. Si desformar per una torsion. 3. Faire un faus movement que plega violentament una articulacion: *Si toàrcer la cavilha*.

toare n.m. Rojors, coparòsa.

toareg, a adj. e n. Si di d'un pòble nomade dau Saara, de cen que li es pròpri. ◆ n.m. Lenga berbèra que pàrlon lu Toaregs. Sin.: **tamazigh**.

toarse n.m. 1. Partida dau còrs que comprèn lo pièch e li espatlas. Sin.: **trònc**, **pièch**. 2. En escultura, figura umana sensa tèsta ni membres.

toart n.m. 1. Accion ò estat contrari au drech, à la veritat ò à la rason. Sin.: **error**, **engana**, **fauta**. ◇ *Aver toart*: Sostèner una caua faussa.; faire cen qu'es injust ò arbitrari. ◇ *Donar toart à quauqu'un*: Declarar que s'engana, qu'a mau agit; provar, confirmar que non avia rason. ◇ *Dins lo sieu toart*: Dins la situacion de quauqu'un qu'a comés una error, una infraccion. 2. Dam, prejudici. ◇ *Faire de toart à quauqu'un*: Li causar un prejudici. Sin.: **portar toart à**. 3. À *toart*: Injustament. ◇ À *toart* ò à *raon*: M'un motiu valide ò sensa motiu valide. Sin.: **embé rason** ò **sensa**.

toart, a adj. 1. Qu'es estat torçut. 2. Corbat, desformat. Var.: **estoart**, **bestoart**.

toasc n.m. Entoasc; boisson.

tobogan n.m. 1. Mena d'eslesa bassa, qu'esquilha sus doi patins. 2. Plan inclinat, emplegat coma juèc dins lu pargues per lu enfants, lu pargues aquatics, etc.

tòc n.m. Tròç, morseu: *Un tòc de pan*.

tòc n.m. Imitacion, quincalha: *Un relòri en tòc*.

tòc n.m. En pintura, biais de pauar la color sus la tela: *Un tòc leugier, larg, franc*. Var.: **tòca**.

pèira de tòc

toc! tòc! (onomatopea) Bosin que si fa en bussant à una poarta.

tòca n.f. Objectiu, finalitat.

tòca n.f. 1. Dins l'escrima, fach de tocar l'adversari dins li règlas. Var.: **tocat**. 2. Pròva de l'aur ò de l'argent au mejan d'un tochau. ◇ *Pèira de tòca*: Varietat de jaspe negre que siève à esprovar l'aur e l'argent. Sin.: **pèira d'acip**. 3. À la pesca, accion dau peis que la sieu boca es en contacte m'una esca. ◇ (fam.) *Aver una tòca, faire una tòca*: Plàser à quauqu'un, lo sedurre. 4. En pintura, biais de pauar la color sus la tela. Var.: **tòc**. Sin.: **pincelada**. 5. Biais personal d'un artista, d'un escrivan, d'un creator. 6. Lèva que bascula sota la pression dei dets e acciona la mescanica d'un instrument à clavier. ◇ Partida dau mànegue d'un instrument à coardas dont lo musician pava lu dets. 7. Organe d'una màquina sobre lo quau s'agisse per pression ò per contacte d'un det solet per comandar una accion. 8. Baston long que siève per faire avançar lu buus. 9. Dins divers esports d'equipa, caduna dei doi linhas que delimiton la larguessa dau terren; fach per lo balon de sortir en là d'aquesti linhas; accion de remetre lo balon en juèc après la sieu sortida en là d'aquesti linhas. Sin.: **linha de tòca**, **termiera**, **marge**. 10. Mena de si vestir, de si comportar. Sin.: **biais**, **anament**, **portadura**. 11. *Aver, faire una tòca*: Èstre pertocat per la marca d'interès d'una persona dau sèxe opausat. Sin.: **guinhada**.

tòca n.f. Cofadura sensa bòrds, de forma cilindrica, espec. portada per lu coïniers.

tòcaceu n.m. Grataceu. Var.: **tòcacièl**. Sin.: **traucanius**, **ostalaràs**.

tòcacièl n.m. Tòcaceu.

tocada n.f. 1. Accion de tocar: *Una tocada de man*. 2. Accion de paupar. Var.: **tocament**, **tocadís**. Sin.: **paupadura**, **paupament**. 3. (esports) Part situada en defoara dei mlimits laterals dau terren: *Li linhas de tocada, metre lo balon en tocada*. ◇ *Jutge de tocada*: Jutge plaçat sus cada linha de tocada, que senhala à l'arbitre lo ponch dont lo balon es sortit. ◇ (*Remessa en*) *tocada*: Accion de remetre lo balon en juèc despí la linha de tocada: *Tocada corta, lònca*.

tocadís n.m. Tocada, tocament. Sin.: **paupadura**, **paupament**.

tocadura n.f. Accion de tocar.

tòcaman n.m. Compairatge.

tocament n.m. Atocament. Sin.: **paupadura**, **paupament**, **tocada**, **tocadís**.

tocan n.m. Auceu d'Amèrica tropicala, foarça colorat, dau bèc gròs e foarça long (Família dei ranfastidats).

tocant prep. Relativament à.

tocant, a adj. Esuvent.

tocar vt. (*tòqui*) 1. Metre la man au contacte de quauqua ren, per n'evaluar l'estat. Sin.: **paupar**. 2. Intrar, èstre en contacte fisic mé quauqua ren, quauqu'un: *La*

sieu cara tocava la miaua. 3. Èstre contigú: *Li noastri proprietats si tòcon.* 4. Picar, ferir au mejan d'un còup portat, d'un projectile mandat: *Tocar l'adversari au braç.* 5. Reçaupre, encaissar: *Tocar lo sieu salari.* 6. Intrar en relacion, comunicar mé: *Una campanha de publicitat que tòca un public particulier.* 7. Esmòure, faire impression sobre: *Lo tieu gèst m'a tocat.* 8. Pertocar: *Lo caumatge tòca de mai en mai de personas.* 9. Dire: *N'en toqueras un mòt à la directritz.* 10. *Tocar lo cantin:* Tocar lo ponch sensible. ♦ vt. ind. (à) 1. Portar la man sobre: *Non tocar à-n-aqueu libre!* 2. Èstre en contacte embé quauqua ren: *La mieu proprietat tòca à la forèst.* 3. Abordar un luèc, li arribar: *Tocar au poart.* 4. Abordar un subjècte, n'en venir à la tractar: *Tòques aquí à un ponch essencial.* 5. Pertocar, èstre relatiu à: *Aqueli informacions tòcon à la defensa nacionala.* 6. Portar de modificacions: *Aqueu projècte es ben fach, non li cau tocar.* 7. Consumir una pichina quantitat d'un aliment, d'una bevenda: *Non a tocat au sieu past.* ♦ vi. *Tocar à:* Revenir à, incombir à. ♦ **si tocar** v.pr. Èstre en contacte ò foarça pròche un de l'autre: *Li noastri maion si tòcon.*

tocar n.m. 1. Aqueu dei cinc sens que permete de reconóisser, per lo contacte dirècte de divers organes, la forma e l'estat exterior dei còrs. Comprèn cinc sensacions: contacte, pression, calor, frèi, dolor. Var.: **tocament, tocat.** 2. Impression producha per un còrs que si tòca. 3. (med.) Examèn d'una cavitat naturala per l'introduccion d'un det: *Tocar anal, vaginal.* 4. (mús.) Caractèr dau juèc d'un musician: *Aver un tocar tot en finessa.*

tocaseinh n.m. 1. Bosin d'una campana que si pica à còups repetits e d'un biais prolongat per donar l'alarma. 2. Campana destinada à sonar lo tocaseinh. ◇ *Sonar lo tocaseinh:* Sonar à marteu.

tocassier, a n. (fam.) Que fica lo sieu nas dapertot ò que s'interèssa à divers activitats. Sin.: **toquinhet, tafuraire.**

tocat n.m. Dins l'escrima, fach de tocar l'adversari dins li règlas. Var.: **tòca.**

tocat, ada adj. Esmogut.

tocata n.f. Toccata.

toccata n.f. (it.) Pèça de música instrumentala Var.: **tocata.**

tòca-tòca (à) loc. adv. Foarça pròche un de l'autre, dei autres, en parlant de personas, de veïcules.

tochau n.m. Estela d'aur ò d'argent que caduna dei sieu brancas es à un títol determinat e que sièrve à la tòca d'aquestu metals.

tòcho, a adj. e n. Ignorant, babeu.

tocoferòl n.m. Vitamina E.

toëla n.f. (bot.) Mena de froment que la sieu espiga es sensa barba. Var.: **toiëla.**

tofa n.f. Calorassa. Var.: **toforassa.**

toforàs n.m. Toforassa.

toforassa n.f. Calorassa. Var.: **tofa, toforàs.**

tofaceu, ea adj. Relatiu au tòfus.

tòfus n.m. Depaus d'urats de sòdi e de calci, que si forma à l'entorn dei articulacions e sus lo bòrd dau pabalhon de l'aureilha dei gotós.

toi adj. indef. La totalitat: *Toi lu cats son contents d'aver de lach.* ♦ pron. indef. La totalitat dei personas, dei animaues, dei cauas: *L'an toi capit.*

toiela n.f. Toëla.

toïna n.f. Redingòta.

tois n.m. Tuis, tuès.

toison n.f. 1. Lana d'un moton, pel abondós d'autres animaues. 2. Cabeladura abondoa. Var.: **toson.**

tóisser vi. Túisser. Var.: **tuèisser.**

tocai n.m. Pinòt gris d'Alsàcia (Apelacion contestada per lu productors ongrés).

tokaj n.m. Vin de liquor jaune daurat que si fa en Ongria.

tòla n.f. 1. Produch siderurgic plat, laminat à caud ò à frèi, de la susfàcia que pòu èstre totalament plana ò presentar de salhidas. 2. (fam.) Preson. ◇ *Morre de tòla:* Persona antipatica. Sin.: **morre de poarc, morre de mossa.** 3. Audàcia, coratge.

tolaria n.f. Fabricacion de la tòla; obrador dont si travailla la tòla; objèctes fachs de tòla.

tolatge n.m. Accion de metre una tòla.

tolbutamide n.m. (farm.) Sulfamide antidiabetic actiu per via orala.

toledan, a adj. De Toleda (Toledo): *Espada toledana.*

tolerable, a adj. Que si pòu tolerar.

tolerança (-ància) n.f. 1. Respècte de la libertat dei autres, dins lu sieus biais de pensar, d'agir, dins li sieus opinions politiqui ò religioï. Sin.: **compreneson, largues(s)a d'esperit, consentiment, complasença.** 2. Libertat limitada acordada à quauqu'un dins de circonstanças donadi: *Aquò non es un drech, es una tolerança.* Sin.: (vulg.) **bordeu, lupanar, maion de passa.** ◇ *Maion de tolerança:* Establiment de prostitucion, à passat temps tolerat per la lèi. 3. (med.) Proprietat que l'organisme possedisse de suportar, sensa manifestar de signes d'intoxicacion, de dòsis d'una substança donada. ◇ Absença de reaccion immunitària d'un organisme que reçaup un empeut. 4. (tecn.) Escart acceptable sus de grandors (dimensions, massa, frequença, etc.) relatiu à de fabricacions mecaniqui, à de compauants electronics, etc.

tolerant, a adj. Indulgent dins li relations sociali. Sin.: **pacient, complasent, comprensiu, comòde, consent.**

tolerantisme n.m. Actituda sistematica de tolerança.

tolarar vt. (*tolèri*) 1. Admetre à contracoar la presença de quauqu'un, lo suportar. Sin.: **consentir, sofrir, endurar, concedir.** 2. Laisser subsistir, permetre, non empachar: *Tolarar un abús.* 3. (med.) Suportar quauqua ren sensa reaccion patologica.

tolier, a n. Persona que fa de travalhs de tolaria.

tolita n.f. Explosiu format d'un derivat nitrat de toluène.

tolonenc, a adj. e n. De Tolon.

tolosan, a adj. e n. De Tolosa. Var.: **tolosenc**. Sin.: **ramondin**.

tolosenc, a adj. e n. De Tolosa. Var.: **tolosan**. Sin.: **ramondin**.

tòlta n.f. 1. Raubarici, pilhatge. 2. Talha que si pagava au senhor.

tolú n.m. Baume produch per un aubre d'Amèrica dau Sud.

toluène n.m. Idrocarbure aromatic liquide C_7H_8 , emplegat coma solvent e destacant e dins la preparacion de colorants, de medicament e dau T.N.T.

toluidina n.f. Anilina derivada dau toluène.

toluòl n.m. (quim.) Toluèn à l'estat brut.

toma n.f. 1. Calhat que s'obten dins la fabricacion dau cantal, après n'aver levat lo serum. 2. *Toma de Savòia*: Fromai cilindric dau calhat decopat, bracejat e preissat, de la crosta mofida, que si fa en Savòia mé de lach de vaca. 3. Nom de diferents fromais de forma cilindrica: *Una toma de montanha*.

tomahawk n.m. Destrau de guèrra dei Indians d'Amèrica dau Nòrd.

toman n.m. Moneda d'aur que s'emplegava en Iran à partir dau s. XVIe.

tomati n.m. 1. Planta erbacea annuala que la sieu cultura es foarça expandida e que lo sieu fruch carnut si manja sota de formas diversis (Família dei solenaceas). Var.: **tomatier**. 2. Fruch d'aquesta planta, que la sieu color varia en foncion de la varietat dau vèrd au jaune e au roge). 3. (fam.) Pastís mé de siròp de granadina.

tomatier n.m. Plant de tomati.

tomatiera n.f. Plantacion de tomatís.

tomba n.f. 1. Luèc dont un moart es enterrat; fòssa recubèrta d'una lauva de pèira, de màrmor, etc. Sin.: **cròs**. ◇ *Aver un pen dins la tomba*: Èstre foarça malaut, esquasi moart. ◇ *Si revirar dins la sieu tomba*: Si di d'un moart quora l'imaginam revirat per cen que vèn d'èstre dich ò fach e qu'a un rapoart m'ai sieu ideas, mé la sieu òbra, etc.

tombac n.m. Laton mièg roge, que contèn de 80 à 83 dau cent de coire e de 17 à 20 dau cent de zinc, emplegat en joelaria.

tombada n.f. 1. Fach de tombar, de s'acipar. Var.: **tombadura**. Sin.: **caduda**. 2. *À la tombada de la nuèch, dau jorn*: Au moment qu'arriba la nuèch. Sin.: **à boca de nuèch, au treslús, à tombada de nuèch, au vèspre, au calabrun, à l'entrebrun, au far de la nuèch, au calar dau jorn**.

tombada n.f. (mar.) Cordatge cordurat sus l'òrle dei velas per li renfortir. Sin.: **garniment, ralinga, antenau**.

tombadas n.f. pl. 1. Avarias. 2. Lo tot dei viscèras manjadissi dei animaús.

tombadura n.f. Tombada.

tombaie, airitz n. (fam.) 1. Persona que l'empoarta sobre un adversari, que li fa perdre la sieu plaça, lo siéu títol: *Lo tombaie dau govèrn, lo tombaie dau campion en títol*. 2. Seductor. 3. Sotèrramoart, tombassier.

tombal, a adj. Relatiu à la tomba: *Pèira tombala*. Var.: **tombau**.

tombant, a adj. Que pende: Portar lu bèrris tombants.

◆ n.m. 1. Tombada de la nuèch. 2. Sòrta de bauç sotamarin, au pen d'una riba ribassuda. Sin.: **pendís**.

tombar vi. 1. Èstre estirassat, precipitat per lo sieu pes, d'un luèc aut vèrs un luèc bas. Sin.: **caire, cabussar**. 2. Si destacar, en parlant dei fuèlhas, dei bèrris, etc. Sin.: **cascar**. Calar vèrs lo soal, en parlant dei precipitacions atmosferiqui. 3. S'abatre, si prefondar: *Faire tombar una paret*. 4. Perdre de la sieu intensitat: Lo vent tomba. Sin.: **calar, baissar, paupar**. 5. *Laisser tombar quauqu'un, quauqua ren*: Abandonar, rompre li sieu relacions embé quauqu'un. Sin.: **laisser perdre**. 6. Èstre estacat, fixat per una extremitat e pendre liurament: *Aver lu bèrris que pèndon sus li espatlas*. 7. Perdre l'equilibri e si retrovar au soal. Sin.: **si picar en tèrra, s'acipar, si rompre lo morre** (fam.), **s'espalhassar**. ◇ *Tombar sus la cara*: S'amorrar. ◇ *Tombar sus li mans*: S'apautar. *Tombar en darrier*: Tombar d'esquina, faire un soleu. ◇ *Tombar dau tot de la sieu autor*: Tombar sus lo cuu, picar dau cuu. 8. Plus aver la foarça de si tenir drech: *Tombar dau lassitge*. 9. Èstre tuat, dins un combat, una guèrra. 10. Perdre lo poder: *Lo dictator es tombat*. 11. Devenir (seguit d'un atribut): *Tombar malaut*. Sin.: **s'amalautir**. 12. Passar bruscament d'un estat normal à un estat deficient. ◇ *Tombar en tròç*: Anar en fèrpillhas. ◇ *Tombar de febre en mau caud*: Passar d'un marrit estament à un autre pèjor ò de natura identica. 13. S'abaissar ò viure una depression: *Siés tombat ben bas!* 14. Arribar à una data donada: *Aquest an, la fèsta dei maire tomba lo 29 de mai*. ◇ *Tombar ben* (ò mau): À prepaus (ò non): *Tombes ben, t'asperavi; tomba mau, siéu ocupat*. 15. *Tombar sobre quauqu'un*: Lo rescontrar d'azard; li calar sobre, si precipitar vèrs eu. ◆ vt. 1. (fam.) Mandar au soal: Tombar un adversari. 2. (fam.) Levar, quitar: *Tombar la vèsta*.

tombar n.m. *Tombar dau Soleu*: Moment que lo Soleu baissa. Sin.: **crepuscule, calabrun, calabrun, entrebrun**.

tombarelada (à) n.f. (Expr.) *Menar a tombarelada*: Menar à una velocitat que risca de provocar un incident greu.

tombareu n.m. 1. Caissa montada sobre doi ròdas, que sièrve à transportar de materiaus e que si descargar per basculament. 2. (c. de f.) Veitura dei bòrds auts, per lo transpòrt dei mèrç forra-borra.

tombassier n.m. Aclapamoart, sotèrramoart.

tombat n.m. 1. Contacte dei espatlas m'au soal, à la lucha. 2. (coregr.) Pas, finda dich *pas tombat*, que s'acaba sus una dei doi cambas plegada. 3. *Còup de pen tombat* ò *tombat*, n.m.: Au rugbi, accion que consistísse à faire picar un còup lo balon denant de lo mandar m'ai pens entre lu pals. Sin.: **dròp, dròp-goal** (anglés).

tombau, ala adj. Tombal.

tombela n.f. (arqueol.) Cròs recubèrt d'una pichina eminença de tèrra.

tombeu n.m. 1. Monument quilhat sobre lo cròs d'un moart. 2. (lit) Luèc ò circonstança de la moart, de la disparicion de quauqu'un, de quauqua ren. ◇ *Metre, menar quauqu'un au tombeu*: Lo faire morir. ◇ *Tirar dau tombeu*: Reviscolar.

tombin n.m. Pichina tomba.

tombòla n.f. Lotaria dins la quala lu vencèires gànhon un lòt en natura.

tòme n.m. Division d'un obratge, que correspoande generalament à un volume complet.

tometa n.f. Pichin malon de tèrra cuècha, roja, de forma sovent exagonal, que s'emplega per revestir lu soals. Sin.: **malon de Salerna**.

tomier n.m. Aisina que sièrve à calhar lo lach.

tomiera n.f. Canissa per faire escolar lo fromai calhat.

tomisme n.m. Lo tot dei doctrinas teologiqui e filosofiqui de sant Tomàs d'Aquin.

tomista adj. e n. Qu'apartèn au tomisme.

tommy n.m. (fam.) Sordat anglès.

tòmo n.m. Botilha de tres litres.

tomodensiomètre n.m. (med.) Escannèr.

tomodensitometria n.f. Escannografia.

tomografia n.f. Procediment de radiografia que permete d'obtenir un imatge clara d'un solet plan de copa d'organe, en escafant lu autres plans. Sin.: **planigrafia**.

tomp n.m. Gorg, precipici, garagai. Var.: **tompina**, **tomple**, **tomplina**.

tompina n.f. Tomp.

tomple n.m. Tomp.

tomplina n.f. Fonzina; tomp.

ton adj.poss. (fem. *ta*) Lo tieu, per un membre de la familha: *Ton paire, ton fraire, ton oncle*.

ton n.m. 1. Qualitat sonòra d'una votz ligada à la sieu autessa, au sieu timbre, à la sieu intensitat, etc.: *Lièger un tèxto sus un ton monocòrde*. 2. (fon.) Niveu d'autessa ò variacion melodica pròpria à una sillaba, que dins de lengas donadi (chinés, vietnamian, etc.) a una foncion distintiva analòga à-n-aquela dau fonema. 3. Biais de parlar significatiu d'un estat d'esperit, d'un sentiment, ò adaptada à una situacion: *Respoandre sus lo ton de la galejada*. 4. Biais particulier de s'exprimir per escrich, estile: *Lo ton seriós d'una letra*. ◇ *Donar lo ton*: Servir de modèl per lu biais, lo lengatge, lo biais de vèire e de pensar d'un grope social. 6. Color considerada dau ponch de vista de la sieu intensitat luminoà (valor) e dau sieu gra de saturacion: *Un autre ton de vèrd*. 7. (mús.) Tonalitat. ◇ Rapoart dei autessas entre doi nòtas conjonchi que correspoande à l'interval de segonda majora. ◇ (fig.) *Baissar d'un ton*: Parlar mai bas, si calmar, èstre mens agressiu. ◇ *Auçar lo ton*: Auçar la votz per si faire audir mai ben; auçar li sieu pretencions, si defendre embé mai de foarça, èstre mai menaçant. 8. (mar.) Partida auta d'un aubre.

ton n.m. Peis marin, excellent nadaire, que migra dins la Mediterranea e dins l'Atlantic e que si destria en manti varietats: *alalònga* (ton blanc), *palamida*, *ton roge*...

ton n.f. (angl.) Unitat anglosaxona de massa. ◇ *Long ton* (ton anglesa): 1016,05 kg. ◇ *Short ton* (ton americana): 907,18 kg.

tona n.f. 1. Unitat de mesura de massa (simb. t) que vau 1000 kg. ◇ *Tona quilometrica*: Unitat de calcul dau prètze dei transpòrts per camin de fèrre, equivalenta au prètze dau transpòrt d'una tona de mèrç sus un quilomètre. 2. Unitat de massa pertocant una nau, que dona la valor dau sieu desplaçament. 3. (fam.) Quantitat enòrma. 4. *Tona d'equivalent carbon (tec)*, *d'equivalent petròli (tep)*: Grandors emplegadi per exprimir e parangonar d'energias de foants diferents e egals à l'energia mejana desgatjada per la combustion d'una tona de carbon ò de petròli (1 tep = 1,5 tec).

tòna n.f. Ton de Leach.

tonaira n.f. Granda ret emplegada per la pesca dau ton. Sin.: **palamidiera**.

tonal, **a** adj. Relatiu à un ton, à una tonalitat. Var.: **tonau**.

tonalitat n.f. 1. (mús.) Lo tot dei relacions entre lu gras ierarquisats d'una escala de sons ò d'una gamma, per rapoart à la tonica. Sin.: **ton**. 2. Impression globala que si desgatja de quauqua ren, considerada sus lo plan subjectiu: *Aqueu roman policier a una tonalitat umoristica*. 3. Color dominante d'una pintura, d'un tableau. 4. Zòna de frequença, que pòu èstre renforçada ò diminuida per de reglatges apropiats, sus lu aparelhs que recèvon un senhal electric que representa un senhal sonòre. 5. Senhal audible que lo transmete una ret telefonica per indicar l'estat dei operacions de commutacion.

tonaire n.m. Ret per la pesca dau ton.

tonatge n.m. Quantitat de mèrç exprimida en tonas. ◇ (espec.) Mesura de capacitat dau volume interior d'una nau. De non confondre me lo sieu desplaçament.

tonau, **ala** adj. Tonal.

tonda n.f. 1. Accion de tondre, en particulier li feas. Var.: **tondason**, **tondatge**. ◇ La lana ensinda tonduda. ◇ Periòde de la tonda. 2. Accion de tondre li estòfas de lana; lu pels ensinda tonduts.

tondalha n.f. Moment de la tonda dei feas; fèsta qu'acompanha aqueu moment.

tondason n.f. Accion de tondre li feas. Var.: **tondeson**, **tonda**.

tondatge n.f. Accion de tondre (quauqua ren, un animau).

tondèira n.f. 1. Aisina per tondre (lu bèrris, lu pels, d'una persona ò d'un animau). 2. Aparelh que sièrve à tondre li estòfas de lana, e eventualament lu teissuts de coton.

tondèire, **eiritz** n. Persona que tonde.

tondeson n.f. Tondason.

tondre vt. 1. Talhar à ras (la lana ò lo pel d'un animau, lu pels d'una estòfa): *Tondre li feas*. 2. Talhar (lu bèrris de quauqu'un) à ras au mejan d'una tondèira. 3. Talhar (l'èrba) au ras dau soal. Sin.: **segar**, **talhar**.

tondut, **uda** adj. e n. Que lo sieu pel, lu sieus bèrris, son estats talhats à ras.

tonejar vt. (mar.) 1. Remorcar un bateu m'un cau à partir de la riba ò mé l'ajuda d'un altra nau. 1464: «*Item una petita ancora de tonejar*». A.D. ◇ Remorcar un velier au mejan d'una embarcacion de rems. 2. Desalar (una nau).

tonejatge n.m. Accion de tonejar una nau. Sin.: **tira**. Sin.: **remorcatge, remocatge**.

tonelada n.f. Anciana unitat internacionala de volume per li naus, que valia 2,83 m³, encuèi modificada per l'emplec de la mesura UMS (universal measurement system).

tonelaria n.f. 1. Barrilaria. 2. *Mèrc de tonalaria*: Mèrc que si mete en botas.

tonelatge n.m. Drech que percevia la Cambra de Marselha sus li escalas dau Levant (drech suprimit en lo 1718).

tonelon n.m. Barricòt.

tonetica n.f. (fon.) Estudi dei tons.

tòng n.f. Cauçadura de plaja de plastic leugier, compauada d'una sòla e d'una brida en V.

tònha n.f. Pinhaton.

tòni n.m. *Faire Tòni*: Faire l'estaci. Sin.: **arlèri, nèsci**.

tonia n.f. Autessa tonala.

tonic, a adj. Que reçaup lo ton ò l'accent: *Sillaba tonica*. ◇ *Accent tonic*: Accent d'intensitat que tomba sobre una dei sillabas d'un mòt. ◇ *Vocala tonica* ò *tonica*, n.f.: Vocala que poarta l'accent tonic.

tonic, a adj. 1. (fisiol.) Relatiu au tònus. ◇ (espec.) Qu'a d'energia, de vigor: *Un enfant tonic*. 2. Qu'a un efècte estimulanti per lo moral. ◆ adj. e n.m. 1. Si di d'un remèdi que fortifica ò estimula l'activitat de l'organisme. 2. Locion leugierament astringenta destinada à rafermir lu muscles de la cara.

tonica n.f. 1. (mús.) Promiera nòta de la gamma dau ton dins lo quau es compauat un tròç. 2. Vocala tonica.

tonicardiac, a adj. e n.m. Cardiotonic.

tonicitat n.f. Proprietat qu'an lu muscles vivents de possedir un tònus.

tonier n.m. Nau per la pesca dau ton.

tonificant, a adj. Que tonifica.

tonificar vt. (*tonifiqui*) Donar de vigor fisica ò morala à; reviscolar, afermir.

tonina n.f. Ton pròpri à la Mediterranea.

tonografia n.f. (med.) Enregistrament dei variacions de la pression intraoculària.

tonomètre n.m. (med.) Aparelh destinat à mesurar la pression intraoculària.

tonometria n.f. 1. (fis.) Determinacion de la massa molèculària d'una substança per mesura de l'abaissament de la pression de vapor d'una solucion diluida d'aquesta substança. 2. (med.) mesura de la pression intraoculària.

tonometric, a adj. Que pertòca la tonometria.

tonoplast n.m. Membrana que separa la vacuòla dau citoplasma dins una cellula vegetala.

tonoscopia n.f. Examèn dei pulsacions de l'artèria retiniana.

tonquines, esa adj. e n. Dau Tonquin.

tonsilla n.f. Amigdala.

tonsillar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai amigdalas.

tonsura n.f. 1. Espaci rasat circulari à la cima dau crani, que marcava l'apartenença d'un òme à la clericatura, avant Vatican II. Sin.: **corona, clergada**. 2. Ceremònia liturgica, que marcava l'intrada d'un laïc dins la clericatura. Sin.: **célica**.

tonsurar vt. Conferir la tonsura à.

tonsurat adj. m. e n.m. Qu'a reçauput la tonsura.

tontina n.f. 1. Associacion d'esparnhants, à l'expiracion de la quala l'aver es distribuit entre lu sobrevivents ò entre li personas interessadi dins una succession. 2. Associacion de personas que vèrson de sòus à una caissa comuna que lo sieu montant es remés successivament à cada membre; montant de la caissa ensinda constituïda. 3. (ortic.) Palhon à l'entorn de la mota e dei raïç d'una planta que si deu transplantar. Sin.: **palhatge**.

toninar vt. (ortic.) Garnir d'una tontina.

tonton n.m. Oncle, dins lo lengatge dei pichoi.

tontissa adj. e n.f. Si di de la borra que provèn de la tonda dei estòfas de lana.

tonud, a adj. Completament nud.

tònus n.m. 1. (fisiol.) Contraccion parciala e permanenta d'unu muscles, que règla li actitudas dau còrs dins li diferents posicions (drech, assetat, alongat, etc.). 2. Dinamisme, vigor, energia: *Mancar de tònus*. Sin.: **vanc, envanc, vam**.

tòp n.m. (onomat.) 1. Senhal breu per avertir un auditor que deu notar una indicacion à un instant precis. 2. (telev.) Corta impulsion electrica que siërve à la sincronisacion.

topazi n.m. Silicat fluorat d'alumini, cristallizat, qu'es una pèira fina, jauna ò brun daurat, transparenta.

topectomia n.f. (cir.) Ablacion d'uni regions dau còrtex cerebral sus la part frontala.

topeta n.f. Flascon, botilhet (de siròp, per exemple).

topiari, ària adj. e n.f. Si di de l'art de talhar lu aubres e lu aubrilhons en foncion de formas variadi.

topic, a adj. e n.m. (farm.) Si di d'un medicament qu'agisse dont es aplicat.

topica n.f. (psican.) Modèl teoric de representacion dau foncionament psiquic (La promiera topica, que Freud preparèt en lo 1905, destriava tres instanças: l'inconscient, lo preconscient e lo conscient).

tòpica n.f. (dau milanés *topicà*, embroncar) *Faire tòpica*: Falhir, mancar, en parlant d'un projècte, d'un affaire.

topin n.m. Pinhaton. Var.: **topin**.

topinier n.m. Terralhier que fabrega de topins.

topina n.f. Topin.

topinambor n.m. Planta originària d'Amèrica, cultivada sus de soals paures per lu sieus tubercules alimentaris, que fan pensar à la tantifla (Família dei composeas). Sin.: **patanon, tantifla blanca**.

topografe, a n. Especialista de topografia.

topografia n.f. 1. Tecnica de representacion sus un plan dei formas de terren m'ai detalhs naturals ò artificials que poarta. 2. Disposicion, releu d'un luèc.

topografic, a adj. Relatiu à la topografia.

topologia n.f. 1. Conoissença dei luècs. 2. Branca dei matematicas apiejada sus l'estudi dei desformacions de contunh en geometria.

topologic, a adj. Relatiu à la topologia.

topometria n.f. Operacions abiaissadi sus lo terren, per la determinacion metrica dei elements de la mapa.

topometric, a adj. Relatiu à la topometria.

toponime n.m. (ling.) Nom de luèc.

toponimia n.f. 1. Estudi lingüistic dei noms de luècs. 2. Lo tot dei noms de luècs (d'una comuna, d'una region).

toponimic, a adj. Relatiu à la toponimia.

toqueta n.f. 1. Pichina barra d'ivòri, incrustada dins lo mànegue d'una guitarra, per indicar un mièg ton. 2. En escrima, tòca mancada. 2. Dins lu espòrts mecanics, fach de tocar leugierament un adversari sensa ren de greu que poasque constrénher un dei doi à l'abandon.

toquinhar vi. Tocar à tot.

toquinhet, a n. Que tòca à tot. Sin.: **tocassier**.

tor n.m. Torre.

tòr n.m. (arquít.) 1. (arquít.) Gròssa motladura plena dau profieu arredonit. 2. (mat.) Susfàcia de revolucion generada per un cercle que vira à l'entorn d'una drecha situada dins lo sieu plan e que non passa per lo sieu centre; solide qu'aquesta susfàcia delimita.

toracectomia n.f. (cir.) Reseccion d'una part de la paret toracica.

toracentesi n.f. (cir.) Poncion de la cavitat pleurala au travèrs de la paret toracica. Sin.: **poncion pleurala**.

toracic, a adj. (anat.) 1. Relatiu au pièch: *Region toracica*. 2. *Canal toracic*: Principal tronc collector de la linfa, au lòng de l'espina dorsala e que finisse dins la vena sotaclaviera seneca.

toracomètria n.f. Mesura dau pièch ò dei movements respiratòris.

toracoplastia n.f. (cir.) Intervencion que consistisse à levar una partida ò la totalitat d'una coasta ò d'uni coastas, dins la tòca d'abaissar la paret dau torax.

toracotomia n.f. (cir.) Dubertura cirurgicala dau torax.

torax n.m. 1. Partida dau còrs dei vertebrats limitada per li vertèbras, li coastas, l'esternum e lo diafragma e que contèn lu paumons. Sin.: **pièch**. 2. (zool.) Segonda partida dau còrs dei insèctes, formada de tres aneus e sus la quala son fixadi li patas e li alas.

torba n.f. Matèria combustibla que si forma dins li torbieras per descomposicion parciala dei vegetaus.

torba n.f. 1. (lit.) Ensèms de personas que fan nombre, ma que son considerats sensa interès, sensa valor ò mespresabli. Sin.: Rafatalha, sarsavalha.

torbiera n.f. Palun acida dont si forma la torba. Sin.: **sanha**.

torbós, oa adj. Que contèn de torba.

tòrca n.f. 1. Flambeau format d'una coarda torçada cubèrta de cera ò de resina, ò d'un baston resinós recubèrt de cera. 2. *Tòrca electrica*: Lampa de borniera cilindrica, de foarta potença. 3. Installacion de brulatge, à l'atmosphèra, de sotaproduchs gasós, dins l'industria dau petròli. Var.: **tòrcha**.

tòrca n.f. 1. (arqueol.) Colana celtica metallica e rigida. 2. Colana rigida de forma circularia, de metal.

torcar vt. Panar m'un linge, de papier, etc., per netejar.

torcedura n.f. Torsion.

torcement n.m. Torsion.

torcèire, eritz n. Persona que toarce la lana.

torcement n.m. Accion de toàrcer en coarda de fieus textiles.

torcent, a adj. Que toarce.

tòrcha n.f. Tòrca.

torchon n.m. (fr. que vau mai evitar) 1. Panaman. 2. (fig.) Estracha. Aquí parier, lo francés l'emplega dins un sens pejoratiu per un jornal, e devèm pusleu dire: *Aqueu jornal es una estracha*.

torcinatge n.m. Operacion que dona un movement de torcedura à una pèça de veiraria. Sin.: **torsion**.

torcit n.m. Assemblatge de fieus torçuts: *Un torcit de fieus de cànebe*.

tordo n.m. Passeron vesin dau mèrle, dau plumatge brun e gris (Família dei turdidats). ◇ *Tordo quina* ò *quina*: Passeron de la família dei turdidats (*Turdus philomelos*). ◇ *Tordo blau, d'aiga, de mar*: Nom d'un peis de l'òrdre dei percifòrmes. Sin.: **tordoreu**. ◇ *Tordo d'aiga*: Peis marin originari de la mar Mediterranea e dei coastas atlantiqui dau Portugal (*labrus merula*).

tórdola n.f. Pichin colom qu'una varietat originària d'Egipte es elevada. Var.: **tordorela**.

tordolear vi. (*tordoleï*) Bossonear. Sin.: **landrejar**, **bossonejar**, **pacholear**.

tordorela n.f. Tórdola.

tordoreu n.m. Tordo blau.

toreador n.m. Torero. Sin.: **taurejaire**.

torear vi. (esp.) Practicar la tauromaquia. Sin.: **taurejar**.

torero, a n. (esp.) Aqueu que combate lu taurs dins l'arena. Sin.: **taurejaire**.

toreutica n.f. Art dau ciselatge e de l'esculptura en metal e en evòri, ò de l'esculptura criselefantina.

tòri n.m. Metal radioactiu blanc, cristallin, extrach de la torita, de densitat 12,1, que fonde à 1700°C; element (Th) de n° atomic 90 e de massa atomica 232,03.

torianita n.f. Oxide natural d'urani e de tòri, de formula (Th,U)O₂, negre, cubic.

torii n.m. Pòrtegue que precedisse l'intrada dei temples shintoïstas, au Japon.

torina n.f. (quim.) Oxide de tòri ThO₂.

torisme n.m. 1. Accion de viatjar, de visitar un site per la plaser. 2. Lo tot dei activitats, dei tecnicas messi en òbra per lu viatges e lu sojorns dei toristas. 3. *Avion, veitura de torisme*: Avion, veiture per un usatge privat.

torista n. 1. Persona que practica lo torisme. 2. *Classa torista*: Classa de la tarifa reducha sus li servicis e transpòrts aerencs. 3. Turista (diarrea).

toristalha n.f. (pej.) Lo tot dei toristas.

toristic, a adj. 1. Dau torisme. 2. Qu'atira lu toristas, en parlant d'un luèc.

torita n.f. Silicat de tòri.

tormalina n.f. Pèira fina, borosilicat natural d'alumini, de coloracion variada, que cristallisa dins lo sistema romboedric e que presenta lu fenomènes de piroelectricitat e de piezoelectricitat.

torment n.m. (lit.) Dolor violenta fisica ò morala. Sin.: **crepacoar, pena, patiment, tribulacion, amarum, malanança**.

tormenta n.f. (lit.) 1. Tempèsta violenta. Sin.: **auristre, revolumada**. 2. Trebolis socials ò politics.

tormentaire, airtz n. Que tormenta. Sin.: **borreu**.

tormentar vt. 1. Causar una sofrença morala ò fisica à. 2. Importunar, persecutar. Sin.: **tafurar, taravelar, enrabià, afligir, mortificar, martirisar, torturar, laguiar, trebolà, secutar, tribular**. ♦ **si tormentar** v.pr. Si faire totplen de bila. Sin.: **s'inquietar, si preocupar, si cruciar**.

tormentat, ada adj. 1. Qu'es en preda ai torments, à una angossa. Sin.: **ansiós, tafurat, secutat, trebolat**. 2. Qu'a d'irregularitats nombroï e brusqui: *Un soal tormentat*. ♦ *Una mar tormentada*: Foaça agitada. 3. (lit. e b.-a.) Que fa vèire una recèrca excessiva; que manca de simplicitat: *Un estile tormentat*.

tormentilha n.f. Planta erbacea (*potentilla erecta*) de la familha dei rosaceas, dei flors jauni, qu'es emplegada per li sieu proprietats medicinali (còntre la diarrea, la colica, lo mau de dents, li emorragias, etc.).

tormentós, oa adj. (mar.) Subjècte ai tormentas.

torn n.m. 1. Dimension de la linha barrada qu constituisse lo limit exterior de quauqua ren, espec. d'una partida dau còrs. 2. Bòrd de quauqua ren, d'un luèc: *Lo torn d'un estanh*. Sin. (sens 1 e 2): **circonferença, contorn, perimètre, entorn, rondatge, ròdol**. 3. (metrol.) Unitat d'angle (simb. tr) qu'equivau à 2π radiants. (metrol.) *Torn per minuta*: Unitat de velocitat angulara (simb. tr/mn), que vau $2\pi / 60$ radiant per minuta. ♦ *Torn per segonda*: Unitat de velocitat angulara (simb. tr/s), que vau 2π radiants per segonda. 4. Accion de percòrrer completament lo limit exterior de; percors ensinda complit: *Faire lo torn de la vila*. ♦ *Faire lo torn dau proprietari*: Visitar la sieu proprietat, la sieu maion. ♦ (fig.) *Faire lo torn d'una question*: N'examinar toi lu ponchs. ♦ Viatge, virada, passejada: *Faire un torn, faire lo torn de Provença*. 5. Movement de rotacion d'un còrs à l'entorn dau sieu axe, que lo fa tornar à la sieu posicion d'origina: *Un torn de ròda*. 6. Accion de faire virar un objècte sus eu-meme: *Donar doi torns de clau*. 7. (coregr.) Vireta. ♦ *Torn e l'ària*: Saut au cors dau quau la persona que bala fa un torn, doi torns ò tres torns complet sus ela-mema. 8. (pop.) *Torn de rens*: Mau de rens, lumbago agut. 9. Exercici que demanda de gaubi, de foaça, de subtilitat: *Un torn de cartas*. 10. Accion

abila, plasenta ò perfida destinada à enganar quauqu'un: *Jugar un torn à quauqu'un*. 11. Biaï que quauqua ren si debana: *Aquel afaire pilha un marrit torn*. Sin.: **biaïs**. 12. *Torn de frasa*: Contruccion pròpria à un escrivan, un orator. 13. Reng successiu: *Cadun parlarà au sieu torn*. 14. *Faire un torn de taula*: Dins un acamp, donar la paraula successivament e brevement à toti li personas setadi à l'entorn d'una taula per conóisser lo sieu vejaire. ♦ (espec.) Acamp d'accionaris, d'investissèires, dins la tòca de montar un afaire financier. 15. *Torn de cant*: Interpretacion qu'un artista fa, sus un pontin, d'una seguida de cançons. 16. Cada fasa d'una operacion que n'en compoarta divers: *Lo premier torn dei eleccions*.

torn n.m. 1. Dispositiu accionat m'au pen, que compoarta un plateau horizontal rotatiu sus lo quau lo terralhier dispaua la mota d'argila que vòu tornar. 2. (mecn.) Mâquina-autís emplegada per usinar, en levant de matèria, una pèça generalament en rotacion à l'entorn d'un axe, au mejan d'una aisina talhanta que si desplaça dins un plan que passa per aquest axe. ♦ Pichin torn que s'emplega per gravar li pèiras fini. 3. Mâquina-autís de pichini dimensions, que lo sieu axe horizontal, comandat en rotacion à la sieu partida centrala, poarta ai sieu doi extremitats de discs de feutre, de coton, etc., ò de ròdas amolar. 4. Aparelh que lo dentista emplega, que dona lo movement de rotacion rapida à la fresa. 5. (mar.) Debanador dont s'enròtlen de linhas, de cables, etc. 6. Partida dau molin per la farina, que sièrve à enauçar la moala quora s'adoba. 7. (anc.) Dins lu monastèris e lu espitaus, armari cilindric e viradís, pauat dins l'espessor d'un barri, per reçaupre cen que li si depauava dau defoara (manjar, enfants abandonats, etc.).

torn n.m. Anciana mesura de longuessa niçada valent 21,833 mm, e dotzena partida dau palm.

torna adv. (de *tornar*) Tornamai.

tornacòmpte n.m. Avantatge.

tornada n.f. Còup de vent localisat, foaça violent e virolejant. Sin.: **bofania, revolumada**.

tornada n.f. Dins la poesia dei trobadors, estròfa finala d'una cançon.

tornadís, issa adj. Viradís.

tornaire n.m. Baston qui mòu lo torn dau terralhier.

tornaire, airtz n. Persona que travaïha sus un torn. Var.: **tornier, tornejaire**.

tornament n.m. Virament (de tèsta).

tornar vt. 1. Cambiar d'orientacion per un desplaçament circulari. Sin.: **virar, vironar**. ♦ *Tornar en sens contrari*: Bestornar. *Tornar sensa sotasobre*: Trevirar. *Tornar mau*: Maugastar, virar de caire. ♦ *Tornar dau boan costat*: Anar ben, dins lo boan sens. ♦ *Faire usança d'escampas, de circonlocucions pusleu que d'anar drech a la tòca*: Rondolar, rondejar. 2. Metre à l'envèrs. Sin.: **virar, revirar**. 3. Rendre, restituir: *Ti torni lu libres que m'avies prestat*. 4. Fabregar, usinar en emplegant un torn. Var.: **tornejà, tornir**. 5. Formular un enonciat: Una frasa ben tornada. Sin.: **virar, abiaissar**. ♦ vi. 1. Virar, en parlant de la tèsta, quora si sente un vertitge. 2. Indica la repeticion d'una accion:

Tornar començar. ◇ S'emplega finda adverbialament, dins lo meme sens, dins *torna, tornamai, tornarmai*.

tornaria n.f. Atalhier dau tornaire.

tornamai loc. adv. Encar aun còup; indica la repeticion d'una accion: *Vendrà tornamai*. Var.: **torna, tornarmai**.

tornarmai loc. adv. Tornamai.

tornas n.f. pl. Accion de rendre lo mau que quauqu'un a subit. Sin.: **venjança, revenja, represalhas**.

tornat, ada adj. Qu'es estat travalhat, fabregat au mejan d'un torn. Var.: **tornejat**.

tornavira n.f. 1. (mar.) Cordatge emplegat per auçar li àncoras, quora lu sieus cables mèncon d'espessor e de flexibilitat. Sin.: **cap plan**. 2. Juèc de fiera dins lo quau si fa virar un plateau dont son pauat lu lòts que si poàdon ganhar.

tornavitz n.m. Aisina provedida d'un mènegue, que la sieu extremitat es adaptada per ficar una vitz ò per la levar: *Un tornavitz crucifòrme*.

torneador, airtiz n.m. Jugaire de targa.

tornear vi. (*torneï*) Jugar à la targa.

torneament n.m. 1. Tornejament. 2. Torneu.

torneg n.m. 1. Competicion esportiva: *Torneg de tennis*. ◇ *Torneg dei sièis nacions*: Competicion de rugbi qu'opaua cada an Escòcia, Anglatèrra, Irlanda, Galas, França e Itàlia. 2. Competicion amicala, eventualament sensa atribucion d'un títol: *Torneg d'escacs*. 3. Competicion medievala dins la quala lu cavaliers s'afrontàvon. Var.: **tornei, torneament, torneu**.

tornei n.m. Torneg, torneament, torneu.

tornejaire, airtiz n. Que travaisha sus un torn. Sin.:

tornaire, tornier. ◇ adj. *Dervís tornejaire*: Que vira sus eu-meme en balant.

tornejament n.m. Accion de tornejar; movement de cen que torneja. Var.: **torneament**. Sin.: **redolum, reviolet, remolinada, molinatge**.

tornejar vt. Tornar (una pèça) ◇ vi. 1. Virolejar. 2. Participar à un torneg.

tornejat, ada adj. Tornat, en parlant d'una pèça de terralharia.

tornés n.m. Si di de la moneda en cors fins au s. XIII^a à Tors, pi de la moneda reiala francesa frapada sus lo meme escandalh: *Sòu tornés, denier tornés*.

tornet n.m. Argue pichon. 1454: «...per un tornet per tirar lo tralhon...» A.C. Arle.

torneu n.m. Torneg.

tornidor n.m. Obrier que tornisse.

tornidura n.f. Degalh metallic d'una pèça pendent l'usinatge.

tornier, a adj. e n. 1. (anc.) Persona prepauada au torn dins un convent. 2. *Sòrre torniera*: Encargada dei relacions m'au defoara.

tornier, a n.m. Tornaire, tornejaire.

tornir vt. (*tornissi*) Travalhar au torn. Var.: **tornar**.

tornissatge n.m. Accion d'usinar au torn.

torn-operator, tritz n. Viagista.

toroïdal, a adj. Relatiu à un tòr. Var.: **toroïdau**.

toroïdau, ala adj. Toroïdal.

toron n.m. Assemblatge de gròs fieus torçuts ensèm.

toron n.m. (quim.) Emanacion de tòri.

toronaira n.f. Màquina per toàrcer lu torons d'un cable.

toronar vt. Assemblar en torons. Sin.: **retoàrcer**.

torpedo n.f. (autom.) Carroçaria dubèrta provedida d'una capòta de tela replegabla e de tendas sus lu costats.

torpide, a adj. 1. (lit.) Que provòca la torpor ò que n'a lu caractèrs. 2. (med.) Si di d'una lesion ò d'una afeccion que non a de tendença espontanea à evoluir, ni en ben, ni en mau.

torpilha n.f. 1. Engenh automotor sotamarin cargat d'explosiu, que de naus, de sotamarins ò d'avions emplègon còntre lu objectius maritimes. 2. Bomba aerenca de forma analòga emplegada pendent la Promiera Guèrra mondiala.

torpilhaire n.m. 1. Bastiment de guèrra rapide, de pichin tonelatge, que la sieu arma principala es la torpilha. Aqueu tèrme es estat remplaçat d'en primier per *escortaire velòç*, aüra es enclaus dins la tèrme de *fregata* en un sens generic. 2. Marin especialisat dins lo servici dei torpilhas.

torpilhar vt. 1. Atacar, faire sautar au mejan d'una torpilha: *Torpilhar una nau*. 2. Faire falhir mé de manòbras secreti: *Torpilhar un projècte*.

torpilharia n.f. Sota per li torpilhas.

torpilhatge n.m. Accion de torpilhar; lo sieu resultat.

torpor n.f. 1. Estat d'una persona que la sieu activitat psiquica e fisica, la sensibilitat son reduchi. 2. (fig.) Ralemtiment general dei activitats.

tòrr n.m. (de *Torricelli*) Unitat de mesura de pression, equivalent à la pression qu'exercisse una colomna de mercuri à 0° C d'una autessa de 1 mm.

torradoira n.f. Aparelh per torrar. Sin.: **torrefactor**.

torrar vt. (*tòrri*) Rostir de grans, en particulier de cafè.

torratge n.m. Torrefaccion.

torre n.f. 1. Bastiment ò còrs de bastiment dau plan massat e totplen mai aut que larg. ◇ *Torre d'ivòri*: Isolament, retirada auturiera de quauqu'un: *S'embarrar dins una torre d'ivòri*. 2. Tota construccion en autessa. ◇ *Torre de contraròtle*: Bastiment que domina un aerodròme e que dona lu òrdres donats ai avions. ◇ *Torre ertziana*: Edifici que sièrve per li telecomunicacions per via ertziana. ◇ *Torre de foratge*: Derric. 3. Pèça dau juèc d'escacs que lo sieu desplaçament es parallèle ai bòrds de l'escaquier. 4. (ind.) *Torre de fraccionament*: Aparelh de forma generalament cilindrica emplegat per la separacion dei diferents còrs contenguts dins un mesclum.

torrefaccion n.f. Accion de torrar. Sin.: **torratge**.

torrefactor n.m. 1. Aparelh per torrar lo cafè. Sin.: **torradoira**. 2. Negociant que vende de cafè qu'a torrat.

torrejat, ada adj. (arquit. e arald.) Qu'a de torelas. Var.: **torrelat**.

torrela n.f. 1. Pichina torre d'una fortificacion. 2. Dispositiu blindat qu'assosta li pèças de fuèc d'una nau

de guèrra, d'un avion, d'un carri, etc. 3. (tecnol.) Dispositiu supòrt d'aisinas de talha sus divèrsi màquinas-autís

torrelat, ada adj. Garnit de torrelas.

torrelet n.m. Pichina torrela.

torrencial, a adj. 1. Qu'apartèn ai torrents: D'aigas torrenciali. 2. Que cala embé violença: *De pluèias torrenciali*. Var.: **torrenciau**.

torrencialament adv. D'un biais torrencial.

torrenciau, ala adj. Torrencial.

torrent n.m. 1. Cors d'aiga de montanha, rapide e irregulier, pauc ò pron à sec entre de montadas d'aiga brusqui e violenti. 2. (fig.) Escorrement abondós: *Un torrent de làgrimas*.

torrentisme n.m. Activitat especifica que permete de davalat au lòng de rius e de torrents dei debits variables, en foncion dei divèrsi tecnicas que lo releu dicta (escalada, natacion en aiga viva, alpinisme, espeleologia, caminada). Sin.: **canyoning**.

torrentuós, oa adj. Qu'a l'impetuositat d'un torrent.

torrentuosament adv. D'un biais torrentuós.

torreta n.f. Pichina torre.

torride, a adj. Toplen caud; caniculari. Sin.: **arderós, ardent**.

torrilhon n.m. Pèça cilindrica que sièrve de supòrt à una altra pèça e li permete de virar sus ela-mema. Sin.: **pòli, gojon, portada**.

torrilhonar vt. (tecn.) Gojonar.

torrin n.m. 1. Sopa à l'alh mé de ros d'òu, especialitat d'Occitània occidentala. 2. En Gasconha, sopa à la ceba que li gents de la nòça poàrtan ai nòvis, au mitan de la nuèch.

torron n.m. (esp. *turrón*) Preparacion facha de pasta d'amèndola perfumada e garnida de pistachas ò d'avelanas.

torsada n.f. 1. Fieus torçuts en elica, que s'en decòron de tendas, de draparias. Sin.: **tortilhada, tortilhon**. 2. Forma obtenguda en virant sus elu-memes, un à l'entorn de l'autre, diferents elements. 3. Motiu ornamental qu'imita un cable torçut.

torsadar vt. Toàrcer en forma de torsada.

torsadat, ada adj. Qu'es estat torçut en forma de torsada.

tòrs(e) n.m. 1. Partida dau còrs que comprèn li espatlas e lo pièch. 2. (esculpt.) Tronc, figura umana sensa tèssta ni membres.

torsion n.f. 1. Accion de toàrcer quauqua ren; desformacion producha en torcent. Sin.: **torcedura, torcement, torcit**. 2. (mecan.) Desformacion qu'un còrs subisse sota l'accion de doi cobles opauats qu'agisson sus de plans parallèles, dau temps que cada seccion dau còrs subisse una rotacion per rapòrt à la seccion infinidament vesina. 3. Accion de toàrcer un fie: *Torsion en S* (vèrs la drecha), *torsion en Z* (vèrs la seneca). 4. (mat.) Grandor caracterisica dei corbas à dobla corbadura.

torsor n.m. 1. Dispositiu que dona una torsion au fie que lo travèrsa. 2. Autís matematic emplegat

principalament en mecanica dau solide indesformable, per descriure lu movements dei solides e li accions mecaniqui que subisson de la part d'un environament exterior. 3. (mat.) Sistema de vectors esquilhants; ensemble d'un vector $\vec{R}$ e d'un coble de moment G dirigit en foncion de la linha d'accion de $\vec{R}$.

torta n.f. Preparacion facha d'una pasta de forma redona ò cairada que pòu èstre cubèrta de fruchs, de legumes, ce carn, etc. $\diamond$ *Torta de blea*: Especialitat niçarda sucrada à basa de blea, que contèn finda de raïms, de pom e de pinhòus.

tortairòu n.m. Totairòu. Sin.: **embut**.

torteu n.m. 1. Rèsta solide obtengut après lo tractament dei grans e dei fruchs oleaginós per n'extraire l'òli. 2. (arald.) Mòble circulari, totjorn de color.

tòrticòli n.m. Afeccion dau coal deuguda à una lesion de la columna cervicala ò à una contractura muscularia, caracterisada per una dolor, la limitacion dei movements e una inclinason de la tèssta. Sin.: **viracoal**.

tortiera n.f. Mòtle per faire li tortas.

tortilhada n.f. 1. Mena de pan briochat en forma de corona, mé de grans d'anís. 2. Torcedura, torsion.

tortilhament n.m. Accion de tortilhar; fach de si tortilhar. Var.: **tortilhatge**.

tortilhar vt. Toàrcer à mai d'un torn. Sin.: **serpatejar**.

$\blacklozenge$ vi. (pop.) Bolegar en ondulant: *Tortilhar dau tapanari*. Sin.: **cuulejar**. $\blacklozenge$ si **tortilhar** v.pr. Si virar sus se-meme de diferents biais.

tortilhatge n.m. Accion de tortilhar; fach de si tortilhar. Var.: **tortilhament**.

tortilhon n.m. 1. Borrelet que si paua sus la tèssta per portar un fais. Sin.: **toarca**. 2. Torsada. 3. Linge, papier tortilhat. 4. Pasta alimentària de forma elicoïdala.

tortís n.m. (arald.) 1. Cercle d'aur qu'à l'entorn es passada una colana de pèrlas e qu'est la corona de baron. 2. Entortilhament d'un element ò de divèrs elements que víron un à l'entorn de l'autre. 3. Bendeu à l'entorn de la testa d'un personatge uman (ma finda casco, èlme...) eventualment estacat darrièr la tèssta, coma sus la tèssta de Maure de Còrsega.

tortoir n.f. Poarta enclusiera.

tortoirada n.f. Bastonada.

tortoire n.m. Baston que sièrve per assegurar la carga d'una carreta, en torcent una gròssa coarda que passa en dessobre d'aquesta carga.

torton n.m. Torta fregida.

tortor n.m. Tortarela jove encara au nido. Var.: **tortoreu, tortorelon**.

tortora n.f. Tortorela.

tortorela n.f. Pichin colomb qu'una varietat originària d'Egipte es elevada. Var.: **tortora, tordorela, tórdola**.

tortoreu n.m. Tortor.

tortorelon n.m. Tortor.

tortuós, oa adj. 1. Sinuós, que fa de torns e de bestorns. Sin.: **bestoart, bescornut**. 2. Que manca de

leialessa, de franquesa: *Un comportament tortuós*. Sin.: **retoars, retoart**.

tortuosament adv. D'un biais tortuós.

tortuositat n.f. Estat de cen qu'es tortuós.

tortura n.f. 1. Suplici fisic que si fa subir à quauqu'un. 2. Sofrença fisica ò morala foarça viva. Sin.: **martiri, calvari, patiment, dolor, estira**.

torturaire, aitz n. Persona que n'en tortura una altra per li faire confessar quauqua ren ò per sadisme.

torturant, a adj. Que tortura, que tormenta.

torturar vt. 1. Sotametre à de torturas. Sin.: **martirisar, estirar, borrelar, tormentar**. 2. Faire sofrir moralament ò fisicament. 3. (fig.) Desfigurar, desformar.

◆ **si torturar** v.pr. Si cavar la ment, soscar.

torulós, oa adj. (bot.) Relatiu à la presença de borrelets sus lo pen de la planta.

tosc, a adj. Caudet.

tosela n.f. Froment que la sieu espiga non a de barba.

toseliera n.f. Luèc plantat de toselas.

toson n.f. Toison.

tossèire, eiritz n. Que tussisse.

tossejament n.m. Tossiment.

tossejar vi. Tossinar.

tossiment n.m. Fach de tussir. Sin.: **tossejament, tussejament**.

tossinar vi. Tussir sovent e pas foart. Var.: **tossinejar**. Sin.: **tossejar, tussejar**.

tossinejadís n.m. Fach de tossinejar.

tossinejar vi. Tussir sovent e pas foart. Var.: **tossinar**.

tòst adv. Leu: *Tòst ò tardi*. Sin.: **d'ora, pron d'ora**.

tosta n.f. Tartina, lesca de pan rostida. Sin.: **rostida**.

tostada n.f. Tartina, lesca de pan rostida. Sin.: **rostida**.

tostar vt. Passar una lesca de pan à la grasilha. Sin.: **tostejar**.

tostejar vt. Tostar.

tot, a, plural **toi** (masc.), **toti** (fem.) adj. qualificatiu. Entier, complet: *Tota la nuèch*. ◆ adj. indef. Cada, quau que sigue: *En tota ocasion*. ◆ pron. indef. (pl.) Toti li personas: *Toi lo poàdon capir*. 2. (sing. masc.) Tota caua: *Tot es dich*. ◇ *Après tot*: En definitiva. ◇ *Aver tot de*: Semblar estrechament à. ◇ *Coma tot*: foarça: *Es brava coma tot*. ◇ *Tot comprés*: Sensa taxa suplementària. ◇ *Tot ò ren*: *Sensa compromés possible*.

tot adv. (Marca l'intensitat ò lo gra absolut). Totalament; foarça: *Es tot content*. Sin.: **totplen, mai que**. ◇ *En tot*: Tot comprés. ◇ *Tot quant*: Tot cen que. ◇ *En tot parlant*: Parlant en faguent altra causa. *Caminar en tot parlant*. Var.: **tot en**. ◇ *Tot beu just*: Es aquò, lo podètz crèire, justament, (ironicament) non vos faire de farfantelas. ◇ Tot drech. Sin.: **de drech, directament**.

tot n.m. 1. La totalitat: *Lo tot e la partida*. 2. L'important, lo principal: *Lo tot es d'evitar lu auvaris*. 3. *Lo tot electric*: Si di d'un sistema dins lo quau toi lu besonhs energetics son satisfachs gràcias à l'energia electrica. 4. *Non es lo tot*: Li a encara de cauas que si

poàdon dire ò faire. ◇ *Dau tot*: Complidament, verament. ◇ *Pas dau tot*: Nullament. ◇ *Ren dau tot*: Absolutament ren. ◇ *Riscar lo tot per lo tot*: Azardar de perdre tot per ganhar tot.

tot-ai-doi, tot-ai-tres, etc. loc. pron. Un e l'autre.

totaliròu n.m. Còne renversat que sièrve à versar un liquide dins un recipient dau coal estrech. Var.: **tortairòu**. Sin.: **embut**.

total, a adj. 1. Que li manca ren. Sin.: **complet, global, illimitat, general, entier**. 2. (mat.) Òrdre total (*sobre un ensemble*): Relacion d'òrdre sobre E tala que doi elements de E sígon parangonables. Var.: **totau**.

total n.m. 1. Assemblatge de divers partidas que fórmon un tot. 2. Soma obtenguda per addicion. Sin.: **montant, soma, resulta, amont, cost**. ◇ *Au total* ò, fam., *total*: Tot considerat; fin finala: *Total, non ai poscut venir*. Var.: **totau**.

totala n.f. (pop) 1. Isterectomia emé ovariectomia. 2. *Es la totala*: Non pòu èstre pèjor.

totalament adv. Entierament, completament, complidament, globalament.

totalisacion (-izacion) n.f. Accion de totalisar. Sin.: **globalisacion**.

totalisant (-izant), a adj. (filos.) Que sintetisa lo nombre mai grand possible d'elements: *Concepcion totalisanta*.

totalisar (-izar) vt. 1. Faire lo total de quauqua ren. Sin.: **globalisar**. 2. Rejónher lo total de.

totalisator (-tritz) adj. Que totalisa.

totalisator n.m. 1. Aparelh que dona lo total d'una seria d'operacions. 2. Dins un computador, registre de l'organe de calcul dins lo quau una seguida de nombres poàdon èstre cumulats.

totalitari, ària adj. Si di d'un regime politic non democratic dins lo quau lu poders son concentrats entre li mans d'un nombre pichin de dirigents que méton la rason d'Estat en dessobre dei drechs de la persona umana. Sin.: **autocratic, faissista, dictatorial, opressiu, autoritari**.

totalitarisme n.m. Sistema dei regimes totalitaris. Sin.: **autocracia, faissisme, dictatura, opression, autoritarisme**.

totalitat n.f. Lo tot, lo total, l'ensèms. ◇ *En totalitat, dins la totalitat*: Completament.

totara adv. 1. Dins un moment: *Vendrai totara*. Sin.: **d'aquí pauc, d'aquí gaire**. 2. Esquasi: *Totara seria vengut*.

totau n.m. Total. Sin.: **lo tot**.

totèm n.m. 1. (antrop.) Animau ò planta que si considèra coma antenat mitic, ò parent alunhat, dei individús qu'apartènon à un grope social donat. 2. Representacion particuliera d'aquest animal, d'aquesta planta, simbolica d'aquesto grope. Sin.: **idòla**.

totemic, a adj. Dau totèm. ◇ *Clan totemic*: Fondat sobre lo sistema totemic.

totemisme n.m. Organizacion sociala fondada sobre lo totèm.

totemista adj. e n. Que practica lo totemisme.

totemistic a adj. Qu'apartèn au totemisme.

tòti n.m. Nèsci.

totipotença (-ència) n.f. (biol.) Caractèr dei cellulas totipotenti.

totipotent, **a** adj. (biol.) Si di d'una cellula embrionària capabla de formar lu teissuts mai divèrs en foncion dei accions morfogèni que subisse.

totjorn adv. 1. Sensa fin ni interrupcion. Sin.: **sempre**, **de contunh**, **de lònca**, **eternalament**, **indefinidament**. ◇ *Despí totjorn*: Despí l'origina; despí un temps foarça alunhat. ◇ *Per totjorn*: Sensa retorn, d'un biais definitiu. 2. En tota ocasion: *Es totjorn lèst à criticar*. Sin.: **per tot e jamai**. 3. Encara aüra: *M'agrada totjorn*. ◇ *Totjorn fa que...*: Marca cen qu'es evident, maudespièch dei circonstàncias: *Totjorn fa qu'a jamai capitat...*

tòto n.m. (pop.) Oàs.

totòbra n. Obrier, obriera sensa mestier precís.

totplen adv. 1. (M'un vèrbo, per exprimir la quantitat, l'intensitat, la frequença) *Manja totplen, parla totplen*. ◇ (Expr.) *S'en manca totplen de si faire rics*: Siam alunhats de si faire ric. 2. (M'un nom ò emplegat nominalament, per exprimir un grand nombre de personas, una granda quantitat de causas) *Totplen (de personas) son d'acòrdi*. 3. (M'un comparatiu d'adj. ò d'adv., per exprimir un renforçament) *Corre tròup leu per èstre arrestat, es totplen plus pichin que ieu*. Sin.: **foarça**, **bravament**, **mai que mai**.

totpoderós, **oa** adj. Omnipotent.

tòuta n.f. Poarta enclusiera (Pelha).

toxemia n.f. Lo tot dei accidents provocats per l'amolonament dins l'organisme dei poisons endogènes e exogènes.

toxia n.f. Quantitat d'un liquide toxic en mesura de tuar sus lo còup, en seringada intravenoa, un coniu d'un quilo.

toxic, **a** adj. Si di d'una substança nociva per lu organismes vivents.

toxic n.m. Substança toxica.

toxicitat n.f. Caractèr de cen qu'es toxic: *La toxicitat d'una substança*.

toxicogène, **a** adj. Que produe una substança toxica.

toxicologia n.f. Sciènça que tracta dei poisons, dei sius efèctes sobre l'organisme e de la siu identificacion.

toxicologic, **a** adj. Relatiu à la toxicologia.

toxicològue, **òga** n. Especialista de toxicologia.

toxicoman, **a** adj. e n. Que sofrisse de toxicomania.

toxicomania n.f. Abitud de consumir de produchs susceptibles de generar un estat de dependènça psiquica ò fisica.

toxicomaniac, **a** adj. Relatiu à la toxicomania.

toxicomaogène, **a** adj. Que pòu generar una toxicomania.

toxicòsi n.f. Sindròme greu de l'enfanton, d'aparicion brutala, dei causas multipli, caracterisat per lu trebolis digestius e la desidratacion.

toxidermia n.f. Lesion cutanea consecutiva à l'administracion d'un medicament.

toxicofòbe, **a** adj. e n. Pertocat per la toxicofobia.

toxicofobia n.f. Paur morbida dei poisons.

toxicogenitat n.f. Degrà de capacitat d'un organisme per secretar de substanças toxiqui.

toxicofague, **aga** adj. Que pertòca una persona que fa usança costumierament e sovent d'un biais progressiu, d'uni substanças toxiqui coma la morfina, la cocaïna etc... Sin.: **drogat**, **toxicoman**.

toxigène, **a** adj. Que genèra de toxinas.

toxi-infeccion n.f. Infeccion deuguda à de gèrmes patogènes qu'agisson sobretot per li toxinas que secrèton.

toxi-infecciós, **oa** adj. Relatiu à una toxi-infeccion.

toxina n.f. 1. Substança toxica elaborada per un organisme vivent (bacteria, fonge, insècte, sèrp), au quau dona lo siu poder patogène. 2. Poison.

toxoplasma n.m. (med.) Parasite intracelulari, que la forma *toxoplasma gondii* provòca la toxoplasmòsi dins l'organisme uman.

toxoplasmòsi n.f. Malautia provocada per lo toxoplasma, perilhoa per lo fètus dins lo ventre de sa maire.

tr Simbòle dau torn, unitat d'angle. ◇ *tr/mn*: Simbòle dau torn per minuta. ◇ *tr/s*: Simbòle dau torn per segonda.

tra prep. Entre, demièg.

trabalh n.m. Travalh.

trabalhaire, **airitz** n. Travalhaire.

traballar vi. Travalhar. Sin.: **obrar**, **obrejar**.

trabalhat, **ada** adj. Travalhat.

trabalhejar vi. Travalhejar.

trabalhisme n.m. Travalhisme.

trabalhista adj. e n. Travalhista.

trabalhon n.m. Travalhon.

trabastar vt. Tombar dau bast.

trabuc n.m. Anciana mesura de longuessa niçarda valent 12 pams (3,144 m). Entrava, entravadís, repompeu.

trabuc n.m. Màquina de guèrra à contrapés que s'emplegava à l'Atge Mejan per lançar de pèiras còtra li muralhas dei casteus ò dei vilas.

trabucament n.m. Fach de trabucar. Var.: **trabucatge**.

trabucant, **a** adj. 1. Qu'esita, es irregulier. 2. Si diá d'un temps passat d'una moneda qu'avía lo pes just.

trabucar vi. (*trabuqui*) 1. Perdre l'equilibri en picant sus un objècte ò en pauant mau lo siu pen. Sin.: **embroncar**, **s'acipar**. 2. Èstre arrestat per una dificultat.

trabucatge n.m. Trabucament.

trabuquet n.m. 1. Pichina balança de precision que servia à verificar lo pes dei pèças de moneda. 2. Pichina balança de granda precision que sièrve ai pesadas en laboratòri, ai pesadas de pèiras precioï, etc. 3. Leca à bascula per lu pichins auceus e de d'animaus pichins

(garris, etc.). 4. Anciana màquina de guèrra au Temps Mejan.

traca n.f. Accion de tracar. Sin.: **secutament**, **acorsament**, **batuda**.

traça n.f. 1. Empreinta ò seguida d'emprentas sus lo soal, que marca lo passatge d'una persona, d'una bèstia, d'un veïcule. Sin.: **peada**, **senhau**, **indica**, **dralhadura**, **dralhada**, **marca**. 2. Masca, sobra, cicatritz laissadi per un eveniment, un còup, etc. 3. Pichina quantitat: *Una traça d'albumina dins l'urina*. 4. (mat.) Interseccion d'una drecha ò d'un plan embé de plans de projeccion, en geometria descriptiva.

traçador n.m. 1. (tecn.) Ponchon per traçar. 2. Traçaire.

traçaire n.m. 1. Dispositiu, aparelh que representa sota forma de dessenh d'informacions, de resultats de calcul. Sin.: **marcador**. Var.: **traçador**. 2. *Traçaire de corbas*: Taula traçanta.

tracaire, airtz n. Persona que traca. Sin.: **secutaire**, **acorsaire**.

traçaire, airtz adj. Que traça, que deixa una traça. ◇ Si di d'una substança radioactiva que lo sieu caminament pòu èstre seguit au mejan de detectors, dins una tòca medicala ò scientifica. Sin.: **marcaire**. ◇ n. (tecn.) Obrier, obriera que traça.

traçament n.m. Accion de traçar. Sin.: **traçatge**.

traçant, a adj. 1. Si di d'un projectile (bala, obús) provedit d'una combustion combustibla, que deixa darrier d'eu una traça luminoà. 2. (bot.) *Raiç traçanta*: Que s'estende orizontalament e pròche dau soal. Sin.: **cordejant**, **orizontala**.

tracar vt. (*traqui*) 1. À la caça, butar li bèstias vèrs la linha de tir. 2. Perseguir: Tracar un fugitiu. ◇ Importunar: *Lu fotografes tràcon lu artistas*. Var.: **traquejar**, **secutar**, **acorsar**.

traçar vt. 1. Representar per de linhas e de ponchs: *Traçar un cercle*. Sin.: **dessenhar**, **enregar**. ◇ (tecn.) Marcar per de linhas (li copas que si dévon faire sus un materiau). 2. Marcar l'emplaçament de: *Traçar una rota*. Sin.: **atraçar**, **dralhar**, **enregar**. 3. Descriure, mostrar: *Traçar un tableau pessimista de la situacion sociala*. 4. Indicar (una via, una direccion): *Traçar lo comportament d'una persona*. Sin.: **ensenhar**. ◆ vi. 1. (pop.) Anar foarça leu: *Una veitura d'espòrt que traça*. Sin.: **anar d'aviada**. 2. (bot.) S'espandi orizontalament, en parlant d'una planta, dei sieu raïcs, dau sieu pen.

tracàs n.m. Preocupacion, inquietuda momentanea, deugudi sobretot à de dificultats materiali. Sin.: **cruci**, **pensament**, **lagui**.

tracassada n.f. Tracassaria.

tracassament n.m. Tracassaria.

tracassar vt. Causar de tracàs, inquietar, preocupar. Sin.: **tarabustar**, **taravelar**, **laguiar**, **tafurar**.

tracassaria n.f. Enuèi causat mer de motius de gaire d'importança: *Li tracassarias administratiu*. Sin.: **tracassada**, **tracassament**, **embestiament**, **tarabustada**, **complicacion**, **fastigatge**.

traçat n.m. 1. Representacion au mejan de linhas. 2. Linha continua que forma un contorn.

traçatge n.m. Accion de traçar. ◇ (tecn.) Operacion que consistisse à dessenhar sus una pèça bruta lu axes, lu contorns que perméon de l'usinar. Sin.: **traçament**.

traccion n.f. 1. Accion de tirar, de mòdre quora la foarça motritz es plaçada en avant de la foarça resistent. ◇ *Traccion avant* ò *traccion*: Automobila que li sieu ròdas avant son motritz. Correntament, designa especialament un modèl de la marca Citroën produch dau 1934 au 1954.

traccionaire, airtz n. Dins lu camins de fèrre, agent au servici de la traccion e dau personal de menament.

trach n.m. 1. Linha traçada sus una susfàcia quala que sigue: *Un trach de gredon*. ◇ *Trach d'union*: Pichona rega orizontala plaçada entre doi mòts per lu jónher en un mòt solet. Sin.: **jonhent**. ◇ *D'un trach de pluma*: Sensa arrestar d'escriure, a la lèsta. Sin.: **tirada**. ◇ *À grands trachs*: Rapidament, sensa intrar dins lu detalhs. ◇ Tirar un trach sobre (un projècte, un avantatge): *Li renonciar*. ◇ *Trach per trach*: Fidelament, exactament. 2. (b.-a.) *Dessenh au trach*: Qu'indica unicament lo contorn dei formas, sensa ombres ni modelats. 3. (estamp.) Clichat que compoarta solament de negres e de blancs purs, sensa miègi tenchas (per op. à *similigravadura*). 4. Marca característica, distintiva: *Es un trach de la societat moderna*. ◇ *Trach d'esperit*: Expression plena d'esperit. 5. (ling.) Proprietat pertinenta minimala que permete de destriar doi unitats. 6. Indici, signe d'un caractèr, d'un sentiment, etc.: *Un trach de generositat*. 7. (mús.) Passatge d'un òbra que demanda totplen de virtuositat. 8. Accion de tirar: *Cavau de trach*. Sin.: **cavau de tira**. 9. Coarda mé la quala un animau atelat tira la sieu carga. 10. Golada de bevenda absorbida. ◇ *D'un trach*: D'un còup solet. 10. (anc.) Projectile lançat à la man, m'un arc, etc. Var.: **tract**. ◇ *Arma de trach*: Saeta, vira. ◇ *À trach de*: À portada de. 1457 «...ayssi son istadas VI galeas en port a trach de bombadella...» 1524: «...l'armada de Gena es a trach de bombarda de ta torre de Tholon...» A.C.Arle. ◆ pl. Linhas caracteristiqui de la cara umana.

trach, a adj. *Metal trach*: Passat à la filiera e transformat en fiu fin.

tracha n.f. Comèrci d'esclaus ò de prostituïdas.

tracheu n.m. Pelòta de cànebe. Var.: **trachoir**.

trachoir n.f. Cavilha per atelar, per fixar lu trachs sus lo timon.

trachoir n.f. Tracheu.

tracoal n.m. À *tracoal*: À perda de vista, à vista perduda.

tracòla n.f. Bandoliera.

tracolar vt. (*tracoali*) Disparéisser darrier li montanhas, coma lo soleu. Var.: **trescolar**.

tracòma n.m. Conjontiviti granuloa contagioa deuguda à un gèrme dau genre *chlamydia* e qu'es endemic dins divèrs país cauds.

tracomatós, oa adj. e n. Que sofrisse de tracòma.

tract n.m. Trach.

tractable, a adj. Que pòu èstre tractat.

tractacion n.f. (Sobretot au pl.) Negociacion pauc ò pron secreta, sovent laborioa. Sin.: **tractativa**, **patricolatge**, **tràfegue** (fig.).

tractaire, **airitz** adj. 1. *Medecina tractairitz*: Sistema administratiu dins lo quau una persona es encargada de coordenar lo tot dei actes mes en òbra per tractar un malaut. Es ela qu'orienta, s'es necessari, vèrs una persona especialida ò un servici espitalier, centralisa li informacions, coma lu resultats d'examens e lu tractaments, e dispaua ensinda d'una vision globala de l'estat de santat dei personas tractadi. ◇ *Mètge tractaire*: Mètge en carga de la medecina tractanta, que seguisse regulierament un pacient. 2. *Oficier tractaire* ò *tractaire*, n.m.: Agent d'un servici en contacte m'una espia.

tractaire, **airitz** n. Professional que prepara de plats per emportar ò lu poarta à domicili. Sin.: **rostissèire**.

tractament n.m. 1. Biais d'agir mé quauqu'un. ◇ *Marrits tractaments*: Còups, sevicsis. 2. Remuneracion d'un foncionari. 3. Accion e biais de pilhar en carga una malautia; ensèm de mesuras terapeutiqui: *Prescriure un tractament*. ◇ Fach d'emplegar de produchs per protegir ò curar de plantas, d'aubres, etc., còtra li malautias, lu insèctes: *Un tractament còtra lo mildio*. 4. Accion d'examinar e de reglar una question, un problema. ◇ (inform.) *Tractament de l'informacion, dei donadas*: Lo tot dei operacions relatiu à l'elaboracion, à la modificacion, à l'edicion, etc., de donadas. ◇ *Tractament de tèxto(s)*: Lo tot dei tecnicas informatiqui que perméon de picar, memorisar, corregir, actualisar metre en pàginas e difusar un tèxto. 5. (industr.) Lo tot dei operacions que si fan subir à de substànças, de matèrias promieri, etc., per li transformar, li reciclar: *Lo tractament de l'aiga*.

tractant n.m. (fin.) Aqueu que, ai s. XVIe e XVIIe s'acordava m'au rèi per pilhar à fèrma diversì imposicions, en totalitat ò parcialament.

tractar vt. 1. Agir d'un biais ò d'un autre vèrs quauqu'un: *Tractar embé benvolença*. 2. Curar, m'una medicacion apropiada. ◇ Emplegar de produchs per protegir ò curar de plantas, d'aubres, etc., còtra li malautias, lu insèctes: *Tractar la vinha*. 3. Aplicar, donar un qualificatiu pejoratiu à: *Tractar quauqu'un d'ignorant*. Sin.: **dire de**, **titolar**. 4. Analisar, expauar verbalament ò per escrich: *Tractar un subjècte*. 5. Reglar li condicions d'un mercat, d'un afaire. 6. Representar un subjècte, dins una òbra artistica. 7. Sotametre una matèria promiera, una substança, etc., à diversì operacions que la poàdon transformar. ◆ vt. ind. (de) Pilhar per objècte d'estudi; aver per tema, per subjècte: *Un obratge que tracta de pedagogia*. ◆ vi. Negociar, conclure un acòrdi: *Tractar m'una potença estrangiera*.

tractat n.m. 1. Obratge que tracta d'un biais particulier: *Un tractat de gramàtica*. 2. (dr. intern.) Convencion escricha entre d'Estats: *Un tractat de patz*. Sin.: **acòrdi**, **acordament**, **acordança**, **pacte**, **convengut**.

tractat, **ada** adj. Qu'es estat tractat.

tractativa n.f. Tractacion.

tractiu, **iva** adj. Qu'exercisse una traccion.

tractor, **tritz** adj. Capable de tractar, de tirar.

tractor n.m. Veicule motorisat destinat à tractar de remòrcas sensa motor. ◇ (espec.) Engenh autonòme tot terren, à ròdas ò à canilhas, emplegat per lu travalhs agricòlas, que pòu eventualament accionar lu mecanismes de màquinas que tracta.

tractorista n. Persona que mena un tractor.

tractus n.m. (anat.) Ensèm de fibras ò d'organes que vènon un après l'autre e fórmon una unitat foncionala: *Tractus genital*.

tradescantia n.f. Planta, finda sonada *misèria*.

tradicion n.f. 1. Transmission de doctrinas, de legendas, de costumas pendent un lòng espaci de temps; lo tot d'aquesti doctrinas, legendas, etc. 2. Biais d'agir ò de pensar que si transmete de generacion en generacion. 3. (dr.) Fach de remetre materialament un ben mòble que fa l'objècte d'un transferiment de propietat. 4. (relig., m'una majuscula) Lo tot dei veritats de fe que non son contengudi directament dins la revelacion escricha ma son fondadi sobre l'ensenhament constant e li institucions d'una religion.

tradicional, **a** adj. 1. Fondat sobre la tradicion, sobre un usatge lòng. 2. Passat dins li abitudas, dins l'usatge. Var.: **tradicionau**. Sin.: **costumier**, **abitual**, **corrent**, **usual**.

tradicionalament adv. D'après la tradicion; conformament à la tradicion. Sin.: **costumierament**, **abitualament**, **acostumadament**, **correntament**.

tradicionalisme n.m. Sistema de credenças fondat sobre la tradicion; estacament ai tradicions. ◇ (espec.) Dins la religion catolica, fach de refudar lo rite noueu decretat embé Vatican II.

tradicionalista adj. e n. Relatiu au tradicionalisme; que n'es partidari.

tradicinari n.m. (religion judiva) Teologian qu'estúdia la tradicion religioa. 2. Aqueu qu'interprèta lo tèxto biblic en foncion de la tradicion talmudica.

tradicionau, **ala** adj. Tradicional.

tradiment n.m. Traïson. Sin.: **traïdorici**, **faussada**, **felonia**, **traite(s)sa**, **traïment**.

tradir vt. (*tradissi*) Traïr. Sin.: **faussar**.

traditor, **tritz** n. Traite. Sin.: **judas**, **faussier**, **perfide**, **felon**.

traduccion n.m. 1. Accion de tradurre, de transpauar dins una altra lenga; tèxto, obratge traduch. Sin.: **revirada**, **reviradura**. ◇ *Traduccion automatica*, *traduccion assistida per computador*: Traduccion de tèxtos per de majans informatics. 2. (lit.) Biais d'exprimir, de manifestar quauqua ren per una transposicion. Sin.: **interpretacion**.

traducianisme n.m. (teol. catol.) Doctrina qui soutient qu'es l'ànima dei parents que crea aquela dei enfants, que s'opaua au *creacionisme*, qu'ensenha qu'es Dieu qu la crea.

traducianista n. Partidari dau traducianisme.

traductor, tritz n. Persona que tradue; autor, autritz d'una traduccion. Sin.: **reviraire**.

traductor n.m. (inform.) Programa que tradue un programa escrich dins un lengatge en un programa escrich dins un autre lengatge.

traduire vt. Tradurre.

tradurre vt. (*tradui*) 1. (Faire passar (un tèxto) d'una lenga dins una altra. Sin.: **revirar**. 2. Exprimir, reproduire d'un biais transpauat; interpretar: *La sieu votz tradue la sieu paur*. Sin.: (fig.) **denotar, trasmudar, decelar, revelar**. 3. (dr.) *Tradurre en justícia*: Citar, sonar davant un tribunal. Var.: **traduire**. Sin.: **menar, compelir, faire comparéisser**. ♦ si tradurre v.pr. S'exprimir, si manifestar: *La sieu dolor si tradue per de làgrimas*.

tradusible, a adj. Que pòu èstre traduch. Sin.: **revirable**.

trafec n.m. 1. Comèrci illegal e clandestin: *Lo trafec de dròga*. Sin.: **negòci, comèrci, transit, agitation**. ♦ 1485 «...per non rompre lo trafec enttre las duas nations...»; A.C. Arle. ♦ *Trafec d'influença*: Infraccion penala d'aqueu que si fa pagar per obtenir ò faire obtenir un avantatge de l'autoritat publica. 2. (fam.) Activitat misteriosa e complicada. Var.: **tràfegue, trafic**. 3. Circulacion, transpòrt: *Lo trafec ferroviari, aerenc, maritime*.

trafegaire, airtiz n. Que trafega. Sin.: **barataire, combinaire, patricolaire**.

trafegant, a n. Que trafega. Sin.: **negociant, mercadier**.

trafegar vt. (*trafegui*) vi. 1. Efectuar d'operacions comerciali illegali e clandestini. Sin.: **baratar, patricolar, combinar**. 2. Bolegar, s'agitar. 3. Modificar lo foncionament de (un aparelh, un motor, etc.). ♦ vt. 1. (fam.) Falsificar, modificar illegalament (un produch, un document, una mèrç). Sin.: **farlabicar**. Var.: **traficar**.

trafegon, a n. Persona que bolega totplen, que s'agita.

tràfegue n.m. Trafec.

trafic n.m. Trafec.

traficonar vi. (fam.) Faire de pichins trafecs. ♦ vt. (fam.) Manigançar.

trafidura n.f. Ferida, plaga, (fig) macadura, maganha.

trafigent, a adj. Que ferisse.

trafila n.f. (it.) Aisina que sièrve à metre en forma un metal, una matèria plastica, à lu estirar en fieus ò à lu transformar en un profilat. Sin.: **filiera**.

trafilar vt. (it.) Usinar m'una trafilà.

trafir vt. (*trafissi*) Ferir. Sin.: (fig.) **macar, maganhar, plagar**.

trafit, ida adj. Ferit. Sin.: (fig.) **macat, plagat**.

traforar vt. (*trafori*) Traucar de part en part. Sin.: **taravelar**. Var.: **trasforar, tresforar**.

tragèdia n.f. 1. (liter.) Pèça de teatre, que lo sieu subjècte vèn generalament de l'istòria ò de la legenda, que mete en scena de personatges illustres e representa una accion destinada à suscitar la terror ò la pietat per l'espectacle dei passions e dei catastròfas que provòdon; genre literari que constituísse lo tot d'aquesti pèças. 2.

(fam.) Eveniment terrible; catastròfa. Sin.: **melodrama, drama, cataclisme, mauparada, calamitat**.

tragedian, a n. Actor, actritz especialisats dins lu ròtles de tragèdia.

tragic, a adj. 1. Relatiu à la tragèdia: *Repertòri tragic*. Sin.: **dramatic, calamitós, catastrofic, cataclismic**. 2. Funèst, terrible; que provòca ò exprimis l'angoissa: *La situacion es tragica*.

tragic n.m. 1. *Lo tragic*: Lo genre tragic, la tragèdia. 2. Autor, autritz de tragèdias. 3. Caractèr de cen qu'es tragic.

tragicament adv. D'un biais tragic. Sin.: **calamitosament, dramaticament, catastrofiquement**.

tragicomèdia n.f. 1. (liter.) Pèça de teatre que lo sieu subjècte es romanesc ò cavaleresc e que la sieu fin es uroa. 2. (fig.) Eveniment à l'encòp greu e comic.

tragicomic, a adj. 1. Que tèn de la tragicomèdia. 2. À l'encòp tragic e comic.

traig n.m. (anat.) Mauplat triangulari que fa salhida en avant e en defoara de l'orifici dau conduch auditiu extèrne.

traïdor, a adj. e n. Traite.

traïdorici n.m. Tradiment.

traïment n.m. Tradiment.

traïn n.m. 1. Eissàvega, sàvega. Sin.: **draga**. ♦ Mena de ret de pesca estiraçada per un bateu-savgòto. 1534: «...la dicha fusta ha pres un trayns de Nissa ambe toutes las gens...» A.C. Arle. 2. Carràs. 3. Anar, organisacion d'una maion. ♦ Programa: *Lo traïn dei fèstas*.

traïr vt. (*traïssi*) 1. Accion de traïr lo sieu país, una causa, etc. 2. Mancament à una promessa à un engatjament. 3. Acte criminal còtra la seguretat de l'Estat. (dr.) *Auta traïson*: Crimi qu'un president comete còtra la República, en mancant grevament ai devers de la sieu carga. 4. (fig.) Revelar un fach, un eveniment, un comportament. Sin.: **decelar, denotar**. Var.: **tradir**.

traire vt. (*traï*) Tirar, extraire.

traïson n.f. Tradiment.

traite, a adj. e n. Que traïsse. ♦ *En traite*: D'un biais perfide. Sin.: **traïdor, felon, faussier, judas, perfide**. ♦ adj. Qu'engana; perilhós: *Un camin traite*.

traïtes(s)a n.f. 1. Comportament de traite. 2. Acte de perfidia, tradiment. Sin.: **felonia, faussiera, traïdorici, traïment**.

traïtosament adv. En traite, embé traïtessa. Sin.: **perfidament, traïtament**.

trajècte n.m. 1. Fach de percòrrer l'espaci per anar d'un ponch à un autre. 2. Camin que si deu percòrrer entre doi ponchs. Sin.: **distança, itinerari, percors, estirada, escorreguda, caminada, tira, tirada**. 3. (anat.) Percors d'una formacion normala ò patologica.

trajectòria n.f. 1. Linha qu'un ponch material en movement descriu, en particulier lo centre de gravitat. 2. Carriera professionala. Sin.: **aviada**.

trajectografia n.f. Estudi de la trajectòria d'un engenh espacial ò d'un missile.

tralaissar vt. (it.) Abandonar, negligir.

tralalà n.m. (fam.) Luxe aparent, afectat: *S'es maridat en grand tralalà*. Sin.: **ceremoniau, aparat, pompa, ostentacion, esplendor**.

tralejar vi. (mar.) Tirar ver lo vent la tela e l'escota d'una vela, per faire virar la nau mai aisadament e li faire cambiar d'eissèrva.

tralha n.f. 1. Branca de la vinha talhada, que si soana *gaveu* quora es destinada au fuèc e *malhòu* quora si repica. Sin.: **passariu**. 2. (mar.) Pichin cordatge destinat à tesar lu sartis. ◇ Coarda que sièrve e menar un transbordaire. 1447: «...per corda de canebe aguda d'el de la qual font facha tralha al port de Roze....» A.C.Arle.

tralutz n.f. Transluciditat.

tram n.m. (abrev.) Tramvia, tramvai.

trama n.f. 1. (text.) Lo tot dei fieus que pàsson transversalament entre lu fieus de la cadena tenduts sobre lo pestier per tèisser. 2. (arquit.) Malhatge, quadrilhatge d'un plan d'arquitectura ò d'urbanisme. 3. (estamp. e fòto) Ecran constituït d'un supoart transparent quadrilhat ò reticulat e plaçat entre l'original e la jaça sensibla, dins lu procediments de fotogravadura. 3. Intriga, patricolatge, conspiracion, complòt, cabala, conjuracion; fomentacion, manipulòli, malafacha, ordiment.

tramador n.m. (text.) 1. Obrier, obriera encargada dau bobinatge. 2. Màquina per bobinar.

tramaire, airtiz n. (text.) Obrier, obriera que fa de tramatge.

tramalh n.m. Ret de pesca format de tres parts sobrepauadi.

tramar vt. 1. (text.) Tèisser en entrebescant la trama mè la cadena. 2. Alestir en secret, manigançar: *Tramar una conspiracion*. Sin.: **intrigar, ordir, conspirar, engenhar, complotar, fomentar**. 3. (estamp. e fòto) Produire m'una trama. ◆ **si tramar** v.pr. Èstre preparat en secret, en parlant d'un complòt, d'una maquinacion.

tramatge n.m. Accion de tramar; estat de cen qu'es tramat.

trametre vt. Transmettre.

tramont n.m. Crepuscule. Sin.: **calabrun, entrebrun, clarebrun**. Var.: **tresmont, trasmont**.

tramontana n.f. Vent de nòrd-oèst, que bufa en Lengadòc e presenta li memi caracteristicas que lo mistrau. En Provença, la tramontana es lo vent que vèn de l'ubac. Sin.: **cerç**. Var.: **trasmontana**. Sin.: **aura**.

tramontar vi. S'escondre, disparèisser, en parlant dau soleu au crepuscule. Var.: **trasmontar**.

tramp n.m. (mar.) Nau de carga que naviga sensa destinacion particuliera, à l'endevenença dei nautatges.

trampin n.m. Pena, besonha. Var.: **trampinada**.

trampinada n.f. Trampin.

trampinar vi. Penar, si donar de mau.

trampolin n.m. (de l'it. *trampolino*) Granda tela tenduda sus de moalas d'acier, sus la quala si sauta; espòrt ensinda practicat. Sin.: **tremplin**.

tramvai n.m. Tramvia, tram.

tramvia n.m. Camin de fèrre urban, establi au mejan de ralhs pauats, sensa salhida, sus lo profieu de la

carriera; veitura que circula sus aquela via. Var.: **tramvai**. Abrev.: **tram**.

tramviaire, airtiz n. Persona que trabalha sus un tram.

tranquillament adv. D'un biais tranquille; calmament, pasiblement. Sin.: **quietament, pausadament, suadament, d'aise, pasiblement, quietadament, plan-planin**.

tranquille, a adj. 1. Sensa agitacion, sensa bosin. Sin.: **quiet, suau, d'aise, quiet, quietós, pasible, apagat, seren**. 2. Sensa inquietuda, sensa trebolici: *Aver la consciença tranquilla*. ◇ *Laissat tranquille*: S'abstenir d'importunar.

tranquillisant (-izant), a adj. e n.m. Que tranquillisa. Si di en particulier d'un remèdi qu'a aquesta tòca. Sin.: **analgesic, sedatiu, calmant**.

tranquillisar (-izar) vt. Calmar, assuausar, desliurar d'una preocupacion, rassegarar. ◆ **si tranquillisar** v.pr. Si calmar, cessar de s'inquietar.

tranquillitat n.f. 1. Estat de cen qu'es tranquille, sensa agitacion. 2. Estat de quauqu'un qu'es sensa inquietuda, que non es destorbat. Sin.: **calma, quietuda, serenitat, patz, quietes(s)a, suador**.

trans adj. e n. Transgenre, transsexual.

transaccion n.f. 1. Operacion comerciala ò borsiera. 2. Contracte per lo quau li partidas méton fin à una contestacion, ò l'evítion en renonciant à una part dei sieu pretencions recipròqui. 3. Acòrdi establit à partir de concessions, en transigent. Sin.: **acomodament, acomodacion, negociacion**. 4. Acte per lo quau una administracion fiscala consente à non perseguir lo contravenent, en escambi dau pagament d'una soma donada.

transaccional, a adj. 1. Qu'a lo caractèr d'una transaccion. 2. *Analisi transaccionala*: Metòde psicoterapic fondat en particulier sobre l'idea que lu escambis interpersonals son fondats sobre de relacions parieri à de transaccions. Var.: **transaccionau**.

transaccionau, ala adj. Transaccional.

transafrican, a adj. (c. de f.) Que travèrsa l'Àfrica.

transalpen, a adj. e n. Transalpin.

transalpin, a adj. e n. De l'autre costat dei Aups; italian. Var.: **transaupenc, transalpen**.

transamazonian, a adj. (c. de f.) Que travèrsa l'Amazònia.

transaminacion n.f. (bioquim.) Reaccion quimica reversibla per la quala lo radical amine de quaucu acides aminats pòu èstre transferit à una altra substança.

transaminasa n.f. (bioquim.) Enzima sota l'accion de la quala si fa la transaminacion.

transandin, a adj. 1. (c. de f.) Que travèrsa li Andas. 2. (teleg.) si di de la linha telegrafica que travèrsa li Andas. ◆ n.m. Tren que travèrsa li Andas.

transaparèisser vi. Transparèisser.

transasiatic, a adj. (c. de f.) Que travèrsa l'Àsia.

transat n.m. (fam.) Cadieràs plegadís recubèrt de tela.

transat n.f. (abrev.) Corsa transatlantica: *La transat en solitari*.

transatlantic, a adj. 1. Que travèrsa l'ocean Atlantic. ◇ *Corsa transatlantica*, ò *transatlantica*, n.f.: Corsa de naus à vela que travèrsa l'ocean Atlantic. 2. Que pertòca de país dei doi costats de l'Atlantic: *Un tractat transatlantic*.

transatlantic n.m. Nau de transpoart de mèrc ò de passatgièrs que travèrsa l'ocean Atlantic.

transatmosferic, a adj. (aeron.) Que si produe en sortent de l'atmosfera.

transaupenc, a adj. Transalpin.

transbordaie n.m. e adj.m. 1. *Poant tranbordaie*: Plataforma mobila suspenduda à un taulier elevat, per passar un fluvi, una baia. 2. Bac, nau per tansportar de veïcules ò de trens pendent un viatge marítim.

transbordament n.m. 1. Accion de transbordar. 2. Transferiment de la cargason d'una nau à un autre bastiment.

transbordar vt. (*transbòrdi*) Transferir (de mèrc, de personas) d'una nau, d'un tren, d'un veïcule dins un autre.

transcanadian, a adj. Que travèrsa lo Canadç, de l'Atlantic au Pacific.

transcaspian, a adj. 1. Qu'es ò que va en là de la mar Caspiana: *Lo territòri transcaspian*. 2. (c. de f.) Si di d'una via que travèrsa lo Turmenistan e l'Ozbequistan.

transcategoria adj. Que despassa le quadre d'una categoria: *Lu prefixats que la sieu basa es un substantiu e qu'an un estatut d'adjectiu, coma antiacide son dichs transcategoria*.

transcategorisacion (-izacion) n.f. (ling.) Modificacion de la categoria sintaxica d'un mòt.

transcaucasenc, a adj. En là dau Caucàs.

transcendença (-éncia) n.f. 1. Qualitat, caractèr de cen qu'es transcendent. 2. (filos.) Caractèr de cen qu'es en defoara de l'experiéncia e de la pensada de l'òme; procèssus per lo quau la consciéncia, coma consciéncia de quauqua ren, si despassa vèrs un objècte. Contr.: **immanença**.

transcendent, a adj. 1. Excellent dins lo sieu genre, superior: *Un esperit transcendent*. Sin.: **eminent**, **sublime**. 2. (filos.) Foara portada de l'accion ò de la conoissença. Sin.: **metafisic**. 3. (mat.) *Nombre transcendent*: Nombre real que non es algebric: π es un nombre transcendent. ◇ *Corba transcendent*: Corba que lu sieus ponchs non poàdon aver per coordenadas li solucions d'una equacion algebrica dei coeficients racionals: *L'exponenciala es una corba transcendent*.

transcendental, a adj. (filos.) Relatiu ai condicions a priori de la conoissença, en defoara de tota determinacion empirica.

transcendentalisme n.m. 1. Escòla filosofica americana, que si caracteriza per una forma de misticisme moral e per la tendéncia à unir l'individual e l'universal. 2. Lo tot dei doctrinas filosofiqui que si fòndon sobre la doctrina de la transcendença.

transcendir vt. (*transcendissi*) 1. Despassar la conoissença racionala. 2. (lit.) Èstre superior à quauqu'un, à quauqua ren. Sin.: **sobrepassar**, **otrapassar**.

transcodar vt. (*transcòdi*) Faire lo transcodatge de.

transcodatge n.m. 1. Traduccion dins un còdi diferent. 2. Traduccion en còdi intèrne dei instruccions que lo programaire escriu dins un computador.

transconductança (-ància) n.f. Coeficient que fa referéncia à la sensibilitat d'un tube electronic.

transcontenèire n.m. Nau alestida per lo transpoart dei contenèires.

transcontinental, a adj. Que travèrsa un continent. Var.: **transcontinentau**.

transcontinentau, ala adj. Transcontinental.

transcripcion n.f. 1. Accion de transcriure; estat de cen qu'es transcrich. 2. Còpia oficiala, à partir dei registres de l'estat civil, d'actes ò de jutjaments relatius à l'estat dei personas. 3. (biol.) Trasferiment de l'informacion genetica de l'A.D.N. à l'A.R.N. dei cellulas, e doncas dau nucleu au citoplasma.

transcriptor, tritz n. Persona que transcriu. ◆ n.m. Aparelh que transcriu.

transcriure vt. (*transcrivi*) 1. Copiar, reproduire exactament au mejan de l'escriptura. ◇ Reproduire (un tèxto) m'un sistema d'escriptura diferent. 2. Metre sus lo papier cen que s'es pensat, imaginat. 3. (mús.) Adaptar una òbra per de votz ò d'instruments que non li èra primitivament destinada.

transculturacion n.f. (antropol., etnol.) Modificacion dei caracteristicas d'una etnia au contacte d'un autre tipe de civilisacion.

transcultural, a adj. 1. Que pertòca li relacions entre diferents culturas. 2. Si di d'una societat, d'una etnia, que li sieu caracteristicas si son modificadi au contacte d'un autre tipe de civilisacion. Var.: **transculturau**.

transculturau, ala adj. Transcultural.

transcutaneu, ea adj. Que si produe, qu'agisse en traversant la pèu: *Infeccion transcutanea*.

transdanubian, a adj. Relatiu à la Transdanúbia (Ongria).

transdermic, a adj. Qu'agisse en traversant lo dèrma.

transdisciplinari, ària adj. Que fa intervenir divers disciplines: *Una recèrca transdisciplinària*.

transdisciplinaritat n.f. Procediment scientific que despassa li frontieras d'una disciplina.

transduccion n.f. 1. (fis.) Transformacion d'una energia en una energia de natura diferenta. 2. (biol.) Escambi genetic d'una cellula à una altra, per l'intermediari d'un virus, d'un fague.

transductor n.m. Dispositiu que transforma una grandor fisica en una altra grandor fisica, foncion de la precedent.

transelvetic, a adj. Que travèrsa la Soïssa.

transespacial, a adj. (filos.) Forma qu'es «en-delà» de l'espaci-temps, ma justament perquè es ela lo crea.

transfeccion n.f. Introduccion de material genetic viral dins una cellula.

transferasa n.f. Enzima que catalisa lo transfèrt dei enzimas quimiqui d'un compausat à un autre.

transferencial, a adj. (psican.) Relatiu au transfèrt.

transferible, a adj. Que pòu èstre transferit.

transferiment n.m. 1. Accion de transferir (quauqu'un, un presonier, etc.) d'un luèc dins un autre. 2. Tecnica de biologia moleculara e de bioquimia que permete de recercar la presença d'una molecula determinada (ADN, ARN, proteïna, etc.) dins un escapolon biologic (extrach cellulari, fluide biologic, fraccion purificada...). Le transferiment consistisse à transferir li moleculas sus un supoart solide per li analisar.

transferir vt. (*transferissi*) 1. Faire passar d'un luèc dins un autre: *Transferir un presonier*. 2. (espòrts) Engatjar dins una altra equipa. 3. (dr.) Transmetre d'una persona à una altra en observant li formalitats legali.

transfermian, a adj. Que lo sieu nombre atomic es superior à n-aeque dau fermi (100).

transfèrt n.m. 1. Accion de transferir, de desplaçar quauqu'un ò quauqua ren. ◇ (espec.) Procediment que permete de reproduire d'un supoart (generalament de papier) sus un supoart (pèu, teissut, etc.) un motiu, una inscripcion. 2. (espòrts) Cambiament d'equipa per un jgaire professional. 3. (mecn.) Transpoart automatic dei pèças en cors de fabricacion ò de montatge d'un poaste au seguent. ◇ *Cadena de transfèrt*: Installacion d'atalhier que comprèn una seguida de màquinas transfèrts, dins la quala li pèças à usinar son desplaçadi automaticament d'un poaste à l'autre. 4. (inform.) Desplaçament d'una informacion entre doi emplaçaments fisics de memorisacion. 5. (dr.) Acte per lo quau una persona obtèn un drech d'una altra que lo li transmete (drech de propietat, per ex.). ◇ *Transfèrt d'entrepresa*: Modificacion dins la situacion juridica d'una empresa (venda, fusion, etc.) que laissa subsistir lu contractes de trabalh entre l'emplegaire noue e lo personal de l'entrepresa. 6. (econ.) *Despensas de transfèrt*: Despensas que traduon l'intervencion de l'Estat, dins una tòca economica ò sociala (per lo biais de subvencions, de crèdits d'assistença ò de solidaritat, de participacions au financiament dei regimes socials, etc.). 7. (psicol.) Fenomène per lo quau una activitat intellectuàla ò manuala modifica una altra activitat que vèn après, en la rendent mai aisada (*tranfèrt positiu*) ò en la trebolant (*tranfèrt negatiu*). 8. (psican.) Substitucion d'una persona à una altra, mai anciana e mai fundamentala, dins lo cambiament dei estacaments amorós ò afectius dau subjècte.

transfiguracion n.f. 1. Cambiament de cara, d'aparença. 2. (relig.) *La Transfiguracion*: Aparicion dau Crist dins la glòria de la sieu divinitat à tres dei sieus apòstols (Pèire, Jaume e Joan) sus lo mont Tabòr; fèsta que celèbra aquest eveniment.

transfigurar vt. 1. Cambiar l'aspècte, la natura de quauqua ren, en li donant un caractèr esclatant, magnific. 2. Donar à la cara un esclat inabitual: *Lo gaug ti transfigura una persona*.

transfinit, ida adj. (mat.) *Nombre trasfinit*: Cardinal d'un ensemble finit.

transfixiant, a adj. Que travèrsa d'un costat à l'autre. Sin.: **transforant**.

transfixion n.f. (cir.) Procediment d'amputacion consistent à trasforar la region dont si deu practicar l'operacion.

transfluença (-éncia) n.f. 1. (geogr.) Desbordament d'un glacier que passa d'una valada dins una altra. 2. (idrografia). Tipe de cambiament de cors quora lo cors d'aiga ò un braç va rejónher una altra ribiera.

transformable, a adj. Que pòu èstre transformat.

transformacion n.f. 1. Accion de transformar: *La transformacion dei matèrias promieri*. 2. Passatge d'una forma à una altra: *Transformacion d'una crisalida en papallhon*. 3. Modificacion, cambiament: *Ai fach de transformacions dins la mieu maion*. 4. (geom.) Aplicacion dau plan ò de l'espaci sobre eu-meme. 5. *Transformacion termodinamica*: Modificacion qu'un sistema subisse en rason dei sieus escambis d'energia m'au mitan exterior. 6. (electr.) *Rapoart de transformacion*: Rapoart dei nombres d'espiras dei doi enrotlaments segondari e primari d'un transformator. 7. (ling.) En gramàtica generativa, operacion formala que permete de rendre còmpte de l'estructura de la frasa (per exemple la transformacion passiva). 8. (fin.) Operacion que li bancas efectúon, que consistisse en l'afectacion dei sieu ressorsas à cort tèrme à d'emplecs à tèrme long e mejan. Sin. (1 à 8): **tresmudament**, **metamorfòsi**, **transmudament**. 9. (espòrts) Au rugbi, après un assai, fach de mandar lo balon d'un còup de pen en dessobre de la barra transversala entre lu doi pals.

transformacional, a adj. (ling.) Que pertòca li transformacions. Var.: **transformacionau**.

transformacionau, ala adj. Transformacional.

transformada n.f. (mat.) Transformat.

transformanta adj. f. (geol.) *Falha transformanta*: Plan vertical au long dau quau doi placas litosferiqui si desplaçon lateralament una per rapoart à l'autra.

transformar vt. 1. Rendre quauqu'un diferent, lo faire cambiar de forma, modificar lu sieus caractèrs generals; metamorfosar: *Transformar un veicule à essence en veicule electric*. 2. Modificar l'estat fisic, moral, psicologic de quauqu'un. 3. Melhorar la santat de, reviscolar: *Aqueli vacances à Niça m'an transformat*. 4. (geom.) Operar la transformacion de. 5. (mat.) *Transformar una eqüacion*: La cambiar en una altra equivalenta, de forma diferenta. Sin. (1 à 5): **tresmudar**, **cambiar**, **modificar**, **transmudar**. 6. (espòrts) Au rugbi, fach d'obtenir la transformacion d'un assai. ◆ **si transformar** v.pr. 1. Cambiar de forma, d'aspècte, de caractèr. 2. Cambiar de natura, passar à un estat diferent.

transformat n.m. (mat.) Imatge d'un element per una transformacion. Var.: **transformada**.

transmatiu, iva adj. De transformacion, qu'a la facultat, que sièrve à transformar.

transformator, tritz adj. Que transforma.

transformator n.m. Aparelh estatic à induccion electromagnetic, que transforma un sistema de tensions e de corrents alternatius en autre sistema (ò en divers autres sistemas) de tensions en corrents de mema frequença, ma generalament de valors diferenti.

transformisme n.m. 1. Teoria explicativa de la succession dei faunas ò dei flòras au cors dei temps geologics, findada sobre l'idea de transformacion progressiva dei poblacions e dei linhadas, sigue sota l'influença dau mitan (Lamarck), sigue per mutacion seguida de seleccion naturala (Darwin). Sin.: **evolucion**, **evolucionisme**. 2. Art que consistisse à faire interpreter de ròtles femenins per d'òmes, especialament dins un spectacle de cabaret.

transformista adj. e n. Relatiu au transformisme; partidari dau transformisme. ♦ n.m. Artista masculin que tèn un ròtle femenin, especialament dins un spectacle de cabaret.

transfrastic, a adj. Si di d'un enonciat que despassa lu limits d'una frasa.

transfrontalier, a adj. 1. Que si produe au travèrs de la frontiera: *La cooperacion transfrontaliera es una necessitat*. 2. *Travailhaire transfrontalier*: Que viu dins un país e travailha dins lo país vesin.

transfrontiera(s) adj. Interestatic.

transfuga n. 1. Sordat que desèrta e passa à l'enemic. 2. Persona qu'abandona un partit, una doctrina, un grope per si raliar à un autre.

transfusaire, airtiz n. Que fa una tranfusion, de transfusions. Var.: **transfusor**.

tranfusar vt. Operar la transfusion de. Sin.: (fig.) **infusar**.

transfusion n.f. Injeccion dins una vena de sang prealablament manlevat sus una altra persona ò sus d'autri personas.

transfusional, a adj. Relatiu à la transfusion sanguina. Var.: **transfusionau**.

transfusionau, ala adj. Transfusional.

transfusor, a n. Transfusaire.

transgenèsi n.f. Transgenòsi.

transgenic, a adj. (biol.) Si di d'un organisme vivent que l'òme a modificat lo sieu genòma.

transgenòsi n.f. Operacion que consistisse à transferir un gènè dins una cellula vegetala en regeneracion ò dins un ovule animal prealablament fecondat. Sin.: **transgenèsi**.

transgenre adj. Si di d'una persona que la sieu expression de genre ò la sieu identitat de genre s'escarta de cen qu'es asperat tradicionament en foncion dau sèxe assignat à la naissença. Sin.: **transsexual**. Contr.: **cisgenre**.

transgredir vt. Transgressar.

transgressaire, airtiz adj. e n. Que tangrèssa. Sin.: **trespassaire**. Var.: **transgressor**.

transgressar vt. (*transgrèssi*) Non obeïr à un òrdre, à una lèi, non lu respectar. Var.: **transgredir**. Sin.: **enfrànher**, **prevaricar**, **trespassar**, **violar**, **contravenir**.

transgression n.f. 1. Accion de transgressar; violacion. Sin.: **trespassament**, **violacion**. 2. Avançada lenta e relativa de la mar deuguda à una remontada dau nivèu marin, à l'erosion rapida dau ribatge ò à un encalament tectonic.

transgressiu, iva adj. Relatiu à una transgression; que n'a lu caractèrs.

transgressor adj. e n.m. Transgressaire.

transi n.m. Lo traïn de la vida, l'anar de cada jorn. Sin.: **vida vidanta**.

transicion n.f. 1. Passatge d'un estat de cauas à un autre: *Una brusca transicion dau caud au frèi*. 2. Gra, estadi intermediari: *Passar d'una caua à l'autra sensa transicion*. ◇ *De transicion*: Que constitue un estadi intermediari. 3. Biaï de passar d'un rasonament à un autre, de ligar li partidas d'un discors: *Una transicion gaubioa*. 4. (quim.) *Elements de transicion*: Elements metallics, au nombre de 56, que possedisson una sotajaça electronica de reng tres parcialament plena. 5. (fis.) Passatge d'un atòme, d'un nucleu, d'una molecula, d'un nivèu d'energia à un autre. 6. (aeron.) *Ponch de transicion*: Ponch qu'à respièch d'un perfieu d'ala, l'escorrement de l'ària cèssa d'estar laminator, per venir trebolant.

transicional, a adj. 1. Que marca una transicion. 2. (psican.) *Objècte transicional*: Objècte particulier (mocador, cubèrta, etc.) que l'enfant li es particulierament estacat e que li sièrve à suportar l'angoissa de la separacion d'embé sa maire en la conservant simbolicament presenta. Var.: **transicionau**.

transicionau, ala adj. Transicional.

transida n.f. Estat d'una persona transida de frèi ò d'amor.

transidentitat n.f. Fach, per una persona transgenre, d'aver una identitat de genre diferenta dau genre assignat à la naissença.

transidura n.f. 1. Demeniment dei foncions fisiqui ò morali. 2. Malinconia doça ò pensativa. Sin.: **languina**, **langui**, **languitòri**.

transíger vi. Transigir.

transigença (-éncia) n.f. 1. Disposicion à transigir. 2. Accion de transigir. Sin.: **consentiment**, **composicion**, **acomodament**.

transigent, a adj. a n. Que practica la transigença; partidaire de la transigença.

transigir vi. (*transigissi*) Faire de concessions recipròqui per arribar à un acòrdi. Var.: **transíger**. Sin.: **compausar**, **cedir**, **plegar**, **consentir**, **s'acomodar**.

transillumination n.f. (med.) Fach de mandar un fais de lutz au travèrs d'unu teissuts ò d'uni partidas dau còrs, per lu examinar per transparença. Sin.: **diafonoscopia**.

transilvan, a adj. e n. De Transsilvània.

transinar v.pr. Si languir.

transidividual, a adj. (filos.) Si di d'un concèpte que convèn à diferents objèctes. Var.: **transidividuau**.

transindividualitat n.f. Caractèr transindividual de quauqua ren.

transdividuau, ala adj. Transdividual.

transir vt. (*transissi*) 1. Penetrar de frèi. Sin.: **gelar**, glaçar. 2. (fig.) Penetrar d'un foart sentiment d'amor.

transistor n.m. 1. Dispositiu à mièg conductor, que pòu amplificar de corrents electric, generar d'oscillacions electrici e aver de foncions de modulacion e de deteccion. 2. Abusivament, si di d'un aparelh de recepcion radiofonica proveït de transistors.

transistoric, a adj. Que despassa lo quadre de l'istòria.

transistorisacion (-izacion) n.f. (tecn.) Accion de transistorisar.

transistorisar (-izar) vt. (tecn.) Equipar (un aparelh) de transistors.

transit n.m. 1. Regime de franquessa dei drechs de doana per li mèrç que travèron lo territòri nacional à destinacion d'un país estrangier sensa li si arrestar. 2. Situacion d'un viatjaire que, pendent una escala aerenca, demòra dins l'aeroporto: *Êstre en transit*. 2. (med.) *Transit intestinal*: Desplaçament dau contengut dau tube digestiu despè lo pilòre fins au rectum, sota l'influença dei contracions de l'intestin. 4. Ciutat de transit: Ensèm de lotjaments destinats à d'ocupants de locals insalubres que si dévon renovar ò destrúger, dins l'aspèra de li autrejar un lotjament novèu.

transit, ida adj. 1. Gelat. 2. Qu'es animat d'un foart sentiment amorós.

transitar vt. Faire passar en transit: Transitar de mèrç.

◆ vi. Êstre en transit dins un luèc.

transitari, ària adj. Relatiu au transit.

transitari, ària n. Comissionari en mèrç qu'es encargat de la sieu importacion e de la sieu exportacion.

transitiu, iva adj. 1. (gram.) Si di d'un vèrbo qu'es seguit d'un complement d'objècte dirècte. ◇ *Vèrbo transitiu indirècte*: Que lo sieu complement seguisse una preposicion (per ex.: *obeir à*). 2. (mat.) *Relacion transitiva*: Relacion binària dins un ensemble tala que la proposicion «a es en relacion mé b e b es en relacion mé c» implica la proposicion «a es en relacion mé c» per lu elements a, b e c d'aquest ensemble.

transitivament adv. (gram.) Coma un vèrbo transitiu; m'un complement d'objècte.

transitivitat n.f. (gram.) Caractèr dei vèrbos transitius. 2. (mat.) Proprietat d'una relacion transitiva.

transitòri, òria adj. 1. Que dura gaire de temps, passatgier: *Una lèi transitòria*. 2. Que sièrve de transicion, en asperant quauqua ren de mai adaptat: *Una solucion transitòria*. Sin.: **provisòri, passadís, momentaneu**.

transitoriament adv. D'un biais transitòri. Sin.: **provisoriament, momentaneament**.

transjordanian, a adj. Que travèrsa la Jordània.

transjuran, a adj. De l'autre costat dau Jura.

translacion n.f. 1. Accion de transferir d'un luèc dins un autre. 2. (dr.) Accion de transferir. 3. (mat.) Transformacion pontuala qu'assòcia à tot ponch M un ponch M' tau que lo vector $\overline{MM'}$ sigue constant. 3.

Movement d'un solide que cadauna dei sieu parts garda una endrechiera constanta. Sin.: **desplaçament**.

translatar vt. (mat.) Efectuar una translacion.

translatiu, iva adj. (dr.) Qu'opèra lo transfèrt d'una caua, d'un drech.

transleitan, a adj. e n. Relatiu à la Transleitània.

translingüistic, a adj. Que despassa lu limits de la lingüística.

transliteracion n.f. (ling.) Transcripcion facha en transpauant letra per letra lu signes d'un alfabet e aquelu d'un autre.

transliterar vt. (*translitàri*) Accion de transliterar.

translocacion n.f. 1. Aberracion cromosomica que consistisse en la rompedura d'un segment de cromosòma que se fixa sus un cromosòma non omològue. 2. (geol.) Fach, per l'aiga, de pluèia, d'estirassar de constituents coma la sabla, lo limon, d'elements vegetals.

translucide, a adj. Que laissa passar la luz, ma sensa permetre de destriar clarament lu contorns dei objèctes.

transluciditat n.f. Estat, qualitat, caractèr de cen qu'es translucide.

transluminal, a adj. (med.) *Angioplastia transluminala*: Tecnica que permete de tractar li estenòsis arteriali au mejan d'una sonda à balonet gonflable qu'esquiza la placa d'ateròma. Var.: **transluminau**.

transluminau, ala adj. Transluminal.

transmanchó, oa adj. Que travèrsa la Manchòria. ◆ n.m. (c. de f.) Linha de camin de fèrre que travèrsa la Manchòria.

transmarga adj. Que travèrsa la Marga: *Una nau transmarga*.

transmarin, a adj. Qu'es de l'autre costat de la mar; que vèn de l'autre costat de la mar. Sin.: **d'otramar, ultramarin**.

transmediterraneu, a adj. 1. Que travèrsa la Mediterranea: *Un comèrci transmediterraneu*. 2. Qu'es de l'autre costat de la Mediterranea; que n'en vèn: *L'immigracion transmediterranea*.

transmembranari, ària adj. Que si produe au travèrs d'una membrana.

transmetèire, eiritz n. Que sièrve à transmetre.

transmetor n.m. 1. Aparelh emetor de senhals telegrafics. 2. (biol.) Substança qu'assegura la transmission d'una informacion d'un ponch à un autre de l'organisme.

transmetre vt. 1. Comunicar quauqua ren après l'aver reçauput: *Transmetre un òrdre, una informacion*. 2. Permetre lo passatge, agir coma intermediari: *L'aubre motor transmete lo movement ai ròdas*. Sin. (1 e 2): **faire passar, comunicar**. 3. (dr.) Faire passar per mutacion. Var.: **trametre**. ◆ **si transmetre** v.pr. S'expandir, passar d'un luèc à un autre, d'una persona à una altra: *Una malautia que si transmete facilament*. Sin.: **passar**.

transmigracion n.f. 1. (lit.) Accion de transmigrar. 2. Metempsicòsi e reïncarnacion: *Transmigracion dei ànimas*.

transmigracionisme n.f. Cresença en la metempsicòsi.

transmigrar vi. 1. Abandonar un país per anar viure dins un autre. Sin.: **emigrar**. 2. Passar d'un còrs dins un autre, en parlant d'una ànima.

transmissibilitat n.f. Qualitat, caractèr de cen qu'es transmissible.

transmissible, **a** adj. Que pòu èstre transmés.

transmission n.f. 1. Accion de transmetre quauqua ren à quauqu'un. ◇ (patol.) Passatge per inoculacion ò per contagion d'una malautia enfecida, d'una persona malauta à una persona sana. 2. (fis.) Propagacion, espendiment: *Transmission dau son, dei ondas electromagnetiqui*. 3. *Agent de transmission*: Sordat portaire d'un òrdre ò d'una informacion. 4. *Transmission dei poders*: Operacion per la quala lu poders d'un cap d'Estat, d'un ministre, d'una assemblada, etc., son transferits au sieu sieuccessor. 5. *Transmission de pensada*: Telepatia. 6. *Transmission de donadas*: Tecnica qu'utilisa li vias de transmissions telegrafiqui ò telefoniqui per encaminar vèrs un calculator electronic, d'informacions d'intradas (donadas e programas). 7. Comunicacion dau movement d'un organe à un autre; organe que sièrve à transmetre lo movement. ◇ *Transmission automatica*: Organe d'un veicule automobile que, plaçat entre lo motor e li ròdas, selecciona la desmultiplicacion que si deu adoptar sensa intervencion dau menaire, espec. au mejan d'un convertissèire de coble completat d'una boita d'engrenatges.

transmodulable, **a** adj. Que pòu subir una transmodulacion.

transmodulacion n.f. Interferença entre una onda sus la quala es reglat un receptor, e l'extremitat de la benda de modulacion d'una onda vesina.

transmondan, **a** adj. Relatiu à l'ipotèsi de l'existença de mondes multiples.

transmudabilitat n.f. Transmutabilitat.

transmudable, **a** adj. Que pòu èstre transmudat. Var.: **transmutable**.

transmudacion n.f. 1. Cambiament dei metals vulgaris en metals nòbles per lu procediments de l'alquimia. 2. Transformacion d'un nucleu atomic en un autre. 3. Transformacion d'un cromosòma que non es eissit d'una mudacion genetica. 4. (lit.) Transformacion totala d'una caua en una altra. Var.: **transmutacion**, **transmudament**.

transmudament n.m. Transmudacion.

transmudar vt. Efectuar una transmudacion. Var.: **transmutar**.

transmutabilitat n.f. Proprietat de cen qu'es transmudable. Var.: **transmudabilitat**.

transmutable, **a** adj. Transmudable.

transmutacion n.f. Transmudacion.

transmutar vt. Transmudar.

transnacional, **a** adj. 1. (econ.) Si di d'un organe, d'una empresa, que la sieu composicion, li sieu atribucions e la zòna d'accion non si limiton ai frontieras

d'un Estat solet. 2. Qu'apartèn à un quadre mai larg que la nacion. Var.: **transnacionau**. ◆ n. Qu'es plus dins la sieu nacion d'origina: Aquesta immigrada de la segonda generacion es una transnacionala. Var.: **transnacionau**.

transnacionau, **ala** adj. e n. Transnacionau.

transnatural, **a** adj. (filos., relig.) Qu'es situat en là dau natural: *L'amor divin es transnatural*.

transneptunian, **a** adj. Qu'es en là de la planeta Neptun.

transnominacion n.f. Cambiament de nom, de denominacion.

transoceanic, **a** adj. 1. Qu'es situat en delà de l'ocean. 2. Que va d'un costat à l'autre de l'ocean.

transorizont adj. (radioelectr.) Si di de ligasons radioelectrici que si poàdon efectuar en delà de l'orizont.

transpacific, **a** adj. Que travèrsa lo Pacific: Un viatge transpacific.

transpadan, **a** adj. e n. Qu'es de l'autre costat dau Pò.

transpalette n.m. Carri idraulic, manual ò electric, que sièrve au desplaçament de paletas de manutencion.

transparéisser vi. Paréisser, si mostrar au travèrs de quauqua ren. Var.: **transaparéisser**.

transparença (-ència) n.f. 1. Proprietat de cen qu'es transparent. 2. (cín.) Trucatge dins lo quau lu personatges son filants davant un ecran sus lo quau es projectat lo decòr. 3. *Transparença fiscal*: Concèpte segond lo quau d'unu associats son considerats coma redevables dirèctes dei taxas deugudi à rason de l'activitat sociala, sensa que lo fisc pilhe en consideracion l'existença de la persona morala que n'en son membres.

transparent, **a** adj. 1. Que, en si laissant facilament traversar per la lutz, permete de destriar lu objèctes au travèrs de la sieu espessor. 2. (fig.) Que lo sieu sens si deixa devinar facilament: *Una allusion transparente*.

transparent n.m. Document sus un supòrt transparent, destinat à la projeccion.

transpauable, **a** adj. Que pòu èstre transpauat.

transpauada adj. f. e n.f. (mat.) *Matritz transpauada* (d'una matritz A) ò *transpauada*, n.f.: Matritz obtenguda en permutant li linhas e li colomnas de la matritz A.

transpauaire, **airitz** adj. Transpositor.

transpauar vt. 1. Metre una caua à una plaça altra qu'aquela qu'ocupa ò que deu ocupar. 2. (mús.) Escriure ò executar un tròç dins un ton diferent d'aquela dins lo quau es estat compauat. 3. Plaçar dins una autre decòr, una altra epòca, etc., un tema literari ò artistic.

transpenetrar vt. (fig.) Penetrar d'un costat à l'autre: *Una credença qu'a transpenetrat lu èstres umans*.

transpiracion n.f. 1. Eliminacion de la sudor per lu pòres de la pèu. Sin.: **tressudada**, **sudor**, **sudada**. 2. (bot.) Emission de vapor d'aiga, realisada sobretot au nivèu dei fuèlhas e qu'assegura lo renouvelament de l'aiga de la planta e la sieu alimentacion minerala. Sin.: **sudacion**.

transpirant, **a** adj. Que transpira. Sin.: **sudant**, **tressudant**.

transpirar vi. 1. Sudar. Sin.: **tressudar**. 2. (fig.) Finir per èstre conoissut, per plus èstre escondut..

transpirenenc, a adj. De l'autre costat dei Pireneus.

transplacentari, ària adj. Que si produe en penetrant la placenta: *Infeccion transplacentària*.

transplant n.m. (med.) Organe que deu èstre transplantat.

transplantable, a adj. Que pòu èstre transplantat.

transplantacion n.f. 1. Accion de transplantar. 2. (med.) Empeut d'un organe.

transplantament n.m. Accion de transplantar.

transplanter vt. 1. Planter dins un autre luèc en levant de la sieu plaça: *Transplanter d'aubres*. 2. Faire passar d'un luèc à un autre; tranferir. 3. (med.) Empeutar un organe dins un còrs vivent en assegurant lo racordament dei vaisseus sanguins e dei conduchs exteriors. Var.: **tresplanter**. ♦ **si transplantar** v.pr. S'anar installar dins un luèc foarça diferent.

transplutonian, a adj. Que lo sieu nombre atomic es superior à 94 e qu'es situat en delà dau plutòni.

transpoart n.m. 1. Desplaçament de personas ò de mèrç per lo biais d'engenh mobile (ferroviaris, rotiers, maritimes, aerencs). Sin.: **carrejament, tràfegue, transit**. ◇ *Transpoart de tropas*: Nau de passatgiers requerida per lo transpoart de foarças militari. ◇ *Transpoart de foarças*: Linhas electriqui aerengui d'auta tension per transportar l'energia à granda distança. ◇ *Transpoart en comun*: Transpoart de passatgiers urbans au mejan de trams, de trens ò de bus. Sin.: **transpoarts collectius**. 2. (fig.) Estrambòrd.

transpolàri, ària adj. En là dei pòles: *Navigacion transpolària*.

transpondèire n.m. Receptor emetor que respoande automaticament à un senhal exterior que provèn d'un radar, d'un sistema de radionavigacion, etc.

transportable, a adj. Que pòu èstre transportat. Sin.: **carrejadís**.

transportacion n.f. Sistema penal qu'implica lo transpoart dei condemnats dins un luèc alunhat. Sin.: **deportacion**.

transportaire, airtz adj. Que transpoarta.

transportaire n.m. 1. Persona que s'engatja à assegurar lo desplaçament d'una persona ò d'una mèrç segond un contracte de transpoart terrèstre, maritime ò aerenc. 2. Aparelh qu'assegura mecanicament lo transpoart d'objèctes ò de material d'un luèc dins un autre. Sin. (1 e 2): **carrejaire, camionaire**. 3. *Transportaire de gas*: Nau de carga destinada au transpoart de gas liquefiats.

transportar vt. (*transpoarti*) 1. Portar d'un luèc dins un autre: *Transportar de mèrç*. Sin.: **carrejar, desplaçar, menar**. 2. Faire passar d'un mitan à un autre: *Transportar un affaire criminal sus lo pontin*. 3. (dr.) Cedir (quauqua ren) per un acte. 4. (fig.) Estrambordar. ♦ **si transportar** v.pr. 1. Si rendre en un luèc. 2. (lit.) Si portar per l'imaginacion.

transposicion n.f. 1. Accion de transpauar, d'intervertir li plaças. Sin.: **metatèsi**. 2. (mat.) *Transposicion (sus un ensemble finit E)*: Permutacion de E qu'escambia doi elements de E e laissa invariants toi lu autres. 3. (mús.) Transpoart dei nòtas d'un tròç ò d'un fragment musical d'una autessa à una altra, sensa cambiar lu intervals entre li nòtas ni la valor dei nòtas.

transpositor adj. m. *Instrument transpositor*: Instrument de música (à vent, lo mai sovent) fach de tau biais que la sieu nòta principala non es un *ut*. Var.: **transpauaire**.

transracional, a adj. Qu'es en là dau racional, que despasa la rason.

transracionalisme n.m. Disposicion que l'òme a à crèire à de potenças sobrenaturali, à un monde misteriós e invisible.

transrenan, a adj. 1. De l'autre costat dau Ren. 2. Que travèrsa lo Ren.

transsaarian, a adj. Que travèrsa lo Saara.

transsexual, a adj. e n. Que presenta un transsexualisme. Var.: **transsexuau**. Sin.: **transgenre**.

transsexualisme n.m. Conviccion qu'a un subjècte d'appartenir à l'autre sèxe, que lo mena à metre tot en òbra per per que la sieu anatomia e lo sieu biais de viure s'igon lo mai possible confòrmes à la sieu conviccion. Sin.: **transsexualitat**.

transsexualitat n.f. Transsexualisme.

transsexuau, ala adj. e n. Transsexual.

transsiberian, a adj. Que travèrsa la Sibèria. ♦ n.m. Tren que travèrsa la Sibèria.

transsilvanian, a adj. a n. Relatiu à la Transsilvània; originari de Transsilvània (Romania).

transsonança n.f. (med.) Transmission dau son que si debana dins un organe au travèrs d'un autre organe.

transsonic, a adj. (aeron.) D'una velocitat vesina à n-aquela dau son.

transsubjectiu, iva adj. En là dau subjectiu.

transsubjectivitat n.f. Caractèr transsubjectiu de quauqua ren.

transsubstanciacion n.f. (teol. catol.) Transformacion de la substança dau pan e dau vin en aquela dau còrs e dau sang de Jèsus-Crist dins l'eucaristia. Contr.: **consustanciacion**.

transsubstancial, a adj. De la natura de la transsubstanciacion. Var.: **transsubstanciau**.

transsubstanciar vt. (*transsubstanci*, classic *transsubstàncii*) Transformar per transsubstancion.

transsubstanciat, ada adj. Transformat per transsubstanciacion.

transsubstanciau, ala adj. Transsubstancial.

transsudacion n.f. Fach de transsudar.

transsudar vi. Passar au travèrs de la paret dau recipient que lo contèn, en parlant d'un liquide.

transsudat n.m. (med.) Liquide que la sieu composicion es identica au plasma, sensa li proteïnas, e qu'apareisse au nivèu d'una mucoa ò d'una seroa en

seguida à un obstacle à la circulacion de retorn vèrs lo coar.

transuman, a adj. En là de l'uman.

transumança (-ància) n.f. Amontanhatge. Sin.: **estiva, estivada, estivatge**.

transumant, a adj. Que fa l'amontanhatge.

transumar vt. e vi. Amontanhar. Sin.: **estivar, amontanhar, montar à l'estiva**.

transumanitari, a adj. En là dau caractèr uman: *La multiplicacion dei màquinas per faire lo trabalh de l'òme crea una mena de transumanitat*.

transuranian, a adj. Que lo sieu nombre atomic es superior à-n-aqueu de l'urani (92).

transvaluacion n. f. (filos.) Revision radicala dei valors (Nietsche).

transvasament n.m. Accion de transvasar. Var.: **travasar**.

transvasar vt. Versar d'un recipient dins un autre. Var.: **transversar, travasar**.

transversal, a adj. Dispauat de travèrs, que copa en travèrs: *Una linha transversala*. ◇ *Barra transversala* ò *transversala*, n.f.: Barra superiora de la gàbia, dins diferents espòrts (balon, handball, etc.). Var.: **transversau**.

transversau, ala adj. Transversal.

transversala n.f. 1. Linha, barra horizontala. 2. Itinerari rotier ò via ferrada que jonhe directament doi vilas, doi regions, sensa passar per lo centre d'una ret. 3. (mat.) Drecha que copa un poligòne ò una corba.

transversalament adv. En foncion d'una direccion transversala.

transversar vt. Transvasar.

transvèrs(e), a adj. (anat.) Plaçat dins una direccion transversala per rapoart à l'axe dau còrs.

transversion n.f. Mutacion pontuala que correspoande à un cambiament d'un pareu de nucleotides dins lo quau una purina pilha la plaça d'una pirimidina ò inversament.

transvesical, a adj. Que si fa au travèrs de la vessiga.

transvestiment n.m. Travestiment.

transvestir vt. (transvestissi) Travestir. ◆ **si transvestir** v.pr. Si travestir.

transvestisme n.m. Travestisme.

transvestit, ida adj. e n. Travestit.

transvuatge n.m. Operacion que consistisse à vuar un contenèire dins la caissa d'un veïcule collector.

transvosgian, a adj. Que permete de traversar li Vòsges.

transvuvar vt. (*transvui*) Transvasar.

tranta n.f. Estràntola.

trantalh n.m. Esitacion. Sin.: **indecision, dubi, dubitança, vira e vai, tiramoala**.

trantalhar vi. 1. Tremolar, refrenir. 2. (fig.) Esitar, balançar, perdre de temps denant de pilhar una decision. Var.: **trantoliar**. Sin.: **trastejar, longuejar, sosquejar, tiramolar**.

tràntol n.m. 1. Clea suspenduda en aut per li retirar li tortas de pan. 2. Balançament.

trantolar vi. Trantoliar, trantalhar.

trantoliar vi. (*trantoli*, classic *trantólii*) Trantolar.

trapa n.f. 1. Esgarradura. Var.: **atrapa**. 2. Trauc per far passar quauqua ren ò per passar dins un autre luèc, en particulier dins lo soal, m'un paneu que si pòu auçar ò baissar. 3. Dubertura en bas d'una tina. 4. Part de la poarta d'una vila. 5. Convent de trapistas o de trapistas.

trapa n.f. 1. Òrdre dei trapistas. 2. Maion de trapistas.

trapan n.m. Trepan.

trapanacion n.f. Trepanacion.

trapanar vt. Trepanar.

trapanela n.f. Vièlha veitura en marrit estat.

trapàs n.m. Trespàs.

trapassament n.m. Trespassament.

trapassar vt. 1. Trespassar. 2. Otrepassar. 3. Transsudar.

trapassat, ada n. Trespassat.

trapeg n.m. Accion de caucar lo raïm.

trapege n.m. Fach de trapejar, de manifestar d'impaciença. Sin.: **trepejament, trepejadís**.

trapejar vt. Cauçar (lo raïm). ◆ vi. S'impacientar. Var.: **trepejar**. Sin.: **trapiar, trapinhar**.

trapèla n.f. Leca (toti accepcions).

trapelon n.m. Pichona trapa. Var.: **trapilhon**.

trapèzi n.m. 1. Qüadrilatèr plan qu'a doi costats non consecutius parallèles, sonats basas. 2. Aparelh de gimnastica format de doi coardas verticali, tengudi à la sieu basa au mejan d'una barra cilindrica. 3. (mar.) Sistema de cenglas que permete à un equipier d'un velier de faire portar lo sieu pes à l'exterior de la posicion de rapèl. 4. (anat.) Muscle de l'esquina, que permete de rapprochar l'omoplat dau rasteu; promier oàs dau promier reng dau carp..

trapeziforme, a adj. En forma de trapèzi. Sin.: **trapezoïdal**.

trapezista n. Gimnasta, artista de circ que fa de trapèzi.

trapezoïdal, a adj. En forma de trapèzi. Var.: **trapezoïdal**. Sin.: **trapeziforme**.

trapezoïdal, ala adj. Trapezoïdal.

trapiar vi. (*trapi*, classic *tràpiü*) S'impacientar, trapejar.

trapilhon

trapinhar vi. S'impacientar, trapejar.

trapista n.m. Religiós de l'òrdre dei Cisterciens reformats d'estrecha observança, ò de la Trapa.

trapistina n.f. 1. Religioa de l'òrdre dei Cistercianas reformats d'estrecha observança, ò de la Trapa. 2. Liquor que fan lu trapistas.

trapoart n.m. Vestibule, anticambra, sas.

tràpola n.f. (it.) Leca.

traquea n.f. 1. (anat.) Dins l'òme e divers vertebrats, canal, que d'aneus de cartilage mantènon dubèrt, que fa comunicar la laringe m'ai bronquis e sièrve au passatge de l'ària. Sin.: **traquea artèria, corniòla, garganta**. 2.

(zool.) Dins divèrs insèctes e lu aracnides, tube ramificat que mena l'ària fins ai organes. 3. (bot.) Vaisseau perfècte dei plantas vasculari (per op. à *traqueïda* ò *vaisseau imperfècte*).

traquealgia n.f. Dolor de la traquea.

traquea artèria n.f. Traquea.

traqueal, a adj. (anat.) Relatiu à la traquea. Var.: traqueau.

traqueau, ala adj. Traqueal.

traqueïda n.f. (bot.) Vaisseau imperfècte de divèrsi plantas vasculari coma lu conifèrs, de tipe primitiu, que partit per de parets intercellulari e traucat lateralament d'areòlas (per op. à *traquea*).

traqueïti n.f. (med.) Inflamacion de la traquea.

traquelectomia n.f. (cir.) Encisa cirurgicala dau coal uterin.

traqueliti n.f. (patol.) Inflamacion dau coal uterin.

traqueobronquic, a adj. Relatiu à la traqueobronquiti.

traqueobronquiti n.f. Inflamacion simultanea de la traquea e dei bronquis.

traqueobroncoscopia n.f. Examèn visual de la traquea e dei bronquis. Var.: **broncoscopia**.

traqueòla n.f. Ramificacion dau tube capillari qu'es après la traquea dei artropòde. Es au nivèu dei traqueòlas que l'oxigène es absorbit per li cellulas.

traqueofita n.f. ph(bot.) Planta vasculària.

traqueostenòsi n.f. (patol.) Restrenhement de la traquea.

traqueotomia n.f. Dubertura cirurgicala de la traquea per facilitar la ventilacion.

traquinidat n.m. *Traquinidats*: Nom d'una familha de peis ossós que vívon esconduts dins la sabla.

traquit n.m. Ròca volcanica constituïda essencialament de feldspat alcalin e d'un pauc de biotita.

tras adv. (*que*) Foaça, totplen: *Tras que beu*.

trascurable, a adj. Que pòu èstre trascurat.

trascuradament adv. Negligentament.

trascurança n.f. Negligença.

trascurar vt. Negligir.

trascurat, ada adj. Negligit, que si lascia anar.

trascuratessa n.f. Negligença.

trasegre vt. Seguir à la pista.

trasfilaira n.f. (tecn.) Màquina per trasfilar.

trasfilaire, airtz n. (metall.) Obrier(a) que trabalha au trasfilatge; industrial qu'esplecha lo trasfilatge.

trasfilar vt. (metall.) Redurre la seccion d'un fieu per trasfilatge.

trasfilaria n.f. (metall.) Establiment industrial, atalhier dont si fa lo trasfilatge.

trasfilatge n.m. (metall.) Operacion destinada à ridurre lo diamètre d'un fieu metallic per traccion.

trasforant, a adj. Transfixiant.

trasforar vt. (*trasfòri*) Taraudar, traforar.

trasmont n.m. Occident. Var.: **tresmont**.

trasmontana n.f. Tramontana.

trasmontar vi. Tramontar.

trastejadís n.m. Perplexitat, esitacion, indecision, dubitança, dubi.

trastejament n.m. Esitacion, tergiversacion.

trastejar vi. Esitar, trantalhar dubitar, trantalhar, sosquejar, longuejar.

trat n.m. Trach (linha, rega, trach d'esperit, de la cara, estirada de camin).

trateniment n.m. (it.) Manteniment.

tratenir vt. (it.) (*tràtèni*) Maintenir, entretenir.

trator n.m. Professional qu'alestisse de plats per emportar ò per portar à domicili. Sin.: **restauraire**.

tratoria n.f. (it. *trattoria*) Pichin restaurant, en Itàlia.

trau n.m. e f. Cada element de la fusta d'una nau. Sin.: **jaina, lata, traveta, travet, fustament**. ◇ *Trau majora*: Trau mai granda de la nau, luèc dont la nau es mai larga.

trauc n.m. 1. Enfoncement, depression, cavitat dins una susfàcia: *La rota es plena de traucs*. Sin.: **pertús, cròs**. ◇ (fig. e fam.) *Faire lo sieu trauc*: Si faire una situacion sociala, ben capitar dins la vida. ◇ (aeron.) *Trauc d'ària*: Corrent atmosferic descendent, que provòca la perda d'altituda d'un avion. ◇ (mil.) *Trauc individual*: Element de trencada per un òme solet. ◇ *Trauc normand*: Vèire de calvadòs ò d'un autre alcòl que si beu au mitan d'un past abondós per activar la digestion. 2. (fam.) Localitat isolada dei centres animats: *Viure dins un trauc perdut*. Sin.: **escarton**. 3. (pop.) Preson: *Metre au trauc*. Sin.: **gabiòla**. 4. Au gòlf, pichina cavitat dins la quala si deu mandar la bala; percors entre doi traucs: *Ai fach lo trauc quatre en tres coups*. 5. Perforacion que travèrsa quauqua ren d'un costat à l'autre. ◇ *Trauc d'òme*: Pichina dubertura tapada au mejan d'un tampon, practicada dins lo poant d'una nau, dins una caudiera, etc., per permetre lo passatge d'una persona. 6. Dubertura ò cavitat anatomica: *Lo trauc de l'aurelha*. ◇ Trauc de conjugason: espaci entre doi vertèbras, per lo quau passa un nèrvi raquidian. 7. Element que manca dins un tot, una continuitat. ◇ *Aver de traucs de memòria*: Oblidar bruscament de causas que poàrton sobre un ponch relativament precis. ◇ *Aver un trauc dins lo sieu orari*: Aver un moment liure. 8. Soma que manca (dins una caissa, etc.). ◇ *Tapar un trauc*: Pagar un deute; manjar per respoandre à una pichina fam. 9. (astron.) *Trauc negre*: Region de l'espaci dotada d'un camp gravitacional tament intense que minga raionament n'en pòu sortir. 10. (fis.) Emplaçament laissant vuèi dins una ret cristallina per un electron que si desplaça au dedintre de la ret.

traïc n.m. Fricotatge, menadas.

traucada n.f. 1. Dubertura, espaci que lascia passar un camin ò que desgatja una perspectiva. Sin.: **dubèrta, fenduda, dubertura, baissa, passador**. ◇ Larga dubertura artificiala ò naturala dins una baranha, un boasc, etc. Sin.: **clar, esclarida**. 2. (mil.) Accion de rompre e de traversar una posicion defensiva adversa. ◇ (esports) Fach de passar la linha de defensa adversa. 3.

Progrès rapide e espectaculari, avançada: *Una traucada tecnologica.*

traucadoira n.f. Poncha d'acier que, en maçonaria, sièrve à faire de traucs per li ficar de cavilhas. Var.: **traucaira**. Sin.: **virona**.

traucafiga n.m. Becafiga. Sin.: **pelafiga**, **boscarla**, **quinsoniera negra**, **papafiga**.

traucaira n.f. (tecn.) Màquina per forar. Var.: **traucaire**, **traucadoira**. Sin.: **pertuaira**, **verunaira**, **foraira**. Sin.: **verunon**, **taravelet**, **taraveu**, **virona**, **perforadoira**.

traucaire, **airitz** adj. e n. Professional que fa de traucs dins li minas; especialista dau foratge. Sin.: **foraire**, **pertuaire**, **verunaire**. ◆ n.m. Traucadoira.

traucament n.m. Fach de traucar, de practicar una dubertura, un passatge: *Lo traucament d'una galaria*. Var.: **traucatge**, **traucada**. Sin.: **pertuatge**, **perforacion**.

traucanius n.m. inv. Tòcaceu.

traucapèira n.m. Saxifraga.

traucar vt. (*trauqui*) Practicar un trauc, una traucada dins. Sin.: **perforar**, **forar**, **pertuar**, **taravelar**, **vironar**, **trasforar**.

traucàs n.m. Gròs trauc.

traucataulier n.m. Gròs manjaire. Sin.: **manjairàs**, **mastegaire**, **galapian**, **manjareu**, **golifart**, **lecaplat**.

traucaureilha n.m. Forficule.

trauma n.m. (med.) Traumatisme. ◇ (espec.) Traumatisme psiquic.

traumatic, **a** adj. Relatiu à un traumatisme.

traumatisant (-izant), **a** adj. Que provòca un foart trebolici moral.

traumatisar (-izar) vt. 1. Provocar un traumatisme fisic ò psiquic. 2. Faire subir à (quauqu'un) una emocion violenta: *Aquesta nòva l'a traumatisat*.

traumatisme n.m. 1. Lo tot dei lesions localis qu'interèsson lu teissuts e lu organes, qu'un agent exterior a provocat; trebolicis generals que n'en resúltan. Abrev.: **trauma**. 2. Eveniment que, per un subjècte, a una portada emocionala foarta e que provòca en eu de trebolicis psiquics ò somatics à causa de la sieu incapacitat à li respoandre immediatament d'un biais adaptat.

traumatologia n.f. Partida de la cirurgia e de la medecina dedicada au tractament dei traumas.

traumatologic, **a** adj. Relatiu à la traumatologia.

traumatologista n. Especialista de traumatologia.

traumatopnea n.f. Que pertòca lu remons respiratòris que si fan audir a la sortida e à l'intrada d'una plaga toracica, quora fan comunicar la pleura mé l'ària ambienta.

trauquilha vt. Traucar de pichins traucs.

travada n.f. 1. Fila de bancs. 2. Espaci comprés entre doi ponchs e sostèn principals d'un obratge de construccion; partida verticala d'una elevacion delimitada per de supoarts (colomnas, pilastres) consecutius.

travall n.m. 1. Activitat de l'èstre uman aplicada à la produccion, à la creacion, au manteniment de quauqua ren: *Travall manual, intellectual*. ◇ (filos.) Activitat de transformacion de la natura, pròpria dei òmes, que lu mete en relacion e qu'es productritz de valor. 2. Esfoarç que si deu sostenir per faire quauqua ren; activitat messa en òbra per obtenir un resultat: *Aquesto diccionari m'a demandat vint-e-cinc ans de trabalh*. ◇ Tota ocupacion, tota activitat considerada coma una carga: *Èstre sobrecargat de trabalh*. ◇ *Camp de trabalh*: Luèc de detencion dont lu condemnats son constrenchs à de trabalhs forçats. 3. Obratge realizat ò que deu èstre fach: *Distribuir lo trabalh ai escolans*. 4. Biais qu'un obratge es executat: *Es un trabalh ben fach*. 5. Tecnica que permete de trabalhar una matèria, d'emplegar una aisina, un instrument: *Emparar lo trabalh dau boasc*. 6. Activitat professionala reguliera e remunerada: *Viure dau sieu trabalh*. ◇ *Travall à domicili*: *Travall qu'un salariat fa en restant à maion*. ◇ *Travall diferenciat*: *Travall temporari, à temps parcial ò m'un contracte de la durada determinada*. ◇ *Travall intermitent*: *Contracte de la durada indeterminada que pertòca lu emplecs que comprènon per natura una alternança de periòdes trabalhats e non trabalhats*. 7. Exercici d'una activitat professionala; luèc dont s'exercisse: *Anar au sieu trabalh*. ◇ *Psicologia dau trabalh*: *Branca de la psicologia qu'estúdia lu comportaments de l'èstre uman au trabalh e li consequèncas dei sieu condicions de trabalh sobre aquestu comportaments*. ◇ (dr.) *Drech dau trabalh*: *Lo tot dei règlas juridiqui que s'aplicon ai relations individuali e collectivi entre lu salariats e lu emplegaires*. ◇ *Sociologia dau trabalh*: *Estudi sistematic dau trabalh industrial sus lo plan dei trabalhaires e de l'organizacion*. Sin.: *sociologia industrial*. ◇ *Inspeccion dau trabalh*: *Còrs de foncionaris qu'a per mission de velhar au respècte e à l'aplicacion dei disposicions legislativi e reglamentari que pertòcon lo trabalh e l'emplec*. ◇ *Travall d'interès general (T.I.G.)*: *Temps de trabalh non pagat impauat à un delinquent au títol de pena de substitucion ò de complement de pena*. 8. Activitat laborioa de l'òme considerada coma un factor essencial de la produccion e de l'activitat economica: *Lo capital e lo trabalh*. 9. Lo tot dei trabalhaires que parciçipon à la vida economica d'un país; poblacion activa: *Lo monde dau trabalh*. 10. Accion progressiva, continua, qu'un element, un fenomène natural produe; lo tot dei fenomènes que si produon dins una substança e n'en càmbion la natura, la forma; modificacion que n'en resulta: *Lo trabalh de l'erosion*. 11. Elaboracion progressiva, evolucion lenta: *Lo trabalh dau temps*. ◇ (psican.) *Travall de dòu*: *Procèssus psiquic que vèn après la perda d'un objècte d'amor e que mena lo subjècte à s'en destacar*. ◇ *Travall dau pantais*: *Transformacion dei materiaus dau pantais (sobras diurni e pensadas latenti) qu'abotisse au contengut manifeste dau pantais*. 12. Efècte, resultat produch per lo foncionament, l'activitat de quauqua ren: *Contrarotlar lo trabalh d'una màquina, d'un organe*. 13. (mecan.) Quantitat d'energia reçaupuda per un sistema que si desplaça sota l'efècte d'una foarça, egala au

produch escalari de la foarça per lo vector desplaçament, e que la sieu unitat legala es lo *joule*. 14. (med.) Lo tot dei fenomènes dinamics e mecanics que mèn on à la jacilha. Var.: **trabalh**. ♦ pl. 1. Ensèm d'operacions pròpri à una activitat determinada: *Lu travalhs agricòlas*. Sin.: **òbras, activitats**. ♦ (fam.) *Inspector dei travalhs finits*: Si di de quauqu'un qu'arriba totjorn quora lo trabalh es finit. 2. Lo tot dei operacions de construccion, d'adobament ò de remessa en estat d'edificis, de rotas, de terrens, etc. ♦ *Travalhs publics*: Òbras de construccion, de reparacion, de manteniment d'utilitat generala, fach per lo còmpte d'una persona morala administrativa. 3. Lo tot dei recèrcas entrepresi dins un camp de la conoissença: *Publicar lu sieus travalhs universitaris*. 4. Ensèm de discussions, de debats d'una assemblada ò d'un grope de personas organisat. 5. *Travalhs forçats*: Anciana pena, temporària ò perpetuala, qu'èra subida, en França, dins lu banhes de Guiana ò de Nòva-Caledònia, fins au 1938.

travallh n.m. Aparelh que sièrve à mantenir lu grands animaues domestics dau temps que son ferrats ò tractats per de problemas de santat. Var.: **trabalh**.

travalhaire, airtiz n.m. 1. Persona salariada, especialament dins l'industria. ♦ *Travalhaire social*: Persona que travailha dins un organisme, una associacion, per ajudar li personas en dificultat. 2. Persona que travailha totplen, que li agrada lo trabalh: *Es un gròs travalhaire*. Var.: **trabalhaire**.

travallar vi. 1. Efectuar un trabalh; sostenir un esfoarç dins l'amira d'obtenir un resultat: *Avèm totplen travalhat per avançar aquesto diccionari*. Sin.: **obrar, operar, obrejar**. 2. Exercir un mestier, una activitat professionala: *Travallar dins l'ensenhament*. 3. Foncionar activament: *La sieu imaginacion travailha totplen*. 4. Agir per produrre un efècte, un resultat: *Travallherai à la tieu perda*. 5. Produire un revengut: *Faire trabalhar lu sieus sòus*. 6. Subir una transformacion, una modificacion, si desformar: *À la lònga, lo boasc travailha*. Var.: **trabalhar**. ♦ vt. 1. Sotametre (quauqua ren) à una accion: *Travallar lo boasc, lo fèrre*. ♦ *Travallar una pasta*: La pastar, la rotlar. 2. (espòrts) *Travallar una bala*: Li donar totplen d'efècte. 2. Temptar d'afinar, de perfeccionar: *Travallar lo sieu occitan*. 3. S'esforçar d'influènçar (quauqu'un). 4. Preocupar vivament, cruciar, inquietar: *Aquò mi travailha*. **tafurar, laguiar, cruciar**.

travalhat, ada adj. Dont si remarca lo trabalh, l'atencion, lo gaubi: *Un estile travalhat*. Var.: **trabalhat**. Sin.: **obrat, obrejat**.

travalhejar vi. Travalhar leugierament, per episòdis. Var.: **trabalhejar**.

travallisme n.m. Doctrina dau partit travalhista. Var.: **trabalhisme**.

travalhista adj. e n. Relatiu au partit travalhista, membre dau partit travalhista. ♦ *Partit travalhista ò Labour Party* (angl.): Partit socialista britanic, fondat en lo 1893. Var.: **trabalhista**.

travallhon n.m. Pichin trabalh. Var.: **trabalhon**.

travasament n.m. Transvasament.

travasar vt. Transvasar.

travateu n.m. Jaina. Var.: **traveton, traveta**.

travala n.f. Taran.

travelatge n.m. Lo tot dei tràversas plaçadi sus una via ferrada; nombre de tràversas plaçadi sus un km de via.

traveller's check n.m. (angl.) Chèc de viatge.

travelling n.m. (angl.) (cfn.) Desplaçament de la càmera, generalament sus un carri que si desplaça sus de ralh; dispositiu que permete aqueu movement. Sin.: **carriolat**. ♦ *Travelling optic*: Efècte de presa de vistas obtengut m'una càmera fixa per la variacion de la distança focala.

travèrs n.m. 1. Estranhessa de l'esperit ò dau caractèr; pichina deca: *Devi suportar lu pichins travèrs de la mieu esposa*. 2. Estenduda transversala, sensa perpendicularità à l'axe de quauqua ren. ♦ (mar.) Costat d'una nau. Sin.: **banda**. ♦ *Vent de travèrs*: Que bofa perpendicularament à la rota seguida. 3. *Travèrs de poarc*: Extremitat dei costas dau poarc, destacadi sus lo bòrd de la lonja. 4. *À travèrs, au travèrs de*: En traversant (quauqua ren) dins la sieu estenduda ò dins la sieu espessor. ♦ *Passar à travèrs, au travèrs de*: Si faire un passatge entre d'obstacles; evitar de subir quauqua ren de penós, li escapar: *Passar au travèrs dei malhas d'una ret*. ♦ Per l'intermediari de: *Au travèrs d'una explicacion*. Sin.: **per lo biais de, au mejan de**. 5. *De travèrs*: Oblicament, dins una posicion, una direccion autra que la posicion, la direccion abituala, normala: *Un claveu plantat de travèrs*. Sin.: **de guimbòl, de bescaire, de guingòl, de galís**. ♦ D'un biais faus, inexacte; mau, dins de marridi disposicion: *Rasonar de travèrs*. ♦ *Pilhar quauqua ren de travèrs*: S'en ofuscar. Sin.: **de caire**. ♦ *Regarjar de travèrs*: Embé ostilitat, antipatia. Sin.: **de caire**. 6. *En travèrs de (quauqua ren)*: Dins la larguessa; dins una posicion transversala, perpendicularità à l'axe de quauqua ren, à la direccion d'un movement. ♦ *Si metre en travèrs de de quauqua ren, de la rota de quauqu'un*: Li s'opauar, li faire obstacle. Sin.: **s'entraversar**.

travèrsa n.f. 1. (tecn.) Pèça perpendicularità ai elements principals d'una construccion e destinada à mantenir l'escartament d'aquestu elements; element orizontal, croseta de la peirada d'una fenèstra. Sin.: **tavela, esparra, traveta, jaineta**. 2. (espec.) Pèça d'aponteu pauada sus la grava perpendicularament ai ralh d'una via ferrada, que suporta e n'en mantèn l'escartament. 3. *Camin de travèrsa ò travèrsa*: Camin estrech, mai dirècte que la rota. Sin.: **escorcha**. ♦ En vila, passatge estrech entre doi carrieras. Sin.: **camin traversier**.

traversable, a adj. Que pòu èstre traversat. Sin.: **passabla**: *Una ribiera passabla*.

traversada n.f. 1. Accion de traversar (un espaci, un luèc) d'un costat à l'autre: *Cau evitar la traversada de Niça pendent li vacanças*. ♦ (fig.) *Traversada dau desèrt*: Periòde de dificultats, d'auvaris, de bassa de la celebritat. 2. Accion de traversar la mar, un cors d'aiga: *La traversada de l'Atlantic en solitari*. 3. Corsa en

montanha, que combina l'ascension d'una cima per un itinerari e la davalada per un autre. Sin. (1-2-3): **trespassament**, **passatge**. 4. (c. de f.) Aparelh de via dins lo quau una via n'en crosa una altra. Sin.: **crosament de vias**.

traversada-joncion n.f. (c. de f.) Traversada oblica dins la quala li doi vias que si cróson son religadi entre eli. Sin.: **crosament-jonccion**.

traversal, **a** adj. Que travèrsa, qu'es en travèrs. Var.: **traversau**.

traversan n.m. Traversin.

traversar vt. (*travèrsi*) 1. Passar d'un costat à l'autre: *Traversar la carriera*. 2. Penetrar d'un costat à l'autre: *La pluèia a traversat la mieu camia*. 3. Passar per; viure: *Traversar una crisi importanta*. 4. *Traversar l'esperit*: Venir en ment, si presentar rapidament à la pensada.

traversau, **ala** adj. Traversal.

traversier, **a** adj. 1. Que constitue una travèrsa: *Una carriera traversiera*. 2. Si di d'una barca que va en vèn entre doi ponchs alunhats. 3. *Flaiüta traversiera*: Que la sieu embocadura es sus lo costat. ♦ n.m. 1. Traversin. 2. Travèrsa d'una clea, d'una baranha.

traversin n.m. Coissin lòng e cilindric qu'ocupa tota la larguesa à la tèsta dau lièch. Var.: **traversan**. Sin.: **cabeciera**, **traversier**.

travertin n.m. Ròca cauquiera que presenta de cavitats garnidi de cristals e que s'emplega en construccion.

travestiment n.m. 1. Accion ò biaï de travestir ò de si travestir. 2. (fig.) Accion de desnaturar, de tresmudar, d'alterar, de falsificar. Var.: **transvestiment**.

travestir vt. 1. Vestir m'ai vestits de l'autre sèxe, d'una altra condicion. 2. Transformar, faire que non si poasque plus conóisser, falsificar: *Travestir la veritat*. Var.: **transvestir**. Sin.: **amagar**, **escondre**, **modificar**, **desnaturar**. ♦ **si travestir** v.pr. Si vestit mé de vestits que non correspoàndon à la sieu condicion, au sieu sèxe.

travestisme n.m. Fach per d'unu subjèctes d'adoptar de vestits e de biaï socials dau sèxe opauat. Var.: **transvestisme**. Sin.: **eonisme**.

travestit, **ida** adj. e n. Que poarta un travestiment. Var.: **transvestit**. ♦ n.m. 1. Vestit que permete de si donar l'aspècte d'un personatge; persona ensinda vestida. 2. Omosexual travestit en fema. 3. Ròtle d'un personatge de sèxe opauat à n-aqueu de l'interpèt.

travet n.m. Traveta.

traveta n.f. Pèça de fusta ò de metal alongada que sièrve d'aponteu à d'elements d'armadura ò de soal. Var.: **travet**, **traveton**, **travateu**. Sin.: **trau**, **jaina**, **fustament**.

traveton n.m. Traveteu.

travolh n.m. Debanador per metre lo fieu en escanhas. **travolhar** vt. Metre lo fieu en escanhas au mejan d'un travolh.

traxcavator n.m. Màquina per cargar, montada sus canilhas.

trealtàs n.f. (bioquim.) Idrat de carbòni present dins divers fonges e que, per idrolisi, si descompaua en doi moleculas de glucòsa.

treblar v.t. Far venir treble. Var.: **trebolar**. ♦ **si treblar** v.pr. Venir treble.

treble n.m. Trebolum, desòrdre, sedicion. Var.: **trebol**.

treble, **a** adj. Que non es linde, clar: *Vin treble*, *aiga trebla*. Var.: **trebol**.

trebol, **a** e n.m. Treble.

trebola n.f. Trebolèri, escaufèstre, desòrdre, sedicion. Sin.: **trebolici**, **trebolitge**, **trebolum**, **treboladís**, **trebolament**, **trebolèri**, **desturbi**, **desrei**, **desvari**.

trebolacomuna n. Perturbator politic: *Aquel òme es una trebolacomuna!*

trebolacrestian, **a** n. Trebolacristian.

trebolacristian, **a** n. Persona qu'es totjorn à si plànher, à cercar garrolha. Var.: **trebolacrestian**.

treboladís n.m. Trebolici. Var.: **trebolament**, **trebolitge**.

trebolador, **airitz** adj. e n. Perturbator, tritz.

trebolafèsta n. Gastafèsta. Sin.: **gastasauça**, **desturbamestier**.

trebolament n.m. Trebolici, perturbacion.

trebolant, **a** adj. Turbulent.

trebolaplaser(s) n. Trebolafèsta.

trebolar vt. 1. Far venir treble, alterar la clartat, la transparença de. 2. Desturbar, perturbar, faire perdre la sieu luciditat à. Sin.: **tresvirar**, **desvariar**. ♦ **si trebolar** v.pr. 1. Venir treble. 2. Si desturbar, si perturbar.

trebolarepaus n. (fig., pop.) Persona importuna, noïoa, que desturba la vida dei autres. Sin.: **emmerdaire** (pop.), **secafetge**, **rompebalas**, **secadoaça**, **pega**, **rompechicòria**, **desturbaire**, **trebolaplaser**.

trebolejar vt. Trebolar.

trebolèri n. Persona que trebola..

trebolèri nm. Treboladís, accident, escaufèstre.

trebolici n.m. 1. Agitacion confusa; desrèi, perturbacion: *La sieu venguda a causat un trebolici dins l'assistença*. 2. Alteracion dau rapoart entre li personas; desunion. 3. Estat d'inquietuda, de preocupacion, de confusion ò d'emocion dins lo quau una persona si tròva; desrèi, embarràs. 4. Anomalia dins lo foncionament d'un organe, d'un sistema: *Un trebolici respiratòri*. 5. Estat de cen que non es linde, de cen que non es transparent. 6. (dr.) Accion d'inquietar un possessor dins lo gaudiment d'un ben, per un acte material (*trebolici de fach*) ò per la revendicacion juridica (*trebolici de drech*). Var.: **trebolament**, **trebolèri**. ♦ pl. 1. Agitacion socaila grèva. 2. (idrol.) Materiaus fins qu'un cors d'aiga transpoarta en suspension.

trebolin n.m.) Treboladís, cen qu'es trebolat.

trebolina n.f. 1. Vin treble, aiga trebla. 2. Tremolina (mena de peis de mar, *narcobatus torpedo*).

trebolinar vt. Trebolar.

trebolitge n.m. Treboladís; sedicion.

trébolo n.m. Trebolici, trebolèri.

trebolós, **oa** adj. Bravament trebolat.

trebolum n.m. 1. Trebolèri, trebolici, ramalh; desòrdre, forfolh; sedicion. 2. Cen qu'es trebolat.

trèça n.f. 1. Forma obtenguda en entrebescant de fieus, de ribans, etc. ◇ (electr.) Ensèm de fieus treçats per una messa à la tèrra ò per establir una connexion. 2. Lònga flòta de bèrris partida en tres e entrebescada. Sin.: **trena**, **trenela**. 3. (arquít. e arts dec.) Ornement que figura de ribans entrebescats. 4. Cordatge plat, treçat à la man. 5. Galon plaçat à l'entorn d'un quèpi per marcar lo grade.

treçaire, airitz n. Persona que trèça, que saup treçar.

treçaïròu n.m. (mar.) 1. Part d'una vela destinada à èstre sarrada sus una verga per poder èstre sostracha à l'accion dau vent. ◇ *Faire li treçaïròus*: Demenir la susfàcia d'una vela. 2. Pichina vela dei barcas de pesca que s'emplegava en periòde de tempèri. Sin.: **tasseiron**, **tasseiròu**.

trecalen n.m. (fam.) Tricòrne.

treçar vt. (*trèci*) 1. Dispauar en trèça. Confectionar en entrebescant de fieus, etc.: *Treçar un panier*.

treçatge n.m. Accion de treçar.

trefonsier, a adj. (dr.) Relatiu à la redevença que la persona qu'esplecha una mina deu au proprietari dau soal.

trefond n.m. 1. (lit.) Cen que li a de mai profond, de mai intime: *Au trefond dau mieu coar*. Sin.: **fin fonds**. 2. (dr.) Cen qu'es en dessota dau soal, d'un terren.

trefuèlh n.m. Treule.

trega n.f. (it.) Cessacion temporària d'activitat. Sin.: **trèva**.

treina n.f. Cavau de renfoarç, atelat en saeta.

trelhatge n.m. Assemblatge en trelís; clea en trelís. Sin.: **cledat**.

trelhatjaire, airitz n. Persona que fa ò vende de trelhatges, de trelís.

trelhatjar vt. Garnir de trelhatge.

trelíç n.m. 1. Tela cruda, ancianament facha mé de fibras de cànèbe, gròssa e foarta: *De braias de trelís*. Sin.: **grasilhatge**, **cledís**. 2. Vestit de trabalh ò d'exercici fach d'aquesta tela; tenguda de combat dei militaris.

trelingar vt. (mar.) (*trelingui*) Faire lo trelingatge.

trelingatge n.m. (mar.) Fach d'estacar li sàrtias dau bas de babòrd ensèm m'aqueli de tribòrd, per tenir la vela mai regda.

trelís n.m. 1. Obratge de metal, de boasc, etc., qu'imita li malhas d'una ret e que sièrve de baranha. 2. Obratge de fustaria fach de barras entrecrosadi. 3. (mat.) Ensemble ordenat dins lo quau tot coble d'elements admete una bòrna superiora e una bòrna inferiora.

trelissar vt. Garnir de trelís.

trelissar vt. Cledar.

trelissat, ada adj. 1. Cledat. 2. Garnit de trelís.

trelús n.m. Treslutz.

trelúser vt. Remandar, rebatre.

trem n.m. Espavent.

trema n.m. Signe constituït de doi ponchs que si méton en dessobre dei vocalas per indicar que la vocala precedenta si deu prononciar separadament: *veï, nombroï*.

tremalh n.m. Entremalh.

tremar vi. Tremolar. Var.: **tremir**.

trematòde adj. e n.m. *Trematòdes*: Classa de vèrps plats non anelats, parasites dei vertebrats, de l'evolucion larvària complèxa, coma lu babis que tòcon lo fètge dei feas.

tremblaire, airitz adj. Tremolaire. Sin.: **paurós**.

tremblament n.m. 1. Agitacion de cen que trembla. Sin.: **tremolon**, **tremolada**, **tremolament**, **tremolís**, **tremblum**, **tremolum**. 2. (mús.) Trilha.

tremblanta n.f. (veter.) Malautia virala, mortala, dei feas, caracterisada per un tremblament musculari. Sin.: **escrapia**.

tremblar vi. Tremar, tremolar, trantolar, tremenir, tremir.

tremblat, ada adj. Tremolat.

tremble n.m. Píbola d'Euròpa occidentala, dei fuèlhas que lo vent mai leugier agita, que lo sieu boasc, blanc e tendre, s'emplega en fustaria e pòu fornir de pasta à papier. Sin.: **alba**, **aubas**, **alban**.

tremblòta n.f. (fam.) *Aver la tremblòta*: Tremolar de frèi ò de paur.

tremblotament n.m. (fam.) Tremblament leugier. Sin.: **tremolament**.

tremblotar vi. (*tremblòti*) Tremolar leugierament.

Var.: **tremblotejar**, **tremolejar**.

tremblotejar vi. Tremblotar.

tremblum n.m. Tremblament: *Fuguèt pilhat d'un tremblum inquietant*.

trementin n.m. Vela de capa.

trementina n.f. Terebentina. Var.: **termentina**.

tremir vi. (*tremissi*) Tremar.

tremièja n.f. Entremèia. Var.: **tremuèja**.

tremolada n.f. Tremblament, tremolament.

tremoladissa n.f. Tremblament, tremolament.

tremolaire, airitz adj. e n. Que tremoala; persona timida à l'excès, qu'a paur de tot. Sin.: **paurós**, **crentiu**, **crentós**, **tímorat**, **catabanhada**, **caga en bralhas**.

tremolaire n.m. Aparelh de la lama flexibla qu'interrompe e restablisce lo passatge d'un corrent electric à d'intervalas foarça corts.

tremolament n.m. Tremoladissa, tremblament.

tremolar vi. (*tremoali*) 1. Bolegar, èstre agitat de movements de gaire d'amplituda. 2. Aver lo còrs agitat de pichins movements muscularis vius e involontaris: *Tremolar de frèi*. 3. Èstre l'objècte d'un seïsme: *La tèrra tremoala sovent en Itàlia*. 4. Provar una emocion viva, crénher, redobtar: *Tremoali d'emparar la veritat*. Sin.: **crénher**, **crentar**, **témer**.

tremolat, ada adj. 1. Escriptura tremolada: Que la traça una man que tremoala. 2. *Sons tremolats*: Que vàrian d'intensitat. Var.: **tremblant**.

tremoleda n.f. Tremoliera.

tremolejant, a adj. Que tremoleja.

tremolejar vi. Tremoalar un pauc. Sin.: **tremblotar**.

tremoliera n.f. Luèc plantat de trembles. Var.: **tremoleda, albarea.**

tremolina n.f. 1. Pichin vèrp emplegat per pescar. 2. Trebolina (peis de mar).

tremolís n.m. 1. (mús.) Repeticion foarça rapida d'un meme son m'un instrument dei coardas fretadi ò tocadi (guitarra, laüt). ◇ Efècte que fa variar ciclicament l'autessa dei nòtas en desfasant li greus e lu aguts. Var.: **tremolon.**

tremolita n.f. (min.) Silicat natural dau genre anfibòla.

tremolon n.m. 1. Tremblament. 2. Tremolís.

tremolum n.m. Tremblament, tremblòta.

trempe n.m. Trempa.

trempe n.f. Piqueta.

trempe n.f. 1. Tractament termic que permete d'obtenir à temperatura ambienta, gràcias au refreïament rapide d'un produch metallurgic ò dau vèire, sigue una estructura establa à caud, sigue una estructura derivada d'aquesta d'aquí. 2. Caractèr intellectuala, morala fèrma. Energia fàcia ai espròvas. Var.: **trempe, tempra.**

trempeabilitat n.f. (metall.) Aptituda d'un aliatge à subir la trempa sus una espessor pauc ò pron foarta.

trempeada n.f. Raissa.

trempeaire, airitz n. Obrier, obriera que trempa lo metal, lo vèire.

trempar vt. 1. Immergir dins un liquide: *Trempar la sieu pluma dins la tencha.* ◇ *Trempar la sopa:* Versar lo liquide sus lo pan. ◇ *Trempar lo sieu vin:* Li metre totplen d'aiga. 2. Sotametre à la trempa (un metal, de vèire). Var.: **temprar.** ◆ vi. 1. Demorar per un temps pusleu llong dins un liquide. 2. Èstre complici de; participar à una accion condemnabla: *Trempar dins un crimi.* Sin.: **banhar, si comprometre.**

tremperia n.f. Luèc, atalhier dont si fa la trempa.

trempe, ada adj. 1. Totplen banhat, ò recubèrt d'aiga. 2. Si di d'un metal, dau vèire qu'a subit l'operacion de la trempa.

trempeatge n.m. Accion de trempar quauqua ren dins un liquide; fach de trempar: *Lo trempatge dei cuers.* ◇ (espec.) Operacion que consistisse à laisser lo linge brut dins l'aiga sabonaa denant dau lavatge.

trempolin n.m. 1. Planca elastica sus la quala un esportiu pilha la sieu abriva per sautar: *Una espròva de trempolin à cinc mètres.* 2. Plan inclinat cubèrt de neu sus lo quau un esquilhaire pilha la sieu abriva per un saut. ◇ Plan inclinat flotejant destinat au meme ustage per l'esquí nautic. 3. (fig.) Cen qu'es emplegat per obtenir un resultat. Var.: **trampolin.**

tremuèja n.f. Entremèia. Var.: **tremièja.**

tremujar vt. (*tremuègi*) Passar dins una tremuèja.

tren n.m. 1. Ensèms ferroviari constituït d'un ò de divèrs veïcules remorcats au mejan d'un engenh motor (locomotritz, automotritz, etc.) e emplegat coma mejan de transpòrt per lu viatjaires e per la mèrç. ◇ *Tren à granda velocitat (T.G.V.):* Tren que pòu rotlar à una granda velocitat, fins à mai 500 km/h (fins à 320 km/h en servici comercial). ◇ (fig.) *Pilhar lo tren en marcha:* Si

jónher à una accion ja entamenada. 2. Fila de veïcules remorcats ò motorisats que fórmon una unitat de transpòrt. ◇ (mil.) Arma dei transpòrts per rota de l'armada de tèrra. 3. Seguida organizada de causas identiqui en movement ò qu'assegúron un movement. ◇ *Tren d'atterratge:* Dispositiu d'atterratge d'un avion. ◇ *Tren de davant, de darrier:* Ròdas de davant, de darrier, d'un veïcule. ◇ (fis.) *Tren d'ondas:* Grope d'ondas successivi. ◇ (mecn.) *Tren de rotlament:* Lo tot dei organes qu'assegúron la progression e la suspension dei veïcules automobiles. 4. *Tren de davant, de darrier:* Partida anteriora, posteriora dau còrs dei quàdrupèdes. ◇ *Tren de vida:* Biaï de viure d'una persona per rapoart ai sieus revenguts. 5. *Tren de mesuras, de reformas:* Seguida de decisions ò de lèis, votada per lo Parlament.

trena n.f. Trèça de bèrris, trenela.

trenar vt. Enrestrar.

trencada n.f. 1. Excavacion longitudinala practcada dins lo soal sensa que sigue recubèrta. Sin.: **recavada, trenquiera.** 2. (mil.) Valat que permete la circulacion e lo tir à cubèrt. ◇ *Guèrra de trencadas:* Guèrra dins la quala lu doi adversaris rèston tancats dins una ret de trencadas, coma pendent la Promiera Guèrra mondiala. Sin.: **guèrra de posicion.** Contr.: **guèrra de movement.** ◆ pl. (med.) 1. Colicas violenti deugudi à de contraccions de la musculatura intestinala. 2. *Trencadas uterini:* Contraccions doloroï, que si fan sentir dins l'utèrus vuèi, après la jacilha.

trencadís n.m. Aubres que lo vent, la neu, etc., an mandat à tèrra.

trencador n.m. Supoart que sièrve à trancar la carn.

trencadura n.f. Accion de trencar. Sin.: **encisa, talhadura.**

trencaglaç n.m. (mar.) Nau qu'es facha per rompre la glaça e durbir un passatge dins li mars arctiqui.

trencant, a adj. Que trenca, talha; amolat. Sin.: **talhant.**

trencant n.m. Costat d'un instrument que sièrve à talhar: *Lo trencant d'un coteu.* Sin.: **trencant, talh.**

trencar vt. (*trenqui*) 1. Separar en talhant, dividir netament, decopar, seccionar. Sin.: **encisar, talhar, copar.** ◇ *Trencar au viu:* Operar dintre la carn viva. (fig.) Anar directament à la solucion, sensa si laguiar dei consequenças desagradivi. 2. Reglar en pilhant una decision rapida.: *Trencar una question, una dificultat.* ◆ vi. Formar un contraste: *De colors que trèncon sus lo fond.* Sin.: **contrastar, ressortir, faire contrast eembé.**

trencasosta n.f. (neol.) Sosta en forma de trencada, en usança per l'aparament antiaerenc. Var.: **trencada de sosta.**

trenca, ada adj. 1. Ben marcat, net e distint: *Doi colors ben trancadi.* 2. Categorical, absolut: *Un vejaire ben trenca.* 3. (arald.) Si di de l'escut partatjat per una linha obliqua que va de l'angle dèxte dau cap à l'angle senèstre de la poncha.

trencaatge n.m. 1. Accion de trencar. Var.: **trencaement.** Sin.: **talh, talhatge.** 2. En fustaria, accion de talhar en lescas fini lu boascs de placatge.

trenta adj. num. e n.m. inv. 1. Tres còups dètz. 2. Au tennis, segond ponch que si marca dins un juèc. 3. Trenten: *La pàgina trenta*.

trenela n.f. Mena de penchenar lu bèrris, en lu estacant ensèm a flòtas. Sin.: **trèça**.

treneu n.m. Acampament de mantu cordatges torçuts ensèm.

trenquet n. m. 1. Aisina d'acier que permete ai sabatiers de talhar e de trabalhar lo cuer. 2. Aisina dei plombiers per talhar lo plomb.

trenquiera n.f. Trencada.

trenta-quaranta n.m. Juèc de cartas dins lo quau lo banquier alinha de cartas que lo sieu total si deu situar entre 30 e 40.

trenten, a adj. e n.m. 1. Qu'ocupa un reng marcat per lo numèro trenta. 2. Que si tròva trenta còups dins lo tot.

trentena n.f. 1. Trentenau. 2. Atge aproximatiu de trenta ans: *Aver passat la trentena*.

trentenament adv. En trentena posicion.

trentenari, ària adj. e n. 1. Que dura ò a durat trenta ans. 2. Persona de trenta ans. 3. *Trentenari gregorian*: Seria de trenta messas qu'un prèire catolic s'engatja à celebrar trenta jorns de seguida, sensa interrupcion, per d'obtenir lo sauvament d'una ànima dau purgatori.

trentenau n.m. Pauc ò pron trenta. Var.: **trentena**.

trep n.m. Trespens.

trep n.m. Bosin dau pas: *Ai sentut un trep*.

trepada n.f. Odissea. Sin.: **passejada, escoreguda**.

trepador n.m. 1. Partida laterala d'una carriera, mai auta que la cauçada, reservada à la circulacion dei pedons. 2. En li garas, plataforma au lòng dei vias per lo desplaçament dei usanciers. 3. Levada de tèrra coronada d'un barri de sostèn au lòng d'un cors d'aiga, ò en riba de mar, dins un poart, per servir de via publica ò de desbarcament. Sin.: **barcarès**.

trepán n.m. 1. (tecn.) Aisina que, dins lo sondatge, ataca per percussion ò rotacion lo terren sus tot lo fond dau trauc. 2. (cir.) Intrument que sièrve à traucar lu oàs, especialament aquelu dau crani. Var.: **trapan**.

trepanacion n.f. Operacion cirurgicala que consistisse à practicar una dubertura dins un oàs, especialament dins lo crani, au mejan d'un trepan. Var.: **trapanacion**.

trepanar vt. Practicar la trepanacion sobre. Var.: **trapanar**.

trepar vi. 1. Cambadejar, caminar: *Esta nuèch ai sentit trepar en la carriera*. 2. Sautar.

trepejadís n.m. Accion de trepejar. Var.: **trapege, trepejament**.

trepejament n.m. Trepejadís.

trepejar vi. Picar vivament e nerviosament dei pens còntra lo soal: *Trepejar de ràbia*. Var.: **trapejar**.

trepidacion n.f. 1. Tremolament continu. Sin.: **vibracion**. 2. Agitacion viva, foarta animacion: *La trepidacion de la vida en vila*.

trepidant, a adj. 1. Qu'es agitad de trepidacions. Sin.: **tressautant**. 2. Si di d'un movement viu e brusc: *Una*

dança trepidanta. 3. *Una vida trepidanta*: Plena d'agitacion, d'ocupacions.

trepidar vi. Èstre agitad de pichini gacilhadas brusqui; tremolejar. Sin.: **tressautar, vibrar**.

trepon, a adj. Pas gaire grand e larg, que dona una impression de foarça.

treponema n.m. Bacteria espiralada de la classa dei espiroquèts, que comprèn lu agents de la sifilis..

treponematòsi n.f. Malautia provocada per un treponema. Var.: **treponemòsi**.

treponemicide, a adj. e n. Medicament en mesura de tuar lo treponema (bismut, mercuri...).

treponemòsi n.f. Treponematòsi.

tres adj. num. card. 1. Doi e un. 2. Que vèn en tèrça posicion: *La pàgina tres*.

tresaur n.m. 1. Molon d'aur, de sòus, de cauas precioï messi en resèrva. 2. Luèc d'una glèia dons son conservats li relíquias, lu ornements sacrats e lu objèctes preciós. 3. Objècte preciós, escondut ò ensebelit, descubèrt per cas. 4. *Lo Tresaur public ò lo Tresaur*: L'Estat dins l'exercici dei sieus competenças financieri; la direccion dau ministèri dei Finanças que fa d'avanças au budget ò consèrva la carga de divers despensas dei servicis e qu'a per mission d'assegurar l'execucion dau budget. 5. Títol de divers obratge d'erudicion. ◇ *Lo Tresaur dau Felibritge*: Dictionari occitan-francés de Frederic Mistral. 6. Tot cen qu'es preciós, excellent; persona ò caua foarça utila. Var.: **tesaur, tresòr**.

tesauraria n.f. 1. Administracion dau Tresaur public. 2. Bureu, foncion d'un tresaurier-pagaire general. 3. Mòde de conservacion e de movement dei fonds qu'apartènnon à l'Estat ò à una persona publica. Sin.: **clavaria**. 4. Ministèri dei Finanças, en Grand-Bretanha. 5. (comptab.) Lo tot dei actius liquides d'una empresa, d'una associacion. ◇ *Rapoart de tesauraria*: Proporcion, dins lo bilanç d'una empresa, entre li valors disponibls e realisabls e lu deutes à cort tèrme. 6. Budget, sòus disponibles per quauqu'un per rapoart à la sieu gestion: *Mé la crisi, lu negociants an de dificultats de tesauraria*. Var.: **tesauraria**.

tresaurier, a n. Persona que detèn lu fonds d'una collectivitât, d'una empresa, e a en carga la sieu comptabilitat e la sieu gestion. Var.: **tresorier**. Sin.: **clavaire**.

tresaurier-pagaire n. *Tresaurier-pagaire general*: Comptable superior encargat d'assegurar dins una Region ò un Departament, lu servicis exteriors dau Tresaur.

trescalan n.m. Èrba de l'òli roge, èrba dau talh.

trescat, ada adj. Garnit de canatge (cadieràs, etc).

trescolament n.m. Accion de trescolar. Sin.: **tresmont**.

trescolar vi. (*trescoali*) Disaparéisser darrier la montanha, darrier l'asuèlh, tracular. Sin.: **tresmontar**.

tres còups l'an n.m. Varietat de raïm roge.

tresen, a adj. Tèrç.

tresenament adv. Terçament.

tresforar vt. (*tresfòri*) Traforar. Var.: **trasforar**.
treslucar vi. 1. Anar en ravaría. 2. Desparlar. 3. Desrasonar, desvariar.
treslume n.m. Esclat, lutz viva.
treslús n.m. Treslutz.
treslusent, a adj. Sobrebeu, meravilhós, esplendent, beluguejant.
treslusida n.f. Treslume esplendent.
treslusir vi. (*treslusisse*) Esplendir, beluguejar.
treslutz n.m. 1. Clartat debla ò efemèra. 2. (fig.) Manifestacion passatgiera e viva: *Un treslutz d'intelligença*.
tresmont n.m. 1. Occident, ponent 2. Calabrun, corcar dau soleu. Var.: **trasmont**.
tresmontar vi. Trescolar.
tresòr n.m. Tresaur.
tresorier, a n. Tresaurier.
trespàs n.m. (lit.) Moart. Var.: **trapàs**. ◇ *Passar de vida à trespàs*: Morir.
trespassament n.m. (lit.) Fach de trespassar. Var.: **trapassament**. Sin.: **moart, moriment, defuntada**.
trespassar vt. (lit.) Morir. Var.: **trapassar**. Sin.: **defuntar**.
trespassat, ada n. (lit.) Persona moarta. Var.: **trapassat**. Sin.: **defuntat**.
trespens n.m. Supoart ò sèti mé tres pens. Sin.: **trep**.
trespir n.m. Fach de trespigar. Sin.: **gotejament**, **tressudada, ressudada, escampada**.
trespirar vi. Fluir, tressudar, ressudar. Sin.: **gotejar, escampar**.
tresplanter vt. Transplanter.
tresplomb n.m. Estraplomb.
tresplombada n.f. Fach de tresplomb.
tresplombant, a adj. Que tresplomba.
tresplombat vt. Estraplombat.
tres poants n.m. inv. Nau mé tres poants, dins l'anciana marina de guèrra.
tresponcha n.f. Benda de cuer entre doi pèças de cuer corduradi ensèm, emplegada coma renfoarç.
tres-quatre n.m. inv. 1. Pichin violon d'enfant. 2. Manteu cort qu'arriba à mièja cuèissa. 3. Au rugbi, jugaire de la linha d'ataca.
tres-quatre n.m. inv. (mús.) mesura de tres temps qu'a la negra per unitat de temps e la blanca ponhada per unitat de mesura.
tressairòu n.m. 1. Batafiu (3). 2. (mar.) Fion, batafion.
tressaliment n.m. Brusca gacilhdaa sentida dins tot lo còrs, en rason d'una emocion viva. Sin.: **ressautament, fremiment**.
tressalir vi. (*tressalissi*) Tressautar, aver un movement involontari brusc, en particular sota lo còp d'una emocion. Sin.: **ressautar, fremir**.
tressalissent, a adj. Que tressalisse.
tressaut n.m. Accion de tressautar. Sin.: **sobresaut**. Var.: **ressaut**.

tressautar vi. 1. Tressalir vivament. 2. Èstre agitat de gacilhadas. Var.: **ressautar**. Sin.: **sobresautar**.

tressilhon n.m. 1. (mar.) Tròç de boasc emplegat per sarrar doi cordatges per ligatura. 2. (mar.) Aneu qu'estacava la cadena à la camba dei galeròts. 3. En fustaria, pichina pèça de boasc plaçada entre doi pèças que son messi à secar.

tressilhonar vt. Sarrar au mejan d'un tressilhon.

tressòri n.m. (arald.) Pèça constituïda d'un òrle doble, ornat de flors de liri dirigidi alternativament vèrs lu bòrds e vèrs lo coar de l'escut.

tressudada n.f. 1. Fach de tressudar. Var.: **tressudor**. 2. Sudor, sudada, transpiracion.

tressudant, a adj. 1. Que tressuda. 2. Transpirant, sudant.

tressudar vi. Fluir, trespigar.

tressudor n.f. Fach de tressudar. Var.: **tressudada**.

tres-vuèch n.m. inv. Anciana revendicacion sindicala de la jornada de trabalh de 8 oras (8 oras de trabalh, 8 oras de lesers, 8 oras de soam). ◇ *Faire lu tres-vuèchs*: Travalhar per rotacion pendent cadun dei tres periòdes de vuèch oras que constituïsson la jornada.

trèst interj. Exprimis l'admiracion, l'estupor, l'imprecacion. Var.: **mautrest!**, **maugrabeu!**

tretze adj. num. card. e n.m. inv. 1. Dotze e un. ◇ *Tretze à la dotzena*: Tretze objèctes donats per lo prèt de dotze (en particular per lu òus). 2. Tretzen: *Pàgina tretze*.

tretzen, a adj. e n. 1. Qu'ocupa lo reng marcat per lo numèro tretze. 2. Que si tròva tretze còups dins lo tot.

tretzenament adv. En tretzena posicion.

tretzista n. Persona que juèga au rugbi à tretze.

treu n.m. (mar.) Pichina vela cairada dau trinquet, destinada en generalament à remplaçar una vele latina quora lo vent es tròup foart. ◇ *Vela cairada, la soleta sus una galèra, en usança quora fafa marrit temps*. 1380: «*item las velas de la nau, lo trieu es nòu...*» a.d. 351 e 652 f°67 v°. 1540: «*item lo treu de la maystro, item lo treu du trynquet.*» a.d. vaucluse fd Pintat 3421 f° 5 v°. ◇ (Per ext.) Vela de fortuna.

treulat, ada adj. 1. Qu'a la forma d'un treule. 2. Si di dau plan dau còr d'una glèia que presenta tres absidas arredonidi.

treule n.m. 1. Planta erbacea, dei fuèlhas compauadi de tres foliòlas (rarament quatre) e dei flors blancas, ròsi ò porpri, que diferenti espècias son cultivadi per noirir lo bestiari (Família dei papilionaceas). Sin.: **trefuèlh**. 2. Objècte, motiu qu'a la forma d'una fuèlha d'aquesta planta. ◇ *Caireforc en treule*: Crosament de rotas à de niveus diferents, qu'a la forma d'un treule de quatre fuèlhas. ◇ (arquít.) Jorn ò ornament compauat de tres cercles secants que lu sieus centres respectius son plaçats à caduna dei cimas d'un triangle equilatèral.

treuliera n.f. Camp de treule.

trèva n.f. 1. Cessacion temporària de tot acte d'ostilitat Sin.: **pau(s)a, cessacion, armistici, relambi**. ◇ *Trèva de Dieu*: Ai s. Xⁿ e XIⁿ, suspension dei guèrras feudals pendent diferents jorns de la setmana e diferents

periòdes de l'an, ordenada per la Glèia. 2. Suspension d'atacs quaus que sígon. 3. Temps de pausa dins quauqua ren de penós, de dificile: *Lo mieu trabalh non mi laissa una trèva*. Sin.: **trega** (it.).

trèva n.f. Fantauma.

trevança n.f. Accion, fach de trevar.

trevar vt. (*trèvi*) 1. Frequentar regulierament (un luèc): *Trèva lu quartiers perilhós de la vila*. 2. Frequentar un luèc, en parlant d'un fantasma.

trevassejar vi. e vt. (pej..) Trevar de gents sensa moralitat.

trevat, ada adj. Abitat per un fantasma: *Un casteu trevat*.

tria n.f. Causida, elèit: *Un obratge de tria*.

triaca n.f. Preparacion, conoissuda despí l'Antiquitat, que contèn un cinquantenau de compauants, espec. una foarta dòsi d'òpi, à la quala èron atribuidi de vertuts toniqui e eficaci còtra lu poisons, lu verins e divèrsi dolrs.

triacaire, airtiz n. Que vende de triaca.

triacide n.m. Còrs quimic que possedisce tres foncions acide.

triada n.f. Accion de triar; seleccion.

triada n.f. 1. Accion de triar; triatge, causida. 2. (inform.) Fach de metre en òrdre d'informacions dins l'amira de li tractar.

triada n.f. (didact.) 1. Grope de tres personas. 2. Grope de tres divinitats associadi dins un meme culte.

triadèlfe, a adj. (botanica) Que li sieu estaminas son recampadi en tres fais, per lu sieus filets.

triadic, a adj. 1. Qu'apartèn à una triada. 2. (mat.) Si di de l'escriptura dei nombres dins lo sistema à basa tres.

triador n.m. Pargue previst per comptar li feas.

triaira n.f. Màquina de bureau que permete de classar rapidament de cartas perforadi.

triaire, airtiz n. Persona que tria.

triaire n.m. 1. Aparelh mecanic per triar, sistema que manda de produchs (mèrch, bagatges, còlis, corrier, etc.) vèrs de destinacions especificui. 2. Mena de classador mé de separacions per classar de documents.

trial n.m. (angl.) Espòrt motociclista sus toi lu terren.

trialisme n.m. Sistema qu'enclau tres elements: *Lo trialisme platonician*: L'intelligença, lo coar, lu besonhs fisics.

trialcòl n.m. Còrs quimic que possedisce tres foncions alcòl. Sin.: **triòl**.

triamcinolòna n.f. Corticosteroïde de sintèsi, qu'a de grandi proprietats anti-inflamatòri.

triandina n.f. Forca per revirar la tèrra, provedida de 3 dents, ò per extension, de 4 dents. Sin.: **magau forcut**.

triandria n.f. (bot.) Caractèr d'una planta qu'a tres estaminas.

triangle n.m. 1. Poligòne qu'a tres costats. 2. (mús.) Instrument à percussion format d'una asta d'acier recorbadada en triangle.

triangulacion n.f. 1. (topografia) Partatge d'una susfàcia terrèstra en una ret de triangles, per mesurar una linha geodesica ò per dreïçar la carta d'una region. 2. Composicion artistica (arquitectura, pintura) fondada sobre un sistema de triangles.

triangular vt. Faire la triangulacion de.

triangular(i), a (-ària) adj. Qu'a la forma d'un triangle.n.f.

triangularament adv. Triangulariament.

triangulariament adv. D'un biais triangulari. Var.: **triangularament**.

triar vt. (*trii*) 1. Causir d'elements demièg d'autres, en lu separant dau rèsta; seleccionar. 2. Repartir (d'objèctes) en foncion de critèris donats: *Triar de letras*. Sin.: **destriar, desseparar, desmesclar, classificar**.

triari n.m. (Antiqu.)

triàs n.m. Premier periòde de l'èra segondària, marcat en euròpa occidentala per lo depaus de tres faciès caracteristics, que correspoànd à tres fasas sedimentari.

triasic, a adj. Relatiu au triàs.

triatge n.m. 1. Accion de triar. Sin.: **triada**. 2. *Estacion de triatge*: Estacion especializada que la sieu foncion es de reçaupre lu trens de mèrch de divèrsi provenenças, de n'en triar lu wagons per destinacions per formar d'autres trens e expediar aqueli mèrch.

triathlete n. Athlète spécialiste du triathlon, qui participe à un triathlon.

triatlon n.m. (espòrts) Competicion que recampa lu resultats de tres espròvas (natacion, corsa à pen, corsa ciclista sus rota).

triatlonian, a n. Triathlete.

triatomic, a adj. Si di dei còrs que la sieu molecula es formada de tres atòmes.

tribada n.f. (lit.) Frema omosexuala. Sin.: **lesbiana**.

tribadisme n.m. (lit.) Omosexualitat femenina. Sin.: **safisme, lesbianisme**.

tribal, a adj. Relatiu à la tribú. Var.: **tribau**.

tribasic, a adj. (quim.) Si di d'una basa, d'una sau que pòu liberar tres ions.

tribau, ala adj. Tribal.

triblidade n.m. *Triblidades*: Classa de molluscs dispareissuda au carbonifèr, que lo sieu solet representant actual es lo neopilina.

triboelectric, a adj. Relatiu à la triboelectricitat.

triboelectricitat n.f. Electricitat estatica producha per fretament.

tribolet n.m. Asta de forma tronconica e calibrada que sièrve per mesurar lo diamètre dei aneus.

tribologia n.f. Sciènça e tecnologia dei fretaments dei susfàcias en contacte animadi d'un movement relatiu.

triboluminescença (-ència) n.f. Luminescença provocada per un còup, un fretament, una rompedura.

triboluminescent, a adj. Que presenta una triboluminescença.

tribomètre n.m. Aparelh per mesurar li foarças de fretament.

tribometria n.f. Mesura dei forças de fretament.

tribòrd n.m. (mar.) Costat drech d'una nau, quora si regarja vèrs l'avant. Sin.: **poja**. Contr.: **òrsa**, **babòrd**.

tribordés n.m. (mar.) Membre d'equipatge que fa partida de la bordada de tribòrd, que pilha lo quart en alternança embé lu babordés, dins la marina de guèrra.

tribraqui n.m. Dins la metrica antica, pen compauat de tres sillabas brèvi.

tribú n.f. 1. Gropament de familhas de meme origina, que vívon dins la mema region ò si desplaçon ensèms, e qu'an una mema organisacion politica, li memi credenças religioï, etc., e, lo mai sovent, una mema lenga. Sin.: **poblada**. 2. (Antiqu.) À Roma, ensèms de dix curias. ◇ En Grècia, grope de fratrias. ◇ *Li dotze tribús d'Israèl*: Eissida, d'après la tradicion, dei dotze enfants de Jacòb. 3. (fig., sovent ironic) Grope nombrós; granda familha unida per de règlas, de tradicions. Sin.: **chorma**, **parentalha**. 4. (sc. de la v.) Niveu de classificacion intermediari entre la familha e lo genre.

tribulacion n.f. Trebolici, dificultat, amolonament d'obstacles. Sin.: **torment**, **ànsia**, **afliccion**, **contratemp**, **desavèni**, **espròva**.

tribular vi. Aver de mau à faire un trabalh, si donar totplen de pena per arribar à quauqua ren: *Ai tribulat d'oras e d'oras denant de trovar la solucion*. Sin.: **penar**, **si tormentar**.

tribun n.m. 1. 1. (Antiqu. rom.) Magistrat roman encargat, à l'origina, de l'administracion d'una tribú. ◇ *Tribun de la plèbe*: Magistrat roman encargat d'aparar lu interès de la plèbe. ◇ *Tribun militari* ò *dei sordats*: Un dei sièis oficiers superiors à la tèsta d'una legion romana après la reforma de Màrius. 2. (ist.) Membre dau Tribunat, en França, sota lo Consulat e l'Empèri. 3. Orator populari, de l'eloquença potenta e dirècta.

tribuna n.f. 1. Emplaçament sobrelevat, pontin, dont si mete un orator per parlar à una assemblada. 2. Espaci provedit d'escalons, lo mai sovent cubèrt, dont si poàdon assetar lu espectadors d'una manifestacion esportiva, d'una corsa de cavaus, etc. 3. Galeria sobrelevada reservada à quauqui personas dins una granda sala d'assemblada. 4. Galeria ò plataforma elevada, per un usatge variat, dins un luèc public, una granda sala, un edifici de culte (la galeria edificada au dessobre dei naus laterali d'una glèia). 5. Emission, pàgina de jornal, etc., dont quauqu'un a la possibilitat d'exprimir publicament una opinion, una doctrina, etc. ◇ *Tribuna liura*: Article que vèn d'una persona exteriora à la redaccion d'un jornal e qu'engatja solament l'opinion de cu l'escriu.

tribunal n.m. 1. Juridiccion formada d'un magistrats ò de divèrs magistrats que jútjon ensèms. Sin.: **jurada**. 2. Lo tot dei magistrats que compàuon una tala juridiccion. Sin.: **magistratura**. 3. Luèc dont aquestu magistrats an lo sieu sèti. 4. (fig.) Cen qu'es considerat coma jugant lo ròtle d'un jutge: Lo tribunal dei rets socialis. Var.: **tribunau**.

tribunat n.m. (Antiqu. rom.) Carga de tribun; exercici d'aquesta carga.

tribunau n.m. Tribunal.

tribut, **a** adj. (Antiqu. rom.) *Comicis tributs*: Comicis dins lu quaus lu ciutadans deliberàvon per tribús.

tribut n.m. 1. Cen qu'un pòble, un Estat èra constrench de fornir à un autre dau quau dependia. 2. (lit.) Dam, sacrifici, perda subida à causa de quauqua ren ò per quauqua ren: *Pagar un lord tribut à la guèrra*.

tributari, **ària** adj. 1. Dependent de: *Èstre tributari d'un autre país per li matèrias promieri*. 2. (geogr.) Si di d'un cors d'aiga que finisse dins un autre, dins un lac ò dins la mar. 3. (ist.) Que paga un tribut. Sin.: **sotamés**, **feudatari**, **vassal**.

tributirina n.f. Acide gras de la cadena corta presenta dins l'intestin.

tric n.m. Au bridge, tota plega en là de la seisena. Var.: **trick** (angl.).

tricabala n.f. Mena de carreta de doi ròdas per lo transpòrt dei cargass peanti e lònqui. Var.: **trincabala**.

tricabalar vt. Carrejar m'un tricabala. Var.: **trincabalar**.

tricalcic, **a** adj. Que contèn tres atòmes de calci: *Fosfat tricalcic* [Ca₃(PO₄)₂].

tricefal(e), **a** adj. Qu'a tres tèstas: *Un mòstre tricefale*.

tricennal, **a** adj. De trenta ans. Var.: **tricennau**.

tricennau, **ala** adj. Tricennal.

tricentenari n.m. Tresen centenari.

tricentenari, **ària** adj. Qu'a tres cents ans.

triceps adj. e n.m. Si di d'un muscle qu'una dei sieu insercions si fa per tres faisseus, ò caps.

triceratòps n.m. Reptile fossile dau cretaceu, lònge de 8 m, que la sieu tèsta avia tres còrnas.

tricha n.f. (fam.) Fach de trichar. Sin.: **trichament**.

trichaire, **airitz** adj. e n. Que tricha. Sin.: **enganaire**, **baratier**, (pop.) **colhonaire**, **mençoneguier**.

trichament n.m. Tricha.

trichar vi. 1. Non respectar li règlas d'un juèc, d'un espòrt, per ganhar: *Trichar ai cartas*. Sin.: **enganar**, **mentir**, (pop.) **colhonar**, **engarçar**, **faussejar**. 2. Non respectar li règlas, li convencions expliciti ò d'usatge en afectant de li respectar: *Trichar en afaires*. ◆ vt. ind. Mentir, per escondre quauqua ren: *Trichar sus lo sieu atge*.

tricharia n.f. 1. Accion de trichar. 2. Engana, abús de confiança. Sin.: **enganada**, **barataria**, (pop.) **agantacolhon**.

tricycle n.m. 1. Pichina bicicleta d'enfant m'una ròda davant e doi ròdas darrier. 2. Pichin veïcule à motor mé tres ròdas.

trick n.m. (angl.) Tric.

triclini n.m. (lat.) 1. Lièch de tres plaças sobre lo quau lu Romans s'estendíon per manjar. 2. Sala per manjar, generalament mé tres lièchs, de la maion romana.

triclinc, **a** adj. (miner.) Si di d'un sistema cristallin dins lo quau la malha primitiva es un parallelepipède de la basa lausange.

tricocefal(e), **a** adj. Vèrp nematòde, de 3 à 5 cm de lònge, parasite de l'intestin de l'òme e de quaucu mamifèrs.

triclocefalòsi n.f. (patol.) Malautia ereditària provocada per la presença de triclocefals dintre lu budes.

triloclastia n.f. Tissa qu'abuta à s'arrancar lu pels, li cilhas.

tricloraetic, a adj. *Acide trichloroacetic*: Compauat analògue de l'acide acetic dins lo quau lu tres atòmes d'idrogène dau grope metile sont estats remplaçats per tres atòmes de clòre.

tricluretilène n.m. Compauat de formula $\text{CHCl}=\text{CCl}_2$, liquide inflamable emplegat coma solvent.

tricrofitia n.f. Tèrme generic dei malautias provocadi per lo desvolopament d'un tricofiton.

tricrofit n.m. Tricofiton.

tricrofitic, a adj. Relatiu à la tricofitia.

tricrofiton n.m. Fonge dermatofit que provòca de micòsis de la pèu e de rascas. Var.: **tricrofit**.

tricrologia n.f. Estudi scientific dei bèrris e dei pels.

tricrograma n.m. Insècte imenoptèr que parasita lo vèrp dau pom e ensinda protegisse aqueu fruch.

tricolòme n.m. Fonge à lamas, que creisse dins lu boascs e lu prats. Sin.: **blanc e negre**. (Melanolauca vulgaris). ◇ *Tricolòme dei cavaliers*: Fonge toxic, un dei promiers à colonisar lu soals sablonós dei pinedas litorali.

tricòma n.m. (med.) Feutratge dei bèrris, que vèn de l'amolonament de pos, de matèria sebacea e de parasites.

tricomitòsi n.f. (patol.) Malautia parasitària provocada per un fonge.

tricomonàs n.m. Protozoari flagelat, parasite vaginal e intestinal de l'espècia umana e de divèrs animaues, agent de malautias sexualament transmissibli.

tricolòr(e), a adj. 1. Qu'a tres colors. 2. (espec.) Si di dei tres colors (blau, blanc, roge) que son l'emblema de la nacion francesa, d'una foncion oficiala. ◇ Si di dei tres colors (vèrd, blanc, roge) que son l'emblema de la nacion italiana, d'una foncion oficiala. ◆ adj. e n. Que poarta li colors de França ò d'Itàlia. ◆ n.f. (espòrts) Equipa nacionala italiana. ◆ n.m. Bandiera italiana.

tricòne n.m. (min.) Trepan de sondatge per rotacion que compoarta tres moletas dentadi.

triconi n.m. Claveu à ponchas emplegat per li cauchaduras d'alpinisme.

tricontinental, a adj. Var.: **tricontinentau**.

tricontinentau, ala adj. Tricontinental.

tricoptèr n.m. *Tricoptèrs*: Òrdre d'insèctes dei metamorfòsis completi, que la sieu larva es aquatica.

tricòrde, a adj. (mús.) Seguida de tres gras conjonchs d'una escala musicala.

tricòrne, a adj. Qu'a tres còrnas ò apendicis en forma de còrnas.

tricòrne adj. e n.m. Si di d'un capeu dei bòrds replegats en tres còrnas.

tricorrent n.m. Si di d'un tren capable de foncionar mé tres corrents electricis diferents per la sieu natura, la sieu frequença e la sieu tension.

tricòt n.m. 1. Estòfa dei malhas tricotadi. 2. Article vestimentari fach m'aquesta estòfa. 3. Accion de tricotar; obratge ensinda realisat.

tricotaire, airitz n. Persona que tricòta.

tricotar vt. (*tricòti*) 1. Formar e entrebescar de malhas de fieu textile mé d'agulhas especiali per n'en faire un teissut. ◇ *Màquina per tricotar*: Màquina que permete d'executar un tricòt. 2. Travalhar un fieu textile d'aquesto biais. 3. Formar una malha en l'entrebescant mé la precedenta.

tricotatge n.m. Accion de tricotar; travalh de quauqu'un que tricòta.

tricotòme, a adj. (bot.) Que presenta una tricotomia.

tricotomia n.f. 1. (bot.) Ramificacion en tres rams egals. Sin.: **trifurcacion**. 2. (mat.) *Lèi sobre la tricotomia*: Lèi que di que cada nombre real es positiu, negatiu ò nul.

tricromatic, a adj. Tricròme.

tricròme, a adj. Si di d'un imatge obtengut per tricromia. Var.: **tricromatic**.

tricromia n.f. Lo tot dei procediments fotomecanics de reproduccion en colors, dins lu quaus toti li colors son obtengudi en partent dei tres colors primari.

trictrac n.m. Juèc que si juèga mé de damas e de dats sus un tableu especial mé doi compartiments.

tricuspidè, a adj. (anat.) *Valvula tricuspidè*: Valvula compauada de tres valvas triangulari, annexada à l'orifici auriculoventriculari drech dau coar.

tridacne n.m. Mollusc bivalve gigant dei mars caudi.

tridactil(e), a adj. Si di d'un membre de vertebrat que s'acaba mé tres dets.

trident n.m. 1. Forca mé tres ponchas que sièrve per arponar lu peis. 2. Forca mé tres dents.

tridentat, ada adj. Que presenta tres dents.

tridentifèr, a adj. (arts) Qu'es armat d'un trident.

tridí n.m. Tèrç jorn dau calendier revolucionari francés.

tridigitat n.f. (bot.) Qu'a tres digitacions.

tridimensionalitat n.f. Caractèr de cen qu'es tridimensional.

tridimensional, a adj. Que s'estende dins li tres dimensions. Var.: **tridimensionau**.

tridimensionau, ala adj. Tridimensional.

tridimita n.f. (min.) Mineral de formula SiO_2 .

trídua n.f. *Trídua pascala*: Periòde de tres jorns, que va de la messa dau sera lo Dijòus sant fins au dimènegue de Pascas comprés. Var.: **triduom**.

triduom n.m. Trídua.

trièdre, a adj. (mat.) Que presenta tres façs. ◆ n.m. Figura geometrica format de tres miègi drechas non coplanari (*arestas*) de mema origina (*som*).

triemimèra adj. Si di de la cesura d'un vèrs grèc ò latin, quora tomba au tèrç mièg pen ò *pen triemimètre*.

triemimètre adj. m. Si di dau tèrç mièg pen d'un vèrs grèc ò latin.

triennal, a adj. Que dura tres ans; que revèn cada tres ans. Var.: **triennau**.

triennat n.m. Trienni.

triennau, ala adj. Triennal.

trienni n.m. Periòde de tres ans. Var.: **triennat**.

triens n.m. (Antiqu. rom.) Moneda que valia lo tèrç d'un as.

triera n.f. (Antiqu. gr.) Nau de guèrra mé tres rengs de remaires un sobre l'autre. Var.: **trirema**.

trierarca n.m. (Antiqu. gr.) 1. Comandant d'una triera. 2. Ciutadan ric, tengut d'arnejar una triera, à Atenas.

trierarquía n.f. (Antiqu. gr.) Liturgia militària, que consistísse à arnejar una triera e à entretenir lo sieu equipatge pendent un an.

triestèr n.m. (quim.) Còrs que possedísse tres còup la foncion estèr.

triestin, a adj. e n. De Trièste.

trifacial, a adj. (anat.) Caracterisa un nèrvi dau crani que si di au jorn d'encuèi *nèrvi trigemeu*. Var.: **trifaciau**.

trifaciau, ala adj. Trifacial.

trifan n.m. Varietat de clinopiroxène alcalin qu'apartèn au sistema cristallin monoclinic, present dins li ròcas de metamorfisme de contacte ò dins li pegmatitas. Sin.: **espodumène**.

trifasat, ada adj. (electr.) Si di d'un sistema de tres corrents alternatius monofasats en avança un per rapoart à l'autre de 1/3 de periòde.

trifenilmetan n.m. Compauat derivat dau metan e qu'a una granda importança dins la quimia dei matèrias coloranti.

trifid(e), a adj. Si di dei organes que presènron tres lòbes ò expansions.

trífolia n.f. Rabassa.

trifoliat, ada adj. Si di d'una fuèlha compauada de tres foliòlas coma aquela dau treule. Var.: **trifoliolat**.

trifoliolat, ada adj. Trifoliat.

trifoncional, a adj. Relatiu à la trilogia que formàvon lu dieus indoeuropeus. Var.: **trifoncionau**.

trifoncionau, ala adj. Trifoncional.

trifòri n.m. (arquít.) Dins una glèia, galària estrecha en dessobre dei grandí arcadas ò de la tribuna, m'una seguida de duberturas sus la nau ò lo còr.

trifòrme, a adj. (bot., miner.) Que presenta la combinason de tres formas diferenti.

triftòng n.m. (fon.) Vocala complèxa que lo sieu timbre si modifica doi còups au cors de la sieu emission (coma dins *diau*, que si di [ˈdʒaw]). ■ Per lo detalh, vèire dins l'entamenada, cen qu'es dich à prepaus dau sistema vocalic.

triftongar vt. (*triftòngui*) (fon.) Convertir en triftòng una vocala en modificant lo sieu timbre.

triftongason n.f. (fon.) Fusion en un solet element vocalic (ò triftòng) de tres vocalas consecutivi; fach de triftongar una vocala.

triftongat, ada adj. Qu'es prononciat m'un triftòng.

trifurcacion n.f. (bot.) Tricotomia.

trifurcar vt. (*trifurqui*) Separar en tres parts diferenti.

trigame, a adj. Qu'a tres espòs ò tres esposas.

trigamia n.f. Estat d'una persona trigama.

trigemelari, ària adj. Si dit d'una grossessa mé tres fètus.

trigemeu adj. e n.m. (anat.) Si di dau nèrvi cranian dau quint pareu, que si partísse en tres branca, que son lo nèrvi oftalmic e lu nèrvi maxillaris superior e inferior.

trigeminat, ada adj. Si di d'una forma cristallina que compoarta tres pareus d'elements, sièis elements dispauats doi per doi.

trigin, a adj. (bot.) Si di d'una flor qu'a tres pistils.

trigle n.m. (ictiol.) Peis marin (*Chelidonichthys cuculus*) de la familha dei triglides, de l'esquina e dei flancs roges.

trigliceride n.m. Lipide format per l'esterificacion dau gliceròl per tres acides gras.

triglides n.m. (ictiol.) *Triglides*: Familha de peis ossós dei fonds marins, coma lo trigle.

trigliffe n.m. (arquít.) Ornament de la frisa dorica, compauat de doi glifes e de doi miègs glifes.

trigonal, a adj. Que presenta tres soms, en parlant d'un cristal. Var.: **trigonau**.

trigonau, ala adj. Trigonal.

trigòne, a adj. Que presenta tres angles.

trigòne n.m. (anat.) Lama de substança blanca plaçada en dessota dau còrs calós, en dessobre dau tèrç ventricule, que n'en constituísse la vòuta.

trigonela n.f. Pailionacea vesina dei treules.

trigonocefal(e), a adj. e n.m. Si di d'una sèrp vesina dau crotale, foarça verinoà, d'Àsia e d'Amèrica.

trigonometria n.m. (mat.) Estudi dei propietats dei foncions circulari dei angles e dei arcs (sinus, cosinus, tangenta). Permete de calcular li mesuras dei costats d'un triangle ò dei sieus angles à partir d'aqueli conoissudi, en particulier en astronomia.

trigonometric, a adj. Relatiu à la trigonometria, ai foncions circulari: *Taulas trigonometriqui*.

trigonometricament adv. En foncion de la trigonometria.

trigrama n.m. 1. Mòt de tres letras. 2. Sigla constituída de tres caractèrs recampats. 3. Figure formada de la sobreposicion de tres linhas, emplegada dins la divinacion chinesa.

tril n.m. (mús.) Trilha.

trilar vi. Trilhar.

trilatèr n.m. Ancian nom dau triangle.

trilateral, a adj. Qu'a tres costats. Var.: **trilaterau**.

trilaterau, ala adj. Trilateral.

trilha n.f. Peis marin dei fonds betós dau plateau continental, que pòu faire fins à 60 cm de lòng.

trilha n.f. (mús.) Ornament que consistísse dins lo batiment rapide e pauc ò pron prolongat d'una nòta mé la nòta joncha superiora. Var.: **tril**. Sin.: **tremblament**.

trilhar vt. e vi. (mús.) 1. Executar una trilha. 2. Cantareljar.

trilhier, a n. Persona que fa de trilhas.

trilingüe, a adj. e n. Que parla tres lengas: *Una secretària trilingüa*. ♦ adj. Escrich en tres lengas: *Una poesia trilingüa*.

trilingüisme n.m. Fach de parlar, de practicar tres lengas.

trilinear(i), a (-ària) adj. De tres linhas.

trilion n.m. Un milion de bilions, es à dire 10^{18} .

trilit, a adj. e n.m. (arquit. e arqueol.) Si di d'una contruccion dins la quala una pèira orizontala repaua sobre doi autri verticali.

trilitèr, a adj. Si di d'un mòt compauat de tres letras. Sin.: **triliteral**.

triliteral, a adj. Trilitèr.

triliteralisme n.m. Fenomène de la contruccion e de l'usatge de mòts de tres letras.

triliterau, ala adj. Triliteral.

trilobat, ada adj. Qu'a tres lòbes, qu'es en forma de treule. Var.: **trilobulat**.

trilòbe n.m. (arquit.) Motieu ornamental en forma de treule. Sin.: **treule**.

trilobit n.m. *Trilobits*: Classa d'artropòdes marins fossiles de l'èra primària, que lo sieu còrs èra en tres partidas.

trilobulat, ada adj. Trilobat.

trilocular(i), a (-ària) adj. (bot.) Partit en tres lòtjas.

trilogia n.f. 1. Seria de tres òbras que lu sieus subjèctes son ligats. 2. (liter.) En cò dei Grècs, ensèm de tres tragèdias que devia presentar cadun dei concurrents dins lu concors dramatics.

trilogic, a adj. De la trilogia.

trimar vi. (fam.) Trabalhar dur; si donar de pena: *Ai trimat per mi faire una situacion*.

trimaran n.m. Velier que comprèn tres còcas parallèli.

trimèr, a adj. (bot.) Que presenta una simetria axiala d'òrdre 3.

trimestral, a adj. Que revèn cada tres mes.

trimestralament adv. Per trimèstre; cada tres mes.

trimèstre n.m. 1. Espaci de tres mes. 2. Soma pagada ò reçaupada à la fin d'aquesto periòde. 3. Caduna dei tres partidas de l'annada dins l'escòla francesa.

trimetal n.m. Ensèm metallic monoblòc ò aliatges diferents qu'aderisson un à l'autre.

trimetilamina n.f. Gas qu'a per formule C_3H_9N , que si liquefica à $2^\circ C$.

trimetilbenzène n.m. Compauat organic aromatic de formula C_9H_{12} .

trimetilcarbinòl n.m. Alcòl butilic terciari.

trimetilène n.m. (chimie) Radical bivalent $(CH_2)_3$.

trimètre n.m. 1. Vèrs grèc ò latin compauat de tres mètres. 2. Vèrs francès marcat de tres accents principals.

trimòrfe, a adj. Que si pòu cristallisar sota tres formas diferenti.

trimorfisme n.m. Caractèr d'una substança que si pòu cristallisar sota tres formas diferenti.

trimotor adj. e n.m. Si di d'un avion qu'a tres motors.

trin, a adj. Qu'es triple, en parlant de Dieu considerat dins lo mistèri de la Trinitat.

trincabala n.f. Tricabala.

trincabalar vt. Tricabalar.

trincaire, airitz n. Persona que li agrada trincar, beure.

trincar vt. (*trinqu*) 1. Picar leugierament lo sieu gòt còntre aqueu de quau'un denant de beure. 2. (fam.) Subir un dam.

trinchon n.m. Moissin d'amploa.

trinervat, ada add. (bot.) Qu'a tres nervaduras.

trinitari, ària adj. Relatiu à la Trinitat. ♦ n. Religiós de l'òrdre de la Santa-Trinitat, fondat en lo 1198 per salvar lu cristians presoniers dei Barbarescs.

trinitat n.f. 1. (M'una majuscula) Dins la religion cristiana, designacion de Dieu en tres personas (Paire, Enfant e Sant-Esperit) distinti, egali e consubstanciali en una natura soleta e indivisibla; fèsta que commemòra aquesto mistèri, lo promier dimènegue après Pandecosta.

trinitrina n.f. Solucion à 1 dau 100 de nitroglicerina, emplegada dins la crisi d'angina dau pièch.

trinitrobenzène n.m. Compauat organic explosiu mai potent que lo T.N.T.

trinitrofenòl n.m. Acide picric.

trinitrotoluène n.m. Solide cristallizat produch per per nitracion dau toluène, que constituísse un explosiu particulierament potent, sonat tolita. Abrev.: **T.N.T.**

trinòmi n.m. Polinòmi format de tres tèrmes.

trinquet n.m. (mar.) Aubre qu'es lo mai en avant d'una nau.

trinquet n.m. (espòrts) Sala dont si juèga à la pelòta basca.

trinqueta n.f. (mar.) Vela d'avant triangularia.

trinquiera n.f. Socatge dei ases ròses e negres.

trio n.m. (mòt it.) ['trio] 1. Composicion musicala escricha per tres partidas vocali ò instrumentali. 2. Formacion compauada de tres musicians. 3. Segonda partida d'una dança, escricha sus un tema diferent de la promiera partida. 4. Grope de tres personas. 5. Laminador non reversible de tres cilindres.

triòde n.m. (electron.) Tube electronic mé tres electròdes (anòde, grasilha de contraròtle, catòde).

triòl n.m. Trialcòl.

triolet n.m. 1. Poema de forma fixa de vuèch vèrs, compauat sus doi rimas e dau quau tres vèrs (lo promier, lo quart e lo seten) son identics.

triolisme n.m. Practica sexuala qu'implica tres partenaris.

trionfal, a adj. 1. Que constituísse una granda capitada: *Un succès trionfal*. 2. Que si fa embé esclat: *Un acuèlh trionfal*. 3. (Antiqu. rom.) Relatiu au trionfe. Var.: **trionfau**.

trionfalament adv. D'un biais trionfal.

trionfalisme n.m. Actituda de confiança absoluta ò excessiva dins la capitada.

trionfalista adj. e n. Que manifestà de trionfalisme.

trionfant, a adj. 1. Que trionfa. 2. Que marca lo gaug e la fiertat: *Una ària trionfanta*.

trionfar vi. 1. Obtenir una victòria, un succès. Manifestar lo sieu gaug, la sieu fiertat d'aver obtengut un succès. 3. (Antiqu.) Reçaupre li onors dau trionfe. ♦ vt. ind. (de) Obtenir un avantatge, l'emportar sobre: *Trionfar d'un adversari*.

trionfator, tritz adj. e n. Si di d'una persona que trionfa, qu'a trionfat.

trionfau, ala adj. Trionfal.

trionfe n.m. 1. Grand succès, victòria esclatanta. 2. (Antiqu. rom.) Onors excepcionals autrejats à un general victoriós. ◇ *Portar quauqu'un en trionfe*: Lo portar à braç d'òmes per li faire onor.

triongulin n.m. Larva de diferenti familhas de coleoptèrs.

trionix n.m. Tartuga carnivòra dei cors d'aiga dei regions caudi, que fa fins à 70 cm de lòng.

trioxide n.m. Oxide que la sieu formula compoarta tres atòmes d'oxigène: CO_3 , CrO_3 , SO_3 .

tripa n.f. 1. Budeu d'un animau de maselaria. 2. Partida interiora d'un cigarro. 3. (fam., sovent au pl.) Cen que li a de mai profund, de mai intime dins una persona, en parlant dei sentiments: *Cantar m'ai sieu tripas*. ♦ Plat constituït per l'estòmegue e li entralhas d'animaus de maselaria.

tripala adj. Qu'a tres palas: *Una elicha tripala*.

tripalha n.f. Amolonament de tripas, d'intestins.

tripalmitat n.m. *Tripalmitat de gliceròl*: Tripalmitina.

tripalmitina n.f. Trigliceride derivat de l'esterificacion de l'acide palmitic m'au gliceròl. Sin.: **tripalmitat de gliceròl**.

tripanosòma n.m. Organisme parasit que transmèton li sangsugas e divers insèctes, e que dona de malautias sonadi *tripanosomiasis*.

tripanosomiasi n.f. Nom de divers malautias que d'insèctes ò li sangsugas transmèron. ◇ (espec.) Malautia finda sonada *malautia dau soam*, que la mosca tse-tse transmete à l'èstre uman.

tripard adj. e n.m. Varietat d'olivier.

triparda adj. e n.f. Varietat d'oliva.

triparia n.f. 1. Luèc dont si vèndon de tripas, de tombadas. 2. Comèrci dau negociant de tripas e de tombadas. 3. Tripas e tombadas que lo tripier vende.

triparticion n.f. Accion de dividir una quantitat en tres partidas egalas.

tripartisme n.m. Coalicion governamentala formada de tres partits politics.

tripartit, ida adj. 1. Partit en tres. 2. Constituït en associant tres partits: *Un gorrèrn tripartit*. 3. Realisat entre tres partenaris: *Un acòrdi tripartit*.

tripeptide n.m. Molecule constituïda de tres residús d'acide aminat ligats per una ligason peptidica.

tripeta n.f. (fam.) Ventre redon.

tripier, a n. Budelier.

triplaça adj. Qu'a tres plaças.

triplament n.m. Accion, fach de triplar; aumentacion fins au triple.

triplament adv. Tres còup parier.

triplan n.m. Avion

triplar vt. 1. Multiplicar per tres. 2. Faire per lo tèrç còup. ♦ vi. 1. Devenir triple. 2. Refaire la mema caua per lo tèrç còup.

triplat n.m. 1. Triple succès (especialament en espòrt). 2. Ensèm de tres elements pilhats dins un òrdre determinat. 3. (arquít.) Ensèm de tres duberturas gropadi. 4. (mat.) Sistema de tres elements d'un ensemble pilhats dins un òrdre determinat.

triplats, adas n. pl. Grope de tres enfants naissuts d'una mema jacilha.

triple, a adj. 1. Que compoarta tres elements identics ò analògues. 2. Tres còups mai grand qu'una altra caua. 3. (quím.) *Ponch triple*: Ponch que, sus un diagrama de fasas, representa l'equilibri dei tres fasas d'un meme còrs. ◇ *Ligason tripla*: Ligason quimica (notada $\equiv$) entre doi atòmes, assegurada per tres pareus d'electrons.

triple adv. En quantitat, en nombre triple. ♦ n.m. 1. Valor, quantitat tripla: *Nòu es lo triple de tres*. 2. (espòrts) *Lo triple*: Especialitat dau triple saut, espòrta d'atletisme que consistisse en un encadenament de tres sauts en longuessa.

tripleta n.f. 1. Equipa de tres jugaures, à petanca. 2. Bicicleta mé tres sèlas, tres guidons e tres pedaliers, facha per tres ciclistas.

triplèx n.m. (nom depauat) Vèire fulhetat de seguretat.

triplèx n.m. Apartament sus tres niveus.

triplificacion n.f. Fach de recopiar un segond còup un acte oficial ò notariat, de crear un tèrç exemplari.

triplicar vt. (*tripliqui*) Recopiar un segond còup un acte oficial ò notariat, crear un tèrç exemplari.

triplicitat n.f. Caractèr de cen qu'es triple.

triplita n.f. Fosfat de manganèsi e de fèrre, que si rescoantra dins lu granits de Lemosin.

triploblastic, a adj. (biol.) Si di dei espècias animalas que lo sieu embrion presenta tres fulhets: ectoblast, endoblast e mesoblast.

triploïde, a adj. e n. (biol.) Si di dei organismes que que li sieu cellulas an tres lòts cromosomics en plaça de doi, coma aqueli de l'albumen dei granas.

triploïdia n.f. (biol.) Caractèr dei organes triploïdes.

tripòde, a adj. Qu'a tres pens. ◇ (mar.) *Aubre tripòde*: Aubre metallic mé tres pens.

tripodia n.f. Vèrs grèc ò latin compauat de tres pens.

trípol n.m. Diatomita.

tripolitan, a adj. e n. De Trípol.

tripon n.m. Plat d'Auvèrnhe e d'Avairon compauats de tripas e de pens de fea.

triportaire n.m. Cicle mé tres ròdas, doi à l'avant, una à l'arrier, provedit d'una caissa per transportar de mèrç.

triptic n.m. 1. À l'Atge Mejan sobretot, òbra pintada ò esculptada en tres paneus, que lu doi exteriors si replègon sobre aqueu dau mitan. 2. Òbra literària,

musicala, plastica, compauada de tres partidas, de tres scenas.

triquètra n.f. 1. (Antiqu.) Recampament de tres cuèissas m'ai sieu cambas e ai sieus pens que si tròva sovent sus li medalhas antiqui. 2. (arald.) Mòble que representa un ensemble de tres cambas estacadi per l'aut dei cuèissas.

triquiasis n.m. Inflexion dei cilhs vèrs l'uèlh.

triquina n.f. Vèrp nematòde parasite dei mamifèrs, que viu adulte dins l'intestin dau sieu òste e à l'estat larvari dins l'espessor dei muscles.

triquinat, ada adj. Se di d'un organe envaït per li larvas de triquina. Var.: **triquinós**.

triquinellòsi n.f. Triquinòsi.

triquinós, oa adj. Triquinat.

triquinòsi n.f. Malautia deuguda à de parasites, li triquinas, que son tansmés à l'òme per de carn cruda ò pas pron cuècha, generalament de cavau ò de singlar. Sin.: **triquinellòsi**.

triquita n.f. Fibra minerala monocristallina que possedisce de proprietats mecaniqui excepcionali.

triradiat, ada adj. (anat.) Que compoarta tres expansions distinti.

trirectangle, a adj. Qu'a tres anges drechs.

trirema n.f. Triera.

tris, issa adj. Trissat. ◆ n.m. Trissum.

trisekar vt. [trisek'ka] (*triséqui*) (bot.) Partatjar en tres.

triseccion n.f. [trisek'sjun] (mat.) Partiment en tres partidas egali. ◇ *Problema de la triseccion de l'angle*: Construccion à la règla e au compàs d'un angle qu'a per mesura lo tèrç d'aquela d'un angle donat.

triseccion, tritz adj. [trisek'tor] Qui dividisse en tres partidas, que realisa la triseccion: *Corba triseccitritz*. ◆ n.m. *Trisecteur d'un angle*: Instrument pròpri à partatjar un angle en tres partidi egali. ◆ n.f. Corba que permete d'efectuar la triseccion de l'angle au mejan de la règla e dau compàs. ◇ *Triseccitritz d'un trièdre*: Ensemble dei ponchs equidistants dei tres façs d'un trièdre.

trisepal(e), a adj. [trise'pal(e)] (bot.) Que lo calici a tres sepales.

trisetmanier, a adj. [trise'ma'nje] Que pareisse cada tres setmanas.

trisillabe, a adj. e n.m. [trisi'labe] Qu'a tres sillabas.

trisillabic, a adj. [trisola'bik] Qu'apartèn à un trisillabe.

trisme n.m. Constriccion dei maisselas deuguda à la contractura dei muscles mastegaires.

trisomia [trisu'mia] n.f. (biol.) Anomalia caracterisada per la presença d'un cromosòma de tròup dins un pareu. ◇ *Trisomia 21*: Mongolisme.

trisomic, a [trisu'mik] adj. e n. Que sofrisse de trisomia; mongolian.

trisquela n.f. Motiu decoratiu celtic fach de tres cambas recorbadis qu'evòcon un movement giratòri à l'entorn d'un centre.

trissable, a adj. Que pòu sètè trissat. Sin.: **triturable**.

trissador, airitz adj. e n. Que trissa. Sin.: **pilador, peston, moledor, trisson**.

trissaire, airitz n. Que trissa.

trissar vt. Brigonear, triturar.

trissar vt. 1. Rompre à pichins tròç, esbrigar, triturar.

2. Si garçar ironicament d'una institucion, de quauqu'un. **trissatge** n.m. 1. Trituracion. 2. Fach de trissar, de si garçar.

trisson n.m. Trissador.

trissum n.m. Ensèm de cauas trissadi.

tristament adv. 1. Embé tristessa. 2. Per de cauas marridi, malonèsti: *Es tristament celèbre!*

tristàs, assa adj. Foaça triste.

triste, a adj. 1. Que sente de cruci, de lanha: *Aquesta nòva l'a rendut triste*. Contr.: **content, gai**. 2. Mespresable, vil: *Un triste personatge*. 3. Qu'evòca lo chacrin, la lanha: *Una ària trista*. 4. *Que fa de pena*: *Una trista nòva*. 5. Escur, sensa esclat: *Una color trista*. 6. Que la sieu mediocritat, la sieu marrida qualitat a quauqua ren de mespresable: *Una trista reputacion*. 7. *Aver trista mina, trista figura*: Aver marrida mina. ◇ *Faire trista mina*: Semblar maucontent.

tristes(s)a n.f. Estat natural ò accidental de chacrin, de malinconia; caractèr d'una caua trista. Sin.: **tristum**.

tristic, a adj. Si di d'una insercion verticala alternada dei fuèlhas sus tres rengs separats de 120° cadun sus loa circonferença dau pen.

tristum n.m. Tristessa.

tristitutit, ida adj. Si di d'un compauat quimic qu'a subit una substitucion tres còups repetit.

trisulfur(e) n.m. Sulfure que contèn tres atòmes de sofre.

triteïsme n.m. Credença en tres principis divins que fòrmon una triada.

triterapia n.f. Terapia associant tres moleculas messa au ponch per curar lo sida.

triti n.m. Isotòpe radioactiu de l'idrogène, de nombre de massa 3.

tritical n.m. (agric.) Ibride de blat e de sègala.

triton n.m. 1. Anfibià de la coa aplatida lateralament, que viu dins lu estanhs e mesura de 10 à 20 cm de lòng (Sotaclasse dei urodèles). 2. Mollusc gastropòde marin, que la sieu gruèlha pòu mesurar fins à 30 cm de lòng. 3. (mit. gr.) Divinitat marina que descende dau dieu Triton, representada m'un còrs d'òme barbut una coa de peis, e que tira lo carri dei dieus de la Mar.

triton n.m. (mús.) Interval armonic ò melodic de tres tons: Sin.: **quarta aumentada**.

triton n.m. (fis.) Nucleu dau triti.

tritonian, a adj. (geol.) Si di de terrens que contènon de rèstas d'animaus marins.

trituberculat, ada adj. (zool.) Qu'a tres tubercules en triangle, coma d'uni dents de mamifèrs.

triturable, a adj. Que pòu èstre triturat. Sin.: **trissable**.

trituracion n.f. Accion de triturar. Sin.: **trissatge**.

triturador n.m. Trissador.
triturar vt. 1. Redurre en partidas foarça pichini. Sin.: **trissar**. 2. Manejar en torcent dins toi lu sens: *Triturar lo sieu mocador*. 3. Sotametre à d'operacions complèxes que desfórmon, altèron, desnáturon: *Triturar un tèxto*.

triumvir n.m. (Antiqu. rom.) membre d'un collègi de tres magistrats.

triumviral, a adj. Qu'apartèn ai triumvirs. Var.: **triumvirau**.

triumvirat n.m. 1. Foncion de triumvir; durada d'aquesta foncion. 2. Associacion de tres òmes qu'exercisson un poder, una influença.

triumvirau, ala adj. Triumviral.

trivalent, a adj. 1. (log.) Si di d'una logica qu'emplega tres valors de veritat (En mai dau vèr e dau faus, la tèrça pòu èstre lo probable, l'indeterminat, etc.). 2. (quim.) Que possedisce la valença 3.

trivalve, a adj. (didact.) Que compoarta tres valvas.

trivela n.m. Veruna per lo baosc. ◇ *Trivela culherada*: Veruna plata m'una poncha de centratge.

trivi n.m. Corresponde à tres dei sèt arts liberals de l'ensenhament medieval, que recampa la gramàtica, la retorica e la dialectica.

trivial, a adj. 1. Vulgari, grossier. 2. D'una evidença banala e sena interès. 3. (mat.) Evident: Una solucion triviala. Var.: **triviau**.

trivialament adv. D'un biais trivial.

trivialisar (-izar) vt. Rendre trivial.

trivialitat n.f. Caractèr de cen qu'es trivial; pensada ò expression triviala.

triviau, ala adj. Trivial.

tròba n.f. 1. Descobèrta uroa. 2. Figura, invencion poetica dei trobadors.

trobable, a adj. Trovable.

trobador, airtz n. Trobaire, trobairitz. (La règla medievals, inspirada dei declinasons dau latin, emplegava *trobaire* coma subjècte e *trobador* coma complement). ◆ adj. m. Si di d'una mòda que s'es manifestada dins li letras e lu arts en França sota la Restauracion, caracterisada per una liura evocacion de l'Atge Mejan e de l'estile gotic.

trobaire, airtz n. 1. Poeta poetessa de lenga d'òc, à l'Atge Mejan. 2. Poeta liric de lenga d'oïl, ai s. XIIⁿ e XIIIⁿ (per èstre clar, si di finda trobaire de lenga d'oïl). 3. Inventor.

trobar vt. (*tròbi*) Trovar.

tròc n.m. 1. Escambi dirècte d'un objècte còtra un autre. 2. Sistema economic que non emplega la moneda.

tròç n.m. 1. Partida d'un tot, d'una matèria, d'un aliment, d'un còrs: *Un tròç de pan*. Sin.: **morseu**. ◇ *Tròç de ben*: Tèrra, propietat. ◇ *À tròç*: Una partida après l'autra. 2. Fragment d'una òbra escricha: *Un recuèlh de tròç causits*. 3. Òbra musicala pilhada à despart; fragment d'òbra musicala: *Un tròç de Maurís*.

tròca n.f. Mollusc de la gruèlha conica, que lu exemplaris de granda talha de l'ocean Indian son emplegats per la sieu nacra (Família dei gastropòdes).

troça n.f. 1. Estug, eventualament mé de compartiments, per li metre d'aisinas ò d'instruments que s'emplégon sovent. 2. Estug per li saetas. 3. (min.) Basa de cuvelatge. 4. (mar.) Dròssa. ◆ pl. Cauças bofanti que portàvon lu pages. ◇ (fig.) *Èstre ai troças de quauqu'un*: Lo persegre. ◇ *Aver quauqu'un ai troças*: Èstre perseguit.

troçaïc, a adj. (liter.) Si di dau ritme ò dau vèrs dont lo pen fonamental es lo troqueu.

trocaire, airtz n. Que fa de tròc. Sin.: **barataire**.

trocantèr n.m. (anat.) Caduna dei tuberositats arredonidi que presenta lo femur à l'union m'au còrs, lo grand *trocantèr* e lo *pichin trocantèr*, ò *trocantín*.

trocantín n.m. (anat.) Pichin trocantèr.

trocar vt. (*tròqui*) 1. Escambiar un objècte, una mèrç, en faguent de tròc. Sin.: **baratar**. 2. Escambiar: *Troquerii volontiers la miu situacion còtra la sieua*.

troçar vt. 1. Replegat, auçar un vestit per l'empachar de fretar. ◇ *Troçar una volalha*: L'alestir en estacant lu sieus membres e lo sieu coal còtra lo coal.

troçat, ada adj. *Ben troçat*: Ben fach, alestit coma si deu.

troçatge n.m. 1. Accion de troçar una volalha. 2. (tecn.) Execucion de mòtles ò dei pèças de revolucion en fondaria.

troçacao n.m. Tròç de cuer redond que, dins l'arnescament d'unc avau, passa sota lo tronçon de la coa.

trocejable, a adj. Que pòu èstre trocejat.

trocejament n.m. Accion de trocejar.

trocejar vt. Talhar à tròç: *Trocejar un patrimòni*.

trocet n.m. Pichin tròç. Sin.: **morselon**.

troceu n.m. 1. Linge, vestits que si dónon à una filha que si marida ò que vòu intrar en religion. 2. Lo tot dei afaires qu'un enfant empoarta en internat, en colonia de vacanças, etc. 3. (metall.) Metòde emplegat en fondaria per executar de mòtles ò de nucleus de pèças de revolucion.

trocha n.f. Peis vesin dau saumon, carnassier, de la carn fina e preada: «*Item avem donat al capitane de los Bohem doas liuras de trochas cequas*», Rocabilhiera, 1538. Sin.: **truita, truta**.

trocha n.f. Meleta ai èrbas. Var.: **trochada**.

trocha n.f. Tròç tendre de carn (bòu, anheu, poarc) que si tròva en dessota dei vertèbras lombari.

trochada n.f. Meleta.

trocilhon n.m. Pichin tròç.

troclea n.f. (anat.) Susfàcia articulària en forma de carela, sus la quala l'oàs adjacent pòu pivotar: *Traoclea umerala*.

trocLEAR (i), a (-ària) adj. De la troclea.

trocoïdal, a adj. Usinatge trocoïdal: Que permete de faire de caneladuras de grandi dimensions. Var.: **trocoïdau**.

trocoïdau, ala adj. Trocoïdal.

trocoïda n.f. Courbe obtenguda en traçant le movement descrich per un ponch ligat à un disc que rotla sur una drecha.

trofeu n.m. 1. Objècte, marca que testimònia d'una victòria au cors d'una espròva, sobretot esportiva. 2. Pertida d'un animau tuat à la caça (còrna, defensa, tèsta entiera naturalisada). 3. (Antiqu.) Armadura d'un enemic batut qu'èra quilhada coma un aubre; mounment commemoratiu d'una victòria: *Lo Trofeu d'Auguste*.

trofic, a adj. (biol.) Qu'es relatiu à la nutricion d'un individú, d'un teissut vivent.

trofallaxia n.f. Mòde de fransferiment de noiridura d'un individú à d'autres, que practíon divers insèctes.

trofoblast n.m. (embriol.) Jaça periferica qu'a una foncion noirissiera à l'entorn dei blastomèrs, e que constituísse ulteriorament la jaça superficiala de la placenta.

trofoblastic, a adj. Relatiu au trofoblast.

troglobi, òbia adj. Que viu unicament dins de baumas.

troglodita n. 1. Persona qu'abita dins una bauma ò una abitacion cavada dins la ròca. 2. Passeron insectivòre, que fa lo nido dins lu traucs dei barris e dei aubres, dins lu bartàs (Lòng de 10 cm, familha dei parides).

trogloditic, a adj. Relatiu ai trogloditas: *Una abitacion trogloditica*.

trogloditisme n.m. Mòde d'existença dei trogloditas.

trogonide n.m. (zool.) *Trogonides*: Familha de passerons que comprèn lo quetzal.

troian, a adj. e n. 1. De Tròia. 2. De Tròias. 3. *Asteroïde troian ò planeta troiana*: Pichina planeta de meme periòde de revolucion que Jupitèr e que forma ensèm l'eu e la Soleu un triangle sensiblement eqüilateral.

troïca n.f. En Rússia, grope de tres cavaus atelat de front; ensèm dei tres cavaus e dau veïcule.

troïlita (min.) Sulfure natural de fèrre FeS, exagonal, present dins li meteoritas.

tromba n.f. Colomna d'aiga ò de neblas, qu'un vent violent desplaça en revolum. ◇ Gròssa raissa, pluèia foça violenta.

tròmba n.f. Trompa.

trombangeïti n.f. Inflamacion arteriala.

trombarteriti n.f. Trombòsi combinada mé l'inflamacion.

trombastenia n.f. Insufisença qualitativa dei trombocits.

trombe n.m. Produch final de la coagulacion sanguina, per l'agregation plaquetària e l'activacion dau sistema de coagulacion umorala.

trombeta n.f. Trompeta.

trombeteire, airtiz n. Trompetaire.

trombetar vt. e vi. Trompetar.

trombetear (*trombetei*) vi. Trompetear.

trombetier n.m. Bovet. Sin.: **sublaire, piva**.

trombidion n.m. Pichin acaríen roge de 1 mm de lòng, que la sieu larva ponhe l'òme e lu vertebratsdau sang caud.

trombidiòsi n.f. (med.) Fenomènes (rojors, prurit, etc.) que lo trombidion provòca quora ponhe l'òme.

trombina n.f. Enzima que fa coagular lo sang.

trombina n.f. (pop.) Cara, vis.

trombinoscòpi n.m. (fam.) Document que contèn lo retrach dei membres d'una assemblada, d'un comitat, dei emplegats d'una societat, d'una empresa, etc.

tromblon n.m. Fusiú cort dau canon en totairòu, que s'emplegava sobretot au s. XIIIe. 2. Cilindre vuèi que s'adapta à l'extremitat dau canon d'un fusiú per lançar de granadas ò de fusadas.

trombocit n.m. Plaqueta sanguina. Sin.: **ematoblast**. d'una artèria, o dependenta d'aquela inflamacion.

trombocitemia n.f. Aumentacion del nombre dels trombocits.

tromboelastografe n.m. Instrument per faire una tromboelastografia.

tromboelastografia n.f. Metòde per determinar lo temps de coagulacion dau sang e li qualitats d'elasticitat dau sang.

tromboelastograma n.m. Corba fotografica obtenguda m'un tromboelastografe pendent la coagulacion dau sang.

tromboembolia n.f. Oclusion completa d'un vaisseau sanguin per un grumeu de sang.

tromboflebiti n.f. Flebiti acompanhada de trombòsi.

trombogène, a adj. Que fa coagular.

trombolisi n.f. Destrucion d'un grumeu de sang.

trombon n.m. (mús.) Trombone.

trombone n.m. 1. (mús.) Instrument de musica Var.: **trombon**. 2. Estaca en forma de trombone, per tenir ensèm de fuèlhs de papier, etc.

trombonista n. Musician que soana lo trombone.

trombopatia n.f. Tèrme generic per designar toti li alteracions de la produccion ò de la foncion dei plaquetas dau sang.

trombopenia n.f. Diminucion dau nombre dei plaquetas dins lo sang.

trombòsi n.f. Formacion d'un grumeu de sang dins un vaisseau.

trombotic, a adj. Relatiu à una trombòsi.

trompa n.f. 1. Instrument de musica à vent, de coire, à l'origina de la trompeta e dau còrn de caça. 2. Aparelh d'alarma di promieri automobilas. 3. Còrna de pastre. 4. Tota partida bucala ò nasala alongada en tube, coma per lu elefants, lu parpalhons, etc. 5. (arquít.) Pichina vòuta que forma un supoart sota un obratge quau que sigue en sobrespomb e que permete un cambiamet de plan à-n-aqueu nivèu de la construccion. 6. *Trompa à ària, à mercuri*: Aparelh que sièrve à faire lo vuèi. 7. (anta.) Tropa d'Eustaqui: Canal de comunicacion per l'ària dau defoara, entre la faringe e l'aureilha mejana. ◇ *Trompa de Fallòpe ò trompa uterina*: Conduch par que fa comunicar lu ovaris mé l'utèrus dins lo còrs de la fema e aqueu dei femèlas dei maimfèrs.

trompa-la-moart n. inv. Persona qu'a escapat à la moart coma per miracle.

trompar vt. Enganar.

tromparia n.f. Engana.

trompe-l'œil n.m. inv. Genre pictural qu'en emplegant li tecnicas dau clarescur e de la perspectiva crea l'illusion optica d'èstre en presença d'objèctes vertadiers. Sin.: **engana-l'uèlh**.

trompeta n.f. (mús.) 1. Instrument de musica à ària, constituït d'un tube cilindric replegat que s'acaba m'un pabalhon e qu'es proveït de pistons. 2. (autom.) Caduna dei partidas dua poant arrier d'un veïcule dei axes rígides, situats de cada costat dau diferencial e que contèn lu aubres de ròda. 3. Becassa de mar (peis). 4. *Trompeta cendroa*: Fonge (*Cantharellus cinereus*).

trompeta n. Trompetaire.

trompetada n.m. Còup de trompeta.

trompeta de la mòrt ò **trompeta dei moarts** n.f. Mena de fonge. Sin.: **craterèla**.

trompetaire, airitz n. 1. Persona que fa de trompeta. Sin.: **trompetista**. 2. Cridaire public.

trompetar vi. Faire de trompeta. ♦ vt. Cridar publicament.

trompetear vt. (*trompetei*) vi. Trompetejar.

trompetejaire, airitz n. Trompetejaire.

trompetejar vi. Trompetar. Var.: **trompetear**.

trompetista n. Persona que fa de trompeta. Sin.: **trompetaire**.

trompilh n.m. 1. Trompeta pichona. 2. Trompeta de rusca.

trompilhar vi. Bronzinar coma una gavàudola.

trompilhon n.m. Trompeta pichona de rusca.

tron n.m. Tròn.

tròn n.m. 1. Bosin de la saeta, es à dire de la descarga electrica que l'ulhauç n'es la manifestacion luminoà. Var.: **tron**.

tronada n.f. Còup de tròn.

tronant, a adj. Qu'emete un son potent coma aqueu dau tròn.

tronar v. impers. (*trona* ò *tròna*) Faire de bosin, en parlant dau tròn. ♦ vi. Produire un bosin analògue à-naqueu dau tròn.

tronar vi. (*tròni*) 1. Ocupar la plaça d'onor embé solemnitat: *Lo mèstre de maion tronava dins lo sieu cadieràs*. 2. Èstre particulierament mes en valor, atirar lu regards: *Un vièlh vas chinés tronava sus lo taulier dau salon*.

tronc n.m. 1. Camba d'aubre. Sin.: **fust**. 2. Còrs de l'òme entre lo cap e li cambas. 3. Boita clavada, dins una glèia, sota l'estàtua d'un sant, m'una fenda per laisser passar d'ofèrtas en moneda. 4. (anat.) *Tronc collector*: Canal que collècta la linfa. 5. (geom.) *Tronc de còne* (ò de la piramide): Solide entre la basa dau còne (ò de la piramide) e una seccion plana parallèla à la basa. ♦ *Tronc de prisma*: Solide delimitat per una susfàcia prismatica e doi plans non parallèls que tàlhon toti li generatriz.

tronca n.f. Pèça de boasc que li sieu doi seccions transversali son parallèli.

troncacion n.f. (ling.) Fach d'abreviar un mòt per supression d'una sillaba ò de divèrsi sillabas à l'iniciala ò, mai sovent, à la finala.

troncadura n.f. 1. Accion de troncar; estat de cen qu'es troncat. 2. (miner.) Remplaçament d'un som ò d'una aresta per una faceta, dins un cristal.

troncar vt. (*tronqui*) Levar una partida importanta de: *Troncar un tèxto*.

troncat, ada adj. Que li manca una partida, de partidas: *Un tèxto troncat*. ♦ *Colomna troncada*: Que li manca la partida superiora.

troncha n.f. (pop.) Tèsta umana. Sin.: **clòsca, cogorda**.

tronçon n.m. 1. Tròç talhat ò rot d'un objècte mai lònge que larg. 2. Partida d'un tot: *Un tronçon d'autorota*.

tronçonadoira n.f. Sèrra circulara que sièrve à tronçonar; sèrra à cadena, qu'emplègon lu boscatiers e lu rebrondaires. Sin.: **caputaire**.

tronçonar vt. Talhar en tronçons.

tronconic, a adj. En forma de tronc de còne.

troncular(i), a (-ària) adj. Relatiu à un tronc nerviós ò vasculari: *Anestesia tronculària*.

tròne n.m. 1. Sèti de ceremònia dei sobeirans e dei dignitaris ecclesiastics. 2. (lit.) Potença sobeirana: *Aspirar au tròne*. 3. (fam.) Sèti dau comun: *Èstre sus lo tròne*. ♦ pl. (relig.) Un dei nòus còrs dei àngels.

tronquillon n.m. (bot.) Pen, tronçon.

tropa n.f. 1. Gropament de militaris. ♦ Lo tot dei militaris que non son oficiers ni sotoficiers. ♦ *Òme de tropa*: Òme dau reng. 2. Grope de personas, d'animaus. Sin.: **clica**. 3. Grope de comedians, d'artistas que travàlhon ensèm. Sin.: **chorma**. 4. Ensèm de divèrsi patrolhas d'escots.

tròpa n.f. (ret.) Tota figura dins la quala s'emplègon lu mòts m'un sens diferent dau sieu sens abitual (metafòra, metonimia).

tropelada n.f. Grand nombre de personas.

tropelar vi. Serrar, talhar grossierament.

tropelièra n.f. Sèrra m'una lama lònge per abatre d'aubre, de bilhas de boasc.

tropeolina n.f. (quim.) Nom generic de colorants azoïcs.

tropeu n.m. 1. Grope d'animaus d'una mema espècia domestica ò de romiaires sauvatges que vívon ensèm. 2. Grope d'animaus domestics presents sus una esplecha agricòla ò qu'una persona (ò una equipa de persona) n'a la garda. 3. Multituda, fola considerada dins lo sieu comportament collectiu, impersonal, passiu. 4. (lit.) Lo tot dei personas plaçadi sota la direccion d'un pastor espiritual.

tropial n.m. Passeron d'Amèrica, boan cantaire que viu en gropes dins li forèsts (Família dei icteridats). Var.: **tropiau**.

tropiau n.m. Tropial.

tropic, a adj. *Annada tropica*: Temps que separa doi passatge dau Soleu au ponch vertical.

tropic n.m. Cadun dei doi parallèls dau glòbe terrèstre, de latituda 23° 26' N. e S., au lònge dei quaus lo

Soleu passa au zenit à cadun dei solsticis. ♦ pl. La zòna intertropicala.

tropical, a adj. Relatiu ai regions vesini ai tropics. ◇ *Regions tropicali* ò *intertropicali*: Regions situadi entre lu tropics. Var.: **tropicau**.

tropicalisacion (-izacion) n.f. 1. (tecn.) preparacion d'un materiau per lo rendre practicament insensible à l'accion dau clima tropical e, en particular, ai mofas e à la corrosion. 2. (metall.) Tractament de passivacion per pèças en acier prealablament zingadi ò cadmiadi. 3. (ecol.) Evolucion biologica dei aigas correnti que de regets d'aiga cauda industrialia rescàufon.

tropicalisar (-izar) vt. (tecn., metall.) Faire subir la tropicalisacion à.

tropicau, ala adj. Tropical.

tropier n. (fam.) Militari. ♦ adj. masc. *Comic tropier*: Cantaire en costume de militari, que lo sieu repertòri èra basat sobre la vida de casèrna; genre comic d'aqueu repertòri.

tropisme n.m. (biol.) Creissença orientada dins l'espaci, dins lu vegetaus e lu animaus fixats, sota l'influença d'una excitacion exteriora (fototropisme, geotropisme, etc.).

tropomètre n.m. 1. (med.) Aparelh destinat à mesurar l'angle de torsion de l'umèrus e dau femur. 2. (med.) Aparelh destinat à mesurar lu angles de rotacion de l'uèlh. 3. (mar.) Cronomètre de precision qu'èra emplegat per mesurar la longituda à bòrd d'una nau.

troponina n.f. Complèxe proteïc que juèga un ròtle dans la regulacion de la contraccion musculària en foncion de la concentracion en calci intracelulari, format de tres proteïnas: la troponina C que fixa lo calci, la troponina T presenta dins lo muscle cardiac e dins lu muscles estriats, e la troponina Ic qu'empacha la contraccion dei fibras musculari en l'absença de calci.

troposfèra n.f. Jaça de l'atmosfèra mai vesina de la Tèrra, que la sieu espessor aumenta dau pòle (6 km) à l'equator (17 km).

troqueu n.m. (liter.) Pen de la metrica grèga ò latina, format d'una sillaba lòngra e d'una sillaba brèva.

trosquilh n.m. Partida posteriora d'una sèla. Sin.: **trossaquin**.

troquilidat n.m. *Troquilidats*: Família d'auceus coma lo colibrí.

troquitàr n.m. (anat.) Gròssa tuberositat de l'extremitat superiora de l'umèrus.

trosequin n.m. (mecan.) en fustaria, instrument que sièrve à traçar de linhas parallèli à una susfàcia dreïçada.

trosequinar vt. Traçar de linhas parallèli au mejan d'un trosequin.

tròssa n.f. Cordatge emplegat per immobilisar una verga mobila sus lo sieu aubre, un còup qu'aquesta verga es estada messa en posicion. Var.: **tròça**.

trossaquin n.m. Trosquilh.

tròt n.m. 1. Anar dau cavau e de divers quàdrupèdes, intermediari entre lo pas e lo galòp. ◇ (fam.) *Au tròt*: vivament. 2. *Corsa au (ò de) tròt*: Corsa ipica dins la

quala lu cavaus dévon donar la sieu velocitat màger sensa jamai galopar.

tròta n.f. (fam.) Distança pusleu lòngra que si percorre ò que si deu percorrèr à pen.

trotada n.f. Pichina passejada facha à cavau ò en veitura.

trotaire, airtiz adj. Si di d'una raça de cavaus de sèla especialisats dins la corsa au tròt. ♦ n.m. Cavau trotaire.

trotament n.m. Fach de trotar.

tròtamenut adj.inv. *La gent tròtamenut* (La Fontaine): Li ratetas.

trotar vi. (*tròti*) 1. Anar au tròt, en equitacion. 2. (fam.) Caminar leu. 3. Trotar dins la tèsta, en ment: Preocupar.

trotejament vi. Accion de trotejar.

trotejar vi. Trotar d'aise. Var.: **trotinejar**.

trotinejament vi. Accion de trotinejar.

trotinejar vi. Trotejar.

trotineta n.f. 1. Juguet d'enfant, fach d'una planqueta alongada montada sus doi ròdas plaçadi davant e darrier, que la ròda avant pòu virar gràcias à un guidon. 2. *Trotineta electrica*: Version destinada ai grands, providida d'un motor electric.

trotskisme n.m. Doctrina dei partidaris de Tròtski.

trotskista adj. e n. Relatiu au trotskisme; que n'es partidari.

tròup adv. 1. (anc.) Totplen, foarça, dins la lenga medievals, à l'origina. 2. Indica una quantitat excessiva: *Manjar tròup, aver tròup de trabalh per perdre de temps*. ◇ *De tròup*: excessiu, superflú; importun, desplaçat: *N'i a doi de tròup*. ◇ *Tròup gaire*: Pas pron.

tròup-pagat n.m. Soma pagada en là dau prètz vertadier, qu'es pi remborsada.

trovable, a adj. Que pòu èstre trovat. Var.: **trobable**.

trovador, airtiz n.m. Persona que tròva, qu'inventa. Var.: **trobador**.

trovalha n.m. Descubèrta uroa; invencion foarça utila: *Es una bèla trovalha*. Var.: **trobalha**.

trovar vt. (*tròvi*) 1. Rescontrar, descubir d'azard (quauqua ren, quauqu'un, una bèstia, que son ò sèmbelon perduts). 2. Descubir l'èstre ò la caua que si cercava: *Trovar una plaça*. ◇ *Anar trovar quauqu'un*: Li faire una visita, anar au sieu per li parlar. 3. Sentir, provar: *Tròvi de plaser à regarjar una partida de balon*. 4. Vèire (quauqu'un, quauqua ren) dins un estat donat en arribant en quauque luèc: *Ai trovat la vila un pauc trista*. 5. Pensar, jutjar que quauqua ren, quauqu'un, a una caracteristica, una qualitat, etc.: *Lo tròvi pretenciós*. 6. Pensar, crèire: *Tròvi qu'exagères*. 7. Inventar, crear: *Trovar una música per un film*. 8. Trovar à dire, à redire: *Aver ò si donar de rasons de criticar*. Var.: **trobar**. ♦ vi. Escriure, compauar, en parlant d'un trovador. ♦ v.pr. 1. Existir, èstre disponible en quauque luèc, poder èstre destoscat, descubèr: *Un apartament à boan pacti, aquò si tròva dificilament*. 2. Èstre situat: *Lo Mónegue si tròva à costat de Menton*. 3. Sre dins un luèc, una situacion, un estat: *Si trovar embarrassat*. 4. *Si trovar mau*: Perdre

conoissença. ♦ v. impers. *Si tròva que*: La realitat es que. Sin.: **s'atròva que**.

trovat, ada adj. 1. *Ben trovat*: Nòu, original, ben dich: *Se non es vèr, es ben trovat*. 2. *Enfant trovat*: Enfant abandonat, naissut de parents desconoissuts. 3. Tot trovat: Que s'ofrisse naturalament à l'esperit: *Es lo mejan tot trovat*. Var.: **trobat**.

truand n.m. Bandit que fa partida dau mitan (ladre, proxenèta, etc.).

truandalha n.f. (pej.) Lo tot dei truands. Sin.: **truandaria**.

truandaria n.f. 1. Lo tot dei truands. Sin.: **truandalha**. 2. Estat de truand.

truc n.m. 1. Astúcia; gaubi, biais de faire: *Aver un truc per ganhar totjorn*. Efècte especial au cinéma. 2. Còup (de tèsta, de banas).

trucaire, airtz n. Si di d'una persona qu'emplega de procediments indelicats per enganar lu autre.

trucar vt. (*truqui*) 1. Modificar (quauqua ren) abilament per trichar à un juèc ò faire un torn d'illusionista. 2. Modificar d'escondilhons (d'elements d'una operacion): *Trucar una eleccion*. ♦ vt. e vi. Donar de còups (espec. de tèsta, de banas).

trucatge n.m. 1. (teatre) Mecanisme ò procediment per mòdre de decòrs, executar de cambiaments à vista e, en general, produire d'efèctes inabituals de messa en scena. ◇ (cín.) Efècte especial. 2. Usatge de mejans gaubiós e gaire delicats per obtenir quauqua ren, en enganant: *Lo trucatge d'un vòte*.

truculença (-ència) n.f. Caractèr de cen qu'es truculent.

truculent, a adj. Qu'exprimis li cauas embé crudetat e realisme; pintoresc, aut en color.

truèia n.f. 1. Femèla de l'espècia porcina. 2. (vulg.) Frema de marrida vida. Sin.: **gorrimanda, gorrina, bagassa, puta** (vulg.).

trueiassa n.f. (vulg.) Frema de marrida vida.

truèlh n.m. 1. Bacin de decantacion dins un molin d'òli. 2. Pati, fòssa (Eza).

trufa n.f. 1. Patata, tantifla. 2. Escrocaria.

trufador, airtz adj. e n. Trufaire.

trufaire, airtz adj. e n. Que trufa; que si trufa.

trufandier, a adj. Badin.

trufar vt. Escrocar. ♦ **si trufar (de)** v.pr. Si garçar (de); enganar.

trufaria n.f. Escrocaria.

truita n.f. Trocha (peis).

trulle n.m. Preparacion de sang, de graissa de poarc e de condiments, mes dins un budeu denant d'èstre cuèchs.

trumeu n.m. (arquít.) 1. Tròç de barri entre doi duberturas vesini. 2. Paneu qu'ocupa l'espaci sobre una chaminèia, entre doi fenèstras. 3. Pilastre central que partisse en doi lo portau d'una glèia.

truquista n. Persona encargada dei efèctes especials au cinéma.

trust n.m. [ˈtrœst] (mòt anglés) 1. Gropament d'entrepresas que, tot en conservant la sieu autonomia juridica, son contrarotladi per una societat maire. 2.

Entrepresa foarça potent qu'exercisse la sieu influença sobre tot un sector de l'economia.

trusta n.f. (ist.) Seguida armada dei rèis merovingians.

trustaire, airtz n. Persona que trusta.

trustar vt. (anglicisme) 1. Acaparrar per un trust. 2. (fam.) Acaparrar, monopolisar.

truta n.f. Trocha (peis).

T.S.F. n.f. (anc.) Ràdio (Abreviacion de *telegrafia* ò *telegrafia sensa fieu*).

t-shirt n.m. Tee-shirt.

tsar n.m. Títol que portàvon lu sobeirans de Rússia (1547-1917) e de Bulgària (919-1018, 1187-1393 e 1908-1946).

tsarevich n.m. Fiu dau tsar.

tsarina n.f. 1. Esposa dau tsar. 2. Sobeirana de Rússia.

tsarisme n.m. Regime politic de Rússia fins au 1917.

tse-tse n.f. inv. *Mosca tse-tse* ò *tse-tse*: Mosca africana, dau genre glossina, que d'uni espècias dónon la malautia dau soam.

tsuba n.m. Garda dau sabre japonés, sovent decorada, e que constituísse un objècte de colleccion foarça preat.

tsunami n.m. Gròssa onda de mar, provocada per un seïsme ò una erupcion volcanica.

T.T.C. (sigla) Toti taxas compresis.

tu pron. pers. Pronom personal de la segonda persona, subjècte ò complement: *Canti per tu*.

tuable, a adj. Que pòu èstre tuat.

tuair, airtz n. 1. Persona que tua, assassina. 2. Òme de man encargat d'executar un crimi per lo còmpte d'una autre. 3. Persona que tua lu animaus de maselaria: *Tuair de bòus*.

tualop n.m. Planta erbacea toxica de la familha dei renonculaceas, que pòu tuar ren qu'en la tocant.

tuar vt. (*tuï*) 1. Faire morir, causar la moart de quauqu'un d'un biais violent. 2. Faire morir un animau voluntariament, espec. à la caça. 3. Destrúger: *La granhòla a tuat li plantas*. 4. (fig.) Èstre foarça penós, fisicament ò moralament, alassar: *Aqueu trabalh m'a tuat*. 5. Faire cessar, metre fin à: *La rutina tua l'amor*. ♦ **si tuar** v.pr. 1. Si donar voluntariament la moart. 2. Si donar totplen de mau: *Si tuar au trabalh*.

tuaria n.f. Maseu, chaple: *Aquela batalha es estada una tuaria*.

tuatge n.m. Accion d'abatre lo bestiari.

tuba n.m. 1. Instrument de música à vent, de metal e providit de pistons. 2. Tube que permete de respirar en denedant just sota la susfàcia de l'aiga.

tubadissa n.f. Fumassa.

tubairàs, assa n. Fumairàs.

tubaire, airtz n. Persona que tuba, que fuma.

tubant, a adj. Fumant: *Un còup tubant*.

tubanta n.f. Pipa.

tubar vi. Fumar. ◇ *Aquela tuba!*: Aquò es extraordinari! Aquò rescompassa la rega! ♦ vt. Garnir de tubes (un potz de petròli, un sondatge).

tubari, ària adj. (anat.) Relatiu à la region de la trompa d'Eustaqui ò à la trompa de Fallòpe.

tubatge n.m. 1. (med.) Introduccion d'un tube dins la laringe per empachar l'asfíxia ò per esofague dins l'estòmegue per faire d'analisi biologiqui e bacteriologiqui. 2. (min. e petr.) messa en plaça de tubes au dedintre d'un sondatge, d'un potz de petròli, per n'en mantenir li parets.

tube n.m. 1. Element cilindric de seccion constanta, emplegat per la circulacion d'un fluide ò d'un produch pulverulent: *Tube de vèire, de plomb*. Sin.: **tuieu**. ◇ *Tube lançatorpilhas*: Tube metallic que sièrve à lançar una torpilha dins la direccion causida. ◇ *Tube d'un canon*: La boca de fuèc. 2. Cilindre de vèire, emplit d'un gas sota bassa pression, per l'esclairatge per fluorescènça: *Tube au neon*. ◇ *Tube electronic*: Compauant electronic format d'una ampola que contèn un vuèi sufisent ò un gas ionisat e au manco doi electròdes qu'emèton, càpton de faisces electronics ò n'en modifícon lo movement. ◇ *Tube à ondas progressivi*: Tube electronic que permete de contrarotlar e d'amplificar d'ondas de frequença totplen auta. ◇ *Tube catodic*: Tube à vuèi que servia à formar l'imatge dei televisors, dei ecrans de computadors, etc. 3. Embalatge alongat e sople, per contenir una substança pastoaque si fa sortir per pression dei dets: *Un tube de pega*. 4. Condicionament cilindric rigide, per contenir d'elements solides, de pòuveras: *Un tube de comprimits d'aspirina*. 5. (anat.) Canal ò conduch natural: *Tube digestiu*. 6. (tecn.) *Tube à aletas*: Element de màquina constituit per un tube metallic sus lo quau son fixadi d'aletas rectangulari ò circulari. ◇ *Tube sonòre*: Tube que rende un son quora la colomna d'ària qu'es dintre ienta en vibracion. 7. (zool.) Extremitat vuèia d'una pluma d'auceu. 8. (bot.) Pen vuèi dau blat e de divers plantas. ◇ Partida inferiora e tubulosa de calicis ò de coròllas gamopetales. ◇ *Tube criblat*: Vaissue dont circula la saba elaborada. 9. Plec cilindric que si fa à una estòfa. 10. (fam.) Cançon, música que conoisce un grand succès. 11. Capeu aut de forma, cilindric.

tubeless adj. inv. (angl.) *Goma tubeless*: Si di d'una goma sensa cambra d'ària.

tuberacea n.f. *Tuberaceas*: (bot.) Fonge ascomicèt, que creisse completament sota tèrra, coma la rabassa.

tuberaceu, ea adj. (bot.) Qu'a la forma, l'aspècte d'una rabassa.

tuberala n.f. *Tuberalas*: Òrdre de fonges ascomicèts, coma la rabassa.

tubercul(e) n.m. 1. Enflament dei axes vegetaus, sobretot sota tèrra, ric en substanças de resèrvas. 2. (anat.) Susfàcia arredonida dei caisselàs. ◇ *Tubercules quüadrigemeus*: Salhidas de la faça dorsala dau mesencefale. 3. (patol.) Lesion elementària de la tuberculòsi.

tuberculat, ada adj. En forma de tubercule.

tuberculemia n.f. Transmission dei bacilles de la tuberculòsi dins lo sang.

tuberculina n.f. Liquide preparat à partir de culturas de bacilles de Koch, e destinat au diagnostic de la tuberculòsi.

tuberculinacion n.f. Accion d'injectar de tuberculina ai animaues, per depistar la tuberculina latent. Var.: **tubercilinisacion**.

tuberculinic, a adj. Relatiu à la tuberculina.

tuberculisacion (-izacion) n.f. (med.) Envaïment d'un organe per lo bacille tuberculós.

tuberculinisacion (-izacion) n.f. Tuberculinacion.

tuberculisable, a adj. Susceptible d'èstre tuberculizat.

tubercular (-izar) vi. Produire de tubercules. ◆ vt. Rendre tuberculós.

tuberculoïde, a adj. En forma de tubercule.

tuberculós, oa adj. 1. (bot.) (bot.) De la natura dau tubercule: *Raïç tuberculoa*. 2. Relatiu à la tuberculòsi. ◆ adj. e n. Pertocat per la tuberculòsi.

tuberculòsi n.f. 1. Malautia infeccioa e contagioa, comuna à l'òme e ai animaues, deugda au bacille de Koch. 2. *Tuberculòsi miliària*: Granulia.

tuberifòrme, a adj. Si di d'una produccion animala ò vegetala en forma de tubercule.

tuberisacion (-izacion) n.f. (bot.) transformacion en tubercules de la partida inferiora dau pen ò dei organes radicularis d'unu vegetaus.

tuberisat, ada adj. Que forma un tubercule.

tuberós, oa adj. (bot.) Que forma ò constitue un tubercule, de tubercules.

tuberosa n.f. Planta originària dau Mexic, cultivada per li sieu flors blanqui e perfumadi (Família dei liliaceas).

tuberositat n.f. 1. (anat.) Bombament que presèton divers oàs, e dont s'estàcon de muscles ò de ligaments. 2. *Tuberositats de l'estòmegue*: Porcions bombadi que l'estòmegue presenta ai sieu doi extremitats (*gròssa tuberositat* en aut, *pichina tuberositat* en bas).

tubet n.m. Estaminet.

tubicòla adj. (zool.) Si di d'un animau que viu dins un tube qu'a edificat.

tubipòre n.m. Polipier dei mars caudi.

tubista n. Musician que soana lo tuba.

tubitela n.f. Si di d'una aranha que bastisse una tela provedida d'un tube.

tubul(e) n.m. Pichin tube replegat que seguisse lo glomerule dins lo nefron (constituent elementari dau ren).

tubuladura n.f. 1. Dubertura en forma de cilindre cort sus lo quau si pòu racordar un conduch. 2. Lo tot dei tubes d'una installacion; cadun d'aquestu tubes. 3. Pichin conduch natural.

tubular(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a la forma d'un tube. 2. Constituit de tubes. 3. Si di d'una caudiera ò d'un escambaire de calor dins lu quaus la circulacion dau fluide caud ò de l'aiga si fa dins de tubes qu'ofrísson una granda susfàcia ai escambis de calor.

tubulat, ada adj. Provedit d'una tubuladura, d'uni tubuladuras.

tubulidentat n.m. *Tubulidentats*: Òrdre de mamifèrs africans que lo sieu solet representant es l'oricteròpe.

tubuliflòre, a adj. Dei flors tubuloï.

tubulina n.f. Una dei proteïnas constitutivi dau citosquelèt (l'autra es l'*actina*).

tubulós, oa adj. En forma de tube.

tucho n.m. Meta, au juèc dau palet.

tudesc, a adj. (anc.) Alemand.

tue n.m. Estalagmita.

tueis n.m. Aubre gimnospèrme dau fulhatge persistent e dei gruns roges, sovent cultivat e talhat per decorar.

tuèis n.m. Tois.

tuèissegue n.m. 1. Eufòrbi. 2. Planta dei roïnas e dei camins, que contèn un alcaloïde toxic, la cicutina (Família dei ombellifèrs); lo posion que n'es extrach.

tuèisser vi. Tóisser.

tuf n.m. Ròca poroa leugiera, formada de cendres volcanics cimentats ò de concrecions calcari depauadi dins li foant ò lu lacs. Sin.: **safre**.

tuf, a adj. Qu'es de la natura dau tuf: *Tèrra tufa*.

tufa n.f. 1. Aranhàs. 2. Tinhassa.

tufa n.f. Ròca calcària que contèn de grans de de qàrtz e de mica, emplegada en contruccion, en despièch de la sieu fragilitat. Sin.: **tuve**.

tugtupita n.f. Mineral dau grope dei silicats, de formula $\text{Na}_4\text{AlBeSi}_4\text{O}_{12}\text{Cl}$.

túia n.m. Aubre originari d'Àsia ò d'Amèrica, sovent cultivats dins lu pargues (Família dei cupressaceas).

tuieu n.m. Tube.

tuis n.m. Expiracion brusca e sonòra de l'ària contenguda dins lu paumons, provocada per l'irritacion dei vias respiratòri. Var.: **tois**. ◇ *Tuis galantin*: Infeccion respiratòria bacteriana, gaire ò pas febrila, de l'aubre respiratòri superior, ma d'evolucion lòngra e autament contagioa, que dura longtemps (quatre à vuèch setmanas), après un periòde d'incubacion d'una setmana, e caractèrisada per un tuis violent que lo sieu paroxisme evòca lo cant dau gal.

túisser vi. Aver un accès de tuis; si rasclar la garganta per s'esclarcir la votz ò atirar l'atencion. Var.: **tóisser**, **tussir**.

tul(e) n.m. Teissut leugier e transparent dei malhas redoni o poligonali.

tularemia n.f. Malautia infeccioa e contagioa provocada per lo bacille *Francisella tularensis*, epedemica de la lèbre e transmissibla à l'òme.

tularia n.f. Comèrci ò fabricacion de tule; fàbrega de tule.

tuli n.m. Còrs qu'apartèn au grope dei lantanides; element (Tm) de n° atomic 69 e de massa atomica 168,98.

tulier, a adj. Relatiu au tule.

tulipan n.m. (bot.) 1. Liliacea bulboa de la flor granda e bèla en forma de vas, cultivada industrialament. 2. Objècte ò ornament en forma de tulmipan.

tulista n. Persona que fa de tules e de dentelas.

tumefaccion n.f. (med.) Aumentacion de volume d'una partida dau coar, quala que n'en sigue la natura.

tumescença (-éncia) n.f. (fisiol.) 1. Gonflament d'un organe. 2. Turgescença dei organes erectiles e especialament de la verga.

tumescent, a adj. Si di d'un organe en estat de turgescença.

tumor n.f. (patol.) Aumentacion de volume d'una partida d'un teissut ò d'un organe, deuguda à una proliferacion cellulària que forma un autre teissut.

tumoral, a adj. Relatiu à una tumor. Var.: **tumorau**.

tumorau, ala adj. Tumoral.

tumulari, ària adj. Relatiu ai tombeus: *Pèira tumulària*.

tumult(e) n.m. 1. Grand desòrdre acompanhat de bosin. 2. Granda agitacion desordenada: *Lo tumulte dei afaires*.

tumultuós, oa adj. Agitat, plen de tumulte.

tumultuosament adv. D'un biais tumultuós.

tumulus n.m. (arqueol.) Grand amolonament artificial de tèrra ò de pèire que si quilhava en dessobre d'una sepultura.

tuneladoira n.f. Engenh de trabalhs publics que sièrve à cavar de galarias.

túner n.m. (angl.) Sintonsisator.

tuna n.f. (anc.) Pèça de cinc francs.

túner n.m. (angl.) Receptor ràdio, generalament previst per li emissions à modulacion de frequença, que comprèn ni amplificator bassa frequença ni autparlant. Sin.: **sintonisaire**.

tungar n.m. (electron.) Aparelh redriçaire de corrents alternatius, que permete lo passatge de grandis intensitats.

tungstat n.m. (quim.) Si di d'un acide tungstít.

tungstène n.m. Element (W) de n° atomic 66 e de massa atomica 162,50.

tungstít, a adj. Si di d'un oxide e d'un acide derivats dau tungstène.

tunica n.f. 1. (Antiqu.) Vestit de sota, cordura, cort ò mièg llong, mé de mànegas ò sensa mànegas, generalament estrech à la talha. ◇ Encuèi, vestit drech pauc ò pron llong, portat sobre una faudilha ò de braïas. 2. (anat.) Membrana fibroa qu'envolopa divèrs organes. 3. (bot.) Envolopa foliària dei bulbes.

tunicat, ada adj. (bot.) Envolopat d'una tunica, de diferents tunicas.

tunicela n.f. Vestit liturgic que lo prelat portava sota la caïbla.

tunicier n.m. *Tuniciers*: Sotaembrancament d'animaus procordats marins dau còrs en forma de sac envelopat d'una tunica e provedit de doi fendas branquiali que sièrvon à l'alimentacion e à la respiracion.

tunicina n.f. Forma de cellulòsi que lu tuniciers fabrícon e qu'es lo compauant essencial de la sieu proteccion exteriora.

tunisenc, a adj. e n. De Tunís. Var.: **tunisés**.

tunisés, esa adj. e n. Tunisenc.

tunisian, a adj. e n. De Tunisia.

tup, a adj. Sombre, escur.

turban n.m. 1. Coifadura orientala masculina, facha d'una lònga pèça d'estòfa enroilada à l'entorn de la tèsta. 2. Coifadura de frema que fa pensar au turban masculin.

turbellari n.m. *Turbellaris*: Classa de vèrps plats.

turbidimètre n.m. Aparelh que permete de determinar la turbiditat d'un liquide.

turbiditat n.f. 1. Estat d'un liquide fosc. ◇ (idraul.) Tenor en fangas, en elements foscs, d'un cors d'aiga. 2. *Corrent de turbiditat*: Corrent violent dau fond dei oceans, que transpòrta una granda quantitat de materiaus en suspension.

turbina n.f. 1. Motor compauat d'una ròda mobila sus la quala es aplicada l'energia d'un fluide motor (aiga, vapor, gas, etc.). 2. Màquina industrial per secar, que lo sieu foncionament es basat sobre la foarça centrifuga.

turbinable, a adj. Que pòu èstre turbinat.

turbinar vt. (tecn.) Faire agir (un fluide) sus una turbina, passar à la turbina.

turbinat, ada adj. (sc. de la v.) En forma de gavàudola.

turbinatge n.m. (tecn.) Accion de turbinar.

turbit n.m. (farm.) *Turbit blanc*: Aubrilhon que la sieu fuèlha, en infusion, es purgativa.

turboalternator n.m. (electr.) Alternator que fonciona gràcias à una turbina à vapor ò à gas.

turbocombustible n.m. Combustible per turbomàquina.

turbocompression n.f. Alimentacion d'un motor à combustion intèrna mé d'ària à una pression superiora à la pression atmosferica. Sin.: **sobralimentacion**.

turbocompressor n.m. 1. Turbomàquina dins la quala si comunica au gas, au mejan d'una ròda, d'energia cinetica transformada pi en pression dins un ensèms de conduchs fixes que son à l'entorn d'aquesta ròda. 2. (autom.) *Turbocompressor de sobralimentacion*: Organe annèxe d'un motor termic, que compoarta una turbina que l'escorrement dei gas d'escapament fa virar e que fa virar una segonda turbina que compirmisse sigue lo mesclum ària-essença (motor à essença), sigue l'ària (motor diesel) avant la sieu intrada dins lo motor, dins la tòca d'augmentar sensiblament la potença dau motor.

turbocomprimit, ida adj. Si di d'un motor provedit d'un turbocompressor. Sin.: **sobrecomprimit**.

turbodiesèl n.m. Veicule ferroviari à motor diesèl e turbine.

turbodinamo n.m. (c. de f.) Generator de corrent per l'alimentacion electrica d'una locomotritz, que fonciona mé la vapor.

turbofiltre n.m. Filtre qu'agisse au mejan d'un sistema rotatiu.

turboforatge n.m. Procediment de foratge dins lo quau una turbina accionada per la circulacion dei fangas mòu lo trepan.

turbolença (-ència) n.f. Turbulença.

turbulent, a adj. Turbulent.

turbomàquina n.f. Tot aparelh generator ò receptor qu'agisse dinamicament sobre un fluide mé l'ajuda d'un

rotor que vira à l'entorn d'un axe (turboreactor, turbomotor).

turbomotor n.m. organe de propulsion que lo sieu element essencial es una turbina à gas.

turbopompa n.f. 1. Turbomàquina idraulica receptritz que sièrve à aumentar la pression dau liquide que la travèrsa. 2. Pompa centrifuga acoblada à una turbina.

turbopropulsor n.m. (aeron.) Propulsor compauat d'una turbina à gas, que mòu una elica (ò d'elicas) per l'intermediari d'un reductor.

turboreactor n.m. (aeron.) Reactor à gas que fonciona per reaccion dirècta dins l'atmosphèra.

turbotren n.m. (c. de f.) Tren que la sieu energia es fornida per una turbina à gas ò diferenti turbinas à gas.

turboventador n.m. Ventilator à turbina.

turbulença (-ència) n.f. 1. Caractèr d'una persona turbulenta, agitacion. 2. (sc.) Agitacion desordenada d'un fluide en movement. Var.: **turbolença**.

turbulent, a adj. 1. Portat à faire de bosin, à causar de trebolis: *Un enfant turbulent*. 2. (mecan.) *Escorrement turbulent*: Escorrement dins lo quau lu rais fluides si mésclon, en plaça de conservar la sieu individualitat, coma dins l'escorrement laminari. Var.: **turbulent**.

turc, a adj. e n. De Turquia. ◇ *Cafè turc (à la turca)*: Cafè foart, preparat per decoccion dau marc. ◇ *À la turca*: Si di d'un pati sensa sèti. ◇ *Lengas turqui*: Grope de lengas de la familha altaica parladi en Àsia centrala (coma lo turcmène), en Àsia centrala, dins lo Caucàs e en Turquia. ◇ *Gran turc* ò *turc*, n.m.: Cereala de granda dimension, dau pen unic e de la gròssa espiga que poarta de granas en rengs sarrats, largament cultivada dins lo monde per l'alimentacion umana (sièrve per exemple per faire la *polenta*) e animala (Familha dei gramineas).

turc n.m. Principala lenga dau grope turc, parlada en Turquia dont es la lenga oficiala.

turcaria n.f. (art, liter.) Òbra artistica e literària que representa de scenas turqui, ò d'inspiracion orientala.

turcic, a adj. (anat.) *Sèla turcica*: Cavitat de l'oàs esfenoïde dont si tròva l'ipofisi.

turcmène, a adj. e n. Dau Turcmenistan. ◆ n.m. Lenga turca parlada au Turcmenistan.

turcofone, a adj. e n. De lenga turca.

turcomongòl, a adj. e n. Qu'apartèn à l'encòup au pòble turc e au pòble mongòl.

turdidat n.m. *Turdidats*: Familha ò sotafamilha de passerons, coma lo rossinhòu, lo rigau e lo tordo.

turf n.m. (angl.) Lo tot dei activitats que pertòcon li corsas de cavaus.

turfista n. Persona que li agràdon li corsas de cavaus, que li seguísse e li juèga.

turga adj. f. Estèrta, en parlant de la femèla de divèrs animals.

turgan n.m. Durgan.

turgescença (-ència) n.f. 1. (bot.) estat normal de rigiditat dei teissuts vegetaus vivents, deugut à la

pression dau sieu contengut liquide. 2. (med.) Tumescença.

turgescent, a adj. En estat de turgescença.

turgide, a adj. (lit.) Gonflat, bodenflat: *Parpèlas turgidi*.

turiferari n.m. (liturg.) Clergue encargat de portar l'encensier.

turinés, esa adj. e n. De Turin.

turingian, a adj. De Túríngia.

turista n.f. (esp.) Gastroenteriti que si manifèsta per de diarrea, contractada sobretot per lu toristas dins lu país cauds. Var.: **torista**.

turla n.f. 1. Barra de carre (Esa). 2. Tube (capeu).

turlupinada n.f. (fam.) Fach de turlupinar.

turlupinaire, airtiz n. (fam.) Que turlupina.

turlupinar vt. (fam.) Enuiar, preocupar.

turna n.f. (pop.) Cambra.

turo-luro n.m. (fig.) Redicha, repeticion.

turonian, a adj. (geogr.) (geol.) Estatge dau sistema cretaceu.

turpide, a adj. (lit.) Que manifèsta de brutessa morala: *Una ànima turpida*.

turpitud(a) n.f. (fig.) Comportament ignominós d'una persona; accion vergonha.

turquesa n.f. Fosfat d'alumini e de coire natural, que dona de pèiras fini opaquí, d'un color de blau clar fins à blau-vèrd. ♦ adj. inv. e n.m. D'una color de turquesa.

turquin, a adj. 1. *Màrmor turquin*: Màrmor blau venat de blanc, originari d'Itàlia. 2. (lit.) *Blau turquin*: Blau escur.

turquina n.f. Pèira de turquesa de gaire de valor.

tus n.m. Tuis.

tuso adj. Obtús.

tussejament n.m. Tossiment

tussejar vi. Tossinar.

tussilhon n.m. Quinta de tus.

tussir vi. (*tussissi*) Aver un accès de tuis; si rasclar la garganta per s'esclarir la votz ò atirar l'atencion. Var.: **tóisser, túsier**.

tussòr n.m. (mòt indian) 1. Estòfa fabricat m'una seda leugiera que vèn d'un manhan sauvatge. 2. Mandilho fach d'aquesta estòfa.

tustar vt. 1. Batre, donar de còups à.

tutejaire, airtiz adj. Que tuteja.

tutejament n.m. Accion, abitud de tutejar.

tutejar vt. Dire tu à quauqu'un.

tutela n.f. 1. Susvelhança, dependença embarrassanta. 2. (dr.) Lo tot dei mesuras legali destinadi à protegir lu ben dei enfants minors e dei incapables majors. ♦ *Tutela d'Estat*: Forma de tutela que s'aplica à de personas protegidi sensa familha. 3. (lit.) Proteccion, sauvagarda en favor de quauqu'un. 4. *Autoritat de tutela*: Administracion qu'exercisse un contraròtle. ♦ *Tutela administrativa*: Contraròtle que l'autoritat administrativa exercisse sobre li collectivitats publiqui descentralisadi. 5. (dr. intern.) *Territòri sota tutela*: país que la sieu administracion es assegurada per un autre estat, sota

contraròtle de l'O.N.U. 6. (dr. pen.) *Tutela penala*: Dins lo drech francés, pena complementària aplicabla ai recidivistas, suprimida en lo 1981.

tutelar vt. Aver sota la sieu tutela; protegir.

tutelari, ària adj. 1. (lit.) Que tèn sota la sieu proteccion: Potença tutelària. 2. (dr.) Que pertòca la tutela.

tutor, tutritz n. Persona encargada de susvelhar lu interès d'un minor non emancipatò d'un incapable major plaçat sota lo regime de la tutela. ♦ *Tutor ad hoc*: Persona capabla de representar un incapable per tota operacion juridica dins la quala lu interès d'aquesto d'aquí ríscun d'èstre opauats à-n-aquelu dau tutor.

tutor n.m. (agric.) Paisseu.

tutorar vt. (agric.) Munir d'un tutor, d'un paisseu.

tutorat n.m. Foncion de tutor.

tutoratge n.m. (agric.) Accion de munir d'un tutor, d'un paisseu.

tutsi adj. e n. D'un grope de poblacions que viu dins la region dei Grands Lacs africans.

tutti n.m. (it) (mús.) Lo tot dei instruments de l'orquestra (per op. au solista ò au grope de solistas).

tutti frutti loc. adv. (it.) Compauats ò perfumat de divers fruchs: *Una glaça tutti frutti*.

tutti quanti loc. adv. (it.) *E tutti quanti*: Toti li personas, toti li cauas d'una meme espècia (à la fin d'una enumeracion).

tutú n.m. (fr.) Costume de la balarina academica, compauat de divers fautilhas de tule sobrepauadi.

tuve n.m. Tufa (ròca).

tuviera n.f. 1. Element de canalizacion profilat, destinat à impauar à un fluide que s'escorre una aumentacion de velocitat. 2. Conduch terminal d'una turbina à gas. 3. Dubertura practicada à la partida inferiora d'un forn metallurgic per lo passatge de l'ària.

T.V.A. n.f. (sigla) Taxa à la valor ajoncha (taxa que si paga sobre un acte comercial).

tweeter n.m. (angl.) Autparlant dei aguts.

twist n.m. (angl.) Dança d'origina americana, sus una música foarça ritmada, caracterisada per una rotacion dei cambas e dau bacin.

twistar vi. Balar lo twist.

U

u Vocala, vintunena letra de l'alfabet. Si di [y] quora es soleta, [w] en diftòng.

U Simbòle de l'urani.

u Simbòle de l'unitat de massa atomica.

uau interj. [y'aw] Interjencion per encoratjar un cavau.

ubac n.m. (geogr.) En montanha, pendís dau costat de l'ombra, per op. à l'*adrech*.

ubagós, oa adj. Qu'es à l'ombra.

ubassenc, a adj. Nordenc, septentrional.

ubiquisme n.m. Doctrina de Lutèr qu'afortisse qu Dieu es totjorn presen dapertot, comprés dins li òstias on consacradi.

ubiquista adj e n. 1. Qu'a lo don d'ubiquitat. 2. Que si pòu vèire dins lo monde entier.

uniquitari, ària adj. e n. Partidari de l'ubiquisme.

ubiquitat n.f. Facultat d'èstre present dins diferents luècs au meme moment.

ubuesc, a adj. 1. Digne dau personatge de tiran grotesc de la pèça *Ubu rèi* (A. Jarry). 2. Si di d'una situacion absurda grotesca, que non a de solucion (en partic. una situacion administrativa).

ucraïnian, a adj. e n. D'Ucraïna. ◆ n.m. Lenga eslava parlada en Ucraïna.

udol n.m. Udolada.

udolada n.f. 1. Crit dau lop. 2. Miauladís d'un cat ò dau vent. 3. Ululament d'auceu nocturne. Sin.: **udol**.

udoladissa n.f. Udolada granda e perlongada.

udolaire, airitz adj. e n. Persona ò can que jangola coma un lop.

udolament n.m. Accion d'udolar, de jangolar. Sin.: **ululament**.

udolant, a adj. Qu'udola (que jangola) o que gemèga.

udolar v.i. Jangolar (bramar coma un lop). Sin.: **ulular**.

udomètre n.m. Aparelh per mesurar la pluèia que tomba.

udometria n.f. Estudi de la reparticion dei pluèias dins l'espaci e dins lo temps; aquela reparticion.

udometric, a adj. Relatiu à l'udometria.

uèlh n.m. [ˈʎej] au singulier, [ˈʎes] au plural. 1. Organe de la vista, forma dau glòbe oculari e dei sieu annèxas (parpelas, cilhs, glàndolas lacrimali, etc.). 2. Aquest organe en tant que partida de la cara e element de la fisionomia: *Aver lu uèlhs blaus*. 3. Aquest organe, en tant que manifesta lu trachs permanents dau caractèr, li emociuns, lu sentiments ò sièrve à l'expression dei desidèris, dei pensadas. ◇ *Faire de l'uèlh à quauqu'un*: Li faire signe m'un batre d'uèlh, sigue per marcar la complicitat, sigue per l'atirar. 4. Aquest organe,

considerat dins la sieu foncion, la vision, ò coma simbòle de la facultat d'observacion, de la perspicacitat. ◇ *Aver l'uèlh (un uèlh) sobre quauqu'un ò quauqua ren*: Lo susvelhar. ◇ *Barrar lu uèlhs, si tapar lu uèlhs sobre quauqua ren*: faire bus de non lo vèire. ◇ *Durbir lu uèlhs*: Vèire la realitat. ◇ *Durbir lu uèlhs (à)*: Far vèire la realitat (à). ◇ *Sautar ai uèlhs*: Èstre evident. ◇ *Si metre lo det dins l'uèlh*: S'enganar completament. 5. Aquest organe considerat dins lu movements que li son pròpris. ◇ *Non poder barrar lu uèlhs de la nuèch*: Non arribar à s'endormir. 6. Biais de vèire, sentiment: *Vèire li cauas d'un uèlh favorable*. 7. *Uèlh de vèire ò uèlh artificial*: Protèsi de vèire ò d'una altra matèria que si metre per remplaçar un uèlh perduto. 8. Trauc practicat dins una aisina ò una pèça mecanica per lo passatge ò l'articulacion d'una altra pèça. 9. (tip.) Partida salhenta d'un caractèr mobile que reçaup la tencha e laissa la sieu emprenta sus lo supòrt que si vòu estampar. 10. (bot.) Ponch vegetatiu sota l'aissèla d'una fuèlha ò à l'extremitat d'un ram, que si desvelopa sigue en fuèlha, sigue en flor. 11. Graissa à la susfàcia d'un bolhon. 12. Coar d'un ciclòne tropical, caracterisat per de vent debles e un temps gaire neblós, à l'entorn dau quau víron de vents violents.

ufana n.f. Pompa, aparat.

ufanós, oa adj. Auturós, orgulhós.

ufanosmaent adv. D'un biais ufanós.

ufologia n.f. (de *UFO*, sigla angl. per *Unknown Flying Object*) Estudis dei objèctes volants non identificats.

ufologic, a adj. Que pertòca l'ufologia, lu òvnis.

ufologue, òga n. Especialista d'ufologia.

U.F.R. (sigla) n.f. Dins l'Universitat francesa, unitat de Formacion e de Recèrca.

uganaud, a adj. e n. Calvinista.

uhlan n.m. lancier, dins li anciani armadas alemanda, austriaca, polonesa e russa.

uissier n.m. 1. Emplegat encargat, entre autri foncions, de l'introduccion dei visitaires dins lu ministèris, lu grands còrs de l'Estat, d'uni administracions. 2. Emplegat encargat dau servici dins li assembladas, li administracions. 3. *Uissier de justícia*: Oficier qu'executa de missions d'òrdre legal. 4. *Uissier d'armas*: Mena de garda dau còrs sovent nòble, qu'èra encargat de la garda interiora dei palais e de la persona dau rèi.

ulada n.f. Fach d'ular.

ular vi. Ulular, udolar.

ulcèra n.f. 1. (med.) Perda de substança d'un revestiment epitelial, cutaneu ò mucós, que s'acompanha de lesions pauc ò pron profonds dei teissuts, que n'en rèdon la cicatrisacion complicada. 2. (agric.) Plaga sus un aubre.

ulceracion n.f. Formaicon d'ulcèra; ulcèra.

ulcerar vt. (*ulcèri*) 1. (med.) Produire una ulcèra. 2. Causar un ressentiment profond e duradís, nafrar.

ulceratiu, iva adj. Que provòca una ulceracion. Sin.: **ulcerogène**.

ulcerogène, a adj. Que provòca una ulceracion. Sin.: **ulceratiu**.

ulceròide, a adj. (med.) Que sembla una ulcèra.

ulcerós, oa adj. De la natura de l'ulcèra; cubèrt d'ulcèras.

ulema n.m. Doctor de la lèi musulmana, jurista e teologian.

ulhacear vi. Faire d'ulhauc.

ulhada n.f. 1. Còup d'uèlh rapide: *Donar, mandar una ulhada*. 2. Clinhament d'uèlh complici. Accion periodica que la sieu tòca es de totjorn mantenir lo niveau maximal dei botas e dei cuvas de vin dins una cròta, per compensar li perdas (evaporacion).

ulhar vt. Practicar l'ulhada à una bota, una cuva.

ulhasso n.m. Gronc de Cassini.

ulhat, ada adj. Qu'a d'uèlhs gròs.

ulhauç n.m. Lamp.

ulhet n.m. Trauc pichon per engulhar un correjon; pichina baga metallica que consolida aqueu trauc.

ulhetar vt. Far d'ulhets à quauqua ren.

ulhetat, ada adj. Ben levat (pan, torta, fogassa).

ulhetat, ada adj. Que presenta de tacas en forma d'uèlhs.

ulheton n.m. Ulhet pichin.

ulhiera n.f. Pèça de cuer per parar lu uèlhs d'un cavau.

ulhon n.m. Uèlh pichon. ◇ Far l'ulhon: Agachar quauqu'un amorosament.

ulhòt n.m. Camomilha faussa (*anthemis arvensis*).

uliginós, oa adj. (bot.) Que creisse dins lu luècs umides.

U.L.M. n.m. (sigla de *Ultra Leugier Motorisat*) Avion pichonet de concepcion simplificada, d'una plaça ò de doi plaças, que pea à vuèi plus pauc que 150 kg, e provedit d'un motor de quaucu desenaus de cavaus.

ulmacea n.f. *Ulmaceas*: Família d'aubres dei flors sensa petales dei fuèlhas caduqui, coma lo micocolier.

ulmària n.f. (bot.) Planta erbacea (*filipendula ulmaria*) vivaça de la família dei rosaceas, mellifèra, originària d'Euròpa.

ulnar(i), a (-ària) adj. (anat.) Que pertòca l'oàs cubital.

ulterior, a adj. 1. Qu'arriba après, que vèn après una altra caua, qu'es posterior (per op. à *anterior*). 2. (geogr.) Qu'es en delà (per op. à *citerior*).

ulteriorament adv. Mai tardi.

ultimament adv. Per finir, en tota darriera posicion.

ultimatom n.m. 1. Condiçions definitivi qu'un Estat impaua à un autre, que lo sieu refut provòca la guèrra. 2. Proposicion precisa que non admete minga contestacion.

ultime, a adj. Darrier, final.

ultimo adv. (latin) En darriera posicion, en començant à comptar mé *primo, secundo*, etc.

ultimogenitura n.f. Prioritat de succession donat au mai jove dei enfants.

ultrabasic, a adj. (geol.) Si di d'una ròca eruptiva que contèn plus pauc que 45 dau 100 de silici e constituïda

essencialament de silicats ferromagnesians que li dónon una aspècte escur.

ultracentrifugacion n.f. Centrifugacion per ultracentifugaire.

ultracentrifugaire n.m. Centrifugaira dau regime de rotacion totplen elevat, de l'òrdre de 60 000 tr/mn.

ultracort, a adj. (fis.) Si di dei ondas electromagnetiqui que la sieu longuessa es de l'òrdre de quaucu centimètres.

ultrafiltracion n.f. Filtracion au mejan d'un ultrafiltre.

ultrafiltre n.m. Filtre que lo sieu rendement es au manco dau 99 per 100 e capable d'arrestar de particulas de 0,01 µm.

ultraleugier, a adj. Foaça leugier.

ultraliberal, a adj. en. Relatiu à l'ultraliberalisme, que n'a lu caractèr; partidari de l'ultraliberalisme. Var.: **ultraliberau**.

ultraliberalisme n.m. Politica economica apareissuda à la fin dei annadas 1970, que mete en avant lo liberalisme absolut e tende vèrs un desengatjament total de l'Estat.

ultraliberau, ala adj. Ultraliberau.

ultramicroscòpi n.m. Instrument que permete, gràcias au sieu esclairement lateral, de vèire d'objèctes invisibles m'un microscòpi ordinari.

ultramilonita n.f. Milonita dins la quala non persistisse minga porfiroclast visible.

ultramodèrne, a adj. Foaça modèrne.

ultramontan, a adj. e n. Qu'es en là dei monts, en làa dei Aups. 2. Partidari de l'ultramontanisme. ◆ adj. Qu'apara lo poder absolut dau papa.

ultramontanisme n.m. Lo tot dei doctrinas ultramontani.

ultranegre n.m. (tecn.) Partida de senhal vidèo de television.

ultra-petita n.m. inv. (dr.) Per un jutge, fach d'acordar mai que cen qu'es estat demandat ò d'estatuar sus una caua que non li es estada demandada.

ultrapression n.f. Pression foarça auta, de l'òrdre de 10³ à 10⁵ atmosfèras.

ultrareialista adj. e n. En França, sota la Restauracion, partidari de l'Ancian Regima, adversari de la Carta constitucionala dau 1814.

ultrasensibilitat n.f. Caractèr d'una persona ultrasensibla.

ultrasensible, a adj. Foaça sensible.

ultrason n.m. (fis.) Vibracion de mema natura que lo son, ma de frequença tròup auta (de 20 kHz à de centenaus de MHz) per qu'una aurelha umana la poasque percevre.

ultrasonic, a adj. Ultrasonòre.

ultrasonòre, a adj. Relatiu ai ultrasons. Sin.: **ultrasonic**.

ultraestructura n.f. Si di d'una estructura que si pòu vèire unicament au mejan d'un ultramicroscòpi.

ultraviolet, a adj. e n.m. (fis.) Si di dei radiacions invisibli à l'uèlh uman plaçadi dins l'espèctre en delà

dau violet, e que la sieu longuessa d'onda es mai pichina qu'aquela dau violet e mai granda qu'aquela dei rais X moals.

ultravuèi n.m. Vuèi fòrça important (fins à 10^{-5} Pa).

ulu pron. pers. Elu.

ululament n.m. Udolament.

ulular vi. Udolar.

ulva n.f. Alga vèrda marina, finda sonada *lachuga de mar*.

uman, a adj. 1. Qu'a lu caractèrs, la natura de l'òme; que si compaua d'òmes: *L'espècia umana*. 2. Qu'es relatiu à l'òme, que li es pròpri: *Lo còrs uman, la natura umana*. 3. Que pertòca l'òme, qu'a l'òme per objècte: *Geografia umana*. 4. Qu'es à la mesura de l'òme: *Una vila à dimensions umani*. 5. Qu'es sensible, comprensiu: *Un magistrat uman*.

uman n.m. (lit.) De l'òme. ♦ pl. L'umanitat, lo tot dei èstres umans.

umanament adv. 1. En òme, segond li fòrças, li capacitats de l'òme. 2. Embé umanitat, bontat.

umanisacion (-zacion) n.f. Accion d'umanisar; fach de s'umanisar.

umanisar (-izar) vt. 1. Donar un caractèr mai uman, mai civilisat à; rendre mai suportable à l'òme. 2. Rendre mai sociable. ♦ **s'umanisar** v.pr. Devenir mai uman, mai sociable, mai conciliant.

umanisme n.m. 1. Posicion filosofica que mete l'òme e li valors umani en dessobre dei autri valors. 2. Movement intellectual qu'espelisse sobretot dins l'Euròpa dau s. XVIe.

umanista n. 1. Partidari de l'umanisme. Persona qu'a una granda conoissença dei lengas e literaturas ancian. ♦ adj. Relatiu à l'umanisme.

umanitari, ària adj. Que recèrca lo ben de l'umanitat, que tende à melhorar li condicions de vida dei èstres umans.

umanitarisme n.m. Lo tot dei concepcions umanitari.

umanitat n.f. 1. Lo tot dei òmes; genre uman: *L'evolucion de l'umanitat*. 2. Natura umana: *Li sobra un pauc d'umanitat*. 3. Benvolença, compassion: *Tractar embé umanitat*. ♦ pl. (anc.) Estudis de letras classiqui (latin e grèc).

umanoïde, a adj. e n. Èstre que sembla un òme (espec. dins lo lengatge de la sciènça-ficcion). ♦ adj. Que presenta de caractèrs umans; qu'a una forma umana.

umectacion n.f. Umectatge.

umectaire n.m. Aparelh que sièrve à umectar una estòfa, de papier.

umectar vt. (*umècti*) Rendre umide, banhar leugierament.

umectatge n.m. Accion d'umectar. Sin.: **umectacion**.

umejar vt. Enfresquierar.

umeral, a adj. Relatiu à l'umèrus. Var.: **umerau**.

umerau, ala adj. Umeral.

umèrus n.m. Oàs unic dau braç, que s'articula à l'espàtla e au cobde.

umic, a adj. Relatiu à l'umus.

umide, a adj. 1. Cargat d'aiga ò de vapor d'aiga. 2. *Lu uèlhs umides*: Banhats de làgrimas.

umidificacion n.f. Accion d'umidificar.

umidificar vt. (*umidifiqui*) Rendre umide.

umidificator n.m. Aparelh que sièrve à aumentar l'umiditat de l'ària, ò à n'en mantenir lo gra igrometric per umidificacion.

umidimètre n.m. aparelh que permete de mesurar l'umiditat d'un materiau, d'una susfàcia.

umiditat n.f. Estat de cen qu'es umide.

umil(e) adj. 1. Que manifestà una actituda voluntariament modèsta. 2. (lit.) De condicion sociala modèsta. 3. Sensa esclat, sensa pretencion ò sensa importança; mediòcre. 4. Que manifestà de defernça: *Li mieu excusas mai umili*. ♦ n.m. pl. (lit.) Lu paures.

umilament adv. Embé umilitat.

umiliacion n.f. 1. Acte, situacion qu'umília. 2. Estat ò sentiment que n'en resulta; vergonha. Var.: **umiliament**.

umiliament n.m. Umilicacion.

umiliant, a adj. Qu'umília.

umiliar vt. (*umili*, classic *umíli*) Rebaissar quauqu'un en lo faguent aparéisser inferior, mespresable, indigne de la valor que li podia èstre acordada. ♦ **s'umiliar** v.pr. S'abaissar voluntariament, si faire umile.

umiliat, ada adj. Qu'a subit una umiliacion.

umilitat n.f. Estat d'esperit, comportament de la persona umila, que si compoarta embé indulgènça, que rabaissa lu sieus merit. ♦ *En tota umilitat*: Lo mai umilament possible.

umor n.f. 1. (med.) Si diá de tot liquide organic. ♦ Dins l'istòria de la medecina, si diá dau sang, de la linfa, de la bila, de l'atrabila, que lo sieu equilibri èra un signe de boana santat. 2. Disposicion afectiva dominant; temperament. 3. Disposicion afectiva passatgiera, ligada ai circonstanças: *L'umor dau moment*. 4. *Boana umor*: Gaïessa, envanc. 5. *Marrida umor*: Marrida disposicion d'esperit, deuguda à una decepcion, à una contrarietat, à una mancança d'envanc.

umor n.m. Formula d'esperit que cèrca à metre en valor d'un biais plasant lo caractèr ridicule ò absurde d'un aspècte de la realitat. ♦ *Umor negre*: Que sotalinha embé crudelit, amarum e eventualament desespèr l'absurdat dau monde.

umoral, a adj. (med.) Relatiu ai umors dau còrs, à l'umorisme. Var.: **umorau**.

umorau, ala adj. Umoral.

umorisme n.m. Doctrina medicala anciana qu'atribuiva li malautias au desreglament dei umors.

umorista n. e adj. 1. Si di d'una persona qu'a d'umor. 2. Autor de dessenh, d'escrichs comics ò satirics; artista que presenta un spectacle umoristic.

umoristic, a adj. 1. Que tèn de l'umor, qu'es basat sobre l'umor. 2. Que pertòca lo tèxte ò lo dessenh comic, satiric.

umus n.m. Substança colloïdala que resulta de la descomposicion parciala per lu micròbis dau soal de produchs vegetaus e animaues. Sin.: **tèrra vegetala**.

un, a adj. num. 1. Lo promier dei nombres entiers, pilhat coma basa de tot calcul. ◇ *Pas un*: Minga. ◇ *Un à un, un per un*: Pas mai d'un dins lo meme temps; una persona, una caua après l'autra. ◇ *Faire qu'un embé*: Èstre completament parier ò totalament unit à. 2. Promier, dins una enumeracion, l'expression d'un reng: *Pàgina un(a)*. ◇ *Faire ni una ni duas*: Non esitar. ◆ n.m. 1. Chifra 1; designa finda lo numèro à una caua, un immòble, una cambra, etc.: *Rèsti au 1*. 2. (filos.) *L'Un*: L'èstre coma principi d'unitat en tant qu'existisse per eu-meme e en eu-meme.

un, a art. indef. Determinant indefinit d'un grope nominal dau quau indica lo genre e lo nombre: *Ai crompat un roman policier*. ◆ pron. indef. 1. *Un de*: Una persona, una caua demièg d'autri: *Un dei mieus escolans*. 2. *Un ... l'autre*: Marca la diversitat, la diferença: *Un rèsta en vila, l'autre en campanha*. ◇ Marca la reciprocitat: *S'ajúdon un l'autre*. 3. Quauqu'un, una persona: *A esposat una de Sant Laurenç*.

una n.f. Promiera pàgina d'un jornal.

unaniment adv. D'un biais unanime; à l'unanimitat.

unanime, a adj. 1. (au pl.) Si di de personas qu'an lo meme vejaire. 2. Qu'exprimis un vejaire comun à toi: *Un vòte anonime*.

unanimisme n.m. (liter.) Doctrina segond la quala l'escrivan deu exprimir la vida unanima e collectiva, l'ànima dei gropes umans, e pintar solament l'individu pilhat dins lu sieus rapoarts socials.

unanimista adj. e n. De l'unanimisme; partidari de l'unanimisme.

unanimitat n.f. Acòrdi complet dei opinions, dei sufragtes.

unau n.m. Mamifèr d'Amèrica tropicala, arboricòla, dei movements lents, de l'òrdre dei xenartres.

unicambista adj. e n. Qu'a una camba soleta.

uncifòrme, a adj. Qu'a la forma d'un cròc.

uncinat, ada adj. 1. (bot.) Provedit d'un cròc. 2. (patol.) *Crisi uncinada*: Accident paroxistic, qu'assòcia d'allucinacions gustatiu e olfactivi à de trebolicis de la consciença (sentiment d'estraneza, caracteristic dei lesions dau lòbe temporal).

underground adj. inv. e n.m. Si di d'un spectacle, d'una òbra literària, d'una revista d'avant-garda realisats en defoara dei circuits comercial abituals.

unen, a adj. Indica, après un numeral, lo reng que correspoande à un nombre compauat que la sieu chifra dei unitats es un: *Lo vintunen*.

ungueal, a adj. De l'ongla. Var.: **ungueau**.

ungueau, ala adj. Ungueal.

unguifèr, a adj. Que poarta una onglà.

unguís n.m. Pichin oàs situat sus lo costat intèrne de l'òrbita.

unguligrade, a adj. e n. Onguligrade.

uniat, a adj. Si di dei fraccions dei Glèias orientali qu'an restablit l'union embé la Glèia catolica romana. ◆ adj. e n. Cristian qu'apartèn à-n-aquesti Glèias.

uniaxe, a adj. (miner.) Si di d'un cristal birefringent que possedisce una direccion un rai luminós s'expandisse sensa èstre desdoblat.

unic, a adj. 1. Solet dins lo sieu genre: *Un enfant unic*. 2. Largament en dessobre dei autres, excepcional: *A un talent unic*. 3. (fam.) Estranh: *Aqueu tipe, es unic!* 4. Qu'es lo meme per diferenti cauas, diferenti personas: *N'i a que díon que la lenga unica es l'unica solucion*.

unicament adv. Exclusivament, solament.

unicaule, a adj. (bot.) Qu'a un pen solet.

unicellular(i), a (-ària) adj. Qu'a una cellula soleta.

unicitat n.f. Caractèr de cen qu'es unic.

unicolòre, a adj. Qu'es d'una color soleta.

unicòrn n.m. Animau fabulós representat coma un cavau que poarta sus lo front una granda còrna torsadada. Sin.: **licòrna**.

unicornat, ada adj. Qu'a una còrna soleta.

unidimensional, a adj. Var.: **unidimensionau**.

unidimensionau, ala adj. Unidimensional.

unidament adv. D'un biais unifòrme.

unificacion n.f. Accion d'unificar. ◇ *Granda unificacion*: Aquela que s'esfoarçon de realisar li teorias fisiqui que recàmpon dins un meme quadre conceptual tres dei quatre interaccions fundamentali de la natura (interaccions foarta, electrofebla e gravitacionala).

unificar vt. (*unifiqui*) Menar ò tornar menar à l'unitat: *Unificar un país*. ◆ Èstre menat à l'unitat, si fondre dins un tot.

unificator, tritz adj. e n. Qu'unifica.

unifilar(i), a (-ària) adj. (tecn.) Que comprèn solament un fiu electric: *Un circuit unifilari*.

uniflòre, a adj. Que poarta una flor soleta.

uniformament adv. D'un biais unifòrme.

unifòrme, a adj. 1. Qu'a la mema forma, lo meme aspècte; parier. 2. Qu'es parier dins li sieu partidas, que presenta minga varietat. 3. *Movement unifòrme*: Movement m'una velocitat constanta.

unifòrme n.m. 1. Vestit d'un talh e d'una color reglamentaris que poarton divers còrs de l'Estat e diversi categorias de personal (gardacaça, pilòt de linha, etc.). 2. Vestit militari. ◇ *Quitar l'unifòrme*: Tornar à la vida civila.

uniformisacion (-izacion) n.f. Accion d'uniformisar.

uniformisar (-izar) vt. Rendre unifòrme; estandardisar.

uniformitat n.f. Estat de cen qu'es unifòrme, monotòne, parier dins li sieu partidas.

unilateral, a adj. 1. Que pertòca un costat solet: *Estacionament unilateral*. 2. Qu'es pilhat dins una soleta dei partidas en presença, sensa reciprocitat: *Una decision unilateral*. 3. Que porta solament sus un costat dei cauas; parcial: *Un jutjament unilateral*. Var.: **unilaterau**.

unilateralament adv. D'un biais unilateral.

unilaterau, ala adj. Unilateral.

unilingüe, a adj. Monolingüe.

unilinear(i), a (-ària) adj. (etnol.) Si di d'un mòde de filiacion que tèn còmpte unicament d'una dei ascendenças, sigue mairala (*matrilineària*), sigue paiala (*patrilineària*).

unilobat, ada adj. (sc.) Qu'a solament un lòbe.

unilocular(i), a (-ària) adj. (bot.) Qu'a una lòtja soleta.

uninominal, a adj. 1. Que contèn rn qu'un nom. 2. Dont s'indica solament un nom. ◇ (espec.) *Vòte uninominal*: Que poarta unicament sobre un nom. ◇ *Escrutin uninominal*: *Dins lo quau si pòu indicar unnicament un nom*. Var.: **uninominau**.

uninominau, ala adj. Uninominal.

union n.f. 1. Associacion ò combinason de diferenti cauas, de diferenti personas: *L'union fa la foarça*. 2. (mat.) Simbòle, notat U, de la reünion de doi ensembles. 3. Maridatge, ligam conjugal. ◇ *Union liura*: Concubinatge. 4. Conformitat dei sentiments, dei pensadas; armonia. 5. Associacion, partit politic, sindicat, formats per lo gropament d'unu autres. 6. Ensèm d'Estats que si recàmpon sota un meme govèrn ò per aparar d'interès comuns.

unionisme n.m. Posicion politica dei unionistas.

unionista adj. e n. Partidari dau manteniment de l'union dins un Estat confederat.

uniovulat, ada adj. (bot.) Si di d'una carpela qu'a un ovule solet.

unipar(i), a (-àra) adj. e n.f. 1. Si di d'un mamífer que la sieu femèla a un pichon solet à cada portada. 2. Si di d'una frema qu'a un enfant solet. Contr.: **multipara**.

unipersonal, a adj. *Empresa unipersonala de la responsabilitat limitada (E.U.R.L.)*: Empresa socièta responsabla d'un accionari solet. Var.: **unipersonau**.

unipersonau, ala adj. Unipersonal.

unipolar(i), a (-ària) adj. 1. Qu'a un pòle solet. 2. (citol.) Si di d'una neuròna que lo sieu còrs cellulari poarta un prolongament solet, coma li neurònas en T dei ganglions espinals.

unir vt. (*unissi*) 1. Jónher un à l'autre, per formar un tot ò per establir una comunicacion. 2. Establir un ligam d'amistat, d'interès, de parentat entre: *Unir doi familhas per lo maridatge*. ◆ **s'unir** v.pr. 1. S'associar, faire causa comuna. 2. Si ligar per lu ligams de l'amor, dau maridatge.

unisèxe, a adj. Que convèn tant ai òmes qu'ai fremas: *Una mòda unisèxa*.

unisexual, a adj. Unisexuat. Var.: **unisexual**.

unisexual, ada adj. (bot.) Diclin. Var.: **unisexual, unisexuau**.

unisexuau, ala adj. Unisexual.

unisson n.m. (mús.) Ensemble de votz ò d'instruments que cànnon ò soànon à la mema autessa ò à l'octava. ◇ (corr.) En totala armonia.

unissonant, a adj. Dins la poesia medievala, estròfa m'una rima unica.

unit, ida adj. 1. Qu'es d'una color soleta, sensa motius (espec. en parlant d'una estòfa). 2. Plat, plan.

unit n.m. Estòfa unida.

unitari, ària adj. 1. De l'unitat. 2. Que recèrca ò manifestà l'unitat sus lo plan politic ò sindical. 3. (mat.) *Vector unitari*: Vector que la sieu nòrma es egala à l'unitat. 4. (fis.) *Teoria dau plan unitari*: Partida de la teoria de la relativitat que la sieu amira es de regropar li foarças de la gravitacion e li foarças electromagnetiqui dins una mema interpretacion, coma consequenças dei propietats de l'espaci.

unitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es un, unic (per op. à *pluralitat*). 2. Caractèr de cen que forma un tot, que li sieu diversitat partidas constituïsson un ensèm indivisible: *L'unitat dau ieu*. ◇ (fin.) *Unitat budgètària*: Principi qu'implica la presentacion au Parlament dins un document unic dau tot dei ressorsas e dei cargats publicui previsti au budget de l'annada à venir. 3. Armonia d'ensèm d'una òbra artistica ò literària: *Aqueu roman manca d'unitat*. ◇ (liter.) *Li tres unitats*: Dins lo teatre classic francès, règle segond la quala la pèça entiera si deu debanar en una accion principala soleta (*unitat d'accion*), dins un luèc unic (*unitat de luèc*) e dins l'espaci d'una jornada (*unitat de temps*). 4. Acòrdi, armonia: *Cercar una unitat de vista*. 5. Grandor finida coma tèrme de parangon mé de grandor de mema espècia. ◇ *Grandor unitat*: Escandalh de grandor. ◇ *Sistema d'unitats*: Ensèm d'unitat causidi de tau biais que simplificon de formulas fisiqui que relígon diferenti grandors. ◇ *Unitat astronomica*: Unitat de longuessa (simbòle ua) que vau 149 597 870 km. ◇ (econ.) *Unitat de còmpte*: Escandalh de valor que sièrve à establir la valor dei deutes ò dei creanças, e li sometent pas ai fluctuacions dei monedas nacionali. ◇ (agric.) *Unitat forratgiera*: Unitat de mesura de l'aport energetic dei aliments per li bèstias. 6. Element aritmetic que la sieu repeticion genèra lu nombres entiers. 9. (mil.) Formacion constituïda d'un biais permanent dins li armadas de tèrra e de l'ària. ◇ *Granda unitat*: Formacion superiora à la brigada. ◇ *Unitat elementària*: Companhia, esquadron, bateria. 10. Estructura organizada dins un ensèm mai vast: *Unitat de produccion*. ◇ *Unitat de Formacion e de Recèrca (U.F.R.)*: En França, cellula de basa de l'ensenhament universitari. 11. Grope d'aparelhs, dins una fàbrega, capable de realisar una operacion industrial independentament dei autri installacions d'aquesta fàbrega. 12. (inform.) Partida d'un computador que fa una operacion donada. ◇ *Unitat centrala ò unitat centrala de tractament*: destinada à executar lo programa, per op. à unitat periferica.

unitiu, iva adj. (relig.) *Vida unitiva*: Vida de perpetuala union mé Dieu.

univalent, a adj. (quim.) Qu'a per valença 1. Sin.: **monovalent**.

univalve, a adj. (sc. de la v.) Si di d'un fruch capsulari d'una pèça soleta ò d'un mollusc qu'a una valva soleta.

univèrs n.m. 1. Lo monde entier, tot cen qu'existisse (M'una majuscula dins lo sens astronomic). 2. Lo monde

abitat; lo tot dei èstres umans. 3. Mitan dins lo quau si viu. ◇ Camp psicologic de quauqu'un: *L'univèrs irreal de la tieu imaginacion*.

universal, a adj. 1. Que pertòca l'Univèrs, lo cosmòs: *Gravitacion universal*. 2. Que s'estende sus tota la susfàcia de la Tèrra. 3. Qu'embrança la totalitat dei èstres e dei cauas. ◇ dr.) *Comunautat universal*: Regime matrimonial dins lo quau toi lu bens dei espòs tómbon en comunautat. ◇ *Legatari universal*: Persona qu'un testament designa per reculhir la totalitat d'una succession. ◇ *Legatari à títol universal*: Persona qu'un testament designa per reculhir una part d'una succession. ◇ (log.) Que convèn à toi lu objèctes d'una classe. ◇ *Proposicion universal*: Que lo sieu subjècte es considerat dins tota la sieu extension. 4. Que s'aplica à toi lu cas: *Un remèdi universal*. 5. Qu'a de conoissenças en tot: *Un òme universal*. 6. Si di d'un instrument, d'un aparelh à usatges multiples: *Un robòt universal*. Var.: **universau**.

universalament adv. D'un biais universal; de tot l'univèrs.

universalisacion (-izacion) n.f. Accion d'universalisar; fach de devenir universal.

universalisar (-izar) vt. Rendre universal, comun à toi lu òmes; expandir, generalisar.

universalisme n.m. Opinion que non reconoisce d'autra autoritat que lo consentiment universal.

universalista adj. e n. Dau monde tot entier; que s'adreïça à toi lu òmes. ◆ adj. e n. De l'universalisme; que n'es partidari.

universalitat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es universal. 2. (log.) Qualitat d'una proposicion universal. 3. Totalitat, ensèm d'èstres ò de cauas. ◇ (dr.) Ensèm de bens, de drechs ò d'obligacions, considerat coma formant una identitat juridica. ◇ (fin.) Principi budgètar qu'implica la presentacion integrala de toti li recèptas e de toti li despensas publiques sensa minga compensacion entre eli e qu'enebisse l'afectacion d'una reèpta à una despesa. 4. (lit.) Caractèr d'un esperit universal.

universals n.m. (filos.) 1. (filos.) Ideas ò tèrmes generals que perméton de classar lu èstres e li ideas, dins la terminologia escolastica. 2. (ling.) Concèptes ò elements que son comuns, ipoteticament, à toti li lengas naturalis qu'existisson.

universau, ala adj. Universal.

universitari, ària adj. e n. De l'universitat, de l'ensenhament superior: *Títol universitari*. ◆ n. Persona qu'ensenha dins una universitat.

universitat n.f. 1. À l'Atge Majan, institucion eclesiastica qu'avía de privilègis reials e pontificals e qu'era encargada de l'ensenhament. 2. Ensèm d'establiments escolaris de l'ensenhament superior recampats dins una circoscripcion administrativa. 3. Lo tot dei bastiments d'una universitat.

univitellin, a adj. Monozigòt. Contr.: **dizigòt, bivitellin**.

univocitat n.f. Caractèr de cen qu'es univòc.

univòc, a adj. 1. Que consèrva lo meme sens dins d'emplecs diferents (per op. à *equivòc*). 2. (mat.) Si di

d'una correspondença entre doi ensembles que, d'un element dau promier, mena à un element dau segond e à un solet.

upàs n.m. Aubre de Malàisia, que lo sieu latèx, toxic, es emplegat per empoisonar li saetas (Família dei moraceas).

upègat, ada adj. Àneda plonjairitz piscivòra dei mars septentrionalis, que li sieu migracions vernals mènon dins li regions temperadi.

uperisacion (-izacion) n.f. Procediment d'esterilizacion dau lach que consistisse à lo portar pendent quauqui segondas à una temperatura foarça auta (140° C).

uperisar (-izar) vt. Sotametre à l'uperisacion.

upupidat n.m. *Upupidats*: Família d'auceus

uracile n.m. Basa nucleïca (basa pirimidica) especifica à l'ARN.

uppercut n.m. (angl.) En bòxa, còup de ponh donat de bas en aut.

upsilon n.m. inv. (gr.) Vintena letra de l'alfabet grèc (υ), que corresponde au noastre *u* e qu'es devenguda y en francés dins lu mòts tirats dau grèc.

uracil(e) n.m. (quim.) Basa pirimidica qu'ientra dins la constitucion dei moleculas d'acide ribonucleïc.

uraèt n.m. Aigla d'Austràlia.

uran(e) n.m. Oxidi d'alumini UO₂.

uranat n.m. Si di de l'acide uranic.

urani n.m. Metal extrach de l'urane, de densitat 18,7, feblament radioactiu, mesclum de tres isotòpes, dei quaus l'urani 235, fissile, e l'urani 238, fertile; element (U) de n° atomic 92 e de massa atomica 238,2.

urania n.f. Grand parpalhon de Madagascar, dei colors vivi.

uranic, a adj. 1. Si di de l'anidride UO₃, e de l'acide correspondent. 2. Relatiu à l'urani.

uranil(e) n.m. Radical bivalent UO₂.

uranifèr, a adj. Que contèn d'urani.

uraninita n.f. Pechblenda.

uranisme n.m. Omosexualitat masculina.

uranita n.f. Fosfat idratat natural d'urani.

uranós, oa adj. Si di dei derivats de l'urani quàdrivalent.

uranoscòpi n.m. Peis ossós que viu dins la sabla dei costas mediterranèi, en laissant despassar solament lo sobre de la tèsta que poarta d'uèlhs salhents (Família dei traquinidats). Sin.: **rascassa blanca**.

urat n.m. Sau de l'acide uric.

urban, a adj. 1. De la vila: *Li poblacions urbani*. ◇ (geogr.) *Unitat urbana*: Ensemble format per una vilas e li sieu banlegas, ò comuna isolada qu'a mai de 2000 abitants aglomerats. 2. (lit.) Que manifestà d'urbanitat.

urbanisacion (-izacion) n.f. 1. Accion d'urbanisar; Concentracion creissenta de la poblacion dins li aglomeracions de tipe urban.

urbanisar (-izar) vt. En parlant d'un site, l'adobar en vista de crear ò de desbolopar una aglomeracion

urbana. ◆ **s'urbanisar** v.pr. Si transformar en zona urbana; comportar de mai en mai de zònas urbani.

urbanisme n.m. Sciéncia e tecnica de la construccion e de l'adobament dei aglomeracions, vilas e vilatges.

urbanista n. Especialista de la concepcion, de l'establiment e de l'aplicacion dei plans d'urbanisme.

urbanista adj. Relatiu à l'urbanisme. Var.: **urbanistic**.

urbanistic, a adj. Urbanista.

urbanitat n.f. (lit.) Cortesia refinada.

urbi et orbi loc. adv. (mòts latins) 1. Si di dei benediccions solemni que lo sobeiran pontife adreïça à Roma e au monde entier. 2. (lit.) *Clamar urbi et orbi*: Dapertot, au monde entier.

urceolat, ada adj. Gonflat vèrs lo mitan e estrech dins la partida superiora, en parlant d'un organe vegetal.

urea n.f. 1. Substança atoxica de formula $H_2-NCO-NH_2$, degalh dei matèrias azotadi de l'organisme, qu'aquesto produe à partir d'acides aminats e de saus amoniacali, que lo ren extrae dau sang e fa passar d'ins l'urina. 2. (agric.) Engrais azotat d'origina industrial. 3. *Urea-formòl*: Matèria plastica termodurcissabla obtenguda à partir de l'urea e dau formaldeïde.

uredinal, a adj. *Uredinalas*: Òrdre de fonges basidomicèts, parasites dei vegetaus. Var.: **uredinau**.

uredinau, ala adj. Uredinal.

uredospòra n.f. Espòra producha per la rolha dau blat, e qu'espandisse aquesta malautia.

ureïde n.m. Còrs obtengut à partir de l'urea, per substitucion d'un ò de doi radicals acides à un ò de doi atòms d'idrogène.

uremia n.f. 1. Aumentacion patologica dau taus d'urea dins lo sang. 2. Lo tot dei manifestacions cliniqui e biologiqui ligadi à una insufisença renala severa.

uremic, a adj. e n. Relatiu à l'uremia; que sofrisse d'uremia.

uretan(e) n.m. Compauat H_2CO-OR (R representa un radical idrocarbonat), estèr de l'acide carbamic.

ureteral, a adj. Relatiu ai uretèrs. Var.: **ureterau**.

ureterau, ala adj. Ureteral.

uretèr n.m. Cadun dei doi canals que ménon l'urina dai rens à la vessiga.

ureteriti n.f. Inflamacion de l'uretèri.

ureterostomia n.f. (cir.) Abocament de l'uretèr à la pèu.

urètra n.f. Canal que va de la vessiga au meat urinari, que sièrve à l'escorrement de l'urina e, per l'òme, au passatge de l'espèrma.

uretral, a adj. Relatiu à l'urètra. Var.: **uretrau**.

uretrau, ala adj. Uretral.

urgença (-éncia) n.f. 1. Caractèr de cen qu'es urgent. 2. Necessitat d'agir rapidament. ◇ *D'urgença, de tota urgença*: Immediatament. ◇ *Estat d'urgença*: Regime excepcional que, en cas de trebolis greus ò de calamitat publica, renfoarça lu poders de polícia dei autoritats civils. 3. Cas urgent, que necessita una intervencion medicala ò cirurgicala rapida. ◇ *Servici dei urgenças* ò

urgenças, n.f. pl.: Serviç d'un espital dont son dirigit lu ferits e lu malauts que lo sieu estat necessita un tractament immediat.

urgent, a adj. Que non pòu èstre reportat; que deu èstre fach, dich, decidit, etc., immediatament, sensa asperar.

urgentista adj. e n. Mètge que trabalha dins un servici d'urgenças.

uric, a adj. *Acide uric*: Acide organic azotat, present dins lo sang e dins l'urina (0,5 g/l) e que provèn de la degradacion dins l'organisme de basas puriqui.

uricemia n.m. (med.) 1. Taus d'acide uric dins lo sang (normalament inferior à 0,060 g/l). 2. Gota.

urina n.f. Liquide secretat per li rens, que s'escorre per li vias urinari e passa dins la vessiga denant d'èstre escampat. Sin.: **pissa, pissin** (pop.).

urinacion n.f. Fach d'urinar. Sin.: **micturicion**.

urinal n.m. 1. Edicule ò installacion sanitària per permetre ai òmes d'urinar. Sin.: **pissador** (pop.). 2. Vas dau coal inclinat, que permete de faire urinar lu òmes tenguts au lièch. Sin.: **pistolet** (fam.).

urinar vi. Evacuar la sieu urina. Sin.: (pop.) **pissar**, (fam.) **escampar d'aiga**. ◆ vt. Evacuar dins la sieu urina.

urinari, ària adj. Relatiu à l'urina. ◇ *Aparelh urinari*: Ensèm dei rens e dei vias urinari (uretèr, vessiga, urètra).

urinifèr, a adj. Que poarta, que mena à l'urina.

urinós, oa adj. (med.) Relatiu à l'urina.

urna n.f. 1. Vas que sièrve à conservar lu cendres dei moarts. 2. Vas dei costats arredonits. 3. Boita que sièrve à reculhir lu bulletins de vòte. ◇ *Anar ai urnas*: Votar. 4. (bot.) Esporange dei mofas.

urobilina n.f. Pigment biliari que constituísse una dei matèrias coloranti de l'urina.

urobilinemia n.f. Presença d'urobilina dins lo sang.

urobilinogène n.m. Produch de la degradacion de la bilirubina, precursor de l'urobilina, eliminat en pichina quantitat per li urinas e en quantitat mai importanta per li matèrias fecali.

urobilinuria n.f. Taus d'urobilina dins l'urina, qu'aumenta en cas d'insufisença epatica.

urocròme n.m. Pigment urinari principal responsable de la color jauna de l'urina.

urocultura n.f. Tecnica que consistísse à ensemenar l'urina manlevada aseptiquement dins de mitans de cultura apropiats per li trovar de gèrmes patogènes e n'efectuar la numeracion.

urodèl n.m. *Urodèls*: Sotaclasse d'anfibians que consèrvon la sieu coa à la metamorfòsi, coma lo triton, la salamandra.

urodensimètre n.m. Uromètre.

urodialisi n.f. Suspension parciala ò totala de l'excrecion renala.

urodinia n.f. Miccion dolorosa. Var.: **urodonia**.

urodonia n.f. Urodonia.

urofilia n.f. Urolagnia.

urogène, a adj. Que pertòca la produccion de l'urina, que provèn de l'urina.

urogenital, a adj. Genito-urinari. Var.: **urogenitau**.

urogenitau, ala adj. Urogenital.

urografia n.f. Exploracion radiografica dei vias urinari après injeccion intravenosa d'una substança opaca ai rais X, que, en s'eliminant, dona un imatge contrastat dei cavitats renali, dei uretèrs e de la vessiga.

urolagnia n.f. (sexol.) Ondinisme. Sin.: **urofilia**.

urolit n.m. Calcul urinari.

urolitiase n.f. Litiasi urinària.

urologia n.f. Estudi dei malautias dei vias urinari dei doi sèxes, e de l'aparelh gastro-urinari mascle.

urologista n. Urològue.

urologue, òga n. Especialista d'urologia. Var.: **urologista**.

uromètre n.m. Aeromètre que sièrve à mesurar la densitat dei urinas. Sin.: **urodensimètre**.

uropatia n.f. Tota afeccion de l'aparelh urinari. Sin.: **uròsi**.

uropionefròsi n.f. Dilatacion dau bacinet per amolonament d'urina infectada, purulenta.

uropoièsi n.f. Formacion de l'urina dins lo ren.

uropoietic, a adj. 1. Relatiu à l'uropoièsi.

uroporfirina n.f. Pigment roge derivat de l'emoglobina present en quantitat foarça debila dins li urinas.

uropigial, a adj. Qu'apartèn au gropion dei aucus. Var.: **uropigiau**.

uropigian, a adj. Que pertòca lo gropion dei aucus. ◇ *Glàndola uropigiana*: Glàndola à la basa dau gropion, que la sieu secrecion sièrve à graissar li plumas.

uropigiau, ala adj. Uropigial.

uropòdi n.m. Partida de la coa d'unu crustaceus, que li sièrve de nadarèla.

uroquinasa n.f. Enzima extracha de l'urina umana, emplegada per la dissolucion dei calhons de sang.

urorragia n.f. Poliuria.

urós, oa adj. 1. Content dau sieu sòrt: *Un òme urós*. 2. Que procura de benurança, de bonur, ò que n'en manifestà: *Una cara uroa*. 3. Que lo sòrt favorisa; astruc. 4. Favorable, avantatjós: *Una circonstança uroa*. 5. Portat à l'optimisme, gai de natura. 4. Qu'a ben capitat, qu'es just, en armonia: *Una uroa combinason de colors*. ◆ n. *Faire un (d') urós*: Procurar à una persona (à de personas) un gaug inesperat.

urosament adv. 1. D'un biais avantatjós, favorabla: *Acabar urosament un affaire*. 2. Armoniosament, d'un biais agradiu: *De colors associadi urosament*. 3. *Urosament que*: Per astre, es una boana caua que.

uroscopia n.f. Examèn dei urinas per establir un diagnostic.

uroscopie, a adj. Relatiu à l'uroscopia.

uròsi n.f. Tota afeccion de l'aparelh urinari. Sin.: **urpatia**.

uroterapia n.f. Emplec terapeutica de l'urina en injeccions ò sota tota altra forma.

urside n.m. *Ursides*: Família de mamifèrs carnivòres plantigrades e sovent omnivòres, coma lu ors.

ursulina n.f. Religioa de l'òrdre de Santa Ursula, fondat en lo 1535.

urtada n.f. Fach d'urtar. Sin.: **còup, ofensa, contrarietat** (fig.).

urtar vt. 1. Intrar rudament en contacte mé (quauqua ren, quau'un): *La veitura a urtat un barri*. Sin.: **picar dintre**. 2. Picar una caua còtra una altra. 3. Contrariar vivament. 4. Èstre en oposicion completa, anar còtra: *Urtar li convenenças*.

urticea n.f. *Urticeas*: Família de plantas dicotiledoneï, sensa petales, coma la cambarosseta.

urticacion n.f. (med.) Reaccion inflammatòria de la pèu, acompanhada d'una sensacion de cremadura.

urticala n.f. *Urticalas*: Òrdre de plantas dicotiledoneï dei flors sensa petales.

urticant, a adj. Si di dei animaús ò dei plantas que lo sieu contacte provòca una ponhedura que sembla aquela de l'ortiga.

urticària n.f. Erupcion cutanea passatgiera, que sembla de ponheduras d'ortiga, sovent deuguda à una reaccion allergica en particulier à d'aliments (fragas, crustaceus, etc.).

urubú n.m. Pichin voltor d'Amèrica tropicala, dau plumatge negre.

uruguaian, a adj. e n. D'Uruguai.

us n.m. (lit.) Costuma, usatge, tradicion d'un país.

usable, a adj. Que pòu èstre usta, frustat.

usadura n.f. Estat de quauqua ren qu'est fust.

usança n.f. 1. Usatge, costuma. 2. (banca) Durada mai lòngra que la Banca de França impaua ai efèctes de comèrci.

usancier, a adj. 1. Persona qu'emplega un servici, en particulier un servici public. 2. Persona qu'emplega una lenga: *Lu usanciers de l'occitan*. 3. (dr.) Titulari d'un drech d'usatge. Sin.: **usatgier**.

usar vt. 1. Frustar, degalhar per l'usatge. 2. Utilisar, emplegar. ◆ vt. ind. (de) Emplegar, utilisar; faire usatge de. ◆ **s'usar** v.pr. 1. Si degalhar per l'usatge, per l'efècte dau temps. Sin.: **si frustar**. 2. Perdre li sieu foarças: *S'usar au travalh*.

usat, ada adj. Frust.

usatge n.m. 1. Accion, fach de si servir de quauqua ren; utilisacion: *Perdre l'usatge de la paraula*. ◇ *À l'usatge*: Per l'experiença que si pòu aver de l'utilisacion de quauqua ren. ◇ *Faire usatge de*: Emplegar, utilisar. ◇ *Faire d'usatge*: Durar longtemps, en parlant d'una caua, d'una aisina que s'utilisa sovent. ◇ (dr.) *Usatge de faus*: Infraccion constituïda per l'utilisacion intencionala d'una pèça faussa ò falsificada, que pòu eventualament causar un prejudici. 2. Foncion, destinacion de quauqua ren, emplec que si pòu faire d'un objècte, d'una aisina. ◇ *À l'usatge de*: Destinàt à servir à. 3. Biaís observat dins un grope, una societat; costuma, convenença: *Anar còtra l'usatge establìt*. 4. Lo tot dei règlas e dei interdiccions que caracteríson la lenga emplegada per lo nombre mai grand à-n-un moment donat e dins un mitan

social donat: *Un usatge populari, adaptar la nòrma à l'usatge*. ◇ *Ortografia d'usatge*: Ortografia dei mòts, en defoara dei règlas d'acòrdi e de la foncion.

usatgier, a n. Usancier.

usch n.m. Poarta (Ròia).

usclar vt. Passar à la flama, far rossir.

usina n.f. 1. Establiment industrial dins lo quau, au mejan de màquinas, si fa la transformacion de matèrias promieri ò ja trabalhadi en produchs finits. Sin.: **fàbrega**. 2. (fam.) Luèc d'una activitat intensa.

usinabilitat n.f. Caractèr d'un materiau solide à si laissat usinar.

usinable, a adj. Susceptible d'èstre usinat, en parlant d'un material solide.

usinar vt. 1. Sotametre una pèça bruta à l'accion d'una màquina-autís. 2. (rare) Fabregar dins una usina.

usinatge n.m. Accion d'usinar.

usinier, a adj. Relatiu à l'usina.

usitat, ada adj. Si di d'una forma de la lenga qu'es en usatge, que s'emplega abitualament.

usnea n.f. Liquèn filamentós que creisse sus lu aubres vièlhs.

ussa n.f. Sobrecilh.

ussard n.m. Militari d'un còrs de cavalaria leugiera, que lo sieu unifòrme s'inspirava à l'origina de la cavalaria ongresca.

ussier n.m. Uissier.

ustensilha n.f. Aise, aisina.

ustilaginale n.f. *Ustilaginalas*: Òrdre de fonges basidiomicèts parasites dei vegetaus, sus lo quau produon lo cabon e la caria.

ustra n.f. Òstrega.

usual, a adj. 1. Qu'es utilizat sovent, corrent. 2. (sc. de la v.) *Nom usual*: Nom vernaculari d'una espècia animala ò vegetala (per op. à *nom scientific*). Var.: **usuau**.

usual n.m. Obratge d'un usatge corrent que, dins li bibliotecas, es à la liura disposicion dau public (diccionari, enciclopedia, etc.). Var.: **usuau**.

usualament adv. D'un biais usual, correntament, abitualament.

usuau, ala adj. e n.m. Usual.

usufruch n.m. (dr.) Drech d'utilisar un ben que la sieu nuda-proprietat apartèn à una altra persona.

usufruchier, a adj. Relatiu à l'usufruch. ◆ n. La persona qu'a l'usufruch d'un ben.

usufructuari, ària n. (dr.) De l'usufruch.

usura n.f. Interès superior au taus licit. ◇ Delicte qu'una persona comete en prestant de sòus m'un taus d'interès excessiu.

usura n.f. 1. Deterioracion en rason de l'usatge, d'un fretament, etc. 2. Fach de baissat (foarça, santat). ◇ *Guèrra d'usura*: Conflicte que si fa durar per temptar d'anequelir l'adversari.

usurari, ària adj. Endecat d'usura.

usurier, a adj. e n. Persona que prèsta à usura.

usurpacion n.f. 1. Accion d'usurpar; fach d'èstre usurpat: *Usurpacion d'identitat*. 2. (dr.) Fach d'exercir de foncions, de portar de decoracions, de títols onorifics ò professionals sensa li aver drech.

usurpaire, airtz n. Usurpator, usurpatritz.

usurpar vt. S'apropriar per violença ò per rusa, un drech, un ben qu'apartèn à una altra persona, lo poder, etc.

usurpator, tritz n. Persona que si fa mestressa, per rusa ò per violença, d'un ben, d'un poder, etc. que non li revènon. Var.: **usurpaire**. ◆ adj. Qu'usurpa: *Un poder usurpator*.

usurpatòri, òria adj. (dr.)

usus n.m. (dr.) Drech d'utilisar una caua qu'un n'es propietari.

ut Nòta de música. Sin.: **do**.

UT abbrev. Temps universal de Greenwich.

UTC abbrev. Temps universal internacional.

ùtèr n.m. Utèrus.

utèr n.m. Utèrus.

uterin, a adj. Relatiu à l'utèrus. ◆ adj. e n. Si di de fraires e sòrres naissuts de la mema maire ma pas dau meme paire.

uteroplacentari, ària adj. Relatiu à l'encòup à l'utèrus e à la placenta.

uterovaginal, a adj. Relatiu à l'encòup à l'utèrus e à la vagina. Var.: **uterovaginou**.

uterovaginou, ala adj. Uterovaginal.

utèrus n.m. Organe de l'aparelh genitau de la fema e dei femèlas dei mamifèrs, destinat à contenir l'òu fecondat pendent la sieu evolucion e fins à la naissença. Var.: **utèr, úter**.

util(e), a adj. 1. Que rende servici, qu'ajuda. ◇ *En temps utile*: Au moment just. 2. *Partida utial d'un dispositiu, d'una màquina, d'una aisina, etc.*: Aquela que realisa directament l'operacion per la quala son estudiats aqueu dispositiu, aquela màquina, aquela aisina.

utilament adv. D'un biais utile.

utilisable (-izable), a adj. Que pòu èstre utilisable.

utilisacion (-izacion) n.f. Accion, biais d'utilisar; emplec, usatge.

utilisar (-izar) vt. 1. Emplegar per un usatge precís: *Utilisar un diccionari per capir una frasa*. 2. Tirar profièch ò partit de: *Utilisar toti li competenças disponibls*.

utilisator (-izator), tritz n. Persona, grope que fa usatge de quauqua ren, qu'utilisa un aparelh, un servici.

utilitari, ària adj. 1. Qu'a per tòca, per principi essencial l'utilitat: *Un objècte utilitari*. ◇ *Veicule utilitari ò utilitari*, n.m.: Veitura comerciala, camioneta ò camion que sièvon au transpòrt au transpòrt dei mèrc ò dei personas. 2. Que si prepaia dins una tòca interessada: *Politica utilitària*.

utilitarisme n.m. Morala que fa de l'utilitat lo principi e la nòrma de tota accion.

utilitarista adj. e n. Relatiu à l'utilitarisme; partidari de l'utilitarisme.

utilitat n.f. 1. Fach de servir à quauqua ren, d'èstre utile, utilisable. 2. Caractèr, qualitat de quauqua ren ò de quauqu'un que sièrve à quauqu'un: *La tieu ajuda m'es estada d'una granda utilitat.* ◇ *Utilitat publica*: Interès general que permete à l'Administracion d'autrejar un avantatge (reconoisença d'utilitat publica) ò d'impauar una obligacion (servituda, expropriacion). 3. (econ.) Aptituda, reala ò supauada, d'un ben à satisfaire un besonh ò à crear li condicions favorabli à-n-aquela satisfaccion. Sin.: **desiderabilitat**.

UTM (abrev. de l'anglés *Universal Transverse Mercator*) Sistema de projeccion derivat d'aqueu de Mercator, ma dins lo quau lo cilindre es enrotlat segond un meridian.

utopia n.f. 1. (filos.) Construccion imaginària e rigoroa d'una societat, que constituísse, per rapoart à-n-aqueu que la realisa, un ideal total. 2. Projècte que la sieu realisacion es impossibla; concepcion imaginària.

utopic, a adj. Que tèn de l'utopia: *Un projècte utopic.* ◇ *Socialisme utopic*: Doctrina socialista fondada sobre un ideal reformatòr (per op. au socialisme scientific de Marx e Engels).

utopisme n.m. Actituda d'aqueu que viu dins l'utopia, dins lo pantais.

utopista n. Autor d'un sistema utopista. ◆ adj. e n. Estacat à de vistas utopiqui; pantaiaire.

utricul(e) n.m. 1. (anat.) Una dei cavitats dau vestibule de l'aurelha intèrna, dins la quala arribon lu canals mièg circularis, e que la sieu paret poarta un organe sensorial d'equilibracion. 2. (bot.) Organe foarça pichin que juèga lo ròtle de flotejaire ò de leca per capturar li predas.

utriculària n.f. Planta aquatica vivaça que captura des predas animalas dins d'utricules.

U.V. n.m. (sigla) Ultraviolet.

uval, a adj. Relatiu au raïm. ◇ *Cura uvala*: Cura de raïm preconisada còntre diversas malautias metaboliqui. Var.: **uvau**.

uvau, ala adj. Uval.

uvea n.f. (anat.) Tunica mejana de l'uèlh, constituïda en avant per l'iris e en darrièr per la coroïda.

uveïti n.f. Inflamacion de l'uvea.

uvifèr, a adj. Que poarta de raïms.

uvifòrme, a adj. En forma de raïm.

uvula n.f. (anat.) Nioleta.

uvular(i), a (-ària) adj. De l'uvula

uxorilocal, a adj. (antrop.) Matrilocal. Var.: **uxorilocal**.

uxorilocau, ala adj. Uxorilocal.

V

v Vintadosena letra de l'alfabet (ve).

V Simbòle dau vanadi.

V Chifra romana que vau cinc.

V (electr.) Simbòle dau vòlt. ◇ **V/m** Simbòle dau vòlt per mètre.

V1, V2 n.m. (abrev. de l'alemand Vergeltungstaffen, armas de represalhas, m'ai chifras 1 e 2) Projectiles autopropulsats, dau lòng rai d'accion, que lu alemands empleguèron en lo 1944 e en lo 1945. (Lo V2 es lo precursor dei missiles balistics modèrnes)

vabràs n.m. Grand vabre.

vabre n.m. Ravin.

vaca n.f. 1. Femèla reproductritz de l'espècia bovina. ◇ *Vaca lachiera* ò *vaca per lo lach*: Vaca elevada per lo lach que produe. ◇ *Vaca per la carn*: Vaca elevada per la carn de la sieu descendença. 2. Pèu de bovin en general: *Un sac de vaca*. 3. *Vaca marina*: Mòrsa.

vacacion n.f. 1. Temps dedicat à l'examen d'un affaire, au compliment d'una foncion, determinada, per una persona que n'es estada cargada. 2. Remuneracion d'aqueu temps.

vacaira n.f. Vacaria.

vacalha n.f. Li vacas, en general. Sin.: **vacum**.

vacança n.f. 1. Situacion d'una plaça, d'una carga, provisoriament desprovidits de titulari. ◇ *Vacança dau poder*: Temps pendent lo quau una autoritat, publica ò privada, non s'exercisse plus. 2. Temps pendent lo quau una foncion, un emplec es sensa titulari. ◆ pl. Periòde legala d'arrest de trabalh dei salariats; periòde sensa cors dins li escòlas, li universitats: *Li vacanças d'estiu*. ◇ *Vacanças parlamentari, judiciari*: Suspension legala dei sedudas, dei audienças.

vacancier, a n. Persona qu'es en vacanças, espec. dins un luèc de villegatura. ◆ adj. Que fa pensar ai vacanças: *Una atmosfèra vacanciera*.

vacant, a adj. 1. Que non es ocupat, liure: *Una plaça vacanta, un apartament vacant*. 2. Si di d'una carga, d'un emplec provisoriament sensa titulari. ◇ *Succession vacanta*: Succession dubèrta e non reclamada.

vacar vi. (*vaquí*) Cessar per un temps la sieu foncion: *Lu tribunals vâcon*. ◇ vt. ind. Vacar à: S'ocupar de

vacaria n.f. Estable.

vacària n.f. Planta erbacea annuala, vesina de la saponària Auta de 30 à 60 cm, familha deicariofillaceas).

vacassa n.f. (pej.) Gròssa vaca.

vacatari, ària adj. e n. Si di d'una persona emplegada per un temps determinat à una foncion precisa.

vaccin n.m. Substança d'origina microbiana (micròbis atenuats ò tuats, substanças solubli), qu'es inoculada à

una persona ò à un animal per l'immunisar còtra una malautia ò n'en diminuir lu efèctes.

vaccina n.f. 1. Malautia de la vaca ò dau cavau, que si pòu transmetre à l'òme e que li assegura l'immuninativariolica. 2. Ensèm de manifestacions cliniqui observadi dins l'òme après una vaccinacion antivariolica.

vaccinable, a adj. Que pòu èstre vaccinat.

vaccinacion n.f. Accion de vaccinar.

vaccinal, a adj. Relatiu ai vaccins, à la vaccinacion, à la vaccina. Var.: **vaccinau**.

vaccinar vt. 1. Administrar un vaccion à. 2. (fig.) Metre à la sosta d'un desplaçer, d'un auvari, premunir còtra un mau quau que sigue: Aquela relacion l'a vaccinada còtra lo maridatge.

vaccinat, ada adj. 1. Que li es estat inocilat un vaccin. 2. (fam.) Qu'una experiença desagradiva li a ensenhat à non recomençar.

vaccinator, tritz adj. e n. Que vaccina.

vaccinau, ala adj. Vaccinal.

vaccinèla n.f. Erupcion vaccinala benigna.

vaccinidi n.f. reaccion cutanea consecutiva à una vaccinacion antivariolica.

vaccinifèr, a adj. Si di de la vaca ò d'un individú que poàrtan de pustulas vaccinali, que la sieu linfa sièrve à la vaccinacion.

vaccinifòrme, a adj. Que sembla un vaccin.

vaccinodròme n.m. Centre de vaccinacion à granda escala mes en plaça en cas d'epidemia.

vaccinogène, a adj. Que produe un vaccin.

vaccinoïde, a adj. Que fa pensar à un vaccin: Erupcion vaccinoïda.

vaccinologia n.f. Branca de la medecina que s'ocupa dei vaccins.

vaccinostil(e) n.m. (med.) Pichina lanceta de la talha d'una pluma per escriure, que sièrve per li escarificacions e li cutireaccions.

vaccinoterapia n.f. Metòde terapeutique fondat sobre l'ustage de vaccins dins una tòca curativa.

vacherin n.m. 1. Fromai fach mé de lach de vaca, afinat, de la pasta moala e onchoa, fabricat en Soïssa e dins lo Jura francés. 2. Pastissaria merengada garnida de glaça e de crema Chantilly.

vacillation n.f. Movement de cen que vacilla.

vacillament n.m. Fach de vacillar; estat de cen que vacilla.

vacillant, a adj. Que vacilla.

vacillar vi. 1. Balançar, non èstre fèrme sus lu sieus pens. 2. Mancar d'assegurança. Sin.: **trantalhar**.

vaciva adj. e n.f. Feda de doi ans que non a encara portat.

vacuisme n.m. 1. (filos.) Sistema dei partidaris de la teoria dau vuèi dins la natura, avant la descubèrta de la pression atmosferica (per op. ai partidaris de l'*atomisme*) e de la doctrina segond la quala la natura a orror dau vuèi. 2. (liter.) Faus movement artistic dei partidaris dau vuèi.

vacuista adj. e n. (filos.) Partidari dau vacuisme; relatiu au vacuisme.

vacuitat n.f. 1. Estat de cen qu'es vuèi. 2. (lit.) Vuèi intellectual, absença de valor.

vacum n.m. Vacalha.

vacuòla n.f. 1. (biol.) Cavitat dau citoplasma dei cellulas, que contèn divèrsi substanças en solucion dins l'aiga. 2. (geol.) Cavitat au dedintre d'una ròca.

vacuolar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai vacuòlas.

vacuolisacion (-izacion) n.f. Formacion de vacuòlas dins lo citoplasma.

vacuòma n.m. (biol.) Lo tot dei vacuòlas d'una cellula.

vacuomètre n.m. Dispositiu que permete de mesurar la valor de la pression dei gas residuals dins un tube à vuèi. Sin.: **indicator de vuèi**.

vacuum n.m. (lat.) (didact.) Vuèi.

vade-mecum n.m. (lit.) Guida, manual que si consèrva pòche per lo poder utilizar.

vagabond, a adj. 1. Que va d'un caire e de l'autre. 2. Que va à l'aventura; desordenat: *Una imaginacion vagabonda*. Sin.: **barrutlaire**.

vagabond, a n. Persona sensa domicili fixe ni profession ni mejan de subsistènça. Sin.: **barrutlaire**, **cèrcamonde**, **borlingaire**.

vagabondar vi. 1. Rodejar, anar d'un caire e de l'autre. 2. Passar d'una caua à l'autra, èstre instable, sobretot en parlant de l'esperit. Sin.: **barrutlar**, **vagabondejar**.

vagabondatge n.m. 1. Fach de vagabondar. Sin.: **barrutlatge**. ◇ Estat d'aqueu que non a ni domicili fixe ni mejans de subsistènça licits. 2. Divagacion de l'esperit; ravarria.

vagabondejar vi. (*vagabondeï*) Vagabondejar.

vagabondejar vi. Vagabondar. Var.: **vagabondejar**.

vagal, a adj. Relatiu au nèrvi vague. Var.: **vagau**.

vagament adv. D'un biais vague.

vagar vi. (*vagui*) (lit.) Barrutlar, rodejar.

vagau, ala adj. Vagal.

vagil(e), a adj. *Fauna vagila*: Li bèstias aqüaticas que si desplaçon sus lo fond.

vagiment n.m. Crit de l'enfant à pena naissut. Sin.: **vagit**.

vagina n.f. organe genital intèrne de la frema, compausat d'un canaldont finisse lo coal de l'utèrus, e que si duèrbe dins la vulva. Var.: **vàgina**.

vàgina n.f. Vagina.

vaginal, a adj. Relatiu à la vagina.

vaginat, ada adj. (bot.) Dins una gaina.

vaginisme n.m. (med.) Contraccion dolorosa e espasmodica dau muscle constrictor de la vagina, d'origina psiquica ò organica.

vaginiti n.f. Inflamacion de la mucoa de la vagina.

vaginula n.f. Pichina gaina d'un organes.

vaginulat, ada adj. Provedit d'una vaginula.

vagir vi. (*vagissi*) Cridar, en parlant dau niston.

vagissent, a adj. Que vagisse.

vagit n.m. Vagiment.

vagolisi n.f. Tractament medical ò cirurgical de l'accion dau nèrvi vague.

vagolitic, a adj. Que paralisa lo nèrvi vague.

vagon n.m. 1. Veïcule ferroviari remorcat, destinat au transpòrt dei mèrç e dau bestiari, per op. à la *veitura*, emplegada per lu passatgiers; lo sieu contengut. 2. (corrent) Veitura ferroviària. 2. (constr.) Conduch dau fum, de tèrra cuècha, que la sieu forma facilita l'assemblatge.

vagonada n.f. Contengut d'un vagon.

vagon-cistèrna n.m. Vagon destinat au transpòrt dei liquides.

vagonet n.m. Pichin vagon emplegat dins li minas ò sus lu sites industrials.

vagonier, a n. Persona emplegada à la manòbra dei vasons.

vagon-lièch n.m. Veitura de camin de fèrre adobada per permetre ai viatjaires de dormir. Sin.: **veitura-lièch**.

vagon-poasta n.m. Veitura-poasta.

vagon-restaurant n.m. Veitura-restaurant.

vagon-tombareu n.m. Vagon dei bòrds elevats, que si carga per dessobre e que si descarga per de poartas laterali.

vagotomia n.f. (cir.) Seccion dau nèrvi vague.

vagotonia n.f. (med.) Estat d'un organisme dins lo quau lo tònus vagal es preponderent.

vagotonic, a adj. Relatiu au tònus vagal ò à la vagotonia.

vague, vaga adj. Imprecís, mau definit: *Ai una vaga idea de cen que farai deman*.

vague n.m. Cen qu'es imprecís, mau definit: *Restar dins lo vague*.

vague! (subjonctiu present dau vèrbo *anar*) Sigue! ◇ *Vague per*: Mi convèn, va ben.

vaguejar vi. Desparlar.

vaguemèstre n.m. 1. (ist.) En França, sota l'Ancian Regime, oficièr encargat de menar li tropas dei convòis militaris. 2. (mod.) Sotoficièr encargat dau servici postal d'una unitat.

vaguetat n.f. Estat de cen qu'es vague: *La vaguetat d'una definicion*.

vai n.m. Agulha de lançament.

vai-e-vèn n.m. inv. 1. Movement alternatiu d'un ponch à un autre: *Lo vai-e-vèn d'un balancier*. 2. (tecn.) Disparicion momentanea d'un son ò d'un signal. Sin.: **fading** (anglés). ◇ (electr.) Montatge que permete d'alucar d'amurcir una lampa d'au manco doi luècs diferents. 3. Movement confús de personas, de veïcules. 4. Charniera provedida d'una moala que li permete de foncionar dins lu doi sens. 5. (mar.) Cordatge tendut per establir una comunicacion entre doi bateus, doi ponchs, en particulier per d'operacion de sauvament.

vaira n.f. Escrofula, postema.

vairada n.f. Epòca de la vairason.

vairason n.f. Estat dei fruchs, e sobretot dau raïm, que començon à pilhar la sieu color de maturitat.

vairat, ada adj. (arald.) Vaire qu'es d'autres esmalhs que l'argent e l'azur.

vaire n.m. 1. (anc.) Peliça d'un esquiròt siberian gris argentat. 2. (arald.) Una dei peliças de l'escut, facha de campanas d'azur e d'argent alternadi, dispauadi en linha orizontali.

vairina n.f. Pichin vaire.

vairòla n.f. 1. Malautia infeccioa foarça contagioa e epidemica, deuguda à un virus, caracterisada per una erupcion de tacas rogi que dónon de vesículas, pi de pustulas. 2. Sifilís. ♦ pl. *Li vairòlas*: Vairòla.

vairolat, ada adj. Marcat per la vairòla; picotat.

vairolós, oa adj. Tocat per la vairòla.

vairon n.m. Pichin peis foarça comun dins lu rius, e que la sieu carn es gaire preada (Família dei ciprinidats).

vaissa n.f. Avelanier.

vaissareda n.f. Avelaneda.

vaissela n.f. Lo tot dei pèças e dei aisinas per lo servici de la taula. Sin.: **terralhas**. ♦ *Faire la vaissela*: La lavar.

vaisselaria n.f. Industria que fabrica lu coàs, li escudelas, etc.; li pèças ensinda fabricadi.

vaisselier n.m. Mòble que la sieu partida auta comprèn d'estatgieras per li metre de terralhas. Sin.: **escudelier**.

vaisseu n.m. 1. (lit.) Nau de grandi dimensions; bastiment de guèrra de grand tonelatge. ♦ (astronaut.) *Vaisseau espacial*: Astronau abitada, destinada ai vòls umans dins l'espaci. 2. (arquit.) Espaci interior, generalament alongat, qu'ocupa la màger part de l'autessa d'un edifici, ò, au manco, divers plans: *Una nau de glèia mé tres vaisseus*. 3. (anat.) Canal que sièrve à la circulacion dau sang ò de la linfa (artèrias, venas, capillaris e linfatics). 4. (bot.) Tube que sièrve à la circulacion de la saba.

vaissiera n.f. Avelaneda.

val n.m. Vau.

valablement adv. Dun biais valable.

valable, a adj. 1. Qu'a li condicions necessari per produrre lo sieu efècte. 2. Que la sieu valor non es contestada; acceptable, admissible, fondat: *Una excusa valable*. Var.: **valedor**. 3. Qu'a de valor, d'importança: *Una òbra valable*. 4. Qu'a li qualitats necessari perquauqua ren; autorisat: *Un interlocutor valable*.

valac, a adj. e n. De Valàquia.

valada n.f. Depression alongada, de larguessa variabla, cavada per un cors d'aiga, un glacier. Var.: **vau**. Sin.: **comba**. ♦ *Valada seca ò morta*: Dont li a plus de cors d'aiga.

valadet n.f. Regoala.

valadon n.m. Pichin riu.

valanga n.f. Avalanca.

valantea n.f. Vantaria, vanaglòria.

valantear (si) v.pr. (*mi valantei*) Si vantar.

valantisa n.f. Valentisa.

valat n.m. 1. Riu. 2. Doga.

valedor, a adj. Plausible, valable.

valenc, a adj. e n. Dau Vau (Comuna de Var).

valença (-ència) n.f. 1. (quim.) *Valença d'un element*: Nombre maximal d'àtomes d'idrogène m'ai quaus si pòu combinar un atòme d'aquest element ò ai quaus si pòu substituir. 2. (psicol.) *Valença d'un objècte, d'una situacion*: Atirança (*valença positiva*) ò repulsion (*valença negativa*) que lo subjècte sente per aquest objècte, aquesta situacion.

valença-grama n.f. Massa molària atomica d'un element partida per la sieu valença.

valencian, a adj. e n. De València. ♦ n.m. (ling.) Varietat dau catalan que si parla en País Valencian.

valent, a adj. Coratjós.

valent à dire loc. adv. Anóncia una equivalença, una precision, una traduccion.

valentament adv. Coratjosament.

valentia n.f. Accion d'esclat.

valentin, a adj. e n. De Valença. Var.: **valentinés**.

valentinés, esa adj. e n. Valentin: *País Valentinés*.

valentinita n.f. (miner.) Oxide natural d'antimòni Sb₂O₃.

valentisa n.f. Vanaglòria. Var.: **valantisa**.

valentitge n.m. Valença.

valer vi. 1. Aver tau prètz: *Aquò vau 10 €*. 2. Aver tala valor, tala qualitat, tal interès: *Es un argument que vau ren*. ♦ *Faire valer*: Rendre productiu; metre en valor; vantar. ♦ *Si faire valer*: Metre en avant lu sieus drechs, li sieu qualitats; s'atribuir de qualitats sensa li aver. ♦ *Valer ben*: Èstre digne de, meritar: *Aquò vau ben una recompensa*. 3. Èstre valable: *Aquò vau per toi*. ♦ vt. 1. Equivaler à: *Un mètre vau cent centimètres*. 2. Justificar, legitimar: *Aqueu panorama vau lu esfoarç qu'avèm fach*. 3. Èstre la causa de, procurar: *Aquò m'a vaugut totplen de criticas*. ♦ v. impers. *Vau mai*: Es mai avantajós: *Vau mai un bòu que cent arèndolas*. ♦ *Tant vauria* (+ infin.): Seria utile de. ♦ **si valer** v.pr. Aver la mema valor: Aquelu doi jugaires si vèlon.

valeriana n.f. Planta dei luècs umides dei flors ròsi, blanqui ò jauni.

valerianacea n.f. *Valerianaceas*: Família d'èrbas gamopetali coma la valeriana, la doceta.

valerianela n.f. Planta coma la doceta.

valeric, a adj. (quim.) *Acide valeric*: Acide pentanoïc de formula CH₃-(CH₂)₃-CO₂H.

valesan, a adj. e n. De Valés.

valet n.m. Varlet.

valetalha n.f. Varletalha.

valetudinari, ària adj. (fig.) Qu'a una santat fragila.

valgus, valga adj. (med.) Virat vèrs lo defoara per rapoart à l'axe dau còrs (per op. à *varus*). ♦ *Hallux valgus*: Deviacion patologica dau gròs det dau pen en defoara.

valha n.f. Valença, coratge.

valicèla n.f. Varicèla.

validacion n.f. Accion de validar.

validaira n.f. Aparelh que sièrve à enregistrar li escomessas dau Lòto nacional, d'una lotaria.

validament adv. D'un biais valide.

validar vt. Rendre ò declarar valide: *Validar lu resultats d'un vòte.*

valide, a adj. 1. En boana santat, san, vigorós. 2. (dr.) Que non es tocat per una causa de nullitat. 3. (log.) *Proposicion valida*: Enonciat qu'es vèr en vertut de la sieu forma soleta; Sin.: **tautologia**. 4. (psicol.) *Tèst valide*: Que mesura efectivament cen que deu mesurar.

validitat n.f. Caractèr, durada de cen qu'es valide, valable: *La validitat d'un document.*

valiera n.f. Valonet.

valina n.f. (biol.) Acide aminat que la sieu carença dins la nutricion provòca de trebolis sensitius e motors.

valisa n.f. 1. Bagatge de forma rectangulara. ◇ *Faire la sieu valisa, li sieu valisas*: Li emplir; s'en anar. 2. *Valisa diplomatica*: Privilègi internacional au benefici dau corrier internacional transportat per via diplomatica; lo corrier eu-meme (dispensat de tot contraròtle).

valisneria n.f. *Valisnerias*: Genres de plantas aquàtiques que fórmon d'erbièrs rics en diversitat.

valon n.m. Pichina valada. ◇ (geol.) *Valon morenic*: Anfiteatre morenic.

valonament n.m. Estat de cen qu'es valonat.

valonat, ada adj. Que presenta l'aspècte de valons.

valoneu n.m. Pichin valon.

valor n.f. 1. Prètz en foncion dau quau un objècte pòu èstre escambiat, vendut. ◇ (econ.) *Analisi de la valor*: Analisi d'un produch que mete en relacion li sieu foncions e lo sieu cost per determinar la sieu valor. ◇ *Teoria de la valor*: Teoria que tende à establir lo fondament economic de l'usatge e de l'escambi dei cauas. ◇ *Valor ajoncha ò ajustada*: Diferença entre la valor d'una produccion e aqueli dei consums qu'an permès de la realisar. ◇ *Valor mobiliària*: Títol negociable emés per de personas publiques ò privades e que representa una fraccion sigue dau sieu capital social (accion), sigue d'un prèst à l'òng tèrme que li es consentit (obligacion). ◇ *Valor numerica d'una grandor*: Mesura d'aquesta grandor. 2. Quantitat aproximativa, rquivalença: *Beure la valor d'un vèire d'aiga*. 3. (mat.) Una dei determinacions possiblas d'un element. ◇ *Valor absoluta*: Valor numerica d'un nombre sensa tenir còmpte dau sieu signe: $|-3| = 3$. 4. (mús.) Durada d'una nòta. 5. En pintura, gra de clartat d'un ton per rapòrt ai autres tons. 6. Cen qu'es fa qu'una persona es digna sus lo plan moral, intellectual, fisic, etc.: *Una filha de granda valor*. 5. Importança, prètz donats à quauqua ren: *Una guitarra qu'a una granda valor sentimentala*. ◇ *Metre en valor*: Donar d'importança à, faire ressortir. 6. Caractèr de cen qu'es valable, de cen que produè l'efècte vògut, qu'a li qualitats necessari: *Un tèxte sensa valor*. 7. (ling.) Sens qu'un mòt pilha dins un contèxte determinat. 8. Cen qu'es pauat coma vèr, beu, ben, segond de critàris personals ò socials, e sièrve de referença, de principis morals. ◇ *Escala de valors*: Gerarquia establida entre lu principis morals. ◇ *Jutjament de valor*: Qu'enòncia una apreciacion (per op.

à *jutjament de realitat*, que constata lu fachs). 9. (log.) *Valor de veritat*: Proprietat de tota proposicion.

valorós, oa adj. (lit.) Qu'a de valença, de coratge; ardit.

valorosament adv. Embé coratge.

valorisacion (-izacion) n.f. 1. Accion de donar de valor, mai de valor à quauqua ren, à quauqu'un. 2. (econ.) Auça de la valor d'un produch ò d'un servici per una mesura legala ò una accion voluntària. 3. (filos.) Accion de donar de valor à un objècte ò à una representacion mentala. 4. (ind.) Utilisacion dei retalhs, de la rementa, etc., coma matèria promiera.

valorisant (-izant), a adj. Que valorisa, dona de valor, de prestigi.

valorisar (-izar) vt. 1. Donar la valor mai granda à: La piscina valorisa la proprietat. 2. Aumentar la valor, lo meriti de: *Aqueu succès l'a valorisada ai uèlhs dei emplegaïres*.

valpolicella n.m. Vin roge d'Itàlia dau nòrd.

valquiria n.f. Divessa dei mitologias nordiques. Var.: **walkyria**.

vals n.m. Valsa.

valsa n.f. 1. Dança de tres temps, que lo premier es accentuat; tròç musical compausat sus aqueu ritme. 2. (fam.) Cambiament frequent dei membras d'un bureu, d'un servici. 3. (fam.) Modificacion, remplaçament frequent de cauas: *La valsa dei etiquetas*. Var.: **vals**.

valsa-esitacion n.f. Comportament esitant davant una decision que cau pilhar.

valsaire, aïritz n. Persona que bala la valsa.

valsar vi. Balar la valsa. ◇ (fam.) *Mandar valsar quauqu'un, quauqua ren*: Lo remandar, lo lançar luènh. ◇ *Faire valsar quauqu'un*: Lo desplaçar vivament. ◆ vt. Executar en valsant.

valuacion n.f. Evaluacion.

valuar vt. (*valuïr*) 1. Evaluar. 2. Prear. Var.: **valutar**.

valutar vt. (it.) Valuar.

valva n.f. 1. Aparelh destinat à reglar lo movement d'un fluide dins una canalizacion en foncion dei necessitats dei organes d'utilisacion. 2. Caduna dei doi partidas d'una gruèlha bivalva. 3. (anat.) Element dei valvulas cardiaques. 4. (bot.) Caduna dei partidas d'un fruch sec que si duèrbe per laisser escapar li granas. 5. (electr.) Dispositiu termoionoc ò à mièg conductor, que presenta una conductibilitat unilateral e que pòu, per aquò, servir de detector ò de redriçaire. Var.: **vàlvola**.

valvar(i), a (-ària) adj. Relatiu ai valvas.

valvat, ada adj. Compausat de valvas.

vàlvola n.f. Valvula; valva.

valvula n.f. 1. (anat.) replec membranós dei vaisseus e conduchs de l'organisme, que dirigisse lu liquides en lu empachant de refluir. 2. (bot.) Pichina valva. Var.: **valva, vâlvola**.

valvular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai valvulas.

valvulotomia n.f. Ablacion parciala d'una valvula.

vam n.m. Coratge, foarça, impulsion, abriva. Sin.: **envanc**.

vamp n.f. (american) 1. Actritz de c nema que jugava lu r  les de frema fatala. 2. (fam.) Frema fatala.

vampir(e) n.m. 1. Moart que, d'après una supersticion populària, sorteria dau cr  s per su  ar lo sang dei vivents. 2. (fam.) Persona que s'enriqueisse dau trabalh dei autres. 3. Ratapinhata d'Amèrica tropicala, generalament insectivòre, ma que p  u moardre de mamifèrs endurmits e n'absorbir lo sang.

vampiric, a adj. Relatiu ai vampires, au vampirisme.

vampirisar (-izar) vt. (fam.) Metre sota la sieu depend  n  a totala.

vampirisme n.m. 1. Credença ai vampires; comportament supauat dei vampires. 2. Aviditat d'aquelu que s'enriqueisson dau trabalh dei autres.

van, a adj. Qu'es sensa fondament, sensa valor, sensa efècte: *Un esfoarç van*. ◇ *En van*: Inutilament. Sin.: *de bada*.

vana n.f. Cubèrta doblada e remborrada de lana    de coton, que s'estende sus lo li  ch.

vanadat n.m. Sau de vanadi.

vanadi n.m. Metal blanc, que fonde vèrs 1750  C, de densitat 5,7; element (V) de n   atomic 23 e de massa atomica 50,94.

vanadif  r, a adj. Si di d'una ròca sedimentària que cont  n du vanadi.

vanadin  ta n.f. Clorovanadat natural de plomb.

vanaglòria n.f. Accion de si vanta; comportament d'aquieu que si vanta. Sin.: **valantea, valentea, valentisa**.

vanagloriós, oa adj. Que si vanta. Sin.: **vanitós**.

vanaire, airtz n. (agric.) Persona que vana.

vanament adv. Inutilament, de bada.

vanar vt. Crivelar. Var.: **vanetar**.

vanareu, ela adj. Leugier, volatge, cambiadís.

vanaria n.f. 1. Art, industria dau vanier. 2. Objècte de jonc, de vese, etc.

vanatge n.m. (agric.) Separacion dei grans batuts de la sieu envolopa e dei sieu impuretats.

vanda n.f. Orquidacea originària d'  ndia e d'Oceania, cultivada per li sieu flors.

vandal n.m. Que comete d'actes de vandalisme. Sin.: **destrussi**.

vandalisar (-izar) vt. Si liurar    d'actes de vandalisme sobre.

vandalisme n.m. Actituda de la persona que destruge    degalha sensa rason d'  bras d'art, d'edificis publics, etc.

vanessa n.f. Parpalhon diurne dei alas vivament coloradi (Família dei ninfalides).

vanet n.m. (arald.) Gruèlha vista dau costat vu  i.

vanetar vt. Vanar.

vaneu n.m. Auceu escacier, comun en Euròpa (Família dei caradriidats).

vanier n.m. Persona que confecciona d'objèctes divèrs (paniers, goarbas, s  tis, etc.) au mejans de fibras vegetali    de rams entrelaçats. Sin.: **panieraire**.

vanilha n.f. Fruch dau vailhier; doa  a    extrach d'aquesto fruch emplegats coma parfum en pastissaria.

vanilhat, ada adj. Parfumat    la vanilha.

vanilh  r n.m. Orquidacea dei regions tropicali, que produe la vanilha.

vanilhina n.f. Principi odorant de la vanilha, que s'emplega en parfumaria e en pastissaria, que s'ob  ten finda per sintèsi.

vanilhon n.m. Vanilha qu'a una odor foarta de comarina.

vanisat, ada adj. Fieu qu'es recubèrt per un autre, segond lo vanisatge.

vanisatge n.m. M  de de tricostatge per lo quau doi fieus diferents son tricotats un sobre l'autre.

vanitat n.f. 1. Satisfaccion personala, sentiment d'orguèlh; defect d'aquieu que manifèsta aqueu sentiment. ◇ *Tirar vanitat de*: Si glorificar, s'enorgulhir de. 2. (lit.) Caractèr de cen qu'es van. 3. (b.-a.) Composicion (natura moarta lo mai sovent) qu'ev  ca la destinada mortala de l'  me.

vanitós, oa adj. Qu'a de vanitat; pretenciós.

vanitosament adv. Emb   vanitat.

vanity-case n.m. (angl.) Maleta de viatge rigida destinada    contenir de documents    divèrs produchs.

vant n.m. Vantadissa, vantaria, vanaglòria.

vantadissa n.f. Vici d'una persona que si vanta; paraula vanitoa.

vantar vt. laudar totple, glorificar: *Vantar li qualitats d'un produch*. ◆ **si vantar** v.pr. 1. S'atribuir de qualitats, de meritis, sensa lu aver. 2. *Si vantar de*: Tirar vanitat de, si declarar capable de.

vantard, a adj. e n. Si di d'una persona que si vanta totplen. Var.: **vantator**.

vantaria n.f. Vanaglòria.

vantator, tritz n. Que si vanta. Sin.: **vantard**.

vapocracaire n.m. Installacion dins la quala si practica lo vapocracatge.

vapocracatge n.m. (ind.) Cracatge d'idrocarbures en presença de vapor d'aiga.

vapor n.f. 1. Gas que resulta de la vaporisacion d'un liquide       la sublimacion d'un solide: *Vapor d'aiga*. ◇ *   la vapor*: Si dit d'aliments cuèchs en dessobre d'aiga que bulhe. ◇ (fam.) *Aver de vapors*: Si sentir mau, aver d'accés de calor. 2. Pichina gota en suspension dins l'ària. 3. Vapor d'aiga emplegada coma foarça motritz: *Tren    vapor*. ◇ *   tota vapor*: Foarça rapidament,    granda velocitat.

vapor n.m. (mar.) Nau que la propulsa una màquina    vapor.

vaporós n.m. Miasme.

vaporisacion (-izacion) n.f. Accion de vaporisar.

vaporatge n.m. Vaporisatge.

vaporisar (-izar) vt. 1. Faire passar (un liquide)    l'estat gasós. 2. Mandar en pichini gotas.

vaporisator (-izator) n.m. 1. Recipient dins lo quau s'op  ra la vaporisacion. 2. Instrument recargable

emplegat per mandar un liquide, un parfum, sota formas de gotetas.

vaporisatge (-izatge) n.m. Accion de sotametre à l'efècte de la vapor de fieus, de teissuts per donar d'aprèst, fixar li colors, etc. Var.: **vaporatge**.

vaporista n. Menaire d'una locomotiva à vapor.

vaporós, oa adj. 1. Qu'a l'aparença de la vapor; leugier e fosc. 2. Que l'esclat es rendut fosc coma se li siguesse de vapor.

vaporosament adv. D'un biais vaporós.

vapòrla n.f. Còup de pen donat en travèrs.

vaqueta n.f. 1. Pichina vaca; vaca jove. 2. Cuer que provèn d'una vaca jove.

vaquí prep. e adv. 1. Designa un objècte que si vòu fa veire; anòncia cen que si va dire. 2. Afirmacion, per confortar cen que ven d'èstre dich ò fach.

vaquier, a n. Persona que s'ocupa de gardar de vacas, de bovins.

var n.m. (de *Vòlt-Ampèr-Reactiu*) Watt emplegat per la mesura de la potença electrica reactiva.

var adj. *Uèlhs vars*: Que non an la mema color.

varacion n.f. Messa en aiga d'una nau. Sin. **amarinament**.

varaira n.f. Ellebòr blanc. Var.: **varaire**. Sin.: **varasso**.

varairar vt. Lavar m'una infusion de varaire.

varaire n.m. Planta toxica, finda sonada *ellebòr blanc*. Var.: **varaira**.

varament n.m. Encalatge voluntari d'una nau par la radobar. Var.: **varatge**.

varan n.m. Reptile lacertilian, carnivòre, d'Àfrica, d'Àsia e d'Austràlia, que pòu faire fins à 2 ò 3 m de lòng.

varappa n.f. Escalada de paretz rocoï.

varappar vi. Faire de varappa.

varappaire, airitz n. Persona que fa de varappa.

varar vt. Avarar.

varasso n.m. Varaira.

varatge n.m. Varament.

varèc n.m. Lo tot dei algas laissadi per la marea quora si retira ò recoltadi à marea bassa sus lu ribatges.

varena n.f. 1. Tenement de caça reservat. 2. Tèrra gèrpa dont si fa pàisser lo bestiari. 2. Tèrra pusleu boana e limonoa.

varenga n.f. (mar.) Sus una nau, pèça mé doi brancas que forma la partida inferiora d'un coble.

varés, esa adj. e n. Dau departament de Var, en Provença. ♦ n.m. (ling.) Varianta locala dau provençau maritime.

vària n.m. pl. (latin) 1. Colleccion, recuèlh de libres, d'articles variats. 2. Article que poarta sobre de subjèctes variats.

variabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es variable.

variabla n.f. 1. (mat.) Tèrme indeterminat que l'ensemble dei sieu valors possibli est determinat. 2. (astron.) Estela variabla.

variablament adv. D'un biais que pòu variar, cambiar.

variable, a adj. Que pòu variar. Sin.: **cambiadís**.

variacion n.f. 1. Estat de cen que vèria; modificacion, cambiament de la valor d'una quantitat, d'un gra. 2. (biol.) Modificacion d'un animau ò d'una planta per rapoart au sieu tipe abitual de la sieu espècia. 3. (coregr.) Encadenament que figura dins un pas de doi. 4. (mús.) Procediment de composicion que consistisse à emplegar un meme tema en lo transformant, en l'ornant, tot en faguent que sigue totjorn possible de lo reconèisser; forma musicala qu'emplega un tau procediment. ♦ pl. 1. Transformacions, cambiaments: *Li variacions d'una doctrina*. (mat.) *Calcul dei variacions*: Determinacion dei limits d'una foncion definida dins un espaci foncional.

variança n.f. 1. (sc.) Nombre maximal de factors de l'equilibri que s'en pòu impauar la valor dins un sistema en equilibri fisicoquimic. 2. Mejana aritmetica dei cairats dei escarts à la mejana.

variant, a adj. Que vèria. Sin.: **cambiadís**. ♦ n. Varianta, en parlant, per exemple, d'un virus.

varianta n.f. 1. Caua leugierament diferenta d'una altra de la mema espècia. 2. Tèxto ò fragment de tèxto que vèria leugierament d'aqueu qu'es comunament admés, en rason de correccions de l'autor au d'alteracions à la còpia ò à l'edicion. 3. (b.-a.) Diferenças que presenta una replica ò un projècte nòu per rapoart à l'òbra ò au projècte d'origina.

variar vi. (*vari*, classic *vàrii*) Presentar de divèrs biais; faire cambiar de natura; diversificar: *Variar l'alimentacion*. ♦ vi. 1. Presentar de diferenças, d'aspèctes divèrs: *Lu prètz poàdon variar d'un negòci à l'autre*. ◇ *Non variar*: Non cambiar d'idea, d'opinion. 2. (mat.) Cambiar de valor.

variat, ada adj. 1. Que presenta de diversitat: *Un paisatge variat, un repertòri variat*. Sin.: **diversificat**. 2. ◇ (mús.) *Ària variada, tema variat*: Melodia qu'es seguida de divèrsi variacions.

variator n.m. 1. Dispositiu que permete de faire variar una intensitat electrica, emplegat en particulier mé d'aparelhs d'esclairatge. 2. (mecn.) *Variator de velocitat*: Aparelh que permete de transmetre lo movement d'un aubre à un autre aubre mé possibilitat de modificar, d'un biais continú, la velocitat de rotacion dau second aubre.

variça n.f. (patol.) Dilatacion permanenta d'una vena, especialament dins li cambas.

varicèla n.f. Malautia infeccioa contagioa e epidemica, sensa gravitat, deuguda au virus erpès, que pertòca sobretot lu enfant e dona l'immunitat, caracterisada per una erupcion de vesiculas que disparèisson en un desenau de jorns. Var.: **valicèla**.

varicocèla n.f. Dilatacion varicoa dei venas dau cordon spermatoc e de l'escrotum.

varicós, a adj. Relatiu ai variças.

varietal, a adj. (agric.) Relatiu à una varietat de planta. Var.: **varietau**.

varietat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es variat, que lu sieus elements son divèrs; diversitat. 2. (sc. de la v.) Tipe, sòrta, au dedintre d'un meme ensemble; unitat mai

pichina que l'espècia, que lu sieus individús presènton un trach comun que lu diferéncia dei autri varietat de la mema espècia. 3. Ensèm de genres vocals (cançon) ò instrumentals (dança), pròpris au divertiment d'un public larg e situats en defoara dau repertòri de la música sabenta: *Un cantaire de varietat*. ♦ pl. Espectacle, programa de television ò de ràdio que presenta d'atraccions diversis (cançons, danças, etc.).

varietau, ala adj. Varietal.

varistança (-ància) n.f. Varistor.

varistor n.m. Ceramica que la sieu resença baissa fortament quora la tension aumenta, e que sièrve à la regulacion d'aquesta tension. Var.: **varistança, varistància**.

variu n.m. Pagalha, grand desòrdre.

varlet n.m. 1. Servitor pagat: *Varlet de fèrma*. ◇ *Varlet de pen*: Domestic d'una granda maion. 2. (pej.) Òme d'una complasença servila e interessada. 3. Figura mai bassa ai cartas. 4. (tecn.) Autís cobdat per mantenir una pèça de boasc que si trabalha. 5. *Varlet de nuèch*: Poartamanteu montat sus un pen, dont si méton li diversis pèça d'un costume d'òme. Var.: (sens 1 à 5) **valet**. 6. À l'Atge Mejan, Jove nòble plaçat en cò d'un senhor per li far faire l'aprendissatge de cavalier.

varletalha n.f. (pej.) Lo tot dei varlets, de la domesticitat. Var.: **valetalha**.

varlòpa n.f. Grand rabòt provedit d'una ponhada, per aplanir lo boasc.

varlopar vt. (*varlòpi*) Travalhar (de boasc) à la varlòpa.

varlopatge n.m. Travalh (dau boasc) à la varlòpa.

varon n.m. Pichina pustula sus la pèu. Sin.: **boton**.

varon n.m. Larva de l'ipodèrma, parasite de la pèu dei bovins, que trauca, cen que rende lo cuer inutilisable. Sin.: **estre**.

varora n.m. (electr.) Unitat d'energia reactiva que correspoande à la messa en juèc d'una poténça reactiva de 1 var pendent una ora.

varsovian, a adj. e n. De Varsòvia.

varus, vara adj. (med.) Virat vèrs lo dedintre per rapoart à l'axe dau còrs (per op. à *valgus*).

varva n.f. (geol.) Sediment fach de depaus alternativament fins e grossiers, que s'es depauat dins li aigas tranquills en avant de grands glaciers quaternaris, e que permete d'evaluacions precisi d'unu periòdes (un nivèu fin pi un nivèu grossier correspoàndon à una annada).

varzela n.f. Reget d'oliu. Var.: **farzela**.

vas n.m. 1. Recipient de matèria, de forma e de dimensions variabli, especialament per li metre de flors. 2. Recipient de tèrra (ò de matèria plastica), dons si fan créisser de plantas (spec. de flors). Sin.: **pòt**. 3. *Vas d'expansion*: Volume que permete la dilatacion de l'aiga dins un sistema d'escaufatge. 4. Pichin cairat de cultura dins un oart: *Un vas de saladas*. ♦ pl. 1. *Vas comunicants*: Recipients qu'un tube fa comunicar e dins lu quaus un liquide si mete au meme nivèu, quala que

sigue la forma dei recipients. 2. *Vas sacrats*: Reservats au culte.

vasada n.f. Obratge de gip qu'ocupa l'espaci entre doi solivas.

vascular(i), a (-ària) adj. 1. (anat.) Relatiu ai vaisseus, espec. ai vaisseus sanguins: *Trebolicis vascularis*. Var.: **vasculós**. 2. (bot.) *Planta vascularia*: Qu'a de vaisseus conductors. Sin.: **traqueofit**.

vascularisacion (-izacion) n.f. 1. Disposicion dei vaisseus dins una region, un organe; organisacion dei vaisseus dins un teissut inflamatoriu tumoral. 2. Densitat de la ret vascularia.

vascularisar (-izar) vt. Irrigar (un organe, una martida dau còrs) de nombrós vaisseus sanguins.

vascularisat (-izat) adj. Si di d'un organe provedit de vaisseus.

vasculonerviós, oa adj. Si di d'un recampament d'elements arterials, venós e nerviós destinats à un organe.

vasculós, oa adj. Vasculari.

vasectomia n.f. (med.) Reseccion dei canals deferents practicada sigue après una ablacion Sin.: **vasotomia**.

vasectomisar (-izar) vt. Practicar una vasectomia.

vaselina n.f. Graissa minerala, extracha dei sobras de la destillacion dei petròls, emplegada en farmacia e en perfumaria.

vaselinar vt. Curbir de vaselina.

vaselinat, ada adj. Tractat mé de vaselina.

vasoconstriccion n.f. Diminucion dau calibre dei vaisseus sanguins.

vasoconstrictor adj. (anat.) Que fa diminuir lo calibre dei vaisseus sanguins.

vasodilatacion n.f. Aumentacion dau calibre dei vaisseus sanguins.

vasodilatator, tritz adj. Que fa aumentar lo calibre dei vaisseus sanguins.

vasomotor, tritz adj. (anat.) Si di de cen que si rapoarta ai variacions dei vaisseus sanguins. ◇ *Trebolicis vasomoters*: Trebolicis circulatòris deuguts à un aflaquiment de vaisseus ò à la sieu constriccion, en rapoart mé de trebolicis foncionals dau sistema nerviós vegetatiu.

vasomotricitat n.f. (med.) Variacion de pression dei venas e dei artèrias.

vasopressina n.f. Ormòna dau lòbe posterior de l'ipofisi, qu'aumenta la tonicitat dei vaisseus e fa baissat lo volume dei urinas. Sin.: **ormòna antidiuretica**.

vasotomia n.f. Vasectomia.

vassal, a n. persona ligada à un senhor, à un sobeiran per l'obligacion de fe e d'omenatge, e que li deu de servicis personals. ♦ adj. e n. Qu'es en situacion de dependéncia per rapoart à un autre: *Estat vassal*.

vassalatge n.m. Condiçion de vassal. Sin.: **vassalitat**.

vassalic, a adj. Que pertòca la vassalitat.

vassalisar (-izar) vt. Asservir, reduire à la condiçion de vassal.

vassalitat n.f. 1. Vassalatge. 2. Sistema social fondat sobre l'existència de ligams entre soberirans e vassals, que constituísse la basa de la feudalitat. 3. (lit.) Estat de servilitat, de subjeccion.

vast, a adj. 1. D'una granda esteduda, que s'estende au luènh: *Una plana vasta*. 2. Espaciós, larg: *Un salon pusleu vast*. 3. Fiarça important, ambiós: *Un vast projècte*.

vastament adv. Largament, grandament.

vastar vt. Parcar (lo bestiari).

vastera n.f. Vastiera.

vastetat n.f. Vastitat.

vastiera n.f. Pargue, vacaria. Var.: **vastera**.

vastitat n.f. Estenduda, immensitat. Var.: **vastetat**.

vastituda n.f. Caractèr de cen qu'es vast.

vat n.m. Watt.

vaterita n.f. Mineral compausat de carbonat de calci CaCO_3 .

vatican, a adj. Relatiu au Vatican: *Politica vaticana, biblioteca vaticana*.

vaticinacion n.f. (lit. e pej.) 1. Oracle d'un vaticinator. 2. Profecia repetida e pompoa. Var.: **vaticini**.

vaticinar vt. (lit. e pej.) 1. Profetisar, predire l'avenir. 2. Tenir de discors pompós e confús, coma dins un discors profetic.

vaticinator, tritz n. (lit.) Persona que pretende predire l'avenir sota l'efecte d'una inspiracion sobrenaturala.

vaticini n.m. Vaticinacion.

va-tot n.m. 1. Escomessa en un còup solet de la totalitat dei sòus qu'un persona a davant d'ela ai cartas ò ai dats. 2. *Jugar lo sieu va-tot*: Riscar tot dins un darrier còup.

vau n.m. e n.f. Valada. Var.: **val**. ■ À l'origina, es un nom femenin (lat. *vallis*). Si ve per exemple dins *Vauclusa*. Jaume Astor pensa que lo masculin, en mai de l'influència francès, porria designar quauqua ren de mai estrech.

vauclusenc, a adj. De Vauclusa.

vaudaire n.m. En Soïssa, vent violent dau sud.

vaudés, esa adj. e n. Dau canton de Vaud (Soïssa).

vaudés, esa adj. e n. De la sècta que fondèt à Lion Pèire Valdo au s. XIIe.

vaudevila n.m. (lit.) Comèdia leugiera, basada sobre lu malentenduts e que tracta sovent d'adultèri.

vaudevilesc, a adj. Que convèn à un vaudevila, que fa pensar au comic dau vaudevila.

vaudevillista n. Autor, autriz de vaudevillas.

vaudó n.m. À Haití, culte animista que s'ajusta à una credença monoteïsta e segond lo quau vai mai s'adreïçar ai dieus qu'à Dieu (tròup alunhat e tròup respectable).

vautres, vautre pron. pers. Pronom personal de la promiera persona dau plural, que designa mai d'una persona. Var.: **vosautres**.

vavassor n.m. (feud.) Aqueu qu'ocupava lo gra inferior dins la noblessa feudala.

VCC n.m. (sigla) Vin de consumiment corrent.

VDQS n.m. (sigla) Vin delimitat de qualitat superiora (darrier nivèu denant d'obtenir l'A.O.C.).

ve n.m. (mecn.) Cala en forma de V, emplegada au moment dau traçatge e dau contraròtle d'una pèça cilindrica.

veça n.f. Planta erbacea que s'en cultiva una espècia forratgiera; la sieu grana (Família dei papilionaceas).

vecha n.f. (it. *invece*) *En vecha de*: En plaça de. ◇ *En vecha*: Au contrari. Var.: **en vuèch**.

vector n.m. 1. (mat.) Element d'un espaci vectorial. ◇

Dins lo plan ò l'espaci, ensemble, notat $\overline{AB}$, de toi lu baponchs equipollents au baponch (A,B). 2. (fis.) *Vector enetic*: Forma intermediària (electricitat, idrogène, essença, metanòl, etc. en la quala es transformada l'energia d'una foant primària per lo sieu transpoart ò la sieu messa en resèrva avant la sieu utilizacion. 3. Tot veïcule aeronautic capable de transportar una arma dins la tòca de la mandar sus un objectiu. 4. Que veïcula quauqua ren.

vector, tritz adj. e n. (med.) Si di d'un animal, d'una planta, etc., que siève de supòrt à la transmission de malautias epidemiqui: *La moissara es vectritz de la malària*.

vectorial, a adj. 1. (mat.) Relatiu ai vectors. ◇ *Calcul vectorial*: Ensèm de règlas de calcul dins un espaci vectorial. ◇ *Espaci vectorial real*: Ensemble E provedit d'una lèi de composicion intèrna que n'en fa un grope commutatiu e d'una lèi de composicion extèrna qu'assòcia à un nombre real a e à un element $\vec{u}$ de E un element de E notat $a \cdot \vec{u}$, de tau biaï que, quaus que s'igon lu reals a e b e quaus que s'igon lu elements $\vec{u}$ e $\vec{v}$ de E:

$$\begin{aligned} a \cdot (b \cdot \vec{u}) &= (axb) \cdot \vec{u} \\ (a + b) \cdot \vec{u} &= a \cdot \vec{u} + b \cdot \vec{u} \\ a \cdot (\vec{u} + \vec{v}) &= a \cdot \vec{u} + a \cdot \vec{v} \\ 1 \cdot \vec{u} &= \vec{u} \end{aligned}$$

◇ *Foncion vectoriala*: Foncion que pilha li sieu valors dins un espaci vectorial. ◇ *Produch vectorial ò exterior (de doi vectors de l'espaci orientat $\vec{u}$ e $\vec{v}$)*: Lo vector $\vec{w}$ de l'espaci, notat $\vec{u} \wedge \vec{v}$, orthogonal au plan definit per $\vec{u}$ e $\vec{v}$, qu'a per nòrma lo produch de la nòrma de $\vec{u}$, de la nòrma de $\vec{v}$ e dau sinus de l'angle associat à $\vec{u}$ e $\vec{v}$ e taus que $(\vec{u}, \vec{v}, \vec{w})$ sigue una basa de sens dirècte de l'espaci. 2. (inform.) *Calculator, computaire vectorial*: Computaire foarça potent, que pòu faire de calcul matricial. Var.: **vectoriau**.

vectoriau, ala adj. Vectorial.

vedela n.f. Vaca jove.

vedelar vi. Metre au monde lo vedeu, en parlant de la vaca.

vedelatge n.m. Accion de metre bas, de vedelar, en parlant dei vacas.

vedeta n.f. 1. (mil.) D'un temps, sentinèla à cavau. ◇ Aïra, sentinèla encargada de susvelhar un camp de tir. 2. (arts graf.) *En vedeta*: Isolat, sus una linha soleta ò en tèsta d'una linha de caractèrs diferents d'aqueli dau tèxto, per s'en destacar. ◇ (per ext.) *Metre en vedeta*: Metre en evidènça. 3. Artista conoissut à cu si dónon abitualament

de grands ròtles au cínema, au teatre; artista qu'a una granda notorietat dins li varietats, etc. ◇ *Aver, tenir la vedeta, èstre en vedeta*: Ocupar una posicion primordiala dins l'actualitat. 4. Persona de premier plan: *Una vedeta de la politica*. ◇ (fam.) Arlèri, fanfaron: *Aqueu es una vedeta!* 5. (mar.) Pichina embarcacion rapida à motor: *Una vedeta de la polícia*. ◇ *Vedeta lançamissiles, vedeta de combat*: Pichin bastiment de guèrra foarça rapide e foarça potent. ◇ Partida situada au sobran de l'aubre màger d'una nau, que sièrve de ponch d'observacion.

vedetariat n.m. 1. Fach d'èstre una vedeta, de lo devenir. 2. Sistema basat sobre la promocion dei vedetas.

vedeu n.m. 1. Pichon de la vaca. ◇ *Lo vedeu d'aur*: Simbole de la riquesa (per allusion au tèxto biblic). 2. Carn d'aquest animau. 3. *Vedeu marin*: Fòca.

vedic, a adj. Relatiu ai Veda.

vedic n.m. Lenga dei Veda, qu'es una forma arcaïca de sanskrit.

vedilha n.f. Organe que de plantas (coma la vinha) poàrton e que s'entotla à l'entorn dei supoarts. Sin.: **viròla**.

vedisme n.m. Forma primitiva de la religion bramanica.

veemença (-éncia) n.f. Movement violent e passionat; violença, accès de ràbia.

veement, a adj. Que s'exprimisè embé emportament; passionat, enflamat: *Un discors veement*.

veementament adv. Embé veemença.

veent, a n. Persona que tira li cartas, que pretende devinar l'avenir.

vegada n.f. Fes, còup. ◇ *De vegadas*: De còups que li a, quauqui fes.

vegan, a adj. Relatiu au veganisme; que n'es partidari.

veganisme n.m. Mòde de vida que refuda d'emplegar tot produch eissit de l'esplech dei animaues (carn, lach, cuer, etc.). Sin.: **vegetalisme integral**.

vegetabilitat n.f. 1. (bot.) facultat de créisser, en parlant d'una planta. 2. (biol.) Caractèr de cen que pòu sobreviure, si desvolopar d'un biais latent.

vegetable, a adj. Que pòu vegetar.

vegetacion n.f. 1. Lo tot dei vegetaus d'un luèc, d'una region: *La vegetacion tropicala*. 2. Desvolopament dei vegetaus. 3. (patol.) Excreissença anormala en forma de caulet-flor que si desvolopa sus la pèu ò sus li mucoas.

◆ pl. *Vegetacions adenoïdi* ò *vegetacions*: Ipertrofia dau teissut linfòide de la faringe, que tapa li fòssas nasali, especialament dins l'organisme dei enfants.

vegetal, a adj. 1. Relatiu ai vegetaus, ai plantas. 2. Compauat de plantas, extrach de plantas: *Un òli vegetal*. Var.: **vegetau**.

vegetalian, a adj. e n. Relatiu au vegetalisme; que lo practica. Sin.: **vegetalista**.

vegetalisme n.m. Practica alimentària que refuda lu produchs animaues (carn, peis, etc.), ma finda lu produchs que fan intervenir de produchs animaues dins la sieu fabricacion.

vegetalista adj. e n. Relatiu au vegetalisme; que lo practica. Sin.: **vegetalian**.

vegetar vi. 1. Créisser, en parlant dei plantas. 2. Viure d'un biais mediòcre; si desvolopar dificilament: *Vegetar dins un travalh subaltèrne*.

vegetarian, a adj. e n. Relatiu au vegetarianisme; que lo practica.

vegetarisme n.m. Practica alimentària que refuda lu produchs animaues.

vegetatiu, iva adj. 1. Qu'assegura lo manteniment de la vida e de la creissença dei animaues e dei plantas, sensa pertocar lu fenomènes de reproduccion ni la vida psiquica. ◇ (bot.) *Aparelh vegetatiu*: Raïç, pen e fuèlhas dei plantas superiori, talle dei plantas inferiori, qu'asseguron la nutricion. ◇ *Multiplicacion vegetativa*: Aquela que si fa per un element de l'aparelh vegetatiu. 2. (med.) Que pertòca lo foncionament dei viscères. ◇ (anat.) *Sistema nerviós vegetatiu*: Lo tot dei sistèmas nerviós simpatic e parasimpatic que règlon lo foncionament dei viscères. Sin.: **sistema nerviós autonòme**. 3. (biol.) *Pòle vegetatiu*: Region de l'òu dei vertebrats opauada au pòle animau, rica en inclusions vitelini, e la mai peanta. 4. Que si limita au manteniment dei foncions vitali sensa faire intervenir li facultats intellectuàli: *Vida vegetativa*.

vegetau, ala adj. Vegetal.

vegetau n.m. Èstre vivent generalament clorofilian e fixat au soal, dotat d'una sensibilitat e d'una mobilitat debli, capable de si noirir principalament ò exclusivament dei saus minerali e de gas carbonic, que li sieu cellulas son abitualament limitadi per de membranas esqueletiqui de natura cellulosica e que lo sieu cycle reproductiu compoarta lo mai sovent d'espòras.

veïcul(e) n.m. 1. Tot mejan de transpoart: *Veïcule espacial, veïcule à motor*. 2. Cen que sièrve à transmetre quauqua ren; vector: *La lenga es lo veïcule de la pensada*. 3. (opt.) Sistema de lentilhas ò de prismas que redreïçon l'imatge dins un aparelh d'observacion terrèstra.

veïculaire n.m. (text.) Produch que permete d'accelerar la velocitat d'un colorant au dedontre d'una fibra textila.

veïcular(i), a (ària) adj. (ling.) *Lenga veïculària* ò *veïculari*, n.m.: Lenga de comunicacion dei comunautats d'una mema region, d'un meme país, qu'an de lengas mairali diferenti.

veïcular vt. 1. Transportar au mejan d'un veïcule. 2. Comunicar, faire passar d'un luèc à un autre; transmetre.

veirana n.f. Fibra de vèire discontinua, d'un diamètre inferior à 10 µm.

veiraria n.f. 1. Tecnica de la fabricacion dau vèire e dei objèctes de vèire. 2. Industria dau vèire. 3. Objèctes de vèire: *Veiraria de taula*.

veirat, ada adj. Veirenc.

vèire n.m. 1. Substança solida, transparenta e fragila, obtenguda per la fusion de sabla silicioia mé de carbonat de sòdi, ò de potassi. Sin.: **vitre**. ◇ *Vèire blanc*: Vèire de qualitat correnta, transparent. ◇ *Vèire armat*: Obtengut en incorporant dins la massa un trelís de fieufèrre

empresonat entre doi fuèlhs laminats à l'encòup. ◇ *Vèire flotajat*: Obtengut en fuèlhs per flotatge sus un banh d'estanh fondut. ◇ *Vèire fulhetat*: Vèire de seguretat compaut de fuèlhs de vèire separats per de fuèlhs de plastic. ◇ *Vèire trempat*: Sotamés à un refreïament rapide per acréisser la sieu resisença ai variacions brusqui de temperatura. ◇ *Vèire metallic*: Substança metallica obtenguda à l'estat amòrfe per un refreïament rapide d'un aliatge à l'estat liquide. ◇ (fig.) *Maion de vèire*: Dont li a ren de secret. 2. Recipient de vèire, de cristal, de plastic, per beure. Sin.: **gòt**. 3. Lo contengut d'aquesto recipient: *Beure un vèire d'aiga*. 4. Bevenda, en general: *Anar pilhar un vèire m'un amic*. 5. Lentilha aplicada directament sus lo glòbe oculari per corregir la vista: *Vèires de contacte*. 6. Placa, lama de vèire: *Lo vèire d'un relòri*. ◇ *Vèire de lampa*: Partida à l'entorn de la meca d'una lampa ça petròli. 7. (geol.) Matèria minerala non cristallisada que resulta dau refreïament brutal d'un magma au contacte de l'ària ò de l'aiga.

vèire vt. (*vei*) 1. Percevre au mejan dei uèlhs. ◇ *Far vèire*: Mostrar, manifestar. ◇ *Laissar vèire*: Permettre de regarjar, non dissimular. ◇ *Si far vèire*: Si mostrar en public. ◇ *Vèire lo jorn*: Nàisser; crebar l'uòu, per un projècte. ◇ *N'en vèire (de toti li colors)*: Subir totplen d'auvaris. ◇ *N'en far vèire (de toti li colors) à quauqu'un*: Li causar totplen d'enuès. 2. Èstre testimòni, espectator de; assistir à. 3. Regarjar embé atencion, examinar, si faire una opinion de: *Veirai aqueu dossier dins la jornada*. 4. Si trovar en presença de quauqu'un, lo frequentar: *Lo veï un còup per an*. 5. Anar dins un luèc, visitar: *Anar vèire una exposicion, vèire de país*. 6. Si representar mentalament; imaginar: *Ti veï ben professor d'occitan*. 7. Percevre per l'esperit, considerar, constatar: *Ai ben vist l'evolucion de la situacion*. ◇ *Vèire d'un boan uèlh, d'un marrit uèlh*: Prear, non prear. 8. Capir per l'intelligença; concevre: *Non veï cen que volètz dire*. ◇ *Vèire (de) luènh*: Aver de perspicacitat; prevèire, devinar. ◇ *Vèire venir*: Asperar denant d'agir. ◇ *Vèire venir quauqu'un*: Devinar li sieu intencions. 9. *Per vèire*: Per provar. ◇ Expression que s'emplega au poker en escometent lo meme montant que l'advesari. 10. *Aver ren à vèire mé*: Aver minga rapoart mé. ◆ **si vèire** v.pr. 1. Si rendre còmpte; s'imaginar: Non mi veï faire cen que mi demandes. 2. Si frequentar: *Si veëm sovent*. 3. Èstre aparent, visible: *Si ve de luènh*. 4. Arribar: *Un eveniment coma aquò si ve un còup per siècle*.

vèire, a adj. De la recòlta de l'an d'avant: *De faiòus vèires*.

veirenc, a adj. Esposcat de pòuvera de vèire. ◇ *Papier veirenc*: Papier de vèire, abrasiu. Sin.: **veirat**.

veirial n.m. 1. Panier per metre lu vèires. 2. Vitralh.

veirier, a adj. Relatiu au vèire, à l'industria dau vèire: *Un produch veirier*.

veirier, a n. 1. Industrial de la veiraria. 2. Persona que confecciona ò vende d'objèctes de vèire. Var.: **vitrier**.

veiriera n.f. 1. Teulada formada d'un encastre de fèrre cubèrt de vitre. 2. Granda susfàcia vitrada adobada dins la paret d'un edifici; grand vitratge. 3. (aeron.) Dòme profilat e transparent que recuèrbe lo poaste de pilotatge.

veirina n.f. 1. Vitrina. 2. Pichin recipient de vèire dins lo quau si sièrve quauqua ren per manjar.

veiriniera n.f. Vitraria.

veirotalha n.f. Pichins objèctes de vèire, sovent colorits, que constituïsson de jòis de gaire de qualitat.

veitura n.f. 1. Veïcule de transpoart dei personas e dei cargats: *Veitura automobila, ipomobila*. 2. Automobila. 3. (c. de f.) Veïcule per lo transpoart dei passatgiers (per op. au *vagon*, reservat ai mèrç).

veiturada n.f. Contengut d'una veitura.

veitura-lièch n.f. Vagon-lièch.

veitura-poasta n.f. (c. de f.) Veitura reservada au servici de la poasta. Sin.: **vagon-poasta**.

veiturar vt. Transportar per veitura.

veitura-restaurant n.f. Veitura de camin de fèrre adobada per lo servici dei pasts. Sin.: **vagon-restaurant**.

veituratge n.m. Transpoart en veitura.

veitureta n.f. Veitura leugiera, pichina e gaire potenta, equipada d'un motor termic de 49 à 125 cm³ ò d'un motor electric equivalent.

veiturier n.m. 1. Menaire d'un veïcule ipomobile. 2. (dr.) transportaire dins lu tèrmes d'un contracte de transpoart.

veiturin n.m. 1. Veiturier que fitava dei veituras ateladi. 2. Postilhon.

vejaire n.m. Avís, opinion.

vel n.m. 1. Estòfa que sièrve à curbir, à protegir, à escondre. 2. Pèça d'estòfa que sièrve à escondre la cara, à curbir la tèsta dei fremas: *Lo vel d'una frema musulmana, lo vel de l'esposa*. ◇ (relig. cat.) *Pilhar lo vel*: Intrar en religion, per una frema, si faire mònega. 3. Teissut leugier e fin. 4. (text.) Assemblatge de fibras textili obtenguda à la sortida de la carda. 5. Tot cen que sembla un vel. ◇ (anat.) *Vel dau palat*: paret musculària e membranoa que separa li fòssas nasali de la boca. ◇ (bot.) Envolopa dau fonge jove. ◇ (constr.) Jaça fina de betum armat. ◇ (tecn.) Pellicula, deuguda à la fermentation, que si depaua sus lo vin, li bevendas alcolisadi. 6. Element qu'esconde ò fa paréisser mai fosc: *Un vel de neblas, un vel de tristum dins lo regard*. ◇ *Metre (getar) un vel sobre*: Escondre, tàiser. 7. Escurciment: *Un vel sus una fòto*. ◇ *Vel negre, vel roge*: trebolis momentaneus de la vision, que subísson lu aviators e lu cosmonautas sotamés à d'acceleracions foarti. ◇ (med.) *Vel au paumon*: Diminucion omogenea de la transparença d'una partida dau paumon, que si pòu vèire à la radioscopia.

vela n.f. 1. Assemblatge de pèças de tela ò d'autri matèrias, corduradi per formar una susfàcia capabla de reçaupre l'accion dau vent e de servir à la propulsion d'una nau ò d'un carri. ◇ *Vela de gàbia*: Vela triangulara armejada au dessobre de l'antena d'una vela cairada. ◇ *Vela de mèstre*: La vela mai granda d'una galèra, armejada sus l'aubre de mèstre. ◇ (vulg.) *Con à la vela*: Persona particulierament nèscia. Sin.: **conàs**. 2. *Carri à vela*: Veïcule terrèstre mé tres ròdas, que si desplaça sota l'accion dau vent au mejan d'una vela. 3.

Nau à vela: *Vèire doi velas à l'horizont*. 3. Practica e espòrt de la nau à vela.

velachin, a adj. e n. Si di de la vela dau quart òrdre.

velacho, a adj. e n. Si di de la vela dau tèrç òrdre.

veladura n.f. 1. Lo tot dei velas d'una nau, d'un dei sieus aubres. Sin.: **velatge**. ◇ *Centre de veladura*: Ponch central de la butada dei vents dins li velas. 2. Lo tot de la susfàcia portairitz d'un avion, d'un paracaduda. 3. (mecan.) Corbadura d'una planca, d'un fuèlh de metal que si toarce.

velaire, airtiz n. Persona que fabrica de velas. Var.: **velier**.

velamo n.m. Velamus.

velamus n.f. Tela de vela. Var.: **velamo**.

velar vt. 1. Curbir d'un vel. 2. Escondre, dissimular. 3. (fotografia) Provocar un vel sus la susfàcia sensibla.

velar(i), a (-ària) adj. e n.f. Si di dei vocalas e dei consonantas articuladi pròche dau vel dau palat.

velari n.m. Tela que servia à curbir lu teatres, lu circs e lu anfiteatres romans per assostar lu espectators dau soleu e de la pluèia.

velaria n.f. Atalhier dont si fan, si repàron ò si consèrvon li velas.

velarisacion (-izacion) n.f. Fach d'articulacion segondària d'una consonanta, caracterisat per lo rapprochement de l'arrier de la lenga dau vel dau palat.

velat, ada adj. 1. Recubèrt d'un vel; que poarta un vel. 2. Ecur, dissimulat, gaïre net: *Parlar en tèrmes velats*. ◇ *Votz velada*: Que non es pura.

velatge n.m. Granda tenda de fenèstra, en teissut leugier. Sin.: **cortinatge**. 2. Veladura.

veld n.m. (geogr.) Plateu erbós d'Àfrica dau Sud.

velen n.m. Poison.

velenós, oa adj. Si di d'un aliment que contèn de poison e qu'es perilhós per l'organisme: *Un fonge velenós*.

veleta n.f. Pichin vel transparent, pauat au bòrd d'un capeu e que recuèrbe parcialament ò tatalament la cara.

velèta n.f. Mena de medusa. Sin.: **barqueta de sant Joan**.

vèlf, a adj. e n. Guèlfe.

velha n.f. 1. Estat de quauqu'un qu'es evelhat; accion, fach de non durmir ai oras generalament emplegadi per lo soam. 2. Accion de montar la garda, en particulier de nuèch: *Un torn de velha*. 3. Jorn que vèn avant aqueu que s'en parla ò avant un eveniment particulier: *La velha de Calenas*. ◇ *À la velha de*: Just avant de; à mand de.

velhada n.f. 1. Temps que s'escorre entre lo sopar e lo moment que si va au lièch. 2. Acamp de personas que pàsson aqueu temps ensèm. ◇ (espec.) Acamp de personas en serada per si divertir mé de cançons, de poesias, etc. ◇ *Velhada d'armas*: Serada avant un jorn important. 3. Accion de velhar un malaut, un moart.

velhador n.m. 1. Taula per trabalhar la nuèch. 2. Taula de cordonier, per li pauar li aïsinas. 3. Luèc dont si fa la velhada. 4. Velhaire.

velhaire, airtiz n. *Velhaire de nuèch*: Garda de nuèch d'un establiment public ò privat. Var.: **velhador**.

velhar vi. 1. Restar evelhat pendent lo temps destinat au soam. 2. Exercir una garda, una susvelhança. ◇ vt. ind. (*à, sus, sobre*) 1. Exercir una susvelhança vigilanta, protegir. 2. S'ocupar de: *Velhar à l'escaufatge de la sala de banh*. ◇ vt. *Velhar un malaut*: Faire atencion à-n-eu. ◇ *Velhar un moart*: Demorar en la sieu companhia en asperant que sigue enterrat.

velhòla n.f. Pichina lampa que dona una lutz que non destorba lo soam. 2. Pichina flama d'un aparelh au gas ò au mazot que si laissa brulhar per permetre un alumatge mai rapide. ◇ Pichina lutz d'un aparelh electric arrestat ma totjorn sota tension. ◆ pl. Fuècs de posicion d'un veïcule automobile.

velic, a adj. (mar.) Relatiu ai velas. ◇ *Ponch velic*: Ponch dont sembla èstre aplicada la resultanta de toti li accions dau vent sus li velas de la nau.

velier n.m. 1. Nau à velas. 2. *Auceu boan, marrit velier*: Que lo sieu vòl es potent, deble.

velier, a n. Velaire.

velin n.m. 1. Pèu de vedeu ò de fea alestida per l'escriptura, la pintura, etc., mai lisca e mai fina que lo pergamin ordinari. 2. *Papier velin* ò *velin*: Papier de luxe fabricat per imitar lo blanc e l'unit dau velin. ◇ papier sensa vergaduras.

velinaire, airtiz n. Persona qu'alestisse ò emplega lo velin.

veliplanquisme n.m. Espòrt que si practica sus l'aiga, m'una planca provedida d'una vela.

veliplanquista n. Persona que fa de veliplanquisme.

velit n.m. Sordat d'infantaria leugiera, dins l'Antiquitat romana. ◆ pl. Còrs de joves seleccionats dins la Garda de Napoleon per formar de futurs gradats.

velivòla n. Persona que practica lo vòu à vela. ◆ adj. relatiu au vòl à vela. Var.: **velivolista**.

velivolista n. Velivòla.

velleitari, ària adj. e n. Qu'a solament d'intencions fugidissi, non una volontat determinada. Sin.: **velleïtós**.

velleïtat n.f. Volontat debla, esitanta e ineficaça; intencion fugidissa non seguida d'acte.

velleïtos, oa adj. Velleitari.

velòç, a adj. Rapide.

velocament adv. Rapidament.

velocifèr n.m. Anciana veitura atelada, leugiera e rapida.

velocimètre n.m. Aparelh per mesurar la velocitat d'escorrement dei fluides.

velocimetria n.f. Mesura de la velocitat d'escorrement dei fluides.

velocipède n.m. Cicle m'ai pedalas fixadi directament sus la ròda avant, precursor de la bicicleta.

velocipedia n.f. 1. Practica dau velocipède. 2. Lo tot dei elements que pertòcon lo velocipède.

velocipedic, a adj. 1. Que pertòca lu velocipèdes e lu velocipedistas. 2. *Pista velocipedica*: Pista reservada ai velocipèdes.

velocipedista n. Que va en velocipède. Sin.: **ciclista**.

velociraptor n.m. Raptor.

velocista n. Especialista de la venda e de la reparacion dei cycles.

velocitat n.f. 1. Qualitat d'una persona ò d'una caua que si desplaça, agisse totplen en gaire de temps; rapiditat à agir. Sin.: **vituda**. ◇ *Velocitat practica dau tir*: Nombre maximal de còups qu'una arma de fuèc pòu tirar en una minuta. 2. (espòrts) En atletisme e en ciclisme, en particulier, corsa que si corre sus una distança corta. 3. Rapoart de la distança recorrida au temps mes per la percorrèr. ◇ *Velocitat angularia*: Rapoart de l'angle cubèrt per un axe ò una drecha à l'entorn d'un ponch au temps mes per lo curbir. ◇ *Velocitat limit*: Valor vèrs la quala tende la velocitat d'un còrs que si desplaça dins un mitan resistent sota l'accion d'una foarça constanta. ◇ *Velocitat iniciala*: Velocitat à l'instant origina. ◇ *Vector velocitat*: Vector que, dins lo movement d'un ponch mobile, definisse à un instant donat la rapiditat dau desplaçament e la sieu direccion. 4. Caduna dei combinasons d'engrenatges d'una boita de velocitats. Sin.: **vitessa** (toi lu sens).

velocròs n.m. Velo-cross.

velo-cross n.m. (angl.) Bicicleta tot terren; l'espòrt que si practica m'aquesta bicicleta. Var.: **velocròs**.

velodròme n.m. Ensèms format per una pista, cubèrta ò non, reservada à la competicion ciclista e li installacions que la complèton (tribunas, etc.).

velomotor n.m. Motocicleta d'una cilindrada compresa entre 50 e 125 cm³.

velomotorista n. Persona que mena un velomotor.

velopalatin, a adj. Relatiu au vel dau palat.

velotrial n.m. Espòrt dins lo quau si dévon passar en bicicleta d'obstacles, dins un mitan natural ò artificial.

velut n.m. 1. Estòfa rasa d'un costat e cubèrta de l'autre de pels dreïcats, foarça sarrats, tenguts per lu fieus dau teissut. 2. (fig.) Cen qu'es doç au tocar; cen que produe un efècte de doçor. ◇ *Jugar sus de velut*: Escometre solament cen que s'es ganhat; (fam.) Obtenir quauqua ren sensa risc.

velut, uda adj. Cubèrt de pels. Sin.: **pelut, pelós**.

velutament n.m. Rebat e aspècte doç au tocar dau velut.

velutar vt. 1. Donar l'aparença dau velut à. 2. (lit.) Donar de doçor.

velutat, ada adj. 1. Qu'es de la natura dau velut. 2. Qu'a l'aspècte dau velut: *Un papier velutat*. 3. Doç au tocar, au gust: *Una pèu velutada, un vin velutat*.

velutat n.m. Qualitat de cen qu'es doç au tocar, au gust; suavitat, doçor: *Lo velutat d'una estòfa*.

velutier, a n. Obrier qualificat que teisse d'articles de velut.

velutina n.f. 1. Estòfa de seda dau s. XVIIIe. 2. Teissut de coton gratat dei doi costats per li donar l'aspècte dau velut rasat.

velutós, oa adj. Qu'a lo tocar dau velut.

velvòta n.f. Linària.

velventina n.f. Estòfa de velut unida.

vena n.f. 1. Vaisseau que mena lo sang dei organes vèrs lo coar. 2. (miner.) Filon de ròca ò d'una espècia minerala dins una ròca de natura diferenta. 3. Traça pauc ò pron sinuosa que si pòu vèire sus una pèça de boasc, una pèira. 3. (bot.) Nervadura foarça salhenta d'uni fuèlhas. 4. (fis.) ensemble de filets gropats d'un fluide que s'escorre. 5. *Vena poetica*: Inspiracion, gèni poetic.

venaicin, a adj. *Comtat venaicin*: Estat fondat en lo 1274 e suprimit en lo 1791, que faguèt partida dei Estats pontificals e qu'aüra es partatjat entre la Droma e la Vauclusa.

venaire n.m. Aqueu que, à la caça, dirigisse lu cans. ◇ *Grand venaire*: Cap de la venaria d'un sobeiran.

venal, a adj. 1. Que si transmete mé de sòus. 2. Relatiu ai sòus en tant que valor d'escambi. 3. Que s'obten au mejan de sòus: *Un amor venal*. 4. Lèst à si vendre per de sòus, corruptible. Var.: **venau**.

venalament adv. Embé venalitat.

venalitat n.f. 1. Estat de en qu'es venal. 2. Caractèr d'una persona venala.

venar vt. Ornar en imitant li venas dau màrmor ò dau boasc.

venar vt. 1. Caçar à cavau. 2. Faire còrrer un animau per n'atendir la carn. 3. Faire macerar una carn.

venaria n.f. Art de caçar mé de cans que còrron d'animaus sauvatges (cèrvi, singlar, etc.).

venason n.f. Carn comestibla dei gròssi bèstias caçadi (singlar, cèrvi, etc.).

venat, ada adj. 1. Qu'a de venas aparenti: Una man venada, un màrmor venat. 2. Que poarta de dessenshs qu'imíton

venau, ala adj. Venal.

vèn-ça interj. Crit per encoratjar un cavau, etc. à venir.

venca n.f. (Lucer.) Reget de castanhier.

vencedor, eiritz adj. e n. Que vence. Sin.: **ganhant**.

vencèia n.f. Clematita.

véncer vi. 1. Obtenir la victòria à la guèrra, dins una competicion. 2. Trionfar de: *Véncer la sieu paur*.

vencut, uda adj. e n. Qu'a subit una desfacha. Sin.: **perdent**.

venda n.f. 1. Accion de vendre quauqua ren, d'escambiar una mèrç còntre de sòus. ◇ *En venda*: Disponible per èstre vendut. ◇ *Venda dirècta*: Venda que fa lo productor, sensa passar un intermediari. ◇ *Venda per correspondença*: Venda realisada en mandant au client un catalògue ò en rendent aqueu catalògue disponible sus lo malhum. Var.: **vendua, venta**. 2. Comèrci, mestier de la persona que vende; dins una empresa, foncion dei personas encargadi de la difusion dei mèrç produchi ò crompadi; servici comercial encargat d'aquesta mission. 3. Partida de la forèst que lo sieu boasc, vendut ò à mand de l'èstre, est lèst à èstre esplechat; lo tot dei aubres d'una partida de la forèst que vènon d'èstre abatuts.

vendable, a adj. Que pòu èstre vendut. Var.: **vendible**.

vendèire, eiritz adj. e n. 1. Persona que la sieu profession es de vendre, en particulier dins un negòci. 2. (dr.) Persona que fa un acte de venda. Sin.: **venditor** (it.).

vendèmia n.f. 1. Recòlta dau raïm destinat à produire de vin; lo raïm ensinda rablahat. 2. (Sobretot au pl.) Lo temps de la recòlta dau raïm.

vendemiada n.f. Vendèmia.

vendemiaire, airtz n. Persona que vendèmia. Var.: **vendemiant**.

vendemiant, a n. Persona que fa li vendèmias. Var.: **vendemiaire**.

vendemiar vt. (*vendèmi*, classic *vendèmi*) Recoltar lo raïm per faire de vin. ♦ vi. Faire la vendèmia.

vendemiari n.m. Promier mes de l'ivèrn dins lo calendrier revolucionari francés.

vendeson n.f. Venda (d'una carga).

vendeta n.f. Dins divèrsi region mediterraneï (Còrsega, Sicília, Sardenha), venjança d'una ofensa ò d'un omicidi, que si transmete à toi lu parents de la victima.

vendible, a adj. Vendable.

vendicar vt. Venjar. ♦ **si vendicar** v.pr. Si venjar.

vendicatiu, iva adj. Vindicatiu.

vendicator, tritz adj. Vindicator.

venditor, tritz n. (it.) Vendèire.

vendre vt. 1. Cedir còtra de sòus, à un prètz convengut. 2. Faire lo comèrci (d'una mèrç). 3. Sacrificar per de sòus (cen que non deu èstre venal): *Vendre lo sieu silenci*. 4. (fam.) Tradir, denonciar per interès; liurar per de sòus: *Vendre lu sieus complices, vendre paire e maire per obtenir quauqua ren*. ♦ **si vendre** v.pr. 1. Trovar de crompaires: *Aquel article si vende ben*. 2. Si sotametre, si metre au servici: *Si vendre à-n-aqueu que paga de mai*.

vendres n.m. Divendres.

vendut, uda adj. e n. Que s'es laissat crompar, corrompre.

vendua n.f. Venda.

venecian, a adj. e n. De Venècia. ♦ n.m. (ling.) Forma dau venet parlada à Venècia. Sin.: **venet lagunari**.

veneçolan, a adj. e n. De Veneçuèla.

venent n.m. Que vèn: *Lu anants e lu venents*.

venerablement adv. Embé veneracion.

venerable, a adj. Digne de veneracion.

venerable n.m. President de lòtja maçonica. ♦ (relig. cat.) Persona qu'a menat una vida exemplària e que la sieu causa de beatificacion es à l'estudi.

veneracion n.f. 1. Respècte e amiracion per quauqu'un. 2. Sentiment de pietat, d'adoracion, de respècte per li cauas santi.

venerando n.m. Venerable.

venerar vt. (*venèri*) 1. Provar un estacament profond per. 2. Rendre à Dieu, à un sant lo culte que li es deugut.

venereu, ea adj. Venerian.

venerian, a adj. Relatiu ai rapoarts sexuals. ♦ *Malautia veneriana*: Afeccion contractada au cors de

rapoarts sexuals. Var.: **venereu**. Sin.: **malautia sexualament transmissibla** (M.S.T.).

venericardi n.f. (zool.) Mollusc bivalve de Mediterranèu, de la gruèlha en forma de coar.

veneridat n.m. *Veneridats*: Familha de molluscs bivalves, coma la clauvissa.

venet, a adj. e n. De Venecia. ♦ n.m. Dialècte italian de Venecia.

veneta n.f. 1. (anat.) Pichina vena. Var.: **venula**. 2. Dins una miniera, vena de gaire d'importança. 3. Bròssa plata emplegada per imitar li venas dau boasc ò dau marmor.

vengeta n.f. Vendeta, venjança.

venguda n.f. 1. Accion, fach de venir, d'arribar dins un luèc; arribada: *Anonciar la venguda d'un visitaire*. 2. Fach d'aparéisser, de si produire: *La venguda de l'ivèrn es pròcha*. 3. Biaï de créisser, de si developar, en parlant d'una planta.

vengut, uda adj. 1. *Lo promier ... vengut*: Lo promier que si presenta, que vèn: *Intrar dins lo promier cafè vengut*. 2. *Èstre ben, mau vengut*: Èstre ben, mau desvelopat; èstre ben, mau reçauput.

vengut, uda n. 1. *Darrier vengut, darriera venguda*: Persona arribada darriera. ♦ *Noveu vengut, novèla venguda*: Persona arribada recentament. 2. *Promier vengut, promiera venguda*: Una persona basta que sigue: *Donearan la plaça au promier vengut*.

venial, a adj. 1. Sensa gravitat. 2. *Pecat venial*: Pecat leiguer (per op. à *pecat mortal*). Var.: **veniau**.

venialament adv. Embé un caractèr venial.

veniau, ala adj. Venial.

venir vi. (*vèni*) 1. Si desplaçar per s'avesinar au luèc dau locutor ò de la persona à cu si parla, si dirigir vèrs: *Es venguda à Niça*. ♦ *Faire venir quauqu'un*: Lo sonar, li demandar de s'avesinar. ♦ *Faire venir quauqua ren*: Lo comandar, lo crompar per correspondença, lo faire portar. ♦ *Anar e venir*: Si desplaçar sensa relambi, èstre totjorn en movement; non s'atardar, demorar gaire de temps dins un luèc. 2. S'estendre fins à un luèc donat, arribar fins à un niveau donat: *La mar vèn fins au pen de pistas de l'aeropoart*. 3. Aparéisser, raiar, en parlant d'un fluide: *L'aiga vèn gota à gota*. 4. *Venir de*: Arribar de, provenir de tau luèc: *Aqueu tren vèn de Tolosa*. 5. Aver per origina, per foant: *Lo tè vèn d'Orient, aqueu mòt cèn dau latin*. 6. Arribar, aparéisser: *Vendrà lo jorn de l'independença*. ♦ *Venir avant, venir après*: Si debanar, arribar avant, après. ♦ *Venir de* (+ infinitiu): Aver fach just dins l'instant d'avant: *Vèn de partir*. 7. Créisser, si desvelopar: *Lu tomatis vènon ben dins lo mieu oart*. ♦ *Laissar venir, vèire venir*: Asperar, non agir immediatament, laissar li cauas si precisar. 8. *À venir*: Qu'es à mand de si produire, futur. 9. Èstre la consequença de quauqua ren, n'en resultar: *Aquesta garrolha vèn dau tieu brut caractèr*. 10. *Venir à, n'en venir à*: Abordar un ponch dins un discors, una discussion, un examèn. ♦ *N'en venir ai mans*: N'arribar à si batre. 11. (fam.) *Venir à quauqua ren, li venir*: Admetre finalament quauqua ren, l'acceptar, li si

acostumar: *L'occitan, li vendràs finda tu, un jorn ò l'autre!* 12. Devenir: *En venent grand, es vengut intelligent.*

venjador, airtz adj. Venjaire.

venjaire, airtz adj. e n. Que venja; que l'anima un esperit de venjança. Var.: **venjador**.

venjança n.f. Accion de si venjar; mau que si fa à quauqu'un per lo castigar d'un insult, d'un dam subit. Sin.: **vendeta, vengeta**.

venjar vt. 1. Constituir la compensacion d'un prejudici subit. 2. Procurar reparacion d'una ofensa, d'un prejudici en punissent l'autor. ♦ **si venjar** v.pr. 1. Obtenir personalmente reparacion d'un acte jutjat ofensant. 2. Agir per punir l'autor d'una ofensa reçaupuda.

venjatiu, iva adj. Revengista.

venós, oa adj. Relatiu ai venas. ♦ *Sang venós*: Sang paure en oxigène e ric en gas carbonic que circula dins li venas de la granda circulacion e dins l'artèria paumonària.

venositat n.f. Pichina vena superficiala visibla sota la pèu.

vent n. 1. Movement de l'ària en si desplaçant duna zòna d'auti pressions à una zòna de bassi pressions. 2. (mar.) *Au vent*: Si di de quauqua ren que si tròva per rapoart à una nau dau costat que vèn lo vent. ♦ *Sota lo vent*: Dins la direccion opauada à-n-aquela dau vent. ♦ *Venir dins lo vent*: Menar l'avant d'una nau dins la direccion dau vent. ♦ *En plen vent*: À descubèrt, sensa s'assostar dau vent. ♦ (fig.) *Pilhar lo vent*: Vèire coma víron lu eveniments per reglar lo sieu comportament. 3. Odor qu'un animal caçat laissa. ♦ *Aver vent de quauqua ren*: Aver audit dire quauqua ren. 4. Buf, movement de l'ària produch per un mejan quau que sigue: *Si faire de vent m'un fuèlh de papier*. ♦ *De vent*: Caua sensa fondament, sensa existença reala, sensa valor, en particulier una promessa, un projècte. ♦ (mús.) *Instrument à vent*: Que lo buf produe lo sieu son. 5. Gas intestinal. 6. Tendencia generala dei influenças que si manifeston à-n-un moment donat: Lo vent es à l'optimisme. ♦ *Èstre dins lo vent*: Èstre à la mòda. ♦ pl. *Lu vents*: Lu instruments à vent.

venta n.f. Venda.

ventada n.f. Còup de vent. Sin.: **sobrevent**.

ventaire n.m. Màquina provedida d'un ventilator, que sièrve à separar lo gran dei pòuveras e dei substànças leugier après lo batatge.

ventalh n.m. 1. Partida de la visiera dei cascos claus per la quala passava l'ària. Var.: **ventalha**. 2. Accessòri fach principalament d'un mièch disc de papier ò de teissut sus una montadura replegable, que sièrve à si faire d'ària. 3. (arquít.) *Vòuta en ventalh*: Vòuta foarça trabalhada caracteristica de l'estile gotic perpendiculari anglés.

ventalha n.f. Ventalh d'un casco.

ventalhon n.m. pl. Dubertura provedida de sopapas per li quala l'ària pòu intrar dins una soflaria.

ventar v. impers. Faire de vent. Var.: **ventejar**. ♦ vt. 1. Aerar, expauar au vent. Donar de vent, d'ària à (quauqu'un).

ventat, ada adj. Dont non li a d'obstacles naturals per frenar ni faire baissar lo vent.

ventatge n.m. Fach de separar lo gran de la sieu pòussa au mejan d'un criveu.

ventura n.f. Remolin (vent).

ventegàs n.m. Auristre.

ventejar v. impers. Ventar.

ventilacion n.f. 1. Accion de ventilar, d'aerar. 2. (fisiol.) *Ventilacion paumonària*: Movement de l'ària dins lu paumons.

ventilacion n.f. Accion de ventilar, de repartir.

ventilar vt. Aerar, cambiar l'ària de: *Ventilar una galaria*.

ventilar vt. 1. Repartir de despensas entre diferents còmptes. 2. Repartir de cauas ò de personas, li distribuir per gropes ò per ensembles.

ventilhon n.m. Espiralh. Sin.: **alenador**.

ventola n.f.

ventolar vt. Ventar; ventilar.

ventolet n.m. Pichin vent leugier. Sin.: **aura, aureta**.

ventós, oa adj. Dont li a de vent: *Un país ventós*.

ventosa n.f. 1. Ampola de vèire aplicada sus la pèu per li produrre una revulsion locala en rareficant l'ària. 2. Pichin dòme de cauchoc que si pòu aplicar per pression sus una susfàcia plana. ♦ *Faire ventosa*: Aderir. 3. (zool. e bot.) Organe de fixacion de la sangsuga, dau popre e de divèrsi plantas. 4. (fam.) *Veitura ventosa*: Veitura que, en parquejanbt tròup longtemps au meme luèc, embarrassa l'espaci public. 5. Pichina dubertura d'aeracion en façada. 6. Dubertura practicada dins lu ponats e li muralhas per cambiar l'ària interiora.

ventòsi n.m. Tèrç mes dau printemps dins lo calendier revolucionari francés.

ventositat n.f. Gas produch dins lo tube digestiu.

ventrada n.f. (pop.) Quantitat importanta de manjar qu'una persona s'en emplisse la pança: *Mi sieufach una ventrada de pasta*. Var.: **ventranha**.

ventral, a adj. Relatiu au ventre. ♦ *Faça ventrala*: Faça anteriora ò inferiòra de l'èstre uman e dei animaús (per op. à *faça dorsala*). Var.: **ventrau**.

ventranha n.f. Ventrada.

ventrau, ala adj. Ventral.

ventre n.m. 1. Granda cavitat que contèn lo tube digestiu.; region dau còrs dont es situada aquesta cavitat. Sin.: **abdomèn**. ♦ *Sus lo ventre*: Sus la partida anteriora dau còrs. ♦ *Aver, pilhar de ventre*: Èstre gròs, grossir à autessa de l'abdomèn. ♦ *Aver lu uèlhs mai gròs que lo ventre*: Pilhar, si faire servir mai que cen que si pòu manjar; (fig.) Entreprendre mai que cen que si pòu menar à ben. ♦ *Aver quauqua ren, aver ren dins lo ventre*: Aver, non aver de coratge, de personalitat. ♦ (fam.) *Passar sus lo ventre de quauqu'un*: Trionfar d'eu per toi lu mejans e sensa si preocupar dei consequenças. 2. Partida enflada d'un objècte vuèi: *Lo ventre d'una botilha*. 3. Partida centrala d'una nau. 4. (fis.) Ponch,

linha ò susfàcia d'un sistema d'ondas estacionari dont l'amplituda vibratòria es maximala.

ventresca n.f. 1. Carn dau ventre dau poarc gras, salada e secada, eventualament fumada, que s'emplega dins divers preparacion culinari. 2. Tròç de ton gras.

ventricul(e) n.m. 1. Caduna dei doi cavitats dau coar que li sieu contraccions mandon lo sang dins li artèrias. 2. Caduna dei quatre cavitats de l'encefale, que contèn de liquide cefaloraquidian.

ventricular(i), a (-ària) adj. Relatiu ai ventricules.

ventriculografia n.f. (med.) tecnica radiologica d'estudi dei ventricules cerebrals per opacificacion d'aquestu ventricules au mejan d'un produch de contraste.

ventriera n.f. 1. Cenchà que si passa sota lo ventre d'un animau per lo soslevar (en vista d'un embarcament, d'un tranbordament). 2. Dins l'armadura, lamas que protegisson lo ventre e la partida superiora dei cuèissas..

ventrilòc, òca adj. e n. Artista que saup parlar sensa bolegar li labras e en faguent de tau bials que si pòu crèire que la sieu votz soarte de la boca de la mariòta que li sièrve de partenari.

ventriloquia n.f. Art dau ventrilòc.

ventripotent, a adj. Ventrut, pañcut.

ventrut, uda adj. 1. Qu'a un gròs ventre. Sin.: **pañcut**. 2. Que forma una giba: *Un vas ventrut*.

venturi n.m. (dau nom du fisician italian) Tube que comporta una partida mai estrecha, emplegat per la mesura dau dèbit dei fluides.

venturina n.f. Aventurina.

venula n.f. Pichina vena. Var.: **veneta**.

vènus n.f. Mollusc bivalve marin qu'una dei sieu espècias es la clauvissa.

venusian, a adj. De la planeta Vènus.

venustat n.f. (lit.) Beutat gracioa e eleganta.

vèpse n.m. Lenga balto-finesa.

vèr, a adj. 1. Confòrme à la veritat, à la realitat. 2. Qu'es realament cen que sembla èstre. 3. Qu'es confòrme à cen que deu èstre: *Siés à la tieu vèra plaça*. Var.: **verai**, **vertadier**. Sin.: **real**.

vèr n.m. Cen qu'es vèr, la veritat: *Destriar lo vèr dau faus*. Var.: **verai**.

veracitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es confòrme à la veritat; autenticitat. 2. (lit.) Estacament à la veritat: *La veracitat d'un istorian*.

verai, aia adj. Vèr, vertadier. ◆ n.m. Vèr.

verament adv. D'un bials real, efectiu, que non pòu èstre mes en dubi. Sin.: **vertadierament**.

veranda n.f. 1. Galaria leugiera que protegisse dau soleu, establida à l'entorn de la maion, en Índia e dins divèrs d'Extrème Orient. 2. Pèça ò espaci de vèire que tòca una maion. 3. En Àfrica, teulissa en penda sus lo costat ò la façada d'una maion.

veratric, a adj. Relatiu à la veratrina; que n'en contèn: *Acide veratric*.

veratrina n.f. Alcaloïde toxic que vèn de l'ellobòr blanc.

verbal, a adj. 1. Qu'es fach oralement (per op. à *escrich*). ◇ *Nòta verbal*: Nòta escricha que resumisse una discussion, qu'un agent diplomatic dona à un gropament estrangier. 2. Relatiu ai mòts, à la paraula: *Deliri verbal*. 3. (gram.) Pròpri au vèrbo: *Forma verbal*. ◇ *Locucion verbal*: Grop de mòts que si compoarta coma un vèrbo. Var.: **verbau**.

verbal n.m. Procès-verbal. Var.: **verbau**.

verbalament adv. Orament.

verbalisacion (-izacion) n.f. Accion de verbalisar.

verbalisar (-izar) vi. Dreïçar un procès-verbal. ◆ vt. Formalisar oralement cen qu'era interiorisat.

verbalisator (-izator), tritz adj. e n. Si di de tot agent de l'Administracion que dreïça un procès-verbal.

verbalisme n.m. Comportament de quauqu'un qu'esconde una indigènça d'ideas sota un rup de paraulas.

verbascacea n.f. *Verbascaceas*: Família de plantas dicotiledonè, vesina dei escrofulariaceas.

verbassin n.m. Lardiera upejada. Sin.: **vervasin, chufo**.

verbau, ala adj. e n. Verbal.

verbena n.f. 1. Planta tipe de la família dei verbeaceas, que s'en cultívon de varietats ornamental e una varietat medicinala. 2. Infusion obtenguda à partir de la varietat medicinala d'aquesta planta. 3. Liqueur à basa de verbenas. Var.: **barbènega**.

verbenacea n.f. *Verbenaceas*: Família de plantas dicotiledonè, erbaceas (verbena) ò arborescenti.

vèrbia n.f. Blablà, verbiatge. Var.: **vèrva**.

verbiatge n.m. Abondança de paraulas inutili.

verbicrucista n. persona que confecciona de grasilhas de mòts crosats e de juècs similaris.

verbigeracion n.f. (psicanalisi) Fach de dire de mòts ò de frases entieri, sensa seguida e incoerents, que si ve sobretot dins lu cas de demença. Sin.: **paraulatge**.

vèrbo n.m. 1. (lit.) Paraula, expression de la pensada au mejan de mòts: *La magia dau vèrbo*. ◇ *Aver lo vèrbo aut*: Parlar foart. 2. (teol., m'una majuscula) La segonda persona de la Trinitat, incarnada en Jèsus Crist.

vèrbo n.m. (gram.) Mòt que, dins una propositcion, exprimis l'accion ò l'estat dau subjècte e porata li desinenças dei temps e dei mòdes.

verbomania n.f. Logorrea.

verbós, oa adj. Qu'expaua li cauas en tròup de mòts; que contèn tròup de mòts. Sin.: **paraulós**.

verbosament adv. D'un bials verbós.

verbositat n.f. Caractèr d'una persona verboa, d'un prepaus verbós.

vèrd, a adj. 1. Si di de la color situada entre lo blau e lo jaune dins l'espèctre de la luz blanca; si di de la color dei plantas à clorofilla. ◇ *Ròca vèrda*: Ofiolita. 2. Qu'a encara de saba, que non es encara sec. ◇ *Boasc vèrd*: Talhat de fresc. 3. Frec, noveu, en parlant de liumes. ◇ *Cafè vèrd*: Que non es encara estat torrat. 4. Que non es madur: *Un fruch vèrd*. ◇ *Vin vèrd*: Vin dau gust acide, deugut à la mancança de maturitat dau raïm. 5. Que

pertòca lo monde de l'agricultura: *L'Euròpa vèrda*. 6. Que pertòca lo movement ecologista, que n'en fa partida: *Lu candidats vèrds à l'eleccion*. 7. *Lo bilhet vèrd*: Lo dòlar. 8. *Numèro vèrd*: Numèro telefonic que permete de sona à gratis una empresa. 9. Qu'es demorat vigorós en despièch de l'atge: *Un òme encara vèrd*.

vèrd n.m. 1. Color vèrda. 2. Color dei senhals de via liura, dins la senhalisacion ferroviària ò rotiera. 3. *Si metre au vèrd*: Pilhar de vacanças en campanha. 4. Militant ecologista. 5. *Vèrd d'aram*: (quim.) Acetat de coire que s'emplegava còtra lo mildio de la vinha. Sin.: **verdet**. 6. (ist.) *Lu vèrds*: Dins l'Empèri bisantin, faccion que representava lo pòble bas dei vilas, per oposicion ai *blaus*.

verdai, a adj. Glauc.

verdala adj. e n.f. 1. Varietat d'oliva. 2. Varietat de figa.

verdala n.f. Absinti.

verdament adv. Embé vivacitat.

verdau adj. e n.m. Varietat d'olivier.

verdastre, a adj. Que tira sus lo vèrd, que lo trebola. Sin.: **verdinós**.

verdatge n.m. (agric.) Cultura recoltada en vèrd destinada à èstre emplegada coma forratge ò coma engrais.

verdeament n.m. Verdejament.

verdear vi. (*verdeïr*) Verdejar.

verdejadís n.m. Verdejament.

verdejament n.m. Fach de verdejar. Var.: **verdeament**, **verdejadís**.

verdejar vi. 1. Devenir vèrd, en parlant de la vegetation. Var.: **verdir**. 2. Tirar sus lo vèrd. Var.: **verdear**, *verdelejar*.

verdelet, a adj. 1. *Vin verdelet*: Vin un pauc vèrd, acide. 2. Verdet.

verdesca n.f. Berdesca. Var.: **bretassa**.

verdet n.m. (quim.) Acetat de coire que s'emplegava còtra lo mildio de la vinha. Sin.: **vèrd d'aram**.

verdet, a adj. Cubèrt de verdet; que n'a la color. Var.: **verdelet**.

verdicte n.m. 1. Declaracion solemna per la quala la cort e la jurada d'assisas respoàndon ai questions que son pauadi à la fin dei debats e si pronóncion sus la culpabilitat de l'acusat. 2. Jutjament rendut dins una matèria quala que sigue; vejaire: *Lo verdict de l'opinion publica*.

verdier n.m. Jardin, que mescla oart e pargue. Var.: **vergier**.

verdiment n.m. Fach de verdir.

verdinós, oa adj. Verdastre.

verdir vi. (*verdissi*) vt. Rendre vèrd. ♦ vi. Venir vèrd. Var.: **verdejar**.

verdolejar vi. Verdejar.

verdolenc, a adj. Que verdeja. Var.: **verdolent**.

verdolent, a adj. Verdolenc.

verdolin n.m. vert de gris (alemand)

verdon n.m. Passeron dei boascs e dei jardins, dau plumatge vèrd oliva, granivòre (Família dei fringillidats).

verdor n.f. 1. Mancança de maturitat dei fruchs, dau vin. Var.: **verdum**. 2. Vigor, ardor. 3. Cruditat: *La verdor dei tieus prepaus*.

verdum n.m. Verdor.

verdunisacion (-izacion) n.f. Procediment de purificacion de l'aiga per addicion de clòre à una dòsi foarça pichina.

verdunisar (-izar) vt. Operar la verdunisacion de.

verdura n.f. 1. (lit.) Color vèrda de la vegetation. 2. (lit.) Èrba, fulhatge vèrds. 3. Liumes vèrds, en particulier la salada, que si mánjon cruds. 4. Tapissaria dins la quala lu fulhatges tènnon la plaça màger. 5. (corrent) Jivèrd.

verenejar vi. Supurar.

verga n.f. 1. Ala de molin. Sin.: **antena**. 2. (anc.) Instrument de punicion corporala format d'una asta flexibla ò d'una ponhada de branquetas. 3. Asta metallica. 4. (anc.) Unitat de mesura agrària que valia un quart d'arpent ò 0,1276 ha. 3. Unitat de mesura canadiana que vau tres pens. 4. (pop.) Membre viril. Sin.: **bícol**. 5.(mar.) Pèça cilindrica plaçada en travèrs d'un aubre e que sièrve à orientar la vela.

vergada n.f. Còup de verga.

vergan n.m. Extremitat fina en vese d'una cana de pesca.

vergar vt. (*verguï*) 1. Batre m'una verga. 2. Curbir (un fuèlh) de la sieu escriptura.

vergat, ada adj. 1. *Papier vergat*: Papier que contèn de verjuras. et vergeté 2. Si di d'una estòfa que contèn de fius mai espés que lo rèsta.

vergença (-éncia) n.f. Invèrse de la distança focala d'un sistema optic centrat.

vergier n.m. 1. Verdier. 2. (abusiü) Fruchier.

vergonha n.f. 1. Sentiment penós provocat per una fauta comessa, per una umiliacion, per la paur dau desonor. 2. *Faire vergonha à (quauqu'un)*: Èstre un subjècte de desonor, de reprobacion per. 3. Accion, paraula que provòca un sentiment de vergonha, d'escandale: *Aqueu manjar es una vergonha*. 4. (fam.) Lo sèxe de la frema.

vergonhar (si) v.pr. Provar de vergonha.

vergonhós, oa adj. 1. Que pròva de vergonha, un sentiment d'umiliacion. 2. Que non auja faire estat dei sieus conviccions, dei sieu opinions.

vergonhosament adv. D'un biais vergonhós.

verguejar vi. (vulg.) Aver una ereccion.

vergueta n.f. 1. (arald.) Pal diminuit de l'espessor. 2. Pichina verga. 3. Boscarla dei jardins e dei fruchiers. Sin.: **boscarla vèra**. 4. Partida auta dau mestier per téisser. 5. Signe doble («») que sièrve à isolar un mòt ò un grope de mòts (citacion, paraulas reportadi, etc.) (generalmanet au pl.). ♦ *Entre verguetas*: Si di d'una frasa, d'un mòt que non si pilha au sieu còmpte.

verguetat, ada adj. 1. (arald.) Si di de l'escut partatjat en verguetas. 2. Cubèrt de regas, de tacas: *Pèu verguetada, cara verguetada*.

veridic, a adj. 1. (lit.) Que di la veritat, que descriu exactament lu fachs: *Un istorian veridic*. 2. Confòrme à la veritat, au real: *Testimoniança veridica*.

veridicament adv. D'un biais veridic; vertadierament.

veridicitat n.f. (lit.) Caractèr de cen qu'es veridic.

verificable, a adj. Que pòu èstre verificat.

verificacion n.f. 1. Accion de verificar, de s'assegurar de l'exactituda de quauqua ren en lo confrontant embé quauqua ren que pòu servir de pròva. ◇ *Principi de verificacion*: principi segond lo quau tot constat empiric susceptible de relevar d'una lèi generala deu per aquò èstre sostengut per l'observacion de toi lu fachs que poàdon intrar dins aquesta lèi. 2. Accion de contrarotlar quauqua ren per s'assegurar de la sieu conformitat, de la sieu legalitat, etc. 3. *Verificacion dei poders*: Examèn qu'una assemblada fa de la validitat de l'eleccion de cadun dei sieus membres. ◇ Procedura preliminarària à la deliberacion d'una assemblada generala d'una societat comerciala en vista de contrarotlar la validitat dei poders donats ai accionaris.

verificacionisme n.m. (log.) Principi segond lo quau la significacion d'un enonciat si tròva dins lo metòde en foncion dau quau aquest enonciat es valide.

verificar vt. (*verifiqui*) 1. S'assegurar que quauqua ren es exacte, confòrme. 2. Far vèire la veritat d'una caua; provar: *L'eveniment a permés de verificar la tieu prediccion*. 3. (mat.) Èstre confòrme à: *Aqueu nombre verificar divers proprietats*.

verificatiu, iva adj. (lit.) Que sièrve de verificacion.

verificador, tritz n. Persona encargada de verificar, de contrarotlar. ◆ adj. Qu' a per objècte de verificar, de contrarotlar: *De mesuras verificatritz*.

verin n.m. 1. Liquide toxic que divers bèstias produon e transmèton en ponhent ò en mordent, dins una tòca defensiva ò agressiva. 2. (lit.) Comportament mauvolent, perfide: *Escupir lo sieu verin sobre quauqu'un*.

verinar vt. Empoisonar.

verinejar vi. Supurar.

verinifèr, a adj. Que produe de verin.

verinós, oa adj. 1. Que contèn de verin. 2. (fig.) Nociu, agressiu.

verisme n.m. Corrent literari e artistic italian de la fin dau s. XIXⁿ, basat sobre la representacion de la realitat quotidiana e dei problemas socials (Giovanni Verga).

verista adj. e n. Relatiu au verisme; partidari dau verisme, artista d'aqueu corrent.

veritablement adv. (fr.) Vertadierament.

veritable, a adj. (fr.) Vertadier.

veritat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es vrai; adequacion entre la realitat e l'òme que la pensa. 2. Idea, proposicion qu'emporta l'assentiment general ò s'acòrda m'au sentiment que quauqu'un a de la realitat: *Una veritat scientifica*. ◇ (fam.) *Dire à quauqu'un li sieu quatre veritats*: Li dire francament cen que si pensa d'eu, cen que li es reprochat. 3. Conoissença ò expression d'una conoissença confòrma à la realitat, ai fachs coma si son

debanats: *Jurar de dire tota la veritat*. ◇ *En veritat*: En realitat. ◇ *Serum de veritat*: Substança qu'auria per efècte de menar una persona interrogada à dire tota la veritat. 4. Expression artistica fidèla de la natura: *Un retrach d'una granda veritat*. 5. Sinceritat, boana fe: *Parlar m'un accent de veritat*.

veritier, a adj. Vertadier.

verjura n.f. Cadun dei fieus de loton foarça sarrats e parallèles que lo sieu ensèm constituisse una mena de tela metallica destinada à retenir la pasta dins la fabricacion manuala dau papier; traça qu'aquestu fieus l'aisson. ◇ (per ext.) Filigrana qu'imita aquesta marca, dins lo papier fabricat industriaament.

verjurat, ada adj. Vergat.

verlaca n.f. Planta cubèrta d'un duvet blanc, dei flors jauni, que creisse dins lu luècs incultes (Aut fins à 2 m, familha dei verascaceas).

verlantin n.m. Socatge blanc dei gruns redonds.

vèrme n.m. Vèrp. ◇ *Vèrme dau can*: Tènia dau can.

vermèlh n.m. Argent recubèrt d'aur.

vermèlh, a adj. (lit.) D'un roge viu un pauc mai escur que l'incarnat.

vermelhar vi. En parlant dau singlar e dau poarc, cavar la tèrra per li trovar de tubercules, de raïç.

vermelhon n.m. Sulfure de mercuri, ò cinòbre, d'un beu roge viu. ◆ adj. inv. e n.m. D'un roge viu, parier à la color dau cinòbre.

vermelhonar vi. En parlant dau tais, cavar la tèrra per li trovar de tubercules, de raïç.

vermenadura n.f. (arquit.) Ornament vermiculat.

vermentin n.m. Socatge blanc dei gruns lònchs.

vermet n.m. 1. Pichin vèrme. 2. Cochenilha. Sin.: **peolh dau paumolier**, **peolh de l'olivier**. 3. Mollusc gastropòde, de la gruèlha enrotlada, que si fixa sus li ròcas litorali.

vermicelaria n.f. 1. Atalhier dont si fan lu vermicèlis. 2. Fabricacion dei vermicèlis.

vermicèli n.m. Pasta fina que si mete dins la sopa, en forma de filaments pusleu lònchs.

vermicelier, a n. Persona que fa ò vende de vermicèlis e, mai largament, de pastas.

vermicelier, a adj. Qualifica cen qu'es relatiu à la fabricacion e à la venda dei pastas.

vermicida adj. e n.m. Si di d'un remèdi per eliminar lu vèrmes parasites.

vermicular(i), a (-ària) adj. Que sembla un vèrme. Var.: **vermifòrme**. ◇ *Apendici vermiculari*: Apendici ileocacal. ◇ *Movement vermiculari*: Contraccions successivi dei partidas d'un canal musculós.

vermiculat, ada adj. (arquit.) Ornat de motius que sèmblon de traucs de vèrmes.

vermiculita n.f. Mineral natural de la familha dei fillosilicats de formule quimica $(\text{Mg}, \text{Ca})_{0.7}(\text{Mg}, \text{Fe}, \text{Al})_6(\text{Al}, \text{Si})_8\text{O}_{22}(\text{OH})_4 \cdot 8\text{H}_2\text{O}$, format per l'idratacion de mineraus basaltics, e sovent associat dins la natura à l'amiant.

vermidian n.m. *Vermidians*: Ancian embrancament animau, qu'enclau lu braquiopòdes, lu briozoaris e lu rotifèrs.

vermifòrme, a adj. Qu'a l'aspècte ò la forma d'un vèrme. Sin.: **vermiculari**.

vermifugue, uga adj. Relatiu à un vermifuge.

vermifugue n.m. Remèdi

vermina n.f. 1. Lo tot dei parasites extèrnes de l'òme e dei vertebrats. Sin.: **verpor**. 2. Canalha, racalha.

verminós, oa adj. 1. Cubèrt de vermina 2. (med.) Si dei dei trebolicis causats per lu vèrmes. Var.: **vermilhós**.

vermilhós, oa adj. Verminós.

verminòsi n.f. Afeccion parasitària deuguda ai vèrmes.

vermís n.m. (anat.) Region mediana dau cervellet.

vermivòre, a adj. Que si noirisse de vèrps.

vermot n.m. Aperitiu à basa de vin, aromatisat mé de plantas amari e toniqui.

vèrna n.f. Aubre dei soals umides, de la familha dei betulaceas. Var.: **vernhe**. ◇ Nom d'un quartier de Niça, dont si faia un celèbre festin: *Lo Festin dei Vèrnas*.

vernacion n.f. (bot.) Prefoliacion.

vernacular(i), a (-ària) adj. 1. *Lenga vernaculària* ò *vernacular(i)*, n.m.: Lenga parlada solament au dedintre d'una comunautat (per op. à *lenga veiculària*). 2. *Nom vernaculari*: Nom usual d'una espècia animala ò vegetala dins lo sieu relarg d'origina.

vernal, a adj. 1. (astron.) Que pertòca lo printemps: *Equinòxe vernal*. ◇ *Ponch vernal*: Ponch d'interseccion de l'ecliptic e de l'equator celèste, que lo Soleu passa à l'equinòxe de printemps. ◇ *Estròfa vernala*: Dins la literatura medievala, estròfa introductiva qu'evòca lo revelh de la natura au printemps. Var.: **vernau**.

vernalisacion (-izacion) n.f. 1. (bot.) Transformacion fisiologica, deuguda au frèi, de granas ò de plantas, que li permete de florir. 2. (agric.) Tractament de granas per lo frèi per provocar un floriment primaire.

vernau, ala adj. Vernal.

vernea n.f. Luèc plantat de vèrnas.

vernhe n.m. Vèrna.

vernìç n.m. 1. Preparacion non pigmentada, compauada de ligants, susceptible de donar per aplicacion en jaças fini de pelliculas aderenti e duri, translucidi e lusenti: *Vernìç per li onglas*. 2. Revestiment fin, transparent, emplegat sus de terralhas. 3. Vegetau (sumac, en particulier) que fournisse de sucs que sièrvon à preparar de vernìç. 4. Aparença polida ma superficiala: *Aqueu, se grates un pauc lo vernìç, capisses leu que non vau grand caua*. Var.: **vernís**.

verniçaire, airitz n. Enverniçaire.

verniçar vt. Enverniçar.

verniçat, ada adj. Revestir de vernìç. Var.: **vernissat**.

verniçatge n.m. 1. Accion de vernissar. 2. Recepcion que marca la dubertura d'una moastra d'art. Var.: **verniçura, enverniçatge**.

verniçura n.f. Verniçatge, enverniçatge.

vernier n.m. (tecn., dau nom pròpri) Dispositiu de mesura jonch à una escala rectilinha ò circularia e que lo sieu emplec facilita la lectura dei fraccions de division.

vernís n.m. Verniç (forma etimologica).

vernissaire, airitz n. Verniçaire.

vernissar vt. Verniçar.

vernissatge n.m. Verniçatge.

vernissura n.f. Verniçura.

veronal n.m. (quim.) Nom d'un barbituric.

veronés, esa adj. e n. De Verona.

veronica n.f. Planta erbacea comuna dins lu boascs e lu prats, qu'una varietat, la veronica oficinala, es finda sonada *tè d'Euròpa* (Familha dei escrofulariaceas).

veronica n.f. passa au cors de la quala lo matador fa venir lo taur au lòng dau sieu còrs.

vèrp n.m. 1. Animau pluricellulari de forma alongada sensa minga partida dura, completament ò esquasi desproedit de patas. 2. Parasite intestinal de l'òme e de divèrs animaues, agent dei elmintiasis. ◇ *Vèrp solitari*: Tènia. ◇ (fam.) *Tirar lu vèrps dau nas à quauqu'un*: Lo faire parlar en lo questionant abilament. 3. Larva vermifòrma d'insècte; toara. ◇ *Vèrp blanc*: Larva dau tavan. ◇ *Vèrp de farina*: Larva dau tenebrion. ◇ *Vèrp roge*: Larva d'un pichin lepidoptèr, qu'ataca la vinha. Var.: **vèrme**.

verpar (si) v.pr. Començar à èstre atacat per lu vèrps.

verpàs n.m. Gròs vèrp.

verpat, ada adj. 1. Que contèn de vèrps: *Un fonge verpat*. 2. Que lu vèrps an atacat: *Un mòble verpat*.

verpet n.m. Pichin vèrp.

verpor n.f. Vermina.

verquiera n.f. Dòt(a).

verrat n.m. Mascle reproductor de l'espècia porcina.

verrolh n.m. Ferrolh.

verrolhar vt. Ferrolhar.

verrolhatge n.m. Ferrolhatge.

verrucoa n.f. Eufòrbi espinós.

verrucositat n.f. (med.) Excreissença cutanea ò mucoa de consistença fèrma ò cornada que li dona l'aspècte d'una verruga.

verruca n.f. 1. Tumor benigna de l'epidèrma deuguda à un virus. 2. *Èrba dei verrugas*: Celidònia.

verrugós, oa adj. Relatiu ai verrugas.

vèrs prep. 1. En direccion de: *Palhon corre vèrs la mar*. 2. Dau costat de: *Abita vèrs Niça*. 3. Indica una aproximacion: *Vèrs la fin dau mes*.

vèrs n.m. Assemblatge de mòts mesurats en foncion de règlas definidi, ritmats sigue d'après la quantitat dei sillabas, coma en latin e en grèc (*vèrs metrics*), sigue d'après la sieu accentuacion, coma en alemand ò en anglés (*vèrs ritmics*), sigue d'après lo nombre de sillabas, coma en italian ò en occitan (*vèrs sillabics*). ◇ *Vèrs blancs*: Vèrs que non rímon entre elu. ◇ *Vèrs liures*: Vèrs de mètres e de rimas reguliers, dispauats liurament (poesia classica); vèrs desgatjats de tota règla de prosodia (poesia modèrna).

versa n.f. (agric.) Accident de vegetacion dei cerealas, per lo quau lu pens son mandats à tèrra à causa dau clima ò d'una malautia.

versadís, issa adj. Que pòu èstre versat.

versador n.m. Partida de l'aire que revira la tèrra que la rèlha destaca.

versaire, airtz adj. *Tap versaire, bèc versaire*: Que sièrve à versar.

versalhés, esa adj. e n. 1. De Versalhas. 2. (ist.) Si di de l'armada que Thiers avia organísat à Versalhas per combatre la Comuna, e finda dei partidaris dau govèrn de Versalhas en lo 1871.

versament n.m. 1. Accion de versar de sòus à un organisme, au sieu còmpte, etc. 2. Soma versada. Sin.: **pagament**.

versant n.m. 1. Pendís. 2. (constr.) Plan inclinat d'una teulada. 3. Asècte de quauqua ren que presenta doi latz opauats ò simplament diferents: *Lu doi versant d'una mema politica*.

versar vt. (*versè*) 1. Espantegar, faire colar, (un liquide): *Versar un pauc d'aiga*. ◇ *Versar de làgrimas*: Plorar. ◇ *Versar lo sieu sang*: Donar la sieu vida (per lo sieu país, per una causa). 2. Faire passar d'un recipient à un autre. 3. Metre au soal (un pen de cerealas). 3. Donar (de sòus) à un organisme ò à una persona. 4. Depauar, jónher un document à quauqua ren: *Versar una pèça importanta à un dossier*. 5. Afectar (quauqu'un) à una arma, à un còrs. ◆ vi. 1. Tombar sus lo costat, si renversar. 2. *Versar dins*: Anar vèrs.

versatil(e), a adj. Que càmbia facilament d'opinion; cambiadís, viradís, movedís, insequent, inconstant.

versatilitat n.f. Caractèr versatile.

versejadura n.f. Versificacion.

versejar vi. e vt. Versificar.

versela n.f. Verga, sairon.

versemblablement adv. Problablement, mai que segur.

versemblable, a adj. e n. Qu'a l'asècte de la veritat, que si pòu admetre coma vèr.

versemblança n.f. Caractèr de cen qu'es versemblant, qu'a l'aparença de la veritat.

verset n.m. 1. Caduna dei divisions numerotadi d'un capítol de la Bibla, dau Coran, d'un libre sacrat. ◇ Signe tipografic en forma de V barrat, que s'emplega dins un tèxto per senhalar lu versets de la Bibla. 2. Brèva frasa saumodica seguida d'una respoasta dau còr, à l'ofici de la messa.

versicolòre, a adj. Policròme, multicolòre.

versicul(e) n.m. (pej.) En poesia, pichin vèrs sensa gaire de gaubi.

versificacion n.f. Art de compauar de vèrs. Sin.: **versejadura**.

versificar vi. (*versifi*) 1Faire de vèrs. ◆ vt. Metre en vèrs: *Versificar un raconte en pròsa*. Sin.: **versejar**.

versificaire, airtz n. Versificator.

versificator, tritz n. 1. Persona, autor, autritz, que practica l'art dei vèrs. 2. (pej.) Persona que fa de vèrs gaire inspirats. Var.: **versificaire, versista**.

versista n.f. Versificator.

version n.f. 1. Cadun dei divèrs aspèctes que pòu pilhar un meme tèxto, en foncion dei tradicions ò dins de lengas diferenti. 2. Cadun dei estats successius d'un tèxto, d'una òbra literària ò artistica. 3. Biais de cunter, d'interpretar un fach: *Lo ladre e la victima an donat cadun la sieu version*. 4. Exercici que consistisse à tradurre un tèxto d'una lenga estrangiera vèrs la lenga mairala. 5. (cín.) Film en version originala: Film presentat dins la sieu lenga d'origina (per op. à *version doblada*, dins la quala lu dialògue son traduchs e enregistrats tornamai dins una altra lenga).

versliurista n. Persona qu'escrui de poesia en vèrs liures.

verso n.m. Lo revèrs d'un fuèlh (per op. à *recto*).

vésta n.f. Anciana mesura russa que valia 1067 m.

vérsus prep. Còtra; en oposicion à. Abrev.: **vs**.

vertadier, a adj. 1. Vèr, autentic, conforme à la realitat. 2. Qu'es vertadierament cen que si di qu'es, que non es una imitacion: *Cuer vertadier*. 3. Qu'a toti li proprietats confòrmi à la sieu natura. Sin.: **veritable**.

vertadierament adv. Verament.

vertèbra n.f. Cadun dei oàs corts que constituïsson l'espina dorsala.

vertebral, a adj. Relatiu ai vertèbras. ◇ La colomna vertebrala: *L'espina dorsala*. ◇ *Manipulacions vertebrali*: Metòde de tractament de divèrsi afecions basada sobre de mobilisacions dirècti ò indirècti dei vertèbras. Var.: **vertebrau**.

vertebrat n.m. Animau provedit d'una espina dorsala en generalament, doi pareus de membres.

vertebrat, ada adj. Si di dei animaues qu'an de vertèbras.

vertebrau, ala adj. Vertebral.

vertebroterapia n.f. (med.) Tractament per manipulacions vertebrali.

vertèx n.m. Cima dau crani, per l'èstre uman, lu autres vertebrats e lu insèctes.

vertical n.m. (astron.) Grand cercle de l'esfèra celèsta, que lo sieu plan contèn la verticala dau ponch d'observacion.

vertical, a adj. 1. Que seguisse la direccion dau fiu à plomb. ◇ *Tir vertical*: Tir corbe. 2. Qu'es organisat segond un esquema gerarquic: *Estructuras verticali d'un organisme, menar una politica verticala*. Var.: **verticau**.

verticala n.f. 1. Direccion de la pesantor. 2. Drecha verticala.

verticalament adv. Segond la verticala.

verticalitat n.f. Estat de cen qu'es vertical.

verticau, ala adj. Vertical.

verticil(l)at, ada adj. (bot.) Dispauat en verticille.

verticil(le) n.m. (bot.) Ensèm de flors, de pèças floralis, de fuèlhas, que pàrtan toti d'un meme nivèu de l'axe que li poarta.

verticitat n.f. (fis.) Facultat qu'a un còrs d'anar dins una direccion privilegiada.

vertige n.m. Vertitge.

vertigeu n.m. Vertitge.

vertiginós, oa adj. 1. (lit.) Que dona lo vertitge. 2. Totplen foart, rapide: *L'augmentacion dei prètz es vertiginoà*.

vertiginosament adv. D'un biais vertiginós.

vertigo n.m. (veter.) Malautia dei cavaus, que si manifesta per lo desòrdre dei movements.

vertitge n.m. 1. Paur, sensacion desagradiva sentida en dessobre dau vuèi, que si tradue per de perdas d'equilibri: *Aver lo vertitge*. 2. Trebolici, exaltacion: *Lo vertitge de la glòria, dau poder*. Var.: **vertige, vertigeu**. Sin.: **lorditge**.

vertugadin n.m. 1. Borrelet que li fremas portàvon en dessota de la faudilha per li donar de volume; rauba ensinda gonflada. 2. (ortic.) Terren erbós que forma un anfitheatre.

vertuós, oa adj. 1. Que manifèsta de vertut, de qualitats morali. 2. Cast, fidèle, en particulier per una frema.

vertuosament adv. D'un biais vertuós.

vertut n.f. 1. (lit.) Disposicion constanta que poarta à faire lo ben e à evitar lo mau. 2. Qualitat particuliera: *Aqueu a toi lu vicis e minga vertut*. 3. Frema de pichina vertut: Frema infidèla; prostituida. 4. Qualitat que rende pròpri à produire d'efèctes; poder, proprietat: *Li vertuts d'una planta medicinala*. ◇ *En vertut de*: En consequença de, en nom de: *En vertut d'una lèi*. ◆ pl. (cat.) Segond còr de la gerarquia dei àngels.

verujo n.m. Tarièra per traucar la bonda d'una bota.

verun n.m. Palmipède dau bèc e dei patas roges, finda sonat *arèndola de mar*.

veruna n.f. Aisina per forar.

verunaira n.f. (tecn.) Màquina per forar. Sin.: **traucaira, pertuaira, foraira**.

verunaire, airitz adj. e n. Professional que fa de traucs dins li minas; especialista dau foratge. Sin.: **traucaire, pertuaire, foraire**.

verunar vt. Forar m'una veruna.

verunon n.m. Meca per forar.

vèrva n.f. Qualitat de quauqu'un que parla facilament e ben. Var.: **vèrbia**.

vervassin n.m. Verbassin.

vervena n.f. Verbena.

vesania n.f. (lit.) Desreglament d'esperit; folia.

vesanic, a adj. Relatiu à la vesania; que n'en sofrisse.

vescomtal, a adj. Relatiu à un vescomte, à una vescomtessa, à un vescomtat. Var.: **vescomtau**.

vescomtat n.m. 1. Tèrra sus la quala un vescomte avia l'autoritat, tèrra possedida per un vescomte.

vescomtau, ala adj. Vescomtal.

vescomte n.m. Títol de noblessa d'un vescomte, d'una vescomtessa.

vescomtessa n.f. Esposa d'un vescomte; frema que possedisce un vescomtat.

vescovat n.m. 1. Territòri sotamés à la juridiccion d'un evesque. 2. Sèti, palais episcopal. Sin.: **evescat**.

vesicacion n.f. (med.) Efècte produch per quaquau ren de vesicant.

vesical, a adj. (anat.) Relatiu à la vessiga. Var.: **vesicau**.

vesicant, a adj. (med.) Que fa nàisser d'ampolas sus la pèu: *Gas vesicant*.

vesicatòri, òria adj. e n.m. Si di d'un medicament extèrne que fa aparéisser de vesiculas sus la pèu.

vesicau, ala adj. Vesical.

vesicula n.f. 1. (anat.) Organe vuèi qu'a la forma d'un sac: *Vesicula biliària*. ◇ *Vesicula ombilicala*: Una dei annèxas embrionari dei vertebrats. 2. (bot.) Flotejaire de divèrsi plantas aquatiqui. 3. (patol.) Auçada emisferica ò conica de l'epidèrma, de pichina talha, emplit de serositat.

vesicular(i), a (-ària) adj. Vesiculós.

vesiculós, oa adj. Qu'a la forma d'una vessiga, d'una vesicula. Var.: **vesiculari**.

vese n.m. Saure dei rams jaunes, lòngs e plegadís, que sièrve à teçar de paniers, de goarbas, à faire de ligams, etc.; aquestu rams.

vesin, a adj. e n. Que viu pròche; qu'ocupa la plaça mai pròcha. ◆ adj. 1. Situat à una pichina distança: *La cambra vesina*. 2. Pròche dins lo temps: *Vesin de la cinquantena*. 3. Que presenta una analogia, una semblança mé quaquau ren: *Lo tieu projècte es vesin dau mieu*.

vesinança n.f. Vesinatge.

vesinar vt. ind. (*embé*) Si trovar pròche de, èstre à costat de.

vesinat n.m. Lu vesins. Var. **vesinatge**.

vesinatge n.m. 1. Proximitat dins lo temps ò l'espaci. Var.: **vesinança**. 2. Luècs que si tròvon à proximitat. 3. Lo tot dei vesins. Var.: **vesinat**. 3. (mat.) *Vesinatge d'una partida A d'un espaci topologic*: Partida de l'espaci que contèn un dubèrt que contèn A.

vesion n.f. Vision.

vèspa n.f. 1. Insècte social de l'abdomèn anelat de jaune e de negre, que la sieu femela es provedida d'un agulhon verinós (òrdre dei imenoptèrs). ◇ *Talha de vèspa*: Talha foarça fina. 2. (nom depaut) Escóter italian creat en lo 1946 e de mòda dins li annadas 1960.

vespasiana n.f. Pissador establìt sus la via publica.

vesperal, a adj. (lit.) Dau sera. Var.: **vesperau**.

vesperal n.m. (cat.) Libre liturgic que contèn l'ofici dau sera. Var.: **vesperau**.

vesperau, ala adj. e n.m. Vesperal.

verpertilion n.m. Ratapinhata comuna en França, de 15 cm de lòng.

verpertilionide n.m. *Verpertilionides*: Familha de ratapinhatas.

vespidat n.m. *Vespidats*: Familha d'insèctes imenoptèrs coma li vèspas, tavans ros.

vespier n.m. 1. Nido de vèspas. 2. (fig.) Situacion complicaa, perilhoa: *S'es anat ficar dins un vespier!* 3.

Lesion cutanea de l'ae e dau cavau, infectadi per de larvas. Sin.: **plaga d'estiu**.

vesprada n.f. Serada.

vèspras n.f. pl. (relig. cat.) Ora de l'ofici religiós que si celèbra lo sera, au moment dau calabrun.

vèspre n.m. Sera.

vessar vt. Versar.

vessiga n.f. 1. Pòcha abdominala dont s'amolona l'urina que vèn dei uretèrs e que comunica mé l'exterior m'au canal de l'urètra. 2. Vessiga d'animau dessecada e gonflada d'ària.

vessigon n.m. Tumor dau garron dau cavau.

vessina n.f. 1. Lòfa, lòfia. 2. *Vessina de lop*: Licoperdon (fonge).

vessinaire, airitz n. Que vessina.

vessinar vi. Lofar, lofiar.

vèsta n.f. 1. Vestit mé de mànegas, botonada davant, que cuèrbe lo buste fins ai ancas: *Una vèsta de lana*. 2. (fam.) *Si pilhar una vèsta*: Perdre largament, durament. 3. (fam.) S'en faire una vèsta de cada jorn: S'abituair, si resignar.

vestala n.f. 1. (Antiqu. rom.) Preiressa de Vesta, que mantenia lo fuèc sacrat e èra constrencha à la castetat.

vestalias n.f. pl. (Antiqu.) Fèstas en onor de Vesta, que si debanàvon lo 7 de junh.

vestiari n.m. 1. Luèc dont si depàuon lu manteus, lu capeus, etc., dins d'unu establiment; luèc dont si méton de vestits. Sin.: **dressing-room**. 2. (Sobretot au pl.) Local que depende d'un estadi, d'una sala d'esports, de dança, d'una piscina, etc., dont lu esportius càmion de vestits e si méton dins la tenguda vorguda. 3. Objèctes, vestits depauats au vestiari: *Recuperar lo sieu vestiari*.

vestibul(e) n.m. 1. Pèça ò corredor d'intrada dins una maion, d'un edifici, que dona accés ai escaliers, ai autri pèças. 2. (anat.) Cavitat, depression. ◇ *Vestibule auriculari*: Cavitat intèrna de l'aurelha.

vestibular(i), a (-ària) adj. (anat.) Relatiu à un vestibule (auriculari, vulvari ò bucal).

vesticion n.f. 1. Investidura (dins un eiretatge). 2. Vestidura.

vestidura n.f. Ceremònia de la presa d'abit à l'intrada dau noviciat dins una congregacion ò un òrdre religiós.

vestigi n.m. Marca, rèsta dau passat: *Lu vestigis dau Casteu de Niça*.

vestment n.m. Vestit.

vestmenta n.f. Lu vestits.

vestmentari, ària adj. Relatiu ai vestits.

vestir vt. (*vestissi*) Abilhar, curbir de vestits. ◆ **si vestir** v.pr. S'abilhar, si metre de vestits.

vestit n.m. 1. Tot cen que sièrve à curbir lo còrs uman per lo protegir, lo parar; pèça de l'abilhament. Var.: **vestment**. 2. (arald.) Pèça onorabla, formada per l'associacion de quatre triangles qu'ocúpon lu cantons de l'escut e que fa apareisse un grang lausange d'un esmalh diferent.

veston n.m. Vèsta crosada ò drecha que fa partida dau complet masculin.

vesuvianita n.f. (mineralogia) Idiocrasa.

veteran n.m. 1. Sordat qu'a acabat un lòng servici, qu'a participat à una guèrra, una campanha. 2. Persona qu'a practicat longtemps una profession, una activitat. 3. Esportiu qu'a despassat l'atge senior. 4. (Antiqu. rom.) Sordat que, après aver efectuat lo sieu servici, avia drech à divèrs avantatges.

veterança (-ància) n.f. (ist.) Estat de veteran.

veterinari, ària adj. e n. Relatiu à la medecina dei animaues. ◆ n. Persona diplomada qu'exercisse la medecina dei animaues.

vetivèr n.m. Planta cultivada en Índia e ai Antilhas per li sieu raçe, que s'en tira un parfum (Família dei gramineas).

veto n.m. (latin) 1. (Antiqu. rom.) Formula que lu tribuns dau pòble emplegàvon per s'opauar à un decret dau senat. 2. Institucion per la quala una autoritat si pòu opauar à l'intrada en vigor d'una lèi. 3. Prerogativa autrejada ai cinc Estats membres permanents dau Conseu de seguretat dei Nacions Unidí, que li permete de s'opauar à tota question autra que la procedura: *Drech de veto*. 4. Oposicion, refut formal: *Metre lo sieu veto à una decision*.

vetuste, a adj. Vièlh, que lo temps a degalhat: *Una maion vetusta*.

vetustat n.f. Estat de cen qu'es vetuste.

veus, veu(v)a adj. e n. ['vews], ['vewa], ['vewva] Qu'a perdut la molher ò l'espós.

veuva n.f. Passeron african dau plumatge esquasi tot negre, recercat per lo metre en gàbia (Família dei ploceïdats).

veuvatge n.m. 1. Estat d'un veus, d'una veuva. 2. *Assegurança veuvatge*: Sistema dau regimegeneral de la Seguretat sociala que vèrsa una allocacion ai veus ò ai veuvas, per un temps e sota condicion.

vexacion n.f. Accion, paraula ò situacion que vèxa.

vexador, airitz adj. Que vèxa, que causa una vexacion.

vexar vt. (*vèxi*) Contrariar, faire de pena à, tocar quauqu'un dins lo sieu amor-pròpri. ◆ **si vexar** v.pr. Èstre contrariat, tocat dins lo sieu amor-pròpri.

vexat, ada adj. Contrariat, tocat dins lo sieu amor-pròpri.

vexator, atritz adj. (lit.) Que causa una vexacion.

vexatòri, òria adj. Qu'a lo caractèr de la vexacion.

vexil(le) n.m. 1. (Antiqu. rom.) Estendard dei armadas romani. 2. (zool.) Cadun dei doi costat d'una pluma d'auceu.

vexillar(i), a (-ària) adj. Que si rapoarta ai estendards.

vexillari n.m. (Antiqu. rom.) Poarta-estendard.

vi pron. pers. compl. Equivalent de *vos*. ■ Segurament una forma frequenta, bessai per analogia de *mi, ti, si*, ò de l'italian *vi*, ma que vau mai laisser de caire.

via n.f. 1. Percors per anar d'un ponch à un autre; camin. ◇ Camin que la sauvatgina seguisse; odors que laissa sus lo sieu passatge. 2. Tota installacion que

permete la circulacion dei personas e dei objèctes sus tèrra, sus l'aiga e dina l'ària: *Una via de comunicacion*.

◇ *Via publica*: Rota, camin, carriera qu'apartènnon au domèni public e dubèrts à la circulacion generala (per op. à *via privada*). ◇ *Via sacrada*: Via proceionala que religa Atenas à Eleusis; en Grècia, via que menava à un grand santuari; à Roma, via trionfala que menava au Capitòli en passant per lo Fòrum; nom donat en lo 1916à la rota de Bar-le-Duc à Verdun, solet camin emplegable per aparar Verdun. 3. Partiment longitudinal de la cauçada quepermete la circulacion d'una fila de veïcules: *Una rota à tres vias*. 4. (anat.) Canal, organe, etc., que permete la circulacion d'un liquide, d'un gas, d'un influx nerviós; itinerari d'aquesto liquide, d'aquesto gas, etc. 5. Passatge, dubrtura: *Tractament per via bucala*. ◇ *Via d'aiga*: Esgarradura per la quala l'aiga envaïsse una nau. 3. *Via ferrada*: Dobla linha de ralhs parallèles fixats sus de travèrsas. Escartament entre aquestu ralhs. 4. *Via ferrata* (it.): Itinerari adobat dins una paret rocoa, equipat mé d'elements metallics especifics destinats à facilitar la progression. 5. (autom.) Distança transversala entre li ròdas, sus un veïcule. 6. (tecn.) *Via d'una sèrra*: Larguessa d'un trach de sèrra, deuguda à l'inclinason dei sieu dents. 7. *Via de boasc*: Unitat de volume que vau pauc ò pron doi estères. 8. Direccion seguida per rejónher una tòca; linha de comportament. ◇ *Èstre en boana via*: Èstre à mand de ben capitar. Sin.: **èstre ben endralhat**, **èstre en boan camin**. 9. Mejan emplegat per rejónher una tòca: *La via de la discussion*. ◇ (dr.) *Via de drech*: Biais legal per si far rendre justícia. ◇ *Vias d'execucion*: Proceduras que permèton à un particulier d'obtenir la messa à execucion dei actes ò dei jutjaments que li reconoisson de drechs. ◇ *Via de fach*: Acte que produe un dam corporal; acte de violença; acte de l'Administracion que poarta dam ai drechs individuals (libertat, proprietat). ◇ *Via de recors*: Accion en justícia que n'en dispaua lo plaidejaire per obtenir un novèl examèn de la sieu causa. 10 (fin.) *Vias e mejans*: Lista dei recèptas fiscals e non fiscals que la lèi de finanças dona. ◇ (quim.) *Via umida*: Operacion qu'emplega de solvents liquides (per op. à *via seca*). 11. Intermediari emplegat per rejónher una tòca: *Passar per la via gerarquica*. ◇ *Per via de consequença*: En consequença. ◆ pl. (lit.) Volontat divina que guida lo comportament dei òmes: Li vias dau Senhor son impenetrabli.

via prep. Per la via de, en passant per: *Un viatge à París, via Tolosa*.

via interj. Interjeccion per demandar à quauqu'un de partir.

viabilisar (-izar) vt. realisar lu travalhs de viabilitat sus un terren per bastir.

viabilitat n.f. (dau lat. *vita*) Aptituda à viure d'un organisme.

viabilitat n.f. 1. Boan estat d'un camin, d'una rota, que permete de li circular. 2. Lo tot dei travalhs d'adobament que si dévon realisar sus un terrèn avant tota construccion.

viable, **a** adj. (dau lat. *vita*) 1. Que pòu viure: *Un enfant viable*. 2. Que pòu capitar, durar: *Un projècte viable*.

viable, **a** adj. Apte à la circulacion dei veïcules: Una rota viabla. Sin.: **carroçabla**.

viaducte n.m. Poant de granda longuessa, generalament mé totplen d'arcas ò suspendut, que permete de passar una valada en tren ò m'un veïcule automobile: *Lo viaducte de Milhau*.

viatge n.m. 1. Accion de viatjar, d'anar ò d'èstre transportat dins un autre luèc; itinerari ensinda fach: *Un viatge en veitura*. 2. Accion d'anar dins un luèc luènh ò à l'estrangier; sojorn ensinda fach. 3. Desplaçament, en particular per transportar quauqua ren: *Faire sant Miquieu en tres viatges*. 4. Oscillacion verticala d'un aisseu per rapoart à l'encastre, deuguda à la flexibilitat de la suspension; amplituda maximala dau desplaçament correspondent.

viatgier, **a** adj. *Renda viatgiera*: Revengut que s'en gaudisse tota la vida. Sin.: **vitalici**.

viatgier n.m. Renda viatgiera. ◇ *En viatgier*: En escambi d'una renda viatgiera. Sin.: **vitalici**.

vianda n.f. Provisions alimentari.

viatgista n. Persona ò empresa que prepaua de viatges à pretzfach. Sin.: **torn-operator**.

viatic n.m. 1. Sòus, provisions que si dónon per faire un viatge. 2. (lit.) Sostèn, atots, mejan d'arribar à quauqua ren. 3. (liturgia) Sacrament de l'eucaristiaadministrat à un cristian en perilh de moart. Var.: **viàtico** (it.).

viàtico n.m. (it.) Viatic.

viatjaire, **airitz** n. 1. Persona que viatja. Var.: viatjator. 2. *Viatjaire de comèrci*: Persona que viatja per lu interès d'una maion de comèrci.

viatjaire-quilomètre n. Unitat de mesura que correspoande au transpoart d'un viatjaire sus una distança d'un quilomètre.

viatjar vi. (*viatgi*) 1. Partir alhors, faire un viatge. 2. Faire un percors (d'un biais determinat): *Viatjar en classa afaires*. 3. Èstre transportat, en parlant de cauas, de bèstias.

viatjator, **tritz** n. Viatjaire.

vibelin n.m. Gibelin.

vibòrd n.m. (mar.) Partida de la muralha d'una nau dont son lu galhards.

vibracion n.f. 1. Movement d'oscillacion rapide: *Li vibrations d'una coarda*. ◇ (fis.) Movement periodic d'un sistema material à l'entorn de la sieu posicion d'equilibri. 2. Trepidacion, movement d'un ritme rapide: *Li vibrations d'un motor*. 3. Modulacion d'un son: *Vibracion de la votz*.

vibrador n.m. Dispositiu electromagnetic que vibra sota l'accion d'un corrent, lo mai sovent destinat à servir d'avertissèire acostic.

vibrafòne n.m. Instrument de música que sembla lo xilofòne, ma compauat d'una seria de lamas d'acier percutadi e de tubes que provòcon un vibrato.

vibrafonista n. Persona que fa de música m'un vibrafòne.

vibrança (-ància) n.f. Cen qu'es vibrant, cen que fa vibrar. Corresponde en fotografia à l'amplificacion (ò non) dei colors li plus pauc saturadi.

vibrant, a adj. 1. Que vibra: *Lama vibranta*. 2. Que provòca una emocion: *Una charradissa vibranta*.

vibranta adj. e n.f. (fon.) Consonanta articulada en faguent vibrar la lenga ò la nioleta, coma [l] e [r].

vibrar vi. 1. Èstre sotamés à una seria d'oscillacions, à de vibracions. 2. Èstre tocat, sentir una emocion. 3. Tradurre una intensitat d'emocion: *La sieu votz vibrava de ràbia*. ♦ vt. Efectuar la vibracion dau betum.

vibrat, ada adj. Qu'a subit un vibratge per lo rendre omogeneu: *Betum vibrat*.

vibratge n.m. Transmission à un còrs de còups multiples e à intervals corts: *Vibratge dau betum*.

vibratil(e), a adj. (biol.) Susceptible de vibrar. ♦ *Cilh vibratile*: Cadun dei organits filamentós que lo sieu ensèm assegura lo desplaçament de divèrs protozoaris (paramecia), lo corrent d'aiga nutritiu dei mollusc lamellibrànques, l'expulsion de particulas solidi dins la traquea-artèria de l'òme, etc.

vibrato n.m. (it.) (mús.) Ondulacion leugiera dau son producha sus lu instruments de música ò mé la votz.

vibrator n.m. Dispositiu electromecanic que vibra sota l'efècte d'un corrent, lo mai sovent destinat à servir d'avertissèire acostic.

vibratòri, òria adj. 1. Relatiu ai vibracions. 2. *Sens vibratòri*: Aptituda à percebre li vibracions dau supòrt, dins divèrs animals (narbon, pic, etc.).

vibre n.m. 1. Mamifèr rosegair de patas posteriori paumadi. 2. (vièlh) Capeu d'òme en pèu de castòr. 3. Pèu de castòr. Sin.: **castòr**.

vibron n.m. Bacille mobile dau còrs incurvat.

vibronar vi. (fam.) S'activar d'un caire e de l'autre.

vibriòsi n.f. Malaautia bacteriana, qu'afecta en particulier lu peis e divèrs crustaceus.

vibrissa n.f. 1. Pel situat au dedintre dei nharras de l'òme. 2. Pel tactile de divèrs mamifèrs (Li vibrissas fórmon lu "bafis" dei carnivòres e dei rosegaires). 3. Pluma filifòrma dei auceus.

vibrografe n.m. Aparelh de contraròtle que sièrve à mesurer lu escarts de foncionament dei morelòris.

vibromassaire n.m. Aparelh electric que produe de massatges vibratòris.

vibromotlaira n.f. Màquina de fabricacion en seria d'elements de betum, que comprèn un sistema de motlatge e desmotlatge, e un vibrators ò de vibrators.

vibropondèira n.f. Pichina màquina de fabricacion de betum que si pòu desplaçar manualament.

vicari n.m. Prèire qu'exercisse lo sieu ministèri dins una parròquia sota la dependença d'un curat. ♦ *Vicari apostolic*: Evesque encargat de l'administracion d'un país de mission que non es encara establìt en diocèsi. ♦ *Vicari episcopal*: Prèire assistent de l'evesque per de questions pastorali dins un sector determinat. ♦ *Vicari*

general: Prèire assistent de l'evesque per l'administracion d'un diocèsi. ♦ *Vicari de Jèsus-Crist*: Lo papa.

vicaria n.f. Carga e renda de vicari.

vicarial, a adj. Relatiu au vicari. Var.: **vicariau**.

vicariança (-ància) n.f. (med.) Suplença foncionala d'un organe per un autre.

vicariant, a adj. (biol.) Si di d'una espècia animala ò, mai sovent, vegetal, que n'en pòu remplçar una altra dins una associacion. 2. Si di d'un organe que, per lo sieu foncionament pròpri, pòu èstre un remèdi à l'insufisença d'un autre organe.

vicariat n.m. Foncions d'un vicari.

vicariau, ala adj. Vicarial.

vice-amiral n.m. Oficier general de la marina.

vice-amirautat n.f. Carga, grade de vice-amiral.

vicecampion, a n. Segond d'un campionat, dins un esport ò un juèc.

vicecanceller, a n. 1. Suplent dau Cancelier federal d'Alemanha. 2. Suplent dau cap de govèrn d'Àustria. 3. Cadun dei doi adjonchs dau cancellier de la Confederacion elvetica.

viceconsolat n.m. Foncion de vice-cònsol; lu sieus bureaus.

vicecònsol n.m. Persona qu'ajuda un cònsol ò que n'a la foncion dins lu país dont non li a de cònsol.

vice decan n.m. Adjonch dau decan.

vicegerença (-éncia) n.f. Carga, foncion d'un vicegerent.

vicegerent, a n. Persona qu'ajuda un gerent.

vicelegat n.m. Adjonch dau legat.

vicelegacion n.f. Dignitat, foncion dau vice-legat.

vicepresidença (-éncia) n.f. Dignitat, foncion dau vice-president.

vicepresident, a n. Persona encargada de segondar e, eventualament, de remplaçar lo president (d'una societat, d'un Estat).

vicerector, vicerecritz n. Adjonch, adjoncha d'un rector, d'una recritz.

vicèrèi n.m. Governaire d'un reiuame ò d'una granda província que depende d'un Estat monarquic.

vicereiaut n.f. Foncion de vice-rèi; país sota l'autoritat d'un vice-rèi.

vice-vèrsa loc. adv. Reciprocamment, inversament.

vici n.m. 1. (lit.) Disposicion naturala à faire lo mau, à agir còtra la morala. ♦ (fam.) *Aver de vici*: Èstre furbo. 2. Atirança particuliera per quauqua ren, deca que non s'en pòu desbarrassar facilament (juèc, alcòl, dròga, etc.). 3. Imperfeccion, deca dins l'estat de quauqu'un ò de quauqua ren. ♦ *Vici de contruccion*: deca d'un bastiment ò d'una autre obratge, deuguda à la seiu contruccion. ♦ *Vici escondut*: Problema qu'un vendèire esconde au crompaire, e que pòu menar à l'anullacion de la venda e au pagament d'una indemnitat. 4. (dr.) *Vici de forma, vici de procedura*: Deca que rende nul un acte juridic, una procedura, quora una dei formalitats legali ò mau complida. ♦ *Vici de consentiment*: Alteracion dau

viciable, a

consentiment que resulta d'una error, d'una violença, etc., que pòu menar à l'anullacion de l'acte que n'es macat.

viciable, a adj. Que pòu èstre viciat.

viciar vt. (*vici*, classic *vicii*) 1. (lit.) Corrompre, degalhar la puresa de: *Viciar l'ària*. 2. (dr.) Alterar d'una deca que rende nul (un acte, una procedura).

viciat, ada adj. Impur, brutat: *L'ària de maion es viciada*.

vicinal, a adj. Si di d'un camin que religa de vilatges entre elu. Var.: **vicinau**.

vicinalitat n.f. 1. Qualitat d'un camin vicinal. 2. Lo tot dei camins vicinals.

vicinau, ala, adj. Vicinal.

viciós, oa adj. e n. 1. Qu'a de gusts pervers (en particuliers d'un ponch de vista sexual). 2. Qu'a de gusts, de biais de faire estranhs, bizarres. ◆ adj. 1. Marcat per lo vici (en particulier sus lo plan sexual). 2. Fach embé furbícia, per enganar, per sosprendre: *Mandar un balon viciós, pauar una question vicioa*. 3. Que compoarta una deca, una imperfeccion. 4. Reborsier: *Un muu viciós*.

viciosament adv. D'un biais viciós, embé vici.

vicissitud(a) n.f. Eveniment urós ò malurós qu'afècta la vida umana; espec., eveniment malurós: *Li vicissitudas de la vida*. Sin.: **auvari**.

victima n.f. 1. Persona tuada ò ferida (dins una guèrra, un atemptat, una agression, un accident, etc.). 2. Persona ò grope que sofrisse de l'ostilitat de quauqu'un, dei sieus actes pròpris, dei eveniments. 3. Creatura viventa ofèrta en sacrifici à una divinitat.

victimari, ària adj. Si di dau comportament d'una persona ò d'un grope que s'estímon victimas de la societat e n'aspèron reparacion.

victimari n.m. Dins un sacrifici à una divinitat, prèire encargat de picar la victima.

victimisacion (-izacion) n.f. Accion de victimisar; fach de si victimisar.

victimisar (-izar) vt. Considerar, designar quauqu'un coma victima. ◆ **si victimisar** v.pr. Si considerar coma victima, si faire passar per la victima.

victimologia n.f. Branca de la criminologia que s'interèssa à la personalitat dei victimas de crims ò de delictes, au sieu estatut psicosocial.

victòria n.f. 1. Eissida favorabla d'una batalha, d'una guèrra. 2. Succès remportat dins una lucha, una competicion. ◇ *Cridar victòria*: Anonciar trionfalament un succès, s'en glorificar.

victòria n.f. Veitura ipomobila descubèrta, mé quatre ròdas.

victòria n.m. Ninfeacea que li sieu fuèlhas fan fins à 2 m de diamètre.

victorian, a adj. Relatiu à la regina Victòria de Grand Bretanha, au sieu temps.

victoriós, oa adj. 1. Qu'a remportat la victòria: *Armada victoriosa*. 2. Que manifèsta l'orguèlh dau succès obtengut: *Aver una ària victoriosa*.

victoriosament adv. D'un biais victoriós.

victualhas n.f. pl. Provisions alimentari.

vida n.f. 1. Lo tot dei fenomènes (nutricion, assimilacion, creissença, reproduccion, etc.) comuns ai èstres organisats e que constituïsson lo sieu mòde d'activitat pròpri, de la naissença fins à la moart. 2. Fach de viure, d'existir, existença umana (per rapoart à la moart). ◇ *Deure la vida à*: Èstre estat sauvat per (una persona quauqua ren, un eveniment). ◇ *Donar la vida à*: Metre au monde. ◇ *Rendre la vida à*: Ranimar; rassegarar, rendre l'espèr à. ◇ (relig.) *Vida etèrna*: Bonur etèrne dei elets après la moart. 3. Envanc, vitalitat manifestats dins toi lu comportaments. 4. Existença umana considerada dins la durada; lo tot dei eveniments que si debànon dins aquesta exeissença: *Una vida lòngra*. ◇ *Tornar faire la sieu vida*: Tornar organizar la sieu existença sus de basas novèli e, en particulier, si tornar maridar. ◇ *Per la vida*: Per tot lo temps que rèsta à viure. ◇ *À la vida, à la moart*: Per tojorn, quali que s'igon li circonstanças. ◇ *Jamai de la vida*: Nullament, en minga cas. 5. Biais de viure pròpri à quauqu'un ò à un grope: *Menar una vide simpla*. ◇ *Non es una vida*: Es una situacion insuportabla. 6. Lo tot dei activitats de quauqu'un dins un camp especific: *A una vida sociala agitada*. 7. Lo tot dei mejans materials (aliments, sòus, etc.) necessaris per assegurar l'existença de quauqu'un: *La vida es tojorn mai cara, ganhar ben la sieu vida*. 8. Condicion umana, monde dei umans: *Conóisser la vida*. 9. Biografia, istòria de quauqu'un: *Li vidas dei trobadors*. 10. Movement, dinamisme, vitalitat que caracteríson una òbra anímon un luèc: *Un estile plen de vida*. 11. Lo tot dei activitats, de la produccion d'un país, d'un grope dins un camp donat: *La vida politica occitana*. 12. Existença, dins lo temps, dei causas sotamessi à una evolucion, à una alteracion: *La vida dei estelas, la vida d'una lenga, una aisina en fin de vida*.

vidam n.m. (ist.) À l'Atge Mejan, representant d'una abadia ò d'un evescat quèra encargat de l'administracion dei afaires temporals.

vidamia n.f. (ist.) 1. Carga de vidam. 2. Tèrra d'un vidam.

videasta n. Realisator de films en vidèo.

videla n.f. 1. (mar.) Reparacion dins una vela esgarrada au mejan d'un ponch qu'avesina lu doi bòrds de l'esgarradura. 2. Aisina de pastissier ò de confisaire per levar lo merilhon dei fruchs.

vidèo adj. inv. Si di de l'ensèm dei tecnicas relatiu à la formacion, l'enregistrament, lo tractament ò la transmission d'imatges ò de senhals de tipe television. ◇ *Sistema vidèo*: Sistema que permete la transmission dei imatges e dau son. ◇ *Juèc vidèo*: Juèc qu'emplega un ecran de visualisacion e una comanda electronica. ◆ n.f. 1. Lo tot dei tecnicas vidèo. 2. Film, emission virats en vidèo.

videoanimacion n.f. Utilisacion dei mejans audiovisuals dins li tecnicas d'informacion e d'animacion.

videoart n.m. Forma d'art fondada sobre la produccion d'imatges electronics.

videoartista n. Artista que practica lo videoart.

videobús n.m. 1. Veïcule proveït d'un equipament d'aparelhs vidèo. Sin.: **car vidèo**. 2. Sistema de visualisacion destinat à informar lu usanciers de la posicion dei autobús sus la sieu linha e de la durada probabla de temps d'aspèra.

videocaisseta n.f. Caisseta que contèn una benda magnetica que permete l'enregistrament e la reproduccion à volontat d'un programa de television ò d'un film vidèo.

videocarta n.f. Carta perforada que servia de supòrt à un videograma.

videoclip n.m. Clip.

videoclub n.m. Botiga que vende ò fita de videocassetas enregistradis.

videocomunicacion n.f. Comunicacion fondada sobre la transmission d'imatges televisuals.

videoconferença (-éncia) n.f. Visioconferença.

videodisc n.m. Disc sus lo quau son enregistrats de programas audiovisuals que si poàdon vèire sus un ecran (televisor, computador). Sin.: **disc vidèo**.

videofil(e), a adj. en. Amator de vidèo.

videofòne n.m. Visiofòne.

videofonia n.f. Visiofonia.

videofrequença (-éncia) n.f. Frequença qu'apartèn à la benda dei frequenças que contèn li compausantas espectralis d'un senhal d'imatge en television.

videografia n.f. 1. Procediment de telecomunicacion que permet la visualisacion d'imatges alfanumerics e grafics sus un ecran. ◇ *Videografia difusada*: Teletèxto. ◇ *Videografia interactiva*: Videotèx. 2. Edicion de programas audiovisuals.

videografic, a adj. Relatiu à la videografia.

videograma n.m. Tot supòrt que permete l'enregistrament, la conservacion e la reproduccion d'un programa audiovisual; aquesto programa. Sin.: **videodisc, videocaisseta**.

videojuèc n.m. Juèc qu'a mestier per foncionar d'un dispositiu informatic, dins lo quau lo jogaire agisse sobre un environament virtual.

videolector n.m. Aparèlh de lectura de videodiscs.

videomatica n.f. Lo tot dei techniques e dei servicis que repaon sus l'usatge conjonch dei mejans audiovisuals, optoelectronics e informaticqs.

videoprojeccion n.f. Projeccion d'un imatge de television sus un grand ecran dau tipe cìnema.

videoprojector n.m. Aparèlh de videoprojeccion.

videoproteccion n.f. Videosusvelhança.

videoscòpi n.m. Aparèlh que permete l'observacion d'imatges per generacion e tractament apropiats dei senhals formats per la succession dei impulsions electrici que corresponon ai variacions de luminança dei ponchs d'un imatge.

videosusvelhança n.f. Videosusvelhança.

videosusvelhança n.f. Susvelhança à distança au mejan de càmèras e de mejans de comunicacion. Var.: **videosusvelhança**. Sin.: **videoproteccion**.

videoteca n.f. 1. Luèc ò mòble dont son entrepauadi de videocassetas; colleccion constituïda d'aquesti videocassetas, etc. 2. Luèc dont son conservats, repertoriats e archivats de documents videografics; colleccion d'aquestu documents.

videotefòne n.m. Tefòne qu'assòcia una television e que permet ai correspondents de si vèire dau temps que si pàrlon.

videotelegrafia n.f. Telegrafia qu'emplega un videotefòne.

videoterapia n.f. (psicol.) Tecnica de tractament dau grope e de la familha qu'emplega de mejans vidèo.

videotèx n.m. Videografia dins la quala la transmission dei demandas d'informacions dei usanciers e dei respoastas fornidi es assegurada per una ret de telecomunicacions, en particulier la ret telefonica. Sin.: **videografia interactiva**.

videotransmission n.f. 1. Transmission d'imatges e de sons per li rets de telecomunicacions ò de teledifusion hertzians, ò per de satellits. 2. Retransmission que permet de presentar, sus grand ecran, en sala publica e en dirècte, de programas televisats per telecomunicacion; espectacle retransmés per videotransmission.

vidicon n.m. Tube analisaire d'imatges de television qu'emplega la fotoconductivitat.

vidimar vt. Confrontar; confirmar per un vidimus.

vidimus n.m. (dr.) Atestacion que comença per lo mòt latin *vidimus* («avèm vist»), que certifica qu'un acte es estat collacionat e trovat confòrme à l'original.

vièch n.m. (pop.) Sèxe masculin. Sin.: **bicol**.

viecha n.f. Passeron de la coa blanca à la basa, insectivòre (Familha dei turdidats).

viela n.f. 1. Viòla. 2. Tot instrument de música dei coardas fretadi per un arquet ò una ròda, quali que s'gon la sieu forma e lo nombre dei sieu coardas.

vièlh, a adj. e n. 1. Avançat en atge: *Un vièlh òme, un vièlh*. ◇ *Si faire vièlh*: Vielhir. ◇ Lu vièlhs: Li personas d'un atge; lu ancians; lu antenats. 2. (fam.) *Mon vièlh, ma vièlha*: Tèrme d'amistat. ◆ adj. 1. Qu'a lu caractèrs dau vielhum. ◇ *Lu vièlhs jorns*: La vielhessa. 2. Qu'existisse despí longtemps, que dura: *Una vièlha istòria*. 3. Qu'es despí longtemps dins un tal estat, un tau mestier, etc.: *Un vièlh sordat*. 4. Qu'a totplen servit; frust: *Un vièlh manteu*.

vièlh n.m. 1. Cen qu'es ancian: *Crompar de vièlh*. 2. (fam.) *Pilhar un còup de vièlh*: Vielhir bruscament.

vielhanchon, a adj. Vièlh, qu'es passat de mòda. Sin.: **vielhòt**.

vielhanchós, oa adj. Vielhanchon.

vielharia n.f. 1. Obècte ancian, frust e passat de mòda. Sin.: **vielhesc**. 2. Idea tròup sovent audida, concepcion desp passada, òbra qu'a plus d'interès.

vièlhes(s)a n.f. 1. Darrier periòde de la vida normala, caracterisada per un ralentiment dei foncions; fach d'èstre vièlh. Var.: **vielhitge, vielhum**. 2. *Asssegurança vielhessa*: Branca de la Seguretat sociala qu'assegura lo versament dei prestacions ai personas retiradi de la vida

ativa après en rason dau sieu atge; aqueta prestacion. 2. Grand atge de quauqua ren: *La vielhessa d'un vin*.

vielhesc n.m. Vieilharia, ensèms de vielharias: *Sente lo vielhesc*.

vielhiment n.m. 1. Fach de venir vièlh, lo tot dei fenomènes que mârcon l'evolucion d'un organisme vivent vèrs la moart. 2. Estat de cen que vielhisce. ◇ Fach per un grope de vèire lo sieu atge mejan aumentar progressivament: *Lo vielhiment de la poblacion*. 3. Accion de vielhir (quauqua ren, quauqu'un). ◇ (metall.) Maduracion. 4. Fach de passar de mòda, de plus correspoandre ai besonhs d'una epòca: *Lo vielhiment d'una doctrina*. Var.: **envielhiment**.

vielhir vi. (*vielhissi*) vi. 1. Avançar en atge. ◇ Perdre la sieu foarça, la sieu vitalitat, l'aparença de la joinessa en pilhant d'atge. 2. S'afeblir en rason de la durada; començar à passar de mòde, d'usatge: *La mòda vielhisce, aqueu mòt a vielhit*. 3. Obtenir de qualitats particulieri per la conservacion (alcòls, vins, fromais, carns fumadi). Var.: **envielhir**. ◆ vt. 1. Faire paréisser mai vièlh: *Aqueu capeu ti vielhisce*. 2. Alassar, afeblir coma sota l'efècte de l'atge: *Lu crucis vielhisson l'òme*. Var.: **envielhir**. ◆ si **vielhir** v.pr. Si far paréisser mai vièlh; si dire mai vièlh que la realitat.

vielhiscent, a adj. Que vielhisce, que comença à èstre vièlh.

vielhit, ida adj. 1. Que poarta li marcas

vielhitge n.m. Vielhum, vielhessa.

vielhon n.m. (affectiu) Brave vièlh.

vielhós, oa adj. Vielhanchon.

vielhòt, a adj. Vièlh, qu'es passat de mòda. Sin.: **vielhanchon**.

vielhum n.m. Vielhessa.

vierge adj. 1. Si di d'una persona qu'a jamai augut de relacions sexuali. 2. Si di d'un luèc dont l'èstre uman es jamai anat, de quauqua ren qu'es intacte, qu'a jamai servit: *La seuva vierge, una pàgina vierge*. ◇ *Òli vierge*: Obtenguda per pression à frèi de granas ò de fruchs oleaginós e que si pòu emplegar directament. ◇ (lit.) *Vierge de*: Sensa traça de.

vierge n.f. 1. Filha vierge. Sin.: **piucela**. 2. *La Santa Vierge, la Vierge, la Vierge Maria*: La maire de Jèsus. 3. *La Vierge*: Constellacion e signe dau Zodiac. ◇ Una vierge: *Una persona naissuda sota aquesto signe*.

vièsta n.f. Placenta.

vietnamian, a adj. e n. Dau Vietnam. ◆ n.m. Lengua parlada principalament au Vietnam, que s'escriu m'un alfabet latin.

vigaria n.f. Foncion de viguier.

vigesimal, a adj. (mat.) Que pertòca la basa vint: *Sistema vigesimal*. Var.: **vigesimau**.

vigesimau, ala adj. Vigesimal.

vigia n.f. (mar.) 1. Òme de velha plaçat en observacion à bòrd d'una nau. 2. Susvelhança ensinda exercida.

vigil(e), a adj. (med.) Que si produe à l'estat de velha.

vigil(e) n.m. 1. (ist.) Dins la Roma antica, membre dei coòrtas encargadi de combatre lu incendis e de velhar, la nuèch, à la seguretat de la vila. 2. Persona encargada de

la susvelhança dei locals administratius, universitaris, industrials, etc.

vigilança (ància) n.f. 1. Susvelhança atenta e sostenguda. 2. (fisiol.) Estat fisiologic de l'organisme que reçaup d'estimulacions e li respoande.

vigilant, a adj. Atentiu, plen de vigilança.

vigilantament adv. Embé vigilança.

vigília n.f. 1. Velha. 2. (relig. cat.) Jorn que precedisse e prepara una fèsta religioa importanta.

vigueressa n.f. Frema dau viguier.

vigonha n.f. 1. Pichin lama dei Andas, dau pel lanós. 2. Teissut fin fach embé lo pel d'aquest animau.

vigor n.f. 1. *Foarça fisica*: La vigor de la joinessa. 2. Energia fisica ò morala mé la quala si fa quauqua ren: *Agir embé vigor*. 3. Fermetat, potença, manifestada per la pensada, l'estile, etc.: *La vigor d'un discors*. 4. *En vigor*: En usatge, en aplicacion: *La lèi en vigor*.

vigoria n.f. Coratge, vigor. ◇ *Faire vigoria*: Encoratjar. ◇ *Si faire vigoria*: Pilhar coratge.

vigorisar (-izar) vt. Donar de vigor à. Sin.: **vitalisar**.

vigorós, oa adj. 1. Qu'es plen de santat, qu'a de vigor, d'energia, de foarça: *Un enfant vigorós*. 2. Qu'es fach, aplicat, executat embé vigor; energic. 3. Que manifèsta de determinacion, de fermetat: *De mesuras vigoròs*.

vigorosament adv. Embé vigor.

viguier n.m. 1. En país occitan, jutge que rendia la justícia en nom dau comte ò dau rèi, denant dau 1789. 2. Magistrat e cap militari d'Andorra.

vigueria n.f. Vigaria.

viking adj. Relatiu ai Vikings.

vil, a adj. 1. Mespresable. 2. *À vil prètz*: Foarça boan mercat.

vila n.f. 1. Aglomeracion relativament importanta. Sin.: **ciutat**. ◇ *En vila*: Dins una vila, per op. à *en campanha*. ◇ *Vila dubèrta*: En temps de guèrra, vila que non es aparada. 2. Poblacion, abitants d'una vila: *Tota la vila n'en parla*. 3. Vida que si mena en vila: *Preferir la campanha à la vila*.

vilament adv. D'un biais vil.

vilan, a adj. 1. Qu'es laid, desagradu à vèire. 2. Grossier.

vilan n.m. (feud.) 1. Paisan liure, per op. au sèrv. 2. Vilatgés, per op. au *borgés*. 3. Roturier, per op. au *nòble*.

vilanalha n.f. Canalha.

vilanament adv. D'un biais vilan, contrari ai lèis de la beutat, de la morala, etc.

vilandrés, esa n. Ciutadin.

vilaneta n.f. (mús.) 1. Composicion polifonica de caractèr populari, originària de Nàpols, en vòga ai s. XVⁿ e XVIⁿ. 2. Cançon pastorala e populària, sota forma d'un poema de la forma fixa compauat d'un nombre impar de tercets e acabat per un quaten.

vilania n.f. 1. Accion bassa e vila; caponitge, bassessa. 2. Cloaca (2).

vilar n.m. Casatge.

vilassa n.f. (pej.) Granda vila.

vilatge n.m. 1. Gropament d'abitacions permanenti que lu sieus abitants, à la basa, son en majoritat engatjats dins lo sector agricòla. 2. Lo tot dei abitants d'una tala localitat. 3. Ensèm organistat d'estructuras d'acuèlh, per li vacanças, una manifestacion esportiva, etc.: *Lo vilatge olimpic*. ◇ *Vilatge de tela*: Terren per campejar.

vilatgenc, a adj. Relatiu à un vilatge; pròpri au vilatge, ai vilatgés.

vilatgés, esa n. Que viu dins un vilatge. Var.: **vilatjòt**.

vilatjon n.m. Pichin vilatge.

vilatjòt n.m. Que viu dins un vilatge. Var.: **vilatgés**.

vilipendiar vt. (*vilipendi*, classic *vilipèndii*) (lit.) tractar quauqu'un, quauqua ren, emba totplen de mesprètz.

villa n.f. 1. Maion d'abitacion ò de villejatura, generalament granda e provedida d'un jardin. (Antiqu.) Tenement rural ò rica demòra de villegiatura à Roma e en Gàllia romana.

villejatura n.f. 1. Sojorn en campanha, en riba de mar, etc.,

villós, oa adj. Cubèrt de pels lònchs e espès.

villositat n.f. 1. Estat d'una susfàcia veluda; lo tot dei pels que recuèrbon aquesta susfàcia. 2. (anat.) Caduna dei salhidas filifòrmas que tapisson interiorament l'intestin greule e d'autri cavitats.

vilòta n.f. Pichina vila.

viltat n.f. Caractèr vil.

vimana nm. En arquitectura indiana medievale, torre santuari piramidala. Grafia sabenta: **vimāna**.

vin n.m. 1. Bevenda fermentada à partir de raïm: *Vin blanc*, *vin roge*. ◇ *Vin cuèch*: Vin que vèn d'un most concentrat à caud. ◇ *Vin most*: Vin qu'a subit una segonda fermentacion. ◇ *Vin noueu*: Vin de l'annada, comercialisat rapidament après la vinificacion. ◇ *Vin de país*: Vin de boana qualitat, ma que non a una apelacion d'origina. ◇ *Vin d'onor*: Pichina ceremònia ofèrta li municipalitats, li societats, etc., dins la quala si pòu beure (vin, aperitiu, etc.) en onor de quauqu'un ò per festejar quauqua ren. ◇ *Metre d'aiga dins lo sieu vin*: Si radocir, si moderar. 2. Suc d'origina vegetala que lo sieu sucre es transformat parcialament ò totalament per fermentacion: *Vin de ris*. ◇ *Vin de portegal, de limon, de romaniu*: Bevenda obtenguda per maceracion de portegal, de limon ò de romaniu dins de vin. 3. (med.) *Taca de vin*: Angiòma plan.

vina n.f. Citara indiana mé quatre coardas, provedida de doi coassas coma resonators. Grafia sabenta: **vinā**.

vinachier, a n. Persona que vende de vin.

vinachiera n.f. Dorca per lo vin: «De li sieu vinachieras, avale-li lo vin» (Rancher).

vinada n.f. Branca que poarta de fruchs dins la talha de la vinha.

vinagrar vt. Vinaigrar.

vinagraria n.f. Vinaigraria.

vinagrat, ada adj. Vinaigrar.

vinagre n.m. Vinaigre.

vinagreta n.f. Vinaigreta.

vinagrier n.m. Vinaigrier.

vinaigrar vt. Condir mé de vinaigre. Var.: **vinagrar**.

vinaigraria n.f. 1. Usina ò atalhier dont si fa de vinaigre. 2. Industria dau vinaigre. Var.: **vinagraria**.

vinaigrat, ada adj. Condit mé de vinaigre. Var.: **vinagrat**.

vinaigre n.m. Produch constiuit aigoa rica en acide acetic, que resulta d'una fermentacion dau vin ò d'un autre liquide alcolisat, emplegat coma condiment. Var.: **vinagre**.

vinaigreta n.f. 1. Saussa frèia que si prepara mé de vinaigre, d'òli e d'autri condiments, per acompanhar li saladas e li cruditats. 2. Ancian veïcule mé doi ròdas, mena de cadiera à portaire. Var.: **vinagreta**.

vinaigrier n.m. 1. Persona que fabrica ò vende de vinaigre. 2. Recipient que sièrve à la fabricacion domestica dau vinaigre. 3. Dorca per lo vinaigre. Var.: **vinagrier**.

vinar vt. Addicionar d'alcol de vins, de mosts, per augmentar lo sieu gra alcolic.

vinari, ària adj. Relatiu au vin: *Vaissèla vinària*.

vinassa n.f. 1. (fam.) Vin de marrida qualitat. 2. Sobra de la destillacion dei vins fermentats, que s'emplega coma engrais ò per l'alimentacion dau bestiar.

vinassós, oa adj. Vinós.

vinatge n.m. Accion de vinar (un vin, un alcol).

vinblastina n.f. Alcaloïde antimetotoc extrach de la pervanca ròsa.

vincamina n.f. Alcaloïde vasodilatator de la pervanca, emplegat per milhorar l'oxigenacion dau cerveu en cas d'insufisença circulatòria cerebrala.

víncer vt. e vi. Vèncer.

víncita n.f. (it.) Victòria.

vincitor, tritz adj. e n. Vencedor, venceiritz.

vincristina n.f. Alcaloïde de la pervanca emplegat en particulier à l'estat de sulfat dins lo tractament dei leucemias agudi.

vindicativament adv. D'un biais vindicatiu.

vindicatiu, iva adj. e n. Que li agrada de si venjar: *Caractèr vindicatiu*. ◇ adj. Que lo desir de venjança l'anima: *De prepaus vindicatus*.

vindicta n.f. (lit.) Punicion dei crims. ◇ *Vindicta publica, populària*: Perseguida d'un crimi en nom de la societat.

vineta n.f. Piqueta.

vinha n.f. 1. Aubrilhon cultivat per lo sieu fruch sucrat, lo *raïm*, que la fermentacion dau sieu suc dona lo vin. ◇ *Vinha vierge*: Aubrilhon ornamental, que s'estaca à de susfàcias lisqui per de viròlas que fan ventosa. 2. Terren plantat de vinhas cultivadi; vinhal: *Es anat trabalhar dins la sieu vinha*. ◇ *Pèrsegue de vinha*: Pèrsegue roge que provèn, à l'origina, intercalats entre lu pens de vinha, que produon au moment dei vendèmias.

vinhairon, a n. Persona que cultiva la vinha, fa de vin. Sin.: **vinholant**.

vinhairon, a adj. Relatiu à la vinha, au vinhairon.

vinhal n.m. 1. Territòri plantat de vinhas; aquesti vinhas. 2. Lo tot dei vinhas d'una region, d'un país. Var.: **vinhau**. Sin.: **vinharés**, **vinhareda**, **vinhier**.

vinhareda n.f. Vinharés.

vinharés n.m. Vinhal.

vinhassa n.f. Marrida vinha.

vinhau n.m. Vinhal.

vinhauròu n.m. Vinhairon.

vinheta n.f. 1. Pichina vinha. 2. Pichin motiu ornamental, pichina illustracion d'un tèxto, d'un libre. 2. Pichina etiqueta, que poarta lo sageu de l'Estat, que sièrve à atestar lo pagament de divèrs drechs (per ex. la taxa sus li automobilas). 3. Sageu estacat à d'especialitats farmaceutiqui, que l'assegurat social devia pegar sus lo sieu fuèlh de malautia per èstre remborsat.

vinhetadura n.f. Orladura de rams de vinha qu'ornava de miniaturas, de pèças de dauraria.

vinhetar vt. En fotografia, produrre de vinhetatge.

vinhetatge n.m. (fotografia) Deca d'un material de presa de vistas ò de projeccion qu'a per efècte d'escurcir lu angles e lu bòrds dei imatges.

vinhetista n. Persona que dessenha de vinhetas, en particulier per lu libres.

vinhier n.m. Vinhal.

vinhier, a adj. Viticòla.

vinholant, a n. Vinhairon.

vinic, a adj. Que vèn dau vin.

vinicòla adj. Relatiu à la vinicultura.

vinicultura n.f. Ensèm dei activitats d'elaboracion, de conservacion, de condicionament e de comèrci dau vin.

vinifèr, a adj. Que produe de vin: *Un terrèn vinifèr*.

vinificacion n.f. Transformacion dau raïm ò dau suc de raïm en vin; lo tot dei tecnicas messi en òbra per faire aquesta tranformacion.

vinificar vt. (*vinifiqui*) Operar la vinificacion de.

vinil n.m. 1. Radical etilenic monovalent $H_2C=CH-$. 2. Nom dona impropriadament ai matèrias plastiqui obtengudi per polimerisacion dei monomèrs vinilics. 3. Disc microsillon en vinilita.

vinilic, a adj. Si di dei compausats qu'enclauson lo radical vinil e dei resinas obtengudi per la sieu condensacion.

vinilita n.f. (nom depaumat) Copolimèr de clorure e d'acetat de vinil, emplegat per la fabricacion, dei discs microsillons.

vinós, **oa** adj. 1. Si di d'un vin ric en alcòl. 2. Que fa pensa à la color dau vin. Var.: **vinassós**. 2. Qu'a lo gust ò l'odor dau vin.

vinositat n.f. Qualitat d'un vin vinós.

vinoteca n.f. Luèc dont son expausats e venduts de vins. 2. Mòble, luèc emplegat per conservar de vin dins de condicions optimali.

vint adj. num. card. e n.m. 1. Doi còups dètz. 2. Vinten: *Pàgina vint*.

vint-a-doi adj. num. card. Vint e doi.

vinten, a adj. num. ord. e n. 1. Qu'ocupa lo reng marcat per lo nombre vint. 2. Qu'es contengut vint còups dins un tot.

vintena n.f. Quantitat que representa pauc ò pron vint unitats. Var.: **vintenu**.

vintenu n.m. Vintena.

vintenament adv. En vintena posicion.

vint-un n.m. Juèc d'azard dins lo quauq si reçaupon doi cartas que dévon totalisar vint-un ponchs ò s'en aprochar.

viòl n.m. 1. Acte de penetracion sexualacomés sus una altra persona, constrencha ò sospresa, que constituísse un crimi. 2. Accion de transgressar una lèi, una règla. Accion de penetrar dins un luèc enebit.

viòla n.f. Instrument de música dei coardas fretadi, que compoarta de fretas sus lo sieu mànegue. Var.: **vièla**. ◇ *Viòla d'amor*: Instrument de la familha dei violons, mé doi filas sobrepauadi di coardas, dins lo quau lo fretament d'una provòca la resonança de l'autra. ◇ *Viòla de braç*: Viòla que si juèga à l'espatla, sostenguda per lo braç. ◇ *Viòla de camba*: Viòla que si juèga sus li cambas ò entre li cambas.

violable, a adj. Susceptible d'èstre violat.

violaceu, **ea** adj. D'una color que tende vèrs lo violet.

violacea n.f. *Violaceas*: Familha d'èrbas ò d'aubrilhons dei flors dialipetali zigomòrfi, coma la violeta, la pensèia.

violacion n.f. 1. Accion de transgressar una lèi, una règla, un engatjament: *Violacion d'un jurament*. ◇ *Violacion de la lèi*: Desconoisença ò marrida aplicacion d'una disposicion legala ò reglamentària comessa per una decision de justícia, que permete un recors en cassacion ò un recors per excès de poder. ◇ *Violacion dei correspondenças*: Delicte que comete aqueu que, de marrida fe, duèrbe ò suprimísse la correspondença adreçada à una altra persona. 2. Accion de penetrar de foarça dins un luèc. ◇ *Violacion de domicili*: Delicte que comete aqueu que penètra ò si mantèn dins lo domicili d'una altra persona e còntre la sieu volontat.

violaire, **airitz** n. Persona que soana la viòla. Sin.: **violista**.

violaire, **airitz** n. Persona qu'a comés un viòl.

violar vt. (*viòli*) 1. Cometre un viòl sus quauqu'un. 2. Trangressar: *Violar la lèi*. 3. Durbir quauqua ren, penetrar de foarça dins un luèc, en despièch d'una inerdiccion.

violar vt. (*viòli*) Sonar la viòla.

violat adj. m. Qu'es à basa d'extrach de violeta: *Siròp violat*.

violator, **tritz** n. 1. Persona que viòla un luèc. 2. Persona que viòla li lèis, lu engatjaments.

violença (-**éncia**) n.f. 1. Caractèr de cen que si manifestà, si podue ò produe lu sieus efèctes m'una foarça intensa, brutal. 2. Caractèr de quauqu'un qu'es emportat, agressiu. 3. Veemença dei prepaus, otrança dau comportament. 4. *Faire violença à*: Constrénher quauqu'un per la foarça; interpretar quauqua ren d'un biais forçat, lo desnaturar. ◇ *Si faire violença*: Si forçar

à faire quauqua ren de difficile, de penós, despassar una paur, una fobia: *Si faire violença per intrar metre la man dins un nido d'aranhas.* ◇ *Si faire doça violença:* Non aver besonh de forçar totplen per faire quauqua ren que si tròva particulierament agradiu. ◆ pl. Actes violents: *Cometre de violenças.*

violent, a adj. e n. Qu'emplega la sieu foarça fisica embé brutalitat, que s'empoarta facilament. ◆ adj. 1. Qu'a una foarça brutala, una granda intensitat. 2. Que demanda d'energia: *Un esfoarç violent.* 3. (fam.) Excessiu: *Es violent d'èstre reçauput ensinda.* 4. *Mòrt violenta:* Moart causada per un accident, un suicidi, etc., per op. à *moart naturala.*

violentament adv. Embé violença.

violentar vt. 1. Cometre sus quauqu'un un vòl ò una temptativa de viòl. 2. (lit.) Faire violença à quauqu'un, lo constrénher, lo faire agir per la foarça.

violet, a adj. De la color de la violet, mesclum de blau e de roge.

violet n.m. 1. Color violeta. 2. Microcòsme dei costas de la Mediterranea.

violeta n.f. 1. Planta dei boascs, dei flors foarça odoranti (Família dei violaceas). 2. Parfum d'aquesta planta.

violetar vt. Ténher de violet.

violetejar vi. Venir violet ò violaceu.

violetós, oa adj. D'una color que tende vèrs lo violet.

violin n.m. Violon.

violista n. Persona que soana la viòla. Sin.: **violaire.**

violon n.m. 1. Instrument de música mé quatre coardas acordadi per quintas (dò, *sòl, re, la*), que son fretadi au mejan d'un arquet. Var.: **violin.** ◇ (fig.) *Acordar lu sieus violons:* Si metre d'acòrdi. 2. Musician que soana lo violon dins una orquèstra: *Promier violon.* 3. (fam.) Preson d'un comissariat, d'un còrs de garda, d'un gendarmaria.

violonaire, airtz n. Persona que soana lo violon.

violonar vi. (fam.) Soana mau lo violon.

violonat, ada (arts decoratius) Si di d'un objècte que la sieu forma fa pensar à-n-aquela d'un violon.

violoncèl n.m. 1. Instrument de música mé quatre coardas acordadi per quintas (*sòl, re, la, mi*), que son fretadi au mejan d'un arquet (bassa de la família dei violons). 2. Voloncellista.

violoncellista n. Musician, musiciana que soana lo violoncèl.

violonista n. Musician, musiciana que soana lo violon.

vipèra n.f. Vípera.

vípera n.f. 1. Sèrp verinoa, vivipara, de 50 à 60 cm de lòng, de la tèsta triangulària, que preferisse lu luècs peirós e ensolelhats. 2. Persona maudisenta. ◇ *Lenga de vipèra:* Persona que li agrada de maudire, de calomniar. Var.: **vipèra.**

viperat, ada adj. (arald.) 1. Si di de pèças dispauadi per forma una linha sinuoa. 2. *Pèça viperada:* Que lu sieus bòrds son en dents de sèrra.

viperidat n.m. *Viperidats:* Família de sèrps verinoï que comprèn li diferenti espècias de víperas, lo crotale, etc.

viperin, a adj. Relatiu à la vipèra ò que sembla la vipèra.

viperon n.m. Pichina vípera.

vir n.m. Torn de vitz.

vira n.f. Terrassa estrecha sus la paret d'una montanha.

vira e va n.m. Perplexitat, esitacion.

vira n.f. Bestorn.

viraboquet n.m. Juguèt compauat d'una bòcha traucada religada per una cordeleta à un bastonet sus lo quau si deu ficar la bòcha.

virabrequin n.m. 1. Aisina que permete d'imprimir un movement de rotacion à una meca per faire de trauca ò à una clau de sarratge per una vitz ò un bolon. 2. (mecan.) Aubre que tranforma un movement rectilinhè alternatiu en un movement circulari.

viracoal n.m. Torticòli.

virada n.f. (mar.) Virament.

virada n.f. 1. Moment d'un cambiament important dins la vida. 2. Viatge, desplaçament professional, que si fa en foncion d'un itinerari determinat. ◇ *Virada dau postier:* Itinerari qu'un postier seguisse per distribuir lo corrier; aquesta distribucion. 3. Viatge d'un artista, d'un grope d'artistas, que dónon d'espectacles dins divèrs vilas. 4. *Pagar una virada:* Pagar à beure à un grope de personas. ◇ *Pagar una virada generala:* Pagar à beure à toti li personas presenti. 3. Biaïs que pílhon li cauas.

viradís, issa adj. 1. Cambiadís. 2. Que vira. Sin.: **virant.** ◇ *Poant viradís:* Que pòu èstre accionat en virant, per desgatjar lo passatge dei naus. ◇ *Taula viradissa:* Que vira sota l'accion supauada dei esperits. Sin.: **tornadís.**

viradisc(s) n.m. Aparelh que permete la lectura de sons enregistrats sus un disc vinil.

virador n.m. Mecanisme que permete de modificar, à l'arrèst, la posicion de l'axe d'una màquina que vira (alternator, turbina, etc.).

virafanga n.m. Ala de veitura.

viragardar vt. Susvelhar.

viragauta n.m. Soflet, baceu.

viral, a adjs. 1. Relatiu ai virus. 2. Provocat per un virus. 3. Si di d'una informacion, d'un imatge, etc., que fan totplen de vistas sus lo malhum. Var.: **virau.**

viralai n.m. Poesia medievals sus doi rimas e que còmpta quatre estròfas, que caduna es repilhada completament ò parcialament après caduna dei autri.

viralisar (-izar) vt. Rendre viral (un imatge, una informacion, etc.).

viralisat (-izat), ada adj. Qu's devengut vira.

virament n.m. 1. Operacion que consistisse à creditar un còmpte bancari per lo dèbit d'un autre. ◇ *Virament de crèdits:* Operacion que consistisse à afectar à un capítol dau budget de crèdits votats per un autre. 2. *Virament de tèsta:* Vertitge. Sin.: **tornament de tèsta.** 3.

(mar.) *Virament de bòrd*: Fach de cambiar de contrescòta. Sin.: **virada**. 4. (expr.) *Dins un virament*: Dins un temps mai que cort. Sin.: **en un batre d'uèlh**.

virant n.m. Ròda motritz d'un molin.

virant, a adj. 1. Fach per pivotar. Sin.: **viradís**. 2. *Cauma viranta*: Cauma que paralisa successivament lu divèrs sectors d'una activitat economica, lu divèrs servicis d'una empresa.

virar vt. 1. Cambiar d'orientacion per un desplaçament circulari: *Virar la sieu cadiera vèrs la fenèstra*. 2. Metre à l'envèrs. ◇ *Virar l'esquina à quauqu'un, à quauqua ren*: Caminar dns la direccion opauada. ◇ (fig.) Considerar (quauqu'un) embé mesprètz, metre fin à una relacion, cambiar dau tot au tot (una abituda, un biais de faire). ◇ *Virar la pàgina*: Passar à la pàgina seguenta; (fig.) Considerar que quauqua ren es acabat, passar à autra caua, en articulier en perdonant, cambiat d'activitat, d'ocupacion. 3. Examinar una question, una situacion, sota toi lu caires: *Virar e revirar un problema*. 4. (fig.) *Virar lo sang*: Provocar una emocion viva. ◇ *Virar, faire virar la tèsta à quauqu'un*: Li inspirar una passion violenta. 5. Faire aparéisser quauqua ren sota un aspècte que n'en modifica la natura, lo caractèr: *Virar quauqua ren au tragic*. 6. Donar à quauqua ren un movement de rotacions à l'entorn dau sieu axe: *Virar la clau dins la sarraalha*. 7. Evitar una dificultat, una lèi, etc.: *Virar un reglament*. 8. (cín.) Procedir ai presas de vista d'un film; interpretar un ròtle dins un film. 9. Formular un enonciat de tau biais: *Ben virar li sieufrasas*. 10. Transferir d'un còmpte à un autre, faire un virament. 11. (fotografia) Sotametre à l'operacion dau viratge. 12. Castrar en torcent lo cordon testiculari d'un animau. 13. Desformar un objècte en lo torcent dins una direccion opauada au sieu sens natural.

◆ vi. 1. Si desplaçar circulariament à l'entorn de quauqu'un, de quauqua ren pilhat per centre: *La Tèrra vira à l'entorn dau Soleu*. ◇ *Virar à l'entorn de quauqu'un*: Li manifestar d'interès, temptar de lo sedurre. 2. Èstre animat d'un movement de rotacion ò executar un movement en redond. ◇ *Aver la tèsta que vira*: *Sentir un vertige*. ◇ *Virar de l'uèlh*: S'esvanir. 3. Foncionar, èstre en activitat: *Aqueu motor vira troup lentament*. 4. Cambiar de direccion, pilhar una novèla orientacion: *Virar à drecha*. ◇ *Virar dau costat de quauqu'un*: Pilhar lo sieu partit. ◇ *La fortuna a virat*: Es quauqu'un d'autre qu'a d'astre. Sin.: (fam.) *li moscas an cambiat d'ae*. 5. Calhar espontaneament, en parlant dau lach. ◇ Si descompauar, en parlant d'un liquide, d'una saussa. 6. (mar.) Exercir un esfoarç sus un cordatge ò una cadena per enrotlament. ◇ *Virar à poja*: Virar au vent arrier. 7. (fotografia) Subir l'operacion dau viratge. 8. Per la cutireaccion, devenir positiva. ◆ vt. ind. (à) Anar vèrs un estat, cambiar d'aspècte: *Lo temps vira à la pluèia*. ◆ **si virar** v.pr. 1. Cambiar de posicion per si presentar de faça vèrs quauqu'un ò vèrs quauqua ren: *Mi sieu virat quora ai audit que mi sonàvon*. 2. S'orientar vèrs una posicion donada, en parlant dau regard.

virar n.m. Accion de castrar un animau en lo virant.

virasang n.m. Emorragia cerebrala.

virat, ada adj. Un compliment ben virat.

virasoleu n.m. 1. (bot.) Planta dei grandi flors jauni, cultivada per li sieu granas oleaginoï: *Grani de virasoleu, òli de virasoleu*. Var.: **soleu**. 2. (quim.) Substança d'un blau-violet, que vira au roge sota l'accion d'un acide, au blau au roge sota l'accion dei basas. 3. (pop.) Soflet, baceu.

viratge n.m. 1. Cambiament de direccion d'un veïcule, d'una persona que fa d'esquí, etc. 2. Partida corba d'una rota, d'una pista. 3. Cambiament d'orientacion d'un partit, d'una pensada, d'una politica. 4. (quim.) Cambiament de color d'un reactiu colorat. 5. (fot.) Operacion que consistisse à modificar lo ton dei espròvas per lo passatge dins divèrs banhs. 6. *Viratge de la cutireaccion*: Fach per la cutireaccion de devenir positiva.

viraton n.m. Caireu de balèstra au quau un empenatge de lamas obliqui donava un movement rotatiu.

viratorna adv. En fin dau còmpte, tot ben peat.

virau, ala adj. Viral.

vira-vira n.m. 1. Aparelh que vira, fixe ò mobile, plaçat e installat per laisser passar solament de pedons, ou pour ne laisser entrer qu'une personne à la fois. 2. Pichin mòble rotatiu mé mai d'una faça, emplegat dins lu negòcis per la presentacion de divèrs articles.

viravolar vi. (*viravòli*) Viravoutar.

viravòut n.m. (mar.) Arganeu que sièrve à issar l'àncora.

viravòuta n.f. 1. Torn rapide qu'una persona fa per si virar de l'autre costat. 2. (fig.) Cambiament complet de direccion, d'opinion.

viravoutar vi. (*viravòuti*) Faire una viravòuta.

virescença (-ència) n.f. Verdiment accidental dei peteles de flors, sovent parasitari.

viresent, a adj. Verdit per virescença.

vireta n.f. 1. Torn complet fach sus la poncha ò lo talon d'un pen solet, sensa cambiar de plaça. ◇ (coregr.) Torn complet que lu dançaires fan en pilhant la sieu camba d'aponteu coma pèrno. 2. Cambiament brusc d'opinion. Sin.: **piroeta**.

virginal, ala adj. 1. D'una vierge; qu'a quauqua ren de cast. 2. (lit.) D'una puretat, d'una blancor esclatanta; que degun a jamai tocat: *Neu virginala*. Var.: **virginau**.

virginal n.m. Espineta d'usatge en Anglatèrra ai siècles XVIe e XVIIe. Var.: **virginau**.

virginau, ala adj. e n.m. Virginal.

virginitat n.f. 1. Estat d'una persona vierge. 2. Puretat, candor.

virgínia n.m. Tabat en fuèlhas que vèn de Virgínia.

virgula n.f. 1. Signe de pontuacion (,) que sièrve à separar lu divèrs membres d'una frasa. 2. Signe que separa la partida entiera e la partida decimala d'un nombre. 3. *Bacille virgula*: Bacille dau colèra.

virgular vt. Metre de virgulas à (un tèxto, una frasa).

virgular(i), a (-ària) adj. Relatiu à la virgula.

virgulara (-ària) n.f. Cnidari que viu en grand nombre sus d'unu fonds marins.

virguleta n.f. Pichina virgula.

viril, a adj. 1. Pròpri à l'òme, au sèxe masculin. 2. Que manifesta d'energia, de fermetat, de resolució que la tradicion prèsta au sèxe masculin: *Un lengatge viril*.

virilament adv. D'un biais viril.

virilisaire (-izaire), airtz adj. e n.m. Si di d'una substança que fa aparéisser de caractèrs masculins.

virilisar (-izar) vt. Donar un caractèr viril à. Sin.: masculinisar.

virilitat n.f. 1. Lo tot dei caractèrs fisics de l'òme adulte. 2. Capacitat de donar la vida; vigor sexuala. 3. (lit.) Coratge, energia mascla. Sin.: **masclum, masculinitat**.

virilisme n.m. Aparicion de caractèrs mascles dins un subjècte de sèxe femenin.

virocida adj. e n.m. Virulicida.

virogenèsi n.f. Procèssus de multiplicacion dei virus.

viroïde, a adj. Agent patogèn compausat d'un acide ribonucleïc, responsable de divèrsi afecçons dau sistema nerviós.

viròla n.f. 1. Aneu de metal que si mete à l'extremitat divèrs objèctes (mànegue d'aisina, de coteu) per lu empachar de s'esclapar, de si frustar. 2. Aneu metallic dei caudieras. 3. Dins la fabricacion dei monedas, aneu d'acier dins lo quau si plaça lo flan e que poarta en vuèi lu dessenh que devon èstre reproduchs en releu sus lo costat. 4. Vedilha.

virolada n.f. Tornejament.

violar vi. (*viròli*) 1. Tornejar, virolejar. 2. Provedir d'una viròla un mànegue d'autís. 2. Introdure lu flans dins la viròla per fabricar li monedas. 2. Barrutlar, anar à la barona.

violat, ada adj. (bot.) Provedit de viròlas.

violatge n.m. Accion de violar.

virolejant, a adj. Que viroleja: *Un vent virolejant*.

virolejar vi. 1. Virar mai d'un còup sus si-meme ò en espirala. Sin.: **tornejar**. 2. Violar, barrutlar.

violet n.m. Gandaula de fenèstra ò d'armari.

violier, a adj. e n. Vagabond, barrutlaire.

violier, a n. Persona que fabrica de viròlas.

virologia n.f. Partida de la microbiologia qu'estúdia lu virus.

virologic, a adj. De la virologia.

virologista n. Especialista de virologia. Sin.: **virològue**.

virològue, òga n. Virologista.

viron n.m. Aisina que sièrve à traucar lo boasc, constituit per una asta metallica usinada e acabada per unaponcha aguda.

virona n.f. Taran, ovipositor.

vironar vt. Pertuar, forar.

vironaria n.f. vrillerie

virós, oa adj. 1. Qu'a una odor foarta e desagradiva, en parlant d'un produch vegetau, generalament toxic. 2. Verinós.

viròsi n.f. Malautia encausada per un virus.

virtual, a adj. 1. Qu'es solament en potença; possible, potencial. 2. (fis.) *Objècte virtual, imatge virtual*: Que lu sieus ponchs si tròvon dins lo prolongament dei rais luminós. 3. (fis.) *Particula virtuala*: Particula elementària de durada de vida tròup corta per èstre detectada. Var.: **virtuau**.

virtualament adv. D'un biais virtual.

virtualitat n.f. Caractèr de cen qu'es virtual.

virtuau, ala adj. Virtual.

virtuós, oa adj. Vertuós.

virtuòse, a adj. e n. 1. (mús.) Instrumentalista que saup faire faça à toti li dificultats tecniqi. 2. Persona particulierament gaubioa dins una activitat, una tecnica, un art.

virtuositat n.f. 1. Talent e gaubi dau virtuòse en música. 2. Grand gaubi artistic ò tecnic en general.

virtut n.f. Vertut.

virucida adj. e n.m. Virulucida.

virulença (-ència) n.f. Caractèr de cen qu'es virulent.

virulent, a adj. 1. (med.) Qu'a un grand poder patogèn. 2. Nociu e violent: *Un poison virulent*. D'un caractèr agressiu e mordent: *De prepaus virulents*.

virulucida adj. e n.m. Si di d'una substança que destruge un virus. Var.: **virocida, virucida**.

virus n.m. 1. Micro-organisme invisible au microscòpi optic, que travèrsa lu filtres que generalament arrèston li bacterias, que possedisce un tipe solet d'acide nucleïc A.R.N ò A.D.N. 2. (fig.) Principi de contagion morala. 3. (inform.) Programa mauvolent que vèn trebolar ò blocar lo foncionament d'un aparelh informatic.

vis n.m. Cara, caratge.

visada n.f. Mirada.

visar vt. e vi. Mirar. ♦ vt. ind. (à) Aver en vista, temptar d'obtenir. Sin.: **mirar à**.

visar vt. Marcar d'un visat: *Visar un document*.

visat n.m. 1. Sageu, signatura ò apauats sus un document per lo validar ò per atestar lo pagament d'un drech. 2. Sageu autentic, que vau autorisacion de sojorn, qu'apauon sus un passapoart lu servicis diplomatics (ambassada, consulat) dau país dins lo quau vòu anar lo demandaire.

visatge n.m. Cara, vis.

visatgisme n.m. Lo tot dei tecnicas destinadi à metre en valor la beutat d'una cara.

visatgista n. Perruquier, estetician que la sieu tecnica a per tòca de metre en valor l'especificitat d'una cara.

vis-à-vis loc. adv. En faça, à l'opauat: *Eravam plaçat vis-à-vis*. ♦ loc. prep. *Vis-à-vis de*: En faça de; vèrs.

vis-à-vis n.m. inv. 1. Persona, caua que si tròva en faça d'una altra. 2. Bastiment, immòble que si pou vèire en faça d'una fenèstra. 3. Cadieràs doble mé doi plaça en sens opauat (s. XIXⁿ).

visc n.m. 1. Planta dei flors apetalis, que viu en parasite sus li brancas d'un aubres (píbola, pomier), que lu sieus fruchs, blancs, contènon una substança viscoa (Família dei lorantaceas). 2. Aquesta substança, que pega. 3. *Jugar*

à *visc*: Juèc d'enfants, dins lo quau un dei jugaire si deu escondre e lu autres lo dévon cercar. ◇ (fam.) Èstre en nombre reduch: *Dins lo mieu portamoneda, li pèças juègon à visc*.

viscada n.f. Pichina branca cubèrta de visc per agantar lu passerons.

viscèra n.f. 1. Tot organe contengut dins li grandi cavitats dau còrs uman, coma lo coar, l'estòmegue, lo fette, etc. 2. Organe quau que sigue.

visceral, a adj. 1. Relatiu ai viscères; que li contèn: *Cavitat visceral*. 2. Que vèn dei prefondors de l'èstre: *Un òdi visceral*. 3. *Esquelèt visceral*: Esquelèt que sostèn la boca e li branquias, dins divers vertebrats. Var.: **viscerau**.

visceralament adv. D'un biais visceral, profond.

viscerau, ala adj. Visceral.

viscoelastic, a adj. Que moastra de viscoelasticitat.

viscoelasticitat n.f. Caractèr d'un solide qu'es à l'encòup elastic e viscós.

viscoplastic, a adj. Que moastra de viscoplasticitat.

viscoplasticitat n.f. Caractèr d'un solide qu'es à l'encòup plastic e viscós.

viscós, oa adj. 1. D'una consistença pastoa, ni liquide, n solide; gras, pegós. 2. Qu'a una viscositat elevada. 3. Si di de quauqu'un que suscita l'antipatia, la repulsion à causa de la sieu complasença servila.

viscòsa n.f. Cellulòsa sodica emplegada per la fabricacion de divers teissuts e de pelliculas transparents.

viscosimètre n.m. Aparelh destinat à mesurar la viscositat dei liquides, principalament dei òlis de graissatge.

viscositat n.f. 1. Caractèr de cen qu'es viscós. 2. Resistença d'un fluide à l'escorrement uniforme e sensa turbilença. ◇ *Viscositat absoluta* ò *dinamica*: Resistença qu'un fluide opaua per una velocitat de desformacion donada. ◇ *Viscositat cinematica*: Quocient de la viscositat dinamica d'un fluide per la sieu massa volumica. 3. (econ.) Lentor d'adaptacion dei fenomènes economics un à l'autre. 4. (psicatria) *Viscositat mentala*: Ralentiment dei procèssus psiquics.

viseta n.f. Escaliers en espirala.

visnoïsme n.m. Lo tot dei doctrines e dei practicas religioi relatius à Vishnó; una dei formas principals de l'indoïsme.

visibilitat n.f. 1. Qualitat de cen qu'es visible facilament. 2. Possibilitat de vèire à una distança donada: *Mancaça de visibilitat dins un viratge*.

visiblement adv. D'un biais evident, manifestament. Sin.: **evidentament, clarament, ostensiblement**.

visible, a adj. 1. Que pòu èstre vist: *Una estela visible sensa minga aparelh*. 2. Concret: *Una pròva visible*. 3. Evident, manifest. 4. (fam.) Dispauat à reçaupre de visitas, en estat de li reçaupre.

visible n.m. Lo tot dau monde, dei cauas, coma si presènton à l'uèlh.

visiera n.f. 1. Pèça de casco que si auça e si baissa à volontat davant la cara. 2. Part d'una casqueta, d'un quèpi, que protegisse dau soleu lo front e lu uèlhs.

visigòt, a adj. Relatiu ai Visigòts. Var.: **visigotic**.

visigotic, a adj. Visigòt.

visin n.m. (it.) Cara agradiva.

visioconferença (-ència) n.f. Teleconferença que permete, en mai de la transmission de la paraula e d'imatges, aquela d'imatges animats dei participants. Sin.: **videoconferença**.

visiomotor, tritz adj. (psicol.) Que pertòca la relacion entre la vista e l'ensèm dei foncions sensorimotritz: La coordinacion visiomotritz entre l'uèlh e la man.

visiofòne n.m. (telecom.) Dispositiu que permete à doi correspondents de si vèire pendent una conversacion telefonica.

visiofonar vt. ind. (*embé*) (telecom.) Comunicar au mejan dau visiofòne (*embé* quauqu'un).

visiofonia n.f. (telecom.) Tecnica qu'assòcia la telefonia e la television e que permete la transmission de l'imatge en meme temps qu'aquela de la paraula entre doi correspondents.

visiofonic, a adj. (telecom.) Relatiu à la visiofonia.

vision n.f. 1. Percepcion per l'organe de la vista; vista: *Trebolis de la vision*. 2. Fach, accion de vèire, de regarjar quauqua ren: *La vision d'aqueu film m'a fach de ben*. 3. Biais de vèire, de concebre, de capir quauqua ren: *Non avèm la mema vision de la question*. 4. Percepcion imaginària d'objèctes irrealis; allucinacion: *Aver de visions*. 5. Aparicion sobrenaturala.

visionaire n.m. 1. Aparelh qu'assegura la vision directa ò per projeccion de diapositivas ò de films. 2. (inform.) Programa que permet de vèire un document sensa aver lo logiciau qu'a servit à lo crear.

visionar vt. 1. Examinar (un film, de diapositivas, etc.) m'un visionaire. 2. Regarjar un film, una emission, etc., à títol professional, denant dau sieu passatge en public ò de la sieu messa en forma definitiva.

visionari, ària adj. e n. 1. Qu'a ò que pensa d'aver de visions sobrenaturali. 2. Qu'es capable d'anticipacion, qu'a l'intuicion de l'avenir.

visionatge n.m. Accion de visionar (una emission, un film).

visir n.m. Vizir.

visirat n.m. Vizirat.

visita n.f. 1. Fach d'anar trovar quauqu'un per li faire companhia, li parlar, etc. ◇ *Rendre visita à quauqu'un*: L'anar trovar, anar au sieu. ◇ (dr. civ.) *Drech de visita*: Autorisacion acordada per decision juridiciària de receure periodicament un efant que s'en detèn la garda. 2. (fam.) *Visitaire*: *Aver una visita, aver de visita*. 3. Dins divers professions (medicali, paramedicali, socials), accion d'anar en cò dau pacient, dau client. ◇ *Visita (medical)*: Examèn medical assegurat dins lo quadre d'una institucion (medecina dau trabalh, medecina escolària, etc.). 4. Accion de visitar un luèc, un edifici: *Visita guidada de Niça Vièlha*. 5. Accion de visitar per examinar, verificar, expertisar, etc.: *Visita d'un apartament*. ◇ (dr. intern. e dr. mar.) *Drech de visita*: Drech de contraròtle exercit sus li naus de comèrci per de

naus de guèrra e que comprèn la verificacion dei papiers de bòrd e, eventualament, lo contraròtle complet de la mèrç e de la nau ela-mema. ◇ (relig. cat.) *Visita pastoralà*: Inspeccion reguliera que l'evesque fa dins li parròquias e li institucions religioi dau sieu diocèsi.

visitable, a adj. Que pòu èstre visitat.

visitacion n.f. 1. *La Visitacion*: Fèsta catolica que commemòra la visita de la Vierge Maria à Santa Elisabèta, maire de Joan lo Baptista. 2. (bèi-arts) Representacion d'aquesto rescòntre.

visitaire, **airitz** adj. e n. Persona que rende visita à quauqu'un. ◇ (dr.) *Visitaire de preson*: Persona que rescòntre benevolament de personas encarceradi per li sostenir, li preparar au sieu reclassement social. 2. Torista, persona que visita un site, un museu, etc. Var.: **visitator**.

visitandina n.f. Religioa de l'òrdre de la Vistiacion Santa Maria.

visitar vt. 1. Percórrer un luèc per n'examinar li caracteristicas, li curiositats, etc. 2. Anar dins un luèc, una administracion, un servici, etc., per l'examinar, l'inspèctar. 3. Examinar embé atencion lo contengut de.

visitator, **tritz** n. Visitaire.

vison n.m. 1. Mamifèr carnassier recercat per la sieu peliça. 2. La peliça d'aquest animau. 3. Manteu ò vèsta de vison.

visoniera n.f. Establiment dont son elevat de visons.

visqui n.m. Whisky.

vissar vt. Fixar m'una vitz, mé de vitz.

vissaria n.f. 1. Lo tot dei articles coma li vitz, lu bolons. 2. Usina dont son fabricats aquestu articles.

vissatge n.m. 1. Accion de vissar. 2. (mat.) Desplaçament elicoïdal.

vist, a adj. *Ben vist, mau vist*: Ben considerat, mau considerat. ◇ *Es tot vist*: Inutile d'examinar mai longtemps.

vist, a prep. En tenent còmpte de: *Vista la dificultat*. ◇ (dr.) Sièrve à expauar li referenças d'un tèxto legal ò reglamentari, d'un jutjament, etc.: *Vist l'article 10 de la lèi n°...* ◆ loc. conj. *Vist que*: Estent que, còmpte tengut dau fach que.

vista n.f. 1. Facultat de vèire, de percebre la lutz, li colors, la forma, lo releu dei objèctes. ◇ (per anal.) *Dobla vista*: Facultat de vèire li cauas qu'existisson ò si debànon dins de luècs alunhats; granda perspicacitat. 25. Accion, fach de regarjar. ◇ (per ext.) Lo regard. ◇ *En vista*: Dins una posicion qu'atira lo regard. ◇ *À vista e à conoissença de toi*: Dubertament. ◇ *À promiera vista*: Au premier regard, sensa un examèn aprofondit. 3. Cen que si presenta au regard despí lo luèc dont es una persona: *D'aquí, li a una bèla vista*. Sin.: **panorama**. 4. Imatge, representacion d'un luèc, d'un monument, d'un edifici, d'un paisatge: *Una vista de Niça Vièlha*. 5. (dr.) *Servituda de vista*: Obligacion per lo proprietari d'un fond d'acceptar li duberturas practicadi à distança legala dins un fond vesin e que dónon vista sus lo sieu fond. 6. Biais de vèire, d'interpretar, de concebre quauqua ren: *Aver una vista optimista de la situacion*. 7. *Vista de*

l'esperit: Concepcion teorica que non tèn còmpte de la realitat; dei fachs. ◆ loc. adv. ò adj. *À vista*. 1. *Gardar (quauqu'un) à vista*: Lo surveilhar estrechament. ◇ *Garda à vista*: Mesura privativa de libertat pilhada cònta una persona suspectada d'aver comés una infraccion. ◇ (com.) *Pagable à vista*: Sus presentacion. 3. *Dessenh à vista*: Realizat sensa instruments e sensa pilhar de mesuras. ◆ loc. prep. 1. *À vista de nas*: Aproximativament, sensa verificar ni poder precisar. 2. *À vista d'uèlh*: Rapidament, just en mandant una ulhada. ◆ loc. adv. *De vista*: Solament per la vista, sensa autra conoissença: *Si conoissèm solament de vista*. ◆ loc. adv. ò adj. *En vista*. 1. *En vista, ben en vista*: Manifest, à portada dau regard. 2. *Èstre en vista*: Aver una posicion de premier plan. ◆ loc. prep. *En vista de*: Dins l'intencion de, dins la tòca de. ◆ pl. Projèctes, intencions. ◇ *Aver de vistas sobre (quauqu'un, quauqua ren)*: Lu desirer, lu voler obtenir, possedir.

viston n.m. Pupilla.

vistonari, **ària** adj. Pupillari.

vistós, **oa** adj. En vista, que si ve ben.

visual n.m. 1. Tema en imatge d'una publicitat (per op. à *redaccional*). 2. Lògo. 3. (inform.) Consòla de visualisacion. 4. (inform.) Dispositiu d'afichatge ò de traçat temporari sus l'ecran. Var.: **visuau**.

visual, a adj. Relatiu à la vista. ◇ *Memòria visuala*: Memòria dei imatges qu la vista reçaup. ◇ *Rai visual*: Linha drecha que va de l'objècte à l'uèlh de l'observator. Var.: **visuau**.

visualament adv. D'un biais visual.

visualisacion (-izacion) n.f. 1. Messa en evidença, d'un biais material, de l'accion e dei efèctes d'un fenomène. 2. (inform.) Presentacion temporària sus un ekran, sota forma grafica ò alfanumerica, dei resultats d'un tractament d'informacions.

visualisaire (-izaire) n.m. Organe d'afichatge d'un aparelh orari, d'un tableau d'afichatge electromecanic, d'un aparelh electronic, etc.

visualisar (-izar) vt. 1. Rendre visible. 2. (inform.) Presentar (de donadas, de resultats) sus un ekran. 3. Si representar quauqua ren mentalament.

visuau, **ala** adj. e n.m. Visual.

vit n.f. Vitz.

vitacea n.f. (bot.) Ampelidacea (coma la vinha, per exemple).

vital, a adj. 1. Quapartèn à la vida: *Foncions vitali*. ◇ *Principi vital*: Entitat non materiala qu'ancianament de biologistas postulàvon per explicar la vida. 2. Essencial à la vida: *Si noirir es vital*. 3. Indispensable à quauqu'un, à la sieu existença: *La lectura es vitala per eu*. ◇ Minimum vital: Revengut minimal necessari à la subsistença d'una persona, d'una familha. 4. Qu'es absolutament necessari per mantenir l'existença; lo nivèu de desvolopament d'un grope, d'una region, d'una empresa: *L'agricultura es vitala per lo país*. Var.: **vitau**.

vitalici, **ícia** adj. Viatgier. ◆ n.m. Renda viatgiera.

vitalisar (-izar) vt. Donar de vitalitat à. Sin.: **vigorisar**.

vitalisme n.m. Doctrina biologica qu'atribuisse ai fenomènes vitals de lèis particulieri eissidi d'un principi vital.

vitalista adj. e n. Qu'apartèn au vitalisme; que n'es partidari.

vitalitat n.f. 1. Intensitat d'ela vida, de l'energia de quauqua ren, de quauqu'un; dinamisme. 2. Aptituda à viure, à durar longtemps: *La vitalitat d'un regime politic*.

vitamina n.f. Substança organica indispensabla en pichina quantitat à la creissença de l'organisme, que n'en pòu efectuar eu-meme la sintèsi.

vitaminat, ada adj. Que contèn de vitaminas.

vitaminic, a adj. Relatiu ai vitaminas.

vitaminoterapia n.f. Usatge dei vitaminas dins una tòca terapeutica.

vitau, ala adj. Vital.

vitellin, a adj. (biol.) Relatiu au vitellus.

vitellòsa n.f. Proteïna (dins lo ros de l'òu)

vitellus n.m. Lo tot dei substanças de resèrva

contengudi dins l'ovule dei animaues.

vitelòta n.f. Tantifla d'una varietat roja e lòngra.

vitessa n.f. Velocitat. Var.: **vituda**. Sin.: **aviadessa**.

viticòla adj. Relatiu à la viticultura. Sin.: **vinhier**.

viticultor, tritz n. Persona que cultiva la vinha, en particulier per la produccion de vin.

viticultura n.f. Vultura de la vinha.

vitiligo n.m. (med.) Disparicion, per placas limitadi, de la pigmentacion de la pèu.

vitivinicolà adj. Relatiu à la vitivinicultura.

vitivinicultura n.f. Lo tot dei activitats de la viticultura e de la vinicultura.

vito adv. Rapidament, leu.

vito n.m. Juèc de cartas niçard.

vitralh n.m. Composicion decorativa translucida, formada de pèças de vèire coloradi mantegudi au mejan d'una ret de plomb. Var.: **veirial**.

vitran n.m. Constituent macroscopic dau carbon, qu'a l'aspècte d'un vèire negre; Sin.: **vitritina**.

vitraria n.f. 1. Fabricacion, pausa ò comèrci dei vitres. 2. Mèrç dau vitrier. 3. Ensèm de vitralhs, de vitres. Sin.: **veiriniera**.

vitrat, ada adj. 1. Garnit de vitres. 2. *Còrs vitrat* ò *umor vitrada* ò *vitrat*, n.m.: Substança viscoa e transparenta qu'emplisse lo glòbe de l'uèlh, en arrier dau cristallin.

vitratge n.m. 1. Accion de vitrar, de pauar de vitres. 2. Granda dubertura vitrada ò ensèm d'encastres vitrats. 3. Tenda drecha que si fixa au ventall d'una fenèstra. Var.: **veiratge**.

vitre n.m. 1. Vèire, en tant que matèria. 2. Caduna dei placas de vèire que granisson lu encastres que l'aisson passar la luz.

vitrier n.m. Persona que fa, pausa ò vende de vitres. Var.: **veirier**.

vitriera n.f. Fèrre de seccion cairada, coma aqueu que s'emplega dins lu vitratges dei glèias.

vitrificable, a adj. Que pòu èstre vitrificable.

vitrificacion n.f. Accion de vitrificar.

vitrificar vt. (*vitrifiqui*) 1. Rendre vitrós per fusion; transformar en vèire. 2. Revestir (una susfàcia) d'una matèria protectritz transparenta.

vitrina n.f. 1. Partida d'un negòci separada de la carriera per un vitratge e dont son expauats d'objèctes per vendre. 2. Lo vitratge que materialisa aquesta separacion. 3. Lu objèctes mes en vitrina. 4. Armari, taula provedida d'un encastre, dont son expauats d'objèctes de colleccion. Sin.: **veirina**.

vitritina n.f. Vitran.

vitriòl n.m. 1. (anc.) Sulfat. 2. (anc.) *Òli de vitriòl* ò *vitriòl*, n.m.: Acide sulfuric concentrat. 3. (lit.) *Au vitriòl*: Foarça violent, en parlant de paraulas, d'un escrich: *Un editorial au vitriòl*.

vitriolaire, airtiz n. Persona que manda de vitriòl sus quauqu'un.

vitriolatge n.m. Accion de vitriolar.

vitriolar vt. (*vitriòli*) 1. Sotametre à l'accion de l'acida sulfuric. 2. Mandar de vitriòl sus quauqu'un per lo desfigurar.

vitriolic, a adj. Relatiu au vitriòl.

vitroceramica n.f. Produch ceramic obtengut per de tecnicas veirieri e constituït de microcristals espantegats dins una fasa vitroa.

vitrofanìa n.f. Etiqueta autopeganta que s'aplica sus un vitre e que si pòu lièger per transparença.

vitros, oa adj. 1. Qu'a l'aspècte lulent e omogeneu dau vèire, sensa èstre necessariament transparent. 2. (geol.) Que contèn de vèire. 3. (miner.) Si di de la textura de divers ròcas eruptivi constituïd de vèire. 4. Si di de l'uèlh, dau regard que luisse plus. 5. (fis.) Si di d'un dolide omogneu de l'estructura non cristallina.

vitrositat n.f. Caractèr de cen qu'es vitros.

vituda n.f. Velocitat.

vitular(i), a (-ària) adj. (veter.) *Fèbre vitulària*: Si di d'una fèbre puerperala dau cavau.

vituperable, a adj. Que pòu èstre vituperat.

vituperacion n.f. (Sobretot au pl.) Injúria, recriminacion còtra quauqu'un ò quauqua ren. Var.: **vitupèri**.

vituperaire, airtiz adj. Que vitupèra; de la natura de la vituperacion. Var.: **vitupèri**.

vituperar vt. ò vt. ind. (*còtra*) (*vitupèri*) Proferir d'injúrias, de recriminacions còtra, blaimar embé foarça.

vitupèri n.m. Vituperacion.

vitupèri, èria adj. Que tèn dau vitupèri; que si liura à de vituperacions. Var.: **vituperaire**.

vitz n.f. 1. Asta cilindrica, generalament metallica, de la tèsta sovent aplatida, que la sieu susfàcia poarta una salhida elicoïdala destinada à s'enfonsar en virant. ◇ *Vis de pression*: Vitz que sièrve à sarrar un objècte còtra un autre. ◇ *Vitz de rapèl*: Vitz que vira entr doi ponchs fixes e que sièrve à menar ò à alunhar un objècte que n'es

solidària. ◇ *Vitz Parker*: Vitz d'assemblatge estudiada especialament per li tòlas fini. ◇ *Vitz maire*: Pèça forada e filexada apta à recebre una vitz que si fica dins lo sieu filetatge. ◇ *Vitz sensa fin*: Vitz qu lu sieus filets agisson sus li dents d'una ròda de l'axe perpendiculari à-n-aqueu de la vitz per li transmetre un movement de rotacion. ◇ *Vitz d'Arquimèdes*: Eliça que vira à l'entorn dau sieu axe dins un tube e assegura lo desplaçament de materiaus pastós ò pulverulents. ◇ *Donar un torn de vitz, sarrar la vitz*: Adoptar una actituda mai sevèra. Var.: **vit**. 2. *Escaliers à vitz*: Viseta.

viu, viva adj. 1. Qu'a de vitalitat, de vigor, d'agilitat. ◇ *Vivent*. ◇ *Mai moart que viu*: Que la paura paralisa. ◇ *De viva votz*: Directament e oralament. ◇ *Aiga viva*: Que s'escorre d'un sorgent. 2. Que reagisse rapidament: *Un esperit viu*. 3. Prononciat, ben net: *Una viva sorpresa*. 4. Que s'empoarta rapidament: *Un temperament un pauc viu*. 5. Exprimet embé violença: *De repròchis vius*. 6. Esclatant, intense: *Una color viva*. 7. Que ponhe: *Un frèi viu*. 8. *Aresta viva*: Angle salhent d'una pèira, d'un materiau.

viu n.m. 1. Carn viva. ◇ *À viu*: Embé la carn aparenta. ◇ (fig.) *Talhar dins lo viu*: Trencar fins li partidas essencials; pilhar de mesuras energiqui. ◇ *Tocar au viu*: Au ponch mai sensible. 2. (fig.) Cen que li a de mai important: *Intrar dins lo viu dau subjècte*. 3. (dr.) Persona viventa: *Donacion entre vius*. 4. *Pilhar sus lo viu*: Imitar d'après natura, embé totplen de vida. 5. Pichin peis vivent que sièrve d'esca: *Pescar au viu*.

viu-argent n.m. Nom ancian dau mercuri.

viure (vivi) vi. 1. Èstre vivent, en vida: *Viure vièlh*. ◇ *Non viure, plus viure*: Èstre en preda à una angoissa permanenta. ◇ *Facile à viure*: D'un caractèr facile, que s'entende ben mé toi. ◇ *Viure per (quauqu'un, quauqua ren)*: N'en faire la tòca de la sieu vida. 2. Passar la sieu vida d'un biais donat: *Viure solet*. 3. Aver, si procurar lu mejans de si noirir: *Viure dau sieu travalh*. 4. Existir durablament: *Faire viure una idea*. ◆ vt. Menar (una vida), traversar (d'eveniments): *Viure de jorns urós*. ◇ *Viure la sieu vida*: Viure liurament, sensa constrenchas.

viures n.m. pl. Lo tot dei aliments qu'asseguron una subsistènça.

viva n.f. (dau latin *vipera*) Peis que viu dins la mar ò enfonsat dins la sabla dei plajas, manjadís, ma redobtat per li sieus espinas (Lòng de 20 à 50 cm).

viva n.f. (dau latin *vivula*) Glanda salivària dau cavau.

viva interj. Per aclamar: *Viva la lenga occitana!*

viva excl. Exclamacion per salutar. Sin.: **adieu, ciao** (it.).

vivabilitat n.f. Caractèr de cen qu'es vivable.

vivable, a adj. 1. Dont si pòu viure ben. 2. Qu'es facile à viure, qu'a boan caractèr. 3. Suportable, en parlant d'un estat, d'una situacion.

vivaç, a adj. 1. Que pòu viure longtemps. ◇ *Planta vivaça*: Que viu mai d'un an e fructifica mai d'un còup dins la sieu vida (aubre, planta, etc.). 2. Que dura, que manifestà de tenacitat: *Una opinion vivaça*.

vivace adj. inv. ò adv. (mús., mòt it.) Viu, rapide, animat: *Allegro vivace*.

vivacitat n.f. 1. Qualitat d'una persona qu'a de vida, d'envanc. 2. Promptituda à concebre, à capir: *Vivacitat d'esperit*. 3. Disposicion à s'embilar; ràbia. 4. Qualitat de cen qu'es viu, intense: *Vivacitat dei colors, dei sentiments*. Sin.: **vivessa**.

vivament adv. 1. Proptament, rapidament: *Sortir vivament d'una maion*. 2. Totplen, profundament: *Èstre vivament esmogut*. ◆ interj. Marca un viu desir de vèire un eveniment si debanar: *Vivament que vèngon li vacanças!*

vivandier, a adj. *Culturas vivandieri*: Que fornisson de produchs alimentaris destinats principalament à la populacion locala.

vivariom n.m. Establiment adobat en vista de la conservacion de pichini bèstias que vívon dins un mitan artificial vesin dau sieu abitat natural.

vivent, a adj. 1. Qu'es en vida. Var.: **viu**. 2. Qu'es organisat ò qu'es estat organisat per viure: *Lu èstres vivents*. 3. Animat per una mena de vida: *Un retrach vivent*. 4. Qu'a d'animacion, de movement: *Una ciutat viventa*. 5. Dont l'accion demòra eficaça: *L'influença dei trobadors es totjorn viventa*.

vivent n.m. 1. Persona que viu. ◇ *Boan(a) vivent(a)*: Persona que si dona de boan temps, qu'es d'una umor alègra e facil. 2. Cen que viu. 3. *Dau vivent de quauqu'un*: Pendent la sieu vida.

viverridat n.m. *Viverridats*: Familha d'animaus coma la cibeta.

vivessa n.f. Vivacitat.

vivide, a adj. (psicol.) Dotat de vividitat.

vividitat n.f. (psicol.) Foaça embé la quala lu imatges mentals s'impauon à l'esperit.

vivier n.m. Pesquier.

vivificable, a adj. Que pòu èstre vivificat.

vivificaire, airtz adj. Vivificant.

vivificacion n.f. Accion de vivificar.

vivificant, a adj. Que vivifica. Var.: **vivificaire, vivificator**.

vivificar vt. (vivifiqui) Donar de vida, de santat, de vigor à; tonificar.

vivificator, tritz adj. Vivificant.

vivipar(i), a (-ària) adj. (zool.) Si di d'un animau que lu sieus pichoi nàisson sensa envolopa e ja desvolopats (per op. à *ovipar(i)*). ◇ *Vivipar(i) incubant*: Ovovivipar(i).

viviparitat n.f. (zool.) Mòde de reproduccion dei animaus viviparis.

viviseccion n.f. Disseccion d'èstres vivents dins una tòca experimental.

vivisector, tritz n. Persona que practica la viviseccion.

vivotejar vi. (fam.) 1. Viure dificilament per mancaça de mejans. 2. Foncionar au alentit: *Una empresa que vivòta*.

vizir n.m. 1. (ist.) Ministre d'un sobeiran musulman. 2. *Grand vizir*: Premier ministre dins l'Empèri otoman. Var.: **visir**.

vizirat n.m. Dignitat, foncion de vizir. Var.: **visirat**.

V.O. Version originala: *Un film en V.O.*

voastre, a adj. e pr. poss. Que vos apartèn. ♦ n.m. *Au voastre*: À la voastra maion, en cò voastre. ♦ n.m. pl. *Lu voastres*: *La voastra familha*.

vocable n.m. 1. Mòt, tèrme en tant qu'a una significacion particuliera. 2. (liturgia) Nom dau sant patron d'una glèia.

vocabulari n.m. 1. Lo tot dei mòts d'una lenga. 2. Lo tot dei tèrmes pròpris à una sciéncia, una tecnica, un grope, un autor, etc. 3. Obratge que compoarta lu tèrmes especifics d'una disciplina.

vocacion n.f. 1. Destinacion naturala de quauqu'un, d'un grope. 2. Aptituda especiala per un genre de vida, una activitat: *Ai totjorn augut la vocacion dau teatre*. 3. (dr.) *Aver vocacion*: Èstre qualificat per. 4. Movement interior per lo quau una persona si sente sonada au sacerdoti ò à la vida religia.

vocal, ala adj. Relatiu à la votz: *Li coardas vocali*. ♦ Música vocala: Destinada à èstre cantada (per op. à *música instrumental*). Var.: **vocau**.

vocala n.f. 1. Son dau lengatge que la sieu articulacion es caracterisada per lo liure escorrement de l'ària expirada au travèrs dau conduch vocal. 2. Letra que representa aqueu son (*a, e, i, o, u* per l'occitan e *y* dins la notacion de quaucu mòts estrangers).

vocalament adv. Au mejan de la votz.

vocalic, a adj. Relatiu ai vocalas.

vocalisa (iza) n.f. Formula melodica, esricha ò non, cantada cantada sus de vocalas, en partic. sus lo *a*, emplegada dins l'ensenhament dau cant ò per s'escaufar la votz denant de cantar.

vocalisacion (izacion) n.f. 1. Accion de vocalisar. 2. Fach de si vocalisar.

vocalisar (izar) vi. Faire de vocalisas; cantar de música sensa prononciar li paraulas ni nomenar li nòtas. ♦ vt. (fon.) Transformar en vocala ò en mièja vocala: *Lo provençau vocalisa lo l final*. ♦ **si vocalisar** v.pr. Si transformar en vocala ò en mièja vocala.

vocalisator (-izator), tritz n. persona que vocalisa, que saup vocalisar.

vocalisme n.m. (fon.) Lo tot dei vocalas d'una lenga, dei sieu caracteriticas (per op. à *consonantisme*).

vocatiu n.m. (ling.) Cas dei lengas qu'an de declinasons, coma lo latin e lo grèc, qu'exprimisè l'apostrofa, l'interpelacion.

vocau, ala adj. Vocal.

vociferacion n.f. (Sobretot au pl.) Paraula dicha en cridant e embé ràbia.

vociferar vi. ò vt. ind. (*còntra*) (*vocifèri*) Parlar foart ò embé ràbia. ♦ vt. Proferir en cridant e embé ràbia.

vociferator, tritz n. (lit.) Persona que vocifèra.

vocodaire n.m. (angl. *voice coder*) Organe d'analisi dei sons, que permete la sintèsi dei respoastas vocali dins un sistema informatic.

vodar vt. (*vòdi*) 1. (relig.) Consacrar, per un vòt, quauqu'un, quauqua ren, à Dieu, à un sant, lo metre sota la proteccion de. 2. Prometre, engatjar d'un biais particulier: *L'amistat que li ai vodat*. 3. Destinar: *Lo marrit temps a vodat lu sieus projèctes au falhiment*. Var.: **votar**. ♦ **si vodar** (à) v.pr. Si consacrar (à).

vodat, ada adj. Qu'est estat l'objècte d'un vòt. Var.: **votat**.

volença n.f. Voler.

vòdka n.f. Aigardent de gran, correnta en Euròpa de l'Èst.

vòga n.f. Celebritat, favor que n'en pòu beneficiar quauqu'un, quauqua ren. ♦ *En vòga*: De mòda.

vogaire n.m. Remaire.

vogar vi. (*vògui*) 1. Anar sus l'aiga mé la foarça de rems ò de velas; navigar. 2. Remar.

vogavant n.m. (mar.) Premier remador dau banc d'una galèra. Sin.: **espatlier**.

vogut, uda adj. Vorgut.

voïvòda n.m. Dins lu país balcanics e en Polonha, aut dignitari civil ò militari.

voïvodat n.m. Division administrativa, en Polonha.

vòl n.m. 1. Desplaçament actiu dins l'ària dei aueus, dei insèctes, etc., au mejan dei sieu alas. ♦ *Vòl remat*: Dins lo quau li alas s'apontèlon sus l'ària coma lu rems sus l'aiga. ♦ *Vòl planat*: Dins lo quau li alas esquílhon sus l'ària. ♦ *Vòl à vela*: Qu'emplega la potença dau vent e lu sieus corrents ascendants. 2. Espaci qu'un aueu pòu percórrer sensa si repauar. Sin.: **volada**. 3. Grope d'aueus que vòlon ensèm. 4. Desplaçament dins l'ària d'una aeronau ò dins l'espaci d'un engenh espacial. ♦ *Calar en vòl planat*: M'au motor arrestat. ♦ *Vòl à vela*: Mòde de desplaçament d'un planaire qu'emplega lu corrent aerencs. ♦ (espòrts) *Vòl liure*: practicat m'una ala liura. 5. Movement rapide d'un luèc dins un autre: Pilhar lo tren au vòl.

vòla n.f. *Faire la vòla*: Ai cartas, ganhar toti li plegas d'una mena.

vòla n.m. (arg.) Gardian de la patz.

vòla-au-vent n.m. Crosta redona de pasta fulhetada garnida de composicions divèrsi (carn, peïs, fonges, etc.).

vòlabala n.m. Volley. Var.: **voleibòl**.

volada n.f. Espaci qu'un aueu pòu percórrer sensa si repauar. Sin.: **vòl**.cf Rapin volée + « sprint »

volalha n.f. 1. Aueu elevat à la fèrma. 2. Lo tot dei aueus ensinda elevats. Sin.: **polalha**. 3. Carn d'aquestu aueus.

volalhiera n.f. Bassacort.

volama n.f. Granda serreta.

volant, a adj. 1. Que pòu volar, si desplaçar en l'ària. ♦ *Peïs volant*: Exocèt. 2. *Poant volant*: Que si monta e si desplaça à volontat. 3. Que si desplaça facilament: *Secretariat volant*. 4. *Fuèlh volant*: Que non es religat à un autre.

volant n.m. 1. Tròç de suve, de matèria plastica, etc., garnit de plumas (vertadièri ò d'imitacion) e que si manda m'una raqueta; juèc que si practica m'aquesto objècte, en particulier lo *badminton*. 2. Organe de

manòbra d'un mecanisme. 3. Organe circulari que sièrve à orientar li ròdas directritz d'una automobila, un camion; fach de menar una automobila, un camion. 4. (mecn.) *Volant d'inercia* ò *volant*: organe que vira dins una màquina, constituït d'un solide qu'a un grand moment d'inercia per rapòrt au sieu axe e destinat à regularisar lo foncionament. ◇ *Volant magnetic*: Que sièrve à produire lo corrent d'alumatge dins d'unu motors à explosion leugiers. ◇ *Volant de seguretat*: Cen que sièrve à regularisar un procèssus; sòma ò mèrc en resèrva, qu'assegura lo boan anar d'una operacion comerciala ò industrial. 5. Benda de teissut fronçada sus un costat e que sièrve de garnidura dins l'abilhament e l'amoblament. Sin.: **bèrta**.

volapük n.m. Lenga artificiala, que l'alemand Johann Martin Schleyer en lo 1879 e que fuguèt despassada per l'esperanto.

volar vi. (*vòli*) 1. Si mòure, si mantenir en l'ària ò dins l'espaci. ◇ (espec.) Si liurar à la çaça au vòl, en parlant d'un auceu de preda. 2. En parlant d'un objècte, èstre mandat en l'ària à granda velocitat. ◇ *Volar en esclats*: Èstre destruch, pulverisat. 3. Pilotar un avion ò èstre dedins: *Volar vèrs lo sud*. 4. Si desplaçar rapidament: *Volar en cò d'un amic per li anonciar una boana nòva*.

volastrejan, a adj. Que volastreja.

volastrejar vi. Volar d'un caire e de l'autre, leugierament; èstre animat de pichins movements. Sin.: **alatejar, volatejar**.

volatejar vi. Volastrejar.

volatil(e), a adj. 1. Que si vaporisa, s'evapòra rapidament: *Una essença volatila*. 2. (inform.) *Memòria volatila*: Que lo sieu contengut s'escafa quora l'alimentacion electrica es copada.

volatil(e) n.m. Auceu.

volatilha n.f. Lu volatiles.

volatilisable (-izable) adj. Que si pòu volatilisar.

volatilizacion (-izacion) n.f. Accion de volatilisar; fach de si volatilisar.

volatilisar (-izar) vt. Rendre volatile, transformar en vapor. ◆ **si volatilisar** v.pr. 1. Devenir volatile. 2. Disparéisser.

volatilitat n.f. Caractèr de cen qu'es volatile.

volcan n.m. 1. Releu que resulta de l'emission en susfàcia de produchs à auta temperatura eissits de l'interior de la Tèrra, que púon per una fendascla de la crosta terrèstra (*chaminèia*) e soàrtan per una dubertura generalament circulària (*cratèr*). ◇ *Volcan gris*: Volcan explosiu. ◇ *Volcan roge*: Volcan efusiu. ◇ *Èstre sus un volcan*: Si trovar dins una situacion perilhoa. 2. (lit.) Persona d'una natura ardenta, impetuoosa.

volcanian, a adj. (geol.) Si di d'un tipe d'erupcion volcanica caracterisat per la larga predominança dei explosions sobre li emissions de lava.

volcanic, a adj. 1. Relatiu ai volcans: *Erupcion volcanica*. ◇ (geol.) *Ròcas volcaniqui*: Ròcas eruptivi que si fórmon en susfàcia per refreïament brutal, au

contacte de l'aiga ò de l'ària, dau magma que s'escorre d'un volcan. 2. (fig.) Plen de foga, d'ardor, de violença.

volcanisacion (-izacion) n.f. Fach de volcanisar.

volcanisar (-izar) vt. Rendre volcanic.

volcanisme n.m. (geol.) Lo tot dei manifestacions volcaniqui.

volcanologia n.f. Estudi dei volcans e dei fenomènes volcanics.

volcanologic, a adj. Relatiu à la volcanologia.

volcanològue, òga n. Especialista de volcanologia.

voleibòl n.m. Volley-ball.

volent part. pres. *Voulet à dire*: Locucion que sièrve à introduire una explicacion. Sin.: **valent à dire**.

volentiers adv. Volontiers.

volentierament adv. Volontiers.

voler vi. (*voali*) 1. Aplicar la sieu volontat, la sieu energia à obtenir quauqua ren. ◇ *Sensa voler*: Involontariament. ◇ *Voler ò non voler*: En estent d'acòrdi ò non. 2. Demandar, exigir embé autoritat: *Voali una respoasta sus lo còup*. ◇ (espec.) Exigir en escambi de quauqua ren, lo demandar coma prètz: *Quant n'en volètz d'aquieu taulier?* 3. Desirar, tendre vèrs. ◇ *Asperar: Que volètz de ieu?* ◇ *Voler (de) ben, (de) mau à quauqu'un*: Aver de boai, de marrits sentiments per quauqu'un. 4. Marca de resignacion: *Que voàs? Es la vida!* 5. *Voler dire*: Aver l'intencion de dire; significar, exprimir. ◇ *Saupre cen que parlar vòu dire*: Capir lo sens escondut d'uni paraulas. 6. *Voler ben*: Acceptar quauqua ren, li consentir. 7. Si prestar à, poder: *Aquieu boasc non vòu cremar*. ◆ vt. ind. (*de*) 1. Acceptar de pilhar quauqua ren en tant que tau: *Non vorrii d'eu coma vesin*. 2. Acceptar de reçaupre quauqua ren (sobretot negatiu): *Non voali dei tieu excusas*. 3. (fam.) N'en voler: Aver d'ambicion. ◇ *N'en voler à quauqu'un*: Aver de rancor per eu, li reprochar quauqua ren. Sin.: **la si pilhar mé quauqu'un**. ◇ N'en voler à quauqua ren: L'invidiar, lo voler pilhar; lo voler combatre, destúger: *N'en vòu ai mieus sòus, à la reputacion de quauqu'un*.

voler n.m. Volontat, intencions. ◇ *Bon (marrit) voler*: Boani (marridi) intencions.

vòlha n.f. Envuèia, volontat, envanc: *Mancar de vòlha per anar au travallh*.

volicion n.f. Volontat, desidèri, apetença. ◇ (filos.) Acte per lo quau la volontat si determina à quauqua ren.

volilha n.f. Pichin tròç de matèria en fuèc que s'escapa d'un fogau.

volitiu, iva adj. (filos.) Relatiu à la volontat.

volley-ball n.m. (angl.) Espòrt qu'opaua doi equipas de sièis jugaires que s'afrónton en si remandant un balon m'ai mans en dessobre d'una ret. Var.: **voleibòl, vòlabala**.

volontar vt. Afavorir.

volontari, ària adj. 1. Que si fa sensa constrencha e de pura volontat: *Un acte volontari*. 2. Que manifestà una volontat fèrma. ◆ adj. e n. 1. Que manifestà una volontat fèrma. 2. Qu'accèpta sensa constrencha una mission, un

travallh. ◇ Militari que s'es designat d'espereu per una mission, sensa li èstre estat constrench.

volontariament adv. 1. D'un biais volontari. 2. Embé atencion, expressi.

volontariat n.m. 1. Participacion voluntària à una accion, à una mission. 2. (mil.) Serviç que complisse un engatjat volontari.

volontarisme n.m. 1. Actituda de quauqu'un que pensa modificar lo cors dei eveniments per la soleta voluntat. 2. (filos.) Doctrina ò tèsi qu'acòrda la primautat à la voluntat sobre l'intelligença e à l'accion sobre la pensada intellectuàla.

volontarista adj. e n. (filos.) Relatiu au voluntarisme; que n'es partidari. ◆ adj. Que manifestà de voluntarisme: *Una politica voluntarista*.

volontat n.f. 1. Facultat de si determinar à d'unu actes e de lu efectuar. 2. Energia, fermetat que si mete à exercir aquesta facultat: *Aver de voluntat*. ◇ (filos.) *Volontat de potença*: D'après Nietzsche, voluntat d'un demai de potença pròpri à un tipe d'òmes foarts qu'affirmon la vida. 3. Cen que quauqu'un vòu, cen qu'un grope vòu: Anar còtra la voluntat de quauqu'un. ◇ (filos.) *Volontat generala*: Per Rousseau, expression de la part de toi lu ciutadans dei causidas dau govèrn en vista dau ben comun. ◇ *À voluntat*: Sensa limit, tant que n'en volèm: *Vin à voluntat*. ◇ *Boana, marrida voluntat*: Intencion reala de ben faire, de mau faire. ◆ pl. 1. Capricis, fantasias: *Faire toti li volontats d'un enfant*. 2. *Darrieri volontats*: Intencions, desirs formals manifestats avant de morir.

volontiers adv. Embé plaser. Var.: **volentiers**.

volontierament adv. Volontiers. Var.: **volentierament**.

volontós, oa adj. 1. Voluntari, plen de boana voluntat, de vòlha. 2. Capriciós.

volp n.f. Rainard. Var.: **vorp**.

volpin n.m. 1. Pichon dau rainard. 2. Pichin can dau morre ponchut, dei aures drechis e de la coa en plumet.

vòlt n.m. (dau nom dau fisician italian *Vòlta*) Unitat de mesura de foarça electromotritz e de diferença de potencial, ò tension (simb. V), qu'es equivalenta à la diferença de potencial qu'existisse entre doi ponch d'un conductor percorrut per un corrent constant de 1 ampèr quora la potença dissipada entre aquestu doi ponchs es egala à 1 watt. ◇ *Vòlt per mètre*: Unitat de mesura d'intensitat de camp electric (simb. V/m) qu'es equivalenta à l'intensitat d'un camp electric qu'exercisse una foarça de 1 newton sus un còrs cargat d'una quantitat d'electricitat de 1 colomb.

voltaïc, a adj. (electr.) Si di de la pila de Vòlta e de l'electricitat que li pilas desvolópon.

voltamètre n.m. (electr.) 1. Instrument destinat à mesurar l'energia dau corrent de la pila de Vòlta. 2. Tot aparelh dins lo quau si produe una electrolisi.

voltampèr n.m. Watt emplegat per la mesura de la potença aparenta dau corrent electric alternatiu (simb. VA).

voltarian, a adj. e n.m. Que pertòca Voltaire e la sieu filosofia; que n'es partidari.

voltarianisme n.m. Filosofia de Voltaire; incredulitat e ostilitat à l'influença de la Glèia.

voltatge n.m. Tension electrica (impròpri ma corrent).

voltmètre n.m. Aparelh que permete de mesurar la tension (ò diferença de potencial electric) entre doi ponchs, grandor que la sieu unitat de mesura es lo vòlt.

voltor n.m. 1. Auceu rapaci diurne de la tèsta e dau coal nuts e colorats, que si noirisse de carònhas. 2. Òme dur e rapaç.

voltràs n.m. Tamisier.

volubil(e), a adj. 1. Que parla embé abundança e rapiditat. 2. Inconstant, cambiadís. Var.: **voluble**. 3. (bot.) Que s'enrotla en espirala à l'entorn dei còrs vesins (coma lo faiòu, etc.).

volubilis n.m. Corriòla d'una espècia ornamentalà

volubilitat n.f. Caractèr d'una persona volubila.

voluble, a adj. Volubile.

volucèla n.f. Mosca de 1 cm de lòng, que sembla un tavan e que si pava sus li flors.

volucomptaire n.m. (nom depaumat) Aparelh de mesura installat sus un distributor de fluide per indicar lo dèbit e lo prètz dau produch distribuit.

volume n.m. 1. Libre religat ò brocat. 2. (ist.) Manescrich enrotlat à l'entorn d'un baston. 3. Espaci de tres dimensions qu'un còrs ocupa ò que de susfàcias limítón; mesura d'aquest espaci; l'objècte ensinda considerat: Mesurar lo volume d'un cube. ◇ *Faire de volume*: Tenir totplen de plaça, tròup de plaça. 4. Massa, quantitat de quauqua ren. ◇ (espec.) Massa d'aiga debitada per una foant, un fluví, etc. ◇ *Volume de travalh*: Quantitat de travalh qu'una persona es capabla de fornir. 5. Foarça, intensitat d'un son.

volumetria n.f. Mesura dei volumes.

volumetric, a adj. Relatiu à la volumetria.

volumic, a adj. Si di dau quocient d'una grandor per lo volume correspondent: *Massa volumica d'un còrs*.

voluminós, oa adj. D'un grand volume.

voluptat n.f. 1. Plaser dei sens e, especialament, plaser sexual. 2. Plaser, satisfaccion, intensa d'òrdre moral ò intellectual.

voluptuari, ària adj. (dr.) Qu'a un caractèr de luxe.

voluptuós, oa adj. 1. Que li agrada la voluptat, que la recèrca. 2. Qu'exprimisè ò inspira lo plaser.

voluptuosament adv. Embé voluptat.

voluptuositat n.f. Caractèr voluptuós dei personas ò dei cauas.

voluta n.f. 1. Cen qu'es en forma d'espirala: *Voluta de fum*. 2. (arquít.) Enrotlament en espirala que forma lu angles dau capiteu ionic.

vòlva n.f. (bot.) Membrana espessa à l'entorn dau capeu e dau pen de divèrs fonges à l'estat jove e que s'esgarra irregulièrement quora lo pen creisse.

volvaceu, ea adj. Qu'a la forma d'una borsa: *Volvària volvacea*.

volvacion n.f. Reaccion de defensa dei animaús que si méton en bòcha.

volvària n.f. Fonge mé de lamas e una vòlva, sensa aneu, manjadís ma que pòu èstre confondut embé diversis amanitas.

volvat, ada adj. Enrotlat per s'aparar, en parlant d'un animau; en forma de borsa.

volvocala n.f. *Volvocales*: Òdre ò sotaclasse d'algas d'aiga doça, unicellulari ò formadi de gaire de cellulas, coma lo volvòx.

volvòx n.m. Protozoari d'aiga doça que li sieu cellulas poàdon formar de colonias esferiqui de 1 mm de diamètre.

volvulus n.m. (med.) Torsion d'un organe à l'entorn d'un ponch fixe.

vomèr n.m. (anat.) Oàs que forma la partida posteriora de la paret dei fòssas nasali.

vomerian, a adj. Relatiu au vomèr.

vomic, a adj. *Noae vomica*: Grana dau vomiquier, que contèn d'estricnina. Var.: **notz vomica**.

vomica n.f. (med.) fach de remandar, per expectoracion, d'una colleccion purulenta dau paumon passada per efraccion dins lu bronquis.

vomidura n.f. Matèrias vomidi. Sin.: **vòmit, vomit, gomiti, vomiti, racuèna**.

vomiquier n.m. (bot.) Aubre d'Àsia tropicala que la sieu grana es la noae vomica (Família dei loganiaceas).

vomir vt. 1. Remandar per la boca cen qu'èra dins l'estòmegue. Var.: **gomir**. Sin.: **racar** (pop.). ◇ *Èstre à vomir*: Èstre detestable fisicament ò moralament). 2. (lit.) Lançar violentament au defoara: *Lo canon vomisse lo fuèc e la moart*. 3. (lit.) Dire de mau còtra quauqu'un embé violença.

vomit n.m. 1. Vomidura. 2. Envuèia de vomir. Var.: **vòmit, gomiti**.

vòmit n.m. Vomit.

vomiti n.m. Vomit. Var.: **gomit**.

vomitiu, iva adj. e n.m. Si di d'un medicament que fa vomir. Var.: **gomitiu**.

vomitòri n.m. (Antiqu.) Cadun dei passatges largs que, dins lu teatres e lu anfiteatres, donàvon accès ai diferenti partidas reservadi ai espectators. Var.: **gomitòri**.

vomito negro n.m. (esp.) (med.) Fèbre jauna.

voraç, a adj. 1. Que devòra, manja embé aviditat; avide. 2. Que demanda una granda quantitat de manjar: *Un apetit voraç*.

voraçament adv. Embé voracitat, d'un biais voraç.

voracitat n.f. 1. Aviditat à manjar, à satisfaire un besonh: *La voracitat dei lops es ben conoissuda*. 2. Aviditat à satisfaire un besonh, à ganhar de sòus.

vorgut, uda adj. 1. Deliberat, voluntari. 2. Que li circonstanças demàndon: *Au moment vorgut*.

vorp n.f. Rainard. Var.: **volp**.

vortèx n.m. 1. Revolum vuèi que pilha naissença, sota de condicions donadi, dins un fluide que s'escorre. 2. Ensèm de neblas enrotladi en espirala, especific d'una depression.

vorticèla n.f. (zool.) Protozoari ciliat d'aiga doça, que viu fixat au mejan d'un pedoncule contractile.

vos pron. pers. Pronom personal de la segonda persona dau plural, que s'emplega per parlar à una persona quora si vòu marcar lo respècte (*vautres* si li a mai d'una persona): *Siatz vos qu'avètz rason, l'ai fach per vos*. ◆ pron. pers. compl. Pronom personal COD e COI de la segonda persona dau plural (per doi personas ò de mai e coma forma de cortesia per una persona soleta): *Vos devi parlar, vos regargi despí un moment*. Var.: **vi**.

vosejament n.m. Fach de parlar à quauqu'un en li dient vos.

vosejar vt. Dire vos à quauqu'un.

vossinhoria n.f. Vostra Senhoria.

vot n.m. Vòt.

vòt n.m. 1. Promessa facha à la divinitat, engatjament religiós: *Faire vòt de pauretat*. ◇ *Vòts de religion* ò *vòts monastics*: Engatjament temporari ò perpetual dins l'estat religiós. 2. Promessa facha à se-meme: *Faire lo vòt de plus beure*. 3. Desir ardent de veïre quauqua ren si realisar. ◇ *Vòt piós*: Que segurament non si porrà realisar. 4. *Volontat, intencion*: Lo vòt de la nacion. 5. Demanda d'una assemblada consultativa. Var.: **vot**.

votacion n.f. Vòte, acte de votar.

votant, a n. Que vòta; qu'a lo drech de votar.

votar vi. (vòti) Donar la sieu votz dins una eleccion.

◆ vt. Decidir ò demandar per un vòte: *Votar una lèi*.

votar vt. (vòti) Vodar. ◆ **si votar** v.pr. Si vodar.

votat, ada adj. Vodat.

vòte n.m. 1. Acte per lo quau lu ciutadans d'un país ò lu membres d'una assemblada exprimisson la sieu opinion dins una eleccion, una presa de decision. ◇ *Vòte blocat*: Aqueu per lo quau l'assemblada sasida d'un tèxto si pronóncia, en un còup solet, sobre tot ò partida d'aqueu tèxto, en retenent unicament lu amendaments que lo govèrn a depauat ò acceptat. 2. Opinion que caduna dei personas autorisadi à emetre un vejaire exprimisse.

vòtres n.m. pl. *Faire de vòtres*: Faire de ceremònias, de salamalècs.

vòuta n.f. 1. (arquít.) Obratge de maçonaria incurvat que cuèrbe un espaci entre d'aponteus e format en general d'un assemblatge de pèiras que s'apontèlon una sus l'autra; obratge de forma semblabla, de boas ò de betum, etc. 2. (geogr.) Partida arredonida que correspoande à la cima d'un anticlinal, dins lo jurassian. 3. (poet.) *La vòuta azurada, la vòuta celestial*: Lo ceu. 4. (ind.) partida superiora d'un forn, dispauada en forma de copòla. 5. (anat.) *Vòuta dau crani*: Partida superiora de la boita ossoa dau crani. ◇ *Vòuta dau palatz* ò *vòuta palatina*: Paret que forma la partida superiora de la boca e la partida inferiora dei cavitats nasali. ◇ *Vòuta plantària*: Porcion incurvada de la planta dau pen normala, que non repaua sus lo soal. 6. (mar.) Partida arriera de la carena d'una nau. 7. (equitacion) Movement en redond que si fa faire à un cavau.

voutar vt. (vòuti) 1. Curbir d'una vòuta. 2. Donar la forma d'una vòuta à, corbar. ♦ **si voutar** v.pr. Si corbar. ♦ vi. (equitacion) Faire una vòuta. Var.: **voutejar**.

voutat, ada adj. Corbat: *L'esquina voutada*.

votz n.f. 1. Lo tot dei sons que l'èstre uman emete; organe de la paraula, dau cant: *Una votz armonioa*. ◇ *Donar de la votz*: Cridar, en parlant dei cans de çaça; parlar foart, en parlant dei èstres umans. ◇ *Èstre, restar sensa votz*: Mut d'emocion. Sin.: **restar nec**. 2. Persona que canta ò que parla: *La votz mai bèla dau monde*. 3. Possibilitat d'exprimir la sieu opinion; expression d'una opinion; sufragatge, vòte: *Donar la sieu votz à un candidat mai competent que lu autres*. 4. Conseu, avertiment, apèl vengut de quauqu'un ò dau dedintre mai intime de la persona: *La votz d'un amic, la votz dau sang, la votz de la rason*. 5. (gram.) Forma que lo vèrbo pilha en foncion de cu fa ò subisse l'accion: *Via activa* (lo subjècte fa l'accion), *via passiva* (lo subjècte subisse l'accion). 6. (mús.) partida vocala ò instrumentala d'una composicion.

vouteja n.f. 1. Exercici d'equitacion, acrobacia de circ que consistisse à sautar de divers biais sus un cavau arrestat ò que va au galòp. 2. Exercici d'acrobacia executat sus una coarda ò au trapèzi volant; la coarda que sièrve à-n-aquesta acrobacia. 3. Lo tot dei mandòbras inabituali dins lo pilotatge d'un avion e que fan l'objècte d'un aprendissatge particulier; acrobacia aerenca. 4. Entrepresa riscada e sovent malonèsta.

voutejada n.f. Bocla, looping; acrobacia. Var.: **vouteja**.

voutejament n.m. Movement de cen que vouteja.

voutejaire, airtiz n. Acrobata que fa de voutejas. Var.: **voutejador**. ♦ n.m. 1. Sordat d'uni unitats d'elita d'infantaria leugiera (s. XIXe). 2. Fantassin encargat de menar lo combat.

voutejador, airtiz n. Voutejaire, airtiz.

voutejar vi. 1. (equitacion) Voutar. 2. Volar d'un caire e de l'autre. 3. Flotejar en foncion dau vent.

voxèl n.m. (inform.) Element mai pichin d'un imatge en 3D, equivalent dau pixèl.

vox populi n.f. (mòts latins) Opinion de la màger part de la populacion.

V.P.C. n.f. (sigla) Venda per correspondença.

V.R.P. n.m. (sigla de Viatjaire Representant Placier) Intermediari de comèrci que prospècta la pràctica e reçaup li comandas per lo còmpte d'una empresa ò de diversis empresas.

vs prep. Vèrsus.

vuabotelha n.m. Sifon per vuar una botelha sensa la destapar.

vuacròta n.m. Pompa idraulica per faire sortir l'aiga d'una cròta inondada.

vuada n.f. Accion de vuar.

vuaire, airtiz n. Persona que vua quauqua ren: *Un vuair de galinas*.

vualeu n.m. (tecn.) Dispositiu per evacuar rapidament lo contengut d'una resèrva, d'un bacin, etc.

vuapom n.m. Pichin coteu que sièrve à levar lo coar dei poms sensa lu talhar.

vuar vt. (vuï ò vuèii) 1. Retirar tot lo contengut de (un luèc, un recipient, etc.): *Vuar un tirador*. 2. Beure, manjar tot lo contengut de: *Vuar la sieu sieta*. 3. Retirar li entralhas de (un peis, una galina, etc.) per lu coïnar. 4. Faire evacuar: *An vuat l'immòble*. 5. Levar (quauqua ren d'un contenent); faire s'escórrer (lo contengut de quauqua ren): *Vuar l'aiga d'un bacin*. 6. Anequelir fisicament ò nerviosament: *Aqueu travalh m'a vuat!* Var.: **vuidar**. ♦ **si vuar** v.pr. Devenir vuèi: *La botelha traucada s'es vuada rapidament, l'estadi s'es vuat leu après la fin de la partida*.

vuatge n.m. Accion de vuar. Var.: **vuidatge**.

vuèch adj. num. Sèt e un. ♦ n.m. inv. Chifra ò nombre vuèch. 2. Dessenh, movement en forma de 8. 3. En aviron, embarcacion mé vuèch remaires. 4. *En vuèch*: Lo meme jorn, una setmana mai tard: *Si reveirèm diluns en vuèch*.

vuèch n. (it. *invece*) *En vuèch (de)*: En vecha (de). Sin.: **au contrari, en plaça (de)**.

vuenchen n.m. Estròfa de vuèch vèrs.

vuechen, a adj. num. ord. e n. 1. Qu'ocupa un reng marcat per lo numèro vuèch. 2. Que si retròva vuèch còups dins lo tot. ◇ *Vuechen de finala*: fasa eliminatòria qu'opaua setze equipas ò setzes concurrents.

vuechena n.f. 1. Espaci de vuèch jorns; una setmana. ◇ *À vuechena*: D'aquí una setmana. 2. Grope de vuèch unitats ò de pauc ò pron vuèch unitats: *Una vuechena de litres*.

vuechenament adv. En vuechena posicion.

vuèi, vuèia adj. 1. Que contèn ren, ni objècte, ni matèria. ◇ (mat.) *Ensemble vuèi*: Ensemble que compoarta minga element, que si nòta Ø. 2. Qu'es sensa ocupants ò embé gaire d'ocupants: *Jugar davant un estadi vuèi*. 3. Que manca d'interès, de vida, d'ideas, de profundor: *La sieu vida es vuèia*. 4. Dont si ressent l'absença de quauqu'un: *Sensa lu pichoi, la maïon es vuèia*. 5. Vuèi de: Priva, desproedit de: *Un discors vuèi de sens*.

vuèi n.m. 1. Espaci pusleu grand que contèn ren. ◇ *Faire lo vuèi à l'entorn de quauqu'un*: Alunhar amics, relacions, crear l'isolament. 2. Solucion de continuitat; espaci dont manca quauqua ren. ◇ (b-a.) Partida vuèia, ajorat ò non, d'un barri, d'una escultura (per op. à *plen*). 3. *Vuèi juridic*: Absença de tota lèi, de tot reglament sus un subjècte donat. 3. Absença completa d'un tipe de personas, d'objèctes, etc., que son recercats: *Es lo grand vuèi dins aqueu camp d'investigacion*. 4. Sentiment penós d'absença, de privacion. 5. (fig.) Caractèr de cen que manca d'interès, de valor: *Lo vuèi de la tieu existença*. 6. (fis.) Estat que correspoande à l'absença totala de tota particula reala. ◇ Espaci dins lo quau li particulas materiali son fortament rareficadi (pression inferiora à-n-aquela de l'atmosphèra). 7. *À vuèi*: Sensa ren contenir: *Aquel avion viatja à vuèi*. ◇ Sensa efècte; sensa objècte: *Virar à vuèi, rasonar à vuèi*.

vuidar vt. Vuar.

vuidatge n.m. Vuatge.

vulcan n.m. 1. Nom que lu alquimistas donàvon au sofre. 2. (entom.) Parpalhon dau genre vanessa, dei alas

brun-negre, que poarta una faissa roja, e que la sieu toara viu sus l'ortiga.

vulcanalas n.f. pl. Fèsta en l'onor de Vulcan.

vulcanisacion (-izacion) n.f. Operacion que consistisse à melhorar lo cauchoc en lo tractant embé de sofre.

vulcanisar (-izar) vt. Faire subir au cauchoc la vulcanisacion.

vulcanisator (-izator), tritz n. Obrier, obriera qu'opèra la vulcanisacion. ◆ n.m. 1. Produch que permete la vulcanisacion dins l'industria dau cauchoc. 2. Aparelh ò pega per pègar lo cauchós, espec. li cambras à ària dei bicicletas.

vulcanisat (-izat), ada adj. Qu'a subit una vulcanisacion.

vulgar(i), a (-ària) adj. 1. Qu'es sensa minga elevacion, qu'es ordinari, prosaïc, bas, comun. 2. Qu'apartèn à la lenga correnta, non scientifica: *Lo nom vulgari d'una planta*. Contr.: **sabent**. 3. *Latin vulgari*: Nom donat au latin parlat à bassa epòca e qu'a donat naissença à divers lengas modèrni: occitan, catalan, italian, etc. 4. Que non despassa lo nivèu mejan: *Una qualitat vulgària*. 5. Que manca d'educacion, qu'es grossier: *Un mòt vulgari*.

vulgar(i) n.m. Lo comun dei òmes, la massa.

vulgarament adv. Vulgariament.

vulgariament adv. 1. Comunament. 2. D'un biais grossier. Var.: **vulgarament**.

vulgarisacion (-izacion) n.f. Accion de metre de conoissenças tecnica e scientifica à la portada dei non-especialistas, dau nombre mai grand de personas.

vulgarisar (-izar) n.f. Rendre accessible (una conoissença, d'ideas) au grand public, faire conóisser.

vulgarisator (-izator), tritz adj. e n. Que fa de vulgarisacion.

vulgarisme n.m. Expression populària que lo boan usatge non admete.

vulgaritat n.f. Defaut d'una persona vulgària. ◆ pl. Paraulas grossieri.

vulgata n.f. 1. Version de la Santa Bibla en latin que la sieu traduccion es deuguda à Sant Jiròni, à partir dau tèxto ebreu. 2. (pej.) Ideologia, corrent de pensada vulgarisats, à l'usatge dau nombre mai grand: *La vulgata marxista, nacionalista*.

vulnerabilisar (-izar) vt. Rendre mai vulnerable.

vulnerabilitat n.f. Caractèr vulnerable de quauqu'un, de quauqua ren.

vulnerable, a adj. 1. Susceptible d'èstre nafrat, d'èstre atacat: *Una posicion vulnerabla*. 2. Deble, que dona presa à un atac: *Una argumentacion vulnerabla*.

vulneracion n.f. (cir.) Nafradura.

vulnerant, a adj. Si di d'un organe animau ò vegetau, d'un projectile, etc., susceptible de provocar de nafraduras.

vulnerari, ària adj. e n.m. Si di d'un medicament pròpri à garir una nafradura, ò que s'administra après un traumatisme.

vulnerària n.f. Planta erbacea dei fuèlhas jauni, que fuguèt emplegada còtra li nafraduras (Família dei papilionaceas).

vulpian, a adj. Dau rainard.

vulpin n.m. Planta dei prats, que la sieu espiga fa pensar à una coa de rainard (Família dei gramineas).

vulpinita n.f. (min.) Varietat d'anidrita granulària.

vultuós, oa adj. (med.) Roge e gonflat, en parlant de la faça.

vultuositat n.f. Caractèr d'una faça vultuosa.

vulturin, a adj. Que sembla un vultor. ◇ *Galina faraona vulturada*: Galina faraona d'Àfrica orientala e de Madagascar, dau plumatge negre marcat de blau e de ros.

vulva n.f. Lo tot dei partidas genitais extèrni, per la frema e li femèlas dei animaus superiors.

vulvari, ària adj. (anat.) Relatiu à la vulva.

vulvària n.f. Quenopòde d'una espècia que li sieu fuèlhas mandon una odor marrida.

vulviti n.f. Inflamacion de la vulva.

vulvovaginal, a adj. Que pertòca à l'encòup la vulva e la vagina. Var.: **vulvovaginal**.

vulvovaginal, ala adj. Vulvovaginal.

vutanta adj. num. card. Quatre còups vint.

vutanten, a adj. Que vèn au reng marcat per lo nombre vutanta. ◆ n.m. Que tèn vutanta còups dins un tot.

vutantena n.f. 1. Quantitat de pauc ò pron vutanta. 2. Atge de vutanta ans: *A passat la vutantena*.

W

w V doble, vint-a-tresena letra de l'alfabet, que s'emplega dins de mòts estrangers.

W Simbòle dau tungstène.

W (fis.) Simbòle dau watt.

wading n.m. Pesca en ribiera, practicada en intrant dins l'aiga.

wagnerian, a adj. Relatiu au musician Wagner. ♦ n. Persona que la musica de Wagner li agrada bravamant.

wagnerisme n.m. Sistema musical de Richard Wagner.

wahhabisme n.m. Movement politicoreligiós, de tendença puritana, dei musulmans d'Arabia. Grafia sabenta: **wahhābisme**.

wahhabita adj. e n. Relatiu au wahhadisme; que n'es partidari. Grafia sabenta: **wahhābita**.

walkman n.m. (mòt anglés)) Aparelh portatiu per escotar la ràdio e lièger de caissetas, provedit d'un casco leugier. Sin.: **baladaire**.

walkie-talkie n.m. (mòt american) Aparelh portatiu de transmission e de recepcion.

wallaby n.m. [ˈwalabi] Mena de pichon cangoró australian.

walon, a adj. e n. Relatiu à Walonia; sortit de Walonia; lenga walona. ♦ n.m. Parlar d'oïl de la region de Walonia.

walkyria n.f. Valquiria.

wapiti n.m. [ˈwa:piti] Cèrvi d'Amèrica dau nòrd (*Cervus canadensis*).

warning n.m. (angl.) (autom.) Fuècs de perilh.

warrant n.m. (dr.) Títol à òrdre, que permete la constitucion d'un gatge sus li cauas que representa, realisada sensa despossession dau debitor ò gràcias à un depaus dau gatge dins lu magazins generals. 2. (borsa) Drech de soscripcion estacat à un títol d'emprunt, que dona la possibilitat de soscriure à un títol dau meme tipe ò d'un tipe diferent, pendent un periòde donat.

warrantatge n.m. Donar en warrant una garentia à un creancier.

warrantatge n.m. Accion de warrantar.

washingtonia n.m. Varietat de paumolier.

water-ballast n.m. 1. Compartiment d'una nau destinat à reçaupre d'aiga de mar de lestatge. 2. Compartiment emplegat per transportar d'aiga ò de liquide. 3. Resèrva qu'un sotamarin emplisse d'aiga de mar ò vuèia per s'immergir ò tornar à la susfàcia.

water-polo n.m. Juèc de balon que si juèga dins l'aiga, en temptant de mandar lo balon dins la poarta adversa.

waterproof adj. (mòt anglés) Impermeable.

waterzòl n.m. En Belgica, preparacion de polàs ò de peis que lo sieu bolhon es ligat au burre ò à la crema.

watt n.m. Unitat internacionala de mesura de potença, de flux energetic e de flux termic (simbòle W), qu'equivau à la potença d'un sistema energetic dins lo quau es transferida uniformament una energia de 1 joule pendent 1 segonda. ◇ *Watt per mètre-kelvin*: Unitat de mesura de conductivitat termica (simb.: W/m·K), qu'equivau à la conductivitat termica d'un còrs omogeneu isotròpe dins lo quau una diferença de temperatura de 1 kelvin produch entre doi plan parallèles, m'una ièra de 1 mètre cairat e distant de 1 mètre, un flux termic de 1 watt. ◇ *Watt per esteradian*: Unitat de mesura d'intensitat energetica (simb W/sr), qu'equivau à l'intensitat energetica d'una foant pontuala de 1 watt dins un angle solide de 1 esteradian qu'a lo sieu som sus la foant. Var.: **vat**.

wattman n.m. (anc.) Menaire d'un tram electric.

wattmètre n.m. (angl.) Aparelh per mesurar la potença en watts messa en juèc dins un circuit electric.

wattora n.m. Unitat de mesura de trabalh, d'energia e de quantitat de calor (simb. Wh), qu'equivau à l'energia fornida en 1 ora per una potença de 1 watt e que vau 3600 joules.

Wb Simbòle dau webèr.

web n.m. (angl., abreviacion de *World Wide Web*). Malhum internacional de comunicacion. Abrev.: **www**.

webcam n.f. Periferic de computador, que permete de filmar per transmetre lo film à una ret.

webèr n.m. (angl.) Unitat de mesura de flux d'induccion magnetica (simb. Wb), qu'equivau au flux d'induccion magnetica que, en traversant un circuit d'una espira soleta, li produe una foarça electromotritz de 1 vòlt s'es anulada en 1 segonda per descreissença unifòrma.

weekend ò **week-end** n.m. (mòt anglés) Dissabta e dimènegue. Sin.: **dimenjada**, **dimenchada**.

wehnelt n.m. Electròde cilindric que sièrve à reglar lo flux d'electrons dins un tube catodic.

weigèlia n.f. Aubrilhon ornamental, que lo sieu genre recampa un desenau d'espècias, de la familha dei Caprifoliaceas.

wellingtonia n.m. (angl.) Nom scientific dau sequòia.

wellwitsquia n.f. Planta constituïda de doi grandis fuèlhas lineari que créisson d'un biais indefinit dins de sens opausats e si partisson à l'extremitat, que pòu viure fins à 2000 ans (*Welwitschia mirabilis*).

vergeld n.m.(ist.) Dins lo drech germanic medieval, e especialament dei Francs, indemnitat que l'autor d'un fach pagava à la victima ò ai sieus pròches per si sostraire à la sieu venjança.

wesleian, a adj. e n. De la religion metodista; persona de religion metodista.

western n.m. Film que la sieu accion si debana dins l'oèst american à l'epòca de la conquista dei tèrras sus lu Indians; aquesto genre cinematografic.

Wh Simbòle dau wattora.

whartoniti n.f. Inflamacion dau canal de Wharton.

whig n.m. (ist.) Membre d'un partit anglés que s'opauava au partit tory e qu'apareissèt vèrs lo 1680. ♦
adj. Relatiu à-n-aqueu partit.

wishbòne n.m. Verga en forma de cronceu, à l'entorn d'una vela.

whisky n.m. (angl.) Aigardent de granas (òrdi, sègala, civada...).

whist n.m. Juèc de cartas, anterior au bridge, que si juèga generalament entre quatre personas, à doi còntre doi.

white-spirit n.m. Mena de solvent mineral, intermediari entre l'essença e lo querosène, qu'a remplaçat l'essença de terebentina coma solvent de la pintura

wigwam n.m. Cabana dei Indians d'Àmerica dau Nòrd.

willemita n.f. (min.) Silicat natural de zinc Zn_2SiO_4 .

williams n.f. Pera d'estiud'una varietat de la carn fina e que contèn totplen de suc.

winchester n.f. Carabina americana à repeticion, emplegada au cors de la guèrra de Secession d'aquela dau 1870 (calibre de 10,7 mm).

windsurf n.m. (angl., nom depauat) Planca à vela de la marca e dau tipe d'aquesto nom.

W/m·K Simbòle dau watt per mètre-kelvin.

wolfram n.m. 1. Tungstat natural de fèrre e de manganès. 2. Tungstène.

wolframita n.f. Mineral (Fe,Mn,Mg) WO_4 , constituit de tungstat de fèrre e de manganès.

won n.m. Moneda coreana (Nòrd e Sud).

W/sr Simbòle dau watt per esteradian.

wu n. Dialècte chinés.

wormian, a adj. (anat.) Si di de cadun dei pichins oàs sobrenumeraris de la vòuta dau crani, entre l'occipital e lu parietals.

würm n.m. La darriera dei quatre grandi glaciacions dau quaternari alpin.

würmian, a adj. Relatiu au würm.

wurtzita n.f. (min.) 1. Mineral, politipe dau sulfure de zinc. 2. *Estructura wurtzita*: Estructura cristallina de divers compaus binaris.

www n.m. Web. Abreviacion que s'emplega au començament d'una adreça de site.

X

x n.m. e n.f. Vint-a-quatre letra de l'alfabet (ixsa), que si pronóncia quora [z] (**exemple**), quora [s] (**fixar**). 2. Simbòle per designar cen qu'es desconoissut en general complicat à explicar: *Lo sénher x, en temps X*. 3. Simbòle matematic que designa l'inconoissuda d'una eqüacion. 4. Notacion de 10 en chifras romani. 5. (biol.) Cromosòma sexual present en un exemplari dins l'òme e doi dins la frema. 6. *Rais X*: Radiacions electromagnetiques de longuessa d'onda corta entre l'ultraviolet e lu rais γ . 7. Film classat X: Film pornografic. 8. Objècte en forma d'X.

xantelasma n.m. Taca jauna à l'angle intèrne dei parpèlas, amodada per un depaus de colesterol.

xantemolisi n.f. Emolisi locala dei globilhons roges, acompanhada de formacion locala de bila que dona à l'ensèm una coloracion jauna.

xàntia n.f. Parpalhòla de nuèch jauna.

xantic, **a** adj. Xantogenic.

xantina n.f. (bioquimia) 1. Basa que s'oxida en acide uric. 2. Basa purica qu'ientra dins la composicion dei acides nucleïcs e qu'es un constituent de la teobromina, de la cafeïna ò de la teïna.

xantinuria n.f. Presença de xantina dins li urinas.

xantocromia n.f. Coloracion jauna d'una partida dei còrs ò d'un liquide organic, espec. dau liquide cefaloraquidian.

xantodèrme, **a** adj. Que la sieu pèu es jauna (si di per exemple d'un Asiatic).

xantodermia n.f. Coloracion jauna de la pèu dins d'unu cas de xantomatòsi.

xantodont, **a** adj. Que li sieu dents son jauni.

xantofibròma n.m. Varietat de xantòma.

xantoficea n.f. *Xantoficeas*: Sotaclasse d'algas unicellulari que la sieu cellula poarta doi flageus inegal.

xantofila n.f. Pigment jaune dei cellulas vegetali.

xantogenic, **a** adj. Si di d'acides gaire estables, de formula RO-CS-SH, qu'érivon dau sulfure de carbòni. Var.: **xantic**.

xantogranulòma n.m. Mena de granulòma d'aspècte tumoral.

xantòma n.m. Tumor benigna, intradèrmica ò non, de color jauna, e que contèn sobretot de colesterol.

xantomatòsi n.f. Afeccion dau metabolisme dei lipides que s'acompanha de la presença de xantòmas.

xantopsia n.f. Afeccion dei uèlhs que véon tot jaune.

xantoptisia n.f. Expectoracion jauna.

xantòsi n.f. Xantocromia cutanea.

Xe Simbòle dau xenon.

xenartre n.m. *Xenartres*: Òrdre de mamifèrs edentats, coma l'unau.

xenelasia n.f. (Antiqu. gr.) Expulsion, per mesura administrativa, d'estrangers indesirables.

XENO- Forma prefixada dau grèc *xenòs* (estranger), que permete de formar de compausats: *xenofòbia*, *xenofília*, *xenoplastia*...

xenobiotic n.m. Produch quimic estranger à la quimia biologica e que si compoarta coma quauqua ren de toxic ò coma un allergène en regard de l'organisme.

xenodiagnostic n.m. Metòde de diagnostic que consistisse à utilizar l'introduccion d'un parasit intermediari que si multipliquerà dins lo sang d'un malaut quora la sieu afeccion parasitària es dificila à diagnosticar à causa de la raretat dau parasit primier dins lo sang d'aquieu malaut.

xenofil(e), **a** adj. e n. Que li agràdon lu estrangers.

xenofília n.f. Qualitat de quauqu'un qu'aima lu estrangers; dubertura d'esperit per cen qu'es estranger.

xenofòbe, **a** adj. e n. Que non li agràdon lu estrangers, que mancan de dubertura d'esperit per tot cen qu'es estranger.

xenofòbia n.f. Antipatia per lu estrangers, mancaça de dubertura d'esperit per tot cen qu'es estranger.

xenofonia n.f. Perturbacion de la fonacion que dona à la votz un accent estranger.

xenogamia n.f. Mòde de fecondacion que lo pollèn que fertilisa lo pistil li vèn d'una altra planta.

xenogenic, **a** adj. D'origina estrangiera.

xenolit n.m. Inclusion d'una altra ròca dins una ròca magmatica.

xenolita n.f. Silicat d'alumini.

xenologia n.f. Estudi dei parasits e dei sieu relacions m'ái parasitats.

xenomòrfe, **a** adj. Si di d'un mineral qu'a la proprietat de pilhar una forma altra que la sieu forma normala.

xenon n.m. Gas rare existent en quantitat infima dins l'ària; element (Xe) de n° atomic 54 e de massa atomica 131,30.

xenoparasitisme n.m. Condicion d'un còrs inèrte (de vèire, de metal...) que si marga dins un òste en vida e que li si compoarta coma un parasite vertadier.

xenoplastia n.f. Eteroplastia.

xenotransplantacion n.f. Transplantacion d'un organe ò de quauqua ren d'autre, d'un animau à una persona.

xenotropisme n.m. Fenomène qu'atira un parasit vèrs un èstre, un organe ò una cellula.

xerantema n.m. Planta erbacea dei flors rogi e violaceï ò blanqui, de la familha dei composeas (*Helichrysum staechas*).

xerès n.m. Vin blanc sec e foarça alcoolisat de la region de Jerez de la Frontera (Andalosia).

xerocopia n.m. Procediment de reprografia derivat de la xerografia e basat sus l'utilisacion dei fenomènes electrostatics.

xerodermia n.f. Durciment de la pèu; estat d'una pèu seca que presenta una desqüamacion.

xerofague, aga adj. Que si noïrisse sobretot d'aliments secs.

xerofagia n.m. Alimentacion mai ò mens exclusiva mé d'aliments secs.

xerofil(e), a adj. Que s'adapta ai climas secs: *Aubre xerofile, planta xerofila*.

xerofita n.f. Planta que s'adapta ai desèrts.

xerofitic, a adj. Relatiu, à-n-una xerofita: *Adaptacion xerofitica*.

xeroftalmia n.f. Afeccion dei uèlhs que si sécon e que finisson per plus li vèire.

xerografia n.f. Procediment de reproduccion ò d'impression sensa contacte.

xeromorfic, a adj. Que la sieu forma ò la sieu estructura si son adaptadi à la secada dei desèrts: *Plantas xeromorfiqi*.

xeroradiografia n.f. Procediment de radiografia basat sus la modificacion de la conductibilitat electrica dau seleni sota l'influença dei rais X.

xerorinia n.f. Tressecament de la mucosa nasala.

xeròsa n.f. Tressecament; modificacion de l'estructura dels organes à causa dau vielhum.

xeròsi n.f. Queratinisacion superficiala de la conjontiva que marca lo començament de la xeroftalmia.

xerostomia n.f. Tressecament de la boca per causa de diminucion ò l'abolicion de secrecion salivala.

xeroteric, a adj. Caracterisat per una sason seca estivala: *Climat xeroteric, sason xeroterica*.

xerus n.m. Rosegaire african vesin de l'esquiròtol (Lòng de 20 cm sensa la coa).

xi n.m. e n.f. Ksi.

xiang n.m. Nom d'un dialècte chinés.

xifodinia n.f. Dolor au nivèu de l'apendici xifoïde. Sin.: **xifoïdalgia**.

xifofòre n.m. Mena de peis d'aqüari que lo sieu nom vòu dire «que poarta una espada». Sin.: **poartaespada**.

xifoïdal, a adj. Relatiu à l'apendici xifoïde.

xifoïdalgia n.f. Xifodinia.

xifoïde, a adj. En forma d'espada: *Apofisi xifoïda*.

xilema n.m. (bot.) Teissut vegetal, format de cellulas viventi, de fibras e de vaisseus, que constituïsson lo boasc.

xilematic, a adj. Relatiu au xilema.

xilène n.m. Idrocarbure benzenic.

xilenòl n.m. Fenòl derivat dau xilène.

xili- / xilo- Formas prefixadi dau grèc *xulòn* (fust), que sièrvon à formar de mòts en relacion m'au boasc.

xilidina n.f. Derivat dau xilène, utilizat dins la fabricacion de colorants azotics.

xilocòpe n.m. Insècte que revèrta una abelha e qu'anida dins lo fust.

xilogène, a adj. Que dona de xilène.

xilofague, aga adj. e n. Que si pòu atacar au fust e lo rolhar; insècte ò fonge que s'ataca au fust e lo rolha.

xilofagia n.f. Natura de l'alimentacion dei xilofagues.

xilofòne n.m. Mena d'instrument de musica, fach de lamèllasde boasc ò de fèrras picadi.

xilifonista n. Persona que juèga dau xilofòne.

xilografe, a n. Persona que fa de xilografia.

xilografia n.f. 1. Art de gravar lo fust. 2. Art d'estampar m'una planqueta gravada en releu.

xilografiar vt. (*xilografi*, classic *xilogràfi*) 1. Engravar lo fust. 2. Estampar m'una planqueta gravada en releu.

xilografic, a adj. Relatiu à la xilografia.

xiloïde, a adj. De la natura dau fust.

xilòl n.m. Nom comercial del silène brut.

xilologia n.f. Sciença dau fust, de la sieu estructura, dei sieu proprietats fisiqui, mecaniqui e quimiqui.

xilopal n.m. Fust fossilisat que la sieu matèria organica li es estada remplaçada per d'opal.

xiste n.m. (Antiqu. gr.) Galaria cubèrta d'un gimnasi, dont li activitats si debanàvon en ivèrn.

Y

y Vint-a-cinquena letra de l'alfabet (izèda), dicha *i grèga*, pas emplegada dins lu mòts pròpris à l'occitan, ma emplegada dins de mòts estrangers: *yacht*, *yard*.

Y Simbòle del'ittri.

yacht n.m. (angl.) Embarcacion de plasença, à velas ò à motor. Var.: **iòt**.

yachtclub n.m. (angl.) Associacion qu'a per tòca la practica dei espòrts nautics. Var.: **iòtclub**.

yachtman n.m. (angl.) Persona que mena un yacht. Var.: **iòtman**.

yawl n.m. (angl.) Embarcacion leugiera e foarça longaruda, aplechada de rems.

Yb Simbòle de l'itterbi.

yen n.m. ['jɛn] Moneda japonesa. Var.: **ien**.

yiddish n.m. Lenga mixta compauada d'ebreu e d'alemand.

yin-yang n.m. Escòla filosofica chinesa que lo yin li representa la frema, la passivitat, l'ombra, l'absorbença, la Tèrra, mentre que lo yang li representa lo mascle, l'activitat, la lutz, la penetracion, lo Ceu.

yòga n.m. Iòga.

yogí n.m. Ioguí.

yogort n.m. Iogort.

yogortiera n.f. Iogortiera.

yohimbehe n.m. Aubre african dau boasc violaceu, que la sieu rusca s'emplega en farmacopea tradicionala.

yorkshire n.m. (angl.) Pichin can de companhia sortit de Yorkshire, region de Grand Bretanha.

yuan n.m. Devisa oficiala de China.

yucca n.f. Liliacea american aclimatada dins lu país temperats e que sembla l'aloès. Var.: **ioca**.

Z

z n.m. e n.f. Darrera letra de l'alfabet (*zède, izède, zèda, izèda*), pronunciada [z]. 2. (mat.) **Z**: Ensemble dei nombres entiers relatius, valent à dire dei nombres positius, negatius e dau zèro. ◇ **Z***: Ensemble dei nombres entiers relatius sensa lo zèro.

zabre n.m. Insècte coleoptèr que si noïrisse de grans de cerealas, e que la sieu larva manja lu pichins brots de blat.

Z.A.C. Zòna d'amainatjament concertat.

Z.A.D. Zòna d'amainatjament diferit.

zaïre n.m. Unitat monetària principala dau Zaïre.

zairés, esa adj. e n. Dau Zaïre.

zajal n.m. (de l'arabe zagal) Forma estrofica de la poesia arabicoandalosa que lu trobadors mai ancians, sobretot Guilhèm IX e Marcabrun, sèmblo aver conoissut e imitat.

zakat n.m. Dins l'islam, aumòrna legala, taxa que lo musulman deu pagar sus lu sieus bens.

zambian, a adj. e n. De Zambia.

zambona n.f. Mena de castanha foarça estimada.

zambonha n.f. 1. Cabreta. 2. Vièla. 3. Flaüta campèstra.

zambonhaire, a n. 1. Cabretaire. 2. Jogaire de vièla ò de flaüta. 3. Musicaire, en general.

zàmia n.m. Planta tropicala vesina dau cicàs.

zamier n.m. Zàmia.

zanni n.m. (lit., venecian, de *Giovanni*, Joan) Servitor de la Commedia dell'arte.

zanzara n.f. (it.) Moissara.

zanzibar n.m. Juèc d'azard que si juèga embé tres dats, à doi jugaires ò de mai. ◇ Còup mai foart à-n-aqueu juèc, que mena tres ponchs identics.

zapaire, a n. Persona que zapa.

zapar vt. (angl.) Cambiar sovent de canal de television m'una telecomanda.

zapateado n.m. (esp.) Dança espanhòla, finda totplen populària au Mexic, caracterisada per de còups de talons ritmats de la persona que bala.

zaping n.m. Tissa d'una persona que non quita de zapar.

zarzuela n.f. (esp.) Drama liric espanhòu caracterisat per l'alternança de la declamacion e dau cant.

zāwiya n.f. Establiment religiós islamic, bastit pròche d'un cròs venerat.

zebrada n.f. Zebradura.

zebradura n.f. 1. Rega dei pels d'un animau. 2. Rega, marca d'aspècte semblable, raia sinuoïa en general: *Una zebrada de còup de foet*. Var.: **zebrada**.

zebrar vt. (*zèbri*) Marcar de regas sinuoï e coma aqueli de la rauba dau zèbre: *De lamps zebràvon lo ceu*.

zebrat, ada adj. Que presenta de zebraduras.

zèbre n.m. 1. Mamifèr ongulat d'Àfrica, que la sieu pèu rossèla es raiada de negre ò de brun (*Equus zebra*). 2. (fam.) Individú, personatge estranh: *Siés un beu zèbre!*

zèbu n.m. Mena de bòu à giba (*Bos indicus*). Var.: **zebú**.

zebú n.m. Zèbu.

zeca n.f. Ostau de la Moneda.

zefir n.m. 1. (lit.) Vent doç e agradiu. 2. Teissut de coton sople, fin e sarrat.

zefirian, a adj. (lit.) Doç e leugier coma lo zefir.

zefirina n.f. Nom d'una estòfa de color.

zeïna n.f. Proteïna extracha dau granturc.

zelant n.m. Zelat.

zelat, ada adj. Qu'a, que manifestà de zèle. Var.: **zelant, zelós**.

zelator, tritz n. Persona que manifestà un zèle ardent, lo mai sovent intempestiu, per una idea, per quauqu'un.

zelós, oa adj. Zelat.

zèl(e) n.m. Ardor au servici d'una persona ò d'una cau, inspirada per la fe, la volontat de servir, etc. ◇ *Faire de zèle*: Manifestar un empressament excessiu. Var.: **zelós**.

zelòta n.m. (ist.) Membre d'un movement nacionalista judieu que juguèt un ròtle totplen actiu dins la revòuta de 66-70 còtra l'ocupant roman.

zemstvo n.f. Assemblada territoriala qu'assegurava l'administracion locala dei govèrns de la Rússia d'Euròpa (1864-1917).

zen n.m. Importanta escòla bodista, originària de China, introducha au Japon au s. XIIⁿ, e que privilègia l'ensenhament de mèstre à escolan per rapoart à-n-aqueu dei escripturas. ◆ adj. inv. 1. Relatiu au zen. 2. (fam.) Seren en toti circonstanças: *Cau restar zen davant lu problemas*.

zenana n.f. Estòfa clocada, de seda ò de coton, emplegada per confeccionar de vestits d'interior.

zend n.m. (ling.) Avestic.

zenit n.m. Zènit.

zènit n.m. 1. Ponch de l'esfèra celèsta representatiu de la direccion verticala ascendenta, en un luèc donat (pr op. à nadir). 2. Gra mai aut: *Èstre au zènit de la sieu glòria*. Var.: **zenit**.

zenital, a adj. (astron.) *Distança zenitala*: Distança angulara d'un ponch au zènit. ◇ (arquít.) Esclairatge natural que vèn d'en aut. Var.: **zenitau**.

zenitau, ala adj. Zenital.

zeppelin n.m. Balon dirigible rigide, que lu Alemands fabriquèron dau 1900 au 1930.

zèro adj. num. [ˈzero] 1. Cardinal de l'ensemble vuèi, element neutre per l'addicion dei nombres. 2. Simbòle numeric, notat 0, qu'indica, dins l'escriptura posicionala dei nombres, l'absença d'unitats de reng (unitats, desenhas, etc.) dont figura. 3. Ponch de partença de

l'escala de graduacion d'un instrument de mesura, dau decòmpte dei oras. ◇ (metrol.) *Aparelh de zèro*: Aparelh de mesura dins lo quau l'egalitat de doi grandors es constatada per lo retorn d'una indicacion à la graduacion zèro. 4. (fis.) *Ponch zèro*: Temperatura de la glaça fondenta que correspoande à una temperatura Celsius de 0°C e à una temperatura termodinamica de 273,15 K. ◇ *Zèro absolut*: Estat inaccessible que correspoande à una temperatura de - 273° F. 5. Valor, quantitat, grandor numerica nulla: *Fortuna reducha à zèro*. ◇ (arm.) *Ponch zèro*: Projectcion au soal dau ponch d'esclatament d'un projectile nucleari. ◇ *Numèro zèro*: Exemplari d'un jornal, d'una revista, que precedisse lo lançament dau promier numèro. 6. (fam.) Persona que li sieu capacitats son nulli: *Aqueu jugaire de balon e un beu zèro!* 7. *Èstre à zèro, aver lo moral à zèro*: Aver gaire lo moral, sofrir de depression. ◆ adj. num. Minga: *Zèro centime*.

zerotatge n.m. (metrol.) Determinacion dau zèro dei termomètres.

zèst n.m. 1. Pèu exteriora dei agrumes; pichin tròc que li es talhat per aromatisar una pasta, una preparacion, etc. 2. (fam.) Una pichina quantitat (d'una caua abstracha): *Un zèst d'insolença*.

zestar vt. (zèsti) Levar lo zèst d'un fruch.

zèta n.f. Letra grèga (ξ, Z), qu'equivau à dz.

zetacisme n.m. Fenomène articulatòri, que consistisse en una evolucion dau son [r] vèrs [z].

zeteta n.m. (Antiqu. gr.) Comissari elegit per procedir à una enquesta ò au recobriment de dei deutes de l'Estat.

zetetic n.m. (filos.) Sceptic grèc.

zeugit n.m. (Antiqu. gr.) Paisan aisat qu'a pron de ressorsas per servir à la guèrra coma oplit.

zeugma n.m. (ret.) Coordinacion de doi ò de divèrs elements que non son sus lo meme plan sintaxic ò semantic.

Z.I. n.f. Zòna industrialà.

zibelin n.m. Zibelina.

zibelina n.f. 1. Màrtola de Sibèria e dau Japon dau pel foarça fin. 2. Peliça brun fonçat d'aquest animau. Var.: **zibelin**.

zic-zac n.m. Ziga-zaga.

ziclón n.m. Acide cianidric, que lu nazis emplegàvon dins li cambras à gas.

zicral n.m. (nom depauat) Aliatge d'alumini embé addicion de zinc, que s'emplega en particular dins la fabricacion d'esquís.

zideco n.m. Zydeco.

zieu n.m. 1. Simec. 2. Vent frèi. Sin.: **zízola**.

Z.I.F. n.f. Zòna d'intervencion fonsiera.

ziga-zaga n.f. 1. Linha rota que forma d'angles alternativament salhents e entrants. 2. Movement que seguísse una linha sinuoà. ◇ (fig.) Evolucion sinuoà (de quauqu'un, de la sieu vida). Var.: **zic-zac**.

zigazagar vi. 1. Avançar en faguent de zigazagas. 2. Forma de zigazagas: *Lo riu zigazaga dins la campanha*.

zigèna n.f. Parpalhon dei antenas foarti, dei alas negri tacadi de roge, que viu sus lo treule.

zignema n.m. Alga filamentosa dei estanhs.

zigofilla n.f. Genre de la familha dei zigofillaceas.

zigofillacea n.f. *Zigofillaceas*: Familha d'aubres d'aubrilhons e d'èrbas, dei fuèlhas opauadi ò altèrni, sovent provedits d'espinas.

zigòma n.m. (anat.) Apofisi zigomatica.

zigomatic, a adj. (anat.) De la pometa. ◇ *Apofisi zigomatica*: Apofisi de l'oàs temporal, que s'articula mé l'oàs malari de la pometa e forma l'*arcada zigomatica*. ◇ *Muscle zigomatic* ò *zigomatic*, n.m.: Cadun dei tres muscles de la pèu de la pometa (que sièvon en particular per lo sorrire).

zigomicèt n.m. *Zigomicèts*: Grope de fonges caracterisats per un micèli non compartimentat e una reproduccion per isogamia, coma li mucoraceas.

zigomòrfe, a adj. (bot.) Si di dei flors que presèton una simetria bilaterala, coma li violetas, li orquidaceas.

zigopetale n.m. Orquidea originària dei regions caudi d'Amèrica.

zigorat n.m. (arqueol.) Edifici religiós d'origina mesopotamiana, fach de plataformas de dimensions descreissenti sobrepauadi, m'una capèla au sobran.

zigòt(e) n.m. (biol.) Òu fecondat diploide, pas encara partatjat, dins la reproduccion de l'òme e de l'animau.

zimasa n.f. (quim.) Enzima de la levadura de bièrra, que provòca la descomposicion de la glucòsa en alcòl e en gas carbonic dins la fermentacion alcolica.

zimotecnia n.f. Tecnica de l'utilisacion dei fermentacions.

zimotecnic, a adj. Que pertòca la fermentacion. Var.: **zimotic**.

zimotic, a adj. Zimotecnic.

zinc n.m. Metal d'un blanc blavenc, gaire alterable, que si pòu polir; element (Zn) de n° atomic 30 e de massa atomica 65,37.

zincat n.m. Sau derivada de l'idroxide de zinc.

zincic, a adj. Zincifèr.

zincifèr, a adj. Que contèn de zinc. Sin.: **zincic**.

zingaire n.m. Obrier que trabalha lo zinc.

zingar vt. (*zingui*) 1. Recurbir de zinc. 2. Procedir au zingatge de: *Zingar de fèrre*.

zingatge n.m. 1. Accion de curbir de zinc, per diferents procediments. 2. Depaus electrolitic sus una pèça metallica per la protegir de la corrosion.

zingiberacea n.f. *Zingiberaceas*: Familha de plantas monocotiledonèi dei regions tropicali coma lo gingibre.

zinjantròpe n.m. Australopitèc descubèrt en lo 1959 en tanzania, e qu'es datat de pauc ò pron 1,75 milion d'annadas.

zínna n.f. Planta originària dau Mexic, cultivada per li sieu flors ornamentals (Familha dei composeas).

zinzaliera n.f. Moissaliera, mosquetiera.

zinzània n.f. Zizània.

zinzolin, a adj. (lit.) D'una color violacea que tira sus lo roge.

zircon n.m. Silicat de zircòni que dona de pèiras precioï transparents, jauni vèrdi, brun, rogi ò incolòri ò blau-vèrd.

zircòni n.m. Metal blanc-gris que s'avesina au titani e au silici, de densitat 6,51; element (Zr) de n° atomic 40 e de massa atomica 91,22.

zircònia n.f. Oxide de zircòni ZrO_2 .

zirconic, **a** adj. Relatiu au zircòni, que n'en contèn.

zirconita n.f. Varietat de zircon.

ziton n.m. Bièrra que si fabricava dins l'Egipte faraonica embé d'òrdi fermentat.

zizània n.f. Discòrdia: *Semenar la zizània*. Var.: **zinzània**.

zízola n.f. Zieu.

zlòti n.m. Unitat monetària polonesa.

Zn Simbòle dau zinc.

zo interj. Issa! Anèm!

zoantari n.m. Cnidari colonial (Sotaclasse dei madreporaris).

zoave n.m. Sordat d'un còrs d'infantaria francés creat en Argeria en lo 1830 e dissòt en lo 1962.

zodiac n.m. (nom depauat) Embarcacion de cauchoc, que pòu èstre proveït d'un motor.

zodiac n.m. (astron.) Zòna de l'esfèra celèsta que s'estende sus 8,5° de cada costat de l'ecliptic e dins la quala veèm si desplaçar lo Soleu, la Luna e li planetas principals dau sistema solari, en defoara de Pluton. ◇ *Signe dau zodiac*: Caduna dei dotze partidas que s'estíron sus 30° de longituda e dins li quali lo zodiac es partatjat à partir dau ponch vernal.

zodiacal, **a** adj. Relatiu au zodiac. ◇ *Lutz zodiacala*: Lutz debla e difusa, concentrada à l'entorn dau Soleu, dins lo plan de l'ecliptic, observable avant l'auròra ò après lo calabrun, deuguda à la difusion de la lutz solària per li pòussas dau mitan interplanetari.

zoecia n.f. (zool.) Caduna dei unitats d'una colonia d'ectopròctes.

zolo adj. e n. Qu'apartèn ai Zolos. Var.: **zulu**.

zombi n.m. 1. Dins lo vaudó, moart sortit dau cròs e qu'un masc mete au sieu servici. 2. (fam.) Persona que sembla absent, amòrfa.

zòna n.f. 1. Estenduda de terren, espaci d'una region, d'una vila, etc. que divèrsi caracteristicas definisson: *Zòna desertica*. 2. Territòri ò ensèm de territòris sotamés à un estatut, à un regime particulier: *Zòna de liure escambi*. ◇ *Zòna frontiera*: Territòri que costèja un Estat e qu'es sotamés à un reglament particulier dins l'interès de la defensa nacionala. ◇ *Zòna franca*: Region frontiera dont li mèrç estrangieri penètron liurement sensa formalitats ni pagament de drechs. 3. (fam.) *La zòna*: Espaci sus la brua d'una vila, caracterisat per la misèria dau sieu abitat. 4. Territòri que respoande à de nòrmas en matèria d'urbanisme. *Zòna d'amainatjament concertat* (Z.A.C.): Zòna dins la quala una collectivitat publica ò un establiment public fa una operacion per equipar de terrens que son pi cedits à d'utilisators publics ò priovats. ◇ *Zòna d'amainatjament diferit* (Z.A.D.): Zòna d'extension que lu sieus amainatjament non son immediatament necessaris e per la quala l'Estat ò la collectivitat territoriala an un drech de preemcion en cas

de venda dau terren. ◇ *Zòna d'extension urbana ò d'urbanisacion*: Zòna delimitada, destinada à reçaupre de novèus quartiers ò gropes d'abitacions. ◇ *Zòna industrial* (Z.I.): Zòna especialment reservada ai activitats industrials. ◇ *Zòna d'intervencion fonsiera* (Z.I.F.): Zòna destinada à permetre la creacion de resèrvas fonsieri au profiech de l'Estat ò de la collectivitat locala per drech à la preemcion ma au dedintre de zònas ja urbanisadi. ◇ *Zòna à urbanisar en prioritat* (Z.U.P.): Zòna estudiada per li desvolopar de construccions, per èstre urbanisada tot en evitant l'especulacion (en emplegant per aquò lo drech de preemcion), remplaçada per li Z.A.C. e li Z.I.F. ◇ *Zòna non altius tollendi*: Zòna dins la quala minda construccions si deu quilhar en dessobre d'una autessa donada. 5. Partida dau territòri dins la quala s'exercisse l'accion de foarças militari. ◇ *Zòna d'accion*: Estenduda de terren dins la quala una unitat intervèn. ◇ *Zòna de defensa*: Sotadivision dau territòri nacional dins la quala s'exercisson lu esfoarç civils e militaris de defensa. 6. Espaci, region delimitada sus una susfàcia, sus un còrs. ◇ *Zòna erogèna*: Susfàcia cutanea ò mucoa susceptibla d'èstre lo site d'una excitacion sexuala. ◇ (fig.) Sector limitat, dins lo quau s'exercisse l'accion de quauqu'un ò d'una collectivitat: *Zòna de recèrca*. ◇ *Zòna d'influença*: Ensèm d'Estats e de territòris reservats à l'influença politica exclusiva d'un Estat. ◇ (econ.) *Zòna monetària*: Ensèm dei país que li sieus monedas son restacadaï à n-aquela d'un país qu'exercisse un ròtle dominant, que li siues monedas an de ligams estrechs ò qu'an la mema moneda: *La zòna euro*. 7. (mat.) Porcion de la susfàcia d'una esfèra limitada per doi plans parallèles que la cópon. 8. (geogr.) Espaci delimitat pauc ò pron per de parallèles e au quau correspoande un grand tipe de clima: *Zòna tropicala*, *zòna temperada*, *zòna polària*. 9. (dr. mar.) *Zòna contigua*: Espaci maritime comprés entre lo limit dei aigas territorials e una distança de 200 milhas à partir dei costas, qu'es plaçada sota la sobeiranitat parciala de l'Estat costier. 10. Espaci quau que sigue de forma circulara ò alongada: *La zòna d'ombra d'una lamp*. 11. (metall.) *Fusion de zòna*: Tecnica de purificacion dei metaus, que consistisse à desplaçar una pichina zòna fonduda au llong d'una asta per n'en mandar li impuretats ai extremitats.

zòna n.m. Malautia infeccioa deuguda à un virus dau grope erpès, caracterisada per una erupcion de vesiculas qu'an una disposicion estrechament unilateral e acompanhada de dolors intensi que sèmblon aqueli d'una cremadura.

zonacion n.f. Division de la Tèrra en zònas: *Zòna pluviometrica*, *zòna de circulacion atmosferica*.

zonal, **a** adj. Relatiu ai diferents zònas de la Tèrra.

zonar vt. (zòni) (topogr., inform.) Efectuar lo zonatge de.

zonat, **ada** adj. Que presenta de bendas: *Ròca zonada*. Sin.: **faissat**.

zonatge n.m. 1. En urbanisme, reparticion d'un territòri en zònas afectadi caduna à un tipe determinat

d'ocupacion ò d'usatge dau soal: *Zòna urbana, zòna residenciala*. 2. (inform.) partatge d'un ensèm d'informacions en porcions d'estructura omogenea, en foncion de divers critèris.

zonzon n.m. 1. Murmur. 2. Bosin qu'un insècte fa en batant dei alas. 3. Bosin sord e continú d'un motor, d'una fola, etc. 4. Sensacion d'un son grave que non a la sieu origina dins un bosin exterior.

zonzonaire, airtz adj. e n. Que zonzona.

zonzonar vi. Faire audir un zonzon. Var.: **zonzoniar**, **zonzonejar**.

zonzoniar vi. Zonzonar.

zonzonejar vi. Zonzonar.

zoo n.m. ['zoo] Jardin zoologic.

zoobiologia n.f. 1. Biologia animala. 2. Biologia dei pargues zoologics.

zoocoria n.f. Mòde de disseminacion dei grans mé l'ajuda dei animaus.

zoofage, aga adj. e n. Si di d'un organisme que lo sieu regime alimentari es constituït d'animaus, de matèrias animala ò de substànças d'origina animala.

zoofil(e), a adj. Relatiu à la zoofilia; que n'es pertocat.

zoofilia n.f. Atirança sexuala per lu animaus. Sin.: bestialitat.

zooflagelat n.m. Protiste flagelat sensa clorofilla.

zoofòbe, a adj. e n. Que sofrisse de zoofòbia.

zoofòbia n.f. Paur patologica que de personas s'enton davant d'animaus inofensius.

zoofòre n.m. (arquit.) Frisa de l'entaulament, qu'èra ornada de figuras animala.

zoogameta n.m. Gameta mobile flagelat dei algas e dei fonges.

zoogenia n.f. Generacion dei animaus.

zoogenic, a adj. Relatiu à la zoogenia.

zooglea n.f. Recampament de bacterias aglutinadi per una substànça viscoa, que si forma à la susfàcia de divers liquides (vinaigre, aiga residuali).

zoogeografia n.f. Estudi de la reparticion dei animaus sus la Tèrra.

zoografe, a n. Especialista de zoografia.

zoografia n.f. Branca de la zoologia que descriu li espècias animala.

zoografic, a adj. Relatiu à la zoografia.

zoòide, a adj. Si di d'un mineral que poarta una figura d'animau ò d'una partida d'un anima.

zoolatra adj. e n. Que poarta un culte à d'animaus divinissats.

zoolatria n.f. Adoracion dei animaus divinissats.

zoolit n.m. Fossile anima.

zoolitic, a adj. Relatiu ai zoolits.

zoologia n.f. [zoolo'dʒia] Sciènça especialisada dins l'estudi dei animaus.

zoologic, a adj. 1. Realatiu à la zoologia, ai animaus. 2. *Jardin, pargue zoologic*: Luèc public dont son presentats en libertat ò en mièja libertat d'animaus d'espècias exotiqui ò rares. Abrev.: **zoo**.

zoologista n. Especialista de zoologia. Var.: **zoològue**.

zoològue, òga n. Zoologista.

zoom n.m. (angl.) 1. Objectiu de la focala variabla. 2. Efecte obtengut m'aquest objectiu en faguent variar la focala pendent la presa de vista. 3. (inform.) Dispositiu que permete de grossir un imatge.

zoomar vi. 1. Filmar en emplegant un zoom. 2. Grossir un imatge per vèire lu detalhs.

zoomòrfe, a adj. Que pilha la forma d'un anima.

Var.: **zoomorfic**.

zoomorfic, a adj. Zoomòrfe.

zoomorfisme n.m. Representacion dei formas animala; predominança dei formas animala dins li representacion plastiqui, artistiqui, etc.

zoonime n.m. 1. Nom vernaculari d'un anima.

2. Nom de luèc associat à un anima.

zoonimia n.f. Sciènça qu'estúdia lu zoonimes.

zoonòsi n.f. Malautia infecciosa ò parasitària, que si transmete naturalament dei animaus vertebrats à l'òme e reciprocament: *La ràbia, la tuberculòsi son de zoonòsis*.

zoopatia n.f. Deliri au cors dau quau lo subjècte pensa qu'un anima abita dins lo sieu còrs. Sin.: **deliri zoopatic**.

zoopatic, a adj. *Deliri zoopatic*: Zoopatia.

zooplanton n.m. Plancton anima.

zoopsia n.f. Impression qu'una persona a de vèire d'animaus.

zooquimia n.f. Analisi quimica dei elements constituents dei animaus.

zoosemiotica n.f. Estudi de la comunicacion animala.

zoospèrma n.m. (anc.) Espermatozoïde.

zoospòra n.f. Cellula reproductritz nadarèla, qu'existisse dins li algas e dins lu fonges que vívon dins l'aiga.

zoosporangi n.m. Esporangi que produe d'espòras. Sin.: **esporangi**.

zootaxia n.f. Classificacion metodica dau règne anima.

zooteca n.f. Colleccion d'animaus naturalissats ò d'esquelèts destinats à èstre presentats au public.

zootecnia n.f. Sciènça qu'estúdia li condicions e lu metòdes d'elevatge e de reproduccion dei animaus domestics.

zootecnic, a adj. Relatiu à la zootecnia.

zootecnician, a n. Especialista de zootecnia.

zooterapia n.f. Medecina veterinària.

zooterapeutic, a adj. Veterinari.

zootomia n.f. Sciènça de l'anatomia animala.

zorilha n.f. Mamifèr carnivòre d'Àfrica, vesin de la mustela, de la rauba negra marcada de faissas clari, e que sente totpen mau (Lòng de 60 cm, familha dei mustelides).

zoroastrian, a adj. e n. Relatiu à Zoroastre.

zoroastrisme n.m. Religion de l'Iran ancian. Sin.: **mazdeïsme**.

zostèra n.f. Èrba marina vivaça, dei fuèlhas lineari, que forma de grandi pradarias sota la mar.

zosterian, a adj. Relatiu au zòna.

zosterifòrme, a adj. Si di d'una dermatòsi que lo sieu aspècte clinic sembla lo zòna.

Zr Simbòle dau zircòni.

zulu adj. e n. Zolo.

Z.U.P. n.f. Zòna d'urbanisme prioritari.

zuriqués, esa adj. e n. De Zuric.

zutic, a adj. Dau grope dei zutistas.

zutista n. (lit.) Membre d'un grope de poetas de la fin dau s. XIXⁿ, que lo president n'èra Charles Cros.

zydeco n.m. Música populària naissuda de la fusion dau blues e de la música cajun. Var.: **zideco**.